

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - X. DÖNEM
(14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957)

I. CİLT

İsmet BİNARK

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 137

TBMM KUTUPHANESİ

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - X. DÖNEM
(14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957)

I. CİLT

İsmet BİNARK

Araştırmacı - Yazar

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 60 - 5 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 62 - 9 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Milli iradenin hayat bulduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi, açıldığı 23 Nisan 1920 tarihinden bu yana milletimizin kaderine yön vermektedir.

Milletimizin önünde yeni ufuklar açan Meclisimiz, milli iradenin rehberliğinde bağımsızlık mücadelemizi zafere taşımış, ordusunu, devletini kurmuş ve Cumhuriyetimizi tüm kurumlarıyla hayata geçirme başarısını göstermiştir.

Dünyada kurtuluş mücadelesini yürüten, ülkesini bağımsızlığına kavuşturan ve cumhuriyet sistemine dayalı yeni bir devlet kuran başka bir Meclis yoktur.

Bu özellikleri nedeniyle dünya parlamentoları arasında seçkin bir yere sahip olan TBMM tarihinin gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Meclisimizin geçmişte gerçekleştirdiği yasama ve denetleme faaliyetlerini kaynaklara dayalı olarak ortaya koyan bilimsel çalışmaların tarih bilincimiz ve demokrasimizin gelişmesine katkılarda bulunacağına inanıyorum.

Bu amaçla hazırlanan ve daha önce 9 dönemi yayınlanan Türk Parlamento Tarihi çalışmasının 14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957 tarihlerini kapsayan 10. Dönemini büyük bir gururla yayınlıyoruz.

Meclisimizin açılışının 90. yıldönümüne denk gelen bu çalışmanın, ait olduğu döneme ışık tutacağı ve başta siyasetçiler, akademisyenler ve araştırmacılar olmak üzere herkes için önemli bir başvuru eseri olacağı kanaatindeyim.

Türkiye'nin parlamenter demokrasi sürecini tüm yönleriyle ortaya koyan Türk Parlamento Tarihi çalışmasını başlatan ve devam ettiren tüm Meclis Başkanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışma, başta Büyük Önder Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere demokrasimizin kalbi Meclisimizi kuranlara ve bugünlere taşıyanlara karşı tarihi sorumluluğumuzun bir gereğidir.

Meclisimizin hafızası niteliğindeki bu eser nedeniyle Türk Parlamento Tarihi Grubu çalışanlarına, katkısı bulunan değerli yazar ve araştırmacılar başta olmak üzere tüm emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 10. dönem faaliyetlerini belgeleriyle sunan bu kaynak eserin ülkemize ve milletimize hayırlı olmasını diliyorum.

Mehmet Ali ŞAHİN

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Başkanı

S U N U Ş

Türkiye Büyük Millet Meclisi, millet irâdesinin yönettiği meclistir. 'Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir' ilkesi, 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararlarında temel dayanak olmuştur. Cumhuriyetimiz de, millî egemenlik ilkesinin tabîî sonucudur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, Türk milletinin kolektif şuûrunda çok ayrı ve özel bir yeri vardır. Yakın dönem Türk siyasî hayatında ve kültüründe, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk'ün Kurtuluş Savaşı, Türk inkılâbı, millî egemenlik ilkesi ve Cumhuriyetle özdeşleşmiştir.

*

Cumhuriyet döneminin, bilindiği gibi en eski partisi Cumhuriyet Halk Partisi'dir. Bu partinin kuruluşu, ilkeleri ve partideki gelişmeler, Atatürk'le, Millî Mücadele ve Cumhuriyet tarihimize doğrudan bağlantılıdır. Cumhuriyet rejimi ile CHP bir noktaya kadar özdeşir.

Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyet döneminin ilk siyasî partisidir. 1923-1950 arasında aralıksız iktidarda kalmış ve 1946'ya kadar tek parti yönetimi ülkeyi idare etmiştir.

Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı döneminde modernleşmeyi hedef alan Türk siyasî eliti, genelde birlik içinde hareket etmiş ve Cumhuriyet Halk Partisi saflarında toplanmıştır.

Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde, vefâtından bir gün sonra toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, cumhurbaşkanlığına İsmet İnönü'yü seçmiştir. Atatürk'ün vefâtı ile boşalan parti genel başkanlığına tüzük gereğince seçim yapmak için, 26 Aralık 1938 tarihinde Ankara'da CHP Birinci Olağanüstü Kurultayı toplanmıştır. Bu kurultayda CHP Tüzüğünde yapılan değişikliklerle, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığına 'Değişmez Başkan' sıfatıyla İsmet İnönü getirilmiştir.

Atatürk'ün ölümünden hemen sonra başlayan ve çok partili sisteme geçilmesine kadar geçen bu dönemde, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye 'Millî Şef' denilmiş ve bu döneme de genellikle 'Millî Şef Dönemi' adı verilmiştir. İsmet İnönü'nün 'Cumhurbaşkanı' ve 'Millî Şef' olmasından kısa bir süre sonra II. Dünya Savaşı başlamıştır. Türkiye bu savaşa girmemeyi başarmış olmakla birlikte, II. Dünya Savaşı yıllarındaki ekonomik ve toplumsal sıkıntılar, dönemin unutulmayan mirâsı olarak kalmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok totaliter sistemlerin yıkılması ve demokrasinin gündeme gelmesi, bütün bu değişiklikleri gören Türk halkının siyasî haklarını talep etmeye başlaması üzerine, Cumhuriyet Halk Partisi, halkın bu isteklerini yerine getirmek mecburiyetinde kalmıştır.

II. Dünya Savaşı yılları, dış siyasî olay ve etkilerin en yoğun olduğu yıllar olarak ayrı bir dönem özelliği göstermektedir. Bu dönem, geçmiş yılların birikimiyle kaçınılmaz sonuçlar doğuracak, ülkemizde çok partili hayata geçilmesini sağlayacaktır.

Şüphesiz, Türkiye'de çok partili hayata geçişimizde iç ve dış tesirlerin büyük rolü olmuştur. Gerek iç bünyedeki ekonomik, sosyal ve siyasî; gerekse dış politik gelişmelerin tesir ve baskısıyla çok partili hayata geçmede toplumun tercih ve kararının önceliği tartışılmaz.

Türk parlamento tarihinde her dönemin kendine has bir görünümü ve hususiyeti vardır. Bu dönem, tek partili otoriter bir yönetimin hâkim olduğu bir devredir.

*

Türkiye'nin tek partili bir yönetimden çok partili bir siyasî rejime geçişi, yakın dönem siyaset tarihimizin şüphesiz en önemli siyasî reformlarındanıdır.

Ünlü tarihçi ve yakın doğu uzmanı Prof. Dr. Bernard Lewis'in bu konudaki tespit ve değerlendirmesi dikkat çekicidir:

"Atatürk sonrası Türkiye'nin demokratik gelişiminde belki en önemli tek olgu, 1950 Mayıs'ında muhalefetin iktidara karşı ezici bir zaferiyle sonuçlanan gerçekten serbest ve dürüst bir seçimin yapılmasıdır." ¹

Tarihçi, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, 1950'li yıllar ve Demokrat Parti'nin iktidar olmasını ve 1954-1957'li yılları değerlendirirken, şu tespiti yapar:

"Demokrat Parti'nin demokrasi hayatındaki yeri, merkez ağırlıklı siyasal bir düzenden, toplum ağırlıklı siyasal sürece geçişin en önemli kilometre taşı olarak anılmaktadır. Demokrat Parti'nin siyasal serüveni, halkçılığı seçkinci, hattâ jakoben diyebilir miyiz, bir tarihsel proje olmaktan çıkarıp, kitlelerin istek, özlem ve desteklerine yönelik ve halkın siyasal katılımından kaynaklanan popülist bir ideolojiye dönüştürme şeklinde özetlenebilir... Fakat, bu ... popülizm, 1957'den sonra ekonomik krizle beraber, 'otoriter bir popülarizme' doğru tırmanmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye'yi Millî Şef'in vesâyetinden 'Yeter artık, söz milletindir!..' diyerek kurtaran DP, giderek 'millî irâdeyi tek başına ve doğrudan temsil ettiğine inanmaya başlamıştır. Sonuçta, siyaset bilimi terminolojisiyle, Demokrat Parti yoğunlaşan muhalefet ve siyasal bunalım içinde son çâre olarak

1 Bernard Lewis: "Demokrasinin Gelişi" *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara, 1970, 302. s.

anayasal hak ve özgürlükleri sınırlamaya; muhalefet, basın, üniversiteler ve bürokrasi üzerinde, popüler destekten aldığı güçle baskıyı artırmaya başlayınca, popülist demokrasi, 'plebisiter bir otoriterliğe' dönüşmüştür."²

Demokrat Parti'nin iktidara gelişinin sebeplerini, Cem Eroğul şu şekilde açıklar:

DP'nin doğuşuna yol açan en önemli sebep, CHP'ye duyulan muhalefetin çok yaygın ve köklü bir duruma dönüşmesidir. Yazara göre bu muhalefet, başlıca iki kaynaktan besleniyordu: (a) Egemen sınıfların artan iktidar arzusu, (b) Halkın yaygın bıkkınlığı.³

Konuyla ilgili olarak, Doç. Dr. Cemil Koçak'ın tespit ve değerlendirmesi de bundan farklı değildir:

Koçak'a göre, ülkeyi savaşa sokmama konusunda büyük yetenek gösteren CHP yönetimi, 1945 yılında geniş halk yığınları ile ticaret ve tarım sermayesi açısından çoktan gözden düşmüştür.⁴

14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarını 'Beyaz İhtilâl' olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Buna göre, 14 Mayıs ihtilâli ile Türk milleti, kendisine 'hukuken' tanınmış olan 'egemenlik hakkını', bu hakkı kendisinden fiilen gasp etmiş olanlardan geri almasıdır.⁵

DP hareketini 'kitlelerin isyânı' olarak niteleyenler de olmuştur.⁶

Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara gelmesi, tek parti döneminde ülkeyi yöneten kentli elitin iktidardan düşmesi sonucunu doğurdu; dolayısıyla bürokrasinin toplum üzerindeki gücü ve baskısı azalmaya başladı. Bu dönemde bürokrasi ikinci plâna itildi; siyaset ve siyasetçiler ön plâna çıktı. Toplum siyasete ağırlığını koydu.⁷

Akademisyen Erdinç Yazıcı, bu dönemin demokratikleşme hayatı ile ilgili olarak şu tespitte bulunur:

"1950-1960 arasında geçen yıllar, Türkiye'de altyapı çalışmalarının ve sanayileşme bakımından en köklü atılımların gerçekleştirildiği bir zaman periyodu olarak hemen belirginleşmektedir. Bu periyot, diğer taraftan Türkiye'de çok partili döneme geçiş ve demokratikleşme yönündeki gelişmeleri de içermektedir.

2 Mim Kemal Öke-Erol Mütercimler: *Yalnızlıktan Saygınlığa; Demokrat Partinin Dış Politikası*. Ankara, 2000, 280-281.ss.

3 Cem Eroğul: *Demokrat Parti Tarihi ve İdeoloji*. 4. bs. Ankara, 2003, 46. s.

4 Cemil Koçak: *Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*. Ankara, 1986, 379. s.

5 Turgut Omay: *Beyaz İhtilâl*, Ankara, 1950, 15. s.

6 H. Bayram Kaçmazoğlu: *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları*. İstanbul, 1983, 143-150. ss.

7 Bilâl Eryılmaz: "Bürokrasi ve İktidar". *Yeni Türkiye*, 3, 14, Mart-Nisan 1997, 1360-1361. ss.

DP dönemi (1950-1960), sanayileşme çabaları ve asker-sivil bürokratlara karşı geleneksel yapıların kısmî bir inisiyatifte sahip olabilmeleri bakımından Türk sosyo-kültürel sisteminde çok hızlı bir dönüşüm sürecini başlatmıştır.”⁸

Akademisyen Ömer Çaha, 1950’li yılların Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir dönemin başlangıcı olduğunu ifade ederek, cumhuriyet ve demokrasi konusunda şu tespit ve değerlendirmeyi yapar:

“1950 yılına geldiğimizde Türk Cumhuriyeti için yeni bir dönem başlamaktaydı. Gerçekte modern dünyada cumhuriyete yüklenen ‘tahakkümsüzlük, özgürlük, anayasal hükümet, halka dayalı yönetim’ gibi ilkeler ilk defa bu tarihten itibaren yürürlüğe girerek cumhuriyet gerçek manâda halka dayanmaya başlamaktaydı. Bundan önceki dönemde ne yönetim, ne de hukukun topluma dayanması gibi bir durum söz konusu değildi. CHP Türkiye’de herşeydi. Yasama, yürütme ve yargıyı elinde bulundurmanın yanı sıra, devletin elindeki ekonomik kaynakların tümüne de mutlak anlamda hükmetmekteydi. Demokrat Parti’nin yönetime gelmesiyle birlikte cumhuriyet demokratik bir yöne doğru çevrilerek Türk cumhuriyeti için yeni bir milât başlamış oldu.”⁹

G.Ü. öğretim üyelerinden Doç. Dr. Vedat Bilgin ise, Türkiye’deki demokrasi ve toplumsal değişim konusunda şu tespit ve değerlendirmede bulunur:

“Türkiye 1950’ye doğru giderken âdeta siyasal manzara, değişme dinamizmi olmayan geri bir köylü toplumunun üzerine kurulu memurlar hegemonyasını yansıtmaktadır... 1950’li yıllarda süren dış konjonktürün getirdiği siyasî değişme... toplumsal, entelektüel kaynak ve dayanaklardan yoksun olsa da görelî bir siyasî farklılaşmanın, bir anlamda demokrasinin ‘d’si diye adlandırdığımız olayın bile ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. Türkiye’nin bu on yılda başardıkları belki büyüklük ölçülerıyla çok fazla bir keyfiyet ifade etmeyebilirler, fakat çok önemli bir nitelik değişimini ifade etmektedirler. Türkiye, toplumun devletten farklı bir varoluşa sahip olduğunu, devletle arasında bir siyasî mesafe bulunduğunu öğrenmiştir.”¹⁰

Araştırmacı-Yazar Tevfik Çavdar, DP’nin iktidara gelmesini şöyle yorumlar:

“1950-1960 dönemi, toplumbilimci Prof. Mübeccel Kıray’ın anlatımıyla, ‘Anadolu’nun bin yıllık durağan yaşamından uyandığı, devinmeye başladığı zaman aralığıdır.”¹¹

8 Erdinç Yazıcı: “Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşüm Hikâyesi”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık 1998, 1843-1844. ss.

9 Ömer Çaha: “Cumhuriyet ve Demokrasi”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık, 1998, 1078. s.

10 Vedat Bilgin: “75 Yıl Sonra Bir Değişim Programı İhtiyacı”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık 1998, 1818-1819. ss.

11 Tevfik Çavdar: *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, 1950-1995*. Ankara, 1996, 55. s.

Bir başka akademisyen, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi ile ilgili olarak, şu tespit ve değerlendirmeyi yapar:

"Demokrat Parti'nin ortaya çıkışı, bürokrasi-halk ve siyasal iktidar ilişkilerinde önemli farklılaşmalara yol açmıştır. Geçmişte, halktan kopuk, âdeta ondan tecrit edilmiş bir ortamda yaşayan seçkinler, artık halkın ayağına gitmeye başlamışlardır.

*Aslında Demokrat Parti, siyasî ve iktisadî görüşler bakımından, CHP'den çok farklı şeyler getirmekten çok, 'halktan gelen bir kuvvet yaratarak hükûmeti ve idareyi denetim altına almayı' vadederek iktidara gelmiştir."*¹²

Prof. Velidedeoğlu, DP'nin iktidara gelişini şu tespit ve yorumla açıklar:

*"DP iktidarı, bir yandan CHP iktidarının özellikle ekonomi alanındaki statükoculuk ve durgunluk politikasına karşı, halk yığınlarına dönük bir kalkınma sloganı, öbür yandan da, evvelce aydınlara uygulanmış olan hürriyetsizlik ve baskıya karşı bir tepki görünümü ile ortaya çıktı."*¹³

Akademisyen Suavi Tuncay, Demokrat Parti dönemine ait değerlendirmesini şu şekilde ifade eder:

"1950-1960 dönemine damgasını vuran Demokrat Parti'nin gerek ekonomik, gerekse siyaset anlayışı, parti içi demokrasi olgusu açısından oldukça önem taşımaktadır.

*Demokrasinin gelişmesi, refah düzeyinin artırılması ve genel oy prensibinin uygulanmasıyla geniş kitlelerin benimsediği bir rejim olma sonucunu doğurduğu dikkate alındığında, Demokrat Parti'nin ekonomik ve siyasî anlayışının Türkiye demokrasisi açısından önemli bir yeri vardır."*¹⁴

Prof. Dr. Turan Güneş, DP'nin iktidara gelmesini, şu tespit ve yorumu ile değerlendirir:

"Türkiye çok partili hayata girerken, CHP'nin halkla bağlantısı çoktan kesilmiş bulunuyordu. Sonuç olarak, çok partili yaşama girmeye karar verdiğimiz dönemde Türkiye'nin siyasal ve sosyal yapısı şöyle görünüyordu:

*İktisaden geri kalmış bir ülke, var olan tek siyasal partinin, devrimlerini başarmak için örgütlendirdiği kesimler yaşlanmış ve toplumu çerçeveleyemez bir duruma gelmiş; partinin halkla ilişkisi oldukça kesilmiş ve halkın gözünde bir çeşit 'devlet aristokrasisi' izlenimini bırakır duruma gelmiştir."*¹⁵

12 Veysel Bozkurt: "Cumhuriyet Döneminde Bürokrasi-Siyasal Elit Halk İlişkileri". *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (V), Eylül-Aralık 1998, 3574-3575. ss.

13 Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: *Türkiye'de Üç Devir. I.C.: Eleştiriler-Uyarılar*. İstanbul, 1972, 149. s.

14 Suavi Tuncay: "Türkiye'de Parti İçi Demokrasinin Gelişimi ve Bu Gelişimi Engelleyen Faktörler". *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (II), Eylül-Aralık 1998, 984. s.

15 Turan Güneş: "CHP Halktan Nasıl Uzaklaştı". *Türk Demokrasisinin Analizi*. haz.: Harşit Güneş. Ankara, 1996, 76-80. ss.

Bu dönem ile ilgili olarak yapılan değerlendirmelere göre:

"14 Mayıs 1950, Türk demokrasi tarihinde bir 'dönüm noktası'dır... Demokrat Parti 408 milletvekili ile ezici bir çoğunlukla Meclis'e girecekti. Bu onlarca, 'Millî irâdenin zaferiydi'. 'Ak devrimdi'".¹⁶

2 Mayıs 1954 seçimlerinde, Demokrat Parti 1950'den çok daha büyük ve ezici bir çoğunlukla iktidara gelmiştir.

Tevfik Çavdar, "1954 yenilgisi partide [CHP'de] tam bir çöküntü ve dağılma yaratmıştı", der.¹⁷

Şevket Süreyya Aydemir, DP iktidarının 1954-1957 devresini şöyle değerlendirir:

"1954-1957 arası DP iktidarının, hem zaferinin zirvesini, hem yenilgisinin başlangıcını verir. Yâni bu devrede Menderes ve arkadaşlarının kader diyagramı, hem son mertebesine yükselmişti, hem de inmeye başlamıştı. Öyle sanıyorum ki bu iktidarın çok sert bir şekilde ve pek çok hayal kırıklıkları ile göz yaşlarına mal olan tasfiyesi, bütün sebep ve unsurlarını bu devrede örmeye başladı. Ve iktidar bunu hiç de değerlendiremedi. Gene öyle sanıyorum ki Menderes ve arkadaşları, kendilerini asıl 1954 seçimlerinin Millet Meclisi çatısı altına getirdiği % 93 çoğunlukla DP mebuslarının baş döndürücü kalabalığı ve alkışları karşısında kaybettiler. Ve bunun mânâsını, hiç de gereği gibi değerlendirmediler."¹⁸

Demokrat Parti'nin 1950-1960 iktidar dönemi ile ilgili bir başka değerlendirme, şu hususların altı çizilmiştir:

"1950-1960 döneminde, DP iktidarına yöneltilen eleştirilere baktığımızda, bu eleştiriler, halkın çıkarlarına ve temel politikalarına yönelik değildir. Eleştirilerin içeriği, bir anlamda, devleti yöneten ve iktidar nimetlerinden pay alan grupların iktidar mücadelesidir. DP iktidarını eleştirenlerin kimliklerine baktığımızda, bunların önemli bir kısmı 'eski prestijlerini yitiren ve tekrar eski prestijlerini kazanma, iktidara ortak olma mücadelesi veren bürokrat ve seçkin aydınlardan oluşmaktadır. Hattâ bu aydınlardan eleştirileriyle birlikte, önerdikleri yeni sistemin unsurlarına baktığımızda, kendi ayrıcalıklarını hukukileştirmek istedikleri görülmektedir."¹⁹

*

16 Mim Kemal Öke-Erol Mütercimler: a.g.e., 34. s.

17 Tevfik Çavdar: a.g.e., 49. s.

18 Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci Adam, III. c., (1950-1964)*. İstanbul, 1983, 155. s.

19 H. Bayram Kaçmazoğlu: a.g.e., 167. s.

1957 seçimlerinden sonra muhalefet kuvvetlendi ve muhalefet partileri arasında iktidara karşı bir cephe birliği kuruldu. Bu durum, Demokrat Parti yöneticilerini siyasi ve iktisadi alanda baskı tedbirlerine zorladı. İktidar ve muhalefet arasındaki anlaşmazlığın ağırlık merkezini siyasi rejim konuları teşkil ediyor, gittikçe ağırlaşan iktisadi sıkıntılar muhalefete halkın desteğini kazandırıyordu. Basın da büyük kesimiyle muhalefet safında yer aldı. Bunun başlıca sebebi Basın Kanununda yapılan değişiklikti ve ispat hakkı tartışmaları devam etmekteydi. Siyasi havanın giderek ağırlaşması karşısında hükümet basın ve muhalefet hakkında soruşturma yapmak üzere bir Meclis Tahkikat Komisyonu kurmaya karar verdi ve 18 Nisan 1960 günü Meclis'ten bu konuda bir karar çıkarttı. Komisyonun görev ve yetkilerine ait 27 Nisan 1960 tarihli ve 7468 sayılı Kanunun görüşülmesi sırasında muhalefet bunu anayasa dışına kayan bir teşebbüs olarak niteledi, basın bu görüşü geniş ölçüde destekledi. Kanunun çıkması neticesi, tepki sokağa intikal etti ve önce İstanbul Üniversitesi'nde (28 Nisan 1960), arkasından Ankara Üniversitesi'nde (29 Nisan 1960) geniş öğrenci gösterileri ve protestolar oldu. Bu şekilde iktidar ve muhalefet münasebetlerinde meydana gelen olaylar, yer yer tekrarlanan gösterilerle 27 Mayıs 1960'a kadar devam etti. Bu tarihte Türk Silâhlı Kuvvetlerinin müdahalesi ile Demokrat Parti iktidarı sona erdirildi. Bu hareket 'Anayasa ve hukuk dışı tutum ve davranışlarıyla meşruluğunu kaybetmiş bir iktidara karşı milletin direnme hakkını kullanması' olarak belirtildi.

*

Bu çalışmanın hedefi, 14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957 tarihleri arasındaki 'X. Dönem Türk Parlamento Tarihi'ni noksansız olarak ele alıp, değerlendirmektir.

Bu hedef doğrultusunda çalışma sürdürülürken, konuyu, bu dönem Türk siyaset ve toplum hayatına damgasını vurmuş olan iktidardaki Demokrat Parti ve ana muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi'nin etkinlikleri çerçevesinde bir yaklaşımla değerlendirmek ve bunun ilk elden belge ve kaynaklarını ortaya koymak kaçınılmaz olmuştur. Aksi takdirde, çalışma noksan kalmış olurdu.

Bu çalışma ile, T.B.M.M.'nin X. Dönemi, bu dönem Meclis çalışmaları, Türk parlamento hayatı ve bu dönem Türk siyaseti, hükümet icraatları geniş bir çerçevede ve birbirini tamamlar şekilde ilgililerin dikkat ve yararlanmasına sunulmaktadır.

Türk parlamento tarihi ile ilgili yayınlar, parlamenterlerimizin, konu ile yakından ilgilenenlerin ve Türk aydınının, siyaset tarihimiz ve kültürümüz konusundaki temel başvuru kaynaklarıdır.

X. Dönem T.B.M.M. çalışmalarını ve Türk siyasi hayatını çeşitli yönleriyle dünden bugüne aktaran ve özellikle birinci el kaynaklara dayandırılarak yapılan bu çalışma, araştırmacılara ve gelecek kuşaklara bu hususiyeti ile rehber olacaktır.

Şüphesiz bu çalışma, bu dönem üzerinde dikkat çekici yeni araştırmaların yapılmasına da yol açacak, Türk siyaset hayatına ve demokrasi tarihimize ışık tutacaktır.

Türk Parlamento tarihimize ilgili çalışmalar ve yayınlar, T.B.M.M. 'yi daha yakından tanıtacak, demokratikleşmeyi hızlandıracak, parlamento geleneklerimizin ve kültürümüzün kökleşmesini sağlayacaktır.

Ortaya konan çalışmanın noksansız olduğunu söylemek şüphesiz mümkün değildir. Bununla birlikte, muhtemel eksikliklerine rağmen, bu dönem T.B.M.M. çalışmaları ve Türk siyasî hayatı konusunda kaynak eser olma özelliğini taşıdığını da rahatlıkla ifade edebiliriz.

*

Bu dört ciltlik eser, 6 Haziran 2005 tarihinde tamamlanmıştı. Ancak basımı 2010 yılına kalmıştır. Çalışmamıza destek veren T.B.M.M. eski Başkanı Sayın Bülent Arınç'a ve çalışmamızı önsözleriyle değerlendirmiş olan T.B.M.M. Başkanı Sayın Mehmet Ali Şahin'e teşekkürlerimizi sunmayı, yerine getirilmesi gereken zevkli bir görev bilmekteyiz.

Türk Parlamento Tarihi üzerindeki çalışmalarımızı başından itibaren destekleyen T.B.M.M. eski Genel Sekreteri Sayın Rauf Bozkurt ve T.B.M.M. Genel Sekreteri Sayın Ali Osman Koca'ya teşekkürlerimizi ifade etmek isteriz.

Diğer taraftan, hazırlanan metinleri bilgisayar ortamında yazan ve fotokopi çekimlerini yapan Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu personeline, T.B.M.M. Kütüphane Müdürü ve personeline, T.B.M.M. Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Müdürü ve personeline, kitabın en mükemmel şekilde basılması için gayret gösteren T.B.M.M. Basımevi çalışanlarının tamamına teşekkürlerimizi sunarız.

Eserin, Sayın Parlamenterlerimiz başta olmak üzere, parlamento tarihimize üzerinde çalışacaklara ve ilgililere yararlı olması samimî dileğimizdir.

12 Şubat 2010, Ankara

İsmet BİNARK

Araştırmacı - Yazar

KİTAP HAKKINDA AÇIKLAMA

Bu çalışma, 14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957 tarihleri arasındaki 'X. Dönem Türk Parlamento Tarihi'ni noksansız olarak ele almayı amaçlamaktadır.

Amacımız, X. Dönem Türk Parlamento çalışmalarını kaynağına inerek incelemek ve bunları belgelendirmektir.

Bu çalışmanın bir amacı da, X. Dönem Türk parlamento çalışmalarını, bu dönem Türk siyaset ve toplum hayatına damgasını vurmuş olan Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin etkinlikleri çerçevesinde bir yaklaşımla değerlendirmek ve bununla ilgili doğru bilgi ve birinci el belgeleri ortaya koymaktır.

Kitabın hazırlanması sırasında şu yol takip edilmiştir:

1- Çalışmada özellikle ve ağırlıklı olarak, birinci el kaynaklara atfen tespit ve değerlendirme yapılmasına özen gösterilmiştir.

2- Bu metot ve özen, çalışmanın sübjektif değerlendirmelere değil; objektif bir çerçeveye oturtulmasına imkân sağlamıştır.

X. Dönem Türk parlamento çalışmaları, meclis müzakereleri, olaylar; sübjektif bir tespit, yorum ve değerlendirme yerine, birinci ve ikinci el kaynaklara doğrudan atıfta bulunma ve orijinal kaynaklardan iktibaslar yapma, kaynakları bu şekilde kullanma tarzında ortaya konmuştur.

X. Dönem Türk parlamento tarihinin çeşitli kesit ve boyutları hakkında ilk elden bilgi edinmek isteyenler için, ifade edildiği üzere, birinci el kaynaklara ve belgelere doğrudan gönderme yapılmıştır.

3- Birinci el kaynaklarda yer alan bilgiler ve tarihî olaylar, meclis müzakereleri, bu dönem üzerinde aynı şekilde birinci el kaynaklara dayanarak yapılmış akademik çalışmalarla desteklenmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada ortaya konan tespit ve değerlendirmeler birinci ve ikinci el malzeme ile temellendirilmiş olmaktadır.

X. Dönem Türk parlamento tarihi ile ilgilenenler, bu çalışmada yer alan bilgilerin doğruluğunu ve geçmişini bu kaynaklar ışığında görmek imkânına sahip olacaklardır. Bu dönemle ilgili olarak verilen bilgiler, birinci el kaynaklardan aktarıldığı için güvenilirlerdir.

4- Belge ağırlıklı metinde, bölüm ve konularla ilgili olarak yer alan belgelerin metinlerinde herhangi bir kısaltma ve yorumlama yoluna gidilmemiştir. X. Dönem Türk parlamento tarihinin belgeler ışığında tespit edildiği ve değerlendirildiği bu çalışma, kapsamlı ve ifade edildiği özelliği itibariyle de belgesel bir araştırmadır.

5- Çalışmada, T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, T.B.M.M. Yıllığı ve T.B.M.M. Kavanin Mecmuası gibi birinci el yayınlara doğrudan başvurulmuştur. Ayrıca, parti tüzük, program ve kongre zabıtları ile; bu dönem ve çalışmanın kapsamına giren konularla ilgili akademik çalışmalardan, hâtırat, kitap, makale ve tebliğlerden de yararlanılmıştır. Yararlanılan kaynakları gösteren toplu bir bibliyografya, çalışmanın sonunda müstakil bir bölümde verilmiştir.

X. Dönemde T.B.M.M.'ce yapılan yayınlar, bibliyografyada ayrıca gösterilmiştir.

6- Çalışmanın başında, 'Önsöz', 'Sunuş', 'Kitap Hakkında Açıklama', 'Kısaltmalar' ve 'İçindekiler' kısmı yer almıştır.

7- Kitap XIV bölümden meydana gelmiştir:

I. Bölümde;

- "(14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957) Türkiye'deki ve Dünyadaki Olayların Kronolojisi ve Demokrat Parti İktidarının 1954 - 1957 Günlüğü",

II. Bölümde;

- "Türkiye'de Demokratik Gelişme, Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti'nin Kurulması; 1950'li Yıllar ve Demokrat Parti'nin İktidar Olması, 1954 Genel Seçimi ve Seçim Sonuçları ve 1957 Genel Seçimi",

III. Bölümde;

- "X. Dönem T.B.M.M.'nin Açılması, Meclis Reisi, Riyâset Divânı, Reisicumhur ve Encümen Seçimleri";

IV. Bölümde;

- "Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'yi Açış Nutukları",

V. Bölümde;

- "X. Dönemde Kurulan Menderes Hükûmetleri, Hükûmet Programları, Programların Meclis Görüşmeleri ve Güven Oylaması",

VI. Bölümde;

- "Üçüncü Menderes Hükûmetinin (17 Mayıs 1954 – 9 Aralık 1955) İç Politikası",

VII. Bölümde;

- "Demokrat Parti Tüzüğü, Parti Programı ve Demokrat Parti Dördüncü Büyük Kongresi",

VIII. Bölümde;

- “Dördüncü Menderes Hükûmetinin (9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957) İç Politikası”,

IX. Bölümde;

- “Üçüncü ve Dördüncü Menderes Hükûmetlerinin (17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955 / 9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957) Dış Politikası”,

X. Bölümde;

- “Üçüncü ve Dördüncü Menderes Hükûmetlerinin Ekonomi Politikaları ve Bütçe Kanunları”,

XI. Bölümde;

- “17 Mayıs 1954 – 25 Kasım 1957 Tarihleri Arasında Türkiye’nin Eğitim, Kültür, Fikir ve Toplum Hayatı ve Bu Dönemde Türkiye’nin Gündeminde Yer Alan Önemli Olaylar”,

XII. Bölümde;

- “T.B.M.M.’nin X. Dönem Yasama ve Denetim Faaliyetleri”,

XIII. Bölümde;

- “T.B.M.M.’nin X. Dönemdeki İdarî Yapısı, T.B.M.M. Memurlarının Teşkilâtı Hakkında Kanun, Personel ve Kadro Durumu, Bu Dönemdeki Meclis Bütçeleri”,

XIV. Bölümde;

- “Bibliyografya”,

yer almaktadır.

8. Birinci ve ikinci el kaynaklardan yapılan iktibaslar “.....” içinde verilmiş, sayfaların altında iktibas yapılan kaynaklara dip not şeklinde atıfta bulunulmuştur.

9. İktibaslarda, atılan kısımlar (.....) noktalama ile belirtilmiş; ayrıca, iktibas edilen metnin devamının olduğu da, bu noktalama işaretiyle ifade edilmiştir.

10. Aynen yapılan iktibaslarda dil, üslup ve imlâ yönünden herhangi bir değiştirme ve müdahalede bulunulmadığı gibi, hükûmet programlarının Mecliste okunması ve Meclis müzakereleri sırasında mebusların tasvip ve yerme ifadeleri de olduğu gibi alınmıştır.

Meclis müzakerelerinde yapılan konuşmaların, dilde sâdeleşme sebebiyle günümüzde genç kuşaklarca anlaşılması ve değerlendirilmesi güç olabilir. Ancak, konuşmalardaki ve metinlerdeki ifade tarzının, üslûp zenginliği ve muhteva derinliğinin kaybolmasından endişe duyulduğu için sâdeleştirme yoluna gidilmiştir.

İktibasların, hiçbir değişikliğe uğratılmadan aslî muhtevası içinde yorumsuz verilmesinin, ilmi olduğu kadar, Türk parlamento tarihinin yazılması bakımından da, kaynaklara bağlı kalınması yönünden daha doğru olacağı düşünülmüştür. Özellikle, başvuru ve iktibas edilen birinci el kaynaklar, Türk parlamento, siyaset, idare, toplum ve kültür hayatımız ve yakın dönem tarihimizin dünden bugüne ve yarınlar kalacak otantik belgelerdir.

11. Metinde yer alan terimler, deyimler, adlar ve unsurlar, kanun ve yönetmelik adları da, alındığı kaynaktaki şekliyle aynen verilmiştir.

12. Metinde ismi geçen mebusların biyografileri için, eserin bu dönem mebuslarının özgeçmişlerini ihtiva cildine bakılmalıdır.

13. Yararlanılan ve iktibas edilen kaynaklar dışından temin edilen tamamlayıcı bilgiler, metinde [] parantez içinde gösterilmiştir.

14. Kullanılan kısaltmalar, kısaltmalar listesinde gösterilmiştir.

15. Bölüm, ara ve alt başlıklar altında verilen muhtevaya ait bilgiler, içindekiler tablosunda ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.y.	: adı geçen yer
a.y.	: aynı yer
bkz.	: bakınız
bs. ~ bsm.	: basım
B.M.	: Birleşmiş Milletler
Bşk.	: Başkan
Bşk.V.	: Başkanvekili
C.	: cilt
C.H.P.	: Cumhuriyet Halk Partisi
C.M.P.	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
C.K.M.P.	: Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
çev.	: çeviren
Ç.T.K.	: Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu
D.P.	: Demokrat Parti
derl.	: derleyen
Doç.Dr.	: Doçent Doktor
düzenl.	: düzenleyen
ed.	: editör
En.	: encümen
fask.	: fasikül
F.	: fevkalâde
G.Ü.	: Gazi Üniversitesi
genişl.	: genişletilmiş
haz.	: hazırlayan, hazırlayanlar
H.P.	: Hürriyet Partisi
ilv.	: ilâveli

İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
ks.	: kısım
krl.	: kurul
neşr.	: neşreden
No.~ Nu.	: numara
ol.~ olğ.	: olağanüstü
Pş.	: Paşa
Prof.	: Profesör
sâdel.	: sâdeleştirilen, sâdeleştirenler
s.	: sayfa
ss.	: sayfalar arası
S.B.F.	: Siyasal Bilgiler Fakültesi
t.y.	: tarih yok
terc.ed.	: tercüme eden
topl.	: toplayan
T.B.M.M.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
Üniv.	: üniversite
VVK	: Varlık Vergisi Kanunu
vd.	: ve diğerleri; ve devamı
vs.	: vesair
yay.krl.	: yayın kurulu
yay.	: yayınlayan
y.y.	: yayın yeri yok
yay.haz.	: yayına hazırlayan
y.	: yaprak
yaz.	: yazan

İÇİNDEKİLER

Sayfa

I. CİLT

ÖNSÖZ	III
SUNUŞ	V
KİTAP HAKKINDA AÇIKLAMA	XIII
KISALTMALAR	XVII

I. BÖLÜM

(14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957)

X. DÖNEM

TÜRKİYE'DEKİ VE DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ VE DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ

1954 - 1957 GÜNLÜĞÜ1

- Türkiye'deki Olayların Kronolojisi (1954).....	3
- Dünyadaki Olayların Kronolojisi (1954).....	10
- Türkiye'deki Olayların Kronolojisi (1955).....	11
- Dünyadaki Olayların Kronolojisi (1955).....	26
- Türkiye'deki Olayların Kronolojisi (1956).....	28
- Dünyadaki Olayların Kronolojisi (1956).....	38
- Türkiye'deki Olayların Kronolojisi (1957).....	40
- Dünyadaki Olayların Kronolojisi (1957).....	55

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK GELİŞME, ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULMASI; 1950'Lİ YILLAR VE DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDAR OLMASI, 1954 GENEL SEÇİMİ VE SEÇİM SONUÇLARI VE 1957 GENEL SEÇİMİ57

- Türkiye'de Demokratik Gelişme ve Çok Partili Hayata Geçiş	59
- 1954 Genel Seçimi Öncesi ve Değerlendirmesi	98
- C.H.P. Kurultayı Olağanüstü Toplantısı	101
- Adnan Menderes'in 1954 Yılı Bütçe Konuşması	101
- C.H.P. Kurultayı Sonrası	103
- Büyük Millet Meclisi'nin Kendini Feshetmesi	104
- Halk Partisi'nin Vaadleri	104
- İnönü, İlk Seçim Nutkunu Malatya'da Veriyor.....	105

XIX

- İnönü'nün Diğer İllerdeki Seçim Konuşmaları.....	106
- Sıtkı Yırcalı'nın, İnönü'nün Balıkesir Konuşmasına Cevabı	109
- Menderes İlk Seçim Nutkunu Erzurum'da Veriyor.....	110
- Bayar'ın Bandırma Konuşması	111
- Bayar'ın Susurluk'ta Köylülerle Sohbeti	112
- Celal Bayar'ın Mustafa Kemal Paşa'da Yaptığı Konuşma	112
- İnönü'nün Niğde Konuşması.....	112
- Adnan Menderes'in Rize Konuşması.....	113
- Adnan Menderes'in Trabzon Konuşması.....	113
- İnönü'nün Kayseri Konuşması	114
- Bayar'ın Bolu Konuşması	115
- Menderes'in Giresun Konuşması	115
- İnönü'nün Sivas Konuşması.....	116
- Adnan Menderes'in Samsun Konuşması	116
- Gümrük ve Tekel Bakanı Emin Kalafat'ın Çanakkale Konuşması.....	118
- Menderes'in İzmir Konuşması	118
- İsmet İnönü'nün Ankara Radyosunda Yaptığı Konuşma.....	119
- Menderes'in İstanbul Konuşması.....	120
- Kâzım Taşkent'in İstifası.....	122
- Menderes'in Özlediği Muhalefet	124
- 1954 Genel Seçimi ve Seçim Sonuçları	124
- 2 Mayıs 1954 Seçimleri ve Değerlendirilmesi.....	167
- Başvekil Adnan Menderes'in Seçim Sonuçları Hakkında Yabancı Basın Mensuplarına Yaptığı Açıklama.....	177
- Demokrat Parti Meclis Grubu Reisliğinin Açıklaması	178
- Seçim Kararı.....	179
- X. Dönem Mebusları ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirmeler	180
- X. Dönemde T.B.M.M.'ye Katılan Mebusların Seçim Bölgelerine Göre İsim Listesi	180
- X. Dönem Mebuslarının Kısa Özgeçmişleri ve Seçildikleri Encümenler	187
- İstifa ve Vefat Eden Mebuslar	218
- Mebusların Soyadlarına Göre Tasnifi	218
- Mebusların Doğum Tarihlerine Göre Tasnifi.....	226
- Mebusların Eğitim ve Öğretim Durumlarına Göre Tasnifi.....	235
- Mebusların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Tasnifi	244
- Mebusların İhtisaslarına Göre Tasnifi	250
- Mebusların Kıdemlerine Göre Tasnifi.....	260
- Açılan Mebusluklar	269

- Bu Dönemde Mazereti Sebebiyle İzin Alan Mebuslar	271
- Teşrii Masuniyetler	274
- Mebusların Meclis Dışında Yerine Getirdikleri Görevler.....	288
- T.B.M.M. Dış Münasebetleri.....	288
- Ahdî Münasebetler	288
- Nato Memleketleri Parlamentolar Birliği Türk Grubu	288
- Beynelmilel Teşekküllerle İlgili Gruplar	292
- Parlamentolararası Birliği Türk Grubu	292
- Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu.....	303
- Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grubu	305
- Dostluk Grupları.....	311
- Türk-İngiliz Parlamento Dostluk Grubu.....	311
- Türk-Amerikan Parlamento Dostluk Grubu	311
- Türk-Fransız Dostluk Grubu.....	311
- Türk-Orta-Doğu Parlamentolararası Dostluk Grubu	313
- Türk-İtalyan Parlamento Dostluk Grubu	316
- Türk-Alman Parlamentolararası Dostluk Grubu.....	318
- Dış Memlekete Giden Büyük Millet Meclisi Âzâsından Müteşekkil Heyetler.....	321
- Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine İştirak Edecek Heyet.....	321
- NATO Memleketleri Parlamentolar Birliği Türk Grubu	323
- Parlamentolararası Birliği Türk Grubu	324
- Avrupa Konseyi Statüsü ile Beynelmilel Teşekküllerle İlgili Gruplar ve Dostluk Gruplarına Ait Nizamnameler.....	325
- 5456 Sayılı Kanunla Onanmış Olan Avrupa Konseyi Statüsü.....	325
- Avrupa Konseyi Statüsünde Yapılan Tadillerin Onanmasına Dair Kanun.....	331
- Parlamentolararası Birliği Türk Grubu Tüzüğü	333
- Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu Tüzüğü	334
- Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grubu Tüzüğü.....	335
- Parlamentolararası Turizm Birliği Ana Nizamnamesi	338
- 18 - 22 Kasım 1950'de Paris'te Toplanan Parlamentolararası Turizm Kongresi Tarafından Kabul Edilen Umumî Heyet Nizamnamesi.....	341
- 17 Nisan 1950 Tarihinde Monako'daki Konsey İçtimai Esnasında Kabul Edilen Konsey Dahili Nizamnamesi	343
- 17 Nisan 1950 Tarihinde Monako'daki Konsey İçtimai Esnasında Kabul Edilen İcra Komitesi Nizamnamesi	343
- Meclis Dâhilinde Teşekkül Eden, Memleket Dışı Faaliyetlerle Alâkalı Birlikler ile İlgili Teşekküller Hakkında Talimatname	344
- Dostluk Gruplarına Ait G- (Tip Nizamname)	345

- Dış Memleketlere Giden Heyetlerle Gruplar Tarafından Neşrolunan Raporlar	347
- Paris'te Temmuz 1955'te Toplanmış Olan Nato Parlamentolararası Konferansına Ait Rapor	347
- NATO Memleketleri Parlamento Âzaları Konferansı Daimî Komitesinin Muvakkat Raporu	350
- Kuzey-Atlantik Antlaşması Teşkilâtı Parlamenterleri İkinci Konferansına Ait Rapor	354
- 43 üncü Parlamentolararası Konferansı Hakkında Rapor	366
- 44 üncü Parlamentolararası Konferansı Hakkında Rapor	379
- 45 inci Parlamentolararası Konferansı Hakkında Rapor	394
- 4-7 Ocak 1955 Tarihinde Roma'da Toplanan V inci Parlamentolararası Turizm Kongresindeki Tebliğler	413
- Avrupa Konseyi İstişari Meclisi Birinci Çalışma Devresine Ait Rapor	438
- Avrupa Konseyi İstişari Meclisi Sekizinci Devre Faaliyetine Ait Rapor	440
- T.B.M.M. Türk-İtalyan Parlamentolararası Dostluk Grubu Raporu	447
- Partiler	449
- Demokrat Parti ve Meclis Grubu	450
- Demokrat Parti Mebus Listesi	453
- Cumhuriyet Halk Partisi	459
- C.H.P. Mebus Listesi	460
- Cumhuriyetçi Millet Partisi	461
- Cumhuriyetçi Millet Partisi Mebus Listesi	462
- Hürriyet Partisi	463
- Hürriyet Partisi Mebus Listesi	464
- Müstakil Mebuslar Listesi	465
- T.B.M.M. X. Dönem (14 Mayıs 1954 - 1 Kasım 1957) İçin Yapılan Genel Seçimin Genel Değerlendirmesi	468
- 1954 Genel Seçiminin Basındaki Yankıları	469
- Meclisi İlgilendiren Kanun, Nizamname ve Talimatnameler	471
- 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Tekrar Meriyete Konulması Hakkında Kanun	471
- Teşkilâtı Esasiye Kanunu	472
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu	479
- T.B.M.M. Dahili Nizamname	513
- Mebusların Tahsisat, Tazminat, Harcırah ve Emeklilikleri ile İlgili Kanun, Tefsir ve Kararlar	551
- Âza Tahsisatına Ait Kanunlar	551

	<i>Sayfa</i>
- Tazminata Ait Kanunlar, Tefsir ve Kararlar	557
- Harcıraha Ait Kanunlar	559
- Emekliliğe Ait Olanlar	561
- Açık Maaşlarına Ait Olanlar	566
- Riyaset Tahsisatı	568
- Riyaset Divanı Tahsisatına Ait Kanunlar	569
- 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun Lâyihası ve Dahiliye, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinin Mazbataları	573
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Meclis Müzakereleri	583
- 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun	609
- Kanunun Oylanması	625
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun	629
- Seçim Kanunu'nun Yeniden Düzenlenmesinin Basındaki Yankıları	629
- 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa Muvakkat Bir Madde İlâvesi Hakkında Kanun	631
- Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dâir Kanun	632
- Seçim Kanunu Hakkında Karar	633
- 5545 Sayılı Seçim Kanunu'nun Eski Hükûmlerinin Aynen Meriyete Konulmasına Dâir Hükûmetçe Hazırlanıp Meclise Sunulmuş Kanun Layihasının Geri Çekilmesi ile İlgili Olarak, Diyarbakır Mebusu Yusuf Azizoğlu'nun Başvekil Tarafından Cevaplandırılmasını İstediği Suale Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk'ün Şifahî Cevabı	634
- Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen ve İki Arkadaşının, Münhal Mebusluklar İçin Bu Sene Ara Seçimi Yapılmaması Hakkında Takriri	638
- Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen ve İki Arkadaşının T.B.M.M. Seçiminin Yenilenmesine Karar Verilmesine Dâir Takriri	646
- 1957 Erken Seçimi ve Seçim Sonuçları	647
- Muhalefetin Seçim Kampanyası	649
- D.P.'nin Seçim Kampanyası	649
- C.H.P.'nin Diğer İki Parti ile İşbirliğinden Vazgeçmesi	653

- C.H.P. Seçim Kampanyasını Malatya’da Açıyor	654
- Seçim Mücadelesi Şiddetleniyor	657
- 1957 Seçimleri ile İlgili Tespit ve Değerlendirmeler	675
- Seçim Sonuçları	703
- D.P.’nin Oy Kaybının Sebepleri	703

III. BÖLÜM

X. DÖNEM T.B.M.M.’NİN AÇILMASI, MECLİS REİSİ, RİYÂSET DİVÂNI, REİSİCUMHUR VE ENCÜMEN SEÇİMLERİ707

- X. Dönem T.B.M.M.’nin Açılması (14.V.1954)	709
- Yemin Eden Milletvekilleri	709
- Meclis Reisi Seçimi	712
- T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan’ın Konuşması	713
- Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)	714
- Reiscumhur Seçimi	715
- Riyâset Divânının Meclis’e Mâruzatı	716
- Encümen Seçimleri	717
- T.B.M.M.’nin X. Döneminin Birinci Toplantısının Açılması (1.XI.1954)	728
- Meclis Reisi Seçimi	728
- T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan’ın Konuşması	728
- Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)	729
- Encümen Seçimleri	731
- T.B.M.M.’nin X. Döneminin İkinci Toplantısının Açılması (1.XI.1955)	742
- Meclis Reisi Seçimi	742
- T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan’ın Konuşması	743
- Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)	743
- Encümen Seçimleri	745
- T.B.M.M.’nin X. Döneminin Üçüncü Toplantısının Açılması (1.XI.1956)	757
- Aydın Mebusu Namık Gedik, Manisa Mebusu Muzaffer Kurbanoglu ve Bursa Mebusu Halûk Şaman’ın Takrirî	757
- Meclis Reisi Seçimi	758
- T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan’ın Konuşması	758
- Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)	759
- Encümen Seçimleri	760

IV. BÖLÜM
REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN
T.B.M.M.'Yİ AÇIŞ NUTUKLARI.....775

- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M. X uncu Devre Birinci Toplantı Yılına Açış Nutku.....777
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'nin X uncu Devre Birinci Toplantı Yılına Açış Nutkunun Basındaki Yankıları.....787
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'nin X uncu Devre İkinci Toplantı Yılına Açış Nutku790
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'nin X uncu Devre İkinci Toplantı Yılına Açış Nutkunun Basındaki Yankıları.....805
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'nin X uncu Devre Üçüncü Toplantı Yılına Açış Nutku809
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın T.B.M.M.'nin X uncu Devre Üçüncü Toplantı Yılına Açış Nutkunun Basındaki Yankıları.....819

V. BÖLÜM
X. DÖNEMDE KURULAN MENDERES HÜKÜMETLERİ,
HÜKÜMET PROGRAMLARI, PROGRAMLARIN MECLİS GÖRÜŞMELERİ
VE GÜVEN OYLAMASI823

- Üçüncü Menderes Hükûmeti (17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955)825
 - Riyaseticumhur Tezkeresi825
 - İstanbul Mebusu Adnan Menderes'in Kurduğu Hükûmetin Programı.....827
 - Hükûmet Programının Müzakeresi842
 - Güven Oylamasının Sonuçları875
- Dördüncü Menderes Hükûmeti (9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957)879
 - Dördüncü Adnan Menderes Hükûmetinin Programı880
 - Hükûmet Programının Müzakeresi884
 - Güven Oylamasının Sonuçları948
- Dördüncü Menderes Hükûmeti ve Hükûmet Programı Hakkında Basındaki Yankılar952

VI. BÖLÜM
ÜÇÜNCÜ MENDERES HÜKÜMETİNİN
(17 MAYIS 1954 - 9 ARALIK 1955)
İÇ POLİTİKASI973

- DP İktidarının 1954 - 1957'li Yıllarının Genel Değerlendirmesi.....975
- Üçüncü Menderes Hükûmetinin İç Politikası.....983
 - Malatya, Kocaeli ve Kırşehir İllerinin İdarî Yapılarında Değişiklik983

- Malatya Vilâyetine Bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/9).....	985
- Malatya Vilâyetine Bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun.....	995
- Kocaeli Vilâyetine Bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/8).....	1000
- Kocaeli Vilâyetine Bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun.....	1000
- Kırşehir Vilâyetinin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulmasına Dâir Kanun Lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (1/20).....	1024
- Kırşehir Vilâyetinin Kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) Adiyle Yeniden Bir Vilâyet Kurulmasına Dâir Kanun.....	1038
- Devlet Memurlarının Hizmet Sürelerine Bakılmaksızın Emekli Edilmeleri ve Hâkim Teminatı Konusu.....	1047
- Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dâir Kanun Lâyihası ve Muvakkat Encümen Mazbatası (1/17).....	1051
- Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine Dâir Kanun.....	1074
- İzmir Mebusu Pertev Arat ve 3 Arkadaşının, Vekâlet, İdare, Müessese veya Kurum Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun Teklifi ve Muvakkat Encümen Mazbatası (2/25).....	1095
- Bağlı Bulundukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkında Kanun.....	1124
- Her İki Kanunun Basındaki Yankıları.....	1145
- Milletvekili Seçim Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun.....	1148
- Milletvekili Seçim Kanunu'nun Basındaki Yankıları.....	1149
- Mahalli Seçimler.....	1151
- Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in, 7 Kasım 1954 Günü Yapılan Muhtarlık Seçimleri Hakkındaki Sualine Adliye Vekili Osman Şevki Çiçekdağ, Dahiliye Vekili Namık Gedik ve Başvekil Adnan Menderes'in Verdikleri Cevaplar ve Bununla İlgili Meclis Müzakereleri	1180
- Kıbrıs Meselesi ve 6/7 Eylül 1955 Olayları.....	1203

	<u>Sayfa</u>
- Demokrat Parti İçindeki Sıkıntılar ve İç Politikaya Yansıması	1208
- İspat Hakkı ve Hürriyet Partisi.....	1212
- Basın Mensuplarına Baskı.....	1233
- Ekonomik Sıkıntılar ve Bunun Sonuçlarının İç Politikaya Yansıması	1241
- Partiler Arasında Tırmanan Siyasî Gerginlik.....	1242
- Demokrat Parti Grubundaki Fırtına.....	1246
- Dönemin Reisicumhuru Celâl Bayar ile Dönemin Başvekili Adnan Menderes'in İç Politika Konusundaki Beyanları	1249
- Reisicumhur Celâl Bayar'ın İç Politika Konusundaki Beyanatı.....	1249
- Başvekil Adnan Menderes'in İç Politika Konusundaki Beyanatı.....	1253

I. BÖLÜM

14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957

X. DÖNEM

**TÜRKİYE'DEKİ VE DÜNYADAKİ
OLAYLARIN KRONOLOJİSİ VE
DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ
1954 - 1957 GÜNLÜĞÜ**

14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957
TÜRKİYE'DEKİ VE DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ
VE DEMOKRAT PARTİ İKTİDARININ
1954 - 1957 GÜNLÜĞÜ¹

Bu kronolojik tarih, ülkemizin bu dönemdeki gelişme serüvenini, yurt ve dünya olaylarını büyüteç altına almanın yanı sıra, Türk toplumunun siyasî, ekonomik ve kültürel bakımlardan yaşadığı olayları ve yapılan çalışmaları toplu bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Kronoloji, yakın geçmişe ait yurt ve dünya olayları bakımından bir başvuru kaynağı hüviyetindedir. Başka bir ifade ile bu dönemin bir panoramasıdır.

TÜRKİYE'DEKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1954 -

(Mayıs)

- 2 Mayıs : Genel Seçim yapıldı; oyların yüzde 57,6'sını alan Demokrat Parti 503; yüzde 35,4'ünü alan Cumhuriyet Halk Partisi 31; yüzde 4,9'unu alan Cumhuriyetçi Millet Partisi 5 ve yüzde 1,5'ini alan bağımsızlar 2 milletvekili çıkardı.
- 7 Mayıs : Türkiye, Sovyetler Birliği'nin, Türkiye-Pakistan Paktı ile ilgili notasına verdiği cevapta, "Sovyet iddialarının hiçbir mesnede istinat etmediği"ni belirtti.
- 11 Mayıs : Hikâye yazarı Sait Faik Abasıyanık İstanbul'da öldü.
- 14 Mayıs : Celâl Bayar yeniden cumhurbaşkanı seçildi; Refik Koraltan TBMM Başkanı olarak kaldı; yeni kabineyi kurmakla Adnan Menderes görevlendirildi.
- : Ulvi Yenil Futbol Federasyonu Başkanı oldu.
- 15 Mayıs : Türkiye'ye sığınmak isteyen bir Bulgar yüzünden sınırda çatışma çıktı; 3'ü asker 4 Bulgar öldü.

¹ *Cumhuriyetin 75 Yılı, 1954-1978*. Cilt: 2, 2.bs.; yay.: Yapı Kredi Bankası. İstanbul, 1999, 388-430 ss.; *Türkiye'nin 77 Yılı, 1923-2000*, yay.: Tempo Dergisi. İstanbul, 2000, 126-136. ss.; *Ayın Tarihi*, Sayı: 246-283, 1-31 Mayıs 1954- 1-30 Haziran 1957; Mehmet Arif Demirel: *Demokrat Parti İktidarının 1950-1960 Günlüğü*. (Ankara, 1995), 9-27.ss.; Feroz Ahmad - Bedi Turgay Ahmad: *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi*. Ankara, 1976; Feroz Ahmad: "Demokrasiye İlk Adım". *Cumhuriyetin 75 Yılı, 1923-1953*, 1. C., 2.bs. İstanbul, 1999; Halit Tanyeli - Adnan Topsakaloğlu: *İzâhlı Demokrat Parti Kronolojisi, 1950-1958*. İstanbul, 1959.

- 17 Mayıs : Başbakan Adnan Menderes, yedi yeni bakanın yer aldığı kabineyi açıkladı. Üçüncü Menderes Hükümeti kurulmuş oldu.
- 25 Mayıs : Tokyo'da yapılan 4. Dünya Serbest Güreş Şampiyonası'nda, Türk Millî Takımı, takım halinde şampiyon oldu; Mustafa Dağistanlı ve Hüseyin Akbaş dünya şampiyonluğunu elde etti.
- 27 Mayıs : Yeni Ulus'ta yazdığı yazılarla hükümetin mânevî şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle Hüseyin Cahit Yalçın hakkında soruşturma açıldı.
- 28 Mayıs : UNESCO en çok konuşulan diller arasına Türkçe'yi de dahil etti.
: Dünya piyasalarında Türk parasının değeri arttı; Paris'te serbest piyasada geçen haftaya göre yüzde 12'lik bir artış görüldü.
- 30 Mayıs : Başbakan Adnan Menderes, iktisadî ve malî konularda görüşmeler yapmak üzere ABD'ye hareket etti.
: Kırşehir ilini ilçe yapan 6429 sayılı Kanun kabul edildi.
: Orgeneral Nuri Yamut'un milletvekili seçilmesiyle boşalan genelkurmay başkanlığı görevine Orgeneral Nurettin Baransel getirildi.

(Haziran)

- 1 Haziran : İçişlerinde 31 ilçenin kurulması (Taşlıçay, Göynücek, Yığlıca, Arhavi, Havsa, Ağın, Çayırılı, Narman, Gelendost, Çatalzeytin, Yahyalı, Kozaklı, Gerger, Selendi, Akkuş, Pozantı, Durağın, Tonya, Halfeti, Şefaati, Şişli, Savaştepe, Hazro, Çat, Erdemli, Karşıyaka, Çelikhane, Erguvan, Ula, Kulu, Almus) kanunlaştı.
- 6 Haziran : Kırkpınar güreşleri sona erdi; İbrahim Karabacak başpehlivan oldu.
- 8 Haziran : Başbakan Adnan Menderes, ABD'de yaptığı görüşmeleri tamamlayarak yurda döndü; görüşmelerde, ABD askerî yardımının artırılması ve iktisadî yardımın sürdürülmesi kararlaştırıldı.
- 9 Haziran : Pakistan Başbakanı Muhammed Ali Bogra Türkiye'ye geldi. Bogra geliş maksadının "bir bölgesel savunma kuruluşu üzerinde görüşmelerde bulunmak" olduğunu açıkladı.
- 10 Haziran : Beşinci Kore değiştirme birliğinin 1700 kişilik ilk kafilesi bir ABD gemisiyle İzmir'den hareket etti.
- 11 Haziran : TBMM, Türkiye-Pakistan Paketi'nı onayladı. Bağdat Paketi'nin temelleri atılmış oldu.

- : Zonguldak'ta meydana gelen grizu patlamasında 6 işçi öldü, 16 işçi yaralandı.
- 14 Haziran : Sakarya ve Adıyaman illeri kuruldu.
- 17 Haziran : Türk Millî Futbol Takımı, İsviçre'de yapılan Dünya Kupası finallerinde Federal Almanya'ya 4-1 yenildi.
- 20 Haziran : Dünya kupası finallerinde Türk Millî Futbol Takımı, Güney Kore'yi 7-0 yendi.
- 21 Haziran : Libya Başbakanı Mustafa bin Halim Ankara'ya geldi.
- 23 Haziran : Eski Genelkurmay Başkanlarından Salih Omurtak Ankara'da öldü.
- : Profesör Nüzhet Gökdoğan İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanlığına seçildi; Gökdoğan dekanlığa seçilen ilk kadın profesör oldu.
- : Türkiye-Amerika Vergi Muafiyetleri Anlaşması imzalandı.
- : Dünya Kupası finallerinde Federal Almanya'ya 7-2 yenilen Türk Millî Futbol Takımı kupadan elendi.
- 28 Haziran : 'En güzel öykü' dalındaki Yunus Nadi Armağanı'nı Ayperi Akalan kazandı.
- 30 Haziran : Kırşehir ilinin ilçe olması Meclis'te kanunlaştı; muhalefet milletvekilleri Demokrat Parti'ye oy vermedikleri için Kırşehirli-lerin cezalandırıldıklarını ileri sürdü.
- : Seçim Kanunu değişiklik tasarısı Meclis'te kabul edildi.

(Temmuz)

- 1 Temmuz : Yeni Ulus'ta çıkan yazılarından dolayı Hüseyin Cahit Yalçın hakkında açılan dâvâya başlandı.
- 5 Temmuz : Memur Tasfiye Kanunu Meclis'te kabul edildi.
- : Türkiye ile İsrail arasında telefon hattı kuruldu.
- 7 Temmuz : Kalkınan Türkiye Sergisi'ni ABD'ye götüren Tarsus gemisi Miami'de büyük ilgiyle karşılandı.
- 8 Temmuz : Türkiye'de ilk gece maçı Ankara 19 Mayıs Stadı'nda Gençlerbirliği ile Demirspor arasında yapıldı.
- 9 Temmuz : 'Büyük Doğu' dergisi Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine aykırını yayım yaptığı gerekçesiyle toplatıldı; derginin sorumluları hakkında soruşturma açıldı.

- 12 Temmuz : Ortadoğu ülkelerinde görev yapan Türk büyükelçileri Ankara'da toplandı; toplantıda NATO'nun uzantısı olarak çalışabilecek bir Ortadoğu paktı görüşüldü.
- 15 Temmuz : İzmir'de deniz tahmil ve tahliye işçileri grev yaptı; 24 işçi gözaltına alındı.
- 17 Temmuz : Malatya suikasti dâvâsı sonuçlandı; Ahmet Emin Yalman'ı yaralayan Hüseyin Üzmez 20 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı.
- 20 Temmuz : Silâhlı Kuvvetler'in yüksek komuta kademesinde değişiklik yapıldı.
- : Nevşehir ili kuruldu.
- : Cumhuriyet gazetesi 1953 yılı enflasyonunun % 15.72 olduğunu açıkladı.
- 21 Temmuz : Yeni Kâr Hadleri Kararnamesi yürürlüğe girdi.
- 30 Temmuz : CHP 11. Kurultayı'nda İsmet İnönü yeniden genel başkanlığa, Kasım Gülek de genel sekreterliğe seçildi.

(Ağustos)

- 4 Ağustos : Dördüncü Kore değiştirme birliğinin ilk kafilesi bir ABD gemisiyle İzmir'e geldi.
- 7 Ağustos : Balkesir'in Kepsut kazası çevresinde meydana gelen sellerde 17 kişi hayatını kaybetti.
- : 'Millet' gazetesi sahibi Fuat Arna, bir yazısında Başbakan Men-deres'e hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı.
- 9 Ağustos : Yugoslavya'nın Bled şehrinde, Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında Balkan Paktı imzalandı.
- 15 Ağustos : Atina'da Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakı için gösteriler yapıldı.
- : Efes'te Meryemana Evi'nde yaklaşık 5000 Hristiyan'ın katıldığı dinî tören yapıldı.
- 16 Ağustos : Cumhuriyetçi Millet Partisi yapılacak mahallî seçimlere katılmama kararı aldı.
- : Murat Güler, Manş'ı yüzerek geçti ve Manş'ı geçen ilk Türk yüzücüsü oldu.
- 18 Ağustos : 'Millet' gazetesinde yayımlanan 'Amerikalı Dostlara Açık Mektup' başlıklı yazının yazarı Nurettin Ardıçoğlu ile gazetenin yazı işleri müdürü Hüsnü Söylemezoğlu 7'şer ay hapis cezasına çarptırıldı.

- 20 Ağustos : Zonguldak Kozlu'da meydana gelen grizu patlamasında 9 kişi öldü, 36 kişi yaralandı.
- 21 Ağustos : Liseler tekrar 11 sınıfa indirildi.
- 22 Ağustos : Çorum Çimento Fabrikasının temeli atıldı.
- 23 Ağustos : Ürdün Kralı Hüseyin bin Tallâl Türkiye'ye geldi.
- 24 Ağustos : Kıbrıs Türk'tür Derneği kuruldu.
- 25 Ağustos : Havada ateş alan bir askerî uçak Eskişehir'in Dede mahallesine düştü, pilotla birlikte on kişi hayatını kaybetti.
- : 'Volkan' dergisi yazarı Nihat Yazar, Atatürk'e hakaretten 2 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- 28 Ağustos : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Savarona okul gemisiyle Yugoslavya'ya hareket etti.
- : Emekli General Sadık Aldoğan, 'Millet' gazetesine yazdığı bir yazıda adliyenin mânevî şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı.

(Eylül)

- 3 Eylül : Türkiye'ye gelen Irak Veliahtı Emin Abdülillah, Başbakan Menderes'le görüştü.
- 6 Eylül : Meriç Nehri üzerinde yeni köprü'nün yapılmasına başlandı.
- 8 Eylül : İzmir'de yapılmak istenen Kıbrıs mitingine izin verilmedi.
- 9 Eylül : 'Yeni Sabah' gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu, telaş ve heyecan uyandırıcı yayın yapmaktan 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- 11 Eylül : Ankara'da "Kıbrıs Türktür Komitesi" kuruldu.
- 13 Eylül : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Yugoslavya'ya yaptığı resmî ziyaretten döndü.
- 14 Eylül : Profesör Tevfik Remzi Kazancıgil'e Fransa Hükûmeti tarafından Légion d' Honneur nişanının Officier rütbesi verildi.
- 16 Eylül : Afyon Çimento Fabrikası'nın temeli atıldı.
- 17 Eylül : Tunçbilek Termik Santrali'nin temeli atıldı.
- 18 Eylül : Eskişehir Çimento Fabrikası'nın temeli atıldı.
- 19 Eylül : Konya Şeker Fabrikası'nın temeli atıldı.
- 20 Eylül : Ayrancı Barajı'nın temeli atıldı.
- 21 Eylül : Amasya Şeker Fabrikası hizmete açıldı.
- 22 Eylül : Karayolları Trafik Kanunu ve dış ticaret rejiminde yapılan değişiklikler yürürlüğe girdi.

- 23 Eylül : ‘Yeni Ulus’ gazetesinde yayımlanan yazılarından dolayı Hüseyin Cahit Yalçın 26 ay 20 gün; Cemal Sağlam 46 ay 20 gün; İbrahim Cüceoğlu 8 ay hapis; Nihat Erim 35.222 lira para cezasına çarptırıldı.
- 25 Eylül : Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletler’de tartışıldı.
- 26 Eylül : Gökpınar Santrali hizmete açıldı.
- Denizli Elektrik Santrali hizmete açıldı.
- 28 Eylül : İnönü bir demeç vererek “Kıbrıs’ın statükosunda değişiklik yapılmasının kat’i suretle aleyhindeyiz. Kıbrıs bugünkü idare (İngiliz) elinde kalmalı. Kıbrıs Yunanistan idaresine verilmemelidir’ dedi.

(Ekim)

- 1 Ekim : Başbakan Adnan Menderes resmî ziyarette bulunmak üzere Batı Almanya’ya gitti.
- : Taksim’den Sarıyer’e gitmekte olan bir halk otobüsü Emirgân’da denize uçtu, 17 yolcudan 4’ü boğularak öldü.
- : Bankaların altın çekilişi yapmaları yasaklandı.
- 3 Ekim : Darende Hidroelektrik Santrali hizmete açıldı.
- 7 Ekim : Türkiye Komünist Partisi dâvâsında 184 sanıktan 131’i 1-10 yıl arasında değişen hapis cezasına çarptırıldı.
- : Suna Kan, Cenevre’de açılan uluslararası keman yarışmasında birinci olarak altın madalya aldı.
- 8 Ekim : Giresun Limanı’nın temeli atıldı.
- 9 Ekim : Federal Almanya’ya yaptığı geziden dönen Başbakan Menderes, sanayi programının gerçekleştirilmesinde Alman endüstrisinin katkısının sağlanacağını açıkladı.
- 18 Ekim : 17 Ekim’de Türkiye’ye gelen Irak Başbakanı Nuri Said Paşa, İstanbul’da yaptığı basın toplantısında, “Irak, varlık ve selâmetini Türkiye ile İran’ın varlık ve selâmetinde bulmaktadır” dedi.
- 20 Ekim : Türkiye’de bulunan yabancı hava şirketleri, Türk lirasıyla alınacak uçak biletlerine yılın dördüncü zammını yaptı.
- : Dünya Bankası Genel Sekreteri Türkiye’ye geldi; Genel Sekreter “Türkiye ekonomik geleceği çok parlak bir ülkedir” dedi.
- 24 Ekim : Erzurum’un Yusufeli ilçesinde 25 yolcu taşıyan bir kamyon Çoruh Irmağına yuvarlandı, 6 kişi boğularak öldü.
- 27 Ekim : ABD’den alınan Preveze adlı denizaltı donanmaya katıldı.

(Kasım)

- 4 Kasım : Uluslararası Basın Enstitüsü'nün çıkardığı bir yayında, "Türkiye'de Kısılan Basın Özgürlüğü" adlı bir makale yer aldı.
- 7 Kasım : Muhtarlık seçimleri yapıldı; muhtarlıkların yaklaşık yüzde 85'ini Demokrat Partili adaylar kazandı.
- 13 Kasım : CHP Meclisi, basın hürriyeti, hâkim teminatı, muhtar seçimleri, hayat pahalılığı ve ekonomik zorluklarla ilgili bir bildiri yayınladı.
- 14 Kasım : Bursa'da 304 göçmen evi sahiplerine dağıtıldı.
- 15 Kasım : TBMM'de İnönü ile Menderes arasında sert tartışmalar oldu.
- 16 Kasım : Başbakan Adnan Menderes, resmî ziyarette bulunmak üzere İran'a gitti.
- : ABD'den 300 bin ton buğday ve 200 bin ton yemlik hububat dışalımını için Washington'da bir anlaşma imzalandı.
- : Adliyenin mânevî şahsiyetine hakarettten tutuklu bulunan Sadık Aldoğan kefaletle serbest bırakıldı.
- 17 Kasım : 'Millet' gazetesi sahibi Fuat Arna, Başbakan Menderes'e yayın yoluyla hakaret ettiği gerekçesiyle 8 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- 23 Kasım : Bedii Faik, 'Dünya' gazetesindeki bir yazısında Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol'a hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklandı.
- 24 Kasım : Kütahya Şeker Fabrikası hizmete açıldı.
- 25 Kasım : Gazeteci Nurettin Ardiçoğlu, Başbakan Menderes'e yayın yoluyla hakarettten 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- 26 Kasım : İstanbul'da tarihî Kapalıçarşı'da bir yorgancı dükkanında elektrik kontağından çıkan yangın, çarşıdaki 2730 dükkandan 1200'ünü kül etti.
- 29 Kasım : Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Batı ülkelerini ortak bir güvenlik sistemi üzerinde görüşmek için çağırdığı Moskova Konferansı'na gitmeyi reddetti.
- : Emekli General Sadık Aldoğan, yaptığı bir konuşmada Başbakan Menderes'e hakaret ettiği gerekçesiyle 3 ay 6 gün hapis cezasına çarptırıldı.

(Aralık)

- 1 Aralık : 'Yeni Ulus' gazetesindeki yazılarından dolayı 26 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılan Hüseyin Cahit Yalçın, Üsküdar'da Toptaş Cezaevi'ne kondu.

- 4 Aralık : Yeni Kâr Hadleri Kararnamesi yürürlüğe girdi.
- 6 Aralık : Devlet Bakanı Mükerrrem Sarol hakaret dâvâsından vazgeçince, Bedii Fâik cezaevinden çıktı.
- 11 Aralık : Hasan Fehmi Ustaoglu, 'Büyük Cihat' gazetesinde yayımlanan 'Şarkta Lâiklik' yazısından dolayı 5 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- : Kırklareli'de, komünizm propagandası yapmaktan sanık dört kişi 1 yıl 4 aydan 8 yıla kadar değişen hapis cezalarına çarptırıldı.
- 14 Aralık : Kıbrıs meselesi Birleşmiş Milletler'de görüşüldü; Türk delegesi Selim Sarper yaptığı konuşmada, "Kıbrıs, Türk sahillerinden 40 mil ötededir. Yunanistan'a 600 mil mesafede olan bu ada Yunanistan'ın olamaz" dedi.
- 15 Aralık : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı kuruldu.
- 16 Aralık : Selânik'te Türkiye, ABD ve İngiltere karşıtı gösteriler yapıldı.
- 17 Aralık : 'Yeni Sabah' gazetesi sahibi Safa Kılıçoğlu'nun 6 aylık mahkûmiyet kararı Yargıtay'da bozuldu.
- 18 Aralık : Kıbrıs'ta Türkiye, ABD ve İngiltere karşıtı gösteriler yapıldı.
- 19 Aralık : Türkiye-Avrupa Kültür Antlaşması imzalandı.
- 21 Aralık : Türkiye'nin Libya'ya askerî yardım olarak gönderdiği 6 sahra ve 12 havan topu Trablusgarp'ta törenle teslim alındı.
- : Türkiye-Almanya Ekonomik Antlaşması imzalandı.
- 23 Aralık : ABD askerî yardımından alınarak Cerbe adı verilen denizaltı donanmaya katıldı.
- 25 Aralık : Kütahya Şeker Fabrikası hizmete açıldı.
- : 'Millet' gazetesindeki bir yazısından dolayı yargılanan Sadık Aldoğan 10 ay, yazı işleri müdürü Hüsnü Söylemezoğlu 1 yıl 10 gün hapis cezasına çarptırıldı.
- 28 Aralık : Toptaşı Cezaevi'nde yatmakta olan Hüseyin Cahit Yalçın, Şişli Etfal Hastahanesi'ne kaldırıldı.

DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1954 -

(Mayıs)

- 8 Mayıs : Çinhindi'nde Dien Bien Fu, 55 günlük kuşatmadan sonra Vietnam Kurtuluş Cephesi'nin (Viet Minh) eline geçti.
- 10 Mayıs : Fransa'nın silâh bırakma önerisini Viet Minh kabul etmedi.
- 24 Mayıs : IBM çok işlevli elektronik hesap makineleri yaptığını açıkladı.

(Temmuz)

- 27 Temmuz : Mısır lideri Nâsır ile yapılan anlaşmaya göre 65 bin İngiliz askeri Süveyş Kanalı'nı terk edecek.

(Ağustos)

- 12 Ağustos : BM askerleri Kore'den çekilmeye başladı.
24 Ağustos : ABD'de Eisenhower, Komünist Parti'yi yasadışı ilân etti.

(Eylül)

- 9 Eylül : Cezayir'de meydana gelen depremde 1000 kişi öldü.

(Ekim)

- 2 Ekim : Batı Almanya, 9 ülkenin katılımıyla Londra'da yapılan konferansta NATO'ya kabul edildi.
19 Ekim : İngiltere ve Mısır, Süveyş Kanalı için anlaşma imzaladılar; İngiliz askerleri 20 ay içinde bölgeden çekilecek.
20 Ekim : 51.000 liman işçisinin İngiltere'de başlattığı grev İngiltere'nin deniz ticaretini yarı yarıya durdurdu.
29 Ekim : Cezayir'de milliyetçi ayaklanmalar patlak verdi; gösterilerde 7 kişi öldü, 14 kişi yaralandı.

(Kasım)

- 12 Kasım : Fransa İçişleri Bakanı François Mitterrand Cezayir'e takviye askeri güç gönderileceğini açıkladı.

(Aralık)

- 18 Aralık : Kıbrıs'ta Yunanistan'la birleşmek için gösteri yapan topluluğa İngiliz askerleri ateş açtı; 2 kişi vuruldu, 42 kişi tutuklandı.

TÜRKİYE'DEKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1955 -

(Ocak)

- 6 Ocak : Başbakan Adnan Menderes, Ortadoğu gezisinin ilk durağı Bağdat'a kalabalık bir heyetle gitti.
: Oniki Ada karasuları sınırının tesbiti için Yunanistan ile görüşmelere başlandı.
7 Ocak : Demokrat Parti'nin 9. kuruluş yıldönümü kutlandı.
: ABD Başkanı Eisenhower, Kongre'ye gönderdiği mesajda, Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya arasında oluşturulan Balkan Paketi'nin Akdeniz'de güvenliği sağladığını söyledi.

- 10 Ocak : Meriç ve Tunca ırmaklarının taşması sonucu Trakya'da 250 bin hektar arazi sular altında kaldı.
- : Seyhan Verem Dispanseri hizmete açıldı.
- : 1955 Millî Savunma Bakanlığı bütçesinin 653,5 milyon TL olması TBMM Bütçe Komisyonu'nda onaylandı.
- 12 Ocak : Türk-Irak ortak bildirisinde, Ortadoğu'da barış ve güvenliğin sağlanması için bir işbirliği antlaşmasının imzalanacağı açıklandı.
- 14 Ocak : Bağdat'tan Şam'a geçen Başbakan Menderes, Suriye'yi de Türk-Irak işbirliğine katılmaya dâvet etti. Menderes aynı gün Beyrut'a hareket etti.
- 15 Ocak : Başbakan Adnan Menderes, Lübnan'ı ziyaret etti.
- : Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı, yeni ödeneklerle son bir haftada 3330 çuval kahve ithal edildiğini açıkladı.
- 16 Ocak : TBMM'nin dâvetlisi olarak Türkiye'ye gelen Fransız parlamento heyeti TBMM'yi ziyaret etti.
- 17 Ocak : Yakın ve Orta-Doğu Çalışma Enstitüsü açıldı.
- 18 Ocak : Türkiye-Lübnan resmî görüşmeleri sona erdi; yayımlanan ortak bildiride, ikili münasebetlerin ve öteki Arap ülkeleriyle münasebetlerin geliştirilmesi üzerinde duruldu.
- 19 Ocak : Başbakan Menderes, Türk-Irak işbirliğine karşı çıkan Mısır'ın tutumundan üzüntü duyduğunu söyledi.
- : İstanbul'un mini ve tarihî metrosu Tünel 80. yaşına girdi.
- : DP TBMM Bütçe Komisyonu üyesi Feridun Ergin, Haluk Timurtaş, Kenan Akmanlar, Ekrem Cenani DP hükûmetinin ekonomi politikasını eleştiren bir rapor yayımladı.
- 20 Ocak : Mısır, Başbakan Menderes'in Kahire gezisi isteğini geri çevirdi.
- 22 Ocak : Arap Birliği Başkanlar Toplantısında bir konuşma yapan Mısır Başbakanı Nâsır sert bir dille Türkiye'ye çattı.
- 24 Ocak : Zonguldak'ta, Ereğli Kömür İşletmeleri'ne bağlı çelik ocağında meydana gelen grizu patlamasında 52 madenci öldü, 19 madenci yaralandı.
- 29 Ocak : Türkiye-İtalya İktisadî ve Teknik İşbirliği Antlaşması imzalandı.
- 30 Ocak : Başbakan Adnan Menderes resmî bir gezi için İtalya'nın başkenti Roma'ya gitti.
- : Ünlü tıp adamı Ord. Prof. Dr. Mim Kemal Öke İstanbul'da öldü.

(Şubat)

- 2 Şubat : Başbakan Adnan Menderes, Vatikan'da Papa XII. Pius tarafından kabul edildi. Menderes'e Vatikan'daki elçiyazması Türk eserlerinin listesini ihtiva eden 3 ciltlik bir kitap armağan edildi.
- : İnönü: 'DP'nin Ortadoğu siyasetini destekliyorum' dedi.
- 3 Şubat : Türkiye-İtalya resmî görüşmeleri sona erdi; yayımlanan ortak bildiride, dost ve müttefik iki ülkenin, Akdeniz'de Batı savunmasının temel dayanağı olduğu belirtildi.
- 6 Şubat : Asker, işadamı Süreyya İlmen (Süreyya Paşa) İstanbul'da öldü.
- 7 Şubat : Mısır, Türkiye-Irak Paketi imzalanırsa, Arap Güvenlik Paketi'nden çekileceğini açıkladı.
- 8 Şubat : Türkiye-Japonya Ticaret Antlaşması imzalandı. İki ülke arasında karşılıklı 6,5 milyon dolarlık mal takasında bulunulacak.
- : İngiliz Handling Mühendislik Şirketi, Toprak Mahsulleri Ofisi'ne 50 milyon liralık kredi açtı.
- 11 Şubat : İstanbul bağımsız milletvekili, eski İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Dr. Lütfi Kırdar DP'ye girdi.
- 13 Şubat : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar resmî bir ziyaret için Pakistan'a gitti.
- 14 Şubat : Başbakan Adnan Menderes İzmir Alsancak Limanının temelini attı.
- 16 Şubat : Bled Antlaşması ve Federal Almanya'nın NATO üyeliği TBMM'de onaylandı.
- 18 Şubat : Türkiye-Federal Almanya Ticaret Antlaşması imzalandı.
- 19 Şubat : Türkiye-Yunanistan, Meriç ve Tunca nehirlerinin ıslahı konusunda anlaştılar.
- : CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ile görüştü.
- 20 Şubat : Milletvekillerinin ödenek ve yolluklarının artırılmasını öngören yasa tasarısı TBMM'de kabul edildi. CHP'liler ret oyu kullandı.
- 24 Şubat : Başbakan Adnan Menderes, Türkiye-Irak Paketi'nin imzalamak üzere Bağdat'a gitti.
- : Türkiye-Bulgaristan Ticaret Antlaşması imzalandı.
- : Bayar Bağdat'a gitti.

- 26 Şubat : İş Bankası Kıbrıs'ın başkenti Lefkoşa'da şube açtı.
: Türkiye-Irak Paktı TBMM'de onaylandı.
- 27 Şubat : Arazi vergisini 9 kat artıran kanun tasarısı TBMM'de sert tartışmalara yol açtı; Başbakan Adnan Menderes'in ısrarına rağmen, tasarı komisyona geri gönderildi.
- 28 Şubat : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın 13 günlük Pakistan ziyareti sona erdi.
: 1955 yılı bütçesi TBMM'de onaylandı. 2 milyar 940 milyon liralık bütçe 151 milyon lira açık verdi.
: Balkan Paktı dışişleri bakanları Ankara'da toplandı.

(Mart)

- 1 Mart : Türkiye Ürdün'e 3 askerî uçak bağışladı.
- 2 Mart : Balkan Paktı dışişleri bakanları toplantısı sona erdi. Balkan Danışma Konseyi kurulmasına ilişkin antlaşma imzalandı.
- 4 Mart : Türk Traktör ve Ziraat Makine A.Ş. Fabrikası işletmeye açıldı.
- 5 Mart : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Bağdat'ta resmî törenle karşılandı.
: Menderes, Mısır ve Suriye'nin Türkiye'ye karşı tavrını eleştirdi.
: Başbakan Adnan Menderes'e hakaretten 6 ay 10 gün hapse mahkûm olan emekli General Sadık Aldoğan tahliye edildi.
- 6 Mart : CHP Parti Meclisi toplantısında parti içi siyasetin yanı sıra, Nihat Erim'in DP ile olan ilişkileri tartışıldı.
- 8 Mart : Türkiye'nin ilk kanserle savaş dispanseri açıldı.
- 9 Mart : Erzurum 9. Kolordu Komutanlığı 2 Numaralı Askerî Mahkemesi'nce idama mahkûm olan Sovyet casusları İvan Adamidi ve Nikola Antonov asıldı.
- 12 Mart : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum'da kurulmasını kararlaştırdı.
- 13 Mart : 'Turkey: An Economic Appraisal' kitabının yazarı Thornburg Türkiye'ye danışman olarak geldi.
- 14 Mart : Kütahya Verem Dispanseri hizmete açıldı.
- 15 Mart : Tiyatro sanatkarı Muammer Karaca'nın yaptırdığı 'Karaca Tiyatrosu' İstiklâl Caddesi Sular İdaresi Sokağında açıldı.
- 16 Mart : NATO'nun Trakya'daki Red Trient manevraları başladı.

- : 18 Nisan'da Bandung'ta toplanacak Asya-Afrika Konferansı'na dâvet edilen Türkiye'nin konferansa katılacağı açıklandı.
- 18 Mart : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, sağlığı bozularak hastaneye kaldırılan 'Ulus' gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın'ın hapis cezasını affetti.
- 19 Mart : Liselerde bitirme ve olgunluk sınavları kaldırılarak, yerine "Devlet Lise Sınavı" adıyla tek bir sınav sistemi benimsendi.
- 23 Mart : Gediz-Demirköprü Barajı'nın temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
- 24 Mart : Ulus İş Hanı yapım sözleşmesi imzalandı.
- 26 Mart : İzmir'de inşa edilecek turistik Büyük Efes Otel'i'nin işletme ve proje sözleşmeleri, Emekli Sandığı ile Federal Alman Max Biling şirketi arasında imzalandı.
- : Suriye savaş uçaklarının Türk hava sahasını çiğnemesi üzerine, Dışişleri Bakanlığı Suriye'nin Ankara Büyükelçiliğine bir protesto notası verdi.
- : CHP Aydın İl Başkanlığı'nın Başbakan Adnan Menderes şerefine verdiği yemek partiyi karıştırdı.
- 27 Mart : Dünya Ordulararası Futbol Şampiyonası'nı, İtalya'yı 3-2 yenen Türk Ordu Millî Takımı kazandı.
- 30 Mart : Lübnan Başbakanı Sami es Sulh Türkiye'ye geldi.

(Nisan)

- 1 Nisan : Lübnan Cumhurbaşkanı Kâmil Şemun Türkiye'ye geldi; Türkiye-Lübnan ticaret görüşmeleri sona erdi.
- 3 Nisan : Türkiye-Lübnan Ticaret Antlaşması imzalandı.
- : Antalya Dokuma Sanayii T.A.Ş. kuruldu.
- 4 Nisan : Türk-Lübnan resmî görüşmeleri sona erdi; yayımlanan ortak bildiride Ortadoğu'da barış ve istikrarın sağlanabilmesi için Türk-Arap işbirliğinin kaçınılmaz olduğu belirtildi.
- : İngiltere, Türkiye-Irak Paktı'na katıldı.
- : ABD gezisinden dönen CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Türkiye'nin Batı dünyasında saygınlığının büyük olduğunu söyledi.
- 5 Nisan : İlk parti yerli traktör Ziraî Donatım Kurumu'na teslim edildi.
- 6 Nisan : Sovyet casusu Hayatî Karaşahin hakkında verilen idam cezası, TBMM'de onaylandı. Karaşahin 18 Nisan'da idam edildi.

- 7 Nisan : Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol'a hakaretten yargılanan Akis dergisi sahibi ve başyazarı Metin Toker 9 ay 10 gün hapse mahkûm oldu.
- 9 Nisan : NATO Konseyi toplantısına katılacak olan Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Paris'e gitti.
- 10 Nisan : Türkiye'nin 5 yıl boyunca İtalya'ya 500 bin ton buğday satacağı açıklandı.
- 11 Nisan : Etibank'ın Federal Almanya'ya 150 bin ton demir filizi satacağı açıklandı.
- 14 Nisan : Irak Parlamento Heyeti Ankara'ya geldi.
: Birinci İmar Kongresi Ankara'da çalışmalarına başladı.
: Başbakan Adnan Menderes, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü ve Genel Sekreter Kasım Gülek ile konuştu.
- 15 Nisan : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı petrol arama izni aldı.
: Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü devlet başkanlığına atandı; dışişleri bakanlığı görevini geçici olarak Başbakan Adnan Menderes üstlendi.
- 17 Nisan : Sakarya Telefon Santrali hizmete girdi.
: Cumhurbaşkanı Bayar, Gülhane Askerî Hastahanesi'nde başarılı bir prostat ameliyatı geçirdi.
- 18 Nisan : Bandung'ta toplanan Asya-Afrika Ülkeleri Konferansı'na Türkiye'yi temsilen katılan Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu yaptığı konuşmada komünizm tehlikesine temas etti.
- 20 Nisan : Bedelsiz İthalat Kararnamesi yürürlüğe girdi.
- 21 Nisan : Yükseköğrenim gençliği, İstanbul Taksim Meydanı'nda Kıbrıs için bir miting düzenledi.
- 24 Nisan : Hirfanlı Barajı'nın temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
: Eski Adalet ve Millî Savunma bakanlarından Refik Şevket İnce İstanbul'da öldü.
- 26 Nisan : DP Genel İdare Kurulu, Haziranda yapılacak Genel Kongre'nin bir yıl ertelenmesini kararlaştırdı.
- 28 Nisan : Ankara'da ilk kan merkezinin temeli atıldı.
- 30 Nisan : Nusaybin sağlık merkezi açıldı.
: Karaköse Askerî Hastahanesi açıldı.

(Mayıs)

- 2 Mayıs : DP Burdur Milletvekili Fethi Çelikbaş ve parti içi muhalefetten 10 arkadaşı, TBMM'ye ispat hakkının tanınması için kanun teklifinde bulundular.
- 3 Mayıs : ABD ile Türkiye arasında atom enerjisine ilişkin antlaşma Washington'da imzalandı.
- 4 Mayıs : Başbakan Adnan Menderes resmî bir ziyaret için Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'a gitti.
: Türkkuşu'nun 20. kuruluş yıldönümü kutlandı.
- 5 Mayıs : Başbakan Adnan Menderes Yugoslavya Devlet Başkanı Mareşal Tito ile görüştü.
: Türk Kadınlar Birliği Nene Hatun'u yılın annesi seçti.
- 9 Mayıs : "Anneler Günü" Türkiye'de ilk kez kutlandı.
- 1 Mayıs : CHP ispat hakkının tanınmasına ilişkin bir yasa tasarısını TBMM'ye sundu.
- 13 Mayıs : Türkiye Demir Çelik İşletmeleri ile Türkiye Selüloz ve Kâğıt İşletmeleri kuruldu.
: Yerli ve yabancı sermaye lehine değişiklikler yapılarak TBMM'ye sunulan Petrol Kanunu onaylandı, CHP olumlu oy kullandı.
- 16 Mayıs : Harp Akademileri'nin ilk mezunu olan 23 subay törenle diplomalarını aldı.
- 18 Mayıs : Yeni Kira Kanunu'na göre 1953 kiralari donduruldu.
- 19 Mayıs : Moskova'da üç Türk, casusluk yaptıkları gerekçesiyle kurşuna dizildi.
: DP İstanbul İl Başkanı istifa etti.
- 20 Mayıs : Ege Üniversitesi ve Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin kuruluşuna ilişkin kanun tasarısı ile 60 milyon liralık iç borçlanmaya ilişkin yasa tasarısı TBMM'de kabul edildi.
: Toprak Mahsulleri Ofisi'nin sermayesi 600 milyon, Ziraat Bankası'nın 750 milyon liraya yükseltildi.
: Akis dergisi yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek tutuklandı.
- 21 Mayıs : TBMM'de iktidarla muhalefet arasında, Meclis'in Kasım ayına kadar tatile girmesi konusunda sert tartışmalar yaşandı. Menderes muhalefete mantıklı olma çağrısında bulunurken; muhalefet seçim, basın ve hâkim teminatı konularında verdikleri kanun tasarılarının görüşmeye açılmasını istedi.

- 28 Mayıs : Devlet Bakanı Mükerrerem Sarol, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'yü iktidar-muhalefet münasebetlerini baltalamakla suçladı.
- 29 Mayıs : DP Manisa ve İzmir il kongrelerinde hükümetin ekonomik politikaları eleştirildi.
- : Amik Ovasında arpa ve buğday ekili 2000 dönüm alan yandı.
- 30 Mayıs : Türk Kanser Araştırma Dispanseri'nin temeli atıldı.
- : Eski başbakanlardan Şemsettin Günaltay, üyesi bulunduğu CHP'de tek adam zihniyetinin sürdüğünü iddia etti.

(Haziran)

- 2 Haziran : Irak Başbakanı Nuri Said Paşa, İngiltere gezisi öncesinde İstanbul'a uğrayarak Başbakan Adnan Menderes ile görüştü.
- 5 Haziran : İzmir NATO karargâhındaki cephanelikte büyük bir patlama oldu.
- 9 Haziran : Akis dergisi yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek tahliye edildi.
- 10 Haziran : Yapımı 2,5 yılda tamamlanan 300 odalı, 500 yataklı İstanbul Hilton Oteli hizmete girdi.
- : Şemsettin Günaltay CHP Haysiyet Divanı'ndan istifa etti.
- 11 Haziran : 6. Kore Türk Değişirme Tugayı'nın ilk kafilesi İzmir'den gemiyle hareket etti.
- : Fatin Rüştü Zorlu Amerika'ya gitti.
- : ABD Kongresi, Türkiye'nin 500 milyon dolarlık yardım talebini geri çevirdi.
- 14 Haziran : Çay ve kahve karaborsaya düştü.
- 15 Haziran : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar resmî bir ziyaret için Lübnan'a gitti.
- 18 Haziran : Gümrüklerde çekilmeyen mallara el konulacağı kararı üzerine, ithalatçı şirketler gümrüklerden mal çekme işlemini hızlandırdı.
- 20 Haziran : Pakistan Millî Savunma Bakanı Eyüp Han Türkiye'ye geldi.
- 21 Haziran : Kredili ithalat izni kaldırıldı.
- : Akis dergisi sahibi ve başyazarı Metin Toker'in 9 ay 10 günlük hapis cezası Yargıtay'ca bozuldu.
- 23 Haziran : Lübnan'a yaptığı resmî geziyi tamamlayan Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Türkiye'ye döndü.
- : Irak Başbakanı Nuri Said Paşa Türkiye'ye geldi.
- : Kredili ithalat izninin kaldırılmasından sonra altın ve karaborsa döviz fiyatları geriledi.
- : Akis dergisi yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek 6 ay hapse mahkûm oldu.

- 26 Haziran : Irak Kralı Faysal resmî bir ziyaret için Türkiye'ye geldi. Faysal'dan önce Türkiye'ye gelen Başbakan Nuri Said Paşa, Ankara'da Başbakan Menderes ve Pakistan Millî Savunma Bakanı Eyüp Han ile Türkiye-İrak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'na Pakistan'ın katılması konusunu görüştü.
- 27 Haziran : Tekel ürünlerine yüzde 10-25 oranında zam yapıldı.
: Cumhuriyetçi Millet Partisi 1. Kongresi Ankara'da toplandı; Osman Bölükbaşı genel başkan seçildi.
- 30 Haziran : Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel İdare Kurulu üyesi emekli General Sadık Aldoğan, TBMM'yi küçük düşürücü konuşmada bulunduğu gerekçesiyle tutuklandı.
: İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Londra'ya dâvet etti.

(Temmuz)

- 1 Temmuz : Pakistan, Türkiye-İrak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'na katılacağını açıkladı.
: Bilim ve siyaset adamı Dr. Adnan Adıvar İstanbul'da öldü.
- 2 Temmuz : Türkiye, İngiltere Başbakanı Eden'in Kıbrıs Konferansı dâvetini kabul etti.
: Kurtuluş Savaşı'nın kadın kahramanlarından, İstiklâl Madalyası sahibi (Kara Fatma) İstanbul'da öldü.
- 3 Temmuz : Hükûmet bir bildiri yayımlayarak, muhalefeti yapay ekonomik bunalım yaratmakla suçladı.
- 4 Temmuz : Bulgaristan'ın İstanbul Başkonsolosu Georgi Çolakov casusluk yaptığı gerekçesiyle tutuklandı.
: Sümerbank ürünlerine yüzde 10-20 oranında zam yapıldı.
: CHP ve Cumhuriyetçi Millet Partisi, hükûmetin plânsız programsız bir ekonomi politikası izlediğini ve Türk ekonomisinin uçuruma sürüklendiği görüşünü savundular.
- 6 Temmuz : Bulgaristan, Başkonsolos Çolakov için Dışişleri Bakanlığı'na bir nota verdi.
- 7 Temmuz : Camialtı Tersanesi'nde inşa edilen ilk Türk şilebi "Abidin Daver" denize indirildi.
: Gazeteci yazar Ali Naci Karacan İstanbul'da öldü.
- 10 Temmuz : İşçi ücretlerinin düşük oluşunu protesto eden İstanbul Tekstil ve Örmek Sanayii İşçileri Sendikası, TBMM'deki işçi kökenli 4 milletvekiline içinde 3 baş soğan ve yarım ekmek bulunan birer torba gönderdi.

- 11 Temmuz : CHP, karaborsayla mücadelede hükûmete destek verileceğini açıkladı.
- 14 Temmuz : Kredili ithalatta uygulanacak yeni şartlar belirlendi.
- 15 Temmuz : İzmir’de 700 liman işçisi greve gitti; işçiler mahkemeye sevk edildi.
: Thornburg raporu yayımlandı.
- 16 Temmuz : Söke, Aydın, İzmir’de deprem: 600 ev yıkıldı, 1000 ev hasar gördü, 3 kişi öldü.
: Suriye eski başkanlarından Hüsnü el-Barazi Türkiye’ye sığındı.
- 19 Temmuz : Sirkeci-Halkalı elektrikli tren hattı deneme seferlerine başladı.
- 20 Temmuz : CHP Isparta İl Kongresi polis zoruyla dağıtıldı; Genel Sekreter Kasım Gülek kürsüden indirildi.
- 21 Temmuz : Yılın ilk altı ayında dış ticaret açığının 315 milyon TL olduğu açıklandı.
: Barcelona’da düzenlenen Akdeniz Oyunları’nda 1500 metrede Ekrem Koçak 3.50.2’lik derecesiyle oyunlar rekorunu kıırarak birinci oldu.
- 22 Temmuz : ‘1703-1924 Açıklamalı Osmanlı Tarihi Kronolojisi’ adlı eserinde Atatürk’e hiç yer vermeyen İsmail Hami Danişmend’in kitabının kapağı, Millî Türk Talebe Birliği Genel Merkezi’nde protesto amacıyla yakıldı.
- 23 Temmuz : Şekere zam: Toz şeker 175, kesme şeker 205 kuruş oldu.
: Kütahya Azot Sanayii’nin temeli Cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından atıldı.
- 24 Temmuz : Adapazarı Şeker Fabrikası’nın açılışında konuşan Başbakan Adnan Menderes muhalefeti demokrasi düşmanlığıyla suçladı.
: Ekrem Koçak, 1500 metreden sonra 800 metrede de Akdeniz Oyunları rekorunu (1.51.2) kırarak birinci oldu.
- 25 Temmuz : İzmit Dikişli Boru Fabrikası’nın temeli atıldı.
- 27 Temmuz : İstanbul’da meydana gelen kasırgada 2 kişi öldü, 3 kişi yaralandı.
: Devlet Bakanı Fuad Köprülü başbakan yardımcılığına, Başbakan Yardımcısı Fatin Rüştü Zorlu devlet bakanlığı ve dışişleri bakan vekilliğine getirildi.
: Ulus gazetesi yazarlarından Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar’a hakaret ettiği gerekçesiyle Ankara Cumhuriyet Savcılığı’nda sorgulandı.

- 28 Temmuz : Kasım Gülek, CHP Genel Sekreterliği'ne gelişinden bu yana, 56 ncı defa savcılığa ifade verdi.
- : Nihat Erim ve Şemsettin Günaltay CHP'den ayrılmayacaklarını açıkladılar.

(Ağustos)

- 2 Ağustos : Zonguldak'ta 2 gün süren yağışlarda 560 ev ve dükkân sular altında kaldı, 3 kişi öldü.
- 3 Ağustos : Cumhuriyetçi Millet Partisi yerel seçimlere katılmama kararı aldı.
- 5 Ağustos : Cumhuriyetçi Millet Partisi'nden sonra CHP de mahallî seçimlere girmeme kararı aldı.
- 9 Ağustos : Türk-İş, ağırlaşan geçim şartları sebebiyle, hükûmetten asgari ücretin artırılmasını istedi.
- 10 Ağustos : Başbakan Adnan Menderes, mahallî seçimleri boykot kararı alan muhalefeti demokrasiyi baltalamakla suçladı.
- 12 Ağustos : Karadeniz gezisine çıkan CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Zonguldak'ta polisçe gözaltına alındı ve halkla görüştürülmeden zorla vapura bindirildi.
- : Demokrat Parti Urfa Milletvekili Feridun Ergin, 'Cumhuriyet' gazetesinde çıkan bir yazısından dolayı Haysiyet Divanı'na verildi.
- 13 Ağustos : CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Sinop'ta tutuklanarak İstanbul'a gönderildi.
- 14 Ağustos : DP Urfa Milletvekili Feridun Ergin partiden çıkarıldı.
- 16 Ağustos : CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek tahliye edildi.
- 20 Ağustos : Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Trakya'da düzenleyeceği miting ve toplantılar yasaklandı.
- 22 Ağustos : Yurtdışından getirilen 50 ton kahvenin dağıtımına başlandı.
- 23 Ağustos : Kıbrıs'ta Rumların tedhiş hareketlerini sürdürmeleri sebebiyle, Türklerin can ve mal güvenliklerinin sağlanması için İngiltere'ye nota verildi.
- 24 Ağustos : Başbakan Adnan Menderes, Kıbrıs Türklerine bir saldırı olması durumunda Türkiye'nin buna seyirci kalamayacağını söyledi.
- 25 Ağustos : Muhalefet, Kıbrıs meselesinin görüşüleceği Londra Konferansı'nda hükûmeti destekleme kararı aldı.
- : Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu başkanlığında Londra Konferansı'na katılacak Türk heyeti Londra'ya hareket etti.

- 29 Ağustos : Kıbrıs meselesinin ele alınacağı Londra Konferansı başladı.
: Genelkurmay başkanlığına, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İsmail Hakkı Tunaboylu atandı.
: ABD’li iktisatçı Max Thornburg Türkiye’nin kalkınmasına ilişkin raporu hükûmete sundu.
- 30 Ağustos : Londra Konferansı’nda İngiltere Kıbrıs’ta üçlü bir askerî yönetim teklif etti. Yunanistan ise ada halkının geleceğini kendisinin belirlemesini istedi.

(Eylül)

- 1 Eylül : Fatin Rüştü Zorlu Londra Konferansı’nda Türk görüşünü açıkladı: “Statüko bozulacaksa, Kıbrıs Türkiye’ye katılmalıdır”.
- 4 Eylül : Londra’da yaşayan Türkler, Kıbrıs Rumları’nın Enosis politikasını protesto için miting düzenledi.
- 5 Eylül : Londra Konferansı’nın ikinci tur görüşmeleri başladı.
- 6 Eylül : Atatürk’ün Selânik’te doğduğu evin bombalanması gerekçesiyle İstanbul ve İzmir’de düzenlenen gösteriler, Rumlara yönelik bir tahrip ve yağma hareketine dönüştü. İstanbul ve İzmir’de sıkıyönetim ilân edildi.
: İngiltere’nin Kıbrıs’ta Türk ve Rum toplumlarına eşit hak tanıyan birlikte yönetim teklifi Yunanistan tarafından reddedildi. Konferans bir sonuç alınmadan dağıldı.
: TBMM olağanüstü toplantıya çağrıldı.
- 8 Eylül : Hükûmet, 6-7 Eylül Olayları’ndaki tahrik ve yağmanın arkasında dış kaynaklı komünist bir teşkilat bulunduğunu iddia ederek, teşkilatla bağlantılı 33 kişinin gözaltına alındığını açıkladı.
: Kıbrıs Türktür Cemiyeti, olayların soruşturulması tamamlanana kadar kapatıldı.
- 9 Eylül : Hükûmet, İstanbul’daki olaylardan zarar gören kişi ve kuruluşlara yardım kararı aldı.
: Ankara’da sıkıyönetim ilân edildi.
: Öğrenci ve gençlik kuruluşları yayımladıkları bildirilerle 6-7 Eylül olaylarını kınadı.
- 10 Eylül : İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etti; yerine vekâleten Millî Savunma Bakanı Ethem Menderes getirildi.
: CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Tire’de yargılanmaya başladı.

- 12 Eylül : TBMM'nin olağanüstü toplantısında sıkıyönetimin 6 ay sürmesi kararlaştırıldı. Başbakan Menderes olayların "31 Mart" ile kıyaslanacak mahiyette olduğunu söyledi.
- : CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Ankara'da sıkıyönetim uygulamasının kaldırılmasını istedi.
- : Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun 10. guvernörler toplantısı İstanbul'da başladı.
- 15 Eylül : Devlet Bakanı Osman Kapanı istifa etti. Millî Savunma Bakanlığından istifa eden Ethem Menderes Devlet Bakanlığına getirildi. Millî Savunma Bakanlığını vekâleten Devlet Bakanı Fuad Köprülü üstlendi.
- : Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki 14 sayılı karama yürürlüğe girdi.
- 16 Eylül : Türkiye'nin 1926'da imzalanan antlaşma uyarınca, Irak petrollerinden 25 yıl boyunca yüzde 10 oranında alacağı payın karşılığı olan 100 milyon TL'nin Irak tarafından ödeneceği açıklandı.
- : İzmir'de yayınlanan 'Sabah Postası' gazetesi Sıkıyönetim Komutanlığınca kapatıldı. Gazetenin sorumlu yazı işleri müdürü ve başyazarı Orhan Rahmi Gökçe tutuklandı.
- 19 Eylül : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar resmî bir ziyaret için İran'a gitti.
- : Sıkıyönetim, Ankara'da Ulus gazetesini süresiz, İstanbul'da Her gün, Hürriyet ve Tercüman gazetelerini 15 gün süreyle kapattı.
- 22 Eylül : BM Kıbrıs konusunu gündeme aldı.
- 23 Eylül : Pakistan, Türk-Irak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'na resmen katıldı. Antlaşmanın 6. maddesi uyarınca, bakanlar düzeyinde dörtlü bir Daimî Konsey kurulacağı açıklandı.
- 25 Eylül : Muhalefetten yalnızca Türkiye Köylü Partisi'nin katıldığı İl Genel Meclisi seçimleri yapıldı. Seçimlere katılım oranı Türkiye genelinde yüzde 40 oldu.
- 26 Eylül : İran'a yaptığı resmî geziyi tamamlayan Cumhurbaşkanı Celâl Bayar Türkiye'ye döndü. Yayımlanan ortak bildiride, İran'ın yakın bir gelecekte Türkiye-Irak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'na katılabileceği, iki ülke arasındaki ekonomik işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla Türkiye-İran transit yolunun genişletileceği, demiryolu bağlantısının kurulacağı açıklandı.
- 28 Eylül : Susurluk Şeker Fabrikası Başbakan Adnan Menderes tarafından açıldı.
- : Türk Migros İstanbul'da hizmete başladı.

(Ekim)

- 5 Ekim : Soma Termik Santrali'nin temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
- 6 Ekim : Aydın Dokuma Fabrikası'nın temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
- : Söke Çimento Fabrikası'nın temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
- 7 Ekim : Kemer Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin temeli Başbakan Adnan Menderes tarafından atıldı.
- 11 Ekim : Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol istifa etti.
- 13 Ekim : Suna Kan, ünlü İtalyan Kemancı Giovanni Battista Viotti adına düzenlenen "Viotti Keman Yarışması"nda birinci oldu.
- 15 Ekim : Demokrat Parti 4. Büyük Kongresi Ankara'da toplandı.
- : Basına ispat hakkının tanınmasını isteyen ve aralarında Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Ziyad Ebüzziya'nın da bulunduğu DP'li 9 milletvekili partiden çıkarılırken, kanun tasarısını destekleyen 10 milletvekili de (Turan Güneş, Fethi Çelikbaş, İbrahim Ökten, Raif Aybar vd.) istifa etti.
- 22 Ekim : 6. Genel Nüfus Sayımı yapıldı. Nüfusun 24.109.641 olduğu açıklandı. 1950-1955 artış: 3.162.453.
- 24 Ekim : Bayındırlık Bakanı, DP İzmir Milletvekili Muammer Çavuşoğlu 6-7 Eylül olaylarından zarar gören Yunanistan'ın İzmir Konsolosluğu'na giderek hükûmetin geçmiş olsun dileklerini iletti ve diplomatik bir jest olarak hükûmet adına konsolosluk gönderine Yunan bayrağı çekti.
- 25 Ekim : Genç-Muş Demiryolu hizmete girdi.
- 27 Ekim : Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Zafer ve Ulus gazetelerini kapattı.
- 28 Ekim : Federal Almanya Savunma Bakanı Theodore Blank Türkiye'ye geldi.
- 30 Ekim : 6. Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu 24.064.763 olarak açıklandı.

(Kasım)

- 1 Kasım : TBMM 10. Dönem 2. Toplantı Yılı Cumhurbaşkanı Bayar'ın konuşmasıyla açıldı.
- 2 Kasım : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar resmî bir gezi için Ürdün'e gitti.

- 5 Kasım : Maarif Koleji İstanbul Kadıköy’de öğretime açıldı.
: Kayseri Şeker Fabrikası hizmete girdi.
- 7 Kasım : Gazeteci, yazar Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu tutuklandı.
- 12 Kasım : CHP ve Cumhuriyetçi Millet Partisi’nin katılmadığı belediye seçimleri yapıldı.
: Türkiye-İspanya Ticaret Antlaşması imzalandı.
- 18 Kasım : DP Hatay Milletvekili Şekip İnal partisinden istifa etti.
- 20 Kasım : Başbakan Adnan Menderes, Bağdat Paktı Bakanlar Konseyi toplantısına katılmak için Irak’a gitti.
- 22 Kasım : Demokrat Parti Meclis grubunda hükûmete karşı tepkiler artmaya başladı; izlenen ekonomik politikalarla ilgili gensoru açılması kararlaştırıldı.
- 24 Kasım : 1954 yangınından sonra, Kapalıçarşı’nın onarılan bir bölümü açıldı.
- 29 Kasım : DP Meclis Grubu’nun hedefi durumuna gelen Sıtkı Yırcalı, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu bakanlıktan istifa ettiler.
: Başbakan Adnan Menderes hükûmetin istifasını Cumhurbaşkanı Bayar’a sundu.
- 30 Kasım : Cumhurbaşkanı Bayar, hükûmeti kurmakla yeniden Menderes’i görevlendirdi.

(Aralık)

- 1 Aralık : DP Genel İdare Kurulu, İstanbul Milletvekili Mükerrer Sarol’u partiden çıkarma istemiyle Haysiyet Divanı’na verdi.
- 3 Aralık : Türkiye Köylü Partisi 4. Kongresi Ankara’da toplandı.
- 4 Aralık : Sirkeci-Halkalı elektrikli tren hattı ulaşımına açıldı.
- 5 Aralık : İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay görevinden istifa etti.
- 7 Aralık : İstanbul’da yayımlanan günlük İstanbul Ekspres gazetesi İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nca kapatıldı. Gazetenin sahibi ve başyazarı Mithat Perin, DP’den çıkarılma istemiyle Haysiyet Divanı’na verildi.
: Ulus gazetesinde millî koalisyon teklifi yapıldı.
- 8 Aralık : Adnan Menderes yeni hükûmetini açıkladı.
- 14 Aralık : Dördüncü Menderes hükûmetinin programı TBMM’de okundu. Hükûmete güvenoyu verildi.

- : Emrullah Nutku, Muhlis Ete ve Asım Onur, Demokrat Parti'den istifa ettiler.
- : İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığından istifa eden Gökay istifasını geri aldı.
- 16 Aralık : Dördüncü Menderes hükûmeti güvenoyu aldı.
- 17 Aralık : DP Diyarbakır Milletvekili Dr. Yusuf Azizoglu partisinden istifa etti.
- 18 Aralık : Ankara ve İzmir'de sıkıyönetim kaldırıldı.
- 19 Aralık : Manisa Milletvekili Muammer Alakant ve Tokat Milletvekili Hasan Kangal DP'den istifa ettiler.
- 20 Aralık : Basına ispat hakkı tanınmaması sebebiyle DP'den ayrılan 19 milletvekili Hürriyet Partisi'ni kurdu.
- 22 Aralık : Hürriyet Partisi genel başkanlığına Manisa Milletvekili Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu getirildi.
- 29 Aralık : Bütçe görüşmelerinde Menderes'e ağır eleştiriler yönelten Zonguldak Milletvekili Hüseyin Balık ve Kastamonu Milletvekili Ali Muzaffer Tanöver DP'den çıkarıldılar.

DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1955 -

(Şubat)

- 23 Şubat : Fransa'da Edgar Faure başbakan oldu.
- 28 Şubat : İsrail kuvvetleri Mısır'ın elinde tuttuğu Gazze Şeridi'nde 36 asker ve 6 sivil öldürdü.

(Nisan)

- 5 Nisan : Winston Churchill başbakanlıktan istifa etti.
- 7 Nisan : İngiltere'de Eden ilk kabinesini kurdu.
- 12 Nisan : Amerika'da yapılan çiçek aşısı testlerinin olumlu sonuç verdiği açıklandı.
- 16 Nisan : Avusturya, Avrupa Konseyi'ne kabul edildi.
- 18 Nisan : Ünlü fizikçi Albert Einstein ABD'de Princeton'da 76 yaşında öldü.
- 24 Nisan : Bandung'ta 29 bağlantısız Afrika ve Asya ülkesinin bir araya geldiği konferans sona erdi; sömürgeciliğin ve ırkçılığın son bulması istendi.
- 29 Nisan : Güney Vietnam'da iç savaş patlak verdi.

(Mayıs)

- 14 Mayıs : Doğu Bloku ülkeleriyle Sovyetler Birliği yeni bir askerî ittifakı içeren Varşova Paktı'nı imzaladılar.
- 27 Mayıs : İngiltere'de yapılan genel seçimleri muhafazakarlar kazandı.

(Haziran)

- 30 Haziran : Kıbrıs polisi, Yunanistan'la birleşme talebinde bulunan EOKA teşkilâtının 10 üyesini yaptığı baskınlar sonucu tutukladı.

(Temmuz)

- 18 Temmuz : Almanya'nın geleceğinin görüşüldüğü Dört Büyükler Konferansı Cenevre'de başladı.

(Ağustos)

- 7 Ağustos : Pakistan Başbakanı Muhammet Ali görevinden istifa etti.
- 12 Ağustos : Alman yazar Thomas Mann Zürih'te öldü.
- 20 Ağustos : Cezayir'de binlerce silâhlı milliyetçi, 25 Fransız hedefe saldırdı; çıkan çatışmada 500 kişi öldü, 226 kişi yaralandı.

(Eylül)

- 7 Eylül : İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs geleceği üzerine Londra'da yaptıkları toplantı sonuç alınamadan sona erdi.
- 23 Eylül : Pakistan Bağdat Paktı'na katıldı.
- 24 Eylül : Arjantin'deki askerî darbeden sonra Devlet Başkanı Juan Peron Paraguay'a kaçtı.

(Ekim)

- 4 Ekim : Yunanistan Başbakanı Mareşal Papagos öldü; iki gün sonra yerine Konstantinos Karamanlis geçti.

(Kasım)

- 21 Kasım : Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere'nin katılımıyla Bağdat Paktı kuruldu.
- 28 Kasım : Kıbrıs'ta son bir ay içinde 5 İngiliz askerinin öldürülmesiyle sonuçlanan olaylar sonrasında olağanüstü hal ilân edildi.

(Aralık)

- 14 Aralık : Birleşmiş Milletler'e 16 yeni üye daha katıldı.

TÜRKİYE'DEKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1956 -

(Ocak)

- 2 Ocak : 6-7 Eylül yardım komitesinin 1955'te 6.394.186 lira dağıttığı açıklandı.
: Türk-İran Dostluk ve Kültür Derneği kuruldu.
- 6 Ocak : Kanada'da 14 ülkenin katıldığı hava gösterisi yarışmalarında Türkiye birinci oldu.
- 7 Ocak : Et ve Balık Kurumu Konya Kombinasi açıldı.
: DP renkli bir propaganda filmi hazırlamak için 10 bin dolar ayırdı.
: Derleme Müdürlüğü'nün resmî istatistiğine göre kitap yayımında 1953'ten beri sürekli bir düşüş var.
- 8 Ocak : Hürriyet Partisi ilk açık hava toplantısını Burdur'da yaptı.
- 11 Ocak : Meclis, haklarında çeşitli yolsuzluk iddiaları bulunan Maliye Bakanı Hasan Polatkan, İktisat ve Ticaret Bakanı Sıtkı Yırcalı ve Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu hakkında soruşturma açılmasına karar verdi.
- 13 Ocak : Adnan Menderes ve Namık Gedik hakkında 6-7 Eylül olayları sebebiyle soruşturma açılmasını isteyen önerge reddedildi.
: İstanbul Milletvekili Nazım Bezmen DP'den istifa etti.
- 14 Ocak : Vehbi Koç'un sahibi olduğu Taksim'deki Divan Oteli'nin açılış törenine Başbakan Adnan Menderes de katıldı.
: Hürriyet Partisi İstanbul il teşkilâtı kuruldu.
: PTT telefon hat ve bakım ücretini kaldırdı.
- 15 Ocak : Millet Partisi kurucularından Enis Akaygen öldü.
- 16 Ocak : Uluslar arası Basın Enstitüsü Türkiye'de basına baskı yapıldığını açıkladı.
- 17 Ocak : CHP fikir ve meslek adamları toplantısı İstanbul'da yapıldı.
: İzmir Yunan Konsolosluğu'na 6-7 Eylül olaylarından dolayı 135.000 lira ödendi.
: Hikmet Bayur, din dersleri için ilkokulların yeterli olduğunu söyledi.
- 18 Ocak : Atatürk'ün kız kardeşi Makbule Atadan öldü.
- 19 Ocak : Akis dergisi yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek 'kedi gelince fareler kaçtı' başlıklı yazısı sebebiyle açılan dâvâda beraat etti.

- 20 Ocak : Varlık Dergisi Roman Armağanı'nı İnce Memed romanıyla Yaşar Kemal kazandı.
- 24 Ocak : Eskişehir Cezaevi'nde 338 mahkûm ayaklandı.
- 28 Ocak : Personel Kanunu açıklandı; en yüksek maaş 2 bin lira olacak.
- 31 Ocak : 'Nesebi sahih olmayan çocukların tescili' hakkındaki kanun Meclis'te kabul edildi.

(Şubat)

- 1 Şubat : İktisatçı Prof. Lütfi Barkan'a Strasbourg Üniversitesi tarafından fahri doktorluk unvanı verildi.
- 3 Şubat : Erzurum Milletvekili Hamit Şevket İnce DP'den istifa etti.
- 3 Şubat : Hürriyet Partisi milletvekilleri Meclis'i terk ettiler.
- 4 Şubat : Besteci ve udî Şerif İçli, İstanbul Radyosu'nda geçirdiği bir kalp krizi sonucu 57 yaşında öldü.
- 4 Şubat : Fâzıl Hüsnü Dağlarca, 'Asu' adlı şiir kitabıyla 1956 Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazandı.
- 5 Şubat : Meriç ve Tunca nehirleri dondu; Yeşilköy ve Mecidiyeköy'e kurtlar indi ve İstanbul halkı ekmeksiz kaldı.
- 7 Şubat : Gazete kâğıdına % 64 oranında zam yapıldı.
- 7 Şubat : DP Zonguldak Milletvekili Cemal Kıpçak partisinden çıkarıldı.
- 8 Şubat : Gazetelerin sayfa sayısı sınırlandırıldı; piyango ve ikramiyeler yasaklandı.
- 8 Şubat : Lüleburgaz ve Silivri'de 5 kişi donarak öldü.
- 8 Şubat : Eski Devlet Bakanı Mükerrrem Sarol hakkında Meclis soruşturması açıldı. Sarol 14 ay önce intiharı bile düşündüğünü söyledi.
- 10 Şubat : Ceyhan Nehri taşı. Çukurova'da 50 bin hektar arazi su altında kaldı.
- 13 Şubat : 6-7 Eylül olayları davası İstanbul Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başladı.
- 14 Şubat : Gerze'de çıkan yangında 17 kişi öldü, 833 ev, 300 dükkân yandı.
- 15 Şubat : Erzurum'un Hınıs ilçesinde 20 kişi çığ altında öldü. 362 koyun, 149 sığır, 5 manda, 105 keçi ve 4 at telef oldu.
- 17 Şubat : İstanbul'da İşçi Sendikaları Birliği'ni ziyaret eden İnönü 'Grev hakkı geç kalmış sorunlarımızdan biridir' dedi.
- 19 Şubat : Türk Millî Futbol Takımı Macar Millî Takımı'nı 3-1 yendi.
- 19 Şubat : İstanbul Belediyesi Temizlik İşleri Müdürlüğü, son yedi yılda 141.713 köpek ve 1639 kedi öldürüldüğünü açıkladı.

- : İttihat ve Terakki'nin son genel sekreteri ve eski Sivas Milletvekili Mithat Şükrü Bleda 84 yaşında İstanbul'da öldü.
- 21 Şubat : Necip Fâzıl Kısakürek, Refik Şevket İnce'ye yayın yoluyla hakaret etmekten mahkûm oldu.
- : Meclis'teki bütçe görüşmelerinde sert tartışmalar oldu. Başbakan Menderes, Hürriyet Partisi'ni 'çete' olarak nitelerken; Fethi Çelikbaş Menderes'e 'Çete, nüfuzundan istifade edenlerdir' dedi.
- 23 Şubat : Devlet Bakanı Emin Kalafat'ın 'İnönü'nün hareketleri vatanperverlikten uzaktır' demesi üzerine, muhalefet partileri Meclis'i terketti.
- 25 Şubat : Başbakan Adnan Menderes, birtakım dergi ve gazetelerin modası geçmiş hâle geleceğini söyledi.
- 29 Şubat : İstanbul Belediye Meclisi güzel sanatlar için bir liralık ödenek ayırdı.
- : İstanbul'da sıkıyönetim 3 ay daha uzatıldı.

(Mart)

- 1 Mart : İstanbul'da valilik ve belediye başkanlığı makamları ayrıldı.
- 9 Mart : Ali Sami Yen Stadı, Galatasaray Kulübü'ne devredildi.
- 12 Mart : Üç kadın milletvekili çarşafın yasaklanması için Meclis'e bir kanun teklifi sundu.
- 16 Mart : Suna Kan İtalya'da ödül aldı. Gazeteler, 'Paganini sağ olsaydı, Suna Kan'ı alnından öperdi' diye yazdılar.
- 18 Mart : Menderes Pakistan'a gitti.
- 19 Mart : Hürriyet Partisi kurucularından Şeref Kâmil Mengü öldü.
- 20 Mart : Thornburg, Türkiye'de yatırımlar konusunda görüşmeler yaptı.
- 21 Mart : Millî Eğitim Bakanı Ahmet Özel, Gazi Eğitim Enstitüsü'ne din dersleri konulacağını söyleyerek, 'Demokraside dine ehemmiyet verilir' dedi.
- : İlk kadın milletvekillerinden Satı Kadın öldü.
- 22 Mart : İzmit'te bir binanın en üst katını Hürriyet Partisi, diğerlerini de CHP, CMP, DP ve Köylü Partisi kiralayarak 'bir çatı' altında birleştiler.
- 23 Mart : Ziya Gökalp'in Diyarbakır'daki evi doğumunun 80. yıldönümünde müze oldu.
- 25 Mart : Eski gümrük ve tekel bakanlarından, Kızılay Başkanı Ali Rana Tarhan 74 yaşında İstanbul'da öldü.

- 27 Mart : Mustafa Kemal Derneği Başkanı Muhtar Kumral, çarşaf, din dersleri ve Atatürk filmi hakkında Cumhurbaşkanıyla görüştü.
- 28 Mart : Meclis, vurgunculara ölüm cezası teklifini reddetti.
- 29 Ağustos : Fuat Köprülü'nün Bağdat Paktı, Kıbrıs, Ortadoğu ve Rusların Türkiye'ye yanaşma girişimleri ile ilgili demeci yayımlandı.
- 30 Mart : 'Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır / Toprak, eğer uğrun-da ölen varsa vatandır' mısralarının yazarı şâir Mithat Cemal Kuntay 71 yaşında İstanbul'da öldü.
- : Askere verilen tayın bedeli artırıldı.
- 31 Mart : Sultanahmet'teki tarihi Dikilitaş, toprak kayması sonucu eğildi.

(Nisan)

- 1 Nisan : Başbakan Menderes, Çatalağzı elektrik santralının açılış töre-ninde muhalefete çıktı: 'Artık yetmez mi bu şeamet tellallığı !..'
- 5 Nisan : Ekonomi ve Ticaret Bakanı Fahrettin Ulaş sağlık sebebiyle isti-fa etti.
- : Amerikan Sanayiciler Birliği eski başkanı Earl Buntig, Türkiye için, 'Dolar vermezseniz komünist olurum, demeyen memleket' dedi.
- : Dünya Esperanto Birliği temsilcileri Türkiye'ye geldi.
- 6 Nisan : Tunçbilek Termik Santrali işletmeye açıldı.
- : Hayat Mecmuası'nın ilk sayısı çıktı.
- 8 Nisan : Seyhan Barajı ve hidroelektrik santralının açılışını yapan Başba-kan Adnan Menderes, muhalefeti 'Siyasî sapıklık, sahte ih-ilâlcilik, inkârcılık, boykotajcılık, anarşi ve ihtilâlê götürên tah-ripçilik, adi ve alçak iftiracılık, sahte hürriyetçilik ve tedhişçilik' le suçladı.
- : ABD Türkiye'ye 25 milyon dolarlık kredi açtı.
- 10 Nisan : Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Gaziantep'te, Birecik Köprüsü'nü açtı.
- 11 Nisan : SSCB Türkiye'ye ekonomik yardım önerisi yaptı.
- 13 Nisan : İktidar, muhalefet aleyhine üç 'Kara Kitap' bastırdı.
- 15 Nisan : Türkiye Macaristan'ı serbest güreşte 8-0 yendi.
- 18 Nisan : İstanbul bakkalları Migros'a karşı 'Türk Kileri' kurmaya karar verdi.
- 23 Nisan : Döviz kaçakçılığıyla ilgili soruşturmada 67 kişinin ifadesi alındı.

- 24 Nisan : Zonguldak'taki grizu patlamasında 8 madenci öldü, 56 madenci yaralandı.
: Kilyos ve Yalova'da iki büyük orman yangını oldu.
- 25 Nisan : Tuzla'da cip fabrikası açıldı.
- 28 Nisan : İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Kongresi toplandı. İşçiler 'Grevsiz sendikalar cereyansız ampul gibidir' dedi.
- 29 Nisan : Ankara'da gazeteci Oktay Ekşi, Hikmet Tanılkan, Altay Öymen, Aydın Köker ve Seyfettin Turhan götürüldükleri Çankaya Karakolu'nda hakarete uğradılar.
- 30 Nisan : Ankara'da polisin beş gazeteciyi tartaklaması olayı Meclis'e getirildi.
: İstanbul Valiliği, kasapların et narhının kaldırılması isteğini reddetti.

(Mayıs)

- 1 Mayıs : Türk Millî Futbol Takımı Brezilya'ya 1 - 0 yenildi.
- 2 Mayıs : Cumhuriyet gazetesi açıkladı. TEFE : 1950 = 100, 1955 / 3 = 175 (Ortalama % 15) 1956 / 3 = 229 (% 31) artış eğilimi.
: 6 - 7 Eylül olaylarında zarar gören kiliseler için 10 milyon lira avans verildi.
- 3 Mayıs : Büyük Doğu gazetesi üç gün kapatıldı.
- 5 Mayıs : Ankara'da yapılan 10. Daktilografi Şampiyonası'nda Ece Özbayrak dakikada 735 vuruşla dünya rekoru kırdı.
- 7 Mayıs : Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'na Zeyyat Mandalinci getirildi.
- 8 Mayıs : CHP emekliye sevk edilen hâkimler için Meclis araştırması istedi.
- 9 Mayıs : CHP - CMP - Hürriyet Partisi aralarında işbirliği konusunu görüşüyorlar.
- 11 Mayıs : DP İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü istifa etti.
: Bir Sovyet yarbayı Ankara'da casusluk yaparken tutuklandı.
- 15 Mayıs : İran Şahı Rıza Pehlevi, eşi Kraliçe Süreyya ile Ankara'ya geldi.
- 18 Mayıs : DP Edime Milletvekili Cemal Köprülü partiden ihraç edildi.
- 20 Mayıs : Bahar ve Çiçek Bayramı Gülhane Parkı'nda açıldı.
- 21 Mayıs : CHP 12. Kurultayı Ankara'da toplandı.
- 22 Mayıs : Turhan Feyzioğlu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi dekanı oldu.

- 23 Mayıs : İstanbul'da 1200 kişilik Bayrampaşa Cezaevi'nin temeli atıldı.
- 27 Mayıs : CHP 12. Kurultayı'nda İnönü 1020 oyla genel başkan, Kasım Gülek genel sekreter oldu.
- 28 Mayıs : Türk Güreş Millî Takımı, Dünya Şampiyonası'nda serbest stilde 6 birincilikle dünya şampiyonu oldu.
- 31 Mayıs : Gazete kâğıdı sıkıntısı İstanbul basınını zor durumda bıraktı.
- 31 Mayıs : İnönü 'Adım adım mutlakiyete gidiyoruz' dedi.

(Haziran)

- 6 Haziran : İstanbul'da 9 ay süren sıkıyönetim kaldırıldı.
- 7 Haziran : Millî Korunma Kanunu kabul edildi.
- 8 Haziran : Yeni Basın Kanunu kabul edildi.
- 8 Haziran : Namık Gedik, DP Grup Başkanı seçildi. DP grubu ara seçimleri erteledi.
- 9 Haziran : Halk gazetesi toplatıldı.
- 10 Haziran : ABD'nin hediye ettiği 35 bin civciv geldi.
- 10 Haziran : İstanbul polisi muhabbet tellallarının saçlarını kesmeye başladı.
- 12 Haziran : Aralarında Yargıtay Başkanı ve Cumhuriyet Başsavcısının da bulunduğu 7 hâkim emekliye sevk edildi.
- 14 Haziran : CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, TBMM'nin mânevi şahsiyetine hakaret ettiği gerekçesiyle 1 yıl hapse ve 4 ay Bursa'da ikamete mahkûm oldu.
- 15 Haziran : Hürriyet Partisi Grup Başkanı ve İzmir Milletvekili Dr. Ekrem Hayri Üstündağ İzmir'de öldü.
- 15 Haziran : Akis dergisi toplatıldı.
- 16 Haziran : İnönü, CHP Çatalca Kongresi'ne gönderdiği mesajda, 'Her köyde bir başvekil bulunur' dedi.
- 16 Haziran : Hayat dergisi kâğıtsızlıktan dolayı yayınına ara verdi.
- 17 Haziran : TBMM, Kıbrıs konusunda dünya parlamentolarına başvurdu.
- 19 Haziran : Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü istifa etti.
- 19 Haziran : Turan Güneş, Meclis'e Aydın Yalçın'ın profesörlüğe terfi konusunu getirdi; Yalçın'ın hükûmeti tenkid ettiği için profesör yapılmadığını ifade etti.
- 21 Haziran : Kıbrıs Türktür Partisi Başkanı Dr. Fâzıl Küçük, Türkiye'nin özerkliği kabul etmeyeceğini söyledi.

- 22 Haziran : Büyük Doğu dergisi kapatıldı.
25 Haziran : Millî Korunma Kanunu teşkilât tasarısı kabul edildi.
27 Haziran : Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tasarısı TBMM’de Kabul edildi.
29 Haziran : Muhalefet Meclis’e girmeme kararı aldı.

(Temmuz)

- 2 Temmuz : Hükûmetin mânevi şahsiyetini tahkir ettikleri iddiasıyla CHP milletvekilleri Sırrı Atalay, İbrahim Us, Osman Alişiroğlu ve Kâmil Kırkoğlu’nun dokunulmazlıkları kaldırıldı.
4 Temmuz : Akis dergisi hakkında yani bir dâvâ açıldı.
6 Temmuz : İspat hakkı teklifi Meclis’te reddedildi.
7 Temmuz : Basın Kanunu değişti.
8 Temmuz : Muhalefetin (CHP, CMP ve HP) yayımladığı ortak bildiride demokrasi için azimle mücadele edileceği açıklandı.
9 Temmuz : ABD Başkan Yardımcısı Nixon, Ankara’ya geldi.
11 Temmuz : Muhalefet partileri Meclis oturumlarına katılma kararı aldı.
: Meclis ara seçimi ertelendi.
: Pakistan, Kıbrıs konusunda Türkiye’yi desteklediğini açıkladı.
12 Temmuz : Ticaret Bakanlığı’na bağlı Millî Korunma Dairesi Başkanlığı kuruldu.
: DP Meclis grubu Kıbrıs konusunda bildiri yayımladı.
13 Temmuz : Gider Vergisi Kanunu Meclis’te kabul edildi.
14 Temmuz : Eski Millî Savunma Bakanı, emekli Orgeneral Cemil Cahit Toydemir öldü.
15 Temmuz : Pakistan Devlet Başkanı İskender Mirza Ankara’ya geldi; Mirza Türkiye’nin Kıbrıs tezini desteklediğini açıkladı.
22 Temmuz : Akis dergisinin son sayısı toplatıldı.
24 Temmuz : CHP Başkanı İnönü, Kıbrıs’ın statüsünde bir değişiklik yapılırsa Lozan Antlaşması’nın ihlâl edilmiş olacağını belirtti.
25 Temmuz : Başbakan Menderes Afganistan’a gitti.
30 Temmuz : Ordu, Giresun ve Trabzon’da CHP’lilerin siyasî toplantı yapmalarına izin verilmedi.
31 Temmuz : Dokunulmazlığı kaldırılan CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay, savcılıkta ifade verdi.

(Ağustos)

- 1 Ağustos : CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı davrandığı gerekçesiyle Rize'de mahkemeye verildi.
- 2 Ağustos : Rapor dergisi sahibi Dünder Arcayürek yargılandı.
- 3 Ağustos : Kıbrıs'ta 72 köy yasak bölge ilân edildi.
- 4 Ağustos : Ulus gazetesi Ankara Sulh Hukuk Mahkemesi'nin kararıyla toplatıldı.
- 8 Ağustos : CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek Rize'de 6 ay hapis cezasına çarptırıldı.
- 9 Ağustos : Trabzon Valiliği CMP İl Kongresi'ne izin vermedi.
- İzmir'de Zafer gazetesi başyazarı Burhan Belge'nin arabasına rakı şişeleri atıldı.
- Demokrat İzmir gazetesi dâvâsına başlandı.
- 15 Ağustos : 1943'te Özalp'ta 33 yurttaşın kurşuna dizilmesi olayıyla ilgili olarak İnönü hakkında Meclis soruşturması açılması istendi.
- Halk gazetesi sahibi Ratip Burak'ın dâvâsına devam edildi.
- 16 Ağustos : Akis dergisi sorumlu müdürü 8 ay, Rapor dergisi sorumlu müdürü 15 gün hapse mahkûm oldu.
- Türkiye, Londra'da toplanan Süveyş Kanalı Konferansı'na katıldı.
- 22 Ağustos : Maliye Bakanı Nedim Öktem istifa etti.
- İstanbul İşçi Sendikaları Birliği başkanı işten çıkarılanların sayısının 12.665 olduğunu açıkladı.
- 24 Ağustos : Adıyaman'daki sel felâketinde 79 kişi öldü.

(Eylül)

- 1 Eylül : TBMM, Muhtarlık seçimlerini 2 yıl erteledi.
- 2 Eylül : Kâr hadlerini değiştiren kararname yayımlandı.
- 5 Eylül : Hükümet, şâir Cahit Sıtkı Tarancı'yı tedavi için Viyana'ya göndermeye karar verdi.
- Adli yıl 15 yıldan beri ilk defa törensiz başladı.
- Halk gazetesi aleyhindeki dâvânın, gizli görüşülmesi kararlaştırıldı.
- 8 Eylül : Banka kredileri yüzde 20 oranında artırıldı.
- 10 Eylül : Uluslararası Antialkolizm Kongresi İstanbul'da toplandı.

- 12 Eylül : 6 - 7 Eylül olayları dâvâsı başladı.
- 13 Eylül : Ortaokullarda okutulacak din derslerine ilişkin kararname Resmî Gazete’de yayımlandı.
- 14 Eylül : Akis dergisi toplatıldı.
- 20 Eylül : Soprano Leylâ Gencer ABD’de büyük ilgi gördü.
- 21 Eylül : İzmir’de Kula Mensucat Fabrikası yandı.
: Akis dergisi sahibi Yusuf Ziya Ademhan, toplatma kararı veren dört hâkimden 15 bin 4 lira tazminat istedi.
- 23 Eylül : Başbakan Adnan Menderes, Galata’da 18 katlı binalar yapılacağını söyledi ve ‘Memleket baştan başa yeniden inşa olunmaktadır’ dedi.
- 24 Eylül : Türk Dil Kurumu’nun en iyi sanat eseri ödülünü ‘Ali’ adlı romanıyla Orhan Hançerlioğlu kazandı.
- 25 Eylül : İstanbul’da istimlâk: Aksaray Garajı çevresindeki küçük binaların ve Balık Pazarı’ndaki 70 dükkânın yıkımına başlandı.
- 27 Eylül : İstanbul İstinye’de Türkay Kibrit Fabrikası açıldı.
- 28 Eylül : Maliye Bakanlığı, İstanbul’da hazineye ait 10 bin arsa ve 500 binayı satışa çıkardı.
: CHP Meclisi, Hürriyet Partisi’nin partiler arası işbirliği çağrısını ilke olarak kabul etti.
- 30 Eylül : Erzincan ve Erzurum Şeker Fabrikaları hizmete girdi.
: Soprano Leylâ Gencer’in San Fransisco’daki oyunu yankı uyanırdı.

(Ekim)

- 1 Ekim : Elâzığ ve Malatya Şeker Fabrikaları hizmete girdi.
: Eflatun Cem Güney, Andersen Masal ödülü’nü kazandı.
- 3 Ekim : İskenderun’da Arsus Petrol kuyusunun açılışında konuşan Başbakan Adnan Menderes ‘Parti mücadelesinde önce vatan düşünlmeli’ dedi.
- 6 Ekim : Batman’da petrol üretimi günde 1000 tona çıkarıldı.
- 10 Ekim : Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu istifa etti, yerine Ethem Menderes atandı.
- 13 Ekim : Şâir Cahit Sıtkı Tarancı Viyana’da öldü.
- 14 Ekim : Türkiye - İran Ticaret Antlaşması imzalandı.
- 17 Ekim : Türkiye ilk defa şeker ihraç etti.

- 21 Ekim : Gazeteci Hakkı Tarık Us öldü.
- 24 Ekim : Bedii Faik, cumhurbaşkanına hakaretten 6 ay hapse mahkûm oldu.
- 25-27 Ekim : CMP 2. Kongresi toplandı; Osman Bölükbaşı yeniden genel başkan seçildi.
- 27 Ekim : İnönü, CHP İstanbul Kongresi'nde, 'İşbirliği hakkındaki cevabımız niçin beğenilmedi bilmem. Yalnız başımıza iktidar düşünmüyoruz demek, koalisyon demek değil mi ?' dedi.

(Kasım)

- 1 Kasım : Akis dergisi sahibi Metin Toker, İstanbul Milletvekili Mükerrer Sarol'a hakaret ettiği gerekçesiyle 7 ay hapse mahkûm oldu.
- 3 Kasım : DP İzmir Milletvekili Cihat Baban partisinden istifa etti.
: Eski CHP'li işadamı Server Somuncuoğlu DP'ye girdi.
- 6 Kasım : Menderes, Tahran'a gitti.
- 12 Kasım : Türkiye - Polonya futbol maçı 1-1 sonuçlandı.
- 17 Kasım : Başbakan Adnan Menderes Bağdat'a gitti.
- 19 Kasım : Akaryakıt tüketimine sınırlama getirildi.
: Ekmekte 70 gram indirim yapıldı.
- 24 Kasım : Irak - Suriye sınırı kapatıldı.
- 25 Kasım : PTT'nin kayıtlarına göre Türkiye'de 1.018.365 adet radyo olduğu tespit edildi.
: Çekoslovakya - Türkiye futbol maçı 1-1 berabere bitti.
- 27 Kasım : Cihat Baban, Hürriyet Partisi'ne girdi.
- 28 Kasım : İstifa eden Ekonomi ve Ticaret Bakanı Zeyyat Mandalıncı'nın yerine Abdullah Aker getirildi.

(Aralık)

- 1 Aralık : Hasan Polatkan tekrar maliye bakanı oldu. Türk Silâhlı Kuvvetleri Suriye sınırında manevra yaptı.
: Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Turhan Feyzioğlu bakanlık emrine alındı. Aydın Yalçın istifa etti. SBF karıştı.
- 2 Aralık : Melbourne Olimpiyatları'nda Mustafa Dağıstanlı ve Hamit Kaplan şampiyon oldu.
- 3 Aralık : Ankara'da SBF öğrencileri dersleri boykot etti.
- 4 Aralık : Edirne Milletvekili Cemal Köprülü, Hürriyet Partisi'ne girdi.
: CHP'nin 31 üyesine karşı, Hürriyet Partisi 32 üye ile ana muhalefet partisi oldu.

- 6 Aralık : Melbourne Olimpiyatları'nda grekoromen güreşte Mithat Bayrak şampiyon oldu.
- : Akaryakıt tasarrufu için belediye otobüslerinin saat 21.00'den sonra çalışmaması kararlaştırıldı.
- 7 Aralık : Ulus gazetesi toplatıldı.
- : Yazar Reşat Nuri Güntekin Londra'da öldü.
- 10 Aralık : SBF'de Asistan Şerif Mardin istifa etti.
- 11 Aralık : Başbakan Adnan Menderes Paris'teki NATO toplantısına katıldı. Kıbrıs konusu görüşüldü.
- 16 Aralık : İstanbul'da İngilizlerle Kıbrıs konusunda görüşmeler yapıldı.
- 17 Aralık : Yazar, Ercüment Ekrem Talu, İstanbul'da öldü.
- 18 Aralık : CHP Ankara İl Kongresi'nde konuşan İnönü 'Bugünkü yolunda iktidar gitgide daha yalnız kalacaktır' dedi.
- 20 Aralık : Kasım Gülek bir yıl hapse mahkûm oldu.
- : Ulus gazetesi bir ay süreyle kapatıldı.
- 23 Aralık : Dr. Namık Gedik yeniden içişleri bakanlığına atandı.
- 26 Aralık : Dokunulmazlığı kaldırılan CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay'ın yargılanmasına Ödemiş'te başlandı.

DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1956 -

(Ocak)

- 1 Ocak : Sudan bağımsız bir cumhuriyet olduğunu ilân etti.
- 12 Ocak : EOKA militanlarının Kıbrıs'lı bir Türk'ü öldürmesiyle adada başlayan gerginlik İngiltere'nin adaya asker çıkarmasıyla üst düzeye tırmandı.

(Şubat)

- 1 Şubat : Fransa'da Sosyalist lider Guy Mollet başbakan oldu.
- 14 Şubat : Moskova'da Komünist Parti'nin XX. Kongresi açıldı.

(Mart)

- 2 Mart : Fransa, Fas'ın bağımsızlığını onayladı.
- 5 Mart : ABD'de Yüksek Mahkeme, diğer mahkemelerin okullardaki ırkçı ayrımları yasaklamasını onayladı.
- 10 Mart : Makarios'un sınır dışı edilmesinden sonra Kıbrıs'ta ayaklanmalar başladı.

- 18 Mart : Fransa, Cezayir'e asker çıkarmaya başladı.
20 Mart : Fransa, Tunus'un bağımsızlığını tanıdı; Tunus'un ilk Devlet Başkanı Habib Burgiba oldu.
23 Mart : Pakistan'da İslâm Cumhuriyeti ilân edildi.

(Mayıs)

- 11 Mayıs : İngiltere Altın Kıyısı'nın bağımsızlığını onayladı.

(Temmuz)

- 26 Temmuz : Nasır, Süveyş Kanalını devleştirdi.

(Ağustos)

- 16 Ağustos : Süveyş Kanalı konusundaki konferans Londra'da başladı.

(Ekim)

- 21 Ekim : Polonya'da itibarı iade edilen Gomulka başbakanlığa getirildi.
23 Ekim : Macaristan'da Sovyet egemenliğine karşı başlayan gösteriler bütün ülkeye yayıldı.
29 Ekim : Mısır sınırını geçen İsrail birlikleri Süveyş Kanalı'na doğru ilerlemeye başladı.
30 Ekim : İngiltere ve Fransa, İsrail ve Mısır'a Süveyş Kanalı'nı 12 saat içinde terk etmelerini söyledi.
31 Ekim : İngiliz ve Fransız kuvvetleri Süveyş'i bombalamaya başladı.

(Kasım)

- 1 Kasım : Macaristan'ın yeni başbakanı İmre Nagy, Macaristan'ın Varşova Paktı'ndan çekildiğini açıkladı ve BM aracılığıyla büyük devletlerin himayesinde tarafsız bir devlet olarak tanınmasını istedi.
5 Kasım : Sovyet tankları Macaristan'daki ayaklanmayı bastırdı; Janos Kadar başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu.
6 Kasım : ABD'de Eisenhower ikinci kez seçildi.
13 Kasım : ABD Yüksek Mahkemesi, Alabama eyaletinde otobüslerde siyah-beyaz ayrımcılığına yol açan yasanın geçersizliğini ilân etti.
22 Kasım : 16. Olimpiyat Oyunları Melbourne'da başladı.

(Aralık)

- 3 Aralık : İngiltere ve Fransa, Süveyş'ten çekileceklerini açıkladılar.
10 Aralık : Macaristan'da yeniden çatışmalar başladı; sıkıyönetim ilân edildi.

TÜRKİYE'DEKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1957 -

(Ocak)

- 2 Ocak : Başbakan Menderes Kıbrıslı Türk liderler Dr. Fâzıl Küçük ve Faiz Kaymak'la görüştü. Liderler Türk hükûmetinin Kıbrıs politikasını desteklediklerini bildirdiler.
- 3 Ocak : TBMM Bütçe Komisyonu'nda liselere de din dersi konulması istendi.
- 4 Ocak : İstanbul'da tramvay ve havagazına yapılan zam kaldırıldı.
- 5 Ocak : Eisenhower Doktrini konusunda bir basın toplantısı yapan Başbakan Menderes, 'Eisenhower'in beyanat ve plânını ve Amerikan hükûmetinin bu mevzuda sarîh vaziyet almasını şâyânı şükran hareketler olarak telâkki etmekteyiz' dedi.
- 7 Ocak : Millî Türk Talebe Birliği, rock and roll ve striptizin yasaklanmasını istedi.
- 9 Ocak : Şehzâde Camii avlusunda çıkan yangında 40 dükkân yandı.
- 11 Ocak : 11 kişilik bir Amerikan heyeti, Amerikan yardımının pratikteki kullanımını incelemek üzere Türkiye'ye geldi.
- 12 Ocak : Amerika'dan 8000 ton sığır eti satın alındı.
- 13 Ocak : Medenî hukuk alanındaki çalışmalarıyla tanınan Ord. Prof. Ebûlulâ Mardin öldü.
- : Devrim Ocakları Kurultayı toplandı.
- 14 Ocak : Şehircilik uzmanı Mimar Högg İstanbul'a geldi.
- 16 Ocak : Yeni İmar Kanunu yürürlüğe girdi.
- 18 Ocak : Toz şekere 40, küp şekere 50 kuruş zam yapıldı.
- 19-20 Ocak : Bağdat Paktı toplantısı Ankara'da yapıldı. Toplantıya Türkiye, Irak, İran ve Pakistan'ın başbakanlarıyla, dışişleri bakanları katıldı.
- 21 Ocak : Lefkoşe'de Rumların öldürdüğü Türk polisinin cenazesine 15.000 Türk katıldı. Dr. Fâzıl Küçük 'Cinayetler devam ederse çarpışmalar önlenmez' dedi.
- : Bağdat Paktı'na ilişkin resmî bildiri yayımlandı.
- 22 Ocak : Lefkoşe'de Türk heyetine bomba atıldı. Prof. Nihat Erim'in bindiği araba hızlı gittiği için isabet almadı; 3 Rum yaralandı.
- 23 Ocak : TBMM Karma Komisyonu toplantısında CHP Kars Milletvekili Turgut Göle ile Hürriyet Partisi Elâzığ Milletvekili Selahattin Toker'in dokunulmazlıklarının kaldırılmasına karar verildi.

- : Meclis, Ankara'da Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin kurulmasını kabul etti.
- 24 Ocak : 6 - 7 Eylül olaylarının sanıklarından 23'ü beraat etti.
- : CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim, Kıbrıs Anayasası'nı görüşmek üzere Londra'ya gitti.
- 25 Ocak : İstanbul Kalkınma Derneği bir broşür yayımlayarak, İstanbul'daki imar hareketleri hakkında duyduğu endişeleri dile getirdi.
- : Eyüp Zal Mahmut Camii'ndeki 'Mukaddes Emanetler'in ziyarete açılmasına karar verildi.
- 28 Ocak : Başbakan Menderes 5 günlük resmî bir ziyaret için Libya'ya gitti.
- : Danıştay'a ilk kez iki kadın üye seçildi: Nezahat Martı ve Şükran Esmerer.
- 29 Ocak : Şâir Ziya Osman Saba öldü.
- DP İzmir Kongresi'nde konuşan Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan muhalefeti eleştirdi: 'Bugün hürriyeti arayanlar, dün hürriyeti ezenlerden başkası değildir.'
- 30 Ocak : Türkiye - Ürdün münasebetleri normalleşti; Türkiye'nin Amman Büyükelçisi Kadri Rızan görevine döndü.
- : Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü'nün düzenlediği 'Gençliğin Vazife ve Sorumluluğu' konulu toplantı, Ankara Valiliği tarafından gerekçe gösterilmeden dağıtıldı.

(Şubat)

- 2 Şubat : Türk Hukuk Kurumu'nun düzenlediği 'İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstikbali' konulu konferans yasaklandı.
- : 47 sendikanın bağlı olduğu İstanbul İşçi Sendikaları Birliği bir bildiri yayımlayarak grev hakkı istedi.
- 3 Şubat : İzmir açıklarında Amerikan Hawel Lykes şilebiyle çarpışan İzmir yolcu gemisi battı, 4'ü yolcu 5 kişi öldü.
- 7 Şubat : Kaçakçılığı önlemek amacıyla güney sınırında emniyet bölgesi oluşturulmasına karar verildi.
- : Menderes, 'Kıbrıs hakkında artık statükonun muhafazasına taraftar olamayız' dedi.
- 8 Şubat : Yeni Gelir Vergisi Kanunu Meclis'te kabul edildi.
- : Cumhuriyetçi Millet Partisi 'Yazılı Konuşma Gezisi' düzenledi. Parti ileri gelenlerinin gezide halka söylemek istediklerini ihtiva eden broşürler hazırlandı.

- 9 Şubat : Türk Parasının Kıymetini Koruma Kararnamesi değıştirildi; bedelsiz otomobil ithali yasağındaki açık noktalar kesin kurala bağlandı.
- 10 Şubat : Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı sıtmayla mücadele için yeni bir kanun hazırladı. Sıtma mücadelesinde çalışan doktor ve memurlara tazminat ödenmesi kararlaştırıldı.
- : Türk heyeti, Washington'da ABD Dışışleri Bakanı J. F. Dulles'a Kıbrıs tezini anlattı.
- 11 Şubat : Atina'da Türkiye aleyhine düzenlenen gösteride binlerce kişi Türk Büyükelçiliği'ne yürüdü.
- : Muhalefet milletvekilleri, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda değışiklik istedi.
- : Yargıtay, Sarol – Akis davasında 7 ay 23 gün hapse mahkûm olan Metin Toker'in mahkûmiyetini onayladı; Toker cezaevine konuldu.
- 12 Şubat : 79 kişilik bir Macar mülteci kafilesi İstanbul'a geldi.
- 13 Şubat : 20 yıldır İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde görev yapan Ord. Prof. Erich Frank öldü.
- 15 Şubat : Eski Başbakan Şemsettin Günaltay'ın 'Demokrasi hareketleri' konulu konferansı yasaklandı.
- 17 Şubat : 58 kişilik bir Macar mülteci grubu daha geldi.
- : İstanbul telefon şebekesinin hat sayısı 200 bine yükseltiliyor.
- : Ordular arası futbol karşılaşmalarında Türk takımı rekor kırarak, ABD takımını 19 – 0 yendi.
- 18 Şubat : Kıbrıs konusu Birleşmiş Milletler'de görüşüldü.
- : 'Atatürk'ün Amirali' olarak anılan Şükrü Okan öldü.
- : İş ve İşçi Bulma Kurumu İstanbul Şubesi'nin düzenlediği işçi seminerleri Çalışma Bakanlığı'nın emriyle süresiz tatil edildi.
- 19 Şubat : İzmir Belediyesi gelir sağlamak amacıyla bazı sokakları satılığa çıkardı.
- 20 Şubat : Tarihçi, hukukçu ve siyaset adamı Prof. Dr. Sadri Maksudî Arsal İstanbul'da öldü.
- 22 Şubat : Yunanistan, Kıbrıs meselesinin Birleşmiş Milletler'de görüşülmesi ile ilgili teklifini geri çekmek zorunda oldu.
- 24 Şubat : Meclis'te Başbakanlık ve Adalet Bakanlığı bütçeleri konuşulurken, Başbakan Menderes ile İnönü ve Bölükbaşı arasında sert tartışmalar oldu.
- : Batı Trakya'da Türklerin mallarına el konuyor.

- 26 Şubat : Birleşmiş Milletler, Kıbrıs meselesinin ilgili taraflar arasında çözülmesini öngören bir karar yayınladı.
- 27 Şubat : Son Macar mülteci kafilesi geldi; mülteci Macarların sayısı 507'ye ulaştı.
- 28 Şubat : DP Bilecik Milletvekili İsmail Selçuk Çakıroğlu partiden ayrıldı.
- 28 Şubat : Muamele Vergisi yerine Gider Vergisi getirildi.
- 28 Şubat : Özel Otomobil Vergisi Kanunu Meclis'ten çıktı. En düşük vergi 300, en yüksek vergi 1800 lira.
- 28 Şubat : Üniversite öğrencilerinin bursları 150 liraya yükseltildi.
- 28 Şubat : Bütçe Onaylandı.

(Mart)

- 1 Mart : Ankara Valiliği, Türk Hukuk Kurumu'nun bir konferansını daha yasakladı. 'Ceza İnfaz Müesseseleri ve Ceza Kanunumuzun Bu Bakımdan Değerlendirilmesi' konulu konferansı Doç. Dr. Sahir Erman verecekti.
- 2 Mart : Cumhurbaşkanı'na hakaretten sanık Ulus gazetesi yazarı Şinasi Nahit Berker 1 yıl hapse mahkûm oldu.
- 2 Mart : Kıbrıs'ta bir Türk polisi daha vuruldu.
- 2 Mart : Beden Terbiyesi alanındaki çalışmalarıyla ünlü Selim Sırrı Tarcan öldü.
- 7 Mart : Ankara'ya gelen NATO Başkomutanı General Norstad, Başbakan Menderes'le 2 saat süren bir görüşme yaptı.
- 7 Mart : Hürriyet Partisi Gençlik Ocakları'nın İstanbul'da düzenlediği seminer yasaklandı.
- 8 Mart : Siyasal Bilgiler Fakültesi eski dekanı Turhan Feyzioğlu, Türk Hukuk Kurumu'ndaki konferansında 'Meşrutiyeti takip eden birkaç yıl ve DP iktidarının ilk yılları hariç, basın hürriyete hasret kalmıştır' dedi.
- 9 Mart : Türk ordusunun ilk kadın doktor subayı Sema Aran, teğmen rütbesiyle göreve başladı.
- 11 Mart : İnönü, İzmir'deki konuşmasında, 'Emniyet unsuru muhalefet partileri için daimî ve en esaslı bir kaygıdır' dedi.
- 15 Mart : Başbakan Menderes, İnönü'nün İzmir'deki konuşmasına cevap verdi: 'İnönü'nün nutku yeni bir fikir getirmiş değildir.'
- 16 Mart : Dünyanın en büyük uçak gemisi Forrestal, İstanbul'a geldi.

- : CHP – DP arasındaki yakınlaşma öbür muhalefet partileri tarafından kuşkuyla karşılandı. Fethi Çelikbaş, 'Bahar havası deniliyor, bunun ne olduğu belli değil' dedi.
- 18 Mart : 6. Milli Eğitim Şûrası toplandı.
- : Piyasadaki bozuk para sıkıntısını gidermek amacıyla çıkarılacak yeni paralarda gümüş bulunmayacak.
- 19 Mart : Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan, İktisat Fakültesi İktisat ve İktimaiyat Enstitüsü'nün işçiler için düzenlediği konferanslara değinerek, 'Bu gayretin ne gibi maksatlara mâtûf olduğunu kestirmeye imkân yoktur' dedi.
- 20 Mart : Eisenhower Doktrini'ni açıklamak için Ortadoğu ülkelerini ziyaret eden Amerikan Büyükelçisi James Richard ve beraberindeki heyet Türkiye'ye geldi.
- : Türk - İş, bir bildiri yayımlayarak, Çalışma Bakanı Mümtaz Tarhan'ın konuşmasını eleştirdi.
- : İktisat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Şükrü Baban 'Konferanslar kapalı ve mahrem değildir' dedi.
- 21 Mart : Milli Eğitim Şûrası'nda 21 ticaret ortaokulunun kapatılması kararlaştırıldı.
- 22 Mart : Eisenhower Doktrini Heyeti ile Türk hükûmeti arasındaki görüşmeler sona erdi.
- 23 Mart : Federal Almanya Savunma Bakanı Joseph Strauss, Ankara'ya geldi.
- 24 Mart : İnönü'nün iktidar partisiyle yakınlaşma politikası, CHP Meclis Grubu'nda onaylanmadı.
- : Dışişleri Bakan Vekili Ethem Menderes, ABD'nin Bağdat Paktı Askerî Komitesi'ne üye olması sebebiyle Türk hükûmetinin duyduğu memnuniyeti belirtti.
- 27 Mart : Çin Halk Cumhuriyeti'nden 22 mülteci geldi.
- 29 Mart : Kıbrıs'ta gerginlik: Rum bölgesindeki Türk dükkânları kapandı, hükûmet sokağa çıkma yasağı koydu.
- : Makarios'u serbest bırakan İngiltere, Türkiye'ye teminat verdi.
- 30 Mart : Ressam ve şair Arif Dino İstanbul'da öldü.

(Nisan)

- 1 Nisan : Milletvekillerinin mal beyanında bulunmasına ilişkin kanun teklifi TBMM Adalet Komisyonu'nda reddedildi.

- 2 Nisan : Federal Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer beş saatlik Türkiye ziyaretinde Adnan Menderes'le görüştü. Adenauer 'İki memleket arasındaki işbirliği hiçbir zaman şimdiki kadar gelişmemiştir' dedi.
- : Kıbrıslı Türk liderler Ankara'ya geldi. Dr. Fâzıl Küçük 'Adanın taksiminden başka çare yoktur. Yaşadığımız yerin Türk bayrağı altına alınması lâzımdır' dedi.
- 4 Nisan : Eskişehir Çimento Fabrikası açıldı.
- 5 Nisan : Kahire'de Mısır Millî Takımı ile Akdeniz Kupası maçı yapan Türk Millî Futbol Takımı 4-0 galip geldi.
- 6 Nisan : DP Isparta Milletvekili İrfan Aksu partiden çıkarıldı.
- 7 Nisan : Migros paket halinde et satışına başladı.
- : Türkiye, Yunan hükûmetinin Batı Trakya Türklerine yaptığı baskıyı bütün kanıtlarıyla Birleşmiş Milletler'e götürmeye karar verdi.
- 8 Nisan : İskeçe'de bir Türk mezarlığı yakıldı.
- 9 Nisan : İngiltere, Türkiye'ye Kıbrıs meselesi ile ilgili cevabî bir nota verdi.
- 10 Nisan : Moskova Radyosu, Türkiye'de kurulacak nükleer üslerin Sovyetler Birliği için ciddi bir tehdit teşkil edeceğini söyledi.
- : Banka kredilerine sınır getirildi.
- 11 Nisan : Halk gazetesi sahibi Ratip Tahir Burak bir karikatürü sebebiyle tutuklandı.
- : CHP Kars Milletvekili İbrahim Us, Başbakan Menderes'e hakaretten mahkûm oldu.
- 12 Nisan : Millî Eğitim Bakanı Ahmet Özel istifa etti, yerine Tevfik İleri getirildi.
- : NATO Türk Grubu, NATO'yu Türk kamuoyuna tanıtmak amacıyla bir yarışma düzenledi. Yarışmaya ressamlar, yazarlar, üniversite ve lise öğrencileri katılacak.
- 13 Nisan : Yeni Halk gazetesi toplatıldı.
- 14 Nisan : İçişleri Bakanı Namık Gedik, Fener Ortodoks Patriği Athenagoras'ın vekili Emilianos'la görüştü. Görüşme sonrasında Patrikhane bir bildiri yayımladı. 'Vatana sadakatle bağlıyız, Kıbrıs siyasi bir meseledir.'
- : Kasım Gülek, CHP'nin seçim kampanyasını açtı.

- 15 Nisan : Patrikhanenin yayımladığı bildiri yetersiz bulundu. Kiliseler Kanunu'na göre Athenagoras'ın Makarios'u azil ve aforoz etmesi isteniyor.
- 16 Nisan : Ulus gazetesi sorumluları, 'Harikalar Diyarı' ve 'Kervan' başlıklı karikatürler sebebiyle mahkemeye verildi.
: Şehircilik Uzmanı Prof. Prost İstanbul'a geldi.
- 17 Nisan : Meclis, Atatürk Orman Çiftliği'nden arazi satılmasını kabul etti.
: Afgan Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Ankara'ya geldi.
: Kastamonu ve çevresinde aynı anda 25 ayrı yerde orman yangını çıktı. 105 ev yandı.
: Atina'ya giden Kıbrıs Başpiskoposu Makarios törenle karşılandı.
: Türkiye, Yunanistan'a Kıbrıs konusuyla ilgili bir nota verdi.
- 18 Nisan : Başbakan Menderes, 'Makarios müseccel bir tedhişçidir. Bu papazı serbest bırakmakla İngiliz hükûmeti isabetsiz hareket etmiştir' dedi.
: İstanbul'da yapılmaları önceden kararlaştırılan öğrenci toplantıları ve maçlar vilâyetçe, 'görülen idarî lüzum üzerine' yasaklandı.
- 20 Nisan : DP grubu olağanüstü toplantıya çağrıldı.
: İstanbul'daki Rum vatandaşların Paskalya yortusunu kutlamaya başlamaları sebebiyle emniyet tedbirleri alındı.
: Ankara İşçi Sendikaları Birliği kapatıldı.
- 21 Nisan : Kıbrıs Türktür Cemiyeti açılıyor.
- 23 Nisan : Başbakan Menderes, Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Fletcher Warren ile Kıbrıs meselesini görüştü.
- 26 Nisan : Ege'de deprem: Fethiye ve Cameli'nde 13 kişi öldü.
: Çankaya'daki Kıbrıs toplantısı 26 saat sürdü.
- 27 Nisan : İşçi sendikalarının kapatılmasına itiraz edildi.
: Gençlik, Kıbrıs için bildiri yayımladı.
- 28 Nisan : Kadıköy CHP ilçe kongresinde konuşan Şemsettin Günaltay 'Başvekil nedense münevvere düşman' dedi.

(Mayıs)

- 3 Mayıs : Başbakan Menderes, Türk hükûmetinin Kıbrıs hakkındaki son sözünü söyledi: 'Yapabileceğimiz fedakârlığın son haddi Kıbrıs'ın taksimidir.' Bu konuda muhalefetten birlik ve destek istedi.
- 5 Mayıs : Ankara Üniversitesi Amme Hukuku Profesörü Muvaffak Akbay 46 yaşında beyin kanamasından öldü.
: Federal Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss, Ankara'ya geldi.

- 6 Mayıs : İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Prof. Fahrettin Kerim Gökay, belediye müdürlerinin hiçbir konuda gazetecilere demeç vermemelerini istedi.
- 7 Mayıs : Federal Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss'a Ankara fahri hemşehriliği verildi.
- 9 Mayıs : 2907 köy eğitmeni tasfiye edilecek. Millî Eğitim Bakanı İleri, 'Eğitmenlerden fayda temin edilemedi' dedi.
- : DP'den istifa eden Isparta Milletvekili İrfan Aksu, Hürriyet Partisi'ne girdi; Hürriyet Partisi'nin milletvekili sayısı 34'e yükseldi.
- : Federal Almanya, Türkiye'den cephane almaya karar verdi. İmalatı Almanlar kontrol edecek. 225 milyon mark Merkez Bankası'na yatırıldı.
- 11 Mayıs : Zaman gazetesi sahibi Nusret Safa Coşkun ve yazı işleri müdürü Rıfat Ekinci birer yıl hapse mahkûm oldular.
- 13 Mayıs : Almanya Cumhurbaşkanı Theodor Heuss, Türkiye'den ayrıldı.
- : Muhalefet Meclis'te Adalet Bakanı'nı şiddetle eleştirdi.
- 14 Mayıs : CHP Genel Sekreteri '1950'deki hürriyet havasını arıyoruz' dedi.
- : Dr. Asım Onat, Dünya Tıp Cemiyeti başkanlığına seçildi.
- 15 Mayıs : Truman Doktrini'nin 10 yıldönümü sebebiyle verilen resmî kabulde Menderes, İnönü ve ABD Elçisi Kıbrıs meselesini konuştular.
- 16 Mayıs : Bağdat Paktı İktisat Konseyi toplandı.
- 17 Mayıs : Deneme yazarı ve eleştirmen Nurullah Ataç, Ankara'da öldü.
- : Malatya'da irticai beyannameler ele geçirildi.
- : Kocaeli sendikalarının kapatılması istendi.
- : Basın Kanunu, Uluslararası Basın Enstitüsü Kongresi'nde tartışıldı.
- 18 Mayıs : Polisin müdahale ettiği Cumhuriyetçi Millet Partisi Kongresi, pencere ve kapıları kapalı bir salonda yapıldı.
- 19 Mayıs : Buğday fiyatları 10 kuruş artırılıyor. Şeker pancarı ve afyon fiyatları da yükseltilecek.
- 20 Mayıs : 19 Mayıs'ta Polonya takımını 1-0 yenen Türk Millî Futbol Takımı Mısır'ı da 1-0 yendi. Seyirciler, maçta hazır bulunan Başbakan'a 'yüz binlik stat isteriz' diye tezahürat yaptı.

- 21 Mayıs : İki yıllık bir aradan sonra Türk-Mısır ilişkileri daha iyi bir yola girdi. İki ülke arasında yeniden elçi teatisi başlıyor.
- : CHP ‘Seçim Hileleri’ adlı bir kitap hazırladı.
- : İstanbul Çubuklu’da Dalgıç Okulu açıldı.
- 24 Mayıs : CHP Meclis Grubu, İnönü başkanlığında toplandı. ‘Bahar havası’nın umulan sonucu vermediğini savunan üyeler, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisi ile işbirliği yapılmasının yararlı olacağını söylediler.
- : Meclis, milletvekillerinin mal beyanında bulunması ile ilgili kanun teklifini reddetti.
- : Çeşitli devlet görevlerinde bulunan, Türk Tarih Encümeni üyesi ve Vesaik-i Tarihiye Tasnif Heyeti Başkanlığı da yapan ve daha çok biyografi alanındaki çalışmalarıyla tanınan tarihçi ve yazar İbnülemin Mahmut Kemal İnal, İstanbul’da öldü.
- 25 Mayıs : Başbakan Menderes erken seçim yapılacağını açıkladı.
- 26 Mayıs : Bolu’da deprem: 56 kişi öldü.
- : Adana’da çimento fabrikası açıldı.
- 27 Mayıs : CHP Meclis Grubu bir bildiri yayımladı. Özellikle hâkim teminatı üzerinde durulan bildiride, iktidar partisiyle ılımlı ilişkilerin sonuç vermediği açıklandı.
- : Sanayi Bakanlığı kuruldu; S. Ataman vekâleten bakan oldu.
- : Demokrat İzmir gazetesi 1 ay süreyle kapatıldı.
- 29 Mayıs : Başbakan Menderes, Bağdat’a gitti.
- 30 Mayıs : Ticaret ve Sanayi Odaları Kongresi’nde Millî Korunma Kanunu’nun kaldırılması istendi.
- 31 Mayıs : Meclis, Ceza İnfaz Kanunu’ndaki değişikliği kabul etti. Buna göre mahkûm sayısı 45 binden 25 bine düşecek.
- : Atatürk Üniversitesi Kanunu kabul edildi.
- : Bakırköy Derbi Lastik Fabrikası hammadde yokluğundan kapandı, 720 işçi açıkta kaldı.
- : Kâsım Gülek: ‘Seçime gidiliyor. DP ile bahar havası bitti, yaz geldi’ dedi.

(Haziran)

- 2 Haziran : Başbakan Menderes, Atina-Makarios ilişkisini sert bir dille eleştirdi: ‘Makarios, Yunan hükûmetinin öncüsü ve sözcüsüdür.’

- 3 Haziran : Türk Güreş Millî Takımı, Dünya Güreş Şampiyonası'nda serbest stilde şampiyon oldu.
- 5 Haziran : Pakistan radyosunda konuşan Menderes, Bağdat Paktı'nın Orta-doğu'da barışın garantisi olacağını söyledi.
- 7 Haziran : Meclis'te sert bir konuşma yapan İnönü 'Dini siyasete alet etmeyi bazı politikacılar bir vasıta zannediyorlar' dedi.
: Prof. Turhan Feyzioğlu, CHP'ye girdi.
- 8 Haziran : Millî Korunma Kanunu'nda değişiklik yapıldı.
: Cumhurbaşkanı Celâl Bayar 'Türkiye'de irtica avdet edemez' dedi.
- 10 Haziran : Meclis'te dinin siyasete âlet edilmesi konusunda sert tartışmalar oldu. 1954 seçimleri sırasında Ödemiş'te verdiği vaazda dini siyasete âlet ettiği gerekçesiyle 10 ay hapis cezasına çarptırılan vâiz Feyzi Boyar'ın affedilmesi hakkında dilekçe reddedildi.
- 12 Haziran : Meclis, 20 Temmuz 1954'te ilçe yapılan Kırşehir'in tekrar il olmasını kabul etti. Osman Bölükbaşı'nın itirazlarına rağmen Kozaklı, Hacıbektaş ve Avanos ilçeleri Kırşehir'e bağlanmadı.
- 13 Haziran : Denizli ve çevresini sel bastı. Sarayköy, Bağlan ve Denizli ovası ile Çal ilçesi su altında kaldı. 300 bin dekarlık ürün harap oldu. 4 kişi boğuldu, 1000 hayvan telef oldu.
- 16 Haziran : Aralıksız yağın yağmur sebebiyle Kırşehir su altında kaldı. 3 kişi öldü; 59 ev bütünüyle, 62 ev kısmen yıkıldı. Adana'daki fırtına da zarara yol açtı.
- 17 Haziran : Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı ve bir gazeteci grubu Kırşehir'den Ankara'ya giderken taşlı saldırıya uğradı.
- 19 Haziran : Meclis hayat pahalılığını tartıştı. Başbakan Menderes '1920'deki ucuzluğu Allah bu memlekete vermesin' dedi. Valilere 400-750 lira arasında ödenek verilmesi kanunlaştı.
- 20 Haziran : Hürriyet Partisi, 8 Haziran 1956'da yürürlüğe giren Basın Kanunu'nun kaldırılması için Meclis'e kanun teklifi verdi.
- 21 Haziran : Meclis ara seçim yapmama kararı aldı.
- 24 Haziran : Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırıldı.

- 25 Haziran : CHP ve Hürriyet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne seçimlerde işbirliği teklifi yaptı.
: Üniversitelerde rektör seçimi: Prof. Ali Tevfik Tanoğlu İstanbul Üniversitesi, Prof. Mustafa İnan İstanbul Teknik Üniversitesi rektörü oldu.
- 30 Haziran : İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, üç ay izne ayrıldı.

(Temmuz)

- 1 Temmuz : Kırşehir'de halk, Bölükbaşı'yı gözaltına alan emniyet müdürü ve polisler hücum etti.
- 2 Temmuz : Bölükbaşı, Ankara'da tutuklandı.
- 4 Temmuz : Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Merkezi'nde bir araya gelen üç muhalefet partisinin temsilcileri işbirliği konusunda görüştü.
: Irak Kralı II. Faysal Türkiye'ye geldi.
- 5 Temmuz : İstanbul Gazeteciler Sendikası kapatıldı.
: Bölükbaşı'nın tutuklanmasını protesto eden DP İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü görevinden alındı.
- 6 Temmuz : Bayar ve Menderes İzmir'te 4. kâğıt fabrikasının temelini attılar.
- 11 Temmuz : DP İstanbul il başkanlığına Hayri Gönen seçildi.
- 12 Temmuz : Gazeteci Bedii Faik'in 6 aylık hapis cezası Yargıtay'da onaylandı.
- 15 Temmuz : İstanbul Süreyya Paşa İşçi Verem Sanatoryumu açıldı.
- 16 Temmuz : Kıbrıs Türktür Derneği'nin tekrar faaliyete geçmesi için İstanbul Vilâyeti'ne başvuruldu.
- 17 Temmuz : Dr. Fâzıl Küçük, Türk hükûmetinin Kıbrıs siyasetini övdü.
: İmar Nizamnamesi yürürlüğe girdi.
: Asya gribi Türkiye'yi de tehdit etmeye başladı; Suriye sınırı kontrol altına alındı.
- 18 Temmuz : İstanbul DP il başkanlığı görevinden alınan Orhan Köprülü DP'den istifa etti.
- 19 Temmuz : İstanbul Boğazı'nın iki kıyısını birbirine bağlayacak köprünün protokolü imzalandı.
: Türkiye-Mısır arasındaki ticaret anlaşması Kahire'de imzalandı.
- 23 Temmuz : Erzurum Atatürk Üniversitesinin temeli atıldı.
: 2 Temmuz'da tutuklanan Bölükbaşı tahliye edildi.
- 24 Temmuz : Soma Termik Santrali, Ege'ye enerji vermeye başladı.
- 25 Temmuz : Bölükbaşı tekrar tutuklandı.
: Bursa'da askerî bir uçak bir mahallenin üstüne düştü, 15 kişi öldü, 19 kişi yaralandı.

- 28 Temmuz : Fatin Rüştü Zorlu, devlet başkanlığına atandı.
: Ordu vapuru, Çanakkale’de bir Rus tankeriyle çarpıştı.
- 29 Temmuz : Bir bildiri yayımlayan CHP, seçimlerin adli teminat altına alınmasını istedi.
- 31 Temmuz : Üzüm, incir, fındık ve pamuk fiyatlarının tespiti ve ilân edilmesi sebebiyle üreticiler Menderes’e teşekkür telgrafları çektiler.

(Ağustos)

- 1 Ağustos : CHP Parti Meclisi üyesi Halil Sezai Erkut tutuklandı.
: EOKA, Kıbrıs Türklerine karşı yayımladığı bildiride adanın taksimi durumunda Türk-Yunan savaşının başlayacağını ileri sürdü.
- 2 Ağustos : ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Türkiye’nin Londra Büyükelçisi Nuri Birgi’yle Kıbrıs meselesini görüştü.
- 4 Ağustos : Tiyatro ve sinema sanatçısı Talat Artemel, Bolu’da öldü.
- 5 Ağustos : Kıbrıs Türkleri, taksimden başka çözüm yolu kabul etmeyeceklerine dair ant içtiler.
: CHP muhalefet partilerini toplantıya çağırıldı.
- 8 Ağustos : Kastamonu Şeker Fabrikası’nın temeli atıldı.
: Taşköprü’de konuşan Menderes ‘Dâvayı kazanmış bulunuyoruz. Biz geçici ve aldatıcı bir politikanın adamları değiliz’ dedi.
- 11 Ağustos : Muhalefet partilerinin liderleri ortak toplantı yaptılar.
: Kıbrıs Türktür Partisi Lefkoşe’deki toplantıdan sonra Başbakan Menderes’e, Birleşmiş Milletler’e ve ABD Başkanı’na telgraf çekti. Telgrafta kabul edilebilecek tek çözümün taksim olduğu bildirildi.
- 14 Ağustos : 5200 kişiden oluşan 7. Kore Değiştirme Birliği yurda döndü.
- 18 Ağustos : Ankara’da çıkan yangında, 50 dükkân, marangozhane ve odun deposu kül oldu.
- 19 Ağustos : İzmir Fuarı’nın açılış törenine Mısır, Amerikan ve Sovyet ticaret heyetleri katıldı.
: Hıfzıssıhha Enstitüsü Asya gribine karşı aşı hazırladı.
- 20 Ağustos : Hürriyet Partisi yayın organı Yenigün gazetesi kapatıldı.
: Ulus gazetesi hakkında iki dâvâ açıldı.
- 22 Ağustos : Sağlık Bakanlığı, Asya gribine karşı halkı uyardı. Adana’da si-nemalar 15 gün için kapatıldı.
: Ürdün Kralı Hüseyin, Türkiye’ye geldi.
- 23 Ağustos : Orhan Köprülü, Hürriyet Partisi’ne girdi.

- 24 Ağustos : Bayar ve Menderes'in, Ürdün Kralı Hüseyin ve Irak Kralı Fay-sal'la Şale Köşkünde yaptıkları toplantıdan sonra Türkiye, Irak ve Ürdün'ün Suriye'ye karşı ortak bir politika güdeceği açıklandı.
- 25 Ağustos : İçişleri Bakanı Namık Gedik muhalefetin işbirliğine karşı önlem alınacağını açıkladı.
- 26 Ağustos : Afgan Kralı Muhammed Zahir Şah Ankara'ya geldi.

(Eylül)

- 1 Eylül : Hürriyet Partisi'nin İstanbul Kongresi'nde muhalefet partileri arasındaki işbirliğine karşı çıktı.
- : 22 nahiye ilçe oldu.
- 2 Eylül : Afgan Kralı Zahir Şah onuruna Metristepe'de büyük bir askerî tatbikat yapıldı.
- : Balıkesir'de 25 Hürriyet Partisi ocağı kapandı.
- 4 Eylül : DP Genel İdare Kurulu erken genel seçimin 27 Ekim'de yapılacağını açıkladı.
- : Ortak bir bildiri yayımlayan muhalefet partileri işbirliğinin esas-larını açıkladılar.
- 6 Eylül : DP'nin eski İstanbul İl Başkanı Orhan Köprülü, Hürriyet Parti-si İstanbul il başkanı oldu.
- 7 Eylül : Fuad Köprülü, DP'den istifa etti. '... Programından ayrılmış, es-ki hüviyetini tamamen değiştirmiş olan bugünkü DP'den çekili-yorum' dedi.
- 9 Eylül : Türkiye'yi ziyaret eden Afgan Kralı Zahir Şah törenle uğurlandı.
- : Türk Millî Talebe Federasyonu'nun İzmir'in kurtuluşu ve Kıb-rıs'ın 386. fetih yıldönümü dolayısıyla düzenlemek istediği top-lantılara izin verilmedi.
- : CHP'nin 13. Kurultayı başladı.
- 11 Eylül : Meclis erken genel seçimin 27 Ekim'de yapılmasına karar verdi.
- : Seçim Kanunu partilerin seçim işbirliği yapmalarını engelleye-cek biçimde değiştirildi.
- : Sağanak yağmurlar sonucu Ankara'yı sel bastı, 133 kişi öldü.
- 12 Eylül : Muhalefet partilerinin liderleri Ankara'da toplandı.
- 15 Eylül : Emlâk Kredi Bankası'nın Ataköy'de yaptıracığı sitenin temeli Cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından atıldı.
- 18 Eylül : Hükûmet şeker pancarı fiyatlarına zam yaptı.
- 20 Eylül : Muhalefet partileri arasında anlaşmazlık çıktı. Üç partinin lideri işbirliğinin yürürlüğe konamamasının sebebini yayımladıkları bildirilerle açıkladılar.
- : Kâsım Küfrevi, DP'ye geri dönüyor.

- 21 Eylül : İnönü, seçim kampanyasını Malatya'da başlattı.
- 23 Eylül : Avrupa'dan dönen Dr. Fahrettin Kerim Gökay valilikten istifa etmeyeceğini söyledi.
- 25 Eylül : Menderes'in Suriye'ye ilişkin mesajı Maliye Bakanı Hasan Polatkan tarafından ABD Dışişleri Bakanı Dulles'a ulaştırıldı.
- 27 Eylül : Ankara'da seçim mitingleri başladı.
- 28 Eylül : Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Ankara mitinginde olay çıktı, 5 kişi tutuklandı.

(Ekim)

- 1 Ekim : İstanbul'da partilerin açık hava toplantıları başladı.
- : Hürriyet Partisi yayın organı Yenigün'ün kâğıt istihkakı 29 ton-
dan 9 tona indirildi.
- : Meclis eski başkanlarından Abdülhalik Renda öldü.
- 4 Ekim : CHP seçim hileleriyle ilgili bir kitap yayımlandı.
- : İstanbul'da ilk seçim mitingini Hürriyet Partisi yaptı.
- 5 Ekim : Seçim Kurulu propaganda filmlerini yasakladı.
- : Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu ve Devlet Bakanı Mehmet Cemil Bengü'nün arabalarına Kayseri-Ankara yolunda ateş edilmesiyle ilgili haberin gazete ve radyolarda duyurulmasına yasak getirildi.
- 7 Ekim : Partiler, aday listelerini açıkladı.
- : Yenigün gazetesi toplatıldı.
- 8 Ekim : Türkiye-Suriye sınırında çatışma çıktı.
- 9 Ekim : TBMM'nin mânevî şahsiyetine hakaret etmekle suçlanan Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın yargılanmasına Ankara'da başlandı.
- : Türkiye'yi içişlerine karışmakla suçlayan Suriye, protesto notası verdi.
- 12 Ekim : DP Genel Başkanı ve Başbakan Adnan Menderes seçim kampanyasını başlattı.
- 14 Ekim : Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Kırşehir mitinginde olay çıktı.
- : Hürriyet Partisi, Menderes'i Trabzon'da seçim yasasına aykırı konuştuğu gerekçesiyle İl Seçim Kurulu'na şikâyet etti.
- 15 Ekim : Ankara'da tifo salgını görüldü.
- 16 Ekim : Konya'da konuşan İnönü 'Eğer DP'nin şansı varsa benim sağlığında çekilmek lütfuna uğrar. Onları ilerde müdafaa edecek tek adam benim' dedi.
- : Türkiye Suriye'ye cevabî bir nota verdi.

- 17 Ekim : Menderes ve İnönü, karşılıklı hücumlarına devam ettiler.
: İzmir’de özel bankalar ay başına kadar bütün kredileri kesti.
- 18 Ekim : Gazeteci ve yazar Hüseyin Cahit Yalçın, İstanbul’da öldü.
: Menderes, Amasya konuşmasında İsmet İnönü’yü savaştan sonra ülkedeki demokrasi akımına karşı çıkmak için Rusya ile anlaşmakla suçladı.
: Menderes, Elâzığ’da 7 yılda 15 bin cami yapıldığını söyledi.
- 20 Ekim : Simplon Ekspresi, Edirne yakınlarında motorlu trenle çarpıştı.
Kazada 89 kişi öldü, 100 yolcu yaralandı.
- 21 Ekim : Celâl Bayar, Taksim mitinginde, ‘30 yıl sonra Türkiye küçük bir Amerika olacak’ dedi.
- 23 Ekim : Seçim propagandası dönemi sona erdi.
: Ankara’da bazı gençlerin gösteri yürüyüşünde olay çıktı. Çankaya’ya giden yolu kesen polis, cop ve gaz bombası kullandı.
- 24 Ekim : Suriye, Türkiye’yle anlaşmazlığın çözümü için arabuluculuk teklif eden Arabistan Kralı Suud’a teklifini geri çekmesi için mesaj yolladı.
- 25 Ekim : Türkiye-Suudi Arabistan görüşmeleri sona erdi.
: İstanbul’da Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu törenle açıldı.
- 27 Ekim : Genel seçim yapıldı.
- 28 Ekim : İnönü seçime fesat karıştırıldığını iddia etti.
: Resmî olmayan seçim sonuçları açıklandı. DP 424, CHP 178 milletvekili çıkardı.
- 29 Ekim : Seçim sonrasında çeşitli illerde olaylar çıktı. Kayseri’de 16 kişi yaralandı.
- 30 Ekim : Bölükbaşı’nın tahliye talebi reddedildi.

(Kasım)

- 1 Kasım : Yeni Meclis’in ilk oturumu olaylı geçti. Celâl Bayar 413 oyla üçüncü defa Cumhurbaşkanı seçildi. Muhalefet, seçim sırasında Meclis’i terk etti.
: Ankara’da olağanüstü güvenlik önlemleri alındı. Ana caddelere tank ve askerî birlikler yerleştirildi. Ankara Radyosu kordon altına alındı.
: Meclis 15 gün için tatil kararı verdi.

DÜNYADAKİ OLAYLARIN KRONOLOJİSİ

- 1957 -

(Ocak)

- 10 Ocak : İngiltere’de Eden’in istifası üzerine, Harold Macmillan başbakan oldu.
- 15 Ocak : Mısır’da hükûmet bütün İngiliz ve Fransız bankalarını kamulaştıracığını bildirdi.
- 25 Ocak : Keşmir, Hindistan’a katıldı.

(Şubat)

- 17 Şubat : Nâsır’ın, İsrail’e Gazze ve Sina’dan çekilmesi yönünde baskı uygulamak için Süveyş Kanalı’nı kapalı tuttuğu bildirildi.
- 23 Şubat : Castro’nun önderliğinde Küba’da gerilla savaşı başladı.

(Mart)

- 1 Mart : İsrail, BM ve ABD’nin isteğine uyarak, Gazze ve Akabe Körfezinden çekileceğini bildirdi.
- 6 Mart : Afrika’da Altın Kıyısı, Gana ismini alarak bağımsızlığını ilân etti.
- 14 Mart : Kıbrıs’ta EOKA ateşkes önerdi.
- 25 Mart : Roma’da bir araya gelen Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg, Avrupa Ortak Pazarı’nın kurulmasına ilişkin Roma Antlaşması’nı imzaladı.
- 28 Mart : İngiliz hükûmeti Kıbrıs’tan uzak durması şartıyla Makarios’u serbest bıraktı.

(Nisan)

- 1 Nisan : Batı Almanya’da bilim adamları nükleer silâhlar üzerine çalışmayı reddetti.
- 14 Nisan : Ürdün’de Kral Hüseyin genelkurmay başkanının darbe girişimini boşa çıkardı.

(Haziran)

- 16 Haziran : Ürdün, Kahire’deki elçiliğini kapattı.

(Temmuz)

- 3 Temmuz : Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi, Kruşçev’in muhalifleri Molotov, Malenkov ve Kaganoviç’i Politbüro’dan uzaklaştırdı.

(Ağustos)

- 30 Ağustos : İngiliz kolonisi Malaya, bağımsızlığını ilân etti.

(Ekim)

- 4 Ekim : Rusya Sputnik 1 uydusunu uzaya fırlattı.

II. BÖLÜM

**TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK GELİŞME,
ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE
DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULMASI;
1950'Lİ YILLAR VE
DEMOKRAT PARTİ'NİN
İKTİDAR OLMASI, 1954 GENEL SEÇİMİ
VE SEÇİM SONUÇLARI VE
1957 GENEL SEÇİMİ**

TÜRKİYE'DE DEMOKRATİK GELİŞME VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

II. Dünya Savaşı yılları, dış siyasî olayların ve bunların tesirlerinin en yoğun olduğu yıllar olarak ayrı bir dönem özelliği göstermektedir. Bu dönem, geçmiş yılların birikimiyle kaçınılmaz sonuçlar doğuracak, ülkemizde çok partili hayata geçilmesini sağlayacaktır.

Türkiye 24 Şubat 1945'te Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ni imzalayarak bu teşkilâtın kurucu üyesi olmuştur. Bu tercih, sonuçları itibariyle ülkedeki tek parti rejimini oldukça sarsmıştır. Bu arada, Amerika Birleşik Devletleri'nin, politik sistemini daha demokratik bir hâle getirmedikçe Türkiye'nin batıdan beklediği desteği alamayacağını belirtmesi, tek parti yöneticilerinin demokrasi yönünde tavır değiştirmelerine sebep olmuştur.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Beyannamesi'ni kabul etmekle, bu kuruluşun daha demokratik ve hürriyetçi bir rejime geçilmesi isteğini kabul etmiş oluyordu. Nitekim, Türkiye 1945'te San Francisco Konferansı'nda bir açıklama yaparak, en kısa sürede ülkede her türlü demokratik cereyanların gelişmesine müsaade edileceğini dünya kamuoyuna duyurmuştur.²

Bu açıklamayı 19 Mayıs 1945'te Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün verdiği beyanat takip etmiştir. İnönü, cumhuriyet rejiminin ortaya koyduğu siyasî sistemle halk hükûmeti şeklinin her cephesiyle gelişeceğini ve harp hâlinin mecbur kıldığı şartlar ortadan kalktıkça, ülkenin siyasî ve kültür hayatında demokrasi prensiplerinin gittikçe daha fazla yer tutacağını ifade etmiştir.³ Cumhuriyet demokrasiye geçme gereğini görünce, öncelikle CHP kendi içinde demokrasiye yönelmiştir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra pek çok totaliter sistemlerin yıkılması ve demokrasinin gündeme gelmesi, bütün bu değişiklikleri gören Türk halkının demokratik siyasî haklar talep etmeye başlaması üzerine, Cumhuriyet Halk Partisi, halkın bu isteklerini yerine getirmek mecburiyetinde kalmıştır. Basında yapılan tenkitler üzerine, demokratik hayatın başlaması için ihtiyaç duyulan bir muhalefet partisinin kurulması çalışmalarına girilmiş; konu yalnız basında değil, parlamentoda da tartışılmaya başlanmıştır.

Türkiye'nin tek partili bir yönetimden, çok partili bir siyasî rejime geçişi, yakın dönem siyaset tarihimizin en önemli siyasî reformlarından. Şüphesiz, Türkiye'de çok partili hayata geçişimizde iç ve dış tesirlerin büyük rolü olmuştur.

² *Aydın Tarihi*, Mayıs 1945, 633. s.

³ Kemal Karpat: *Türk Demokrasi Tarihi*. 2. bs., İstanbul, 1996, 128. s.

Gerek iç bünyedeki ekonomik, sosyal ve siyasî; gerekse dış politik gelişmelerin tesir ve baskısıyla çok partili hayata geçmede toplumun tercih ve kararının önceliği tartışılmaz. II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan yeni dönemin, çok partili siyasî hayata geçişini görmek, bu dönemin çok yakından bilinmesini gerektirir.

Türkiye’de demokratik gelişme, çok partili hayata geçiş ve Demokrat Parti’nin kurulması, 1950’li yıllar ve Demokrat Parti’nin iktidar olması konularında çok ciddi ve ayrıntılı tespit ve çalışmalar yapılmıştır. Bu tespit ve değerlendirmelerin bâzılarına burada işaret etmek istiyoruz.

Akademisyen Prof.Dr. Mim Kemal Öke bu dönemi şu şekilde değerlendirir:

“Demokrat Parti II. Dünya Savaşı sonunda demokratik ilkeler ışığında yeni bir uluslararası sistem kurulma sürecinde hükûmete geldi. Batı’dan esen demokrasi rüzgârlarının, iç gelişmelerle beraber, onun iktidar yürüyüşüne katkıda bulunduğunu da söyleyebiliriz. Adı ile ‘müsemma’ görülen bu parti, ilk başta evrensel liberalizmi samimiyetle benimsemiş ve ülkesinde bütünsel bir değişime öncülük etmişti. Kendini, dünyanın transformasyonu ile beraber hareket eden bir ülkenin ‘dönüştürücü’ kadrosu olarak görüyordu. Örnek aldığı model onlara göre Atatürk’ün başlatmış olduğu Batılılaşma sürecinin bir ileri aşamaya, muasır medeniyete aktarılmasını içeriyordu.

Bu itibarla, Millî Şef dönemine kıyasla, onu aşan bir inkılâp - Ak Devrim hamlesi içine girdiklerine inanıyorlardı.

Demokrat Parti’nin demokrasi hayatındaki yeri, merkez ağırlıklı siyasal bir düzenden, toplum ağırlıklı siyasal sürece geçişin en önemli kilometre taşı olarak anılmaktadır. Demokrat Parti’nin siyasal serüveni, halkçılığı seçkinci, hatta jakoben diyebilir miyiz, bir tarihsel proje olmaktan çıkarp, kitlelerin istek, özlem ve desteklerine yönelik ve halkın siyasal katılımından kaynaklanan populist bir ideolojiye dönüştürme şeklinde özetlenebilir... Fakat, bu ... populizm, 1957’den sonra ekonomik krizle beraber, ‘otoriter’ bir popularizme doğru tırmanmıştır. Başka bir deyişle, Türkiye’yi Millî Şef’in vesayetinden ‘Yeter artık, söz milletindir!..’ diyerek kurtaran DP giderek ‘millî iradeyi tek başına ve doğrudan temsil ettiğine inanmaya başlamıştır. Sonuçta, siyaset bilimi terminolojisiyle, Demokrat Parti yoğunlaşan muhalefet ve siyasal bunalım içinde son çâre olarak anayasal hak ve özgürlükleri sınırlamaya; muhalefet, basın, üniversiteler ve bürokrasi üzerinde, popüler destekten aldığı güçle baskıyı arttırmaya başlayınca, populist demokrasi, ‘plebisiter bir otoriterliğe’ dönüşmüştür.”⁴

4 Mim Kemal Öke-Erol Mütercimler: *Yalnızlıktan Saygınlığa; Demokrat Parti’nin Dış Politikası*. Ankara, 2000, 280-281. ss.

Akademisyen Kaçmazoğlu, Demokrat Parti dönemi ve bu dönemdeki toplumsal değişiklikler ile ilgili olarak yaptığı tespit ve değerlendirmede der ki:

“Türkiye’nin II. Dünya Savaşı’nın hemen bitiminde siyasal, toplumsal ve ekonomik içerikli bir dizi değişiklik geçirmeye başlamış olmasıdır. Bu değişiklikler, öncelikle dış konjoktüre bağlı olarak gerçekleşmeye başlamış, II. Dünya Savaşı sırasında, iç toplumsal yapıda meydana gelen bazı değişimler de dış konjoktürün bu etkisini artırmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin yaşamaya başladığı bu değişimlerin sonuçlarını iki başlık altında toplamak mümkündür: (a) Batı ve özellikle ABD’yle yakınlaşma çabaları, (b) Buna bağlı olarak, çok partili, Batı düzeni doğrultusunda Türkiye’nin siyasal, toplumsal ve ekonomik olarak yeniden yapılması. Dolayısıyla Türkiye 1945-1950 döneminde, dış politikadan ekonomiye, toplumsal yapıdan demokrasi anlayışına kadar tüm kurumsal yapısını Anglo-Sakson Batıcılığı ve Amerikan benzeri toplum tipine doğru dönüştürmeye çalışmıştır. 1950’de iktidara gelen DP, bu hazırlık yıllarını, 1950-1960 döneminde iyi kullanmış ve Türkiye’yi ‘Küçük Amerika’ yapmak için çalışmıştır. Bu bağlamda, 14 Mayıs 1950 genel seçimleri ile iktidara gelen ve 27 Mayıs 1960 askeri darbesi ile iktidardan uzaklaştırılan DP yönetiminin, ülkeyi idaresi arasındaki uygulamaları ve bu uygulamaların toplumsal alanda yarattığı tartışmalar, Türkiye’nin gündemini oluşturmuştur...”⁵

Akademisyen Doç.Dr. Yılmaz, Türkiye’de çok partili hayata geçiş ve gelişimi ile ilgili olarak şu tespit ve değerlendirmede bulunur:

“İkinci Dünya Savaşı sonrasında otoriter rejimlerin yenilmesi ve demokratik olma yönündeki dış baskılar 1950’de iktidarın değişmesine yol açıyor. Ancak tek partiye göre dizayn edilmiş siyasal sistem ve alışkanlıklar çoğulcu yapının düzgün işlemesine engel oluyor. Tek parti döneminin alışkanlıkları ve kültürüyle yetişen eski siyasetçi ve sivil asker bürokratlar statü kayıplarını kabul edemiyorlar ve 1960’ta bir müdahale ile bu döneme son veriliyor.”⁶

‘Toplumsal, Siyasal ve Uluslararası İlişkiler Boyutuyla Türkiye’nin Demokrat Parti’li Yılları’ adlı eserin yazarı Sait Aşgın’ın, bu geçiş dönemi ile ilgili tespitleri ise şu şekildedir:

“II. Dünya Savaşı sonrasında Türk siyasî hayatında bir değişim gerçekleşmeye başladı. Çünkü bu sırada ülkede uygulanmak durumunda kalınan savaş ekonomisi ve buna bağlı politikalar, toplumun büyük kesiminde önemli rahatsızlıklar doğurmuştu. Onun için savaş sona ererken yeni kurulan dünya düzeni içerisinde,

5 H. Bayram Kaçmazoğlu: *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları*. İstanbul, 1988, 9. s.

6 Aytekin Yılmaz: “Türkiye’de Demokrasinin Gelişimi ve Sorunlar”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (11), Eylül-Aralık 1998, 1166. s.

Türkiye'nin demokratik bir siyasî yapılanma ile yerini alması kaçınılmaz görünüyordu. Aslında, savaşın sonunun görüldüğü Mayıs 1944'lerde Mecliste muhalif sesler duyulmaya başlandığı gibi, sokakta gelişen öğrenci hareketleri de büyük bir tedirginliğe neden olmaktaydı. Ancak, asıl gelişmeler 1945 yılında oldu. Özellikle San Francisco toplantısına katılmak isteği muhalefete güç veriyordu. Öyle ki, muhalif hareketler bir yandan mevcut siyasal iktidarı şiddetle eleştirirken, öte yandan da değişik yörelerin ve dolayısıyla, ülkenin sorunlarını ortaya koymaktaydılar.

Ülke sorunlarının ön plâna çıktığı ve muhalefetin geliştiği bir sırada CHP bünyesindeki Müstakil Gruptan dört milletvekili Haziran 1945 başlarında 'Dörtlü Takrir' diye bilinen bir önergeyi parti grubuna verdiler. Bu önergede söz konusu milletvekilleri, iktidarın artan hoşgörüsünden ve uluslararası ortamdaki gelişmelerden cesaret alarak 'millî hâkimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde hakiki bir murakabenin sağlanmasını, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasanın halkçı ruhunu kısıtlayan bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettirdiği tadilatın hemen icrasını teklif ediyorlardı. 11 Haziran 1945 günü CHP genel idare kurulunda tartışılan bu takririn reddedilmesi üzerine muhalifler, Anayasada yer alan millî hâkimiyet prensibinin tam uygulanmasını ve parti çalışmalarının demokratik temellere dayandırılmasını istediler. Bu arada Nuri Demirağ 'Millî Kalkınma Partisi' adında bir siyasî oluşumu gerçekleştirmek üzere harekete geçti ve 18 Temmuz 1945'te verilen izinle de bunu başardı.

CHP bünyesinde gelişen muhalefet, neredeyse bir isyana dönüşmüştü. Nitekim Dörtlü Takririn reddini müteakip, giriştikleri bütün faaliyetleri engellenen A. Menderes, F. Köprülü gibi muhaliflerin parti içinde kısılan seslerini Vatan gazetesi yoluyla kamuoyuna duyurma girişimleri, 21 Eylülde bu iki milletvekilinin ihracı ile sonuçlandı. Bu gelişmeler üzerine İsmet İnönü'nün 1 Kasım 1945'te TBMM'ni açış konuşmasında demokrasiye geçiş için girişilen teşebbüslerin başarısızlığına işaretlerle 'Bizim tek eksikimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır... Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka bir partinin kurulması mümkün olacaktır... Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde, milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir' sözleri ve muhaliflerin hizip konumundan çıkarak '...kanaatları ve programlarıyla açıktan durum almaları, siyasî hayatımızın gelişmesi için daha doğru yol, milletin menfaati ve siyasî olgunluğu için daha yapıcı bir tutumdur' şeklindeki ifadeleriyle Celâl Bayar ve arkadaşlarını açıkça bir muhalefet partisi kurmaya dâvet etmesi DP'nin kuruluşunu hazırlayan en önemli gelişmelerden birisidir."⁷

7 Sait Aşgın: *Toplumsal, Siyasal ve Uluslararası İlişkiler Boyutlarıyla Türkiye'nin Demokrat Parti'li Yılları*. Karaman, 2001, 9-12. ss.

Ünlü tarihçi ve yakın doğu uzmanı Prof. B. Lewis'in tespit ve değerlendirmesi ise dikkat çekicidir:

"Atatürk sonrası Türkiye'nin demokratik gelişiminde belki en önemli tek olgu, 1950 Mayıs'ında muhalefetin iktidara karşı ezici bir zaferiyle sonuçlanan gerçekten serbest ve dürüst bir seçimin yapılmasıdır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin, çoğu kez kendisine meydan okuyacak herhangi bir muhalefet partisi olmaksızın, hemen hemen kesintisiz yirmi yedi yıllık idaresinden sonra, bu partinin bir hükümeti, kendi yenilgi ve düşmesiyle sonuçlanan serbest ve sakin bir seçimi yönetti. Ülkenin ve bölgenin tarihinde daha önce bir örneği bulunmayan bu önemli olay, Kemalist rejimin yapıcı çalışmasına ve onun sayesinde Türk halkının siyasal olgunlaşmasına, dikkate değer bir kanıt teşkil eder. Bu anlamda, Halk Partisi'nin seçim yenilgisi, onun en büyük başarısı - Partinin kendisinin içinden fişkırdığı önceki devrimi tamamlayan ikinci bir devrim- idi."⁸

İktisatçı ve siyaset bilimci Dr. Eriş, çok partili rejime geçişi ve DP'nin iktidara gelmesini şu tespit ve yaklaşımla değerlendirir:

"Dünyada olduğu gibi, Türkiye'de 1950 yılına kadar süren tek partili dönemle ilgili, ideoloji saplantılı siyasî sürecin gerçekleri, bürokrat ve aydın (!) 'jacobin (tepeden inme) irade' tarafından daima genelde hazırda bulunduranlardır.

1) Muhalefet partileri, heterojen yapıları ülkelerde millî birliği tehlikeye sokarlar. 2) Geçici dönemde 'gelecekteki' demokrasi için hazırlık faaliyetleri, gerçek bir eğitim ve yeterli temsil işlevi 'tek parti' tarafından yerine getirilebilir. 3) Özde köylü olan bu tür toplumlarda halk siyasete katılmaya hazır değildir. ⁹

Cumhuriyetin kuruluşundan 1950'li yıllara kadar geçen süre için öyle görünmektedir ki, Türkiye'de demokrasiden söz etmek pek kolay değildir. Zira defaatle vurgulandığı gibi, demokratik devlet, resmî ideolojisi olmayan ve yurttaşlarına resmî ideoloji baskısı uygulamayan devlettir. Oysa kuruluşundan 1950'li yıllara kadar Türkiye Cumhuriyetinde açık ve kapalı uygulamalar içinde resmî bir ideoloji hep var olmuştur. Bu durumda, demokrasinin başka temel unsurlarını dikkate almaya lüzum kalmadan, sırf bu nokta-i nazardan 1950'li yıllara kadar 'demokrasi' sadece bir hedef olarak belki vardır, ama, 'cumhuriyet' kelimesine sığınma dışında olmamıştır...

Demokrasi, 14 Mayıs seçimleriyle bir ufuk olarak Türk insanınca kucaklanır. Fakat arada gölgeler vardır. Seçimler arifesinde ordunun iktidarı DP'ye bırakmayacağı tarzında ortaya çıkan söylentiler, DP'nin iktidara gelince ordu kademesin-

8 Bernard Lewis: "Demokrasinin Gelişi". *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara, 1970, 302. s.

9 Erdal Öz: "Türkiye'de Tek Parti Yönetimi". *Türkiye Günlüğü*, 1, 1989, 21. s.

de yaptığı tasfiyeler CHP'nin daha muhalefetine başlangıcında, ilk güven oylaması sırasında Meclisi terk etmesi, aynı günlerde bir grup askerî uçağın şehir ve köyler üzerinden geçerek 'halkın İnönü'nün şahsı etrafında toplanarak onu desteklemesi gerektiği tarzında beyannameler atışı ve rahmetli Menderes'e bir albayın darbe ihbarı',¹⁰ demokrasinin ilk yılları için hiç de iyi işaretler değildir. Nitekim 1950'li yıllar ne hukukî olarak, ne siyasî sistemin demokratik bir yapıya kavuşturulması açısından, ne de uzun bir geçmişe dayalı 'aydın jakoben ile millet çoğunluğu' arasındaki zıtlaşmanın giderilmesi açısından gerçek mânâda bir demokratik uzlaşma zeminine yerleşmeyecektir. Bunda şüphesiz beklemediği tarzda muhalefete düşen CHP'nin daha güven oylaması sırasında hırçınlaşması, aradan bir ay geçmeden DP'ye karşı propaganda gezilerine bir düşmanı hedeflemişçesine 'Ege taarruzu' adını vereceği ve ülkedeki kamplaşmanın temelini atacağı hazımsızlıklar vardır. İktidarsa, tek parti dönemi alışkanlıklarının doğurduğu bazı davranış benzerliklerini sergilemekten kendini kurtaramamış ve demokrasiyi halka indirirken, halk adına baskıya dönüşen bir biçimden kaçınamamıştır.¹¹ Kısaca 1950-1960 arası iktidar ve muhalefet tarafından tek parti alışkanlıklarının sergilendiği, demokrasi şuurunun algılanamadığı, ülke içi kamplaşmayı sertleştiren, 'fısıltı gazeteleri' vasatını doğuran ve orduyu siyasete çeken bir deneme dönemi olarak hâfizalara intikâl edecektir.¹²

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Tayfun Akay, bu konulardaki tespit ve değerlendirmelerini şu şekilde ifade eder.

"1923'ten beri yukarıdan aşağıya, devletten topluma yönelik kararlı dönüştürme müdahalelerinin, bir başka deyişle otoriter bir modernleştirme deneyiminin yaşandığı Türkiye, kabuğuna çekilmiş, kendi dışında kalan dünya ile ilişkisi en asgariye inmiş, kapalı bir ülkeydi. Başlangıcı itibariyle devletin toplumu adeta 'estetik' bir müdahale için masaya yatırdığı daha sonra patlak veren bir Dünya Savaşı'nı da kapsayan yaklaşık 25 yıllık bir dönemdir bu. Savaşlar yorgunu olup, kendi 'içini' yeniden tanzim etmeye yönelmiş Türkiye, bu savaşın dışında kaldıysa da etkisinden pek kurtulamadı. Savaş döneminde yaşanan yokluklar, ekonomik sıkıntılar, önceki dönemin 'hayat'a müdahalelerinin yarattığı tepkilerle birleşerek yönetime karşı toplumsal rahatsızlıkların giderek daha hissedilir bir düzeye varmasına yol açtı. İnsanları 'babasız' bırakmaktansa 'ekmeksiz' bırakmayı tercih ettiğini söyleyen yönetim iradesiz, katı ve buyurgan tarzından dolayı insanlardan beklediği anlayışı bulamadı.

10 O. Metin Öztürk: *Türkiye'de Asker ve İktidar*. İstanbul, [t.y.], 44. s.

11 Celâl Bozkurt: *Siyaset tarihinde CHP*. İstanbul., 1968, 91. s.

12 Metin Eriş: "Demokrasi ve Türkiye'deki Varlığı Üzerine Bir Deneme" *Yeni Türkiye*, 3, 17, Eylül-Ekim 1997, 665-666. ss.

Savaşın sonuçlanmasından sonra Dünya üzerinde ortaya çıkan yeni güç dengesi ve buna bağlı siyasal, ideolojik ve jeostratejik yeni düzenlemeler, Türkiye'yi de etkisine almakta gecikmedi. Ülkenin açılan kapılarından insanları ardına takıp sürükleyecek, onların rejime yönelik suskun tepki potansiyelini harekete geçirecek bir 'sembol' girdi. Sembolün yabancılığını halk, onu 'demirkırat' olarak yerleştirerek, böylecek kültürel olarak içselleştirerek giderdi."¹³

1923'ten beri iktidarı elinde tutan CHP'nin iktidardan düşmesi ve yerine çok partili bir sisteme geçilmesinin ve DP'nin iktidara gelmesinin arka planını ele alan '**Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları**' adlı eserin yazarı, A.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Bayram Kaçmazoğlu, bu dönemi ve demokrasi alanındaki gelişmeleri şu çerçevede değerlendirir:

"... 1945 yılındaki bazı gazete ve dergilerin, 'Türkiye, demokrasi yolunda adımlar atmazsa, dışardan buna zorlanacak ve güç durumunda kalacaktır', havasını yansıttıkları görülmektedir. Böyle bir durum, Türkiye'de oluşturulmaya çalışılan demokrasinin, toplumsal alt yapının bir ürünü olarak gerçekleşmediğini kanıtlamaktadır. Başka bir deyişle, Türkiye'de demokrasi bir üst yapı kurumu olarak tepeden inme ve bürokrasinin kararıyla gündeme gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye'nin demokrasi tarihi, toplumsal tabandan gelen halk hareketleri ve toplumsal sınıfların bir kazanımı olarak değil, yöneticilerin algılama biçimleri ve izin verdikleri sınırlar çerçevesinde oluşmuştur.

Batı toplumsal tarihinde demokrasi mücadelesinin savunucusu ve bir anlamda demokrasinin kurucusu burjuvazi sınıfıdır. Batı'da burjuvazi sınıfı yüzyılların birikimine sahiptir. Türkiye'de ise kendiliğinden oluşan bir burjuvazi sınıfı yoktur. Bu olmadığı için de, Türkiye'de devlet, Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlayarak, kendi eliyle 'kayıp burjuvazi' sınıfını yaratma çabası içerisinde olmuştur. Bazı Batılı sosyologlar burjuvazi sınıfını ilerici olarak nitelendirmektedirler. Bizde ise, hiç olmazsa 1940'lı ve 1950'li yıllarda, burjuvazinin ilericiliği ve demokrasiyi savunması bir yana, bir sınıf ideolojisine sahip burjuvazi sınıfından söz etmek bile mümkün değildir... Bu görüşü destekleyecek en önemli kanıt, burjuvazinin askerî darbeler arasında demokrasiyi savunması gerekirken, veriler, bunun böyle olmadığını ve burjuvazi sınıfının demokrasi adına mücadele vermediğini göstermektedir. Demek ki, bizde, 1945-1960 döneminde demokrasiyi kuracak, koruyacak ve savunacak Batılı anlamda bir burjuvazi sınıfı olmadığından, 1946 yılında Türkiye'nin demokrasiye geçişinin temel nedenini iç koşullara bağlamak yanlış olmaktadır.

13 Tayfun Atay: "10. Yıl'dan 75. Yıl'a Cumhuriyet, Kültür ve Değerler". *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (IV), Eylül-Aralık 1998, 2444-2446. ss.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945 tarihli konuşması ile 1 Kasım 1945'te Meclis'te yaptığı açış konuşması, ayrıca, Eylül 1945'te Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun verdiği bir demeç, Türkiye'nin artık demokrasiye geçme hazırlıkları içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu konuşmaların özeti şöyledir: Anti demokratik kanunlar kaldırılacak, üniversiteler özerkliğe kavuşturulacak, toplantı özgürlüğü sağlanacak, özgür bir tartışma ortamına geçilecek ve dönemin tek partili rejimine son verilecektir. Saraçoğlu ve İnönü'nün bu konuşmaları Türk siyasal tarihinde, demokrasiye geçişin ilk habercisi olarak değerlendirilmektedir. Oysa, Demokrat Parti'nin programı hükûmete verilmeden önce Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün vizesinden geçmiştir. DP Programını İsmet İnönü'ye bizzat Celâl Bayar götürmüştür. Bayar, İnönü'ye lâiklik, eğitim ve dış politika konularında güvence vermiştir.¹⁴

Bu olay, Türkiye'deki icazetli demokrasinin bir başka aksaklığını ve Batılı toplumsal kurallara uymadığının bir başka göstergesini oluşturmaktadır. Bu nedenle, DP'yi kuran ve destekleyenler, Batılı anlamda burjuvazi sınıfı değil, ağalar, büyük toprak sahipleri, özellikle kasaba eşrafı ve 1946'dan beri sürekli büyümekte olan dini gruplarla, Türkiye koşullarında oluşan ticaret ve sanayi kesimlerinden oluşmaktadır.

DP'nin hitap alanı değişik, hattâ bazen birbiriyle çelişen görüş ve menfaatlere yönelik halkçı nitelikte bir karışımdı: Liberalizm, dine taviz, çiftçilere devlet desteği ve daha iyi hayat koşulları gibi. Seçim tabanı, CHP'ye karşı duyulan husumetle bir araya getirilmiş fazla sağlam olmayan bir koalisiyondan oluşmaktaydı.¹⁵

Cem Eroğlu'a göre, DP'nin doğuşuna yol açan en önemli iç neden; CHP'ye duyulan muhalefetin çok yaygın ve köklü hale gelmesidir. Yazara göre bu muhalefet başlıca iki kaynaktan besleniyordu: (a) Egemen sınıfların artan iktidar arzusu, (b) Halkın yaygın bıkkınlığı. Savaş yıllarında ithalatın kısılması ve karaborsasının olabildiğine yayılması sonucunda ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları içinde bir grup muazzam vurgunlar vurmuştu. Bunlar CHP'nin müdahaleci iktisat politikasından tedirgin oluyorlar ve kendilerini güven içinde duymuyorlardı. Diğer yandan, halkın çoğunluğu yoksulluk içindeydi. Savaş döneminde büyük bir kıtlık olmuş, fiyatların çok fazla artmasına karşın, dar gelirli kesimler ve memurlar son derece zavallı bir duruma düşmüşlerdi. Bu temel iç nedenlerin yanı sıra, Avrupa'nın siyasal ve kültürel kurumlarını taklit etmek, dini idare taraftarlarının 'Alahsız Parti'yi ilk fırsatta devirme hazırlıkları, gayri müslim azınlıkların uğradıkları Varlık Vergisi olayı senaryoyu tamamlamaktaydı.¹⁶ Ülkeyi savaşa sokmama

14 14 Metin Toker: *Tek Partiden Çok Partiye*. İstanbul, 1970, 111-113. ss.

15 Metin Toker: *a.g.e.*, 27. s.

16 Cem Eroğlu: *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, 4. bs. Ankara, 2003. 46. s.

konusunda büyük yetenek gösteren CHP yönetimi, 1945 yılında geniş halk yığınları ile ticaret ve tarım sermayesi açısından çoktan gözden düşmüştü.¹⁷

“Demokrat Parti ise bütün muhalefet yıllarında hürriyet davasını, Anayasaya uymama noktasına bağlamıştır.

.....

Türkiye’nin otoriter, tek parti ve millî şef yönetiminden çok partili demokrasiye geçişi, halkın tek parti düzenine karşı gösterdiği olumsuz tepki, devletin uygulamaları ve savaş ekonomisi sonucu oluşan ‘kapitalist sınıf’, eşraf ve dini çevrelerin zayıf iç baskısı ile II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen güçlü dış gelişmelere bağlı olarak gerçekleşmiştir.”¹⁸

Kaçmazoğlu, atıfta bulunulan eserinde, demokrasi tartışmalarını şu görüşleriyle sürdürür:

“Demokrat Parti’nin 1950’de iktidara gelmesi, Türkiye tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuş ve halk ilk defa seçmen olarak kendi siyasal fikirlerini dile getirmişti. Kitleler, devletçi geleneğe karşı oy kullanmış, devleti baba gören zihniyeti, bu sefer, kendileri devlete hâkim olma ve iktidardan doğrudan pay alma adına tersinden işletmeye çalışmıştı. Ayrıca halk, merkezden kontrole, yukarıdan aşağıya dayatılan reformlara karşı olduğunu da bu seçimlerle göstermişti.

.....

Türk aydını, 1946’dan sonra, Türkiye’nin ancak Anglo- Sakson düşüncesine yakın DP’nin zaferiyle demokrasiye ulaşılacağına inanıyordu. Bu nedenle DP aydınların tam desteğini aldı.

.....

14 Mayıs 1950 seçim sonuçlarını ‘Beyaz İhtilâl’ olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Buna göre, 14 Mayıs İhtilâli ile Türk milleti, kendisine ‘hukuken’ tanınmış olan ‘egemenlik hakkını’, bu hakkı kendisinden fiilen gasp etmiş olanlardan geri almıştır.¹⁹

.....

DP, memur sultasını kıran parti olarak tanınmıştır. Halk kendisini hor gören bir yönetim anlayışına, DP aracılığı ile başkaldırmıştır. Bu nedenle DP hareketini ‘kitlelerin isyanı’ olarak niteleyenler de olmuştur.”²⁰

17 Cemil Koçak: *Türkiye’de Millî Şef Dönemi (1938-1945)*. Ankara, 1986, 379. s.

18 H. Bayram Kaçmazoğlu: *Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmaları*. İstanbul, 1988, 23-28. ss.

19 Turgut Omay: *Beyaz İhtilâl*. Ankara, 1950, 15. s.

20 H. Bayram Kaçmazoğlu: *a.g.e.*, 143-150. ss.

Bayram Kaçmazoğlu, söz konusu eserinde, bu dönemdeki toplumsal yapı tartışmalarına da temas eder ve şu görüşlere yer verir:

“Başta hukukçular olmak üzere pek çok yazar, gerek 1945-1950 döneminde demokrasiye yönelik klasik tanımlar yapmışlar ve demokrasi tarihinden örnekler aktarmışlardır. Bu yazarların önemli bir kesimine göre, Türkiye’de demokrasinin koşulları tam olarak bulunmamaktadır. O nedenle, toplumsal yapımız demokrasiye uygun düzeye getirilmeli ya da Batılı demokrasilerden ilkeler Türkiye’ye aktarılmalıdır.”

Sulhi Dönmezer, demokrasi ve toplumsal yapı konusunda şunları söylemektedir:... 1945 yılından beri halka mal edilmiş bir çok sosyal hareket bulunmaktadır. Türk halkı, bu topraklarda demokrasiyi gerçekleştirmek amacıyla yapılan teşebbüsleri benimsemiş olduğundan hürriyet rejiminin ve demokrasinin yurdu-muzdaki istikbali bakımından en geniş bir kalp huzuruna mâlik bulunduğumuzu ifade etmek isteriz.²¹

Mümtaz Turhan’a göre, Türkiye’de demokrasinin iyi işleminin başlıca sebebi, Batı ülkelerinde olduğu gibi toplumsal bünyenin tabii bir gelişmesi neticesinde meydana gelmemesidir... Türkiye’de demokrasi, Batılılaşmanın bir aracı olarak ve sıradan bir medeniyet unsuru şeklinde ithal edilmek istenmiştir. Yani, toplumsal bünye göz önüne alınmadan demokrasinin bağlı bulunduğu müesseselerin iktibas edilebileceği düşünülmüştür... Türkiye’de yapılması lâzım gelen ilk iş, her bakımdan olduğu gibi demokrasi bakımından da toplumsal bünyeyi kuvvetlendirecek, geliştirecek önlemler almaktır. Bunun için de önce ilim ve tekniği almak, sonra daima iç bünyemiz göz önünde tutulmak koşulu ile hak ve hürriyet prensiplerini gerçekleştirmeye çalıştırmak gerekmektedir.²²

Prof. Cahit Tanyol, demokrasinin yaşatılması konusunda sorumluluğu muhalefete yüklemektedir... Bir demokrasiyi iktidar değil, muhalefet dejenere eder. İktidarda olan parti hatalı hareketleriyle kendisini yıpratır. İktidarın zararı kendisine, muhalefetin zararı ise rejimedir. Muhalefetin kalitesi rejimin kalitesini tayin eder... Muhalefet nerede dejenere olmuşsa bilelim ki orada demokrasi de dejenere olmuştur.²³

Prof. Hamdi Ragıp Atademir, demokrasinin teorik yanı ile pratik yanı arasında henüz kapatılamayan ayrımlar olduğunu belirterek, Türkiye’de demokrasinin

21 Sulhi Dönmezer: “Demokrasimize Dair”. *Siyasî İlimler Mecmuası*, 245. Sayı, Ağustos 1951, 194-196. ss.

22 Mümtaz Turhan: “Demokrasi ve İnkılaplar”. *Türk Yurdu*, 282. Sayı, Mart 1960, 13-14. ss.

23 Cahit Tanyol: “Muhalefetin Vazifeleri ve Demokrasi”. *Dünya ve Türkiye*, 67. Sayı, Ekim 1955, 17-18. ss.

istenildiği gibi işlemediğini, bir zümrenin, bir grubun halk üzerinde baskı oluşturduğunu, demokrasinin bir çok ülkede 'parti saltanatı'na dönüştüğünü belirtmektedir.²⁴

Ahmet Hamdi Başar'a göre, Türkiye'nin toplumsal yapısı Batı'nın toplumsal yapısından çok farklıdır. Türkiye Batı'nın geçirmiş olduğu aşamaları geçirmemiştir. Hürriyet anlayışının tabandan örgütlenerek yayılmaması nedeniyle, ne mülkiyet ne de devletin etkisi dışında bireysel teşebbüs anlayışı tam teşekkül edebilmiştir. Toplumumuz, devletten ibaret tek örgütlü bir cemiyet olarak yaşamıştır.²⁵

Kısaca, bu dönemde, teorik demokrasi tartışmalarında, Türkiye'nin toplumsal yapısı ile Batılı toplumsal yapılar arasındaki farklar ortaya konulmuştur.²⁶

Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Bilal Eryılmaz, demokratik gelişme ve siyasî sistem ile ilgili olarak şu tespiti yapar:

"1946 yılında siyasî sistemde önemli bir değişme yaşandı. Siyasî sistem, kendini halkın katılımına açtı ve 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurulması ile birlikte Türkiye resmen çok partili siyasî hayata geçti. Demokrat Parti'nin kurulması, bir bakıma 'merkez'in, 'kenar'ın siyasete katılmasına izin vermesi demektir. Politika çok partili siyasî hayat başlayınca modernleştirici bürokratik elitin gücü kısmen azaldı. Demokrat Parti, 1950'deki seçimlerden önce, program çalışmalarını esnasında bürokrasiyi karşısına almamaya dikkat etmişti. DP, bürokrasi yerine eleştirilerini CHP üzerinde yoğunlaştırdı. Bürokrasiye, geçmişte yaptığı işlerden dolayı soruşturmaya tabi tutulmayacağı konusunda güvence verildi. Bürokrasinin tarafsızlığı sağlanmadan seçim kazanmak zordu.

Türkiye 1950'den önce memur kökenli elit tarafından yönetilmişti. Demokrat Parti'nin 1950'de iktidara gelmesi, Tek Parti döneminde ülkeyi yöneten kentli elitin iktidardan düşmesi sonucu doğurdu; bürokrasinin toplum üzerindeki gücü ve baskısı görece olarak azalmaya başladı.

1950-1960 dönemi, bürokrasi açısından büyük bir gerilemenin, itibar ve güç kaybının yaşandığı yıllar oldu. Bu dönem, siyaset ve siyasetçiler öne çıktı; bürokrasi ikinci plâna itildi ve 'kamusal hizmet aracı' olarak görülmeye başlandı. Top-

24 Hamdi Ragıp Atademir: *Demokrasi Üzerine*. Konya, 1959, 3-10. ss.

25 Ahmet Hamdi Başar: *Demokrasi Yolunda Nereye Gidiyoruz?*. İstanbul, 1959, 1-32. ss.; *Demokrasi Buhranları*. İstanbul, 1956, 41. s.

26 H. Bayram Kaçmazoğlu: *a.g.e.*, 169-175. ss.

lum, devlet iktidarı karşısında özerk alanlar meydana getirmek için siyasete ağırlığını koydu.”²⁷

Akademisyen Erdinç Yazıcı ise, demokratik ve siyasî yapılanma ile ilgili olarak şu görüşleri ifade eder:

“1946’lara kadar kabaca askerî sivil bürokratlar ile eşraf/köylü ikilemi biçiminde ortaya çıkan sınıfsal yapılanma, 1946’lardan itibaren iç ve dış dinamiklere bağlı olarak önemli yapı değişikliklerine uğramaya başlamıştır. 1950’lerde DP iktidarı ile vesayette ortaya çıkan kısmi gevşeme, kentleşme ve sanayileşme süreçleriyle birlikte batıdaki örneklerine pek benzemeyen, fazlasıyla kendine özgü bir süreç ortaya çıkarmıştır. 1950’lerden sonra ortaya çıkan siyasal yapılanma, söz konusu değişimin tesirinde asker/sivil bürokratlar ve eşraf/köylü/işçi bloklaşması şeklinde yeni bir boyut kazanmıştır. Bu yapılanma aynı zamanda, Türkiye’de uzun zaman devam edecek bir siyasal bloklaşmanın ve kısmi demokrasi/antidemokrasi medcezirinin de başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

1950-1960 arasında geçen yıllar, Türkiye’de altyapı çalışmalarının ve sanayileşme bakımından en köklü atılımların gerçekleştirildiği bir zaman periyodu olarak hemen belirginleşmektedir. Bu periyot, diğer taraftan Türkiye’de çok partili döneme geçiş ve demokratikleşme yönündeki gelişmeleri de içermektedir.

DP dönemi (1950-1960), sanayileşme çabaları ve asker-sivil bürokratlara karşı geleneksel yapıların kısmi bir inisiyatifte sahip olabilmeleri bakımından Türk sosyo-kültürel sisteminde çok hızlı bir dönüşün sürecini başlatmıştır.”²⁸

Prof. Mustafa Erdoğan, demokratik gelişme ve siyasî sistemi şöyle değerlendirir:

“Türkiye’de yeniden çok-partili siyasete geçilmesi ancak 1945 yılında olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyada yaşanan ‘ikinci demokrasi dalgası’, mutlu bir tesadüf eseri olarak, savaş sonrasında iktisadiyatı ve güvenliğiyle ilgili sorunlarının üstesinden gelebilme endişesi içinde bulunan Türkiye’nin ihtiyaçlarıyla örtüşünce devlet seçkinleri böyle bir kararı almak zorunda kaldılar. Cumhuriyet Halk Partisi’nden ayrılan Bayar, Menderes, Köprülü ve [Koraltan] 1945 yılında kurdukları Demokrat Parti’nin dört yılı aşan bir demokrasi mücadelesinden sonra 14 Mayıs 1950’de yapılan cumhuriyet dönemini ilk demokratik seçimlerinde bu parti parlamentoda çoğunluğu kazanarak hükûmet olma hakkını elde etti.

27 Bilâl Eryılmaz: “Bürokrasi ve İktidar” *Yeni Türkiye*, 3, 14, Mart-Nisan 1997, 1360-1361. ss.

28 Erdinç Yazıcı: “Türk Sosyo-Kültürel Yapısında Gözlenen Değişmeler: Karmaşık Bir Dönüşüm Hikâyesi”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık 1998, 1843-1844. ss.

Ne var ki, hem DP'nin yönetici kadrolarının demokrasi telâkisinde bazı hatalar vardı, hem de CHP liderliğinin düşündüğü Batılı anlamda bir demokrasinin kurulması değildi. CHP -yani devlet- elitlerinin asıl amacı kontrollü ve kısmî bir yarışmacı siyasete geçmekti. Hatta CHP'liler başlangıçta iktidarı kaybedeceklerine bile ihtimal vermiyorlardı. Kazara öyle olsaydı bile, 1923'ten beri Devlet hukukî, ideolojik ve fiili olarak CHP'lileşmiş olduğu için, halka dayanarak hükûmet mevkîine yükselen bir partiyi kuşatılmış bir sahada 'oynamak' durumunda bırakmak CHP için hiç de zor olmayacaktı. Bu kuşatmanın en etkili araçlarından biri, bugün de aşına olduğumuz geleneksel 'irtica politikası' idi. Nitekim, CHP'nin 1950-1960 arasındaki muhalefetine odak noktasını DP iktidarınca 'şeriatçılara taviz verildiği' ve 'laikliğin tehlikeye düşürüldüğü' iddiaları oluşturmuş; bu meydana dindarların herhangi bir Batılı demokraside olağan olan din özgürlüklerinin asgari ölçülerde tanınması bile 'laik Cumhuriyet' karşısı bir huruç hareketi gibi gösterilmek istenmiştir.

Nitekim, ana kütlesini CHP'li yüksek bürokratlar, aydınlar ve bilim adamları ile silâhlı kuvvetlerin oluşturduğu devlet elitleri 27 Mayıs 1960'ta iktidarı zorla geri aldılar. Bu olay aslında 14 Mayıs 1950'nin rövanşıydı; böylece iktidar yeniden halktan devletçi seçkinlere geçmişti.²⁹

Akademisyen Ömer Çaha, 1950'li yılların Türkiye Cumhuriyeti için yeni bir dönemin başlangıcı olduğunu ifade ederek, cumhuriyet ve demokrasi konusunda şu tespit ve değerlendirmeyi yapar:

"1950 yılına geldiğimizde Türk Cumhuriyeti için yeni bir dönem başlamak-taydı. Gerçekte modern dünyada cumhuriyete yüklenen 'tahakkümsüzlük, özgürlük, anayasal hükûmet, halka dayalı yönetim' gibi ilkeler ilk defa bu tarihten itibaren yürürlüğe girerek cumhuriyet gerçek manâda halka dayanmaya başlamak-taydı. Bundan önceki dönemde ne yönetim, ne de hukukun topluma dayanması gibi bir durum söz konusu değildi. CHP Türkiye'de herşeydi. Yasama, yürütme ve yargıyı elinde bulundurmanın yanısıra, devletin elindeki ekonomik kaynakların tümüne de mutlak anlamda hükmetmekteydi. Demokrat Parti'nin yönetime gelmesiyle birlikte cumhuriyet demokratik bir yöne doğru çevrilerek Türk cumhuriyeti için yeni bir milat başlamış oldu."³⁰

29 Mustafa Erdoğan: "Türkiye'de Siyasal Sistem ve Demokrasi", *Yeni Türkiye*, 3, 17, Eylül-Ekim 1997, 50, 51. ss.

30 Ömer Çaha: "Cumhuriyet ve Demokrasi". *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık 1998, 1078. s.

G.Ü. İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Vedat Bilgin, demokrasi ve toplumsal değişim konusunda şu tespit ve değerlendirmede bulunur:

“Türkiye 1950’ye doğru giderken adeta siyasal manzara, değişme dinamizmi olmayan geri bir köylü toplumunun üzerine kurulu memurlar hegemonyasını yansıtmaktadır. Halbuki 1940’ların ortasında Dünya ikinci büyük savaşın sonuna gelmiştir. Köylü yığınlarının üzerine dayalı ‘bürokratik tek partili’ siyasal yapılar, eğer batıyla ilişkilerini sürdürmek zorunda iseler, artık bunun eskisi gibi devam etmesinin imkânsız olduğunu farketmek zorunda kalacaklardır.

Bu anlamda Türkiye’nin demokratikleşme konusunda attığı ilk adımın yani demokrasinin ‘d’si anlamına gelen çok partili/seçimli siyasî hayatın başlamasının o günkü dünya konjonktüründe ortaya çıkan olaylarla bağlantısı dikkate alındığında, neden halâ ‘demokratikleşemediğimizi’, yani demokratikleşmenin toplumsal kaynağındaki problemin ne olduğunu daha iyi görebilir; neden seçimle gelen ilk başbakanın ‘idam’ edildiğini anlamak için yeni sorular sorabiliriz.

Yeni sorular sormak lâzım; yeni soru sormadan eski sorulara takılıp kalarak yeni fikirlere ulaşmak oldukça zordur. Türkiye’nin ilk seçilmiş başbakanını idam edişin arkasında, toplum/devlet ilişkilerinin çarpıklığı, toplumsal farklılaşma ve çoğulcu dinamizmin yaratacağı zengin politik, ekonomik, teknolojik yapıların eksikliği ve entelektüel düzeyde dönüşüm yaratacak etkilerden mahrum bulunulması yatmaktadır. Bu mahrumiyet devletten beslenen ve devletle özdeşleşerek toplumsal olanı kontrol edip bütün farklılaşma motivasyonlarını silerek baskı mekanizmasına dönüştüren siyasî elitlerin, örgütsüz, değişim üretemeyen, pazarı, iletişimi, piyasası olmayan toplumsal ilişkilerle, toprakta kaybolan enerjisiyle yaşayan ‘köylü toplumun’ üzerine kurulan bu egemenlik yapısını yaratmıştır. Bunun değişmesi oldukça zordu.

1950’li yıllarda süren dış konjonktürün getirdiği siyasî değişme yıllardan beri açıklanmaya çalışılan toplumsal, entelektüel kaynak ve dayanaklardan yoksun olsa da görece bir siyasî farklılaşmanın, bir anlamda demokrasinin ‘d’si diye adlandırdığımız olayın bile ne kadar etkili olduğunu göstermiştir. Türkiye’nin bu on yılda başardıkları belki büyüklük ölçüleriyle çok fazla bir keyfiyet ifade etmeye-bilirler fakat çok önemli bir nitelik değişimini ifade etmektedirler. Türkiye, toplumun devletten farklı bir varoluşa sahip olduğunu, devletle arasında bir siyasî mesafe bulunduğunu öğrenmiştir.”³¹

31 Vedat Bilgin: “75 Yıl Sonra Bir Değişim Programı İhtiyacı”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (III), Eylül-Aralık 1998, 1818-1819. ss.

Araştırmacı Oğuz Ünal, çok partili rejime geçiş konusunda şu görüşleri ifade eder:

“1946 yılı, basit bir tek-partili yönetimden çok-partili siyasi hayata geçiş değildir. Çünkü tek-parti devletle bütünleşmiş, ‘Parti-Devlet’ haline gelmiştir. Devlet demek CHP demektir...”

1946’nın önemi şuradadır: CHP’nin liderleri, iç içe oldukları kendisi ile özdeşleşmiş bulundukları Devletle kendi aralarında bir sınır çizmeyi başarmışlar, Demokrat Parti muhalefeti de, iktidar sahibi CHP’ye karşı mücadele ederken yine Devletle, Devlet Partisi arasındaki farka önem vermişlerdir.

1946 dönemi, bütün mücadelelere rağmen bir büyük uzlaşmayı ifade eder: Devletle bütünleşmiş ve özdeşleşmiş CHP, kendisinin devletten farklı, sıradan bir iktidar partisi olduğunu adım adım kabul etmektedir. Nitekim, İsmet İnönü’nün 1946-1950 arasında demokrasiyi içine sindirmeye çalıştığını ve yumuşadığını görüyoruz. Muhalefetteki Demokrat Partililer ise, CHP’nin Devletle farklılaşmasını kolaylaştırmakta ve iktidar partisiyle mücadele ederken Devleti hedef almamaktadır.

Çok cesur muhalefet yapmasına rağmen, yasal güvencenin olmaması, Demokrat Parti’yi bazı konularda aşırı temkinli davranmaya yöneltmiştir. DP liderleri, tabandan gelen, tek-parti rejiminin ve uygulamalarının meşruiyetinin sorgulanması taleplerini reddetmişler ve bunun yanı sıra zaman zaman sertleşen siyasi rejime yönelik eleştirilerini yumuşatmışlardır. DP kurmayları, rejime karşı oluşan muhalefeti bastırarak, İnönü’nün itimadını kazanmayı ummuşlardır. Doğrusu bu tutum çok etkili olmuş ve İnönü, iktidar ile muhalefet arasında iplerin kopma noktasına geldiği bir aşamada, Demokrat Parti’nin yasal bir parti olduğunu, bundan sonra idarenin ve hükûmetin bir müdahalesi olmaksızın iktidar partisi ile eşit şartlarda çalışabileceklerini belirten ünlü 12 Temmuz 1947 beyannamesini yayınlamıştı.

Demokrat Parti liderleri, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın ve Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın başarısızlığını çok iyi bilen tecrübeli politikacılar olarak DP’nin kuruluşundan itibaren çok temkinli davrandılar. Sert muhalefet yaptılar, kendilerine biçilen güdümlü ve icazetli parti misyonunun dışına taşarak iktidara alternatif olduklarını hissettirdiler, fakat kanun dışına çıkmadılar. Parti tabanından gelen mukavemet taleplerini ve aşırılıkları bastırarak, meşru zeminlerde siyaset yapmanın yollarını aradılar...

Demokrat Parti liderlerinin bu tutum ve politikaları kısa zamanda meyvelerini verdi ve 14 Mayıs 1950 seçimlerine iktidarla muhalefet arasında kurulan uzlaşmayla gidildi...”³²

32 Oğuz Ünal; *Türkiye’de Demokrasinin Doğuşu; Tek-Parti Yönetimi’nden Çok Partili Rejime Geçiş Süreci*. İstanbul, 1994, 218-219. ss.

Prof. Dr. Muzaffer Sencer, Demokrat Parti'nin iktidar olmasını şu değerlendirmeye yer koyar:

"Bütün... irili ufaklı partilerin varlığına rağmen, siyasal bir örgütlenme ihtiyacında olan burjuvazinin gerçek sözcülüğünü yapabildiği için, bu dönemde hızla gelişmeye başlayan parti, Demokrat Parti olmuştur.

Gerçekten, bir yandan, CHP'nin uzun süren iktidarı sırasında egemen sınıfların gelişmesine paralel olarak, çalışan halkın giderek yoksullaşmasının doğurduğu genel hoşnutsuzluk, 'dünya krizi içinde ülkenin uğradığı çöküntü, savaş içinde ve savaş sonrasında beliren ekonomik güçlüklerle kütleleşmiştir.'

İfadesini, CHP'nin ekonomi politikası olan devletçiliğe ideolojik plânda lâiklik uygulamalarına karşı tepkide bulan bu genel muhalefet, liberal ekonomi ve dine saygı ilkelerinin sözcüsü olan DP saflarında toplanmış ve böylelikle geniş kitleler, izleyeceği politikayla uzun dönemde çok daha güç koşullar yaratacak olan burjuvazinin politik partisini desteklemişlerdi.³³

Araştırmacı yazar Tevfik Çavdar, DP'nin iktidara gelmesini ve bu dönemdeki toplumsal değişimleri, "**Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, 1950-1995**" adlı eserinde şöyle ifade eder:

"1950-1960 dönemi, toplumbilimci Prof. Mübeccel Kıray'ın anlatımıyla, 'Anadolu'nun bin yıllık durağan yaşamından uyandığı, devinmeye başladığı zaman aralığıdır.'

1940-1945 döneminde nüfus artış hızı % 1.702 iken bu oran 1950-55 döneminde % 2.775'e ve 1955-1960 döneminde % 2.853'e yükselmiştir. Türkiye bu nüfus artışı ile dünyada en yüksek nüfus artışına sahip on ülke içerisine girmiştir.

Aynı dönemde gerek Marshall planı, gerekse dış krediler yoluyla çok sayıda traktör tarım alanına girdi. Ekim alanları kısa bir sürede hemen hemen iki misline çıktı. Türkiye'deki marjinal toprakların bile ekim alanlarına katıldığı görüldü. Verimlilik (dönüm başına) artmasa bile üretim arttı. Bu durum ticari tarımı geliştirdi. Toprak dağılımı büyük çiftlikler lehine bozuldu.

Makineleşme, nüfusun hızlı artışı, küçük geçimlik çiftlikleri kendilerine yetmez hale getirdi. Kentlere göç başladı. Kent varoşlarında gecekondu kuruldu.

33 Muzaffer Sencer: *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*. İstanbul, 1971, 221. s.

Karayollarının yeni tekniklerle hızla açılması, kır-kent arasındaki devinimi arttırmaktaydı. Bu ulaşım olanakları Anadolu'da büyük bir hareketliliği ortaya çıkardı. Köyden köye, köyden kasabaya, köyden kentlere artık kısa sürede ve ucuza gidilebiliyordu. Köylüler kasaba ve kent pazarlarına kolaylıkla inerek ürünlerini değerlendirme olanağını bulabiliyorlardı... Köy Enstitüleri döneminin içine kapanık köyü tarihe karşıyordu. Köye elektriğin girmeye başlaması, transistörlü radyoların yaygınlaşması, telefon ağının ağır da olsa kurulmaya başlaması, köylerin dış dünya ile olan ilişkilerini daha da geliştirmekteydi. Anadolu toprağının bu dünyaya açılışı ve hareketliliği kırsal alandaki isteklerin de büyümesine ve değişmesine neden oldu. Kent varoşlarına yerleşen kır göçmenleri de kentlerin ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarından yararlanmaya çalışıyorlardı. Bu olgular toplumdaki değişimin habercileriydi.”³⁴

Uludağ Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Dr. Veyssel Bozkurt, çok partili düzene geçiş konusunda aşağıdaki tespit ve değerlendirmeleri yapar:

“Demokrat Parti’nin ortaya çıkışı, bürokrasi-halk ve siyasal iktidar ilişkilerinin önemli farklılaşmalara yol açmıştır. Geçmişte, halktan kopuk, adeta ondan tecrit edilmiş bir ortamda yaşayan seçkinler, artık halkın ayağına gitmeye başlamışlardır.

Aslında Demokrat Parti siyasî ve iktisadî görüşler bakımından, CHP’den çok farklı şeyler getirmekten çok, ‘halktan gelen bir kuvvet yaratarak hükûmeti ve idareyi denetim altına almayı’ vaadederek iktidara gelmiştir...

.....

Bunun yanı sıra ortaya çıkan yeni siyasal elit, bürokratik tek partili dönemdeki siyasal elitten büyük farklılıklar taşımaktadır. Geçmişteki bürokrat kökenli siyasal elitin yerine, bu dönemde, daha farklı yerlerden gelen siyasal elitler, Meclisteki meslekî dağılım içinde, ağırlığını hissettirmeye başlamışlardır. Nitekim meslekî dağılıma ilişkin tabloda da görüldüğü şekilde [Kay Frey’in, ‘The Turkish Political Elit’ adlı kitabında yer alan söz konusu tabloya atıfta bulunmaktadır.], DP döneminde parlamentoda, asker ve sivil bürokratların sayılarında önemli oranda gerileme göze çarparken, tarım ve ticaret kökenlilerde artış ortaya çıkmıştır.

.....

Demokrat Parti, bütün bu uygulamaları esnasında, mevcut statükonun farklılaşmasından çıkar kaybına uğrayan gruplar tarafından şiddetli eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, en çok zarar gören bürokratlar tarafından yapılmıştır.”³⁵

34 Teyfik Çavdar: *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi, 1950-1995*. Ankara, 1996, 55-59. ss.

35 Veyssel Bozkurt: “Cumhuriyet Döneminde Bürokrasi-Siyasal Elit Halk İlişkileri”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (V), Eylül-Aralık 1998, 3574-3576, ss.

Çok partili dönemde, Türk siyasî hayatında bürokrasinin yeri konusundaki bir değerlendirme de, Muğla Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi Muhiddin Tataroğlu tarafından yapılmıştır.

Bu değerlendirmeye göre:

“Çok partili düzene geçişle birlikte, Türk siyasî yaşamında, bürokrasinin siyasî konumu açısından köklü değişiklikler ortaya çıkmıştır. Çok partili dönem, Tanzimat’tan beri gelen bürokratik iktidarı sarsmıştır. 1950 yılına kadar tek partili siyasal sistemin işlemesi ve bürokrasi ile siyasî iktidarın bütünleşmesi nedeniyle, bürokrasinin siyasî konumu veya siyasî iktidar ile ilişkileri bakımından bir sorunla karşılaşmamıştır. Esasen bürokrasi iktidarda bulunma meşruiyetini ülkenin batılılaşması, kalkınması ve demokratikleşmesi gayelerine dayandırmıştı. Gerçi Türk bürokrasisi için demokrasinin önem sırası sonlara doğruydı, ancak dış etkenler, batılılaşma ve batıyla olan ilişkilerin artırılması zarureti, çoğunluğu gerektiriyordu. Çok partili hayata geçmek, bürokrasi için bir yerde zorunluluk olmuştu.

1950’de bürokratik güçleri temsil eden CHP’nin iktidardan düşmesi tek partinin bürokratik tekelciliğe son vermişti. Bu durum toplumsal kesimlerin parlamentoda temsilini de etkilemiştir. 1950 sonrasında Mecliste bürokratların sayısı giderek azalmış, buna karşılık serbest meslek mensuplarının sayısı hızla artmıştır. Artık siyasî tekeli kaybeden bürokrasinin, siyasî gücünde de zayıflama başlamış, bürokratların geleneksel itibarı aşınma sürecine girmiştir. Ülke yönetiminde tek parti egemenliğine dayanan bürokratik tekelcilik, yerini daha çoğulcu bir anlayışa bırakmış, bu durum da bürokrasinin daha esnek bir yapıya dönüşmesini zaruri hale getirmiştir.

Demokrat partinin iktidarının, bürokrasinin mutlak iktidarını yıktığı yargısı genel bir kabul görmüştür.

.....

Siyasal sistemin çok partili hale dönüşümü bürokrasi-siyasal iktidar ilişkilerinde değişime yol açmış, tek parti döneminde iktidarla bütünleşen ve iktidarı doğrudan kullanıyormuş gibi bir görünüm alan bürokrasi yerine, iktidara bağımlı, muhalefetle (CHP) ilişkileri kesilmiş bir bürokrasi talebî ön plana çıkmıştı.

Çok partili döneme geçişle birlikte siyasî gücü azalan bürokrasinin iktisadî gücü de azaldı. Kamu kesiminin öncülük ettiği ve denetiminin büyük ölçüde bürokrasinin elinde olduğu ekonomik düzen yerini, özellikle ticaret ve sanayi alanlarında özel sektörün öncülüğünü esas alan yeni bir düzene bıraktı. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle halk ilk defa seçmen olarak kendi siyasî tercihini dile getirmiş ve yüzyılların devletçi geleneğine karşı oy kullanmıştı.

.....

1950-1960 arasında muhalefete düşen bürokrasi, bu kez de çıkarlarını ve avantajlarını kaybetmemek için savunmaya geçti. Bu dönemde bürokratik-militer mekanizmayı büyük ölçüde temsil eden CHP, azınlık haklarını savunur duruma düşmüştür.

.....

Çok partili siyasî hayat hiyerarşi otoriteyi gevşetti. İktidar partisi milletvekilleri, bürokrasi ile halk arasındaki arabuluculuk rolünde etkili oldular ve seçkinci bürokratlar üzerinde baskı kurmakta etkili oldular ve seçkinci bürokratlar üzerinde baskı kurmakta başarı sağladılar. 1950 seçimleri ile birlikte mecliste bürokrat kökenli milletvekillerinin sayılarında azalma oldu. Buna karşılık profesyonellerin (Avukat, doktor ve mühendis gibi) ve iş adamlarının sayılarında artış oldu. Bunun doğal bir sonucu olarak da bürokratların siyasî gücü azaldı.

.....

Demokrat Parti iktidarı boyunca prestij ve güçlerinin azaldığını gören bürokrasi, gelirlerinin de azalmasıyla iyice hoşnutsuz olmuşlardı. Sonuçta yitirdikleri iktidarı geri almak için 27 Mayıs ihtilâli yapıldı. Doğal olarak 27 Mayıstan sonra yapılan düzenlemeler, bürokrasiyi seçilmişlere karşı korumayı, iktidarın denetimini de siyasilerden alıp bürokrasiye vermeyi amaçlamıştı.”³⁶

Siyaset bilimci Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Türk siyasî hayatının kesintili bir gelişme içinde olduğunu, 1923-1945 arasının fiilî bir tek partili rejim dönemi olduğunu; 1945-1950 arasının ise çok partili rejimin, değişmemiş bir iktidar karşısında uygulanış denemeleri dönemi gösterdiğini, 1950-1960 arasının da ihtilâlle son bulan çok partili rejim dönemi olduğunu ifade eder ve bu kesintili dönemi şu şekilde değerlendirir:

“1923-1945 dönemi: Tek partili rejim

Cumhuriyet rejimi, Halk Fırkası'nın seçim bildirisinde belirttiği bazı esaslarla başlamıştır. Halk Fırkası 1923'te kurulmuştur (11 Eylül). 1924 yılında isminin başına “Cumhuriyet” kelimesini eklemiştir (10 Kasım). 1935 Büyük Kurultayında da “Cumhuriyet Halk Partisi” adını almıştır. CHP 1923'ten, 1945'e kadar tek parti olarak iktidarda kalmış, 1945 -1950 döneminde de hâkim parti durumunda olarak, çok partili bir siyasî hayat içinde yine iktidarı muhafaza etmiştir. Toplam olarak, CHP yirmi yedi yıl iktidarda kalmıştır. Bu aşamalar boyunca, partinin yapısında ve programında hayli değişiklikler olmuştur. Böylece CHP'nin iç yapısından değil, iç yapılarından, programından değil programlarından söz edilebilir.

36 Muhiddin Tataroğlu: “Cumhuriyet Döneminde Bürokrasinin Rolü”. *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (V), Eylül-Aralık 1998, 3593-3594. ss.

58- CHP'nin, iç yapısındaki ve programındaki gelişmeler şu noktalarda özetlenebilir:

a- Gayet geniş bir kurtuluş amacı etrafında kurulmuş olan Anadolu ve Rume-
li Müdafai Hukuk Cemiyetinden siyasi partiye geçiş, partinin başlangıcıdır.
(8 Nisan 1923 tarihli Dokuz Umde Beyannamesinin başlangıcında bu husus açık-
ça belirtilir.) Mütareke döneminde, İttihad ve Terakki şubelerinin Müdafai Hu-
kuk nüvelerinden bir kısmını vücade getirmiş olması, CHP'nin iç yapısında, Meş-
rutiyette gelişen bir Merkez'in devamlılığını sağlamıştır. 1923 genel seçiminden
sonra, TBMM'nin ikinci döneminde parti bu şekliyle ortaya çıkmıştır.

b- Kuruluşundan itibaren CHP, tek ve kaplayıcı olma eğilimi göstermiştir. Fa-
kat, CHP'nin, getirdiği sistem, bir çeşit geçici hâkim parti sistemi olmuştur: Dev-
rim prensiplerini, uygarlık düzeyini yerleştirmek ve demokratik bir rejime ulaş-
mak. CHP Genel Başkanı Mustafa Kemal Atatürk, bu şartı daima tekrarlamıştır.
Partinin 1945'e değin, yirmi iki yıl tek başına iktidarda kalışının nedenleri ara-
sında, oy çokluğuna dayanmayışı, devrimci gücü ve Meşrutiyet fırkacılığından
doğan genel bir bıkkınlık başta gelir.

c- 1945'ten itibaren de CHP'sini, çok partili bir rejimin unsurlarından biri ol-
ma amacıyla değişme yolunda görürüz. Parti, yeni koşullara uyma çabalarını gös-
termiştir. Ne var ki, oy toplama politikası içinde, programında bir hayli ve taviz-
ci değişimler yapmayı gerekli saymıştır.

59- CHP, bu dönemler boyunca, muhalefetti muhalefetsiz zamanlarda da,
programında hemen hemen aynı kalan prensiplere rağmen aksiyonunda değişik-
likler yapmıştır. Devletçi tutumu, zaman zaman liberalizme kaymıştır. Devrimci
tutumundaysa, (18 türbe açmak gibi) dönüşler olmuştur. İç yapısına gelince,
CHP'de, yüksek kademenin otoritesi uzun zaman hâkim olmuştur. Bununla bera-
ber, alt kademeler, kısaca teşkilât, demokratik geleneklere bağlı olarak çalışabil-
miş, yapılan tartışmalar ve tenkitler genellikle bölge hizmetlerini hedef tutmuştur.
1940'larda, yüksek kademenin isteğiyle, kendi içinde bir kontrol grubu kurmuş-
tur: Müstakil grup. Üyeleri yüksek kademe yönünden seçilen bu grup, 1946 Ku-
rultayı kararıyla kaldırılmıştır. CHP her zaman disiplinli bir parti olmuştur.
CHP'nin, tek parti olarak özelliği, kendi muhalefetlerini içinden çıkarmış ve "do-
ğurmuş" olmasıdır. Bu da yapısının, bir faşist tipe dayanmadığını gösterir.

60- CHP, 1945 yılına değin, iki muhalefetle karşılaşmıştır:

a- Terakkiperverler hareketi, (TBMM birinci döneminde ikinci grup liderleri
tarafından kurulan) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'yla başlamıştır (1925).
Muhallif parti, halk tarafından olumlu karşılanmıştır. İki parti rejimi işleyememiş
ve muhalif parti Takriri Sükûn Kanunu ile kapatılmıştır.

b- Öteki muhalefet, CHP yüksek kademesinin izniyle 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasıyla başlatılmıştır. Bu dönem başka partilerin de kurulması için elverişli sayılmıştır. Ahali Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Türk Cumhuriyet Amele ve Çiftçi Partisinin kurulmasına izin verilmemiştir. Bu dönem de fazla sürmemiştir. Serbest Fırka kendini feshetmiş, öteki de kapatılmıştır. Böylece, CHP 1930'dan 1945'e değin, iktidarda tek başına kalmış, başka partiler kurulmamıştır.

61- İstiklâl Savaşının kazanılmasından -Birinci Dünya Savaşı sonrası koşullarından- XX. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan, İkinci Dünya Savaşı'nı da kapsayan bir süre içinde, Türkiye'de iktidar tek partili rejime dayanmıştır. Bu rejimin özellikleri üzerinde durmak gerekir. Türkiye'de uygulanan tek partili rejim, faşist ve otoriter (giderek totaliter) tiplerden ayrılabilir mi? Bu sorunun cevabını, ya da cevaplarını arayacağız.

62- Batılı incelemelerde bu özellikler aranmış ve tespit edilmeye çalışılmıştır. Arayıcıların başında, büyük bir ehliyetle, Prof. Duverger gelmektedir. Prof. Duverger'in, Türk rejimi üzerindeki arayışları düz bir çizgi halinde uzanmaz. Vardığı yargıları daima düzelterek ilerlemiştir. İlk yargısı şu gözleme dayanır: "Kemalist rejim faşist olmadığı kadar, demokratik de değildir." Ayrıca, bu demokrasi sosyal olamamış, geleneksel siyasi demokrasi şeklinde gelişmiştir. 1951'de "Siyasî Partiler" (Les partis politiques) adlı eserindeki bu tez, 1955'te değişikliğe uğramıştır. "Anayasa Hukuku ve Siyasî Müesseseler" (Droit Constitutionnel et Institutions Politiques) adlı eserindeki yargı şudur: "Kemalist Türkiye, paternalist diktatörlüklerden az çok ayrılrsa da, "sözde faşizmler" bölümünde incelenir ve Türk tek partili rejimi de cumhuriyetçi bir diktatörlük olarak nitelenebilir. 1961 tarihli "Diktatörlük üzerine (De la Dictature) ve 1962'de yayınlanan "Siyasî Müesseseler (Institutions Politiques) adlı eserlerindeyse, yargı yine değişmiştir. Türk rejimine bu sefer daha gerçekçi bir açıdan, "az gelişmiş memleketlerin siyasî rejimleri" açısından, bakılmıştır. Şöyle ki: Türk rejiminin ideolojisi de yapısı da hiçbir suretle faşist ve totaliter olarak kendisini açıklamamıştır. CHP tek parti olarak faşist partisinden fazla, Fransız Radikal Sosyalist Partisine benzer (özellikle lâiyikliği bu benzerliği artırmıştır.) Kaldı ki, partinin iç yapısı daima demokratik kalmış, kendi muhaliflerini kendi içinden çıkarmış, totaliter partilerdeki "temizlik" hareketlerine asla başvurmamıştır. Siyasî hayatta plüralizmi yasaklayınca, bu çeşitlenme kendi içinde doğmuştur. İdeolojisini resmen demokrasiye bağlamıştır. Bu bakımdan az gelişmiş memleketler için temel örnektir.

63- Prof. Duverger'in son açıklamaları gerçeğe daha fazla yaklaşmış olmakla beraber tam sayılamazlar. Her ne kadar, az gelişmişlik açısından bakış, sosyal-ekonomik faktörleri kapsarsa da, mesele üzerinde derinleşmek zorunluluğu vardır. Özellikle, memleketimiz bakımından bu durum, mutlaka incelenmelidir.

a- Türkiye'deki tek parti rejiminin sakıncaları, açıktır. Anayasa mekanizması dondurulmuştur. Bu mekanizmasına paralel, bir tek parti mekanizması kurulmuştur. Siyasî hayat tek partinin hâkimiyeti altına girmiş, plüralizm kaybolmuş, yasaklanmış, aslında ise, ilk fırsatta yüzeye çıkmak üzere, sinmiştir. Blok halindeki iktidar (ve Meclis) çoğunlukları karşısında, frenleyici müesseseler vücut bulamamıştır. İktidar partisi çoğunlukları, Meclis İç Tüzüğü'nü istedikleri gibi âyarlayarak, Meclis'e de hâkim olmuşlardır. Sonuç odur ki, tek parti tarafından temsil edilen iktidar, hem Anayasa düzenine hem de siyasî hayata hâkim olmuştur. Bu otoriter bir rejimdir. Totaliterliğe kayan eğilimleri zayıf kalmıştır. Seçim mekanizması, demokratik şekilde işletilmemiştir.

b- Türkiye'deki tek parti rejiminin bazı özelliklerini de belirtmek gerekir: Faşizm (ve Nasyonal Sosyalizmde) olduğu gibi, hiçbir zaman Devleti bir amaç edinmemiştir. Tek parti rejimini sürekli saymamış, geçici olduğunu temel ilke olarak açıklamış, demokrasiye geçiş aşaması saymıştır. Kendisini, gerekli bir devrim hareketinin -kalkınma ve uygarlık dâvasının- gerçekleştiricisi saymıştır. Müdafaa-i Hukuk felsefesine sâdik kalmıştır. Az gelişmişlik şartlarını okşayarak (özellikle din istismarcılığı gibi) oy toplama yoluna gitmemiştir. Bu bakımdan fiilî bir karaktere sahip olmuştur. Bu tutumu 1945'e değin -programlarındaki değişkenliklere rağmen- kesinlikle muhafaza etmiştir.

c- CHP'nin tek parti olarak, sadece siyasî bir demokrasiden yana olduğunu iddia ederken, Prof. Duverger pek haklı sayılamaz. İdeolojik prensiplerinden birisi devletçilik olan bir partinin, siyasî demokrasiyle yetinmesine imkân yoktur. Nitekim, sosyal haklara yer vermemiş olan 1924 Anayasasına paralel olarak, "sosyal mevzuatın" gelişmesi de bunun delilidir. CHP'nin, tek parti olarak, kalkınma politikası (plânlı ekonomi) yolunu seçmesi de yeni değildir.

64- Kendi muhaliflerini kendi içinden çıkarması, fiililiğini ve iç yapısında otokratik olmadığını göstermiştir. Muhalefetlerin tezlerine gelince; Terakkiperverler, CHF'nı diktatörlükle itham etmişlerdir. Meclis hükûmeti sistemi yerine, parlamenter hükûmet şeklini, Reiscumhurun parti başkanı olmamasını, "dinî fikirlere ve inançlara" saygılı olunmasını istemişler, lâykılığı tenkit etmişlerdir. Serbest Cumhuriyetçiler, CHF'nı halkın reyi üzerinde tekel kurmakla, seçim mekanizmasını bozmakla itham etmişlerdir. Bu koşullar altında serbest bir siyasî hayatın kurulamayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca, devletçiliği eleştirerek, daha liberal bir iktisat politikası üzerinde karar kılınmasını istemişlerdir. Her iki çok partili teşebbüs, irtica iklimi içinde ele alınmıştır. CHP, karşısında daima bir muhalefet çığlaşmasına şahit olmuştur. Bu çığlaşmanın sosyal-ekonomik yönü üzerindeyse hiç durulmamıştır. 1945'e kadarki aşama bu olayların karmaşık havası içinde gelişmiştir. 1945'te eski çığlaşmalar, yeni şekillerle ortaya çıkacaklardır.

1945 - 1950: Çok partili rejim ve hâkim parti

65- 1945 yılının en önemli olayı sadece millî değil, milletlerarası bir karakter taşır: İkinci Dünya Savaşı'nın son bulması, savaş sonrasının koşulları, 1918'le kıyaslanamaz. Gerçi zafer, totaliter rejimlere karşı kazanılmıştı, fakat galip devletler bu sefer batı demokrasileriyle marksist rejimlerin temsilcileri olmuşlardır. Çok partili rejimle tek partili rejimlerin de temsilcileri, birbirini reddeden, asıl savaşın aralarında cereyan etmesi gereken iki siyasî sistem ve iki ideolojik blok, üçüncü bir sistemin temsilcilerini yenmişler ve kendi içlerinde, Avrupa içinde hızlı bir yayılma savaşına girişmişlerdir. Avrupa, bir "Demir Perde" ile, iki bloka ayrılmıştır. Türkiye, Batı bloku içinde yer almıştır. Batı demokrasisinin koşullarını yerine getirmekle ödevli olmuştur.

66- İktidar Partisi olarak, CHP'nin 1946 ve 1947 Kurultaylarında, İkinci Dünya Savaşı sonrasına değinilmiş, "Cihan Harbi" sonrasının parti için, "bir kaç misli çalışma devresi" olacağı ilân edilmiştir. 1945 Kurultayında, çok partili rejimin iklimini yaratma yoluna gidilmiştir. Bu esaslara göre, önce partide, çok partili rejimin bir unsuru -fakat baş ve düzenleyici unsuru- olma eğilimi kesinleşmiştir. 1945'ten itibaren, memleket içinde, muhalefet elle tutulurcasına somutlaşmış ve partiler kurulmaya başlanmıştır. Bu bakımdan her iki Kurultayda, bu eğilimleri kolaylaştırma, düzenleme ve hukukileştirme yolları kabul edilmiştir. Önce, CHP, kendi iç yapısını bu koşullara uydurma çabası göstermiştir: 1946 Kurultayında, "Şef" ve "Değişmez Genel Başkan" unvanı kaldırılmış, değişebilir bir genel başkanlık kurulmuştur. Parti içinde, bir çeşit kontrollü muhalefet organı olarak kurulmuş olan "Müstakil grup" anlamsız kaldığı için kaldırılmıştır. 1947 Büyük Kurultayındaysa, genel başkanın hukukî statüsünde bir yenilik daha yapılmış, Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde, "bütün yetki ve sorumluluğun genel başkan vekiline" devredileceği kabul edilmiştir. CHP, otokratik prüzleri atarak, aşağıdan yukarı ve demokratik bir iç yapıya dayandırılmıştır. Bu, çok partili rejime uyma çabasıdır.

67- Çok partili rejimi yerleştirme yönünde yapılan çalışmalara gelince:

a- Seçimlerin tek dereceli olması kabul edilmiştir. Böylece Meşrutiyetten beri devam edegelen iki dereceli seçim prensibi 1946'da terk edilmiştir. 1950'de bir adım daha atılarak, "gizli oy, açık sayım" usulü kabul edilmiştir.

b- Dernek kurma hürriyeti (cemiyet hürriyeti) bakımından da, yenilikler getirilmiştir: 1946 tarihinde, Cemiyetler Kanununda yapılan değişiklikle, önleyici sistemden, kısmen giderici bir sisteme geçilmiş, kurulması yasak olan derneklerin hangileri olduğu açıklanmıştır. Bununla beraber, siyasî partiler için özel bir statü yapılmış değildir.

c- Aşırı uçların sınırlanması da bu arada ve özellikle üzerinde durulacak bir olaydır. Türk Ceza Kanununda yapılan değişmelere göre, “cemiyet hürriyeti” iki uç arasında kullanılabilir: Komünizm ve antilâyisizm. Bu “tâdiller”, Türk Ceza Kanununun 141 ve 163. maddeleriyle getirilmiştir ve büyük çoğunluğu CHP’li olan, muhalefetin de Demokrat Parti tarafından temsil edildiği bir dönemde, oy birliğiyle kabul edilmişlerdir. (1951’de, bu maddeler yeniden ele alınacaktır.) Böylece, tek partili rejimden, sınırlı birçok partili rejime geçilmiş olunuyordu.

d- Doğrudan doğruya siyasî partilerle ilgili bir düzenleme de, ayrı bir önem taşır. “Sessiz bir Anayasa” olan TBMM İç Tüzüğü’nde, yapılan değişmelerle parti grupları, Meclis’in organları olarak kabul edilmiştir (1947).

68- Çok partili rejim, bu şekilde karşılanmış ve iki aşırı uç arasında, gelişmesi sağlanmıştır. CHP, bu dönemde bir hâkim parti karakterine sahiptir. Bir bakıma tek parti, hayatının sonunu, kendisi hazırlamış, açılan kapudan Meşrutiyeti hatırlatan, anarşili bir çoğunlukla, çeşitli kümelenmeler girmiştir. Sadece 1946 yılında, -kooperatifler hariç- 1357 dernek vardır. Muhalefetler, bu tâdilleri beklemeden, CHP karşısında belirlemeye başlamışlardır: İki muhalefeti Millî Kalkınma Partisi (18 Temmuz 1945) açmıştır. Onu, geleceğin iktidarı olarak Demokrat Parti (7 Ocak 1946) izlemiştir. Siyasî hayatta, Terakkiperver ve Serbest Cumhuriyet teşebbüslerini hatırlatan bir muhalefet çığlaşması başgöstermiştir. Yağınlaşan muhalefet karşısında, iktidar partisi olarak, CHP, kendini ayarlama çabasına girmiştir: Bir yandan siyasî hayatı düzenlemek, bir yandan da, 1946’da açılan “oya dayanarak iktidarı ele geçirme” sistemine uymak. İkinci yol, CHP’yi, devrimci tutumundan saptırarak, tâviz politikasına götürmüştür: Dinde reform fikrinin ortaya atılışı (1945), 1947 Kurultayının lâyikliği tartışan gelenekçileri, ilkökul programlarına ihtiyarî din dersleri konuluşu ve imam-hatip okullarının açılışı, ilâhiyat fakültesinin Şemsettin Günaltay tarafından açılışı, 19 türbenin (Eyüp Sultan hariç) açılışı hep 1949 yılının, seçim arifesinin “icraatı” olmuştur. Ne var ki, DP bu alanda çok daha önce davranmış ve “dindar parti” ilân edilmiştir. CHP’nin tâvizleri sonuçsuz kalmıştır.

69- DP’liler, CHP içinden çıkan muhalefet olarak, çığlaşmaktadırlar. Az gelişmişlik koşullarını büyük bir serbestlikle okşamaktadırlar. Halk, yığın halinde saflarına katılmakta, “elden giden dinin” geri geleceğini düşünmektedir. Atatürk zamanının sinmiş, dinci akımları (Nurcular v.b.) birer siyasî kuvvet olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bu elemanlarla, Türkiye, çok partili rejimin oyun kurallarını uygulayacaktır. Çok partili rejimin koşullarını sağlamaktaki çabalarını, CHP, Meclis’e hâkim olabilecek bir çoğunluğun istibdadına karşı frenleyici müesseselerin kurulması yönünde göstermemiştir. CHP, serbest ve dürüst seçimi demokrasinin tek ve yeterli koşulu olarak görmüştür. Nisbî temsil, Anayasa Mahkemesi, İkinci

Meclis, Yargı Organının bağımsızlığını sağlayacak organlar, bu dönemin siyasi hayatında, tamamen teorik alanda kalan düşüncelerdir. Felâketler başa gelmeden hemen hiçbirisinin, hukukî ve siyasi bir değer taşıdığı, henüz kabul edilmemektedir. CHP, iktidarı terk etmeye hazırlanmaktadır. Terketmiştir de.. Çok partili rejimin yolunu açarak, fakat gelecek iktidarların fiilî bir tek parti rejimi kurulabilmesini önleyici hiçbir tedbir almayı düşünmeyerek.. Siyasi tecrübeler, tek partili rejim için, vârittir. Çok partili rejime, tehlikelerin hiçbirisi hesaplanmayarak girilmiştir: “Beyaz İhtilâl”, 1950 genel seçimi kapusundan..

70- Yapısının özellikleri gereğince CHP, muhalefetlerini kendi içinde “imal” etmiştir: 1924’te Terakkiperver’leri, 1930’da Serbest Cumhuriyet’çileri çıkardığı gibi, iktidarı teslim edeceği DP’yi de 1946’da kendi içinden çıkarmıştır. Böylece Türkiye’de “doğrudan partiler” zinciri devam edegelmiştir. Ne var ki, 1945-1950 arasında, bütün partilerin DP yapısından çıktıkları ileri sürülemez. Bu dönemde, 30’a yakın siyasi parti kurulmuştur. Bunların bazıları dincidirler (İslâm Koruma Partisi gibi), bir kısmı sosyalisttirler. (Türkiye Sosyalist Partisi - 1946, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi - 1946, gibi) bir kısmı da CHP’ye yabancı çevrelerin ürünüdür (Millî Kalkınma Partisi - 1945, gibi).. CHP içindeki elemanların, eski CHP’lilerin kurdukları parti, Demokrat Parti’dir ve CHP’nin dayanmadığı bir kitleyi CHP’ne karşı organize etmiştir. Daha sonra, aynı olay devam etmiş, DP, kendi içinden Millet Partisi’ni (1948) çıkarmıştır.

1950 - 1960: Çok partili rejim ve ihtilâl

71- 1950 genel seçimi sonunda, DP ezici bir kazançla Meclis’in büyük çoğunluğunu elde etmiştir. Yılların biriktirdiği muhafazakâr baskılar, oy toplamada gizlendikleri yerlerden su yüzüne çıkarak, önüne geçilmez bir akın halinde, iktidarı, devrimci yörüngesinden kaydırmışlardır. DP, temsil ettiği, fakat hâkim olmadığı ve akıntısına uymak zorunda kaldığı bu kitlenin oylarıyla iktidara gelmiştir. Birinci Menderes hükûmetinin programında ve icraatında bu tutumun eserleri görülür. Devrimler, “tutan-tutmayan inkılâplar” olarak ayrılmış ve yeni iktidar partisinin takdirine göre, “tutmayanlar” bir tarafa bırakılmıştır. İlk iş ezanın tekrar arapça okunmasını sağlamak olmuştur. Programında hükûmet, “devri sâbık yaratmamak” prensibini ileri sürmüştür. “Devri Sâbık”, aynı zamanda Atatürk devriydi, onu çekingen koşullarla devam ettiren, İkinci Dünya Savaşı’nın ateşleri arasından memleketi zararsız bir şekilde geçirmiş olan, oniki yıllık (1938-1950) uzantısıydı.

72- Demokrat Parti’nin muhalefetteyken dayandığı tez, demokrasinin -gidererek çok partili rejimin- bütün gerekleriyle uygulanmadığı, herşeyin “Millî Şef” müessesesi etrafında, ona bağlı olarak organize edildiği olmuştur. DP, bu tutuma şiddetle karşı koymuş, CHP’ye karşı, düşmanlık (husumet) Andı ilân etmişti.

1946 seçimleri bir kere daha tekrarlanırsa, ihtilâl hakkının kullanılacağı, ikinci kongresinde kamu oyuna bildirilmişti. DP, CHP'nin 1924 Anayasasını çiğnediğini, "Atatürk'ün yolundan uzaklaştığını" ileri sürüyordu. İktidara geçince, demokrasiyi, çok partili rejimin bütün gereklerini, Atatürkçü yönüne girişi sağlayacağını, ekonomik kalkınmayı başaracağını vaadetmişti. DP, ekonomik politikası bakımından, CHP'nin devletçiliğini ağır surette eleştiriyordu. Buna karşılık, DP'nin lideri, kuruluş ayları içinde, bir İstanbul gazetecisinin, "her iki parti arasında ne fark var?" sorusuna, şu cevabı vermişti: "DP, bir parmak daha soldadır."

73- Az gelişmiş bir sosyal yapıyı kalkındırmak için, az gelişmişlik koşullarının alabildiğine "istismarı" ile alınan oyların ve bunlara dayanan bir "millî politika"nın isabetliliği üzerinde durmak gerekir. İslâm devletlerinin bir tekinde bile rağbet görmeyen şeriatçı -aslıdaysa tamamen çıkarıcı- bir politika, lâıyıklığı temel edinmiş bir Türkiye'de ne kadar başarılı olabilirdi? DP iktidarı bu soruyu düşünmeden, hazırlıksız olarak iktidara gelmişti. 1950-1960 döneminde, Türkiye'de ilk defa, demokrasi en şekilci anlamıyla sunuluyordu. Çoğunluk herşeydi, herşeyin ilmin, iyinin, doğrunun ifadesiydi. Demokratik prensipleri çiğnese, "Hilâfeti geri getirmek" istese bile.. Eski CHP'liler, Meşrutiyetlerden beri merkez karşısında direnen unsurları yığnlaştırmışlar, bu geniş kitlenin oylarıyla işbaşına gelmişlerdi. Millî irade buydu... Yurttaşları baş hesabıyla sayarak ortaya çıkan "aritmetik demokrasi"nin sonuçları hayli ilginçtir. Sonunda, Meclis içindeki DP grubu bütün siyasî hayata hâkim olma iddiasını, "her şeyi yapabileceği" ve Anayasa düzeni içinde hiçbir kontrol organına bağlı olmadığı tezini hep bu aritmetik demokrasi anlayışından çıkarmıştır. Buna karşılık da, kitleyi tatmin etme yoluna başvurmuştur. 1954 seçiminde daha da başarılı kazançlar sağlamıştır. Çoğunluk usulüne dayanan seçim sistemi, Türkiye'de oyların % 55'ini alan DP'ye Meclisin ¾'ünü sağlıyordu. % 45 alan muhalefet 1/3'e bile sahip olamıyordu. Nispi temsil felsefesine, muhalefet, bu olaydan sonra sarılmıştır. Bu dönemde sınırlı çok partili rejim bakımından, Türk Ceza Kanununda yeni değişmeler yapılmıştır. Aşırı sol 141, 142., aşırı sağ da 163. maddeyle yasaklanmıştır. Bu sefer, TBMM'nde iktidarı DP, muhalefeti de CHP temsil etmiş ve tadiller oy birliğiyle kabul edilmiştir.

74- Az gelişmiş sosyal yapılarda, aydın kitleyi ve yeni terimle "zinde kuvvetleri" ihmal ederek, küçümseyerek, sadece çoğunluğun ağırlığı ile hükûmet etme prensibi hiçbir zaman, olumlu bir sonuca varmamıştır. Bu denli sosyal yapılarda, çoğunluğun karşı ağırlığı, seçkinlerin gücü olmaktadır. Ve bu dengeyi kurmak gerekir. DP, ekonomik politikasının sonuçlarını eleştiren tüm siyasî kuvvetleri, hürriyetleri gittikçe daha fazla kısararak, felce uğratma yoluna gitmiştir. 1946'daki ruhunu kaybetmiş, vaadlerini tutmamış, muhafazakâr sele kapılarak kendi sonunu hazırlama yolunu seçmiştir. O zaman "gayrı meşru", antidemokratik sayılmış ve

kendisine karşı ihtilâl hakkı kullanılmıştır. Muhafazakârlığı elde etme hesaplarını ehliyetle bilen DP, ihtilâl koşullarını küçümsemiştir. 27 Mayıs 1960 hareketinin şiddetli tepkisiyle de yıkılmıştır.

1960 - 1961: İhtilâl parantezi

75- 27 Mayıs 1960 hareketi, bir gün sonra yayınlanan Bildiri’de, dayandığı ana fikri açıklamıştır: “Devlet, hukuk, adalet, ahlâk amme menfaati ve amme hizmeti fikrini temsil etmesi ve âmm haklarını koruması gereken siyasî kudret, mateessüf aylardan, hattâ senelerden beri bu mâhiyetini kaybetmiş, şahsî nüfuz ve ihtiraslarla zümre menfaatini temsil eden maddî bir kuvvet haline gelmiştir.” Hükûmetse, “sosyal bir müessese olmaktan çıkarak, şahsî bir nüfuz ve ihtiras âleti haline” getirilmiştir. Oysa, “Bir hükûmetin meşruiyeti sadece menşesinde, yâni iktidara gelişinde değil, iktidarda da, kendisini bu mevkie getiren Anayasaya riyeti ve millet efkârı, ordu, kaza ve ilim müesseseleri gibi müesseselerle işbirliği yaparak, hukuk nizamı içinde yaşaması ile ve devamı ile mümkündür. Halbuki Hükûmet ve siyasî iktidar bir taraftan Anayasaya tamamen aykırı kanunlar çıkarmış ve bunlara dayanmak suretiyle Anayasayı ihlâl etmiştir.” Bu nedenledir ki “Devlet müesseselerini, içtimâî müesseseleri, siyasî kudreti ve meşrû hükûmeti yeniden kurmak mecburiyeti hâsıl olmuştur.”

76- Bu tezlerin ışığı altında, başlayan ihtilâlcî dönemin iki organı olmuştur: Millî Birlik Komitesi ve Kurucu Meclis. Millî Birlik Komitesi ihtilâlcî hareketin ilk günlerinden, Kurucu Meclis’in toplandığı tarihe değin (6 Ocak 1961) tek olarak iş başında kalmıştır. Bu tarihten itibaren de, Kurucu Meclis dönemi başlamıştır ve TBMM toplanıncaya kadar devam etmiştir.

77- Millî Birlik Komitesi (MBK), 28 Mayıs Bildirisiyle işe başlamış, 1924 Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nu değiştiren bir kanunla hukukîlik kazanmıştır (1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nun bazı hükümlerinin kaldırılması ve bazı hükümlerinin değiştirilmesi hakkında kanun - 12 Haziran 1960). Bu kanuna göre, Komite: En kısa zamanda genel seçimleri yaparak, TBMM’ye iktidarı devredeceği tarihe kadar, “Türk milleti adına hakimiyet hakkını” kullanan ve TBMM’nin Anayasa’ya göre “sahip olduğu bütün hak ve yetkiler”in devredilmiş olduğu bir ihtilâl müessesesidir. Yasama yetkisini “doğrudan doğruya” kullanır. Yürütme yetkisini de Bakanlar Kurulu eliyle (dolaylı olarak) kullanır. Bakanlar Kurulu, MBK tarafından her vakit denetlenebilir ve görevinden affedilebilir. Kurul Devlet Başkanı tarafından “tâyin” Komitece “tasvip” edildikten sonra, işe başlar. MBK’nın yargı organı üzerindeki kontrol yetkisi de dolaylıdır. Yargı organı tarafsızdır, yargı hakkını, bağımsız mahkemeler, millet adına ve “kanun sınırları içinde” kullanılır. Kanunu da, M.B.K.’nın yaptığını unutmamak gerekir.

78- M.B.K., görüldüğü gibi, 38 kişilik askerî bir gruptur. Ordunun iktidara el-koyuşunun ifadesidir.

a- Türkiye'nin yakın tarihinde ilk kez rastlanılan bu organın özelliği, önce Geçici Kanun'un 1. maddesinde görülür. Kendisi Türk milleti adına "hâkimiyet hakkını kullanacak", daha sonra yeni TBMM'ye "iktidarı devredecek"tir. Hâkimiyetle iktidar aynı şeyler olmadığına göre sözü geçen maddede bir çeşitlilik olmuştur. Nitekim, durum, 1961 Anayasası'nda daha açık ve doğru olarak ele alınmıştır.

b- İkinci özellik, M.B.K.'nin asıl anlamıyla bir ihtilâl organı olup olmadığıdır. Tarih, gerçek yargıyı verecektir."³⁷

Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, iktidar değişikliğini ve DP'nin iktidara gelişini şu tespit ve değerlendirme ile açıklar:

"DP iktidarı, bir yandan CHP iktidarının özellikle ekonomi alanındaki statü-koculuk ve durgunluk politikasına karşı, halk yığınlarına dönük bir kalkınma sloganı, öbür yandan da, evvelce aydınlara uygulanmış olan hürriyetsizlik ve baskıya karşı bir tepki görünümü ile ortaya çıktı.

1. İktidar Değişmesinin Doğurduğu Coşkunluğun Nedeni

DP, hem halk yığınları kanadından, hem de başlangıçta, aydınlar kanadından büyük destek gördü. Öyle ki, 1950'nin 14 Mayıs'ında yapılan seçimlerde, Halk Partisi'nin yıkılıp, Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi, memlekette Abdülhamit'in 1908'de "Hürriyeti ilân" ederek, tam 33 yıl rafa kaldırmış olduğu Kanunu Esasîyi (Anayasa'yı) yürürlüğe koyduğu günlerin coşkun havasını estirdi: Herkes birbirini kutluyor, sokakta rastlaşan ahabplar kucaklaşıp öpüşüyor, bütün kasaba ve köylerde davullu zurnalı bayram yapılıyor, horon tepiliyordu. Sanki bir halk savaşı sonunda, memleket düşman salgınından kurtarılmıştı. Esen ve estirilen hava buydu.

Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, Demokrat Parti'nin 1946-1950 muhalefet yıllarında, Türkiye'nin birçok yerinde iktidar temsilcileri ve idareciler tarafından —çoğu zaman merkezin uygun görmesi şöyle dursun, haberi bile olmadan ve sırf CHP iktidarına hoş görünmek ve yükselmek hırsı ile— Demokrat Parti mensuplarına karşı sürdürülen gereksiz, hatta haksız baskılar ve buna karşı Ankara'da DP kongresinde ilân olunan "husumet andı" idi. "Düşmanlık yemini" demek olan bu "And", ülkeyi iki düşman kamp arasında sürüp giden bir tür savaş meydanı durumuna getirmişti. 1950 seçimlerini DP büyük bir çoğunlukla kazanınca, her yerde görülen coşup taşmalar ve birçok yerdeki düşmanca taşkınlıklar, halkta CHP'li'lere karşı yaratılan bu düşmanlık duygularının etkisiyle olmuştu."³⁸

37 Tarık Zafer Tunaya: *Siyasî Müesseseler ve Anayasa Hukuku*, İstanbul, 1966, 237-249. ss.

38 Hıfzı Veldet Velidedeoğlu: *Türkiye'de Üç Devir. I.C.: Eleştiriler-Uyarılar* İstanbul, 1972, 149. s.

Gazeteci yazar, 2 ve 3 üncü dönem İstanbul Milletvekili Tekin Erer ise, DP'nin 1950'de iktidar olması ile ilgili olarak şunları yazar:

"Atatürk'ün 'Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir' vecizesi ilk defa bu mecliste gerçekleşmiş oluyordu. Şu andan itibaren halk, serbest oyları ile, bilfiil hâkimiyetini eline almıştı. Demokrasi zafere ulaşmış bulunuyordu. Bu zaferde en büyük şeref hissesi, milleti bu istikamete sevkeden, beş yıl gecesini gündüzünü bu davaya hasreden Demokrat Parti liderlerine aitti. Halk, bu liderleri her gördüğü yerde alkışlıyor ve çılgınca seviyordu. Çünkü millet, söz sahibi olmasını bu liderlerin cesaretlerine ve gayretlerine borçlu idi."³⁹

Akademisyen Suavi Tuncay, Demokrat Parti dönemine ait değerlendirmesini şu şekilde ifade eder:

"1950-1960 dönemine damgasını vuran Demokrat Parti'nin gerek ekonomik, gerekse siyaset anlayışı, parti içi demokrasi olgusu açısından oldukça önem taşımaktadır.

Demokrasinin gelişmesi, refah düzeyinin artırılması ve genel oy prensibinin uygulanmasıyla geniş kitlelerin benimsediği bir rejim olma sonucunu doğurduğu dikkate alındığında Demokrat Parti'nin ekonomik ve siyasî anlayışının Türkiye demokrasisi açısından önemli bir yeri vardır."⁴⁰

Siyaset bilimci Prof. Dr. Taner Timur, Demokrat Parti'nin kuruluşu ile Türkiye'de çok partili hayata geçişi aşağıdaki şekilde değerlendirir:

"7 Ocak 1946'da DP, Dörtlülük Takrir'in sahipleri tarafından resmen kuruluyordu. Hukukî formalitenin tamamlanmasından önce, Bayar, parti programını bizzat İnönü'ye götürmüştü. İnönü'nün soruları üzerine laiklik, eğitim ve dış politika konularında güvence vermiş ve gerekli onayı almıştır...

Bütün bunlar göstermektedir ki DP, Millî Şef'in hoşgörüsü, izni ve desteğiyle adım adım kurulmuştur. Bunun içinde 1944 ve 1945'lerden itibaren özel olarak Celâl Bayar uygun görülmüş ve çeşitli şekillerde teşvik edilmiştir. Bu teşvik biçimleri, bazen haber yollama gibi kapalı, bazen de Ulus'a bu konuda başyazı yazdırma gibi açık şekillerde olmuştur. Bu yüzdendir ki, gelişimi dikkatle izleyen kamuoyunda bu konuda kuşkular doğmuş ve DP'nin de Serbest Fırka gibi bir dansıklı dövüş, bir 'muvazaa partisi' olduğu izlenimi uyanmıştır. Gerçekten bu kuşku, zaman zaman çok sertleşen siyasî kavgalar vermesine rağmen, DP'nin bütün muhalefet yılları boyunca devam etmiştir. O kadar ki, bizzat Celâl Bayar, iktida-

39 Tekin Erer: *Türkiye'de Parti Kavgaları*. İstanbul, 1963, 270-271. ss.

40 Suavi Tuncay: "Türkiye'de Parti İçi Demokrasinin Gelişimi ve Bu Gelişimi Engelleyen Faktörler". *Yeni Türkiye*, 4, 23-24 (II), Eylül-Aralık 1998, 984. s.

ra gelmeden birkaç gün önce yaptığı bir seçim konuşmasında dahi muvazaa suçlamalarını ‘son defa’ olarak reddetmek gereğini duymuştur.

Bu sözlerden, elbette DP’yi İnönü-Bayar anlaşmasının ürünü olarak gördüğümüz anlaşılmalıdır. O dönemin sosyoekonomik ortamı ve toplumsal güçleri tahlil edilmeden DP hareketini anlama olanağı yoktur. Siyasal partiler kişileri değil, toplumsal sınıf ve eğilimleri temsil ederler. Siyasal liderler de kendi aralarındaki ilişkilerde, hem çeşitli toplumsal güçlerin ilişkilerini sembolleştirirler hem de kişisel nitelikleri ölçüsünde bunu bir dereceye kadar etkilerler. Bu bakımdan, DP’nin kuruluş koşulları ve bunun kişisel yönleri üzerinde durmak, sorunun temelden ele alınmasına ancak bir giriş niteliğindedir.

Gerçekten DP’yi doğuran toplumsal gelişim nasıl olmuştur? Türkiye’de çok partili hayata geçiş, Türk siyasal sisteminde neyi değiştirmiştir ve neyi değiştirememiştir? Kısaca, kavgası halen de bitmemiş olan ‘Türk Demokrasi’sinin kuruluş özellikleri neler olmuştur?

DP, Atatürk döneminde belli bir istikrara kavuşmuş olan toplumsal düzenimizin, İkinci Dünya Savaşı’nda izlenen politika sonucu geçirdiği gelişimin bir ürünüdür.

Tek parti döneminde, Türkiye’de siyasal iktidarın toplumsal tabanı asker-sivil bürokrasisi ile iktisaden egemen sınıfların ortaklığına dayanıyordu. Temeli Ulusal Kurtuluş Savaşımızın Müdafayı-Hukuk Cemiyetleri’nde, Kuvayı Millîye müfrezelerinde ve kongrelerde atılan bu koalisyona, zaferden sonra gayrimüslim burjuvazinin yerini almaya aday büyük kent burjuvazisi de katılmıştı. CHP kurulduktan sonra, tek parti rejimi ve bu rejime özgü bir seçim sistemiyle, bu koalisyon büyük çatışmalara meydan vermeden ülkeyi yönetmişti. Gerek dünya bunalımı gibi uluslararası etkilerden gerekse iktisadî kalkınma zorunluluklarından doğan bazı çatışmalar kısa süreli oluyor, yeni uzlaşmalara yol açıyordu.

İktidar bir koalisyona dayanıyordu; fakat bu koalisyonun Anadolu eşrafı kanadı, daha çok kapitalizm öncesi işletme biçimlerinin ve kültür değerlerinin temsilcisi olarak bürokrat zümre karşısında biraz ezikti. Çünkü bu zümre, sanayi devrimini sonuna kadar götürememiş bir ülkede, eşrafın tam benimsemediği ‘uygarlık savaşı’nın yürütücüsü durumundaydı. Eşraf, bu zümrenin kendi çıkarlarına dokunan girişimlerini önlemek gücüne çoğu kez sahipse de, kendi iktidarın fiili efendisi olarak görmekten uzaktı. Bu ‘kravatlı’ zümreyi her zaman sevmese bile, çoğu zaman sayıyordu.

İkinci Dünya Savaşı ve bu savaş süresince Türkiye’de izlenen iktisat politikası toplumsal dengeyi sarsıcı sonuçlar yarattı. Bu politikanın temel çelişkisi, enflasyonist girişimlerle baskıcı ve kontrolcü önlemleri bir arada yürütme çabasından doğmuştur. Gerçekten, bu dönemde bir yandan enflasyonist bir politika izle-

nirken, öte yandan da bu politikanın doğal sonuçları olan fiyat artışları baskı ve zabıta yöntemleriyle önlemek istenmiştir. 1940 başında yürürlüğe konulan Millî Korunma Kanunu da bu politikanın temel dayanağını oluşturuyordu.

Türkiye’de bütün savaş boyunca iktisadî hayatı altüst eden enflasyon, esas olarak büyük bir ordu beslemek zorunda kalan devletin malî ihtiyaçlarından kaynak alıyordu. Bu ihtiyaçları normal vergi gelirleriyle karşılayamayan Hazine, devamlı olarak Merkez Bankası emisyonlarına başvurmuştur. Özellikle Toprak Mahsulleri Ofisi’nin geniş çaptaki akımlarının Hazine kefaletini haiz bonolarla karşılanması tedavüldeki para hacmini geniş ölçüde artırmıştır. Gerçekten, 1938 ile 1944 yılları arasında Türkiye’de para arzı 219 milyon liradan 995 milyon liraya çıkmıştır. Bu artışın rezervi olarak da İngiltere’den 1939’da altın-kredi şeklinde sağlanan 15 milyon sterlin değerindeki kredi kullanılmıştır. Ancak gerçek bir üretim artışına denk gelmeyen bu para arzı artışı, kısa zamanda fiyatlar üzerinde büyük bir baskı yaratmıştır. Hükümet, bu baskıyı Millî Korunma Kanunu’nun zabıta önlemleriyle bastırmaya çalışmıştır. Bu da, doğal olarak bazı malları piyasadan kaçırmış ve geniş bir karaborsaya neden olmuştur. Böylece, 1942’ye kadar uygulanan fiyat kontrolü, artık yürütülemez hale gelmiş ve Refik Saydam’ın ölümüyle iktidara gelen Saraçoğlu hükümeti fiyatları serbest bırakmıştır. Nitekim, Başbakan Saraçoğlu, bu politikayı Meclis’te savunurken ‘...Memleket dahilinde, resmî fiyatlarla bazı malları bulmak imkânsız bir hale geldi ve memleket dahilinde koskoca bir kara Pazar yerleşti’ demiştir.

Fiyatların serbest bırakılması baş döndürücü fiyat artışlarına yol açmış ve bunlar, Saracoğlu’nun deyiimiyle, ‘kara Pazar fiyatlarını da geride bırakmıştır.’ Sonuç olarak da 1938’de 100, 1939’da 101 olan genel fiyat endeksi 1944’te 459’a çıkmıştır.

Bu gelişim, bir yandan ücretli kategorileri ezerken, öte yandan spekülâtif kazançları kamçılarmış ve kalabalık bir ‘savaş zenginleri’ zümresi yaratmıştır. Gerçekten, o dönemin gazeteleri ve tutanak dergileri incelenirse, başta İnönü olmak üzere ülkenin yüksek yöneticilerinin dahi sık sık bu ‘vurguncular’dan şikâyet ettikleri görülür. Yöneticiler, sadece şikâyetle de kalmamışlar; Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi gibi olağanüstü vergilerle bu haksız kazançları, esasen büyük bir ihtiyaç içinde kıvranan Hazine’ye aktarma yollarını da aramışlardır. Ancak bu önlemler bekleneni vermediği gibi, iktisaden güçlü sınıfları ürkütmüş ve iktidar partisinden soğutmuştur. Hatta Varlık Vergisi gibi daha çok Müslüman olmayan burjuvaziye uygulanan ve uygulanış biçimiyle de ‘millî’ burjuvazi lehine sonuçlar doğuran bir vergi bile, aslında bütün iş çevrelerini tedirgin etmiştir. Çünkü Türk-Müslüman iş çevrelerinde de, ‘böyle uygulamalar yarın bize de yönelmez mi?’ şeklinde bir kuşku yaratmıştır.

Bütün bu gelişmeler, CHP'yi kitlelerden uzaklaştırmış ve onu bürokratik bir kuruluş haline getirmiştir. İktidar partisi vergi politikası ve baskı yöntemleriyle yoksul kitleleri kendisinden zaten soğutmuştu. Egemen sınıflardan da kopunca, toplumsal açıdan boşlukta kalmıştır.

CHP bu enflasyonist ortam içinde memur zümresini bile gereği gibi koruyamamıştır. Diğer ücretli kategorilerden farklı olarak, memurlara aynı yardım, ucuz satış, maaşlara zam gibi kolaylıklar sağlamışsa da, memurları memnun edemediği gibi, halkı da memurdan büsbütün soğutmuştur. İşte DP, savaş yıllarının bu huzursuz ortamında, çeşitli toplumsal sınıf ve zümrelerin ortak tepkilerinin eseridir.

Savaş sonunda, gerek iktisaden egemen sınıflar gerekse yoksul halk kitleleri ve geniş bir aydın zümre CHP'ye karşı kesin bir tutum içinde bulunuyorlardı. Uluslararası planda demokratik rejimler büyük bir saygınlık sağlamıştı ve Türkiye'de 'demokrasi' sözcüğü sihirli bir formül halinde dudaklarda dolaşıyordu. Demokrasi demek tek parti, tek şef sistemine 'artık yeter!' diyebilmektir ve bunu söyleyecek bir örgütün işareti bekleniyordu.

CHP ise egemen sınıflardan, servetlerini ancak parti ve devlet yardımıyla sağlamış, korumuş ve geliştirmiş bir kesimi saflarında tutabilmişti. Ancak bunlar sadece halk nezdinde değil, iş çevrelerinde bile sürükleyici bir güce sahip olmaktan çıkmışlardı. Hatta o dönemle ilgili anılardan anlaşıldığına göre, bizzat kendi partileri içinde dahi sempatik değildirler. Bu yüzden CHP, o dönemde millet çoğunluğuna bürokratik bir baskı aracı gibi görünüyordu.

CHP'ye bu görünümü veren, özellikle yoksul halk kitlelerinin desteğinden mahrum oluşudur. Yoksa egemen sınıfların bütünüyle DP'yi savunduklarını ileri sürmek güçtür. ÇTK [Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu] bile hemen uygulanabilecek bir kanun olmaktan çok, toprak ağalarının başlarının üstünde bir Demokles kılıcı olma niteliğindedir. Yani siyasî bir silahtır. Yarattığı genel huzursuzluk buradan doğmuştur.

Özetlersek, savaş sonunda CHP, varlıklı sınıfların bir kesimiyle bir baskı aracı niteliğine dönüşmüş idarî mekanizmasının temsilcisi durumunda kalmıştı... İşte CHP yöneticileri böyle bir ortamda bir muhalefet partisi kurdurmak kararını vermişlerdir. Burada, Atatürk'ün karizmasına sahip olmayan Millî Şef'in uzlaşmacı ve dengeci kişiliğini de gözden uzak tutmamak gerekir.

DP'nin tek parti döneminde kurulup daha sonra serbest seçimlerle iktidara gelmesi, birçoğu tarafından 'beyaz devrim', 'kansız ihtilâl' gibi iddialı sözcüklerle sıfatlandırılmıştır. Aslında, toplumsal süreç açısından devrimlere özgü bir kopuş değil, belki de bir devamlılık söz konusudur. Öyle sanıyorum ki, CHP'yi çok partili hayata iten en önemli etken, memur zümresini ve liberal aydınların desteğini kaybetmesi olmuştur. Bunda da, hem savaş enflasyonunun yarattığı çeşitli sıkıntıların hem de bu zümrelerin uluslar arası fikir akımlarına ve özgürlüğe en duyarlı zümreler oluşunun büyük rolü olmuştur. Milli Şef en güçlü desteğini de kaybettiğini hissedince, yakın geçmişin deneyimlerine dönmüş, Serbest Fırka hareketini anımsamış ve bu denemeyi günün koşullarına uygun bir biçimde yeniden canlandırma çabasına girişmiştir. Bunun için de, Atatürk'ün son başbakanı Celâl Bayar uygun görülmüştür.

Savaş yıllarında uygulanan politika toplumun çeşitli kesimlerinde bir muhalefet ortamı yaratmakla beraber, bir muhalefet partisi girişimi bizzat yönetici zümrenin teşvikiyle, yine yönetici zümre içinden gelmiştir. Bu suretle Türkiye'de otoriter rejim, bir yandan iç huzursuzluğa, diğer yandan da uluslararası gelişmelere bir 'güdümlü demokrasi' ile yanıt vermeye çalışmıştır.⁴¹

IX., X., XI. dönem Manisa Milletvekili olan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Çalışma, İşletmeler ve Sanayi Bakanlığı görevlerinde bulunan Samet Ağaoğlu, Demokrat Parti'nin kuruluşu ile ilgili olarak der ki:

"Demokrat Parti'yi kuran yönetici kadro ve bürokrasi, kurduran halktır.

Demokrat Parti'nin ideali en azından, mücadeleye atıldığı dönemde memleketin ve halkın içinde bulunduğu maddî ve mânevî şartlarda, ekonominin ve toplumun ulaşmış bulunduğu merhalede halkı zulümden kurtarmak, yoksulluktan, çaresizlikten ve meskenetten çekip sıyırmak, millet olarak gerçek demokrasinin uygulanabileceği toplum yapısını yaratmak yolunda girişilebilecek hareketin öncüsü olmak emeli idi.

1946-1950 arası Demokrat Parti'nin yükselmesinde birinci devreyi teşkil eder. Bu devrede Parti önce kuruluşunu şekil olarak tamamlamış, Millet Meclisi'nde mânen kuvvetli bir Grupla yer almış, memleketin her yanında ta köylere kadar ocak, bucak, ilçe ve il teşkilâtlarını yapmıştır. Bu maddî taazzuvun yanın-

41. Taner Timur: *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*. 3. bs., yay.: İmge Yayınevi. Ankara, 2003, 20-33. ss.

da halkın, istekleri, hasretleri, acılarıyla kucaklaşarak mânevî teşkilâtlanmasını da tamamlamış, millet ve devleti yönetme kuvvetini kazanmıştır.

Demokrat Parti'nin yükselmesinde ikinci sebep Halk Partisi iktidarının çeşitli baskılarıdır. Bu baskılar Demokrat Partiyi her gün biraz daha mazlum, iktidarı biraz daha zalim göstermiş, halk zalimin yanından uzaklaşarak mazlunun yanında yer almıştır.

Demokrat Parti'nin yükselme sebeplerinin üçüncüsü parti yöneticileriyle grubunun en zor şartlar karşısında bile cesaretlerini kayıp etmemeleri, her türlü tehdide karşı dimdik durmuş olmalarıdır.

Yükselişinin dördüncü ana sebebi de parti yöneticilerinin gösterdikleri büyük siyasî elâstikiyet ve suplektir. Bu yöneticiler tehditlerden, baskılardan korkmadıkları gibi muvazaa isnatlarından da ürkmemişler, nerede şiddetle, nerede yumuşaklıkla hareket edileceğini iyi hesaplamışlardır.

Demokrat Parti'nin 1946 -1950 arası yükselme sebeplerinden beşincisini siyaset arenasının muhalefet cephesinde yepyeni insanların yer alması teşkil eder.

Demokrat Parti'nin 1945-1950 arası yükseliş sebeplerinin bu bakımdan biri de Parti Meclis Grubunun, kendi içindeki kavgalara rağmen, Meclis'te Halk Partisi grubuna karşı tam bir beraberlikle yürüttüğü çetin mücadeledir.

Yine Demokrat Parti'nin yükseliş sebepleri arasında iller teşkilâtı yönetenlerinin halkla devamlı temasları, halkın arzu ve hasretlerini tam bir açıklıkla meydana koymaları, halkın cesaretini ayakta tutmak için gösterdikleri gayret büyük bir yer tutuyor.

Demokrat Parti'nin yükselmesinde altıncı sebep bu parti sorumlularının ve milletvekillerinin gece gündüz, yaz kış, en zor şartlar altında halkla durmadan temas halinde bulunmaları, haksızlık ve baskı yapılan en uzak köşelere koşmalarıdır.⁴²

X., 4. ve 5. dönem Kocaeli Milletvekili, Kurucu Meclis Cumhuriyet Halk Partisi Temsilcisi, Dışişleri Bakanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı görevlerinde bulunan CHP'nin duayenlerinden Prof. Dr. Turan Güneş, 20 Aralık 1961

42 Samet Ağaoğlu: *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri-Bir soru. İstanbul, 1972, 51, 56, 76-82. ss.*

tarıhli Yön Dergisi'nde yayımlanan "CHP Halktan Nasıl Uzaklaştı?" başlıklı makalesinde, tek parti döneminin siyasî hayatını şöyle yorumlar:

"...tek parti döneminin siyasal hayatı hemen hemen dar bir kesimden halk toplulukları, yönetime fiilen katılma şöyle dursun tam tersine -ve en önemli olan nokta budur- siyasal, hatta genel olarak toplumsal yaşamın dışında kaldıkları izlenimine kapılmışlardır.

Türkiye 1946 yılına kadar toplumsal yaşam bakımından da, ekonomik bakımdan da bazı önemli gelişmeler göstermiş olan bir ülkedir. Tek parti döneminde yeni bir kuşak yetişmiş, ülke batıya açılmaya, yavaş yavaş toplumun yapısında değişiklikler olmaya başlamıştır. Kurtuluş Savaşını başarıya ulaştırmış olan genç devrimciler kadrosu, diğer bir deyimle CHP'nin üst kademeleri, yaşlanmışlar ve tutucu bir ruh sahibi olmuşlardır. Tek parti döneminde bir kadro potansiyeli olarak değer anılamlandırılan parlamento da bu ihtiyarlamaya marûz kalmıştır.

Yeni yetişen kuşaklar ise, ne siyasal kadro içinde yer alabilmişler, ne de halka inebilen yeni bir harekete katılabilmişlerdir. Kendilerinin toplum üzerinde etkilerini sağlayabilecek tek yol, devlet örgütü veya bürokrasi olmuştur. Bu bakımdan yeni yetişen aydınlar da bürokratik ve kitleden uzak bir anlayış içinde kalmışlardır.

CHP'nin taşra örgütü bakımından da bir yaşlanma ve kasabanın yeni yapısında uyumsuzluk gözlenmiştir. Bir defa çeyrek yüzyıllık ekonomik gelişme ve İkinci Dünya Savaşının enflasyonu, yeni mahalli eşraf adayları doğurmuştur; fakat bunlar yerel etkilerini ve kendi kişiliklerini toplum içinde değerlendirecek siyasal mevkilere (?) sahip olmak olanağına kavuşamamışlardır. Diğer taraftan devrimlerin ve genel toplum gelişmesinin sağladığı hava içinde, kitleler yerel eşrafa da daha az dayanabilir duruma gelmişlerdir.

Sözünü ettiğim ekonomik gelişme, toplumun gelişmesi gibi özellikler bir yanlış anlamaya meydan vermemelidir. Burada söz konusu edilen cumhuriyetin ilk yıllarıyla karşılaştırmadır. Bu karşılaştırmamız bize verdiği sonuç, önemli bir atılımın başarıldığıdır. Fakat mutlak anlamında, Türkiye genellikle toplumsal yaşam bakımından iktisaden "geri kalmış bir ülke" olmakta devam etmiştir.

Türkiye çok partili hayata girerken, CHP'nin halkla bağlantısı çoktan kesilmiş bulunuyordu. Sonuç olarak, çok partili yaşama girmeye karar verdiğimiz dönemde Türkiye'nin siyasal ve sosyal yapısı şöyle görünüyordu:

"İktisaden geri kalmış bir ülke, var olan tek siyasal partinin, devrimlerini başarmak için örgütlendirdiği kesimler yaşlanmış ve toplumu çerçeveleyemez bir duruma gelmiş; partinin halkla ilişkisi oldukça kesilmiş ve halkın gözünde bir çeşit "devlet aristokrasisi" izlenimini bırakır duruma gelmiştir..."⁴³

43 Turan Güneş: "CHP Halktan Nasıl Uzaklaştı". *Türk Demokrasisinin Analizi*. haz.: Hürşit Güneş. Ankara, 1996, 76-80. ss.

Prof. Dr. Turan Güneş, 10 Ocak 1962 tarihli **Yön Dergisi**'nde yayınlanmış makalesinde de, DP'nin ortaya çıkışını ve iktidara gelişini şöyle değerlendirir:

"...Demokrat Partiyi, bir partiden çok bir 'olay' olarak görmek daha yerinde olacaktır. Bu siyasal oluşumun başındakiler kim olursa olsun, hatta hangi fikirleri temsil ederlerse etsinler, DP sadece, bir 'kitlenin isyanı' olayı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kitle isyanı nedendir? Bunu ciddi bir incelemeye tabi tutmak gerekmektedir. Ben burada sadece genel nedenlerden bahsetmek ve bunları açık tartışmaya sunmak istiyorum.

Birinci neden, kuşkusuz, Türkiye'nin bir 'iktisaden geri kalmış ülke' oluşudur. Genel olarak kadere razı, tevekkül içinde yaşadığı sanılan kitleler, kendilerine bazı haklar tanındığında birden bire davacı ve talepçi duruma gelmektedirler. Türkiye'de işçilerin sendika özgürlüğüne kavuşur kavuşmaz hızla örgütlendikleri bilinen bir olgudur.

Kendilerine oy hakkı tanınınca kitleler, büyük bir hızla, devletten çok şey talep eder olmuşlardır. Ucuz yaşam, fazla gelir; bütün unsurlarıyla refah, derhal yerine getirilmesi gereken gereksinimler haline gelmiştir. Önemli nokta, bütün bunların oy hakkı aracılığıyla devletten istenmesidir.

CHP'nin Kabahati

İkinci bir neden, ... CHP'nin yapısı olmuştur. Bir memur ve eşraf örgütlenmesi biçiminde görünen parti karşısında, kitleler siyasal ve toplumsal yaşamın dışında kalışlarını özellikle bu partiden bilmişlerdir, DP'li kitlelerin hızla büyümesi ve CHP'nin karşısında bir husumet (düşman) cephesi gibi dikilmesi karşısında, bir kısım CHP'liler 'Hasolar', 'Memolar' veya 'baldırı çıplaklar' diye adlandırılmışlardır. Bu ise fakir sınıflarda, CHP düşmanlığını daha da güçlendirmiştir. Demokrat Parti liderleri de, bu temel tepkiyi sonuna kadar kullanmışlardır. 'Ey kasketli, kasketli' diye şiirler yazılmış, DP'nin kitlesel karakteri daha da belirli bir biçim almıştır.

Kurulu sosyal düzene veya CHP'ye karşı bu isyanın diğer bir nedeni de, belki devrimlerdir. Türk toplumunu bir İslâm cemaati olmaktan çıkarıp, batı uygarlığına soka devrimlerin bazı çevrelerde ciddi bir husumet uyandıracığı kesindi. Genel oy, bu husumeti açık bir duruma getirmiştir. Fakat kitleleri isyana itici güç olarak 'irtica' ı pek önemsemiyorum. On beş yıllık 'demokrasi devri', kitlelerin yalnız irtica ile harekete geçirilemeyeceğini göstermiştir. Eğer yanılmıyorsam, irtica Demokrat Parti'nin yayılmasından çok örgütlenmesinde rol oynamıştır.

DP'nin bu nedenlerle, CHP karşısında bir oluşum olarak gelişmesi, Türk siyasal tarihi bakımından müthiş bir yanlışlığın da kaynağını oluşturmuştur. CHP, kapsamı hiçbir zaman açıklıkla saptamamakla beraber, devrimci, batıcı ve devlet-

çi bir kuruluştu. Bu bakımdan kurumsal planda asıl büyük kitlelere hitap eden bir parti olması gerekirdi. Oysa dayandığı unsurlar bakımından bu özellik gerçekleşmemiştir. Bundan dolayı, kitleler CHP'nin bütünüyle aksi yönde gideceğini ilân eden bir partinin peşine takılmışlardır. DP daha başlangıçta, CHP'nin devletçi niteliğini ağır bir hücum baskısı altına almıştır. Gerçekte, her biri büyük kitleleri peşinden sürüklemeye yeter sayılması gereken Altıok vatandaşa, özgür olmasının ve fakirliğin kaynağı gibi gösterilmiştir.

Kitlelere İhanet

CHP'ye muhalefetin özellikle Toprak Kanunu görüşmeleri ile başladığı hatırlanacaktır. Bu daha başlangıçta DP liderlerince tutulan yönün nasıl kitle menfaatleri karşısında olduğunu göstermeliydi. Fakat 'kitlelerin isyanı' olayı, liderlerdeki fikir yapısını sonuna kadar örtmüştür.

DP'nin CHP'ye ters yönde bir kuruluş oluşu, kitlelerce yadırganmamış olması bir yana, örgütlenmesinde kendine büyük yararlar sağlamıştır. CHP'nin yirmi yedi yıllık devresinde oldukça disiplinli bir devlet düzeninde, kendilerine, yeterli miktarda olanak tanınmadığı inancında olan sınıflar, DP'de yer almışlardır. DP'nin devlet müdahalesini azaltacağı kanısıyla, cumhuriyet devrinde bir hayli çoğalmış olan sanayici ve tüccar da bu partiye girmiştir. Kasaba ve illerde, yine cumhuriyet idaresi devrinde gelişmiş olan yeni zenginler ve yeni esnaf, hem DP'nin iktisadî yönü, hem de bulundukları yerlerin hiyerarşisinde mevki kazanabilmek şansı bakımından yeni oluşuma katılmışlardır. CHP eşrafına karşı olan kitleler sonuç itibarıyla yeni eşrafi biçimlendiren bu zenginlere ve esnafa pek uzaklık duymamışlar, aksine, içlerinden çıkmış olmaları bakımından onları bir çeşit temsilci gibi görmüşlerdir. Devrimlere karşı olan, tutucu kesimler de, kendi emellerinin DP içinde gerçekleşebileceğini sanmışlardır.

Bunun yanında, CHP'deki kadro tikanıklığı mekanizmaya bir çeşit irsiyetin egemen oluşu, cumhuriyet yönetiminin yetiştirdiği dinamik, enerjik ve gelecek için iyi bir kadro oluşturan kuşakları da büyük ölçüde DP'ye kaçırmıştır.

Bütün bu sınıfların peşine takılan büyük kitlelerin doğrudukları sel karşısında CHP dayanamamıştır. Hatta büyük kitlenin yararına bir kuruluş olmak istediği halde kendisinin doğal seçmeni gibi görünenlerin bambaşka bir doğrultuya yönelmeleri ruhlarda ve gönüllerde bir açıklık doğurmuştur. 1950 seçimlerine, 'kitlelerin isyanı'ndaki gerçek nedenler anlaşılmadan girilmiş ve DP iktidarı gelmiştir. Büyük kitleler ise, bir politikacının dediği gibi, DP iktidarını '15 Mayıs sabahı çirkin kanlarını bile güzel yapacak bir mucize' olarak karşılamışlardır.⁴⁴

44 Turan Güneş: a.g.e., 85-88. ss.

Turan Güneş'in DP iktidarı hakkındaki değerlendirmesi ise şudur:

"14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidara gelen DP'nin gösterdiği ilk görünüm, kendisini bu yere iten güçler gibi, heterojen bir kuruluş görünümü olmuştur. Devlet düzeninin kendisine dar gelen çerçevesinden bıkmış işadamlardan, yüzyıllık sefaletin pençesinden kurtulmak için çırpınan köylüye kadar büyük seçmen kitlesinin oyları ile iktidara gelen DP grubunda bütün akımların temsilcilerini görmek olağandı. Bu haliyle DP belli bir siyaset sistemi veya fikir adamı olmaktan çok yalnızca bir isyan selinin bulanıklığından ibaret görünüyordu."⁴⁵

Ortaçağ Türk tarihi profesörü, X., XI. ve XII. Dönem Trabzon Milletvekili Osman Turan, Demokrat Parti'nin iktidar olmasını, **'Türkiye'de Siyasî Buhra-
nın Kaynakları'** adlı eserinde değerlendirirken der ki:

"Türkiye'de demokratik idarenin başlaması ve millî iradenin tecellisiyle, ilk defa olarak, hakiki manâsıyla büyük bir inkılâp vuku bulmuş. Bu sayede Türk milleti geniş bir nefes almış ve uzun müddet bir bayram havası yaşamıştır. Bu durum Avrupa'dan gelen hiçbir yeniliğin bu derece milletçe benimsenmediğini ve ya millî bir hüviyet kazanmadığını gösterir. Gerçekten milletimiz demokrasi devrinde yalnız hürriyete ve kendi iktidarına kavuşmamış; onunla birlikte, başlayan iktisadî kalkınma hamlesiyle de yeni bir hayat ve medeniyet yoluna girdiğini anlamıştır. Nitekim demokratik hürriyetlerle birlikte girilen kalkınma, imar ve sanayileşme hamleleri bize cidden XIX'ncü asır Avrupası'nda sanayi inkılâbı ve kapitalizmle birlikte gerçekleşen büyük telakkileri hazırlatmıştır. Öyle ki, kalın bir zulmet perdesi altında kalan, kağıt sesinin hüznüne gömülen, açlık, hastalık ve sefalet içinde kıvranan Anadolu'da artık elektrik parıltıları ve motor sesi yayılmaya başlamış; yol, liman, baraj, fabrika ve şehirlerin inşasıyla Türkiye'nin çehresi değişmeye yüz tutmuş; istihsal ve istihlâk grafikleri sür'atle yükselmiş ve milletimizde bir canlılık ve hayatiyet hissedilmiştir".⁴⁶

Siyaset bilimci ve tarihçi Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Demokrat Parti'nin iktidar olması ile ilgili değerlendirmesinde aşağıdaki notu düşmüştür:

"14 Mayıs 1950, Türk demokrasi tarihinde bir 'dönüm noktası'dır. Yapılan genel seçimler Demokrat Parti'nin galibiyetiyle sonuçlanmıştır. Kayıtlı seçmen-
den % 88.88'inin oyunu kullandığı bu seçimlerde İsmet Paşa'nın liderliğinde Türk siyasî hayatına egemen olan CHP 27 yıllık iktidarını kaybedecekti. Demok-
rat Parti 408 milletvekili ile ezici bir çoğunlukla Meclis'e girecekti. Bu onlarca, 'Millî iradenin zaferiydi.' 'Ak devrimdi.'"⁴⁷

45 Turan Güneş: *a.g.e.*, 89. s.

46 Osman Turan: "Demokrasinin Zaferi". *Türkiye'de Siyasî Buhranın Kaynakları*. İstanbul, 1969, 85-87. ss.

47 Mim Kemal Öke-Erol Mütercimler: *a.g.e.*, 34. s.

Taner Timur, 14 Mayıs 1950 seçimlerini ve DP'nin iktidar olmasını şu şekilde ifade eder:

"14 Mayıs 1950 seçimleri, tam bir demokratik ortam içinde ve hiçbir itiraza yer vermeyecek şekilde yapıldı. Katılma oranının % 80'i aştığı bu seçimlerde, DP, oyların % 53,5'ini alarak Meclis'teki dört yüz seksen yedi üyelikten dört yüz sevizini kazanıyor; CHP ise ancak altmış dokuz milletvekili çıkarabiliyordu.

14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP, seçim sisteminin de yardımıyla ezici bir zafer sağlamış ve oyların % 53,5 ile sandalyelerin % 83'ünü kazanmıştır".⁴⁸

Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950 genel seçimleri ve DP'nin iktidara gelmesi ile ilgili bir başka değerlendirmede aşağıdaki görüşlere yer verilmiştir:

"14 Mayıs 1950'de bütün yurttaki genel seçimler yapıldı. Ertesi günü gazeteler seçimlerde kayda değer hiçbir olayın vuku bulmadığını, seçimlere katılma oranının çok yüksek olduğunu duyurdular. Gerçekten de seçmen, Cumhuriyet tarihinde ilk kez serbest ve dürüst bir seçimde oy kullanıyordu.

Seçim sonuçlarına göre: DP, seçime iştirak eden 7.916.091 kişinin 4.242.831'inin oyunu (yani %53,59) alarak 408 milletvekili çıkarırken, CHP 3.165.096 oy alarak (yani %39,98) sadece 69 milletvekili ile Meclise gidiyordu. Millet Partisi ise 240.209 oy ile (oyların % 3,03'ü) bir (1) milletvekili çıkarıyordu. Bağımsızlar da 267.955 oy karşılığı (% 3,4) 9 milletvekili kazandılar.

Her ne sebep olursa olsun demokratların bu seçimlerde elde ettiği başarı bir zaferdi. Cumhuriyet kuruluhi beri ilk defa yapılan serbest ve dürüst bir seçimle iktidar el değiştiriyordu. Bu sonuç bir yerde yine ilk defa milli iradenin de tam manasıyla ortaya çıkmasıydı. Bir yerde de vatandaşın CHP iktidarına karşı duyduğu hoşnutsuzluğun bir ifadesiydi. Bir yazara göre eğer bu seçimler bir iki yıl öncesinde yapılırsa idi, CHP belki elde ettiği sandalyelerin yarısını kazanamazdı. Bunun sebebi de bilhassa son iki hükümet döneminde CHP'nin gerçekleştirdiği liberal icraatlar ve ılımlı politikasının siyasî hayata kazandırılmasıydı.⁴⁹

DP'yi iktidar eden 1950 seçimleri sonrasında binlerce kişi DP'nin sevincine ortak oldu. 27 yıllık tek-parti, CHP egemenliği demokratik güç ile yıkılmıştı. Artık memlekette demokrasi vardı. Ama, demokrasi kavramından ne anlaşıldığı da şüpheliydi. Seçimlerin hemen sonrasında bir yazarın tespitlerine göre, bazı ilginç tepkiler olmuştu. Ankara Taceddin Camii'nde Cuma namazında bir vaiz, Türki-

⁴⁸ Taner Timur: *a.g.e.*, 125, 146. ss.

⁴⁹ Kemal Karpaz: *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul, 1997, 208. s.

ye'yi dinsiz Halk Partisi'nden kurtardığı için Allah'a şükrederken, Bursa yakınlarında bazı köylerde köylüler büyük mülkleri bölmeye başladılar ve ne yaptıkları sorulunca 'şimdi demokrasi var' diyorlardı. İstanbul'da bazı şoförler polislerin uyarılarına, emirlerine uymayı reddederken, parçalanmış İnönü portreleri duvarlarda duruyordu. Hatta sokaklarda seyyar satıcılar 'demokrat limonata' satmaya başladılar.⁵⁰

Yine de Cumhuriyetin ilk kansız ihtilâlini gerçekleştirenler 1945'ten sonra başlayan çok partili hayatın en büyük imtihanını CHP ile birlikte verdiler. Bu durum hiç şüphesiz Batı dünyası ile olan karşılıklı ilişkilerde güven veren bir husustu. Artık Türkiye'nin demokratik bir ülke olmadığını kimse iddia edemezdi.

.....

Türkiye'de 1950 seçimleriyle gerçekleşen iktidar devri, 1946-1950 arası verilen mücadelenin Batı tarzı bir demokratik nizamla kavuşmada en önemli dönüm noktasıydı".⁵¹

14 Mayıs 1950 seçimleri ve bu seçim sonrasında DP'nin iktidar olması, 'beyaz ihtilâl' olarak adlandırılmıştır.⁵²

DP'nin iktidara gelmesinden sonra Celâl Bayar Cumhurbaşkanı seçilmiş ve DP Genel Başkanlığı'ndan istifa etmiş ve siyaset geleneğimizde 'cumhurbaşkanının tarafsızlığı' geleneğinin doğmasına öncülük etmiştir. DP Genel Başkanlığı'na ise Adnan Menderes getirilmiş; Meclis Başkanlığına da Refik Koraltan seçilmiştir.⁵³

1954 GENEL SEÇİMİ ÖNCESİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Gazeteci yazar Tekin Erer, 1954 Genel Seçimi öncesini şöyle anlatır:

"26 Ocak 1954 günü Başvekil Adnan Menderes Serklidoryan kulübünde gazete sahip ve başyazarları ile yemekli bir basın toplantısı yapmıştı. Bu basın toplantısının hususî bir önemi vardı. Büyük gazeteler, başta Ahmet Emin Yalman ve Ali Naci Karacan olmak üzere, eğer sonradan neşriyat hayatına atılan bazı küçük gazeteler tasfiye edilirse ve neşir hürriyeti üzerindeki bazı arzuları yerine getirilirse kendisini her bakımdan destekleyeceklerini bildirmişlerdi. İşte bu basın toplantısı, Menderes onların bütün arzularını yerine getirdikten sonra yapılıyordu.

50 Bernard Lewis: *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. 2.bs., çev.: Metin Kırıatlı. Ankara, 1984, 317. s.

51 Ahmet Yeşil: *Türkiye'de Çok Partili Siyasî Hayata Geçiş*. 2.bs. Ankara, 2001, 158-162. ss.

52 Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci Adam, III (1950-1964)*. İstanbul, 1983, 15. s.

53 Sait Aşgın: *a.g.e.*, 47-48. ss.

Bu toplantıda Muğla DP müstakil mebusu Nadir Nadi, Burhan Felek, Falih Rıfkı, Reisicumhurun seyahati dolayısıyla Amerika'da bulunan Ahmet Emin Yalman'ın yerine Enis Tahsin Til, Ali Naci Karacan, Mithat Perin, Haldun Simavi, İzmir DP Mebusu Cihad Baban, Ethem İzzet Benice, Bursa DP Mebusu Ragıp Emeç, Kâzım Şinasi Dersan, M. Faruk Gürtunca ve DP İstanbul Mebusu ve parti müfettişi Dr. Mükerrerem Sarol bulunuyorlardı. Menderes basın mensupları ile yaptığı konuşmada şunları söylüyordu:

‘Neşir hürriyeti, demokratik rejimin temel teminatıdır. Neşir hürriyeti olmayan bir memlekette hiçbir hürriyet yok demektir. Yalnız neşir hürriyeti ile şeref ve haysiyetlere tecavüz, şantaj, yalan havadis yaymak, ammenin sulh ve sükûnunu bozmak fiillerini birbirine karıştırmamak lâzımdır. Biz, bir taraftan neşir hürriyetine daha geniş imkânlar hazırlamak, fakat diğer taraftan da bu ikinci kısımdaki suçları işleyenlerle de mücadele etmek azim ve kararındayız.

İşte, seçimler artık çok yaklaşmıştır. Milletın emanetini, millete tevdi etmek üzereyiz. Büyük milletimizin rey kararına en derin huzur içinde intizar etmekteyiz.’

Dört seneden beri iktidar ve muhalefet arasında kıyasıya bir mücadelenin cereyan etmiş olması, 1954 seçimlerinin çok şiddetli geçeceğini gösteriyordu. Hatta iki taraf arasında yer yer çarpışmaların olacağı da tahmin edilmekteydi. Seçimleri bu çetin mecradan çıkarmak ve dünyaya örnek olacak bir anlayış içinde gayretler sarfedilmesi gerekiyordu. İki taraftan da aklı başında politikacılar bu anlaşma zeminini yaratmak istiyorlardı. 29 Ocak 1954 günlü Ulus gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın'ın ‘Selâmete Çıkmanın Yolu’ başlıklı yazısında bu havanın yaratılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Yalçın bu makalesinde şunları yazıyordu.

‘Eğer vatani seviyorsak, muhalif ve muvafık bir araya gelip niçin anlaşamıyoruz? Ben mensup olduğum tarafın tamamen evliyalardan ve tarihî dünyalardan, ehliyeti ve hamiyeti inhisar altına almış müstesna şahsiyetlerden telâkki edip te, bütün kusur ve kabahati karşı tarafa yüklemek ister gibi konuşmuyorum. Bir bakıma da, böyle konuşmalar bizi bu hale getiriyor.

Bugün memlekette idare ve murakabe işlerini medeni surette paylaşmış bir iktidar ve muhalefet yoktur. Birbirini can düşmanı bilen iki zümre vardır. İşte, bu düşmanlığı gömmek ve bir daha dirilmeyecek surette üzerine taşlar yığmak lâzımdır. İş, o kadar kolay ki, niçin yapılamıyor diye şaşmamak kabil değildir. İktidara sorarsanız, kanun ve hak yolundadır. Muhalefete sorarsanız, kanun ve haktan başka bir şey istememekteler.

Yeni seçimlerin arifesindeyiz. Bizim şu anda iktidardan istediğimiz tek vazife vardır. Millete vekil seçmek hakkının samimî ve namuslu surette verildiğini

görmekten başka bir isteğimiz yoktur. Ama lafla, vaad suretiyle değil... Kalplere tam bir emniyet telkin edecek fiili delillerle bu seçimlerin kardeşçe başarılmasını istiyoruz.

Demokratlar dürüst ve namuslu bir seçim yapsınlar ve bu hususta kanaat telkini etsinler, bütün çirkin gürültüler nihayet bulur ve artık demokrasi dâvası da bu memlekette kat'i surette halledilmiş olur.'

Anlaşıyordu ki, Halk Partisi dürüst ve temiz bir seçim istiyordu. İktidar Başkanı, Yalçın'ın bu samimî arzusunu, makalenin yayınlanmasından kısa bir müddet sonra 11 Şubat 1954'te Demokrat Parti Meclis grubunda şu sözlerle cevaplandırdı:

'Bugünkü toplantımızda büyük seçimlerin 2 Mayıs 1954 Pazar günü yapılmasını kararlaştırmış bulunuyorsunuz.

Önümüzdeki seçimler dürüst, namuslu, her türlü şâibeden uzak olarak yapılacaktır. Muhalefetin, seçimlerin geciktirileceği, sonra yapılmamasına teşebbüs edileceği, yahut yapıldığı taktirde dürüst olmayacağı hakkındaki bütün isnatları yersiz ve haksızdır. Dürüst bir seçimin yapılabilmesi hususunda en ileri tedbir ve kararların alınması karşısında, bu neviden isnatların hepsi sıfıra düşer. Tahmin ediyorum ki, 1954 seçimleri neticesinde bir sürü asıl ve esastan mahrum isnatlar tarihe gömülecek, tahammüle ve siyasi müsamahaya daha geniş yer veren bir devrin nimetleri, bütün milletçe idrâk olunacaktır.'

.....

CHP Aydınlarla Güveniyordu

CHP'liler 1954 seçimlerinde iktidarı yüzde yüz alacaklarından emin bulunuyorlardı. Bilhassa İstanbul, İzmir, Ankara gibi aydın ve münevver şehirlerin, memleketin batı kısmının, tamamiyle Halk Partisini destekleyeceğini ümit ediyorlardı. Demokrat Partinin ancak geri bilinen Şark vilâyetlerinde kazanabileceklerini sanıyorlardı. Halk Parti dört yıl boyunca kendisini, aydın ve münevver insanların temsilcisi olarak takdim etmiş ve bilhassa Batı vilâyetlerinde taraftar toplamak için büyük emekler harcamıştı. 18 Şubat 1954'te yapılan İstanbul İl Kongresi'nde Kasım Gülek seçimler hakkında şu açıklamayı yapmıştı:

'- Önümüzdeki seçimlerde Cumhuriyet Halk Partisinin iktidara gelmesi mu-kadderdi. Vatandaş için Cumhuriyet Halk Partisini iktidara getirmek bir vatan borcudur. Maalesef iktidar partisi Cumhurbaşkanı Bayar'ın Amerika seyahatini kendi propagandasına âlet ediyor. Halbuki, Bayar, Demokrat Partinin değil bütün Türkiye'nin Cumhurbaşkanıdır...'

.....

CHP Kurultayı Olağanüstü Toplantısı

Halk Partisi seçimlerden önce bir kurultay toplantısı yaparak 1954 seçimlerine daha sağlam adımlarla girmek için, bütün teşkilâtın nabzını yoklamak, onlardan direktif almak ve icap eden direktifleri vermek ihtiyacını duymuştu. Kurultay 25 Şubat 1954'te Ankara'da Büyük Sinema'da açıldı. Kurultay Başkanlığına Şemsettin Günaltay seçildi. İkinci başkanlığa da İlhami Sancar ve Nüvit Yetkin getirildiler. Üç gün devam eden kurultay toplantısının açılışında İnönü şunları söyledi:

‘-Cumhuriyet Halk Partisinin Olağanüstü Kurultayının toplanması gerektiğine inanarak sizleri vazifeye çağırdım.

Siyasî hayatın nizamını, umumî efkârâ karşı açıktan verilen sözler koruyabilir. Bu gerçeği ihmal eden siyaset adamlarının tarih içindeki durumları daima ibret verici olmuştur.

.....

Biz seçimlere ciddî bir vazife hissi ile gireceğiz. Seçimi kazanarak milletimize hizmet imkânlarını bulmak için bütün ümitler sağlam olarak mevcuttur. Tetkiklerimiz ve tavsiyelerimiz ümitlerin kuvvetlendirilmesini sağlamaya yardım edecektir.’

Olağanüstü Kurultayın kapanması dolayısıyla da 27 Şubat 1954 günü CHP Genel Başkanı şu konuşmayı yapmıştı:

‘-Sayın delegeler, sevgili arkadaşlarım,

Cumhuriyet Halk Partisi, vatandaşın teveccühünü ve sağduyusunu, başka mesnet saydığını saygı ile ilân eder. Cumhuriyet Halk Partisi, demokrasiyi kesin olarak getiren parti olarak, Türk vatanında her çeşit kanun dışı siyasî hareketlerin hasmı olduğunu beyan eder. Vatanda kanun huzurunu korumak için sonuna kadar sebat edeceğiz. Umumî efkârın himayesini her haksız kuvveti yenecek vasıta biliyoruz. Olağanüstü Kurultay seçim beyannamesinin konularında değerli yollar gösterdi. Hiçbir sebeple oyalayıcı ve avlayıcı vaatlerde bulunmayacağız. Vatandaşın siyasî emniyet ve huzur meselelerini her halde ve kısa zamanda halledeceğiz.’

Adnan Menderes’in

1954 Yılı Bütçe Konuşması

1954 yılı bütçe müzakereleri 18 Şubatta Maliye Vekili Hasan Polatkan’ın uzun bir konuşması ile başlamış ve 28 Şubatta bitmişti. 1954 bütçesi, Demokrat Parti iktidarının seçim devresi içinde hazırladığı son bütçe oluyordu. Halk Parti-

si muhalefetin 54 muhalif oyuna mukabil 394 oyla kabul edilen müzakerelerin sonunda kürsüye gelen Başvekil şunları söylüyordu:

‘Şimdi bahsi muhalefete getiriyorum. İktidarımızın ilk zamanlardaki vaziye-
tinin en hazin tarafı, muhalefetin, o günün karışık şartlarını kendisi için âdeta mü-
sait bir fırsat bilmesi idi. Muhalefetin en kısa yoldan ve her ne pahasına olursa ol-
sun iktidara gelmek hususunda kararlı olduğu görülüyordu. Bütün vatan sathında
kulaktan kulağa şu propagandalar yapıyordu: ‘İktidar onlarda ise, idare bizdedir.
Birkaç ay daha ayakta kalıp intizar ediniz. Çarçabuk yine iktidara geleceğiz.’ Mu-
halefetin kısa vâdeli bir mücadeleyle pek uygun görüp harekete geçtiğini ispat eden
daha birçok müşahedeler vardır. O günlerin karışık şartları muvacehesinde, mem-
lekette yahut partimiz içinde herhangi bir çözümlü hâdisesine meydan vermeden
dört yılı hâdisesiz ve selâmetle geçirerek seçimlere gelebilmek pek ümit edilecek
bir şey gibi görünmüyordu. Aksine olarak muhaliflerimiz bu istikrarsızlık manza-
rasının herhangi bir karışıklığa müncer olabileceğinden pek ümitli idiler.

Seçimlerin arifesinde partimizin durumu ise, rakiplere hiç de ümit verecek bir
manzara arz etmemektedir. Bugün Demokrat Parti bütün yurda yayılmış olan ge-
niş teşkilâtımız içinde ve memlekette hizmet gayesi etrafında birbirine sınıksız
bağlanmış bulunuyor. Hakikat şudur ki, karışık bir intikal devresini artık geride
bırakmış bulunuyoruz. Bugün artık, o bir sürü komünist gazetelerine ve bir o ka-
dar da irticai körükleyen neviden gazetelere rastlanmıyor. Komünist taslakları
şimdi vatana hıyanetlerinin hesabını mahkemelerde vermektedirler. Sulhseverler
adı altında ve cemiyet nikâbına bürünerek komünist partisinin çekirdeğini vücu-
da getirmek, kötü maksatlıların artık aklından geçmiyor. Ticaniler ise suçlarını ce-
za evlerinde çekmektedirler. Millî vicdan tam bir huzur içindedir.

.....

Bu çetin şartlar içinde dört sene hükûmette kalabilmiş olmamızı, şahıslarımı-
za bir meziyet atfı için hatırlatmak niyetinde değiliz. Bu sözlerimizi Büyük Mil-
let Meclisinin yerinde görüş ve isabetli kararlarından dolayı duyduğumuz iftiha-
rın bir ifadesi olarak arz etmekteyiz. Gönül isterdi ki, bu dört seneyi muhalefet-
le karşılıklı anlayış ve müsamaha içinde geçirmiş olalım.

.....

Halk Partisi uzun yıllar, halkı haksız, sebepli sebepsiz, vatandaş hak ve hürri-
yetlerini ağır tahditler altında bulundurmuş, yani siyâsî haklarımızın kullanılma-
sını fiilen menetmeye çalışmakla ömrünü geçirmiştir. Bunlar herkesin bildiği ve
yaşadığı hakikatlerdir. Halk Partisi bunların inkârcılığı içindedir. Aslını ve mâzi-
sini inkâr samimiyetin şiarı olamaz. Daha da hazini, geçmişte yaptıklarını bugün
başkalarına isnat etmekte devamlı ısrar göstermektedirler.

Zamanın değişmesi ile ahkâmında değişmesi kabul olunabilir. İnsanların zamanla düşüncelerinde yaptıkları değişiklikler tekâmül mânasını taşır ve bu takdirde makbuldür de... Halk Partisi böyle bir görüş içinde bulunsa öpüp başımıza koyacağız. Onlar bu memleketi bütün iktidarlara boyunca en demokratik rejim içinde yaşattıklarını ilân etmektedirler.

Onlar dün ne ise bugün de odurlar. Fakat en ufak bir düşünce değişikliği göstermeden gayri tabii, gayri ciddi ve gayri samimî bir mücadele tarzı dün tehlikeli olabilirdi; bugün de, yarın da tehlikeli olabilir. Onların bu şekilde hareketleri, siyasî hayatımızı zamanla soysuzlaştırmak gibi bir manzara arz etmektedir.'

CHP Kurultayı Sonrası

Halk Partisi Kurultayı dağıldıktan sonra Ulus gazetesinin havası, muhalefetin sözlerindeki yumuşaklık yeniden değişmişti. 1954 seçimlerinin bir havası içinde geçeceği hakkındaki ümitler suya düşmüş oluyordu. Muhalefet, bütün imkân ve şartları ile iktidara yüklenmeye ve hücum etmeye başlamıştı. Bilhassa Ulus gazetesini en küçük fırsatlardan istifade ederek Demokrat Partiye ve iktidara ateş püskürüyordu. Ulus'un açmış olduğu bu savaşa Demokrat Partinin organı Zafer gazetesinde, 4 Mart 1954 günü, Metin Toker şu sözleriyle cevap veriyordu:

'-Bir gazete var, birinci satırından başlıyor, son satırına kadar her gün 'iktidara ölüm' diye haykırıyor. Bir gazete var, ister başmakalesi olsun, ister en ufak zabıta haberi olsun, neden bahsederse etsin, bütün yazıların sonunda ihtiyar Katon'a taş çıkartan bir inatçılıkla 'Demokrat Parti Hükûmeti yıkılmalıdır' diyor.

Bahis mevzuu gazete, Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayının da icazetini almış organdır.

Demek ki o partide, çıktıkları yüksek mevkiden günün birinde, hem de hiç beklemedikleri sırada, ipi kopmuş birer kova sür'atiyle düşen ve milletvekili dahi seçilmeyen kimselerden müteşekkil kin ve ihtiras kliği, partinin organı üzerinde kayıtsız şartsız hâkimiyet kuracak derecede nüfuz sahibidirler. Zira bu, bir politika değil, kin ve ihtiras gibi bir ruh haletinin ifadesidir. Eğer Freud'dan evvel yaşasaydık bunun bir kendini beğenme kompleksi olduğuna inanabilirdik. Ama bu Alman doktorundan sonra, her kompleksin ne derece aşağı duyguların neticesi bulunduğu herkesin malûmu haline gelmiştir.

Bu, bir politika değildir. Politika, incelik, basiret, sanat demektir.'

Görüldüğü gibi, Metin Toker bu yazısında Halk Partisi ileri gelenlerine 'ipi kopmuş kova' demek suretiyle siyaset piyasasına yeni bir tâbir getirmek istemiştir.

Büyük Millet Meclisi'nin Kendini Feshetmesi

Demokrat Parti Meclis Grubu 9 Mart 1954'te toplanmış ve bundan sonraki toplantısını 2 Mayıs 1954 seçimlerinden sonra 14 Mayıs'ta yapmaya karar vermişti. Başvekil Adnan Menderes uzun süren bir veda konuşması yapmış, daha sonra dağılan mebuslar birbirleriyle sarmaş dolaş olarak vedalaşmışlar, 'bir daha buluşmak kime niyet, kime kısmet' diye konuşmalarda bulunmuşlardır.

Bundan 3 gün sonra 12 Mart 1954'te toplanan Büyük Millet Meclisi de son celsesini akdetmiştir. Dört yıl içinde ilk defa iktidar ve muhalefet tam bir ittifak halinde Büyük Millet Meclisinin feshi hakkında oy kullanmışlardır. Meclis Reisi Refik Koraltan, hesap vererek dört sene içinde 745 kanun kabul edildiğini, 1403 سوال takririnden 1236'sının cevaplandırıldığını, 405 toplantı yapıldığını, vatandaş dilekçelerinden 19904 dosyanın karara bağlandığını söylemiştir. CHP adına bir konuşma yapan Fâik Ahmet Barutçu sözlerini şöyle bitirmiştir.

'İyi ve isabetli bir seçimle millet irâdesini temsil eden bir parlamentonun kurulmasını temennî etmek en hâlis arzumuzdur.'

Halk Partisi'nin Vaadleri

Seçimler yaklaştıkça vaadler birbirini kovalıyordu. 3 Nisan 1954 tarihinde İstanbul'da yaptığı bir basın toplantısında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, iktidara geldikleri takdirde ilk yapacakları iş olarak şu vaadlerde bulunuyordu:

'- Evvelâ kin gütmeyeceğiz. Eski devrin lâfını etmeyeceğiz. Bize en ağır haksızlık edenlere bile intikam gözü ile bakılmayacak, kanun her yerde hâkim olacaktır. Partizanlığı nihaî olarak kaldıracak, kimsenin ekmeği ile oynamayacağız. Radyoyu, iktidarın politika âleti olmaktan kurtaracağız. Rejim dâvalarını ilk iş olarak ele alacağız. Türk basınının hürriyet ve vekarını rencide eden, resmî ilân rezaletine son vereceğiz.'

Ertesi gün Bursa'ya hareket eden CHP Genel Sekreteri burada yapılan bir mitingte konuşmuş, bu defa da İstanbul'da verdiği beyanatın tam aksine bir hattı hareket takip ederek başta Bayar olmak üzere Demokrat Parti ileri gelenlerinin şahıslarına karşı bazı sözler sarfetmişti. O kadar ki, 7 Nisan 1954 günlü Vatan gazetesinde Ahmet Emin Yalman, 'Gülek'in Tahrikleri' isimli başyazısında şunları yazmaya mecbur olmuştu:

'- Bursa'ya gelir gelmez, dün burada yapılan mitingte Devlet Reisimizin şahsı ve hareketleri aleyhinde Kasım Gülek'in ne kadar çirkin ve bayağı bir tarzda dil uzattığını anlattılar. Tiksindim. Mitingte bulunan tarafsız gazetelerin anlattık-

larına göre, miting meydanında ikibin kadar vatandaş arasında elli kadar çığırtkan Kasım Gülek'i alkışlamış, diğerleri tiksinti duyduklarını hal ve tavırlarıyla belli etmişler. Burada maksadım, Devlet Reisini Kasım Gülek'e karşı müdafaa etmek değildir. Zaten olgun halkımızın böyle seviyesiz hareketlere karşı olan asil ak-sülâmeli, Gülek tipinde kin politikacılarına karşı en mükemmel mukabeleyi teşkil eder.

Halk Partisi Umumî Kâtibinin Bursa nutku şunu belli ediyor ki, bu partinin müfrit ve kindar unsurları, iktidara tuzaklar kurmuşlardır. Demokrat Parti bu tuzığa düşmemelidir.'

İnönü, İlk Seçim Nutkunu

Malatya'da Veriyor

CHP Genel Başkanı 1954 seçimleri için ilk nutkunu 9 Nisan 1954 günü Malatya'da söylemiş ve böylece CHP'nin seçim kampanyasını şu sözleri ile açmıştı:

'- Malatya'lılar, sevgili hemşehrilerim,

1954 seçimleri Türk milleti için yeni bir imtihandır. Bu imtihanı şerefle vermek vazifemizdir.

İlk seçim nutkunu Malatya'da veriyorum. Yalnız seçim bölgem olduğu için değil... Dört senelik muhalefet devrinde iktidarın en çok eziyet etmiş olduğu yerlerin arasında bulunduğu için...

Tecrübeler göstermiştir ki, siyaset partizanlığı güzel vatani cehenneme çevirmek için en menhus derttir. Biz iktidara geldiğimiz zaman partizan idare zihniyetini kat'i olarak tedavi edeceğiz. Partizan idarenin düzeltilmesi kolay bir şey değildir. İşin güçlüğünü takdir etmekteyiz. Güç iştir. Lâkin başarılması mümkündür. Sonra partizan idareyi kaldırmak, Türkiye'de başarılan siyasî işlerin en şereflielerinden biri olacaktır. Partizan zihniyet idareyi her gün biraz daha çıkmaza düşürür. Partizan idare kendi emrinde bir adalet vücuda getirmek için uğraşmaya mecburdur. Böyle bir gidiş vatanın temelini derinlere kadar yıkar. Tekrar edeyim: Biz iktidara geldiğimiz zaman, demokratik rejime musallat olan en zararlı hastalığı, yani partizan idare hastalığını kat'i olarak tedavi edeceğiz. Biz hiçbir sebep ve bahane ile muhalefet partileri aleyhinde hususî kanunlar çıkarmayacağız. Yalnız çıkarmayacağız değil, bundan sonra kimsenin çıkarmaması için, Anayasa mahkemesi kurarak siyasî partilerin çokluğu üstünde bağımsız yargıcın adalet hükmünü yerleştireceğiz.

Demokratik rejimi getirmiş bir parti olarak, onun eksikliklerini de tamamlamayı vazife sayıyoruz.'

[İnönü'nün Diğer İllerdeki Seçim Konuşmaları]

İnönü, 11 Nisan Adapazarı mitinginde de şunları söylüyordu:

‘- Adapazar’lılar,

Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı alacaktır. İktidara geleceğimizi düşünerek büyük memleket meselelerini esaslı bir şekilde ele almak üzere hazırlandık. Gelecek günler içinde çok ehemmiyetli vazifeler bizi beklemektedir.

Bu günkü iktidar vazifesi olmayan işlere karışmaktan hoşlanmaktadır. Vatandaşlar bu zihniyetin kurbanı olarak siyasî kanaatlerinden dolayı büyük sıkıntılara mâruz kalmaktadır. Memlekette böyle bir hastalık vardır. Arkadaşlar, onun için biz siyasî kanaatlerinden dolayı vatandaşların ayrı muamele görmesini kabul etmeyen bir idare istiyoruz. Bunu her yerde söylüyoruz, söyleyeceğiz. Vatandaşlar eşit muamele görmelidirler. CHP iktidara gelecektir. O zaman bütün CHP’lilere söyleyeceğim ilk söz, muhalif partilerdeki vatandaşlara eşit muamele yapın, onlara kardeş gözü ile bakın olacaktır. Bir iktidar, kanun içinde teşekkül etmiş partileri emniyet ve huzur havası içinde bulundurmalıdır. Bizim istediğimiz budur. Demokrasi, bütün siyasî partilere mensup vatandaşların emniyet havası içinde eşit olarak yaşamaları rejimidir.

Adapazar’lılar, sizinle konuşurken bütün vatandaşlara hitap ediyorum. Seçim zamanında birçok şeyler söylenecektir. Fakat yarına kardeş gibi çıkmalısınız. Bunun için kardeşlik havası içinde bulunan bir istikbalin kurulması yolunda çalışarak, reylerinizi ona göre vermelisiniz.’

Adapazarı’ndan İstanbul’a gelen CHP Genel Başkanı 13 Nisan 1954’te Taksim’de İstanbul’lulara hitap etti. İnönü bu konuşmasını tamamıyla iktisadî konulara ve vergilere ayırmış bulunuyordu. Önce petrol kanunundan ve bu kanunun memlekete getireceği zararlardan şikâyet etti. Sonra işçi meselelerinden ve vergilerden bahsederek:

‘-Esnaf vergisinin hem kendisi, hem usulleri ağırdır. Hayvanlar vergisi hemen kalkacaktır. Muamele vergisi ilk ele alacağımız meselelerdendir. Gelir vergisinin bugünkü iktidar zamanında tatbiki hakiki bir dehşet halini almıştır. Hiç kastı ve kötü niyeti olmayan bir mükellefin kusur yüzünden mâruz olduğu tehlikeler adaletsizdir ve elem vericidir. İktidara gelirsek bir defaya mahsus olmak üzere vergilerin ceza kısımlarını affedeceğiz. Gelir vergisini vatandaşın kolaylıkla anlayıp severek tatbik edeceği bir vatan vazifesi haline eriştirmeye çalışacağız.’ dedi.

15 Nisan 1954’te Balıkesir Açık Hava toplantısında da CHP Genel Başkanı şöyle konuşuyordu:

‘- Balıkesir Millî Mücadelede destan diyarı olmuştur. Balıkesir etrafında demokrasi rejiminin taraftarı siyaset adamlarının başlıca sözleri şuydu: Hâkimiyet

kayıtsız şartsız milletindir. Şimdi size hâkimiyetin kayıtsız şartsız kimlerin elinde olduğunu anlatacağım. Size kanaat verecek son günlerde çıkan kanunlardır. İki tanesini misal olarak zikredeceğim. Bunlardan birincisi yabancı sermaye kanunu, ikincisi de petrol kanunudur.

Hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin elinde olduğunu söyleyenler, millet hâkimiyetini bu kadar yakından ilgilendiren bu kanunları Büyük Millet Meclisi komisyonlarına havaleye dahi lüzum görmemişlerdir.

İşletmeler bakanının Türkiye'ye, Türk milletine son hediyesi bu petrol kanunu olmuştur. Bu kanunun her maddesi, kapitülasyon esası üzerine hazırlanmıştır. Arkadaşlar, işletmeler bakanı sizin milletvekilinizdir. Kendisine sorunuz. Acelesi neydi? İzah etsinler. Müsterih olalım.

Arkadaşlarım, bunların izahı yoktur. Yürütülen mütalâalar çok elem vericidir. Vazifeyi bu kadar hafiften ve düşüncesizce alanlar bize elem veriyor. Arkadaşlar, destanlar içinde yetişen Balıkesir, demokratik hayatın tatbikatında vefasızlığa uğramıştır. Ucu bucağı bilinmeyen mâceralara atılmıştır. Bu yazıktır, günahdır, insafsızlıktır. Muhterem Balıkesirliler, İstanbul'da bir mevzua daha temas ettim. Bunu kısaca size de arz edeceğim. Gelir vergisinin tatbik şekillerinden şikâyetçiyiz. Biz bunu düzelteceğiz. Hatta bir defaya mahsus olmak üzere cezaların affını teklif edeceğiz.

Yabancı sermaye kanununun ve petrol kanununun vücade getirdiği bütün şartlar bizimle mücadele halindedir. Arkadaşlar, biz bu memleketi yabancı emellere kaptırmayız. Kapitülâsyonsuz bir memlekette, asıl bir milletin evlatları olarak yaşayacağız.'

İnönü, bir gün sonra 16 Nisan 1954'te Manisa'da ve sonra da İzmir'de iki konuşma yaptı. Kısa süren Manisa konuşmasında şunları ifade etti:

'-Tam seçimlere karar verildiği bir sırada durup dururken bir yabancı sermaye kanunu çıkardılar. Hem de yabancı sermaye ziraatimize el atacacak... Arkadaşlar, bir hakikatı Manisa'da söyleyerek bütün dünyaya ilân etmek isterim. Bizim toprağımız kendi çiftçimize yetmez, dışarıdan yabancılar gelecek, topraklarımızı işletecek... Bizde böyle bir yer yoktur. Bunu asla kabul etmeyiz.

Biz iktidara geldiğimiz zaman partizan idareyi ortadan kaldıracacağız. Bu hastalığı mutlak surette tedavi edeceğiz. İktidara geldiğimiz gün, ilk imtihanımızı muhalefete, yani bugün bize türlü haksızlıklar yapan iktidara ve iktidar mensuplarına eşit muamele ederek vereceğiz. Bugün köy köy dolaşıp 'Aman bunlar iktidara gelirse, bize çok kötü işler yaparlar' diyorlar. Arkadaşlar böyle bir şey kat'i surette yoktur. Olmayacaktır.'

İnönü, İzmir’de bir saatten fazla süren büyük konuşmasında da şunları ifade ediyordu:

‘- İzmir’liler, Aziz hemşehrilerim,

İzmir’de verdiğim bu seçim nutkunda iktidar ile aramızda olan farkları size kısaca saymak istiyorum.

Arkadaşlar, hâkimler teminatı büyük meselelerden biridir. Muhalefette bulunan partilerin kaderi emniyette olmadıkça demokratik rejim vardır denilemez. Şimdiye kadar bu memlekette basın üzerinde çok baskılar yapılmıştır. Türlü şekiller görülmüştür. Ama bu dört senelik iktidar zamanında basına yapılan tesirler, bütün mâzinin tesirlerinden üstün gelmiştir. Bu zararlıdır. Bunu düzeltmek lâzımdır. Dâvamız budur.

Arkadaşlar, radyo üzerinde size tekrar söz söylemeyeceğim. Çok konuşuldu. Nasıl tatbik olunduğunu görüyorsunuz. Radyonun bu şekilde kullanıldığı cemiyetlerde adaletsizlik vardır. İstirap vardır.

İktidar muhtar üniversiteye riayet ettiğini söylediği halde, bu müesseseyi dili olmayan, işe yaramayan bir unsur haline getirmektedir. Bu yanlıştır. Zararlıdır. Cemiyet, üniversite gibi büyük bir irfan ve selâhiyet kaynağından faydalanamıyor. Size acı bir misal söyleyeyim: Son zamanlarda bir petrol kanunu ve bir yabancı sermaye kanunu için türlü münakaşalar çıktı. Bizim kanaatimize göre, kapitülasyon yolunu açan hükümler, kanunlar, lâyhalar devlet bünyesine girdi. Bütün bu münakaşaları siyaset adamları aralarında yaptılar. Üniversitenin büyük hocaları, bu işin mütehassısları, cemiyet içinde vaziyet alıp aydınlık yolu göstermemişlerdir. Bu son derece zararlıdır.

Memlekette hukuk devletinin fiilen tatbik olunmadığına ait en inandırıcı delil, partizan idaredir. Bu hatırınızda kalsın. Bir memlekette partizan idare oldu mu vatandaşlar hasım safına ayrılmış gibi yaşayacaklardır. Böyle yaşanmaz. Bu, bir âfettir. Biz, partizan idare dediğimiz zaman, böyle millî bir âfetle uğraşmak lâzımdır fikri ile dâvacı oluyoruz. Diyorlar ki, CHP iktidara gelirse intikamcı olacak, kin politikası tâkip edecektir. Bu, her vatandaşı belki de telaşa verecek olan bir telkindir. Şunu unutmayınız: Partizanlık olmamalıdır, partizan idare kalkmalıdır diyen adam, intikam peşinde olamaz. Hastalığı söyleyen, hastalıkla uğraşacak olan bir parti, iktidara geldiği gün, kendisine yapılan haksızlıkları derhal unutmaya mecburdur.

Başka yerlerde de söyledim. Şimdi yabancı sermaye ve petrol kanunu bu seçim günlerine sığdırılamayacak olan büyük taahhütlerdir. Niçin dört sene içinde bu kanunlar çıkarılamadı? Niçin iki ay daha sabredilmedi? Yarın iktidarda kalacağınız belli değildir. Seçime girdik. O halde bu gün aldığımız taahhütleri kim tat-

bik edecek? Bunlar dışarıya karşı, sermayeyi teşvik etmek için düşüncesiz, acele olarak lüzumsuz gayretlerdir.

İzmir'liler, grev meselesini son kurultayda tetkik ettik. İktidara geldiğimiz zaman, grev meselesini kabul ve tatbik edeceğiz.

Bütün bu söylediklerim içinde en ehemmiyetli mesele, gene vatandaşın emniyetidir. Beni sabırla dinlediniz, size çok müteşekkirim.'

İnönü İzmir'den Adana, Tarsus ve Mersin'e gelerek burada da konuşmalar yaptı. Mersin'de konuşurken yakalarında DP rozeti bulunan bazı vatandaşlar İnönü aleyhine tezahüratta bulundukları için konuşma ikmal edilemedi. İnönü bir telgrafla durumu Başbakanlığa şikâyet etti. 19 Nisan 1954'te İskenderun'da yaptığı konuşmada İnönü şunları söyledi:

'İdarede vatandaş emniyeti olmazsa işler yürümez. Vatandaş siyasî kanaatleri yüzünden ceza görmeyecektir. CHP iktidara geldiği zaman, partiler arası münasebetlerde şimdiye kadar ne geçmişse unutacağız. Bu münasebetler kardeşçe olacaktır. Cumhuriyet Halk Partisi emniyet getirecektir. Partizan idareye 'paydos' diyecektir.'

[Sıtkı Yırcalı'nın,

İnönü'nün Balıkesir Konuşmasına Cevabı]

15 Nisan 1954 günü Balıkesir'de İnönü'nün petrol kanunu etrafında yaptığı konuşmada 'arkadaşlar, İşletmeler Vekili sizin milletvekilinizdir, kendisine sorunuz. İzah etsinler' ikazı üzerine Sıtkı Yırcalı 18 Nisan 1954 günü yine Balıkesir'de şu cevabı veriyordu:

'Muhalefet lideri petrol kanunu lâyihasının esaslı tetkik edilmediğini, encümenlerden geçirilmediğini, bu kanunun giderayak aceleye getirildiğini, içinde kapitülasyon hükümleri bulunduğunu ileri sürmüştür. Halbuki bu kanun birçok mütehassıs ve ilim adamlarının hüküm, tatbikat ve fikirlerinden istifade suretiyle bir senede hazırlanmıştır. Bu lâyiha, B.M. Meclisinde Halk Partisi muhalefetine mensup üç milletvekilinin de hazır olduğu ve iki ay hemen her gün sabah akşam toplanan encümende tetkik edilip kabul olundu. Bundan sonra da, Büyük Millet Meclisinde dört gün süren müzakerelerden sonra kanunlaştı. Binaenaleyh ileri sürdüğü bütün beyanlar tamamıyla hilâfı hakikattir. Mebusların reyine mazhar olmuş kanunlara karşı, giderayak bunları yapmaya hakları yoktur, demeleri ve millî irâdeyi hiçe sayan eski tahakküm zihniyeti içinde bulunmaları, millet irâdesini zedelemek için boşuna giriştikleri mânasız bir gayretin ifadesidir.

Petrol kanununun niçin acele çıkarıldığını bizden soranlara karşı asıl bizim sualimiz vardır. Asıl onlara Türkiye'de petrolün bulunduğu tarihten bu yana 15 yıl, bu kadar hayatî bir meseleyi niçin ihmal ettiklerinin dâvacısıyız.'

Menderes İlk Seçim Nutkunu

Erzurum'da Veriyor

İnönü, 1954 yılı seçim kampanyasını 9 Nisan 1954 günü Malatya'da yaptığı bir konuşma ile açmıştı. Başvekil Adnan Menderes de ilk seçim nutkunu 19 Nisan 1954 günü Erzurum'da vermek suretiyle Yurtiçi gazetesine başlamış bulunuyordu. Refik Koraltan'la beraber uçakla Erzurum'a gelen Menderes, Tebriz Kapısında ve Çifte Minarelerde tertip edilen toplantıda şunları söyledi:

‘İktidara geldiğimiz ilk günlerde bize vaatlerinizi tutmadınız, hiçbir iş yapmadınız diyenler, şimdi yaptığımız işlerin çokluğundan şikâyet etmekte, bu kadar icraata bu memleketin tahammülü yoktur, demektedirler. Bilmem ki onları memnun etmek için ne yapmak lâzımdır? Yabancı sermaye kanunu ile petrol kanunu bir altın madeni gibi işletilmek istenmektedir. ‘Kapitülâsyonları iade ettiler, memleketi sattılar’ teraneleri ile vatan ufuklarını çınlatmak, vicdanlara dehşet salıvermek, efkârı teşviş etmek için, her fırsatı ganimet bilerek hiçbir gayreti esirgememektedirler. ‘Hürriyet elden gidiyor, vatan elden gidiyor, aman batıyoruz, memleketi sattılar.’ İşte, iftiracı bir muhalefetin içini döktüğü, nefret ve ihtirasın içinde biriktirdiği ne varsa ortaya koyduğu bu günlerde, iktidara karşı tevcih edilen tenkitleri değil, uğradığımız taarruz ve iftiraları böylece hülâsa etmek mümkündür. Görülüyor ki bunlardan başka söylenecek de kalmamıştır. Tekrar tekrar çalınan gramofon plâkları gibi aynı teranelerin tekerrürüne şahit olmaktayız. Gazetelerin çarşaf çarşaf nasıl aleyhimizde bulunduklarını görüyorsunuz. Kendilerinin nasıl tecavüz ettiklerinin şahidisiniz. Emin olunuz, iktidara gelsinler, bunlar iki muhalif gazeteye dahi tahammül edemeyeceklerdir. Konuşmalarında sert sayılabilecek şeyler olursa bunların gördüğümüz hakaretlerin ret ve iadesi mânasına alınmasını istirham ederim. Memlekete kapitülâsyonları getirmek, memleket topraklarını dönüm dönüm ecnebiye satmak gibi vatana ihanet iftiralarının bir siyasî tenkit çerçevesi içerisinde mütalâa olunmasına imkân yoktur.

Muhterem efkârımızumîyemiz müsaade buyursun ki, vergilerde zulmü, vatan-daşlara zulmü, seçimlerde zulmü yapanlar kimlerdir, anlatalım. Dış emniyetimizi perişan edip memleketimizi tek başına ortada bırakanlar kimlerdir, anlatalım. Memleket iktisadiyatını bir ortaçağ iktisadiyatı seviyesinde mıhlamış olanlar kimlerdir, anlatalım. Kapitülâsyonlar ne demektir, anlatalım. Nihayet bugünün sahte hürriyet müddeilerinin, daha dün fikir ve düşünceleriyle, icraat ve tatbikatları ile nasıl bir istibdat heykeli halinde göründüklerini târif ve tasvire çalışalım. Tâ ki, bugünün şirret muhalefetinden memleketimizin masûn kalması duâsını beraberce tekrar edelim.

Muhalefet lideri, bunca yıl tatbik ettiği idareyi bütün sadâkatiyle târif etmekte ve bu sözleriyle güya bizi anlatmaktadır. Hepimiz biliyoruz ki, vatandaşları garpten Aşkale kamplarına nakleden, bu havalide ve Aşkale’de oturan vatandaş-

larımızı da şu veya bu mülâhaza ile şuraya buraya süren, memleketi şark ve garp diye ikiye bölen ve arada uçurumlar tesis eden kendisidir. Demokrat Parti kurulduktan sonra dahi, bu bölgeleri türlü hâdise ve tehditlerin doğuracağı korku ile nasıl tereddüt içinde titrettiğini hepimiz hatırlarız. Doğu emniyeti diye bir heyulâ tutturarak, kuralarda vatandaş vicdanına yıllarca telkin ettiği dehşetin derecesi cümlemizce malûmdur. Şark'ı bir türlü, garbı da bir başka türlü tehdit altında bulunduran, kendi partisinden olmayanları vatan haini, nazari bir muhalefeti dahi vatana ihanet telâkki eden, siyasi rakiplerini yok etmek için türlü tertipler icat eden, sanki kendisi değil de bir başkasıdır.

İktisadi ve mali meselelerde ise bir kere daha müşahade ediyoruz ki, Allah'ın bu zata, bu meseleleri anlayabilecek bir kabiliyet vermemiş bulunması, bu memleketin ikbâlini, 22 milyonluk Türk milletinin kaderini uzun yıllar karartan başlıca âmil olmuştur. Bu zat, iktisadi politikada, bu istidatsızlığına rağmen, memleketin başına bir de iktisadi zekâsı işleyen bir milletin, her türlü imkânlarla sahip bulunan bu vatanda uzun yıllar hiçbir esaslı terakki kaydetmeden yerinde mihlanıp kalması başka türlü mümkün olmazdı. Sanayie inkişaf etmek için muhtaç bulunduğu şartları ve iklimi hazırlayacak yerde, onu devletçilik bahanesi ile kötü ve akim bir inhisar altına sokan, milletin her türlü iktisadi teşebbüslerini köstekleyen, bir türlü serpilemeyen kısır devlet sanayiini, milletçe kurulmuş ve kurulacak sanayiinin başına belâ eden bu zattır.

Bugün ileri sürdükleri fikirler, bu memleketi uzun yıllar ataletle mahkûm etmiş olan aynı pejmürde fikir kırıntılarıdır. Demokrat Parti iktidarının dört senesinden zerre kadar istifade etmemişlerdir. Asıl felâket oradadır ki, eğer tekrar iktidara gelirlerse, gene aynı kısır istikamette yürüyecekler, bütün bu eserleri yok etmek yoluna gideceklerdir.'

[Bayar'ın Bandırma Konuşması]

Aynı gün, yani 19 Nisan 1954'te Reisicumhur Celâl Bayar Bandırma'da yaptığı bir konuşmada şunları ifade etmiştir:

- 'Bugünkü iktidar memleket müdafaası hakkında en büyük hassasiyeti göstermektedir. Ordumuz diğer milletlere numune olacak şan ve şehamet taşımaktadır. Bugün bilinen bir hakikattir ki, Türk ordusu, vâsıl olduğu terakki ile dünyanın en kudretli ordularından birisi olarak tanınmaktadır.

Eski devirlerde süvari fırkalarımızı arpa ile beslerdik. Arpa bulunmadığı zamanlarda da, atlar bir birinin kuyruğunu yiyerek telef olurlardı. Bugün bu hal geride kalmıştır. Süvarinin yerini alan tanklar, traktörler, nakil vasıtalarını yürütmek için petrole ihtiyaç vardır. Petrol politikasının tenkidi için Balıkesir en isabetsiz bir yer olarak intihap edilmiştir. Nihayet göz önündedir ki, Balıkesir'de mühim bir tayyare merkezi yapılmıştır. Bana soruyorlar, şu, bu, oluyor, ordumu-

zu dünyanın en kudretli ordusu mertebesine yükseltiyorsunuz, bu kudret nereden geliyor? Bu kudretin esas menbaı nedir? Bu suallere benim vereceğim cevap şudur: Milletim, sevgili milletim, demokrasi rejimini temsil eden bir kuvvetin bayrağını elinde tutmuştur. Biz o bayrağın arkasından gidiyoruz. Millet, millî irâdeye hâkim olduğu müddetçe ve millet kendi temsilcilerini seçtiği müddetçe, elindeki demokrasi bayrağına mânen ve maddeten sâdık kaldıkça, sizi temin ederim, Türkiye dünyanın en müreffeh memleketlerinden biri olacaktır. Biz, bu yolda yürümekte devam edeceğiz. Ve müşterek azim ve gayretlerimizin neticesini gördükçe mesut ve bahtiyar olacağız.

[Bayar'ın Susurluk'ta Köylülerle Sohbeti]

Bayar, öğleden sonra da Susurluk'ta köylülere şöyle bir sual tevecih etmiştir:

'- Size bir şey soracağım. Amma doğruyu söyleyiniz. Biliyorum, diyeceksiniz ki Türk daima doğruyu söyler. Yalnız biz misafiriz diye nezaket gösterebilirsiniz. Şimdi bana açıkça konuşunuz. Bana hakikati söylerseniz iyi bir vazife yapmış olacaksınız. 1950'den evvel mi daha mesuttunuz ve hürriyetleriniz daha sağlam esaslara bağlanmıştı, daha çok kazanıyordunuz, yoksa şimdi mi? Köylü'ler hep bir ağızdan: 'Kıyas edilemez, şimdi mesuduz' diye bağırıyorlardı.

[Celâl Bayar'ın Mustafa Kemal Paşa'da Yaptığı Konuşma]

Celâl Bayar, Mustafa Kemal Paşa'da yaptığı konuşmayı da şu cümleleriyle bitirmişti: 'Elinizi vicdanınıza koyarak muhakeme ettiğiniz zaman ne neticeye varıyorsanız, Hemşehriniz Bursa'lı Celâl Bayar'a lütfen o neticeye göre reyinizi veriniz.'

[İnönü'nün Niğde Konuşması]

CHP lideri İnönü, Menderes'in Erzurum konuşmasına ilk cevabı 21 Nisan 1954'te Niğde'de verdi. İnönü, şöyle diyordu:

'- Her yerde söylüyorum. Gene de söyleyeceğim. Ben kaldırımdan, miting meydanlarından gelmedim. Çalışmaktan yılmayız. Bizi hiçbir şey yıldırmaz. Sağlam esaslara milletin teveccühünü kazanmak isteriz. 25 sene çalıştık. Millet kaderini kendisi tayin etsin dedik. İktidarı bıraktık. Şimdi onlar iktidardan düşecekler diye tir tir titiyorlar. Ama düşeceklerdir. Düşmeleri lâzımdır. Bu kendileri için çok hayırlıdır. Çünkü düşerlerse ıslâh olacaklardır. Korkuyorlar ama, bu korkanlar sadece baştakilerdir. Erzurum'da nutuk söylüyor. Fakat sözlerimin hiçbirine cevap vermedi. Ciddiyetten uzak sözler söyledi. Erzurum'daki sözlerini radyodan ilân etti. Ne oluyorsun bekle! Ben radyoda konuştuğum zaman sen de konuşursun. 'İsmet İnönü nutuk söylüyor, vatandaşın fikri açılıyor' bütün korkusu budur. Bekle, iki gün sonra radyodan konuşacağım. Sen cevap vereceksin, ben cevap vereceğim, vatandaş dinleyecek ve seçim günü reyini verecektir.'

[Adnan Menderes'in Rize Konuşması]

Aynı gün, Başvekil Adnan Menderes Rize'de halka şöyle hitap ediyordu:

‘-25 sene hükûmette kayıtsız şartsız hâkimdiler. O zaman ne yaptılar ki, bugün vaatlerde bulunabilsinler. Esasen neyi vaadedebilirler ? Vaadedecek hiçbir şeyleri kalmamıştır. Vaadedebileceklerin hepsi, ya yapılmış, ya yapılmak üzere-dir. Yahut da, yapılması derpiş edilmiş bulunmaktadır. İşte bunun içindir ki, söyleyecek hiçbir sözleri bulunmayan bir tahakküm idaresi göttüklerinden, vatandaş hak ve hürriyetlerini ortadan kaldırdıklarından, hiçbir hizmet görmediklerinden ve kısır bir iktisadî politika ile bu milletin kıymetli uzun yıllarını heba ettiklerinden dolayı, millet iradesiyle iktidardan uzaklaştırılan bu insanlar, bugün bütün vatan sahında Demokrat Partiyi jurnal etmekle vakit geçirmekte ve bu jurnalcılıktan medet ummaktadırlar. Jurnalcılık, efendiye yaranmak için, onun zihinlerini tahrik ve istismar etmek sanatıdır. Dünün Millî Şefi, şimdi millî jurnalci olarak vazife görmekte ve bugünün efendisi olan millete jurnal vermektedir. Çünkü Demokrat Partiyi, yalan yere kötölemekten başka çaresi kalmamıştır.’

[Adnan Menderes'in Trabzon Konuşması]

Yine 21 Nisan 1954 günü, Trabzon'un Atapark Meydanında Başvekil Menderes vatandaşlara şöyle seslenmişti:

‘-Vaktiyle istibdat idarelerinin hâkim olduğu yerlerde ve devirlerde, meselâ Abdülhamit devrinde, adına jurnalcılık denen bir içtimâî ve siyasî hastalık vardı. Jurnalcılık, efendiye yaranmak için, onun vehimlerini tahrik ve istismar yolu ve sanatıdır. Bugün memleketimizde jurnalcılığın yepyeni bir şekli karşısında bulunuyoruz. Eskiden efendi padişahı, jurnal ona verilirdi. Şimdi efendi büyük Türk milletidir. İstedğini kendi irâdesi ile iş başına getirecek olan odur. Jurnalcılık da şimdi bunun için Türk milletine yapılmaktadır. Journalleri veren sabık Millî Şef tir. Kendisi bugün birer vesile bulup Türk milletine journaller vermekle meşguldür. Tek çareyi jurnalcılıkta bulmuştur. Sizlere bir misâl vereyim. Bu memlekette kapitülasyonlar deyince vatandaşların zihinlerinde fena hâtıralar uyanır. Jurnalci, bu fena hâtıraları harekete getirmek suretiyle vatandaşlara yaranacağını ve kendi üzerinde vatandaşların iyi nazarlarını çekeceğini soruyor. Bunlar, bu vatani satıyorlar, yabancı sermayeyi teşvik ve Türk petrollerini işletme kanunları ile Türk topraklarının istismarını ecnebiye devretmişlerdir, diyor ve jurnalcılık ediyor. Bu journallerin hakikatle hiçbir alâkası yoktur. Fakat üç gün için dahi olsa bir netice olabilir miyim? diye, vatandaş vicdanlarına şüphe zehirini akıtmak için, bu vatanın dört bucağında millî jurnalci halinde yaşamaktadır.

Demek ki, Millî Şef bu milleti ve bu memleketi, kapitülasyonlar altına girecek bir millet memleket sanıyor. Bugün bu dünyada Türkiye'den imtiyaz almayı aklından geçirebilecek hiçbir devlet yoktur. Türkiye'de de, başka bir memlekete

kapitülasyonlar vermeye rıza gösterecek bir tek fert mevcut değildir. Yine sâbık Millî Şef, 'Biz iktidarlara geldiğimiz zaman bu kanunu kaldıracacağız' diyor. Böylece kendi ilk iddiası ile tam bir tenakuza düşüyor. Çünkü kapitülasyon verilmiş olsa, öyle bir kanunla kaldırılmaz. Nitekim biz asırlarca ilgâ edemedik, Acaba sâbık Millî Şef, jurnalcılık ederek yabancı sermayeyi teşvik kanununa kapitülasyon demekle kimi korkutmak istiyor?

Bir de sanayi bahsinde onların dediklerine bakınız: Sanayii kurmak mutlaka bir plân işi imiş... Sanayi için lâzım olan sermayenin bulunmasını, ancak esaslı bir program, bir plân kolaylaştırmış... Görüyorsunuz: Halâ totaliter iktisadiyattan, totaliter memleketlerdeki 5 yıllık plânlardan bahsetmektedirler. Acaba Avrupa sanayii, Büyük Amerikan ekonomisi de 5 senelik plânlarla mı kuruldu ? Böylesine fikirler karşısında diyeceğimiz şudur; Ya efkârı teşviş için mahsus böyle konuşuyorlar, yahut ta iktisadî görüşleri hakikaten bu kadar iptidai bir seviyede mihlanıp kalmıştır. Onlar halâ ninelerimizin işten artmaz, dıştan artar düsturunu gütmektedirler. Halbuki dıştan biraz artar, asıl artış işten olur. Bugünkü medeniyet kredi üzerine kurulmuştur, kredi medeniyetidir. Amerika, İngiltere, Fransa kredi yüzünden, kredi sâyesinde bugünkü seviyelerine yükselmişlerdir. Bizim de çeyrek asır yerimizde saymamız, onların bu sakim ve köhne düsturları yüzünden olmuştur. Tanrı bu memlekete onların şartlarını göstermesin. O sakim kafaların tatbiki koyduğu kısır iktisadî politikanın şemati neticelerinden bu milleti korusun.

Vergi zulmünden bahsediyor. Bunu derken nasıl utanmadıklarına şaşıyorum. Onlar ki, varlık vergisinin mucidi ve tatbikatçısıdır. Bu barbar verginin 61.000 mükellefi vardır. Tetkik için üç komisyon çalışıyordu. Komisyonun kararları itirazsız ve temyizsizdi. On beş gün içinde işlerini bitirmeleri lâzımdı. 15 günde on üç çalışma günü, günde sekiz saatten 104 çalışma saati eder. Bu kadar zaman altmış birbin mükellefin isimlerini ve adreslerini okuyup tetkik etmeye kâfi gelmez. Bugün bu memlekette vergi zulmü vardır, bunu yaratmış olan ve bu keyfi haracı ödemeyenleri sürgüne, çalışma kamplarına sevk etmiş olan insanlardır. Nihayet şunu da söyleyeyim ki, vergi zulmünü kaldıracağım diyenlerin zamanında tahsili emsal kanununa göre vatandaşlar hapse atılır, yollarda angarya olarak çalıştırılırdı.'

[İnönü'nün Kayseri Konuşması]

Bundan bir gün sonra 22 Nisan 1954 günü Kayseri'de İnönü, Menderes'e sert bir cevap veriyor ve 'İnönü'nün ölüsü, dirisinden çok kuvvetlidir' diyordu. İnönü şöyle konuşuyordu:

'-Kayserililer, bizim millî mücadeleden sonra vatani yeniden yapma ve kurma hayatımızın ilk merkezidir.

Bu memlekette istibdat ve mutlâkiyet idaresinin temsilcisi olan zat'ın dolaşması... Kimmiş bu zat? Beni tehdit edenlere söylüyorum. Tecrübe edeceklerdir. İs-

met İnönü'nün ölüsü, dirisinden çok kuvvetlidir. Emniyet münasebetiyle Başbakan, Türk Ordusundan bahsetmiştir. Böyle bir münakaşaya Türk Ordusunun yakışksız bir surette bahis konusu etmesi eseflere şâyandır. Bakınız ne diyor: 'Onların devrinde, Türk Ordusunun zamanına göre bir iptidailiği vardır.' Bunu Başbakan söylüyor. Sözlerini huzurunuzda protesto ederim. Bir mağlubiyet esnasında bile bir Başbakan Millet'in ordusu hakkında böyle hürmetsiz bir dil kullanmamıştır. Başbakanın haksız muamelesi o kadar ağırdır ki, üstünde bir çift söz söylenebilir. Söylenecek sözlerin en hafifi olarak bir cümle zihinde kalsın: Millet ordusu hakkında politika adamının hürmetsiz konuşması, milletin yüksek menfaatlerine zarar getirir. Kore destanı, haksız ve insafsız dil uzattığı 1950 ordusunun eseridir.

Acele çıkartılan yabancı sermaye kanunu ile petrol kanununa temas ediyorum. Bu kanunların bu esnada çıkarılmış olması yanlış harekettir. Bu kanunlar yeni seçime karar vermiş geçici bir iktidar tarafından çıkartılamaz. Hangi malı kimden kaçırıyorsunuz beyefendiler?

İktidar partisinin geniş kütlesi mâsumdur. Ama baştakiler, kendi yanlış hareketlerinin ısrarı içindedirler. Şimdi korku içindedirler: İsmet İnönü tekrar iktidara gelirse şöyle olacak böyle olacak.. Biz de söylüyoruz: Hayır olmayacak.

[Bayar'ın Bolu Konuşması]

Aynı gün Bolu'da bulunan Reiscumhur Celâl Bayar da Bolululara şunları ifade ediyordu:

"-Bu seçimlerde kime rey vereceksiniz? Elinizi vicdanınıza koyun. 1950 den evvelki devreye nazaran bir mukayese yapın ve reylerinizi ona göre kullanın. Kimin size daha faydalı olacağını düşünün ve ona göre hareket edin. Hepinize millî vazifenizde muvaffakiyetler dilerim".

[Menderes'in Giresun Konuşması]

Yine 22 Nisan 1954 günü Giresun'da Başbakan Menderes Giresunlulara şu hitabede bulunuyordu:

"- Seçimlerin yaklaşması ile bir bayram sevinci içersindesiniz. Bu sevinç, millî irâdeyi kayıtsız şartsız kullanacağınızdan ve yeniden iktidarı kuracağınızdan. Temennimiz, seçimlerin vereceği neticenin milletimiz için en hayırlısı ne ise o olmasıdır.

Bu yeni seçim arifesinde muhalefetin iddiaları, eski devirlerden kalma bir kısım vecizeleri delilsiz, isbatsız sıralamaktan ileri geçmemektedir. Bir insanın hayatta, muayyen bir irtifaa vasil olduktan sonra artık ihtiraslara kendisini kaptırması icap ederdi. Bu günkü vaziyetin hazin tarafı budur. Yeniden iktidara gelebilmek için hakikatlere taban tabana zıt iddialar ileri sürmekten çekinmemektedirler. Bu yalan iddialardan bir tanesi de hayat pahalılığı hakkındadır. Hepimiz bili-

riz. Bu milletin en çok sefalet çektiği devirler fiyatların ucuz olduğu devirlerdi. Köylü sigarası beş kuruştı. Fakat geçim hiçte kolay değildi. Bu sözlerle milletin zihnini karıştırmak istiyorlarsa aldaniyorlar.”

CHP Genel Başkanı 23 Nisan Millî Hakimiyet bayramı günü Sivas'ta bulunuyordu. İnönü Sivas konuşmasında, 5 Nisan 1954 günü temeli atılan Samsun limanı hakkında da ithamlarda bulunuyordu. Samsun limanının temel atma törenine Bayar'ın refakatinde giden Zafer gazetesi yazarı Metin Toker, merasimi anlatırken: “Nihayet Bayar konuştu. Tok sesi, insana güven veriyordu” diyor ve yazısına şöyle devam ediyordu: “Galiba memleketin hayrına da olsa, yapılan işlerden, yapanlar başkaları diye memnun olmayanlar, sadece muhalif partilerin merkezinde oturup, lâfı güzâfla uğraşanlardır”.

[İnönü'nün Sivas Konuşması]

İnönü, 23 Nisan 1954 günü Sivas'ta Samsun limanına takılarak vatandaşlara şöyle hitap etmekteydi:

“- Arkadaşlar, memleketin şurasında burasında yaptıkları konuşmalarda temel atma törenleri ile övünüyorlar. İnsaf ediniz, bir günde 500 milyon liralık taahhütlere giren, ihaleler yapan bir iktidarın ciddiyetine mercimek kadar akıllı olanların inanmasına imkân var mıdır? Bunlar seçmenleri aldatmak için başvurulmuş manevralardır. Hatalarının en büyüğü, milleti besleme gazetelerle, radyo ile aldatmak istemeleridir. Seçmenler! Böyle insanlar memleketin başına çok dertler açabilir. DP'li arkadaşlarınıza sorunuz: Petrol kanunu, yabancı sermaye kanunu, ocaklarında, bucaklarında, kongrelerinde kendilerine izah edilmiş midir? Dikkat edin! Gözünüzü açın! Hepimiz iktidar başındakilerin manevralarına kurban oluyoruz. Kurban olmaktadır.

Arkadaşlar, bugün Afrika kabileleri kendi topraklarını işleten yabancılara karşı ayaklanmışlardır. İktidar gül gibi toprağımıza Afrika kabilelerinin kovduğu yabancı sermayeyi getirmek istiyor.

Bunlar bizlere çok haksızlık etmişlerdir. Ama onlardan sonra biz haksızlıkları takip etmeyeceğiz. Anayasa ile uğraşacak, hâkimlerin teminatını sağlayacağız. Yeni seçimle iktidara gelecek insanların ilk işi hangi parti iktidara gelirse gelsin, diğer partilere zarar vermeyecek tedbirleri almak olacaktır. Görüyorsunuz ki, yüz-başı İsmet Efendi kadar canlı ve kuvvetliyim.”

[Adnan Menderes'in Samsun Konuşması]

Bu konuşmadan bir gün sonra 24 Nisan 1954'te Adnan Menderes Samsun'da İnönü'yü şu sözlerle cevaplandırıyordu:

“- Benim Erzurum nutkumda şanlı ve kahraman ordumuz hakkında söylediklerimi ele alıyor ve benim hakkımda ordumuza tecavüz etti, diyor. Ben, şanlı or-

dumuzun milletimizin en aziz varlığı ve medarı iftiharını olduğunu kendisinden on kat daha ziyade takdir eden bir vatan evlâdım. Ordumuz hakkındaki cümlelerimi teker teker ele alalım. Aynen diyorum ki: Memleketimiz bugün şanlı ve şerefli ordusuna bütün imanıyla güvenmektedir. Bu mu tecavüz? Yine diyorum ki: Ordumuzun kudreti 1950'ye nazaran bugün en az iki misli yüksektir. Bu yalan mı? Devam ediyorum: Onların devrinde Türk Ordusunun zamanına göre bir iptidaliği vardı. Bu da yalan mı? Beygirinin, katırının yuları yoktu. Bir tümeni bir yerden başka bir yere nakletmek çok zor bir işti. Ordumuz onun zamanında bu hale gelmişti. Herkesin malûmu olan bir hakikati, edep ve terbiye ile, bu derece üstü kapalı olarak anlatmak istemiştım. Sözlerime devam ediyorum: En yüksek mevkii işgal edenlerden başlayarak kendilerine kademe kademe bir bozguncu ruhun yayılması neticesinde, bizzat Türk milleti kendi irâdesi hakkında endişelere saplanmıştı. Bu cümleyi de izah edeyim. "Biz sizi harbe sokmadık. Harp çok korkunç bir şeydi, onu başaramazdık" gibi devamlı sözlerle bozguncu bir ruh yaydılar. Milleti harpten korkutmağa kalktılar. Benim işaret ettiğim, bu idi. Halbuki sulhün de, harbin de hayırlısı olabilir. Cenabı hak bu millet için hayırlısı ne ise onu versin. Hangisi bu milletin hayrına ise biz onun peşindeyiz.

Şimdiye kadar sustuğum bir hakikat, kendisinin ısrarlı propagandaları üzerine işte bugün ortaya koyuyorum. Halk Partisinin zabıtlarını ortaya çıkarsın ve eğer imkân görüyorsa tekzip etsin. 1940'ta Fransa düşmeden beş on gün evvel bizi harbe sokuyordu. Bunun için her türlü hazırlıklar tamamlanmış, bazı mebuslar evvelden hazırlanmış olan bu nutukları söylemek üzere memleketin muhtelif vilâyetlerine yol çıkarılmıştı. Bu meyanda bana da, Eskişehir'e gitmek vazifesini vermişti. Türkiye harbe girecek ve o gün memleketin dört köşesinde evvelden hazırlanmış olan bu nutuklar söylenecekti. Tam bu sırada Fransa düştü. Türkiye de harbe girmekten bu suretle kurtuldu. Ondan sonra da eğer Türkiye harbe girmedi ise, harbin mantığı bu tarafa gelmediği için girmedi. Eğer gelse idi ve bu iki muharip taraftan birinin menfaatine düşse idi, İsmet Paşa bu memleketi harbe sokmaktan koruyabilecek adam değildi. Biz, harbin yolunun dışında idik ve dışında kaldık. Hakikat işte budur. Fakat onlar artık öğünülecek birşeyleri kalmadığı için "Biz sizi harbe sokmadık" diye övünmekte ve böylece bir bozguncu ruh haleti içinde bulunmakta idiler.

Erzurum nutkumda ordumuz hakkındaki sözlerimi tekrara devam ediyorum. Dedim ki: Bir 1950'yi hatırlayınız, bir de Kore'yi göz önüne getiriniz. Bu da yalan mı? Kore kararı münasebetiyle bir tugayın değil, bir taburun dahi yurt dışına çıkması bu memleketin emniyetine dokunur, 5.000 kişinin noksanı da bu memleketin müdafaasını zayıflatır diyorlardı. Bu hususta kendisinin bir beyanatı vardır. Alsın ve bir kere daha okusun. İşte onlar böyle bozguncu bir ruh haleti yaratıyorlardı. Söylediklerimi tekrara devam ediyorum: Ordumuzun en üstün neticeler ala-

bilecek bir kudret olduğu Kore’de sabit oldu. Soruyorum: Yalan mı? Bir o bozgun-cu ruh haletini düşününüz, bir de Kore harbinden sonra Türk milletinin ordusuna karşı beslediği güvene bakınız. Bunlar aynı mıdır? Kore kararına bu derece şiddet-le muhalefet eden kendisi bile, bugün Kore’den bahsederken “Kore Destanı” di-yor. Bunu ona Allah söyletiyor. Bütün bunlar şanlı, kahraman ordumuzu öve öve söylenmiş sözler değil midir? Fakat millî jurnalcı, Erzurum nutkumu okumamış olanların ruhuna, seçimlere kadar üç gün için dahi olsa zehir salmak peşindedir.

Benim mesleğimden yetişen adamlar ölümden korkmaz, diyor. Onu ölümle kim tehdit etmiştir? Tam bir emniyet ve hürriyet davası içinde, memleketi bir hürriyet ve adalet havarisi gibi dolaşıp durmaktadır. Ya kendi mesleğinden yetişmeyen Türkler ölümden korkarlar mı? Türk milleti karşısında ben harp meydanlarından geldim diye övünülmez. Asker olduğunu, harpten geldiğini bir imtiyazmış gibi ile-ri süren bu insan, bütün Türk milletinin baştan başa asker olduğunu bilmiyor mu? Biraz yaşlıcalarınız arasında harbe gitmemiş bir tek kişi var mıdır? İktidara gelir-sek, bizden korkmasınlar diyor. Bizim neden korkumuz olacakmış? Bu vatanda biz hiçbir kimseyi kendisine ayrıca teminat verilmek ihtiyacında bulmadığımız gibi, biz kendimiz de kimseden teminat istemiyoruz. Buna ihtiyacımız yoktur.”

[Gümrük ve Tekel Bakanı

Emin Kalafat’ın Çanakkale Konuşması]

25 Nisan 1954 günü Çanakkale’de bir konuşma yapan Gümrük ve Tekel Ba-kanı Emin Kalafat ta memleketin altın durumunu şöyle anlatıyordu:

“- 1946 senesine kadar 213 ton olan altın stokumuz, meşhur 7 Eylül kararı ile erimeye başladı. Paramızın kıymeti % 50 düşürüldü. Aradaki tediye farkını karşı-lamak için 91 ton altın CHP Hükümeti tarafından harice gönderilmiştir. 1950’de ikti-dara gelince bize devredilen altın miktarı 122 tondur. Bugün altın stokumuz CHP ik-tidarından devir aldığımızdan 5 ton fazlasıyla 127 tondur. CHP Genel Sekreterinin Merkez Bankası’ndaki altın stokunun resminin çekilmesini istemesi!.. Dünyanın hiçbir yerinde devlet hazinesine karşı bu kadar çirkin, hâinane bir teşebbüs yapıl-mamıştır. CHP Genel Sekreterinin bu kadar gayriciddî konuşması, kendi seviyesini göstermesi bakımından hazindir. Ezine’de konuştuğumuz köylü kadınlar, yabancı sermaye kanunu ile boynumuzdaki altınları alacak mısınız? dediler. Halk Partisi’nin bu propagandası, memleketin bütünlüğüne kastedilmiş bir harekettir.”

[Menderes’in İzmir Konuşması]

Başbakan Adnan Menderes’te 25 Nisan günü İzmir’in 9 Eylül meydanında yüzbin kişilik vatandaş topluluğuna şunları söylemişti:

“- Onların bize yaptıklarını Türk milletine buradan şikâyet edeceğim. Mille-tin iradesi ile vazife başına gelmiş ve vatan vazifesini yapmakta bulunmuş olan-

lara karşı bu derece pervasızca hakaret etmek reva değildir. Bir iktidara, bir hükûmete “Sen vatanı satıyorsun” demek, o memleketi ihtilâle sevkettir. Bugün seçim heyecanından istifade maksadıyla ve ne koparabilsem kârdır düşünceyle bu şekilde hareket etmelerini Türk milletinin huzurunda protesto ediyorum. Hiçbir Türk Hükûmeti vatanını satmaz. Bunlar ne biçim insanlardır ki, bu memleketi serbest reylerinize seçtiğiniz evlâtlarına, delilsiz ve mesnetsiz, pervasızca mütemadiyen kara çalmakta ve körolası ihtiraslarını doyurmak için tecavüz ve hakaretin en büyüklerini yapmaktadırlar.

Afrika kabilelerinin kovduğu yabancı sermayeyi gül gibi topraklarımıza sokmak istiyorlar, diyor. Türk Devleti, Türk cemiyeti, Afrika kabilesi değildir. Türk milleti Mau Mau değildir. Mau Mau'lara tatbik edilen usuller Türkiye’de yer bulamayacağı için, biz, Mau Mau’ların istemediği yabancı sermayeye Türkiye’de taraftarız. Kendisi bu sözleriyle, bizzat kendi zihniyetinin Mau Mau’larınkine benzediğini açıkça ifade ediyor. Cenab-ı Hak bu memleketi, Mau Mau zihniyetine sahip olan insanların şerrinden korusun.

Gözlerinize bakıyorum. Muhabbet dolu. Önümüzdeki seçimlerde Cenab-ı Hak Türk milletinin muini olsun.”

[İsmet İnönü’nün Ankara Radyosunda Yaptığı Konuşma]

İsmet İnönü de 26 Nisan 1954 günü Ankara Radyosundan millete şöyle hitap ediyordu:

“- Sevgili vatandaşlarım,

Ben İsmet İnönü, CHP adına sizlere hitap etmekle şeref duyuyorum. Bana iktidarcılar tarafından yer yer gösterilen güçlükleri anlatmayacağım. Vaktim dardır. Vatandaş haklı olarak bugünkü iktidarın hiçbir sözüne inanmıyor. Bugünkü iktidar her türlü ciddiyetten, mesuliyet hissinden ve vatandaş sağduyusuna hürmet duygusundan tamamiyle mahrum olmuştur.

Birşey söyleyeceğim. Seçim zamanı atılan temel törenleri dünyaya karşı, Türk milletinin başındakiler tarafından saygısız muamele gördüğünü anlatıyor. Türk milleti, ameliyat olacak saf çocuğu oyuncakla aldatmak muamelesi görüyor. Bunlar yakışsız şeylerdir. Başbakan düşmana karşı vatan müdafaası için güç belâ tedarik edilebilen askerî uçaklarla yer yer dolaşıp, İsmet İnönü’ye şanlı orduya, milletin sağduyusuna iftira ve hakaret etmek için kullanıyor. Başbakan ahlâk kaidelerini, Devlet adamının mesuliyet duygularını, hepsini reddetmiştir. Memleket havasına bir uçtan öbür ucuna düşmanlık yaymaya çalışmaktadır. Sizlere müjdelirim ki, her yerde vatandaşlar iktidarın bu telâşlı hareketlerini çiğnemektedir. Köylü, kentli, işçi, memur, tüccar, esnaf, öğretmen, öğrenci, herkes bu yalan idaresinden kurtulmağa karar vermiştir. Selâmet, önümüzdeki üç beş gün

içinde radyonun yalanlarına ve Adnan Menderes'in her tarafa saldığı iftira tertiplerinin zehirlerine dayanmaktadır. Biraz aklımızı kullanırsak, Adnan Menderes propagandacılarının ne kadar gülünç olduğunu hemen kavrarınız. Vazife günleri uyanık bulunalım; dikkatli ve uyanık bulunalım. Sizlere hürmetlerimi sunarım."

27 Nisan 1954 günü yine Ankara radyosundan İnönü şunları söylüyordu:

"-Sayın Bayar Adana'da Petrol Kanununu müdafaa ediyor. Bizden ayrılan yerlerden Irak'ta ve Hicaz'da petrol işletmesinin o memleketlere getirdiği faydaları zikrediyor. Irak ve Hicaz'ın bize misal gösterilmesi doğru değildir.

Sayın Bayar, aslımızın Kuvvayı Milliye olduğunu ve milli hâkimiyet tehlikeye girdiği zaman İstanbul'da yatmadığını da hatırlatıyor. Bu Kuvvayı Milliye devrinde İstanbul'da oturup yatma meselesi benim aleyhimde, Çerkes Ethem mücadelesi içinde yapılmıştır. Sayın Bayar'ın bu ima ile neyi kastettiğini keşfedemeyiz. Fakat söz Kuvvayı Milliyeye intikal etmişken umumî efkâra ben de anlatayım ki, Büyük Millet Meclisi kurulduğu gün, beni Erkânı Harbiye Umumiye Reisliğine getirmiştir.

Petrol Kanununa geelim. Bu Kanunun milli hâkimiyet esasları üstünde hükümler ihtiva etmesini kabul etmeyiz. Başbakan, yabancı sermaye ve petrol kanunları olmasaydı söz söyleyecek mevzu bulamayacağımızı söylüyor. Başbakanın çıkardığı her yeni mesele bütün eskileri bastırarak kadar zararlı oluyorsa, bundan ancak kendi politikası hicap duymaya mahkûmdur. Karşımdakiler yanlış yoldadırlar. Milletin haklarına riayet etmemişlerdir. Hareketlerini iftira sağnakları içinde sislemeye çalışıyorlar. Fakat seçmenlerin doğru kararları onları yola getirecektir."

[Menderes'in İstanbul Konuşması]

Menderes seçimlerin son konuşmasını 28 Nisan 1954 günü Taksim Cumhuriyet Meydanında yapmıştı. Menderes bu konuşmasına şöyle başlamıştı:

"- Sevgili İstanbul'lular

Hem milletvekiliniz, hem kurulduğu günden beri desteklemekte bulunduğunuz bir partinin reisi olarak sizlere ne derecelere kadar şükran borcumuz bulunduğunu olduğu gibi ifade edebilmekten âcizim.

Abideleriyle, üniversiteleriyle, fikriyatıyla, matbuatıyla, nihayet milyonluk evlâdiyle hepimizin sevdiğimiz ve övdüğümüz İstanbul..

Anadoluda herkes iskelelerde, istasyonlarda, yollar boyunda senden haber bekler. Türkler seni korumak ister, sana hayranlık duyar, seninle iftihar eder ve senin üstüne titrer. İştıyak ve hasretin daima gönüllerdedir. Her fırsat ve imkân sana kavuşmak için kullanılır. Evlâtların, kendilerini iştıyak ve muhabbetle ku-

caklayan yurdun her tarafında, ilerinin ve medeniyetin iklimini süsler. Sen, yurdun her köşesinden gelen vatan çocuklarının da bir mecmaisin ve yurdun her tarafına giden ve gelen evlâtların sana ceyit iklimlerin tazeliğini getirir. İşte memleket bu suretle seviyeleşir. Ve işte böyle bir İstanbul daima partimizle beraber olmuştur. Türk'ün en mühim medeniyet, irfan, fikir ve san'ât kaynağı, hatta tâbiri câiz görürseniz, memleketimizin kalbi ve dimağı İstanbul'un, hürriyet mücadelesinde hürriyetinin şuuru ve dâvayı kavrayıp harekete geçmesi mukadderdi. İşte buraya kadar olan sözlerimle İstanbul'a niçin bu kadar müteşekkik olduğumuzu anlatmaya çalıştım. Anlatabildimse bahtıyarım. Partimiz size minnettardır.

Şu ana kadar bir milletvekiliniz olarak temsil etmek şerefini taşımakta olduğum İstanbullular,

Partimizin ve yeni devrin sizi mağdur etmiş olduğuna hepinizi inandırmak için çok gayretler sarfolunmaktadır. İstanbul'un, Türk matbuatının zulme ve hürriyetsizliğe maruz bırakıldığı telkin edilmek isteniyor. Şimdi sizlere soruyorum. Hakikat bu mudur? İstanbul'un maddî ve manevî türlü soyguna ve hakarete uğradığı devir, eski devirdir. Örfî idarelerin, hususî kanunların bütün zulmü sana reva görüldü. Varlık vergisi seni vurdu. Gazetelerin o devirde susturuldu. İztırapların bir şımarıklık telâkki olunarak daima hoyratça karşılandın. Mâzideki medeniyetimizi en iyi temsil ettiğin için sana kızdılar. Abidelerini mühmel bıraktılar. Hatta kapadılar. Yollarına bakmadılar. Limanlarına bakmadılar. Sonra da, 1950'de, yeniden tatbiki girişecekleri bir takım zorba tedbirleri anlatan son seçim nutkunu da burada vermek suretiyle seni bir defa daha üzdüler.

Derhal söyleyeyim ki, şayet 1950 seçimlerinde kazanmış olsalardı, büyük mücadelelerle o güne kadar elde edilmiş neticeleri bir siyasî irtica ile yok etmekte tereddüt etmeyeceklerdi. Seçimleri kat'iyetle kazanacaklarına hükmettikleri için, bu fikir ve niyetleri, o nutukta, ilerdeki irticaî icraatlarına mesnet teşkil etmek maksadiyle söylemekten çekinmemiştir. Yani o nutukta söylenmiş olduğu için, "Rey atmadan önce bu sözleri söyledim ve milletten rey'ini bu sözler üzerine aldım" diyerek eski tahakküm idaresini meşrulaştırmak maksadını gütmüştür. 1950'de Millî Şeflik tahtından düşen muhalefet lideri, aşırı hürriyetçilik hastalığının bütün arâzını, sâra nöbetleri halinde göstermiştir. Muhterem umumî efkârımıza, anarşiye kadar giden onun bu hürriyet sevdasının tamamıyla yapmacık ve sahte olduğuna işaret etmek isterim. Dört sene evvel böyle bir günde burada söylemiş olduğu nutkun üzerinde durmak, bunu anlatmak için kâfidir.

Biliyorsunuz muhalefete düştükleri günden itibaren Anayasaya aykırı kanunlardan bahsederler. Bakınız 9 Mayıs 1950 nutkunda bunlar için ne diyor: "Bir kanunun Anayasaya uygun olup olmadığına hüküm vermek yalnız selâhiyetli olan müesseseye verilmiştir. Bizim Anayasamıza göre bu müessese Büyük Millet

Meclisi'dir. Bu suretle Büyük Millet Meclisi'nin Anayasaya muvafık kabul ettiği kanun, bu vasfın bütün kuvvetini taşır." Demek oluyor ki, kendisi iktidarda iken, herhangi bir kanunun Anayasaya muhalif olduğu hiçbir kimse tarafından iddia edilemez. Büyük Millet Meclisi'nden çıkan her kanun Anayasaya muvafıktır. İktidarda iken yalnız Büyük Millet Meclisi'ne tanıdığı bir hakkı, muhalefete düşükten sonra yalnız kendisine hasr ve tahsis ediyor ve Meclis'i hiç kaale almıyor. Esasen kendisi iktidarda iken Meclis vardır ve kendisine muti olan Meclis'e âlemin itaat etmesi şarttır. Fakat iktidardan düşünce, Meclis'in meşru olmadığı her vesile ile ilân edilmesi tabiidir ve hatta mademki kendisi iktidarda değildir, Meclis te yoktur. İşte, bugünkü muhalefet liderinin siyasî anlayışı, Anayasa telâkkisi, böyle hazin bir tezadın hakikaten ibret verici örneklerini teşkil etmektedir."

Menderes bundan sonra İnönü'nün 9 Mayıs 1954 nutkundan parçalar okuyarak cümlelerini teker teker izah etmiş ve iki saat devam eden nutkunu şu cümlelerle bitirmiştir:

"- Bu seçim münasebetiyle kırılan dökülen haysiyet ve şereflere yapılan hakaretler, temenni edelim ki, dört senelik çok tehlikeli bir intikal devrinin son ve acı tecellileri olarak kalsın ve 2 Mayıs neticeleri aziz milletimiz için refah ve saadet getirsin. Bu takdirde biz şahsen, bize reva görülenlerin demokratik inkılâbımızın bir kefareti olarak bir daha sözünü etmemek niyetindeyiz. Yeni seçimlerin Türk milletine refah ve saadet getirmesini dilerim."

Menderes'in bu son cümlesi ile 1954 yılı seçim kampanyası bütün Türkiye'de bitmiş bulunuyordu. Kanunen seçim günü rey tasnifleri başlayıncaya kadar, her türlü propaganda 28 Nisan akşamı bitmiş oluyordu.

Kâzım Taşkent'in İstifası

1954 Seçimlerine girmeden evvel Demokrat Parti'nin ileri gelen mebuslarından Yapı ve Kredi Bankasının kurucusu Kâzım Taşkent hem partiden, hem Manisa mebusluğundan istifa etmişti. Kâzım Taşkent; Prof. Nihat Reşat Belger, Emin Kalafat, Halûk Şaman gibi birçok kimselerin Demokrat Partiye girmelerini temin ettiği gibi, maddeten de partiye yardımlarda bulunmuştur. Onun partiden istifası birçok rivayetlere yol açmıştı. Bir rivayete göre, hükûmetten " Kalkınma Bakanlığı" diye bir vekâletin kurulmasını istemiş ve arzusu yerine getirilmemişti. Diğer bir tahmin, CHP muhalefeti'nin bir takım aferistlerin (iş adamları) Demokrat Partiye hâkim oldukları hakkında yaptıkları sistem ki propagandadan müteessir olarak istifa etmek mecburiyetini duymuştu. Üçüncü bir rivayet Kâzım Taşkent'in Meclis'te kendisine bağlı en az 70-80 mebusun mevcut olduğuydu. Menderes bu gruptan devamlı olarak endişe duymakta idi. Kâzım Taşkent, Menderes'le muarız görünmemek ve ihtilâflı olmamak için çekilmiştir. Dördüncü bir tahmin de, aslında büyük sermaye sahibi ve kapitalist olması gereken Kâzım Taş-

kent, sosyal davalara önem veren, mütevazı bir hayat yaşayan, tanınmış solcuları himâye eden ve sosyalist görüşlü bir kimseydi. Demokrat Parti ile prensip olarak geçinememekten dolayı istifa etmişti. Nihayet beşinci olarak öne sürülen mütalâa, ki en doğrusu bu olmalıydı, işlerinin fevkalâde keşif olması dolayısıyla, parlamento ve parti hayatı ile uğraşacak vakti ve zamanı yoktu. Bu yüzden B.M. Meclisi'nden ayrılmıştı.”⁵⁴

Bu dönem T.C. Cumhurbaşkanı olan Celâl Bayar, 1954 seçimleri ve öncesini şu şekilde değerlendirir:

“1954 seçimleri arifesinde, benim de teşvikimle hükûmet Petrol Kanununu Büyük Millet Meclisi'nden geçirdi. Gerek kanun müzakeresi sırasında ve gerek kabulünden sonra muhalefet ve muhalefet basının Meclis içinde ve dışında açtığı kampanya, iktidarı, yalnız ehliyetsizlikle değil, vatana yeni kapitülâsyonlar getirmekle suçluyordu. Anayasa, Cumhurbaşkanı olarak, bana bunların karşısında olmak vazifesini verir. Eğer bu suçlamaların bir tanesinin gölgesini bile görmüş olsaydım, değil iktidarda benim kurduğum partinin bulunması, iktidarda öz oğlum olsaydı onu millete ve parlamentoya şikâyet eder, yakasından tutup sandalyesinden indirirdim. Bizim Atatürk'ten aldığımız devlet terbiyesinin icabı budur.

Tersine, Başvekil Adnan Menderes, gerek Basın Kanunu tâdilini, gerek Petrol Kanunu ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunlarını seçim arifesinde Meclisten çıkararak seçime gitmek ve böylece bu icraatını, bir çeşit referandum kuvvetine ulaştırmak hedefinde idi, ben de kendisini teşvik ediyordum.

Muhalefet, iktidarın Basın Kanununu tâdilini de, “Hürriyetlerin gömülmesi” olarak tasvir ediyor, bunu iktidarın diktaya gittiğine delil diye gösteriyordu. Oysa ki hakikat bu değildi. Daha önce de belirttiğim gibi Demokrat Parti iktidarı, işbaşına gelir gelmez, Anayasa uygulaması için çeşitli yollar aramış ve en sonra basına geniş bir hürriyet vererek, doğacak mahzurlara göre yeni düzeltmelerle Anayasadaki basın hürriyeti sınırlarını çizmeyi uygun bulmuştu. Dört yıllık uygulama, vatandaş şeref ve haysiyetinin Anayasamızdaki teminatı içinde bulunmadığını göstermişti. Basının Anayasa hürriyeti karşısında, vatandaşın da Anayasa hürriyetini korumak için bu tâdil teklifi Mecliste kabul edilmiştir.

Bu kanunun Mecliste müzakeresi sırasında söz alan Cumhuriyet Başyazarı Bağımsız Milletvekili Nadir Nadi'nin şu sözlerini, bu husustaki fikrimin ciddi delili olarak sunuyorum:

“Bu kanunun en mühim maddesi olan, kanunun ruhu diyebileceğimiz birinci maddesi, basın hayatımıza herhangi bir kayıtlama veya tahdit getirmemiştir.

54 Tekin Erer: *On Yılın Mücadelesi (Türkiye'de Parti Kavgaları'nın 2. cildi)* İstanbul, [t.y.], 194, 229. ss.

Türk Ceza Kanununun ispata cevaz veren hükümleri, her zaman olduğu gibi yine mahfuzdur.”

Menderes'in Özlediği Muhalefet

Başvekil Adnan Menderes, özel hayatındaki samimiyeti, nezaketi ve karşılıklı saygıyı, mahiyetini değiştirmeden, politikasına da koymuştu. Gerçekten muhalefetin her sözünü ciddiyetle dinlemeye hazır, nezaketle karşılık vermeye amade idi. Bazı politikacıların, seçmenlerine şirin görünmek için mizaçlarının dışında yaptıkları konuşmaları anlamak istemiyor, hatta üzülmüyordu. Bir Meclis nutkunda, bu duygusunu şöyle söylüyor:

“- Bizim dört sene içinde makbul olacak tek bir hareketimiz sebkat etmemiş midir?. Dört sene içinde bu memleket hayrına bir iyi iş yapmamış mıyız?..”

Başka bir yerde bu temennisini samimiyetle açıklıyor: “Gönül isterdi ki bu dört seneyi muhalefetle karşılıklı anlayış ve müsamaha içinde geçirmiş olalım.”

İşte bu çeşit muhalefet içinde iken CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek’in Amerika’da Türkiye lehine bir konuşma yapması üzerine o kadar heyecanlanmış, sevinmiş, ümitlerini tazelemişti ki, hemen ertesi günü Gülek’e candan bir telgraf çekerek teşekkür ediyor, çalışmalarını sürdürmesini rica ediyor ve elde edilecek başarıları bütün memleketin memnuniyetle karşılayacağını belirtiyordu.

954 seçimleri, bu hava içinde yapıldı. Bütün bir nisan ayı her gün biraz daha artan bir çatışma içinde geçti. 2 Mayısta sandıklara akın eden vatandaşlar fikirlerini söyleyince taraflar durumlarının idraki içine girdi. Millet, muhalefetin ileri sürdüğü fikirlere itibar etmediğini, Demokrat Parti iktidarına güvenini fazlasıyla sürdürdüğünü, tereddüde yer vermeyecek bir açıklıkla söylemişti.”⁵⁵

1954 Genel Seçimi ve Seçim Sonuçları

IX., X., XI’inci Dönem Erzurum Milletvekili olan, Gümrük ve Tekel ve Millî Eğitim bakanlıklarında bulunmuş Prof. Dr. Rıfık Salim Burçak, 1950-1960 yılları arasına ait siyasi hâtıratında, 1954 seçimleri ve öncesi siyasi havayı şu satırlarla anlatır:

“Siyasî Emniyet İhtiyacı”

1950 seçimlerinin üzerinden dört yıl geçmiş ve yeni seçim döneminin havası içine girmiştik. Geçtiğimiz bu dört yıllık süre partilerarası ilişkiler bakımından çok istikrarsız bir dönem olmuştu. 1952 yılının sonlarına kadar genel olarak ger-

⁵⁵ Celâl Bayar: *Başvekilim Adnan Menderes*. derl.: İsmet Bozdağ. İstanbul, [t.y.], 155-157. ss.

gin bir ortam içerisinde bulunan iktidar-muhalefet ilişkileri, başbakanın öncülük yapması ile bu tarihten itibaren düzelmiş ve bilinen adı ile Bahar Havası dönemi-ne girmişti. Bu dönem de 1953 yılının Temmuzuna kadar sürdü. Bu tarihten sonra iki partinin ilişkileri artık iyice bozuldu ve 1954 seçimlerine kadar hep bu hava içinde kaldı.

İktidar-muhalefet münasebetlerini gergin tutan sebepler, genel olarak, şu suretle özetlenebilir: Muhalefet, iktidarı, demokrasiye sırt çevirip memlekete diktatoryal bir idare kurmakla suçluyor, “siyasî emniyet” deyiminin içinde ifadesini bulan demokratik hak ve hürriyetlerin teminat altına alınmasını istiyordu. İktidar ise, şimdiye kadarki icraatının tek partili dönemin kalıntılarını tasfiye etmekten başka birşey olmadığını, demokratik hak ve hürriyetlere kendisinin saygılı bulunduğu görüşünü ileri sürüyordu.

CHP lideri İsmet İnönü yeni seçimlerin arifesinde siyasî emniyet ve rejim meseleleri üzerindeki şikâyetlerini artırdı. Halk Partisi Genel Başkanı 15 Ocak 1954 günü İstanbul’da, üniversiteliler inkılâp ocağının kongresinde şunları söyledi:

“Memleketin siyasî hayatı o şekle gelmiştir ki, genç nesillerimize kendiliğinden yeni bir emanet teveccüh etmiştir. Bu da Türk demokrasisinin korunması vazifesidir... Vatandaşlarımıza cesaretle söyleriz ki, tenkit ettiğimiz ve düzelmesini arzu ettiğimiz siyasî emniyet ve kanun mevzularını derhal düzeltmek lâzımdır ve mümkündür kanaatindeyiz. Şu halde Cumhuriyet Halk Partisi iktidara gelirse ilk günden itibaren radyonun kullanılması adalet yolunda olacaktır. Cemiyetin medeni bir adalet anlayışı ile uzlaşması mümkün olmayan şekilde radyo kullanılmasını ilk gününden itibaren yapmayacağız. Rakip olan siyasî parti aleyhine kanun çıkması ihtimali Cumhuriyet Halk Partisinin iktidara geldiği gün imkânsız hale getirilecektir. Siyasî partilerin yüksek dereceli mahkemelerde muhakemesi usulü ilk iş olacaktır. Zannediyoruz ki, sadece bu kadar tedbirler ile memleketin siyasî havası derhal endişesiz ve huzur içinde gelişme ifade eden bir ufka açılacaktır.”

İnönü, 16 Ocak’ta İzmit’teki konuşmasında da “memlekette siyasî hava o kadar sinirli bir şekil aldı ki, bunu yatıştıracak bir çare bulmak ilk vazife sırasına geçti.” yolundaki sözleri ile şikâyetlerini devam ettirdi: “Şimdiye kadar resmî manada tatbik olunacak tedbir mahiyetinde olarak henüz bir netice almadık... Partiler, vatandaşlar birbirlerini asla düşman görmeyeceklerdir.

Bu temin edilebilen millet demokratik rejim içinde yaşamağa lâyık olan millet demektir. Bir milletin anlayışında, asaletinde, fitratında bu merhale henüz gelmemişse, o millet demokratik rejim içinde yaşayamaz; yaşamağa lâyık değildir... Hem demokratik rejim içinde bulunur, hem muhalefet emniyet içinde olmaz ve

çalışamazsa, böyle bir bünyede hastalık vardır; böyle bir bünyede vatandaşlar arasındaki birlik tehlikeye girmiştir.”

Siyasî Emniyet

Böylece, yeni seçimin arifesinde bulunduğumuz bir sırada ana muhalefet partisi hep rejim meselelerinden bahsediyor, emniyetsizlikten şikâyetle bulunuyordu. Önümüzdeki seçim kampanyasında hangi konuların işleneceği artık iyice anlaşılmıştı. CHP seçimde demokratik hürriyetler konusunu esas alacak ve mücadeleyi bu temel üzerine oturtacaktı. Başbakan, işte böylesine bir ortamda bu şikâyetleri ortadan kaldırarak yeni seçimlere tam bir güven havası içinde gidilmesini sağlamak üzere teşebbüsü ele aldı ve bu yoldaki görüşlerini 24 Ocak 1954 günü Genel İdare Kurulunda uzun uzadıya anlattı. Başbakan özet olarak şöyle diyordu:

“Önümüzdeki seçimleri seçim güvenliği yönünden hiç kimsede en küçük bir şüphe ve tereddüt bırakmayacak bir ortamda yapmalıyız. Bu maksatla da seçmen kütüklerinin birer suretinin siyasî partilere verilmesini, tutanakların Yüksek Seçim Kurulu tarafından tasdik edilmesini, radyoya adlî murakabe konulmasını, Türk Ceza Kanununun 161. maddesinde yer alan suçların askerî değil, fakat sivil mahkemelerde görülmesini sağlayacak kanunî tedbirleri aldıktan sonra seçimlere gitmeliyiz. Seçim tarihi olarak da 2 Mayıs 1954’ü düşünüyorum.”

Bu tedbirlerin her birinin önemini ayrı ayrı izah eden başbakan genel kurul üyelerinin mütalaalarını sordu. Hepimiz bu görüşleri büyük bir memnuniyetle ve heyecanla karşıladığımızı, serbest ve güvenilir bir ortam hazırladıktan sonra seçimlere girmenin fevkalade isabetli olacağını söyledik.

Gerçekten, biz, genel kurul olarak bunda parti yönünden olduğu kadar, memleket yönünden de büyük yararlar mülâhaza ediyorduk. Zira bu suretle memleket demokratik nizamda ileri ve emniyetli bir merhaleye kavuşacak, partimiz de bundan güç bir itibar kazanarak demokratik idareye yürekte bağlı olduğunu herkese göstermiş olacaktı. Şimdiye kadar yoğun bir tarzda diktatörlük ithamlarına maruz kalmış olan Demokrat Parti, seçimlerin eşliğinde muarızlarına meydan okuyacak ve onların silahlarını ellerinden alarak bir büyük propagandayı temelinden yıkmış olacaktı. İktidar partisi, hileli bir seçimle iktidarda kalmayı düşünmediğini, ancak Türk milletinin serbest iradesiyle hizmete devam edebileceğini dost, düşmana pek açık bir jestle gösterme fırsatını bulmuş olacaktı. Siyasî atmosferi bir anda düzeltmenin başka yolu yoktu.

Menderes, Kararları Açıklıyor

Genel Kurul bu düşüncelerle başbakanın teklifini heyecanla tasvip etti. Adnan Menderes, iktidarın seçimlerle ilgili görüşlerini memleket kamu oyuna du-

yurmak üzere hemen İstanbul'a gitti ve 26 Ocak 1954 günü gazetecilere Büyük Kulüpte verdiği öğle yemeğinde bu kararları ilan etti. Başbakan, seçimlerin emniyet ve selameti konusunda şunları söylüyordu:

“Seçimlerin emniyet ve selameti, demokratik idarelerin insan hak ve hürriyetlerine dayanan rejimlerin temelini teşkil eder. Binaenaleyh bundan sonra da millî iradenin tecellesine taalluk eden bu en ehemmiyetli ve en nazik mevzuda hiçbir münakaşaya, hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak bir açıklıkla hareket etmek kararımızdır. O kadar ki, seçimlerin yalnız dürüst ve emniyetli bir şekilde cereyan etmesiyle iktifa etmeyerek, vatandaş vicdanında en küçük bir tereddüdün yaşamasına imkân bırakmayacak derecede vuzuh içinde gerçekleşmesini de sağlamak istiyoruz.” diyor ve alınacak kanunî tedbirleri sıralıyordu. Bu tedbirler arasında “seçimler mevzuunda bu milletin elemli serguzeştî artık maziye ait ve bir daha tekkerrür etmeyecek bir acı hatıra olarak kalması” için seçim tutanaklarının tasdiki işinin BM. Meclisi'nden alınarak Yüksek Seçim Kurulu'na verilmesi gibi pek önemli ve ileri bir tedbir de vardı.

Başbakanın, seçim emniyeti ile ilgili olarak alınacağını müjdelediği tedbirler hakkındaki sözleri bütün memlekette fevkalade olumlu bir tesir yarattı ve iktidar çevrelerince de, muhalefet çevrelerince de alkışlandı.

Adnan Menderes'in Büyük Kulüpteki konuşması muhalefet saflarında aynı zamanda bir şaşkınlık ta doğurdu: Seçim emniyetini en ileri bir derecede tesis etmeden seçim yapılmayacağını kamu oyuna açıkça taahhüt ve ilan eden bir partinin diktatorya ile ne türlü bir ilgisi olabilirdi? Kaderini Türk vatandaşının serbest oyuna arzeden, 1950 yılındaki seçim güvenliğini bile yeterli görmeyerek bunu çok daha ileri merhalelere götüren bir partiye diktatörlük sıfatı şimdi nasıl isnat edilecekti? Şaşkınlık işte buradan geliyordu.

Gerçekten de, 1954 seçimleri en küçük bir şüphe ve tereddüde yer vermeyecek bir ortamda yapılacak ve milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında karar verme yetkisi tarihimizde ilk defa olarak T.B.M. Meclisi'nden alınarak yeni kurulan Yüksek Seçim Kurulu'na verilecekti.

Muhalefette Güçbirliği

İktidar partisi önümüzdeki seçimin güvenlik şartlarını bir kat daha artıran tedbirleri alırken muhalefet partileri arasında da seçimlerin işbirliği yapma eğilimleri belirdi.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi arasında müşterek liste tanzim edileceği yolunda bir süre söylentiler dolaştıktan sonra mesele, görüşme ve pazarlık safhasına girdi. CHP bu maksadı sağlayabilmek için 27 Şubat

1954 günü toplanan olağanüstü Kurultayında yoklama usulünde değişiklik yaparak, Halk Partisi'nden olmayan kişilerin de listelere konabilme imkânlarını hazırladı.

C.M. Partisi Genel Başkanı Ahmet Tahtakılıç imzasıyla 13 Mart günü yayınlanan tebliğde C.M. Partisi'nin önümüzdeki seçimlerde CHP ile işbirliğini faydalı gördüğünü, ama bu işbirliğini şu şartlara bağladığını açıkladı:

a) Partiler işbirliğine her hususta müsavi şartlarla girmelidirler.

b) Seçimlerden sonra gelecek Meclis'in ilk ve başlıca vazifesi kuvvetler ayrılığına dayanan Batı örneği bir Anayasa vücuda getirmek olmalıdır.

c) Bu Anayasada İkinci Meclis, Anayasa Mahkemesi, adaletin istiklalini sağlayacak hâkimler meclisi gibi müesseseler kurulmalıdır.

d) Kurucu Meclis görevini görecektir olan 10. Meclis bu işleri yaptıktan sonra yeni seçimlere gitmelidir.

e) Seçim kampanyası başlamış olduğundan, böyle bir işbirliği 3-4 gün içinde ve açık müzakerelerle yapılmalıdır.

Ertesi gün, CHP Genel İdare Kurulu'nun bir tebliği yayınlandı: "Halk Partisi laik Cumhuriyet ve inkılâp umdelerini programlarında kabul etmiş ve bu umdeleri seçim beyannamelerinde ilan edecek olan partilerle ve bağımsızlarla seçimlerde elbirliği yapmayı CHP rejimin selameti için faydalı sayıyordu."

Böylece iki parti arasında işbirliği müzakereleri açıldı. Bu işbirliğini hararetle destekleyen, Nihat Erim'di. Falih Rıfkı Atay işbirliğinin aleyhinde olduğu halde, Nihat Erim Yeni Ulus'ta bunu durmadan teşvik edici yazılar yazıyordu: "Muhalefet partilerinin, birbirlerine zarar vermeleri, oyları böldürmeleri, diktatörlük heveslilerinin işini kolaylaştırır. Böyle bir hatanın sorumluluğu altında manen ezilmeyecek bir lider ve bir parti yoktur... Önümüzdeki seçimleri DP kazanırsa, bay Menderes, diktatörlüğü tamamlayacaktır... Muhalefet partilerinin iktidarın aleyhindeki oyları böldürmemeleri bir vatan borcudur." diyordu.

Fakat, CHP ile C.M.P.'nin seçimde işbirliği yapmaları gerçekleşemedi. Bunun iki sebebi vardı: C.M. Partisi, teşkilât kurduğu bütün illerde seçim listelerinde eşit, yani yarı yarıya bir hak istiyorlar, aynı zamanda 10. B. Millet Meclisi'nin, Anayasa değişikliklerini yaptıktan sonra kendini feshederek yeni seçime gidilmesini ileri sürüyor ve bu şartlar üzerinde ısrar ediyordu.

Fakat, CHP bu teklifleri kabule yanaşmadı. İsmet İnönü, verdiği demeçte: "Muhalefet partilerinin kuvvetleri nisbetinde Meclis'te temsil edilmelerini istediklerini, bu arzusunun hududu dışında bir işbirliğine program ve prensip-

lerinin müsait olmadığını" söyledi. Genel Sekreter Kasım Gülek'te 10. B.M.Meclisinin müessesan meclisi (Kurucu meclis) mahiyetinde telakki edilerek Anayasa'yı hazırladıktan sonra kendisini feshetmesi hususunda alınacak bir kararın Anayasaya aykırı düşeceği" görüşünde idi.

Millet Partisi'nin eski başkanı Hikmet Bayur ise C.Millet Partililerin mürteci ve Atatürk düşmanı olduklarını söyleyerek C.H.P. ile C.M.P. arasında gerçekleştirilmesine çalışılan müşterek listeye karşı halk efkarını uyarık olmaya çağırdı.

Sonunda, 2 Mayıs seçimlerinde muhalif partililer arasında bir işbirliği kurulamadı. Dikkate şayan taraf şu ki, memleketin bir diktatörlük tehlikesi karşısında bulunduğu propagandasını durmadan işleyen C.H.P., memleketi böylesine bir tehlikeden korumak için hiçbir fedakarlığa yanaşmıyor, seçim listelerinde C.M.P. sine eşit hak tanımıyor ve işbirliği görüşmeleri bilhassa bu sebeple suya düşüyordu. Bu, çok ibret verici bir müşahade idi.

Dört Parti

1954 seçimlerine dört parti katılmıştır: Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi. Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi her ilde, Cumhuriyetçi Millet Partisi 40 ilde, Köylü Partisi 19 ilde seçimlere iştirak ediyorlardı.

C.M.Partisinin seçime katıldığı 40 il şunlardı: Adana, Afyon, Amasya, Ankara, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bingöl, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Edirne, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Giresun, Hatay, İçel, İstanbul, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Maraş, Niğde, Rize, Samsun, Sinop, Sivas, Trabzon, Uşak, Yozgat, Zonguldak.

Türkiye Köylü Partisinin seçime katıldığı 19 il ise şunlardır: Adana, Ankara, Burdur, Çanakkale, Çankırı, Diyarbakır, Elazığ, Eskişehir, İçel, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Malatya, Maraş, Niğde, Urfa.

Demokrat Parti, aday yoklamasını 21 Mart 1954 Pazar günü yapacaktı; fakat Genel Kurul'un kararı ile yoklamalar bir hafta geriye, 28 Mart Pazar gününe alındı. Halk Partisinin yoklamaları da aynı gün yapıldı.

Yoklamalar sonunda Demokrat Parti milletvekilleri kadrosunda büyük değişiklikler görüldü: Eski parlamenterlerden ancak 260 ı yeni listelere girmeye muvaffak olmuşlardı. Yeni adayların sayısı ise 281 idi.

Demokrat Partide 1950 seçimlerinde 12 kişinin adaylıkları ikişer ilden konulmuş iken, bu defa ikişer yerden sadece dört kurucu, Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Köprülü'nün adaylıkları konuldu.

Demokrat Parti listesinde 11 bağımsız aday vardı.

Ali Rıza Fırat

Erzurum'da 1954 seçimlerinde ortaya bir hayli sıkıntılı meseleler çıktı ve beni günlerce meşgul etti. Yoklamalardan önce karşılaştığımız mesele Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza Fırat yoklamalardan sonra ise vetolar meselesi gündeme girdi. İlk Ali Rıza Fırat işini anlatayım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi 12 Mart günü tatile girmiş, biz milletvekilleri de 21 Martta yapılacak olan yoklamalarda bulunmak üzere Erzurum'a hareket etmiştik. Trende, hepsi de yoklama için kendi seçim çevrelerine giden, kimi neş'eli, kimi de düşünceli bir çok milletvekili "aday namzedi" vardı. Parti müfettişimiz Kayseri milletvekili İbrahim Kirazoğlu da bizimle birlikte Erzurum'a gidiyordu.

14 Mart günü Erzurum'a vardığımızda vali Cemal Gökten istasyonda bana, Şeyh Sait'in oğlu Ali Rıza Fırat'ın yoklamaya katılmak üzere partimize başvurmuş olduğu haberini verdi.

Bu, tabii ki, önemli bir haberdir. 1954 seçimlerinin Erzurum'da karşımıza çıkardığı çözümü bir hayli zor olan ilk mesele bu idi. O gece, İbrahim Kirazoğlu ve Cemal Gökten'la birlikte bu meseleyi görüştük ve şu sonuçta birleştik : Haberi başbakana bildirmemiz, ama bunu bildirirken, meselenin çözümü üzerinde kendi görüş ve önerimizi de eklememiz lazımdı. Bize göre, Ali Rıza Fırat'ın bu seçimlerde partimizden aday olması bizi Erzurum'da, iktidarımızı da Türkiye'de oldukça sıkıntılı durumlara sokabilirdi.

Gerçi biz, otuz sene önce vukubulmuş ve tasfiye edilmiş Şeyh Sait isyanından bugün onun oğlunu şu veya bu ölçüde sorumlu tutup onun milletvekilliğinin önünü kapamak gerektiği yolunda ne bir niyet, ne de bir düşünce, nin sahibi idik. Tersine olarak, bu türlü meseleleri bir husumet havası içinde çözmeğe çalışmak yerine, 1950 yılında açılan yeni dönemle birlikte tarihin derinlikleri içerisinde iterek milli birlik ve beraberliği pekiştirecek tedbirlere başvurulmasının milli menfaatlerimize çok daha uygun olacağı görüşünü samimi duygularla paylaşıyorduk. Gerçekten de, vatanımızın yüksek menfaatleri bunda idi. Ali Rıza da, her vatandaş gibi, milletvekili olmak ve halkın oyuna dayalı bir rejimde parlamentoya girmek hakkına elbetteki sahipti. Bu noktada hiçbir tereddüdümüz yoktu.

Ama, Demokrat Partinin iktidar olarak girdiği bu ilk seçim bazı yönlerden büyük bir önem ve aynı zamanda bir takım özellikler taşıyordu: Demokrat Parti iktidarına karşı dört yıldanberi yöneltilen eleştirilerden biri ve belki de başta geleni, memlekette gericiliği ve din duygularını sömürmüş olduğu yolundaki iddia idi. Bu iddiaya göre yeni iktidar, halkımızın gericilik temayüllerini okşamıştı ve geleceğini de bu türlü bir hesap üzerine oturtmaya kararlı idi: D.P., iktidar olarak gireceği bu ilk seçimde gene milletimizin dini duygularını sömürecek ve irtica akımları desteklemek suretiyle iktidarı elinde tutmağa çalışacaktı.

C.H.P. nin dört yıl boyunca işlediği propaganda bu idi ve bu propaganda aydın çevrelerde partimiz aleyhinde bir hayli rüşup ta bırakmıştı. İşte böylesine bir zeminde Ali Rıza'nın listemize alınmasının memlekette uyandıracığı tesirlerle birlikte muhalefetin eline vereceği kozları da düşünmemiz lazım geliyordu. Olayın bütün Türkiye'de çok yoğun bir propagandaya konu teşkil edeceği belli idi.

Böyle olunca, Demokrat Parti, iktidar olarak girdiği bu ilk seçimde, listesine çok dikkat etmeli, kamuoyunun huzuruna, politik ortama uygun düşmeyen isimlerle çıkmamalı idi. Bu onun hem hakkı hem de vazifesi idi.

Kaldı ki, biz bir siyasi parti olarak milletvekili olmak isteyen herkesi partimizden yoklamaya sokmak gibi bir mecburiyet altında değildik. Böylesine bir mecburiyeti siyasi partilerin görüş ve doktrinleriyle bağdaştırmaya imkân yoktu. Ali Rıza seçimlere başka partilerin listelerinde girebileceği gibi, bağımsız olarak ta girebilirdi. Biz, onu milletvekilliğine götüren yolu kapatmıyorduk.

Diğer yandan, Demokrat Parti, seçimi kazanmak için Erzurumda hiç kimşenin yardım ve desteğine ihtiyaç hissetmeyecek kadar bir güce sahipti. Ali Rıza'nın bizim listede bulunuşu bu yönden de partimiz aleyhine bir takım haksız ve yersiz eleştirilere kapıyı ardına kadar açık tutacaktı.

Meseleyi işte böyle mütalaa ettik ve başbakana durumu bir şifre telle birdirdik : Ali Rıza'nın listemize girmesini eğer uygun bulmuyor ise, kendisini yoklamadan önce dostçatemaslarla adaylıktan feragat ettirebileceğimiz yolundaki öneriyi kendisine ilettik.

Bu görüşü benimseyen başbakan, vali eliyle bana gönderdiği şifre telde: "mütalaanıza tamamen iştirak ediyoruz. Dostane temaslara yoklamadan evvel feragatını temin etmek yerinde olur ve zaruridir" cevabını verdi.

Bunun üzerine Ali Rıza ile temasa geçtik. Ali Rıza Fırat, Doğu kültürüne vakıf, sözü sohbeti yerinde, şahsiyet sahibi bir insandı. Kendisiyle iki defa İbrahim Kirazoğlu ve vali ile birlikte, iki defa da ben ayrıca görüştim. Ali Rıza oyalayıcı cevaplar veriyor, tereddütler içinde bulunuyordu. Bu hususta bana yardımcı olabileceğini düşündüğüm bir arkadaşımın beklediğim yardım zuhur etmedi. Arkadaşım, aday yoklama gününden bir kaç gün önce böylesine nazik bir meseleye karışmak istemiyor, benimle birlikte bile olsa, kendi üzerine en küçük bir risk almaktan çekiniyordu.

Sonunda, Ali Rıza'yı Kirazoğlu ile birlikte davet ederek adaylıktan feragat mektubunu aldık. Ama, onun üzüldüğü ve gücendiği "Ahalinin göstereceği aksülamelden beni mesul tutmayınız" sözünden anlaşıyordu.

Herkes yoklama derdinde iken ben sadece bu işle meşgul olmuş ve ilçelerden hiçbirine gitmemiştim; üstelik şimdi bir de Ali Rıza'nın feragatından doğan bir sorumluluğu da üzerime almıştım. Nitekim Ali Rıza, nüfuzunun geçtiği yerlerde aleyhinde yoğun bir çaba harcadı. ama fazla bir tahribat yapamadı. Diğer ilçelere göre bana en düşük oyun Hınıs'tan gelmiş olmasının sebebi bu idi.

Erzurum'da Aday Namzetleri ve Adaylar

1954 seçimlerinde milletvekili olmak üzere Demokrat Partiye müracaat edenlerin sayısı oldukça kabarıktı. D.P. il başkanı Talip Yargılı ile il Sekreteri Fahrettin Güllülü'nün imzaları ile yayınlanan aday listesinde 69 kişinin adı vardı. 1950 de dışarıdan aday aramış olan Demokrat Partinin kapısını çalanlar şimdi pek çoğalmıştı.

Müracaatın bu derece fazla oluşunun sebeplerini nerede aramak lazım geldiği hakkında kesin bir görüşe sahip değilim. 1950 seçimleri, o tarihte politikaya girmeyenler üzerinde teşvik edici ve heves uyandırıcı bir tesir bırakarak onlarda, kolayca milletvekili olunabileceği yolunda bir kanaatin doğmasına mı yol açmıştı? Yoksa, bunun sebeplerini, politikaya girmenin tehlikeli bir şey olduğu yolundaki eski bir telakkinin geçerliğinin 1950 yılından sona büyük ölçüde artık ortadan kalkmış olmasında mı aramak lazımdı?

Yoklamaya girmek üzere Demokrat Parti Erzurum il teşkilatına başvuranlar, soy adlarının alfabetik sırasına göre şunlardı:

İstanbul vali muavini Vefik Altuğ (Kitapçıgil), Çiftçi Feramuz Altuntaş, Erzurum D.P. kurucularından Kenan Babür, Erzurum milletvekili Sait Başak, Edebiyat Öğretmeni Sırrı Dadaş Bilge, Dahiliye müfettişi Feramuz Berkol, Erzincan Ceza hakimi Cemal Fehmi Bingöl, Çiftçi Fehmi Bingöl, Hınıs eski belediye başkanı Ahmet Bingöl, Emekli nahiye müdürü Mustafa Bingöl, Milli Eğitim Bakanı, Erzurum milletvekili Rıfık Salim Burçak, Kasap Necati Baki, Genel Meclis üyesi Kutbettin Can, Tüccardan Ali Cengiz, dava vekili Cemil Karasu, Savcı muavini Zeki Çavuşoğlu, Erzurum milletvekili Dr. Fehmi Çobanoğlu, Yüksek mühendis Şevki Erker, Erzurum ağır ceza reislerinden Abdulkadir Eryurt, Erzurum milletvekili Sabri Erduman, Erzurum milletvekili Bahadır Dülger, Riyaziye Öğretmeni ve avukat Hatice Doğruer, Dr. Yusuf İzzettin Dolungil, Çiftçi Ali Rıza Fırat, Belediye muhasebecisi ve D.P. il idare kurulu üyesi Mehmet Günel, Güllü köyünden çiftçi ve D.P. il idare kurulu üyesi Fahrettin Güllülü, Avukat Ahmet Emin Güneş, Toprak tevzi komisyonu reisi Fazıl Gütergene, Avukat Ömer Gürsoy, Ziraî Donatımda memur Fazıl Güngör, Erzincan Asliye Ceza hakimi Hakkı Güngör, Erzurum Ziraat Bankası müdürü Hazım Gürsu, Hakim Ali Karahan, Erzurum milletvekili Enver Karan, Gümüşhane defterdarı Canip Kocaoğlu, Müteahhit Necip

Kotan, Çiftçi Hüseyin Köycü, Emekli süvari Tugay komutanlarından Avni Mızrak, 1. Devre Erzurum milletvekili Asım Mühürdaroglu, Hınıs umumi Meclis üyesi Mehmet Namdaroglu, Numune hastanesi dahiliye mütehassısı ve Hemşire- Ebe Okulu müdürü Dr. Hasan Numanoğlu, Erzurum milletvekili Emrullah Nutku, Ziraat Donatım müdürü ve D.P. Erzurum il idare kurulu üyesi Münip Özer, Yalovada Dr. Atıf Ödöklüoğlu, Emekli yarbay Emin Özer, Oltu D.P. başkanı Cemil Önder, Ankara belediye reis muavini Nihat Pasinli, Genel meclis üyesi ve tüccardan Cebbar Pasin, Pasinler belediye reisi ve D.P. başkanı Fuat Pasinli, genel meclis üyesi Atik Palandöken, Avukat İzzet Söylemezoglu, icra memuru Hakkı Şişmanoğlu, Avukat İbrahim Şenbark, İstanbul Milli Eğitim memuru Zekeriya Tansel, Müdeahhit Nazmi Tansel, Erzurum umumi Meclis üyesi ve D.P. il idare kurulu üyesi Fethullah Taşkesenlioğlu, Maliye müfettişi Necmi Tanşu, Erzurum milletvekili Rıza Topçuoğlu, İlköğretim müfettişi Mecit Tımoçin, Toprak-İskan memurlarından Sıtkı Tımoçin, Erzurum Bayındırlık müdürü Esat Tuncel, Emekli Yzb. Seyfi Uran, Genel Meclis üyesi Sabri Ulusu, Bayındırlık bakanlığı şehircilik işlerinde yüksek mimar Celalettin Tahsin Uzer, Erzurum belediye reisi, diş hekimi Lütfü Yalın, Emekli albay İhsan Yavuzer, tüccardan Mahmut Yıldırım, Erzurum milletvekili Memiş Yazıcı, Erzurum milletvekili Mustafa Zeren.

Bunlar Erzurum'da parti yoklamasına girenlerdi. Bunların dışında D.P. Genel İdare Kuruluna başvurup kontenjandan listeye konulmalarını isteyenler de vardı.

Yoklamalar

Yoklamalar 28 Mart 1954 Pazar günü ilçe merkezlerinde yapıldı. Bütün adaylar sonucu elbetteki merak ve heyecanla bekledik. Yoklamada kazananlar, aldıkları oy sayısına göre şöyle sıralandılar: Rıfki Salim Burçak, Rıza Topçuoğlu, Abdulkadir Eryurt, Esat Tuncel, Ali Karahan, Sabri Erduman, Hasan Numanoğlu, Hazım Gürsu, Fethullah Taşkesenlioğlu, Atik Palandöken.

Böylece, eski milletvekillerinden yedisi, Sait Başak, Fehmi Çobanoğlu, Bahadır Dülger, Enver Karan, Emrullah Nutku, Memiş Yazıcı ve Mustafa Zeren yoklamalarda kaybetmişlerdi. Bu hal çeşitli sızlanmalara ve Genel Kurul nezdinde türlü teşebbüslere yol açacak, yoklamayı kaybedenlerden bazıları kazananları bu işten sorumlu göstermeğe gayret edeceklerdi.

Vetolar

Yoklama sonuçları ile birlikte ortaya önemli bir mesele çıktı: Millete arzedeceğimiz liste, bizim partililer de dahil, hemen herkes tarafından yoğun bir surette eleştiriliyor, beğenilmiyordu. Bu listenin behemehal ıslah edilmesi yolunda ortaya güçlü bir akım çıktı. Zira bu liste ile seçime girmenin neti-

ceyi yani seçimi tehlikeli kılabileceğini söyleyenler pek çoktu. O günlerde, listeyi ne olursa olsun düzenli bir şekilde sokmak gerektiğini bana telkin etmeğe çalışan bir hayli dostlarım vardı. Milli birliği zedeleyici bir propaganda ile oy toplanış olanlardan da şikâyet çok yaygındı.

İşte böylece, yoklama ile birlikte karşımıza çok nazik ve çetin bir mesele çıktı. Listeyi ıslah etmek fikri, diyelim ki, çok güzel bir fikirdi; ama parti teşkilatımızın seçtiği bu listeyi biz şimdi nasıl ıslah edecektik? Bu, her şeyden önce, yüksek bir mesuliyet duygusu ve büyük bir cesaret isteyen bir işti.

Genel Kurul üyesi Mustafa Zeren, Erzurum'da yoklamayı kaybeder etmez Ankara'ya gitmişti. Ben birkaç gün sonra başkente döndüğüm gün, Mustafa Zeren beni telefonla aradı ve Erzurum yoklamaları ile ilgili olarak Genel Kurulca alınan kararı bana bildirdi ve bu karara itiraz etmememi benden ısrarla rica etti. Verilen karara göre, Ali Karahan, Hasan Numanoğlu, Hazım Gürsu, Atik Palandöken ve Fethullah Taşkesenlioğlu veto edilmişlerdi. Veto edilenlerden üçünün yerine Mustafa Zeren, Şevki Erker ve Necmettin Tanşu konulmuşlardı.

Ben, Mustafa Zeren'in veto edildiklerini söylediği kişilerden sadece Dr. Hasan Numanoğlu ile ilgili kısmına itiraz ettim; Erzurum'a yıllar boyu feragatle hizmet etmiş olan bir insanın neden veto edildiğini anlayamadığımı söyledim.

Filhahika, vakit kaybetmeden başbakanı görerek durumu anlattım; Hasan Numanoğlu'nun behemehal bulunması gerektiğini önemle söyledim. Başbakan, listede arzum istikametinde değişiklik yapmayı vadetti.

Listeler zaten kesin şekillerini henüz almamıştı. Erzurum listesi tekrar görüşüldüğünde Dr. Hasan'ı ısrarla savundum. Bu arada, Erzurum'da yoklamayı kaybeden Mustafa Zene'in yeniden Erzurum'a konulması sakıncalı görülerek Amasya'ya nakledilmesi, işi kolaylaştırdı: Genel Kurulda Erzurum listesinin düzenlenmesi hususunda artık benim görüşümün esas alınması yolunda bir eğilim belirdi. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu bunu kurulda açıkca ifade ederek: "Erzurum'un sorumluluğunu Rıfkı beyin omuzlarına yükleyeceğimiz için onun sözünü dinlemekte isabet vardır." dedi. Sonunda Dr. Numanoğlu listede bırakıldı.

Şu halde listemizde 4 boş yer açılmış oluyordu. 1954 yılında Erzurum milletvekillerinin sayısı 12 ye yükseldiği için, Genel Kurulun iki kontenjan hissesi ile birlikte listeye şimdi 6 kişi koyacaktık.

Bu yerlere Emekli orgeneral İshak Avni Akdağ, Savcı yardımcısı Zeki Çavuşoğlu, Bahadır Dülger, Şevki Erker, Hamit Şevket İnce ve Partimizin Oltu ilçe başkanı Cemil Önder'i koyduk. Böylece listemiz son şeklini aldı.

Muhalefetin Adayları

Cumhuriyet Halk Partisinin listesi şöyle idi: Dr. Salim Cimilli, Osman Çilingir, Cevat Dursunoğlu, Abdulkadir Erener, Şakir İbrahimhakkıoğlu, Cevat Ilıcalı, general Vehbi Kocagüney, Hikmet Kümbetoğlu, Canip Müceldili, Hilmi Nalbantoğlu, Edip Tokalp, Nurettin Zoroğlu.

Cumhuriyetçi Millet Partisinin listesi ise şu kişilerden oluşuyordu: Emekli general Nazmi Akdağ, Nurettin Ardıçoğlu, Ertuğrul Akça, Şevket Arı, Dr. Tayyip Cinisli, Naim Çapçı, Behzat Güneş, Dr. Cemal Işlak, Raif Deniz, Veli İbrahimhakkıoğlu, Necati Karacıboğlu, Hakkı Ulaş.

C.Millet Partisi, Erzurum listesine çok önem vermiş olmalı idi ki, Partinin Genel İdare Kurulu üyelerinden üçünü, Nurettin Ardıçoğlu, Ertuğrul Akça ve Cemal Işlak'ı buradan görteriyordu. Ertuğrul Akça, ayrıca, partinin genel sekreter yardımcısı idi.

Cumhuriyet Halk Partisi genel başkanı İsmet İnönü, seçim kampanyasını kendisinin seçim çevresi olan Malatya'da 9 Nisan günü açtı. İnönü'nün 1954 seçimlerinde işlediği konuları şu suretle özetleyebiliriz:

A- Partizanlık : İnönü hemen her konuşmasında idarenin partizanlığından şikâyetle bulundu. Partizanlığın siyasi ve iktisadi açıdan emniyetsizlik yarattığını söyleyen İnönü, bunun zararlarını şöyle dile getiriyordu: "Bizim tarihimize yerli ve yabancı farkı asırlarca tecrübe edilmiştir. Yerli sermayenin işleyip gelişmemesinin asıl sebebi idarenin müsadereinden ve tehdidinden masun kalmamasıdır. Padişahın iradesiyle müsadere yapılması veya beylerbeyinin baş alması ile kanun ile müsadere partizan tehtidi veya partizan bir bakanın maliye teftişi ve döviz usulleriyle tayzık etmesi arasında fark yoktur."

B- Yabancı sermaye: İnönü yabancı sermaye konusunda da şu görüşü savundu: "Tarihte yabancılar kapitülasyon himayesiyle Türkiye'yi istismar ettiler. Yeni devirlerde yerli vatandaş hakikat dışı ve emniyetsiz usullerle ıstırap çekecek ve yabancı sermaye hususi kanunların himayesinde yaşayacaksa, kendi elimizle yerli sermayeyi yabancı olmağa zorlamış oluruz... Şimdi çiftçi için yeni bir tehlike belirmiştir. Yabancı sermaye ziraate davet edilmiştir. Yabancı sermaye gelip işletecek toprağı nereden bulacak? Şüphesiz, birçok çiftçimizin en çok 20 dönüm olan arazısından alacaktır... Yabancı sermayenin gelip mesela Orta Anadolu'da buğday, Çukurova'da pamuk, Karadenizde fındık, İzmir'de ve Samsun'da tütün yetiştirmesinden bizim ne istifademiz olacaktır?... Balıkesirde uzak, yakın komşularımızın çiftlikler yetiştirmesi, çiftlikler kurması mümkün olmuştur. Balıkesirliiler, bu iktidar yerinde kalırsa bunları göreceksiniz... Bugün Afrika kabileleri kendi topraklarını işleten yabancılara karşı ayaklanmışlardır. İktidar gül gibi toprağımuza Afrika kabilelerinin kovduğu yabancı sermayeyi getirmek istiyor."

C - Petrol Kanunu: C.H.P. lideri petrol kanunu ile ilgili görüşlerini anlatırken şunları söyledi: "Petrol kanunu kapitülasyon hükümleriyle hazırlanmış gönüllü bir kapitülasyon layihası olarak teklif edilmiştir... Bu kanunun her maddesi kapitülasyon esası üzerine hazırlanmıştır... Petrol kanunu layihası, Türk devletini petrol aramaktan ve işletmekten men etmek esası üzerine kurulmuştur... İhtimal, sizlere yer altından hazineler fışkıracığı masalını söyleyeceklerdir."

Ç - Hayat Pahalılığı: "Hayat pahalılığı ıstırapı cemiyetimizin büyük derdi olarak bizim daimi kaygımızdır. Bugünkü iktidar hayat pahalılığı ile asla mücadele edemez. Çünkü memleketimizde hayat pahalılığı diye bir derdin mevcut olduğunu kabul etmiyor... Hepimizin ızdırap membaı olan en karanlık derdi size nasıl anlatsam? Pahalılık durmadan akan bir sel gibi milletin bünyesini kemirmektedir. Bugünkü iktidar bu seli önleyemez. Çünkü böyle bir mevzuu kabul etmiyor. Pahalılığın mevcudiyetine inanmayan bir iktidar, onu önleyecek tedbirleri almaktan mahrum demektir."

D- Radyo ve Basın : "Tecrübeler göstermiştir ki, basın en zararlı tesir olarak nimet tesiri altındadır. İlanlar tesiri altındadır. Basın kendi vasıtalarını, ihtiyaçlarını tedarik etmek bahsinde iktidarın lütfunun veya lütfunu esirgemesinin tesiri altındadır. Bu, hakiki manasıyla müstakıl, vazifesini ifa etmeğe muktedir bir basının Türkiye'de kurulmasına mani olmuştur... Radyo üzerinde size tekrar söz söylemeyeceğim; çok konuşuldu. Nasıl tatbik olunduğunu görüyorsunuz. Bir devlet vasıtası yalnız kendi propagandasının aleti ve vasıtası şeklinde ve istediği zaman muhalif partilerin, muhalif siyaset adamlarının aleyhlerinde alet olarak kullanılmaz. Kullanılmamalıdır. Radyonun bu şekilde kullanıldığı cemiyetlerde adaletsizlik vardır, ızdırap vardır."

E- Başbakan hakkında : İnönü, başbakan Adnan Menderes hakkında da şunları söylüyordu: "Başbakan, düşmana karşı vatan müdafaası için güç bela tedarik edilebilen askeri uçakları, yer yer dolaşıp İsmet İnönü'ye, şanlı orduya, milletin sağ duyusuna iftira ve hakaret etmek için kullanıyor. Başbakan ahlak kaidelerini, devlet adamının mesuliyet duygularını, hepsini reddetmiştir. Küfür sözleri ile memleket havasına bir uçtan öbür ucuna düşmanlık yaymağa çalışmaktadır... Bakınız ne diyor: "onların devrinde Türk ordusunun zamanına göre bir iptidailiği vardır." Bunları başbakan söylüyor, en büyük mevkii işgal edenlerden başlayarak kademe kademe bir bozguncu ruhunun yayılması neticesinde bizzat Türk milleti kendi ordusu hakkında bazı endişelere saplanmıştır. Bir mağlubiyet esnasında bile bir başbakan milletin ordusu hakkında böyle hürmetsiz bir dil kullanmamıştır... Dikkat ediyorsanız, söylediğim memleket meselelerine dokunmuyor, yalnız söylüyor, konuşuyor, iftira ediyor. İnsanlığa, hukuka, adalete aykırı bütün hareketleri pervasızca yapıyor... Bir defa bu iktidar değişirse, millet muamelelerinin üstüne kapanan bu

yalan kapağı açılacak, hakikatler olduğu gibi meydana çıkacaktır... Şimdi keşif bir temel atma, fabrika ihale etme şenlikleri içindeyiz. İstanbul'un meşhur asma köprüsünün temelini de bu seçim devresinde görürsek hayret etmemeliyiz... Demokrat Parti büyük bir siyasi partidir, ama, bu memleketin talihsizliği birinci iktidar değişikliğinde ahlaktan ve ciddi mesuliyet hissinden mahrum bir insanın başa geçmesidir... Bir cahil, bir kendini bilmez, vazife ciddiyetinden nasibi olmayan bir başbakanın memleket meselelerini bu hale getirmesine asla müsaade etmem."

Kampanyada D.P.

Demokrat Parti, seçim kampanyasında bir yandan, dört yıldan beri memlekette gerçekleştirdiği eserler üzerinde dururken, bir yandan da kendisine yöneltilen menfi propagandaları cevapladı ve başta Cumhurbaşkanı Bayar olmak üzere memleketi tarayarak geniş bir faaliyete girişti. 1954 kampanyasında bizim partililer tarafından işlenen konuları da şu suretle özetlemek mümkündür:

A- Limanlar.

Demokrat Parti memlekette liman, baraj, yol ve köprü olarak gerçekleştirdiği büyük eserleri seçim kampanyasının önemli bir unsuru olarak değerlendirdi. Bayındırlık bakanı Kemal Zeytinoğlu 4 Nisan 1954 günü Samsun limanının temelini atarken son dört yılda yapılan limanları saydı:

Karadenizde Trabzon, Zonguldak, Ereğli limanlarının inşaatı bitirilmiş ve işletmeye açılmıştır. Samsun ve Giresun limanları ihale edilerek inşaatla başlamıştır. Akçakoca ve Pazar iskelelerinin inşaatları tamamlanmıştır. Hopa, Rize, Vakkıkebir, Bulancak, Ordu ve Kefken iskele ve barınakları inşa edilmekte idi.

Marmarada Salı pazarı ve Haydarpaşa liman ve iskeleleri inşaatları devam ediyordu. Şarköy, Lapseki ve Çanakkale iskelelerinin inşaatı bitirilmiş ve işletmeye açılmıştı. Mudanya ve Gemlik iskeleleri inşaatı devam ediyordu.

Ege ve Akdeniz kıyılarında, İzmir'de Alsancak limanının sondaj işleri bitirilmiş ve inşaat kısmı ihaleye çıkarılmıştı. Fenike, Alanya, Anamur, Taşucu iskeleleri tamamlanmıştı. Marmara ve Fethiye iskeleleri inşa halinde idi. İskenderun limanının tesisat kısmı ihale edilmişti. Mersin limanı ise birkaç gün önce taahhüde bağlanmıştı.

Bu durum dünle bugün arasındaki büyük farkı gözlerin önüne seriyordu. Gene bayındırlık bakanına göre "Milletlerin hayatında zaman mefhumuna bile ithal edilmemesi icap eden 4 yıllık kısa devrede yapılan hizmetlere mukabil, yine milletler hayatında uzun bir iktidar devresi kabul edilmesi icap eden 27 yılın nasıl boş, nasıl ihmalkâr geçtiğini göstermesi hakikatidir. İşte asıl teşebbüs ettikleri nokta da bu değil midir?

Samsun limanının temel atma töreninde konuşan cumhurbaşkanı Celal Bayar da şunları söylüyordu:

"Ben çok iyi hatırlarım. Bir tarihte vapurla Samsun'a geldim; Karadeniz'-in meşhur fırtınalarından Kestane Karası'na rastlamıştık. Vapurun içinde biz şehre bakıyoruz, şehir de bizi seyrediyordu. Muvasala imkânı mevcut değildi. O esnada yabancı bayrak taşıyan gemiden birisi dalgıç kıyafetinde denize atladı ve şehre vasıl oldu. Sonradan tahkik ettim; çünkü nazarı dikkatimi celbetmişti. Neden bu adam bu kadar fedakarlığa katlanıyor, bu fırtınalı havada hayatını tehlikeye koyuyor. Dediler ki : "Bu, bir iş adamıdır, randevusu vardır, İstanbul'a yetişecektir." Çok üzüldüm; milli gururum rencide olmuştu. Düşününüz, bu adam memleketine gittiği vakit bizim memleketimizden malumat verirken ne diyecektir? En hafif tabirle Türkiye'nin sahilleri iptidai bir haldedir. Türkler iktisadiyatın mebbeinde, iptidai bir durumdadırlar, diyecekti. Halbuki, hakikatte biz ilerlemek isteyen, yükselmek isteyen, medenî ve teknik eserler vermek isteyen ve buna da muktedir olan bir milletiz.

İşte o gün geldi çatı. Arkadaşınız izah etti. Bunun sebebi nedir? Bu muvaffakiyetin sırrı nedir? Eğer dersiniz ki, bu muvaffakiyetin sırrı reisi cumhur'un gayretindedir ve eğer dersiniz ki, bu günkü hükümettedir; size söyleyeyim ki, aldanmış olursunuz. Bu işin sırrı milli iradenin sizin elinizde tecellisindedir. Biz ancak ve ancak sevgili milletimizin arzusuna ve onun iradesine ram olmak ve ona hizmet etmek isteyen insanlarız."

B- Barajlar:

Yeni iktidarın memlekete getirdiği yeniliklerden biri de barajlardı. Seçim kampanyasında bu konunun değerlendirilmesinden daha tabii bir şey olamazdı.

Kampanyayı 19 Nisan 1954 günü Erzurum'da Tebriz Kapısı meydanında uzun bir konuşma ile açan başbakan Menderes, iktidarın yapıcılığını şu sözlerle dile getirdi:

"Dört sene evvel sizler için Tortum barajı inanılmayacak kadar büyük ve güzel bir hayal gibi gözükrken, bugün vatan sathında Tortum büyüklüğünde 20 den fazla baraj inşa halindedir. Bunun yanında Sarıyer ve Seyhan gibi her birisi Tortum'un 10 mislinden fazla büyüklükte barajların inşası çok ilerlemiş bulunuyor. Bunlardan başka, gene büyük barajlardan Akçay, Hırfanlı gibi iki büyük baraj'ın ihalesi yapılmıştır. Almusta da gene büyük çapta bir barajın daha ihalesi yapılmak üzeredir.... Eski idareden Ankara içme suyu için yapılan küçük Çubuk barajından başka bir tek baraj devralmadık. Çubuk barajı ise yalnız içme suyu için olup, barajın elektrik kuvveti istihsali bahis mevzuu değildir... Sarıyar barajının Çubuğun 100 misli fazla su toplayabilecek ve 160 milyon liraya mal olacak bir ehemmiyette olduğunu söylemek kâfidir."

C- Köy Yolları ve Köprüler :

Yeni iktidarın dört yılda gerçekleştirdiği büyük eserlerden biri de köy yolları, köy içme suları ve köprülerdi. Memleketin çehresini değiştiren, aynı zamanda yeni iktidarla birlikte vatandaşa hizmet telâkkisinde çok büyük bir zihniyet değişikliği olduğunu gösteren eserler köy yolları ve köy içme suları ve köprülerdi.

Başbakan, 1950 yılına kadar yapılmış köprülerin toplam uzunluğu 15.000 metre iken, bugün inşası biten veya bitmek üzere bulunan köprülerin uzunluğu 35.000 metreye yaklaştığını açıkladı.

Ç- Tarım Politikası :

Demokrat Parti iktidarının başarılı icraatından biri de tarım alanında elde edilen gelişmelerdi. Demokrat Parti, memleket kalkınmasının köyden başlaması gerektiği görüşü ile hareket etmiş ve köye yepyeni bir politika uyulmuştu. Köylüyü kaldırmak için önce zirai kredileri büyük ölçüde arttırmış, fiat politikasıyla köylüyü desteklemiş, traktörü köye sokmuştu. Türk köylüsü, kendi hayatında çok şeyin temelinden değişmeğe başladığını görüyordu.

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, Susurluk Şeker Fabrikasının temelini atarken tarım kredilerindeki artışları şöyle anlattı: D.P. Zirai krediyi 1950 yılında 339 milyon lira olarak bulmuş, bu rakamı 1 milyar 216 milyona çıkarmıştı. Yeni iktidar 1950 de bulduğu 4 şeker fabrikasına 11 fabrika daha ilâve etmeğe karar vermiş ve bunların ihalelerini yapmıştı.

Bayar, buğday politikası hakkında da Adana konuşmasında şöyle diyordu: "Bana Sivas'ta sordular: Bu buğday politikasına ne zamana kadar devam edeceksiniz?" diye. Cevap verdim: köylünün ve çiftçinin borcunu tamamiyle silip küpünü dolduruncaya kadar devam edeceğiz."

Bu politikalarla memleketin çehresi dört yıl içinde tamamen değişmiş ve hızlı bir kalkınma dönemine girilmişti. Bayar bu kalkınmayı şu sözlerle dile getirdi: "Memleket nerede idi, şimdi nerededir? Bu sorunun cevabını her vatandaş, elini vicdanına koyarak düşünmek mecburiyetindedir. Herkes teslim eder ki, memleketimiz demokrasi bayrağı altında daima ileriye doğru gitmektedir. Bunun maddi ve manevi tezahüratı gözümüzün önünde abide halinde canlanmaktadır. Başlanılan büyük ve muhteşem işler elbette ikmal olunacaktır. Bu başarıların kaynağı, mesnedi sizlersiniz. Sizin imanınız, kalbiniz ve sayınızdır ve her şeyin üstünde millî iradeyi hakkıyla ve şuur ile kullanmasını bilmenizdir. Türk milleti iradesine hakim olduğu müddetçe bu memlekette daima iyilik olacaktır. Türk milleti bu iradesini de kullanmasını bilmiştir."

Bayar, Haydarpaşa limanının temel atma töreninde memleket kalkınmasını çok etraflı bir surette ortaya koyan bir konuşma yaptı:

"Bazı kimseler ne sıfatla konuştuğumu sorabilirler. Bunu takdir etmek onlara aittir. Nasıl isterlerse öyle düşünsünler. Bir vatandaş olarak konuşuyorum; üç devredir İstanbul mebusu olan biri sıfatıyla konuşuyorum. Nihayet, isterlerse devlet reisi olarak konuşuyorum. Memleketimiz bugün zirai olsun, sinai olsun büyük bir inkişaf hamlesi halindedir. Her sahada istihsalımız artmaktadır. İşte bu istihsali müstehlîke, müşterilerimize kadar ulaştırmamız lâzım gelmektedir. Bunu da münakale vasıtalarımız ve limanlarımız sayesinde yapacağız. Bugün köylümüz ihtiyaç devirlerinin ıstırabından kurtulmuş ve refah, bolluk devirlerinin eşiğinde bulunmaktadır. Bazı kimseler hükümetimizin köylüyü tuttuğunu, sadece bir zümrenin kalkınması için çalıştığını ve bundan diğer toplulukların zarar gördüğünü söylüyorlar. Sevgili vatandaşlar, köylüye ve istihsal unsurunu teşkil eden elemanlara müzahir olmakla başka bir kısım halkın zarar görmesi mevzuu bahis olabilir mi? Asla.

Esas olan, iş hacminin artmasıdır. Ben bütün hayatımca memlekette iş hacminin artması için çalışmış bir kimseyim. Köylüye, yani istihsal unsurunu teşkil eden elemanlara müzahir olunması iş hacminin artmasını ve ta ihracatçı tüccara varıncaya kadar her türlü zümre için geniş iş imkanlarının açılmasını sağlar. Memlekette iş hacmi artmış mıdır? Bunun cevabı evettir. Şimdi sizlere bu durumu isbat etmek üzere bir kaç rakam vereyim. Fiatların tebeddülü inbâriyle kıymetlerde değişiklikler olabilir. Onun için ton olarak alıyorum. İthal mezuunda şu mukayese yapılabilir:

1940 yılında ithalatımız 1.220.000 tondur. 1953 yılı ithalatımız 1.630.000 tondur. Aradaki fark belki bir nazariyeye göre aleyhte tefsir edilebilir. Ancak, derhal şunu düşünmek lazım gelir ki, 1953 yılı ithalat yekununun yüzde 70 ini makine ve teknik vasıtalar teşkil etmektedir. Bu yüzde 70 bizim yarınımızı hazırlamamıza yarayacak olan materyaldir. Yoksa, 1949 ithalatı mevzuu olan dudak boyası gibi lüks maddeler değildir.

İhracat bahsine gelince; burada hükümetimiz lehine büyük bir artış kaydedilmiş ve 1949 da ihracat 970 bin ton iken 1953 te 2.700 bin tona yükselmiştir. Demekki eskisinden çok daha fazla mal satıyoruz ve ona göre bedelini alıyoruz. Ona göre cebimize daha fazla para giriyor. İhracatımız 970 bin tona mukabil 2.700 bin tona yükselmişse, memlekette istihsal o nisbette artmış ve memlekete o nisbette servet girmiş demektir.

Bütün bunlardan sonra şu neticeye varmak lazım gelir. Şimdi yapılacak iş memlekette nakil vasıtalarını arttırmak, mallarımızı doğrudan doğruya alıcının vasıtasına ulaştırabilmek için, limanlar yapmaktır. Biz işte bu yoldayız."

D- Dünle Bugünün Mukayesesi:

Başbakan, izlenen iktisadi politikayı eleştiren İsmet İnönü'ye Erzurum konuşmasında şu sözlerle cevap verdi: "İktisadi ve mali meselelerden ise, bir

kere daha müşühade ediyoruz ki, Allahın bu zata bu meseleleri anlayabilecek bir kabiliyet vermemiş bulunması, bu memleketin ikbalini 22 milyonluk Türk milletinin kaderini uzun yıllar karartan başlıca amil olmuştur. Bu zat, iktisadi politikada bu istidatsızlığına rağmen, memleketin başına bir de iktisadi ve mali diktatör kesilmiş ve bu memleketin iktisadiyatını ve maliyesini seneler boyunca gaflet ve sefaletin baskısı altında bırakmıştır. Yoksa, bu kadar çalışkan ve iktisadi zekası deha derecesine varan bir milletin, her türlü imkânlarla sahip bulunan bu vatanda uzun yıllar hiçbir esaslı terakki kaydetmeden yerinde muhlanıp kalması başka türlü mümkün olamazdı. Memlekete traktörü sokmayan, ziraati makineleştirmekten alıkoyan, ziraati bir bataklık işi telakki edip hakikaten o hale sokan, ziraatin muhtaç olduğu krediyi 100-150 milyon gibi gülünç bir seviyede tutan, bu zatın kendisidir.

Sanayie, inkişafı için muhtaç bulunduğu şartları ve iklimi hazırlayacak yerde, onu devletçilik bahanesiyle kötü ve akim bir inhisar altına sokan, milletin her türlü iktisadi teşebbüslerini, köstekleyen, bir türlü serpilemeyen kısır devlet sanayiini milletçe kurulmuş ve kurulabilecek sanayiın başına bela eden, bu zattır."

İktisadi gelişme ve memleket kalkınması açısından dünle bugün arasındaki mukayeseyi İktisat ve ticaret bakanı Fethi Çelikbaş'ta 20 Nisan günü Burdur'daki konuşmasında şu sözlerle yapıyordu: "Yer yüzünün en müreffeh memleketi olma yolunda bulunduğumuza işaret" ettikten sonra Halk Partisi dönemi ile DP dönemi arasındaki farkı belirtirken "C.H.P. nin 1932 yılında hayatı en ucuzlattığı devirde köylüden buğdayı 2,5 kuruştan, oğlağı 25 kuruştan satın aldığı bu devirlerde hangi köylü vatandaş, çocuğunun ayağına pabuç almıştır? Cebinde sigara dahi alacak parası yoktu. Şimdi ise Yenice için yüz binlerce köylü vatandaşımız mevcuttur. Memleket ölçüsünde sağlanan ve dünyanın hayranlığını kazanan böyle muazzam bir kalkınmanın sadece kendi döviz kaynaklarımızla tahakkuk ettirilmesi mümkün değildi. Dünyanın hiçbir tarafında bir milletin kendi öz kaynakları ile bu gibi başarıları elde etmesi de mümkün değildir."

Fethi Çelikbaş, kalkınmayı rakamlarla ifade ederken de şeker istihsalinde yüzde 69, çayda yüzde 72, gazyağında yüzde 105, benzinde yüzde 71, demirde yüzde 76, çimentoda yüzde 75, maden kömüründe yüzde 45, pamuklu mensucatta yüzde 38, yün ipliğinde yüzde 93, yün mensucatta yüzde 49 gibi bir gelişme sağlandığını söyledi.

E- Hayat Pahalılığı:

Başbakan, memlekette hayat pahalılığının tahammül edilmez bir dereceye varmış olduğunu söyleyen muhalefet lideri İnönü'ye Trabzon konuşmasında şu cevabı veriyordu: "Hakiki hayat pahalılığı geçim zorluğu demektir.

Böyle bir zorluk ise bu memlekette katiyen yoktur. 1950 denberi milletin istihlak kabiliyeti iki misline yükselmiştir. Milli-gelir 9 milyardan 16 milyara çıkmıştır. Bu, yüzde 60 bir artıştır. Bundan da anlaşılıyor ki, yarımlara rağmen milletimiz darlığa değil, bolluğa doğru seyretmektedir ve fazla kazanmaktadır. Şunu kaydetmeliyim ki, bu milletin en büyük sefalet çektiği devirler, fiatların ucuz olduğu devirlerdi. Köylü sigarası 5 kuruştı; fakat üç köylü bir araya gelip bir paket sigarayı alıyorlardı. Buğdayın kilosu 3 kuruştı; o günlerde geçim hiç te kolay değildi. Demek ki, geçim kolaylığı ve fiatlar aynı şeyler değildir... Size hayat pahalılığından bahsedene sorunuz: Hayat pahalılığı dedikleri zaman sizin buğdayınızı, etinizi, sütünüzü daha az pahalıya mı satmanızı istiyorlar?"

F- Dış Politika:

1954 seçimlerinde dış politika da kampanyada tartışılan konular arasındadır. Bayar, İzmir'teki konuşmasında, D.P'nin iktidara geldiği sırada dünyanın iki gruba ayrılmış bulunduğuna işaretle: "Bu gruba cephe alan diğer manzumenin memleketimiz hakkında iddiası vardı. Boğazlar ve üç vilayet hakkında talepleri vardı. Bu meseleyi halletmek lazımdı. Türkiye'nin mukadderatı daha ne kadar açıkta kalacaktı? Bize hukuki ve adli teminat verilmiyordu. Biz, evvelki iktidara sorduk "niçin NATO'ya girmiyor ve memleket müdafaasını emniyet altına almıyorsunuz? Bize şu cevabı verdiler: "onlar bize buyur dediler de olmaz mı dedik." Biz düşündük, bu teşkilata girmek lazım, dedik. İktidara geldiğimiz andan itibaren bu mühim meseleyi halletmek için uğraştık. Fakat evvela bizi reddettiler, henüz zamanı gelmemiştir dediler. Bunu niçin söylediler? Zamanı geldi deyinceye kadar Türk milletinin sözüne ne derece vefalı olduğunu bilmek ve buna kanaat getirmek istiyorlardı."

Başbakan Menderes'te Erzurum'daki konuşmasında Kore'den söz ederken dış siyasetimizin temel görüşünü şu sözlerle dile getirdi: "Şayet Kore'den kaçınmış ve müşterek emniyet mefhumunun sarsılmasına, hatta yıkılmasına sebebiyet vermiş olsaydık, Türkiye'nin müdafaası, Erzurum'un müdafaası haki-katen güçleşirdi. Fakat mütearrızın taarruz cesareti Kore'de kırılmıştır. Türk ordusu, hudutlarımızın çok ötesinde taarruzu kırmış, memleketi taarruzdan masun bırakmıştır."

G- İnönü ve II. Dünya Savaşı:

Başbakan, Samsun'daki konuşmasında, İsmet İnönü'nün sık sık dile getirdiği ve "Sizi ben harbe sokmadım" diyerek Türk milletinin kafasına durmadan vurduğunu söylediği bir meseleye de temas ederek bir hakikati açıklayacağını ifade ile şöyle dedi: "İnönü bu memleketi harbe sokacaktı; fakat hadiseler sokmadı... Şimdiye kadar sustuğum bu hakikati, kendisinin ısrarlı propagandaları üzerine işte bugün ortaya koyuyorum. Halk partisinin zabıtlarını

ortaya çıkarsın ve eğer imkân görüyorsa tekzip etsin. 1940 da Fransa düşmezden beş on gün evvel bizi harbe sokuyordu. Bunun için de her türlü hazırlıklar tamamlanmış, nutuklar hazırlanmış, bazı mebuslar evvelden hazırlanmış olan bu nutukları söylemek üzere memleketin muhtelif vileyetlerine yola çıkarılmıştı. Bu meyanda, bana da Eskişehir'e gitmek vazifesi verilmişti. Türkiye harbe girecek ve o gün memleketin dört köşesinde evvelden hazırlanmış olan bu nutuklar söylenecekti. Tam bu sırada Fransa düştü; Türkiyede harbe girmekten bu suretle kurtuldu. Ondan sonra da Türkiye eğer harbe girmedi ise, harbin mantığı bu tarafa gelmediği için girmedi. Eğer gelse idi ve bu iki muharip tarafından birinin menfaatine uygun düşse idi, İsmet Paşa bu memleketi harbe sokmaktan koruyabilecek adam değildi. Biz, harbin yolunun dışında idik ve dışında kaldık. Hakikat işte budur. Fakat onlar, artık öğrenilecek şeyleri kalmadığı için "Biz sizi harbe sokmadık!" diye öğrenmekte ve böylece bir bozguncu ruh hali içinde bulunmakta idiler."

H- Ordu üzerine Tartışma:

1954 seçim kampanyasında ordumuz ve onun savaş gücü de İnönü ile Menderes arasında tartışma konusu oldu. Tartışılan meselelerin bütün unsurlarını Menderes'in Samsun'da İnönü'ye verdiği cevapta bir arada bulmak mümkündür. Menderes şöyle diyordu:

"Benim Erzurum nutkumda şanlı ve kahraman ordumuz hakkında söylediklerimin bir kısmını ele alıyor ve benim hakkımda "ordumuza tecavüz etti" diyor. Ben, şanlı ordumuzun milletimizin en aziz varlığı ve medarı iftarı olduğunu kendisinden on kat daha ziyade takdir eden bir vatan evladıyım. Erzurum'da ordumuz hakkında söylediklerimin heyeti umumiyesinin mesuliyetini bu gün ve bundan on sene, yirmi sene sonra yine aynıyle üzerime alıyorum. Ordumuz hakkındaki cümlelerimi teker teker ele alalım. Aynen diyorum ki, "memleketimiz bugün şanlı ve şerefli ordusuna bütün iman ile güvenmektedir." Bu mu tecavüz? yine diyorum ki, "ordumuzun kudreti 1950 ye nazaran bugün en az iki misli yüksektir." bu, yalan mı? Devam ediyorum "onların devrinde Türk ordusunun, zamanına göre bir iptidailiği vardı." Bu da yalan mı? Beygirinin, katırının yuları yoktu; bir tümeni bir yerden başka bir yere nakletmek çok zor bir işti. Ordumuz onun zamanında bu hale gelmişti. Herkesin malumu olan bu hakikati edep ve terbiye ile, bu derece üstü kapalı olarak anlatmak istemiştım. Sözlerime devam ediyorum: "En yüksek mevkii işgal edenlerden başlayarak kendilerinde kademe kademe bir bozguncu ruhun yayılması neticesinde, bizzat Türk milleti kendi iradesi hakkında endişelere saplanmıştı. "Biz sizi harbe sokmadık, harp korkunç bir şeydi, onu başaramazdık!" gibi devamlı sözlerle bozguncu bir ruh halini yaydılar. Milleti harpten korkutmağa kalktılar. Benim işaret ettiğim işte bu idi. Halbuki sulhun da harbin de hayırlısı olabilir.

"Erzurum nutkumda ordumuz hakkındaki sözlerimi tekrara devam ediyorum. Dedim ki, "Bir 1950 yi hatırlayınız, bir de Kore'yi gözlerinizin önüne getiriniz." Bu da yalan mı? Kore kararı münasebetiyle tugayın değil. Hatta bir taburun bu memleket hudutları dışına çıkması bu memleketin emniyetine dokunur, hatta 5000 kişinin noksanı bu memleketin müdafaasını zayıflatır, diyorlardı. Bu hususta kendisinin bir beyanatı vardır; alsın bir kere daha okusun. İşte onlar, böyle bir bozguncu ruh haletini yayıyorlardı. Söylediklerimi tekrara devam ediyorum: "ordumuzun en üstün neticeler alabilecek bir kuvvet olduğu Kore de sabit oldu." Soruyorum, yalan mı? Bir bu bozguncu ruh haletini düşününüz, bir de Kore harbinden sonra Türk milletinin ordusuna karşı beslediği güvene bakınız. Bunlar aynı mıdır? Bugün hepimiz Kore tugayımızın neslinden olmakla iftihar etmiyor muyuz? Kore'ye ilaç göndermek isteyen, Kore kararına bu derece şiddetle muhalefet eden kendisi bile bugün Kore'den Bahsederken "Kore Destanı" diyor. Bunu ona Allah söyletiyor.

Erzurum'daki nutkumda dedim ki, şayet Kore'den kaçınmış ve müşterek emniyet mefhumunun sarsılmasına, hatta yıkılmasına sebebiyet vermiş olsaydık, Türkiye'nin müdafaası, Erzurum'un müdafaası hakikaten güçleşirdi. Fakat mütaarrızın cesareti Kore'de kırılmıştır. Türk ordusu, hudutlarımızın çok ötesinde taarruzu kurmuş, memleketimizi taarruzdan masun bırakmıştır." Bunlar da mı yalan? Bütün bunlar şanlı, kahraman ordumuzu öve öve söylenmiş sözler değil midir? Fakat milli jurnalcı Erzurum nutkumu görmemiş olan vatandaşların ruhuna, seçimlere kadar üç gün için dahi olsa, bir zehir salmak peşindedir. Bunun için yalan söylüyor."

İ- Petrol ve Yabancı Sermaye Kanunları:

2 Mayıs seçimlerinde çok tartışılan meselelerden biri de Petrol Kanunu ile Yabancı Sermaye Kanunu idi. İnönü bu iki kanun üzerinde çok ağır sözler söylüyor, kapitülasyonların yeniden canlandırılmış olduğunu öne sürüyordu. Demokrat Parti iktidarı bu eleştirilere cevaplar verdi. İşletmeler bakanı Sıtkı Yırcalı Balıkesir konuşmasında şunları söyledi:

"Petrol kanununun niçin acele çıkarıldığıнын bizden sorulmasını isteyenlere karşı asıl bizim sualimiz vardır. Vatandaşlarımızın asıl onlara petrolün bulunduğu tarihten bu yana 15 yıl bu kadar hayati bir meseleyi niçin ihmal ettiklerini, neden bu memleketin tabii bir servetini bir an evvel kıymetlendirerek bu milleti medeni milletler seviyesine yükseltebilecek imkanlardan mahrum ettiklerini sormalarını rica ederim. Fakat bu petrol kanunu, tıpkı Kore kararı gibi, ancak milli iradeye dayanan hareket ve kararlarının mesuliyet cesaretini ve fikirlerinin tatbik azmini kendi hüviyetinde bulan erkek iktidarlar tarafından yapılabilir. Onlar her işte inkibaza uğramış, kendilerini kendi içlerinde erimeğe ve güdük kalmağa mahkum etmişlerdir. Bugün elde ettikleri müsbet neticeler önünde yapamamış olmanın, düşünememiş bulunmanın

haset ve tehevvrü içindedirler. Milletin yüzüne baka baka hadiseleri, eserleri inkâr edecek kadar gaflete düşmüş bulunmaktadır.”

Celal Bayar da Bandırma konuşmasında bu konuya şu sözlerle dokundu: “Mekanik zırlı kuvvetlerin neye ihtiyaçları vardır. Eski devirlerde suvari fırkalarımızı arpa ile beslerdik. Arpa bulunmadığı zamanlarda atlar birbirlerinin kuyruğunu yiyerek telef olurlardı. Bugün bu hal geride kalmıştır. Bu makineleri, traktörleri, nakil vasıtalarını, tankları yürütmek için benzine ve binaana-leyh petrole ihtiyacımız vardır.”

Bayar, bu sözleri söylerken bir vatandaş Bayar’a: “Petrol Kanununu tenkit ediyorlar, ne istiyorlar? Memleketin servetini bir tarafa bırakacağız ve memleket müdafaasında esas olan petrolü daha bilmem kaç asır bekleteceğiz, bu ne politikadır.” demiştir.

Başbakan Menderes te Trabzon konuşmasında İnönü’nün yabancı sermaye ve petrol kanunlarına karşı yönelttiği eleştirilere cevap verdi: “Sabık milli şef, biz iktidara geldiğimiz zaman bu kanunu kaldıracacağız.” diyor. Böylece kendi ilk iddiası ile tam bir tenakuza düşüyor. Kapitülasyon diye ifade ettiği lafların tekzibi bu cümle içinde mündemiçtir. Çünkü kapitülasyonlar tek taraflı olarak ilga edilemez. Nitekim biz asırlarca ilga edemedik. Ancak bin bir felâketten sonra Lozan sulhu aktedilince kurtulduk.

Yine diyorki çiftçi için yeni bir tehlike belirmiştir. Yabancı sermaye gelip sizlerin tarlalarınızı satın alacak, buğday, fındık, pamuk ve tütün ekecektir. Bu sözlerin hepsi bayağı tezvîr ve adı curnalcılıktan başka birşey değildir. Hiçbir memleket, gelişmesi için yabancı sermayeden müstağni kalmamıştır. Bugün bu derece kuvvetli iktisadi bünyeye sahip bulunan Birleşik Amerika dahi bu hale Avrupa sermayesi ile gelmiştir. Bu memlekette biz kendi yağımızla kavrulacağız diyen insanlar bu memleketi çeyrek asır türlü ızdırıp içinde kavurmuşlardır.”

Başbakan, Trabzon’daki konuşmasında İsmet İnönü’nün petrol kanunu hakkındaki tenkitlerini şu sözlerle cevapladı: “Bu vatan topraklarının altında saklı bulunan petrol kaynaklarımızı daha uzun müddet ihmal edemezdik. Bu milli servetimizi süratle işletmek mecburiyeti vardı. Uzun tetkiklerden sonra cesur ve kati bir karar almanın lüzumuna kani olduk. Bizim kendi elimizdeki imkânlarla bir netice elde etmeyi bekleyecek olursak, yüz senede dahi bu sahada fazla birşey elde edemeyecektik. İki yoldan birini tercih gerekiyordu. Ya kendi teşebbüslerimize devam edecek ve böylece çok uzun seneler kaybedecektik. Halbuki beklemeğe tahammülümüz yoktu... Eğer petrol kanununu bundan 20 sene evvel, 10 sene evvel çıkarmış olsalardı, bu memleketin kadere çok değişirdi. Fakat bunun için hakikatı olduğu gibi görmekten korkmayan bir iktidar lazımdı. İşte Demokrat Parti böyle bir iktidardır.”

Bayar'da Mersin limanının temel atma töreninde bu meseleye şu sözlerle dokundu ve petrol kanununun milli hakimiyetimizi rencide edeceği yolunda İnönü'nün tenkitlerine cevap olarak şunları söyledi: "Bizim aslımız Kuvayı Milliye'den gelmiştir. Biz, vatan tehlikeye düştüğü ve elimizde mücadele için hiçbir şey kalmadığı bir zamanda İstanbul'da evimizde yatmadık. milli hakimiyetimizi kurtarmak, istiklalimizi korumak lazımdır, dedik ve yalnız Allahımıza güvenerek mücadeleye atıldık. Biz hakimiyetimizi böyle müdafaa ettik. Şimdi petrol kanunu dolayısıyla "hani milli hakimiyetin müdafası!" diye kahramanlıktan bahsediyorlar."

J- Demokrasi:

Kampanyada tartışılan meselelerden biri de Türkiye'nin demokratik rejime geçişiyle ilgilidir. Başbakan, İnönü'nün memlekete demokratik düzeni kendiliğinden getirmiş olduğu yolundaki iddialara da İstanbul konuşmasında şu karşılığı verdi:

"Demokrat Parti'nin kurulması veya başlatılması kolay olmamıştır. Çünkü memleketimizin idaresinde daima istibdat, mutlakiyet ve tahakküm esas olagelmıştır. Arada 1908 Hürriyet ilanı gibi kısa ve geçici ihtilâl devirlerini andıran istisnalarıyla, memleketimizin idare bakımından siması ve manzarası daima istibdat, tahakküm ve mutlakiyetin damgasını taşır. Vaziyet 1944-45 senesine kadar hep böyle devam etmiştir. 1944-45 de ise Nazi Almanya'sı ve Mühver cephesi mağlup olmuş, hürriyetçi büyük Amerika ve Batı demokrasilerinin teşkil ettiği cephe galip gelmiştir. Dünya ölçüsünde ehemmiyeti haiz olan bu büyük hadisenin bizim de memleketi idare ve milletçe yaşayış tarzımıza tesirleri olması mukadderdi. Şöyle ki, Birinci ve İkinci Dünya Harpleri sulhun dünya ölçüsünde bir bütün olduğu ve içte vatandaş hürriyetlerine, dışta milletlerin istiklallerine hürmet göstermemek, siyasi kuruluş ve bünyeleri icabı olan tahakkümcü idarelerin dünya sulhu için bir tehdit teşkil ettiği hakikatini ortaya koymuş, dünyanın büyük bir kısmını temsil eden milletler ve devletler topluluğunca bunlara karşı cephe alınmağa başlanmıştı. Bu sebeple, coğrafi durumu bakımından dünyanın en mühim kilit noktalarından biri olan memleketimizde de hakim idare tarzının, milletler camiasının yakın âlâkasını üzerine çekmemesi imkansızdı.

1944 ve 1945 in memleketimize yeni bir idare ve yaşayış tarzı getirmek bakımından arzettiği umumî şartlar, bir taraftan böylesine müsait ve müsbetti. Fakat diğer taraftan, tahakküm zihniyetine dayanan idarenin bütün maddi ve manevi silahlarına sarılıp kendisini mezbuhane müdafaa etmesi de gene mukadderdi. Nasıl ki, Saltanat İdaresi Vahidettin'in şahsında kendi son mümessilini bulmuş ve mezbuhane müdafaaasını yapmış ise, tahakküm idaresi de elbette yapacaktı.

Dünyada cereyan eden büyük hadiseler içinde, memleketimizde de tahakküm idaresine karşı demokratik hukuk ve adalet presiplerine dayanan bir idarenin kurulması için 1945 yılında mücadele artık başlamış bulunuyodu."

K- Doğu-Batı Ayrılığı:

Başbakan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisinin memleketi idare tarzının, tahakküm zihniyetinin ne olduğunu Erzurum konuşmasında da dile getirmiş ve şu sözleri söylemiştir : "Hepimiz biliyoruz ki, vatandaşları garptan Aşkale kamplarına nakleden, bu havalide ve Aşkalede oturan vatandaşlarımızı da şu veya bu mülhaza ile şuraya buraya süren, memleketi şark ve garp diye ikiye bölen ve arada uçurumlar tesis eden, kendisidir. Demokrat Parti kurulduktan sonra dahi bu bölgeleri, türlü hadise ve tehditlerin doğuracağı korku ile nasıl tereddüt içinde tuttuğunu hepimiz hatırlarız. Doğu Emniyeti denilen heyûlanın buralarda vatandaş vicdanına yıllarca telkin ettiği dehşetin derecesi cümlenizce malumdur. Şarkı bir türlü, Garbı başka türlü tehdit altında bulunduran, kendi partisinden olmayanları vatan haini, mevcut olmadığı halde nazari muhalefeti dahi vatana ihanet telakki eden, siyasi rakiplerini yok etmek için, türlü tertipler icat eden sanki kendisi değil de başkasıdır. 1946 seçimlerini milli bir facia haline getiren, hürriyet devrine girilirken dahi, Arslanköy, Senirkent gibi nice facialarla vatandaşları inim inim inleten bu zatın bahsettiği iç emniyet ne olsa gerek? Acaba iç emniyet mefhumundan kendi devrindeki baskı rejimini ve bu rejimin yalnız kendi şahsına sağladığı iktidar emniyetini mi kastediyor? Her şey bir tarafa, istibdat ve mutlakiyet idaresinin en ileri temsilcisi olan bu zatın bugün muhalefet lideri olarak en tehlikeli tahrikler yapmak üzere memleketi bir baştan bir başa dolaşması, siyasi emniyetin çok ötesinde, belki de tehlikeli bir müsamaha teşkil eder. Filhakiha bu memlekette 1946 seçimlerinin hesabının sorulmasını isteyenler pek çoktur. Zamanında işin adalete tevdi edilmemiş olmasının milli hayatımızda büyük bir gaflet ve tehlike teşkil ettiğine bugün hâlâ inananlar da pek çoktur."

L-İktidarın Şikayetleri:

Demokrat Parti bu seçim kampanyasında Halk Partisi muhalefetinin mücadelesi usullerinden, memleketin yapılan her hizmeti ve kalkınma yolunda gerçekleştirilen her eseri karalayıp kötülemesinden, tezvir ve iftira yollarına başvurmamasından da acı acı şikayet etti ve bunu halkın gözüünün önünde sergiyiyecek onu uyanık bulunmağa davet etti.

Başbakan, Manisa'da çok kalabalık ve heyecanlı bir topluluğun önünde şunları söyledi: "Bana öyle geliyor ki, bu heyecanın tabii hudutları aşması, karşı tarafın yaptığı tahriklerin, mukaddesata, namusa, haysiyet ve şerefe tevcih ettikleri ağır darbelerin, demokrat ve tarafsız vatandaşların ruhunda yarattığı bir aksülamelin neticesidir. Çünkü en başta gelen sözcülerden başlaya-

rak karşımızdakiler, hiçbir haysiyet ve şeref hududu tanımadan, bize "memleketi ve vatani satıyorlar" demektedirler. Baştaki böyle söyledikten sonra, bunun arkasındaki derece derece çömezlerin köylerde ve kasabalarda ne derece bayağı propagandalar yapmakta oldukları kolayca anlaşılır. Esasen bunları iştirmek ve bilmektesiniz. İşte bundan dolayıdır ki, kalplerinizin burkulmakta ve içinizde bir şeyin kırılmakta olduğunu hissediyorsunuz. Bu derece büyük heyecanınızın sebebi bence budur.

Bunda haklısınız. Çünkü siyasi mücadele böyle olmaz. Siyasi mücadeleler muayyen parti programlarının, partilerin kendilerine göre iş tutumlarının mukayesesı ve bunlardan çıkacak neticeler üzerinde umumi efsarın tenviri manasına gelir. Halbuki bu görüş siyaset mücadelelerinde ne programlar, ne de memleket meselelerinde ele alınmaktadır. Sadece haysiyete, mukaddesata ve şerefe tecaviiz edilmektedir. Bunun adına tahrik, hatta ağır tahrik derler.

Bu ağır tahrikler, derhal tesirini göstermeyebilir; çünkü imanımız çok kuvvetlidir. Fakat bir zehir, damlatıldığı yerde, nevine göre tesirlerini muayyen bir zaman sonra yapabilir. Bu sebeple, bu günkü ağır ve şiddetli tahrikler neticesinde ileride vatandaşların birbirlerine düşman gözü ile bakması hadiselerine ve kardeş kavgalarına şahit olabiliriz. Bunu istikbale ait bir imkân olarak belirtmek yerinde olur.

Bu seçimler arifesinde heyecanımızın tabii hudutları aşmış olmasının ikinci bir sebebi de 1950 seçimlerinde elde edilen neticelerin bu seçimlerde teminat altına alınmasının bahis mevzuu olduğunu bilmemizdir. 1950 seçimleri, tek parti tahakkümüne karşı bütün bir milletin bir kıyamının neticesidir. Demokrasi yolunda memleketin kaderini değiştirmiş olan bu neticelerin bugünkü ağır tahrikler karşısında kaybedilmesi ihtimali, sizleri hakikaten endişeye sevketmekte ve bu işe 1954 seçimlerinde de bir kader mücadelesi yapmakta olduğu kanaatini vererek Türk milletini heyecana getirmektedir."

Başbakan. Halk Partisi'nin tezvir ve iftiraya dayalı propagandasından şikayet ettikten sonra sözlerine şöyle devam etti: "Uzun hayatları müddetince devlet işlerinde ağır mesuliyetler yüklenmiş insanların bu derece aşağı yalanlara ve iftiralara tenezzül etmelerini vicdan kabul etmek istemiyor. Fakat ne çare ki, bu bir hakikattır. Onlara göre siyaset hayatında yalan, iftira ve tezvir mübahtır. Halbuki siyasi hayat faaliyetinin şahsi hayattan daha yüksek bir seviyede cereyan etmesi vesiyasi hayattaahlakın çok daha yüksek nisbetlerde hakim olması lazım gelmektedir. Ne çare ki, bugün bizim demokratik hayatımızı zehirleyen tek nokta, Halk Partisi muhalefetine hiçbir siyasi ahlak kaygısı ve memleket menfaati endişesi tanımadan bir tezvir makinesi halinde işlemesidir. Bize, vatani sattınız, diyorlar. Vatan satmak, insan öldürmekten de eşnadır. Bizleri vatan haini yerine koyanların ve hiyanetlerin en büyüğü ile suçlandıranların bu ağır hareketlerine karşı benim şiddetli konuşmamı, bu hakaretlerin ancak iadesi mahiyetinde telakki etmek lazım gelir."

Başbakan, İzmir konuşmasında da C.H.P. nin yalan ve iftiraya dayalı tahriklerden şikâyet ederek dikkate değer bir önsözde bulundu: "Bir iktidara, bir hükûmete "sen vatani satıyorsun!" demek, o memleketi ihtilale sevk etmektedir.

Seçim Sonuçları

1954 seçimlerinde seçime katılma oranı yüzde 88.6 idi. Partilerin aldıkları oyları, bunların genel oya oranları ile her partinin çıkardığı miltevekili sayısını aşağıdaki tabloda gösteriyoruz.

2 Mayıs 1954 Seçim Sonuçları

<u>Siyasi Parti</u>	<u>Aldığı Oy</u>	<u>Oy yüzdesi</u>	<u>Milletevekili</u>
C.H.P	3.161.699	34.8	30
D.P	5.151.550	56.6	490
C.M.P	434.085	4.8	4
T.K.P	57.011	0.06	0
Bağımsızlar	137.318	1.5	10

Görülüyorki, Demokrat Parti, oylarını 1950 seçimlerine kıyasla daha da artırmış, oy yüzdesini 53.3 den 56.6 ya yükseltmişti.

Cumhuriyet Halk Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi ise 1950 ye nazaran oy kaybetmişlerdi. C.H.P. yüzde 39.9 dan yüzde 34.8 e, C.M.P. ise yüzde 8 den yüzde 4.8 e düşmüştü.

T.Köylü Partisi ise ilk girdiği seçimde hiç bir varlık gösterememiş, oyların ancak binde 6 sını toplayabilmişti.

Erzurum Sonuçları

Erzurum seçimlerinin sonuçlarına gelince; Demokrat Parti Erzurum'da 80.589, C.Halk Partisi 47.013, C. Millet Partisi 20.065 oy toplamışlardı. T.Köylü Partisi Erzurum'da seçime girmemişti. Böylece D.P. seçimde parlak bir sonuç elde etmiş olmasına rağmen 1950 seçimine nazaran kayba uğramıştı. 1950 de topladığı oy oranı yüzde 64.3 iken, 1954 de bu oran yüzde 58.8 e düşmüştü. Bunun sebebi, son seçimlere C.M.Partisinin katılması idi. 1950 seçimlerine iştirak etmeyen bu partinin topladığı oyların büyük bir kısmı, şüphesiz ki, Demokrat Partiden kopan oylardı.

1954 seçimlerinde Erzurum ilçelerinde oy dağılışını aşağıdaki tabloda gösteriyoruz:

Halkçılar şöyle düşünüyorlardı: Demokrasi, memleketi münavebe ile idare etme usulü idi. Türk siyasi hayatına demokrasiyi getirmiş olan Halk Partisi 1950 de iktidarı Demokrat Partiye devrederek kenara çekilmişti. Kendisine karşı millette görülen dolgunluk 4 yıl içinde ortadan kalkacak, 54 seçimlerinde C.H.P. nin kazanma şansı artacaktı. C.H.P. nin 1950 de yüzde 40 oyu vardı, kendi oylarında yukarıya doğru bir küçük kıpırdama, iktidar oylarında ise tabii yıpranma yolu ile azalma Halk Partisine iktidarın yolunu açardı. 2 Mayıs 1954 seçimlerinde Erzurum'da oyların ilçelere göre Dağılışı : (*)

(İlçeler D.P. ye verdikleri oya göre sıraya konmuştur.)

<u>İlçe Adı</u>	<u>D.P</u>	<u>C.H.P</u>	<u>C.M.P</u>
Tortum	% 70.88	22.15	6.96
İspir	% 70.28	21.74	7.96
Pasinler	% 69.24	17.72	13.03
Horasan	% 69.00	15.91	15.08
Karayazı	% 58.78	6.61	34.59
Aşkale	% 55.89	37.65	6.44
Merkez İlçe	% 54.78	28.09	17.12
Oltu	% 49.99	42.12	7.87
Tekman	% 42.24	18.48	39.26
Şenkaya	% 41.72	50.41	7.86
Hınıs	% 34.08	35.34	30.56

(*) (Mukayese her üç listede en çok oy almış olanlar arasında yapılmıştır.)

Cumhuriyet Halk Partisi 2 Mayıs seçimlerinden çok üzgün ayrıldı ve bütün teşkilâtında bir karamsarlık ve umutsuzluk havası esmeğe başladı. Zira bu parti 1950 deki yenilgisini 27 yıllık bir iktidar yorgunluğunun kendi aleyhine işleyen bir mekanizmayı harekete geçirdiği şeklinde yorumlamış, ama bir dahaki seçimde millette kendisine karşı görülen dolgunluğun ortadan kalkacağını ve Türk Milletinin bu tarihi teşekkülü yeniden işbaşına getireceğini hesabetmişti.

Halkçılar şöyle düşünüyorlardı: Demokrasi, memleketi münavebe ile idare etme usulü idi. Türk siyasi hayatına demokrasiyi getirmiş olan Halk Partisi 1950 de iktidarı Demokrat Partiye devrederek kenara çekilmişti. Kendisine karşı millette görülen dolgunluk 4 yıl içinde ortadan kalkacak, 54 seçimlerinden CHP'nin kazanma şansı artacaktı. Bu partinin 1950 de yüzde 40 oyu varok; kendi oylarında yukarıya doğru küçük bir kıpırdama, iktidar oylarında ise, tabii yıpranma yolu ile bir azalma, Halk Partisine iktidarın yolunu açardı. Gene Halkçılara göre, Türk milleti ilk 4 yıllık dönem sonunda, Demokrat Parti'nin Demokrasiye ihanet ettiğini ve memleketi bir felakete doğru sürüklediğini görüp anlayınca, Türkiye'de demokrasinin kurucusu olan CHP'yi bu defa yeniden iktidara getirmeğe karar verecekti. Cumhuriyet Halk Partisinin 4 yıl boyunca beslediği umut ve yaptığı propaganda bu idi.

2 Mayıs seçimleri işte bu hesabı boşa çıkarıp beslenen umutları kesin olarak ortadan kaldırdı.

Mağlubiyetle birlikte C.H.P deki anlaşmazlıklar su yüzüne çıkmaya başladı. Basın, C.H.P ni içinde derin ihtilafların mevcudiyetini haber veriyor, yenilgi, gündeme bir de sorumlu arama meselesini getiriyordu. Her yenilginin elbetteki birtakım sorumluları olacaktı; Halk Partililer şimdi işte bu sorumluları bulmağa çalışıyorlardı. Cemil Sait Barlas Partinin hasta olduğunu, tedavi edilmesi gerektiğini söylerken, Falih Rıfkı Atay da "Ben de bir rapor vereyim!" isimli yazısında işin aksayan taraflarını açıkladı.

C.H.P Meclisi işte böylesine bir ortam içinde 10 Haziran 1954 günü toplandı. Genel Kurul'un parti meclisine sunduğu raporda Parti Merkezinin gerektiği gibi çalışmış olmasına rağmen, iktidarın izlediği kin politikası yüzünden ve sarfettiği paralarla seçimin kaybedilmiş olduğu iddia ediliyordu. Genel Merkezin raporuna göre Halk Partisi seçimlerde 158 bin lira sarf etmişti; D.P. nin harcadığı para ise, 1,5 milyon lira idi. Rapor bunları söyledikten sonra "memlekette şimdilik iktidar aleyhine mütebariz bir havanın mevcut olmadığını kabul etmek lazımdır. Bu durum karşısında meseleyi bilhassa nisbi temsil usulünün tatbiki için yapılacak devamlı ve sistemli mücadele ile halletmeğe mecburuz, kanaatindeyiz" diyordu.

Yenilginin sebeplerini şeffik sisteminin devamında görenler de vardı. İstanbul il başkanı İlhami Sancar ise pek çok adayın sırf kendi menfaati için ortaya çıktığını belirttikten sonra "iki yerden aday olanlar partimizin bütün varlığını sarsmışlar, menfaat uğruna partimiz mağlubiyete uğramıştır." diyordu. İzmir il başkanı Şevket Adalan da görüşlerini şu sözlerle ifade etti: "Bugünkü durum karşısında samimi konuşmak lazım gelirse, şunları söyleyebilirim ki, partimiz A dan Z ye kadar bir tasfiye hareketine muhtaçtır. " Bir kısım partililer C.H.P. nin adını değiştirmedikçe halktan artık oy alamayacaklarını söylerken, bazıları da bu partiyi kapatmak gerektiği görüşünü öne sürüyorlardı. Böylece 1954 yenilgisi C.H.P de bir bozgun havası uyandırdı.

D.P. Dorukta

Demokrat Partiye gelince; Türk halkı 1950 de verdiği krediyi 1954 de daha da arttırmıştı. Bunun sebepleri açıktı: Demokrat Parti bu dört yıl içinde memleketimizin tarihinde görülmeyen bir kalkınma politikasını başarı ile yürütmüş, Türkiye'nin imar ve inşasına büyük bir önem vermişti. Türk milleti geçmiş yıllarla yaptığı mukayesede D.P. iktidarını çok üstün ve başarılı buluyor, yeni iktidardan pek memnun gözüküyordu.

Bu dört yıl zarfında muhalefetin iktidara yönelttiği acı tenkitler halkımızın zihninde hiçbir iz bırakmamıştı. İç politika da, dış politika da başarılı yürütülmüş, her sınıf halk bu yapıcı ve dinamik iktidara büyük umutlarla bağ-

lanmıştı. Bu, Demokrat Parti'nin altın devri idi. Muhalefetin, diline persenk ettiği diktatorya iddiaları, bu türlü idarelerin nasıl olduğunu yakından görüp yaşamış olan halkımızın kulağına hiç girmemişti.

Gerçekten, yeni iktidarın en çok eleştirilen icraatı arasında yer alan Halk Partisinin haksız iktisaplarının tasfiyesi ile ilgili olarak çıkardığı kanunlardı. Bunlarda demokrasiye ihanet veya diktatoryaya doğru bir gidiş aramak beyhude bir zahmetti. Demokrat iktidar bu kanunlarla Türk siyasi hayatını çok partili rejimin gerektirdiği şartlara intibak ettirmenin yollarını aramıştı. Bu kanunlara başka türlü bir mana vermeğe imkân yoktu. Halkımız da meseleyi böyle anlamış olduğunu 2 Mayıs seçimlerinde gösterdi.

C.H.P. nin, 4 yıl boyunca, iktidarın gerçekleştirdiği her işi kötülemesi geri tepen bir silâh tesiri yaptı. Halk Partisine göre yeni iktidar zamanında yapılan işlerden hiç birinde isabet yoktu; milletin parası oy ve seçim uğruna Demokratlar tarafından çarçur ediliyordu! İşte, inatla ve ısrarla sürdürülen bu propaganda halk üzerinde kötü tesir bırakmıştı. Zira Türk halkı dört yıldan beri memlekette gerçekleştirilen eserleri kendi gözleri ile görmüş ve bundan yararlanmıştı. Halkımızın yeni iktidardan memnun olmasının ve ona bağlılık göstermesinin sebebi bu idi. Türk halkı, başarılı bulduğu bir iktidarı devam ettirmek istiyordu. 1954 seçimlerinin ortamı bu idi.

Oy Alma Sebepleri

Cumhuriyet Halk Partisinin ret ve inkâra dayalı siyasetini ve bunun halk üzerinde uyandırdığı menfi tesirleri, halkın 1954 seçimlerinde iktidara ve muhalefete bakış açısının ne olduğunu 1954 Nisan'ında Samsun limanının temel atma töreninde bulunan genç gazeteci Metin Toker pek güzel bir surette tesbit etmiştir. Metin Toker'in Zafer gazetesinde yayınlanan gözlemleri ve izlenimlerinden bazı pasajları buraya alıyoruz:

"Benim muhatabım, başında kasketi, üzerinde hiç şüphesiz pazarlık elbisesi bulunan temiz yüzlü bir karadenizliydi.

-Nasıl gelmem, dedi; nasıl gelmem! bilir misiniz biz, kaç seneden beri bugünü bekliyoruz. Kaç seneden beri, içimiz sızlayarak fırtınadan yanaşmayan gemileri, içindekileri beklediklerimizle şu sahilden seyreder, dururuz. Bize ne vaadde bulundular. Ama işte ilk taşı atmak şimdi nasip oluyor. Nasıl gelmem, nasıl?

Muazzam kalabalık, partili partisiz farkı olmaksızın, o ilk taşın konulmasına şahit olmağa gelmişti. Ama, gene de insana merak oluyordu: Acaba bu topluluk hangi siyasi temayülü taşımaktadır.

Anka ajansının yanında bulunan sahibi de bunu soruyordu ki, bir hitabede bulunan Samsun Belediye reisi, Demokrat Partinin ismini andı ve tepele-
rin üstünden sahil kenarını bir alkış uğultusu kapladı.

Arkadaşıma döndüm.

-Anladım, dedi.

Nutuklar uzun sürmedi. Ama hepsi aynı heyecanı, aynı imanı taşıyordu. Aynı da tevazuu. Yapılan bütün işlerin şerefi, sadece ve sadece millete aitti. Evvela nafia vekili konuştu, başarılan işleri bir bir sayarken, iktidarın her icraatı coşkun tezahüratla karşılandı...

"Galiba memleketin hayrına da olsa, yapılan işlerden (yapanlar başkaları) diye memnun bulunmayanlar sadece muhalif partilerin merkezinde oturup, lafügüzafla uğraşanlar. Yoksa, ister Demokrat, ister Halkçı, ister milletçi, burada, Samsun'da bir tek insan gösteremezsiniz ki, limanın ilk taşı denize atılırken bütün kalbi ile sevinç duymasın; bir uzun rüyasının nihayet tahakkuku karşısında gözü yaşarmasın."

Metin Toker, 2 Mayıs seçimlerinde memleketi saran havayı bir başka yazısında şöyle anlatıyordu: "Ankara'daki muhaliflerin "topyekün kötuleyicileri" Anadolu'da yok. Durduğumuz istasyonlardan birinde idi. Yakasındaki bayraktan Halkçı olduğu anlaşılan bir köylüye:

"-Sana bir şey soracağım" dedim.

"-Buyur" diye cevap verdi.

"-Dört sene evvel mi iyi idin, şimdi mi?"

İnanınız bir an, ama tek bir an tereddüt etmedi.

"- Şimdi" dedi. Aksini bütün yol boyunca kimseden duymadığını bilir misiniz?

Pek hoş bir Samsun'luya rastladım. Bir kızmış, bir kızmış ki, aman yarabbi. Mesele şu:

"Halk Partisinin idarecileri, Samsun limanının denize atılacak ilk taşına 'Seçim taşı' adını vermişler. Demokrat Parti, Samsun limanını seçimleri kazanmak için yaptırıyormuş! Alehte propagandaya hız vermişler, halkı merasime iştirakten men için türlü çarelere başvurmuşlar. Tabii hiç biri muvaffak olamamış.

Samsunlu:

"- Hey yarabbi, diyordu. Bizim limanı Demokrat Parti, seçimleri kazanmak için yaptırıyormuş. Bana ne yahu, ne diye yaptırırsa yaptırın, yaptırıyor ya! Ben ona bakarım. Parti değil mi, tabi seçimleri kazanacak. Bunun yolu halka sadece dayak mı atmak? Yaptırır limanı, alır reyleri.... Öteki yaptırıyorsa, o alırdı reyleri. İş yapmak ta kabahat oluyor, lafa bak!"

Halkımızın Uyanıklığı

Halk Partisinin, sadece 2 Mayıs seçim kampanyasında değil, dört yıl boyunca yapılan her şeyi kötölemesi halkımız üzerinde çok olumsuz tesirler bıraktığı gibi, partilerarası ilişkileri de zehirleyen sebeplerin başında geliyordu. 1954 seçimleri Türk halkının rastgele sözlerle aldatılamayacağını göstermesi bakımından da memleket için çok değerli bir tecrübe mahiyetinde idi.

İsmet İnönü, iktidarı kaybettikten üç ay sonra, belediye seçimleri münasebetiyle radyoda yaptığı konuşmada “memleketimiz her büyük millet gibi, iftiralara bir defa aldansa bile daima aldatılamaz” demişti. Milletin aldatılabileceğini düşünenler 2 Mayıs’ta milleti aldatmak için çaba harcamış, ama bu çabalardan hiçbir sonuç alamamışlardı. Türk halkı, gözlerinin önünde duran eserlere dil uzatılmasına razı olmamış, bu eserleri, politika ihtirası içinde mevcut değilmiş gibi göstermek isteyenlerin sözlerine kulak asmayarak, birbirleriyle çekişen siyasi partiler hakkında isabetli bir hüküm düşürmüştü. Bu, rejimi ıslah edici, demokratik mücadeleye seviye kazandırıcı bir davranış tarzıydı ve bu davranış tarzı, dikkat etmek gerekir ki, halktan aydına doğru geliyordu. Halkımız, seçimde en isabetli bir ölçüyü, memlekete hizmet ölçüsünü kullanmıştı. Demokrasinin geleceği bakımından bundan daha teminatlı bir ölçü bulunabilir miydi? Bu, rejimimizin geleceği adına gönüllere ferahlık veren bir manzaraydı. Milletimizin, yeni rejimi selamtle yürütecek bir ehliyet ve kabiliyetin sahibi olduğu anlaşıyordu.

Türk demokrasisinin, aydınlarımız arasında bugün bile çok tartışılan bir temel meselesi vardır: Türk vatandaşı seçimlerde oyunu şuurla mı veriyor, tercihini bilerek mi kullanıyor? 1946’dan günümüze kadar yapılmış olan bütün seçimleri tam bir tarafsız gözle ve dikkatle inceleyecek olursak, Türk vatandaşının, oyunu her seçimde şuurla vermiş, tercihini isabetle kullanmış olduğunu görürüz. Zaten, bu temel mesele üzerinde mutabakat sağlamadığımız takdirde demokratik rejimi selamtle yürütme imkânına sahip olamayız. Türk halkının gözü kapalı oy verdiği yolundaki iddialar demokratik rejimin dostu olmayan kimselerin, memleket realitelerine hiç uymayan olumsuz görüşlerinden başka birşey değildir.”⁵⁶

1954 seçimleri, bir başka araştırmada aşağıdaki şekilde değerlendirilmiştir:

“1954 yılı başlarında CHP Olağanüstü Kurultaya gitti. Kurultayın toplanma nedeni, Şubattaki açış konuşmasında İsmet İnönü’nün belirttiği üzere “genel seçimlerden önce Partinin içinde bulunduğu şartları ve karşısında bulunduğu ödevleri incelemektir. İnönü konuşmasında, 14 Aralık 1953’te çıkartılan CHP hakkındaki özel kanundan sonra içine düşülen ekonomik sıkıntılardan, radyonun partizanca kullanıldığından ve bir Anayasa Mahkemesi kurulması gereğinden de söz

56 Rıfki Salim Burçak: *On Yılın Anıları (1950-1960)*. Ankara, 1998, 190-219. ss.

etmişti. Kurultay, CHP'ne haksızlık yapıldığı, ancak bunların Parti'yi yıldırımayacağı düşünceleriyle tamamlandı.

Bundan sonra iç politika, milletvekili genel seçimleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Muhalefetin, seçim konuşmalarında iktidarı ağırlıklı olarak eleştirdiği noktalardan biri yabancı sermayeye verilen teşvikler,⁵⁷ diğeri ise petrol arama ile ilgili çıkartılan yasalardır.⁵⁸

İnönü'nün bu dönemde ağırlıklı olarak işlediği sloganların ve iktidara getirdiği eleştirilerin başlıcaları DP iktidarının Anayasaya aykırı tutumlar içerisinde olduğu iddiası ile Anayasa Mahkemesi kurulması isteği, hâkimlerin baskı altında olduğu iddiası ile hâkim teminatı, basın hürriyeti ve üniversitenin özerkliği için teminat gibi konulardır. İnönü'nün bu dönemde sık sık ve sistemli olarak dile getirdiği eleştiriler ilk bakışta değil halkın, aydınların bile anlamakta güçlük çektiği, halkı sürüklemekten uzak sloganlar gibi gözüküyordu. DP'nin sonuçta toplumun büyük kesimini memnun eden gidişatı karşısında İnönü İktidarın stratejik zaaflarına ve hatalarını değerlendirerek taktik yani kısa dönemli değil, stratejik yani uzun vadeli sloganları ustalıklı bulmuş ve işlemiştir.

Böyle bir ortam içerisinde Şubat ayında kabul edilen bir kanunla Milletvekili Seçim Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve yeni maddeler eklenmesi kabul edildi. Buna göre bir siyasi partiye adaylık için başvuran kişinin müracaatı reddedilirse, bu kişi aynı seçim döneminde bir daha aday olamıyordu. Böylelikle müracaatları kabul edilmeyenlerin, kendilerine karşı adaylık koymalarının engellenmiş olduğu, usta bir şekilde muhalefet etme hakkına kısıtlama getirdiği için, bu düzenleme eleştirilmekteydi.

TBMM seçiminin yenilenmesine dair Meclis Kararı doğrultusunda 1954 yılı Milletvekili Genel Seçimleri yapıldı. DP için zafer sayılacak sonuca ulaşmak kolay olmuştu. Partinin ilk dört yıllık sicili kendisini iyi anlatıyordu. İyi hasat, dış krediler ve hükümetin kamu yatırımları ülke genelinde bir refah rüzgarı estirmişti ve muhalefetin karşı muhalefetini yalanlamıştı. CHP'nin tek parti uygulamalarının anılarını hâfızasında canlı tutan seçmen [in] bu partinin ülkede hürriyet ve güvenliğin bulunmadığı şeklindeki propagandasını ciddiye alması düşünülemezdi.

57 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nun metni için bkz.: 23.1.1954 tarih ve 8615 sayılı *Resmî Gazete*; bu genel bir değerlendirme için ayrıca bkz.: M. Şahin: *Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımları*. Ankara, 1975

58 6326 sayılı Petrol Kanunu'nun metni için bkz.: 16.3.1954 tarih ve 8659 sayılı *Resmî Gazete*; konu ile ilgili olarak ayrıca bkz.: Doğan Avcıoğlu: *Türkiye'nin Düzeni (Dün Bugün Yarın)*. Ankara, 1971; Raif Karadağ: *Petrol Fırtınası*. İstanbul, 1991.

Ortalama seçmen, 1954 yılında kendisini dört yıl öncesine göre daha 'mutlu' hissediyordu. Nitekim 1954 seçimlerinde, dört il hariç bütün yerlerde DP çoğunluğu sağlamıştı. Geriye kalan dört ilden, Kırşehir'de CKMP; Malatya, Konya ve Sinop'ta ise CHP çoğunluğu elde eden partilerdi.

DP, 1950 seçimlerinde aldığı oy oranını % 53,35'ten % 56,61'e, milletvekili sayısını da 408'den 503'e çıkardı. 1954 başında kapatıldıktan sonra CKMP'yi kurarak seçime giren Osman Bölükbaşı'nın partisi oy oranını % 3,02'den % 4,69'a, milletvekili sayısını da 1'den 5'e yükseltti. CHP ise 1950'deki % 39,78'lik oy oranını % 34,78'e, 69 olan milletvekili sayısı da 31'e inmiş olarak seçimlerden çıktı. Bunlardan başka, 1950 seçimlerinde % 1,83 toplam oy oranı ile 9 bağımsız milletvekili Meclis'e girmişken, 1954 seçimlerinde % 0,40 toplam oy oranı ile ancak 2 milletvekili seçilebilmiştir.⁵⁹

Şevket Süreyya Aydemir, 1954 seçimleri ve sonuçlara etkisi olan temel faktörler hakkında aşağıdaki tespit ve değerlendirmeyi yapar:

Rakamlar Konuşuyor

1954 seçimlerine gidilirken Türkiye'nin nüfusu 24.000.000 ve seçmen sayısı, yani 22 yaşından yukarı olan vatandaşların toplamı 10.000.000'dü. Seçimlerde Demokrat Parti 4.100.000 ve Cumhuriyet Halk Partisi 3.500.000 oy aldılar. Bu sayı, CHP'nin 1950 seçimlerinde topladığı 3.196.000 oydan fazlaydı⁶⁰. Fakat DP Meclis'e 488 ve CHP ancak 31 mebusla girebildi. CHP yalnız Malatya, Kars ve Sinop illerinde kazanabilmişti. Kırşehir, Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne oy verdi. Diğer bütün illerde oyları DP'liler topladılar...

Bu kısa rakamlar 1954 seçimlerinin neticeleri hakkında açık fikir verirler. Oy meydanında CHP gerçeği yüklü sonuçlar almıştı. Fakat Parlamente'ya Parti, tam bir yenilgi ve halsizlik içinde geliyordu. 500'ü aşkın milletvekili arasında 31 milletvekili hazin bir cephe teşkil edecekti. Bu neticede en büyük etkiyi, yürürlükte olan Seçim Kanunu yapıyordu. Nisbî temsil usulü uygulanmadığı ve seçimlerde çoğunluk sistemi hâkim olduğu için, meselâ bir vilâyette oyların % 49'unu CHP ve % 51'ini DP almış olsa, bütün mebuslar DP'den seçilmiş oluyordu. Yani halk oyunun % 49'u temsilsiz kalıyordu. Hulâsa 1954 seçimlerinde DP bu seçim kanununun da verdiği imkânlarla tam bir muzafferiyet kazanmış oluyordu. CHP'nin bu seçimlerde iktidara geleceği, DP'nin iktidarı kaybedeceği, halkın DP'yi iktidara getirmekten pişman olduğu, DP'de aradığını bulamadığı gibi söylentiler, seçimlerden önce CHP yönetici saflarında geçmiştir. Fakat bu söylentileri yapanların, söylediklerine inandıklarını sanmak zordur. Bunlar biraz da, karanlıkta yalnız

⁵⁹ Sait Aşgın; *a.g.e.*, 60-64. ss.

⁶⁰ DP 1950 seçimlerinde 4.475.000 (% 54.91) ve 1954 seçimlerinde 4.100.000 oy aldı.

yürüyenlerin, korkularını yenmek için yüksek sesle şarkı söylemelerine benzerdi. Yoksa ve aslında, o seçimlerde CHP lehine herhangi bir ihtimal ufukta görünmüyordu. Her şey CHP'nin aleyhineydi. Partinin uğradığı yenilginin sebepleri üzerinde ve parti ileri gelenlerince bazı incelemeler yapılmıştır. Bütün bu incelemeler göstermiştir ki:

“Seçim arifesinde, CHP'lilerin bir sürprizle iktidara gelecekleri düşüncesi, psikolojik bir hataya dayanıyordu.”⁶¹

Kaldı ki araştırmacılar, bu neticede CHP Merkez Teşkilâtının ve yönetici kadronun gevşekliğinin ve hazırlıksızlığının büyük etkisini kaydetmekte müşterektiler. O kadar ki, bütün bu seçim mücadelesinde Merkezde, hattâ, bu mücadeleyi yürütecek veya izleyecek mesul bir görevli bile yoktu. Sonra CHP'nin bu seçimlerden önceki (Şubat 1954) Olağanüstü Kurultayında, seçimlerde Merkezin aday göstermemesi, bütün adaylıkları teşkilâtına bırakması da Merkez kadrosunun ilgi ve ümidini azaltmıştı. Fakat hepsinin üstünde şartlar şuydu ki, DP'yi iktidara getiren 1950 seçimleri devrine göre, ortada CHP lehine değişen hiçbir şey yoktu. 1954 seçimlerine girerken CHP'nin, fazla olarak, bir vaadi, bir mücadele sloganı da yoktu. Genel Başkanı İnönü dahi seçim konuşmalarında ancak ve meselâ Yabancı Sermaye Kanunu, Petrol Kanunu gibi meseleleri tenkit konusu olarak alıyordu. Bu konuların o günün havası içinde, kalabalıklara hitap eden hiçbir tarafı elbette ki yoktu.

Kuvayı Milliye Hâtıraları Üstünde Bir Çalışma

Fakat 1954 seçimleri, İnönü'nün yukarıda işaret ettiğimiz çerçeve dışında, ilgi çekici bazı çıkışlarına da vesile verdi. Çünkü, bu seçimlere Celâl Bayar da bir parti adayı olarak karıştı. Mücadelenin dışında ve üstünde kalması mümkündü. Bir Reisicumhur olarak parti kavgalarının üstünde kalabilirdi. Fakat bu kaide bizde zaten pek uygulanamamıştır. Celâl Bayar da 1954 seçimlerinde böyle hareket etti.

“- Tekrar seçilebilmek için adaylığımı koymak mecburiyetindeyim. Ve aday Celâl Bayar olarak da, konuşmak zorundayım...”

gerekçesi ile geniş bir yurt gezisine çıktı. Seçim propagandaları yaptı. Bu geziler tabii Devlet Reisi Celâl Bayar'ın bu sıfatından gelen resmî ve özel itibar havası, devlet vasıta ve merasimleri içinde cereyan ediyordu. Gerçi konuşmalar bazı yerlerde ya bir temel atma, ya bir kuruluşun şu veya bu safhada oluşu gibi vesilelere bağlanıyordu. Fakat, genel olarak Bayar'ın gezisi bir seçim gezisiydi. Zaten konuşmalar da bunu açığa vuruyordu⁶². Meselâ; 20.4.1954 Bursa veya 28.4.1954 İstanbul'da Taksim Meydanındaki nutukları ve diğer konuşmaları bunu açıklar.

61 Prof. Enver Ziya Karal, yayımlanmamış bir raporundan.

62 Prof. Enver Ziya Karal, *Seçim Tahtileri*, aynı rapor.

Fakat Celâl Bayar bu konuşmalarında yalnız Demokrat iktidarın yaptıklarını ve yapacaklarını anlatmakla yetinmedi. İnönü'ye karşı çok eski günlere uzanan tarizlerde de bulundu. Meselâ bir defasında eski Kuvayı Milliye hatıralarına değindi... Halbukî Celâl Bayar'ın da hayatında, İzmir işgali, Kuva-yı Milliye ve Çerkez Etem bahislerinde henüz aydınlanmamış noktalar vardı. Ve bunların üzerinde durmak belki lüzumsuzdu da...

Fakat buna rağmen böyle tarizler olunca İnönü, bazı cevaplandırmalar zorunda kaldı. Meselâ İnönü'nün, 27 Nisan 1954'te, Celâl Bayar'ın radyodaki seçim konuşmalarını cevaplandıran konuşmalarından şu parçayı verelim.:

"- Sayın Bayar, "aşlınızın Kuvayı Milliye olduğunu ve millî hâkimiyet tehlikeye girdiği zaman, İstanbul'da oturup yatmadığını..." da hatırlatıyorlar. Bu, Kuvayı Milliye devrinde İstanbul'da oturup yatma meselesi, Birinci İnönü Muharebesinin başında, Çerkez Etem Mücadelesi içinde benim aleyhime yapılmıştır. Sayın Bayar'ın bu ima ile neyi kastettiğini keşfedemeyiz.

Fakat söz Kuvayı Milliye'ye intikal etmişken, kamu efkârına ben de anlatabayım ki; Büyük Millet Meclisi kurulduğu gün, beni Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine seçmiştir. Ve yedi sekiz ay sonra, Kuvayı Milliye devrinin en büyük askeri buhranı da, Birinci İnönü Muharebesinin kendisi ve sebepleri olmuştur. O zaman Çerkez Etem kuvvetleri, muntazam ordu ve muntazam devlet isteyen millî hâkimiyet hükûmetine isyan etmiştir. O zaman siyasî çevremizde bir Komünist Partisi kurulmuştu. Ve bu Parti, Çerkez Etem'i siyasette destekliyordu. Bütün insanların, benim aleyhimdeki propagandalarının esasını, o zaman da aynı sözler teşkil ediyordu!

Birinci İnönü Muharebesi, muntazam devlet ve muntazam orduyu teyit etti. Memleket içindeki Çerkez Etem'in siyasî destekleyicileri sustular. Komünist Partisi dağıldı. Ve silâhlı muarızlar gittikten sonra, silâhsız muarızlar iyi niyete bağışlandı!.."

"Bunlar içinden zamanla değerli insanlar da yetişti. Sayın Bayar, o zamanları yaşamıştır! Benim gibi, bütün bu insanların adlarını, rollerini hatırlar! Faydalı zannederse, o zamanlar herkesin ne rol ve ne yol takip ettiğini, tafsîlâtı ile söyleyebiliriz!.."⁶³

63 Celâl Bey'in (Bayar) İzmir'in işgalinden önceki tutum ve davranışları, İzmir'de kurulan Reddi İlhak Cemiyeti Yönetim Kurulu üyelerinden Şükrü Oğuz Alpkaya'nın, neşredilen hatıralarından nakledilerek, *Tek Adam*'ın ikinci cildinin, Redd-i İlhak Cemiyeti bahsinde nakledilmişti. Fakat bu hatıralarda yazılanların tahkiki ve incelenmesi için de, bu cildin yazılması sırasında hayatta olup, Çankırı'da yerleşmiş bulunan Şükrü Oğuz Alpkaya, ziyaret edilerek kendisinden ve mütemmim notlarına dayanan izahat alınmıştı. Bu hatıralara göre, Celâl Bey, Yönetim

İnönü'nün bu sözlerinde değindiği, elbette ki ve özellikle Celâl Bayar'dı. Bu sözlerde, Celâl Bayar'ın Yunan işgalı öncesinde İzmir'deki Redd-i İlhak teşebbüsleri safhasındaki hikâyelerini bir tarafa bıraksa bile, daha sonra Kuvayı Milliye devrinde, Çerkez Ethem'i içine alan ve ona bazı roller hazırlayan bir komünist teşekkülün, Yeşil Ordunun kurucularından, önde gelen şahsiyetlerinden olduğu ima olunuyordu. Mustafa Kemal ve İsmet Paşalar daha sonra Çerkez Etem'in, onun huysuz kardeşlerinin, hakikaten uzun süren, hakikaten bıkkınlık veren, tehlikeler yaratan ölçüsüzlüklerine, taşkınlıklarına tahammül ve müsamaha göstermek durumunda kalmışlardı. Fakat, bu taşkınlıklar bir aralık çok tehlikeli haller aldı. Ankara'da, Büyük Millet Meclisi'nde ise Etem'i bekleyenler, ona ümit bağlayanlar vardı. Nihayet iş son haddine varınca ve Çerkez Etem'in her dakika is-

Kuruluna seçildiği halde Redd-i İlhak Cemiyetine ve kongresine katılmamıştır. Kongrenin akdinden ve İzmir'in işgalinden önce, bir jandarma subayının refakatinde, İzmir'den ayrılmıştır. Fakat ayrılmadan önce ve mukavemet gayretinde bulunan arkadaşlarına, mukavemetin faydasızlığı ve hatta, kan dökülmeye meydan bırakmamak için, İzmir'e, Yunanlılar çıktığı takdirde, bunların karşılanarak sükûnetin sağlanması ve zaten mukavemet ve muharebe işlerinin, kendilerine değil, Hükûmete (İstanbul Hükûmetine) ait olduğu hakkında beyanatta bulunmuştur. (Bu beyanat, kitabın metninde verilmiştir.) Bunun üzerine müteşebbisler, Celâl Bey'i şikâyet için, o zaman İzmir'de Kolordu Kumandanı bulunan Nurettin Paşa'ya müracaat etmişlerdir.

Tek Adam'da bu parçalar cilt II. s. 67-70. Redd-i İlhak bahsi bu suretle ve nakilinin hatıra ve şifahî beyanlarına dayanılarak nakledilmiştir. Fakat, bunun böyle olsa bile yadırganamayacağı, çünkü o günlerde herkesin, başka başka görüşlerde olmasının tabii olduğu, herkesin mutlaka bir Mustafa Kemal olması mümkün olmadığı, eserimizde açıkça belirtilmiştir. Hatta meselâ General (Mareşal) Fevzi Çakmak'ın dahi, İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu'ya sığınmaya mecbur kılınmaya kadar. Millî Mücadelenin aleyhinde olduğu, fazla olarak da bu aleyhtarlığını, tarih ve numaralı kopyaları, Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Paşaların hatıralarında yayınlanan tebliğleri ve teşebbüsleri ile meydana olduğu halde, Anadolu'ya sığındıktan sonra, Atatürk'ün emrinde sadakatle çalıştığı ayrıca misal olarak gösterilmiştir.

Celâl Bayar **Ben de Yazdım** isimli eserinin VII. cildinde (s.2305-2309) bu konuyu ele alarak, ilhakika İzmir'den ayrıldığını, Redd-i İlhak kongresinde bulunmadığını belirtmekle beraber, mukavemet aleyhinde bulunmadığını ve böyle bir nutuk söylemediğini (yahut beyanda bulunmadığını) yazmakta ve Atatürk'ün nutkunda, kendisinin Kuvayı Milliye sahalarındaki hizmetinin takdir edildiğini yazmaktadır.

Celâl Bayar 10 yıl Devlet Başkanlığında bulunmuş bir şahsiyettir. Onun sözlerine ve tavzihlerine değer vermek ve onları doğru olarak almak, tabii bir icaptır. Gerçi Atatürk nutkunda, Fevzi Paşa'nın Anadolu'ya sığınmadan önce ve İstanbul'dan yürüttüğü Millî Mücadele aleyhtarlığı faaliyetlerini ve bunların bir aralık Anadolu'da yarattığı "Kumandanlar Buhranını" dahi unutturarak, Fevzi Paşa'nın İstanbul'da dahi Millî Mücadeleye faydalı olduğunu ifadeye çalışmıştır. Çünkü Atatürk, geçmişlerin değil, gelecekle ilgili adamıdır.

Fakat Fevzi Çakmak kendi menfi hayat safhasını kendisi açıklamadan öldüğüne, Celâl Bayar ise hayatta olup, kendisine atfedilen nutku söylemediğini bildirmesine göre, Bayar'ın sözlerini doğru olarak almak ve ona inanmak, gerekli bir hareket tarzıdır. Bu dıpyazıdaki genişçe izahlarımız, Celâl Bayar'ın eserinde işaret ettiğimiz ve adımız verilerek yaptığı açıklamalar dolayısıyla buraya eklenmiştir.

Ş. S. Aydemir

yan edebileceği anlaşıncı, Ankara'dan ona son bir defa gönderilen nasihat heyetinin başında Celâl Bayar vardı. Bu heyet, Etem'in merkezi olan Kütahya'ya vardı. Etem'le görüştü. Ankara ile, İsmet Paşa'nın karargâhı olan Eskişehir tetikleydi. Fakat Kütahya'dan Ankara'ya gelen telgraf ise Etem'in bağlılığını bildiriyordu. Onun Gazi'ye karşı ancak hürmet duyguları beslediğini bildiriyordu. Hele onun vaziyetinde hiçbir tehlike ve fevkalâdelik görülüyordu⁶⁴. Ama işte tam bu telgraf Kütahya'dan çekilirken Çerkez Etem kendi kuvvetlerine, İsmet Paşa kumandasındaki ordu birliklerine hücum için emir vermişti. Taarruz, yani isyan başlamıştı. Eğer Ankara ve Eskişehir, gaflet gösterip, Etem'in karşısında tertipsiz kalsaydılar, Milli Mücadele tarihinin belki en fecî sayfası yazılacaktı. Fakat işin zaten buralara varacağını daha önceden sezen, hesaplayan İsmet Paşa, Çerkez Etem'in güvendiği en önemli koza, yani İnönü cephesinde Yunanlıların ordumuza taarruz hazırlığına rağmen, askerlerini İnönü cephesinden Kütahya'da Etem'e karşı vaktinde çekebildi. Ve Etem isyan edince, ilk başarılarına rağmen beklemediği bir mukavemet karşısında kaldı. Yenildi. Etem'in sonu, en yüz kızartıcı bir son, yani düşmana iltica etmek ve kendi kardeşlerine karşı silâh kullanmak oldu. Ama bu gafletinin cezasını da, ömrünün sonuna kadar yabancı illerde, pişmanlık, hastalık ve sefalet içinde çekti.

İşte, Celâl Bayar'ın her nedense değindiği⁶⁵ ve İnönü'nün bir kenarından araladığı, fakat eğer Bayar isterse, o devirde kimin ne rollerde ve ne yollarda gittiğini tafsilâtiyle açıklayabileceğini söylediği olaylar, şartlar bunlardı.

Kaldı ki, Kurtuluş Savaşı ve Milli Mücadele bahis konusu olunca, bu davanın önemini bütün genişliği ve nitelikleri ile herkesin aynı anda sezmesini, benimsemesini beklemek elbette ki, insan denilen yaratığın tabiatına uymayan bir hal olurdu. Nitekim İnönü'nün de işaret ettiği gibi, olayların gelişmesi ile, yetişen değerli insanlardan biri de Celâl Bayar'dı. Aynı surette, meselâ; İstiklâl Savaşımızın üç baş yöneticisinden biri olan Mareşal Fevzi Çakmak'ın, İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya sığınmak mecburiyetinde kalmadan önce ve Padişahın, Harbiye Nazırı olarak Anadolu Hareketi ve bu hareketlerin önderleri aleyhine yayınladığı emirnameler, bu hareketin Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy gibi önder şahsiyetleri tarafından aynen nakledilmiştir.⁶⁶ Ama, bu geç sezgi, Anadolu'ya

64 1950'den sonra bu telgrafın Harp Tarihi dosyalarından alındığı söylenir. Bu iddiaların doğruluk derecesi, tabii bu teşkilâtın bilebileceği bir şeydir.

65 Celâl Bayar'ın bu konuşmaları, Basın-Yayın Umum Müdürlüğünce (Matbuat Umum Müdürlüğü) yayınlanan ve D.P. devrinde, 1957 Ağustos ayında neşriyatına son verilen **Ayın Tarihi** isimli aylık neşriyatın, Nisan-Mayıs 1954 nüshalarında vardır. Ayrıca Celâl Bayar'ın, **Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri** isimli derleme eserinde de vardır. derl.: Özel Şahingiray, 1955, Ankara.

katıldıktan sonra Mareşalin İstiklâl Savaşı tarihimizdeki büyük hizmetlerini inkâr etmeye hak vermez. İnönü'nün ise, Büyük Millet Meclisi kurulurken ve yeni devletin ilk kabinesinde "Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi" yani, fiilen ordunun başı, başkumandanı olarak atanması, onun şerefidir. Kaldı ki, onun Ankara'ya geçiş ve İstanbul'daki durumu bahsi hakkında en kuvvetli şahadetler, bizzat Atatürk'ün hatıraları ile aydınlanmaktadır.⁶⁷

Hulâsa, bir seçim propagandasının, eski ve yeni iki devlet reisi arasında böyle çatışmalara yol açan tarizlere sahne oluşu hazindi. Böyle konular, seçim propagandalarında değil, tarihin hazinesinde kalırlar. Orada olgunlaşırlar...

Bir Akım

Fakat genel olarak öyle denilebilir ki, 1954 seçimleri ile CHP Meclis'te hava da kaldı. Buna karşılık DP'nin, daha 1950'de kendi lehine işleyen şartlar ve atmosfer, oylar yekûnunda oynamalara rağmen gene devam ediyordu. Fazla olarak 1950-1954 arasındaki dört yıllık iktidar devresinde halkın kulağına çok şeyler söylenmiş ve halkın gözleri önüne birtakım yenilikler ve başarılar serilmişti. Bunların üzerinde ayrıca ve kısaca durmak lâzımdır.

Demokrat Parti'nin halka yönelişi, halkın benlik duygularını harekete getirişi şeklinde oldu. Bu benlik duygularını harekete getiriş, yalnız bizde değil, bütün şarkta o güne kadar alışılmış olan hükûmet ve halk ilişkilerini değiştiren bir örnekti. Şarkta bütün tarih boyunca hükûmet, sorumsuz bir güç, sorumsuz bir efendidir. Halk ise, sadece itaat edendir. Gerçi, Millî Mücadele ile Atatürk'ün açtığı millî hâkimiyet devri, hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir devri, bir nevi dogmatizm haline gelmiş olan bu şark nizamına karşı bir çıkıştı. Ama, harplerin ve inkılâpların gelişmesi yolunda Büyük Millet Meclisi ve CHP rejimi de nihayet otoriter bir devlet nizamından başka bir şey değildi. Nitekim meselâ; halk, milletvekillerine kendisi oy veriyordu ama, fiiliyatta onları kendisi seçmiş bulunmuyordu. Bu milletvekillerinin bütünü, aslında yukarının, yani devlet ve hükûmet müessesesinin adayları idiler. Bu nizam içinde meselâ halktan ve mahallinden gelen birinin talihini denemesine ve başarı kazanmasına fiiliyatta elbette ki imkân yoktu. Bu böyle olunca da siyaset, elbette ki halka inmiş olmuyordu. Halbuki halkın da duyguları, alınganlıkları, homurtuları ve arzuları vardı. Bu arzu ve eğilimler, bazen, halkın ruh yapısında en derinlere itilmiş ölü geleneklere ve ilkel duygulara kadar inmiş olsa bile, nihayet mevcuttu. Hulâsa, zaman öyle gelişmişti ki, halk veya onun içinden gelen mahallî elemanlar, yani geleceğin halk liderleri, artık söz

66 Ş.S. Aydemir: *Tek Adam*, Cilt II, bahis X ve XIII;

Ş.S. Aydemir: *İkinci Adam*, Cilt I, bahis VI.

67 Ş.S. Aydemir: Cilt I, bahis X.

istiyorlardı. İşte 1950-1954 arasında da DP onlara bu yolu açtı. Siyaseti uc'lara kadar götürdü ve halk denizini harekete getirmesini bildi. 1950 seçimlerini kazanmada büyük bir faktör olan bu şartlar, 1954 seçimlerinde de DP'nin şansı oldu...

Çünkü, 1950 kazançlarından sonra bu halka yöneliş daha da genişledi. Ocak, bucak başkanları en uc yerlere kadar, yeni siyasî liderler olarak sivrildiler. Jandarmanın köyde baskısı tarihe karıştı. Mahallî liderler, yeni hükûmet adamlarının, yeni parti liderlerinin kapılarını her istedikleri zaman tereddütsüz çalabildiler. Bu yeni liderlerde dile gelen yalnız CHP'ye karşı değil, bütün önceki devre karşı, ölçüsüz bir tasfiye çabasıydı. Kayıtsız, şartsız bir küçümseme idi. Kalabalıklar bu dilde, kendi iç âlemlerinin şahlanışını buluyorlardı. Bu hakikaten yeni bir akımdı.

Rakamların Dili!..

Sonra yeni iktidarın, hepsi de köyde dalgalar yaratan ve aslında hiçbir zaman sistemli bir planlamaya dayanmamakla beraber, neticede halkın iktisadî hayatında değişiklikler yaratan karar, teşebbüs ve yatırımlarını da önemle hesaba katmalıdır. Gerçi bu yatırım ve inşa hareketi, daha ziyade 1954 seçimlerinden sonra hızını alacaktır. Ama 1950-1954 merhalesindeki tutum ve davranışlar da vaat ediciydi. Meselâ halkın büyük çoğunluğu için hayat sahası olan tarım konularını alalım. 1950-1954 arası, bütün Türkiye'de, köyün kırlara yayılışı, yani tarlaların genişlemesi, ekim alanlarının artması ve dolayısıyla zirâî üretimin çoğalması devresi oldu. Bu gelişme yalnız tarım çalışmalarında değil, tarım tekniğinde de böyle oldu. Meselâ şu rakamları özetleyelim:

	1950	1954
Hububat ekim sahası (hektar)	8 244 000	11 271 000
Hububat istihsalı (ton)	7 763 000	9 624 000

Bu arada ve 1953'te ekim sahası 11.000.000 hektara genişleyerek, 14.343.000 tonluk hububat istihsaline ulaşıldı. Bunlara paralel olarak meselâ 1948'de ve bütün Türkiye'de ancak 1.766 traktör varken, bu traktör sayısı 1950'de 7.500'ü Marshall Yardımı'ndan olmak üzere 10.227'ye ve 1952'de ise 26.000 adedi serbest ithal malı olmak üzere 33.000'e çıktı. Bu artış devam etti. 1954'te 37.743'e ulaştı. Traktörle ilgili diğer araç ve malzeme üzerinde de aynı artış görüldü. Meselâ 1950'de bütün memlekette 1.243 olan biçerdöğەر sayısı, 1954'te 4.706'ya yükseldi.

Zirâî istihsal bütün mahsullerde arttı. Meselâ 1950'de 50.000 ton olan pirinç üretimi 1954'te 110.000 tona çıktı. Zirâî mahsul fiyatları da yükseldi. Meselâ; resmî buğday fiyatları 1950-1954 arasında % 30 yükseltildi. Ama, bu arada bir ekonomik-sosyal hadise de gelişti.

Traktörlerin Getirdiği Siyasî-Ekonomik-Sosyal Gelişmeler

1950 seçimlerinden sonra traktör ithalatı ve bunların köylere, çiftliklere yayılması üzerinde ve köy halkının ruhiyatında iktidar lehine büyük dalgalanmalar yapan bir şekli de ayrıca işaret etmeliyiz. Bu da, Ziraat Bankaları kredilerinde yapılan genişlemelerle traktör temininde uygulanan kredili-taksitli satış usulüdür.⁶⁸ Bu usule göre, kendine güvenen köylüler gayet basitleştirilmiş birtakım formalitelerle ve şehir satıcılarından kendi seçtikleri traktörler ve römorkları, Ziraat Bankası'na borçlanmak suretiyle hemen alabiliyorlardı. Bu muameleyi tamamlayan bir köylünün, traktörü teslim aldıktan sonra üzerine bayrak açarak ve römorka köylülerini doldurarak alay halinde köye girişi, köyde ve her defasında iktidarın şerefine bir gösteriye vesile veriyordu. Gerçi bu kolaylıklardan aynı günde ve bazen yeter toprak da olmadığı halde, başka köylüler de faydalanarak, köy meydanları bir traktör parkı haline geliyordu. Ama, ne var ki, köylünün evvelce pek hayal edemediği ve daha çok devlet işletmelerinde gördüğü traktörleri; şimdi kapılarının önlerinde, evlerinin avlularında kendi malı olarak görüşü, onda ruhî bir gurur ve şahsiyetleşme hissi uyandıran önemli bir faktördü. Bunun yaratacağı havayı ve köyde iktidara kazandıracağı taraftarları tasavvur etmek mümkündür.

Gerçi memlekete giren bu traktör akını köylerde bir:

“- Meralara (otlaklara) hücum!”

dalgası da yarattı. Evvelce ellerinde çift öküzleri ile güçbelâ başa çıktıkları topraklarını artık bir nefeste sürebilen köylüler, şimdi asırlardan beri mera olarak kullandıkları kırlara da saldırdılar. Ekim alanı 4 senede % 40-45 genişledi. İstihsal arttı. Ama köylülerin:

“- Motorun teptiği yerde ot bitmez!”

sözleri de doğru çıktı. Bu asırlık meralar süratle ve çok yerde soysuzlaştılar. 1950'de 38.000.000 hektar olarak hesaplanan çayırlar-meralar, 1954'te 32.000.000 hektara inmişti. Bundan başka traktör ve biçerdöğerin memlekete bu şekilde girişi, meselâ Güneydoğu Anadolu gibi ağalık-beylik, büyük toprak sahipliği sahalarında sosyal yapı değişikliğine de yol açtı. Evvelce ellerindeki köylüleri, toprakları, oralarda asırlardan beri yerleşik yaşayan köylü halka, daha doğrusu toprak kölelerine işlettiren ağalar, beyler, bu defa traktörler, biçerdöğeler ve artan mahsulleri taşımak için kamyonlar, gayet elverişli taksitlerle ve âdeta para-

⁶⁸ Bu arada zirai kredilerde baş döndürücü bir artış sağlandı. Daha doğrusu zirai kredide tutukluk, normal bir ferahlamaya ulaştı. Bunu aşağıdaki rakamlardan görebiliriz.

1949 sonunda zirai kredi hacmi	336.000.000 L.	% 100
1953 sonunda zirai kredi hacmi	1.213.000.000 L.	% 262

sız ellerine geçince, bu yerleşik kölelerinin kol kuvvetlerine ihtiyaçtan kurtuldular. Çok yerlerde köylülerini topraklarından kovmaya kalkıştılar. Halbuki bunların göçebileceği yerlerde de bunların emeğine artık pek ihtiyaç yoktu. Hulâsa, özellikle Güneydoğu Anadolu’da bu yüzden bir “yeniden topraksızlandırılmış köylüler” veya köylerinden kovulmuş topraksızlar şeklinde “ucuz işsizler ordusu” türedi. Ağaların-beylerin tarih boyunca gelen iktisadî egemenliği, toprağı kolayca süren, eken, biçen; mahsulünü kolayca taşıyan motorlu vasıtalar sayesinde güçlendi. Artık bu mahsule müşteri aramak endişesi de yoktu. Toprak Mahsulleri Ofisi, mahsulü pazarlıksız olarak ve hilesiz kantarlarla derhal alıyor, parasını da peşin olarak hemen ödüyordu. Bu büyük bir hadiseydi. Kaldı ki, DP’nin sağladığı bu hızlı ve çalışmasız zenginleşmeye, aynı ağa ve beylerin siyasî nüfuzlarının birden artışı eklendi. DP meselâ Bitlis’te olduğu gibi birçok yerlerde, ağaları, beyleri, şeyhleri kendine bağladı. Seçim sıralarında bunları âdeta müzayedeye çıkararak toplayabiliyordu. Gerçi bu olay gene doğu illerinde beylerle, ağalarla, küçük toprak sahibi veya topraksız köylüler arasında sinsî bir çelişmeye-çatışmaya da yol açtı. Küçük topraklı veya topraksız köylülerle, bu sefer siyasî güçleri de artan eski efendileri arasında gerginlik arttı. Bu alt tabakada bir nevi şuurlaşma-bilinçleşme hareketi estî. Nitekim daha sonraları alt tabaka bazı yerlerde oylarını, az çok dağıtacaktır. Fakat bu hareket, nihayet zayıf bir iç gelişme olarak kaldı. Yukarı kademe kendi güçlenmesini sürdürdü. Meselâ gene Bitlis’te görüldüğü gibi, bölge şeyhleri nice yıllardır açığa vuramadıkları hükümranlıklarını, senenin belirli günlerinde ve belirli ziyaret yerlerinde, binlerce insanı peşlerine takmak, böylece de eskisi gibi vergilerini toplamak suretiyle ihya edebildiler. Ve tabii, iktidarın sadık sözcüleri oldular. Hem bölgelerinde, hem parlamentoda... Ama, bu böyle olunca da DP’nin halka yönelişi, 1950-1954 arasında, bir taraftan halka menfaatler götürmek, diğer taraftan sosyal yapıda bölüntüleri kuvvetlendirmek suretiyle gelişti. Doğru illerinden başka yerlerde ise, bu bölüntü, siyasî oldu. Birçok yerlerde partiler, kahvehanelerini, hattâ camilerini ayırmaya kadar giden bölünmeye girdiler...

Biraz Daha Rakam

1950-1954 arasında ve seçimlere etki yapan faktörleri kısaca işaret ederken, olumlu ve olumsuz veçheleri ile, bu gelişmeleri burada kaydetmek zarurî idi. Şimdi gene konuya devam edelim.

1950-1954 arasında memleket yaşamındaki gelişmeler, değişmeler, tabii yalnız tarım alanına münhasır kalmadı. Ulaştırımda, sanayide, iç ve dış ticarete ve dolayısıyla para hareketlerinde de göze çarpan canlanmalar oldu. CHP iktidarının 1944-1945 devresinde hazırlattığı ve bütün bu alanları içine alan kalkınma plan

ve programlarının gene CHP iktidarı tarafından uygulanmaması, onun 1950 seçimlerine programsız, vaatsiz ve konusuz girmesi neticesini verdiğini, bu kitabın ikinci cildinde işlemiştik. Bu faktöre, diğer faktörler, özellikle halkın ruhî durumu da eklenerek seçimler kaybedilmişti. DP iktidara gelince gerçi bu programlardan haberi değildi. Kendisi de henüz ortaya programlı bir kalkınma davası atmamıştı. Ama ne olsa iktisadî işlere girişilecekti. Başlanmış pek çok işler de vardı. DP; ulaştırma, sanayi, vb. alanlarda bunlara sarılmasını bildi. Meselâ; CHP devrinde hazırlanan plan ve programlarda, çimento, şeker ve dokuma sanayii gibi harcıâlem tüketim sanayii önemle ele alınmıştı. Öyle ki, eğer, CHP kendi iktidar devrinin programlarına sarılsaydı, 1950'de çimento istihsali 390.000 tondan 1.000.000 tona, şeker istihsali 139.000 tondan 260.000 tona çıkacaktı. 1950'den sonra ise, bu artış hızla devam ederek gelişecekti. Dokuma sanayii de aynı tempo ile genişleyecekti. Fakat, CHP iktidarı bu alandaki kalkınma programlarını değerlendiremedi. Bunlara el atamayacak bir iktidar yorgunluğu içindeydi. DP iktidara gelince bu alanlarda kalkınma hareketlerine kolayca girebildi.⁶⁹ Neticede DP'nin, o her biri bir DP gösterisi olarak kutlanan temel atma veya kurdele kesme işleri, haklı olarak birbirini kovalayacaktı. Meselâ; CHP iktidarının ve birtakım garip davranışların da müdahalesi ile 4 şeker fabrikasını aşamayan şeker sanayii,⁷⁰ DP iktidarı devresinde 16-17 fabrikaya çıkacak ve 130.000 tonluk forse istihsal 500.000-750.000 tona doğru yükselecek ve Menderes birgün 1.000.000 ton şekerden bahsedebilecekti. 1950-1954 arasında işte bu istikâmete yöneldi. Az zaman sonra da, bir ara şekerî vesika ile almak zorunda kalan Türk halkı, bol şekere kavuşacak ve hattâ şeker için ihraç sahaları aranacaktı. Gerçi bu arada, şeker sanayiinde şeklen iştirakler tesis edilerek, fabrikaların kuruldukları yerlerde özel kişiler veya parti yöneticileri bu sanayiinin sermayesine, jestiyonuna katılmış oldular. Bu da ayrıca, parti kadrolarını besledi. Ama, şeker sanayiindeki gelişmenin en büyük dalgalanmaları gene tarım alanında oldu. Bilhassa hububat ekim bölgelerine pancar ziraatinin girişi, bir sıra faydalarından başka, bazı yerlerde tarlanın dönüm gelirini 5-6 misli artırdı. Bir pancar refahı başladı. Bu hal geniş bölgelerde, DP'nin lütfu ve mucizesi sayıldı. Aynı bollaşma çimento sanayiinde de görüldü. Tekstil (dokuma) alanında ise, bilhassa özel teşebbüs harekete getirildi. Bu arada faaliyete geçen ve dış kaynaklardan malî yardım gören "Sanayi Kredi Bankası" memlekette uzun vadeli sanayi kredisini, yani sermaye piyasasını tesis eden ilk özel müessese oldu. Bu yeni sanayi hamlesine iştirak etti. Bu ve buna benzer kaynaklardan faydalanmakta elbette ki, siyasî nüfuzlar ve parti tesisleri de işe karıştı. Ama, eğer sağlanabilirse, sanayicinin istifadesi muazzamdı. Bazı he-

69 Bu konuda: Ş. S. Aydemir: *İkinci Adam*, Cilt II, *İktidar Yorgunluğu*, 401-421. ss.

70 Ş. S. Aydemir: *İkinci Adam*, Cilt I, 444-454. ss.

saplı ve başarılı halk müteşebbislerinin birden öne alınarak, uzun vadeli ve % 5 faizli, fakat birkaç milyonluk dolar kredileri ile teşhizi, meselâ; Adana, basma sa-nayiinde geniş hamlelere imkân verdi.

Hulâsa; tarım, sanayii, küçük sanatlar, kooperatifleşmeler ve diğer sahalarda gerçek artışlar görüldü. Bu arada, dış ticarete de sıçramalar oldu: (Türk Lirası)

	<u>İthalât (yekûn)</u>	<u>İhracat (yekûn)</u>
1950	737.587.000	799.837.000
1952	1.016.228.000	1.556.575.000
1954	1.393.384.000	937.787.000

Tabii, para arzı hareketleri de bu nispette arttı. Ticarî hayatta, göze çarpan bir canlanma oldu. Bunlara paralel olan ulaştırma canlanmalarını, ulaştırma faaliyetlerini de her sahada takip edebiliyoruz. Böylece, DP 1954 seçimlerine giderken, memleketin hayatında genel bir iktisadî dalgalanma uyandırabilmişti. Bu gelişmenin halk ruhiyatında yaratacağı etkileri tahmin etmek mümkündür. Buna karşılık Halk Partisi Genel Başkanının, meselâ; Petrol Kanunu, yahut Yabancı Sermaye Kanunu gibi, neticeleri uzun vadeli olan ve halkın günlük hayatında halka bir şey ifade etmeyen sloganlarla geziye çıkışı, memlekette alıp yürüyen dalgalanmalar içinde elbette ki etkili olmuyordu. Yani, 1950'den önce DP'ye halkın yakıştırdığı Demir Kırat, artık muhayyilelerde şahlanmış durumdaydı. İktidar Partisi'nin itibarı henüz sarsılmamıştı. Dış şartlar ve yabancı krediler de DP'ye yardım ediyordu. Bunlar ve bütün bunlara benzer sebeplerin; yani, ruhî ve iktisadî çeşitli faktörlerin etkisi altında Demokrat Parti, 1954 seçimlerini elbette kazanacaktı. Nitekim de öyle oldu...

Gerçi oy yekûnlarında 1950'ye nazaran CHP için bir gerileme yoktu. DP de çöze çarpar bir ilerleme kaydetmemişti. Ama ne var ki, CHP'nin vaktiyle hazırladığı seçim kanunu, bu sefer Demokratların kutsal dayanağı olarak CH.P.'ye bütün sürprizlerini yağıdırıyordu. 1954 seçimlerinden sonra Meclis bu sebeplerle, 483 Demokrat ve 31 CHP milletvekili ile açıldı...⁷¹

[Seçimlerde İstanbul'un Rolü]

"Seçime iştirak edecek her üç partinin adayları da Devlet radyoları tarafından ilân edilmişti. Her üç parti de bütün güçlerini yine İstanbul üzerine tevcih etmişlerdi. Çünkü İstanbul'da kazanmak maddî bakımından sayı üstünlüğünü temin ediyor, manevî bakımından da partilere büyük prestij topluyordu. Bundan dola-

71 Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci Adam*, Üçüncü ve Son Cilt (1950-1964). 5. bs., İstanbul, 1988, 141-155. ss.

yı da partiler en kuvvetli adaylarını yine İstanbul listesinde toplamış bulunuyorlardı. Her üç partinin de İstanbul adayları şu zevattan teşekkül etmekteydi:

CHP ADAYLARI: Şemsettin Günaltay, Tevfik Sağlam (Prof.), Hüseyin Cahit Yalçın, İlhami Sancar, Ferit Melen, Şahap Gürler (General), Rauf Dizdar, Rıfat Tahir Burak, Meliha Avni Sözen, Ali Rıza Türel, Ekrem Özden, Bahir Ersoy, Ali Muhittin Hacıbekir, Nurullah Esat Sümer, Hüseyin Kandan, Muin Küley, Rıfat Onat, Esat Mahmut Karakurt, Ali Fuat Erden (Org.), Mihail Kayaoğlu, Fethi İnaler, Fehmi Ataç, Kemal Çilingiroğlu, Ferdi Sekban, Yetvart Bezaz, Munis Tekinalp, Suut Kemal Yetkin (Prof.).

C.M.P. ADAYLARI: Ahmet Tahtakılıç, Sadık Aldoğan (General), Osman Bölükbaşı, Fuat Arna, Suphi Batur, Saadet Kaçar, Ahmet Oğuz, Kadircan Kafı, Yusuf Kemal Tengirşek, Cemalettin Saracoğlu, Enis Akaygen, Abdülhak Kemal Yörük (Prof.) Lütfü Bornovalı, Saffet Ünan, Sadrettin Tosbi (Prof.), Ali Kafadar, Dr. Muammel Günel, Yervant Engiz, Enver Kök, Nuri Topbaş, Cafer Tayyar Kankat (Prof.), Nurettin Ardıçoğlu, Tevfik Kâmil Koperler (Prof.), Orhan Arsal, Ahmet Hamdi Başar, Dr. Yusuf Ziya Yücebیلgin, Cemil Beraha, İskender Taner, Yusuf Türel.

DP ADAYLARI: Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü (Prof.), Ali Fuat Cebesoy (General), Hamdullah Suphi Tanrıöver, Dr. Mükerrer Sarol, Faruk Nafiz Çamlıbel, Nadir Nadi, Celâl Fuat Türkgeldi, Nazlı Tıbar, Zeki Rıza Sporel, Firuzan Tekil, Hadi Hüsman, Ahmet Topçu, Nuri Yamut (Org.), Kemal Atay (Prof.), Lütfi Kırdar, Emin Onat (Prof.), Nizamettin Ali Sav (Prof.), Tahsin Yazıcı (General), Necmi Ateş, Nazım Bezmen, Fahrettin Ulaş, Dr. Zakar, Seyfi Gögen, Aleksandr Hacıpulos, Ziya Körkürk, Hanri Soryano, Naci Kurt.⁷²

2 Mayıs 1954 Seçimleri ve Değerlendirilmesi

Tevfik Çavdar, 2 Mayıs 1954 seçimlerinin ilk neticeleri geldiğinde, Demokrat Parti'nin 1950'den çok daha büyük ve ezici bir çoğunlukla iktidara geldiğinin belli olduğunu ifade eder ve der ki:

“CHP ancak 30 milletvekilliği kazanabilmişti. Bu dönem CHP’de tam bir panik havası yarattı. Kapalı kapılar arkasında yenilgiden sorumlu olanların İnönü-Erim ikilisi olduğu belirtiliyordu. Ne var ki bu İnönü karşıtı tavır açıkça sergilene-miyordu. Bu durum CHP’nin tüm seçim yenilgilerinin temel nedeniydi... Özet olarak söylenebilir ki 1954 yenilgisi partide tam bir çöküntü ve dağılma yaratmıştı.”⁷³

72 Tekin Erer: *a.g.e.*, 230. s.

73 Tevfik Çavdar: *a.g.e.*, 49. s.

İnönü'nün damadı, gazeteci-yazar Metin Toker, 1954 seçimlerini şu şekilde yorumlar:

"1954 yazına Türkiye, milletçe duyulan bir büyük umutla girdi. Seçim günü, 2 Mayısı hatırlayanlar halkın heyecanını, sandıkların başına koştaki isteğini unutmamışlardır. Geniş tabakalar DP'den yana olduklarını oylarıyla belli ederken, elbette ki demokratik yaşama alışkanlıkların, bunu sevdiklerinin, bundan vazgeçmek niyetinde olmadıklarının da işaretini verdiler.

Niçin saklayacağım ki eğer 1954 seçimlerinde oy kullanabilseydim, oyunu DP'ye verirdim. Şaşılacak bir rastlantı, oyunu DP'ye vermek bana bir türlü kismet olmadı. 1946'da Cumhuriyet'te çalışıyordum. Gazete beni, seçimleri takip etmek için başkente gönderdi. 1950'de askerdim. 1954'te Fransa'dan yeni dönmüş ve İstanbul'dan Ankara'ya taşınmışım. Kütüğe yazılı değildim. 1957'de ise, DP benim oy vereceğim DP olmaktan çıkmıştı. DP'deki bu değişiklik 1954 ile 1957 arasında oldu. Bu, iktidara o devrede egemen olan 'İnce demokrasiye paydos' anlayışının sonucudur."⁷⁴

Tarihçi Şerafettin Turan, 1954 seçimlerini şu ifadelerle değerlendirir:

"1954 seçimleri, İsmet İnönü için beklemediği bir yenilgi olmuştu. Yakınları-
nın aktardıklarına göre kendisi bu sonucun acısını yaşarken, onun parti genel başkanlığından ayrılacağı söylentileri de dolaşmaya başlamıştı. İnönü, basına yaptığı açıklamalarda parti içindeki anlaşmazlıkların kasıtlı olarak çıkarıldığını öne sürerek başkanlıktan ayrılacağı söylentilerini yalanlamıştı (6 Mayıs). Ancak, Metin Toker'in verdiği bilgiler, bu yolda bazı girişimlerin yapıldığını göstermektedir. Buna göre İnönü'nün yalnız CHP Genel Başkanlığından değil, siyasetten de ayrılıp herkesten saygı göreceği köşesine çekilme önerisi ilk kez Adnan Menderes'ten gelmişti. Menderes, Meclis içi ve dışı konuşmalarında bu görüşünü açıktan dile getirdiği gibi, önerisini Lütfi Kırdar aracılığı ile İnönü'nün kardeşi Tevfik Temelli'ye ulaştırmıştı. Ancak İnönü bunu kabul etmediği gibi, partiler arası ilişkilerin gösterdiği iniş çıkışlar buna olanak da bırakmamıştı. Bu yolda ikinci öneri 1954 seçimlerinden sonra Şemsettin Günaltay'dan gelmişti. CHP iktidarının son Başbakanı görüşünü biraz çapraşık biçimde ve ileriye dönük olarak şöyle belirtmişti:

"Başından ayrılırsanız parti dağılır; bu şekilde devam ederseniz gene dağılır! Bu nedenle CHP iktidara gelirse görev alamayacağımızı açıklayın !."

74 Metin Toker: *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, 1944-1973: DP Yokuşu Aşağı, 1954-1957*, 2.bs. Ankara, 1991, 25-26. ss.

Ancak İnönü, partilerle konuşmalarında, 'Partiyi kendiliğimden bırakmam. Siz çekil derseniz çekilirim' diye genel başkanlıktan ayrılmak niyetinde olmadığını açıklamıştı.⁷⁵

Araştırmacı yazar Serhan Yücel, seçim sonuçlarını aşağıdaki şekilde değerlendirir:

"Seçimlere dört parti katıldı: Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi bütün illerde, Cumhuriyetçi Millet Partisi 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi 19 ilde. Seçimlerde partilere milletvekili adaylığı için rekor seviyede başvuruda bulunuldu. Sadece Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi'ne 14 bin müracaat yapıldı.

Demokrat Parti aday tespitini 28 Mart 1954 Pazar günü yaptı. Listede, Demokrat Partili 260 milletvekili yer alırken, yeni isim sayısı 281'i bulmuştu. 1950 seçimlerinde 12 kişi iki ilden adaylık koymuşken, 1954 seçimlerinde bu sayı 4'e inmişti: Partinin dört kurucusu dışında iki ilden birden aday olan başka kimse yoktu. Demokrat Parti listelerinde 11 isim de bağımsız aday olmuştu.

Seçim Kampanyaları

Cumhuriyet Halk Partisi, 1954 seçim kampanyasını üç ana noktada topladı: İsmet İnönü'nün şahsiyeti, DP ile Menderes'in partizanlığı ve ekonomik konular.

İsmet İnönü ve CHP'nin diğer önderleri, Petrol Kanunu'nun yeni bir kapitülasyon olduğunu, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelişinden duydukları rahatsızlığı belirtiyorlar ve Menderes'i ciddiyetsiz olarak tanımlıyorlardı. İktidara gelirlerse ne yapacakları yine meçhuldü CHP'liler radyodan muhalefetin de yararlanılacağı sözü hariç, herhangi bir vaatte de bulunmadılar.

Demokrat Parti'nin seçim kampanyası ise yine renkli ve hareketli idi. CHP Genel Merkezinin seçim sonrası hazırladığı rapora göre CHP seçimler için 158 bin lira harcarken DP'nin kasasında 1,5 milyon lira çıkmıştı.⁷⁶

Demokrat Parti seçim kampanyasını temel olarak 1950-1954 arasındaki dört yıllık hizmetlerine oturttu. Limanlar, barajlar, köprüler, karayolları, köy içme suları kampanyada sıkça değinilen konular arasındaydı. Partinin dört yıl boyunca uyguladığı ve 'köylüyü çiftçi yapan' tarım politikaları (traktörleşme, ziraî krediler vb.) DP'nin köy oylarını almada sıkıntının olmayacağını gösteriyordu. Zaten o tarihlerde köy oylarını alan seçimi alıyordu.

Demokrat Parti ayrıca Kore Savaşı ve dış politika, Petrol ve Yabancı Sermaye Kanunu gibi konulardaki icraatıyla da halktan oy istedi.

75 Şerafettin Turan: *Türk Devrim Tarihi, 4. Kitap: İkinci Bölüm-Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950- 27 Mayıs 1960)* Ankara, 1999, 90-91.ss.

76 Rifki Salim Burçak: *a.g.e.*, 216.s.

Vatan gazetesi 1950 seçimlerinde olduğu gibi 1954 seçimleri öncesinde de kamuoyu araştırması yaparak sonuçlarını yayınladı. Vatan gazetesinin 24 Nisan 1954'te sonuçlanan seçim anketine göre DP % 59,9 oyla birinci parti olurken, CHP % 25,2 oyda kalıyordu. % 14,5 oranındaki seçmen karışık listelere oy vereceğini belirtirken, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi'nin toplam oy oranı % 0,4 idi.

Seçim Sonuçları

1954 seçimleri yurt çapında olaysız geçti. Katılma oranının % 88,6'ya ulaştığı seçimlerde DP, 5.155.550 oy ve % 56,6 oy oranıyla 503 milletvekilliği kazandı. CHP, parlamentoya, 3.161.696 oy ve % 34,8 oranla 31 milletvekili, CMP 434.085 oy ve % 4,8 oranla 4 milletvekili, Bağımsızlar ise 137.318 oy ve % 1,5 oranla 10 milletvekili soktu. % 0,6 oranla 57,011 oy alan Türkiye Köylü partisi Milletvekili çıkaramadı.

Yürürlükte olan çoğunluk sistemi Demokrat Parti'ye milletvekilliklerinin neredeyse tamamını kazandırmıştı: % 56,61 oy karşılığında % 92,98 Milletvekili.”⁷⁷

Gazeteci-yazar Tekin Erer, 2 Mayıs 1954 seçimlerini ve sonuçlarını şöyle anlatır:⁷⁸

“1 Mayıs günü parti liderleri Ankara'ya dönmüş bulunuyorlardı. Bütün memlekette tam bir sükûn ve dinlenme havası mevcuttu. 2 Mayıs Pazar sabahı ise bütün yurttaki vatandaşlar büyük bir nizam içinde sandık başlarına gitmeye ve reylerini kullanmaya başlamışlardı.

Devlet radyoları ilk seçim haberini saat 16.30'da vermeye başlamıştı. Bu ilk haberde aynen şöyle denilmektedir:

“- Şu ana kadar tasnifi bitmiş muhtelif vilâyetlerimizdeki köy sandıklarının sayısı 288'dir. Bütün memleket sathına şamil neticeler üzerine tesir edebilecek veya vilâyet neticeleri gösterebilecek bir mahiyet arz etmemekle beraber sırf tecessüs ve merakı tatmin bakımından bu 288 sandık neticelerini bildiriyoruz: Bu 228 sandıktan 26.934 DP, 8.961 CHP, 1042 C.M.P., 72 T.K.P., ve 56 Bağımsız rey-i çıkmıştır. Seçimler hakkında haberler alındıkça peyderpey her saat başı bildirilecektir.”

Bu haber üzerine birçok CHP'liler Ankara radyosuna telefon ederek radyonun sandıklar kapanıncaya kadar seçim haberlerini veremeyeceğini, neşredilen

⁷⁷ M. Serhan Yücel: *Demokrat Parti*. İstanbul, 2001, 105-106.ss.

⁷⁸ Tekin Erer: *a.g.e.*, 230-237. ss

haber DP lehine propaganda olduğunu söylemişler ve protestolarda bulunmuşlardı. Bundan dolayı sandıklar saat 17.00'de kapanmış bulunmasına rağmen radyo ikinci seçim haberini ancak saat 17.45'te yayınlamıştı.

Seçimlerin tekrar Demokrat Parti tarafından kazanıldığı ancak gece saat 2.45'te yani 3 Mayıs'ın başladığı saatlerde belli olmuştu. Başvekil 2.45'te kendisini ziyaret eden France-Presse, United-Presse, Reuter, Associated Presse ajanları ile Le Monde, Newyork Times ve İstanbul, Ankara, İzmir gazeteleri muhabirlerine şunları söylemişti:

"- Şu anda, 1954 seçimlerinin 1950'den daha büyük bir ekseriyetle partimiz tarafından kazanılmış olduğu anlaşılmış bulunuyor. Bunun mânası, bütün devlet faaliyetlerine şâmil olmak üzere her sahadaki icraatımızın Türk Milletince tamamiyle tasvip edildiğidir. Bu seçimler sonunda elde ettiği yeni kuvvetle memleketimiz, iç ve dış politikada, iktisadî kalkınma yollarında daha büyük bir emniyet ve istikrar içinde ilerlemek imkânlarına sahip olacaktır. Hülâsa etmek icap ederse, memleketimiz lâayık olduğu istikbale doğru azim ve kararlı yürümek imkânlarını bu seçimle takviye etmiş bulunmaktadır."

3 Mayıs 1954 günkü bütün gazeteler birinci sayfalarını seçimlere ayırmış bulunuyorlardı. Bütün manşetlerde alınan son haberler ve Demokrat Parti'nin kazandığı büyük zafer ilân edilmekteydi. Bilhassa İstanbul basını ikinci, üçüncü hatta dördüncü baskı yapmışlardı.

Cumhuriyet Gazetesi üçüncü baskısında "Seçimi büyük ve ezici farkla Demokrat Parti'nin kazandığı tahakkuk etti" manşetini verdikten sonra ikinci başlıkta şunları ilâve etmekteydi: "Sabaha karşı saat 3'te durum şudur: 3 Vilâyette CHP'nin, bir vilâyette C.M.P.'nin kazandıkları anlaşılıyor, geri kalan bütün vilâyetlerde DP adayları tam liste halinde milletvekili seçildiler."

Yeni Sabah Gazetesi, ikinci baskısında "Demokrat Parti seçimleri kazandı" başlığı altında Başkanvekil Menderes'in gece yarısından sonra verdiği beyanatı 4 sütun üzerine neşretmektedir.

Yeni İstanbul Gazetesinin manşeti ise şöyledir: "Demokrat Parti Genel Seçimleri çok büyük bir ekseriyetle kazandı."

Hürriyet Gazetesinin üçüncü baskısındaki manşeti şudur: "Demokrat Parti tekrar iktidarda."

Diğer gazetelerin başlıkları da şöyledir: Dünya: "Demokrat Parti iktidarda kaldı" Ulus: "Seçimin kesin neticeleri bugün belli olacak." Zafer: "Demokrat Parti yine muzaffer-Muhalefet tam bir hezimetle uğradı." Hürses: "DP 60 vilâyette başta geliyor. CHP Kars ve Sinop'ta, C.M.P. Kırşehir'de ileride." Vatan: "DP seçimleri kazandı." Sonposta: "Türk milleti DP'ye karşı sarsılmaz inancını bir da-

ha teyit etti. DP Seçimleri parlak bir zaferle kazandı.” Türk Sesi: “Atatürk’ün ruhu şad oldu. Türk Milleti CHP’yi fiilen tasfiye etti. DP ezici çoğunlukla yine iktidarda.” Son Telgraf: “DP 60 vilâyette seçimleri kazandı.”

Ayrıca Zafer Gazetesi, Başvekil Adnan Menderes’in Zafer Başyazarına verdiği şu beyanatı neşretmekteydi:

“İrade ve kararında serbest olduğu taktirde, daima iyiyi ve doğruyu bulup seçmesini bilen Türk milletine lâıyk olmanın kalplerimizi meşbu kıldığı mesuliyet hissi ile ve iktidarın çok büyük ekseriyetle bu defa da partimize teveccüh etmiş olduğu şu anda, milletimize hizmete devam edebilmek hususunda Cenab-ı Hakk’ın cümlemize muin olmasını niyaz ederiz.

Partiler Arasında Oy Farkları

Üç büyük vilâyetimizde iki büyük partinin aldıkları oy miktarları şöyle idi: İstanbul, DP: 330.000, CHP: 140.000, Ankara, DP: 152.000, CHP: 113.000, İzmir: DP: 232.000, CHP: 156.000.

1954 Seçim neticeleri Halk Partisi’ni tam bir sükûtu hayale uğratmıştı. Değil Halk Partisi, Demokrat Parti içinde dahi bu seçimlerde CHP’nin böyle hazin bir netice alacağını hiç kimse tahmin etmemişti. Ekseriyeti yüzde yüz temin edeceğine inanan CHP’liler iktidara geldikleri anda yapacakları bazı tayinleri dahi kararlaştırmış bulunuyorlardı. Birçok umum müdürlükler, meclisi azâlıklar, murakıplıklar paylaşıyor, yine plânlara göre birçok tayinler de yapılıyordu. Esasen demokratik ülkelerde seçim arifesinde böyle tâyinlerin kararlaştırılması tabî idi. Demokrat Parti 1950 seçimlerinden önce böyle işlerle uğraşmadığı için iktidara geldiği anda bir hayli bocalama günleri geçirmişti. Seçim günü saat 17.00’de saatlerine bakan birçok Halk Partililer yüksek sesle etrafındakilere: “Şu anda iktidar değişmiştir” demekle büyük bir zevk ve heyecan duymuşlardı. Çok defa İnönü’nün seçim nutukları da bu durumu işaret etmiş bulunuyordu. Fakat netice en umulmadık şekilde tecelli etmişti. Halk Partililerin ağzını bıçak açmıyordu. Demokratlar da bu büyük başarı karşısında bir taşkınlık ve aşırı bir sevinç tezahürü göstermiyorlardı. Çok olgun ve vakur bir şekilde hareket ediyorlardı. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinde iktidarı kendileri kazanmadıkları halde Halk Partililerin gösterdikleri büyük taşkınlıklar ve ihbarlar göz önüne getirilirse, Demokratların bu hareketleri her türlü takdirlerin fevkindeydi. 3 Mayıs 1954 günü İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay’ın Anadolu Ajansına verdiği şu beyanat, bu seçimlerin nasıl bir olgunluk içinde geçtiğine yerinde bir vesika teşkil eder:

“- İstanbul’daki seçim, Türk demokrasisinin büyük olgunluğunu teşkil eder. Sandık başındaki tablolar cidden gönül ferahlığı veriyordu. Herkes birbirine hürmet ediyor, dizi halinde sıra bekliyor ve sükûnetle reyini veriyor, çoluk çocuğu-

nun yanına vazifesini kararla yapmış bir insanın şuur varlığı içerisinde dönüyor, eğlencesine gidiyor... Bu, ne kadar güzel bir tablo. Şehri baştanbaşa dolaştım. Her yerde bu huzuru gördüm. Hangi partiye mensup olursa olsun sandık başındaki vazifeliler mütebessim bir çehre ile vatandaşların reylerini kabul ediyorlardı. Bu sıcak hava karşılıklı sevgi ve saygı içinde devam etti. İki seçimde vazife görmüş bir idare âmirinin bahtiyarlığını duyarak evime döndüğüm zaman huzur içinde idim. Allah'tan dilediğim millî saadetimizin her türlü gölgelerden mâsun kalması ve gelişmemizin devamıdır.”

Halk Partisi'nin seçim neticeleri sonundaki şaşkınlığı 6 Mayıs 1954 günü sona ermiş görünüyordu. Zira o gün Ulus Gazetesi büyük başlıklarla Demokrat Parti'ye hücum etmek vesilesi bulmuş ve seçimlerdeki yenilgiyi bir esasa bağlamak yolunu icad etmişti. Ulus'un yazdığına göre Demokrat Parti 1954 seçimlerinde (60) milyon lira sarfetmiş, her vilâyete 500 bin ile bir milyon lira arasında para harcamış, İstanbul, Ankara ve İzmir vilâyetlerinde ise harcanan para bir milyonu aşmıştı. Bu haber üzerine Demokrat Parti Genel Kurul Başkanlığı şu tebliği neşretmiş bulunuyordu:

“- Bu haber Türk milletinin vicdanını para ile satın alma mânasını vermeğe kalkışmak suretiyle Türk milletine hakarettir ve seçim neticelerini çirkin ve şen'i bir surette lekelemeye çalışmaktan ibarettir. Büyük milletimizin apaçık tecelli eden iradesini olduğu gibi kabul etmek yerine en âdi nevinden yalan ve iftiralara girişmek ve asıl milletimize dil uzatmak, şaşkınlığın ve siyasî ahlâktan mahrumiyyetin ibret verici delilini teşkil eder.

Seçimlerde sarfettiğimiz para miktarı birbuçuk milyon liradır. Bu 1.5 milyon lirayı partimiz kendisini seven ve ona itimat eden mensuplarının yaptığı teberrurlarla elde etmiştir. Bu da kayden sabit olduğu gibi Türk milletinin yüksek huzurunda ve tarihe karşı her an ispat edeceğimiz bir hâkikattir. Biz parti olarak onlar gibi devlet paralarını ve gasbedilmiş malları parti menfaatine harcamış ve harcamakta olan insanlardan değiliz. Onun içindir ki, yazının esasını teşkil eden tezvir ve iftirayı Allah'a şükür bütün şiddetiyle yüzlerine çarpabilecek bir durumdayız.”

Seçimlerden bir hafta sonra 9 Mayıs 1954 günü İstanbul'a gelen Başvekil Adnan Menderes Yeşilköy'de Çınar Otelinde gazete sahiplerine bir öğle yemeği vermiş, samimî hasbihallerde bulunmuşlardı. Başvekilin bu yemeğinde Prof. Fuat Köprülü, Dr. Mükerrrem Sarol, Celâl Fuat Türkgeldi ve yeni Çanakkale Mebusu Fatin Rüştü Zorlu ile Son Posta'dan Selim Ragıp Emeç, Milliyet'ten Ali Naci Karacan, Akşam'dan Kâzım Şinasi Dersan, Cumhuriyet'ten Doğan Nadi, Hürriyet'ten Haldun Simavi, Hergün'den Faruk Gürtunca, İstanbul Ekspres'ten Mithat Perin, Yeni İstanbul'dan M. Nermi, Son Telgraf'tan Ethem İzzet Benice, Akba-ba'dan Yusuf Ziya Ortaç ve Anadolu Ajansı'ndan Şerif Arzık katılmışlardı.

Yeni Büyük Millet Meclisi 14 Mayıs 1954 günü toplanmış, en yaşlı âza sıfatıyla Ali Fuat Cebesoy Meclis'e Başkanlık etmiş ve yapılan seçim sonunda 489 mebusun ittifakı ile Refik Koraltan B.M. M. Başkanlığına, Fikri Apaydın, Tevfik İleri, Esat Budakoğlu Başkan Vekilliklerine, İbrahim Kirazoğlu, Ömer Mart, Firuzan Tekil, Nazlı Tıbar, İhsan Gülez, Sedat Baran Divan Kâtipliklerine, Mehmet Aldemir, İhsan Şerif Özgen, Ahmet Kocabıykoğlu da Meclis İdare Âmirliklerine seçilmişlerdi. Bundan sonra Reisicumhur Seçimi yapılmış, bu seçime 513 Milletvekili iştirak etmiş ve 27 Mebusun müstenkif kalması sonunda Bayar, 489 oyla ikinci defa Türkiye Reisicumhurluğuna intihap olunmuştu.

Yeni kabine 17 Mayıs günü kurulmuştu. Başvekil: İstanbul Mebusu Adnan Menderes, Başvekil Yardımcısı: Çanakkale Mebusu Fatin Rüştü Zorlu, Devlet Vekili: İstanbul Mebusu Dr. Mükerrrem Sarol, Devlet Vekili: İzmir Mebusu Osman Kapani, Adliye Vekili: Ankara Mebusu Osman Şevki Çiçekdağ, Millî Müdafaa Vekili: Aydın Mebusu Ethem Menderes, Dahiliye Vekili: Aydın Mebusu Dr. Namık Gedik, Hariciye Vekili: İstanbul Mebusu Prof. Fuat Köprülü, Maliye Vekili: Eskişehir Mebusu Hasan Polatkan, Maarif Vekili: Ağrı Mebusu Celâl Yardımcı, Nafia Vekili Eskişehir Mebusu Kemal Zeytinoğlu, İktisat ve Ticaret Vekili: Balıkesir Mebusu Sıtkı Yırcalı, Sağlık Vekili: İzmir Mebusu Dr. Behçet Uz, Tekel Vekili: Çanakkale Mebusu Emin Kalafat, Ziraat Vekili: Maraş Mebusu Nedim Ökmen, Münakalat Vekili: İzmir Mebusu Muammer Çavuşoğlu, Çalışma Vekili: Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen, İşletmeler Vekili Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş.

Seçimlerin kat'î neticeleri ise, Adliye Vekâleti tarafından 22 Mayıs 1954 günü ilân edilmişti. 1954 seçim sonuçları şöyleydi: 10.262.063 seçmenden % 88.63'ü oylarını kullanmışlardı. Bu reylerin % 58.42'sini yani 5.313.659'u Demokrat Partiye % 35.11'i yani 3.193.471'i Halk Partisine, % 5.28'i, 480.249'u Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne, % 0,56'sı, 50.935'i Köylü Partisi'ne, % 0,01'i, 910 rey İşçi Partisi'ne, % 0,62'si yani 56.393'ü Bağımsızlara verilmişti. Yekûn oy miktarı: 9.095.617 idi. Bu reyler sonunda Büyük Millet Meclisi'ne 503 Demokrat Parti mebusu, 31 CHP mebusu, 5 C.K.M. mebusu ve 2 de bağımsız mebus girmiş bulunuyordu. 1950 seçimlerinde Halk Partisi 3.148.626 oy aldığı halde bu seçimlerde 3.193.471 almak suretiyle 50.000 oyluk bir artış göstermişti. Demokrat Parti ise 1950 seçimlerinde 4.391.694 oy almış, halbuki bu seçimlerde 5.313.659 oy almak suretiyle bir milyon oyluk bir fazlalık temin etmişti. Teamülen iktidardaki partinin oy kaybetmesi icap ederken fazlalık temin etmiş bulunması, dört yıl boyunca Halk Partisi muhalefetine halk tarafından iyi kabul görmediğine bir delil sayılmak icap eder ve buna göre de muhalefetin iktidara karşı yeni bir politika takip etmesi gerekirdi. Halbuki Halk Partisi gelecek dört sene içinde de iktidarı yıkıcı bir politika

güdeceğini seçimlerden dört gün sonra ortaya attığı 60 milyonluk seçim masrafları neşriyatı ile göstermiş bulunuyordu.

Yeni Hükûmetin Programı

Menderes hükûmet programını 24 Mayıs 1954 günü okumuş ve şunları söylemişti:

“- Demokrasi bir terbiye, nezaket ve müsamaha rejimidir, denilebilir. Şerefle-re, haysiyetlere, insanlık ve karına karşılıklı hürmet göstermek, demokratik zihni-yetin esasını teşkil eder. Aksine olarak demagojinin ve şahsiyatın fikir münakaşa ve mücadeleleri yerine kaim olması, hakaretin, iftiranın, sövüp saymanın, hatta hürriyet, nam ve hesabına ayaklanma tahriklerine kadar teşebbüslere girişilmesi ve en kötüsü bütün bunların tabii telâkki olunması, demokrasiyi süratle soysuz-laştıran ve onu yokeden sebeplerin ta kendisidir.

Dört yıldır, demokrasi nam ve hesabına ne türlü demagojik fikirlerin ve hatta safsataların yapılmasına çalışıldığı yüksek malûmunuzdur. Bütün bunların, de-mokrasinin tabii netice ve tecellisinden olduğu fikri tamamiyle yanlış bulunduğu gibi, milletçe zararlarımızın devamına ve memleketimizin bir takım tehlikeli tec-rübelerle maruz bırakılmasına devam olunmasına hakkımız olmamak lâzım gelir. İşte bu sebeptir ki, 1950-1954 senelerini bir istiklâl devresi saymanın ve acı tat-lı hatıralarıyla onu tarihin sinesine tevdi etmenin yerinde olacağına inanıyoruz. Bundan böyle yıkıcı ve anarşist usullerin devamını önlemek ve demokrasinin kö-tü örneklerini değil, fakat insan haysiyet ve şerefine en uygun olan bu idare tarzı-nı, herşeyde olduğu gibi, en iyi neticeler vermiş örneklerine göre tatbik etmek ka-rarındayız.

Hürriyet nizamını her türlü sarsıntılardan korumak, memlekette siyasî huzur ve sükûnla maddî ve manevî asayiş en mükemmel şekilde tahakkuk ettirmek, memleketimizin iç ve dış emniyetini daha da mükemmel hale getirmek ve mem-leketimizin bir an evvel tam bir refah ve saadete kavuşmasının yollarını bulmak hükûmetimizin hattı hareket ve siyasî noktaî nazarının esasını teşkil etmektedir.”

Bundan sonra iktisadî konularda ve yapılacak yatırımlar hakkında bir saatten fazla izahat veren Başbakan, Demokrat Parti mebuslarının ittifak oyu ile itimat al-mış bulunuyordu.

Başbakanın programı etrafında CHP adına Servet Somuncuoğlu, müstakil mebuslardan Hikmet Bayur, daha sonra İhsan Hamit Tigrel, Nuri Demirağ, Cum-huriyetçi Millet Partisi adına Osman Bölükbaşı, Demokrat Parti adına da Samet Ağaoğlu konuşmuşlar ve tenkitlerini yapmışlardı. Neticede 491 lehte, 27 aleyhte ve 2 de müstenkif oy kullanılmıştı.

Menderes, CHP'nin hükûmeti plânsız ve programsız ilân etmesi üzerine, Büyük Millet Meclisi'nin 26 Mayıs 1954 tarihli celsesinde şu konuşmayı yapmıştı:

“- Şimdi plân meselesine geliyorum. Bu memleket plânsız, programsız idare ediliyor, diyorlar. Bunlar yuvarlak lâflardır. Bu şekilde konuşanlar bu kürsüye gelip memleket idaresinin hangi noktada plânsız olduğunu söylesinler. Ben konuşmaya ve cevap vermeye hazırım. Eğer sözlerini kuvvetli delillerle, hatta herhangi neviden delille teyit ve takviye etmiş olurlarsa, sözlerine bu bir demagoji değildir, diyebilirdim. Fakat bütün sözleri delilsiz olduğuna göre, bunlara pervasızca ve tamamen demagojidir denilebilir. Plânsızlığın, programsızlığın nerede olduğu çıkıp buradan izah edilmelidir. Meselâ çimento fabrikalarından mı şikâyet ediyorlar. Çıkıp, sizin şu sebepten dolayı çimento fabrikalarımız fazladır, bunları niçin böyle plânsız yapıyorsunuz, demeli idiler. Buğday işi plansızdır, bunun bozuk tarafları şuralardır, diye konuşmalı idiler. Fakat böyle yapılmıyor ve plânsız, programsız, methodsuz, systemsiz gibi bir takım yarı alafranga, yarı alaturka, yarı modern kelimeler arka arkaya sıralanmakla iktifa ediliyor. İktidara geldikleri zaman işlere bıraktıkları yerden başlayacaklarını ilân edenlerin, plândan, programdan bahsetmeleri hakikaten zevaitten olur. Onlara göre bizim gibi plânı reddeden insanlar olurmuş. Kendileri ise plân fikrine bağlı insanlarmış. Eğer bu memleketin kaderi, onların plâncılığı yüzünden, kendi devirlerindeki gibi yirmi sene olduğu yerde kalmışsa ve kendi zanlarınca bizim plânsızlığımız yüzünden şu noktadan bu noktaya varmışsa, o plân kahrolsun ve bu plânsızlık mübarek olsun.

Onlara kendimizi nasıl mazur ve makbul göstereyim, bilemiyoruz. Bunun imkânı yoktur. Bir taraftan bize maziden bahsetme derler, diğer taraftan kendileri maziden bahsederler. Bu memlekette mesuliyetli vazifeler almış, yaşlı başlı insanların hakikatlerle bu kadar tezat halinde olan bu gibi sözleri halâ kulaklarımızda çınlıyor. Bunları işittikçe ve dinledikçe onların namı hesabına sıkılıyorum, eza duyuyorum. Demek ki onlarca milleti kandırmak için herşey mübahtır. Yeterki bir defa küheylanın sırtına atlayabilsinler. Bize 1945'te, 1946'da şöyle dediniz, böyle dediniz diyorlar. Peki bizde onlara sizde 1946'da şunları şunları yaptınız diyoruz. O zaman bize maziyi karıştırma diyorlar. Bize maziyi dokundurmuyorlar, fakat kendilerine ve işlerine gelince daima maziden bahsediyorlar.

Ben kendilerinin yerinde olsaydım, bu kadar kuvvetli bir ekseriyetle tekrar iş başına gelmiş bir hükûmete bir miktar kredi verirdim. Üç beş ay beklerdim. İlk günü böyle konuşmazdım. Mâzideki tatbikat çok kötü olmuştur. Bu son seçimlerde herşeylerini ortaya dökmüşler, dört senelik çalışmalarını da toptan ipotek eden bir seçim kampanyası açmışlardır. Tıpkı bir kumarbazın nesi var, nesi yoksa hepsini bir darbeye karşı ileri sürmek kabilinden, yalnız mâzilerini tamamıyla tüketmekle kalmamışlar, istikbaldeki mücadele haklarını dahi mânen harcamışlardır. Seçim hileleri diye öne sürmüş oldukları ve temellerini atmış bulunduğu fabrikalar

yarın yapıldığı ne zaman diyeceklerdir? Yalandır dedikleri Samsun limanı, Mersin limanı işlemeye açılınca ne yapacaklardır? Onlar bu yalanları ile iflâs etmişlerdir.”

Prof. Dr. Cemal Anadol da, 1954 seçimlerinin sonuçlarını aşağıdaki şekilde değerlendirir:

“Seçimlerin kat’i neticeleri ise, Adliye Vekâleti tarafından 22 Mayıs 1954 günü ilân edilmişti. 1954 seçim sonuçları şöyleydi: 10.262.063 seçmenden % 88,63’ü oylarını kullanmışlardı. Bu reylerin % 58,42’si, yani 5.313.658’u Demokrat Partiye, %35,11’i Halk Partisi’ne, % 5,28’i Cumhuriyetçi Millet Partisi’ne, % 0,56’sı 50.935’i Köylü Partisine, % 0,01’i 910 rey İşçi Partisine, % 0,62’si yani 56,393’ü Bağımsızlara verilmişti. Yekün oy miktarı 9.095.617 idi. Bu reyler sonunda Büyük Millet Meclisine: 503 Demokrat Parti mensubu, 31 CHP Mensubu, 5 C.M.P. Mensubu ve 2 de bağımsız mebus girmiş bulunuyordu.”⁷⁹

Başvekil Adnan Menderes’in Seçim Sonuçları Hakkında Yabancı Basın Mensuplarına Yaptığı Açıklama

Başvekil Adnan Menderes, 2 Mayıs gecesini kendisini ziyaret eden ve seçimlerin sonuçları hakkında düşüncelerini soran France- presse Ajansı, United Presse Ajansı, Reuter Ajansı, Associated Press Ajansı, Lemonde, Newyork Times gazetesi muhabirleri ile diğer yabancı basın temsilcilerine şu beyanatta bulunmuştur:

“1950 seçimlerini partimizin kazanmış olması, memleketimizde demokratik prensiplerin bir zaferi sayılabilir. O tarihten beri partimizin dört yıllık vazife müddeti içinde, genç demokrasimiz hem gelişmek imkânını bulmuş, hem de iktisadî kalkınma sahasında mühim başarılar elde etmiştir. Şu anda 1954 seçimlerinin es- kisinden daha büyük bir ekseriyetle partimiz tarafından kazanılmış olduğu anlaşılmış bulunuyor. Bunun mânası, bütün devlet faaliyetlerine şâmil olmak üzere her safhadaki icraatımızın Türk milletince tamamiyle tasvip edildiğidir. Bu meyanda partimizin Birleşmiş Milletler, NATO, Ankara Paktı, Türk-Pakistan anlaşması, çerçeveleri içerisinde gelişen dış politikasının da bir Millî Politika haline gelmiş olduğunu, bu seçimlerin verdiği neticeyi işhad suretiyle ifade etmek tereddüt olunamaz. Bu seçimler sonunda elde ettiği yeni kuvvetle memleketimiz, iç ve dış politikada, iktisadî kalkınma yollarında daha büyük bir emniyet ve istikrar içinde ilerlemek imkânlarına sahip olacaktır.

İstikrar ve emniyet sayesinde siyasî iktisadî ve içtimaî sahalarda memleketimizin kuvvetlenmekte devam edeceğine şüphe yoktur. Dünyanın en mühim kilit noktalarından biri olan Türkiye’nin müstakar ve mücerreb idareye sahip, asker-

⁷⁹ Cemal Anadol: *Türk Siyaset Tarihinde Demokrat Parti*. İstanbul, 2004, 97. s.

likte ve iktisatta kuvvetli bulunmasının hür milletler camiası için ve sulhün korunması mevzuunda mühim bir unsur olduğuna şüphe yoktur.

Hülâsa etmek icab ederse, memleketimiz lâayık olduğuy istikbale doğru azim ve kararla yürümek imkânlarını bu seçimle takviye etmiş bulunmaktadır.⁸⁰

Demokrat Parti Meclis Grubu

Reisliğinin Açıklaması

- Ankara:

Demokrat Parti Meclis Grubu Reisliğinden tebliğ edilmiştir:

Demokrat Parti Meclis Grubu Umûmî Heyeti bugün saat 15'te Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in Reisliğinde toplandı.

Celsenin açılmasını müteakip sürekli alkışlar arasında kürsüye gelen Demokrat Parti Genel Başkanı ve Başvekil Adnan Menderes, 2 Mayıs'ta yapılan umûmî seçim neticelerinin mana ve değeri üzerinde bir konuşma yaparak geçen dört yılda Demokrat Parti iktidarının başardığı işlere ilâveten önümüzdeki dört yıllık devrede belirecek ve memleketin kalkınmasını devam ettirecek eserlere temas etmiş ve bütün üyelere hoş geldiniz diyerek kendilerine başarılar temenni etmiş ve şiddetle alkışlanmıştır.

Müteakiben seçimlere geçilmiş ve Reisicumhur namzetliğine sayın Celâl Bayar mevcudun ittifakiyle seçilmiştir. Bu neticenin heyeti umumiyyeye arzı sevgi ve saygı tezahüratına vesile olmuştur.

T.B.M.M. Reisliğine Refik Koraltan, Reis Vekilliklerine Tevfik İleri (Sam-sun), Fikri Apaydın (Kayseri), Esat Budakoğlu (Balıkesir),

T.B.M.M. Divan Kâtipliklerine İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), Ömer Mart (Kayseri), Firuzan Tekil (İstanbul), İhsan Gülez (Bolu), Sedat Baran (Çorum) namzet olarak seçilmişlerdir. Altıncı kâtiplik seçiminde kazanma nisabı hasıl olmadığından yalnız bunun için yeniden seçim yapılması yarınki toplantıya bırakılmıştır.

T.B.M.M. idare âmirleri namzetliklerine de Mehmet Aldemir (İzmir), İhsan Şerif Özgen (Kütahya), Ahmet Kocabıykoğlu (Balıkesir) seçilmişlerdir.

Demokrat Parti Meclis Grubu Reisliğine Bursa Mebusu Hulûsi Köymen ve Reisvekilliklerine de Eskişehir Mebusu Abidin Potuoğlu ile Manisa Mebusu Mu-zaffer Kurbanoğlu'nun seçildikleri yapılan tasnif sonunda anlaşılmış ve grup idare heyeti ile haysiyet divanının seçimi de yine yarınki toplantıya bırakılmıştır.⁸¹

80 *Ayın Tarihi*, Sayı: 246, 1-31 Mayıs 1954, 1.s.

81 *Ayın Tarihi*, a.g.e., 4-5. ss.

Seçim Kararı

“ Bursa Mebusu Hulûsi Köymen’in aşağıda yazılı tavrı gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine Umumi Heyetin 12. III. 1954 tarihli 65 inci İnikadında karar verilmiş ve Onuncu Devre için seçim 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılmıştır. (4/427) (Karar: 1841)

Yüksek Reisliğe

Cumhuriyetimiz tarihinde ilk defa tek dereceli serbest seçimle millî iradeyi temsil eden Büyük Meclis, Teşkilâtı Esasiye Kanununun kabul ettiği dört senelik asgari müddeti 14 Mayıs 1954 tarihinde doldurmuş olacağından Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeniden yapılacak bir seçimle bünyesinde tazelenen olan millî itimadın yaratacağı kuvvetle 14 Mayıs 1954 tarihinde Onuncu Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak yeni bir çalışma devresini açmasının millî menfaatimiz için geniş imkânlar sağlayacağı mülâhaza edilerek ve Seçim Kanunundaki kesin müddetleri de nazara alarak Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine karar verilmesini teklif ederim.

Bursa Mebusu

Hulûsi Köymen

- Bu devrede ara seçimi yapılmamıştır. Ara seçimi yapılmaması hakkında (Kararlar: 1845,1945,2023,2082) » 82

82 T.B.M.M. Yıllık, Devre: X. Ankara, 1958,716. s.

X. DÖNEM MEBUSLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER VE DEĞERLENDİRMELER

X. Dönemde T.B.M.M.'ne Katılan Mebusların Seçim Bölgelerine Göre

İsim Listesi

« İntihap daireleri adedi	64
Mürettep âza adedi	541
Müzakere nisabı (Mürettep âza adedinin yarısından bir fazlası)	272
Mürettep âza adedinin üçte biri	181
Mürettep âza adedinin üçte ikisi	362

AFYON KARAHİSAR (9)

Rıza Çerçel
Arif Demirer
Sıtkı Koraltan
Kemal Özçoban
Saip Özer (3.1.1956 da ölmüştür)
Osman Talu
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Âli Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AĞRI (4)

Kasım Küfrevi
Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

AMASYA (5)

Faruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç
Mustafa Zeren

ANKARA (21)

Muhlis Bayramoğlu
Atıf Berderlioğlu
Ömer Bilen
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ (21.VII. 1956 da öl-
müştür)
Ramiz Eren

Muzaffer Ergüder

Muhlis Ete

Mümtaz Faik Fenik

Abdullah Gedikoğlu

Zafer Gökçer

Necmi İnanç

Seyfi Kurtbek

Şeref Kâmil Mengü (19.III.1956 da ölmüştür)

Talât Vasfi Öz

Fuad Seyhun

Mümtaz Tarhan

Âliye Coşkun (Temuçin)

Hâzım Türeğün

Fuad Zincirkıran

ANTALYA (8)

Kenan Akmanlar

Fatin Dalaman

Enver Karan (2.VI.1956 da ölmüştür)

Atillâ Konuk

Asım Okur

Burhanetin Onat

Ahmet Tekelioğlu

Ahmet Tokuş

AYDIN (9)

Necati Çelim

Namık Gedik

Nail Geveci

Nihat İyriboz

Adnan Menderes (18.V.1954 te İstanbul
Mebusluğunu tercih etmiştir)
Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray
Cevat Ülkü

BALIKESİR (14)

Vacid Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Said Esen
Enver Güreli
Mücteba İştin
Halil İmre
Arif Kalıpsızoglu
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabıyıkoglu
Yahya Pelvan
M. Halûk Timurtaş
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

BİLECİK (4)

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hasırcı
Talât Oran
Yümnü Üresin

BİNGÖL (3)

Necati Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız

BİTLİS (2)

Nusrettin Barut
Selâhattin İnan

BOLU (8)

Reşat Akşemsettinoğlu
Selâhattin Baysal
Fahri Belen
Sabri Çonkar
Mithat Dayıoğlu
İhsan Gülez
Ahmet Hatı
Lûtfi Oğultürk

BURDUR (4)

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen
Behçet Kayaalp
Mehmet Özbey

BURSA (14)

Raif Aybar
Celâl Bayar (18.V.1954 te İstanbul
Mebusluğunu tercih etmiştir)
Sabahattin Çıracıoğlu
Selim Ragıp Emeç
Muhlis Erdener
Müfit Erkuyumcu
Agâh Erozan
Sadettin Karacabey
Hulûsi Köymen
İbrahim Öktem
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE (8)

Nureddin Fuad Alpkartal
Bedi Enüstün
Emin Kalafat
Safaeddin Karanakçı
İhsan Karasioğlu
Servet Sezgin
Nuri Togay
Fatin Rüştü Zorlu

ÇANKIRI (6)

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Celâl Boynuk
Kenan Çığman
Asım Emrem
Tahsin Uygur

ÇORUH (5)

Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
Muzaffer Önal
Zihni Ural (26.XI.1955 te ölmüştür)

ÇORUM (9)

Sedat Baran
Mustafa Kemal Biberoğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş
Cevat Köstekçi
Hüseyin Ortakcioğlu
Kemâl Terzioğlu

DENİZLİ (9)

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
Mustafa Gülcügil
İsmail Hadımlıoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
Osman Ongan
A.Hamdi Sancar
Refet Tavashioğlu

DİYARBAKIR (8)

Fikri Arıç
Yusuf Azizoğlu
Mustafa Ekinci
Ragıp Karaosmanoğlu
Eyüp Şahin (4.VIII.1954 te ölmüştür)
İhsan Hamid Tığrel
Halil Turgut
Mehmed Hüsrev Ünal

EDİRNE (6)

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü
Hasan Maksudoğlu
Rükneddin Nasuhioglu
Sabahattin Parsoy
Kemal Yaşinkılıç

ELÂZİĞ (5)

Suphi Ergene
Hüsnü Göktuğ
Ömer Faruk Sanaç
Selâhaddin Tokar
Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN (5)

Hüsnü Çanakçı

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

ERZURUM (12)

İshak Avni Akdağ
Rıfki Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hâmid Şevket İnce
Hasan Numanoglu
Cemil Önder
Rıza Topcuoğlu
Esat Tuncel

ESKİŞEHİR (7)

Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci (1.VII.1955 te ölmüştür)
Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoğlu

GAZİANTEP (8)

Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
İhsan Daî
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Cevdet San
Salâhaddin Ünlü

GİRESUN (8)

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen
Tahsin İnanç
Abdullah İzmen
Doğan Köymen
Mazhar Şener
Adnan Tüfekcioğlu

GÜMÜŞANE (6)

Zeki Başağa
İsmail Hakkı Baykal
Ekrem Ocaklı
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit Zarbun

HAKKÂRİ (1)

Übeydullah Seven

HATAY (8)

A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoğlu
Abdullah Cilli
Şekip İnal
A. Mithat Kuseyrioğlu
Şemsettin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcalı

İÇEL (8)

Rüştü Çetin
Yakup Çukurova (Çukuroğlu)
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Aziz Köksal
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Mutlugil (Ünal)

İSPARTA (5)

İrfan Aksu
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hâlmî Velibeşe

İSTANBUL (29)

Kemal Atay (6 . V . 1954 te istifa etmiştir)
Nezmi Ateş
Celâl Bayar
Nâzım Bezmen
Ali Fuad Cebesoy
Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gönen
Aleksondros Hacıopolos

Hâdi Hüsmen
Lûtfi Kırdar
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt
Adnan Menderes
Nadir Nadi
Emin Onat
Mükerrem Sarol
Nizamettin Âli Sav
Hanri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Hamdullah Subhi Tanrıöver
Zakar Tarver
Füruzan Tekil
Nazlı Tıbar
Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yamut
Tahsin Yazıcı

İZMİR (20)

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Nebîl Sadî Altınç
Pertev Arat
Cihad Baban
Muzafer Balaban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Giz
Arif Güngören
Necdet İncekara
Osman Kapanı
Rauf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
İlhan Sipahioğlu
Albîdin Tekön
Behçet Uz
Ekrem Hayri Üstündağ (15 . VI . 1956
müştür)

KARS (10)

Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır

Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Rıza Yalçın
Ali Yeniaras

KASTAMONU (10)

Basri Aktaş
Nâzım Batur
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Salim Esen
Muzaffer Kuşakçioğlu
Muzaffer Âli Müheto (16 . IX . 1955 te ölmüş-
tür)
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzaffer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ (10)

Fikri Apaydın
İsmail Berkok (10 . V . 1954 te ölmüştür)
Osman Nuri Deniz (14 . IX . 1956 da ölmüştür)
Emin Develioğlu
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoğlu
Refik Koraltan (15 . V . 1954 te İçel Mebuslu-
ğunu tercih etmiştir)
Hakkı Kurmel
Ömer Mart

KIRKLARELİ (5)

Şefik Balkay
M. Ali Ceylân
Mahmut Erbil (17 . IV . 1955 te ölmüştür)
Fikret Filiz
Hüsnü Yaman

KIRŞEHİR (5)

Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Osman Bölükbaşı
Mehmet Mahmudoğlu
Tahir Taşer

KOCAELİ (12)

Nüzhet Akın
Ekrem Alican
Ziya Atıç
Hamdi Başak
Selâmi Dinçer
Hamza Osman Erkan
Sefer Göksel
Turan Güneş
Kâzım Meriç
Cemal Tüzün
Nizhet Unat
Sadettin Yalın

KONYA (19)

Abdürrahman Fahri Ağaoğlu
Hamdi Ragıp Atademir
Hidayet Aydın
Mustafa Bağrıaçık
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Abdi Çilingir
Ziyad Ebüzziya
Reyhan Gökmenoğlu
Muhtittin Güzelkılınç
Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu
Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Himmet Ölçmen
M. Rüştü Özal
Halil Özyörük
Sabahattin Sönmez

KÜTAHYA (8)

Ali Galib Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Nasuhoğlu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
Nihat Halûk Pepeyi
İsmail Hakkı Verel

MALATYA (12)

Esat Doğan
Ahmet Fırat

İsmet İnönü
Mehmet Kartal
Kâmil Kırkoğlu
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocakecioğlu
Mehmet Fahri Oral
Hilmi Özbay
Mehmet Zeki Tulunay
Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin

MANİSA (12)

Samet Ağaoğlu
Yunus Muammer Alakant
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Şemi Ergin
Adnan Karaosmanoğlu
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu
Melih Koçer
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoğlu
Sudi Mihçioğlu
Muhlis Tümay

MARAS (7)

Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük
Nedim Ökmen
Remzi Öksüz
Mazhar Özsoy

MARDİN (7)

Etem Aybar
Abdürrahman Bayar
Bahaettin Erdem
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Halim Şatana
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA (6)

Turan Akarca
Yavuz Başer
Zeyyat Mandalinci
Nûri Özsan

Nâtık Poyrazoğlu
Akif Sarıoğlu

MUŞ (3)

Şemsi Ağaoğlu
Şefik Çağlayan
Gıyasettin Emre

NİĞDE (8)

Ali Ulvi Arıkan
Sadettin Ertur
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmet Nuri Kadoğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner

ORDU (9)

Refet Aksoy
Bekir Baykal
Mehmet Cemil Bengü
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Fazlı Ertekin
Sabri İşbakan
Selâhattin Orhon
Memiş Yazıcı

RİZE (6)

Hüseyin Agun
İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoğlu
Mehmet Fahri Mete
Ahmet Morgil

SAMSUN (12)

Ekrem Anıt
Salim Çonoğlu
Abdullah Eker
Rahmi Ozan Gümüşoğlu
Ömer Güriş
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Muhittin Özkefeli
Hamdi Tekay

Ferid Tüzel
Şükrü Uluçay
Hâdi Uzer

SEYHAN (13)

Mustafa Akçalı
Zahit Akdağ
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kınık 12 . X . 1957 de istifa etmiştir)
Cavid Oral
Salim Serçe
Lütfi Sezgin
Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu
Mehmet Ünalı

SİİRD (4)

Suat Bedük
Baki Erden
Veysi Oran
Mehmet Daim Süalp

SİNOB (6)

Şerafettin Ayhan
M. Vehbi Daynbaşı
Nuri Sertoğlu
Server Somuncuoğlu
Haşim Tarı
Muhit Tümerkan

SİVAS (14)

Hüseyin Çitil
Ercüment Damalı
Nuri Demirağ
Abdurrahman Doğruyol
Şevki Ecevit
Etem Erdiç
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Rifat Ökten
Bahattin Örnekol
Ahmed Özel
M. Nurettin Turgay
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ (6)

İsmail Hakkı Akyüz
Ferid Alpiskender
Necmi Arman
Zeki Erataman
Fethi Mahramlı
Samim Yücedere

TOKAD (9)

İhsan Bağ
Hulusi Bozbeyoğlu
Selâhattin Gülüt
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbalıoğlu
Hasan Kangal
Ömer Sunar
Mehmet Şahin
Yusuf Ulusoy

TRABZON (12)

Halit Ağanoğlu
Sabri Dilek
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu
Osman Turan

TUNCELİ (3)

Arslan Bora
Bahri Turgut Okaygün
Fethi Ülkü

URFA (8)

Feridun Ayalp
Feridun Ergin
Mehmet Hatiboğlu
Hasan Oral
Celâl Öncel
Saim Önhon
Aziz Özbay
Muzaffer Timur

UŞAK (4)

Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Hâcım Yılmaz

VAN (4)

Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş
Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu

YOZGAD (8)

Danyal Akbel
İhsan Aktürel
Talât Alpay

Mahmut Ataman
Ömer Lâtfi Erzurumluoğlu
Numan Kurban
Hâşim Tatlıoğlu
Ali Ünlüsoy

ZONGULDAK (11)

Sebatî Ataman
Hüseyin Balık
Suat Başol
Necatî Diken
Sabih Durallı (25. III. 1957 de istifa etmiştir)
Hakkı Hilâleli
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak »⁸³

X. Dönem Mebuslarının Kısa Özgeçmişleri ve Seçildikleri Encümenler

« **Rıza Çerçel** (AFYON KARAHİSAR)- Afyon Karahisar -1916 -H ukuk - İn-gilizce- Sivil Havacılık - Bekâr - Devlet Ha-vayolları Umum Müdürü. [F - Münakalât, 1- Münaka-lât ve Muvakkat, 2: 3- Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Arif Demirer (AFYON KARAHİSAR)- Afyon Karahisar - 1909 - Hukuk, Berlin ve Münih üniversitelerinde iktisat - Al, Fr. - Hu-kuk ve İktisat - Evli, 2 çocuk - PTT. Umum Müdürü. [F - Bütçe, 1- Bütçe ve Geçici, 2 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir. 2: 3 - Münakalât Vekillğine tâyin edilmiştir.]

Sıtkı Koraltan (AFYON KARAHİSAR) - Divriği - 1909 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Bekâr - Üsküdar Asliye Ceza Hâkimi. [F - Ziraat, 1: 2 - Arzuhal, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Özçoban (AFYON KARAHİSAR) - Afyon Karahisar - 1908 - Hukuk -

Hukuk - Evli, 4 çocuk - Avukat. [F- Teşkilâtı Esasiye ve Geçici, 1: 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Saip Özer (AFYON KARAHİSAR) - İstanbul - 1889 - Tıp - Fr., Al. -Dr. Operatör ve Kadın Hastalıkları Mütchassısı- Evli, 2 çocuk - Ankara Yenışehir'de Hususi Hastane sahibi. [F.:2 - Hariciye Encümenine seçilmiştir. 3.1.1956 tarihinde vefat etmiştir.]

Osman Talu (AFYON KARAHİSAR) - Sandıklı - 1914 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Balıkesir ve Çanakkale Bölge Muhakemat Müdür. [F.: 1 - Maliye, 2 - Maliye ve Geçici. 3- Maliye encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Tiryakioğlu (AFYON KARAHİSAR) - 1886 - İdadi - Ticaret ve Belediye - Evli, 5 çocuk - Ticaret - D.P. Afyon Karahisar Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F.: 1 - Ziraat, 2: 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

83 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 717-724. ss.

Murad Âli Ülgen (AFYON KARAHI-SAR) - Konya - 1898 - Hususi - İdare - ve Maliye - Evli - Konya Hususi Muhasebe Evrak Kalemi Şefi. [F - Bütçe, 1: 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Gazi Yiğitbaşı (AFYON KARAHI-SAR) - Bolvadin - 1898 - Rüştîye - Ticaret - Evli, 7 çocuk - Ticaret - Bolvadin D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F.- Ticaret, 1-Ticaret ve Geçici, 2: 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Kasım Küfrevi (AĞRI) - Bitlis - 1920 - Üniversite, Edebiyat Fa. - İngilizce, Arapça ve Farsça - İslâm Türk Mistisizmi - Evli, 1 çocuk - İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fa. Dr. Asis. [F. - Maarif, 1- Bütçe, 2: 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Halis Öztürk (AĞRI) - Tutak - 1899 - İlk - Çiftçilik - Kürtçe - Evli, 12 çocuk - Çiftçilik. [F.: 2 - Gümrük ve İnhisarlar, 3 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Nimet Sümer (AĞRI) - Van - 1900 - Eczacı Okulu - Fransızca - Eczacılık - Evli, 3 çocuk - Eczacı - Ağrı D. P. Vilayet İdare Heyeti Reisi. [F. - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 1- Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 2: 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Celâl Yardımcı (AĞRI) - Doğu Beyazıt - 1911 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - İstanbul Barosunda Avukat [F.: 2- Maarif Vekilliğine, 2 : 3 - Devlet Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Faruk Çöl (AMASYA) - Amasya -1904 - Sultani ve Kolej - Fransızca - Ziraat - Evli, 1 çocuk - Çiftçilik - Amasya D.P. Vilâyet İda-

re Heyeti Reisi. [F. : 1 - Ziraat, 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Eren (AMASYA) - Amasya - 1910 Siyasal Bilgiler - Fransızca - İdare - Evli, 3 çocuk - Vezirköprü Kaymakamı. [F. - Dahiliye 1: 3- Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hâmit Koray (AMASYA) - İstanbul - 1899 Yüksek Ticaret ve İktisat - Maliye ve İktisat - Fransızca - Evli, 4 çocuk - Emniyet Sandığı Umum Müdürü. [F: 3 - Maliye Encümenine seçilmiştir.]

İsmet Olgaç (AMASYA) - Merzifon - 1914 - Hukuk - İngilizce - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. - Adliye 1: 2 - Adliye ve Geçici 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Zeren (AMASYA) - Erzurum - 1895 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muhlis Bayramoğlu (ANKARA) - Ankara - 1902 - İstanbul Tıp Fakültesi ve Almanya'da Almanca, Fransızca - Çocuk Hastalıkları Mütchassısı - Doktor - Bekâr - Serbest Hekim. [F. - Bütçe, 1: 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Atıf Benderlioğlu (ANKARA) - Akdağmadeni - 1910 - Hukuk - Az İngilizce - Hukuk ve Belediyecilik - Evli, 2 çocuk - Ankara Belediye Reisi. [F - Dahiliye ve Geçici, 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Ömer Bilen (ANKARA) - Avanos - 1891 - Menderese Arapça Farsça - Müderris - Evli, 7 çocuk - Din İşleri Reisliği Gezici Vaiz ve Müfettişi. [F. : 1 - Meclis kütüphanesi. 2 : 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Dağıstan Binerbay (ANKARA) - Bâlâ - 1902 - Lise - Çiftçi - Evli, 4 çocuk - Çiftçilik. [F.: 2 - Ziraat ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Hamdi Bulgurlu (ANKARA) - Ankara - 1908 - Orta - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Vilâyet Umumi Meclisi Âzası. [F. - Ticaret. 1:3 - Ticaret ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Osman Şevki Çiçekdağ (ANKARA) - Çiçekdağ - 1899 - Hukuk - Hukuk - Evli - Avukat. [F.: 2 - Adliye Vekilliğine tayin edilmiş, 2 - Teş. Esasiye Encümenine seçilmiş. 21. VII. 1956 da vefat etmiştir.]

Ramiz Eren (ANKARA) - Nallıhan - 1907 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F.: 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Muzaffer Ergüder (ANKARA) - Bursa - 1886 - Harb Akademisi - Almanca, Fransızca Askerlik - Evli, 1 çocuk - Emekli Orgeneral. [F.: 3 Millî Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Muhlis Ete (ANKARA) - İstanbul - 1904 - Leipzig ve Berlin Yüksek Ticaret O. - Al., Fr. ve biraz İng. - Evli, 2 çocuk - İkt. Dr. Prof.- İkt. ve İşletme - Başvekâlet Um. Mu. Hey. Âzası. [F. - Bütçe, 1 - Ticaret, 2: 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mümtaz Faik Fenik (ANKARA) - İstanbul - 1904 - Hukuk ve İktisat - Fransızca - Matbuat - Evli, 1 çocuk - Zafer Gazetesi Başmuharriri. [F.: 3 Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Abdullah Gedikoğlu (ANKARA) - Ankara - 1911 - Fransa'da Y. İktisat ve Ticaret Okulu - Fr. - Evli, 2 çocuk - İkti. ve Tica. V. Teş. U. Md. Raportörü - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Âzası. [F.:3 İktisat Encümenine seçilmiştir.]

Zafer Gökçer (ANKARA) - İstanbul - 1911. Hukuk - Az Almanca - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Avukat - Ankara Belediye Meclisi Âzası. [F.- Adliye, 1: 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Çalışma ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Necmi İnanç (ANKARA) - İstanbul - 1915 - Almanya'da Y. Makina Mühendisi - Fr., İng., Al. - İnşaat Taahhüt İşleri - Evli, 2 çocuk - D. P. Ankara Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F.-Münakalât, 1 İktisat, 2 Ticaret ve Geçici. 3 Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Seyfi Kurtbek (ANKARA) - Gelibolu - 1905 - Harb Akademisi - Almanca, Fransızca ve İngilizce - Askerlik - Bekâr - E. H. U. Millî Seferberlik Dairesi Reisi. [F. : 3 Millî Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Şeref Kâmil Mengü (ANKARA) - İstanbul - 1913 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli - Avukat - Türkiye Emlâk Kredi Bankası İdare Meclisi Reisi. [F. : 1- Bütçe, 2 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir. 19. III. 1956 tarihinde vefat etmiştir.]

Talât Vasfi Öz (ANKARA) - Ankara - 1902 - İstanbul Tıp Fakültesi - Almanca - Evli, 3 çocuk - İntaniye ve Bakteriyoloji Müttehassısı Hukuk Fakültesi Adli Tıp Öğretmeni. [F. : 3- Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni Reisliğine seçilmiştir.]

Fuad Seyhun (ANKARA) - Uzunköprü - 1916 - İstanbul Üni. Eczacı Okulu - Almanca, Fransızca - Eczacılık - Evli, 1 çocuk - Kırkkale'de Eczacı. [F.: 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Mümtaz Tarhan (ANKARA) - İstanbul - 1907 - Hukuk - Fransızca - Maliye ve Hukuk - Evli, 2 çocuk - Divanı Muhasebat Reisi. [F. Bütçe, 1 - Maliye ve Geçici, 2 - Maliye encümenlerine seçilmiş. 2 : 3 - Çalışma Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Aliye Coşkun (Temuçin) (ANKARA) - Foça - 1916 - Ankara Kız Meslek Öğ. O. - Maarif - Bekâr - Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu Müdürü ve Çiçek Öğretmeni. [F - Maarif ve geçici, 1 - Maarif, 2 : 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hâzım Türegen (ANKARA) - İstanbul - 1894 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Devlet Şûrası Reisi. [F. : 3 Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Fuad Zincirkıran (ANKARA) - İstanbul - 1897 - Y. Mühendis - Almanya'da Karlsruhe Teknik Üniversitesi İnşaat Şubesi - Al., Fr., İng., Evli, 1 çocuk - Münakalât V. Müstehşarı. [F. - Münakalât, 1 - Münakalât ve Geçici, 2 : 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Kenan Akmanlar (ANTALYA) - İzmir - 1903 - Yüksek İk. ve Ticaret - Fransızca ve Az İngilizce - İktisat - Evli, 2 çocuk - İktisat ve Ticaret Vekâleti Tetkik Heyeti Mütchassısı. [F. - Bütçe, 1 : 3 Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fatin Dalaman (ANTALYA) - Antalya - 1909 - İstanbul Tıp Fakültesi - Fransızca - Dahili Hastalıklar Mütte. - Evli, 3 çocuk - Cerrahpaşa Hastanesi Dahili Hastalıklar Mütchassısı. [F. : 3 Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Enver Karan (ANTALYA) - İstanbul - 1894 - Tıp - Fransızca - Adli ve Ruhî Tababet - Evli, 1 çocuk - Adli Tıp. U. Md. Muavini. [F. - Adliye ve Geçici, 1 - Adliye, 2 - Meclis Kütüphane encümenlerine seçilmiştir. 2. VI. 1956 tarihinde vefat etmiştir.]

Atilâ Konuk (ANTALYA) - Antalya - 1923 - Teknik Üniversite - Almanca, Az İngilizce - İnşaat Mühendisi - Bekâr - Ticaret

ve Çiftçilik Belediye Meclisi Âzası. [F. - Nafia Encümenine, 1 : 3 - Riyaset Divanı Kâtipliğine seçilmiştir.]

Asım Okur (ANTALYA) - Gündoğmuş - 1911 - Tıp Fakültesi - Fransızca - Doktor - Evli, 3 çocuk - Serbest Hekim ve Çiftçi. [F. : 3 Münakalât Encümenine seçilmiştir.]

Burhanettin Onat (ANTALYA) - Rodos - 1894 - Tıp - Evli, 1 çocuk - Operatör - Güzel Sanatlar - Serbest Hekim. [F. : 1 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiş, 24. I. 1955 te bu encümandan istifa etmiş, 2 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 3 - Hariciye ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Ahmet Tekelioğlu (ANTALYA) - Antalya - 1907 - Lise - Dul, 1 çocuk - Ziraat ve Ticaret - Çiftçi. D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Ahmet Tokuş (ANTALYA) - Alanya - 1919 - Y. Mühendis Ok. - Fransızca, İngilizce - Evli, 2 çocuk - Y. Mühendis - Karayolları U. Md. 5 inci Bölge İnşaat Yüksek Mühendisi. [F. : 1 Bütçe, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Necati Çelim (AYDIN) - Aydın - 1909 - Tıp - Fransızca, Almanca - Nisaiye Mütchassısı - Evli, 1 çocuk - Serbest Hekim. [F. : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Namık Gedik (AYDIN) - İstanbul - 1911 - Tıp - Fransızca - Evli, 2 çocuk - Dahili Hastalıklar Mütte., Haydarpaşa Nümune Hastanesi Verem Pavilyonunda Mütchassısı. [F. : 1 Dahiliye Vekillliğine tayin edilmiş, 2 : 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenine seçilmiş, 22. XII. 1956 tarihinde yeniden Dahiliye Vekillliğine tayin edilmiştir.]

Nail Geveci (AYDIN) - Bafra - 1911 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F.

Adliye, 1 : 3 - Adliye ve Gececi encümenlerine seçilmiştir.]

Nihat İyriboz (AYDIN) — Selânik - 1893 - Y. Halkalı Ziraat - Almanca - Nebatat hastalıkları - Evli, 3 çocuk - İzmir Bornova Ziraat Mucadele Enstitüsü Müdürü. [F. : 1 - Meclis Kütüphanesi, 2 - İktisat, 3 - İktisat ve Gececi encümenlerine seçilmiştir.]

Etem Menderes (AYDIN) — İzmir - 1899 - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Hukuk - Avukat - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Milli Müdafaa, 2 - Dahiliye, 3 - Nafia Vekilliklerine tayin edilmiştir.]

A. Baki Ökdem (AYDIN) — Drama - 1915 - Tıp - Fransızca - Evli, 2 çocuk - Serbest Doktor - D. P. Söke Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Zühtü Uray (AYDIN) — İstanbul - 1901 - Hukuk - İtalyanca, Fransızca, İngilizce - Hukuk, İktisat ve Bankacılık - Evli - İstanbul Ticaret Borsası Kontrol Müdürü. [F. : 3 - Bütçe Encümenine seçilmiştir.]

Cevat Ülkü (AYDIN) — Gazze - 1913 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Aydın Belediye Reisi, Avukat. [F. - Adliye, 1 : 2 - Adliye ve Gececi, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Vâcid Asena (BALIKESİR) — İstanbul - 1894 - Hukuk - Fransızca - Evli, 2 çocuk - Hukuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Gececi encümenlerine seçilmiştir.]

Esat Budakoğlu (BALIKESİR) — Balıkesir - 1911 - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Hukuk - Avukat. [F. : 2 - T. B. M. M. Reisvekilliğine seçilmiş, 2 : 3 - Ziraat Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Mekki Said Esen (BALIKESİR) — Mekke - 1903 - Edebiyat Fakültesi - Fransızca - Gazetecilik - Evli - Ankara Gazeteciler Cemiyeti Reisi. [F. - Maarif ve Gececi, 1 : 3 - Meclis Kütüphanesi encümenlerine seçilmiştir.]

Enver Güreli (BALIKESİR) — Burhaniye - 1914 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - Evli, 1 çocuk - İktisadi İşler - Top. Mah. Ofisi İstanbul Böl. Md. ve Ticaret O. Umum Md. Vekili. [F.

1 - Ticaret, 2 - Ticaret ve Gececi, 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Mücteba İştın (BALIKESİR) — Balıkesir - 1917 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. Balıkesir D. P. Vilâyet İdare Heyeti ve Daimi Encümen Azası. [F. - Münakalat, 1 - Münakalat ve Gececi, 2 : 3 - Münakalat encümenlerine seçilmiştir.]

Halil İmre (BALIKESİR) — Bandırma - 1907 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - İktisat ve Maliye - Evli, 1 çocuk - Ziraat Bankası Eskişehir Şubesi Müdürü. [F. : 3 - Bütçe Encümenine seçilmiştir.]

Arif Kalsızoğlu (BALIKESİR) — Kandıya - 1918 - Lise - Rumea - Çiftçi - Evli - Çiftçilik. [F. : 1 - Münakalat, 2 - Münakalat ve Gececi, 3 - Münakalat encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Karagür (BALIKESİR) — Sındırgı - 1920 - Tıp - Almanca, Fransızca - Akciğer Verem Cerrahisi - Bekâr - Serbest Doktor. [F. - Arzuhal, 1 : 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.] (26. IX. 1957 de vefat etmiştir.)

Ahmet Kocabıykoğlu (BALIKESİR) — Balıkesir - 1904 - Rüstiye - Çiftçi - Evli, 2 çocuk - Çiftçi. [F. : 1 - Kütüphane Encümeni ve T. B. M. M. İdare Amirliğine, 2 : 3 - T. B. M. M. İdare Amirliğine seçilmiştir.]

Yahya Pelvan (BALIKESİR) — Gönen - 1910 - Edebiyat Fakültesi - Fransızca - Bekâr - Tarih - Öğretmenlik - Manisa Lisesi Tarih Öğretmeni. [F. - Maarif ve Gececi, 1 : 2 Maarif, 3 - Maarif ve Gececi encümenlere seçilmiştir.]

M. Halûk Timurtaş (BALIKESİR) — Kilis - 1919 - Siyasal Bilgiler, Amerika'da İktisat - İngilizce, Fransızca - İktisat - Evli - İktisat ve Ticaret Vekâleti İç Ticaret Umum Md. lük Müşaviri. [F. : 1 - Bütçe, 2 - Bütçe ve Gececi, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Muharrem Tunçay (BALIKESİR) — Provezze - 1913 - Tıp - Fransızca ve Yunanca - Doktor - Evli, 1 çocuk - Edremit'te Serbest Doktor. [F. : 1 Sıhhat ve İctimai Muavenet, 2 - Gümrük ve İhisarlar, 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Sırrı Yırcalı (BALIKESİR) — Balıkesir - 1919 - Hukuk - Fransızca - Hukuk ve İktisat - Evli, 2 çocuk - Fabrikatör - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sıtkı Yırcalı (BALIKESİR) — Balıkesir - 1908 - İstanbul ve Paris Hukuku - Fransızca - Maliye ve Hukuk - Hukuk Doktoru - Evli, 2 çocuk - Avukat ve D. P. Umumi İdare Heyeti Â. [F. : 1 - İktisat ve Ticaret, 2 - İktisat ve Ticaret ve Bütçe, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Selçuk Çakıroğlu (BİLECİK) — Bozüyük - 1921 - Orman ve Hukuk - Fransızca - Orman ve Hukuk - Evli, 1 çocuk - İstanbul Orman İşletmesi Md. lüğü Avukatı ve Dâva Servisi Şefi. [F. - Ziraat, 1 - Ziraat ve Geçici, 2 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Şevki Hasırcı (BİLECİK) — Nazilli - 1919 - Lise - Fransızca - Evli, 4 çocuk - Ticaret - Ziraat Donatım Kurulu Temsilciliği ve Nazilli D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. F. - Divanı Muhasebat ve Geçici, 1 : 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Talât Oran (BİLECİK) — Gölpaazarı - 1916 - Tıp - Fr. ve İng. - Dahili Hastalıklar, Verem Müttehassısı - Evli, 1 çocuk - Heybeliada Sanatoryumu Dahili Hastalıklar Müttehassısı [F. : 1 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet, 2 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet ve Geçici, 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Yünnü Üresin (BİLECİK) — Elâzığ - 1898 - Harb Akademisi - Fransızca, Almanca ve İngilizce - Askerlik - Evli, 1 çocuk - E. H. U. Harekât Dairesi Reisi. [F. : 3 - Münakalât Encümenine seçilmiştir.]

Necati Aras (BİNGÖL) — Kiği - 1909 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Malatya Ceza Hâkimi. [F. - Adliye, 1 : 2 - Arzuhal, 3 - Adliye ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Sait Göker (BİNGÖL) — Genç - 1911 - İlk - Çiftçilik ve Mutaahhitlik - Evli, 6 çocuk - Ticaret, Bingöl D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Ekrem Yıldız (BİNGÖL) — Kiği - 1911 - Lise, Veteriner Fakültesi S. 2 - Maliye - Evli, 2

çocuk - Başvekâlet Levazım Müdürlüğü Şefi. [F. : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Nusrettin Barut (BİTLİS) — Bitlis - 1902 - Lise - İdare - Kürtçe - Evli, 5 çocuk - Çukur Nahiyesi Müdürü. [F. : 1 - Münakalât, 2 - Münakalât ve Geçici, 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Selâhattin İnan (BİTLİS) — Hizan - 1887 - Hususi - Ziraat - Evli, 5 çocuk - Çiftçi. [F. : 3 - Münakalât Encümenine seçilmiştir.]

Beşat Akşemsettinioğlu (BOLU) — Göynük - 1911 - Hukuk - Fransızca - İdare, Ticaret - Evli, 3 çocuk - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Âzası [F. : 1 - Divanı Muhasebat, 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Selâhattin Baysal (BOLU) — Mudurnu - 1916 - Maliye Meslek Okulu - Maliye ve Ziraat - Evli, 3 çocuk - Mudurnu Belediye Reisi. [F. - Maliye, 1 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fahri Belen (BOLU) — Bolu - 1892 - Harb Akademisi - Fransızca - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Kolordu Kumandanı Kırgırlı. [F. : 1 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Sabri Çonkar (BOLU) — Gerede - 1918 - Y. Ziraat Enstitüsü - Ziraat, Ticaret - Bekâr - Bolu Sınai Kalkınma T. A. Şt. İkinci Reisi. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Mithat Dayıoğlu (BOLU) — Gerede - 1888 - İlk - Ziraat ve Ticaret - Evli, 1 çocuk ? Tüccar. [F. : 1 - Ziraat, 2 : 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

İhsan Gülez (BOLU) — Bolu - 1919 - Hukuk - Almanca - Evli - Avukat. [F. : 3 - T. B. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine seçilmiştir.]

Ahmet Hatı (BOLU) — Düzce - 1895 - İstanbul Sanayi Mektebi - Rusça, Almanca, Fransızca - Makine ve İnşaat - Evli, 1 çocuk - Mutaahhit. [F. : Arzuhal, 1 : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Lütfi Oğultürk (BOLU) — Ankara - 1904 - Tıp - Almanca, Fransızca - Dahili Hastalıklar

Mühassas - Evli, 3 çocuk - İstanbul Belediye Reis Muavini. [F - Dahiliye, 1 : 2 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet ve Geçici, 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Fethi Çelikbaş (BURDUR) — Burdur 1912 - Hukuk ve İktisat - Fransızca - İktisat, Maliye ve Siyasal İlimler - Profesör - Evli, 2 çocuk - Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı. [F : 1 - İşletmeler, 2 : 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Çimen (BURDUR) — Yeşilova - 1905 - İlk - Ticaret ve Ziraat - Evli, 2 çocuk - Çiftçi ve Tüccar. [F - Ziraat, 1 - Ziraat ve Geçici, 2 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Behçet Kayaalp (BURDUR) — Burdur 1 1921 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F - Adliye, 1 : 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Özbey (BURDUR) — Tefenni - 1909 - Yüksek Gazi Terbiye - Almanca, az Fransızca - Maarif - Evli - Beden Terbiyesi İzmir Bölge Müdürü. [F - Maarif ve Geçici, 1 : 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Raif Aybar (BURSA) — Karacabey - 1915 - Siyasal Bilgiler ve Hukuk - Az Fransızca - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F : 1 - Teşkilatı Esasiye, 2 - Çalışma, 3 - Teşkilatı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Sabahattin Çıracıoğlu (BURSA) — İstanbul - 1918 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Selim Ragıp Emec (BURSA) — İstanbul - 1899 - Galatasaray Lisesi ve Hukuk - Fransızca - Evli, 4 çocuk - Matbuat - Sonposta Gazetesi Başmuharriri. [F : 3 - Meclis Kütüphanesi Encümenine seçilmiştir.]

Muhlis Erdener (BURSA) — Erzurum - 1894 - Harb Okulu - Almanca, Fransızca, İngilizce - Ticaret ve Askerlik - Evli, 1 çocuk - Tüccar - İstanbul Umumi Meclisi Azası. [F - Ticaret, 1 : 2 - Ticaret ve Geçici, 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Müfit Erkuyumcu (BURSA) — Balıkesir - 1908 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - İstanbul İkinci Ticaret Mahkemesi Reisi. [F - Adliye,

1 : 2 - Teşkilatı Esasiye, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Agâh Erozan (BURSA) — Müdanya - 1910 - Hukuk - Fransızca - İdare - Evli, 2 çocuk - Tekirdağ Vali Muavini. [F - Dahiliye ve Geçici, 1 : 2 - Meclis Hesaplarını Tetkik encümenlerine, 2 : 3 - T. B. M. M. Reisvekilliğine seçilmiştir.]

Sadettin Karacabey (BURSA) — Bursa - 1903 - Ziraat Ok. - Az İtalyanca - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Ziraat, Tohum ve Koza Tüccarı. [F : 1 - Ziraat, 2 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hulûsi Köymen (BURSA) — İstanbul - 1891 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F - Hariciye ve Geçici, 1 : 2 - Hariciye, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İbrahim Öktem (BURSA) — Karaman - 1904 - Tıp - Fransızca, Az İngilizce - Operatör - Dul, 1 çocuk - Bursa Hastanesi Başhekimisi ve Operatörü. [F : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Halûk Şaman (BURSA) — İstanbul - 1911 - Siyasal Bilgiler - Fransızca, az İngilizce - Bankacılık - Evli, 1 çocuk - Yapı ve Kredi Bankası Bursa Şubesi Md. [F - Ticaret, 1 - Ticaret ve Geçici, 2 - Ticaret, 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kenan Yılmaz (BURSA) — Erzurum - 1900 - Hukuk - Maliye - Almanca, Fransızca - Evli, 3 çocuk - Milli Müdafaa Vekâleti Müsteşarı. [F - Bütçe, 1 : 3 - Teşkilatı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Ferruh Yücel (BURSA) — Eskişehir - 1901 - Muallim Mektebi - Az Bulgarca - Maarif ve Ticaret - Evli, 1 çocuk - Tüccar - Bursa Belediye Reisi. [F - Nafia, 1 : 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Baha Cemal Zağra (BURSA) — Eskişehir - 1894 - Lise - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F : 1 - Ticaret, 2 - Ticaret ve Geçici, 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

N. Fuad Alpkartal (ÇANAKKALE) — İstanbul - 1904 - Harb Akademisi, Fransa'da - Fr. İng. Al. - Askerlik ve Diploması - Dul, 1 çocuk

Rivaseti Cumhuri Başyaveri. [F : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Bedi Enüstün (ÇANAKKALE) — İstip - 1908 - Y. Mühendis Ok. - İngilizce ve Fransızca - Nafia ve Sosyal İşler - Evli, 2 çocuk - Nafia Vekâletinde Y. Mühendis. [F : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Emin Kalafat (ÇANAKKALE) — Selânik - 1902 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - Maliye ve İktisat - Evli, 2 çocuk - Maliye Vekâleti Başmüfettişi. [F : 2 - Gümrük ve İhbarlar Vekilliği, 2 : 3 - Devlet Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Safaeddin Karanakaç (ÇANAKKALE) — İstanbul - 1904 - Bükreş ve İstanbul Hukuk Fakül. - Romance, Fransızca, İngilizce - İdare - Evli, 1 çocuk - Maraş Valisi. [F. - Dahiliye, 1 : 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

İhsan Karasioğlu (ÇANAKKALE) — Biga - 1914 - Lise - Fransızca, İngilizce - Ziraat - Evli, 3 çocuk - Çiftçi ve Tüccar. [F. : 3 - Mülkiyet Encümenine seçilmiştir.]

Servet Sezgin (ÇANAKKALE) — Bitlis - 1919 - Hukuk - Fransızca - Evli, 1 çocuk - Adliye Müfettişi. [F. - Adliye, 1 - Adliye ve Geçici, 2 - Adliye, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Nuri Togay (ÇANAKKALE) — Biga - 1945 - Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü - Al., Fr. - Maarif - Evli, 2 çocuk - Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu Başmuavini. [F. : 1 - Maarif, 2 - Maarif ve Geçici, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Fatin Rüştü Zorlu (ÇANAKKALE) — İstanbul - 1910 - Cenevre H. F. ve Paris St. İlimler O. ve Y. İlimler Beynelmilel Ens. - Fr., İng. Dip., Hu., İktisadi Mali İş. - Evli, 1 çocuk - B. Elçi, Nato nezdinde Daimi D. [F. : 1 - Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcılığına, 2 - Devlet Vekili ve Hariciye Vekil Vekilliğine tayin edilmiş, 3 - Bütçe Encümenine seçilmiş, 3 - Devlet Vekili tayin edilmiştir.]

Tahir Akman (ÇANKIRI) — Kurşunlu - 1916 - Siyasal Bilgiler - İdare - Evli, 2 çocuk - Gemlik Kaymakamı. [F. : 1 - Arzuhal, 2 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İbrahim Aydın (ÇANKIRI) — Ilgaz - 1908 - Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi - Fransızca - Maarif - Evli, 2 çocuk - Kastamonu Maarif Müdürü. [F. - Arzuhal, 1 : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Celâl Boyunk (ÇANKIRI) — İstanbul - 1911 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Adliye, 1 - Adliye ve Geçici, 2 - Adliye, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kenan Çıgman (ÇANKIRI) — Çankırı - 1906 - Tıp - Fransızca - Dahili Hastalıklar Mütehasssısı - Evli, 4 çocuk - Devlet Hıvayolları Ankara Merkez Hekimi. [F. - Sıhhat ve İhtimai Muavenet, 1 : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Asım Emrem (ÇANKIRI) — Çerkeş - 1915 - Siyasal Bilgiler ve Hukuk - Fransızca - Hukuk ve İdare - Evli, 1 çocuk - Ankara Polis Ens. Öğretmeni ve Avukat. [F. - Adliye, 1 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tahsin Uygur (ÇANKIRI) — Çankırı - 1899 - Y. Veteriner Okulu - Fransızca, Almanca - Veteriner - Evli, 2 çocuk - Ziraat Vekâleti Teftiş Heyeti Reisi. [F. : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mecit Bumin (ÇORUH) — Yusufeli - 1916 - Tıp - Fransızca - Evli, 1 çocuk - Röntgen Müttehassısı - Hükümet Tabibi. [F. : 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Hilmi Çeltikçioğlu (ÇORUH) — Artvin - 1922 - Lise - Gazeteci ve Matbaacı - Evli - Demokrat Çoruh Gazetesi ve Matbaası Sahibi. [F. - İktisat, 1 - Ticaret, 2 : 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Yaşar Gümüşel (ÇORUH) — Hopa - 1914 - Hukuk - Az Fransızca - Evli, 5 çocuk - PTT. Zati İşleri Dairesi Reisi. [F. - Bütçe ve Geçici, 1 - Bütçe, 2 - Maliye (İstifa), Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Muzaffer Önal (ÇORUH) — Rize - 1915 - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Zihni Ural (ÇORUH) — Şavşat - 1893 - İdadî - Öğretmen - Evli, 3 çocuk - Vilâyet Dai-

mi Encümen Azası. [F. : 2 - Dahiliye Encümenine seçilmiştir. 26 . XI . 1955 tarihinde vefat etmiştir.]

Sedat Baran (ÇORUM) — İstanbul - 1919 - Tıp - İngilizce - Operatör, doğum ve kadın hastalıkları Mü. - Evli - Serbest Doktor. [F. : 1 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine, 2 : 3 - Hariciye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

M. Kemal Biberoglu (ÇORUM) — Çorum - 1921 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Divanı Muhasebat, 1 : 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Yakup Gürsel (ÇORUM) — Çorum - 1905 - İdadi - Bankacılık ve Maliye - Evli - 1 çocuk - Ziraat Bankası Ankara Merkez Müdürü. [F. : 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Şevki Gürses (ÇORUM) — Osmanlı - 1903 - Maliye Okulu - Evli, 2 çocuk - İktisat ve Ticaret Vekâleti Levazım Müdürü. [F. : 1 - Maliye, 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Ali Rıza Kılıçkale (ÇORUM) — Kayseri - 1913 - Dişçi Okulu - Diş Tabibi - Evli, 3 çocuk - Diş Tabibi. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Baba Koldaş (ÇORUM) — Geylan - 1891 - Lise - İdare (Köyculük) - Evli, 4 çocuk - Emniyet Umum Müdür Muavini. [F. - Maliye, 1 - Dahiliye ve Geçici, 2 - Dahiliye, 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cevat Köstekçi (ÇORUM) — İskilip - 1905 - Rüstiye - Ticaret - Evli, 1 çocuk - İskilip Belediye Reisi. [F. : 1 - Meclis Kütüphanesi, 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Ortakçioğlu (ÇORUM) — Alaca - 1916 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Kemâl Terzioğlu (ÇORUM) — Sungurlu - 1911 - Lise - Fransızca - Ticaret - Evli, 4 çocuk - Ticaret. [F. - Ticaret, 1 - Ticaret ve Geçici, 2 : 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Baha Akşit (DENİZLİ) — Denizli - 1914 - Tıp - Fransızca - Tababet - Evli, 4 çocuk - Hay-

darpaşa Nümune Hastanesinde Dr. [F. : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

Ali Çobanoğlu (DENİZLİ) — Tavas - 1915 - Hukuk - İngilizce, Fransızca - Evli - Tüccar. [F. : 1 - Hariciye, 2 - Hariciye ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Gülcügil (DENİZLİ) — İsparta - 1917 - Tıp - Doktor - Evli, 2 çocuk - Serbest Doktor. [F. : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

İsmail Hadımlıoğlu (DENİZLİ) — Denizli - 1906 - Hukuk - Hukuk - Evli - Adliye Vekâleti Müsteşarı. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Rıza Karaca (DENİZLİ) — Sarayköy - 1910 - Tıp - Operatör - Evli, 3 çocuk - Diyarbakır Hastanesi Cerrahi Poliklinik Şefi. [F. : 2 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Karasan (DENİZLİ) — Çivril - 1907 - Fransa'da Felsefe ve Sosyoloji - Fr., İng., Al. - Felsefe ve Sosyoloji - Evli, 1 çocuk - İlahiyat Fakültesi Dekanı. [F. - Maarif, 1 : 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Ongan (DENİZLİ) — Burdur - 1911 - Yüksek Mühendis Okulu - Yol ve Köprü - Evli, 3 çocuk - İzmir Karayolları İkinci Bölge Müdürü. [F. - Nafia, 1 : 2 - Nafia ve Geçici, 3 - Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

A. Hamdi Sancar (DENİZLİ) — Gemlik - 1916 - Hukuk - Az İngilizce - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Adliye Müfettişi. [F. - Dahiliye, 1 : 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Refet Tavashoğlu (DENİZLİ) — Denizli - 1910 - Hukuk - Çiftçi - Az Fransızca - Evli - Çiftçi. [F. : 1 - Ziraat, 2 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fikri Anğ (DIYARBAKIR) — Midyat - 1923 - Tıp - Fransızca - Doktor - Evli, 1 çocuk - Yollar 4. nolu Bölge Tabibi. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Yusuf Azizoglu (DIYARBAKIR) — Silvan -

1917 - Tıp - Fransızca - Doktor - Evli - Silvan Belediye Başhekimisi. [F : 2 - Bütçe, 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Elkinci (DİYARBAKIR) — Diyarbakır - 1904 - Orta ve Hususi - Evli, 6 çocuk - Çiftçi ve Tüccar. [F : 1 - Bütçe, 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Ragıp Karaosmanoğlu (DİYARBAKIR) — Akhisar - 1913 - Galatasaray Lisesi - Fransızca - Matbuat, Belediye ve Ziraat - Evli, 1 çocuk - Akhisar Belediye Reisi. [F : 1 - Nafia, 2 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Eyüp Şahin (DİYARBAKIR) — Aydın - 1895 - İdadi - Arapça - Fabrikatör, Tüccar - Evli, 7 çocuk - D. P. Aydın İdare Heyeti Azası. [F : Ticaret Encümenine seçilmiştir.]

4. VIII. 1954 tarihinde vefat etmiştir.]

İhsan Hamid Tığrel (DİYARBAKIR) — Diyarbakır - 1890 - Mülkiye - Fransızca - Ziraat ve Bankacılık - Evli, 4 çocuk - Diyarbakır eski Mebusu. [F : Bütçe, 1 - Bütçe ve Geçici, 2 - Bütçe, 3 - Dahiliye ve Geçici.]

Halil Turgut (DİYARBAKIR) — Kulp - 1909 - Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü - İngilizce - Maarif - Evli, 3 çocuk - Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi Matematik Öğretmeni. [F : 1 - Maarif, 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmed Hüsrev Ünal (DİYARBAKIR) — Diyarbakır - 1919 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F : Adliye, 1 : 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Enginün (EDİRNE) — Balıkesir - 1912 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Çorum Ağır Ceza Mahkemesi Azası. [F : Meclis Hesaplarını Tetkik, 1 - Meclis Hesaplarını Tetkik Enc. Kâtipliği, 2 - Meclis Hesaplarını Tetkik, 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Cemal Köprülü (EDİRNE) — İstanbul - 1893 - Edebiyat Fakültesi - Al., Fr., Az İngilizce - Öğretmen - Evli, 1 çocuk - Gazi Terbiye Enstitüsü Öğretmeni. [F : Maarif, 1 : 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Maksudoğlu (EDİRNE) — Edirne -

1914 - Lise son sınıf - Ziraat ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar ve Çiftçi. [F : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Rükneddin Nasuhioğlu (EDİRNE) — İstanbul - 1894 - Mülkiye ve Hukuk - Fransızca - Evli, 1 çocuk - Dahiliye Vekâleti Merkez Valisi. [F : 3 - Dahiliye Encümenine seçilmiştir.]

Sabahattin Parsoy (EDİRNE) — Hasköy - 1913 - Ticaret Lisesi - Ticaret ve Belediye - Evli - Tüccar - Edirne Belediye Reisi. [F : 3 - Münakalat Encümenine seçilmiştir.]

Kemal Yaşınkılıç (EDİRNE) — Filibe - 1891 - Harb Akademisi - Askerlik - Az Fr. - Evli, 3 çocuk - Jandarma Umum Kumandanı, Emekli Orgeneral. [F : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Suphi Ergene (ELÂZİĞ) — Maden - 1904 - Öğretmen Okulu - Çiftçi - Evli, 3 çocuk - Çiftçi, Vilâyet Umumi Meclisi Azası. [F : 1 - Ziraat, 2 : 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Hüsni Göktaş (ELÂZİĞ) — Elâzığ - 1895 - Harb Akademisi ve son sınıfa kadar Ankara Hukuk Fa. - Al., Fr. ve Az İng. - Kurmay Tankçı - Evli, 3 çocuk - 8. Yurtiçi Bölge Kumandanı. [F : 1 - Milli Müdafaa, 2 : 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ömer Faruk Sanaç (ELÂZİĞ) — Harput - 1920 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F : 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Selâhattin Toker (ELÂZİĞ) — Keban - 1920 - Hukuk Fakültesi - Az İngilizce - Adli Polis - Evli, 2 çocuk - Avukat ve Ankara Polis Enstitüsü Öğretmeni. [F : 2 - Arzuhal, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Şevki Yazman (ELÂZİĞ) — Elâzığ - 1896 - Harbiye ve Y. Mühendis - Almanca, Fransızca - Matbuat - Evli, 2 çocuk - Emekli Albay, Çalışma Vekâleti Bursa Bölge Müdürü. [F : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Hüsni Çanakçı (ERZİNCAN) — Tercan - 1909 - Hususi - Ticaret ve Ziraat - Evli, 1 çocuk - Tüccar ve Çiftçi. [F : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Sadık Perinçek (ERZİNCAN) — Kemaliye 1915 - Hukuk Fransızca Hukuk Evli, 3 çocuk - Temyiz Mahkemesi Cumhuriyet Başnûddeiumumi Muavini. [F. - Adliye, 1 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Rahmi Sanalan (ERZİNCAN) — Erzincan - 1902 - Harb Akademisi - Fransızca (orta) - Askerlik - Evli, 3 çocuk - Doğu Emniyet Başmüfettişi. [F. - Münakalat, 1 : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tevfik Şenocak (ERZİNCAN) — Erzincan - 1898 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Devlet Şûrası Azas. [F. : 2 - Arzuhal, 2 : 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Veysel Varol (ERZİNCAN) — Erzincan - 1912 - Orta - Az Fransızca - Maarif - Evli, 3 çocuk - İlk Öğretim Denetmeni. [F. : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İshak Avni Akdağ (ERZURUM) — Harput - 188 : Harb Akademisi - Az Fransızca ve Almanca - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Emekli Orgeneral. [F. : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Rıfka Salim Burçak (ERZURUM) — Erzurum - 1913 - Siyasal Bilgiler - Fransızca, az İngilizce - Profesör - Evli, 3 çocuk - S. B. Fakültesi Siyasi Tarih Profesörü. [F. : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Zeki Çavuşoğlu (ERZURUM) — Erzurum - 1920 - Hukuk - Hukuk - Evli - İstanbul C. Müddeiumumi Muavini. [F. : 2 - Adliye, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Bahadır Dülger (ERZURUM) — İstanbul - 1911 - Hukuk - Fransızca - Matbuat ve Hukuk - Evli, 3 çocuk - Türkiye Yayınevinde Muharir. [F. - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Sabri Erduman (ERZURUM) — Hasankale - 1911 - Öğretmen Okulu - Fransızca - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Ticaret ve Çiftçilik - Kaza D. P. Reisi. [F. - Maliye ve Geçici, 1 - Maliye, 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Şevki Erker (ERZURUM) — Erzurum - 1908 - Yüksek Mühendis Mektebi - Fransızca -

Su Mühendisi - Evli - Etibank İnşaat Müşaviri. [F. - Nafia, 1 - Nafia ve Geçici, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Abdülkadir Eryurt (ERZURUM) — Hasankale - 1914 Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Temyiz Mahkemesi I. Ceza Dairesi Raportörü. [F. - Adliye ve Geçici, 1 - Arzuhal, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hâmid Şevket İnce (ERZURUM) — Midilli - 1889 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Numanoglu (ERZURUM) — Pazar - 1913 - İst. Tıp Fakültesi - Fransızca - Dabılı Hst. Müt. - Evli, 5 çocuk - Erzurum Nümune Hastanesi Dahiliye Müt. ve Hemsire - Ebe Okulu Müdürü. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Cemil Önder (ERZURUM) — Oltu - 1907 - Hususi - Az Rusça - Ticaret ve Ziraat - Evli, 6 çocuk - Oltu D. P. İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Ticaret, 2 : 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Rıza Topcuoğlu (ERZURUM) — Erzurum - 1900 - Medrese - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar - D. P. Vilâyet İkinci Reisi. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 : 3 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Esat Tuncel (ERZURUM) — Erzurum - 1907 - Yüksek Mühendis Okulu - İnşaat Mühendisi - Evli, 6 çocuk - Erzurum Nafia Müdürü. [F. - Nafia, 1 : 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muhtar Başkurt (ESKİŞEHİR) — Adana - 1896 - Lise - Fransızca - Ticaret - Evli, 1 çocuk - Tüccar, Fabrikatör ve D. P. Eskişehir Vilâyet Reisi. [F. : 1 - Bütçe, 2 - Maliye ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Sahih Fuad Keçeci (ESKİŞEHİR) — İstanbul - 1893 - Mülkiye - Fransızca - Ticaret ve eski eserler - Evli, 1 çocuk - Tüccar. [F. : 1 - Meclis Hesaplarını İnceleme Encümenine seçilmiş ve I. VII. 1955 tarihinde vefat etmiştir.]

Hasan Polatkan (ESKİŞEHİR) — Eskişehir - 1915 - Mülkiye - Fransızca - Maliye ve Banka-

Ekrem - Evli, 1 çocuk - T. C. Ziraat Bankası Müfettişi. [F : 2 - Maliye Vekilliğine tayin edilmiş 2 : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiş, 3 - Maliye Vekili tayin edilmiştir.]

Abidin Potuoğlu (ESKİŞEHİR) — Sivrihisar - 1890 - Orta - Belediyecilik - Evli, 3 çocuk - Çiftçi. [F - Bütçe, 1 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Sayın (ESKİŞEHİR) — Eskişehir - 1905 - Eczacı Okulu - Evli, 3 çocuk - Eskişehir Eczanesi Sahibi. [F : 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Hicri Sezen (ESKİŞEHİR) — Adapazarı - 1923 - Hukuk - Almanca - Hukuk ve belediyecilik - Evli, 2 çocuk - Avukat ve Eskişehir Belediye Reisi. [F - Adliye, 1 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Kemal Zeytinoglu (ESKİŞEHİR) — Eskişehir - 1911 - İstanbul ve Viyana Y. Müh. Ok. - Al., Fr. - Yol ve Köprü - Evli, 2 çocuk - Eskişehir Askeri Mıntaka Kumandanlığı Yüksek Mühendisi. [F : 2 - Nafia Vekili tayin edilmiştir, 2 : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Abdülcadir Atık (GAZİANTEP) - Kilis - 1894 - Tıp - Az Fransızca ve Arapça - Tıp - Evli, 4 çocuk - Kilis D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi ve Serbest Doktor. [F : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 : 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Ekrem Cenani (GAZİANTEP) — Gaziantep - 1901 - Hukuk ve İktisat - Almanca, Fransızca, İngilizce - Ziraat İktisat - Evli, 1 çocuk - Avukat ve Çiftçi. [F - Bütçe, 1 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İhsan Dai (GAZİANTEP) — Gaziantep - 1921 - Yüksek İktisat - İktisat - Evli, 1 çocuk - Fabrikatör ve Gaziantep D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F : 1 - İktisat, 2 : 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Samih İnal (GAZİANTEP) — Kilis - 1912 - Tıp - Fransızca - Evli, 1 çocuk - Ankara Doğum Evi Doğum Mütahassısı. [F - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Süleyman Kuranel (GAZİANTEP) — Gaziantep - 1911 - Güzel Sanatlar Mimarı kısmı - Evli, 3 çocuk - Serbest Mimar. [F - Nafia, 1 : 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Ocak (GAZİANTEP) — Gaziantep - 1911 Amerikan Koleji - İngilizce, Fransızca - Evli, 2 çocuk Tüccar, Çiftçi. [F : 2 - İktisat, 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cevdet San (GAZİANTEP) — Nizip - 1908 - Y. Mühendis Okulu - İngilizce, Fransızca - İnşaat İşleri - Evli, 1 çocuk - Taahhüt İşleri. [F : 3 - Nafia encümenine seçilmiştir.]

Salâhattin Ünlü (GAZİANTEP) — İslâhiye - 1909 - Adliye Meslek Okulu - Evli, 5 çocuk - Çiftçi. [F : 2 - Ziraat, 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hamdi Bozbağ (GİRESUN) — Giresun - 1918 - Y. Maden Okulu - Amerika'da - İngilizce, Fransızca - Maden Mühendisi - Evli, 2 çocuk - M. T. A. Enstitüsünde Y. Maden Mühendisi. [F - İktisat, 1 : 2 İktisat ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Naci Duyduk (GİRESUN) — Giresun - 1893 - Tıp - Serbest Doktor ve Çiftçi - Dul, 1 çocuk - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F - Ziraat, 1 - Ziraat ve Geçici, 2 - Ziraat, 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hayrettin Erkmen (GİRESUN) - Tirebolu - 1915 - Siyasal Bilgiler - (Cenevre İktisat ve Lozan Hu. Fa.) - Fr., İng. - İkt. Dok. - Bekâr - İstanbul Üni. Umumi İkt. ve Bütçe Asistanı. [F : 2 - Çalışma Vekili tayin edilmiştir, 2 - Bütçe, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Tahsin İnanc (GİRESUN) — Tirebolu - 1914 - Y. İktisat ve Ticaret - Fransızca, az İtalyanca ve İngilizce - İktisat - Bekâr - Ağaçlı İşletmesi Müdür Muavini. [F : 1 - İktisat, 2 : 3 - İktisat ve Geçici encümenlere seçilmiştir.]

Abdullah İzmen (GİRESUN) — Giresun - 1915 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat, Giresun D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi ve Belediye Meclisi Azası. [F : 1 - Nafia 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Doğan Köymen (GİRESUN) — Alucra -

1904 - Harb Okulu - Askerlik - Evli - Matbaa ve Gazetecilik - Doğu Matbaası Sahibi. [F : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Mazhar Şener (GİRESUN) — Keşap - 1916 - Hukuk - Fransızca - Maliye - Evli, 2 çocuk - Maliye Müfettişi. [F. - Bütçe, 1 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Adnan Tüfekcioğlu (GİRESUN) — Rize - 1911 - Orta - Az Fransızca - Evli, 2 çocuk - Tüccar ve Gazeteci. [F. - Bütçe, 1 : 3 - Gümrük ve İhissarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Zeki Başağa (GÜMÜŞANE) — Bayburt - 1916 - Tıp - Fransızca - Dahili Hastalıklar - Evli, 3 çocuk - Serbest Hekim. [F. - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 1 : 2 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Hakkı Baykal (GÜMÜŞANE) — Gümüşane - 1905 - Mülkiye - Fransızca (Orta) - İdare - Evli, 1 çocuk - Erzincan Valisi. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ekrem Ocaklı (GÜMÜŞANE) — Bayburt - 1914 - Lise - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Gümüşane Umumi Meclis Azası ve Çiftçi. [F : 1 - Ziraat, 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Sabri Özcan San (GÜMÜŞANE) — Gümüşane - 1910 - Gazi Eğitim Enstitüsü Edebiyat Şubesi - Maarif - Evli, 3 çocuk - Gümüşane Orta Okul Müdürü. [F : 1 - Maarif ve 2 : 3 - Maarif, ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Halis Tokdemir (GÜMÜŞANE) — Kelkit - 1920 - Hukuk - Almanca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Adliye, 1 : 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Halit Zarbun (GÜMÜŞANE) — Gümüşane - 1912 - Hukuk - Hukuk - Evli - Avukat, D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F : 3 - Meclis Hs. Tetkik Encümenine seçilmiştir.]

Übeydullah Seven (HAKKÂRİ) — Hakkâri - 1923 - Hukuk - Az Fransızca, Arapça, Farsça - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat, D. P. Vilâyet İdare Heyeti İkinci Reisi. [F : 1 - Maliye ve

Geçici encümenlerine, 2 : 3 - T. B. M. M. Riyaseti Divan Kâtipliğine seçilmiştir.]

A. Feyzi Atahan (HATAY) — Antakya - 1908 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat, Hatay D. P. Vilâyet İdare Heyeti İkinci Reisi. [F : 1 - İktisat, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Muhsin Bereketioğlu (HATAY) — Antakya - 1908 - Beyrut Amerikan Koleji - İngilizce ve Fransızca - Ziraat - Evli - Çiftçi. [F. - Ziraat, 1 - Hariciye, 2 - Hariciye ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Abdullah Cilli (HATAY) — Süveydiye - 1906 - İlk - Arapça - Çiftçilik ve Turuncgiller - Evli, 6 çocuk - Çiftçi, Süveydiye Belediye Reisi. [F : 1 - Gümrük ve İhissarlar, 2 : 3 - Gümrük ve İhissarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Şekip İnal (HATAY) — Antakya - 1908 - Hukuk - Hukuk - Evli - Avukat, Hatay D. P. Vilâyet İdare Heyeti Azası. [F. - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 1 - Bütçe ve Geçici, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

A. Mithat Kuseyrioğlu (HATAY) — Antakya - 1895 - Tıp - Fransızca - Tıp - Evli, 4 çocuk - Serbest Doktor ve Hatay D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Şemseddin Mursaloğlu (HATAY) — Reyhanlı - 1914 - Hususi - Fransızca - Ziraat ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - İskenderun Belediye Reisi. [F. - Gümrük ve İhissarlar, 1 - Ziraat ve Geçici, 2 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Celâl Ramazanoğlu (HATAY) — Tarsus - 1896 - Tıp - Dahili Hastalıklar Müttehassısı - Evli, 1 çocuk - Serbest Doktor ve Çiftçi - D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 3 - Meclis Kütüphanesi Encümenine seçilmiştir.]

Şevket Sarıcalı (HATAY) — Reyhanlı - 1915 - Orta - Az Fransızca ve Arapça - Ziraat - Evli, 5 çocuk - Çiftçi. [F. - İktisat, 1 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Rüştü Çetin (İÇEL) — Tarsus - 1922 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli - Avukat, Tarsus D. P. Kaza İdare Heyeti Azası. [F. : 3 - Maarif Encümenine seçilmiştir.]

Yakup Çukurova (İÇEL) — Tarsus - 1915 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat, Mersin D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : Ziraat, 1 : 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Fırat (İÇEL) — Kâhta - 1914 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Çiftçi ve Avukat. [F. : 1 - Teşkilâtı Esasiye, 2 : 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İbrahim Gürgen (İÇEL) — Silifke - 1909 - Yüksek Orman Mektebi - Almanca - Ticaret, Orman ve Belediye - Evli, 3 çocuk - Silifke Belediye Reisi. [F. : 1 - Bütçe, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Rafik Koralan (İÇEL) — Divriği - 1889 - Hukuk Fakültesi - Fransızca, Az Almanca - Hukuk ve İdare - Evli, 4 çocuk - Bursa Valisi, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 3 - T. B. M. M. Reisliğine seçilmiştir.]

Aziz Köksal (İÇEL) — Tarsus - 1895 - Tıp Fakültesi - Fransızca - Dahili Hastalıklar Mütahassısı - Evli, 2 çocuk - Haydarpaşa Buluşıcı Has. Hst. Dahili Hastalıklar Mütahassısı. [F. : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Mehmet Mutlugil (Ünal) (İÇEL) — Mut - 1916 - Tıp Fakültesi - Fransızca - Evli, 3 çocuk - Serbest Doktor, Mut D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Hidayet Sinanoğlu (İÇEL) — Anamur - 1916 - Yüksek Ziraat Ens. - Az Almanca - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Serbest Y. Ziraat Mühendisi, Çiftçi, İçel Vilâyet Daimi Encümeni Azası. [F. : 1 - Ziraat, 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

İrfan Aksu (İSPARTA) — Yalvaç - 1916 - Tıp - Fransızca - Tababet - Evli, 3 çocuk - Serbest Tabip. [F. : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Said Bilgiç (İSPARTA) — Şarki Karaağaç - 1920 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Şarki Karaağaç D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : Adliye, 1 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Demiralay (İSPARTA) — İsparta -

1913 - Lise - Ticaret ve Belediyecilik - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. - Meclis Hesaplarını Tetkik Encümenine seçilmiştir.]

Tahsin Toka (İSPARTA) — Senirkent - 1911 - Tıp - Tababet - Evli, 5 çocuk - Serbest Tabip. [F. - Dahiliye ve geçici, 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Zühtü Hilmi Velibeye (İSPARTA) — İzmir - 1890 - Hukuk - Fransızca, İngilizce - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Necmi Ateş (İSTANBUL) — Niğde Aksaray - 1905 - Güzel Sanatlar Aka. Y. Mimari kısmı - Fransızca - Şehircilik Mütahassısı - Bekâr - İstanbul Vilâyeti Umumi Meclisi Azası. [F. : 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Celâl Bayar (İSTANBUL) — Gemlik - 1884 - Özel - Fransızca - Bankacılık - Evli, 3 çocuk - İttihat ve Terakki İzmir Kâtibi Mesulü - Eski Başvekil - D. P. Reisi - Reiscumhur. [Bursa'dan da seçilmişse de 18. V. 1954 te İstanbul'u terah etmiştir. F. : 3 - Reiscumhur.]

Nazım Bezman (İSTANBUL) — Selânik - 1884 - Y. Ticaret - Fransızca, İngilizce, İspanyolca - Ticaret ve Sanayi - Evli, 2 çocuk - Fabrikatör. [F. : 3 - İktisat Encümenine seçilmiştir.]

Ali Fuad Cebesoy (İSTANBUL) — İstanbul - 1882 - Harb Akademisi - Fransızca, Almanca - Askerlik ve Diplomasi - Bekâr - Emekli General. [F. : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Faruk Nafiz Çamlıbel (İSTANBUL) — İstanbul - 1897 - İdadi - Fransızca - Edebiyat - Evli, 2 çocuk - İst. Kabataş Erkek Lisesi ve Arnavutköy Kız Koleji Edebiyat Öğretmeni. [F. : 1 - Meclis Hesaplarını Tetkik Encümenine seçilmiştir.]

Seyfi Gögen (İSTANBUL) — İstanbul - 1909 - Y. Orman Fakültesi - Ziraat ve Ormancılık - Evli, 3 çocuk - Ticaret ve İstanbul Umumi Meclis ve Daimi Encümen Azası. [F. - İktisat, 1 - İktisat ve Geçici, 2 : 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Aleksandros Hacopolos (İSTANBUL) — İstanbul - 1911 - Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu - Rumca, Fransızca - Maarif - Evli - Zapon Rum Kız Lisesi Müdürü. [F. : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hâdi Hüsman (İSTANBUL) — Gümüleine - 1904 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - Maliye - Evli, 1 çocuk - İnhisarlar Umum Müdürü, Etibank Mali Müşaviri. [F. - Bütçe ve Geçici, 1 : 2 - Bütçe encümenlerine seçilmiş. 2 : 2 - Gümrük ve İnhisarlar Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Lütfi Kırdar (İSTANBUL) — Kerkük - 1889 - Tıp - Viyana, Münih, Paris'te ihtisas - Fransızca, Almanca - Göz Hastahıkları ve İdare - Evli, 2 çocuk - İstanbul eski Vali ve Belediye Reisi. [F. : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Ziya Köktürk (İSTANBUL) — Çatalea - 1906 - İddai sekize kadar - Az Rumca - Makina ve Motor - Evli, 3 çocuk - Tüccar, İstanbul Umumi Meclis Azası. [F. : 3 - Millî Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Fuad Köprülü (İSTANBUL) — İstanbul - 1890 - Hukuk - Fransızca, Arapça, Farsça - Edebiyat, Tarih - Profesör - Evli, 2 çocuk - D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 1 - Hariciye Vekilliği, 2 - Başvekil Yardımcılığı, 2 : 3 - Hariciye Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Naci Kurt (İSTANBUL) — Midyat - 1920 - Sanat Enstitüsü - İşçi - Evli, 3 çocuk - İşçi Sendikaları Konfederasyonu Reisi. [F. - İktisat, 1 : 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Adnan Menderes (İSTANBUL) — Aydın - 1899 - Hukuk - İngilizce - Çiftçilik - Evli, 3 çocuk - D. P. Reisi. [Aydın'dan da seçilmişse de 18 . V . 1954 te İstanbul'u tercih etmiştir. F. : 3 - Başvekil.]

Nadir Nadi (İSTANBUL) — Fethiye - 1908 - Lozan Üniversitesi Sosyal Bilimler Kolu - Fransızca, Almanca - Matbuat - Evli - Gazeteci, Muharrir. [F. : 2 - Hariciye, 3 - Divan Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Emin Onat (İSTANBUL) — İstanbul - 1908 - İsviçre Zürih Politekniki - Almanca - Mimarlık - Evli - Teknik Üniversite Prorektörü, Min.

Fa. Ord. Prof. [F. : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

Mükerrem Sarol (İSTANBUL) — Gediz - 1909 - Tıp - Almanca, Fransızca - Kadın Hastahıkları Mütelaassısı, Operatör - Evli, 3 çocuk - Serbest Doktor ve D. P. Vilâyet İdare Heyeti Azası. [F. : 1 - Devlet Vekilliğine tayin edilmiş. 2 - Bütçe, 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Nizamettin Ali Sav (İSTANBUL) — İstanbul - 1896 - Berlin ve Haydelberg üniversiteleri - İngilizce, Fransızca ve Almanca - İktisat ve Teknik - Evli, 1 çocuk - Başvekilât Umumi Muhe. Reisi. [F. - İktisat, 1 - İktisat ve Geçici, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hanri Soriano (İSTANBUL) — Rodos - 1882 - Rodos İdadisi ve Medresesi Süleymaniye - Fransızca ve İspanyolca - Sigortacı - Evli, 3 çocuk - Sigorta Eksperti. [F. : 2 - İktisat, 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Zeki Rıza Sporel (İSTANBUL) — İstanbul - 1898 - Askerî Veteriner Okulu - Tüccar - Evli, 1 çocuk - Tüccar. [F. : 2 - Millî Müdafaa, 3 - Meclis Hesaplarını Tetkik encümenlerine seçilmiştir.]

Hamdullah Suphi Tanrıöver (İSTANBUL) — İstanbul - 1885 - Galatasaray - Fransızca - Maarif ve Diplomasi - Profesör - Evli, 2 çocuk - Bükreş Büyükelçisi. [F. : 2 - Hariciye, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Zakar Tarver (İSTANBUL) — Eğilü - 1894 - Tıp - Fransızca, İngilizce - Röntgen Mütelaassısı - Evli, 1 çocuk - Serbest Hekim. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Füruzan Tekil (İSTANBUL) — İstanbul - 1914 - İstanbul St. Benoît Koleji - Fransızca, Az İngilizce - Ticaret - Evli - Umum İhracat T. A. Ş. İdare Meclisi Reisi. [F. - Riyaset Divanı Kâtibi, 1 : 3 - Hariciye Encümeni Mazbata Muharrirliğine seçilmiştir.]

Nazlı Tıbar (İSTANBUL) — İstanbul - 1913 - Amerikan Kız Koleji - Almanya'da Pel-sefe - İng., Fr., Al. ve Rumca - Matbuat - Evli - 1 çocuk - D. P. Beyoğlu Kaza İdare Heyeti Re-

isi. [F. : 1 - Riyaset Divanı Kâtipliğine, 2 : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Ahmet Topcu (İSTANBUL) — Şile - 1912 - İlk - İğci - Evli, 3 çocuk - Paşabıncı Şişe ve Cam Fab. Usta. [F. : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Celâl Türkgeldi (İSTANBUL) — İstanbul - 1904 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Bekâr - Temyiz Mahkemesi Azası. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fahrettin Ulaş (İSTANBUL) — İstanbul - 1911 - Yüksek İktisat ve Ticaret - Fransızca, az İngilizce - Bankacı - Evli, 2 çocuk - Merkez Bankası İstanbul Şubesi Müdürü. [F. - Maliye, 1 - Ticaret ve Geçici, 2 - Devlet Vekilliğine tayin edilmiştir, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Nuri Yamut (İSTANBUL) — Selânik - 1890 - Harb Akademisi - Az Fransızca - Askerlik - Evli, 1 çocuk - Erkânı Harbiye Umumiye Reisi. [F. : 1 - Hariciye, 2 : 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Tahsin Yazıcı (İSTANBUL) — Manastır - 1892 - Harb Okulu - Orta derece Fransızca - Askerlik - Evli, 1 çocuk - Emekli General. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Abdullah Aker (İZMİR) — Yakova - 1905 - Yüksek İktisat ve Ticaret - Almanca - İktisat - Evli, 2 çocuk - İktisat ve Ticaret Vekâleti Tef-tiş Heyeti Reisi. [F. - İktisat, 1 - İktisat ve Geçici, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir, 3 - İktisat ve Ticaret Vekilliğine tayin edilmiştir.]

Mehmet Aldemir (İZMİR) — Sakız - 1900 - Orta - Rumca, Fransızca - Çiftçi - Evli, 2 çocuk - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Azası. [F. : 2 - T. B. M. M. İdare Amirliğine, 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Nebil Şadi Altağ (İZMİR) — İzmir - 1911 - Hukuk - İngilizce, Fransızca - Hukuk ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar, Vilâyet Umumi Meclisi Reisvekili. [F. - Hariciye, 1 - Divan Muhasebat, 2 : 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Perteve Arat (İZMİR) — İzmir - 1913 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - İzmir D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. - Dahiliye, 1 : 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Cihad Baban (İZMİR) — İstanbul - 1911 - Hukuk - Fransızca, Almanca - Hukuk ve Gazetecilik - Evli - Tasvir Gazetesi Sahip ve Başmuharriri. [F. - Hariciye ve Geçici, 1 : 2 - Hariciye, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Muzaffer Balaban (İZMİR) — Drama - 1917 - Lise - Rumca, Almanca - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Daimi Encümen Azası. [F. : 1 - Ziraat, 2 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Behzat Bilgin (İZMİR) — Selânik - 1898 - Lise - Fransızca, İngilizce, Yunanca - İktisat ve Matbuat - Evli, 1 çocuk - Yeniasır Gazetesi Başmuharriri. [F. : 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muammer Çavuşoğlu (İZMİR) — Kuşadası - 1903 - Y. Mühendis Okulu - İngilizce, Fransızca, Almanca - Y. Mühendis - Evli 2 çocuk - Nafıa Vekâleti Müsteşarı. [F. : 2 - Münakalat Vekilliğine tayin edilmiş, 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Sadık Giz (İZMİR) — Aydın - 1911 - Belçika Ziraat Okulu - Fransızca - Ziraat - Evli, 1 çocuk - Ziraat ve Ticaret. [F. : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Arif Güngören (İZMİR) — Selânik - 1894 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Temyiz Mahkemesi Birinci Ceza Dairesi Reisi. [F. - Adliye ve Geçici, 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Necdet İncekara (İZMİR) — Serfice - 1912 - Ezacı Okulu - İngilizce - Kimya - Evli, 2 çocuk - Ezacı. [F. - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 1 : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Kapani (İZMİR) — İzmir - 1915 - Hukuk - Fransızca, Almanca, az İngilizce - Hukuk - Dul, 2 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Devlet Vekilliğine tayin edilmiş, 2 : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Rauf Onursal (İZMİR) — Kütahya - 1909 -

Hukuk - Hukuk ve Belediye - Evli, 3 çocuk - İzmir Belediye Reisi. [F. : 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Haluk Ökeren (İZMİR) — Manastır - 1890 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Teşkilâtı Esasiye, 2 : 3 - Meclis Kütüphanesi encümenlerine seçilmiştir.]

Nuriye Pınar (İZMİR) — İstanbul - 1914 - Fransa'da Bordeaux Üni. Tabii İlimler Şubesi - Fr., Ing. - Jeoloji, Sismoloji, Paleontoloji - Bekâr - İstanbul Üni. Jeoloji Doçenti. [F. : 1 - Hariciye, 2 : 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Ali Sebük (İZMİR) — Taşlıca - 1904 - Hukuk Fransızca - Hukuk - Kriminoloji - Evli, 1 çocuk - Avukat ve İstanbul Polis Mektebi Kriminoloji Öğretmeni. [F. : 1 Teşkilâtı Esasiye, 2 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici, 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

İlhan Sipahioğlu (İZMİR) — Kayseri - 1922 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat, Ödemiş D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Çalışma, 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Abidin Tekön (İZMİR) — İzmir - 1913 - Orta - Rumca - İşçi - Evli, 1 çocuk - İzmir Şark Sanayi Mensucat Fabrikası Ustabaşısı. [F. : Çalışma, 1 - Çalışma ve Geçici, 2 : 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Behçet Uz (İZMİR) — Buldan - 1893 - Tıp - Fransızca, az İngilizce - Çocuk Hastalıkları ve Şehircilik - Evli, 4 çocuk - Doktor. [F. : 2 - Şehat ve İçtimai Muavenet Vekillğine tayin edilmiş.

2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Kütüphane encümenlerine seçilmiştir.]

Ekrem Hayri Üstündağ (İZMİR) — Preveze - 1886 - Tıp - Rumca, Fr., Al. - Dahili Hast. Hyg. ve Bak. Prof. - Evli, 2 çocuk - İzmir Fransız Hastanesi Başhekimisi, İzmir D. P. Vilâyet İ. He. Reisi. [F. : 2 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

15. VI. 1956 tarihinde vefat etmiştir.]

Fevzi Aktaş (KARS) — Kars - Arpaçay - 1912 - İlk - Ticaret - Evli, 4 çocuk - Tüccar. (1

1. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi [F. - Ticaret, 1 - İktisat, 2 : 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Sırrı Atalay (KARS) — Hasankale - 1919 - Hukuk - Az İngilizce - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Kişi Hâkimi. [F. : Divan ve Teşkilâtı Esasiye, 1 : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Bemzi Çakır (KARS) — Sarıkamış - 1913 - Öğretmen Okulu - Maarif ve Belediye - Evli, 3 çocuk - Sarıkamış Belediye Reisi. [F. - Maarif, 1 - Maliye, 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Erdoğan (KARS) — Sarıkamış - 1920 - — Tıp - Fransızca - Operatör - Evli, 2 çocuk - Ereğli (Konya) Hastanesi Operatörü. [F. : 3 - Şehat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Turgut Göle (KARS) — Göle - 1913 - Siyasal Bilgiler ve Hukuk - İngilizce - İdare ve Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Dahiliye, Hariciye, 1 : 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Güven (KARS) — Erzincan - 1921 - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Tuzluca C. Müddeiummisi. [F. - Gümrük ve Münakalât, 1 - Adliye, 2 - Gümrük ve İhbarlar, 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmişlerdir.]

Mehmet Hazer (KARS) — Kars - 1917 - Hukuk - İdare ve Hukuk - Evli - Akhisar Kaymakamı. [F. - Dahiliye, Maliye, 1 - Dahiliye, 2 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İbrahim Us (KARS) — Ardahan - 1921 - Hukuk - Az Almanca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Oltu Hâkim Muavini. [F. - Adliye, 1 : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Adliye ve Geçici komisyonlarına seçilmiştir.]

Rıza Yalçın (KARS) — Iğdır - 1906 - Orta - Ziraat, Ticaret ve Belediye - Evli, 6 çocuk - Ticaret ve Ziraat. [F. - Ziraat, 1 - Ticaret, 2 : 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Yeniaras (KARS) — Kars - 1918 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. C. H. P. Vilâyet İdare Heyeti Azası

[F. - İktisat ve Teşkilâtı Esasiye, 1 : 3 - Mectis Hesaplarını Tetkik encümenlerine seçilmiştir.]

Basri Aktaş (KASTAMONU) — İstanbul - 1920 - İktisat Fakültesi - Fransızca, Almanca - Bankacılık - Evli, 1 çocuk - Başvekâlet Hususi Kalem Müdürü. [F. : 1 - Hariciye, 2 - Hariciye ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Nâzım Batur (KASTAMONU) — Araç - 1903 - Yüksek Orman Mektebi - Ormanecilik ve Ticaret - Evli, 1 çocuk - Tüccar. [F. : 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Süleyman Çağlar (KASTAMONU) — Bozabat - 1908 - Orta - İdare - Evli, 5 çocuk - Emniyet I. Şube Sivil Komiseri. [F. : 1 - Dahiliye, 2 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hilmi Dura (KASTAMONU) — Taşköprü - 1914 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Nafia Vekâleti Hukuk Müşaviri. [F. - Nafia, 1 : 2 - Nafia ve Geçici, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Salim Esen (KASTAMONU) — Kastamonu - 1903 - Orta - Az Almanca - Ziraat - Evli, 3 çocuk - Çiftçi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Muzaffer Kuzakçioğlu (KASTAMONU) — Kastamonu - 1905 - Hukuk - Fransızca - Hukuk ve İdare - Evli, 2 çocuk - Merkez Valisi. [F. - Arzuhal, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muzaffer Âli Mühito (KASTAMONU) — Devrekânı - 1914 - Tarsus Amerikan Koleji ve Hukuk - İngilizce - Evli, 3 çocuk - Avukat, D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi ve Çiftçi. [F. - Arzuhal, 1 - Arzuhal ve Geçici encümenlerine seçilmiştir. 16. IX. 1955 tarihinde vefat etmiştir.]

Nazifi Şerif Nabel (KASTAMONU) — İbradı - 1892 - Tıp - Fransızca, İngilizce - Evli, 5 çocuk - Asabi Hastalıklar - İktisadi ve Ticari İşler. [F. : 1 - Ticaret, 2 : 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Muzaffer Tanöver (KASTAMONU) — Kastamonu - 1913 - Hukuk - Almanca - Hukuk -

Dnl, 1 çocuk - Kastamonu Hazine Avukatı. [F. - Millî Müdafaa, 1 - Millî Müdafaa ve Geçici, 2 - Millî Müdafaa, 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Ziya Termen (KASTAMONU) — Araç - 1917 - Yüksek - İngilizce - Maarif ve Turizm - Basın - Yayın ve Turizm Umum Müdür Müavini. [F. : 1 - Bütçe, 2 - İktisat, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Fikri Apaydın (KAYSERİ) — Diyarbakır - 1905 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 3 - T. B. M. M. Reisvekilliğine seçilmiştir.]

Osman Nuri Deniz (KAYSERİ) — Develi - 1914 - Hukuk - Az İngilizce - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Avukat, Develi D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. - Adliye, 1 - Adliye ve Geçici, 2 - Adliye encümenlerine seçilmiştir. 14. IX. 1956 tarihinde vefat etmiştir.]

Emin Develioğlu (KAYSERİ) — Develi - 1899 - Lise - Çiftçi - Evli, 5 çocuk - Çiftçi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Kâmil Gündeş (KAYSERİ) — Kayseri - 1912 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 3 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Servet Hacıpaşaoğlu (KAYSERİ) — Bünyan - 1918 - Gazi Eğitim Enstitüsü - Maarif - Evli, 3 çocuk - Sivas Öğretmen Okulu Müdürü. [F. : 3 - Maarif Encümenine seçilmiştir.]

İbrahim Kıranoğlu (KAYSERİ) — Kayseri - 1919 - İktisat Fakültesi - Fransızca - İktisat - Evli, 1 çocuk - Ticaret. [F. : 2 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine, 3 - Bütçe Encümenine seçilmiştir.]

Hakkı Kirmel (KAYSERİ) — Develi - 1923 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Bekâr - Sarız Hâkim. [F. - Maliye ve Geçici, 1 - Maliye, 2 - Maliye ve Geçici encümenlerine, 3 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine seçilmiştir.]

Ömer Mart (KAYSERİ) — Bayramic - 1910 - Amerika'da Üniversite - İngilizce - Psikoloji - Evli, 1 çocuk - Maarif Vekâleti Müfettişi. [F. : 3 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine seçilmiştir.]

Şefik Bakay (KIRKLARELİ) — Üsküdar -

1900 - Yena Üniversitesi - Fransızca, Almanca - Ziraat Müh. - Evli, 1 çocuk - Ziraat Bankası Umum Müdürlük Müşaviri. [F. - Bütçe, 1 : 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

M. Ali Ceylân (KIRKLARELİ) — Lüleburgaz - 1923 - Yüksek İktisat ve Ticaret - Fransızca - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. 1 - Divanı Muhasebat, 2 - İktisat ve Geçici, 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Mahmut Erbil (KIRKLARELİ) — Ustrumca - 1901 - Rüstiye - Çeltikçilik, Sütçülük - Evli, 5 çocuk - Tüccar, Vize D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Ziraat Encümenine seçilmiştir. 17 . IV . 1955 tarihinde vefat etmiştir.]

Fikret Filiz (KIRKLARELİ) — Sivas - 1905 - İdadi - Ziraat - Bekâr - Çiftçi, D. P. Vilâyet İdare Heyeti-Reisi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Hüsnü Yaman (KIRKLARELİ) — Gördes - 1888 - Mülkiye - İdare, Maarif, Ziraat ve Ticaret - Profesör - Evli, 1 çocuk - D. P. 1. Bölge Müfettişi. [P. 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümenine seçilmiştir.]

Osman Alişiroğlu (KIRŞEHİR) — Çiçekdağı - 1919 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 2 - Ziraat, 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Bilgin (KIRŞEHİR) — Antalya - 1900 - Eczacı - Fransızca, Arapça - Eczacılık - Evli, 3 çocuk - Eczacı. [F. 1 — Sıhhat ve İhtimal Muavenet, 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Bölükbaşı (KIRŞEHİR) — Hacıbektaş - 1913 - Fransa'da Nancy Üniversitesi - Fransızca - Riyaziye ve Çiftçilik - Evli, 2 çocuk. [F. : 1 - İktisat, 2 : 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Mahmudoglu (KIRŞEHİR) — Kırşehir - 1917 - Hukuk - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Bor Ceza Hâkimi. [F. : 1 Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tahir Taşer (KIRŞEHİR) — Avanos - 1913 - Hukuk - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Urfa Ağır Ceza Mahkemesi Reisi. [F. : 1 - Dahiliye, 2 - Da-

hiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Nüzhet Akın (KOCAELİ) — Gölcük - 1918 - Hukuk - Fransızca - Bankacılık ve Hukuk - Evli, 3 çocuk - Ziraat Bankası Merkez Müdür Muavini. [F. - Maliye, 1 - Maliye ve Geçici encümenlerine, 2 : 3 - T. B. M. M. İdare Amirliğine seçilmiştir.]

Ekrem Alican (KOCAELİ) — Adapazarı - 1916 - Siyasal Bilgiler - İngilizce - Maliye, Çiftçilik ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - Ticaret ve Ziraat. [F. - Bütçe, 1 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ziya Atılg (KOCAELİ) — İzmit - 1914 - Tıp - Fransızca - Dahiliye Mühassısı - Evli, 1 çocuk - Haydarpasa Nümune Hastanesi Doktoru. [F. : 3 - Sıhhat ve İhtimal Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Hamdi Başak (KOCAELİ) — Rize - 1913 - Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Bankacılık Şubesi - Ticaret - Bekâr - Mutaahhit ve Tüccar. [F. - Ticaret, 1 : 2 - Ticaret ve Geçici, 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Selâmi Dinçer (KOCAELİ) — Gemlik - 1915 - Hukuk - İngilizce, az Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Adliye Vekâleti Zatişleri Umum Müdür Başmuavini. [F. - Adliye ve Geçici, 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Hamza Osman Erkan (KOCAELİ) — İstanbul - 1897 - Cenevre Üni., Paris Ulumu Âliyei İktisadiye Mektebi - Fr. - İktisat ve Ban. - Evli, 3 çocuk - Top. Mah. Ofisi eski U. Md. ve A. Karahisar eski Mebusu. [F. : 1 - Hariciye, 2 - Ticaret ve Hariciye, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Sefer Göksel (KOCAELİ) — Rize - 1912 - Lise 10 - Az Fransızca, İngilizce, Arapça - Ticaret - Evli - İthalât ve İhracat, Nakliyat ve Taahhüt İşleri. [F. - Münakalât, 1 - İktisat, 2 - Münakalât ve Geçici, 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Turan Güneş (KOCAELİ) — Kandıra - 1921 - Hukuk - Fransızca, az İtalyanca - Hukuk Doktoru - Evli - İstanbul Hukuk Fakültesi Esas Teşkilât Hukuku Asistanı. [F. - Teşkilâtı Esa-

siye ve Geçici, 1 - Teşkilatı Esasiye, 2 - Teşkilatı Esasiye ve Geçici, 3 - Münakalatı encümenlerine seçilmiştir.]

Kâzım Meriç (KOCAELİ) — İstanbul - 1905 - Deniz Harb Okulu - İngilizce, Almanca - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Emekli Tuğamiral, Deniz Fabrikaları Umumî Müdürü. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cemal Tüzüh (KOCAELİ) — Kandıra - 1912 - Orman Okulu - Az Almanca - Orman ve Belediyecilik, Ticaret - Evli, 3 çocuk - Tüccar. [F. : 2 - Ziraat, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Nüzhet Unat (KOCAELİ) — Drama - 1908 - Ziraat Okulu - Az Fransızca - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Kocaeli Ziraat Müdürü. [F. : Ziraat, 1 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sadettin Yalım (KOCAELİ) — Maraş - 1908 - Orta - Ticaret, Matbuat ve Belediyecilik - Evli, 3 çocuk - İzmit Belediye Reisi. [F. : Dahiliye, 1 : 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

A. Fahri Ağaoglu (KONYA) — Şarkıkaraağaç - 1907 - Hukuk - Az Arapça ve Fransızca - Hukuk - Evli, 6 çocuk - Avukat, D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Hamdi Ragıp Atademir (KONYA) — Konya - 1908 - Besançon ve Nancy Üni. - Fr., AL, Ing. - Fel. ve Mantık - Evli, 2 çocuk - Dil ve Tarih - Coğ. Fa. Mantık ve İlahiyat Fa. Fel. ve Mantık Kürsüsü Prof. [F. : 1 - Maarif, 2 - Maarif ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Hidayet Aydınar (KONYA) — Hadım - 1900 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Bağrıaçık (KONYA) — Çumra - Kavak - 1911 - Siyasal Bilgiler - Az Fransızca - İdare - Evli, 3 çocuk - İsparta Valisi. [F. : Nafia, 1 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tevfik Fikret Baran (KONYA) — Seydişehir - 1912 - Hukuk - Hukuk - Bekâr - Nazilli Ağır Ceza Cumhuriyet Mâddeîumumisi. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Remzi Birand (KONYA) — Karaman - 1908 - Yüksek Mühendis Okulu - İngilizce - Şu İşleri - Evli, 3 çocuk - Nafia Vekâleti Yüksek Fen Heyeti Azası. [F. : 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sıtkı Salim Burçak (KONYA) — Erzurum - 1911 - Tıp - Fransızca - Tababet - Evli, 2 çocuk - Serbest Tabip. [F. : Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 1 : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Abdi Çilingir (KONYA) — Ermenek - 1902 - Rüstiye - Ticaret - Evli, 1 çocuk - Kereste tüccarı, Ermenek D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Ziyad Ebüzziya (KONYA) — İstanbul - 1911 - Hukuk - Fransızca, Almanca, İngilizce - Matbuat ve Matbaacı - Evli, 2 çocuk - Tasvir Gazetesi Sahibi. [F. : 1 - Hariciye, 2 - Meclis Kütüphanesi, 3 - Hariciye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Reyhan Gökmenoğlu (KONYA) — Beyşehir - 1910 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Adliye Vekâleti Başmüfettişi. [F. : Adliye, 1 : 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Muhittin Güzelkahnç (KONYA) — Konya - 1918 - İlk - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Konya Ticaret ve Sanayi Odası Reisi. [F. : 3 - Ticaret Encümenine seçilmiştir.]

Mekki Keskin (KONYA) — Beyşehir - 1911 - Hukuk - Fransızca - İdare ve Belediye - Dul, 1 çocuk - İstanbul Belediye Reis Muavini. [F. : Dahiliye, 1 - Dahiliye ve Geçici, 2 : 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Koyuncu (KONYA) — Bozkır - 1922 - Tıp - Fransızca - Belediye - Evli, 1 çocuk - Bozkır Belediye Reisi. [F. : 2 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tarık Kozbek (KONYA) — Edirne - 1909 - Hukuk - İngilizce - Hukuk - Evli - Avukat. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muammer Obuz (KONYA) — Konya - 1914 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Bekâr - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 - Hariciye ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Himmet Ölçmen (KONYA) — Konya - 1911 - Yüksek Mühendis Okulu - Yüksek Mühendis - Fransızca, az Almanca - Evli, 2 çocuk - İnşaat İşleri. [F. : 1 - Nafia, 2 - Nafia ve Geçici, 3 - Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

M. Büstü Özal (KONYA) — Konya - 1915 - Yüksek Mühendis Okulu - Az Fransızca ve Almanca - Su İşleri Mühendisi - Evli - Konya Belediye Reisi. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Halil Özyörük (KONYA) — İzmir - 1884 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Temyiz Mahkemesi Birinci Reisi. [F. - Adliye ve Geçici, 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Sabahattin Sönmez (KONYA) — Kastamonu - 1907 - Hukuk - Az Fransızca - Gazetecilik ve Maarif - Evli, 2 çocuk - Vatan Gazetesi Ankara Müessili. [F. - Münakalat, 1 : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Galib Bubik (KÜTAHYA) — Kütahya - 1919 - Orta - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Tüccar. [F. - Meclis Kütüphanesi, 1 - İktisat, 2 : 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet İhsan Gürsoy (KÜTAHYA) — Gediz - 1913 - Tıp Fakültesi - Hekimlik - Fransızca - Evli, 2 çocuk - Serbest Hekim. [F. : 3 - Sıhhat ve İhtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Ahmet Kavuncu (KÜTAHYA) — Tavşanlı - 1910 - Orta - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Tüccar Terzi ve Tavşanlı D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. - Çalışma, 1 : 2 - Çalışma ve Geçici, 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

S. Süruri Nasuhoğlu (KÜTAHYA) — Emet - 1913 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Özbilen (KÜTAHYA) — Kütahya - 1917 - Tıp - Fransızca - Dahili Hastalıklar - Evli, 2 çocuk - Sıhhat ve İç. Mu. Ve. Sağlık Memurları Okulu Öğretmeni. [F. : 1 - İktisat, 2 : 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İhsan Şerif Özgen (KÜTAHYA) — Sam-sun - 1903 - Eczacı - Fransızca - Eczacılık ve Maliye - Evli, 3 çocuk - D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 1 - T. B. M. Meclisi İdare Amirliği, 2 : 3 - Meclis Kütüphane Encümeni-ne seçilmiştir.]

Nihat Halûk Pepeyi (KÜTAHYA) — Katerin - 1898 - Mülkiye - Fransızca ve az İngilizce - İdare ve Edebiyat - Evli, 1 çocuk - Emekli Vali. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Hakkı Veral (KÜTAHYA) — Edirne - 1888 - Lozan Üniversitesi - Fransızca, Almanca - İktisat ve Bankacılık - Evli, 3 çocuk - İstanbul İk. ve Tl. Vekâleti Ekspert Kurulu Reisi. [F. : 3 - İktisat Encümenine seçilmiştir.]

Esat Doğan (MALATYA) — Doğanşehir - 1897 - Orta - Ziraat ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - Belediye Reisi. [F. - Maliye, 1 : 2 - Çalışma, 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Fırat (MALATYA) — Malatya - 1913 - Lise - Matbuat - Evli, 3 çocuk - Gazeteci ve Çiftçi. [F. : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

İsmet İnönü (MALATYA) — İzmir - 1884 - Harb Akademisi - Almanca, Fransızca, İngilizce - Evli, 3 çocuk - Eski Cümhurreisi - C. H. P. Genel Başkanı.

Mehmet Kartal (MALATYA) — Pütürge - 1913 - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Çalışma ve Meclis Hesaplarını Tetkik, 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Kâmil Kırıkoğlu (MALATYA) — Adıyaman - 1914 - Tıp - İngilizce - Operatör - Evli, 2 çocuk - Malatya Devlet Hastanesi Operatörü. [F. - Çalışma, 1 - İktisat, 2 : 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Abdullah Koroğlu (MALATYA) — Kâhta - 1907 - Orta - Ziraat - Evli, 8 çocuk - Çiftçi.

[F. : 2 - Arzuhal. 3 - Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

Nuri Ocakçıoğlu (MALATYA) — Darende - 1899 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Temyiz Mahkemesi Birinci Daire Raportörü. [F. - Arzuhal, 1 - Maliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Fahri Oral (MALATYA) — Arapkir - 1911 - Orta - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Fsbrikatör. [F. : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Hilmi Özbay (MALATYA) — Besni - 1919 - Lise - Ziraat - Evli, 1 çocuk - Çiftçi. [F. : 3 - Münakalât Encümenine seçilmiştir.]

Mehmet Zeki Tulunay (MALATYA) — Malatya - 1919 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Avukat ve Çiftçi. [F. - Adliye, 1 : 2 - Adliye ve geçici, 3 - Dahiliye Encümenine seçilmiştir.]

Tevfik Ünsalan (MALATYA) — Hekimhan - 1916 - Tıp - Fransızca - Evli - Serbest Doktor. [F. : 2 - Sıhhat ve İctimai, Muavenet, 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Nüvit Yetkin (MALATYA) — Malatya - 1916 - Hukuk - Evli - Avukat. [F. - İktisat, 1 - Bütçe, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Samet Ağaoğlu (MANİSA) — Kafkasya - 1909 - Hukuk - Fransızca - Evli, 3 çocuk - Avukat, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. - Hariciye Encümenine seçilmiştir. 1 : 3 - İşletmeler Vekillğine tayin edilmiştir.]

Y. Muammer Alakant (MANİSA) — Alaşehir - 1904 - İzmir Amerikan Koleji ve Paris Hukuk Fa. - Fr, İng - Hukuk, İktisat - Evli, 1 çocuk - Ticaret Ataşesi ve Vekâlet Müşaviri. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Meclis Kütüphanesi encümenlerine seçilmiştir.]

Hikmet Bayur (MANİSA) — İstanbul - 1891 - Galatasaray, Sorbon - Fransızca, Az İngilizce, Farsça - Diploması - Evli - Manisa eski Mebusu. [F. : 1 - Hariciye, 2 - Hariciye ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

Hayri Büke (MANİSA) — Gördes - 1902 - Rüştüye - Ziraat ve Belediye - Evli, 1 çocuk -

Gördes Belediye Reisi. [F. : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

Şemi Ergin (MANİSA) — Gebze - 1913 - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye Encümenine seçilmiş, 2 - T. B. M. M. Reisvekillğine, 2 : 3 - Devlet Vekili ve Milli Müdafaa Vekâleti Vekillğine tayin edilmiştir.]

Adnan Karaosmanoğlu (MANİSA) — Akhisar - 1914 - Lozan Üniversitesi Siyasî İlimler kısmı - Fransızca, İngilizce - Ziraat - Evli, 3 çocuk - Çiftçi. [F. : 2 - Hariciye, 3 - Hariciye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

F. Lütfi Karaosmanoğlu (MANİSA) — Manisa - 1900 - Halkah Y. Ziraat Okulu - Fransızca - Matbuat - Çiftçilik - Evli, 2 çocuk - Çiftçi, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. : 1 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine, 2 - Ziraat Encümenlerine seçilmiştir.]

Melih Koçer (MANİSA) — Erzurum - 1913 - Y. Mühendis O. - Fr, Al, az İtalyanca ve İng. - Elektromekanik Müh. - Evli, 1 çocuk - İst. Tek. Üni. Profesörü ve DDY. İdare Meclisi Azası. [F. : 3 - Münakalât Encümenine seçilmiştir.]

Nafiz Körez (MANİSA) — Kula - 1909 - Tıp - Fransızca - Dahili Hastahklar Mütahassısı - Bekâr - Serbest Doktor. [F. : 2 - Çalışma Encümenine, 2 : 3 - Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekillğine tayin edilmiştir.]

Muzaffer Kurbanoğlu (MANİSA) — Manisa - 1913 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Bekâr - Avukat. [F. : 1 - Bütçe, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Sudi Mihçioğlu (MANİSA) — Konya - 1903 - Eczacı Okulu - Eczacılık - Evli, 4 çocuk - Eczacı. [F. - Ziraat, 1 - Ziraat v Geçici, 2 - Ziraat, 3 - Kütüphane encümenlerine seçilmiştir.]

Muhlis Tümay (MANİSA) — Akseki - 1902 - Hukuk - Fransızca - Evli, 2 çocuk - İzmir Ağır Ceza Mahkemesi Reisi. [F. : 3 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Abdullah Aytemiz (MARAS) — Maras - 1883 - Hukuk - Arapça - Evli, 2 çocuk - Temyiz Mahkemesi İcra ve İflas Dairesi Reisi. [F. - Maliye, 1 : 3 - Meclis Kütüphanesi encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Bosdağ (MARAS) — Pazarcık - 1912 - İlk - Belediye, Ticaret ve Çiftçilik - Evli, 5 çocuk - Ticaret, Çiftçi, Pazarcık Belediye Reisi. [F. : 1 - Maliye, 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Kadoğlu (MARAS) — Maraş - 1899 - İdadi - Çiftçilik - Evli, 4 çocuk - Çiftçi - Umumi Meclis Azası, D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Ziraat Encümenine seçilmiştir.]

Mahmut Karaküçük (MARAS) — Maraş - 1909 - Orta - Ziraat - Evli, 5 çocuk - Maraş D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. - Ticaret, 1 - Ticaret ve Geçici, 2 : 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Nedim Ökmen (MARAS) — Kilis - 1908 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - Maliye - Evli - Maliye Başmüfettişi. [F. : 2 - Ziraat Vekilliği, 2 - Maliye Vekilliğine tayin edilmiş, 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Remzi Öksüz (MARAS) — Maraş - 1914 - Robert Kolej - İngilizce - Evli, 4 çocuk - Tüccar ve Çiftçi. [F. : 3 - Ticaret Encümenine seçilmiştir.]

Mazhar Özsoy (MARAS) — Eflistan - 1912 - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Teşkilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Etem Aybar (MARDİN) — Mardin - 1911 - Lise - Maliye, İdare ve Belediye - Evli, 6 çocuk - Mardin Belediye Reisi. [F. : 1 - Münakalât, 2 : 3 - Münakalât ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Abdürrahman Bayar (MARDİN) — Mardin - 1916 - Hukuk - Arapça - Ceza Hukuku - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. - Bütçe, 1 : 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Bahaettin Erdem (MARDİN) — Savur - 1905 - Rüstiye - Ziraat ve Adalet - Evli, 8 çocuk - Mardin D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Abdülkadir Kalav (MARDİN) — Mardin - 1911 - Orta - Arapça - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Mardin Belediye Reisi. [F. : 1 - Maliye, 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cevdet Öztürk (MARDİN) — Mardin - 1911 - Eczacı Okulu - Fransızca - Eczacılık - Evli, 3 çocuk - Eczacı. [F. : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Halim Şatana (MARDİN) — Mardin - 1904 - İdadi ve Muallim Mektebi - Maarif ve Maliye - Evli, 7 çocuk - Mardin Hususi Muhasebe Müdürü. [F. : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Reşit Kemal Timuroğlu (MARDİN) — Urfa - 1894 - Lise - Adalet - Evli, 7 çocuk - Urfa'da Nöter. [F. : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Turhan Akarca (MUĞLA) — İstanbul - 1922 - Yüksek Ziraat Fakültesi - İngilizce - Ziraat - Bekâr - Milâs Belediye Reisi. [F. : 2 - Ziraat, 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Yavuz Paşamehmetoğlu (MUĞLA) — Çankırı - 1914 - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Avukat. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Zeyyat Mandalıncı (MUĞLA) — Bodrum - 1915 - Paris Siyasal Bilgiler Okulu - Fransızca, İngilizce - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. - Hariciye ve Geçici 1 : 2 Hariciye encümenlerine seçilmiş, 2 : 3 - İktisat ve Ticaret Vekilliğine tayin edilmiş, 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Nuri Özsan (MUĞLA) — Muğla - 1905 - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat, D. P. Umumi İdare Heyeti Azası. [F. - Bütçe, 1 - Adliye ve Geçici, 2 - Adliye, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Nâtik Poyrazoğlu (MUĞLA) — Sivas - 1901 - Harb Okulu - Arapça, az Fransızca - Askerlik - Evli, 4 çocuk - Kore Savaş Birliği Alay Komandanı Muavini, Kıdemli Yarbay. [F. : 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Akif Sarıoğlu (MUĞLA) — Antalya - 1887 - Yüksek Halkalı Ziraat Okulu - Evli, 5 çocuk - Ziraat ve Öğretmenlik - Çiftçi. [F. - Bütçe, 1 : 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Şemai Ağaoğlu (MUŞ) — Muş - 1914 - Lise - Askerlik ve Ticaret - Evli, 3 çocuk - Muş D. P.

İdare Heyeti Reisi. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Şefik Çağlayan (MUŞ) — Muş - 1921 - Orman Fakültesi - Az Fransızca - Ormancılık - Evli, 1 çocuk - Muş Belediye Reisi. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Gıyasettin Emre (MUŞ) — Garzan (Zok) - 1903 - Hususi - Arapça, Fransızca - Evli - Çiftçi. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 : 3 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Ulvi Arıkan (NİĞDE) — Niğde - 1910 - Lise - Elektrik, Radyo - Evli, 6 çocuk - Niğde Umumi Meclis Azası ve Tüccar. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sadettin Ertur (NİĞDE) — Humus - 1907 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk, İdare - Evli, 2 çocuk - Birinci Sınıf Mülkiye Mufettişi. [F. : Divanı Muhasebat ve Geçici, 1 : 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Avni Göktürk (NİĞDE) — Niğde - 1901 - Hukuk, Cenevre ve Berlin'de - Fransızca, Almanca, İngilizce - Hukuk - Evli 3 çocuk - Ankara Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Profesörü. [F. - Bütçe, 1 - Bütçe ve Geçici, 2 - Bütçe encümenlerine seçilmiş, 2 : 3 - Adliye Vekillğine tayin edilmiştir.]

Ahmed Nuri Kadioğlu (NİĞDE) — Aksaray - 1914 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - Maliye ve Belediye - Evli 2 çocuk - Aksaray Belediye Reisi ve D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Maliye ve Geçici, 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cavit Kavurmacıoğlu (NİĞDE) — Aksaray - 1908 - Tıp - Fransızca, İngilizce - Dahili Hastahıklar - Evli, 4 çocuk - Kaza Kuvvetleri Kumandanlığı Karargâh Başdoktoru. [F. : 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Hayati Ülkün (NİĞDE) — Nevşehir - 1915 - Hukuk - İngilizce - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Nevşehir Hukuk Hâkimi. [F. - Adliye,

1 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Ülkü (NİĞDE) — Niğde - 1894 - Tıp - Fransızca - Operatör - Evli, 3 çocuk - Serbest Doktor. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Zihni Üner (NİĞDE) — Aksaray - 1900 - Harb O., Fransa'da Y. Askeri Mühendis O. - Fransızca - Askerlik ve Münakalât - Evli, 2 çocuk - Emekli General, DDY Umum Müdürü. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Refet Aksoy (ORDU) — Yozgad - 1896 - Edebiyat Fakültesi - Müdevvenat ve Muharrirlik - Evli, 2 çocuk - Başvekâlet Müdevvenat Müdürü. [F. : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Bekir Baykal (ORDU) — Ordu - 1910 - Y. Orman Okulu - Fransızca - Y. Orman Mühendisi - Evli, 2 çocuk - Tüccar ve Hususi Orman İşletme Müdürü. [F. : 1 - Ziraat, 2 Ziraat ve Geçici, 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Cemil Bengü (ORDU) — Mesudiye - 1914 - Ankara, Cenevre Hukuk fakülteleri - Almanca ve Fransızca - Hukuk Doktoru - Evli, 2 çocuk - Ankara Cumhuriyet Müddeiummisi. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiş, 2 : 3 - Devlet Vekillğine tayin edilmiştir.]

Feyzi Bostepe (ORDU) — Ordu - 1909 - Orta ve Hususi - İdare - Evli, 4 çocuk - D. P. Vilâyet İdare Heyeti İkinci Reisi ve Muharrir. [F. - Dahiliye ve Geçici, 1 : 3 Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

Fazıl Erim (ORDU) — Fatsa - 1908 - Tıp - İngilizce - Röntgen - Evli - Gülhane Askeri Tıp Akademisi Röntgen Öğretim Görevlisi. [F. : 2 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fazıl Ertekin (ORDU) — Bağdad - 1911 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 3 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Sabri İşbakan (ORDU) — Ordu - 1916 - Siyasal Bilgiler - Az İngilizce ve Fransızca - Ma-

liye ve Bankacılık - Evli, 3 çocuk - Ziraat Bankası Ticari Krediler Müdür Muavini. [F. : 1 - İktisat, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Selâhattin Orhon (ORDU) — Giresun - 1914 - Tıp - Fransızca - Bekâr - Serbest Doktor, Fatsa D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Memiş Yazıcı (ORDU) — İstanbul - 1890 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. : Teşkilâtı Esasiye, 1 : 2 - Ticaret ve Geçici, 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Agun (RİZE) — Rize - 1913 - Orman Fakültesi - Y. Orman Mühendisi - Evli, 2 çocuk - Trabzon Orman Başmüdürü. [F. : 1 Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İzzet Akçal (RİZE) — Rize - 1906 - Hukuk - Hukuk - Evli, 4 çocuk - Bursa C. Müddeiumumişi. [F. : Maliye ve Geçici, 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Balta (RİZE) — Pazar - 1900 - Harb Okulu - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Emekli Albay. [F. : 3 - Millî Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Osman Kavrakoglu (RİZE) — Rize - 1915 - Hukuk - İngilizce - Ceza Hukuku - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Meclis Hesaplarının Tetkiki, 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Fahri Mete (RİZE) — Rize - 1899 - İdadi - Adalet - Evli, 3 çocuk - Mahkeme Başkâtipliğinden Emekli - D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Nafia, 2 - Nafia ve Geçici, 3 - Nafia Encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Morgil (RİZE) — Rize - 1909 - Gazi Eğitim Enstitüsü - Öğretmenlik - Evli, 5 çocuk - Pazar Ortaokul Müdürü. [F. : 3 - Maarif Encümenine seçilmiştir.]

Ekrem Anıt (SAMSUN) — Çarşamba - 1905 - Hukuk - Fransızca - İdare - Evli - Seyhan Emniyet Müdürü. [F. : Divanı Muhasebat, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Salim Çonoğlu (SAMSUN) — Havza - 1913

- Ziraat Fakültesi - Almanca - Ziraat ve Ticaret - Evli, 5 çocuk - Un Fabrikatörü, Havza D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Arzıhal, 2 : 3 - Ticaret encümenlerine seçilmiştir.]

Abdullah Eker (SAMSUN) — Kavak - 1915 - İlk - Ziraat - Evli, 4 çocuk - Kavak D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : Ticaret, 1 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Rami Ozan Gümüşoğlu (SAMSUN) — Fındıklı - 1910 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 1 çocuk - T. M. O. Bölge Hukuk Müşaviri. [F. : Divanı Muhasebat, 1 - Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ömer Güriş (SAMSUN) — Bafra - 1918 - Yüksek Ticaret ve İktisat - Tütün Ziraati ve Ticareti - Evli, 3 çocuk - Ziraat ve Ticaret. [F. : 2 - Gümrük ve İnhisarlar, 3 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Tevfik İleri (SAMSUN) — Hemşin - 1912 - Teknik Üniversite - Yol ve Köprü Yüksek Mühendisliği - Evli, 3 çocuk - Samsun Yollar 7 nci Bölge Müdürü. [F. : 1 - T. B. M. M. Reisvekilliğine, 2 : 3 - Münakalât Encümenine seçilmiş, 3 - Maarif Vekilliliğine tayin edilmiştir.]

Abdullah Keleşoğlu (SAMSUN) — Terme - 1922 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. : 3 - Gümrük ve İnhisarlar Encümenine seçilmiştir.]

Muhittin Özkefeli (SAMSUN) — Samsun - 1903 - Lise - Ticaret - Evli - Samsun Belediye Azası. [F. : Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hamdi Tekay (SAMSUN) — Çarşamba - 1912 - İlk - Ziraat, Ticaret ve Belediye - Evli, 5 çocuk - Çarşamba Belediye Reisi. [F. : Maliye, 1 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Ferid Tüzel (SAMSUN) — Balıkesir - 1909 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Balıkesir Bölge Muhakemat Müdürü. [F. : 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümenine seçilmiştir.]

Şükrü Uluçay (SAMSUN) — Vezirköprü - 1887 - Orta - Ticaret ve Ziraat - Evli, 11 çocuk - Tüccar. [F. : 1 - Maliye, 2 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Hâdi Uzer (SAMSUN) — Balıkesir - 1891 -

Üniversite Riyaziye Şubesi - İnhisar işleri - Evli, 3 çocuk - Konya İnhisarlar Başmüdürlüğünden Emekli. [F : 2 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Mustafa Akçalı (SEYHAN) — Kozan - 1908 - Orta Ziraat Okulu - Ziraat ve Belediye - Evli, 5 çocuk - Çeyhan Belediye Reisi. [F - Maliye, 1 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Zahit Akdağ (SEYHAN) — Karaisalı - 1917 - Lise - Ziraat ve Ticaret - Evli, 3 çocuk - Adana Belediye Reisi. [F : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

Sedat Barı (SEYHAN) — İstanbul - 1912 - Tıp - Fransızca - Tababet - Evli, 3 çocuk - Serbest Doktor. [F - Bütçe, 1 - Bütçe ve Geçici 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Enver Batumlu (SEYHAN) — Adana - 1917 Hukuk ve İktisat - Almanca - Avukat, İktisat ve Gazetecilik - Bekâr - Gazeteci. [F : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Kınık (SEYHAN) — Selânik - 1905 - Mülkiye - Az Fransızca - İdare - Evli, 3 çocuk - Dahiliye Vekâleti Müsteşarı. [F - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir. Kayseri Valiliğine tayin edilerek 12 . X . 1957 tarihinde vazifeye başlamıştır.]

Cavid Oral (SEYHAN) — Adana - 1904 - Almanya'da Ziraat ve Siyasal Bilgiler Y. Mektebi - Almanca, Fransızca - Gazeteci ve Çiftçilik - Evli, 3 çocuk - Gazeteci ve Çiftçi. [F : 3 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Salim Serçe (SEYHAN) — Adana - 1890 - Tıp - Fransızca, İngilizce, Arapça - Tababet - Dul, 4 çocuk - Serbest Doktor. [F : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Lütfi Sezgin (SEYHAN) — Osmaniye - 1908 - Lise - Ziraat - Evli, 5 çocuk - Vilâyet Umumi Meclis Azası. F - Ziraat, 1 - Çalışma, 2 : 3 - Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Sinan Tekelioğlu (SEYHAN) — Uzunköprü - 1893 - Harb O., Hukuk - Fransızca - Askerlik, Hukuk, İdare, Jandarma - Evli, 4 çocuk - İstik-

lâl Harbi Adana Cephesi Kumandanı - Avukat. [F : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Nurullah İhsan Tolon (SEYHAN) — İstanbul - 1905 - Yüksek Ziraat, Almanya'da Doktora - Almanca, Fransızca - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Riyaseti Cumhur Umumi Kâtibi. [F : 1 - Bütçe, 2 : 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmet Topaloğlu (SEYHAN) — Kadırlı - 1914 - Siyasal Bilgiler - Fransızca - İdare - Bekâr - İstanbul Emniyet Müdür Muavini. [F - Hariciye, 1 - Hariciye ve Geçici, 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İsmet Uslu (SEYHAN) — Adana - 1913 - Lise - Az İngilizce - Ziraat - Evli, 3 çocuk - Ziraat. Adana D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F - İktisat, 1 : 2 - Ziraat, 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Unaldı (SEYHAN) — Adana - 1919 - Yüksek İktisat ve Ticaret - Almanca - İktisat - Evli, 4 çocuk - Zirai Donatım Müfettişi. * [F : 1 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Suat Bedük (SİİRD) — Siird - 1911 - Hukuk - Fransızca, Arapça - Hukuk ve Belediye - Evli - Avukat, İstanbul Şehir Meclisi ve Daimi Encümen Azası. [F - Hariciye, 1 : 2 - Arzuhal, 3 - Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

Baki Erden (SİİRD) — Siird - 1918 - Zurich Üniversitesi Kimya Kısmı - Al., Fr. - Kimya, Plâstik Mad. ve Şeker İma. Dr. Kim. - Evli, 3 çocuk - Eskişehir Şe. İsp. Fb. İsl. Şf. [F : 2 - Bütçe, 3 Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Veysi Oran (SİİRD) — Siird - 1913 - Tıp - Fransızca - Tıp - Evli, 3 çocuk - Siird Hükümet Doktoru. [F : 3 Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenine seçilmiştir.]

Mehmet Daim Süalp (SİİRD) — Siird - 1916 - Hukuk - Hukuk - Bekâr - Siird Hazine Avukatı. [F : 2 - Maliye ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Şerafettin Ayhan (SİNOB) — Sinob - 1917 - Üniversite - Fransızca - Maarif - Evli, 2 çocuk - Askeri Lise Matematik Öğretmeni. [F

Milli Müdafaa, 1 : 2 Maarif, 3 - Milli Müdafaa encümenlerine seçilmiştir.]

M. Vehbi Dayıbaş (SİNOB) — Boyabat - 1891 - Rüstiye - Ticaret ve Ziraat - Evli, 5 çocuk - Tüccar ve Çiftçi. [F. - Nafia, 1 - Ziraat ve Geçici, 2 : 3 Ziraat encümenlerine seçilmiştir.]

Nuri Sertoğlu (SİNOB) — Boyabat - 1903 - Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi - Almanca - Maarif ve İktisat - Evli, 2 çocuk - İç Ticaret Umum Müdür Muavini [F. 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Server Somuncuoğlu (SİNOB) — Üsküp - 1912 - Hukuk - Fransızca, İngilizce - Hukuk - Dış Ticaret - Evli, 3 çocuk - Tüccar. [F. 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Haşim Tarı (SİNOB) — Gerze - 1913 - Orta - Ticaret - Evli - Tütün Tüccarı. [F. - Gümrük ve İnhisarlar ve Ticaret, 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - İktisat, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Mahit Tümerkan (SİNOB) — Ayancık - 1906 - Tıp - Fr., İng. ve Az İtal. - Dahili Has. ve Sosyal Hiz. Mühassısı - Evli, 1 çocuk - Şih. ve İçtimai Mu. V. Zatışleri ve Muamelât U. Md. [F. : 3 - Hariciye Encümenine seçilmiştir.]

Hüseyin Çitil (SİVAS) — Sivas - 1920 - Hukuk - Almanca - Hukuk - Bekâr - Avukat ve Tüccar. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Ercüment Damalı (SİVAS) — Boyabat - 1914 - Hukuk - Hukuk - Evli, 5 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Dahiliye, 2 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Nuri Demirağ (SİVAS) — Divriği - 1886 - Maliye Mektebi Âlisinden tasdiknameli - Az Fransızca - Maliye ve Ticaret - Dul, 8 çocuk - Tüccar ve Fabrikatör. [F. : 3 - Nafia Encümenine seçilmiştir.]

Abdurrahman Doğruyol (SİVAS) — Suşehri - 1921 - Orta - Ticaret ve Belediye - Evli, 4 çocuk - Suşehri Belediye Reisi, Çiftçi ve Tüccar.

[F. : 3 - Arzuhal Encümenine seçilmiştir.]

Şevki Ecevit (SİVAS) — Sivas - 1914 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 1 - Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Etem Erdinç (SİVAS) — Kütahya - 1913 - Yüksek Mühendis Mektebi - Fransızca - İnşaat Mühendisi - Evli, 4 çocuk - Devlet Demiryolları 4 ncü İşletme Müdürü. [F. - Gümrük ve İnhisarlar, 1 : 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Nurettin Ertürk (SİVAS) — Zara - 1911 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Hafif Hâkimi [F. : 1 - Meclis Hesaplarının Tetkiki, 2 - Meclis Hesaplarının Tetkiki ve Geçici, 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Kâsım Oskay (SİVAS) — Sivas - 1910 - Mülkiye - Bankacılık - Evli, 2 çocuk - Sivas Ziraat Bankası Müdürü. [F. - Münakalât, 1 : 3 - Maliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Rifat Öçten (SİVAS) — Sivas - 1913 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Bahattin Örnekol (SİVAS) — Sivas - 1911 - Yüksek Muallim ve Fen Fakültesi - Fransızca, az Almanca ve İngilizce - Maarif - Evli, 2 çocuk - Haydarpaşa Lisesi Müdürü. [F. - Divanı Muhasebat, 1 : 2 - Maarif ve geçici, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Ahmed Özel (SİVAS) — Sivas - 1910 - Teknik Üniversite ve Fransa'da - Fransızca ve İngilizce - Elektrik - Evli, 1 çocuk - Teknik Üniversite Rektörü. [F. : 1 - Bütçe ve Geçici, 2 - Bütçe encümenlerine seçilmiş, 2 : 3 - Maarif Vekilliğine tayin edilmiştir. 15 . IV . 1957 de istifa etmiştir.]

M. Nurettin Turgay (SİVAS) — Balıkesir - 1894 - Harb Akademisi - Almanca, Fransızca - Askerlik - Evli, 3 çocuk - Milli Müdafaa Vekâleti Tetkik Kurulunda General. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Memduh Turhan (SİVAS) — Ziraat - 1904 - Orta - Ticaret ve Ziraat - Evli, 1 çocuk - Çiftçi ve Tüccar, Ziraat D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. - Arzuhal, 1 : 2 - Münakalât, 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Yüksel (SİVAS) — Divriği - 1908 - Orta - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Manifatura Tüccarı. [F. : 1 - Ticaret, 2 : 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Hakkı Akyüz (TEKİRDAĞ) — Tekirdağ - 1903 - Y. Veteriner Okulu - Fransızca - Zootehni, İdare, Profesör - Evli, 4 çocuk - İktisat ve Ticaret Vekâleti Tetkik Heyeti Mütehasısı. [F. - Bütçe, 1 : 2 - Divanı Muhasebat, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Ferid Alpisikender (TEKİRDAĞ) — Diyarbakır - 1907 - Hukuk - İngilizce - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Diyarbakır Hazine Müşaviri ve Avukatı. [F. : 3 - Teşkilâtı Esasiye Encümenine seçilmiştir.]

Necmi Arman (TEKİRDAĞ) — Büyükçekmece - 1919 - Eczacı Okulu - Almanca - Eczacılık - Bekâr - Eczacı, Çorlu Belediye Reisi. [F. : 1 - Münakalât, 2 : 3 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet encümenlerine seçilmiştir.]

Zeki Erataman (TEKİRDAĞ) — Erzurum - 1915 - Tıp - Fransızca - Tababet - Evli, 1 çocuk - Serbest Doktor. [F. : 1 - Sıhhat ve İçtimai Muavenet, 2 - Bütçe, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fethi Mahramlı (TEKİRDAĞ) — Tekirdağ - 1915 - Lise - İngilizce - Evli, 2 çocuk - Ziraat - Çiftçi, Vilâyet Umumi Meclisi Azası. [F. : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Samim Yücedere (TEKİRDAĞ) — İstanbul - 1915 - Lise - Ticaret - Bekâr - Tüccar, Mutaahhit, Üsküdar ve Kadıköy Tramvayları İdare Meclisi Azası. [F. - Divanı Muhasebat, 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 : 3 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İhsan Bağ (TOKAD) — Sivas - 1904 - Hukuk - Fransızca - Maliye ve Hukuk - Dul - Avukat. [F. - Bütçe, 1 - Milli Müdafaa, 2 - Bütçe

encümenlerine, 2 : 3 - T. B. M. M. Reisvekilliğine seçilmiştir.]

Hulusi Bozbeğlioğlu (TOKAD) — Niksar - 1924 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Bafra C. Müddeiumumisi. [F. : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Selâhattin Gülüt (TOKAD) — Tokat - 1910 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 3 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Ahmet Gürkan (TOKAD) — Rize - 1903 - İlahiyat Fakültesi - Arapça - İlahiyat ve Adalet - Evli, 5 çocuk - Dâvavekili. [F. - Arzuhal, 1 : 2 - Divanı Muhasebat, 3 - Meclis Hesaplarının Tetkiki encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Hacıbaloğlu (TOKAD) — Zile - 1916 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Bekâr - Sivas C. Müddeiumumisi. [F. - Milli Müdafaa, 1 : 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Kargal (TOKAD) — Balıkesir - 1916 - Hukuk - Hukuk - Bekâr - Avukat, İstanbul Şehir Meclisi Azası. [F. - Gümrük ve İnhisarlar, 1 - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 2 : 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Ömer Sunar (TOKAD) — Sünnene - 1918 - Y. Ticaret ve İktisat - Az Fransızca - Muhasebe - Evli - Turhal Şeker Fabrikası Muhasebe Müdürü. [F. - Divanı Muhasebat, 1 - Maliye ve Geçici 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Şahin (TOKAD) — Reşadiye - 1911 - İlk - Ticaret - Evli, 3 çocuk - Tokat Belediye Reisi. [F. - Meclis Kütüphanesi, 1 : 3 - Nafıa encümenlerine seçilmiştir.]

Yusuf Ulusoy (TOKAD) — Hacıbektaş - 1921 - İlk - Ziraat ve Ticaret - Evli, 6 çocuk - Çiftçi ve Mutaahhit. [F. : 1 - Meclis Kütüphanesi, 2 - Ziraat, 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Halit Ağanoğlu (TRABZON) — Akçaabat - 1903 - Muallim Mektebi - Maarif - Dul, 3 çocuk - İstanbul Y. Öğrenci Şehzadebaşı Yurdu Müdürü. [F. - Maarif ve Geçici, 1 - Maarif, 2 : 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sabri Dilek (TRABZON) - Vakfıkebir - 1922 - Hukuk - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. : 2 - Teşkilâtı Esasiye, 3 - Teşkilâtı. Esasiye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Mahmut Goloğlu (TRABZON) - Pulathane - 1915 - Hukuk - Hukuk, İnhisar işleri - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Gümrük ve İnhisarlar ve Geçici, 1 : 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Muzaffer Harunoğlu (TRABZON) - Trabzon - 1918 - Amerika'da Y. Elektrik Mühendisliği tahsili - İngilizce, Fransızca, Almanca - Elektrik - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. - İktisat, 1 : 2 - Ziraat ve Geçici, 3 - Hariciye encümenlerine seçilmiştir.]

S. Fehmi Kalaycıoğlu (TRABZON) - Trabzon - 1892 - Halkalı Y. Ziraat ve Münih Y. Teknik Okulu - AL, Fr., Az İng. - Tarla ziraati - Evli, 3 çocuk - Devlet Şurası Azası. [F. - Bütçe, 1 : 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Selâhattin Karayavuz (TRABZON) - Trabzon - 1912 - Edebiyat Fa. Son sınıf - Fransızca - Maarif ve İdare - Evli, 2 çocuk - İstanbul Şehir Meclisi Azası ve Sular İdaresi Murakibi. [F. - Arzuhal, 1 - Bütçe, 2 : 3 - Arzuhal encümenlerine seçilmiştir.]

Emrullah Nutku (TRABZON) - İstanbul - 1902 - Hukuk - Almanca, İngilizce - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. - İktisat, 1 : 2 - İktisat ve Geçici, 3 - Nafia encümenlerine seçilmiştir.]

Sami Orberk (TRABZON) - Trabzon - 1891 - Harb Okulu, Mühendishane (Topçu) - Fransızca - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Emekli General. [F. : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Pertev Sanaç (TRABZON) - Hekimhan - 1896 - Hukuk - Arapça - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Avukat. [F. - Dahiliye, 1 : 3 - Dahiliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

İsmail Şener (TRABZON) - Vakfıkebir - 1913 - Y. Ziraat ve Amerika'da Ziraat İktisat - İngilizce - Ziraat İktisat Doktoru - Evli - Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Ziraat Müşaviri. [F. -

İktisat, 1 - İktisat ve Geçici, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Hariciye (istifa) Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

M. Beşit Tarakçıoğlu (TRABZON) - Trabzon - 1892 - Y. Öğretmen Okulu Tabiiye Şubesi - Fransızca - Kimya, Fizik - Evli, 5 çocuk - İzmir Maarif Müdürlüğünden emekli. [F. : 1 - Maarif, 2 - Maarif ve Geçici, 3 - Maarif encümenlerine seçilmiştir.]

Osman Turan (TRABZON) - Çaykara - 1914 - Dil ve Tarih - Coğrafya Fa. - Fr., İng., Farsça, Arapça - Orta Çağ Türk Tarihi - Bekâr - Ankara Üniversitesi Türk Tarihi Profesörü. [F. : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Arslan Bora (TUNCELİ) - Mazgirt - 1912 - Harb Okulu - Az Fransızca, İngilizce - Askerlik - Evli, 2 çocuk - Tank Binbaşılığından emekli. [F. : 3 - Milli Müdafaa Encümenine seçilmiştir.]

Bahri Turgut Okaygün (TUNCELİ) - Elâzığ - 1897 - Hukuk sınıf 2 - Fransızca, Arapça, Farsça, Az İngilizce - Gazetecilik, Ziraat ve Ticaret - Evli, 1 çocuk - Gazeteci. [F. : 2 - Divanı Muhasebat, 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Fethi Ülkü (TUNCELİ) - Elâzığ - 1918 - Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü - Fransızca - Maarif - Evli, 2 çocuk - Elâzığ Lisesi Fransızca Öğretmeni. [F. : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Feridun Ayalp (URFA) - Birecik - 1916 - Tıp - Almanca - Tabip - Evli, 3 çocuk - Yeşilhisar Hükümet Tabibi. [F. - Çalışma, 1 - Çalışma ve Geçici, 2 : 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Feridun Ergin (URFA) - İstanbul - 1917 - Paris Siyasal İlimler Ok., Ankara Hukuk ve İstanbul İktisat fakülteleri - İktisat Doktoru - Fr., İng. - Maliye - Evli, 2 çocuk - İst. Üni. İkt. Doç. [F. - Bütçe, 1 - Bütçe ve Geçici, 2 - Maliye ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Mehmet Hatiboğlu (URFA) - Urfa - 1899 - İdadi - Arapça - Ziraat ve Ticaret - Evli, 6 çocuk - Vilâyet Umumi Meclisi Azası. [F. : 1 - Gümrük ve İnhisarlar, 2 - Gümrük ve İnhisarlar

ve Geçici, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Hasan Oral (URFA) — Siverek - 1906 - Dişçi Okulu - Fransızca - Diş Tabibi - Evli, 2 çocuk - Dişçi. [F. - Nafia, 1 - Nafia ve Geçici, 2 - Nafia, 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Celâl Öncel (URFA) — Urfa - 1919 - Hukuk - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Avukat. [F. : 3 - Çalışma Encümenine seçilmiştir.]

Saim Önhon (URFA) — İstanbul - 1892 - Harb Akademisi - Askerlik - Evli 1 çocuk - Kara Kuvvetleri Kumandanlığı Zırhlı Birlikler Daire Reisliğinden Emekli General. [F. : 2 - Milli Müdafaa, 3 - Milli Müdafaa ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Aziz Özbay (URFA) — Urfa - 1912 - Edebiyat Fakültesi - Fransızca, az İngilizce - Gazetecilik ve Felsefe - Evli, 2 çocuk - Urfa Belediye Reisi. [F. - Divanı Muhasebat, 1 : 2 - Maarif, 3 - Maarif ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Muzaffer Timur (URFA) — Siverek - 1917 - Lise - Ziraat - Evli, 2 çocuk - Çiftçi, D. P. Kaza İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Divanı Muhasebat Encümenine seçilmiştir.]

Yusuf Aysal (UŞAK) — Uşak - 1909 - Orta - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. : 1 - Dahiliye, 2 - Dahiliye ve Geçici, 3 - Dahiliye encümenlerine seçilmiştir.]

Orhan Dengiz (UŞAK) — Uşak - 1918 - Y. Öğretmen Okulu - Orta Fransızca - Coğrafya - Evli, 2 çocuk - Maarif Vekâleti Orta Tedrisat Şube Müdürü. [F. - Maarif, 1 - Maarif ve Geçici, 2 - Maarif encümenlerine, 3 - T. B. M. M. İdare Amirliğine seçilmiştir.]

Hakkı Gedik (UŞAK) — Uşak - 1896 - Is- viçre Ticaret Okulu - Fransızca - Fabrikacılık ve Ticaret - Evli, 1 çocuk - Tüccar. [F. - Tica- ret, 1 : 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Hâcım Yılmaz (UŞAK) — Eşme - 1920 - An- kara Ziraat Alât ve Makinaları Yüksek Uzman- lık Okulu - İng. - Ziraat Makinaları Mütahas- sısı - Evli, 2 çocuk - Eşme Ziraat Mual. [F. - Ziraat, 1 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlere se- çilmiştir.]

Hilmi Durmaz (VAN) — Van - 1917 - Lise - Ziraat ve Ticaret - Evli, 1 çocuk - Tüccar, D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Ticaret, 2 - İktisat ve Geçici, 3 - İktisat encümenlerine seçilmiştir.]

Muslih Görentaş (VAN) — Gevaş - 1923 - Orta - Ziraat - Bekâr - Gevaş Belediye Reisi.. [F. - Dahiliye, 1 : 2 - Dahiliye ve Geçici encü- menlerine, 3 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâ- tipliğine seçilmiştir.]

Hamit Kartal (VAN) — Kafkas - 1906 - Rüstiye - Ziraat ve Ticaret - Evli, 2 çocuk - Çiftçi ve Tüccar. [F. : 2 - Ticaret, 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Kemal Yörüköğlu (VAN) — Van - 1906 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Kırşehir Ağır Ceza Mahkemesi Reisi. [F. - Bütçe ve Geçici, 1 - Bütçe, 2 : 3 - Bütçe ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Danyal Akbel (YOZGAD) — İstanbul - 1901 - Darüşşafaka ve Darülmualimin - Maarif - Evli, 3 çocuk - Maarif Vekâleti Teknik Öğ- retim Umum Müdürü ve Başmüfettişi. [F. - Maarif, 1 : 3 - Bütçe encümenlerine seçilmi- ştir.]

İhsan Aktürel (YOZGAD) — Yozgad - 1893 - Hukuk - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Devlet Şurası 5 nci Daire Reisi. [F. : 1 - Teşkilâtı Esasiye, 2 - Teşkilâtı Esasiye ve Geçici, 3 - Teş- kilâtı Esasiye encümenlerine seçilmiştir.]

Talât Alpay (YOZGAD) — Yozgad - 1910 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çocuk - Toprak ve İskân İşleri Umum Müdürlüğü 1 nci Hukuk Müşaviri. [F. - Adliye, 1 : 2 - Divanı Muhasebat, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Mahmut Ataman (YOZGAD) — Yozgad - 1913 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 3 çoc- uk - Burhaniye Asliye Hukuk Hâkimi. [F. : 1 - Adliye, 2 - Adliye ve Geçici, 3 - Adliye en- cümenlerine seçilmiştir.]

Ö. Lütfi Erzurumluoğlu (YOZGAD) — Yoz- gad - 1921 - Siyasal Bilgiler ve Hukuk - Fran- sızca - İdare ve Hukuk - Bekâr - Şarkışla Kay- makamı. [F. - Divanı Muhasebat, 1 : 3 - Dahi- liye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Numan Kurban (YOZGAD) — Yozgad - 1922 - Yüksek İktisat ve Ticaret - Fransızca - İktisat - Evli, 3 çocuk - Tüccar, D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. - Gümrük ve İnhisarlar, 1 : 3 - Divanı Muhasebat encümenlerine seçilmiştir.]

Hâşim Tathoğlu (YOZGAD) — Akdağmadeni - 1894 - Edebiyat Fakültesi - Çiftçi - Evli, 4 çocuk - Çiftçi, D. P. Müfettişi. [F. : 2 - Gümrük ve İnhisarlar, 3 - Ticaret ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Ali Ünlüsoy (YOZGAD) — Yozgad - 1916 - Y. Orman Okulu - Orman Mühendisi - Evli, 2 çocuk - Amasya Orman Başmüdürlüğü Zatişleri Müdürü. [F. - Münakalât, 1 - Münakalât ve Geçici, 2 : 3 - Ziraat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Sebatî Ataman (ZONGULDAK) — Yanya - 1908 - Hukuk - Almanca, Fransızca - Hukuk ve İdare - Evli, 2 çocuk Tekirdağ Valisi. [F. - Dahiliye ve Geçici, 1 - Bütçe, 2 - Bütçe ve Geçici, 3 - Bütçe encümenlerine seçilmiştir.]

Hüseyin Balık (ZONGULDAK) — Bartın - 1900 - Almanya'da Ticaret Lisesi - Almanca - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar. [F. : 2 - Bütçe, 3 - Gümrük ve İnhisarlar encümenlerine seçilmiştir.]

Suat Başol (ZONGULDAK) — Karadeniz Ereğlisi - 1909 - Öğretmen Okulu - Az Fransızca - Ticaret - Evli, 2 çocuk - Tüccar ve Komüsyoncu. [F. - İktisat, 1 - İktisat ve Geçici, 2 - İktisat, 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Necati Diken (ZONGULDAK) — Devrek - 1918 - Sanat Okulu - Maden işçisi - Evli, 3 çocuk - Zonguldak İşçi Sendikaları Reisi. [F. : 1 - Arzuhal, 2 : 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir.]

Sabih Duralı (ZONGULDAK) — Selânik (Langaşa) - 1909 - Almanya'da Y. Elektrik Müh. - Almanca ve İngilizce - Elektrik Mühendisi - Evli, 3 çocuk - Çatalağzı Santrali Müdürü. [F. - Nafia, 1 - Nafia ve Geçici, 2 Bütçe ve Geçici, 3 - Çalışma encümenlerine seçilmiştir. Kendi arzusu ile Etibank'a bağlı Kuzey - Batı Elektrik İstihsal ve Tevzi Müessesesi Müdürlüğüne tayinine dair Başvekâlet tezkeresi Umumi Heyetin 25 . III . 1957 tarih ve 50 nci İnkadında okunarak Teşkilâtı Esasiye Kanununun 28 nci maddesi gereğince mebusluğu sa-
kıt olmuştur.]

Hakkı Hilâlcı (ZONGULDAK) — Zonguldak - 1896 - Rüstiye - Ticaret ve Belediye - Evli - Zonguldak Belediye Reisi [F. : 1 - Münakalât, 2 : 3 - Nafia ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Cemal Kıpçak (ZONGULDAK) — İstanbul - 1905 - Zonguldak Yüksek Maden Mühendis Okulu - Fransızca - Evli, 2 çocuk - M. T. A. Enstitüsü Kömür Başmüsaviri. [F. : 2 - Çalışma, 3 - Münakalât encümenlerine seçilmiştir.]

Nusret Kiriscioglu (ZONGULDAK) — Üsküdar - 1914 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Avukat - Bekâr - Çanakkale D. P. Vilâyet İdare Heyeti Reisi. [F. : 1 - Adliye, 2 : 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Edibe Sayar (ZONGULDAK) — Safranbolu - 1912 - Hukuk - Fransızca - Hukuk - Evli, 1 çocuk - Avukat. [F. Arzuhal, 1 - Maarif encümenlerine, 2 - T. B. M. M. Riyaset Divanı Kâtipliğine, 3 - Adliye ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.]

Avni Yurdabayrak (ZONGULDAK) — Bursa - 1914 - Hukuk - Az Fransızca - Hukuk - Evli, 2 çocuk - Tunceli Hukuk Hâkimi. [F. : 1 - İktisat, 2 : 3 - İktisat ve Geçici encümenlerine seçilmiştir.] »⁸⁴

İstifa ve Vefat Eden Mebuslar

« Kemal Atay (İSTANBUL) — (İstifa ettiği-
ne dair olan 6. V. 1954 tarihli takriri, Umumi
Heyetin 30. VI. 1954 tarihli İnikadında okun-
muştur.)

İsmail Berkok (KAYSERİ) — Pınarbaşı :

1889 - Harb Akademisi - Fransızca, Biraz Rus
ça, Arapça ve Farsça - Askerlik - Evli, 3 çocuk -
Emekli General (10. V. 1954 tarihinde Londra'da
vefat ettiğine dair olan Başvekâlet tezkeresi,
Umumi Heyetin 28. V. 1954 tarihli İnikadında
okunmuştur.) »⁸⁵

Mebusların Soyadlarına Göre Tasnifi

«

A (57)

Ağun	(Hüseyin)	Rize	Alpkartal	(N. Fuad)	Çanakkale
Ağanoğlu	(Halit)	Trabzon	Altuğ	(Nebî Sadi)	İzmir
Ağaoğlu	(A. Fahri)	Konya	Amt	(Ekrem)	Samsun
Ağaoğlu	(Samet)	Manisa	Apaydm	(Fikri)	Kayseri
Ağaoğlu	(Şemsi)	Muş	Aras	(Necati)	Bingöl
Akarca	(Turhan)	Muğla	Arat	(Pertev)	İzmir
Akbel	(Danyal)	Yozgad	Arıç	(Fikri)	Diyanbakır
Akçal	(İzzet)	Rize	Arıkan	(Ali Ulvi)	Niğde
Akçalı	(Mustafa)	Seyhan	Arman	(Necmi)	Tekirdağ
Akdağ	(İshak Avni)	Erzurum	Asena	(Vacid)	Balıkesir
Akdağ	(Zahit)	Seyhan	Atademir	(Hamdi Ragıp)	Konya
Aker	(Abdullah)	İzmir	Atahan	(A. Feyzi)	Hatay
Akın	(Nüzhet)	Kocaeli	Atalay	(Sırrı)	Kars
Akman	(Tahir)	Çankırı	Ataman	(Mahmut)	Yozgad
Akmanlar	(Kenan)	Antalya	Ataman	(Sebatî)	Zonguldak
Aksoy	(Refet)	Ordu	Atay	(Kemal)	İstanbul
Aksu	(İrfan)	İsparta	Ateş	(Necmi)	İstanbul
Akşemsettinioğlu	(Reşat)	Bolu	Atıç	(Ziya)	Kocaeli
Akşit	(Baha)	Denizli	Atık	(Abdülkadir)	Gaziantep
Aktaş	(Basri)	Kastamonu	Ayalp	(Feridun)	Urfa
Aktaş	(Fevzi)	Kars	Aybar	(Etem)	Mardin
Aktürel	(İhsan)	Yozgad	Aybar	(Raif)	Bursa
Akyüz	(İsmail Hakkı)	Tekirdağ	Aydm	(İbrahim)	Çankırı
Alakant	(Y. Muammer)	Manisa	Aydiner	(Hidayet)	Konya
Aldemir	(Mehmet)	İzmir	Ayhan	(Şerafettin)	Şinob
Alican	(Ekrem)	Kocaeli	Aysal	(Yusuf)	Uşak
Alişiroğlu	(Osman)	Kırşehir	Aytemiz	(Abdullah)	Maraş
Alpay	(Talât)	Yozgad	Azizoğlu	(Yusuf)	Diyanbakır
Alpiskender	(Ferid)	Tekirdağ			

85 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 756. s.

B (53)

Baban	(Cihad)	İzmir	Baran	(Tevfik Fikret)	Konya
Bağ	(İhsan)	Tokad	Barı	(Sedat)	Seyhan
Bağraçık	(Mustafa)	Konya	Barut	(Nusrettin)	Bitlis
Bakay	(Şefik)	Kırklareli	Bağağa	(Zeki)	Gümüşane
Balaban	(Muzaffer)	İzmir	Bağak	(Hamdi)	Kocaeli
Balık	(Hüseyin)	Zonguldak	Bağır	(Yavuz)	Muğla
Balta	(Kemal)	Rize	Bağkurt	(Muhtar)	Eskişehir
Baran	(Sedat)	Çorum	Bağol	(Suat)	Zonguldak
Batumlu	(Enver)	Seyhan	Bilgin	(Ahmet)	Kırşehir
Bezur	(Nâzım)	Kastamonu	Bilgin	(Behzat)	İzmir
Bayar	(Abdülrahman)	Mardin	Bimerbay	(Dağıstan)	Ankara
Bayar	(Celâl)	İstanbul	Birand	(Remzi)	Konya
Baykal	(Bekir)	Ordu	Bora	(Arslan)	Tunceli
Baykal	(İsmail Hakkı)	Gümüşane	Boynuk	(Celâl)	Çankırı
Bayramoğlu	(Muhlis)	Ankara	Bozbağ	(Hamdi)	Giresun
Baysal	(Selâhattin)	Bolu	Bozbeyoğlu	(Hüfisi)	Tokad
Bayur	(Hikmet)	Manisa	Bozdağ	(Ahmet)	Maraş
Bedük	(Suat)	Siiird	Boztepe	(Feyzi)	Ordu
Belen	(Fahri)	Bolu	Bölükbaşı	(Osman)	Kırşehir
Benderlioğlu	(Atıf)	Ankara	Bubik	(Ali Galip)	Kütahya
Bengü	(Mehmet Cemil)	Ordu	Budakoğlu	(Esat)	Balıkealr
Berkok	(İsmail)	Kayseri	Bulgurlu	(Hamdi)	Ankara
Bereketoğlu	(Ali Muhsin)	Hatay	Bamın	(Mecit)	Çoruh
Beznen	(Nâzım)	İstanbul	Burçak	(Rıfki Salim)	Erzurum
Biberioğlu	(Mustafa Kemal)	Çorum	Burçak	(Sıtkı Salim)	Konya
Bilen	(Ömer)	Ankara	Büke	(Hayri)	Manisa
Bilgiç	(Said)	İsparta			

C (5)

Cebesoy	(Ali Fuad)	İstanbul	Cilli	(Abdullah)	Hatay
Cenani	(Ekrem)	Gazianteb	Coğkun		
Ceylân	(M. Ali)	Kırklareli	(Temuçin)	(Aliye)	Ankara

Ç (24)

Çağlar	(Süleyman)	Kastamonu	Çağman	(Kenan)	Çankırı
Çağlayan	(Şefik)	Muş	Çıracoğlu	(Sabahattin)	Bursa
Çakır	(Remzi)	Kars	Çiçekdağ	(Osman Şevki)	Ankara
Çakıroğlu	(İsmail Selçuk)	Bilecik	Çilingir	(Abdi)	Konya
Çamlıbel	(Faruk Nafiz)	İstanbul	Çimen	(Hüseyin)	Burdur
Çanakçı	(Hüsni)	Erzincan	Çitil	(Hüseyin)	Sivas
Çavuşoğlu	(Muammer)	İzmir	Çobanoğlu	(Ali)	Denizli
Çavuşoğlu	(Zeki)	Erzurum	Çonkar	(Sabri)	Bolu
Çelikkbaş	(Fethi)	Burdur	Çonoğlu	(Salim)	Samsun
Çelim	(Necati)	Aydın	Çöl	(Faruk)	Amasya
Çeltikçioğlu	(Hilmi)	Çoruh	Çukurova (Çu-		
Çerçel	(Rıza)	Afyon K.	kuroğlu)	(Yakup)	İçel
Çetin	(Rüştü)	İçel			

D (21)

Dal	(İhsan)	Gaziantep	Diken	(Necati)	Zonguldak
Dalaman	(Fatih)	Antalya	Dilek	(Sabri)	Trabzon
Damalı	(Ercüment)	Sivas	Dinçer	(Selâmi)	Kocaeli
Dayıbaş	(M. Vehbi)	Sinob	Doğan	(Esat)	Malatya
Dayıoğlu	(Mithat)	Bolu	Doğruyol	(Abdülrahman)	Sivas
Demirağ	(Nuri)	Sivas	Dura	(Hilmi)	Kastamonu
Demiralay	(Kemal)	Isparta	Duralı	(Sâbi)	Zonguldak
Demirer	(Arif)	Afyon K.	Durmaz	(Hilmi)	Van
Dengiz	(Orhan)	Uşak	Duyduk	(Ali Naci)	Giresun
Deniz	(Osman Nuri)	Kayseri	Dülger	(Bahadır)	Erzurum
Develioğlu	(Emin)	Kayseri			

E (37)

Ebüzziya	(Ziyad)	Konya	Ergene	(Suphi)	Elâzığ
Ecevit	(Şevki)	Sivas	Ergin	(Feridun)	Urfa
Eker	(Abdullah)	Samsun	Ergin	(Şemi)	Manisa
Ekinci	(Mustafa)	Diyarbakır	Ergüder	(Muzaffer)	Ankara
Emeç	(Selim Ragıp)	Bursa	Erim	(Fazıl)	Ordu
Emre	(Gıyasettin)	Muş	Erkan	(Hamza Osman)	Kocaeli
Emren	(Asım)	Çankırı	Erker	(Şevki)	Erzurum
Enginün	(Mehmet)	Edirne	Erkmen	(Hayrettin)	Giresun
Enüstün	(Bedi)	Çanakkale	Erkuyumcu	(Müfit)	Bursa
Erataman	(Zeki)	Tekirdağ	Erozan	(Agâh)	Bursa
Erbil	(Mahmut)	Kırklareli	Ertekin	(Fazıl)	Ordu
Erdem	(Babaettin)	Mardin	Ertur	(Sadettin)	Niğde
Erden	(Baki)	Süred	Ertürk	(Nurettin)	Sivas
Erdener	(Muhlis)	Bursa	Eryurt	(Abdülkadir)	Erzurum
Erding	(Etem)	Sivas	Erzurumluoğlu	(Ömer Lütfi)	Yozgad
Erdoğan	(Hasan)	Kars	Esen	(Salım)	Kastamonu
Erduman	(Sabri)	Erzurum	Esen	(Mekki Saâd)	Balıkesir
Eren	(Kemal)	Amasya	Ete	(Muhlis)	Ankara
Eren	(Ramiz)	Ankara			

F (4)

Fenik	(Mümtaz Faik)	Ankara	Fırat	(Hüseyin)	İçel
Fırat	(Ahmet)	Malatya	Filiz	(Fikret)	Kırklareli

G (32)

Gedik	(Hakkı)	Uşak	Gülezer	(İhsan)	Bolu
Gedük	(Namık)	Aydın	Gülüt	(Selâhattin)	Tokad
Gedikoglu	(Abdullah)	Ankara	Gümüşel	(Yaşar)	Çoruh
Geveci	(Nail)	Aydın	Gümüşoglu	(Rami Oza)	Samsun
Giz	(Sadık)	İzmir	Gündeş	(Kâmil)	Kayseri
Goloğlu	(Mahmut)	Trabzon	Güneş	(Turan)	Kocaeli
Gögen	(Seyfi)	İstanbul	Güngören	(Arif)	İzmir
Gökçer	(Zafer)	Ankara	Gürel	(Enver)	Balıkesir
Göker	(Said)	Bingöl	Gürgen	(İbrahim)	İçel
Gökmenoglu	(Reyhan)	Konya	Güriş	(Ömer)	Samsun
Göknel	(Sefer)	Kocaeli	Gürkan	(Ahmet)	Tokad
Göktuğ	(Hüsni)	Elâzığ	Gürsel	(Yakup)	Çorum
Göktürk	(Hüseyin Avni)	Niğde	Gürses	(Şevki)	Çorum
Göle	(Turgut)	Kars	Gürsoy	(Ahmet İhsan)	Kütahya
Görentaş	(Muhlis)	Van	Güven	(Kemal)	Kars
Güleigül	(Mustafa)	Denizli	Güzellikine	(Muhittin)	Konya

H (11)

Hacıbaloğlu	(Osman)	Tokad	Hacı	(Ahmet)	Bolu
Hacıpaşaoğlu	(Servet)	Kayseri	Hacıboğlu	(Mehmet)	Urfa
Hacıpulos	(Aleksandros)	İstanbul	Hazer	(Mehmet)	Kars
Hacımboğlu	(İsmail)	Denizli	Hâşim	(Hakkı)	Zonguldak
Harunoğlu	(Muzaffer)	Trabzon	Hüsmaz	(Hâdi)	İstanbul
Hasırcı	(Şevki)	Bilecik			

I (1)

İştm	(Mücteba)	Balıkesir
------	-----------	-----------

İ (13)

İleri	(Tevfik)	Samsun	İnce	(Hâmid Şevket)	Erzurum
İmre	(Halil)	Balıkesir	İncekara	(Needet)	İzmir
İnal	(Samih)	Gaziantep	İnönü	(İsmet)	Malatya
İnal	(Şekip)	Hatay	İşbakan	(Sabrî)	Ordu
İnan	(Selâhattin)	Bitlis	İyriboz	(Nihat)	Aydın
İnanç	(Necmi)	Ankara	İzmen	(Abdullah)	Giresun
İnanç	(Tahsin)	Giresun			

K (63)

Kadioğlu	(Ahmet Nuri)	Niğde	Kırdar	(Lütfi)	İstanbul
Kadioğlu	(Ahmet)	Maraş	Kırıkoğlu	(Kâmil)	Malatya
Kalafat	(Emin)	Çanakkkale	Kirazoğlu	(İbrahim)	Kayseri
Kalav	(Abdülkadir)	Mardin	Kirişioğlu	(Nusret)	Zonkuldak
Kalaycıoğlu	(S. Fehmi)	Trabzon	Kocabıykoğlu	(Ahmet)	Balıkesir
Kalpsızozoğlu	(Arif)	Balıkesir	Koçer	(Melih)	Manisa
Kangal	(Hasan)	Tokad	Koldaş	(Baha)	Çorum
Kapanı	(Osman)	İzmir	Konok	(Attilâ)	Antalya
Karaca	(Ali Rıza)	Denizli	Koraltan	(Refik)	İçel
Karacabey	(Sadettin)	Bursa	Koraltan	(Sıtkı)	Afyon K.
Karagür	(Ahmet)	Balıkesir	Koray	(Hâmit)	Amasya
Karaküçük	(Mahmut)	Maraş	Koyuncu	(Ahmet)	Konya
Karan	(Enver)	Antalya	Kozbek	(Tarık)	Konya
Karanakçı	(Safaeddin)	Çanakkkale	Köksal	(Aziz)	İçel
Karaosmanoğlu	(Adnan)	Manisa	Köktürk	(Ziya)	İstanbul
Karaosmanoğlu	(Fevzi Lütfi)	Manisa	Köprülü	(Cemal)	Edirne
Karaosmanoğlu	(Ragıp)	Diyanbakır	Köprülü	(Fuad)	İstanbul
Karasan	(Mehmet)	Denizli	Körez	(Nafiz)	Manisa
Krasioğlu	(İhsan)	Çanakkkale	Koroğlu	(Abdullah)	Malatya
Krayavuz	(Selâhattin)	Trabzon	Köstekçi	(Oevat)	Çorum
Kartal	(Hamit)	Van	Köymen	(Doğan)	Giresun
Kartal	(Mehmet)	Malatya	Köymen	(Hüfisi)	Bursa
Kavrakoğlu	(Osman)	Rize	Kuranel	(Süleyman)	Gaziantep
Kavuncu	(Ahmet)	Kütahya	Kurban	(Numan)	Yozgad
Kavurmacıoğlu	(Cavit)	Niğde	Kurbanioğlu	(Mnzaffer)	Manisa
Kayaalp	(Behçet)	Burdur	Kurmeli	(Hakkı)	Kayseri
Keçeci	(Salih Fuad)	Eskişehir	Kurt	(Naci)	İstanbul
Keleşoğlu	(Abdullah)	Samsun	Kurtbek	(Seyfi)	Ankara
Keskin	(Mekki)	Konya	Kuseyrioğlu	(A. Mithat)	Hatay
Kılıçkale	(Ali Rıza)	Çorum	Kuşakçioğlu	(Muzaffer)	Kastamonu
Kınık	(Ahmet)	Seyhan	Küfrevi	(Kasım)	Ağrı
Kıpçak	(Cemal)	Zonguldak			

M (15)

Mahmudoğlu	(Mehmet)	Kırşehir	Meriç	(Kâzım)	Kocaeli
Mahramlı	(Fethi)	Tekirdağ	Mete	(Mehmet Fahri)	Rize
Maksudoğlu	(Hasan)	Edirne	Mehçioğlu	(Sudi)	Manisa
Mandalıncı	(Zeyyat)	Muğla	Morgül	(Ahmet)	Rize
Mart	(Ömer)	Kayseri	Mursaloğlu	(Şemsettin)	Hatay
Menderes	(Adnan)	İstanbul	Mutluğil (Ünal)	(Mehmet)	İçel
Menderes	(Etem)	Aydın	Müheto	(Muzaffer Âli)	Kastamonu
Mengü	(Şeref Kâmil)	Ankara			

N (6)

Nabel	(Nazîfî Şerif)	Kastamonu	Nasuhioğlu	(S. Süruri)	Kütahya
Nadi	(Nadir)	İstanbul	Numanoğlu	(Hasan)	Erzurum
Nasuhioğlu	(Rükneddin)	Edirne	Nutku	(Emrullah)	Trabzon

O (21)

Obuz	(Musammer)	Konya	Onursal	(Rauf)	İzmir
Ocak	(Ali)	Gaziantep	Oral	(Cavid)	Seyhan
Ocakcıoğlu	(Nuri)	Malatya	Oral	(Hasan)	Urfa
Ocaklı	(Ekrem)	Gümüşane	Oral	(Mehmet Fahri)	Malatya
Oğultürk	(Lütfi)	Bolu	Oran	(Talât)	Bilecik
Okaygün	(Bahri Turgut)	Tunceli	Oran	(Veysi)	Süird
Okur	(Asım)	Antalya	Orberk	(Sami)	Trabzon
Olgaç	(İsmet)	Amasya	Orhon	(Selâhattin)	Ordu
Onat	(Burhanettin)	Antalya	Ortakçıoğlu	(Hüseyin)	Çorum
Onat	(Ermin)	İstanbul	Oskay	(Kâzım)	Sivas
Ongan	(Osman)	Denizli			

Ö (28)

Öçten	(Rifat)	Sivas	Özbay	(Aziz)	Urfa
Ökdem	(A. Baki)	Aydın	Özbay	(Hilmi)	Malatya
Ökeren	(Halûk)	İzmir	Özbey	(Mehmet)	Burdur
Ökmen	(Nedim)	Maras	Özbilen	(Osman)	Kütahya
Öksüz	(Remzi)	Maras	Özçoban	(Kemal)	Afyon K.
Öktem	(İbrahim)	Bursa	Özel	(Ahmed)	Sivas
Ölçmen	(Himmet)	Konya	Özer	(Saip)	Afyon K.
Önal	(Muzaffer)	Çoruh	Özgen	(İhsan Şerif)	Kütahya
Öncel	(Celâl)	Urfa	Özkefeli	(Muhittin)	Samsun
Önder	(Cemil)	Erzurum	Özsan	(Nuri)	Muğla
Önhon	(Saim)	Urfa	Özsoy	(Mazhar)	Maras
Örnekol	(Bahattin)	Sivas	Öztürk	(Cevdet)	Mardin
Öz	(Tâlat Vasfi)	Ankara	Öztürk	(Halis)	Ağrı
Özal	(M. Rüştü)	Konya	Özyörük	(Halil)	Konya

P (8)

Parsoy	(Sabahattin)	Edirne	Pınar	(Nuriye)	İzmir
Pelvan	(Yahya)	Balıkesir	Polatkan	(Hasan)	Eskişehir
Pepeyi	(Nihat Haluk)	Kütahya	Potuoğlu	(Abidin)	Eskişehir
Perinçek	(Sadık)	Erzincan	Poyrazoğlu	(Nâtk)	Muğla

R (1)

Ramazanoğlu	(Celâl)	Hatay
-------------	---------	-------

S (29)

San	(Cevdet)	Gaziantep	Seven	(Übeydullah)	Hakkâri
San	(Sabri Özcan)	Gümüşane	Seyhun	(Fuad)	Ankara
Sanaç	(Ömer Faruk)	Elâzığ	Sezen	(Hicri)	Eskişehir
Sanaç	(Pertev)	Trabzon	Sezgin	(Lütfi)	Seyhan

Sanalan	(Mustafa Rahmi)	Erzincan
Sancar	(A. Hamdi)	Denizli
Sarıcalı	(Şevket)	Hatay
Sarıoğlu	(Akif)	Muğla
Sarol	(Mükerrem)	İstanbul
Sav	(Nizamettin Âli)	İstanbul
Sayar	(Edibe)	Zonguldak
Sayın	(İsmail)	Eskişehir
Sebük	(Mehmet Ali)	İzmir
Serçe	(Salim)	Seyhan
Sertoğlu	(Nuri)	Sinob

Sezgin	(Servet)	Çanakkale
Sinanoğlu	(Hisayet)	İçel
Sipahioğlu	(İlhan)	İzmir
Somuncuoğlu	(Server)	Sinob
Soriano	(Hanri)	İstanbul
Sönmez	(Sabahattin)	Konya
Sporel	(Zeki Rıza)	İstanbul
Sunar	(Ömer)	Tokad
Süalp	(Mehmet Daim)	Siird
Sümer	(Nimet)	Ağrı

Ş (7)

Şahin	(Eyüp)	Diyarbakır
Şahin	(Mehmet)	Tokad
Şaman	(Halûk)	Bursa
Şatana	(Halim)	Mardin

Şener	(İsmail)	Trabzon
Şener	(Mazhar)	Giresun
Şenocak	(Tevfik)	Erzincan

T (46)

Talu	(Osman)	Afyon K.
Tanöver	(Ali Muzaffer)	Kastamonu
Tanrıöver	(Hamdullah Suphi)	İstanbul
Tarakçıoğlu	(Mustafa Resit)	Trabzon
Tarhan	(Müntaz)	Ankara
Tarı	(Hasım)	Sinob
Tarver	(Zakar)	İstanbul
Taser	(Tahir)	Kırşehir
Tatlıoğlu	(Hasım)	Yozgad
Tavaslıoğlu	(Refet)	Denizli
Tiryakioğlu	(Hüseyin)	Afyon K.
Tişbar	(Nazlı)	İstanbul
Togay	(Nuri)	Çanakkale
Tekdemir	(Halis)	Gümüşhane
Teker	(Selâhattin)	Elâzığ
Tokuş	(Ahmet)	Antalya
Tola	(Tahsin)	İsparta
Tolon	(Nurullah İhsan)	Seyhan
Topaloğlu	(Ahmet)	Seyhan
Topçu	(Ahmet)	İstanbul
Topçuoğlu	(Rıza)	Erzurum
Tulunay	(Mehmet Zeki)	Malatya

Tekay	(Hamdi)	Samsun
Tekelioğlu	(Ahmet)	Antalya
Tekelioğlu	(Sinan)	Seyhan
Tekil	(Füruzan)	İstanbul
Tekön	(Abidin)	İzmir
Termen	(Ziya)	Kastamonu
Terzioğlu	(Kemâl)	Çorum
Tigrel	(İhsan Hamid)	Diyarbakır
Timur	(Muzafer)	Urfa
Timuroğlu	(Reşit Kemal)	Mardin
Timurtaş	(M. Halûk)	Balıkesir
Tuncel	(Esat)	Erzurum
Tunçay	(Muhtarrem)	Balıkesir
Turan	(Osman)	Trabzon
Turgay	(M. Nurettin)	Sivas
Turgut	(Halil)	Diyarbakır
Turhan	(Memduh)	Sivas
Tüfekçioğlu	(Adnan)	Giresun
Tümay	(Muhlis)	Manisa
Tümerkan	(Mühit)	Sinob
Türeğün	(Hâzım)	Ankara
Türkeldi	(Celâl)	İstanbul
Tüzel	(Ferid)	Samsun
Tüzün	(Cemal)	Kocaeli

U (11)

Ulaş	(Fahrettin)	İstanbul	Us	(İbrahim)	Kars
Uluçay	(Sükrü)	Samsun	Uslu	(İsmet)	Seyhan
Ulusoy	(Yusuf)	Tokad	Uygur	(Tahsin)	Çankırı
Unat	(Nüzhet)	Kocaeli	Uz	(Behçet)	İzmir
Ural	(Zihni)	Çoruh	Uzer	(Hadi)	Samsun
Uray	(Zühtü)	Aydın			

Ü (13)

Ügen	(Murad Âli)	Afyon K.	Üner	(Zihni)	Niğde
Ükü	(Cevat)	Aydın	Ünlü	(Salâhattin)	Gaziantep
Ükü	(Fethi)	Tunceli	Ünlüsoy	(Ali)	Yozgad
Ükü	(Hüseyin)	Niğde	Ünsalan	(Tevfik)	Malatya
Ükün	(Hasan Hayati)	Niğde	Üresin	(Yümnü)	Bilecik
Ünal	(M. Hüseyin)	Diyarbakır	Üstündağ	(Ekrem Hayri)	İzmir
Ünaldı	(Mehmet)	Seyhan			

V (3)

Varol	(Veysel)	Erzincan	Veral	(İsmail Hakkı)	Kütahya
Velibeğ	(Zühtü Hilmi)	İsparta			

Y (22)

Yalçın	(Rıza)	Kars	Yıldız	(Ekrem)	Bingöl
Yalım	(Sadettin)	Kocaeli	Yılmaz	(Hâcîm)	Uşak
Yaman	(Hüsni)	Kırklareli	Yılmaz	(Kenan)	Bursa
Yamut	(Nuri)	İstanbul	Yırcalı	(Suri)	Balıkesir
Yardımcı	(Celâl)	Âğrı	Yırcalı	(Sittü)	Balıkesir
Yaşınkılıç	(Kemal)	Edirne	Yiğitbaşı	(Gazi)	Afyon
Yazıcı	(Memiş)	Ordu	Yörükoğlu	(Kemal)	Van
Yazıcı	(Tahsin)	İstanbul	Yurdabayrak	(Avni)	Zonguldak
Yazman	(Mehmet Şevki)	Elâzığ	Yücedere	(Samim)	Tekirdağ
Yeniaras	(Ali)	Kars	Yücel	(Ali Ferruh)	Bursa
Yetkin	(Nüvit)	Malatya	Yüksel	(Hüseyin)	Sivas

Z (6)

Zağra	(Baha Cemal)	Bursa	Zeytinöğlu	(Kemal)	Eskişehir
Zarbut	(Halit)	Gümüşane	Zincirli	(Fuad)	Ankara
Zeren	(Mustafa)	Amasya	Zorlu	(Fatih Rüştü)	Çanakkale » ⁸⁶

Mebusların Doğum Tarihlerine Göre Tasnifi

«

1882 doğumlular (2)

Ali Fuad Cebesoy	İstanbul		Hanri Soriano	İstanbul
------------------	----------	--	---------------	----------

1883 doğumlular (1)

Abdullah Aytemiz	Maras
------------------	-------

1884 doğumlular (4)

Celâl Bayar	İstanbul		Halil Özyörük	Konya
Nâzım Bezmî	İstanbul		İsmet İnönü	Malatya

1885 doğumlular (1)

Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul
---------------------------	----------

1886 doğumlular (4)

Hüseyin Tiryaklıoğlu	Afyon K.		Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir
Muzaffer Ergüder	Ankara		Nuri Demirağ	Sivas

1887 doğumlular (3)

Selâhattin İnan	Bitlis		Şükrü Uluçay	Samsun
Âkif Sarıoğlu	Muğla			

1888 doğumlular (4)

Mithat Dayıoğlu	Bolu		Hüsnü Yaman	Kırklareli
İshak Avni Akdağ	Erzurum		İsmail Hakkı Veral	Kütahya

1889 doğumlular (5)

Saip Özer
Hâmid Şevket İnce
Refik Koraltan

Afyon K.
Erzurum
İçel

Lâtfi Kırdar
İsmail Benkok

İstanbul
Kayseri

1890 doğumlular (8)

İhsan Hâmid Tığrel
Abidin Potuoğlu
Zühtü Hilmi Velibey
Fuad Köprülü

Diyarbakır
Eskişehir
İsparta
İstanbul

Nuri Yaman
Hâlık Ökeren
Memiş Yazıcı
Salim Serçe

İstanbul
İzmir
Ordu
Seyhan

1891 doğumlular (9)

Ömer Bilen
Hulûsi Köymen
Baha Koldaş
Kemal Yaşınkılıç
Kemal Atay

Ankara
Bursa
Çorum
Edirne
İstanbul

Hikmet Bayur
Hâdi Uzer
M. Vehbi Dayıbaşı
Sâmi Orberk

Manisa
Samsun
Sinop
Trabzon

1892 doğumlular (8)

Fahri Belen
Tahsin Yazıcı
Nazifi Şerif Nabel

Bolu
İstanbul
Kastamonu

Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu
Mustafa Beşit Tarakçıoğlu
Saim Önho

Trabzon
Trabzon
Urfa

1893 doğumlular (8)

Nihat İyriboz
Zihni Ural
Cemal Köprülü
Salih Fuad Keçeci

Aydın
Çoruh
Edirne
Eskişehir

Ali Naci Duyduk
Behçet Uz
Sinan Tekelioğlu
İhsan Aktürel

Giresun
İzmir
Seyhan
Yozgad

1894 doğumlular (14)

Hâzım Türegün
Enver Karan
Burhanettin Onat
Vahid Asena
Muhlis Erdener
Baha Cemal Zağra
Rûkneddin Nasuhioğlu

Ankara
Antalya
Antalya
Balıkesir
Bursa
Bursa
Edirne

Abdülkadir Atik
Zakar Tarver
Arif Güngören
Reşit Kemal Timuroğlu
Hüseyin Ülkü
M. Nurettin Turgay
Hâşim Tatlıoğlu

Gaziantep
İstanbul
İzmir
Mardin
Niğde
Sivas
Yozgad

1895 doğumlular (7)

Mustafa Zeren	Amasya	A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
Ahmet Hatı	Bolu	Aziz Köksal	İçel
Eyüp Şahin	Diyarbakır	Refet Aksoy	Ordu
Hüsnü Göktuğ	Elâzığ		

1896 doğumlular (7)

Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	Pertev Savaş	Trabzon
Muhtar Bağkurt	Eskişehir	Hakkı Gedik	Uşak
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	Hakkı Hilâlet	Zonguldak
Nizamettin Ali Say	İstanbul		

1897 doğumlular (5)

Fuad Zincirkıran	Ankara	Esat Doğan	Malatya
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Hamza Osman Erkan	Kocaeli		

1898 doğumlular (7)

Murad Ali Ülgen	Afyon K.	Zeki Rıza Sporel	İstanbul
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Behzat Bilgin	İzmir
Yünnü Üresin	Bilecik	Nihat Halûk Pepeyi	Kütahya
Tevfik Şenocak	Erzincan		

1899 doğumlular (12)

Halis Öztürk	Ağrı	Adnan Menderes	İstanbul
Hâmit Koray	Amasya	Emîn Develioğlu	Kayseri
Osman Şevki Çiçekdağ	Ankara	Nuri Ocakeroğlu	Malatya
Etem Menderes	Aydın	Ahmet Kadoğlu	Maras
Selim Ragıp Emeç	Bursa	Mehmet Fahri Mete	Rize
Tahsin Uygur	Çankırı	Mehmet Hatiboğlu	Urfa

1900 doğumlular (11)

Nimet Sümer	Ağrı	Hidayet Aydiner	Konya
Kenan Yılmaz	Bursa	Fevzi Lâtîf Karaoşmanoğlu	Manisa
Rıza Topcuoğlu	Erzurum	Zihni Üner	Niğde
Mehmet Aldemir	İzmir	Kemal Balta	Rize
Şefik Balkay	Kırklareli	Hüseyin Balık	Zonguldak
Ahmet Bilgin	Kırşehir		

1901 doğumlular (7)

Zühtü Uray	Aydın	Nâzık Poyrazoğlu	Muğla
Âli Ferruh Yücel	Bursa	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Ekrem Cenani	Gaziantep	Danyal Akbel	Yozgad
Mahmut Erbil	Kırklareli		

1902 doğumlular (10)

Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Mustafa Rahmi Sanalan	Erzincan
Dağıstan Binerbay	Ankara	Abdi Çilingir	Konya
Talat Vasfi Öz	Ankara	Hayri Bülke	Manisa
Nusrettin Barut	Bitlis	Muhlis Tümay	Manisa
Emîn Kalafat	Çanakkale	Emrullah Nutku	Trabzon

1903 doğumlular (15)

Kenan Akmanlar	Antalya	Sudi Mihçioğlu	Manisa
Mekki Said Esen	Balıkesir	Gıyasettin Emre	Muş
Sadettin Karacabey	Bursa	Muhittin Özkefeli	Samsun
Şevki Gürses	Çorum	Nuri Sertoğlu	Sinob
Muammer Çavuşoğlu	İzmir	İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ
Nâzım Batur	Kastamonu	Ahmet Gürkan	Tokad
Salim Esen	Kastamonu	Halit Ağanoğlu	Trabzon
İhsan Şerif Özgen	Kütahya		

1904 doğumlular (18)

Faruk Çöl	Amasya	Doğan Köymen	Giresun
Muhlis Ete	Ankara	Hâdi Hüsmen	İstanbul
Mümtaz Faik Fenlik	Ankara	Celâl Türkgeldi	İstanbul
Ahmet Kocabıyıklıoğlu	Balıkesir	Mehmet Ali Sebük	İzmir
Lütfi Oğultürk	Bolu	Yunus Muammer Alekan	Manisa
İbrahim Ökten	Bursa	Halim Şatana	Mardin
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	Cavid Oral	Seyhan
Safaeddin Karanaskı	Çanakkale	Memduh Turhan	Sivas
Mustafa Elkinel	Diyarbakır	İhsan Bağ	Tokad
Suphi Ergene	Elâzığ		

1905 doğumlular (19)

Seyfi Kurtbek	Ankara	İsmail Sayın	Eskişehir
Hüseyin Çimen	Burdur	İsmail Hakkı Baykal	Gümüşhane
Yakup Gürsel	Çorum	Nezmi Ateş	İstanbul
Cevat Köstekçi	Çorum	Abdullah Aker	İzmir

Muzaffer Kuşakçioğlu
Fikri Apaydın
Fikret Filiz
Kâzım Meriç
Bahaettin Erdem
Nuri Özsan

Kastamonu
Kayseri
Kırklareli
Kocaeli
Mardin
Muğla

Ekrem Anıt
Ahmet Kınık
Nurullah İhsan Tolon
Hamit Kartal
Cemal Kıpçak

Samsun
Seyhan
Seyhan
Van
Zonguldak

1906 doğumlular (9)

Kenan Çıgman
İsmail Hadımlıoğlu
Abdullah Cilli
Ziya Köktürk
Rıza Yalçın

Çankırı
Denizli
Hatay
İstanbul
Kars

İzzet Akçal
Muhit Tümerkan
Hasan Oral
Kemal Yörüköğlu

Rize
Sinop
Urfa
Van

1907 doğumlular (12)

Ramiz Eren
Mümtaz Tarhan
Ahmet Tekelioğlu
Halil İmre
Mehmet Karasan
Cemil Önder

Ankara
Ankara
Antalya
Balıkesir
Denizli
Erzurum

Esat Tuncel
Abdürrahman Fahri Ağaoğlu
Sabahattin Sönmez
Abdullah Koroğlu
Sadettin Ertur
Ferid Alpiskender

Erzurum
Konya
Konya
Malatya
Niğde
Tekirdağ

1908 doğumlular (25)

Kemal Özçoban
Hamdi Bulurlu
Sıtkı Yırcalı
Müfit Erkuyumcu
Bedi Enüstün
İbrahim Aydın
Şevki Erker
Cevdet San
A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoğlu
Şekip İnal
Nadir Nadi
Emin Onat

Afyon K.
Ankara
Balıkesir
Bursa
Çanakkale
Çankırı
Erzurum
Gaziantep
Hatay
Hatay
Hatay
İstanbul
İstanbul

Süleyman Çağlar
Nüzhet Unat
Sadettin Yalın
Hamdi Ragıp Atademir
Remzi Birand
Nedim Ökmen
Cavit Kavurmacıoğlu
Fazıl Erim
Mustafa Akçalı
Lütfi Sezgin
Hüseyin Yüksel
Sebati Ataman

Kastamonu
Kocaeli
Kocaeli
Konya
Konya
Mareş
Niğde
Ordu
Seyhan
Seyhan
Sivas
Zonguldak

1909 doğumlular (23)

Arif Demirer
Sıtkı Koraltan
Fatin Dalaman
Necati Çelim

Afyon K.
Afyon K.
Antalya
Aydın

Necati Aras
Mehmet Özbey
Halil Turgut
Hüsnü Çanakçı

Bingöl
Burdur
Diyarbakır
Erzincan

Selâhattin Unlü
İbrahim Gürgen
Seyfi Gögen
Mükerrrem Sarol
Rauf Onursal
Tarık Kozbek
Samet Ağaoğlu
Nafiz Körez

Gaziantep
İçel
İstanbul
İstanbul
İzmir
Konya
Manisa
Manisa

Mahmut Karaküçük
Feyzi Boztepe
Ahmet Morgil
Ferid Tüzel
Yusuf Aysal
Suat Başol
Sabih Duralı

Maras
Ordu
Rize
Samsun
Uşak
Zonguldak
Zonguldak

1910 doğumlular (18)

Kemal Eren
Atıf Benderlioğlu
Yahya Pelvan
Ağah Erozan
Fatin Rüştü Zorlu
Ali Rıza Karaca
Refet Tavashioğlu
Sabri Özcan San
Ömer Mart

Amasya
Ankara
Balıkesir
Bursa
Çanakkale
Denizli
Denizli
Gümüşane
Kayseri

Reyhan Gökmenoğlu
Ahmet Kavuncu
Ali Ulvi Arıkan
Bekir Baykal
Rami Ozan Gümüşoğlu
Kâzım Oskay
Ahmed Özel
Selâhattin Gülüt
Talât Alpay

Konya
Kütahya
Niğde
Ordu
Giresun
Sivas
Sivas
Tokat
Yozgat

1911 doğumlular (40)

Celâl Yardımcı
Abdullah Gedikoğlu
Zafer Gökçer
Asım Okur
Nami Gedik
Nail Geveci
Esat Budakoğlu
Saad Göker
Ekrem Yıldız
Reşat Akşemsettinioğlu
Haluk Şaman
Celâl Boynuk
Kemâl Terzioğlu
Osman Ongan
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Kemal Zeytinioğlu
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Adnan Tüfekçioğlu

Ağrı
Ankara
Ankara
Antalya
Aydın
Aydın
Balıkesir
Bingöl
Bingöl
Bolu
Bursa
Çankırı
Çorum
Denizli
Erzurum
Erzurum
Eskişehir
Gaziantep
Gaziantep
Giresun

Tahsin Tola
Aleksandros Hacıopolos
Fahrettin Ulaş
Nebil Sadi Altuğ
Cihad Baban
Sadık Giz
Mustafa Bağrıaçık
Sıtkı Salim Burçak
Ziyad Ebüzziya
Mekki Keskin
Himmet Ölçmen
Mehmet Fahri Oral
Etem Aybar
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Fazlı Ertelkin
Suat Bedük
Nurettin Ertürk
Bahattin Örnekol
Mehmet Şahin

İsparta
İstanbul
İstanbul
İzmir
İzmir
İzmir
Konya
Konya
Konya
Konya
Konya
Malatya
Mardin
Mardin
Mardin
Ordu
Süred
Sivas
Sivas
Tokat

1912 doğumlular (22)

Fethi Çelikkaya
Mehmet Engünün

Burdur
Edirne

Tevfik Fikret Baran
Ahmet Bozdağ

Konya
Maras

Veysel Varol
Samih Inal
Halit ZARBUN
Ahmet Topçu
Necdet İncökara
Fevzi Aktaş
Kâmil Gündes
Sefer Göksel
Cemal Tüzün

Erzincan
Gaziantep
Gümüşgane
İstanbul
İzmir
Kars
Kayseri
Kocaeli
Kocaeli

Mazhar Özsoy
Tevfik İleri
Hamdi Tektay
Sedat Barı
Server Somuncuoğlu
Selâhattin Karayavuz
Arslan Bora
Aziz Özbay
Edibe Sayar

Maras
Samsun
Samsun
Seyhan
Sinob
Trabzon
Tunceli
Urfa
Zonguldak

1913 doğumular (33)

Şeref Kâmil Mengü
Cevat Ülkü
Muhammed Tunçay
Ali Rıza Kılıçkale
Ragıp Karaoğlu
Sabahattin Parsoy
Rifki Salim Burçak
Hasan Numanoğlu
Kemal Demiralay
Nazlı Tıbar
Pentev Arat
Abidin Tekon
Remzi Çakır
Tungut Göle
Ali Muzaffer Tanöver
Osman Bölükbaşı
Tahir Taşer

Ankara
Aydın
Balıkesir
Çorum
Diyarbakır
Edirne
Erzurum
Erzurum
İsparta
İstanbul
İzmir
İzmir
Kars
Kars
Kastamonu
Kırşehir
Kırşehir

Hamdi Başak
Ahmet İhsan Gürsoy
Süleyman Süruri Nasuhoğlu
Ahmet Fırat
Mehmet Kartal
Şemi Ergin
Melih Koçer
Muzaffer Kurbanoglu
Hüseyin Agun
Salim Çonoğlu
Veysi Oran
Haşim Tarı
Etem Erdoğmuş
Rifat Ökten
İsmail Şener
Mehmet Ataman

Kocaeli
Kütahya
Kütahya
Malatya
Malatya
Manisa
Manisa
Manisa
Rize
Samsun
Siirt
Sinob
Sivas
Sivas
Trabzon
Yozgad

1914 doğumular (33)

Osman Talu
İsmet Olgaç
Erver Gürelli
İhsan Karasioğlu
Yaşar Gümüşel
Baba Akşit
Hasan Maksudoğlu
Abdülkadir Eryurt
Tahsin İnanç
Ekrem Ocaklı
Şemseddin Mursaloğlu
Hüseyin Fırat
Ahmed Nuri Kadioğlu
Mehmet Cemil Bengü
Selâhattin Orhon
Ahmet Topaloğlu
Ercüment Damalı

Afyon K.
Amasya
Balıkesir
Çanakkale
Çoruh
Denizli
Edirne
Erzurum
Giresun
Gümüşgane
Hatay
İçel
Niğde
Ordu
Ordu
Seyhan
Sivas

Füruzan Tekel
Nuriye Pınar
Hilmi Dura
Muzaffer Ali Mühtö
Osman Nuri Deniz
Ziya Atıf
Muammer Obuz
Kâmil Kırkoğlu
Adnan Karaoğlu
Remzi Öksüz
Yavuz Başer
Şemsî Ağaoğlu
Şevki Ecevit
Osman Turan
Nusret Kırışcioğlu
Avni Yurdabayrak

İstanbul
İzmir
Kastamonu
Kastamonu
Kayseri
Kocaeli
Konya
Malatya
Manisa
Maras
Muğla
Muş
Sivas
Trabzon
Zonguldak
Zonguldak

1915 doğumlular (24)

Neemî İnanc	Ankara	Yakup Çukurova (Çukuroğlu)	İçel
A. Baki Ökdem	Aydın	Ösman Kapanı	İzmir
Raif Aybar	Bursa	Selâmi Dincer	Kocaeli
Nuri Togay	Çanakkale	M. Rüştü Özal	Konya
Asım Emrem	Çankırı	Zeyyat Mandalıncı	Muğla
Muzaffer Önal	Çoruh	Hasan Hayatî Ülkün	Niğde
Ali Çobanoğlu	Denizli	Osman Kavrakoglu	Rize
Sadık Perinçek	Erzincan	Abdullah Eker	Samsun
Hasan Polatkan	Eskişehir	Zeki Erataman	Tekirdağ
Hayrettin Erkmen	Giresun	Pethi Mehramlı	Tekirdağ
Abdullah İzmen	Giresun	Sumim Yücedere	Tekirdağ
Şevket Sarıncı	Hatay	Mahmut Goloğlu	Trabzon

1916 doğumlular (24)

Rıza Çerçel	Afyon K	Hidayet Sinanoğlu	İçel
Fuad Seyhan	Ankara	İrfan Aksu	İsparta
Âliye Coşkun (Temuçin)	Ankara	Ekrem Alican	Kocaeli
Talât Oran	Bilecik	Tevfik Ünsalan	Malatya
Selâhattin Baysal	Bolu	Nüvit Yetkin	Malatya
Tahir Akman	Çankırı	Abdürrahman Bayar	Mardin
Mecit Bumin	Çoruh	Sabri İşbakan	Ordu
Hüseyin Ortakçıoğlu	Çorum	Mehmet Daim Süalp	Siiird
A. Hamdi Sancar	Denizli	Osman Hacıbaloglu	Tokad
Mazhar Şener	Giresun	Hasan Kangal	Tokad
Zeki Başağa	Gümüşane	Peridun Ayalp	Urfa
Mehmet Muthuğil (Ünal)	İçel	Ali Ünüsöy	Yozgad

1917 doğumlular (14)

Mücteba İstın	Balıkesir	Osman Özbilen	Kütahya
Mustafa Güleüğü	Denizli	Zahit Akdağ	Seyhan
Yusuf Azizoglu	Diyarbakır	Enver Batumlu	Seyhan
Muzaffer Balaban	İzmir	Şerafettin Ayhan	Sinob
Mehmet Hazer	Kars	Peridun Ergin	Urfa
Ziya Termen	Kastamonu	Muzaffer Timur	Urfa
Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir	Hilmi Durmaz	Van

1918 doğumlular (15)

Arif Kılıbsızoglu	Balıkesir	Ömer Gürış	Samsun
Sabri Çonkar	Bolu	Baki Erden	Siiird
Sabahattin Çiracıoğlu	Bursa	Ömer Sunar	Tokad
Hamdi Bozbağ	Giresun	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Ali Yenlaras	Kars	Pethi Ülkü	Tunceli
Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri	Orhan Dengiz	Uşak
Nüzhet Akın	Kocaeli	Necati Diken	Zonguldak
Muhittin Güzelkılınç	Konya		

1919 doğumlular (17)

Ahmet Tokuş	Antalya	İbrahim Kirazoğlu	Kayseri
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Osman Alişiroğlu	Kırşehir
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	Ali Galip Bubik	Kütahya
Şevkî Hasırcı	Bilecik	Hilmi Özbay	Malatya
İhsan Gülez	Bolu	Mehmet Zekî Tulunay	Malatya
Servet Sezgin	Çanakkale	Mehmet Ünalı	Seyhan
Sedat Baran	Çorum	Nezmi Arman	Tekirdağ
Mehmed Hüsrev Ünal	Diyarbakır	Celâl Öncel	Urfa
Sırrı Atalay	Kars		

1920 doğumlular (12)

Kasım Küfrevi	Ağrı	Said Bilgiç	İsparta
Ahmet Karagür	Balıkesir	Naci Kurt	İstanbul
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	Hasan Erdoğan	Kars
Selâhattin Tokar	Elâzığ	Basri Aktaş	Kastamonu
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	Hüseyin Çitil	Sivas
Halıs Tokdemir	Gümüşane	Hâcım Yılmaz	Uşak

1921 doğumlular (11)

İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	Turan Güneş	Kocaeli
Behçet Kayaalp	Burdur	Şefik Çağlayan	Muş
Mustafa Kemal Biberoğlu	Çorum	Abdürrahman Doğruyol	Sivas
İhsan Dağ	Gaziantep	Yusuf Ulusoy	Tokad
Kemal Güven	Kars	Ömer Lütfi Erzurumluoğlu	Yozgad
İbrahim Us	Kars		

1922 doğumlular (8)

Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh	Turhan Akarca	Muş
Rüştü Çetin	İçel	Abdullah Keleşoğlu	Samsun
İlhan Sipahioğlu	İzmir	Sabri Dilek	Trabzon
Ahmet Koyuncu	Konya	Numan Kurban	Yozgad

1923 doğumlular (8)

Atilla Konuk	Antalya	Hakkı Karmel	Kayseri
Fikri Arıç	Diyarbakır	M. Ali Ceylân	Kırklareli
Hicri Sezen	Eskişehir	İsmet Uslu	Seyhan
Übeydullah Seven	Hakkâri	Muhlis Görentaş	Van

1924 doğumlular (1)

Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad
-------------------	-------

» 87

Mebusların Eğitim ve Öğretim Durumlarına Göre Tasnifi

«

Adliye Meslek Okulu (1)

İelâhattin Ünlü

Gaziantep

Deniz Harb Okulu (1)

Kâzım Meriç

Kocaeli

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi (3)

İbrahim Aydın
Nuri Sertoğlu

Çankırı
Sinob

Osman Turan

Trabzon

Dişçi Okulu (2)

Ali Rıza Kılıçkale

Görum

Hasan Oral

Urfa

Eczacı Okulu (9)

Nimet Sümer
Fuad Seyhun
İsmail Sayın
Necdet İncekara
Ahmet Bilgin

Ağrı
Ankara
Eskişehir
İzmir
Kırşehir

İhsan Şerif Özgen
Sudi Mihçioğlu
Cevdet Öztürk
Necmi Arman

Kütahya
Manisa
Mardin
Tekirdağ

Edebiyat Fakültesi (7)

Kasım Küfrevi
Mekki Said Esen
Yahya Pelvan
Cemal Köprülü

Ağrı
Balıkesir
Balıkesir
Edirne

Refet Aksoy
Aziz Özbay
Hâşim Tatlıoğlu

Ordu
Urfa
Yozgad

Gazi Terbiye Enstitüsü (8)

Mehmet Özbey
Nuri Togay
Halil Turgut
Sabri Özcan San

Burdur
Çanakkale
Diyarbakır
Gümüşane

Ziya Termen
Servet Hacıpaşaoğlu
Ahmet Morgil
Fethi Ülkü

Kastamonu
Kayseri
Rize
Tunceli

Harb Akademisi (15)

Muzaffer Ergüder	Ankara	Mustafa Rahmi Sanalan	Erzinean
Seyfi Kurtbek	Ankara	İshak Avni Akdağ	Erzurum
Yümnü Üresin	Bilecik	Ali Fuad Cebesoy	İstanbul
Fahri Belen	Bolu	Nuri Yamut	İstanbul
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	İsmail Berkok	Kayseri
Kemal Yaşinkılıç	Edirne	İsmet İnönü	Malatya
Hüsnü Göktuğ	Elâzığ	M. Nurettin Turgay	Sivas
(ve Hukuk S. : 4)		Saim Önhon	Urfa

Harb Okulu (10)

Muhlis Erdener	Bursa	Zihni Üner	Niğde
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	Kemal Balta	Rize
(ve Y. Mühendis)		Sinan Tekelioğlu	Seyhan
Doğan Köymen	Giresun	(ve Hukuk)	
Tahsin Yazıcı	İstanbul	Sami Orberk	Trabzon
Nâtik Poyrazoğlu	Muğla	Arslan Bora	Tunceli

Hukuk (169)

Rıza Çerçel	Afyon K.	Sıtkı Yireali	Balıkesir
Arif Demirer	Afyon K.	Necati Aras	Bingöl
(ve İktisat)		Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu
Sıtkı Koraltan	Afyon K.	Ihsan Gülez	Bolu
Kemal Özçoban	Afyon K.	Fethi Çelikbaş	Burdur
Osman Talu	Afyon K.	(ve İktisat)	
Celâl Yardımcı	Ağrı	Behçet Kayaalp	Burdur
İsmet Olgaç	Amasya	Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa
Mustafa Zeren	Amasya	Selim Ragıp Emeç	Bursa
Âtîf Benderlioğlu	Ankara	Müfit Erkuyumcu	Bursa
Osman Şevki Çiçekdağ	Ankara	Agâh Erozan	Bursa
Ramiz Eren	Ankara	Hulûsi Köymen	Bursa
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Kenan Yılmaz	Bursa
(ve İktisat)		Safasaddin Karanakçı	Çanakkale
Zafer Gökçer	Ankara	Servet Sezgin	Çanakkale
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale
Mümtaz Tarhan	Ankara	(ve Paris Siyasi İlimler)	
Hâzım Türegün	Ankara	Celâl Boynuk	Çankırı
Nail Geveci	Aydın	Yaşar Gümüşel	Çoruh
Etem Menderes	Aydın	Muzaffer Önal	Çoruh
Zühtü Uray	Aydın	Mustafa Kemal Biberoğlu	Çoruh
Cevat Ülkü	Aydın	Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum
Vacîd Asena	Balıkesir	Ali Çobanoğlu	Denizli
Esat Budakoğlu	Balıkesir	İsmail Hadımlıoğlu	Denizli
Müçteba İştin	Balıkesir	A. Hamdi Sancar	Denizli
Şırrı Yırçalı	Balıkesir	Refet Tavashoğlu	Denizli

Mehmed Hüsrev Unal	Diyarbakır	Hakkı Kurmel	Kayseri
Mehmet Enginün	Edirne	Osman Alişiroğlu	Kırşehir
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
Selâhattin Tokar	Elâzığ	Tahir Taşer	Kırşehir
Sadık Perinçek	Erzincan	Nüzhet Akın	Kocaeli
Tevfik Şenocak	Erzincan	Selâmi Dinçer	Kocaeli
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	Turan Güneş	Kocaeli
Bahadır Dülger	Erzurum	Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya
Abdülkadir Eryurt	Erzurum	Hidayet Aydın	Konya
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	Tevfik Fikret Baran	Konya
Hicri Sezen	Eskişehir	Ziyad Ebüzziya	Konya
Ekrem Cenani	Gaziantep	Reyhan Gökmenoğlu	Konya
(ve İktisat)		Mekki Keskin	Konya
Abdullah İzmen	Giresun	Tarık Kozbek	Konya
Mazhar Şener	Giresun	Muammer Obuz	Konya
Halis Tokdemir	Gümüşane	Halil Özyörük	Konya
Halit Zarbun	Gümüşane	Sabahattin Sönmez	Konya
Übeydullah Seven	Hakkâri	Süleyman Sürrü Nasuhoğlu	Kütahya
A. Feyzi Atahan	Hatay	Mehmet Kartal	Malatya
Şekip İnal	Hatay	Nuri Ocakcıoğlu	Malatya
Rüştü Çetin	İçel	Mehmet Zeki Tulunay	Malatya
Yakup Çukurova (Çukuroğlu)	İçel	Nüvit Yetkin	Malatya
Hüseyin Fırat	İçel	Samet Ağaoğlu	Manisa
Refik Koraltan	İçel	Yunus Muammer Alakant	Manisa
Said Bilgiç	İsparta	Şemi Ergin	Manisa
Zühtü Hilmi Velibese	İsparta	Muzaffer Kurbanoğlu	Manisa
Fuad Köprülü	İstanbul	Muhlis Tümay	Manisa
Adnan Menderes	İstanbul	Abdullah Aytemiz	Maraş
Celâl Türkgeldi	İstanbul	Mazhar Özsoy	Maraş
Nebil Sadi Altuğ	İzmir	Abdürrahman Bayar	Mardin
Pertev Arat	İzmir	Yavuz Başer	Muğla
Cihad Baban	İzmir	Nuri Özsan	Muğla
Arif Güngören	İzmir	Sadettin Ertur	Niğde
Osman Kapani	İzmir	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Rauf Onursal	İzmir	Hasan Hayati Ülkün	Niğde
Halûk Ökeren	İzmir	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
Mehmet Ali Sebük	İzmir	Fazlı Ertekin	Ordu
İlhan Sipahioğlu	İzmir	Memiş Yazıcı	Ordu
Sırrı Atalay	Kars	İzzet Akçal	Rize
Kemal Güven	Kars	Osman Kavrakoğlu	Rize
Mehmet Hazer	Kars	Ekrem Anıt	Samsun
İbrahim Us	Kars	Ramî Ozan Gümüşoğlu	Samsun
Ali Yeniaras	Kars	Abdullah Keleşoğlu	Samsun
Hilmi Dura	Kastamonu	Perid Tüzel	Samsun
Muzaffer Kuşakçıoğlu	Kastamonu	Enver Batumlu	Samsun
Muzaffer Âli Mühtö	Kastamonu	(ve İktisat)	
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	Suat Bedük	Siirt
Fikri Apaydın	Kayseri	Mehmet Daim Süalp	Siirt
Osman Nuri Deniz	Kayseri	Server Somuncuoğlu	Sinob
Kâmil Gündes	Kayseri	Hüseyin Çiçi	Siirt

Ercüment Damalı	Sivas	Emrullah Nutku	Trabzon
Şevki Ecevit	Sivas	Pertev Sanaç	Trabzon
Nurettin Ertürk	Sivas	Celâl Öncel	Urfa
Rifat Ökten	Sivas	Kemal Yörükoğlu	Van
Ferid Alpiskender	Tekirdağ	İhsan Aktürel	Yozgad
İhsan Bağ	Tokad	Talât Alpay	Yozgad
Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad	Mahmut Ataman	Yozgad
Selâhattin Gülüt	Tokad	Sebati Ataman	Zonguldak
Osman Hacıbaloglu	Tokad	Nusret Kiriscioglu	Zonguldak
Hasan Kangal	Tokad	Edibe Sayar	Zonguldak
Sabri Dilek	Trabzon	Avni Yurdabayrak	Zonguldak
Mahmut Gologlu	Trabzon		

Hususi (7)

Murad Âli Ülgen	Afyon K.	Şemsettin Mursaloğlu	Hatay
Selâhattin İnan	Bitlis	Celâl Bayar	İstanbul
Hüsni Çanakçı	Erzincan	Gıyasettin Emre	Muş
Cemil Önder	Erzurum		

İktisat Fakültesi (2)

İhsan Dai	Gaziantep	İbrahim Kirazoğlu	Kayseri
-----------	-----------	-------------------	---------

İktisat ve Ticaret Okulu (Yüksek) (20)

Hâmit Koray	Amasya	M. Ali Ceylân	Kırklareli
Muhlis Ete	Ankara	Hamdi Başak	Kocaeli
Abdullah Gedikoğlu	Ankara	Hamza Osman Erkan	Kocaeli
Kenan Akmanlar	Antalya	(Paris'te)	
Tahsin İnanç	Giresun	İsmail Hakkı Veral	Kütahya
Nazim Bezmen	İstanbul	(ve Bankacılık)	
Aleksandros Hacıpulos	İstanbul	Ömer Güriş	Samsun
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	Mehmet Ünalı	Seyhan
(Berlin ve Haydelberg)		Ömer Sunar	Tokad
Fahrettin Ulaş	İstanbul	Hakkı Gedik	Uşak
Abdullah Aker	İzmir	Numan Kurhan	Yozgad
Basri Aktaş	Kastamonu		

İlahiyat Fakültesi (1)

Ahmet Gürkan	Tokad
--------------	-------

(İlk) (13)

Halis Öztürk	Ağrı	Muhittin Güzelkılıç	Konya
Sait Göker	Bingöl	Ahmet Bozdağ	Maraş
Mithat Dayıoğlu	Bolu	Abdullah Eker	Samsun
Hüseyin Çimen	Burdur	Hamdi Tekay	Samsun
Abdullah Cilli	Hatay	Mehmet Şahin	Tokad
Ahmet Topçu	İstanbul	Yusuf Ulusoy	Tokad
Fevzi Aktaş	Kars		

Lise (53)

Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	Nazlı Tıbar	İstanbul
Faruk Çöl	Amasya	(Amerikan Kız Koleji ve Al-	
Dağistan Binerbay	Ankara	manya'da Felsefe)	
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Muzaffer Balaban	İzmir
Arif Kalpsızioğlu	Balıkesir	Behzat Bilgin	İzmir
Şevki Hasırcı	Bilecik	Emin Develioğlu	Kayseri
Ekrem Yıldız	Bingöl	Fikret Filiz	Kırklareli
(Veteriner Fa. S. : 2)		Ahmet Fırat	Malatya
Nusrettin Barut	Bitlis	Hilmi Özbay	Malatya
Baha Cemal Zağra	Bursa	Ahmet Kadoğlu	Maraş
İhsan Karesioğlu	Çanakkale	Remzi Öksüz	Maraş
Hilmi Çeltikcioğlu	Çoruh	Etem Aybar	Mardin
Zihni Ural	Çoruh	Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin
Yakup Gürsel	Çorum	Şemsi Ağaoğlu	Muş
Baha Koldaş	Çorum	Ali Ulvi Arıkan	Niğde
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Mehmet Fahri Mete	Rize
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	Muhittin Özkefeli	Samsun
Eyüp Şahin	Diyarbakır	Zahit Akdağ	Seyhan
Hasan Maksudoğlu	Edirne	Lütfi Sezgin	Seyhan
Muhtar Başkurt	Eskişehir	İsmet Uslu	Seyhan
Ali Ocak	Gaziantep	Fethi Mahramlı	Tekirdağ
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	Samim Yücedere	Tekirdağ
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay	Selâhattin Karayavuz	Trabzon
Kemal Demiralay	İsparta	(Ed. Fak. Son sınıf)	
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Ziya Köktürk	İstanbul	(Hukuk S. : 2)	
Hanri Soriano	İstanbul	Mehmet Hatiboğlu	Urfa
(ve Medrese)		Muzaffer Timur	Urfa
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	Hilmi Durmaz	Van
Fürüzan Tekil	İstanbul		

Kimyager (Yüksek) (1)

Baki Erden

Siird

Maliye Meslek Okulu (3)

Selâhattin Baysal
Şevki Gürses

Bolu
Çorum

Nuri Demirağ

Sivas

Medrese (3)

Ömer Bilen

Ankara

Rıza Topcuoğlu

Erzurum

Mimar (Yüksek) (3)

Süleyman Kuranel
Necmi Ateş

Gaziantep
İstanbul

Emin Onat

İstanbul

Mühendis (Yüksek) (22)

Necmi İnanc
Fuad Zineirli
Attilâ Konuk
Ahmet Tokuş
Bedi Enüstün
Osman Ongan
Şevki Erker
Esat Tuncel
Kemal Zeytinoglu
Cevdet San
Hamdi Bozbağ
Muammer Çavuşoğlu

Ankara
Ankara
Antalya
Antalya
Çanakkale
Denizli
Erzurum
Erzurum
Eskişehir
Gaziantep
Giresun
İzmir

Remzi Birand
Himmat Ölçmen
M. Rüstü Özal
Melik Koçer
Tevfik İleri
Etem Erding
Ahmed Özel
Muzafer Harunoğlu
(Amerika'da)
Sabih Duralı
Cemal Kıpçak

Konya
Konya
Konya
Manisa
Samsun
Sivas
Sivas
Trabzon
Zonguldak
Zonguldak

Orman (Yüksek) (8)

İsmail Selçuk Çakıroğlu
(ve Hukuk)
İbrahim Gürgen
Seyfi Gögen
Nâzım Batur

Bilecik
İçel
İstanbul
Kastamonu

Şefik Çağlayan
Bekir Baykal
Hüseyin Agun
Ali Ünlüsoy

Muş
Ordu
Rize
Yozgad

Orman Okulu (1)

Cemal Tüzün

Kocaeli

Orta (38)

Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Ali Galip Bubik	Kütahya
Hamdi Bulgurlu	Ankara	Ahmet Kavuncu	Kütahya
Ahmet Kocabıyıkoglu	Balıkesir	Esat Doğan	Malatya
Cevat Köstekçi	Çorum	Abdullah Köroğlu	Malatya
Mustafa Ekinci	Diyarbakır	Mehmet Fahri Oral	Malatya
(ve Hususi)		Hayri Büke	Manisa
Veysel Varol	Erzinean	Mahmut Karaküçük	Maras
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	Bahattin Erdem	Mardin
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	Abdülkadir Kalav	Mardin
Şevket Sarıcalı	Hatay	Feyzi Boztepe	Ordu
Mehmet Aldemir	İzmir	Şükrü Uluçay	Samsun
Abidin Tekön	İzmir	M. Vehbi Dayıbaş	Sinob
Rıza Yalçın	Kars	Haşim Tarı	Sinob
Süleyman Çağlar	Kastamonu	Abdürrahman Doğruyol	Sivas
Salim Esen	Kastamonu	Memduh Turhan	Sivas
Mahmut Erbil	Kırklareli	Hüseyin Yüksel	Sivas
Sefer Göksel	Kocaeli	Yusuf Aysal	Uşak
(ve Lise 10)		Muhlis Görentaş	Van
Sadettin Yalım	Kocaeli	Hâmit Kartal	Van
Abdi Çilingir	Konya	Hakkı Hilâle	Zonguldak

Öğretmen Okulu (Yüksek) (4)

Âliye Coşkun (Temuçin)	Ankara	Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon
Bahattin Örnekol	Sivas	Orhan Dengiz	Uşak

Öğretmen Okulu (8)

Ali Ferruh Yücel	Bursa	Halim Şatana	Mardin
Suphi Ergene	Elâzığ	Halit Ağanoğlu	Trabzon
Sabri Erduman	Erzurum	Danyal Akbel	Yozgad
Remzi Çakır	Kars	Suat Başol	Zonguldak

Riyaziye (Yüksek) (3)

Osman Bölükbaşı	Kırşehir	Şerafettin Ayhan	Sinob
Hâdi Uzer	Samsun		

Sanat Okulu (3)

Ahmet Hatı	Bolu	Necati Diken	Zonguldak
Naci Kurt	İstanbul		

Siyasal Bilgiler (Mülkiye) (31)

Kemal Eren	Amasya	Hâdi Hüsman	İstanbul
Enver Güreli	Balıkesir	Turgut Göle	Kars
Halil İmre	Balıkesir	(ve Hukuk)	
(ve İktisat)		Hüsni Yaman	Kırklareli
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Ekrem Alican	Kocaeli
Raif Aybar	Bursa	Mustafa Bağrıaçık	Konya
(ve Hukuk)		Nihat Halûk Pepeyi	Konya
Halûk Şaman	Bursa	Nedim Ökmen	Maraş
Emin Kalafat	Çanakkale	Zeyyat Mandalınci	Muğla
Tahir Akman	Çankırı	(Paris'te)	
Asum Emrem	Çankırı	Ahmet Nuri Kadioğlu	Niğde
(ve Hukuk)		Sabri İşbakan	Ordu
İhsan Hâmid Tığrel	Diyarbakır	Ahmet Kınık	Seyhan
Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	Kâzım Oskay	Sivas
Salih Fuad Keçeci	Eskişehir	Feridun Ergin	Urfa
Hasan Polatkan	Eskişehir	(ve Hukuk, İktisat Fakültesi)	
Hayrettin Erkmen	Giresun	Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu	Yozgad
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	(ve Hukuk)	

Ticaret Lisesi (2)

Sabahattin Parsöy	Edirne	Hüseyin Balık	Zonguldak
-------------------	--------	---------------	-----------

Tıp (60)

Saip Özer	Afyon K.	Ali Rıza Karaca	Denizli
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Fikri Arıç	Diyarbakır
Talât Vasfi Öz	Ankara	Yusuf Azizoglu	Diyarbakır
Fatin Dalaman	Antalya	Hasan Numanoglu	Erzurum
Enver Karan	Antalya	Abdülkadir Atik	Gaziantep
Asum Okur	Antalya	Samih İnal	Gaziantep
Burhanettin Onat	Antalya	Ali Naci Dnyduk	Giresun
Necati Çelim	Aydin	Zeki Başağa	Gümüşane
Namık Gedik	Aydin	A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
A. Baki Ökdem	Aydin	Celâl Ramazanoğlu	Hatay
Ahmet Karagür	Balıkesir	Aziz Köksal	İçel
Muharrem Tunçay	Balıkesir	Mehmet Mntlugil (Ünal)	İçel
Talât Oran	Bilecik	İrfan Aksu	İsparta
Lûtfi Oğultürk	Bolu	Tahsin Tola	İsparta
İbrahim Öktem	Bursa	Kemal Atay	İstanbul
Kenan Çiğman	Çankırı	Lûtfi Kırdar	İstanbul
Mecit Bumin	Çorum	Mükerrem Sarol	İstanbul
Sedat Baran	Çorum	Zakar Tarver	İstanbul
Baha Akşit	Denizli	Behçet Uz	İzmir
Mustafa Güleügil	Denizli	Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir

Hasan Erdoğan	Kars	Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	Hüseyin Ülkü	Niğde
Ziya Atıf	Kocaeli	Fazıl Erim	Ordu
Sıtkı Salim Burçak	Konya	Salâhattin Orhon	Ordu
Ahmet Koyuncu	Konya	Sedat Barı	Seyhan
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	Salim Serçe	Seyhan
Osman Özbilen	Kütahya	Veysi Oran	Süird
Kâmil Kırıkoğlu	Malatya	Muhit Tümerkan	Sinob
Tevfik Ünsalan	Malatya	Zeki Erataman	Tekirdağ
Nafiz Körez	Manisa	Faridun Ayalp	Urfa

Üniversite (7)

Mehmet Karasan (Fransa'da, Felsefe ve Sosyoloji)	Denizli	Hamdi Ragıp Atademir (Fransa'da, Felsefe ve Mantık)	Konya
Nadir Nadi (Lozan'da Sosyal Bilim)	İstanbul	Hikmet Bayur (Sorbone)	Manisa
Nuriye Pınar (Fransa'da, Tabii İlimler)	İzmir	Adnan Karaosmanoğlu (Lozan'da, Siyasi İlimler)	Manisa
Ömer Mart (Amerika'da, Psikoloji)	Kayseri		

Veteriner Fakültesi (3)

Tahsin Uygur	Çankırı	İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ
Zeki Rıza Sporel	İstanbul		

Yüksek Ziraat (14)

Nihat İyriboz	Aydın	Salim Çonoğlu	Samsun
Sabri Çonkar	Bolu	Cavid Oral	Seyhan
Hidayet Sinanoğlu	İçel	(ve Siyasal Bilgiler)	
Sadık Giz	İzmir	Nurullah İhsan Tolon	Seyhan
Şefik Bakay	Kırklareli	Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu	Manisa	İsmail Şener	Trabzon
Turhan Akarea	Muğla	(ve İktisat)	
Akif Sarıoğlu	Muğla	Hâcım Yılmaz	Uşak

Ziraat Okulu (Orta) (3)

Sadettin Karacabey	Bursa	Mustafa Akçalı	Seyhan
Nüzhet Unat	Kocaeli		

Mebusların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Tasnifi

«

Almanca (85)

Saip Özer	Afyon K.	Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Muhlis Bayramoğlu	Afyon K.	Nazlı Tıbar	İstanbul
Muzaffer Ergüder	Ankara	Abdullah Aker	İzmir
Muhlis Ete	Ankara	Cihad Baban	İzmir
Zafer Gökçer (Az)	Ankara	Muzaffer Balaban	İzmir
Neemi İnanc	Ankara	Muammer Çavuşoğlu	İzmir
Seyfi Kurtbek	Ankara	Osman Kapani	İzmir
Talât Vazfi Öz	Ankara	Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir
Fuad Seyhun	Ankara	İbrahim Us (Az)	Kars
Fuad Zincirkıran	Ankara	Basri Aktaş	Kastamonu
Attilâ Konuk	Antalya	Salim Esen (Az)	Kastamonu
Necati Çelim	Aydın	Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu
Nihat İyriboz	Aydın	Şefik Bakay	Kırklareli
Ahmet Karagür	Balıkesir	Kâzım Meriç	Kocaeli
Yümnü Üresin	Bilecik	Cemal Tüzün (Az)	Kocaeli
İhsan Gülez	Bolu	Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Ahmet Hatı	Bolu	Ziyad Ebüzziya	Konya
Lütfi Oğultürk	Bolu	Himmet Ölçmen (Az)	Konya
Mehmet Özbey	Burdur	M. Rüştü Özal (Az)	Konya
Muhlis Erdener	Bursa	İsmail Hakkı Veral	Kütahya
Kenan Yılmaz	Bursa	İsmet İnönü	Malatya
Nüreddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	Melih Koçer	Manisa
Nuri Togay	Çanakkale	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Tahsin Uygur	Çankırı	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
Mehmet Karasan	Denizli	Salim Çonoğlu	Samsun
Cemal Köprülü	Edirne	Enver Batumlu	Seyhan
Hüsnü Göktuğ	Elâzığ	Cavid Oral	Seyhan
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	Nurullah İhsan Tolon	Seyhan
İshak Avni Akdağ (Az)	Erzurum	Mehmet Ünalı	Seyhan
Hicri Sezen	Eskişehir	Baki Erden	Siirt
Kemal Zeytinioğlu	Eskişehir	Nuri Sertoğlu	Sinob
Ekrem Cenani	Gaziantep	Hüseyin Çitil	Şivas
Halis Tokdemir	Gümüşane	Bahattin Örnekol (Az)	Şivas
İbrahim Gürgen	İçel	M. Nurettin Turgay	Şivas
Refik Koraltan (Az)	İçel	Neemi Arman	Tekirdağ
Hidayet Sinanoğlu (Az)	İçel	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Kemal Atay	İstanbul	Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	Emrullah Nutku	Trabzon
Lütfi Kırdar	İstanbul	Feridun Ayalp	Urfa
Nadir Nadi	İstanbul	Sebati Ataman	Zonguldak
Emin Onat	İstanbul	Hüseyin Balık	Zonguldak
Mükerrem Sarol	İstanbul	Sabih Dıralı	Zonguldak

Arapça (24)

Kasım Küfrevi	Ağrı	Abdullah Aytemiz	Maras
Ömer Bilen	Ankara	Abdürrahman Bayar	Mardin
Eyüp Şahin	Diyarbakır	Abdülkadir Kalav	Mardin
Abdülkadir Atık	Gaziantep	Nâtik Poyrazoğlu	Muğla
Übeydullah Seven	Hakkâri	Gıyasettin Emre	Muş
Abdullah Cilli	Hatay	Salim Serçe	Seyhan
Şevket Sarıcalı (Az)	Hatay	Suad Bedük	Siirt
Fuad Köprülü	İstanbul	Ahmet Gürkan	Tokad
Ahmet Bilgin	Kırşehir	Pertev Sanaç	Trabzon
İsmail Berkok	Kayseri	Osman Turan	Trabzon
Sefer Güksel	Kocaeli	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
A. Fahri Ağaoğlu (Az)	Konya	Mehmet Hatipoğlu	Urfa

Bulgarca (1)

Ali Ferruh Yücel (Az)	Bursa
-----------------------	-------

Farsça (9)

Kasım Küfrevi	Ağrı	Fuad Köprülü	İstanbul
Ömer Bilen	Ankara	Gıyasettin Emre	Muş
Übeydullah Seven	Hakkâri	Osman Turan	Trabzon
İsmail Berkok	Kayseri	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Hikmet Bayur (Az)	Manisa		

Fransızca (273)

Arif Demirel	Afyon K.	Fuad Seyhun	Ankara
Sıtkı Koraltan (Az)	Afyon K.	Mümtaz Tarhan	Ankara
Saip Özer	Afyon K.	Hâzım Türegün	Ankara
Osman Talu (Az)	Afyon K.	Fuad Zincirkıran	Ankara
Nimet Sümer	Ağrı	Kenan Akmanlar	Antalya
Celâl Yardımcı	Ağrı	Fatin Dalaman	Antalya
Faruk Çöl	Amasya	Enver Karan	Antalya
Kemal Eren	Amasya	Asım Okur	Antalya
Hâmit Koray	Amasya	Ahmet Tokuş	Antalya
Mustafa Zeren	Amasya	Necati Çelîm	Aydın
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Namık Gedik	Aydın
Muzaffer Ergüder	Ankara	A. Baki Ökdem	Aydın
Muhlis Ete	Ankara	Zühtü Uray	Aydın
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Vacîd Asena	Bahkesir
Abdullah Gedikoğlu	Ankara	Mekki Said Esen	Bahkesir
Nezmi İnanc	Ankara	Enver Güreli	Bahkesir
Seyfi Kurtbek	Ankara	Halil İmre	Bahkesir
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	Ahmet Karagür	Bahkesir

Yahya Pelvan	Bahkesir	Hüsni Göktaş	Elâzığ
M. Halûk Timurtaş	Bahkesir	Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ
Muharrem Tunçay	Bahkesir	Sadık Perinçek	Erzincan
Sırrı Yırcalı	Bahkesir	Mustafa Rahmi Sanalan (Orta)	Erzincan
Sitki Yırcalı	Bahkesir	Veysel Varol (Az)	Erzincan
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	İshak Avni Akdağ (Az)	Erzurum
Şevki Hasırcı	Bilecik	Rıfki Salim Burçak	Erzurum
Talât Oran	Bilecik	Bahadır Dülger	Erzurum
Yünnü Üresin	Bilecik	Sabri Erduman	Erzurum
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	Şevki Erker	Erzurum
Fahri Belen	Bolu	Hasan Numanoğlu	Erzurum
Ahmet Hatı	Bolu	Muhtar Başkurt	Eskişehir
Lütfi Oğultürk	Bolu	Salih Fuad Keçeci	Eskişehir
Fethi Gelikbaş	Burdur	Hasan Polatkan	Eskişehir
Behçet Kayaalp (Az)	Burdur	Kemal Zeytinioğlu	Eskişehir
Mehmet Özbey (Az)	Burdur	Abdülkadir Atık (Az)	Gaziantep
Raif Aybar (Az)	Bursa	Ekrem Cenani	Gaziantep
Selimi Ragıp Emeç	Bursa	Samih İnal	Gaziantep
Muhlis Erdener	Bursa	Ali Ocak	Gaziantep
Agâh Erozan	Bursa	Cevdet San	Gaziantep
Hulusi Köymen	Bursa	Hamdi Bozbağ	Giresun
İbrahim Öktem	Bursa	Hayrettin Erkmav	Giresun
Halûk Şaman	Bursa	Tahsin İnanc	Giresun
Kenan Yılmaz	Bursa	Mazhar Şener	Giresun
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	Adnan Tüfekçioğlu	Giresun
Bedi Enüstün	Çanakkale	Zeki Başağa	Gümüşane
Emin Kalafat	Çanakkale	İsmail Hakkı Baykal (Orta)	Gümüşane
Safaeddin Karanakeç	Çanakkale	Übeydullah Şeven (Az)	Hakkâri
İhsan Karasioglu	Çanakkale	A. Feyzi Atahan	Hatay
Servet Sezgin	Çanakkale	Ali Muhsin Bereketioğlu	Hatay
Nuri Togay	Çanakkale	A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale	Şemsettin Mursaloğlu	Hatay
İbrahim Aydın	Çankırı	Şevket Sarıcalı (Az)	Hatay
Kenan Çıgman	Çankırı	Rüştü Çetin	İçel
Asun Emrem	Çankırı	Yakup Çukurova (Çukuroğlu)	İçel
Tahsin Uygur	Çankırı	(Az)	İçel
Mecit Bumin	Çoruh	Refik Koraltan	İçel
Yaşar Gümüzel (Az)	Çoruh	Aziz Köksal	İçel
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Mehmet Mutlugil (Ünal)	İçel
Baha Akşit	Denizli	İrfan Aksu	İsparta
Ali Çobanoğlu	Denizli	Zihtü Hilmi Velibese	İsparta
Mehmet Karsan	Denizli	Kemal Atay	İstanbul
Refet Tavaslioğlu (Az)	Denizli	Neemi Ateş	İstanbul
Fikri Arıç	Dişarbakır	Celâl Bayar	İstanbul
Yusuf Azizoglu	Dişarbakır	Nazım Beşmen	İstanbul
Ragıp Karaosmanoğlu	Dişarbakır	Ali Fuad Cebesoy	İstanbul
İhsan Hâmid Tigril	Dişarbakır	Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul
Mehmet Hüsrev Ünal	Dişarbakır	Aleksandros Hacıopolos	İstanbul
Cemal Köprülü	Edirne	Hâdi Hüsnan	İstanbul
Rûkneddin Nasuhioğlu	Edirne	Lâtfi Kırdar	İstanbul

Fuad Köprülü	İstanbul	Mekki Keskin	Konya
Nadir Nadi	İstanbul	Ahmet Koyuncu	Konya
Mükerrem Sarol	İstanbul	Muammer Obuz	Konya
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	Himmat Ölgmen	Konya
Henri Soriano	İstanbul	M. Rüştü Özal	Konya
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	Sabahattin Sönmez (Az)	Konya
Zakar Taver	İstanbul	Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya
Füruzan Tekil	İstanbul	Süleyman Süruri Nasruloğlu	Kütahya
Nazlı Tıbar	İstanbul	Osman Özbilen	Kütahya
Celâl Türkgeldi	İstanbul	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
Fahrettin Ulaş	İstanbul	Nihat Haluk Pepeyi	Kütahya
Nuri Yamaç (Az)	İstanbul	İsmail Hakkı Veral	Kütahya
Tahsin Yazıcı (Orta)	İstanbul	İsmet İnönü	Malatya
Mehmet Aldemir	İzmir	Tevfik Ünsalan	Malatya
Nebil Sadi Altuğ	İzmir	Samet Ağaoğlu	Manisa
Cihad Baban	İzmir	Yunus Muammer Alakant	Manisa
Behzat Bilgin	İzmir	Hikmet Bayur	Manisa
Muammer Cavoşoğlu	İzmir	Adnan Karaosmanoğlu	Manisa
Sadık Giz	İzmir	Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu	Manisa
Arif Güngören (Az)	İzmir	Melih Koçer	Manisa
Osman Kapanı	İzmir	Nafiz Körez	Manisa
Nuriye Pınar	İzmir	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Mehmet Ali Sebük	İzmir	Muhlis Tünay	Manisa
Behçet Uz	İzmir	Nedim Ökmen	Maraş
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	Cevdet Öztürk	Mardin
Hasan Erdoğan	Kars	Zeyyat Mandalinci	Muğla
Ali Yeniaraz (Az)	Kars	Nâtik Poyrazoğlu (Az)	Muğla
Basri Aktaş	Kastamonu	Şefik Çağlayan (Az)	Muş
Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu	Sadettin Ertur (Az)	Niğde
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	Hüseyin Avni Gökçürk	Niğde
İsmail Berkok	Kayseri	Ahmet Nuri Kadioğlu	Niğde
İbrahim Kirazoğlu	Kayseri	Cavit Kavurmacioğlu	Niğde
Hakkı Kurmel (Az)	Kayseri	Hüseyin Ülkü	Niğde
Şefik Bakay	Kırklareli	Zihni Üner	Niğde-
M. Ali Ceylan	Kırklareli	Bekir Baykal	Ordu
Ahmet Bilgin	Kırşehir	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
Osman Bölükbaşı	Kırşehir	Fazlı Ertekin (Az)	Ordu
Nüzhet Akın	Kocaeli	Sabri İşbakan (Az)	Ordu
Ziya Atıç	Kocaeli	Selâhattin Orhon	Ordu
Selâmi Dinçer (Az)	Kocaeli	Ekrem Anıt	Samsun
Hamza-Osman Erkan	Kocaeli	Rami Ozan Gümüsoğlu	Samsun
Sefer Göksel (Az)	Kocaeli	Sedat Barı	Seyhan
Turan Güneş	Kocaeli	Ahmet Kırık (Az)	Seyhan
Nüzhet Unat (Az)	Kocaeli	Cavid Oral	Seyhan
Abdürrahman F. Ağaoğlu (Az)	Konya	Salim Serçe	Seyhan
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	Sinan Tekelioğlu	Seyhan
Mustafa Bağrıaçık (Az)	Konya	Nurullah İhsan Tolon	Seyhan
Sıtkı Salim Burçak	Konya	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
Ziyad Ebüzziya	Konya	Suad Bedük	Siirt

Baki Erden	Siiird	Osman Turan	Trabzon
Veysi Oran	Siiird	Arslan Bora (Az)	Tunceli
Şerafettin Ayhan	Sinob	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Server Somuncuoğlu	Sinob	Fethi Ülkü	Tunceli
Muhit Tümerkan	Sinob	Feridun Ergin	Urfa
Nuri Demirağ (Az)	Sivas	Hasan Oral	Urfa
Etem Erding	Sivas	Aziz Özbay	Urfa
Bahattin Örnekol	Sivas	Orhan Dengiz (Orta)	Uşak
Ahmet Özel	Sivas	Hakkı Gedik	Uşak
M. Nurettin Turgay	Sivas	Kemal Yörükoğlu (Az)	Van
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	Talât Alpav	Yozgad
Zeki Erataman	Tekirdağ	Mahmut Ataman	Yozgad
İhsan Baç	Tokad	Ömer Lütfi Erzurumluoğlu	Yozgad
Osman Hacıbaloglu	Tokad	Numan Kurban	Yozgad
Ömer Sunar (Az)	Tokad	Sebatı Ataman	Zonguldak
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	Suat Başol (Az)	Zonguldak
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	Cemal Kıpçak	Zonguldak
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak
Sami Orberk	Trabzon	Ediße Sayar	Zonguldak
Mustafa Reşit Tarakcıoğlu	Trabzon	Avni Yurdabayrak (Az)	Zonguldak

İngilizce (104)

Rıza Çerçel	Afyon K.	A. Hamdi Sancar (Az)	Denizli
Kasım Küfrevi	Ağrı	Halil Turgut	Dişarbakır
İsmet Olgaç	Amasya	Cemal Köprülü (Az)	Edirne
Atıf Benderlioğlu (Az)	Ankara	Hüsnü Göktuğ (Az)	Elâzığ
Muhlis Ete (Az)	Ankara	Salâhattin Tokar (Az)	Elâzığ
Neemi İnanç	Ankara	Rıfka Salim Burçak (Az)	Erzurum
Seyfi Kurtbek	Ankara	Ekrem Cenani	Gazianteb
Fuad Zincirkıran	Ankara	Ali Ocak	Gazianteb
Kenan Akmanlar (Az)	Antalya	Cevdet San	Gazianteb
Atilla Konuk (Az)	Antalya	Hamdi Bozbağ	Giresun
Ahmet Tokuş	Antalya	Hayrettin Erkoen	Giresun
Zühtü Uray	Aydın	Tahsin İnanç (Az)	Giresun
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Ali Muhsin Berekeioğlu	Hatay
Talât Oran	Bilecik	Zühtü Hilmi Velibeşe	İsparta
Yümnü Üresin	Bilecik	Nazım Bezmen	İstanbul
Muhlis Erdener	Bursa	Adnan Menderes	İstanbul
İbrahim Öktem (Az)	Bursa	Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Halûk Şaman (Az)	Bursa	Zakar Tarver	İstanbul
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	Fürzan Tekil (Az)	İstanbul
Bedi Enüstün	Çanakkale	Nazlı Tıbar	İstanbul
Safaeddin Karanakaç	Çanakkale	Fahrettin Ulaş (Az)	İstanbul
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Nebil Sadi Altuğ	İzmir
Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale	Behzat Bilgin	İzmir
Sedat Baran	Çorum	Muammer Çavuşoğlu	İzmir
Ali Çobanoğlu	Denizli	Neçdet İncekara	İzmir
Mehmet Karasan	Denizli	Osman Kapani (Az)	İzmir
Nuriye Pınar	İzmir	Zeyyat Mandalinci	Muğla
Behçet Uz (Az)	İzmir	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Sırrı Atalay (Az)	Kars	Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde
Turgut Göle	Kars	Hasan Hayati Ülkün	Niğde

Muzaffer Ali Mühtö	Kastamonu	Fazıl Erim	Ordu
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	Sabri Işbakan (Az)	Ordu
Ziya Termen	Kastamonu	Osman Kavrakoğlu	Rize
Osman Nuri Deniz (Az)	Kayseri	Salim Serçe	Seyhan
Ömer Mart	Kayseri	İsmet Uslu (Az)	Seyhan
Ekrem Alican	Kocaeli	Server Somuncuoğlu	Sinob
Selâmi Dincer	Kocaeli	Muhit Tümerkan	Sinob
Sefer Göksel	Kocaeli	Bahattin Örnekol (Az)	Sivas
Kâzım Meriç	Kocaeli	Ahmed Özel	Sivas
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	Ferid Alpiskender	Tekirdağ
Remzi Birand	Konya	Fethi Mahranlı	Tekirdağ
Ziyad Ebüzziye	Konya	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Tarık Kozbek	Konya	S. Fehmi Kalayeroğlu (Az)	Trabzon
Nihat Halûk Pepeyi (Az)	Konya	Emrullah Nutku	Trabzon
İsmet İnönü	Malatya	İsmail Şener	Trabzon
Kâmil Kırıkoğlu	Malatya	Osman Turan	Trabzon
Yunus Muammer Alakaut	Manisa	Arslan Bora (Az)	Tunceli
Hikmet Bayur (Az)	Manisa	Bahri Turgut Okaygün (Az)	Tunceli
Adnan Karasmanoğlu	Manisa	Feridun Ergin	Urfa
Melih Koçer (Az)	Manisa	Aziz Özbay (Az)	Urfa
Remzi Öksüz	Maraş	Hâcım Yılmaz	Uşak
Turhan Akarca	Muğla	Sabih Duralı	Zonguldak

Ispanyolca (2)

Nazım Bezmen	İstanbul	Hanri Soriano	İstanbul
--------------	----------	---------------	----------

İtalyanca (6)

Zühtü Uray	Aydın	Turan Güneş (Az)	Kocaeli
Sadettin Karacabey (Az)	Bursa	Melih Koçer (Az)	Manisa
Tahsin İnanc (Az)	Giresun	Muhit Tümerkan (Az)	Sinob

Romence (1)

Safaeddin Karanakçı	Çanakale
---------------------	----------

Rumca (10)

Arif Kalıpsızoğlu	Balıkesir	Mehmet Aldemir	İzmir
Muharrem Tunçay	Balıkesir	Muzaffer Balaban	İzmir
Aleksandros Hacıpulos	İstanbul	Behzat Bilgin	İzmir
Ziya Köktürk (Az)	İstanbul	Abidin Tekön	İzmir
Nazlı Tlıbar	İstanbul	Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir

Rusça (3)

Ahmet Hatı	Bolu	İsmail Berkok (Az)	Kayseri
Cemil Önder (Az)	Erzurum		»

89 T.B.M.M. Yılık, a.g.e., 785-791. ss.

Mebusların İhtisaslarına Göre Tasnifi

«

Adliye ve Hukuk (148)

Arif Demirer (ve İktisat)	Afyon K.	Muzaffer Önal	Çoruh
Sıtkı Koraltan	Afyon K.	Mustafa Kemal Biberoğlu	Çorum
Kemal Özçoban	Afyon K.	Hüseyin Ortakçıoğlu	Çorum
Osman Taht	Afyon K.	İsmail Hadımhoğlu	Denizli
Celâl Yardımcı	Ağrı	(ve İdare)	
İsmet Olgaç	Amasya	A. Hamdi Sancar	Denizli
Mustafa Zeren	Amasya	Mehmet Hüseyin Ünal	Diyarbakır
Atıf Benderlioğlu	Ankara	Mehmet Enginün	Edirne
(ve Belediye)		Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ
Osman Şayki Çiçekdağ	Ankara	Selâhattin Tokar	Elâzığ
Ramiz Eren	Ankara	(ve Maarif)	
Zafer Gökçer	Ankara	Sadık Perinçek	Erzincan
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	Tevfik Şenocak	Erzincan
(ve Bankacı)		Zeki Çavuşoğlu	Erzurum
Mümtaz Tahran	Ankara	Abdülkadir Eryurt	Erzurum
(ve Maliye)		Hâmid Şevket İnce	Erzurum
Hâzım Türegün	Ankara	Hicri Sezen	Eskişehir
(ve İdare)		(ve Belediye)	
Nail Gevce	Aydın	Ekrem Cenani	Gaziantep
Ettem Mençeres	Aydın	Abdullah İzmen	Giresun
Cevat Ülkü	Aydın	Halis Tokdemir	Gümüşane
(ve Belediye)		Halit Zarbun	Gümüşane
Vacit Asena	Balıkesir	Ubeydullah Seven	Hakkâri
Esat Budakoğlu	Balıkesir	A. Feyzi Atahan	Hatay
Müteba Işın	Balıkesir	Şekip İnal	Hatay
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	Rüştü Çetin	İçel
(ve Maliye)		Yakup Çukurova	İçel
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	Hüseyin Fırat	İçel
(ve Y. Orman)		Refik Koraltan	İçel
Necati Aras	Bingöl	(ve İdare)	
İhsan Gülez	Bolu	Said Bilgiç	İsparta
Behçet Kaysalp	Burdur	Zühtü Hilmi Velibeşe	İsparta
Raif Aybar	Bursa	Adnan Menderes	İstanbul
Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa	Celâl Türkgeldi	İstanbul
Müfit Erkuyumcu	Bursa	Nebil Sadi Altınç	İzmir
Hulûsi Köymen	Bursa	Pertev Arat	İzmir
Servet Sezgin	Çanakkale	Cihad Baban	İzmir
Celâl Boynuk	Çankırı	(ve Matbuat)	
Asım Emrem	Çankırı	Arif Güngören	İzmir
(ve İdare)		Osman Kapani	İzmir
Yaşar Gümüşel	Çoruh	Rauf Onursal	İzmir
(ve İdare)		(ve Belediye)	

Halûk Ökeren	İzmir	Yavuz Başer	Muğla
Mehmet Ali Sebük	İzmir	Nuri Özsan	Muğla
İhan Sipahioğlu	İzmir	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Sırrı Atalay	Kars	Hasan Hayati Ülkün	Niğde
Turgut Göle	Kars	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
(ve İdare)		Fazlı Ertekin	Ordu
Kemal Güven	Kars	Memiş Yazıcı	Ordu
İbrahim Us	Kars	İzzet Akçal	Rize
Ali Yeniaras	Kars	Osman Kavrakoglu	Rize
Hilmi Dura	Kastamonu	Mehmet Fahri Mete	Rize
Muzaffer Âli Mühto	Kastamonu	Rami Ozan Gümüşoğlu	Samsun
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	Abdullah Keleşoğlu	Samsun
Fikri Apaydın	Kayseri	Ferid Tüzel	Samsun
Osman Nuri Deniz	Kayseri	Suat Bedük	Siirt
Kâmil Gündes	Kayseri	Mehmet Daim Süalp	Siirt
Hakkı Kurmel	Kayseri	Server Somuncuoğlu	Sinob
Osman Alişiroğlu	Kırşehir	Hüseyin Çitil	Sivas
Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir	Ercüment Damalı	Sivas
Tahir Taşer	Kırşehir	Şevki Ecevit	Sivas
Selâmi Dincer	Kocaeli	Nurettin Ertürk	Sivas
Turan Güneş	Kocaeli	Rifat Öçten	Sivas
Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya	Ferid Alpiskender	Tekirdağ
Hidayet Aydınır	Konya	Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad
Tevfik Fikret Baran	Konya	Selâhattin Gülüt	Tokad
Reyhan Gökmenoğlu	Konya	Ahmet Gürkan	Tokad
Tarık Kozbek	Konya	(ve İlâhiyat)	
Musammer Obuz	Konya	Osman Hacıbaloglu	Tokad
Halil Özyörük	Konya	Hasan Kangal	Tokad
Süleyman Süruri Nasuhoglu	Kütahya	Sabri Dilek	Trabzon
Mehmet Kartal	Malatya	Mahmut Goloğlu	Trabzon
Nuri Ocakcıoğlu	Malatya	Emrullah Nutku	Trabzon
Mehmet Zeki Tufunay	Malatya	Pertev Sanaç	Trabzon
Nüvit Yetkin	Malatya	Celâl Öncel	Urfa
Samet Ağaoğlu	Manisa	Kemal Yörükoğlu	Van
Şemi Ergin	Manisa	İhsan Aktürel	Yozgad
Muzaffer Kurbanoğlu	Manisa	Talât Alpay	Yozgad
Muhlis Tümay	Manisa	Mahmut Ataman	Yozgad
Abdullah Aytemiz	Maraş	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak
Mazhar Özsoy	Maraş	Edibe Sayar	Zonguldak
Abdürrahman Bayar	Mardin	Avni Yurdabayrak	Zonguldak
Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin		

Askerlik (37)

Muzaffer Ergüder	Ankara	Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale
Seyfi Kurtbek	Ankara	Kemal Yaşınkılıç	Edirne
Yümnü Üresin	Bilecik	Hüsnü Göktuğ	Elâzığ
Fahri Belen	Bolu	Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ
Muhlis Erdener	Bursa	(ve Y. Mühendis)	

Mustafa Rahmi Sanalan
İshak Avni Akdağ
Doğan Köymen
Ali Fuad Cebesoy
Nuri Yamut
Tahsin Yazıcı
İsmail Berkok
Kâzım Meriç
(Deniz)
İsmet İnönü
Nâtık Poyrazoğlu

Erzincan
Erzurum
Giresun
İstanbul
İstanbul
İstanbul
Kayseri
Kocaeli
Malatya
Muğla

Semsi Ağaoglu
Zihni Üner
(Y. Mühendis ve Münakalât)
Kemal Balta
Sinan Tekelioğlu
(İdare ve Hukuk)
M. Nurettin Turgay
Sami Orberk
Arslan Bora
Saim Önhon

Muş
Niğde
Rize
Seyhan
Sivas
Trabzon
Tunceli
Urfa

Bankacılık (11)

Halûk Şaman
Yakup Gürsel
(ve Maliye)
İhsan Hamid Tiğrel
Hasan Polatkan
(ve Maliye)
Celâl Bayar

Bursa
Çorum
Diyarbakır
Eskişehir
İstanbul

Fahrettin Ulaş
Basri Aktaş
Nüzhet Akin
(ve Hukuk)
Hamza Osman Erkan
Sabri İşbakan
Kâzım Oskay

İstanbul
Kastamonu
Kocaeli
Kocaeli
Ordu
Sivas

Belediye (8)

Sadettin Yalım
(ve Ticaret)
Ahmet Bozbağ
Etem Aybar
Muhiittin Özkefeli
(ve Ticaret)
Mustafa Akçalı
(ve Çiftçi)

Kocaeli
Maraş
Mardin
Samsun
Seyhan

Zahit Akdağ
(ve Ticaret)
Abdürrahman Doğruyol
(ve Ticaret)
Mehmet Şahin
(ve Ticaret)

Seyhan
Sivas
Tokat

Çiftçilik - (Ziraat) (62)

Halis Öztürk
Faruk Çöl
Dağıstan Binerbay
Ahmet Tekelioğlu
Nihat İyriboz
(ve Y. Ziraat)
Arif Kalpsızoğlu
Ahmet Kocabıyıkoglu
Selâhattin İnân
Mithat Dayioğlu
(ve Ticaret)
Sadettin Karacabey

Ağrı
Amasya
Ankara
Antalya
Aydın
Balıkesir
Balıkesir
Bitlis
Bolu
Bursa

İhsan Karesioğlu
(ve Ticaret)
Refet Tavaşhoğlu
Mustafa Ekinci
(ve Ticaret)
Eyüp Şahin
(ve Ticaret)
Hasan Maksudoğlu
(ve Ticaret)
Suphi Ergene
Hüsnü Çanakçı
(ve Ticaret)

Çanakkale
Denizli
Diyarbakır
Diyarbakır
Edirne
Elâzığ
Erzincan

Cemil Önder (ve Ticaret)	Erzurum	Mahmut Karaküçük	Maraş
Abidin Potuoğlu (ve Belediye)	Eskişehir	Bahaettin Erdem	Mardin
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	Turhan Akarca	Muğla
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	(ve Y. Ziraat Mü. ve Belediye)	
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay	Akif Sarıoğlu	Muğla
Abdullah Cilli	Hatay	(ve Y. Mühendis)	
Şevket Sarıcalı	Hatay	Gıyasettin Emre	Muş
Hidayet Sinanoğlu (ve Y. Ziraat)	İçel	Abdullah Eker	Samsun
Mehmet Aldemir	İzmir	Hamdi Tekay	Samsun
Muzaffer Balaban	İzmir	(ve Belediye)	
Sadık Giz	İzmir	Lütfi Sezgin	Seyhan
Salim Esen	Kastamonu	Nurullah İhsan Tolon	Seyhan
Emin Develioğlu	Kayseri	(ve Y. Ziraat)	
Şefik Bakay (ve Y. Ziraat)	Kırklareli	İsmet Uslu	Seyhan
Fikret Filiz	Kırklareli	Fethi Mahramlı	Tekirdağ
Mahmut Erbil	Kırklareli	Yusuf Ulusoy	Tokad
Özhet Unat	Kocaeli	Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon
Esat Doğan	Malatya	İsmail Şener	Trabzon
Abdullah Köroğlu	Malatya	(ve Y. Ziraat)	
Hilmi Özbay	Malatya	Mehmet Hatiboğlu	Urfa
Hayri Büke (ve Belediye)	Manisa	(ve Ticaret)	
Adnan Karaosmanoğlu	Manisa	Muzaffer Timur	Urfa
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu (ve Matbuat)	Manisa	Hâcım Yılmaz	Uşak
Ahmet Kadoğlu	Maraş	Hilmi Durmaz	Van
		(ve Y. Ticaret)	
		Muhlis Görentaş	Van
		(ve Belediye)	
		Mamit Kartal	Van
		(ve Ticaret)	
		Hâşim Tatlıoğlu	Yozgad

Diplomasi (3)

Fatin Rüştü Zorlu (İktisadi ve Mali İşler)	Çanakkale	Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul
		Hikmet Bayur	Manisa

Dişçi (2)

Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	Hasan Oral	Urfa
--------------------	-------	------------	------

Eczacılık (9)

Nimet Sümer	Ağrı	İhsan Şerif Özgen	Kütanya
Fuad Seyhun	Ankara	Sudi Mihçioğlu	Manisa
İsmail Sayın	Eskişehir	Cevdet Öztürk	Mardin
Necdet İncekara	İzmir	Neemi Arman	Tekirdağ
Ahmet Bilgin	Kırşehir		

Edebiyat ve Matbuat (19)

Müntaz Faik Fenik	Ankara	Ziyad Ebüzziya	Konya
Mekki Said Esen	Balıkesir	Sabahattin Sönmez	Konya
Selim Ragıp Emeç	Bursa	Ahmet Fırat	Malatya
Hilmi Çeltikçioğlu	Çorum	(ve Çiftçi)	
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	Refet Aksoy	Ordu
(ve Belediye ve Ziraat)		Enver Batumlu	Seyhan
Bahadır Dülger	Erzurum	(İktisat ve Hukuk)	
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	Cağrı Oral	Seyhan
Fuad Köprülü	İstanbul	(ve Çiftçi)	
(ve Tarih)	İstanbul	Aziz Özsoy	Urfa
Nâdir Nadi	İstanbul	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Nazlı Tıbar	İzmir	(çiftçi ve Tüccar)	
Behzat Bilgin			
(ve İktisat)			

Havacılık (1)

Rıza Çerçel	Afyon K.
(Sivil ve Hukuk)	

Hekim (60)

Sisip Özer	Afyon K.	Lütfi Oğultürk	Bolu
(Op. ve Kadın Hastalıkları)		(Dahili Hastalıklar)	
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	İbrahim Ökdem	Bursa
(Çocuk Hastalıkları)		(Operatör)	
Talât Vâfî Öz	Ankara	Kenan Çiğman	Çankırı
(İntaniye ve Bakterioloji)		(Dahili Hastalıklar)	
Fatin Dalaman	Antalya	Mecid Bumin	Çorum
(Dahili Hastalıklar)		(Röntgen)	
Enver Karan	Antalya	Sedat Baran	Çorum
(Akli ve Ruhi Hastalıklar)		(Op. Doğum ve Kadın Hastalıkları)	
Asım Okur	Antalya	Baha Akşit	Denizli
Burhanettin Onat	Antalya	Mustafa Gülcügil	Denizli
(Operatör)		Ali Rıza Karaca	Denizli
Necatî Çelim	Aydın	(Operatör)	
(Kadın Hastalıkları)		Fikri Arıç	Diyarbakır
Namık Gedik	Aydın	Yusuf Azizoglu	Diyarbakır
(Dahili Hastalıklar)		Hasan Numanoglu	Erzurum
A. Baki Ökdem	Aydın	(Dahili Hastalıklar)	
Ahmet Karagür	Balıkesir	Abdülkadir Atık	Gaziantep
(Akciğer Verem Cerrahisi)		Samih İnal	Gaziantep
Muharrem Tunçay	Balıkesir	(Kadın Hastalıkları)	
Talât Oran	Bilecik	Ali Naci Duyduk	Giresun
Dahili Hastalıklar ve Verem)		Zeki Başağa	Günüşane
		(Dahili Hastalıklar)	

A. Mithat Kuşçioğlu	Hatay	Sıtkı Salim Burçak	Konya
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	Ahmet Koyuncu	Konya
(Dahili Hastalıklar)		Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya
Aziz Köksal	İçel	Osman Özbilen	Kütahya
(Dahili Hastalıklar)		(Dahili Hastalıklar)	
Mehmet Mutlugil (Ünal)	İçel	Kâmil Kırıkoğlu	Malatya
İrfan Aksu	İsparta	(Operatör)	
Tahsin Tola	İsparta	Tevfik Ünsalan	Malatya
Kemal Atay	İstanbul	Nafiz Körez	Manisa
Lütfi Kırdar	İstanbul	(Dahili Hastalıklar)	
(Göz Hastalıkları ve İdare)		Cavid Kayırmazoğlu	Niğde
Mükerrem Sarol	İstanbul	(Dahili Hastalıklar)	
(Kadın Hastalıkları)		Hüseyin Üstü	Niğde
Zakar Tarver	İstanbul	(Operatör)	
(Röntgen)		Fazıl Eriş	Ordu
Behçet Uz	İzmir	(Röntgen)	
(Çocuk Hastalıkları ve Şehircilik)		Selâhattin Orhon	Ordu
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	Sedat Barı	Seyhan
(Dahili Hastalıklar)		Salim Serçe	Seyhan
Hasan Erdoğan	Kars	Veysi Oran	Siiird
(Operatör)		Muht. Tümerkan	Sinoh
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	(Dahili Hastalıklar)	
(Asabi Hastalıklar)		Zeki Erataman	Tekirdağ
Ziya Atıg	Kocaeli	Feridun Ayalp	Urfa
(Dahili Hastalıklar)			

İdare (26)

Murad Ali Ülgen	Afyon K.	Süleyman Çağlar	Kastamonu
(ve Maliye)		Muzaffer Kuşakçıoğlu	Kastamonu
Kemal Eren	Amasya	(ve Hukuk)	
Ekrem Yıldız	Bingöl	Mustafa Bağmacık	Konya
(ve Maliye)		Mekki Keşkin	Konya
Nusrettin Barut	Bitlis	(ve Belediye)	
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	Nihat Halûk Pepeyi	Kütahya
(ve Ticaret)		(ve Edebiyat)	
Agâh Erozan	Bursa	Sadettin Ertur	Niğde
Safaeddin Karanekçi	Çanakkale	(ve Hukuk)	
(ve Hukuk)		Feyzi Boztepe	Ordu
Tahir Akman	Çankırı	Ekrem Anıt	Samsun
Şevki Gürses	Çorum	Hâdi Uzer	Samsun
(ve Maliye)		Ahmet Kınık	Seyhan
Baha Koldağ	Çorum	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
Rûkneddin Nahusioğlu	Edirne	Ömer Lütfi Erzurumluoğlu	Yozgad
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	Sebati Ataman	Zonguldak
Mehmet Hazer	Kars		
(ve Hukuk)			

İktisat (18)

Muhlis Ete (ve İşletme)	Ankara	İhsan Dai (ve Fabrikatör)	Gaziantep
Abdullah Gedikoğlu (ve Ticaret)	Ankara	Tahsin İnanç	Giresun
Kenan Akmanlar	Antalya	Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Zühtü Uray (Hukuk ve Bankacılık)	Aydın	Abdullah Aker	İzmir
Enver Güreli	Balıkesir	İbrahim Kirazoğlu	Kayseri
Halil İmre (ve Maliye)	Balıkesir	İsmail Hakkı Veral (ve Bankacılık)	Kütahya
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Yunus Muammer Alakant (ve Hukuk)	Manisa
Fethi Çelikbaş (Maliye ve Siyasi İlimler)	Burdur	Mehmet Ünalı	Seyhan
		Ömer Sunar	Tokad
		Numan Kurban (ve Ticaret)	Yozgad

İşçi (4)

Naci Kurt	İstanbul	Abidin Tekön	İzmir
Ahmet Topçu	İstanbul	Necati Diken	Zonguldak

Kimyager (1)

Baki Erden	Siiird
------------	--------

Maarif (35)

Kasım Küfrevi (ve Şark Bilgileri)	Ağrı	Ziya Termen (ve Turizm)	Kastamonu
Aliye Coşkun (Temuçin)	Ankara	Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri
Yahya Pelvan	Balıkesir	Ömer Mart	Kayseri
Mehmet Özbey	Burdur	Hüsnü Yaman (ve İdare)	Kırklareli
Nuri Togay	Çanakkale	Osman Bölükbaşı	Kırşehir
İbrahim Aydın	Çankırı	Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Zihni Ural	Çoruh	Halim Şatana (ve Maliye)	Mardin
Mehmet Karasan	Denizli	Ahmet Morgil	Rize
Halil Turgut	Diyanbakır	Şerafettin Ayhan	Sinob
Cemal Köprülü	Edirne	Nuri Sertoğlu	Sinob
Veysel Varol	Erzincan	Bahattin Örnekol	Sivas
Rıfka Salim Burçak	Erzurum	Halit Ağanoğlu	Trabzon
Hayrettin Erkmen	Giresun	Selâhattin Karayavuz (ve İdare)	Trabzon
Sabri Özcan Şan	Gümüşane	Mustafa Reşit Tarakçoğlu	Trabzon
Aleksandros Hacıpulos	İstanbul		
Nuriye Pınar	İzmir		
Remzi Çakır (ve Belediye)	Kars		

Osman Turan
Fethi Ülkü

Trabzon
Tunceli

Orhan Dengiz
Danyal Akbel

Uşak
Yozgad

Maliye (11)

Hâmit Koray
(ve İktisat)
Selâhattin Baysal
(Ziraat ve Belediye)
Kenan Yılmaz
(ve Hukuk)
Emin Kalafat
(ve İktisat)
Mazhar Şener

Amasya
Bolu
Bursa
Çanakkale
Giresun

Hâdi Hüsmân
Ekrem Alican
Nedim Ökmen
Ahmet Nuri Kadioğlu
(ve Belediye)
İhsan Baç
(ve Hukuk)
Feridun Ergin
(ve İktisat)

İstanbul
Kocaeli
Maraş
Niğde
Tokat
Urfa

Mimar (3)

Süleyman Karanel
Necmi Ateş

Gaziantep
İstanbul

Emin Onat

İstanbul

Mühendis (22)

Necmi İnang
(Makine ve İnşaat)
Fuad Zincirkıran
(İnşaat)
Attilâ Konuk
(İnşaat)
Ahmet Tokuş
(Su)
Bedi Entüstün
Osman Ongan
(Yol ve Köprü)
Şevki Erker
(Su)
Esat Tuncel
(İnşaat)
Kemal Zeytinoglu
(Yol ve Köprü)
Cevdet San
(İnşaat)
Hamdi Bozbağ
(Maden)

Ankara
Ankara
Antalya
Antalya
Çanakkale
Denizli
Erzurum
Erzurum
Eskişehir
Gaziantep
Giresun

Muammer Çavuşoğlu
Remzi Birand
(Su)
Himmet Ölçmen
(İnşaat)
M. Rüstü Özal
(Su)
Melih Koçer
(Elektro Mekanik)
Tevfik İleri
(Yol ve Köprü)
Etem Erdinç
(İnşaat)
Ahmed Özel
(Elektrik)
Muzaffer Harunoğlu
(Elektrik)
Sabih Duralı
(Elektrik)
Cemal Kıpçak
(Maden)

İzmir
Konya
Konya
Konya
Manisa
Samsun
Sivas
Sivas
Trabzon
Zonguldak
Zonguldak

Ormancılık (8)

İbrahim Gürgen (Belediye ve Ticaret)	İçel	Şefik Çağlayan (ve Belediye)	Muş
Seyfi Gögen (ve Ziraat)	İstanbul	Bekir Baykal (ve Ticaret)	Ordu
Nâzım Batur (ve Ticaret)	Kastamonu	Hüseyin Agun	Rize
Cemal Tüzün (Belediye ve Ticaret)	Kocaeli	Ali Unlüsoy	Yozgad

Sigortacı (1)

Hanri Soriano	İstanbul
---------------	----------

Ticaret (54)

Hüseyin Tiryakioğlu (ve Belediye)	Afyon K.	Ali Ocak (ve Çiftçi)	Gaziantep
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Adnan Tüfekçioğlu (ve Gazeteci)	Giresun
Hamdi Bulgurlu	Ankara	Şemsettin Mursaloğlu (ve Ziraat)	Hatay
Sırrı Yırcalı (İktisat ve Hukuk)	Balıkesir	Kemal Demiralay	İsparta
Şevki Hasırcı	Bilecik	Nazim Bezmen	İstanbul
Sait Göker (ve Çiftçi)	Bingöl	Ziya Köktürk	İstanbul
Sabri Çonkar (ve Ziraat)	Bolu	Füruzan Tekil	İstanbul
Ahmet Hatı (İnşaat ve Makine Mütahhidi)	Bolu	Fevzi Aktaş	Kars
Hüseyin Çimen (ve Çiftçi)	Burdur	Rıza Yalçın (Ziraat ve Belediye)	Kars
Ali Ferruh Yücel (ve Belediye)	Bursa	M. Ali Ceylan (ve İktisat)	Kırklareli
Bâha Cemal Zağra	Bursa	Hamdi Başak	Kocaeli
Cevat Köstekçi (ve Belediye)	Çorum	Sefer Göksel	Kocaeli
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Abdi Çilingir	Konya
Ali Çobanoğlu	Denizli	Muhittin Güzelkılıncı	Konya
Sabahattin Parsoy (ve Belediye)	Edirne	Ali Galib Gubik	Kütahya
Sabri Erduman (ve Maarif)	Erzurum	Ahmet Kavuncu	Kütahya
Rıza Topcuoğlu	Erzurum	Mehmet Fahri Ora	Malatya
Muhtar Başkurt	Eskişehir	Remzi Öksüz	Maraş
Salih Fuad Keçeci (ve Eski Eserler)	Eskişehir	Abdülkadir Kalav	Mardin
		Zeyyat Mandalinci	Muğla
		Ali Ulvi Arıkan	Niğde
		Salim Çonoğlu	Samsun
		Ömer Güriş	Samsun
		Şükrü Uluçay	Samsun
		M. Vehbi Dayıbaşı (ve Ziraat)	Sinob

Haşim Tarı	Sinob	Yusuf Aysal	Uşak
Nuri Demirağ	Sivas	Hakkı Gedik	Uşak
(ve Fabrikatör)		Hüseyin Balık	Zonguldak
Memduh Turhan	Sivas	Suat Başol	Zonguldak
(ve Ziraat)		Hakkı Hilâlet	Zonguldak
Hüseyin Yüksel	Sivas	(ve Belediye)	
Samim Yücedere	Tekirdağ		

Vâiz (1)

Ömer Bilen	Ankara
------------	--------

Veteriner (3)

Tahsin Uygur	Çankırı	İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ
Zeki Rıza Sporel	İstanbul		
(ve Ticaret)			

HULÂSA

Aded		Aded	
148	Adliye ve Hukuk	1	Kimyager
27	Askerlik	35	Maarif
11	Bankacı	11	Maliye
8	Belediye	3	Mimar
62	Çiftçi	22	Mühendis
3	Diplomasi	8	Ormancı
2	Dişçi	1	Sigortacı
9	Eczacı	54	Ticaret
19	Edebiyat ve Mat- buat	1	Vâiz
1	Havacı	3	Veteriner
60	Hekim	537	Yekûn
26	İdare	4	Açık
18	İktisat		
4	İşçi	541	Umumi yekûn.

»⁹⁰

Mebusların Kıdemlerine Göre Tasnifi

«

I nci Devreden beri mebus olanlar (2)

Celâl Bayar	İstanbul	(Os. M. M. 4 Saruhan, I Saruhan, II - VII İzmir, VIII - X İstanbul)
İsmet İnönü	Malatya	(I Edirne, II - V Malatya, VI - VIII Ankara, IX - X Malatya)

II nci Devreden beri mebus olanlar (—)

III ncü Devreden beri mebus olanlar (—)

IV ncü Devreden beri mebus olanlar (1)

Adnan Menderes	İstanbul	(IV - VII Aydın, VIII Kütahya, IX - X İstanbul)
----------------	----------	---

V nci Devreden beri mebus olanlar (1)

Fuad Köprülü	İstanbul	(V - VII Kars, VIII - X İstanbul)
--------------	----------	-----------------------------------

VI nci Devreden beri mebus olanlar (1)

Sinan Tekelioğlu	Seyhan	(VI - X Seyhan)
------------------	--------	-----------------

VII nci Devreden beri mebus olanlar (—)

VIII nci Devreden beri mebus olanlar (23)

Kemal Özçoban	Afyon K.	(VIII - X Afyon Karahisar)
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	(VIII - X Çanakkale)
Hasan Polatkan	Eskişehir	(VIII - X Eskişehir)
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	(VIII - X Eskişehir)
Kemal Zeytinoğlu	Eskişehir	(VIII - X Eskişehir)
Abdullah Cilli	Hatay	(VIII - X Hatay)
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	(VIII İsparta, IX İçel, X Hatay)
Aziz Köksal	İçel	(VIII - X İçel)
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	(VIII - X İstanbul)
Zeki Rıza Sporel	İstanbul	(VIII İstanbul, IX Rize, X İstanbul)
Cihad Baban	İzmir	(VIII İstanbul, IX - X İzmir)
Fevzi Aktaş	Kars	(VIII - X Kars)
Fikri Apaydın	Kayseri	(VIII - X Kayseri)
Kâmil Gündes	Kayseri	(VIII - X Kayseri)
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	(VIII - X Kütahya)
İhsan Şerif Özgen	Kütahya	(VIII - X Kütahya)
Esat Doğan	Malatya	(VIII - X Malatya)
Yunus Muammer Alakant	Manisa	(VIII Manisa, IX Zonguldak, X Manisa)
Abdülkadir Kalav	Mardin	(VIII - X Mardin)
Nuri Özsan	Muğla	(VIII - X Muğla)
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	(VIII - X Trabzon)
Hasan Oral	Urfa	(VIII - X Urfa)
Hakkı Gedik	Uşak	(VIII - IX Kütahya, X Uşak)

IX ncü Devreden beri mebus olanlar (219)

Murad Âli Ülgen	Afyon K.	(IX Konya, X Afyon Karahisar)
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	(IX - X Afyon Karahisar)
Kasım Küfrevi	Ağrı	(IX - X Ağrı)
Halis Öztürk	Ağrı	(IX - X Ağrı)
Celâl Yardımcı	Ağrı	(IX - X Ağrı)
Kemal Eren	Amasya	(IX - X Amasya)
Hamid Koray	Amasya	(IX - X Amasya)
İsmet Olgaç	Amasya	(IX - X Amasya)
Mustafa Zeren	Amasya	(IX Erzurum, X Amasya)
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	(IX - X Ankara)
Ömer Bilen	Ankara	(IX - X Ankara)
Dağıstan Binerbay	Ankara	(IX - X Ankara)
Hamdi Bulgurlu	Ankara	(IX - X Ankara)
Osman Şevki Çiçekdağ	Ankara	(IX - X Ankara)
Ramiz Eren	Ankara	(IX - X Ankara)
Muhlis Ete	Ankara	(IX - X Ankara)
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	(IX - X Ankara)
Abdullah Gedikoğlu	Ankara	(IX - X Ankara)
Seyfi Kurtbek	Ankara	(IX - X Ankara)
Talât Vasfi Öz	Ankara	(IX - X Ankara)

Fuad Seyhan	Ankara	(IX - X Ankara)
Kenan Akmanlar	Antalya	(IX Çanakkale, X Antalya)
Fatin Dalaman	Antalya	(IX - X Antalya)
Burhanettin Onat	Antalya	(IX - X Antalya)
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	(IX - X Antalya)
Ahmet Tokus	Antalya	(IX - X Antalya)
Namık Gedik	Aydın	(IX - X Aydın)
Nail Geveci	Aydın	(IX - X Aydın)
Nihat İyriboz	Aydın	(IX Çanakkale, X Aydın)
Etem Menderes	Aydın	(IX - X Aydın)
A. Baki Ökdem	Aydın	(IX - X Aydın)
Cevat Ülkü	Aydın	(IX - X Aydın)
Vacit Asena	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Esat Budagoğlu	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Enver Güreli	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Müçteba İğtin	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Halil İmre	Balıkesir	(IX Sivas, X Balıkesir)
Arif Kalpeloğlu	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Ahmet Kocabıykoğlu	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Yahya Pelvan	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Muharrem Tunçay	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	(IX - X Balıkesir)
Şevki Hacıoğlu	Bilecik	(IX Aydın, X Bilecik)
Talat Oran	Bilecik	(IX - X Bilecik)
Yümnü Üresin	Bilecik	(IX - X Bilecik)
Nusrettin Barut	Bitlis	(IX - X Bitlis)
Selâhattin İnan	Bitlis	(IX - X Bitlis)
Fahri Bolen	Bolu	(IX - X Bolu)
Mithat Dayıoğlu	Bolu	(IX - X Bolu)
İhsan Gülez	Bolu	(IX - X Bolu)
Fethi Çeliksbaş	Burdur	(IX - X Burdur)
Mehmet Özhey	Burdur	(IX - X Burdur)
Raif Aybar	Bursa	(IX - X Bursa)
Selim Ragıp Emeç	Bursa	(IX - X Bursa)
Müfit Erkayman	Bursa	(IX Balıkesir, X Bursa)
Agâh Erozan	Bursa	(IX - X Bursa)
Sadettin Karacabey	Bursa	(IX - X Bursa)
Hulusi Köymen	Bursa	(IX - X Bursa)
Halûk Şaman	Bursa	(IX - X Bursa)
Kenan Yılmaz	Bursa	(IX - X Bursa)
Bedi Enüstün	Çanakkale	(IX - X Çanakkale)
Emin Kalafat	Çanakkale	(IX - X Çanakkale)
Celâl Boyunuk	Çankırı	(IX - X Çankırı)
Kenan Çıgman	Çankırı	(IX - X Çankırı)
Mecit Bumin	Çoruh	(IX - X Çoruh)
Muzaffer Önal	Çoruh	(IX Tokat, X Çoruh)
Sedat Baran	Çorum	(IX - X Çorum)
Şevki Gürses	Çorum	(IX - X Çorum)
Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	(IX Kayseri, X Çorum)

Baha Koldaş	Çorum	(IX - X Çorum)
Hüseyin Ortakeroğlu	Çorum	(IX - X Çorum)
Baha Akşit	Denizli	(IX - X Denizli)
Ali Çobanoğlu	Denizli	(IX - X Denizli)
Mustafa Gülcügil	Denizli	(IX - X Denizli)
Refet Tavaslıoğlu	Denizli	(IX - X Denizli)
Yusuf Azizoglu	Diyarbakır	(IX - X Diyarbakır)
Mustafa İkinci	Diyarbakır	(IX - X Diyarbakır)
Mehmet Enginün	Edirne	(IX - X Edirne)
Cemal Köprülü	Edirne	(IX - X Edirne)
Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne	(IX - X Edirne)
Suphi Ergene	Elâzığ	(IX - X Elâzığ)
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	(IX - X Elâzığ)
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	(IX - X Elâzığ)
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	(IX - X Erzurum)
Bahadır Dülger	Erzurum	(IX - X Erzurum)
Sabri Erduman	Erzurum	(IX - X Erzurum)
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	(IX - X Erzurum)
Rıza Topçuoğlu	Erzurum	(IX - X Erzurum)
Muhtar Başkurt	Eskişehir	(IX - X Eskişehir)
Ekrem Cenani	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Samih İnal	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Süleyman Kuranel	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Ali Ocak	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Cevdet San	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	(IX - X Gaziantep)
Hamdi Bozbağ	Giresun	(IX - X Giresun)
Ali Naci Dnyduk	Giresun	(IX - X Giresun)
Hayrettin Erkmən	Giresun	(IX - X Giresun)
Tahsin İnang	Giresun	(IX - X Giresun)
Doğan Köymen	Giresun	(IX - X Giresun)
Mazhar Şener	Giresun	(IX - X Giresun)
Adnan Tüfekçioğlu	Giresun	(IX - X Giresun)
Halis Tokdemir	Gümüşane	(IX - X Gümüşane)
Halit ZARBUN	Gümüşane	(IX - X Gümüşane)
Hüseyin Fırat	İçel	(IX - X İçel)
İrfan Aksu	İsparta	(IX - X İsparta)
Said Bilgiç	İsparta	(IX - X İsparta)
Kemal Demiralay	İsparta	(IX - X İsparta)
Tahsin Tola	İsparta	(IX - X İsparta)
Zühtü Hilmi Velibeye	İsparta	(IX - X İzmir, X İsparta)
Hâdi Hüsmen	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Nadir Nadi	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Mükerrem Sarol	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Fürüzan Tekil	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Nazlı Tıllar	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Ahmet Topcu	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Celâl Türkgeldi	İstanbul	(IX - X İstanbul)
Perteve Arat	İzmir	(IX - X İzmir)
Behzat Bilgin	İzmir	(IX - X İzmir)

SadıkGiz	İzmir	(IX - X İzmir)
Necdet İncekara	İzmir	(IX - X İzmir)
Osman Kapani	İzmir	(IX - X İzmir)
Halûk Ökeren	İzmir	(IX Tokad, X İzmir)
Abidin Tekön	İzmir	(IX - X İzmir)
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	(IX - X İzmir)
Sırrı Atalay	Kars	(IX - X Kars)
Muzaffer Âli Mühto	Kastamonu	(IX - X Kastamonu)
Ziya Termen	Kastamonu	(IX - X Kastamonu)
Emin Develioğlu	Kayseri	(IX - X Kayseri)
İbrahim Kırazoğlu	Kayseri	(IX - X Kayseri)
Ömer Mart	Kayseri	(IX Çanakale, X Kayseri)
İsmail Berkök	Kayseri	(IX - X Kayseri)
Şefik Bakay	Kırklareli	(IX - X Kırklareli)
Mahmut Erbil	Kırklareli	(IX - X Kırklareli)
Fikret Filiz	Kırklareli	(IX - X Kırklareli)
Osman Bölükbaşı	Kırşehir	(IX - X Kırşehir)
Ekrem Alican	Kocaeli	(IX - X Kocaeli)
Ziya Atıf	Kocaeli	(IX - X Kocaeli)
Hamdi Başak	Kocaeli	(IX - X Kocaeli)
Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya	(IX - X Konya)
Hidayet Aydınır	Konya	(IX - X Konya)
Remzi Birand	Konya	(IX - X Konya)
Sıtkı Salim Burçak	Konya	(IX - X Konya)
Abdi Çilingir	Konya	(IX - X Konya)
Ziyad Ebüzziya	Konya	(IX - X Konya)
Tarık Kozbek	Konya	(IX - X Konya)
Muammer Obuz	Konya	(IX - X Konya)
Himmet Ölçmen	Konya	(IX - X Konya)
Halil Özyörük	Konya	(IX İzmir, X Konya)
Ahmet Kavuncu	Kütahya	(IX - X Kütahya)
Süleyman Süruri Nasuhoğlu	Kütahya	(IX - X Kütahya)
Mehmet Kartal	Malatya	(IX - X Malatya)
Nuri Ocakcıoğlu	Malatya	(IX - X Malatya)
Samet Ağaoğlu	Manisa	(IX - X Manisa)
Şemi Ergin	Manisa	(IX - X Manisa)
Adnan Karasmanoğlu	Manisa	(IX - X Manisa)
Fevzi Lûtfi Karasmanoğlu	Manisa	(IX - X Manisa)
Nafiz Körez	Manisa	(IX - X Manisa)
Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	(IX - X Manisa)
Sudi Mıhçıoğlu	Manisa	(IX - X Manisa)
Muhlis Tümay	Manisa	(IX - X Manisa)
Abdullah Aytemiz	Maraş	(IX - X Maraş)
Ahmet Bozdağ	Maraş	(IX - X Maraş)
Ahmet Kadoğlu	Maraş	(IX - X Maraş)
Nedim Ökmen	Maraş	(IX - X Maraş)
Remzi Öksüz	Maraş	(IX - X Maraş)
Mazhar Özsoy	Maraş	(IX - X Maraş)
Abdürrahman Bayar	Mardin	(IX - X Mardin)
Cevdet Öztürk	Mardin	(IX - X Mardin)

Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	(IX Urfa, X Mardin)
Zeyyat Mandalınoı	Muğla	(IX - X Muğla)
Yavuz Paşamahmutoğlu	Muğla	(IX - X Muğla)
Nâtık Poyrazoğlu	Muğla	(IX - X Muğla)
Âkif Sarıoğlu	Muğla	(IX Antalya, X Muğla)
Refet Aksoy	Ordu	(IX - X Ordu)
Feyzi Boztepe	Ordu	(IX - X Ordu)
Memiş Yazıcı	Ordu	(IX Erzurum, X Ordu)
İzzet Akçal	Rize	(IX - X Rize)
Kemal Balta	Rize	(IX - X Rize)
Osman Kavrakoğlu	Rize	(IX - X Rize)
Mehmet Fahri Mete	Rize	(IX - X Rize)
Ahmet Morgil	Rize	(IX - X Rize)
Tevfik İleri	Samsun	(IX - X Samsun)
Muhittin Özkefeli	Samsun	(IX - X Samsun)
Ferid Tüzel	Samsun	(IX - X Samsun)
Şükrü Uluçay	Samsun	(IX - X Samsun)
Hâdi Uzer	Samsun	(IX - X Samsun)
Sedat Barı	Seyhan	(IX - X Seyhan)
Salim Serçe	Seyhan	(IX - X Seyhan)
Baki Erdem	Siird	(IX - X Siird)
Mehmet Daim Süalp	Siird	(IX - X Siird)
Nuri Sertoğlu	Sinob	(IX - X Sinob)
Server Somuncuoğlu	Sinob	(IX - X Sinob)
Muhit Tümerkan	Sinob	(IX - X Sinob)
Ercüment Damalı	Sivas	(IX - X Sivas)
Şevki Ecevit	Sivas	(IX - X Sivas)
Nurettin Ertürk	Sivas	(IX - X Sivas)
Rifat Öçten	Sivas	(IX - X Sivas)
Hüseyin Yüksel	Sivas	(IX - X Sivas)
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	(IX - X Tekirdağ)
Ferid Alpiskender	Tekirdağ	(IX Diyarbakır, X Tekirdağ)
Zeki Erataman	Tekirdağ	(IX - X Tekirdağ)
Ahmet Gürkan	Tokad	(IX - X Tokad)
Mahmut Gologlu	Trabzon	(IX - X Trabzon)
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	(IX - X Trabzon)
Emrullah Nufku	Trabzon	(IX Erzurum, X Trabzon)
Feridun Ayalp	Urfa	(IX - X Urfa)
Feridun Ergin	Urfa	(IX - X Urfa)
Celâl Öncel	Urfa	(IX - X Urfa)
Saim Önhon	Urfa	(IX Kocaeli, X Urfa)
Yusuf Aysal	Uşak	(IX Kütahya, X Uşak)
Kemal Yörükoğlu	Van	(IX Gümüşane, X Van)
Haşim Tatlıoğlu	Yozgad	(IX - X Yozgad)
Sebati Ataman	Zonguldak	(IX - X Zonguldak)
Hüseyin Balık	Zonguldak	(IX - X Zonguldak)
Suat Başol	Zonguldak	(IX - X Zonguldak)
Cemal Kıpçak	Zonguldak	(IX - X Zonguldak)
Nusrat Kirişcioğlu	Zonguldak	(IX Çanakkale, X Zonguldak)
Avni Yurdabayrak	Zonguldak	(IX - X Zonguldak)

X ncü Devrede seçilenler (276)

Rıza Çerçel	Afyon K.	İbrahim Aydın	Çankırı
Arif Demirel	Afyon K.	Asım Emrem	Çankırı
Sitki Koralan	Afyon K.	Tehsin Uygur	Çankırı
Osman Talu	Afyon K.	Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh
Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	Yaşar Gümüşel	Çoruh
Saip Özer	Afyon K.	Zihni Ural	Çoruh
Nimet Sümer	Ağrı	Mustafa Kemal Biberoğlu	Çorum
Faruk Çöl	Amasya	Yakup Gürsel	Çorum
Atıf Benderlioğlu	Ankara	Cevat Köstekçi	Çorum
Muzaffer Ergüder	Ankara	Kemâl Terzioğlu	Çorum
Zafer Gökçer	Ankara	İsmail Hadımlıoğlu	Denizli
Necmi İnang	Ankara	Ali Rıza Karaca	Denizli
Mümtaz Tarhan	Ankara	Mehmet Karasan	Denizli
Aliye Coşkun (Temuçin)	Ankara	Osman Ongan	Denizli
Hâzım Türegün	Ankara	A. Hamdi Sancar	Denizli
Fuad Zincirkıran	Ankara	Ekri Arıç	Diyarbakır
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır
Atilla Konuk	Antalya	Halil Turgut	Diyarbakır
Asım Okur	Antalya	Mehmet Hüsrev Ünal	Diyarbakır
Enver Karan	Antalya	Eyüp Şahin	Diyarbakır
Necati Çelim	Aydın	Hasan Maksudoğlu	Edirne
Zühtü Uray	Aydın	Sabahattin Parsoy	Edirne
Mekki Said Esen	Balıkesir	Kemal Yaşınkılıç	Edirne
Ahmet Karagür	Balıkesir	Hüsni Göktaş	Elâzığ
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Selâhattin Toket	Elâzığ
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	Hüsni Çanakçı	Erzincan
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	Sadık Perinçek	Erzincan
Necati Aras	Bingöl	Mustafa Rahmi Sanalan	Erzincan
Sait Gökçer	Bingöl	Tevfik Şenocak	Erzincan
Ekrem Yıldız	Bingöl	Veysel Varol	Erzincan
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	İshak Avni Akdağ	Erzurum
Selâhattin Baysal	Bolu	Zeki Çavuşoğlu	Erzurum
Sabri Çonkar	Bolu	Şevki Erker	Erzurum
Ahmet Hatı	Bolu	Abdülkadir Eryurt	Erzurum
Lütfi Oğultürk	Bolu	Hasan Numanoğlu	Erzurum
Hüseyin Çimen	Burdur	Cemil Önder	Erzurum
Behçet Kayaalp	Burdur	Esat Tuncel	Erzurum
Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa	İsmail Sayın	Eskişehir
Muhlis Erdener	Bursa	Hicri Sezen	Eskişehir
İbrahim Öktem	Bursa	Salih Fuad Keçeci	Eskişehir
Ali Ferruh Yücel	Bursa	Abdülkadir Atik	Gaziantep
Başa Cemal Zağra	Bursa	İhsan Dai	Gaziantep
Nureddin Fuad Aipkartal	Çanakkale	Abdullah İsmen	Giresun
Safaeddin Karanaki	Çanakkale	Zeki Bağağa	Gümüşane
Servet Sezgin	Çanakkale	İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane
Nuri Togay	Çanakkale	Ekrem Ocaklı	Gümüşane
Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale	Sabri Özcan San	Gümüşane
Tahir Akman	Çankırı	Übeydullah Seven	Hakkâri

A. Feyzi Atahan	Hatay
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay
Şekip İnal	Hatay
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
Şenüsettin Mursaloğlu	Hatay
Şevket Sarıcalı	Hatay
Rüştü Çetin	İçel
Yakup Çukurova (Çukuroğlu)	İçel
İbrahim Gürgen	İçel
Mehmet Mutlugil (Ünal)	İçel
Hidayet Sinanoğlu	İçel
Kemal Atay	İstanbul
Necmi Ateş	İstanbul
Nazım Bezmen	İstanbul
Seyfi Gögen	İstanbul
Aleksandros Hacıpulos	İstanbul
Ziya Köktürk	İstanbul
Naci Kurt	İstanbul
Emin Onat	İstanbul
Nizamettin Ali Sav	İstanbul
Hanri Soriano	İstanbul
Zakar Tarver	İstanbul
Fahrettin Ulaş	İstanbul
Nuri Yamut	İstanbul
Tahsin Yazıcı	İstanbul
Abdullah Aker	İzmir
Nebil Sadi Altuğ	İzmir
Muzaffer Balaban	İzmir
Muammer Çavuşoğlu	İzmir
Arif Güngören	İzmir
Rauf Onursal	İzmir
Nuriye Pınar	İzmir
Mehmet Ali Sebük	İzmir
İhan Sipahioğlu	İzmir
Remzi Çakır	Kars
Hasan Erdoğan	Kars
Turgut Göle	Kars
Kemal Güven	Kars
Mehmet Hazer	Kars
İbrahim Uş	Kars
Rıza Yalçın	Kars
Ali Yemaras	Kars
Basri Aktaş	Kastamonu
Nazım Batur	Kastamonu
Süleyman Çağlar	Kastamonu
Hilmi Dura	Kastamonu
Salim Eren	Kastamonu
Muzaffer Kuşakçıoğlu	Kastamonu
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu
Osman Nuri Deniz	Kayseri

Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri
Hakkı Kurmel	Kayseri
M. Ali Ceylan	Kırklareli
Osman Alişiroğlu	Kırşehir
Ahmet Bilgin	Kırşehir
Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
Tahir Taşer	Kırşehir
Nüzhet Akın	Kocaeli
Selâmi Dinger	Kocaeli
Sefer Göksel	Kocaeli
Turan Güneş	Kocaeli
Kâzım Meriç	Kocaeli
Cemal Tüzün	Kocaeli
Nüzhet Unat	Kocaeli
Sadettin Yalım	Kocaeli
Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Mustafa Bağrıaçık	Konya
Tevfik Fikret Baran	Konya
Reyhan Gökmeneoğlu	Konya
Muhittin Güzelkılıç	Konya
Mekki Keskin	Konya
Ahmet Koyuncu	Konyan
M. Rüştü Özal	Konya
Sabahattin Sönmez	Konya
Ali Galip Bubik	Kütahya
Osman Özbilen	Kütahya
Nihat Halûk Pepayi	Kütahya
Ahmet Fırat	Malatya
Kâmil Kırkoğlu	Malatya
Abdullah Koroğlu	Malatya
Mehmet Fahri Oral	Malatya
Hilmi Özbay	Malatya
Mehmet Zeki Tulunay	Malatya
Tevfik Ünsalan	Malatya
Nüvit Yetkin	Malatya
Hayri Büke	Manisa
Melih Koçer	Manisa
Mahmut Karaküçük	Maras
Etem Aybar	Mardin
Bahaettin Erdem	Mardin
Halim Şatana	Mardin
Turhan Akarca	Muğla
Şemsi Ağaoğlu	Muş
Şefik Çağlayan	Muş
Gıyasettin Emre	Muş
Ali Ulvi Arıkan	Niğde
Sadettin Ertur	Niğde
Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Ahmet Nuri Kadioğlu	Niğde

Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde	Fethi Mahramlı	Tekirdağ
Hasan Hayatî Ülkün	Niğde	Samim Yücedere	Tekirdağ
Zihni Üner	Niğde	İhsan Bağ	Tokad
Bekir Baykal	Ordu	Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad
Mehmet Cemil Bengü	Ordu	Selâhattin Gülüt	Tokad
Fazıl Erim	Ordu	Osman Hacıhaloğlu	Tokad
Fazlı Ertekin	Ordu	Hasan Kangal	Tokad
Sabri İşbakan	Ordu	Ömer Sunar	Tokad
Selâhattin Orhon	Ordu	Mehmet Şahin	Tokad
Hüseyin Agun	Rize	Yusuf Ulusoy	Tokad
Ekrem Anıt	Samsun	Halit Ağanoğlu	Trabzon
Salim Çonoğlu	Samsun	Sabri Dilek	Trabzon
Abdullah Eker	Samsun	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Rami Ozan Gümüşoğlu	Samsun	Selâhattin Karayavuz	Trabzon
Ömer Güriş	Samsun	Sami Orberk	Trabzon
Abdullah Keleşoğlu	Samsun	Pertev Sanac	Trabzon
Hamdi Tekay	Samsun	İsmail Şener	Trabzon
Mustafa Akçalı	Seyhan	Osman Turan	Trabzon
Zahit Akdağ	Seyhan	Arslan Bora	Tunceli
Enver Batumalı	Seyhan	Bahri Turgut Okaygün	Tunceli
Ahmet Kınık	Seyhan	Fethi Ülkü	Tunceli
Lütfi Sezgin	Seyhan	Mehmet Hatiboğlu	Urfa
Nurullah İhsan Tolon	Seyhan	Aziz Özbay	Urfa
Ahmet Topaloğlu	Seyhan	Muzaffer Timur	Urfa
İsmet Uslu	Seyhan	Orhan Dengiz	Uşak
Mehmet Ünaldi	Seyhan	Hâcım Yılmaz	Uşak
Suad Bedük	Siirt	Hihni Durmaz	Van
Veysi Oran	Siirt	Muhlis Görentaş	Van
Şerafettin Ayhan	Sinob	Hamit Kartal	Van
M. Vehbi Dayıbaş	Sinob	Danyal Akbel	Yozgad
Haşim Tari	Sinob	İhsan Aktürel	Yozgad
Hüseyin Çitil	Sivas	Talât Alpay	Yozgad
Nuri Demirağ	Sivas	Mahmut Ataman	Yozgad
Abdürrahman Doğruyol	Sivas	Ömer Lütfi Erzurumluoğlu	Yozgad
Etem Erdinç	Sivas	Numan Kurbân	Yozgad
Kâzım Oskay	Sivas	Ali Ünüsoy	Yozgad
Bahattin Örnekol	Sivas	Necati Diken	Zonguldak
Ahmet Özel	Sivas	Sabih Durah	Zonguldak
M. Nurettin Turgay	Sivas	Hakkı Hilâlci	Zonguldak
Memduh Turhan	Sivas	Edibe Sayar	Zonguldak
Neemi Arman	Tekirdağ		

Muhtelif Devrelerde mebus olanlar (14)

Ihsan Hamid Tığrel	Diyarbakır	(II Ergani, VIII Diyarbakır, X Diyarbakır)
Refik Koraltan	İçel	(I - IV Konya, VI - X İçel)
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	(I - II Ankara, IV - VIII Konya, IX Eskişehir, X İstanbul)
Lütfi Kırdar	İstanbul	(V Kütahya, VIII Manisa, X İstanbul)
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	(Os. M. M. 4 Antalya, I Antalya, II - III İstanbul, VII İçel, VIII İstanbul, IX Manisa, X İstanbul)
Mehmet Aldemir	İzmir	(VI İzmir, IX - X İzmir)
Behçet Uz	İzmir	(VI - VIII Denizli, X İzmir)
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	(IV Antalya, IX Antalya, X Kastamonu)
Hüsnü Yaman	Kırklareli	(VI Manisa, IX İstanbul, X Kırklareli)
Hamza Osman Erkan	Kocaeli	(VI Afyon Karahisar, X Kocaeli)
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	(V Sinop, X Kütahya)
Hikmet Bayur	Manisa	(IV - VII Manisa, X Manisa)
Hüseyin Ülkü	Niğde	(VI Kırşehir, IX - X Niğde)
Çavid Oral	Seyhan	(V - VI Niğde, VII - VIII Seyhan, X Seyhan) » 91

Açılan Mebusluklar

«

İQTİMA : F.

Onuncu Devre Fevkalâde İqtima yılı içinde (7) mebusluk açılmıştır

A) İki seçim dairesinden birini tercih edenler (4)

Aydın	Adnan Menderes (İstanbul Mebusluğunu tercih etmiştir)	18 . 5 . 1954	24 . 5 . 1954
Bursa	Celâl Bayar (İstanbul Mebusluğunu tercih etmiştir)	18 . 5 . 1954	24 . 5 . 1954
Kayseri	Refik Koraltan (İçel Mebusluğunu tercih etmiştir)	15 . 5 . 1954	24 . 5 . 1954
Zonguldak	Fuad Köprülü (İstanbul Mebusluğunu tercih etmiştir)	17 . 5 . 1954	24 . 5 . 1954

B) Ölenler (2)

Kayseri	İsmail Hakkı Berkok	10 . 5 . 1954	28 . 5 . 1954
Diyarbakır	Eyüp Şahin	4 . 8 . 1954	12 . 11 . 1954

C) İstifa edenler (1)

İstanbul	Kemal Atay	6 . 5 . 1954	30 . 6 . 1954
----------	------------	--------------	---------------

91 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 803-811. ss.

İÇTİMA : 1

Birinci İctima yılında (3) mebusluk açılmıştır.

A) Ölenler (3)

Eskişehir	Salih Fuad Keçeci	1 . 7 . 1955	18 . 11 . 1955
Kastamonu	Muzaffer Ali Mühtö	16 . 9 . 1955	18 . 11 . 1955
Kırklareli	Mahmut Erbil	17 . 4 . 1955	4 . 5 . 1955

İÇTİMA : 2

İkinci İctima yılında (6) mebusluk açılmıştır.

A) Ölenler (6)

Adıyon K.	Saip Özer	3 . 1 . 1956	25 . 1 . 1956
Ankara	Osman Şevki Çiçekdağ	21 . 7 . 1956	21 . 8 . 1956
Ankara	Şeref Kâmil Mengü	19 . 3 . 1956	20 . 4 . 1956
Antalya	Enver Karan	2 . 6 . 1956	13 . 6 . 1956
Çoruh	Zihni Ural	26 . 11 . 1955	19 . 12 . 1955
İzmir	Ekrem Hayri Üstündağ	15 . 6 . 1956	9 . 7 . 1956

İÇTİMA : 3

Üçüncü İctima yılında (2) mebusluk açılmıştır.

A) Ölenler(1)

Kayseri	Osman Nuri Deniz	14 . 9 . 1956	14 . 11 . 1956
---------	------------------	---------------	----------------

B) İstifa edenler (1)

Zonguldak	Sabih Duralı	25 . 3 . 1957	25 . 3 . 1957 » 92
-----------	--------------	---------------	--------------------

Not: Bu Devrede ara seçimi yapılmamıştır.

Bu Dönemde Mazereti Sebebiyle İzin Alan Mebuslar

«

İQTİMA : F.

Fevkalâde içtima içinde aşağıda adları yazılı Sayın Mebuslar Umumi Heyet kararıyle izin almışlardır.

Bolu Mebusu Fahri Belen, bir ay mazeretine binaen 17. V. 1954 tarihinden itibaren.
Bolu Mebusu Sabri Çonkar, bir ay mazeretine binaen 14. V. 1954 tarihinden itibaren.
İçel Mebusu Aziz Köksal iki ay hasta olduğu için 14. V. 1954 tarihinden itibaren.
Kocaeli Mebusu Hamza Osman Erkan iki ay hasta olduğu için 24. V. 1954 tarihinden itibaren.

İQTİMA : 1.

Birinci içtima içinde aşağıda adları yazılı Sayın Mebuslar Umumi Heyet kararıyle izin almışlardır.

Afyon Karahisar Mebusu Saip Özer, 20 gün mazeretine binaen 10. II. 1955 tarihinden itibaren.
Afyon Karahisar Mebusu Saip Özer bir ay hasta olduğu için 2. V. 1955 tarihinden itibaren.
Ağrı Mebusu Halis Öztürk, bir ay mazeretine binaen 25. III. 1955 tarihinden itibaren.
Amasya Mebusu Hâmit Koray, 15 gün hasta olduğu için 8. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Ankara Mebusu Abdullah Gedikoğlu, iki ay mazeretine binaen 10. II. 1955 tarihinden itibaren.
Antalya Mebusu Fâtîm Dalaman, iki ay hasta olduğu için 1. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Antalya Mebusu Fâtîm Dalaman bir buçuk ay hasta olduğu için 25. I. 1955 tarihinden itibaren.
Antalya Mebusu Asım Okur, bir ay mazeretine binaen 13. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Aydın Mebusu Bâki Öktem bir ay hasta olduğu için 2. XII. 1954 tarihinden itibaren.
Bahkesir Mebusu Arif Kalıpsızoğlu bir ay mazeretine binaen 22. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Bilecik Mebusu Şevki Hâsirei 20 gün mazeretine binaen 20. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Bingöl Mebusu Sait Göker iki ay mazeretine binaen 1. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Bitlis Mebusu Selâhattin İnan 35 gün mazeretine binaen 26. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Erzincan Mebusu Hüsnü Çanakçı, 45 gün mazeretine binaen 27. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Erzurum Mebusu İshak Avni Akdağ, bir ay hasta olduğu için 11. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Erzurum Mebusu Rıza Topcuoğlu, bir ay hasta olduğu için 20. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Giresun Mebusu Doğan Köymen, iki ay hasta olduğu için 2. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Gümüşane Mebusu Ekrem Ocaklı 45 gün mazeretine binaen 12. IV. 1955 tarihinden itibaren.
İçel Mebusu Aziz Köksal, iki ay mazeretine binaen 17. XII. 1954 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Necmi Ateş 3 ay hasta olduğu için 30. XII. 1954 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Nuri Yamut 2 ay hasta olduğu için 18. I. 1955 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Nuri Yamut iki ay hasta olduğu için 11. IV. 1955 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Ekrem Hayri Üstündağ, üç ay hasta olduğu için 1. XI. 1954 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Ekrem Hayri Üstündağ, üç ay hasta olduğu için 1. II. 1955 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Ekrem Hayri Üstündağ, üç ay hasta olduğu için 1. IV. 1955 tarihinden itibaren.
Kars Mebusu Fevzi Aktaş, 20 gün mazeretine binaen 15. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Kayseri Mebusu Emin Develioğlu, bir ay mazeretine binaen 1. V. 1955 tarihinden itibaren.
Kırklareli Mebusu Mahmut Erbil, iki ay hasta olduğu için 18. III. 1955 tarihinden itibaren.
Kırklareli Mebusu Fikret Filiz, iki ay hasta olduğu için 25. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Kocaeli Mebusu Sefer Köksal, iki ay hasta olduğu için 8. III. 1955 tarihinden itibaren.
Konya Mebusu Hamdi Ragıp Atademir, bir ay mazeretine binaen 11. XI. 1954 tarihinden itibaren.
Malatya Mebusu Ahmet Fırat, 16 gün mazeretine binaen 2. V. 1955 tarihinden itibaren.

Malatya Mebusu İsmet İnönü, 10 gün hasta olduğu için 15 . I . 1955 tarihinden itibaren.
Malatya Mebusu Abdullah Köroğlu, bir ay mezuhiyetine binaen 12 . II . 1955 tarihinden itibaren.
Malatya Mebusu Nuri Ocakcioğlu, 15 gün mazeretine binaen 28 . III . 1955 tarihinden itibaren.
Malatya Mebusu Nuri Ocakcioğlu 25 gün mazeretine binaen 11 . IV . 1955 tarihinden itibaren.
Seyhan Mebusu Salim Serçe, iki ay mazeretine binaen 22 . II . 1955 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu Nuri Demirağ, iki ay hasta olduğu için 1 . XI . 1954 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu Nuri Demirağ, iki ay hasta olduğu için 27 . XII . 1954 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu Nuri Demirağ, iki ay hasta olduğu için 20 . III . 1955 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu Rifat Ökten, 25 gün hasta olduğu için 2 . I . 1955 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu Nurettin Turgay, bir ay hasta olduğundan 18 . I . 1955 tarihinden itibaren.
Sivas Mebusu M. Nurettin Turgay, bir ay hasta olduğu için 15 . II . 1955 tarihinden itibaren.
Urfa Mebusu Mehmet Hatipoğlu, bir ay hasta olduğu için 6 . XII . 1954 tarihinden itibaren.
Yozgad Mebusu Ömer Lütfi Erzurumlucuoğlu, iki ay hasta olduğu için 1.II.1955 tarihinden itibaren.
Yozgad Mebusu Ömer Lütfi Erzurumlucuoğlu, iki ay hasta olduğu için 2.IV.1955 tarihinden itibaren

İÇTİMA : 2.

İkinci içtima içinde aşağıda adları yazılı Sayın Mebuslar Umumi Heyet kararıyle izin almışlardır

Afyon Karahisar Mebusu Saip Özer, iki ay hasta olduğu için 24 . XI . 1955 tarihinden itibaren.
Ağrı Mebusu Kasım Kılıfrevi, bir ay hasta olduğu için 21 . V . 1956 tarihinden itibaren.
Ankara Mebusu Mümtaz Faik Fenik, üç ay hasta olduğu için 25 . XI . 1955 tarihinden itibaren.
Antalya Mebusu Ahmet Tokuş, iki ay mazeretine binaen 15 . IV . 1956 tarihinden itibaren .
Antalya Mebusu Asım Okur, 1 ay mazeretine binaen 18 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Bitlis Mebusu Selâhattin İnan, bir ay mazeretine binaen 15 . V . 1956 tarihinden itibaren.
Bitlis Mebusu Selâhattin İnan, 20 gün hasta olduğu için 25 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Bolu Mebusu Mithat Dayıoğlu, bir ay hasta olduğu için 25 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Bolu Mebusu Lütfi Oğultürk, 1 ay mazeretine binaen 30 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Bursa Mebusu Ali Ferruh Yücel, 1 ay mazeretine binaen 30 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Çankırı Mebusu Tahir Akman, bir ay mazeretine binaen 15 . XII . 1955 tarihinden itibaren.
Çankırı Mebusu Tahir Akman, bir ay mazeretine binaen 14 . I . 1956 tarihinden itibaren.
Elâzığ Mebusu Suphi Ergene, iki ay hasta olduğu için 7 . XII . 1955 tarihinden itibaren.
Erzurum Mebusu İshak Avni Akdağ, iki ay hasta olduğu için 13 . XII . 1955 tarihinden itibaren.
Erzurum Mebusu İshak Avni Akdağ, üç ay hasta olduğu için 13 . I . 1956 tarihinden itibaren.
Gümüşane Mebusu Ekrem Ocaklı, bir ay mazeretine binaen 1 . V . 1956 tarihinden itibaren.
İçel Mebusu Aziz Köksal, bir ay mazeretine binaen 3 . II . 1956 tarihinden itibaren.
İçel Mebusu Aziz Köksal, 15 gün hasta olduğu için 28 . IV . 1956 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Nazlı Tlıabar, iki ay mazeretine binaen 15 . IV . 1956 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Fahrettin Ulaş, 1 ay mazeretine binaen 6 . VII . 1956 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Nuri Yamut, üç ay mazeretine binaen 6 . I . 1956 tarihinden itibaren.
İstanbul Mebusu Nuri Yamut, üç ay hasta olduğu için 17 . IV . 1956 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Abdullah Aker, 1 ay hasta olduğu için 5 . VII . 1956 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Pertev Arat, bir ay mazeretine binaen 1 . V . 1956 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Arif Güngören, bir ay hasta olduğu için 15 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Rauf Onursal, bir buçuk ay hasta olduğu için 25 . V . 1956 tarihinden itibaren.
İzmir Mebusu Ekrem Hayri Üstündağ, üç ay hasta olduğu için 16 . IV . 1956 tarihinden itibaren.
Kastamonu Mebusu Salim Esen, 1 ay hasta olduğu için 21 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
Kastamonu Mebusu Nafizi Şerif Nabel, bir buçuk ay hasta olduğu için 29 . V . 1956 tarihinden itibaren.

Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı, bir ay hasta olduğu için 11 . II . 1956 tarihinden itibaren.

Konya Mebusu Halil Özyörük, iki ay hasta olduğu için 31 . V . 1956 tarihinden itibaren.

Malatya Mebusu Ahmet Fırat, bir ay mazaretine binaen 18 . VI . 1956 tarihinden itibaren,
 Manisa Mebusu Muzaffer Kurbanoglu, bir ay mazaretine binaen 6 . II . 1956 tarihinden itibaren.
 Manisa Mebusu Muhlis Tümay, 20 gün hasta olduğu için 26 . V . 1956 tarihinden itibaren.
 Seyhan Mebusu Salim Serçe, iki ay hasta olduğu için 21 . XII . 1955 tarihinden itibaren.
 Seyhan Mebusu Salim Serçe, bir ay hasta olduğu için 3 . V . 1956 tarihinden itibaren.
 Sırd Mebusu Baki Erden, 15 gün mazaretine binaen 1 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
 Sinop Mebusu Hâşim Tarı, 1 ay mazaretine binaen 16 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
 Sivas Mebusu Nuri Demirağ, iki ay mazaretine binaen 10 . XII . 1955 tarihinden itibaren.
 Trabzon Mebusu Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu, 20 gün mazaretine binaen 15 . V . 1956 tarihinden itibaren.
 Trabzon Mebusu Sami Orberk, 15 gün mazaretine binaen 7 . I . 1956 tarihinden itibaren.
 Yozgad Mebusu İhsan Aktürel, 20 gün hasta olduğu için 19 . VI . 1956 tarihinden itibaren.
 Zonguldak Mebusu Hakkı Hilâleli, 15 gün hasta olduğu için 27 . I . 1956 tarihinden itibaren.
 Zonguldak Mebusu Cemal Kıpçak, 1 ay hasta olduğu için 15 . VI . 1956 tarihinden itibaren.

İÇTİMA : 3

Üçüncü içtima içinde aşağıda adları yazılı sayın mebuslar, Umumi Heyet kararıyle izin almışlardır.

Afyon Karahisar Mebusu Murad Âli Ülgen, 1 ay mazaretine binaen 2 . IV . 1957 tarihinden itibaren.
 Ankara Mebusu Fuat Zincircıran, 1 ay mazaretine binaen 23 . III . 1957 tarihinden itibaren.
 Aydın Mebusu Nihat İyriboz, 1 ay hasta olduğu için 12 . I . 1957 tarihinden itibaren.
 Bilecik Mebusu Yünnü Üresin, 1 ay mazaretine binaen 6 . V . 1957 tarihinden itibaren.
 Bilecik Mebusu Yünnü Üresin, 15 gün mazaretine binaen 6 . I . 1957 tarihinden itibaren.
 Bursa Mebusu Raif Aybar, 1 ay hasta olduğu için 26 . I . 1957 tarihinden itibaren.
 Elâzığ Mebusu Göktağ, 22 gün hasta olduğu için 2 . II . 1957 tarihinden itibaren.
 Erzincan Mebusu Tevfik Şenocak, 1 ay hasta olduğu için 14 . XI . 1956 tarihinden itibaren.
 Erzurum Mebusu Hamit Şevket İnce, 3 ay hasta olduğu için 1 . XII . 1956 tarihinden itibaren.
 Erzurum Mebusu Rıza Topcuoğlu bir buçuk ay hasta olduğu için 15 . XII 1956 tarihinden itibaren.
 Hakkâri Mebusu Übeydullah Seven, 15 gün hasta olduğu için 22 . XII . 1956 tarihinden itibaren.
 Hatay Mebusu Şekip İnal, 1 ay mazaretine binaen 11 . I . 1957 tarihinden itibaren.
 İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Tanrıöver, 15 gün hasta olduğu için 28 . XII . 1956 tarihinden itibaren.
 İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Tanrıöver, 15 gün hasta olduğu için 4 . II . 1957 tarihinden itibaren.
 İstanbul Mebusu Nuri Yamut, 3 ay hasta olduğu için 8 . XI . 1956 tarihinden itibaren.
 İstanbul Mebusu Nuri Yamut, 3 ay hasta olduğu için 12 . IV . 1957 tarihinden itibaren.
 İzmir Mebusu Ârif Güngören, 1 ay mazaretine binaen 24 . XI . 1956 tarihinden itibaren.
 Kastamonu Mebusu Salim Esen 20 gün mazetine binaen 25 . III . 1957 tarihinden itibaren.
 Manisa Mebusu Muzaffer Kurbanoglu, 1 buçuk ay hasta olduğu için 1 . IV . 1957 tarihinden itibaren.
 Muğla Mebusu Turhan Akarca, 21 gün hasta olduğu için 7 . II . 1957 tarihinden itibaren.
 Sivas Mebusu Nuri Demirağ, 2 ay hasta olduğu için 18 . I . 1957 tarihinden itibaren.
 Trabzon Mebusu Pertev Sanaç 2 ay hasta olduğu için 22 . X . 1956 tarihinden itibaren.
 Zonguldak Mebusu Sabih Durah, 1 ay hasta olduğu için 27 . X . 1956 tarihinden itibaren. »⁹³

Teşriî Masuniyetler

« Sayın mebusların intihap dairesi ve soyadlarına göre yalnız esas numaraları yazılmak suretiyle hanrılanmıştır.

(İçtima senelerine ve suçların nevilerine göre olan kısım bu listenin nihayetindedir.)

Ankara	Dağıstan Binerbay	3/200
Ankara	Mümtaz Faik Fenik	3/2
Ankara	Seyfi Kurtbek	3/3
Balıkesir	Enver Güreli	3/437
Bilecik	Şevki Hasırcı	3/4
Bingöl	Sait Göker	3/51
Bolu	Reşat Akşemsettin-oğlu	3/48,49,50
Burdur	Fethi Çelikkbaş	3/438,459,543
Burdur	Hüseyin Çimen	3/414
Bursa	Raîf Aybar	3/481,482
Bursa	İbrahim Ökten	3/52,73,464,465,481,482,501,544
Bursa	Ali Ferruh Yücel	3/213
Çanakkale	Safaeddin Karanakçı	3/53,479,530
Diyarbakır	Mustafa Ekinci	3/427
Diyarbakır	Mehmed Hüsrev Ünal	3/58,494
Edirne	Sabahattin Parsoy	3/54
Elâzığ	Selâhattin Tokar	3/55,379
Erzurum	İsat Tuncel	3/249,415
Eskişehir	Hicri Sezen	3/167,295,296,404
Gaziantep	Salâhattin Ünlü	3/346
Gümüşane	İsmail Hakkı Baykal	3/131
Hatay	Şekip İnal	3/310
Hatay	Semsettin Mursaloğlu	3/56,217
İsparta	Said Bilgiç	3/6
İsparta	Tahsin Tola	3/6
İstanbul	Seyfi Gögen	3/405,407,534
İstanbul	Ziya Köktürk	3/300,405
İzmir	Nebil Sadı Altuğ	3/60
İzmir	Cihad Baban	3/7
İzmir	Rauf Onursal	3/219
Kars	Sırrı Atalay	3/8,61,327,328,370,380,416
Kars	Turgut Göle	3/417,472
Kars	İbrahim Us	3/326
Kastamonu	Nazifi Şerif Nabel	3/26
Kastamonu	Ziya Termen	3/347,371,426
Kayseri	Osman Nuri Deniz	3/63
Kayseri	Hakkı Kirmel	3/27,62

Kırklareli	Fikret Filiz	3/9
Kırklareli	Mahmut Erbil	3/10,11
Kırşehir	Osman Alişiroğlu	3/35,370,418
Kırşehir	Ahmet Bilgin	3/137,144,220,488
Kırşehir	Osman Bölükbaşı	3/12,28,29,58,329,348,349, 350,528
Kocaeli	Ekrem Alican	3/481,482
Kocaeli	Sefer Göksel	3/351
Kocaeli	Turan Güneş	3/438,479
Kocaeli	Sadettin Yalın	3/59,132,297
Konya	Mustafa Bağrıaçık	3/133,298
Konya	Mekki Keskin	3/64,407,534
Konya	M. Rüstü Özal	3/221
Malatya	Ahmet Fırat	3/177,187
Malatya	Mehmet Kartal	3/535
Malatya	Kâmil Kırıkoğlu	3/222,352,353,381
Malatya	Mehmet Fahri Oral	3/65
Malatya	Mehmet Zeki Tulunay	3/67,460
Malatya	Tevfik Ünsalan	3/66
Manisa	Yunus Muammer Ala-	
	kant	3/480
Maras	Ahmet Bozdağ	3/13,14
Maras	Ahmet Kadoğlu	3/14
Mardin	Halim Şatana	3/68
Muş	Gıyasettin Emre	3/419
Niğde	Hasan Hayati Ülkün	3/69
Ordu	Feyzi Boztepe	3/70
Seyhan	Sinan Tekelioğlu	3/16
Seyhan	İsmet Uslu	3/71
Siird	Suat Bedük	3/300,311,387,407,534
Siird	Veysi Oran	3/226
Sinob	Nuri Sertoğlu	3/540
Sinob	Hâşim Tarı	3/72
Tekirdağ	Fethi Mahramlı	3/227
Tokad	Hasan Kangal	3/438,541,542,547
Tokad	Mehmet Şahin	3/73,382
Urfa	Aziz Özbay	3/325,372,391,420
Zonguldak	Hüseyin Balık	3/18
Zonguldak	Hakkı Hilâlet	3/231,285,408

İQTİMA : F.

Fevkalâde iqtima senesi içinde teşrii masuniyetlerinin kaldırılması bahis mevzuu olan zatlar hakkında tatbik olunan muameleler aşağıda gösterilmiştir :

(Esas defterindeki kayıt sırasına göre hazırlanmıştır.)

3/2	Ankara	Mümtaz Faik Fenik	Basın yoluyla tahkir	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 28 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 188) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/3	Ankara	Seyfi Kurtbek	Tahkir	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 28 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1881)
3/4	Bilecik	Şevki Hasırcı	5860 sayılı Basın Kanununa muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 28 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1882) (IX neu Devreden kalmıştır)
3/6	Isparta	Said Bilgiç	Cemiyetler Kanununa muhalif hareket	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 28 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1883) (IX neu Devreden kalmıştır)
3/6	Isparta	Tahsin Tola	Cemiyetler Kanununa muhalif hareket	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1900) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/7	İzmir	Cihad Bahan	Madde tayıni suretiyle tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1884) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/8	Kars	Sırrı Atalay	Madde tayıni suretiyle tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1885)
3/9	Kırklareli	Fikret Filiz	Madde tayıni suretiyle tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1886) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/10	Kırklareli	Mahmut Erbil	4772 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1886) (IX neu Devreden kalmıştır.)

3/11	Kırklareli	Mahmut Erbil	4772 ve 5417 sayılı kanunlara muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1901) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/12	Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Sayın Cumhurreisine gıyabında teavüzatta bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1887) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/13	Maraş	Ahmet Bozdağ	İhtilâs yoluyla zimmete para geçirmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 28 . III . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1938) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/14	Maraş	Ahmet Kadoğlu	Madde tâynini suretiyle tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1888) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/14	Maraş	Ahmet Bozdağ		
3/15	Seyhan	Sinan Tekelioğlu	İftirada bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1889)
3/18	Zonguldak	Hüseyin Balık	Sigorta kanunlarına riayetsizlik	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1890) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/26	Kastamonu	Nazifi Şerif Nabel	6187 sayılı Kanuna muhalif hareketten	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1891)
3/27	Kayseri	Hakkı Kurmel	Reddi hâkin talebini zapta geçirmek ve hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1902)
3/28	Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Cemiyetler Kanununa T. C. Kanununa muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1903) (IX neu Devreden kalmıştır.)
3/29	Kırşehir	Osman Bölükbaşı	5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile T. C Kanunu hükümlerini ihlâl etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1892)

3/35	Kırşehir	Osman Alışiroğlu	Acık hava toplantısında sarf ettiği sözlerden	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1904)
------	----------	------------------	---	--

İQTİMA : 1.

Birinci İqtima içinde tegri mäsuniyetlerinin kaldırılması bahis mevzuu olan zatlar hakkında tatbik olunan muameleler aşağıda gösterilmiştir.

3/48	Bolu	Reşat Akşemsettinoglu	Hâkimin vakarına tecavüz ve hakaret etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1906)
3/49	Bolu	Reşat Akşemsettinoglu	İftira etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1907)
3/50	Bolu	Reşat Akşemsettinoglu	Tahkir etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1908)
3/51	Bingöl	Sait Göker	Harman makinası çalmak	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1909)
3/52	Bursa	İbrahim Öktem	Görevini suiistimal etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1910)
3/53	Çanakkale	Safaeddin Karanakçı	Görevini kötüye kullanmak	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1911)
3/54	Edirne	Sabahattin Parsoy	Sigorta kanunlarına muhalif hareket etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1912)
3/55	Elâzığ	Selâhattin Toker	Memuriyet vazifesi-ni suiistimal etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1913)
3/56	Hatay	Şemsettin Mursaloğlu	Memuriyet vazifesi-ni ihmal ve suiistimal etmek	Takibat ıcrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1914)

3/57	Diyarbakır	Mehmet Hüsrev Ünal	Sigorta kanunlarına muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1915)
3/58	Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Seçim Kanununa muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1893)
3/59	Kocaeli	Sadettin Yalım	Memuriyet vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1894)
3/60	İzmir	Nebil Sadi Altuğ	Türk Parası Kıymetini Koruma Kanununa muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 31 . I . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1895)
3/61	Kars	Sırrı Atalay	Başvekile gıyabında hakarete bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1916)
3/62	Kayseri	Hakkı Kurmel	Memuriyet vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1917)
3/63	Kayseri	Osman Nuri Deniz	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1896)
3/64	Konya	Mekki Keskin	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1897)
3/65	Malatya	Mehmet Fahri Oral	Gıda Maddeleri Nizamnamesine muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1898)
3/66	Malatya	Tevfik Ünsalan	Millî menfaatlere zarar verecek tarzda faaliyette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1899)
3/67	Malatya	Mehmet Zeki Tulunay	Ruhsatsız silâh taşımak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1918)
3/68	Mardin	Halim Şatana	Vazifesini ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1955 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1919)

3/69 Niğde	Hasan Hayati Ülkün	Memuriyet vazifesi- ni ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 7 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1923)
3/70 Ordu	Feyzi Boztepe	Tahkir ve dövmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 7 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1924)
3/71 Seyhan	İsmet Uslu	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 7 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1925)
3/72 Sinob	Haşim Tarı	Hazineye iadesi lâ- zımgelen para ve emvalden bir kısmı- nı gizlemek ve ka- çırmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 7 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1926)
3/73 Tokad	Mehmet Şahin	Vazifesini ihmal et- mek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 7 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1927)
3/130 Bursa	İbrahim Öktem	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 9 . II : 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1928)
3/131 Gümüşane	İsmail Hakkı Baykal	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 9 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1929)
3/132 Kocaeli	Sadettin Yalım	Vazife eşnasında tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 9 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1930)
3/133 Konya	Mustafa Bağrıaçık	Vazifesini ihmal et- mek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 9 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1931)
3/137 Kırşehir	Ahmet Bilgin	Birbirlerini tahkir etmek ve kalemle yaralamak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . II : 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1905)
3/144 Kırşehir	Ahmet Bilgin	Vazifeyi ihmal et- mek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 9 . II . 1955 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1922)
3/167 Eskişehir	Hicri Sezen	Vazifesini suiistimal ve belediyeyi izrar etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 ta- rihinde karar verilmiştir. (K. : 1991)

3/177 Malatya	Ahmet Fırat	5417 ve 5564 sayılı Kanun hükümlerine aykırı hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1974)
3/187 Malatya	Ahmet Fırat	5432 ve 5815 sayılı Kanun hükümlerine muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1997)
3/200 Ankara	Dağıstan Binerbay	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1996)

İÇTİMA : 2

İkinci İctima içinde teşrif masuniyetinin kaldırılması bahis mevzuu olan zatlar hakkında tatbik olunan muameleler aşağıda gösterilmiştir :

3/213 Bursa	Ali Ferruh Yücel	Su saatlerinin mu-bayaası içinde yol-suzlukta bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1987)
3/217 Hatay	Şemsettin Mursaloğlu	Vazifesini suiistimal ve ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1988)
3/219 İzmir	Rauf Onursal	Memuriyet vazifesini suiistimal ve ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1976)
3/220 Kırşehir	Ahmet Bilgin	Silâh çekmek ve ruhsatsız ateşli silâh taşımak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1990)
3/221 Konya	M. Rüştü Özal	Memuriyet vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1989)
3/222 Malatya	Kâmil Kırıkoğlu	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1982)
3/226 Siirt	Veysi Oran	Belediye vazifele-rinde suiistimalde bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1995)
3/227 Tekirdağ	Fethi Mahramlı	2490 sayılı Kanuna aykırı hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1975)
3/231 Zonguldak	Hakkı Hilâlcı	Belediye Reisliği vazifelerinde suiistimalde bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1994)

3/249 Erzurum	Esat Tuncel	Hazineyi ıztar etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1978)
3/285 Zonguldak	Hakkı Hilâlet	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1983)
3/295 Eskişehir	Hicri Sezen	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1984)
3/296 Eskişehir	Hicri Sezen	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1981)
3/297 Kocaeli	Sadettin Yalın	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1977)
3/298 Konya	Mustafa Bağrıaçık	Memuriyet vazifesini ihmal etmek,	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1993)
3/300 İstanbul 3/300 Siird	Ziya Köktürk Suat Bedük	Vazifelerini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1979)
3/310 Hatay	Şekip İnal	Vazifesini suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1986)
3/311 Siird	Suat Bedük	Hilâfı hakikat zahit tanzim etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1992)
3/325 Urfa	Aziz Özbay	Neyren hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1980)
3/326 Kars	İbrahim Us	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 1985)
3/327 Kars	Sırrı Atalay	Tahkir etmek	Teşrii masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihli toplantıda karar verilmiştir. (K. : 1998)

3/328 Kars	Sırrı Atalay	Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmek Hakaret etmek	Teşriî masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2001) Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2002)
		Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmek Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmek Halkı heyecana sevk eden haberler yaymak ve propaganda yapmak	Teşriî masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2003) Teşriî masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2004) Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2005)
3/329 Kırşehir	Osman Alişiroğlu	Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmek	Teşriî masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir.
3/346 Gaziantep	Sabahattin Ünlü	Tahkir ve müessir fiil ika edenlerin hâdisesinde şerik sıfatıyla alâkalı bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2009)
3/347 Kastamonu	Ziya Termen	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2010)
3/348 Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Meclisin mânevi şahsiyetini tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2011)
3/349 Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2000)
3/350 Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2012)
3/351 Kocaeli	Sefer Göksel	Neşir yoluyla hakaret ve Basın Kanununa muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2013)
3/352 Malatya	Kâmil Kırkoğlu	Hükümetin mânevi şahsiyetini ve Başvekili tahkir etmek	Teşriî masuniyetinin kaldırılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verildi.

3/353 Malatya	Kâmil Kırıkoğlu	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2007)
3/370 Kars	Sırrı Atalay	Başvekile hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2008)
3/370 Kırşehir	Osman Alişiroğlu	Reisicumhura hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2014)
3/371 Kastamonu	Ziya Termen	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2015)
3/372 Urfa	Aziz Özbay	Belediye vazifelerinde suiistimalde bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 2 . VII . 1956 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2015)
3/379 Elâzığ	Selâhattin Toker	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 17 . IV . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2069)
3/380 Kars	Sırrı Atalay	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2052)
3/381 Malatya	Kâmil Kırıkoğlu	Hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2053)
3/382 Tokat	Mehmet Şahin	Malzeme ve teslimünde ve sair işlerde usulsüz hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2054)
3/387 Siird	Suat Bedük	Vazifeyi ihmal ve suiistimalde bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2041)
3/391 Urfa	Aziz Özbay	Vazifeyi suiistimal ve ihmalde bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2055)
3/404 Eskişehir	Hicri Sezen	Vazifeyi ihmal ve belediyeyi ızrar etmekten	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2056)
3/405 İstanbul	Ziya Köktürk	Belediye Yapı ve Yollar Kanununa ve inar plânına aykırı hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2057)
3/405 İstanbul	Seyfi Gökgen		

3/406 Konya	Ahmet Koyuncu	Vazifesini ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2042)
3/407 Konya	Mekki Keskin	Kanunsuz ve usulsüz sarfiyat yapmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 4 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2043)
3/407 Siird	Suat Bedük		
3/407 İstanbul	Şeyfi Gögen		
3/408 Zonguldak	Hakkı Hilâle	Memuriyet vazifesini ihmal ve suiistimal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2044)

İÇTİMA : 3

Üçüncü İctima içinde teşrii masuniyetlerinin kaldırılması bahis mevzuu olan zatlar hakkında tatbik olunan muameleler aşağıda gösterilmiştir.

3/414 Burdur	Hüseyin Çimen	Caddede eghas ve eşyanın emniyetine tehlike verecek tarzda otomobil idare etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 8 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2045)
3/415 Erzurum	Esat Tuncel	Vazife esnasında memura hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2046)
3/416 Kars	Sırrı Atalay	Hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2047)
3/417 Kars	Turgut Göle	Büyük Millet Meclisinin, Hükümetin ve Adliyenin mânevi şahsiyetini tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 17 . IV . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2068)
3/418 Kırşehir	Osman Alişiroğlu	Tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2048)
3/419 Muş	Gıyasettin Emre	Ölüme sebebiyet vermek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2049)
3/420 Urfa	Aziz Özbay	Neşret hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2050)
3/426 Kastamonu	Ziya Termen	Hakaret etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 6 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2051)

3/427 Diyarbakır	Mustafa Ekinci	Ruhsatsız tabanca taşımak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 11 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2058).
3/437 Balıkesir	Enver Güreli	6761 sayılı Kanun hükümlerine muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 11 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2059)
3/438 Burdur	Fethi Çelikbaş	6761 sayılı Kanun hükümlerine muhalif harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 13 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2060)
3/438 Kocaeli	Turan Güneş		
3/438 Tokat	Hasan Kangal		
3/459 Burdur	Fethi Çelikbaş	6761 sayılı Kanun hükümlerine muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 13 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2061)
3/460 Malatya	Mehmet Zeki Tulunay	Kavlen ve fiilen tarruz ve hakarete bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 13 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2062)
3/464 Bursa	İbrahim Öktem	6761 sayılı Kanun hükümlerine muhalif hareket etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 13 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2063)
3/465 Bursa	İbrahim Öktem	6761 sayılı Kanuna muhalif harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 13 . II . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2064)
3/465 Tokat	Hasan Kangal		
3/472 Kars	Turgut Güle	Hükümetin mânevi şahsiyetini tahkir etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2081)
3/479 Burdur	Fethi Çelikbaş	6761 sayılı Kanuna aykırı harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2079)
3/479 Kocaeli	Turan Güneş		
3/479 Çanakkale	Safaeddin Karanakçı		
3/480 Burdur	Fethi Çelikbaş	6761 sayılı Kanuna muhalif harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2078)
3/480 Manisa	Yunus Muammer Alekan		
3/481 Bursa	İbrahim Öktem	6761 sayılı Kanuna muhalif harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2077)
3/481 Bursa	Raif Aybar		
3/481 Kocaeli	Ekrem Alican		
3/482 Kocaeli	Ekrem Alican	6761 sayılı Kanuna muhalif harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2074)
3/482 Bursa	Raif Aybar		
3/482 Bursa	İbrahim Öktem		
3/488 Kırşehir	Ahmet Bilgin	Vazifesini ihmal etmek	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2080)

3/494 Diyarbakır	Mehmed Hüsrev Ünal	Kanuna aykırı harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2076)
3/501 Bursa	İbrahim Öktem	6761 sayılı Kanuna muhalif fiil ve harekette bulunmak	Takibat icrasının Devre sonuna bırakılmasına 12 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir. (K. : 2075)
3/528 Kırşehir	Osman Bölükbaşı	Türkiye Büyük Millet Meclisine âlenen tahkir ve tezyif etmek	Teşrii masuniyetinin kaldırılmasına 24 . VI . 1957 tarihinde karar verilmiştir.
3/530 Çanakkale	Safaeddin Karanakeç	Suçlular hakkındaki kararını hıfzettirmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/534 Konya	Mekki Keskin	Muhtacolmıyan şahıslara sosyal yardım tertibinden para vermek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/534 Siird	Suat Bedük		XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3 534 İstanbul	Seyfi Gögen		XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/535 Malatya	Mehmet Kartal	6732 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede 3/84 numara ile encümene verilmiştir.
3/540 Sinob	Nuri Sertoğlu	Lisanen tecavüzde bulunmak ve hakaret etmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/541 Tokad	Hasan Kangal	6761 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/542 Tokad	Hasan Kangal	6761 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/543 Burdur	Fethi Çelikbaş	6761 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede 3/3 numara ile encümene verilmiştir.
3/544 Bursa	İbrahim Öktem	6761 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.
3/547 Tokad	Hasan Kangal	6732 sayılı Kanuna muhalif hareket etmek	XI nci Devrede mebus seçilmediğinden Hükümete iade edilmiştir.

» 94

Mebusların Meclis Dışında Yerine Getirdikleri Görevler
T.B.M.M. Dış Münasebetleri

Ahdî Münasebetler

I

Nato Memleketleri Parlamentolar Birliği Türk Grubu

İQTİMA : F VE 1

İDARE HEYETİ

Fahri Reis	Refik Koraltan	İçel
Reis	Tevfik İleri	Samsun
Umumi Kâtip	Ömer Mart	Kayseri
Âza	Sedat Baran	Çorum
»	Ali Çobanoğlu	Denizli
»	Mehmet Aldemir	İzmir

No : 11 Haziran 1954 tarihinde teşekkül eden ilk NATO Grubu.

İQTİMA : 2

NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grubu (*)

İDARE HEYETİ

Fahri Reis	Refik Koraltan	İçel
Reis	Tevfik İleri	Samsun
Umumi Kâtip	Ömer Mart	Kayseri
Âza	Sedat Baran	Çorum
»	Ali Çobanoğlu	Denizli
»	Mehmet Aldemir	İzmir

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Hamdi Bozbağ	Giresun
Seyfi Kurtbek	Ankara	Füruzan Tekil	İstanbul
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Nazlı Tılabar	İstanbul
Ahmet Kocabıyıkoglu	Balıkesir	Fikri Apaydın	Kayseri

() Kanada NATO Parlâmentolararası Grubu Reisinin 11 Haziran 1954 tarihli yazısı üzerine teşekkül etmiştir.*

Halûk Timurtaş	Balıkesir	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
İhsan Gülez	Bolu	Osman Kavrakoğlu	Rize
Mehmet Özbey	Burdur	İsmet Uslu	Seyhan
Nureddin Fuad Alpkentli	Çanakkale	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	İsmail Şener	Trabzon
Cemal Köprülü	Edirne	Feridun Ergin	Urfa
Rıfık Salim Burçak	Erzurum	Saim Önhon	Urfa
Ekrem Cenani	Gaziantep	Hâcım Yılmaz	Uşak
Ali Ocak	Gaziantep	Sabih Durallı	Zonguldak
Cevdet San	Gaziantep		

NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grubu (*)

(*) Kanada NATO Parlâmentolararası Grubu Reisinin 11 Haziran 1954 tarihli yazısı üzerine teşekkül etmiştir.

İDARE HEYETİ (*)

Fahri Reis	Refik Koraltan	İçel
Reis	Seyfi Kurtbek	Ankara
Umumi Kâtip	Fürüzan Tekil	İstanbul
Muhasip	Hamdi Bozbağ	Giresun
Veznedar	Ahmet Kocabıykoğlu	Balıkesir
Âza	İhsan Gülez	Bolu
»	Sedat Baran	Çorum
»	Ali Çobanoğlu	Denizli
»	Ali Ocak	Gaziantep
»	Saim Önhon	Urfa

AZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Fikri Apaydın	Kayseri
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Ömer Mart	Kayseri
Halûk Timurtaş	Balıkesir	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
Mehmet Özbey	Burdur	Osman Kavrakoğlu	Rize
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Tevfik İleri	Samsun
Cemal Köprülü	Edirne	İsmet Uslu	Seyhan
Rıfık Salim Burçak	Erzurum	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Ekrem Cenani	Gaziantep	İsmail Şener	Trabzon
Cevdet San	Gaziantep	Feridun Ergin	Urfa
Nazlı Tabar	İstanbul	Hâcım Yılmaz	Uşak
Mehmet Aldemir	İzmir	Sabih Durallı	Zonguldak

(*) 16 . V . 1956 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçilmiştir.

NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grupu (*)

(*) Kanada NATO Parlâmentolararası Grupu Reisinin 11 Haziran 1954 tarihli yazısı üzerine teşekkül etmiştir.

— 2 nci içtima senesi sonundaki durum

İDARE HEYETİ (*)

Fahri Reis	: Refik Koraltan	İçel
Rejs	: Seyfi Kurtbek	Ankara
Umumi Kâtip	: Fûruzan Tekil	İstanbul
Muhasip	: Hamdi Bozbağ	Giresun
Veznedar	: Ahmet Kocabıynkoğlu	Balıkesir
Âza	: İhsan Gülez	Bolu
»	: Sedat Baran	Çorum
»	: Ali Çobanoğlu	Denizli
»	: Ali Ocak	Gazianteb
»	: Saim Önhon	Urfa

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Ömer Mart	Kayseri
Zühtü Uray	Aydın	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Nüvit Yetkin	Malatya
Halûk Timurtaş	Balıkesir	Muhlis Tümay	Manisa
Mehmet Özbey	Burdur	Osman Kavrakoğlu	Rize
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Tevfik İleri	Samsun
Kemâl Terzioğlu	Çorum	İsmet Uslu	Seyhan
Ali Çobanoğlu	Denizli	Nuri Sertoğlu	Sinob
Cemal Köprülü	Edirne	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	İsmail Şener	Trabzon
Bahadır Dülger	Erzurum	Fethi Ülkü	Tunceli
Ekrem Cenani	Gazianteb	Feridün Ergin	Urfa
Cevdet San	Gazianteb	Saim Önhon	Urfa
Zühtü Hilmi Velibey	İsparta	Hâcim Yılmaz	Uşak
Nazlı Tlabar	İstanbul	Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu	Yozgad
Nizamettin Ali Sav	İstanbul	Sabih Durallı	Zonguldak
Mehmet Aldemir	İzmir	Edibe Sayar	Zonguldak
Fikri Apaydın	Kayseri	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak

(*) 16 . V . 1956 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçilmiştir.

İÇTİMA : 3

NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ

Fahri Reis	: Refik Koraltan	İçel
Reis	: Seyfi Kurtbek	Ankara
Umumi Kâtip	: Fûruzan Tekil	İstanbul
Muhasip	: Sedat Baran	Çorum
Veznedar	: Ahmet Kocabıykoğlu	Balıkesir
Âza	: Ahmet Tokuş	Antalya
*	: İhsan Gülez	Bolu
*	: Ali Ocak	Gaziantep
*	: Hamdi Bozbağ	Giresun
*	: Edibe Sayar	Zonguldak

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Fikri Apaydın	Kayseri
İsmet Olgaç	Amasya	Ömer Mart	Kayseri
Necmi İnang	Ankara	Ali Galib Bubik	Kütahya
Kenan Akmanlar	Antalya	Süleyman Süruri Nasuhoglu	Kütahya
Nail Geveci	Aydın	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
Zühtü Uray	Aydın	Nüvit Yetkin	Malatya
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Muhlis Tümay	Manisa
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	Ahmet Kadoğlu	Maraş
Hüseyin Çimen	Burdur	Mahmut Karaküçük	Maraş
Mehmet Özbey	Burdur	Osman Kavrakoglu	Rize
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Tevfik İleri	Samsun
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Hâdi Uzer	Samsun
Ali Çobanoğlu	Denizli	İsmet Uslu	Seyhan
Cemal Köprülü	Edirne	Nuri Sertoğlu	Sinob
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Bahadır Dülger	Erzurum	İsmail Şener	Trabzon
Rıza Topenoğlu	Erzurum	Fethi Ülkü	Tunceli
Ekrem Cenani	Gaziantep	Feridun Ergin	Urfa
Cevdet San	Gaziantep	Saim Önhon	Urfa
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	Yusuf Aysel	Uşak
Rüştü Çetin	İçel	Orhan Dengiz	Uşak
Yakup Çukurova	İçel	Hâcîm Yılmaz	Uşak
Zühtü Hilmi Velibeşe	İsparta	Mahmut Ataman	Yozgad
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	Ömer Lâtfi Erzurumluoglu	Yozgad
Nazih Tlabar	İstanbul	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak
Mehmet Aldemir	İzmir		

Beynelmilel Teşekküllerle İlgili Gruplar

II

Parlamentolararası Birliği Türk Grubu

İÇTİMA : F

İDARE HEYETİ (*)

Reis	: Cihad Baban	İzmir
Reisvekili	: Halûk Şaman	Bursa
Umumi Kâtip	: Nuriye Pınar	İzmir
Muhasebeci	: Ahmet Tokuş	Antalya
Âza	: Kasım Küfrevi	Ağrı
»	: M. Şevki Yazman	Elâzığ
»	: Cevdet San	Gaziantep
»	: Tahsin İnanc	Giresun
»	: Muhit Tümerkan	Sinob
Murakıp	: Murad Âli Ülgen	Afyon K.
	: Hakkı Gedik	Uşak

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Nihat İyriboz	Aydın
Sıtkı Koraltan	Afyon K.	Zühtü Uray	Aydın
Kemal Özçoban	Afyon K.	Cevat Ülkü	Aydın
Saip Özer	Afyon K.	Esat Budakoğlu	Balıkesir
Halis Öztürk	Ağrı	Halil İmre	Balıkesir
Nimet Sümer	Ağrı	M. Halûk Timurtaş	Balıkesir
Hâmit Koray	Amasya	Sırrı Yırcalı	Balıkesir
Muhlis Ete	Ankara	Sıtkı Yırcalı	Balıkesir
Mümtaz Falk Fenik	Ankara	Talât Oran	Bilecik
Zafer Gökçer	Ankara	Reşat Akşemsettin oğlu	Bolu
Seyfi Kurtbek	Ankara	Fethi Çelikbaş	Burdur
Seref Kâmil Mengü	Ankara	Mehmet Özbey	Burdur
Talât Vasfi Öz	Ankara	Raif Aybar	Bursa
Kenan Akmanlar	Antalya	Selim Ragıp Emeç	Bursa
Attilâ Konuk	Antalya	Muhlis Erdener	Bursa
Burhanettin Onat	Antalya	Agâh Erozan	Bursa
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Hulûsi Köymen	Bursa

(*) Grup Umumi Heyetin 28.V.1954 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Abdülkadir Kalav	Mardin	Müzaffer Harunoğlu	Trabzon
Zeyyat Mandalinci	Muğla	Selâhattin Karayavuz	Trabzon
Nuri Özsan	Muğla	Emrullah Nutku	Trabzon
Akif Sarıoğlu	Muğla	İsmail Şener	Trabzon
Ali Ulvi Arıkan	Niğde	Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon
Hasan Hayati Ülkün	Niğde	Fethi Ülkü	Tunceli
Mehmet Cemil Bengü	Ordu	Feridun Ayalp	Urfa
Hüseyin Agun	Rize	Feridun Ergin	Urfa
Osman Kavrakoğlu	Rize	Mehmet Hatiboğlu	Urfa
Mehmet Fahri Mete	Rize	Celâl Öncel	Urfa
Ferid Tüzel	Samsun	Saim Önhon	Urfa
Baki Erden	Siird	Aziz Özbay	Urfa
Ferid Alpiskender	Tekirdağ	Muzaffer Timur	Urfa
İhsan Baç	Tokad	Danyal Akbel	Yozgad
Ömer Sunar	Tokad		

İÇTİMA : I

Parlamentolararası Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	: Cihad Baban	Izmir
Reisvekili	: Enver Güreli	Balıkesir
Umumî Kâtip	: Halûk Şaman	Bursa
Muhasebeci	: Ahmet Tokuş	Antalya
Âza	: Kasım Küfrevi	Ağrı
»	: Muhlis Erdener	Bursa
»	: Ali Çobanoğlu	Denizli
»	: Tahsin İnanc	Giresun
»	: Ömer Mart	Kayseri
Murakıp	: M. Âli Ülgen	Afyon K.
»	: Hamdi Bozbağ	Giresun

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Muhlis Ete	Ankara
Sıtkı Koralan	Afyon K.	Mümtaz Faik Fenik	Ankara
Kemal Özgeban	Afyon K.	Zafer Gökçer	Ankara
Saip Özer	Afyon K.	Seyfi Kurtbek	Ankara
Halis Öztürk	Ağrı	Talât Vasfi Öz	Ankara
Nimet Sümer	Ağrı	Kenan Akmanlar	Antalya
Hâmit Koray	Amasya	Attilâ Konuk	Antalya

(*) Umumi Heyetin 12.V.1955 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Burhanettin Onat	Antalya
Ahmet Tekelioğlu	Antalya
Nihat İyriboz	Aydın
Zühtü Uray	Aydın
Cevat Ülkü	Aydın
Esat Budakoğlu	Balıkesir
Halil İnare	Balıkesir
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir
Sırrı Yırcalı	Balıkesir
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir
Talât Oran	Bilecik
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu
Fethi Çeliklebaş	Burdur
Mehmet Özbey	Burdur
Raif Aybar	Bursa
Selim Ragıp Emeç	Bursa
Agâh Erozan	Bursa
Hulûsi Köymen	Bursa
İbrahim Öktem	Bursa
N. Fuad Alpkartal	Çanakkale
Bedi Enüstün	Çanakkale
Safaeddin Karanakaç	Çanakkale
İhsan Karasioğlu	Çanakkale
Tahir Akman	Çankırı
Mecit Bumin	Çoruh
Yaşar Gümüşel	Çoruh
Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh
Sedat Baran	Çorum
Yakup Gürsel	Çorum
Kemâl Terzioğlu	Çorum
Baha Aksit	Denizli
İsmail Hadımlıoğlu	Denizli
Ali Rıza Karaca	Denizli
Mehmet Karasan	Denizli
Osman Ongan	Denizli
A. Hamdi Saneer	Denizli
Yusuf Azizioğlu	Diyarbakır
İhsan Hâmit Tiğrel	Diyarbakır
Cemal Köprülü	Edirne
Selâhattin Toker	Elâzığ
Şevki Yazman	Elâzığ
Rıfık Salim Burçak	Erzurum
Abidin Potuoğlu	Eskişehir
Kemâl Terzioğlu	Eskişehir
Abdülkadir Atik	Gaziantep
Ekrem Cenani	Gaziantep
İhsan Dai	Gaziantep
Samih İnal	Gaziantep
Süleyman Kuranel	Gaziantep

Ali Ocak	Gaziantep
Cevdet San	Gaziantep
Hamdi Bozbağ	Giresun
Ali Naci Duyduk	Giresun
Hayrettin Erkmen	Giresun
Abdullah İzmen	Giresun
Doğan Köymen	Giresun
Mazhar Şener	Giresun
Adnan Tüfekçioğlu	Giresun
Zeki Başağa	Gümüşane
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane
Sabri Özcan San	Gümüşane
Halit Zarbun	Gümüşane
A. Feyzi Atahan	Hatay
Ali Muhsin Bereketioğlu	Hatay
Şekip İnal	Hatay
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
Şevket Sarıcalı	Hatay
Hüseyin Fırat	İçel
İbrahim Gürgen	İçel
Hidayet Sinanoğlu	İçel
Mehmet Ünal	İçel
İrfan Aksu	İsparta
Kemal Demiralay	İsparta
Tahsin Tola	İsparta
Necmi Ateş	İstanbul
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul
Hâdi Hüsmen	İstanbul
Seyfi Gögen	İstanbul
Adnan Menderes	İstanbul
Nadir Nadi	İstanbul
Mükerrem Sarol	İstanbul
Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Füruzan Tekil	İstanbul
Nazlı Tılabar	İstanbul
Celâl Türkgeldi	İstanbul
Fahrettin Ulaş	İstanbul
Abdullah Aker	İzmir
Osman Kapani	İzmir
Nuriye Pınar	İzmir
Mehmet Ali Sebük	İzmir
İlhan Sipahioğlu	İzmir
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir
Basri Aktaş	Kastamonu
Nâzım Batur	Kastamonu
Süleyman Çağlar	Kastamonu
Hilmi Dura	Kastamonu
Salim Eşen	Kastamonu
Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu

Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	Hasan Hayati Ülkün	Niğde
Fikri Apaydın	Kayseri	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
Şefik Bakay	Kırklareli	Hüseyin Agun	Rize
Ekrem Alican	Kocaeli	Osman Kavrakoğlu	Rize
Sefer Göksel	Kocaeli	Mehmet Fahri Mete	Rize
Turan Güneş	Kocaeli	Ferid Tüzel	Samsun
Kâzım Meriç	Kocaeli	Baki Erden	Siiird
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	Muhtit Tümerkan	Sinob
Remzi Birand	Konya	Ferid Alpiskender	Tekirdağ
Ziyad Ebüzziya	Konya	İhsan Baç	Tokad
Muhittin Güzelkılınç	Konya	Ömer Sunar	Tokad
Mekki Keskin	Konya	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Muammer Obuz	Konya	Sami Orberk	Trabzon
Himmet Ölçmen	Konya	Selâhattin Karayavuz	Trabzon
İhsan Şerif Özgen	Kütahya	Emrullah Nutku	Trabzon
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	İsmail Şener	Trabzon
Nüvit Yetkin	Malatya	Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon
Yunus Muammer Alakant	Manisa	Fethi Ülkü	Tunceli
Muhlis Tümay	Manisa	Feridun Ayalp	Urfa
Adnan Karaosmanoğlu	Manisa	Feridun Ergin	Urfa
Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	Mehmet Hatiboğlu	Urfa
Nafiz Körez	Manisa	Celâl Öncel	Urfa
Sudi Mıncıoğlu	Manisa	Saim Önhon	Urfa
Ahmet Kadoğlu	Maras	Aziz Özbay	Urfa
Abdülkadir Kalav	Mardin	Muzaffer Timur	Urfa
Zeyyat Mandalinci	Muğla	Hakkı Gedik	Uşak
Nuri Özsan	Muğla	Danyal Akbel	Yozgad
Akif Sarıoğlu	Muğla	Edibe Sayar	Zonguldak
Ali Ulvi Arıkan	Niğde		

İÇTİMA : 2

Parlamentolararası Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	: H. O. Erkan	Kocaeli
Reisvekilî	: Namık Gedik	Aydın
Umumi Kâtip	: H. R. Atademir	Konya
Muhasebeci	: Sadettin Ertur	Niğde
Âza	: Ahmet Tokuş	Antalya
»	: Halûk Şaman	Bursa
»	: Ali Çobanoğlu	Denizli
»	: Hamdi Bozbağ	Giresun
»	: Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Murakıp	: Murad Âli Ülgen	Afyon K.
»	: M. H. Timurtaş	Balıkesir

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Nusrettin Barut	Bitlis
Sıtkı Koraltan	Afyon K.	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu
Kemal Özçoban	Afyon K.	İhsan Gülez	Bolu
Kasım Küfrevî	Ağrı	Ahmet Hatı	Bolu
Halis Öztürk	Ağrı	Fethi Çelikbaş	Burdur
Nimet Sümer	Ağrı	Hüseyin Çimen	Burdur
Hâmit Koray	Amasya	Mehmet Özbey	Burdur
Muhlis Ete	Ankara	Raif Aybar	Bursa
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Selim Ragıp Emec	Bursa
Zafer Gökçer	Ankara	Muhlis Erdener	Bursa
Seyfi Kurtbek	Ankara	Agâh Erozan	Bursa
Talât Vâsî Öz	Ankara	Hulûsi Köymen	Bursa
Âliye Temuçin	Ankara	İbrahim Öktem	Bursa
Kenan Akmanlar	Antalya	Bedi Enüstün	Çanakkale
Attilâ Konuk	Antalya	Safaeddin Karanakeç	Çanakkale
Burhanettin Onat	Antalya	İhsan Karasioğlu	Çanakkale
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Tahir Akman	Çankırı
Nail Geveci	Aydın	Mecit Bumin	Çoruh
Nihat İyriboz	Aydın	Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh
Zühtü Uray	Aydın	Yaşar Gümüşel	Çoruh
Cevat Ülkü	Aydın	Sedat Baran	Çorum
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Mustafa Kemal Biberoğlu	Çorum
Enver Güreli	Balıkesir	Yakup Gürsel	Çorum
Halil İmre	Balıkesir	Cevat Köstekçi	Çorum
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	Kemâl Terzioğlu	Çorum
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	Baha Akşit	Denizli
Talât Oran	Bilecik	İsmail Hadımhoğlu	Denizli

(*) 23 Mayıs 1956 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçmiştir.

Ali Rıza Karaca	Denizli	Ali Fuad Cebesoy	İstanbul
Mehmet Karasın	Denizli	Seyfi Gögen	İstanbul
Osman Ongan	Denizli	Hâdi Hüsman	İstanbul
A. Hamdi Sancar	Denizli	Adnan Menderes	İstanbul
Yusuî Azizoğlu	Diyarbakır	Nadir Nadi	İstanbul
İhsan Hâmid Tıgrel	Diyarbakır	Mükerrrem Sarol	İstanbul
Halil Turgut	Diyarbakır	Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Cemal Köprülü	Edirne	Füruzan Tekil	İstanbul
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	Nazlı Tıabar	İstanbul
Selâhattin Tokar	Elâzığ	Celâl Türkgeldi	İstanbul
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	Fahrettin Ulaş	İstanbul
Rıfka Salim Burçak	Erzurum	Abdullah Aker	İzmir
Muhtar Başkurt	Eskişehir	Cihad Baban	İzmir
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	Muzaffer Balaban	İzmir
İsmail Sayın	Eskişehir	Osman Kapani	İzmir
Hieri Sezen	Eskişehir	Nuriye Pınar	İzmir
Kemal Zeytinoğlu	Eskişehir	Mehmet Ali Sebük	İzmir
Abdülkadir Atik	Gazianteb	İlhan Sipahioğlu	İzmir
Ekrem Cenani	Gazianteb	Abidin Tekön	İzmir
İhsan Dai	Gazianteb	Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir
Samih İnâl	Gazianteb	Basri Aktaş	Kastamonu
Süleyman Kuranel	Gazianteb	Nâzım Batur	Kastamonu
Ali Ocak	Gazianteb	Süleyman Çağlar	Kastamonu
Cevdet San	Gazianteb	Hilmi Dura	Kastamonu
Ali Naci Duyduk	Giresun	Salim Esen	Kastamonu
Hayrettin Erkmén	Giresun	Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu
Tahsin İnânç	Giresun	Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu
Abdullah İzmen	Giresun	Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu
Doğan Köymen	Giresun	Fikri Apaydın	Kayseri
Mazhar Şener	Giresun	Ömer Mart	Kayseri
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	Şefik Bakay	Kırklareli
Zeki Başağa	Gümüşane	Nüzhet Akın	Kocaeli
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	Ekrem Alican	Kocaeli
Sabri Özcan San	Gümüşane	Selâmi Dinçer	Kocaeli
Halit Zarbun	Gümüşane	Sefer Göksel	Kocaeli
Übeydullah Şeven	Hakkâri	Turan Güneş	Kocaeli
Fevzi Atahan	Hatay	Kâzım Meriç	Kocaeli
Ali Muhsin Bereketioğlu	Hatay	Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya
Şekip İnâl	Hatay	Mustafa Bağnaçık	Konya
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay	Remzi Birand	Konya
Şevket Sarıcalı	Hatay	Sıtkı Salim Burçak	Konya
Rüstü Çetin	İçel	Ziyad Ebuzziya	Konya
Hüseyin Fırat	İçel	Reyhan Gökmenoğlu	Konya
İbrahim Gürgen	İçel	Muhittin Güzelkılıç	Konya
Mehmet Mutlugil	İçel	Mekki Keskin	Konya
Hidayet Sinanoğlu	İçel	Muammer Obuz	Konya
İrfan Aksu	İsparta	Himmet Ölçmen	Konya
Kemal Demiralay	İsparta	İhsan Şerif Özgen	Kütahya
Tahsin Tola	İsparta	İsmail Hakkı Veral	Kütahya
Necmi Ateş	İstanbul	Nüvit Yetkin	Malatya

Yunus Muammer Alakant
Adnan Karasmanoğlu
Nafiz Körez
Sudi Miheioğlu
Muhlis Tümay
Ahmet Kadoğlu
Abdülkadir Kalav
Zeyyat Mandalineci
Nuri Özsan
Alif Sarıoğlu
Ali Ulvi Arkan
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmet Nuri Kadoğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hasan Hayati Ülkün
Mehmet Cemil Bengü
Fazlı Ertekin
Memiş Yazıcı
Hüseyin Agun
Osman Kavrakoglu
Mehmet Fahri Mete
Ahmet Morgil
Ekrem Amı
Abdullah Eker
Ferid Tüzel
Mustafa Akçalı
Sedat Barı
Lütfi Sezgin
Ahmet Topaloğlu
İsnet Uslu
Baki Erden
Server Somuncuoğlu

Manisa
Manisa
Manisa
Manisa
Manisa
Maras
Mardin
Muğla
Muğla
Muğla
Niğde
Niğde
Niğde
Niğde
Niğde
Ordu
Ordu
Ordu
Rize
Rize
Rize
Rize
Rize
Samsun
Samsun
Samsun
Seyhan
Seyhan
Seyhan
Seyhan
Seyhan
Seyhan
Siirt
Sinob

Muhit Tümerkan
Şevki Ecevit
Ferit Alpiskender
İhsan Baç
Ahmet Gürkan
Ömer Sunar
Muzaffer Harunoğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku
Sani Orberk
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu
Bahri Turgut Okaygün
Fethi Ülkü
Feridun Ayalp
Feridun Ergin
Mehmet Hatiboğlu
Celâl Öneel
Saim Önbon
Aziz Özbay
Muzaffer Timur
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Kemal Yörükoğlu
Danyal Akbel
Talât Alpay
Mahmut Ataman
Numan Kurban
Hüseyin Balık
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu
Ediibe Sayar

Sinob
Sivas
Tekirdağ
Tokad
Tokad
Tokad
Trabzon
Trabzon
Trabzon
Trabzon
Trabzon
Trabzon
Tunceli
Tunceli
Urfa
Urfa
Urfa
Urfa
Urfa
Urfa
Urfa
Uşak
Uşak
Van
Yozgad
Yozgad
Yozgad
Yozgad
Yozgad
Zonguldak
Zonguldak
Zonguldak
Zonguldak

İÇTİMA : 3

Parlamentolararası Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	:	Hamza Osman Erkan	Kocaeli
Reisvekilli	:	Prof. H. R. Atademir	Konya
Umumi Kâtip	:	Halûk Timurtaş	Balıkesir
Muhasip Üye	:	Mazhar Şener	Giresun
Âza	:	Ahmet Tokuş	Antalya
»	:	Halil İmre	Balıkesir
»	:	Nazlı Tılabar	İstanbul
»	:	Muzaffer Kurbanoğlu	Manisa
»	:	Ahmed Özel	Sivas
Murakıp	:	Murad Ali Ülgen	Afyon K.
»	:	Hamdi Bozbağ	Giresun

AZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Enver Güreli	Balıkesir
Sıtkı Koraltan	Afyon K.	Mücteba İştin	Balıkesir
Kemal Özçoban	Afyon K.	Ahmet Karagür	Balıkesir
Kasım Küfrevi	Ağrı	Yahya Pelvan	Balıkesir
Halis Öztürk	Ağrı	Sırrı Yırcalı	Balıkesir
Nimet Sümer	Ağrı	Sıtkı Yırcalı	Balıkesir
Hâmit Koray	Amasya	Talât Oran	Bilecik
Muhlis Ete	Ankara	Sait Göker	Bingöl
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Ekrem Yıldız	Bingöl
Zafer Gökçer	Ankara	Nusrettin Barut	Bitlis
Seyfi Kurtbek	Ankara	Reşat Akşemsettinoglu	Bolu
Talât Vasfi Öz	Ankara	İhsan Gülez	Bolu
Âliye Coşkun	Ankara	Ahmet Hatı	Bolu
Fuad Zincirkıran	Ankara	Fethi Çelikbaş	Burdur
Kenan Akmanlar	Antalya	Hüseyin Çimen	Burdur
Attilâ Konuk	Antalya	Mehmet Özbey	Burdur
Burhanettin Onat	Antalya	Raif Aybar	Bursa
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Selim Ragıp Emeç	Bursa
Necati Çelim	Aydın	Muhlis Erdener	Bursa
Namık Gedik	Aydın	Müfit Erknaymen	Bursa
Nail Geveci	Aydın	Agâh Erozan	Bursa
Nihat İyriboz	Aydın	Hulûsi Köymen	Bursa
A. Baki Ökdem	Aydın	İbrahim Öktem	Bursa
Zühtü Uray	Aydın	Halâk Şaman	Bursa
Cevat Ülkü	Aydın	Kenan Yılmaz	Bursa
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Baba Cemal Zağra	Bursa
Mekki Said Esen	Balıkesir	Bedi Enüstün	Çanakkale

(*) Umumi Heyetin 6.VI.1957 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Safaeddin Karanakaç	Çanakkale
İhsan Karasioğlu	Çanakkale
Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale
Tahir Akman	Çankırı
Mecit Bumin	Çoruh
Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh
Yaşar Gümüşel	Çoruh
Sedat Baran	Çorum
Mustafa Kemal Biberoglu	Çorum
Yakup Gürsel	Çorum
Cevat Köstekçi	Çorum
Kemâl Terzioğlu	Çorum
Baha Akşit	Denizli
Ali Çobanoğlu	Denizli
İsmail Hadımoğlu	Denizli
Ali Rıza Karaca	Denizli
Mehmet Karasan	Denizli
Osman Onğan	Denizli
A. Hamdi Sancar	Denizli
Yusuî Azizoğlu	Diyarbakır
İhsan Hâmid Tiğrel	Diyarbakır
Halil Turgut	Diyarbakır
Cemal Köprülü	Edirne
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ
Selâhattin Tokar	Elâzığ
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ
Sadık Perinçek	Erzincan
Veysel Varol	Erzincan
Rıfki Salim Burçak	Erzurum
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum
Abdülkadir Eryurt	Erzurum
Muhtar Başkurt	Eskişehir
Abidin Potuoğlu	Eskişehir
İsmail Sayın	Eskişehir
Hieri Sezen	Eskişehir
Kemal Zeytinoğlu	Eskişehir
Abdülkadir Atik	Gaziantep
Ekrem Cenani	Gaziantep
İhsan Dai	Gaziantep
Samih İnal	Gaziantep
Süleyman Kuranel	Gaziantep
Ali Ocak	Gaziantep
Cevdet San	Gaziantep
Ali Naci Duyduk	Giresun
Hayrettin Erkmen	Giresun
Tahsin İnanç	Giresun
Abdullah İzmen	Giresun
Doğan Köymen	Giresun
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun
Zeki Başağa	Gümüşane

İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane
Sabri Özcan San	Gümüşane
Halit Zarbun	Gümüşane
Übeydullah Seven	Hakkâri
A. Feyzi Atahan	Hatay
Ali Muhsin Bereketoglu	Hatay
Şekip İnal	Hatay
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay
Şevket Sarıcalı	Hatay
Rüştü Çetin	İçel
Hüseyin Fırat	İçel
İbrahim Gürgen	İçel
Mehmet Mutlugil	İçel
Hidayet Sinanoğlu	İçel
İrfan Aksu	İsparta
Said Bilgiç	İsparta
Kemal Demiralay	İsparta
Tahsin Tola	İsparta
Necmi Ateş	İstanbul
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul
Seyfi Gögen	İstanbul
Aleksandros Hacopoulos	İstanbul
Hâdi Hüsmen	İstanbul
Naci Kurt	İstanbul
Adnan Menderes	İstanbul
Nadir Nadi	İstanbul
Mükerrem Sarol	İstanbul
Nizamettin Âli Sav	İstanbul
Hanri Soriano	İstanbul
Zakar Tarver	İstanbul
Fürüzan Tekil	İstanbul
Celâl Türkgeldi	İstanbul
Fahrettin Ulaş	İstanbul
Abdullah Aker	İzmir
Nebil Sadi Altuğ	İzmir
Cihad Baban	İzmir
Muzaffer Balaban	İzmir
Needet İncekara	İzmir
Osman Kapani	İzmir
Nuriye Pınar	İzmir
Mehmet Ali Sebük	İzmir
İlhan Sipahioğlu	İzmir
Abidin Tekön	İzmir
Behçet Uz	İzmir
Basri Aktaş	Kastamonu
Nâzım Batur	Kastamonu
Süleyman Çağlar	Kastamonu
Hilmi Dura	Kastamonu
Salim Esen	Kastamonu
Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu

Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	Nâlık Poyrazoğlu	Muğla
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	Akif Sarıoğlu	Muğla
Fikri Apaydın	Kayseri	Şemsi Ağaoğlu	Muş
Emin Develioğlu	Kayseri	Şefik Çağlayan	Muş
İbrahim Kirazoğlu	Kayseri	Gıyasettin Emre	Muş
Hakkı Kirmel	Kayseri	Ali Ulvi Arıkan	Niğde
Ömer Mart	Kayseri	Sadettin Ertur	Niğde
Şefik Bakay	Kırklareli	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
M. Ali Ceylan	Kırklareli	Ahmet Nuri Kadioğlu	Niğde
Hüsnü Yaman	Kırklareli	Cavit Kavurmacioğlu	Niğde
Nüzhet Akın	Kocaeli	Hasan Hayati Ülkün	Niğde
Ekrem Alican	Kocaeli	Zihni Üner	Niğde
Selâmi Dinger	Kocaeli	Bekir Baykal	Ordu
Sefer Göksel	Kocaeli	Mehmet Cemil Bengü	Ordu
Turan Güneş	Kocaeli	Feyzi Boztepe	Ordu
Kâzım Meriç	Kocaeli	Fazlı Ertekin	Ordu
Cemal Tüzün	Kocaeli	Sabri Işbakan	Ordu
Nüzhet Unat	Kocaeli	Memiş Yazıcı	Ordu
Sadettin Yalın	Kocaeli	Hüseyin Agun	Rize
Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya	Osman Kavrakoglu	Rize
Mustafa Bağrıaçık	Konya	Mehmet Fahri Mete	Rize
Remzi Birand	Konya	Ahmet Morgil	Rize
Sıtkı Salim Burçak	Konya	Ekrem Anıt	Samsun
Abdi Çilingir	Konya	Salim Çonoğlu	Samsun
Ziyad Ebüzziya	Konya	Abdullah Eker	Samsun
Reyhan Gökmenoğlu	Konya	Muhittin Özkefeli	Samsun
Muhittin Güzelkılıç	Konya	Ferid Tüzel	Samsun
Mekki Keskin	Konya	Mustafa Akçalı	Seyhan
Muammer Obuz	Konya	Zahit Akdağ	Seyhan
Himmet Ölçmen	Konya	Sedat Barı	Seyhan
M. Rüştü Özal	Konya	Lütfi Sezgin	Seyhan
Sabahattin Sönmez	Konya	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
Ali Galib Bubik	Kütahya	İsmet Uslu	Seyhan
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	Suat Bedük	Siird
Süleyman Süruri Nasuhoglu	Kütahya	Baki Erden	Siird
İhsan Şerif Özgen	Kütahya	Server Somuncuoğlu	Sinob
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	Muhit Tümerkan	Sinob
Nüvit Yetkin	Malatya	Hüseyin Çitil	Sivas
Yunus Muammer Alakant	Manisa	Ercüment Damalı	Sivas
Adnan Karaosmanoğlu	Manisa	Şevki Ecevit	Sivas
Nafiz Körez	Manisa	Etem Erdinç	Sivas
Sudi Mihçioğlu	Manisa	Nurettin Ertürk	Sivas
Muhlis Tümay	Manisa	Kâzım Oskay	Sivas
Ahmet Kadoğlu	Maraş	Rifat Ökten	Sivas
Bahaettin Erdem	Mardin	Bahattin Örnekol	Sivas
Abdülkadir Kalav	Mardin	M. Nurettin Turgay	Sivas
Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	Meinudh Turhan	Sivas
Zeyyat Mandalinci	Muğla	Hüseyin Yüksel	Sivas
Nuri Özsan	Muğla	Ferid Alpiskender	Tekirdağ
Yavuz Paşamehmetoğlu	Muğla	Necmi Arman	Tekirdağ

Ihsan Baç	Tokad	Aziz Özbay	Urfa
Ahmet Gürkan	Tokad	Muzaffer Timur	Urfa
Ömer Sunar	Tokad	Yusuf Aysal	Uşak
Sabri Dilek	Trabzon	Orhan Dengiz	Uşak
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	Hakkı Gedik	Uşak
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	Hacim Yılmaz	Uşak
Emrullah Nutku	Trabzon	Hilmi Durmaz	Van
Sami Orberk	Trabzon	Muslih Görentaş	Van
Pertev Sanaç	Trabzon	Hanîr Kartal	Van
İsmail Şener	Trabzon	Kemal Yörükoğlu	Van
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	Danyal Akbel	Yozgad
Osman Turan	Trabzon	Talât Alpay	Yozgad
Bahri Turgut Okaygün	Tunceli	Mahmut Ataman	Yozgad
Fethi Ülkü	Tunceli	Numan Kurban	Yozgad
Feridun Ayalp	Urfa	Sebatî Ataman	Zonguldak
Feridun Ergin	Urfa	Hüseyin Balık	Zonguldak
Mehmet Hatihoğlu	Urfa	Cemal Kıpçak	Zonguldak
Hasan Oral	Urfa	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak
Celâl Öncel	Urfa	Edibe Sayar	Zonguldak
Saim Önhon	Urfa		

III

Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu

İÇTİMA : F

Bu içtima yılı içinde Grup, Umumi Heyeti içtima yapmamıştır.
Geçen Devre idare heyeti vazifesine devam etmiştir.

İÇTİMA : 1

Bu içtima yılı içinde de Umumi Heyet toplanmamıştır.
Geçen Devre seçilen idare heyeti vazifesine devam etmiştir.

İÇTİMA : 2

Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ

Reis	: Babadır Dülger	Erzurum
Reisvekil	: M. Ş. Yazman	Elâzığ
Umumi Kâtip	: Z. Mandalineci	Muğla
Âza	: Feridun Ergin	Urfa
»	: Tahsin İnang	Giresun
»	: Adnan Karasosmanoğlu	Manisa
»	: Sadık Giz	İzmir

ÂZALAR

Murad Âli Ülgen	Afyon K.	Adnan Tüfekçioğlu	Giresun
Kasım Küfrevi	Ağrı	Refik Koraltan	İçel
İsmet Olguç	Amasya	Nadir Nadi	İstanbul
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	Mükerrem Sarol	İstanbul
Kenan Akmanlar	Antalya	Nazlı Tılabar	İstanbul
Enver Karan	Antalya	Cihad Baban	İzmir
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	Osman Kapani	İzmir
Ahmet Tokuş	Antalya	İbrahim Kirazoğlu	Kayseri
Namık Gedik	Aydın	Ömer Mart	Kayseri
Fethi Çelikbaş	Burdur	Remzi Birand	Konya
Mehmet Özbey	Burdur	Ziyad Ebüzziya	Konya
Agâh Erozan	Bursa	Muammer Alakant	Manisa
Sadettin Karacabey	Bursa	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Hulâsi Köymen	Bursa	Muhlis Tümay	Manisa
Halûk Şaman	Bursa	Abdülrahman Bayar	Mardin
Bedi Enüstün	Çanakkale	Cevdet Öztürk	Mardin
Mecit Bumin	Çoruh	Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Nuri Özsan	Muğla
Ali Çobanoğlu	Denizli	Âkif Sarıoğlu	Muğla
Cemal Köprülü	Edirne	Sadettin Ertur	Niğde
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	Ahmet Kadioğlu	Niğde
Sabri Erduman	Erzurum	Hüseyin Ülkü	Niğde
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	Sedat Barı	Seyhan
Rıza Topçuoğlu	Erzurum	Salim Serge	Seyhan
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	Sinan Tekelioğlu	Seyhan
Cevdet San	Gaziantep	Baki Erden	Siird
Hamdi Bozbağ	Giresun	Muhit Tümerkan	Sinob
Hayrettin Erkmen	Giresun	Hakkı Gedik	Uşak
Mazhar Şener	Giresun	Cemal Kıpçak	Zonguldak

İQTİMA : 3

Bu iqtima yılında da Grup Umumi Heyeti toplaunamıştır.
İkinci iqtima yılında seçilen idare heyeti vazifesine devam etmiştir.

IV

Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grubu

İQTİMA : F

Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grubu İdare Heyeti (*)

Reis	Sedat Barı	Seyhan
İkinci Reis	Rıza Çerçel	Afyon K.
Genel Sekreter	İsmail Şener	Trabzon
Muhasip	İhsan Gülez	Bolu
Üye	Muhlis Ete	Ankara
"	Enver Karan	Antalya
"	Sedat Baran	Çorum
"	Hamdi Bozbağ	Giresun
"	Lütfi Kırdar	İstanbul

Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grupuna dâhil mebuslar

Saîp Özer	Afyon K.	Halûk Şaman	Bursa
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Bedi Enüstün	Çanakale
İsmet Olgac	Amasya	İhsan Karasioğlu	Çanakale
Mustafa Zeren	Amasya	Muzaffer Önal	Çoruh
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Zihni Ural	Çoruh
Talât Vâfî Öz	Ankara	Şevki Gürses	Çorum
Ahmet Tokuş	Antalya	Baha Koldaş	Çorum
A. Baki Ökdem	Aydın	Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum
Cevat Ülkü	Aydın	Ali Çobanoğlu	Denizli
Vaeid Asena	Balıkesir	Eyüp Şahin	Diyarbakır
Esat Budakoglu	Balıkesir	Cemal Köprülü	Edirne
Enver Güreli	Balıkesir	Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ
Arif Kalıpsazoglu	Balıkesir	Sabri Erduman	Erzurum
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	Rıza Topcuoglu	Erzurum
Yünnü Üresin	Bilecik	Süleyman Kuranel	Gaziantep
Mithat Dayioğlu	Bolu	Hayrettin Erkmen	Giresun
Fethi Çelikkbaş	Burdur	Adnan Tüfekecioğlu	Giresun
Mehmet Özbey	Burdur	Halis Tokdemir	Gümüşane

(*) Umumi Heyetin 18.VI.1954 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Said Bilgiç	İsparta	Şemi Ergin	Manisa
Zühtü Hilmi Velibeyo	İsparta	Nafiz Körez	Manisa
Zeki Rıza Soprel	İstanbul	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Füruzan Tekil	İstanbul	Muhlis Tümay	Manisa
Mehmet Aldemir	İzmir	Ahmet Bozdağ	Manisa
Perteve Arat	İzmir	Zeyyat Mandalinci	Muğla
Ühüd Babau	İzmir	Âkif Sarıoğlu	Muğla
Necdet İncekara	İzmir	Hâdi Uzer	Samsun
Osman Kapani	İzmir	Sinan Tekekoğlu	Seyhan
Halûk Ökeren	İzmir	Baki Erden	Siird
Kâmil Gündes	Kayseri	Nuri Sertoğlu	Sinob
İbrahim Kirazoglu	Kayseri	Server Somuncuoğlu	Sinob
Şefik Bakay	Kırklareli	Muhsit Tümerkan	Sinob
Ziyad Ebüzziya	Konya	Peridun Alpiskender	Tekirdağ
Muammer Obuz	Konya	Mahmut Goloğlu	Trabzon
Halil Özyörük	Konya	Emrullah Nutku	Trabzon
S. Süruri Nasuhoglu	Kütahya	Peridun Ergin	Urfa
		Hakkı Gedik	Uşak

İQTİMA : 1

Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	Sedat Barı	Seyhan
İkinci Reis	Rıza Çerçel	Afyon K.
Umumi Sekreter	İsmail Şener	Trabzon
Muhasip	İhsan Gülez	Bolu
Âza	Muhlis Ete	Ankara
"	Enver Karan	Antalya
"	A. Kalıpsızoglu	Balıkesir
"	Hamdi Bozdağ	Giresun
"	M. Tümerkan	Sinob
Murakıpler	Sedat Baran	Çorum
"	Peridun Ergin	Urfa

ÂZALAR

Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Ahmet Tokuş	Antalya
İsmet Olgaç	Amasya	A. Baki Ökdem	Aydın
Mustafa Zeren	Amasya	Cevat Ülkü	Aydın
Muhlis Bayramoglu	Ankara	Vacide Asena	Balıkesir
Talât Vasfi Öz	Ankara	Esat Budakoglu	Balıkesir

(*) Umumi Heyetin 16.V.1955 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Enver Güreli
 Arif Kalıpsızoğlu
 Sıtkı Yırcalı
 Yünnü Üresin
 Mithat Dayıoğlu
 Feri Çelikbaş
 Mehmet Özbey
 Halûk Şaman
 Bedi Enüstün
 İhsan Karasöğüt
 Muzaffer Ünal
 Zihni Ural
 Şevki Gürses
 Baha Koldaş
 Hüseyin Ortakenoğlu
 Ali Çobanoğlu
 Cemal Köprülü
 Mehmet Şevki Yazman
 Sabri Erduman
 Rıza Topcuoğlu
 Süleyman Kuranel
 Haryrettin Erkmen
 Adnan Tüfekecioğlu
 Halis Tokdemir
 Said Bilgiç
 Zühtü Hilmi Velibeş
 Zeki Rıza Sporel
 Füzûzan Tekil
 Fahrettin Ulaş
 Mehmet Aldemir
 Pertev Arat
 Cihad Baban
 Necdet İncekara

Balıkesir
 Balıkesir
 Balıkesir
 Bilecik
 Bolu
 Burdur
 Burdur
 Bursa
 Çanakkale
 Çanakkale
 Çoruh
 Çoruh
 Çorum
 Çorum
 Çorum
 Denizli
 Edirne
 Elâzığ
 Erzurum
 Erzurum
 Gaziantep
 Giresun
 Giresun
 Gümüşane
 Isparta
 Isparta
 İstanbul
 İstanbul
 İstanbul
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 İzmir

Osman Kapalı
 Halûk Ökeren
 Kâmil Gündüş
 İbrahim Kirazoğlu
 Şefik Bakay
 H. Osman Erkan
 Kâzım Meriç
 Ziyad Ebüzziya
 Müammer Obuz
 Halil Özyörük
 S. Süruri Nasıhoğlu
 Şenî Ergin
 Nafiz Kürez
 Muzaffer Kurbanoglu
 Muhlis Tümay
 Ahmet Rozdağ
 Zeyyat Mankalinci
 Âkif Sarıoğlu
 H. Avni Göktürk
 Hâdi Uzer
 Mustafa Akçalı
 Sinan Tekelioğlu
 Mehmet Ünalı
 Baki Erden
 Nuri Sertoğlu
 Server Somuncuoğlu
 Muhîr Tümerkan
 Ferid Alpisikender
 Mahmut Goloğlu
 Emrullah Nütke
 Feridun Ergin
 Halekî Gedik

İzmir
 İzmir
 Kayseri
 Kayseri
 Kırklareli
 Kocaeli
 Kocaeli
 Konya
 Konya
 Konya
 Kütahya
 Manisa
 Manisa
 Manisa
 Manisa
 Maraş
 Muğla
 Muğla
 Niğde
 Samsun
 Seyhan
 Seyhan
 Seyhan
 Sird
 Sinop
 Sinop
 Sinop
 Tekirdağ
 Trabzon
 Trabzon
 Urfa
 Uşak

İQTİMA : 2

Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	Sedat Barı	Seyhan
İkinci Reis	B. Turgut Okaygün	Tunceli
Umumi Sekreter	İsmail Şener	Trabzon
Muhasip	İhsan Gülez	Bolu
Äza	Enver Karan	Antalya
»	Halis Tokdemir	Gümüşane
»	Mustafa Akçalı	Seyhan
»	Muhit Tümerkan	Sinob
»	Ö. L. Erzurumluoğlu	Yozgad
Murakıpler	Mehmet Ünalı	Seyhan
»	Ferid Alpiskender	Tekirdağ

AZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Baha Koldaş	Çorum
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum
Nimet Sümer	Ağrı	Ali Çobanoğlu	Denizli
İsmet Olgaç	Amasya	Cemal Köprülü	Edirne
Mustafa Zeren	Amasya	Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Sabri Erduman	Erzurum
Muhlis Ete	Ankara	Rıza Topcuoğlu	Erzurum
Talât Vasfi Öz	Ankara	Süleyman Kuramei	Gaziantep
Burhanettin Onat	Antalya	Hamdi Bozbağ	Giresun
Abmet Tokuş	Antalya	Hayrettin Erkinen	Giresun
A. Baki Ökdem	Aydın	Adnan Tüfekcioğlu	Giresun
Cevat Ülkü	Aydın	Tahsin İnanc	Giresun
Vacid Asena	Balıkesir	Said Bilgiç	İsparta
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Zühtü Hilmi Velibege	İsparta
Enver Güreli	Balıkesir	Zeki Rıza Sporel	İstanbul
Arif Kalıpszoğlu	Balıkesir	Fürüzan Tekil	İstanbul
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	Fahrettin Ulaş	İstanbul
Yünnü Üresin	Bilecik	Mehmet Aldemir	İzmir
Mithat Dayıoğlu	Bolu	Perteve Arat	İzmir
Fethi Çelikkbaş	Burdur	Cihad Baban	İzmir
Mehmet Özbey	Burdur	Necdet İncekara	İzmir
Halük Şaman	Bursa	Osman Kapani	İzmir
Bedi Enüstün	Çanakkale	Halük Ökeren	İzmir
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Kâmil Gündeş	Kayseri
Muzaffer Ünal	Çoruh	İbrahim Kirazıoğlu	Kayseri
Sedat Baran	Çorum	Şefik Bakay	Kırklareli
Şevki Gürses	Çorum	Hamza Osman Erkan	Kocaeli

(*) 18.V.1956 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçilmiştir.

Kâzım Meriç	Kocaeli	Âkif Sarioğlu	Muğla
Sedattin Yalım	Kocaeli	Hüseyin Avni Göktürk	Niğde
Ziyad Ebüzziya	Konya	Ekrem Anıt	Samsun
Muammer Obuz	Konya	Hâdi Uzer	Samsun
Halil Özyörtük	Konya	Sinan Tekelioğlu	Seyhan
Süleyman Süruri Nasuhoğlu	Kütahya	Baki Erden	Süri
Şemî Ergin	Manisa	Nuri Sertoğlu	Sinob
Nafiz Körez	Manisa	Server Somuncuoğlu	Sinob
Muzaffer Kurbanoğlu	Manisa	Mahmut Goloğlu	Trabzon
Muhlis Tümay	Manisa	Emrullah Nutku	Trabzon
Ahmet Bozdağ	Maras	Peridun Ergin	Urfa
Zeyyat Mandalinci	Muğla	Halık Gedik	Uşak

İQTİMA : 3

Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grubu

İDARE HEYETİ (*)

Reis	Sedat Barı	Seyhan
İkinci Reis	B. Turgut Okaygün	Tunceli
Umumi Sekreter	İsmail Şener	Trabzon
Muhasip	İhsan Gülez	Bolu
Âza	M. Halûk Tımurtaş	Balıkesir
»	Halis Tokdemir	Gümüşane
»	Mustafa Akçalı	Seyhan
»	Muhit Tümerkan	Sinob
»	Ö. L. Erzurumluoğlu	Yozgad
Murakıpler	Mehmet Ünalı	Seyhan
»	Perid Alpiskender	Tekirdağ

ÂZALAR

Rıza Çerçel	Afyon K.	Cevat Ülkü	Aydın
Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	Vacit Asena	Balıkesir
Nimet Sümer	Ağrı	Esat Budakoğlu	Balıkesir
İsmet Olgaç	Amasya	Enver Güreli	Balıkesir
Mustafa Zeren	Amasya	Arif Kalıpsazoğlu	Balıkesir
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	Muharrem Tunçay	Balıkesir
Muhlis Ete	Ankara	Sıtkı Yırcalı	Balıkesir
Talât Vasfi Öz	Ankara	Yümnü Üresin	Bilecik
Burhanettin Onat	Antalya	Mithat Dayıoğlu	Bolu
Ahmet Tokuş	Antalya	Fethi Çelikbaş	Burdur
A. Baki Ökdem	Aydın	Mehmet Özbey	Burdur

(*) 13.V.1957 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçilmiştir.

Ağah Erozan
 Halûk Şaman
 Bedî Enüstün
 İhsan Karasioğlu
 Muzafer Önal
 Sedat Baran
 Şevki Gürses
 Baha Koldaş
 Hüseyin Ortakcioğlu
 Kemâl Terzioğlu
 Ali Çobanoğlu
 Cemal Köprülü
 Mehmet Şevki Yazman
 Sabri Erduman
 Rıza Topcuoğlu
 Süleyman Kuranel
 Hamdi Bozbağ
 Hayrettin Erkmen
 Tahsin İnanc
 Adnan Tüfekcioğlu
 Said Bülgiç
 Zühtü Hilmi Velibeg
 Zeki Rıza Sporel
 Fıruzan Tekil
 Fahrettin Ulaş
 Mehmet Akdemir
 Pertev Arat
 Cihad Baban
 Necdet İncekara
 Osman Kapani
 Halûk Ökeren
 Kâmil Gündiş
 İbrahim Kirazioğlu

Bursa
 Bursa
 Çanakkale
 Çanakkale
 Çorum
 Çorum
 Çorum
 Çorum
 Çorum
 Çorum
 Denizli
 Edirne
 Elâzığ
 Erzurum
 Erzurum
 Gaziantep
 Giresun
 Giresun
 Giresun
 Giresun
 Isparta
 Isparta
 İstanbul
 İstanbul
 İstanbul
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 İzmir
 Kayseri
 Kayseri

Şefik Bakay
 Hamza Osman Erkan
 Kâzım Meriç
 Sadettin Yalım
 Ziyad Ebüzziya
 Muammer Obuz
 Halil Özyörük
 Süleyman Süruri Nasuhoğlu
 Şemî Ergin
 Nafiz Körez
 Muzafer Kumbanoğlu
 Muhlis Tümay
 Ahmet Bozdağ
 Zeyyat Mandalinci
 Âkif Sarıoğlu
 Hüseyin Avni Göktürk
 Ekrem Anıt
 Hâdi Uzer
 Abdullah Elker
 R. O. Gümüsoğlu
 Ahmet Kınık
 Cavit Oral
 Sinan Tekelioğlu
 Ahmet Topaloğlu
 Baki Erden
 Nuri Sertoğlu
 Server Somuncuoğlu
 M. N. Turgay
 Mahmut Goloğlu
 Emrullah Nutku
 Feridun Ergin
 Hakkı Gedik

Kırklareli
 Kocaeli
 Kocaeli
 Kocaeli
 Konya
 Konya
 Konya
 Kütahya
 Manisa
 Manisa
 Manisa
 Manisa
 Maraş
 Muğla
 Muğla
 Niğde
 Samsun
 Samsun
 Samsun
 Samsun
 Samsun
 Seyhan
 Seyhan
 Seyhan
 Seyhan
 Siirt
 Sınob
 Sınob
 Sivas
 Trabzon
 Trabzon
 Urfa
 Uşak

Dostluk Grupları :

V

Türk - İngiliz Parlamento Dostluk Grubu

(Geçen Devrede teşekkül eden Grup bu Devrede de vazifesine devam etmiştir.)

VI

Türk - Amerikan Parlamento Dostluk Grubu

(Geçen Devrede teşekkül eden Grup bu Devrede de vazifesine devam etmiştir.)

VII

Türk - Fransız Dostluk Grubu

(Türk - Fransız Dostluk Grubu 9'ncu Devrenin 2'nci İhtima yılında (19' VI. 1952 tarihinde) teşekkül etmiştir.)

İDARE HEYETİ (*)

Fahri Reis	Hulusi Köymen	Bursa
Reis	N. Ali Sav	İstanbul
Umumi Kâtip	Basri Aktaş	Kastamonu
Âza	Muhlis Erdener	Bursa
»	İbrahim Öktem	Bursa
»	Agâh Erozan	Bursa
»	R. Salim Burçak	Erzurum
»	Tahsin İnanc	Giresun
»	M. Ali Sebük	İzmir
»	Hükmət Bayur	Manisa
»	Zeyyat Mandalınci	Muğla
»	Server Somuncuoğlu	Sinob
»	Sami Orberk	Trabzon

(*) Umumi Heyetin 16.VI.1954 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Not: Grup İdare Heyeti Devre sonuna kadar vazifesine devam etmiştir.

ÂZALAR

Kasım Küfrevi	Ağrı	Zeki Rıza Sporel	İstanbul
Celâl Yardımcı	Ağrı	Nazlı Tlıabar	İstanbul
Hâmid Koray	Amasya	Fürüzan Tekil	İstanbul
Miîmtaz Faik Fenik	Ankara	Mehmet Akdemir	İzmir
Abdullah Gedikoglu	Ankara	Cihad Baban	İzmir
Seyfi Kurtbek	Ankara	Behzat Bilgin	İzmir
Fatin Dalaman	Antalya	Sadık Giz	İzmir
Enver Karan	Antaiya	Osman Kapani	İzmir
Ahmet Tokuş	Antalya	Sırrı Atalay	Kars
Etem Menderes	Aydm	Hasan Erdoğan	Kars
Esat Budakoglu	Balıkesir	Mehmet Hazer	Kars
Enver Güreli	Balıkesir	İbrahim Us	Kars
Halil İmre	Balıkesir	Fikri Apaydın	Kayseri
Sıtkı Yırcalı	Balıkesir	İbrahim Kirazoglu	Kayseri
Talât Oran	Bilecik	Ömer Mart	Kayseri
Fahri Belen	Bolu	Şefik Bakay	Kırklareli
İhsan Gülez	Bolu	Ekrem Adıcan	Kocaeli
Fethi Çelikkbaş	Burdur	H. Osman Erkan	Kocaeli
Selim Ragıp Emeç	Bursa	Ziyad Ebüzziya	Konya
Halûk Şaman	Bursa	Muammer Obuz	Konya
Bedi Enüstün	Çanakkale	Halil Özyörük	Konya
Emim Kalafat	Çanakkale	Sabahattin Sönmez	Konya
Nuri Togay	Çanakkale	Mehmet Kartal	Malatya
Muzaffer Önal	Çoruh	Kâmil Kırkoğlu	Malatya
Sedat Baran	Çorum	Tevfik Ünsalan	Malatya
Ali Çobanoğlu	Denizli	Nüvit Yetkin	Malatya
Refet Tavashoğlu	Denizli	Samet Ağaoğlu	Manisa
Yusuf Azizoglu	Diyarbakır	Yunus M. Alakant	Manisa
Cemal Köprülü	Edirne	Şemi Ergin	Manisa
Rûkneddin Nasuhioğlu	Edirne	Adnan Karaosmanoğlu	Manisa
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	F. L. Karaosmanoğlu	Manisa
Rıfkı Salim Burçak	Erzurum	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Bahadır Dülger	Erzurum	Nafiz Körez	Manisa
Hasan Polatkan	Eskişehir	Sudî Mrıçioğlu	Manisa
Abidin Potuoglu	Eskişehir	Muhlis Tümay	Manisa
Ekrem Cenani	Gaziantep	Nedim Ökmen	Maraş
Cevdet San	Gaziantep	Nuri Özsan	Muğla
Hamdi Bozbağ	Giresun	H. Avni Gültürk	Niğde
Hayrettin Erkmén	Giresun	Hüseyin Ülkü	Niğde
Mazhar Şener	Giresun	Refet Aksoy	Ordu
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	Osman Kavrakoglu	Rize
Refik Koraltan	İçel	İsmail Işın	Samsun
Tahsin Tola	İsparta	Tevfik İleri	Samsun
Zühtü Hilmi Velibeyse	İsparta	Sedat Barı	Seyhan
Necmi Ateş	İstanbul	Baki Erden	Sivri
Hâdi Hüsmân	İstanbul	Muhtit Tümerkan	Sinob
Fuad Köprülü	İstanbul	İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ
Adnan Menderes	İstanbul	Ferid Ahpiskender	Tekirdağ

Zeki Erataman
Mahmut Goloğlu
S. Fehmi Kalaycıoğlu
Feridun Ergin

Tekirdağ
Trabzon
Trabzon
Urfa

Saim Önhoñ
Hakkı Gedik
Cemal Kıpçak
Avni Yurdabayrak

Urfa
Uşak
Zonguldak
Zonguldak

VIII

Türk - Orta-Doğu Parlamentolararası Dostluk Grubu

24 . XII . 1954 tarihinde kurucu azaların ilk Umumi Heyet toplantısı ile teşekkül etmiştir.

IDARE HEYETİ

Reis	Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne
Kâtip	Safaeddin Karanakkçı	Çanakkale
Muhasip	Enver Karan	Antalya

KURUCU HEYET

Ahmet Tokuş	Antalya	N. F. Alpkartal	Çanakkale
Bahadır Dülger	Erzurum	Nuriye Pınar	İzmir
Burhanettin Onat	Antalya	Refik Koraltan	İçel
Celâl Türkgeldi	İstanbul	Pertev Arat	İzmir
Cemal Köprülü	Edirne	R. Nasuhioğlu	Edirne
Cihad Baban	İzmir	Saip Özer	Afyon K.
Enver Karan	Antalya	S. Fuad Keçeci	Eskişehir
Halûk Ökeren	İzmir	S. Karanakkçı	Çanakkale
H. Suphi Tanrıöver	İstanbul	S. R. Emeç	Bursa
K. Küfrevi	Ağrı	Tevfik İleri	Samsun
Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	Z. Ebüzziya	Konya
Mümtaz Tarhan	Ankara	Zihni Üner	Niğde

İÇTİMA : 2

İDARE HEYETİ (*)

Reis	Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne
Reisvekil	Nuriye Pınar	İzmir
Umumi Kâtip	Hamza Osman Erkan	Kocaeli
Muhasip	Pertev Sanaç	Trabzon
Vezneder	N. Alpkartal (**)	Çanakkale

YEDEK AZA

Ali Çobanoğlu	Denizli
Zühtü Velibey	İsparta
Zihni Üner	Nâğde
Sedat Barı	Seyhan
Saim Önbon	Urfa

AZALAR

Kasım Küfrevi	Ağrı	Mehmet Karasan	Denizli
Mümtaz Tarhan	Ankara	Ali Rıza Karaca	Denizli
Enver Karan	Antalya	Cemal Köprülü	Edirne
Ahmet Tokuş	Antalya	Kemal Yaşınkılıç	Edirne
Burhanettin Onat	Antalya	Hüsnü Göktuğ	Elazığ
Halil İmre	Balıkesir	Rahmi Saman	Erzincan
Halûk Timurtaş	Balıkesir	Bahadır Dülger	Erzurum
Selim Ragıp Emeç	Bursa	Süleyman Kuranel	Gaziantep
Hulûsi Köymen	Bursa	Doğan Köymen	Giresun
İbrahim Öktem	Bursa	Ali Naci Doyduk	Giresun
Safveddin Karanakoç	Çanakkale	Zeki Başağa	Gümüşgane
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Übeydullah Seven	Hakkâri
A. Hamdi Sancar	Denizli	Refik Koraltan	İçel
Refet Tavaslıoğlu	Denizli	Lütfi Kırdar	İstanbul
Osman Onğan	Denizli	Celâl Türkogeldi	İstanbul
Baha Akşit	Denizli	H. Suphi Tanrıöver	İstanbul
Mustafa Gülcügil	Denizli	Cihad Baban	İzmir
İsmail Hadımoğlu	Denizli		

(*) Umumi Heyetin 10. IV. 1956 tarihli toplantısında seçilmiştir.

(**) Çanakkale Mebusu Nureddin Alpkartal'ın 21. V. 1956 tarihinde Grupları istifası üzerine Veznedarlığa yedek azadan Saim Önbon getirilmiştir.

Halûk Ökeren
Pertev Arat
Selâmî Dincer
Nûzhet Akın
Ziyad Ebûzziya
İhsan Şerif Özgen
Muzaffer Kurbanoglu
Yunus Muammer Alakant

İzmir
İzmir
Kocaeli
Kocaeli
Konya
Kütahya
Manisa
Manisa

Mehmet Cemil Bengü
Fazlı Ertekin
Sabri İsbakan
Tevfik İleri
Server Somuncuoğlu
İhsan Baç
Ömer Lütfi Erzurumluoğlu
Talât Alpay

Ordu
Ordu
Ordu
Samsun
Sinop
Tokat
Yozgad
Yozgad

İÇTİMA : 3

IDARE HEYETİ (*)

Reis	Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne
Reisvekili	Hulusi Köymen	Bursa
Umumi Kâtip	Hamza Osman Erkan	Kocaeli
Veznedar	Sedat Barı	Seyhan
Muhâşip	Pertev Sanaç	Traşkon
Murakıp	Übeydullah Seven	Hakkâri
	Kemâl Terzioğlu	Çorum
Yedek âza	Saim Önhon	Urfa

ÂZALAR

Kasım Küfrevi
Müntaz Tarhan
Ahmet Tokuş
Burhanettin Onat
Dr. Balı Öktem
Halil İmre
Halûk Timurtaş
Yünnü Üresin
Mehmet Özbey
Selim Ragıp Emec
İbrahim Öktem
Safâeddin Karanakaçı
Ali Çobanoğlu
A. Hamdi Sancar
Refet Tavashioğlu
Osman Oğan
Baha Akşit
Mustafa Gülcügil
İsmail Hadımlıoğlu
Mehmet Karasan
Ali Rıza Karaoa
Cemal Köprülü
Kemal Yaşınkılıç
Hüsni Göktaş
Rahmi Samalan
Bahadır Dülger
Süleyman Kuranlı
Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Doğan Köymen

Ağrı
Ankara
Antalya
Antalya
Aydın
Balıkesir
Balıkesir
Bilecik
Burdur
Bursa
Bursa
Çanakkale
Denizli
Denizli
Denizli
Denizli
Denizli
Denizli
Denizli
Denizli
Edirne
Edirne
Elâzığ
Erzurum
Erzurum
Gaziantep
Giresun
Giresun
Giresun

Zeki Başağa
Refik Koraltan
Zühtü Velibeyo
Lütfi Kırdar
Celâl Türkgeldi
H. Suphi Tanrıöver
Cihad Baban
Halûk Ökeren
Pertev Arat
Nuriye Pinar
Selâmî Dincer
Nûzhet Akın
Cemal Tüzün
Şefik Bakay
Ziyad Ebûzziya
İhsan Şerif Özgen
Muzaffer Kurbanoglu
Yunus Muammer Alakant
Zihni Üner
Mehmet Cemil Bengü
Fazlı Ertekin
Sabri İsbakan
Tevfik İleri
Mehmet Ünalı
İsmet Uslu
Server Somuncuoğlu
İhsan Baç
Ömer Lütfi Erzurumluoğlu
Talât Alpay
Hasan Oral

Gümüşane
İçel
İsparta
İstanbul
İstanbul
İstanbul
İzmir
İzmir
İzmir
İzmir
Kocaeli
Kocaeli
Kocaeli
Kırklareli
Konya
Kütahya
Manisa
Manisa
Niğde
Ordu
Ordu
Ordu
Samsun
Seyhan
Seyhan
Sinop
Tokat
Yozgad
Yozgad
Urfa

(*) Umumi Heyetin 4.IV.1957 tarihli Umumi Heyet toplantısında seçilmiştir.

IX

Türk - İtalyan Parlâmento Dostluk Grubu

İÇTİMA : 1

KURUCU HEYET (*)

T. B. M. M. Yüksek Reisliğine

Aşağıda isimleri mevcut âzayı kıran Türk - İtalyan Parlâmento Dostluk Grubunun kurucuları Heyetini teşkil etmiş bulunmaktadır.

Emsali vechile, muamele ifasını rica ederler

Zühtü Uray	Aydın	Şefik Bakay	Kırıkkaleli
Kasım Küfrevi	Ağrı	Tevfik İleri	Samsun
Cevat Ülkü	Aydın	Server Somuncuoğlu	Sinöb
Necati Çelîm	Aydın	İzzet Akçal	Rize
Halil İmre	Balıkesir	Danyal Akbel	Yozgad
Halûk Timurtaş	Balıkesir	Feridun Ergin	Urfa
Hâdi Hüsnan	İstanbul	Sebatî Ataman	Zonguldak

(x) Grup, Kurucu Heyetin 10 . V . 1955 tarihli toplantısında teşekkül etmiştir.

İÇTİMA : 1

İDARE HEYETİ (*)

Reis'	: Zühtü Uray	Aydın
Reisvekili	: Kasım Küfrevi	Ağrı
Umumi Kâtip	: İsmail Şenel	Trabzon
Veznedar	: Baki Erdem	Süird
Muhasip	: Halûk Timurtaş	Balıkesir
Âza	: Tevfik İleri	Samsun
»	: H. Avni Göktürk	Niğde

(*) Umumi Heyetin 15 . V . 1955 tarihli toplantısında seçilmiştir.

Birinci İçtimadaki İdare Heyeti 2 nci İçtimada vazifesine devam etmiştir.

AZALAR

Arif Demirer	Afyon	Kâmil Gündes	»
Kenan Akmanlar	Antalya	Şefik Bakay	Kırklareli
Baki Öktem	Aydın	Hadi Hüsman	İstanbul
Cevat Ülkü	Aydın	Behzat Bilgin	İzmir
Necati Çelim	Aydın	Sedat Barı	Seyhan
Halil İmre	Balıkesir	Muhit Tümerkan	Sinob
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	Nuri Sertoğlu	»
Yümnü Üresin	Bilecik	Server Somuncuoğlu	»
Mehmet Karasan	Denizli	Âkif Sarıoğlu	Muğla
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	Feridun Ergin	Urfa
Hamdi Bozbağ	Giresun	Cemil Bengü	Ordu
Basri Aktaş	Kastamonu	İzzet Akçal	Rize
Muzaffer A. Tanöver	Kastamonu	Danyal Akbel	Yozgad
İbrahim Kirazoğlu	Kayseri	Sebati Ataman	Zonguldak

İÇTİMA : 3

İDARE HEYETİ (*)

Reis	: Zühtü Uray	Aydın
Reisvekil	: Kasım Küfrevi	Ağrı
Umumî Kâtip	: İsmail Şener	Trabzon
Veznedar	: Baki Erden	Siird
Murakıp	: Halûk Timurtas	Balıkesir
Âza	: Hâdi Hüsman	İstanbul
»	: Hamdi R. Atademir	Konya

1. Arif Demirer	Afyon	14. Hamdi Bozbağ	Giresun
2. Kasım Küfrevi	Ağrı	15. Basri Aktaş	Kastamonu
3. Kenan Akmanlar	Antalya	16. Muzaffer A. Tanrıöver	Kastamonu
4. Baki Öktem	Aydın	17. İbrahim Kirazoğlu	Kayseri
5. Cevat Ülkü	Aydın	18. Kâmil Gündes	Kayseri
6. Necati Çelim	Aydın	19. Şefik Bakay	Kırklareli
7. Zühtü Uray	Aydın	20. Hadi Hüsman	İstanbul
8. Halil İmre	Balıkesir	21. Behzat Bilgin	İzmir
9. Halûk Timurtas	Balıkesir	22. Tevfik İleri	Samsun
10. Sırrı Yırcalı	Balıkesir	23. Sedat Barı	Seyhan
11. Yümnü Üresin	Bilecik	24. Baki Erden	Siird
12. Mehmet Karasan	Denizli	25. Muhit Tümerkan	Sinob
13. Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	26. Nuri Sertoğlu	Sinob

(*) Umumi Heyetin 18.IV.1957 tarihli toplantısında seçilmiştir.

27. Server Somuncuoğlu	Sinob	32. İsmail Şenel	Trabzon
28. Akif Sarıoğlu	Muğla	33. İzzet Akçal	Rize
29. Hüseyin Avni Göktürk	Niğde	34. Danyal Akbel	Yozgad
30. Feridun Ergin	Urfa	35. Sebati Ataman	Zonguldak
31. M. Cemil Bengü	Ordu		

X

Türk - Alman Parlâmentolararası Dostluk Grubu

İÇTİMA : 2

KURUCU HEYET (*)

Muhlis Ete	Ankara	Şefik Bakay	Kırklareli
Şevki Yazman	Elâzığ	Muhlis Tümay	Manisa
N. Ali Sav	İstanbul	Abdullah Aytemiz	Maraş
H. Avni Göktürk	Niğde	N. İhsan Tolon	Seyhan
Sabih Durah	Zonguldak	Emrullah Nurtku	Trabzon
Arif Demirer	Afyon K.	S. Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon
Fuad Zincirlikiran	Ankara	Hüseyin Balık	Zonguldak
Seyfi Kurtbek	Ankara		

(*) Kurucu Heyetin 12 . XI . 1955 tarihli toplantısında Grup teşekkül etmiştir.

İÇTİMA : 2

İDARE HEYETİ (**)

Reis	: Muhlis Ete	Ankara
Reisvekil	: N. Ali Sav	İstanbul
Genel Sekreter	: M. Ş. Yazman	Elâzığ
Muhasip üye	: Baki Erden	Siiird
Äza	: H. A. Göktürk	Niğde

MURAKABE HEYETİ

Salâni Dinçer	Kocaeli
Sedat Barı	Seyhan
Yasar Gümüşel	Çoruh

(*) Umumi Heyetin 14.XII.1955 tarihli toplantısında seçilmiştir.

ÅZALAR

Arif Demirer	Afyon K.	Ltfi Kirdar	İstanbul
Osman Talu	Afyon K.	Basri Aktaş	Kastamonu
Nimet Sümer	Ağrı	şefik Bakay	Krklereli
Seyfi Kurtbek	Ankara	Cemal Tszn	Kocaeli
Fuad Zincirli	Ankara	Sadettin Yalın	Kocaeli
Nail Geveci	Aydın	Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Zühtü Uray	Aydın	İhsan şerif zgen	Kütahya
Cevat lk	Aydın	Muhlis Tümay	Manisa
Yümnü resin	Bilecik	Abdullah Aytemiz	Maras
İhsan Gülez	Bolu	şefik Çağlayan	Muş
Mehmet zbey	Burdur	Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde
Cemal Kprll	Edirne	Ahmet Nuri Kadıoğlu	Niğde
Hüsnü Göktuğ	Elâzığ	Bekir Baykal	Ordu
Veysel Varol	Erzincan	Ahmet Morgil	Rize
Mehmet Karasan	Denizli	N. İhsan Tolon	Seyhan
Halil Turgut	Diyarbakır	Server Somuncuoğlu	Sinob
Kenan Çığman	Çankırı	Muhit Tümerkan	Sinob
Hilmi Çeltikcioğlu	Çorum	S. Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon
Kemâl Terzioğlu	Çorum	Emrullah Nutku	Trabzon
Ekrem Cemani	Gaziantep	Hasan Oral	Urfa
Sabri zean San	Gümüşane	Ömer Ltfi Erzurumluoğlu	Yozgad
beydullah Seven	Hakkâri	Ali nlsoy	Yozgad
İbrahim Gürten	İçel	Sebati Ataman	Zonguldak
Aziz Köksal	İçel	Hüseyin Balık	Zonguldak
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	Sabih Duralı	Zonguldak

İQTİMA : 3

İDARE HEYETİ (*)

Reis	: H. Avni Göktürk	Niğde
Reisvekili	: Baki Erden	Srd
Genel Sekretter	: Sabih Duralı	Zonguldak (1)
Muhasip	: şevki Yazman	Elâzığ (1)
Åza	: H. Ragıp Atademir	Konya

MURAKİP

Kemal Terzioğlu	Çorum (1)
Ali nlsoy	Yozgad
Fuad Zincirli	Ankara

(*) Umumi Heyetin 6 . 11 . 1957 tarihli toplantısında seğılmıştır.

(1) Sabih Duralı (Zonguldak) ın 5 . IV . 1957 tarihinde mebusluktan istifası zerine Genel Sekreterliğe şevki Yazman (Elâzığ), Muhasipliğe Kemal Terzioğlu (Çorum) seğılmışlardır.

AZALAR

M. Ete	Ankara	İ. Kirazoğlu	Kayseri
A. Demirel	Afyon K.	Ş. Bakay	Kırklareli
O. Talu	» »	C. Tüzün	Kocaeli
N. Sümer	Ağrı	S. Yalın	»
S. Kurtbek	Ankara	T. Güneş	»
F. Zencirkıran	»	Z. Ebüzziya	Konya
N. Geveci	Aydın	İ. Ş. Özgen	Kütahya
Z. Uray	»	M. Tümay	Manisa
C. Ülkü	»	A. Aytemiz	Maras
Y. Üresin	Bilecik	Ş. Çağlayan	Muş
İ. Gülez	Bolu	C. Kavurmacıoğlu	Niğde
M. Özbey	Burdur	A. N. Karhoğlu	»
F. Çelikbaş	»	B. Baykal	Ordu
İ. Öktem	Bursa	A. Morgil	Rize
Y. Gümüşel	Çoruh	İ. Akçal	»
N. Iyriboz	Aydın	N. İ. Tolon	Seyhan
C. Köprülü	Edirne	S. Sonunuoğlu	Sinob
H. Göktuğ	Elâzığ	M. Tümerkan	»
V. Varol	Erzincan	M. D. Süalp	Siird
M. Karasan	Denizli	Ş. Ecevit	Sivas
H. Turgut	Diyarbakır	S. F. Kalaycıoğlu	Trabzon
K. Çıgman	Çankırı	E. Nutku	»
H. Çeltikçiöğlu	Çoruh	H. Oral	Urfa
E. Cenani	Gaziantep	Ö. L. Erzurumluoğlu	Yozgad
S. Ö. San	Gümüşane	A. Ünlüsoy	»
Ü. Seven	Hakkâri	S. Ataman	Zonguldak
İ. Gürgen	İçel	S. Barı	Seyhan
A. Köksal	»	S. Dinçer	Kocaeli
A. F. Cebesoy	İstanbul	S. Göker	Bingöl
N. A. Sav	»	H. Tokdemir	Gümüşane
L. Kırdar	»	V. Oran	Siird
N. Bezmen	»	S. Bedük	Siird
B. Aktaş	Kastamonu	M. Güleğil	Denizli
H. Dura	»		
M. Kuşakçıoğlu	»		
N. Batur	»		

XI.

Dış Memleketlere Giden Büyük Millet Meclisi Âzasından Müteşekkil Heyetler

A) Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine iştirak edecek Heyet

İÇTİMA : F.

Bu Heyet fevkalâde toplantının 2 . VII . 1954 tarihli 16 ncı İnikadında seçilmiştir.
Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine iştirak edecek Heyet

Muhlis Ete	Ankara	Sadık Giz	İzmir
Mehmet Karasan	Denizli	Turan Güneş	Kocaeli
Nadir Nadi	İstanbul	Adnan Karaosmanoğlu	Manisa
Firuzan Tekil	İstanbul	Zeyyat Mandalinci	Muğla
Nazlı Tılabar	İstanbul	Bâki Erden	Siird

İÇTİMA : 1

Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine katılmak üzere Starasburg'a gidecek Heyet için 21.V.1955 tarihli 78 nci İnikatta yapılan seçimlerde mısap temin edilememiş ve 21 . V . 1955 tarihli 79 ncü İnikadında da B. M. Meclisi tatile girmiş olduğundan bu Heyet hakkındaki seçim yapılamamıştır.

İÇTİMA : 2

Avrupa Konseyi İstişari Asamblesinin 8 nci toplantısına iştirak edecek Heyet

Bu Heyet 2 nci İçtima yılının 4 . IV . 1956 tarihli 53 ncü İnikadında seçilmiştir.

Mehmet Karasan	Denizli	Zeyyat Mandalinci	Muğla (*)
Hayrettin Erkmen	Giresun	Baki Erden	Siird
Basri Aktaş	Kastamonu	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	İsmail Şener	Trabzon
Kâmil Kırkoğlu	Malatya	Feridun Ergin	Urfa

(*) Muğla Mebusu Zeyyat Mandalinci İktisat ve Ticaret Vekilliğine tâyini dolayısıyla istifa etmiş ve yerine 29 . VI . 1956 tarih ve 83 ncü İnikatda Giresun Mebusu Hamdi Bozbağ seçilmiştir.

İÇTİMA : 3.

Avrupa Konseyi İstişari Asamblesine İştirak Edecek Heyet

(3 neü İçtima yılının 19 . IV . 1957 tarihli 61 nei İnikadında seçilmiştir.)

Mehmet Karasan	Denizli	Turan Güneş	Kocaeli
Hamdi Bozbağ	Giresun	Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Hayrettin Erkmen	Giresun	Baki Erden	Sürid
Turgut Göle	Kars	Muzaffer Harunoğlu	Trabzon
Basri Aktaş	Kastamonu	İsmail Şener	Trabzon

B) Vâkı davet üzerine Irak'ı ziyaret edecek olan Heyet :

Bu Heyet 2 nei İçtima yılının 10 . II . 1956 tarihli 35 nei İnikadında seçilmiştir.

Irak'a giden Heyet

Gazi Yiğitbaşı	Ofyon K.	Lütfi Kırdar	İstanbul
İsmet Oigaç	Amasya	Emin Onat	İstanbul
Dağıstan Binerbay	Ankara	Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu
Osman Şevki Çiçekdağ	Ankara	Reyhan Gökmenoğlu	Konya
Zühtü Uray	Aydın	Ali Galib Bubik	Kütahya
Selâhattin İnan	Bitlis	Ahmet Kavuncu	Kütahya
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	Tevfik Ünsalan	Malatya
Mecit Bumin	Çoruh	Hâdi Uzer	Samsun
Yusuf Azizoğlu	Diyarbakır	Lütfi Sezgin	Seyhan
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	İsmail Şener	Trabzon
Hasan Numanoglu	Erzurum	Feridun Ayalp	Urfa

C) İtalya'yı ziyarete gidecek Heyet :

Bu Heyet 3 neü İçtima yılının 4 . IV . 1956 tarihli 53 neü İnikadında seçilmiştir.

İtalya'yı ziyarete gidecek Heyet

Mustafa Gülcügil	Denizli	Sırrı Atalay	Kars
İhsan Hamid Tığrel	Diyarbakır	M. Rüştü Özal	Konya
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	Hüseyin Ülkü	Niğde
Zühtü Hilmi Velibey	İsparta	Mahmut Goloğlu	Trabzon
Nebil Sadi Altuğ	İzmir		

D) Vâkı davet üzerine İran'ı ziyaret edecek Heyet :

Bu Heyet 3 ncu İqtima' yılının 15 . IV . 1957 tarihli 59 ncu İnikadında seçilmiştir.

İran'a gidecek Heyet

Aliye Coşkun	Ankara	Aleksandros Hacıpulos	İstanbul
Attilâ Konuk	Antalya	Mehmet Kartal	Malatya
Ekrem Yıldız	Bingöl	Abdürrahman Bayar	Mardin
Selim Bağır Emeç	Bursa	Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin
Bedi Enüstün	Çanakkale	Zihni Üner	Niğde
Suphi Ergene	Elâzığ	Bekir Baykal	Ordu
Ömer Faruk Sams	Elâzığ	Enver Batumlu	Seyhan
Sabri Özcan San	Gümüşane		

E) NATO Memleketleri Parlâmentolar Birliği Türk Grubu :

İQTİMA : 1

1955 yılında Paris'e giden NATO Grubu Heyeti

Seyfi Kurtbek	Ankara	Sabih Duralı	Zonguldak
Esat Budakoğlu	Balıkesir	Rıfık Salim Burçak	Erzurum
Hamdi Başbağ	Giresun	Füruzan Tekil	İstanbul
Halûk Timurtay	Balıkesir	Ali Ocak	Gaziantep
Sedat Baran	Çorum		

İQTİMA : 2

1956 yılında Paris'e giden NATO Grubu Heyeti

Seyfi Kurtbek	Ankara	Ali Ocak	Gaziantep
Füruzan Tekil	İstanbul	Ali Çobanoğlu	Denizli
Ahmet Kocacıyırkoğlu	Balıkesir	Saim Önhon	Urfa
Sedat Baran	Çorum	Rıfık Salim Burçak	Erzurum
İhsan Gülez	Bolu	Edibe Sayar	Zonguldak

İQTİMA : 3

NATO Teşkilâtının Şimali Atlantik Kumandanlığı çalışmaları üzerinde tetkik yapmak için giden NATO Grubu Heyeti :

18 - 19 Haziran 1957 Washington
20 - 21 » » New - York

Seyfi Kurtbek	Ankara	Tahsin Yazıcı	İstanbul
Rıfık Salim Burçak	Erzurum	Nüvit Yetkin	Malatya

F) Parlâmentolararası Birliği Türk Grubu:

İQTİMA : F

27 Ağustos 1954 tarihinde Viyana'da toplanmış olan Parlâmentolararası Birliği 43 ncü Konferansa Türk Grubunu temsilen dare Heyeti âzaları ile

Hulûsi Köymen	Bursa	Hamdi Ragıp Atademir	Konya
Halil İmre	Balıkesir	Hamdi Bozbağ	Giresun

Delege olarak iştirak etmişlerdir

İQTİMA : 1

25 Ağustos 1955 tarihinde Helsinki'de toplanan Parlâmentolararası Birliği 44 ncü Konferansa İdare Heyetini teşkil eden zevat delege olarak iştirak etmişlerdir.

İQTİMA : 2

15 Kasım 1955 tarihinde Bangkok'ta toplanan Parlâmentolararası Birliği 45 nci Konferansına aşağıda isimleri yazılı zevat delege olarak iştirak etmişlerdir :

Namık Gedik	Aydın	Server Somuncuoğlu	Sinob
Fatin Rüstü Zorlu	Çanakkale	Halil İmre	Balıkesir
Muzaffer Kurbanoğlu	Manisa	Kâzım Meriç	Koçaeli
Sadettin Ertur	Niğde	Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir		

İQTİMA : 3

Bu yıl Londra'da toplanmış olan Parlâmentolararası Birliği 46 ncü Konferansına Büyük Millet Meclisi tarafından seçimin yenilenmesine karar verilmiş olduğundan iştirak edilmemiştir.

G) Avrupa Parlâmentolar Birliği Türk Grubu :

Bu Gruptan Onuncu Devre içinde dış memleketlere gönderilmiş heyet olmamıştır.

G) Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grupundan ecnebi memleketlere giden zevatın listesi :

İQTİMA : 2

4 Ocak 1955 tarihinde Roma'da toplanan kongreye :

Sedat Bari	Seyhan	H. Avni Göktürk	Niğde
İsmail Şener	Trabzon		

21 Nisan 1956 tarihinde Lozan'da Konsey toplantısına

Sedat Bari	Seyhan
------------	--------

İÇTİMA : 3

5 Kânunusani 1957 tarihinde Cenevre'de Konsey toplantısına :

Sedat Barı

Seyhan

16 Mart 1957 tarihinde Como'da Assamble Jeneral toplantısına :

Sedat Barı

Seyhan

Halis Tokdemir

Gümüşane

XII

Avrupa Konseyi Statüsü ile Beynelmîlel Teşekküllerle İlgili Gruplar ve Dostluk Gruplarına Ait Nizamnameler

5456 Sayılı Kanunla Onanmış Olan Avrupa Konseyi Statüsü

Kanun No: 5456

Kabul tarihi: 12 . XII . 1949

Madde 1. — Avrupa Konseyinin kurulması hakkında 5 Mayıs 1949 tarihinde Londra'da imzalanmış olan Statü onanmıştır.

Madde 2. — Bu kanun, Statüye katıldığı-muz 8 Ağustos 1949 tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Madde 3. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

14 . XII . 1949

Avrupa Konseyi Statüsü

Belçika Kırallığı, Danimarka Kırallığı, Fransa Cumhuriyeti, İrlanda Cumhuriyeti, İtalya Cumhuriyeti, Lüksemburg Büyük Dükalığı, Holanda Kırallığı, Norveç Kırallığı, İsveç Kırallığı ve Büyük Britanya ve Şimali - İrlanda Kırallığı hükümetleri,

Adalet ve milletlerarası iş birliği üzerine müesses barışın tahkiminin insan topluluğunun ve medeniyetin korunması için hayati bir ehemmiyeti olduğuna inanarak,

Halklarının müşterek malı olan ve her gerçek demokrasinin dayandığı fert hürriyeti, siyasi hürriyet ve hukukun üstünlüğü prensiplerinin kaynağı bulunan fikri ve ahlâki kıymetlere sarılmaz surette bağlı olarak,

Bu ülkünün korunması, tedricen hâkin kı-

lınması ve içtimai ve iktisadi ilerlemenin sağlanması için aynı hisleri besliyen Avrupa memleketleri arasında daha sıkı bir birlik kurulmasının zaruri olduğuna kaani olaarak,

Bu zarureti halklarının açık emellerini karışlamak üzere Avrupa devletlerini daha sıkı bir topluluk içinde birleştirecek bir teşkilâtı şimdiden vücuda getirilmesinin elzem olduğunu nazarı itibara alarak, bir Hükümetler Temsilcileri Komitesi ve bir İstisari Assamble'den mürekkep bir Avrupa Konseyi kurmaya karar vermişler ve bu maksatla işbu Statüyü kabul etmişlerdir.

Bölüm : I

Avrupa Konseyinin amacı

Madde — 1

a) Avrupa Konseyinin amacı, üyeleri arasında, müşterek malları olan ülkü ve prensipleri korumak ve yaymak ve siyasi, iktisadi ilerlemelerini sağlamak maksadıyla daha sıkı bir birlik meydana getirmektir.

b) Bu gayeye Konsey organları vasıtasıyla, müşterek menfaatleri ilgilendiren meselelerin incelenmesi, anlaşmalar akdi ve iktisadi, içtimai, kültürel, ilmi, hukuki, idari sahalarında bir müşterek hareket hattının kabulü ve insan

hakları ile, ana hürriyetlerinin korunması ve geliştirilmesiyle varılacaktır.

c) Üyelerin Avrupa Konseyi çalışmalarına katılmaları onların Birleşmiş Milletlerin ve taraf bulundukları diğer milletlerarası teşekkül ve birliklerin faaliyetine iştiraklerini ihlâl etmemelidir.

d) Milli savunmayla ilgili meseleler Avrupa Konseyinin yetkileri içine girmez.

Bölüm : II

Tertip tarzı

Madde — 2

Avrupa Konseyi üyeleri işbu Statüye taraf olanlardır.

Madde — 3

Avrupa Konseyinin her üyesi, hukukun üstünlüğü prensibini ve hükmü altında bulunan her şahsın insan haklarından ve anahürriyetlerden faydalanma prensibini kabul eder. Birinci fasılda yazılı gayenin güdülmesine samimi ve fiili bir surette iştirak etmeyi taahhüdeyley.

Madde — 4

Üçüncü madde hükümlerine uymaya ehliyetli olduğuna ve bu hususa istekli bulunduğu kanaat getirilen her Avrupa Devleti Avrupa Konseyi üyesi olmaya Bakanlar Komitesi tarafından davet edilebilir. Bu suretle davet edilen her Devlet, işbu Statüye katıldığına dair bir belgeyi Umumi Kâtibe tevdi eylemekle üye sıfatını iktisabeder.

Madde — 5

a) Hususi hallerde, üçüncü madde hükümlerine uymaya ehliyetli olduğuna ve bu hususa istekli bulunduğu kanaat getirilen bir Avrupa Devleti Avrupa Konseyine ortak üye olmaya Bakanlar Komitesi tarafından davet edilebilir. Bu suretle davet edilen her Devlet, işbu Statüye katıldığına dair bir belgeyi Umumi Kâtibe tevdi eylemekle üye sıfatını iktisabeder. Ortak üyeler yalnız İstisari Assamble'de temsil edilebilirler.

b) İşbu Statüde kullanılan «Üye» tâbiri ile Bakanlar Komitesinde temsil edilme keyfiyeti hariç, ortak üyeler de kastedilmektedir.

Madde — 6

Yukarıdaki 4 ve 5 nei maddelerde derpiş

olunan davet yapılmadan önce Bakanlar Komitesi müstakbel üyenin İstisari Assamble'deki temsili adedi ile ödiyeceği aidat nispetini tesbit eder.

Madde — 7

Avrupa Konseyinin her üyesi bu baptaki kararını Umumi Kâtibe bildirmek suretiyle Konseyden çıkabilir. Bu ihbar içinde bulunan mali senenin ilk dokuz ayı zarfında yapılmış ise aynı senenin nihayetinde eğer son üç ayı zarfında yapılmış ise takibeden mali senenin nihayetinde hüküm ifade eder.

Madde — 8

Avrupa Konseyinin, üçüncü madde hükümlerini ciddi surette ihlâl eden, her üyesi temsil hakkında bir müddet için mahrum edilebilir ve Bakanlar Komitesi tarafından 7 nei maddedeki şartlar dâhilinde Konseyden çekilmeye davet edilebilir. Bu davet nazarı itibara alınmadığı takdirde Komite, bizzat Komitenin tâyin edeceği tarihten itibaren bahis mevzuu üyenin artık Konseye mensubolmadığına dair karar verebilir.

Madde — 9

Şayet üyelere biri mali vecibelerini ifa etmez ise Bakanlar Komitesi, mezkûr vecibelerini yerine getirmediği müddette bu üyeyi Komitede ve İstisari Assamble'deki temsil hakkından bir müddet için mahrum edebilir.

Bölüm : III

Genel hükümler

Madde — 10

Avrupa Konseyi organları şunlardır :

1. Bakanlar Komitesi;
2. İstisari Assamble;

Bu iki organa Avrupa Konseyi Sekreterliği yardım eder.

Madde — 11

Avrupa Konseyinin merkezi Strazburg'dadır.

Madde — 12

Avrupa Konseyinin resmî dilleri Fransızca ile İngilizcedir. Bunlardan başka dillerin ne zaman ve ne şartlar dâhilinde kullanılabilceği hususu Bakanlar Komitesi ile İstisari Assamble'nin iktizüklerince tesbit olunur.

Bölüm : IV

Bakanlar Komitesi

Madde — 13

Avrupa Konseyi namına 15 ve 16 ncı maddelere göre hareket edecek olan yetkili organ Bakanlar Komitesidir.

Madde — 14

Her üyenin Bakanlar Komitesinde bir temsilcisi vardır ve her temsilci bir oy hakkına sahiptir. Bakanlar Komitesindeki temsilciler Dışişleri Bakanlarıdır. Şayet bir Dışişleri Bakanı ispatı vüküdedecek halde değilse veyahut diğer vaziyetler bunu icabettiriyorsa onun yerine hareket edecek bir yedek temsilci tayin edilebilir. Bu yedek temsilci mümkün mertebe mensubolduğu memleketin Hükümet üyelerinden biri olacaktır.

Madde — 15

a) Bakanlar Komitesi, İstişari Assamble'nin tavsiyesi üzerine veya kendi teşebbüsü ile, sözleşmelerle anlaşmalar akdi, muayyen meseleler karşısında hükümetlerce müşterek bir siyaset takibi hususları da dâhil olmak üzere Avrupa Konseyi gayesinin tahakkukuna elverişli tedbirleri, inceler. Vardığı neticeler Umumi Kâtip tarafından üyelere tebliğ olunur.

b) Bakanlar Komitesinin vardığı neticeler, gerekirse hükümetlere tavsiyeler şeklinde verilebilir. Komite bahis konusu tavsiyeler hususunda ne muamele yapıldığını bildiremeyin hükümetlerden istiyebilir.

Madde — 16

24, 28, 30, 32, 33 ve 35 nci maddelerle İstişari Assamble'ye verilen yetkiler mahfuz kalmak şartıyla Bakanlar Komitesi Avrupa Konseyinin teşkilâtına ve dahili hususatına taallük eden her meseleyi, uyuma mecburiyeti ile çözer. Bu maksatla, gereken mali ve idari tüzükleri tanzim eder.

Madde — 17

Bakanlar Komitesi, lüzum göreceği, istişari veya teknik mahiyette komite ve komisyonlar teşkil edebilir.

Madde — 18

Bakanlar Komitesi ezcümle :

1. Oy nispeti;

2. Başkanın tayin şeklini ve vazifesini devam süresini;

3. Gündeminin tesbiti ve karar ittihamı için yapılacak tekliflerin sunukması hususunda taahhüdecek usulü; ve

4. Yedek temsilcilerin 14 ncü maddeye göre yapılmış olan intihaplarının sureti tebliği hususlarını tesbit eden kendi içtüzüğünü kararlaştırır.

Madde — 19

Bakanlar Komitesi İstişari Assamble toplantıca ona faaliyeti hakkında, lüzumlu vesâik- le, raporlar gönderir.

Madde — 20

a) Komitenin, aşağıdaki önemli meselelere mütâallik kararları izhar olunan reylerin ittifakiye ve Bakanlar Komitesine iştirak hakkını haiz temsilcilerin çoğunluğu ile alınır :

1. Madde 15 (b) fıkrası ile ilgili tavsiyeler;

2. 19 ncü madde ile ilgili meseleler;

3. Madde 21 (a) (1) ve (b) ile ilgili meseleler;

4. 33 ncü madde ile ilgili meseleler;

5. Madde 1) (d) ile 7 ncı, 15 ncı, 20 ncı ve 22 ncı maddelerin tadili hususunda tavsiyeler; ve

6. Öhemmiyetine binaen Komitenin aşağıdaki (d) paragrafından derpiş edilen şartlar dâhilinde alınacak bir kararla, oy birliği kaidesine tâbi tutukmasını kararlaştıracığı her hangi bir mesele;

b) İchtüzük veya mali ve idari tüzük ile ilgili meseleler hakkında, Komiteye iştirak hakkını haiz temsilcilerin âdi çoğunluğu ile karar verilir;

c) 4 ncü ve 5 ncı maddeler gereğince alınan kararlar Komiteye iştirak hakkını haiz temsilcilerin üçte iki çoğunluğu ile verilir;

d) Komitenin diğer bütün kararları oyların üçte iki çoğunluğu ve iştirak hakkını haiz temsilcilerin çoğunluğu ile verilir. Bunlar arasında ezcümle bütçenin kabulüne, içtüzüğe, mali ve idari tüzüklere, işbu Statünün yukarıki (a) (5) paragrafında zikredilmemiş olan maddelerinin tadiline mütâallik tavsiyeler ile, tereddüt halinde işbu maddenin hangi paragrafının uygulanmasının gerektiğinin tayini hususlarına mütâallik bulunan kararlar vardır.

Madde — 21

a) Hilâfına karar verilmekçe Bakanlar Komitesi toplantılarını,

1. Gizli olarak ve

2. Konsey merkezinde,

Yapar.

b) Gizli toplantı halinde yapılan tartışmalar ve bunların sonuçları hakkında malûmat neşredilip edilmemeye Komitece karar verilir.

c) Komite İstişari Assamble oturumlarının açılmasından evvel ve bu oturumların başlangıcında mecburi olarak toplanır. Bundan maada Komite faydalı gördükçe toplanır.

Bölüm : V

İstişari Assamble

Madde — 22

İstişari Assamble Avrupa Konseyinin müzakere edici organıdır. Assamble'nin işbu Statü ile tâyin edilen salâhiyetlerine dâhil meseleleri tezekkür eder ve aldığı kararları tavsiyeler şeklinde Bakanlar Komitesine gönderir.

Madde — 23

a) İstişari Assamble (1) mütalâa beyanı için Bakanlar Komitesi tarafından havale edilmiş veya (2) Assamble'nin teklifi üzerine Assamble gündemine alınması Komitece tasvib edilmiş olup Avrupa Konseyinin bölüm I (1) de tâyin edilen gayesine uygun olan ve yetkisi içine giren her meseleyi tezekkür eder ve bunun hakkında tavsiyelerde bulunabilir.

b) (a) paragrafında bahis konusu edilen kararları alırken Komite Konseyin bütün üyelerinin veya içlerinden bazılarının taraf bulundukları diğer Avrupa Hükümetlerarası teşekküllerinin faaliyetlerini nazarı itibara alır.

c) Oturum esnasında ortaya çıkan bir meselelerin, Assamble'nin yukarıdaki (a) paragrafında bahis konusu şartlara göre tasvib edilmiş olan gündemine girip girmeyeceği hususunda tereddüt hâsıl olduğu takdirde karar Assamble Başkanına aittir.

Madde — 24

İstişari Assamble 38 nci maddenin (d) paragrafı hükümlerini göz önünde bulundurarak 23 ncü maddede tâyin edilen yetkisine mütâalâk bütün meseleleri tetkik etmek, raporlar hazırlamak, gündemine dâhil işleri incelemek ve usule ait her hangi bir mesele hakkında

mütalâalar beyan etmekle görevli komiteler veya komisyonlar teşkil edebilir.

Madde — 25

a) İstişari Assamble, her üyenin, Hükümetlerce kabul edilmiş usule uygun olarak tâyin edilen temsilcilerinden müteşekkildir. Her temsilci temsil ettiği üyenin tâbiyetini haiz olacaktır. Aynı zamanda Bakanlar Komitesi üyesi olamaz.

b) Assamble'nin oturumlarından biri esnasında, Assamble'nin muvafakati olmaksızın, hiçbir temsilelinin vazifesine nihayet verilemez.

c) Her temsilcinin, gayubeti esnasında kendi yerine toplantılara iştirak etmek, söz almak ve oy kullanmak yetkisini haiz bir vekili olabilir. Yukarıdaki (a) paragrafı hükümleri aynı zamanda vekillerin tâyini hususunda uygulanır.

Madde — 26

Aşağıda isimleri yazılı Devletler üye olurlarken şu kadar temsilci göndermek hakkını haiz olacaklardır.

Belçika	(6)
Danimarka	(4)
Fransa	(18)
İrlanda (Cumhuriyeti)	(4)
Lüksemburg	(3)
Holanda	(6)
Norveç	(4)
İsveç	(6)
İngiltere	(18)

Madde — 27

Bakanlar Komitesinin İstişari Assamble müzakerelerinde toplu olarak hangi şartlar altında temsil edileceği veya Komitedeki temsilcilerin Assamble önünde şahsi olarak hangi şartlar altında söz alabileceği hususları içtüzüğün Assamble ile istişareyi mütaakıp komitece kararlaştırılacak ilgili hükümlerine tâbi olacaktır.

Madde — 28

a) İstişari Assamble kendi içtüzüğünü kendi tesbit ve kabul eder. Başkanını üyeleri arasından seçer. Bu başkan gelecek alelâde oturma kadar vazife görür.

b) Başkan çalışmaları idare eder, fakat ne müzakerelere ne de oya, iştirak etmez. Başkan seçilenin vekili başkan yerine toplantılara

katılmak, söz almak ve oy vermek hakkını haizdir.

c) İhtüzükle ezcümle şunlar tâyin olunur :

1. Oy nı sabı;
2. Başkan ile diğer büro üyelerinin seçimi usulü ve görevlerinin süresi;
3. Gündemin tesbiti ve temsilcilere tebliğ usulü;
4. Temsilcilerin ve bunların vekillerinin isimlerini bildirme tarihi ve şekli.

Madde — 29

30 neu maddenin hükümleri mahfuz kalmak üzere Assamble'nin bütün kararları mevzuları aşağıda gösterilenler de dâhil, oyların üçte iki çoğunluğu ile alınır:

1. Bakanlar Komitesine tavsiyelerde bulunmak;
2. Assamble gündemine konulacak meseleleri Komiteye teklif etmek;
3. Komiteler veya komisyonlar kurmak;
4. Oturumların açılış tarihini tesbit etmek;
5. Yukarıki 1 - 4 neu fıkralarla ilgili olmayan kararlar için lüzumlu çoğunluk nispetini tâyin veya tereddüt halinde uygun çoğunluk kaidesini tesbit etmek.

Madde — 30

İstişari Assamble'nin kendi işleyiş tarzına, ezcümle büro üyelerinin seçilmesine, komite ve komisyonlar üyelerinin tâyinine ve ihtüzüğün tesbit ve kabulüne mütâallik kararlar madde 29 (5) uyarınca Assamble tarafından tesbit edilecek çoğunlukla alınır.

Madde — 31

Bir meselenin İstişari Assamble'nin gündemine alınması için Bakanlar Komitesine yapılacak tekliflere ait müzakereler, bu meselenin konusu tesbit edildikten sonra, ancak bu gündeme alınmanın lehinde veya aleyhinde dermeyan edilecek sebeplere inhisar edecektir.

Madde — 32

İstişari Assamble her yıl alelade bir oturum yapar. Bu oturumların tarihi ve müddeti, parlâmentoların ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun oturumları ile aynı zamana tesadüf etmelerini mümkün mertebe önliyecek surette, Assamble'ce tesbit edilir. Alelade oturumların müddeti, Assamble ve Bakanlar Komitesi tarafından müştereken hilâfi kararlaştırılmadıkça, bir ayı tecavüz etmeyecektir.

Madde — 33

İstişari Assamble'nin alelade oturumları, Assamble ve Bakanlar Komitesi tarafından müştereken alınmış hilâfına bir karar olmadıkça, konsey merkezinde yapılır.

Madde — 34

Bakanlar Komitesi İstişari Assamble'yi, Assamble Başkanının muvafakati ile Komitee tesbit edilecek tarih ve yerde olağanüstü bir oturuma çağırabilir.

Madde — 35

İstişari Assamble'nin müzakereleri, Assamble tarafından hilâfına bir karar alınmadıkça, aleni cereyan eder.

Bölüm : VI

Sekreteryâ

Madde — 36

a) Sekreteryâ bir Genel Kâtip, bir Genel Kâtip Yardımcısı ve lüzumlu personelden müteşekkildir.

b) Genel Kâtip ile Genel Kâtip Yardımcısı, Bakanlar Komitesinin tavsiyesi üzerine İstişari Assamble tarafından tâyin edilirler.

c) Sekreteryânın diğer üyeleri, idari tüzüğe göre Genel Kâtip tarafından tâyin olunur.

d) Sekreteryânın hiçbir üyesi, her hangi bir Hükümetin ücretli bir memuriyetini deruhde edemez. İstişari Assamble'nin veya bir millî meclisin üyesi olamaz veya vazifesiyle telifi kâbil olmayan işler yapamaz.

e) Sekreteryâ personelinin her üyesi, Avrupa Konseyine bağlılığını ve memuriyetinin kendisine yüklediği vazifeleri hiçbir millî mülâhazanın tesiri altında kalmadan şuurla ifa kararını ve keza hiçbir Hükümetten ve Konsey dışı hiçbir otoriteden, vazilerinin ifası ile ilgili hiçbir talimat istememek ve kabul etmemek ve munhasıran Konseye karşı sorumlu Milletlerarası Memur Statüsü ile telifi kâbil olmayan bileümle fiillerden içtinabetnek azmini resmî ve alenî bir beyanla bildirecektir. Genel Kâtip ve Genel Kâtip Yardımcısı beyanı Komite huzurunda yapacaklardır. Diğer sekreteryâ mensupları ise Genel Kâtip huzurunda yapacaklardır.

f) Her üye, Genel Kâtibin ve sekreteryâ personelinin vazifelerinin munhasıran Milletle-

rarası mahiyetine riayet edecek ve onlara vazifelerinin ifasında tesirde bulunmaktan iktinabeyhiyecektir.

Madde — 37

- a) Sekreteryaya Konsey merkezinde bulunur.
- b) Genel Kâtip Sekreteryanın faaliyetlerinden Bakanlar Komitesine karşı sorumludur. Ezcümle madde 38 (d) hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, İstişari Assamble'ye, ihtiyacı olan idari ve diğer hizmetleri temin eder.

Bölüm : VII

Finansman

Madde — 38

- a) Her üye, Bakanlar Komitesi ve İstişari Assamble'deki temsil masraflarını kendisi deruhde eder.
- b) Sekreteryaya masrafları ile diğer bütün müşterek masraflar üyelere her birinin, nüfusu adedine göre Komite tarafından tesbit edilen nispetler dâhilinde, bütün üyeler arasında, taksim edilir. Her ortak üyenin iştirak hissesinin miktarı Komitece tesbit edilir.
- c) Konseyin bütçesi, mali tüzük ile tesbit edilen şartlar dâhilinde, her yıl Genel Kâtip tarafından Komitenin tasvibine arz edilir.
- d) Genel Kâtip Assamble'nin, Assamble ve çalışmaları için bütçeye konulmuş bulunan ödenek tutarını aşar masrafları mucibolacak mahiyetteki taleplerini Komiteye arz eder.

Madde — 39

Genel Kâtip, verecekleri aidat miktarını her yıl üyelerin Hükümetlerine tebliğ eder. Aidatlar bu tebliğ tarihinden itibaren vaci büttediye addolunur ve âzami altı ay içinde Genel Kâtipliğeediye edilmiş olmalıdır.

Bölüm : VIII

Ayrıcalık ve muafiyetler

Madde — 40

- a) Avrupa Konseyi, üyelerin temsilcileri ve Sekreteryaya üyelerin arazisinde vazifelerinin ifası için gerekli bulunan ayrıcalık ve muafiyetlerden istifade ederler. Bu muafiyetlere göre İstişari Assamble'deki temsilciler ezcümle Assamble'nin ve onun Komite veya Komisyonlarının müzakereleri esnasında beyan ettikleri fikir ve verdikleri oylardan ötürü bütün üye-

lerin arazilerinde tevkif edilemeyecekleri gibi haklarında da takibatta bulunulamaz.

b) Üyeler, yukardaki (a) paragrafı hükümlerini gereği gibi tatbik mevkine koymak maksadiyle sürati mümkünle ile bir anlaşma akdeylemeyi taahhüdederler. Bakanlar Komitesi bu maksatla üye Hükümetlere arazileri üzerinde tanınmış ayrıcalık ve muafiyetleri tâyin eden bir anlaşma tavsiye edecektir. Bundan maada, Fransa Cumhuriyeti Hükümeti ile, Konseyin merkezinde faydalanacağı ayrıcalık ve muafiyetleri tâyin eden hususi bir anlaşma akdedilecektir.

Bölüm : IX

Tadiller

Madde — 41

- a) İşbu Statüde tadilat icrası için, Bakanlar Komitesine veya 23 ncü maddede derpiş edilen şartlar dâhilinde İstişari Assamble'ye teklifte bulunulabilir;
- b) Komite, Statüde yapılmasını şayanı temenni edettiği tadilatı tavsiye ve bunları bir protokole ifhal eder;
- c) Her tadil protokolü, üyelerin üçte ikisi tarafından imza ve tasdik edildiği zaman yürürlüğe girer;
- d) İşbu maddenin evvelki paragrafları hükümlerine rağmen 23 ilâ 36, 38 ve 39 ncü maddelerde yapılması Komite ve Assamble'ce tasvibedilen tadilat, Genel Kâtip tarafından tanzim edilerek üye Hükümetlere tebliğ olunan ve mezkûr tadilatın tasvibedildiğini gösteren (Ad hoc) zabıtnamenin tarihinde yürürlüğe girer. Bu paragraf hükümleri ancak Assamble'nin ikinci alelade oturumunun nihayetinden sonra tatbik edilebilir.

Bölüm : X

Nihai hükümler

Madde — 42

- a) İşbu Statü tasdika sunulacaktır. Tasdiknameler Büyük Britanya ve Kuzey - İrlanda Birleşik Krallığı Hükümetine tevdi edilecektir;
- b) İşbu Statü yedi tasdik belgesinin tevdiini mütaakıp yürürlüğe girecektir. Birleşik Krallık Hükümeti, Statünün yürürlüğe girdi-

ğini ve bu tarihteki Avrupa Konseyi üyelerinin isimlerini bir nota ile bütün mûmzı Hükümetlere bildirecektir;

c) Ondan sonra, her mûmzı, kendi tasdik-nemesinin teydi tarihinde işbu Statüye taraf olacaktır.

Bunu tasdiklan gereği gibi yetkili kılınmış aşağıda imzaları atılı delegeler işbu Statüyü

imza etmişlerdir.

Londra'da 5 Mayıs 1949 tarihinde Fransızca ve İngilizce metinleri aynı derecede muteber sayılacak bir tek nüsha olarak tanzim kılınan işbu Statü diğer mûmzı Devletler Hükümetlerine mûsaddak suretler verecek olan Birleşik Krallık Hükümetinin arşivlerine tevdi olunacaktır.

Avrupa Konseyi Statüsünde Yapılan Tadillerin Onanmasına Dair Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 29 Ocak 1953 - Sayı : 8321)

Numara
6022

Kabul tarihi
21 . I . 1953

MADDE 1. — 12 Aralık 1949 tarihli ve 5456 sayılı Kanunla onanan Avrupa Konseyi Statüsünün 23, 25, 26, 27, 34 ve 38 nci maddelerinde yapılan tadiller onanmıştır.

MADDE 2. — Bu kanun, Statüsünün 23, 25, 27, 34 ve 38 nci maddelerinde yapılan tadiller için 22 Mayıs 1951 tarihinden; 26 nci maddesinde yapılan tadil için 18 Aralık 1951 tarihinden itibaren yürürlüktedir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti yürütür.

Avrupa Konseyi Statüsünde yapılmış olup Konsey Genel Sekreterliğinin 22 Mayıs 1951 tarihli özel tutanağında yer alan ve mezkûr tarihten itibaren yürürlüğe giren tadiller :

Madde 23. —

a) İstişari Asamble, Avrupa Konseyinin bölüm 1 de tarif edilen gayesine uygun olan ve yetkisi içine giren her meseleyi tezekkür edebilir ve bunun hakkında tavsiyelerde bulunabilir; İstişari Asamble, kendisine Bakanlar Komitesi tarafından mütalâa beyan etmesi için havale edilen her meseleyi tezekkür eder ve onun hakkında tavsiyelerde bulunabilir.

b) Asamble, gündemi, yukardaki (a) fıkrası hükümleri uyarınca konseyin bütün üyelerinin veya içlerinden bazılarının taraf oldukları diğer Avrupa Hükümetlerarası teşekküllerinin faaliyetlerini nazarı itibara alarak tesbit eder.

c) Oturum esnasında ortaya çıkan bir meselenin, Asamblenin gündemine girip girmeyeceği hususunda tereddüt hâsıl olduğu takdirde karar Asamble Başkanına aittir.

Madde 25.

(a) fıkrasının birinci cümlesi yerine :

İstişari Asamble, her üyenin parlamentosu tarafından intihap veya onun tesbit ettiği bir usule göre tâyin olunmuş temsilcilerinden müteşekkildir; şu kadar ki, parlamento toplantı halinde değil ve bu hal için takibolunacak bir usul var'etmemiş ise, her üyenin Hükümeti tamamlayıcı tâyinler yapabilir.

Madde 27.

Bakanlar Komitesinin İstisari Asamble müzakerelerinde toplu olarak hangi şartlar altında temsil edilebileceği veya komitedeki temsileilerin ve bunların yedeklerinin Asamble huzurunda şahsi olarak hangi şartlar altında söz alabilecekleri hususları İçtüzüğün Asamble ile istişareyi mütaakıp komitece tesbit olunmuş ilgili hükümlerine tâbi olacaktır.

Madde 34. —

İstisari Asamble, Bakanlar Komitesinin veya Asamble Başkanının teşebbüsü ile ve bunlar arasında toplantı tarih ve mahalline de şâmil, mutabakat halinde olağanüstü toplantıya çağrılabilir.

Madde 38. —

Bu maddeye aşağıdaki (e) fıkrasının ilâvesi :

Genel Kâtip, Bakanlar Komitesine sunulan tavsiyelerden her birinin icrasının icabettireceği masrafların tahmini tutarını da Bakanlar Komitesine arz eder. Bakanlar Komitesince alınmış olup icrası munzam masrafları icabettiren bir karar, ancak ona tekabül eden fazla masraf tahminleri Komitece tasvibedilince, kabul edilmiş sayılır.

Avrupa Konseyi Statüsünde yapılmış olup Konsey Genel Sekreterliğinin 18 Aralık 1951 tarihli özel tutanağında yer alan ve mezkûr tarihten itibaren yürürlüğe girmiş olan tadil :

Madde 26. — Üyeler aşağıda gösterilen miktarda temsilei göndermek hakkını haizdirler.

Belçika	(7) Yunanistan	(7) Holânda	(7) Büyük - Britanya
Danimarka	(5) İzlanda	(3) Norveç	(5) ve Şimali İrlânda
Fransa	(18) İrlânda	(4) Sar	(3) Birleşik - Kral.
Federal Almanya	İtalya	(18) İsveç	(6) hğı (18)
Cumhuriyeti	(18) Lüksemburg	(3) Türkiye	(10)

Parlamentolararası Birliği Türk Grubu Tüzüğü

MADDE 1. — Milletlerarası barış ve iş birliğinin demokratik ve parlamenter yollarla kuvvetlenmesi ve gelişmesi gayesini güden Parlâmentolararası Birliğinin Türk Grubu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulmuştur.

(Grupun gayesi Birliğin kurulmasına esas olan anlayışın memleket içinde yerleşmesini ve kendi görüşlerini birlik çalışmalarında yayılmasını sağlamaktır.

Üye olma şartları

MADDE 2. — Birliğin gayesini kabul ettiğini Grup İdare Komitesi Başkanlığına yazı ile bildiren her Milletvekili Grupa üye olur.

Birlik Konseyinde üyelik eden veya etmiş bulunan veyahüt Birliğin gayesine yararlı hizmetler gören eski milletvekilleri Grupun teklifi ile Konsey tarafından fahri üye kabul edilirler.

MADDE 3. — Üye aidatı yılda 12 liradır.

Genel Kurul

MADDE 4. — Grupun organları şunlardır:

- A) Genel Kurul;
- B) İdare Komitesi.

MADDE 5. — Grup her yıl Meclis açılışından itibaren İdare Komitesi Başkanının daveti üzerine, iki ay içinde Genel Kurul halinde toplanır.

Genel Kurul bu toplantısında :

- A) İdare Komitesinin hazırladığı çalışma ve hesap raporlarını;
- B) Geçen yıl masraflarının tetkikne dair denetçiler tarafından hazırlanan raporu ve ibrayı;
- C) Gelecek yıl bütçesini görüşür ve karara bağlar;
- D) İdare Komitesi üyeleriyle iki • denetçi seçer.

MADDE 6. — Grup yukardaki maddede yazılı toplantı dışında, İdare Komitesi Başkanının daveti üzerine yılda en az bir toplantı daha yapar.

Bu toplantıda :

A) Parlâmentolararası Birliği konferans ve konseylerine katılan delege ve konseyyeiler gerekli açıklamalarda bulunurlar :

B) Parlâmentolararası Birliği kararlarıyla ilgili konular görüşülür.

MADDE 7. — Grup, Genel Kurul halinde İdare Komitesinin vereceği karar üzerine veya grup üyelerinin on beşinin teklifi ile olağanüstü olarak toplanır.

Toplanışının gündemini İdare Komitesi belirir ve toplantıdan en aşağı bir hafta önce Grup üyelerine yazılı olarak bildirilir.

Bu toplantıda gündemde yazılı konular dışındaki konuşma yapılamaz.

Grup toplantıları üye sayısının yarısından bir fazlası ile olur. İlk toplantıda bu yeterde üye bulunmaz ise toplantı bir hafta sonraya bırakılır. İkinci toplantıda sayıya bakılmadan çalışılır.

İdare Komitesi

MADDE 8. — İdare Komitesi Genel Kurul tarafından seçilen dokuz üyeden teşekkül eder. Komite kendi arasından bir başkan, bir başkanvekili, bir Genel Sekreter ve bir Sayman seçer.

MADDE 9. — İdare Komitesinin ödevleri şunlardır :

- A) Çalışma programını hazırlamak;
- B) Birlik konferanslarına katılacak delegeleri seçmek (Bu seçimde siyasi partilerin temsil edilmeleri göz önünde tutulur).
- C) Konseyyeleri seçmek
- D) Parlâmentolararası Birliği konferans ve konsey karar ve dileklerinin yerine getirilmesine çalışmak;
- E) Grupun bir yıllık faaliyeti hakkındaki raporu ile üyelerin adlarını gösteren listeyi vaktinde birlik merkezine göndermek;
- F) Yıllık icraat raporiyle hesap bilânçosunu hazırlamak;

G) Yıllık bütçeyi hazırlamak;
H) Grup gelirlerini toplamak ve bütçeye göre sarfını yapmak;

J) Grup işlerini yürütmek için gerekli personeli işe almak ve işten çıkarmak.

MADDE 10. — Başkanın ödevleri :

A) İdare Komitesi Başkanı Meclisin açık bulunduğu zamanlarda en az on beş günde bir defa komiteyi toplantıya çağırır.

B) Grup adına gerçek ve özel kişilerle temas ve muhabere eder ve beyanatta bulunur. Başkanın tensibi ile bu ödevler Başkanvekili veya Genel Sekreter tarafından yapılabilir.

MADDE 11. — Genel Sekreterin ödevleri :

A) Genel Sekreter yazı işlerini idare eder;

B) Konferansa ve Genel Kurula verilecek raporu hazırlar.

MADDE 12. — Saymanın ödevleri :

A) Sayman Grupun bütümünü hesap işlerine nezaret eder;

B) Grup adına para sarfı İdare Komitesi kararıyla olur. Aneak zaruri hallerde yüz lira-

ya kadar olan masrafları Sayman yapabilir ve İdare Komitesini sonradan haberdar eder.

Grupun geliri

MADDE 13. — Grupun geliri şu kaynaklardan sağlanır :

A) Üye aidatı;

B) Büyük Millet Meclisi Bütçesine konulacak ödenekler.

Meclisin yenilenmesi halinde seçim

MADDE 14. — Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesi halinde, İdare Komitesi yeni Meclisin açılmasından itibaren iki ay içinde Genel Kurulu toplantıya çağırır ve yeni komite seçimine kadar ödevine devam eder.

Tüzükte değişiklik

MADDE 15. — Grup tüzüğüne ait Başkanlığa yapılacak yazılı teklifler toplantıdan en az üç hafta önce üyelere bildirilir.

Avrupa Parlamentolar Birliği Türk Grubu Tüzüğü

Gaye

MADDE 1. — «Avrupa Birleşik Devletleri» gayesini güden Avrupa Parlâmentolar Birliğinin Türk Grubu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulmuştur.

Grupun gayesi Avrupa Birleşik Devletleri fikrini memleket içinde yaymak ve bu fikrin gerçekleşmesi yolunda Meclis içinde çalışmaktır.

Üye olma şartları

MADDE 2. — Grupa üye olma şartları şunlardır :

a) Türkiye Büyük Millet Meclisinde üye bulunmak;

b) Avrupa Birleşik Devletleri fikrini benimsediğini Grup Yönetim Komitesi Başkanlığına yazı ile bildirmek.

MADDE 3. — Grupun organları şunlardır:

a) Genel Kurul;

b) Yönetim Komitesi.

Genel Kurul

MADDE 4. — Genel Kurul her yıl Meclisin açılışından itibaren iki ay içinde Yönetim Komitesi Başkanının daveti üzerine toplanır.

Genel Kurul toplantısında :

a) Yönetim Komitesinin hazırladığı çalışma raporunu;

b) Denetçilerin hesap raporunu, görüşür ve karara bağlar;

c) İdare Komitesi üyeleriyle iki denetçi seçer.

MADDE 5. — Genel Kurul Yönetim Komitesinin kararı üzerine veya üyelere on beş gün içinde yazılı teklifi ile olağanüstü olarak toplanır. Bu toplantılarda gündem dışında konuşulmaz.

Genel Kurul toplantıları üye sayısının yarısından bir fazlasıyla olur. İlk toplantıda bu sayıda üye bulunmazsa bir hafta sonra yapılan toplantıda bu nisap aranmaz. Bu iki toplantı arasında üye kaydolunmaz.

Yönetim Komitesi

MADDE 6. — Yönetim Komitesi Genel Kurul tarafından seçilen dokuz üyeden teşekkül eder.

Komite kendi arasından bir Başkan, bir Başkanvekili, bir Genel Sekreter ve bir sayman seçer.

MADDE 7. — Yönetim Komitesi şu işleri görür :

a) Birlik karar ve dileklerinin gerçekleştirilmesine çalışmak;

b) Birlik toplantılarına katılacak üyeleri seçmek;

c) Bir yıl içinde görülen işlerin raporu ile bilançosu hazırlamak

d) Grup gelirlerini toplamak ve bunları bütçeye göre harcamak.

Komite üyelerinin ödevleri

MADDE 8. — Yönetim komitesinin Başkanı Meclisin açık bulunduğu zamanlarda on beş günde bir defa komiteyi toplar; Grup adına tüzelle ve özel kişilerle temas ve muhabere eder ve de mekte bulunur.

Genel Sekreter yazı işlerini idare eder. Genel Kurula verilecek raporları hazırlar.

Sayman, Grubunun hesap işlerine bakar. Yüz liraya kadar olan masrafları, Yönetim Komitesine sonradan haber vermek üzere yapar.

Grubun gelirleri

MADDE 9. —

a) Yılda 12 lira üye aidatı;

b) Büyük Millet Meclisi Bütçesine konacak ödenekler;

c) Bağışlar.

Tüzükte değişiklik

MADDE 10. — Tüzüğe ait Yönetim Kurulu veya 10 üye tarafından yapılacak yazılı teklifler toplantıdan en az iki hafta önce üyelere bildirilir. Bu toplantıda mevcudun en az üçte ikisi ile karar verilir.

Parlamentolararası Turizm Birliği Türk Grubu Tüzüğü

18 . V . 1949

MADDE 1. — Memleketimizin iktisadi ve içtimai kalkınma davasının ana unsurlarından biri olan Turizm işini layık olduğu ehemmiyetle ele almak turistik kıymette olan eserlerimizin tanıtılması yolunda Parlâmentolararası Birliği ile mütakabiliyet esasına dayanan bir anlayış havası içinde iş birliği yapmak ve temaslar te-

min etmek, bu hususta gerekli kararları ittihaz ederek bu mevzuun benimsenmesine, geliştirilmesine ve teşvik edilmesine hizmet ve muhtelif milletlere mensup toplulukların bu vesile ile tanışma ve anlaşmalarına yardım etmek amacıyla Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grubu Türkiye Büyük Millet Meclisinde kurulmuştur.

Grubun gayesi, Parlâmentolararası Turizm

Birliğin kurulmasına esas olan anlayışı memleket içinde yayılmasını ve yerleşmesini sağlamaktır.

Üye olma şartları

MADDE 2. — Birliğin gayesini kabul ettiğini Grup İdare Komitesi Başkanlığına yazı ile bildiren her milletvekili Grupa üye olur.

MADDE 3. — Üye bağışı yılda en az 6 li-radır.

Genel Kurul

MADDE 4. — Grupun organları şunlardır:

- A) Genel Kurul;
- B) İdare Komitesi.

MADDE 5. — Grup her yıl Meclis açılışın-dan itibaren, İdare Komitesi Başkanının da-veti üzerine, iki ay içinde Genel Kurul halinde toplanır.

Genel Kurul bu toplantısında :

- A) İdare Komitesinin hazırladığı çalışma ve hesap raporlarını;
- B) Geçen yıl masraflarının tetkikine dair denetçiler tarafından hazırlanan raporu ve ib-rayı;
- C) Gelecek yıl bütçesini görüşür ve karara bağlar;
- D) İdare Komitesi üyeleriyle iki denetçi seçer.

MADDE 6. — Grup yukardaki maddede yazılı toplantı dışında, İdare Komitesi Başka-nının daveti üzerine yılda en az bir toplantı daha yapar.

Bu toplantıda:

- A) Parlâmentolararası Turizm Birliği Kon-ferans ve konseylerine katılan delege ve müşa-virler gerekli açıklamalarda bulunurlar;
- B) Parlâmentolararası Turizm Birliği ka-rarlariyle ilgili konular görüşülür.

MADDE 7. — Grup, Genel Kurul halinde İdare Komitesinin vereceği karar üzerine veya Grup üyelerinin on beşinin gerekçeli teklifi ile olağanüstü olarak toplanır.

Toplanışının gündemini İdare Komitesi be-lirtir ve toplantıdan en aşağı bir hafta önce Grup üyelerine yazılı olarak bildirir.

Bu toplantıda gündemde yazılı konular dışın-da konuşma yapılamaz.

Grup toplantıları üye sayısının yarısından bir fazlasıyla olur. İlk toplantıda bu yeterde üye bulunmaz ise toplantı bir hafta sonraya bi-rakılır. İkinci toplantıda sayıya bakılmadan çalışılır.

İdare Komitesi

MADDE 8. — İdare Komitesi Genel Kurul tarafından seçilen dokuz üyeden teşekkül eder. Komite kendi arasından bir Başkan, bir Başkan-vekili, bir Genel Sekreter ve bir Sayman seçer.

MADDE 9. — İdare Komitesinin ödevleri şunlardır :

- A) Çalışma programını hazırlamak;
- B) Birlik Konferanslarına katılacak dele-geleri seçmek; (Bu seçimde siyasi partilerin temsil edilmeleri göz önünde tutulur).
- C) Müşavirleri seçmek;
- D) Parlâmentolararası Turizm Birliği kon-ferans ve konsey karar ve dileklerin yerine ge-tirilmesine çalışmak;
- E) Grupun bir yıllık faaliyeti hakkındaki raporu ile üyelerin adlarını gösteren listeyi vak-tinde birlik merkezine göndermek;
- F) Yıllık icraat raporiyle hesap bilançosu-nu hazırlamak;
- G) Yıllık bütçeyi hazırlamak;
- H) Grup gelirlerini toplamak ve bütçeye göre sarfını yapmak;
- J) Grup işlerini yürütmek için gerekli personeli işe almak ve işten çıkarmak;
- K) Turizmin memlekette gelişmesini sağla-mak için lüzumlu kanunları hazırlamak ve tek-lif etmek;
- L) Memleket içinde aynı gayelerle kurul-muş resmî müessese ve derneklerin grupun ga-yesine uygun faaliyetlerini desteklemek;
- M) Memleket içi ve dışı turistik seyahat-leri tertip ve teşvik etmek;
- N) Gayesine uygun göreceği sair işleri yapmak.

MADDE 10. — Başkanın ödevleri:

- A) İdare Komitesi Başkanı Meclisin açık bulunduğu zamanlarda en az on beş günde bir defa komiteyi toplantıya çağırır.
- B) Grup adına gerçek ve tüzel kişilerle te-mas ve muhabere eder ve beyanatta bulunur. Başkanın tensibiyle bu ödevler Başkanvekili veya Genel Sekreter tarafından yapılabilir.

MADDE 11. — Genel Sekreterin ödevleri :

- A) Genel Sekreter yazı işlerini idare eder;
- B) Konferanslara ve Genel Kurula verilecek raporları hazırlar.

MADDE 12. — Saymanın ödevleri :

- A) Sayman, grubun bütümünü hesap işlerini tedvir ve tanzim eder;

- B) Grup adına para sarfı, İdare Komitesi kararıyla olur. Ancak zaruri hallerde yüz liraya kadar olan masrafları Başkanın muvafakatiyle sayman yapabilir ve İdare Komitesinin tasvibine sunar.

Grubun geliri

MADDE 13. — Grubun geliri şu kaynaklardan sağlanır :

- A) Her türlü bağışlar;

- B) Büyük Millet Meclisi Bütçesine konulacak ödenekler.

Meclisin yenilenmesi halinde seçim

MADDE 14. — Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesi halinde, İdare Komitesi yeni Meclisin açılmasından itibaren iki ay içinde Genel Kurulu toplantıya çağırır ve yeni komite seçimine kadar ödevine devam eder.

Tüzükte değişiklik

MADDE 15. — Grup tüzüğüne ait Başkanlığa yapılacak yazılı teklifler toplantıdan en az üç hafta önce üyelere bildirilir.

Parlamentolararası Turizm Birliği Ana Nizamnamesi

15 Eylül 1949 tarihinde Anvers'te toplanan Parlâmentolararası Turizm Kongresinde kabul edilen Statüler

MUKADDEME

İşbu statülerde tesbit edilen şartlar dâhilinde, bütün dünya parlâmentoları mümessillerinin dâhil olabilecekleri Parlâmentolararası Turizm Cemiyeti, İtalyan Parlâmento grubunun teşebbüsü ile Parlâmentolararası Beynelmilel Turizm Konferansının 16 Eylül 1949 tarihinde Rapollo'daki içtimasında alınan karara tevfi-kan, teşekkül etmiştir.

I

Cemiyetin gayesi - âzaları

Madde — 1.

Cemiyetin gayesi :

Beynelmilel sahada olduğu kadar, Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinde temsil edilen memleketler dâhilinde de beynelmilel turizmin inkişafını temin ve teskil edecek tedbirlerin, hususiyle muhtelif milletlerin parlâmentoları nezdinde barekete geçerek, tatbik sahasına koruması imkânlarını araştırmak, Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin gayesidir.

Madde — 2.

Cemiyetin âzaları :

Parlâmentolararası Turizm Cemiyeti, parlâmentolarında bir turizm grubu teşekkül etmiş olan memleketlerin parlâmentolarının cemiyete iltihaklarını bildirmiş - millî gruplarından müteşekkildir.

Kendi statülerini bizzat tanzim eden her millî grup, bürosu vasıtasıyla, cemiyetle daimi temas halindedir.

Millî gruplar, her sene 1 Nisandan evvel Cemiyet Konseyi nezdindeki mümessillerini tâyin ile, grubun bir evvelki seneye ait faaliyeti hakkında raporlarını, Konseye gönderirler.

Madde — 3.

Mutasavver gruplardan her birinin statülerini takabbül ile bu gruplara intisabeden millî parlâmentoların âzaları, millî grupları teşkil ederler.

II

Cemiyetin organları

Fasıl : I.

Madde — 4.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin organları :

1. Umumi Heyet,
 2. Konsey,
 3. İera Komitesidir.
- Bu organlara,

1. Parlâmentolararası Turizm Bürosu,
 2. Umumi Kâtiplik,
 3. Hususi komisyonlar,
- Yardım ederler.

Fasıl : II.

Umumi Heyet

Madde — 5.

Muhtelif millî grupların mümessilleri, Umumi Heyeti teşkil eder. Hilâfına karar verilmedikçe, Umumi Heyet senede bir defa toplanır.

Cemiyetin reisi, reis hazır bulunmadığı takdirde, Umumi Heyetin toplandığı memleketin grup reisi, içtimai açar.

Umumi Heyet derhal, işlerin tedviriyle vazifeli bir reis, iki reisvekili, iki kâtip ile Umumi Heyetin bir önceki senelik içtimandan itibaren cemiyetin hesap işlerini idare edecek üç murakıp, intihabına tevessül eder. Cemiyet hesapları, aynı zamanda murakıpların raporlarıyla birlikte, içtima sona ermeden Umumi Heyete arz edilmeleri lâzımdır.

Madde — 6.

Umumi Heyetin vazifeleri

1. İçtimai gayenin tahakkuku hususunda lüzumlu bütün kararların alınması,
2. Ruznameye ait meselelerin müzakeresi,
3. Hususi komisyonlar teşkili ve bu komisyonların vazifelerinin tâyini,

4. Bir evvelki Umumi Heyet toplantısından itibaren, Konseyin ve İcra Komitesinin faaliyetinin tetkiki,

5. Yeniden intihap edilme hakkı olan bir reis, üç reisvekili, parlamento âzası iki kâtip ve bir veznedarın intihabı,

6. Cemiyet Konseyinin teklifi üzerine, Kâtibî Umumînin tâyni,

7. Bütçenin müzakeresi ve kabulü,

8. Konseyin teklifi üzerine, âzaların ödiyecikleri iştirak ücretinin tesbiti,

Umumi Heyetin vazifeleridir.

Madde — 7.

Rey takımı

Umumi Heyette mevcut âzaları vasıtasıyla kullandıkları rey adedine göre, millî gruplara rey tahsis edilir.

Cemiyet Konseyi, umumi heyeti içtimaa davet ettiği zaman, her millî gruba tahsis edilen rey adedini tâyin eder; bu aded aşağıdaki şekilde hesabedilmiştir :

10 milyondan az nüfusu olan memleketlere 10 rey,

10 - 15 milyondan az nüfusu olan memleketlere 15 rey,

15 milyondan fazla nüfusu olan memleketlere 20 rey,

Madde — 8.

İntihap usulü

İntihaplar :

1. İşari reyle,

2. Açık reyle ve mevcut âza adedinin en az beşte birinin talebi üzerine vekâlet usulüyle,

3. Mevcut âza adedinin en az üçte biri talebettiği takdirde ve İcra Komitesi intihabı için gizli reyle yapılır.

4. Reylerde tesavi olduğu takdirde, teklif reddedilir.

Fasl : III.

Konsey

Madde — 9.

Konseyin teşekkülü :

Konsey, her grup için bir kişi olmak üzere, millî parlamento grupları tarafından tâyin edilen mümessillerden ve İcra Komitesi âzalarından teşekkül eder.

Madde — 10.

Konsey içtimaları

Cemiyet Konseyi, işbu statülerin 11 nci maddesinin 4 ncü bendinde derpiş edilen ahkâmı yerine getirmek maksadıyle, umumi heyet içtimai için tesbit edilen tarihten hemen önce ve İcra Komitesinin tâyin ettiği tarih ve memlekette, toplanır.

Madde — 11.

Konseyin salâhiyetleri

Konsey, Umumi Heyet içtimaları arasındaki zaman dâhilinde, bu heyetçe alınan kararların tatbiki ile mükelleftir.

Başlıca salâhiyetleri :

1. Kendi nizamnamesini bizzat tesbit eder,

2. Umumi Heyetin âdi içtimalarını takarrur ettirir ve bir evvelki Umumi Heyet içtimaaında tâyin edilmediği takdirde, içtimain akdedileceği yeri tâyin eder.

3. İdare sisteminin salâhiyetinin fevkinde olan kararların alınması icabettiğinde veyahut millî grupların üçte birinin talebi üzerine, Konsey, Umumi Heyeti, fevkalâde içtimaa davete karar verir.

4. Tahrir ve kararlar teklif eder, millî gruplar tarafından verilen tahrirleri ve karar lâyhalarını tetkik eder. Konsey, bu tahrirler ve karar lâyhalarına ait raporlarını, umumi heyete arz eder.

5. Senelik varidat ve sarfiyat bütçesini hazırlar ve buhasip - veznedarın hesapları ile birlikte, umumi heyete arz eder, grupların ödiyecikleri senelik iştirak meblâğını teklif eder.

6. Nihayet Konsey, umumiyetle Parlamentoslararası Turizm Cemiyetinin gayelerinin tabakkukunda lüzumlu tedbirlerin alınmasını deruhde eder.

Fasl : IV.

İcra Komitesi

Madde — 12.

İcra Komitesinin teşekkülü :

İcra Komitesi, cemiyetin reisi, reisvekilleri, Parlamento âzası kâtipler ve muhasipten müteşekkildir.

Kâtibî umumi, iştîşari rey sahibi olarak, İcra Komitesi içtimalarına iştirak eder.

Madde — 13.

İcra Komitesinin merkezi

İcra Komitesinin daimi merkezi Cenova'dadır. Bu merkezin yeri, umumî heyetin kararıyla değiştirilebilir.

Komite, kendi intihabettiği başka bir yerde toplanmaya karar verebilir.

Madde — 14.

İcra Komitesinin salâhiyetleri

Millî gruplar arasındaki münasebetleri faal bir şekilde idame ettirmek, cemiyetin bütün yeni teşebbüslerinin inkişafını temine mahsus usulleri, her Hükümet nezdinde teklifte bulunmak, İcra Komitesine ait vazifelerdir.

Bundan başka, İcra Komitesi, kâtiplik âzalarının tahsisatını tâyin eder.

Fasıl : V.

Parlâmentolararası Turizm Bürosu

Madde — 15.

Parlâmentolararası Turizm Bürosu, vazifelerinin ifasında İcra Komitesine, İcra Komitesiyle Konsey tarafından ittihaz edilen kararların tatbikinde, yardım eden teknik ve idarî unsundur.

Madde — 16.

Parlâmentolararası Turizm Bürosu bilhassa:

1. Konseye veya umumî heyete arz olunacak meseleleri hazırlamak ve takdim etmek,
2. Umumî heyet, Konsey ve İcra Komitesinin aldığı kararların tatbikini temin etmek,
3. Millî grupların vaziyetlerini ve hesaplarını takibetmek,
4. Âdi muhaberatı hazırlamak ve imzalamak,
5. Arşivlere bakmak, Cemiyete ait evrakın muhafazasını temin etmek,
6. Umumî Heyet, Konsey ve İcra Komitesi içtima zabıtlarıyla, Büro kâtipliği âzalarından birinin iştiraki ile Büronun temsil edildiği her toplantının zabıtlarını hazırlamak, ile tanzif edilmiştir.

Fasıl : VI.

Umumî Kâtiplik

Madde — 17.

Parlâmentolararası Turizm Bürosunu Kâtibî Umumî idare eder. Kâtibî Umumînin emrîyle

de bir kâtibî umumî muavini ve bir kâtip bulunmaktadır.

Madde — 18.

Kâtibî Umumî, Parlâmentolararası Turizm Bürosunun âmiridir. Hiçbir parlâmentonun âzası olamaz.

Fasıl : VII.

Hususi komisyonlar

Madde — 19.

Umumî Heyet ve İcra Konseyi, bâzı hususî meselelerin tetkiki için muvakkat hususî komisyonlar teşkil etmek salâhiyetini haizdirler.

III

Cemiyetin varidatı

Madde — 20.

Parlâmento gruplarının iştirakleri :

Parlâmento Millî grupları, senenin ilk üç ayı içinde, Cemiyetin varidatını temine yarıyan bir iştirak hissesi ödemeye mecburdurlar. Bu meblâğ her memleketin nüfusuyla mütenasib olarak tâyin edilmiştir. Cemiyet Konseyinin teklifi üzerine, Umumî Heyet, her sene mütat içtimasında, âzalık aidatı meblâğını tesbit eder.

IV.

Statülerin tadili

Madde — 21.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin statülerinin tādiline dair her teklif, tahriri olarak ve Umumî Heyet içtimasından en az altı ay evvel Kâtibî Umumîliğe verilmelidir.

Bu teklifler, ayrıca İcra Komitesinin vereceği muhtemel tadil teklifleriyle birlikte, Umumî Heyet içtimasından en az dört ay evvel, millî gruplara bildirilmelidirler.

Statülerin tadili hakkında verilmesi mümkün olan tekliflerin, Umumî Heyette, bir müzakere mevzuu teşkil etmiş olması ve temsil edilen parlâmento gruplarına tahsis edilen rey adedinin en az üçte ikisine müsavi bir ekseriyetle kabul edilmiş olmaları lazımdır.

Madde — 22.

İcra Komitesi, Cemiyet Konseyinin tasvibini mütaakıp, Umumî Heyete, Umumî Heyet nizamnamesini teklif ve bizzat kendi faaliyetine dair hazırladığı nizamnameyi arz eder.

18 - 22 Kasım 1950'de Paris'te Toplanan Parlamentolararası Turizm Kongresi Tarafından Kabul Edilen Umumi Heyet Nizamnamesi

Madde — 1.

Konsej tarafından ihlâfına karar verilmedikçe, Umumi Heyet her sene, mütat iktimamı akdederek. Her iktimamın tarihi ve yeri, imkân nispetinde bir evvelki Umumi Heyet iktimamı esnasında, Konsej tarafından tâyin edilir. Umumi Heyet iktimamı için takarrür ettirilen tarihten en az üç ay evvel, Milli Gruplar, Umumi Heyetin mütat iktimamına davet edilirler.

Madde — 2.

Konsej karar verdiği takdirde veya gruplardan en az altı grubun talebi üzerine, Umumi Heyet, fevkalâde iktimam dâvet edilir. Gruplar, fevkalâde iktimam talebinde bulundukları zaman, talebin, Kâtibi Umumiye verildiği tarihi mütaakıp bir ay zarfında, Konsejin, Umumi Heyeti iktimam dâvet etmesi lâzımdır.

Madde — 3.

Umumi Heyet iktimamın akdedileceği memleketin Parlâmentolararası grubu, Kâtibi Umumi ile teşriki mesai ederek, toplantının tertip ve tanziminde, maddi cihetleri balletmekle mükelleftir.

Madde — 4.

Her iktimamın müddeti, Umumi Heyetin toplandığı memleketin grubunun muvafakati ile, Cemiyet Konseji tarafından tâyin edilir.

Müstaceliyet kararı olmadıkça, ruznameye geçirilen meseleler, Umumi Heyet iktimamından en az bir ay evvel, yazılı raporlar halinde, cemiyet âzalarına gönderilir.

Madde — 5.

Fevkalâde halde müstesna, Kâtibi Umumi, komisyon raporlarının her toplantıdan bir ay evvel gruplara gönderilmiş olması için, komisyon çalışmalarının vaktinde tamamlanmasına, bilhassa dikkat eder. Komisyonlar, ruznameye geçecek meselelerin her biri için bir mazbata muharriri tâyin ederler.

Madde — 6.

Umumi Heyet müzakereleri alenidir. Müzakerelerin gizli olması, ancak, Umumi Heyet,

âzalarının üçte ikisi nispetinde bir ekseriyetle karar aldığı takdirde mümkün olabilir.

Madde — 7.

Umumi Heyet iktimamı, Konsej adına Kâtibi Umumi tarafından takdim edilen rapor üzerinde umumi müzakere açılmasıyla başlar.

Madde — 8.

Reis celseleri açar, müzakerelere ara verir ve tatil eder; Umumi Heyet çalışmalarını idare eder; nizamnameye riayeti temin ile, söz verir, celselerin kapandığını bildirir, müzakere edilen meseleleri rey'e arz ile neticeleri ilân eder. Umumi Heyetin çalışmalarını idare içinde ve Umumi Heyete verilen teklifler hakkında karar alınmasıyla ruznameye geçirilecek muhtelif meselelerin tetkiki ve ruznamenin tanziminde, büro âzaları, umumiyetle reise yardım ederler.

Madde — 9.

Hiçbir hatip, reisin müsaadesi olmadıkça, söz alamaz. Umumi Heyet âzaları, aynı mesele hakkında iki defadan fazla söz istiyemezler. Evvelce müzakere edilmezsiniz, hatiplerin konuşma müddeti. Umumi Heyet tarafından tahdid edilebilir.

Mamafih, kendilerine tevdi edilen meseleler hakkında izahat veren raportörler, bu tahdide tâbi değildirler; lüzum gördükleri takdirde, müzakereler esnasında müdahalede bulunabilirler. Diğer hatipler ise, söz isteme sırasına göre konuşabilirler.

Müzakere edilen mevzudan uzaklaşan hatip, reis tarafından sadede davet edilir ve icabında reis hatibin konuşma müsaadesini geri alabilir.

Reisin, müzakere esnasında cereyan edecek her hangi bir bâdiseyi bertaraf etmeye salâhiyeti vardır ve icabında Umumi Heyet çalışmalarının intizamını temin bakımından, lüzumlu tedbirleri alır.

Usul hakkında bir tahrir verildiği takdirde, reis, tahrir sahibini kısaca tahririni izaha davet eder. Eğer bu izahat tatmin edici ise ve

Umumi Heyet hilâfına karar vermedikçe, takrir derhal ve müzakeresiz olarak kabul edilir.

Madde — 10.

Kâtibi Umumi, Umumi Heyet kâtipliği ile aynı zamanda komisyon kâtipliklerinin idaresiyle tavgiz edilmiştir.

Madde — 11.

Gelen evrakın, rapor ve kararları almak, icabında tabı ve tevzi ettirmek, içtimalar esnasında iradedilen nutukları tercüme ettirmek, içtima zabıtlarının tutulmasını temin ile tabettirip alâkâlılara tevzi ettirmek, Umumi Heyete ait evrakı Cemiyetin arşivlerinde muhafaza etmek, celse zabıtlarını tabettirmek ve umumiyetle Umumi Heyetin kendine tevdi edeceği bütün işleri yapmak, Umumi Kâtipliğin başlıca vazifeleridir.

Madde — 12.

Umumi Heyet ruznamesine geçecek meseleler, Konsey tarafından tavin edilir. (Statüler madde 9) Ruznameye geçirilecek meselelerle alâkalı karar ve tadil lâyihaı ile takrirler, lüzumlu zaman dâhilinde reise verilmiş olmalıdır. Bu lâyiha ve takrirlerden birer nüsha, mümkün olan en kısa zaman dâhilinde, Umumi Heyet âzasına tevzi edilir. Ruznameye geçirilmemiş olan karar lâyihaı ve takrirlerin müzakeresi ve reye konması, ancak Umumi Heyetin bunları nazarı itibarâ aldığı ve âzanın üçte ikisine tekabül eden bir ekseriyetle müzakeresini kabul ettiği takdirde, Parlâmentolararası Konseyin mütalâası ile bu lâyiha ve takrir sahiplerinin verecekleri izahatı dinledikten sonra, mümkün olabilir. (Statüler madde 9)

Madde — 13.

Umumi Heyette kararların alınması, rey sahibi mecyut âza ekseriyetinin kabulü ile mümkündür.

İntihap sırasında, eğer namzetlerin hiçbiri lüzumlu rey adedini alamamışsa, en fazla rey

alan iki namzet arasında tekrar reye müracaat edilir. Gizli reyle yapılan intihapların neticeleri, Umumi Heyetin tavin edeceği bir «Tahkik heyeti» tarafından tesbit edilir.

Madde — 14.

Umumi Heyet içtimasının iptidasında, Kâtibi Umumi, rey sahibi olan her âzaya, kendi ismi, grubunun ismi ile kullanabileceği veya sahibolmuş rey adedini havi bir kart takdim eder.

Madde — 15.

Her Celsenin tahlii zabıtları, en yakın mütaakıp Celseden yarım saat evvel âzaların emrine amade bulundurulur. Bu celse esnasında, her âzanın kendine ait zabıtlara itiraz hakkı vardır. Tashihler yapıldıktan sonra zabıtlar katiyet kesbeder. Hiçbir itiraz vâkı olmadığı takdirde, zabıt aynen kabul edilir. Gizli celse şiddetli takdirde, konferans, bu celsede zabıt tutulmayacağına dair karar verebilir.

Celselerin stenografik zabıtları, ancak Konsey tarafından halledilebilecek fevkalâde ahval mâni olmadıkça, celseyi mütaakıp tabettirilir.

Madde — 16.

Umumi Heyet içtimalarının sona ermesi dolayısıyla, Reis, Umumi Heyet tarafından kabul edilen ve milli grupların mütekâbil Hükümet veya parlâmentolarına arz etmekle mükellef oldukları başlıca kararları, gerek lâyiha, takrir ve istizah şeklinde ve gerekse kabul edilmişlerindeki ahval ve şeraitine uygun bir şekilde, teker teker okur. (Statüler madde 5)

Madde — 17.

İşbu Nizamnamede derpiş edilmeyen diğer bütün hallerde, umumiyetle müzakere meclislerinde cari kaideler tatbik edilir. Bir ihtilâf vukuunda, Umumi Heyetin toplandığı memleketin en yüksek teşrii meclisinin nizamnamesi ahkâmına müracaat edilir.

17 Nisan 1950 Tarihinde Monako'daki Konsey İctimai Esnasında Kabul Edilen Konsey Dahili Nizamnamesi

Madde — 1.

Muhtelif millî gruplar tarafından tâyin edilen Konsey âzalarının isimleri, statülerin 2 ne maddesinde derpiş edilen şartlar dâhilinde her millî grup tarafından Parlâmentolararası Turizm Bürosuna ve Büro tarafından da Umûmî Heyete bildirilir. Ölüm veya istifa dolayısıyla münhal vukuunda, âzanın temsil ettiği grup bu münhale yeni bir âza tâyin eder. Mâzereti dolayısıyla içtimalara iştirak edemiyen bir âza, tevkilettiği diğer bir âza tarafından temsil edilebilir.

Madde — 2.

Cemiyet statülerinin 10 neu maddesinde derpiş edilen hükümler haricinde, Konsey Reisi, âzaların üçte biri talebettiği takdirde, Konseyi içtimaa davet edebilir.

Madde — 3.

Reisin gaybubetinde, reisvekillerinden biri, reisvekilleri de bulunmadıkları takdirde, mevcut Konsey âzalarının en yaşlısı, Konseyde ri-yaset makamını işgal eder.

Madde — 4.

Konsey ruznamesi, aynı zamanda alâkalı tekliflerle birlikte, İcra Komitesi tarafından tanzim edilir. Bir âza, ruznameye bâzı meselelerin kaydedilmesini talebedebilir. Bu talebin, nazarı itibara alınması için, içtima tarihinden 15 gün evvel büroya verilmiş olması lâzımdır.

Mamafih, Konsey her zaman yeni bir teklifin ruznameye geçirilmesine, İcra Komitesinin mü-talâasını aldıktan sonra âzalarının üçte ikisi ekseriyetle karar verebilir.

Madde — 5.

Hüsusi tetkik komisyonları reisleri, ri-yaset ettikleri komisyonların çalışmalarıyla alâkalı meseleler müzakere edildiğinde, istisari rey sahibi olarak, Konsey içtimalarına iştirak ederler.

Madde — 6.

Konsey kararları lehte reyler ekseriyeti teşkil ettiği takdirde alınır. Konsey âzaları veya bu âzaların mümessilleri, herbiri bir rey sahibidir.

Madde — 7.

Celselerin zabıtlarını kâtibi umumi tutar; bu zabıtlar reis ve kâtibi umumi tarafından tasdik ve imza edilir. Zabıtların bir sureti bütün Konsey âzalarına verilir.

Madde — 8.

Parlâmentolararası Turizm Bürosu, her sene Konseyin faaliyeti ve aldığı kararlar ile aynı zamanda bir evvelki umumi heyet içtimalarında alınan kararların tatbik şekli hakkında, umumi heyete rapor verir. Bu rapor umumi heyete verilmeden önce, Konseyin tasvibine arz olunur.

17 Nisan 1950 Tarihinde Monako'da Konsey İctimai Esnasında Kabul Edilen İcra Komitesi Nizamnamesi

Madde — 1.

Reis lüzum gördüğü takdirde, İcra Komitesini içtimaa davet edebilir; müzakerelere başlanması, ancak üçten fazla âza mevcudolduğu takdirde, mümkün olabilir. Reis bulunmadığı takdirde, reisvekillerinden biri İcra Komitesi-ne, ri-yaset eder.

Madde — 2.

Kâtibi Umumi müzakerelerin zabıtlarını tu-

tar; bu zabıtlar reis ve kâtibi umumi tarafından tasdik ve imza edilir.

Zabıtların bir sureti, İcra Komitesinin bütün âzalarına gönderilir.

Madde — 3.

İcra Komitesi âzaları, her biri büro çalışmalarının bir veya diğer bir kısmına nezaret etmek suretiyle, aralarında vazife taksimi yapabilirler.

Meclis Dâhilinde Teşekkül Eden, Memleket Dışı Faaliyetlerle Alâkalı Birlikler ile İlgili Teşekküller Hakkında Talimatname

Mali hükümler

1. Büyük Millet Meclisinde her ne maksatla olursa olsun teşekkül eden memleket dışı faaliyetlerle alâkalı Birlikler ile ilgili Grup veya Teşekküller, teşekküllerini mütaakıp, İdare Heyetlerini kendi statüleri gereğince seçerek, isimlerini Meclis Riyasetine bir yazı ile bildirirler.

2. Konferans ve kongrelere iştirak etmenin zarufeti üzerinde, kendi grupları İdare Heyeti, toplanarak bir karar vermeleri ve bu karardan sonra müzakere edilecek olan mevzuu da tetkik ederek bir noktai nazara vardıktan sonra mümessil olarak gidecekleri seçerler. Seçimin neticesi ve konferansların mevzuu Riyasete bildirilir.

3. Bu gibi içtimalara gidecek olanlara Birliğin Grup Reisi tarafından Meclis Riyasetine yolluk karşılığı olarak avans itası talebini havi yazılacak bir tezkere üzerine avans verilir. Ancak bu yazıda :

A) Davet olundukları konferans, kongre ve komisyonların içtima mahallini, adını toplantı günlerini ve içtima tarihini;

B) Bu toplantıya gideceklerin adlarını; Bildirmesi meşruttur.

4. Seyahatten dönenlerin Ankara'ya muvasalatlarını takibeden günden itibaren almış olduğu avansın âzami bir ay zarfında mahsup muamelesini yaptırması meşrut olup bu müddet zarfında hesabını kapatmamış olanlara ikinci bir defa avans verilemez.

İdari hükümler

İster delegasyon halinde gidiş, isterse Avrupa Konseyi durumunda olduğu gibi, topluca fakat, her mebusun fikir ve kanaat serbestisini muhafaza etmesi şeklinde olsun, kafilenin bir reisi bulunur.

Bu reis gruplarda, grup reisidir. Avrupa Konseyi Heyetinin Reisini ve muhasebeci üyesini Riyaset Divanı tayin eder.

a) Her ne kadar Avrupa Konseyi İstisarı Meclisinde her mebus kendi fikrini savunur ve bundan mesul olursa da, bu fikirlerin hemahenk olmasını temin için, Strasbourg'da tutulacak hattı hareketin hariciyemiz ile yapılacak temaslardan veya mümessiller arasında müstereken yapılacak müzakerelerden mülhem olması da lâzımdır.

b) Topluca iştirak edilecek toplantılarda, heyet delegasyon halinde olmasa bile, resmî vazifenin dışında sevki mebuslarımızın da temsil sıfatı mevcud olduğundan, bu temsil sıfatının ihmale uğradığı hallerde, reis, ikazlarda bulunabilir.

c) Heyetlerin Büyük Millet Meclisini lâ-yıkiyle temsil edebilmelerine elverişli otellerde mümkün olduğu kadar müsterek ikametlerini temine Reis gayret eder.

d) Reis, toplantıları takibeder. Umumi Heyet içtimalarına ve komisyonlara gidecek mebusların isimlerini Riyasete bildirir, çalışmalarını ve konferans vazifelerinin, ehemmiyet ve liyakatle yapılmasına, tekâsüle uğramamasına dikkat ve itina eder. Avdette raporları, 15 gün zarfında, hazırlatarak vaktinde Riyasete tevdi ettireceği gibi, Konsey faaliyeti hakkında arkadaşları ile beraber gruba ve icabında Meclise malûmat verir.

Heyetin umumi masrafları için verilen paraların sarfına mutemet mebus ile beraber nezaret eder.

Umumi masraflar için verilen tahsisat, münferit ziyafetlere sarf edilemez ve bunların evrakı müşbitesini hıfız ve Meclis Muhabesine ibraz edilir.

Reisin salâhiyetleri

Reis yukarda sayılı vazifelerin ifasında zorlukla, karşılaştığı zaman, arkadaşlarını ikaz eder ve gerekiyorsa keyfiyeti Riyasete bildirir.

Dostluk Gruplarına Ait G - (Tip Nizamname)

Türk -

Parlâmento Dostluk Grubu

NİZAMNAMESİ

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisinde Meclis Reisinin fahri Riyasetinde « Türk - Parlâmento Dostluk Grubu » kurulmuştur.

Grupun faksat ve gayesi

MADDE 2. — Asırlar boyunca devam eden tarihi münasebetlere inzınam eden komşuluk, mukadderat birliği, müşterek menfaatler, dünya sulhünü korumak yolundaki müşterek gayeler ve iki Millet arasındaki dostluğun inkişafı için Hükümetlerimizin gösterdiği temayül ve sarf edilen gayretler bu Grupun kurulmasına âmil olan başlıca sebepleri teşkil etmektedir. Binaenaleyh Grup bütün-gayret ve çalışmalarıyla aşağıda zikredilen maksat ve gayelerin tahakkukunu hedef ittihaz edecektir.

A) İki dost Millet Parlâmentoları arasında temas ve münasebet temin etmek;

B) Parlâmentolarımız mensuplarını tanıştırmak ve Memleketlerimizi tanıtmak için müteakbil seyahat ve ziyaretler tertip etmek;

C) Dostluklarımızın inkişaf ve tealisi için gerek Parlâmentolarımız dâhilinde gerek hariçte, elde mevcut bütün imkânlardan faydalanarak çalışmak, neşriyat yapmak, konferanslar tertip etmek, kültürel ve iktisadi münasebetlerin takviyesine yardım etmek. İki memleket arasındaki dostluğu baltalamaya mâtufl hareketlere karşı önleyici tedbirler almak;

D) Grupun çalışmaları neticesinde elde edilen başarılarından dost memleket Parlâmentosunu haberdar etmek ve müşterek tedbirler almak ve icabeden karşılıklı fikir teatisinde bulunmak;

Grupa giriş ve çıkış şartları

MADDE 3. — Grupun maksat ve gayelerini benimsiyen her Türk Mebusu, Grupun teşekkülü anında kurucular heyetine ve idare heyetinin teşekkülünden sonra da idare heyetine yapacağı yazılı bir müracaatle Grupa âza olabilirler.

MADDE 4. — Grupa kaydolunan her âza; senede 12 liradan az ve 120 liradan fazla olmamak üzere aidat vermekle mükelleftir. Bu aidatı ilk kaydedildiği anda ilk taksitini verir ve taksitler dört ayda bir tediye edilir.

MADDE 5. — İki taksitini vermiyen âzaya idare heyetince iki defa yazılı ihtarda bulunulur. Bu âza aidatını vermemekte ısrar ettiği takdirde son ihtardan en az on gün sonra idare heyeti kararıyla Gruptan kaydı silinir ve keyfiyet kendisine yazılı olarak tebliğ edilir.

MADDE 6. — Her hangi bir sebeple Gruptan ayrılmak isteyen âza, idare heyetine yazacağı bir mektupla Gruptan çıktığını bildirmek suretiyle ayrılabilir.

MADDE 7. — Grupun maksat ve gayelerine aykırı ve iki memleket arasındaki dostluk münasebetlerini bozacak mahiyette hareketi görülen âzaya idare heyetince bir kere ihtarda bulunulur. Hareketi tekrerrür ettiği takdirde idare heyetince kaydı silinir ve keyfiyet diğer âzaya tahriren tebliğ edildiği gibi icabettiği takdirde matbuatla da ilân olunur.

MADDE 8. — Bu şekilde Gruptan ihracolunan âzanın bir hafta zarfında itiraza hakkı vardır. İtiraz vukuunda iki taraf da iddialarında ısrar ederlerse âzami bir hafta içinde heyeti umumiye toplantıya çağrılarak keyfiyet umumi heyetin hakemliğine arz edilir. Her iki tarafın iddia ve müdafaası dinlendikten sonra hiç münaaka edilmeden idare heyetinin kararı umumi heyetin reyine arz edilir. Umumi heyetin kararı katidir.

Grupun teşkilâtı

MADDE 9. — Grupun bir kurucular heyeti, bir umumi heyeti, bir idare, bir de murakabe heyeti vardır.

1. NATO memleketleri parlamenterlerinin, (NATO Parlamenterleri Millî Birlikleri) teşkiline davet edilmesi;

2. Bu birliklerin, NATO Anlaşması ruhuna göre bu teşkilâtın maksatlarına ulaşmasına fiilî olarak yardım etmek isteyen bütün parlamenterlere açık olması;

3. Faaliyetlerini beraberlemek için Millî NATO Parlamenterleri birliklerinin bir «NATO Parlâmentolararası Birliği» meydana getirmesi ve bunun merkez ve sekreterliğinin Paris'te bulunması;

4. Muhtelif Millî NATO Birliklerinin delegeleri tarafından her yıl Paris'te veya seçilecek başka bir yerde bir konferans yapılması. Her Millî NATO Birliğinden gelecek delegeler on beşi geçmemelidir ve bu delegelerin, NATO Parlâmentolararası Birliğinin çalışmalarıyla uygun olmak şartıyla her sene yenilenmesi arzu edilir. Bununla beraber, bir Millî NATO Birliği âzasının, yarı resmî tarzda senelik bir konferansa iştirakine mâni değildir. Coğrafi vaziyetler müsaade ettikçe millî birliklerin kısa fâsilalarla muntakavi toplantılar yapılması da teklif olunur.

5. NATO Parlâmentolararası Birliğinin müdir organizmi bir İcra Komitesi ve bir Sekreterden ibaret olacaktır. Komite, her millî birlikten bir âzadan teşekkül eder.

6. Sekreterliğin vazifeleri şunlar olacaktır:

1. Her millî birliğe, diğer millî birliklerin faaliyetlerine ait bilgi temin etmek.

2. NATO mühim şahsiyetlerinin millî birlikleri ziyaretlerini organize etmek.

3. NATO Parlâmentolararası Birliğinin senelik konferansını organize etmek.

7. NATO Parlâmentolararası Birliğinin masraflarına karşılık olmak üzere her hükümetten senelik bir tahsisat istenecektir; bunun bir kısmı NATO Parlâmentolararası Birliği merkezinin ihtiyaçlarına ve Sekreterliğin masraflarına tahsis olunacaktır.

NATO PARLAMANTERLERİ KONFERANSI

18 - 23 Temmuz 1955

Konferans Paris'te Chailot Sarayında yapılmış ve her sene böyle toplantılar yapılmasına ve bu işlerle meşgul olmak üzere bir Sekreterlik kurulmasına karar verilmiştir.

Konferans çalışmalarının hılasası aşağıda yazılmıştır.

İlk önce, işlerin yürütülmesi üzerinde kısa bir telse yapılmış ve şu seçimler yapılmıştır.

Konferans Reisliğine Kanada Parlâmentosu NATO Birliği Reisi (aynı zamanda Senato Reisi) B. W. McI. Roberston.

Reis yardımcıları:

(Belçika) B. Van Cauwelaert

(Norveç) B. Finn Moe

(Fransa) B. P. O. Lapie

Konferans Sekreteri:

(Holanda) B. J. J. Fens

Sekreter Yardımcısı:

(İngiltere) B. D. Robinson

Çalışma programının birinci kısmı, gizli oturumlarla, NATO Andlaşması ve teşkilâtı üzerinde Lord Jomay, General Grunther, Marşal Montgomery ve diğer NATO Karargâhı âzaları tarafından izahat verilmesini ihtiva eder.

Programın ikinci kısmı açık celselerden ibarettir.

Konferans âzalarına ayrıca Avrupa Birliği çalışmaları üzerinde izahat verilmiştir.

Umumi müzakereler Fransa Devlet Vekili B. Palewski tarafından açılmış ve vekil Fransız Hükümeti adına delegeleri selâmlamıştır. İngiliz Parlâmento Delegatesi Binbaşı R. Sharples, evvelce NATO Teşkilâtında çalışmış olduğu için bunun kusurlarını belirtti; ona göre teşkilâtın başlıca kusurları şunlardır:

— NATO teşkilâtı pek masraflı bir organizasyondur. Pek geniş askeri karargâhlar ihdas edilmiştir ve bu karargâhların lüzumu kadar uygun olduğu da iddia edilemez. Parlamenterlerin, bu karargâhlar hacimlerini göz önünde tutmaları ve para israfını önlemeleri lâzımdır.

— NATO Andlaşmasının 2 ncı maddesi üzerinde pek az ilerleme yapılmıştır.

— Soğuk harbi kazanmak için bir teşkilât kurulmamıştır.

— Avrupa'nın tam istilâsına mâni olacak lüzumlu kuvvetlerin hepsi henüz temin edilememiştir. Ancak istilâyı oldukça mühim bir zaman için geciktirecek kuvvetler mevcuttur.

— Karargâhlarda çeşitli subaylar ayrı ayrı tahsisat almaktadır. B. Sharples bundan sonra teşkilâtın kusurlarına üstün olan muvaffakiyetlerinden bahsetmiştir: Müdafaa kuvvetlerinin meydana getirilmesi, bunların ikmal vasıtaları.

nnu temini, kumandanlık teşkilâtı ve müsterek idare kurulması.

Norveg Delegesi B. Finn Moe, NATO muvaffakiyetlerinin kifayyetli olup olmadığı; askeri ve ekonomik baskılara milli ihtilâflar risklerine, iktisadi bozgunluk tehlikelerine karşı NATO teşkilâtının ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı hususlarının müzakere konusu olması gerektiğini söyledi ve daha esaslı bir milletler topluluğu yaratmak lüzumunu belirtti. Ekonomik bakımdan durumun memnuniyet verici olmadığına işaret etti.

Demimarka delegesi, Andlaşmanın ikinci maddesi üzerinde çok bir şey yapılamamış olmasını, bu meseleler üzerinde diğer milletlerarası teşekküllerin varlığına atfedti ve Avrupa İktisadi İş Birliği çalışmalarının kifayetsizliğini anlattı. Amerika'da Temsilciler Meclisinin, NATO'ya İspanya'nın da kabulü hakkında verdiği bir kararı tenkid ederek bunun Avrupa memleketlerine NATO politikasını kabul ettirmeyi zorlaştıracağını ve bazı memleketlerin NATO azalığını tehlikeye düşürebileceğini söyledi.

Amerikan delegesi, Amerikan senatörlerinin bu toplantıda bulunmayışlarının munhasıran teşril program dolayısıyla olduğunu ifade etti ve Amerikan kongresinde, NATO devletlerinin başlıca politik partilerinin azalarını ihtiva eden delegeler heyetlerinden bir NATO kongresi toplanması hususunda verilmiş bir kararın sebeplerini anlattı. Amerikan halkı ve Amerikan Kongresinin artık bir millet için mücerret olarak mevudolmasının gayrimümkün olduğuna inandığını, demokrasilerin askeri tehlike halinde kuvvetli olarak birleştiklerini fakat ekonomik sıkıntı halinde yalnız beraber olmamakla da kalmıyarak birbirlerine kabahat yüklediklerini ve bu sebeple bir NATO Kongresinin ekonomik cephesinin çok faydalı olacağını ve NATO'nun yalnız devam etmesi değil aynı zamanda kuvvetlendirilmesi, daha verimli ve müessir çalışması gerektiğini açıkladı.

Fransız delegesi General Billotte NATO Vekillerinin yaptıklarından daha az memnun olduğunu ifade ederek organizasyonun zaatlarına işaret etti. Uzak ve Orta - Şark'ta ve Şimali - Afrika'daki krizlerden bahsetti, Cenevre toplantısının barış hayalleri meydana getirdiğini ve bunun NATO için tehlikelerini belirtti

ve bir dünya federasyonu dahi yapılırsa Atlantik organizasyonuna lüzum olduğunu söyledi.

İngiliz delegesi, altı senelik gayret ve fedakârlıklardan sonra dahi hâlâ Batı - Avrupa'ya büyük bir kıvırdı gücünü durdurulmaktan emin olmadığını söyledi ve bugünkü vaziyetin katiyen memnurluğu mucibolmadığını belirtti. Sovyet Rusya'ya karşı NATO'nun elinde kâfi bir silâh olmadığını ve en müessir silâh olan atom bombasının da ancak Amerikalılar tarafından yapılabileceğini ve hattâ İngiltere'de yapılacak atom silâhlarının dahi NATO emrinde olmayacağını ve bu halin pek tehlikeli olduğunu söyledi. Atomun kullanılmaması halinde bütün NATO müdafaasının dayandığı askeri fikir ve faktörün ehemmiyetini kaybedebileceğini açıkladı ve beş sene içinde Avrupa'da Kıvırdıyı durduracak ve memleketleri komünist istilâsından koruyacak bir kuvvet meydana getirilmesi lüzumunu belirtti.

Türk Delegesi, NATO'nun gelişmesinde yeni bir safhaya girildiğini ve bu safhanın, bürriye' düşmanları tarafından şimdiye kadar yapılmakta olan tahrip ve parçalama gayretinin kesafet peyda etmesiyle karakterize olduğunu ve NATO'nun halen büyük genişlikte bir taarruza hedef olmakta bulunduğunu söyledi. Bu konferansın, NATO memleketlerinin bu büyük tehlikeyi müdrük olduklarını meydana koyduğunu ve NATO Parlamenterlerinin daha fiilî iş birliğini temin suretiyle müsterek mukavemet gayretine yeni bir eleman getirdiğini belirtti ve NATO'nun en cazip ve tatlı metotlarla başlamış olan yeni taarruzları da evvelki gibi kıracağından ve bu konferans ile açılan NATO Parlamenterleri iş birliğinin hürriyet binası için yeni ve sağlam bir destek olacağından emin bulunduğunu söyledi.

Diğer muhtelif delegeler de umumiyetle aynı fikirler ve konular üzerinde konuşular. Bütün delegelerin üzerinde ittifak ettikleri umumî kanaat, barış çalışmalarına ve ümitlerine rağmen NATO birliğinin yaşatılması, kuvvetlendirilmesi ve hususiyle Andlaşmanın ikinci maddesi üzerinde bundan sonra daha büyük bir faaliyet geçilmesi şeklinde behrimsiştir.

Konferans tarafından verilecek karara ait Kanada, Fransa ve İngiltere heyetleri tarafından verilen üç teklifin birleştirilmesi için - her milletten bir delegenin seçilmesiyle teşekkül

NATO içinde gelişmemiş memleketlere yardımlar için bir teşkilât kurulması.

M. Ruygers (Holanda)

-- NATO'da ekonomik inkişaf Sovyetlere nazaran geridedir;

— Dünya refahını demokrasinin daha iyi halledeceği meselesinin ilmi sürülmesi;

— Hür dünyanın iktisadi birliği;

— Zengin ve gelişmemiş memleketler arasındaki boşluğun genişlemesi meselesi.

M. Blaisse (Holanda)

— Bütün âza memleketlerin petrol ikmalinde iş birliği yapması.

Von Manteuffel (Almanya)

— NATO ile Avrupa İktisadi İş Birliği arasında daha sıkı irtibat;

— Silâhların standarize edilmesi;

— Müşterek istihsal ve istihsalın rasyonelize edilmesi;

— Sermaye ve teknik yardım için müşterek program.

Bugünkü müzakereler sonunda kabul edilen karar

Fevkalâde karar

Macaristan

Kuzey - Atlântik Anlaşması Akıd Tarafları, demokrasi prensipleri, ferdi hürriyet ve hukuk hâkimiyeti üzerine kurulmuş olan, milletlerinin hürriyet, müşterek miras ve medeniyetini muhafaza ve müdafaa etmek azimlerini beyan etmiş olduklarından; ve

Macaristan'da son haftalardaki bâdiseler Sovyetler Birliğinin insan hürriyetini ortadan kaldırmak için kuvvet kullanmakta tereddüt etmeyeceğini katî bir şekilde göstermiş olduğundan;

NATO memleketleri parlamento âzalarının bu ikinci konferansı işbu kararlar :

1. En iyi insan hürriyeti ananelerine göre kendi idaresini eline almaya teşebbüs etmiş Macar milletine karşı vahşice kuvvet kullanılması muvacehesinde derin infialini ifade; ve

2. Bu hareketlerin, NATO âzası memleketlerin her türlü tecavüze karşı sülhün ve müşterek emniyetin muhafazasında birlik ve tesanüdünü her zamankinden fazla zaruri kıldığı hususundaki kanaatini teyideder.

Üçüncü gün : 21 Kasım 1956

M. Schneider (Fransa)

— Her hükümetin bir milletlerarası organizasyon vekili olması;

— Müessir politik iş birliği için parlamento seviyesinde toplantılar lüzumu;

— Vekillerin daha sık toplanması;

— Atlântik topluluğu içinde ve dışında müşterek politika.

M. C. Cannon (Kanada)

Memleketler arasında ticaret ve muhaceret münasebetleri.

Senatör Debré (Fransa)

— Şimali Atlântik Anlaşması bir Avrupa anlaşması veya Batı - Avrupa anlaşması olmalıdır;

— Tesanüt askeri olduğu kadar ekonomik, sosyal ve politik de olmalıdır.

— İstisareden evvel müşterek doktrin tesbiti.

M. H. Gaitskell (İngiltere)

— Askeri ihtiyaçların müşterek olarak karşılanması;

— Müşterek dış politika;

— Propagandanın koordinasyonu;

— Gelecek konferansta konsey ile birlikte sual ve cevap oturumu yapılması.

M. Hambro (Norveç)

— Kararlardan evvel küçük devletlerle istişare yapılması;

— Müşterek moral dil üzerinde eğitim.

Dr. Jaeger (Almanya)

— Askeri taahhütlerin yerine getirilmesi ehemmiyeti;

— Âzalar arasında devamlı istişare lüzumu.

M. Gilbert Longden (İngiltere)

— Müşterek politika ihtiyacı; soğuk harb için yüksek kumandanlık lüzumu;

— Orta - Şark meselesini Birleşmiş Milletlerin halletmesi;

— NATO konferanslarının mali olarak hükümetler tarafından desteklenmesi.

M. C. Davies (İngiltere)

— Konferans İstişari Statüyü ele almalıdır. Bu maksatla bir daimi komite meydana getirmektedir;

— Gelişmemiş memleketler ihtiyaç ve yardım hususunda NATO ile müzakere etmelidir.

M. Triboulet (Fransa)

— Parlamento azaları politik ihtilâfların mahiyetini açıklayabilir ve müşterek politikayı ileri sürebilirler;

— Atlantik Anlaşması tadil edilerek NATO azaları arasında bulunan Afrika topraklarını da içine almalıdır.

M. Fayat (Belçika)

— Askerî gayret gevşetilmemelidir;

— NATO mekanizması, politik istişare için tekrar gözden geçirilmelidir;

— NATO hükümetleri Parliamentoelar Konferansını desteklemelidir.

M. Goedhart (Holanda)

— İttifakın siyasi hedefleri, Rus hâkimiyeti altındaki memleketlerin hürriyetlerinin teminini de ihtiva etmelidir;

— İktisadi ve psikolojik harb için teşkilât yapılması.

B. Seyfi Kurtbek (Türkiye)

— Politik iş birliği ve önceden istişare lüzumu;

— Konseyin ihtilâfları hal salâhiyeti olmaması;

— Askerî gayret tam olarak idame edilmeli;

— Askerî silâh ve malzeme istihsalî standardize edilerek külfetin hafifletilebileceği. (Tam metin : Ek 2)

Sir L. Heald (İngiltere)

— Halkın eğitimi NATO için hayati ehemmiyet taşır.

M. Grondü (İslanda)

— Ekonomik iş birliği hususunda müttefiklerin yardım etmesi (Balık Ticareti)

M. Lipkowski (Fransa)

— Anlaşmanın askerî hudutları dikkate alınmadan soğuk harbin kapladığı bütün sahada politik iş birliğinin takviyesi;

— Çeşitli Sovyet politika taarruzlarının dikkate alınması ve müşterek hareketlerin bunlara uydurulması.

M. Wolter (Holanda)

— NATO Anlaşması, Avrupa'nın Yakın - Şark hayat hattını da ihtiva edecek şekilde değiştirilmesi.

M. Berendren (Almanya)

— Şarkî - Avrupa hâdiselerinin ordu ihtiyacı üzerindeki tesirlerini müzakere için hususi bir komisyon kurulması.

— Bu komisyon NATO askerî teşkilâtının ve araştırma işlerinin takviyesi hususlarını da müzakere edebilir.

M. Brown (İngiltere)

— Müdafaa masraflarının azaltılması üzerinde istişare;

— Yalnız nükleer silâhların kullanılmasına istinad etmeyen umumî stratejik takdir ve tahmin.

M. Prior - Palmer (İngiltere)

— NATO mesuliyetinin Cenup kanadı da ihtiva edecek surette genişletilmesi;

— Avrupa'daki kuvvetlerin azaltılması fakat daha müessir hale sokulması;

— Nükleer silâh kullanılması üzerinde müşterek beyanat lüzumu.

M. Pisani (Fransa)

— İttifak sistemi âza devletlerin vaziyet ve tehlikelerini dikkate almalıdır;

— Askerî imkânlar, psikolojik ve siyasi meseleler için bir istişari heyetin etüdedilmesi.

— 5 ncı maddenin değiştirilmesi.

M. Heye (İtalya)

— Avrupa milletleri arasında daha sıkı iş birliği;

— Harekete geçmeden evvel istişare lüzumu;

— Politik ekonomik ve askerî sevk ve idarenin birleştirilmesi.

M. Tucker (Kanada)

— Sovyetlerin dünyanın her hangi bir yerinde genişleme politikasına engel olmak hedefidir;

— Ticaret tahditleri ve tasarruf politikalarının kaldırılması suretiyle iktisadi iş birliğinin ıslahı.

M. Béthouart (Fransa)

— Peyk devletler, kurtulmaları lâzım gören müttefikler telâkki edilmelidir;

— Anlaşmanın tadili (Komünist hareketi nerede NATO topluluğu ve onun muvasalasını tehdid ediyorsa oraları NATO sahasına sokulmalı - NATO'ya barış zamanında politik ekonomik ve kültürel hareket imkânları verilmeli. NATO silâhlı kuvvetleri, harb zamanında, nerede düşmana muvaffakiyetli taarruz edebileceklerse veya topluluğu tehlikeye koyan düşman hareketleri nerede önlenecekse oralarda müdahale edebilmelidirler.)

M. Gowlan (Kanada)

— Peyk devletlerin barış içinde istiklallerini birleşik Batı ittifakı teşvik etmemelidir.

Heyet raporuna dercetmiye ittifakla karar verdi. Komite bu hususta şimdi hiçbir karar alınmamasını kabul etti.

Böylece komite bu meselerin bütün hür dünyanın vaziyeti için ehemmiyetini ittifakla belirtmek istedi ve Raportörü gelecek yılki konferans için bu mesele hakkında bir rapor hazırlamaya davet etti.

Konferans umumi heyeti Komitenin bu görüşüne iştirak etti.

5. Kültür Komitesi tarafından teklif edilip kabul edilen karar

NATO memleketleri Parlâmento Konferansı.

Bu ittifakın istinadettiği mânevi kıymetleri müttefik milletlerin viedanında muhafaza ve inkişaf ettirmenin Atlântik İttifakının istikbali için pek mühim menfaatler arz ettiğini dikkate alarak;

İhtisâs hayatlarının ve siyasi ananelerinin yüksek seviyede olmasını mümkün kalmış olan müşterek mânevi ve fikri mirası, bütün halk tedrisatı ve kültür hayatı sahalarında sıkı bir iş birliği ile zenginleştirmenin bu müttefik milletler için en yüksek ve daimi menfaatler arz ettiğini dikkate alarak;

Bu sıkı iş birliğinin ilmi araştırma sahasında ve Atlântik İttifakı milletlerinin ilmi keşif ve teknik icatlardan tam olarak istifade etmesini temine muktedir kâfi miktarda yüksek kaliteli teknisyenler yetiştirilmesi için bilhassa elzem olduğunu dikkate alarak;

Avrupa Konseyi Batı - Avrupa Birliği ve Atlântik Anlaşması Derneği gibi diğer teşekküller tarafından bu istikamette şimdiye kadar yapılmış teşebbüsler için takdirlere ifade ve onların iş birliğinden istifade etmeyi arzu ederek;

Hükümetlerin daha geniş bir çapta üniversite hoca ve talebelerinin mübadelesini inkişaf ettirmeye yardım edeceklerini hassaten ümidederek;

1. Aza memleketler arasında sıkı bir iş birliği ile Atlântik topluluğunda faydalı olabilecek mânevi bağların ve kültürel terakkinin her sahada inkişaf imkânlarını araştırmakla vazifeli bir Kültür Müttehassısları Grubunun teşkilini;

2. Ve bilhassa ilmi araştırmada ve keşiflerin teknik tetkikatında Atlântik topluluğunun mevki ve rolünü muhafaza etmesini sağlayabilecek âlin

ve teknisyenlerin istenilen evsaf ve adedde yetiştirilmesini mümkün kılaacak en muvafık vasıtaları tetkik etmek maksadıyla NATO çerçevesi içinde üniversite otoritelerinden ve Maarif Vekâletinin en yetkili mümessillerinden mürettep bir konferans tertibetmelerini;

Vekiller Heyetine ve NATO Umumi Kâtipliğine tavsiye eder, NATO tarafından bu tavsiyelerin ruhuna uygun olarak yapılacak işlerden Vekiller Heyeti vasıtasıyla gelecek toplantıda haberdar edileceği ümidini izhar eder.

6. Askeri komitenin raporu

Askeri komitenin çalışmaları, müzakere esas teşkil edebilecek her hangi bir bilgi vesikasının bulunmayışı yüzünden son derecede güçleşmiştir. NATO'nun gayeleri birinci derecede askeri mahiyette olmasına rağmen bu usulün yalnız siyasi, iktisadi ve kültürel sahalarda takibedilmiş olması teessüre değer.

Bu sebeple konuşmalar daha ziyade konferans ta sathî şekilde de olsa evvelce müzakere edilen mevzular üzerinde cereyan etmiştir.

Müzakereler başlıca, NATO'nun mesuliyetini Washington'da 4 Nisan 1949 tarihinde akdedilmiş Anlaşmanın 6 ncı maddesinde mezkûr sahalarda başka sahalara da şâmil olup olmayacağı meselesi üzerinde ve eğer şâmil olacaksa NATO kuvvetlerinin bu askeri mesuliyeti taşımaya salâhiyetli olup olmadıkları hususunda cereyan etmiştir.

Birçok âzalar Sovyet Rusya'dan gelen komünist tehdidinin, Anlaşmanın 6 ncı maddesinde yazılı sahalara munhasır kalmayıp, komünist liderlerinin stratejik gayesinin daha ziyade NATO memleketlerini yandan çevirmek ve iktisadi kaynaklarıyla ve bilhassa petrol sahasıyla olan münakalat hatlarını kesmekle alakalı olduğunu beyan etmişlerdir. Bunu, bu bölgeleri NATO memleketleriyle alakasını keserek nihayet düşman cephesine geçmelerini sağlamak gayesiyle müfrit milliyetçi hareketlerin idareci personeli ve malzeme yardımı ile destek görmekte olduğu Şimali - Afrika'da Sovyet Rusya'nın hareketi ispat etmektedir. Bu hareket NATO'nun Avrupa bölgesinin cenup yanını çevirip tehdidederken, diğer taraftan Akdeniz'in serbestçe kullanılmasını ve dolayısıyla Garp ile Türkiye ve Yunanistan'ın arasındaki irtibatı tehlikeye düşmektedir.

Bilhassa son zamanlarda demirperde gerisin- de ezilen milletlerin ki, bu hususta Macar mil- letini hassaten zikretmek lazımdır. - Komünist bo- yunduruğundan sıyrılmak için yaptıkları gayret- ler dolayısıyla yeni bir vaziyet ortaya çıkmıştır. Bu çeşit hareketler ilerde de beklenebilir ve äza- ların fikrinde NATO'nun bir defa daha baskına mâruz kalmaktan önlenmesi lazımdır. Bu hususta Ruslar yanları üzerinde ıera edilen tazyika karşı daima pek hassas oldukları ve bunun cepheden yapılan bir hücumdan daha ziyade onların ricatını intacedebileceğine dikkat çekilmiştir. Keza Garbın mânevî sahada Sovyetler Birliğinden üs- tün olduğuna fakat bu üstünlüğünü gayrikâfi bir şekilde kullanarak umumiyette teebbüsü Rus- lara kaptırdığına işaret edilmiştir.

Birçok âzalar değişen vaziyetlerden dolayı Anlaşmada yazılı gayelerin şümülünün pek mah- dudolduğu fikrindedirler; bununla beraber 6 ncı maddenin şümülünün hemen basit bir şekilde ge- nişletilemeyeceğini zira maddede kararlaştırılmış olan silâhlı tecavüze karşı desteklemenin otomatik bir şekilde yapıldığını kabul etmektedirler; bu- nunla beraber NATO Konseyinin, NATO menfa- atlerinin 6 ncı maddede mezkûr sahalara munha- sır kaldığını ve başka yerdeki hâdiselerin müste- rek bir müdahaleyi elzem kılabacak derecede NATO memleketlerinin emniyetine tesir edebileceğini en iyi ifade etme vasıtaları üzerinde düşünmesini istemektedirler.

NATO memleketlerinin, hayati menfaatlerini emniyet altına almak için münferiden harekete geçmek zorunda kalmaları gibi bir vaziyete mâni olunması icabettiğinden - ki, bu vaziyette diğer NATO âzaları da doğrudan doğruya veya vasıtalı olarak o harekete girmiş olacaklardır. - Âzalar bütün dünyadaki hâdiseleri murakabe ve muha- keme edebilecek şekilde siyasi ve stratejik bir NATO kontrolunun tesis edilmesini istemektedir- ler. Bu gibi teşekküllerin birçok demokrat mem- leketlerde mevcud olduğuna, halbuki NATO'da ise, askeri murakabe pek fazla bir muhtariyete sahibolduğundan siyasi ve askeri murakabe ara- smadaki irtibatın noksan olduğuna dikkat çekil- miştir.

Yukardaki mütalâalarda mutabık olan âzalar NATO kuvvetlerinin ileriki gâyeye intibak etme- sini ve biunette dünyanın her hangi bir yerine konabilecek müteharrik hava indirme birliklerin-

den kısmen teşekkül etmesini arzu etmektedirler. Mevzuubahis âzalar Gl. Gruenther'in tasavvur et- tiği «kalkan» ı tehlikeye düşürmeden bunun teş- kil edilmesini görmek istemektedirler.

NATO memleketlerinin, bu kalkanın yakın zamanda ikmalini hedef tutmaları icabettiği hu- susunda ittifakla mutabakata varılmıştır. Bu hu- susta NATO'nun askeri sahada şimdiye kadar sa- dece büyük bir harb için hazırlandığına ve NATO kuvvetlerinin, Rusların hür dünyayı tedricen za- yıflattıkları mahallî ihtilâflar için elverişli olma- dığına işaret edilmiştir.

Diğer âzalar ise Garbi - Avrupa'nın müdafa- ası için lüzumlu kalkan tamamlanmadıkça - ki Gl. Gruenther'e göre hâlâ daha tamamlanmış olma- tan uzaktır. - Yeni gayeler istihdaf etmenin yan- dık ve tehlikeli olacağı fikrindedirler. Keza Sov- yetlerin NATO kuvvetlerini uzak bâdise mahalle- rine çektikten sonra Avrupa'da nihai darbeyi in- dirmesinden korkulmaktadır.

İleri sürülen başlıca îkaz bu şekilde NATO- nun, Birleşmiş Milletler yerini alacağıdır. Binne- tice bu âzalar, NATO'nun halihazırdaki mahdut gayelerini muhafaza ederek dünya sulhünün mu- hafazasını Birleşmiş Milletlere bırakması icabet- tiği fikrindedirler.

Âzalardan bazıları, NATO, Anlaşmada yazılı gayelere kendini sıkı sıkıya tahdidetmeye devam ederse, NATO âzalarından bazılarından ileriki ha- yati menfaatlerini müstakil olarak korumalarının haklı bir hareket olacağını söyleyerek, yukardaki fikre itiraz etmişlerdir.

Komite parlâmentolardaki askeri mütehassus olan âzalar arasında daha sıkı devamlı temasların geliştirilmesi arzusunı ifade etmiştir.

7. Daimî Komite hakkında karar

Konferans, Şimal Atlântik Anlaşmasına bâ- kim olan fikrin parlâmento çevrelerince olduğu kadar halk tarafından da anlaşılıp tasvibedilme- sinin ne derecede mühim bir rol oynadığını müd- rik olarak;

Lord Ismay'ın ve Gl. Gruenther'in konuşma- larında ve Kasım 1956 tarihli Heyeti Umumiye konferansının müzakeresinde ortaya çıkan mese- lelerin tetkikini müstaceliyetle Daimî Komiteye havale eder.

8. Daimi Komite hakkında karar

İşbu konferans Daimi Komiteyi gerek doğrudan doğruya, gerek bilvasıta bu konferansın vazifeleri hakkındaki müzakereler sırasında ortaya çıkmış meseleleri, gözden geçirmeye ve gerekli dükiimanları dağıtmaya davet eder, ki bu şekilde 1957 konferansı bu tetkikatın ışığı altında, eğer arzu ederse, konferansın daha sık toplanması, Daimi Komite azaları adedinin artırılması, konferansa istişari statüler tanınması imkânlarıyla buna mümasil diğer meseleleri tetkik edebilecektir.

Bütçe hakkında karar

İşbu konferans, Lord İsmay ve Gl. Gruenther'in konuşmalarında ileri sürülmüş mühim vazifeleri yerine getirmek için, bugünkü esaslara göre tahsis edilmiş 15 000 sterflinlik yıllık bir bütçenin elzem olacağı kanaatindedir ve;

Daimi Komite azalarını bu meseleyi kendi hükümetleriyle ele almaya davet etmektedir. Bunları başka konferans, Daimi Komiteyi NATO fonundan bir yardım yapmanın imkânı hakkında da NATO Teşkilâtı ile müzakereye bulunmaya davet eder.

(EK : 1)

20 Kasım 1956, Üçüncü Celsede Seyfi Kurtbek'in konuşması

Sayın Reis;

NATO'nun kuvvetlendirilmesi lüzunu üzerinde hepimizin mutabık olduğumuz kanaatindeyim. NATO gittikçe daha çoğalmakta olan tehlikelerden dolayı kuvvetlendirilmelidir. Biz, politikalarına asla güvenemiyeceğimiz hükümetler karşısında bulunuyoruz. Bunlar, bir gün güler yüz gösteriyorlar, en barışsever tekliflerde bulunuyorlar, ertesi gün ateş etmeye başlıyorlar; ve mütaakiben de silâhsızlaşma teklifleri yapıyorlar. Böyle bir politika karşısında bizim vazifemiz daha çok kuvvetlenmek ve teşkilâtımızı daha iyi bir düzene sokmaktır. Fikrince komünist blokun anladığı tek argüman kuvvetten ibarettir.

Şunu kabul etmemiz lazımdır ki, NATO mevcudiyetinin bir dönüm noktasında bulunmaktadır. NATO'nun takviyesine daha büyük bir umumî efkâr desteğine ihtiyâç vardır, bu maksatla da NATO'nun parlamenter bir forma malik olması

büyük bir zarurettir. Muhterem Birleşik Kuralık delegeleri tarafından ileri sürülen gerçek parlamenter bir heyeti biz de arzu ediyoruz. Fakat böyle bir parlamentonun hemen kurulamayacağı hakkında serd edilen mütalâalara istişarak ederek diyebilirim ki, mevcut konferans usulü gelişerek devam etmelidir. Bu hususta muhtelif delegeler tarafından ileri sürülen tekliflerin tetkiki için Daimi Komiteye havale edilmeleri muvafık olur. Daimi Komite, konferanslar arasında bunları tetkik ederek kabul edip müspet neticelere varabilir ve hatfâ icabederse üçüncü konferans daha erken bir zamanda toplanabilir. Bu hususta bu konferansın müzakerelerinde bir neticeye varılabileceğini zannetmiyorum.

Bütün bu meseleler Daimi Komite veya diğer bir heyete havale edilir ve bunlar çalışmalarını bitirdikten sonra konferans karar için bunları müzakere eder. Daimi Komitenin kuruluş ve vazifeleri de genişletilebilir. Bu şekilde bir çalışma ile, nihai gayemiz olan daha sağlam ve devamlı bir Atlântik topluluğuna ulaşacağımız hakkındaki güvenimi beyan etmek isterim; teşekkür ederim.

(EK : 2)

21 Kasım 1957, 6. Celsede

Seyfi Kurtbek'in konuşması

Sayın Reis : NATO'nun siyasi vehesi üzerinde bazı mütalâhalarda bulunmak isterim. Kuzey - Atlântik tesaüdünün birinci gartı siyasi birliktir. Ne sağlam bir askeri strateji ne de müessir iktisadî iş birliği siyasi birlik temin edilmedikçe mümkün olamaz. Bu sebeple siyasi iş birliği usul ve tatbikatını geliştirmemiz lazımdır. Âza devletler, evvelceden istişarede bulunmadan diğer azaların politikalarına müessir olabilecek hiçbir harekette bulunmamalıdır. Bir âzayı tehlileden bir tehlike bütün ittifaka müteveccih bir hareket mahiyetini haizdir. Muhterem Hugh Gaitskell'in de temas ettiği bir misal ile izah edeyim : Komünistler Suriye'ye sınıya çalışmaktadırlar. Bu yalnız Türkiye'ye müteveccih olmayıp bütün NATO'ya tevcih edilen bir tehlikedir. Bu yalnız Türkiye'nin müdafaası meselesi olarak telâkki edilemez. Bütün ittifakın müdafaasını ilgilendiren bir meseledir. Orta - Şark'taki komünist hareketi Konseyin ciddiyetle ele alması lazımgelen

bir meseledir. İstigare hususunda hepimiz şunu kabul etmeliyiz ki, âzaların her biri müstakil-devletler olmakla beraber hareket serbestliklerinin ittifak taahhütleriyle bir derece tahdid edilmiş olması zaruridir.

NATO âza devletleri arasında mevcut ihtilâflara gelince : Konseye, bu ihtilâfları hal hususunda bir hakemlik salâhiyeti verilmesinin tavsiyeye değer olduğunu zannetmiyorum. Bu gibi ihtilâflar âza hükümetler arasında bir dostluk ve karşılıklı anlayış ruhu içinde halledilmelidir.

Şimdi müdafaaya ait bâzi mütalâalarda bulunmak istiyorum. Geçen yıldaki konferanslardan beri Kuzey - Atlântik Teşkilâtı âzası olan milletler arasında umumi bir gevşeme temayülü olduğunu müşahade ediyoruz. Tecavüzkar temayüllerde muvakkat bir durgunluk bizi hatalı bir emniyet hissi içine düşürmemelidir. İş birliğinin artık askeri olmıyan sahalara teşmilini istemek ittifakın müdafa cihetlerini bir tarafa bırakmak mânâsına gelmez. Harb tehlikesinin nihayet ortadan kalkmış olduğunu düşünmek tehlikeli bir hayale kapılmak olur. Askerî tecavüz tehlikesi devam etmektedir. Çünkü, âşikâr olarak müşahade ediliyor ki, muhtemel mütecaviz askeri kudretini azaltmamaktadır ve onun muazzam tecavüz gücü bizim hepimizin karşılaştığı tehlikenin en müşahhas ifadesidir. Murakabeli silâhsızlanma üzerinde müessir bir milletlerarası anlaşmadır ki, ancak gerçek emniyeti mümkün kılabilir. Rus silâhsızlanma tekliflerini âzami şüphe ile telâkki etmeliyiz.

Geçen gün General Gruenther bize neler yapılmış olduğunu izah etti. Mühim bir askeri müdafa kudretinin meydana getirildiği doğrudur. Askerî sahada yapılanları, başarıları şükran hislerimizi ifade etmeliyiz. Fakat yapılmış olanlar memnun olmak ve gevşemek için kâfi sebep teşkil etmemelidir. Çok şey yapılmıştır, fakat çok şey de beklemektedir, eski başkumandanın belirttiği gibi kalkın takviye edilme ihtiyacındadır. NATO'nun bütün askeri mekânizması silâha muhtaçtır. Fakat, atom çağı realitelerine uymak hususundaki gayret çok yavaş cereyan etmektedir. Birçokları talebedilen fedakârlıkların çok büyük olduğunu düşünmeye başladılar. Bunun neticesi müdafaamızın zayıflatılmasından başka bir şey olamaz. Askerî masrafların memleketlere büyük bir yük olduğu doğrudur. Daha çok masraf yapmadan, daha kuvvetli müdafa sağlama çab-

malıyız. Fakat bu hususta çok bir şey ümid edemeyiz; çünkü neuz müdafa yoktur. Nükleer, havacılık ve elektronik ilimlerinde görülmemiş bir ilerleyişe şahid olmaktayız. Bundan dolayı müdafa fevkalâde pahalı olmaktadır. Fakat başka bir çaremiz de yoktur. Askerî gayretimizi gevşetmek yolu ile tasarruf aramamalıyız. Esas mesele emniyetimize müteveccih olan tehlikeyi iktisadiyatımızı tahribetmeden en iyi surette nasıl karşılayabileceğimizdir. Külfeti hafifletmenin en iyi yolu kaynaklarımızdan daha iyi surette istifade etmek, silâh ve her türlü askeri malzeme imal ve istihsalinde kuvvetli bir standardizasyon ve rasyonalizasyon politikası takibetmektir. Mevcut ve potansiyel askeri kudretimiz harbe mâni olmak için en iyi teminatımızı teşkil eder ve bu hedefe varmak için de malî fedakârlıklar yüklenmeye hazır olmalıyız. Teşekkür ederim.

(EK : 3)

7. Celsede

Fürüzan Tekil'in konuşması

Sayın Reis,

Siyasi meselelerin görüşülmesine hasredilen bugünkü toplantıda en son söz alanlardan biri olmak hasebiyle diyebilirim ki, bugünkü münakaşalarımızın gayet faydalı ve verimli olmuştur. Münâzâ hatipler tarafından bu toplantı esnasında vâkı beyanların hepsinin müsterek bir temeli vardır; bu temel Atlântik Anlaşması içerisinde yalnız tam bir tesanüdü muhafaza etmenin elzem olduğu değil, hatîâ daha da ileri giderek 15 hür milletin insan hak ve haysiyet umdelerini korumak âzimlerini ifade eden ittifakımızda mevcut bulunan boşlukları doldurmanın yerinde olduğu hususundaki kanaattir.

Bu beyanları tam bir anlayış ve büyük bir memnuniyetle dinlemiş olduğuma işaret etmek isterim. Bununla beraber, Sayın Reis, yalnız boşlukları doldurmanın mevzu bahis olmadığına dikkatinizi çekmeme müsaade buyurunuz; böyle cısaydı vazifemiz nispeten kolay olacaktı. Bunu müşkülleştiren her şeyden evvel şudur : Her çeşit bahane ve dolambaçlı vasıtalarla beşerî hürriyetleri tahribetmek isteyenler şu son zamanlarda bilhassa milliyetçi hisleri istismar ederek mütefik milletleri birbirlerine karşı cephe akdırarak ve tesanüt hissini bozan his ve kompleksleri tah-

rik ederek ittifakımızı zayıflatmak istemekte fayda bulmuşlardır. Bu o zarlara tevessül edenlerin istihdaf etmiş oldukları gayeye ekseriya ulaştıklarıını itiraf etmek lâzımdır.

İşte Sayın Reis, meslekdaşlarımla dikkatini her şeyden evvel üzerine çekmek istediğim nokta budur. Aramızda görüş farkları olabileceğini bilmiyor değilim, bununla beraber bu görüş farkını izale etmek isterken milletlerimiz arasında karşılıklı antipatiler yaratacak tohumlar ekersek tesanüdümüz baltalanacaktır. Böyle hareket ederssek bilmiyerek de olsa sulh, hürriyet ve insan haysiyeti düşmanlarına yardım etmiş oluruz.

Bu konferans esnasında Kıbrıs meselesinden bahsetmeyi hiçbir surette düşünmüyordum. Bu mesele senelerden beri bir yandan Yunanistan diğer yandan İngiltere ve Türkiye arasındaki münasebetleri zehirlemekte ve ittifakımızın tesanüdünü sarsmak istidadını göstermektedir. Ortaya çıkan her fırsattan istifade ederek neticesi ancak mevcut gerginliği artırmaya yarıyacak faydasız münakaşalara girişmenin doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Aksine, vazifemiz bu ihtilâfi ortadan kaldıracak yolları yorulmadan aramaktır.

Bununla beraber, dâva Yunanlı meslektaşım tarafından ortaya atıldığına göre, Türkiye'nin bu husustaki noktai nazarını kısaca hatırlatmayı zaruri görüyorum.

Şunu hemen belirtiyim ki, Türk Hükümetinin bu mesele karşısında takibettiği ve muhakkak hepinizin bildiğiniz hattı hareketi Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Türk efkârı unumiyesi tarafından müttelifan tasvibedilmektedir.

Kıbrıs meselesinin özü nedir? Yunan noktai nazarına göre mesele milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını muvhasıran Adada Rumca konuşan ahaliye tamamaktır. Bu fikir Yunanlı meslektaşım tarafından tekrar ele alınmış bulunuyor. Türkiye hiçbir zaman otodeterminasyon prensibini reddetmemiştir, fakat herkes bilir ki, siyasi, stratejik, coğrafi, tarihi, iktisadi ve hukukî realiteleri bir tarafa bırakarak bu prensibi tatbik etmek bütün dünyada geniş kargışalıklara yol açabilir. Bugün (Auto - determination) prensibinin en hararetle müdafii geçiren Yunan idarecileri, Lozan Yunan delegesinin bu prensibi reddederek Batı - Trakya'nın Yunanistan'a ilhakını talebettiğini her halde hatırlarlar.

Kıbrıs meselesi ise otodeterminasyon prensibinin tatbik edilemeyeceği misallerden birini teşkil

etmektedir. Filhakika, öyle bir Ada mevzuubahis-tir ki, statüsü Lozan muahedesiyle nihai bir şekilde tesbit edilmiş ve bu statü Yunanistan tarafından kabul ve imza edilmiştir. Adayı Yunanistan'dan ayıran mesafe 700 mildir. Evet, tekrar ediyorum 700 mil. Türk kıyıları ise adadan ancak 40 mil ötededir ve bu suretle Kıbrıs Türkiye'nin müdafaası için hayati bir ehemmiyeti haizdir. Kıbrıs'ın Yunanistan'la hiçbir iktisadi bağı yoktur. Kıbrıs'ta kuvvetli bir Türk camiası mevcuttur ve bu camia Adadaki gayrimenkullerin yarısından fazlasına sahip bulunmaktadır. Nihayet şunu bilhassa belirtiyim ki, Kıbrıs tarihinde hiçbir zaman Yunanistan'a aidolmamış, buna mukabil çok yakın bir tarihe kadar asırlar boyunca Türk anavatanının bir parçasını teşkil etmiştir.

Esasen bir sual daha akla gelmektedir. Acaba Yunanistan'ın hakiki ameli Kıbrıs'a otodeterminasyon vermek midir? Zannetmiyorum, zira baş vurulan usuller Yunanistan'ın aslında, hepimizin artık unutulduğunu tahmin ve temenni ettiğimiz megalâ - ideadan mühlhem bir ilhak arzusunda olduğunu açıkça göstermektedir. Adada her gün cinayetler işliyerek kan akıtan tethişçilerin Yunan makamları tarafından aşikâr bir şekilde desteklenmesi başka türlü izah edilebilir mi?

Türkiye Kıbrıs'ın Yunanistan'a geçmesine asla razı olamaz, çünkü böyle bir hal tarzı kendisinin ana menfaatlerini ve en meşru haklarını aletler edecektir. Bütün deliller bir tarafa, Kıbrıs'ın Türk ahalisini şimdiye kadar Batı - Trakya'daki Türklere gayrikabili teviz bir muameleyi reva görenlerin eline terk etmeyi bir saniye için dahi derpis edemeyiz.

Lozan Muahedesiyle, büyük fedakârlıklar neticesinde, Türkiye ile Yunanistan arasında hassas bir muvazene temin edilmiştir. Kıbrıs üzerindeki hâkimiyetin İngiltere'ye devri bu muvazene:ün esaslı unsurlarından biridir. Ada statüsünde bir değişiklik vukubulduğu takdirde, Lozan ile tesis edilen muvazenenin topyekûn gözden geçirilmesi gayrikabili içtinabolabilir.

Sözlerimi bitirirken Türkiye'nin Yunan dostluğuna bağlı olduğunu belirtmek isterim; bu dostluğun müsterek menfaatlerimize hadün bulunduğuna kaanım. Keza, bu dostluk NATO tesanüdünün bir parçasıdır. Bu itibarla ilgili memlekelerin bugünkü vaziyete son vererek, Türk - Yunan dostluğunu idame ettirmeleri, ve temeli sulhü ve insan haysiyetini vikaye etmek olan Atlântik An-

laşması tesanüdünü korumaya gayret sarf etmeleri gerekir.

REİS — Beyefendi, bu Konferanstaki münakaşalarımız tesanüdümüzü sarsacak mevzulara hasredilmeyip, NATO'ya müspet bir şekilde hizmet etmeye mâtuf olmalıdır. Bu kanaatledir ki, şahsım Kıbrıs meselesine temas etmemeyi tercih ediyordum, fakat Yunanlı arkadaşımızın müdahalesi beni buna mecbur etti. Müteessirim.

Aramızdaki ihtilâfları halletmeye çalışmak ne kadar faydalı ise balhı son derecede müşkül problemleri mütemadiyen kurcalamak, bunları yerli yerüz ileri sürmek o kadar zararlı ve yıkıcıdır. Hele Atlantik Paktı akdedildikten sonra ihtilâflar yaratmış olmak, ittifaklarımızın ruhu ve menfaatleriyle katıyen kabilitelif değildir.

Bu mülâhazaların göz önünde tutulmasındaki faydayı bilhassa tekrar belirtmeye müsaade etmenize rica ederim. Teşekkür ederim.

Not : Konferansta, Yunan Heyeti tarafından verilen bir takrirda «Konferansa, İngiliz, Yunan ve Türk Hükümetlerini, Kıbrıs meselesinin, millî hürriyet ve adalet prensiplerine göre, ve yakın bir istikbalde, (Self - determination) prensiplerinin Ada Rum ekseriyetine tanınmasını ve Türk azlığına da millî azlık haklarının garanti edilmesini sağlayacak surette süratle halledilmesi için ellerinden geleni yapmaya davet etmesi» istenmiştir.

Bu takrir Daimi Komiteye havale edilmiş ve bu Komitedeki müzakeresinde Delegation Seyfi Kurtbek tarafından ileri sürülen mucip sebeplerle takririn Umumi Heyette konuşulmasına karar verilmiş ve bu suretle takrir konferans gündemine alınmamıştır.

(EK : 4)

Edibe Sayar'ın konuşması

Sayın Reis;

Türk Heyeti adına, bu mevzuda tamamen aynı görüşlere sahip bulunduğumu sadece tasrih etmekle iktifa etmeyip, aynı zamanda, Şimal - Atlantik Birliğine dâhil bulunan milletler arasındaki kültürel bağların daha da kuvvetlenmesinin zarureti ve ehemmiyeti üzerinde bütün Konferans boyunca ileri sürülen fikirleri de benimsediğimi ve

desteklediğimi ifade etmek isterim. Şimal - Atlantik Birliğinin şimdiye kadar bu meseleyi ele alması olduğunu biliyorum ve bugüne kadar elde edilmiş bulunan müspet neticeleri de takdire karşılıyorum. Bununla beraber, bu neticelerin henüz tatmin edici mahiyette olmadığına ve daha fazla üzerinde durulması icabettiğine de kaani bulunmaktayım.

Hepimizin arzuladığı ve emeli olan Atlantik Birliğinin yaratılması ve neticesi için, bu ittifaka dâhil olan milletler arasındaki askeri, politik ve ekonomik iş birliği kâfi değildir.

Bana öyle geliyor ki; Atlantik Birliğinin vücut bulması için NATO'ya dâhil olan milletlerin daha çok birbirleriyle temasa gelmesi zaruridir. Bu da ancak Şimal - Atlantik Birliğine dâhil olan milletler arasındaki kültürel münasebetlerin sıklaştırılması ile mümkün olabilir.

Beynelmilel sahada, NATO'dan başka, kültürel münasebetleri tacil ve temin etmek maksadiyle kurulmuş başka teşekküller de mevcuttur. Bu teşekküllerin faydalı çalışmalarını inkâr edecek değilim. Bununla beraber, öyle zanederim ki, bu teşekküllerin faaliyeti NATO tarafından idare edilecek olan bir kültürel iş birliğinin yerine asla kaim olamaz. Tafsilata girmek istemiyorum.

Yalnız, müsaadenizle, NATO üye memleketlerinin gençliğe daha fazla önem vermesini ve onların arasında daha sıkı bir temasin tesisini sağlaması gerektiğini ifade edeceğim. Atlantik Birliğinin prensip ve gayelerinin daha genç nesillere kadar yayılmasının önemi hususunda hepimizin mutabakat halinde olduğunu görmekteyim. Bu gayenin tahakkukuna yardımcı dokunan her teşekkül NATO'dan müzaheret görmelidir.

Dostumuz Danimarkalıların memleketlerinde NATO gençlik kampları organize ettiklerini öğrenmiş bulunuyorum. Bu, bana çok mükemmel bir buluş gibi geliyor. Bu teşebbüsün, eğer şimdiye kadar yapılmamışlarsa, bundan böyle, birliğimize dâhil diğer milletler tarafından da benimseneceğini ümid ederim.

Bu temalar yalnız münevver tabakaya inhisar ettirilмейip, mümkün olduğu nispette her sınıf halk tabakaları arasına yayılması lâzımdır.

Sözlerimi, NATO âzası memleketler arasındaki kültürel münasebetlerin idamesi ve kuvvetlendirilmesi zaruretiine kaani bulunduğumu tekrar beyanla bitirmek isterken, bu gayenin tahak-

kuku için biz, Parlâmento üyelerinin bu husustaki rolünüzün ehemmiyetine de bilhassa işaret etmek isterim.

Teşekkür ederim, Sayın Reis.

Konferansa iştirak eden Türk Parlâmento Heyeti

Seyfi Kurtbek
Füruzan Tekil

Ankara (Reis)
İstanbul

Ahmet Kocabıyıkoglu

Sedat Baran

Ihsan Gülez

Ali Ocak

Ali Çobanoğlu

Saîm Önhon

Rıfki Salim Burçak

Edibe Sayar

Balkaşır

Çorum

Bolu

Gaziantep

Denizli

Urfa

Erzurum

Zonguldak

43 üncü Parlâmentolararası Konferansı Hakkında Rapor

XLIII nou Parlâmentolararası Konferansı

Viyana 24 Ağustos - 2 Eylül 1954

XLIII nou Parlâmentolararası Konferansı 24 Ağustos - 2 Eylül 1954 tarihinde Viyana'da toplanmış ve 37 millete mensup 330 mümessili bir araya getirmiştir. 1953 toplantısına 29 millet iştirak ettiği halde, bu sene rakamın büyümesi, milletlerarası çalışmalara verilen önemi göstermektedir.

Konferansta temsil edilmiş olan gruplar şunlardır :

Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avusturya, Belçika, Birmanya, Brezilya, Bulgaristan, Seylân, Danimarka, Cumhuriyetçi İspanya, Finlandiya, Fransa, İngiltere, Hayti, Macaristan, Hindistan, Endonezya, İrlanda, İzlanda, İsraîl, İtalya, Japonya, Lübnan, Lüksemburg, Monako, Norveg, Pakistan, Holânda, Filipin, Polonya, İsveç, İsviçre, Suriye, Siyam, Taylând, Türkiye, Yugoslavya.

İran, Irak, Yunanistan millî grupları gelemediklerinden dolayı özür dilemişler, Kanada Parlamentosu bir müşahit göndermiş, 1953 te teşekkül etmiş olan Südan Parlamentosu da mümessil olarak Genel Kâtibini yollamıştır.

Bundan başka, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, İş Bürosu, Unesco, Avrupa Konseyi, Kömür ve Çelik Birliği gibi milletlerarası teşekküller de mümessiller göndermiştir.

Bütün toplantılar Avturya Parlamentosunun güzel ve muhteşem dekoru içinde yapılmıştır.

Açılış töreni, mümessil ve davetlilerden müteşekkil bir kalabalık huzurunda, Avusturya Fe-

deral Cumhuriyeti Başkanı General Dr. Theodor Körner tarafından verilen nutukla başlamıştır. Mümessillere hoşâmedi temenni eden bu nutkunda Başkan, bilhassa Konferansın Avusturya gibi yeniden onarılmakta olan ve milletler kouserindeki yerini tekrar almaya başlayan, bir memlekette toplanması için verilen kararın Avusturya milleti için çok kıymetli olduğunu, bu toplantıyı kendisinin, parlâmentolar demokrasisi, insana hürmet, münakaşa hürriyeti ve daima büyüyen sosyal adalet lehine bir delil olarak kabul ettiğini söylemiştir.

Bundan sonra Milli Meclis Başkanı Dr. Felix Hurdes çok eski olan Parlâmento binasında şimdiye kadar birçok milletlerarası kongreler olduğunu hatırlatmış ve Konferansa muvaffakiyetler dilemiştir.

Bundan sonra Başvekil Raale Avusturya Cumhuriyeti Hükümeti namına söz almış, nasıyonel sosyalist rejimin yıkılması ile doğmuş olan yeni Avusturya'nın gelecek Nisan ayında 10 yaşına basmasına ve Moskova Beyannamesindeki taahhütlere rağmen hâlâ dört büyük devletin işgali altında bulunduğunu söylemiş, eski müstemlekelere bile istiklâl ve hürriyet verildiği bugünlerde, Avusturya gibi kimseye harb ilân etmemiş olan bir memleketin böyle uzun zaman işgal altında kalmasını anormal olarak vasıflandırmıştır. Avusturya'nın eski bir kültür memleketi, bilhassa musikî alanında «dünya çapında bir kudret» olduğunu söyleyen Başvekil memleketinin ilmin her dalında büyük insanlar yetiş-

tirdiğini ilâve ederek böyle bir memlekette işgal kuvvetleri en ufak şeyleri kontrol etmekte, filimleri sansüre tâbi tutarak Avusturya gibi küçük ve silâhsız bir memlekette harb temayülü olan filimleri gösterinemektedir, demistir. Başvekil nutkunu, orada mevcut diğer parlamento mensuplarından, hakkı olan istikdâl ve hürriyetin Avusturya halkına verilmesi için kendi hükümetleri nezdinde icabedenin yapılmasını rica etmiş ve bunun iyi niyetli insanlar arasında, dünya sulhunun hazırlanabilmesi için en iyi şekil olacağını söylemiştir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri M. Dag Hammerskjöld adına söz alan Georges Picot Konferansa muvaffakiyetler dilemiş ve 1952 de New - York'ta tanışmış olduğu kıymetli parlamento üyelerine burada da rasladığından dolayı memnuniyetini bildirmiştir.

Açılış töreninden sonra Parlâmentolararası Konseyi Başkanı Lord Stansgate birinci çalışma seansını açmış ve 43 ncü Konferans Başkanlığına Kont Berthold Von Stürkgh'un seçilmesini üyelere teklif eylemiştir. Başkanlığa gelen B. Von Stürkgh, kendisini seçmekle memleketine karşı göstermiş oldukları itimattan dolayı mümessillere teşekkür etmiş ve vazifesini bitarafa ne yapmaya çalışacağını bildirmiştir.

A) Umumi müzakere :

Dünyanın iktisadî ve politik durumu hakkında Umumi Kâtip tarafından hazırlanmış rapor üzerinde genel tartışmalar çok enteresan olmuş ve 3 seans devam ederek 28 Ağustos öğleden evvel bitmiştir.

Bu münasebetle görüşülmüş olan başlıca konular şunlardır :

1. Kâfi derecede gelişmemiş olan memleketlerde, sefalet, hastalık, açlık ve cehaleti azaltmak gayesiyle yapılacak teknik ve malî yardımın lüzumu;

2. Farklı iktisadî rejime malik devletler arasında ticaret münasebetlerini daha sağlam esaslara göre teşkilâtlandırmak;

3. Muhalif politika ve ideoloji sistemlerinin sulh yönü ile teklifi;

4. Küçük ve orta devletlerin istiklallerini garanti eden bir kolektif emniyet sisteminin yaratılması;

5. Demokratik müesseselerin müdafaası;

6. İptidai maddeleri veya sınai mahsulleri

için yer arıyan memleketlere yeni pazarlar bulmak.

Birçok hatipler Parlâmentolararası Birliğinin, Doğu, Batı arasında münasebet temin eden nadir müesseselerden biri olduğunu belirtmişlerdir. Birçok hatipler de, Avusturya'nın bir an önce işgalden kurtulmasının Batı - Doğu devletleri tarafından ileri sürülen iyi niyetlerin bir mihenk taşı olacağını söylemişlerdir.

Genel tartışmada 35 millete mensup 40 mümessil söz almıştır.

Parlâmentolararası Birliği eski bir üyesi olan Alcide de Gasperi'nin ölümü münasebetiyle, 1914 ten önce, Avusturya İmparatorluğu zamanından beri bu alanda çalışmış olan Büyük İtalyan Demokratına saygı vakfesi yapılmıştır.

28 Ağustos seansının sonunda Fransız Parlâmento Grubu Başkanı Marius Moutet, Türkiye ve Fransa delâgasyonları namına konuşarak aşağıdaki takririn kabul edilmesini teklif etmiştir :

«Viyana'da toplanan ve otuz yedi Parlâmentonun delegelerini temsil eden Parlâmentolararası Birliğin XLIII ncü Konferansı, müstakil bir Avusturya'nın yeniden tesisinin müttefikler tarafından ilân olunan sulh gayelerinden biri olduğunu hatırlatarak büyük devletler hükümetlerini bu resmî va'din yerine getirilmesi için lâzımgelen tedbirleri almaya davet eder.» Konferansta, Senatör Moutet'in bu müdahalesi alkışlarla karşılanmış ve teklifin Tüzük gereğince, ilerdeki bir seansında münakaşa edilmesi için Parlâmentolararası Konseyine gönderilmiştir.

B) 30 Ağustos Pazartesi günü «Birleşmiş Milletler Tecrübesi - Expérience des Nations Unies»

meselesi münakaşa edilmiştir.

Raportör Riekard Sandler (İsveç) raporu hakkında izahat vermiş ve karar projesi üstünde ısrar ederek şimdiye kadar Birleşmiş Milletlerin, Milletlerarası Anlaşına ve halkın yaşama seviyesinin yükselmesi hususunda yapmış olduğu gayretleri şükranla karşılamıştır. Bu müessesenin henüz daha dünyada endişeyi teskin edemediğini söyleyen hatip, Birleşmiş Milletlerin, vazifesini ancak bütün milletlerin imkân dâhilinde birbirlerine yaklaşmaları ile yapabileceği-

ni, bu müessesenin aynı zamanda çalışma metotlarını da mükemmelleştirerek «Charte» da yazılı karşılıklı yardım ve çalışma prensiplerinden daima ilham alması lâzımgeldiğini söylemiştir...

Tartışmada ilk söz alan hatip U. S. A. Senatosu Dışişleri Komisyonu Başkanı Wiley'dir. Bâzı Batı politika adamlarının dayandıkları yalancı emniyet hislerini tenkid eden hatip, Batı memleketleri için eski zaferleri tahayyül etmenin veya eski hisleri yaşatmanın bahis konusu olmadığını, fakat karşılıklı yardım esası üstünde kurulmuş birleşmiş bir müdafaa kuvveti yaratmanın lüzumunu söylemiştir. «Charte» ın tekrar gözden geçirilmesinden bahsederek bunun malûm olarak değil, fakat hata ve sevapları ile bir insanı eser olarak kabul edilmesi lâzımgeldiğini hatırlatmıştır. Hakikaten Birleşmiş Milletler «Charte» ı birkaç seneden beri San - Fransisko'da kabul edilmiş şekliyle çok farklı olmuştur. Fakat bu da «Charte» ın tamamıyla değiştirilmesi için bir sebep değildir.

Wiley Amerikan vatandaşlarının büyük bir kısmının ONU'yu tuttuğunu söylemiş, Charte'ın tekrar gözden geçirilmesini istihdaf eden görüşlere karşı arkadaşlarının dikkatini çekmiş ve Amerikan Hükümetinin bu hususta makyavelik bir politika yapmadığını söylemiştir. Birçok devletlerin bu değişmeye, bilhassa Vesayet Komesiyonunun salâhiyetleri hususunda, taraftar olmaları söyleyen hatip Amerikan Hükümetinin, kendisinin rızası olmadan Amerikan taburlarının her hangi bir askeri faaliyete girmelerine sebeb olacak bir teklifi kabul etmeyeceğini ilâve etmiştir.

Bu konuda birçok konuşmalar olmuş ve aşağıdaki mühim noktalar dokunulmuştur :

Avusturya mümessili memleketinin ONU'ya kabulü için ısrar etmiş, Türkiye Mümessili de Birleşmiş Milletler Teşkilâtının sulha sınılanmış muayyen milletlerden teşekkül etmesi lâzımgeldiğini söylemiştir. Ream (U. S. A.) Çin Halk Cumhuriyetinin, Birleşmiş Milletlere girmesi münasebetiyle, bu devletin birçok Amerikan gencinin hayatına mal olan Kore Harbinde oynadığı mütecaviz rolün unutulmaması lâzımgeldiğine işaret etmiştir. Alsing Andersen (Danimarka) ve Henri Rolin (Belçika) şimdiki Çin rejiminin tanınması için ısrar etmişlerdir ki bu da Pekin delegasyonunun ONU'ya iştirak etmesi demek ola-

caktır. V. Simitch (Yugoslavya), nispeten zayıf olmasına rağmen, Birleşmiş Milletlerin şimdiye kadar harbe mâni olduğundan dolayı meadunum-yetini bildirmiş ve bilhassa kâfi derecede gelişmemiş milletlere yapılan yardımlar üzerinde durmuştur. Teknik yardımın ONU'nun başlıca muvaffakiyetlerinden biri olduğunu söyleyen hatip bundan dolayı Yugoslavya delegasyonunun Sandler'in karar projesine oy vereceğini söylemiştir.

Amerikan grupundan diğer bir üye, Demokrat Senatör Estes Kefauver, ONU'nun sulha sınılanmış memleketler için en iyi bir anlaşma vasıtası olduğunda ısrar etmiş ve onun gelişmesinin temin edilmesini istemiş ve esas için «Charte» ın bâzı kısımlarının değiştirilmesi değil insanların kafalarını değiştirmek olduğunu söylemiştir.

Kefauver, insanların yanyana yaşamayı ve aralarındaki ihtilâfları sulh usulüyle halletmeyi öğrenmelerinin mühim olduğuna işaret etmiştir.

Neichov (Bulgaristan), devamlı bir sulh temin etmek için mevudolan en iyi vasıtanın Birleşmiş Milletler olduğu kanaatinde. Fakat bu teşkilâtta, kendisine göre memleketinin resmi hükümeti olan Çin Halk Cumhuriyeti mümessillerinin de yer alması icabeder. Bulgaristan'ın adaylığının ONU'da reddedilmiş olması Neitchov'a göre ne kanuni, ne de ahlâkidir. Ne olursa olsun bu halde San - Fransisko «Charte» ının tekrar gözden geçirilmesiyle başlanmış olan iş sağlanmayacaktır; mamafih karar projesi bunu nazarı itibara aldığından Bulgaristan delegasyonu lehte oy vermeye âmadedir.

Karar projesi için iki takdir verilmiştir.

1. Minjoz (Fransa) ve Orban (Belçika) tarafından verilen takdirde ilk projenin üçüncü bendinin değiştirilmesi bahis konusudur. Bu teklif 155 rey'e karşı 299 rey'e reddedilmiştir, 35 müstenkif vardır.

2. Tonic (Avusturya), Orban (Belçika), Minjoz (Fransa), Bayan Klompe (Holanda) bir takdir vererek veto hakkının kalkmasında ısrar etmişler, Birleşmiş Milletlerin, dünyanın endişesini teskin etmekte uğradığı muvaffakiyetsizliği Genel Meclis reylerinde «pondération» sisteminin yokluğuna atfetmişlerdir. Bu takdir usulü aykırı olduğundan Başkan tarafından kabul edilmemiştir.

Macaristan delegasyonu tarafından verilen diğer bir takrirden projenin sondan birinci bendine şunun ilâvesi istenmekte idi :

«Birleşmiş Milletler Teşkilâtına girmek isteyen memleketlerin kabulleri için dünya parlamentolarını kendi hükümetleri nezdinde teşebbüste bulunmaya davet eder.»

Raportör tarafından kabul edilmeyen bu takdir reye konmuş ve 132 ye karşı 259 rey ve 80 istinkâfla reddedilmiştir. Aynı gün öğleden sonra projenin İngilizce ve Fransızca nüshaları arasındaki farktan bahsedilmiş, başkan böyle bir münakaşayı kabul etmemiştir.

Birleşmiş Milletler konusunda Türkiye Delegasyonundan Ahmet Tokuş ve Halûk Şarman birer konuşma yapmışlardır. (Nutukların tercümesi sondadır.)

C) 31 Ağustos Salı günü, silâhların azaltılması ve emniyet meselesi üstünde görüşülmüş ve münakaşalara esas olarak, Komisyonun Başkanı olan Raportör Ernest Boerlin'in (İsviçre) raporu alınmıştır. Söz alan raportör, bundan 80 sene önce Baron R. Walter Skirchen tarafından, dünyada sulhu temin için kurmak istediği Milletlerarası Parlâmento Birliği planından bahsetmiş, o zamandan bu zamana kadar bir ilerleme olmadığını, bu sene (1954) İlkbaharında Londra'da toplanmış olan Birleşmiş Milletlerin Silâhsızlanma Komisyonunun raporunun da bir neticeye varamadığına işaret etmiştir. Bunların bizleri nevmidetmesi değil, bilâkis daha aktif bir hale getirmesi lâzımgeldiğini söyledikten sonra, Parlâmentolararası Konferansı üyelerinin yarın için çalışmalarını lâzımgeldiğini ve yarının bugünden başladığını söyliyerek sözlerini bitirmiştir.

Japonya, Arjantin ve Pakistan mümessilleri atom enerjisi tecrübelerinin kontrolü ve silâhsızlanma hakkında bir karar alma lehinde konuşmuşlardır. Polonya mümessili bilhassa kütle halinde tahribat yapan silâhların kullanılmaması hususunda ısrar etmiştir.

E. Davies (İngiltere) Londra'daki son silâhsızlanma müzakerelerinin bir netice vermemekle beraber, esas üyelerin durumlarının tanındığını söylemiş ve hakiki bir kontrol neticesinde atom silâhları kanun dışı edilmeden ve kolektif bir emniyet tesis edilmeden her hangi bir anlaşmanın yapılamayacağını ilâve etmiştir. Meselâ Sov-

yet Birliği evvelâ atom silâhlarının menedilmesini istemekte fakat kontrolü sonraya bırakmakta-
dır; diğer bazı milletler ise menetme ile kontrolü paralel yürütmek istemekte, çünkü bazı silâhların gizli yapılabileceğinden şüphe etmektedirler.

Dr. Ehlers (Almanya) Alman milletinin umumi bir silâhsızlanmaya bütün kalbiyle iştirak edeceğini söylemiş, fakat bundan önce teknik, askeri ve politik tedbirlerin alınmasının lüzumuna işaret etmiştir.

Belçika Grubu Başkanı H. Rolin, kendi namına, karar projesinin son bendinden önceye ilâve olunması için şu takriri vermiştir :

«(Konferans) şu kanaattedir ki, etüd ve müzakerelerin neticeleri beklenmeden, bugünden itibaren, devletlerin kendi istekleriyle atom silâhlarına başvurması ve bu sahadaki bütün tecrübelerden çekinmesi hususunda bir konvansiyona varabilir.»

Hindistan Grubu bu teklifi desteklemiş, Yugoslavya Grubu Başkanı V. Smitch ise karar projesinin bu gibi tekliflerle tam hale gelebileceğini işaret etmiş; Fransız Grubu Başkanı Montet arkadaşının teklifini sempati ile karşılamakla beraber onun lehinde konuşamayacağını, çünkü bir anlaşamamazlığın patılayacağı bugünkü şartlar içinde böyle bir teklifin kuvveden fiile çıkmasının çok güç olacağını söylemiştir.

Tekrar kürsüye gelen Rolin, geçmişte boğucu gazların ve mikrop silâhlarının kullanılmaması hakkındaki konvansiyonları hatırlatmış, ve demiştir ki : «Bu konvansiyonlara tam bir itimat olmadığından herkes bu silâhları yapmaya devam etmiş fakat bununla beraber İkinci Dünya Harbinde bu silâhlar kullanılmamıştır. Eğer konvansiyonlar olmasaydı harbin ilk gününden itibaren bunlar kullanılacaktı, işte bundan dolayı atom silâhlarının kullanılmasını derhal menetmeli ve imalini menedilmesini de beklemelidir.» Buna benzer teklifleri olan Macar ve Polonya grupları kendi tekliflerini geriye alarak, Rolin'in teklifinin taraftarı olduklarını söylemişlerdir. Reye bağ vurulunca, bu teklif 145 müspet ve 28 müstenkîf reye karşı 232 rey ile reddedilmiştir. Asıl karar projesi 82 müstenkîfe karşı 357 rey ile kabul edilmiştir.

Bu mevzuda mebuslarımızdan Şevki Yazman konuşmuştur.

D) Komisyonlar :

1 ve 2 Eylül günleri Konferans üyeleri ilgili bulundukları komisyonların çalışmalarına katılmışlardır. Aşağıda Daimi Etüd komisyonlarının adları ile meşgul oldukları mevzular gösterilmiştir.

I - Politika ve organizasyon meselelerini inceleme Komisyonu :

1. Birleşmiş Milletler tecrübesi hakkında Viyana Konferansındaki genel tartışmaya verilecek muhtemel yol.
2. Milletlerüstü teşekküllerin parlâmentolar tarafından kontrolü.
3. Birliğin çalışma metotları (Birliğin yayınları v. s.)
4. Birliğin Birleşmiş Milletler ile münasebetleri.

Bu komisyona mebuslarımızdan H. R. Atademir, C. Baban ve Hulûsi Köymen iştirak etmiştir.

II - Adli Meseleleri İnceleme Komisyonu :

1. Şahsi hakları temin etme ve esas hürriyetleri garantilemenin vasıtaları.
2. Milletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkı.
3. Kolektif emniyet (Silâhsızlanma Komisyonu ile beraber) bu komisyona mebuslarımızdan H. Köymen ve Ö. Mart iştirak etmiştir.

III - İktisat ve Maliye Komisyonu :

1. Para «Konvertibilite» si ve milletlerarası ödeme muvazenesi.
2. Enflasyon ile mücadele.
3. Nakil vasıtalarının koordinasyonu.
4. Amele dağıtılması meselesi ile ilgili olarak imigrasyon ve emigrasyon politikası (Sosyal Komisyon ile beraber). Bu komisyona mebuslarımızdan H. Bozbağ, C. San ve H. Şaman iştirak etmiştir.

IV - Muhtar olmayan bölgeleri ve etnik meseleleri İnceleme Komisyonu :

Hukukan bağlı bulundukları memleketlerdeki müzakere hakkına sahibolan meclislere yerli halkın iştiraki.

Bu komisyona mebuslarımızdan H. Köymen ve K. Küfrevi iştirak etmiştir.

V - Silâhları Azaltma Komisyonu :

1. Viyana Konferansındaki silâhları azaltma

ve emniyet hakkında yapılmış olan münakaşalara bir netice vermek.

2. Kolektif emniyet (Adli Komisyon ile beraber)

Bu komisyona mebuslarımızdan Ş. Yazman iştirak etmiştir.

VI - Sosyal Komisyon :

1. Amele dağıtılması meselesi ile ilgili olarak «İmmigrasyon» memleket içi ve «Emigrasyon» memleket dışı göç politikası (İktisat Komisyonu ile beraber)
2. Mesken buhranı ve alınabilecek tedbirler.
3. Milletlerarası bir sıhhat servisinin kurulması. Bu komisyona mebuslarımızdan N. Pınar ve C. San iştirak etmişlerdir.

VII - Entelektüel Münasebetler Komisyonu :

Üniversite diplomalarının eşit değeri «équivalence». Bu komisyona mebuslarımızdan H. R. Atademir, K. Küfrevi ve N. Pınar iştirak etmiştir.

E) Kabul edilmiş olan kararlar :

KARARLAR

I

Birleşmiş Milletler tecrübesi

XLIII ncü Parlâmentolararası Konferansı,

Milletlerarası anlayışın inkişafına ve milletlerin huzurunun ıslahına, kuruluşundan beri, Birleşmiş Milletlerin teşkilâtı tarafından yapılan ehemmiyetli yardımı tebcil eder;

Birleşmiş Milletler Teşkilâtının dünyanın endişelerini teskin etmeye hâlâ muvaffak olamadığı gibi, kuruluşunda hâkim olan prensipler yıkılmadıkça, halihazırda, işleyişinin düzelmesinin beklenemeyeceğini mütalâa eyler;

Parlâmentolararası birlik, Birleşmiş Milletler âzası olan ve olmayan millî grupları ihtiva etmekle beraber, bu grupların, teşkilâtının cihangümlülüğe mümkün mertebe yaklaşmadıkça vazifesini tam olarak ifa edemeyeceği düşüncesinde müttefik bulunduklarını tesbit eder;

Dünya parlâmentolarının, Birleşmiş Milletler Teşkilâtına kabulünü istemiş olan memleketlerin bu dileklerinin desteklenmesi hususunda kendi hükümetleri nezdinde müdahalede bulunmaya davet eyler;

Bu teşkilâtın; ana prensiplere saygı gösterilmesi hususundaki sulhçu müessiriyetini mümkün kılmak maksadıyla uzlaştırma aleti olarak, çağışma usullerinde yapılacak ıslahatın, Birleşmiş Milletler tecrübesinde araştırılmasını talebeder;

Sulhun takviyesi için, bütün devletler hükümetlerinin siyasetlerinde, Birleşmiş Milletler Anayasasında kayıt ve Milletlerarası hukuk tarafından teyidolunan, milletler beynindeki tesanüt ve iş birliği prensiplerinden, daima daha fazla, mülhem olmaları lâzımgeldiği hakkındaki kanaatini ifade eyler.

II

Silâhların azaltılması ve emniyet meselesi

XLIII ncü Parlâmentolararası Konferansı, Parlâmentolararası Birliğin devamlı sulhçu hareketini ve müterakki, hemzaman ve mürakabeli bir umumi silâhsızlanma mevzuumdaki evvelki müzakerelerini hatırlatarak;

Kütle halinde ve körükörüne tahrip silâhları, bilhassa atom silâhları sahasındaki artan gelişmenin, bizzat medeniyet için bir yokolma tehdidi teşkil ettiğini tanıyarak;

Bütün dünya milletlerinin, yeniden kurulmuş beynelmîl bir cemiyet içinde sulh ve emniyeti hararetle arzu etmekte olduklarını derin surette idrak ederek;

Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Komisyonunun yeniden faaliyete geçmiş olmasından mütevellit memnuniyetini izhar eyliyerek;

Ve silâhsızlanma meselesine ancak Birleşmiş Milletler içinde bir kolektif emniyet sistemine tâbi bir hal surêti bulunabileceğine kaani olarak;

Birleşmiş Milletlerin müessir nezaret ve mürakabesinde teslihatın, bütün atom silâhlarının ve nükleer enerji sahasındakilerin tahdidinin umumi bir programın çerçevesi içine konulması ve atom silâhlarının istimal ve imalinin men'i usul ve vasıtalarının teemmül olunması yolunda temasa gelmelerini temin maksadıyla bütün hükümetler, ve bilhassa başlıca alâkadar memleketler, üzerinde nüfuzlarını kullanmaları için dünya parlâmentolarına müracaat eyler.

Diğer taraftan, cereyan etmekte olan müzakerelerin, nükleer enerjisinin sulh gayesinde istimali maksadıyla bir milletlerarası teşekkülün yaratılmasına erişeceği ümidini ifade eder.

III

Telif hakkının cihanşümül bir himayesine mâtuflayretler

XLIII ncü Parlâmentolararası Konferansı, Telif hakkının himayesi mevzuunda La Haye'de, Ağustos 1938 Konferansı sırasında kabul olunan kararı hatırlatarak;

Bu kararı, 6 Eylül 1952 tarihinde Cenevre'de imzalanan Telif hakkı cihanşümül Anlaşmasında yazılı ana prensipler esası üzerinde genişleterek;

Bir taraftan eser sahibinin menfaatlerinin ve müktesep haklarının emniyet altında bulundurulmasını sağlayacak ve diğer taraftan fikir eserlerinin en geniş bir tarzda yayımını teşvik edecek cihanşümül bir himaye rejiminin, mütâaddit defalar ilân edilmiş olan kendi gayelerine, milletlerarası anlayışın tekâmülü yoluyla, tekabül ettiğini mütalâa eyliyerek;

Sözü geçen anlaşmayı imza edenlerce ittihaç olunan kararların, en kısa bir zamanda ve begeriyetin fikri mamelekinin yüksek menfaatlerine uygun bir tarzda, tatbik edildiğini görmeyi arzulu-yarak;

Parlâmentolararası Birliğin bütün millî gruplarına, bu anlaşmanın tasdikının yeya ona iltihak olunmasının kısa bir mühlet içinde husul bulması için kendi hükümetleri nezdinde harekete geçmelerini tavsiye eder.

Milletlerarası Çalışma Konferansı tarafından 1947 de kabul edilen anavtan dışı arazilerdeki içtimai politika hakkındaki beş anlaşmanın tasdikına dair tavsiye

XLIII ncü Parlâmentolararası Konferansı, Yerli işçilerin ve ailelerinin içtimai, kültürel ve iktisadi himaye ve terfiyelerini sağlamanın ehemmiyetini mütalâa eyliyerek;

Anavatan dışı arazilerde içtimai politika ve çalışma rejimi hakkındaki beş Cenevre (1947) Anlaşmasının, Henüz bunu yapmamış olan devletler tarafından, tasdikını tavsiye eder.

V

Konferans talimatında tadilat

Madde — 13.

Yeni fıkra :

Bir Konferans tarafından evvelce tetkik olunmuş ve yukardaki fıkraların tatbiki suretiyle,

bir karara mevzu teşkil eylemiş bulunan bir mesele hakkında, aynı konferansta hiçbir müzakere açılmaz ve hiçbir suretle rey müracaat olunamaz. Bununla beraber ihtisas komisyonu, Parlâmentolararası Konseyle mutabık olarak, evvelce münakaşa edilmiş bir meselenin yeniden mütalâa olunmasını istihdaf eden bir takrir verebilir; böyle bir takririn derhal ve müzakeresiz rey konulması lâzumdur.

Madde 13 — Mükerrer (Yenisi)

Tadil teklifleri, bir umumî münakaşada teklif edildikten sonra, taallûk ettiği komisyonun metninden evvel konferansın reyine vaz'olunur.

Usul takrirleri ve tadil tekliflerinin münakaşasında, reis hilâfına karar vermedikçe, yalnız teklif sahibine, komisyon sözcüsüne ve bulunmadığı takdirde muhtelif fikirde olan bir hatibe söz verilir.

Usul takrirleri ve tadil tekliflerinde verilen reyin hiçbir suretle izahı kabul edilemez.

VI.

Fransız ve Türk delegasyonları tarafından verilen takrir

Viyana'da toplanan ve otuz yedi parlâmentonun delegelerini temsil eden Parlâmentolararası Birliğin XLII nevi konferansı, müstakîl bir Avusturya'nın yeniden tesisinin müttefikler tarafından ilân olunan sulh gayelerinden biri olduğunu hatırlatarak;

Büyük devletler hükümetlerini, bu resmi va'din tahakkuku için gereken bütün tedbirleri almaya davet eder.

3 Eylül Cuma günü saat 15,50 de Lord Stansgate tarafından okunan takrir konferansa teklif edilmiştir. Ekseriyet tarafından kabul edildikten sonra kürsiye gelen Reed (U. S. A.) Delegasyonunun bu güzel şehri esfle terk edeceğini ve fakat Avusturya Milletinin cesaret ve karakterini muhafaza ettiğini görmekte memnun kaldıklarını söylemiş ve delegasyonun bu noktaya iştirak etmekle büyük bir iş gördüğünü ifade etmiştir.

Resmî kabuller :

Avusturya Parlâmentosu ve Hükümet erkânı dünyanın her tarafından gelmiş olan parlâmentolara müessillerini büyük bir sıcaklık ve sempati ile karşılamışlardır. Açılış gününün akşam Parlâ-

mentonun muhteşem kolonlu salonunda Meclis Başkanı Dr. F. Hurdes bir davet yapmıştır.

Ertesi gün (28 Ağustos) Schönbrun Şatosunda Avusturya Federal Cümhuriyeti namına Şans-öyle Raab bir resmî kabul yapmış, kalabalık orkestranın çalmış olduğu Viyana havalariyle bu topluluk pek neşeli geçmiştir.

29 Ağustos Pazar günü Tuna üstünde bir vapur gezintisi olmuş ve seyahat çok samimî bir hava ile geç vakit sona ermiştir.

30 Ağustos Pazartesi günü Viyana Belediye Reisi Dr. Jonas müessillere, şehrin yüksek tepelerinden birisi olan Kahlenberg'deki gazinoda bir davet yapmış, buradan sonra grup grup müessillere Grinzing'deki küçük tipik Viyana halk kahveleri gösterilmiştir.

31 Ağustos Salı günü akşamı, Türkiye Sefarethanesinde bir davet olmuştur.

1 Eylül Çarşamba akşamı Opera'da bir gala verilmiş ve Viyana'nın kıymetli artistleri tarafından Figaro'nun Düğünü oynanmıştır.

Viyana'dan bütün müessiller memnun ayrılmışlardır; fakat dört büyük devlet arasında her ay kumanda değiştiren başşehirden, bu merasime şahid olanlar kalblerinde derin bir sızı duymuş ve hiçbir milletin işgal altında kalmaması temennisinde bulunmuşlardır.

Seçimler

Başkan

Tüzüğün 14 nevi maddesine göre Konsey, Lordlar Kamarası (Büyük Britanya) üyesi Sayın Lord Stansgate 43 nevi Konferanstan 46 nevi Konferansa kadar, üç sene için, Başkan seçilmiştir.

Konsey üyeleri

Parlâmentolararası Konseyine 1954 - 1955 devresi için şu zevat seçilmişlerdir :

Almanya	Hermann Pünder ve Carlo Schimid
Birleşik Amerika	Daniel Reed ve Harold D. Cooley
Arjantin	A. J. Iturre ve Mme Parodi
Avusturya	Ernst Koref ve Barthold Stürckh
Belçika	Robert Gillon ve Paul Struye
Birmanya	U Soe Maung ve U Maung Manug

Brezilya	Humberto Moura ve E. da Rocha
Seylan	V. G. W. Ratnayake ve N. M. Perera
Danimarka	Ole Björn Kraft ve Alsing Andersen
Cumhuriyetçi İspanya	Fernando Valera ve Rodolfo Llopis
Finlandiya	Lennart Heljas ve Eino Saari
Fransa	Marius Moutet ve Paul Bastid
Büyük Britanya	Colonel M. Stoddart - Scott ve Harry Hynd (Bildirilmemiş)
Yunanistan	Louis Bazin ve Rene Jérôme
Haiti	Sandor Ronal ve György Non
Macaristan	Satis Chandra Samanta ve Surresh Chandra
Hindistan	Moeis ve Tanbunan (Bildirilmemiş)
Endonezya	
Irak	
İran	
İrlanda	Liam O'Buachalla ve Daniel Morrissey
İzlanda	Gunnar Thosoddsen ve Hermann Jonasson
İsrail	J. S. Shapiro ve Nahum Het
İtalya	Giuseppe Codacci - Pisannelli ve Enrico Carboni
Japonya	Hissao Kodaira ve Morinosuke
Lübnan	Habib Abi - Chahla ve Emile Bustani
Lüksemburg	Emile Reuter ve Pierre Grégoire
Monaco	M. M. Auguste Médecin ve Emile Gaziello
Norveç	Finn Moe ve Hermann Smitt - Ingebretsen
Pakistan	Ahmed E. H. Jaffer ve Abdül K. Khan
Holanda	F. C. M. Wijffels ve P. J. Kapteijn
Filipinler	Cipriano P. Primicias et Ismael L. Veloso
Pologne	Stefan Zokliewski ve Konstanty Lubienski
İsveç	Richard Sandler ve Erik Hagberg
İsviçre	Aymon de Senarcens ve Ernst Boerlin
Suriye	Abdurrahman El - Azem ve Rizkallah Antaki

Taylanda	Phra Rajandharm Nides ve Rak Panyarachun
Türkiye	Cihad Baban ve Halûk Şaman
Yugoslavya	Vladimir Simitch ve Lazare Moyson

İçerik Komitesi

1954 - 1955 senesi için yeni seçim yapılma-
dığından eski komite kalıdır.

Başkan : Sayın Lord Stansgate
Üyeler : Habib Abi - Chahla (Lübnan)
Cihad Baban (Türkiye)
Erik Hagberg (İsveç)
D. Cooley (U. S. A.)
Aymon de Senarcens (İsviçre)
Phra Rajadham Nides (Taylanda)

Parlamento Umumi Kâtipleri

Muhterem Seksyon toplantısında :

43 ncü Parlatmentolararası konferansı Viya-
na'da toplanırken 27 - 31 Ağustos günlerinde de
Parlatmento Umumi Kâtiplerinin toplantısı ol-
muş, bu toplantılarda 15 parlatmento temsil edil-
miş ve bunlara Türkiye namına Refet Sezen
iştirak etmiştir.

Fransa Millet Meclisi Umumi Kâtibi Emile
Blamont Başkanlığında toplantılarda üç rapor
münakaşa ve kabul edilmiştir.

1. Rosetti (İsrail) tarafından hazırlanmış
olan bir raporda Meclis içindeki politika grup-
larının yönetmeliği incelenmiştir.

2. Fellowes tarafından hazırlanan, Lidders-
dale (Büyük Britanya) tarafından takdim edilen
raporda meclis başkanlarının hakları incelen-
miş ve bilhassa başkanlık vekarı üstünde duru-
larak başkanın hükümet nezdinde ve hizzat me-
clis içindeki çeşitli haklarından bahsedilmiştir.

3. G. Hoff (Norveç) tarafından hazırlanan
raporda, kanunların Anayasaya uygunluk duru-
munda bahsedilmektedir. 23 memlekette câri
sistemleri inceledikten sonra, Hoff şu kanaattedir
ki, mahkemeler, bilhassa Anayasa mahkemeleri
vatandaşa beklemiş olduğu garantiyi veren en
münasip teşekküllerdir.

1955 toplantısı için iki mevzu seçilmiştir.
Bunlardan biri Olsen'in (Danimarka) inceliye-
ceği teşrii salâhiyetlerin vekâleten kullanılması
«Législation déléguée», diğeri Pauwels tarafın-

lan hazırlanacak olan «Parlamento komisyonları sistemi» dir.

Avusturya Reisicumhurunun nutku

Federal Avusturya Cumhuriyeti namına Par-
lamentolararası Birliği 43 nü Konferansı üze-
lerine hoş geldiniz derim.

Dünyanın birçok memleketlerinin temsil edil-
diği bu Yüksek Meclis, son Washington içtimam-
da, bu sene için tarihî bir kongre şehri olan Vi-
yana'da toplanma davetini kabul etmişti.

Avusturya milleti bu kararı, zorla mahrum
bırakıldığı hürriyetinin resmen iadesini bekle-
meye mecbur olmadan, yeniden hayat bulan
Avusturya'nın milletler camiasındaki yerine ay-
dınlanma olarak kabul etmiştir.

Dostlar arasında bir dost, eşitler arasında bir
eşit olarak Avusturya'ı dünyanın her tarafın-
dan gelmiş olan milletlerin mümessillerini en
kıymetli misafirleri olarak selamlar.

32 sene evvel burada, Parlamantolararası Bir-
liğinin tüzükleri hazırlanmış ve kabul edilmişti.
Siyasi bir iman karakterini haiz olan esas tüzükte,
millî parlamantoların bu müşterek mü-
essesesinin maksadının ana hatları katî bir ifade
ile çizilmiştir.

Teşekkülün gayesi, milletlerarasında sulh ve
iş birliğini, demokratik müesseselerin takviye ve
inkışafını temin etmektir.

Son senelerin tarihî ve neslimizin acı tecrübeleri
bize, birlik programında ifade edilmiş olan
hedefin büyük ve hattâ katî ehemmiyetini tak-
dir ettirmiştir. Bu hedef, fecî ihtilâflarla parçalan-
an dünyamızın - maalesef hâlâ erişemediği -
en yüksek ideali, en büyük arzusu olmuştur. Bu-
rada, bugün için, bir dünya parlamantosunu salonu
haline giren bu salonda toplanmış olan bizler,
parlamento demokrasisine imanımızı teyit için
birleşmiş bulunuyoruz; bunun göze çarpan alâ-
metleri insan haklarına hürmet, söz hürriyeti,
menfaatlerin sulh yolu ile uzlaşması ve içtimai
adaleti temindir. Bu prensiplere istinad edecek
olan müzakerelerinizin, hüsnüniyet sabibi insan-
lar için hayırlı ve muvaffakiyetli neticeler ver-
mesini temenni ederim.

Bursa Mebusu Halûk Şaman'ın konuşması

Bayanlar, Baylar,

Milletlerarası teşkilâtlanma yoluyla sulhün

ve emniyetin muhafazası fikri, Birinci Dünya
Harbinden sonra, bu sahada ilk adım olarak
kurulan Milletler Cemiyetinin muvaffakiyetsiz-
liklerinde ilk ümitsizlik buhranlarıyla karşılaş-
mış, Milletler Cemiyetinin İkinci Dünya Harbi
faciasıyla sona eren kısa tarihçesinden alınan
ibret verici dersler, bu faciayı tekrerrür ettirmeyecek
bir milletlerarası nizamın kurulması için
daha müessir bir teşkilâtın mutlaka vücuda ge-
tirilmesi lâzımgeldiğini milletlere öğretmiştir.
Beşerî tarihin teknik ve teknolojik terakkileri
nispetinde cihanşümûl ehemmiyeti artarak daha
tahripkâr bir katliam şeklinde tecelli eden harb,
onu önlemenin her zamankinden daha fazla ha-
yati mâna taşıyan bir lüzum ve zaruret teşkil
etmesi ile muvazi olarak, bu lüzum ve zarureti
hisseden bütün dünya milletlerinin sıkı bir iş bir-
liği ve tesanüt çatısı altında teşkilâtlanmasını
ve teşkilâtın harbi ve tecavüzü bütün sebepleriyle
birlikte müessir şekilde müeyyide altına alma-
sını dünya efkârı unumiyesine belkin etmiş bu-
lunmaktadır. Daha başka bir tâbirle nakliyat,
mevaddî infilâkiye ve alelûmumî muharebe tek-
niğinin harbin zararlarını dünya ölçüsünde tah-
ripkâr bir hale getiren terakkileri sulh ve emni-
yet teşkilâtının, sulhü tesis ve muhafaza için
sarf etmesi lâzımgelen yapıcı gayretlerinin de
dünya ölçüsünde bir seviyeye getirilmesi zarure-
tini meydana koymuştur. Tahripkâr savaş stra-
tejisinin atom devrinde aldığı cihanşümûl mües-
seriyet ve bunun yarattığı cihanşümûl bir katas-
trof tehlikesi, yapıcı sulh stratejisinin de vüs'at
ve müessiriyet itibariyle ona tekbül etmekte;
asla hâli kalmıyan bir üniversalite ile ele alınıp
gerçekleştirilmesini en hayati bir zaruret halinde
emretmektedir. Bu sahada gecikmek veya âciz
kalmak beşeriyeti sonsuz ıstırapların uğurunu
içinde tarihî kaderinin sonuna sürükleyecektir.
Fakat insanlığın ilmi, teknik, iktisadî ve içtimai
inkışafı ve bununla mütenasibolarak milletler-
arası harbin zararlarının artışı, bizleri sulh ve
emniyetin ve milletlerarası iş birliğinin araştı-
rılmasında sadece korku yoluyla teşkilâtlanmaya
zorlamamalıdır. Filvaki teknik icat ve inkışaf-
lar neticesinde gittikçe daha şümüllü ve daha
haklı bir hal alan korkunun yanında, bütün bu
teknik ilerlemelerin devâsa meyvalarından sey-
yaremizin müstakbel çocuklarını daha mesut
ve vâitkâr şekiller altında faydalandıracak sulh
eserlerinin el birliği ile gerçekleştirilmesi ümidi

de bizleri Birleşmiş Milletler Teşkilâtının daha başarılı bir tekâmül merhalesine doğru ıslâhına teşvik etmelidir. İlim ve teknik tarihin hiçbir devrinde insanlar için bu kadar müthiş bir korunun kaynağı olmamıştı. Fakat milletlerarası ihtilâfların hallinde kuvvetin ve silâhların hakemliğine bel bağlayan iptidai zihniyeti bırakıp aklın ve adaletin hâkimiyetini kuvvetli bir milletlerarası teşkilâtla temin etmenin yolunu bulursak, o zaman aynı ilmi ve teknik terakkilerin, tarihin hiçbir devrinde görülmemiş derecede mesut bir ümit kaynağı olarak fertlerin ve milletlerin emniyet, refah ve saadetine hâdim bir kuvvet halinde harekete geçtiğini görmek bahtı yarlığına kavuşacağımıza şüphe yoktur. Dünyanız üzerinde mevaddı inifâkiyenin mi, yoksa medeniyetin mi muzaffer ve berhayat kalması lâzımgelceğini tâyin etmek elimizdedir. Fakat elimizdeki bu imkân, tek istikamette yani sadece Birleşmiş Milletler Teşkilâtının muhtacdığı reformda mündemiç bulunmaktadır.

Yalnız birer millet olarak değil insanlık olarak berhayat kalma şansınızın dayandığı bu davayı realist ve samimi bir görüşle teşhis ederek bulmaya o kadar hayati bir zaruretle mecbur olduğumuz hal şeklini, bir an evvel ortaya çıkarmak hususunda gösterdiğimiz âciz ve tereddüt affedilmeyecek derecede gayriinsani ve zamanımızın âcil icaplarına uymayan tehlikeli bir ihmal teşkil etmektedir. Dünya hâdiselerinin sulh ve emniyet aleyhindeki sessiz ve korkunç inkişaflarını dikkatle takib ederek milli ve milletlerarası tedbirleri almak mesuliyetini taşıyan parlâmentolarımızın birer üyesi olarak, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bünye ve fonksiyon itibarıyla daha kuvvetli ve daha müsmir olması yolundaki reformun mutlaka tahakkukuna ayrı ayrı ve hep birlikte çalışmalıyız.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtının geçirdiği tecrübeler üzerindeki fikir teatilerine ve bu yolda Parlâmentolararası Birliğin sinesinde sarf edilen gayretlere bundan böyle de daha geniş ölçüde devam olunmasına hararetle taraftarım. Fakat kabul etmek zorundayız ki, teşkilât ve onun prosedürü sadece bir vasıttır. Milletlerin samimi gayelerini Birleşmiş Milletlerin solonel olarak kabul ve taahhüdettikleri gayelerle ahenk hâline getirmedikçe riyakâr bir diplomasi ve propaganda tevilleri içinde bu ahenksizlik ve tezadı ertmeye çalışan bir zihniyet milli egoizmleri

milletlerarası taahhütlerin üstüne çıkaran politikalarla Birleşmiş Milletler ruhunda büyük gedikler açmaya devam edecektir. Bu bakımdan milletlerin maddi ve mânevi bünyelerinde samimi bir enternasyonalizmi güçleştiren ve imkânsız kılan her türlü gerilikleri, iktisadi, içtimai ve siyasi engelleri tasfiye etmek lâzımdır. Filtrince bu tasfiye bugünden yarına tahakkuk edecek seri bir reform mevzuu olmaktan ziyade uzun vâdeli bir tedbirler manzumesi halinde ancak zamanla kuvveden fiile çıkabilecek bir tekâmülle başlanabilecektir.

Bu mevzuda gerçekleştirilmesi lâzımgelen hususları göylece sıralamanın mümkün olabileceğini sanıyorum :

Her şeyden evvel, Birleşmiş Milletler Teşkilâtında, realizm kisvesi altında kuvvetli devletlerin daima daha fazla haklı ve daha imtiyazlı bir üyelik durumunda bulunmasına yol açan veto müessesesi kaldırılmalıdır. Teşkilâtın hedef ve gayeleri karşısında samimiyetsiz ve insicamsız hareketlerden korunmak için, bu teşkilât kendisine inanmayan bazı büyük devletlere, ağır fedakârlıklar muksûbünde eriştiğimiz hakikatlere ihanet etmek fırsatını vermemelidir. Daha açık bir tedbirle Birleşmiş Milletler teşkilâtının hedef ve gayelerinin icabı olan kararların alınmasına engel olamayanların bu kararları akamete uğratmalarına müsaade edilmemeli, Milletlerarası sulh ve emniyete karşı veto hakkı yoluyla mücadele edilmesinin kati surette önüne geçilmelidir.

Dünya üzerinde yaşayan insan kitlelerini coğrafi bir tecanüse götürmek lâzımdır. Bugün üzerinde yaşadığımız dünya, hayat seviyeleri bakımından çok farklı zengin ve fakir milletler halinde gizli veya açık mücadele ünitelerine bölünmüş vaziyettedir. Birleşmiş Milletler şartının (Charte) 55 nci maddesinin a fıkrasında sarîh olarak kabul edildiği üzere yüksek bir hayat standardına doğru iktisadi ve içtimai inkişafa hız verilmeli, iktisadi bakımdan yeter derecede gelişmemiş memleketlerle endüstri memleketleri arasındaki farklar bir tahakküm ve isyan âmili olmaktan çıkılarak müşterek refaha müteveccih bir iş birliği âmili haline getirilmelidir.

Birleşmiş Milletler teşkilâtının kuvvetli, üyesi olan memleketlerin ayrı ayrı tarihi bir istikrar içerisinde inkişafıyla maddi ve mânevi bakımdan artacaktır. Bu maksatla her türlü diktatörlük ve tahakküm rejimlerinin tasfiyesi ve hür vatan-

daş kitlelerinin temsili iradesine dayanan, fertleri insan hak ve hürriyetlerinin teminatından faydalandırarak onlara iktisadi ve içtimai emniyet içinde eşit inkişaf fırsatları tanıyan demokrasi rejiminin her yerde tahakkuk ve tessüsü sağlanmalıdır.

Birleşmiş Milletler ve onun ihtisas teşekkülleri iktisadi ve içtimai inkişaf için teknik yardımı daha çok geniş ölçüde tatbika tevessül etmeli, cehalet ve gerilikle savaşın durduğu yerde milletlerarası harbin tohumlarının filizleneceği gözden uzak tutulmuyarak, ileri memleketlerin bütün ilim, teknik, tababet ve istihsal sahalarındaki icat ve eserlerinin geri memleketler halkının istifadesine açılmasına her türlü fedakârlılar göze alınarak gayret edilmelidir.

Sermayenin milletlerarası akışı kolaylaştırılmalı, âdil ve emniyetli şartlar altında dünyanın işlenmemiş kaynaklarından âzemi istifade temini ve umumi ve müşterek refahın artırılması için millî sermaye hareketleri milletlerarası sermaye hareketleriyle desteklenmeli ve Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının fonksiyonu kemiyet ve keyfiyet bakımından genişletilmelidir.

Ahlâki bakımdan insanlığın birbirini tamamlıyan parçaları halindeki milletlerin yekpare bir uzviyet olarak mütenasit bir bünyeye kavuşturulması için Birleşmiş Milletlerin bu tesanüt ahlâkını takviye eden, bu ahlâki fertlerin ve milletlerin ruh ve hareketlerine hâkim kılan plânlı bir terbiye sistemini ele alması lâzımdır. Sabırsız emellerimizin yenemeyeceği gayrikabili iktinap realite odur ki, uzun vâdeli bir tekâmül ancak şümullü bir ahlâk terbiyesinin tahakkuku ile elde edilebilir. Bu arada Birleşmiş Milletlerin hedef ve gayeleri ve temsil ettiği inanç itibarıyla kendisini bütün dünyada yalnız hükümetlerin ve mahdud münevver zümrelerin değil, her çeşit halk tabakalarının yakından tanıdığı bir varlık halinde hissettirmesi, kendisini bütün insanlığa öğretmesi icabeder.

Dünya efkârı umumiyesinin temellerine en geniş ölçüde dayandığı nispette metanet ve istikrar bulacak olan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, fikrimce, her memlekette millî siyasetin mihracı sayılan parlâmentolarla daha sıkı bir temas temin etmeli ve bu arada parlâmento üyelerinin O N U nun toplantılarına daha faal bir iştirak imkânı bulmaları yoluyla nüve

halinde bir dünya parlâmentosunun kurulmasına doğru gidilmelidir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler Teşkilâtının her memlekette umumî efkârı yakından takibetmek, böylece millî politikalarla beynelmîlî teşkilâtın hedef ve gayeleri arasındaki münasebetleri kuvvetlendirmek bakımından üye memleketlerde bir nevi elej durumunda temsilcilikler ihdas etmek temenniye şayan bir gelişme olarak Birleşmiş Milletlerin idealine uygun semereler verecektir.

Birleşmiş Milletlerin nazari olarak ve statü bakımından bütün insanlığı kucaklayan bünyesi, bugün maalesef bu teşkilâtın samimî gayelerine hizmet edecek bir (universalité) arz etmekten uzaktır. Bilhassa İtalya, Ahnanya, Finlandiya gibi medeniyet ailesine asil ve tarihî hizmetler ifa etmiş ve edecek olan milletlerin Birleşmiş Milletler üyeliğine henüz kabul edilmemiş bulunması büyük bir mahrumiyet olarak kendini hissettirmektedir. Ekseriyet oyunu birçok hallerde büyük devletlerin vetosu karşısında âoiz bırakan usul devam ettikçe, yeni üyelerin teşkilâta alınması büyük devletler arasında bir pazarlık mevzuu olacak ve bu hal (universalité) gayesine yaklaşmayı güçleştirecektir. Her halde O. N. U. galiplerin intikam hislerinden tamamiyle tasfiye edilmeye muhtaç bulunmaktadır.

Teşkilâtın insanlık âleminin hakiki ihtiyaçlarına uygun olarak sulh ve emniyeti tesis edebilmesi bakımından en mühim noksanı mütecavize karşı askerî kuvvet müeyyidesini süratle ve kifayyetle kullanabilecek bir milletlerarası kuvvetin yokluğudur. Ümidmekte hakkı olduğumuz yeni inkişaflarla ve bilhassa Kore'de hürriyete karşı tecavüzün önlenmesinde görülen milletlerarası tesanüdün cesaret verici parlak misalinden ilham alınarak statüde yapılacak değişikliklerle mütecavize karşı Birleşmiş Milletlerin askerî kuvvet kullanmalarını nizamla bağlayacak katî ve müessir tedbirler sayesinde bu çok lüzumlu hedefe de ulaşılmış olacaktır. Bugün içinde bulunduğumuz atom devrinde dünyanın en müessir silâhlara ve muharebe tekniğine malik büyük bir devletin maddî kudreti kadar mânevi kuvvetiyle de Birleşmiş Milletler idealini desteklemekte olması mütecavizlerin cüret ve cesaretini kırdığı nispette tecavüze karşı milletlerarası polis kuvvetine katılmak isteyen hür milletlerin cesaret ve az-

mini kuvvetlendirmektedir. Fakat eğer Birleşmiş Milletlerin müteveffa Milletler Cemiyeti gibi milletlerarası tecavüz ve tahakküm hareketleri karşısında âciz bir seyirci olarak kalmasını istemiyorsak her şeyden evvel ve her şeyden sonra sulh ve emniyet düşmanlarının anladığı yegâne lisan olan askeri müeyyideyi en bol ve tesirli şekliyle bu teşkilâtın asıl gayeleri emrine vermek mecburiyetindeyiz. Çünkü istikbalimizin tarihi bizden hürriyete lâayk olmanın mesuliyetini beklemektedir.

Antalya Mebusu Ahmet Tokuş'un konuşması

Muhterem Reis Bey, aziz arkadaşlarım;

Evvelâ Avusturya Grupuna Meclisimizi beynelmilel siyasetin en mütenevvi vakalarına sahne olmuş bu güzel Viyana şehrinde toplanmaya davet ettiğinden dolayı samimi teşekkürlerimi ifade etmeyi zevkli bir vazife addederim. Viyana şehri ve bu şehrin içinde bulunduğu vaziyetin arz ettiği hususiyet bugün görüşeceğimiz mevzuata daha da derin bir mâna bahşedeceğine şüphem yoktur.

Keza, Ekşelâns Mösyö Rickard Sandler'e, bize takdim etmiş olduğu mükemmel Rapor, dan ve bu Raporu sayesinde bugün mevzuabahs olan nazik meselenin tetkiki bakımından mazhar olduğumuz kıymetli yardımdan dolayı şükranlarımızı arz etmek isterim.

Sevgili arkadaşlarım;

Cemiyeti Akvamda muvaffakiyetsizlikle neticelenmiş bir tecrübeyi Birleşmiş Milletler Teşkilâtı ile devam ettirmeyi göze alacak kadar kendilerimizde cesaret ve azim bulabilmiş olmamız, sulh mefkûresinin insanların kalbinde ne kadar derin bir yer edinmiş olduğuna delil olduğu kadar, insanlığın beslediği sulh arzusunun bu gibi müesseseler vasıtasıyla silâh ve harbe galebe galacağı hususundaki imanın da ifadesidir.

Her halü kârda, aziz arkadaşlarım, milletler, kendilerini mahva sürüklemesi muhtemel olan ve ancak bir avuç idarecinin ihtirasının sebebiyet verebileceği bir harbi istememektedirler.

Dünyamız herkesi barındıracak kadar geniştir; ilmin terakkileri sayesinde gittikçe artan bir nüfusun mâişetini temin etmek mümkün olacaktır. İşte esasen bu ünitidir ki, istikbalerinin ancak müşterek bir çalışma yoluyla temin edilebileceğini müdrik olan milletler, sulhü korumak gayesiyle gayretlerini kendi arzularıyla birleştirmişlerdir. Böylece, artık dağı-

nık yaşamak istemiyen bir dünyayı birleştirmeye mâtuf olan Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, âdeta bir dünya efkârı umumiyesinin baskısı altında vücutbulmuştur.

Teşis tarihinden dokuz sene sonra Birleşmiş Milletler Teşkilâtının muhasebesini yapmaya kalkıştığımız vakit, bu müessesenin birçok sahalarında birçok işler başarmış olduğunu görmekle bahtiyarız. Birleşmiş Milletlerin mütehasşis teşekküllerinin, neticeleri sayanı takdir olan ve semerelerini sandetlerine hizmet etmiş oldukları insanlarda verecek olan çalışmalarını sayesinde milletlerin refahı yolunda geniş bir adım atılmıştır.

Birleşmiş Milletlerin Muhacirlere Yardım Teşkilâtı, Ziraat ve Gıda Maddeleri Teşkilâtı, Birleşmiş Milletlerin Eğitim, İctimai ve Kültürel Teşkilâtı Dünya Sağlık Teşkilâtı, Dünya Bankası v.s. gibi teşekküllerin dünyanın kalkınması yolundaki paha biçilmez yardımlarını yeneden zikretmek füzuli olur.

Hassaten, bir gün cihanşümul bir mahiyet iktisabedecek bir mefkûrenin uğruna hesapsızca çalışan bütün kadın ve erkeklere hayranlığımızı ifade etmek borcumuzdur.

Bütün bunlara rağmen, dünyamız bugün huzura kavuşmuş olmaktan pek uzak bulunmaktadır. Şüphe, sinsi sinsi zihinkerimize nüfuz etmiştir. Bu kadar ümit bağlamış olduğumuz şu Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, bir uzlaşma zeminini teşkil edeceği yerde, en gürültülü mücadelelere sahne olan bir meydan haline gelmemiş midir? Neden?

Çünkü, farkına varmadan, ta teşekkülünden beri, eşaslarını gayrimütecaneş unsurlardan müteşekkil temellere dayamıştır. Cihan Harbinin büyük galiplerinin ittifakı ancak bir gösteriğten ibaretti. Aralarında çok büyük bir ideoloji farkı mevcuttu, hattâ daha da vahimi, birilerinin ve diğerlerinin takibettikleri gayeler tamâniyle ayrı idi.

Her ne kadar, siyasi sahada, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı tam muvaffak olmuş görünmüyorsa da, daha geniş bir karşılıklı anlayışa müsait bir zemin teşkil ettiği ve mevcudiyetinin bu teşkilâtın temel prensipleri sayesinde bir gün cihanşümul ve ebedi olacak bir sulhün yegâne teminatı olduğu hususunda müttefikân kaani bulunduğumuza eminim.

Bizlerden, XLII nci Parlâmentolararası Konferansı münasebetiyle, geçen Sonbaharda, New -

York'taki Birleşmiş Milletler Teşkilâtının nazik davetine icabet etmiş olanlar, âdetâ bir beynelmilel payitaht olan ve sinesinde kaidelerin tatbiki hususunda her hangi bir millî müessesede olduğundan daha çok zorluk çekilmemesi icabeden bu muazzam binanın manzarasını iyice hâurlarlar. Muhtelif din ve ırklar, mefkûre ve kanaatler orada tatlı bir zerafetle geçine durduğu halde, müessesenin işlemesi hiç kimseye göre memnuniyet verici değildir.

Böyle olduğuna göre, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının çalışmalarını daha müessir kılacak çareleri araştırmak her halde faydeli olsa gerek.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtına ait esas meseleler etrafında cereyan edecek bir müzakere-nin faidesi hususundaki kanaatler birbirine uymamaktadır. Birkaç arkadaşımız bu mevzuda bâzı endişeler duymaktadırlar. Birleşmiş Milletler Teşkilâtının işlemesinin müessesiyetiyle alâkalı olarak Parlâmentolararası bir konferansta açılacak müzakerelerin, dünyanın bu teşkilâta karşı olan itimadını sarsacak mahiyette olacağı fikrinde idirler. Diğer bâzı arkadaşlarımız ise bilâkis böyle bir müzakere-nin açılmasına tamamiyle taraftardır. Kanaatimizce, bu gibi bir fikir teatisi, hiçbir suretle dünyanın beslediği imanı sarsmaksızın, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının mekanizmasında mevcut bâzı zayıf noktaları aydınlatmış ve böylece bu zaaf-ların bertaraf edilmesi yolunda yardım etmiş olacağı cihetle, çok faydeli olabilir. Müspet bir tenkidin ifadesine en müsait muhit şüphesiz ki, bu mevzuda en eski ve en salâhiyetli beynelmilel teşkilât olan Parlâmentolararası Birliğidir.

Esasen dünyada olduğu gibi Birleşmiş Milletler gerçevesi içinde de hakiki müsavatın yerleşmiş olmadığını ve birinde varıldığını kadar ötekinde de bilhassa kuvvetler muvazenesine ehemmiyet verildiğini itiraf etmek zannedersem yerinde olur. En bâriz haksızlık, şüphesiz ki, Güvenlik Konseyi Daimî âzalarına tanınmış olan salâhiyetlerle Veto hakkıdır. Bilhassa bu hakkın kötü istimali, birçok zamanlar dünyanın cesaretini nerede ise tamamiyle kırmış olduğu malumdur.

Bununla beraber, bugünkü şartlar altında bu iki müessesenin işlemesini katî surette de-ğiştirmenin imkânsız olduğu muhakkaktır. Ol-sa olsa, zamanla ve müsait şartların baskısı

altında bu işlemedeki şiddeti bertaraf etmek mümkün olabilir.

Bu müsait şeraiti yaratmak vazifesi ise, hür milletlere terettüb eder. Bu milletler, ancak hakiki bir birliğin, tecavüzkar ümitleri yıkabileceğinin ve devamlı bir sulhün yalnız ve yalnız hür ve daimî barışın lüzumuna kanaat getirmiş milletlerin ahenkli tesanüdü sayesinde elde edilebileceğinin farkına varmalıdırlar.

Birleşmiş Milletler Teşkilâtı, bu yolda, Cemiyeti Akvama nazaran muazzam terakkiler kaydetmiştir. İttifakla ve bir nefesle iyi niyetli milletler, sırasında sulh yolunda müsterek bir gayretin mümkün olabileceğini ispat etmesini bilmişlerdir.

Aziz arkadaşlarımız, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı vazifelerini, prensiplerinin hedef tuttuğu cihanşümul hüviyeti iktisab edebildiği gündür ki, ancak ifa etmiş olacaktır. Bu müessesenin, samimi bir sulh arzusunun besledikleri anlaşıl-mış olan bütün milletleri bir araya toplaması elzemdir.

Ehette ki bu gibi bir hedefe, içinde bulunduğumuz şartlar dâhilinde bir iki günde varılmaz. Uzun ve devamlı gayretler sarf etmek icabedecek; bilhassa ıera edeceği baskı ile, aradığımız şartları en müsait şekilde yaratabilecek olan effkârı umumiyeyi besleyip daima nyunuk tutmak lâzımdır.

Şüphesiz ki milletlerini ve memleketlerinin effkârı umumiyelerini hakiki şekilde temsil eden Parlâmentolararası Birliği âzalarının vasıtasıyla, milletler en sıhhi surette tenvir edilebileceklerdir. Birliğimizin çalışmaları daima devamlı terakkiiyi hedef tutmuştur ve en cüretkâr görünen tasavvurlar bu Birliğin sinesinde şekil almıştır.

Bu sefer de, bu kürsüden beyan edilecek fikirlerin herkes için hayati ehemmiyeti haiz olan Birleşmiş Milletler meselesini de faydalı bir şekilde tenvir edeceğine katîyetle eminim.

Elâzığ Mebusu Şevki Yazman'ın konuşması

Muhterem Başkan, bayanlar ve baylar.

Tahdidi Teslibat Komisyonunun Umumi Heyete takdim ettiği raporu şükranla karşılamamanın imkâm yoktur. Kendilerine Türk Delegasyonu adına teşekkür etmeyi lüzumlu bir vazife bilirim.

Birliğimizin sulh hususundaki emelleri ve bunlara varmak için silâhların azaltılması hakkında devamlı mesaki cümlelerin malûmudur. Keza atom silâhlarının medeniyetimiz için teşkil ettiği büyük tehlikeyi de kimse inkâr etmemektedir.

Milletlerin bugün her zamandan ziyade sulh istediklerini de gözden uzak tutamayız.

Buna rağmen milletlerin her zamandan ziyade emniyetsizlik ve korku içinde yaşadıkları, üçüncü bir dünya harbinin her zaman patlak vermesi endişesiyle muhtarboldukları da bir hakikattir. Büyük sulh arzusuna rağmen bu korku ve huzursuzluğun sebebi ve ortadan kaldırılması çaresi nedir! Mesele buradadır.

Komisyondan kendi raporunda da belirtildiği üzere bizzat silâhları azaltma, Birleşmiş Milletler çerçevesi içinde tam bir emniyet ve kontrol sistemini yaratılmakla başlar ve ancak bununla kaimdır. Milletlerin birbirine karşı emniyet hissetmeleri ve buna müsteniden bir kontrol sistemini kurmalarıdır ki, silâhlarda tedricî bir azaltmayı mümkün kılacaktır. Halbuki bazı müstemlekeci memleketlerin kendi politika geleneklerinin bir devamı olarak diğer bazı memleketleri hükümleri altında tutmaları ve öteyandan ümitlerini dünya ihtilâline bağlamış komünist memleketlerin bu istikametteki faaliyetleri Birleşmiş Milletler içinde böyle bir huzur ve emniyetin teessüsüne hiç de müsait görünmemektedir.

Bizim fikrimizce müstemlekeci memleketler hükümleri altında tuttukları bu diyarları artık bugünkü medeniyet seviyesine yükseltmeleri için teşriki mesai yapan birer devlet olarak teklâki etmeli ve gayretlerini bu istikamette tek-

sif eylemelidirler. Eski bazı müstemlekelerde güzel misallerini gördüğümüz üzere buralardaki hayat seviyesini yükseltmeye gayret eylemelidirler. (Filipinler'de olduğu gibi).

Serbest ve demokratik rejime sahipolmayan memleketler ise halklarının kendi reyleriyle hükümetlerini seçmeleri ve takibedecekleri politikayı tâyin etmelerine artık müsaade etmelidirler. Bütün dünyada emniyet ve huzur ancak bu iptidai şartların meydana getirilmesinden sonra başlayabilir ve silâhları azaltmak da ondan sonra günün meselesi halini alabilir. Ondan sonra milletler tam ve kâmil bir kontrole kapılarını açabilirler. Ve yine ondan sonradır ki, komşusunun kendisine hücum etmeyeceğine kaani olan milletler atom enerjisini medeniyetimizin tahribi için değil milletlerin refah seviyelerini yükseltmek için kullanabilirler. Bizim yaratmak istediğimiz de bu huzur ve emniyet olmalıdır. Çok uzaklardan gelmiş delege arkadaşlarımızın bu ruhu memleketlerine götürmelerini temenni ederim. Ve bu emniyetle hepinizi selâmlarım.

Reis	Öihat Baban	İzmir
İkinci Reis	Halûk Şaman	Bursa
Umumi Kâtip	Nuriye Pınar	İzmir
Muhasebeci	Ahmet Tokuş	Antalya
Âza	Kasım Küfrevi	Ağrı
»	M. Şevki Yazman	Elâzığ
»	Cevdet San	Gaziantep
»	Tahsin İnanç	Giresun
	Halil İmre	Sivas
	Hulusi Köymen	Bursa
	H. Ragıp Atademir	Konya
	Hamdi Bozbağ	Giresun

44 üncü Parlamentolararası Konferansı Hakkında Rapor

Helsinki Parlâmentolararası Konferansı

(25 - 31 Ağustos 1955)

Şimal memleketleriyle daima sıkı bir münasebet idame eylemiş bulunan Parlâmentolararası Birliği, teşekkülü tarihinden bu yana ilk defa olarak hemen hemen bütün âzamların iştirakiyle tam ve kâmil bir toplantıyı Finlandiya'da, Parlâmentolararası Birliği ideallerine öteden beri bağlı bir memlekette yapmıştır.

Helsinki Konferansında 39 millî grup temsil edilmiştir: Arnavukluk, Birleşik Amerika,

Avusturya, Belçika, Brezilya, Bulgaristan, Seylân, Çekoslovakya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Büyük Britanya, Yunanistan, Haiti, Macaristan, Hindistan, İran, Irak, İrlanda, İsraîl, İtalya, Japonya, Lübnan, Liberya, Lüksemburg, Pelemenk, Norveç, Filipinler, Polonya, Romanya, Sudan, İsveç, İsveç, Suriye, Siyam Türkiye, Rusya, Yugoslavya, Toplantıda 356 delege mevcuttu. Arjantin, Birmanya, İzlanda, Endonezya, Monako, Pakistan grupları gelemediklerinden dolayı özür dilemişlerdir.

Açılış Töreni

44 ncü konferans 25 Ağustos'ta, Lordlar Kamarası Azası ve Parlâmentolararası Konsey Reisi Viskont Stansgate tarafından açılmıştır. AKışlar arasında salona dâhil olan Fin Reisi-cumhuru Son Eksclâns J. K. Paasikivi kısa bir hitabede bulundular. Bu hitabelerinde Finlândiya'nın tarihî tekâmülüne işaretten sonra Konferans gündeminde mevcut Sulh içinde Beraberce İdamei Mevcudiyet meselesinin ehemmiyeti üzerinde bilhassa durdular ve sözlerine Helsinki'nin politik ikliminin Konferansın muvaffakiyeti için kendilerine pek müsait göründüğünü beyan ile son verdiler.

Birleşmiş Milletler adına Bay Pelt, Umumi Kâtip Bay Dag Hammarskjöld'in iyi temennilerini Heyeti Umumiye'ye ıblâğ etti. Bundan sonra Lord Stansgate Finlândiya'ya muvasalatını mütâakip âni olarak vefat eden Romanya Delegasyonu Azası ve Romanya Parlâmentosu Hariciye Komisyonu Reisi Bay Lotar Radacescu'nun hâtırasını taziz için hazırlanmış vâkfiye davet etti.

Açılış nutuklarında Lord Stansgate, Birliği muhtelif memleketlerden insanların istiyaklarını serbestçe ifade edebilecekleri bir merkez olarak tavsif etti. Bundan sonra Konferans Başkanlığı seçimi yapıldı ve Başkanlığa Parlâmentolararası Fin Grupuna yıllarca reislik yapmış bulunan Bay Lennart Heljas seçildi. Kendileri Konferans âzasına şahsına itimatlarından dolayı teşekkür ile bu itimada lâyık olma'ya çalışacaklarını beyan buyurdular. Ve sözlerine Konferansın müsait bir atmosfer içinde açıldığını mutmain bulunduklarını ilâve eylediler.

Konferans Gündemi

Gündemde aşağıdaki mevât yer almış bulunuyordu :

1. Konferans Başkanı ve Başkanlık Divanı seçimi.

2. Umumi müzakere.

3. Milletler arasında Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet) in şartları :

a) «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» in hukukî ve ahlâkî prensipleri.

b) Beynelmîl emniyet ve silâhsızlanma.

c) İktisadî sahada beynelmîl mübadele'nin inkişafı.

d) Kültürel mübadele ve beynelmîl ahen-gi tesis ve anlayışı temniye vasıtası olarak fertlerin bir memlekettan diğerine serbestçe seyahatı.

4. Parlâmentolararası Birliğin takviyesi.

5. İnsan kuvvetinin tarzı tevezzüüne ve işsizlikle mücadele'ye izafetle muhacirin ve hicret politikası.

6. Teşriî meclislerde riyasetin salâhiyetleri.

7. Üniversite diplomalarının müadeleti.

8. Birlik Statüsünün 3, 10 ve 17 nci maddelerinin tadili.

9. İcra komitesine yeni âza seçimi.

10. 44 - 45 nci konferans devresi için Parlâmentolar Birliği Konseyi âzasının heyeti umumiye'nin itilama arzı.

Umumi Müzakere

Gündemin birinci maddesinde yer alan seçim yapıldıktan sonra gündemin ikinci maddesine geçilmiş ve umumi kâtipin raporu üzerinde müzakere açılmıştır. Bu rapor, bilindiği gibi, dünyanın bir yıllık politik hareketlerini telhis eden bir mahiyet taşır. Konuşmalar sırasında kırk kadar hatip muayyen noktalar üzerinde mükerreren durmuşlardır ki, bunların başlıcaları şunlardır : Gelişmemiş memleketler emrine ehil teknik personelin verilmesi ve bu memleketlere malî yardımda bulunulması ; sulhün tecessü kabul etmez bir kü' olduğu ; atom enerjisinin sulhu maksatlar için kullanılması ; küçük devletlerin istiklallerine ve hakkı hükümlerine riayet olunması.

Müzakereler sırasında çatışmalar ve münakaşalar da eksik değildi. Bu çatışmalar bilhassa İrlanda ile İngiltere, istiklallerini yeni kazandı Afrika ve Asya milletleriyle hâlâ deniz aşırı memleketlerde vâsi arazi'yi kontrolleri altında bulunduran Avrupa devletleri ve Arap memleketleriyle İsrail arasında olmuştur.

Bütün hatiplerin beyanlarını burada telhise imkân yoktur. Ancak bazı hatiplerin irad-eyledikleri nutukları telhisân kaydetmekte faide memul'dür. Umumi müzakereyi açmış bulunan Sudan delegesi Bay Mahgoub kin ve adavetten muarra bir kurtuluş mücahadesinin lüzumunu üzerinde durdu. Dr. Pünter (Almanya) Almanya'nın birleşmesini müdafaa etti. Bay Struye (Belçika) tahdidi teslihatın lüzumun-

dan behşeyledi. Cihad Baban (Türkiye) sulhün gayrikabili teezzi bir kül teşkil eylediğini ve devamlı bir sulhün başlıca şartlarından birinin de milletler arasındaki iktisadi seviye farklarını bertaraf eylemek olduğunu söyledi. Bay Monnerville (Fransa) idare ettiği denizasırlı memleketlerde Fransa'nın başarılarının her vechile Parlâmentolararası Birliğin ünânîter ideallerine tevafuk eylediğine işaret etti. Bal Molamure (Seylân) fakrüsefaletine karşı bir kampanya açılması tavsiyesinde bulundu. Bay mikhaïlov (Rusya) Şarkla Garp arasında kültürel ve ticari münasebetlerin geliştirilmesi lâzımında ısrar etti.

Gündemin Diğer Maddeleri

Umumi müzakereleri mütaakıp gündemin diğer maddelerine geçildi. Görülen lüzum üzerine 8 nei maddenin gündemdeki diğer maddelere takdimen görüşülmesi kararlaştırıldı. Gündemin 8 nei maddesi Birlik Statüsünün 3, 10 ve 17 nei maddelerinin tadilini mutazammın idi. Bu madde üzerinde müzakere açıldı ve tadil teklifleri kabul olundu. Aynı zamanda maddeler Konseyce müttehaz bir karara tevfikân derhal yürürlüğe girdi.

Bu arada gündemin 7 nei maddesinde yer alan üniversite diplomalarının müadeleti hususuna geçildi. Teklif okundu. Söz alan olmadı ve teklif ittifakla kabul edildi.

Milletler Arasında Sulh İçinde Beraberce İdame-i Mevcudiyetin Şartları

Helsinki Konferansının başlıca konusu, «Sulh içinde beraberce idame-i mevcudiyet» meselesi idi. Gündemin 3 neu maddesini teşkil eden bu husus dört tâli kısma (1. hukukî ve ahlâkî prensipler, 2. emniyet ve silâhsızlanma, 3. iktisadi sahada beynelmilel mübadelelerin inkışafı, 4. kültürel mübadele ve eşhasın serbestçe seyahatleri) ayrılmak suretiyle ele alındı. Her tâli kısım için komisyonlarince birer teklif hazırlanmış bulunuyordu. Bundan dolayı her tâli kısım üzerinde ayrı ayrı müzakere açıldı.

Birinci tâli kısmın komisyon sözcüsü Bay Henri Rolin (Belçika) idi. Komisyon teklifini kürsüde teşrih ve müdafaa etti. Irak, Lübnan ve Suriye delegasyonları, müstereken, teklifin 7 nei bendi ile 9 neu bendinin 2 (a) fıkrasının

tadilini mutazammın birer takrir verdiler. Her iki takrir de sözcünün muhalefetine rağmen ekseriyetle kabul olundu.

Emniyet ve Silâhsızlanma meselesinin sözcüsü Bay Leo Hamon (Fransa) idi. Müzakereler hararetti oldu. Hiçbir tadil takriri verilmediğinden teklif 30 Ağustos günü ittifakla kabul olundu.

İktisadi Sahada Beynelmilel Mübadelelerin Inkışafı mevzuunda müzakereyi komisyon sözcüsü Bay Harry Hynd (İngiltere) açtı. Söz alan hatiplerden çoğu mübadele serbestisine mâni hususâtın kaldırılması için gayret sarfının Parlâmentolararası Birliğin vazifesi bulunduğuna işaret ettiler. Komisyon teklifiyle ilgili üç tadil takriri verildi. Bunlardan ikisi iki yeni bendin teklife ilâvesini, üçüncüsü ise eski beşinci ve yeni altıncı bendin tadilini mutazammın idi. Her üç takrir de ekseriyetle kabul olundu. Bent ilâvesi talebinde bulunan takrirlerden biri Bayan Degrand, Bayan Devaud, Bay Durand-Reville ve Bay Minjot (Fransız) tarafından, diğeri ise Bay Mirghani (Sudan) tarafından verilmişti, 6 nei bendin tadili teklifini veren Bay Durand Reville (Fransa) idi.

Braziya delegasyonu tarafından verilmiş bulunan iki takrirden biri reddolundu, diğeri ni teklif sahipleri geri aldılar.

Kültürel Mübadele ve Beynelmilel Ahenkî Tesis ve Anlayışı Tenmiye Vasıtası Olarak Fertlerin Bir Memlekettin Diğerine Serbestçe Seyahati meselesinin sözcülüğünü Entellektüel Münasebetler Komisyonu Başkanı Baron Nothomb (Belçika) yaptı. Helsinki Konferansında Unesco müşahidi Bayan Myrdal bu mevzuun müzakeresi vesilesiyle söz aldı ve Unesco'nun Şark ve Garp milletleri arasında kültürel iş birliğine atfettiği ehemmiyeti ifade etti.

Bay Banfi (İtalya) vermiş olduğu tadil teklifini geri aldı ve böylece komisyon teklifi 31 Ağustos günü ittifakla kabul olundu.

İcra Komitesine Beş Azanın Seçimi

Seçimde takibolunacak usul meselesinin müzakeresinden sonra, İngiliz delegasyonu Başkanı Col. Stoddart - Scott'ın oylamanın Parlâmentolararası Birliği Konseyinin tesbit ettiği esas dairesinde yapılmasını mutazammın teklifi, 160 şa karşı 293 reyyle kabul olundu.

32 âzanın talebi üzerine seçim gizli oyla yapıldı. Bu sırada salonda 36 milletin delegasyonunu vardı ve bunlar 446 rey temsil ediyordu. Buna binaen mutlak ekseriyetin 224 olduğu anlaşıldı.

Seçim neticesi şöyle tecelli etti : Bay L. Heljas (Finlândiya) 407 rey; G. Codicci - Pisanelli (İtalya) 395; R. G. Senanayake (Seylan) 324; N. Mikhailov (Rusya) 316; I. A. Mulla (Irak) 299.

Bu beş parlamento âzası uhdelere verilen yeni vazifelerini kabul eylediklerini beyan ettiler ve bunun üzerine kendileri alkışlar arasında İera Komitesi âzası olarak Heyeti Umumiye'nin utılama arz olundular.

Konferansın Kapanışı

Parlâmentolararası Birliği Konseyi Başkanı Lord Stansgate bir defa daha delegasyonların Fin Reisicimburuna, Fin Meclis ve Hükûmetine şükranlarını arz ve 44 neü konferansın elde ettiği müspet neticelerden dolayı itminamını beyan eyledi. Bay Helijaz müzakerelerin cereyan tarzını övdü ve Genel Kâtibe, onun mesai arkadaşlarına, tereümanlara, eenebi matbuat mümessillerine ve Fin gazetecilerine teşekkür etti. Sözlerine Helsinki Konferansının Birliğin prestijinin artırmakta olduğunun bir delili bulunduğunu ifade ile son verdi ve 31 Ağustos günü saat 19 sularında konferansı kapadığını ifade etti.

Kabul Edilmiş Olan Kararlar

I - Milletler Arasında «Sulh İçinde Beraberce İdamei Mevcudiyet» in Şartları

(a) Beraberce İdamei Mevcudiyetin Hukuki ve Ahlâki Prensipleri

Birliğin doğuşuna ve kuruluşundan bu yana onun mesaisine istikamet veren sulha hizmet ve beynelmîl işbirliği esaslarını ve Birlik Statüsünün 1 neî maddesinde münderiec gayeleri, ve 1948 de Roma'da XXXVII neî Parlâmentolararası Birliği Konferansında kabul olunan Beynelmîl Ahlâk Prensipleri mevaddını, keza Birleşmiş Milletler Şartının 1 neî faslının 2 neî ve 3 neü bentleriyle işbu teşekkül için gaye olarak tesbit edilmiş bulunan (a) müsavi haklar ve self - determinasyon prensipine istin-

den milletler beyninde dostâne münasabetleri geliştirmek ve cihanşümûl sulhün takviyesi için diğer münasip tedbirleri almak; (b) beynelmîl iktisadi, içtimai, kültürel yahut ümanîter meselelerin hallinde ve insan haklarıyla ırk, einsiyyet, dil ve din farkı gözetmeksizin nev'i beşerin aslı bürriyetlerine riayeti teşei ve teşvikte beynelmîl işbirliğini temin etmek lüzumunu göz önünde bulunduran ve bugün milletlerin idamei hayat için «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» veya çarpışma şıklarılarından birini tercih zaruretinde bulunduklarına, tercihi halinde ikinci şıkkın, yani harbin, her iki tarafın da atomik silâhlara malikiyeti dolayısıyla, iştirak eden memleketleri harabiye götüreceğine ve neticenin medeniyet ve nev'i beşer için mühlik olacağına inanan XLIV neü Parlâmentolararası Birliği,

(1) Ekonomik ve sosyal sistemleri ve inkişaf mertebeleri ne olursa olsun, büyük veya küçük, kuvvetli veya zayıf her milletin sulh içinde idamei mevcudiyet hakkına şahabeti hususunun bütün milletlerin arzularına ve onların self - determinasyon haklarına tevafuk eylediği kanaatini teyideder;

(2) Sulh ve sükûn içinde milletlerin mevcudiyetlerini idamesi ve milletler arasında hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde samimi bir iş birliğinin tedricen tesisi, hükûmetlerin devletler hukuku kaidelerine ve bilhassa aşağıda tadadolunan prensiplere bîhakkın riayetini zaruri kılaceğı mülâhazasını dermeyer eder :

(a) Mülki tamamiyete, bir tecavüz veya müstemleke tevsi suretiyle vücut bulmamış her melekentin emniyet ve müsavatına müteakiben riayet;

(b) Diğer memleketlerin iç işlerine müdahaleden tevakkı;

(c) Ademitecavüz;

(d) Emperyalizmden ve ırklar, arasında fark gözetmekten vazgeçme;

(3) Birleşmiş Milletlerin tecavüz mefhumunu daha katı bir tarzda tarif babındaki gayretlerine devamını temenni eyler;

(4) Sulhün idamesiyle ilgili Birleşmiş Milletler faaliyetlerine hâlel iras etmeksizin aralarında ihtilâf bulunan ve bu ihtilâflarını hal için hakeme veya adalete başvuramayacakları kanaatini besliyen devletlerin, ihtilâfları-

nı, hiç değilse, tahkikat ve uzlaştırma komisyonları marifetiyle halle çalışmalarını temennisini izhar eyler.

(b) *Halihazır Şartlar Muvacehesinde Kollektif Emniyet*

Atomik ve thermo - nucleaire silahların medeniyeti ve muhtemelen hayatı yokedecek kadiriyetini ve bunun bütün dünyada bir endişe uyandırdığını, silahlanmanın beynelmül tesañüdü ve bilhassa gelişmemiş memleketlere yardımını ne derece haleldar kıldığını, silahsızlanma vâdisindeki terakkinin bütün milletlerin emniyetlerini sağlama mevzuundan tefrik edilemeyeceğini mülâhaz ve mütalâa eyliyen XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

Hükümetlerini (1) askıdaki meselelerini sulhen halletmek gayesiyle müzakereye girişmeye, (2) bütün memleketlere açık kollektif bir emniyet sisteminin yaratılmasına gayret sarfı suretiyle Birleşmiş Milletler Şartında münderiç prensipleri mevkiî tatbika vaz'eylemeye teşvik etmeleri babında bütün dünya Parlâmentolarına müracaat eder;

Haziran 1954 tarihli Fransız - İngiliz silahsızlanma teklifinin Birleşmiş Milletler Genel Assamblesince bir esas olarak ittifakla kabulünden, ve Birleşmiş Milletlerin, aynı zamanda atom enerjisinin sulhu gayretlerinde kullanılması için beynelmül işbirliğini takviye ve teşdit lüzumunda mutabakata varmış bulunmasından dolayı memnuniyetini ifade eder;

Atomik ve müteamül silahların beynelmül bir kontrole tâbi tutulması lüzumunda ısrar eder, ve bu kontrolün ihdası keyfiyetiyle kütle halinde imhayı mucip silahların men'i lüzumu ve müteamül silahların müvazenesi bir şekilde tenkisi meselelerinin birbirine bağlı hususlar olduğuna nazarı dikkati celbeyler;

Ve böyle bir kontrolün faaliyete geçmesinden doğacak emniyet hissine de ayrıca işaret eder;

Bir silahsızlanma anlaşmasına varılabilmesi için bütün tedbirlerin ittifazını ısrarla talebeyler;

Ve silahsızlanma meselelerini ve silahsızlanma müzakeratının seyrini münasip kanallarla takibetmelerini ve efkârı umumiyeyi bu mesailden daima haberdar eylemelerini bütün parlâmentolara tavsiye eder.

(c) *İktisadi Sahada Beynelmül Mübadelelerin İnkişafı*

Bütün dünya milletleri arasında «Sulh içinde beraberce idamei mevendiye» in tesisine hadim faktörlerin en mühimlerinden birinin ekonomik iş birliğini geliştirmek olduğunu takdir eden, ve prensip olarak umumiyetle kabul edilen bu iş birliğinin tatbiki güç bir keyfiyet olduğunu ve bazı tahdidi hükümlerle de engellemekte bulunduğunu gözden uzak tutmayan XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

Daha müessir beynelmül iktisadi ve mali bir iş birliğinin vücudüne imkân bahşi maksadıyla sürati mümkün ile cihan şümül beynelmül bir konferansın organize edilmesi lüzumuna bütün parlâmentoların nazarı dikkatlerini celbeder, ve bu konferansın derhal tatbik mevkiine vaz'olunmak kaydıyla aşağıdaki hususatta mutabakata varmasını talebeyler:

(1) Memleketler arasında yersiz ekonomik tahdidata yer verilmemesi;

(2) Munzam ticari anlaşmalar akdi;

(3) Fuarlar gibi beynelmül ticari gayretleri teşvik;

(4) İşçilerin terfihi tedbirleri dolayısıyla hiçbir memleketin diğerine kıyasla gayrimüsait bir mevkie düşmemesi için memleketler beyminde içtimai külfetleri (Yani işçilerin her türlü sigorta ve tazminat masraflarını) müsavi kılmayı temin babında gayret sarfı;

(5) Tediye muvazenesi açıklarını bertaraf etmek için tedbir ittifazı;

(6) Beynelmül ticari mukavelelere taallukla bakem usulünün Beynelmül Ticaret Odasınca kabul olunmasını temin zamanında mesai sarfı;

(7) İktisadi ve teknik bilgi ve personel mübadelesi;

(8) Sermaye bakımından zayıf memleketlere sermaye bakımından zengin memleketlerden sermayenin akabilmesini kolaylaştırarak tedbirlerin derpişi.

(d) *Kültürel Mübadele ve Beynelmül Ahengi Tesis ve İnkişafı Tenkiye Vasıtası Olarak Fertilin Bir Memlekettten Diğerine Serbestçe Seyahati*

Mâni âmilleri bertaraf etmek suretiyle milletler arasında ahenktar ve şâmil bir mevendi-

yeti müsterekenin idamesini müesses görmeyen, ve beynelmîlî iş birliğini daha ileriye götürmek maksadıyla âzâhğa kabulleri için müracaat etmiş bulunan memleketlerin' Unesco'ya kabul edildiklerine şahidolmanın sayanı arzu bulunduğunu nazarı mütalâaya alan XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

Parlâmentoları Unesco'nun bu vâdide müt-tehaz kararını, ve onun fikirlerin ve bilginin, terbiyevi, ilmi ve kültürel materyallerin bir memlekettten diğerine kolaylıkla intikali ve eş-hasın bir memlekettten diğerine serbestçe seya-hatı ile ilgili tavsiyelerini sürati mümkününe ile tasvip ve tasdika davet eder;

Ve bazı memleketler arasında vizeyi kaldıran anlaşmaların akdedilmiş bulunmasının tev-lidettiği müspet neticeleri göz önünde bulun-durarak eşhasın ve bilhassa talebe ve gençlerin bir memlekettten diğerine serbestçe gidebilme-lerinin gümrük formalitelerini, döviz ve vize tahditlerini kaldırmak gibi tedbirlerle teshilini tavsiye eder.

II - Parlâmentolararası Birliğin Takviyesi

Birliğin gayesinin beynelmîlî sulh ve iş birliğini geliştirmek olduğunu göz önünde bulunduran ve cihan şümûl bir anlayış ve iş bir-liğinin en sağlam temelinin parlâmentolar bulundugunun Parlâmentolararası Birliğinin 66 yıllık tecrübesiyle sabit olduğu kanaatini taşıyan ve 1956 Şubat'ında Bolşevik Yüksek Şûra-sının parlâmentolar arasında doğrudan doğru-ya münasebetlerin kurulmasına dair deklarasyonun müsait telâkki eden ve yeni birkaç millî grupun Birliğe katılmış bulunmasını memnuni-yetle karşıyan XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

Kendi otoritelerini tarsin ve sülhu takviye maksadıyla derhal harekete geçmeleri için bütün parlâmentolara müracaat eder;

Parlamanter müesseseler tesisini ve bu türlü müesseselerin inkişafa mazhar kılınmasını temin için gayretleri zamanında bütün milletlere hitabeder.

III - İnsan Kuvvetinin Tarn Tevezzülüne ve İşsizlikle Mücadeleye İsafette Muhacirin ve Hicret Politikası

Muhacirin (Bir memlekete yerleşmek üzere gelenler), mihaceret (Bir memleketi bir diğ-

rinde yerleşmek üzere terk) ve iskân mesele-leriyle hükümetlerin ve diğer beynelmîlî ve millî teşekküllerin meşgul bulundukları malûm olmakla beraber nüfusu kesif memleketlerden nüfusu kesif olmayan memleketlere büyük sa-yıda insan kütlelerinin aktarılması esaslî bir programı bağlandığı takdirde, bu, gelişmiş memleketlerin daha fazla gelişmesine ve henüz gelişmemiş memleketlerin azim menâbîinin inkişafına yol açar ve dünyanın henüz tam mâ-nasıyla gelişmemiş insanlarına daha iyi bir hu-yat ve daha iyi iktimai imkânlar sağlar düşün-cesinde bulunan, ve böyle bir hareketin koor-done bir vetire olması lâzımgeldiğine ve bu işin bir tek heyeti mahsusla uhdesine tevdiine ve bu tek koordinasyon heyetinin, iki tarflı veya çok taraflı anlaşmalara hâle iras etmeksizin, bu vâdide faaliyet sarf eden hükümetlerin veya di-ğer teşekküllerin programlarını tevhit ve ten-sika müessir imkânı ve vâsi salâhiyete seha-be-tinin lüzumuna ve İş Bulmak Maksadıyla Göç Edenlerle İlgili Beynelmîlî İş Konferansının 86 sayılı tavsiyesi mündericatına tebaan ayrıl-an memleketteki seleksiyondan başlanıp gidi-len memlekette yerleşilinceye kadar gerekli bütün hususları derpiş babında daha ileri etüdler ierasının ehemmiyetine kaani bulunan XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

İyi bir seleksiyon ve talimü terbiyenin fe-minine medar tedbirlerin ittihazını, kâfi ve mü-nasip nakil vasıtalarının emre âmade bulundu-rulmasını, gerekirse gittikleri memlekette mu-hacirlerin iş bulmalarını ve o memleketin her türlü iktimai nimetlerinden hissement aile yu-vaları kurmalarını zâmin malî ve teknik yardı-mının temin edilmesini; buna ilâveten, alâkalı devletlerin hicret işleriyle ilgili teşekküllerle iş birliği yapmasını ve işin müspet bir neticeye bağlanmasını teminen malî yardımda bulunma-sını ve bilhassa muhacir gönderen ve muhacir kabul eden memleketlerin Avrupa Devletlêra-rası Muhacirin Komitesine âza olmalarını tav-siye eder ve 1949 da Beynelmîlî İş Konferan-sının kabul etmiş bulunduğu İş İçin Hicrete mütedair 97 numaralı muaddel kararını henüz tasdik etmemiş olan hükümetleri işbu kararı tasdika davet eyler.

Mültecililer meselelerinin henüz halledilme-miş olmasından endişe duyan XLIV neü Par-lâmentolararası Konferansı bu tedbaht insan-ların ya halen bulundukları memleketlerde veya

müsaıt diğer bir memlekette yerleştirilmesi için ümaniter bir mülâhaza ile hükümetleri bu vâdideki gayret ve himmetlerine ara verinmeye davet eder.

IV - Teşrii Meclislerde Riyasetin Salâhiyetleri

Parlâmentolarda iktidar partisi ile diğer partilerin haklarını muvazene halinde bulundurmaın zarureti, her gün artan ve çeşitlenen parlâmento işlerinin rasyonel bir organizasyona tâbi tutulmasını, meclis faaliyetlerinde hâkimlik ve organizatörlük rollerinin Meclis Reisine tevdiini mülâhaza eyliyen XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

1. Reisin otoritesini tahtı emniyete almak;
 2. Reisin kararlarına mütavannı ve kararlarının, bilhassa İktüzük tefsiri ile ilgili olanlarının, derhal İera mevkisine vaz'ını emniyet altında bulandırmak;
 3. Mecliste intizamı tesis, müzakerelerin muntazam ve seri bir tarzda cereyanını temin habında Riyasete vâsi salâhiyet tanımak;
 4. İktüzükten müzakereleri ve konuşmaları sekteye uğratmaya müsaıt mevaddı çıkarmak;
- hususlarında parlâmentoların nazarı dikkatlerini celbeder. Ve parlâmentolar âzasının demokratik müessesatın ne gibi evsaf ile müttaıf olmalarını tâyin ve tesbit hususunda aklı selimlerine müracaat eder ve Meclis reislerinin bi-tarafane tarzı idaresine riayet suretiyle parlamanter sistemin inkişafını teşhil eylemelerini âzadan talebeyler.

V - Üniversite Diplomalarmın Muadeleti

Hem akadematik ve hem de bir meslekin serbestçe İerası noktai nazarlarından tâli ve âli tahsil diplomalarım muadeletiyle ilgili son birkaç yıllık mesaiyi ve bu mesaiden elde edilen müspet neticeleri göz önünde bulundurur XLIV neü Parlâmentolararası Konferansı,

Bu türlü mesaiye evvelâ entellektüel bün-yeleri birbirlerine benzeyen memleketlerin teşkil eylediği grupun kendi âzası arasında, ve kültürel, coğrafi ve tarihi menseleri birbirlerine yakın toplulukların da yine kendi aralarında devam eylemeleri temennisini izhar eder,

VI - Birlik Statüsünün 3, 10 ve 17 nci Maddelerinde Yapılan Tadilat

3 neü maddede yapılan tadil ile bir millî grupun birliğe katılabilmesi için o grupun temsil eylediği memlekette aramacak şartlara vuzuh verilmiştir.

10 neü maddenin tadili ile grupların konferansta sahibolacakları rey nüktarları yeniden tesbit ve tanzim olunmuştur.

17 nci maddenin tadili ile İera Komitesi âzası sayısı dokuz'a çıkarılmıştır.

Parlâmentolararası Konseyinin 77 nci İctimai

Konseyin Helsinki'deki Çahımları

Konsey Helsinki'de konferanstan evvel ve konferansın devamı sırasında olmak üzere üç defa toplandı.

Konsey ilk toplantısını 24 Ağustosta yaptı. Bu oturumda Konferans Başkanlığına Fin Grubu Reisi L. Heljas'ın namizet gösterilmesine karar verildi. İera Komitesinin Avnavutluk, Liberya ve Rusya Millî gruplarının konferansa âza olmak için yaptıkları müracaatların Statüye tevafuk eylediği kararına ittila kesbedildi ve bu üç memleketin Birliğe iltihakları müsip ve şayanı memnuniyet bulundu. İspanya Meclisinde teşkil edilmiş bulunan Millî Grupun Birliğe iltihakından ve İera Komitesinin işbu millî grupun müracaatının Statüye tevafuk eylediği mütalâasında evvelce bulunmuş olduğundan Konsey âzası haberdar edildi. Helsinki Konferansında, maamafih, İspanyol Grupun temsil eden kimse yoktu.

Yine bu oturumda statünün 3, 10 ve 17 nci maddelerinin tadil tekliflerinin Heyeti Umumi-yede ayrı ayrı reye vaz'ı ve kabulleri halinde muaddel mevaddın derhal tatbik mevkisine konulması kararlaştırıldı.

27 Ağustos akşamı Konsey ikinci oturumunu yaptı. Bu oturumda Konsey Başkanı Şarkî - Almanya'nın Birliğe iştirak talebinin İera Komitesince Statüye uyumadığı kararına varılmış olduğundan, ve esasen Şarkî - Almanya Meclisinin bu talebini geriye alması dolayısıyla meselenin aktüalitesini kaybeylenmiş olduğundan, ve Millî Çin ve Komünist Çin meclislerinin iltihak taleplerinin tetkikinin oldeki malû-

matın kifayetsizliği mucip sebebiyle İcra Komitesi'ne tâlik olunduğundan Konseyi haberdar eyledi.

30 Ağustos Salı günü Konsey 3 nci oturumunu yaptı. Bu oturumda Siyasal Parlâmentonun Roma'daki iktimada kabul edilmiş bulunan davetine tevfikân XLV nci Parlâmentolararası Konferansının 15 Kasım 1956 da Bangkok'da açılması kararlaştırıldı. İcra Komitesi'nde açık bulunan beş âzalık için beş namzet tesbit olundu ve bu beş namzedin ertesi günü Heyeti Umumiye'nin iktihabına sunulmasına karar verildi.

İngiliz Grubunun 1957 Konferansının Londra'da aldığı talep ve daveti, mütaakıp Konsey'e bir defa daha gözden geçirilmek şartıyla, kabul edildi. Buna ilâveten, 1957 Konferansının veya daha sonraki bir konferansın Varşova'da, 1958 Konferansının Rio de Janeiro'da yapılması davetleri not edildi.

Konseynin 1955 - 1956 Devresi Âzası

Reis

Lordlar Kamarası âzası Lord STNSGATE.
Riyaset süresi : 1955 - 1957.

Âzalar

Arnavutluk	Behar SHIYLLA, Sami BAHOLLI
Amerika	Daniel A. Reed, Harold D. COOLEY
Arjantin	Bildirilmemiştir.
Avusturya	Barthold STURGGH, Ernst KOREF
Belçika	Robert GILLON, Paul STRUYE
Brezilya	Kerginaldo CAVALCANTI, Luiz VIANNA
Bulgaristan	Pentcho KOSTIURKOV, M. NEITCHIEV
Birmanya	Boh KHIN Maung, U Hla AUNG
Seylân	F. B. W. KARAMANAYAKE, R. G. SENANAYAKE
Çekoslovakya	Jaromir BERAK, Jaroslav KROFTA
Danimarka	Alsing ANDERSEN, Ole Bjorn KRAFT
Finlândiya	Lennart HELJAS, Gunnar HENRIKSSON

Fransa	Marius MOUTET, Paul BASTID
Almanya	Hermann PÜNDER, Carlo SCHMID
İngiltere	M. STODDART - SCOTT, Harry HYND
Yunanistan	Jean ZIGHDIS, Dimitri BACOS
Haiti	Enile St. IÔT, Lue F. JEAN
Macaristan	Sandor RONAL, György NON
İzlanda	Bildirilmemiştir.
Hindistan	Ahmet Sait KHAN, N. KES. HAVAIENGAR
Endonezya	Bildirilmemiştir.
İran	M. SAED, A. MADJD
Irak	Izzettin MULLA, Mohammed AL - HARDAN
İrlanda	Sean LEMASS, PATRICK J. LINDSAY
İsrail	Jacob S. SHAPIRO
İtalya	Giuseppe CODACCI - PISANELLI, Enrico CARBONI
Japonya	Y. MORI, T. YAOITA
Lübnan	Habib Abi - CHAHLA, Emile BUSTANI
Liberya	Frank, E. TOLBERT, Lawrence E. MITCHELL
Lüksemburg	Emile REUTER, Pierre GRÉGOIRE
Monako	August MEDECIN, Emile GAZIELLO
Filipinler	F. C. M. WIJFFELS, J. IN'T VELD
Norveç	Finn MOE, Hermann SMITTINGEBRETSSEN
Pakistan	Bildirilmemiştir.
Filipinler	Apolinaris R. APACIBLE, Serafin F. SALVADOR
Polonya	Kostanty LUBUENSKI, Stefan ZOLKIEWSKI
Romanya	Avram BUNACIU, P. CONSTANTINESCU - IASI
İspanya	Bildirilmemiştir.
Sudan	Mubarak ZARROUG, Mohammed Ahmed MAHGOUB
İsviçre	Riekard SANDLER, Erik HÄGERBERG
İsviçre	Ernst BOERLIN, Aymon de SENARCLENS

Suriye	Rizkalla ANTAKI, Rescallah SALEM
Siyam	Phra Rajadharm NIDES, Prapat WATTANASAN
Türkiye	Cihad BABAN, Halûk ŞAMAN
Rusya	Nikolai A. MIKHAILOV, Justas I. PALETSKIS
Yugoslavya	Vladimir SIMITCH, Max Snuderl

İcra Komitesinin 100 ncü İctimai

Komite âzasından üçünün, H, Abi - Chahla (Lübnan), C. Baban (Türkiye) ve E. Hagberg (İsveç), müddetleri 1955 Ağustosunda nihayet buldu. Bundan başka, Statütünün 17 ne maddesinin tadili ile Komitedeki inihâl beşe çıkmış oldu. Konseyin, Statüye tevfi kan beş yeni namzedi 30 Ağustos 1955 günü hayeti umumiyenin intihabına sunduğunu yukarda bildürme sebe arz etmiştik.

Komitenin Helsinki Toplantıları

Ağustos içinde Komite, üçü eski âzanın, biri konferansın kapanışını mütaakıp yeni âzanın iştirakiyle olmak üzere dört defa toplandı.

23 Ağustos Salı günü yaptığı ilk oturumunda komite çeşitli idari ve mali meseleleri müzakere etti ve bunları karara bağladı. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği İdare Heyeti Reisvekilli Dr. Hermann Pünder (Almanya) i kabul etti. Avrupa Kömür ve Çelik Birliği ile Parlâmentolararası Birliğin müşahitler teatisi ve iki Birlik arasında mütekabiliyet esasına müsteniden münasebetler tesisi cihetleri ittifakla karara raptolundu.

24 Ağustos Çarşamba günü velse yeniden açıldı. Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın Birliğe âza olmak taleplerinin Statünün üçüncü maddesinin üçüncü bendine uymaması dolayısıyla şayanı kabul olmadığı kararına varıldı. Arnavutluk, Liberya, İspanya ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ittihadının talepleri Statüye uygun bulundu. Millî Çin, Komünist Çin ve Şarki - Almanya'nın taleplerinin mütaakıp oturumunda tetkiki kararlaştırıldı.

Üçüncü Oturumda Şarki - Almanya'nın âzalık talebinin Statüye tevâfuk eylenmediğine karar verildi. Diğer iki talebin, tetkikat icrası muenp sâdebiyle, tâlikı karargir oldu.

Dördüncü Oturum 31 Ağustos akşamı yeni komite âzasının iştirakiyle yapıldı. Mütaakıp Komite içtimasının Yeni Delhi'de 28 - 30 Kasım 1955 günlerinde inikadı kararlaştırıldı. Bundan başka, Genel Sekretere Kasımın 26 ve 27 ne günlerinde Asya Millî gruplarıyla, işbu gruplara Dubrovnik toplantısı ve Bangkok Konferansı gündemleri hakkında noktai nazarlarını ifade imkânı bahşi maksadiyle, gayriresmî bir toplantı teribi salâhiyetinin itası hususunda mutabakate varıldı.

Komitenin 1955 - 1956 Devresi Âzası

Reis	Hitam tarihi
Lordlar Kamarası Âzası Lord Stansgate (İngiltere)	1957

Âzalar

Harold D. Cooley (Amerika)	1956
Aymon de Senareleus (İsviçre)	1957
Phra Rajadharm Nides (Siyam)	1957
Giuseppe Codacci - Pisanelli (İtalya)	1959
Lennart Heljas (Finlândiya)	1959
Nikolai Mikhailov (Rusya)	1959
İzzettin Mulla (Irak)	1959
R. G. Senanayake (Seylân)	1959

Helsinki'de Millî Gruplar Sekreterlerinin Toplantısı (Ağustos, 1955)

İlk toplantı 24 Ağustos 1955 günü yapıldı. İngiliz Grubu Sekreteri W. A. Dimoline ezeümle, Parlâmentolararası Birliğin gayelerinden birinin şahsi temasları temin olduğunu ve bu toplantı ile bu gayenin tahakkuk etmiş bulunduğunu, gruplar arasında noktai nazar teatisinin ve grup yıllık faaliyet raporları mübadelesinin ehemmiyetini ve grupların birbirlerini ziyaret sadedinde sarfedegelmekte bulundukları gayretlerinin tezyidi lüzumunu, aylık bir havadis broşürü ile Grup Sekreterlerinin olup bitenlerden daima haberdar bulundurulmasını kaydetti. Ve sözlerine, âza memleketler matbuatında Birlik faaliyetlerine lüzumu derecesinde ehemmiyet atfedilmediği cihetine temâsla bu hususun 1956 Dubrovnik toplantısı gündemine ithal olunması tavsiyesiyle nihayet verdi.

Fin Misafirperverliği

Helsinki Konferansına iştirak eden delege sayısının büyük olmasına rağmen Fin Parlâmentolararası Birliği Grubu, kurmuş olduğu mükemmel organizasyon sayesinde, bütün müşkülleri süratle yenmiş ve âzanın her türlü esbabı istirahatini temin eylemiştir. Limanda ve tayyare meydanında delegeler için formaliteler haddi asgariye indirilmişti. Bütün Fin halkının delegelere karşı gösterdiği bilhassa dostane ve nazikâne yakınlık her türlü takdirin fevkinde olmuştur.

Delegeleri izaz programı cidden pek zengindi. 25 Ağustos salı akşamı Fin Grubu Başkanı L. Heljas ve refikaları, delegeleri parlâmento binasında bir resepsiyona davet etmişlerdi. Çarşamba akşamı delegeler, üniversitenin büyük salonunda verilen bir konsere davet olundular. Konser programı Sibelius'un eserlerini muhtevi idi. Bayan Lea Piltti Sibelius'un dört şarkısının solisti idi. Helsinki Şehir Orkestrasını Profesör Tauno Hannikainen idare etti. Konseri Fin Hükümeti tarafından Adlon lokantasında verilen şahane bir resmi kabul takibetti. 27 Ağustos Cumartesi günü Helsinki Belediyesi Kaivohuone lokantasında, delegelere muhteşem bir ziyafet verdi.

28 Ağustos Pazar günü sabahı delegeler otobüslerle şehirde gezdirildi. Gezintiyi Hok lokantasında bir öğle yemeği takibetti. Pazar-tesi günü öğleden sonra Helsinki Körfezinde bir vapur gezintisi yapıldı ve öğle yemeği vapurda yendi. Aynı günün akşamı Fin Meclis Reisi K. A. Fagerholm ve Bayan Fagerholm, delegeleri, Kalastajatorpa lokantasında danslı yemeğe davet ettiler. Nils - Erik Fougstedt idaresinde Fin Radyo Orkestrasının İsveç Ti-yatrosunda verdiği bir konserle izaz ve ikram programı tamamlanmış oldu. Konseri Royal lokantasında verilen bir resepsiyon takibetti.

Finlerin gösterdikleri bu misafirperverlik bütün delegeleri teshir etti ve minnettar kıldı. Bütün delegeler bu memleketin sayısı az fakat cesur halkından dostane hislerle meşbu olarak ayrıldılar.

İzmir Mebusu Cihad Baban'ın Konuşması

Muhterem Reis, Bayanlar, Baylar,

Parlâmentolararası Birliğin Washington'da toplanan 41 nei konferansında söz aldığını za-

man, gayet mütereddit ve gayrivazih bir ifadeyle, dünyanın bir nîkbinlik devresine girmiş olması ihtimalinden bahseylemiştim, bazı âlâmetler bana bu ümidi veriyordu. Bedbaht Kore Harbi nihayete ermiş ve karşılıklı cephelere mensup Devlet adamları haktan gelen sulh iş-tiyakına kulak kabartmaya başlamışlardı. İnsanlar devamlı bir sul istiyorlardı.

Bu sözleri söylediğim tarihten bugüne kadar iki yıl geçti, Allaha şükür, hâdiseler, zayıf ümidlerimi Washington'daki mütereddit ifadelermi tekzibetmediler ve milletlerarası buhranların çözülmesi istikametinde birkaç yeni adım daha atılmış bulunduk. Burada kahraman bir memleketin, başşehirinde, samimi bir hava içinde beraberce sulh içinde yaşamam ilk tecrübelerini yapmaya teşebbüs ettik. Bu her bakımdan manidar ve ümit vericidir.

Birliğimiz senelerden beri, hayal kırıklıklarına, muvaffakiyetsizliklere ehemmiyet vermeden, bu dünya çapındaki iş birliğini tahakkuk ettirmek için büyük gayretler sarf etti. Taraf-lar kendi mülâhazalarına ve hesaplarına sadık kalarak kendi âlemlerine çekilmişler, kendi iç-lerine kapanmışlardı. Buna rağmen Birliğimiz, daima sulh dâvasının ve (Beraberce sulh içinde yaşamamın) öncüsü oldu.

1948 de, milletlerin istiklâllerinin, hiçbir su-rette dokunulmaz olduğunu biz ilân ettik.

İstanbul'da 1951 konferansında Birliğimiz muhteşem tezahürlerle sulh ve demokrasi ide-aline bağlı olduğunu ifade etmedi mi? Was-hington'da Başkan Eisenhower, 1953 te, hür-riyete ve milletlerin istiklâllerine olan imanını en veciz cümlelerle açıklanıyor muydu?

Nihayet geçen yıl, Viyana'da Türkiye ve Fransa, müstereken hazırladıkları bir karar su-retiyle Avusturya'nın istiklâle kavuşması için hür dünyanın müdafaasını istemediler mi? Ve bu zalimane haksız baskıdan kurtulan Avustur-ya, Türkiye'ye şükranını ifade etmedi mi? Ba-kın şimdi bu milletin delegeleri, sulhperver in-sanların safında mesut oturuyorlar. Onları kar-şılama olmaktan dolayı çok bahsiyarız, kalbi-mizin ve dostluğumuzun hararetiyle selâmlıyor ve bir daha tarihlerinde böyle kara günler gör-menelerini Cenâbıhaktan diliyoruz.

Sulh yolunda azimle yürümekte ısrar ede-ceğiz!.. Bilhassa ısrar edeceğiz! Sayın dinli-yenlerim, çünkü, bugüne kadar birbirine zıt istimaketlerde yol alan, büyük devletlerin de

nihayet hakikati görmüş oldukları hakkında emareler vardır.

Her ne kadar Devlet başkanları seviyesinde toplanan Birinci Cenevre Konferansı, sulh yolunda çok mütereddit bir adım olmaktan ileri gidemedi ve bu konferansta elle tutulur neticeler alamadıysa da bu konferansı bir iyilik devresinin başlangıcı olarak telâkki etmek yanlış ve hatalı olmaz.

İşte bakın, burada Helsinki'de İkinci Dünya Harbinden beri ilk defa olarak demir perdenin aralandığını görüyoruz. Bugün bu salonda, o demir perdenin arkasından gelen delegeler, perdelerini aralayarak aramızda yer almış bulunuyorlar.

Öyle temenni ediyorum ki, İkinci Dünya Harbinden beri ilk defa meydana gelen bu karşılaşma devamlı bir iş birliğine inkılâbetsin, böylelikle öyle bir çalışma kuralım ki, bizi hasretini çektiğimiz sulhe ulaştırsın.

Milletlerin sulh istiyen muhtarip seslerini Cenevre'de toplanan büyükler duymadılar mı? Einstein ve Bertrand Roussel'in feryatlarını işitmemezlikten gelebilirler miydi?

Daha birkaç ay evvel Roma'da Bertrand Roussel'in bize söylediği sözler hâlâ kulağımızda değil mi? İlin bütün salâhiyeti ile bize atom bombasının ve nucleaire silâhların dünyanın içtimai seviyesini nasıl sifra indirdiğini ve insanları hayvan sürüleri haline nasıl getireceğini tasvir etmedi mi?

Fakat her şeye rağmen sayın dinleyicilerim, bu çıplak hakikatlerin yanında bir başka çıplak hakikat daha var... O da şudur :

Sulh konusunda, hürriyet ve istiklallerini tehdit altında gören milletler mevcudoldukça, bunlar korkunun baskısı altında yaşadıkça, tereddüt ve şüphe onların rollerini öldürdükçe, bunlar iyi niyetin, ve sulhün elle tutulan, hakiki ve maddi delillerini gözleriyle görmedikçe silâhları bırakmayacaklardır.

Muhterem dinleyenlerim,

Sulhü ve harbi total olarak telâkki eden Türkiye, dünyada olduğu kadar Orta - Doğu ve Asya'da bu sulhü korumak için elinden gelen gayreti esirgememektedir. O sarf ettiği bu gayretlerle müftehirdir.

Bilhassa Orta : Doğu ve Asya'nın sulhünü korumakta, Irak ve Pakistan gibi iki kardeş Devletle iş birliği yapmaktan haklı bir öğünmektedir. Onlar da kendisi gibi, istiklalle-

rine kışkanç ve başkanlarının haklarına hürmetkârdırlar.

Bu dostluk ve iş birliği dünyanın bu bölgesinden tehdit ve korku kalkıncıya kadar devam edecektir.

Akdeniz bölgesine gelince : Türkiye burada da dünyaya huzur veren bir rol oynamaktadır. Kendilerini geçen günlerin hayallerine kaptıran taşkınlara karşı, Türkiye sükûnet ve soğuk kanlılıkla mukabele etmektedir. «Megalos idea» uların oyunlarına gelmemek için, aklın, şuurun ve dostluğun icaplarını yerine getirmeye çalışmaktadır. Akdenizde karşılıklı sükûn ve itimad sarsacak fena politikaların tesirinden bu bölgeyi elinden geldiği kadar masun tutmaya uğraşmaktadır, çünkü Türkiye devamlı sulh istemektedir.

Evet sayın dinliyicilerim, devamlı sulh... Biz bu devamlı sulhü, dünyanın her yerinde ve hepimiz için istiyoruz. Gayrikabili tecezzi olan tek bir sulh istiyoruz. Sulhün esaslı şartlarından biri de milletler arasındaki iktisadi seviye farklarını düzeltmektir. Çok yüksek zirvelerle çukurlar bir arada bağdaşamaz.

Sulh içinde doktrinlerin beraber yaşayabilmesi, istilâ ve istisnar fikrinin ölmesiyle mümkündür. Sulhü yaratmak isteyenlerin silâhları terketmeleri ile kabildir. İyi niyet onlardan gelecektir. İyi niyetin delilini onlar vereceklerdir.

Sözlerimi bitirmeden evvel, Genel Sekreter Mr. de Blonay'e hazırlanmış olduğu fevkalâde rapordan dolayı teşekkür etmek isterim. Bu rapor, dünya olaylarını en bitaraf bir kalemlle ve en hurde teferruatına kadar ifade eden çok değerli bir vesika olmuştur. Bu vesikaya sahip olmak mânevi bir zenginliktir.

Bizi bu mânevi zenginliğe kavuşturduğu için, hepimize büyük bir hizmet ifa etmiştir. Politikada ve sulh davasında önümüzü aydınlatacak yegâne ışıık, dünyanın hâdiselerinin bize vereceği tecrübedir. Mösyö De Blonay raporıyla dünyanın ışığını yarınımızın üzerine serpmiş ve aydınlatmıştır.

Kayseri Mebusu Ömer Mart'ın Konuşması

Bay Reis ve Delege Arkadaşlar,

İlk olarak, bize gösterdikleri hüsnükabulden ve bezledikleri cömêrdane misafirperverlikten dolayı Fin Grubuna Türk Delegasyonu

nun şükranlarını arz etmek isterim. Burada, sulh aşığı ve sulhün muhafaza ve idamesiyle candan ilgili F'in milletin arasında bulunmakla bahtıyız.

Reis Bey, samimi kanaatim odur ki «Sulh içinde beraberce mevcudiyet» in idamesi, iktisadi ve içtimai sistemlerinin mahiyeti kale alınmaksızın milletlerarasında itimada şayan bir iş birliğinin tedrici bir surette tesisi, hükümetlerin, devletler hukukuna, mülki tamamiyet, ademitecavüz ve diğer memleketlerin dahilli işlerine ademimüdahale prensiplerine sadıkane riayetleriyle kabildir. «Hukuki Meseleler Komisyonu» nun teklifi, bu hukuki ve ahlakî prensipleri «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» in tahakkukuna hadim bir âmiller mecmuası olarak müomelen muhtevi bulunmaktadır. Beşeriyeti külliyyen yokedecek kudreti haiz atomik silâhların mevcudiyeti, halen bütün dünyada bir endişe yaratmış bulunmaktadır. Açıkça konuşmak lâzımgelirse, bu endişeden dolayıdır ki bugün biz «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» den bahsediyoruz. Bereket versin milletler ve onların mümessileri hükümetler, müstakbel bir harbin tevlidedeceği harabiyetin şümül derecesini yavaş yavaş idrake başlamış bulunmaktadır. Milletlerce komisyon teklifinde münderic prensiplere ittibâ kararı verilmediği takdirde beşeriyeti nasıl bir akibetin beklediği pekâlâ kestirilebilir. Bu elim neticeyi görmemezlikten geldikçe, yahut her iki kampta teklifte ileri sürülen prensiplere samimi bir tarzda bağlı kalmak arzusu mevcut bulunmadıkça «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» maalesef mümkün olamayacaktır. Bugün dünya bir ölüm kalım meselesiyle karşı karşıyadır. Ve şimdi biz, bu ikisinden birini seçmek mevkiindeyiz.

Şu cübeti hatırlamak lâzımdır ki, bugün dünyada iki ayrı içtimai ve iktisadi sistem vardır : Sovyet sistemi ve Garp sisemi. Birer sıyaseti ve iktisadi bünye olarak bu ikisi, yekdiğerinden esaslı bir surette ayrıdır. Hal böyle iken, her iki taraf da Garp ve Sovyet sistemlerinin sulh içinde beraberce idamei mevcudiyetlerinin tamamen mümkün olduğu noktai nazârını mürevvici görmektedirler. Her ne kadar son zamanlarda taraflarca yeni bir dünya ihtilâfını berataraf etmek arzusu izhar ve beyan edilmişse de, beynelmilel münasebetleri «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet»

zaviyesinden mütalâa temayülü, tatbıkatta henüz pek yer tutmuşa benzememektedir. «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» bugüne değin, sadece son birkaç senedir dünyanın mâruz bırakıldığı «Soğuk harb» mânâsından başka bir şey ifade etmemiştir. Bizim «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» ten kasdettiğimiz mâna ise bu değildir. «Sulh içinde beraberce idamei mevcudiyet» tâbiri, sulhün istikrara erdirilmesi ve takviyesi, beynelmilel münasebetlerin normalleştirilmesi, Birleşmiş Milletlerle daha sıkı bir iş birliğinin tesisi, ve Birleşmiş Milletler organlarına karşı bir itimat atmosferinin tekvinini mânâsını tazammun eder ve ancak bunu tazammun etmelidir. Bu gayeye varmak için, evveleminde bütün dünya milletlerinin beynelmilel ihtilâfların ve meselelerin muhallili olarak, müzakere, tahkim, ve telifbeyn metotlarını kabul etmeleri lâzımgelir. İlâveten, demokratik müesseselere ve demokratik Hükümet sistemine inanan dünya milletlerinin, kolektif emniyetin tek mesnedi kolektif sulhün teminine medar, pozitif, faal ve yapıcı bir politika takibetmeleri şarttır. Fikrimizce bitarafîlık sulhü geliştirecek faal bir politika değildir. Emniyet bir incirat politikasıyla ilânihaye temin olunamaz. Diğer milletlerle müessir bir iş birliği ve Birleşmiş Milletlerle gitikçe artan bir beraberlik, amel edilmesi zaruri tek kaide olmak lâzımgelir. Sulhün müdafaa ve idamesi için bizler bugün, hinihacette yekdiğerimizin yardımına koşabilmek gayesiyle kuvvetlerimizi tevhitmek, tedafii anlaşmalar akdeylemek mevkiindeyiz.

Şurası bir vaktidir ki, biz halen tedafii anlaşmalar akdetmiş bulunuyoruz ve bu türlü anlaşmalar akdine, lüzum ve zaruret hâsıl olduğu müddetçe de devam edeceğiz. Bu, şüphesiz, sulhün idamesine hadim metotlardan biridir. Fakat milletler arasında bir ittihadın vücuda getirilmesinde ve daimi bir sulhün tesisinde en müessir tedbir, iktisadi iş birliğidir. Görünüşe bakılırsa, bu vâdiden pek ileriye gidemediğimiz yahut henüz yekdiğerimize yardım pek hazırlıklı olmadığımız anlaşılıyor. Maamafih, bunun aksine bir misal de mevcuttur ki, o da Amerika'nın hür milletlere yaptığı büyük yardımdır. Amerikan misali, kudretleri nispetinde, diğer milletler tarafından pekâlâ takibolunabilir. Cihanşümül bir iktisadi yardımlaşma sisteminin Birleşmiş Milletler

vesatıyla tesisi düşünülebilir. Kurulduğu takdirde böyle bir organizasyon, gruplararası münasebetleri kanallı eder ve gerginlikleri daha menahanda iken bertaraf eyler.

Umumiyetle kabul olunduğuna göre, her millet müstakil yaşamak, dilediği şekli Hükümeti ve iktisadi sistemi seçmek hakkına sahiptir. Fakat bu, mutlaka, bizim kendi kabuğumuz içerisinde yaşanmamız mânasına gelmez. Dünyaya müşterek malımızdır ve binaenaleyh onun sevk ve idaresi müşterek mesuliyetimize mevdudur. Komşularımızın ihtiyaçlarına karşı lâkaydi, «İlmî ahlâk» ın tasvibedeceği bir hattı hareket değildir. Buna binaen, beynelmilel bir iktisadi yardımlaşma sisteminin temelini atmak, bizim alâkadar olacağımız ilk iş ve vazife olmak lâzımgelir. Bu çeşit bir iş birliği, müte-cavizane hareketleri mergup hareketlere tahvile müstaittir. Ve ihtilâfları, şiddet ihzarı temayülleri, beynelmilel gerginlikleri bertaraf eylemeye elverişlidir. Nihayet bu nevi bir iş birliği, mülki tamamiyete müteakabilen riayet, ademitecavüz ve diğer memleketlerin iç işlerine ademimüdahale prensiplerinin tahakkuku için zemini ihzar eyler.

Bizim bugün muhtac olduğumuz şey bilhas-sa sulhtür. Hepimiz sulhün hahışkerleriyiz. Fakat sulh, istisnasız bütün milletlerde hakiki bir iş birliği arzusu mevcut bulunmadıkça ne temin ve ne de idame olunabilir. Beraberlik yahut iktisadi yardımlaşma sistemi, dünyayı hakiki sulhe isal eyliyecek bir âmil olarak mütalâa olunabilir. Bugün burada, Helsinki'de bizlere terettübeden vazifemin bütün dünyada hayat standardının yükselmesine yardım edecek bir iktisadi yardımlaşma sisteminin esaslarını Birleşmiş Milletler Asamblisinde formüle etmeleri için bütün dünya hükümetlerine hitabetmek olduğuna kaaniim. Dünya sakinlerinin yeni bir sulh çağında yaşamak ve müreffeh olmak haklarıdır. Dünyayı kendi mukaderatiyle baş başa bırakamayız.

Son söz olarak, beni sabırla dinlediğimizden dolayı hepinize teşekkürlerimi arz ederken bu konferansın beheriyeti sulhe ve refaha götür-eceğinden emin bulunduğumu bilhassa tebarüz ettirmek isterim.

Bursa Mebusu Halûk Saman'ın Konuşması

Sayın Başkan, Bayanlar, Baylar;

Sayın Yunanlı meslekdaşımın, bu kürsüde ortaya koymuş olduğu Kıbrıs meselesi hakkın-da konuşacak değildim, sadece kâtibi umumi-nin raporu üzerinde konuşmak üzere söz iste-miştim.

Benden evvel müdahalede bulunan Türk meslekdaşım da bu hararetli mevzua temas etmedi, çünkü bu mezuun muhakkak surette birkaç güne kadar Londra'da bir üçlü konferansta görüşüleceğini ve burada, bütün fikirlerin muslihane bir sükûnet ve anlayış istikametine tevcih edilmiş oldukları Parlâmentolararası Konferansında, aslı olmayan birtakım hak iddialarıyla, ahengin bozulmaması lâzımgeldiğini düşünmüştü. Fakat, mademki; Yunanlı dostlarımız aynı riayeti göstermediler, ben de kendimi, bize pek yersiz görünen bu hak iddialarına, kısaca cevap vermek mecburiyetinde görüyorum.

Kıbrıs hiçbir zaman Yunan toprağı olmamıştır; bilâkis, Kıbrıs evvelce Türkü ve esasen birçok Yunan adaları gibi, geopolitik bakımdan da Anadolu'ya ait bulunmaktadır.

Bu hak iddialarının, Yunanistan'ın pek yakın zamana kadar ızdırabını çekmiş olduğu yıkıcı hareketlerin tesiriyle, ortaya atıldığını biliyoruz; diğer taraftan da bu tahrikleri, Ortodoks Kilisesinin teşci ettiğini biliyoruz. Bu iki tazyikin yükü altında, Yunan Hükümeti Balkan Paktında ve NATO'da müttefik bulunan milletlerimizi birbirine bağlayan dostluk rabitasının bir taraflı olamayacağını ve şayet böyle bir dostluk mevcudolmasaydı, bizim ne İstanbul'daki Patrikhanenin mevcudiyetini ve ne de Trakya'daki Phition işini müsamaha ile karşılamamıza imkân bulunamayacağını unuttu.

Bahusus ki, Yunanlı dostlarımız yalnız Kıbrıs adası üzerinde hak iddia etmekle yetinmediler, beyaz kitaplarında, Çanakkale Boğazının kapısındaki aslen Türk olan adaların kendilerine terk edilmesini de istediler. Ve işin hayrete şayan tarafı, Türk Trakya'yı yani Osmanlı İmparatorluğunun eski paytahtı Edirne'yi, matbuatları vasıtasıyla, talebedecek kadar dostluklarını (!) ileri göturdüler.

Burada bir münakaşaya girişmek arzusunda

değilim, ancak sadece biz Türklerin Akdenizde müsalemetçi bir rol oynamak arzusunda olduğumuzu söylemek isterim.

Tamamiyle maziye ait birtakım köhne ve unutulmuş hülyaların, yeniden hâtıralarda canlandırılmasını, şimdiye kadar sükûnet ve soğuk kanlılıkla karşıladık. Fakat ne olursa olsun, Avrupa'nın güneyinde sulhün takviyesinin esaslı bir unsuru olan karşılıklı itimadın sarılması tehlikesini göze almadan, yersiz (Megalos - ideas) cereyanlarına kapılarak sürüklenmemize asla müsaade etmiyeceğiz.

Sözlerine nihayet verirken, Yunanlı dostlarımıza, Akdenizin havası bulandığı takdirde, biz Türklerin bundan ıstırap duyacağımızı, fakat kendilerinin de en az bizim kadar hattâ daha fazla muztarip olacaklarına kaani olduğumuzu hatırlatmak isterim.

Böyle bir ıstıraptan her iki milleti vikaye etmelerini, Yunanlı dostlarımızdan rica ederiz.

Antalya Mebusu Ahmet Tokuş'un Konuşması

Reis Beyefendi, Muhterem Arkadaşlarım, Parlâmentolararası Birliğin bugüne kadar temas etmiş olduğu meseleler arasında kendi ihtisasına en uygunlarından birini belki de Meclis reislerinin salâhiyeti mevzuu teşkil etmektedir. Sual cevveline verilmiş olan cevapların kalabalıklığını bu meselenin uyandırdığı alâkanın ve binaenaleyh ehemmiyetinin delili olarak kabul etmemiz lazımdır.

Birliğin ruhu ile bu derecede imtizaceden bir mevzuu tefkikımıza arz etmiş olmasından dolayı Muhtar Seksyon'a ve istifademize âma-de kıldığı fevkalâde rapor için de Sir Edward Fellowes'a en derin minnetlerimi ifade etmek isterim.

Arkadaşlar,

Salâhiyet sahibi mütehasısların kanaati yanında, sırf tatbikat sahasında vukubulmuş müşahedeler neticesinde teşekkül etmiş olan bazı kanaatlerin burada ifade bulmasının fâideden hâli kalmıyacağını zannediyorum. Bu itibarla, şimdiki müzakerelere katılmaya teşebbüs etmem ancak bir Meclis âzası sıfatıyla olacaktır.

Sir Edward'ın raporu her ne kadar nazari bakımdan parlâmento meclislerindeki riyaset makamının rolünü sarahaten aydınlatıyorsa da bu mesele tatbikatta bir hayli zorluklar arz etmektedir. Her biri hâmil olduğu vekâletten

kuvvet alan ve pek nadiren hesap vermek mecburiyetinde kâhklıklarından hattâ Başvekil-den de daha (Dokunulmaz) olan mümessillerden müteşekkil bir meclisin çalışmalarını idare etmekle mükellef bir zatın vazifelerinin ne dereceye kadar nazik olduğunu takdir etmekte elbette ki, güçlük çekmeyiz. Milli hâkimiyetin vekili olan bu mebusların, Meclis sıralarında pek muslihane tavırlar takınmadıklarını da biliriz. Buna siyasi partilerin muhtelif menfaatlerini ilâve edecek olursak, riyaset makamının vazifelerinin ehemmiyeti kendiliğinden meydana çıkar.

Milletten Meclis Reisliğine kadar birbirini takibeden seçimler sırasında bir nevi mesuliyet temerküzü hâsıl olmakta ve Meclis Reisi milli hâkimiyetin eşğinde sıkı bir nöbet tutmakla vazifelendirilmiş bulunuyor. Bu vazife, her ne kadar sembolik bir mahiyet taşır gibi görünüyorsa da, ona tevdi edilmiş salâhiyetler göz önünde tutulursa, yine de münakaşa götürmez bir ehemmiyet taşımakta olduğu anlaşılr. Raportörümüzün çok isabetle dediği gibi, parlamanter demokrasiden anladığımız ekseriyet ve ekalliyet arasında hakiki bir muvazenenin muhafazası olduğuna göre demokratik parlamanter sistemin devamı başlıca bu salâhiyetlerin bitaraf bir şekilde kullanılmasına tâbidir.

Bütün mesele meclislerin kendi hâkimiyetlerine hiçbir surette hâle getirmeksizin riyaset salâhiyetlerinin bitaraf olarak işlenmesini nasıl temin edecekleridir.

İlk önce nâmzetin şahsi evsafı üzerinde ısrarla durmak her halde tabii olur. Yaş ve parlâmento tecrübesi yüksek itimada mazhar olacak bu mevkiin gerektirdiği ahlâki meziyetler ve mümtaz kabiliyetlere bir kat daha kuvvet bahşedeceği aşîkârdır. Siyasi kariyeri sağlanmış ve şöhrat yapmış bir şahsiyet umumi seçimlerin sebebolaabileceği teşebbüslerden ve partisinin memnuniyetsizliğinden daha az çekinir, dolayısıyla vicdanının sesine uymakta kendini daha serbest hisseder. Mutlak ekseriyetin gizli olarak kendisine vereceği reyler Reise vazifelerinin icrasında elzem olan itimadı temin eder. Diğer taraftan bu vazifelerinin çok kısa sürmesi Reisin yeniden seçilmek için sık sık müzaharetine muhtacolduğu bir ekseriyetin menfaatlerine boyun eğmesine âmil olabilir. Bana kalırsa bir kere bir teşriî devre için

Meclis Reisi seçilen zatın umumi seçimlerde mağlûboluncaya kadar veya çekilmek arzusunun izhar edinciye kadar bu mevkie daima tekrar getirilmesini sağlayan ve İngiltere'de yerleşmiş olan teamüldür. Bununla beraber itimadını kaybettiği andan itibaren Reisin vazifelerinden azledilebilmesi elzemdir.

Tatbikatta, bir parlamento meclisi reisi umumiyetle desteklemek suretiyle kendisini bu makama getiren bir siyasi partinin âzasıdır. Mamafih namzetin reislîk mukamını işgal ettiği müddetçe kendi partisi sîncisinde ehemmiyet arz eden her hangi bir vazife görmemesi ve bu partinin disiplin müeyyidelerine tâbi tutulması şarttır. Bununla beraber kendisine tevdi edilmiş bulunan ağır vazifelerin karşılığı olarak ve isteklerini gayrimeşru yollardan tatmin etmek zaafından masun kalmak maksadiyle reise ehemmiyetli bir tahsisatın verilmesi ve makamı ile mütenasip bir hayat seviyesinin kendisine temin edilmesi faideden âri olmasa gerek.

Muhterem arkadaşlarım,

Geniş salâhiyetlere sahip bir meclis reisi filhakika bir müzakerenin sühulet ve müessiriyetinin başlıca âmillerinden biri olabilir. Aneak âmme idaresinin yalnız bir şahsın kararları vasıtasıyla ifade bulabileceğini kabul etmek bir hayli güçtür. Bir ekseriyet mevcuttur ki, kendi mukadderatının mutlak olarak hâkim kalması icab ediyor ve nihai kararlar aneak ondan sâdır olabilir. Esasen muhtelif parlâmentolarda reisin vazifelerini gözden geçirdiğimiz zaman bâzı ufak tefek teferruat hariç her yerde bu esas fikrin muhafaza edildiğini müşahade etmekteyiz.

Riyaset makamı salâhiyetlerinin umumi hatlarının dahili nizamnamelere vaz'edilmiş ahkâm ile tesbit olunmasına taraftarız; İşte bu nizamnamelerin çizdiği hudutlar içindedir ki, reis salâhiyetlerini kullanabilecektir, Meclis çalışmalarına ait bâzı şihvalde tavsiyeleri kıymet taşıyacak olan bâzı mütehasıs erkânın yardımının kendisine çok faydalı olabileceği muhakkaktır. Meselâ gündemin tesbiti mevzuunda divan âzaları, encümen reisleri ve Meclisteki siyasi grupların reislerinden müteşekkîl bir heyetin gündemi tesbit etmekle vazifelendirilmesini derpiş eden Fransız sisteminin faideleri aşikârdır.

Bu sistem muhtelif çalışmaların irtibatını temin ve ekalliyetin bu çalışmalara iştirakine müsaade etmek bakımından çok müsaittir. Bununla beraber lüzumu sırasında Meclisin kendi gündemini tespit etmek salâhiyetini haiz olması şarttır.

Dahili Nizamnamede müzakerelerin cereyan tarzına dair mümkün mertebeye mufassal hükümlerin vaz'edilmesi ihtiyatlı bir hareket olur. Esas kaideler tespit edildikten sonra Reis müzakerelerin muntazam ve bitaraf bir şekilde idaresinden mesuldür. Vahim hallerde gene Meclisin desteği ile Reis kararlarının tatbikine salâhiyetli olacaktır.

Muvazene unsuru olarak Reisin bir «kifayeti müzakere» takririni reye koyup koymamak lüzumuna dair hükmedebilmesi lâzımdır. Ekseriyetin veya ekalliyetin hukukuna tecavüzün vâkı olup olmadığını kararlaştırmakta serbest kalacaktır.

Reisin elinde bulunan silâhların en kuvvetlisi Meclisin kararlaştırdığı gün ve saatlerden başka gün ve saatte ve kendi teşebbüsü ile Meclisi içtimaâ davet etmek salâhiyetidir.

Reis Beyefendi, arkadaşlarım,

Şimdi meselenin Birliğimizi daha yakından alakadar etmesi muhtemel olan cephesine süratle göz gezdirmeme müsaadenizi iştirham edeceğim.

Birliğimizin Dünya parlamento usullerinin tevhidinde doğru bir çalışmanın tesisini tervie edeceğine söylemekle yanıldığımızı zannetmiyorum. Kanaatimizce müşterek çalışma metot ve sistemlerin istimali müşabih ihtiyat ve zihniyetlerin inkişafına yardım edecektir.

Parlâmentolararası Birliğimizin en ulvi gayesi yeryüzünde demokratik mefhumların siyaset ve inkişafı sayesinde cihangümul bir sulbün tesisine yardım edecek çarelerin tetkik ve hazırlanmasıdır.

Müşahade ettiğimiz, vechile Parlamento meclisleri reisleri, vaziyetleri dolayısıyla riyaset ettikleri meclislerin, intişa'etmesini arzuladığımız demokratik ihtiyatları ittihaz etmelerine âmil olacak en müsait unsur olmak hasebiyle kanaatimizce istimal edilmesi, son derecede faydalı birer vasıta teşkil etmektedirler.

Yeryüzünde örf ve âdet yolu ile meclis reislerinin vaziyetini tevhid etmek imkânı var mıdır? İşte bu meselenin halli Dünyada demok-

rasinin inkişafına ehemmiyetli yardımlarda bulunabilir.

Parlâmentolararası Birliğinin, âzası bulunan bütün memleketlerin meclis reislerini de bu birlikte âza görmek arzusunun ifade etmesi fâideden hâlî olmaz. Bu reisler bir nevi «Reisler Konseyi» hâlinde toplam Birliğin bu yoldaki çalışmalarını tetkik ve lehinde rey verdiği teklif ve temenniler hakkında da bilgi edinmekle vazifelendirilebilirler.

Parlâmentolararası Birliği Meclisi ile bu Konseyin arasındaki teşriki mesai Birliğimizin faaliyet sahasının genişletmekte müessiriyetini artırır ve binaenaleyh memleketimizin demokratik

ittihadı yolunda bir adım daha atmamıza müsaade edecektir.

Türk Grubu İdare Heyeti

Reis	: Cihad Baban	İzmir
İkinci Reis	: Enver Güreli	Balıkesir
Umumi Kâtip	: Halûk Şaman	Bursa
Muhasebeci	: Ahmet Tokuş	Antalya
Âza	: Kasım Küfrevi	Ağrı
*	: Muhlis Erdener	Bursa
*	: Ali Çobanoğlu	Denizli
*	: Tahsin İnanç	Giresun
*	: Ömer Mart	Kayseri

45 inci Parlâmentolararası Konferansı Hakkında Rapor

Bangkok Parlâmentolararası Birliği Konferansı

Parlâmentolararası Birliğinin 45 nci konferansı 15 Kasım 1956 sabahı Thailand'ın Hükümet merkezi olan Bangkok şehrinde bu konferans için hususi surette inşa edilmiş olan Santit-ham Hall binasında açılmıştır. Bu konferansa 40 millî grupu temsilen 244 delege iştirak etmiştir. Temsil olunan memleketler şunlardır : Arnavutluk, Avustralya, Belçika, Birleşik Amerika, Burma, Brezilya, Bulgaristan, Seylân, Çekoslovakya, Danimarka, İngiltere, Hindistan, Endonezya, Irak, İrlanda, İran, İsrail, Finlandiya, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Japonya, Laos, Liberya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Pakistan, Filipin, Polonya, Romanya, İspanya, Sudan İsveç, İsviçre, Thailand, Türkiye, Rusya, Yugoslavya... Arjantin, Yunanistan, Haiti, Macaristan, Lübnan, Monako, Peru, Suriye, konferansa iştirak etmemişlerdir.

Konferansın ruznamesi :

Ruzname aşağıdaki maddeleri ihtiva ediyordu :

1. Konferans Reisi ve Riyaset Divanı seçimi.
 2. Umumî müzakere.
 3. Birlik statüsünün ve Parlâmentolararası konferansları kaldelerinin bazı maddelerinin tadili teklifleri.
 4. Silâhsızlanma meseleleri.
 5. İnsan haklarının beynelmilel himayesi.
 6. Asya ve Afrika memleketlerinin ve topraklarının içtimai, iktisadi ve siyasi inkişafı.
- a) İktisadi cihazlanma metodları.

b) İktisadi kalkınma için beynelmilel iş birliği.

c) İçtimai hizmetler bakımından Devletin mesuliyeti,

d) Millî Eğitimin yayılması ve millî inkişafın ihtiyaç gösterdiği personelin yetiştirilmesi;

e) Muhtar olunan toprakların istiklâllerine kavuşması bakımından idare eden Devlete düşen vazifeler.

7. İera komitesine iki âzanın seçilmesi.

8. 45 - 46 ncı konferans devresi için Parlâmentolar Birliği Konseyi âzasının Heyeti Umumiyyenin ıttılama arz edilmesi.

Konferansın açılışı :

45 nci Parlâmentolararası Birliği Konferansı 15 . XI . 1956 Perşembe günü saat 10 da Parlâmentolararası Konsey Reisi İngiltere Lordlar Kamarası Âzası Viskont Stansgate'nin kısa bir hitabesiyle açılmıştır. Müteakiben söz alan Thailand Başvekili Mareşal Pibulsonggram delegeleri selâmlamış, sulh ve sükûndan bahsederek memleketlerine dönerken bütün delegelerin antagonist duygularını gömerek gitmelerini temenni etmiştir. Altkışlarla karşılanan bu konuşmadan sonra Thailand Meclis Reisi Phra Prachon Pachanuk söz alarak beyanı hoşâmedide bulunmuş ve konferansın bir Asya memleketi olan Thailand'da toplanmasından duyulan memnuniyeti belirtmiştir. Bundan sonra Birleşmiş Milletler Umumi Kâtibi Dag Hammarskjöld tarafından gönderilen ve son siyasi durum karşısında daha derin

bir mütakabil anlayışa ve iktisaden geri kalmış memleketlere fazla yardım yapılması zaruretine işaret eden mesaj okundu. Bilâhara konferans riyaseti seçimine geçilerek reisliğe Thailand Meclis Reisi seçildi. Reisvekillikleri için de her delegasyonca bir namzet tesbiti kararlaştırıldı. Konferans reisi bir konuşma yaparak delegelere teşekkürlerini beyan ettikten sonra sulh ve demokrasi hakkında fikirlerini söyledi; Budizm'in ebedi sulh ve sükûn prensiplerini ifade ederek Budda'nın «yaşa ve bırak yaşasınlar!» düsturuna işaret etti. Mütakabilen umumi müzakerelere geçildi.

Umumi müzakereler :

Umumi müzakerelere esas olan Parlâmentolararası Birliği Umumi Kâtibinin Konsey adına hazırladığı yıllık raporu umumiyetle dünya siyasi durumunun geniş bir teşrihini ihtiva etmekte idi. Bu raporda milletlerarası münasebetlerin inkişaf seyrine, Şark ile Garbın münasebetlerinde yakınlaşma, çarelerine ve bu mevzudaki milletlerarası diplomatik teşebbüslere, Demirperde gerisi memleketleriyle demokrasiler arasındaki münasebetlere işaret olunduktan sonra Asya, Avrupa, Afrika ve Amerika memleketlerinin durumu sırasıyla izah edilerek Birleşmiş Milletler Teşkilâtının, NATO, SEATO ve Bağdad Paktı gibi ittifakların ve Avrupa Konseyi, Demir - Çelik Birliği ve sair milletlerarası teşekküllerin faaliyetleri gözden geçiriliyordu. Ayrıca sulhü geciktiren muhtelif buhranlar hakkında da izhaat veriliyordu.

Çok geniş tafsilâtı ihtiva etmekte olan bu rapor umumiyetle takdirle karşılanmış, Rusya ve peykleri ile nötralist memleketler delegeleri tarafından çok methedilmesine mukabil başta Amerika olmak üzere bâzı Garb memleketleri delegeleri tarafından ıskata ve noksanları birer birer gösterilmek suretiyle tenkid edilmiş ve bitaraf olmayan bir rapor vasfını taşıdığı ileri sürülmüştür. Filhakika, tertibi sırasında Süveyş ve Macaristan hadiseleri henüz mevcudolmadığı cihetle meskûl kalmasına mukabil meselâ Milliyetçi Çin ve Kore'nin durumu ile Komünist Çin'in durumu ve Cenubi - Vietnam'ın durumu, hakikatleri belirtici bir tarafsızlıkla ele alınmamış ve NATO münasebetiyle bahismevzuu olan Kıbrıs meselesi ve Bağdad Paktı da yine hakikatleri ifadeden

uzak bir üslup ile rapora intikal ettirilmiştir. Mezkûr hususlara bir Amerikan delegesi tarafından ve Bağdad Paktı ile Kıbrıs meselesine ise aşağıda görüleceği üzere Türk delegesi Fâtîm Rüştü Zorlu tarafından aydınlatıcı malûmat vermek suretiyle hakiki durum izah olunmuştur.

Çok hareketli geçen umumi müzakerelerde 34 memleketi temsilen 42 delega konuşmuştur. Bu konuşmaların hepsini burada zikretmek imkânsızlığı karşısında umumiyetle en çok üzerinde durulan mevzulara işaret etmekle iktifa edeceğiz :

- a) Birleşmiş Milletler Prensiplerine sadakat ve Birleşmiş Milletlerin takviyesi.
- b) Milletler arasında karşılıklı anlayış ve iş birliği.
- c) Gerilik ve sefaletle müştereken mücadele.
- d) Hürriyet, istiklâl ve müsavat prensiplerine ve insan haklarına titizlikle riayet.
- e) Atom enerjisinin yalnız sulhü maksatlarla kullanılması.

Umumi müzakerelerde Birleşmiş Milletler prensiplerinin ihlâline misal olarak bilhassa Macaristan hadiseleri ve Süveyş buhranı geniş surette ele alınarak münakaşa mevzuu yapılmıştır. Avusturya delegesi, Macaristan'da bir milletin nasıl öldürülmekte olduğunu anlatarak dünyanın asıl böyle bir faciyanın üzerinde ehemmiyetle durması lâzımgeldiğini hareretle müdafaa etmiş; Alman delegesi aynı mevzuu temasta, eğer Birleşmiş Milletler Prensipleri böylesine ihlâl edilecek ise Birleşmiş Milletlerin boş vaitlerden ibaret kalacağını söylemiş; Avustralya delegesi ise; Macaristan'da insanlığın hürriyet ve şerefini müdafaa edenler, cellâtlar ve gizli polisler tarafından imha ediliyor demiş; İngiliz delegesi de, bizzat Yalta ve Macar Sulh Anlaşmalarından maddeler okuyarak bunları imza eden Rusya'nın anlaşmaları hiçe saymış olduğunu belirtmiştir. Rusya ve peyklerinin delegeleri Macaristan hadiselerini kendi zaviyelerinden bir irtica hareketi diye göstermeye gayret etmişler ise de izahları tatminkâr olmamıştır. Birleşmiş Milletlerin yalnız mânevi sahada değil fiili ve icrai bakımdan da müessir hale gelmesi lüzumu bu münasebetle bir kere daha ortaya konmuştur.

Süveyş meselesine gelince : Bu mevzu Rusya ve peyklerinin, başta İngiltere olmak üzere, Garp memleketlerini müstemlekecilik ile ithamına yol açmış, Arap memleketleri ve birçok

Asya memleketleri bu ithama iştirak etmişlerdir. İngiltere ve diğer Garp memleketleri ise hâdiseyi takbih etmekle beraber Birleşmiş Milletler Teşkilâtının müdahalesine rıza gösterildiğini ve prensiplerine riayet olunduğunu ileri sürmüşler ve diğer taraftan, ölmüş bulunan kolonyalizmin yerine yerli ve çok tehlikeli bir komünizm kolonyalizminin doğduğunu iddia etmişlerdir.

Her iki mevzuun münakaşasında gerek nötralizm ve gerekse coexistence yani sulh içinde birlikte yaşama düsturlarının realist olmadığı ve iflâs ettiği sarahatle belirtilmiştir.

Umumi müzakerede konuşan delegeler temsil ettiği memleketlerin durumuna da kısaca temas etmişler, bu arada Almanya'nın birleştirilmesi meselesi, Japonya'nın Birleşmiş Milletlere girmesi, Keşmir meselesi, Asya ve Afrika'da yeniden istiklâllerine kavuşacak memleketler mevzuubahsedilmişlerdir. Ayrıca iktisaden geri kalmış memleketlere yapılacak yardımlar üzerinde ehemmiyetle durulmuştur. Asya memleketlerinin dünya siyasetinde ve barışında işgal ettiği ehemmiyetli mevki birçok hatipler tarafından belirtilmiş çok eski medeniyetlerin vârisi olan bu memleketlere teknik ve iktisadi yardımların artırılması lüzumuna işaret olunmuş ve siyasi hürriyetlerin yanında iktisadi hürriyetlerin tahakkuk ettirilmesi gerektiği etraflıca izah edilmiştir. Nihayet atom enerjisinin sulheü gayelere tahsis şekli üzerinde de mütaaddit hatipler tarafından ısrarla durulmuştur.

Birlik statüsünün ve parlamentolararası konferansları kaidelerinin bazı maddelerinin ta dili :

Bu mevzuda Siyasi Komisyon ve Hukuk Komisyonu adına raportör, âzası İtalyan eski Nazırlarından Giuseppe Codacci Pisanelli tarafından takdim ve izah olunan karar şureti üzerinde cereyan eden kısa müzakerelerden sonra teklif olunan tadiller kabul edilmiştir.

Silâhsızlanma meseleleri :

Silâhları Azaltma Komisyonu adına Raportör İngiltere Delegesi Albert Roberts'in raporu üzerindeki izahatını takiben müzakereler açılmıştır. Silâhsızlanma mevzuunda cereyan eden bu müzakerelerde umumiyetle iki tez savunulmakta idi :

a) Silâhsızlanma ve atom silâhlarının kullanılmasını menetme hususunda bir anlaşmaya varmak lâzımdır.

b) Silâhsızlanma ve atom silâhlarının istimalinin men'i ancak Birleşmiş Milletlerin kontrol ve nezareti altında yapılmak icabeder.

İkinci tezi savunan Avusturalya ve Amerika delegeleri Rusya'nın Birleşmiş Milletlerin teftiş hakkına muhalefet ettiğine işaretle bir memleket Birleşmiş Milletleri mevcut anlaşmalar ahkâmının tatbik edilip edilmediğini kontrolüne rıza göstermezse onun samimiyetinden şüphe etmek lâzımgelir dediler.

Diğer taraftan Amerika ve İngiltere'nin fiiliyata ordularını azalttığını ve atom enerjisinin kontrolüne rıza gösterdiğini, fakat mukabele görmediğini ifade ettiler. İngiltere delegesi Nükleer silâhların sadece men'i ile iktifa edilemeyeceğini mevcut stokların ve yapılan denemelerin de bir hal çaresine raprı lâzımgeldiğini açıkladı. Fransız delegesi ise kontrolsüz bir silâhsızlanma olamayacağını ifade ettikten sonra Cenevre Konferansında E. Faure tarafından ileri sürülmüş bulunan teklifi benimsediklerini ve buraya getirdiklerini söyledi. Bu teklif, silâhsızlanmanın kabulü neticesi tasarruf edilecek fonların geri kalmış memleketlerin iktisadi ve iktimai kalkınmasında harekâmasını istihdaf ediyordu. Aynı delege silâhsızlanma meselesinde halen her devletin kendi başına hareket etmekte olduğunu ve meselâ Mısır'a devamlı olarak silâh sevkiyatı olmasaydı Süveyş hâdiselerinin çıkmayacağını sözlerine ilâve etti. Amerikan delegesi kontrol meselesi üzerinde ısrarla durarak kendi tekliflerinin tam ve kâfi bir kontrolü temin edeceğini ifade etti. Diğer bir Amerikan delegesi ise Macaristan esaret altına alınırken biz nasıl silâhları bırakabiliriz, dedi. Türk delegesi Fatin Rüştü Zorlu yaptığı konuşmada ikinci tezi desteklemekte olduğumuzu, yani milletlerarası teftiş ve murakabenin silâhsızlanma meselesinde esas alınması lüzumunu belirterek bugünkü dünya şartları karşısında tecavüze mukavemet kudretinin azaltılmaması icabettiğini ve kolektif emniyete bağlılığın zarureti ifade ve izah etti. Harâretli müzakereler sonunda mevcut teklifler alâkalı komisyona havale edildi.

İnsan haklarının beynelmilel himayesi :

Hukuk Komisyonu adına Raportör Colacci Pisanelli'in raporu üzerinde verdiği izahatı mü-

taakıp bu mevzuada müzakereler cereyan etmiş ve mütaaddit teklifler alâkalı komisyona havale edilmiştir. Müzakerelerde çeşitli esaret şekilleri ve bilhassa esir işçiler ve harb esirleri ve bunların idaresi meseleleri ile Birleşmiş Milletlerce ret ve takbih edilmiş bulunan ırki tefrik meselesi üzerinde durulmuştur.

Asya ve Afrika memleketlerinin ve topraklarının içtimai, iktisadi ve siyasi inkişafı :

Ruznamenin bu maddesi beş kısımdan terek-kübediyordu. Evvelâ iktisadi cihazlanma metotları mevzuunda İktisat ve Maliye Komisyonu adına raportör Belçika delegesi sabık nazırlardan Maurice Brasseur raporunu okudu. Bunda ezcümle iktisadi cihazlanma bakımından her memleketin değişik şartlar içinde ve farklı merhalelerde olduğu ve bu itibarla da kendi ihtiyaçlarına en uygun gelecek metodu bizzat ihtihabedeceği belirtiliyor ve bu maksatla da milletler arasında teknik bilgi mübadelesine, milletlerarası mübadelelerin mâniâlarından kurtarılmasına ehemmiyet verilmesi zaruretine işaret olunuyordu. Bundan sonra iktisadi kalkınma için milletlerarası iş birliği mevzuunda yine İktisat ve Maliye Komisyonu adına Guiseppa Vedovato (İtalyan delegesi) tarafından hazırlanan rapor takdim olunmuştur. Bu raporda umumiyetle muhtelif memleketlerin kalkınma hareketleri, istihsal, sanayileşme ve nüfus meseleleri geniş bir şekilde mevzuubahsedilmekte; milletlerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi çareleri mütalâa olunmakta; iktisadi kalkınma mevzuunda milletlerarası iş birliğine dair Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının faaliyetleri tahlil olunmakta; bölge kalkınma plânları (Meselâ 17 memleket arasındaki Colombo plânı, Fransa'nın deniz aşırı toprakları kalkınma plânı FIDES ve Belçika'nın deniz aşırı toprakları kalkınma plânı FBEI ve saire gibi) tatbikatı gözden geçirilmekte; Amerika'nın Point Four plânı (1949) ve bilâhara kurulan ECA, ICA ve MSA gibi teşkilât kanalıyle yapılan iktisadi ve teknik yardımların tatbikatı. Ex - Im. Bankın faaliyetleri ve nihayet hususi sektöre yine hususi müesseseler tarafından (Meselâ Hindistan'da demir çelik sanayiine Alman Krupp müessesesinin yardım plânı gibi) yapılan yardımlar zikrolunmakta idi.

Ruznamenin bu maddesinin üçüncü kısmı olarak içtimai hizmetler bakımından devletin mesuliyeti mevzuunda içtimai ve insani meseleler Komisyonu adına raportör Pakistan delegesi C. E. Gibbon tarafından hazırlanan rapor okunmuştur. Bu raporda içtimai hizmetler bakımından devlete düşen eski ve bugünkü vazifeler ve bilhassa devlet mefhumunda zamanımızda içtimai refah (Welfare) fikrinin geniş tesiri belirtilmekte; **kolonyalizm ve siyasi tahakküm fikirlerinin tasfiyesi zarureti** ve hâlen istiklâline kavuşmamış toprakların self - determination prensibinin tatbiki suretiyle hür memleketler arasına katılmasının kolaylaştırılması mevzuunda durulmakta; Asya ve Afrika memleketlerinde çalışan çocuk, kadın ve gençlerin durumu, halkın sağlık şartları ve bu hususta yapılacak sağlık hizmetleri, tabii âfetlere mâruz kalan bölgeler halkına yapılacak yardımlar, Asya ve Afrika memleketleri halkının gıda, mesken, giyim ve tahsil bakımından nasipleri ve içtimai sefaletleri, işçi meseleleri ve işçi haklarının vikâyesi, kör, sağır, dilsiz ve bülûmum sakat nüfusun yaşama şartları, geçim şartları ve hayat seviyesinin yükseltilmesi, Asya ve Afrika memleketlerinde cehaletle mücadelenin zarureti, kadının geri durumu gibi çeşitli içtimai meseleler mütalâa olunmakta ve içtimai inkişafın teknik ve iktisadi gelişmelere bağlı olduğu ve bu itiballa da bu memleketlere milletlerarası yardımlar yapılmak suretiyle aynı zamanda bir emniyet havası yaratılacağı hususu ifade ve izah olunmakta idi.

Mütaakıp mevzu, milli eğitimin yayılması ve milli inkişafın ihtiyaç gösterdiği personelin yetiştirilmesi idi. Bu hususta Entellektüel Mü-nasebetler Komisyonu adına **Raportör** Lüksemburg Delegesi **Pierre Grégoire** raporunu okudu. Bu raporda Asya ve Afrika memleketlerinin marif durumu, nüfusun büyük kısmının cehaleti, **işsizlik ve bilgisiz işçiler, çocuk işçiler, gidasızlık, bakımsızlık, hülâsa maddi mahrumiyetler** yanında mânevi mahrumiyetler ve bu ihtiyaçların giderilmesi bakımından karşılaşılan imkânsızlıklar üzerinde durulmakta; **teknik terakkileri mânevi terakkilerin takibedeceği ve kütlelerin eğitimi ve yetiştirilmesi ile de içtimai ve iktisadi gelişmelerin birlikte yürütüleceği** ifade olunmakta; ayrı ayrı medeniyetlerin mevcud olduğu ve hiçbirisinin munhasıran ideal medeniyet diye alınamıyacağı, kültürde standardizasyon

yapılamıyacağı ve her medeniyette bir rönesans yapılması ve medeniyetler arasında bir yakınlaşma temin edilmesi gerektiği hususları açıklanmakta; geri kalmış memleketlerin fikri kalkınmaları ve maarif dâvalarının halli hususunda Birleşmiş Milletlerin UNESCO Teşkilâtı ve Milletlerarası İşçi Teşkilâtının faaliyetleri zikrolunmakta ve buna mukabil bu muazzam dâvanın hallinde bilhassa şu hususlar belirtilmekte idi : Geçici mahiyetteki tedbirler ve kifayetsiz yardımlar gülünç kalmaktadır. Bu itibarla İnsan Hakları Beyannamesinde zikrolunan hususlarda daha yakın bir iş birliği ve gayret göstermek ve bunun için de hayat seviyesini yüksek memleketler halkını, mahrumiyet içindeki diğer kütlelerin lehinde, kendi nispetli derecede yüksek hayat şartlarından fedakârlığa davet etmek lâzımdır.

Son mevzu «muhtar olmayan toprakların istiklallerine kavuşması bakımından idare edilen Devlete düşen vazifeler» idi. Muhtar olmayan topraklar ve ırk meseleleri komisyonu adına Sudan delegesi H. T. Hammad tarafından hazırlanan rapor okundu. Bu raporda geçen sene komisyonunda koloni sahibi memleketler delegelerinin (İngiltere, Belçika, Fransa) bu husustaki fikirleri ile istiklallerine yeni kavuşmuş memleketler delegelerinin (Hindistan, Pakistan ve Sudan) fikirleri hulâsa edilmekte; müstemlekecilik ruhunun kolay kolay ölmediği, büyük devletlerin müstemlekelerle istiklâl vadederken bunu geçitli şartlara tatik ettikleri, meselâ Belçika'nın bütün idare ettiği topraklarda muhtariyet, müsavat ve iş birliği esaslarını tatbik edeceğini, fakat kendisine bir ağabey mevkii tanınması gerektiğini ileri sürerken İngiltere'nin de müstemlekelerin kendi kendilerini idare eder hale gelmelerini ve kendi halkının refahını sağhyabilmelerini şart koşması, ve nihayet Fransa'nın idaresindeki bütün topraklarda mahallî ve merkezi hükümete iştirak eheti ileri sürülerek ortada muhtar olmayan memleketler dâvası bulunmadığı, yani bunların bir Fransız ittifadı içinde temsil edildikleri iddiasında bulunduğunu izah olunmakta idi. Buna mukabil Hindistan, Pakistan ve Sudan delegelerinin Self - determination prensibi üzerinde durdukları ve bu meselelerin ancak milletlerarası bir teşekkül marifetiyle halli kabil olacağı kanaatinde bulundukları belirtiliyordu. Birleşmiş Milletler temsilci-

sinin ise bu mevzudaki faaliyetlerinde idare eden devletlerden esnâlı malûmat alınmadığını ifade ettiği bildiriliyordu. Raportör son olarak Birleşmiş Milletlerce bu hususta bir karara varılmasını ileri sürüyor ve böyle bir karara mesnedolmak üzere de muhtar olmayan ve geri kalmış memleketlerini istiklâl ve inkişaf dâvalarını Birleşmiş Milletlerin bizzat üzerine alması ve müstemlekeciliği tasfiye edecek hususi komisyonlar teşkil etmesi, Birleşmiş Milletlerin bu husustaki kararlarının icrası için tedbir alması ve nihayet Fransa'nın yaptığı gibi temsil (assimilation) yoluyla başka şekilde müstemlekeciliğe devamına katiyen müsaade etmemesi lâzımgeldiği mütalâasında bulunuyordu.

Ruznamenin en yüklü maddesini teşkil eden bu beş mevzu üzerinde kırka yakın delege söz almış ve bu çok geniş iktisadi ve içtimai meselelere muhtelif cephelerinden temas edilmiştir. Hararetli müzakereler esnasında bilhassa iktisadi yardımların mahiyeti üzerinde durularak bunun siyasi kayıt ve şartlara asla bağlı olmaması lâzımgeldiği ve genişletilmesi zarureti belirtilmiş ve bu arada silâhsızlanma yoluyla Milli Müdafaa masraflarından yapılacak tasarrufların iktisaden geri kalmış memleketlere yardım maksadıyla milletlerarası bir fonda biriktirilmesi teklifi ileri sürülmüştür. Self - Determination mevzuu üzerinde ısrarla durularak Birleşmiş Milletlerin bu hususta daha müessir faaliyetlerde bulunması fikri müdafaa olunmuştur. İktisadi yardımlar gibi teknik ve kültürel yardımların da genişletilmesi ve milletlerarası iş birliği, yardımlaşma ve yakınlaşma gayretlerinin artırılması zarureti ifade olunmuştur. Bu müzakerelerde Türk delegesi Halûk Timortaş da söz alarak Asya ve Afrika memleketleri ve topraklarının iktisadi bünyelerine temas etmiş, bu memleketlerin iktisadi kalkınmaları için daha fazla yardıma muhtaç olduklarını, iktisadi ve teknik yardımların arkasında hiçbir siyasi mülâhaza bulunmaması zaruretinin belirttiştir. Bundan sonra Türkiye'nin iktisadi kalkınmasından kısaca bahsederek iktisaden ilerlemiş memleketlerin, geri kalmış memleketlere ikrazatta bulunacak bir fon tesis ederek milli bütçelerinden bu fona bir miktar ayırmaları imkânından bahsetmiş ve iktisadi bünyeler arasındaki farkların izalesi ile dünya sulhüne hizmet edilmiş olacağını ifade etmiştir.

Komisyonlar :

Muhtelif tekliflerin havale edilmiş bulunduğu Siyasi Komisyon, Hukuk Komisyonu, Silâhları Azaltma Komisyonu, İktisat ve Maliye Komisyonu, İktimai ve Entellektüel Meseleler Komisyonu ve Muhtar Olmayan Topraklar ve Irk Meseleleri Komisyonu Konferansın beşinci ve yedinci günlerinde toplanmışlar, Umumi Heyetin nihai kararına sunulacak karar suretlerini hazırlamışlardır. Siyasi Komisyon içtimasında münhal bulunan Komisyon Riyasetine ittifakla Türk delegesi Fatin Rüştü Zorlu seçilmiştir.

İcra Komitesine iki âzanın seçilmesi :

Birlik statüsünün 17 nci maddesi gereğince İcra Komitesindeki münhallere aşağıda isimleri yazılı zevat seçilmiştir :

	Âzalığın hitam tarihi
Ernst Boerlin (İsviçre)	1957
(İstifa eden İsviçreli Senarclens'in yerine Saturnino Braga (Brezilya)	1960

Kapanış :

Konferansın 22 Kasım Perşembe günkü içtimasında : evvelâ 45 - 46 ncı Konferans Devresi için Parlâmentolararası Konseyini teşkil eden zevatın listesi Umumi Heyetin ittidama sunulmuş ve bilâhara da hazırlanan dört karar sureti ayrı ayrı rey'e vaz'olunarak kabul olunmuş ve Reis Viskont Stansgate bir konuşma yaparak Thailand'da gösterilen fevkalâde misafirperverliğe teşekkür etmiş ve konferansın çok faydalı mesaisini mütaakıp memleketlerine dönen delegelerden, milletlerin refah ve saadeti ve dünyaya sulhü için alınmış kararları, kendi parlâmentolarının ve hükümetlerinin ıttılama ulaştırmalarını ve Milletlerarası Anlaşma ve iş birliği hususunda gayret göstermelerini temenni ederek 45 nci Parlâmentolararası Konferansını kapamıştır.

«Parlâmentolararası Konseyin» 79 ncü İçtimai

14 Kasım 1956 günü Konsey Reisi Vikont Stansgate tarafından açılan 79 ncü İçtimaa 78 deleğe iştirak etmiştir. Ruznamedeki madde-

lerin müzakeresi sonunda aşağıdaki kararlar alınmıştır.

1. 7 - 8 Nisan 1956 tarihinde Dubrovnik'te akdolunan 78 nci İçtimam zabıtları okunmuş ve Polonya delegesi Lubienksi'nin bir kelime değişikliği teklifi ile birlikte ittifakla kabul edilmiştir.

2. Parlâmentolararası büro raporlarının tetkik ve tasvibini mütaakıp ruznameye munzam (A) fıkrası gereğince İcra Komitesinin Konseyin 78 nci içtimandan beri ihdas edilmiş yeni gruplara mütaallik raporu ittifakla kabul edilmiştir. Bu karara nazaran Avusturalya ve Laos grupları da Parlâmentolararası Birliğine iltihak etmiş oldular.

3. 46 nci Parlâmentolararası Konferansının Reis seçimine geçilmiş ve Birleşik Amerika Delegesinin teklifi üzerine Thailand Meclis Reisi Phra Prachonpachanuk ittifakla seçilmiştir.

4. Dünyada mevcut parlâmento tipleri hakkında bir anket hazırlanmakla vazifeli Tâli Komisyonun anketine millî gruplarca verilecek cevapların 15 Ocak 1957 ye kadar gönderilmesi kararlaştırılmıştır.

5. 46 ncı Parlâmentolararası Konferansın 15 - 18 Eylül 1957 de Londra'da toplanması hususunda İngiliz Delegesi Albay Stoddart Scott tarafından yapılan teklif 2 ye karşı 35 reyile kabul olunmuştur.

6. Mali meselelerin müzakeresi sonunda :

a) Yapılan tasarruflar dolayısıyla munzam tahsisat talebine mahal olmadığı anlaşılmıştır.

b) 1956 mali yılı için Avusturya Delegesi Stürgkh ile İsveç Delegesi Hagberg murakıplıklara seçilmiştir.

c) 1956 bütçe tasarısı iki tâli tadil ile ittifakla kabul edilmiştir.

7. Filipin Grupunun, ölçü ve ayarların tevhidî hususundaki teklifi, Kâtibi Umumînin tasviyesi üzerine İcra Komitesince 1957 çalışma programının tanziminde nazarı itibara alınmasına ittifakla karar verilmiştir. Rus Grubunun, silâhsızlanmaya mütaallik teklifinin ise, Konsey içtimasını takiben toplanacak Konferans Heyeti Umumiyesine sunulması kararlaştırılmıştır.

8. Konsey tarafından, Cooley (Amerika) nın yerine Braga (Brezilya) nın dört sene için ve istifa eden Senarclens (İsviçre) nin yerine de Boerling (İsviçre) nin bir sene için İcra Ko-

mitesine âza seçilmeleri hususunun Umumi Heyete arz edilmesi kabul edilmiştir.

Bu kararları mütaakip Konsey İctimai nihayete ermiştir.

45 - 46 ncı Konferans Devresi için Parlâmentolararası Konseyin tarzı terkibi

Reis : Viskont Stansgate (1954 - 1957 devresi için)

Âzalar

Arnavutluk	R. Aliya, S. Baholli
Amerika B. D.	D. A. Reed, H. D. Cooley
Avustralya	R. L. Dean, A. S. Luchetti
Avusturya	B. Stürgh, E. Koref
Belçika	P. Struye, R. Gillon
Brezilya	S. Braga, M. A. Viana
Bulgaristan	Kosovsky, P. Kostourkov
Burma	H. Kyaing, T. Aye
Seylân	R. G. Senanayake, N. M. Perera
Çekoslovakya	J. Krofta, J. Berak
Danimarka	A. Andersen, O. B. Kraft
Finlândiya	L. Heljas, G. Henriksson
Fransa	M. Montet, R. Prizard
Batı - Almanya	H. Pünder, C. Schmid
İngiltere	M. Stoddart - Scott, H. Haynd
Endonezya	I. Rosjadi M. Isnaeni
İran	M. Saed, A. Massoudi
İrak	I. Mulla, Z. Al - Askari
İrlanda	P. A. Baxter, S. F. Lemass
İsrail	D. Hacohen, C. Ariav
İtalya	G. Codacci - Pisanelli, E. Carboni
Japonya	T. Narita, Y. Morita
Laos	R. Pholsena, P. Phongsavan
Liberya	F. E. Tolbert, L. E. Mitchell
Lüksemburg	E. Renter, P. Grézvire
Holanda	E. Sassen, P. Kapteijn
Norveç	F. Moe, H. S. Ingelbretsen
Pakistan	Zaheruddin, C. E. Gibbon
Filipinler	C. P. Primicias, M. Zosa
Polonya	S. Zolkienvoski, J. K. Wende
Romanya	A. Bunaciu, P. Balaceanu
İspanya	J. F. Villaverde, F. J. Cende
Sudan	M. Zarroug, M. A. Mahagoub
İsveç	R. Sandler, E. Hagberg
İsviçre	E. Boerlin, H. Oprecht
Thailand	Prachonpachanuk, R. Nides
Türkiye	Fatin Rüştü Zorlu, M. Halûk Timurtaş

Rusya N. A. Mikhailov, K. A. Gubin
Yugoslavya M. Snuderl, A. Berus

İcra Komitesi

Reis : Viskont Stansgate (İngiltere)

Âzalar	Âzaların hitam tarihi
R. Nides (Thailand)	1957
Codacci - Pisanelli (İtalya)	1959
L. Helgas (Finlândiya)	1959
N. Mikhailov (Rusya)	1959
İzzeddin Mulla (İrak)	1959
R. G. Senanayake (Seylân)	1959
E. Boerlin (İsviçre)	1957
S. Braga (Brezilya)	1960

Parlâmento Umumi Kâtipleri muhtar sekiyonu toplantısı

Parlâmento Umumi Kâtipleri muhtar sekiyonu senelik umumi heyet toplantısını 16 - 21 Kasım 1956 tarihleri arasında Bangkok'da Santitham Hall'de akdetmiştir.

Bu toplantıya (15) memleket parlâmentosu umumi kâtipleri iştirak etmiş olup isimleri aşağıda yazılıdır :

Reed	Amerika
Loof	Avusturalya
Madam Klapp	Brezilya
Deraniyagala	Seylan
Lidderdale	İngiltere
Patnaik	Hindistan
Piaggese	İtalya
Yumasaki	Japonya
Ali Afza	Pakistan
Sir L. Khatun el Sanusi	Sudan
Sune Holm	İsveç
Kovacik	Çekoslovakya
Sharon Pantharo ve Parada	Thailand
Buranasiri	
Refet Sezen	Türkiye
Petruşev	Sovyet Rusya

M. Lidderdale (İngiltere) nin riyasetinde toplanan Umumi Heyet, Paris'te Eylül ayında vâkı toplantıda ittihaz olunan mukarreratı tas-

vibetmiş ve teşri faaliyetin vekâleten ifası hususunda Olsen (Danimarka) tarafından ihzar edilip iki ay evvel âzalara arz edilmiş olan raporun varlığı neticeleri hakkında mutabakatını ihzar etmiş ve muhtelif parlâmentolardaki bütçe sistemi hakkında M. Shakhder'in (Hindistan) hazırlanmış olduğu rapor hakkında umumi bir müzakere ile iktifa olunarak 1957 de Londra'da toplanacak olan Parlâmentolararası Birliği Konferansı sırasında yapılacak içtimalarda müzakereye devam edilerek bu rapordan katî neticeler istihsalı karşılaştırılmış ve mütaakıp toplanılarda da ruznamede bulunan (tadillerin müzakere usulü) ve (Hükümet faaliyetinin parlâmentolar tarafından murakabesi) hakkında hazırlanan raporları müzakere ve tadil etmiş ve bunların tetkik edilmelerini tasvibetmiştir.

Gündemdeki işlerin müzakeresinin hitamını mütaakıp seçime geçilmiş Edvard Fellowes (İngiltere) mevent âzanın ittifağıyla Reislîğe intihab olunmuştur.

Bangkok toplantıları esnasında hali içtimada bulunan Thailand Millî Meclisinin bir celsesinde Umumi Heyet âzaları hazır bulunmuşlardır.

Konferansta alınan kararlar

I - Birlik Statüsünün ve Parlâmentolararası Konferansları kaidelerinin bazı maddelerinin tadili

KABUL EDİLEN METİN

(Yeni pasajların altı çizilmiştir)
Birliğin Statüsü

Madde — 13.

Parlâmentolararası Konsey, Konferansın açılmasından asgari bir ay evvel usulü dairesinde teşkil edilmiş her millî grup tarafından tâyin edilen iki âzadan teşekkül eder. Bu tâyinler Parlâmentolararası Büroya ve Büro tarafından da Konferansa bildirilir. Konseyin vazife müddeti bir Konferanstan mütaakıp Konferansa kadar devam eder.

Bütün Konsey âzalarının Parlâmentonun faal âzaları olması icabeder. Bir âzanın ölmesi veya gelmemesi halinde o âzanın temsil ettiği grup, yerine bir vekil tâyin eder.

Madde — 15.

Konseyin vazifeleri şunlardır :

1. Kendi nizamlarını teşbi eder.

2. Kendi grupları tarafından teklif edilmiş Parlâmentonun eski âzalarını Birliğin âzaları olarak kabul eder. (Statü madde 4)

3. Parlâmentolararası Konferanslarını toplantıya davet eder.

4. Konferansların ruznamesini tesbit eder ve bizatihi kararlar teklif edebilir. Konferansa sunulacak bütün diğer karar tasarıları Konseye havale edilir; âzalardan her hangi birisi, Konseyin evvelce bir Komisyon tarafından sunulmuş bulunan bir karar tasarisını kabul, tadil veya reddetmek üzere Konferansa teklif etmesi hususunda bir takrir verebilir.

5. Daimî veya muvakkat tetkik komisyonları teşkil eder.

6. Statünün değiştirilmesi teklifleri hakkında fikrini beyan eder.

7. Konferansa, Konferansın Reisini ve Reiskekilleri teklif eder.

8. İera Komitesinin âzalarını teklif eder.

9. Konferansların toplantı mahallini seçer. (Statü madde 6)

10. Birliğin Kâtibi Umumisini tâyin eder.

11. Teberru ve vasiyet tarikiyle verilen şeylerin kabulüne salâhiyet verir.

12. Senelik gelir ve gider bütçesinin miktarını tesbit eder.

13. Her yıl âzaları arasından iki hesap murakıby tâyin ve onların teklifi üzerine geçen malî devre hesaplarını tasvibeder.

14. Umumiyetle Parlâmentolararası Birliğin gayelerini tabakkuk ettirmek için gerekli teşebbüslerde bulunur. Bilhassa konferanslar arası fâsılda Statünün birinci maddesi mucibince Birliğin hareket sahasına giren milletlerarası meseleler hakkında Birlik namına resmî beyan da bulunabilir.

Madde — 17.

İera Komitesi muhtelif gruplara ait dokuz âzadan teşekkül eder.

Konseyin reisi iera komitesinin tabîî âzası ve reisidir.

Sekiz âza Parlâmentolararası Konsey âzaları arasından Konferans tarafından intihabedilir.

Statünün 15 nci maddesinin 8 nci paragrafı mucibince, yalnız Konsey tarafından teklif edilen namzetler Konferans tarafından İera Komitesi için yapılan seçime girerler.

Konsey tarafından nazarı itibara alınmadan

evvel namzetlerin seçildikleri takdirde vazifeyi kabul edeceklerini Konseye resmen bildirmeleri icabeder.

İcra Komitesi seçimlerinde namzedin ve grubunun Birliğin çalışmalarına yapmış olduğu yardım nazarı itibara alınır ve coğrafi bakımdan mâkul bir tevzi elde edilmesine çalışılır.

Reisten gayrı âzalar dört senelik bir müddet için seçilirler; her sene sıra ile iki âza çekilir. Çekilen âza iki sene zarfında yeniden namzet olamaz ve yerine başka bir gruba ait bir âza ikame edilir.

Hiçbir konferans akdedilmediği yıllarda Konsey yeni âza seçecektir.

Komite âzasının ölümü, istifası veya mebusluk sıfatının ziyayı veyahut da Konsey Reisliğine intihabı halinde, Konsey yeni bir seçimin yapılacağı ilk konferansa kadar âza olarak kalmak üzere bir halef tayin eder. Yeni âza, çekiliş sırasına göre istihlâf ettiği âzanın yerini alır.

İcra Komitesi kendi nizamnamesini tesbit eder. Fevkalâde bir hal zuhurunda Konseyi toplantıya davet edebilir.

İcra Komitesi Konferans veya Konsey tarafından alınmış kararların icrasını Parlâmentolararası Büroya bildirir.

Parlâmentolararası Konferanslar için hükümler

Madde — 3.

Konferansın akdedileceği memleketin Parlâmentolararası Grubu, Kâtibi Umumi ile anlaşarak toplantının tertibedilmesinden mesuldür. Bununla beraber Konsey, bâzı ahvalde Birliğin veya muhtelif grupların içtimain icabettirdiği masrafların bir kısmını üzerine almasına lüzum olup olmadığına karar verebilir.

(İkinci paragrafın metni kaldırılmıştır)

Madde — 4.

Her içtimain süresi Konferansı kabul edecek olan Grupla mutabık kılınarak Parlâmentolararası Konsey tarafından tesbit edilecektir.

Ruznamede münderic meseleler, müstâceliyet halleri müstesna, bir içtimain ağılımdan sonra her hangi bir zamanda heyeti umumiyede derhal müzakere edilmelerini mümkün kılmak üzere, daimi veya muvakkat encümenlere havale olunur.

Madde — 9

Konferansın Reisi, celseleri açar, tatil ve talik eder, Konferansın çalışmasını idare eder; nizamnameye riayet edilmesine nezaret, hatipleri davet, celseyi tatil, meseleleri rey'e arz ve reylerin neticesini ilân eder. Kararları nihai olup müzakeresiz kabul edilmek zorundadır.

Konferans çalışmalarının umumi olarak idaresinde, Konferansın teşkil edebileceği encümenlerin kurulmasında, yapılması icabeden tebliğleri kararlaştırmakta, her celsenin ruznamesini tesbit etmekte ve muhtelif mevzuların nazarı itibara alınma sırasının tayininde Büro âzaları Reise yardım eder.

Madde — 13.

Konferansların ruznamesi Konsey tarafından tesbit edilir. (Statü madde 9) Ruznamedeki meselelere mütâallik karar tasarıları, tadilnameler ve takrirlerin, konferansın bütün âzalarına tevzii ve müzakere edilecekleri celsenin açılışından evvel celselerin akdedildiği salonun methaline talik edilmeleri icabeder.

Bir kararın heyeti umumiyede müzakeresi sırasında bir tadilname verildiği zaman bu teklif, delegelerden üçünün veya raportörün talebi üzerine, mütâlâası alınmak için salâhiyetli komisyona havale edilebilir. Komisyonun mütâlâası, ki mukabil bir tadil ihtiva edebilir, 24 saat içinde verilecektir.

Ruznamede münderic bulunmayan karar tasarıları ve takrirler ancak konferans bunları nazarı itibara aldığı ve Parlâmentolararası Konseyin fikri ile teklif sahiplerinin kısa izahatları dinlendikten sonra müzakeresine üçte iki rey ekseriyeti ile karar verdiği takdirde müzakere olunur. (Statü madde 9)

Parlâmentolararası Konseyin tensibi ile daimi bir komisyon tarafından kendisine sunulmuş bir karar tasarısı hakkında müzakere açmaksızın mütâlâa beyan etmesi Konferanstan talebedilebilir.

Tasarının evveleminde millî gruplar tarafından tetkik edilmek üzere Konferanstan asgari iki ay önce sunulması icabeder.

Mezkûr metin Kâtibi Umumi tarafından okunur ve mütâakiben Konferans bunun rey'e arz edilip edilmeyeceğine üçte iki ekseriyetle karar verir.

Karar istihsal edilirse, o zaman Konferans ekseriyetle esas mesele hakkında reyini izhar eder.

Karar tasarısını reye koymamak kararlaştırılırsa, tasarı yeniden alâkalı encümene hayale edilir.

Evvelki paragraflar mucibince inikâf esnasında Konferans tarafından tetkik edilerek bir karara iktiran etmiş bulunan bir mesele hakkında aynı konferansta hiçbir müzakere ağılamaz ve hiçbir rey verilemez, şu kadar ki, alâkalı komisyon Parlâmentolararası Konseyin muvafakatini aldıktan sonra, evvelce görüşülmüş bir meselenin yeniden nazarı itibara alınmasını teklif eden bir takriri Konferansa sunabilir; böyle bir takrir müzakeresiz reye arz olunur.

Madde — 14.

Hilâfı derpiş edilmedikçe Konferans kararları mevcut rey sahibi âzanın rey ekseriyetiyle istihsal edilir. Mevzu bahis kararlar ancak usulü veçhile reye müracaat suretiyle alınabilir.

İera Komitesi seçimi için gösterilen namzetler, bunların tetkik edileceği Konsey toplantısından asgari bir gün evvel Kâtibi Umumiliğe yazılı olarak bildirilir.

İera Komitesi seçimlerinde Konsey tarafından teklif edilmiş namzetlerden bir veya birkaçı nısbı durduramazsa Konseyden yeni teklifler ileri sürmesi talebedir. Gizli olarak reye müracaatın neticesi Konferans tarafından tâyin edilen tasnif heyeti tarafından tesbit edilir.

Madde — 15.

Reyler işari olarak veya bir âzanın talebi üzerine yoklama usulü ile istihsal edilir. Vazifeli memurların intihabı asgari yirmi âza tarafından talebedildiği takdirde, gizli reyle iera edilir. (Statü madde 11)

Her Konferansın iptidasında Kâtibi Umumi her delegasyona statünün 10 ncu maddesi mucibince kullanacağı rey adedini gösteren bir kart verecektir.

II - Silâhsızlanma meseleleri

Milletleri, silâhlanma yarışı sebebiyle üzerlerine yüklenen ağır yükten kurtarmak; atom harbi korkusunu insanların zihninden silmek, ve böylece bütün memleketlerdeki hayat seviyesini yükseltmeye yarıyan kaynakları serbest bırak-

mak, hızlı bir silâhsızlanma ile temini kabil tasarruflardan ayrılacak hisselerle hususi bir fondas ederek Asya, Afrika ve başka yerlerdeki az inkişaf etmiş mıntakalara Birleşmiş Milletlerin murakabesi altında âdilâne tevzi edilmek üzere yardımda bulunmak arzusunda bulunan 45 nei Parlâmentolararası Konferansı :

1. Başkan Eisenhower ve Mareşal Bulganin tarafından tavsiye edilenler gibi itimat yaratıcı tedbirlerle halihazır şeraitte hemen tatbik edilebilecek kâfi derecede murakabeli silâhsızlanma tedbirlerinin yakın zamanda tatbik mevkiine konmasını,

2. Silâhsızlanma meselesinin bir bütün olarak halline doğru mühim bir adım olmak üzere bütün devletlerin silâhlı kuvvetlerinde ve mütat silâhlarında büyük mikyasta azaltmalar yapmasını,

3. Kütleli tahribedici silâhların imal, istimal ve tecrübesinin men'ini,

4. Bütün devletlerin üzerlerine aldıkları vecibeleri yerine getirmelerini temin maksadiyle yukardaki tedbirlerin müessir bir şekilde Milletlerarası teftiş ve murakabesini,

İçine alacak şümüllü bir silâhsızlanma anlaşması imkânlarını aramaya devam etmeleri için kendi hükümetlerini ve hassaten Birleşmiş Milletler Silâhsızlanma Komisyonu Tâli Komitesinde temsil edilmekte olanları teşvik etmeye bütün dünya parlâmentolarını davet eder,

Yukarıki paragraflarda tadadedildiği şekilde şümüllü bir silâhsızlanma anlaşmasının akdine intizaren bir an evvel tatbik edilebilecek Milletlerarası murakabeye tâbi bir silâhsızlanmanın ilk adımı mahiyetinde bir anlaşma imkânının araştırılmasına ve hassaten tecrübi atom infilâklarına mümkün olan en yakın tarihte son vermek için bir anlaşma akdine çalışılmasını tavsiye eder.

III - İnsan haklarının beynelmilel himayesi

45 nei Parlâmentolararası Konferans, Birleşmiş Milletler Umumi Heyeti tarafından kabul edilmiş bulunan Dünya İnsan Hakları Beyannamesinde münderiç prensiplere Parlâmentolararası Birliğin bağlılığını tekrar teyidederek,

Ferdin iktisadi ve içtimai haklarının korunmasının, siyasi haklarının himayesinin mütem-

min cüz'ü olduğunu hassaten nazarı itibara alarak,

1948 de Roma'da akdedilen 37 nei Parlâmentolararası Konferans tarafından kabul olunan Beynelmilel Ahlâk Prensipleri Beyannamesinde ki bu hususla ilgili ahkâmı hatırlatarak,

Birleşmiş Milletler teşkilâtı gerçevesi dâhilinde ve diğer resmî veya gayriresmî beynelmilel teşekküller tarafından insan haklarının tanınması için sarf edilen gayretlere işaret ederek, ve aynı zamanda son hâdiselerden fevkalâde mütehey-yiolarak,

Bilhassa Anayasaya veya hiç olmazsa teşriî metinlere konulmak suretiyle bu hakların bütün memleketlerde tanınmasını ve hususiyle millî siyasi sistemin intihabında tatbikini sağlamak üzere tam ve müessir tedbirlerin alınmasını temin hususunda bütün parlâmentoları davet eder;

Mütareke veya sulh anlaşması veya muahedelerin imzalanışından sonra muhtelif ve ciddi esaret şekillerinin, esir çalıştırılmasının ve harb esirlerinin mevkuf tutulması halinin mevduidiyeti gibi UNO tarafından takbih edilmiş ırk tefrikinin mevcudiyetini de nazarı itibara alarak ve mütareke veya sulh anlaşmaları veyahut muahedelerin imzalanışından sonra esaretin, esir çalıştırılmasının ve harb esirlerini mevkuf tutmanın ve keza her nevi ırk tefrikinin bütün devletlere tatbikattan mümkün olduğu kadar süratle kaldırılması icabettiğini mülâhaza etmekle - mütarekenin veya sulh anlaşmaları veya muahedelerin imzalanışından sonra esaretin, esir çalıştırılmasının veya harb esirlerini mevkuf tutmanın ve keza her nevi ırk tefrikinin kökünden kaldırılması için hükümetler tarafından alınmış tedbirleri tahkik gayesiyle harekete geçilmesini teklif eder;

1948 Dünya Beyannamesinde ilân edilmiş prensiplerin beynelmilel hukuk sahasında mümkün olduğu kadar çabuk tanınmasını insan hakları himayesinin terakkisi için temel telâkki eder;

İnsan hakları komisyonu tarafından, Dünya İnsan Hakları Beyannamesinin tanınması gayesiyle hazırlanmış ve biri siyasi diğeri ise içtimai, iktisadi ve kültürel haklarla atakalı iki andlaşma tasarısının nihai olarak kabulü hususunda Birleşmiş Milletler Umumi Heyetinin gösterdiği gecikme sebebiyle tahassul etmiş vaziyete Birleşmiş Milletlerin dikkatini çeker;

Bu sahada Birleşmiş Milletlerin gayret göstermesi için hükümetlerinin desteklenmesini te-

min maksadiyle Millî Grupları kendi memleketlerinde nüfuzlarını kullanmaya davet eder.

IV - Asya ve Afrika memleketlerinin ve topraklarının siyasi, iktisadi ve içtimai inkişafı

A) İktisadi cihazlanma metotları.

45 nei Parlâmentolararası Konferansı,

Asya ve Afrika memleketlerinin ve topraklarının iktisadi cihazlanma metotlarına mütedair raporları nazarı dikkate alarak :

Şimdiye kadar ulaşılmış inkişaf derecesine göre bu memleketlerin iktisadi dâvaları karşılığ ve hallediş tarzlarında büyük farklar mevcud olduğunu müşahade ederek, tarihi ve cağrafi âmiller, siyasi inançlar ve diğer unsurlar bakımından her memleketin kendi inkişaf şeklini serbestçe kararlaştırmak hakkına sahib olduğunu ve her memleketin kendi ihtiyaçlarına ve modern âlemdaki terakkisine en iyi şekilde cevap verecek sisteme teveccüh ettiğini nazarı dikkate alarak, milletlerarası ticaret münialarının azaltılması hattâ kaldırılmasını, teknik inkişaf ve sermaye yatırımları vasıtasıyla ana dâvaların hallini kolaylaştıracak olan sulh içinde beraber yaşama ruhunun kuvvetlenmesini ve bu suretle milletler arasında daha iyi münasebetlerin teassüsü için malûmat teatisinde bulunulmasını talebeder.

B) İktisadi kalkınma için milletlerarası iş birliği.

Statüsünün 1 nei maddesinde beyan edilmiş olduğu veçhile Parlâmentolararası Birliğinin başlıca gayelerinden birinin milletlerarası sulhü ve iş birliğini tervicetmek olduğunu hatırlatarak,

Düşük hayat seviyesi, gıdasızlık ve işsizliğin âmilî olan gelişmemiş ekonomilerin içtimai ve milletlerarası buhranın kaynakları olduğunu teslim eden;

Daha az inkişaf etmiş memleketlere bütün devletlerin yardım etmelerinin ahlâki bir vazife olduğunu beyan eden;

Asya ve Afrika'nın bazı kısımlarında böyle bir yardıma hususi bir ihtiyacolduğunu kabul eden;

Bunun bütün dünyaca prensibolarak kabul edilmiş olduğunu ve malî ve teknik geniş yardım plânlarının, Parlâmentolararası Konferansın bu mevzuu 1953 senesinde nazarı itibara aldığı tarihten beri Birleşmiş Milletler marifetiyle ve di-

ğer çok taraflı veya iki taraflı kanallardan tat-
bik edilmiş olduğunu takdir eden,

45 nci Parlâmentolararası Konferansı,

Yeni ve devamlı gayretlere olan ihtiyacı azal-
mamış olduğuna ve dünya nüfusu arttığına göre
bunun daha da müstaceliyet keshettiğine kana-
at olup,

Yardım plânlarını yürütmüş olan teşekküle-
rin çalışmalarının verimini artırmak ve mevcut
milletlerarası iş birliği metotlarının mahdât kal-
masını önlemek gayesiyle bu çalışmaların şin-
diye kadar kazanılmış tecrübelerin ve bazı mem-
leketlerdeki süratli tahavvülâtın ışığı altında ye-
niden gözden geçirilmesi icabettiği mütalâasın-
dadır;

Az inkişaf etmiş memleketlere iktisadi yar-
dım yapılırken, onların hareket serbestisini ze-
deliyecek veya hükümlanlık haklarını tahdidede-
cek her hangi bir siyasi, stratejik ve sair şart ko-
şulmaması icabettiğine aynı zamanda işaret eder;

Milletlerin hayat seviyesini yükseltmekte kul-
lanılmak üzere en iyi metot, ihtisas ve teknik
bilgilerin kendi memleketlerinin mevcut tabii ve
beşeri kaynaklarına tatbik edilmesi imkânının
müzakeresini bütün parlâmentolardan talebeder;

Tam projelerin, mali imkânların devamlılığı
zarureti bakımından da önceden plânlanmasını
temin maksadıyla uzun vâdeli programların fi-
nansmanının garanti edilmesi arzusunu bilhassa
kaydeder;

İşbu kararda ana hatları gösterilen program-
ların tahakkuku için, silâhlı bütçelerinden
devamlı surette yapılacak tasarrufların, kurula-
cak hususi bir fona her memleket tarafından
tahsis olunmasını teklif eder. Bu fonun kulla-
nılması Birleşmiş Milletler Teşkilâtının muraka-
besine tâbi olacaktır;

Ve milletlerarası iş birliği metotlarına daha
ameli alâka göstermeleri için efkârı umumiye-
yi tenvire ve hükümetleri nezdinde nüfuzlarını
kullanmaya medar olabilecek her fırsatı kullan-
maya Parlâmentolararası Millî Grupları davet
eder.

C) İctimai hizmetler bakımından devletin
mesuliyeti :

45 nci Parlâmentolararası Konferansı,

Devletin rolünün millî ve milletlerarası saha-
da milletin refah ve saadetini tahakkuk ettirmek
olduğunu beyan eder;

Bu itibarla, mümkün olan âzami vüsatte ve
ferdin ve cemiyetin karşılıklı mesuliyeti zihniye-
ti içinde, Asya ve Afrika milletlerine, haklı ola-
rak müftehir oldukları istiklâl hislerini zede-
lemsizin faydalı olabilecek sistemli bir karşılıklı
yardım programının tanzimi icabettiği mülâha-
zasındadır;

Konferans, bu hususta devletin içtimai ve ik-
tisadi meselelerdeki mesuliyetinin kendiliğinden
aşikâr olduğunu ve binaenaleyh bu sahadaki
umumi esasları, tatbik metotlarını ve milletler-
arası iş birliği şartlarını tesbit etmenin yerinde
olduğunu teyideder. Böyle bir iş birliğinin baş-
lıca gayesi, Asya ve Afrika memleketlerinin ik-
tisadi, siyasi ve demokratik bünyelerine uygun
bir içtimai plânlama hazırlığı olmalıdır.

Asya ve Afrika memleketleriyle alâkalı mese-
leler meyânında bilhassa üzerinde durulması ge-
rekenler şunlardır :

1. İctimai suistikallere karşı himaye,
2. İnsan ticaretinin lâğvı,
3. Ağılıkla mücadele,
4. Bilhassa WHO'nun tavsiye ettiği esaslar
dairesinde sıhhat merkezleri kurmak suretiyle
hastalıklardan korunma ve mücadele,
5. Herkesin normal şartlar altında yaşama-
sını ve kabiliyetlerini inkişaf ettirmesini sağlamak
üzere bütün milletlerin asgari hayat seviyeleri-
nin yükseltilmesi,
6. Tam istihdam, işçinin himayesi, sendika-
lara iltihak ve iş seçme serbestisi teminatı,
7. Mâlûllerin rehabilitasyonu,
8. İctimai yardım aidatı tediyesindeki mü-
tekabiliyeti ve içtimai emniyet masraflarının
tesviyesini derpiş eden anlaşmalar akdi,
9. Asya ve Afrika milletlerinin tahsil ve
terbiyesi ve mesleki ve teknik bakımdan yetiştiril-
mesi,
10. Cemiyette kadının mevkiinin yükseltil-
mesi.

Konferans, esas gayesi az inkişaf etmiş mem-
leketlere, halkının daha yüksek bir hayat se-
viyesine kavuşmasını temin edecek vasıtaları
vermek olan beynelmilel müessir bir teknik ve
mali yardımın devamı ve genişletilmesi ihtiya-
cını teyideder.

Asya ve Afrika milletlerinin, müsavî ve
müstakil devletler arasında tahakkuk ettirdiği
takdirde hakiki ve tam addedilebilen iktisadi ve

teknik bir istiklale tamamiyle sahipolmalarına yeni şartlar müsaade edineeye kadar, ilk önce hammaddeler, mamul maddeler ve yabancı teknisiyenlerden faydalanmaları lazımdır. Bu sebeptendir ki, Parlämentolararası Birliği, yukarda zikredilen gayelere ulaşmanın yegâne yolu bu olduğu için, muhtelif vesilelerle milletlerin millî istiklallerini müdafaa etmiştir.

Konferans, bu gayenin tahakkuku için silâhlanma tahsisatının beşeriyetin saadet ve inkişafına mütaallik projelere faydalı bir şekilde aktarılabileceği fikrindedir.

D) Millî eğitimin yayılması ve millî inkişafın ihtiyaç gösterdiği personelin yetiştirilmesi.

45 nci Parlämentolararası Konferansı,

Kültür sahasında cihanşümül tesanüt prensibini teyidederek,

Dünya İnsan Hakları Beyannamesinin eğitimi hakkı ile alakalı 26 nci maddesini hatırlatarak,

İnsan şahsiyetinin tam mânasıyle inkişafına mâtuf bir eğitimin teknik ve mesleki eğitim ile el ele gitmesinin elzem olduğunu nazarı itibara alarak,

Bilhassa Asya ve Afrika memleketlerinde maarifin yayılması ve millî inkişafın ihtiyaç gösterdiği personelin artan bir hızla yetiştirilmesi gibi ifası, henüz istiklâlini kazanmamış her hangi bir memleketin tam istiklâline kavuşmasına bağlı bulunan, hususların ehemmiyetini mülâhaza ederek,

Alakalı memleketlerle sıkı bir temas halinde çalışan UNESCO ve Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı gibi beynelmîl teşekküllerin, emirlerine tahsis edilmiş fonların kifayetsizliği sebebiyle kösteklenmiş olduğunu tebarüz ettirerek,

Bilhassa Asya ve Afrika memleketlerinde yukarda mezkûr gayeler için ayrılan fonların artırılmasını ve yardımlarının devamını sağlamaya Parlämentolararası Birliği âzalarını davet eder.

Her çeşit eğitimi ve teknik müesseselerindeki mevcut yerleri, burs adedini, tahsil yardımlarını ve araştırma tahsisatını ve kültür mübadelesini artırmak suretiyle bu kıtalara mensup talebeler kendi memleketlerinde şimdiye kadar gösterilen kolaylıkları artırmaya muhtelif millet mümessillerini davet eder.

Bu memleketlerin yakın bir gelecekte cihanşümül kültür mirasının zenginleşmesine kendi

hisselerine düşen yardımı yapabilmeleri için mânevî kaynaklarını âzami derecede işletmek üzere daha müessir bir yardım yoluyla elden gelen her şeyin yapılmasını talebeder.

E) Muhtar olmayan toprakların istiklâline kavuşması bakımından idare eden devlete düşen vazifeler.

45 nci Parlämentolararası Konferans,

Kendi kendini idare etmenin bütün milletlerin gayrikabili devir bir hakkı olduğuna inanarak,

Bir devletin, idaresinde bulunan bir toprağın henüz kendi kendini idare için hazır olmadığını ve bir itikâl devresinin şayanı arzu olduğunu mülâhaza edebileceğini kaydederek,

Doğrudan doğruya bir anlaşmaya varılamadığı takdirde kendi kendini idare etme ehliyeti meselesinin Birleşmiş Milletlere sunulmasını tavsiye eder.

Ayrıca, Birleşmiş Milletlerin bir milletin kendi kendini idare etmek için henüz hazır olmadığını mülâhâ etmesi halinde mevzuubahis milletin bekleme müddetine işaret etmesini ve ne tarzda hazırlanabileceği hususunda fikir vermesini ve idare eden devletin kendi kendini idare hali tahakkuk edineeye kadar bu gayeye ne kadar yaklaşıldığı hakkında Birleşmiş Milletlere senelik rapor vermesini tavsiye eder.

Fatin Rüşti Zorlu'nun konuşması

Sayın Reis, Sayın Delegeler, Bayanlar, Baylar :

Türk Parlämento Grubu adına burada konuşabilmek benim için büyük bir şeref ve ıntıyazdır.

Her şeyden evvel büyük medeniyet merkezlerinden biri olan bu güzel Bangkok şehrine bizi davet etmiş olduğundan dolayı Thai Grupuna Türk Parlämento Grubunun teşekkürlerini arz etmeme müsaadelerinizi rica ederim.

Türk Heyeti bizlere gösterilen son derece misafirperver hüsûkâbul ve mükemmel organizasyondan dolayı kendisinden evvelki heyetlerin izhar etmiş oldukları şükran hislerine iltihak etmek ister. Thailand'a gelmek için kilometrelere yol katettik. Memleketimizde sülhün bölünmezliğine olduğü gibi dünyanın birliğine de kuvvetle inandığınızdan biz bunu tamamen tabii buluyoruz. Thai Milletini ise, ya-

rarlık ve cesareti ile yalnız şanlı tarihi içinde değil, bir tecavüzü durdurmak ve bir milleti emperyalist komünizm boyunduruğundan kurtarmak için hepimizin gittiğimiz uzak Kore topraklarında kitalarımızla omuz omuza çarpıştığını görerek de takdir etmek imkânını bulduğumuzdan, çok iyi tanımaktayız.

Belki de iki kıta arasında bulunduğumuzdan bizim dünya anlayışımız milletlerin oturdukları kitalara göre ayrılmasını asla kabul etmiyor. Çünkü bizler Asyalı, Avrupalı veya Afrikalı olmaktan evvel hepimiz insanız ve eğer bilgilerim doğruysa dinlerimizin hiçbirisi sâlikleri arasında bir ırk ve kıta tefrikine cevaz vermemektedir ve bizler bu kitalara aidiyet hislerini yaşatmayı tehlikeli buluyoruz. Pek yakın hâdiselerin tarihi Avrupa veya Amerikalıların başka bir kıtada bulunmakta olan memleketlerin istiklâlini korumak için hayatlarını vermekte bir an tereddüdetmediklerini göstermiştir. Koreyi zikrettim.

Sayın Reis, Kâtibi Umuminin son derece mufassal raporunun hakikaten büyük bir alâka hattâ diyebilirim ki, heyecan ve şevk ile tetkik ettim. Geçen yıl esnasında şahidi olduğumuz muhtelif hâdiseleri olduğu kadar sulh taarruzunun muhtelif safhalarını da önünüze sermek lûtfunda bulunmuş olduklarından ötürü kendilerine teşekkürlerimi sunmak isterim. Raporun Ağustos ayında nihayet bulması, onun okunuşunu benim için çok daha alâka çekici kılmıştır. Bu sayfalara göz gezdirirken büyük devletlerin her buluşmalarında hissettiğimiz heyecanı ve Sovyet Devlet adamlarının muhtelif müspet beyanlarının bizlerde uyandırdığı iyimserliği yeniden yaşadım.

Kore Harbi nihayete ermişti. Hindicini Harbi bitmişti. Sovyet idarecileri yabancı memleketlerde olduğu kadar kendi memleketlerinde de Stalin rejiminin hatalarını alenen ilân ediyor ve Stalin rejimi zamanından beri bir emniyetsizlik hissi içinde bulunan herkese teminat veriyorlardı. Bütün bunlar, o anlarda hepimizin hissetmekte olduğu o iyimserlik ve ümit havası ile birlikte raporda çok iyi belirtilmiştir.

Sayın Reis, ilk defa olarak beynelmîl bir konferansta hükümetimi ilzam etmeden serbest bir parlamento âzası sıfatıyla konuşuyorum; bu sebeple şayet samimî konuşmak saikiyle hata edersem beni affediniz.

Heyecanımız hâd noktasına varmıştı, ve bilhassa Rus mümessilinin topraklarını tahliye için Macar idarecileri ile müzakerelere girişmiş olduklarını ajans ve gazetelerde gördüğümüz an, yeni Sovyet rejimine ve onun sulh taarruzuna karşı cidden fazla şüphe ve itimatsızlık göstermiş olmakla kendimizi ithama kadar gitmiş-tik.

Böyle düşünmekte ve kendimizi fazla itimatsızlık göstermiş olmakla itham etmekte pekâlâ haklıydık. Filhakika, Mareşal Tito'nun kahraman rejimini boğmak teşebbüsünde bulunmakla Stalin'i itham etmiş bulunan Rus idarecileri yeni bir istiklâl arzusu karşısında nasıl eğilmesini bildiklerini parlak bir şekilde göstermek istiyorlardı.

Fakat bu iyimserlik çok sürmedi. Budapeşte'de yeniden patlıyan topraklar duman gibi dağıldı ve bizler dünyayı evvelce olduğu gibi yine emniyetsizlik ve tehlike ile dolu bulduk ve maatteessüf hâdiseler tehdit ve itimatsızlık hususunda bizi haklı çıkardı.

Sayın Reis, Türkiye, sulh sever fakat tecavüze karşı mukavemete azimli devletler tarafından vücuda getirilen NATO, Bağdad Patkı, Balkan Paktı ve SEATO gibi kendi kendini müdafaa toplulukları vasıtasıyla sulhün korunmasına, kolektif emniyete ve sulhün bölünmezliği erasına bütün itimadı ile bağlı bir memlekettir.

Sayın Reis, Türkiye ve onun gibi düşünen diğer memleketler bu müdafaa teşkilâtını keyfî olarak değil, doğrudan doğruya veya dolayısıyla maruz kaldıkları tehditlerin tazyikî altında kurmuşlardır. Zaten Sovyet idarecileri bunu pek iyi anlamışlar ve selefleri tarafından irtikâbedilmiş hataları açıkça ve alenen beyan ederek bu tehdit ve itimatsızlıkların kaynağını kurutup ortadan kaldırmayı denemişlerdir.

Fakat bu vaziyetin devam edeceğini ve bir gün Macaristan hâdisesinde olduğu gibi değişmeyeceğini bize kim temin edebilir Kimseyi itham etmek veya başkalarının vaziyeti hakkında hüküm vermek için hakem olarak ortaya çıkmayı denemek arzusunda değilim. Fakat, kendilerine karşı müdafaa tedbirleri almış ve tedafii anlaşmalar akdetmiş olduğumuz bazı memleketlerle olan münasebetlerimizde daima muztarip bulunduğumuz husus aramızda mevcut bir itimat buhranıdır. Bu vaziyeti or-

tadan kaldırmak ve itimatlılıklarını izale etmek için açık konuşmak lazımdır. Bir arada yaşama, muhakkak ki, harbdan daha iyidir. Lâkin bugünkü şekli ile bir arada yaşama (Co - existence), bir silâhlauma yarışından ve kaybolmakta olan eskisinden çok daha sert ve tehlikeli yeni bir nevi müstemlekecilğe mâruz birçok memleketin ve milyonlarca insanın ıstırap ve korkularının devamından ve bir soğuk harbin uza- yıp gitmesinden başka bir şey değildir. Biz bu iki çeşit sömürgecilği Bandung'ta takbih ettik, şimdi burada neden takbih etmiyelim? Şayet içimizden bazıları bir arada yaşamının fazi- leti hususunda bir an için ümitvar olmuşlarsa, Macaristan hâdiseleri onların bu ümidini yok- etmek için ortadadır. Eğer faal bir bitaraflık ve bir arada yaşama siyaseti takibeden memle- ketler hâlâ en iyi yolda olduklarını düşünüyor- larsa, kendilerine müsaadeleriyle diyeceğim ki, şayet kendilerine belki birtakım menfaat sağ- lıyan böyle bir siyasete devama muvaffak olu- yorlarsa, bu Amerika Birleşik Devletleri tara- fından fevkalâde âlicenap ve tam bir şekilde desteklenmekte olan müdafaa teşekküllerine men- sup memleketlerin katlandığı ağır yükler sa- yesindedir. Burada Avusturya Mebusu Mr. Stürgkh'nün cesurane beyanatına cevaben Maca- ristan hâdiselerinin bambaşka bir şekilde anla- tılışını dinledik. Ben, Sovyet Devletinin ve mil- letinin tecavüze uğradığı yıllarda gösterdiği kahramanca mukavemeti gözlerimle gördüm. On- lar şüphesiz başka bir harb istemiyecek kadar harbdan ıstırap çekmişlerdir. Fakat bu ıstırap onları, aynı şekilde hürriyetini isteyen bir millet karşısında daha anlayışlı davranmaya sevk etmeli idi. Bu anlayış örneği hepimize cesaret vermiş ve ıstırap ve daimi tehditle mâlûl bir beraber yaşamının değil sulh ve medeniyet içe- risinde birleşmiş bir dünyanın temellerini at- mış olurdu. Eğer bir arada yaşama ve bitaraf kalma fikrinin faal taraftarları ikna kudretleri sayesinde bize bunu verebilseydiler, bütün beşe- riyet kendilerine minnattar kalırdı.

Burada Süveyş hâdisesini zikretmeseydim, tarafgirlikle itham edilmiş olurum. Türkiye, Mısır milletine tarihi, mânevi ve dinî bağlarla bağli bir memlekettir. Dört asrı mütecaviz müşte- rek bir hayatımız vardır. İşte bundan dolayı zaten İsrail tarafından bir tecavüze mâruz kalmış bu Devlet ve millete karşı müttefiklerimizin kuvvet

kullandıklarını görmek bizim için üzücü olmuş- tur. Sebepleri ne olursa olsun, bu hareketi bü- tün beynelmîlel hukuk prensiplerinin bir ih- lâli telâkki etmemek benim için zordur. İngiliz ve Fransız kıt'alarının derhal çekilmesini isteyen Birleşmiş Milletler kararı lehinde Türkiye'nin kullanmış olduğu rey, ve İngiliz kıt'alarının ge- kilmesi için üç müttefiki Irak, İran ve Pakis- tan'la birlikte Türkiye'nin İngiltere nezdinde yapmış olduğu teşebbüs, Türkiye'nin bu hare- ket karşısında duymakta olduğu üzüntüyü açık ve vazih bir şekilde ispat etmektedir. Sulha o kadar hizmet etmiş bulunan bu iki memleketin Birleşmiş Milletlerin kararını derhal kabul etmiş olması sulh dostlarının kalbine ancak fe- rahlık verir. Bu misalin Rusya tarafından ta- kibedilmesini bekliyoruz; hepimiz kendisine mü- teşekkir kalırız.

Kâtibi Umumi, raporunda iktisaden geri kal- mış memleketlerin vaziyetini ve bu memlekete- rin emellerinin dünya sulbû üzerindeki tesirini büyük bir vukufla tebarüz ettirmiştir. Filha- kika iktisaden geri kalmış memleketlerin hayat seviyelerinin yükseltilmesi ve iktisadi bünye- lerinin kuvvetlendirilmesi düşünülmeden müsta- kar bir sulh ve daha iyi bir dünya tasavvur et- mek buna imkânsız gibi geliyor. İktisadi kud- retlerini arttırmak hususunda hepsinin sahip bulunduğu büyük irade ve kuvvetli arzuyu gör- mek için bu memleketlerden geçmek kâfidir.

Kâtibi Umumînin raporu bu devletlerin ikti- sadi yardım arzularının karşılanması için Rus- ya ve Garp arasında mevcut bir rekabet ve ya- rışmadan bahsetmektedir.

Bâzi az gelişmiş memleketler için Rusya'nın ilân ettiği iktisadi yardımın ne şekilde iera edileceğini tamamen bilmiyorum; yalnız biz Tür- kiye'ye dokuz seneden fazla bir zamandanberi yapılan âlicenap iktisadi yardımlardan dolayı Amerika Birleşik Devletlerine müteşekkirdir.

Diğer taraftan, Milletlerarası İmar ve Kal- konma Bankası da Birleşmiş Milletlerin ge- çenlerde kurmuş olduğu yeni bir malî teşekkülle birlikte aynı vazife ile meşguldür. Amerikan iktisadi yardım ile Milletlerarası Bankanın yar- dımının tevziinde hiçbir siyasi gaye güdülme- diğini biliyorum. Bunun için o yardımları alan mmeleketlerin hareket tarzlarına bakmak kâfi- dir, Bu memleketler meyanında Amerika Bir-

leşik. Devletlerinin müttefikı bulunan memleketler kadar bîtaraf veya heraher yaşama taraftarı memleketler, hür demokrasi memleketleri kadar, komünist temayüllü memleketler de bulunmaktadırlar.

İşte bu sebeple Rusya ve Garp arasında bu sahadaki rekabet, şayet onlar da Garp gibi bu iktisadi yardım vesilesiyle siyasi gaye ve emeller takibetmezse, ancak beşeriyetin iyiliğine münceer olacaktır.

Geri kalmış ve iktisadi hünyesi zayıf memleketlerin mevcudiyeti, sulh için birleşmemize bir mâni teşkil etmektedir. Zira evvelâ bu memleketler diktatörlüğü ve otoriter bir nizamı daha kolaylıkla kabul ederler; saniyen hâlâ müstemlekecilik gayesi takibeden memleketlere kolayca yem olurlar; ve nihayet müdafaalarını teşkilâtlandırmak çok zordur.

Amerika Birleşik Devletlerinin niyeti ve bu memleketlere diğer demokratik memleketlerle birlikte gerek iki taraflı anlaşmalar gerekse Milletlerarası Banka vasıtasıyla yapmaktan geri kalmadığı yardım ne kadar âlieenabane olursa olsun, bu yardımın miktarı bilhassa içinde bulundukları zafiyet durumundan kendilerini ancak kurtarabilecek olan gayelerine biran evvel ulaşmak için bu memleketlerin gösterdikleri istical nazarı itibarı alınır, az inkişaf etmiş memleketlerin geniş ihtiyaçlarına kıyasen kâfi olmaktan uzaktır. İşte bunun içindir ki, biz, uzun vâdeli istikraz yolu ile bu memleketlerin ihtiyaçlarını karşılamak için en kısa zamanda hasusi fonlar ihdası lâzımgeldiği ve bu suretle iktisadi sahada milletlerarasında Birleşmiş Milletler Anayasasının da deriş ettiği şekilde bir tesanüt tesisi kabil olacağı hususunda Kâtibi Umumi ile hemfikir bulunuyoruz.

Sayın Reis, şimdi müsaade ederseniz Kâtibi Umumiliğin fevkalâde alâka çekici raporunda rasladığım ve muhtemelen tetkik edilen mevzuların tenevvü ve taaddüdünden neşet eden bazı hatalı müşahedelerden bahsedeceğim. Bu meseleler hayatı bir ehemmiyet arz etmese idi, onları zikretmekten iğtinahederdim. Evvelâ 217 nci sayfa Kâtibi Umumi Kıbrıs meselesinden bahsederken, onu bir müstemleke meselesi olarak takdim etmiştir ki, bu hakikatten uzaktır. Kıbrıs meselesi bir müstemleke meselesi değildir. Mr. Me Millan, Londra konferansında: «Britanya Hükümeti kendisine, bazı şartların mevcudiyeti sebebiyle ve gayet sarîh bir vazifenin ifası için verilmiş olan Kıbrıs adasını muhafaza etmekte devam etmektedir; çünkü bu şartlar aynen mevcudolmakta devam etmektedir» diyor. Kıbrıs meselesi, bildiğiniz gibi farklı görüş sahibi üç müttefik devleti ihtilâfa düşürmüştür. Britanya'nın noktai nazarını yukarıda zikrettim. Türkiye için bu hayatî bir emniyet meselesidir. Kıbrıs adası, bugün de devam etmekte bulunan bazı şartlar sebebiyle bırakılmış olan, bir anavatan parçası telâkki edilmektedir. Saniyen bu, meyvent muahedelere bir hürmet meselesidir, çünkü Adanın İngiltere'ye bırakılması Lozan muahedesi icabatından olup bu muahedenin sarîh ahkâmı sebebiyle ancak Türkiye ve İngiltere'yi alâkadar eder. Salisen bu, iki büyük siyasi liderin, Kemal Atatürk ve Venizelos'un insan üstü gayretleri sayesinde, üç nedenden fazla sürmüş bir harb neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında teessüs etmiş bir muvazene meselesidir ki, şimdi bu muvazene'yi bozmak pek tehlikeli olur.

Nihayet 154 nci sayfada Bağdad Paktından bahsederken Kâtibi Umumi bu Paktın teşkilini muhtemel bir Amerikan iktisadi yardımının cazibesine atfetmek istemektedir. Hemen söylemek mecburiyetindeyim ki, hiçbir yabancı yardım olmadan asırlar boyunca yaşayarak istiklâlini muhafaza etmesini bilmiş olan Türkiye, siyasetine asla muhtemel iktisadi yardımları düşünerek, istikamet vermiş değildir. Diğer taraftan büyük ve devamlı bir yatırım gayreti göstermekte olan Türkiye'nin mali vaziyetinin, aynı sahifede gösterilmiş olduğu gibi endişe verici olmaktan uzak bulunduğunu tebarüz ettirmek benim için bir vazifedir.

Bagdad Paktı hususunda şunu söylemek isterim ki, bu tedafî bir maksatla kurulmuş bir pakt olup, idarecilerinin ilcalarına göre şekillenen Mısır politikasının tehlikeli istikametini bu Paktın mevcudiyetine atfetmek haksızlıktır.

Sayın Reis, bu içtimada İnsan Haklarına mütâallik bir karar tasarısı tasvihinize sunulacaktır.

Böyle bir kararı müzakere etmeye hazırlandığımız şu sırada istiklâl haklarının müdafaası için Budapeşte sokaklarında kahramanca döğüşerek düşmüş olanların hatırasını tâziz için Konferans âzalarını birkaç dakika ihtiram sili-

kütuna davet etmek lütfunda bulunmanızı rica etmeme müsaadenizi isetirham ederim Sayın Reis.

Fatin Rüştü Zorlu'nun ikinci konuşması

Sayın Reis.

Bize takdim etmiş olduğu fevkalâde rapor-
dan dolayı Mr. Robert'e ve sarılı beyanlarıyla
silâhlanma mevzuunda muhtelif fikirleri aksettir-
en benden evvel konuşmuş bulunan hatiplere
her şeyden evvel teşekkür etmek isterim.

Sayın Reis,

Memleketimin kolektif emniyete ve Birleş-
miş Milletler Anayasasının 52 nci maddesi mucil-
ince kurulmuş müdafaa teşkilâtı vasıtasıyla
silâhın muhafazasına tam bir itimat ile bağlı
bulunduğunu dün bu mümtaz heyet huzurunda
beyan etmek fırsatını bulmuştum. Memle-
ketim, halihazır şartlar karşısında istiklâl ve
hürriyetinin muhafazası için kati bir teminat
teşkil eden yegâne vasıta olduğuna kaani bu-
lunduğu için, bu siyaseti ve görüş tarzını ihtiyar
etmiştir.

Sayın Reis, fihhakika İkinci Cihan Harbi mu-
hasenatının bitimundan hemen sonra büyük
ve küçük memleketler kendilerine daimi bir
sulh temin edebilecek bir sistem bulmak gay-
retine düştüler. Bazı fazla iyimser devletler,
kolektif emniyet, silâhsızlanma, insan hakları
ve saire gibi herkes tarafından kabul ve beyan
edilmiş bulunan ve tatbikat sahasına konması
için ameli vasıtalar bulmak suretiyle tekemmül
ettirilmesi icabeden prensipleri halen Birleşmiş
Milletler Anayasasında buldukları kanaatindeydi-
diler. Hüsnüniyetle meşbu olan bu memleketler,
bu prensiplerin tatbiki için yapılmakta olan
müzakerelerin intâcından evvel, tek taraflı ola-
rak ferhal kıtalarının terhis ve silâhlandırıl-
masına başladılar. Halbuki, bâzı devletler bu
hususla sükûtu muhafaza ediyor ve silâhsız-
lanma yerine hattâ kuvvetlerini arttırıyor, re-
fahlarını ve bekalarını teminatını emniyet sa-
halarının ve nüfuz bölgelerinin genişlemesinde
arıyor, başkalarının zayıflığından, hazırsızlığından
ve ihtiyârsızlığından istifade ederek bu istikamette
ilerlemiş devamlı ediyorlardı. Husu-
siyle 1945 ve 1950 seneleri arasındaki bu bâ-
diseleri hepimiz biliyoruz. Bu beş sene zarfın-
da birçok topraklar ve memleketler doğrudan

doğruya veya dolayısıyla yabancı hâkimiyeti al-
tına düştüler. Müstemlekeci denen bâzı büyük
devletlerin orduları milyonlarca insana istik-
lâllerini iade ederek işgal ettikleri toprakları
terk ederken, diğer büyük devletlerin orduları
nın ö güne kadar müstakil kalmış memleketle-
rin topraklarında kalması gibi tezatlı tablolar
görülüyordu. Diğer taraftan silâhsızlanma husu-
sundaki müzakereler hiçbir terakki kaydetme-
miş olup görüş ayrılıkları her gün artıyordu.
Birkaç sene şaşkınlıktan sonra, çok erken si-
lâhlarını bırakmış bulunanlar ve sulhsever ve
ya emperyalist fikir aleyhtarı olanlar, sulhü
muhafaza etmek için hiç olmazsa emperyalist
emeller besleyen memleketler kadar kuvvetli ol-
mak icabettiğini anlamışlar ve yeniden silâh-
lanmaya ve aralarında gruplaşmaya başlamış-
lardır ki böylece soğuk harb veya beraber ya-
şama denen sahaya girmiş olduk.

Bu halin, müruz kaldığı silâhlanma yükü-
ne fena bir zaruret nazarı ile bakan sulhsever
ve demokrat memleketleri tatmin etmekten
uzak olduğunu söylemeyi fuzuli sayarım.

Sayın Reis, bütün tarih boyunca bir fetih
ve tecavüz fikri beslemiş olanlar iki hareket
tarzı denemişlerdir : Ya müstakbel kurbanla-
rına nazaran silâh üstünlüğü sağlamak, veya
sahte bir emniyet ve itimat havası yaratarak
rakiplerinin mukavemet kudretlerini azaltmak.

Raporda zikredildiği gibi on bir seneden
beri büyük demokrat devletler Şarkın büyük
devletleriyle bizim şimdi burada müzakere etti-
ğimize gibi silâhsızlanma meselesini müzakere
etmektedirler. Bütün bu yıllar boyunca süren
müzakereler bir tek nokta etrafında dönmekte-
dir : Hüsnüniyet teminatı. Bu teminat ancak
Milletlerarası bir teftiş ve murakabe sistemi ile
elde edilebilir. Ben silâhsızlanacağım veya si-
lâhsızlanıyorum demek kâfi değildir, hakikaten
silâhsızlanmış olduğumu gösterebilmek ve ispat
etmek icabeder.

Aşgari yarım asırdan evvel ulaşılmış im-
kânsız iktisadi bir kudrete ve atom silâhlarına
mülk büyük demokrat devletlerin mümessille-
rini dinlerken hakikaten mütehayyic oldum. On-
lar murakabe ve teftişe mukavemet edenlerden
çok ilerdedirler; her nevi silâh, bilhassa büyük
adette atom silâhlarına sahiptirler; diğerlerin-
den evvel bunları tekâmül ettirmeye muktedir-
ler ve «gelin bizi teftiş edin, murakabe edin

buna müsaade ediyoruz, yalnız bir tek şartımız vardır, bize de aynı serbestiyi tanıyınz diyorlar. Şüphesiz atom silâhları insanlığın istikbali için öldürücü bir tehlike arz ediyor. Fakat halihazırda hürriyetlerimizin teminatı ve emniyetimiz Amerika Birleşik Devletlerinin bu silâhta haiz olduğu üstünlüğe dayanmaktadır. Demokrat memleketlerin sulh arzuları ve Birleşmiş Milletler kararlarına inkıyatları hususunda kendilerini haklı göstermeye ihtiyaçları yoktur. İçlerinden ikisinin bir hata işlediği doğrudur; fakat Birleşmiş Milletlerin kararlarına kendiliklerinden itaat etmeleri onların sulh severliğinin ve milletlerarası hukuk disiplinine riayet ruhunun kalblerinde ne derece kökleşmiş bulunduğunu parlak bir şekilde göstermiştir.

Macaristan hâdiseleri, Birleşmiş Milletlerin kararları mücibince tashih edilmezlerse, beynelmilel bir murakabe ve teftişe tâbi olmayı reddeden büyük devletlerin zihniyeti üzerinde bugünden aynı hükmü vermemize mâni olacaktır. İşte bunun içindir ki, dâvanın hal tarzını hiç olmasa kısmen bugün aramızda bulunan Sovyet meslekdaşlarımızın elinde görüyorum ve atom silâhlarıyla diğer silâhların beynelmilel murakabe ve teftişini kabul etmesi için hükümetleri nezdinde ellerinden geleni yapmalarını kendilerinden istirham ediyorum.

Sayın Reis, yapmış olduğum beyanattan Türk delegasyonunun silâhsızlanmayı önceden tesis edilmiş bir milletlerarası murakabe ve teftiş sistemine tâbi kılan karar tasarılarının lehinde olduğunu görmek kolaydır.

Sözlerimi bitirmeden evvel iki şey söylemek isterim : Evvelâ burada bulunan Fransız mebuslarına, bilhassa Mr. Edgar Faure'a, projelerinde iktisaden az inkişaf etmiş milletleri düştürmek lûtfunda bulunduklarından dolayı teşekkür etmek isterim; zira Edgar Faure bu memleketlere, silâhsızlanmadan sonra askeri bütçelerden tenzil edilecek fonların tahsisini teklif etmektedir; fakat bu meselenin tahripkâr propagandaya sık sık mevzu teşkil etmesi hasebiyle ancak milletlerarası murakabe herkes tarafından kabul edildikten sonra nazarı itibara alınması lâzımgeldiğine işaret etmek isterim.

Saniyen, sulhsever büyük devlet mebuslarından, milletlerarası murakabe ve teftişe tâbi silâhsızlanma fikrinin bütün dünyaya kabul edileceği güne kadar memleketlerinin askeri

gayretlerini azaltmak hususunda hiçbir şey yapmamalarını, ısrarla rica etmek isterim; zira istiklâl ve hürriyetlerimizin bugünkü şartlar dâhilinde maalesef ancak bir tek teminatı vardır, o da tecavüze mukavemet kudretimizdir.

Halûk Timurtaş'ın konuşması

Sayın Reis, bayanlar, baylar;

Asya ve Afrika memleketlerinin siyasi, iktisadi ve iktisadi kalkınmaları mevzuundaki görüşlerimizi arz etmeden önce, bu memleketlerin hayati meselelerini bütün cepheleriyle tahlil eden gayet kıymetli raporları hazırlamış bulunan Raportör Mösyö Brasseur, Vedovato, Gibbon, Grégoire ve Hammad'a tebriklerimi sunmak isterim.

Halihazır şartlar altında bu memleketlerin millî istihsali, millî geliri ve bu gelirden nüfus başına isabet eden miktar ve hayat seviyeleri, iktisaden inkişaf etmiş memleketlere nazaran çok düşük nispetler arz etmektedir. Buralarda nüfusun büyük bir kısmı ziraatle meşguldür ve nüfus süratle artmaktadır. Binaenaleyh bu milletlerin mütemadiyen artan ihtiyaçlarını karşılamak için iktisadi faaliyetlerin genişletilmesi zarureti vardır. Millî istihsali artırmak ve hayat seviyesini yükseltmek maksadiyle bu memleketlerde gerek ziraati geliştirmek ve gerekse sanayileşmeyi teşvik hususunda vakit geçirmeden bazı tedbirlerin alınması lâzımdır.

Umumiyetle bu memleketlerde zengin tabii kaynaklar mevcuttur ve bunların süratle işletilmesi kabildir. Bugün Asya ve Afrika memleketlerini dolaşan her hangi bir kimse, buralardaki büyük iktisadi kalkınma azminin elle tutulur bir hale geldiğini pekâlâ müşahade edebilir. Gerek siyasi istiklallerine ötedenberi sahibolan, gerekse bunu yeni elde etmiş bulunan bu memleketlerin hepsinde de iktisadi sahalar da hak sahibi olmak arzusu belirmiş bulunmaktadır.

Az gelişmiş memleketler umumiyetle, iktisadi cihazlanmaları için gereken yabancı sermayeye ve bunun yanında teknik yardım ve yetiştirmeye muhtaç bulunmaktadır. Bu memleketler bilhassa bu yardımları elde etmek için devamlı gayretler sarf etmekte ve ekseriya müşkülâta mâruz kalmaktadırlar. Eğer bazı Garbi - Avrupa memleketlerinin, Amerika Birleşik Dev-

letlerinin ve hattâ 1914 ten evvelki Rusya'nın iktisadi tarihlerini tetkik edecek olursak bunların nasıl seyyal ve kolay temin edilir sermaye yatırımları sayesinde geliştikleri derhal göze çarpar.

Zamanımızda, Amerika Birleşik Devletlerinin şimdiye kadar hiçbir devletin göstermediği büyük bir diğerkâmlıkla geri kalmış memleketlere hattâ hibe şeklinde büyük yardımlar yaptığı görülmektedir. Burada şunu belirtmek isterim ki Amerikan yardımı hakkında bazı delagasyon tarafından ileri sürülen iddialar tamamen esastan âri bulunmaktadır. Zira bu yardımların arkasında siyasi her hangi bir maksat yoktur. Filhakika bu nevi yardımlar, bir müdafaa teşkilâtına dâhil memleketlere olduğu kadar bitaraf memleketlere de yapılmaktadır. Diğer taraftan, yardım alan memleketlerin ağır askeri bir yük altına girdiği iddiası da doğru değildir. Bizzat kendi tecrübelerimizden de biliyoruz ki, istiklallerini bir tecavüze karşı müdafaa azminde bulunan memleketlere ayrıca askeri yardımlar da yapılmakta ve bu sayede çok ağır mali külfetleri hafiflemektedir.

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası, iktisadi kalkınma plânları için krediler açmaktadır. Fakat maalesef ne yardımlar ve ne de krediler yukarıda bahsettiğim geri kalmış memleketlerin ihtiyaçlarını tam manasiyle karşılamamaktadır. Parlâmentolararası birliği 42 ncı konferansında, kabul edilen bir kararda «geri kalmış memleketlere yardım için iş birliği zaruridir» denilmekte idi. Halbuki, bugüne kadar bu çeşit iş birliğinden elde edilen neticelerin tatminkâr olmaktan çok uzak olduğunu söylemek mecburiyetindeyim. Meselâ, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasının 1955 yılına kadar açtığı krediler yekûnunun ancak 1/4 i Asya ve Afrika memleketlerine isabet etmektedir. Binaenaleyh, bu yardımların bir an evvel artırılması icabeder

Geri kalmış memleketlere yapılan yardımların bir iane mahiyetinde olduğunu düşünmek hatalı olur. Hakikatte, mensubolduğumuz milletler camiasının menfaatleri, içtimai bakımdan geri kalmış memleketlerin bir an evvel kalkınmasını icabettirmektedir. Bu yardımların mânevi bir mecburiyet addolunması ise beşeriyetin terakkisini göstermesi bakımından büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Şurası muhak-

kaktır ki, bu yardımlar sadece mânevi yardıman vermekle kalmayıp iktisaden az gelişmiş olanlarla birlikte müterakki memleketlere de büyük faydalar sağlayacaktır.

İktisadi ve teknik yardımların arkasında saklı her hangi bir hususi ve fa siyasi maksat bulunmamalıdır. Asıl gaye, bir memleketin istismarı değil hangi metotla olursa olsun iktisadi, kalkınmasıdır. Bu arada, siyasi istiklâlin yanında bir de iktisadi istiklâlden bahs olunmaktadır. Kanaatimizce, bugünkü şartların beynelmilel mahiyeti bakımından her memleket, iktisaden ne kadar kuvvetli olursa olsun, iktisadi bağılılıkları düşünmek mecburiyetindedir. Bu ise beynelmilel tesanüdün tesisine medar olması itibariyle memleketlerimiz için hayırlıdır. Binaenaleyh az gelişmiş memleketlerin iktisadi istiklâli, ancak diğer memleketlerle müsavî haklara sahibolmaları ve hâkimiyet ve hareket serbestilerine asla müdahale olunmaması mânasına alınmalıdır.

Bu noktaları zikrettikten sonra, Asya ve Avrupa'nın birleştiği noktada bulunan Türkiye'nin iktisadi durumuna birkaç kelime ile işaret etmek isterim. Son altı yıl içerisinde, dikkatle hazırlanmış iktisadi programların tatbiki neticesinde millî gelirimizde % 100 ü aşan bir artış kaydedilmiş bulunmaktadır. Yatırım, istihsal, imal, münakal, ve ticaret faaliyetlerindeki süratli gelişme ve genişleme bu müspet neticenin elde edilmesini mümkün kalmıştır. Geçer Devlet eliyle yapılan yatırımların büyük nispetlerde artırılması ve gerekçe hususi yatırımların tezayüdü, iktisadi faaliyetleri kamçılamaş bulunmaktadır. Neticede, nüfus başına isabet eden gelirden ve umumî istihlâk hacminde görülen artışlar hayat seviyesinde de bâriz bir yükselme tevdiyetmiştir. Diğer taraftan millî bütçelerdeki devamlı inkişaf sayesinde bilhassa nafia, maarif ve sosyal hizmetler sahasında ehemmiyetli terakkiler kaydolunmuştur. Millî bütçenin hemen hemen yarısının Millî Müdafaa hizmetlerine tahsis olunmasına rağmen, en uygun bir iktisadi inkişaf politikası tatbik edilmesi ve iktisadi yardımlardan faydalanılması neticesinde yukarıda bahsedilen müspet gelişmeler sağlanmış bulunmaktadır. Bu münasebetle, memleketimize cömert teknik ve iktisadi yardımlarını gördüğümüz Amerikalı dostlarımıza şükranlarımızı ifade etmek isterim.

Az gelişmiş memleketlere iktisadi yardım maksadiyle kullanılmak ve bir fonda toplanmak üzere silâhsızlanma yoluyla askerî bütçelerden tasarruf yapılmasını ileri süren bir teklif üzerinde de kısaca duracağım. Fikir doğru ve cazip gözükmesine rağmen, kolaylıkla bazı siyasi propagandalara mesnet teşkil edebilir. Filhakkı, silâhsızlanma meselesi, daha önceki müzakerelerde de müşahade ettiğimiz üzere, henüz halledilmiş değildir ve bir anlaşmaya varılması da uzak bir ihtimal olarak durmaktadır.

İktisadi inkişaf için ilk şart siyasi istiklâldir ve bu da, bugünkü şerait karşısında aneak sulhsever memleketlerin bütün kuvvetini muhafazasıyla teminat altına alınmış olur. Bu sebeple ben, yukarıki teklife mukabil, iktisaden gelişmiş memleketlerin, az gelişmiş memleketlere münasit şartlarla kredi temin edecek bir fon tesis etmek üzere, kendi millî bütçelerinden muayyen tahsisat ayırmalarını teklif edeceğim.

Asya ve Afrika memleketlerinin siyasi, iktisadi ve içtimai kalkınması mevzuunda Umumi Heyete takdim olunan beş karar tasarısına da

tamamıyla iştirak etmekte olduğumuzu beyan etmekten zevk duyarım. Milletlerarası münasebetlerde karşılıklı anlayış, yardım ve iş birliği hüsnüniyetine tanakkuk ettirildikçe iktisadi bün yeler arasındaki farklar da kolaylıkla aza lacak, dünya nimetlerinden her millet daha münasit şartlar altında faydalanabilecektir. Bu takdirde ise çok özlediğimiz dünya sulhüne bir adım daha yaklaşmış olacağız.

Türk Delegasyonu

Heyet Reisi	: Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale)
Kâtip	: Halûk Timurtaş (Balıkesir)
Âza	: Namık Gedik (Aydın)
»	: Halil İmre (Balıkesir)
»	: Kâzım Meriç (Kocaeli)
»	: Muzafer Kurbanoğlu (Manisa)
»	: Sadettin Ertur (Niğde)
»	: Server Somuncuoğlu (Sinop)
»	: Nusret Kirişcioğlu (Zonguldak)
	Refet Sezen (T. B. M. M. Umumî Kâtibi)

4-7 Ocak 1955 Tarihinde Roma'da Toplanan V inci Parlamentolararası Turizm Kongresindeki Tebliğler

Parlamentolararası Turizm Birliğinin 4 - 7 Kânunusani 1955 tarihinde Roma'da toplanan beşinci kongresinin esas mevzuunun sosyal turizm meselesi teşkil ediyordu. Bu mevzuda Birlik Başkanı M. Henri Marek'in geniş ve etrafı raporunu tercüme ve tabettirmek mümkün olmadı. Ancak sosyal turizm meselesini telhis eden bir tebliğ ile kongrede müzakere edilen tebliğleri tercüme ve tabettirmek suretiyle arkadaşlarımızın istifadesine arz ediyoruz.

*Parlamentolararası Turizm
Birliği Türk Grubu*

SOSYAL TURİZM

Sosyal turizmin önemi

Halk turizmi, işçi turizmi olarak da adlandırılan, halkın, işçinin ve gençlerin seyahat meselelerini ele alan sosyal turizm, bugünün umumi turizm mevzuu içinde ehemmiyetle üzerinde durulmakta ve modern dünyanın sosyal tekâmülü

yolunda ulaştığı merhalelerden biri sayılmaktadır.

Döviz turizmi olan dış turizmin memleket ekonomisindeki müspet ve faydalı mevkiî kadar, sosyal turizmin de gerek memleket ekonomisinde, gerek turizm endüstrisinin devam ve kuvvetlenmesinde tesiri ve faydaları vardır. Sosyal turizm, memleketin umumi istinsalının artmasında kuvvetli bir ümidir. Çünkü, madenlerde, fabrikalarda, atelyelerde, bürolarda aylarca güneşten mahrum bir halde kalmış ve iş saatleri dışında da gayet iptidai hıfzıssıhha şartları için de yaşamış olan işçilerin dinlenmeleri, açık havada sıhhat bulmaları, onlarda yeni bir canlılık yeni bir enerji yaratmakta olduğundan, binnetice istihsalin ve randımanın artmasında müessir olmaktadır.

Sosyal turizmin doğuşu

İstihsal vasıtalarındaki muazzam teknik terakkî, çalışma saatlerinin azalmasına ve dolayısıyla serbest saatlerin çoğalmasına sebeb olmuş

tur. Dünyanın geniş bir kısmında insanların büyük bir ekseriyeti esaretten kurtulmuş, teğebüslerin ortak idaresine ve istismar edeceği işçilikten bugünkü himayeli iş sistemine kavuşmuştur. Şüphesiz bu tekâmül, zamanla, muazzam mücadelelerin kuvvetiyle ve kültür seviyesinin yükselmesiyle olmuştur.

Serbest zamanın artırılması için yapılan mücadeleler ise, makina devrinin başlamasıyla birden süratli neticeler vermiştir. Serbest zamanın artması da, sosyal turizmin doğmasını sebaholmuştur.

Sosyal turizmin inkişafı

Bugün, medeni milletlerin, işçilerin ferdi hürriyetlerinin artırılması fikrinden anladıkları mâna, işçilere ayrılan serbest zamanın gittikçe genişletilmesini sağlamaktır. Bu sebeple birçok memleketlerde senelik ücretli tatil kanunlarının kabulüne doğru gidilmektedir.

Senelik ücretli tatil kanunlarının sınıflar ve fertler arasındaki siyasi, içtimai ve iktisadi münasebetlere yaptığı ve yapacağı tesirler bir tarafa bırakılırsa, turizm üzerinde iera ettiği tesirlerin verimi pek büyüktür.

Bugünkü turistik faaliyetlerin iki esas kutbu veya başka bir tâbirle iki esas sağı vardır. Bunlardan birisi mânevi olup, mümkün olduğu kadar fazla sayıda insanı dünyanın güzel yerleri veya daha doğrusu görülmeye değer merkezleriyle temasa getirmek, diğeri ise maddi olup, fertlerin yer değiştirmesinden doğan servet tedavülünden en iyi bir şekilde istifade edebilmek imkânını araştırmaktadır.

Sosyal turizm; bu iki hedeften birincisini tatmine doğru gitmektedir. Esasen, büyük kitlelerin estetik ve medeni bilgilerinin artırılmasının nihai gayesi, tren veya otobüs ile yapılan yıldırım gezileri, rasgele kamplara yığılmalar veya bir panayır haline getirilmiş tatil günleri olmamalıdır.

Bugün, sosyal turizm meselesi, kültürel, içtimai veya iktisadi hangi bakımdan ele alınır- sa alınmaz, birçok imkânlar ve neticeler sağlıyacak kuvvete görüldüğünden, inkişafı hususunda muhtelif memleketlerde esaslı çalışmalar yapılmaktadır. Mânafileh, içtimai tekâmülün nispeten yeni bir merhaləsi sayılan sosyal turizm, süratle ve kuvvetle inkişaf edebilmek için ve-

rimli bir organizasyona ve pratik tathikat teşkil- lerine henüz kavuşmamıştır.

Sosyal turizmin inkişafını temin maksadiyle muhtelif memleketlerde alınan tedbirlere gelince, bunlar gaye itibariyle iki esaslı noktada toplanmaktadır. Birincisi, turizm alış - verişinde ahamın, yani işçi turistin alım kabiliyetini yükseltmek, ikincisi de satıcının veya hizmet arz edenin, yani ulaştırma vasıtalarının, konaklama tesislerinin, eğlence masraflarının bu alım kabiliyetine uygun bir seviyede bulunmasını sağlamaktır.

Belçika'da, işçinin satınalma kabiliyetini yükseltmek için, senelik tatil günleri müddetince işçiye iki misli yevmiye verilmesi kanunen kabul edilmiştir. Mânafileh, Belçika'da 1946 da kabul edilen bu usul diğer memleketlerde tatbik edilmemektedir. Bunun yerine Fransa, Avusturya, Almanya, Holanda ve İsviçre'de olduğu gibi (İsviçre Seyahat Sandığı) na benzer teğek- küllerle sosyal turizm gayesi için yapılan tasarruflar teşvik edilmektedir.

Satıcının veya hizmet arz edenin, işçinin alım kabiliyetine uygun bir seviyede bulunmasını sağlama hususuna gelince, birçok memle- ketlerde :

1. Ulaştırma vasıtaları ücretlerinin tenzili,
2. Otelcilğin işçi turizmi ihtiyaçlarına intihak ettirilmesi,
3. Ücretli tatillerden faydalanan işçiler için kamplar, tatil merkezleri, yurtlar kurma gibi tedbirlere başvurulmaktadır.

Milletlerarası Resmi Turizm Teşekkülleri Birliği Kongresine (Union Internationale Des Organismes Officiels de Tourisme) Turizm Etüd Komisyonu adına Belçika Turizm Genel Komiseri Başkanı M. A. Haulot tarafından sunulan raporda, dünyanın büyük bir kısmında işçilerin heyeti umumiyesi yararına olarak senelik ücretli tatiller lehindeki mevzuatın gelişmiş olmasından memnuniyet duyulduğu kaydedilmekte, turizmin bu yeni veğhesinin gerek ekonomik, kültürel, sosyal bakımlardan ve gerek işçi kitlelerinin bayatı bakımından haiz olduğu ehemmiyet belirtilmektedir. Ayrıca: «Bahsettiğimiz gelişme; gittikçe artan iyi teğiz edilmiş kulüplerin ve yurtların tesisi, ihtisaslanmış şekillerde turizme ait neğriyatın geniş mikyasta yapılması, sinema filimleriyle, sayısız konfe-

ranslar verme yolu ile ve rehberleri, geziler tertibedilmesi gibi faaliyetlerle teşvik edilmektedir. Bununla beraber bütün bu faaliyetlerle ve eğitim için sarf edilen gayretlerle nispeten kısa bir zaman zarfında, ücretli tatillerin kabul edildiği her memlekette, mevcut işçi kütlelerinin kâffesinin - turizm kültürü - seviyesine yükseltilebileceğini ummak beyhudedir. Bunun sebebini bilgisizlik ve zevksizlikten ziyade, aile veya fert gelirlerinin kıfayetsizliğinde aramak lazımdır.

Muhtelif alâkalı memleketlerin halihazır vaziyetlerinin tetkikinden açıkça meydana çıkan müspet neticeler, senelik ücretli tatillerin süratle ve devamlı surette unumileştiği, işçi kütlelerinin tatillerini seyahat ederek geçirmek hususunda büyük bir arzu gösterildiği şeklindedir.

Menfi neticeler ise, malî bakımdan turizm teknik vasıtalarını çok geniş insan kütleleri tarafından istifade edilebilir hale getirebilmekte ve işçilerin menfaatleriyle turizm sanayinin menfaatlerini ahenkleştirmek için tatil müddetlerini rasyonel bir şekilde uzatmakta zorluklardır.

Bir taraftan işçiyi seyahat tasarrufuna götüren ve teşvik eden seyahat sandıklarının unumileşmesi, diğer taraftan meslekî tatillerin insicamlı bir şekilde uzatılması, «işte kanaatimizce bugün için müsmür bir ıeraat programının iki ana fikrini bunlar teşkil etmektedir.» denilmektedir.

Bu rapora göre muhtelif memleketlerde sosyal turizm sahasında yapılan çalışmalar, aşağıdaki şekilde hulâsa edilmektedir :

GÜNEY - AFRIKA :

Halen işçilere asgari iki hafta ücretli tatil hakkı tanıyan bir kanun mevcuttur. Bu kanundan istifade eden işçi sayısı takriben 400 000 dir. Turistlere Home'lar, gençlik kampları ihdası, işçi gruplarına otellerde esaslı tenzilât yapılması suretiyle muhtelif kolaylıklar temin edilmektedir. Birçok müesseseler tatil mevsimi dışında ucuz tarifeler tatbik etmektedirler. Sosyal turizm henüz pek yeni olduğu için Güney - Afrika Hükümeti esaslı bir teşkilât kurmamıştır.

ALMANYA :

Federal Alman Cumhuriyeti Hükümeti tarafından çalıştırılan bütün işçilerin ücretli ta-

til hakkı mevcuttur. Bu kanundan istifade eden işçilerin sayısı, aşağı - yukarı 13 milyondur. (Alman Sendikalar Birliği) âzaları için istirahat-haneler mevcuttur.

Bundan başka Sendikalar Birliğinin mahallî teşkilâtları ve diğer sendikalar kendi teşebbüsleri ile kendi bölgeleri içinde gençlerin toplanabileceği gençlik kampları da kurmaktadır.

ARJANTİN

1943 ten itibaren iş hukukunda başlıyan reform ile bütün işçilere diğer bazı haklarla beraber ücretli tatilden istifade hakkı da tanınmıştır. Ücretli tatilden işçilerin halkıyla istifade edebilmesini temin maksadıyla ilâve bir tedbir olarak da, patronların işçilere her sene tam bir aylık ikramiye vermeleri mecburiyeti ihdas edilmiştir. Demiryollarında hususî tenzilâtî bir tarife tatbik edilmemekle beraber tren ücretlerinin yüksek işçi yevmiyelerine nazaran düşük oluşu, işçilerin kütle halinde seyahat etmelerini mümkün kılmaktadır.

Resmî Devlet Teşekkülleri ve mahallî Turizm İdareleri çeşitli işçi seyahatleri tertiplemektedirler.

Birçok teşekküllerin kendi hususî ucuz otelleri ve tatil merkezleri de mevcuttur. Bu tatil merkezlerinden ve turizm muntakalarında kurulmuş büyük şehirlere yakın (populaire) ucuz plâjlardan başka, işçiler grup halinde tertiplenmiş gezintilere de iştirak ederek bâzan merkezden 1 700 km. uzaklıktaki mesafelere kadar da gidebilmektedirler.

AVUSTURALYA :

1950 Haziranında ücretli tatilden istifade eden işçi sayısı 2 546 000 idi. Avusturalya Demiryolları İdareleri tatilleri, esasında hangi sınıfa mensubolursa olsun bütün Avusturalyalıların istifade edebilecekleri tenzilâtî tarifeler tatbik etmektedirler.

Demiryolları personeli ise umumiyetle nakil vasıtalarından meceanen istifade edebilmektedirler.

KANADA :

Kanada işçi mevzuatı mahallî hükümetler için birinci derecede mer'ûdîr. Adı mahallî hükümet Britanya Kolombiyası, Manitoba, Antario, Quebec, Saskatchewan, kanunları ile muayyen bân işçi sınıflarının ücretli tatillerden isti-

fade edebileceklerini kabul etmişlerdir. Umumiyetle sanayide çalışan işçilerin büyük bir ekseriyeti bu meyardandır. Saskatchewan müstesna diğer bütün vilâyetlerde işçilerin bir mesai senesi sonunda bir hafta ücretli tatil hakkı vardır. Saskatchewan da bu hak iki haftadır. Alberta da ise kanun iki sene mesaiden sonra iki hafta ücretli tatil kabul etmektedir. Birçok kolektif iş mukavelelerinde ücretli tatillere ait hükümler vardır. Patrona ücretli tatil vermek mükellefiyetini kanunen yüklemeyen dört eyalette de işçiler ya patronlarla aralarında mevcut hususi anlaşmaya göre veya kolektif iş mukaveleleri mucibince senelik ücretli tatillerden istifade etmektedirler. 1947 de yapılan bir istatistiğe göre, fabrika sanayinde çalışan işçilerin % 98 i her sene ücretli tatil almaktadır.

BELÇİKA KONGOSU :

Henüz tatbik edilmekte olan bir projeye göre yerli işçiye senede 12 gün ücretli tatil verilecek ve şayet işçi isterse üç sene tatillerini biriktirebilecek ve birden alabilecektir. İşçilere tatil müddetleri zarfında ulaştırma vasıtalarında hiçbir tenzilat yapılmamakta, sadece okul tatilleri dolayısıyla ailelerinin yanına giden talebeler ulaştırma vasıtalarında tenzilatla istifade edilmektedirler.

FRANSA :

Milli Demiryolları İdaresi senede bir kere, tatillerinde Fransa dâhilinde seyahat etmek isteyen işçilere gidip gelme yol masrafı üzerinden % 30 tenzilat yapmaktadır. Birçok teşekküllerin komiteleri kendi teşekkülleri personeline hususi kolaylıklar temin etmektedirler. Meselâ tatil Kolonileri fiyatlarında fazlaca tenzilat yapmakta ve bazı ahvalde ulaştırma vasıtaları biletlerine de rüsturn vermektedir. Sosyal Turizmi ilâkedar eden mühim bir teşebbüs de (Iséré) de (Chambrousse) da kurulmakta olan oteller ve spor teçhizatıdır. Üç sene sonra tamamlanacak olan bu dağ spor merkezinin mahdud gelirli turistler yaz ve kış istifade edebileceklerdir.

İNGİLTERE :

İngiltere'de hemen hemen her işçi senede bir hafta veya daha uzun ücretli tatilden istifade etmektedir. Yeni yapılan bir anketten anlaşıldığına göre İngiltere kâhil nüfusunun takriben yarısı demek olan 18,5 milyon kişi tatil-

lerin İngiltere dışında geçirmektedirler. İngiltere'de tatil geçirilebilecek yerlerdeki tesisler şunlardır :

55 000 Otel	1 180 000 yataklı
150 Tatil kampı	75 000 »
300 Kamp ve köy otelleri	310 000 »

Hepsi 1 565 000 yataklı 58 150 müessese etmektedir. Demiryolları İdaresi % 25 tenzilatlı şahsi turist biletleri çıkarmakta ve ayrıca 8 veya daha fazla kişilik gruplar halinde seyahat edenlere de tenzilat yapmaktadır.

Şurası muhakkaktır ki, demiryolları fiyatlarının nispi yüksekliliği ve otel, kamp ve köy otellerinde tatbik edilen fiyatlar birçok kimşeleri tatillerini oldukları yerde geçirmeye mecbur etmektedir. Buna rağmen yukarıda söylediğimiz gibi İngiltere kâhil nüfusunun büyük bir kısmı tatillerinde seyahat edebilmek imkânına sahiptir. Şurası da ehemmiyetle kaydedilmelidir ki, 1948 de 424 544, 1949 da 521 807 pasaport verilmiştir. İngiliz pasaportları beş sene müddetle muteber olduklarına göre bunların mühim bir kısmının Avrupa'ya ilk seyahat edenlere verildiği anlaşılmaktadır.

HİNDİSTAN :

1948 de yapılan istatistiklere göre fabrika, atelye ve büyük sanayide çalışan işçiler senelik ücretli tatilden istifade etmektedirler. Yavaş yavaş mağazalar ve ticarî firmalar da müstahdemlerine senelik ücretli tatil vermeye başlamaktadırlar. Hindistan Hükümeti Ulaştırma Bakanlığı içinde yeni bir turizm ofisi kurulmuştur. Bu ofisin vazifesi, muhtelif turizm acentalarına yardım ve aralarındaki irtibatı temin, turizmin ve bilhassa sosyal turizmin inkişafını temine çalışmak olacaktır.

İRLANDA :

İrlanda mevzuatına göre bütün işçiler senelik ücretli tatilden istifade etmektedirler. Demiryolları idareleri tatilde seyahat eden işçilere tenzilat yapmamaktadır. Ancak, demiryolları müstahdemini kendi hatlarında seyahat ettikleri zaman bir miktar tenzilat yapılmaktadır. Birçok ticaret ve sanayi firmaları tarafından (Tatil tasarrufu) tertiplenmektedir. Yalnız (İrlanda Turizm Birliği) 300 den fazla firma arasında geniş bir tasarruf hareketi teşkilatlandırmıştır. Tasarruf teşekküllerine dâhil olanların sayısının katı olarak tesbiti kabil olama-

miştir. (Millî İrlanda Gençler Teşkilâtı) mı şimdilik 4 000 azası olup memleketin her tarafına dağılmış 30 kadar oteli mevcuttur.

İTALYA :

Bu sene Roma'da teerübe mahiyetinde olmak üzere 250 kişilik (Casa del C. I. T.) teşkilât kurulmuştur. Tek yataklı bir odanın fiyatı 1 200 lîret ve tam pansiyon 2 000 lîretten biraz fazladır. İtalyan Dağılık Kulübünün takriben 10 500 yataklı 380 sığınağı vardır. Bundan başka diğer teşekküllere ait aşağı - yukarı 840 yataklı 36 sığınak daha vardır. Bu kullup Tenamuz, Ağustos aylarında Mont Blanc'da büyük bir kamp kurar. Kampu teçhizatı vardır, dağ evi, ve sairedir. Servisi mükemmeldir. 1949'da 10 oberji olan İtalyan Gençlik Oberjleri Cemiyetinin şimdiki 974 yataklı 29 oberji vardır. Yatak fiyatı gecede 150 lîrettir. Diğer taraftan şunu da kaydetmek lâzımdır ki, İtalyan Kamping Federasyonu geçen Haziranda kurulmuş olduğu için faaliyeti hâlekinda malûmat vermek henüz mümkün değildir. Aşağıda isimleri yazılı üniversitelerin her birinin birer talebe yurdu vardır.

Farrate, Genova, Macerata, Messina, Milano, Modenes, Napoli, Padu, Perugia, Piza, Roma, Turine. Bu talebe yurtları yalnız 1 Temamuz - 31 Ağustos arasında ecnebi talebe barındırabilirler. Ücret tam pansiyon günde 1 500 lîrettir.

Devlet Demiryolları tatilde olan işçilere hususi tenzilat yapmamaktadır. Fâkât Demiryolları İdaresi hafta sonu turistik gezileri için % 60 tenzilatlı hususi tarifeler tatbik etmektedir. Bundan başka işçiler diğer yurttaşlar gibi gruplar teşkil ederek, grupların sayısına göre yapılan tenzillattan istifade ederler.

Meselâ : Asgari 50 kişilik gruplar için % 30, asgari 150 kişilik gruplar için % 40 tenzilat yapılır.

LÜBNAN :

Bütün Lübnanlı işçiler senede (15) gün ücretli tatilden istifade etmektedirler. Bu tatillerden istifade eden işçi sayısı takriben (50 000) dir.

Hâlihazırda sosyal turizmin ileride Hükümet tarafından organize edilmesine dair bir etüd hazırlanmaktadır.

CEZAYİR :

Smai, ticari veya serbest mesleklerde çalışan bütün işçiler senede en az (15) günlük ücretli

tatilden istifade ederler. Yeni yapılan bir sayıma göre bu tatilden istifade eden smai, ticari ve serbest mesleklerde çalışan işçi sayısı 42 000 Avrupalı, 180 000 Cezayirli olmak üzere (220 000) kadardır. Hâlihazırda Cezayir'de (Tatil İçin Tasarruf Sandıkları) mevcut değildir ve Hükümet tarafından böyle bir teşekkül ihdası düşünülmektedir.

YENİ ZELANDA :

Yeni Zelanda'da memurlar senede iki hafta tatilden istifade ederler. Bir sene hizmetten sonra memurlar senede üç hafta ücretli tatilden istifade ederler. Otellerde kendilerinin % 25, ailelerinin % 50 tenzillattan istifade edebilmeleri için mali yardım yapılmaktadır.

PERU :

Peru'da sosyal bakımdan ileri hanide yapılarak hâlihazırda bütün işçilerin Ücretli Tatil Kamnundan istifade edebilmesi temin edilmiştir.

İSVEÇ :

Hâlihazırda senede (12) mesai günü ücretli tatilden istifade eden işçi sayısı 2 200 000 dir. (1951 de) Hükümet Pârliamentoya senelik ücretli tatil müddetinin 18 iş gününe (3 haftaya) çıkarılmasına dair bir kanun teklifi yapacaktır. İsveç Demiryolları tatilde olan işçilere tenzilat yapmamaktadır. Fâkât 1946 dan beri Devlet bir talimatname ile aşağıdaki gruplara ücretsiz seyahat hakkı tanınmıştır :

1. Anneler : (evli veya bekâr) 15 yaşından küçük 2 çocuğa bakan annelere veya hususi sebeplerle istirahat ihtiyacı olan annelere senelik getirleri 7 000 krunu geçmemek şartıyla İsveç dâhilinde nereye isterse gidip gelme bedava seyahat hakkı tanınmaktadır.

2. Senede iradı 7 500 krunu geçmeyen aile çocuklarından 15 yaşından küçük her çocuğa, senede bir kere İsveç dâhilinde, Danimarka ve Finlândiya'ya gitmek için hudut mntakaları dâhil, her istikamette bedava seyahat hakkı tanınmıştır. Dönüş seyahati gidilen yerde asgari (4) haftalık bir ikametden sonra yapılabilir. Sayet çocuk (10) yaşından küçük ise bedava bilet hakkı çocuğa refakat eden büyüğe de sâimlidir. 1948 den beri takriben 70 000 çocuk refakatlerinde 43 000 büyükleri ile bu ücretsiz seyahatlerden istifade etmişlerdir. Şurasını kaydetmek lâzımdır ki, bu seyahatler demiryolları tarafından bedava olarak tertip-

lenmemekte seyahat ücretleri (Krallık Sosyal Hizmetler İdaresi) tarafından ödenmektedir.

İSVİÇRE

Bu hususta hemen hemen her kantonun hususi kanunları olmakla beraber ücretli tatillere dair Confédération Kanunu mevcut değildir. Ücretli tatillerden 640 000 kişinin istifade ettiği tahmin edilmektedir. Demiryollarından bilâistisna bütün müşterileri aşağıdaki tenzilatlı tarifelerden istifade etmektedir :

- a) Pazar biletleri (Yalnız kışın)
- b) Circulaire biletler (% 20 tenzilatlı)
- c) Abone biletleri haftalık, on beş günlük, aylık ve senelik.
- d) Birbirine bağlı sebbe abonmanı (100 den 700 km. kadar)
- e) Yarım bilet abonmanı
- f) Tatil abonmanları
- g) Aile biletleri
- h) 6 kişiden aşağı gruplar olmamak şartıyla cemiyotler ve mektepler için % 20 - % 50 tenzilatlı biletler, talebeler için tenzilat, % 45 ten % 75 kadardır.

Dördüncü sınıf otellerde, oberjlerde, pansiyonlarda ve hususi evlerde ve (Tabiat Dostları Evleri) ndeki yatuk sayısı 27 500 dür.

AMERİKA :

Amerika'da 60 000 000 kişiden takriben müstahdemlerin % 97 si, işçilerin % 86 sı ücretli tatil hakkından istifade etmektedir. Kamp ve oberjlere gelince; Amerika'da bu sahadaki faaliyetler fevkalâde mahduttur. Amerikan işçisi umumiyetle ya kendi kendine veya ailesi ile seyahat etmeyi tercih etmektedir. Şurası muhakkaktır ki, Amerikan seyahat acentaları müşterilerine birçok seyahat plânları hazırlamakta fakat her zaman tercih hakkını tam olarak onlara bırakmaktadır.

YUGOSLAVYA :

Bütün Devlet teşebbüs ve teşkilâtında işçilerin her ay ücretleri tutarı ile mütenasip sabit bir miktar parayı yatırdıkları karşılıklı yardımlaşma sandıkları mevcuttur. Yukarıda bahsettiğimiz karşılıklı yardımlaşma sandıklarından başka her sendika teşkilâtının, içinde temayüz eden işçilere tamamen meccani tatil temin etmek maksadı ile ayrılmış para fonları mevcuttur.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyeti Cenova

V. PARLÂMENTOLARARASI KONGRE Roma 4-7 Ocak 1955

TATİL DEVRELERİNİN YAYILMASI VE SOSYAL TURİZM

Raportör: Mebus Gilles Gozard

Tatil devrelerinin yayılması, mütevazi halk sınıfları turizminin inkişafı için başlıca çarelerden biri olarak çünkü; mezkûr sınıflara su şehirlerinde olduğu gibi deniz ve dağ istasyonlarında da otel ve lokanta fiyatlarının hissedilir derecede tenzilinden istifade etmek imkânını verecektir. Bu istasyonların faaliyeti esas itibariyle mevsimlidir ve beklenmedik mühim meteoroloji şartları istisna edilirse, aynı seviyede tutmaya imkân yoktur. Fakat «mevsimin» bu kadar kısa sürmesi gerek ekonomi gerek sosyal bakımdan şayanı teessüftür. Fransa'da Milli İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan araştırmalardan meydana çıkan tatile giriş ritmi, «mevsimin» ne kadar dar olduğu hakkında bir fikir verir :

İlk üç aylık devre	: % 0,50
Nisan	: % 1
Mayıs	: % 2
Haziran	: % 3
Temmuz	: % 30
Ağustos	: % 50 (% 36 si ilk 15 gün zarfında)
Eylül	: % 12
4 ncü üç aylık devre	: % 1,50

Görüldüğü ki, tatile gidişlerin yarısı Ağustos'ta vukubulmakta ve 3/4 ü de 15 Temmuz ile 1 Eylül arasında sıkışmaktadır.

Bu iç turizme, sayısı iki, üç milyonu bulan cenebi turist tahcümünü mâve etmek lazımdır. Bu tahcümün, bizzat turistler için olduğu kadar bunların hareketleriyle alakalı muhtelif faaliyetleri için de arz ettiği mahzurlar, tatil devrelerinin kabul olduğu nispette yayılması çarelerini araştırmaya sevk etmiştir.

Turistik mevsim darlığının turistler için ilk mahzuru, otel fiyatlarının hissedilir derecede artmasıdır. Başlıca tatil istasyonlarının prospektüslerine bir göz atılırsa, ikametin mevsim içinde veya mevsim dışında olduğuna nazaran fiyatlarında % 30 ilâ % 40 arasında değişen bir

İşler müşahede olunur. Bu fiyat artışı mütevazî aileleri ciddi surette hırpalamakta veya onları evlerinde kalmaya mahkûm eylemektedir.

Bu vaziyet hiç şüphe yok ki, ekonomisi bakımından, değişmeyen arz muvacehesinde talebin birden bire artmasıyla izah edilebilir. Bu itibarla da bazı otellerin ihtikâr kazançları elde etmeleri mümkündür. Fakat ekser ahvalde şunu kabul etmek lâzımdır ki, yapılan hizmetlerin masrafını karşılayabilmek için fiyatların artırılması zarurî olmaktadır. Filhakika otellilik cihazı haftada bir gün çalışan makîneya benzetelebilir.

Turizm mevsiminin darlığı, malî mahzurdan sarfınazar, turistleri daha başka müziç vaziyetlere de mâruz bırakmaktadır. Otel müstahdemini, çok sayıda müşteriyi karşılamak zaruretiyle işinde aynı ihtimamı gösteremiyor. Bundan başka salonlar, barlar ve lokantalar, dolup taşığı cihetle, daha az konfor temin edebiliyorlar.

Nakliye hususunda da aynı müşkilât kendini gösteriyor. Bu had devrelerde, demir veya karayol kumpanyaları, tatbika mecbur tutuldukları fiyatla yolcuların emrine lüzumu miktarında yata tahsis etmiyorlar. Çünkü bu vasıtalar senenin geri kalan kısmında muattal duracaktır. Bunun neticesinde de gar giselerinin önünde sonu gelmeyen kuyruklar, rahatsız ve bazan da ayakta seyahatler meydana geliyor ve tehacüm devrelerinde, ücretli tatilden faydalanan ve halk biletlerini hâmil olanlara bazı trenlere binmeleri yasak edilmek mecburiyeti hâsıl oluyor. Bizzat oteller için de mahzurlar daha az değildir. Meselâ Fransa'da, 250 000 turist odasının mecmu kapasitesi fiilen ancak 60 gün müddetle kullanılmaktadır. Bugünkü teçhizat, tatil devreleri için kifayetsizdir. Fakat işletme devresinin darlığı dolayısıyla bu teçhizatı hissedilir derecede artırmaya imkân yoktur. Keza, müstahdemler de, çok kısa süren devreler için işe alındıklarından, haklı olarak yüksek ücretler talebediyorlar. Bu da, turistlere yükletilen fiyatları daha da ağırlaştırdığı halde müstahdemlere yine de vasutî olarak peşinen düşük bir satınalma kudreti temin edebiliyor. Meslekin bünyesinde olan mevsim işsizliği, Avrupa turizminin şöhretini muhafaza için zarurî olan müstahdemlerin yetiştirilmesini güçleştiriyor.

Gerek müşterilerin, gerek otellerin, nakliyecilerin ve müstahdemlerin mâruz bulundukları

bu müşkilâtın millî ekonomî bakımından avakibi muhakkak ki gayamı teessürdür. Çünkü mevcut istihsal gücünün israfıyla neticeleniyor. Bundan başka, ekonomî takriben bir ay kadar durmıyor, idarede, serbest mesleklerde ve sairde işler duruyor ve ziraat gibi bizzarure, durmasına imkân olmayan faaliyetlerde, işleme güçlüklerine mâruz kalıyorlar.

Bütün bu mahzurlar herkesçe o kadar muhîmdir ki üzerinde durmak füzumsuzdur.

Asıl mesele, mahzurları izale etmek veya hiç değilse hafifletmek için en müessir çareleri bir arada tetkik eylemektedir. Bu hususta tatil devrelerinin daralmasını mucibolan âmilleri tâyin ederek bunlardan her biri üzerinde ne dereceye kadar müessir olunabileceğini kestirmek lâzımdır.

Öyle gözüküyor ki, bu âmillerin başlıcaları, moda, mektep tatillerinin tarihi ve iklim şartlarıdır. Bunların, birbirine inzımanı eden tesirleri olduğunu müşahade edeceğiz.

Hiç şüphesiz tatil tarihlerinin intihabında modanın büyük bir hissesi vardır. Bu, tatillerin yüksek ve imtiyazlı bir sınıfa mahsus olduğu devrin ikâyesidir. O devirde, Ağustosta Paris'te bulunmamak âdetti. Zaten opera kapalı idi, salonlarda öyle tatilini geciktirmiş, meşgûliyeti olmayan bir kimse Paris'te can sıkıcı bir yalnızlık içinde kalırdı. Sonraları, Temmuz nihayetinde veya Ağustosta Paris'ten ayrılmak itiyadı, azelet veya büyük burjuvazi mübriyle damgalanmış âdetleri derhal kopye eden faal halk tabakası arasında da yayıldı.

Bu itiyada nasıl karşı gelmeli? Muhakkak ki yukarıda işaret olunan bütün bu güçlükler mezkûr itiyadı yayılatmaya yardım ediyor. Fakat ciddi bir haber verme gayretini buna ilâve etmek zaruridir.

Tedris yılının kapanması da esaslı bir tesir yapmaktadır. Filhakika ebeveym, çocuklarıyla beraber gitmek istedikleri tabiidir. Fransa'da şiddetli ve uzun münakaşalardan sonra, mektep tatilleri tarihinin 2 Temmuz alınması kararlaştırıldı. Bu suretle turizm mevsiminin uzatılmasına doğru mühim bir adım atılmış oldu.

Fakat şunu kabul etmek lâzımdır ki, fena hava şartları, tatil devresinin tâyinde başta gelir.

Ağustos ayı, dağda oturmak hususunda, Haziran ve Temmuz ayından belki de hiç de üstün-

lûgü yoktur. deniz kenarında ikamet etmek hususunda da Temmuz ayından daha güneşli değildir. Fakat normal olarak daha fırtınalıdır ve dolayısıyla havadan ve yeşillikten mahrum büyük şehirler de daha can sıkıcıdır. Binaenaleyh gayet tabii olarak el ve fikir mesaisi için en az elverişli aydır. Tiyatro ve sinema gibi eğlenceler bile sıcaklardan dolayı cazibesini kaybetmektedir. Bundan dolayıdır ki, herkes sahiller ve dağ istasyonlarına kaçmak için bedeni bir ihtiyaç duymaktadır.

Tatil devrelerinin yayılmasına karşı çıkan bu mânanın tamamıyla ortadan kaldırılabilmesi iddia olunamazsa da, ehemmiyetini azaltarak birtakım tedbirler alınabilir.

Her şeyden evvel, yerleşmiş fikirlerin ekseriya gizledikleri Haziran, Temmuz ve Eylül aylarının turistik vasıflarını daha iyi tanıtmak icabeder.

Meteorolojinin verdiği rakamlar gayet belgirdir. Son 70 senenin vasatisine göre hararet, yağmur ve güneş dereceleri yazın Paris'te şu tahavvülâtı göstermiştir :

	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül
Vasati hararet (santigrad)	17,3	19	18,7	15,9
Yağmur :				
— İrtifa (milimetre)	57	59	51	48
— Vasati devamlılık	29	30	28	29
Güneş (saat)	228	239	226	183

Görüldüğü ki, hararet ve güneş itibarıyla Temmuz ayı, Ağustosa üstündür, ve Haziran ayı da hemen hemen ona muadildir. Eylül ise, umumi telâkkilerin hilâfına olarak, dört ayın en az yağışlı olanıdır. Binaenaleyh, hiç değilse Paris muntakası için, tatil devresinin asgari 15 Haziran ile 15 Eylül arasına yayılmasına ciddi hiçbir mâna yoktur.

Esasen mesai saatleri de, imkân nispetinde, iklim tahavvüllerine intibak ettirilmelidir. Sıcak memleketlere intisalen, günlük mesai erkene alınmalıdır, tâ ki en sıcak saatlerde çalışmak önlenibilsin. Keza, diğer devletlerde telâfi edilmek üzere mesai müddetinin de biraz kısaltılması düşünülebilir.

Bilhassa bir teğhizat programı tatbik olunmalıdır. Kalabalık yerlerde yüzme havuzları inşası, park, koru ve gezinti mahalleri tesisi ve kâfi hava temini için oldukça geniş cadde-ler açılması icabeder. Sıcaklığa karşı kâfi derecede tahaffuz sağlıyan bir mesken mimarisi bu şehireilik gayretini tamamlamalıdır.

Nihayet gerek iş yerleri gerek meskenler ve eğlence salonları, hiç değilse vantilatörler konulmak suretiyle havalandırılmalıdır.

Şunu müşahede etmek lazımdır ki, turistik mevsimin daralmasında başlıca âmil olarak ele aldığımız üç unsur, yani moda, mekteplerin tatil tarihi ve iklim, bir araya gelerek birbirine inzulam eden teessüfü mucip tesirler yaratmaktadır. Gördük ki, çocukların tatil tarihi ebeveynin tatil tarihleri üzerinde müessir olmaktadır. Keza, endüstri Ağustosta durduğu içi ticaret de kapanıyor. Parlamento tatil devresine girdiği için büyük idare mekanizması ağır işliyebilir. Muhakkak ki, modern bir ekonomide faaliyetler birbirlerine bağlıdır. Birinin tatili diğerinin tatil tarihini tesbit eder.

Bu müşahede, tatil devrelerinin yayılması meselesini gayet basitleştirmektedir. Fihakika bugün görülen son derece darlığı izah etmekte ve bazı esassal sahalarda yayılmayı sağlamanın, temenni ettiğimiz tatil ritmini umumi faaliyet sahasına intikal ettirmek için kâfi geleceğini ispat eylemektedir. Hiç şüphe yok ki, bu esaslı sahaları kati olarak tâyin için mütemmim tetkiklere ihtiyaç vardır. Fakat şurası kati olarak söylenebilir ki, endüstri bunun başlıcasıdır. Binaenaleyh, resmî makamların, iş verenlerin ve sendikaların aralarında temas ederek, febrıkların Ağustosta kapanmasını önlemek ve tatile gidişleri münavebe ile ve kabil olduğu kadar geniş bir devreye yaymak için icabeden tedbirleri kararlaştırmaları lazımdır.

İltizam ettiğimiz hususi tedbirleri takviye için geniş bir haber verme gayreti de zaruridir. Bütün alâkalarına turistik mevsim darlığının mahzurları açıkça anlatılmak, mevsim dışı tatillerden ne gibi istifadeler elde edebilecekleri daha iyi bildirilmek suretiyle tatile gidişlerin daha geniş bir devreye yayılmasını kısa bir zamanda temin etmek mümkün olacaktır.

Modern bütün yayım vasıtaları : Matbuat, sinema ve radyo, bu hususta kullanılmalıdır. Bu vazife, yalnız resmî makamlara değil, otel-

cilik federasyonlarına, her neviden turizm cemiyetlerine ve hattâ bizzat hususi müesseselere de terettüb eder. Otellerin «mevsim» tarifeleri ile «mevsim dışı» tarifeleri arasındaki farkları daha açık bir tarzda göstermeleri ve bu tarifelerden her birinin keti tatbik tarihlerini tasrih eylemeleri bilhassa şayanı temennidir. Çok defalar, rehberlerde veya prospektüslerde, asgari ve azami tarifeler gösterilmekle iktifa olunuyor ve alâkadarlar bunun mevsim değişikliğine mi taallük ettiğini yoksa dereceli servis vasıflarından ileri gelen bir fark mı olduğunu anlamaya imkân bulamıyorlar.

Hiç şüpesiz, otellerin tenzilatlı tarifelerine inzımmı etmek üzere nakliye ücretlerinde ve ikamet masraflarında tenzilat gibi munhasıran ekonomik teşvikler de düşünülebilir. Fakat bu hususta turistleri mutlak olarak iki sınıfa ayırmak lâzımdır : Tatil tarihlerini intihapta serbest olanlarla iş şartlarının icabı olarak muayyen bir tarihte gitmek mecburiyetinde olanlar. Sosyal turizme bağlanmak istenmiyorsa, pek haklı olarak yalnız birinciler ceza görmelidir. Maalesef fiiliyatta bu iki sınıfı birbirinden tefrik etmek o kadar güçlüklerle karşılaşılıyor ki, ücret veya nakliye tarifelerinde bir fark tesisine mâtufl her türlü tedbirden sarfınazar etmek müreccah gözüktüyor... Netice : Bu rapor, sosyal turizmin azami derecede inkişafına müncer olacak bir tatil devresi yayımını mümkün kılmak için hiçbir çare göstermiyor, turistik mevsimlerin daralmasındaki mahzurları bir kere daha belirtiyor. Rapor, Fransa'da mektep tatlilleri tarihinin öne alınmasının bu hususta hissedilir bir salâh teşkil ettiğini kaydediyor.

Rapor, diğer hususlarda, tatil tarihinin intihabında hâlâ kötü tesirler yapan birtakım itiyatların ortadan kaldırılmasına matûf muttarif bir propaganda ve haber verme gayretinin zaruretini tebarüz ettirmiştir. Fakat şurası aşikârdır ki, başlıca iş resmi veya hususi teşebbüs sahalarında yapılmak gerektir. İş verenleri ve sendikaları imkân nispetinde müesseselerini en mühim ay olan Ağustosta kapamaktan vazgeçmeye ikna etmek lâzımdır. Eğer bu müesseselerin kapanması gayrikabili içtinap ise, bunun Haziranda veya Temmuzda olması müreccastır. Fakat ekonomik bakımdan en iyi tarzı hal, faaliyet tamamıyla durdurulmaksızın mü-

navebe ile mezuniyet verilme usulünün ittihazıdır.

Esasen bu formülün bilâhara otomatik olarak ekonominin büyük bir kısmına yayılması için bidayette bazı kilit sahalarında tatbik mevkine konulması kâfidir. Filhakika bugün turistik mevsimin daralmasını mucibolan tesirler, aksi istikamette de müessir olabilecek mahiyettedir.

PARLAMENTOLARARASI TURİZM CEMIYETİ

Genova

V. PARLAMENTOLARARASI KONGRE

Roma, 4 - 7 Ocak 1955

OTELCİLİK ENDÜSTRİSİ VE NAKLİYAT SERVİSLERİYLE İLGİLİ OLARAK SOSYAL TURİZM

Raportör : M. Josef Fink, Millî Meclis Arası

Turizmden bahsederken, tatil ve istirahat maksadıyla yapılan turistik hareketin bütün unsurlarını düşünüyoruz.

Bu hâdise, tarihi inkisafında insanın yalnız başka memleketlere ait insanları ve şeyleri değil bizzat yabancı memleketleri düşmanca mütalâa etmekten vazgeçtiği; kültür ihtiyaçlarının uyandığı, yani millî iktisadiyatı dâimda, başka milletlerle, misafirperverlik göstererek ve diğerlerinin misafirperverliğinden faydalanarak, temas etmek zarureti tezahür ettiği zamanlardan başlar.

İşte, bu suretledir ki, turistik hareket, tarihte, birçok sebeplerle, muhtelif şekillerinde başlamıştır. Bütün kültürlü tezahürat gibi, turizm de, tarih boyunca tekâmül ve ideoloji ritmine uymak mecburiyetindedir.

Roma İmparatorluğunun kozmopolit turizmi hareketinden sonra cereyan durmuş, fakat orta çağın ilk devrelerinde mukaddes yerleri ziyaret hareketi ortaya çıkmış ve bunu da mümtaz şahsiyetlerin ferden yaptıkları uzun seyahatler takibetmiştir. Fakat turizme yeni hamleyi veren ve modern turizmin başlamasını mucibolan şey, bütün hayatın kaynağını tabiatın teşkil ettiğinin keşfedilmiş olmasıdır.

Esas itibarıyla bu, zengin sınıflara has bir lüksten ibaretti. Fakat sonraları münakalat

vasıtalarının tekâmülü ve fiyatların ucuzlaması ve keza nüfusun artması turizmde bir inkılâp yaratmıştır. Bu âmillerden her ikisi de turizme bir kütle hâdisesi, yani Profesör Krapf'ın Turizm Tarihi eserinde dediği gibi, asırlara gâmil olan ve henüz kemale erişmekten çok uzak bulunan bir inkişafa mahzaz olmak imkânını vermiştir.

Halk kütlelerinin hareketi muhakkak ki, turizmde derin, kati ve esaslı değişiklikler yapacaktır.

Bugün artık munhasıran tabiatın zevk almak ve temaşa istirahatini temin etmek için seyahat edilmiyor. Bugün yer değiştirmek ihtiyacını tatmin için, en kısa zamanda çok şeyler görmek tecrübeler yapmak için seyahat ediliyor; işte modern turizmin gayeleri bunlardır.

Bunu, İsviçre turizminin hünyevî tahavvüllerini adlı eserinde M. Golden, «Zevkin tekâsüf» suretinde vasıflandırmaktadır. Ve bu tekâsüf neticesinde otelcilik endüstrisi scyyahların ikamet müddetlerinde azalış kaydeylemiştir.

Turizm, gitgide artan nispette daha çok ve daha geniş, halk tabakalarını cezbelemektedir. Nakliyat tekniğinin tekâmülü halk kütlelerinin seyahatini kolaylaştırmakta ve fiyatların ucuzluğu da daha fazla sayıda kimseyi kendilerine arz olunan hizmetlerden istifadeye sevk etmektedir.

Mevcut otel lojmanlarının mebzuliyeti, sıra sıra fiyatlar arasından her aileye bütçesinin «tatiller» faslı imkânlarına en elverişli olanını seçmek imkânını vermektedir. «Tatiller» faslı ise, ailenin geçimi için zarurî olan masraflar çıkarıldıktan sonra gelirlerden geri kalan kısmı ile karşılanır. Bu suretle halk turizmi basit şeklinde tabakkuk etmiş oluyor. Bittabi bunun için umumi gelirlerden bir kısmın seyahatlere ayrılabilmesi icabeder.

Demek oluyor ki, halk turizmi, muhtelif sosyal sınıfların gelirleri turistik maksatlara malî imkânlar ayrılmasına müsaade ettiği zaman başlamıştır.

Munhasıran maddi olan bu müşahade, diğer iki âmilin de mevcudolmasını icabettirir; tatil ihtiyacı ve zaman imkânı. Tatil ihtiyacını, turistik hareketi yaratan ve herkesçe malûm olan sebeplere dayanır: Sıhhat, kültür, eğlence, di-

ğer milletleri daha iyi tanımak lüzumu ve saire.

Halk turizmi, hiç şüphe yok ki, sıhhat ve hygiène sahalarmında olduğu gibi ekonomi sahalarında da birinci derecede ehemmiyet kesbeder.

Bir memleketin âzami kıymeti, halkın yaratma ve istihsal etme kudretine bağlıdır. Bi-naenaleyh halka karşı elden gelen bütün ihtimamı göstermek Devletin umumi menfaatleri iktizasındandır.

Umumi sıhhat ile halk turizmi arasındaki mütakabil münasebet gelir meselesiyle bunun taksimi, ücretlerle fiyatlar arasındaki nispet meselelerini ön plâna koyar. Halk turizminin iktisadî ehemmiyeti, turist otelciliği ve münakalât müesseseleri üzerindeki tahrik edici tesirleriyle taayyün eder.

Halk turizminin inkişafı, yukarda da kaydedildiği üzere, gelir nispetlerine bağlı olduğu cihetle, halkın büyük bir kısmının bugün turizmin nimetlerinden istifade edemediği veya ancak mahdud bir tarzda istifade edebildiği muhakkaktır.

Maddi ve mânevi kuvvetlerin ihya bulması, devletin, sosyal kanunlarla ve bilhassa ücretli tatiller tavizinde bulunmak suretiyle umumi sıhhat üzerinde yapabileceği tesire mütevakıftır.

Mamafih, ücretli tatiller tesisine rağmen, halk kütlelerinin istifade ettirildiği malî imkânlar tatillere tahsis olunacak yerde daha mübreni ihtiyaçlara sarf edilirse, maksat hâsıl olmaz.

Eğlence ve istirahat için, bilgileri artırılması için ve turistik hareketin bircümle neticeleri bakımından yer değiştirmenin ehemmiyeti, devletin cemiyetlerin ve teşekküllerin iktisaden zayıf halk tabakaları lehine yardımlar ve fiyat tenzilatı temin etmek suretiyle turistik imkânların işletilmesine muzaharetlerini icabettirir. Bu suretle «sosyal turizm» fikrine gelmiş oluyoruz. Bu fikir yalnız millî müesseselerin politik - sosyal sahalarmına hâkim olmakla kalmıyor, aynı zamanda turistik ekonomi meseleleri çerçevesi içinde münakaşa mevzuu da oluyor.

İsviçre Otelciler Cemiyetinin resmî organı olan «La Révue Hôtelière Suisse» sosyal turizmle bir parola olarak meşgul olmakta ve 13 Ka-

sın 1952, tarihli nüshasında, müteğir bir makede şöyle demektedir :

«Sosyal turizm, bizim menfaatlerimizi doğrudan doğruya alâkadar etmesi bakımından zamanımızın parolası olmuştur. Gazetelerde turistik - politik bütün meselelerde mevzu bahis olmaktadır. Bizzat siyaset adamları bile bundan bahsetmektedir ve halk kütlesi de her ne zaman turistik hareketten bahsolursa, herkes sosyal turizm meselesinde aldığı vaziyete göre muhakeme etmektedir. Bu itibarla sosyal turizmi müdafaa edenler kuvvetli bir teveccüh kazanmaktadır.

Fakat bu fıkirden faydalananlara sosyal turizmin ne olduğu, sosyal turizmden ne anladıkları sorulsa, müşkül vaziyette kalırlar. Belki de sonunda şu cevabı verirler : Sosyal turizm hakiki halk turizmidir; geçmiş zamanların zengin ve işsizlerin turizmüne mukabil çalışanların turizmidir. Bu, iktisaden en zayıf olan halk tabakalarının, büyük kütlelerin, hususi bir «kütle turizmi» teşkilâtı remzi altında yapacakları turizmdir.»

Nihayet İsviçre Otelciler Cemiyetinin organı, esasen oldukça mühim bulunan bugünkü tarif ve izahların, bu ekonomik ve sosyal hâdiseyi iyice anlamaya imkân vermediğini kaydediyor. İsviçre gazetesinin mütalâasına göre, mezkûr hâdis, turistik taleplerin, bilhassa harbdan beri, esaslı bir tahavvüle uğramış bulunmasından ileri geliyor. Filhâkika bugün turizm, vaktiyle bundan mahrum kalan, faydalanamayan halk tabakaları tarafından yapıyor. Buna mukabil diğer sınıflar turizmi bırakmaya veya iştiraklerini tahdidetmeye mecbur olmuşlardır.

Bu hâdis yeni bir şey değildir. Çünkü tarih boyunca bazı âdetlerin ve ihtiyaçların halk arasına yayılmasını intaceden sosyal bünye değişikliklerinde birçok misallerine tesadüf edilir. Öyle ki bazan ihtilâl mahiyetini haiz beklenmedik, gayri nizami, taziyk edici harici şartların tesiri altında husule gelen bir tekmül mevzu bahis olabilir.

Hakiki gelirin iyileşmesi neticesinde turizm imkânları artmış ve arz sahasında da neuz hizmetlerin tezayüdü sayesinde bir gelişme kaydolunmuştur. Her iki istikamette de geçici bir takım aksaklıklar olmuştur ve bu aksaklıklar, hâlâ bir kısım halkı turistik ihtiyaçlarını tat-

minden meneden ve böylece bir sosyal huzursuzluk yaratan gerginliklere sebeb olmuştur. Politik sosyal tedbirlerle bu gerginliklerin ızalesi, turizm hareketi üzerinde Viyana'da yapılan ilmi araştırmalara nazaran, sosyal turizmi meydana getirir. Sosyal turizm, «Devletin veya Devlet müesseseleriyle hususi müesseselerin yardımı ile halkın iktisaden zayıf olan tabakalarının turizme katılması» suretinde tarif olunmaktadır.

Halk turizminin diğer bir şekli, piyasa ekonomisi salhasında talep ve arzın serbestçe rekabeti, turistik teçhizata münasip değişiklikler yapmak suretiyle müsait şartlar temin ettiği takdirde bir memleket halkının mühim tabakaları gelirlerinin bir kısmını turistik harekete tahsis ederek bu harekete iştirak ettiği vakit tecelli eder.

Demek oluyor ki, sosyal turizmin bâriz vasfı serbest turizm piyasasının müessis bir unsuru değil halen turizmden istifade için yardıma muhtaç halk tabakalarının ihtiyaçları serbest turizm piyasasında temin edilmeye kadar gerginlikleri bertaraf etmeye mâtuf bir sosyal tedbir olmaktan ibarettir. Bu fıkân ya piyasaya şartlarının turizme sevk etmek istediğimiz sınıfların iştirak kuvvetlerine uydurmakla, yahut da, aksi takdirde, iştirak kuvvetleri düşük olan sınıfların sosyal durumlarını yükseltmekle elde edilir.

Turistik ekonomi sosyal turizme geçmemelidir, meğer ki sosyal turizm lehine yapılan gayretlerin kolektif temayüllerini takviyeyi istihdaf eylesin.

Sosyal turizmin pratik meseleleriyle alâkadar olan teşekküller, gayretlerini seyahat ve ikamet masraflarının azaltılmasına tevcih etmemelidirler. Vakıa seyahat masrafları hususunda gruplar halindeki turistlere tarifelerde tenzilat yapılmakta ve halk turistleri için de, kam-ping'ler, tatil evleri ve sair tesis edilme suretiyle ikamet masrafları tahammül edilir bir hale getirilmektedir. Fakat her şeye rağmen halk turistlerini bu şekillerden hiç birinin tatmin edememesinden korkulur. Çünkü herkes, tatil devresini geçireceği yerin intihabında en geniş hareket serbestliğini muhafaza etmek ister ve kendisine gösterilecek mecburi ikamet yerlerine gitmeyi arzu etmez. Bu cihet otelcilik endüstrisinin dikkatini çekmelidir, hususiyle tecrübe

göstermiştir ki, muhtelif teşekküller ancak mecbur kaldıkları takdirde kendilerine tatil evleri ve sairé inşa ediyorlar. Binaenaleyh otelcilik endüstrisinin, bizzat kendi menfaati iktizası olarak, bu müşterileri munasip fiyatlar teklif ederek celbetmesi lâzımdır.

Bu çerçeve içinde, kendi mensuplarına halk turizminin icaplarına uygun fiyatlar temin etmek üzere otelcilerle doğrudan doğruya anlaşılan müesseseler ancak mütalâa edilebilir. Otelcileri yegane alâkadar edebilecek olan bu sistem sayesinde ikamet devresi büyük yaz mevsiminden evvel veya sonraya tesadüf ettirildiği nispette tenzilatâ tâbi tutulan pansiyon fiyatları mukavele ile tesbit edilmektedir. Bu anlaşmalarla % 20 ilâ 30 tenzilat elde ediliyor.

Ekser ahvalde, sosyal turizm tasarruf - tatil sistemiyle tahakkuk - ettirilmektedir.

Bu sistem büyük bir inkişafa mazhar olmuştur, ve bunun bütün memleketler için gerek ekonomi ve nüfus siyaseti gerek beynelmîlîl program bakımından büyük ehemmiyeti vardır.

Sosyal, ekonomik ve ahlâk bakımından sosyal turizmi durdurmaya veya tehdidetmeye im-

kân yoktur, çünkü biyolojik bir zaruretin ifadesidir. Binaenaleyh iki zıt tarafın yani hem sosyal turizmden istifade edenlerin hem de turistik ekonominin icaplarını ve imkânlarını nazarı dikkate almak lazımdır.

Muntazam müşterileri olan otelciler bile, müesseselerini âzami derecede işletmek ve bu suretle masraflarını azaltmak ve o kadar arzu edilen mevsimi de uzatmak maksadiyle halk turizmi hareketine alâka gösteriyorlar.

Herkes tercihan yaz aylarında tatile gitmeyi arzu etse bile herkese iki aylık tam mevsim devresinde mezuniyet vermeye fiilen imkân yoktur. Binaenaleyh, daima daha fazla tatilciye seyahat ve ikamet imkânı verilirse daima mevsimi uzatmak imkânı hâsıl olur.

Muhakkak ki, bütün bunların otel servislerinin masraf ve fiyatları üzerinde sayanrî dikkat tesirleri olacaktır. Bittabi, halk turizm cereyanları munhasıran turistik mahiyeti haliz mahallere teveccüh etmeyecektir. Bilâkis daha az zırraret edilen yerlere akacaktır ki, buraların iktisadî şartları halk turistlerinin tehcümünden fevkalâde feydealanacaktır.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyeti
Cenova

Parlâmentolararası V. Kongre
Roma 4 - 7 Ocak 1955

45 memleketin beynelmîlî tediye muvazenesinde turistik kısımların ehemmiyetine mütâallik istatistikler hakkında izahatı mutasammin bânı malfumat ve notlar

Bir memleketin tediye muvazenesi, bir sene içinle diğer memleketlerden ecnebi dövizle yapılan veya alınan ve «carî hesaplar» ile «sermaye hareketi hesaplarına» taallük eden bîlcümle tediyeleri ihtiva eder.

«Carî hesaplar», gözüken (mal) ve gözükmeyen (hizmetler) ithalât ve ihracat hususlarında dövizle yapılan bîlcümle muamelelere taallük eder.

«Sermaye hareketi hesapları» ikraz veya istikrazlar yahut da sair istisnai mahiyette anlaşımlar dolayısıyla millî ve ecnebi sermaye nakilleri hususunda dövizle yapılan bîlcümle fevkalâde muamelelere taallük eyler.

Hiç şüphe yok ki, «carî hesaplar» ın ehemmiyeti «sermaye hareketi hesapları»nın ehemmiyetinden bârız bir tarzda üstündür.

Başlıca «carî hesap» kısımları arasında, ithalât ve ihracat, pasif veya aktif vapur kira ücretleri, turizm hasılatı ve sarfiyatı, ödenen vaye tahsil olunan faizler, kârlar ve temettümler, pasif ve aktif para römizleri mevcuttur.

Tediye muvazenesinin «carî hesaplar» sahasında turizm hasılat ve sarfiyatına (turizm muvazenesi) atfoluması iktiza eden hususi ehemmiyet ilerideki sayfalarda belirtilmiştir.

Turizm kısımlarından mütevellit aktif veya pasif bakıya aşağıdaki cetvelin son sütununa kaydolunan yüzdelerde tâyin edilmiştir.

Tetkikünden de anlaşılacağı üzere :

1. Bâzi memleketlerde turizm sektörünün açığı diğer «carî hesaplar» açığına inzımmat etmiştir. (Meselâ Cenup - Afrika Birliğinde) Bu takdirde yüzdeler, bu açıklardan turizme isabet eden hisseyi gösterir.

2. Bâzi memleketlerde turiz açığı diğer «carî hesaplar» dan mütevellit kazançla kapanmıştır. (Meselâ Birleşik Amerika Devletleri) Bu takdirde yüzdeler, turizmin pasif bakıyesi olmasaydı carî hesapların en yüksek aktif bakıyesinin ne olabileceğini gösterir.

3. Bâzi memleketlerde turizm sektöründe kaydedilen kazanç, «carî hesaplar» ın mecmu kârını artırmıştır. (1936, 1948 ve 1950 de Japonya'da olduğu gibi). Bu takdirde yüzdeler, «carî hesaplar» ın aktif bakıyesinde turizm sektörüne isabet eden hisseyi gösterir.

4. Bâzi memleketlerde turizmde kaydedilen kazancı, sair «carî hesaplar» dan mütevellit açık tamamıyla götürmüştür. (Meselâ Fransa, İrlanda, İtalya, İsviçre). Bu takdirde yüzdeler, turizmin aktif muvazenesi olmasaydı «carî hesaplar» ın pasif bakıyesinin ne nispete artmış bulunacağını gösterir.

5. Bâzi memleketlerde turizmden mütevellit kazanç, «carî hesaplar» daki diğer kısımların açığını kapamakla kalmamış heyeti umumiyesi itibariyle bir kâr temin edecek mahiyette olmuştur. (1949 - 1950 de Meksika'da olduğu gibi). Bu takdirde yüzdeler, mezkûr kâr ile turizmden mütevellit kazanç arasındaki nispeti ifade eder ve «carî» muamelelerde turizmin sîkdetini gösterir.

6. Bâzi memleketlerde «carî hesaplar» ın kazancı veya açığı, munhasıran turizm hesaplarına atfedilmek lâzımgelir. Bu takdirde yüzdeler, turizm hesaplarına atfedilmek lâzımgelir. Bu takdirde yüzdeler turizm hesaplarının bakıyeleri ile «carî hesaplar» ın heyeti umumiyesi itibariyle, bakıyesi arasındaki nispeti irac eder.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyeti

Cenova

45 MEMLEKETİN BEYNELMİLEL TEDİYE MUVAZENESİNDE TURİSTİK KISIMLARIN EHEMMİYETİ HAKKINDA BÂZİ İSTATİSTİK MALÛMAT

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenesinin bakiyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakiyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakiyesine nispetle turistik muvazene baki- yesi yüzdesi
Almanya Federal Cumhuriyeti	1950	Milyon Amerika dolârı	+	11,9 —	623,7 1,9 4
	1951		+	17,6 +	144,3 12,1 3
	1952		+	23,9 +	557,4 4,3 3
Avustralya	1938/39	Milyon Avustral- ya isterlini	—	3 —	16,7 17,9 1
	1945/46		—	1,2 +	31,5 4,0 2
	1946/47		—	3 —	17,2 17,4 1
	1947		—	3 —	6,2 48,3 2
	1948		—	4,2 —	6,1 68,8 2
	1949		—	2,5 +	20,5 12,1 2
	1950		—	8,1 —	65,2 12,4 1
	1951		—	8,9 +	69,2 12,8 2
	1952		—	10,5 —	586,8 1,7 1
	1953 x		—	14,0 +	164,5 8,5 2
Avusturya	1947	Milyon Amerika Dolârı	—	1,3 —	205,8 0,6 1
	1948		—	1,3 —	267,0 0,5 1
	1949		+	0,9 —	295,4 0,3 4
	1950		+	11,4 —	132,1 8,6 4
	1951		+	17,9 —	176,2 10,1 4
	1952		+	24,8 —	104,5 23,7 4
Belçika - Lüksemburg	1937	Milyon Belçika frangı	+	625 +	1.070 85,4 3
	1946		+	237 —	16.078 1,4 4
	1947		+	294 —	16.453 1,8 4
	1948		—	2.102 —	6.457 32,5 1
	1949		—	1.316 +	1.836 71,6 2
	1950		—	1.406 —	12.838 10,9 1
	1951		—	2.081 +	10.689 19,5 2
	1952		—	1.750 +	8.320 21,0 2
Brezilya	1947	Milyon krueziro	—	593 —	2.834 20,9 1
	1948		—	94 —	846 11,1 1
	1949		—	28 —	2.104 1,3 1
	1950		—	52 +	2.246 2,3 2
	1951		—	50 —	6.907 0,7 1
	1952		—	69 —	11.623 0,59 1

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenenin bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakıyesine nispetle turistik muvazene baki- yesi yüzdesi			
Kanada.	1938	Milyon Kanada Dolârı	+	63	+	100	63,0	3
	1946		+	86	+	357	24,1	3
	1947		+	84	+	103	81,5	3
	1948		+	146	+	466	31,3	3
	1949		+	92	+	194	47,4	3
	1950		+	49	—	301	16,2	4
	1951		—	6	—	494	1,2	1
	1952		—	66	+	211	31,2	2
Şili	1946	Milyon Amerika Dolârı	+	0,8	—	29,4	2,7	4
	1947		+	0,9	—	47,8	1,9	4
	1948		+	1,2	—	8,5	14,1	4
	1949		+	1,0	—	85,0	1,2	4
	1950		—	0	—	10,8	—	8
	1951		—	1,0	—	43,7	2,2	1
	1952		—	0,6	+	7,9	7,5	2
Çin	1930	Milyon Amerika Dolârı	+	10	—	77	12,9	4
	1947		—	0	—	249	—	8
	1948		+	1	+	112	0,3	3
	1950		—	2,8	—	96	2,91	1
	1951		—	2,5	—	49	5,1	1
	1952		—	1,7	—	96	1,7	1
Kolombiya	1947	Milyon Amerika Dolârı	—	9,4	—	126,9	7,4	1
	1948		—	2,7	—	50,1	5,2	1
	1949		—	4,6	+	14,1	32,6	2
	1950		—	5,5	—	19,1	28,8	1
	1951		—	12,4	—	30,1	41,2	1
	1952		—	14,0	+	3,9	35,8	2
Kostarika	1938	Milyon Amerika Dolârı	—	106,1	—	106,1	100,6	6
	1946		—	2.150	—	14.050	15,3	1
	1947		+	200	—	14.000	1,4	4
	1948		—	300	+	1.000	30,0	2
	1949		—	1.000	—	3.300	3,03	1
	1950		—	1.000	+	1.400	7,1	2
	1951		—	1.500	—	800	18,7	1
	1952		—	2.000	—	6.300	31,7	1
	1953 x		—	210	—	8.500	24,7	1

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenesinin bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakıyesine nispetle turistik muvazene baki- yesi yüzdesi
Küba	1946	Milyon Küba Pezosu	— 18,0 +	142,1	1,2 2
	1947		— 31,3 +	127,5	24,5 2
	1948		— 33,1 +	93,4	35,4 2
	1949		— 12,0 +	83,1	14,4 2
	1950		— 26,6 +	61,8	43,0 2
	1951		— 24,8 +	61,0	41,3 2
	1952		— 11,5 —	43,2	26,6 1
	1953		— 8,3 +	136,7	6,07 2
Danimarka	1938	Milyon Danimar- ka Kronu	— 15 +	116	13,0 2
	1946		— 15 —	881	1,7 1
	1947		— 15 —	303	4,9 1
	1948		— 40 —	288	13,8 1
	1949		— 50 —	272	18,3 1
	1950		— 60 —	829	7,2 1
	1951		— 60 —	263	21,9 1
	1952		— 25 +	153	16,3 2
	1953 x		— 20 +	76	26,3 2
Mısır	1946	Milyon Mısır lirası	— 4,8 —	20,4	23,5 1
	1947		— 2,5 —	20,2	12,3 1
	1948		— 7,3 —	13,8	52,8 1
	1949		— 10,3 +	3,3	312,1 2
	1950		— 9,8 —	10,4	94,2 1
	1951		— 15,1 —	16,4	92,1 1
	1952		— 11,6 —	53,4	21,7 1
Ekuador	1946	Milyon Amerika Doları	— 3,6 —	1,8	200,0 7
	1947		— 2,7 —	6,7	40,3 1
	1948		— 1,8 —	11,4	15,7 1
	1949		— 2,1 —	19,6	10,7 1
	1950		— 2,6 +	15,9	16,3 2
	1951		— 3,3 —	4,8	68,7 1
	1952		— 1,4 +	12,3	11,3 2
	1953		— 2,0 —	9,8	20,4 1
Amerika Birleşik Devletleri	1938	Milyon Amerika Doları	— 173 +	1.109	15,5 2
	1946		— 205 +	4.922	4,1 2
	1947		— 206 +	11.746	1,7 2
	1948		— 292 +	6.658	4,3 2
	1949		— 315 +	6.404	4,9 2
	1950		— 350 +	2.006	16,9 2

Memleket	Sene	Para	Turistik muvaazenesinin bakiyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakiyesine nispetle turistik muvaazene baki- yesi yüzdesi				
				hizmetler) bakiyesi	hizmetler) bakiyesi	hizmetler) bakiyesi	hizmetler) bakiyesi	
Finlândiya	1951	Milyon Mark	—	292	+	4.299	6,7	2
	1952		—	300	+	3.036	9,8	2
	1953		—	368	+	1.012	36,3	2
	1938		—	10	+	530	1,8	2
	1946		+	110	+	30	366,6	5
	1947		+	210	+	9.195	2,3	3
	1948		—	0	+	3.590	—	8
	1949		—	900	+	11.890	7,5	2
	1950		—	1.700	+	1.650	103,2	2
	1951		—	5.060	+	45.760	11,05	2
	1952		—	3.400	—	13.400	25,3	1
Fransa	1946	Milyon Amerika Dolârı	—	19	—	2.386	0,7	1
	1947		+	9,3	—	1.679,4	0,5	4
	1948		+	70,2	—	1.650,7	4,2	4
	1949		+	120,6	—	701,6	17,1	4
	1950		+	141,2	—	216,7	65,1	4
	1951		+	77,3	—	1.044,9	7,3	4
	1952		+	24,5	—	606,2	4,04	4
	Yunanistan		1938	Milyon Amerika Dolârı	+	3,1	—	5,3
1947		—	0,5		—	210,6	0,23	1
1948		+	2,4		—	285,7	0,84	4
1949		—	3,6		—	273,0	1,3	1
1950		—	2,2		—	321,3	0,6	1
1951		+	1,5		—	320,0	0,4	4
1952		+	2,5		—	135,7	1,8	4
Hindistan		1946	Milyon rubye		—	35	—	328
	1947	—		47	—	1.299	3,6	1
	1948	—		40	—	962	4,1	1
	1949	—		90	—	1.780	5,05	1
	1950	—		140	+	565	25,8	2
	1951	—		250	—	723	34,5	1
	1952	—		74	—	270	27,4	1
	Endonezya	1938		Milyon rubye	—	11	—	108
1948		—	8		—	393	2,03	1
1949		—	32		—	681	4,7	1
1950		—	33		+	704	4,6	2
1951		—	27		+	486	5,3	2
1952		—	107		—	2.855	3,7	1
İran	1946/47	Milyon riyal	—	512	+	377	135,7	2
	1948		—	264	—	576	45,8	1
	1949		—	298	+	451	66,0	2

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenenin bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakıyesine nispetle turistik muvazene baki- yesi yüzdesi
İrak	1950	1938/39 Bin Irak Dınarı	— 99	— 1.982	4,9 1
	1951		— 110	— 584	18,8 1
	1952		— 144	— 2.125	6,7 1
	1953		+ 3	— 2.122	0,2 4
	1946		+ 369	— 839	44,0 4
	1947		+ 1.462	— 3.504	41,7 4
	1948		0	— 14.842	— 8
	1949		+ 155	— 25.077	0,6 4
	1950		+ 700	— 15.080	4,6 4
	1951		— 570	+ 1.211	47,6 2
	1952		— 665	+ 4.400	15,1 2
	1952		— 6.300	+ 410	153,6 2
İrlanda	1938	Milyon İrlanda İsterlini	—	—	—
	1946		+ 2,4	— 2,7	88,8 4
	1947		+ 18,0	+ 7,5	240,0 5
	1948		+ 28,0	— 47,3	59,2 4
	1949		+ 33,0	— 37,5	88,0 4
	1950		+ 28,0	— 25,5	10,9 4
	1951		+ 25,0	— 44,7	55,9 4
	1952		+ 27,0	— 76,6	35,2 4
	1952		+ 25,0	— 26,4	94,6 4
	1949		—	—	—
	1950		+ 1,3	— 77,7	1,6 4
	1951		0	— 283	— 8
İsrail	1951	Milyon İsrail lirası	+ 1	— 368	0,27 4
	1952 x		—	—	—
	1938		— 1	— 300	0,3 1
	1946		+ 68,8	— 75,7	90,8 4
İtalya	1946	Milyon Amerikan Dolârı	+ 2,0	+ 79,0	2,5 3
	1947		+ 6,4	— 773,2	0,82 4
	1948		+ 23,9	— 344,1	6,9 4
	1949		+ 34,4	— 253,1	13,5 4
	1950		+ 66,8	— 83,7	79,8 4
	1951		+ 71,9	— 280,5	25,6 4
	1952		+ 75,0	— 638,5	11,7 4
	1953		+ 130,7	— 459,5	28,4 4
	1936		—	—	—
	1949		+ 8,9	+ 109,8	0,8 3
	1950		+ 7,2	— 306,4	2,3 4
	1951		+ 20,4	+ 70,2	29,05 3
Japonya	1951	Milyon Amerika Dolârı	+ 4,5	+ 158,4	2,8 3
	1952		+ 3,2	+ 193,3	1,6 3
	1953		—	—	—
	1954		—	—	—

Memleket	Sene	Para	Turistik		Tediye muvaze-		Tediye muvaze-	
			muvazenenin		nesi cari hesap-		nesi cari hesapla-	
			bakıyesi		ların (mal ve		rının bakıyesine	
					hizmetler)		nispette turistik	
					bakıyesi		muvazene bakı-	
							yesi yüzdesi	
Meksika	1938	Milyon Amerika						
		Doları	+	8,2	+	51,1	16,0	3
	1946		+	87,5	—	163,9	53,3	4
	1947		+	82,8	—	222,0	37,3	4
	1948		+	104,1	—	87,5	11,9	4
	1949		+	133,3	+	30,9	431,7	5
	1950		+	156,2	+	41,8	373,6	5
	1951		+	172,6	—	110,6	155,9	4
	1952		+	178,2	—	43,9	405,9	4
Norveç	1938	Milyon Norveç						
		Kronu	+	51	+	99	51,5	3
	1946		+	23	—	587	3,9	4
	1947		—	30	—	1.289	23,2	1
	1948		—	15	—	823	1,8	1
	1949		—	60	—	1.256	4,8	1
	1950		—	50	—	849	5,8	1
	1951		—	90	—	391	23,2	1
	1952		—	70	—	84	85,7	1
Yenizelânda	1939	Milyon Yenizelân-						
		da Lirası	—	0,8	+	6,3	12,6	2
	1946		—	0,7	—	6,6	10,6	1
	1947		—	1,2	—	8,1	14,8	1
	1948		—	1,4	—	2,6	53,8	1
	1949		—	3,2	—	2,0	160,0	7
	1950		—	4,4	+	17,8	24,7	2
	1951		—	4,5	+	18,4	24,3	4
	1952		—	3,4	—	29,1	11,6	1
Holânda	1938	Milyon florin	—	36	+	14	257,1	2
	1947		+	12	—	1.667	0,7	4
	1948		—	12	—	1.136	1,0	1
	1949		—	12	—	222	5,4	1
	1950		+	15	—	1.066	1,4	3
	1951		+	34	—	90	37,7	4
	1952		+	7	—	1.870	0,3	4
Peru	1938	Milyon sol	—	1,7	—	39,2	4,3	1
	1946		—	23,7	—	123,3	19,3	1
	1947	Milyon Amerika						
		Doları	—	1,0	—	24,7	4,05	1
	1948		—	1,6	—	10,0	16,0	1
	1949		+	1,4	—	11,0	12,7	4
	1950		—	4,1	—	7,4	55,4	1

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenenin bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakiyesine nispetle turistik muvazene baki- yesi yüzdesi			
Filipin	1951		—	4,0	—	38,1	10,4	1
	1952		+	0,7	—	63,7	1,09	4
	1946	Milyon Filipin Pezosu	—	6,5	—	105,1	6,1	1
	1947		—	8	—	426	18,1	1
	1948		—	7	—	296	2,3	1
	1949		—	8	—	599	1,3	1
	1950		—	27	—	10	270,0	7
	1951		—	26	—	183	14,2	1
	1952		—	22	—	106	20,7	1
Polonya	1953 x		—	20	—	72	27,7	1
	1937	Milyon Amerika Doları	—	8,8	—	15,7	56,0	1
	1946		+	1	—	20,4	4,9	4
Dominik Cumhuriyeti	1939	Milyon Amerika Doları	—	2,2	—	1,2	183,3	7
	1946		—	2,7	+	18,0	15,0	2
	1947		—	1,8	+	3,9	46,1	2
	1948		—	1,5	—	6,9	21,7	1
	1949		—	1,0	+	6,7	14,9	2
	1950		—	1,1	+	20,2	5,4	2
	1951		—	0,8	+	7,2	1,1	2
	1952		—	1,7	—	4,5	37,7	1
	Cenup Rodezya	1939	Bin Cenup-Rodez- ya İsterlini	+	295	+	291	101,4
1946			+	730	—	1.864	39,1	4
1947			—	110	—	18.200	0,6	1
1948			—	140	—	20.900	0,62	1
1949			—	180	—	30.300	0,59	1
1950			—	240	—	21.200	1,13	1
1951			—	350	—	53.100	0,65	1
1952			—	390	—	42.700	0,91	1
Birleşik Krallık		1938	Milyon İsterlin	—	12	—	70	17,1
	1946		—	33	—	349	9,5	1
	1947		—	55	—	364	15,1	1
	1948		—	33	+	60	55,0	1
	1949		—	30	+	79	41,7	2
	1950		—	24	+	322	7,4	2
	1951		—	29	—	399	7,2	1
	1952		—	2	+	169	1,1	2
	Salvador	1938	Milyon Salvador Kolonu	+	0,1	+	1,7	5,8
1946			—	1,8	+	8,5	21,1	2

Memleket	Sene	Para	Turistik muvazenenin bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesap- larının (mal ve hizmetler) bakıyesi	Tediye muvaze- nesi cari hesapla- rının bakıyesine nispetle turistik muvazene hakı- yesi yüzdesi		
İsveç	1947		—	2,2 +	6,4	34,3	2
	1948		—	2,3 +	3,2	71,9	2
	1949		—	1,7 +	33,1	5,1	2
	1950		—	7,4 +	34,2	21,6	2
	1951		—	9,8 +	20,3	48,2	2
	1952		—	10,3 +	19,6	52,5	2
	1938	Milyon İsveç Ku- ronu	+	1 +	97	1,0	3
	1947		—	12 —	1.443	0,8	1
	1948		—	53 —	404	13,1	1
	1949		—	15 +	456	3,2	2
İsviçre	1950		—	23 +	161	14,2	2
	1951		—	24 +	926	2,5	2
	1949	Milyon İsviçre Frangı	+	400 —	1.220,9	32,7	4
	1950		+	300 —	424,9	70,7	4
	1951		+	250 —	689,10	36,3	4
	1952		+	360 +	613	0,58	3
	1953		+	460 +	1.395	0,33	3
	1937		+	110 +	409	26,8	3
	1947		—	166 —	3.252	5,1	1
	1948		—	137 —	2.118	6,4	1
Türkiye	1946	Milyon Türk Lirası	—	7,2 —	187,8	3,8	1
	1947		—	10,5 —	54,2	19,3	3
	1948		—	2,6 —	231,9	1,1	1
	1949		—	8,9 —	162,4	5,2	1
	1950		—	16,8 —	110,1	15,2	1
	1951		—	0,9 —	230,9	0,3	1
	1952		—	21,1 —	511,9	4,1	1
	1937	Milyon Cenup Afrika Lirası	—	5,6 —	15,5	36,1	1
	1946		—	2 —	64,1	3,1	1
	1947		—	1,0 —	155,7	0,6	1
Cenup Afrika Birliği	1948		—	0,5 —	175,6	0,3	1
	1949		—	0,5 —	113,5	0,4	1
	1950		—	1,5 —	1,7	88,2	1
	1951		—	1 —	104,8	0,9	1
	1952		—	1 —	64,3	1,5	1
	1946	Milyon Amerika Doları	+	9,2 +	11,6	79,2	3
	1947		+	14,8 —	38,3	38,6	4
	1948		+	14,5 —	12,1	119,8	4

Memleket	Sene	Para	Turiſtik		Tediye muvaze-		Tediye muvaze-	
			muvazenenin	bakiyesi	nesi cari hesap-	larının (mal ve	rının bakiyesine	nispetle turiſtik
					hizmetler)	bakiyesi	muvazene baki-	yesi yüzdesi
Venezüellâ	1949		+	8,0	+	9,9	80,0	3
	1950		+	6,1	+	49,4	12,3	3
	1951		+	4,7	—	76,9	6,24	4
	1952		+	4,0	—	33,9	11,7	4
	1938	Milyon Amerika						
		Doları	—	2,3	+	10,5	21,9	2
	1946		—	7,2	—	3,4	211,8	1
	1949		—	23,1	—	157,8	14,6	1
	1950		—	33,5	+	58,2	57,7	2
	1951		—	41,2	+	72,1	57,1	2
Yugoslavya	1952		—	42,4	+	43,9	96,1	2
	1938	Milyon Dinar	+	102	+	354	28,8	3
	1946		—	13	+	1.402	0,9	2
	1947		—	14	—	5.450	0,2	1
	1948		—	22	—	2.549	0,86	1
	1949		—	83	—	6.555	1,26	1
	1950		—	56	—	5.985	0,93	1
	1951		—	37	—	11.922	0,31	1
	1952		+	419	—	39.211	1,06	4
	1953		+	699	—	67.457	1,02	4

Not :

Aşağıdaki izah notlarının hedefi, turistik kısımların, tediye muvazenelerindeki diğer cari hesaplara (mal ve hizmetler) nispetle vaziyetini anlatmaktır.

(1) Turistik muvazenenin pasif bakıyesine cari hesapların diğer kısımlarının (mal ve hizmetler) sâfi pasif bakıyesi ilâve olunmuştur. Yüzdele, pasif bakiyenin turistik hesapların zimmetine kaydolunacak kısmını gösterir.

(2) Turistik muvazenenin pasif bakiyesini, cari hesapların diğer kısımlarından mütevellit döviz gelirleri tamamiyle kapatmıştır. Yüzdele, turistik muvazenenin pasif bakıyesi olmasaydı cari hesapların (mal ve hizmetler) mecmu aktif bakiyesinin ne nispette artmış bulunacağını gösterir.

(3) Turistik muvazenenin aktif bakiyesine, cari hesapların diğer kısımlarının (mal ve hizmetler) sâfi aktif bakiyesi ilâve edilmiştir. Yüzdele, turistik hesaplardan mütevellit aktif bakiye kısmını ifade eder.

(4) Turistik muvazenenin aktif bakiyesini, cari hesapların diğer kısımlarının (mal ve hizmetler) pasif bakıyesi tamamiyle götürmüştür. Yüzdele, turistik muvazenenin aktif bakıyesi olmasaydı cari hesapların (mal ve hizmetler) mecmu pasif bakiyesinin ne nispette artmış bulunacağını gösterir.

(5) Turistik bakiyenin aktif bakıyesi, cari hesapların diğer kısımlarının (mal ve hizmetler) pasif bakiyesini tamamiyle kapatmıştır.

(6) Turistik muvazene sâfi pasif bakiye arz ederken, cari hesapların diğer kısımları (mal ve hizmetler) sıfır bakiye vermişlerdir.

(7) Turistik muvazenenin pasif bakıyesi, cari hesapların diğer kısımlarından (mal ve hizmetler) mütevellit gelirleri tamamıyla götürmüştür.

(8) Turistik muvazene, sıfır bakıye arz ediyor.

(9) Cari hesaplar bakıyesi, «yatırım gelirleri» ile «muhtelif hizmetler» den mütevellit gelirleri ihtiva etmiyor.

(10) Cari hesaplar bakıyesi, «muhtelif hizmetler» den mütevellit gelirleri ihtiva etmiyor.

(x) İptidai malûmat.

Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin

V. KONGRESİ

Birleşmiş Milletler Umumi Konferansı tarafından 1950 Temmuzunda Floransa'da kabul edilen terbiyevi, ilmi ve kültürel mahiyetteki eşyanın ithali için Beynelmîl Gümruk Anlaşması ile O. E. C. E. Turizm Komitesinin 3 Aralık 1954 tarihli kararının tasdiki

Raportör : M. Auguste Médecin

Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin 14 Eylül 1948 de Rapallo'da akdettiği ilk konferansın açılış celsesinde, İtalyan Parlâmentosu Turizm Grubu Başkanı Sayın Senatör Giuseppe Canepa, demişti ki :

«İnsan bugün memleketinin hudutlarını ancak üzücü ve kırıncı muamelelere mâruz kaldıktan sonra geçebilmektedir.»

«Parlâmentolararası Turizm Cemiyetinin her azası, tahakkukunu temin etmek üzere kabul edileceğimiz ıslahatı kendi hükümet ve parlâmentosuna arz etmekte müsaavat gösterecektir.»

Ve şunu ilâve etmişti :

«Hedefe vâsıl olmak kudreti bize büyük bir medeniyet eseri uğrunda çalışmak şuurundan gelecektir.»

Medeniyet âmillerinden birinin de devletlerin kendi topraklarına yabancı ziyaretçilerin girmesini kolaylaştırmak suretiyle gösterdikleri liberal zihniyet nasıl bir hakikat ise, bu liberalizmin maatteessüf her memleketin kendine has idari hükümleriyle takyidedilmekte bulunduğu ve bu hükümlerin, seyyahların serbestçe seyrüsefer etmelerine bir engel teşkil ettiği de bir hakikattir. Beynelmîl turizmin daha büyük bir inkişaf göstermesine engel olmakta devam eden gümruk manialarını ortaya koyan işte bu hükümlerdir. İktisadi korunma sebepleriyle, hammaddelerle mamul maddelerin serbestçe tedavülünün gümruk himaye tedbirlerine mâruz kalması kabul edilebilirse de, bu aynı maniaların fikir maddelerinin de serbestçe tedavülüne engel olmasını tasavvur etmeye imkân yoktur.

İnsan ruhunun insicamlı bir inkişaf için daimi olarak muhtaç bulunduğu malzeme arasında memleketlerin tanınmasını kolaylaştıran ve kültür teşekküllerinin gitgide daha ziyade yaymaya çalıştıkları filim, broşür, rehber ve saire gibi her şey girer.

Muhaberatı, sinemada, fotoğrafta tahakkuk ettirilen terakkiler, heyeti unumiyesi itibarıyla «beşeriyetin sanat, kültür veya ilim mebdaini» teşkil eden ve unsurları şeri halinde her memleketin elinde bulunup bütün cihana dağılmış olan harikaların yayılması ve tanıtılması hususunda yeni imkânlar yaratmıştır.

Modern münakalât vasıtalarının sürati, kotaları birbirinden ayıran muazzam mesafeleri kısaltmış ve insana merakını tatmin etmek ve yeni ufuklara dalmak imkânlarını bahsetmek üzere seyahatleri kolaylaştırmıştır. İşte bu kolaylıklardan, maddesi tükenmez fevkalâde bir endüstri doğmuştur : «Beynelmîl Turizm».

Ancak, turistlerin seyahati, ifrata kaçan himayecilik perdesi altında ve maalesef ekseriya insan hürriyetine lüzumsuz bağlardan başka bir şey olmıyan idari hükümlerle takyidedilmemesi icabeder.

Bu tedbirler, sosyal terakki asrı denilen zamanımızda hükümden artık sâkıt olmuş kanunların

bir neticesidir. Bunları idame etmek istemek, turizmin daha fazla gelişmesini akim bırakmak olur.

Müteveffa Senatör Luigi Gasparotta'nın Rapallo'da cemiyetimizin ilk kongresinde söylediği gibi, turizm, iptidai şekillerinde bile, daima bir medeniyet âmili olmuştur. Liberalizm iddiasında bulunurken mantıki olalım. Bu maniaları kaldırmak imkânlarını yaratmaya çalışalım. Cemiyetimizin takibetmesi lâzımgelen hedeflerden biri de işte budur.

Birçok memleketler arasında vizelerin kaldırılması, turistlerin tâbi tutulduğu muameleleri yu-
muştur olmakla beraber, bu aynı memleketler arasında sayısız eşyanın ithal ve ihracı tahdid edil-
miş bulunmakta ve bu arada hâtralar dahi hâlâ umumî kaideden kurtulamamaktadır.

Seyahatlarının hâtralarını daima canlı olarak muhafaza etmek isteyen bir turistin, ziyaret ettiği yerlerden, oralarda gördüklerini hatırlatacak, dolaylı memleketlerin sanat, tarih folklor veya kül-
türünü canlandıracak şeyleri getirmesi kadar tabii ne olabilir!

Seyahatlerden getirilen bu nâfak tefek eşyanın ticari kıymeti ekseriya özüdür. Hakiki kıymetleri ise tamamiyle itibaridir. Çünkü onların kıymetleri, turistin bütün gördüklerinin canlı şahidi, verilecekleri aziz bir kimse, bir dost için iyi düşüncelerin timsali olmalarındadır. Memleketlerine dönen turistler arasında, birçok mahrumiyetlere katlanarak elde ettikleri bu hâtraları ölçüsüz gümrük icaplarına terketmekten, şahsi mallarının gümrükçe ellerinden alınmasını tercih edecekler pek çoktur.

Bâzı memleketlere girerken bir turistin tâbi tutulduğu muamelelere ne deneli? Vaktiyle imtiyazlı bir sınıfa mahsus olan birçok eşya vardır ki, bugün içtimai mevkii her ne olursa olsun seyyahın hayatına girmiş bulunuyor. İlmin ve endüstrinin seri terakkileri, fotoğrafı, fonografı, küçük radyo ahiye makinelerini, tiyatro veya seyrân dürbünlerini, bilhassa seyahatler için yapılmış pek çok oyun aletlerini herkesin ulaşabileceği eşya haline getirmiştir. Bu eşyadan bir kısmı için bâzı memleketlerde hâlâ talebedilmekte olan teminat kaldırılmalıdır. Çok liberal tedbirler alınarak bütün memleketlerde bunların yeknesak bir hale getirilmesi kabul olunmalıdır.

Keza, turistik propaganda sahasında da, dünyanın muhtelif mıntakalarının tabii veya artistik güzelliklerinin resimle yayınlanması kolaylaştırmak için her şey yapılmalıdır. Bu propagandanın en canlı bir timsali olan turistik film, serbestçe tedavülünde hiçbir veçhile tahdide uğramamak için en liberal tedbirlerden faydalanmalıdır.

İşte, uzun zamandan beri millî ve beynelmilel turizm teşekküllerinin meşalesini teşkil eden düşünceler bunlardır. Cemiyetimiz, daha 1949 da Anvers'teki kongresinde, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından beynelmilel turizmin inkişafına medar olmak üzere kabul edilen «Beynelmilel Turizm Gümrük Mukavelesi Projesi» ni gündemine almıştı. Giriş rûsumu ve vergileri tabirlerinin sarîh tarifi yolunda bu proje ile ilk adım atılmıştı. Keza, bu proje, fotoğraf makineleri, küçük ebatta manzara çekme makineleri, şahsi mücevherler, dürbinler, anımsaki aletleri, fonograf, yazı makinesi, alıcı radyo makineleri, kamping ve spor malzemesi ve sair gibi şahsi eşyaların, zati olmaları ve bir mübadele eşyası perdesi altında döviz ihracatını gizlemeye mâtuf sarîh ticaret maddesi teşkil etmemeleri şartıyla, serbestçe ve bilâ rûsum ithal ve ihracı için o devirde mer'î bulunan hükümlerden daha liberal hükümleri tervicediyordu.

Mezkûr projenin 4 nûi maddesinde, matbua ve propaganda afişleri gibi turizm malzemesinin miktarı bilâ tahdit ithal ve ihracında hususî kolaylıklar derpiş etmektedir. Bundan da esas maksat turisti yabancı memleketleri ziyarete teşvik veya turistik kültürel, artistik veya sportif mahiyetteki toplantılar veya gösterilerde hazır bulunmaya davet edebilmektir. Bununla beraber, parasız dağıtılması icabeden mezkûr evraktaki reklâmlar % 25 i geçmeyecektir.

Aynı proje, filimlerin liberal gümrük muamelelerinden faydalanabilmeleri için yukarda zikredilen neşriyatın istihdaf ettiği aynı hususları istihdaf etmesi lâzımgeldiğini tasrih ederek nazik filim mevzuunu da ele alıyordu.

Filimlerin ebadı için olduğu kadar (16 milimetre) boyları için de (500 metre) tahdidat koyuyordu.

Motorlu ve pedallı vasıtaların seyrüseferini tanzim eden sair hükümler de mevzuubahis beynelmilel gümrük mukavelesi projesinde derpiş olunuyordu.

Nihayet, mukavele projesine ekli «imza protokolü» nde anlaşmadaki bileümle hükümlerin ancak asgari kolaylıkları tazammun eylediği ve binaenaleyh, mezkûr anlaşmaya iltihak edecek her memleketin daha liberal tedbirler almakta serbest bulunduğu ve anlaşmanın hiçbir veçhile mûmzi devletlerden birinde mer'i olan daha geniş kolaylık tedbirlerine zarar getiremeyeceği tasrih olunuyordu.

1950 dedir ki, bu proje Belçika, Lüksemburg, Fransa, Norveç, Holânda, İsviçre, İngiltere ve İrlanda tarafından kabul olundu. Bu memleketlerin mümessilleri, kendi parlâmentoları tarafından tasdik edilmek kaydı ihtirazisiyle mukaveleyi ve eklerini icra mevkiine koyan bir anlaşma imzaladılar. Sade İngiltere ve İrlanda mukaveleye iltihaklarını melfuf bir beyannameye dereceyledikleri ihtirazlarla takyideylediler.

Parlâmento mensuplarının meçhulü değildirdi ki, beynelmîl bir anlaşma memleketlerin ekserisinde ancak parlâmentoların tasvibine iktiran ettikten sonradır ki, vacibüliha olur. Bu tasvip, her memleketin anayasası mucibince ittihazı gereken tegrîi tedbirlere bağli olabilir.

Avrupa İktisadi İş Birliği Teşkilâtı Turizm Komitesi (O. E. C. E.), 14, 15 ve 16 Haziran 1954 tarihlerinde akdettiği 15 nci içtima devresinde, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının 1954 Mayısında New - York'ta tertibettiği Turizm Gümrük Konferansının mesaisi neticelerine ıttıla peydah ettikten sonra Gümrük eksperleri grupunu, O. E. C. E.'nin C (53) 320 sayılı kararı hükümlerini O. N. V. tarafından tanzim edilen turizm lehine Gümrük Kolaylıkları Mukavelesi hükümleriyle mukayese ve varacağı neticeleri kendisine bildirmeye memur etmiştir. Bu suretle Turizm Komitesi C (53) 320 sayılı karar 31 Aralık 1955 te munkazi olduğu zaman bu husustaki mütalâasını Konseye bildirecektir.

O. E. C. E. Konseyinin bir karar verebilmesi için, Komite aynı suretle C (53) 320 (birinci revision) sayılı kararın B projesiyle Birleşmiş Milletlerde turistik propaganda evrakının ve malzemesinin ithaline mütedair olarak Birleşmiş Milletlerce tanzim olunan mukaveleye ek protokol arasında da bir mukayese yapmaya mezkûr gümrük eksperleri grupunu memur eylemiştir.

Birleşik Amerika Devletlerinde intişar eden «Bulletin - Department of States» in Temmuz 1954 nüshasında verilen malûmata göre, Birleşmiş Milletler Mukavelesini ve Munzam Protokolü imza eden âza ve ortak memleketler (bunlardan bazıları parlâmentolarınca tasdik edilmek kaydı ihtirazisiyle imzalamışlardır) şunlardır :

a) Turizm lehine Gümrük Kolaylıkları Mukavelesi : Almanya - Avusturya - Belçika - Fransa - Monako - İtalya - Holânda - Portekiz - Birleşik Krallık - İsveç - İsviçre - Amerika Birleşik Devletleri.

b) Turistik propaganda evrak ve malzemesinin ithaline müteadlik gümrük kolaylıkları mukavelesine ek protokol : Almanya - Avusturya - Belçika - Fransa - Monako - Holânda - Birleşik Krallık - İsveç - İsviçre.

Bunlara muvazi olarak, Birleşmiş Milletler Teşkilâtı umumi konferansı tarafından 1950 Temmuzunda Floransa'da terbiyevi, ilmî veya kültürel mahiyette eşyanın ithali hususunda da bir anlaşma akdedilmiştir. Bu anlaşma, A leffinin 5 nci fıkrası hükümleri itibariyle turizm bakımından bilhassa şayanı dikkattir. Mezkûr fıkra da aynen şöyle denilmektedir :

«Hususi teşebbüsler tarafından neşrolunan ve halkı memleket dışında seyahatlere davet edenler de dâhil olmak üzere resimli veya resimsiz turistik propaganda afişleri ve turistik neşriyat (Broşür, rehber, tarife ve mûmasili neşriyat).»

Bununla beraber, yukarıda zikredilen eşya için derpiş edilen gümrük resim muafiyeti aşağıdaki eşyalara tatbik olunmaz :

a) Hususi ticaret propagandası maksadiye veya onun hesabına neşrolunan kitap, risale ve evrak.

b) Münderecat satınının % 25 ten fazlası ilâna tahsis edilmiş ve her şey. Fakat turistik propaganda afişleri mevzuubahis olursa, bu yüzde nispet ancak hususi ticaret ilânlarına taallük eder.

Mezkûr anlaşmanın C ekinde terbiyevi, ilmî veya kültürel mahiyette göz ve kulak malzemesi lehine hususi hükümler derpiş edilmekte ise de turistik filmlere hiçbir atıfta bulunulmamıştır. Bu

boşluk sayan teessüftür. Turistik filim terbiye ve ya kültürel bir unsur telâkki ediliyorsa, mezkûr ekin 1 neî fıkrasının tarifi içine giriyor demektir. Aksi takdirde teessürümüz bir kat daha artar.

Her ne olursa olsun, 1950 Anlaşması turizm lehine bir merhale teşkil etmektedir. Binaenaleyh bu raporun hedefi, 1950 Anlaşmasını imzalamış olan bütün memleketlerin parlamento azasını, kendi hükümetleri veya parlamentoları nezdinde şahsi teşebbüsleriyle daha fazla gecikmeden tasdik tedbirlerinin alınmasını ve mevzu bahis anlaşmaların mümkün olduğu kadar fazla memleket tarafından tatbik edilebilmesini temin için müdahaleye davet etmektir.

Bu sebepledir ki, raportörünüz aşağıdaki karar suretinin kabulünü size telkin etmeye içtisar eylemektedir :

Avrupa Konseyi İstişari Meclisi Birinci Çalışma Devresine Ait Rapor

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Avrupa Konseyi İstişari Meclisi birinci çalışma devresine 16 Nisan 1956 Pazartesi günü Strazburg'ta başlamıştır.

Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen, Denizli Mebusu Mehmet Karasan, Kastamonu Mebusu Basri Aktaş, Konya Mebusu Hamdi Ragıp Atademir, Malatya Mebusu Kâmil Kırıkoğlu, Muğla Mebusu Zeyyat Mandalinci, Siirt Mebusu Baki Erden, Trabzon Mebusu İsmail Şener, Trabzon Mebusu Muzaffer Harunoğlu ve Urfa Mebusu Feridun Ergin'den müteşkil heyetimiz toplantılara iştirak etmiştir.

Birinci çalışma gününde Meclis Reisi seçimi yapılmış ve Avusturya'nın Avrupa Konseyine kabulüne dair Nazırlar Komitesinin raporu ittifaqla kabul edilmiştir. Aynı gün Meclis Başkanvekillikleri seçimine geçilmiş adayımız Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen Reisvekilliğine ittifaqla seçilmiştir.

Temsilcilerimiz komisyondara şu şekilde ayrılmışlardır :

Daimî Komisyon :

Mehmet Karasan, asıl; Muzaffer Harunoğlu, yedek.

Umumî İşler Komisyonu :

Zeyyat Mandalinci, Kâmil Kırıkoğlu, asıl; Basri Aktaş ve Feridun Ergin, yedek.

İktisadî İşler Komisyonu :

Hayrettin Erkmen ve Feridun Ergin, İsmail Şener ve Kâmil Kırıkoğlu, yedek.

Hukukî ve İdari Meseler Komisyonu :

Basri Aktaş ve Mehmet Karasan, asıl Hayrettin Erkmen, yedek.

Sosyal Meseler Komisyonu :

Muzaffer Harunoğlu ve Baki Erden, asıl; İsmail Şener, yedek.

Mülteciler Komisyonu :

İsmail Şener ve Hamdi Ragıp Atademir, asıl; Zeyyat Mandalinci, yedek.

Nizamname Komisyonu :

Basri Aktaş.

İlmi ve Kültür Komisyonu :

Hamdi Ragıp Atademir, asıl; Mehmet Karasan, yedek.

Mahallî İdareler Komisyonu :

Baki Erden, asıl; Basri Aktaş, yedek.

Temsil Edilmeyen Memleketler Komisyonu :

Zeyyat Mandalinci.

Ziraat Komisyonu :

İsmail Şener, asıl; Baki Erden, yedek.

Yunan Felâketzedeleri Komisyonu :

İsmail Şener, asıl; Muzaffer Harunoğlu, yedek.

Hayrettin Erkmen Başkanvekili sıfatıyla, Başkanlık divanı azası bulunmaktadır.

Aynı gün öğleden sonra Avusturya Hariciye Nazırı M. Figl ve Nazırlar Komitesi Reisi, İtalya Hariciye Nazırı Prof. Martino birer nutuk vermişlerdir.

17 Nisan 1956 Salı günü (Umumî İşler) Komisyonu raporunun müzakeresine başlanmış birçok batıpler Avrupa politikası, Doğu ve Batı münasebetleri mevzuunda alâka çekici konuşmalar yapmışlardır.

Fransız Hariciye Nazırı M. Pineau ile Federal Almanya Hariciye Nazırı M. Von Bren-

tano da dış politika meseleleri üzerinde memleketlerinin görüşlerini etraflı şekilde izah etmişlerdir.

18 Nisan'da Avrupa meselelerinin müzakeresine devam olunmuş Başkanlık Divanı, Temsilcimiz Hayrettin Erkmen'in muhalefetine rağmen (Kıbrıs meselesinin) hususi bir Celsede görüşülmesine ekseriyetle karar vermiştir. Bu meselenin görüşülmesinin muhakkak olduğuna çok evvelden nazarı itibara alarak hazırlanmış bulunan Heyetimiz hemen toplanarak akşam saat 21 de yapılacak Celsede temsilcilerimizden Basri Aktaş ile Zeyyat Mandalinci'nin tezimizi izah etmelerine karar vermiştir. Aynı gün öğleden sonraki Celsede Yunan Hariciye Nazırı uzun bir konuşma yaparak dünya meselelerini gözden geçirmiş ve Kıbrıs meselesini bahis konusu ederek malûm Yunan görüşünü tekrarlamıştır.

Gece saat 21 de Kıbrıs müzakeresine hasredilen Celsede önce bir Yunan delegesi söz almış Yunanistan'ın Ada üzerindeki taleplerini tekrar etmiştir.

Söz alan Temsilcimiz Basri Aktaş Kıbrıs meselesinin iktisadi, siyasi, coğrafi ve stratejik esaslarını ve adanın Türkiye ile olan bağlarını etraflıca belirtmiş ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin müdafaasındaki yerini teşrih ederek Yunanistan'ın bunu kötü bir politika mevzuu yaptığını Türk - Yunan dostluğunu haleldar ettiğini, Balkan Paktı ve NATO'yu işlemez bir hale soktuğunu izah etmiştir. Basri Aktaş Kıbrıs'ın, bugünkü Statükosunun değişmesi icabederse adanın Yunanlılara değil, Türklere verilmesinin lâzımgeldiğini söylemiş Türk halkının Ada hâdiselerini yakinen takibettiğini Türk milletinin mutabakatı olmadan alınacak bir kararın kabili tatbik olamayacağını beyan etmiştir.

Temsilcimizden sonra diğer bir Yunan delegesi söz almış konuşmasının bazı cümleleri Avrupa Birliği fikrine ve tabii nezaket kaidelerine aykırı görülmesi, ve memleketimize müteveccih ithamları dolayısıyla Heyet Reisimiz Hayrettin Erkmen müdahale ederek Riyasetin nazarı dikkatini celbetmiş, Meclis Reisi delegeye üç defa ihtar etmiştir. Bunun üzerine Yunan Delegesi sözlerini kesmeye mecbur olmuştur.

Daha sonra birçok hatipler konuşarak (Kıbrıs Adası) anlaşmazlığının en iyi şekilde halli için temennilerini ifade etmişlerdir.

Delegemiz Zeyyat Mandalinci temennî ve tenkidleri cevaplandırmış Türk görüşünün realitesi üzerinde durmuş Yunanistan'ın devamlı olarak Türkiye'yi Kıbrıs meselesinin dışında bırakmak istediğini bunun imkânsız olduğunu Türkiye'nin Adanın mukadderatı ile sıkı sıkıya alakadar olduğunu Türk Milletinin Adanın Yunanistan'a ilhakına müsaade etmiyeceğini beyan etmiştir.

Müzakere gece yarısını biraz geçerken nihayete ermiştir. Birçok heyetler heyetimiz sözcülerinin Türk tezini etraflı şekilde ifade hususundaki gösterdiği olgunluğu tebrik etmişlerdir.

19 Nisan Perşembe günü celse ekonomik işlerin müzakeresine hasredilmiş Avrupa Ekonomisi hakkında Alman Başbakan Yardımcısı M. Blücher'in nutku dinlenmiş ve diğer hatipler Avrupa iktisadi meseleleri üzerinde konuşmalar yapmışlardır.

20 Nisan Cuma günü kültür işleri ve içtimai meseleler müzakere edilmiş ayrıca gece celsesinde umumi siyasi meselelerin görüşülmesine devamla Temsilcimiz Zeyyat Mandalinci Bağdad Paktı ve Orta - Şark meseleleri üzerinde bir konuşma yapmış bu paktın tedafî mânasını belirtmiştir.

21 Nisan Cumartesi günü bütçeler ve idari meseleler görüşülerek kabul edilmiş ve İstisari Meclis 15 Ekim 1956 Pazartesi günü toplanmak üzere oturumuna son vermiştir.

İstisari Meclisin Umumi Heyet müzakereleri devam ederken âzası bulunduğumuz bütün komisyonlar mükerreren toplanarak gündemindeki meseleleri tetkik etmiş karara bağlamışlardır.

Heyetimizin bütün âzaları her iki nevi toplantılara iştirak ederek görüşlerimizi komisyonlarda da dikkatle ve vukufîla ifade etmişlerdir. Heyetimiz âzalarının çalışmalarındaki muvaffakiyetlerini bilhassa belirtmek isterim.

Keyfiyeti hürmetlerimle arz ederim.

Ankara

4 Mayıs 1956

Kastamonu Mebusu

Basri Aktaş

Türk Grubu Reisi ve

İstisari Meclis Reisvekili

Giresun Mebusu

Hayrettin Erkmen

Avrupa Konseyi İstisari Meclisi Sekizinci Devre Faaliyetine Ait Rapor

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Avrupa Konseyi İstisari Meclisinin VIII. Devre çalışmaları hakkındaki temsilei heyetimizin raporunu Yüksek Reisliğe saygı ile arz ve takdir ederiz.

İstisari Meclis bu devrede üç umumi heyet toplantısı yapmıştır. Bunlardan birincisi 16/21 Nisan 1956; ikincisi 15/26 Ekim 1956; üçüncüsü de 8/11 Ocak 1957 tarihlerinde yapılmıştır.

Yüksek Meclişçe İstisari Meclise seçilen bütün arkadaşlarımız Heyeti Umumiye toplantılarına olduğu gibi, Konseyde seçilmiş oldukları komisyonların Avrupa'nın muhtelif şehirlerinde yaptıkları toplantılarına da muntazaman iştirak etmişlerdir. Bu toplantılara iştiraklerini sağlamak hususunda Yüksek Reisliğinizin gösterdiği yakın alâkaya, heyetimiz teşekkürlerini arz eder.

I - 16 - 21 Nisan 1956 Umumi Heyet toplantısı

Bu toplantıya Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen, Denizli Mebusu Mehmet Karasan, Kastamonu Mebusu Basri Aktaş, Konya Mebusu Hamdi Ragıp Atademir, Malatya Mebusu Kâmil Kırıkoğlu, Muğla Mebusu Zeyyat Mandalinci, Siirt Mebusu Baki Erden, Trabzon Mebusu İsmail Şener, Trabzon Mebusu Muzaffer Harunoğlu ve Urfa Mebusu Feridun Ergin'den müteşkil heyetimiz iştirak etmiştir.

Birinci çalışma gününde Meclis Reisi seçimi yapılmış ve Avusturya'nın Avrupa Konseyine kabulüne dair Nazırlar Komitesinin raporu ittifakla kabul edilmiştir. Aynı gün Meclis Başkanvekillikleri seçimine geçilmiş, adayımız Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen Reisvekilliğine ittifakla seçilmiştir.

Temsilcilerimiz komisyonlara şu şekilde ayrılmıştır :

Doimi Komisyon :

Mehmet Karasan, Hayrettin Erkmen asit; Muzaffer Harunoğlu, yedek.

Umumi İşler Komisyonu :

Zeyyat Mandalinci, Kâmil Kırıkoğlu, asil; Basri Aktaş ve Feridun Ergin, yedek.

İktisadi İşler Komisyonu :

Hayrettin Erkmen ve Feridun Ergin, asil; İsmail Şener ve Kâmil Kırıkoğlu, yedek.

Hukuki ve İdari Meseleler Komisyonu :

Basri Aktaş ve Mehmet Karasan, asil; Hayrettin Erkmen, yedek.

Sosyal Meseleler Komisyonu :

Muzaffer Harunoğlu ve Baki Erden, asil; İsmail Şener, yedek.

Mülteciler Komisyonu :

İsmail Şener ve Hamdi Ragıp Atademir, asil; Zeyyat Mandalinci, yedek.

Nizamname Komisyonu :

Basri Aktaş.

Kültür ve İlim Meseleleri Komisyonu :

Hamdi Ragıp Atademir, asil; Mehmet Karasan, yedek.

Mahallî İdareler Komisyonu :

Baki Erden, asil; Basri Aktaş, yedek.

Temsil Edilmeyen Memleketler Komisyonu :

Zeyyat Mandalinci :

Ziraat Komisyonu :

İsmail Şener, asil; Baki Erden, yedek.

Yunan Felâketzedeleri Komisyonu :

İsmail Şener, asil; Muzaffer Harunoğlu, yedek.

Hayrettin Erkmen Başkanvekili sıfatıyla, Başkanlık Divanı üyesi bulunmaktadır.

Aynı gün öğleden sonra Avusturya Hariciye Nazırı M. Figl ve Nazırlar Komitesi Reisi, İtalya Hariciye Nazırı Prof. Martino birer nutuk vermişlerdir.

17 Nisan 1956 Salı Günü (Umumi İşler) Komisyonu raporunun müzakeresine başlanmış; birçok hatipler Avrupa politikası, Doğu ve Batı münasebetleri mevzuunda alâka çekici konuşmalar yapmışlardır.

Fransız Hariciye Nazırı M. Pineau ile Federal Almanya Hariciye Nazırı M. Von Brentano da dış politika meseleleri üzerinde memleketlerinin görüşlerini etraflı şekilde izah etmişlerdir.

18 Nisanda Avrupa meselelerinin müzakeresine devam olunmuş, Başkanlık Divanı, Temsilcimiz Hayrettin Erkmen'in muhalefetine rağmen (Kıbrıs meselesinin) hususi bir celsede görüşülmesine ekseriyetle karar vermiştir. Bu me-

selenin görüşülmesinin muhakkak olduğuna çok evvelden nazarı itibara alarak hazırlanmış bulunan Heyetimiz hemen toplanarak akşam saat 21 de yapılacak celsede temsilcilerimizden Basri Aktaş ile Zeyyat Mandalinci'nin tezimizi izah etmelerine karar vermiştir. Aynı gün öğleden sonraki Celsede Yunan Hariciye Nazırı uzun bir konuşma yaparak dünya meselelerini gözden geçirmiş ve Kıbrıs meselesini bahis konusu ederek malûm Yunan görüşünü tekrarlamıştır.

Gece saat 21 de Kıbrıs meselesinin müzakeresine hasredilen Celsede önce bir Yunan delegesi söz almış Yunanistan'ın Ada üzerindeki taleplerini tekrar etmiştir.

Söz alan Temsilcimiz Basri Aktaş Kıbrıs meselesinin iktisadi, siyasi, coğrafi ve stratejik esaslarını ve Adanın Türkiye ile olan bağlarını etrafınca belirtmiş ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin müdafaasındaki yerini teşrih ederek Yunanistan'ın bunu kötü bir politika mevzuu yaptığını Türk - Yunan dostluğunu haleldar ettiğini, Balkan Paktı ve NATO'yu işlemez bir hale soktuğunu izah etmiştir. Basri Aktaş Kıbrıs'ın, bugünkü Statükosunun değişmesi icabederse Adanın Yunanlılara değil, Türklere verilmesinin lâzım geldiğini söylemiş Türk halkının Ada hâdiselerini yakinen takibettiğini Türk milletinin mutabakatı olmadan alınacak bir kararın kabili tatbik olamayacağını beyan etmiştir.

Temsilcimizden sonra diğer bir Yunan delegesi söz almış konuşmasının bâzı cümleleri Avrupa Birliği fikrine ve tabii nezaket kaidelerine aykırı görülmesi ve memleketimize müteveccih ithamları dolayısıyla Heyet Reisimiz Hayrettin Erkmen müdahale ederek Riyasetin nazarı dikkatini celbetmiş, Meclis Reisi delegeye üç defa ihtar etmiştir. Bunun üzerine Yunan delegesi sözlerini kesmeye mecbur olmuştur.

Daha sonra birçok hatipler konuşarak (Kıbrıs Adası) anlaşmazlığının en iyi şekilde halli için temennilerini ifade etmişlerdir.

Delegemiz Zeyyat Mandalinci temenni ve tenkidleri cevaplandırarak Türk görüşünün realitesi üzerinde durmuş Yunanistan'ın devamlı olarak Türkiye'yi Kıbrıs meselesinin dışında bırakmak istediğini bunun imkânsız olduğunu Türkiye'nin Adanın mukadderatı ile sıkı sıkıya alakadar olduğunu Türk Milletinin Adanın Yunan-

istan'a ilhakına müsaade etmeyeceğini beyan etmiştir.

Müzakere gece yarısını biraz geçerken nihayete ermiştir. Birçok heyetler Heyetimiz sözcülerinin Türk tezini etraflı şekilde ifade hususundaki gösterdiği olgunluğu tebrik etmişlerdir.

19 Nisan Perşembe günü celse ekononik işlerin müzakeresine hasredilmiş Avrupa Ekonomisi hakkında Alman Başbakan Yardımcısı M. Blücher'in nutku dinlenmiş ve diğer hatipler Avrupa iktisadi meseleleri üzerinde konuşmalar yapmışlardır.

20 Nisan Cuma günü kültür işleri ve içtimai meseleler müzakere edilmiş ayrıca gece celsesinde umumî siyasi meselelerin görüşülmesine devamla Temsilcimiz Zeyyat Mandalinci Bağdad Paktı ve Orta - Şark meseleleri üzerinde bir konuşma yapmış bu paktın tedafii mânasını belirtmiştir.

21 Nisan Cumartesi günü bütçeler ve idari meseleler görüşülerek kabul edilmiş ve İstisari Meclis 15 Ekim 1956 Pazartesi günü toplanmak üzere oturumuna son vermiştir.

II - 15 - 26 Ekim 1956 Umumi Heyet toplantısı

Bu toplantıya Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen, Denizli Mebusu Mehmet Karasan, Giresun Mebusu Hamdi Bozbağ, Kastamonu Mebusu Basri Aktaş, Konya Mebusu Hamdi Ragıp Ademir, Malatya Mebusu Kâmil Kırkoğlu, Sırd Mebusu Baki Erden, Trabzon Mebusu Muzaffer Harunoğlu, Trabzon Mebusu İsmail Şener ve Urfa Mebusu Feridun Ergin iştirak etmişlerdir. Heyetimizde vaki değişiklik dolayısıyla komisyonlar da şu şekilde teşkil edilmiştir.

Dakimî

Komisyon Hayrettin Erkmen, Mehmet Karasan asil, Muzaffer Harunoğlu yedek.

Umumi İşler

Komisyonu : Basri Aktaş, Kâmil Kırkoğlu asil, Hayrettin Erkmen, Feridun Ergin yedek.

İktisadi İşler

Komisyonu : Hayrettin Erkmen, Feridun Ergin asil, İsmail Şener, Kâmil Kırkoğlu yedek.

Hukuki ve İda-

ri Meseleler : Basri Aktaş, Mehmet Karasan asil, Hayrettin Erkmen yedek.

İçtimai Meseleler Komisyonu	Muzaffer Harunoğlu, Baki Erden asıl, İsmail Şener yedek.
Nüfus ve Mükteçiler Komisyonu	İsmail Şener, Hamdi Ragıp Atademir asıl, Hamdi Bozbağ yedek.
Kültür ve İlim Meseleleri Komisyonu	Hamdi Ragıp Atademir asıl, Mehmet Karasan yedek.
Nizamname Komisyonu	Muzaffer Harunoğlu asıl, Mehmet Karasan yedek.
Temsil edilmiyen memleketler Komisyonu	Hamdi Bozbağ asıl, Hamdi Ragıp Atademir yedek.
Ziraat Komisyonu	İsmail Şener asıl, Baki Erden yedek.
Mahallî İdareler Komisyonu	Baki Erden asıl, Basri Aktaş yedek.
Felâketzedelere Yardım Komisyonu	İsmail Şener asıl, Muzaffer Harunoğlu yedek.
Bütçe Komisyonu	Hamdi Bozbağ asıl, Baki Erden yedek.

15 Ekim günü İhtimamda yeni âzanın seçim mazbataları incelenmiş; komisyon raportörlüğünü en genç âza olarak Muzaffer Harunoğlu yapmıştır. Komisyon seçimleri yapılmış ve *Başkanlık Divanı* ve *Daimî Komisyon faaliyet* raporu Hayrettin Erkmen tarafından Umumi Heyete arz edilmiştir.

16 Ekim komisyonların faaliyeti için serbest bırakılmıştır.

17 Ekim Çarşamba günü Nâzırlar Komitesi Reisi ve İtalya Hariciye Nâzırı M. Gaetano Martino tarafından *Nâzırlar Komitesi raporu* Umumi Heyete takdim edilmiş ve Hariciye Nâzırı, nutkunun bitiminde İstisari Medis.âzaları tarafından kendisine tevcih edilen sualere cevaplar vermiştir.

Aynı gün saat 21,45 te gece Celsesi yapılmış ve Avrupa Konseyinin nüfus ve mükteçiler içinde hususi temsilcisinin raporu dinlenmiş ve bu rapor üzerinde müzakerelerde bulunulmuş ve rapor komisyona havale edilmiştir.

18 Ekim 1956 Perşembe günü *Umumi İşler Komisyonu raporunun* müzakeresine başlanmıştır. Umumi Heyete iki rapor takdim edilmiştir. Birincisi : *Son hâdiseler muvacehesinde Şark blokuna karşı müsterek politikaya dairdi*. İkincisi de : *Sadece Süveyş Kanalı ile ilgili idi*. Umumi müzakereler sırasında birçok hatırlar söz almıştır. Yunan delegeleri her defasında olduğu gibi, bu defa da Kıbrıs meselesini öne atmışlardır.

Bunun üzerine; Umumi İşler Komisyonu âzası olan Basri Aktaş arkadaşımızın söz alarak : Kıbrıs Adasının Anavatanın bir parçası olduğunu ifade ile söze başlamış, Adanın hangi şartlarla İngiltere'ye terk edildiğini etraflıca izah etmiş; Lozan Muahedesi'nin buna ait hükümlerini tahlil ettikten sonra eğer Adanın el değiştirmesi bahis mevzuu olursa bunun nîm Yunanistan'ın lehine tecelli edeceğini sormuştur. Temsilcimiz halen Adada devam eden terörizmin birçok safhalarını izah etmiş; bunun E. O. K. A. adlı bir teşekkül tarafından hazırlandığını ifade etmiş ve sözlerine şöyle devam etmiştir :

Yunanistan böylece yani terörizme yardım ederek ve onu besliyerek dünya umumi efkârını Ada üzerine çekmek ve haksız taleplerini bu yolda devam ettirmek istiyor. İngiltere'nin tek taraflı müzakereye gemesinin de şayanı kabul olmadığını belirten temsilcimiz «Avrupa Birliği'nin tahakkuku için gayretlerimizin devamını temin etmeliyiz.» demiştir. Arkadaşımızın konuşması Meclisin umumi tasvibine mazhar olmuştur.

Umumi politika müzakerelerine Perşembe ve Cuma günleri gündüz ve gece devam edilmiştir. Aynı gün Türkiye Hariciye Vekilini temsilen Türkiye'nin Londra Büyük Elçisi Soad Hayri Ürgüplü söz almış ve daha evvel konuşmuş bulunan Yunan Devlet Vekili Kasimatis'e cevap vermiş ve Türkiye'nin Yunanistan'la olan dostluğa verdiği ehemmiyeti belirtmiş ve lüzumsuz yere zedelenmiş bulunan dostluğun tekrar teessüsü için hür Avrupa devletlerinin bütün kuvvetlerini birleştirmesini istemiştir.

Ürgüplü'den evvel konuşmuş bulunan Yunan Devlet Vekili Kasimatis İstisari Meclisin Kıbrıs davasını benimsediğini ileri sürerek bâsi atf.

larda bulununca Reis'in ihtarına mâruz kalmış ve çok zor bir duruma düşmüştür.

Bâzı delegelerin verdikleri ve Kıbrıs meselesini tetkik etmek üzere kurulması istenen hususî bir komisyon mevzuunda müzakere açılmasını talebeden önerge ekseriyetle reddedilmiştir.

Aynı gün bir Yunan delegesini cevaplandırmak üzere söz alan delegemiz Hayrettin Erkmen şunları söylemiştir :

Kıbrıs meselesinin İstisnâ Mecliste görüşülmesini, arzu ettiğimizi ifade edeyim. Bu düşüncemizin sebebi, Meclisimizin Avrupa Birliği gibi ulvî bir gayeye hizmet etmesi arzumuzdur. Bu ulvî gaye karşısında, küçük hesaplara yer bulunmadığına inanıyoruz. Yunanlı dostlarımızın maalesef aynı anlayışı göstermiyorlar. İki yıldan beri, Meclisimizin her iktidarında Kıbrıs meselesinden ve yalnız Kıbrıs meselesinden bahsediyorlar ve bunu yaparken Avrupalıların iş birliği prensibini ve Avrupa Konseyinin rol ve ehemmiyetini inkârden geçinmiyorlar. Hem iş birliğine ve Avrupa Konseyine inanıyorlar, hem de Kıbrıs meselesinin mütemadiyen bu Meclis içinde müzakere konusu yapılmasını istiyorlar. Bu tezat ne suretle izah edilebilir? Hemen arz edeyim, Yunanlı temsilciler, Avrupa Birliğini gerçekleştirmek maksadıyla kullanılması gereken kürsüyü, haksız davalarına propaganda vasıtası olarak kullanıyorlar. Bu propaganda, dünya efkârını hedef tuttuğu kadar, kendi iç efkârı umumiyelerine de mâuftur. Bir mebusun, şahsî seçim propagandasına, Avrupa Birliğini tahakkuk ettirecek müessesemizi vasıta kılmak kadar saygıya esef bir hareket tarzı tasavvur olunabilir mi? Kıbrıs meselesi 1954 yılına kadar Yunanlıları hiçbir surette meşgul etmemiştir. Bu adanın statüsünü tayin eden Milletlerarası anlaşmanın altında Yunanistan mütescilinin imzası vardır. Bugünkü iddiaları, iki konsey üyesi memleket arasında bir ihtilâf değil, Yunanistan'ın bir ihlak talebinden ibarettir. Yunanistan'ın bu talebe sevk eden âmîl, kendi iç müşkülleridir. Yunan efkârı umumiyesinin dikkati, bu müşküllerden alınıp millî dâva haline getirilmesine gayret sarf olunan Kıbrıs meselesine çevrilmek istenmektedir. Bu derece hafif bir hareketle milletlerarası iş birliği gayesini baltalayan Yunan müessesilerinin gayretlerini esefle kaydetmek yerinde olur. Dün bir Yunan müessili şöyle söylüyordu. «Türkler, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakından neden endişeleniyorlar. Samimî dostlu-

ğumuza inanmıyorlar mı? Açıkça ifade edelim ki, bizim için büyük değer taşıyan bu dostluktan bugün maalesef eser kalmamıştır. Eğer Yunanlılar, Türk - Yunan dostluğuna bedel olarak Kıbrıs'ı istiyorlarsa, iyi bilsinler ki, memleketim bu bedeli asla ödemiyecektir.

20 Ekim 1956 Cumartesi günü, sabahın erken saatlerine kadar devam eden müzakerat neticesinde raporlar Umumi İşler Komisyonuna havale edilmiştir.

1957 bütçesi Umumi Heyette kabul edilmiştir.

22 Ekim 1956 Pazartesi sabahı toplanan Umumi Heyet gündemdeki bâzı maddelerin Üçüncü Umumi Heyet toplantısında müzakere edilmesini kararlaştırmıştır. Daha sonra Hukukî ve İdari Meseleler Komisyonunun mecburî otomptik sigortası hakkındaki teklifi müzakere ve ittifakla kabul edilmiştir.

Aynı gün, Avrupa müsterek pazarı teşkilî hususunda Ekonomik İşler ve Umumi İşler Komisyonu raporunun ve Avrupa İktisadî İş Birliği teşkilâtının (O. E. E. C.) raporunun müzakeresi yapılmıştır. O. E. E. C. nin raporu Avusturya Hariciye Nazırı M. Figl tarafından tekdîm edilmiş, müzakerat gece yarısından sonraya kadar devam etmiştir.

23 Ekim 1956 sabahı aynı mevzuların müzakeresi ile geçmiş ve raporlar kabul edilmiştir. Üçüncüden sonra Avrupa Münakalât vekillerinin ikinci toplantısının raporu müzakere ve tadil edilerek kabul edilmiştir. Daha sonra Atom enerjisi sahasında Avrupa organizasyonu mevzuunun müzakeresine devam edilmiş ve rapor ufak bir tadil ile kabul edilmiştir. Avrupa müsterek pazarı hakkındaki rapor müteaddit tadillerle kabul edilmiştir.

24 Ekim 1956 sabahı posta ve telekomünikasyon servislerinde Avrupa İş Birliği hakkındaki rapor ve Avrupa Kömür - Çelik Birliğinin raporu müzakere ve kabul edilmiştir. Daha sonra Avrupa İş Kanunu (*Charte sociale*) ı ve bir Avrupa iktisadî ve iktisadî işler meclisi üyesi hakkındaki rapor müzakere edilmiştir. Ve toplantı gece yarısından sonraya kadar devam etmiştir.

25 Ekim 1956 sabahı toplanan Umumi Heyet insan hakları mevzuunda ikinci Yuvarlak Masa konferansı tertibi hususundaki takriri Kültür İşleri Komisyonuna havale etmiştir. Daha sonra Orta ve Doğu Avrupa'da cereyan etmekte olan hâdiselerin müzakeresi yapılmış ve Meclis bu hâdiselerin kurbanlarını anmak için bir dakikalık

saygı duruşu yapmıştır. İstisari Meclisin Milli Parlâmentolarla olan münasebatı müzakere edilmiş ve rapor kabul edilmiştir. İstisari Meclisin, Garbi - Avrupa Birliği Meclisi ile münasebatları müzakere edilmiş ve rapor Kültür İşleri Komisyonuna havale edilmiştir. Temsil edilmeyen memleketler hakkındaki rapor müstaceliyetle görüşülmüş ve karar sureti kabul edilmiştir. İnsan Hakları Avrupa Konvansiyonunun (Madde 15 paragraf 3 ün) tefsiri hususu müzakere edilmiş ve tavsiye sureti kabul edilmiştir. Şarki - Avrupa'daki siyasi mahkûmların serbest bırakılması için gereken teşebbüslerin yapılması hususundaki karar sureti 26 Ekim 1956 Cuma sabahı müzakere ve tadil edilerek kabul edilmiştir. *Beynelmîl Çalgıma Teşkilâtının* altıncı raporuna verilecek cevap sureti tadil edilerek kabul edilmiştir. Avrupa sosyal Chart'e tadil edilerek kabul edilmiştir. Avrupa Sivil Havacılık Komisyonunun raporuna verilecek cevap kabul edilmiştir. Beynelmîl Avrupa Hieret Komisyonu faaliyeti hakkındaki dördüncü rapora verilecek cevap hususundaki karar sureti kabul edilmiştir. Beynelmîl vaziyetteki son gelişmeler dolayısıyla Avrupa Konseyinin umumi politikası müzakere edilirken Yunan delegesinin Kıbrıs meselesi hakkındaki raporu tadil takriri Meclis Reisi tarafından reddedilmiştir ve karar sureti Umumi Heyet tarafından kabul edilmiştir.

Bu suretle ikinci kısım toplantısını bitiren Meclis 3 ncu kısım toplantılarının 8 - 11 Ocak 1957 tarihleri arasında yapılmasını kararlaştırarak ictimaa nihayet vermiştir.

III - 8-11 Ocak 1957 Umumi Heyet toplantısı

8 Ocak 1957 Salı sabahı saat 10'da Avrupa Konseyi İstisari Meclisi 8 nci Devre 3 ncu kısım toplantılarına başlamış ve delegemiz Hayrettin Erkömen Başkanlık Divanı ve daimi komisyon raporunu Umumi Heyete takdim etmiştir. Bilâhara Kültür ve İlim Meseleler Komisyonu tarafından hazırlanan «Avrupa milletleri arasında müşterek bir Avrupa fikrini geliştirmek için, üniversitelere yapılacak yardımda Avrupa Konseyinin rolü» mevzulu rapor müzakere edilmiş ve rapora ekli tavsiye ve direktifler kabul edilmiştir.

Öğleden sonraki toplantıda mülteiler ve nüfus işlerinde Avrupa Konseyi hususi temsilcisi-

nin faaliyet raporuna verilecek cevap müzakere edilerek 114 numaralı karar ile 112 ve 113 numaralı tavsiyeler kabul edilmiştir.

Nüfus ve Mülteciler Komisyonunun Macar mültecilerine yardım hususundaki raporu müstaceliyetle müzakere edilerek 114 numaralı tavsiye kabul edilmiştir.

Temsil edilmeyen memleketler komisyonunun Macaristan'dan yapılan kütle halinde tehir hakkındaki raporu müstaceliyetle müzakere edilerek 115 numaralı tavsiye kabul edilmiştir.

Aynı komisyonun Rusça yapılan radyo neşriyatı hakkındaki raporu da müstaceliyetle müzakere edilerek 116 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Umumi İşler Komisyonunun Avrupa Konseyinin umumi politikası mevzuunda hazırladığı raporun müzakeresine başlanmış vakit geciktirginden celse tatil edilmiştir.

9 Ocak 1957 Çarşamba sabahı Umumi İşler Komisyonunun raporunun müzakeresine devam edilmiş, Avrupa Parlâmentolarının ahenkleştirilmesi hakkında 117 sayılı tavsiye ile 103 sayılı direktif kabul edilmiştir.

İçtimai Meseleler Komisyonunun hazırladığı «Harb mülûllerine Avrupa demiryollarında mütekabiliyet esasına göre yapılacak yardımlar» mevzulu raporu müzakere ve 118 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Felâketzedelere Yardım Komisyonunun raporu müzakere ve 119 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Bilâhara Umumi İşler Komisyonunun Avrupa Konseyinin Umumi Politikasına dair raporu müzakere edilmiş ve bu arada bir Yunan delegesi yine Kıbrıs üzerine konuşmuş ve konuşması sırasında Reisin ihtarlarına mâruz kalmıştır. Bunun üzerine delegemiz Basri Aktaş söz almıştır.

Orta - Şark'a Sovyet nüfuzunun hemen ikinci Cihan Harbinden sonra sızmaya ve girmeye çalıştığını söyleyerek söze başlamış, Stalin'in ölümünden sonra bu hareketin daha da arttığını belirtmiştir. Orta - Şark'taki hareketlerle birinci derecede alakalı bulunan Türkiye, Atlântik Pakıtına iştirakten sonra askerî kudretini artırmıştır. Türkiye'nin Bağdad Pakıtı ile de Orta - Şark'a Sovyet nüfuzunun girmesine mâni olmaya çalıştığını, bu pakta demirperde ötesinde olduğu gibi hür dünyadan da tenkidler gelmesinin şayanı teessüf olduğunu kaydetmiş ve bütün bunlara rağmen

men Pakıtın ayakta durduğunu ve sağlam olduğunu söylemiştir.

Kıbrıs meselesine de temas eden Aktaş, Türkiye'nin, ihtilâfların halledilmesine bütün imkânlarıyla çalıştığını, buna mukabil Yunanistan'ın Kıbrıs'ta terör yaratan ve kan akıtan EOKA'yı desteklediğini ve beslediğini etraflı bir şekilde belirtmiştir.

Temsilcimiz Orta - Şark'ta sulhün Bağdad Pakıtı ile korunmasının mümkün olduğunu ve bu pakıtı kuvvetlendirmek lâzımgeldiğini, Eisenhower plânının memnuniyet verici olduğunu, alâkalı devletlerin iş birliği ile daha iyi bir hale getirileceğini izah etmiş ve sözlerine «Avrupa Birliği'nin kurulması için bütün kuvvetinizle yorulun-yarak çalışmamızın zaruri olduğunu» ilâve etmiştir.

Öğleden sonraki toplantıda müzakerat devam etmiş, geç vakit Lüksemburg Hariciye Nazırı M. Joseph Bech Vekiller Komitesi Reisi olarak İstisarı Meclis âzaları tarafından sorulan suallere cevap vermiştir. Bundan sonra müzakerat gene devam etmiştir.

10 Ocak 1957 Perşembe sabahı toplanan Umumi Heyet, Umumi İşler Komisyonu raporunun müzakeresine devam etmiştir. Öğleden sonraki oturumda delegemiz Hayrettin Erkmen söz alarak :

İstisarı Meclisin Orta - Doğu hakkında gösterdiği alâkayı memnuniyetle karşıladığını belirttikten sonra şunları ilâve etmiştir :

«Bu mıntaka dünya sulhü bakımından en nazik ve tehlikeli sahadır. Orta - Şarkla alâkalı Garp memleketleri, müşterek bir hareket hattı tesbit ve tatbik etmelidirler. Bu politika bölge milletlerinin mşru haklarına uygun ve iktisadi vasfı galip olmalıdır. Eisenhower plânının Amerika Birleşik Devletlerinin İngiltere ve Fransa yerine kaim olmak gayreti olarak vasfılandırılması hatalıdır. Bütün hür ve demokratik memleketlerin bu plânı iyi niyetle karşılamaları ve tamamlanmaya çalışmaları lâzımdır.

Bunu mütâakıp Kıbrıs mevzuuna temas eden Hayrettin Erkmen sözlerine şöyle devam etmiştir.

«Yunan delegesinin her zaman okuduğu gibi bu defa da Dünyanın bir numaralı meselesi olarak mütalâa ettiği Kıbrıs ihtilâfına seri ve salim bir hal sureti bulunması samimi arzumuzdur. Fakat Yunanlılar Adanın kendilerine vermesinden

başka hal suretine yanaşmıyorlar. Dostluklar ancak karşılıklı anlayış ve fedakârlıklarla yaşar. Hele Yunan delegesinin Kıbrıs'ı bahane ederek, İstanbul hâdisesini Macaristan felâketiyle yan yana koyması maksatlı hareketinin ve anlayışsızlığının açık delilidir. Birkaç saat devam eden ve hiç kimsenin burnunun kanamadığı bir hâdiseyi yirmi beş bin Macar'ın kahramanca can verdiği bir felâketle kıyaslamak ancak komünist propagandasına yarar. Maziden kötü misaller almak lâzımgelirse, Yunan müstevli ordularının otuz beş sene önce Türk halkına karşı kendi ocağımızda işledikleri gayrimşani fiilleri teferruatıyla huzurunza serebiliriz. Her halde Yunan müstevli orduları o zaman Ankara yakınlıklarına kadar Self-determination prensibini tatbik için gelmemişlerdir ve eğer haksız tecavüzlerde muvaffak olsaydılar bugün selfdetermination sözünü Yunan mümessili ağzına alacak değildi.

Türk delegesi sözlerine devamla Lord Radcliff'in raporunun Kıbrıs meselesinin hâlinde mâkul bir müzakere zemini teşkil ettiğini belirtmiş ve Avrupa Konseyinin Orta - Şarkta müşterek bir politika tesbitine hizmet etmek imkânını kaçırmamasını temenni ederek nutkuna son vermiştir.

Daha sonra söz alan delegemiz Muzaffer Harunoğlu :

«Orta - Şark'taki bugünkü durumu hulâsa etmiş ve hür milletlerin tamamıyla tedafii maksatlarla ve Birleşmiş Milletler Anayasası çerçevesi içinde kurdukları Pakıtları izah etmiştir. Sözlerine devam eden temsilcimiz «Hakikatte NATO nun sağ cenahını teşkil eden Bağdad Pakıtı açık veya kapalı bir şekilde sulh düşmanlarının mütemadi taarruzlarına mâruz kalmıştır. Bu Pakıtınaleyhtarları Pakt muvaffak olınmış olsa idi hücumlarını bu kadar ileri götürmezlerdi. Bağdad Pakıtı son hâdiseler muvacehesinde kendisinden beklenen vazifeyi yapmış ve ehemmiyetini ispat etmiştir.» demiş ve daha sonra da NATO ve Bağdad Pakıtı gibi, müdafaa ve sulh esasları dairesinde kurulmuş olan Balkan Pakıtının Yunan Hükümetinin hareketi dolayısıyla âtil kaldığını anlatarak «Paktın yalnız iki âzasını alâkadar etmesine rağmen, bu hükümet Kıbrıs meselesi kendisini tamamiyle tatmin edecek şekilde halledilmezse Pakıtı feshedeceğini bile ifade etti.» demiştir.

Muzaffer Harunoğlu, Kıbrıs mevzuunun bugünkü durumunu izah ederek meselenin İngiliz-

lerin Adadaki tedhiş harekâtının durdurulmasına mâtuî şikâyeti ve Yunan Hükümetinin Adaya Selfdetermination prensibinin tatbiki talebi ile ilgili olarak iki cepheden Birleşmiş Milletler toplantısında görüşüleceğini söylemiş ve NATO Konseyinin son toplantısından bahsile demiştir ki :

«Aza devletler kendi aralarında anlaşamıyorken, meseleyi milletlerarası başka teşekküllere intikal ettirmeden evvel behemehal NATO çerçevesi dâhilinde halle çalışması gerektiği hususunda müttelifkan karar almışlardır. Buna rağmen Yunan Hükümeti bu kararın icabını yerine getirmemiştir.

Temsilcimiz «Adaya muhtariyet verilmesini hedef tutan Radecliff projesi ve İngiliz teklifleri Türk Hükümeti tarafından Adadaki Türk liderleri ile tetkik edilmektedir. Bunların müzakerele-re mâkul bir zemin teşkil edeceği beyan edilmiştir. Kıbrıs meselesinin en mühim tarafı Adanın nihai mukadderatının ne şekilde tâyin edileceği keyfiyetidir. Bu hususta Yunan Hükümetinin ve tedhişçilerin fikirleri bizee malumdur. Onlar 'Selfdetermination fikri arkasında Adayı Yunanistan'a dâhak etmek istemektedirler» demiştir.

Muzaffer Harunoğlu, konuşmasına devamla Orta - Şark'ta bugünkü durumu da şöyle izah etmiştir :

«Komünistler, bu bölgeye sızmak için her fırsatın istifadeye çalışıyorlar. NATO âzaları için tedafii bir ittifak mevcut ise de bundan Orta - Şark'ta yalnız Türkiye istifade edebilmektedir. Bağdad Paketi da Irak ve İran'ın emniyetini korumaktadır. Diğer arap memleketleri ise komünist tehdidi karşısında müdafasız bulunmaktadır. Binaenaleyh Orta - Şark'ın komünist nüfuzundan kurtarılması için bir an evvel müstereken harekete geçmemiz lazımdır. Yarın çok geç kalınmış olabilir.»

Daha birçok hatip söz aldıktan sonra müzakerele kapanmış gündemin diğer maddelerine geçilmiştir.

Nüfus ve Mülteciler Komisyonunun mültecileri ve nüfus fazlası zirai işçileri yerleştirme hakkındaki raporu müzakere edilmiş ve 121 sayılı tavsiye Umumi Heyetçe kabul edilmiştir.

Gündemin diğer maddesi olan Ziraat Komisyonunun suni gübreinin kullanışının artışı hakkındaki raporun müzakeresi yapılmış ve tavsiye sureti Umumi Heyetçe kabul edilmiştir. Daha sonra Avrupa'nın birleşmesi mevzuunda 77 sayılı

tavsiye hakkında Avrupa İktisadi İş Birliği teşkilâtının mütalâalarına cevabolarak İktisat Komisyonu tarafından hazırlanan rapor müzakere edilmiş ve 115 sayılı Karar Umumi Heyetçe kabul edilmiştir.

Saat 21 de yapılan gece toplantısında Nizamname Komisyonunun Avrupa Konseyinde mansûf bir memuriyetin Parlâmento âzalığı ile kabillirif olmadığı hususundaki raporu müzakere ve 116 sayılı Karar Umumi Heyetçe kabul edilmiştir.

Aynı komisyonun Konsey Daimî Komisyonunun salâhiyeti hakkındaki tefsir raporu müzakere ve 614 ve 613 sayılı evraktaki tefsirler kabul edilmiştir.

Gündemin diğer bir maddesi olan Umumi İşler Komisyonunun Avrupa Atom Birliği teşkilâtı hakkındaki raporu müzakere edilmiştir.

Müşterek Pazar kurulması hakkında Umumi İşler ve Ekonomik İşler komisyonlarının raporları uzun müzakerele vesile olmuştur.

Bilâhara 104 sayılı Direktif tadil edilerek Umumi Heyetçe kabul edilmiş ve toplantıya gece yarısından sonra nihayet verilmiştir.

11 Ocak 1957 sabahı toplanan Umumi Heyet, Kültür ve İlim Meseleleri Komisyonunun mülteci Macar talebelerine yardım hususundaki raporunu müstaceliyetle müzakere ve 123 sayılı Kararı kabul etmiştir.

Hukuki ve İdari Meseleler Komisyonunun hudut harici edilme hususunda çok taraflı Avrupa Konvansiyonu raporu müzakere ve 124 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Aynı komisyonun otelelerin mesuliyetleri hakkındaki raporu müzakere ve 125 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Nüfus ve Mülteciler Komisyonunun, Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserinin beşinci raporuna cevabı müzakere ve 117 sayılı Karar kabul edilmiştir.

Kültür ve İlim İşleri Komisyonunun UNESCO raporuna cevabı müzakere edilmiş ve 118 sayılı Karar, 126, 127, 128 ve 129 sayılı tavsiyeler Umumi Heyetçe kabul edilmiştir.

Bilâhara, bir gece evvel müzakere edilmiş bulunan hususlar hakkında rey'e müracaat edilmiş ve Avrupa Atom Enerjisi Organizasyonu ve Müşterek Avrupa Pazarı hususundaki 119 ve 120 sayılı kararlar ve 130 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Umumi İşler Komisyonunun 1 numaralı Avrupa Radyo İstasyonu hakkındaki raporu müzakere edilerek 131 sayılı tavsiye kabul edilmiştir.

Avrupa Konseyinde temsil edilmeyen Avrupa Devletleri Komisyonunun Macar İhtilâl Konseyi hakkındaki raporu müstaceliyetle müzakere edilerek 121 sayılı Karar Umumi Heyetçe kabul edilmiştir.

Umumi İşler Komisyonunun nihai raporu müzakere edilerek bazı tadillerle 132 ve 133 sayılı tavsiyeler kabul edilmiştir.

Avrupa Konseyi İstisari Meclisi gündemindeki bütün meseleleri müzakere etmiş olduğu cihetle, IX nci Devre 1 nci Umumi Heyet toplantısını 29 Nisan - 4 Mayıs 1957 tarihleri arasında akdetmeye karar vererek ictümaa nihayet vermiştir.

Avrupa Konseyinin bu devrede akdettiği Umumi Heyet toplantısı ile komisyon toplantı-

rında varılan neticeler hakkındaki bu raporunuzu Yüksek Reisiğe arz ederken, temsilei arkadaşlarımızın, Umumi Heyet toplantıları, gibi, komisyon toplantılarına da muntazaman devam ettiklerini, ve komisyon meseleleri hakkında Grup Başkanlığına raporlarını verdiklerini, Konseyin her türlü çalışmalarına faal bir şekilde iştirak ettiklerini, Türkiye'nin menfaatlerini alâkadar eden hususlarda hassasiyetle durduklarını, alınan birçok kararlarda müessir olduklarını, hülâsa, memleketimizi ve Meclisimizi temsil vazifesini lâyikeyle yerine getirdiklerine kaani olduğumuzu, Yüksek Reisiğe arz ederken derin saygılarımızın kabulünü rica ederiz.

Türk Grubu Reisi
Giresun Mebusu

Hayrettin Erkmen

T.B.M.M. Türk-İtalyan Parlamentolararası Dostluk Grubu Raporu

3 . IV . 1957

Muhterem arkadaşlar;

18 Mayıs 1955 tarihinde teşekkül etmiş olan Grupumuz Nizamnamenin 8 nci maddesi hükenü gereğince, Umumi Heyet halinde toplanmış bulunuyoruz. Mevcut âza adedi 36 mebus arkadaştan ibarettir. Malûm olduğu üzere bu gibi teşekküllerin çalışabilme imkânları âza arkadaşların şahsi yardımları ve hele taahhüdettikleri yıllık taahhütlerini lütfetmeleriyle mümkündür. Buna rağmen, üzülerak belirtiyoruz ki, ancak 7 arkadaş yardımını esirgememiş; diğer arkadaşlar ise henüz yardımlarıyla bize daha fazla gayret sarf etmek imkânını bahsetmemişlerdir. Bu sebepten, Grupumuzun malî durumu takviyeye muhtaç bir haldedir.

Teşekkülümüz mütat diplomatik kanallarla İtalya Millet Meclisine duyurulmuş; bareretli bir hüsnükabule mazhar olmuş; Reisvekillerinden ve Muhtelit Partiler Grupundan Avukat Cino Macrelli'nin Riyasetinde 32 mebus ve 6 âyan âzasından mürokkobolmak üzere mukabil Türk - İtalyan Dostluk Grubu kurulmuştur. Bu karşılıklı kuruluşların hemen akabinde İtalyan Grubu Türkiye'ye gelmek arzusunı izhar etmiş; Meclis Ri-

yasetince vâkı hüsnükabul üzerine bu ziyaret tahakkuk etmiş ve kendileri 7 Ocak 1956 tarihinden 15 Ocak 1956 tarihine kadar misafir ve ikram edilmişlerdir. Bu ziyareti iade etmek üzere Meclisimizden bir heyet, Reisvekillerinden Bay Ağâh Erozan'ın Riyasetinde 30 Mayıs 1956 tarihinde İtalya'ya gitmiş ve orada muhtelif şehirlerde aynı hüsnükabul ve ikramı görmüştür.

Bu karşılıklı ziyaretlerden edinilen intiba sayet müspet olmuş; iki memleket mebusları, aralarında dostluklar tesis etmiş; memleketlerimiz arasındaki mânevi bağlar takviye edilmiş; yakın komşumuzun her sahada tahakkuk ettirmiş olduğu başarılar takdir edilmiş ve sanayi sahasındaki kuvveti müşahade edilmiştir.

Bize öyle geliyor ki; bu karşılıklı gidiş - gelişler tenadi ettirilebilir ve iki memleket Parlamentoları mensupları arasındaki dostluk bağları arzu edilir şekilde takviye bulursa bu kaynaşmadan, tahakkukuna emek verdiğimiz her sahamız ve bilhassa iktisadi sektörümüz istifade sağlayacaktır.

Bundan maada; henüz gereği nispette inkişaf edememiş olan Türk - İtalyan karşılıklı kültür

münasebetlerinin genişletilmesi için de gayret sarf edilmek hedefimiz muktezasındadır.

Mali düzen

İlişik bilânçomuzda da görüleceği veçhile mali durum hareketsiz bir haldedir. Aïdat tahsil edilememiştir.

Bir kısım âzadan alınan minhayselmecmu 46 liradan yalnız posta parası olarak 18 lira 33 kuruş sarf edilmiştir ve sarfiyatımız da yalnız bu masrafa inhisar etmiştir.

İşbu kısa raporumuzu tasvibinize arz eder. İdare Heyetimizi bilcümle kusur ve tekâsülümüze rağmen ibra etmenizi rica eder; hürmetlerimizi sunarız.

Reis Reisvekili Umumi Kâtip
Aydın Mebusu Ağrı Mebusu Trabzon Mebusu
Zühtü Uray Kasım Küfrevi İsmail Şener
İmzada bulunamadı

Veznedar Murakıp
Siird Mebusu Balıkesir Mebusu
Baki Erden Halûk Timurtaş

Âza
Samsun Mebusu
Tevfik İleri

Âza
Niğde Mebusu
H. Avni Göktürk

Türk - İtalyan Dostluk Grupu
18 Mayıs 1955 tarihinden 3 Nisan 1957 tarihine
kadar bilânçosu

AKTİF		PASİF	
Lira	K.	Lira	K.
Âzalardan		Yapılan	
alınan aïdat	46 00	posta mas-	
		rafları	18 33
		Kalan	27 37
Yekûn	46 00	Yekûn	46 00

Reis
Aydın Mebusu
Zühtü Uray

Veznedar Âza
Siird Mebusu
Baki Erden

» 95

PARTİLER

«

T. B. M. M.

Mürettep âza adedi

541

İÇTİMA : F

Fevkalâde toplantı başında Büyük Millet Meclisinde partili ve müstakil mebusların adedi (537) dir. Bunlardan (488) i Demokrat Partiye, (31) i Cumhuriyet Halk Partisine, (5) i Cumhuriyetçi Millet Partisine mensubolup (13) üye müstakildir.

4 mebusluk da açıktır. (*)

Bu toplantı sonunda, her parti kısmında belirtildiği üzere Demokrat Parti âza adedi (489) Cumhuriyet Halk Partisi âza adedi (30), C. Millet Partisi âza adedi (5), müstakiller adedi (10) olmuştur.

Açık mebusluk (7) dir. (**)

(*) Celâl Bayar Bursa, İstanbul; İhsanbul'u, Fuat Köprülü İstanbul, Zonguldak; İstanbul'u, Adnan Menderes Aydın, İstanbul; İstanbul'u, Refik Koraltan İgel, Kayseri; İgel'i, tercih etmişlerdir.

(**) 2 mebus (Kayseri İ. Berkok, Diyarbakır E. Şahin) ölmüş, 1 i de mebusluktan (İstanbul K. Atay) istifa etmiştir.

İÇTİMA : 1.

1 nci toplantı başında Büyük Millet Meclisinde partili ve müstakil mebusların adedi (534) tür. Bunlardan (489) u Demokrat Partiye, (30) u Cumhuriyet Halk Partisine, (5) i Cumhuriyetçi Millet Partisine mensup olup (10) u müstakildir.

(7) mebusluk açıktır.

Bu toplantı sonunda, her parti kısmında belirtildiği üzere Demokrat Parti âza adedi (467), Cumhuriyet Halk Partisi (30), Cumhuriyetçi Millet Partisi (4) ve müstakiller adedi de (30) olmuştur.

Açık mebusluk (10) dur. (*)

(*) Üç mebusun daha (Kırklareli M. Erbil, Kastamonu M. A. Mühtö, Eskişehir S. Keçeci) nin ölümüyle açık (10) a yükselmiştir.

İÇTİMA : 2

2 nci toplantı başında Büyük Millet Meclisinde partili ve müstakil mebusların adedi (531) dir. Bunlardan (467) si Demokrat Partiye, (30) u Cumhuriyet Halk Partisine, (4) ü Cumhuriyetçi Millet Partisine mensubolup (30) u müstakildir.

(10) mebusluk açıktır.

Bu toplantı sonunda, her parti kısmen de belirtildiği üzere Demokrat Parti âza adedi (448), Cumhuriyet Halk Partisi (31), Cumhuriyetçi Millet Partisi (4), Hürriyet Partisi (29) (*) ve müstakiller adedi (13) tür.

Açık mebusluk (16) dir. (**)

(*) Bu toplantı yılı içinde (20. XII. 1955 tarihinde) Hürriyet Partisi kurulmuştur.

(**) Altı mebusun daha (Çoruh Z. Ural, Afyon Karahisar S. Özer, Antalya E. Karan, Ankara O. Ş. Çiçekdağ, Ankara Ş. K. Mengü, İzmir E. H. Üstündağ) ölümüyle açık adedi (16) ya yükselmiştir.

İQTİMA : 3

3 ncü toplantı başında Büyük Millet Meclisinde partili ve müstakıl mebusların adedi (525) dir. Bunlardan (448) i Demokrat Partiye, (31) i Cumhuriyet Hlak Partisine; (4) ü Cumhuriyetçi Millet Partisine, (29) u Hürriyet Partisine mensubolup (13) ü müstakıldır.

(16) mebusluk açıktır.

Bu toplantı sırasında her parti kısmında belirtildiği üzere Demokrat Parti âza adedi (440), Cumhuriyet Halk Partisi (32), Cumhuriyetçi Millet Partisi (4), Hürriyet Partisi (33) ve müstakiller adedi (14) tür.

Açık mebusluk (18) dir. (*)

(*) 1 mebusun (Kayseri O. N. Deniz) ölümü ve 1 mebusun da mebusluktan (Zonguldak S. Duralı) istifası üzerine açık adedi bu rakama yükselmiştir.

Demokrat Parti ve Meclis Grubu

İQTİMA : F

Fevkalâde toplantı başında Demokrat Parti âza adedi (488) olup İsmail Hakkı Berkok (Kayseri), Eyüp Şahin (Diyarbakır) ın vefatları ve Kemal Atay (Sivas) ın mebusluktan istifası, Cavit Oral (Seyhan), Behçet Uz (İzmir), Gıyasettin Emre (Muş), Sadettin Ertur (Niğde) nin partiye girmeleri üzerine bu parti âza adedi (489) olmuştur.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

(Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti)

Reis :	Hulûsi Köymen	Bursa
Reisvekilleri :	Abidin Potuoğlu	Eskişehir
»	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Kâtip :	Osman Kavrakoglu	Rize
Muhasip :	Hüseyin Fırat	İçel
Âza :	Kasım Küfrevi	Ağrı
»	Cevat Ülkü	Aydın
»	Raif Aybar	Bursa
»	Muzaffer Önal	Çoruh
»	Yusuf Azizoğlu	Diyarbakır
»	Halit Zarbun	Gümüşane
»	Ekrem Alican	Kocaeli
»	Himmet Ökmen	Konya
»	Rifat Ökten	Sivas

İÇTİMA : 1

1 nci toplantı başında Demokrat Parti âza adedi (489) olup, Salih Fuad Keçeci (Eskişehir), Muzaffer Ali Mühtö (Kastamonu), Mahmut Erbil (Kırklareli) nin vefatları, Kasım Küfrevi (Ağrı), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Şeref Kâmil Mengü (Ankara), Enver Güreli (Balıkesir), Fethi Çelikleş (Burdur), Behçet Kayaalp (Burdur), Raif Aybar (Bursa), Sabahattin Çıracıoğlu (Bursa), İbrahim Öktem (Bursa), Safaaddin Karanakçı (Çanakkale), Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), Ziyad Ebuzziya (Konya), Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu (Manisa), İsmet Uslu (Seyhan), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Feridun Ergin (Urfa), Muzaffer Timur (Urfa) nın partiden ihraçları ve Ekrem Yıldız (Bingöl), Lûtfi Kırdar (İstanbul) partiye girmeleri üzerine bu parti âza adedi (467) ye inmiştir.

Parti Grubu İdare Heyeti :

Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur.

(Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti)

Reis :	Hulûsi Köymen	Bursa
Reisvekilî :	Abidin Potuoğlu	Eskişehir
»	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Kâtip :	Osman Kavrakoglu	Rize
Muhasip :	Hüseyin Fırat	İçel
Âza :	Kasım Küfrevi	Ağrı
»	Cevat Ülsü	Aydın
»	Yaşar Gümüşel	Çoruh
»	Muzaffer Önal	Çoruh
»	Beha Akçit	Denizli
»	Yusuf Azizoglu	Diyarbakır
»	Halit Zarbun	Gümüşane
»	Himmet Ölçmen	Konya
»	Rifat Ökten	Sivas

İÇTİMA : 2

2 nci toplantı başında Demokrat Parti âza adedi (467) olup, Saip Özer (Afyon Karahisar), Osman Şevki Çiçekdağ (Ankara), Enver Karan (Antalya), Zihni Ural (Çoruh) un vefatları; Mükerrim Sarol (İstanbul) Muvaakkat ihraçı, Cemal Köprülü (Edirne), Şekâhattin Toker (Elâzığ), Hâmit İvket İnce (Erzurum), Ziya Termen (Kastamonu), Hüseyin Balık (Zonguldak), Cemal Kıpçak Zonguldak ın partiden ihraçları; Muhlis Ete (Ankara), Asım Okur (Antalya), Yusuf Azizoglu (Diyarbakır), Ekrem Ocaklı (Gümüşane), Şekip İnal (Hatay), Nâzım Bözmen (İstanbul), Yunus uammer Alakant (Manisa), Hasan Kangal (Tokat), Emruallah Nutku (Trabzon) un partiden istisaları ve İsmet Uslu (Seyhan) ın partiye girmeleri üzerine bu parti âza adedi (448) e inmiştir.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur:

Reis :	Burhanettin Onat	Antalya
Reisvekilleri :	Halûk Şaman	Bursa
»	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Kâtip :	Halit Zarbun	Gümüşane
Muhasip :	Baha Akşit	Denizli
Âza :	Ramiz Eren	Ankara
»	Yusuf Azizoglu	Diyarbakır (*)
»	Hamdi Bozbağ	Giresun
»	İlhan Sipahioğlu	İzmir
»	Himmət Ölçmen	Konya
»	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
»	Rifat Öçten	Sivas
»	Zeki Erataman	Tekirdağ
»	Mahmut Goloğlu	Trabzon

(*) Yusuf Azizoglu'nun partiden istifası üzerine açılan yere [Kemal Demiralay (Isparta)] seçilmiştir.

İÇTİMA : 3

3-ncü toplantı başında Demokrat Parti âza adedi (448) olup, Osman Nuri Deniz (Kayseri)'nin vefatı; Salih Durah (Zonguldak) ın mebusluktan istifası; İsmail Selçuk Çakınoğlu (Bilecik) ın partiden ihraçı, Fahri Belen (Bolu), Celâl Boynuk (Çankırı), Suphi Ergene (Elâzığ), İrfan Aksu (Isparta), Fuad Köprülü (İstanbul), Cihad Baban (İzmir), Muammer Obuz (Konya), Rüstü Özal (Konya) ın Partiden istifaları Server Somuncuoğlu (Sinob), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Muzaffer Timur (Urfa) nın partiye girmeleri üzerine bu parti adedi (440) a inmiştir.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Demokrat Parti Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur:

Reis :	Namık Gedik	Aydın
Reisvekilleri :	Abidin Potuoğlu	Eskişehir
»	Muzaffer Kurbanoglu	Manisa
Kâtip :	Halit Zarbun	Gümüşane
Muhasip :	Baha Akşit	Denizli
Âza :	Ramiz Eren	Ankara
»	Hamdi Sancar	Denizli
»	Hicri Sezen	Eskişehir
»	Hamdi Bozbağ	Giresun
»	Kemal Demiralay	Isparta
»	Himmət Ölçmen	Konya
»	Ahmet Topaloğlu	Seyhan
»	Rifat Öçten	Sivas
»	Zeki Erataman	Tekirdağ

Demokrat Parti Mebus Listesi

Afyon Karahisar

Rıza Çerçel
Arif Demirer
Sıtkı Koraltan
Kemal Özçoban
Saip Özer 3. I. 1956 tarihinde ölmüştür.
(İçtima : 2)

Osman Talu
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Âli Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

Ağrı

Kasım Küfrevi Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

Amasya

Faruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç
Mustafa Zeren

Ankara

Muhlis Bayramoğlu Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

Âuf Benderlioğlu
Ömer Bilen
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ 18. VII. 1956 tarihinde
ölmüştür. (İçtima : 2)

Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Muhlis Ete Partiden çekilmiştir. (İçtima : 2)
Mümtaz Faik Fenik
Abdullah Gedikoğlu
Zafer Gökçer
Neemi İnanc
Seyfi Kurtbek
Şeref Kâmil Mengü Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

Talât Vasfi Öz
Fuad Seyhun
Mümtaz Tarhan
Âliye Temuçin (Coşkun)

Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

Antalya

Kenan Akmanlar
Fatin Dalaman
Enver Karan 2. VI. 1956 tarihinde ölmüştür.
(İçtima : 2)

Attilâ Konuk
Asım Okur Partiden çekilmiştir. (İçtima : 2)
Burhanettin Onat
Ahmet Tekelioğlu
Ahmet Tokuş

Aydın

Necati Çelim
Namık Gedik
Nail Geveci
Nihat İyriboz
Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray
Cevat Ülkü

Balıkesir

Vacid Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Said Esen
Enver Güreli Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 1)
Müteba İqtın
Halil İmre
Arif Kalıpsızoğlu
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabıykoğlu
Yahya Pelvan
M. Halûk Timurtaş
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

Bilecik

İsmail Selçuk Çakıroğlu Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 3)

Şevki Hasıralı
Talât Oran
Yümnü Üresin

Bingöl

Necati Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız Partiyeye katılmıştır. (İçtima : 1)

Bitlis

Nusrettin Barut
Selâhattin İnan

Bolu

Reşat Akşemsettinoglu
Selâhattin Baysal
Fahri Belen Partiden çekilmiştir. (İçtima : 3)
Sabri Çonkar
Mithat Dayioğlu
İhsan Gülez
Ahmet Hatı
Lütfi Oğultürk

Burdur

Fethi Çelikbaş Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Hüseyin Çimen
Behçet Kayaalp Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Mehmet Özbey

Bursa

Raif Aybar Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 1)
Sabahattin Çıracıoğlu Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Selim Ragıp Ermeç
Muhlis Erdener
Müfit Erkuyumeu
Agâh Erozan
Sadettin Karacabey
Hulusi Köymen
İbrahim Öktem Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

Çanakkale

Nureddin Fuad Alpkartal
Bedi Enüstün
Emin Kalafat
Safaeddin Karanakçı Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
İhsan Karasioğlu
Servet Sezgin
Nuri Togay
Fatin Rüştü Zorlu

Çankırı

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Celâl Boynuğ Partiden çekilmiştir. (İçtima : 3)

Kenan Çıgman
Asım Emrem
Tahsin Uygur

Çoruh

Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
Muzaffer Ünal
Zihni Ural 26 . II . 1955 tarihinde ölmüştür.
(İçtima : 2)

Çorum

Sedat Baran
Mustafa Kemal Biberoğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş
Cevat Köstekçi
Hüseyin Ortakçıoğlu
Kemâl Terzioğlu

Denizli

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
Mustafa Güleügil
İsmail Hadımlıoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
Osman Ongan
A. Hamdi Sancar
Refet Tavashlıoğlu

Diyarbakır

Fikri Arıç
Yusuf Azizoglu Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 2)
Mustafa Ekinci Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Ragıp Karaosmanoğlu Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Eyüp Şahin 4 . VIII . 1954 tarihinde ölmüştür.
(İçtima : F.)

Halil Turgut
Mehmed Hüsrev Ünal

Edirne

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

Hasan Maksudoğlu
Rükneddin Nasuhioğlu
Sabahattin Parsay
Kemal Yaşınkılıç

Elâzığ

Suphi Ergene Partiden ayrılmıştır. (İçtima : 3)
Hüsnü Göktaş
Ömer Faruk Sanaç
Selâhattin Toker Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

Mehmet Şevki Yazman

Erzincan

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

Ersurum

İshak Avni Akdağ
Rıfki Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hâmid Şevket İnce Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

Hasan Numanoglu
Cemil Önder
Rıza Topcuoğlu
Esat Tuncel

Eskişehir

Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci 1. VII. 1955 tarihinde öl-
müştür. (İçtima : 1)

Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoğlu

Gaziantep

Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
İhsan Dai
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Cevdet San
Salâhattin Ünlü

Giresun

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen
Tahsin İnanç

Abdullah İzmen
Doğan Köymen
Mazhar Şener
Adnan Tüfekeioğlu

Gümüşane

Zeki Başağa
İsmail Hakkı Baykal
Ekrem Ocaklı Partiden çekilmiştir. (İçtima : 2)
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit Zarbun

Hakkâri

Übeydullah Seven

Hatay

A. Feyzi Ataban
Ali Muhsin Bereketioğlu
Abdullah Cilli
Şekip İnal Partiden çekilmiştir. (İçtima : 2)
A. Mithat Kuseyrioğlu
Şemsettin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcalı

İçel

Rüştü Çetin
Yakup Çukuroğlu (Çukurova)
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koralan
Aziz Köksal
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Ünal (Mutlugil)

İsparta

İrfan Aksu Partiden çekilmiştir. (İçtima : 3)
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibeşe

İstanbul

Kemal Atay Mebusluktan istifa etmiştir.
(İçtima : F.)

Necmi Ateş
Celâl Bayar
Nazım Bezmen Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 2)

Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gögen
Aleksandros Hacıopolos
Hâdi Hüsmen
Ziya Köktürk

Fuad Köprülü Partiden çekilmiştir. (İçtima : 3)

Naci Kurt

Adnan Menderes

Emin Onat

Mükerrem Sarol (Muvakkaten partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 2)

Nizamettin Âli Sav

Hanri Soriano

Zeki Rıza Sporel

Zakar Tarver

Füruzan Tekil

Nazlı Tlabar

Ahmet Topeu

Celâl Türkgeldi

Fahrettin Ulaş

Nuri Yamut

Tahsin Yazıcı

Lütfi Kırdar Partide katılmıştır. (İçtima : 1)

İzmir

Abdullah Aker

Mehmet Aldemir

Nebil Sadi Altuğ

Pertev Arat

Cihad Baban Partiden çekilmiştir. (İçtima : 3)

Muzaffer Balaban

Behzat Bilgin

Muammer Çavuşoğlu

Sadık Giz

Arif Güngören

Necdet İncekara

Osman Kapani

Rauf Onursal

Halûk Ökeren

Nuriye Pınar

Mehmet Ali Sebük

İlhan Sipahioğlu

Abidin Tekon

Behçet Uz Partide katılmıştır. (İçtima : 1)

Ekrem Hayri Üstündağ Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 1)

Kastamonu

Basri Aktaş

Nâzım Batur

Süleyman Çağlar

Hilmi Dura

Salim Esen

Muzaffer Kuşakçioğlu

Muzaffer Âli Mühtö 16 IX. 1955 tarihinde ölmüştür. (İçtima : 1)

Nazifi Şerif Nabel

Ali Muzaffer Tanöver

Ziya Termen Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 2)

Kayseri

Fikri Apaydın

İsmail Hakkı Berkok (Meclise iltihak etmeden ölmüştür.)

Osman Nuci Deniz 14 IX. 1956 tarihinde ölmüştür. (İçtima : 2)

Emin Develioğlu

Kâmil Gündüş

Servet Hacıpaşaoğlu

İbrahim Kirazoğlu

Hakkı Kurmel

Ömer Mart

Kırklareli

Şefik Bakay

M. Ali Ceylân

Mahmut Erbil 17 IV. 1955 tarihinde ölmüştür. (İçtima : 1)

Fikret Filiz

Hüsnü Yaman

Kocaeli

Nüzhet Akın

Ekrem Alican Partiden çıkarılmıştır.

(İçtima : 1)

Ziya Atıç

Hamdi Başak

Selâmi Dinçer

Hamza Osman Erkan

Sefer Göksel

Turan Güneş Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 1)

Kâzım Meriç

Cemal Tüzün

Nüzhet Unat

Sadettin Yahın

Konya

Abdürrahman Fahri Ağaoğlu

Hamdi Ragıp Atademir

Hidayet Aydınır

Mustafa Bağrıaçık

Tevfik Fikret Baran

Remzi Birand

Sıtkı Salim Burçak

Abdi Çilingir

Ziyad Ebüzziya Partiden çıkarılmıştır.

(İçtima : 1)

Reyhan Gökmenoğlu

Muhittin Güzelkılınç

Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu
Tarık Kozbek
Muammer Obuz Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 3)

Himmet Ölçmen
M. Rüştü Özal Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 3)
Halil Özyörük

Kütahya

Ali Galib Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Nasuhoglu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
Nihat Haluk Pepeyi
İsmail Hakkı Veral

Manisa

Samet Ağaoğlu
Yunus Muammer Alakant Partiden çekilmiş-
tir. (İçtima : 2)

Hayri Büke
Şemi Ergin
Adnan Karaosmanoğlu
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu Partiden çıkarıl-
mıştır. (İçtima : 1)

Melih Koçer
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoglu
Sudi Mihçioğlu
Muhlis Tümay

Maraş

Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük
Nedim Ökmen
Remzi Öksüz
Mazhar Özsoy

Mardin

Etem Aybar
Abdürrahman Bayar
Bahaettin Erdem
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Halim Şatana
Reşit Kemal Timuroğlu

Muğla

Turan Akarca
Yavuz Başer
Zeyyat Mandalinci
Nuri Özsan
Nâtık Poyrazoğlu
Akif Sarıoğlu

Muş

Şemsi Ağaoğlu
Şefik Çağlayan
Gıyasettin Emre Partiyeye katılmıştır.
(İçtima : F.)

Niğde

Ali Ulvi Arıkan
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmet Nuri Kadioğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner
Sadettin Ertur Partiyeye katılmıştır. (İçtima : F.)

Ordu

Refet Aksoy
Bekir Baykal
Mehmet Cemil Bengü
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Fazlı Ertekin
Sabri İşbakan
Selâhattin Orhon
Memiş Yazıcı

Rize

Hüseyin Agun
İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoglu
Hehmet Fahri Mete
Ahmet Morgil

Samsun

Ekrem Anıt
Salim Çonoğlu
Abdullah Eker
Rahmi Ozan Gümüşoğlu
Ömer Güriş
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Muhittin Özkefeli
Hamdi Tekay
Ferid Tüzel

Şükrü Uluçay
Hâdi Uzer

Seyhan

Mustafa Akçalı
Zahit Akdağ
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kırık
Salim Serçe
Lütfi Sezgin
Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu Partiden çıkarılmıştır. (İçtima : 1)
Partiye katılmıştır. (İçtima : 2)
Mehmet Ünalı
Cavit Oral Partiye katılmıştır. (İçtima : F.)

Süred

Suat Bedük
Baki Erden
Veysi Oran
Mehmet Daim Süalp

Sinob

Server Somuncuoğlu Partiye katılmıştır.
(İçtima : 3)

Sivas

Hüseyin Çitil
Ercüment Damalı
Abdurrahman Doğruyol
Şevki Ecevit
Etem Erdinç
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Rifat Öçten
Bahattin Örnekol
Ahmet Özel
M. Nurettin Turgey
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel

Tekirdağ

İsmail Hakkı Akyüz Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Partiye katılmıştır. (İçtima : 3)
Ferid Alpiskender
Necmi Arman
Zeki Erataman
Fethi Mahramlı
Samim Yücedere

Tokad

İhsan Bağ
Hulûsi Bozbeyoğlu
Selâhattin Gülüt
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbalıoğlu
Hasan Kangal Partiden çekilmiştir. (İçtima : 2)
Ömer Sunar
Mehmet Şahin
Yusuf Ulusoy

Trabzon

Halit Ağanoğlu
Sabri Dilek
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 2)

Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu
Osman Turan

Tunceli

Bahri Turgut Okaygün

Urfa

Feridun Ayalp
Feridun Ergin Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

Mehmet Hatiboğlu
Hasan Oral
Celâl Öncel
Saim Önhon
Aziz Özbay
Muzaffer Timur Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
Partiye katılmıştır. (İçtima : 3)

Uşak

Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Hâcım Yılmaz

Van

Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş
Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu

Yozgad

Danyal Akbel
İhsan Aktürel
Talât Alpay
Mahmut Ataman
Ömer Lâtîf Erzurumluoğlu
Numan Kurban
Hâşim Tatlıoğlu
Ali Ünlüsoy

Zonguldak

Sebati Ataman

Hüseyin Balık Partiden çıkarılmıştır.

(İçtima : 2)

Suat Bağol
Necati Diken
Sabih Durallı Mebusluktan istifa etmiştir.
(İçtima : 3)

Hakkı Hilâlel
Cemal Kıpçak Partiden çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

Nusret Kirişcioğlu
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak

Cumhuriyet Halk Partisi

İÇTİMA : F

Fevkalâde toplantı bağında Cumhuriyet Halk Partisi âza adedi (31) olup Server Somuncuoğlu (Sinob) un istifası üzerine bu parti âza adedi (30) a inmiştir.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

Reis :	İsmet İnönü	Malatya
Reisvekilleri :	Nüvit Yetkin	Malatya
»	Server Somuncuoğlu	Sinob
Kâtip :	Ali Yeniaras	Kars
»	Kâmil Kırkoğlu	Malatya
Muhasip :	Mehmet Kartal	Malatya
Âza :	Tungut Göle	Kars
»	Mehmet Hazer	Kars
»	Haşim Tarım	Sinob
»	Arslan Bora	Tunceli

İÇTİMA : 1

1 nci toplantı bağında Cumhuriyet Halk Partisi âza adedi (30) olup, bu içtima içerisinde değişiklik olmamıştır.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

Reis :	İsmet İnönü	Malatya
Reisvekilleri :	Nüvit Yetkin	Malatya
»	Sırrı Atalay	Kars
Kâtipler :	Ali Yeniaras	Kars
»	Arslan Bora	Tunceli
Muhasip :	Mehmet Kartal	Malatya
Âza :	Şerafettin Ayhan	Sinob
»	Haşim Tarı	Sinob

İQTİMA : 2

2 nci toplantı başında Cumhuriyet Halk Partisi âza adedi (30) olup, Osman Alişiroğlu (Kırşehir) in partiye girmesi üzerine bu parti âza adedi (31) e çıkmıştır.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur.

Reis :	İsmet İnönü	Malatya
Reisvekilleri :	Nüvit Yetkin	Malatya
»	Fethi Ülkü	Tunceli
Kâtip :	Şerafettin Ayhan	Sinob (*)
Muhasip :	Mehmet Kartal	Malatya
Âza :	Ali Yeniaras	Kars
»	Kemal Güven	Kars
»	Haşim Tarı	Sinob

(*) İstifası üzerine açılan yere [İbrahim Us (Kars)] seçilmiştir.

İQTİMA : 3

3 ncü toplantı başında Cumhuriyet Halk Partisi âza adedi (31) olup Hüseyin Balık (Zonguldak) ın partiye girmesi üzerine bu parti âza adedi (32) ye çıkmıştır.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur:

Reis :	İsmet İnönü	Malatya
Reisvekilleri :	Nüvit Yetkin	Malatya
»	Nuri Sertoğlu	Sinob
Kâtip :	Kemal Güven	Kars
Muhasip :	Mehmet Kartal	Malatya
Âza :	Ali Yeniaras	Kars
»	Şerafettin Ayhan	Sinob
»	Haşim Tarı	Sinob

C. H. P. Mebus Listesi

Ersincan
Hüsnü Çanakçı

Kars

Sırrı Atalay
Fevzi Aktaş
Remzi Çakır
Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Rıza Yalçın
Ali Yeniaras

Malatya

İsmet İnönü
Esat Doğan
M. Nuri Ocakçıoğlu
Mehmet Kartal
Ahmet Fırat
Dr. Kâmil Kırkoğlu
Abdullah Koroğlu

Mehmet Fâhri Oral
Hilmi Özbay
Mehmet Zeki Tulunay
Dr. Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin

Sinob

Haşim Tarı
Dr. Muhit Tümerkan
Nuri Sertoğlu
Vehbi Dayıbaş
Şerafettin Ayhan
Server Somuncuoğlu Partiden çekilmiştir.

(İqtima : F.)

Tunceli

Arslan Bora
Fethi Ülkü

Kırşehir

Osman Alişiroğlu Partiyeye katılmıştır.

(İqtima : 2)

Zonguldak

Hüseyin Balık Partiyeye katılmıştır. (İqtima : 3)

Cumhuriyetçi Millet Partisi

İQTİMA : F

Fevkalâde toplantı başında Cumhuriyetçi Millet Partisi âza adedi (5) olup bu toplantı içinde bir değişiklik olmamıştır.

(Parti Grupu İdare Heyeti)

Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grupu İdare Heyeti aşağıda yazılı mebuslardan kurulmuştur :

(C. M. P. Meclis Grupu İdare Heyeti)

Reis :	Osman Bölükbaşı	Kırşehir
Kâtip :	Osman Alişiroğlu	Kırşehir
Âza :	Ahmet Bilgin	Kırşehir
»	Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
»	Tahir Taşer	Kırşehir

İQTİMA : 1

1 nci toplantı başında Cumhuriyetçi Millet Partisi âza adedi (5) olup, Osman Alişiroğlu (Kırşehir) in istifası üzerine bu parti âza adedi (4) e inmiştir.

(Parti Grupu İdare Heyeti)

Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grupu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

(C. M. P. Meclis Grupu İdare Heyeti)

Reis :	Osman Bölükbaşı	Kırşehir
Kâtip :	Osman Alişiroğlu	Kırşehir
Âza :	Ahmet Bilgin	Kırşehir
»	Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
»	Tahir Taşer	Kırşehir

İÇTİMA : 2

2 ncı toplantı başında Cumhuriyetçi Millet Partisi âza adedi (4) olup bu devre içinde bir değişiklik olmamıştır.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

(C. M. P. Meclis Grubu İdare Heyeti)

Reis :	Osman Bölükbaşı	Kırşehir
Kâtip :	Ahmet Bilgin	Kırşehir
Âza :	Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
»	Tahir Taşer	Kırşehir

İÇTİMA : 3

3 ncü Toplantı başında Cumhuriyetçi Millet Partisi âza adedi (4) olup bu devre içinde bir değişiklik olmamıştır.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

(C. M. P. Meclis Grubu İdare Heyeti)

Reis :	Osman Bölükbaşı	Kırşehir
Kâtip :	Ahmet Bilgin	Kırşehir
Âza :	Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir
»	Tahir Taşer	Kırşehir

Cumhuriyetçi Millet Partisi Mebus Listesi

Kırşehir

Osman Alişiroğlu Partiden çekilmiştir.

(İçtima : 1)

Ahmet Bilgin
Osman Bölükbaşı
Mehmet Mahmutoğlu
Tahir Taşer

Hürriyet Partisi

İÇTİMA : 2

İkinci toplantı senesi içinde (20 Aralık 1955 tarihinde) teşekkül eden bu parti âza adedi 28 olup bu devre içinde Şeref Kâmil Mengü (Ankara), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir) in vefatları; Salâhattin Tokar (Elâzığ), Nâzım Bezmen (İstanbul), Ziya Termen (Kastamonu) nun partiye girmeleri üzerine bu parti âza adedi (29) a yükselmiştir.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Hürriyet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

Hürriyet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti

Reis :	Ekrem H. Üstündağ	İzmir
Reisvekilleri :	Fethi Çelikbaş	Burdur
»	Muammer Alakant	Manisa
Âza :	Asım Okur	Antalya
»	Behçet Kayaalp	Burdur
»	Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa
»	Ragıp Karaoğlu	Diyarbakır
»	Ekrem Ocaklı	Gümüşane
»	Muzaffer Timur	Urfa

İÇTİMA : 3

3 ncü toplantı senesi başında Hürriyet Partisi âza adedi (29) olup, İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Muzaffer Timur (Urfa) nun istifaları, İsmail Selçuk Çakıroğlu (Bilecik), Cemal Köprülü (Edirne), Suphi Engene (Elâzığ), İrfan Aksu (İsparta), Cihad Baban (İzmir), Cemal Kıpçak (Zonguldak) ın partiye girmeleri üzerine bu parti âza adedi (33) e yükselmiştir.

(Parti Grubu İdare Heyeti)

Hürriyet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti aşağıda adları yazılı mebuslardan kurulmuştur.

Hürriyet Partisi Meclis Grubu İdare Heyeti

Reis :	Fethi Çelikbaş	Burdur
Reisvekilleri :	Yusuf Azizoğlu	Diyarbakır
»	Feridun Ergin	Urfa
Kâtip :	Selâhattin Tokar	Elâzığ
Muhasip :	Ragıp Karaoğlu	Diyarbakır
Âza :	Asım Okur	Antalya
»	Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa
»	Ziya Termen	Kastamonu
»	Emrullah Nutku	Trabzon

Hürriyet Partisi Mebus Listesi

Ankara

Muhlis Bayramoğlu
Muhlis Ete
Şeref Kâmil Mengü 19. III. 1956 tarihinde öl-
müştür. (İçtima : 2)

Antalya

Asım Okur.

Balıkesir

Enver Güreli

Bilecik

İsmail Selçuk Çakıroğlu Partide katılmıştır.
(İçtima : 3)

Burdur

Fethi Çelikbaş
Behçet Kayaalp

Bursa

Raif Aybar
Sabahattin Çıracıoğlu
İbrahim Öktem

Çanakkale

Safaeddin Karanakçı

Diyarbakır

Yusuf Azizoglu
Mustafa Ekinci
Ragıp Karaosmanoğlu
İhsan Hâmid Tigrel

Edirne

Cemal Köprülü Partide katılmıştır. (İçtima : 3)

Elâzığ

Suphi Ergene Partide katılmıştır. (İçtima : 3)
Selâhattin Toker Partide katılmıştır.

(İçtima : 2)

Gümüşane

Ekrem Ocaklı

Hatay

Şekip İnal

İstanbul

Nâzım Bezman Partide katılmıştır. (İçtima : 2)

İzmir

Ekrem Hayri Üstündağ 15. VI. 1956 tarihinde
ölmüştür. (İçtima : 2)
Cihad Baban Partide katılmıştır. (İçtima : 3)

İsparta

İrfan Aksu Partide katılmıştır. (İçtima : 3)

Kastamonu

Ziya Termen Partide katılmıştır. (İçtima : 2)

Kocaeli

Ekrem Alican
Turan Güneş

Konya

Ziyad Ebüzziya

Manisa

Yunus Muammer Alakant
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu

Tekirdağ

İsmail Hakkı Akyüz Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 3)

Tokat

Hasan Kangal

Trabzon

Emrullah Nutku

Urfa

Feridun Ergin
Muzaffer Timur Partiden çekilmiştir.
(İçtima : 3)

Zonguldak

Cemal Kıpçak Partide katılmıştır. (İçtima : 3)

Müstakil Mebuslar Listesi

İÇTİMA : F

Fevkalâde toplantı başında müstakil mebusların adedi (13) olup, C. H. P. den çekilen Server Somuncuoğlu (Sinob) un iltihakı ve Behçet Uz (İzmir), Gıyasettin Emre (Muş), Sadettin Ertur (Niğde), Cavit Oral (Seyhan) ın Demokrat Partiye girmesiyle müstakillerin adedi (10) a inmiştir.

İÇTİMA : 1

Birinci toplantı başında müstakil mebusların adedi (10) olup, Ekrem Yıldız (Bingöl) ile Lütfi Kırdar (İstanbul) un D. P. ye girmeleri ve C. M. P. den çekilen Osman Alişiroğlu (Kırşehir) , D. P. den çıkarılan Kasım Küfrevi (Ağrı), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Şeref kâmil mengü (Ankara), Enver Güreli (Balıkesir), Fethi Çelikbaş (Burdur), Behçet Kayaalp (Burdur) Raif Aybar (Bursa), Sabahattin Çıraoğlu (Bursa), İbrahim Öktem (Bursa), Safaettin Karanakçı (Çanakkale), Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), Ziyad Ebbüzziya (Konya), Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu (Manisa), İsmet Uslu (Seyhan), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Feridun Ergin (Urfa), Muzaffer Timur (Urfa), un iltihakları ile müstakillerin adedi (30) olmuştur.

İÇTİMA : 2

İkinci toplantının başında müstakil mebusların adedi (30) olup, D. P. den çekilen Muhlis Ete (Ankara), Asım Okur (Antalya), Yusuf Azizoglu (Diyarbakır), Ekrem Ocaklı (Gümüşane), Şekip Ünal (Hatay), Nâzım Bezmen (İstanbul), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Hasan Kangal (Tokad), Emrullah Nutku (Trabzon) ve D. P. den çıkarılan Cemâl Köprülü (Edirne), Selâhattin Tokar (Elâzığ), Hâmid Şevket İnce (Erzurum), Ziya Termen (Kastamonu), Hüseyin Balık (Zonguldak), Cemal Kıpçak (Zonguldak), ile muvakkaten ihracedilen Mükerrrem Sarol (İstanbul) ile D. P. ye giren İsmet Uslu (Seyhan) C. H. P. ne giren Osman Alişiroğlu (Kırşehir) H.P. ne giren Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Muhlis Ete (Ankara), Şeref Kâmil Mengü (Ankara), Asım Okur (Antalya), Enver Güreli (Balıkesir), Fethi Çelikbaş (Burdur), Behçet Kayaalp (Burdur), Raif Aybar (Bursa), Selâhattin Çıraoğlu (Bursa), İbrahim Öktem (Bursa), Sefaaddin Karanakçı (Çanakkale), Yusuf Azizoglu (Diyarbakır) Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır), İhsan Hâmit Tığrel (Diyarbakır), Selâhattin Tokar (Elâzığ), Ekrem Ocaklı (Gümüşane), Nâzım Bezmen (İstanbul), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir), Şekip İnal (Hatay), Ziya Termen (Kastamonu), Ekrem Ali Can (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), Ziyad Ebbüzziya (Konya), Yunus Muammer Alakant (Manisa), Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu (Manisa), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Emrullah Nutku (Trabzon), Hasan Kangal (Tokad), Feridun Ergin (Urfa), Muzaffer Timur (Urfa), nın ayrılımları üzerine müstakillerin adedi (13) e inmiştir.

İÇTİMA : 3

Üçüncü toplantı başında müstakil mebusların adedi (13) olup, D. P. den çıkarılan İsmail Selçuk Çakıroğlu (Bilecik), D. P. den çekilen Fahri Belen (Bolu), Celâl Boynuş (Çankırı), Suphi Ergene (Elâzığ), D. P. den çıkarılan İrfan Aksu (İsparta), D. P. den çıkarılan Fuad Köprülü (İstanbul), Cihat Baban (İzmir), Muammer Obuz (Konya), Rüştü Özal (Konya), H. P. den çekilen İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Muzaffer Timur'un (Urfa), iltihakları ve İsmail Selçuk Çakıroğlu (Bilecik), Cemal köprülü (Edirne), Suphi Ergene (Elâzığ), İrfan Aksu (İsparta), Cihat Baban (İzmir), Server Somuncuoğlu (Sinob), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Muzaffer Timur (Urfa), Hüseyin Balık (Zonguldak), Cemâl Kıpçak'ın (Zonguldak), ayrılımları üzerine müstakillerin adedi (14) e çıkmıştır.

Müstakiller

Ağrı

Kasım Küfrevi D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

Ankara

Muhlis Bayramoğlu D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Muhlis Ete D. P. den çıkarılmıştır. (İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Şeref Kâmil Mengü D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Antalya

Asım Okur D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Balıkesir

Enver Güreli D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Bilecik

İsmail Selçuk Çakıroğlu D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 3)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Bingöl

[*] Ekrem Yıldız D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : 1)

Bolu

Fahri Belen D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 3)

Burdur

Fethi Çelikbaş D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Behçet Kayaalp D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Bursa

Raif Aybar D. P. den çıkarılmıştır. (İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Sebahattin Çıracıoğlu D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
İbrahim Öktem D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Çanakkale

Safaeddin Karanakaç D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Çankırı

Celâl Boynuk D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 3)

Diyarbakır

Yusuf Azizoglu D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Mustafa Ekinel D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
Ragıp Karaoğlu D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)
İhsan Hâmid Tigrel H. P. ye katılmıştır.
(İçtima : 2)

Edirne

Cemâl Köprülü D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Elâzığ

Suphi Ergene D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 3)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)
Selâhattin Toker D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Erzurum

Hâmid Şevket İnce D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

Gümüşane

Ekrem Ocaklı D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Hatay

Şekip İnal D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

İsparta

İrfan Aksu D. P. den çıkarılmıştır. (İçtima : 3)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

İstanbul

Nâzım Bezmen D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

[*] Devre bağında müstakiller

[*] Ali Fuad Cebesoy

[*] Lûtfi Kırdar D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : 1)

Fuad Köprülü D. P. den ayrılmıştır.
(İçtima : 3)

[*] Nadir Nadi
Mükerrem Sarol D. P. den muvakkaten çıkarılmıştır. (İçtima : 2)

[*] Hamdullah Suphi Tanrıöver

İzmir
[*] Behçet Uz D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : F.)

Cihad Baban D. P. den ayrılmıştır. (İçtima : 3)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Ekrem Hayri Üstündağ D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Kastamonu
Ziya Terimen D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 2)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Kırşehir
Osman Alişiroğlu C. M. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 1)

C. H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Kocaeli
Ekrem Alican D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Turan Güneş D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)
H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Konya
Ziyad Ebüzziya D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

[*] Sabahattin Sönmez
Muammer Obuz D. P. den ayrılmıştır.
(İçtima : 3)

M. Rüştü Özal D. P. den ayrılmıştır.
(İçtima : 3)

Manisa
Yunus Muammer Alakant D. P. den çekilmiştir. (İçtima : 2)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

[*] Hikmet Bayur
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu D. P. den çıkarılmıştır. (İçtima : 1)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Muş

[*] Gıyasettin Emre D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : F.)

Niğde

[*] Sadettin Ertur D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : F.)

Seyhan

[*] Cavid Oral D. P. ye katılmıştır.
(İçtima : F.)

İsmet Uslu D. P. den çıkarılmıştır. (İçtima : 1)
D. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Sinob

Server Somuncuoğlu C. H. P. den çekilmiştir.
(İçtima : F.)
D. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Sivas

[*] Nuri Demirağ

Tekirdağ

İsmail Hakkı Akyüz D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

H. P. den çekilmiştir. (İçtima : 3)

D. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Tokad

Hasan Kangal D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 2)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Trabzon

Emrullah Nutku D. P. den çekilmiştir.
(İçtima : 2)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Urfa

Feridun Ergin D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

Muzaffer Timur D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 1)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 2)

H. P. den çekilmiştir. (İçtima : 3)

D. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Zonguldak

Hüseyin Balık D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

C. H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

Cemâl Kıpçak D. P. den çıkarılmıştır.
(İçtima : 2)

H. P. ye katılmıştır. (İçtima : 3)

[*] Devre başında müstakiller

96 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 996-1017. 35.

T.B.M.M. X . DÖNEM (14 MAYIS 1954 - 1 KASIM 1957) İÇİN YAPILAN GENEL SEÇİMLERİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ

« TBMM X. Dönem (14 Mayıs 1954-1 Kasım 1957) için yapılan seçimde (64) seçim çevresinden (541) milletvekili seçilmiş olup, bunlardan (4) 'ü iki seçim çevresinden seçilmesi itibariyle Meclis'e katılan milletvekili sayısı (537)'dir. Bu milletvekillerinin (488)'i Demokrat Parti, (31)'i Cumhuriyet Halk Partisi, (5)'i Cumhuriyetçi Millet Partisi adayı, (13)'ü bağımsız olarak seçilmişlerdir. Ancak dönem içinde partilerde değişiklikler olmuş, 14 Mayıs 1954'de açılan bu dönemin 1 Kasım 1954'e kadar devam eden olağanüstü toplantısı sonunda, (5) üyenin D.P.'ye geçmesi, (1) üyenin milletvekilliğinden istifası ve (2) üyenin ölümü ile D.P. mevcudu (489), (1) üyenin istifası ile C.H.P. (30), Bağımsızlar (10) olmuştur.

I. Toplantı Yılında, geçen toplantı yılı sonundaki bağımsız milletvekillerine D.P.'den ihraç edilen (21), C.M.P.'den istifa eden (1), D.P.'ye katılan (2) ve (3) milletvekilinin ölümü ile bu toplantı yılı sonunda D.P.'nin mevcudu (467), C.H.P.'nin (30) ve C.M.P.'nin (4)'e inmiş, bağımsızlar (30)'a, açık milletvekilliği sayısı (10)'a çıkmıştır.

II. Toplantı Yılındaki önemli olay, parti yönetimine karşı çıkan ve bu nedenle D.P.'den ihraç edilen bir grup milletvekilinin 20 Aralık 1955'te "Hürriyet Partisi"ni kurmalarıdır. Bu şekilde toplantı yılı sonunda D.P. mevcudu (448)'e inmiş, H.P. (29) milletvekili ile Meclis'teki faaliyetini sürdürmüştür. Bu yılda (6) üyenin ölümü ile açık milletvekili sayısı (16) olmuştur.

III. Toplantı Yılında D.P.'den (1) üyenin ölümü, (1) üyenin milletvekilliğinden istifası, (1) üyenin ihracı ve (8) üyenin partiden istifası ile mevcut (437)'ye inmiş, (3) üyenin katılması ile (440)'a çıkmıştır. Bu toplantı yılı içinde (1) üyenin katılması ile C.H.P.'nin mevcudu (32), (1) üyenin istifası ile C.M.P.'nin (4) olmuştur. Hürriyet Partisinden (2) milletvekili istifa etmiş, (6)'sının katılması ile sayısı (33)'e yükselmiştir. Bağımsızlara gelince, mevcut (13) üyeye, çeşitli partilerden ayrılan (11) üyenin katılması ile (24)'e yükselmiş, (6) üye çeşitli partilere girmekle mevcut (18)'e inmiştir.

TBMM, bu tablo ile, seçimlerin yenilenmesi hakkında verilen bir önerenin 11 Eylül 1957 birleşiminde kabulü ve toplantılara son verilmesinin kararlaştırılması ile dönemi tamamlamıştır.

İlk seçilen (537) milletvekilinden sadece (268)'i bu dönemde ilk kez seçilmiş olup, (269)'u daha önceki dönemlerde de seçilmiş olarak TBMM'de bulunmuşlardır.

Dönem içinde bu milletvekillerinden (37)'si istifa etmiş, (15)'i ölmüştür. Kadın milletvekili sayısı (4), gayri müslim (3)'tür.

Bu dönemde seçilen milletvekillerinin öğrenim durumlarında Hukuk fakültesi mezunları (171) kişi ile başta gelmekte, bunu (60) kişi olarak Tıp Fakültesi mezunları izlemektedir. Siyasal Bilgiler (30), Harp Okulları ve Akademileri (26), çeşitli dallarda Yüksek Mühendisler (23), Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu (20), Ziraat Yüksek Mühendisleri (15), Orman Yüksek Mühendisleri (9), diğer fakülte ve yüksekokullar mezunları (40), lise derecesinde öğrenim görenler (62), orta (43), ilk (17) dir. (4) kişi özel öğrenim görmüştür.

Milletvekillerinin yaş durumuna gelince, en yaşlı iki üye; 1882 doğumlu Ali Fuat CEBESÖY ve Hanri SORIANO (İstanbul), en genç üye; 1924 doğumlu Hulusi BOZBEYOĞLU' (Tokat)'dur. 1883-1890 doğumlu (30), 1891-1900 doğumlu (86), 1901-1910 doğumlu (157), 1911-1920 doğumlu (234) ve 1921-1923 doğumlu (27) üye seçilmiştir.

» 97

1954 GENEL SEÇİMİNİN BASINDAKİ YANKILARI

« Mağlûbiyetin gerekçesi

Yazan : Cihad Baban

18/VI/954 tarihli (Zafer)'den

2 Mayıs 1954 seçimlerini büyük farkla kaybeden Halk Partisi, bu mağlûbiyetin sebeplerini araştırmak üzere parti meclisini topladı ve burada mesele serbest münakaşaya tâbi tutuldu. Meclis müzakereleri gizli olduğu için orada konuşulanları, sızıntı halinde dışarıya akseden haberlerden ve bu haberleri yerine oturtmak için vaki teklif ve tavihlerden öğrenmek mümkün oldu, bu itibarla burada yürütmeyeceğimiz mütalâaların isabetini, bu sızıntı haberlerin ve onların tavih ve tekliflerinin çerçevesi içinde mütalâa etmek doğru olur.

1 — Halk Partisi hâlâ üç milyon rey almış olmakla mağrurdur. Evvelâ, politikada gurur duymanın mânasızlığı üzerinde durmak isteriz, tek parti devrinden kalma bir alışkanlıkla, müte-nadiyen izzeti nefislere rüşvet vermek suretiyle devam ettirilen parti idareciliği muhaliflerimizin zihnîyetinde gurur yersizdir, sonra, gurur duymak için sebep de yoktur, çünkü Halk Partisi 1950 senesine nazaran 1954 de daha az rey almıştır. Yani Halk Partisi tahvilâtı kıymet bakımından düşük-

lük göstermektedir. Bu hâdise karşısında duyulsa duyulsa, gurur yerine teessür duymak icabeder.

2 — Halkçı erkân bu mağlûbiyetin sebebini Seçim Kanununun bozukluğuna atfetmektedirler. Kızını döğmeyenin dizini döğmesi kabilinden, seçimi kaybedenlerin kusuru, seçim kanununda aramaları da tıpkı dizini döğen ananın hali kadar saçmadır.

Nisbi temsilin, ekseriyet usulünün iyilikleri, kötülükleri ve farkları üzerinde nazari bir münakaşaya girişmek istemiyoruz Fakat, binnazariye ve hesaben muhakkak olan şey şudur ki: Halk Partisi, bu seçimlerde yarım milyon rey daha eksik alabilir, ve yüz tane daha fazla mebus çıkarabilirdi.. Elverir ki, bazı seçim bölgelerinde ekseriyeti temin edebilsin.. Halbuki hâdise böyle olmadı..

Halk Partisi, Sinop, Kars, Malatya müstesna, bütün diğer seçim bölgelerinde ekalliyette kaldı.. Böyle olunca, yalnız alınan reyleri sayıp, biz (bundan fazlasına müstehak idik!) demek hakikatları kendi gözlerinden saklamak olur. İşte bu hakikatları ketmetme ezeli nakisesidir ki, Halk Partisini gerek iktidarda iken ve gerek muhalefette iken daima yanlış

97 Fahri Çoker: "Sunuş". T.B.M.M. X. Dönem 1954-1957. II. C. Milletvekillerinin Özgeçmişleri. Ankara, 200, IX-X. ss.

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları No.: 24"

ve hatâlı yollara sevk etmekten alıkoymadı.

Gurur ve hakikatlara yüz çevirmek kusurlarından daha büyük bir hatâları vardır ki onu da şimdi üçüncü paragraf olarak izah edelim:

3 — Halk Partisi, halkın kanaat ve arzularını öğrenmek ve halkı tanımak bakımından hiç bir gayret ve zahmet sarf etmek lüzumuna katlanmamıştır. Dört senelik muhalefetten sonra, seçim günü gelip çattığı zaman, hazırlıksız bir halde son bir iki kanuna geliş güzel yapılmış, büyük rey sahibi olan müstahsili ürkütecek sloganlarla ortaya çıkmış ve seçimlerde kendi kendine zarar vermiştir. Halk Partisini idare edenler, iktidarda iken halktan uzaklaşmış bulundukları ve muhalefete düştükten sonra da halka yaklaşmak lüzumunu duymamış bulundukları için memleket realitelerine nüfuz edememişler, geliş güzel uydurma ve kine müstenit sözlerle milletin karşısına çıkarak, halkı bir kere daha endişeye sevk etmişlerdir. Unutmamak lâzımdır ki, Türk milleti gerek İnönü'den ve gerekse onun tilmizlerinden memnun olmadı için Halk Partisini iktidardan uzaklaştırdığı halde bu şaşılar, muhalefette de partinin başına geçmişler, ve yine millete istenmeyen şahsiyetlerini empose etmeğe kalkmışlardır. Halk Partisi, teşkilâtı ve kendi mensuplarının dışında rey veren büyük bir kütlenin mevcudiyetinden habersiz görünmüştür.

4 — İşin asıl fena ve Halk Partisi bakımından seçmeni ümitsizliğe sevkeden tarafı, parti ileri gelenlerinin bu hastalıklara parmak basmamış ve bütün bu gerçeklerden tegafül etmiş bulunmalarıdır. Bunu da İnönü'nün parti meclisindeki beyanatından öğreniyoruz. Halk Partisi değişmez baskarı, ma'zûbiyetin gerekçesi üzerinde dururken, yine üç milyonluk reylerin manâsız gururıyla konuşuyor, onun nazarında inkılâplarda med ve cezirler vardır; inkılâpçı hamleleri, muhafazakâr dalgalar geri iter. Bu sefer de öyle olmuştur. Onun için, Halk Partisi ilerilik ve inkılâpçılık ueruna, yani bir ideal dâvası şerefine geri kalmıştır, bilâhare. Yalçın'ın da ağır bir

makalesiyle tefsir ve tavzih edilen bu söz, düpedüz Türk milletine iftiradır ve yalnız bu söz, Paşanın Türk Milletini tanımadığını ve kontrolü kaybettiğini ispat bakımından üzerinde durulacak kadar ehemmiyetlidir.

Bütün Türk tarihi boyunca, idealini kaybeden parti hangisidir? diye soracak olsanız, muhakkak İsmet Paşanın Halk Partisidir, cevabını ahırsınız. Atatürk'ü unutturmak isteyen İnönü'nün bizzat kendisi değil miydi. Atatürk'ün siyasi hasımlarını kendi yedğine alan İnönü olmadı mı? Devlet adamlarımızın bir baloda çıkan resimlerini irtıca körüklemek maksadiyle teksir edip ve bilâhare de Ulus gazetesinde neşreden kimdi? Hangi mürtecilerdi?.. Demokrat Parti Ticanilik gibi geri fikirlerle mücadele ederken, onlar efkârı umumiyeği üretmemek için İnönü olmadı mı? 1950 listesinde İnönü ile Pılavoğlu ismi sarmış dolaş değil miydi? Ezan mevzuunda kırmızı rey verdiklerini hatırlamıyoruz, bilâkis beyaz rey vermişler miydi? 1946 ilâ 1950 arası vâizleri Demokrat Parti aleyhine onlar kullanmadılar mı? Evet sayın okuyucular buna mukabil, Demokrat Parti yeşil basın, Malatya suikası, ticaniler dâvasında inkılâpçı fikirlerden mülhem olarak bu mücadelenin neticelerinden ürkmeden, cezri kararlar almasını bildi. Bu kararlar karşısında onların resmî ağızlarından tasvip sesleri duymadık.

Evet tarihte med ve cezirler olmuştur. Fakat tarih, millete karşı sıdk ve hulûsa vazifelerini yapmayan parti ve müesseselerin de bir gün, ortadan silinip gittiğini birçok misallerle kaydeder, acaba sayın muhalefet lideri, böyle bir (defter dürülmesi) karşısında bulunmadığına ve partisini kendi gururunun camından görmediği takdirde, böyle bir uçurum kenarına getirmedigine kani midir? » 98

1954 GENEL SEÇİMİNİN DIŞ BASINDAKİ YANKILARI

« — Amsterdam :

2 Mayıs seçimlerinin neticesi Hollanda resmi mahafilinde ve matbuatında gayet iyi karşılanmıştır.

Gazeteler dört senedenberi iktidarda bulunan Demokrat Partinin prensiplerini, icraatını samimi ifadeler ile tahli etmekte ve bu kadar kısa bir zamanda hükümetin harici ve dahili siyasette gösterdiği yüksek iktidarı ve iktisadi sahada elde ettiği fevkalâde neticeleri takdir ile tebarüz ettirmektedir.

Türkiye'nin Demokrat Parti zamanında Atlantik Paktı'na girmeye muvafak olduğu, Yunanistan ve Yugoslavya ile üçlü bir park, Pakistan ile bir anlaşma aktederek dünya sulhunun takviyesine hizmet ettiği zikredilmekte ve bütün bunların her zaman iftihar edilebilecek parlak bir muvaffakiyet olduğu, bu hususta herkesin müttefik bulunduğu bildirilmektedir.

Memleketimizde iktisadi sahada alınan tedbirler de tasvip edilmektedir. Bilhassa yabancı sermayeye ve petrol işletmelerine mütedair kanunların ehemmiyeti ve faideleri üzerinde durulmaktadır.

Hollandalılara nazaran, Türk milleti, Demokrat Partiyi dört sene tecrübe etmiştir. Aynı partinin 1950 seçimlerinden daha büyük bir ekseriyetle iktidara geçirilmiş olması ve demokratların sıkı bir imtihanı büyük muvaffakiyetle geçirdikleri ve parlak neticeler elde ettikleri suretinde mütalâa edilmiştir.

— Washington :

2 Mayıs seçimlerinin neticesi hakkında Washington'da çıkan Evening Star gazetesinin yayınladığı bir yazıda şöyle demektedir.

«Türk milleti Demokrat Partiyi dört

sene müddetle iş başına dâvet etmekle partinin garp dünyasıyla yakın ve hararetili işbirliği siyasetini tekrar tasvip etmiş bulunuyor. Seçimlerde dış politika meselesi kuvvetli bir münakaşa konusu olmamakla beraber Halk Partinin ara sıra tecrübe balonu olarak Amerikanın Türkiye'nin iktisadi ve siyasi meseleleri üzerinde müessir olmak meselesini ileri sürdüğü malumdur. Bundan başka Celâl Bayar'ın devlet reisi bulunduğu Türkiye'nin Nato teşkilâtına girmek, Yunanistan ve Yugoslavya ile üçlü pakt aktetmek ve en son olarak Pakisana ittifak yapmak gibi büyük bir dış politika kararları aldığı da malumdur. Muhalefetin Meclisteki ekalliyet haddini daha da indirmek suretiyle, Türk seçmenlerinin, Demokrat Parti politikasının, dünya işlerindeki cesur hareket tarzlarını, kuvvetle desteklemekte olduklarını göstermek bakımından savanı dikkattir. Türkiye coğrafî bakımdan hür dünya cephesinin çok strateik bir yerini doldurmaktadır. Bolşeviklerin Çarları kovmadan evvel dahi baskılarına hedef olmuş bulunan Türkiye, Rusyanın Akdeniz sulatına yegâne geçit teşkil eden boğazları hakim bulunmaktadır. Türkiye ile Pakistan arasındaki ittifakın, bilâhare İran ve belki de diğer yakın doğu memleketlerine teşmil edilmesi kabilirdi.

Bütün bunlardan sarfınazar Celâl Bayar vatandaşları tarafından gösterilen itimatla hükümlerinin isabetli olduğuna inanılmakta olduğunu bilmektedir. Türk halkı dünya mücadelesinde hangi cephede olduğunu bir defa daha gözlemlemiştir. Buna mukabil garp dünyası da Celâl Bayar'a aynı şekilde itimat göstermek hususunda bir çok sebeplerle şahittir. Onak avı içinde Washington'da bulunduğu zaman verm's olduğu iki hitabeden bu mânayı çıkarmak yenis olmaz. Celâl Bayar'ın kazanmış olduğu kâhır zafer Washington'da şükranla karşılanacak mahiyettedir.

» 99

Meclisi İlgilendiren Kanun, Nizamname ve Talimatnameler

491 Sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nun Tekrar Meriyete Konulması Hakkında Kanun

« (Resmî Gazete ile ilân : 31.XII.1952 - Sayı : 8297)

No.

Kabul tarihi

5997

24.XII.1952

MADDE 1.- 20 Nisan 1340 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu 4695 sayılı Kanunun kabul tarihine kadar yürürlükte bulunan tadilleriyle birlikte tekrar meriyete konulmuş ve bu kanun yerine ikame edilmiş olan 10.I.1945 tarihli ve 4695 sayılı Anayasa meriyetten kaldırılmıştır.

MADDE 2.- Bu Kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

26 Aralık 1952

Teşkilâtı Esasiye Kanunu

(Resmî Ceride ile neşir ve ilân : 24 Mayıs 1340 - No. 71)

No.
491

Kabul tarihi
20. IV. 1340

BİRİNCİ FASIL

Ahkâmı Esasiye

MADDE 1. — Türkiye Devleti bir cumhuriyettir [1].

MADDE 2. — (Muaddel : 9 Nisan 1928 ve 5 Şubat 1937 No. 1222, 3115) — Türkiye Devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçidir. Resmî dili Türkçedir [2]. Makarri Ankara şehridir.

MADDE 3. — Hâkimiyet bilâkaydüşart milletindir.

MADDE 4. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletin yegâne ve hakiki mümessili olup millet namına hakkı hâkimiyeti istimal eder [3].

MADDE 5. — Teşri salâhiyeti ve icra kudreti Büyük Millet Meclisinde tecelli ve temerküz eder.

MADDE 6. — Meclis, teşri salâhiyetini bizzat istimal eder.

MADDE 7. — Meclis, icra salâhiyetini, kendi tarafından müntahap Reisi cumhur ve onun tâyin edeceği bir İcra Vekilleri Heyeti marifetiyle istimal eder.

Meclis, Hükümeti her vakit murakabe ve ıskat edebilir.

MADDE 8. — Hakkı kaza, millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mahakim tarafından istimal olunur.

İKİNCİ FASIL

Vazifei teşriye

MADDE 9. — Türkiye Büyük Millet Mec-

lisi kanunu mahsusuna [4] tevfikân millet tarafından müntehap mebuslardan [5] müteşekkildir.

MADDE 10. — (Muaddel : 5 Kânunuevvel 1934 No. 2599) — Yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçmek hakkını haizdir [6]

MADDE 11. — (Muaddel : 5 Kânunuevvel 1934 No. 2599) — Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk mebus seçilebilir [7]

MADDE 12. — Enebi hizmeti resmîyesinde bulunanlar [8], mücazâtı terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti suistimal, hileli iflâs cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mahcurlar, tâbiyeti ecnebiye iddiasında bulunanlar, hukuku medeniyeden ıskat edilmiş olanlar, Türkçe okuyup yazmak bilmiyenler mebus intihab olunamazlar [9]

MADDE 13. — Büyük Millet Meclisinin intihabı dört senede bir kere icra olunur.

Müddeti biten mebusların tekrar intihab edilmeleri caizdir.

Sabık Meclis lâhik Meclisin ıktimaaına kadar devam eder.

Yeni intihabatın icrasına imkân görülmediği takdirde ıqtima devresinin bir sene temdidî caizdir.

Her mebus yalnız kendini intihabeden dairinin değil, umum milletin vekilidir.

MADDE 14. — Büyük Millet Meclisi, her sene Teşrinisani iptidasında [10] davetsiz toplanır.

Meclis, âzasının memleket dâhilinde devir, tetkik ve murakabe vazifelerinin ihzarı ve te-neffüs ve istirahatleri için senede altı aydan fazla tatili faaliyet edemez.

MADDE 15. — Kanun teklif etmek hakkı Meclis âzasına ve İcra Vekilleri Heyetine aittir.

MADDE 16. — (Muaddel : 9 Nisan 1928 No. 1222) — Mebuslar Meclise iltibak ettiklerinde şu şekilde tahlif olunurlar [11] :

[Vatan ve milletin saadet ve selâmetine ve milletin bilâkaydüşart hâkimiyetine mugayir bir gaye takibetmiyeceğime ve cumhuriyet esaslarına sadakatten ayrılmıyacağım namusuna üzerine söz veririm].

MADDE 17. — Hiçbir mebus Meclis dâhilindeki rey ve mütalâasından ve beyanatından ve Meclisteki rey ve mütalâasının ve beyanatının Meclis haricinde irat ve izharından dolayı mesul değildir [12]. Gerek intihabından evvel ve gerek sonra aleyhine cürüm isnadolunan bir mebusun maznunen [13] istivabı veya tevkifi [14] veyahut muhakemesinin icrası Heyeti Umumiyenin kararına menuttur. Cinai cürmü meşhûr bundan müstesnadır. Aneak bu takdirde makamı aidi Meclisi derhal haberdar etmekle mükelleftir [15]. Bir mebusun intihabından evvel veya sonra aleyhine sâdir olmuş cezai bir hükmün infazı mebusluk müddetinin hitamına talik olunur [16]. Mebusluk müddeti esnasında mürruruzaman cereyan etmez.

MADDE 18. — Mebusların senevi tahsisatları kanunu mahsus ile tâyin olunur [17].

MADDE 19. — Tatil esnasında Reisi cumhur veya Meclis Reisi lüzumı görürse Meclisi içtimaa davet edebileceği gibi âzadan beşte biri tarafından talep vukubulursa Meclis Reisi dahi Meclisi içtimaa davet eder [18].

MADDE 20. — Meclis müzakeratı alenidir ve harfiyen neşrolunur.

Fakat Nizamnamei Dahilide münderic şeraitte tevfikân Meclis hâfi celseler dahi akdelebilir ve hâfi celseler müzakeratının neşri Meclisin kararına menuttur [19].

MADDE 21. — Meclis, müzakeratını kendi Nizamnamei Dahiliye mucibince icra eder.

MADDE 22. — Sual ve istizah ve Meclis tahkikatı Meclisin cümle salâhiyetinden olup şekli tatbiki Nizamnamei Dahili ile tâyin olunur [20].

MADDE 23. — Mebusluk ile Hükümet memuriyeti bir zat uhdesinde içtima edemez [21].

MADDE 24. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi her Teşrinisani iptidasında bir sene için kendisine bir reis ve üç reisvekili intihabeder [22].

MADDE 25. — İntihap devresinin hitamından evvel Meclis adedi mürettebinin ekseriyeti mutlakasıyla intihabat teedidolunursa yeni içtima eden Meclisin intihap devresi ilk Teşrinisani den başlar.

Teşrinisaniden evvel vâkı olan içtima, Fevkalâde bir içtima addolunur [23].

MADDE 26. — (Muaddel : 9 Nisan 1928 No. 1222) — Büyük Millet Meclisi kavâminin vaz'ı, tadili, tefsiri, feshi ve ilgası, devletlerle mukavele, muahede [24] ve sulh akdi, harb ilânı, muvazenei umumiyei maliye ve Devletin umum hesabı katı kanunlarının tetkik ve tasdikı, meskûkât darbı, inhisar ve malî taahhüdü mutazammın mukavelât ve imtiyazatın tasdik ve feshi, umumi ve hususi af ilânı, cezaların tahfif ve tahvil, tahkikat ve mücazâtı kanuniyenin tecili, mahkemelerden sâdir olup katiyet kesbetmiş olan idâm hükümlerinin infazı [25] gibi vezaifi bizzat kendi ifa eder.

MADDE 27. — Bir mebusun vatana hiyanet ve mebusluğu zamanında irtikâp töhmetlerinden biriyle müttahem olduğuna Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi âzayı mevcudesinin sülûsanı ekseriyeti ârasiyle karar verilir veyahut 12 nci maddede münderic ceraimden biriyle mahkûm olur ve mahkûmiyeti kaziyei muhkeme halini alırsa mebusluk sıfatı zâil olur [26].

MADDE 28. — İstifa [27], esbabı meşrua dolayısıyla maheuriyet, bilâmezuniyet ve mazaret iki ay Meclise ademidevam [28] veyahut memuriyet kabulü [29] halleride mebusluk sâkit olur.

MADDE 29. — Yukardaki maddeler mucibince mebusluk sıfatı zâil veya sâkit olan veyahut vefat eden mebusun yerine bir diğeri intihaboluur [30].

MADDE 30. — Büyük Millet Meclisi, kendi zabıtasını Reisi marifetiyle tanzim ve idare eder.

ÜÇÜNCÜ FASIL

Vazifei icraiye

MADDE 31. — Türkiye Reisi cumhuri, Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi âzası meyanından bir intihap devresi için intihab olunur [31]. Vazifei riyaset yeni Reisi cumhuri intihabına kadar devam eder. Tekrar intihab olunmak caizdir.

MADDE 32. — Reisi cumhuri, Devletin Reisi'dir. Bu sıfatla merasimi mahsusada Meclise ve lüzum gördükçe İcra Vekilleri Heyetine riyaset eder. Reisi cumhuri, Riyaseti Cumhur makamında bulunduğça, Meclis münakaşat ve müzakeratına iştirak edemez ve rey veremez.

MADDE 33. — Reisi cumhuri hastalık ve memleket haricinde seyahat gibi bir sebeple vazifesini ifa edemez veya vefat, istifa ve saire sebep dolayısıyla Cumhuriyet Riyaseti inhilâl ederse Büyük Millet Meclisi Reisi vekâleten Reisi cumhuri vazifesini ifa eder [32].

MADDE 34. — Cumhur Riyasetinin inhilâlinde Meclis müctemi ise yeni Reisi cumhuri derhal intihab eder.

Meclis müctemi değilse Reis tarafından hemen içtima davet edilerek Reisi cumhuri intihab edilir [33]. Meclisin intihap devresi hitam bulmuş veya intihabın teçdidine karar verilmiş olursa Reisi cumhuri gelecek Meclis intihab eder.

MADDE 35. — Reisi cumhuri, Meclis tarafından kabul olunan kanunları on gün zarfında ilân eder [34].

Teşkilâtı Esasiye Kanunu ile bütçe kanunları müstesna olmak üzere ilânını muvafık görmediği kanunları bir daha müzakere edilmek üzere esbabı mucibesıyla birlikte keza on gün zarfında Meclise iade eder [35].

Meclis, mezkûr kanunu bu defa da kabul ederse, onun ilânı Reisi cumhuri için mecburidir.

MADDE 36. — Reisi cumhuri, her sene Teşrinisanide Hükümetin geçen seneki faaliyetine ve o sene ittihaz edilmesi münasip görülen tedbirlere dair bir nutuk iradeder veyahuk Başvekil'e kiraat ettirir [36].

MADDE 37. — Reisi cumhuri, ecnebi devletlerin nezdine Türk Cumhuriyetinin siyasi mü-

messillerini tâyin ve ecnebi devletlerin siyasi mümessillerini kabul eder.

MADDE 38. — (Muaddel : 9 Nisan 1928 No. 1222) — Reisi cumhuri, intihabı akabinde ve Meclis huzurunda şu suretle yemin eder :

[Reisi cumhuri sıfatıyla Cumhuriyetin kanunlarına ve hakimiyeti milliye esaslarına riayet ve bunları müdafaa, Türk milletinin saadetine sadıkane ve bütün kuvvetimle sarfı mesai Türk Devletine teveccüh edecek her tehlikeyi kemali şiddetle menî, Türkiye'nin şan ve şerefini vika-ye ve ilâya ve deruhde ettiğim vazifenin icabatına hasrı nefsetmekten ayrılmıyacağıma namusum üzerine söz veririm] [37].

MADDE 39. — Reisi cumhuri ısdar edeceği bilcümle mukarrerat Başvekil ile vekili âidi tarafından imza olunur [38].

MADDE 40. — Başkumandanlık Türkiye Büyük Millet Meclisinin şahsiyeti mânevîyesinde mündemiç olup Reisi cumhuri tarafından temsil olunur. Kuvayi harbiyenin emir ve kumandası hazarda kanunu mahsusuna tevfiқан [39] Erkân Harbiyei Umumiye Riyasetine ve seferde İcra Vekilleri Heyetinin inhası üzerine Reisi cumhuri tarafından nasbedilecek zata tevdi olunur [40].

MADDE 41. — Reisi cumhuri, hiyaneti vataniye halinde Büyük Millet Meclisine karşı mesuldür. Reisi cumhuri ısdar edeceği bilcümle mukarrerattan mütevellât mesuliyet 39 ncu maddede mucibince mezkûr mukarreratı imza eden Başvekil ile vekili âidine raciştir.

Reisi cumhuri hususatı şahsiyesinden dolayı mesuliyeti lâzımgeldikte işbu Teşkilâtı Esasiye Kanununun masuniyeti teşriiyye taallük eden 17 nci maddesi mucibince hareket edilir.

MADDE 42. — Reisi cumhuri, Hükümetin inhası üzerine daimi mâlûliyet veya şeyhuhat gibi şahsi sebeplerden dolayı muayyen efradın cezalarını ıskat veya tahfif edebilir.

Reisi cumhuri, Büyük Millet Meclisi tarafından itham edilerek mahkûm olan vekiller hakkında bu salâhiyeti istimal edemez.

MADDE 43. — Reisi cumhuri tahsisatı kanunu mahsus ile tâyin olunur [41].

MADDE 44. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve

29 İKİNCİTEĞRİN 1937 No. 3115 ve 3272) — Başvekil, Reisicumhur canibinden ve Meclis azası meyanından tâyin olunur.

Sair vekiller Başvekil tarafından Meclis azası arasından intihabolunarak heyeti umumiyesi Reisicumhurun tasdikıyla Meclise arz olunur [42].

Meclis müctemi değilse arz keyfiyeti Meclisin ıstımama talik olunur [43].

Hükümet hattı hareket ve siyasi noktai nazarı azami bir hafta zarfında Meclise bildirir ve itimat talebedir [44].

MADDE 45. — Vekiller, Başvekilin riyaseti altında (İera Vekilleri Heyeti) ni teşkil eder [45].

MADDE 46. — İera Vekilleri Heyeti Hükümetin umumi siyasetinden müstereken mesukdür.

Vekillerden her biri kendi salâhiyeti daireesindeki İeraattan ve müayyetinin efal ve muamelâtından ve siyasetinin umumi istikametinden münferiden mesukdür [46].

MADDE 47. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve 29 İKİNCİTEĞRİN 1937 - No. 3115 ve 3272) — Vekillerin vazife ve mesuliyetleri mahsus kanunla tâyin olunur ([47].

MADDE 48. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve 29 İKİNCİTEĞRİN 1937 - No. 3115 ve 3272) — Vekâletlerin teşkili tarzı, mahsus kanuna tâbidir [48].

MADDE 49. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve 29 İKİNCİTEĞRİN 1937 — No. 3115 ve 3272) — Mezun ve her hangi bir sebeple mazur olan bir vekile İera Vekilleri Heyeti azasından bir diğeri muvakkaten niyabet eder. Ancak bir vekil bir vekâletten fazlasına niyabet edemez [49].

MADDE 50. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve 29 İKİNCİTEĞRİN 1937 - No. 3115 ve 3272) — İera Vekillerinden birinin Divanı Âliye sevkine dair Türkiye Büyük Millet Meclisince verilen karar vekâletten sukutu dahi mutazammındır.

MADDE 51. — İdari dâva ve ihtilâfları rüyet ve hal, Hükümetçe ihzar ve tevdi olunacak kanun lâyihaları ve imtiyaz mukavele ve şartnameleri üzerine beyanı mütalâa, gerek kendi kanunu mahsus ve gerek kavanini saire ile muayyen vazaiifi ifa etmek üzere bir Şûrayı Devlet teş-

kil edilecektir. Şûrayı Devletin rüesa ve azası vazaiifi muhimmede bulunmuş ilim, ihtisas ve tecrübeleri ile mütemeyyiz zevat meyanından Büyük Millet Meclisince intihab olunur [50].

MADDE 52. — İera Vekilleri Heyeti, kanunların suverî tatbikiyesini irae veyahut kanunun emrettiği hususâtı tesbit için ahkâmı ceditideyi muhtevî olmamak ve Şûrayı Devletin nazarı tetkikünden geçirilmek şartıyla nizamnameler tedvin eder.

Nizamnameler Reisicumhurun imza ve ilâniyle mamulünbih olur.

Nizamnamelerin kavanine mugayereti iddia olundukta bunun mercii halli Türkiye Büyük Millet Meclisidir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

Kuvvei kazaiye

MADDE 53. — Mahkemelerin teşkilâtı, vazife ve salâhiyetleri kanunla muayyendir [51].

MADDE 54. — Hâkimler bileümle dâvaların muhakemesinde ve hükmünde müstakil ve her türlü müdahâlâttan azade olup ancak kanunun hükmüne tâbidirler.

Mahkemelerin mukarreratını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve İera Vekilleri Heyeti hiçbir veçhile tebdil ve tağyir ve tehir ve infazı ahkâmına mûmanaat edemez [52].

MADDE 55. — Hâkimler kanunen muayyen olan usul ve ahval haricinde azlolunamazlar.

MADDE 56. — Hâkimlerin evsafı, hukuku, vazaiifi, maaş ve muhassasatları ve sureti nasip ve azilleri kanunu mahsus ile tâyin olunur [53].

MADDE 57. — Hâkimler kanunen muayyen vezaiften başka umumi ve hususi hiçbir vazife deruhde edemezler [54].

MADDE 58. — Mahkemelerde muhakemat alenidir.

Yalnız Usulü Muhakemat Kanunu [55] mucibince bir muhakemenin hafiyyen cereyanına mahkeme karar verebilir.

MADDE 59. — Herkes, mahkeme huzurunda hukukunu müdafaa için lüzum gördüğü meşru vesaiti istimalde serbesttir.

MADDE 60. — Hiçbir mahkeme, vazife ve salâhiyeti dâhilinde olan dâvaları rüyetten imtina edemez. Vazife ve salâhiyet haricinde olan dâvalar ancak bir karar ile reddolunur.

Divanı Âli

MADDE 61. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 ve 29 İkinciteşrin 1937 - No. 3115, 3272) — Vazifelerinden mümbais hususatta İcra Vekilleri ile Şûrayı Devlet ve Temyiz Mahkemesi rüesa ve âzasını ve Cumhuriyet Başmüddeiumumisini muhakeme etmek üzere bir (Divanı Âli) teşkil olunur [56].

MADDE 62. — Divanı Âli âzalığı için on biri Mahkemei Temyiz, onu Şûrayı Devlet rüesa ve âzası meyanından ve kendi heyeti umumiye-leri tarafından ledelik-tiza reyî hafi ile yirmi bir zat intihabolunur.

Bu zevat reyî hafi ve ekseriyeti mutlaka ile içlerinden birini reis ve birini reisvekilî intihab-ederler.

MADDE 63. — Divanı Âli bir reis ve on dört âza ile teşekkül ve ekseriyeti mutlaka ile karar ittihaz eder.

Mütebaki altı zat ledelicap heyetin noksa-nını ikmal için ihtiyat âza vaziyetindedir.

İşbu ihtiyat âza üçü Mahkemei Temyiz, üçü Şûrayı Devletten muntahap âza arasından olmak üzere kur'a ile tefrik olunurlar.

Reisliğe ve reisvekilliğine intihabolunanlar bu kur'a'ya dâhil olmazlar.

MADDE 64. — Divanı Âlinin müddeiumu-miliği Başmüddeiumumilik tarafından ifa olu-nur.

MADDE 65. — Divanı Âlinin kararları ka-tidir.

MADDE 66. — Divanı Âli mevzu kanunlara tevfikân muhakeme icra ve hüküm ita eder.

MADDE 67. — Divanı Âli görülen lüzum üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisi karariyle teşkil olunur [57].

BEŞİNCİ FASIL

Türklerin hukuku âmmesi

MADDE 68. — Her Türk hür doğar, hür yaşar.

Hürriyet, başkasına müzir olmayacak her türlü tasarrufatta bulunmaktır.

Hukuku tabiiyeden olan hürriyetin herkes için hududu başkalarının hududu hürriyetidir. Bu hudut ancak kanun marifetiyle tesbit ve tâ-yin edilir.

MADDE 69. — Türkler kanun nazarında müsavi ve bilâistisna kanuna riayetle mükellef-tirler. Her türlü zümre, sınıf, aile ve fert imti-yazları mülga ve memnudur.

MADDE 70. — Şahsi masuniyet, viedan, te-fekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâyüamel, temellük ve tasarruf, içtima, cemiyet, şirket hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır.

MADDE 71. — Can, mal, ırz, mesken her türlü taarruzdan masundur.

MADDE 72. — Kanunen muayyen olan ah-val ve eşkâlden başka bir suretle hiçbir kimse derdest ve tevkif edilemez.

MADDE 73. — İşkence, eziyet, müsadere ve angarya memnudur.

MADDE 74. — Muaddel : 5 Şubat 1937 No. 3115) — Umumi menfaatler için lüzumu, usu-lüne göre anlaşılmadıkça ve mahsus kanunları mucibince değer pahası peşin verilmedikçe hiç-bir kimsenin malı istimval ve mülkü istimlâk olunamaz [58].

Çiftliği toprak sahibi yapmak ve ormanları Devlet tarafından idare etmek için istimlâk olu-nacak arazi ve ormanların istimlâk bedelleri ve bu bedellerin tediyesi sureti, mahsus kanun-larla tâyin olunur [59].

Fevkalâde hallerde kanuna göre tahmil olu-nacak para ve mal ve çalışmaya dair mükellefi-yetler müstesna olmak üzere hiçbir kimse hiçbir fedakârlık yapmaya zorlanamaz [60].

MADDE 75. — (Muaddel : 5 Şubat 1937 - No. 3115) — Hiçbir kimse mensubolduğu fel-sefi içtihat, din ve mezhepten dolayı muahaze edilemez. Asayiş ve umumi muâzeret âdabına ve kanunlar hükümlerine aykırı bulunmamak üze-re her türlü dinî âyinler yapılması serbesttir.

MADDE 76. — Kanun ile muayyen olan usul ve ahval hâicinde kimsenin meskenine gi-rilemez [61] ve üzeri taharrî edilemez.

MADDE 77. — Matbuat, kanun dairesinde serbesttir ve negredilmeden evvel teftiş ve muayeneye tâbi değildir [62].

MADDE 78. — Seferberlikte ve İdarei Örfiye halinde veyahut müstevli emrazdan dolayı kanunen müttehaz tedabir icabatından olarak vaz' edilecek takyidat müstesna olmak üzere seyahat hiçbir suretle takyidata tâbi tutulamaz.

MADDE 79. — Ukudun, sâyüamelin, temellik ve tasarrufun iqtimaatin, cemiyetlerin ve şirketlerin bududu hürriyeti kanunlar ile muarreraktır.

MADDE 80. — Hükümetin nezaret ve murakebesi altında ve kanun dairesinde her türlü tedrisat serbesttir.

MADDE 81. — Postalara verilen evrak, mektuplar ve her nevi emanetler salâhiyettar müstantik ve mahkeme kararı olmadıkça açılmaz ve telgraf ve telefon ile vâkı olan muhaberâtın mahremiyeti ihlâl olunamaz [63].

MADDE 82. — Türkler, gerek şahıslarına gerek âmmeye mütâallik olarak kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususatta merciine ve Türkiye Büyük Millet Meclisine münferiden veya müctemian ihbar ve şikâyetle bulunabilirler [64]. Şahsa aidolarak vukubulan müracaatın neticesi müstedbiye tahriren tebliğ olunmak mecburidir.

MADDE 83. — Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye elip ve sevk olunamaz.

MADDE 84. — Vergi, Devletin umumî masarifine halkın iştirâki demektir.

Bu esasa mugayir olarak hakiki veya hükmi şahıslar tarafından veya onlar namına rüsum, âşar ve sair tekâlif alınması memnûdur.

MADDE 85. — Vergiler ancak bir kanun ile tarh ve cibayet olunabilir.

Devlet, vilâyet idarei hususiyeleri ve belediyelere teamülen cibayet edilmekte olan rüsum ve tekâlifin kanunları tanzim edilinceye kadar kemakân cibayetine devam olunabilir.

MADDE 86. — Harb halinde veya harbi icabettirecek bir vaziyet hudusunda veya isyan zuhurunda veyahut vatan ve Cumhuriyet aleyhinde kuvvetli ve fiili teşebbüsât vukuunu müeyyit katı emarat görüldükte İcra Vekilleri Heyeti müddeti bir ayı tecavüz etmemek üzere umumî veya mevzeli İdarei Örfiye ilân edebilir ve keyfiyet hemen Meclisin tasdikine arz olunur. Meclis İdarei Örfiye müddetini, indelicep tezyit veya tenkis edebilir. Meclis müctemi değilse derhal iqtimas davet olunur [65].

İdarei Örfiyenin fazla temadisi Meclisin kararına mütevakıftır.

İdarei Örfiye, şahıs ve ikametgâh masuniyetlerinin, matbuat, müraselat, cemiyet, şirket hürriyetlerinin muvakkaten takyit veya taliki demektir.

İdarei Örfiye muntakasıyla bu muntaka dâhilinde tatbik olunacak ahkâm ve muamelâtın sureti icrası ve harb halinde dahi masuniyet ve hürriyetlerin tarzı takyit ve taliki kanunla tesbit olunur [66].

MADDE 87. — İptidai tahsil bütün Türkler için mecburi [67] ve Devlet mekteplerinde meccanidir.

MADDE 88. — Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) itlak olunur.

Türkiye'de veya hariçte bir Türk babanın sulbünden doğan veyahut Türkiye'de mütemekkin bir eenebi babanın sulbünden Türkiye'de doğup da memleket dâhilinde ikamet ve sinni rüşte vusulünde resmen Türklüğü ihtiyar eden veyahut Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul olunan herkes Türktür.

Türklük sıfatı kanunen muayyen olan ahvalde izaa edilir.

ALTINCI FASIL
Mevaddı müteferrika

Vilâyet

MADDE 89. — Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere mümkündür ve nahiyeler de kasaba ve köylerden terekkeb eder.

MADDE 90. — Vilâyetlerle şehir, kasaba ve köyler hükmi şahsiyeti haizdir.

MADDE 91. — Vilâyetler umuru tevsii me-

zuniyet ve tefriki vezaif esası üzerine idare olunur.

Memurin

MADDE 92. — Hukuku siyasiyeyi haiz her Türk ehliyet ve istihkakına göre Devlet memuriyetlerinde istihdam olunmak hakkını haizdir.

MADDE 93. — Bilûmun memurların evsafı, hukuku, vezaifi, maaş ve muhassasatı ve sureti nâsıp ve azilleri ve terfi ve terakkileri kanunu mahsus ile [68] muayyendir.

MADDE 94. — Kanuna muhalif olan umurda âmire itaat memuru mesuliyetten kurtaramaz.

Umuru maliye

MADDE 95. — (Müddel : 10 Kânunuevvel 1931 No. 1893) — Muvazenei Umumiye Kanunu lâyihası ve buna bağı bütçeler ve cetveler ile mülhak bütçeler Meclise malî yıl başından en az üç ay evvel takdim olunur [69].

MADDE 96. — Devlet emvalinden muvazene haricinde sarfiyat caiz değildir.

MADDE 97. — Muvazenei Umumiye Kanununun hükmü bir seneye mahsustur.

MADDE 98. — Hesabı katî kanunu mütaallik olduğu sene bütçesinin devrei hesabiyesi zarfında istihsal olunan varidat ile yine o sene vukubulan tediyatın hakiki miktarını mübeyyin kanundur. Bunun şekil ve taksimatı Muvazenei Umumiye Kanununa tamamıyla mütenazır olacaktır.

MADDE 99. — Hesabı katî kanununun lâyihası mütaallik olduğu senenin sonundan itibaren nihayet ikinci senenin Tegrinisanisinin iptidasına kadar Büyük Millet Meclisine takdim olunmak mecburidir.

MADDE 100. — Büyük Millet Meclisine merbut ve Devletin varidat ve masarifatını kanunu mahsusuna tevfikân murakabe ile mükellef bir Divanı Muhasebat [70] müessesidir.

MADDE 101. — Divanı Muhasebat, umumi mutabakat beyannamesini, taallûk ettiği hesabı Katî Kanununun Maliyece Büyük Millet Mecli-

sine takdimi tarihinden itibaren nihayet altı ay zarfında Meclise takdim eder.

Teşkilâtı Esasiye Kanununa ait zavaât

MADDE 102. — İşbu Teşkilâtı Esasiye Kanununun tadili aşağıdaki şeraitte tâbidir

Tadil teklifi Meclis âzayı mürettebesinin lânkai bir sülûsü tarafından imza olunmak şarttır.

Tadilat, ancak adedi mürettebin sülûsanı ekseriyeti ârası ile kabul olunabilir [71].

İşbu kanunun şekli Devletin Cumhuriyet olduğuna dair olan 1 nci maddesinin tadil ve tağyiri hiçbir suretle teklif dahi edilemez.

MADDE 103. — Teşkilâtı Esasiye Kanunun hiçbir maddesi, hiçbir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz.

Hiçbir kanun Teşkilâtı Esasiye Kanununa münafî olamaz [72].

MADDE 104. — 1293 tarihli Kanunu Esasi ile mevaddı muaddelesi ve 20 Kânunusani 1337 tarihli Teşkilâtı Esasiye Kanunu ve müzeyyelât ve tadilatı mülğadır.

MADDE 105. — Bu kanun tarihi neşrinden itibaren meriyyüliçradır.

29 Nisan 1340 » 100

Milletvekilleri Seçimi Kanunu (*)

«

(Resmî Gazete ile ilânı : 21 . II . 1950 - No. 7438)

Kanun No.
5545

Kabul tarihi
16 . II . 1950

BİRİNCİ KISIM

Esaslar

Seçim usulünün prensipleri

MADDE 1. — Milletvekili seçimi tek derecedir ve ekseriyet usulüne göre genel eşit gizli oyla yapılır. Oy serbest ve şahsîdir. Oyların sayılması ve ayrılması açıktır.

Seçim çevresi

MADDE 2. — Milletvekili seçiminde her il bir seçim çevresidir.

Seçim bölgesi

MADDE 3. — Milletvekili seçiminde nüfusu 150 den yukarı olan her köy, kasaba ve şehirlerde her mahalle birer seçim bölgesidir. Her seçim bölgesinde en az bir sandık bulundurulur.

Nüfusu 150 ve daha aşağı olan köylerle (Muhtarlıklar) sair meskûn yerler kendilerine yol ve gidip gelme bakımından en yakın ve en kolay olan seçim bölgesinin sandık alanına bağlanır. Bu mesafe 4 kilometreden fazla olamaz.

Seçimde nüfus ölçüsü

MADDE 4. — Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından her 40 000 kişi için bir milletvekili seçilir.

Nüfusu 40 000 den yukarı olan seçim çevreleri için aşağıda gösterilen işlem yapılır :

55 000 e kadar 1, 55 001 den 95 000 e kadar 2, 95 001 den 135 000 e kadar 3 milletvekili seçilir. Nüfus miktarı yükseldikçe milletvekili sayısı bu yolda artırılır.

Milletvekili sayısının tesbiti

MADDE 5. — Seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde son genel nüfus sayımı neticesi esas tutulur.

Buna göre her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı Bakanlar Kurulunca bir kararname ile tesbit olunur ve keyfiyet Resmî Gazetede ve her seçim çevresinde gazetelerle ve olmuştuk yerlerde mütat vasıtalarla yayınlanır.

Seçim başlangıcı

MADDE 6. — Seçim döneminin son toplantı

(*) 10 ncu devre içinde yapılan değişikliklere göre hazırlanmıştır.

Şimdiye kadar yapılan tadillere ait kanunlar da bu kısmın sonuna konulmuştur.

Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile bunu tadil eden kanunların numaraları :

5545,

6272 ile (tadil edilen veya eklenen muvakkat maddeler 16, 19, 27, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126 ve muvakkat 1, 2, 3)

6428 ile, (35, 45, 46, 71, 89, 91, 109, 110, 135, 166)

7037 ile, (Muvakkat madde)

7053 ile, (35, 109 muvakkat madde)

yılının 23 Temmuz günü, seçimin başlangıç tarihidir. Ara seçimleri de, Türkiye Büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe, her yıl yine 23 Temmuzda bağlar ve her iki halde Eylül ayının 3 nü Pazarına raslıyan gün oy verilir.

Dönem bitmezden önce Türkiye Büyük Millet Meclisince seçimin yenilenmesine karar verilmiş olması halinde keyfiyet Hükümetçe derhal ilân olunur. Yenileme kararının verildiği günden sonra gelen kırk beinci günü takibeden ilk Pazar günü oy verilir.

İKİNCİ KISIM

Seçme hakkı

Bölüm : 1

Seçme yeterliği

Seçmen

MADDE 7. — Milletvekili seçiminde 22 yaşını bitiren her vatandaş seçmendir.

Seçmen olamayanlar

MADDE 8. — Aşağıdaki kimseler seçmen olamazlar :

1. Kısıtlı olanlar ;
2. Yabancı Devlet uyruklüğünü ileri sürenler ;
3. Kamu hizmetinden yasaklılar.

Oy veremeyecek seçmenler

MADDE 9. — Aşağıda yazılı seçmenler oy veremezler :

1. Emniyet müdürleri, emniyet amirleri komiser ve komiser muavinleri ve polisler ;
2. Subaylar, gedikli subaylar ve gedikli erbaşlar ;
3. Askeri memurlar ve askerî adli yargıçlar ;
4. Askeri öğrenciler ;
5. Silâh altında bulunan erat.

Bölüm : 2

Seçmen kütükleri

1. Esaslar

Seçmen kütüğü

MADDE 10. — Her seçim bölgesinin bir seçim kütüğü vardır. Bu kütük daimidir.

Kimlerin kaydolunacağı

MADDE 11. — Seçme yeterliğine sahip olan her vatandaş ikametgâhının veya en az üç aydan beri oturmakta bulunduğu yerin kütüğüne kaydolunur.

Devlet, il, özel idare ve belediye kadrolarında ve İktisadi Devlet Teşekkül ve Müesseselerinde devamlı vazifeli olanlar (Muvakkat ve münavebeli işçiler hariç) ve bunlarla birlikte oturanlar, müddet kaydı aranmaksızın, vazife gördükleri yerin seçmen kütüğüne yazılırlar.

Yabancı memleketlerde bulunan vatandaşlar talepleri üzerine, tayin ettikleri seçim bölgesine veya son ikametgâhları kütüğüne yazılırlar.

Kütük kaydına göre oy verileceği

MADDE 12. — Her seçmen ; kütüğünde kayıtlı bulunduğu seçim bölgesinde oy verir.

Birden ziyade seçmen kütüğüne kaydolunmak caiz değildir. Bir seçimde birden ziyade seçim bölgesinde oy vermek yasaktır.

Oy verme için kütüğe kayıt esası

MADDE 13. — Seçmenlik sıfatının tayininde esas seçmen kütükleridir. Kütüğe kayıtlı her seçmen oy verebilir.

Seçmen kütüğünde kaydı olmayanların oy vermelerine müsaade olunmaz. Ancak zamanında yapılmış bir müracaat üzerine kaydının icrası lâzımgelseceğine dair mahkemeden ilâm alanlar oy hakkını kullanabilirler. Oy verme gününe kadar seçme yeterliğini kaybettiğine dair yetkili merciden resmî belge gelmiş bulunanlar kütükte kayıtlı olsalar bile oy veremezler.

2. Seçim kütüklerinin düzenlenmesi

Kütüğün tertiplenme esası

MADDE 14. — Seçmen kütükleri seçim böl-

gesinde seçmenin oturduğu sokağına ve kapı numarasına göre tertiplenir. İlçe seçim kurullarının 84 nci madde gereğince düzenleyeceği 2 nüsha listeden başka seçmenlerin soyadlarını alfabeye sırasına göre bir de yardımcı cetvel düzenlenir. Numarası olmayan insan oturan yerlere İstatistik Genel Müdürlüğünün Numerotaj yönetmelikleri esaslarına göre numara verilir.

Seçim muamelelerinde sokak ve kapı numarası üzerine tertiplenen liste esastır.

Kütük ve listelerde en az seçmenin öz ve soyadı, babasının adı, doğum tarihi ve doğum yeri gösterilir ve değişiklikleri kayıt için mahşus sütunlar bulunur.

Görev ve yetkiler

MADDE 15. — Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi işi valiler ve kaymakamlar tarafından sağlanır.

Vali ve kaymakamlar kütüklerin düzenlenmesi ve gerekli değişikliklerin kütüklere işlenmesi işinde mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclislerini görevlendirirler.

Bu işlerin vaktinde yapılabilmesi için Devlet, İl, özel idare ve belediye teşkilâtına dâhil (Yargıçlar ve askeri şahıslar hariç) bütün memurları vazifelendirebilecekleri gibi hariçten de füzumlu gördükleri kimseleri çalıştırabilirler. Bu işlerde çalışma saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memurlara zaruri masrafları karşılığı ve hariçten alınacak kimselerin gündelikleri, taşıma ve kırtasiye gibi yapılacak başka her çeşit giderler her yıl İçişleri Bakanlığı bütçesindeki özel bölüme konulacak ödenekten İçişleri Bakanlığınca belirtilecek esas ve miktarlara göre verilir.

Düzenlemede yardımcıları

MADDE 16. — (Muaddel 17. II. 1954 - No: 6272) — Mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclisleri vali ve kaymakamın vazifelendireceği kimselerden de faydalanarak kendi seçim bölgelerinde oturan bütün seçmenleri sokak ve kapı numarasına göre ve 11 nci maddede belirtilen esaslar dairesinde kaydederler. Kayıt işinde nüfus kayıtlarından faydalanırlar. Listelerin düzenlenmesinde İstatistik Genel Müdürlüğünün sayma işlerinde kullandığı numerotaj cetvelleri esas tutulur.

Kütüklerin tanzim ve tashihine mütaallik, ihtiyar heyet ve meclislerinin yapacağı, bütün işlemlerde o bölgede teşkilâtı bulunan partiler birer temsilci bulundurabilirler. İşlemlerin yapılmasından iki gün önce temsilci göndermeleri partilere bildirilir.

Kütüklerin yeniden tanzimi gerektiğinde veya yoklama sırasında, ihtiyar heyet ve meclisleri inhişâl etmiş bulunur ve yedek üyelerin istirakiyle de teşekkül edemezse veya köy ve mahallenin yeni teşkil edilmiş olması hasebiyle henüz ihtiyar heyet ve meclisi seçilmemiş bulunursa, yenileri seçilinceye kadar bunlara, bu kanunla verilmiş olan vazife ve salâhiyetler vali ve kaymakamlar tarafından teşkil edilecek bir heyete gördürülür.

Yeterlik tesbiti-esası

MADDE 17. — Kayda müessir olacak olan seçme yeterliği, ikamet müddeti, memuriyet hali gibi sebeplerin tesbitinde resmî belgeler esas tutulur ve muhtar ve ihtiyar heyet ve meclislerinin şahsi bilgilerinden faydalanılır.

Kayıt hariçli buralı olacaklar

MADDE 18. — Kendisinin başka bir seçim bölgesinde esas kaydı bulunduğunu ve oy hakkını orada kullanacağını beyan eden ve kayıt hariçli tutulmasını isteyen seçmenler de kaydolunmaz.

Askı

MADDE 19. — (Muaddel 17. XI. 1954 - No: 6272) — Kütük listeleri okunaklı bir şekilde tanzim edildikten sonra, tasdikli birer sureti o seçim bölgesinde teşkilâtı bulunan siyasi partilere makbuz makabilinde verilir ve bunu mütaakıp listeler aidolduğu köylerde, kasaba ve şehirlerde halkın kolaylıkla görüp okuyabileceği yerlere, bunları tanzim eden ihtiyar heyet ve meclisleri tarafından asılır ve keyfiyet mütat vasıtalarla ilân olunur.

Kütük listelerinin hangi tarihte ve nereye asıldığı ve ilân yapıldığı heyetçe ve meclisçe bir tutanakla tesbit olunur.

Bunların aslı kaldığı müddetçe korunmasından muhtarlar ve alefünüm zabıta amir ve memurları sorumludur.

İtiraz ve müddet

MADDE 20. — Her seçim bölgesinin kütük listeleri yedi gün müddetle asılı kalır. Bu müddet zarfında o seçim bölgesi içinde oturan ilgili her şahıs veya siyasi partilerin ocak, bucak ve ilce başkanları liste kayıtlarına itiraz edebilirler.

İtiraz şekli ve karar

MADDE 21. — İtiraz, muhtar vasıtasıyla ihtiyar heyet ve meclislerine sözlü veya yazı ile yapılabilir. Yapılan itirazlar mahsus defterine kaydolunur. Sözlü itirazlar, itirazı yapana imza ettirilir. Okuma yazma bilmiyenlere parmak basdırılır.

İtirazı yapanlara, itiraz tarihini taşıyan bir makbuz verilir.

İhtiyar heyet ve meclisleri itirazı tetkik eder ve itiraz tarihinden itibaren en çok iki gün içinde işi bir karara bağlar.

Mahkemeye Başvurma

MADDE 22. — İtiraza iki gün içinde cevap verilmemişse veya cevap verilip de itirazın yerinde olmadığı bildirilmişse, muteriz, seçim bölgesinin bağlı bulunduğu sulh yargıçlığına beş gün içinde başvurabilir. Sulh yargıcı, itiraz hakkında üç gün içinde kesin karar verir.

Kütüklerin adedi ve muhafazası

MADDE 23. — Seçmen kütükleri dört nüsha olarak tanzim olunur ve sahifeleri il veya ilçe veya bulunduğu takdirde bucak merkezindeki sulh hukuk yargısına mühürlenir ve son sahifeye kütüğün kaç sahifeden ibaret olduğu ve kaç seçmen bulunduğu şerh edilir.

Bu suretle kesinleşen kütüklerden iki nüshası, ilçe seçim kurulu başkanlarının emrine hazır bulundurulmak ve bir nüshası da kendilerinde kalmak üzere üç nüshası il ve ilçe nüfus müdür ve memurluklarına ve dördüncü nüshası da köylerde muhtarlara ve belediye teşkilâtı olan yerlerde belediye başkanlarına verilir. Bunlar kendilerine verilen kütüklerin muhafazasından sorumludurlar.

Kütükler milletvekili seçimlerinde muteberdir. 25 nci maddede tasrih edilen yoklama zamanına kadar bir mahkeme ilâmı olmadıkça

bunlar üzerinde hiçbir değişiklik yapılamaz. Bu cihetten nüfus müdür ve memurları sorumludurlar.

Muafiyet

MADDE 24. — İtiraz işlerine dair her türlü evrak; resim, hare ve ücretlerden muafır.

Yoklama

MADDE 25. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği yılı takibeden yıldan başlamak üzere her yıl Nisan ayının 23 ünde başlayarak Mayıs ayının sonuna kadar seçim kütükleri gözden geçirilir ve bu kanun hükümlerine göre gerekli değişiklikler yapılır.

Kütüklere girecek ve giremeyecekler

MADDE 26. — I - Mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet ve meclisleri kendi seçim bölgelerine ait seçim kütüklerinde:

A) Ölenlerin;

B) Kanunun 8 nci maddesinde belirtilen seçmen yeterliğini kaybedenlerle 9 ncu madde gereğince oy veremeyecek olanların;

C) Evvelce haksız yere listeye geçenlerin;

D) Başka yere nakil suretiyle ayrılanların;

E) Başka bir kütüğe kayıt talebinde bulunanların;

İsimlerini kütükten silmek suretiyle kütüğü tashih ederler. (D ve E) bentlerinde yazılan hallerde seçmenlerin yeni kaydolunacağı kütüğe kaydolunmaları için o mahal muhtarlığına da keyfiyeti bildirirler.

II - Muhtar ve ihtiyar heyetleri ve meclisleri yoklama zamanında :

A) 22 yaşını dolduranları;

B) Yerleşmek suretiyle seçim bölgelerini nakledenleri;

C) Memuriyete tâyin olunmak suretiyle seçim bölgelerinde oturanları;

D) Yabancı memleketlerde bulunup kaydını talep edenleri;

E) Evvelce bu kanunda yazılı sebeplerden dolayı kaybolan seçmenlik yeterliğini yeniden iktisabedenleri;

F) Haksız yere seçmen kütüklerine girmemiş olanları;

Kütüklere kaydederler.

Değişiklik yapılan kütükler

MADDE 27. — (Muaddel 17 . II , 1954 - No. 6272) — Yukarıki madde gereğince değişiklik yapılan kütüklerin, yalnız bu değişikliği ihtiva eden kısımlarının tasdikli birer sureti o seçim bölgesinde teşkilâtı bulunan siyasi partilere nakbuz mahabîlinde verildikten sonra kütük listelerinin tamamı, bu kanunun 19 nevi maddesine göre asılır.

Bunlar hakkında da bu kanunun 20 ve 21 nevi maddelerine göre itiraz olunabilir ve 22 nevi maddesine göre mahkemeye başvurulabilir.

Sonradan teşekkül eden siyasi partilere talepleri vukununda değişiklik ile birlikte kütüğün tamamının tasdikli bir sureti verilir.

Değişiklik yapılan kütüklerin muhafazası

MADDE 28. — Bu müddetlerden sonra 23 nevi madde gereğince yargı tarafından mühürlenerek kesinleşen kütükler, yine aynı madde hükmü dairesinde muhafaza edilmek üzere il ve ilçe nüfus müdür ve memurluklarına ve birer nüshası da köylerde muhtarlar ve belediye teşkilâtı olan yerlerde belediye başkanlarına verilir.

Seçmen kütükleri ve listeleri

MADDE 29. — Seçmen kütük ve listelerinin tertip şekli ile bunların muhafazasına ait esaslar İçişleri Bakanlığınca tesbit olunur.

3. Seçmen kartları

Seçmen kartı

MADDE 30. — Seçmen kütüğünde kayıtlı her seçmen vatandaşına bir seçmen kartı verilir.

Seçmen kartı seçmenin kimliğini ispata yarar. Her hangi bir sebeple kartın sahibi olduğundan şüphe edilenlerden hüviyet cüzülatı ibraz etmeleri istenebilir.

Seçmenin kimliğini kurul kendisince müret iki seçmen marifetiyle le tesbit ettirebilir.

Kartın muhtevası

MADDE 31. — Seçmen kartında seçmenin hangi seçim bölgesinde, hangi sandıkta oy vereceği ve kütükteki sıra numarası gösterilir.

Bundan başka seçmen kartında seçmenin soyadı, öz adı, işi ve oturduğu yer gösterilir.

Kartların dağıtılması

MADDE 32. — Seçmen kütükleri listelerinin yargı tarafından tasdikini takibeden sekiz gün içinde vali ve kaymakamlar tarafından hazırlanarak seçmen kartları seçmenlere dağıtılmak üzere muhtarlarca verilir. Kartların hazırlanmasında vali ve kaymakamlar 15 nevi maddedeki yetkiyi kullanabilirler.

Sahipleri bulunmadığı için dağıtılmayan kartlar köy odasında veya muhtarlıklarda sahipleri emrinde tutulur. Seçim gününe kadar alınmamış olan kartlar seçim gününde sahipleri tarafından istenildiği takdirde verilmek üzere, sandık seçim kurulları başkanlarına teslim olunur.

ÜÇÜNCÜ KISIM

Seçilme hakkı

Bölüm : 1

Seçilme yeterliği

Seçilebilme

MADDE 33. — Otuz yaşını bitiren her vatandaş milletvekili seçilebilir.

Milletvekilliğine seçilemeyecek olanlar

MADDE 34. — Aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler.

1. Kısıtlılar;
2. Türkçe okuyup yazma bilmeyenler;
3. Yabancı Devlet uyrukluluğunu ileri sürerler;
4. Yabancı Devlet resmî hizmetinde bulunanlar;
5. Müebbet veya muvakkat ağır hapis, beş seneden fazla hapis veya müebbet sürgün cezalarından biri ile hüküm giymiş olanlar;
6. Hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanma ve dolanlı iflâs suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar;
7. Kamu hizmetlerinden yasaklılar.

Bölüm : 2

Adaylık

Adaylık koyma.

MADDE 35. — (Muaddel 30. VI. 1954 - No. 6428, 11. IX. 1957 - No.7053)

7053 numaralı Kanunun 1 nci maddesi ile muaddel fıkra

(Madde 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun muaddel 35 nci maddesinin 1 nci fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir.)

Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir. Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları da bu partilerin teşkilatı bulunan seçim çevreleri için aday gösterebilirler. Şu kadar ki, seçime iştirak eden siyasi partiler il veya ilçe teşkilatı kurdukları her seçim çevresinde müstakillen seçime iştirak etmek ve o çevrenin seçeceği milletvekili sayısı kadar aday göstermek mecburiyetindedirler.

Her hangi bir sebeple seçim çevresinin çıkarağı milletvekili sayısından eksik aday gösterilmesi halinde Yüksek Seçim Kurulu veya il seçim kurulları aday sayısının ikmalî lüzumunu aday listesini tanzim eden parti teşkilatına derhal bildirir. Alâkalı parti teşkilatı bu tebliğden itibaren 24 saat içinde noksanı ikmal etmeye mecburdur.

Yukardaki mecburiyetlere riayet etmeyen siyasi partiler bütün seçim çevrelerinde seçime iştirak hakkını kaybederler.

(30. VI. 1954 tarih ve 6428 numaralı Kanunla muaddel fıkra)

(Madde : 35 - Fıkra : 2)

Bir siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, diğer bir siyasi parti tarafından her hangi bir seçim çevresi için aday gösterilmiyeceği gibi müstakillen adaylığını da koyamaz. Muhtelif siyasi partiler müşterek liste halinde aday gösteremezler. Hiçbir siyasi partiye intisabı olmıyan kimsenin her hangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

(11. IX. 1957 tarih ve 7053 numaralı Kanunun ikinci maddesi ile muaddel fıkra)

(Madde : 35 - Fıkra : 3)

(Madde 2. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun muaddel 35 nci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir.)

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş olan kimse hiçbir seçim çevresinde o seçimde müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi başka bir parti tarafından da aday gösterilemez ve seçilemez.

(11. IX. 1957 tarih ve 7053 numaralı Kanunun 3 ncu maddesi ile ilâve edilmiş fıkralar)

(Madde 3. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun muaddel 35 nci maddesine üçüncü fıkradan sonra aşağıdaki fıkralar ilâve edilmiştir.)

Seçimin zamanında yapılması halinde seçim tarihinden asgari altı ay evvel mensuboldukları siyasi partilerden ayrılmamış olanlar başka bir siyasi parti tarafından aday gösterilemezler.

Seçimin Türkiye Büyük Millet Meclisince yenilenmesine karar verilmesi halinde karar tarihinden önce iki ay zarfında ve kararı mütaakip mensuboldukları siyasi partilerden ayrılanlar haklarında da aynı hüküm tatbik olunur.

6 ve 7 nci fıkralarda yazılı hususlar hakkında hakikat hilâfında bilgi verenlerle bu kabûl muamelelere muvazaa suretiyle de olsa teşebbüs veya iştirak edenler bir seneden üç seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Siyasi partiye mensup bir şahıs diğer bir siyasi parti tarafından muvafakati ile de olsa aday gösterilemez.

(30. VI. 1954 tarih ve 6428 numaralı Kanunla muaddel fıkralar)

Ellî seçmenin, oturdukları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve noterden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

İl ve ilçe seçim kurullarında vazife kabul eden hâkimlerin bu seçim çevresinde ve Yük-

sek Seçim Kurulunda vazife kabul eden Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şırası mensuplarının bütün seçim çevrelerinde karı veya koesadan birisi ile ikinci dereceye kadar (ikinci derece dâhil) kan ve sıhri hısımları adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bunlar seçim kurullarındaki vazifelerinden istinkâfa ve keyfiyeti derhal Adliye Vekâletine bildirmeye mecburdurlar.

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler ve iktisadi devlet teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanlar genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Belediye reisleri, genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce; seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe vazifeli bulundukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Her sınıftan muvazzaf subaylarla askerî memur, askerî adli hâkim ve gedikli subay ve gedikli erbaşlardan ordudan ayrılma hakkını kazanmış bulunanlar :

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmiere verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine aidolduğu âmir tarafından tasdik edilir ve derhal doğrudan vekâlete gönderilir.

Dilekçe sahibine dilekçenin ahudığına dair bir makbuz ve mertebeler silsilesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat caizdir.

Dilekçelerin vekâlete geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edilip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ olunur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bulunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma istekleri kabul edilenler sonradan milletvekili seçilmemiş olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

Adaylık için müracaat varakaları puldan muaftır.

(5515 numaralı Kanunun 55 nci maddesinin 6128 numaralı Kanunla değiştirilmeden önceki şekli)

MADDE 35. — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir.

Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için, o çevrelerin seçebileceği milletvekili sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler. Mensubolduğu siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, yazılı muvafakatı olmadıkça diğer bir siyasi parti tarafından başka bir seçim çevresi için aday gösterilemez. Hiçbir siyasi partiye intisabı olmayan kimsenin her hangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi de aynı surette kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

Eller seçmenin, oturdukları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve noterden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

Her ve il seçim kurulu başkanı olan yargıçlarla Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyeliğine seçilen Yargıtay ve Danıştay mensupları yurdun hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Yukarıki fıkrada yazılı görevlerden ancak adaylığını koyacak olanlar istinkâf edebilirler. Adaylığı tercih edenler aşağıdaki fıkrada memurlar hakkında konulan kayıtlara tâbi olur-

lar. Ancak bu tercih hakkı, görevi kabulden sonra kullanılamaz.

İlce ve il seçim kurullarında görev kabul eden yargıçların bu seçim çevrelerinde ve Yüksek Seçim Kurulunda görev kabul eden Yargıtay ve Danıştay mensuplarının bütün seçim çevrelerinde ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve sıhri listeleri adaylıklarını koydukları veya aday gösterdikleri takdirde, bunlar seçim kurullarındaki vazifelerinden istinkâfâ ve keyfiyeti derhal Adalet Bakanlığına bildirmeye mecburdurlar.

İlçerin genel idare teşkilâtında millî irade ile lâzım olunan memurlar ve belediye başkanları genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce; seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin rûktünden errel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe görevli bulundukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Her sınıftan muvazaf subaylarla askeri memur, askeri adli yargı ve gedikli subay ve gedikli erbaşlardan ordudan ayrılma hakkını kazanmış bulunanlar :

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin rûktünden errel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin veya kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça görevli oldukları veya emirleri altındaki askeri birlik ve müesseselerinin bulunduğu seçim çevrelerinden ve oy verme gününden en az bir ay önce ayrılma isteğinde bulunmadıkça yordun hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmirle verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahihine aiddolmuş âmir tarafından tasdik edilir ve derhal doğrudan Bakanlığa gönderilir. Dilekçe sahibine dilekçenin alındığına dair bir maknuz ve mertebeler silsilesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde idrâfı da muvazaaat caizdir.

Dilekçelerin Bakanlığa geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edilip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ olunur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bulunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma istekleri kabul edilenler sonradan milletvekili seçilmiş olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

Ayrılma istekleri kabul edilmeden önce vazifeleri bağında bulundukları müddetçe propaganda mahiyetinde hiçbir hareketle bulunamazlar. Resmî elbise ile propaganda yapmak yasaktır.

Adaylık için müracaat vakitleri puldan muafıdır.

(5515 sayılı Kanunun 6128 numaralı Kanunla muaddel 35 nci maddesinin 7053 numaralı Kanunla tadil edilmezden errelki şekli)

MADDE 35. — (Muaddel 30, VI, 1954 - No. 6128) — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir. Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için, o çevrenin seçebileceği milletvekili sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler.

Bir siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, diğer bir siyasi parti tarafından her hangi bir seçim çevresi için aday gösterilemeyeceği gibi müstakillen adaylığını da koyamaz. Muhtelif siyasi partiler müsterek liste halinde aday gösteremezler. Hiçbir siyasi partiye itisabı olmayan kimsenin her hangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de o parti listesinde her hangi bir sebeple yer almayan kimse hiçbir seçim çevresinde o seçimde müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi başka bir parti tarafından da aday gösterilemez ve seçilemez.

Elle seçmenin, bulundukları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve mütelden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

Il ve ilçe seçim kurullarında vazife kabul eden hâkimlerin bu seçim çevresinde ve Yüksek Seçim Kurulunda vazife kabul eden Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şurası mensuplarının bütün se-

çim çevrelerinde karı veya koddan birisi ile ikinci dereceye kadar (ikinci derece ilâhîl) kan ve sıhrî hisinlari adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bunlar seçim kurul-larındaki vazifelerinden istinkâfa ve keyfiyeti derhal Adliye Vekâletine bildirmeye mecburdur-lar.

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerle bunlara bağıl daire ve müesseseler ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılan-lar genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçim-lerinin vaktinden evvel yapılmasına karar veril-mesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânın-dan başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden umuzelliklerini koy-a-mazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Belediye reisleri, genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce: seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılması-na karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde is-tifa etmedikçe vazifeli bulundukları seçim çevre-sinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterile-mezler ve seçilemezler.

Her sınıftan muvazzaf subaylarla askeri me-mur, askeri adli hâkim ve gedikli subay ve ge-dikli erbaşlardan ordudan ayrılma hakkını kazan-mış bulunanlar :

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimle-rin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin ve kararın ilânından baş-layarak yedi gün içinde ayrılma isteğinden bulunma-dıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını ko-yamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmirle verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine uidolduğu âmir tarafından tasdik edilip ve derhal doğrudan vekâlete gönderilir.

Dilekçe sahibine dilekçenin alındığına dair bir makbuz ve merteheler silsilesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat caizdir.

Dilekçelerin vekâlete geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edi-lip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ ola-nur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduk-larından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bu-lunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma is-tekleri kabul edilenler sonradan milletvekili se-çilmemiş olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

Adaylık için müracaat varakaları puldan mu-astır.

MADDE 36. — Bir kimsenin en çok iki se-çim çevresinde adaylığını koyması veya aday gösterilmesi mümkündür. Aksi halde adaylığı bulunan teknil çevrelerde aldığı oylar hükümsüz sayılır.

Seçilmiş olmâ halinde o kimse yerine seçimde milletvekili olmamış bulunanlardan en çok oy al-mış olan kimse milletvekili olur.

Bir aday aynı zamanda iki seçim çevresinden milletvekili seçilirse, Türkiye Büyük Millet Me-clisi Başkanı, adaydan tercih ettiği seçim çevresini sorar. Aday, tercih ettiği seçim çevresinin mil-letvekili olur. Diğer seçim çevresinde yeniden seçim yapılır.

Müracaat müddeti

MADDE 37. — Milletvekilliği adaylığı için oy verme gününden önceki yirminci gün saat 17 ye kadar müracaat edilebilir.

Müracaat usulünde adaylığa itiraz

MADDE 38. — Adaylık için müracaat, ada-yın milletvekili seçilmek istediği seçim çevresi il seçim kurulu başkanlığına yazılı olarak ya-pılır.

Şu kadar ki, siyasi partiler muhtelif seçim çevrelerine ait aday listelerini muayyen müddet içinde Yüksek Seçim Kuruluna da verebilirler. Yüksek Seçim Kurulu bunları ilân eder ve en kısa bir müddet içinde seçim çevrelerine bil-dirir.

Kurul başkanlığı, müracaatın yapıldığına dair bir makbuz verir ve müracaatı ilân eder.

Seçim Kurulu, adaylığın 35 ve 36 ne madde-lerde yazılı şartlara ait noksanları bulunduğunu görürse tamamlanmasını ilândan itibaren iki gün içinde müracaatı yapanlara bildirir.

Müracaatlerden her birinin ilânından itibaren iki gün içinde 35, 36 ve 37 ne maddelerde yazılı

şartları haiz olmadığından dolayı adaylığa yazı ile itiraz olunabilir. Bu itiraz dilekçesine gerekli vesikaların bağlanmış olması şarttır.

İl seçim kurulu oy verme gününden önceki 15 ne gün akşamına kadar tekniil adaylık müracaatlarını ve yapılmış itirazları inceleyerek, sadece adaylığı kabul veya reddettiğini ilgililere tebliğ ve aynı zamanda ilân eder.

Bu ilân tarihinden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna müracaat olunabilir.

Yüksek Seçim Kurulu bu müracaatları üç gün içinde kesin karara bağlar.

Adaylar listesi

MADDE 39. — Adaylık koyma müddeti bitince il seçim kurulu başkan seçim çevresindeki tekniil seçim bölgelerine partilerin adayları ve müstakil adaylar ayrı ayrı olmak üzere, soyadı alfabe sırasına göre tanzim edilmiş, bütün adayların ad ve soyadlarını ihtiva eden adaylar listesini bildirir.

Bir veya birkaç aday hakkında Yüksek Seçim Kuruluna müracaat edilmiş ve bu müracaatlar henüz kesin karara bağlanmadıkça, bu adaylar listesi geçici olur.

Yüksek Seçim Kurulunun kararına göre adaylığı kabul edilmeyen kimsenin adı, il seçim kurulu başkanı tarafından adaylar listesinden çıkarılarak kesin adaylar listesi, seçim bölgelerine gönderilir.

Geçici adaylar listesi oy verme gününden önceki 9 ne gün saat 17 de her halde kendiliğinden kesin liste haline gelir.

Bölüm : 3

Seçim propagandası

Serbestlik

MADDE 40. — Seçim propagandası bu kanun hükümleri dairesinde serbesttir.

Yasak yerler

MADDE 41. — Seçim zamanında genel yollar üzerinde, mabetlerle, kamu hizmeti görülen kamu bina ve tesislerinde ve belediyelerce gösterileceklerden gayri meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılması yasaktır.

Belediyeler, münakaleyi bozmayacak ve pazarların kurulmasına engel olmayacak surette toplantıların mütedavir olarak yapıldığı ve elektrik yarsa cırcıyan tesisatı olan yerleri tercih etmek suretiyle hangi meydanlarda toplu olarak sözlü propaganda yapılabileceğini seçim kurullarına bildirirler.

Siyasi partilerin toplu olarak sözlü propaganda yapmak için müracaatları üzerine toplantı meydan, sıra, gün ve saatlerini seçim kurulu kur'a çekerek belli eder ve ilgililere tebliğ eder.

Bağımsız adaylar için haftada bir gün, yukarıki suretlerle ayrılır.

Zaman haddi

MADDE 42. — Yukarıki maddede yazılı açık yerlerde güneş battıktan doğuşuna kadar toplu olarak sözlü propaganda yapılamaz.

Kapalı yer toplantıları

MADDE 43. — Sözlü propaganda maksadıyla tertibedilen kapalı yer toplantılarına ancak milletvekilleri, partilerinin belgesini taşıyan ve sayısı 5 i geçmeyen temsilcileri, o seçim çevresi seçmenleri ve milletvekili adayları ile bunların vekâletnamesini haiz temsilcileri katılabilirler.

Toplantı heyeti

MADDE 44. — Kapalı yer toplantılarının tertibedenler toplantıdan evvel üç kişilik bir heyet kurarlar ve en yakın zabıta amir ve memurlarına haber verirler.

Bu heyetin görevleri toplantının intizamını sağlamak, kanunlara karşı hareketleri önlemek, kamu düzenine ve edep törelerine aykırı veya suç işlemeye kışkırtıcı mahiyet taşıyan söz, nutuk ve hareketleri menetmeye çalışmaktır.

Heyet mensupları yukarıki fıkraya muhalif bir hal hüdsunda bunları menetmeye çalışmaktan ve menedemezlerse zabıtayı davet etmekten sorumludurlar. Zabıta, heyet mensuplarının görevlerini yapmaları hususunda gerekli tedbirleri alır. Heyet kurulumayan toplantıların yapılması yasaktır. Bu heyet, toplantıda hazır bulunanlardan söz alacak olanları tayin ve tahdid edebilir.

Memurlar hakkında propaganda yasağı

MADDE 45. — (Ikame 30. VI. 1954 - No. 6428) 35'nci maddede yazılı olanlardan hâkim ve hâkim sınıfından sayılanlarla memur ve hizmetliler ve askeri şahısların bu kanunun 6'ncı maddesindeki seçin müddeti zarfında herhangi bir partinin leh ve aleyhinde propaganda yapmak veya bu hususta başkasına söz veya her hangi bir fiil ve hareketle telkinde bulunmak suretiyle siyasi faaliyet göstermeleri yasaktır.

5515 sayılı kanunun 15'nci maddesinin 6128 numaralı Kanunla kaldırılmadan evvelki şekli:

Radyo ile propaganda

MADDE 45. — Radyolarda propaganda, her siyasi parti için günde on dakikaya aşamaz.

En az beş seçin çevresinde aday göstermiş olan siyasi partiler, yukarıki fıkra hükümünden faydalanamazlar.

Yirmiiden fazla seçin çevresinde aday göstermiş olan siyasi partiler, birinci fıkrada yazılı yetkiden günde iki defa istifade edebilirler.

Propaganda sayılmayan hususlar

MADDE 46. — (Ikame 30. VI. 1954 - No. 6428) — Devlet ve Hükümet işlerinde vazife alanların, bu işler etrafında yapacakları konuşmalarla, alâkaltı daire ve müesseselerin kendi faaliyetlerini gösterir şekilde yayımlıyaacakları her türlü matbu seçin propagandası mahiyetinde sayılmaz.

5545 sayılı kanunun 16'ncı maddesinin 6128 numaralı Kanunla kaldırılmadan evvelki şekli:

Müracaat

MADDE 46. — Siyasi partiler genel merkezleri radyolarda propaganda yapmak istedikleri oy verme gününden önceki 21'inci gün sabahına kadar Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğüne yazılı olarak bildirirler.

MADDE 47. — 30. VI. 1954 tarih ve 6428 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.

5545 sayılı Kanunun 17'nci maddesinin 6128 numaralı Kanunla kaldırılmadan evvelki şekli:

Yayın devresi

MADDE 47. — Radyolarda propaganda, oy verme gününden önceki onuncu gün sabahından üçüncü gün sabahına kadar devam eder.

MADDE 48. — 30. VI. 1954 tarih ve 6428 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.

5545 sayılı Kanunun 15'nci maddesinin 6128 numaralı Kanunla kaldırılmadan evvelki şekli:

Yayın zamanının tesbiti

MADDE 48. — Basın - Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, radyolarda propaganda için müracaat eden siyasi partiler arasında, partilerin birer temsilcisi huzuru ile kur'a çekerek konuşma sıra ve zamanlarını tayin eder. Kur'anın oy verme gününden en az on beş gün önce çekilmiş olması lâzımdır.

Kur'aya itiraz etmek isteyen siyasi parti, 21 saat içinde il seçin kurulu başkanına müracaat edebilir.

Il seçin kurulu başkanı, itirazı kesin olarak halleder.

Hoparlörle yayın

MADDE 49. — Hoparlörle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak ve 42'nci maddeye uymak şartıyla serbesttir.

Şehir ve kasabalarda belediye başkanlarının, köylerde muhtarların teklifi üzerine il seçin kurulları başkanları yukarıki fıkraya göre yapılacak propagandanın yasak edilemesine karar verebilirler.

Duvar ilânları

MADDE 50. — Oy verme gününden önceki üç gün içerisinde propaganda için duvar ilânı asmak veya yapıştırmak yasaktır.

Yasaklar

MADDE 51. — Propaganda için duvar ilânları üzerinde Türk Bayrağı, dinî ibareler, arap harfleri ve her türlü resim bulandırılması yasaktır.

Muafiyet

MADDE 52. — Propaganda için duvar ilânları ile el ilânı mahiyetindeki matbualar seçim zamanına mahsus olmak üzere her türlü hare ve resimlerden muaftır.

İlân yerleri

MADDE 53. — Propaganda için duvar ilânları seçim zamanında ancak şehir ve kasabalar da belediyelere, köylerde köy ihtiyar heyetlerine, tâyin olunacak yerlerde asılabilirler.

Bu yerlerde her siyasi partiye ve her bağımsız adaya aynı ölçüde saha verilir ve kendilerine verilen yerler, yekdiğerinden kalın boyalı çizgilerle veya çitalarla ayrılır.

Sahaların tahsisinde esas, belediye veya köy ihtiyar heyetine müracaat sırasıdır. Müracaat, oy verme gününden önceki sekizinci gün akşamına kadar yapılmış olmalıdır. Aynı zamanda yapılan müracaatların sırasını tâyin için kur'a çekilir.

Kendisine ayrılan ilân yerini boş bırakan siyasi parti veya aday, belediyeye veya köye, yer ayrılması için yapmış olduğu masrafları ödemekle mükelleftir.

Sair yerlere asma yasağı

MADDE 54. — Yukarıki maddede gösterilen yerlerden ayrı her hangi bir yerde ilân asılması, yapıştırılması veya teşhiri yasaktır. Bunlar seçim kurulu kararıyla imha edilir.

Matbuu dağıtımı

MADDE 55. — Seçim zamanında propaganda için dağıtılacak el ilânı mahiyetindeki matbualar da 51 nci madde hükümlerine tâbidir.

Bunları dağıtacak olan kimselerin seçme yerliğini haiz olmaları şarttır.

Memurlar ve hizmetliler ilân dağıtamazlar.

Yasak hükmü

MADDE 56. — Oy verme gününden iki gün öncesinden itibaren ilân, beyanname, tamim açık mektup gibi her çeşit matbuanın dağıtılması ve yapıştırılması yasaktır.

DÖRDÜNCÜ KISIM

Seçim işleri

Bölüm : 1

Seçim hazırlıkları

1. Seçim işlerini yürütmekle görevli teşkilât

Seçim kurulları

MADDE 57. — Seçim işleri, seçim kurullarınca yürütülür.

Çeşitleri

MADDE 58. — Ankara'da bir Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilde bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerinde yerleştirilecek her sandık başında bir sandık kurulu bulunur.

Kendisine doğrudan doğruya bağlı bucak veya köy veya mahalle bulunan il merkezlerinde, bu yerler için ayrıca bir ilçe seçim kurulu bulunur.

Yargıç nezaret ve murakabesi

MADDE 59. — Bu kurullar, tekmil işlerinin görülmesinde yargıç nezaret ve murakabesine tâbidirler.

Kurullarda vazife alamıyacak olanlar

MADDE 60. — İdare âmirleri, zabıta âmiri ve memurları, Askerî Ceza Kanununun 3 ncu maddesinde yazılı askerî şahıslar, milletvekilleri kurullarda ve milletvekilliği adayları, aday bulundukları seçim çevresindeki kurullarda vazife alamazlar.

Toplantı yeri ve zamanı

MADDE 61. — İl ve ilçe seçim kurulları genel ve ara seçimlerin başlangıcından önceki on gün ve Türkiye Büyük Millet Meclisince verilecek yenileme ve ara seçim kararıyla yapılan seçimlerde bu kararların İfukümetçe ilânından itibaren yedi gün içinde Adalet dairelerinde ve müsait değilse belediye ve okul gibi münasip yerlerde vazifeye başlarlar.

Kurul aslı ve yedek üyelerine başkan tara-

findan, ilk toplantıdan en az iki gün önce ve günü ve saati belirtilerek birlikte davetiye gönderilir.

Gelmeyen asli üyelerin yerine yedekleri alınır. Bu suretle de yeter sayı bulunamazsa mecutlarla iktifa edilir. Kararlar çoklukla verilir,

Andiçme

MADDE 62. — İl ve ilçe seçim kurulları başkan, üye ve yedekleri görevlerine başlamadan önce, kurul huzurunda birer birer şöyle andiçerler :

(Hiçbir tesir altında kalmıyarak, hiç kimseden korkmıyarak vazifemi kanuna göre doğru yapacağıma, namusum, viedanım ve tek mil mukaddesatım üzerine yemin ederim.)

Sandık kurulları başkan ve üyeleri oy verme günü vazifeye başlamazdan önce sandık başlarının hazır bulunanlar önünde yukarıki fıkrada yazılı şekilde andiçerler.

Bu kanun hükümleri dairesinde kurul üyeleri tamamlanıldığı takdirde, çağırılan üyeler de görevi başlarken yukarıki şekilde andiçerler.

İl seçim kurulu

MADDE 63. — İl seçim kurulu, il merkezindeki en yüksek dereceli yargıcin başkanlığı altında on üyeden meydana gelir.

İl merkezinde aynı derecede birkaç yargıcin bulunduğu takdirde en kıdemlisi, kıdemde de eşitlik halinde en yaşlısı seçim kuruluna başkanlık eder.

İl veya 67 nci maddeye göre ilçe seçim kurulu başkanlığını yapacak olan yargıcin her hangi bir sebeple bu görevi yapamaz ve o yerde bu görevi yapabilecek başka bir yargıcin da bulunmazsa o yerin bağlı bulunduğu ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunan ve mensubolduğu Adalet Komisyonunca ayrılmasında mahzur görülmiyen bir yargıcin Adalet Bakanlığınca seçim işlerini idare etmek yetkisi ile o yere gönderilir.

Ağır ceza çevresi içindeki yargıclardan birinin gönderilmesine imkân bulunmiyan hallerde bu ağır ceza merkezine en yakın ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içindeki yargıclardan biri yukarıki usule tevfiikân Adalet Bakanlığınca yetki verilerek gönderilir.

Bu suretle kendisine yetki verilen yargıcin gelip görevine başlamasına kadar seçim kurulu

başkanlığını, kurulun kendi arasında gizli oyla seçeceği bir üye yapar.

Bu madde gereğince kendilerine yetki verilecek yargıclara 2544 sayılı Kanun hükümleri dairesinde maas tertibindeki kadro tasarrufatından gönderildiklerini yargıciğe muhassas kadro aylığı tutarının yarısı nispetinde yetki ödeneği verilir.

İl seçim kurulu üyelikleri

MADDE 64. — İl seçim kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde belli olur :

İl seçim kurulu başkanı, kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup, o yer seçim çevresiyle birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydan beri teşkilât kurmuş bulunan tek mil siyasi partiler arasında bir kur'a çekerek ve kur'a da isimleri çıkan yedi partiye birer üye ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri siyasi partiler beş gün içinde bildirmeye mecburdurlar. Bu üyelerden kur'a ile beşi il seçim kurulu asli üyesi, diğer ikisi yedek üyelerdir.

Bundan başka, keza kur'a sırasıyla belediye meclislerinden beş ve il genel meclislerinden üç kişi ayrılır. Belediye meclislerinden ayrılanlardan, kur'a arasına göre üçü asli diğer ikisi yedek, il genel meclislerinden ayrılanlardan ise ilk ikisi asli, diğer biri yedek üyedir.

İkinci fıkraya gereğince kendilerinden il seçim kuruluna üye istenecek siyasi partilerin sayısı üç ise her birinden ikişer asli ve birer yedek; iki ise üçer asli ve birer yedek üye ismi istenir. Siyasi parti bir ise istenilecek üye sayısı üçten fazla olamaz. Siyasi partiler keza beş gün içinde bu isimleri bildirmeye mecburdurlar. Bundan başka kur'a ile belediye ve il genel meclislerinden ikişer asli ve birer yedek üye ayrılır.

Müsterak aday listesi veren siyasi partiler, o seçim çevresinde bir parti sayılırlar. Bir parti olarak kur'aya girer ve üye ismi verirler. Seçime katılmıyan veya katıldıktan sonra seçimden çekilen siyasi partiler, seçim kurullarında üye ve müşahit bulunduramazlar. Açılan üyelikler bu ve mütaakip maddeler gereğince doldurulur. Bu fıkralar hükümleri ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarında da uygulanır.

Kur'aların çekileceği gün, saat ve yer gazeteler, olmiyan yerlerde mütat vasıtalarla ilân

edilir ve kur'alar aleni olarak kurul başkanı tarafından çekilir.

Siyasi partiler üyelikleri

MADDE 65. — 64 ncü madde gereğince yarım alenen çekeceği kur'a için doldurulması gereken üyelik sayısı kadar siyasi parti bulunmazsa veya kendilerine tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde cevap vermezlerse eksik kalan yerler mevcut partilerden üye sayısı eşitlik üzere ve bu mümkün olamıyorsa kur'a yoluyla tamamlanmak suretiyle ve hiçbir parti mevcut değilse kurul başkanı tarafından, okur yazar olan ve o yer seçmenlerinden bulunan kimselerden doldurulur.

Bu madde hükmü ilçe seçim kurulları ile sandık kurulları teşkilinde de uygulanır.

İl seçim kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 66. — İl seçim kurulunun başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. İl seçim çevresi içinde seçimin intizamla cereyanını temin için gereken tedbirleri almak ve seçim işlerini kontrol etmek;

2. İlçe seçim kurullarına oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araçlarını göndermek;

3. İlçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı vâkı itirazları inceleyerek kesin karara bağlamak;

4. İlçe seçim kurulları başkanlığına seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak;

5. Aday beyannamelerini almak ve ilân etmek, bunlar hakkında vâkı olabilecek itirazları incelemek ve bu beyannamelerden kanunen müteber olmıyanlar hakkında karar vermek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilân etmek;

6. Seçim kurulları nezdinde partiler ve bağımsız adaylar adına bulundurulması istenecek müşahitlere bu sıfatlarını gösterir vesika vermek;

7. İlçe bağılı ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi içinde, kimlerin kaç oy aldıklarını belirten ve bu suretle oy kazananların öz adlarını, soyadlarını ve kazandıkları oy sayısını gösteren bir tutanak tanzim etmek;

8. Milletvekili seçtikleri anlaşılanlara tu-

tanaklarını vermek veya göndermek ve ikişer nüshasını Başbakanlığa göndermek;

9. Bu kanunla kendisine verilen sair görevleri yapmak.

MADDE 67. — İlçe seçim kurulu ilçedeki en yüksek dereceli yargıcın başkanlığı altında altı üyeden meydana gelir.

İlçede aynı derecede birkaç yargıç bulunduğu takdirde en kıdemlisi, kıdemde de eşitlik halinde en yaşlısı seçim kuruluna başkanlık eder.

İl merkezlerinde kurulacak ilçe seçim kurullarına, il seçim kurullarına başkanlık edecek yargıktan sonra gelen en yüksek dereceli yargıç, kıdem ve yaş sırasına göre başkanlık eder.

İlçe seçim kurulu üyelikleri

MADDE 68. — İlçe seçim kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde belli olur :

İlçe merkezindeki kurul başkanı, kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup, o yer seçim çevresi ile birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydan beri teşkilât kurmuş bulunan tekmiil siyasi partiler arasında aleni bir kur'a çeker ve kur'ada isimleri çıkan altı siyasi partiye birer üye ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri partiler beş gün içinde bildirmeye mecburdurlar.

Bu üyelere, kur'a sırasıyla, dördü ilçe seçim kurulu asli üyesi, diğer ikisi yedek üyesidirler.

Bundan başka, ikisi belediye ve ikisi il genel meclisinden olmak üzere keza kur'a ile dört kişi seçer. Bunlardan kur'a sırası ile ilki asli, diğeri yedek üyesidir. O ilçe genel meclis üyesi il seçim kuruluna ayrılmış veya esasen kâfi gelmemekte bulunmuş ise mevcudolan genel meclis üyesi kur'asız asli üyelğe alınır ve yedek üye ve hiç mevcut değilse asli ve yedek üye kur'a ile belediye meclisinden ayrılır.

Kur'anın çekileceği gün, saat ve yer gazetelerle, olmıyan yerlerde mütat vasıtalarla ilân edilir ve kur'a aleni olarak kurul başkanı tarafından çekilir.

İlçe seçim kurulunun görev ve yetkileri

MADDE 69. — İlçe seçim kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. İlçe dâhilinde seçimin intizamla cereya-

nını temin için gereken tedbirleri almak ve seçim işlerini kontrol etmek;

2. İlcedeki sandık kurullarına oy sandıklarının ve bu kanunda yazılı diğer seçim araçlarını göndermek;

3. Sandık kurulları teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı vâkı itirazları inceliyerek kesin karara bağlamak;

4. Sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak;

5. Sandık kurulları nezdinde partiler ve bağımsız adaylar adına bulundurulması istenecek müşahitlere bu sıfatlarını gösterir vesika vermek;

6. İlce dâhilindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek adayların kaçır oylarını belirten ayrı bir tutanak tanzim etmek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evrak ile birlikte il seçim kuruluna göndermek;

7. Bu kanunla kendisine verilen sair görevleri yapmak.

Sandık kurulu

MADDE 70. — Sandık kurulu bir başkan ve dört üyeden meydana gelir.

Başkan

MADDE 71. — (Muaddel 30 . VI . 1954 - No. 6428) — İlce seçim kurulu toplanarak seçim bölgesindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi şöhret sahibi olmakla tanınmış okur yazar kimselerden kurula bağlı seçim bölgele-
rindeki sandıklardan her biri için ikişer kişiden mürekkep bir liste tertibeder.

Kurul bunlardan birini aleni kur'a ile sandık başkanlığına seçer.

Sandık kurulu başkanının vazifesi başına gelmemesi halinde, yerine kurul üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder.

5545 sayılı Kanunun 71 nci maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli:

Başkan

MADDE 71. — İlce seçim kurulu toplanarak seçim bölgesindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi şöhret sahibi olmakla tanınmış, okur

yazar kimselerden kurula bağlı seçim bölgele-
rindeki sandıklardan her biri için ikişer kişiden mürekkep bir liste tertibeder.

Kurul, bunlardan birini aleni kur'a ile sandık başkanlığına seçer.

Sandık kurulu başkanının vazifesi başına gelmemesi halinde, yerine kurul üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder.

Sandık kurulu üyelikleri

MADDE 72. — Sandık kurulu üyeleri aşağıdaki şekilde belli olur :

67 nci maddede gösterilen yargıç; kendi tüzüklerine göre ilk genel toplantılarını yapmış olup, o yer seçim çevresiyle birlikte en az yirmi seçim çevresinde altı aydan beri teşkilât kurmuş bulunan tekml siyasi partiler arasında aleni bir kur'a çeker ve kur'ada isimleri çıkan beş partiye birer üye ismi bildirmelerini tebliğ eder. Bu isimleri siyasi partiler beş gün içinde bildirmeye mecburdurlar.

Bu üyelerden kur'a sırasıyla üçü sandık kurulu asli üyesi, diğer ikisi de yedek üyedirler.

Bundan başka, sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyeti üyelerinin seçmenlik sıfatını haiz olanları arasından, keza kur'a ile iki kişi seçer. Bunlardan, kur'a sırasına göre ilki asli diğeri yedek üyedir.

Kur'anın çekileceği gün, saat ve yer gazetele-
rle, olmiyan yerlerde mütat vasıtalarla ilân edilir ve o saatte kur'a aleni olarak başkan ta-
rafından çekilir. Kur'anın çekileceği günün ilân edildiği ve kur'anın aleni olarak çekildiği, bir tutanakla tesbit olunur.

Görev süresi

MADDE 73. — Sandık kurulları oy verme gününden 48 saat önce göreve başlarlar ve seçim işleri bitinceye kadar çalışmaya devam ederler.

Görev ve yetkiler

MADDE 74. — Sandık kurullarının başlıca görev ve yetkileri şunlardır :

1. Sandık alanı içinde seçimin intizamla cereyanını temin için gereken tedbirleri almak ve oy vermek işlerini idare ve kontrol etmek;

2. Sandık alanında sandığın konulacağı yeri tâyin ve sokak başlarında bu yeri göze çarpacak

surette gösterecek işaretleri koymak veya mütat vasıtalar ile duyurmak;

3. Bu kanundaki esaslar dairesinde sandık alanına ait oyları saymak ve bu hususu tutanağa geçirmek;

4. Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek itirazları tetkik etmek ve bir karara bağlamak;

5. Bu kararlardan itiraza uğrıyanları ilce seçim kuruluna göndermek.

Adaylar ve müşahitleri

MADDE 75. — Sandıkbaşı muamelelerini takibetmek üzere siyasi parti ve bağımsız adaylar birer müşahit gönderebilirler.

Bağımsız adaylarla müşahitleri ve siyasi parti adayları ile müşahitleri sandıkbaşı muamelelerini takibedebilecek durumda bütün muamelelerde hazır bulunabilirler.

Hazır bulunan bağımsız aday müşahitleri üçten fazla olursa, bunların arasında kur'a çekilir. İlk ismi çıkan üç müşahit sandık başında bırakılır, diğerleri sandık yerinde kalabilirler.

Çoğunluğun sağlanması

MADDE 76. — Sandık başında oy verme başlamazdan önce veya oy verme sırasında siyasi parti üyelerinden biri veya birkaçı vazifesini yapmazsa, ceza hükümleri mahfuz kalmak üzere, yerine siyasi parti yedek üyelerinden biri getirilir. Bu dahi mümkün olmaz ve kurul üyeleri üçten aşağı düşerse bu ehiyet tutanağa geçirilir ve eksikler o sandık alanında seçme yeterliğini haiz, başkanın seçeceği kimselerden doldurulur.

İntizamın sağlanması ve sandık yeri

MADDE 77. — Sandık yerinde intizamın sağlanması sandık kurulu başkanına aittir.

Bu kanuna göre sandık yeri; sandığın, kapalı oy verme yerinin ve sandık kurulunun yerleştiği mahallin 100 metre mesafesi içinde kalan çevre parçasıdır.

Başkana ait yetkiler

MADDE 78. — Sandık yerinde seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlara, yahrutta oy verme işinin yolunda gitmesini alışkanlıklarla

sandık başı muamelelerinin intizamını bozmaya yeltenenlere başkan ihtarda bulunur. İhtarı dinlemiyenleri sandık yerinden dışarı çıkarabilir. Bu kimse üye ise ancak kurul kararıyle çıkarılabilir.

Bu işlerde zabıta kuvvetleri munhasıran başkanın emrine göre hareketle müfellehtirler.

Suç işlenmesi

MADDE 79. — Sandık yerinde bir suç işlenmesi halinde sandık kurulu keyfiyeti tutanağa geçirir ve sanığı zabıtaya teslim eder.

İnzibat tedbirleri

MADDE 80. — Sandık yerlerinde kurul üyelerinden ve bu kanunla kendilerine yetki verilmiş olanlardan ve seçmenlerden gayri hiç kimse bulunamaz.

Sandık yerinde ancak sandık kurulu başkanının izninde davet edeceği silâhlı kuvvetler bulunabilir. Kurul başkanının istiyebileceği inzibatı tedbirler seçmenlerin seçim işlerini takibetmelerine mâni olacak mahiyette olamaz.

Yukarıki fıkra da yazılı silâhlı kuvvetler dışında kalan zabıta âmir ve memurları ile bütün resmî üniforma giymiş kimseler ve her hangi bir suretle silâh taşıyanlar sandık yerine giremezler.

Zabıta makamı ve mensuplarının icabında alacakları tedbirler, seçmenin sandık yerine serbestçe girmesine mâni veya güçleştirici olamaz; seçmenin sandık yerine serbestçe girmesine mâni olucu veya güçleştirici her türlü hareketleri önlerler.

Sandığın konulacağı yer

MADDE 81. — Sandığın konulacağı umumi mahalli ve oy verme işinin vaktinde sona ermesi için gerekli tedbirleri sandık kurulu tesbit eder. Sandığın konulacağı yerin belirtilmesinde seçmenin en az külfet ve zahmetle oyunu serbestçe ve gizli şekilde verebilmesi düşünülür.

Sandık; okul avlu veya salonları, mâbetlerin münasip kısımları gibi geniş umumi yerlere konur. Açık yerlerde saçağı, sahanlığı, sundurması bulunan yerler tercih edilir. Hükümet konaklarına ve parti binalarına sandık konulamaz.

Aynı yerde dörtten fazla sandık bulundurulamaz.

Seçmen listesinin asılması

MADDE 82. — Sandık kurulu oy verme işine başlamazdan önce kendi sandığında oy kulanacak seçmenlere ait ve 84 nci madde mucibince ilçe seçim kurulları tarafından kendilerine gönderilen iki listeden bir tanesini sandık başında seçmenlerin toplanmasına mâni olacak münasip ve kolaylıkla görülüp tetkik edilir bir yere asar. Bu liste oy verme sona erinceye kadar asılı kalır.

2. Sandık alanlarının tesbiti

Sandık alanı

MADDE 83. — Seçmen sayısı 300 ü geçmeyen her seçim bölgesi bir sandık alanıdır.

300 den yukarı seçmeni ihtiva eden seçim bölgeleri, her biri 500 den yukarı seçmeni ihtiva etmeyecek şekilde gereği kadar sandık alanlarına bölünür.

Bir köy veya mahallenin bütün nüfusu o seçim çevresi içinde bir yaylaya gittiği takdirde sandık yaylaya konulur. Köy veya mahalle nüfusunun 150 den fazlası yukarıki surette yaylaya gittiği ve muhtar da oy verme gününden en az 10 gün evvel yaylaya gidenlerin adlarını havi listeyi ilçe seçim kuruluna bildirdiği takdirde listeler ona göre ayrılarak ayrı ayrı sandık konulur.

Dört kilometre dâhilinde bağlanabileceği sandık alanı bulunmayan muhtarlıklar ve sair meskûn mahaller icabında birleştirilerek ayrı bir sandık alanı kurulur.

İlçe seçim kurulları kendilerine bağlı seçim bölgelerinin ihtiva edecekleri sandık alanının miktarını tesbit ederler.

İlçe seçim kurulları bir seçim bölgesinin sandık alanlarını köy veya mahallelerin sokaklarının durumuna göre tesbit ederler. Bu yerler oy verme gününden en az bir hafta önceden başlamak üzere mahallî gazetelerle, gazete olmayan yerlerde mütat vasıtalarla ilân edilir.

Bu suretle tesbit edilen sandık alanlarında dört sene müddetle değişiklik yapılamaz. Bu müddetten sonra değişiklik yapılması hakkında istekler kurulca incelenerek gerektirdiği takdirde yukarıki esaslar dairesinde değişiklik yapılarak ilân olunur.

Listelerin sandık alanlarına gönderilmesi

MADDE 84. — Bir seçim bölgesi mütâaddit sandık alanlarına ayrıldığı takdirde ilçe seçim kurulları kendilerine 23 ncü maddeye göre nüfus müdür ve memurları tarafından verilecek seçim bölgesinin seçim kütüğünden, o bölgenin ayrıldığı sandık alanlarında kayıtlı bulunan seçmenlerin kayıtlarını çıkararak, her sandık için ayrı ayrı ikişer liste tanzim eder. Bu listelerin kütüğe mutabakatını kurul mührü ile tasdik ederek ilgili sandık kurulu başkanına gönderir.

Bu listelerin tanzimi için gerekli matbu kağıtlar sandık alanları miktarına göre vali ve kaymakamlar tarafından ilçe seçim kurulu başkanlarına yollanır.

3. Oy verme araçları

Teslimi gerekli eşya

MADDE 85. — Adalet Bakanlığı; il, ilçe ve sandık seçim kurulları mühürlerini ve seçim işleri için mahallerinde temini mümkün olmayan lüzumlu her türlü kırtasiye ve levazım zamanında il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarına gönderir.

İl seçim kurulu başkanları oy verme gününden en az on gün evvel ilçe seçim kurulları başkanlıklarına ve bunlar da oy verme gününden en az iki gün önce aşağıda yazılı eşyanın sandık kurullarına teslimini sağlarlar:

1. Seçim bölgesinde her sandık için ağız mühürlü bir kese içine konulmuş numaralı bir mühür (Hangi sandığa hangi numaralı mühürün verildiği tutanağa geçirilir.);

2. Sandıklar ile her birinde bulunacak kapalı oy verme yerleri sayısı mecmuuna müsavi miktarda çevre adaylarının tasdikli listesi ile 92 nci maddede yazılı levha;

3. İlçe seçim kurulu mührü ile mühürlenmiş ve oy puslalarının konulmasına mahsus zarfları havi bir paket;

4. Oy sandıkları;

5. Sandık sayısınınca istampa.

6. Sandık sayısınınca örneğine uygun tutanak defteri;

7. — Örneğine uygun matbu sayım cetvelleri.

8. Örneğine uygun matbu tutanak kâğıtları;

9. Sandık sayısınıca boş torba;

10. Münasip miktarda kopya kalemi;

11. Gerekli miktarda kapalı oy verme yeri inşası için malzeme.

12. Kapalı oy verme yerine konulmak ve oy pusulası olarak kullanılmak üzere beyaz boş kâğıt paketi ve gerekli sair eşya.

Tutanak defteri

MADDE 86. — Kurullarda sayfa ları numaralı ve mahallin en yüksek dereceli yargıcı tarafından tasdikli bir tutanak defteri bulunur. İşlemeler ve kararlar bu deftere yazılır ve başkan ve üyeler tarafından imza olunur.

Araçların sağlanması

MADDE 87. — Seçim için gerekli tekml maddi ve malî vasıtaları seçim kurulu başkanları zamanında ve muntazam bir surette sağlamak ve yerlerine göndermekle mükelleftir.

Bu hususlarda kurul başkanlarının emirleri üzerine zabıta âmir ve memurları, belediyeler ve muhtarlıklar gerekli yardımlarda bulunmaya mecburdurlar.

Oy pusulası

MADDE 88. — Sandık kurullarında kapalı oy verme yerine konmak üzere boş ve beyaz kâğıtlar bulundurulur. Siyasi partilerle bağımsız adayların seçmenlere dağıtacakları matbu oy pusulası renkli olabilir ve bunlarda özel işaret bulundurmaları mümkündür.

Bu işaretlerin 2596 sayılı Kanun hükümlerine göre kullanılması lazımdır.

Bir siyasi partinin tüzüğü gereğince kabul edilen özel işaret ve benzerleri diğer siyasi partiler ve bağımsız adaylar tarafından kullanılmaz.

Partiler ve bağımsız adayların oy pusulalarını kullanacakları renk ve özel işaretleri aday gösterme müddetinin bitmesinden en çok üç gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna bildirmeleri lazımdır. Bu müddet içinde bildirmiyenler renkli oy pusulası ve özel işaret kullanamazlar.

Renk ve özel işaretler birbirine benzerse önce bildirilen kabul ve diğeri reddolunur. Ret iki

gün içinde ilgili siyasi parti veya adaya bildirilir.

Bunlar üç gün içinde yenisini vermezler veya verdikleri renk ve özel işaret yine kendisinden evvel verilmiş diğer renk ve işarete benzerse artık o parti ve bağımsız aday işaret kullanamaz.

Siyasi partilerle bağımsız adayların oy verme yerlerine konulmasını istiyebilecekleri matbu oy pusulası oy verme gününden bir gün önce sandık kurulları başkanlarına teslim olunur.

Pusla doldurma serbestisi

MADDE 89. — (Muaddel 30 . VI . 1954 . No 6428) — Seçmen dilediği adayları boş beyaz kâğıda yazarak oy tanzim etmekte serbesttir.

5545 sayılı Kanunun 89 ncü maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :

Pusla doldurma serbestisi

MADDE 89. — Seçmen, dilediği adayları yazarak oy pusulası doldurmakta serbest olduğu gibi matbu oy pusulasında yazılı isimlerden dilediğini şilebilir ve yerlerine başka adayların isimlerini yazabilir.

Zarf

MADDE 90. — Seçmenin içerisinde oy pusulası koyup kapatacağı zarflar tek biçim ve renkte ve içindeki oy pusulası fark edilemeyecek surette Hükümetçe hazırlanır.

Her seçim çevresine, çevredeki seçmen sayısının onda biri fazlası miktarında zarf gönderilir. Bunlar, üzerinde içindeki zarf sayısı işaretli, mühürlü paketler halinde seçim bölgeleriyle sandık kurullarına aynı nispete göre dağıtılır.

Zarf paketleri kurul huzurunda açılır. sayılır ve netice tutanağa geçirilir.

Kapalı oy verme yeri

MADDE 91. — (Muaddel 30 . VI . 1954 . No 6428) — Oy pusulasının kapalı oy verme yerinde zarfa konup kapanması mecburidir.

Bu maksatla sandık kurulu seçmenin oy pusulasını zarfa koyması için oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak lüzumu kadar kapalı oy verme yeri hazırlar.

5545 sayılı Kanunun 91 nci maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :

Kapalı oy verme yeri

MADDE 91. — *Oy pusulasının kapalı oy verme yerinde zarfa konulup kapatılması mecburidir. Bu maksatla sandık kurulu, seçmenin matbu bir oy pusulasında dilediği adayları tesbit ederek veya yeni bir oy pusulası yazarak zarflaması, yahut da önceden hazırlayacağı oy pusulasını zarfa koyması için oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak lüzumu kadar kapalı oy verme yeri hazırlar.*

Vasıfları

MADDE 92. — *Kapalı oy verme yeri, seçimin bölgesinin icaplarına göre sabit olsun, takma olsun içerisi dışardan gözetilemeyecek ve oy pusulasını seçmenin dilediği gibi hazırlayıp zarflayabileceği şekil ve vasıfta olur. Aday listesiyle bu kanunun oy verme serbestliğine ve gizliliğine dair olan hükümlerinin levha halinde basılış metni kapalı oy verme yerinde asılı durur.*

Kapalı oy verme yerinde masa ve hücre cidarı üzerine yerden bir metre yüksekliğe tesbit edilmiş ve ayakta yazı yazmaya elverişli bir sabit rahle ve kalem bulunması mecburidir.

Bölüm : 2

Sandıkbaşı işleri

1. Oy verme gününe mahsus tedbirler

İçki yasağı

MADDE 93. — *Oy verme günü, oy verme müddetince umumî içkili yerlerde umumî mahallerde her çeşit spirtilü içki verilmesi, satılması ve içilmesi ve her hangi bir suretle spirtilü içki satılması yasaktır.*

Oy verme günü, oy verme müddetince, tekâmül umumî eğlence yerleri kapalı kahr, Eğlence yeri yasının hâiz lokantalarında bu müddet içinde yalnız yemek verilebilir.

Oy verme günü, oy verme müddetince ordu ve zabıta mensuplarından başka hiç kimse Türk Ceza Kanununu menetmemiş olsa bile köy, kasaba ve şehirlerde silâh taşıyamaz.

2. Oy verme

Oy verme müddeti

MADDE 94. — *Oy verme günü, saat 8 den 17 ye kadar geçecek zaman oy verme müddetidir. Saat 17 ye geldiği halde sandık başında oylarını vermek üzere bekleyen seçmenler de oylarını kullanırlar.*

Oy vermede sıra

MADDE 95. — *Oy verme günü sandık başına gelecek seçmenler, sandık kurulu önüne başkan tarafından sıra ile birer birer alınırlar. Gebeler, hastalar ve sakatlar bekletilemezler. Yaşlılar önce alınabilirler.*

Oy vermeden önceki işler

MADDE 96. — *Sandık kurulu önüne alınan kimse seçmen kartını başkana verir. Başkan seçmenin kütük listesinde adını bulur ve masa üzerinde duran zarflardan bir tane vererek, sandık yerinde birden ziyade kapalı oy verme yeri varsa, hangi kapalı oy verme yerinde oy vereceğini söyler ve oy pusulasını zarfa koyup güzelce kapmadan çıkmamasını tenbih eder.*

Zarfı alan seçmen doğrudan kapalı oy verme yerine gider ve oyunu kullanmadan başka yere gidemez. Kapalı oy verme yerine girmiyen veya zarfı alıp oy vermiyen seçmenden zarf geri alınır.

Kapalı oy verme yerinde kalma

MADDE 97. — *Bir seçmenin kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Şu kadar ki, oy verme pusulasını hazırlayıp zarflamak için gerekli normal müddetten fazla kapalı oy verme yerinde kalan seçmen, başkan tarafından uyandırılarak çıkmamakta devam ederse çıkarılır.*

Zarfın atılması ve imza

MADDE 98. — *Kapalı oy verme yerinde dilediği oy pusulasını zarfa koyup kapadıktan sonra, seçmen burnusunu terk eder ve zarfını sandığa bizzat atar.*

Körler, meflûçlar veya bu gibi bedeni mülkiyetleri açıkça belli olanlar, bu seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin ve akrabası

yoksa diğer her hangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla mâlûle refakat edemez.

Kurul başkanı oyunu sandığa atan seçmene aidolup, zarf alabilmek için kendisine bırakılmış olan seçmen kartının mahsus yerini mühürler ve kütük listesindeki ismi hizasına imzasını attırdıktan sonra kartı kendisine geri verir.

İmza atmasını bilmeyen veya ârıza sebebiyle imza edecek durumda bulunmayan seçmen, sol elinin başparmağını basar. Bu parmağı olmayan seçmenin hangi parmağını basmış olduğu yanına yazılır. Hiç parmağı olmayan seçmenin durumunu, ismi yerine işaret edilir.

Sandık başını terk

MADDE 99. — Hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamaz ve hiçbir seçmen oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamaz.

Kurul mensuplarının oy vermesi

MADDE 100. — Sandık kurulu başkan ve üyeleri, hangi seçim bölgesi veya sandık listesinde kayıtlı olurlarsa olsunlar vazife gördükleri sandıkta oy verirler. O seçim çevresinde oy vermeye yetkili olan ve seçmen kartını gösteren adaylar ve müşahitler de bulundukları sandıkta oy verebilirler.

Bunun için sandık başında oy vermek üzere bekliyen seçmenlerin arkası alınmış olması lâzımdır.

Sandık kurulu başkan ve üyeleriyle aday ve müşahitlerinin o sandıkta oy verdikleri tutanağa geçirilir.

Bunlar ismi ve hüviyetlerini o sandık seçmen listesine kaydederek isimleri hizasına imzalarlar.

3. Oyların sayımı

Sayım tedbirleri

MADDE 101. — Sayım âlenidir. Oy verme yerinde hazır bulunanlar sayımı takibedebilirler. Kurul faaliyetinin selâmet ve intizamı bakımından sayım masası etrafında boş kalmaması gereken

kısım, kurul, bir karar ile tâyin eder ve bu kısım etrafında ip girmek gibi hazır bulunanların sayımı takibetmelerine engel olmayacak tedbirler alabilir.

Oy verenler sayısının kontrolü

MADDE 102. — Oy verme işi bitince kurul başkanı bunu yüksek sesle ilân eder. Masa üzerinde sandıktan gayri ne varsa kaldırılır. Oy verenin bittiği saat tutanağa geçirilir.

Bundan sonra kütük listesinde yazılı olup da oy vermiş olanların sayısı, isimleri hizasındaki imza veya parmak izleri sayılarak tutanağa geçirilir ve netice yüksek sesle ilân edilir.

Kullanılmayan zarflar

MADDE 103. — Oy zarflarından kullanılmıyanlar sayılır ve oylarını veren seçmen sayısına eklenerek kurula teslim edilen zarf yekûnuna uygun olup olmadığı tutanağa geçirilir. Kullanılmıyan zarflar bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı kaydedilerek keza tutanağa geçirilir.

Daha sonra okunup kaydedilecek oy puslalarının konmasına mahsus torbanın boş olduğu tesbit edilerek keyfiyet tutanağa geçirilir.

Sandığın açılması ve zarfların sayımı

MADDE 104. — Yukarıki maddede yazılı muameleden sonra sandık, oy verilen yerde ve hazır bulunanların gözü önünde açılır. İçindeki zarflar, açılmadan sayılır ve oylarını kullanmış olan seçmen sayısına uygun olup olmadığı tutanağa geçirilir.

Fazla zarf çıktığı takdirde, tekmiil zarflar yeniden sandığa konur. Kurul başkanı sandıktan, fazla sayıya tekabül eden miktarda zarfı gelişiğüzet alır. Bunlar açılmadan yakılır ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Bundan sonra sandıktaki zarflar tekrar sayılır ve oy verenler sayısına tekabül ettiği görülürse ara verilmecksizin sayıma başlanır.

Sayımın sürekliliği

MADDE 105. — Sayım işi araüksüz devam eder.

Zarfların açılması

MADDE 106. — Sayıma başlamazdan önce kurul başkanı kurul üyesi tam ise birisi muhalefetten olmak üzere ayrı ayrı siyasi partilere mensup iki üyeyi cetvel kayıtcısı olarak ve siyasi parti mensubu üyelerden birini sandıktan zarfları çıkarıp kendisine vermek, diğerini de işlenecek oy puslalarını torbaya koymakla ödevlendirir. Sayım cetvellerinin boş ve yazısız olduğunu hazır bulunanlara gösterir.

Vazifeli üye sandıktan oy zarfını teker teker alarak başkana verir. Başkan zarfın üzerinde onu atan seçmeni belli edecek imza, mühür veya işaret bulunup bulunmadığına baktıktan sonra zarfı açar, ayırır ve okur.

O okudukça cetvel kayıtcısı ilki üyeden her biri önündeki cetvelde ismi okunan adayın listesine aldığı oy sayısını kaydeder. Böylece okunan ve sayım cetveline kaydedilen puslaları başkan diğer vazifeli üyeye verir o da bunları torbaya atar.

Oy puslalarını isterlerse kurulun diğer üyeleri ve parti müşahitleri görebilir. Aday ve parti müşahitlerine sayım masası başında yer verilir.

Ancak, parti müşahitleri üçten fazla ise hazır bulunanlar arasında başkan tarafından kurul huzurunda kur'a çekmek suretiyle sandık başında kalacak üç parti müşahidi tesbit edilir. Diğer müşahitlerle bağımsız aday müşahitleri için sayım işlemini yakından takip edebilecekleri bir yer ayrılır.

Oy puslaları ile açılan zarflar sayısının kontrolü

MADDE 107. — Oy sayımı bitince, torbaya atılmış olan oy puslalarının sandıktan çıkan zarf sayısına uygunluğu kontrol edilir ve keyfiyet tutanağa geçirilir.

Oy puslasına yazılacak isim

MADDE 108. — Oy puslasına adayın öz ve soyadının yazılması fâzındır. Şu kadar ki, sadece öz veya soyadıktan adayın kim olduğu tereddüsusuz anlaşılmalıkta ise, kendisine verilen oy muteber olur.

Muteber olmayan oy puslaları

MADDE 109. — (Muadde) 30 . VI . 1954 . No.

6428 11 . VIII . 1957 T. ve 7053) — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir :

1. Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkte bir zarftan gayrı bir zarfa konulmuş bulunan puslalar;

2. İmzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan puslalar;

3. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarftan çıkacak oy puslaları;

4. İhtiva ettikleri isimlerden hiçbiri sandık kurulunca okunamıyan oy puslaları;

(11 . IX . 1957 T. ve 7053 numaralı Kanunun 4 ncü maddesi ile tadil edilen 5 ncü bendi)

(Madde 4. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 109 ncü maddesinin beşinci bendi aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir:)

5. Seçime iştirak eden partiler tarafından gösterilen adaylardan ve bunlarla müstakil adaylardan veya yalnız müstakil adaylardan terkiibedilmiş matbu veya daktilo ile veya başka bir alet ile yazılmış veya teksir edilmiş yahut elle veya her ne suretle olursa olsun çoğaltılmış oy puslaları.

Bir zarftan, muhtelif isimleri muhtevi ve birden fazla oy puslaları çıktığı takdirde bu puslalardan hiçbiri muteber olamaz. Aynı isimleri muhtevi pusladan birkaç tane çıkması halinde bunlar tek pusla sayılır.

5545 sayılı Kanunun 109 ncü maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :

MADDE 109. — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir.

1. Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkte bir zarftan gayrı bir zarfa konulmuş bulunan puslalar;

2. İmzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan puslalar;

3. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarftan çıkacak oy puslaları;

4. İhtiva ettikleri isimlerden hiçbiri sandık kurulunca okunamıyan oy puslaları.

Bir zarftan, muhtelif isimleri muhtevi ve birden fazla oy puslaları çıktığı takdirde bu

puslalarından hiçbirisi muteber olmaz. Aynı isimleri muhtevi pusladan birkaç tane çıkması halinde bunlar tek pusla sayılır.

5545 sayılı Kanunun 6428 sayılı Kanunla muadeli 109.ncu maddesinin 753 sayılı Kanunla tadil edilmeden evvelki şekli :

MADDE 109. — Aşağıda yazılı oy puslaları muteber değildir.

1. Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkte bir zarftan gayri bir zarfa konulmuş bulunan puslalar;

2. İmzalı veya mühürlü veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan puslalar;

3. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarftan çıkacak oy puslaları;

4. İhtiva ettikleri isimlerden hiçbirisi sandık kurulunca okunamayan oy puslaları;

5. Seçime iştirak eden partiler tarafından gösterilen adaylardan veya bunlarla müstakil adaylardan veya yalnız müstakil adaylardan terkibedilmiş matbu veya daktilo veya başka bir aletle yazılmış veya teksir edilmiş oy puslaları;

Bir zarftan, muhtelif isimleri muhtevi ve birden fazla oy puslaları çıktığı takdirde bu puslalarından hiçbirisi muteber olamaz. Aynı isimleri muhtevi pusladan birkaç tane çıkması halinde bunlar tek pusla sayılır.

Hesaba katılan ve katılmayan oy puslaları

MADDE 110. — (Müsdell 30. VI. 1954 - No. 6428) — Belli aday sayısından daha az sayıda isim ihtiva eden oy puslaları olduğu gibi kabul edilir.

Puslada yazılı isimlerden kurulca okunamayan isimler hesaba katılmaz.

Aynı isim birkaç defa yazılmış ise tek oy sayılır.

Puslada, seçilecek aday sayısından fazla isim bulunduğu takdirde, sondan başlanarak fazla adlar hesaba katılmaz.

Seçime iştirak eden partilerin alâmet ve işaretlerini muhtevi olan matbu oy puslalarında yazılı adaylardan bir veya birkaçının iptali halinde bu isimler iptal edilmemiş addolunacağı gibi bunların yerine ilâve edilmiş isim bulunduğu takdirde bu isimler de hesaba katılmaz ve

mezkur matbu oy puslası olduğu gibi kullanılmış sayılır.

5545 sayılı Kanunun 110.ncu maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :

MADDE 110. — Belli aday sayısından daha az sayıda isim ihtiva eden oy puslaları olduğu gibi kabul edilir.

Puslada yazılı isimlerden kurulca okunamayan isimler hesaba katılmaz.

Aynı isim birkaç defa yazılmışsa tek oy sayılır.

Puslada, seçilecek aday sayısından fazla isim bulunduğu takdirde, sondan başlanarak fazla adlar hesaba katılmaz.

4. Sandık başı işlerine itiraz

İtirazın incelenmesi ve sonucu

MADDE 111. — Sandık başı işlerinden dolayı sandık kurullarına ilgili seçmen veya siyasi parti tarafından yapılacak itiraz ve şikâyetler üzerine, sandık kurulu derhal itiraz ve şikâyeti tetkik ve bir karara bağlayarak ilgilie seçim yerinde tefhim eder. Aynı zamanda, bu karara karşı itiraz olup olmadığını sorar. İtirazı varsa kararla beraber bunu da tutanağa geçirir.

İlgili seçmen veya siyasi partiler, tutanağa geçirilen bu karara karşı yapacakları itiraz için ilçe seçim kurulu başkanına müracaat edebilirler. Başkanın kararı, vaziyeti tashih ve sandık kurulu kararını iptal eder mahiyette ise derhal sandık kuruluna bildirilir. Kurul bu karara uyar.

Şikâyet ve itirazların şekil, müddet ve tesiri

MADDE 112. — Şikâyet ve itirazlarda şikâyet ve itiraz edenin adının, soyadının ve adresinin açıkça bildirilmesi şarttır. Böyle olmayan şikâyet ve itirazlar tetkik edilmez.

Sandık kurullarına en geç tutanağın tanzim edilmesine kadar şikâyet olunabilir.

Sandık kurullarının kararları ve tutanakların tanzim işlemleri aleyhine ilçe seçim kurullarına yapılacak itirazlar sandık tutanağının tanzimine kadar sözle veya yazı ile sandık ku-

rulları vasıtasıyla veya oy verme gününün ertesi günü saat 17 ye kadar doğrudan doğruya ilçe seçim kurullarına yazı ile yapılabilir. İlçe seçim kurulları, oy verme gününü takibeden ikinci gün saat 17 ye kadar kararlarını verirler.

İlçe seçim kurullarının işlem ve kararlarına karşı şikâyetler bu kurulların tutanaklarını tanzim etmelerine kadar ve bu kurulların kararları ve tutanaklarının tanzim işlemleri aleyhine il seçim kurullarına yapılacak itirazlar ilçe tutanaklarının tanzimine kadar bu kurullar vasıtasıyla veya ilçe tutanaklarının tanzimi gününün ertesi günü saat 17 ye kadar doğrudan doğruya il seçim kurullarına yazı ile yapılabilir.

İl seçim kurulları tutanaklarını tanzim gününü takibeden üçüncü gün saat 17 ye kadar şikâyet ve itirazlar hakkında kararlarını verirler.

İlçe ve il seçim kurullarına şikâyet ve itirazda bulunanlar hazır iseler karar kendilerine tefhim edilir. Hazır değilse şikâyet ve itirazlarında seçim kurulunun bulunduğu kasaba veya şehirde muayyen bir yer gösterilmiş olması halinde karar bu yere tebliğ olunur.

Kurul kararlarına karşı yapılacak şikâyet ve itirazlar oy vermeye ve her türlü seçim işleminin devamına engel olmaz.

Bölüm : 3

Oy verme neticeleri

1. — Sayım neticelerinin toplanması

Sayımın ilanı ve neticelerinin tutanağa kaydı

MADDE 113. — Oyların sayımı ve sayım cetvellerine neticelerin geçirilmesi biter bitmez sandık kurulu başkanı bu neticeyi yüksek sesle ilân eder. Bundan sonra :

1. Oy vermenin yapıldığı tarih ve gün;
2. Oy sandığının sandık kurulu üyeleri ve seçim yerinde hazır bulunanlar huzurunda alenen açıldığı saat ve dakika, sayet sandık saat 17 den sonra açılmışsa, bunun sebebi;
3. Seçim alanındaki seçmen listesinde yazılı olan seçmenlerin sayısı;
4. Oy kullanan seçmenlerin sayısı
5. Sandıktan çıkan zarf sayısı; bunların oy

vermiş olan seçmen sayısını belirten tutanaklarla karşılaştırılmasının sonucu ve fazla çıkmışsa, bu fazlanın kaç tane olduğu ve yakıldığı;

6. Makbul ve muteber tutulan oy puslalarının sayısı;

7. Oy puslalarından kaç tanesinin hangi sebepten ötürü muteber tutulmamış olduğu;

8. İtiraz edilmiş ve ihtilâflı görülmüş fakat muteber addolunmuş oy puslalarının sayısı;

9. Soyadı alfabe sırasına göre adayların kaç oy aldıkları (rakamla ve yazı ile);

10. Sayım neticesinin başkan tarafından orada hazır bulunanlara ilân edildiği;

11. Oy vermede kanuna aykırılık bulunduğu haber verilmiş veya şikâyetle bulunulmuşsa bunların nelerden ibaret olduğu ve kurulca haber veya şikâyet üzerine verilen kararların neden ibaret bulunduğu;

Matbu tutanak kâğıdına kaydedilir ve altı başkan ve üyelerce imzalanır.

Tutanağın asılması

MADDE 114. — Adayların isimleriyle kazandıkları oy sayısını gösteren ve bundan önceki maddenin 9 numaralı bendinde gösterilen neticenin sandık kurul başkanı ve üyelerince imzalı bir cetveli bir hafta müddetle sandık çevresi dâhilinde asılı kalır.

Bu cetvellerin tasdikli birer örneği siyasi partiler ve isterlerse bağımsız adaylar müşahitlerine verilir.

Sayma dair evrak ve vesikaların teslimi

MADDE 115. — Hesaba katılan oy puslaları, sandık kurulunca düzenlenen tutanaklar, tasnifte kullanılıp altı kurulca imza edilen sayım cetvelleri, hesaba katılmıyan veya itiraza uğrıyan oy puslaları, tutanak defteri, kurulca mühürlü ve imzalı ayrı ayrı paketler halinde kurulun mühürü ile mühürlenmiş ve başkan ve üyeler tarafından imzalanmış bir torbaya konularak kurulun bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna sandık kurulu başkanı ve istiyen kurul üyeleri tarafından götürülüp teslim olunur.

İlçe seçim kurulu bu torbayı sandığı getiren üyeler huzurunda açarak muhteviyatı hakkında müfredatlı tutanak tanzim eder ve altı her iki kurulun başkan ve üyeleri tarafından

imza edilerek il seçim kuruluna gönderilecek evrakla bağlanır. Bunun bir sureti de sandık kurulu başkanına verilir.

Noticelerin birleştirilmesi

MADDE 116. — İlçe seçim kurulları bu suretle bir taraftan sandık kurulundan gelen evrakı peyderpey almakla beraber arası çabısır ve sandık tutanaklarını birleştirmeye devam eder. En son sandık tutanağı geldikten sonra, ilçe dâhilindeki bütün sandık tutanaklarının birleştirilmesini ikmal ile bunun neticesini adayların soyadları alfabe sırasına göre tanzim edilmiş umumi bir tutanakla tesbit eder ve adayların aldıkları oylardan itiraz edilmeksizin makbul ve muteber tutulan oylarla itiraz edilmiş iken muteber addolunan oyların sayısını ayrı ayrı ve bunları yekûn ederek her birinin kaç oy aldıklarını gösterir. İlçe seçim kurullarında hazırlanacak bu tutanaklar hemen il seçim kuruluna gönderilir.

İlçe seçim kurullarının yapacakları tasnif işlemleri sırasında siyasi partiler aday ve müşahitleri ve bağımsız aday ve müşahitleri istedikleri takdirde bulunurlar. Hazır bulunan bağımsız aday ve müşahitleri beşten fazla olursa kur'a çekilerek ilk ismi çıkanlardan beşi bulundurulur. Bunlara birleştirme işlemlerini yakından takip edebilecekleri bir yer ayrılabilir ve tasnif bu suretle aloni olarak yapılır.

Müfredatlı olarak her sandık tutanağında adayların aldıkları oy miktarını gösteren tutanağın birer sureti tasdikli olarak siyasi partiler ve isterlerse bağımsız adaylar temsilelerine verilir.

Birleştirme neticesini gösteren tutanağın münderceatı, hazır bulunanlara ilân edilir ve bir sureti ilçe seçim kurulu kapısına üç gün müddetle asılır.

78, 79 ve 80 nci maddeler gereğince sandık kurulu başkanlarının sandık yerinde haiz oldukları yetkileri, ilçe seçim kurulu başkanları da tasnif yerinde haizdirler.

2. Milletvekilliği tutanakları

Milletvekilliği tutanakları

MADDE 117. — (Muaddel 17 . II . 1954 - No. 6272) — İl seçim kurulları merkez ilcesi de dâ-

hil olmak üzere ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları yukarıki maddede belirtilen şekilde birleştirmek suretiyle oy kazananların adlarını ve soyadlarıyla kazandıkları oy sayısını bir tutanakla belli eder. Adaylardan en çok oy alanların milletvekili seçildiklerini diğer bir tutanakla tesbit eder.

En az oy alanın aldığı oy sayısına eşit sayıda oy almış başka bir aday varsa kurul önünde aralarında kur'a çekilir. Kur'a adı çıkana tutanak verilir. Bu tutanağın Yüksek Seçim Kuruluna iptali halinde kur'a kaybedene tutanak verilir.

Bütün bu işler yapılırken yukarıki maddede yazılı olduğu şekilde aday ve müşahitler hazır bulundurulur ve aleniyet sağlanır.

İl seçim kurulu milletvekilliğine seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini seçim çevresinde hemen ilân edilmek üzere o yerin en büyük mü-kiye âmirine tevdi eder ve diğer bir suretini de ayrıca üç gün müddetle kural kapısına asar.

Yukarıki maddenin son fıkrası gereğince ilçe seçim kurulu başkanlarının haiz olduğu yetkiyi il seçim kurulları başkanları da haizdir.

Milletvekili seçilenlere il seçim kurulu tarafından milletvekili seçildiklerine dair birer tutanak verilir. Bunların ayrıca birer sureti Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine verilmek üzere Başvekâlete gönderilir.

İtiraza uğrayan tutanaklar

MADDE 118. — Milletvekilliğine seçilme tutanaklarından itiraza uğrayanların birer sureti il seçim kurulu başkanlığına dosyası ve evrakıyla birlikte Yüksek Seçim Kuruluna gönderilir.

Seçim delillerinin saklanması

MADDE 119. — (Muaddel 17 . II . 1954 - No. 6272) — Hesaba katılan veya katılmayan ve itiraza uğramış olan oy puslaları, sayım cetvelleri ve milletvekilliğine seçilme tutanakları ile diğer seçim evrakı milletvekilliği tutanakları kesinleşinceye kadar mahalli asliye mahkemelelerinde ve bulunmadığı takdirde sulh mahkemelelerinde muhafaza edilir ve bunlar Yüksek Seçim Kurulu veya mahkeme kararı olmadıkça hiçbir yere gönderilemez veya tevdi olunamaz.

Bölüm: 4

Seçimin neticeleri

Yüksek Seçim Kurulu

MADDE 120. — (Muaddel 17. II. 1954 - No. 6272) — Yüksek Seçim Kurulu bir başkan ve on üyeden teşekkül eder.

Temyiz Mahkemesi Birinci Reisi Kurulun Başkanıdır. Kendisinin bulunmadığı hallerde, kurulda mevcut diğer reislerinden, yoksa üyelerden en kadentisi başkana vekâlet eder.

Kurul üyeleri Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şurası Reis ve üyeleri arasından kendi umumi heyetlerinde beşer asıl ve diğer yedek olmak üzere kur'a ile tesbit olunurlar.

Yedek üyeler kurula kıdem sırasına göre alınırlar.

Kurulda boşalan yerlerin yedeklerle ikmali kabil olmazsa yeniden kur'a çekilir.

Üye seçimi zamanı

MADDE 121. — Yüksek Seçim Kurulu için üye seçimi, her dört yılda bir yapılır.

MADDE 122. — (Muaddel 17. II. 1954 - No. 6272) — Yüksek Seçim Kurulunun; bu kanunun 123 nci maddesinin 3. 4 ve 5 ne bentlerindeki itirazları tetkik ederek karara bağlayabilmesi için adedi mürettebi olan 11 kişi ile toplanması şarttır.

Diğer hususlarda kurul, adedi mürettebin ekseriyetiyle de toplanabilir ve her iki halde de mutlak ekseriyetiyle karar verir.

Oyların eşitliği halinde başkanın bulunduğu taraf tercih olunur.

Görev ve yetkileri

MADDE 123. — (Muaddel 17. II. 1954 - No. 6272) — Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

1. Oy verme gününden önce il seçim kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları;

2. 38 nci maddeye göre adaylık için yapılan müracaat veya itirazlar hakkında il seçim kurullarınca itiraz olunan kararlara vâkı itirazları;

3. İl seçim kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılmış olup da zamanında kesin karara bağlanmamış olan itirazların neticeye müessir olup olmadıklarını;

4. Milletvekilliğine seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin, seçilmemesini mucib olacak vakıalar hakkındaki mürazaları;

5. Milletvekili seçildiğine dair tutanak verilen bir kimsenin seçilme yeterliğini haiz olmamasına dair yapılan itirazları;

Tetkik ederek karara bağlanmak.

Kurula müracaat

MADDE 124. — (Muaddel 17. II. 1954 - No. 6272) — 123 nci maddenin 1, 3 ve 4 nci bentlerinde yazılı hallerden dolayı teşekkül, işleni ve olayların vukuundan ve kararların ittihazından itibaren üç gün ve 2 nci bendinde yazılı halden dolayı 38 nci maddedeki müddet içinde Yüksek Seçim Kuruluna yazılı bir dilekçe ile müracaat olunabilir. Şu kadar ki, milletvekili seçilen şahsın, seçilme yeterliğine taallük eden ihbar ve itirazlar yukarıdaki fıkradaki müddetler geçtikten sonra yapılmış olsa dahi Yüksek Seçim Kurulunca keyfiyet tetkik ve tahkik olunarak karara bağlanır.

Dilekçede, dilekçenin adı, soyadı ve açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan vakıaların mahiyeti ve mucip sebeplerinin beyanı, müşhit delil ve vesikaların dilekçeye bağlanması ve tedarikine imkân bulunamadığı takdirde sebepleri ve nereden, ne suretle temin olunabileceğinin gösterilmesi lâzımdır.

Bu şartları haiz olmıyan dilekçeler reddolunur.

4 nci bentte yazılı hallerin Yüksek Seçim Kurulunca tetkik edilebilmesi için bu şikâyet ve itirazların ilgili üst kurullara derece derece ve müddeti içinde yapılmış olması şarttır.

Dilekçeler doğrudan doğruya Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına veya il seçim kurulu başkanlığına verilir. Yüksek ve il seçim kurulu başkanları kendilerine verilen dilekçelerin sahiplerine birer makbuz verirler ve dilekçe altına gün ve saatini yazırlar.

İl seçim kurulları başkanları kendilerine verilen dilekçeyi ve gerekli diğer evrakı ekliyerek Yüksek Seçim Kuruluna gönderirler.

Tetkik ve tahkik usulü

MADDE 125. — (Muaddel 17 . II . 1954 . No. 6272) — Yüksek Seçim Kurulu evrak üzerinde incelemeler yapar. Ayrıca lüzum gördüğü bilcümle tahkik muamelelerini de iera eder. İradeden mereilerden her türlü bilgi ve belgeleri ister. Bu mereiler en kısa bir zamanda ve en geç bir hafta içinde istenilen bilgi ve belgeyi vermek mecburiyetindedirler. Kurul başkanı lüzumı ve iltiyaca göre bu işlerde çalışmak üzere Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şurası memurlarını vazifelendirebilir.

İtiraznamenin bir sureti tutanağına itiraz edilen kimsye tebliğ olunur. Yüksek Seçim Kurulunca keyfiyet nihai karara bağlanmazdan önce bu kimse korulda kendini bizzat müdafaa edebileceği gibi tayin edeceği vekil marifetiyle de ettirebilir.

Kurul yapılan itiraz ve ihbarları, kendisine intikalden itibaren en geç üç ay içerisinde karara bağlar.

Kurulun kararları kuti ve nihaidir.

Tutanağın iptali

MADDE 126. — (Muaddel 17 . II . 1954 . No. 6272) — Yüksek Seçim Kurulunca bir milletvekili tutanağının iptaline karar verilince o milletvekilliği için bu kanunun 6 nci maddesine göre yeniden seçim yapılır.

BEŞİNCİ KISIM

Ceza hükümleri

Bölüm : 1

Suçlar ve cezalar

Kimlik vesikaları üzerindeki suçlar

MADDE 127. — Oy hakkının kullanılmasına mâni olmak maksadiyle seçmenlerin kimliklerini ispata yarıyan her hangi bir vesikayı tahrif veya imha veya tahribeden veya çalan veya saklayan kimse üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sandık başından çekilmiyenler

MADDE 128. — Oyunu kullandıktan sonra ihtara rağmen sandık başından ayrılmıyan ve

ya her hangi bir müdahale, telkin veya tavsiye de bulunmaya kalkışan kimse bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Kanunda yazılı hususları yapmıyan seçmenler

MADDE 129. — Sandık başında bu kanuna göre oy verme yönünden kendisine yükletilmiş olan mükellefiyetleri ihtara rağmen ifa etmiyen seçmenler 100 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Adaylıkla ve oy vermekte ilgili suçlar

MADDE 130. — Her kim kendisinin veya başkasının adaylığı için adaylık beyannamesini imza etmesi veya etmemesi yahut kendisine veya başkasına oy verilmesi veya verilmemesi için bir veya birkaç seçmene para, menfaat ve sair kıymetler teklif ve vadeder veya verir yahut resmî, umumî vazifeler veya hususî hizmet ve menfaatler vaat veya temin ederse üç aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Verilen veya vaat yahut temin edilen menfaatler seçmenin seyahat, yemek, içki ve nakil vasıtaları masrafları veya hizmetlerinin mukabili olarak gösterilse dahi büküm aymıdır.

Yukarki fıkralarda yazılı para, menfaat, vaat veya taahhüdünü teklif veya bunları kabul eden seçmen dahi birinci fıkra da gösterilen ceza ile cezalandırılır.

MADDE 131. — Yukarki maddede yazılı fiilleri, tehdit veya cebir ve şiddet kullanarak işliyener altı aydan üç yıla kadar hapis ve yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

130 ncu maddede yazılı maksatlar ve yukarıdaki yazılı suretlerle seçmenleri tophyanlar ve bir köy ve bir mahalle ve nâskün mahalden sandık yerine gelmelerini menederler hakkında birinci fıkra da yazılı cezalar hükümlenir.

Bu fiiller mecburiyet müfazzunu veya resmî safahı itibariyle o kimse üzerinde hâiz olduğu sadâhiyeti süstitimal suretiyle işlenliği takdirle hükmedilebilecek ceza üçte bir miktar artırılır.

Toplanılı heyetlerdir kurşu suçlar

MADDE 132. — Bu kanunun 44 ncu maddesinde yazılı heyeti kurmıyan veya haber vermıyen toplanılı tertipçileri ve mezkûr maddede ya-

zılı görevleri yapmayan heyet üyeleri on beş günden üç aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

41 nci maddede yazılı hükümlere aykırı olarak yapılan toplantılar zabıtaça menedilmekle beraber toplantıyı tertip ve idare edenlerle nutuk söyleyenler de yukarıki fıkrada yazılı ceza ile cezalandırılırlar.

Propaganda toplantılarına dair suçlar

MADDE 133. — Her kim 44 neü maddede gösterilen heyetin kurulmamış olduğu bir toplantıda söz alır ve söyler veya her hangi bir vasıta ile bir seçim propagandası toplantısına mâni olur veya devamına imkân vermiyecek tertiplerle onu ihlâl ederse bir aydan altı aya kadar hapis ve elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçim düzenine veya oy serbestisine ilişkin propaganda suçları

MADDE 134. — Oy verme gününden önceki üç gün içinde ve oy verme gününde umumi veya unuma açık yerlerde seçimi propagandası için toplantı veya propaganda yapanlar veya bu maksatla yayınlarda bulunanlar veya her ne suretle olursa olsun seçimin düzenini bozabilecek veya oy vermenin tam bir serbestlikle yapılmasına tesir edebilecek mahiyette söz veya yazı ile propaganda yapanlar ve asılsız sayıdalar çıkaranlar altı aya kadar hapis veya beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Propaganda hükümlerine aykırı hareketler

MADDE 135. — (Muaddel 30, VI. 1954 - No. 6428) — Bu kanunun 45 nci maddesinde yazılı memnuiyetlere aykırı hareket edenlerden (500) liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası alınmakla beraber tartılarına da karar verilir.

133 ve 134 neü maddelerdeki haller dışında seçim propagandasına dair bu kanunda yazılı sair hükümlere aykırı harekette bulunanlar Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesinin birinci fıkrasında yazılı cezalarla cezalandırılırlar.

(5545 sayılı Kanunun 135 nci maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :)

Propaganda hükümlerine aykırı hareketler

MADDE 135. — Bu kanunun 35 nci maddesinde yazılı muvazzaif subaylarla askeri memur, askeri adli yargıç, gedikli subay ve gedikli erbaşlardan ayrılma istekleri kabul edilmeyenlerle ayrılma talebi kabul olunanlardan vazifesi bайдından ayrılmamış bulunanların propaganda yapmıyacakları hakkındaki yasağına ve resmi elbise ile propaganda memnuiyetine aykırı hareket edenlerden elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezası alınır.

133 ve 134 neü maddelerdeki haller dışında seçim propagandasına dair bu kanunda yazılı sair hükümlere aykırı harekette bulunanlar Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesinin birinci fıkrasında yazılı cezalarla cezalandırılırlar.

Kurullara karşı suçlar

MADDE 136. — Hileli faaliyetlerle veya her hangi şekilde ve surette eebir veya şiddet kullanarak bu kanunda yazılı kurulların toplanmalarına veya görevlerinin ifasına mâni olanlar bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Silâhla işlenme hali

MADDE 137. — Bundan evvelki maddede yazılı fiiller silâh ile işlenirse üç yıldan aşağı olmamak üzere ve beş kişiden ziyade silâhlı kimseler tarafından ittifak edilerek veya ittifaaksız olsa dahi 10 kişiden fazla silâhlı kimseler tarafından yapılırsa beş yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hükmolunur.

Tedbirlere riayetsizlik

MADDE 138. — Her kim seçin işlerinin ce-reyanı sırasında kurullar başkanlarının seçin yerlerinin düzenini sağlamak maksadiyle aldıkları tedbirlere ihtara rağmen riayet etmezse üç günden bir aya kadar hafif hapis ve yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.

Resmî makam bildirilerine ve propaganda matbuatlarına dair suçlar

MADDE 139. — Her kim seçim muamelelerine aid olmak üzere resmî makamlar tarafından yayınlanan beyanname ve tebliğlerin ilân ve asılmasına mâni olur veya bunları tahribederse bir aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçim propaganda matbuatlarının yayın veya ilânı veya asılmasına mâni olan veya bunları tahribeden kimse elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Asılı tutanaklara dair suçlar

MADDE 140. — Kurullarca oy verme ve seçim neticelerini gösteren tutanakların asılı saretlerini yırtan, bozan, kaldıran kimse hakkında bir aydan bir yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Seçme yeterliğine dair suçlar

MADDE 141. — Seçme yeterliği bulunmadığı halde kendisini veya bu yeterliği haiz olmayan bir başkasını hileli muamele ve hareketlerle seçmen kütük veya listelerine kaydettiren veya bu şekilde kaydedilmiş olanların silinmesine mâni olan veya seçme yeterliği bulunan birinin aynı fiil veya hareketlerle kütük veya listeden silinmesine sebep olan kimse üç aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen olmayan kimse yerine oy verme

MADDE 142. — Her kim oy verme sırasında seçme yeterliği olmadığını bildiği halde veya başkasının ismini taşıyarak bir sandıkta oy vermeye teşebbüs ederse veya verirse bir aydan bir yıla kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bir sandıkta oy verdikten sonra başka sandıklarda da oy vermeye teşebbüs edenler veya verenler hakkında da aynı ceza uygulanır.

Bu fiiller 127 nci maddede yazılı şekilde işlenirse ceza üçte bir nispetinde artırılır.

Oy sandığı üzerindeki suçlar

MADDE 143. — Yetkisi olmadığı halde veya usulüne aykırı olarak her ne sebep ve maksatla

olursa olsun oy sandığının yerini değiştiren veya bulunduğu yerden kaldıran, açan, çalan veya tahribeden veya içindeki oy zarflarını alan, çalan veya değiştiren kimse bir yıldan beş yıla kadar hapis ve 100 liradan 1 000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

İçki yasağına aykırı hareketler

MADDE 144. — Oy verme günü oy verme müddetince umuma açık yerlerde, umumî mahallerde ispirotolu içki verenler veya içenler veya herhangi bir suretle açık veya kapalı şigelelerde ispirotolu içki satanlar veya alanlar elli liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

93 ncü maddede yazılı silâh taşıma memnuniyetine aykırı hareket edenler hakkında da aynı ceza verilir.

Kötü niyetle şikâyet ve itiraz

MADDE 145. — Oy vermenin yolunda cereyanını veya seçim kurullarının vazifelerini selâmetle görmesini yahut sayım neticelerinin tesbitini geciktirmek gibi kötü niyetle şikâyet ve itirazda bulunanlar bir aya kadar hapis veya yirmi liradan yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kütük nakli işlemlerini yapmayanlar

MADDE 146. — Kayıtlı bulunduğu seçmen kütüğüne işaret verilerek kendisini kaydettireceği seçmen kütüğü muhtarlığına karşı vesika isteyen seçmenlere kendilerinden istenen belgeyi vermiyen veya kaydı yapmayan ve bu değişikliği kütüklerin muhafaza edildiği nüfus müdür ve memurluklarına bildirmiyen muhtarlar 10 liradan yüz liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kütüklere ve yoklamaya dair suçlar

MADDE 147. — Bu kanunla görevlendirilmiş oldukları halde belli müddet içinde ve şekillerine uygun olarak seçmen kütük veya listelerini tanzim etmiyen, seçmen yoklamasını yapmayan, seçmen kütük listelerini asmayan veya bunlara mütaallik evrak ve vesikaları gereği gibi muhafaza etmiyenler üç aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucu husule gelmişse altı aya kadar hapis cezası verilir.

Kütükleri tutmakla görevli kimselerce işlenen suçlar

MADDE 148. — Seçmen kütük ve listelerine yazılmak hakkı olmayan bir seçmeni yazan veya yazılmak hakkı bulunan bir seçmeni yazmayan veya bunlara yazılmaması veya silinmesi gereken seçmen adını silmeyen veya silinmemesi gerektiği halde silenler bunları bilerek yaptıkları takdirde bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Eğer bu fiiller kayıtsızlık ya görevde gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesinden ileri gelmişse altı aya kadar hapis cezası hükümlüdür.

Kütüğe ilişkin suçlar

MADDE 149. — Tamamen veya kısmen sahte seçmen kütük veya listesi tanzim eden veya bunlarda tahrifler yapan veya bozan, çalan veya yok eden kimse üç yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen kütük ve listelerine mütaallik vesikaları çalan, bozan, yok eden veya tahrif eden kimseye de aynı ceza verilir.

Seçmen kartı üzerindeki suçlar

MADDE 150. — Sahte seçmen kartı tanzim edenler, bunları kullananlar, istedikleri halde seçmen kartlarını sahiplerine veremiyenler veya hakkı olmadığı halde kendini sahibi göstererek vazifeli kimselerden alanlar, ölen veya başka bir yerde bulunanların kartlarını kullananlar, çalanlar, tahrif ederek kullananlar ve bu hareketlere teşebbüs edenler altı aydan aşağı olmamak üzere hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurullar mensuplarının vazifeye gelmemesi

MADDE 151. — Kurullara seçildiği halde haklı bir sebep olmaksızın vazifesi başına gitmeyenler yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Seçim başladıktan sonra kurullardaki görevlerini haklı bir sebep olmaksızın terkedenden-

bir aydan altı aya kadar hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurul mensubu kimselerin seçim işlerini bozması

MADDE 152. — Seçim kurulları başkan ve üyelerinden her hangi biri kanuna aykırı hareketleriyle seçim muamelelerinin yapılmasını veya oy verilmesini kısmen veya tamamen imkânsız kılar yahut seçimlerin butlanma bilerek sebebiyet verir yahut seçim neticelerini ilân etmekten imtina ederse bir yıldan üç yıla kadar hapis, üç yüz liradan bir liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Seçim vasıtalarının gönderilmemesi

MADDE 153. — Seçim kurulları başkan ve üyelerinden her hangi biri veya bu kanunda yazılı işlerden biriyle görevlendirilen kimseler seçmen kütüklerini, aday listelerini, seçime ait kâğıt ve paketleri ve oy pusulalarını, oy sandıklarını ve oy zarflarını veya maddi, malî vasıtaları zamanında yerlerine göndermezler veya gönderilmesine mâni olurlarsa bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve yüz liradan beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiilleri görevlilerden başkaları yaparsa ceza üç aydan bir yıla kadar haptistir.

Siyasi partilerin veya bağımsız adayların oy pusulalarını veya seçime mütaallik her türlü evrakını zabıt veya imha eden veya bozan veya oy verme yerine götürülmelerine mâni olanlar altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu fiiller resmî sıfatı haiz olanlar veya silâhlı kişiler tarafından yahut meskene veya siyasi parti binalarına girmek suretiyle işlenirse bu maddede yazılı cezalar bir misli artırılır.

Oy verme neticesine tesir edecek fiiller

MADDE 154. — İler kını sandık başında seçmenlerin imzalarını koydukları kütük listesine gelmeyenler adına sahte imza atmak, mühür koymak veya parmak basmak gibi hileli bir hareketle sandığa oy atar veya attırır veya her hangi bir şekilde seçimin neticesini tağyir eder veya ettirir veya seçim tutanaklarını tamamen veya kısmen sahte olarak tanzim veya tahrif eder ve ettirirse

üç yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

İtirazları tutanağa geçirmemek

MADDE 155. — İlgililerin şikâyet ve itirazlarını tutanağa geçirmeyi reddeden kurul başkanı veya üyeleri bir yıla kadar hapis ve beş yüz liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Kurulların işlemlerine ve milletvekili yeterliğine, makbul bir sebep olmaksızın kötü niyetle itirazda bulunmaları da aynı şekilde cezalandırılırlar.

Kurul kararlarına riisetsizlik

MADDE 156. — Bu kanunda yazılı kurulların çoklukla vermiş oldukları her çeşit kararlara riayet etmeyen kurul mensupları bir aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılırlar.

Görevi savsana ve kötüye kullanma

MADDE 157. — Bu kanunda görevlendirilen kimseler vazifelerini her hangi bir şekilde savsakladıkları veya kötüye kullandıkları takdirde, bu kanunda ayrı ceza tayin edilmemişse, Türk Ceza Kanununun bu suçlara ait cezaları altında bir artırılmak suretiyle hükümlenir.

Memur sıfatına huz olmaları

MADDE 158. — Bu kısımda yazılı suçlar, haklarında sarahat bulunmadığı hallerde, Ceza Kanunu tatbikatında memur sayılan kimseler tarafından işlenmişse verilecek ceza yarısı nispetinde artar ve ayrıca kamu hizmetlerinden yasaklılık cezasına da hükümlenir.

Bölüm : 2

Kovuşturma uzul ve şekilleri

Kovuşturma ve soruşturma zamanı

MADDE 159. — Seçim işleriyle görevlendirilenlerin oy verme günü ile bundan önceki 24 saat içinde işledikleri bu kanunda yazılı seçim suçlarından ötürü bağlı bulundukları kurullarca düzenlenmesi gereken seçim tutanaklarının

tanzim edildiğinin ertesi günü kovuşturma ve soruşturma yapılır.

Bu müddet içinde ağır cezayı gerektiren suçlarla infazı muktazi hükümler ve merclinden sâdır olmuş tevkif kararları ve 3005 sayılı Kanun hükümleri gereğince asliye mahkemelerinin görevine giren ve delillerin kaybolması gibi sebeplerle gecikmesinde mazarrat umulan cinayetlerden başka hiçbir sebepten dolayı bir seçmen hakkında kovuşturma ve soruşturma yapılamaz ve oy verme günü ile ondan önceki üç gün içerisinde seçmenin hürriyetini ve oy verme hakkını kaldırarak veya tahdid edecek idari ve mali hiçbir tedbir alınmaz.

Buna aykırı hareketlerde bulunanlar hakkında altı aydan eksik olmamak üzere hapis cezası hükümlenir.

Sanıklar bakımından genel hükümlerin uygulanması

MADDE 160. — Bu kanunda yazılı suçlardan birini işleyenler sıfat ve memuriyetleri ne olursa olsun haklarında umumi hükümler dairesinde kovuşturma yapılır.

Yadiler hakkındaki kovuşturma ve hazırlık soruşturması Cumhuriyet Başsavcısı, gerekli görüldüğü halde ilk soruşturma Yargıtay Birinci Başkanının görevlendirdiği Yargıtay üyesi ve yargılama, Yargıtayın yetkili ceza dairesi tarafından umumi hükümlere göre yapılır.

Hazırlık soruşturmasını başsavcı kendi yardimcilerine de yaptırabilir. Ancak, kamu davasını açmak ve kovuşturmaya mahal olmadığına karar vermedik başsavciye aittir.

Hazırlık soruşturması sırasında başsavcı tarafından istenilen, tevkif, tahliye, zabıt ve arama ilk soruşturmaya yetkili Yargıtay üyesi tarafından karar verilir.

Başsavcı tarafından kovuşturmaya mahal olmadığına dair verilen karar ile yukardaki fıkralar gereğince Yargıtay üyesi tarafından hazırlık ve ilk soruşturmalar sırasında verilecek kararlara karşı vukubulan itiraz, Yargıtay Birinci Başkanı tarafından görevlendirilen bir daire başkanı tarafından tetkik olunarak karara bağlanır.

İlk soruşturma sırasında Yargıtay üyesi tarafından verilecek kararlardan umumi hükümlere göre tasdik ile tekemmül etmesi icabeden

lerin tasdik mercii Yargıtay Daire Başkanındır.

Yargıtay Daire Başkanının tasdikı ile tekemmül eden kararlara karşı yapılacak itirazlar Yargıtay Birinci Başkanı tarafından tetkik edilerek karara bağlanır.

Kaymakamlar hakkında hazırlık soruşturmasının yapılması ve kamu dâvası açılması ve son soruşturma açılmasına karar verilmesi o ile en yakın il merkezindeki vazifeli cumhuriyet savcısı ve sorgu yargısı ve yargılama yeri o yerdaki görevli mahkemeler tarafından yapılır.

Hâkimler Kanunu hükümleri mahfuzdur.

İlgili kimseler ve siyasi partiler Ceza mahkemeleri Usulü Kanunu gereğince şikâyetname vermek suretiyle kamu dâvasını tahrik edebilirler.

Seçim zamanında cevap hakkı

MADDE 161. — Seçim zamanında zikir veya teahhüt suretiyle haklarında neşriyat yapılan özel ve tüzel kişiler cevap verecekleri yazının yayımlandığı gazete veya mecmua ile cevap ve tashihlerini nerede bulunuyorlarsa o yerin sulh ceza yargısına verirler. Yargıç müraعاتın yapıldığı gün cevap ve tashih tetkik ederek varsa suç teşkil edecek ifadeleri çıkardıktan sonra cevap ve tashihin altına neşri lüzumuna dair yazacağı şerh ile derhal gazete veya mecmuaın idarehanesine bildirir. Cevap veren ücretini öderse metni telgrafla tebliğ eder. Gazete veya mecmua işbu cevap ve tashih aldığı günün ertesi günü cevap verenin koyduğu başlıkta aynı sahifenin aynı sütununda aynı punto harflerle aynen neşretmeye mecburdur. Aksi halde gazete veya mecmua sorumluları, cevabı emreden mahkemeye bir aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Matbuat Kanununun bu maddeye aykırı olmayan hükümleri mahfuzdur.

Kovuşturma usulü

MADDE 162. — Ağır cezayı gerektiren eürümlerden gayrısında 159 ncu maddede yazılı müddetlere riayet edilmek şartıyla bu kanunda yazılı suçlardan dolayı 3095 sayılı Kanun hükümleri dairesinde kovuşturma yapılır.

MADDE 163. — İl ve ilçe seçim kurulu başkanlığını yapan yargıçlar kendi çevreleri içinde

vukua gelecek seçim suçlarına mütaallik dâvalara bakamazlar.

Aynı mahalde bu dâvaları görececek başka yargıçlar bulunmaması veya mahkemenin teşekkül edememesi halinde mezkûr dâvalara bu mahalle en yakın yargı çevresinde bulunan aynı derecedeki mahkeme veya vazifeli yargıç tarafından bakılır.

Tutanakların delil kıymeti

MADDE 164. — Bu kanunda yazılı suçlardan ağır ceza gerektirenlerin gayrısında kurullara tanzim edilen tutanaklar sahtelikleri sabit oluncaya kadar muteberdir.

Zaman usulü

MADDE 165. — Seçim suçlarından doğan kamu dâvası seçimin bittiği tarihten başlayarak üç ay içinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamaz. Ancak takibi karar veya izin alınmasına bağlı hallerde bu mehlû karar veya izin alındığı tarihten itibaren yürürlüğe başlar.

ALTINCI KISIM

Çeşitli hükümler

1. Seçim giderleri

Giderlerin ödenmesi

MADDE 166. — (Muaddel 30, VI, 1954 - No. 6428) — Seçim giderleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adliye Vekâleti bütçesindeki özel bölüme konur.

Seçim kurulları başkan ve üyelerine, seçim işleriyle ilgili vekâletlerin merkezlerinde teşkil edilecek seçim bürolarının başkan ve üyeleri ile diğer memur ve hizmetlilere ve seçim işleri için bu kanun gereğince vazifelendirileceklere ve bu işlerde mesai saatleri dışında çalışacak memur ve hizmetlilere verilecek ücretler ve haricden alınarak çalıştırılacakların gündelikleri İcra Vekilleri Heyetine belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir.

Bulunduğu yerin haricinde bir mahalle gönderileceklerin yol masrafları Haretrah Kanunu hükümlerine göre ayrıca verilir.

Adliye Vekâleti bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden ye-

ter miktarını il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrine gönderir.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması lâzımgelen her türlü masrafların ita âmiri il ve ilçe seçim kurulları başkanları olup tahakkuk işlemleri Cumhuriyet müddeiummumileri tarafından yapılır

5545 numaralı Kanunun 166 ncı maddesinin 6428 numaralı Kanunla değiştirilmeden evvelki şekli :

ALTINCI KISIM

Çeşitli hükümler

1. Seçim giderleri

Giderlerin ödenmesi

MADDE 166. — Seçim giderleri genel bütçe-den ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adalet Bakanlığı bütçesindeki özel bölüme konur.

Seçim kurulları başkan ve üyeleriyle seçim işleri için bu kanun gereğince görevlendirileceklere ve bu işlerde mesai saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memur ve hizmetlilere verilecek ücretler ve haricden alarak çalıştırılacakların gündelikleri Bakanlar Kurulunca belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir.

Bulunduğu yerin haricinde bir mahalle gönderileceklerin yol masrafları Harcırah Kararnmesi hükümlerine göre ayrıca verilir.

Adalet Bakanlığı bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarını il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrine gönderir.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması lâzımgelen her türlü masrafların ita âmiri il ve ilçe seçim kurulları başkanları olup tahakkuk işlemleri Cumhuriyet Savcılığı tarafından yapılır.

MADDE 167. — Bu kanun gereğince yapılacak işler için lüzumlu her türlü levazım ve imal ettirilecek eşya ve taşıma giderleri miktarı neye balığ olursa olsun 2430 sayılı Kanunun 46 ncı maddesinin (A) fıkrası hükümleri dairesinde pazarlıkla yapılır. İlân mecburi değildir.

Her çeşit seçim giderleri için il ve ilçe adalet daireleri mutemetlerine il ve ilçe seçim ku-

rulları başkanlarının tasvibi ile ayrıca üç bin liraya kadar avans verilir.

Bu had içinde kalmak üzere mahsubedilen miktara kadar yeniden avans verilebilir.

Seçim eşyasının muhafazası

MADDE 168. — İl, ilçe ve sandık kurullarına ait mühürler, seçim işlemlerine taallük eden tutanaklar, matbu defterler veya sair evrak il, ilçe adalet daireleri emanet memurluklarında ve oy sandıklarıyla kapalı oy verme yerlerinin eşya ve malzemesi köylerde muhtarlıklara ve kasaba ve şehirlerde belediyelere muhafaza olunur.

2. Geçici hükümler

Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin seçilmesi

GEÇİCİ MADDE 1. — Yüksek Seçim Kurulu için üye seçilmesi bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir hafta içinde yapılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 8 üci Döneminde temsil edilen partiler hakkında hüküm

GEÇİCİ MADDE 2. — Bu kanunda siyasi partiler için şart koşulan ilk umumî toplantılarını yapmış olmak ve en az yirmi ilde teşkilât kurmuş bulunmak mecburiyetine dair hüküm, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsil edilmekte olan partiler hakkında, 1950 seçimlerinde uygulanmaz.

GEÇİCİ MADDE 3. — 1950 genel seçiminde seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde 1945 genel nüfus sayımı esasdır. Ancak, bu esasa göre her seçim çevresi için tesbit edilecek milletvekili sayısı 1946 genel seçiminde her seçim çevresi için tesbit edilmiş bulunan milletvekili sayısından aşağı olamaz.

GEÇİCİ MADDE 4. — Her sandık için numaralı mühür ve istanpı maddi imkânsızlıklar dolayısıyla zamanında gönderilemezse sandık kurulları vuzife gördükleri mahalle veya köy ihtiyar heyetine ait mühür ve istanpayı kullanırlar.

GEÇİCİ MADDE 5. — İstanbul İli il seçim kurulu ile 68 üci maddede yazılı ilçe seçim ku-

rulları için seçilecek üyeler, İstanbul Birleşik Mahalli İdareler Genel Meclisi üyeleri arasından alınır.

GEÇİCİ MADDE 6. — Seçmen kütüklerinin tanzimine, bu kanun yürürlüğe girer girmez hemen başlanır ve en geç kırk gün zarfında kayıt işi neticelendirilerek listeler 19 ncu madde gereğince askıya çıkarılır ve bu kanunun kütüklere dair hükümleri dairesinde işleme devam olunur.

GEÇİCİ MADDE 7. — Bu kanun yürürlüğe girer girmez ilçe seçim kurulları on beş gün içinde toplanarak bu kanunun 3 ve 83 ncu maddeleri gereğince sandık alanlarının tespiti için gereken işlemleri yaparlar.

3. Son maddeler

Kaldırılan kanunlar

MADDE 169. — 4918 ve 5258 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

MADDE 170. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürürlükte görevli makam

MADDE 171. — Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

20 . II . 1950

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt cirdelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
VIII	22	274
	24	49,149;171,172;212,215;238,239;279,280;283,286;312,312;340,340;350,353;376,376;399,400;405,667;673,673;697,698;713,750;753

Milletvekilleri Seçimi Kanununu değiştiren kanunlar

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddeler eklenmesine dair Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 23 . II . 1954 - No, 8641)

Kanun No : 6272 Kabul tarihi : 17 . II . 1954

MADDE 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 16, 19, 27, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125 ve 126 ncı maddeleri aşağıdaki şekle değiştirilmiş ve bu kanuna üç muvakkat madde ilâve edilmiştir.

Not : Değiştirilen ve ilâve edilen bu maddeler, kanundaki yerlerine konulmuştur.

MUVAKKAT MADDE 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 25 ncı maddesine göre gözden geçirilerek tashihi içabeden milletvekilleri seçimine ait seçmen kütükleri; bu kanunun meriyete girdiği tarihte hükümsüz addedilerek, bunların yerine mezkûr kanunun kütüklere mütâallik hükümleri dairesinde yeniden seçmen kütüklerinin tanzimine başlanır. Ve en geç otuz gün içinde ikmal olunarak askıya çıkarılır.

Şayet müebir sebepler tahtında bazı seçim bölgelerinde kütüklerin, seçimlerden önce yeniden 'anzimi mümkün görülmediği takdirde keyfiyet sebepleriyle birlikte ilgili valilikçe İçişleri Vekâletine arz olunup mezkûr Vekâletin tasvibiyle eski kütükler, bu kanunun seçmen kütüklerinin gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi hakkındaki hükümleri dairesinde hemen tashih olunarak bunlara müsteniden seçim yapılır ve bilâhara kütüklerin yeniden tanzimi işine devam olunur.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin 8 nci Döneminde temsil edilen partiler hakkında hüküm

MUVAKKAT MADDE 2. — Vilâyet unumi meclisi, belediye meclisi, köy muhtar ve ihtiyar meclisi ve mahalle ihtiyar heyeti seçimlerine ait seçmen kütüklerinin yeniden tanzimine 1954 yılı Haziran ayının ilk haftasında başlanır. Bu seçimlere mütâallik eski seçmen kütükleri bu kanunun

25- ve mütaakıp maddelerine göre yoklama yapılmaksızın yeni kütüklerin kesinleştiği tarihe kadar muteberdir.

MUVAKKAT MADDE 3. — 1954 genel seçiminde seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde 1950 genel nüfus sayımı esastır. Ancak, bu esasa göre her seçim çevresi için tesbit edilecek milletvekili sayısı 1950 seçiminde bu çevreler için tesbit edilmiş bulunan milletvekili sayısından aşağı olamaz.

Şu kadar ki, vilâyetlere bölünen veya küçültülen seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar.

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 3. — Bu kanunun ierasına İera Ve-killeri Heyeti memurdur.

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt ceridelerinin Devere, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
IX	9	227
	16	224
	27	411
	28	288;290,110,133,134;187

» 101

T.B.M.M. Dahili Nizamname

« 2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinin tekrar meriyete konulmasına ve mezkûr nizamnamenin 22, 23, 24 ve 85 nci maddelerinin tadiline dair Nizamname

MADDE 1. — 22, 23, 24 ve 85 nci maddeleri haric olmak üzere 2 Mayıs 1927 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesi 11 Nisan 1945 tarihine kadar yapılan tadilleri ile birlikte tekrar meriyete konulmuştur.

MADDE 2. — Tekrar meriyete konmadığı birinci maddede zikredilen 22, 23, 24 ve 85 nci maddeleri yerine aşağıdaki maddeler ikame edilmiştir:

(Not: Bu maddeler Dahili Nizamnamedeki yerlerine konulmuştur.)

MADDE 3. — Bu nizamname kabulü tarihinden itibaren meridir.

MADDE 4. — Bu nizamname Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından iera olunur.

12 Şubat 1954

T. B. M. M. DAHİLİ NİZAMNAME

BİRİNCİ BAP

Meclisin teşekkülü

MADDE 1. — İntihap devresinin ilk içtimumu birinci inikadının ilk celsesinde, daimi reis intihabedilinceye kadar, âzanın en yaşlı muvakkaten Heyeti Umumiye'ye riyaset eder veyahut bir muvakkat reis intihab olunur.

En genç dört âza muvakkaten kâtiplik makamında bulunurlar.

Hangi mebusun en yaşlı ve hangilerinin en genç olduklarını evvelden tetkiki hususu, vazifeleri yeni Riyaset Divanının intihabına kadar devam edecek olan, İdare Âmirlerine aittir.

Devre, te'cidine karar verilmediği halde, dört seneden ibaret olan intihap müddetidir.

İçtima, her teşrinisani iptidasından gelecek teşrinievvel nihayetine kadar devam eden Meclis senesidir.

İnikat, Heyeti Umumiyenin muayyen günlerde vâkı toplantılarıdır.

Celse, her inikadın tenefüsü tatilyle inikata uğruyan kışmalarından her biridir.

MADDE 2. — Muvakkat Riyaset Divanının teşekkülünden sonra Teşkilâtı Esasiye Kanununun 16 nci maddesi mucibince mebuslar intihap dairelerinin her bir harfleri sırasıyle tahlif olunurlar.

Tahlif, Teşkilâtı Esasiye Kanunundaki yemin metnini kürsü üzerinde yüksek sesle okumaktır.

Sonradan Meclise iltilhak eden mebuslar da ilk celsede bu rûsineyi ifa ederler [1].

MADDE 3. — Tahlif merasimini müteakip Daimi Riyaset Divanı intihabı iera edilir.

MADDE 4. — Riyaset Divanının vazifesi bir içtima senesi içindir.

MADDE 5. — (Muaddel : 27 Nisan 1934) - Riyaset Divanı :

1. Reis [2];
2. Üç reisvekili;

3. En az ikisi münavebe ile Heyeti Umumiye'de bulunmak üzere altı Kâtip;

4. Üç İdare Âmirinden mürekkeptir [3].

MADDE 6. — Riyaset Divanı, gizli rey ve mutlak ekseriyetle intihabedilir.

Mutlak ekseriyet hâsıl olmadığı takdirde aynı usule tevfikân ikinci defa intihap iera edilir.

Bunda da mutlak ekseriyet hâsıl olmazsa en ziyade izafî ekseriyet kazananlardan istenilen adedin iki misli ayrılarak bunlar hakkında üçüncü defa reye müracaat olunur.

Bunda izafî ekseriyet kâfidir.

Reylerde tesavi olursa kur'aya müracaat edilir [4].

MADDE 7. — (Muaddel : 13 Mart 1935) - Reis, Reisvekilleri, Kâtipler, İdare Âmirleri için ayrı ayrı reye müracaat olunur.

Rey varakalarına Reis için bir, Reisvekilleri için üç, Kâtipler için altı, İdare Âmirleri için üç isim yazılır.

MADDE 8. — Daimi Riyaset Divanının intihabı akabinde Reisi cumhurun intihabına başlanır.

Reisicumhur gizli rey ve mutlak ekseriyetle intihabedilir.

Bu intihapta reylerin tasnifi için kur'a ile dokuz mebus tefrik ve reyler Heyeti Umumiye salonunda açıkça tasnif olunur.

Tatihabın neticesini Meclis Reisi Heyeti Umumiye'ye bildirdikten sonra Reisi cumhur intihab olunan zata hazır ise, riyaset kürsüsünü işgale davet eder.

Reisi cumhur, Riyaset Kürsüsüne çıkıp Teşkilâtı Esasiye Kanununun 38 nci maddesi mucibince yüksek sesle yemin eder.

Ondan sonra kürsüyü Meclis Reisine bırakır. O da inokada derhal nihayet verir [5].

MADDE 9. — İntihabı esnasında Reisi cumhur hazır değilse, Meclis Reisi intihabın neticesini Heyete ve intihab olunan zata bildirir.

Reisicumhur geldikte yukarda zikredildiği veçhile yemin eder.

MADDE 10. — Her içtima senesi iptidasında Daimî Reis intihabedilinceye kadar aynı içtimanın sabık Reisvekillerinden en yaşlısı muvakkaten Heyeti Umumiye riyaset eder.

Bu takdirde sabık kâtipler, kâtiplik makamında muvakkaten bulunurlar. Muvakkat Reis, yoklama yapar.

Nisap varsa ve Reisicumhur o gün nutkunu iradedecekse kürsüyü işgal ile celseyi açar ve sene başı nutkunu iradedir.

Ondan sonra riyaset kürsüsünü muvakkat reise bırakır.

Bunu mütaakıp daimî Riyaset Divanı intihabatına başlanır.

MADDE 11. — Reisicumhurun nutkunu Teşkilâtı Esasiye Kanununun 36 nci maddesinin son fıkrası mucibince Başvekil okuyacak ise hitabet kürsüsünden kıraat eder [6].

MADDE 12. — Merasimi mahsusı her içtimanın bidayetinde ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun 25 nci maddesi mucibince intihabatın tecdidine karar verilmesi üzerine Teşrimisâninin ilk gününden evvel vukubulan fevkalâde içtimaların bidayetinde ierâ olunur.

İKİNCİ BAP

İntihap mazbataları

[Bu baba aidolan 13 : 21 nci maddeler, Umumi Heyetin 11. III. 1954 tarihli 64 ncü fıkasında kabul olunan Nizamname teklifi ile meriyetten kaldırılmıştır.]

ÜÇÜNCÜ BAP

Encümenler ve Parti grupları

MADDE 22. — (Müddet : 7 Nisan 1928, 10 Senteşrin 1932, 13 Mart 1935, 16 Temmuz 1943, 15 Mayıs 1946, 18 Haziran 1947 ve 12 Şubat 1954) - Her içtimanın başlangıcında, vazifeleri ertesi içtimaa kadar devam etmek ve âzası Umumi Heyetçe izafi reyyle intihabolunmak üzere, 20 encümen kurulur.

Siyasi partilerin yalnız mebuslarından kurulan ve Büyük Millet Meclisi içinde onun çalışmalarını ile alakalı faaliyetlerde bulunan Meclis grupları vardır.

Meclis vazifeleri ile mütenazır encümenler:

1. Arzuhal Encümeni (25 âza, iki muvazzaf kâtip);
2. Divanı Muhasebat Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);
3. Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni (10 âza, bir muvazzaf kâtip);
4. Meclis Kütüphanesi Encümeni (5 âza, bunlardan birini Riyaset Divanı, İdarî Amirleri arasından ayırır. Bu encümene Kütüphanecî Müdürlüğü kâtiplik eder);
5. Teşkilâtı Esasiye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

Dahili Nizamname işleri bu encümene havale olunur.

Bütün İfâkûmet hizmetleri ile mütenazır encümen:

6. Bütçe Encümeni (35 âza, bir kalemlî müdürü ile muavini, bir başkâtip, muavini ve bir memur)

Bu encümen kendine bir de Reisvekilli intihabeder.

Umumi bütçe mazbatasının yazılması ve müdafaa ile mükellef bir mazbata muharririnden başka bu encümen bir veya muhtelif dairelerin bütçe mazbatasını yazmak ve müdafaa etmekle mükellef hususî mazbata muharrirleri dahi intihabedebilir.

Vekâletlerle mütenazır encümenler: (Alfabe sırasıyla):

7. Adliye Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip);
 8. Çalışma Encümeni (15 âza, bir muvazzaf kâtip);
 9. Dahiliye Encümeni (30 âza, bir muvazzaf kâtip);
- Bu encümen lüzum görüldükçe bir reisvekilli intihabeder.
10. Gümrük ve İhtisarlar Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);
 11. Hariciye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);
 12. İktisat Encümeni (30 âza, bir muvazzaf kâtip);

13. Maarif Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

14. Maliye Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

15. Milli Müdafaa Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip);

16. Münakalât Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

17. Nafia Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

18. Sıhhat ve İçtimai Muavemet Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

19. Ticaret Encümeni (20 âza, bir muvazzaf kâtip);

20. Ziraat Encümeni (25 âza, bir muvazzaf kâtip).

İcabında encümenlerin âzası Umumi Heyetçe daha çok veya daha az adedde seçilir [7].

Yukarıdaki encümenlerle karşılaşmayan dairelerle alakalı lâyiha ve teklifler, mali işlerden iseler, Bütçe ve Maliye encümenlerinde, bundan başka bütün lâyiha ve teklifler, Dahiliye Encümeninde görüşülür.

MADDE 23.— (Muaddel: 15 Ağustos 1945, 18 Haziran 1947 ve 12 Şubat 1954) - Devrenin ilk içtimamda encümen intihaplarına yardımı olmak üzere, mebusların, hal tercümesi kâğıtlarından anlaşılan, ihtisas ve mesleklerini gösterir bir cetvel Riyasetçe tabettirilip âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.

Encümenlere namzet gösterme işi, partilerin Meclis gruplarıncı yapılır. Hazırlanan namzet cetvelleri her grubun İdare Heyeti Reisliğince Meclis Riyasetine sunulur.

Müstakil mebuslar kendi namzetliklerini koyabilirler.

Namzetleri gösteren cetveller, Meclis Riyasetince birleştirilerek tabettirilip âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.

Umumi Heyette encümen intihapları, bu cetvellerin dağıtılmasından ancak dört gün sonra başlar.

Encümenler, devrenin diğer içtimaları başında içtimaların birinci inikatından sonra gelen ilk inikadın yapıldığı gün intihabedilir.

MADDE 24.— (Muaddel : 18 Haziran 1947 ve 12 Şubat 1954) - Bir encümeninde gizli celse akdini alakalı vekil, yahut encümen âzasının üçte biri isteyebilir.

Gizli celsede encümen âzasından ve vekillerden başkası bulunmaz.

Gizli celse aldi müzakerenin sar olarak muhafazasına söz verilmek demektir.

Parti gruplarının gizli celselerinde de bu hükmün tatbik olunur.

MADDE 25.— Heyeti Umumiye Nizum görürse encümen âzalarının adedinı muvakkaten artırabilir [8] ve muhtelif veyahut muvakkat encümenler teşkil eder [9].

Bu kabil encümenler kendilerine intihavvel işin istatua kadar vazifelerine devam ederler [10].

Muhtelif Encümenlere numara sırasında muvakkat olan encümenin reisi riyaset ve mazbata muharriri mazbata muharrirliği eder.

MADDE 26.— Her encümen, kendine gizli reytle bir reis, bir mazbata muharriri ve bir kâtip intihabeder.

Bir encümeninde muayyen bir madde için, lüzum görülürse, hususi bir mazbata muharriri intihab olunur.

Muvazzaf kâtipler birden ziyade encümene kâtiplik edebilirler.

Keyfiyetin takdiri Meclis Riyasetine aittir.

Encümen reisinin mazeret veyahut gayububetinde mazbata muharriri ona vekâlet eder veyahut ayrıca bir reisvekil intihab olunur.

MADDE 27.— Bir encümen, kendisine muhavvel lâyiha veya teklifin diğer bir encümene aidolduğu mütalâasında bulunursa, esbabı mucibe serd ederek o encümene havalesini talebetmek hâkikını hâizdir.

MADDE 28.— Bir encümen kendisine muhavvel lâyiha veya teklif veyahut alehtlak bir mesele hakkında mazbatası sonra yine kendi tarafından yazılacak üzere iptida diğer bir encümenin mütalâasını almaya lüzum görürse lâyiha veya teklifin o encümene havalesini istiyobılır [11].

Kezalik bir encümen diğer bir encümene muhavvel bir lâyiha veya teklif veyahut alehtlak bir mesele hakkında mütalâasını heyân etmek üzere o lâyiha veya teklifin kendisine havalesini istiyobılır [12].

Bu gibi ahvâkle alakadar olan her iki encümen müttetif iseler Meclis Reisi icrahını iera

ederek ertesi celsede bundan Heyeti Umumiyyeye malumat verir.

Şayet iki encümen arasında ihtilâf çıkarsa keyfiyet Reis tarafından Heyeti umumiyyeye tebliğ olunarak mesele orada müzakere ile halledilir.

Mütalâası sorulan encümen mazbatası, diğer mazbatalar gibi basılır ve âzaya dağıtılır.

MADDE 29. — Encümenler kendilerine muhavel işlerin teklifikünden başka hiçbir işle meşgul olamazlar [13].

MADDE 30. — Encümenler Meclis binasında ve kendilerine tahsis edilen odalarda toplanırlar.

MADDE 31. — Encümen ruznameleri encümenler tarafından tanzim ve bir gün evvel bütün vekillere ve mebuslara ilân olunur.

Bununla beraber müstacel bir iş çıkarsa Meclis Reisi veyahut encümen reisi âzayı hususî vasıtalarla da toplayabilirler.

MADDE 32. — Âzadan en az üçte biri hazır bulunmadıkça encümenler inikadedemez ve reyeye müraعات olunamaz.

MADDE 33. — Müstaceliyeti Heyeti Umumiyyede kararlaştırılan maddelerden başka muhavel işlerin müzakeresine anenik kırk sekiz saat sonra başlanır.

Heyeti Umumiyyede müzakere olunan bir kanunun encümene iade olunmuş bir veyahut daha ziyade maddesinin müzakeresi bundan müstesnadır.

Muhavel evrak encümen âzasından beşi tarafından istendiği takdirde veyahut reisin tenebbi üzerine encümence bastırılır.

MADDE 34. — Her encümenin müzakereleleri hülâsaten zaptedilir.

Şu kadar ki, encümen karar verirse harfiyen zabıt da tutulabilir.

Âzanın isimleri zabıt ceridesinde tasrih olunur. Bu zaptı âza imzalar.

Encümen mazbatalarını reis, mazbata muharriri ve kâtipten maada müzakereye hazır bulunmuş âza da imzalar.

Encümenler mazbatalarını Meclis Riyasetine verirler.

Riyaset bu mazbataları derhal bastırıp âzaya dağıtır.

Bu suretle basılıp dağıtılmayan mazbatalar Heyeti Umumiyyede müzakere olunamaz [14].

Heyeti Umumiye, mazbataların, Resmî Gazete ile neşrine de karar verebilir.

Encümen mazbatalarını Riyasete verildikçe ressen zabıt ceridesine ve ruznameye geçer ve levhaya talik olunur.

Bu bapta âza tarafından itiraz vukubulursa bunun sair müzakere edilecek maddelere terehhan Heyeti Umumiyyede halli lâzumdur.

Kendisinin muhalif kablığı, mazbatada muşarrah bulunmadıkça, tarafından imzalanmış bir mazbata aleyhinde encümen âzasından biri söyleyemez ve mazbata muharririnden istizahatta bulunamaz.

MADDE 35. — Bir lâyiha veya teklifi, Heyeti Umumiyyede, başta aidolduğu encümen müdafaa eder.

Diğer bir veya daha ziyade encümende aynı lâyiha veya teklif hakkında müzakere geçmiş ve mazbata tanzim kılınmış ise o encümenler yalnız kendilerine aidolan madde veya kısımları müdafaa ederler.

MADDE 36. — Encümenlere muhavel bir lâyiha veya teklif, havalesi gününden mühayet bir buçuk ay içinde Heyeti Umumiyyeye gönderilmek lâzımdır.

Eğer encümen bu müddette müzakereyi neticelendiremezse esbabı mucibesini Heyeti Umumiyyeye bildirir.

Aksi takdirde mezkûr lâyiha veya teklifin doğrudan doğruya ruznameye alınmasını Hükümet [15] veya salihleri istemek hakkını haizdirler [16].

Bir encümen tarafından diğerine muhavel mesele, on gün zarfında başarılmak ve kabul olmazsa esbabı mucibesini bildirmek muktazidir [17].

MADDE 37. — Encümenler, kendilerine muhavel lâyiha veya tekliflerin ilk önce Teşkilâtı Esasiye Kanununun metin ve ruhuna muğayir olup olmadığını tetkik etmekle mükelleflerler [18].

Bir lâyiha veya teklifi Teşkilâtı Esasiye Kanununa muğayir gördükleri takdirde esbabı mucibesini tasrih ile maddelerin müzakeresine geçmeyip reddederler.

MADDE 38. — Encümenler, bütün vekâletlerle doğrudan doğruya muhabere edebilirler.

MADDE 39. — Bir mebus ikiden ziyade Daimi Encümene âza olamaz.

Bütçe Encümenine mensup olanlar diğer bir encümene intihabedilemezler [19].

Divanı Riyaset âzası encümenlere intihabedilemezler.

MADDE 40. — Encümenler, yekilleri ve muhassısları davet etmek salâhiyetini haizdirler [20].

Davet edilen vekil bulunamayacağı takdirde namına söz söyleyecek memurun rüesasından birini bulundurur.

Bir kanun teklifinin sahipleri tekliflerinin tetkikine memur olan encümende hazır bulunurlar ve fikirlerini beyan etmek isterlerse mütalâalarının dinlenmesi zaruridir.

Teklif sahibi mevcut değilse davet edilir.

Gelmediği takdirde encümen işi intacla keyfiyeti mazbatasına derceder.

MADDE 41. — Her mebus mensubolmadığı bir encümenin vesaikına ıttıla kesp ve eelse gizli değilse müzakerelerine iştirak edebilir.

Şu kadar ki, orada rey veremez.

Bir encümen, âzastandan olmayan mebusların mütalâasına müracaat edebilir.

MADDE 42. — Bir intihap devresi içinde sabık bir encümenin tanzim ettiği mazbatayı, tekabül eden yeni encümen müdafaa eder.

MADDE 43. — Encümenler Meclisin tatili esnasında Heyeti Umumiye kavariyle muayyen işlerin müzakeresi için toplanabilirler.

MADDE 44. — Mazbatası müzakere olunan bir encümenin âzası veyahut encümen namına müdafaya salâhiyettar mazbata muharriri veya bir âza encümenlere tahsis olunan masanın başında bulunurlar.

Nisap bulunmadığı takdirde, encümen namına söz söyleyen zat yalnız maddenin encümene badesini teklif edebilir.

MADDE 45. — Mazeretsiz veya haber vermeden mütevali dört inikatta hazır bulunmayan encümen âzası encümence istifa etmiş adlanabilirler.

Bu takdirde yenileri intihabedilmek üzere keyfiyet Meclis Riyasetine bildirilir [21, 22].

MADDE 46. — Bir encümende söz kesilir, şahsiyatla uğraşılır ve intizamı bozacak nümâyişlerde bulunulursa encümen reisi icabında celseyi tatil eder ve keyfiyeti Meclis Riyasetine bildirir.

Meclis Reisi bu gibi intizamı bozan hareketlerinden dolayı hakkında şikâyet vakubulan mebusa ihtar ezast verir.

MADDE 47. — Encümenlerin gördükleri işler hakkında senede en az iki defa Kâtibi Umumiye tarafından bir rapor tanzim ve Meclis Riyasetine takdim olunur.

Riyasetçe bu raporlar bastırılarak mebuslara dağıtılır ve Resmî Gazete ile de neşrolunur.

MADDE 48. — Encümenlerin evrak ve vesaikıyla zabıtları aiddoklukları lâyiha ve teklifler Heyeti Umumiyenin kararına iktiran ettikten sonra Meclisin Evrak Hazinesinde saklanır.

MADDE 49. — Divanı Muhasebat Encümeni, Muhasebe Katiye kanunu lâyihasıyla dairelerin sarfiyatı ve taahhüdâtı hakkında her üç ayda bir Divanı Muhasebat tarafından tanzim olunacak raporları tetkik eder [23].

Tetkikatının neticesini gösteren mazbata basılarak mebuslara dağıtılır.

Bu mazbatalar Heyeti Umumiyeye müzakere ile karara raptedilir [24].

MADDE 50. — Meclis Reisi, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 82 nci maddesi mucibince Türklerin gerek şahıslarına, gerek âmmeye mütaallik olarak kanunlara ve nizamnamelere muhalif gördükleri hususlarla bir bakım ilhak edilmemesi veyahut ihmal edilmesi üzerine gönderilen arzuhalleri ve bu mahiyette tefratnameleri üzerlerine bir numara koydurup hususi bir deftere kaydettirdikten sonra geçiktirmeksizin Arzuhal Encümenine havale eder.

Bununla beraber diğer bir encümende tetkik olunmakta bulunan bir teklife mütaallik arzuhaller Reis tarafından doğrudan doğruya o encümene havale olunur.

Arzuhal Encümeni de böyle bir havaleyi

icra edebilir. Arzuhal sahibine bir ilmühaber verilir [25].

MADDE 51. — Meclise verilecek arzuhaller sahibinin imzasıyla münza olmak. şöhretiyle oturduğu yer gösterilmek ve birkaç imzayı muhtevi iseler içlerinden en az birinin oturduğu yer tasrih edilmek icabeder.

MADDE 52. — Arzuhallerin bir mebus vasatısıyla takdimi de caizdir.

Bu takdirde o mebus kendi vasatısıyla verildiğini şerh ile arzuhalin altına imzasını koyar.

MADDE 53. — (Muaddel : 28 Kasım 1955) Encümen kendisine havale edilen arzuhali aşğıdaki esaslara göre tetkik eder :

1. Müracaat :

a) Adli, idari veya askeri kaza mercilerinden birinin kararına iktiran eden.

b) Adli, idari veya askeri kaza mercilerinden birinde tetkik edilmekte olan.

c) Halli; adli, idari veya askeri kaza mercilerinden birinin kararına bağlı bulunan.

Husustardan şikâyeti tazammun ettiği takdirde talebin, tetkik mevzuu yapılamıyacağı.

2. Müracaat; son kararı almaya salâhiyetli idari merci tarafından henüz kati bir karara bağlanmamış bir hususa taallük ettiği takdirde arzuhali sahibine, encümence yapılaacak bir muamele olmadığı ve aidolduğu merceie müracaat etmesi lüzumunu bildirilir.

3. Birinci ve ikinci bendin dışında kalan hususlara taallük eden müracaatlar ise lüzum görüldüğü takdirde aidolduğu mercilerden mukatazi malûmat alındıktan sonra tetkik olunarak karara bağlanır.

Bu kararın bir sureti adâkâli vekâlete ve arzuhali sahibine tebliğ olunur.

(28 Kasım 1955 tarihli tatliden revakli şekli.)

MADDE 53. — Encümen :

1. *Bidayeten Hükûmeti, Şûrayı Devleti, (26) mahkemelere ve Divanı Muhasehata verilmeleri iktiza eden arzuhalleri aidolduğu mukamlara tevdi (27);*

2. *Gerek ve'sen icranın son kararına iliraz ve şikâyeti mutazammın olarak ve gerek aidol-*

duğu makamlardan verilen cevapları ruznamesine ithal (28);

3. *Arzuhalin bir encümene havalesi lâzımgeldikte bu muameleyi ifa;*

4. *Tâyini muameleye mahal olmayan arzuhalleri inlaceder (29).*

MADDE 54. — Af veya mücazatın talfifi müstediyaı mahkûmlar veyahut bunların akraba veya ehlibası tarafından takdim olunabilir.

Bunların müzakeresinde Adliye Vekilinin veyahut göndereceği devair rüesasından birinin huzuru şarttır.

Müstediyat nazara şayan görülürse arzuhali bir inha kararına merbutan Adliye Encümenine gönderilir.

Bu encümen icabederse bir kanun teklifi ile keyfiyeti Heyeti Umumiyyeye arz eder [30].

MADDE 55. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 82 nci maddesinin son fıkrası mucibince, şahsa taallük eden hususlarda her arzuhalin neticesi hakkında sahibine tahriri cevap verilmesi mecburidir.

MADDE 56. — Meclise takdim edilen arzuhaller hakkında her hafta encümence arzuhallerin numarasını, sahip veya sahiplerinin ismi, şöhret, oturdukları yer ve arzuhallerinin hulâsasını ve bu bapta ittihaz olunan karar ile esbabı mucibesini mübeyyin bir cetvel tanzim olunarak basılı ve bütün vekillere ve mebuslara dağıtılır.

MADDE 57. — Her mebus cetvelin dağıtılması gününden başlayarak bir ay içinde Arzuhal Encümeninin bir arzuhali hakkında verdiği karar ne olursa olsun bunun Heyeti Umumiyyede tetkik ve müzakeresini isteyebilir [31].

Bu halde encümen, o arzuhali için bir nazbata tanzim ve takdimine mecburdur [32].

Bu müddet geçtikten sonra encümen kararları katiiyet kesheder [33].

MADDE 58. — Heyeti Umumiyyenin müzakeresine arz olunan arzuhaller hakkında icabederse aidolduğu vekil veya göndereceği memur diñlendirikten sonra reye müracaat olunur [34].

MADDE 59. — (Muaddel : 28 Kasım 1955)

Vekiller, encümençe ittihaz olunup kendilerine tebliğ olunan karar üzerine alınıp oldukları karar ve yapmış oldukları muameleyi nihayet iki ay içinde encümenine bildirirler.

Encümen, bu bildirimleri de haftalık karar cetvelinde nesretmekle beraber bunlardan lüzum gördüğü her hangi bir muamele ve kararın bir mazbata ile Umumi Heyette görüşülmesini isteyebilir.

(28 Kasım 1955 tarihli tadilden evvelki şekli)

MADDE 59. — Vekiller kendilerine gönderilen arzuhallerle arzuhaller üzerine encümençe ittihaz olunup tebliğ edilen mukarreat hakkında icra ettikleri takibâtı ve kendilerince mütekezz kararlara, nihayet iki ayda encümenine bildirirler.

MADDE 60. — Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni. Heyeti Umumiyyeye kabul edilen Meclis bütçesiyle merbutu olan bütçelerin tatbikatına nezaret eder.

Encümen tetkikatının neticesini Heyeti Umumiyyeye bildirir [35].

MADDE 61. — Bütün ita emirleri encümen canibinden murakıp intihabedilen bir âza tarafından sarftan evvel vize edilir; edilmedikçe muhasebe hiçbir gûna tediyatta bulunamaz.

MADDE 62. — Idare Âmirleri tarafından tutulan eşya ve mevut defterleri encümenine arz olunur.

Encümen, mevut eşyayı bizzat teftiş ve defterleri tetkik ederek raporunu Heyeti Umumiyyeye verir [36].

MADDE 63. — Encümen, her senenin sonunda geçen sene bütçesinin kati hesabını Heyeti Umumiyyeye arz eder [37].

MADDE 64. — Meclis inikat halinde iken encümen heyeti mecmuasıyla, değil iken murakıp intihabolunan âza, gününü ve saatini bildirmeden muhasebe ve vezneyi teftiş eder.

Teftişin neticesi filhal bir zabıt varakasıyla tesbit olunur.

Bu teftiş senede altı defadan az olamaz.

Bu sırada bütün muamelât durdurulur.

İlebinda neticeden Heyeti Umumiyyeye haber verilir.

MADDE 65. — Encümen âzasından murakıp olan zat tatil zamanlarında Devlet makarrında bulunur [38].

DÖRDÜNCÜ BAP

Kanun lâyihasları ve teklifleri, esbabı mucibe mazbataları

MADDE 66. — Hükümet tarafından Meclise takdim olunan kanun lâyihasları bütün vekillerin imzalarını muhtevi olmak lâzımdır.

Her kanun lâyihası kanunun ierasına memur olacak vekiller tarafından tanzim ettirilen bir veya mütaaddit esbabı mucibe mazbatasıyla birlikte Meclis Riyasetine gönderilir veya verilir.

Bu mazbatada iptida lâyihamın heyeti umumiyyesi, sonra maddeleri hakkında malûmat verilir.

Esbabı mucibe mazbatasında ilga veya ilâve-i istenilen ahkâmın nelerden ibaret olduğu ve neden değiştirilmelerine veya ilâvelerine lüzum görüldüğü tasrih edilmek meşruttur.

Mazbatalar sarih ve müdellel vesikaları, ilebinda ihrai malûmatı ihtiva etmek lâzımdır.

Bu şekilde olmıyan mazbatalar ikmalleri zımında aidolduğu encümen tarafından gösterilecek lüzum üzerine Riyaset canibinden Hükümete iade olunur.

Reis, gelen lâyihasları aidoldukları encümenlere re'sen havale ve keyfiyeti zabıt ceridesine ve levhaya derceder [39].

Bu havaleye bir mebus itiraz etmek isterse celse başında söz alır.

MADDE 67. — Mebuslar tarafından verilen kanun teklifleri bir veya daha ziyade imzayı ihtiva edebilir [40].

Kanun teklifleri dahi, yukarıki maddede tarif edildiği vceih üzere yazılmış bir esbabı mucibe mazbatasıyla birlikte Riyasete gönderilir veya verilir.

Seriatini câmi olmıyan teklifleri, aidoldukları encümenler, sahiplerine ikmal ettirmek hakkını haizdirler.

Kanun teklifleri dahi kanun lâyihasları gibi Reis tarafından encümenlere re'sen havale edilir.

Bu havalelere vukubulacak itirazlar da diğer madde ahkâmı vceih üzere dermeyan edilmek lâzımdır.

MADDE 68. — (Muaddel : 21 Mayıs 1932)

— Hükümet veya teklif sahibi verilen kanun lâyiha ve tekliflerini ruznameye alınmadan evvel Heyeti Umumiyyeye malûmat vermek şartıyla geri alabilir.

Şu kadar ki, bu lâyiha veya kanun tekliflerini diğer bir mebus veyahüt aiddolduğu encümen üzerlerine ahırlarsa müzakereye devam olunur [41].

Bu lâyiha veya teklifler ruznameye alınmışlarsa geri alınmaları için Heyeti Umumiyyenin karar vermesi lâzımdır.

MADDE 69. — Gerek intihabâtın teedidine karar verilmesi, gerek Intihap devresinin sonuna gelmesi sebebiyle Meclisin yeniden intihabı halinde sabık Meclis tarafından henüz kabul edilmemiş veyahüt yalnız birinci müzakeresi icra edilmiş olan veya reye konup da ekseriyete iktiran etmediği için ikinci defa reye konması lâzımgelen bütün kanun lâyiha ve teklifleri yeni Meclis için hükümsüzdür [42].

Bu gibi vesaik Hükümetin, yeni encümenlerin veyahüt on mebusun talebi üzerine Riyaset tarafından encümenlere verilir.

Encümenler bu vesaik aynen veya tadilen kabul edebilirler.

BEŞİNCİ BAP

Müstaceliyet ve takdimen müzakere

MADDE 70. — Bir kanun lâyihası veya teklifi hakkında ya takdim edilirken, yahut birinci müzakeresiuden evvel Hükümet, teklif sahibi veya aiddolduğu encümen müstaceliyet kararı isteyebilir.

Bir lâyiha veya teklifin yalnız bir defa müzakeresiyle iktifa edilmesi için Meclisin kabul edeceği esaslı bir sebep olmadıkça müstaceliyet kararı verilmez.

Müstaceliyet kararını isteyenler icnunda; o kararın geri alınmasını talebedebilirler.

MADDE 71. — Müstaceliyet kararının talebi yukarıdaki maddede münderic şartları muhtevi ve tahriri olmak lâzımdır.

Müstaceliyet teklifi Reis tarafından reye konarak müzakeresiz işari reyle kabul veyahüt reddedilir.

MADDE 72. — Müstaceliyetine karar verilen lâyiha veya teklifler yalnız bir defa müzakere olunur.

MADDE 73. — Müstaceliyet kararının ittihazın mütaakıp Hükümet veya encümen tarafından tahriren vukubulan bir talep üzerine Meclis, isterse o lâyiha veya teklifin sair işlere takdimen müzakeresine karar verebilir.

MADDE 74. — Bir kanun lâyihası veya teklifinin ruznamede bulunan sair maddelere takdimen müzakeresi istendikte bunun esbabı mucebisi dermeyan edilmek lâzımdır.

Takdimen müzakereyi yalnız Hükümet veya bir encümen talebedebilir.

Bu talep, tahriri olmak şarttır.

MADDE 75. — Bir kanun lâyihası veya teklifinin yalnız hemem veyahüt takdimen müzakeresi hakkında ittihaz olunan karar, müstaceliyet kararı sayılmaz; binaenaleyh iki defa müzakere olunmak icabeder.

MADDE 76. — Bir kanun lâyihası veya teklifinin beş günden evvel ikinci defa müzakere edilmesini esbabı mucebâ serdiyle ancak Hükümet veyahüt aiddolduğu encümen tahriren teklif edebilir [43].

MADDE 77. — Heyeti Umumiyyeye reddolunan lâyiha ve teklifler aynı ictima senesinde bir daha Meclise takdim olunamaz.

ALTINCI BAP

Ruzname

MADDE 78. — Ruzname şu suretle tanzim olunur:

1. Riyaset Divanının Heyeti Umumiyyeye müruzatı;

2. Sualler ve istizahlar;

3. Tercihan müzakeresi kararlaşan maddeler;

4. Haklarında müstaceliyet kararı verilen maddeler;

5. İki defa müzakereye tâbi olan maddeler.

3, 4 ve 5 ne fıkralardaki maddeler encümenlerden Riyasete gelmeleri sırasıyla müzakereye konur.

Şu kadar ki, Meclis bu bapta ayrıca bir karar da ittihaz edebilir.

Ruzname, bir gün evvel Başvekâlete ve bütün vekâletlere tebliğ olunur.

MADDE 79. — Tebrik, teşekkür, takdir, temenni gibi hususları muhtevî arızalar ve tel-grafların emel levhaya talik ve harfiyen veya hulasâten veya sadece zikredilmek suretiyle zabıt ceridesine geçer.

Bunlara Riyaset Divanı münasip görürse Meclis namına cevap verir.

Reis, bu evrakta Meclise arzını tensibetliklerini inikadın başında kâtiplerden birine okutur.

YEDİNCİ BAP

İnikatlar

MADDE 80. — Hilâfına Meclisin kararı olmadıkça, yahut reis'n veya Hükümet canibinden yine Riyaset vasıtasıyla davet vukubulmadıkça Heyeti Umumiye, tatile müsadif olmadığı halde Cumartesi, Pazartesi, Perşembe günleri inikadedir. (*)

MADDE 81. — Reis, saatinde Meclisi açar ve müzakerelerin sonunda kapar [44].

Müretteholan âzanın yarısından bir ziyadesi hazır bulunmadıkça müzakereye başlanamaz.

Nisap hususunda Riyaset Divanına tereddüt hâsıl olur, yahut âzadan beşi şifâhen veya tahriren nisap bulunmadığını beyan ederlerse yoklama yapılır.

Nisap yoksa Reis müzakereye başlanamayacağını söyleyerek veya bilâhara nisap hâsıl olacağı muhtemel ise inikad bir saat sonraya talik ederek Meclisi kapar.

Meclis o gün açılmadığı takdirde, ertesi inikat için muayyen olan günde yine o ruzname ile toplanır.

MADDE 82. — Yoklama, Divan kâtiplerinden birinin esamî defterini yüksek sesle okuması ve âzanın (hurada) demeleri suretiyle iera olunur.

(*) 2739 sayılı Tatil Kanununa uymak için, inikat günleri Pazartesi, Çarşamba ve Cumaya çevrilmiştir. (30 Mayıs 1935)

MADDE 83. — Bir mebusun ruzname haricinde bir ifadesi olursa keyfiyeti Reis takdir ederek ona söz verir [45].

MADDE 84. — Hiçbir mebus ismini kaydet-(D. N.)

tirmeden, yahut inikat esnasında Reisten müsaade alınmadan söz söyleyemez.

Söz, kürsüden söylenir ve Heyeti Umumiye hitabedilir.

Bir mebusun pek kısa bir mülâhazası olursa Reis ona bulunduğu yerden söz söylemeye izin verir.

Bu takdirde, o mebus Reise hitabeder.

Ruznamede hulumıyan maddeler hakkında kâtipler söz kaydedemezler.

MADDE 85. — (Muaddel : 18 Haziran 1947 ve 12 Şubat 1954) - Söz, talep ve kayıt sırasına göre verilir.

Heyet isterse, müzakere olunan meselelerin lehinde, aleyhinde, hakkında, münavebe ile söz söylemek takarrür eder.

Reis söz alanların isimlerini sırası ile Heyete bildirir.

Encümen veya parti grubu namına söz istediklerinde, encümen reisi veya mazbata muharrirleri ile grup reisi veya sözcüleri sıraya bağlı değildirlir.

Son söz mebuslarındır [46].

MADDE 86. — Bir mebus aldığı söz sırasını bir arkadaşına verebilir.

Sözünü arkadaşına bırakan mebus, onun nöbetinde söz söylemek hakkını hâizdir.

MADDE 87. — Her müzakerenin başından sonuna kadar Hükümet namına mütalâa beyan etmek üzere Başvekîl veya hât o namına mütalâat seridine mezun bir vekîl veya birinci sınıf devair rüesasından biri bulunur.

Bundan başka bir vekâlete ait bir âyâta veya teklifin müzakeresi sırasında o vekâlin veya hât o namına gelen birinci sınıf devair rüesasından birinin Mecliste bulunması meşrûttur [47].

Buhamazlarsa müzakere bir defaya mahsus olmak üzere gelecekte inikada talik olunur.

Vekiller veya hât Hükümet namına gönderilen birinci derece devair rüesas [48] encümen reis ve mazbata muharrirlerinden evvel ve sıraya tâbi olmaksızın söz istiyebilirler.

MADDE 88. — Tahriiri bir nutkun kürsü üzerinden okunması veyahut kâtime okutturulması caizdir.

Fakat okuma müddeti yirmi dakikayı geçmez.

MADDE 89. — Müzakereye mahal olmadığı, ruznameye veyahut bu nizamname ahkâmına riâyete davet, takdim ve tehir teklifleri asıl meseleye takakkülüm eder.

Böyle bir teklif vukubulursa ancak lehte ve aleyhte ikiye mebus - on beşer dakikadan fazla sürmemek üzere - söz söyleyebilirler.

Notiçede reye müraعات lâzımgelirse mesele işari reyle halledilir.

MADDE 90. — Reis, meseleler müzakere edilir ve reye konurken leh ve aleyhte asla reyini izhar etmez.

Yalnız meseleler reye kondukta reyini verir.

Bir müzakereye katılmak isterse Reislik mevkiini diğer bir Reise bırakarak hitabet kürsüsüne iner ve ancak müzakereye bulunan madde veya mesele reye iktiran ettikten sonra tekrar mevkiine çıkar.

Fakat bu nizamnamenin tatbiki dolayısıyla söz söylerse yukarıdaki fıkra ahkâmı ceryan etmez.

Söz isteyen kâtipler de bu usule tâbiktirler.

MADDE 91. — Heyeti Umumiye söz kesmek, şahsiyetle uğraşmak ve intizamı bozacak nümayişlerle bulunmak katiyen yasaktır.

MADDE 92. — Söz söyleyen mebusun sözü ancak kendisini bu nizamnameye riâyete ve sadede davet eden Reis tarafından kesilebilir.

İki defa sadede davetten sonra yine ondan haric söz söylemeye devam ederse kendisinin o maddede hakıkla aynı inikatta söz söylemekten menmüyeti Reis tarafından Heyete teklif olunur.

Heyet, müzakeresiz işari reyle karar verir [49].

MADDE 93. — Bir mebus Heyeti Umumiye galiz ve müsteheç sözler istimal ederse Reis derhal o mebusu lisan nezahetine davet eder.

Bir mebus bu gibi elfazı muhtevi bir takriri Riyaset Makamına verirse Reis o takriri tashih edilmek üzere iade eder.

MADDE 94. — Heyeti Umumiye müzakere-

leri gücütlüyü mucibolup da Reis bunu yatıştır-maya muvaffak olamazsa ayağa kalkar.

Eğer gücütlü yine devam ederse celseyi tatil edeceğini söyler.

Yine intizamın iadesi kabil olamazsa bir saat müddetle umumi müzakereyi tatil eder [50].

Bir saat geçince celseyi açar.

Fakat gücütlü yeniden başlarsa celseye hitam verip ımkadı başka bir güne bırakır.

MADDE 95. — Zatı hakkında taarruz vâkı olan veyahut ileriye sürdüğü mütalâa hilâfında kendisine bir fikir isnad olunan mebus her zaman söz istemek hakkını haizdir.

Bu halde o mebus ne münasebetle söz söylemeye mecburiyet hissettiğini beyan ve keyfiyeti Reis takdir eder [51].

Reis buna mahal olmadığını bildirip mebus da bunda ısrar ederse heyet müzakeresiz işari reyle bu bapta bir karar verir.

MADDE 96. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 20 nci maddesinin ikinci fıkrası mucibince mühim bir maddeden dolayı Meclis müzakerelerinin gizli tutulmasını vekiller veyahut on beş mebus tahriren teklif edebilirler.

Böyle bir teklif vukuunda içtima salonu sâ-milerden ve icabında memur ve müstahdemler-den tahliye olunarak gizli celse teklif eden veya edenlerin esbabı mucibeleri dindendikten sonra teklifin kabul veya reddi için müzakeresiz işari reye müraعات olunur.

Gizli müzakere ierasını isteyenlerin isimleri zabıt ceridesinde ve icabında Resmî Gazetede tasrih olunur.

Müzakerenin gizli ierasına hücum gösteren mesele hül olunduktan sonra açık müzakereye geçilmesi Reis tarafından heyete teklif olup bir karar ittihaz edilir.

MADDE 97. — Gizli celsenin zaptını divan kâtipleri tutarlar.

Fakat Meclis karar verirse muvazzaf kâtipler de tahlif olunduktan sonra bu vazifeyi görebilirler.

Âza bu zabıtları görmek hakkını haizdirler.

MADDE 98. — Bu zabıtların tevhidinden sonra gizli bir celse akdedilerek sabık zabıt hulâsası okunur. Zabıt hulâsasının okunmasını mütaakıp bu hulâsa ve zabıt ceridesi bir zarfa ko-

narak Mecliste hazır bulunan Reis ve Divan Kâtipleri tarafından fihhal mûmle mühürlenerek Meclis Evrak Hazinesine tevdi olunur.

Gizli zabıtlar en az on sene geçmeden veya Meclis kararı olmadan negredilemez. [52].

SEKİZİNCİ BAP

Kanunların müzakeresi [53]

MADDE 99. — Kanun lâyiha veya teklifleri aneak iki müzakereden sonra kati surette kabul edilmiş olur [54].

MADDE 100. — İki defa müzakere hakkındaki şerait. Varidat ve Masarifat Bütçesiyle Hesaba Kati Kanununa, münzan ve fevkalâde tahsisat ve bütçe fasıllarında münakale taleplerini muhtevi kanun lâyihalarına şâmil değildir.

Bunlar hakkında bir müzakere kâfidir [55].

MADDE 101. — Hilâfına Heyeti Umumiye'nin kararı olmadıkça hiçbir kanun lâyihası veya teklifi bastırılıp âzaya dağıtıldıktan en az kırk sekiz saat geçmeden müzakere edilemez [56].

MADDE 102. — Bir kanunun müzakeresine başlandıkta Reis, esbabı mucibe mazbatalarıyla maddeler heyeti umumiyesinin okunmasına lüzum olup olmadığını Heyete sorar.

Buna lüzum görüldükte aynen okunur.

MADDE 103. — Lâyiha veya teklifin müzakereye başlanmasında Reis, Heyeti Umumiye hakkında mütalâa beyan etmek isteyenlere söz verir.

Mevzun müzakere lehinde, aleyhinde ve hakkında söz isteyenlerden en az ikişer mebus iradî kelâm etmeden müzakerenin kifayeti reye konamaz.

MADDE 104. — Müzakerenin kifayeti aleyhinde söz isteyenler bulunursa içlerinden yalnız birine ruhsat verilir.

Ondan sonra işari reye müracaat olunur [57].

MADDE 105. — Heyeti Umumiye müzakeresi bittikten sonra maddelere geçilmesi reye konur [58].

Reye ıktiran etmezse lâyiha veya teklifin reddedilmiş olduğunu Reis tebliğ eder [59].

MADDE 106. — İkinci müzakere birinci müzakereden aneak beş gün geçtikten sonra razınameye alınır [60].

MADDE 107. — İkinci müzakere lâyiha ve teklifin heyeti umumiyesi hakkında müzakere cereyan etmez.

Bu müzakere aneak tadil teklifleri üzerinde müzakere cereyan eder [61].

MADDE 108. — Müzakere edilen bir madde mütâaddit mesele veya fıkralardan mürekkep ise bunların birbirinden tefrikiyle ayrı ayrı reye konmaları teklif olundukta muhtazası ifa olunur.

MADDE 109. — Lâyiha veya teklifin katıyen kabulü reye konmadan evvel, ibare ve üslûp, yahut tertip ve tensik itibarıyla noksan veya iltibas olduğu âza veya encümen tarafından dermeyan olunursa metin, aiddolduğu encümene gider.

Edilen tasbihlerin reye ıktiran etmesi lâzımdır.

MADDE 110. — Lâyiha veya teklifin maddeleri üzerinde müzakere bittikten sonra heyeti umumiyesi hakkında lehte ve aleyhte söz söylemek isteyenlerden yalnız birer mebusa ruhsat verilir [62].

MADDE 111. — Bir kanunun veya bütçenin müzakeresi sırasında her mebus Hükûmete veya yahut mazbata muharririne istediği sualleri sorabilir.

Sualler, sözler bittikten sonra, sıra ile sorulur [63].

MADDE 112. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 26 nci maddesi mucibince tasdikleri Meclisin müsaadesine mütevakıf bulunan Devletlerle münakit muahede ve mukavelelerin tasdik talebini muhtazamum kanun lâyihaları Meclise takdim edildikte o muahede ve mukavelelerin ihtiya ettiği maddeler reye konamaz ve metinleri hakkında tadilat teklif edilemez.

Birinci müzakere sırasında maddeler hakkında vukubulacak itiraz lâyihanın encümene inadesini istemek suretinde olur.

Bu itiraz, müzakereden sonra nazarı mütâ-

lâyaya alındığı takdirde encümene havale olunur.

Encümen, tetkik edilmek için kendisine muhavyel tekliflerin heyeti mecmuası hakkında bir mazbata tanzim eder.

Bu mazbata bastırılıp âzaya dağıtılır.

Encümen, mazbatasında lâyihaın kabul, tehir veya reddine karar verir.

Tehir kararı, şu esbabı mucibeyi ihtiva eder:

«Meclis, muahede (veya mukavele) nin filân ve filân maddeleri (Tehiri mucip maddeler taammiyle yazılmamıştır) hakkında Hükümetin nazarı dikkatini celbederek tasdik için muktazi müsaadesini tehir eder».

Bu muahede ve mukaveleler hakkında müstaceliyet kararı verilmiş ise encümen, tadil tekliflerine dair olan mazbatasını itiraza uğramayan maddelerin müzakeresi akabinde Heyeti Umumiye'ye takdim eder.

MADDE 113. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin kabulüne muallâk olarak Hükümetçe akdedilen mukavelelerle bunların tasdikı talebini mutazammın kanun lâyihasları hakkında dahi geçen maddedeki usule riayet olunur.

MADDE 114. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 35 nci maddesinin ikinci fıkrası mucibince Reisicumhurun ilânını muvafık görmeyip esbabı mucibesıyla birlikte bir daha müzakere edilmek üzere on gün zarfında Meclise iade ettiği bir kanun, Heyeti Umumiye'ye haber verildikten sonra, aidolduğu encümene havale olunur.

Encümen, Reisicumhurun iade esbabı mucibesini de mütalâa ettikten sonra o kanunun müzakeresini iade ve neticesinde mazbatasını Heyeti Umumiye'ye takdim eder.

İade olunan bir kanun, rey'e iktiran etmemiş lâalettayın bir kanun lâyihası veya teklifi gibi Heyeti Umumiye'de yeniden müzakere ve intae edilir.

Hakkında vaktiyle gerek müstaceliyet kararı verilmiş olsun veya olmasın iade olunan bir kanun yalnız bir defa müzakere edilir.

MADDE 115. — Bir nutkun talik ve ilânı teklifi anek onun zabıt ceridesiyle neşriden ve o nutkun taallûk ettiği madde kabule iktiran ettikten sonra rey'e konabilir [64].

DOKUZUNCU BAP

Tadilnameler

MADDE 116. — Bir encümene muhavyel kanun lâyiha veya teklifi hakkında bir veya birkaç mebus tadilât teklif etmek isterlerse bir tadilname tanzim ederek Reise takdim ederler [65].

Tadilnamelerde bunların kanunun hangi maddesine veyahut bütçenin hangi faslına ait bulunduğuna tasrih edilmelidir.

Bu tadilnameler encümen mazbatasının zeylinde sahiplerinin esbabı mucibeyi havi muhtırları ile birlikte bastırılarak haklarında meimence ittihaz edilen kararlar ile esbabı beyan edilir.

Lâyihaın Heyeti Umumiye'de müzakeresi esnasında o tadilâtın sırası geldikte sahibi esbabı mucibesini tafsil edip mevcut âzadan terviç ve teyideden bulunursa müzakereye konur.

Aksi takdirde müzakeresinden vazgeçilir.

MADDE 117. — Kanun lâyihası veya teklifinin birinci müzakeresi bittikten sonra arz olunan yeni tadilnameler o lâyihaın tetkikına memur encümene verilmek lâzımdır.

MADDE 118. — Birinci ve ikinci müzakerenin cereyanı sırasında takdim olunan tadilnamelerin aidolduğu encümene havalesini mazbata muharriri talebederse bu havale mecburidir.

MADDE 119. — Birinci ve ikinci müzakerenin cereyanı sırasında takdim olunan tadilnamelerin encümene havalesi encümen tarafından istenmediği halde tadilâtın esbabı mucibesini sahipleri tarafından mütemelen beyan olunur.

İkinci müzakere sırasında buna yalnız encümen cevap verebilir [66].

Bunun üzerine tadilnamenin nazarı mütalâaya alınıp alınmamasına Heyetçe karar verilir.

Nazarı mütalâaya alınursa encümene havale olunur [67].

Encümen isterse filhal kabul eder.

MADDE 120. — Tadilât teklif edenler, tadilnamelerin havale olunduğu encümende fikirlerini beyan etmek isterlerse mütalâaların dinlenmesi zaruridir.

MADDE 121. — İkinci müzakere de encü-
mene iade olunan maddeler hakkında sair me-
buslar tarafından da encümene tadii teklifleri
verilebilir.

MADDE 122. — Tadihameler asıl madde-
den evvel reye konur.

MADDE 123. — Munzam maddeler teklifi
için de tadihameler hakkındaki usul tatbik
olunur.

ONUNCU BAP

Kanunların tefsiri [68]

MADDE 124. — Bir kanunun tefsiri lâzım
geldikte, tefsir talebini havi esbabı mucibeli
tezkere veyahut takrir o kanunu bidayeten
müzakere etmiş olan encümen veya encümen-
lere havale olunur [69].

Şayet o kanunu, hususi bir encümen tetkik
etmiş ise vekâletlerle mütenazır encümenler-
den âza alınmak suretiyle on beş kişiden mü-
rekkep muvakkat bir encümen teşkil olunur.

Encümen mazbatası Heyeti Umumiyyeye arz
edilerek tefsiri mutazammın fıkra müzakere
edilir.

Asıl kanunun kabulü için ne gibi usul ve
ekseriyet nısbası lâzım ise tefsir fıkrası da aynı
usul ve nısbata tâbidir [70].

Tefsiri mutazammın fıkralar yalnız bir de-
fa reye konmakla iktifa edilir.

MADDE 125. — Tefsiri mutazammın talep-
ler ve mazbatalar encümen ve Heyeti Umumi-
yyeye tercihan müzakere olunur.

ON BİRİNCİ BAP

Bütçe müzakeratı [71].

MADDE 126. — Bütçe Encümeninin tetkik
edeceği işler şunlardır :

1. Meclis ve merbutatı bütçesiyle munzam
tahsisatı hakkındaki kanun lâyihaları;

2. Muvazenei Umumiye Kanunu;

3. Munzam tahsisat, fevkalâde tahsisat ve
fasıllar arasında münakale talebini havi kanun
lâyihaları;

4. Devlet varidatının veyahut masarifatının
artırılmasını veya eksiltilmesini intacedecek
her nevi kanun lâyiha ve teklifleri;

5. Muvazenei Umumiye kanunlarına ve 4
ncü fıkradaki kanunlara mütâallik bütün tefsir
taleplerinin tetkiki [72].

MADDE 127. — Muvazenei Umumiye Ka-
nununa taallük edip masarifin artırılmasını ve-
ya varidatın eksiltilmesini mucibolacak tadi-
name veya munzam maddeler ancak alâkadar
bütçeye ait mazbatanın dağıtılmasını takibe-
den yedi gün [73] zarfında teklif edilebilir.

Umumi ve zâtî masraflar tahsisat, gündelik
ve harcirahların artırılmasına, memuriyet ihda-
sına veya bunların mer'î kanunlarla minayyen
olan hudutları haricinde tevsiine dair mebus-
lar tarafından tadiiname veya bütçeye munzam
madde teklif edilemez [74].

Her iki fıkradaki hükümler bilâvasıta ver-
giler kanunlarına, tahsisat itasını tazammun
eden kanunlara da şâmilidir.

Bu maddede münderiğ takyidat Hükümet
veya Bütçe Encümeni tarafından kabul edilen
veya elli imzayı hâvi olan tekliflere şâmil de-
ğildir. Bu teklifler Bütçe Encümenine havale
olunur [75].

MADDE 128. — Muvazenei Umumiye Kanu-
niyle bilâvasıta vergiler kanunlarına ve tahsi-
sat itasını iktiza ettiren kanunlara, varidat
veya masarife taallük etmiyen hükümler der-
cedilemez.

Bu kanunların müzakeresi sırasında vuku-
bulacak teklifler ancak mevcut maddelere doğ-
rudan doğruya taallük etmek şartıyla reye ko-
nabilir.

MADDE 129. — Muvazenei Umumiye Ka-
nununa merbut cetveller hakkında Maliye Ve-
kiliyle aidolduğu vekil veya göndereceği birin-
ci sınıf devair rüesasından biri hazır olduğu
halde, fasıl fasıl müzakere ve rey istisnal olu-
nur.

MADDE 130. — Muvazenei Umumiye Ka-
nununa veyahut merbutatına hükmü bir sene-
den fazla zamana şâmil olan maddeler dercedi-
lemez.

ON İKİNCİ BAP

Reylerin istihsalı

MADDE 131. — Müzakereye arz olunan meseleler hakkında Mecliste üç suretle rey verilir :

1. İşari rey (El kaldırmak veyahut ayağa kalkmaktır);

2. Açık rey (Üzerinde mebusların isimleri yazılı varakaların kutuya atılması veyahut, talep vukuunda kabul, ret, istinkâf kelimelerinin telâffuz edilmesidir);

3. Gizli rey (İşaretsiz yuvarlakların kutuya atılmasıdır).

MADDE 132. — Müzakere sırasında bu nizamname ahkâmına teyfikî harekete daveti mutazammın meselelerle mebuslarla birinin söz söylemekten men'ine, takbihine veyahut muvakkaten Meclisten çıkarılmasına dair hususlarda işari reye müracaat olunur.

Bu nizamname mucibince açık veyahut gizli reye müracaat zarurî olmayın bütün hususlarda işari rey istimal olunur.

İşari rey istimali halinde evvelâ lehte, sonra aleyhte bulunanların reyine müracaat edilir. Ondan sonra netice Reis tarafından Heyete bildirilir.

MADDE 133. — İera Vekillerinden biri hakkında şikâyet ve mebuslardan birinin ithamına ait tekliflerin kabulü mevent âzanın üçte iki ekseriyetinin husulüne mütevakıftır.

MADDE 134. — İşari reyleri Reisle Kâtipler toüttefikân saymak ve takdir etmekle mukelleflerdir.

Binaenaleyh el kaldırmak suretiyle rey istihsalının neticesinde ittifak edemezler veyahut ekseriyetin husulünde şüpheye düşerler veya âzadan beşi ayağa kalkıp bunu isterlerse [76] ayağa kalkmak usulüne müracaat edilir.

Bunda da ittifak edemezler veyahut yine şüpheleri hakı kalırsa açık reye müracaat olunur.

Hiçbir mebus rey istihsal olunurken söz söyleyemez.

MADDE 135. — Muvazeneî Umumiye Kanunu lâyhiasıyla vergi ihdas veya ilgasına veyahut vergilerin artırılmasına veya eksiltilmesine ve muahede ve mukavelelerin tasdikına

mütaallik kanun-lâyhaları hakkında doğrudan doğruya açık reye müracaat olunur [77].

MADDE 136. — İşari reye müracaat zarurî olmayın sair hususlarda açık rey verilmesi talebe mütevakıftır. Açık rey bir meselenin ilk reye konmasında on beş mebus tarafından tahriren taleholunabilir [78].

Mesele reye konurken Reis ve Kâtiplerce şüphe hâsıl olursa yalnız beş mebus şifahen açık rey talebedebilirler.

Açık rey isteyenlerin isimleri Resmî Gazete ile ilân olunur [79].

MADDE 137. — Açık rey şu suretle istihsal olunur :

İptida, mebusların davetine mahsus çingirak üç dakika müddetle çalınır.

Her mebusun üzerinde, ismi yazılı beyaz, kırmızı ve yeşil renkli, rey varakaları bulunur. Beyaz varaka kabulü, kırmızı reddi, yeşil istinkâfî mutazammındır [80].

Reye başlanmadan evvel Reis, reylerin neyi tazammın edeceğini kısaca söyleyebilir.

Reye müracaatten evvel mebuslar reylerinin gayet vaciz bir surette esbabı mucibelerini kürsüden söylemek isterlerse, Reis lehte ve aleyhte yalnız birer zata ruhsat verebilir.

Sonra kâtiplerden biri mebusların intihap dairelerine göre hece harfleri tertibi üzere isimlerini okumaya başlar.

Hangi harften başlanacağı Reis tarafından çekilen kura ile taayyün eder.

İsmi okunan mebus hitabet kürsüsü üzerine konmuş kutuya rey varakasını bizzat atar.

Bütün isimlerin okunmasını mütaakıp kırat esnasında rey vermemiş olanların isimleri bir daha okunur.

Bu sırada Meclise gelmiş olanlar varsa rey vermeye davet edilirler.

Yahut:

İsmi okunan mebuslar ayağa kalkarak (Kabul), (Ret), (İstinkâf) kelimelerinden birini telâffuz ile reylerini bildirirler.

Bu rey kâtipler tarafından kaydedilir ve zaptı geçer.

Reyler toplanınca Reis muamelenin bittiğini söyler.

Bundan sonra rey verilemez.

Rey kutularını kâtipler açıp her birinin içinde bulunan varakaları sayarlar.

Müstenkiflerin adedi rey üzerinde tesir icra etmez.

Karar, yalnız lehte ve aleyhte bulunanların miktarına göre taayyün eder.

Müstenkiflerin varakaları sadece nisaba dâhil olur.

Kâtiplerin istihsal ettikleri netice her halde o celsede tafsîlâtıyla (Yani mevent âzanın adedi, nısap olup olmadığı, lehte, aleyhte bulunanlarla müstenkiflerin miktarı ve iptal edilmiş varakalar varsa bunların adediyle iptallerinin sebebi tasrih olunmak suretiyle) Reis tarafından Meclise bildirilir.

Iptal olunmuş varakalar, müstenkil reyî adedilerek, ancak nisaba ithal edilir.

MADDE 138. — Açık reyin tatbik olunabileceği hususlarda âzadan on beş gizli rey usulünün tatbikını isterlerse bunun icrası Heyette müzakeresiz ekseriyetle karara mütevakıftır.

Gizli rey isteyenlerin isimleri zabıt ceridesi ve icabederse Resmî Gazete ile âlân olunur.

MADDE 139. — Gizli rey, açık rey gibi istihsal olunur.

Yalnız bu sırta mebuslar, Reis'in solundaki Kâtipten biri beyaz, öteki kırmızı iki yuvarlak alırlar.

Bunlardan beyazı kabul, kırmızısı da reddile işarettir.

Mebuslar, bunlardan birini arzularına göre, kürsü üzerindeki rey kutusuna, ötekini de tatbik kutusuna atarlar.

Her iki yuvarlak tatbik kutusuna atılmış ise istinkâf mânâsını ifade eder.

Kâtipler, rey kutusunda bulunan yuvarlakları bir tepsîye döküp beyazlarda kırmızılardan ayrılır ve nekeçe sayarlar.

Tatbik kutusundaki yuvarlaklar da mura-kabe için sayılır.

Onun sonra Reis neticeyi Heyete bildirir.

MADDE 140. — Birkac madde lâyiha veya teklif hakkında açık rey istihsali taaddüderse varakaların muhtelif kutulara aynı zamanda atılması suretiyle icra olunabilir.

MADDE 141. — İhtaz vukubulmadığı takdirde, hademe tarafından kutuların dolandırılması suretiyle de açık rey istihsal olunabilir.

MADDE 142. — Bir maddenin açık reye konulması celse sonuna bırakılabilir.

MADDE 143. — Heyeti Umumiye ve eucümenlerde icra edilecek intihaplar şu şekilde olur:

Kürsüye, reye mahsus olmak üzere bir kuto konur.

Her mebus hece harfleri sırasıyla ismi okundukça kürsüye gelerek tensibettiği zat veya zatların isimlerini havi varakayı kutuya atar.

Reisin çekeceği kura ile taayyün eden üç mebus tarafından bu rey varakaları tasnif olunur.

Musammiflerin tanzini edecekleri müfassal (Yani âzanın miktarını, nısap olup olmadığını [81], rey varakalarının adedini, müstenkifleri, iptal olunmuş varakaları ve bunların niçin iptal edildiklerini ve rey alan zatların isimleriyle aldıkları reyler miktarını gösterir.) mazbata Reis tarafından okunmak suretiyle intihabın neticesi Heyete bildirilir [82].

MADDE 144. — Bütün müzakereler, üçte-iki ekseriyet meşrut olmyan hususlarda, hazır bulunan âzanın mutlak ekseriyetiyle kararlaştırılır.

Keylerde tesavi olursa Reisinki iki sayılır.

Huzuru muktazî âzanın mevcudiyetini Reis ve Kâtipler müşahade ederler.

Bir mesele reye konurken mevent âzanın adedini tatbik hususunda Reis ve Kâtipler itihalede olmazlar yoklama yapılır.

Nısap bulunmadığından rey istihsali mümkün olmazsa müzakere edilen maddenin kararı ertesi celseye bırakılarak ikinci defa reye müraعات olunacağı rıznameye geçirilir.

İkinci defa rey verenlerin adedi ne olursa olsun netice müteberdir.

MADDE 145. — Heyeti Umumiye her madde kabul veya reddedildikten sonra kararın neticesi Reis tarafından yalnız «Kabul oldu» veya «Reddedildi» diye Heyete bildirilmek lâzımdır.

MADDE 146. — Teşkilâtı Esasiye Kanununun 102 nci maddesi muvafık mezkûr kanunun tadili icabettikte teklifin Meclis mürettep âzasının en az üçte biri tarafından imza edilmesi meşruttur.

Tadilât, mürettep âza adedinin üçte iki ekseriyetiyle kabul olunur [83].

ON ÜÇÜNCÜ BAP

Zabitlar [84]

MADDE 147. — Mecliste iki zabıt tutulur :

1. Harfiyen zabıt - Bu zabıt, zabıt ceridesiyle ve icabında Resmî Gazete ile ilân olunur.

Bu zabıtın, itiraz vukuunda, müterizin ilk celsede söz alması veya Riyasete göndereceği bir varakanın gelecek zabıt ceridesinin sonuna aynen derç suretiyle tashihi lâzımdır.

2. Zabıt hulâsası - Bu hulâsa, gelecek inikat günü zabıt ceridesine derç ve levhaya talik olunur.

Bu zabıt hulâsasını âza tarafından itiraz vâridolursa harfiyen zaptı müracaatla tasbih ve o suretle bir daha neşir ve talik olunur.

Zabıt hulâsasını Reis ve inikatta bulunmuş olan iki Kâtip imzalar.

MADDE 148. — Bir içtimam son inikadının zabıt hulâsası Kâtipler tarafından filhal tanzim ile o inikadın sonunda okunur.

Tashihi, kiraati mütaakıp olmak lâzımgelir.

Son inikadın harfiyen zaptının tashihi mebuslar tarafından verilecek varakanın ilk intişar olacak Resmî Gazete ile ilâm suretiyle olur.

ON DÖRDÜNCÜ BAP

Sual

MADDE 149. — Her mebus Hükümet namına Başvekile [85] veya vekillere şifahi veya tahrirî sualler sorabilir.

MADDE 150. — Suâl, sarîh ve muayyen maddeler hakkında malûmat istemekten ibarettir [86].

MADDE 151. — Cevabı gerek tahriren, gerek şifahen istenilsin, suâl mutlaka tahriren vukubulur.

Sual takrirleri, Riyasete verilir.

Reis bu takrirleri, verilir verilmez zabıt ceridesine geçirir ve bir tezkere ile aidolduğu vekile bildirir.

MADDE 152. — Suale tahrirî cevap istenmiş ise, gelecek cevap, suale birlikte, aynen zabıt ceridesinin sonuna derecedilir.

Suale şifahi cevap istenmiş ise, Riyaset tezkeresinin vusulünden nihayet iki inikat sonra vekil ona Meclis kürsüsünden cevap verir [87].

Reis, cevaptan evvel suali kâtiplerden birine okutur.

MADDE 153. — Vekil, sorulan suale umumi menfaat mülâhazasına mebnî veyahuf muktazi malûmatın elde edilmesi için cevabı muayyen bir müddet gerektireceğini - suâl tahrirî ise tahriren, şifahi ise kürsüden - beyan eder.

Vekil, umumi menfaat mülâhazasına mebnî isterse, suale gizli celsede cevap verebilir.

Vekil, sorulan suale gününden evvel de cevap vermek hakkını haizdir.

MADDE 154. — Suali soran [88] cevap gününde hazır bulunmazsa keyfiyet bir defaya mahsus olmak üzere gelecek inikada talik olunur.

Ondan sonra sâkit olur.

Fakat suali soran isterse bir diğer takirle yalnız bir defa daha aynı suali tekrar edebilir.

MADDE 155. — Mesul vekilin [89] cevabını mütaakıp yalnız suali soran mebus mütalâa beyan etmek hakkını haizdir [90].

Ancak bu mütalâa on beş dakikadan fazla süremez.

MADDE 156. — Bütçe heyeti umumiyesinin müzakeresi sırasında veyahuf bir vekâletin bütçesi müzakere olunurken bir mebus sualler hakkındaki usule tâbi olmaksızın ona dair istediği sualleri Vekilden sorabilir ve lüzum gördüğü izahatı talebeder [91].

ON BEŞİNCİ BAP

İstizah

MADDE 157. — Bir maddenin Başvekilden veya vekillerden istizah olunmasını mebuslardan biri teklif ederse, istizah edilecek maddelerin tasrihi [92] edilince suretiyle Reis bir takir verilme lâzımgelir.

Bu takir, Heyeti Umumiyyede okunduktan sonra kabul veya reddi hakkında müzakeresiz işari reye müracaat olunur.

Kendisinden istizah vukubulacak vekilin o gün Meclise gelmesi veya maiyetindeki memurun rüesasından birini göndermesi için istizah olunacak maddenin tasrihiyle Reis tarafından o vekile davetname yazılır.

MADDE 158. — Takrir sahibi, Heyeti Umumiyece istizahın günü tayin edilmeye kadar takririni geri alabilir.

Eğer gün tayin edilmişse bu takririn geri alınması Heyeti Umumiyenin müzakeresiyle işari reyle karar vermesine menuttur.

MADDE 159. — Sahibi tarafından geri alınan bir istizah takririni diğer mebus takabbül edebilir.

MADDE 160. — Davet olunan vekil muayyen günde hizzat, yahut maiyetindeki devair rüesasından biri vastasiyle Heyeti Umumiyece izahat verir.

Ondan sonra teldifin sahibi, veyahut sahipleri mütaaddit ise ilk imzası olan mebus önce ve sair mebuslar onu mütaakıp leh ve aleyhte söz söyleyebilirler.

MADDE 161. — Vekil tarafından verilen izahat ve mebuslar canibinden mukabeleten vukubulan ifadelerden sonra hiçbir takrir verilmezse Reis ruznameye geçer.

MADDE 162. — Istizahın kifayeti ile ruznameye geçilmesi hakkındaki takrirler diğerlerine takdimen reye konur.

MADDE 163. — Eğer sadece ruznameye geçilmesi kabul olunmazsa esbabı mucibeli takrirlere sıra gelir.

Bunların bir encümene havaleleri kararlaştırılmazsa iptida Hükümetin tercih ettiği takrir açık reye konur.

MADDE 164. — Esbabı mucibeli bir takrire bir fıkra ilâvesi hakkında vâkı olacak teldifin mutlaka takririn reye konulmasından evvel tanzim ve Heyeti Umumiyece arz olunur.

MADDE 165. — Encümene muhavvel takrirler hakkındaki encümen mazbataları müstaeel mevât usulüne tevfikân müzakere edilir.

Encümen mazbatası reddolunduğu takdirde esbabı mucibeli takrirler Riyasete takdimleri sırasıyla okunarak reye iktiran eder.

MADDE 166. — Bir istizaha, iera edileceği gün üzerinden üç inikat geçtikten veyahut müzakeresine başlandıktan sonra diğer bir istizah zam ve ilhak edilemez.

Bütçe müzakeresine hiçbir istizah zam ve ilhak olunamaz.

MADDE 167. — Bir istizaha diğerleri inzımmam ederse her istizah takririnde ilk imzası olan veyahut o bulunmadığı takdirde imza edenlerden biri dinlenmedikçe müzakerenin kifayeti istenemez.

MADDE 168. — Mebuslar istizahın neticesine taallük edecek takrirler verebilirler.

Bu takrirler açık reye konur.

On beş mebus tarafından istenirse gizli reye de müracaat olunur.

ON ALTINCI BAP

Meclis tabkikatı [93]

MADDE 169. — (Muaddel : 13 Haziran 1932) — Hükümetten vâkı olan bir istizah veyahut bütçenin müzakeresi sırasında veya neticesinde veyahut re'sen Teşkilâtı Esasiye Kanununun 46 ncı maddesinin 1 ncı ve 2 ncı fıkralarında münderic Hükümetin umumi siyasetinden ve vekâletlerin ifa ve ierasına mecbur oldukları vazifelerden dolayı vekillerden birinden veyahut İera Vekilleri Heyetinden cezai veyahut mali mesuliyeti müstaelzin efal vukuundan bahisle tabkikat ierası talebolunursa Reise bir takrir vermek iktiza eder [94].

Bu takrir Reis tarafından Meclise arz olunur. Alâkadar vekil veyahut vekiller de keyfiyetten haberdar edilir.

MADDE 170. — (Muaddel : 13 Haziran 1932) — Adliyece bir işin takibi sırasında İera Vekillerinden birinin vazifesinden münbais bir husustan dolayı vazife mülâhasından verilen bir kararla Meclise müracaat vukubulursa Heyeti Umumiye bu hususta Meclis tabkikatına mahal olup olmadığının tayin için evvel emirde beş kişilik bir encümen teşkil eder [95] ve Meclise bu encümenin mazbatası arz edilir.

MADDE 171. — (Muaddel : 13 Haziran 1932) — Alâkadar vekil ve takrir veren veya verenler veya mazbatayı yapan encümen dinlen-

diikten sonra takririn veya mazbatanın nazari dikkate alınıp alınmaması hakkında Meclis bil-müzakere işari reyile [96] kararını verir.

Alfakadar vekil mebus duğıtse, Meclis bir müddet tayıni ile yalnız yazılı müdafasını al-maya karar verir [97].

MADDE 172. — Bunun üzerine Heyeti Umu-miye, tahkikat ierasını, ya Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümene veyahıt beşten on beşe kadar âzadan teşekkül edecek hususi bir tahkikat encümenine havale eder [98].

MADDE 173. — Tahkikata memur olan en-cümen Hükümetin bütün vesaitinden istifade ve istediğı evrak ve vesaike vaziyet eder [99].

MADDE 174. — Heyeti Umumiye kararında tahkikata memur encümenin be müddetle vazifesini bitireceğı, icasında başka mahalle gidip gitmiyeceğı tesbit olunur [100].

Bu encümen vcdilkeri isticevabedebileceğı gibi hariçten derkesi şahit ve ehlihibre sıfatıyla din-lemek salâhiyetini haizdir.

Davet olunan şahitlerin izahbetleri mecburi olup haklarında Usulü Muhakematı Cezaîyede mevzu ahkâm tatbik olunur [101].

MADDE 175. — Eğer bir istizah neticesinde tahkikat iera olunıyorsa tahkikata memur en-cümenin meseleyi itacetatesine kadar aynı mad-de hakkında tekrar istizah takriri verilmez.

MADDE 176. — Encümenin nihai mazbatası cezaî ve madi mesuliyeti müstelzâm ise, tahkikat evrakı, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 67 neî maddesi mücibince Meclis Kararıyle teşkil olu-nacak Divan Aliye, nihayet on beş gün içinde tevdi olunur.

MADDE 177. — Meclis, bir maddede hakkında re'sen malumat edilmek isterse bir Tahkikat Encümeni teşkil edebilir veyahıt mevcut encümen-lerden biri bu vazife ile mükellef olur [102].

Bu kabil tahkikatın ierasını âza veyahıt bir encümen teklif edebilir [103].

ON YEDİNCİ BAP [104]

Teşrii masuniyetin kaldırılması

MADDE 178. — Bir mebusun teşrii masuni-

yetinin kaldırılması için vukubulacak talepler, mahkemelerden Adliye Vekâletine tebliğ olu-nur.

Adliye Vekâleti, esbabı mucibeyi muhtevi bir tezkere ile mezkûr talebi Başvekâlet vasıta-sıyla Meclis Riyasetine gönderir.

Reis, bu talebi Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep muhtelit bir encü-mene havale eder.

Encümen reisi, kur'a ile beş âzadan mürek-kep bir İlzari Encümen tefrik eder.

Bu İlzari Encümen, gizli reyile kendine bir Reis ve bir de mazbata muharrirliğini ifa ede-cek Kâtip intihabeder.

Encümen bütün evrakı tetkik edip o mebusu dinler. Encümen şahit dinliyemez.

MADDE 179. — İlzari ve Muhtelit encümen-ler bir masuniyetin kaldırılması hakkında ken-dilerine muhavvel evrakı en çok bir ayda antae-derler.

MADDE 180. — Bir mebusa Teşkilâtı Esasi-ye Kanununun 12 ve 27 neî maddelerinde mev-zubahsolan memnu fiillerden biri isnad olunur [105] ve İlzari Encümen tetkikat neticesinde buna kanat hâsıl ederse teşrii masuniyetin ref'i lüzumuna dair müdelllet bir mazbata tanzim ve Muhtelit Encümene takdim eder.

Eğer isnadolunan memnu fiil yularda zik-redilen maddelerde sayılan nevîlerden değıtse İlzari Encümen takibat ve muhakemenin Devre sonuna [106] taliki hakkında bir mazbata tan-zim ve kezaik Muhtelit Encümene takdim eder.

Muhtelit Encümen, bu bapta ikinei bir ka-rar ittihaz eder.

O mebus isterse İlzari Encümeninde, Muhtelit Encümeninde ve Heyeti Umumiyede kendini mü-dafim eder veyahıt bir arkadaşına ettirir.

Heyeti Umumiye bu hususta kararını verir.

MADDE 181. — Masuniyetinin kaldırılması için bir mebusun kendi talebi kâfi gelmez.

MADDE 182. — Hilâfına karar olmadıkça masuniyetin kaldırılması hakkındaki müzakere açıkça cereyan eder [107].

ON SEKİZİNCİ BAP

İnzibati cezalar

MADDE 183. — Bu nizamnamenin muhafazası noktasından mebusların uğrıyacıkları cezalar üç türdür :

1. İhtar;
2. Takbih;
3. Muvakkaten Meclisten çıkarılmak.

MADDE 184. — İhtar cezasını müstelzim hareketler şunlardır :

1. Söz kesmek;
2. Sükûneti bozmak;
3. Şahsiyatla uğraşmak.

MADDE 185. — İhtar cezasını takdir ve infaz etmek hakkı Riyasetindir.

Bir mebus ihtara uğradıktan sonra mutavafat gösterip kendini tebriye etmek isterse ona ruhsat verilir.

Mezun değil iken söz söylediğinden dolayı İhtar cezasına uğrıyan mebus inikadın veyahut celsenin sonunda söz alabilir.

Bununla beraber bu ruhsatın, inikadın veyahut celsenin sonundan evvel verilmesi Reisin elindedir.

REİS, mebusun izahatını kâfi görmezse ihtarı ipka eder.

Kâtipler bunu kaydederler.

Bir mebus aynı inikatta iki defa İhtar cezasına uğrarsa keyfiyet zabıt hulâsasına derce olunur.

MADDE 186. — Bir inikatta iki defa İhtar cezasına uğrıyan bir mebusun o inikadın sonuna kadar söz söylemekten menmüyetine, Reisin teklifi üzerine, Meclis müzakeresiz işari reyile karar verebilir [108].

MADDE 187. — Takbih cezasını müstelzim olan hareketler şunlardır :

1. Aynı inikatta iki kere İhtar cezasını gördüğü halde bunu müstelzim hareketlerden vazgeçmemek;
2. Bir ay içinde üç kere İhtar cezasına uğramak;
3. Mecliste bir gürültüye sebebiyet vermek veyahut Meclisin işlerine iştiraktan intina için bir ittifak akdetmeye Heyet-i Umumiyyede açıkça ve gürültülü bir surette önyak olmak;

4. Arkadaşlarından bir veya birkaçını tahkir, kavlen tehdidetmek.

MADDE 188. — Meclisten muvakkaten çıkarılmak cezasını müstelzim hareketler şunlardır :

1. Takbih cezasına uğradığı halde bunu müstelzim hareketlerden vazgeçmemek;

2. Aynı inikatta üç kere takbih cezasına uğramak. Reiscumhuru, Meclis Reisini ve Meclis ve Heyet-i Hükümeti tehdit ve tahkir etmek;

3. Heyet-i Umumiye müzakerelerinde halkı cebrî muamelelere, dahili kıyam ve isyanlara veyahut Teşkilâtı Esasiye Kanunu ahkâmına tecavüze teşvik etmek [109].

4. Meclis binaları ve müstemilâtı dâhilinde memnu bir fiili irtikâbetmek.

MADDE 189. — Takbih ve muvakkaten Meclisten çıkarılmak cezaları Reisin teklifi üzerine Heyet-i müzakeresiz ve işari reyile kararlaştırılır.

Aleyhinde böyle bir ceza teklif edilen mebusun lizzat veyahut arkadaşlarından biri vasıtasıyla izahat vermeye hakkı vardır.

Takbih ve muvakkaten Meclisten çıkarılmak cezaları zabıt hulâsasına dercedilir.

MADDE 190. — Muvakkaten Meclisten çıkarılmak cezasına uğrıyan bir mebus, ruhsat alıp kürsüye çıkarak açıkça af dilerse, tekrar Meclise girmek hakkını haiz olur.

Mükerrirler bu haktan mahrumdurlar.

MADDE 191. — Meclisten muvakkaten çıkarılmak cezasına uğrıyan mebus hemen içtima salonundan dışarıya çıkmaya mecbur ve ondan sonra bir inikattan üç inikada kadar içtima salonuna girmekten menmudur [110].

Bu cezaya uğrıyan mebus içtima salonunun terketmekten intina ederse inikat muvakkaten kapatılır ve Reis o mebusu salondan çıkartır.

ON DOKUZUNCU BAP

Mezuniyet

MADDE 192. — Müracaatı üzerine Reis bir mebusa sekiz günlük mezuniyet verebilir.

Daha fazla mezuniyetler için Meclisin müsaadesi ahımdır.

MADDE 193. — Sekiz günden fazla mezuniyet talepleri iptida Riyaset Divanınca tetkik olunur.

MADDE 194. — Reis, mezuniyet taleplerini Meclise arz ederken, bunların her biri hakkında Divanın mütalâasını da bildirir.

Meclis, müzakeresiz işarı rey ile karar verir.

MADDE 195. — Birbiri ardına üç inikatta yapılan yoklamalarda veya hut açık rey istihsalinde bir mebusun Meclise devam etmediği tebeyyün ederse o mebus izinsiz addedilir.

Mebusun gaybubetini muhik gösteren hususların tetkik ve takdiri Riyaset Divanına aittir.

Gaybubeti megru bir mazerete müstenit olmadığı anlaşılan mebusun ismi Resmî Gazeteye dere ile ilân olunur.

Bu husustaki şikâyetler Riyaset Divanına arz edilir.

MADDE 196. — İzinsiz veya mezuniyetini geçiren mebusların gecirmiş oldukları günler tahsisatlarından kesilir.

MADDE 197. — Bir içtihad senesinde iki aydan fazla mezuniyet alana tahsisat verilebilmesi Heyeti Umumiyenin kararına vâbestedir.

YİRMİNCİ BAP

Riyaset Divanının vazifeleri

MADDE 198. — Riyaset Divanının vazifeleri şunlardır [111] :

1. Dahilî Hizmetler Teşkilâtı ve Meclis Me-mur ve Müstahdemleri hakkında Memurun Kanununun nasıl tatbik edileceği ve o kanuna göre İnzibat Komisyonu teşkili hakkında istisnâî olarak rey beyanı ;

2. Mezuniyet işleri ;

3. Mebuslardan isimleri Resmî Gazete ile izinsiz veya namievent kaydolunanların şikâyetlerini dinlemek ve fasletmek ;

4. Meclis Bütçesinin tanzimi ;

5. Dairenin tehdilât, tamirat ve inşaatına dair kararları ittihaz etmek.

MADDE 199. — Riyaset Divanının bir veya hut daha ziyade âzası hakkında müferriden dermide ettikleri işlerden dolayı vâkı olaak itir-

razlar ve şikâyetler âzası kâmilten hazır bulunduğu halde Divanca müzakere olunarak muk-tazi tedbirler kararlaştırılır.

MADDE 200. — Riyaset Divanında reylerde tesavî olursa Reisinki iki sayılır.

MADDE 201. — Heyeti Umumiyyede vâkı olaak rey istihsalinde tasnif vazifesi Kâtiplere aidolmakla beraber, mühin bir yanlışlık olduğun inikat veya celsenin bitmesinden sonra anlaşırsa Reis, Riyaset Divanını toplanmaya davetle takibedilecek yolu kararlaştırır [112].

MADDE 202. — Heyeti Umumiyyede yapılan itihaplardan çıkan Dahilî Nizamname meseleleri Riyaset Divanına müzakere olunur.

MADDE 203. — Riyasetin vazifeleri şunlardır :

1. Dışarı Meclisin temsili ;

2. Bu nizamname ahkâmının tatbiki ;

3. Müzakerelerin idaresi ;

4. Zabıt ceridesinin ve zabıt hulâsasının tanzimine nezaret ;

5. Bütün Meclis memurlarının Riyaset Divanı ile istişareden sonra tâyinleri veya Memurin Kanununa göre haklarında muamele ifası ve müstahdemlerinin idare Âmirlerinin teklifi üzerine nasıp ve azilleri [113].

6. Riyaset Divanına riyaset ;

7. Riyaset Divanı kararlarının tamamı ile İcra ve tatbikatını murakabe ve temin ;

8. Encümenin ve kalemîleri murakabe etmek.

MADDE 204. — Reisvekillerinin vazifesi, mazeretinde veya hut gaybubetinde, Reisin makamına kaın olmak ve Reisin bütün hukuk ve salâhiyetlerini istimal etmektir.

MADDE 205. — Kâtiplerin vazifeleri şunlardır :

1. Müzakerelerin zabtına nezaret etmek, zabıt hulâsasını tasbih etmek ve bunları inzalamak ;

2. Heyeti Umumiyyede evrak okunmak ;

3. İnikattan evvel söz istiyenceri kaydetmek ;

4. Yoklama yapmak ;

5. Reyleri saymak ve sıralanmak ;

6. Gizli celâclerde zabıt tutmak.

MADDE 206. — İdare Âmirlerinin vazifeleri şunlardır :

1. Meclis binalarıyla salonlarına, mefruşat ve muhteviyatına ve bütün eşyanın muhafazasına itina edip bunların muntazaman defterlerini tutmak;
2. Merasimi mahsusayı tertip ve idare;
3. İnzibata }
4. Hâdeme işlerine } Nezaret etmek;
5. Masarifin tesviyesine }
6. Riyaset Divanının rey-i ahuduktan sonra Meclis bütçesini tanzim ile yine Riyaset Divanına vermek;
7. Duhuliye varakalarını tevzi etmek.

MADDE 207. — İdare Âmirleri Meclisin tatiline müsadif zamanlarda münavebe ile Devlet makamlarında otururlar.

MADDE 208. — İdare Âmirlerinin vazife ve mesuliyetleri müsterekidir.

MADDE 209. — Sükûn ve intizamın muhafazası, müzakerelerin aleniyet ve serbestisinin temini ve lüzumı görüldükte inzibat kuvvetiyle askeri müfrezenin istimali hususlarında İdare Âmirleri Reis'in iera vasıtalarıdır.

MADDE 210. — Mebuslar, Riyaset Divanı ve idare hususları hakkında, Reise tahriri veya şahsi sualler sorabilirler.

MADDE 211. — İdare Âmirleri her İctima senesinin başında haleflerine bir sene zarfındaki icraatlarının hesaplarını vermekle mükelleftirler.

YIRMİ BİRİNCİ BAP

İnzibat

MADDE 212. — Reis, Büyük Millet Meclisi Riyasetine mahsus konakta oturur [114].

MADDE 213. — Reis, Meclisin dahili ve harici emniyeti hakkında lâzımgelen takayyüdatı iera etmekle mükelleftir.

İnzibat kuvvetiyle askeri muhafız müfrezesi ancak Reisin emir ve kumandası altındadır.

MADDE 214. — Meclise silâhlı girmek yasaktır.

Giren her kim olursa olsun Riyaset marifetiyle Meclis binasının dışarısına çıkartılır [115].

MADDE 215. — Heyeti Umumiye salonuyla [116] encümen odalarına mebuslardan, Meclis memur ve müstahdemlerinden, Hükümetten iş için gönderilmiş memurlardan ve davet edilen mütehasıslardan başkalarının girmeleri yasaktır.

Girenler Reis veya İdare Âmirleri tarafından dışarıya çıkartılır.

Meclis binalarını görmek isteyen seyircilere Reis ancak iş zamanlarından başka bir saatte müsaade edebilir.

MADDE 216. — Meclis inikatlarının devamı müddetince samilerin kendilerine tahsis olunan mahallerde başı açık oturmaları ve sükût etmeleri mecburidir.

Samilerden tasvip veya adenütasvibi mutazammın kavlen veya fiilen bir harekette bulunmaları oranın inzibatını muhafazaya memur olanlar tarafından derhal dışarıya çıkarılır.

Heyeti Umumiye müzakerelerini ihlâl edenler icabında hemen salâhiyyet mercie teslim olunurlar.

MADDE 217. — Meclis binaları veya müstemilâtı dâhilinde mebuslardan başka bir kimse bir cürüm irtikâbederse, eğer o cürüm müddeiumumiliğin re'sen takibedeniyeceği fiillerden biri ise, Riyaset Makamı müerimi dışarıya çıkartır.

Eğer cürüm, re'sen müddeiumumiliğe takibolunacak fiillerden ise, Riyaset Makamı müerimi adliyeğe teslim eder.

Bu mevzilerde bir mebus cinai bir cürümüş meşhut irtikâbederse Riyaset Makamı İdare Âmirleri vasıtasıyla müerimin Meclis binası haricine çıkmasını menedecek tedbirleri ittihaz ve müddeiumumiye davetle takibat icrası lüzumunu kendisine tebliğ ve müerimi ona teslim eder.

İrtikâbolunan cürüm, cinai cürümüşhuttan başka ve fakat re'sen müddeiumumiliğin takibatını müstelzim bir fiil ise Riyaset Makamı İdare Âmirleri vasıtasıyla lâzımgelen iptidai tahkikatı iera ve tahkikat evrakını Adliyeğe tevdi eder.

Adliye, cürümün teşrii masuniyetin ref'ini icabettireceğini takdir ederse Başvekâlet vası-

tasiyle göndereceği talepname Heyeti Umumiyece arz olunur.

YİRMİ İKİNCİ BAP

Meclisin dahili hizmetleri

MADDE 218. — Meclisin dahili hizmetleri :

1. Kâtibi Umumilik :
2. Kâtibi Umumiliğe merbut encümen kâtiplerini de ihtiva eden Kânatlar, Zabıt, Evrak ve Matbaa Müdürlükleri ;
3. İdare Âmirlerine merbut Muhasebe ve Daire Müdürlükleri ve Muhasebeye mülhak veznedarlık [117] ;
4. Encümenlerine mülhak Bütçe Encümeni Başkâtıplığı ve Kütüphane Müdürlüğü [118] tarafından görülür.

MADDE 219. — Meclisin Heyeti Umumiyesiyle ispativüedelmeyeceği merasimde Riyaset Divanı Meclis namına hazır bulunur.

Meclis namına bir heyet izanı takdirinde âzanın adedi Meclis tarafından tâyin ve Heyet kur'a ile intihab olunur [119].

Reisvekillerinden, Kâtiplerden ve İdare Âmirlerinden birer zat behemehal bu heyete dâhil olur.

MADDE 220. — Vekiller namına Heyeti Umumiye söz söylemek için gönderilecek birinci derece devair rüesası vekâletlerinden her veyahut munhasıran bir iş için beyanatta bulunmaya mezuun olduklarına dair Riyasete hitaben tahrirâtı hâmil olaaklardır.

Bu tahrirat müzakereden evvel Riyasete verilir.

Reis, gelen zatın hangi vekâlet namına söz söyleyeceğini Heyete bildirir.

Divanı Muhasebat Reis ve reisisanileri de icabında Meclise izahat verebilirler.

MADDE 221. — Riyaset Divanı tarafından tanzim olunacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahili İdaresi Talimatnamesi zabıt ceridelerinin tanzimine, dahili idare ile Meclis memur ve müstahdemlerinin vazife ve sureti tâyin, terfi ve infisallerine mütaallik kaideleri tesbit edecektir [120].

MADDE 222. — İera hususlarına dair Heyeti Umumiye mebuslar tarafından temenni takrirleri verilemez [121].

YİRMİ ÜÇÜNCÜ BAP

Kütüphane

MADDE 223. — Kütüphane Encümeni âzasından biri bilhassa Kütüphaneye nezaret eder. Nezaretinin neticesini muhtevi rapor her sene basılarak âzaya dağıtılır.

MADDE 224. — Kütüphane Encümenine kâtiplik eden Kütüphane Müdürünün encümene istişari reyî almır.

MADDE 225. — Kitap, gazete, mecmua, harita ve saire intihabı encümene aittir.

Âza da, işîra hakkında teklifler dermeyan edebilirler. Bunların takdiri encümene aittir.

MADDE 226. — Müdür, mevcudun muntazam kaydını tutmakla mükellef ve bundan mesuldür.

Açık bulunduğu saatlerde müdür veyahut muavini behemehal Kütüphanede ispativüed eder.

MADDE 227. — Kitaplardan hangilerinin Kütüphaneden çıkarılamıyacağı ve hangilerinin mebuslara iare edilebileceği encümen tarafından tesbit olunur.

Makbuz alınmadıkça hiçbir kitap Kütüphaneden çıkmaz.

Encümenler diledikleri kitapları tetkik etmek için alabilirlerse de encümen odalarından dışarıya çıkaramazlar.

Mebuslara iare edilen kitapların en çok bir ayda iadeleri meşruttur.

Ay içinde iade edilmeyen kitapları müdür tahriren ister.

Bir haftada iade edilmeyen kitapları mebuslar öderler.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ BAP

Mebusluğa mütaallik vesika ve alâmetler

MADDE 228. — Meclise iltihakları günü Kâtibi Umumilik tarafından yeni âzaya bir tercümeihal varakası nümunesi verilir.

Encümen intihaplarına medar olacak cetvel-
lerin tanzim olunabilmeleri için bu varaka er-
tesi güne kadar doldurulup Kâtibi Umumiğe
iade olunur.

Bu varaka şu maddeleri ihtiva eder :

1. Mebusun isimleri, aile ismi;
2. Baba ve anasının isimleri;
3. Doğduğu, oturduğu yer ve doğduğunun
tarihi;
4. Tahsili, bildiği diller, varsa ihtisası, eser-
leri, ilmi rütbeleri;
5. Meslek ve meşguliyetleri;
6. Harcirahlara [122] esas olmak üzere ev-
li olup olmadığı, varsa çocukları.

Tekrar intihabolan mebuslar bu varakayı
doldurmaktan vâreste iseler de evvelki devrede-
ki vukuatı varakalarına zeyletmekle mükellef-
tirler.

Bu varaka ahvalde vukubulacak değişiklik-
ler kaydedilmek üzere bir haneyi muhtevi ola-
caktır.

Her değişiklikte mebus, keyfiyeti tercümei
haline hemen kaydettirir ve devre sonunda mu-
saddak bir sureti mebusa verilir.

MADDE 229. — Mebusluğu kabul olunan za-
tın esasen iki nüsha olarak tanzim edilen maz-
batalarından biri, kabul tarihinin ilâvesiyle ve
Meclisin büyük mühriyle mühürlenerek o mebu-
sa verilir.

MADDE 230. — Her mebusa devrenin so-
nunda, mebus bulunduğu müddeti ve bu müddet
zarfında aldığı tahsisat ile verdiği vergileri ve
tekaüt aidatı miktarını gösterir bir mazbata ve-
rilir.

MADDE 231. — Her mebusa üzerinde fotoğ-
rafisini muhtevi ve intihap daire ve devresi ya-
zılı, Meclis Reisi tarafından imzalanmış bir hü-
viyet cüzdanı verilir.

Mebuslar Riyaset Divanınca şekli tâyin edi-
lecek bir mebusluk rozetini taşıyabilirler.

Merasimde kullanılacak mebusluk alâmeti
kenarlarında birer beyaz çizgi ve üzerinde (Tür-
kiye Büyük Millet Meclisi) ibaresi hakkedilmiş
bir madenî plâkı muhtevi bulunan kırmızı renk-
te bir hamail ile sonuna asılı mineli bir ay ve
yıldızdır.

YIRMI BEŞİNCİ BAP

Bu nizamnameye ait zabıta

MADDE 232. — Bu nizamnamenin tadil veya
bir veyahut daha ziyade maddesinin ilgası veya
bu nizamnameye bir veyahut daha ziyade madde
ilâvesi hakkında vukubulacak teklifler evvelbe-
evvel Teşkilâtı Esasiye Encümeninde tetkik ve
ondan sonra kanunların müzakeresi usulüne tev-
fikle Mecliste müzakere ve intacedilir.

Bu bapta yalnız bir müzakere kâfidir.

Bu nizamname ile bundan sonra vukubula-
cak tadilatı, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 35
nci maddesinde gösterilen şekilde ilâna tâbi de-
ildir.

Bundan sonra vukubulacak tadilat Meclisçe
kabule iktiran eder etmez mamulünbîh olur.

MADDE 233. — Bu Nizamnamenin tefsiri
kanunların tefsiri usulüne tâbidir.

MADDE 234. — Sabık Meclisi Mebusanın Ni-
zamnamei Dahiliyesiyle Türkiye Büyük Millet
Meclisinin 23 II 1338 tarihli ve 38, 40, 48, 49,
66, 79, 83 numaralı kararları mülğadır.

MADDE 235. — Bu Nizamname kabulünden
itibaren mer'idir.

MADDE 236. — Bu Nizamname Türkiye Bü-
yük Millet Meclisi tarafından ıera olunur.

2 Mayıs 1927

*Dahili Nizamname müzakerelerini ihtiva eden
Zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa
numaraları*

Z. C.		S a y f a
D.	Cilt	
II	10	363: 366 (Yeni bir Nizamname vü- cudâ getirilmesi içinin Dahili Ni- zamname Encümenine tevdi).
II	20	96, 102, 176: 202, 276: 299 (Müza- keresi ikmal edilmeyen ilk şekil).
II	30	71: 72, 89: 91, 104: 105 (Encümen tarafından geri alınan ikinci müs- vedde).
II	31	64, 243: 263, 268: 298, 302: 324, 331, 358 (Müzakere ve kabul edilen son şekil).

D.	Z. C.	S a y f a
III	3	12, 110, 114: 117 (22 nci madde).
IV	8	100, 132, 148, 194: 195 (68 nci madde).
IV	9	108, 132, 139: 144 (169, 170, 171 nci maddeler).
IV	10	8, 14, 15: 17 (22 nci madde).
IV	14	108, 110: 111 (5 nci madde).
V	1	10, 38, 43: 47 (7 ve 22 nci maddeler).
VII	3	96 } (22 nci madde).
VII	4	98, 120 }
İçtüzük :		
VII	15	206 }
	16	12, 21, 37: 63 } Türkçeleştirme.
	19	134, 146, 151: 155 (23 nci madde).

D.	Z. C.	S a y f a
	20	20, 46, 55 (127 nci madde - madde değiştirilmemiştir).
	21	146 } (22 nci madde).
	23	74 }
VIII	6	111, 214, 387: 403 (22, 23, 24 ve 85 nci maddeler).
IX	28	259: 261 (12 Şubat 1954), (2 Mayıs 1927 tarihli Dahili Nizamnamenin kabulü ve 22, 23, 24 ve 85 nci maddelerinin tadili).
IX	29	809 (13: 21 nci maddeleri ihtiva eden ikinci bap hükümlerinin meriyetten kaldırılması).
X	8	172: 181 (53 ve 59 nci maddelerin tadili).

NOTLAR

[1] - Andienmek için, milletvekillerinin seçimi tutanağının onanmış olması gerekmektedir.

T. D. 25. IX. 1930 - S. 9

6. IX. 1943 - S. 3

15. IX. 1944 - S. 152

2. X. 1944 - S. 162

(Madde - 2).

[2] - T. B. M. M. Başkanı Makam Ödeneği hakkında kanun No. 5861, 6479.

[3] - B. M. M. Divanı Riyaseti azasına tazminat itasına dair kanun No. 756, 6481.

(Madde - 5).

[4] - 143 nci maddedeki seçimler de, VIII. Dönemden beri, bu maddeye göre yapılmaktadır.

(Madde - 6).

[5] - IV, V, VI, IX, X. Dönemlerde Oturma son verilmiştir.

(Madde - 8).

[6] - Teşkilâtı Esasiye Kanunu - 36 ncı nota bakınız!

(Madde - 11).

[7] - Dönem VIII, Toplantı 2 başlangıcından beri bazı komisyonların üye sayısı artırılmıştır. (5. XI. 1949 - S. 49).

- 25 nci maddenin 1 nci fıkrası ile karşılaştırmamız!

(Madde - 22).

[8] - 22 nci maddenin, 20 numaralı komisyondan sonra gelen fıkrası ile karşılaştırmamız!

(Madde - 25).

[9] - Dilekçe Komisyonuna yardımcı olmak üzere. 21. I. 1948, 8. XI. 1948, 27. XI. 1950 ve 7. I. 1952 de Geçici Komisyon kurulmuştur.

- Ve yine, Dilekçe Komisyonundaki işlerin çokluğu dolayısıyla 25. I. 1950 tarihinde (6) şahıslık (8) Geçici Komisyon kurularak Geçici Dilekçe Komisyonu kaldırılmıştır.

- Geçici Komisyon, istenilen komisyonlardan üye alınarak, karma komisyon, iki veya daha çok komisyonun birleşmesiyle kurulur.

(T. D. 23. V. 1931 - S. 59)

- Bütçe Komisyonu da, kurulması Kamutayca kabul edilen geçici komisyonlara üye verir.

(T. D. 23. I. 1952 - Sayfa. 260:268)

- Bir komisyon kendisine havale edilmiş olan bir işin geçici veya karma bir komisyonda incelenmesini isteyebilir.

- (T. D. 1. IV. 1942 - S. 65
8. VI. 1942 - S. 27: 98
12. V. 1952 - S. 170:171
16. V. 1952 - S. 251:252
21. V. 1952 - S. 272:273)
(Madde - 25).

[10] - Toplantı yılı değişince, kendilerine havale edilen işler neticelenmemişse, bu komisyonlar yeniden seçilirler (8. XI. 1948, 11. XI. 1949, 13. XI. 1950, 14. XI. 1951, 12. XI. 1952 ve 11. XI. 1953).

(Madde - 25).

[11] - Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu (T. D. 24. XII. 1951. Sayfa. 312:320)
- İşçileri Komisyonu Başkanlığı tezkeresi (T. D. 24. III. 1952. Sayfa. 5:8)

[12] - (12. V. 1949 T. D. S. 364).
(Madde - 28).

[13] - Komisyonlar kanun teklif edemezler.
(T. D. 9. I. 1928 - S. 21)

Fakat kendilerine verilen meselâ bir yorum istemini kanun şekline sokabilirler.

(T. D. 28. I. 1928 - S. 118:131)
(Z. C. 19. VI. 1957 - S. 347)

Yine komisyonlar, kendilerine havale edilmiş olan bir tasarıdan bir maddeyi ayırarak ona yorum kılığı verebilirler. (Yorum - 244)

— İşçileri Komisyonunun, bir iş hakkında mahallinde inceleme yapması hakkındaki raporu reddedilmiştir.

(T. D. 16. V. 1952. Sayfa. 252:253)
(Madde - 29).

[14] - 101 nci maddeye bakınız!
(Madde - 34).

[15] - Hükümet tarafından yorumu istenen bir meselenin, Seyhan Milletvekili Ahmet Remzi Yüregir'in önergesi üzerine gündeme alınması Kamutayca kabul edilmiştir.

(25. IV. 1949 - T. D. S. 600:601).
(2. V. 1949 - T. D. S. 31: 33).
(6. VI. 1949 - T. D. S. 351:353).
(9. VI. 1949 - T. D. S. 637:639).
(Madde - 36).

[16] - Böyle bir tasarı veya teklif ancak oya konmakla gündeme alınabilir.

(10. XII. 1947. T. D. S. 20).

— Doğrudan doğruya gündeme alınmış olan bir teklifin kendisine havalesini bir komisyon isteyebilir.

(10. XII. 1947. T. D. S. 20).
(Madde - 36).

[17] - Bir komisyon, kendisine havale edilen bir işi kabul veya ret şeklinde kesin olarak sonuçlamak durumundadır.

(T. D. 29. II. 1932 - S. 22:26).
(T. D. 2. IV. 1932 - S. 3:6).

— İşçileri Komisyonunun bir iş hakkında mahallinde inceleme yapması hakkındaki raporu reddedilmiştir.

(T. D. 16. V. 1952 - Sayfa. 252:253).
(Madde - 36).

[18] - Teşkilâtı Esasiye Kanunu : Madde 103 e bakınız!
(Madde - 37).

[19] - Bütçe Komisyonu da, kurulması Kamutayca kabul edilen geçici komisyonlara üye verir.

(T. D. 23. I. 1952 - Sayfa. 260:268).
(Madde - 39).

[20] - Şirketihayriyenin satın alınması (Kanun - 4697) işinde Karma Komisyon, Amiral Vasıf Temel'i uzman olarak çağırması.

— Münakalât Vekâelti 1954 yılı bütçesinin Bütçe Komisyonunda müzakeresi sırasında Denizcilik Bankası Umum Müdür Muavini, komisyon karariyle davet edilerek Denizcilik Bankasının idari faaliyeti hakkında malûmat talep edilmiştir.

(Madde - 40).

[21] - (21. I. 1948, S. 58) tarihinde, Dilekçe Komisyonunun 5 üyesi, böylece, çekilmiş sayılmıştır.

— Komisyonlar müçtemian çekilemezler (Barthélemy - S. 65)

(Madde - 45).

[22] - Bir komisyon üyesi Bakan tâyin olursa komisyondan çekilmiş sayılır.

(Madde - 45).

[23] - Bu komisyon başka tasarılar hakkında da düşüncesini bildirmek için bu tasarıların kendisine verilmesini isteyebilir.

(T. D. 1. XII. 1937 - S. 15).

(Madde - 49).

[24] - Bu raporların dağıtılmasından bir hafta sonra ve bir defa görüşülmesi âdettir. Fıkralar hakkında söz istiyen olmazsa tümü oya konur.

(T. D. 2. IV. 1932 - S. 3 ve 9. IV. 1932 - S. 24).

1206 numaralı Karar :

Divan Muhasebatın üç aylık raporları üzerine Meclisçe verilebilecek kararlar, muayyen hâdiselerde mesuliyet tâyinine ve yolsuzlukların izalesine mütedair olmaktan başka bir mahiyet arz edemeyeceğinden, bu hâdiselere maksur kalmak tabiidir. Şayet Divanın teşriî murakabeyi temin ve teshil vazifesi haricindeki hak ve salâhiyetleri hududunu her haugî bir içlihatla aşarak bu raporlarda diğer gûna mâruzatı olmuş da bunlar hakkında Meclisçe kararlar ittihaz edilmiş ise, bunların maslahat üzerine müteahz olması hasebiyle, şümûlünün zatî meseleye munhasır kalması zarurî olduğuna karar verilmiştir.

3 Sonkânun 1941

1501 numaralı Karar :

Kamutayca tasvibedilmiş olan Sayıştay Komisyonunun kararları, olayla ilgili hususlara maksur ve munhasır olup benzeri meselelerde hukukî bir tesiri olamaz. Bu itibarla Yalova kâphâcaları hesapları hakkında Sayıştayın bundan önce vermiş olduğu yetkisizlik kararının mütâakıp yıllara ait hesaplarda da aynı suretle uygulanması zarurî değildir. Kaldı ki, gerek Anayasa ve gerek Genel Muhasebe Kanunu hükümleri Sayıştayı Devletin gelir ve giderlerini denetlemekle görevli ve yetkili kıldığı gibi 3653 sayılı Yalova Kâphâcaları Kanununun ruhu ve onun uygulanması şeklini gösteren yönetmeliğin 18 nci maddesi dahi bunu teyid etmektedir.

Halbuki Yalova Kâphâcaları İşletme İdaresinin 1943 yılı bilâncosu üzerinde, Sayıştayın, saymanların sorumluları gerektiren işler hakkında kanunen haiz olduğu yargı hakkını ve yetkisini kullanmadığı görülmüştür. Hesabın bu bakımdan tekrar incelenerek hükme bağlanması za-

rurî bulunduğundan bu bapta rapor ve bağlantılarının reddine karar verilmiştir.

(Madde - 49).

[25] - Doğrudan doğruya mahkeme ile ilgili ve mahkemeden çıkacak hükme bağlı bir iş hakkında Dilekçe Komisyonu karar veremez. (Karar - 311).

- Milli Savaşa katılmıyan memurlar hakkındaki 854 numaralı Kanunun ikinci maddesindeki Heyeti Mahsusaca verilen kararlar Dilekçe Komisyonu tarafından incelenmez ve bozulamaz. (Karar - 352).

- Komisyon, yürürlükte olan hükümlerin değiştirilmesi mahiyetinde kararlar veremez. (15. XI - 1932).

- Komisyon, Danıştay Dâvâlar Dairesi kararlarını bozamaz. (Karar - 803).

— 1687, 1699 ve 1715 No. Kararlar (T. D. 21. VI. 1950 ve 12. VII. 1950).

(Madde - 50).

2 Mayıs 1927 tarihli metindeki 53 ncü madde, 28 Kasım 1955 tarihinde tadil edildiği için bu maddeye aidolan (26, 27, 28 ve 29) neu notlar kaldırılmıştır.

(28 Kasım 1955 tarihli tadilden evvelki 53 ncü maddeye ait notlar)

[26] - 1011 numaralı Karar, bu noktayı desteklemektedir.

— 1. VI. 1951 tarihli 84 ncü Birleşim Tutanak Dergisine bağlı Anayasa Komisyonu raporuna ve bu hususta cereyan eden müzakerelere bakınız! (Sayfa : 20-23,34-40).

(Madde - 53).

[27] - 11. IV. 1952 tarihli 60 ncü Birleşim Tutanak Dergisine bağlı Dilekçe Komisyonu raporuna ve bu hususta cereyan eden müzakerelere bakınız! (Sayfa : 332-349, basmayazı : 137).

(Madde - 52).

[28] - Dışişleri Bakanlığı Karuluşu hakkındaki Kanuna ek 5250 sayılı Kanunun geçici maddesi gereğince emekliye sevk olunmuş memurlar hakkındaki Dilekçe Komisyonu kararı, vakti itiraz üzerine, Kamutayca görüşülerek bazı memurların emeklilik münâfâesinin iptaline dair olan Dilekçe Komisyonu raporu reddedilmiştir. 14. IV. 1952, T. D. Sayfa : 365-381, basmayazı : 140).

(Madde - 53).

— Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesinin (B) fıkrası gereğince emekliye sevk olunan bir memur hakkındaki emeklilik muamelesinin iptaline dair olan Dilekçe Komisyonu kararı, vâkı itiraz üzerine, Kamutayca görüşülerek komisyonun mezkûr kararının kaldırılmasına karar verilmiştir. (Karar No. 1797 - 16 . IV . 1952 - T. D. Sayfa : 400-418, basmayazı : 155).

— Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesinin (B) fıkrasına tevfikan emekliye sevk olunan bir memur hakkındaki emeklilik muamelesinin iptaline dair olan Dilekçe Komisyonu kararı, vâkı itiraz üzerine, Umumi Heyetçe görüşülerek komisyonun mezkûr kararının kaldırılmasına karar verilmiştir. (Karar No. 1824 - 26 . I . 1953 - T. D. Sayfa : 435-443).

— Daha birçok memurun emeklilik muamelelerinin iptaline dair olan Arzuhal Encümeni kararları, vâkı itiraz üzerine, Umumi Heyetçe muhtelif tarihlerde kaldırılmıştır.

(Madde - 53).

[29] - 1 . VI . 1951 tarihli 84 nü Birleşim Tutanak Dergisine bağlı Anayasa Komisyonu raporuna ve bu hususta cereyan eden müzakerelere bakınız! (T. D. Sayfa : 20-28,34-40, basmayazı : 181).

(Madde - 53).

[30] - Teklif Hükümetten gelirse, karar şeklinde çıkmış afflar da vardır.

— Adalet Komisyonu affı kabul etmezse işi bir raporla Dilekçe Komisyonuna bildirir. (3 . II . 1937).

— Adliye Encümeninin affı kabul etmemesi üzerine, ısrar eden Arzuhal Encümeni keyfiyeti bir mazbata ile Umumi Heyete arz etmiş ve neticede af teklifinin hazırlanması için iş, Adliye Encümenine havale edilmiş ise de eski noktai nazarında ısrar eden encümenin hazırladığı mazbata Umumi Heyetçe kabul edilmiştir. (23 . III . 1955 - Sayfa 50-53, 25 . IV . 1955 - Sayfa 447-455).

(Madde - 54).

[31] - Milletvekillerine, Meclisin çalışması sırasında, komisyon kararının dağıtılması şartıyla bir aylık süre kesindir. (Anayasa Komisyonu raporu. Birleşim : 57 - 1 . III . 1950).

(Madde - 57).

[32] - Komisyon kararının Kamutayda görüşülmesini istemiş olan kişinin artık milletvekili olmaması, raporun Kamutayda görüşülmesine engel olmaz. (8 . I . 1940 - Anayasa Komisyonu raporu - 4/2).

(Madde - 57).

[33] - 1132 numaralı Karar :

Dahili Nizamnamenin 57 nci maddesinin son fıkrası mucibince katileğen Arzuhal Encümeni mukarreratının infaz edilmemesi halinde mebusların nizamnamedeki usul yoluyla murakabe vazifelerini yaparak kanun hükümlerinin tatbikini aramaları mümkün ve tabii olmasına göre tereddüde mahal bırakmıyacak bir vuzuhta olan Dahili Nizamnamenin bu maddesi hükmünün tefsirine mahal görülmüştür.

1165 numaralı Karar :

— Dahili Nizamnamenin 57 nci maddesinde «Her mebus cetvelin dağıtıldığı günden başlayarak bir ay içinde Arzuhal Encümeninin verdiği kararın Heyeti Umumiyyede tetkik ve müzakeresini istiyebilir. Bu halde encümen o arzuhal için mazbata tanzim ve takdimine mecburdur» denilmekte olmasına göre her hangi bir husus hakkında Arzuhal Encümeninin bir mazbata tanzim eylemesi diğer encümenlerdeki usule tâbi olmayıp, ancak cetvel halinde mebus ve vekillere dağıtılan kararlara bir mebus tarafından itiraz edilmesine bağlı bir keyfiyettir. Binaenaleyh, kanuni müddet zarfında yapılan bu itiraza karşı mazbata tanzimi lâzım ve zârudur. Bir Devrenin hitamında veya intihabın teacidi halinde sadece kanun teklif ve lâ-yihalarının hükümsüz kalacağı hakkındaki Dahili Nizamnamenin 69 ncu maddesinde şahsi hukuka dair sarahat bulunmaması bu maddenin mefhumu muhalifinden doğan ve Büyük Millet Meclisinin yirmi senelik teamülü ile birleşen bir kaide olmasına göre bu nevî mazbataların yeni Devre içinde müzakere edilmesi lâzımgelir.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 82 nci maddesine göre vatandaşların gerek şahıslarına ve gerek âmmeye mütaallik olan kavanin ve nizamata muhalif gördükleri hususlarda Büyük Millet Meclisine müracaat ve şikâyetle bulunmaları Türklerin âmmeye hukukuna taallük eden haklarından bulunmakla sırf şahsi hukuka mütaallik olarak

lanzım kılınan bu mazbataları hükümden iskat etmeyen teamülün Teşkilâtı Esasiyenin ruh ve prensibine de tamamiyle uygun olduğu meydandadır. Şu hale göre Arzuhal Encümeni kararına mebuslar tarafından itiraz ancak mazbatanın tanzimine saik olup bu mazbata tanzim olunduktan sonra Heyeti Umumiyenin malı olacağı cihetle itiraz eden mebusun bu intihap devresinde mebus olup olmaması ve müzakerede hazır bulunup bulunmamasının mazbatanın Heyeti Umumiyede müzakeresine hiçbir suretle münî teşkil etmeyeceğine karar verilmiştir.

8 Kânunusani 1940

1186 numaralı Karar :

— Artvin Hudut Taburu Dördüncü Bölük Komutanı iken 347 numaralı Kanunun dördüncü maddesine tevfiқан tekaüde sevk edilen Yüzbaşı Mehmet Kamil Süsim hakkında Arzuhal Encümeni tarafından evvelece menfi karar verilmiş ve mumâileyh bunun üzerine muhtelif mercilere müracaat etmiş ise de bu mercilerden lehine bir karar istihsal edemediği ve Son Tetkik Mercii Encümeninin aleyhinde verdiği karara itirazın tekrar Meclisi Âliye müracaat eylediği ve bu istidasının 3410 sayılı Kanun mucübince Askerî Temyiz Mahkemesine devredildiği ve meseleyi bu suretle ele alan Askerî Temyiz Mahkemesinden lehine bir karar sâdır olarak bu kararın katılmış olduğu anlaşılmıştır.

Arzuhal Encümeni kararlarının mahiyeti bir ay zarfında Meclis âzası tarafından itiraz vukubulmayınca katıyet kesbederek Meclis kararı halini alacağı Dahili Nizamnamenin 57 nci maddesiyle tasrih ve tesbit edilmekle beraber kaza mercilerinden sâdır olan ilâmların tebdil ve tağyirine de imkân olmadığı Teşkilâtı Esasiye Kanununun 54 nci maddesi sarîh hükmü iktizasından bulunduğundan sırf bu hâdiseye has ve munhasır olmak üzere mahkeme hükmünün infazı lâzım ve zarurî bulunduğuna karar verilmiştir.

31 Mayıs 1940

1187 numaralı Karar :

— Askerî kâtiplikten müteakib İrfan Akyüz'ün tekaüt maaşı hakkındaki talebinin reddini batık olan Divan Heyeti Umumiye kararı, Birinci Kânun 1938 : Şubat 1939 aylarına ait ra-

por üzerine Meclisi Âliye ittihaz buyurulan 1145 numaralı Kararın 3 nci fıkrasıyla tasvip buyurulmuş ise de bu karardan evvel mumâileyhin Divanı Muhasebat kararı aleyhine Askerî Temyiz Mahkemesine dâva açtığı ve neticede mezkûr mahkemeden iddiasının vârid olduğuna dair karar istihsal eylediği anlaşılmıştır. Aynı mesele hakkında daha evvel sâdır olan mahkeme ilâmının tebdil ve tağyir ve tehir edilmeyeceği Teşkilâtı Esasiye Kanununun 54 nci maddesinin sarahatî iktizasından olduğundan İrfan Akyüz hakkındaki mahkeme kararının infazı ienbedeəcəğine karar verilmiştir.

31 Mayıs 1940

(Madde - 57)

[34] - Bu gibi işlerde Bakanın görüşmelerde hazır bulunması isteme ve Kamutayın kararına bağıdır. (12. V. 1949 - T. D. S. 359:364, 381:384).

(Madde - 58).

[35] - Kamutay buna sadece bilgi edinir. (10. XI. 1932).

(Madde - 60).

[36] - Kamutay buna sadece bilgi edinir. (10. XI. 1932. T. D. S. 17).

— Bu hususta Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonunca hazırlanan raporlar hakkında müzakere de yapılmıştır. (17, 19, 21. XII. 1951 - T. D. S. 210:221, 239:266, 276:284, 21. III. 1955 T. D. S. 4:37).

- 5408 sayılı Kanuna bakınız!

(Madde - 62).

[37] - Bu kesinhesap cetvelleri Kamutaya bilgi edindiklikten sonra, Muhasebei Umumiye Kanununun 127 nci maddesinin son fıkrası gereğince, doğrulan doğruya Hazine hesabı numusine katılmak üzere Hükûmete gönderilir.

(T. D. 28. IV. 1932 - S. 11)

(13. I. 1936 - S. 30)

(Madde - 63).

[38] - 1169 numara ve 25 Haziran 1926 tarihli Kanunun birinci maddesi (Muaddel: 9 Mayıs 1928 tarihli ve 1238 No. Kanun) :

Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinin altmış beşinci maddesi mucibince Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni âzasından murakabe

vazifesini ifa edecek zata şehri yüz elli lira ücreti huzur verilir.

Bu maddenin hükmü 1 Teşrinisani 1927 tarihinden başlıyan içtümâa da şâimdir.

(Madde - 65).

[39] - Havale meseleleri hakkında, 27 . XII . 1948 tarihinde Kamutayda cereyan eden tartışmalara bakınız!

(T. D. S. 321:338).

(Madde - 66).

[40] - 13 ncu nota bakınız!

(Madde - 67).

[41] - Balıkesir Milletvekili H. M. Çanklı, birkaç arkadaşıyla verdiği bir teklifteli imzasını geri almıştır. (3 . IX . 1947 T. D. S. 563:564).

— Ordu Milletvekili Refet Alksoy'un geri verilmesini istediği bir teklifini Zonguldak Milletvekili Rifat Sivişoğlu kabullenmiştir.

(T. D. 26 . I . 1951 - Sayfa. 378:379).

(Madde - 68).

[42] - Anayasa Komisyonu raporu 8.I.1940 4/2.

— 33 numaralı nottaki 1165 numaralı Karara bakınız!

(Madde - 69).

[43] - 106 ncı madde ile karşılaştırınız!

(Madde - 76).

[44] - Şapka Kanununun kabulünden beri Başkan, kürsüde frakla oturur.

— 1 . VI 1945 te Başkanvekili Dr. M. Germen, Reisliktan çekikliğine söyliyerek kürsüyü boş bırakınca, Başkan Renda hemen yerine geçmiş ve günlük elbisesiyle başkanlık etmiştir.

Ve yine 5 . VI . 1950 de Başkanvekili Fuad Hulusi Demirelli, seçim tutanağının oylanması işinde, kürsüyü Başkanvekili Hulusi Köymen'e bırakmış, o da günlük elbisesiyle Başkanlık etmiştir.

- Başkan, Kamutaya her hangi bir icliğı ayakta yapar.

(14 . V . 1945 - T. D. S. 54).

(1 . II . 1952 - T. D. S. 6).

(13 . IV . 1953 - T. D. S. 361).

(18 . V . 1953 - T. D. S. 296:297).

(22 . VI . 1953 - T. D. S. 168).

(23 . VII . 1953 - T. D. S. 137).

(14 . V . 1954 - Z. C. S. 6).

(11 . VI . 1954 - Z. C. S. 150:151).

(21 . VI . 1954 - Z. C. S. 217).

(17 . I . 1955 - Z. C. S. 85:86).

(15 . IV . 1955 - Z. C. S. 345:346).

(10 . I . 1956 - Z. C. S. 11).

(16 . VII . 1956 - Z. C. S. 317).

(Madde - 81).

[45] - 22 . XI . 1946. T. D. S. 104.

ve madde - 95 e bakınız!

(12 . I . 1949. T. D. S. 51:62).

(12 . VI . 1950. T. D. S. 169).

(12 . I . 1951. T. D. S. 162:167).

(Madde - 83).

[46] - 5 . II . 1951 tarihli 39 ncü Birleşim Tutanak Dergisine bağlı Anayasa Komisyonu raporuna ve bu hususta cereyan eden müzakereye bakınız! (Sayfa 51:52 - basmıyazı 76).

(Madde - 85).

[47] - Hükümet çekilmiş bulunursa Kamutay, yeni Hükümetin kuruluşuna kadar kanunların görüşülmesini geciktirir (25 . I . 1939. 9 . VI . 1948, 17 . I . 1949 ve 2 . XII . 1955).

- (12 . V . 1949. T. D. S. 381:384).

[48] - 220 ncı maddeye bakınız!

(Madde - 87).

[49] - (1 . XI . 1950 - T. D. S. 15).

(11 . VII . 1956. S. 220).

(1 . IX . 1956. S. 1002).

(Madde - 92).

[50] - (23 . III . 1950 - T. D. S. 781).

(23 . II . 1956 - Z. C. S. 580).

(7 . VI . 1957 - Z. C. S. 84).

(Madde - 94).

[51] - 45 ncı nota bakınız!

- (21 . I . 1949 - T. D. S. 157:159).

(Madde - 95).

[52] - Teşkilâtı Esasiye Kanununun 20 ncı maddesinin son fıkrasına bakınız!

(Madde - 98).

[53] - 1367 numaralı Karar :

Kanun başlıklarıyla fasıl unvanları ve haşiyeler hakkında

Umumi Heyette müzakere edilen kanun teklif ve lâiyhalarının başlıklarıyla fasıl unvanlarının ve madde kenarlarına not halinde konulmakta olan haşiyelerin bazan okunmakta ve bazan da okunmamakta olmasına mebni bu husu-

sun katı ve esaslı bir şekilde konulması intizam ve istikrar bakımından muvafık görülmüştür.

Kanunların ruhu esasen maddelerde mündehic hüküm ve ifadelerle tâyin ve tavih edilmekte ve tatbikat da o maddeler mазmununa göre yapılmakta olduğu cihetle kanunların sırf mahiyetlerini gösterir surette yazılan başlıkları ve alâkadarlara kolaylık temini maksadiyle dercedilen fasıl unvanlarını ve maddelerin kısaca birer hulâsası şeklinde olarak kenarlarına konulan haşiye notlarını da kanun hükümlerini aynen ihtiva ve ifade ediyor gibi telâkki etmek doğru olanıyacağından ve bu şeklin kabulü halinde tatbikatta birtakım karışıklıklar vuku melhuz bulunduğundan bunların kanun metninden sayılmalarına mahal olmadığına;

Su kadar ki, bunların kanun hükümlerine intibak etmesindeki lüzum derkâr olduğu cihetle bu hususta bir ağırlılık vukua gelmemesini temin için kanunların müzakeresi esnasında başlıklar ve fasıl unvanları ile madde kenarlarındaki haşiye notlarının dahi okunmasına;

Ve haşiye notlarının Umumi Heyette okunmuş olacağına göre, Resmî Gazetede aynen neşredilmesinde bir mahzur değil, bilâkis alâkadarlara temin edeceği kolaylık bakımından faydalı olacağı cihetle bu haşiyelerin de, kanun metninden addedilmemek üzere, kanunlarla birlikte neşrinde devam edilmesine;

Karar verilmiştir. (Cilt : 4 - Sayfa : 114 ve Cilt : 7 - Sayfa : 96, 141).

26 Kânunusani 1944

Bu işle ilgili tartışmalar :

Dönem : VI - Cilt 15 - Sayfa 107

Dönem : VII - Cilt 4 - Sayfa 23 - Sütun 1 ve 2 ve Sayfa 24 - Sütun 1

(5. VII, 1943)

(Madde - 99).

[54] - Tüm halinde kabul olunan kanunlar da vardır. (1926 ve 15. VI, 1956).

(Madde - 99).

[55] - Sayıştay raporlarının da bir defa görüşülmesi âdet olmuştur.

- 114 nevi maddenin son fıkrasıyla 232 nevi maddenin ikinci fıkrasına bakınız!

--- Birinci görüşmede çıkarılması kabul edilen bir maddenin tekrar görüşülmesi hakkında ikinci görüşmede değıştirge verilebilir.

(T. D. 26. VI, 1940 - S. 157).

(Madde - 100).

[56] - 34 nevi maddenin 7 nevi fıkrasına bakınız!

(Madde - 101).

[57] - Kifayeti müzakere sorulara da şâmilidir.

(T. D. 27. II, 1952, Sayfa - 964:965).

(Madde - 104).

[58] - Türk Ceza Kanununun bâzı maddelerinin değıştirilmesi hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesi esnasında maddelere geçilmesi kabul edildikten sonra yalnız 141 ve 142 nevi maddeler ele alınarak diğer maddeler komisyona iade edilmiştir.

(T. D. 23. XI, 1951, Sayfa - 176:186).

(Madde - 105).

[59] - Ağrı Milletvekili Celâl Yardımcı'nın, hastane, okul, park, meydan, cadde ve emsali müessese ve yapılara yaşayan kişi adlarının konulması hakkındaki kanun teklifinin maddelerine geçilmesi kabul edilerek görüşülmeye başlanmış. Fakat maddeler kabul edilmediğinden teklif reddedilmiştir.

(T. D. 8. VI, 1951, Sayfa - 118:120).

(Madde - 105).

[60] - Bir tasarı, ikinci görüşme esnasında Kamutayca, ilişkin komisyona değil de, geçici bir komisyona havale olunmuşsa, Kamutaya tekrar geldiğinde o tasarı yenibaştan iki görüşmeye bağli tutulur.

(T. D. 30. XII, 1940 - S. 220).

-- 76 nevi madde ile karşılaştırmız!

(Madde - 106).

[61] - Birinci görüşme sırasında bir maddenin kanundan çıkarılması teklifi retlenmiş ve madde kabul edilmiş iken ikinci görüşme sırasında o maddenin çıkarılması yine teklif olunabilir.

(T. D. 19 ve 24. III, 1932 - S. 64 ve 72).

-- 119 nevi maddenin 2 nevi fıkrasına bakınız!

-- Tokat Mebusu Sıtkı Ataç'ın, Tekel Genel Müdürlüğü yapı işlerinin Bayındırlık Vekâletine devri hakkında kanun teklifi (Reddedilmiştir.)

(21. I, 1953 - T. D. S. 304:311).

-- Çorum mebusları Ahmet Başbüyük ve Hüseyin Ortakeroğlu'nun, Emirber ve Seyis eleri hakkındaki Kanunun 1 nevi ve 3 nevi mad-

delerinin değiştirilmesine dair olan 1600 sayılı Kanunda değişiklik yapılması hakkında kanun teklifi (Reddedilmiştir.)

(4. II. 1953 - T. D. S. 64:66).

— Tekirdağ Mebusu Şevket Mocan'ın, su-bay ve memurların protokolün tesbit ettiği hal-lerden gayri karşılama ve uğurlamalarda bu-lunamayacaklarına dair kanun teklifi (Redde-dilmiştir.)

(25. XI. 1953 - T. D. S. 393).

(Madde - 107).

[62] - Kendisine böyle bir «izin» verilen milletvekili yeni bir teklif yapamaz. (24. III. 1932 - Sayfa 75), ancak görüşüne konusunu han-gi gerekçeye dayanarak kabul veya reddetti-ğini söyleyebilir.

(T. D. 29. V. 1944 - S. 418 - 30. XII. 1946 S. 843).

(Madde - 110).

[63] - Kıfayeti müzakere sorularına da şamil-dir.

(T. D. 27. II. 1952 - S. 964:965).

(Madde - 111).

[64] - Ajans ile ilân dahi böyledir.

(T. D. 12. VII. 1940 - S. 63:64).

(Madde - 115).

[65] - Birinci görüşmede çıkarılması kabul edilen bir maddenin tekrar görüşülmesi hakkın-da, ikinci görüşmede değiştirge verilebilir.

(T. D. 26. VI. 1940 - S. 157:161).

(Madde - 116).

[66] - 107 ne maddeye bakınız!

(Madde - 119).

[67] - Komisyon dikkate alınan değiştirge-ye uymak zorunda değildir.

(Madde - 119).

[68] - 292 numaralı Karar :

— Divanı Muhasebatın, lüzumunda bir ka-nunun tefsirini Meclis Riyasetinden taleb etmek hakkına malik olduğu, Heyeti Umumiyenin Yir-mi İkinci İctimaa'nın Birinci Celsesinde takarrür etmiştir.

6 Kânunusani 1927

669 numaralı Kararın 8 ne maddesi :

— Tefsir kararlarının makabline şümülü tabii ise de tefsirden evvelki usul ve ahkâma tevfi-

kan iera ve ikmal ve alâkası kat'edilmiş ve em-rivaki halini almış olan meseile de teşmili ha-linde tefsir ile az çok münasebettar kâffeî mu-amelâtın yeniden tetkik ve tadili icabedip buna ise mahâl ve imkân olmadığından 158 nume-ralı tefsir kararından evvel tasfiyeye tâbi tutul-muş ve müddeti hizmeti on beş seneden dun ol-mak dolayısıyla ikramiyesi verilerek alâkas kat'edilmiş olan memurlara mezkûr tefsir kar-arına istinaden iadeî muhasebe suretiyle tekaü-maşı tahsisi gayricazdır.

24 Kânunuevvel 1931

— Bir emmân, kendisine muhavvel bir tef-sir talebi hakkında, kısmen, tefsire mahâl olma-dığı yolunda bir mazbata tanzim edebilir ve kıs-men de o tefsir talebini bir lâyiha mevzuu ya-pabilir.

1944 - basmayazı 126

(Madde - 124).

[69] - 24. XII. 1951 tarihli 21 ne Birleş-imde, Gümrük ve Tekel Komisyonu raporu üzerine cereyan eden müzakerelere bakınız!

(T. D. Sayfa - 312:320).

(Madde - 124).

[70] - Bir tasarı, komisyondan Kamutaya yorum şeklinde gönderilirse, yorum gibi, bir defa görüşülür.

(T. D. 27. XI. 1933 - S. 55:59).

(Madde - 124).

[71] - 156 ne maddeye bakınız!

— Genel bütçeden ödenek alan katma bütçe-ler, Maliye Bakanlığı Bütçesinin kabulünden evvel görüşülemez.

(24. XII. 1948 - T. D. Sayfa - 281).

(Madde - 126).

[72] - 23. I. 1952 tarihli 30 ne Birleşim-de, Bütçe Komisyonu Başkanlığı tezkeresi üze-rine cereyan eden görüşmelere bakınız!

(T. D. Sayfa - 260:268).

(Madde - 126).

[73] - Bu müddetin 3 güne indirilmesi için Afyon Karahisar Milletvekili Berç Türker'in yaptığı teklif retlenmiştir. (3. XII. 1945).

— Bu yedi gün meselesi hakkında, 31. XII. 1947 tarihli T. D. sinin 895 ve 896 ne sayfa-larında, Başkanın sözlerine bakınız!

(Madde - 127).

[74] Kamutayca kabul olunan Bütçe Komisyonu raporundan (S. Sayısı : 133 e üçüncü ek) :

- Meşgul bulunan memuriyet kadrolarının, ne Hükümet, ne de komisyonea, ilgili kanunlarda usulen tadilat yapılmadıkça (I) cetveline alınması teklifinin uygun olmayacağına karar verildi.

(T. D. 22 . II . 1949 - S. 387:414).

(T. D. 27 . II . 1949 - S. 968:969).

(Madde - 127).

[75] - Tunceli Milletvekili Necmeddin Sahir Silan'ın sözleri ve önergesi — 19 . II . 1947 . T. D. S. 278:281.

• Ve ayrıca :

[6 . V . 1953 - T. D. S. 48:51, 23 . II . 1956 - Z. C. S. 545, 550:551, 26 . III . 1956 - Z. C. S. 1294, 3 . XII . 1956 - Z. C. S. 18, 9 . I . 1957 - Z. C. S. 23:24, 16 . I . 1957 - Z. C. S. 92] ye de bakınız.

(Madde - 127).

[76] - Beş milletvekili hemen ayağa kalkmaldırlar. Aradan zaman geçmemelidir.

(T. D. 9 . V . 1941 - S. 42).

(Madde - 134).

[77] - 115 numaralı Karara ve yerleşen âdet göre aktarma ve ekleme ödenek kanunlarıyla kesinhesap kanunları da açık oylamaya konur.

(Madde 168 e de bakınız).

(Madde - 135).

[78] - 28 . XII . 1946 tarihli Oturumda (T. D. S. 757,758) bir kanunun bir maddesi hakkında verilen değıstirgenin açık oya konulması 19 imzalı bir önerge ile teklif edilmiş ve değıstirge Kamutay Başkanlığına açık oya arz edilmiştir.

— Ve yine 30 . I . 1950 - T. D. S. 423,

12 . II . 1951 - T. D. S. 141,

27 . IV . 1951 - T. D. S. 315,

23 . VII . 1951 - T. D. S. 277:278,

23 . II . 1952 - T. D. S. 551:552,

23,31 . III . 1952 - T. D. S. 80,108,

9 . VI . 1952 - T. D. S. 146:147,

9 . VII . 1953 - T. D. S. 413,

1 . III . 1954

2 . III . 1954

9 . III . 1954

21 . VI . 1954

30 . VI . 1954

18 . V . 1955

14 . VI . 1956

6 . VI . 1956

7 . VI . 1956 tarihli toplantılarla bunu ta-
kibeden muhtelif tarihli iğtimalarda muhtelif
konular, (15) imzalı önergeler üzerine açık
oya arz edilmiştir.

(Madde - 136).

[79] - 7 Ocak 1947 tarihli Resmî Gazetede
böyle bir ilân yapılmıştır.

(Madde - 136).

[80] - 16 . XII . 1946 tarihli Oturumda Ka-
mutaya arz olunan Başkanlık Divanı kararı.

(T. D. S. 154).

Kamutayın 6 . XII . 1946 günündeki Birleş-
minde Abdürrahman Münip Berkan'ın seçim tu-
tanağının oylanmasında yanlışlık olduğundan
bahsile yeniden oya konulması için işin günde-
me alınması hakkında İstanbul Milletvekili Os-
man Nuri Köni ve üç arkadaşı tarafından, oy-
lamadan beş gün sonra, 11 . XII . 1946 günü Baş-
kanlığa sunulan önerge, İktüzüğün 201 nei mad-
desi gereğince, Başkanlık Divanıca incelendi.

Bu konudaki görüşmeler ve incelemeler so-
nunda aşağıdaki noktalar tesbit olundu :

1. Yanlışlığı iddia edilen oylamaları dü-
zeltmek, İktüzüğün 137 nei maddesi gereğince
Birleşim esnasında Başkanlığa ve Birleşimden
sonra 201 nei madde uyarınca Başkanlık Diva-
nına adolduğundan 6 . XII . 1946 günündeki
Birleşimde Başkan tarafından tebliğ edilen oy-
larla varılan sonuç üzerinde, bu hükümler dı-
şında her hangi bir değışiklik hüküm ifade et-
mez.

2. İktüzüğün 137 nei maddesi gereğince
açık oylamalarda muteber olan renktir. Bundan
başka 6 . XII . 1946 günündeki Birleşimde mil-
letvekilllerinden bâzılarının sorması üzerine
renklere sayet edilmesi mecburiyeti Başkan
tarafından ayrıca, açıkça, mükerreren ve kesin
olarak ifade olunmuştur.

Kaldı ki, renk üzerine yapılacak işaretlerin
itibara alınması ve bunun tetkik vesilesi sayıl-
ması İktüzüğün hükümsüzlüğünü ve Büyük
Millet Meclisi kararlarının istikrarsızlığını in-
taeder.

Bu duruma göre, İktidârın sarahati ve Başkanlık makamının ikazı karşısında, her hangi bir oy pusulası üzerinde, İktidârı aykırı olarak bulunacak bir yazı hükümsüzdür.

Yukarda yazılan sebeplere binaen 6. XII. 1946 günündeki oylamada, Başkanlık Divanınca değişikliği gerektiren bir eibet görülmemiş ve Başkanlıkça tebliğ olunan kararın tam ve muteber olduğu neticesine varılmıştır.

Saygılarımla arz ederim.

T. B. M. M. Başkanı
K. Karabekir

(Madde - 137).

[81] - Oya katılan üyelerin saltceklüğü
(29. XI. 1950 - T. D. S. 267).

(Madde - 143).

[82] - Eskiden çoğunluk yoksa seçim ecelecek Birleşime bırakılırdı. (23 ve 25. XII. 1942).

VIII. Dönemden beri çoğunluk olmadığı takdirde 6 nci maddede olduğu gibi, 3 defa oy toplanmaktadır. 12. II. 1947

— 80 nci nota da bakınız!

(Madde - 143).

[83] - Müzakere usabında üçte iki ekseriyete lüzum yoktur.

(T. D. 17. XII. 1952 - Sayfa. 294:299).

(Madde - 146).

[84] - Tutanakların başında aynen yayılmasını istemek, kararda cezai bir müeyyide bulunamayacağına ve her gazetenin hacmî buna müsaidolamayacağına göre, doğru olmaz.

(23. VI. 1948 - T. D. S. 358:359).

(Madde - 147).

[85] - Başbakanı tevcih olunan sorulara ilgili bakanlar cevap vermektedirler.

- Soru sahibi Kanunlayda hazır bulunmadığı halde dahi Hükümet açıklamada bulunmuştur. (6. VI. 1949 - T. D. S. 303:304 - 23. III. 1950).

(Madde - 149).

[86] - 20. XI. 1946 tarihli Birleşimde Başkanın sözleri.

(T. D. S. 80).

(Madde - 150).

[87] - Bakan, aynı konudaki soru önerge-lerine birleştirerek cevap verebilir.

(12. II. 1947 - T. D. Sayfa 123).

(19. VI. 1950 - T. D. Sayfa. 199).

(19. XII. 1956 - Z. C. S. 176 : 177).

— Tarım Bakanı adına, Orman Genel Müdürü.

(27. XI. 1950 - T. D. S. 204).

— Millî Savunma Bakanı adına, Hava Kuvvetleri Komutanı ile Sağlık Dairesi Başkanı cevap vermişlerdir.

(15. XI. 1950 - T. D. S. 257).

(Madde - 152).

[88] - Soru önergesinde yalnız bir imza bulunur.

(12. II. 1947 - T. D. S. 124 ve 131).

(Madde - 154).

[89] - Başvekil de söz isteyebilir.

(19. XII. 1956 - Z. C. S. 188).

— 87 nci maddede de bakınız!

[90] - Mardin Milletvekili İrfan Ferid Alpaya'nın, Cumhuriyet Gazetesinde çıkan bâzı yazılar hakkındaki sorusuna cevap veren Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt'tan sonra, bu cevabın konusu olan, Muğla Milletvekili Yunus Nâdi Abalıolu'na söz verilmiştir.

(T. D. 5. VI. 1930 - S. 5).

— İzmir Milletvekili: Mahmut Esat Bozkurt'un, İş Kanunu hakkındaki sorusuna Ekonomi Bakanı Mustafa Şeref Özkan cevap verdikten sonra, bu lâyihamın havale edilmiş bulunduğu Ekonomi Komisyonu sözcüsüne söz verilmiştir.

(1. VI. 1932 - S. 2).

— Daha sonraları, bilhassa Sekizinci ve Dokuzuncu Dönemlerde bu misaller çoğalmıştır (21. XI. 1947, 24. XI. 1950, 3. I. 1951, 22. I. 1951, 27. VI. 1951, 7. I. 1952, 11. I. 1952, 4. II. 1952, 24. III. 1952, 23. XII. 1955 ve 11. II. 1956)

- Bildirmenin 15 dakikadan fazla sürmesine yine Sekizinci Dönem başlarında müsamaha edilmiş, hattâ bu yüzden Recep Peker Hükümetiyle Meclis Başkanlık Divanı arasında bâzı ihtilâflar da çıkmışsa da vaziyet sonraları yine durulmuş ve son zamanlarda bu 15 dakika hususuna Başkanlıkça itina gösterilmekte bulunulmuştur.

— Bir de bakanlara ve soru sahibine ikinci defa söz verilmesi meselesinin bais olduğu karışıklıklar vardır ki, bütün bunların Dahili Nizamnamede yapılacak yeni değişikliklerle ön-

leneceği umulmaktadır.
(Madde - 155).

[91] - 34 nci maddenin son fıkrasına bakınız!
(Madde - 156).

[92] - 1 . XII . 1950 tarihli 13 nci Birleşim Tutanak Dergisinin 3:5 nci sayfalarına bakınız!
(Madde - 157).

[93] - Şimdiye kadar Meclis soruşturması aşağıdaki olaylar hakkında uygulanmıştır :

1. Cebelibereket Milletvekili ve Bahriye eski Bakanı İhsan Eryavuz. 24 . XII . 1927 - Yavuz harb gemisinin tamiri meselesi - neticede keyfiyet Yüce Divana sevk edildi ve İhsan Eryavuz ile Bilecik Milletvekili Dr. Fikret hüküm giydiler.

2. Gaziantep Milletvekili ve Ticaret eski Bakanı Ali Cenani - 10 . III . 1928 - un ve zahire fiyatlarının yükselmesini önlemek için Ticaret Bakanlığı emrine verilen 500 000 liranın sarf sureti - mesele yine Yüce Divana tevdi edildi ve Ali Cenani'nin hüküm giymesiyle nihayet buldu.

3. Bahriye eski Nâzırı Mahmut Muhtar (Paşa) Katircioğlu - 24 . IV . 1928 - İngiltere'de Times Iron Works fabrikalarına kefaletsiz ödenen 20 000 İngiliz lirası - Yüce Divan karardı ve (Paşa) tazminat ödemeye hüküm giydi.

4. Trabzon Milletvekili Hasan Saka (Maliye eski Bakanı) - 9 . VI . 1932 - barut ve mevaddı infillâkiye meselesi - Hasan Saka hakkında kovuşturma yapılmasına ve son tahkikatın açılmasına mahal olmadığını mübeyyin raporun 15 . XII . 1932 de kabulü ile mesele kapandı.

5. Erzinian Milletvekili Saffet Arıkan (Millî Savunma eski Bakanı) ve Sinob Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı (Münakalat eski Bakanı) - 16 . I . 1942 - Akdeniz'de batan Refah Vapurı hâdisesi - 2 . II . 1942 de Meclis tabkikat ıcrasına lüzumu görmemiştir.

6. Kayseri Milletvekili ve Gümrük ve Tekel eski Bakanı Suad Hayri Ürgüblü - 16 . VII . 1946 - Tekel İdaresinde yapılan yolsuzluklar - Yüce Divan teşkil edildi ve mumaileyhin beracet ettiği adı geçen Divanın 26 . XI . 1948 tarihinde okunan tezkeresinden anlaşıldı.

7. İzmir Milletvekili ve Ticaret eski Bakanı Âtîf İnan - 7 Eylül kararlarının vaktinden evvel ifşası suretiyle haksız kazanç temin edilmiş olduğu iddiası üzerine - Meclis soruşturması yapılması hakkındaki talep 24 . XI . 1947 de retlenmişken 4 . VI . 1948 de böyle bir soruşturma yapılması kararlaştırılmış ise de soruşturma sonunda adı geçen sorumlu bulunmadığına karar verilmiştir. (Karar - 1650).

— Eski İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, Maliye Vekili Hasan Polatkan ve Devlet Vekili, Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu haklarında - 11 . Ocak 1956, Karar No. 1951 - Beş muhtelif maddeden - 20 Haziran 1956 tarihinde, salâhiyetlerin kötüye kullanılmasından mütevellit gerek cezai ve gerekse mali her hangi bir mesuliyet tevehhihi muhik gösterecek hiçbir hal ve keyfiyetin bulunmadığına karar verilmiştir. (Karar No. 1971).

— Eski Devlet Vekili Mükerrrem Sarol hakkında - 8 Şubat 1956, Karar No. 1958 - altı muhtelif madde - 18 Haziran 1956 tarihinde, mumaileyhin cezai veya mali mesuliyetini icabettiren her hangi bir unsurun bulunmadığına karar verilmiştir. (Karar No. 1970).

— Van vilâyetinin Özalp kazasından 32 vatandaşın bilânuhakeme öldürülmesi hâdisesinde dahil olanlar hakkında (15 . VIII . 1956, Karar No. 2027).

(Madde - 169).

[94] - Ticaret eski Bakanı Ali Cenani olayı, Kamutaya, Sayıştay Komisyonunun bir raporuyla yollanmıştır. (10 . III . 1928).

— Soruşturma önergesi, asıl sahibi vazgeçtiği takdirde bir başka milletvekili tarafından kabullenebilir.

(23 . VI . 1948 - T. D. S. 351).

(Madde - 169).

[95] - Beş kişilik komisyon, seçimle kurulur.

(16 . I . 1942 - T. D. S. 88:89,91).

(16 . VII . 1946 - T. D. S. 77:78).

(9 . I . 1953 - T. D. S. 96,110:111).

(13 . II . 1956 - Z. C. S. 166:167,177,180).

(Madde - 170).

[96] - Açık oy istenemez (24 . XI . 1947).

(136 nci madde - Fıkra 1).

(Madde - 171).

[97] - Gümrük ve Tekel eski Bakanı Suad Hayri Ürgüblü'ye yazılı savunmasını yapması için on beş gün önel verilmişti.

(T. D. S. 372 - 17, IX, 1946).

(Madde - 171).

[98] - Suad Hayri Ürgüblü meslesinde keyfiyet Adalet ve Anayasa komisyonlarından kurulmuş bir Karma Komisyona havale edilmişti.

(T. D. S. 67 - 15, XI, 1946).

— Eski İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı, Maliye Vekili Hasan Polatkan ve Devlet Vekili, Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu haklarında tahkikat ıcrası Adliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinden kurulan Muhtelif Encümene havale edilmiştir. (Z. C. S. 58 - 11, I, 1956).

— Eski Devlet Vekili Mükerrrem Sarol hakkında tahkikat ıcrası Adliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinden kurulan Muhtelif Encümene havale edilmiştir. (Z. C. S. 130 - 8, II, 1956).

— Yine Van vilâyetinin Özalp kazasından 32 vatandaşın bilâmuhakeme öldürülmesi hâdisesinde dâhli olanlar hakkında tahkikat ıcrası Adliye ve Teşkilâtı Esasiye encümenlerinden kurulan Muhtelif Encümene havale edilmiştir. (Z. C. S. 383-398 - 15, VIII, 1956).

- Özel Soruşturma Komisyonu seçme imkânı kur'a ile mi?

(Madde - 172).

[99] - Bahçiye eski Bakanı İhsan Eryavuz'un, Yavuz ve Havuz olayında Soruşturma Komisyonu bazı kişileri tutturmuştur. (Karma Komisyon tutanağı : 22, I, 1928).

(Madde - 173).

[100] - 1506 sayılı Karar :

Tekel Genel Müdürlüğü ile Kibrit ve Çakmak Tekel Geçici İşletme İdaresine bağlı bazı işletmelerde yapılan yolsuzluklar dolayısıyla Gümrük ve Tekel eski Bakanı Suad Hayri Ürgüblü'nün cezalı veya akçaftı sorununun gerektiren bir hali olup olmadığı hakkında Adalet ve Anayasa komisyonlarından kurulacak Karma Komisyonca soruşturulma yapılmasına;

Ve icbında müddetin uzatılması için Kanun-taya bağvurulması kaydıyla bu komisyonun üç ayda işini bitirmesine;

Ve komisyonun veya teşkil edeceği ikinci komisyonun Meclis dışında da tahkikat yapmak için yetki sabibi olmasına;

Karar verilmiştir.

1524 sayılı Karar :

Gümrük ve Tekel eski Bakan Suad Hayri Ürgüblü hakkında soruşturma yapmak ve üç ayda işini bitirmek üzere 15, XI, 1946 tarih ve 1506 sayılı Kararla kurulan Karma Komisyonun görev süresinin 15, II, 1947 tarihinden itibaren üç buçuk ay daha uzatılmasına karar verilmiştir.

1801 sayılı Karar :

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve müstemilâtı ile Milli Saraylar, Kasırlar ve Köşklereki eşya hakkında soruşturma yapmak üzere 1748 sayılı Kararla vazifelendirilen ve 1786 sayılı Kararla da salâhiyetleri belli edilen komisyonun, icbında müddetin uzatılması için Kanun-taya müracaat edilmek kaydıyla, altı ayda işini bitirmesine ve Meclis haricinde de soruşturma yapmaya salâhiyetli bulunmasına karar verilmiştir.

1951 numaralı Karar :

1. Menleketimizin ihtiyacı olan teneke, kâlay, lastik, otomobil ve yedek parçaları ile nal ve mihni vaktinde ithal edilememiş olması;

2. Otomobil ve traktörlerin ithalatı sırasında bunlara ait yedek parçaların ithalinin düşünlmemiş olması;

3. Nüfusumuzun çoğunluğunu teşkil eden çiftçilerimizin ihtiyacı olan nal ve mihni tevzi ve taksim usulünde yanlışlıklar ve yolsuzluklar bulunması hususlarında İktisat ve Ticaret eski Vekili Sıtkı Yırcalı;

4. Doğu Almanya'dan ithal edilen kamyon ve lastikler için döviz tahsisindeki yolsuzluk, ithalatının muayyen sebeplere tercih edilmesi ve ithal edilen bu malların kalite bozukluğu hususunda Maliye eski Vekili Hasan Polatkan ile İktisat ve Ticaret eski Vekili Sıtkı Yırcalı;

5. İthalat yapmak isteyenlere döviz tahsisi muamelelerindeki usul ve prensipte istisnalar ve aykırılıklar hususunda eski Devlet Vekili, Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu ile Maliye eski Vekili Hasan Polatkan ve İktisat ve Ticaret eski Vekili Sıtkı Yırcalı;

Haklarında tahkikat ierasına ve bu tahkikatın Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen tarafından yapılmasına;

Ve icabında müddetin uzatılması için Umumi Heyete müracaat edilmesi kaydıyle bu encümenin (2) ay zarfında vazifesini bitirmesine;

Ve encümenin veya teşkil edeceği Tâli Encümenin icabında başka bir mahalle gidebilmesine;

Umumi Heyetin 11 . I . 1956 tarihli İnkadında karar verilmiştir.

11 . I . 1956

Encümenin vazife müddeti, 1960, 1965 ve 1967 numaralı kararla temdid edilmiştir.

1958 numaralı Karar :

1. Ortağı bulunduğu İstanbul'da Etiler Kooperatifindeki evi ile sahibi bulunduğu Türk Sesi gazetesi İdarehane ve Matbaa binasını inşa ettirmek için bankalardan fazla ve usulsüz kredi almak;

2. Ortağı bulunduğu Etiler Kooperatifi için Koç Firmasına fazla demir tahsis lisansı alarak ithal edilen demirlerden kooperatif ihtiyacından fazlasının piyasada satılmasına sebebiyet vermek;

3. Türk Sesi gazetesini Ankara Maarif Müdürlüğü vasıtasıyla Ankara ilkokullarına ve diğer resmî dairelere abone ettirmek;

4. Türk Sesi gazetesine Karanlık hilâfinde kâğıt, malzeme ve resmî ilân tahsis etmek ve ettirmek;

5. Türk Sesi gazetesi için İstanbul Belediye Bütçesinden (10 000) lira almak;

6. Türk Sesi gazetesinin İstanbul'da Sinanpaşa sokağındaki binasını inşaa plânına ve Belediye Yapı ve Yollar Kanununa aykırı olarak (6,5) metre fazla yükseklikte inşa edilmesini temin etmek;

Husularında eski Devlet Vekili Mâkerrem Sarel hakkında tahkikat ierasına ve bu tahkikatın Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen tarafından yapılmasına;

Ve icabında müddetin uzatılması için Umumi Heyete müracaat edilmesi kaydıyle bu encümenin (2) ay zarfında vazifesini bitirmesine;

Ve encümenin veya teşkil edeceği Tâli Encümenin icabında başka bir mahalle gidebilmesine;

Umumi Heyetin 8 . II . 1956 tarihli İnkadında karar verilmiştir.

8 . II . 1956

Encümenin vazife müddeti, 1962 numaralı Kararla temdid edilmiştir.

2027 numaralı Karar :

Van vilâyetinin Özalp kazasından 32 vatandaşın bilâmuhakeme öldürülmesi hâdisesinde dâhil olanların suç derecelerini tesbit etmek ve bu suçların mahiyetine göre zaman aşımı olup olmadığını anlamak için tahkikat ierasına ve bu tahkikatın Teşkilâtı Esasiye ve Adliye encümenlerinden mürekkep Muhtelit Encümen tarafından yapılmasına;

Ve icabında müddetin uzatılması için Umumi Heyete müracaat edilmesi kaydıyle bu encümenin (3) ay zarfında vazifesini bitirmesine;

Ve encümenin veya teşkil edeceği Tâli Encümenin icabında başka mahalle gidebilmesine;

Umumi Heyetin 15 . VIII . 1956 tarihli İnkadında karar verilmiştir.

15 . VIII . 1956

Encümenin vazife müddeti, 2030 ve 2071 numaralı kararla temdid edilmiştir.

[101] - 2031 numaralı Karara bakınız!

(Madde - 174).

[102] - 1748 ve 1786 sayılı kararlara bakınız. (21 . XII . 1951 . 31 . III . 1952).

[103] - (21 . IV . 1948 - T. D. S. 85 : 117)

- (19 . I . 1949 - T. D. S. 152 : 154).

- (22 . III . 150 - T. D. S. 685, 705 : 707).

- (21 . XII . 1951 - T. D. S. 281 : 284).

- (15 . IV . 1953 - T. D. S. 367 : 398).

- (4 . VII . 1956 - Z. C. S. 55).

(Madde - 177).

[104] - Milletvekilliği dokunulmazlığı kaldırılan milletvekillerinin adları aşağıdadır:

Tahsin (Maras) - Adamı öldürmeye kışkırtmaktan (on sene kürek cezası giymiştir.)

7 . IV . 1926

Dr. Fikret Onuralp (Bilecik) - Yavuz ve Havuz meselesinde ilişkisi olduğundan (Dört ay

hapis ve yüz lira para cezası ödemeye hüküm giymiş, milletvekilliği sıfatı kalkmıştır.)

13. II. 1928

Ali Rıza Bebe (Çebelibereket) — Meclis vezenesindeki ihtilâsla ilişkînden (bernet etmiştir.)

2. II. 1928

Ali Saip Ursavaş (Urfa) — Atatürk'e yapılacak suikast işine karıştığından (Bernet etmiştir.)

18. X. 1935

Refet Ülgün (Urfa) — Türk Maarif Cemiyetinin tertibeylediği piyango işlerinde yapılan yolsuzluklardan dolayı (Bernet etmiştir.)

23. I. 1942

Hasip Ahmet Aytuna (Tokat) — Türk Maarif Cemiyeti Lisesinde direktör vekili bulunduğunu zaman kayıtlar ve defterler üzerinde değişiklik yaptığından (Muhakemesinin men'ine karar verilmiştir.)

23. I. 1942

Reşad Aydın (Denizli) — Bilerek iftira suçundan

30. XI. 1949

Gl. Sadık Aldoğan (Afyon K.) — Hükümetin mânevî şahsiyetini tahkirden

24. III. 1950

Hüseyin Cahit Yalçın (Kars) — B. M. Meclisini tahkir ve tezyiften

18. IV. 1952

(Sorgu yargıçlığına annue dâvası ortadan kaldırılmıştır 10. XI. 1952).

Ibrahim Us (Kars) — Sıfat ve hizmetinden dolayı Başvekil Adnan Menderes'i tahkirden

2. VII. 1956

Sırrı Atalay (Kars) — Hükümetin mânevî şahsiyetini tahkirden

2. VII. 1956

Osman Alışiroğlu (Kırşehir) — Hükümetin mânevî şahsiyetini tahkirden

2. VII. 1956

Kâmil Kırkoğlu (Malatya) — Hükümetin mânevî şahsiyetini tahkirden

2. VII. 1956

Osman Bölükbaşı (Kırşehir) — Türkiye Büyük Millet Meclisini tahkir ve tezyiften

24. VI. 1957

[105] - (1. IV. 1949 - T. D. S. 7:18).

(Karar - 1641).

(Madde - 180).

[106] - Anayasa Komisyonunun 11. IV. 1941 tarihinde kabul olunan bir raporundan:

Notice : Bu sebeplere binaen isnad olunmuş bir suçtan dolayı istenen takibâtın Devre sonuna bırakılmasına Meclis Umumi Heyetince karar verilmiş olan bir mebusun yeni Devrede dahi mebus seçilmiş olması halinde evvelce verilmiş olan talik kararı hükmünün devamı icabedeceğine ve evvelki Devre esnasında verilmiş talik kararlarının Devre sonuna ancak yeniden mebus seçilmeyenler hakkında kendiliğinden ortadan kalkarak, takibâtın başlaması lâzımgeldiğine ve şimdiki karar bu yolda cereyan eden annamelemleri değiştirilmesine mahal bulunmadığına karar verildi.

(Madde - 180).

[107] - Milletvekilliği dokunulmazlığı kaldırılan bir milletvekilinin tutulması için Kamuya ayrıca karar alınak istemez.

(Karar - 1284).

(Madde - 182).

[108] - Bu ceza Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoglu hakkında (22. 23. III. 1950) ve Muş Milletvekili Ferit Kılıçlar hakkında da (7. I. 1952) tarihlerinde uygulanmıştır.

(Madde - 186).

(Madde - 186).

[109] - Teşkilâtı Esasiye Kanununun 17 nci maddesinin 1 nci fıkrasıyla karşılaştınız!

(Madde - 188).

[110] - Meclisten geçici olarak çıkarma cezasına ilk defa uğranmış olan, Afyon Karahisar Milletvekili Gl. Sadık Aldoğan'a, 15 gün müddetle salona girmeğe yasak edilmiştir.

(T. D. S. 241 - 28. V. 1947).

— Bu ceza, Afyon Karahisar Milletvekili Kemal Özgeban (15. XII. 1948), Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtaklıoğlu (29. XII. 1948) ve İstanbul Milletvekili Ahmet Kemal Silivri (7. IV. 1949), Mardin Mebusu Mehmet Kâmil Bora (21. VII. 1953), Seyhan Mebusu Cezmi Türk (9. III. 1954), Kırşehir Mebusu Osman Alışiroğlu (30. VI. 1954), Zonguldak Mebusu Hüseyin Bahk (3. II. 1956), Tunceli Mebusu Arslan Bora (6. VI. 1956), Malatya Mebusu Ahmet Fırat (18. VI. 1956) Manisa Mebusu Fevzi Lütfi Karasöğüt (27. VI. 1956)

ve Kars Mebusu Mehmet Hazer (1 . IX . 1956) haklarında da uygulanmıştır.

Bundan sonra daha birçok tatbikat vardır.
(Madde - 191).

[111] - 5077 sayılı Kanunun 1 nci maddesi- nin 3 ncu fıkrası :

Cumhurbaşkanlığı bütçesinin genel giderler ve hizmetler besleme giderleri bölümünden verilecek avanslar Büyük Millet Meclisi Başkan- lık Divanının kararıyle (6 000) liraya kadar çıkarılabilir.

(Madde - 198).

[112] - 80 sayılı nota bakınız!

(Madde - 201).

[113] - Türkiye Büyük Millet Meclisi Me- murlarının Teşkilâtı hakkında Kanun (5509).

Tadilleri (5931, 6120, 6194, 6215, 6341).
(Madde - 203).

[114] - 22 . II . 1952 tarihli 44 ncu Birleşim Tutanak Dergisindeki görüşmelere bakınız! (Sayfa - 508:512).

(Madde - 212).

[115] - Diyarbakır Mebusu Mustafa Ekinci hakkında tatbik edilmiştir. (6 . VI . 1956 - Sayfa - 101,125:126).

(Madde - 214).

[116] - Türkiye Büyük Millet Meclisinin da- vetlisi olarak memleketimize gelen Irak Parlâ- mento Heyetinin Meclisi ziyareti esnasında, Umumi Heyet Kararıyle, Irak Mebusan Meclisi Reisi hitabet kürsüsünden bir nutuk iradetmiş- tir. (15 . IV . 1955 - Sayfa - 346:347).

Yine, misafirimiz Pakistan Reisicumhuru General İskender Mirza Hazretleri, Meclisi ziyareti esnasında, Umumi Heyet kararıyle, hi- tabet kürsüsünden bir nutuk ırat buyurmuş- lardır. (16 . VII . 1956 - Sayfa - 317:320).

Ve yine, vâkı davet üzerine memleketimize gelen Pakistan Parlâmento Heyetinin Meclisi zi- yareti esnasında, Umumi Heyet kararıyle, Heyet Reisi hitabet kürsüsünden bir nutuk iradetmiş- tir.

(7 . VI . 1957 - Z. C. S. 74:75)

(Madde - 215).

[117] - 5509 numaralı Kanuna göre: Mute- netlik.

[118] - 5509 numaralı Kanuna göre Meclis- te bir de, Başkanlığa bağlı «Hususi Kalem Mü- dürlüğü» vardır.

(Madde - 218).

[119] - 1957 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (R) cetvelinin Büyük Millet Meclisi kısmındaki formül:

Fasıl 453 - Türkiye Büyük Millet Meclisi- nin dış münasebetleri - ahdı münasebetler.

Madde 21. — Avrupa Konseyi Asamble ve komisyonlarına iştirak edeceklerin harcırahları.

Madde 22. — Balkan İstişari Meclisine iştir- ak edeceklerin harcırahları.

Madde 23. — NATO Memleketleri Parlâmen- tolar Birliği Asamble ve komisyonlarına iştirak edeceklerin harcırahları.

Fasıl 453/A - İştirakler.

Madde 21. — Parlâmentolararası Birliği Türk Grubunun Birlik Konferans ve komisyon- larına iştirak edeceklerin harcırahları.

Madde 22. — Avrupa Parlâmentolar Birliği Türk Grubunun Birlik Konferans ve komisyon- larına iştirak edeceklerin harcırahları

Madde 23. — Parlâmentolararası Turizm Bir- liği Türk Grubunun Birlik Konferans ve ko- misyonlarına iştirak edeceklerin harcırahları.

Kendi birliklerinin kongre, konferans ve ko- misyonlarına iştirak edecek olan Parlâmento- lararası Birliği, Avrupa Parlâmentolar Birliği ve Parlâmentolararası Turizm Birliği kendi de- legelerini kendi tüzükleri gereğince bir bütçe yılı için seçer. Hareket, avdet, gündem ve me- sai raporları Meclis Riyaset Divanınca takip ve Meclise arz olunur.

Fasıl 453/B - Kongre, konferans, tören ve ziyaretler.

Madde 21. — Türkiye Büyük Millet Meclisi- nin davet edildiği milletlerarası kongre, konfe- rans ve bunların komisyonlarına iştirak ede- ceklerin harcırahları.

Madde 22. — Türkiye Büyük Millet Meclisi- nin diğer memleketlere yapacağı ziyaret, tören ve dostluk temalarına katılacakların harcırah- ları

Bu gibi toplantılarla tören ve davetlere iştir- ak edecek olan zevatı, Meclis Riyaseti Diva- nınca tesbit edilen aded dâhilinde, parti grup- ları seçer ve listeyi Riyasete sunar. Riyaset bu

suretle tesbit edilen listeyi Unumi Heyetin intihabına arz eder.

Fasıl 453/C - Türkiye Büyük Millet Meclisinin dış münasebetlerinin gerektirdiği büro masrafları

1. Parlâmentolararası Birliği Türk Grubu
 2. Avrupa Parlâmentolar Birliği Türk Grubu
 3. Parlâmentolararası Turizm Birliği Türk Grubu
 4. NATO Memleketleri Parlâmentoları Birliği Türk Grubu Reisleri emrine Riyaset Divanının kararıyla verilir.
- (Madde - 219).

[120] - Türkiye Büyük Millet Meclisi mebuslarının teşkilâtı hakkındaki 5509 numaralı Kanunla bu kanunda değişiklik yapılmasına dair

olan 5931 numaralı Kanuna bakınız!
(Madde - 221).

[121] - Milletvekilleri Hükûmeti iç ve dış durum hakkında demec vermek üzere davet eden önergeler verebilirler. Hükûmetin bu yolda verdiği demecden sonra gerek önerge sahiplerine ve gerek başkalarına söz verilmez (20. XII. 1948, 30. VI. 1950, 14. VII. 1950, 7. I. 1952, 26. V. 1952, 6. I. 1954 ve 13. VI. 1956).

- Dış politikaya taallük eden hususlarda Hükûmet tarafından re'sen malûmat verildikten sonra muhalefet sözcülerine söz verilir.
(19. XII. 1951 - T. D. Sayfa: 234).
(Madde - 222).

[122] - Yolluk kanunları: 3135, 4440, 5143, 6242 ve 6245.
(Madde - 228).

»¹⁰²

Mebusların Tahsisat, Tazminat, Harcırah ve Emeklilikleri ile İlgili Kanun, Tefsir ve Kararlar

« Âza Tahsisatına Ait Kanunlar

Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 21.V.1930 - Sayı : 1499)

No.: 1613

BİRİNCİ MADDE - Büyük Millet Meclisi âzasının senelik tahsisatı (6 000) liradır. Bu tahsisat her ay başında beşer yüz lira olarak verilir. İçtima senesi esnasında intihap edilenlerin tahsisatı Meclise iltihak ettikleri aydan itibaren ve mebusluktan ayrılanların muhassasatı ayrıldıkları ay nihayetine kadar hesap edilir.

Vefat eden mebusların kanuni mirasçılarına senelik tahsisatın yarısı tazminat olarak verilir.

İKİNCİ MADDE - 1452 numaralı Kanunun üçüncü maddesinin aîdat ve vergilere müteallik hükümleri bu tahsisata da şâmilidir.

ÜÇÜNCÜ MADDE - İntihap dairelerine gidip gelen Büyük Millet Meclisi âzası her içtima senesi ve merkeze getirdikleri ailelerine de her intihap

devresi için azimet ve avdet harcırahı verilir. Harcırah ve tekaüt hesaplarında (125) lira esastır.

DÖRDÜNCÜ MADDE - Nisabı müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerini muaddil 23 Şubat 1340 tarih ve 421 numaralı Kanunla buna müzeyyel 13 Nisan 1927 tarih ve 1006 numaralı Kanun ve yedinci maddeyi muaddil 16 Teşrinievvel 1338 tarih ve 272 numaralı Kanunlar mülğadır.

BEŞİNCİ MADDE - Bu Kanun 1 Haziran 1930 tarihinden muteberdir.

ALTINCI MADDE - Bu Kanunun hükümleri Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

19 Mayıs 1930

Türkiye Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkında Kanun (*)

Kanun No. 1613

BİRİNCİ MADDE – Birinci fıkra: 1757 numaralı Kanunun birinci maddesiyle;

Bu Kanunun birinci madde birinci fıkrasındaki (6 000) liralık senelik tahsisat (4 200) lira.

Birinci fıkra: (İkinci defa) 5142 numaralı (1757 numaralı Kanuna ek) Kanunun birinci maddesiyle aylık ödenek miktarı (1 150) lira olarak tespit olunmuştur.

İkinci fıkra: 1757 numaralı Kanunun birinci maddesiyle;

İkinci fıkra: (Tekrar) 6027 numaralı Kanunun birinci maddesiyle değiştirilmiştir.

İlâve fıkra: 4387 numaralı Kanunun birinci maddesiyle ikinci fıkra sonuna bir fıkra ilâve edilmiştir.

Üçüncü fıkra: 1757 numaralı Kanunun birinci maddesiyle;

Üçüncü fıkra: (Tekrar) 2507 numaralı Kanunun birinci maddesiyle değişmiştir.

İKİNCİ MADDE – 3656 numaralı Kanunun 75 inci maddesiyle kaldırılmıştır.

ÜÇÜNCÜ MADDE – Birinci fıkra: 3135 numaralı Kanunun ikinci maddesiyle kaldırılmıştır.

İkinci fıkra: 6245 numaralı Kanunun 63 üncü maddesiyle kaldırılmıştır.

DÖRDÜNCÜ MADDE – 272, 421, 1006 numaralı Kanunların ilgası hakkında.

BEŞİNCİ MADDE – Meriyet tarihi.

ALTINCI MADDE – İcra hükmü.

1757 Numaralı Kanun

Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları hakkındaki 1613 numaralı Kanunun birinci maddesini muaddil 1757 numaralı Kanun, 2507, 3050, 4387, 4602, 5142 ve

6027 numaralı Kanunlarla değiştirilmiş ve bu Kanuna bazı hükümler ilave edilmiştir. Yapılan değişiklikler ve ilaveler yerlerinde gösterilmiştir.

Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkındaki 1757 Numaralı Kanuna Ek Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 20.VI.1936 - Sayı : 3335)

Kanun No.: 3050

Kabul Tarihi

12.VI.1936

MADDE 1.– Büyük Millet Meclisi Âzasının tahsisatını ihtiva eden çek ve tediye emirlerine ait banka muameleleri 2999 numaralı Kanunun 24 üncü maddesinde yazılı istisnai hükümlere tâbidir.

MADDE 2.– 1757 numaralı Kanundaki yıllık tahsisat için malî sene başında verilen çek ve tediye emirleri, ölüm veya umumi intihabın tecdidinde istirdat olunmaz. Ancak bunlar haricindeki sebeplerden biriyle mebusluktan ayrılanların

(*) Büyük Millet Meclisi âzasının tahsisat ve harcırahları hakkındaki 1613 numaralı esas Kanunun maddeleri muhtelif tarihlerde 1757, 2507, 3135, 3656, 4387, 6027 ve 6245 numaralı Kanunlarla tadil ve ilga edilmiş ve 1757 numaralı Kanuna ek 5142 numaralı Kanunla da bazı hükümler ilave edilmiş bulunmaktadır. Tadil Kanunlarıyla ek Kanunlardan mer'î olanları yerlerine konulmuştur.

vâdelerinden önce ödenmiş çek ve tediye emirlerinin bedelleri Büyük Millet Meclisince, bunları ödeyen bankalara tediye edilerek alâkalılardan takip ve tahsil edilmek üzere Maliye Vekâletine bildirilir.

MADDE 3.— Bu Kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 4.— Bu Kanun hükümlerini icraya Büyük Millet Meclisi memurdur.

18 Haziran 1936

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
V	12	250,262,265,267,286:289

Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkındaki Kanunun Birinci Maddesini Değiştiren 1757 Sayılı Kanuna Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 30.III.1943 - Sayı : 5368)

Kanun No.: 4387

Kabul Tarihi
26.III.1943

MADDE 1.— 5 Mart 1931 tarih ve 1757 sayılı Kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrası sonuna aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Ancak Büyük Millet Meclisi intihabın yenilenmesine karar verdiği takdirde 1 sonteşrinde başlayan içtima senesi yıllık tahsisatının kalan kısmı o sene bütçesindeki faslına munzam tahsisat kaydıyla bir defada tediye olunur.

MADDE 2.— Bu Kanun neşri tarihinden mer'idir.

MADDE 3.— Bu Kanun hükmü Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

26 Mart 1943

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
VII	1	36,36,39

1757 Sayılı Kanuna Ek Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 27.XII.1947 - Sayı : 6791)

Kanun No.: 5142

Kabul Tarihi
22.XII.1947

MADDE 1.— Milletvekillerinin ödenek miktarı (1 150) lira olarak tespit olunmuştur.

MADDE 2.— Emekli keseneklerine 15 Mayıs 1930 tarihli ve 1613 sayılı Kanunun üçüncü maddesinde yazılı aylık miktarı esastır.

MADDE 3.— 21.VI.1944 tarihli ve 4602 sayılı Kanun kaldırılmıştır.

MADDE 4.— Bu Kanun 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5.— Bu Kanun Büyük Millet Meclisi tarafından yürütülür.

23 Aralık 1947

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
VIII	8	36,42,153:166,169,175, 191:195

T.B.M. Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkındaki 1613 Sayılı Kanunun 1757 Sayılı Kanunla Değiştirilen Birinci Maddesinin İkinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 31.I.1953 - Sayı : 8323)

Kanun No.: 6027

Kabul Tarihi

23.I.1953

MADDE 1.— Türkiye Büyük Millet Meclisi âzasının tahsisat ve harcırahları hakkındaki 19 Mayıs 1930 tarihli ve 1613 sayılı Kanunun 5 Mart 1931 tarihli ve 1757 sayılı Kanunla değiştirilen birinci maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Toplantı yılı içinde seçilenlerin tahsisatları seçildikleri aydan itibaren ve mebusluktan ayrılanların tahsisatları ayrıldıkları ay nihayetine kadar hesap edilir.

GEÇİCİ MADDE — 1951 yılı ara seçimlerinde seçilen mebusların tahsisatları hakkında birinci madde hükümleri uygulanır.

MADDE 2.— Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3.— Bu Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisi yürütür.

27 Ocak 1953

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

D.	Cilt	Sayfa
IX	15	371
	18	311
	19	111:114,234:246,383:383

Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 20.XII.1948 - Sayı : 7084)

Kanun No.: 5269

Kabul Tarihi

15.XII.1948

MADDE 1.— Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde bulunan üyelere bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sağ bulunanlara yaşadıkları müddetçe ödenmek ve başkaca zam yapılmamak kaydıyla vatani hizmet tertibinden 350'şer lira aylık bağlanır.

MADDE 2.— Birinci maddede yazılı olanlardan ölmüş bulunanların ve bundan sonra ölecek olanların:

A) Evlenmemiş karısına, yaşadığı müddetçe;

B) Yirmi yaşına girmemiş, yüksek tahsile devam etmekte ise yirmibeş yaşını geçmemiş erkek çocuklarına;

C) Evli bulunmayan kız çocuklarına, evleninceye kadar;

Vatani hizmet tertibinden 175 lira aylık bağlanır.

Bu madde gereğince aylığa müstahak olanlar birden fazla ise bu miktar aralarında müsavi olarak taksim olunur.

MADDE 3.— Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Dönemine üye seçildiği halde iltihak etmeyenlerle iltihak ettikten sonra çekilenler, mazbatasını kabul edilmeyenler, iskat edilenler veya daimi bir memuriyeti tercih ederek iltisabını kesenler ve bunların ikinci maddede yazılı dul ve yetimleri bu Kanun hükümlerinden faydalanamazlar.

MADDE 4.- Birinci madde hükmünce aylığa müstahak olanlardan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi bulunanlarla 2847, 3656, 3659, 3661 sayılı Kanunlara tâbi dairelerden, resmi veya hususi kurumlarla bankalar, özel idare ve belediyelerden 350 lira ve ikinci madde hükmünce aylığa müstahak olup da aynı durumda bulunanlardan 175 lira veya daha fazla aylık (her çeşit zamlarıyla birlikte emekli, dul ve yetim ve vatani hizmet aylıkları dahil), ücret ve ödenek alanların bu vaziyet ve görevleri devam ettiği sürece bu Kanun hükmünden faydalanamazlar. Aylığa müstahak olanların taaddüdü dolayısıyla ikinci maddenin son fıkrası gereğince aylık miktarı 175 liradan aşağı düşenlerden yukarıda yazılı olanların görevlerine ait yıllık ücret ödenekleri miktarı ikinci madde gereğince hesap edilecek hisselerinden fazla olduğu takdirde bu Kanundan faydalanamazlar ve bunların hisseleri diğerlerine ilave edilemez.

MADDE 5.- Birinci madde hükmüne göre aylığa müstahak olanlardan dördüncü maddede yazılı yerlerden aldıkları aylık, ücret ve ödenekleri 350 liradan aşağı olanlarla ikinci madde hükmüne göre aylığa müstahak olanlardan aynı durumda bulunup da aylık ücret ve ödenekleri 175 liradan aşağı bulunanlara aylık, ücret ve ödenekleriyle (Her çeşit zamlarıyla birlikte emekli, dul, yetim ve vatani hizmet ay-

lıkları dahil) birinciler için 350, ikinciler için 175 lira arasındaki farklar vatani hizmet tertibinden ödenir.

Dördüncü maddenin son fıkrasında yazılı olanların görevlerine ait aylık, ücret ve ödenekleri, hisselerine düşen aylık miktarından noksan bulunduğu takdirde aradaki farklar keza vatani hizmet tertibinden ödenir.

MADDE 6.- Vatan hiyaneti suçundan idam edilenlerin ikinci maddede yazılı dul ve yetimleri bu Kanun hükümlerinden faydalanamazlar.

MADDE 7.- Bu Kanun yayımını kovalayan ay başından itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 8.- Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

16 Aralık 1948

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

D.	Cilt	Sayfa
VIII	5	148
	6	563:564
	10	225,278:306
	11	264,293:302
	12	329,366:372
	14	87:92,122:135,135,136:140

Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanunun İkinci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesi Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 23.II.1950 - Sayı : 7440)

Kanun No.: 5546

Kabul Tarihi
16.II.1950

20 Şubat 1950

MADDE 1.- 15.XII.1948 tarihli ve 5269 sayılı Kanunun ikinci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

D) Hayatta bulunan muhtaç anasına yaşadığı müddetçe;

MADDE 2.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3.- Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

D.	Cilt	Sayfa
VIII	16	223
	24	532,715:716

**Sivas Kongresince seçilen Temsil Heyeti üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin
Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması
Hakkındaki Kanunun 4 üncü Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun**

(Resmî Gazete ile ilânı : 24.VII.1951 - Sayı : 7866)

Kanun No. 5814

Kabul Tarihi
18.VII.1951

MADDE 1.— 5269 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 4.— Birinci madde hükmünce aylığa müstahak olanlardan Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi bulunanlarla 2847, 3656, 3659 ve 3661 sayılı kanunlara tâbi dairelerden, resmî veya hususî kanunlarla bankalar, özel idare ve belediyelerden (350) lira ve ikinci madde hükmünce aylığa müstahak olup da aynı durumda bulunanlardan (175) lira veya daha fazla aylık (her çeşit zamları ile birlikte emekli, dul ve yetim aylıkları hariç, vatani hizmet aylıkları dâhil), ücret ve ödenek alanların bu vaziyet ve görevleri devam ettiği sürece bu kanunun hükmünden faydalanamazlar. Aylığa müstahak olanların taaddüdü dolayısıyla ikinci maddenin son fıkrası gereğince aylık miktarı (175) liradan aşağı düşenlerden yukarı yazılı durumda olanların görevlerine ait aylık, ücret

ve ödenekleri miktarı ikinci madde gereğince hesabedilecek hisselerinden fazla olduğu takdirde bu kanundan faydalanamazlar ve bunların hisseleri diğerlerine ilâve edilmez.

MADDE 2.— Bu kanun 1 Mart 1952 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3.— Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

21 Temmuz 1951

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
IX	1	210:211
	9	83, 126, 189, 197, 202, 207, 214, 217

1757 Sayılı Kanuna Ek 5142 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 25.II.1955 - Sayı : 8940)

Kanun No. 6478

Kabul Tarihi
20.II.1955

MADDE 1.— 1757 sayılı Kanuna ek 5142 sayılı Kanunun birinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1.— Mebusların tahsisat miktarı iki bin lira olarak tesbit olunmuştur.

MADDE 2.— Bu Kanun 1 Mart 1955 tarihinden itibaren mer'îdir.

MADDE 3.— Bu Kanunun hükümlerini icraya Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.

Bu Kanunun görüşülmesini gösteren zabıt ceridelerinin, devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>İnikat</u>	<u>Sayfa</u>
X	3	17	99
	5	43	250
	5	44	381:385

Tazminata Ait Kanunlar, Tefsir ve Kararlar
1757 Numaralı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 18.VI.1934 - Sayı : 2730)

Kanun No. 2507

Kabul Tarihi
11.VI.1934

MADDE 1.— Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcirahları hakkındaki 1613 numaralı Kanunun birinci maddesini tadil eden 1757 numaralı Kanunun birinci maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Ölen mebusların 1683 sayılı Kanun mucibince dul ve yetim maaşına müstahak ailesi efradına müsavatan taksim edilmek üzere bir senelik tahsisatları tazminat olarak verilir.

Yirmi beş yaşını bitiren ve geçimi babası tarafından temin edilen kızlar dahi bu tazminattan müstahakkı maaş diğer evlâtlar gibi hissedar olurlar. Müteveffanın müstahakkı maaş kimsesi bulunmazsa bu tazminat kanuni mirasçılarına verilir.

Bu tazminat, borç için haczedilemez.

MADDE 2.— Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 3.— Bu Kanunun hükmü Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

13 Haziran 1934

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
IV	22	180
	23	66,128:130,131:133

2507 Sayılı Kanuna Ek Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 24.VI.1944 - Sayı : 5739)

Kanun No. 4603

Kabul Tarihi
21.VI.1944

MADDE 1.— 11.VI.1934 tarih ve 2507 sayılı Kanunun birinci maddesi hükmüne göre verilecek ölüm tazminatı bir gûna vergi ve resme tâbi tutulamaz.

MADDE 2.— Bu Kanun neşri tarihinden mer'idir.

MADDE 3.— Bu Kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

22 Haziran 1944

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
VII	11	38,78,123

1757 sayılı Kanunun birinci maddesinin tadili hakkındaki 2507 sayılı Kanunun birinci maddesinin son fıkrasının yorumu

(Resmî Gazete ile ilânı : 5 . I . 1950 - Sayı : 7398)

Tefsir No. 248

5.III.1931 tarihli ve 1757 sayılı Kanunun birinci maddesinin tadili hakkındaki 11.VI.1934 tarihli ve 2507 sayılı Kanunun birinci maddesinin son fıkrasında yazılı tazminatın haczedilemeyeceği hakkındaki hüküm, milletvekillerinin gelecek istihkaklarına mahsuben aldıkları paraların Büyük Millet Meclisi Saymanlığınca mahsubuna mâni değildir.

30 Aralık 1949

Bu tefsirin görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin, devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
VIII	22	
210,629,643:644		

7 Mart 1927 tarih ve 1757 numaralı Kanunun 1 inci maddesinin son fıkrası hakkında

(Resmî Gazete ile ilâm : 12 . IV . 1932 - Sayı : 2007)

Karar No: 696

Büyük Millet Meclisi âzasının tahsisat ve harcırahlarına mütedair olan 7 Mart 1927 tarih ve 1757 numaralı Kanunun birinci maddesinin son fıkrasında (vefat eden mebusların kanuni mirasçılarına senelik tahsisatın yarısı tazminat olarak) verileceği musarrah ise de mezkûr kanunun hüküm ve maksadına göre vefat eden

mebusların kanuni mirasçılarına verilen tazminatın, vârislere yapılan bir yardım mahiyetinde olup vefat etmiş bulunan mebusun hakkı taallûk etmemek dolayısıyla, terekesinden addedilemeyeceğine karar verilmiştir. (Cilt: 7-Sayfa: 2,12,24)

9 Nisan 1932

1757 sayılı Kanunun birinci maddesini değiştiren 2507 sayılı Kanunun tefsirine mahal olmadığına dair

(Resmî Gazete ile ilânı : 17 . II . 1954 - Sayı : 8636)

Karar No: 1834

1757 sayılı Kanunun birinci maddesini değiştiren 2507 sayılı Kanunun tefsirine mahal olmadığı hakkında Bütçe Komisyonunca hazırlanan aşağıdaki rapor, Umumi Heyetin 8 Şu-

bat 1954 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. (Cilt: 25-Sayfa: 241 ve Cilt: 27-Sayfa: 3 ve Cilt: 28-Sayfa: 108)

8 Şubat 1954

Yüksek Reisliğe

İdareci Üyelerden İzmir Mebusu Mehmet Aldemir ve Kütahya Mebusu İhsan Şerif Özen'in, 1757 numaralı Kanunun birinci maddesini değiştiren 2507 sayılı Kanunun tefsiri hakkındaki takrirleri komisyonumuza havale edil-

miş olmakla Kütahya Mebusu İhsan Şerif Özen ve Maliye Vekâleti Bütçe ve Mali Kontrol Umum Müdürü hazır oldukları halde okundu ve müzakere edildi.

1613 numaralı ve 15 Mayıs 1930 tarihli Kanunda: "Büyük Millet Meclisi âzasının senelik tahsisatı (6 000) ve aylık miktarı (500) lira" olarak kabul edilmiş ve ölen mebusların dul ve yetimlerine de bir senelik tahsisatın tazminat olarak verileceği mezkûr bulunmuştu.

Muahharan 5 Mart 1931 tarihli ve 1757 numaralı Kanun ile 1613 numaralı Kanun tadil olunmuştur. Bu Kanunun birinci maddesinde: "Büyük Millet Meclisi âzasının senelik tahsisatı (4 200) liradır. Bu tahsisat her ay başında (350) lira olarak tahakkuk ettirilip verilir." Denildiği gibi bu maddenin son fıkrasında da: "Vefat eden mebusların kanuni mirasçılarına senelik tahsisatın yarısı tazminat olarak verilir." Denilmiştir.

Ve yine Büyük Millet Meclisinin hükmünü icraya memur olduğu 2507 sayılı ve 11.VI.1934 tarihli Kanunun birinci maddesinde: "ölen mebusların 1683 sayılı kanun mucibince dul ve yetim maaşına müstahak ailesi efradına müsavaten taksim edilmek üzere bir senelik tahsisatları tazminat olarak verilir." Denilmiştir.

Bundan sonra neşredilen 21.VI.1944 tarihli ve 4602 sayılı Kanunun birinci maddesinde: "5 Mart 1931 tarih ve 1757 sayılı Kanunun birinci maddesi gereğince verilen tahsisatın se-

neliği ve her ay tediye edilecek miktarı 1613 sayılı Kanunun üçüncü maddesiyle tekaüt hesabına esas tutulan maaş derecesinin aylık tutarına göre hesaplanır." Denmiş olmasına nazaran mebusların aylık tahsisat tutarı (500) ve seneliği (6 000) lira itibar edilmiştir. Ve ölüm tazminatı da bu suretle hesap edilmekte bulunmuştur.

Nihayet 27.XII.1947 tarihinde intişar eden ve hükmünü icraya Büyük Millet Meclisi memur olan 5142 numaralı Kanunun birinci maddesinde: "Milletvekillerinin ödenek miktarı (1 150) liradır." Ve ikinci maddesinde: "Emekli keseneklerine 15 Mayıs 1930 tarihli ve 1613 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde yazılı aylık miktarı esastır." Denildiğine göre 1613 numaralı Kanunda, tekaüde esas olan (500) lira ipka edilerek senelik ve aylık ödenek miktarı zikri geçen 5142 sayılı Kanunla değiştirilmiş ve Kanunun 3 üncü maddesiyle de 4602 sayılı Kanun kaldırılmış olduğuna göre icrasına Büyük Millet Meclisinin memur olmadığı Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülü Kanunu ahkâmıyla mebuslar tahsisatını mukayyet kılmak doğru olamayacağı ve mebusların muhassasatı bu kanunla açıklanmış bulunduğundan işin tefsire mütaallik bir ciheti görülememiştir.

Harcıraha Ait Kanunlar

Büyük Millet Meclisi Âzasının Tahsisat ve Harcırahları Hakkındaki 1613 Sayılı Kanunun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine Dair Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 26.II.1937 - Sayı : 3540)

Kanun No. 3135

Kabul tarihi
15.II.1937

MADDE 1.– Büyük Millet Meclisi âzasına devir ve aile harcırahı da dâhil olmak üzere, gerek alelâde ve gerek fevkalâde içtimalar münasebetiyle gelme ve gitme harcırahı olarak her içtima senesi için 1 Teşrinisanide maktuan ve bir gûna tevkifata tâbi olmamak şartıyla biner lira verilir.

MADDE 2.– 1613 sayılı Kanunun üçüncü maddesinin birinci fıkrası mülğadır.

MUVAKKAT MADDE.– 1936 içtima senesi harcırahı bu kanunun meriyeti tarihinde tahakkuk ve tediye edilir. Ancak 1936 malî yılı bütçesinden alelâde içtima için verilmiş olan gitme ve gelme zâtî harcırahlar bundan tenzil olunur.

MADDE 3.– Bu Kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 4.– Bu Kanunun hükümleri Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

22 Şubat 1937

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
V	16	54,108,196:197

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu Üyelerine Ankara Dışında Yapacakları İncelemeler İçin Verilecek İkamet Yevmiyesi Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 4.VI.1949 - Sayı : 7224)

Kanun No. 5408

Kabul Tarihi

31.V.1949

2 Haziran 1949

MADDE 1.– İçtüzüğün 62 nci maddesi uyarınca; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyelerinden, görevleri gereğince inceleme ve teftiş için, Ankara dışında vazife görenlere genel hükümler dairesinde ikâmet yevmiyesi verilir.

MADDE 2.– Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3.– Bu Kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisi yürütür.

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
VIII	19	303,496:497,1123:1124, 1126,1127,1132,1132,1141, 1151,1169,1172,1177,1180

3135 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına ve 4808 Sayılı Kanunun Meriyetten Kaldırılmasına Dair Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 13.II.1954 - Sayı : 8633)

Kanun No. 6242

Kabul Tarihi

8.II.1954

10 Şubat 1954

MADDE 1.– 15.II.1937 tarihli ve 3135 sayılı Kanunun birinci maddesi gereğince ve-
rilmekte olan yolluğun ödeme tarihi 1 Mart
olarak değiştirilmiştir.

MADDE 2.– 4808 sayılı Kanun meriyet-
ten kaldırılmıştır.

MADDE 3.– Bu Kanun neşri tarihinden
itibaren mer’idir.

MADDE 4.– Bu Kanunun hükümlerini
icraya Büyük Millet Meclisi memurdur.

Bu Kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları:

<u>D.</u>	<u>Cilt</u>	<u>Sayfa</u>
IX	27	315
	28	

72,117:118

Harcirah Kanununun sayın mebusları ilgilendiren maddeleri

6215 sayılı Harcirah Kanununun 33 nci maddesinin (a) bendi

Yevmiyeler

Yurt içinde verilecek yevmiyelerin miktarı ve asgari hadleri

MADDE 33. — Bu kanun gereğince verilecek yurt içi yevmiyelerinin miktarı her sene bütçe kanunları ile tesbit olunur. Ancak bu yevmiyeler :

A) Büyük Millet Meclisi Reisi, Başvekil, vekiller ve mebuslar ile Erkânı Harbiye Umumiye Reisi haric olmak üzere memur ve hizmetliler için : 6 liradan aşağı düşmemek kaydıyla aylık veya ücret tutarının % 3'ünden az ve % 6'sından çok ;

2415 sayılı Harcirah Kanununun 31 nci maddesi

Memleket dışında yapılacak vazife seyahatlerinde yevmiye

MADDE 34. — Yabancı memleketlerde yapılacak daimi vazife seyahatleri ile muvakkat vazife seyahat ve ikametlerinde memur veya

hizmetliye ödenecek yevmiyenin, iç yevmiyelerin en çok kaç misli üzerinden verilebileceği her yıl bütçe kanunları ile tesbit olunur.

Gidilecek memlekete, memur ve hizmetlilerin aylık veya ücret tutarlarıyla izam sebeplerine göre bu âzami hadleri aşmamak üzere iç yevmiyelere tatbik olunacak mısaller Maliye Vekâletinin teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince tayin olunur.

6215 sayılı Harcirah Kanununun 58 nci maddesi

MADDE 58. — 15. II. 1937 tarihli ve 3125 sayılı Kanun nucebince verilecek harcırak miktarı, her sene bütçe kanunlarıyla tesbit olunur. Ancak, bu miktar senelik ödenek yekûmunun % 40'ından aşağı ve % 50'sinden fazla olamaz.

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabat ceridelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
IX	26	81
	28	105,143:167,181

Emekliliğe Ait Olanlar

Milletvekilleri ile Büyük Millet Meclisi Başkanı ve Bakanların Emeklilikleri 5434 Sayılı Kanun

GEÇİCİ MADDE 55. — Evvelce emeklilik hakkı tanınan veya 3. VIII. 1944 tarihli ve 4644 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde yazılı olan vazifelerden birinde bulunduktan sonra Milletvekilliğine seçilerek bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte milletvekili bulunanların; kaldırılan hükümlere göre mevent fiili ve itibari hizmet müddetleri, bu tarihten sonra aralıksız olarak Milletvekilliğinde veya milletvekilliğinden sonra bu kanunla emeklilik hakkı tanınan vazifeler ile belediye başkanlığında il-

lerin daimi komisyon üyeliklerinde veya geçici 24 nci maddede yazılı vazifelerde geçecek fiili ve itibari hizmet müddetlerine geçici 11 nci maddeye göre eklenir.

Emeklilik hakkı tanınan ayıklı vazifelerde bulunduktan sonra milletvekilliğine seçilmiş ve durumları 2941 sayılı Kanunun şümulü dışında kaldığından dolayı ödeneklerinden 4805 sayılı Kanunun 4 nci maddesine göre emekli keseneği kesilmemiş olanların, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadarki müddete ait ke-

senekleri, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ve aylık keseneklerinden ayrı olarak 6 ay içinde ve 6 eşit taksitte kendileri tarafından sandığa ödendiği takdirde bu müddetle ait kesenek karşılıkları da Hazinece toptan ve derhal sandığa ödenir. Bunların 4805 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce Milletvekilliğinde geçen fiili ve itibari hizmet müddetleri de yukarıki ükra gereğince hizmet müddetlerine eklenir.

Geçici madde 56. — Genel bütçeye giren dairelerde bulunduktan sonra milletvekilliğine seçilmiş olanların; (4644 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin 2 nci fıkrası gereğince sandıklarda birleşmiş paraları Hazineye devredilecekler dahil) geçici 55 nci madde gereğince eklenen müddetlerinden 4805 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kadar geçen müddet için, Hazinece ve 1683 sayılı Kanuna tâbi katma bütçeli dairelerde Özel İdare ve Belediyelerin aylıklı memurluğunda bulunduktan sonra seçilenlerin yine bu devreye ait hizmet müddetleri için de bu idare ve belediyelere, geçici 19 nci maddeye göre ödenecek paraları; (500) lira, daha önce birinci derecenin aylığını müktesep hak olarak almışlarsa (600) lira, aylık üzerinden hesaplanır.

Milletvekilliğinden geçici 24 ücu maddede yazılı vazifelerde geçmiş hizmetleri bulunanların bu müddetleri için de bu madde hükmü dahi nazara alınmak suretiyle o geçici madde gereğince binanile yapılır.

4805 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra 1683 sayılı Kanundan başka kanunlarla emeklilik hakkı tanınan vazifelerden milletvekilliğine seçilmiş olanların, seçilme tarihine kadar olan hizmet müddetleri için dahi milletvekilliğine emeklilikleri tarihindeki keseneğe esas ücret tutarları üzerinden Hazinece geçici 19 nci maddeye göre sandığa ödeme yapılır.

Geçici madde 57. — Geçici 55 nci maddede yazılı olanların kesenek ve karşılıkları 875 lira üzerinden, daha önce birinci derecenin aylığını müktesep hak olarak almışlarsa 1.000 lira üzerinden hesaplanır.

Bunların milletvekili iken emekli, âdi malfülük, vazife malfüllüğü aylığı bağlanmasını veya kesenek ödese, toptan ödeme yapılmasını gerektiren durumlarda girmelerinde veya ölümünde bu kanunun ilgili hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 58. — Milletvekilliğinden ayrılarak emeklilik haklarının devam edeceği vazifelere geçenlerin emekli kesenekleri ve karşılıkları :

a) Milletvekili iken 25 fiili hizmet yılını doldurmuş bulundukları takdirde Milletvekilliğinde keseneklerine esas olan miktarlar üzerinden;

b) 25 yılı doldurmanın iseler 15 nci maddenin (b) fıkrasının kadro yüzünden ağıta katanlara ait hükmü de nazara alınarak müktesep hakları bulunan derece aylık ve ücret tutarları üzerinden; alınır.

Ancak Milletvekili iken fiili hizmet müddetleri 25 yılı doldurmanın bulunduktan; Milletvekilliğinde iken keseneklerine esas tutulan miktarlardan aşağı aylık veya ücretli ve emeklilik haklarının devam edeceği bir vazifeye geçmekle beraber o vazifede iki yılı tamamlanmaksızın :

I - Fiili hizmet müddetleri 25 yılı doldurarak emekliye ayrılmasını isteyenler;

II - Fiili hizmet müddetleri 20 yılı ve yaşları 60 ı doldurmuş bulunarak emekliye ayrılmasını talebedenler veya kurumlarına emekliye sevk edilenler;

III - Fiili hizmet müddetleri 15 yılı doldurmuş bulunarak âdi malfül durumuna girenler;

IV - Hizmet müddetleri ne olursa olsun vazife malfüllüğüne uğrayanlar.

Bu vazifelerde geçen müddet zarfında verdikleri kesenek ile Milletvekilliğinde iken keseneklerine esas tutulan miktar üzerinden hesaplanacak keseneğin farkını toptan ve derhal sandığa ödedikleri takdirde emekli, âdi malfülük veya vazife malfüllüğü aylıkları Milletvekilliğinde emekli keseneklerine esas tutulan miktar üzerinden bağlanır ve Hazinece de bu kesenek farklarına ait karşılıklar toptan ve derhal sandığa ödenir.

Milletvekilliğinden ayrıldıktan sonra geçtikleri daha aşağı aylık veya ücretli bir vazifede iki yılı tamamlamadan ölen ve fiili hizmet müddeti 15 yıl ve daha fazla olanlar ile hizmet müddetleri ne olursa olsun yine bu vazifede ve bu durumunda iken vazife yüzünden ölenlerin dul ve yetimlerine dahi milletvekilliğinde keseneklerine esas tutulan miktar üzerinden aylık bağlanır. Ve bu vazifede geçen müddete ait kesenek

farkı dul ve yetimlere bağlanacak aylıkların % 25'inin kesilmesi suretiyle tahsil edilir. Bu takdirde kesenek karşılığı da Hazinece toptan sandığa tediye olunur.

Bu madde hükmü, kanunun yürürlüğe girmesinden önce milletvekilliğinden ayrılmış ve emeklilik hakkı tamman vazifelerde müstahden bulunmuş olanlar hakkında da uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 59. — Geçici 55'nci maddede yazılı olanlardan; kanunun yürürlüğe girdiği tarihte geçici 55'nci maddeye göre eklenecek müddetlerle birlikte ;

a) Fiili hizmet müddetleri 25 yılı doldurmuş bulunanlar, her an ve 20 yılı doldurmuş bulunanlar da 25 yılı doldurduktan sonra geçici 31'nci madde esasları dairesinde emekliye ayrılma haklarını isteyebilirler;

Bunların milletvekilliğinden sonra emeklilik haklarının devam edeceği bir vazifeye geçmelerinde dahi yaş haddi bakımından (Vazifeleri için bu kanunun 40'nci maddesiyle tayin olunan haddlerden aşağı olmamak üzere) müktesep hakları mahfuzdur.

b) Fiili hizmet müddetleri 20 yıldan az olanlar, milletvekilliğinden ayrıldıkları ve emeklilik haklarının devam edeceği bir vazifeye de geçmemiş bulundukları takdirde, ayrılışları tarihinde fiili hizmet müddetleri 25 yılı doldurmuş ise geçici 26'nci madde de gözönüne alınarak 87'nci maddeye göre kesenekleri geri verilir. 25 yılı doldurmuş iseler haklarında 88'nci madde hükmü uygulanır.

c) Fiili hizmet müddetleri 20 yılı doldurmuş olmakla beraber 25 yılı doldurmaksızın milletvekilliğinden ayrılan ve emeklilik haklarının devam edeceği bir vazifeye de geçmemiş bulunanlar, keseneklerinin geri verileceği 5 yıl için-

de (60) yaşını doldurarak emekli aylığı bağlanmasını istedikleri veya adı mâlûl oldukları takdirde kendilerine emekli veya adı mâlûllük aylığı bağlanır.

ç) Fiili hizmet müddetleri 15 yılı doldurduktan sonra milletvekilliğinden ayrılarak emeklilik haklarının devam edeceği bir vazifeye de geçmemiş ve emekli keseneklerinin geri verileceği 5 yıl içinde keseneklerini geri almadan ölmüş bulunanlar ile 88'nci madde gereğince keseneği geri verilmemiş bulunanlardan ölenlerin dul ve yetimlerine bu kanunun ilgili hükümleri dairesinde aylık bağlanır. (50 Ml.)

GEÇİCİ MADDE 60. — 5951 sayılı Kanunun 5'nci maddesiyle kaldırılmıştır. (51)

GEÇİCİ MADDE 61. — 5951 sayılı Kanunun 5'nci maddesiyle kaldırılmıştır. (52)

GEÇİCİ MADDE 62. — 5951 sayılı Kanunun 5'nci maddesiyle kaldırılmıştır. (53)

GEÇİCİ MADDE 63. — Geçici 60'nci maddede yazılı yerlerde bulunduklarından dolayı aylık bağlanmış veya bu sebeple evvelki aylıklarında artırma yapmış olanlardan; emeklilik hakkı tamman vazifelere tayin edilenlerin bu vazifelerde geçen hizmet müddetleri için 100'ncü madde esasları dairesinde hesaplanacak son hizmet zammı, sandığa bu aylıklarına eklenecek geçici 61'nci maddeye göre ödenir.

Eski aylıklar Hazinece bağlanmışsa son hizmet zammı da Hazinece ödenir ve bu müddet içinde alınan kesenek ve karşılıkları (Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı) nea Hazineye verilir.

GEÇİCİ MADDE 64. — 5951 sayılı Kanunun 5'nci maddesiyle kaldırılmıştır. (54)

**Türkiye Büyük Millet Meclisi Emekli Sandığı Kanununda Bazı Değişiklikler Yapılmasına ve
Bu Kanuna Bâzi Hükümler Eklenmesine Dair Kanun**

(Resmî Gazete ile ilân : 14 . VI . 1952 - Sayı : 8135)

Kanun No. 5951

Kabul tarihi

9 . VI . 1952

MADDE 1. — 5434 sayılı Kanunun 12 nci maddesinin II işaretli fıkrasına aşağıda yazılı (1) bendi eklenmiştir :

1. Emeklilik hakkı tanınan vazifelerde bulunduğundan sonra milletvekilliğine seçilenler; (Seçimlerinden itibaren (6) ay içinde yazı ile sandığa müracaat ettikleri takdirde)

MADDE 2. — (8 . II . 1954 tarih ve 6244 sayılı Kanunla kaldırılmıştır.)

MADDE 3. — (Değişt. 8 . II . 1954 tarih 6244 sayılı Kanunla) — Aynı kanunun 15 nci maddesine aşağıdaki (i) fıkrası eklenmiştir :

i) 12 nci maddenin II işaretli fıkrasının (1) bendinde yazılı olanların emekliliğe esas olan son aylık veya ücret tutarları :

Bu kesenekler, emekliliğe esas olan son aylık veya ücretin alındığı tarihten itibaren her üç yılın bitiminde bir üst derece aylık veya ücret tutarı üzerinden kesilir. Şu kadar ki, bu muamele hususi kanunlarında tanınan haklar mahfuz kalmak şartıyla kendilerine emeklilik durumları dışında terfi bakımından iki üst dereceden yukarıya için bir hak vermez.

MADDE 4. — Aynı kanunun 87 nci maddesinin (a) fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir ve (ç) fıkrası kaldırılmıştır :

a) İstifa edenler; (Milletvekilliğine seçilmek üzere Seçim Kanununda yazılı müddet içinde istifa etmiş olup da milletvekili seçilmiş bulunmaları haric)

MADDE 5. — 5434 sayılı Kanunun geçici 60, 61, 62 ve 64 nci maddeleri kaldırılmıştır.

Şu kadar ki, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kadar bu maddeler hükümlerine göre emekli aylığına istihkak kesbetmiş olanların hakları mahfuzdur.

GEÇİCİ MADDE 1. — Yukarıki maddeler hükümleri, birinci maddede yazılı şartları haiz olarak ilk defa Dokuzuncu Dönemde milletve-

killiğine seçilmiş olanlar hakkında da uygulanır

(Değişt. 8 . II . 1954 tarih 6244 sayılı Kanunla) bunların 22 . V . 1950 tarihinden itibaren geçen müddete ait kesenekleri ve emekliliğe esas olan aylık veya ücret dereceleri 15 nci maddenin (i) fıkrası gereğince yükselmiş bulunanların artış farkları geçici 66 ncı madde gereğince kurumlarında bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihi takibeden ay başından itibaren tahsisatlarından, aylık keseneklerinden ayrı olarak kesilmek suretiyle ve karşılıkları da kurumlarında toptan sandığın istemesi üzerine üç ay içinde ödenir. Bu kanunun uesri tarihine kadar ilgililer tarafından ödenmiş bulunan kesenek ve artış farkı karşılıkları sandığa kendilerine iade olunarak yukarıdaki fıkra gereğince kanunlarından istenir.

Bunlardan emekli keseneklerini geri almış bulunanlar aldıkları bu paraları bu kanunun yürürlükten itibaren en çok bir yıl içinde ve aldıkları tarihlerden itibaren % 5 faizi ile birlikte toptan geri verirlerse bu paralara tekabül eden eski hizmet müddetleri yenilerine eklenir.

GEÇİCİ MADDE 2. — Geçici birinci maddede yazılı olanların 5434 sayılı Kanunun geçici 66 ncı maddesi gereğince iptal olunan borçlanmaları, evvelce kendilerinden tahsil edilmiş olup da ayrıtlarında iade edilmiş bulunan borçlanmadan mütevellit paraları, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde sandığa müracaatte bulunmaları ve toptan geri vermeleri şartıyla yenilenir.

GEÇİCİ MADDE 3. — Bu kanunun ikinci maddesi hükmü, emeklilik hakkı tanınan bir vazifede bulunduğundan sonra milletvekilliğine seçilmiş olmakla şartıyla 1 . I . 1950 tarihinde milletvekili bulunanlardan Dokuzuncu Döneme ara-
lıksız olarak seçilenler (Emekliye ayrıldıktan sonra bu yerlere geçenler haric) hakkında da,

bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 4. — Bu kanunun 1'nci maddesindeki altı aylık müddet, Dokuzuncu Dönem milletvekilleri hakkında, kanunun yürürlük tarihinden başlar.

GEÇİCİ MADDE — (Ek. 8 . 11 . 1954 tarih 6244 sayılı Kanunla) 5951 sayılı Kanunun 1'nci maddesinde yazılı durumlarda olanlardan altı aylık müddet içinde borçlanma müraعاتında bulunmayanlar için bu kanunun neşri tarihinden itibaren üç aylık bir müddet verilmiştir.

MADDE 6. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

11 Haziran 1952

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
IX	3	395
	15	122,323,327,381-395
	16	141,147,149,158,169,172

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Muvakkat İki Madde Eklenmesine Dair Kanun

Kanun No. 6881

Kabul tarihi

16 . I . 1957

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıda yazılı iki muvakkat madde eklenmiştir.

Muvakkat madde 100. — 8 . VI . 1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun 102'nci maddesinde ve geçici 30'ncü maddesinde yazılı paraları birer yıllık müddet içinde yüzde beş faizi ile toptan Sandığa geri vermemiş olanlara bu kanunun neşri tarihinden itibaren (6) aylık bir müddet daha verilmiştir.

Muvakkat madde 101. — 8 . VI . 1949 tarihli ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun yürürlüğe girdiği tarihte geçici

ci 65, 68 ve 69'ncü maddelerinde yazılı durumlarda olanlardan 23 . V . 1951 tarih ve 5771 sayılı ve 6311 numaralı kanunlarla verilen (3) aylık müddet içinde de borçlanma müraعاتında bulunmayanlar için bu müddetlerde yazılı şartlarla borçlandırılmak üzere bu kanuna neşri tarihinden itibaren (6) aylık bir müddet verilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'îdir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memumdur.

19 . I . 1957

No.	Başlığı	Düster			Resmî Gazete Sayı	
		Tertip	Cilt	Sayfa		
İlgili kanunlar :						
5434	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu	17 . VI . 1949	3	30	1335	7235
5771	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun geçici 65 ve 68 nci maddelerinde yazılı müraعات için yeniden (3) aylık müddet verilmesi hakkında Kanun	1 . VI . 1951	3	32	1439	7823
6311	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu Kanuna bazı hükümler eklenmesine dair Kanun	9 . III . 1954	3	55	1224	8653

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Bazı Değişiklik Yapılmasına ve Kanuna Hükümler Eklennesine Dair 5951 Sayılı Kanuna Bir Muvakkat Madde Eklennesi Hakkında Kanun

Kanun No. 6980

Kabul tarihi
29 . V . 1957

MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda bazı değişiklikler yapılma-na ve bu kanuna bâzı hükümler eklennesine dair 5951 sayılı Kanuna aşağıdaki muvakkat madde eklennmiştir.

Muvakkat madde — 5951 sayılı Kanunun bi-rinci maddesiyle 5434 sayılı Kanunun geçici 71 nci maddesinde yazılı durumlarda olanlardan

muayyen müddetleri içinde müracaatte buluna-mıyanlar için bu kanunun neşri tarihinden iti-baren **yeniden** üç aylık bir müddet verilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden iti-baren mer'îdir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini icraya lera Vekilleri Heyeti memnurdur.

1 . VI . 1957

No.	Başlığı	Düster		Sayfa	Resmî
		Tertip	Cilt		Gazete
5951	İlgili kanun : Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda bazı de- ğişiklikler yapılmasına ve bu kanuna bâzı hükümler eklen- mesine dair Kanun	14 . VI . 1952	3	33	1488
					8135

Açık Maaşlarına Ait Olanlar

Memurin Kanununun 84 üncü maddesinin (D) Fıkрасıyla 85 inci Maddesini Değiştiren Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 17 . III . 1938 - Sayı : 3858)

Kanun No. 3335

Kabul tarihi
9 . III . 1938

MADDE 1. — 788 numaralı Memurin Kanu-nunun 84 nci maddesinin (D) fıkrası aşağıdaki şeklide değiştirilmiştir :

7 nci ve ondan aşağı derecelerde bulunan memurlardan (kadro dolayısıyla açıkta kalan memurlar dâhil) memleket dâhilindeki resmî ve hususî müessesatı sahiyede tedavileri tüzümü fennîen sabit olanların tedavi ve yol masrafları ve Devletçe tedavi ettirilmekte iken vefat edenlerin cenaze masrafı mensuboldukları daire büt-çesinden verilir.

MADDE 2. — 788 numaralı Memurin Kanu-nunun 85 nci maddesi aşağıdaki şekilde de-ğiştirilmiştir :

Memuriyetinin ilgası dolayısıyla açıkta kalan memurların, ilganın vukubulduğu ay ile onu müteakip olan ay zarfında maaşları tam olarak ve bu müddetin bitiminde tekrar hizmete tayin kılınmış işler yeni memuriyete tayinlerine kadar, fiili hizmet müddeti yedi seneye kadar olanlara dörtte bir, on beş seneye kadar olanlara üçte bir, on beş seneden fazla olanlara yarım nispetinde açık maaşı verilir.

Mesleki memuriyet olan mebuslar müddetleri bittikten sonra tekrar intihabedilmezlerse mebusluktan evvelki memuriyetlerine nazaran haklarında bu madde tatbik olunur.

MADDE 3. — Bu kanun 1 Haziran 1938 tarihinden muteberdir.

MADDE 4. — Bu kanun hükümlerini İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

12 Mart 1938

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt cecidelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
V	16	247
	21	92,129
	22	140
	23	8.9,30,31

Memurin Kanununun 85 inci maddesinin tefsiri

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân : 11 . XII . 1929 - Sayı : 1368)

Tefsir No. 148

Mazûliyet maaşına dair.

Memurin Kanununun tarihi neşriyle mezkûr kanunun 85 ve 89 nci maddelerinin mevkii memuriyete girdiği 1 Haziran 1927 tarihi arasındaki müddet içinde infisal eden memurine mazûliyet Kanunu ahkâmına tevfikân maaş tahsis olunur.

5 Kânunuevvel 1929

Bu tefsirin görüşmelerini gösteren zabıt cecidelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
III	2	50
	14	2,7,8

Memurin Kanununun 85 inci maddesinin tefsiri

(Resmî Gazete ile neşir ve ilân : 23 . VI . 1934 - Sayı : 2734)

Tefsir No. 201

85 nci maddesinin son fıkrası hükmü, Büyük Millet Meclisi Birinci İntihap Devresinden tekrar intihabedilmemiş olan mebuslara da, intihabedilmedikleri tarihten itibaren, şâmilidir.

18 Haziran 1934

Bu tefsirin görüşmelerini gösteren zabıt cecidelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
IV	23	116,171,222

Memurin Kanununun 85 inci maddesinin son fıkrası ile 148 ve 201 sayılı tefsirlere dair

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı : 4 . VI . 1936 - Sayı : 3321)

Karar No. 947

Memurin Kanununun 85 nci maddesinin son fıkrasında şöyle yazılıdır :

(Mesleki memuriyet olan mebuslar müddetleri bittikten sonra tekrar intihabedilmezler ise mebusluktan evvelki memuriyetlerine nazaran haklarında bu madde tatbik olunur.)

148 sayılı tefsir fıkrası şudur :

(Memurin Kanununun tarihi neşriyle mezkûr kanunun 85 ve 89 ncu maddelerinin mevkii meriyyete girdiği 1 Haziran 1927 tarihi arasındaki müddet içinde infisal eden memurine mazuliyet Kanunu ahkâmına tevfikân maaş tahsis olunur.)

Bu tefsirden sonraki 201 sayılı tefsirde ise :

85 nci maddenin son fıkrası hükmü, Büyük Millet Meclisi Birinci İntihap Decresinden tekrar intihabedilmeişi olan mebuslara da, tekrar intihabedilmedikleri tarihten itibaren sâimdir, denilmektedir.

Birinci tefsir mukayyedolarak memurların açık maaş vaziyetlerini tâyin ettiği, ikinci tefsir

daha geniş mânasıyle mesleki memurluk olup da mebus bulunanlardan tekrar intihabedilmiyenlere ait ise de ikinci tefsire dayanarak eski mazul memurların da böyle bir hak talebatıvleri vârid olacağı mülâhazasıyle tefsir talebedildiği fakat henüz böyle bir talep vâki olmadığı gibi Divan-ı Muhasebatca da bu işe mütaallik reddedilmiş bir muamele mevcut bulunmadığı anlaşılmıştır.

Keyfiyet tekkik olınduktadır :

85 nci maddenin son fıkrası mebuslara mahsus bir fıkra olduğu metnin sarahatı ve en son tefsir olan 201 numaralı tefsir fıkrası da yukarıki metne dayanarak Büyük Heyetce kabul buyurulmuş olduğuna göre tefsirlerin birisi memuriyet ifade ettiği, 201 numaralı ikinci tefsirde hususi hükmü taşıdığı için bu iki tefsir arasında bir mübayanet de görülmüştüğünden pek açık olan 201 numaralı tefsir fıkrasının tekrar tefsirine lüzum görülmüştüğüne karar verilmiştir. (Cilt : 8 - Sayfa : 132 ve Cilt : 11 - Sayfa : 150, 323)

29 Mayıs 1936

Riyaset Tahsisatı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Makam Ödeneği Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 29 . I . 1952 - Sayı : 8020)

Kanun No. 5861

Kabul tarihi

18 . I . 1952

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına ayda (800) lira maaş ödenegi verilir.

MADDE 2. — Birinci maddede yazılı ödenek her ay peşin ödenir. Ay içinde işe başlama halinde, mütaakıp ay başından itibaren ödeneye hak kazanılır.

MADDE 3. — Birinci maddeye göre verilen ödeneye 4178 sayılı Kanun gereğince zam uygulanmaz.

MADDE 4. — Bu kanun 1 Mart 1952 tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu kanunu Türkiye Büyük Millet Meclisi yürütür.

26 Ocak 1952

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ce-ridelerinin, devre, cilt ve sayfa numaraları :

D. Cilt Sayfa

IX 12 4,36,95,97,150,170:195

18.I.1952 Tarihli ve 5861 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Tadili Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı: 25 . II . 1955 - Sayı: 8940)

Kanun No. 6479

Kabul tarihi

20 . II . 1955

MADDE 1. — 18 . I . 1952 tarihli ve 5861 sayılı Kanunun birinci maddesi aşağıdaki şekilde tadil olunmuştur.

Madde 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisine ayda 1.500 lira makam tahsisatı verilir.

MADDE 2. — Bu kanun 1 Mart 1955 tarihinden itibaren mer'îdir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini İera-

ya Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	İnikat	Sayfa
X	3	1	99
	5	43	250
	5	44	385

Riyaset Divanı Tahsisatına Ait Kanunlar

Büyük Millet Meclisi Divanı Riyaseti Âzasına Tazminat İtasına Dair Kanun

(Resmî Gazete ile Neşir ve İlân : 9.III.1926 - Sayı : 317)

Kanun No. 756

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Divanı Riyaseti âzasına her içtima senesi için bin sekiz yüz lira tazminat ita olunur.

MADDE 2. — İşbu kanun İkinci Devre ihtihabiyenin Üçüncü İctima senesinden itibaren mer'îdir.

MADDE 3. — İşbu kanun Büyük Millet

Meclisi tarafından İera olunur.

27 Şubat 1926

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
II	22	232,334,379,381,382,390,408,416,418

Reisvekilleri Tazminatı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekillerinin Tazminatı Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile İlân : 25.II.1955 - Sayı : 8940)

Kanun No: 6481

Kabul tarihi

20 . II . 1955

MADDE 1. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekillerine her içtima yılı için verilecek

tazminatın aylık miktarı üç yüz lira olarak tesbit edilmiştir.

MADDE 2. — Birinci maddeye göre ödenecek tazminat için 4178 sayılı Kanun gereğince fevkalâde zam verilmez.

MADDE 3. — 27 Şubat 1926 tarihli ve 756 sayılı Kanunun birinci maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekilleriine ait hükmü kaldırılmıştır.

MADDE 4. — Bu kanun 1 Mart 1955 tarihinden itibaren mer'îdir.

MADDE 5. — Bu kanunun hükmünü icraya Türkiye Büyük Millet Meclisi memurdur.

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	İnikat	Sayfa
X	5	36	15
	5	43	250
	5	44	386-387

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni Âzasından Murakıp Olan Zata Ücreti Huzur İtasına Dair Olan 25 Haziran 1927 Tarih ve 1169 Numaralı Kanunun Birinci Maddesini Muaddil Kanun

(Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 14 . V . 1928 . Sayı: 888)

Kanun No: 1238

Kabul tarihi
5 . V . 1928

MADDE 1. — 25 Haziran 1928 tarih ve 1169 numaralı Kanunun birinci maddesi bervechiâti tadil olunmuştur.

Büyük Millet Meclisi Dahili Nizamnamesinin altmış beşinci maddesi mucibince Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni âzasından murakabe vazifesini ifa edecek zata şehrî yüz elli lira ücreti huzur verilir.

Bu maddenin hükmü 1 Teşrinsani 1927 tarihinden başhyan içtiması da şâmilidir.

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

MADDE 3. — Bu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

9 Mayıs 1928

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin, Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
III	3	41,48,60,61

Memur ve Müstahdemlere Verilecek Fevkalâde Zam Hakkındaki 4178 Numaralı Kanunun Riyaset Divanı Tahsisatına Ait Hükümleri

MADDE 1. — Aşağıda yazılı istihkaklara, fevkalâde hallerin devamı müddetine, aylık tutarı 100 liraya kadar olanlar için, vergi ve tekaüt tevkifatı çıktıktan sonra ita miktarının % 25 i, 101 liradan 170 liraya kadar olanlar için % 20 si ve 170 liradan yukarı olanlar için de % 15 i nispetinde zam yapılmıştır.

3. Umumi Muvazeneden ve birinci fıkrada

yazılı kanunlar hükümlerine tâbi daire ve müesseselerden verilen aylık tahsisat.

29 Kânunusani 1942

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabıt ceridelerinin, Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
VI	23	88,136,151-158,160,160,161-164

Reisicumhur Tahsisatı Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 22.VII.1953 - Sayı : 8464)

Kanun No. 6167

Kabul tarihi
15. VII. 1953

MADDE 1. — Reisicumhura ayda (12 500) lira tahsisat verilir.

MADDE 2. — Birinci maddede yazılı tahsisat her ay peşin olarak ödenir. Ay içinde işe başlama halinde, seçim yapıldığı ay başından itibaren tahsisata hak kazanılır.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 33 ncu maddesi gereğince Reisicumhura vekâlet eden Büyük Millet Meclisi Reisine bu vekâleti dolayısıyla ayrıca tahsisat verilmaz.

MADDE 3. — Birinci maddeye göre verilen tahsisata 4178 sayılı Kanun gereğince zam yapılmaz.

MADDE 4. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 5. — Bu kanunun hükümlerini io-
raya Büyük Millet Meclisi memurdur.

17 Temmuz 1953

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt
ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
IX	17	304
	21	479
	24	709:710

Bakanlıklar Kuruluşu Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 17. IX. 1946 - Sayı : 6410)

Kanun No. 4951

Kabul tarihi
13. IX. 1946

MADDE 1. — Devlet daireleri Başbakanın teklifi ve Cumhurbaşkanının onamasıyla Bakanlıklara ayrılır.

Bunlara tâyin edilecek bakanlardan ayrı olarak Devlet Bakanları da tâyin edilebilir.

Devlet Bakanlarından birine Başbakan Yardımcısı görevi verilebilir.

MADDE 2. — 8. II. 1937 tarihli ve 3117 sayılı ve 29. XI. 1937 tarihli ve 3271 sayılı kanunlar kaldırılmıştır.

MADDE 3. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4. — Bu kanunu Başbakan yürütür.

14 Eylül 1946

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt
ceridelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D.	Cilt	Sayfa
VIII	1	82,238,240-256,278

Başbakan ve Bakan Makam Ödenekleri Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 17. 1 . 1952 - Sayı : 8010)

Kanun No. 5857

Kabul tarihi

11 . 1 . 1952

MADDE 1. — Başbakana ayda (800) lira ve Bakanlara ayda (450) şer lira makam ödenegi verilir.

MADDE 2. — Birinci maddede yazılı ödenekler her ay peşin olarak ödenir.

Ay içinde işe başlama halinde, mütaakip ay başından itibaren ödeneye hak kazanılır.

Diğer bir Bakanlığa vekâlet eden Bakanlara vekâletleri dolayısıyla ayrıca ödenek verilmeyiz.

MADDE 3. — Birinci maddeye göre verilen ödeneklere 4178 sayılı Kanun gereğince zım uygulanmaz.

MADDE 4. — Bu kanun 1 Mart 1952 tarihinden yürürlüğe girer.

MADDE 5. — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

14 Ocak 1952

Bu kanunun görüşmelerini gösteren Zabıt cecidelerinin Devre, cilt ve sayfa numaraları :

D. Cilt Sayfa

IX 12 435 36,95,96,97

Başvekil ve Vekiller makam tahsisatı

11.1.1952 Tarihli ve 5857 Sayılı Kanunun Birinci Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilânı : 25 . 11 . 1955 - Sayı : 8940)

Kanun No. 6480

Kabul tarihi

20 . 11 . 1955

MADDE 1. — 11 . 1 . 1952 tarihli ve 5857 sayılı Kanunun birinci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir :

Madde 1. — Başvekil ayda (1 500) lira ve Vekillere ayda (1 000) er lira makam tahsisatı verilir.

MADDE 2. — Bu kanun 1 Mart 1955 tarihinden itibaren mer'îdir.

MADDE 3. — Bu kanunun hükümlerini İcra ve İdarî Vekilleri Heyeti memurdur.

Bu kanunun görüşmelerini gösteren zabot cecidelerinin devre, cilt ve sayfa numaraları :

D. Cilt İnikat Sayfa

X 3 17 99:100

5 42 250

5 44 385 386

» 103

**5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin
Değiştirilmesi ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun Lâyihası ve
Dahiliye, Teşkilâtı Esasiye ve Adliye Encümenlerinin Mazbataları**

« T. C.

Başvekâlet

Kanunlar ve kararlar

Telkik Dairesi

Sayı : 71/1463

13 . VI . 1954

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair Adliye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 12.6.1954 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun ve esbabı mucibe lâyhalarının sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başvekil

A. Menderes

ESBABI MUCİBE

21 Şubat 1950 tarihinden beri meriyette bulunan Milletvekilleri Seçimi Kanununun tadili mucip bazı esaslı noksanları ihtiva ettiği, bilhassa son mebus seçimleri vesilesiyle tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Memleketin içtimai bünyesini siyasi ahlâkı yakından alâkadar eden bu noksanlardan, halen müstaceliyet arz etmiyen bir kısmı üzerinde esaslı çalışmalara devam edilmekle beraber, süratle tashihi lüzumu görülen diğer bir kısım mahzurların, bir an evvel tashihi gayesiyle, bu tesarı hazırlanmıştır.

Seçim, memleketle faaliyette bulunan siyasi partilerin, kendi programlarının tatbiki mevzuunda, millet huzurunda mücadeleleri ve binnetice Devlet ve Hükümet hizmetini en iyi şekilde ifa edeceklerin millet tarafından intihabını temin eden bir vasıta olarak kabul edildiğine göre, partilerin bu mücadelede daha doğrusu iktidarı elde etme yolundaki bu gayretlerinde muvaffakiyetlerini temin edecek her türlü imkânı hazırlamakta mutlak bir rekabete girişmeleri tabii görülmektedir.

Bu mücadelede, hiçtir tarafı iltizam etmeksizin tam bir bitaraflık içerisinde âmmе hizmetlerinin aksamadan yürümesini temin ile mükellef bulunan ve bir istikrar unsuru olmaları icabeden memurlar camiasının, gerek seçimler sırasında ve gerekse seçimlerden evvel ve sonraki hizmet seneleri içerisinde, her türlü politika cereyanlarından uzak kalarak, sadece kendilerine tevdi edilen âmmе hizmetinin selâmetle ifası düşüncesiyle hareket etmeleri zaruridir.

Nitekim; bu maksadı temin için Memurin Kanununun 9 nci maddesine memurların siyasetle işigal edemeyecekleri hakkında bir hüküm de konulmuş bulunmaktadır.

Memurin Kanununun memurları siyasete karışmaktan meneden bu hükmü ile, memuriyetle âlâkaları kesilmemiş olmasına rağmen, mebus namzedi olarak seçim mücadelesine imkân veren mer'i Seçim Kanununun 35 nci maddesi hükmü arasında tam bir zıddiyet mevcuttur.

Seçim Kanununun memurların seçime iştirakini mümkün kılan bu hükmü muvacehesinde realitenin ne şekilde cereyan ettiği ve bu halin, âmmе hizmetlerinin ifasında esaslı bir istikrar unsuru olmaları icabeden memurlara karşı, vatandaşların beslemeleri zaruri olan itimat ve emniyetin nasıl sarsıldığı son seçim münasebetiyle bir kere daha görülmüştür.

Devlet mekanizmasında mühim bir mevki işgal eden yüksek dereceli bir memur her hangi bir siyasi parti namzedi olarak seçime girmek istediği takdirde, bu memurun, seçimlere takaddüm eden devrede, mebus olma yolundaki gayesini tahakkuk ettirmek için, kendisine emanet edilen âmmе hizmetlerinin icaplarını bir tarafa bırakacağı gibi, daha da ileri giderek, memuriyetinin kendisine bahsedeceği salâhiyet ve imkânları kötüye de kullanmaktan çekinmeyecektir.

Seçim mücadelesinin fiilen başladığı günlerde de, mensup olduğu partinin programını, hizmet anlayışını benimsemiş ve kendisini o partinin hizmetine sevk etmiş bir insan olarak ve bu hüviyetle bu partinin görüşlerini medih ve ilân ve müdafaa ile kalınıyacak, mukabil partinin prensip ve icraatını da en şiddetli şekilde tenkidedecektir.

Bu memur, mebus seçtiği takdirde mesele yoktur. Fakat seçimi kazanamayıp vazifesi başına döndüğü zaman, prensiplerini, programını, icraatını beğenmediğini, bütün seçim mücadelesi müddetince meydanlarda ve toplantılarda alesen söylediği bir Hükümetin safında, evvelce ilhâm ve hattâ bazan sulistional ettiği âmmе hizmetlerinin ifasına tekrar iştirak edecektir ki, iktidar partisnin programını tahakkuk ettirme hususunda mesuliyet yüklenmiş olan bir vekilin, muhalâf bir görüşe sahip olduğunu bildiği bu memurla nasîl iş birliği yapabileceği ve onun, kendi gayret ve faaliyetlerini baltalamıyacağına, nasîl inanabileceği şayanı temennîl bir keyfiyettir.

Hâdisе, memur zümresine dâhil olmakla beraber, ifa ettikleri hizmet bakımından üzerinde ehemmiyetle durulması icabeden hâkimler cephesinden daha çok mühimdir.

Memlekette adalet tevzi gibi en kutsî bir vazife ile tavzif edilmiş bulunan ve âmmе viedanında, bitarafîlikları hususunda, eser halinde dahi doğacak bir şüphe, memleketin içtimai bünyesini kökünden sarsacak derecede ehemmiyetli olan hâkimler zümresinin, faal politikaya atılarak namzetliklerini koyup seçim mücadelesine girmeleri, büsbütün başka bir ehemmiyet arz eder.

Hâkimin, kendisini günlük politika ve dedükoduların üstünde tutması, her türlü tesir ve nüfuzdan uzak bulunduğu hususunda, vatandaşın viedanında mutlak bir itimat yaratmış olması adaletin tam teminatıdır.

Bu vasıfları haiz olması icabeden bir hâkimin, günlük politikaya karışarak siyasi görüş ve düşüncelerini açıkça ilân ve müdafaa ve hattâ diğer partinin görüş ve düşüncelerine hücum ettikten sonra tekrar adalet kürsüsüne dönüşünde, mahkemesiyle alâkalı şu veya bu partili vatandaşın viedanında, bitarafîliği hakkında kanaat temin etmesi cidden güçtür.

Memurların vazifeleriyle bağlılıklarının devam ettiği bir sırada; seçime iştiraklerinden doğan mahzurlar etrafındaki bu objektif mütaâfâlardan sonra, biraz da seçim esnasında vukua gelen endişe doğurucu realiteler üzerinde de durmakta faydalı olacaktır.

Mebus olmaya karar veren bâzı memurların, ühdelerine mevdu âmmе hizmetini bir propaganda vesilesi yaparak, kanunların tatbikinde, en hafif mânasiyle; tarafgirlik ettikleri görülmüştür.

Sırf mebus seçilmeyi temin maksadiyle haksız yere Hükümete hücum etmek ve hakikatları inkâr etmekle kalmamış, memuriyet sıfatları dolayısıyla muttali oldukları hususları, efkârı umumiyeyi aldatacak şekilde açıklamakta mahzur görmemişlerdir.

Bu hallerin memurluk sıfatıyla kabili telif olmaktan ne derece uzak bulunduğu izahtan vârestedir. Bu duruma göz yumulduğu takdirde memleketinizde âmmе hizmetinin ifa vasıtası olan Devlet memurluğunun, temelli bir meslek olma mahiyetini kaybedeceğinde şüphe yoktur. Hulâsa; Devlet memurluğu ile politikanın bir arada yürümesine imkân mutasavver değildir. Siyasi hayatta talihini denemek isteyen bir memurun, seçimlerden muayyen bir müddet evvel, bu sıfattan tecerrüt ederek, kendisini tam mânasiyle siyasi hayata vermesi zaruridir. Nitekim, yukarda arz edilen bu mahzurlar, bâzı memleketlerde de müşahade edilerek, memurların memuriyet sıfatları üzerlerinde kaldıkça seçime girmeleri yasak edilmiştir.

İşte bu düşünce ve müşahedelerin ışığı altında hareket edilerek, Âme hizmetlerinin aksamadan yürütmesini teminle mükellef olan ve istikrar unsuru olmaları ve mutlak bir bitarafılığı muhafaza etmeleri, memleketin yüksek menfaatleri icabından bulunan memurların her türlü dedikodu ve şaibeden uzak kalmalarını temin gayesiyle Seçim Kanununa aşağıdaki hükümler konulmuştur.

a) Hâkimler ve hâkim sınıfından sayılanlar da dâhil olmak üzere, Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde çalışan memurlarla hizmetlilerin, genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimlerin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise, yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiç bir seçim bölgesinden namzetliklerini koymıyacakları kabul edilmiştir. (Madde 35 fıkra 6).

b) Memurun Kanununun 9 nci maddesinde; memurların siyasetle iştigalleri menedilmiş ve bu memnuiyete riayetsizliğin müeyyidesi de gösterilmiş ise de, bu hükmün, bugünkü ihtiyaçları karşılayacak mahiyet ve sarahatte olmadığını tatbikat göstermiş bulunmaktadır. Filhakika, memurların şu veya bu partiyi iltizam eder şekilde hareket etmeleri, propaganda yapmaları, bir partinin program ve hareket tarzlarını övmeleri millî iradeyi teşviş eden ve asla tecvizi caiz olmayan bir keyfiyettir. Bu bakımdan memurların her türlü siyasi parti ve cereyanlarla münasebetlerine mâni olmak gayesiyle, yeni 45 nci madde tedvin ve 135 nci maddeye de müeyyidesi ilâve edilmiş bulunmaktadır.

c) Keza, memurları her türlü şaibe ve şüpheden uzak tutma gayesiyle, bu zümrenin seçimlerde, hiçbir suretle faal rol almamaları derpiş edilerek, 71 nci maddenin son fıkrasına, bunların sandık kurulu başkanlıklarına dahi seçilemeyecekleri hakkında hüküm konulmuştur.

Son seçimlerde meydana çıkan ve üzerinde ehemmiyetle durulması icabeden mevzulardan birisi de, muhtelif siyasi partilerin yoklamalarına girip de kazanamayan veya namzet gösterilmeyenlerin durumudur.

Siyasi partilerin namzetlik yoklamasına girip kazanamayan veya partilerin salâhiyetli organları tarafından namzet gösterilmeyen kimselerin, diğer partilerden birinin listesinde veya müstakil olarak namzetliğini koyması hususu, vatandaşlar üzerinde çok menfi tesirler bırakmakta ve umumi ahlâk telâkkilerine mugayir bir hareket olarak kabul edilmektedir.

Filhakika bir partinin siyasi kanaatini benimsiyerek onun bünyesine girip yoklamalara da iştirak ettiği halde kazanamaması üzerine, çok yakın olan bu siyasi mazisini unutarak, diğer bir parti listesine girivermesi veya müstakil olarak o partiye karşı mücadele etmesi, gelişip inkişaf etmesine titizlikle gayret ettiğimiz genç demokrasimizin istikbali ve kökleşmesi zaruri olan siyasi ahlâk bakımından, tecviz edilecek bir keyfiyet sayılamaz.

Bu düşünce nedir ki 35 nci maddeye ilâve edilen yeni bir fıkra ile, bu husus önlenmiş bulunmaktadır. (Madde 35 fıkra 2).

Seçimi Kanununda müşahade edilen mahzurların en mühimlerinden birisini de, radyo ile propaganda mevzuu teşkil etmektedir.

Âme hizmetine tahsis edilen ve Devlet sesini etksettirmesi icabeden Devlet Radyosundan seçim propagandası vesilesiyle, Devlet otorite ve emniyetini za'fa uğratacak ve siyasi ahlâkı bozacak mahiyette konuşmalara müsaade edilmesinin memleket menfaatlerine aykırı olduğu, son seçim münasebetiyle yapılan radyo konuşmaları açıkça göstermiş bulunmaktadır.

Parti mümessillerinin kendilerine ayrılan saatler içinde yaptıkları konuşmalarla, büyük bir ekseriyetin seçerek iş başına getirdiği Devlet ve Hükümet Mümessilleri (rozetli asilzadeler, horoz sınıfı, kıravatlı eşkıyalar, aldatıcılar, kaatiller, hainler, hırsızlar, partizanlar, vurguncular, hovar, da, mesuliyet ve ciddiyet duygusundan uzak, ahlâk kaidelerini reddeden, çılgın, ağızdan çıkan kulağı ısırtmaz, hezeyan savurucu, en skilsız mugalataci) insanlar olarak gösterilmiş ve ordu ile Hükümetin arasını açıcı şekilde, tertipler ilâve edilmiştir.

Vatandaşlarda teessür ve istirap tevdileden bu şekildeki konuşmaların seçim propagandası ile ve ahlâk kaideleriyle hiçbir alakası bulunmadığı izahıtan vârestedir.

Devlet radyosunun bu şekildeki bir propagandaya âlet edilmesine hiçbir viedan sahibi razı olamaz.

Radyo konuşmalarının evvelden kontrolü bir sansör mahiyetini arzedeceği için tatbiki doğru görülmediği gibi konuşanları bundan menedecek bir sistemin tatbiki de mümkün olamamaktadır.

Her ne kadar neşir yoluyla veya radyo ile işlenecek bazı cürümlar hakkındaki 6334 sayılı Kanun hükümlerine istinaden suç mahiyetini taşıyacak bu gibi konuşmaların faileri hakkında cezai takibatta bulunmak hatıra gelebilirse de, konuşanların cezalandırılması bu konuşmaların etkâri umumiye üzerinde husule getirdiği kötü tesirleri silmeye, bilhassa seçim zamanları gibi heyecanın kesif olduğu ve âni tesiri itibariyle tashihi imkânlarının hemen hemen mevcut olmadığı bir zamanda, kâfi bir vasıta olmaktan uzaktır.

Esasen, açık ve kapalı yer toplantılarında konuşmalar, afişler, matbualar ve sair vasıtalarla kâfi miktarda seçim propagandası yapılabildiğine göre Devlet hizmetine ayrılan radyonun ayrıca bir seçim propagandası vasıtası olarak kullanılmasında hiçbir zaruret görülmemektedir. Bu sebeple, Seçim Kanununun radyo ile propagandaya imkân veren 45 - 48 nci maddeleri kaldırılmıştır.

İfa edilen âmme hizmetinin her vesile ile umumi efkâra arz edilmesi zarureti ve vazife sahipleri için de bunun bir mecburiyet teşkil etmesi, demokratik rejimlerin ana prensiplerindendir. Devamlı şekilde ifa edilen bu hizmet neticelerinin Türk Milletine duyurulmasının seçimler münasebeti ile daha geciktirilmemesini haklı gösterecek mâkul bir sebep bulunamaz.

Bu vazifenin yerine getirilmesi, Devlet ve Hükümet sıfatının tabii bir işidir.

Bu itibarla kanunun yeni 46 nci maddesi, buna imkân verecek şekilde hazırlanmıştır.

Demokrasimizin inkişafı ve bilhassa siyasi ahlâkın kökleşmesi mevzuunda, üzerinde durulması icabeden meselelerden biri de, karma oy pusulaları işidir.

Her ne bahasına olursa olsun, mebus olmak hırslı ile veya gizli emeller peşinde ve yüce bir zihniyetle hareket eden bazı kimselerin, her hangi bir siyasi partinin belli âlâmetlerini kullanmak ve baş tarafına o parti namzetlerinden bir kısmını yazmak ve alt tarafında da bu parti ile âlâkası bulunmayan şahısları ilâve etmek suretiyle, geniş bir vatandaş kitlesini aldatıp onları kanaatleri hilâfına oy vermeye sürükledikleri son seçimlerde mükerreren müşahade edilmiş bir keyfiyettir.

Seçim emniyetinin temininde en mühim unsur, vatandaşın türlü müdahale ve tesirden âzade şekilde ve sadece viedanın sesine uyarak reyini serbestçe kullanabilmesidir.

Bu mülâhaza ile ki, Seçim Kanununun oy pusulalarına taallük eden 109 ve 110 ncu maddelerinde bazı değişiklikler yapılarak, seçime iştirak eden partiler tarafından gösterilen namzetlerden veya müstakillen namzetliğini koyanlardan terkib edilmiş matbu veya daktilo veya başka bir aletle yazılıp teksir edilmiş oy pusulalarının muteber olmayacağı ve ayrıca seçime iştirak eden partilerin kendi işaretlerini taşıyan matbu listeler üzerinde tadilât yapılamıyacağı hususu temin edilmiştir.

Şu ciheti derhal tebarüz ettirmek yerinde olur ki, bu hükümle, vatandaşın rey hakkına her hangi bir tecavüz asla mevzuubahis değildir.

Vatandaşın reyini her hangi bir parti lehine kullanması mümkün olduğu gibi muhtelif partiler listelerinde yer almış veya müstakillen namzetliklerini koymuş şahısları muhtevi bir liste yapmak suretiyle reyini kullanması da mümkündür.

Ancak bu şekilde karma bir liste kullanırken türlü düşünce ve entrikalarla hazırlanmış ve başka bir şahsın iradesi mahsulü olarak ortaya sürülmüş bir listeyi değil, tamamiyle viedanı ile başbaşa kalarak ve serbest iradesi mahsulü olarak kendi yazdığı veya yazdırdığı bir listeyi kullanması imkânı sağlamıştır.

Kanunun bu tadili vesilesiyle tatbikatta tereddüt uyandıran bir hususun da tavzihi lüzumla görülerek 166 nci maddeye, seçim işlerinde vazife alan vekâletlerin merkezlerinde bu maksatla kurulan bürolarda çalışacak memur ve hizmetlilerin ücretlerinin ödenmesini temin edecek daha açık bir hüküm ilâve edilmiştir.

Dahiliye Encümeni Mazbatası

T. B. M. M.
Dahiliye Encümeni
Esas No. 1/19
Karar No. 7

21 . VI . 1954

Yüksek Reisliğe

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair olan kanun layihası, Adliye Vekilinin iştirakiyle encümenimizde müzakere edildi :

Hükümetin mucip sebeplerinde de belirtildiği üzere, Seçim Kanununda bilhassa son Mebus Seçimleri vesilesiyle ortaya çıkan ve bir an evvel tashihi lâzım ve mümkün görülen noksanların giderilmesi gayesini istihdaf eden tadil tasarısının dayandığı ana fikirler encümenimiz ekseriyetince şayanı kabul görülmüştür.

Bu fikirler kısaca şu şekilde ifade olunabilir :

1. Memurların siyaset dışı durumlarının, seçim bakımından da, tarsin ve takviyesi;

2. Siyasi ahlâka aykırı ve âmme viedanını ağır surette müteessir eden hareketlerin önlenmesi;

3. Seçimlerin irade serbestisine, meghul ve şüpheli unsurlar tarafından hileli yollarla tesir yapılmasına inkan veren gediklerin kapatılması;

Bu esaslar, hâdis ve teerübelerin doğurduğu zaruretlerin bir ifadesi olmakla kalmayıp, genç demokrasimizin salim ve sıhhatli bir şekilde inkişafının başlıca şartlarından olan sağlam bir siyasi ahlâkın tesis ve muhafazası endige ve ihtiyacından da mülhem olmuştur.

A) Memurların siyasetle iştigali mevcut ve mer'î mevzuatımızla esasen memnu bulunmaktadır. Tam mânâsiyle siyasetle iştigal demek olan, ve memuru seçim mücadelesinin ortasına atan mebus adaylığını bu memnuiyetle telife imkân yoktur. Memurların memuriyet sıfatları baki kaldığı halde aday olabilmelerine müsaade eden bugünkü Seçim Kanunumuz Memurların Kanununda mevcut umumi memnuiyet hükmüne seçim zamanı için bir nevi istisna tanınmaktadır. Halbuki memurların siyasetle iştigalinden doğan mahzurlar bilhassa seçim zamanlarında kendilerini daha şiddetle hissettirmektedirler. Çok partili demokratik rejimde âmme hizmeti ifa eden uzuvların tarafsız kal-

maları lüzumu aşîkârdır. Mebus adayı olarak taraflardan birini alenen tutan bir memurun, bilâhara hakikaten tarafsızlığa aydet ve onu muhafaza etmesi mümkün olsa bile, vatandaşın nazârında kendisini bir tarafın adamı olmak şüphesinden kurtarması pek müşkül olacaktır. Memurun gerçekte tarafsız olması kâfi değildir; vatandaşın onun tarafsızlığından asla şüphelenmemesi de lâzımdır. Bu itibarla memurların mebus adayı olabilmesi için muayyen bir müddet evvel memuriyetten ayrılmalari mecburiyetini vaz'eden tadil teklifi gerçek bir lüzumu ifadesi olduğu gibi, Memurların Kanununda zaten mevcut olan memnuiyet hükmünü teyit ve tarsinden başka bir mahiyet arz etmez. Bu hükmün memurun seçilme hakkını iptal ettiği ve bu itibarla Anayasaya aykırı olduğu da iddia edilemez. Zira memura aday olabilmesi için, Anayasa takyitleri dışında, kendi iradesiyle yerine getiremeyeceği bir şart dermeyeran edememekte ve siyasi hayata mebus olarak girmek isteyen bir memur, zamanında istifa etmek şartıyla, adaylığını istediği şekilde koymak imkânına malik bulunmaktadır.

Kaldı ki, mer'î Seçim Kanunumuzda askeri şahıslar hakkında mevcut olan tamamiyle aynı mahiyeteki tahdidin Anayasaya aykırılığı asla iddia edilmemiştir. Bu sebeplerle encümenimizin ekseriyeti Hükümet teklifini yerinde görmüş ve Devlet İktisadi Teşekkülleri memur ve hizmetlilerini de hükmün şümulüne alacak şekilde bir ilâve ile aynen kabul etmiştir.

Tadil teklifinde kaldırılan 45 nci maddenin yerine ikame edilen yeni 45 nci madde de memurların siyasetle iştigali memnuiyetini tavzih ve teyit eder mahiyette görülmüş ve aynı mucip sebeplerle ve teklifin esas ve ruhuna dokunmayan bir ifade değişikliği ile kabul edilmiştir.

71 nci maddeye memurların sandık kurulu başkanlığına seçilemeyeceklerine dair ilâvesi teklif edilen hüküm de aynı prensibin zaruri bir neticesidir. Tatbikatta sandık kurulu başkanı olan

memurların bir tarafı tutar şekilde hareket ettikleri veya en aşağı bununla itham edildikleri görülmüştür. Memurların haklı veya haksız böyle bir şaibe ve töhmet altında bırakılmalarını külliyen önleyecek olan ve bu bakımdan memuru himaye eder mahiyete bulunan Hükümet teklifi encümenimizce tamamen yerinde görülmüştür.

B) Bir siyasi partiye intisap ve onun mebus adaylığını kabul ederek muayyen bir programa bağlılığını millet huzurunda âlen ifade etmiş olan bir kimsenin diğer bir siyasi parti listesinde de aday gösterilmeyi kabul etmesi siyasi ahlâk ve ciddiyetle kabili telif bir hareket değildir. Şümullendirildiği takdirde ancak seçmen kütlesinin prensip ve programa kıymet vermiyeceği faraziyesine istinadedebileceğ ve millet iradesinin tecellisini hiçbir müspet ve yapıcı yola götürmeyecek olan böyle bir hareketin önlenmesini derpiş eden tadil teklifi aynen kabul edilmiştir.

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş bulunan bir kimse de, o parti listesinde yer alamamış olsa bile, muayyen bir siyasi kanaata mensubiyetini âlen ifade etmiş demektir. Bu kanaatin değişmesini mucip hiçbir hal ve şart tahdüs etmeden bir gün evvel taraftarı olduğu ve zaferi için mücadeleyi taahhüt ettiği partiye karşı cephe almak bir hasis ve şahsi emel uğrunda bütün siyasi ahlâk kaidelerini çiğnemekten başka bir mâna ifade etmez ve bu hal vatandaşlar üzerinde elbette çok menfi tesirler yaratır. Gerçi ahlâk kaidelerinin cümlesinin kararla müeyyidelenirilmesi muvafık ve mümkün değilse de, âmm videdanın toptan ve çok ağır surette müteessir eden ahlâka muayyer hareketlerin, zararları tevliedatları bakımından, sadece ferdî videdan müeyyidesine terk edilmesinden cemiyet için büyük mahzurlar doğacağı da aşîkârdır. Kendi ananelerini yaratmak devresinde bulunan genç demokrasimizin, şümusal teşkil ederek kötü itiyatların teessüsüne yol açacak olan bu gibi hareketlerle şimdiden rahnedar ve cerihadar olmasını önleyecek tedbirleri almak bir vazifedir. Bu itibarla bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de o parti listesinde yer alanıyan kimseler hakkındaki Hükümet teklifi esasa müessir olanıyan ifade değişikliği ile kabul edilmiştir.

Devlet Radyosunun siyasi partiler arasındaki

seçim mücadelesine âlet olmaktan kurtarılmasını tazammun eden 45, 46, 47 ve 48 nci maddelerin kaldırılması ve Hükümet ieriatının vatandaşa duyurulması hususunu propaganda mevzuunun dışında bırakan yeni 46 nci maddenin ilâvesi hakkında Hükümet lâyihasında tafsilen izah edilen ve mazbatada tekrarına lüzum görülmeyen mucip sebepler encümenimizin ekseriyetince tamamen vârit görülmüş ve bu husustaki Hükümet teklifleri kabul edilmiştir.

C) Son mebus seçimlerinde müşahade edilen uygunsuzluklardan biri de, matbu veya tektis edilmiş hileli karma listelerin geniş ölçüde dağıtılarak seçmen vatandaşların iğfaline teşebbüs edilmiş olmasıdır. Yalnız siyasi ahlâk bakımından teevizi gayrikabil âdi bir seçim hilesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda gizli ve şüpheli unsurların yüksek maksatlarına kolaylıkla âlet edebilecekleri bu karma liste oyununa bir nihayet vermek üzere Hükümetçe 109 ve 110 neu maddelerde yapılması teklif edilen değişiklikler encümenimizce muvafık mütalâa edilmiştir. Encümende cereyan eden müzakerat sırasında ehemmiyetle tebarüz ettirildiğine göre, bu tadilat ile vatandaşın rey hürriyetine en küçük bir tecavüz asla bahis mevzuu değildir. Her seçmen muhtelif partilere mensup adaylardan veya bunlarla müstakil adaylardan istediği şekilde bir karma listeyi gerek kendisi tertip etmek ve gerek itina ettirdiği diğer kârîbe yazdırmak suretiyle reyini dilediği gibi kullanmakta tamamiyle serbest kalmaktadır. Menedilmek istenen hususa, seçmen vatandaşın dilediği adaya rey verebilmesi değil, bu rey verebilme hürriyet ve iradesinin başka ve meçhul bir irade tarafından teşviş ve ifadına teşebbüs edilmesidir. Bu böyle olduğuna ve esasen mer'î Seçim Kanununda matbu aday listelerini vatandaş oyuna resmen arz etmek hakkı ancak siyasi partilere tanınmış bulunduğuna göre, getirilen hükümler seçim sistemimizle de bir tevaruz teşkil etmemektedir. Bu itibarla encümenimiz Hükümet teklifini 109 neu maddeye bir kelime ilâvesiyle ve 110 neu maddedeki fıkrayı da tavihe medar ifade değişikliğiyle kabul etmiş ve bu hükümlerin zaruri bir neticesi olarak 89 neu maddede mütenazır bir tadil yapıldığını ayrıca lüzumlu görmüştür.

Seçim giderlerine mütaallik olan 166 ncı maddeye tatbikatta tereddüt uyandıran bir hususun tavzihi maksadiyle Hükümetçe ilâvesi teklif edilen ve seçim işlerinde vazife alan vekâletlerin merkezlerinde bu maksatla kurulan bürolarda çalışacak memur ve hizmetlilerin ücretlerinin ödenmesini temin eden hüküm Encümenimizce aynen kabul edilmiştir.

Hükümet lâyihası yukarda arz edilen değişikliklerle Encümenimizce ekseriyetle kabul edilmiş olmakla hayalesi gereğince Teşkilâtı Esasiye Encümenine tevdi buyurulmak üzere Yüksek Riyasete sunulur.

Dahiliye Encümeni

Reisvekili	Bu M. M.
Ankara	Zonguldak
A. Benderlioğlu	S. Ataman
Kâtip	
Kocaeli	Amasya
S. Yalım	K. Eren
Amasya	Çanakkale
M. Zeren	S. Karanakçı

Çoruh
35 ncı maddedeki müstakillere ait fıkraya muhalifim
Z. Ural
Gümüşane
I. H. Baykal

Kars
Taşarının tümüne muhalifim
T. Göle
Kastamonu
S. Çağlar

Konya
M. Keskin
İmzada bulunmadı
Niğde
C. Kavurmacıoğlu
İmzada bulunmadı

Seyhan Trabzon
A. Kınık P. Sanaç

Denizli
A. H. Sancar

İzmir
35 ve 45 ncı maddelere muhalifim
P. Arat

Kars
Lâyihanın ruh ve maksadına muhalifim

M. Hazer
Kırşehir
Muhafifim
T. Taşer

Konya
M. R. Özal
İmzada bulunmadı
Ordu
F. Boztepe

Uşak
Y. Aysal

Teşkilâtı Esasiye Encümeni Mazbatası

T. B. M. M.
Teşkilâtı Esasiye En.

Esas No. 1/19

Karar No. 2

29 . VI . 1954

Yüksek Reislige

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35, 71, 89, 109, 110, 135 ve 166 ncı maddelerinin değiştirilmesine, 45 ve 46 ncı maddelerinin kaldırılarak yerlerine yeni maddeler konulmasına dair Hükümet tarafından hazırlanıp Dahiliye Encümenince tetkik edildikten sonra havalesi gereğince Encümenimize gelmiş bulunan teklif Başvekil ve Adliye Vekilinin huzuriyle müzakere edilmiştir.

Hemen hemen tamamen Teşkilâtı Esasiye hukukuyla alakadar mevzuları ihtiva eden bu teklifin Dahiliye Encümeninin kabul ettiği metnin üzerinde yapılan müzakeresinde :

- A) Türk vatandaşının mebus seçme hakkı;
- B) Türk vatandaşının mebus seçilme hakkı;
- C) Mebus namzedi tâyininde partilerin hakları;
- D) Türk vatandaşının mebus seçtirebilme hakkı;
- E) Mebus seçimi müessesesi hukukiyesi muvacehesinde Türk vatandaşının hukukunun, Türk cemiyeti siyasesinin yüksek hak ve menfaatlerine göre sureti telifi;

Mevzularının Teşkilâtı Esasiye hukuku muvacehesinde hudut ve şumulleri derinliğine ve genişliğine konuşulup ve görüşülmüştür.

Dahiliye Encümeninin kabul ettiği 35 ncı maddenin ilk tadil fıkrasının getirdiği hükmün; namzedin hukukunu tahdidettiği, memleket menfaatlerinin icabhattirebileceği bir koalisyona mâni olduğu, bu suretle partilerin haklarını da tahdidleydiği ve böylece de Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ncı maddesinin hükümlerine bir tearuz teşkil eylediği yolundaki fikirlerle, bu fıkra hükmünün hiçbir suretle Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ncı maddesinin hükümlerine bir tearuz teşkil etmeyeceği, bir şahsın mütaaddit partilerin namzet listesi ne girebilmesinin gerek memleketin yüksek menfaatleri bakımından ve gerekse umumi ahlâk prensipleri veçhesinden şayanı kabul olamayacağı, ayrı ayrı programları bulunan parti-

lere aynı zamanda intisabın mantık ve ahlâk cephesinden merdud olduğu, mebus namzedine böyle bir hakkın tanınmasının siyasi ahlâk, hisleriyle memleket menfaatlerini haleldar etmeyeceği, böyle bir memnuiyetin vatandaş haklarına bir tearuz teşkil etmeyeceği, Teşkilâtı Esasiye Kanununun Türk vatandaşlarına mu'lak ve hudutsuz bir hak tanımadığı bütün i'âdi hak ve hürriyetlerin hududunu devletin hak ve menfaatleriyle mahdud olup hiçbir suretle ve hiçbir mülâhaza ile bunun tecavüz edilemeyeceği, yolundaki mütalâaların karşılaştırması neticesinde encümen ekseriyetinin fikri evvelâ bu fıkranın tayyiyle eski hükmün ipkısı suretinde tecelli etmiş fakat mütaakıp tadil tekliflerinin kabulü üzerine bu ret keyfiyetinin kabul edilen prensiplerle tearuz teşkil eylediği ileri sürülerek takriri müzakere yapılmış ve neticede Dahiliye Encümeninin kabul eylemiş olduğu tadil metni ekseriyetle kabul olunmuştur.

35 ncı maddenin 2 ncı tadil fıkrası leh vealeyhte birçok hukuki mütalâaların serdine sebep olmuştur. Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ncı maddesi hükmünün tadidi mahiyette kabul ederek bunların haricinde her hangi bir memnuiyet hükmünün tedvininin Teşkilâtı Esasiye Hukukunun aday vatandaşın tanıdığı seçilme hakkından onu mahrum edeceği, partilerin içtüzüklerine müdahale imkânsızlığı ve aday tesbitindeki mutlak salâhiyetleri karşısında bu madde hükmüyle vatandaşın seçilmek hakkının tamamen nezedilmiş olacağı, nevema hukuku medeniyeden iskat gibi bir netice tevhit etmeyeceği ve bu itibarla bu fıkranın Teşkilâtı Esasiye Kanununa muhalif olduğu yolunda hülasa edilebilecek fikirlerle, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 12 ncı maddesi hükmünün bu maddede tadat edilen haller haricinde hiçbir suretle vatandaşın mebus olabilmek hakkının tahdit edilemeyeceği mânasına kabulünün mümkün olmadığı, 12 ncı maddenin 11 ncı madde ile birlikte mütalâası icabeylediği ve bu suretle 12 ncı

madde hükümlerinin tadadi olmayıp mebusluğun mutlak butlanına mütaallik hükümleri ihtiva ettiğinin tezahür eyliyeceği, kuruluş temellerinden biri inkılâpçılık olan ve her gün tekâmül yolunda hamleler yapmakta bulunan Türk Cemiyeti siyasesinin yüksek menfaat ve icaplarına göre vaz'edilecek hükümlerin hiçbir zaman vatandaşa bahşedilmiş bir hakkın tahdit veya istirdadı mahiyetinde kabul olunmasıyacağı, programını evvelece ilân ederek memleket hizmeti hususundaki düşüncelerini açıkça ifade etmiş bulunan bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmek suretiyle o partinin programını benimsediğini siyasi kanaatlerinin o partinin siyasi kanaatleriyle aynı olduğunu kabul ve ilân ettikten sonra mebus namzedi seçilmek arzusuna nail olamayınca bir başka partiden veya müstakil olarak adaylığını boymak suretiyle kanaati siyasesinde samimiyet ve ittirat bulunmadığını ifade etmiş olan bir kimseye memleketin mukadderatına hâkim bir mevkie geçmek hususundaki ihtirasını ilânihaye başka başka yollarla temin için bir hak tanımamıyacağı ve böyle düşünce ve kanaatte olan kimselerin bu emellerine set çeken bir hükümün hiçbir zaman vatandaşın seçilme hakkını tahdit mahiyetinde telâkki edilemeyeceği suretinde tebellür eden fikirler muvaceshinde encümenin ekseriyet...ayı bu fıkranın kabulü suretinde tecelli etmiştir.

35 nci maddenin 3 ncu tadil fıkrasının müzakeresinde fikirlerin mihrakını hâkimlerin ve memurların siyasetle dereceî alâkaları ve Hükümet teklifinde mevcut olmadığı halde Dahiliye Encümenince fıkraya ithal edilmiş bulunan İktisadi Devlet Teşekkülleri Memur ve Hizmetlilerinin durumu teşkil etmiştir. Memurin Kanunu hükmüne göre esasen siyasetle işgalleri memnu olan memurların siyasi emellerinin tahakkuku yoluna gidebilmelerinin ancak memuriyetle alâkalarını kesmek suretiyle mümkün kılın ve bu suretle hâkimlerin ve memurların bu sıfatları baki kaldığı müddette siyasetten tamamen uzaklaştırılmaları yolunda bir hamle teşkil eden ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun vatandaşa tanıdığı mebus olabilmek hakkına hiçbir tearuz teşkil etmeyeceği belirtilen bu fıkra hükmü tasvi-bedilmiş, İktisadi Devlet Teşekkülleri mensuplarının siyasetle alâkadar olabilecekleri hususu geçen yıl Meclisçe kabul edilmiş olduğu ve bunların vazifeleri itibarıyla diğer memurlar gibi si-

yasette alâkalarının memleketin umumi menfaatlerini hâledar eder bir mahiyet arz edemeyeceği ve Hükümetin de esasen böyle bir mahzuru derpiş etmediği fikri galebe galımış, üniversite öğretim üyelerinin bu madde hükmünden istisnasına ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun 13 ncu maddesinin 3 ncu bendi gereğince Meclisin temdit kararı vermesi halinde, kanunla muayyen tarihte seçim yapılacağı mülahazasıyla muayyen müddette istifa etmiş olan memurların vaziyetlerini tesbit eder mahiyetdeki teklifler encümen ekseriyetince gayıan kabul görülmemiş ve encümenin bu fıkra hakkındaki kanaati Dahiliye Encümeni tarafından kabul edilen metnin reddiyle Hükümet teklifinin kabulü suretinde tecelli etmiştir. Bu meydana bu fıkra hükmüne muvazi olarak ordu mensubu adayların istifa müddetlerinin tadiline ait hüküm de kabul olunmuştur.

Milletvekilleri Seçimi Kanununun 45 ve 46. maddelerinin ilgasına ve bunların yerine yeni hükümler konmasına dair teklif gereğince, 45 ve 46 ncı maddelerin ilgasına ekseriyetle karar verilmiş, 45 nci madde olarak teklif edilen yeni hükmün Memurin Kanununa derci münasip olacağına dair teklif reddedilmiş bu hususta Hükümetin, esbabı mucibesini teyiden verdiği izahat muvafık görülmüş Dahiliye Encümenince kabul edilen metindeki «Her ne suretle olursa olsun» ibaresinin tatbikatta yanlış anlayışlara sebep olabileceği derpiş edilerek Hükümet teklifinin, «Seçim sırasında» ibaresinin ilâvesi suretiyle kabulü takarrür etmiştir.

Yeni hükümlerle teklif edilen 46 ncı madde etrafında yapılan konuşmalarda Hükümetin, millet hizmetinde bir vazifeli olarak, yaptıkları her zaman millette bildirmesinin vazifesi olduğu bu asli vazifenin ifasının hiçbir zaman ve hiçbir suretle propaganda mahiyetinde telâkki edilemeyeceği bu vazifeyi ifa ederken de Devletin malı ve yegâne duyurma vasıtası olan radyodan istifadesinin pek tabii olacağı bunun hiçbir zaman bir müsavatsızlık tevliedettiğinin haklı olarak iddia edilemeyeceği, memur sıfatını haiz olan vazifelerin bu konuşmalarıyla siyasete karışmış addedilemeyecekleri belirtilmiş ve madde ekseriyetle kabul olunmuştur.

71 nci maddeye eklenen fıkra hakkında Hükümetin, memurları siyasete karıştırmamak esas prensibinin icabı olarak bu fıkranın eklen-

çığır, bu suretle sandık başkanlığı yapan memurlar hakkında yer yer ve zaman zaman ileri sürülen tarafgirlik iddialarının önüne geçileceğine dair esbabı mucibesine karşı, okur yazar olmaktan başka az çok bilgiyi görgüyü ve tecrübeyi icabettirecek hususları ihtiva etmekte bulunan sandık kurulu başkanlığı; vazifesine getirilecek ehil kimse bulunmasında müşkülât çekileceği bu vazifeye getirilecek tarafsız kimse bulmanın çok zor olacağı şimdiye kadar bazı memurlar hakkında bu vazifelerini gerektiği gibi ifa etmedikleri yolunda vukubulan şikâyetlerin çok mahdut ve tesirlerinin mevzii olduğu, teklif edilen hükme göre getirilecek başkanların şimdikiilerden çok daha fazla ve tesirli olarak partizanlık yapacaklarının muhakkak olduğu, memurların başkanlık yapabilmek haklarından mahrum edilmemeleri icabeylediği, yolundaki mütalâa ve iddialar ekseriyeti kazanmış ve böylece 71 nci maddeye eklenmesi teklif edilen fıkranın reddine karar verilmiştir.

109 ncu maddenin 5 nci fıkrası hükmünün müzakeresinde bu fıkranın; vatandaşın, muayyen teşekkülleri veya şahısları desteklemek, bir tek şahsı seçmek veya kendisini seçtirmek ve başkalarını seçtirmek hakkına dayanarak Meclise muayyen vatandaşların girmesinin faydalı olağı mülâhazasıyla bir karma liste yapıp bunu seçmenlerin tasvibine arz edebilmek suretiyle bu hakkını istimalle mâni oldu, liste yapabilmek hakkını partilere inhisar ettirdiği ve bu suretle vatandaşlar arasında eşitsizlik doğurduğu, vatandaşların koalisyon yapmak haklarına mâni bulunduğu yolundaki mütalâalar; seçim sistemimizin esasını seçmenin iradesinin bir başka irade ve arzusunun tesirinden azade olarak serbestçe izhar edebilmesi teşkil eylediği ve bu sebeple bir kimsenin kendi düşüncesine göre tanzim eylediği bir karma listeyi kullanması için başkalarına tesir yapmasına mâni olunmak icabeylediği, 85 nci madde ile her vatandaşın istediği kimselerden terekkübeden bir liste yazarak reyini kullanmak serbestisinin temin edilmiş olduğu 35 nci maddeye ilâve edilen fıkra hükmüyle esasen koalisyon hakkının kabul olunmadığı, liste yapmak ve dağıtmak hakkının programları ve siyasi kanaatleri ilân edilmiş bulunan partilere tanınması icabettiği, vatandaşların yalnız seçme ve seçilme hakları mevcut olup diğer seçmenlerin iradelerine tesiri intaç eden ve türlü mahzurları bulunan bir seçtirme hakları olmayacağı yolundaki mütalâalarla cerhedilerek bu fıkra hükmü ekseriyetle kabul olunmuştur.

110 ncu maddeye ilâvesi derpiş olunan fıkranın müzakeresinde; bu fıkranın seçmenin listeden beğenmediği kimselerin isimlerini çizmek suretiyle izhar ettiği iradesini tahdit eden bir hüküm ihtiva ettiği ve bu suretle de okumak yaz-

mak bilmiyen vatandaşların başkalarına dolduracakları listelerde süüstimaller yapılmasına meydan verileceği, her parti tensip eylediği kimseleri kendi listesine alabildiği gibi her vatandaşın da kendi istediğine reyini verebileceğini, listenin partinin malı olmadığı vatandaşın liste üzerinde şu veya bu bakımdan yapacağı tasarrufları müteber addetmek lâzımgeldiği, vatandaşın istediği insana reyini verebilmesini temin için listeden isim silmesini ve listedeki isimler yerine başka isim yazmasını kabul etmek gerektiği şeklindeki mütalâalara karşı, bu madde hükmünün bazı kimselerin şahsî düşünce ve garezleri tesiriyle bir parti listesinden bir miktarını alarak üzerinde silintiler ve ilâveler yapmak ve bunları hulûsî niyetle sahibi ve o partiye rey vermek emelinde olan vatandaşlara arz etmek suretiyle onların irade ve arzuları haricinde rey vermiş olmalarının önüne geçeceği ve böylece seçim sistemimizin esasını teşkil eden seçmenin serbest iradesinin tezahurunu temin eyleyeceği, partilerin programlarını ilân etmiş memleketin mukadderatına ait fikirlerini pesinen izhar etmiş olmaları sebebiyle bu program ve fikirlerini tahakkuk ettirecek elemanlar olarak kabul ve seçmenin reyine arz eylediği listeleri için tam rey istemesi hakkı olduğu, gerek maddesi ve gerek muhtevası itibarıyla partilerin malı olan ve aynen kullanılması şartıyla seçmene verilmiş veya kullanmasına arz edilmiş olan listede seçmenin silinti yapmak veya silip yerine ilâve etmek gibi bir tasarrufa hakkı olamayacağı, iradesini karışık namzet isimleriyle tanzim edilmiş bir listede izhar etmek isteyen seçmenin 89 ncu madde gereğince ayrı bir kâğıda istediği kimselerin ismini yazarak veya yazdırarak reyini kullanmak serbestisine tamamen malik bulunduğu bu itibarla maddenin seçmenin hakkına hiçbir tahdit hükmü koymadığı mütalâaları serdedilmiş ve neticede fıkranın kabulüne ekseriyetle karar verilmiştir.

89 ncu madde hakkında yapılan müzakere-lerde madde metnine ilâveler yapılmasına dair tekliflerin kabulüyle madde «Seçmen dilediği adayları boş beyaz kâğıda yazarak oy pusulası doldurmakta serbestir.» şeklinde kabul edilmiştir.

135 nci maddeye ilâvesi teklif edilen fıkranın müzakeresinde; bu fıkranın cezai hükümleri ihtiva eylediği bu bakımdan ihtisas encümeni olan Adalet Encümeninde tetkik ve müzakeresi muvafık olacağı ekseriyetle mütalâa ve kabul olunmuştur.

166 nci maddeye ilâvesi istenilen ve tamamen malî hükümleri ihtiva eden fıkra olduğu gibi ittifakla kabul edilmiştir.

Teklifin ikinci maddesi «5545 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 47 ve 48 nci maddeleri kaldırılmıştır.» şeklinde tadilen ve ittifakla kabul edilmiştir.

Teklifin birinci maddesi ekseriyetle kabul edilmiştir.

Usulî hükümleri ihtiva eden 3 ncü ve 4 ncü maddelerde ittifakla kabul edilmiştir.

Hükümet lâyihası, Dahiliye Encümeninin tadileri üzerinden yukarıda tafsîl edildiği veçhile müzakere ve binnetice ekseriyetle kabul edilmiş bulunmaktadır.

Adalet Encümenine havale edilmek üzere sunulmuştur.

Reis	Bu raporun M. M. ve
Manisa	Kâtip
Muhalefet şerhim aşağı-	Konya
dadır.	T. Kozbek
F. L. Karaosmanoğlu	
Afyon	Ankara
Kısmen muhalifim, söz	Söz hakkım mahfuzdur
hakkım mahfuzdur	R. Eren
K. Özçoban	
Ankara	Bursa
H. Türeğün	R. Aybar
İçel	Isparta
H. Fırat	Zühtü Hilmi Velebeşi
	İmzada bulunamadı
İstanbul	İzmir
C. Türkgeldi	H. Ökeren

İzmir	Kars
Mehme Ali Sebük	Muhallifim
İmzada bulunamadı	S. Atalay
Kayseri	Kocaeli
Kısmen muhalifim, söz	Kısmen muhalifim, söz
hakkım mahfuzdur	hakkım mahfuzdur
K. Gündeş	T. Güneş
Manisa	Ordu
Y. M. Alakant	F. Ertekin
Ordu	Seyhan
M. Yazıcı	E. Balımlı
Seyhan	Sivas
öz hakkım mahfuzdur	R. Öçlen
C. Oral	
Tekirdağ	Yozgad
Ferit Alpiskender	Söz hakkım mahfuz kal-
İmzada bulunamadı	mak kaydıyle
	İ. Aktürel

Manisa

1. 35, 109, 110 ncü maddelerdeki tadiller, imtihaz etmek serbestisini ve kolaylığını tahdid ettiğinden, siyasi ahlâkî müdafaa endişesi ile de olsa, kanun yolu ile müdahalenin bu noktalara kadar teşmiline aleyhtar bulunuyorum.

2. 45, 46 ncü maddelerin ilgasına da muhalifim.

P. L. Karaosmanoğlu

» 104

Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Meclis Müzakereleri

REİS — Lâyihanın heyeti umumiyesi üzerinde evvele söz almış arkadaşları okuyorum:

Osman Alişiroğlu, Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclisi Grubu adına, Nüvit Yetkin, Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına, Sırrı Atalay, Mehmet Hazer, İbrahim Üs, Kömür Kırkoğlu ve Ahmet Bilgin.

Söz Osman Alişiroğlu'nun.

CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ ADINA OSMAN ALIŞİROĞLU (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, bugün de müzakere mevzu olan kanun lâyihası, rejiminizin altınakta olduğu istikâmeti değiştiren, vatandaşın Anayasada teminata raptedilmiş seçmek ve seçilmek hakkını ihlâl eden veya hiç olmazsa istimalini güçleştiren bir kanun lâyihasıdır ve bu itibarla geçenlerde bir münasebetle arz ettiğim gibi-

hukuk devleti fikriyle bağdaşmayan bir zihniyetin ifadesidir.

İki Mayıs seçimlerinden sonra Hükümetin aceleyle getirilmiş, iyice tetkika tâbi tutulmamış ve esasen tetkika tâbi tutulması istenilmemiş bazı kanun lâyihalarıyla meşgul olduğunu ve bunları sıra ile Yüksek Huzuruna getirmekte bulunduğunu görüyoruz. Bir taraftan teminat müesseseleri Hükümetin nüfuzu sahasına ithal edilmek suretiyle za'fa uğrattılırken diğer taraftan vatandaşın rey serbestisini takyit ve hattâ protesto eden tasarruflarla karşı karşıya bulunuyoruz. Emeklilik Kanunundan sonra Seçim Kanunu ve ondan sonra da Kırşehir faciası kanunu... (Soldan gürültüler)

[1] 23 sayılı matbuat zaptının sonundadır.

PERTEV ARAT (İzmir) — Sözüni geri al-
sin Reis Bey.

OSMAN ALIŞIROĞLU (Devamla) — Ne
oluyoruz muhterem arkadaşlar! İki Mayıstan
sonra bu kadar titiz ve bu kadar kışkıracı dav-
ranmanın mânası nedir? Bu telaşın, bu reaksi-
yonun kaynağı nedir? Bu garip ruh halininin
sebebi ve saiki nedir? Şudur: Gegende arz ettim,
bütün mukavemet unsurlarını bertaraf etmek.
İşte bu sebeptendir ki, Hükümetin bu faaliyetini
hüsnüniyetle rapdedemiyoruz.

Lâyiha'nın esbabı mucibisinde Hükümet.
Milletvekilleri Seçimi Kanununda bazı esaslı
noksanların bulunduğu ve bu esaslı noksan-
ları muhtevi bir tadin düşünüldüğünü, âneak
müstaceliyet arz etmiyen kısımlar üzerinde ça-
lışmalara devam edildiğini, fakat süratle tashi-
hi lüzumlu görülen ve şimdi müzakere edilen
maddelerin bir an evvel tashih gayesiyle bu
tasarının hazırlandığını ileri sürüyor.

Muhterem arkadaşlar, seçimlerden yeni çık-
tık, mazbatalarımızın mürekkebi dahi kuruma-
dı, 1958 seçimlerine daha dört sene var, müs-
taceliyet bunun neresinde? İstirham ederim,
Hükümet bu mevzuda isticat etmesin, bir ka-
nun tadili de tedvini kadar emek ve zaman is-
ter. Sonra madeniki kanunun daha esaslı mev-
zuları ele alacak o halde kü' halinde müta-
lâası daha yerinde olur ve teşrii organa, faa-
liyetini ayarlaması bakımından da hüsnüniyet ifa-
de ederdi. Bugün bir tadil teklifi, yarın baş-
ka bir teklif ile Yüksek Meclisin huzuruna
çıkarak Hükümetin ihtiyar edeceği hattı hare-
ket olmamalı idi.

Muhterem arkadaşlar, gerçekten Seçim Ka-
nunumuz seçim sistemi ve bazı pratik hüküm-
leri itibariyle tadile muhtaçtır. Gönül isterdi
ki, Hükümet bu meseleyi tamamen objektif
olarak ele alsın ve iktidar ile muhalefetin mu-
vazenesine imkân verecek bir sistemi müdafaa
etsin. Hükümet bunu yapmıyor, daha da kış-
kıracı davranarak mevcut teminatı da kaldır-
yor ve ondan sonra da seçim emniyetinden bah-
sediyor.

Muhterem arkadaşlar, bu lâyhada başlıca
dört mesele ele alınmıştır. Siyasi ahlâk mesele-
si, memur meselesi, radyo konuşmaları ve seç-
menlerin rey serbestisine müdahale. Sıra ile
arz edeyim.

I - Hükümet, bu tasarruf ile vatandaşın
ahlâk sahasına ve ahlâk telâkkilerine müdahale
etmek istiyor ve diyor ki, bir siyasi partiye
namzetlik için müracaat edip de refüze edilen
vatandaş o devreye mahsus olmak üzere artık
namzetliğini koyamaz, yani mebus olamaz. Bu-
nu iki bakımdan mütalâa etmek lâzım. Evvelâ
Teşkilâtı Esasiye Kanununa aykırıdır. Bu ka-
nunun 12 nci maddesi şu şu sıfatı taşıyanlar
mebus olamazlar, diyor. Biz bu maddeye ayrı-
ca falan partiye namzetlik için müracaat edip
de refüze edilenler de mebus olamazlar diye bir
hüküm ilâve etmiş oluyoruz. Şu farkla ki, 12
nci maddedeki mâni mutlak, bu ise zamanla
mukayyettir. Aradaki fark sadece buından iba-
rettir. Şu halde Teşkilâtı Esasiye ile ilgili bir
tadilin usulü bu değildir.

Ahlâk meselesine gelince; Hükümetin ve
Muhterem Meclisin her ahlâk vakiasını, bir za-
bita vakiası telâkki ederek müdahale etmeye
hakkı olmasa gerektir. Çünkü hukukun tanzim
ve müdahale edeceği faaliyetler başkadır. Ah-
lâkın tanzim ve takbih edeceği hareketler de
başkadır. Bu iki sabayı yekdiğerine karıştır-
mamak lâzımdır. Eğer bir vatandaşın bir
partiye müracaat edip bu müracaatının âde-
mikabulünden sonra serbest olarak veya baş-
ka bir partiden namzetliğini koyması gay-
riahlâki bir faaliyet olarak kabul ediliyorsa
bunu mutlaka o vatandaşa maletmek de doğru
değildir. Gayriahlâki hareketin partiden de sâ-
dır olabileceğini düşünmek lâzımdır. 1946 se-
çimlerinde cereyan etmiş bir hâdiseyi arz et-
mek isterim. Bir vatandaş Kırşehir'de bir si-
yasi partiye müracaat ediyor. Ve namzetliğinin
kabulünü istiyor. Fakat o parti sakim bir zih-
niyet ile bu talebi kabul etmiyor ve o vatan-
daş da iki gün sonra serbest olarak namzetli-
ğini koyuyor ve o partinin karşısına çıkıyor.
Bendeniz bunun iç yüzünü bildiğim için daha
ziyade o partiyi takbih ediyorum, (Soldan, an-
laşılmalı sesleri.) izah edeyim.

Efendim, deniliyor ki bu tasarıda; bir va-
tandaş namzetliğini koymak için siyasi bir par-
tiye müracaat ediyor, vatandaşın müracaatı
kabul edilmezse ve vatandaş o parti aday gös-
termezse veya o vatandaş başka bir partiye
müracaat edip namzetliğini koyarsa bu gay-
riahlâki bir harekettir, deniyor. Bu her zaman
böyle değildir. Bu hareketi mutlaka adaya yük-

letmek doğru değildir. Bu gayri ahlâki hareketin her hangi bir partiden de sâdır olması mümkündür.

1946 da bir hâdise cereyan etti, ben şahsen kabahati partide buluyorum. Mevzuabâhis hareket burada tezat halindedir. Bundan sonra da böyle hâdiselerin tekrerrüri mümkündür. Arz etmek istediğim nokta budur. Kaldı ki, böyle bir durum karşısında mutlaka lâahlâki bir faaliyet vardır demek de her zaman için doğru değildir. Siyaset bir fikir sahasıdır. Fikrin değişmesi, uygulanması mümkündür. Bu itibarla fikrini tashih etmek imkânından vatandaşı mahrum bırakmak lâzımdır.

Muhterem arkadaşlar; bu mevzuda diğer bir mahzur da şudur; adayın siyasi partiye müracaat edip etmediğini nasıl tesbit edeceğiz? Aday müracaat etmediğini, parti ise müracaat ettiğini iddia edeceklerdir. Görülüyor ki vaz'edilmek istenen hüküm gerek mahiyeti ve gerekse tatbikatı itibariyle kabule şayan bir hüküm değildir.

II - Memur meselesi.

Muhterem arkadaşlar; denilebilir ki, bu tek-lif ihtiva ettiği hükümlerin mahiyeti ve şiddeti itibariyle daha ziyade memuru istihdaf etmekte ve bu münevver zümreyi seçim sahasının tamamen dışında bırakmaktadır. Biz bir noktada Hükümetle hemfikiriz. Memurun hakikaten siyasetle meşgul olmasını istemiyoruz. Geride bıraktığımız seçimlerde birçok idare âmirlerinin iktidarı destekledikleri bir hakikattir. Ve bunun mâseri viedanda yarattığı üzüntü de büyük olmuştur. O devre dönülmemesini biz de temenni ederiz. Ancak memuru siyaset sahnesinden çekerken tek taraflı hareket etmemelidir. Eshabı mucibeye göre muhalefetten namzetliğini koyup da kazanmayan memur tekrar vazifesi başına dönemeyecektir. Çünkü vatandaşın o memura karşı emniyet ve itimadı kalmamıştır. Buna mukabil iktidarın adayı olan memur seçimi kaybederse tekrar vazifesi başına dönebilecektir. Burada muhalefete mensup vatandaşların o memura karşı emniyet ve itimadının sarsılacağını da nazara almak lâzımdır. İşte adaletsizlik ve endişemiz buradadır. Diğer taraftan memuru siyasetle istigalden menedelim derken onu dolayısıyla da olsa bâzi siyasi haklarından mahrum etmiş veya hiç olmazsa istimalinde müşkülât göstermiş oluyoruz. Zira mebus olmak için bir memurun altı ay evvel istifası beklenemez. Dar gelirli olan memurun bu riski gö-

ze alması âkibeti meçhul bir maceraya atılması demektir. Buna rağmen bu macerayı göze alanlar daha ziyade iktidar saflarını tercih edeceklerdir. Görülüyor ki muhalefet ile iktidarın kanun nazarındaki müsavvâtı bu mevzuda da ihlâl edilmiş oluyor. Ayrıca memurdan istifade etmek bakımından da meseleyi mütalâa etmek gerektir. Bu şekilde memurun mebus olması güçleşince birçok kıymetli elemanlardan istifade etmek imkânı da kalmamış olacaktır.

Muhterem arkadaşlar, memurun bir de sandık başkanı olmaması keyfiyeti vardır. Hükümet, memurun sandık başkanı vazifesini siyasi faaliyet olarak mütalâa ediyor. Biz bu fikre iştirak etmiyoruz. Eğer bu noktai nazar siyasi mülâhazalar dışında bir içtihadın ifadesi ise bu içtihat sakat bir içtihatdır. Çünkü sandık başkanının vazifesi nezaret ve neticeyi tesbitten ibarettir. Eğer bunun faaliyetini siyasi faaliyet olarak mütalâa edeceksek daha ehemmiyetli mevkiye bulunan seçim kurulları başkanı hâkimlerin vazifelerini de siyasi addetmek icabeder. Bundan başka bu teklifin kabulü halinde müşkülât ile de karşı karşıya geliriz. Çünkü her sandık için ikişer kişilik liste yapılacaktır. Bu elemanı bulabileceğimizi iddia etmek realiteleri nazara almamak olur. Nitekim Teşkilâtı Esasîye ve Adliye encümenleri de bu mütalâayı kabul buyurmuşlardır.

III - Radyo meselesi.

Muhterem arkadaşlar, D. P. muhalefette iken bütün siyasi partilerin medeni bir vasıta olan radyodan istifade etmelerini şiddetle müdafaa etmiş ve böyle medeni bir vasıttan muhalefetin istifade edemediği memleketlerde dinokrasiden bahsedilemeyeceğini iddia etmiştir. Bu mevzuda bir kanun teklifi yaptığı gibi Seçim Kanununun tedvini sırasında da bu fikri müdafaa ve kabul ettirmiştir. Esasen Seçim Kanunu D. P. nin eseridir. Bunu takdirle anmayı bir vazife biliriz. Şimdi aradan zaman diyebileceğimiz bir tatbikat devri geçmeden bu kanunun tadil edildiğini ve radyodan muhalefetin istifadesinin mahzurlu olduğu, esasen buna lüzum olmadığı fikrinin müdafaa edildiğini hayretle görüyoruz. Eshabı mucibede radyodan Devlet ve Hükümet mümessillerine hakaret edildiği, Devletin otorite ve emniyetinin za'fa uğradığı, mâseri viedanın da bundan müteessir olduğu ileri sürülüyor. Biz de cevaben diyoruz ki, bu iddia doğru ise Adliye Vekili derhal harekete geçmelidir, ve dâva açmalıdır. Adli-

ye Vekilinin vazifesini ihmal ve hele suiistimal etmeye hakkı yoktur. Burada iki ihtimal vardır. Ya hakaret vardır, fakat, Adliye Vekili dâva açmamak suretiyle vazifesini yapmamıştır; veya suç yoktur ve bu itibarla esbabı mucibe hilâfı hakikattir. Yüksek Meclisin dikkatini bu noktaya çekmek isterim.

Esbabı mucibede teker teker ele alınan kelimeler takdir buyrulur ki, kelime olarak bir mânâ ifade etmez. O kelimeleri bir cüzüm olan cümle, cümleler ve hattâ parça içinde mütalâa etmek gerekir. Meselâ esbabı mucibede bir (kaatiller) kelimesi vardır. Muhterem arkadaşlar, Devlet Reisimiz, Hükümet Reisimiz elbette ki bu sıfata muhatap olamazlar. O halde bundan Devlet ve Hükümet Reisine hakaret mânâsı çıkarmak yerinde değildir. Öyle olduğunu farz etmek dahi istisna içim prensibi hem de güçlükle elde edebildiğimiz prensibi feda etmiştik. Hakikaten nahoş kelimeler sarf edilmiş ise bunlar iktidardan da gelmiştir. Sağır-lar, sakatlar kelimeleri bir Vekilindir. Kanatimizce bu gibi şeyleri biraz da seçim ve propaganda yaratmış heyecana vermek ve hoş görmek gerekir. Zira Demokrasi geniş mânâsıyla bir tolerans rejimidir. Bu sebeple prensibe kıymıyalım, olduğu gibi muhafaza edelim.

Muhterem arkadaşlar, deniliyor ki Radyo-dan iktidar da istifade etmiyecektir. Hayır, Hükümet onu düşürmüştü, iktidar partisinin imtiyazını muhafaza etmiştir. 46 ncı maddede Devlet ve Hükümet erkânının yapacakları konuşma propaganda mahiyetinde sayılmıyor. Meselâ Demokrat Partinin Genel Başkanı olan Başvekil seçim zamanında radyodan millete hitabederek şunu yaptık, bunu yaptık diyecek ve bu da propaganda sayılmıyacak. Sorarım muhterem arkadaşlar, iktidar partisinin propagandası nedir? Hükümetin icraatının bilançosudur. Ama o bilançonun menfi tarafı da vardır, fakat Hükümet o menfi tarafı göstermiyecektir. O halde umumi eikârı hakem yapmak da mümkün olamıyacaktır.

IV - Seçmenin rey serbestisi.

Muhterem arkadaşlar, bu tadil ile seçmenin rey serbestisi de ihlâl edilmektedir. Seçmen eline aldığı oy pusulasını aynen sandığa atmak hakkını airt olduğu gibi o pusladan istediğini silmek ve istediğini ilâve etmek hakkını da haiz olmalıdır. Bu, onun en tabii hakkıdır.

Muhterem arkadaşlar, görüyorsunuz ki teklifi hangi yönden ele alırsak alalım faydalı değil bilâkis zararlı neticeler tevlihededecek mahiyettedir.

Bu sebeple biz bu lâyihamı aleyhindeyiz. takdir Muhterem Meclisindir.

REİS — C. H. Partisi adına Nüvit Yetkin.

C. H. PARTİSİ GRUPLU ADINA NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, yüksek huzurunuzda gelen Seçim Kanununun tadili tasarı; münasebetiyle bu mevzudaki görüşlerimizi ifadeye çalışırken bu kanunun içine girdiğimiz ve tekâmülüne çalıştığımız demokratik hayatımız bakımından haiz bulunduğu ehemmiyet üzerinde bir nebze durmak isteriz.

Demokrasi, bir bakımdan, Milletin kendisini idare edecek uzurları bizzat seçmesi demek olduğuna göre vatandaşın serbestçe iradesini izhar etmesini sağlayacak serbest bir seçim ve bunu kıymetlendirmeyi mümkün kılacak seçim kanunu demokrasi rejiminin ilk ve en esassı unsuru ve temel taşı, ana statüsü mahiyetindedir.

1945 yılında başlayan çok partili siyasi hayatımızda tek dereceli seçimi imkân tahtına sokan seçim kanunları üzerinde uzun tartışmalar olmuş ve nihayet bütün siyasi partilerin görüş ve temennileri göz önüne alarak ve ileri demokrat memleketlerin tatbik ettikleri seçim mevzuatı örnek tutularak ilmi heyetler tarafından hazırlanan tasarı Büyük Millet Meclisince halen yürürlükte olan kanun haline getirilmiştir.

Bu kanunun ihtiva ettiği seçim sistemi ile seçim mekanizması bakımından vaz'ettiği hükümlere tatbikat ile bazı noksanlıklar bulunduğu ne derece doğru ise bu noksanlıkların huzurunuzda getirilen tasarıda derpiş edilenlerin olmadığı da o derece aşikârdır.

Mer'i Seçim Kanununun 1950 ve 1954 umumi seçimleriyle 1951 ara seçimlerinde ve bu kanuna tebaan yapılan mahallî seçimlerde görülen aksaklıkları hakkında bizim de seçmenlerden, teşkilâtımızdan ve bizzat müşahadelerimizden aldığımız şikâyetlerimiz vardır. Bunu evvelce de zaman zaman partimiz sözcüleri bu kürsüden ifade etmiş ve teklifler halinde huzurunuzda getirmiş oldukları gibi son tatbikatta meydana çıkan bazı şikâyetlerimiz de buna inzimam etmiş bulunmaktadır.

Esasen lâyihamın esbabı mucibesinde Hükümetçe de bu kanunun tadili lüzumunu hissettiler. Noksanlıkların sadece bu lâyhada serdedilenlerden ibaret bulunmadığı teslim edilerek aynen (Memleketin içtimai bünyesini, siyasi ahlâkını yakından alâkadar eden bu noksanlardan halen müstaceliyet arz etmeyen bir kısmı üzerinde esaslı çalışmalara devam edilmekle beraber süratle tashihi lüzumu görülen diğer bir kısım mahzurların bir an evvel tashihi gayesiyle bu tasarı hazırlanmıştır.) denilmektedir. Bir kanunun tatbikatında içtimai bünyemizi ve siyasi ahlâkımızı yakından alâkadar eden noksanlıkların mevcudiyeti itiraf edildikten sonra bunun müstaceliyet arz eden kısmı, etmeyen kısmı diye bir tasnife tâbi tutulmasındaki garabet meydandadır. Evvelâ rejimi ve siyasi hayatımızı bu kadar yakından alâkadar eden bir mevzuda müstaceliyet bahis mevzuu olamaz. Saniyen mevcudiyeti teslim edilen noksanlıkların müstaceliyet arz edip etmediği hakkındaki görüş indi ve tek taraflı olmaktan kurtulamaz. Biz bu kanun iki umumi ve bir ara seçimi ve mütaaddit mahallî seçimlerle tecrübe ve tatbikat gördükten sonra Hükümetten meydana çıkan bütün eksikleri ve adaletsizlikleri başta kanunun vaz'ettiği seçim sistemi olmak üzere, ele alarak ve bütün siyasi partilerle seçimde vazifedar daire ve teşekküllerin tesadüf ettikleri güçlükleri, şikâyetleri ve görüşleri kanunun hazırlanışındaki usule sadık kalarak ilmi ve bitaraf bir tarzda toplayıp neticeden bütün siyasi partileri ve vatandaşları tatmin ve temin edecek bir tadili huzurunun getirilmesini beklerdik. Zira bizim kanaatimizce rejime vefâ veren ve bir ana statü mahiyeti arz eden bu kabil kanunlar partiler arasında görüş birliğine varılarak çıkarılmazsa ve iktidarda bulunan parti mücerret Meclisteki çoğunluğuna dayanarak yukarıda belirttiğimiz esasları ve ihtiyaçları nazara almaksızın sadece kendi nef'ine tadiller yaparsa kanun bünyeye ve ihtiyaca uymıyan birtakım hükümlerle mülûl olur ki, yeniden iktidara geçecek partiler kanunu bu pürüzlerinden kurtarmak için kendi görüşleriyle yeni istikamet vermeye mecbur kalırlar ve böylece mahzurlar devam eder gider.

Bu itibarla biz Seçim Kanununun tadili hususunda Hükümet programında yer alan va'di iyî niyetle tefsir ederek memnun olmuştuk. Lâ-

kin lâyihamın Meclise gelmesinden sonra gördük ki, Hükümet bu lâyiha ile tatbikatta zuhur eden ve vatandaşın irade serbestisini, siyasi partilerin seçim emniyetini ihlâl eden noksanları ıslah ve Seçim Kanununu kemale götürececek bir ileri hamle yerine iktidarı eşit şartlara zorlayarak takyideden hattâ icabında mahkûm eden hükümleri izale ve kendi menfaatlerine sed çeken hükümleri kapama ve Meclisteki büyük çoğunluğa dayanarak her halde ve rahatsızca iktidarda kalabilmenin yol ve imkânlarını açmak hedefini gütmektedir.

Bu itibarlardır ki, bu kanun ve bununla birlikte hazırlanıp Meclise sunulan diğer iki kanun sebebiyle demokratik hayatımız ve rejimimiz bakımından çok kötü ve tehlikeli bulduğumuz yolda hükümeti ikaz ve bu mevzularda yapılacak tadillerin tek taraflı bir görüşün ve sadece iktidarın şikâyetlerinin tatmini halinde değil, bütün vatandaşları tatmin eden bir eser halinde mütalâa ve ihzarını temin için parti olarak hükümetle temas etmeyi faydalı telâkki etmiş idik. Maalesef bu talebimiz hiçbir demokratik memlekette emsaline rastlanmıyan acı bir tavır ve zihniyetle karşılanarak neticesiz kalmıştır.

Halbuki 1950 yılında bu kanun Mecliste müzakere edilirken o zamanki Devlet Bakanı aynen (Hükümetiniz seçim kanunu daha hazırlanmaya başlarken ilk adımı atmadan önce geniş ve açık bir yürekle muhalefete el uzattı. Bize yardım ediniz, beraber çalışalım, Büyük Meclise sunacağımız tasarımı ilk kelimesinden itibaren beraber hazırlıyabın dedik. Çünkü Seçim Kanunun şu veya bu partinin hazırladığı şu veya bu hükümetin politik mülâhazalarla hazırlayıp getirdiği bir metin olmasını istemiyorduk. Çünkü biz seçim esasları ve emniyetli seçim mevzuu üzerinde Mecliste temsil edilen bütün partilerin mutabakat halinde bulunmaları lüzumuna dair inancımızı muhafaza etmekteyiz. Bunun için partileri davet ettik, bu tasarının Mecliste münakaşası esnasında muhalefet partilerinden âzami yardım beklemekteyiz) diyor-du. Ve o zaman bugünkü iktidar partisinin sözcüsü (Hâfîsî Fuat Demirelli) (Tasarının hazırlanmasında vazife alan ilim heyetinin bu hazırlıkları tetkikatımıza ısk serpmiştir) diyerek hazırlıkları tasvib ediyordu.

Bunları tekrardan maksadımız son meclemiz ve mer'ümüz olan Yüksek Meclise bu önemli

kanunun tadilinde dahi müracaat edilmesini uygun gördüğümüz usulü izahta fayda mülahaza ettiğimizizdendir.

Ara seçimleri tehir edildiğine, umumi seçimlere daha uzun bir zaman bulunduğuna ve tadil teklifinin kifayetsizliği ve malûliyeti meydanda olduğuna göre Seçim Kanunu üzerinde partiler arasında görüş birliğini sağlayan bütün şikâyetleri toplayan ve gideren tam ve kâmil bir tadilin hazırlanmasını Hükümetten istemek hepimizin hakkıdır.

Muhterem arkadaşlar; bu kanunla yapılan seçimler göstermiştir ki, bünyemize uygun ve verilen oyları Mecliste daha âdilâne bir surette aksettirip değerlendirecek seçim sistemi başta olmak üzere seçimde adaletin ve eşitliğin teminini ve mevcut eksiklerin düzeltilmesini sağlamak için tadilinde zaruret olduğuna bizim de kanaati olduğumuz hususlar vardır.

Bu cümleden olarak :

1. Seçim Kanununun propagandayı yasak ettiği son üç gün yalnız iktidar lehine kullanılan bir mühlet olmuştur. Bu müddetin tûsbütün kaldırılması veya hakiki bir kontrole tâbi tutulması bir zarurettir.

2. Seçimde büyük mikyasta para sarfedildiği herkesin bildiği bir hakikattir. Para sarfiyatının seçimin selâmeti üzerindeki menfi tesiri her memlekette tecrübe edilmiş ve mâni hükümler konmuştur. Hayati ehemmiyeti olan bu mâni ve mâkul hükümleri bizde de bir an evvel koymak lazımdır.

Hususiyle Devlet dairelerinin hesabsız para ile iktidar propagandasını yapması imkânının temin edilmesi aklın almayacağı bir para sulistimalidir.

3. Dini siyasete alet etmeyi meneden kanun hükümleri, tecavüz ve iftiraya istinadederek propaganda yapmayı meneden kanun müeyyideleri faal bir surette yalnız muhalefet partileri aleyhine kullanılmıştır. Bu yüzden seçim selâmetine ve vatandaş viedanına yapılan ağır baskının ölçüsü yoktur.

4. Radyo bugün her memlekette başlıca neşir ve telkin vasıtasıdır. Bu vasıtanın bizim memleketimiz için ehemmiyeti her memleketten kat kat fazladır.

Bizde radyo bütün sene yalnız Hükümetin propaganda vasıtası ve arzu ettiği her vakit

cevap ve müdafaa hakkı tanıyarak muhalefete karşı itham aletidir. Seçim zamanı radyo hükümleri bir dereceye kadar eşitlik imkânı veriyordu. İktidar 1954 seçiminde radyoyu mevcut kanunun caiz görmediği şekilde kullanmıştır. Ve bundan dolayı da hüküm giymiştir. Şimdi elimizde bulunan tasarı iktidarı propaganda günleri ve propagandanın yasak olduğu günler radyo propagandasında serbest bırakıyor ve muhalefete birkaç dakikalık radyo konuşmasını tanıyıyor.

Buna mucip sebep olarak gösterilen muhalefet sözcülerinin beğenilmeyen ve şiddetle tenkid edilen bütün sözlerine müstakil mahkemeler yolu ile her türlü mâniler konulabilir. Ve medeni memleketlerde vatandaşların suçları yalnız kanunla tarif ve yalnız hâkim kararıyla mahkûm edilir. Siyaset adamlarının tenkidleri ve hükümleri kendilerini aldatan indî takdirlerinden itarettir. Bunlar ciddi hiçbir ağırlık taşımazlar. Ve hiçbir Devlet tedbirine esas ve mesnet tutulamazlar.

Muhterem arkadaşlar; böyle bir seçim usulünde eşit vatandaş hakkından ve muhalefetin fikrini söylemek ve vatandaş aydınlatmak imkânından bahs olunamaz. Bundan sonraki seçimlerde iktidar karşısında bulunan bütün adayların dilleri bağlanacak ve hele radyoda yalnız iktidarın Hükümetteki sözcüleri konuşacaktır.

Seçim Kanununda radyo bahsinde bizim görüşümüze göre Hükümetin maddeyi ilga teklifi değil iktidarın radyoda eşitliğe aykırı konuşma imkânlarını tahdidetmek lazımdır.

Lâyihanın sevkı hususunda Hükümetin serdetdiği mucip sebeplere gelince : Hem en şunu ilâve edelim ki; Hükümet bu lâyihada zâhiren partilerin seçim mücadelelerini ve mutlak rekabetlerini meşru telâkki eder gibi görünürken diğer taraftan sanki Hükümet iktidar partisinden dışında buda mücerrette imiş gibi onun istinadettiği parti adına yapacağı her türlü propaganda, hattâ müdahaleyi meşru telâkki etmek ve kanunî bir hak haline sokmak yolunu ihtiyar etmiş bulunmaktadır.

Hükümet bu teklifi ile bir taraftan memur siyasetle istigalini meneden Memur Kanunu hükümleri kâfi değilmiş gibi yalnız siyasi faaliyet değil deruni kanaatleri peşinen mahkûm ederek ismiazaları, imadları suç haline getirip ağır müeyyideler vaz'ederken, diğer taraf-

tan aynı memura Hükümet ve dolayısıyla iktidar partisinin propagandasını yapmayı sadece meşru bir hak değil bir vazife olarak tahmile çalışmaktadır.

Yine bir taraftan muhalif partilere dört yıl da bir defa ve dakikalarla mahdud olarak verilen radyoda konuşma hakkını çok görüp nezedenken; diğer taraftan iktidar partisinin en faal ve idareci üyeleri olan Hükümet erkânının beyanlarını hantâ propagandanın yasak olduğu zamanda serbestçe ve saatlerce tekrarı meşru göstermenin yollarını aramaktadır.

Memur, mebusluğa adaylığını koymak isterse altı ay evvel istifa edecektir. Bu tatbikatla sadece muhalefetten adaylık koymayı önler, zira bu memur muhalefet partisinden adaylık koymuş ve kazanmamışsa istikbalî sefalet ve ıstıraplıdır. Ama iktidar partisinden adaysa; kazanamasa da iktidarı makbul ve meğrubudur. Daha yükseği değilse eski yeri her halde müemmindir.

Ne hazindir ki bir parti görüşünü benimseydikten sonra diğer bir partiye geçişi ve o partiden aday gösterilişi siyasi ahlâka muayyir bularak önlemeye çalışan tasarruflar altında evvelce bunun canlı örneklerini vermiş zevatın imzaları bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarımız; huzurunuza gelen tadil teklifinin encümenlerdeki müzakerelerinde iktidar partisine mensup arkadaşlarımız da tadili istenen maddeleri ilmi ve objektif zaviyeden tahlil ve tenkidettiler. Serdohun bu çok kıymetli mütââları bir Grup kararı mevcut değilse burada da izah edeceklerini ümid ediyor ve bunlardan iştirak ettiklerimizi burada tekrar ederek vakitlerinizi ıstıraftan kaçınıyoruz.

Anayasanın 11 ve 12 nci maddeleriyle 70 nci maddesi vatandaşın seçmek ve seçilmek gibi âmme haklarıyla, siyasi haklarını tarsin etmiştir. Seçim Kanununun 1 nci maddesi dahi (Milletvekili seçimi) tek derecelidir ve ekseriyet usulüne göre genel eşit ve gizli oyla yapılır, oy serbest ve şahsıdır. Oyların sayılması ve ayrılması açıktır) demek suretiyle bu irade izharının şekil ve usullerini vaz'etmiştir.

Tasarı hiçbir ciddi sebep irac etmeksizin ve Anayasaya hümmet hissi taşımaksızın vatandaşın bu en meşru haklarını nezetmeyi ve onu bânı ahvalde ağır bir suçla müteradif olarak aneak mahke-

melerin yapabileceği gibi âmme haklarını nezi ile tehdit ve tecziye etmekte ve bunu da siyasi ahlâk namına siyasi ahlâk tesisi gayretiyle izaha çalışmaktadır. Kanaatimizce bu tasarı tümü ile ve tatbikatta doğuracağı türlü mahzurlarıyla mütalâa edildiğinde siyasi ahlâkî tesis değil; karanlık istikametlere şüphesiz götürür.

Evveleminde Anayasamız ve buna muvazi olarak Seçim Kanunumuz seçim müessesesi ile vatandaşın kendi vekil veya mümessilini seçmesini ve istiyen vatandaşın seçilmek üzere kendisini seçmen kütlesine arz etmesini hedef tutmuştur. Siyasi partiler seçmen vatandaş ile kendisine mümessil olarak seçmek istediği vatandaş arasına giren ve muayyen program ve ieraatını muayyen şahıslarla tahakkuk ettirmek iddiasıyla vatandaşın o şahıslara o programı tatbik için rey istiyen mutavassıt teşekküller hükmündedir. Bizde bugün Seçim Kanununun ihtiva ettiği ana prensipte vatandaşın şahsı beğenip, şahsı kendine mümessil olarak seçmesi prensibidir. Tadil lâyihası:

1. Vatandaşın bir parti listesi üzerinde bu meşru hakkını kullanarak beğendiğini abkoyup, beğenmediğini çıkarmak imkânını fiilen menetmekte;

2. Vatandaşın kendi el yazısı ile mevcut adaylardan beğendiklerini ihtiva eden bir karma liste yapması meşru görüldüğü halde bir parti listesinde böyle bir amelîyenin ırası gibi basit bir kolaylığı menederken onun bu mukaddes hakkını idrak ve şuur ile kullanmaktan âciz bulunduğunu kabul etmek gibi büyük bir tezahta düşmekte;

3. Diğer taraftan yine vatandaşın kendisini bir parti listesi içinde veya dışında seçmen takdirine arz etmek gibi meşru bir hakkı siyasi ahlâk gibi aneak seçmenin reyî ile vereceği hükmü peşinen istihsal hedefini güden nazariyelerle uskat etmektedir.

Muhterem arkadaşlar; lâyiha ile tadil edilen 35 nci maddenin ikinci ve üçüncü fıkrası ile bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş olan vatandaşın artık seçilme yeterliği Anayasaya rağmen ve onun dışında tahdit oluvmakta müeyyidesini cemiyetin tatbik hislerinde ve nihayet reylerinde bulması lâzımgelen ve bulacak olan bir ahlâk nazariyesi uğruna hakları iskât olunmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda siyasi partilerin müsterek hareketi de haksız ve sebepsiz olarak önlenmektedir.

Aynı maddenin altıncı fıkrası; memura Devlet hizmetinin, memleket hizmetinin en mukaddes olan teftiş vazife imkânını fiilen kapatmakla kalmayıp ihtisaslarının yegâne tatbik yeri munhasıran Devlet memurluğu olan çeşitli ihtisas sahiplerinden Meclisi mahrum bırakmayı intacedecek bir hükmü ihtiva etmektedir. Mer'î kanunun 45 ve 46 ncı maddeleriyle siyasi partilere Devlet radyosundan istifade hususunda tanınan asgari hak da ortadan kaldırılmakta yerine 45 ncı madde ile memurların her hangi bir parti hakkında fikir beyanı ve hattâ fiil ve hareketle telkinde bulunması menedilmeye çalışılarak Devlet dairelerinde iftira ve jurnalelik kapıları ardına kadar açılmakta, esasen partizan tazyik ve müdahalelere karşı her türlü teminatın halen mahrum olan memur yeni tehdit silâhlarıyla huzursuz ve emniyetsiz bir duruma sokulmaktadır.

Diğer taraftan memurların iktidar partisi icraatına dair bu parti lehinde yapacakları beyanlar ve çıkaracakları propaganda, asma matbualar propaganda olmaktan çıkılarak en geniş bir surette Devlet ve Hükümet vasıta ve imkânları iktidar partisinin emrine verilerek, eşitlik külliyen ihlâl olunmaktadır.

Nihayet 109 ve 110 ncü maddelerde yapmak istenen tadiller ile Seçim Kanununun ihtiva ettiği genel oy esas prensibi yani vatandaşın dilediğini seçmek hakkı tamamen yıkılmakta, seçmen kime rey vermek isterse istesin listede yazılı olanları seçmiş sayılmak suretiyle hiçbir demokraside bulunmayan itibari bir seçim usulü ihdas olunmaktadır. Bu suretle bir taraftan temsil usulünün geniş bölge gibi en mahzurlu şekli tatbik edilirken; diğer taraftan nispi usulün en mahzurlu tarafı olarak tavsif olunan seçmenle seçmek istediğinin arasında bir listenin ithali hali yerleştirilmeye çalışılmaktadır.

Muhterem arkadaşlar; yukardan beri izah olunan mahzurlar ve bu tadil tasarısının sevkına âmil olan maksatlar birlikte mütalâa edilirse ve tatbikatta alacağı manzara göz önüne getirilirse memleketimizde demokratik ve serbest bir seçimden bahsetmenin imkânsızlığı kendiliğinden meydana çıkar. En hazinî, bu kanun, bizdeki çok partili siyasi hayatı baltalayan birtakım zincirleme tedbirlerin bir halkası olarak görülmektedir.

Birkaç gün evvel kanunlaşan Emekli Kanunu

ile şimdi huzurunuzda bulunan Seçim Kanunu ve gündemde bulunan Kırşehir Kanunu birlikte mütalâa edilince görülür ki; Hükümet, kendisini iktidara getiren demokrasi prensiplerine arkasını çevirmekte ve onu dolambaçlı yollarla arkadan hançerlemektedir. Buna vasıta olmayacağı hususundaki ümidimizi muhafaza ediyoruz.

Muhterem arkadaşlar; iyi bir Seçim Kanunu, seçim kanununu tekâmüle götüren surette ıslahını hep arzu ederiz. Bu arzuyu, seçim emniyetini, seçim prensiplerini ihlâl etmeye bir vasıta olarak kullanmak yanlışdır. Lâyihanın reddini teklif ederiz.

Takdir ve vebal sizindir. (Sağdan: Alkışlar)

REİS — Açık oylarını kullanmamış arkadaşlar varsa oylarını kullanmalarını rica ediyorum.

Sırrı Atalay.

SİRRİ ATALAY (Kars) — Aziz arkadaşlarım; mâruzatıma usul hakkında bir temenni ile başlayacağım. Gönül isterdi ki, muhalefete mensup mebuslar konuşmadan önce son encümen mazbata muharriri yahut ilgili bakan bu kürsüye gelişin noktai nazarlarını açıklasalar da... (Raporu okumadınız mı sesleri) ondan sonra bizler konuşsak.

Seçim Kanunu yapıldığı zaman da böyle olmuştur. Mazbata muharriri gelmiş izah vermişti. Ondan sonra mebuslar konuşmuştu. Evvelâ muvakkat encümen reisi ve mazbata muharriri izah vermişti. Umumiyet itibarıyla teâmül M. M. veya Vekil izah verir ondan sonra da milletvekilleri konuşurlar. Usule ait bu temenniyi bu şekilde arz ettikten sonra esas meselâye geçiyorum. Muhalefete mensup sözcükler, Seçim Kanununun tadiline ait bu hükümlerin demokrasinin yerleşmesi ve kökleşmesi için mahzurlu olduğunu beyan ettiler. Hükümet teklifi ve esbabı mucibe lâyihası ile üç komisyonun raporları ise, tecrübelerin neticesi ve zaruretlerin giderilmesi için bunun lüzumlu olduğu beyan edilmektedir. Demek ki, Seçim Kanunu üzerinde muhalefetle iktidar birbirine zıt iki kutup teşkil etmektedir. Memleketi ve rejimi yakından alâkadar eden en ehemmiyetli bir mevzuda iktidarla muhalefet tamamen ayrı noktai nazar sahipleridir. Biz bu iki hattı-fâsil arasına sıkışmış bu meseleyi tahlil ve münaakaş ederken yine tekrar edeceğim, gönül-is-

terdi ki, iktidarla muhalefet rejimi alâkadar eden bu meselede müsterek bir anlayış ve noktai nazar sahibi olsalardı. Maalesef bu olamamıştır.

Meselenin tahlil ve münakaşasını yaparken Perikles'in şu sözünü hatırladım. Perikles Atina demokrasisini müdafaaya çağrıldığı zaman demişti ki: «Münakaşa ayaklarınızın altına atılacak bir taş değildir. Faydalı ve hayırlı neticeyi istihsal içindir.» Biz burada konuşurken, tenkidlerimizi yaparken, gelen teklifi kanuniye verilecek reylerle mâni olamıyacağız, kanun çıkacaktır, biz bunu biliyoruz, ama biz tarihi, vazifemizi yapıyoruz, millete karşı vazifemizi ifa ediyoruz. Ve edeceğiz.

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerini değiştirmek üzere getirilen bu teklifi kanuniyi üç esastan mütalâa etmek icabeder. Birincisi âmme hukukunu alâkadar eden kısım, ikincisi rey sahibî vatandaş alâkadar eden kısım, üçüncüsü siyasi partileri alâkadar eden kısım. Vatandaş ve siyasi partileri alâkadar eden kısım âmme hukukunu ve Anayasa hukukunu da alâkadar etmektedir. Bunlardan birincisini doğrudan doğruya, diğerini de dolayısıyla ilgilendirmektedir.

Âmme hukukuyla alâkadar eden kısmı esbabı mucibeden birlikte tetkik edelim. «Memur seçime girip iktidar partisini ağır şekilde tenkid eder, kazanamaz, bu memur ile iktidar nasıl iş birliği edebilir?»

Seçimlerden önce propaganda zamanında siyasi bir parti mensubu aday çıkar, Hükümetin gidişatını beğenmez, tenkid eder. İktidar demek istemektedir ki, ben bu memuru tekrar nasıl hizmete alabilirim ve onun zihnîyeti ile kendi zihnîyetimi nasıl bağdaştırabilirim?

Yeknazarda ve dar mânada belki haklı bir esbabı mucibedir. Ama siyasi olgunluk, siyasi terbiye, bilhassa demokratik sportmenliğin bizatihi rubu mûsamaha ve olgunluktur. Bir memur çıkıp, propaganda müddeti içinde iktidarı tenkid edebilir. Ama hizmet bittikten sonra o memur ile iktidar ihtilâf halinde midir ve bu ihtilâfı devam ettirmekte midirler Hükümetin elinde buna dair sarîh, kesin istatistikler var mıdır ve Hükümet bu suçlardan dolayı kaç tane aday memuru mahkemeye sevk etmiştir?...

Bu hususta muknî ve samimî kuvvetli esbabı mucibe bulunması lâzımdır.

Şu halde iki takım birbiri ile mücadele eder, fakat maç bittikten sonra işin şekli başkadır, el sıkışırlar. Arkadaşlıkları devam eder.

Bir dâva esnasında iki avukat birbiri ile sert konuşurlar, hücum ederler, fakat mahkeme bittikten sonra yine eskisi gibi dostturlar.

Âmme hizmeti gören bir memur, siyasi hayata kendisini istidatlı görüyor, mücadelede atılıyor, tenkidlerde bulunuyor, kazanamayınca politik faaliyeti bitmektedir, zira Memurun Kanununun 9 nci maddesi kendisini bu hususta menetmektedir. (Sivas Valisi gibi sesleri.) Evet, istenirse sizlere Kars'tan da misal verebilirim.

Dünyanın birçok yerlerinde memur, memuriyet hizmeti ile beraber milletvekilliği sıfatını baîrdir. İskandinavya memleketlerinde memur Bakan olmaktadır ve memuriyet sıfatı da devam etmektedir. İngiltere'de bir üniversite hocasının kadrosu mahfuz tutulmakta ve milletvekili olarak bulunmaktadır. Demokratik dünyanın birçok yerlerinde memuriyet sıfatı ile milletvekilliği sıfatı beraberce devam etmektedir. Biz yalnız propaganda müddeti için dahi bunu çok görmekteyiz.

Esbabı mucibede denmektedir ki, hele hâkimler... Onlar aday olup da siyasi hayata atıldıktan sonra tevzîi adalette vatandaş, siyasi kanaatini izhar eden bu adama nasıl itimat edebilir. Hâkim siyasi kanaatini izhar etmiş bulunabilir. Hâkim veya Cumhuriyet savcısı kürsüye çıktığı zaman şayet siyasi kanaatini izhardan dolayı tecellîi adalette zayıf görülüyorsa sair hususlarda da zayıf kalması mukadderdir. Hâkimin viedani kanaati ve onun temin ettiği karakter salâbeti vatandaş üzerinde mutlak bir tesir bırakmamışsa onun munhasıran siyasi kanaatini izhar etmesi kendisi için bir nakisa teşkil etmez ve bu haklardan mahrumiyeti için bir esbabı mucibe sayılmaz.

Mebus seçilebilmek için memurların seçim propagandası sırasında Hükümeti ağır şekilde tenkidde bulundukları söylenmektedir. Bir arkadaşım da demin yerinden Sivas Valisini misal olarak gösterdi. Türk Ceza Kanununun 198 nci maddesi vardır, bir memur memuriyeti, vazifesi esnasında her hangi bir sırta ve mahremiyete sahip olmuşa ve bunları haksız bir se-

bepile ifşa ederse Türk Ceza Kanununun arz ettiğim 198 nci maddesi gereğince, bulundukları yerlerde kanunların kolu, gözü ve kulağı mesabesinde olan Cumhuriyet savcılarının bunların yakalarına yapışması lazımdır. Sorarım İçişleri Vekiline ve Adliye Vekiline; Sivas Valisi bu şekilde bir namzet olarak haksız yere ifşatta bulunmuşta yakesına yapışmışlar mıdır ki, burada esbabı mucibe için bir misal olarak gösteriliyorlar?

Muhterem arkadaşlar, Kars'ta bir nahiye müdürü mebus adayı, ben Ankara'ya gittim millî emniyet arşivlerini tetkik ettim, Kars hakkındaki Cumhuriyet Halk Partisi hükümetlerinin çok ağır niyetleri ve tahminleri vardır, diye propaganda konuşması yapmıştı. Bunu yapan Demokrat Partinin Kars'taki adayı bir nahiye müdürüdür. Biz kendisini resmi makamlara şikâyet ettik. Bu memur kendisinin asla sahip olamayacağı ve görmediği bir hususları sırf propaganda maksadıyla kendi kafasından imal etmiştir. Bu memur hakkında kanunî muamele yapılması elbette lazımdır ve yapılmalıdır. Anna bu memur bu sözü söylemiş diye bunu ümuma teşmil edip de bütün memurlar için propaganda zamanında konuşma yapmaları onlara Anayasa ile temin edilen siyasi haklarını nezcetmek için kâfi sebep değildir. Anlatıldılar; Sayın Ziraat Vekili Mart ayı içinde Antep'de fışık kongresi yapmıştır. Fakat öbür tarafta bilmen Türkiye'nin her hangi bir yerinde Cumhuriyet Halk Partisi adayı olarak çıkıyor, bir memur Hükümeti tenkid ediyor. Vay sen misin Hükümeti tenkid eden, diye bu memur bakanlık emrine alınıyor. Bunun adalet ve fazilet neresinde? Ondan sonra da Seçim Kanunu değiştirirken memurun siyasi hakkı bu maddeyle kaldırılıyor, propaganda yapıyor, binaenaleyh memurun altı ay önce istifa etmesi lazımdır, deniyor. Mart ayında...

PERTEV ARAT (İzmir) — Bakan siyasi adamdır, elbette yapacaktır.

SİRRİ ATALAY (Devamla) — Altı ay önce istifa mecburiyeti, diğer taraftan çeşitli meslek erbabı münevver vatandaşın siyasi hakkını nezelererek Büyük Millet Meclisine göndermektedir veyahüt da iktidar tarafına temayül göstermesini temindir, zira iktidara yaklaşmazsa bir memur vatandaşın badema adaylığını koymasına ondan düpedüz kahrmanlık istemek-

tir. Memur vatandaş mali durumu ve onun refah seviyesi altı ay önce istifa etmesini ve seçimi; adaylığı kazanması doğrudan doğruya âmîl bulunmaktadır. Memleket şartları, umumi seviye, hayat şartlarını, nazar itibara almak zorundayız. Anayasanın memura ve memurla beraber bütün vatandaşlara tanıdığı, adaylığını koyma hakkını ve tasarruf hakkı elinden alınıyor ve Medeni Kanunun şahıs hürriyetinin ve tasarruf haklarına ait 23 nci maddesi ile Anayasanın 70. maddesine 10 ve 11 nci maddelerine mugayirdir. Denmektedir ki, memur seçim müddeti içerisinde övme veya kötöleme mahiyetinde siyasi partiler hakkında kelâm etmeyecektir. Memurin Kanununun 9. maddesi esasen memurları sureti katiyede politikadan ber'î tutmaktadır ve onları politikanın içine sokmamaktadır. Şimdi biz bu teklifle Memurin Kanununun bu dokuzuncu maddesinin istimal şeklini badireli bir uçuruma doğru götürmekteyiz. Bundan sonra bir jurnal devri açılacaktır. Bizde ispatın birinci şartı olan şahadet müessesesinin yürürlüğü ve klâsik durumunun vahameti karşısında memur vatandaş kardeşinden, yahut yakın akrabasından, rakibi olan diğer bir memurdan veya iş sahibinden daimâ bir tazyik muamelesi görecektir. Bu memur cebinde Halkçı gazete bulunduruyor yahut bu memur nispi temsili müdafaa ediyor, o halde Halkçıda, denecek bir tezvîr makinesi işleyip duracaktır. Bundan sonra memur tezvîr makinesinin amaçsız çarkları arasında fazilet ve insanlığını kaybetmekle karşı karşıyadır. Münevver vatandaş memuru bu badirenin içine atmaya bilmem ki, gönül nasıl razı olabilir ve ızan, insaf bunun neresinde?

Aziz arkadaşlar, tasarıda en mühim meselelerden birisi de Devlet radyosunda tanınmış bulunan zamanla mukayyet bir hakkın ortadan kaldırılmasıdır. Devlet radyosunun telkin kudreti ve vaziyeti cümlelerin malûmudur. Bugün gazete yurdun köy adedinin yüzde onuna bile muntazaman gitmemektedir. Rey sahibi vatandaş iktidarın icraatını ve noktai nazarını öğrenmek ve bu malûmata sahip olabilmek hakkını ve ihtiyacını nasıl hissediyorsa muhalefetin görüşünü ve memleket meselelerinde muhalefetin noktai nazarını da aynı şekilde öğrenmek hakkına sahiptir. Gerçek demokrasilerde eşitlik iktidar ve muhalefet için aynı şekilde mevzuubahistir. Bir nimetten çoğunluğun istifade et-

mesi ve karşı tarafı yalnız külfetleri yüklemesi doğru değildir, nimetlerden istifade, külfetleri karşı tarafa yüklemek bahis mevzun olamaz. Bu, bütün demokratik memleketlerde asla ter-vice-dilmiş bir yol değildir.

Bütün dünyada radyolar üç esasa bağlı bulunmaktadırlar. Bizde Devlet radyosu bu üç usulün hiçbirine benzememektedir. İngiltere ve Amerika'da radyolar tamamen şirketlerin elindedir. Hükümet ancak muhalefetin hakları ihlâl edildiği zaman radyolara müdahalede bulunmaktadır. Yani muhalefetin lehine ve muhalefeti müdafaa için Devlet şirketler üzerinde murakabe hakkını kullanmaktadır. Fransa'da radyo Devletin inhisarı altındadır, ama bütün siyasi partiler Devlet radyosundan aynı şekilde, aynı usulde ve aynı tarzda istifade ederler. İktidar diğer siyasi partiler aleyhinde hiçbir rühan hakkına malik değildir. İsviçre'de ise Devlet radyosundan siyasi partilerden hiçbiri istifade edemezler; ne iktidar partileri, ne de muhalefet partileri. Orada radyo munhasıran bir eğitim müessesesidir ve âme hizmetini görür. İsviçre radyosunda Hükümet icraatı bir propaganda vasıtası değildir. Yalnız ve yalnız haber olarak verilir. "Devlet radyosunda hiçbir propaganda, hiçbir tarz ve hücum görülmez. Biz de Devlet radyosu Hükümetin inhisarındadır ve Hükümetin elindedir. Hükümet, Devlet radyosundan dilediği gibi istifade eder, dilediği şekilde kullanır, bu radyodan icabederse muhalefete söver, icabederse muhalefeti dilediği şekilde itham eder. Buna muhalefetin cevap hakkı dahi yoktur.

Seçim kanunu yapılmadan önce Demokrat Partiye mensup bulunan merhum Eskişehir Milletvekilleri'nden birisi radyoda iktidarla muhalefetin eşit haklara sahip olmak üzere bir kanun teklifinde bulunmuştu. Seçim Kanunu görüşüldüğü zaman Demokrat Parti adma Sayın Fuad Hulusi Demirelli Devlet radyosu hakkında geniş izahatta bulunmuş ve Hükümetin muhalefetle aynı hakka sahip olmalarını müdafaa etmiş; ilim komisyonunda Hükümetin ön tasarısında muhalefetin radyodan istifade müddeti olan beş dakikanın 15 dakikaya çıkarılmasında Fikri Apaydın arkadaşımızın da ısrar etmişlerdi ve demişlerdi ki "bir âme müessesesi mahiyetinde olan Devlet radyosunda Hükümetle siyasi partiler aynı haklara sahip ol-

malıdır ve böyle olmalıdır. Hükümet esbabı mucibesinde demektir ki; Devlet radyosu bilhassa 2 Mayıs Seçimlerinde sınıstımlı edilmiştir. Âme karakterini haiz bulunan bir radyoda hakikaten Hükümete nasıl sövülebilir? Biz Hükümete sövülmesini asla teoviz etmeyiz. Devlet radyosunda ne iktidara ve ne de muhalefete sövülebilir ve sövülmemelidir. Bu önde, siyasi terbiyesiyle ve gelişmekte olan demokrasi idaresinde uzun teorüblerle giderilebilir. Şayet her hangi bir şahıs ister iktidar, ister muhalefet böyle bir fiil ve hakarete bulunursa Türk Ceza Kanununun hakarete ve bu cürümlere ait maddesiyle cezalandırılabilir. Onu derhal hâkime teslim mümkündür. Bir defa suç işlenmişse Hükümet o kadar âciz midir ki, suçları mahkemeye vermiyor da seçim kanunu ile tanınmış olan ve demokratik hayatımızın esasları olan prensipleri ortadan kaldırıyor. Bu, bir aczin ifadesidir. Biz demokrat parti idarecilerini böyle bir aczin içinde görmek istemeyiz. (Soldan, aciz size aittir sesleri) Aziz arkadaşlar, vatandaş iktidarın icraatını öğrenmek ister ve hükümetin icraatını vatandaşa söylemek hakkıdır. Ama muhalefeti bundan mahrum etmek, muhalefetin kendi noktai nazarını vatandaşa söyletmek doğru değildir. Bunu temin de demokratik memleketlerde iktidarların borendur. Demokratik dünyada çoğunluğu elde ederek iktidara gelen bir hükümetin bu mesuliyeti ve aynı şekilde muhalefetin haklarını da üzerine alması ve korunması sayılır ve korunmalıdır da mükelleftir. Hükümet radyoda konuşacak fakat muhalefet konuşmayacak. Bu yanlış ama çok yanlış bir noktai nazardır. Ve marazi bir zihniyettir.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Başından büyük laflar, ediyorsun.

SİRRI ATALAY (Devamla) — Sen başından büyük laflara karışyorsun Murad Âli Bey.

Hele memlekette resmî ilân tevziyatındaki sureti katiyede... (Bunun mevzuyla alakası nedir? sesleri). Alâkasını anlatacağım. Resmî ilân tevziyatında iktidarı tutan, onun alkışlayan yazılar yazan mevkutelere keyfi bir şekilde ilân verilmesi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ulus ve Dünya da mı?

SİRRI ATALAY (Devamla) — Türk - Sözü de Adnan Bey...

Resmî ilân tevziyatının bu şekilde oluşu muhalefet mevkutelerine güçlükler çıkartması, muhalefetin sesinin köylü vatandaşın eline gazete olarak 1/10 nispetinde dahi gitmezken telkin kudreti artık birinci plânda bulunan radyodan muhalefeti mahrum etmek, onu ilâle uğratmak ve onun hak ve hukukunu tanımamaktır.

1950 seçimlerinden önce Devlet radyosunda 13,30 da iktidar ve muhalefet partilerinin liderlerinin nutukları yayınlanırdı. Seçimlerde yapılan onar dakikalık propaganda konuşmaları dışında, daha seçime başlanmadan önce dahi 13,30 seansında siyasi partiler liderlerinin nutukları yayınlanırdı. Bakınız şimdi ne kadar geri gidiyoruz... (Ne zaman sesleri). 1950 de... Bakınız ne kadar geri gidiyoruz. Seçimlerde dahi muhalefet bu haklardan mahrum edilmektedir.

Denmektedir ki, Hükümet ve Devlet adamları Hükümetin icraatını vatandaşla duyurmaya mecburdur, evet, deminde arz ettiğim gibi, vatandaş, Hükümetin icraatını öğrenmek ister, objektif şekilde ve haber mahiyetinde öğrenmek ister. Viedanı ile baş başa kaldığında, salim bir şekilde rey verebilmek için vatandaş Hükümet icraatını objektif şekilde öğrenmek ister, ama muhalefetin de noktai nazarını aynı şekilde öğrenmek ister.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhalefetin de objektif olarak bildirilmesi lazımdır.

SİRRI ATALAY (Devamla) — İktidar, yalnız benim noktai nazarımı öğrenecek, sizin noktai nazarınızı öğrenmeyecek derse, Nazi Almanyasındaki devlet idaresi sistemi... (Kürsülere vurmalar, sözünü geri al sesleri, şiddetli gürültüler.)

RAUF ONURSAL (İzmir) — Bu memlekete faşizmi getiren sizlersiniz, gömlediği ile, bayrağı ile, 1950 de faşizmi yıkan bizleriz. Daha sizin de bayrağınızı alacağız elinizden.

SİRRI ATALAY (Devamla) — Müsaade buyurun (Gürültüler, sözünü geri al sesleri, kürsülere vurmalar.)

REİS — Müsaade buyurun, müsaade buyurun, Sırrı Bey, biraz evvel sarfettiğiniz sözü...

SİRRI ATALAY (Devamla) — Ben Büyük Millet Meclisi huzurunda konuşurken iki sene savcılık, 2 sene de hâkimlik yapmış bir insan olarak konuşmamı bilerek yapıyordum. (Gürültüler, kürsülere vurmalar.)

REİS — Müsaade buyurun. Biraz evvel Nazî Almanyası gibi sözünü kullandınız, bu sözünüzü lütfen geri alın.

SİRRI ATALAY (Devamla) — Ben diyordum ki... (Soldan gürültüler, teville çalışma sesleri.)

REİS — Tekrar ediyorum, sözünüzü geri alın.

SİRRI ATALAY (Devamla) — Ben sözümü bilerek konuştum ve bu şekilde konuştum. (Soldan şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar.)

REİS — İkinci ihtarı yapıyorum, sözünüzü geri alınız.

SİRRI ATALAY (Devamla) — Ben sözümü geri alınam. (Soldan şiddetli gürültüler, sıra kapaklarına vurmalar.)

REİS — Tüzük hükümleri gereğince iki ihtarla rağmen sadet dışı konuşmuştur. Bu itibarla kendisine söz verilmemesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun Sırrı Bey.

MEHMET HAZER (Kars) — Muhterem arkadaşlar, huzurunuzla getirilen tasarı 1950 yılında varılan merhalenin maalesef ilerisine gitmesi beklenirken gerilik ifade eden hükümlerle mâtûl bir hâkedir.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Yani size mi yaklaşıyoruz.

MEHMET HAZER (Devamla) — Maalesef gerilere gidiyorsunuz.

REİS — Hatibin sözüne müdahale etmeyin rica ederim.

MEHMET HAZER (Devamla) — Vatandaş siyasi hakkını kullanırmak hükümetlerin, meclislerin birinci derecede vazifeleridir. Ancak bazı zaruretle istisnalara gidilebilir. Fakat istisnalar kaide halinde getirilemez. Meselâ silâhlı kuvvetlerin bazı mülâhazalarla seçme ve seçilme hakkından mahrum edilmesi bir istisna olarak kabul olunabilir. Fakat aynı istisnayı başka mesele ve zümrelere teşmil etmek vatandaşın vazife ve mükellefiyette eşitliğini kabul etme esasına mugayirdir. Ne kadar çok vatandaş kitlesi bu haklardan istifade ederse Meclisin temsil kabiliyet ve kuvveti de şüphesiz ki o nispette kuvvetli olur. Binaenaleyh tasarıların memurlar hakkında vaz'ettiği hükümler eğitilgi bertaraf etmektedir. Temenni olunan, istisnaların çoğalması değil ve memleket mukadderatıyla alakadar olması tabii bulunan bir sınıf vatandaşın siyasi haklardan mahrum edilmesinin önlenmesidir. Her vatandaş şüphesizdir

ki memleketin mukadderatıyla alakadardır. Böyle olunca memleketin kaderine hükmedecek, hâkimiyeti temsil edecek meclislerin teşekkülünde reyini kullanması ve kendisinin de orada vazife almayı istemesi tabii bir haktır.

Bu zaviyeden mütalâa edilince tasarı maa-lesef bir ilerleme ifade etmemektedir. (Bir ses Sizin görüşünüz.) Tasarıdaki bazı hükümler siyasi hakların tahdidin olduğu gibi tabiat kanunlarına da muhalif. Ve tabiatî eşyaya da mugayir hükümler ihtiva etmektedir. Memur her hangi bir partiyi programı hakkından, rey ve mütalâa hakkından menedilmektedir. Memur bir insan olarak düşüncecektir. Düşünenin bir temayülü olması ve bunu belirtmesi de tabii hukuk icaplarındandır. Memurun Kanununun 9 nu maddesinin vaz'ettiği hüküm memurun siyasetle işgali meselesinde, memuru büsbütün siyasi hayattan, hak ve hürriyetlerinden mahrum etmiş değildir. O yalnız memuru faal olarak politikaya karışmaktan menetmiştir. Eğer seçimlere katılan memurlar kendilerine tevdi edilen hizmetlerinin icabı olarak muttali bulundukları sırları ifşa eder endişesi ile böyle bir hüküm vaz'ediliyorsa; seçim propagandası serbestliği memura meslek sırrını ifşa salâhiyetini vermez. Binaenaleyh memur hakkında böyle bir hüküm vaz'edilirken memurun siyasi haktan külliye mahrumedilmesi değil onu bu haktan istifade ettirmek için mevcut olan mahzurları gidererek faydalandır- mak icabeder. Bu mevzu encümünde konuşu- lurken memurların insan olmak dolayısıyla mü- savat ister, bu hakkı kullanmak ister, esasen memurları bir kararla düşünmekte menetme- ye imkân yoktur. Memurun düşüncelerini te- kinde bulunduğu tarzında müphem, türlü şü- pheleri davet eder hükümler koymaktansa daha vâzih hükümlerle memurun da siyasetle olan münasebetlerini tavzih etmenin lüzumuna işa- ret etmiştim.

Tasarıda âmme hizmetinin vikayesi mülâ- hazasıyla memur bazı haklardan mahrum edi- lirken hizmetliler de aynı ahkâm ve aynı şart- lara tâbi tutulmak isteniyor. Malûm olduğu üzere arkadaşlar, hizmetliler âmme hizmeti görmezler ve âmme hizmetini yürütmekte bir tesirleri olmaz. Binaenaleyh hizmetlilerin me- murlar gibi mütalâa edilmesi de bu memnuiye-

tin âmme hizmetinin vikayesi maksadına mâ- tuf olmadığını gösterir.

Diğer taraftan Dahiliye Encümeninde İkti- sadi Devlet Teşekküllerine mensup memurlar da aynı şekilde tahdide tâbi tutulmak isten- miştir. Bunların da Devlet memuru sayılmıya- cıkları bedihidir. Binaenaleyh âmme hizmeti- nin vikayesi esasına istinadededen bu tenkid, lâ- yihadaki esbabı mucibenin kabulüne kâfi de- ğildir. Âmme hizmetinin korunması için başka tedbirler almak elbette lüzumludur, ama âmme hizmeti görmeyen, böyle vazife ile mükellef ol- mıyan hizmetlilerin ve İktisadi Devlet Teşekkülü hizmetlilerin aynı hükme tâbi tutulması uygun olmaz.

Sonra; biz bir sistem değişikliğine gidiyoruz. Halen mer'i bulunan Seçim Kanununun birinci maddesi seçmeni istediğini seçmekte tamamiyle serbest bırakmıştır. Seçmen, istediğini kanunun memnuiyetleri olmamak şartıyla seçmekte ser- besttir. Fakat şu yeni vaz'edilen esas daha ziya- de listeyi ön plâna atmakta ve vatandaş seçim hususunda bir liste çerçevesi içinde kalmaya me- bur etmektedir. Bir liste çerçevesi içinde reyini kullanmaya mecbur edilen vatandaş bu vaziyette bırakılmamalıdır. Bu listenin içinden bir veya birkaç kişiyi çıkarmak, onun yerine dilediğini yazmakta vatandaş muhtar ve serbest bırakılma- lıdır.

Arkadaşlar, partilerce hazırlanan listeler va- tandaşın rey kullanmasında bir kolaylık temin eden vasıtaadır. Seçmeni böyle bir vasıtadan isti- fade etmesini kolaylaştırmak lâzımgelir. Vatan- daş eline aldığı listeden iki ismi söylemiyor, yeni- den yazmak istediği kabul edilmiyor. Aday liste- si kabarık olan yerlerde hücrede bu kadar adayı düşünüp hazırlamasına da imkân yoktur. (Onu yazar gelir sesleri) Bizim seçmenlerimizin çoğu kendi başına büyük bir liste tanzim edemez. Bi- naenaleyh partilerin hazırladıkları listenin ver- diği kolaylıktan istifade etmeleri lâzımdır. Liste hâkimiyetinin bir mahzuru da, memlekette sem- pati kazanmış, parti nüfuzundan istifade ederek hân kimselerin Meclise gelme imkânı bulunması- dır. Bir diğer mahzuru da vatandaşları mutlaka listeler etrafında taksim ve tefrik etmektedir. Yani vatandaş ister istemez partici olacak, bir partiye intisabedecek demektir,

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yok böyle bir şey, nereden çıkarıyorsunuz?

MEHMET HAZER (Devamla) — Liste hâkimiyetinin tabii bir neticesi olarak bu, böyle olacaktır.

Radyo konuşmalarının tahdidi de vatandaşları siyasi faaliyetlerden mahrum etmektedir. Bilhassa bizim gibi demokrasiye yeni girmiş memleketlerde....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok sövüp sayılması lazımdır.

MEHMET HAZER (Devamla) — Radyonun büyük vatandaş kitlesine hitabettiği bir hakikattir. Eğer bazı kimseler radyoda yapılan konuşmaları suiistimal etmişlerse bu, onu hüsnüistimal edenleri mahrum etmeye kâfi sebep olamaz. Esasen radyo bir nesir vasıtası olmak dolayısıyla bu vasıta ile suç işleyenler hakkında mevzuatta kâfi derecede hükümler vardır. Bunlar yeni ihtiyaçlara göre de tedvin edilebilir. Partilerin merkezleri kendi noktaî nazarlarını, seçimin en hararetli bulunduğu zamanlarda teşkilâta başka vasıtalarla kolayca ulaştırıramazlar. Bu bakımdan da radyodan faydalanmaları zaruri olur.

Radyonun yalnız Hükümet icraatını yapan vasıta haline getirilmesi, bilhassa seçimler sırasında kullanılması; elbetteki eşitlik esasına mugayirdir. Binaenaleyh radyo hakkında şimdiki tasarıda var'edilen hüküm bu eşitliği bertaraf eden bir hükümdür. Hülâsa, muhterem arkadaşlarım; huzurunuzda getirilen Seçim Kanunu hem 1950 de kabul edilen Seçim Kanununa nazaran vatandaş hak ve hürriyetlerini daha çok tahdit eden hem de eşitliği ihlâl eden hükümler ihtiva eden bir tasarıdır.

Bu sebeple bu tasarrının reddedilmesini vicdanımdan gelen bir sesle arz ederim.

REİS — Birinci, ikinci, üçüncü lâyhalar için kullanılan açık oy verme muamelesi bitmiştir.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, günlerden beri muhtelif komisyondalar müzakere edilen Milletvekili Seçim Kanununun bazı maddelerinin tâdilini ve bâzılarının ilgasını derpiş eden tasarı nihayet huzurunuzda gelmiş bulunuyor.

Muhâlif, muvafık birçok mebusların enümenlerde itirazlarına rağmen bu tasarrının yarı yoldan düşmesi ihtimalini düşünmek muhali im-

kân dâhilinde düşünmek olur. 5545 sayılı Kanunun mütaaddit tatbikatı bu kanunun değişmeye muhtaç taraflarını tebarüz ettirmişti. Ve bu kanunda tadiller yapmak artık bir emrivaki olmuştu. Kanunun esaslı şekilde revizyona tâbi tutulması lazımdır. Fakat maalesef görüyoruz ki tasarı, kanunun islahını değil ancak Demokrat Parti sultasının devamlılık şartlarını ihzar maksadıyla mâlûldür. (Gülüşmeler) Bu tasarı memlekette bir rejim buhranı yaratacak hattâ demokratik rejimin dikta rejimiyle mübadelesi neticesini yaratacaktır. (Gülüşmeler ve gürültüler) Bu kanunun mâna ve hedefi (Nedir sesleri?) bünyesinde mündemiştir. Bu tasarıyla partiler arasında eşitlik en açık şekilde bertaraf edilecektir. Bir Seçim Kanunun demokratik vasfı, o kanun hükümleriyle muhalefet partilerinin vazifesini kolaylaştırmaktır. (Bu olmuyor mu sesleri?) Olmuyor, kanun 1950 de olduğu gibi olur. O zaman kemaliyle korur. O zaman muvafık, muhalif beraberdi. Nitekim Halk Partisi iktidarının 5545 sayılı Seçim Kanununa Demokrat Parti beyaz oy vermişti. Demokrat Partinin 2 Mayıs 1954 seçim kütükleri ve Yüksek Seçim kurullarına ait tadil tasarrısını da Halk Partisi muhalefeti de tasvip eylemişti. Seçim kanunlarının ihzarında hüsnüniyet hâkim bulunduğu müddetçe partiler arasında mutabakat bulunur. Yoksa bu mutatakat iktidarın tahakküm şartlarıyla meydana gelemmez. (Gürültüler) (1946 gibi sesleri) Bir iktidar partisinin iktidarda devamı şartları değil.

1. Aksine muhalefete düşmesi ihtimalini düşünerek Seçim Kanunu ile getirdiği hükümler ancak hüsnüniyete delâlet eder. Yoksa komisyondalar tasarrının müzakeresi sırasında Hükümet ve iktidar sözcülerinin iddia ettikleri gibi hükümlerin bütün partilere seyyanen tatbik edilmesi eşitliği temin için kâfi değildir.

Her hangi bir maddenin muhtelif partilere aynı dürüstlikle tatbiki halinde dahi, tatbikatta iktidar lehine neticeler sağlanabilir. Esas bu hükümlerin partilerin hususi durumu ile intibak halinde iktidarı iltizam eder mahiyette olmamalıdır... (Allah Allah sesleri) Bir seçim Kanununun teminat mevzuunda müspet karakteri muhalefeti himaye nispetinde tezahür eder. Bir seçim mücadelesinde iktidar partisinin iktidarda olmaktan mütevellit avantajını inkâr

mümkün müdür? 'Onun' bu avantajını aneak kanunda muhalefet lehine olan hükümler kompanse edebilir... (Ne lâflar yahu, sesleri). Halbuki Demokrat Parti son ieraatiyle kendi iktidarının devamlılığını temin pahasına demokrasiyi yumruklamakta hattâ ezmeye kararlı olduğunu göstermiştir. (Nereden anladın sesleri).

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Aydın Karahisar) — Senin kafanda öyle.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Ben kendi kafamla konuşurum, sen kiminki ile?

MEHMET HAZER (Kars) — Her kesin kafası kendisine aittir.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Tasarıdaki yeni hükümler sathi bir tetkik ile dahi gösteriyor ki, Demokrat Parti, geçen seçimlerde iktidar aleyhinde netice göstermesi mümkün olan hususi bünye ve menfaatleri ile uyusmayan maddeleri günün müsait havasında hal ve fasletmek kararını vermiştir. Kendi bereketini kanuna uydurmaktansa kanuna kendini râmetmiştir. Nevama bu şekilde İktüzük tedilî getirir gibi hareket edilmiştir. (İhtiyaç yok sesleri.) Yetkili seçim kurulu Devlet memurlarının kendi icraatlarını geçmiş senelerle mukayese eden afişleri üst derecedeki Devlet ve Hükümet mensuplarının konuşmalarının radyoda neşrinin propaganda mahiyetinde olduğunu kaziyi muhkeme halinde karara bağlamıştır.

Tasarının 46 nci maddesi Yüksek Seçim Kurulunu ve bu kurulu hedef tutmaktadır, ona cevaptır. Demokrat Partinin kanunsuz yaptığını kanunlaştırmaktan başka mânası yoktur. Maddenin ifadesine dikkat buyurulsun. Maddenin bir defa kıraati ile dahi cevabî mahiyeti kendini gösterecektir. Bu tadilden sonra kanun dairesinde bol bol Devlet kesesinden yeni bir propaganda vasıtası temin edilmiş olacaktır. İktidarın yaptıkları, rakibinin mazideki şartlar içinde yaptıklarını mukayese suretiyle en bād, en müsmir ve en haksız şekilde ilân edebilecektir. Ve bu, propaganda olmayacaktır arkadaşlar. (Soldan, tabii sesleri.)

Yine geçen seçimlerde memurların, münevverlerin kitle halinde Halk Partisi saflarında yer aldığını, adaylıklarını tercihan bu partiye koyduklarını gören Demokrat Parti memurun malî varlığına musallat olmak suretiyle aday olmak imkânını âzami şekilde tahdidet-

miştir. Bunu hatırlatayım. (Soldan: Tabirlerini iyi kullan sesleri, gürültüler)

Millî iradenin temsiliinde ana prensip milleti teşkil eden bütün fertlerin teşrii vazifeyi ifada kâfi ehliyetle olamayacağına göre içlerinden ehil olanların intihabını zarurî kılar.

Seçmenlerin teşrii vazifeyi tevdi edecekleri kıymetlerin adedini bu tasarı azaltmış oluyor. Ve buradaki yersiz sebeplerle tahdit çok kıymetli bir unsur olan tahsilî, ihtisasî ve idari tecrübeyi ferdi pozisyonları itibarıyla nefislerinde gösteren memurları aday olmaktan muaf tutuyor.

Yine iç meselelere taallüku dolayısıyla 35 nci maddeyi siyasi ahlâkın kontrolünü mucip sebep göstererek değiştirmek istemişlerdir. Bunun yerine hâlkın ekseriyetini teşkil eden seçmen kitlesinin ahlâki evleviyetle düşünölmeli idi. Seçimde gördük ki iktidarı muhafaza hususunda her türlü vasıtayı kullanmakta büyük bir serbesti ile hareket eden Demokrat Parti muazzam meblâğlar harcamıştır.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Yalan söylüyorsun. (Soldan, yalan söylüyorsun sesleri, gürültüler)

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Yalan söylemiyorum. Meclis tahkikatı istiyorum.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — İspat et, yoksa namussuzsun!

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Ay-nen îade ederim. (İspat et sesleri) Reis Beyefendi, konuşmamı temin etmenizi rica ederim.

REİS — Devam ediniz efendim.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bâzı kâzelerde 3-4 jiple gezmediniz mi, yalan mı? Gezdiniz. (Paramızla sesleri)

REİS — Devam buyurun.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bu şekilde konuşulamaz. (Konuşmasını bil sesleri)

REİS — İddia ettiğiniz şeyi ispat ediyormusunuz? Milyonları dediniz.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Milyon kelimesi kullanmadım.

ŞEVKİ HASIRCI (Bilecik) — Dedin, yalan söyleme, zabıtlarda vardır.

REİS — Tavzih edin..

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Büyük meblâğlarla tabirini kullandım. (Soldan büyük meblâğ değil sesleri).

Bizim parti için büyük meblağdır, belki sizin için az olabilir. (Yaa sesleri, gürültüler).

RAUF ONURSAL (İzmir) — Büyük reylerle kazandık, büyük meblağla değil.

REİS — Müsaade buyurun, müdahale etmeyin.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bir İngiliz mebus namzedi seçinde ancak 450 sterlin sarf edebilir, seçmen başına ancak iki peni sarf edebilir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Kendi partine niçin öğretmedin?

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Kanunda değişiklik yapmak lazımsa bu mevzuda tadil getirin, bunda sizinle beraberiz.

İktidar partisine mânevi avantaja mâli tefevvuku da tatbik etmek... (Gürültüler).

REİS — Müsaade buyurun, İddiaların tavih etti.

Mevzu içerisinde, buyurun konuşun Kâmil Bey.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Tadil tasarısının diğer hedeflerinden birisi de müstakbel seçim ittifaklarına ve imkânlarına mâni olmaktır. Geçen seçimde tahakkukundan korktukları muhalefet partilerinin ittifak ihtimalini tasarının 46 nci maddesiyle külliyen bertaraf etmek istemişlerdir.

Majoriter sistemlerde seçim ittifakları sistemin en büyük mahzurudur. Yani azınlıkların temsil yetersizliğini kısmen izale eder ve heba olan reylerin miktarını azaltır.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Böyle bir şey ihtiyacımız yoktur.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Sizden bahsetmiyorum.

REİS — Rauf Bey, müsaade buyurun. Devam edin.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bugün için seçim sistemi üzerinde durmuyoruz. O mesele baş başına memleketin ve seçimin istikbaliyle alakalı müstesna bir ehemmiyet kazanmıştır. Bizim tasarımız ekseriyet sisteminin zararlarını tahdit değil, tahkim yolunu tutmuş olmasındır. Bir Seçim Kanunu mensubolduğu prensibin esas kaidelerine ve zaruretlarına itibak etmek mecburiyetindedir. Bugüne kadar dünya yüzünde bu şekilde bir seçim kanunu ne tatbik edilmiştir, ne de tatbik edilmektedir, ne

de edileceği vardır. Bu, Demokrat Partiye has bir paradokstur. (Soldan, Allah Allah, sesleri).

Biz ancak nispi seçimin tatbikını görmek... (Soldan, vaktiyle siz yapsaydınız, sesleri).

Ekseriyet sisteminin bünyesinde azınlıkları ekarte etmek, onların reylerini temsil ettirmek gibi zaafıların bertaraf etmek için bugüne kadar çeşitli formüller kullanılmıştır. Bunu yüksek huzurunuza arzı lüzum yoktu. Nispi sistemde ise rey dağılması mahzurunu ancak listeleri silintisiz tam liste haline getirmek suretiyle mahzur önenebilir. Halbuki biz nispi seçimin önlenmesini istediği majöriter sistemde yer ediyor.

FUAD KÖPRÜLÜ (İstanbul) — İktidarda iken yapsaydınız...

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Görüyorum ki müfrit arkadaşlarımın fazla konuşmama tahammülleri yoktur. Sözlerimi nihayete erdireceğim...

REİS — Bir dakikanız kaldı.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Rejim aleyhine müteveccih zihniyetin mesul beyinlerde kötü niyet gemileri ile mahmûl olmasından açıkça endişe ediyorum. Kötü niyetten şüphe ediyoruz. (Kendi kafanda arın sesteri). Muhalefete teneffüse imkân bırakmayan rejim aleyhtarları bu tasarı kanunlaştığı takdirde muhalefet partilerine kelime şahadet getirmekten başka artık çare kalmamıştır. (Sağdan alkışlar).

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — (Şiddetli ve sürekli alkışlar, bravo sesleri) Muhterem arkadaşlarım, şimdiki konuşan milletvekilinin son cümlelerini kimin yazmış olduğunu üslubundan fark ve temyiz etmek mümkündür. (Soldan : Bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Yalan, yalan. (Sağdan : Yalan söylüyorsun sesleri).

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlarım, ben İsmet Paşa yazdı demedim. Yalnız dedim ki, üslubundan kimin yazmış olduğunu tahmin etmek mümkündür. Böyle bir söz yalan olamaz. Benim dediğim, bu üslubu falan zatın üslubuna benzettim. Çünkü, bu sözleri yüzlerce, binlerce defa tekrar etmiştir. Çünkü, büyük lâflar etmek itiyadındadır. Daima en küçük meselelerde, hiç alakası olmayan mevzularda dahi, bir rejim buhranından bahsetmek gibi bir da-

lâletin mağdurudur. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar) Bu sebepten dolayı, bu zatın okuduklarını ben, sahibinin sesi olarak falana benzeti-yorum, dersem, bunda bir kabahat olmamak lâ-zumgelir (Gülüşmeler).

Muhterem arkadaşlarım; burada kanun mu yapıyoruz, yoksa sırf milletin itimatına lâyık olduğundan dolayı, sadece bu sebepten dolayı, kendilerince gaddar kesilmiş olduğu farz olu-nan Demokrat Partiye karşı işlerinde mevcut hınca serbestçe cereyan vermek fırsatını kul-lanmak mıdır Buna kanun yapmak demezler, kanun böyle yapılmaz. Buraya muhalefete men-sup olarak her gelen milletvekili Demokrat Par-tiye musallat oldu, bu musallat tâbiri de ken-dilerininindir. Demokrat Partiye kötü ve müz-lim niyetler affettiler, bütün münevverleri, bü-tün memurları toptan haklarından mahrum et-mek şeklinde birtakım isnatlarda bulundular. Demokrat Parti memleketi istibdadın kucığına götürüyor, dediler. Bununla da iktifa etmediler. Milyonları sarfetti, dediler. Onlardan birisi di-yor ki; kürsüden son inen, D. P. iktidarda ol-duğu için yalnız mânevi bir tefevvuk temin et-mekle kalmıyacak, ayrıca bol para elde ederek bunu maddî cihetten takviye edecektir.

Sorarım size, arkadaşlar, şimdi müzakere edilmekte olan tasarı ile biz nereden para bu-lacağız? Bu zat neyi konuşuyor, bu'du mücer-rette midir? Bu tasarrının hangi maddesi De-mokrat Partiye para temin etmek suretiyle onun iktidarda kalmasını ve kendince doğdu-ğu farz olunan mânevi tefevvuku temin eder. Bu zat aynı zamanda, Demokrat Partinin ge-çen seçimlerde büyük paralar sarf ettiğini id-dia etti. Demokrat Parti görüyorsunuz ki, her bakımdan, kendisine emanet edilen Devlet para-sını suiistimal etmekten başlayarak kötü niyetle itham olundu, müzlim emellere tevessülle itham olundu, vatandaş haklarına tasallut etmekle it-ham olundu, rejimi buhran getirmekle itham olundu, velhasıl bütün bu vaveylâlar, şu Demok-rat Parti denilen topluluğu, nasıl bir çaresini bulsak da yok etsek, ondan kurtulsaktan ibarettir. (Soldan bravo sesleri). Demokrat Parti taarruza uğramıştır. Vaktiyle millet hazinesinden kendi zımmetlerine 500 milyon lira geçirmiş bulunan-lar, bugün Demokrat Partinin geçen seçimlerde sarfettiği bir buçuk milyon lirayı bir suiistimalin

kaynağı olarak göstermeye yeltenmekte bir dakika tereddüt etmiyorlar.

Muhterem arkadaşlar, Demokrat Parti (a) dan (z) ye, namuskâr bir partidir. Doğduğu günden bugüne kadar namuskâr bir parti olarak kalmıştır. (Sürekli ve şiddetli alkışlar.) Parti olarak bizim kursağınızda millet parasının hab-besi yoktur. (Şiddetli alkışlar.) Fakat Halk Partisinin doğduğu günden şu ana kadar bütün sarfiyatı, düne kadar reislerinin otomobili, ve onun şoförünün aylığı, benzini dahi, bu milletin parasından ödenmekteydi.

Muhterem arkadaşlar, burada konuşan insana derim ki; Demokrat Partinin, senin dünya ef-kârına, memleket efkârına anlatmak istediğin gibi, Devlet parasını suiistimal etmek suretiyle sarfi-yat yaptığını ispat etmiyecek olursam, siyasi na-mustan mahrum adamsın.

Bu kürsüden tekrar ediyorum, Demokrat Par-tinin, millet parasından suiistimal ettiğini ispat edecek olursa, daha adını bilmediğim şu milletev-kili söylediklerinin altından kalkar, aksi takdirde onu, siyasi ahlâk ve namustan mahrum bir insan olarak telâkki ederim. (Soldan şiddetli alkışlar.)

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Bu şe-kilde iddiade bulunmadım. İsnat edenler kendi siyasi namuslarını ispat etmek mecburiyetinde-dirler.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (De-vamla) — Muhterem arkadaşlar, 1954 seçimleri oldu, yeni Meclis geldi, yeni bir devir açıldı, ye-ni bir devre yeni şartların hâkim olması lâzım-gelir. Fakat bundan Halk Partisi tamamiyle mütegafile görünmektedir.

1950 - 1954 iktidarı ve muhalifleri ne olursa olsun, geçmişte ki, şartları aynı şartlar addetmek beyhude gayret sarfetmek olur.

Getirilen Seçim Kanununda doğrudan doğru-ya Demokrat Partinin lehine ve muhalefetin aleyhine müteveccih bulunan hangi hüküm var-dır? (Sağdan, radyo, radyo sesleri) İktidarı mutlaka koruyacak, muhalefeti mutlaka eze-cek - tasvir etmek istedikleri gibi - hükümle-rin nelerden ibaret olduğunu şerh etsinler. Doğ-ru söyledikleri takdirde, umumî viedan üze-rinde tesir yapması ihtimalleri mevcuttur. Fa-kat şimdiye kadar geçen 4 sene zarfında De-mokrat Parti memleket hayrına hangi tasarıyı getirmiş, hangi meseleyi burada müzakere et-miş ise, bunların bir tanesinde dahi Halk Par-

tisi nasıl beraber olmak, bu yaptığınızı beğeniyoruz, demek mürüvvetini göstermedi ise, bugün de bismillâh diye işe başlarken ne getirirsek aynı tarzda hepsini külliyyen ret ve inkâr etmek dâvasından ve bu yoldan vazgeçmiş degillerdir. Zaten yedisinde ne ise yedisinde de odur derler. (Soldan alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, bu memleket namı hesabına esef edilecek bir hâdisedir. Bu fikirlerin, itiyatların ve siyasi ahlâkın nasıl donmuş olduğunu, milletin kahır sillesiyle dahi akıllarının başlarına nasıl hâlâ gelmemekte olduğunu bir tablo halinde burada tanzir etmektedirler. Memleket namı hesabına esef edilecek, elem edilecek nokta sadece budur.

Bu parti bu memlekette tek parti hâkimiyetini uzun zaman devam ettirmiştir. Bu insanlar, bütün dünyada demokratik idarelerin zâferi ilân olunduğu, milletçe demokratik hürriyetler için kıyam olunduğu zamanlarda onları millete vermemek için vatandaş haklarının üzerinde çöreklenmekte devam edebilmek için ellerinden gelen hiçbir takbiri fevt etmemiş oldukları halde, iktidardan düşer düşmez, bizi alt etmek için türlü tedbirlerle hürriyetin bir günde aşırı haline gelmişlerdir. Yeni türriyen siyaset nevzatlarına bu fikri telkin etmek ve bu itiyatlarının esiri kalmaktan da bir an için ferâğ olmamaya karar vermişlerdir. (Soldan bravo sesleri, sağdan gürültüler)

Muhterem arkadaşlarım, Türk efkârı umumiyesine arz etmek isterim ki; getirdiğiniz tasarı hiçbir partinin lehine ve hiçbir partinin aleyhine müteveccih değildir. Bu, sadece ahlâkiliği ve memlekette mânevi huzuru temine müstaf olmanın ötesinde en küçük bir gaye dahi takibetmemektedir. Bunun aksini ispat edebilmek için aştıkun demek lâzımgelir. Ben bunu ispata kaandır olabileceklerine katiyen kaanî degilim.

Muhterem arkadaşlarım; bir ilim heyetinden bahsediyorlar. Geçenlerde biliyorsunuz, bu parti bir heyannane çıkardı. Bunda diyor ki; biz Başvekil gittik, Başvekil bizimle konuşmadı. Başvekil biz Seçim Kanunu hakkında konuşmak istiyorduk. Başvekil konuşacağız, ilim heyetiyle konuşacağız, bir seçim kanununu yapacağız. Bunu ne zaman soruyorlar? Bunu sordukları zaman tasarı harıl harıl komisyonlarda müzakere edilmekteydi. Demokratik te-

lâkkiye bakınız ki, tasarı encümenlerde müzakere edilmekte iken; encümen Meclis komisyonları Meclis Heyeti Umumiyesi, nazarlarında bunların ehemmiyeti yoktur. Demokratik telâkkiye bakınız ki, lâyiha komisyonlarda müzakere edilmekte iken gelecekler, Başvekil ile konuşacaklar, ilim heyetiyle konuşacaklar, meseleyi orada halledip işi bitireceklerdir. Bu, onların demokratik telâkkileri üzerinde bir not vermeye kâfi gelecek bir müşahededir. Bunu da geçelim. Yine bu beyannamelerinde bir ilim heyetine gidelim denilmektedir. Hangi ilim heyeti? Bu ilim heyeti düsturu mükerrer mi?

Sizin dört yıldan beri yerden yere vardığınız, batırdığınız, mahvettiğiniz, en ufak bir haysiyetini bırakmadığınız, böyle seçim kanununu olmaz deddiğiniz, Seçim Kanununu yapan bir ilim heyeti değil mi? Bunun daha farkında degillerdir. (Soldan gülüşmeler) Bu siyasi parti hakikaten her türlü siyaset dirayetinden ve kıyasetinden tamamiyle mahrum görülmektedir, böyle bir partiye aynamak lâzımgelir. Dört sene sabah akşam böyle kanun olmaz de, hâlâ da demekte devam et, ondan sonra da bu kanunu yapan ilim heyetine gidelim, ondan fetva alalım talebinde bulun. İçine düştükleri tezdân ne dereceye kadar hazin ve elim olduğunu ben söylemesem hâlâ farketmeyeceklerdir. (Soldan gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, ikide birde çok söylendi, resmî ilân tevziatı şöyle oldu böyle oldu... Çok hamiyetli Halk Partisi gazete sahipleri, bu tevzide adalet olmıyan resmî ilânları, bir hamiyet ve viedan protestosu mahiyetinde reddetmediler. Onlar, bunun gayrimüserulüğüne, tevzindeki adaletsizliğe kaanî degillerdir. Bilâkis onlar tevziatı âdil bulmakta ve kabul etmektedirler. Resmî ilân tevziatını bu derecelerde ele almış, hattâ seçimlere gelinceye kadar mücadelelerinin tek silâhı haline getirmiş olan bir parti, gönül arzu eder ki, kendi men-subu olan gazetecilere âdil olmadığını bu derece haykırarak ilân ettiğimiz bu resmî ilânları asla almayınız, kötü bir vaziyete düşeriz desin, fakat öyle söylemek ahlâkiliğini gösteremediler arkadaşlar. (Soldan alkışlar)

Resmî ilânların 1950 de evvelki tevzi şeklini de bilirsiniz. Zafer gazetesi, zannedirim 1947 de intişara başladı. Zafer, 1950 senesine

gelinceye kadar, o da seçimlerden ancak bir iki ay evvel resmî ilânlardan bir tutam tuz mahiyetinde olmak üzere para verdiler. Ulus ise altı yüz bin, yedi yüz bin lira alıyordu. Hal böyle iken, İktidardan düştükleri gün, resmî ilân meselesini, mal bulmuş mağribi gibi ele aldılar, ama sanki bir cankurtaranmış gibi sarıldılar, onu mücadelelerinin tek silâhı ve tek maddesi haline getirdiler.

Bütün bunlar çok konuşuldu evlâdım genç milletvekili. Bunlar çok konuşuldu. Bunlar üzerinde Millet reyini kullanmak suretiyle hükümünü verdi. Millet bunları bilmeden, bunlar neşrû ilân edilmeden reyini vermiş değildir. Allaha çok şükür, dostlar sağ olsun, mevcut olanı, hattâ olmayanı millete ilân ve ithamda bir rütbe birbirlerinden geri kalmadılar. Bu rütbe bir birinden tekâsül göstermediler, bize atfettiklerinde, yaptıklarımız değil, fakat yapmadıklarımız büyük ekseriyeti teşkil etmekte idi.

Onlara göre eğer radyoda istifadeden mahrum edilecek olurlarsa Huda nekerde, ne olurmuş? Memleket zulmete girermiş. Demek ki radyonun mevcudiyetinden evvel Amerika'da, ne de İngiltere'de seçim ve propaganda yoktu. İşler milletçe malûm olmuyordu. Kendi faraziyelerine göre radyonun icadından evvel yapılan seçimler hakkında, butlan sebepleriyle mâlûldüler demek lâzımgeliyor.

Biz radyo bahsinde vaktiyle itiraz ettik; itirazımız, radyoda kayıtsız ve şartsız kendi Ulus gazeteleri gibi istifade etmemeleri hususu hakkında idi. Kendileri, radyoyu, kurulduğu günden beri, istedikleri şekilde istismar ettiler. Radyoyu biz de kullanmamışım, diğer taraftan siz de kullanmayınız dedik.

Onlar kullanmadığı takdirde biz de elbette böyle mübalâsızca kalmanın ruhlarmızda açtığı yaranın acısını duyamazdık. Fakat radyo sabahdan akşama o kadar kötü bir şekilde kullanılıyordu ki bize de dörtte bir nispetinde kullanılmak hakkını veriniz talebinde bulunduk, reddettiler ve yalnız seçim zamanına münhasır olmak üzere verdiler. Eğer seçim propaganda ile kazanılmak icabetseydi, Halk Partisini tebrik etmek gerekirdi. Halk Partisi o derece kesif ve çeşitli bir propaganda faaliyetine girişti. 1951 ara seçimleri propaganda bakımından yüzde yüz Demokrat Parti aleyhindeydi. Hattâ o gün-

kü matbuatın umûmî manzarası da lisebebin minelesbap bizim aleyhimizde idi.

Bir sene evvel bir demokrasi inkılabı vukua gelmişti. Matbuatın bundan birtakım ümit ve temennileri olabiliirdi. Bunların tahakkuk etmediği zehabına düşebilirdi, işte böylece 1951 Eylülüne gelindiği zaman matbuatı tamamen Demokrat Parti aleyhine bulduk. O günler matbuatı, Allahını seven Demokrat Partiye rey vermesin, ibaresi ile telhis olunabilir bir manzara da iken 1951 seçimlerini yaptık ve bu seçimleri Demokrat Parti kazandı.

Şimdi bu radyodan kaldırdığımız konuşma hakkı nasıl bir haktır? Dört senede bir kullanılacak bir hak; çıkacak orada bir iki lâf söylyecek de, bilhassa burada olduğu gibi tahrifat yaparak konuşacak, bu, kaleminden kan damlayan arkadaşımız bu şekilde 10 dakika konuşacak ve Demokrat Partinin 4 senelik idaresinin bütün köylere kadar nüfuz eden çalışmaları ortadadır silinecek ve Devlet çapında ta uzak şubelere kadar yayılmış o işler millet tarafından görülmeyecek, takdir olunmayacak, sadece radyoda on dakika konuşmakla bütün işler olup bitecek, buna imkân yoktur. İşte muhalefetin elinden abnan böyle bir silâhtır. Fakat onlara göre bundan sonra muhalefete kelime-i şahadet getirmek düşmektedir. Böyle konuşmak bu yüksek kürsünün ehemmiyeti, ciddiyeti, ve kutsiyetiyle mütenasip olmayan mübalâğalardır, hattâ mülâtafa yerine alınacak kadar hakikatla asla irtibatı olmayan mübalâğalardan ibaret kalsak.

Yeni mevzuata göre radyoda Demokrat Parti konuşmayacak, başka partiler de Halk Partisi de konuşmayacaktır. Buna itiraz eden yoktur. Hükümet halka icraatını söyler, fakat objektif olarak söyler, diyorlar. Demek oluyor ki, Hükümetin objektif olarak söylemesinde itirazları yoktur. Objektif olarak söylemediği zaman ise, milletvekilidirler, grupları vardır, bir parçayı ele alırlar, işte sizin neşriyatınız, bir Hükümet böyle konuşmaz, derler. Prensipte mutabıktırlar. İki parti de radyoda konuşmayacaktır. Fakat Hükümet parti değildir. Vakaa Hükümet bir partinin içinden çıkar. Fakat Hükümet olduktan sonra o büsbütün başka bir teşekkül haline gelir. Hükümet, hâlâ kabul etmek istemelerine rağmen, onların da Hükümetidir. (Soldan, alkışlar) Eğer Hükümet ola-

rak konuşulduğu zaman Hükümetliğe yakışır şekilde konuşulmamışsa bunun telâfisi mümkündür. Elbette sizler de vicdan sahibisiniz. Elbette milletin bir efkârı umumiyesi var, gözümden kaçmış bir meşguliyet varsa, bize hatamızı tashih etmek mürüvvetini gösterebilirler, bundan bahtiyarlık duyacağız.

SIRRI ATALAY (Kars) — İçişleri Komisyonunda da konuşmuştunuz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, Bu tedbire niçin lüzum görüldüğünü soramıyorlar ve biz iyi konuşuk diyorlar. Kayıtlar elimizdedir. O kadar kötü konuşuklar ki, Devletin bir vasıtası başına yalnız onları değil, bütün partileri bir müddet için getirmemek bir zaruret haline geldi. Bu memlekette Devletin radyosunda, Devletin bir organı olan Hükümeti bu derecede terzile edilecek olursa bir zaman sonra işlerin nereye varacağını tesbit etmek mümkün olmaz. Biz hakkımızdan farîğ olursak, onlar da konuşmamak mecburiyetine veya mahrumiyetine hiç olmazsa bir müddet için ve dünün tathikatını, daha dün konuşuklarını hatırlayarak, katlanmak lütuf ve keremini gösterebilirler. Bir devlet radyosunda böyle konuşulmaz ve ben konuşmadım. Demokrat Partiye ait olan saatlerde konuşmadım. O konuşukların neler konuşuklarını bana naklettiler. Onları dinledikten sonra devlet radyosunda bu nevi konuşma yapacak vâdisine dökülmesini hakikaten doğru bulmadım. Konuşmadık da ne oldu? Konuşuklar da ne oldu? (Gülüşmeler)

Muhterem genç çıkıyor ve diyor ki, bu bahiste Demokrat Parti kendi iktidarını devam ettirmek için tedbirler alıyor. Eğer, Demokrat Partinin iktidarını devam ettirmek için tedbir alması bahis mevzuu olsaydı daha çok lüzumlu olan zamanlarda bu tedbirleri alırdık. Fakat kendilerinin hiçbir zaman cesaret edemeyeceği tedbirleri, seçimlerden önce aldık, aleyhimize olmasına rağmen, Yüksek Seçim Kuruluna, mazbatalarını tetkikî salâhiyetini verdik, ve seçimleri ondan sonra yaptık. Rejim buhranı âlâmetleri dedikleri tedbirlerin, mağsup malların ellerinden alınmasına varıncaya kadar hepsini, aleyhimize olmasına rağmen seçimlerden önce aldık ve efkârı umumiyenin önüne, eğer kabahatse, bu kabahatlerimizle gitmek mürüvvetini, ulûvücenaplığını göster-

dik. Bizim yüz karamız denilen mağsup malların alınması, kanununu, Ecnebi Sermayesine çalışmasına zemin vermek hakkındaki kanunu, Petrol Kanununu, bütün bunları, bulunmaz definelermiş, altın madenleriymiş gibi ellerine geçirdiler ve mütemadiyen aleyhimize işlediler. Bunları işliyeceklerini biliyorduk. Bunları üç ay daha geçiktirebilirdik. Fakat yapmadık. Bizi bu halimizle, yani mağsup malları bir siyasi partiden alıp millet hazinesine iade eden, Petrol Kanunu ve Ecnebi Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkaran bir iktidar olarak, millet beğenisini reyni bize versin, beğenmediği takdirde emrine münkadız, demek mürüvvetini ve siyasi ahlakını gösterdik. Hattâ bana arkadaşlardan bazıları, ne olur bunları yapmayalım, bunlar bu mevzuları ellerinde alacaklar, aleyhiyecekler, yağlı paçavraları petrole bulayacaklar, ondan sonra petrolü tutuşturacaklar, şunu üç ay sonraya bırakalım, dediler. Hayır, bu işin memlekete faydalı olduğuna kanımız madem ki yeniden iktidara geldikten sonra tathika koyacağız, bunda mürüvvet yoktur, vatandaşlar beğenirlerse reylerini versinler, beğenmezlerse vermesinler, bu kanunları şimdi çıkarmamız lazımdır, dedim.

Bunun içinde resmi ilânlar da vardır. Para sarfetmekten bahsettikleri için tedai suretiyle cevap vermeye mecbur kaldığım için arz ediyorum. Onun için mağsup malları ellerinden aldık. Bunu da onlar bir martir haline getirmek için fevkalâde bir sebep diye kullandılar, İstanbul'da hazırlandılar, 20 gün davulunu çaldılar, sonra da parsa toplamaya gittiler. Halbuki ne dersiniz deyiniz beyefendiler, bunun aşımın mağsup mal olmadığı iddia edilemedikten sonra, bütün o çağrılan seslerin, çalınan davulların bir gün ebediyen susmaya mahkûm olacağı mukadderdi. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Bir millet belki çok kısa zaman için aldatılabilir. Fakat uzun zaman için, aslâ. O vakitler, bir siyasi partiyi hususî bir kanunla yıkıyorsunuz, mücerresiniz, suçlarınızın dehşeti altında titriyorsunuz, diyorlar ve hâdiseyi istismarda devam için elden gelen bütün gayretleri sarfediyorlardı. Fakat bunun 15 gün dahi hükümlü olmadı, çünkü temel yalandı, şu suretle ki biz kendi mallarını almış değildik. Aldığımız mallar Hazinesin malı idi. Vatandaşlar usulde hata olmuş, şu olmuş bu olmuş diyebilirlerdi,

Bunun en müşkülpeşendi dahi düşünebilirdi. Fakat kendileri bunlar bizim malımızdır diye biliyorlar mı idif? Diyen yok. Olmayınca da vatan-
daş günün birinde, ama da yaptın ha, hem ken-
di malın değil, hem de ortalığı velveleye veri-
yorsun, diyecekti. Biz böyle düşünmüştük ve
bundan emin idik. Görüyorsunuz ki bütün bu
kabalatlarımızı biz daha evvel vatandaşların
gözleri önüne serdik ve vatandaşların huzuruna
açık bir siyasi ahlâkla çıktık. Şu mânasında :
Rey nasıl tecelli ederse etsin, mutlaka bu mem-
leketin hayrınadır kanaatini beslemek suretiyle
huzur ve emniyet içinde seçimlere gittik ve bu
seçimlerden döndük buraya geldik. Hâlâ rejim
buhranı sözleri, memleketi yıkıyorsunuz terane-
leri. Bunları artık bırakalım. Bize dört senede
dört defa bu milleti yıktırınız.

Radyoda konuşmanın, meydanlarda konuş-
manın adabını öğrenelim, ondan sonra hak istiyelim. Bugün muhalefet partileri işte bu se-
bepten Devlet radyosunu kullanmaktan marrum-
durlar. Eğer delillerini isterlerse, konuşmalarını
gözden geçirmek kâfidir. Vatan elden gidiyor,
kaç defa bu kürsüden de söylemediler. Hangi
konunu getirdik de bu vaveylâyı koparmadılar?
Muzlim emellerden, kötü emellerden bahsetmedi-
ler. Şimdi birisi hatırlattı, D. P. de Seçim Ka-
nununa beyaz rey verdi dedi. Evet bu, D. P. nin
lehine kaydedilecek en büyük mürtüvet nişane-
sidir. Ben, böyle rejime taalluk eden bir hususta,
yahut da her hangi başka bir mevzuda Halk Par-
tisinin D. P. ye iştirakini görmedim. Çünkü ik-
tidarla şu noktada bu noktada beraberiz demek,
kendilerince mevcudiyetlerinin inkârı demektir.
Anesk mücadeleci bir tavır ve vaziyet takındık-
ları takdirde mevcut olabileceklerini, fakat her
hangi bir mevzuda beraber görünmek ve normal
bir muhalefet yoluna gitmenin kendileri için yok
olmak demek olacağını kabul ettiklerinden dola-
yı böyle bir sakim yol tutmuşlardır. İşte bugün
gösterilen manzara da maalesef bu sakim yolda
devam edilmek istenmesinin bir delilini teşkil
ediyor. Diyor ki, muhalifim, mütemadiyen encü-
menlerde konuşuldu ama, yine kanun çıkacak.
Ferasetine kurban olduğum milletvekili nereden
bildin bunun? (Gülüşmeler) Muhterem arkadaş-
lar, encümende kaç kişi konuşmuş? Üç kişi, beş
kişi konuşur, noktai nazarı söyleyebilir, ondan son-
ra ekseriyetin reyine iltihak eder. Hattâ etmez,
muhalef kalır, fakat biliyor ki, ekseriyetin revisi

budur. Ve bu çok haklı bir aksülameldir. Dün
görülen kötülüklerin ahlâkiyliğe tebdil edilmesi-
nin tek çaresini teşkil eder, bunlar.

Diyorlar ki, tek liste hâkimiyeti. Bu tek liste
hâkimiyetini de nereden çıkardılar? Bilmiyorum.
Biz seçimlerde her hangi bir liste dalaveresi ile
kazanmayı aklımızdan geçirmedik. İki türlü lis-
teyi hiçbir vilâyetimizde tatbik etmedik. Bu, ak-
lımızın kenarından bile geçmedi. Fakat onlar, me-
selâ, bir Eskişehir için 12 tane mürettep liste or-
taya çıkardılar. Neden 12 tane liste? Çünkü ka-
zada sevilen var, sevilmiyen var. O kazada veya
semitte sevileni koydular, sevilmeiyeni sildiler. Es-
kişehir'in kazası dört veya beş. Eskişehir büyük
bir şehirdir. Yüzbine yakın nüfusu olan bir şe-
hirdir. Üst mahallede sevilen var, sevilmeiyen var;
alt mahallede sevilen var, sevilmeiyen var. Mahal-
leleri ve semtleri dahi hesabederek bunun âdeti
lûgaritmasını icadederek, seçimlerde üç beş ki-
şiyi daha kazanabilir miyiz diye mütemadiyen
bocaladılar. Bu karma liste dâvası buradan çık-
mıştır. Bu, siyasi ahlâksızlığın bir delilini teşkil
eder. İşte tasarı bunu önliyecektir.

Seçmen, listesine hâkim olmalıdır diyorlar.
Bu kanun, seçmen listesine hâkim olmamalıdır
demiyor. Seçmen kâğıdını eline alır, istediğini
yazar. Yazamazsa yazdırır. Seçmen o anda büyük
bir liste yazamazmış. O anda yazamazsa akşam-
dan yazdırır. Onu da mı yapamaz? Seçmen
dört senede bir bu şekilde bir vazife yapacaktır.
Birkaç ismi bir araya getirip yazmaya mecbur-
dur. Bu, vatani bir vazifedir. Yazamazmış... Lâf
mı bu? Elbette yazacaktır.

Amme hakları kayboluyor, vatan yok oluyor.
Arkadaşlar bu ne biçim konuşma? Habbeyi kub-
be yapmanın bundan daha güzel bir misali elbette
olamaz.

Muhterem arkadaşlar, memurun siyasetle işti-
gal edip etmemesi meselesi; bu meselede işin içine
jurnalenlik girdi, memurlar ve münevverler aley-
hine harekete geçildiği söylendi, çünkü onların
silâhlarıyla, Demokrat Parti aslında memurun ve
münevverin düşmanıdır, bunu öyle farzettiler ve
kendilerini aldattılar, fakat ümitlerinin hiçbirisi
tahakkuk etmedi. Biz ne yapıyoruz? Memura
diyoruz ki, eğer mebus olmak istiyorsa altı ay
evvel istifa etsin ve tabii kendi arzusu ile ihti-
yarı olan bir külfete katlansın, ondan sonra eğer
talihî yaver olursa milletvekili olsun. Onlara gö-
re, hayır, bu böyle olmamalı, ya nasıl olmalıdır?

Sivas'taki gibi, kendileriyle anlaşılmalı, bizim valimiz olarak, rızasıyla, orada oturmalı, gece silâhlı, gündüz külâhlı gezmeli, vali, hem sıhhiye müdürü, hem belediye reisi, hem müddeiumumi, hem bilmem ne, bir araya gelmeli, son ana kadar hareketlerini gizli tutmalı, sonra birgün karşınıza çıkmalı. Bunda ne var, çıkarsa ne olur? Âmmeye işleri aksar, halledir olur. Sebebi? Çünkü memur, bunu tasarladığı andan itibaren, artık bir muhalif partinin mebusu olmak için imkânlar hazırlama yoluna girecektir. Hele Sivas'ta olduğu gibi harekete geçtikten sonra, onun Hükümet ieraatını yerine getirmekteki faaliyetleri elbette mahûmdur. Çünkü kendisi Sivas'tan milletvekili olacaktır. Çünkü vali, müddeiumumi, sıhhiye müdürü, maarif müdürü Sivas'tan milletvekili çıkacaktır. Şimdi, bunların Sivas'tan kazanmaları için, Hükümetin, iktidarın orada halkça kötü görülmesi lazımdır. Bunun için ne yapmak lazımdır? Halka hizmet etmemek lazımdır.

Görüyorsunuz ki, burada bu adamların mebus olmak menfaatleriyle âmmeye işlerinin görülmesi hususu bir tezat halindedir. Şimdi biz bu tezatı ortadan kaldırmak istiyoruz. Biz burada tamamiyle hasbiyiz, şu bakımdan ki, eğer Devlet memurlarının mebus olmak hükmü devam edecek olsaydı, önümüzdeki seçimler ve her zaman için, iktidar bakımından Devlet memurları daha geniş bir namzet kaynağı teşkil ederler. Yani Devlet memurlarından namzet olarak en geniş istifade edecek olan taraf yine iktidardır. Çünkü beraber çalışmaktadırlar. Çünkü zaten ekseriyet kazanmışlar ve bu vaziyette tekrar ekseriyet kazanması daha muhtemel görünür. Bunun gibi birçok sebepler, iktidarı bu kaynaktan mahrum ediyor. Bu kayıttan muhalefetin daha geniş miqyasla istifade etmesi akla yakındır. Vaziyetin böyle olmasına rağmen, biz bunu kendimiz için gayrimümkün hale getiriyoruz. Böyle olduğu halde, bunu yaptığımız için, yine bize, siz âmmeye hakkını, seçilmek hakkını, iyi bir Meclis tenkibini, hepsini berhadı perişan ediyorsunuz, diyorlar. Bu, katıyen doğru değildir. Eğer bu kayıt, kimin aleyhinde diye mütalâa edilmek lazımgelirse, iktidarın aleyhindedir, hükmüne bağlamak daha ziyade akla yakın gelir. Bir milletvekili, kanunları yaparken muhalefete düşmek ihtimalini de düşünülmüş, dedi, bu ihtimalleri çok daha

yakından deriş ederek buraya geldik. Hakkaten iktidarda iken muhalefete düşmek ihtimalini dâima hatırla tutmak icabeder. Ama muhalefette bulunduğumuz zaman muhalefette kalmak ihtimali mevcut olduğuna da hatırdan çıkarmamak lazımdır. Biz eğer iktidardan düşmeyi aklımıza getirmeseydik, dört yıllık çok nazik bir devrenin sonunda tekrar Türk Milletinin itimadına nail olabilmek mazhariyetine kavuşamazdık. Bu gösteriyor ki biz dâima iktidardız düşmeyi aklımızdan çıkarmadık ve hizmetlerimizi ona göre ayarladık. Aksine olarak iktidarda dâimî surette kalmak için çalışsaydık, 1954 seçimleri bunun tamamen mâkûsu olurdu.

Onların bir türlü kavrayamadıkları bir nokta vardır. Ben bunu açıkça ifade ediyorum : Onlar, muhalefette kalmanın da mümkün olduğunu aklalarına getirmemişler ve o derecede getirmemişlerdir ki bütün memleketi velveleye verip nihayet yarı iktidara geliyoruz diye davullar zurnalar çalmışlardır. Milletin reyini tecelli edip de muhalefette kaldıkları zaman, bunu evvelce aklalarına getirmedikleri için, kendilerini hüsranı uğramış addetmektedirler. Halbuki bu, çok tabii bir netice idi.

Muhterem arkadaşlarım, maddelere geçilince hepsinin üzerinde daha fazla durmak suretiyle izahat vermiye, ben, Hükümetimiz ve Encümeninde çalışan arkadaşlar hazırız ve bunu yapacağız. Fskat doğrudan doğruya iktidarımız ve partimiz hücumu mârûz bırakıldığı içindir ki, kendilerine şimdi bu suretle toptan cevap vermek mecburiyetini duymuş bulunuyoruz.

Temenni etmek istediğim bir şey varsa, o da, bin kere tecrübe edilmiş usullerin acaba tekrar tecrübesinden bir netice alınabilir mi gibi bir dalâlete kapılarak, memleket işlerinde çalışmayı müşkülleştirme yoluna gitmeyi hiçbir partinin kendisi için meslek ittihaz etmemesidir. (Sürekli ve şiddetli alkışlar).

REİS — Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar; tek dereceli seçime 1946 da girmiş bulunuyoruz. O tarihten bu güne kadar yapılan mütâaddit seçimlerde gördüğümüz noksanların giderilmesini düşünmek ve Seçim Kanununun tadili mevzuunda bunları hatırlamak ve hatırlatmak en büyük vatani bir vazifedir zannederim.

Dünyada her şey tekâmüle tâbidir. Şüphesiz ki Seçim Kanunu da bu tedrici tekâmüle tâbi olmaktan vareste kalamaz. Bu itibarla Seçim Kanununun tadilî mevzu bahis olunca evvelâ bu kanunun maksat ve gayesine vusulünü mümkün kılmak ve bu gayeden onu uzaklaştıran âmil-leri ortadan kaldırmak vazifesi ile mükellef bulunmaktayız.

Seçim Kanununun gayesi; iradei milliyenin tam ve noksansız tecellisini mümkün kılmak olduğuna göre yapılacak tadilatın birinci derece- de bu cihete mâtuf ve müteveceh bulunması kaçınılmaz bir zarurettir.

Hal böyle iken, Hükümetin huzurunuzda getirdiği tadiller yalnız tatbikatta iktidarın beğenmediği ve hoşuna gitmediği olayların kendi görüş zaviyesinden düzeltilmesi ve ortadan kaldırılması keyfiyetini derpiş etmektedir. Seçim Kanununda görülen en büyük noksan, seçim neticelerinin adilâne bir şekilde tezahür ve tecelli etmemesidir. Söyle ki; bu son seçimde iktidarın aldığı her on bin rey için bir mebusla Büyük Millet Meclisinde temsil edildiği halde muhalefet ancak 100 bin rey ile bir mebus tarafından temsil edilebilmek imkânını bulabilmiştir. Bu büyük farklı netice iradei milliyenin tecellisinde bir haksızlık âbidesi gibi dururken buna göz yumularak ortadan kaldırılması es-tabına tevessül edilmiyor, teferruattan olan ve hoşna gitmeyen neticelerin giderilmesini mümkün kılmak kasdı ile tezelden ve hemen seçim arifesinde yedi sekiz maddenin tadilî ve iki maddenin de kaldırılması keyfiyeti ile huzurunuzda çıkılıyor.

REİS — Ahmet Bey, esas mevzu üzerinde konuşunuz, yeni bir Seçim Kanununu müzakere etmiyoruz.

AHMET RİLGİN (Devamla) — Mevzuun içindeyim, ayrı bir şeyden bahsetmiyorum.

Muhterem arkadaşlar; malûmunuzdur ki Seçim Kanunu bir ana kanundur. Ve rejimin kaderi ile alakalıdır. Bu itibarla tadilî eihetine gidilirken çok dikkatli ve hassas davranmak mecburiyetinde olduğumuzu hatırlatmayı bir vazife telâkki ederim. Böyle rejim ile alakalı mühim bir kanunun tadilinden evvel İlim Heyetinin mütalâasını almadan ve İlim Heyeti tarafından tetkik ve tesbit edilmeden tadilâta girişilmesini çok hatalı bulmaktayım.

Hele acele müzakere usullerine gidilerek bu tadilatın pek çabuk bir karara bağlanmasının neticede çok zararlar tevhit edebileceğine inanıyorum. Esasen bu tadilatın acele yapılmasını mecburi kılan ve isticali icabettiren bir durum da olmadığına göre arz ettiğim tetkikatın yapılınadan bir karara varılmamasını genç demokrasimizin gelişmesi ve rejiminin istikbali bakımından lüzumlu görmekteyim. Açıkça söyleyelim ki, 2 Mayıs seçiminde iktidar partisinin hoşuna gitmeyen ve bu parti liderlerinin canını sıkıyan ne gibi hâdiseler olduysa onları önlemek kasdı ile bu tadil işi ele alınmış ve bunları mümkün kılacak maddelerle Yüksek Meclisin huzuruna çıkılmıştır. Hatırlardadır ki, Yüksek Seçim Kurulu bazı daire ve müesseselerin iktidar partisi lehinde propaganda maksadıyla vücuda getirdiği afişlerin asılmasını ve faaliyetlerinin durdurulması hakkında karar ittihaz etmişti. Beğenilmeyen bu kararın tekerrürünü önlemek tadilde hedef tutulmuş görülmektedir.

Keza, 2 Mayıs seçimlerinde bazı memurların muhalif partilerden müstakil namıyla dahi olsa adaylık koydukları görülmüş olduğundan hoşna gitmeyen bu hareketin de katiyen önlenmesi hedef tutulmuş olduğu müşahade edilmektedir.

Yine aynı surette muhalefetin radyo neşriyatı, geniş tesiri bakımından endişe uyandırmıştır. O halde bunun da ortadan kaldırılmasını iktidar kendi menfaatine uygun görmüştür. Hele sandık başlarında kanunen de bitaraf olan ve bu tarafsızlıklarında asla şüphe edilmemesi lâzımgelen memur ve muallimlerin bu vazifeden alınmalarını eidden calibi dikkattir.

Sonra vatandaşın bir siyasi parti listesinden beğenmiyerek sildiği bir veya birkaç adayın yerine beğenerek yazdığı adayların kabul edilmeyip çizilenlere oy vermiş nazariyle bakılması serbest seçim hakkını ihlâlden başka bir mûna taşımaz. Bununla listeden eksik oy alanların izzetinefsini korumak kasdedildiği aşikâr olan bir hakikat değil midir? Bu hal ile serbest seçmek ve seçilmek imkânları ortadan kalkmış olmuyor mu?

Sayın arkadaşlar, işte yukardan beri arz ettiğim esbabı mucibe dolayısıyla Seçim Kanunu tadilatının kanundaki umumi aksaklıkların giderilmesini hedef tutan esaslı bir tetkika tâbi tutulmak üzere İlim Heyeti tarafından incele-

nerek bir esasa bağlanmasını ve bu hususta istical edilmeyerek bu işlerin tekemmül ettirilmesi için lâihanın Hükûmete iadesini teklif ediyorum.

-REİS — Açık reylerin neticesini arz ediyorum :

Yeniden Yapılacak Su İşleri İçin Gelecek Yıllara Sâri Taahhütlere Girişilmesine Mezuniyet verilmesi hakkındaki 3132, 4100, 4649, 5259 ve 6089 sayılı kanunlara ek kanun lâiyhasına (350) arkadaş rey vermiştir, bu reyler müspet reylerdir, bu suretle lâyiha kanunlaşmıştır.

Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Vergi Muafiyetleri Anlaşmasının tasdikına dair kanun lâiyhasına (342) arkadaş rey vermiştir, reylerin hepsi müspettir. Lâyiha (342) rey ile kanunlaşmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti ile Amerika Birleşik Devletleri arasında «Kuzey Atlântik Andlaşması» Taraf Devletler arasında Kuvvetlerinin Statüsüne dair Sözleşme» nin tatbikatına mütalâlik Anlaşmanın kabulü hakkındaki kanun lâiyhasına (347) arkadaş rey vermiştir. Bu suretle bu lâyiha da (347) rey ile kanunlaşmıştır.

Söz Nüvit Yetkin'indir.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Arkadaşlarım, demin Başvekil bu kürsüde konuşurken hatiplerimizden birinin bir milletvekilinin kendi adına yaptığı konuşmayı, daha evvelki müzakereleri takibetmemiş olduğu için, her halde Grup namına yapılmış bir konuşma zannederek Grupumuzu itham eder şekilde konuştu. Bu itibarla ben de - maalesef Mecliste ekseriyet olmamasına rağmen..

REİS — Rey sırasında ekseriyete bakılır, arkadaşlar koridordadır, ekseriyet vardır.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Toplandığı zaman konuşayım. (Devam sesleri).

Başvekil bu suretle daha evvel Meclise gelmemiş ve müzakereleri takibetmemiş olduğu için kendileri bir gaffele düşmüşlerdir zannederim. Nitekim yalnız bir milletvekili arkadaşımızın konuşmasını işaret ederek ve partimizi hedef tutarak «kanun mu yapıyoruz, milletin iradesi ile iktidara gelmiş bir partiyi mi itham ediyorsunuz?» Diyor.

Biz görüşlerimizi ifade ederken Başvekilin gerek bu konuşmasına, gerek diğer konuşmalarında işaret ettikleri noktaların tamamını cevaplandırmıştık. Tahmin ederiz ki, zabıtlarda okuduk-

ları zaman kendileri de söylediklerine pişman olurlar.

Biz bir partiyi itham için kürsüye gelmedik. Bu yalnız Adnan Menderes tarafından tatbik edilen bir usuldür. Bu usulü biz tatbik etmedik.

Ancak bir kanunu tenkid ederken haklı olarak iktidar partisi lehine kanunda eşitliği ihlâl eden noktaları belirttik ve bunu yapmamız, iktidar partisini itham etmeyi hedef tuttuğumuz için değil, kanunun selâmetle çıkmasını hedef tuttuğumuz içindir.

Maalesef Sayın Adnan Menderes bütün konuşmalarında mevzuun tamamen dışında kaldı. Âdetâ dinliyenlerin demagogik diyecekleri bir şekilde, mevzuu dejenere ettiggi için temas ettiğii noktalara cevap vermeye mecburum.

Divor ki: «Bizimle konuşmak istedikleri zaman bu kanun tasarısı encümenlerde idi. Encümenlerde görüşülmekte olan ve Heyeti Umumiyyeye gelecek olan bir tasarının Hükûmetle konuşularak, anlaşarak ıslahı nasıl kabil olur ve bu hangi zihniyetin ifadesidir?».

Sayın arkadaşlar; İetüzümüzde de vardır. tatbikatta da görülmüştür; hatalı gördüğünü, sonradan madim olduğu bir tasarısı: Hükûmetin geri alması bir müessesedir. Eeasen bu şimdiye kadar olmamış bir hâdise de değildir. Biz bu kanunu rejimle ilgili gördüğümüz için Hükûmetle görüşmeyi, mukabil taleplerimizi, şikâyetlerimizi ifade etmeyi istedik. Kendilerinin izah tarzına bayret etmemek kabil değil.

Sonra dikkat buyurılacak olursa biz bu mevzuu Meclise bir şikâyet konusu olarak getirmedik, şikâyetle bulunmadık; sadece bir vakıayı işaret ettik. O günkü nokta nazarıımızda bugün de sebat etmekte olduğumuzu arz etmek isterim.

MUHLİS ERDENER (Bursa) — Tebliğ neşrettiniz...

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Suç mudur?

Resmî ilân tevziatı üzerinde hiç lüzumu yokken durmak istedi. Zaten eskiden bahsetmek itiyadıdır. Arkadaşınız şahsi kanaatini izhar etti. (Arkadaşınız bahsetti sesleri).

REİS — Devam buyurun.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Resmî ilân mahiyetini protesto mahiyetinde almak istedikler, Hamdolsun iktidarın gayretiyle bugün partimizin malı olan bir gazete yoktur. Biz ilân

alıp almamasına değil bunun tevziindeki adanetsizliğe işaret etmek istedik.

Radyodan istifade edemeyişimiz keyfiyetini izah etmeye çalışırken Başvekilin verdiği izahat tarzı gariptir. Diyor ki, «vaktiyle biz radyodan seçim sırasında saat istedik. Çünkü o zaman iktidar radyoda mütemadiyen konuşmaktaydı. Bizim konuşmak hakkımız yoktu.»

Şimdi bu hakkı kaldırdıklarına göre, «İktidar ve Hükümet olarak o zaman siz nasıl yaptınızsa, biz de radyoyu kendi inhisarımızda ve tek taraflı olarak kullanacağız.» demek istiyorlar. («Soldan, öyle bir şey söylenmiş değildir sesleri.») Bu, kanaatimizce rejimi ileriye değil, geriye götürür.

Parti mallarından da bahsetti ve «Yalancının mumu yatıya kadar yanar.» dedi. Eğer bu hesap bir mahkeme önünde sorulsaydı yatısı vakti sönecek mumun kime ait olduğu görülürdü.

Eskişehir'de 12 000 tip seçim pusulası çıkarılmış. Eğer bunu bizim partiye atfediyorlarsa şiddetle reddederim. Onu kendi partileri içindeki hizipleşmelerde arasınlar. Ama Malatya'da seçim kurulu dosyaları arasında partimiz aleyhine tertibedilmiş birtakım vesuik mevcuttur.

Memur mebus olmak isterse altı ay evvel istifa etsin şekline rıza göstermiyormuşuz.

Bu esbabı mucibe ile Sayın Menderes'in ifadesi şu oluyor : Biz memurlarla anlaşmak istiyerek âdeta çete kuruyormuşuz. Evvel emirde iktidarın muhalefete olan müsamahasız tavır karşısında bir parti ile iş birliği yapacak cesaretsiz memur olmayacağı gibi, her halde buna tenezzül edecek muhalefet partisi de yoktur. (Soldan «Bu söz Sivas'a ait.» sesleri.)

Dinleyin rica ederini, biliyorum neyi kasdetmek istediklerini. İktidarın böyle tertiplerle huzurunza getirdiği tasarı ile bütün memurlarla iktidarın bir anlaşması imkân ve ihtimallerini açmak istemektedir,

Aziz arkadaşlarım, maddelerin görüşülmesi esnasında görüşmelerimizi ayrıca ifade edeceğiz.

REİS — Efendim, başka söz isteyen yok.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Var efendim var.

REİS — Buyurun.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, Başbakan yağıdı, gürlüdü ve gitti. (Soldan, gitmedi sesleri) Başbakan konuşurken şu genç mebus diye bahsettiler.

Arkadaşlar, bu kubbenin altında hepimiz mebusuz. Bir Başbakanın ağzına bu şekilde ifade ederseniz bu Meclis beni tasvibeder mi? (Soldan, eder sesleri.) Öyle ise bir dahaki sefere öyle hitap edeceğim.

NUSRETTİN BARUT (Bitlis) — Ne olur?

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Ne mi olur? Ben de eğer (şu Başbakan) diye ifade edersem bu Meclis beni tasvibeder mi? (Soldan, eder sesleri.) Öyle ise bir dahaki sefere öyle hitap edeceğim.

Bana söylemediğim sözleri isnadetti. Zabıtları getirtip pekâlâ okuyabilirdi. Ben Demokrat Partinin menşei gayrimalûm milyonlar surfettiğinden bahsetmedim.

REİS — Rica ederim Kâmil Bey mevzu içinde kalınız. (Gürültüler...)

KÂMİL KIRIKOĞLU (Devamla) — Bir partinin normal olarak, az veya çok, seçim için meblağlar sarfetmesi mümkündür. Bunda gayrimüşru diye bir iddia yoktur. Eğer böyle bir şey olsaydı, böyle bir şey düşünmüş olsaydım millet kürsüsünden iddia ve ispat ederdim. Benim iddia etmediğim bir şeyi bana isnad etmek siyasi ahlâk ve namus ile ne dereceye kadar kabili telifir? Bunu kendisinden sormak istedim.

(Geliyor, geliyor sesleri) (Gülüşmeler). Gelsin efendim, korkacağım yok, memnuniyet duyarım. Ben konuşurken birinci derecede kendime muhatap aramak mecburiyetindeyim. Mevzuum şu idi, bir seçim kanununun müzakresinde, mevzuu betahsis şahıslara intikal ettirmek, şahıs mücadelesi haline sokmak bir Başbakan için doğru değildir. Bunu Meclisin ittılarna arz etmek ve bu şekilde Meclis içinde bir mebus, (şu mebus) diye hitap edecek bir Başbakanın mevendiyyetini hatırlatmak istiyorum. (Gürültüler).

ADLİYE ENCÜMENİ ADINA İSMÂİL HADİMLİOĞLU (Denizli) — Muhterem arkadaşlar, ben de Adliye Encümeni Sözcüsü sıfatıyla huzurunza çıkmış bulunuyorum. Bu tasarının Adliye Encümenindeki müzakeresi sırasında hazır bulunan arkadaşların fikirlerini buraya sizlere bildirmek için söz aldım.

Hükümetin getirmiş olduğu bu tasarıda dört esas tecemmu etmektedir :

1. Siyasetle iştigalleri zaten memnu bulunan memurların memuriyet sıfatları devam ederken de yine, siyasi faaliyet sayılan seçilme hakkını kullanmasına meydan vermemek;

2. Vatandaşlar üzerinde çok menfi tesirler yaratan siyasi ve umumi ahlâk telâkkilerine mugayir sayılan hareketleri önlemek;

3. Âme hizmetine tahsis edilen Devlet radyosuna seçim propagandası vesilesiyle, Devlet otorite ve emniyetini za'fa uğratacak ve siyasi ahlâkı bozacak mahiyetteki konuşmayı menetmek;

4. Seçmenlerin tamamıyla vicdanları ile başbaşa kalarak ya bizzat yazmak veya başkalarına yazdırmak suretiyle serbset iradelerinin tevellisine imkân verecek şekilde oylarını kullanmalarını temin etmek.

Bu esaslar, bilhassa son seçimlerin devamı sırasında hepimizin şahidî olduğumuz hâdiseler ve vakaların bir ifadesi telâkki edilebileceği gibi, aynı zamanda genç demokrasimizin salim bir şekilde inkişafının başlıca şartlarından olan sağlam bir siyasi ahlâkın tesis ve muhafazası endişe ve ihtiyacında da doğduğunu ifade etmek yerinde olur. çok partili demokratik rejimde âme hizmeti ifa eden memurların tarafsız kalmaları lâzım ve zaruridir.

Mebus adayı olarak taraf partilerden birini alenez tutan bir memurun, seçilemediği takdirde, hakikaten tarafsızlığa aydetmesi mümkün olsa bile, vatandaş nazârında o memur bir tarafın adamı olarak daima şüpheli bir halde kalacaktır. Bu itibarla memurların mebus adayı olabilmesi için muayyen bir müddet evvel memuriyetten ayrılmaları mecburiyetini vaz'eden tadil teklifi, realitenin ifadesi olduğu gibi, Memurun Kanununun 9 ncu maddesiyle zaten menedilmiş bulunan bir keyfiyetin teyit ve teşmilinden başka bir şey değildir.

Bir taraftan memuru siyasetle iştigalden menederken diğer taraftan kayıtsız ve şartsız seçilme hakkı tanınmak gibi birbirine zıt iki hüküm karşısında son seçimler sırasında adaylığını koyan bazı memur arkadaşların (Biz de gidip seçin çevremizde propaganda yapabilecek miyiz?) diye tereddüde düştüklerini yakinen biliyoruz. Bu tereddüdün yerinde olduğunu kabul edenlerdenim. Fakat hususi kanunda herhangi bir kayıt ve şarta tâbi tutulmadığı için biz kendilerine müspet cevap

vermiştik. İşte bu tadil hükmü, mevcut ziddiyeti bertaraf etmek ve âme hizmeti görenderin tam bir bitaraf içerisinde iş görmelerini sağlamak ve aynı zamanda umumi efkâr nazârında o memuru, taraf tutuyor, partcilik yapıyor, gibi bir töhmet altına girmekten korumak emelinden başka bir şey değildir.

Bu hükmün memurun seçilme hakkını ortadan kaldırdığı ve bu itibarla Teşkilâtı Esasiye Kanunu hükümlerine aykırı olduğu da iddia edilemez. Zira, memurun seçilme hakkı nezedilmiyor, ancak yukarıda arz edilen sebeple ve düşünceler dolayısıyla memurun muayyen bir müddet evvel memurluk sıfatını terketmesi lâzım ve şartı konulmuş oluyor.

Aynı sebep ve mülâhazalarla memurların âme hizmeti gören kimseler olması dolayısıyla tam bir bitaraflık içerisinde kalmalarını temine mâtuf düşünce ile bu propaganda yasağı vaz' olunmuştur.

35 nci maddeye bu fıkranın ilâvesine lâzım gördük. Zira, bir şahıs artık bir partiye kendisini mal edip o parti aday listesinde yer aldıktan sonra bütün mânasıyla o partinin prensiplerine sadık kalacağını da önceden derpiş eylemiş demektir. Onun propagandasını yapmaya mecburdur. Bunun hilâfını düşünmek, o şahsın, listesine dâhil olduğu partiye karşı kötü niyetle hareket etmesini kabul etmek demek olur ki böyle bir hareketin umumi ahlâk kaideleriyle aslâ kabili telif olmayacağını elbette takdir buyurursunuz.

Aynı zamanda böyle bir hareketin vatandaşın üzerinde ne kadar menfi tesir yarattığını ve bunun siyasi ve umumi ahlâk kaidelerine mugayir hareketler sayıldığını son seçimlerde görmüş bulunuyoruz. Binaenaleyh, seçilme hakkı gibi kutsi bir âme hakkına sahip ve malik olan kimsenin, hasıs ve şahsî bir arzunun tahakkukunu temin maksadiyle âme vicdanınca merdud bir fiil mahiyetinde görülen ve Türk'ün asil karakteri ile asla telifi kabil olmayan bir hareketi kanuni müeyyide altına almaktan başka bir şey olmayan bu fıkranın olduğu gibi kabul edilmesini enümen adına rica ederim. Aynı 35 nci maddenin beşinci fıkrasında (Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlarla) diye devam eden fıkrada bu gibiler de namzetliğini koyabilmek, muayyen müddete tâbi tutul-

manın sebep ve maksadı aşıkardır. Seçim mücadesinde tam bir bitarafılık içerisinde âme hizmetlerinin görölmesini temin ile mükellef bulunan memur kitlesinin siyasetle iştigallerini önlemeye mâtuftur. Seçim Kanununun memurların seçime iştirakini temin eden mevut hükümü karşısında âme hizmetlerinin ifasında esaslı bir istikrar unsuru olmaları icabeden memurların ne suretle propaganda yaparak siyasete karıştıkları, vatandaşların beslemeleri zarurî olan itimat ve emniyetin nasıl sarsıldığı son seçim sırasında bir kere daha tezahür etmiştir. Bu da, âme bızneti görmüş olmalarından ileri gelmektedir. Zaten burada maksat, daha evvel de arz etmiş olduğum gibi; seçime iştirak edecek olan Devlet memurlarının tam bir bitarafî içinde kalmalarıdır. Devlet memurları veya İktisadî Devlet Teşekkülleri memurları kendi vazifelerindeki, nüfuzlarını kullanarak onu istismar cihetine gitmesinler diye konmuştur. Hepimiz biliriz ki, İktisadî Devlet Teşekkülleri mensupları da seçim dolayısıyla haklarını kullanmaya kalktıklarını ve buna takaddüm eden zamanlarda bazı namzetlerin, adaylığını koymak isteyenlerin meşgul olduğu sahada vatandaşlara karşı ne gibi bir muamele yaptıklarını da yakinen biliyoruz. İşte bu gördüğümüz hâdiselerden mülhem olarak İktisadî Devlet Teşekkülleri mensuplarının da aynı hükme tâbi tutulmasını muvafık gördük:

Bir de radyo propagandasının kaldırılması işi :

Bunun da sayın Başvekil, Hükümet adına etraflı şekilde izahını yaptılar. Biz de kısaca teyiden şu şekilde mârızatta bulunmak isteriz :

Devlet radyosu her şeyden evvel bir terbiye ve kültür müessesesidir. Bunun dışında her hangi bir şekilde ondan istifadeye kalkışmak; hattâ daha ileriye gidip seçim gibi heyecanlı bir zamanda bu kültür müessesesini başka türlü halka tavittirmek doğru bir şey değildir.

İşte bu hâkim olan mülâhaza ile Hükümetin bu husustaki maddeleri kaldırmak bahında getirmiş olduğu lâyiha encümenimizce tereddütsüz olarak kabul edilmiş bulunmaktadır. Bunun yerine konulmuş olan hükme gelince; radyonun bir kültür ve haber müessesesi olduğu bilindiğinden dolayı Hükümet ieraatının halka günü gününe bildirmesi içinde, gayet tabii olarak Hükümet er-

kanının bu cihazdan faydalanması yoluna gidilmiştir.

Muhterem arkadaşlar; diğer hususları maddelerin müzakeresi sırasında arz etmek üzere huzurunuzdan ayrılıyorum.

REİS — Lâyihanın heyeti unumiyesi hakkında başka söz isteyen olmadığına göre maddelere geçilmesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Lâyihanın müstaceliyetle görüşölmesi hakkında komisyon başkanı tarafından verilmiş bir takdir vardır, okutuyorum :

30 . VI . 1954

Yüksek Reisliğe

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değıştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun lâyihasının müstacelen müzakeresine, encümen kararıyla arz ve teklif ederim.

Adliye Enc. Ra.

H. Özyörük

REİS — Lâyihanın müstaceliyetle görüşölmesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Müstaceliyetle görüşölmesi kabul edilmiştir.

5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değıştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun

MADDE 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35, 71, 89, 91, 109, 110, 135 ve 166 ne maddeleri aşağıda yazılı şekilde değıştirilmiş; 45 ve 46 ne maddeleri kaldırılarak yerlerine aşağıda yazılı maddeler ikame edilmiştir :

Madde 35. — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir. Siyasî partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için, o çevrenin seçebileceği milletvekili sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler.

Bir siyasî partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, diğer bir siyasî parti tarafından her hangi bir seçim çevresi için aday gösterilemeyeceği gibi müstakillen adaylığını da koyamaz. Muhtelif siyasî partiler müşterek liste halinde aday gösteremezler. Hiçbir siyasî partiye intisabı olmayan kimsenin her hangi bir siyasî

parti tarafından aday gösterilmesi kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de o parti listesinde her hangi bir sebeple yer alamayan kimse hiçbir seçim çevresinde o seçimde müstakillen adaylığını koymıyacağı gibi başka bir parti tarafından da aday gösterilemez ve seçilemez.

Elli seçmenin, oturdukları yer muhtarlığına tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve noterden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

Vilâyet ve kaza seçim kurullarında vazife kabul eden hâkimlerin bu seçim çevresinde ve Yüksek Seçim Kurulunda vazife kabul eden Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şûrası mensuplarının bütün seçim çevrelerinde ikinci dereceye kadar (ikinci derece dâhil) kan ve sıhrı husumları adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bunlar seçim kurullarındaki vazifelerinden istinkâfa ve keyfiyeti derhal Adliye Vekâletine bildirmeye mecburdurlar.

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar, namzet gösterilemezler ve seçilemezler.

Belediye reisleri, genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce: seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe vazifeli bulundukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Her sınıftan muvazaf subaylarla askeri memur, askeri adli hâkim ve gedikli subay ve gedikli erbağlardan ordudan ayrılma hakkını kazanmış bulunanlar :

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara se-

çimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin veya kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmir verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğu âmir tarafından tasdik edilir ve derhal doğrudan Vekâlete gönderilir.

Dilekçe sahibine dilekçenin alındığına dair bir makbuz ve mertebeler sıksitesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat caizdir.

Dilekçelerin Vekâlete geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edilip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ olunur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bulunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma istekleri kabul edilenler sonradan milletvekili seçilmemiş olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

Namzetlik için müracaat varakaları puldan muaftır.

REİS — Encümen.

ADLİYE EN. ADINA İSMAIL HADİMLİ-
OĞLU (Denizli) — Seçim Kanununun ahengini muhafaza bakımından okunan 35 nci maddenin beşinci fıkrasının başına (vilâyet ve kaza) diye başlanmış, komisyon bu hususu nazara almamıştır. Seçim Kanununda (il ve ilçe) olarak ifade edildiğine göre bu «vilâyet» ve «kaza» kelimelerinin «il» ve «ilçe» olarak değiştirilmesini ve bir de akrabaları sayarken «karı ve koca» yı unutmşuz. Bu, eski esas kanunda da yoktur. Fakat tatbikatla birçok sual ve tereddütleri mucip olmuştur. Bu itibarla bu (ikinci derece akrabalar) tâbiri yanına bir de «karı - koca» dan birisiyle tâbirinin konmasını, aynı bendin 6 nci fıkrasının 5 nci satırında «sayılanların» kelimesi vardır, bunun «sayılanlara» ve aynı fıkranın 11 nci satırında «namzet» kelimesi vardır, bunun da esas kanun tâbirlerine nyma tekimından «aday» olarak kalmasını ve 9 ncu fıkranın 4 nci satırında «veya» kelimesinin «ve» şeklinde bir de en sondaki (Namzetlik) kelime-

sinin (adaylık) olarak tashihini komisyon adına arz ve teklif ederim.

MUHLLİS TUMAY (Manisa) — Muhterem arkadaşlarım; tathibkatta görülen mahzurlar karşısında, kanunların gerekli şekilde tadillerine gidilmesi bir zarurettir.

Biri ara seçiminde olmak üzere üç defa tathibkat gören Seçim Kanunumuzun aksayan noktaları görülmüştür.

Hükümetin tathil teklifi bu bakımdan yerindedir.

Bu defa sevk edilen ve tetkikınıza arz edilen lâyiha ile Seçim Kanunumuzun 35, 45, 46 ve 109, 110, 135 ve 166 nci maddelerinin değiştirilmesi ve bazı hükümlerinin kaldırılarak yeni hükümlerinin ilâvesi istenmektedir.

Ben bu tathil hükümleri arasında evvelâ, bilhassa 35 nci madde üzerinde durmak istiyorum. Bu madde adaylık koyma faslına ait bir maddedir. Bu maddeye üçüncü fıkra olarak bir hüküm ilâve edilmek isteniyor. Bu da, bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de o parti listesinde her hangi bir sebeple yer alamayan kimse, hiçbir seçim çevresinde (Müstakillen adaylığını koyamayacağı) gibi, (Başka bir parti tarafından da aday gösterilemez) ve (Seçilemez) hükmüdür.

Bundan başka altıncı fıkraya konulan mühim değişikliği ihtiva eden diğer hüküm de şudur :

(Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde memur veya hizmetli olarak çalışanlarla, hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların (Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin, ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar ve namzet gösterilemezler ve seçilemezler) Buna mütenazır olmak üzere (8) nci fıkrada da, genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, askerî eşhas hakkında : (Seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin veya kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler) şeklinde bir hüküm sevk edilmektedir.

Muhterem arkadaşlarım, şimdi arz ettiğim bu noktalar üzerinde birer birer düşüncelerimi kısaca belirtmeye çalışacağım. Evvelâ maddeye ilâve edilen üçüncü fıkraya temas etmek istiyorum : Bu fıkraya göre bir siyasi partiye adaylık için müracaat eden bir vatandaşın mahalli parti yoklamasında kazanamaması, veya parti salâhiyetli organı tarafından parti yoklamasında kazanan bir vatandaşın aday listesine alınmaması halidir. Bu takdirde bu vatandaş müstakil olarak namzetliğini koyamayacak ve diğer başka bir partiye de adaylığını koydurmak üzere müracaatta bulunamayacaktır. Böylece bir partiye, gerek o parti bünyesinden, gerekse tarafsız vatandaşlardan müracaat eden kimse, yoklamayı kaybedince, seçmenlere kendisini seçtirmek hakkından mahrum kalacak. Öbür yandan da, seçmenler, yani (Millet) bir vatandaş seçebilmek hakkından mahrum olacaktır.

Aziz arkadaşlar, demokrasinin temel şart, esaslarından bulunan seçim, (Seçmen ve seçilecekler) le ifade edilebilen vatandaşın temel haklarına ve hürriyetlerine ait bir ameliyedir.

Kimler seçmen olabilir, kimler seçilebilir? Anayasa ve diğer kanunlarda bunlar tesbit edilmiştir.

Keza, kimlerin seçmen olamayacağı ve kimlerin seçilemeyecekleri de yine Anayasa ve diğer kanunlarda gösterilmiştir.

Seçimlerin ıcrâ tarzı, Anayasa ruhu ve esasları dairesinde tanzimî işi, seçim kanunlarıyla tesbit edilmiştir. Nitekim Anayasamızın 11 nci maddesi 30 yaşını bitiren kadın ve erkek her Türk'ün mebus seçilebileceği esasını koymuştur.

12 nci maddede, (Ecnebi hizmeti resmîyesinde bulunmak, mücazaatı terhibiye veya sirkat, sahtekârlık, dolandırıcılık, emniyeti sulüstimal, hileli iflâs cürümlerinden biri ile mahkûm olmak, mahcur bulunmak, hukuki medenîyesinden iskat edilmiş olmak, Türkçe okuyup yazmamak) gibi sayılan ve tahdid edilen sebeplerin milletvekilliğine seçim için mâni olacağı tasrih edilmiştir. Ancak bu sayılan sebepler bir vatandaşın milletin reyine arz edilmek ve seçilmek hakkından mahrum edebilir.

Seçim Kanunumuzun kurduğu esaslara göre seçileceklerin millet reyine arzı, müstakil olarak veya parti adayı olarak vâkı olmaktadır.

Partiler kanun hükümlerine göre kurulmuş ve faaliyetleri kanunun himayesinde olan siyasi teşekküllerdir.

Bir partiden diğer bir partiye nakil her memlekette ve her zaman görülmüş hâdiselerdendir. Cemiyetlerde bu, bazan bir tekâmülün de ifadesi olmaktadır. Bir partiye aday olmak üzere müracaat eden bir vatandaşın, gerek partisiz ve gerekse partili olarak yoklamada kazanmaması takdirinde adaylık için bir başka partiye müracaat etmesinde ve hele müstakil olarak millet huzuruna çıkmasında ben ahlâk dışı bir hareket vasfı görmemekteyim.

Parti bünyesinde aday yoklamalarının nasıl bir ruh baleti içinde cereyan ettiğini tahmin etmek güç bir şey değildir.

Böyle bir yoklamada kazanamayan veya o partimin salâhiyetli organları tarafından aday listesine şu veya bu sebeple alınmayan bir vatandaşın kendisini müstakillen aday ilân etmesinde veya bir başka partiye adaylık için müracaatında bir telâkkiye göre ahlâksızlık hali görülse bile bunun cezasını seçimde, seçmemek suretiyle, vatandaşın takdiri tertip etmelidir.

Bundan başka her parti kendi nizamnamesinde bir başka partiye müracaat edip yoklamayı kaybeden bir kimsenin adaylık müracaatını kabul etmemek için hüküm koyarak düşünlülen mahzurunu önleyebilir ve bu tedbir, işin mahiyetine daha da uygun olur kanaatindeyim.

Yoklamayı kaybeden veya listeye alınmayan bir adayın milletin reyine kendisini arzdan men edilmesi, bînetice hem seçmen ve hem de seçilecekler bakımından seçmek serbesliğini bir nevi ihlâl mânasını taşımaktadır. Halbuki seçim mevzuatının bellibaşlı gayesi seçimin tam mânasıyla - seçecekler ve seçilecekler - bakımından serbest ceryanını temin olmalıdır.

Sonra vâzı kanun hukuk esaslarından ilham alarak hukuk kaideleri ve hukuki nizamlar tesis eder, ahlâk kaidelerinin tesisi ile uğraşmaz.

Bu sebep ve bu düşünce ile maddenin bu ilâve fıkrasının kaldırılmasını arz eden bir teklif sunuyorum.

Aktınca fıkra üzerinde yapılan tadil yerindedir. Âme hizmetinin her hangi bir şubesinde kendisini memur olarak, hizmetli olarak millet hizmetine arz eden bir kimse üzerinde bu sıfat baki kaldıkça milletvekilliği için adaylığını koymamalıdır, koyamamalıdır.

Memuriyet sıfatı ve onun nüfuz ve salâhiyetleri, seçimlere ve seçmenler üzerinde seçimin serbesliğini ihlâl eden bir sebep olabilir. Milletvekilliğine adaylığını koymak isteyen memur ve hizmetliler, hâkim ve hâkim sınıfından olanlar memuriyetle âlakalarını kesmiş bulunmaldırlar. Seçimin ilânından ne kadar zaman evvel bu istifa vâkı olmalıdır? Mesele bu müddetin tâyiniyledir. Elbette ki burada kesin ve herkesin ittifak edebileceği bir müddet koymak kolay olmaz. Yalnız zaruretlerin mühtarlarına tâyin ve tahdidi lâzımdır.

Millet Meclisinin gördüğü vazifeler ve onun bütün millet hayatına şâmil çeşitleri bakımından, muhtelif memuriyet şubelerinde çalışmış ve tecrübe sahibi olmuş bulunan unsurlara da ihtiyaç bedihidir. Bu ihtiyaç kabul edilince istifanın seçimlerden altı ay gibi uzun bir zaman evvel yapılmasının şart koşulması çok ağır olur. Hepimizce malumdur ki, memur, «Rızık cedid yevmin cedid» geçinen bir zümredir. Bu zümreden milletvekilliğine seçilmek isteyenlerin (6) ay gibi uzun bir müddet maâşsız yaşayabilmelerine imkân tasavvur olunamaz. Bu haliyle, bu uzun müddet şartı, bu zümrenin milletvekilliğine adaylıklarını koymalarına fiilen imkân vermez.

Bu itibarla bu müddetin (3) aya indirilmesi muvafık olacağını düşünmekteyim.

Aynı sebep ve mülahazalarla, milletvekilliğine adaylıklarını koymak isteyen askeri eşhas bakımında istifa müddetinin (3) aya indirilmesini muvafık mütalâa etmekteyim.

Bu maksatla da bir önerge taktim ediyorum, takdir Yüksek Meclisindir.

REİS — Kemal Yörükoğlu.

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Var) — Muktedir arkadaşlar! Benim 35 nci maddenin 3 ncu fıkrası üzerinde mâruzatta bulunacağım. Bu fıkra, bir siyasi partiden adaylığını koyup da muvaffak olamayınca; diğer bir partiye girmenin ve o partiden aday gösterilmenin ve hattâ müstakil olarak adaylığını koymamanın memuru olduğu deriş edilmektedir. Bu maddede ve esbabı mucibede, Hükümet lâyihasında bu hareketin gayriahlâkı olduğu ve bir partinin programını ve nizamnamesini benimseyip, kabul edip, o partiye adaylık için müracaat ettikten ve adaylığı kazanamayınca çok yakın bir mazisini unutup, sırf mebus seçilmek için ve her hangi

bir ihtirasını tatmin gayesiyle diğer bir partiye girmesi gayriahlâkidir; bendeniz bu hükme dokunmuyorum. Anıak (müstakil de koyamaz) hükmü bendenizce pek uygun değildir. Çünkü partiler kendi listelerine müstakil namzetler koyuyorlar. Acaba müstakil olarak listesine aldığı namzet hakikaten o partinin programı, nizamnamesini benimsemiş midir? Benimsemisse niçin o partinin bünyesine girmeyip de müstakil olarak giriyor? Bu hüküm burada kalırsa partilerin kendi listelerine müstakil aday almaları halinde tenakuzu mütebaki olur. Binaenaleyh bu tenakuzun izalesi şarttır. Bir vatandaş aday yoklamasını kazanmayabilir; fakat müstakil olarak vatandaşın huzuruna çıkıp kendisinin mebus seçilmesini elbette ister. Bu, onun hakkıdır, bu hakkı ondan nezetmek tamamen Teşkilâtı Esasiye Kanununa aykırıdır ve muhaliftir.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Hangi noktadan?

KEMAL YÖRÜKOĞLU (Devamlı) — Arz edeyim:

Esasen esbabı mucibe bunun gayriahlâki olduğunu ileri sürmektedir. Bendeniz hukukla ahlâk arasındaki münasebetleri arz edip sizi rahatsız etmek istemem. Her hangi bir hareketin ahlâka mugayereti demek onu hukuka mugayereti demek değildir. Bu takdirde bütün gayriahlâki hareketleri kanuni müeyyideye bağlamak icabeder ki, bunun da imkânsızlığı aşıkârdır.

Bu itibarla vatandaş bir partiye müracaat edince ve adaylığı kazanmayınca niçin müstakil olarak adaylığını koymasın. Yarın seçildiği takdirde adaylığını kazandığını ve partiye girmeyeceğini kim iddia edebilir? Müstakillen adaylığını koymasın o parti aleyhine propaganda yapacağı mânasını tazammun etmez. Müstakil olarak adaylığını koymakta ve bilâhara gelip partiye girmektedir. Aday yoklamasını kazanmadığı halde müstakil olarak milletvekili seçilmekte ve aday yoklamasını kazanmadığı partiye gelip girmektedir ve parti de bunu kabul etmektedir. Bunun misalleri mevcuttur. Bu devrede de mevcuttur.

Bu itibarla müstakilleri madde bünyesinden çıkarmamın realiteye daha uygun olacağı kanaatindeyim. Bu hususta bir tahrir hazırladım, kabulünü rica edeceğim.

Şimdi, altıncı fıkra hakkında Hükümet esbabı mucibesinde, bir taraftan Memurin Kanunu memuru siyasetle uğraşmaktan menederken diğer taraftan Milletvekilliği Seçimi Kanunu ile memur memuriyetle alakasını kesmediği halde onun aktif politikaya girmesini kabul etmek suretiyle iki hüküm arasındaki ahenksizliği ve tearuzu belirtiyor. Bu ahenksizlik ve tearuzu izale etmek için memurun muayyen bir müddetten evvel memuriyetten istifa etmesi lâzımdır. Bu hüküm gayet yerindedir. Buna ben de iltihak ederim. Bendenizin dokunmak istediğim nokta Hükümetin esbabı mucibe lâyihasında bu 35 nci maddede İktisadi Devlet Teşekkülleri mensuplarını bu maddenin şümülü haricinde bırakmıştır. Lâyiha Dahiliye Encümeninde müzakere edilirken İktisadi Devlet Teşekkülleri mensuplarının da bu madde şümülü dâhiline alınması kabul ediliyor. Teşkilâtı Esasiye Encümeni buna lüzum görmüyor, çıkartıyor. Adalet Encümeni tekrar bu hükmü koyuyor. Hükümetin esbabı mucibe mazbatasında Memurin Kanunu ile Milletvekili Seçimi Kanunu arasındaki ahenksizliği izale için sırf memurlara hasrı tahsis edilmiştir. İktisadi Devlet Teşekkülleri mensupları Devlet memurları sayılmazlar. Çünkü İktisadi Devlet Teşekkülleri hususi hukuk ve prensiplerine göre kurulmuşlardır. Kuruluşlarının esas temeli de budur. Bu itibarla mezkûr müesseselerde çalışan şahıslar Memurin Kanunu hükümlerine ve şümülüne tâbi tutulmazlar. Nitekim tatbikatda böyledir. Gerek Mahkemei Temyiz Tevhidi İctihat kararları ve gerek Devlet Şûrası kararı da bu merkezdedir. Bu itibarla bir kanun tedvin ederken tebellür etmiş bir hukuk kaidesine de riayet etmemiz icabeder. Bendeniz Teşkilâtı Esasiye Encümeninin de ıstirak ettiği Hükümetin isabetli olan noktai nazarı uygun buluyorum. Hükümetin sevk ettiği maddenin kabulünü, yani İktisadi Devlet Teşekkülleri mensuplarının bu madde şümülünden çıkarılmasının uygun olacağı kanaatindeyim. (Soldan : Gürültüler, esas o, öyle şey olmaz, onu anlamak için Zonguldak'a gitmeniz lâzım sesleri.) Lütfen sabırlı olun arkadaşlar. Kaldı ki, 45 nci maddede 35 nci maddede yazılı olanlardan hâkim ve hâkim sınıfında sayılanlarla memur ve hizmetliler ve askeri şahısların bu kanunun 6 nci maddesinde yazılı

seçim müddeti zarfında propaganda yapamıyacaklarını falan söylüyor. Binaenaleyh bu madde ile eski kanundaki hüküm değiştirilmek isteniyor. Fakat İktisadi Devlet Teşekkülü mensuplarının bu maddenin şümülüne alınmaması, bu teşekkül mensuplarının maddenin şümülüne alınmaması bu teşekkül mensuplarının memur olmadığının delilidir. (Doğru sesleri) Binaenaleyh bu teşekküllerin bir âmme müessesesi olup olmadığı ihtilâflı bir mevzudur. Fakat bugün tebellür etmiş olan umumî içtihat ve kanaate göre bu müessese bir âmme müessesesi olmayıp hususi hukuk esaslarına göre teşekkül etmiş bir müessesedir. Bendeniz bu hususta bir takdir veriyorum, mülâyim gelirse kabul buyurulur. Takdir Yüksek Heyetindir.

KEMAL ÖZÇOBAN (Afyon Karahisar) — Efendim, ben sondan başlayacağım. Altıncı fıkra hakkında Kemal Yörükçölu arkadaşımın fikrinde değilim.

Bu fıkradan İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışanları çıkaramayız. Çünkü fıkra (Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde çalışan ve bunlara bağlı diğer müesseselerde çalışan) diyor. Yani arkadaşlar, bu fıkranın fazla şümüllü olduğu hususunda arkadaşımınla hemfikirim. Hakikaten çok şümüllüdür. Bunun şümülünü daha daraltmak lazımdır. Belediyede çalışan bir çöpçü ve mezbahada çalışan veya elektrik müessesesinde hizmetli her hangi bir vatandaş da bunun şümülüne girdikten sonra Devlet İktisadi Teşekkülü haline gelmiş, meselâ PTT Umum Müdürünü bundan vâreste kılmak tezada düşmek demektir. Onun için İktisadi Devlet Teşekküllerini de bu fıkranın içine almak lazımdır.

Diğer arkadaşlarımın dermeyeran ettiği noktalara gelince :

Arkadaşlar, diğer arkadaşların temas ettikleri noktalara tekrar dokunmaya niyetim yoktur. Yalnız 35 nci maddenin 3 neü fıkrasını da demokratik görüşe uygun bulmadım, şu bakımdan: Bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş ve şu veya bu sebeple bu parti tarafından adaylığı reddedilen her hangi bir vatandaş, tır diğer parti listesine giremediği gibi müstakillen de adaylığını koyamıyacaktır. (O devre için sesleri) Bu hükümle bu vatandaşın siyasi hakkı tahdid edilmiş oluyor. Bir vatandaş tasavvur

edin, bir partiye müracaat ile adaylığını talep ediyor. Parti bunu reddediyor. Diğer partiden adaylığını koyamaz; ama müstakillen de adaylığını koyamıyacaktır. Bir vatandaş tasavvur edin müstakildir, o seçimde devamlı şekilde hiçbir partiye müracaat edememesini, hiç olmazsa müstakil olarak adaylığını koyamamasını, böylece bu hakkının tahdid edilmesini ben hukuk prensiplerine uygun görmüyorum. Filhakika buradaki iyi niyeti anlıyor ve takdir ediyorum.

Yani öyle adamlarla karşı karşıya geldik ki, bir partiye müracaat ediyor, o partiden vait alıyor, rekabeti siyasiye tevlietmek suretiyle kıymetli bir şahsiyet olduğunu efkârı umumiye aşlamak, telkin etmek, neticede siyasi kazanç temin etmek isteyenleri müşahade ettik, testit ettik. Ama böyle birkaç tane soysuzun bu türlü hareketlerini nümune alarak ele alıp böyle antidemokratik bir yola gitmenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Yani vatandaşın siyasi ahlakını tarsin bakımından böyle bir fıkraya belki ihtiyaç vardır, fakat bunun aksini de düşünmek lazımdır. Vatandaşın bu türlü siyasi ahlaksızlığını yoketmek kasdı ile böyle bir madde koyarken hüsnüniyetle müracaat edip, suiniyetli, bir partinin veya parti ileri gelenlerinin siyasi ahlaksızlığı yüzünden reddedilen, olmaz mı? Bu gibileri de olur. Bir kanun ebediyen yürürlükte kalmak için vaz'edilir. Ve muhtelif ihtimalleri düşünerek hükümler konur.

Pekâlâ, yukarda arz ettiğim gibi, hüsnüniyet sahibi bir kimsenin istikbalini mahvetmek kasdı ile kasten müracaat ettirilir ve kasten o şahıslar tarafından adaylığı reddedilebilir. Onun için bu türlü hareketleri de düşünmek lazımdır.

İyi niyetle hareket eden vatandaşlar için bendeniz bu gibi haksızlık ve mahzurların olabileceğini zannediyorum.

Sonra diğer bir mahzuru da arz edeceğim arkadaşlar. Muhlis Tümay arkadaşımın bu hususta izhar ettiği kanaate bendeniz de iştirak ediyorum. Bu madde güttüğümüz yola aykırıdır. Bu sebeple muhalifim.

Şayet bu hüküm Yüksek Heyetimizce kabul edilmediği takdirde bendenizin bir teklifim vardır, o da şudur : Hiç olmazsa, ehveni şer...

RAUF ONURSAL (İzmir) — Pazarlık yok.

KEMAL ÖZÇOBAN (Devamlı) — Oradan sözünü kesme arkadaş! Pekâlâ pazarlık var-

Fikirler teati edilir. Kabul edilirse o zaman zımnı pazarlık taahhüs etmiş demektir.

Bendeniz komisyonda bir tez arz etmiştim, tezim kabul edilmedi. Tezimi tekrar ediyorum. Hiç olmazsa arkadaşlar - yazılı olarak - diye iki kelimenin ilâve edilmesini teklif ediyorum. Şöyle deniyor : (Bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de) ibaresi yerine şöyle bir teklif yapıyorum : (Bir siyasi partiye adaylık için yazılı olarak müracaat edip de...) Çünkü, arkadaşlar, telefonla vâkı müracaat üzerine de denebilir. Hiç olmazsa bir vesika olsun. Bunu arz ve teklif ediyorum.

REİS — Başvekil,

BASVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım, zannediyorum ki mevzu bastı izab edilmeden de açık bulunmaktadı. Mesele şudur :

Bir partiden namzet gösterilmesini arzu eden bir zat, her hangi bir sebep dolayısıyla bir başka partiden namzet gösterilmesin. Bunu takrin etmek istiyoruz. Bunun esbabı mucibesi, siyaset vurguncularını ortadan kaldırmaktan ibarettir.

Şimdi, arkadaşlarımız vaziyeti şöyle tasvir ediyorlar ve diyorlar ki, her hangi bir vatan-
dağ, partileri filân bilmiyecek, partiler malûm değil, hüsnüniyetle o partiye müracaat etmiş, ret cevabı almış. Bunun başka partiye gitmesi mümkün olduğu takdirde âmme haklarından mahrum kalıncaya, Anayasaya muhalif oluncaya şu ve bu olacak. Hâdis e katiyen böyle değildir. Bir kimsenin bir partiden namzetliğini istiyebilmesi için partinin nizamnamesini benimsemiş ve o partide bir müddet bulunması lâzımdır, onun âzası olmak lâzımgelir. Bir zat, düşününüz, dört sene, altı sene, yedi sene bir partinin âzasıdır, seçim zamanında partisinin usullerine göre mebus namzedi olmak istediği halde mebus namzedi gösterilmediği takdirde, adam anasına babasına darılıp evden kaçan çocuk gibi yahut papaza kızıp oruç bozan insan gibi o partiyi o anda terke edecek kalkıp gidecek ve rakip olan partiye beni namzet gösterin diyecek. Bundaki gayriahlâkîlik aşîkârdır. Partili olarak bunlar bizim başımıza geldi. Yedi sene ikamet ediyor bir parti içinde, o partinin programını yedi sene benimsiyor. Yedinci senenin sonuncu günü, beni namzet yapmadılar diye, yahut da karşı tarafın kazanma ihtimalini

kuvvetli gördüğü için, yedi sene kendisine şahsiyet ve hüviyeti siyasiye vermiş olan partisini tekmeleyip ve rakip partiden namzetlik istiyor. Bu siyaset sahtekârlığının ta kendisidir. 12 nci maddedeki hükûmlük gibi tâbirler maddi hükûmlüğe taallûk eder. Bu ise mânevî sahtekârlı-
ğın ta kendisini teşkil eder ki bir partinin programını benimsemiş olması lâzımgelen bir insanın, yedi sene o partinin bünyesinde ikamet ettikten sonra ben seni istemiyorum; çünkü sen beni namzet göstermiyorsun, diyecek veyahut sen perişan bir teşekkûlsün, perişan bir durum-
dasm, kazanmak ihtimalin kalmamıştır diyecek ve tekmeleyi atacaktır. Ve bu bir hafta içinde, seçim kampanyası içinde olacaktır. Çarşamba günü H. P. den, Perşembe günü D. P. den namzet olacak. Bu, olmasın arkadaşlar. Vatandaşlara böyle kimseleri seçilsin diye takdim etmesinler. Bu, siyasi ahlâksızlıktır. Böyle gecenin hayrumudur mu seherinden? Çarşamba günü H. P. den, Perşembe günü D. P. den mebus olmak isteyen bir şahsın bu memlekete hayrı olacağına iddia etmek zordur.

C. H. P. den Ordu eski mebusu bir zat, seçim listelerini Yüksek Seçim Kuruluna vermemize mecbur olduğumuz saatten iki saat evvel, yani seçim listelerinin verildiği günün saat ikisinde, üçünde D. P. ye müracaat ediyor, diyor ki : H. P. si beni namzetlikten düşürdü, Ordu eski mebusu Topaloğlu.

Binaenaleyh ben onun aleyhinde çalışacağım diyor. Biz Genel Kurul olarak toplu haldeyiz, pekâlâ aleyhte çalışsın, meneden yok, dedik. Genel Kurul müzakerelerine devam ederken yarım saat sonra yine bir haber geldi. Böyle mükerrer müracaatın mânası ne olabilir? O zaman sormak mecburiyetinde kaldık. Yoksa bizim partiden mi namzet gösterilmesini istiyor dedik. Böyle olduğunu anladık.

İşte Çarşamba günü Halk Partisinde olan zat Perşembe günü D. P. ye geliyor, beni namzet gösterin diyor. Arkasından da bu zat kol-kola Halk Partisinin erkânı ile dolaşiyor.

Muhterem arkadaşlar, siyaset en yüksek seviyede memlekete hizmet etmek gayesinin tahakkuku sahasıdır. Böyle bir sahada bu nevinden ahlâksızlığın temizlenmesi lâzımdır. Başka memleketlerde lüzum görülmüyebilir.

Bizim düne kadar kapalı geçen siyasi hayatımızın kendine göre birtakım ihtiyaç ve icap-

ları vardı. Bu ihtiyaç ve icapları takdir ederek siyasette şhlâkiliğe tevcihi istikamet etmenin zararı değil, faydası vardır. Kimi bir haktan menediyoruz? O adamı ki, iki parti birbiriyle rakip, hattâ Halk Partisinin tuttuğu yolun neticesi olarak birbirinin gırtlığına sarılmış bir halde. Diyor ki, iktidara gelirsem yalınayak başkibak sokaklarda dolaştıracağım. Bir kan dâvası haline getirmişlerdir husumeti. Bütün yazıları meydana. (Soldan sözleri de sesleri.) Böyle iki parti arasında kan dâvası halinde giderken iş; - yalınayak, başkibak dolaştıracağım diyor ve kim bilir daha ne ukubata mâruz bırakmak istiyor - iki partinin arasındaki münasebetin manzarası bu iken adam kalkıyor, sabahleyin, kendi partisinden yüz bulmamıştır, öğleyin, öğleden sonra yüzde yüz aksi istikamette bir partiye, sabık partisine, kendisini dört sene mebus yapan partisine karşı kiralalmış kılıcı kullanmak teklifinde bulunuyor.

Yukarda, Reis beyin odasında Meclis müzakerelerini dinliyordum. Muhterem bir arkadaşımız dedi ki; 12 nci maddede mebusluğa mâni olan hükümler yazılıdır. Binaenaleyh bunun dışında yeni bir hüküm tedvin etmek Anayasaya muhalif olur. Muhterem arkadaşlar, evvelâ şurasını arz edeyim: Anayasa umumî prensipleri ifade eder, istikamet gösterir. Böyle ikide birde, **uzaktan yakından alâkası olmayan meseleleri dahi Anayasaya muhaliftir diye onları Anayasa ile irtibatlandırmak suretiyle Anayasayı bir silâh olarak dâvada kullanmanın doğru olmadığına kaniim.** Hattâ fevkalâde umumî bir mâna taşıyan mebus yeminini dahi bu hâdiseye tatbik etmek bence caiz olan ahvâlden değildir. «Vatan ve milletin saadet ve selâmetine ve milletin bilâkaydı şart hâkimiyetine muğayir bir gaye takibetmiyeceğim» diye yapılan bir yemini bir vilâyetin kaza olması hususuna muhaliftir diye **irtibatlandırmak** gibi bir şey olur. 12 nci madde şu suretledir, arz edeyim:

Madde 12. — Ecebe hizmeti resmîyesinde bulunanlar, mücazâtı terhihiye veya sirkat, sahtekârîlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hilâli iflâs cürümlerinden biriyle mahkûm olanlar, mabeurlar, tâbiyeti ecebiye iddiasında bulunanlar, hükuku medeniyeden iskât edilmiş olanlar, Türkçe okuyup yazmak bilmiyenler mebus intihabolanamazlar.

Bunun mânâsı, bu sebepler olmadığı takdir.

de mebus seçilebilir değildir. Tadadi olarak bunları zikretmişlerdir. Bunların dışında mebusluk için mâni bir hüküm tedvin olunamaz, diye kati bir ifadeyi ihtiva eden bir madde değildir. Anayasamız 12 nci maddesi tatbikatta böyle tecelli etmiştir. Meselâ Encümende arz ettiğim gibi, Erkân Harbiyei Umumiye Reisi namzet olmak ister. Erkân Harbiyei Umumiye Reisi sonradan çıkan bir kanunda tesbit edilen bir hükme riayet etmediği takdirde mebus olamaz, yani kanun diyor ki; bir Erkân Harbiyei Umumiye Reisi, seçimlerden iki ay evvel istifa etmediği takdirde mebus namzedi olamaz. Şimdi gelin, 12 nci maddeyi okuyun ve Erkân Harbiyei Umumiye Reisinin mebus olamaması vaziyetini, tatbikat olarak, 12 nci madde hükmiyle tatbika girişin. Tıpkı bunun gibi, bu kanunun içinde memur altı ay evvel memuriyetinden istifa etmediği takdirde mebus olamaz, diyoruz, bunu müzakere ediyoruz. Hattâ belki 12 nci maddenin bu hükmünü ileri süren arkadaşlarımız memurların altı ay evvel istifa etmeleri mecburiyetine ait hükümleri, afkına varmadan, taraftardılar. Halbuki, onların fevvasınca memurun altı ay evvel istifa mecburiyeti dahi 12 nci maddeye muhaliftir. Ama, tatbikat bugün böyle değil. Memur işte izin ve saire suretiyle adaylığını kor. Fakat getirdiğimiz tasarru da 12 nci maddenin bilâfında mebus üzere, bilâfında demekten maksadın, onların faraziyelerine göredir. Biz bir memurun mebus olabilmesi için 6 ay evvel memuriyetten istifasını şart koştukta yız.

Görülüyor ki arkadaşlar, 12 nci maddenin ihtiva ettiği hükümler, mebusluğun mutlak butlan sebeplerini ihtiva etmektedir, vâzı kanunun maddi sebep olarak, hattâ her hangi bir umumî hizmetin deruhde edilememesi için dahi sebep teşkil eden bu fiilleri işlemiş olanlar Devlet hizmetinde olduğu gibi, mebus da olamazlar. Yani umumî mânada «Devlet hizmeti göremezler. Çünkü bunlar umumî butlan sebepleridir. Bugünkü mevzuatımızın 12 nci maddesinin dışında mebusluğu meneden hükümleri tedvin etmiş bulunmuyor. İşte bugünkü mevzuatımız da bunları ihtiva etmektedir. Binaenaleyh onlara ilâveten biz yeni bir hüküm getirmedik. Mâruzatım şimdilik bu kadardır.

YAŞAR GÜMÜŞEL (Çoruh) — Muhterem arkadaşlarım, 5545 sayılı Milletvekili Seçimi Ka-

nunun 35 nci maddesi: Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde memur veya hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların, genel veya ara seçimlerinin başlangıcından 6 ay önce, seçimin yenilenmesi veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin veya kararın ilânından başlayarak 7 gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliğini koymaya çağını âmir bulunmaktadır. Bu maddenin bu şekli memurun 6 ay evvel istifa etmek mecburiyetini bir prensip olarak kabul ve bunu bir şart olarak derpiş ettiğine göre kanaatimce burada ufak bir noksanlık hâsıl olmaktadır.

Normal seçim tarihinden 6 ay evvel istifa ve ancak bu suretle mebusluğa namzetliğini koyma hükmü vaz'edildiğinden, memur kendisinde bu medeni cesareti bulmadıkça elbetteki istifa edip namzetliğini vaz'etmiyecektir. Fakat seçimin yenilenmesine karar verilip ilân edildiği takdirde aynı memur 7 gün evvel istifa ve namzetliğini koymak imkân ve hakkını kazanmaktadır. Birisinde 6 ay diğerinde aynı şekilde mebusluk için adaylığını vaz'edecektir bir hafta. Aynı memur, Bu namzetliğin konulması tam bir nispetsizlik arz etmektedir. Kanaatimce bu tasarıdaki ruh ve mâna seçimden altı ay evvel istifa etmek zaruretini bir âmir hüküm olarak koymaktadır. Böyle altı ay evvel, faraza 1 Teramuzda normal olarak seçim yapılması halinde 1 Ocakta istifa etmemiş ve bu riski göze almamış bir memur her hangi bir sebeple Mayıs'ta veya Haziranda yenileme kararı verildiği takdirde tekrar seçime girme ve namzetliğini koyma hakkını tanımak gibi acıip bir hal almaktadır. Bunun için mâruzatım, eğer yenileme veya ara seçimi vaktinden evvel yapılması kararı bu altı aydan evvel verilmiş ise bu takdirde bir hafta zarfında istifa etmek hükmünü koymak daha isabetli olur. Altı ay içinde yenileme kararı verilirse kabul edilmesi, kanunun ruh ve mânasına daha uygun olur kanaatindeyim. Bu sebeplerden dolayı bir de teklifte bulunuyorum.

BEHÇET KAYAALP (Burdur) — Muhterem arkadaşlar: Lâyihanın esbabı mucibe kısmında bu kanunun sevkine sebep ve saik olarak Memurin Kanununun 9 ncu maddesi ile Seçim Kanununun 35 nci maddesi hükmü arasındaki zıddiyet gösterilmiştir. Ve tamamen bu zıddiyeti, ortadan kaldırmaya mâtuftur.

Bu bakımdan bendeniz Kemal Yörükoğlu arkadaşımızın 35 nci maddenin altıncı fıkrasında yazılı «İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlar» kısmının maddeden çıkarılmasına taraftarım.

Sebebini izah etmek isterim : Başta da söylediğim gibi, madem ki Memurin Kanunu ile Seçim Kanunu arasındaki tezadı ortadan kaldırmak mevzuubahistir, o halde Memurin Kanununa tâbi olmayan ve bugün halen ayakta duran İktisadi Devlet Teşekkülleri statüsü mevcut olduğu müddetçe bu teşekküle mensup olanların maddede yer almasına imkân hukuki mevcut değildir. (Vâzı kanunuz sesleri) Vâzı kanunuz ama, mevzu kanunları da dikkat nazardan kaçırmamak icabeder.

Şimdi, İktisadi Devlet Teşekküllerine mensup olanların bir statüsü vardır. Bu statü İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan kimselerin siyasetle iştigal etmelerine cevaz vermektedir. O halde Memurin Kanunu çerçevesi içinde bunları mütalâa etmek imkânı yoktur. Bizim fikri hukukimiz budur: Hakikaten bizim fikrimize muhalif olan İktisadi Devlet Teşekküllerinin kesif olduğu muhitlerden seçilip gelen mebus arkadaşlarımız belki bu İktisadi Devlet Teşekküllerinin siyasi hayatta oynamış oldukları rolleri yakinen bildikleri içindir ki, bu ıstırapı aksettirmek istiyorlar demektir. Hakikaten İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan, müdürlük yapan, âmirlik yapan kimselerin bu nüfuzlarını süüstimal ederek aksi tecellilerle karşımıza çıkmaktadır. Bu bir hakikattir. Fakat bu bakıdan karşısında bir de İktisadi Devlet Teşekkülleri statüsü vardır. Bendeniz bu kısım ilâve edilirken enenimende muhalif kaldım, Hükümet buradadır dedim, İktisadi Devlet Teşekkülleri statüsünde buna ait bir değişiklik yapması mutasavver midir? Şayet mutasavverse böyle bir şey ilâve edelim, fakat böyle bir düşünce yoksa, eski serbesti içinde kalacaklarsa bu fikre ben muhalifim, dedim.

Şimdi bendeniz de Kemal Beyin fikrine istinad ederek İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalışan memur ve hizmetlilerin bu maddeden çıkarılmasına taraftarım. Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS — Efendim; şu ana kadar altı arkadaş konuştu. Daha sekiz arkadaş söz almış bulunmaktadır. Bu madde hakkındaki müzakere-

lerin yeterliğine dair bir takrir de verilmiştir. Bu takriri reynize arz edeceğim.

Yüksek Reisliğe

35 nci maddenin tadili fıkrasına ait müzakere kâfidir. Reye arzını teklif ederim.

Çankırı Mebusu
Tahsin Uygur

REİS — Müzakerenin yeterliği hakkındaki takriri dinlediniz. Reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Müzakerenin yeterliği kabul edilmiştir.

35 nci madde, muhtelif tadil teklifleri olduğu için fıkra fıkra okunup reynize arz edilecektir.

Madde 35. — Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş milletvekilliğine adaylığını koyabilir. Siyasi partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları bu partilerin teşkilâtı bulunan seçim çevreleri için, o çevrenin seçebileceği milletvekili sayısını geçmemek üzere aday gösterebilirler.

REİS — Bu fıkrayı reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bir siyasi partinin aday listesine girmiş bulunan kimse, diğer bir siyasi parti tarafından her hangi bir seçim çevresi için aday gösterilemeyeceği gibi müstakillen adaylığını da koyamaz. Muhtelif siyasi partiler müsterek liste halinde aday gösteremezler. Hiçbir siyasi partiye intisabı olmayan kimsenin her hangi bir siyasi parti tarafından aday gösterilmesi kendisinin yazılı muvafakatine bağlıdır.

REİS — Bu fıkrayı reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bir siyasi partiye adaylık için müracaat edip de o parti listesinde her hangi bir sebeple yer alamayan kimse hiçbir seçim çevresinde o seçimde müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi başka bir parti tarafından da aday gösterilemez ve seçilemez.

REİS — Bu fıkraya ait muhtelif takrirler vardır. Hepsini okutup reynize arz edeceğim.

Sayın Reisliğe

Şifahi arz ettiğim sebeplerle (35) nci maddeye ilâve edilen (3) ncü fıkra hükmünün mad-

de metninden çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Manisa
Muhlis Tümay

Yüksek Reisliğe

Şifahi arz ettiğim sebeplere binaen 35 nci maddenin 3 ncü fıkrasındaki (adaylıkları kabul edilmeyen kimseler hiçbir seçim çevresinden müstakillen adaylıklarını koyamayacaklarına) dair olan bu hükmün fıkradan çıkarılmasını arz ve istirham eylerim. Van Mebusu

Kemal Yörükoğlu

T. B. M. M. Yüksek Reisliğine

Müzakere olunmakta bulunan tasarının 35 nci maddesinden (a - seçimde müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi) kaydının kaldırılmasını arz ve teklif ederim. Isparta Mebusu

Said Bilgiç

Y. Başkanlığa

Şifahi arz ettiğim veçhile 35 nci maddenin (bir siyasi partiye adaylık için...) diye başlayan üçüncü fıkrasına (adaylık için) kelimelerinden sonra (yazılı olarak) kelimelerinin ilâvesinin kabulünü arz ve teklif ederim.

Afyon Mebusu
Kemal Özçoban

Yüksek Reisliğe

35 nci maddenin 3 ncü maddesinde mevcut (Müstakillen adaylığını koyamayacağı gibi) kısmının bentten çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Çanakkale Mebusu
Servet Sezgin

REİS — Komisyon bu takrirlere iştirak ediyor mu?

ADLİYE EN. ADINA İSMAİL HADİMLİ-
OĞLU (Denizli) — Hayır.

REİS — Bu takrirlerin en aykırısı Muhlis Tümay ve arkadaşlarının takrididir, fıkranın çıkarılmasını teklif etmektedir.

Bu takririn nazarı mütalâaya alınmasını reynize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Takrir reddedilmiştir.

Ondan sonra Kemal Özçoban'ın (yazılı olarak) kaydının ilâvesi ile bu fıkranın ipkısı hakkındaki takriri vardır. Bunu reynize arz ediyorum. Nazarı mütalâaya alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir, takrir reddedilmiştir.

(İsparta Mebusu Said Bilgiç'in takriri tekrar okundu)

REİS — Bu takririn nazarı mütalâaya alınmasını kabul edenler.. Etmeyenler.. Takrir reddedilmiştir.

Üçüncü fıkrayı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Elli seçmenin, oturdıkları yer muhtarlığınca tasdikli imzalarını taşıyan yazılı müracaatları ile bir kimsenin aday gösterilmesi mümkündür. Bu takdirde aday gösterilen kimsenin de bu hususta yazılı ve noterden tasdikli olarak muvafakatini bildirmesi şarttır.

REİS — Bu fıkrayı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İl ve ilçe seçim kurullarında vazife kabul eden hâkimlerin bu seçim çevresinde ve Yüksek Seçim Kurulunda vazife kabul eden Temyiz Mahkemesi ve Devlet Şûrası mensuplarının bütün seçim çevrelerinde karı veya kocadan birisi ile ikinci dereceye kadar (ikinci derece dâhil) kan ve sıhri hısımları adaylıklarını koydukları veya aday gösterdikleri takdirde, bunlar seçim kurullarındaki vazifelerinden istinkâfa ve keyfiyeti derhal Adliye Vekâletine bildirmeye mecburdurlar.

REİS — Bu fıkrayı da reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerle bunlara bağlı daire ve müesseseler ve İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanlar genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

REİS — Bu fıkra hakkında tadil teklifi-ri vardır. Okuyoruz.

Yüksek Reislîge

35 nci maddenin 6 ncı fıkrasında yazılı (İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli) kısmının maddeden çıkarılmasını arz

ve teklif ederim.

Burdur Mebusu

Behçet Kayaalp

Yüksek Reislîge

35 nci maddede 6 ncı fıkrasındaki İktisadi Devlet Teşekküllerinde memur ve hizmetli olarak çalışanların; şifahen arz ettiğim sebeplerden mezkûr fıkroda Hükümet lâyihasındaki fıkranın aynen kabulünü arz ve teklif ederim.

Van Mebusu

Kenal Yörükoglu

Yüksek Reislîge

Şifahen arz ettiğim sebeplerle (35) nci maddenin (6) ncı fıkrasının aşağıda yazılı şekilde değiştirilerek kabulünü teklif ederim.

Manisa

Muhlis Tümay

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde memur veya hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların; genel ve ara seçimlerin başlangıcından üç ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar, namzet gösterilemezler ve seçilemezler.

Yüksek Reislîge

Şifahen arz ve izahına çalıştığım sebepler dolayısıyla, 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun tasarısında 35 nci maddenin 6 ncı ve 8 ncı fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Çoruh Mebusu

Yağar Gümüşel

Devlet, vilâyet özel idare ve belediyelerde memur veya hizmetli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların genel ve ara seçimleri başlangıcından altı ay önce şayet altı aydan daha fazla bir müddet evvel seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden nam-

zetliklerini koyamazlar. Namzet gösterilemezler ve seçilemezler.

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce şayet altı aydan daha fazla bir müddet evvel...

REİS — Encümen bu takrirlerle iltihak ediyor mu?

ADLİYE ENCÜMENİ NAMINA İSMAIL HADİMLİOĞLU (Denizli) — Etmiyoruz efendim.

REİS — Encümen takrirlerle iltihak etmediğini ifade etmiştir.

Şimdi takrirleri sırası ile tekrar okutuyorum. (Burdur Mebusu Behçet Kayaalp'in takririni tekrar okundu.)

REİS — Bu takririn nazarı mütalâaya alınıp alınmamasını reylerinize arz ediyorum. Takririni kabul edenler... Etmeyenler... Takrir reddedilmiştir.

Diğer takrirler de seçimden evvel memurların istifa müddetlerine aittir. Müddete ait olan takrirleri nazara alanlar lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Takrirler reddedilmiştir.

Fıkra'yı aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Fıkra kabul edilmiştir.

Yedinci fıkra'yı okutuyorum:

Belediye reisleri, genel veya ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce; seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerinin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe vazifeli bulundukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

REİS — Bu fıkra'yı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi de sekizinci fıkra'yı okutuyorum:

Her sınıftan muvazzaf subaylarla askeri memur, askeri adli hâkim ve gedikli subay ve gedikli erbaşlardan ordudan ayrılma hakkını kazanmış bulunanlar:

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından altı ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Ayrılma isteği en yakın âmiye verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçedeki imzanın sahibine ait olduğu âmir tarafından tasdik edilir ve derhal doğruca Vekâlete gönderilir.

Dilekçe sahibine dilekçenin alındığına dair bir makbuz ve mertebeler silsilesi yoluyla âmirlere de bilgi verilir. Aynı esaslar dairesinde telgrafla da müracaat caizdir.

Dilekçelerin Vekâlete geldiği tarihten itibaren nihayet on gün içinde ayrılma isteğinin kabul edilip edilmediği dilekçeye ve âmirlerine tebliğ olunur.

Ordudan ayrılma hakkını kazanmamış olduklarından dolayı ayrılma istekleri reddedilmiş bulunanlar aday listesine giremezler. Ayrılma istekleri kabul edilenler sonradan milletvekili seçilmemiş, olsalar dahi ayrılma isteğinden feragat edemezler. Bu istek mutlaka yerine getirilir.

REİS — Bu fıkra hakkında bir tadil teklifi vardır, okutuyorum:

Yüksek Reisliğe

Şifâhen arz ettiğim sebeplerle (35) nei maddenin (8) nei fıkrasının aşağıda yazılı şekilde değiştirilerek kabulünü teklif ederim.

Manisa

Muhlis Tümay

Her sınıftan muvazzaf subaylarla, askeri memur, askeri adli hâkim ve gedikli subay ve gedikli erbaşlardan ordudan ayrılma hakkını kazanmış bulunanlar:

Genel ve ara seçimlerin başlangıcından üç ay önce, seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin vaktinden evvel yapılmasına karar verilmesi halinde yenilenmenin veya kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde ayrılma isteğinde bulunmadıkça hiçbir seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

MUHLİS TÜMAY (Manisa) — Teklifimi geri alıyorum.

REİS — Teklif sahibi teklifini geri almıştır, diğer bir teklif daha var, onu da okutuyorum:

Yüksek Reisliğe

Şifâhen arz ve izahına çalıştığım sebepler dolayısıyla 5545 sayılı M. V. Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı

maddelerinin kaldırılmasına dair kanun tasarısında 35 nci maddenin 6 ncı ve 8 ncı fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Çoruh Mebusu
Yaşar Gümüşel

Devlet, vilâyet, özel idare ve belediyelerde memur veya ücretli olarak çalışanlarla hâkim ve hâkim sınıfından sayılanların genel ve ara seçimleri başlangıcından altı ay önce, şayet altı aydan daha fazla bir müddet evvel seçimin yenilenmesine veya ara seçimlerin yapılmasına karar verilmesi halinde ise yenilenmenin ve kararın ilânından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe hiçbir seçim çevresinden namzetliklerini koyamazlar, namzet gösterilemezler ve seçilemezler.

Genel ve ara seçimleri başlangıcından altı ay önce şayet altı aydan daha fazla müddet evvel...

REİS — Bu taktiri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Fıkra'yı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Fıkra aynen kabul edilmiştir.

Şimdi 9 ncü fıkrayı okutuyorum.

Adaylık için müracaat varakaları puldan muaf'tır.

REİS — Fıkra'yı reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Bu fıkra da kabul edilmiştir.

Maddenin heyeti umumiyesini Komisyonun tasihî ve ihlâle reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Memurlar hakkında propaganda yasağı.

Madde 45. — 35 ncı maddede yazılı olanlardan hâkim ve hâkim sınıfından sayılanlarla memur ve hizmetliler ve askeri şahısların bu kanunun 6 ncı maddesindeki seçim müddeti zarfında her hangi bir partinin leh ve aleyhinde propaganda yapmak veya bu hususta başkasına söz veya her hangi bir fiil ve hareketle tekinde bulunmak suretiyle siyasi faaliyet göstermeleri yasaktır.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Propaganda sayılan hususlar

Madde 46. — Devlet ve Hükümet işlerinde vazife alanların, bu işler etrafında yapacakları konuşmalarla, alâkalı daire ve müesseselerin kendi faaliyetlerini gösterir şekilde yayımlıyacakları her türlü matbuat seçim propagandası mahiyetinde sayılmaz.

REİS — Madde hakkında bir taktir var, okuyoruz.

T. B. M. M. Yüksek Reisiğine

Tasarının 46 ncı maddesinin reddini ve siyasi partilerin seçimler sırasında radyodan istifadelerini mümkün kılın eski bükürün devamını arz ve teklif ederim.

İsparta Mebusu
Said Bilgiç

REİS — Komisyon iştirak ediyor mu?
ADLİYE ENCÜMENİ ADINA İSMAIL HADİMLİOĞLU (Denizli) — Hayır.

REİS — Komisyon iştirak etmemektedir. Taktiri nazarı dikkate alınız... Alınınızlar... Taktir reddedilmiştir.

Maddeyi aynen reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 71. — İlçe seçim kurulu toplanarak seçim bölgesindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi şöhret sahibi olmakla tanınmış okur yazar kimselerden kurulu bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için ikişer kişiden mürekkep bir liste tertibeder.

Kurul bunlardan birini aileni kur'a ile sandık başkanlığına seçer.

Sandık kurulu başkanının vazifesi başına gelmemesi halinde, yerine kurul üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 89. — Seçmen dilediği adayları boş beyaz kâğıda yazarak oy puslası tanzim etmek-te serbesttir.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı? Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 91. — Oy puslasının kapalı oy verme yerinde zarfa konup kapanması mecburidir.

Bu maksatla sandık kurulmuş seçmenin oy pusulasını zarfa koyması için oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak lüzumunu kadar kapalı oy verme yeri hazırlar.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı ?

Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 109. — Aşağıda yazılı oy pusulaları muteber değildir :

1. Sandık Kurulunca verilen tek biçim ve renkte bir zarftan gayri bir zarfa konulmuş bulunan pusulalar ;

2. İmzalı veya mühürli veya seçmenin kim olduğunu belirten her hangi bir işaret taşıyan pusulalar ;

3. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan zarftan çıkacak oy pusulaları ;

4. İhtiva ettikleri isimlerden hiçbirisi Sandık Kurulunca okunamayan oy pusulalar ;

5. Seçime iştirak eden partiler tarafından gösterilen adaylardan veya bunlarla müstakil adaylardan veya yalnız müstakil adaylardan terkibedilmiş matbu veya daktilo veya başka bir aletle yazılmış veya teksir edilmiş oy pusulaları.

Bir zarftan, muhtelif isimleri muhtevi ve birden fazla oy pusulaları çıktığı takdirde bu pusulalardan hiçbirisi muteber olamaz. Aynı isimleri muhtevi pusuladan birkaç tane çıkması halinde bunlar tek pusla sayılır.

REİS — Madde hakkında söz isteyen var mı ?

TEVFIK İLERİ (Samsun) — Efendim, tabii ki meselâ liste basılırken mürekkep hatası olmuş, yahut kâğıtta delik var. Bunların dahi muteber sayılmaması kâfi görüldü. Bu itibarla komisyonun bu meseleyi izah ederken teyiden bu gibi, atanın hüviyetini belli etmeyen baskı hatalarının ve sairinin dikkate alınmıyacağını sarahaten ifade etmesini bilhassa istirham ediyorum. Bu, bir,

İkincisi ; makbul sayılmayan listelerden bahsediliyor. Bu arada karma listeler de vardır. Her bölgede birtakım hâdiselerle karşılaştık. Samsun'da karşılaştığımız bir hâdiseyi arz edeyim :

Halk Partisinin her tarafta iktidarı kazana-

cağız kazanacağımız demesini hayretle karşıladık. Sonradan ne ile kazanacağımızı tahmin ettiğini öğrendik. Maalesef kötü tertipler aldı. Samsun'da son üç gün içinde 1950 yılında Trabzon'da basılmış ve kullanılmış Demokrat Parti listesinden yüz binlerce basılarak köylerde dağıtıldı. Vatandaş D. P. yi görecektir sandığa atacak. Sandık açılınca çıkan listelerdekiler aday değil, Samsun'lu değil, Trabzon'un 1950 namzet listeleri, bunların kimisi vefat etmiş, şu olmuş bu olmuş. Eğer bu görülmeseydi, bu listeler sandığa atılacak, tabii bunlar sayılmıyacağı için biz de C. H. P. den 40 bin rey eksik almış olacaktık. Mesele bunların sayılmaması değil, taktik bu olunca, düpedüz bir sahtekârlık olunca biz bu gibi reylerin sayılmaması ile mi iktifa edeceğiz. Bu bir seçim hiylesidir, bu bir seçim sahtekârlığıdır. Bunu vatandaş okumuyor, namzet Ahmet sanıyor, atıyor Mehmet çıkıyor. İşte seçimi baltalamak budur. Demin bazı arkadaşlar seçim emniyeti, adaylık emniyeti falan dediler. Asıl bu hâdiseye dikkatimizi çekiyorum. Bu bir sahtekârlık olduğuna göre, millî irade bu suretle baltalandığına göre bu sahtekârlığı yapan, basan, dağıtan yakalandığı zaman ne olacak ? Bu, kanunda düşünülmüş müdür, düşünülecek midir ? Bu mevzuda cezaî müeyyideye ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Hükümetin veya Encümenin bu hususta cevap vermesini rica ederim.

ADLİYE ENCÜMENİ ADINA İSMAİL HADİMİOĞLU (Denizli) — Efendim ; oy pusulaları üzerinde bu gibi bazı işaretlere tesadüf edilmiştir. Fakat bunlar kasten yapılmış şeyler değildir, baskı hatasıdır.

Eğer bu oy pusulalarındaki işaret, kanunun menettiği keyfiyeti deriş ediyorsa, işaret kasten yapılmış ise gayet tabiidir ki, bu oy pusulası muteber değildir. Kasten dışında her hangi bir dikkatsizlik neticesi olarak olmuşsa oy pusulasının gayrimuteber olacağına delâlet etmez.

Şayet seçime fesat karıştırmak maksadı ile böyle bir hareket yapılmış ise bunun için bir müeyyide bulunması lazımdır.

Oy pusulalarını kullananların, oy pusulasındaki namzetlerin hangi partiye ait olduğunu ve bunların muteber olup olmayacağını bilmesi lazımdır.

Seçmenin cehaleti, şunu, bunu nazarı itibara

alınarak böyle bir yola gitmeyi komisyon namına doğru bulmuyorum.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Madde 110. — Belli aday sayısından daha az sayıda isim ihtiva eden oy puslaları olduğu gibi kabul edilir.

Puslada yazılı isimlerden kurulu okunamayan isimler hesaba katılmaz.

Aynı isim birkaç defa yazılmış ise tek oy sayılır.

Puslada, seçilecek aday sayısından fazla isim bulunduğu takdirde, sondan başlanarak fazla adlar hesaba katılmaz.

Seçime iştirak eden partilerin alâmet ve işaretlerini muhtevi olan matbu oy puslalarında yazılı adaylardan bir veya birkaçının iptali halinde bu isimler iptal edilmemiş addolunacağı gibi bunların yerine ilâve edilmiş isim bulunduğu takdirde bu isimler de hesaba katılmaz ve mezkûr matbu oy puslası olduğu gibi kullanılmış sayılır.

İRFAN AKSU (İsparta) — Efendim, 1950 belediye seçimlerinde Yalvağ'ta vâkı olan bir hâdiseyi Yüksek Huzurunuzda arz ederek dikkatinizi çekmek istiyorum. Her hangi bir oy puslasında miktardan fazla yazılmış isim varsa sadece miktarı kabul edilir. Ondan sonra gelenler kabul edilmez. O zamanki belediye reisi ve meclisi seçimden 15 gün evvel başlıyor vatandaşlara 50 - 100 lira gibi miktarlarda ceza serpiştirmeye. Sonra rey puslasını dağıtıyor. Diyor ki, senin ismini yazdım. Beş kişilik bir liste. Beşinizin de ismi çıkmazsa bu listeyi atmadığınızı anlar ve cezanızı kaldırmam, attığınız takdirde cezanızı kaldırıyorum, diyor. Çünkü, bu isimlerle onların oyları belli olacaktır. Hakikaten bu şekilde 70 - 80 liste çıkmıştır, biz ilçe seçim kuruluna müracaat ettik, fakat bunların kimler tarafından atıldığı belli değildir, olabilir ki, bunlar da namzet zannedilmiştir, diye o oy puslaları muteber addedildi ve seçim bu suretle başka bir parti tarafından kazanılmış oldu.

Önümüzdeki seçimlerde bu hal tekrerrür edebilir ve seçimin neticesine müessir olabilir. Bunun için aday olmadığı halde kimliğini belli edecek şekilde listenin altına isim yazılmasının önüne geçilmesi için bu gibi listelerin muteber

addolunmaması her halde maslahata daha uygun olur. Mâruzatım budur.

REİS — Turgut Göle.

TURGUT GÖLE (Kars) — Efendim, bu taddil maddesi ile seçimin sıhhati ihlâl olduğuna kana'im. Çünkü muaddel 110 ncu madde, partilerin kendi alâmet ve işaretlerini taşıyan matbu oy puslasında yazılı adaylardan bir veya birkaçını çizip yerine başka isimler yazılmasını önüyor. Zira, böyle yapıldığı takdirde ilâve edilen isimler hesaba katılmıyacak, istenmeyen adayların isimlerinin de çizilmesine bakılmayıp o matbu liste olduğu gibi kabul edilmiş sayılacaktır. Bu bizzat seçimin sıhhatini bozmaktır, hattâ ağır bir ihlâldir. Seçimin sıhhati sandığa atılan oyların bir tahrife, taddile, mutebersizliğe uğramadan atıldıkları zamanki gibi hesaba katılmasını emreder. Seçmen, idaresini hangi şahıslar üzerinde toplamış ise seçim hesabına onlar girmelidir. Seçimin sıhhati, bunu icabettirir. Seçimin sıhhatini korumak için alınan bütün tedbirler, önce seçmenin iradesini hangi şahıslar üzerinde topladığını sıhhatle tesbit etmeye mâtuf olmalıdır. Halbuki şimdi bu muaddel madde ile seçimin bu sıhhat şartı ihlâl olunuyor. Bir parti listesinden bazı isimleri silen seçmen, iradesini, sildiği kimselerin yerine koyduğu kimseler üzerinde toplamış demektir.

Halbuki şimdi o isimler hiç silinmemiş gibi telâkki edilip seçim hesabına katılıyor. Tersine seçmenin iradesini kazanan listeye eklenmiş isimler eklenmemiş telâkki edilip seçim hesabından dışarıda bırakılıyor.

Bu, millî iradenin mâlûl olarak ortaya çıkmasına yol açacak bir hata, temsili Hükümet sisteminin temelini çürütecek bir gaflettir.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 135. — Bu kanunun 45 nci maddesinde yazılı menzuiyetlere aykırı hareket edenlerden 500 liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası alınmakla beraber taddırlarına da karar verilir.

133 ve 134 ncü maddelerdeki haller dışındaki seçim propagandasına dair bu kanunda yazılı sair hükümlere aykırı harekette bulunanlar Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesinin

birinci fıkrasında yazılı cezalarla cezalandırılırlar.

REİS — Madde hakkında söz istiyen... Yok. Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Madde 166. — Seçim giderleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adliye Vekâleti bütçesindeki özel bölüme konur.

Seçim kurulları başkan ve üyeleri ile, seçim işleriyle ilgili vekâletlerin merkezlerinde teşkil edilecek seçim bürolarının başkan ve üyeleri ile diğer memur ve hizmetlileri ve seçim işleri için bu kanun gereğince vazifelenileceklere ve bu işlerde mesai saatleri dışında çalışacak memur ve hizmetlilere verilecek ücretler ve harıçten alınarak çalıştırılacakların gündelikleri İcra Vekilleri Heyetince belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir.

Bulunduğu yerin haricinde bir mahalle gönderileceklerin yol masrafları Hareirah Kanunu hükümlerine göre ayrıca verilir.

Adliye Vekâleti bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarını il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrine gönderir.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması lâzımgelen her türlü masrafların ita amiri il ve ilçe seçim kurulları başkanları olup tahakkuk işlemleri Cumhuriyet müddeiumumileri tarafından yapılır.

ADLİYE ENCÜMENİ ADINA İSMAİL HADİMLİOĞLU (Denizli) — Bu maddede dördüncü satırdaki «Üyeleri ile» ibaresi «Üyelerine» olacak ve aynı maddenin yedinci satırdaki «Hizmetlileri» kelimesi de «Hizmetçilere» şeklinde olacaktır. Maddenin bu suretle tashihini rica ederim.

REİS — Bu tashih ile maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair Kanun

MADDE 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35, 71, 89, 91, 109, 110, 135 ve

166 ncı maddeleri aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiş; 45 ve 46 ncı maddeleri **kaldırılarak** yerlerine aşağıda yazılı maddeler ikame edilmiştir:

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 47 ve 48 ncı maddeleri kaldırılmıştır.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun neğri tarihinde me-yeye girer.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kanunun heyeti umumiyesinin açık oya konması hakkında bir taktir vardır, okutuyorum :

Yüksek Riyasete

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair kanun lâyihasının iç-tüzüğün 136 ncı maddesi gereğince açık oya konulmasını arz ve teklif ederiz.

Malatya	Malatya	Sinob
N. Yetkin	M. Kartal	N. Sertoğlu
Sinob	Kars	Kars
V. Dayıbaş	S. Atalay	H. Erdoğan
Kars	Kars	Tunceli
K. Güven	F. Aktas	F. Ülkü
Malatya	Malatya	Malatya
E. Doğan	A. Köroğlu	T. Ünsalan
Malatya	Kars	Kars
H. Özbay	I. Uş	R. Çakır
Kars	Kars	Malatya
M. Hazer	T. Göle	K. Kırıkoğlu

REİS — Tüzük hükümlerine göre, lâyihaın heyeti umumiyesi açık oyanoza arz edilmiştir.

Beyaz kabul, yeşil istinkâf, kırmızı ret.

Reyler, kutular doluşturularak toplanılacaktır.

Gündeme devam ediyoruz.

» 105

Kanunun Oylanması

«

Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kanun kabul edilmiştir.)

Äza adedi	: 541
Rey verenler	: 326
Kabul edenler	: 293
Reddedenler	: 32
Müstenkifler	: 1
Reye iştirak etmeyenler	: 209
Münhal mebusluklar	: 6

[Kabul edenler]

AFYON KARAHİSAR

Rıza Çerçel
Arif Demirer
Sıtkı Koraltan
Osman Talu
Murad Âli Ülgen

AGEİ

Celâl Yardımcı

AMASYA

Faruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç
Mustafa Zeren

ANKARA

Muhlis Bayramoğlu
Âtîf Benderlioğlu
Dağistan Binerbay
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Mümtaz Faik Fenik
Zafer Gökçer
Talât Vassı Öz
Âliye Temuçin
Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Fatîm Dalaman
Enver Karan
Asım Okur
Ahmet Tekelioğlu

AYDIN

Necatî Çelîm
Namık Gedik
Nail Geveci

Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray

BALIKESİR

Vacîd Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Said Esen
Halil İmre
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabıykoğlu
M. Halûk Timurtaş
Muharrem Tunçay
Sıtkı Yireali

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Talât Oran
Yümnü Üresin

BITLİS

Nusrettin Barut

BOLU

Selâhattin Baysal
İhsan Güles
Ahmet Hatı

BURDUR

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen
Behçet Kayaalp

BURSA

Selim Ragıp Emeç
Muhlis Erdener
Müfit Erkuyumcu
Agâh Erozan
Hulûsi Köymen
İbrahim Öktem
Ali Ferruh Yücel

ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alp-
kartal
Bedî Enüstün
Emin Kalafat
Safaettin Karanâkçı
Servet Sezgin
Fatîm Rüştü Zorlu

ÇANKIRI

İbrahim Aydın
Kenan Çığırın
Asım Enrem
Tahsin Uygur

ÇORUH

Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
Muzaffer Önal
Zihni Ural

ÇORUM

Sedat Baran
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş
Cevat Köstekçi
Hüseyin Ortakçioğlu
Kemâl Terzioğlu

DENİZLİ

İsmail Hadımlıoğlu
Ali Rıza Karaca
Osman Ongan
Refet Tavashioğlu

DIYARBAKIR

Eyüp Şahin
Mehmet Hüseyin Ünal

EDİRNE

Cemal Köprülü
Rükneddin Nasuhioğlu
Kemal Yaşinkılıç

ELÂZİĞ

Suphi Ergene
Hüsnü Göktaş
Ömer Faruk Sanaç
Selâhattin Tokar

ERZİNCAN

Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

ERZURUM

İshak Avni Akdağ
Sabri Erduman
Şevki Erker
Hâmid Şevket İnce
Cemil Önder
Rıza Topçuoğlu
Esat Tuncel

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci
Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoğlu

GAZİANTEP

İhsan Dai
Cevdet San

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen

Tahsin İnanc
Doğan Köymen
Adnan Tüfekcioğlu
GÜMÜŞANE

İsmail Hakkı Baykal
Halit Zarbun
HAKKÂRİ

Übeydullah Seven
İÇEL
Yakup Çukuroğlu
Refik Koraltan
Hidayet Sinanoğlu
İSPARTA

Tahsin Tola
İSTANBUL
Nazım Bezmen
Ali Fuad Cebesoy
Aleksandros Hacıpulos
Hâdi Hüsman
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt
Adnan Menderes
Mükerrem Sarol
Nizamettin Âli Sav
Hanri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Füruzan Tekil
Nazlı Tlatar
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
İZMİR

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Pertev Arat
Cihad Baban
Muzaffer Balaban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Giza
Arif Güngören
Osman Kapani
Ratîf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
Abidin Tekön
Behçet Uz
KASTAMONU

Basri Aktaş

Nâzım Batur
Hilmi Dura
Nazîfî Şerif Nabel
Ali Muzafer Tanöver
KAYSERİ

Fikri Apaydın
Osman Nuri Deniz
Emin Develioğlu
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoğlu
Hakkı Kurmel
Ömer Mart
KIRKLARELİ

Şefik Bakay
Hüsnü Yaman
KOCAELİ
Nüzhet Akın
Selâmi Dinger
Kâzım Meriç
Nüzhet Unat
Sadettin Yalım
KONYA

Mustafa Bağrıaçık
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Reyhan Gökmenoğlu
Muhittin Güzelkılınç
Mekki Keskin
Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Halil Özyörük
KÜTAHYA

Ali Galip Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Nasuhioğlu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
İsmail Hakkı Veral
MANİSA

Yunus Muammer Alakant
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Adnan Karaosmanoğlu
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoğlu

MARAS
Nedim Ökmen
MARDİN

Etem Aybar
Halim Şatana
MUĞLA
Zeyyat Mandalinci
Nâtk Poyrazoğlu
MUŞ

Şefik Çağlayan
NİĞDE
Ali Ulvi Arkan
Sadettin Ertur
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmed Nuri Kadioğlu
Cavit Kavurmacioğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner
ORDU

Refet Aksoy
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Sabri İşbakan
Selâhattin Orhon
Memiş Yazıcı
RİZE

İzzet Akçalı
Kemal Balta
Osman Kavrakioğlu
Mehmet Fahri Mete
SAMSUN

Ekrem Amı
Salim Çonoğlu
Abdullah Eker
Rami Ozan Gümüšoğlu
Ömer Güriş
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Muhittin Özkefeli
Hamdi Tekay
Ferid Tüzel
Hâdi Uzer
SEYHAN

Mustafa Akçalı
Sedat Bari
Enver Batumlu
Ahmet Kınık
Cavid Oral
Lûtfi Sezgin

Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu
Mehmet Ünalı
SİİRT
Veysi Oran
Mehmet Daim Süalp
SİVAS

Hüseyin Çitil
Abdurrahman Doğruyol
Etem Erding
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel
TEKİRDAĞ
İsmail Hakkı Akyüz
Necmi Arman
Fethi Mahramlı
TOKAT

Hasan Kangal
Mehmet Şahin
Yusuf Ulusoy
TRABZON
Halit Ağanoğlu
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Selâhattin Karayavuz
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Osman Turan
TUNCELİ

Bahri Turgut Okaygün
URFA
Saim Önhon
Muzaffer Timur
UŞAK
Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hâcım Yılmaz
VAN

Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu
YOZGAD
Danyal Akhel
Talât Alpay
Ömer Lûtfi Erzurum-
luoğlu
Hâşim Tatlıoğlu

Ali Ülüşoy
ZONGULDAK
Sebatî Ataman

Hüseyin Balık
Snat Başol
Necatî Diken

Sabih Duralı
Hakkı Hilâlet
Cemal Kıpçak

Nusret Kırışcioğlu
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak

[Reddedenler]

ERZİNCAN
Hüsni Çanakçı
ISPARTA
Said Bilgiç
İZMİR
İlhan Sipahioğlu
KARS
Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır

Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
KIRŞEHİR
Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Osman Bölükbaşı
Mehmet Mahmudoğlu
Tahir Tuşer

KOCAELİ
Ekrem Alican
Turan Güneş
MALATYA
Esat Doğan
Mehmet Kartal
Kâmil Kırıkçoğlu
Abdullah Koroğlu
Nuri Ocakeroğlu
Mehmet Fahri Oral

Hilmi Özbay
Mehmet Zeki Tolunay
Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin
SİNOB
M. Vehbi Dayıbaşı
Nuri Sertoğlu
Muhit Tümerkan
TUNCELİ
Arslan Bora
Fethi Ülkü

[Müstenkifler]

TOKAD
Osman Hacıbaloğlu

[Reye iştirak etmeyenler]

AFYON KARAHİSAR
Kemal Özçoban
Saip Özer
Hüseyin Tiryakioğlu
Gazi Yiğitbaşı
AĞRI
Kasım Küfrevi
Halis Öztürk
Nimet Sümer
ANKARA
Ömer Bilen
Hamdi Bulgurlu
Muhlis Ete
Abdullah Gedikoğlu
Necmi İnanç
Seyfi Kurtbek
Şeref Kâmil Mengü
Fuad Seyhun
Mümtaz Tarhan
ANTALYA
Kenan Akmanlar
Atilla Konuk
Burhanettin Onat
Ahmet Tokuş

AYDIN
Nihat Iyriboz
Cevat Ülkü
BALIKESİR
Enver Güreli
Mücteba İştin
Arif Kalipsızoğlu
Yahya Pelvan
Sırrı Yireali
BİLECİK
Şevki Hacırcı
BİNGÖL
Necatî Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız
BITLİS
Selâhattin İnan
BOLU
Reşat Akşemsettinoğlu
Fahri Belen (I.)
Sabri Çonkar (I.)
Mithat Dayioğlu
Lütfi Oğultürk
BURDUR
Mehmet Özbey

BURSA
Raif Aybar
Sabahattin Çıracıoğlu
Sadettin Karacabey
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Baha Cemal Zağra
ÇANAKKALE
İhsan Karasioğlu
Nuri Togay
ÇANKIRI
Tahir Akman
Celâl Boynuk
ÇORUM
Mustafa Kemal Biber-
oğlu
DENİZLİ
Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
Mustafa Güleügil
Mehmet Karasan
A. Hamdi Sancır
DIYARBAKIR
Fikri Arığ
Yusuf Azizoğlu

Mustafa Ekinci
Ragıp Karasmanoğlu
İhsan Hamit Tığrel
Halil Turgut
EDİRNE
Mehmet Enginün
Hasan Maksudoğlu
Sabahattin Parsay
ELAZIG
Mehmet Şevki Yazman
ERZİNCAN
Sadık Perinçek
ERZURUM
Rıfka Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Abdülkadir Eryurt
Hasan Numanoğlu
GAZİANTEP
Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Salâhattin Ünlü

GİRESUN
Abdullah İzmen
Mazhar Şener
GÜMÜŞANE

Zeki Başağa
Ekrem Ocaklı
Sabri Özcan San
Halıs Tokdemir

HATAY
A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoğlu
Abdullah Cilli
Şekip İnal
A. Mithat Kuseyrioğlu
Semsettin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcah

İÇEL
Rüştü Çetin
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Aziz Köksal (İ.)
Mehmet Ünal
İSPARTA

İrfan Aksu
Kemal Demiralay
Zühtü Hilmi Velibeşo
İSTANBUL

Necmi Ateş
Celâl Bayar (Reisicum-
har)
Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gögen
Lütfi Kırdar (İ.)
Nadir Nadi
Emin Onat
Hamdullah Suphi Tan-
rıöver
Zakar Tarver
Ahmet Topcu
Nuri Yamaç (İ.)
Tahsin Yazıcı
İZMİR
Nebil Sadi Altuğ

Neddet İncekara
Ekrem Hayri Üstündağ
KARS

Rıza Yalçın
Ali Yeniaras
KASTAMONU

Süleyman Çağlar
Salim Esen
Muzaffer Kuşakçıoğlu
Muzaffer Ali Mühto
Ziya Termen

KIRKLARELİ
M. Ali Ceylan
Mahmut Erbil
Fikret Filiz

KOCAELİ
Ziya Atıç
Hamdi Başak
Hamza Osman Erkan
(İ.)
Sefer Göksel
Cemal Tüzün

KONYA
Abdürrahman Fahri
Ağaoğlu
İlhanlı Ragıp Atademir
Hidayet Aydınır
Abdi Çilingir
Ziyad Ebüzziya
Ahmet Koyuncu
Himmet Ölçmen
M. Rüştü Özal
Sabahattin Sönmez

KÜTAHYA
Nihat Haluk Pepeyi
MALATYA

Ahmet Fırat
İsmet İnönü
Mehmet Zeki Tuluncay
MANİSA

Samet Ağaoğlu
Şemi Ergin

Fevzi Lütfi Karaos-
manoğlu
Melih Koçer
Sudi Mihçioğlu
Muhlis Tümay

MARAS
Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karakügük
Remzi Öksüz
Mazhar Özsoy

MARDİN
Abdürrahman Bayar
Bahsettin Erdem
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA
Turan Akarea
Yavuz Başer
Nuri Özsan
Akif Sarıoğlu

MUŞ
Şemsi Ağaoğlu
Gıyasettin Emre
ORDU

Bekir Baykal (İ.)
Mehmet Cemil Bengü
Fazlı Ertekin

RİZE
Hüseyin Agun
Ahmet Morgil
SAMSUN

Şükrü Uluçay
SEYHAN

Zahit Akdağ
Salim Serçe
İsmet Uslu
SİİRD

Suat Bedük
Baki Erden
SİNOB
Şerafettin Ayhan

Server Somuncuoğlu
Haşim Tarı
SİVAS

Ercüment Damalı
Nuri Demirağ
Şevki Ecevit
Rifat Ökten
Bahattin Örnekol
Ahmet Özel
M. Nurettin Turgay

TEKİRDAĞ
Ferid Alpiskender
Zeki Erataman
Samim Yücedere
TOKAD

İhsan Baç
Hulûsi Bozbeyoğlu
Selâhattin Güldü
Ahmet Gürkan
Ömer Sunar

TRABZON
Sabri Dilek
Süleyman Fehmi Ka-
laycioğlu
Emrullah Nutku
Mustafa Reşit Tarak-
cioğlu

URFA
Feridun Ayalp
Feridun Ergin
Mehmet Hatiboğlu
Hasan Oral
Celâl Üncel
Aziz Özbay

UŞAK
Hakkı Gedik
VAN

Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş
YOZGAD
İhsan Aktürel (İ.)
Mahmut Ataman
Numan Kurban

[Münhal Mebusluklar]

Aydın	1	İstanbul	1	Zonguldak	1
Bursa	1	Kayseri	2		6

Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun

« Kanun No.: 6428

Kabul tarihi: 30.VI.1954

MADDE 1.- 5545 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununun 35, 71, 89, 91, 109, 110, 135 ve 166 ncı maddeleri aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiş; 45 ve 46 ncı maddeleri kaldırılarak yerlerine aşağıda yazılı maddeler ikame edilmiştir.

Not: Değiştirilen maddeler yerlerine konulmuş, ilga edilen ve yerlerine konulan maddeler de işaret edilmiştir.

MADDE 2.- 5545 sayılı Milletvekili

Seçimi Kanununun 47 ve 48 inci maddeleri kaldırılmıştır.

(Not: Kaldırılan maddeler işaret edilmiştir.)

MADDE 3.- Bu Kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 4.- Bu Kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

2.VII.1954 »¹⁰⁷

SEÇİM KANUNU'NUN YENİDEN DÜZENLENMESİNİN BASINDAKİ YANKILARI

Seçim Kanunu tadil projesi

Yazan: M. Ali Sebük

30 Haziran 1954 tarihli (Zafer)'den

Hükümet, Mebus Seçimi Kanununun tādilini hedef tutan bir proje hazırlayarak Büyük Millet Meclisi'ne sundu. Meclis'in üç ayrı encümeninde günlerden beri hararetli müzakere ve münakaşa mevzuu olan bu proje, nihayet katî şeklini alarak Umumî Heyete intikal etti. İşte bahsi geçen projenin son şekli üzerindeki hukukî kanaatlerimi kısaca arz edeceğim.

Politika ve memuriyet

Eldeki mevzuat, memuriyet ile politikanın içiçe girmesini mümkün bir hale getirmiştir. Bunun mahzurları bilhassa son umumî seçimlerde kendisini pek iyi hissettirmiştir. Memurın Kanunu, prensip itibariyle memurların siyasetle iştigalini menetmiştir. Buna mukabil, Seçim Kanunumuz, memurlara bu hakkı tanımıştır. İşte bu haktan istifade eden memurların, me-

bus namzedi olarak son seçimlerde tutukları yol, siyasî organizasyonumuzu sarsacak derecede menfî neticeler vermiştir.

Onun için politikaya atılmak isteyen memurların, umumî seçimlerden altı ay evvel istifa etmeleri şartı konulmuştur. Dahiliye Encümeni, Devlet İktisadi Teşekkülleri memur ve hizmetlilerini de, bu hükmün şümulü içine aldı. Anayasa Encümeni, fiilen politika ile meşgul olan bu sınıf hakkında bu tarzda bir memuriyet kabul etmenin mahzurları üzerinde durmuş ve bu hükmü projeden çıkarmıştır. Fakat Adalet Encümeni, birinci nokta nazara iştirâk ederek bahsi geçen hükmü yeniden projeye ithal eylemiştir.

Anayasa Encümeninde bulunan Adalet Vekili son seçimlerde kendini gösteren acı hakikatleri gözönünde bulundurarak, memurların seçimlerdeki tesirlerini önlemek için, bu hükme lüzum olduğunu beyan etmiştir. Bu Encümenin bütün müza-

107 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 55. s.

kere ve münakaşalarında hazır bulunmuş olan Başvekilimiz Adnan Menderes ise, bu mühim mevzuu üzerinde zaman zaman geniş ve aydınlatıcı izahat vermiştir. Bu izahat sırasında Başvekilimiz, politika ile memuriyetin biraz daha katı şekilde ayrılması gayesinin güdüldüğünü sarahaten belirtmiştir. Hiç şüphesiz ki bu sözler, demokratik hayatımızda, hayırlı bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Zira, memurun hakkını memura, politikacının hakkını politikacıya vermek zamanı gelmiştir. Bir sanat ve ayrı meslek olan politikaya, gözü kapalı katılmak temayülünü gösterenlerin faaliyetinden şimdiye kadar memlekete fayda gelmediği gibi, teşriî organımıza bir çeşit memur zihniyetinin girmesine âmil olmuştur.

İşte Başvekilimizin salâhiyetli ağzından bu mânâyı tazammun eden sözlerin dökülmüş olması, Demokrasi rejiminin nasıl sağlam ve kuvvetli temeller üzerinde inşa edilmekte olduğu hakikatini vazihan meydana koymaktadır.

Bilhassa son seneler zarfında politika, maalesef Adalet cihazımızı esaslı şekilde sarsmış bulunmaktadır.

Yerleri hâlâ doldurulmamış bulunan bir çok kıymetli hâkimlerimiz, teşriî hayata geçmek suretiyle, vaktinden evvel Adalet mesleği dışında kalmışlardır. Bu hal, uzun seneler zarfında yetiştirmiş olduğumuz iyi hâkimlerden mahrumiyeti tazammun etmektedir. Başvekilimizin de hazır bulunduğu Anayasa Encümeninin bir içtimasında bu noktayı tebarüz ettirerek, hâkimlerimizi politikaya atan yolun daha katı surette tıkanmasını ve gerekli tedbirlerin alınmasını istedim. Demekki hâkimleri ve memurları fiilen politikanın muzir cereyanlarından koruyan bu hüküm, bütün siyasî partilerin arzu ettiği bir prensibi tahakkuk ettirmiş bulunmaktadır.

Siyasî partileri himaye

Medenî memleketlerde, her vatandaş, bir siyasî partiye mensuptur. Şu suretle her vatandaş, seçtiği ve beğendiği partinin kök salması ve günün birinde iktidara geçmesi için elinden gelen gayreti sarfeder. Şahsî menfaat ve mülâhazalar, vatandaşın partisine olan bağın kopmasını gerektirmez. İşte parti içinde vukubulan bu gibi devamlı çalışmalar, siyasî organizasyonun gelişmesini ve istikrar bulmasını sağlar.

Bizde son seçimler göstermiştir ki, siyasî partiler, her ne pahasına olursa olsun mebus seçilmek gayesini güden ve kendisini hiçbir manevî mefhumla mukayyed saymayan bazı vatandaşlar için kolayca bir atlama tahtası haline getirilmektedir. Demokrasi sahasına henüz ayaklarımızın ucu ile basmış bulunuyoruz. Yeni rejimimizi sağlam temeller üzerine oturtmak ve parti hayatını dejenere olmaktan vikaye etmek için bu gibi kimselerin faaliyetini önleyecek kanunî müeyyidelere ihtiyaç vardır.

İşte programını kabul ettiği bir partinin listesine veya yoklamasına girip de muvaffak olamayanların, başka partilere musallat olmasına ve bu çeşit karakter zaafının memleket sathına yayılmasına meydan verilmemektedir. Bu hüküm, aynı zamanda, bizi sübjektif otoriteler etrafında toplanmak tehlikesinden de kurtarmakta ve fikre sadakat geleneğini sağlamaktadır.

Seçimlerde propaganda

Seçimlerde propaganda, meşrudur. Fakat bunun vatandaş şeref ve haysiyetine bir tecavüz mahiyeti almaması lâzımdır. Son seçimde, Devlet radyosunun muhalefet elinde, ne çeşit gayri ahlâkî ve gayri kanunî propagandalara âlet edildiği herkesin malûmudur. Hiçbir hükümet, kendini sövdürmek ve tahkir ettirmek için devlet

radjosunu muhalefet emrine veremez. Demek ki eski hükmün kaldırılmasına, doğrudan doğruya muhalefetin 2 Mayıs'ta tuttuğu yol âmil olmuştur.

Bu arada eklenen bir madde ile, devlet ve hükümet faaliyetini gösteren radyo konuşmaları, yazılar ve sinema gösterilerinin de siyasî propaganda mefhumuna dahil bulunmayacağı belirtilmiştir. Başvekilimizin Anayasa Encümeninde izah ettiği veçhile bu madde, hükümet aleyhine bir takyid vâzeylemiştir. Zira hükümet, kendi icraat ve faaliyeti dışında bu maddeden istifade etmemesi kabul etmiş demektir.

Hileli hareketleri önlemek

Projenin bu faslı, iradei milliyenin katıksız bir şekilde tecellisine mâni olacak yer hareketi önlemek gayesini gütmüştür. Bilhassa, 2 Mayıs seçimleri, bu sahada zengin misallerle doludur. Memleketin her tarafında kendisini gösteren ve kimler tarafından ortaya sürüldüğü malûm olmayan matbu karma listeler ve parti listeleri üye-

rindeki şeytanca tasarruflar, bu hükümlerin sevkini zarurî kılmıştır.

Yalnız bu kanun projesi ile, seçilmelerden evvel partiler arasındaki koalisyonlar sarahaten derpiş edilmemiştir. Müsterek listeler etrafında partilerin birleşmesini istihdaf eden bir hareketin siyasî bünyemize yapacağı zararları, 2 Mayıs seçimlerinden evvel neşrettiğim müteaddit makalelerde tebarüz ettirmiş bulunuyorum. Kanunun tekemmül edebilmesi için kanaatimce bu noktanın da, seçimlerden evvel bir subjektif otoriteler etrafında toplamaya davet eden müsterek listeler tanzimini önleyecek bir fıkranın sarahaten metne ilâvesi gerekmektedir. Projenin Umumî Heyette müzakeresi sırasında bu mühim noktanın da derpiş edileceğini ümit ederiz.

Yeni rejimimizi bir kat daha takviye edecek muhakkak olan bu kanunun, millet ve memleket için hayırlı neticeler sağlamasını dileriz.»¹⁰⁸

5545 Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa Muvakkat Bir Madde İlâvesi Hakkında Kanun

«

(Resmî Gazete ile ilânı: 12.IX.1957 - Sayı: 9704)

No.: 7037

Kabul Tarihi: 9.IX.1957

MADDE 1.- 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa aşağıda yazılı muvakkat madde eklenmiştir:

MUVAKKAT MADDE.- 1957 Genel Seçiminde seçilecek mebus sayısının tespitinde 1955 Genel Nüfus sayımı esastır. Ancak, bu esasa göre her seçim çevresi için tespit edilecek mebus sayısı 1954 seçiminde bu çevreler için tespit edilmiş bulunan mebus sayısından aşağı olamaz.

Şu kadar ki, vilâyetlere bölünen veya küçültülen seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar.

MADDE 2.- Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

MADDE 3.- Bu kanunun hükmünü icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.»¹⁰⁹

108 *Aynı Tarihi, Sayı: 247, 1-30 Haziran 1954, 81-83. ss.*

109 *T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 55. s.*

Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun 35 ve 109 uncu Maddelerinin Tadiline ve Bu Kanuna Muvakkat Bir Madde İlâvesine Dair Kanun

«

(Resmî Gazete ile ilânı : 13 . IX . 1957 Sayı 9705)

Kanun No. : 7053 Kabul tarihi : 11 . IX . 1957

Madde 1. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun maddel 35 nci maddesinin 1 nci fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir :

Madde 2. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun maddel 35 nci maddesinin üçüncü fıkrası aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir :

Madde 3. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun maddel 35 nci maddesine üçüncü fıkradan sonra aşağıdaki fıkralar ilâve edilmiştir :

Madde 4. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 109 ncu maddesinin beşinci bendi aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir :

(Not : Tadil ve ilâve edilen fıkralarla bentler esas kanundaki yerlerine konmuştur.)

Madde 5. — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununa aşağıdaki muvakkat madde eklenmiştir :

Muvakkat madde — 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 25 nci maddesine tefhikan evvelce yoklamaya tâbi tutulmuş olan Milletvekilleri seçimine ait seçmen kütükleri bu kanunun meriyete girdiği tarihte yeniden gözden geçirilerek mezkûr Seçim Kanununun hükümlerine göre gerekli değişiklikler yapılır ve en geç 20 gün içerisinde ilce Seçim Kurullarına tevdi olunur.

Bu kadar ki, bu yoklamada kütüklerin gözden geçirilme müddeti yedi, askıda kalma müddeti dört, ihtiyar meclis veya heyetlerinin ve sulh hukuk hâkimlerinin itirazları tetkik ve karara bağlamak ve muterizlerin hâkime itirazla bulunmak müddetleri ikişer gündür.

Madde 6. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

Madde 7. — Bu kanunun hükümlerini İeraya İera Vekilleri Heyeti memurdur.

12 . IX . 1957

Bu kanunun müzakerelerini gösteren zabıt ceridelerinin cilt ve sayfa numaraları :

Cilt Sayfa

20 656,685,697:713,714:729,731,734,740,743

(İnikat : 91 - 288 sıra sayılı matbuat 91 nci İnikat Zabıt ceridesine bağlıdır.)

No.	Başlığı		Resmî Gazete sayı
1 — Milletvekilleri Seçimi Kanununda sözü geçen kanunlar			
765	Türk Ceza Kanunu	13 . 3 . 1926	320
1412	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	24 . 4 . 1929	1172
1881	Matbuat Kanunu	8 . 8 . 1931	1867
2490	Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu	10 . 6 . 1934	2723
2544	Muvakkat bazı salâ- hiyetlerle başka yer- lere gönderilecek hâ- kimlere verilecek tah- sisat Kanunu	1 . 7 . 1934	2743
2556	Hâkimler Kanunu	17 . 7 . 1934	2751
2596	Bazı kisvelerin giyide- niyeceğine dair Ka- nun	13 . 12 . 1934	2879
3005	Meşhur suçların mu- hakeme usulü Kanu- nu	13 . 6 . 1936	3320
2 — Kaldırılan ka- nunlar :			
1918	Milletvekilleri Seçimi Kanunu	6 . 6 . 1946	6326
5258	Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değışti- rilmesine ve bu kanu- na bazı maddeler ek- lenmesine dair Ka- nun	14 . 7 . 1948	6957
3 — Tadil eden ka- nunlar :			
6272	Milletvekilleri Seçi- mi Kanununun bazı maddelerinin değışti- rilmesine ve bazı maddeler eklenmesi- ne dair Kanun	23 . 2 . 1954	8641
6428	Milletvekilleri Seçi- mi Kanununun bazı maddelerinin değışti- rilmesine ve bazı		

No.	Bağlığı	Resmî Gazete Sayı
	maddelerinin kaldırılmasına dair Kanun 4 — Karar :	7. 7. 1954 8748
1839	Milletvekilleri Seçimi Kanununa 6272 sayılı Kanunla eklenen muvakkat 3 nevi maddesinin son fıkrasının tefsirine mahal olmadığına dair	13. 3. 1954 8657

Seçim Kanunu Hakkında Karar

« Milletvekilleri Seçimi Kanununa 6272 sayılı Kanunla eklenen muvakkat 3 üncü maddenin son fıkrasının tefsirine mahal olmadığına dair

(Resmî Gazete ile ilân : 13.III.1954 - No, 8657)

Karar No. 1839

Milletvekilleri Seçimi Kanununa 6272 sayılı Kanunla eklenen muvakkat 3 nevi maddenin son fıkrasının tefsirine mahal olmadığı hakkında Muvakkat Encümence hazırlanmış aşağıdaki nazaraat Umumî Heyetin 3. III. 1954 tarihli İnkıadında kabul edilmiştir:

3 Mart 1954

Yüksek Reisliğe

5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun 6272 sayılı Kanunla tadilüne dair Kanunun muvakkat 3 nevi maddesinin tefsiri hakkında Gümüşane mebusları Halis Tokdemir, Halit Zehun, Ahmet Kemal Varınca'nın vaki teklifleri Yüksek Reisliğe Komisyonumuzla havale edilmiş olmakla 25. II. 1954 gününde toplanan Komisyonumuz teklif sahiplerinin de izahatını dinledikten sonra aşağıda yazılı neticeye varmış bulunmaktadır :

5545 sayılı Kanunla milletvekilleri seçimi her vilâyetin bir seçim çevresi ve bu kanunda gösterilen nüfus adedi ve nispetlerine göre mebus çıkarabilmek esasını kabul etmiş bulunmaktadır.

6272 sayılı Kanun 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin tadilüne müteaddir bir kanun olup ayrıca 3 muvakkat maddeyi de ihtiva etmektedir.

Ahı geçen 6272 sayılı Kanunun muvakkat 3 nevi maddesi ile :

a) 1954 genel seçiminde seçilecek milletvekili sayısının tesbitinde 1950 genel nüfus sayımının esas olacağı ;

b) Bu esasa göre her seçim çevresi için tesbit edilecek milletvekili sayısının 1950 seçiminde o çevre için tayin edilmeden önceki seçim

7037 — Milletvekilleri Seçimi Kanununa muvakkat bir madde ilâvesi hakkında Kanun

(Resmî Gazete ile ilân : 12. IX. 1957 Sayı : 9704)

7053 — Milletvekilleri Seçimi Kanununun 35 ve 109 ncu maddelerinin tadiline ve bu Kanunla muvakkat bir madde ilâvesine dair Kanun

Resmî Gazete ile ilân : 13. IX. 1957 Sayı : 9706)

» 110

çevresi için tesbit edilmiş bulunan milletvekili sayısından aşağı sayıda olamayacağı ;

Kabul olmuş bulunmaktadır.

Ancah bu muvakkat madde ile mürur esaslar tesbit edildikten sonra ikinci fıkrası ile de :

a) Vilâyetlere bölünen ;

b) Veya küçültülen ;

Seçim çevreleri bu hükümden faydalanamazlar ; hükmünü vaz'etmiştir.

Tefsiri istenilen bu ikinci fıkranın, birinci fıkraya serahati karşısında müteaddir bir ifade taşıdığı zabahı görülmekte ise de ; intihabın nüfus adedine dayanması, bu nüfus adedine hâsıl gelmedikçe bölünen veya küçültülen seçim çevresinin eski mebus adedince mebus çıkarabileceğini ve küçültülen seçim çevrelerinden maksat en az bir mebusa tekabül edecek miktarda nüfusun ayrılmış olması haline mahsus olabileceğini, esasen 3 nevi muvakkat maddenin birinci fıkrası açık bir sarahatte belirtilmiş olmasından ; müddetki teskilâtta değişiklik olmasıyla bir vilâyeten diğer vilâyete bağlanan birkaç mülki birlik dolayısıyla kendisinden mülki birlik alınan vilâyetlerin nüfusunda en az bir mebusa tekabül eden miktarda eksilme olmadıkça 1954 seçimlerinde dahi 1950 seçimlerinde çıkardığı mebus adedi kadar mebus çıkaracağına dair kanunun açık sarahati karşısında tefsire mahal olmadığına karar verilmiştir.

Bu kararın görüşmelerde gösteren Zabıt ve cildlerinin Daire, cilt ve sayfa numaraları :

D. Cilt Sayfa

IX 28 766

29 2,87-89

» 111

110 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 56-57. ss.

111 T.B.M.M. Yıllık, a.g.e., 58. s.

5545 Sayılı Seçim Kanunu'nun Eski Hükümlerinin Aynen Meriyete Konulmasına Dair Hükümetçe Hazırlanıp Meclise Sunulmuş Kanun Lâyihasının Geri Çekilmesi ile İlgili Olarak, Diyarbakır Mebusu Yusuf Azizoglu'nun Başvekil Tarafından Cevaplandırılmasını İstediği Suale Adliye Vekili Hüseyin Avni Göktürk'ün Şifahi Cevabı

« REİS — Yusuf Azizoglu arkadaşımız buradalar mı? (Burada, sesleri) Başvekil adına Adliye Vekili arkadaşımız cevaplandıracakları için suali okutuyorum:

21 . XII . 1956

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Aşağıdaki sorunun Başvekil tarafından sözlü olarak cevaplandırılmasına delâletlerinizi saygıyla rica ederim.

Diyarbakır
Yusuf Azizoglu

Dördüncü Adnan Menderes - Hükümetinin 14 . XII . 1956 tarihli programında aynen (Seçim Kanununda intizamı temin ve vatandaş rey ve arzusunun daha iyi tahakkuk ettirmek mülâhazası ile yapılmış olan son tadilatın lüzumsuzluğu yanında türlü menfi tefsirlere yol açmış bulunduğu görüldüğünden bu mahzurun da ortadan kaldırılmasına teşebbüs edeceğiz) tarzında sarıh bir taahhüt mevcuttur.

Bu taahhüde müsteniden Seçim Kanunundaki son tadilleri kaldırarak bir lâyiha hazırlanarak alâkalı encümenlerce de kabul edip Meclis gündemine alınmışken, malûm olmıyan sebeplerle mezkûr lâyiha Hükümetçe geri alınmıştır.

a) Bu lâyihaın geri alınmasının mucip sebepleri nelerdir?

b) Hükümet mezkûr tadili aynen veya başka bir şekilde yeniden Meclise getirmek niyetinde midir?

Bu takdirde bu, hangi tarihte mümkün olabilecektir?

c) Aksine bir beyanla yeniden itimat reyini almadıkça Hükümet programındaki taahhütlerini ifa etmemek yetkisini haiz midir?

d) Demokrat Partinin muhalefet devrindeki beyan ve taahhütlerinin de ışığı altında Hükümetin

tin topyekûn seçim mevzuatı ve seçim sistemleri hakkındaki görüşü nedir?

REİS — Adliye Vekili.

ADLİYE VEKİLİ HÜSEYİN AVNİ GÖKTÜRK (Niğde) — Muhterem arkadaşlarım, Diyarbakır Mebusu Yusuf Azizoglu arkadaşımızın, Milletvekilleri Seçimi Kanununda 6428 sayılı Kanunla yapılan tadilatın kaldırılmasına dair olan kanun lâyihasının geri alınması sebepleri hakkındaki soru takririne sayın Başvekilimiz adına cevabımı arz edeceğim.

A) Milletvekilleri Seçimi Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddelerinin kaldırılmasına dair 6428 sayılı Kanunun ilgasına ve bunun yerine 5545 sayılı Seçim Kanununun eski hükümlerinin aynen meriyete konulmasına dair hükümetçe hazırlanıp Yüksek Meclise takdim edilmiş bulunan kanun lâyihasının, encümenlerdeki tetkik ve müzakeresi sırasında esasla müessir ehemmiyetli tadil takrirleri verilmiş ve ayrıca muhtelif kanun teklifleri yapılmış olması hasebiyle keyfiyetin yeniden tetkiki için bahis mevzuu olan lâyiha geri alınmıştır. Şu halde arkadaşımın ileri sürdüğü, lâyihaın geri alınma sebeplerinin malûm olmadığı yolundaki iddia vârit değildir. Esasen bu geri alınma sebepleri yüksek huzurunuzda mukaddema açıklanmış idi.

B) Seçim mevzuuna taallük eden kanunun bizatihi arz ettikleri ehemmiyet ve bu hususta yapılmış olan kanun tekliflerinin ve verilen takrirlerin seçim mevzuatımızı esaslı bir surette değiştirecek mahiyette mühim ve çeşitli yeni hükümleri ihtiva etmesi nazara alınarak bu mevzu hassasiyetle tetkik edilmektedir.

Mevzu bahis tetkikat ve faaliyet ikmal edilmedikçe, lâyihaın alacağı şekil hakkında halen bir şey denilemeyeceği gibi, bu hususta tarih beyanı da mümkün görülememektedir.

Mamafih, hükümetin biraz evvel işaret ettiğimiz mncip sebeplerle geri almış bulunduğu mezkûr kanun lâyihasının ihtiva ettiği hükümler, arkadaşımız Muammer Alakant tarafından bir teklifle Yüksek Meclise getirilmiş ve halen Teşkilâtı Esasiye Encümeninde, bu husustaki diğer tekliflerle birlikte müzakere mevzuu yapılmış bulunmaktadır. Azizoglu arkadaşım da, arzu buyurduğu takdirde, ayrıca böyle bir teklifle huzurunza gelmekte serbesttir.

C) Dördüncü Menderes Hükümeti Programı, Demokrat Parti iktidarı programı olan ve seçim beyannamesi olarak da millette tasvibedilmiş bulunan, Birinci Menderes Hükümeti Programındaki esas ve prensiplerin bir temadı ve ikmalinden başka bir şey değildir.

Hükümetler değıştikçe, bir program yapılması kanun icabı olduğu cihetle Dördüncü Menderes Hükümeti de Büyük Millet Meclisine eski programının devamı mahiyetinde bir program takdim ederek Yüksek Meclisin itimadını almış ve yine Yüksek Meclisin yakın kontrol ve murakabesi altında tahassul eden umumi kanaat neticesi de bu itimadı devam ettiregelmiştir.

İktidara geldiği günden beri program icaplarını yerine getirmek hususunda büyük bir titizlik ve hassasiyet gösteren hükümet, bugün sekizinci bütçesini Yüksek Meclise takdim etmek üzere olduğuna ve şimdiye kadar takdim kaldığı bütçeler dolayısıyla veya muhtelif vesilelerle, Meclisi Âlinin, hükümete karşı olan itimadının daima teyyüt ve tekerrür eylemiş bulunduğuna göre, bu hususu, hükümet programındaki ana prensiplerin milletin arzusuna uygun bir şekilde tahakkuk ettirilmekte olduğunun en bâriz bir delilini teşkil eder.

D) Seçim mevzuundaki suale gelince : Bu husus esasen hükümet programında tasrih edilmiş bulunmaktadır.

REİS — Yusuf Azizoglu.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) — Muhterem arkadaşlarım, tam iki ay önce Yüksek Riyasete takdim ettiğim bir sual takririnin, uzun bir bekletilişten sonra, binbir nâzû niyat ile, nihayet muhterem Adliye Vekili tarafından cevaplandırılması lütfu bahşedilmiştir. (Soldan, «bu ne nezaket?» sesleri)

Muhterem Vekilin beyanlarını hep beraber dinledik. Suallerinde, cevap ve izahını arz etti-

ğim hususları bulmak maalesef mümkün olmuştur. Bilhassa Adliye Vekili Beyefendinin işaret ettikleri gibi, açık bir esbabı mucibe ile geri alındığı ifade edilen Seçim Kanununun akıbeti maalesef ifade ettikleri gibi olmamıştır. Muhtelif sual vesileleriyle ve gazetecilere ve memleket efkârı umumiyesine vâkı beyanlarıyla Başvekil, tarafından bu mevzuun sarıh bir izahı yapılmadığı meydandadır. Hükümet programında, yani Meclisin son defa itimadına mazhar olan hükümet programında, birtakım mahzurlara sebebiyet verdiği açıkça ifade edilen Seçim Kanununun tadil edileceği ifade edildiği ve tasarı Yüksek Meclise getirilmiş olduğu halde bunun geri alınışı hakkında bugüne kadar herhangi aydınlatıcı bir izahat verilmemiş bulunuyor. Ve ben de hepinizin kafasında bir istifham şeklindeki bu mevzuun, bu kürsüden açıklanması maksadıyla bu suali sormuş bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlarım; bizim bildiğimiz Hükümet programları, ilham ve kuvvetini Anayasadan alan, parti programları ve seçim beyannamelerinin çok üstünde olan ve kanuni mecburiyetleri ifade eden birtakım taahhütnamelelerdir. Bizdeki Hükümet programları sadece Meclisten itimat istihşal etmek için yapıyor. Hükümetler; madde madde, teker teker verdikleri taahhütlerin hesaplarını Meclise vermek zorundadırlar. Bu, dünyanın her tarafında böyledir. Bunun aksini iddia etmek bid'at olur. Halbuki Adliye Vekilinin kürsüden ifade ettiği gibi, eski programın devamı mahiyetinde olan dördüncü programa kadar bu kürsüden Büyük Millet Meclisi vasıtasıyla Türk milletine yapılmış olan bilhassa rejime mütaallik bulunan vaatlerin hiç birisinin ifa edilmemiş olduğu meydandadır. (Sağdan, bravo sesleri)

Muhterem Vekilin işaret ettikleri Birinci Menderes Kabinesinin bilhassa bu mevzuları hâlâ eden fıkrayı müsaadenizle burada aynen tekrar edeceğim.

«Demokrasi inkılabımızda bugüne kadar elde edilmiş neticeleri mahfuz tutmakla kalmayıp, Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzurunza arz etmek karındayız.

.... Bununla muvazi olarak, kanunlarımızda, itiyatlarımızda ve telâkkilerimizde tek parti

devrinden arta kalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere, meselâ Matbuat ve Ceza Kanunları, Memurin Muhakemat Kanunu gibi belibaşlı antidemokratik hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içinde yer yer tesadüf olunan mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzuru-nuza getireceğiz.»

Şimdi Muhterem Adliye Vekilinden bu kürsüden istihdam ediyorum, Adnan Menderes Hükümetinin birinci programında ifade ettiği, sonuncu programı ile teyidettiği hükümlerin hangisi yerine getirilmiştir?

Hükümet programında ifade ettiği Demokratik Matbuat Kanunu; son gelen Kanun mudur?

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri Kanunu, mebusların dahi seçmenleriyle huzur içinde konuşmalarını meneden, demokratik prensipler getirecek olan kanun bu kanun mudur? Demokratik müesseseler kurulacak diyen kanun bu kanun mudur? D. P. ye rey vermedikleri için cezaya müstahak görülen Kırşehir Kanunu mudur?... (Sağdan, bravo Azizoglu, sesleri) (Soldan, gürültüler)

REİS — Azizoglu, zatiâlinizin sual mevzuu; Milletvekilleri Seçimi Kanunundaki son tadilleri kaldıran kanuna mütaallik lâyihamın Hükümetçe ne sebeple geri alındığına dairdir.

Bu vesile ile Adnan Menderes Hükümetinin birinci ve sonuncu programlarının münakaşasını yapmak, teşhih etmek değil. Rica ederim, Milletvekilleri Seçimi kanunu lâyihasının niçin geri alındığı hakkındaki sualinizin mevzuu dışına çıkmayın.

YUSUF AZIZOĞLU (Devamla) — Muhterem Riyasete şunu arz ederim ki; ben sualimin tam içindeyim. Sualimi lütfen tekrar gözden geçirinler; sualimin maddelerinden biri de; Dördüncü Menderes Kabinesinin programının neden yerine getirilmediğidir. Yine suallerimin içinde Hükümetin Meclise ve Anayasaya karşı durumu nedir maddesi de vardır. Kaldı ki; Adliye Vekili demin bu kürsüden Menderes'in Birinci Programından Dördüncü Programına kadar devam eden icraatında yapılan vaatlerin hepsinin yerine getirildiğini ifade etti. Bu vaziyet karşısında Makamı Riyasetin müşkülât çıkarmamasını rica ederim.

REİS — Müzakerenin selâmeti namına Makamı Riyaset icabeden yerde müdahalede bulunabilir.

YUSUF AZIZOĞLU (Devamla) — Benim tarafımdan müzakerenin selâmetini ihlâl eden bir hareket olmuştur. Ben tamamen mevzuun içindeyim.

Muhterem arkadaşlar; 1950 yılında en üstün seviyeli bir demokrasi kuracağından ve tek parti devrinden kalmış olan bütün anane ve kötü âdetlerin silip sökülmesinden bahseden Adnan Menderes, arz ettiğim gibi tam mânasiyle rie'i bir istikanette giderek ve esas prensipleri tahribederek memleketi bugünkü duruma getirmiştir. Bu, burada bu kürsüden hüznü ve teessürle ifade edilecek bir vaktadır. (Sağdan alkışlar) Hükümet bütün kuvvet ve ilhamını sık sık tekrar ederek istinadettirdiği Seçim Kanunundan arz ettiğim şekilde son defa yapılmış olan tadilatla demokrasimiz tamamen tahribedilmiştir. Bugün vatandaşın tam bir serbesti içinde seçime katılmasını engelleyen ve istediğine rey verme serbestliğini selbeden, serbest ve eşit propagandaları ve hâkimlerin teminatını ortadan kaldıran Seçim Kanunu ile dürlüst ve âdil seçimler yapmak imkânı artık mevcut değildir. (Sağdan, bravo sesleri) Bir Seçim Kanunu tam mânasiyle mükemmel ve adilâne dahi olsa, ondan adilâne bir netice istihsal edebilmek için birtakım mütemim müeyyidelerin mevcudiyetine bağlıdır. Bir memlekette fikir hürriyetini kökünden baltalayan bir Matbuat Kanunu olursa, hâkim teminatı kısılmış olursa, Kırşehir Kanunu mer'î olursa hiçbir zaman serbest bir seçimden bahsetme imkân kalmaz. (Sağdan, bravo sesleri) Böyle bir seçimin neticesi haklı ve meğrı telâkki edilemez, arkadaşlarım. Bu itibarla, Büyük Türk Milletinin binbir emek, fedakârlık ve mücadele ile istihsal ederek sizlere tevdi etmiş olduğu büyük emanete sadakat bakımından sizlerin seçim mevzuunda son derece hassas olmanız, rejim bakımından parazit teşkil eden bütün unsurlarla mücadele etmeniz, hiçbir anormalliğe meydan vermemeniz icabeder. (Sağdan, bravo sesleri)

EMRULLAH NUTKU (Trabzon) — Meclise ders veriyorsun, diyecekler.

YUSUF AZIZOĞLU (Devamla) — Muhterem arkadaşlar; Adnan Menderes'in son derece ileri görüşlü ve saflarında bulunduğumuz zaman

sevinç ve gürur duyduğumuz programı, akabinde bu programla tevem olmiyan birtakım mevzuatla bizi karşı karşıya bırakmış bulunmaktadır.

Bu dördüncü program ve bilhassa Seçim Kanunu mevzuunda ve diğer müesseseler mevzuundaki vaatler muvacehesinde, bakanız D. P. adına fikir beyan eden D. P. Sözcüsü ne diyor :

«Seçim Kanununda 1954 senesinden sonra yapılan değişikliklerin yarattıkları menfi tesirler mülâhazasıyla, tamamıyla ortadan kaldırılması da Hükümet programında yer alan bir husustur. Bunun isabetine işaret etmekle iktifa ederiz.»

Yine aynı zat Demokrat Parti Grubu adına bu programın sadakatle tatbikine bekçilik edeceklerini millete şu sözlerle vadediyordu :

«Programın tatbikatının, sade Hükümeti Meclis Grubu karşısında mesul eden değil, aynı zamanda D. P. Meclis Grubunun Türk umumi efkârı karşısında ilzam eden bir hususiyet arz edeceğine, sözlerime son verirken, bilhassa işaret etmek isterim. D. P. Meclis Grubu, bu düşünce ile, Hükümet programına itimat reyimi izhar ederken, programın tatbikatına hassasiyetle nıgehban olmak azim ve kararını da ifade etmeyi yerinde buluyor.»

Arkadaşlar ekseriyet grubunun Hükümetin, programına ne derece hassasiyetle nıgehban olduğunu huzurünüzda hatırlatırsam beni mazur görmenizi rica edeceğim.

Muhterem arkadaşlar; benin sualim Hükümet programının ne şekilde tatbik edildiği hakkında topyekûn ve şâmil bir sualdir. Sualimi Muhterem Adliye Vekili birtakım kapalı cümlelerle ifade ettiler, daha doğrusu cevaplandırmadan geçtiler. Bugün İcra mevkinde bulunan Hükümetin Seçim Kanunu mevzuunda görüşü nedir? Sualimi tekrar ediyorum. Lütfen bu hususu bu kürsüden ifade etsinler. Bugün mer'î bulunan muaddel Seçim Kanunu ile seçime girilmiyeceği hususunda kendilerinin ervelce izhar buyurdıkları fikirin musir midirler? Bu kanunla seçime girilmiyecek midir? Hükümet olarak hangi sistemi benimsiyorlar; majoriter sistemi mi, nispi seçim sisteminin mi, dar bölge sisteminin mi getireceklerdir? Hükümetin bu kürsüden fikrini ifade etmesinde zaruret vardır.

Muhterem arkadaşlarım, 1950 yılında sabık iktidar tarafından tedvin edilmiş bulunan Seçim Kanunu şüphe yoktur ki, bugünkü muallel kanundan çok daha teminatlı bir kanundur. Fakat şu hususa da işaret etmek lâzımgelir ki, o

kanunu da dayandığı sistem itibariyle tam mânâsıyla mükemmel bir kanun demek imkânı yoktur. Bu kanunda nispi sistemin kabul edilmesinin 1950 ve 1954 yıllarında yapılmış olan tatbikiyatıyla nasıl haksız ve gayriadilâne neticelere müneer olduğunu görmekteyiz. Nitekim 1946 yılında o zaman muhalefette bulunan Demokrat Parti bugün bizim kürsüden ifade ettiğimiz görüşü bakanız nasıl ifade ediyor?

REİS — İki dakikanız kaldı.

YUSUF AZİZÖĞLU (Devamlı) — Milletvekili Seçimi Kanununun tek dereceli usule göre tadili sırasında 1946 yılında muhalefet partisi sözcüsü Adnan Menderes grubu adına şöyle diyor. «İktidar partisinden başka diğer partilerin vaziyetleri üzerinde hiç durulmamış olması, tasarrufların aleyhinde kaydolunacak esaslı noktalardır. Azlıkta kalacak partilere teminat olmak üzere bir nispi temsil prensibinin hiç düşünülmemiş olması da ayrıca üzerinde ehemmiyetle durulacak bir meseledir.» İşte bu haklı iddia o zamanın iktidarı tarafından iltifat görmemişti. Bugün cezasını çekerek 3,5 milyon rey abnasını rağmen Mecliste 35 mebusla temsil olunmakta, D. Parti ise 5 milyonla 500 mebus getirmiş bulunmaktadır. Bu, ilâhî adaletin tecellisi demektir. C. H. Partisi o zaman bir haksızlık yapmış, bugün ise bu haksızlığın cezasını çekmektedir. Bu vesile ile halen iktidarda bulunan muhterem Demokrat Partili dostlarıma da şunu hatırlatmak mecburiyetini hissediyorum : (Gülüşmeler) Sizler de bu tecelliden ibret alınız. Bir gün aynı ekibetle karşı karşıya kalmanız mukadderdir.

Muhterem arkadaşlar, bu memlekette demokrasinin asgari şartı olan tam, mükemmel ve şâmil bir Seçim Kanunu; ne bizim şu veya bu yolda bir ısrarımızla, ne de sizin şu veya bu şekilde itiraz kabul etmez, istihzanı dinlemez kararlarınızla olamaz. Bu Seçim Kanununu bitaraf bir ilim heyetine tevdi edip Türk Milletinin viedanında hiçbir tereddüt bırakmıyacak şekilde, memleketimizin realiteleri ve geçmişteki tecrübeler de göz önünde bulundurularak, memleketimizin şartlarının gerektirdiği şekilde - Büyük Millet Meclisinin de alacağı nihai bir kararla - en mükemmel bir tarzda tanzim edip Türk milletine teslim ve hediye edeceğinizi, hiç olmazsa bu asgari şartı Türk milletinden esirgemiyeceğinizi ümid ederek, hürmetlerimle sözlerime nihayet veriyorum. (Sağdan, alkışlar)

REİS — Sual cevaplandırılmıştır.

» 112

Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen ve İki Arkadaşının, Münhal Mebusluklar İçin Bu Sene Ara Seçimi Yapılmaması Hakkında Takriri

“Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Milletvekilleri Seçimi Kanunu mucibince Büyük Millet Meclisince hilâfına karar verilmediği takdirde, ara seçimleri yapılmak iktiza eder. Halen 14 vilâyette 18 mebusluk münhaldır. Bu münhal mebusluklar için ara seçimi yapıldığı takdirde, netice ne suretle tebellür ederse etsin Büyük Millet Meclisi parti grupları arasındaki adedi nispete hiçbir veçhile müessir olmayacaktır.

Binaenaleyh, vatandaşların tam mahsulü toplayacağı en verimli aylara tesadüf eden böyle ehemmiyetli bir siyasi vazifenin yerine getirilmesi için yüklenilen tabii ve zarurî külfet ve yorgunluğu göze alacak ve isticali gerektiren bir mecburiyet bahis mevzuu olmadığından, bahusus önümüzdeki senenin normal umumî seçim senesi olduğuna göre bu sene ara seçimi yapılmasına lüzum olmadığı kanaatinde bulunduğumuzdan ara seçiminin yapılması hususunda Büyük Millet Meclisince bir karar alınmasını Yüksek Meclisin tasviplerine arz ve teklif ederiz.

Giresun Eskişehir
Hayrettin Erkmen Abidin Potuoğlu
Manisa
Muzaffer Kurbanoğlu

REİS — Buyurun, İsmet İnönü. (Sağdaki Grup adına sesleri)

C. H. P. MECLİS GRUPLU REİSİ İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar; ara seçimi yapılması meselesi her sene olduğu gibi bu yıl da Büyük Millet Meclisinin huzuruna gelmiş bulunmaktadır.

Geçen seneler bunu münakaşa ettik. Seçim Kanununda ara seçiminin yapılacağı zaman tâyin olunmuştur. Ve bu zaman, Meclisçe başka bir karar verilmeyeceği kaydı ile bağlanmıştır. «Meclisçe başka bir karar verilmeyeceği» tâbirî, ara seçiminin yapılması veya yapılmasını ihtiyarının elimizde bulunduğu zamanı hâsıl ediyor ve senelerden beri de bu tatbikattayız, senelerden beri Anayasanın sarîh hükmü ihlâl olunmaktadır.

Müsnade buyurursanız bu geçmiş senelerin hâdiselerini hukukî cephesinden kısaca gözden geçireceğim.

Anayasa, 26 nci maddesinde ve daha evvelki maddelerde mebusluğun ihlâl şikâyetini hatırlatarak 29 ncu maddede şöyle der :

(Yukarıki maddeler mucibince mebusluk sıfatı zâil veya sâkit olan veya vefat eden mebusu yerine bir diğeri intihab olunur.)

Anayasa hükmü bu: «Münhalin yerine bir diğeri intihab olunur.» Mutlak olarak bu kayıt vaz'edilmiştir.

Şimdi Seçim Kanunundaki fıkrayı okuyacağım :

Madde 6, fıkra 1 : «Seçim döneminin son toplantı yılının 23 Temmuz günü, seçimin başlangıç tarihidir. Ara seçimleri de Türkiye Büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe, her yıl gene 23 Temmuzda başlar, ve her iki halde Eylül ayının üçünde Pazara raslıyan gün oy verilir.»

«Şimdi; Türkiye Büyük Millet Meclisi aksine karar vermedikçe» diyor. Büyük Millet Meclisi hangi hudutlar dâhilinde aksine karar verebilir? 23 Temmuzda ara seçimlerinin başlayacağı tasrih edilmiştir. Büyük Millet Meclisi aksine karar verebilir, evvelle veya sona atabilir. Ama Anayasanın hükmü sarîh olduğu için bir seçim zamanı hakkında aksine karar verirken münhal olan mebusluğun yerine bir diğeri intihap kaydıyla bağlıdır. Eğer seçim Kanununun tefsiri Anayasanın sarîh hükmünü ihlâl edecek bir ehemmiyet alırsa o kanun, o tefsir Anayasaya aykırı düşer. Anayasanın ihlâli açıkça ortada kalır.

Bakınız, Anayasanın diğer bir maddesi ne der : «Teşkilâtı Esasiye Kanununun hiçbir maddesi hiçbir sebep ve bahane ile... (yani masraf olacak, yahut vatandaşlar işleriyle güçleriyle meşguldürler gibi sebeplerden hiçbirisi ile)... ihmal veya tatil olunamaz.» Geçen seneler Anayasanın ara seçimi yapılması hükmü ihmal ediliyordu. Bu sene ağıktan ağığa tatil muamelesi karşındayız. Tasavvur eder misiniz, Teşkilâtı Esasiyeyi vaz'eden bir Meclis 4 sene çalışır ve ara seçimi yapılmaz gibi bir kayıt düşünebilmiş olsun. Bir mebusluk ihlâl edince, onun yerine bir diğeri intihabedilir. Ne kadar zamanda, nasıl? Sağduyunun hudutları bunu tanzim eder. Her türlü iyi niyetli tefsirlerin, anlayışların zıddına olarak ara seçimi hiç yapılmaz neticesi hiçbir surette çıkarılamaz.

Binaenaleyh, arkadaşların, hiçbir tereddüde mahal kalmıyacak surette ara seçimlerinin yapılması Anayasaya aykırıdır. Bu aykırılık senelerden beri temadi etmektedir. Demokrat iktidar, ara seçimlerinin yapılmasına lüzum görmemektedir. Bu bir anlayıştır, konuşulabilir, mahzurlarını söyleyebiliriz. Biz ara seçimlerinin

her münhal mebusluk için yapılmasının faydalı olduğunu kabul ediyoruz. Ama bir diğer görüşe göre ara seçimleri yapılmaz veya şu şekilde yapılır diye bir hüküm düşünülebilir, konuşulabilir. Netice Anayasaya bir hüküm olarak dere edilebilir. Anayasada lüzumlu görülen tadilleri yapacak çokluk ve kuvvet bugün mevcuttur.

Anlamadığım yer şurası; Anayasada tadil yaparak eğer ara seçimleri yapılmaması âhne menfaatine muvafık görülürse bunu bir Anayasa hükmüne bağlamak mümkündür. Bu yola gidilmezse Anayasamızın sarîh hükmü ihlâl edilir ve Anayasamızın kolaylıkla ihlâline bu suretle her zaman gitmek mümkün olur. Bunu anıyamıyoruz. Bu hareketle her suretle mahzur vardır. Nihayet cemiyetler ve kanunlar temel kaidelerin kayıtları altındadır. Hepimiz, bütün Türk partileri siyasi hayatta kanunların, mevzuatın Anayasaya muvafık olmasını ve Anayasaya hudutları içinde yapılmasını taahhüdümüzdir. Bu taahhüdü ihlâl etmenin, bu taahhüde ehemmiyet vermemenin besapsız mahzurları vardır. Meselenin kendisindeki mahzurlardan ziyade Anayasa kaidelerini kolaylıkla dinlemeyiz, manzarasını memleket tarihine ve siyasi hayatımıza mal etmektedir. Bu halin aksaklıkları, mahzurları ve zararları üzerinde yüksek dikkatinizi ve basiretinizi çekmek isterim.

Şimdi size bir teklifim vardır arkadaşlar. Biz bu fikirde bulunuyoruz, Anayasaya aykırıdır diyoruz. Bir tekrar vereceğim, Anayasa Komisyonu lütfedip bize bu hususta fikrini söyleyin. Anayasaya aykırı bir teklif karşısında bulunuyoruz fikrindeyiz. Bakalım Anayasa Komisyonu ne diyor? Bir de onu dinliyalım.

Arkadaşlar, geçen sene tecrübe ettik. Meclisimizde de çok gükür bulunan hukukşinaslarımız bize Seçim Kanununun Anayasa hükmünü tadil eder surette tefsirinin türlü şekillerini söylediler. Yok ekseriyet böyle değişmez, ve saire. Şimdi sebeplerini hatırlıyamadım, bu sözlerin ne kadar esaslı şeyler olduğunu bir de Anayasa Komisyonunun teklifi ile Büyük Meclisin huzuruna getirmiş olalım. Takriri veriyorum.

REİS — Hürriyet Partisi Meclis Grubu adına Yunus Muammer Alakant.

HÜRRİYET PARTİSİ MECLİS GRUPLADINA MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Muhterem arkadaşlar. Büyük Millet Meclisi tatile girerken arifesinde ve Büyük Millet Meclisinin 10 neu Devresinin üçüncü senesinin hitama erdiği günlerde ara seçimlerinin yapılmaması hakkında bir kanun teklifi Anayasaya sarihaten aykırıdır. Anayasaya sarihaten aykırı karar vermek Büyük Millet Meclisinin salâhiyeti

ti dışındadır. Elimizde bulunan Anayasa milletin bizim elimize verdiği bir fermanıdır. Büyük Millet Meclisi Anayasa hudutları içinde Anayasamızın vermiş olduğu salâhiyetleri istimal edebilir, Anayasamızın bu husustaki hükümleri gayet sarıhtır.

«MADDE 28. — İstifa, esbabı meşruiyet dolaşısıyla mahuriyet, bilâ mezuniyet ve mazeret iki ay Meclise ademidevam veya hut memuriyet kabulü hallerinde mebusluk sâkit olur.»

«MADDE 29. — Yukardaki maddeler muvabince mebusluk sıfatı zail veya sâkit olan veya hut vefat eden mebusun yerine bir diğeri intihab olunur.»

Şimdi üç senelik 10 neu Devre inikadı zamanında istifa eden mebuslar olmuştur. Vefat eden mebuslar olmuştur. Ayrıca iki intihap dairesinden

den seçilip de, birisini tercih eden mebuslar bulunmakla, münhal vilâyetler kalmıştır. Şimdi Anayasamızın bu sarîh hükmü karşısında bunların yerinin doldurulması Büyük Millet Meclisinin bir vecibesidir. Hiçbir sebep ve bahane ile Anayasamızın dışına çıkması Büyük Millet Meclisinin salâhiyetleri dâhilinde değildir ve arz ettiğim gibi Büyük Millet Meclisinin salâhiyetleri dışında tasarruf yapması da caiz değildir. Esasen Demokrat Parti Meclis Grubu daha geçen devrede Büyük Millet Meclisinin tasarrufları salâhiyeti dâhilinde olmasını kabul etmiş ve ondan evvelki hükümetler ve meclisler esnasında kendi salâhiyetleri dâhilinde bulunmayan tasarrufları da iptal etmiş veya tadili ehiyetine gitmiştir. Bundan evvel, Anayasamızın tadil hakkındaki teklifler gelmekte ve Demokrat Parti ekseriyeti tarafından kabul edilmekte idi. Evvelce vâki olan bu şekildeki tasarruflar karşısında ekseriyeti Demokrat Parti Grubunu teşkil eden Büyük Millet Meclisinin bu maddeyi tefsiri ve bu maddeyi anlayışı ara seçimlerinin yapılmayacağı mahiyetinde midir? Veya Büyük Millet Meclisinin salâhiyet sahibi olduğuna, Demokrat Partinin ekseriyet teşkil ettiği Büyük Millet Meclisi karar vermiş midir, anlayışı bu merkezde midir? Bunun üzerinde duralım. Bendenize böyle değildir. Demokrat Partinin ekseriyeti teşkil ettiği 9 neu Devredeki Büyük Millet Meclisinin kararı, mutlak olarak ara seçiminin yapılması ve münhal mebuslukların doldurulması mahiyetindedir. Geçen sene de yine böyle ara seçimlerinin yapılmaması hususunda vâki olan bir teklif karşısında itirazlara cevap veren bir sayın Demokrat Partili arkadaşımız, bendeniz burada bulunmadığım bir zamanda; «Geçen seneler Muammer Alakant ara seçimlerinin yapılmamasının caiz olduğunu söylemişti.» diye bir

beyanda bulunmuşlar ve bu iddiayı ileri sürmüşlerdir. Bunu, Kuram Kerim'deki «Lâ takre-büssalâte» de olduğu gibi alınylar, benim sözlerimi öylece zikretmiş bulunmaktadırlar. Çünkü, arkadaşımız geçen Devrede burada mebus olarak bulunmadıklarından, ya bilmedikleri için her halde böyle konuşmuşlardır veya kasden böyle konuşmayı ihtiyar etmiş olacaklardır.

Mahiyeti mesele şudur: 1950 seçimleri oldu, 1950 seçimlerinde Demokrat Parti büyük bir ekseriyetle B. M. Meclisine dâhil oldu. Tarih: 14 Mayıs 1950. O sene ara seçimlerinin yapılması için bir karar geldi. Fakat seçimler yeni yapıldığı için bu ara seçimlerinin yapılması için Anayasanın cevazı dâhilinde karar ver-dik.

Bu nasıl cevaz gördü? (Soldan, ooo. sesleri) Evet, bunu arz edeceğim. Bu nasıl cevaz gördü, bu cevazı bendenize haklı idi. (Soldan, ooo. sesleri) Evet.

REİS — Devam edin, Muammer Bey.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla) — Geleceğiz. 1951 senesi geldi, 1951 senesinde 17 tane mebusluk münhalı. Yine Demokrat Parti Grupuna ara seçimlerinin tehirini istendi. Bendeniz bu sefer ara seçimlerinin tehirinin caiz olmadığını, boş kulan milletvekillerinin yerinin doldurulmasını müdafaa ettim. Dışardaki arkadaşlarımızın bu şekilde rey vermeleri için gelmelerini rica ettim. Ahnan ekseriyet kararı ile ara seçimleri yapıldı. Yani Dokuzuncu Devre Demokrat Parti Ekseriyet Grubu Büyük Millet Meclisi ara seçimlerinin yapılmasını lüzumlu görüyor, Anayasa hükmünden tevakkı ediyordu.

1952 geldi, ara seçimleri mevzuubahs oldu, 1951 senesinde Zonguldak'ta bir sene evvel rahmetli Maksut Çivi vefat etmişti. Yerine yeni bir arkadaş intihab edildi. Fakat bu zat da 1951 içinde vefat etti.

Denizli'de yine bir ara seçimi yapıldı. Hüsnü Aksit arkadaşımız, kendisiyle bir arkadaşlık hissimi mevent idi, ara seçiminin yapılmamasını müdafaa etti, fakat arz ettiğim gibi ekalliyette kalmıştı. 1951 de Denizli'de ara seçimleri yapılırken Hüsnü Aksit arkadaşımız vefat etti. Bu, bizim için hazin bir vaka idi. Kendisinin ara seçimlerinin yapılmaması için burada beyanatta bulunan bir arkadaşımızın bu yolda dairei intihabiyesinde vefat etmiş olması üzerimizde ıerayı tesir eden hüznengiz bir vaka idi. Ara seçimleri bütün memlekette büyük seçimler yapıyormuş gibi o zaman büyük heyecanı tev-lidediyor ve ehemmiyeti haiz bulunuyordu. Neş-riyat serbestti. 1951 senesinde bütün yazımızı Zonguldak vilâyetinde seçim için çalışırken geçirdik. 1951 seçimleri, biliyorsunuz, Demokrat

Partinin yüzde yüz kazanması ile nihayet buldu. Belediye seçimleri, muhtar seçimleri mütemadiyen Demokrat Parti lehine inkişaf etmekte idi.

Şimdi, Zonguldak'ta bir sene evvel vefat eden merhum Maksut Çivi'nin yerine bir başka arkadaşımızı getirmiştik. O da vefat etti. 1952

de bütün köylerde her partinin bütün teşkilâtiyle seçim yapması meselesi karşısında, Denizli'de seçim yapıldığı halde yine bir arkadaşımızın vefatı karşısında acaba Anayasa mucibince her sene ara seçimi yapılması zarurî midir, değil midir diye bir kere tetkik edeyim dedim, tetkikata başladım. Evvelâ Anayasamızın hükmüne baktım. Anayasamız, her sene seçim yapılır, demiyor. Ölenin, boğanın yeri seçimle doldurulur, diyor. Bizim Anayasamızdan evvelki Osmanlı İmparatorluğu Anayasasına baktım. Orada diyor ki: «Meclis toplanmazdan evvel her sene mutlaka münhaller doldurulur ve Meclis öyle içtima eder.» Bu hüküm alınmadığına göre, elbette kanun vâzin bunu tetkik etmiştir ve bu tedbire lüzum görmemiştir.

Ondan sonra Seçim Kanununa baktım; bu kanun her sene ara seçimi yapılmasını icbar etmiyor. Biraz evvel İsmet İnönü'nün de söylediği gibi. Büyük Millet Meclisi sahibi salâhiyet-tir, öne veya arkaya alabilir.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Her sene için-de.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Devamla)

— Seçim Kanunu da şu şekilde yazılmış bulunuyor: «Ara seçimleri, aksine karar verilmedikçe, her sene Eylül ayında yapılır.

Şimdi, buradaki «aksine karar verilmedikçe» sözü hem her seneye, hem de Eylül ayına mahsustur. Eğer Seçim Kanunu her sene ara seçimlerinin yapılmasını mecburi kılmış olsa idi o zaman şöyle denirdi: (Ara seçimleri her sene Meclis aksine karar vermedikçe Eylül ayında yapılır) Mademki, Seçim Kanunu «Meclis her sene aksine karar vermedikçe» tâbirini koymuştur, buna riayet edilmesi gerekir. Aksi halde ya bu kanunu getiren de yahut da yazanda kabahat vardır.

Bendeniz 1951 seçimlerinden sonra Sayın Adnan Menderes'i gördüm ve o zaman kendisine bunları anlattım. Zonguldak'ta bir arkadaşımız vefat etti, Denizli'de seçim yapıldı ve orada da yine bir arkadaşımız vefat etti. Buradan anladım ki, her sene ara seçimlerinin yapılmasına lüzum yok. O zamanın tatbikatı henî buna sevk etti. Ben bunu o zaman müdafaa ettim, fakat aradaki nüans farkına dikkat edin. Ben her sene ara seçiminin yapılmasına taraftarım. Hürriyet Partililer mutlaka Demokrat Partiden ayrılan insanlar değildiler. Hürriyet Partisi her sene ara

seçimlerinin yapılmasına taraftardır. Her sene ara seçimlerinin yapılmaması isteği bize mevzu bahis değildir. Mevzu bahis olan 10 nu Devre Büyük Millet Meclisinde ara seçimlerinin yapılmasıdır. Anayasanın sarîh hükümlerine rağmen, istifa eden, çekilen, vefat eden milletvekillerinin yerlerinin doldurulup doldurulmaması mevzu bahisdir. Şimdi tatile girdiğim zaman 3 seneyi ikmal etmiş olacağız. Eğer kabul etmezsek ara seçimleri 10 nu devrede yapılmıyacak demektir. Gelecek sene umumî seçimler yapılacak ve Anayasanın bu sarîh hükmü yerine getirilmemiş olacaktır. Bu, vicdanî mesuliyeti muciptir ve Demokrat Parti ekseriyeti eğer bunu lüzumsuz görüyor idiyse, haiz olduğu ekseriyetle bunu değiştirebilirdi, bu daha kolay bir şeydi. Ama, icra organı başındaki zevat neden bir teklifte bulunmadı, bunu ancak kendileri bilirler.

Şimdi bu mesele hakkında bir kerre de Anayasa Komisyonunda müzakeresi hakkındaki Sayın İnönü tarafından yapılmış olan teklife Hürriyet Partisi Meclis Grubu olarak iştirak etmekteyiz. Bilhassa geçen devrede, muhterem Demokrat Parti milletvekilleri bir kanunun Anayasaya mugayreti dolayısıyla komisyona havalesi istenildiği zaman hemen ittifakla bunu kabul ederlerdi. Anayasa meselesi üzerinde 1950 den sonra gelen Demokrat Parti milletvekilleri gayet hassastılar ve hakikaten samimiyetle Anayasanın tetkikini istemekte idiler. Arkadaşlar, buraya gelerek yapmış olduğumuz yemini hatırlayınız. Mebus olarak buraya gelip de yapmış olduğumuz yeminin en büyük noktası (Kayıtsız şartsız millî hâkimiyete riayet ve hürmet edeceğimiz) mahiyetindeydi. Millî hâkimiyet bizi Anayasaya riayete mecbur etmektedir. Anayasa bize millet tarafından verilmiş bir fermandır. Anayasanın bu sarîh hükmüne riayet etmediğimiz takdirde burada millî hâkimiyete karşı kayıtsız, şartsız hürmet edeceğimize dair namus ve vicdanımız üzerine vermiş olduğumuz yemine ihanet etmiş oluruz. Gerçi şimdiye kadar bazı kanunların Anayasaya mugayreti iddia edildi, belki bunlar varıdirdi, fakat bunlar hiç olmazsa Anayasa hürriyetlerini sınırlandırır. Mutlak hürriyet yoktur. Binaenaleyh, biz bu sınırlar içinde matbuat hürriyetini kaldırıyoruz gibi bir esbabı mucibe ile lâyiha sevk ediliyordu. Artık burada böyle bir sınırlandır-

ma yoktur. Anayasanın hudutları sarîhtir, istifa eden, vefat eden milletvekillerinin yeri doldurulacaktır. Demokrat Parti, eskiden de böyle idi, grupta karar alabilir, caizdir. yerindedir, ama aksine mütelâa varıdolduğu takdirde toplantımız başka bir güne talik edilir ve müzakere ederiz derdik. Nitekim geçen devrede bir defa vâkı oldu, Anayasanın yaşayan dilden olması lâzımgeldiği kararı verildi. Bilâhara yapılan müzakere sonunda yaşayan dil değil, eski metnin muvafık olduğu anlaşılınca evvelce verilen Demokrat Parti Grubu kararını ikinci bir Demokrat Parti Grubu değiştirdi. Anayasa eski metnine irtica edildi. Şimdi bu sarahat karşısında Sayın İnönü'nün vermiş olduğu takrirî Anayasa Komisyonuna havale edecek olursak hem âni bir karar vermiş oluruz, hem de Demokrat Parti Grubunun kararını ikinci defa müzakere için bir imkân temin etmiş oluruz ve hem de daha isabetli, daha soğukkanlı işi muhakeme ederek en salim neticeye varmış oluruz.

REİS — Ahmet Hamdi Sancar.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Grup adına söz istemişim.

REİS — Ahmet Hamdi Bey, grup adına söz istediğiler, müsaade ederseniz konuşunlar.

AHMET HAMDİ SANCAR (Denizli) — Ben de grup adına konuşacaktım ama, sıramı kendilerine bırakıyorum.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlarım, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 29 nu maddesi gayet sarîhtir, inhilâl eden mebuslukların yerini behemahal doldurmayı âmirdir.

Onuncu Büyük Millet Meclisince şimdiye kadar böyle bir işlem yapılmadığına göre, bugün gene yapılmamasına karar verilirse bu âmir hükmün tamamıyla ihmal edilmiş, yürürlükten kaldırılmış olduğu gibi bir mâna çıkabilir. Halbuki Anayasanın âmir bir hükmünün bu şekilde madun kalınması, ortadan kaldırılması bizlerin hakkı değildir, zannediyorum.

Muhterem arkadaşlarım; geçen sene ara seçimlerinin yapılmaması hususunda gelen esbabı mucibe, mahallî seçimlerin yeni yapılmış olması dolayısıyla tekrar bir seçim masrafına ve seçim heyecanına milleti sokmamak idi. Bunun içindir ki, ara seçimlerinin tehir edilmesine grubumuzca karar verilmiş ve bu karar sonradan Heyeti Aliyenince kabul edilmiş idi.

Muhterem arkadaşlar, bu sene böyle bir esbabı mucibe ortada olmadığına göre, artık son senesine gelen B. M. Meclisinin yine böyle bir tehir kararına gitmesi, Anayasanın sarîh hükümünü meriyetten kaldırılmış olduğu mânasını arz eder.

Grup olarak geçen sene de arz etmiş olduğumuz gibi ara seçimlerinin tehir edilmeden yapılmasını doğru olacağı kanaatindeyiz. Muhterem Heyetinizce de bu noktaya behemahal iltifat edileceğine ve ara seçimlerinin artık tehirinin caiz olmadığına karar verileceğine eminiz. Ara seçimlerinin yapılması yalnız Anayasa hükmünü yerine getirme kasdıyla de olsa bizi mecburiyete sokmaktadır. Bu suretle tehir edilmesine karar verilmesini Heyeti Aliyenizden istirham ederim.

D. P. GRUPLU ADINA A. HAMİDİ SANCAR (Denizli) — Muhterem arkadaşlar; ara seçimlerinin tehiri dolayısıyla Anayasanın 6 nci maddesi hakkında bir teamülün teccüs etmekte olduğu bir saflada bulunuyoruz. Bu, son derece mühim bir meseledir. Birtakım çeşitli telâkkilerin bir noktada bağlanması ve artık bu ara seçimi münaakaşasının bir Anayasa teamülü olarak bu Mecliste kökleşmesi bugünkü konularla temin olunacaktır.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa) — Anayasanın altıncı maddesi değil, 29 ncu maddesi olacak.

A. HAMİDİ SANCAR (Devanla) — Milletvekilleri Seçimi Kanununun altıncı maddesi.

Şimdi arkadaşlar; gerek muhterem C. H. P. si sözcüsü ve gerekse muhterem Hürriyet Partisi sözcüsü Anayasanın 29 ncu maddesinin sureti tefsirinde birbirine mutabıktırlar. Yalnız Seçim Kanununun anlayış tarzında Hürriyet Partisi adına konuşan Muhterem Alakant arkadaşımız, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünden ayrılmaktadır.

Anayasanın 29 ncu maddesi, evvelâ peşinen arz edeyim : Hiçbir vechile ara seçimlerinin mutlaka yapılması zaruretinin vaz'eden bir hüküm değildir. Asla böyle bir zaruret mânasını bu maddeden çıkarmak mümkün değildir. Bunun lâıkiyle belirtilebilmek için bu 29 ncu maddenin son kısmını aynen okuyorum : «Mebusluk sıfatı zâil veya sâkit olan veyahut vefat eden mebusunu yerine bir diğeri intihab olunur.»

Muhterem arkadaşım Alakant zaman zaman dikkat ettim, «yeri doldurulur» tâbirini kullandı. «Yeri doldurulur» kelimeleriyle bilmiyorum neyi iltizam etti. «Yeri doldurulur» ile «intihab olunur» arasında çok muazzam bir mesafe vardır. Bu mesafeyi kısaca arz ettiğim zaman göreceksiniz ki, ara seçimleri yapılması zarureti Anayasada mevcut değildir. Bunun mânası şudur, arkadaşlar : Elâminde mevcut Anayasanın 29 ncu maddesi için şimdiye kadar ara seçimleri bahsinde hiçbir teamül teşekkül etmiş değildir. Böyle bir teamül mevcut değildir. «Intihabedilir» den maksat şudur : (Yeri boşalan mebusların yerine ondan sonra en fazla rey alanlar önce mebus olurlar) mânasını bertaraf etmek, yani boşalan yerlere en çok rey alanlardan doldurulur mânasının çıkmaması için «intihabedilir» kelimeleri konulmuştur. Eğer Alakant arkadaşımın arzusuna uygun olarak «doldurulur» denseydi o zaman ben de kendileriyle beraberdim. O mebusun yerine bir diğeri intihabedilir demek intihap suretiyle bu yer doldurulur, demektir. Bir defa bu nokta üzerinde anlaşmamız lâzımgeldi. Bu tarzda kanunun hiçbir surette kasdetmediği bir tefsiri ortaya koyduktan sonra ondan ötesine diyecek yok. Ama çok sarîh, çok bâriz, çok zâhir ve bâhir ki, buradaki «intihab olunur» kaydı, boşalmanın yeri behemehâl yenisi seçilmek suretiyle doldurulabilir, mânasına olduğu için, seçimin her sene yapılmamış olması Anayasaya aykırı değildir ve bu sebeple Anayasanın 103 ncu maddesinden bahsedilemez. Anayasanın 103 ncu maddesini Halk Partisi Sözcüsü okudu. Görüldü ki, mevzuumuz Anayasaya aykırı değildir. (Anayasaya muhalif kanun çıkarılmaz) diyor. Gayet tabii, Anayasaya muhalif olursa kanun çıkmaz. Öyle olsaydı Seçim Kanununun 6 nci maddesi vaz'edilemezdi.

Kısaca arz ettiğim gibi ara seçimi hakkında söyledikleri hükmü Anayasanın 29 ncu maddesinden çıkarmaya imkân yoktur. Seçim Kanununun 6 nci maddesi üzerinde de Alakant arkadaşımız cevap vermiş oldular. Ne garip bir tecellidir ki, iki defa Alakant arkadaşımızın ara seçimler hakkındaki fikirleriyle bu mevzuda karışmış bulunuyoruz. Ama ben kendisi hakkında fena bir mânaya hamledilecek bir söz söylemekten tevakkî ettim ve her zaman buna gayret ettim ve yine de ederim. Hakkında (lâ takere büssâlâte ve entüm sükâra) tâbirini kullandı.

di ve beni beynamaz olarak vasıflandırmak istedi. Ama ben yine kendisini affediyorum. (Sağdan, «af ne demek?» Sesleri) Kendisinin 3 partide tecrübesi vardır. Elbette bu tecrübeler dolaşısıyla birtakım siyasi imtiyazlara da sahibolabilir. Ben bunları da hoş görürüm. Ama hakkımdaki (beynamaz) vasfını da lütfen kendileri kaldırsınlar.

29 ncu maddenin tarzı tefsirinde Alakant arkadaşımızla beraberim. Yalnız, Alakant arkadaşımızın geçen seneki beyanlarından ve daha evvel 1953 senesinde bizzat vermiş olduğu ara seçimlerinin tehiri yolundaki taktirdeki ifadelerinden ve fikirlerinden farklı olarak burada yeni bir beyanı ve ifadesine demin ağah oldum. Bu noktaya temas edeceğim.

Buraya temas etmeden evvel şurasını da ifade etmeden geçemiyeceğim. Ne garip bir tecellidir ki, 1953 senesi, 1954 seçimlerinin arifesi senesidir. 1953 senesinde Alakant arkadaşım ara seçimlerinin yapılmaması taktirini verir ve müdafaa eder. 1957 senesinde de aynı evsaf ve şerait içinde, bir naçiz arkadaşınız olarak, Alakant karşısında aynı fikri müdafaa etmek mecburiyetinde bulundum.

Bu noktaya böylece temas ettikten sonra, şimdi buyurdular ki, [1951 senesi ara seçimlerinin yapılmasının zararını yaptığım tetkikat sonunda bir kanaat olarak vermiştim. Ve Demokrat Parti eğer ara seçimlerinin yapılmasına lüzum görmüş olmasaydı, 1951 seçimlerini yapmazdı] diye yepyeni bir hüküm istihracetmektedir. Arkadaşlar, bir defa 1951 ile 1957 senelerinin seçimlere yakınlığı veya uzaklığını kapsıyan şerait bakımından hiçbir münasebeti yoktur. 1951 senesi ara seçimlerinin yapılmasına Demokrat Parti grubu olarak âmül olan birinci derecede fikir şu idi : 1950 seçimlerini yaptığımızın hemen ertesi günü 1950 seçimlerinde ekseriyetin aldanmış olduğu fikrini bütün vatan sathına yaymak ve bunun için çeşitli tezahüratta bulunmak bir çeşit moda halini almıştı. İlk defa serbest seçiminde demokratik bir hava yaratmış olan bir millet çok nazik bir devrede bu derece geniş mikyasta yapılmış menfi telkinlere zehirli propagandaya karşı Demokrat Parti ara seçimini bir panzehir olarak kullanmak mecburiyetini hissetti ve 1951 seçimini öyle yaptı. Sonra 1951 ara seçimlerinde çok kıymetli arkadaşım, şahsi dostum Hüsnü

Akşit'in burada ters fikirleri münakaşa edip de bilâhara da bir ameliyat neticesinde ölmüş olmasını, o acı ve hazin hâtırayı burada tekrar etmenin hangi maksada makrur olduğunu anlıyamadım ve bundan hakikaten son derece müteessir oldum. Yani demek istiyorlar mı ki, ara seçimlerin yapılmasını isteyenlerin âkabeti budur? (Sağdan, gürültüler) Bir nevi beddua mı ediyorlar?

Muhterem arkadaşlar, hukuki vaziyet arz ettiğim şekildedir. Adedi ekseriyete temas etmiyeciğim. Fakat bir seçim arifesinde bulunduğumuzu ve seçime kanunen sene dahi kalmamış bulunduğu bir devrede ara seçimi yapılmasını ret için, evvelce arz ettiğimiz esbabı mucibe kadar mantıki, mâkul, hukuki bir esas olmaz. Biz, bu taktirimizin kabulünü Yüksek Heyetinizden istihdam ediyoruz.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa)
-- Muhterem arkadaşlar, 1952 senesi yazında ara seçimlerinin tehiri talebedildiği zaman bu taktiri veren bendenizdim, müdafaaasını da yapan bendenizdim. Ve kürsüden indiğim zaman pek çok Demokrat Partili arkadaşlarım «Anayasa bakımından, kanun bakımından bizi tatmin ettiniz» dediler ve inşirahı kalble elimi sıktılar.

Eğer bugün yine aynı mevzu için benim yerime buraya çıkmış olan Hamdi Beyin sözleri Demokrat Parti milletvekilleri tarafından aynı şekilde inşirahla ve tatminkâr bir şekilde karşılanmışsa, hakikaten o zamandan beri orada, Demokrat Parti Grubunda bir tahavvülü fikri ve ruhi bulunduğuna kaani olacağız.

Arkadaşımız tamamen makûs taraftan bir çok meseleleri ele aldı. Denizli Mebusu Hüsnü Akşit arkadaşımızı beni bu meseleyi tetkika vesile verdiği için arz ettim. Kendilerinin bir ağabey gibi teveccühkâr olan hissiyatının müteşekkiri idim. Bunu durup dururken böylece arz etmesi hakikaten Sancar arkadaşımızın mantık işleyişi üzerinde bendenizi mütecessir kalmaktadır.

İkinci mesele; ben 1953 senesinde ara seçimlerinin tehirini istemedim. Arz ettim, fakat nedense kendileri kavramamış bulunuyorlar. 1951 senesinde ara seçimleri yapıldı, Anayasanın 29 ncu maddesi hükmü yerine getirildi, ölen ve istifâ eden milletvekillerinin yerleri dolduruldu, madde hükmü yerine getirildi. 1952 de ara seçimi yapılmamıştır, 1953 te değil.

Ö zaman serd ettiğini esbabı mucibe ile şimdi serd ettiğim esbabı mucibe arasında hukuki bakımdan zerre kadar fark yoktur, alın zabıtları okuyun. Şayet varsa, ben şimdi Hürriyet Partisi kararı hilâfına ara seçimlerinin tehirine rey veririm. Zerre kadar fark yoktur.

Şimdi Anayasa anlayışı bakımından C. H. P. ile bendenizin ve Hürriyet Partisinin fikirleri aynı fikirdedir. Zaten ara seçiminin yapılması 10 neu Devre içinde mevzuubahs olduğu göre bu meseledeki telâkkimiz ile C. H. P. ninki aramızda fark görmemekteyiz. Mevzuubahsolan D. P. Meclis Grubu telâkkisidir. D. P. ekseriyeti 1952 senesinde ara seçimlerinin yapılmaması lüzumuna kaanî idi, 1951 senesinde ise yapmıştı. Şimdi D. P. ekseriyeti ile teşekkül eden Büyük Millet Meclisinin 10 neu Devrede ara seçimleri yapılması lâzımdır şeklinde bir hükmü var. Nasıl olur da Demokrat Parti Meclisi Grubu Reisî böyle bir taktirle seçimlerin tehirini talebedebilir?

Anayasa uygunluğunu ispat etmek için Hamdi Beyefendi şunu ileri sürüyorlar: Anayasa diyor, ölen, boşalan milletvekilleri yerine bir başkası intihabolunur, diyor, doldurulur hükmü yok diyor. Ondan sonra dediler ki, «Bundan maksat, intihabolunmak suretiyle doldurulur.» dediler. Biz de aynı şeyi söyledik. İntihapla doldurulur dedik. Nihayet arkadaşlar, Anayasanın hükmü âmirdir, emrihazır sırgasıdır. «İntihabolunur» diyor. İntihabolunabilir demiyor. Bundan evvel burada bir kanunun müzakeresi sırasında, zelzele muntakasında harabolan; yıkılan evlerin tamiri için geçen «yapabilir» tabiri lâyhada kullanılmıştı. Büyük Millet Meclisi «yapabilir» kelimesini filli ihtiyari addederek, «yapar» dedi. Burada katiyetle «İntihabolunur» diyor, «Ölenlerin veya istifa edenlerin yerine intihabolunur»

Ekrem Hayri Üstündağ İzmir'de vetat etti. Onun yerine bir başka milletvekilinin seçilmesi şarttır, Anayasa bunu âmirdir. Zonguldak Mebusu Sabih Bey buradan ayrıldı, yerine bir mebusun seçilmesi lâzımdır. Bu esaslara riayet etmek, Anayasaya itaat etmemek demektir. Eğer sadece ekseriyete itibar edecek olursak o zaman da % 90 ı teşkil eden Demokrat mebusların bulunmasıyla Anayasa tadil edilebilir. Bu gibi esaslara riayet etmemek salâhiyetin tecavüzü, millî hâkimiyetin ihlâli demektir, verdiğimiz yeminden hânis olmak demektir. Bunu Anayasa Ko-

misyonuna sevk edelim, gelecek raporu itminanla beklileyelim.

REİS — Bayurun Hamdi Bey.

A. HAMDI SANCAR (Denizli) — Arkadaşlar, görüyorsunuz ki, aynı şeyleri tekrar etmekte bulunuyoruz. Bendeniz ara seçimlerinin yapılması mevzuunda, «sureti katiyetde yapılma» diye Anayasadan bil mâna çıkarmadım. «Ara seçimlerinin yapılmasında zaruret yoktur.» dedim.

Ö kadar zaruret yoktur ki, eğer Anayasanın bu maddesi böyle bir zaruret ifade etmiş olsaydı, Milletvekilleri Seçimi Kanununun 6 ne maddesi Anayasaya aykırı olurdu. Milletvekilleri Seçimi Kanununun Anayasaya aykırı olduğu yolunda bir iddia mevudolmadığına ve hakikaten böyle bir sarahat ve hattâ delâlet de mevudolmadığına göre, Anayasanın ara seçimlerin mutlaka yapılmasını emrettiğini ortaya koyduk, yoksa ara seçimler yapılamaz diye bir fikir ve iddia ileri sürmedik.

Ara seçimleri; ancak hilâfına karar bulunmadıkça her sene yapılır. Ama her sene hilâfına karar vermek suretiyle yapılmamaktadır. İşte taktirimizle böyle bir karar istihâl için geldik. Teklifte ara seçimlerinin yapılmasına kanunun lüzum yoktur iddiasında değiliz. Maaşef benim söylediklerimi iyi anlamamışa benziyorlar. Söylemediğim şeyleri bana isnat suretiyle ahkâm istimbadetmek hukuk nosyonuna uymaz. Bir sofizmden ibarettir. Anayasaya göre böyle bir mecburiyet yoktur. Ama yapılabilir. Nasıl yapılabilir? Meclis hilâfına karar vermedikçe. Ama Meclis hilâfına karar verebilir. Mesele bundan ibarettir.

REİS — Efendim. İnönü'nün taktirini okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Ara seçimlerinin bu sene de yapılmaması hakkında üç milletvekili tarafından verilmiş bulunan taktir Teşkilâtı Esasiye Kanunu hükümlerine aykırıdır. Bu aykırılık senelerden beri tevalî etmektedir. Taktirin reddi lâzımgelir.

Her halde, tetkiki neticesi Büyük Millet Meclisine arz edilmek üzere, bu taktirin Teşkilâtı Esasiye Encümenine havalesini saygı ile teklif ederim.

21 . VI . 1957

Malatya
İsmet İnönü

REİS — Efendim, İnönü'nün takriri iki şık-
kı ihtiva etmektedir. Birincisi ara seçimlerinin
tehiri hakkındaki takririn reddi mahiyetinde-
dir. İkincisi, bu takririn Anayasa Encümenine
havale edilmesine ve bu Encümenin mütalâası
geldikten sonra Meclise arz olunmasını istemek-
tedir. Şimdi, birinci şık ki, yani (ara seçimleri-
nin yapılmaması isteyen) takririn reddedilmesi-
ni reylerinize arz ediyorum.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa)
— Evvelâ usul meselesi vardır.

REİS — «Teşkilâtı Esasiye Kanunu hüküm-
lerine aykırıdır, bu aykırılık senelerden beri
tevâlî etmektedir, takririn reddi lâzımgelir»
demek istiyorsunuz değil mi? Onu arz ede-
ceğim, efendim.

YUNUS MUAMMER ALAKANT (Manisa)
— Anayasa Encümenine gitmesi usulü meselesi
vardır.

REİS — Efendim, ara seçimlerinin yapı-
lmamasına dair üç milletvekilinin verdiği tak-
ririn reddini reylerinize arz ediyorum. Kabul
buyuranlar... Etmeyenler... İsmet İnönü'nün tak-
ririnin birinci şıkı reddedilmiştir, efendim.

İkinci şık. Anayasa Encümenine tevdiî me-
selesidir. Bu bir tefsir talebinden ibaret oldu-
ğundan bunun usulü ayrı, yolu ayrıdır, bun-
dan dolayı bunu reye koymıyacağım.

Ara seçimlerinin bu sene yapılmamasına
dair olan arkadaşlarımızın teklifini reylerinize
arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...
Kabul edilmiştir efendim. Bövlece bu sene ara
seçimleri yapılmıyacaktır.

Ruzname ile alâkalı bir teklif var, okuyoruz
efendim.

Yüksek Reisliğe

Kanun lâyiha ve tekliflerinin suallere diğer
işlerden evvel görüşülmesini arz ve teklif ede-
rim.

Tokad
Ahmet Gürkan

PETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Çok muh-
terem arkadaşlar, günlerden ve hattâ aylardan
beri cevap bekliyen sözlü sorular vardır. Husu-
siyle bunlardan bir tanesi Hükümet ve Sanet
Beyin noktaî nazariyle alâkalı olmak üzere,
memlekette mal darlığı ve hayat pahalılığı ile
alâkalı bir sual takriridir ki, Feridun Ergin ar-
kadaşımız bu takrirı verdikten bir müddet son-
ra Vekil Bey huzurunuza çıktı ve mehil istemiş-
ti. mehil doldu.

Arkadaşlar, vatandaşları bu derece alâka-
landıran mevzuların devamlı ve sistemli olarak
geri bırakılması, lâyiha ve tekliflerin önceden
görüşülmesinin istenmesi, hakikaten isabetli bir
hareket değildir. (Soldan gürültüler) Necati
Bey şîa ıstırap duymuyabildiniz, Doktor Bey
siz ıstırap duymuyabildiniz, ama mal darlığın-
dan ıstırap dayan vatandaşlarımız vardır.

REİS — Rica ederim, karşılıklı konuşmayın.

PETHİ ÇELİKBAŞ (Devamlı) — Şimdi ar-
kadaşlar, hiç olmazsa haftanın bir celsesini, bir
inikadını sözlü soruların konuşulmasına hasret-
mek lâzımdır. Aksi takdirde bu hal neye müncer
olur arkadaşlar? Yarı yedi ay müddetle bir
sualle cevap verilmemek neticesine varılabilir.
Bu suretle devamlı olarak lâyihaların müzake-
resi öne alınmak suretiyle sualler tehir edilmiş
olur. Çok rica ederiz, günlerden beri suallerin
tehiri teklifi kabul edildi, ses çıkarmadık. Geçen
günkü konuşmalardan ve hele Milli Kuruma
Kanunu tadilatı ile memlekete ucuzluk getirece-
ğiz yolundaki Kirişcioğlu'nun sözlerinden sonra
bu sual takririnin konuşulmasında fayda ve za-
ruret vardır, rica ediyoruz, bu defalık olsun su-
allerin görüşülmesini tehir etmeyiniz.

REİS — Takrir bugünkü ruznamede bulu-
nan kanun teklif ve lâyihalarının suallerden ön-
ce görüşülmesine aittir. Arkadaşımız bunun aley-
hinde konuştu. Takrirî reyinize arz ediyorum :
Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

» 113

Giresun Mebusu Hayrettin Erkmen ve İki Arkadaşının T.B.M.M. Seçiminin Yenilenmesine Karar Verilmesine Dair Takriri

“REİS — Bir takrir var, okuyacağız.

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Giresun Manisa
Hayrettin Erkmen Muzaffer Kurbanoğlu
Eskişehir
Âbidin Potuoğlu

REİS — Takrir hakkında söz istiyen var mı efendim?..

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Söz istiyorum.

REİS — Grup adına mı, şahsınız adına mı?

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Grup adına.

REİS — Buyurun.

O. H. P. MECLİS GRUPLU NAMINA NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım; Ekseriyet Partisi Grup Başkanı ve arkadaşlarımızın imzalarını taşıyan bir takrirle seçimlerin yenilenmesi teklif edilmektedir.

Seçimlerin yenilenmesini teklif eden bu takriri, vatandaşın yeniden iradesine müracaat etmek gibi bir hedef gütmesi itibarıyla Grup olarak muhalefet etmek şöyle dursun, böyle bir yoklamanın lüzumuna kaani bulunuyoruz.

Ancak, böyle bir seçim yoklamasını, seçmene yoklama imkânını verecek şartlarla beraber olması icabeder. Evveleminde Ekseriyet Grubunun böyle bir teklifi lüzumlu görmesi, hatâ henüz seçilmiş olan iktidarın bir yıl daha süresi mevcut iken, bir yıl daha salâhiyetleri mevcut iken, erkenden böyle bir seçime gitmesindeki maksatları teşhire mecburuz.

Muhterem arkadaşlarım; bu devrede Ekseriyet Grubu vatandaşların rey ve iradesine, temayüllerini yoklama hususuna iltifat etmemiş, yani Onuncu Devre Büyük Millet Meclisi ara seçimlerine iltifat etmemiştir. Mahalli seçimleri zaman zaman tehir etmiş, talik etmiştir. Daha bundan birkaç ay evvel Meclis uzun bir tatile girerken ara seçimlerinin bu yıl yapılması hususunda verilen takrir kabul edilmiştir. Şimdi böylece ara seçimlerini bütün devre esnasında yapmamış olan grubun seçimleri erkene almasındaki sebep tahlile değer. Ayrıca bir seçime girerken o seçimin, vatandaşların rey ve iradesini serbestçe izhar edebileceği

serbestçe iradei milliyenin tecelli edebileceği şartlar içinde olduğu zaman yapılmasını kabule şayan telâkki ederiz. Daha önce bu kürsüden defatle ifade ettik ki, bugün, seçimlerin unsuru uslisi olan seçimlerde emniyetin esas şartı olan ve Seçim Kanununda seçimin mura-kabesi kendi eline tevdi edilmiş bulunan adalet müessesesinin lâıyk olduğu teminat ve istiklâlden mahrum bulunduğu kanaatindeyiz. (Soldan, gürültüler, oooo sesleri)

Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesi, Temyiz Mahkemesi âzalarına ve yüksek derece hâkimlere tatbik edilmek suretiyle hâkim teminatı esastan tahribedilmiştir. Bu hâkimler, Yüksek Seçim Kurulu âzası olarak seçimde vazifelidirler. Fakat bunların hepsi ekmekleri, menfaatleri, meslekleri ile viedanları arasında bir mücadele halindedirler.

Ayrıca arkadaşlarımız; Seçim Kanununa bil-hassa 1954 senesinden sonra getirilmiş bulunan tadillerle ve biraz evvel kabul buyurduğunuz kanunla seçmenin serbest olarak, her türlü endişe ve müşkülâtın masun olarak reyini izhar etmesi prensipini ihlâl edecek tedbirlere gidilmiştir.

Hükümet, programında 1954 senesinden sonra getirilen tadillerin, aynı şın tâbir ile, «lüzumsuzluktan başka, türlü tefsirlere yol açması sebebiyle» kaldırılmasını taahhüdetmiş ve buna mütenazir olarak bir kanun lâiyhası Yüksek Meclise tevdi edilmiş bulunuyordu. Halbuki kendisinin bizzat, lüzumsuzluğu, faydasızlığı ve türlü tefsirlere yol açması sebebiyle emniyeti selbettiğini beyan ettiği bu hükümler yine ipka edilmiştir ve bugün karşımızdadır.

Seçim Kanununun tatbikatında tezahür etmiş bulunan birçok aksaklıklar karşısında 1954 yılından beri Demokrat Parti Grubu içinde, muhalefet partileri grupları içinde birçok milletvekili arkadaşlarımız vermiş oldukları kanun teklifleri hâlâ enümenlerdedir. Bunların hiçbirisi Meclise arz edilmemiş ve müzakere mevzuu yapılmamıştır.

Seçim mevzuatının emniyet şartlarından uzak olduğu bir zamanda seçime gidiyoruz ve daha ağırlaştırıcı tedbirlerin alındığı bir zamanda seçime gidiyoruz.

Arkadaşlar, bunlardan başka seçimin esas unsurlarından olması lâzımgelen karşılıklı ve eşit mücadele hakları tamamen selbedilmiştir.

Matbuat Kanununun en son aldığı şekil ve bilhassa onun tatbikatında, tatbik edecek makamların anlayışı muhalefet fikirlerinin yayılması imkânlarını tamamen ortadan kaldırmıştır.

Muhterem arkadaşlar, adalet müessesesi, demin işaret ettiğim gibi. Yüksek Meclise sunulan bugünkü Hükümet programında, adalet cihazını emniyetten mahrum eden engellerin kaldırılacağı vadedilmiş, hattâ Emekli Sandığı Kanununun 39 ncu maddesinin tadili teklifiyle adalet mensuplarına bu teminatı getiren bir lâyiha Yüksek Heyetinize Hükümetten gelmiş Yüksek Meclisiniz de heyeti umumiyesini müzakere ve kabul ederek birinci maddesinin müzakeresine geçmiş iken - maddelerin müzakeresinde, birinci maddesi bir redaksiyon için komisyona havale edilmiş - teklif hâlâ komisyondadır. Bundan sonra adalet müessesesini rencide ettiği hükümet tarafından kabul edilmiş bulunan bir hükmün kaldırılması hususunda Yüksek Meclis, heyeti umumiyesi hakkında reye iltihak etmiş bulunmasına rağmen bugün Demokles'in kıyısı gibi adalet müessesesinin başında sallanıyor.

Vatandaş iradesini selbetmekte olan türlü şartlar altında, bir seçime gitmek Büyük Millet Meclisinin 10 ncu devresine, muhterem arkadaşlar bir haksızlığı ve adaletsizliği tescil ettirmek olur. Hepimizin gönülleri ve Türk Millet meşru seçimi arzu eder. Bunu zedeliyecek olan bu teklifi reddetmenizi dilerim.

1957 Erken Seçimi ve Seçim Sonuçları

Menderes 1 Ağustos 1957 günü İnebolu'da seçim gününü açıklamış, 'Seçim güneşi yakında doğacaktır' dedikten sonra, konuşmasını şöyle bitirmiştir:

"İçte ve dışta bir takım hasetler etrafımızı sarmıştır. Bunlar büyük devlet olmak azmimizi engellemektedirler. Seçimler önümüzdeki 27 Ekim Pazar günü yapılacaktır. Türkiye'nin büyük devlet olmak kararını o gün vereceksiniz. O günkü kararınızla ya büyük devlet olacağız, yahut kendi kabuğuna çekilmiş bir imkânsızlıklar devrinin içine gireceğiz."¹¹⁴

1957 seçimlerinin değerlendirildiği bir araştırmada, şu görüşlere yer verilmiştir:

"1954 seçimlerinden sonra arkası arkasına yaşanan krizler, başta Menderes olmak üzere Demokrat Partilileri yıpratmıştı. İktidar yorgun düşmüş,

REİS — Başka söz isteyen var mı? (Yok sesleri)

Başka söz isteyen olmadığına göre milletvekilleri seçiminin yenilenmesi hakkındaki takviri açık oyunuzla arz ediyorum.

Hangi dairei intihabiyeden reylerin toplanmasına başlanacağını tesbit etmek için kur'a çekiyorum efendim.

(Kur'a çekildi.)

(Kırklareli.)

REİS — Kutular kürsüye konsun.

Kırklareli'nden başlıyoruz.

(Kırklareli seçim çevresi mebuslarından başlanarak reyler toplandı.)

REİS — Reylerini kullanan arkadaşlar lütfen salonu terk etmesinler; tekrar yerlerini al-sınlar.

Reylerin tasnifine intizar edilecektir.

Oylarını kullanmayan arkadaşımız var mı?

Oylama muamelesi bitmiştir efendim.

(Reisvekili Ağâh Erozan Riyaset kürsüsünden ayrıldı ve yerine Reis Refik Koralan geldi.)

REİS — Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesi hakkındaki takrire (377) arkadaş istirak etmiş ve takrir (377) oyla kabul edilmiştir. (Alkışlar) » 114

114 T.B.M.M. Zabut Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 20, Doksan Birinci İnikat, 11.IX.1957, 734-737. ss.

115 Tekin Erer: *On Yılın Mücadelesi*, 294-295. ss.

Menderes aşırı derecede sinirli ve çevresine karşı kırıcı olmaya başlamıştı. Öte yandan muhalefet 1958 yılında yapılacak seçimlere hazırlanmaya başlamıştı. Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisi'nin seçimlere tek listeyle girmesi için görüşmeler yapıyordu. Demokrat Parti için, yapılacak seçimlerde zafer kazanmak artık kolay değildi. Muhalefete fazla hazırlanma imkânı tanımadan seçimlere gidilmeliydi.

Başbakan Adnan Menderes seçimlerin erkene alınması konusunu önce Genel İdare Kurulu'na getirdi. Kurul üyelerinden herhangi bir itiraz çıkmayınca konu, DP Meclis Grubunun İdare Kurulu'nda görüşüldü. Seçimlerin erkene alınması fikri orada da destek bulunca, 5 Eylül 1957 günü Demokrat Parti Meclis Grubu toplantısında Grup Başkanı Hayrettin Erkmen, seçimlerin yenilenmesi ve 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılması hususunda görüşme yapılacağını açıkladı. DP'li milletvekillerinin tamamına yakını oradaydı. Demokrat Parti Meclis Grubu tarihinin en kalabalık günlerinden birini yaşıyordu. Konu hakkında söz alan milletvekilleri 1958 Mayısında yapılması gereken seçimlerin erkene alınması hakkında görüş beyan ettiler. Yapılan oylama sonunda seçimlerin 27 Ekim 1957 Pazar günü yapılmasına oybirliği ile karar verildi.

Seçim kararının alınması ile birlikte muhalefet partileri işbirliği görüşmeleri hızlandı. CHP, kuruluşunun 34. yıldönümüne rastlayan 9 Eylül 1957 günü XIII. Kurultayını topladı ve seçimlerde muhalefet partileri arasında işbirliği yapılması hususunda delegelerinden yetki aldı. Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi de, Genel İdare Kurullarına seçimlerde işbirliği için yetki verdiler.

Bunun üzerine hükümet, seçimlerde partilerin işbirliğini önleyici bir kanun tasarısı hazırlıklarına girişti. Bu hazırlığı duyan muhalefet partileri de böyle bir kanun çıktığı takdirde seçimleri boykot edeceklerini açıkladılar. Ancak başta Bayar ve Menderes, seçim boykotu sözlerini dikkate almadılar ve Seçim Kanunu'nun apar topar TBMM'den geçirilmesine ön ayak oldular.

13 Eylül 1957 günü kabul edilen yeni Seçim Kanunu'na göre, seçime katılan partiler, tüm seçim çevrelerinde aday listelerini tam yapmaya mecbur tutuluyordu. Bir siyasi partinin bir başka partiyi belli seçim bölgelerinde desteklemesi engelleniyordu. Ayrıca, Fuad Köprülü'nün yeniden parlamentoya girmesine engel olabilmek için 'bir partiden son altı ay içinde istifa etmiş bir kişi başka bir partiden aday olamaz' hükmü getirilmişti.

Muhalefet için uygulanabilecek iki yol kalmıştı: Ya tek bir parti adı ve amblemiyle muhalefetin tek cepheden seçimlere katılması veya muhale-

fetteki üç partinin bütün illerde seçime girmesi, buna karşılık oyların sadece bir parti üzerinde toplanmasının sağlanması. Örnek olarak Malatya'da üç partinin de listesi CHP tarafından yapılacak, diğer muhalif partiler de CHP'ye çalışacak, Burdur'da Hürriyet Partisi, Kırşehir'de CMP listeleri tanzim edecek, diğer muhalefet partileri o illerde seçimlere göstermelik katılacaktı. Ancak muhalefet partileri yaptıkları görüşmelerde, listelerin tanziminde uzlaşamıyorlardı. Neticede ipler koptu ve seçimlerde muhalefetin işbirliği suya düştü.

Muhalefetin Seçim Kampanyası

Seçimlerde muhalefete önceki seçimlerde olduğu gibi yine CHP öncülük etti. Cumhuriyetçi Millet Partisi o kadar silikti ki, seçimlere katılıp katılmadığı bile belli değildi. Seçimin DP-CHP arasında geçeceği ortadaydı. Buna rağmen Hürriyet Partisi, Manisa, Burdur ve Ankara'da başarılı bir seçim kampanyası gerçekleştirdi. O güne kadar meydan mitingleri ve kahve toplantılarından öteye gitmeyen propagandalara Hürriyet Partililer ev toplantıları ile renk kattılar. 1957 seçimleri, bayrak, afiş ve el flâmalarının o güne kadar görülmedik biçimde kullanılmaya başlandığı seçim oldu.

CHP ise klasik propagandadan vazgeçmedi. Genel Başkanları İsmet İnönü'nün şahsiyeti ve onun söyledikleri sözler üzerine kampanyalarını oturtular. CHP'nin 1957 seçimlerinde işlediği konular şu şekilde özetlenebilir:

- 1- Rejim ve demokrasi sorunu büyümeye devam etmektedir.
- 2- İktisadi kalkınma Demokratların en büyük yalanıdır.
- 3- Hâkim teminatı sağlanamamaktadır.
- 4- İktidar, radyoyu kendi borazanı haline getirmiştir.
- 5- Hayat pahalılığı sürmektedir.
- 6- DP'nin muhalefete düşmesi gerekir. Böylece sinirleri düzelir, belki normale dönerler.
- 7- Seçimler 1958 Mayısında, yani normal zamanında tekrarlanacaktır.
- 8- Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'le girilen polemik.

DP'nin Seçim Kampanyası

Demokrat Parti, seçim kampanyasına 12 Ekim 1957 günü başladı. Celâl Bayar, Adnan Menderes ve Bakanlar, yurdun değişik yörelerinde yaptıkları konuşmalarla halktan destek istediler. 11 gün süren seçim kampanyasının ilginç yönü parti yetkililerinin ayrı ayrı, birbirlerinden ba-

ğimsız olarak geziler yapmasıydı. Kampanyanın böyle olmasını Bayar istemiş, böylelikle daha çok yere daha kısa sürede ulaşma imkânına sahip olunacağını düşünmüştü.

Adnan Menderes miting için gittiği her yerde olağanüstü sevgi ve ilgiyle karşılandı. Menderes'in miting yaptığı iller Erzurum, Kars, Trabzon, Rize, Giresun, Ordu, Samsun, Sinop, Amasya, Elâzığ, Kayseri, Manisa, İzmir ve İstanbul'du. Son üçü hariç bu illeri tercih etmesinin sebebi milletvekillerinin yağcılık mücadelelerinin sonucuydu. Eskişehir'den milletvekili seçilecek olan Halil Akkurt ile Mersin'den milletvekili seçilecek olan Mehmet Dölek, kendi illerinin milletvekillerini, Menderes'in illerine gelmemesinden sorumlu tutmuşlardı. Haksız da değillerdi. Çünkü Menderes yakın olduğu arkadaşlarının veya kendisine çok baskı yapan milletvekillerinin illerine gidiyordu.

Demokrat Parti yetkililerinin seçim kampanyası sırasında üzerinde durdukları konular şu şekilde özetlenebilir:

- 1- Memleket kalkınması,
- 2- Muhalefetin hırçınlığı,
- 3- Pahalılığın nedenleri, çözüm önerileri,
- 4- Plânsızlık iddialarına verilen cevaplar,
- 5- Nisbî temsil sisteminin istikrarsızlığına yol açacağına, dolayısıyla hiçbir zaman uygulanmaması gerektiğine dair görüşler,
- 6- 1946 seçimleri ve CHP'nin geçmişine getirilen eleştiriler,
- 7- İspat hakkı,
- 8- İsmet İnönü'ye verilen cevaplar,
- 9- Dış politika konuları ve özellikle Sovyetler Birliği ile ilişkiler,
- 10- Moskova Radyosu'nun yaptığı Türkçe yayınlarda, CHP'ye oy verilmesini istemesi,
- 11- Türk milletinin şuûrlu olması, her zaman doğru kararlar vermesi,
- 12- Sorunların ancak güçlü iktidarla çözüleceği. »¹¹⁶

Gazeteci yazar Tekin Arar, 1957 seçimleri öncesini şu şekilde değerlendirir:

“ Seçim tarihinin ilânından sonra üç muhalif parti aralarında bir anlaşmaya vararak iktidara karşı bir “Güç Birliği” kurmağa karar verdiler. Bu karar çok daha önce C.H.P. tarafından bir tebliğle ilân edilmiş ve memlekette demokratik rejimi sağlama bağlamak için muhalefetin topyekûn anlaşması gerektiği ileri sürülmüştü. Bu “Güç Birliği” teşebbüsleri gazetelerde büyük tepkiler uyandırmış

116 M. Serkan Yücel: a.g.e., 124-126. ss.

ve hemen bütün basın iktidara karşı girişilen bu hareketi tasvip etmiş ve desteklemiştir. 1957 yılı Ağustos ayı başında başlayan bu «Güç Birliği» hareketi ileride göreceğimiz üzere iktidar partisi tarafından mukabele görecektir ve «Güç Birliği» ne karşı birbuçuk yıl sonra «Vatan Cephesi» teşekkül edecektir. Menderes «Vatan Cephesi» kurulurken, «Eğer karşımızda üç parti birleşerek «Güç Birliği» adı altında birleşmeselerdi, elbette böyle bir cephe kurmağa lüzum kalmazdı» diye sebep göstermiş bulunacaktır.

Daha evvel birçok yayınlar ve tebliğlerle üç muhalif parti arasında gerekli ve müsait hava yaratıldıktan sonra «Güç Birliği» nin ilk toplantısı 12 Ağustos 1957 günü Heybeliada da İsmet İnönü'nün köşkünde yapıldı. Basın mensuplarının içeri alınmadıkları ve ancak açılıştaki fotoğraf çekmelerine müsaade ettikleri bu toplantılar 21 Ağustos 1957 gününe kadar 10 gün devam etti. On günde yapılan yedi toplantıda 24 saat 40 dakikaya çalışıldı. 17 Ağustos toplantısının önümüzdeki seçimlerde mebus listelerinde kontenjanların % 45 C.H.P. ye, % 25 Hürriyet Partisine, % 25 Millet Partisine ve % 5 te müstakillere yer ayrılacağı bildirildi ise de ertesi günü bu fikirden vazgeçilmiş bulunduğu açıklandı. 21 Ağustos'taki son toplantıda ise, Büyük Millet Meclisinin 2 Eylülde yapacağı toplantının neticesine göre işbirliğinin tatbikatına başlanacağı ilân olundu. Toplantıya Halk Partisi adına İnönü, Kasım Gülek ve Turgut Göllü, Hürriyet Partisi adına Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Enver Güreli, İbrahim Öktem, Cumhuriyetçi Millet Partisi adına Fuat Arna, Ahmet Bilgin ve Nurettin Ardıçoğlu katılmışlardı.

Büyük Millet Meclisinin 2 Eylül toplantısında seçim kararı vermesi üzerine 4 Eylül 1957 günü üç muhalif Parti müşterek bir tebliğ yayınladılar. Bu tebliğde Güç Birliği'nin sebebi izah ediliyor ve üç parti de müşterek hareket etmek suretiyle aşağıdaki hususları gerçekleştireceklerini anlatıyorlardı:

1 — Vatandaş hak ve hürriyetlerinin teminatlı bir hale getirilmesi,

2 — Anayasaya aykırı mevzuatın çıkmasına ve tatbikatına mâni olunması,

3 — Mahkeme istiklâli ve hâkim teminatının muhkem esaslara bağlanması,

4 — İki meclis sisteminin kabulü,

5 — Teşrii kuvvetin icra kuvveti üzerindeki murakabesinin gereği gibi işleminin sağlanması,

Üç partinin müşterek hareket etmesi halinde bütün mesele, oy pusulalarının tanziminde her partiden ne miktar aday'a yer verileceği üzerinde toplanıyordu. Muhalefet bir liste çıkaracak, üç parti de aynı listeyi kullanacak ve bu listede üç partiden de aday bulunacaktı. Bir diğer şekil, vilâyetler partiler arasında taksim oluncak ve böylece muhalif oylar birleştirilmiş bulunacaktı.

İnönü, Şarka yaptığı seyahatte 24 Ağustos 1957 günü Kars'ta ve 25 Ağustos 1957 günü Erzurum'da, il kongrelerinde yaptığı konuşmalarda üç parti arasındaki güç birliğini övmüş ve buna lüzum olduğunu izah etmişti.

11 Eylül 1957 günü Büyük Millet Meclisinde yeni seçim kanunu kabul edilirken İnönü ile Hikmet Bayur arasında Güç Birliği konusunda tartışmalar cereyan etti. Bayur :

«— İnkılâpçı geçinen C.H.P. ile, mürteciliği savunan Cumhuriyetçi Millet Partisi nasıl olur da işbirliği, güç birliği yapar? Bu partinin ne gaye ile olursa olsun işbirliği yapmaları siyasî ahlâksızlıktır» dedi.

İnönü, Hikmet Bayur'a mukabele olarak şunları söyledi :

«— İşbirliği masûm bir fikirdir. Teşebbüs faydalı ve millî bir vazifedir. Biz, insan haklarının başında gelen müstakil basın ve teminatlı hâkim istiyoruz. Bu fikirde olmayanları seçmenin gözünden düşürmek kararındayız. Bunun için üç parti müşterek hareket etmek kararındayız.»

Daha önce 9 Eylül 1957 günü toplanan onüçüncü C.H.P. kurultayının açılışında da İnönü işbirliği konusunda şunları ifade etmişti:

«— Muhalefet partilerinin rejim dâvasında işbirliği yapmaları umumî ihtiyaçtan doğuyor. En münevver cemiyet tabakasından, yalnız muhitlerdeki vatandaşlara kadar herkes, içinde bulunduğu siyasî huzursuzluk, iktisadî darlık ve pahalılık şartlarından kurtulmak

istiyor. Bunun çâresini vatandaş, iyi niyetli siyasî teşekküllerin işbirliğinde görmektedir. İşbirliği fikri, maşerî vicdandan kurtuluş çâresi olarak tabii bir surette doğmuş ve en geniş ölçüde yayılıp yerleşmiştir. Vatandaşın ihtiyacına çâre bulmak vazifesi, muhalefette bulunan siyasî partilere teveccüh etmiştir. Üç muhalefet partisi kendilerine teveccüh eden vazifeyi, lüzumu ve gayeleri ile nasıl anladıklarını 4 Eylül tarihli tebliğleri ile umumî efkâra arzemişlerdir.

Vatandaş işbirliği teşebbüsünü, samimî olarak, ruhunun büyük kuvveti ile desteklemektedir. Siyasî teşekküllerimizin işbirliğini amellî olarak başarı ile tahakkuk ettirmeleri, vatandaşın samimî arzusudur. Büyük Milletimizin bu arzusu, bir âmir talep olarak partilere teveccüh ediyor. İşbirliğinin tatbikatında bütün güçlüklerin yenileceğine yürekten inanıyoruz. İşbirliği, idealist insanların mühim bir hizmeti olacaktır. İşbirliği Türkiye'de demokrasiyi gerçekleştirecektir. Onüçüncü Kurultay, işbirliği fikrini bütün kuvvetiyle desteklerse gelecek nesiller gözünde bu vasfı ile de ayrıca mümtaz olacaktır.»

Kurultay'ın İşbirliği fikrini oy birliği ile kabul etmesi üzerine 11 Eylül 1957 de Kurultay'ın kapanış konuşmasında İnönü aynı konuda şöyle konuşmuştur :

«— Kurultay'ın işbirliği hakkında aldığı karar abide olmuştur. Herşeye rağmen işbirliği fikri muzaffer olacaktır. Bu, vatandaş şuuruna işlemiştir. Bu sayede insan hakları ideali tahakkuk edecektir. Muhalefet cephesinin iktidara gelmesi, hukuk devletinin teessüsü olacaktır. Üç muhalefet partisi insan haklarını kuracak, memlekette emniyet teessüs edecektir. Seçim neticesine inanıyoruz. Vatandaş reylerinin muhalefete teveccüh edeceğini biliyoruz.»

Halk Partisi kurultayından dört gün sonra 15 Eylül 1957 tarihinde Hürriyet Partisi umumî kongresi yapılmıştı. 17 Eylülde kapanan kongrede tıpkı Halk Partisi Kurultayında olduğu gibi İşbirliği konusunda ittirakla karar alınmış, Enver Güreli yaptığı konuşmada: «İşbirliği, bir partiyi iktidardan uzaklaştırıp yerine diğerini iktidara getirmek için baş vurulacak bir sistem olarak düşünülmektedir» demiştir. Hürriyet Partisi Genel kongresinde, Genel idare kuruluna 17 kişilik şu zevat seçilmişlerdir: Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Enver Güreli, Turan Güneş, Ekrem Alican, İbrahim Öktem, Fethi Çelikleş, Muhlis Ete, Raif Aybar, Mustafa Ekinci, Yusuf Azizoğlu, Feridun Ergin, Safaettin Karanakaç, Aydın Yalçın, Hasan Kangal, Emin Tatyüz, Muhsin Bayramoğlu.

Hürriyet Partisi Genel toplantısından sonra 18 Eylül 1957 tarihinde de Ankara'da Alemdar sinemasında 1500 delegenin iştirakiyle Cumhuriyet Millet Partisi Umumî kongresi yapılmıştır. C.M.P. Kongresi de İşbirliği konusunda ittifakla karar vermiştir. Kongreye İsmet İnönü de gelmiş ve delegelerin şiddetli alkışları arasında kürsüye çıkarak Millet Partililere hitap eden samimi bir konuşma yapmıştır.

Böylece İnönü işbirliği konusundaki fikirlerini her üç partinin büyük kongresinden de tam bir ittifakla geçirmiştir.

C.H.P.'nin Diğer İki Parti ile İşbirliğinden Vazgeçmesi

Halk Partisi 19 Eylül 1957 günü neşrettiği bir tebliğle işbirliği fikrinden vaz geçtiğini bildirmiştir. Bu tebliğde: «Vatandaş taahhüt ederiz ki, C.H.P. iktidara geldiği takdirde Demokratik rejimin kurtarılması gerçekleşecek ve muhalif partilerin arzuları yerlerine getirilecektir» denilmektedir. 18 Eylülde C.M.P. kongresinde işbirliği konusunda karar aldırdıktan sonra ertesi günü böyle bir tebliğin yayınlanması elbette bir maksadın mahsulüdür. Bir gece içinde vaziyeti değiştirecek hiçbir hâdise ortaya gelmemiştir. Halk Partisi 19 Eylülde neşredeceği tebliği 4 gün evvel neşretmiş bulunsaydı elbette ne Hürriyet Partisi Kongresinde, ne Millet Partisi kongresinde işbirliği konusunda bir karar çıkmayacaktı. Dört gün içinde Türkiye'nin siyasi hayatında böyle bir kararı değiştirecek hiçbir fevkalâde hâdise zuhur etmemiştir. Fakat Halk Partisi bir seçim taktiği olarak böyle hareket etmekle çok büyük kazançlar sağlamıştı. Bir kere 27 Ekim seçimlerinde tek cephede çarpışacak, sadece Demokrat Parti ile Karşılaşacaktı. Bu suretle diğer iki partinin muhalefetinden tam mânasî ile kurtulmuş bulunuyordu. Kongrelerinde Halk Partisi ile işbirliği konusunda karar almış bulunan partiler seçimlerde Halk Partisinden bahsedemezlerdi. Üstelik onu desteklemek mecburiyetinteydiler. İkinci kazanç diğer iki parti de sadece Demokrat Partiye hücum etmek suretiyle iktidar partisini yıpratmak hesabına kendilerine yardımcı olacaklardı. İktidarı yıpratmak hesabına işbirliği böylece fülen Halk Partisi lehine çalışmış bulunacaktı. Üçüncü kazanç, işbirliği müzakereleri aylardan beri devam ediyor ve bu fikir bütün memlekete yayılmış bulunuyordu. Vatandaş işbirliği yapıldığına inanmıştı. Şimdi seçimlere bir ay kala bundan vaz geçildiği haberi yayılınca kadar seçimler zaten bitmiş olacak, vatandaş işbirliği havası içinde reylerini elbette en kuvvetli parti hesabına kullanacaktı. İnönü, eski bir politikacı olarak bu bahiste çok yerinde bir taktik kullanmış, bhusus işbirliğinden vaz geçildiği hakkındaki tebliğde de çok yumuşak ve tatlı ifadeler kul-

lanmak suretiyle diğer iki partiyi de darıltmamağa ve ileride lazım olursa yine kullanmak için zemini bozmamağa gayret göstermişti. Bu taktiğin 1957 seçimlerinde C.H.P.'nin fazla mebus çıkarması bakımından büyük fayda sağladığı aşikâr olarak görülmüştür.

20 Eylül günü her üç parti de birer tebliğ yayınlamışlardır. Halk Partisi kendini mâzur gösterecek türlü sebepler sıralamıştır. Hürriyet Partisinin tebliğinde ise şu cümleler vardır. «İşbirliğine büyük bir itimat beslemekte idik. İşbirliği teşebbüsü, 19 Eylül 1957 gecesi C.H.P.'nin merkezimize getirdiği bir muhtıra ile neticesiz kalmıştır.» C.M.P. tebliğinde de şöyle denilmektedir: «Cumhuriyet Halk Partisinin müşterek karardan dönmesi üzerine teşebbüs akamete uğramıştır.»

C.H.P. Seçim Kampanyasını Malatya'da Açıyor

İnönü, 20 Eylül'de İşbirliğinden vaz geçildiğini ilân ettikten sonra doğru Malatya'ya hareket etmiş ve seçim kampanyasını 21 Eylül 1957 günü mebusu bulunduğu bu şehirden açmak üzere ilk nutkunu söylemişti.

İnönü bu ilk seçim nutkunda şunları ifade etmişti :

«— İktidarın propagandayı nasıl yaptığını dinliyorsunuz. Seçim zamanında Devlet Radyosunun yalnız iktidar partisinin propagandasını yapması haksızdır. Buna hakları yoktur. Bu elbet düzelecektir. Devlet radyosu milletin radyosudur. Bütün partiler aynı şekilde istifade edeceklerdir. Ve bu düzeldiği zaman bugün iktidar partisi içinde bulunan vatandaşlarımızın geniş kütlesi bu haksızlık devrini hüzünle hatırlıyacaktı ve mahcup olacaktıdır.

Esaslı meselenin başı, müstakil mahkemelerin ve hâkim teminatının cemiyette meydana çıkardığı meselelerdir. Her meselenin başıdır. Bu hususta çok şikâyetçiyiz. Gelecek bir iktidarın ilk vazifesi, müstakil mahkeme, hâkim teminatı meselesini vatandaşa emniyet verecek surette halletmek olacaktır.

Bugünkü iktisadî kalkınmanın memlekette canlanması, ilerlemesi için herşeyden önce, büyük hizmet olarak demokratlar iktidarı terketmelidirler. Bugünkü iktidar çekilmedikçe memleketin iktisadî hayatına düzen, itimat, hesap, istikrar giremez. Bugünkü iktidar çekilerek, memleket sözüne itimat edilir bir iktidara kavuşacak, istikrar hasıl olacaktır. İktisadî hayatta, memlekette itimadın kaybolmasına sebep olması yüzünden, iktisadî gerilemeyi getirmiş olan bugünkü iktidarın değişmesini istemekte vatandaş yerden göğe kadar haklıdır. Sizi temin ederim arkadaşlar, Demokrat iktidarın seçim sandıkları sayılırken değişmekte olduğu kanaati memlekette yayılsın, altın fiatları elli lira birden düşecektir.»

İnönü birgün sonra 22 Eylül 1957 günü de Elâzığ'da şu hitabede bulunmuştu :

«— D.P. iktidarı değiştikten sonra siyasi huzuru temin için bütün tedbirleri alacağız. Seçimleri kazanırsak beş altı ay içinde ve nisbi seçim usulüne göre yeni bir seçime gideceğiz. Malatya'da da söyledim. Demokrat Partinin kaybetmek ihtimalleri belirlediği gün göreceksiniz altın fiatları bir günde en az yirmi lira birden düşecektir. İktidarın değişmesi lâzımdır. Bunu siz temin edeceksiniz. Memlekete yazık oluyor. Yazık memlekette yazık. Ve Demokrat Partiye yazık. Günün siyasi çâresi, bugünkü iktidarın değişmesidir.»

27 Eylül 1957 günü Mersin'de Hürriyet Partisi adına bir konuşma yapan Feridun Ergin de konuşmasını şu cümle ile bitirmişti: «Bu seçimlerde memleketini seven vatandaş, Demokrat Partiye rey vermemelidir.»

Ekim ayının ilk günlerinde her dört parti de duvarlara seçim afişlerini asmış bulunuyorlardı. Cumhuriyetçi Millet Partisinin bir afişinde şu yazılar vardı: «Keyfi idareye son, pahalılığa son, haksızlığa son ve D.P. iktidarına son.» Hürriyet Partisinin bir afişinde ise şunlar vardı: «Adı Demokrat, Bayrağı istibdat, korkusu hakikat, sonu millettten tokat!»

Her parti de en kuvvetli adaylarını yine İstanbul'dan göstermiş bulunuyorlardı. Halk Partisi başta Şemsettin Günaltay olmak üzere İstanbul listesine şu zevatı almıştı: Dr. Tevfik Sağlam, Hüseyin Cahit Yalçın, Mümtaz Ökmen, Şahap Gürler, İharni Sancar, Cemil Sa'it Barlas, Kemal Çilingiroğlu, Resit Ülker, Cihani Yıldırım, Burhan Felek, Ahmet Hamdi Başar, Cahit Zamangil, Fazıl Şerafet-

tin Bürge.. Demokrat Parti listesi, 1950 den beri mutad isimleri taşıyordu: Celâl Bayar, Adnan Menderes, Lütfi Kırdar, Tahsin Yazıcı, Ali Fuat Cebesoy, Nuri Yamut, Feruk Nafiz Çamlıbel, Fahrettin Ulaş, Hadi Hüsnü, Nizamettin Ali Sav, Muhlis Erdener.. Cumhuriyetçi Millet Partisinin İstanbul listesinde; Tevfik Kâmil Koperler, Suphi Batur, Lütfi Bornovalı, Hüsnü Söylemezoğlu, Enver Kök, Hasan Dincer, Orhan Arsal, Ertuğrul Akça, Dr. Şükrü Çoruh, Kadircan Kafı, gibi isimler vardı. Hürriyet Partisinin İstanbul listesinde Umumi kongrede genel idare kuruluna seçilmiş ve yukarıda isimleri yazdığımız şahısların hemen hemen ekseriyeti mevcuttu.

11 Ekim 1957 de İnönü Trabzon'da şunları söylüyordu :

«— Biz Türkler Dünya yüzüne itibarımızı temin ederek çıkmalıyız. Trabzonlular bize yardım ediniz. Sizin teveccühünüze mazhar olursak biz altı ay sonra yeni seçime gidecek ve bundan sonra gelecek yeni Meclisin hayırlı icraatını ve memleketi demokratik hayatta, iktisadi kalkınmada milletlerarası büyük kudret ve itibar timsali olmakta yeni bir merhaleye getireceğiz. Bunun için sizden yardım isteriz. İktidarın değişmesi, hem Demokrat Parti için, hem memleket için çok faydalı olacaktır.»

Ertesi günü 12 Ekim 1957 de Rize'de de şöyle hitap ediyordu :

«— Bizim C.H.P. olarak, başında âciz kulunuz olarak, demokratik rejimi kurtarmaktan başka gayemiz yoktur. C.H.P. iktidara gelirse altı ay sonra asıl büyük seçimi yapacaktır. Muhtelif partilerin, iktidar ve muhalefet partilerinin dost olarak çalışabilmeleri benim için hayati bir emeldir. Eğer bize teveccüh gösterirseniz, biz bu şartın yerine getirilmesine kat'i olarak karar vermişizdir.»

İnönü'nün 13 Ekim 1957 günü Giresunda konuşması da şöyle oldu:

«— Kurtuluşun tek çâresi bugünkü iktidarın değişmesidir. Köylünün sırtındaki ağır borçlar meselesi de mühimdir. Köylü borçları tasfiye edilmelidir. İktidara gelirse edeceğiz. Hükûmet sözüne itimat şimdi kalmadı. Çok fena, tamir de zor. Fakat biz bunu iade için büyük gayret sarfedeceğiz.»

11 Ekim 1957 günü Afyon'a gelen D.P. kurucularından önce Meclis Reisi Koraltan, sonra Cumhurbaşkanı Bayar ve enson olarak ta Adnan Menderes konuşmuşlardır. Bayar şunları söylemiştir:

«— Türk Milleti muazzam devletler kurmuş, hiçbir zaman esarete düşmemiş, fena günlerinde büyük kahramanlıklar yaratarak başı her zaman yüksek olarak yaşamıştır. Büyük bir hazinenin üzerinde oturduğu halde, bu hazinenin yalnız rüyasını görmek, Türk Milletinin asıl ruhunu hiçbir zaman tatmin etmemiştir. 1950 den beri bu hazine işletilmektedir. Ve Milletin faydasına tahsis olunmaktadır. Fakat bizim gayretlerimiz bu kadarla da kalmayacak, Türk Milleti dünyanın en ileri milletlerinden bir olacaktır. Bunu inanarak söylüyorum. Sefaleti ve mahrumiyeti bu memlekettten kaldırıp atacacağız.»

Menderes, yaptığı konuşmada şunları ifade etmiştir :

«— Demokrat Parti küçük işlere iltifat etmemiştir. Bu milletin istikbalini emniyet altına alacak büyük eserler meydana getirmesi ve bu eserler ortaya çıkıncaya kadar büyük güçlüklerle boğuşması kendisine şiar edinmiştir. Eğer biz geçici muvaffakiyetler peşinde koşsaydık, bazılarını son derece memnun edecek neticeleri kolaylıkla alırdık. Halbuki bizim işimiz nankör istir. Meselâ bir baraj için 50 milyon sarfedeceksiniz. Sonra verimini damla damla toplayacaksınız. Bizim giriştiğimiz teşebbüsler hep bu neviden bü-

yük teşebbüslerdir. Fakat bu işler yapılmadan bir memleketin mâmur hale gelmesine imkân yoktur. Ziraatı ıslâh etmeden, fabrikaları kurmadan, yolları, barajları, limanları, köprüleri yapmadan, hülâsa garbın ileri memleketlerini, geri memleketlerden ayıran esaslı tesisleri vücutte getirmeden, küçük tertiplerle ilerleyebileceğimizi söyleyenler bulunursa, onlara tereddütsüz, yalan söylüyorsun, demelisiniz. Son doksan günde 30 büyük tesisin açılışı yapıldı. Bu, üç günde bir eser demektir. Türkiye artık üç günde bir fabrika açmak gibi eser vermek velûdiyetine erişmiştir. Zamanla bunu ikiye bire indirmek ve hatta günde birkaç eser açılışında bulunmak seviyesine erişmeliyiz.

Şimdi bu 15 günlük seçim devresi içinde samimi temennim, birbirimize tahammül etmek, birbirimize karşı kötü sözler söylememek, vatandaşlar arasında uçurumlar açılmasına meydan vermemektir. Cenabıhak Türk Milletine muin olsun.»

Başvekil Adnan Menderes 12 Ekim 1957'de Erzurum'da şu nutku söyledi :

«— Biz 1950 den bu yana zaman unsurunu iyi kullanmadık mı? Zamanı boş mu geçirdik? Amma, memleketi siyasî buhranlara, iktisadî sıkıntılara, dayanılmaz buhranlara düşürdüğümüz iddiaları ile karşı karşıya bulunuyoruz. Sanki memleketi batırmışız gibi ağızlarına geleni söylemekten çekinmiyorlar. Mesleği siyaset oyunbazlığı ve politika tertipçiliği olmayan Halk Partililer de takdir ederler ki, milletimiz 1950 den beri taptaze bir heyecanla yepyeni bir hayata başlamıştır.

Memleketi iktisadî buhrana sevk etmişiz diyor. Halk Partisinin genel başkanı.. Eğer bir buhran mevcut ise bunun hakiki sebebini söylemekten çekiniyor. Bize, 1950 de geri ve iptidai bir ekonomiye sahip memleket bırakıldılar. Bir buhran mevcutsa bunun temelleri kendilerine dayanır. 27 Senelik iktidarlarının mümeyyiz vasfı, istihlâki baskı altında tutmak, iktisadî hayatta bütün masraflardan, yatırımlardan kaçmak, kendi yağ ile kavrulmak idi.»

Menderes'ten sonra Balıkesir Mebusu Sıtkı Yırcalı da şunları söylemişti :

«— Memleketi senelerce Anayasaya değil, kanuna bile dayanmadan keyfi mahrumiyetler, fiili inhisarlar altında ve bir korku rejimi içinde yaşatmış olan kimselerin bugün Türk Milletinin karşısına hürriyet dâvacısı olarak çıkmışa hakları yoktur. Bugün Demokrat Parti, bu kimselere karşı sizlerin hürriyetinizi ve alın terlerinizin mahsulü bulunan kazanç ve tesislerinizi müdafaa etmektedir.»

Yırcalıdan sonra söz alan Maliye Vekili Hasan Polatkan da şu konuşmayı yapmıştı :

«— İki ayrı politika.. biri durgun, âtil, heyecansız, kendi kabuğuna çekilmiş, her türlü hareketten mahrum bir politika.. İşte bu 27 sene müddetle C.H.P. nin takip ettiği politikadır. İkinci politika ise, azimli, kararlı, cesaretli, uzak görüşlü, memleketin bugününü ve yarınını düşünerek istikbali teminat altına alarak çalışan yapıcı ve verimli bir politika.. Bu da 1950 de iş başına getirdiğiniz Demokrat Partinin takip ettiği politikadır.

Bizden yeni okullar, yeni hastahaneler, yeni fabrikalar, yeni hizmetler istiyorsunuz. Elbette bunları istemekte haklısınız. Halbuki 27 sene eli böğründe iktidarda kalmış olan Halk Partisi bizim yaptıklarımızı çok görüyor, bu işleri azaltmak lâzımdır diyor. İşte iki parti arasındaki fark buradadır.»

Erzurumdan Kars'a gelen Menderes, şunları söylüyordu :

«— Milletvekillerinizin muhalefete mensup olması belki garip bir tecelli teşkil etmiştir. Karsa daha fazla hizmet için bugüne kadar mebuslarınız tarafından biraz olsun teşvik edilmiş değiliz. Onlar, âdeta iktidarın müsbet eserleri görülmesin ve hataları tebarüz etsin, belki bu suretle milletvekillikleri devam etsin diye bizden teşviklerini esirgemişlerdir. Bunu asla bir şikâyet olarak değil, beşerî bir hissin ifadesi olarak tasvir ediyorum. Milletvekillerinizin bir defa olsun Başvekâlet odasına gelmediklerini söylersem neden teşvik görmediğinizi takdir buyurursunuz.»

Seçim Mücadelesi Şiddetleniyor

13 Ekim 1957 tarihinden itibaren partiler arasındaki nutuk mücadelesi çok daha şiddetlenmiş bulunuyordu. 1957 seçimlerinin mânası, bu karşılıklı nutuklardan bütün vuzuhu ile belirmektedir. Konuşmaların ehemmiyetine göre, karşılıklı olarak söylenmiş bulunan bu nutuklardan mühim parçaları nakletmek suretiyle okuyucularımıza tam bir fikir vermek mümkün olacaktır. Şimdi bu konuşmaları tarih sırasına göre nakledeyim :

13 Ekim 1957 de Gaziantep'te Dahiliye Vekili Namık Gedik'in konuşması :

«— Bu seçimlerde kullanılacak oylar lehimize tecelli ederse, millî varlığımızı bilerek bilmeyerek tahribe yeltenen, inkâr ve iftirayı mübah sayan muhalefeti mahkûm etmiş olacaktır. Millet rey-i ile üçüncü defa olarak iktidara seçildiğimiz taktirde, daima iftiharla anılacak eserler meydana getirecek ve bu millî varlık hesabına iftiharla kaydedilecektir.

Şunu memnuniyetle ifade edeyim ki, bütün Demokrat Parti toplantılarında gördüğümüz dürüstlük, nezaket, terbiye ve olgunluk havası, maalesef karşımızdaki muhalefet partilerinde yoktur. Bunu teessürle ve esfle ifadeye mecburum. Biz her zaman ve her yerde, milletimize, iktidarımıza yakışan vakar, şahsî terbiye ve nezaket ölçüleri içinde prensiplerimizi ve eserlerimizi savunmakta devam edeceğiz.»

Aynı gün Başvekil Adnan Menderes'in Trabzon nutku :

«— Türk Milleti sözlerle değil, icraata, nutuklara değil, eserlere ehemmiyet vermektedir. Onlar iktisadî buhran, siyasî buhran vardır, diye memleketin içinde fitnelerini devam ettirmekte, Türkiye'yi dışarıya jurnal etmekte, hülâsa her türlü fenalığı ika eylemekte tereddüt göstermiyorlar. İşte seçimleri bunun için bir yıl önceye aldık. Artık bütün dünya âlem, bu memlekette onların dedikleri tarzda bir rejim buhranı olmadığını, Türk Milleti serbest ve dürüst bir seçimle kendi istediklerini iş başına getirdiğini bir kere daha anlaştı ve bu fitne dursun diye hakkımızdan bir yıl daha iktidar hakkından feragat ederek bu karara vardık.

İsmet Paşa buhran var diyor. Buhran, İsmet Paşanın kendi kafesindedir. İsmet Paşa hastadır. Bir nevi hastalığa müntelâdır. Bu hastalığın adı da «İktidar Hastalığı»dır. İsmet Paşa düştüğü andan itibaren bize karşı soğuk harp açmıştır. Demin bahsettiğim fitnenin esası da İsmet Paşanın affetmeyen kininden ve iktidar hırsından doğan bu soğuk harbin bir neticesidir.»

Menderes'ten sonra rakkamlarla uzun izahat veren Maliye Vekili Hasan Polatkan da cümlelerini şöyle bitirmiştir :

«— İnönü, Malatya'daki nutkunda, Halk Partisi 27 yılda karınca yürüyüşü ile mühim mesafeler katetmiştir, diyor. Bu atom dev-

rinde, Halk Partisinin karınca yürüyüşü misâlini göstererek millet huzuruna nasıl çıktığını sormak lâzımdır. Halk yapılanlardan daha fazlasını beklerken, Demokrat Partinin vücutte getirdiği eserleri, bu millete çok görmek suretiyle vafandas itimadı kazanılamaz.»

Yine aynı gün Antalya'da Celâl Bayar şunları konuştu :

«— İkinci Cihan Harbinden sonra biliyorsunuz, su karşınızdaki oniki ada sessizce baskalarına intikal etti. O vakitki iktidar buna ses çıkarmadı. Eğer biz de böyle bir politikaya devam etmiş olsaydık, Kıbrıs şiradiye kadar diğer adalar için olduğu gibi, çoktan elden çıkmış, yani Yunanistan'a iltihak etmiş olurdu. Biz, Türk Milletinin dâvalarını gözü müzü kırpmadan ve hiçbir şeyden çekinmeden takip eden insanlarız. Vehme, şu veya bu politikaya, küçük küçük oyunlara bel bağlayan insanlardan olmadık. Esasen bunun içindir ki, Jahili işlerimizde olduğu gibi, dış münasebetlerimizde de parlak neticeler almaktayız.»

14 Ekim 1957 günü İsmet İnönü'nün Samsun konuşması :

«— Ciddi bir iktisadi buhran vardır. Bunu geçim derdi, hayat pahalılığı, yaşama zorluğu şeklinde veya türlü şekillerde ifade edecek bir vasıfla adlandırabiliriz. «Geçici bir sıkıntının içindeyiz, kalkınmanın doğurduğu bu yokluklar tabiidir» gibi iddialar ileri sürülmektedir. Bunlar makûl cevaplar değildir. Pahalılık süratle artıyor. İtimat sarsılmış bir vaziyettir. İmar güzel bir seydur. Fakat darlık varken hiçbir memleket imar işlerine geçmez. İmar, eldeki imkânlar göre yapılır. Bunu anlatamıyorum. İktisadi buhranla rejim meseleleri birbirine bağlıdır. Rejim meselesi: müstakil mahkeme meselesi. Basın Hürriyeti meselesi, söz hürriyeti meselesidir. Bu meseleler halledilirse, memlekette istikrar var demektir. İktidar bize nasip olursa Mayıs'ta yeni seçimlere gideceğiz. 6—7 ay içinde basın hürriyeti sağlanabilir, müstakil mahkemeler kurulabilir, çiftçi borçları tasfiye edilir, işçilerin vaziyeti islâh edilir. Bütün bunlar kolayca yapılabilir. Demek ki, bütün mesuliyet seçmene düşmektedir. Türkler kendi iç meselelerini kendileri halledebilirler. Bunu bütün dünyaya reyleri ile gösterecekler, isbat edeceklerdir.»

14 Ekim günü Şem'i Ergin'in Ankara'da yaptığı konuşma:

«— Cumhuriyet Ordusunun, yarının Türkiye'sindeki yakur ve şerefli varlığını lâyık olduğu sosyal imkânlarla ulaştırmak gayesiyle hükümetimiz şimdiye kadar ele alınmamış ve el sürülmemiş bir mevzuu ele almıştır. Modern garnizonlar, subay ve assubay evleri inşaatları ile hükümetimiz kahraman ordumuza olan sevgi ve muhabbetini her zaman olduğu gibi bir kere daha izhara vesile bulmuştur. Bu 28. nci tümen garnizonundan başka önümüzdeki sene yurdun muhtelif yerlerinde yapılacak apartman ve ikiz evlerden başka Ankara'da subaylar için ayrı, assubaylar için ayrı olmak üzere lojman siteleri, İstanbul'da, Konya'da, Erzurum'da yapılacak siteler ordu personelinin mesken tedariki dardını ortadan kaldıracaktır. Medeniyet ve yükselme yolunda millette giriştiğimiz dinamik hamlelerin, silâhlı kuvvetlerimize sirayet eden yalnız bir cephesini çok basit olarak ifadeye çalıştım. Kahraman ordumuzun ilk modern garnizonu olan 28. nci tümen garnizonunun temelini ilk harcı uğurlu elleriyle atmasını sayın Reisicumhurumuzdan istirham ederken, kısa yıllar içinde vücutte gelecek nice eserin ordumuza ve milletimize hayırlı olmasını dilerim.»

Aynı gün Mersin'de Refik Koraltan'ın nutku :

«— Bu vatanın semasında doğan mes'ut güneşin nuru gözleri kamaştırdı. Hakikatleri görmek istemeyenlerin gözlerini görmez hale getirdi. Daha dün denecek kadar yakın bir geçmişte, envai çe-

şit tazyik altında inim inim inleyen, karakollara götürölüp sabah-
lara kadar dövülen, 18 saatlik mesafeden, Aslanköy'den yaya yürü-
tülen yüce ruhlu, hürriyet aşığı vatandaşlarımızın karşısına bugün
çıkıp, hürriyetten, rejimden, demokrasiden bahsedenler, sizin yarat-
tığınız bu güzel eserleri, Türk Milletinin saadetini, güneşini soldur-
mak istiyorlar.Eserlerinizle, videnınızla pâyidar olun. Kardesi
kardeşe düşürmek isteyenlere: «Gölge etmeyin, başka ihsan istemi-
yoruz» deyin.»

Koraltan Tarsus'ta da şunları ifade etti :

«— Onlar yazıyor, çiziyor, meydanlarda bağırıyor, hattâ küf-
rediyorlarsa, bu sizin iktidarınızın onlara kazandırdığı hürriyetten,
hürriyetin suistimalinden başka birşey değildir. Bırakın konuşun-
lar, bırakın küfretsinsinler, bu şartlar altında onlar hürriyet yoktur
dedikçe, alay mevzuu olmaktan ileri gidemezler.»

15 Ekim 1957 Menderes'in Giresun konuşması :

«— İsmet Paşa, ömrünün hiçbir devrinde, bir tek gün dahi va-
tandaşın serbest reyi ile idare başına gelmiş değildir. İlk serbest
seçim yapıldığı gün ise iş başından derhal uzaklaştırılmıştır.

Biz kurmuş olduğumuz demokrasinin, reye dayanan idarenin
faziletine inandığımız içindir ki seçimleri öne aldık. Durumu Türk
Milletinin takdir etmekte olduğuna itimadımız tam'dır. Farzımuhal,
milletimizin kararı aleyhimize tecelli etse de, ne gam?.. Bu seçim-
lerde muhalefette de kalsak, bir mecenî muhalefetin nasıl olduğunu
onlara gösteririz. Haksız, yalan söylemekle değil, hakikati ifade ede-
rek muhalefetin nasıl yapılacağını Türk Milletine gösterir, yeniden
itimat kazanarak tekrar iktidara gelebiliriz. Onun için tekrar edi-
yorum: Yalan dolanla iş yapılmaz. En güzel tedbir, doğruyu, haki-
kati olduğu gibi söylemektir. Bu memlekette demokrasi yok diyor-
lar. O halde İsmet Paşadan sormalı: Madem ki demokrasi yok, 27
sene iktidarda kaldığın halde o zaman sen neden kurmadın? Bu se-
fer iktidara gelirken altı ayda demokrasiyi kuracağız diyorlar. Bu
iş madem ki bu kadar kolaydı, 27 senede neden yapmadılar? Gene
beyannamelerinde var: Matbuat hürriyetini genişleteceklermiş. Te-
lefonla verdikleri emirlerle bir günde beş gazeteyi birden kapatan-
lar mı matbuat hürriyetini getirecekler? Sanki bu memlekete de-
mokrasiyi onlar getirmişler de biz yok etmişiz. Bu, milletle alay et-
mek değil de nedir? İşte Halk Partisi sözcülerinin ifadesi de, seçim
beyannameleri de hep bu türlü fikir perişanlıkları içindedir. Bu ne-
den ileri geliyor? Çünkü müzelik fikirler ve müzelik bir kadro.. Halk
Partisi iktidarı milletin reyleri ile iflâsa mahkûm edildiği gün, el-
lerinde hangi kadro varsa, bugün de aynı kadro karşınızdadır. Hal-
buki icraatları beğenilmediği için, millet bunları kaahir bir ekseri-
yetle tasfiye etmiştir. Tekrar Türk Milletinin huzuruna bu kadro
ile, bu fikriyat ile nasıl çıkılır arkadaşlar? Ölçsüz sözlerle ve va-
adlerle milleti aldatmak yolundadırlar.»

Menderes aynı gün Ordu'da da şu nutku irat etti :

«— Reylerinizle Demokrat Partiyi vazife başına getirdikten
sonra, birer hakkaniyet müddeiumumisi gibi karşımıza çıktılar. Vak-
tiyle seçim sandığı kıranlar, mazbata değiştirenler, vatandaşları
muhakemesiz kafilâ kafilâ ölüme sevkedenler, sanki bütün bu zu-
lüm ve istibdadı yapan onlar değilmiş gibi, bizi itham için söyle-
medikleri söz, atmadıkları iftira bırakmadılar. İktidarımızı muvaf-
fak kılmamak için mütemediyen çelme atıyorlar, ayaklarımızı pra-
galamak istiyorlar. Verimli çalışmalarımızı baltalıyorlar. Buna rağ-
men, bakınız arkamızda yedi küsur senelik bir zafer devri ve önü-
müzde de şu muhabbetli gözleriniz ve bizim tarafımızda heyecanı-
nızla siz varınız Ordu'lular..

İsmet Paşa, Demokrat Parti değişecektir, Türk Milleti kararını vermiştir, diyor. Halâ eski itiyatlarının esiri, halâ Millî Şef edasıyla ferman buyuruyor. İktidarda iken birgün demokrasiyi kurmak aklına gelmemiş. Şimdi memlekette demokrasi yok, siyasi, iktisadi buhran var, diyor. Altı ayda hepsini düzeltecekmış. Peki sonra ne olacak? İktidardan çekileceğim, divor. Neden? Madem bu kadar muazzam buhranları altı ayda hallediverecek, bari iktidarda da biraz otursun. Ama, işin aslı öyle değil vatandaşlarım. Altı aydan sonra iktidardan çekileceğini söylemesinin sebebi var; İnandırmak istiyor. İktidarı bir defa daha ele geçirirse, bir yirmi sene daha oturur korkusu bütün milletin ruhuna işlemiş olduğunu bildiği için teminat üstüne teminat veriyor.

Türk Milletine artık geri kalmış bir memleket diyemeyeceklerdir. Almanya'ya mühimmat satabilecek inkişâfa kavuşmuş bir memlekete bundan sonra geri memleket demeğe imkân yoktur. D. P. size nurlu bir istikbal, refah, emniyet, neşe ve huzur getiriyor ve bu seçimde Allah Türk Milletine doğru yolu gösterecek ve hepimizin gönlüne göre versin.»

16 Ekim 1957 de Konya'da İsmet İnönü şu konuşmayı yaptı :

«— Konyadan, İstiklâl Harbinde, Garp Cephesi kumandanı olarak aldığım yardımların ölçüsü yoktur. Bütün hayatım müddetince, şahsım ve yuvamla birlikte size minnettar oldum. Çekilenler unutulur. Biz Garp Cephesinde düşmanın akibetini beklerken, sizin bizi teşvik edici, örnek olan samimî yardımlarınızı hiçbir zaman unutmayacağım.

Bu iktidarın şansı varsa benim sağlığında iktidardan çekilmeyi görür. Demokrat Partiyi bugünkü haksızlıklarının yarınki akibetlerinden kurtaracak adam benim. Ben siyasi partilerin münasebetlerinde fikirlerin dostça söylenmesine taraftarım. Afyonda sayın Başbakan birbirimizi kırarak sözlerden sakınlam diyor. 24 saat sonra Trabzonda kendini kaybediyor. Ağzına geleni söylüyor. Buna karşı biraz acıyorum, biraz da eğleniyorum. Ondan sonra benim iktidar hastalığına müptelâ olduğumu söylüyor. İnsaf ediniz. Görülen köy kalavuz istemez. Hergün muhalefette olmanın güç şartları içinde bulunun mı, yoksa hergün iktidarı kaybetmemek için tedbir alan mı daha iktidara müptelâdır? Ben Karadenizden, ekmeklik yiyeceğini devletin vermesini bekleyen insanların problemleri içinden geldim. Böyle bir şart altında Devlet Büyüklerinin köylüyü Sipahi Sıgarası içiyor sanması üzüntü vericidir. Halkla ilişkilerinin ne derece kesildiğini gösterir. Size seçimde isabetli rey temenni ederim.»

Aynı gün Tevfik İleri ve Adnan Menderes'in Samsun'da şu konuşmaları yaptılar. Tevfik İleri dedi ki :

«— Bize, ayağınızı yorganınıza göre uzatınız, dediler. Yapılan işleri Türk Milletine çok gördüler. Yahut ta bu eserlerin hiçbirini göremediler. Bu millet, ayağını hangi yorgana göre uzatsın? Bize yorgan mı teslim ettiler ki, ayağımızı yorganımıza göre uzatalım? Biz ayağımızı uzatıp ona göre yorgan yapacağız. Demokrat İktidarı'nın birinci vazifesi işte budur.»

Menderes te şu nutku irat etti :

«— İsmet Paşa, Türk Milleti, Demokrat Partiyi iktidardan düşürmeğe karar verdi, demiş. İsmet Paşanın bu sözü asla doğru değildir. Vatandaşın reyî muhteremdir ve henüz Türk Milletinin vicdanında yazılı ve saklıdır. O, kararını, bu ayın 27 sinde, en teniz bir seçim sonunda ortaya koyacaktır. O tarihten evvel, Türk Milleti şuna karar verdi, buna karar verdi tarzında konuşmak yalnız milletin gayretine değil, Allahın gayretine de dokunur.

Karadeniz seyahatimizi gazeteler yanlış şekilde aksettirmekte-
dirler. Particilik bazı gazetelerde hakikati başka suretle, tam ter-
sine aksettirecek bir dereceye varmıştır. Maksatları, Demokrat
Partiyi milletin itibarından mahrum göstermektir. Şimdi o gazete-
cilere hitap ediyorum: Gazeteciliğin bir haysiyet ve şerefi vardır.
Gazeteci, fikir ve tenkit hürriyetine dayanarak istediğini elbette
yazar. Dilediği tenkiti yapar. Ama, hâdiseyi olduğundan başka türlü
aksettirmek meslek haysiyetine sığmaz. Bu türlü hareket, zeytin-
yağı diye pamuk yağı satmak gibi bir sahtekârlık teşebbüsü mahi-
yetini alır. Fakat Türk Efkârıumumiyesinin bunu tefrik etmekte
asla gecikmediğini hemen belirtmek isterim.

Muhalliflerimiz bize, az yaptınız demiyor, çok yaptınız demiyor,
plânsız hareket ettiniz diye işin içinden çıkıyorlar. Bu ithamı ya-
parken hangi isi plânsız yaptığınızı söylemiyorlar. Onlara soralım:
Limanlar mı plânsız yapılmıştır, barajlar mı, silolar mı, şeker ve
çimento fabrikaları mı, hangisi? Gene soralım: 27 Sene iktidarda
kalan Halk Partisi, hangi işleri hangi plânla yapmıştır? Onlar bize
bir plân devretmediler. Acaba bir plânları vardı da hangi çekmece-
de kaldı? Söylesinler..

Şimdi altı ay içinde bütün meseleleri halledecekler.. Sonra da
yeni bir seçim yapacaklar. 27 Sene oturmuşlar, devleti kuramamış-
lar, şimdi altı ayda devleti kuracaklar. Siyasî buhranı, iktisadî buh-
ranı kaldıracaklar. Sonra gene iktidarı millete tevdi edecekler.. Bu
kadar oyuna ne lüzum var? Dünya şartlarının müsaadesi ve mem-
leketin tahammülü var mı bu oyunlara?»

Yine 16 Ekim 1957 günü Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik Ma-
latya'da şunları söyledi :

«— Dün bana Halk Partisi muhalefeti bir azizlik yaptı. Güzel
vilâyetimizi ziyaretinden evvel, seçim kurullarına istidalarla mürâ-
caat ederek, benim burada siyasî bir konuşma yapmamı önlemek is-
tediler. Vatandaş reyî ile icra mesuliyetini omuzlarında taşıyan bir
hükûmet, bu mesuliyetin icabı olarak vatandaşlarına icraatının he-
sabını her zaman ve her yerde verebilmek selâhiyetini haizdir. Ka-
nunlar kendisine bu hakkı tanımıştır. Kaldı ki bu vilâyetin bir hem-
sehrisi olarak, kendilerini burada ziyarete gelen bir vekile karşı
gösterilmesi icap eden misafirperverlik bu tarz hareketlerine asla
uygun düşmezdi. Memlekette hürriyet ve insan hakları yok diyor-
lar. Acaba 27 senelik devirlerinde her hangi bir vilâyette toplu ola-
rak kim ortaya çıkar da, falan vekil bizim vilâyetimizde konuşma
yapmasın diyebilirlerdi? Demokrat Parti hiçbir şey yapmadı ise,
memlekete böyle bir hava, vatandaşlara bu kadar geniş hürriyet
getirdiler.»

17 Ekim 1957 de İnönü Lüleburgazlılara şöyle hitap etti :

«— Memleketin her tarafından güzel haberler alıyoruz. Bu
idare gidiyor diye halk heyecan ve sevinç içindedir. Sıkıntıların

giderilecektir. Güzel günler, iyi günler geliyor. Yuvalarınız şen olacaktır. Yarından emin olunuz. Herkes vereceği reyin kıymetini biliyor. Bir hafta sonra yapılacak seçimlerle memleketi iyi idareye götüreceksiniz. Yuvalarınızı kurtarınız.»

Aynı gün Kırklareli'nde de konuşmasını şöyle bitiriyordu :

«— Başımızdakilerin akıllarını başlarına toplamalarına imkân yoktur. Düzeni kurtarmak için bugünkü iktidarı değiştirmekten başka çâre kalmamıştır. Herkesbu kanaattedir. Demokrasilerde bir iktidarın ilânihaye vazifesine devam etmesi imkânsızdır. Benden kendilerine kıymetli bir nasihat: Vakit gelince iktidardan gitmeği bilsinler. Vakit gelmiştir. Selâmet bundadır. Biraz bocaladıktan ve şaşkırdıktan sonra alışırlar. Sözlerimi unutmayın: Memlekette birlik ve düzenlik kurulması için bu iktidarın değişmesi lâzımdır.»

Menderes te 17 Ekim 1957 de Sinop'lulara şunları söylüyordu :

«— Parti mücadelelerinin ne kadar kıyasıya gitmekte olduğunu görüyorsunuz. Bu çeşit bir mücadelenin ne demokrası, ne de milli tesanüt bakımından hiçbir faydası olmadığını, aksine zararlar tevhit ettiğini takdir edersiniz. Sanki iktidarda bulunanlar başka bir memleketin evlâtlarıymış gibi, onları itibardan düşürmek, onlara çelme takmak için her iftirayı makbul görüyorlar.

Muhterem Sinop'lular, on gün sonra reylerinizi kullanacaksınız. Bu iktidarın yerine bir başkasını getirmek veya bu iktidarı vazifesinde muhafaza etmek kudretini sizler taşırsınız. Hakikat bu olduğuna göre, mevcut idareyi bir istibdat idaresi farzetmeğe, bazı kimselerin birer Namık Kemal rolüne çıkmalarına bu şartlar, bu hürriyet havası müsaade eder mi? Birkaç ay evvel işbirliği diye lâflar çıktığını hatırlarsınız. Nedir bu işbirliği? Üç parti bir araya gelecek, ehlihalip cephesi gibi, bir cephe kuracak. Buna ne lüzum var? Eğer Demokrat Parti itibardan düşmüşse Türk Milleti reyini izhar eder, biz de Allahısmarladık der, gideriz; başkaları gelir. Milletin itimadını kaybettiğini bu kadar ısrarla söyledikleri Demokrat Partiye karşı neden teker teker mücadele etmek kuvvetini kendilerinde göremediler de, şerde birleşerek bir cephe kurmağa kalktılar? Kurdular da ne oldu? Nerede o yuvarlak masa? Nerede o yuvarlak masanın etrafındaki şövalyeler? Nerede, işbirliği bir emri muhakkaktır tarzında tedavüle çıkan sözler? Ne oldu? Bunlar daha aradan üç ay geçmeden iktidarı aralarında paylaşamadılar.»

Seçimlerden 9 gün evvel 18 Ekim 1957 günü C.H.P.'nin İstanbul Milletvekili adayı, büyük yazar Hüseyin Cahit Yalçın vefat etmişti. Yalçın'ın vefatı bütün memlekette büyük teessür uyandırdı. İnönü Yalçın'ın ölümü dolayısıyla şu mesajı neşretmişti :

«— Hüseyin Cahit Yalçın'ı kaybettiğimizi Edirne'de bir yıldırım darbesine uğramış gibi öğrendim. Teessürümü söylemeye çağırarak vatandaşlarımı taziyet ederim. Bizim iktidarımız zamanında Hüseyin Cahit bizimle amansız bir surette uğraşmıştır. Hesapsız tehlikeleri göğüslemiştir. Onun ideali olan medenî ve demokrat idare imkânı belirlince, bütün kuvvetiyle buna yardımcı olmuştur. Hüseyin Cahit ahlakta ve vefada müstesna bir kıymettir.»

Aynı gün Edirne'de yaptığı konuşmaya yine Hüseyin Cahit'in adı ile başlamış ve şöyle devam etmişti :

«— Büyük mücahit Cahid'i kaybettiğimizi size bildirirken son derce müteessirim. Şimdi sizin meselelerinizi kısaca söyleyeceğim: Biz iktidara gelince jandarmanın vatandaşa eziyet edeceği ve vatandaşlarımıza mektep ve yol yapmak için taş taşıtacağımız sözleri yayınlanmakta imiş. Bunlar suç'tur. Suç olan şey takip edilir. Böyle bir şeyi yapan suçlular cezayı çeker. Bir idare ki basını susturma-

za kalkmış, vatandaşın toplanıp konuşmasına müsaade etmiyor. Siz o idareden korkun. Hâkim teminatını, basın ve toplantı hürriyetlerini getirmeği vaad eden bir iktidardan korkmayınız. Biz parti olarak bütün fenalıkların yapılmaz hale gelmesini istiyoruz. Sizin indirmek istediğiniz bugünkü iktidar, eğer siz rey vermezseniz birgün bile yerinde duramaz. Bundan emin olmalısınız.»

18 Ekim 1957'de Refik Koraltan da İzmit'te şu nutku veriyordu:

«— Sakarya Şeker Fabrikası açılırken orada kükreyen birses vardır: Ekrem Alican konuşuyordu. Hani şu Halk Partisi ile Güçbirliği yapan Alican. Bakınız ne diyordu: Büyük iktisadî politikası ile Türk Milletinin yokluğunu varlığa kalbeden, sirkisini şekere kalbeden, ağzının tadını arttıran, varının en mes'ut Türkiye'sini hazırlayan iktidarınıza, sizin namınıza minnet ve şükranlarımı bildiririm. Şimdi, daha sözlerinin mürekkebi kurumadan bu zat nasıl konuşuyor, biliyorsunuz.

Milletimiz, istediklerini, sevdiklerini iş basına getirdikleri ve iktidarla millet beraber oldukları müddetce, katedilmeyecek mesafe, halledilmeyecek iş yoktur. Allah'a sığınarak dileğim, milletin seçtiklerinin iktidara gelmesidir.»

Yine 18 Ekim 1957'de Celâl Bayar Diyarbakır'da şu hitabı yapıyordu :

«— Ben maddî mesuliyetten pervası olmayan, fakat manevî mesuliyetten çok korkan bir insanım. Memleketimizin Devlet Reisleri gayri mesul sayılmakla beraber Büyük Millet Meclisinin çıkardığı bütün kanunlarda, hükûmetin isdar ettiği bütün kararnamelerde imzası bulunduğu için, bütün mesuliyet onun şahsına ve makamına müteveccihdir. Şu halde devlet reislerinin, hakikatin tam ifadesi olmak şartıyla millete hesap vermeleri kadar tıbbî birşey olmaz. İşte ben de bu duygu ile huzurunuzda konuşmağa başlamış bulunuyorum.

1954 seçimleri esnasında, hatırlarsınız, sayın İsmet İnönü diyar diyar dolaşarak, Demokratlar meclisten bir petrol kanunu çıkarıyorlar, bu memleket aleyhindedir. Bunu yapmasınlar. Bu kanunda kapitülasyon kayıtları vardır diyordu. Bu sözlerin ifade ettiği mâna, memleketin en muazzam servetini kapitülasyonlar pahasına yabancıya satıyorsunuz, ithamıydı.

Biz o zaman nazari sahada cevabı vermiştik. Türk Milletinin hâkimiyetine, herhangi bir meselede, en ufak bir inhisar vaki olursa, bizzat Türk milleti silâhını kapar, memleketi satmak isteyen o hainin karşısına çıkar. Türk Milletine karşı, onun hâkimiyetini ihlâl edebilecek herhangi bir harekete kalkışmak hiç kimsenin ne haddidir, ne hakkıdır, ne de kimse buna cüret ve cesaret edebilir. Şimdi, bu kanunun tathik mevkiine konulmasından üç sene sonra size soruyorum: Millî hâkimiyetimizi ihlâl eden en küçük, en zerre miktar birşey hissediyor musunuz? Allah aşkına söyleyiniz?»

Muhallif partilerden bilhassa C.H.P. hatipleri 1957 seçimlerinde propaganda konusu olarak memleketin altın durumunu ele almışlar ve Demokrat Partinin hazinede mevcut bütün altınlarını sattığını, hazineyi tam takır bıraktığını ileri sürmüşlerdi. Muhallif basın da C. H. Partisinin altın konusunda yaptığı ithamlara iştirâk etmekte idi. Meselâ bir karikatürist, sırtında cuval bulunan maskeli bir hırsız hazinenin kapısında gösteriyor, fakat hırsız hazineye girince: «Eyvah, benden evvel çalmışlar» diye tam takır hazine kapısından eli boş kaldığını resmediyordu. Buna mümasil birçok yazılar da neşredilmekteydi. Maliye Vekili Hasan Polatkan 18 Ekim 1957 günü Adana'da yaptığı şu konuşma ile bu iddialara cevap vermişti :

«— Şu hususu hemen belirtiyim ki, yedi seneyi aşan iktidarı-
mızda bir gram altın dahi satılmamıştır. Halen altın mevcudumuz
iktidara geldiğimiz tarihte olduğu gibi 127 ton 678 kilodur. Şimdi
bu altınların eski iktidar zamanında ne suretle elde edildiğine ve
kendileri tarafından nasıl harcandığına ve satıldığına kısaca temas
edeğim :

Halk Partisi iktidarının elindeki altın miktarı 1939 senesine
kadar sadece (26) ton'dan ibaretti. Bu miktarı da sık sık terhin
ederek döviz temin etmeğe çalışırlardı. Bu altınların terhin edil-
mediği zaman hemen hemen yok gibidir. Bilâhare borçlanmak su-
retiyle ve bedeli taksitlerle ödenmek şartıyla (55) tonluk bir mik-
tar daha satın almışlardı. İkinci Cihan Harbinde ithalât yapılmama-
sı ve muharip memleketlere yapılan ihracatlarla bu altınlar sü-
ratli bir tempo ile çoğalmış ve beş sene içinde (214) tona çıkmıştı.

Bu altınların birikmesi eski iktidarın basiret ve tasarruf zihniyeti-
nin eseri değildir. Sadece harp yıllarının ithalât imkânsızlıklarının
bir neticesidir. Nitekim yabancı piyasalar açılır açılmaz bu altın-
ların derhal kullanılmağa başlandığı görülmüştür. Harp sonundan 1950
ye kadar geçen kısa müddet içinde bu altınların hemen yarısı elden
çıkışmış, verimsiz bir ithalât gayreti içinde bir hamlede satılmıştır.
Altın dışında bankalarda mevcut dövizler de aynı şekilde sarfolun-
muştur. 1950 ye yukarıda söylediğim gibi sadece 127 ton altın bira-
kılmıştır ki, bu altınlar da aynen muhafaza olunmaktadır. Eğer De-
mokrat Parti iktidara gelmeseydi bu altın ve döviz satmak temposu
devam edecek ve belki ilk seviyesinde dahi muhafaza olunamaya-
caktı. Altın satışındaki seyir dikkatle takip olunursa bu netice der-
hal anlaşılır. Halk Partisi iktidarı altınları karşılık göstererek avans
alınca bunu sadece istihlâk maddelerinin ithalinde kullanırlardı. İk-
tidarımız, altın karşılığı avans almak kolaylığından istifadeyi millî
menfaatlere tamamen uygun bulmuştur. Bu bakımdan altın karşı-
lığında biz de avans almaktayız. Ancak iki iktidar arasında bu nok-
tada mühim fark, bu dış tediye vasıtasının bahsettiği imkânı, Halk
Partisinin istihlâk eşyası ithalinde kullanmasına mukabil, Demokrat
Parti iktidarının, bize döviz ve altın sağlayacak ve iktisaden kal-
kınmamızı temin edecek yatırım mevzularına tahsis etmiş bulunma-
sıdır. Şimdi, kendilerinin 27 senedir tatbik ettikleri bir iktisadî sis-
temi, altın karşılığında avans almağı, biz üstelik verimli ve faydalı
bir şekilde tatbik ettiğimiz halde, hazineye bir gram altın yok sek-
linde propaganda konusu yapmaktadırlar.»

Adnan Menderes 18 Ekim 1957 günü Amasya'da şu nutku söy-
lüyordu :

«— Bugün tam bir hürriyet içinde istediği gibi tahrikkâr, jur-
nalculuk imkânına sahip olan İsmet Paşa, 1946 da, milletin namusu
mesabesindeki seçim sandıklarını kırarak ve mazbata sahtekârlığı
yaparak zorla iktidarda kalmanın yolunu aradı. Bugün hürriyet ha-
varisi edasıyla karşınıza çıkan bu eski mütehakkim şahsiyet, 1946
da kendisinin Ankara'dan mebus seçilmediğini yüzde bin beşyüz
bildiği halde, Ben Ankara mebusuyum, dedi ve o seçilmemiş mebus-
larla da kendisini Reiscumhur seçtirip dört sene o makamda oturdu.
Sormalı : Hak, adalet, namus, şeref, hakikat, bütün bu mefhumlar
o zaman mevcut değil miydi?

Schte Reiscumhurların ellerinden iktidar alındığı zaman ken-
dilerinden hesap sorulmak lâzım gelir. Fakat biz bunu yapmadık.
Aksine af kanunu çıkardık. Demokrat Parti, Türk Milletinin büyük
bir olgunlukla başardığı büyük ihtilâlin başka çeşit ıztıraplarla

şâibedar olmasını istemedi. Biz ondan hesap sormadık ama, o şimdi bizi tehde kalkışıyor ve ulûvvücenap göstermem," diyor.

Aradaki farkı görüyor musunuz? Demek ki İsmet Paşa tekrar iktidara gelirse yapmadığı şey kalmayacak. Allah korusun, onun kin ve nefretinden. O, Türk Milletini Demokrat Partiye rey verdiği için affetmemiştir. Onun kin ve gazabından memleketi korumak için Türk Milletinin Demokrat Parti etrafında birlik olarak ve muhkem bir şekilde toplanması lâzımdır. Aksi halde bütün bu eserler elden gider, bugün kavuştuğumuz hürriyet yok olur ve memleketin üzerine yeniden uzun yıllar sürecek koyu bir karanlık çöker.*

19 Ekim 1957 Günü İsmet İnönü Tekirdağlılara şu nutku irat etmişti :

«— Birkaç günden beridir iktidar başında bulunanların sınırları tamamiyle bozulmuştur. Artık iktidarı kaybetmek endise ve telaşı bütün mevcudiyetlerine hâkimdir. Vatandaşlar, senelerdir yaptıkları vaadlerin ve verdikleri sözlerin doğru çıkmadığını göre göre sabırlarının sonuna gelmişlerdir. Artık çâreleri kalmamıştır. Günleri sayılıdır. Gideceklerdir. Ve memlekette sağlam düsturlar üzerinde bir idare kurulacaktır. İktidarda bulunanlar tedavi bilmez, söz dinlemez bir israfın içindedirler. Esas olan mütevazî ailelerin refahıdır. Bir memleketin belkemiğini orta sınıf halk teşkil eder. Zenginler daima azdır. Bu zengin tabaka azalmalı ve çalışmasının, emeğinin karşılığını alarak orta sınıfa girmelidir. Köylünün malı ucuz alınmakta, buna mukabil köylü satın aldığı her mala hakiki değerinin üç dört misli fiyat ödemektedir. Biz iktidara geldiğimiz zaman köylünün malının değerini yükseltecek ve satın aldığı malların fiyatını ucuzlatacağız. Senelerdir bu konuda yaptığımız tenkitlere kulaklarını tıkamışlardır. Onların artık israfı bırakmalarını beklemek beyhudedir. Bu iktidarı değiştirmekten başka çâre yoktur. İnsaf ediniz. Altınlar gitti. Dışarıdan gelen para gitti. Buna rağmen ilaç bulunmaz hale geldi. Kendi kafalarının yanlış, sakat, çıkmaz yolunda ısrar etmektedirler. Milletin ne sıkıntı çektiğini farkında değildirler. Bu kadar düşüncesiz ve hissiz hale gelmişlerdir. Bir hafta sonra rey vereceksiniz. Onları omuzlarından tutup köşeye atacaksınız. Bu ihtimal akıllarını başlarından alıyor. Acımacak halledirler. Onları tedavi etmek size düşüyor. Köşeye atınız mı, üç gün müteessir olarak oturacaklar, fakat sonra da kendilerini yeni hizmetlere hazırlıyacaklardır.»

Aynı gün Elâzığ'da Başvekil Adnan Menderes şu konuşmayı yaptı :

«— Muhalefeti dinliyorsunuz. Muhalefet ne vaad ediyor? Ne vâadedebilir ki? 27 senede başardıkları meydanda.. Bizim yedi senede başardıklarımızın beşte biri kılığında değil. O halde size ne söyleyebilir, ne vâadedebilir? İsmet Paşa da bunu biliyor. Onun için anlaşılması güç, zihinleri kolayca karıştıracak bir takım meseleleri ele alıyor. Ve mütemadiyen eserlerimizi gölgelemeğe, vatandaşları şaşırtmağa çalışıyor. Üniversite muhtariyeti, hâkim teminatı, Basın hürriyeti, altı ay sonra tekrar seçim, muhalefetin işbirliği.. Hülâsa vatani ve vatandaşları çok yakından alâkadar eden büyük meseleler nerede? Zannedilir ki, muhalefetin bu memleketin meseleleriyle, hakikatleriyle, vatandaşların ihtiyaçlarıyla, arzularıyla, hasretleriyle hiç alâkalı yoktur. Bunlar Bizansın bilhassa son senelerinde, imparatorluk çökerken, bir takım uydurulmuş dâvalar peşinde en kıymetli zamanlarını israftan başka birşeye yaramayan mugalatalar devrini, Bizans siyaset oyunlarını ve bu siyaset oyunbazlıklarını ne kadar andırıyor.

Bu memlekette hâkim teminatı vardır ve muhkemdir. Bunun aksini iddia edenler yalan söylüyorlar. Bugün hâkime verdiği karardan dolayı hiç kimse, hiçbir sual tevcih edemez. İşte hâkim teminatının aslı cevheri budur ve bu teminat Türkiyemizde bugün eskisinden çok daha sağlam olarak mevcuttur.

Son derece gülünç bir iddiaları daha var : Üniversite muhtariyeti. Onlar bunu kasten, zihinleri şaşırtmak için ortaya atarlar. Üniversitelerimiz bütün tedrisatlarında hürdür ve muhtardır. Ama onların tedrisat dışında yapmak istedikleri kısırcılık, onların tasavvur ettikleri muhtariyet, Dünyanın ileri memleketlerinde görülen, rastlanan şeyler değildir.

İspat hakkı efsanesi ise son bir iki senenin icadıdır. Bunun bir şantaj hakkı şeklinde netice vereceğinden asla şüphe olmasın. Vatandaşları şantaj tehdidi altında bulunduran bir sistem medenî memleketlerin hiçbirinde kabul edilmiş değildir. Daima bir takım sözde suistimaller ortaya atarlar. Neden bunları Büyük Millet Meclisine getirmezler? Sordukları binlerce sözlü soru içinde bu adı dedikoduların mevzuunu teşkil eden bir tek mesele yoktur. Eğer böyle suistimaller mevcut olsa, onların böyle meseleleri Meclise getirmekten bir an geri kalacakları tasavvur olunabilir mi?

İspat hakkı, üniversite muhtariyeti, hâkim teminatı, seçimlerde emniyet... Haydi efendim, bunların hepsi masal, fakat ne yap-sınlar? İsmet Paşa iktidardan düştükten sonra açtığı soğuk harpte kullanılmak üzere malzeme ve cephane lâzım. İşte bu masallar ve efsaneler, o cephanelerdir.

Allah bu seçimlerde Türk Milletine yardımcı olsun. Bu duayı çok tekrarlamak lâzım. Çünkü atılacak yanlış bir adım, onların sıkı ve zor rejimini tekrar getirebilir. Allah, Türk Milletine muin ve müzahir olsun.»

Yine 19 Ekim 1957 günü Konya'da Celâl Bayar şu hitabede bulunuyordu:

«— Kulağıma geliyor, bazı bedbaht vatandaşlar diyorlarmış ki: Demokrat Parti şu veya bu sebeple Kıbrıs meselesinde müsamahalı hareket ediyor, eğer biz iktidara gelirsek, Hatay meselesinde olduğu gibi bu meseleyi de hallederiz. Hatay meselesinin tarihini pek iyi ve pek yakından bilirim. Atatürk, Hatay için bütün gayretini sarfetmiştir. Ben de Hatay meselesi bahis mevzuu olduğu tarihte, Başvekil olarak, mesuliyet mevkiinde bulunuyordum. Hatay'ı, Atatürk'ün irâdesi kurtarmıştır. Bu mevzuda daha fazla ileri gitmek istemem, onun için bahsi burada kesiyorum. Önümüzde seçimler var. Bunlar hakkında Bayar'ın bize bir tavsiyesi var mıdır? diye belki içinizden sorabilirsiniz. Hususî hiçbir tavsiyem yoktur. Memleket meselelerini tetkik ediniz. Sonra elinizi vicdanınıza koyunuz. En âdil bir hâkim gibi kararınızı vererek reyinizi öyle kullanınız. Milletın irâdesi, daima en doğruyu, en âdili, en iyiye bulur.»

Elazığ'da yaptığı konuşmadan sonra Kayseri'ye gelen Adnan Menderes, toplanan kalabalığa karşı şu nutku irad etmişti:

«— İsmet Paşa köylü sefalet içindedir demiş. Sanki köylüyü İsmet Paşa refaha kavuşturmuştu da, köylümüz Demokrat iktidar zamanında mı sefalet uğradı. Bunu söylemek için bir insanın ya basiretten mahrum olması lâzım gelir, yahut da, sözlerindeki öl-cemeyecek kadar gözleri kararmış bulunması icabeder.

Hürriyetsizlik varmış, iktidar muhalefete baskı yapıyormuş. Acaba kim kime baskı yapıyor? Kim kimi ezmek istiyor. Şirretlik de onlarda, müfritlik de... Bir muhalif mebus Mecliste kürsüye çıkıyor. Ekseriyete karşı namussuzlar diye bağırıyor. Allah aşkına siz söyleyin Kayseri'liler, onların tahakkürü devrinde bir mebus mecliste

böyle bir söz sarfedebilir miydi? Farzımuhal edecek olsaydı, mukadderi hemen orada linç edilmek olmaz mıydı? Ama size biraz evvel söyledim, dedim ki: Şirretlik, taarruz, hakaret hep onlarda.. Hürriyetsizlik bu mudur? Mebuslarımızı zorla meclisten mi çıkaracaklar? Vekilleri zorla makamlarından mı indirecekler? Daha nasıl bir hürriyet istiyorlar.»

Ağrı'da yaptığı konuşmada da, Devlet Vekili Celâl Yardımcı, yine 19 Ekim 1957'de şunları söylüyordu:

«— Cumhuriyet Halk Partisi hangi yüzle sizin karşınıza çıkıp rey istiyor? Bizim sizin karşınıza açık alınla çıkacak yüzümüz var.

Sizden tekrar iktidarı istemek için hizmetlerimiz var. Bütün vatan sahında ve bu arada Ağrı'da yaptığımız hizmetler huzurunuzdadır.

Size sorayım: İktidarımızda müsavi vatandaş muamelesine mazhar olmadınız mı? Dipçikten, işkenceden, hakaretten, sebepsiz yere karakollarda sürüklenmekten kurtulmadınız mı? Yıllarca hasretini çektiğiniz çeşmelere kavuşmadınız mı? Mikroplu sular yerine çeşmelerden billür gibi sular içmediniz mi?»

20 Ekim 1957 günü İnönü Trakya seyahatinden dönerek Taksim gezisinde İstanbullulara irâd ettiği nutukta dedi ki:

«— İhtiyaçlarımızın başında teminatlı hâkim ve müstakil mahkeme lâzımdır. Teminatlı hâkim olmadan demokratik hayat nizam içinde yürüyemez. İkinci mesele basın hürriyetidir. Hakikaten tahrip olunmuştur. Sarih olmayan suçlar ve işitilmemiş ağır cezalar tehdidi altında bulunan hâkim önünde basın için aşılmaz, yağanmaz şartlardır. Üçüncü mesele, seçim emniyeti yoktur.

Benim için, demokrasinin kurulmasını isteyip istemediğimi merak ederler. Bana siyaset adamlarının daima târızları şudur: Bilhas- sa Bölükbaşı bunu çok tekrar eder: «İşbaşında onları biz bilmiyorduk ama, sen biliyordun, nasıl iktidarı bunlara bıraktın» derler. Tabii yarı lâtife, yarı ciddi.. Bunların cevabı basittir. Sayın Başbakan ve Cumhurbaşkanı, geçmiş hâdiselere mecburiyet altında biraz temasını mazûr görsünler. Daha millî mücadele başına gidip de Yeşilordu mâceralarını anlatmadım. Şimdilik selâm ve sabah..»

Reisicumhur Celâl Bayar da 20 Ekim 1957 de Bursalılara şu hitabı yapmıştı:

«— 1946'daydı. O zamanın valilerinin birçoğu beni eskiden tanırlardı. Ben de onları tanırdım. Bunlardan bazıları bana şöyle demişlerdi: Sen ne söylüyorsun. Ben burada Halk Partisinin valisiyim. Ben müsaade etmeyince kim mebus çıkabilir? Demokrat Parti kaç para eder? Bunu utanmadan, sıkılmadan yüzüme karşı söylemişlerdir. 1946'da Demokrat Parti nâmına biz de namzet göstermiştik. Bu namzetlerimiz şerefli insanlardı. Bunları Mudanya'da köylere göndermediler. İznik'e sokmadılar. Ankara'da Dahiliye Vekiline telefonu açtım. Seyahat yasağı mı koydunuz? diye sordum. Bana çıkışmak istedi. Efendim sizin mebus namzetleriniz köylere gidip komünist propagandası yapıyorlar dedi. Bu bahis üzerine Bursa vilâyeti dışından da birçok misâller verebilirim. Şimdi aynı zevat karşımıza çıkıyorlar ve seçim emniyetinden bahsediyorlar. 1954 seçimleri oldu. Kime karşı en basit tazyik yapıldı? Şurada seçimlere bir hafta var. Kime gözünüzün üstünde kaşınız var deniyor? Onlar size seçim emniyetinden bahsederlerse, sizin vereceğiniz tek cevap: Utanınız efendiler, demekten ibaret olmalıdır.»

Başvekil Adnan Menderes de 20 Ekim 1957 de İzmir'deki hitabesinde şunları ifade etmiştir:

«vatandaşlara farklı muamele yaptığımızı söylüyorlar. Farklı muamele yapmak ancak onların şiarıdır. Bugün böyle birşey olmadığını hepiniz takdir edersiniz. Bugün de en çok yardım görenler,

bankalarımızdan ençok kredi alanlar bilirsiniz ki, Halk Partileridir. Kimsenin malında gözümüz yok. Vatandaşların zengin olması demek milletin zengin olması demektir. Fakat bize bu kadar iftira edenlerin, bu devrin nimetlerinden herkesten çok faydalanmakta olduklarını da tesbit etmek lâzım gelir. Listelerini tetkik ederseniz, namzetlerden ikisinin İzmir'in sayılı zenginlerinden olduğunu görürsünüz. Bu İstanbul'da da böyle, Ankara'da da böyle, her yerde böyle. Demek ki zenginler bizde değil, onlarda... Size arz edeyim: Tek parti idaresi tahakküm idaresi demektir. Zengin tahakkümden korkar. Memleketin bütün zenginleri, servetlerini muhafaza edebilmek için Halk Partisine sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Zengin olmayanlar ise bir defa bu partiye girdiler mi, palazlanıp zengin olmanın yolunu tutuyorlardı. Bunun içindir ki, Halk Partisinin kadrosu her tarafta zenginlerden teşekkül etmektedir.

Muhalliflerimiz son kozlarını oynayanların telâşı içindedirler. Her türlü ahlâk kaidesinden, bir vatanın evlâdı olmanın bize telkin etmesi lâzım gelen kardeşlik ve tesanüt hislerinden tamamıyla sıyrılarak sağa sola saldırmaktadırlar. Artık buna seçim mücadelesi değil, bir saldırganlık demek lâzım gelir. En şenî iftiralar onlar için işten bile değildir. Köylerde neler söylediklerini hepiniz biliyorsunuz.

Türk Milleti çok iyi biliyor ki, hak ve hürriyetleri üzerinde uzun müddet oturanlar, fırsat el verdikçe ona zulüm yapanlar, onu geriliğe ve sefaletle mahkûm edenler, tekrar iktidara geldikleri takdirde yapmayacakları şey kalmayacaktır. Eski müstebitler, iktidarı bir kere ele geçirdikten sonra, Türk Milletinden intikam alırcasına yıkıcı ve zalimâne bir idare kurmağa teşebbüs edeceklerdir. Onun içindir ki altı ay sonra seçime gideceklerini söylüyorlar. Türk Milletini teminatla tatmin edeceklerini umarak mebus adaylarına altı ay sonra istifa edeceklerine dair taahhütname imzalatıyorlar.

Siyasî buhran, soysuzlaşmış bir muhalefetin hareketlerinden başka birşey değildir. Muhalefet, vatanperverlik icaplarına, kanunlara, nizamlara, asayiş, emniyet ve istikrara riayet ettiği, millî mevcudiyetimizin temel ve teminatını sarsmak gayelerine bağlı kalmağa karar verdiği anda, Türkiye'de siyasî buhran dedikleri kendi kıskırtıcılıklarının ve kendi kuru gürültülerinin derhal yok olduğunu ve uydurma vaveylâların, komedyaların, sahne tertiplerinin derhal ortadan kalktığını görürler. Moskova Radyosu mütemadiyen muhalefete rey verilmesini tavsiye etmektedir. Rus radyosu Halk Partisini mi seviyor? Aslâ.. Maksat şu: Birbiriyle dövüşüp kırısan iki tarafın arasında kuvvet ne kadar müsavi olursa, kırıma, dövüşme, netice olarak tahribat o kadar geniş ve vahim olur. Moskova radyosunun maksadı bu siyasî boğuşmada mümkün olduğu kadar tahribatın fazla olmasıdır. İsmet Paşa, şimdi her mahallede bir kaç milyon var, fakat halk sefil ve perişan diyormuş.. Eğer küçük bir tetkik yapılmış olsaydı, bankalarımızda bugün sekiz milyar liraya varmış bulunur tasarruf mevduatının yüzde doksan yedisinin beşbin liradan aşağı mevduat sahibi vatandaşlarımıza ait olduğunu, yüzde ikisinin de onbin lirayı aşmadığını görürdük. İsmet Paşa bu neticeyi bilseydi elbette daha ihtiyatlı konuşurdu.»

İstanbul'da Taksim meydanında, muazzam bir halk topluluğuna hitaben yaptığı uzun konuşmasında da Sanayi Vekili Samet Ağaoğlu şunları söylemişti:

«— En ağır sözler ve hareketlerle yurdun en uzak köy meydanlarına kadar, iktidarı, polisi, jandarmayı, memuru, Büyük Millet Meclisini, mahkemeleri ve hükûmeti hakaretler altında tuttukları halde, memleketle hürriyetin olmadığını haykırmaktadırlar.

Bu tezadı nasıl izah edecekler? Birttek yolu var: Anarşi istiyorlar. Çünkü bugünkü manzaranın, bir santim ötesinde anarşiden başka birşey yoktur. O halde anarşiden ümit ettikleri var. O da her anarşiden sonra olduğu gibi istibdadı yeniden kurmak..»

Yine 20 Ekim 1957 günü Eskişehir'de Hasan Polatkan, hemşehrilere yaptığı hitabede şunları ifade ediyordu:

«— Pahalılıktan bahsediyorlar. Bugün hakikaten çok pahalı olan bir meta var. Geçmişte o meta hakikaten çok ucuza alınabiliyordu. Bugün pek pahalı olan bu meta, vatandaşın reyidir. Bu reyi alabilmek için, günün 24 saatinde çalışan millete hizmet etmeyi ibadet sayan, vatandaşın bağrından, sinesinden çıkmış olan, seçimler esnasında vatandaşa, millete, açık alınla, parlak hesap vermesini bilebilen bir iktidar olmak lâzımdır.»

Adnan Menderes 1957 seçimlerinde mebusu bulunduğu İstanbul halkına Taksim meydanından değil, bir değişiklik olarak Fatih Câmii avlusundan hitap etmişti. Fatih câmii etrafında toplanan halkın miktarını ertesi günü birçok gazeteler ikiyüzbin olarak göstermişlerdi. Fatih câmii tarihinde hiçbir zaman bu kadar kalabalığı etrafında toplamamıştı. Belki birçok seneler yine bu kadar kalabalığı burada toplu olarak görmek mümkün olmayacaktı. Ne gariptir ki, Menderes'in İstanbul halkına yüzyüze yaptığı konuşmaların en sonuncusu da bu Fatih câmii konuşmasıdır. Kader, bundan sonra ikinci defa olarak Menderes'i tekrar İstanbul halkının huzuruna çıkarmamıştır. 21 Ekim 1957 günü öğleden sonra yapılan bu konuşmaya biraz fazla yer ayırmamızın sebebi, tarihi önem taşıması ve o gün Menderes'in cidden ikiyüzbin İstanbul'lunun gönlünü fethetmiş bulunması dolayısıyledir. Menderes bu konuşmasına şöyle başlamıştır:

«— Çok sevgili İstanbul'lular, aziz hemşehrilerim,

Herşeyin üstünde bir mâna taşıyan bu büyük heyecanınızla, vatanperverliğinizin, yurdu kalkındırmak aşk ve sevginizin en güzel örneğini vermiş oluyorsunuz. Bir fâniye yapılabilecek tezahürlerin en ilerisini göstermiş bulunuyorsunuz. Sizlere ne kadar minnettar olsam yeridir. Minnet ve şükranlarımı ifade edebilmek için dimağım, izharı aczeylemektedir.

Sevgili İstanbullular,

Ben daima aranızda dolaştım. Muhalefetin kurulduğu günden beri mebus adayınız olarak İstanbul'un ince ruhlu halkının samimiyet ve iltifatına daima mazhar oldum. Fakat, şu muhteşem manzara karşısında söyleyebilirim ki, İstanbul, bu derecesini, bu ana kadar hiçkimseye göstermemiştir. Bundan dolayı şu anda duvmakta olduğum heyecan, bir fâninin kalbini doldurup taşıracak derecede muazzamdır. Sekiz seneden beri, binbir mihnet ve meşakkat içinde memlekete hizmet için çırpınan başvekilinize bu heyecan ve saadeti bahsetmiş olduğunuzdan dolayı Cenabı Hakkın, sizleri bahtiyar etmesini, her işinizde muvaffak kılmasını, yaklaşımakta olan seçimlerde Türk Milletine en doğru yolu göstermesini ve muin olmasını niyaz ederim.

Aziz İstanbul'lular,

Bu memlekette hürriyetin mevcut olmadığı, vatandaşın zulüm ve işkence altında bulunduğu hakkında Halk Partisi tarafından ileri sürülen iddialar hakikaten fecidir ve siyasi ahlâk bakımından ürkütücü olduğu kadar tiksindiren ve ibret dersi teşkil edecek bir mâna taşımaktadır. Hangi zulüm ve işkenceden bahsediyorlar? Daha dün, Halk Partisi Taksim mitinginden sonra, bu şehrin sokakları bir takım yaygaralarla yapılmak istenen tecavüzlere, ayaklanma teşebbüslerine sahne olmadı mı? Hakikati ifade etmek lâzım gelirse, muhalefete iktidar baskı yapmakta değil, fakat, mâkûs bir talihin ese-

ri olarak, muhalefetin tecavüzleri, taarruzları, iftiraları ve isnatları karşısında kendisini müdafaa etmek mevkiinde kalmış bir iktidar bulunmaktadır. İşkence ve zulmün ne demek olduğunu ve bu vatan-da işkence ve zulmün ne zaman mevcut bulunduğunu hatırlarınızda ihyâ edeceğim. Eğer İsmet Paşa, her türlü kayıttan azâde olarak (Hürriyet yoktur. Türk vatandaşı zulüm ve işkence altındadır) dememiş olsaydı, artık mâziye intikal etmiş olan hâdiselere huzunuzda kay'ıyyen avdet etmezdim. Fakat madem ki, hâdiseleri tam tersine göstererek Türk efkârını şaşırtmak istiyor, o halde yakın mâziyi bir defa daha hatırlatmak bizim için vazifedir.

Hürriyet yok diyorlar. Halbuki onlar bu memlekette Anayasa-da mevcut olduğu halde 23 sene kendilerinden başka bir siyasî partinin teşkiline müsaade etmemişlerdir. Onlar memleketi takrirî sü-kûn ve istiklâl mahkemeleri kanunları ile idare etmişlerdir. Onlar, iskân kanununun hükümlerinden faydalanarak vatandaşları kitle halinde, ağaç kökleri gibi, yerlerinden yurtlarından söküp şuraya buraya atmışlardır. Polis vazife ve selâhiyetleri kanununun mad'eleri ile gene vatandaşları sorgusuz, sualsiz tevkif edip hâdisehanelerde süründürmüşlerdir. Gene onlar matbuatı tamamen susturmuşlar, gazeteleri istedikleri zaman telefonla verilen emirlerle derhal ve istedikleri müddet kapatmışlar, her hangi bir gazeteci aleyhinde câva açıldı mı, hemen o gazeteciye hapse atıp ondan sonra muhakemesini görmek usulünü 1950 yılında son günlerine kadar muhafaza etmişlerdir. Vatandaşları kafilâ halinde öldürmüşler, hülâsa vatanşâk ve hürriyetleri nâmuna ne varsa hepsini ortadan kaldırmışlardır.

Vergi tahsil edebilmek için gene vatandaşları hâdisehanelerde süründürmüşler, yol vergisini ödemeyenleri hidematı şakkeye kaşarak yollarda taş kırmaya mahkûm etmişlerdir. Vergi ödemeyen binlerce, onbinlerce vatandaşın gayri menkûllerini satmak, yatak yorgan, kap kacaklarını sokak ortalarında baraç mezat pazara çıkarmak, o zamanın çiftçisi ve köylüsünü bu tatbikatın en ağır şekilleri altında kıvrandırmak, çiftçinin alın teri ve el emeği mahsulünü, anbarlarına süngülü jandarmalar sokmak suretiyle gasbetmek mü'ad işlerdendi. Bu usuller ve zulümler yetişmiyormuş gibi, gene vergi tahsil bahanesiyle vatandaşları bu sefer hapse sokmak değil, vatanın bir köşesinden alıp en uzak köşesinde, Aşkale'lerde aylarca ve yıllarca süründürmek ve dayanamayacak halde onları ölüme mahkûm etmek, kendi devirlerinin âdet hâline gelmiş tatbikatından olduğu halde, bütün bunları şimdi bir tarafa iterek, yukarıda saydıklarımızın zerresini dahi vatandaşlara bulandırmaktan kaçınan iktidarımızı, vatandaşlara zulüm ve işkence yapmakla itham ediyorlar. Fakat ne yapalım ki, onun bütün maksadı, milleti şaşırtmak, aldatmak ve ne yapıp yapıp iktidara gelmenin yolunu bulmaktır. Her türlü tezvîr ve iftirayı mübah görmesinin sebebi işte budur.

Muhterem İstanbul'lular,

Yakın mâzide bu memlekette cereyan etmiş hâdiseleri hatırlıyacak-sınız. İkinci Cihan harbi bitip de Demokratik cereyanların kuvvetlenmesi, cebre, zora, zulme ve işkenceye dayanan idarelerin ömrü kısaldığı anlaşıncâ, müstakîl Grup adı ile kukla bir muhalefet kurmak kabilinden yalancı bir demokrasi edebiyatı yapanlar yine onlardı. Bu kukla muhalefet perdesinin arkasında oyunlarına devam edebileceklerini ümit etmişlerdi. Zulüm ve tahakküm idaresi altında ezilen ve bunalan Türk Milleti ilk imkânı bulur bulmaz, Demokrat Parti saflarında bu zulüm rejimine, bu işkence rejimine karşı kıyam etti. Mücadele dört sene sürdü. Fakat sonunda millet zaferi kazandı. Bu arada Demokrat Partiyi ve onunla birlikte zulüm

ve işkenceye baş kaldıran Türk Milletini tedip etmek için çok şey yapıldı. Seçimlerdeki siyasî eşkiyalıklar malumdur. Bütün sandıklar kırıldı. Bütün seçin mazbataları değiştirildi. Sahte meclisler kuruldu. Sahte başvekilleri, sahte reisicumhurlar ortaya çıktı. Bütün bunlar, dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş ve belki de görülmeyecek olan bu hâdiseler, skandallar, henüz tap taze hafızalarımızda yaşamaktadır. İşte bütün bunların kahramanları, şimdi akla hayâle gelmeyen bir yüzüzlükle, memlekette hürriyetin mevcut olmadığından, vatandaşın zulüm ve işkence altında bulunduğundan gözlerimizin içine baka baka bu yalanı haykırmakta, Demokrat Partinin temiz nâsiyesine ve masûm hüviyetine bu iftiraları tevcih etmekten sıkılmamaktadırlar. Bütün bunlara verilecek cevap yok. Bu korkunç yüzüzlüğe, bu feci iftiralara karşı, Allaha bunsunlar demekten başka cevap bulamıyorum.

Sevgili vatandaşlarım,

Eğer biz, bu memleketin üç beş sene içinde refaha kavuşturulması için mutlaka bazı fedakârlıklar yapılması lâzımdır demiş olsaydık, fedakâr Türk Milleti, bu lüzum ve zarurete inandırıldığı takdirde, buna «Hayır» mı derdi? Aslâ. Fakat iktidarımız, Türk Milletine, Türk vatandaşına fazla hiçbir külfet tahmil etmeden, bir taraftan onların yaşayışını yüksek bir seviyeye ulaştırmış, bir taraftan da 27 yıl yoksul, harap, sefil kalmış bir vatani, yerinki refah ve saadatin temelini ve teminatını teşkil edecek eserlerle süslemek imkânını elde etmiştir. Türk Milleti, ileri memleketlerin refah seviyesine işte bu yoldan vâsıl olabilir. Yoksa İsmet Paşanın tertipleri, el oyunları ile değil. Hem memlekette siyasî, iktisadî buhran var, der, hem de hepsini altı ayda düzelteceğini söyler. Altı ayda düzeltilecek bir iktisadî vaziyete, buhran mı denir?

İsmet Paşanın bir sözüne daha cevap vereyim: Orta sınıf kayboluyor, her mahallede bir milyoner türedi. Bunlar milletin sefaletine bigânedir, demiş. Kendisine sual tevcih edip bu orta sınıf dediğin nedir? desem cevap veremez. Size ben anlatayım: Türkiye'de binlerce yapı kooperatifi var. Bunların hepsi onun orta sınıf dediği vatandaşdır ve ev inşasıyla meşguldürler. Sefaletle terkedilmiş dediği o vatandaşlar, bilâkis daha aşağı bir hayat seviyesinden daha iyi bir hayat seviyesine, orta sınıfa geçmektedirler. Amma İsmet Paşa, herşey olduğu gibi, bunu da tersine görüyor. İşte sizler, şu muazzam vatandaş kitlesi, kıyafetlerine, çehrelerine bakacak olursak, orta sınıfın tâ kendisini teşkil etmektedir. İsmet Paşa bunu bilmez mi? Bilir amma, vatandaşın kalbine akıtacağı bir zehir vardır. Her mahallede bir milyoner türedi demesi de bundandır.

Aziz İstanbul'lular,

Ben size söyleyeyim: Halk Partisinin eski mensuplarını hep zenginler teşkil eder. C.H.P.'nin saflarındaki zenginler ve milyonerleri D.P. kadrosunda göremezsiniz. Namzet listelerinizde de, büyük sanayiye, büyük tüccar olarak hiçbir isim bulamazsınız. Halk Partisindeki zenginler, onun tahakküm devresinde, servetlerini vîkaye için, o partiye kapılmışlardır. Parasız olanlar da sonradan palazlanmışlar, zenginleşmişlerdir. Hemen ilâve edeyim ki, kimsenin malında, servetinde gözümüz yoktur. Vatandaş elbette kazanacak ve servet eshibi olacaktır. Vatandaş zenginlestikçe devlet zenginleşmiş olacak ve böylece Türkiye yükselecektir. Bütün bunları, orta sınıf kalktı, milyonerler türedi diyerek fitne sokmak isteyen İsmet Paşa'ya cevap olarak arz etmekteyim.»

Fatih câmiinin çevresini teşkil eden çınar ağaçları, câmi serefeleri salkım salkım insan çoluydu. Bu muazzam kalabalığın Men-

deres'in her cümlesi sonunda yaptığı tezahürat ve alkış ortalığı kaplıyordu. Bu tezahürat karşısında Menderes şunları söyleyerek konuşmasına devam etti:

«— Lütfettiğiniz büyük tezahürat karşısında konuşmalarımı toparlayamıyorum. Heyecanınıza hâkim olmanızı rica ediyorum.»

Beyaz bir mendille yüzünü ve alnını sildikten sonra dedi ki:

«— İsmet Paşa diyor ki, biz o günlerden bugünlere geldik. Siz bugünlerden o günlere dönüyorsunuz. Bizim Halk Partisi devrine döndüğümüzü müsbet tek vesika ile isbat edemezler. Bu iddia sadece iftiradır. Ancak kendi devirlerine ait devrenin kötü olduğuna dair

de bir ikrar vardır. Acaba o günler neden kötü idi? O günlerden bugünlere geldiğimiz sözündeki mânayı anlıyor musunuz? Türk milleti başarılı bir istiklâl harbi yapmış, bütün dünyaya meydan okumuş. Etiyle kemiğiyle bir zafer kazanmış. Bu zaferin sonunda millette Halk Partisinin hediyesi ne olmuştur? Bunu hepiniz biliyorsunuz. İkinci Cihan harbinden sonra müttefikler zafer kazandılar. İngilizler, Amerikalılar, Fransızlar bu büyük zaferden sonra milletlerine tedhiş, zulüm ve işkence mi yapmalı idiler? Elbette ki yapmadılar. Belâkis milletleri zafer'in bütün nimetlerinden istifade ettiler. Biz istiklâl harbini başardıktan sonra bu millete reva gördükleri zulümleri sözlerine başlarken bir nebze anlatmıştım. Şimdi Paşa diyor ki, biz o günlerden bugünlere geldik. Paşam, neden o günleri bu millete yaşattın? Neden ilk günde verilmesini hak eden bu millete, hürriyeti, güneşi, ışığı, katre katre, zenzem suyu gibi, kıta kıta verdin?

Halk Partisi İstanbul'un imarını da tenkit ediyormuş. İstanbul'a bu kadar masraf yazık değil mi? diyormuş. Halk Partisi imardan da anlamaz. Onların 27 senelik iktidarlari boyunca şu cânım İstanbul'da inşaat nâmına eserimiz diye gösterecekleri neleri var? Taşlıkta beton üzerine oturtulmuş bir yol.. O da, belki İnönü'nün köşkü buradadır, diye yapılmış. Tam yirmi, yirmibeş sene evvel Karaköy'de, caddeyi genişletmek için birkaç harap dükkânı istimlak kararı vermişler, fakat bir türlü elleri değip bu işi bile bitirememişler.. Onun için imarın ne olduğunu onlar anlayamazlar. Şu eşsiz İstanbul, onların zamanında değil midir ki, böyle eskimiş, harap bir hale gelmiştir? Biraz himmet etselerdi bu şehir böyle mi kalırdı? Bizim İstanbul'da yaptıklarımız, bir israf değil, bir gösteriş değil, tarihi âbideleri ile, tabii güzellikleriyle İstanbul Türkiye'nin en kıymetli bir mücevheridir. İstanbul'a imar ve ümran bakımından yapılacak hizmetler, memlekette 1000 fabrika kurmaktan daha verimlidir. Fakat onlar bunu anlayamazlar. İki iktidar arasındaki farkı şu misâlden anlayabilirsiniz: Biz vazifeye başladığımız zaman İstanbul belediyesinin yıllık geliri 38 milyon liradan ibaretti. Halbuki bugün 38 milyon lira İstanbul'a bir günde yetişmiyor. Bugün İstanbul'un imarında çalıştırdığımız yol makinelerinin miktarı 1950'de bütün Türkiye'de faaliyette bulunan yol makinelerinin iki mislinden fazladır. İstanbul'u, bugünkü kirinden, pasundan temizleyip emsalsiz güzelliklerini enzarîâleme arzettiğimiz gün, bütün Türklerin gözbebeği olan İstanbul, bu memleketin Paris gibi, Roma gibi, milyarlar dolar getirecek bir kaynağını teşkil edecektir. Bu şehre bir Hilton otelini bile çok görmüşlerdir. Halbuki bugün anlaşılıyor ki, hemen ve derhal on tane Hilton oteli gibi otel inşa etmek lâzım. Şehre biraz daha çeki düzen vererek bu otelleri de inşa edince, işte o zaman İstanbul, bize ziraatımız, sanayimiz kadar gelir getirecektir. Amma ben neredeyim, paşam nerede?

Konuşmamı bitirirken bir noktaya daha temas etmek istiyorum: Biraz evvel de söylemiştim. Buraya gelip mitinglerde ağız dolusu fitne saçıyorlar. Zulüm, istibdat var diye feryat ediyorlar. Seçim sandıklarını kırıp siyasî şekâvet yaptıklarını unutuyorlar, sonra da seçim emniyeti yok diyorlar. Tekrar ediyorum: Biri çıkar da bize, acaba Demokrat Parti serbest seçim yapacak mı? Gibi fecî bir isnat ve iftirada bulunursa, İsmet Paşa değil, paşaların paşası olsa, böyle söyleyen insanın siyasî ahlâk, vekar ve haysiyetten nasibi olmadığını haykırmak bir vatan borcudur. Sonra da bu adamlar, Türk Milletinin karşısına geçmişler, Demokrat Parti iktidardan gitmeli diyorlar.

Hayır!.. Sevgili vatandaşlarım, gitmemeli.. Türk Milletinin o mübarek çehresindeki tebessüm donmamalı.. Bu yürüyüş durmamalı.. Bu eserler yarıda kalmamalı.. âtil hale gelmemeli.. Eğer memlekette siyasî istikrar istiyorsak, milletin ve vatandaş haklarının iyice korunmasını istiyorsak, hürriyet rejiminin kökleşmesini, iktisadî kalkınmamızın devamını istiyorsak Demokrat Partiyi sadece iktidara getirmek kâfi gelmez. Onu kaahir bir ekseriyetle iş başına getirmeliyiz. Büyük Millet Meclisinin karşısına geçip: «namussuzlar» diye bağırınlar bu defa Meclise biraz fazla sayıda girecek olurlarsa, bunların iktidara yapmayacakları kalmaz. Mesuliyet sahiplerini bu memlekette iş görmeğe imkân bırakmazlar. Böyle bir faaliyetin sonu ise malumdur. Türkiye ya bir tahakküm idaresine, yahut da anarşiye gider. Şu günleri mumla aramak istemiyorsanız, tekrar edeyim, Demokrat Parti kahir ekseriyetle iş başında kalmalıdır.»

Menderes'in üç saat süren konuşması, İstanbullularla bu son ve vedâ mahiyetindeki sözleri 200.000 kişinin muazzam tezahüratı ve dakikalara süren alkışları arasında bitmişti.

Ertesi günü 22 Ekim 1957 günü de Ankara'da, Ankaralıları hitap eden Menderes şunları söylemişti:

«— İsmet Paşa kendisini iktidardan düşüren Türk Milletini af-fetmemiştir. 1950'de seçimi kaybettiği gün, Riyaseticumhur köşkünü balkonuna çıkararak yumruklarını savurduğu ve «nankör Ankaralıları» diye haykırdığı herkes tarafından bilinen bir hakikattir. Yalnız Demokrat Partiye değil, aynı zamanda Türk Milletine karşı da, o tarihten başlayarak bir soğuk harp açmıştır. Bugünkü hürriyetsizlik ve iktisadî buhran teraneleri işte o tarihte başladığı soğuk harbin mühimmatını teşkil etmektedir.

Gazeteler, efkârı umumîyenin tercümanı olarak geçiniyorlar. Hakikatte efkârıumumîyenin tercümanı değil, onu şaşırtmak için bütün hile ve desiseleri kullanan birer âlet ve vasıta haline gelmişlerdir. Sonra da matbuat hürriyeti yok derler. Açın şu gündelik gazeteleri.. Bunlar küfür dolu, tahammülü güç iftiraları, isnatları, hergün tekrar etmeği itiyat edinmişlerdir. Bizim eserlerimizi göstermek ve baltalamak için kararlıdırlar. Bunlar bilmiyorlar ki, İsmet Paşa gelirse bugünleri mumla arayacaklardır.

Fiyatlar yükseldi, geçim zorlaştı, diyorlar. Fiyatlar yükselmiş de vatandaşların kazancı artmamışsa, bu millet, bu kadar fazla sarfiyat seviyesine nasıl ulaşmıştır? Vatandaşa hiçbir şey yetiştiremiyoruz. İstihsal arttıkça istihlâk da artıyor. Artan fiyatlar nisbetinde vatandaşın kazancı da yükselmemiş bulunsaydı, bu derece istihlâk olur muydu? Bu millet şimdi değil, devri ismette yarı aç, yarı çıplaktı. Meyvesini, yumurtasını, sütünü kendi yiyemiyen vatandaş şimdi nerede? Köylü artık ancak kendinden artanını satmağa başlamıştır.

Paşam, iktidara mı gelmek istiyorsun? O halde gel seçimlere.. işte meydan.. görelim seni.»

Yine 22 Ekim 1957 günü Çan ve Ezine'de birer konuşma yapan Fatin Rüştü Zorlu, vatandaşlara şu sözleri söylemişti:

«— Bizim politikamız, böyle başladı, böyle gidecek. Günlük hayatınızda hergün bir ilerleme olduğunu bizzat müşahade edeceksiniz. Buna mukabil sizlere yeni yeni vergiler koymayı veya külfetler yüklemegi aslâ düşünmüyoruz. Sizde aslâ bizden böyle birşey bekleme-
yin. Biz çalışacağız, uğraşacağız, gecemizi gündüze katacağız ve siz-
leri rahat ettireceğiz. Esasen hükümet adamlarının vasfı budur. Halk Partisi ile esaslı farkımız da buradan geliyor. Onlar bütün kül-
fetleri, vergileri millete bindirirler, kendileri bir avuç zümre her
türlü konfor içinde yaşamağı isterlerdi. Bizler bütün külfetleri ve
mesuliyetleri kendi omuzlarımıza alarak, vatandaşları rahat ettir-
mek için azamî gücümüzle çalışmak yolundayız. Eğer bugün size iki
milyar kredi veriyorsak, onu tenkis değil, bilâkis üç dört milyara
çıkarmak en büyük arzumuzdur. Gayemiz, devletin ve hükümetin
bütün imkânlarını köylünün inkişafına açmaktır.»

C.H.P. Genel Başkanı 21 Ekim 1957 günü İzmir'de yaptığı ko-
nuşmada şu hitabede bulunmuştu:

«— Bu memleketin bugün siyasi olarak başlıca derdi müstakil
mahkeme meselesidir. Adalet istiklâli meselesidir. Adaletimizin bu-
günkü halinden mes'ul sayın Cumhurbaşkanıdır. Müstakil mahke-
meyi milletin yarattığı hâkim müessesesiyle biz, bu memleketin hâli
ve istikbali için en büyük sütun, direk temel sayıyoruz. Müdafaa
edilmesine hayatî ehemmiyet veriyoruz. Seçim emniyeti bugün yok
denecek hale gelmiştir. 24 saat radyoda sabahdan akşama, akşamdan
sabaha kadar, muhalif partilere, bize, bana tecavüzde bulunuyorlar.
Başbakanın son zamanlarındaki nutuklarına cevap vermek isterim.

Şimdi bakın ne diyor? Çokluk istemiş. Çok muhalefet olmasın-
mış. Ne çokluğu istiyorsun? Huzur bulacakmış. Rahat iş görmek,
huzur bulmak, orada değil, senin tutumundadır. Demokratik niza-
mın sağlam bünyeli olmasındadır. Bizim seçimi kazanmamız halinde
memleket huzur görecektir. Bir defa fenalıklar duracaktır. Hayatın
daha pahalılaşması, geçimin daha güçleşmesi, ümitsizlikler kalkaca-
ktır. İtimat teessüs edecektir. İçeride, dışarıda itibar yok. Bu hal kal-
kacaktır. İstikrar girecektir, istikrar. Ondan sonra memleketin ida-
resi sağlam ellerde doğru yolda yürümek için kudret kazanacaktır.
Şimdi memleketin idaresi çıkmaz yollarda çırpınıp durmaktadır.
Radyolarda halkın gözünden bunu kaçırmak, kapatmak için uğraş-
makla meşguldürler. Kısır yolculuk, kısır çalışmaların faydası yok-
tur.

Bu iktidar değişecektir. Değiştireceksiniz. Aksini düşünmek lâ-
zımdır. İktidar değişmezse, gelecek yıllar, günler daha sıkıntılı, da-
ha karanlık olacaktır. Fakat Türk Milleti bu sıkıntıları da, her ka-
ranlığı da yenecektir. İzmir'liler kısa yoldan selâmet yolunu seçme-
miş, ısrarlıdır. Bu iktidarı değiştireceksiniz.»

İnönü aynı gün Manisa'da da şunları söylüyordu:

«— Biz iktidara gelirsek, altı ay sonra idari hayat düzelecek.
Başvekil her yerde bana, her vakit altı ayda bunu nasıl düzelteceği-
mizi soruyor. Biz altı ayda herşeyi yapabiliriz. Yeni bir hükümet iş
başına gelir, sözünü yapabilir. Biz öyle bir hâle geldik ki, yapaca-
ğız diyenler, iş başına geçince yapmıyorlar. Geçim meselesi itima-
da bağlıdır. Memleket de, halk da iktidara itimat edecek, pahalılık
azalacak, refaha kavuşacağız. O zaman istikrar elde edilecektir. Ha-
yat günden güne iyi olacaktır. Altı ay sonra rejimin bütün hazır-
lıklarını tamamlayacağız. Sonra da nisbî seçime gideceğiz. Muhale-
feti istifa'elî hale koymak ve muhalefetten istifade etmek için nisbî
seçimi kabul etmek şarttır.»

22 Ekim 1957 günü Balıkesirlilere hitap eden İsmet İnönü, yine basın hürriyetinden, müstakil mahkemelerden, hâkim teminatından ve nisbî seçimlerden bahsetmiş, sözlerini şöyle tamamlamıştı:

«— İktidarı değiştirdiğiniz gün, hem iktisadî, hem siyasi huzur başlayacaktır. Altı ay sonra da yeni seçimler yapılacaktır. Memleketin her tarafı iktidarı değiştirmek kararını vermiştir. Bunu siz tamamlayınız.»

İnönü Balıkesir'den Ankara'ya dönmüş ve burada bir basın toplantısı yaparak Balıkesir'de söylediklerini tekrarlayan bir beyanatta bulunmuştur. Ancak ilâve olarak şunları ifade etmiştir:

«— Bugünkü Ankara konuşmasında Başbakan benim 1950'de «Nankör Ankara'lılar» dediğimi söylemiştir. Bu iftirayı vaktiyle kendi gazeteleri yazardı, kimin uydurduğunu bilmezdim. Demek uydurmuş olan devletin başvekili imiş. Millet için çok esef edilecek bir talihtir. Bu başbakanın iftira etmesine ve uydurmasına mâni olacak vasfı olmalıydı. 1950'de Ankara'lılara beni tuttukları için teşekkür ve minnet ifadesi yazdım. Hakikat budur. Siyasî mücadelede bilerek iftiraya sığınanların âkibeti, ergeç, fecî bir haselet olacaktır.»

İnönü'nün 1957 seçimlerinden önce yaptığı enson konuşmanın son cümlesi, böylece Menderes'in âkibetinin ergeç fecî bir haselet olacağı hakkındaki kat'î hükmüdür. Bu son konuşmada dikkate şayan bir noktada, 1950 seçimlerinde Ankaralılar İnönüye rey verdiklerine göre, onlara İnönü tarafından teşekkür ve minnet ifadesinin yazılmasının icab etmeyeceğidir. » 117

1957 Seçimleri ile İlgili Tespit ve Değerlendirmeler

Şevket Süreyya Aydemir 1957 seçimleri ile ilgili tespit ve değerlendirmesini şu şekilde ifade eder:

«1957 seçimleri 27 ekim 1957 günü yapıldı. 1954 seçimlerinin C.H.P. için hazin bir kadrosu olan 30 mebus, illere dağılmışlardı. Her ilden yeni adaylar da seçilmişti. Ama, hattâ C.H.P. saflarında bile ümitler kuvvetli değildi. C.H.P.'nin kurulduğu günden beri kurtulamadığı hastalığı gene depreşmişti. Mahallî gençlere ve elemanlara değer vermeyen, onları sivriltmeyen, bütün mebuslar kadrosunu neredeyse Merkezin profesyonel politikacıları ile, yüksek memurlardan, emeklilerden ve mahallinde namı nişanı bilinmeyen kimselerden terkip etmek hastalığı, bu seçimlerde de tesirini, daha baştan gösteriyordu. Hulâsa, bütün ümitler ve yükler yalnız iki faktöre dayanıyordu:

- a) *İsmet Paşa'nın tarihî şöhreti ve ağırlığı,*
- b) *D.P. unsurlarının ve elemanlarının, vilâyetlerde yattıkları kötü etkiler, kötü misaller...*

İsmet Paşa'nın tarihî ağırlığı, 1957 seçimlerinden önce çektilen nice çilerer ve katlandığı nice baskılar, mihnetlerle, sağduyulu halkın ve aydınların üzerinde, daha da artmıştı.

Seçimler dürüst geçti. Seçim öncesi nutuklar ise, gene sert, insafsızdı. Reiscumhur Celâl Bayar, gene bir Partici olarak propagandaların başındaydı. Fakat D.P. cephesinde ve mensuplarında içten içe kuvvetlenen, birçoklarını içten içe kemiren endişeler pek gizlenmiyordu. Ciddî basın, artık kaybedilmişti. Kâğıt, mürekkep vesaire için döviz tahsisi oyunları, gazeteciler üzerinde yürütülen baskılar her gün artıyordu. Bir taraftan kalkınma hızı ilerlerken, diğer taraftan kalkınmayı kemiren ve her yere sokulan parazitlerin hikâyeleri ortalığı sarmıştı. Hele fiyat ilânı, fiyat kontrolü, döviz tahsisi gibi ucu ucuna tutmayan tedbirler; hasta, sakat, fena ve olumsuzdu. İlgili Vekâlette, hattâ bazen daire reisi veya umum müdürünün bile haberi olmadan Vekilin, Başvekilin veya yukarıdan emir verenlerin istekleriyle, gecenin her saatinde öyle fiyatlar ilân ediliyordu ki, bunlar hem köylüyü, hem esnafı kırmakla, gücendirmekle kalmıyordu. Ayrıca gülünç ve tesirsiz de oluyordu. Zamlar ise, bir fırtına halini almıştı. Hele dar ve sabit gelirli şaşkıncı, perişandı. Bunlar ve bunlara benzer alt, fakat temel etkiler, devleti idare edenlerin çok defa iyi niyete, hattâ heyecan ve idealizme dayanan kalkınma hamlelerinin havasını ve neticelerini, silip süpürüyordu. D.P.'nin üst kademesi ise, bu alt çelişmeler karşısında artık duygusuz ve halktan kopmuş görünüyordu. Zaten, Demokrat Parti de aslında parçalanmıştı. 1955'teki 6/7 eylül hadiseleri, hiç bir sorumlu bulunmadan kapatılmıştı. İstanbul Valisi ve bütün devirlerde sahnede kalmayı bilen Dr. Fâhrettin Kerim Gökalp, şefler ve iktidar idaresi hakkında:

«— Sıkıştırmayın söylerim hal»

manâsına gelen imalı beyanlarda bulunabiliyordu. Parti içinden ispat hakçılarının ve nihayet Hürriyet Partisi'nin çıkışı, aslında Parti için bir parçalanmaydı. Tanınmış bir grup D.P. üyesinin Partiden çıkarılışı da, Partideki iç çatışmanın derecesini açığa vuruyordu. Ama bir gün gelip; bunların tasfiyesine karar verenler de Partiden çıkarılıyordu.

Adnan Menderes ise, hakikaten tedirgin görünüyordu. Daha, Demokrat Parti'nin 15 ekim 1955 tarihinde açılan IV. Büyük Kongresinde üyelere şöyle konuşmakta sakınca görmemişti:

«— Her sabah uyanınca, sırtımızda hıyanetin hançerini mi hissedeceğiz? Mebus seçildikten sonra Partiyi tekmeleyenlere karşı elbette tedbir alacağız. Şunu arz edeyim ki, mesele ispat hakkı değildir. Bunu sadece bayrak yapmak istiyorlar...»

Bu sözler, o sırada Partiye, Parti erkânı ile mensuplarına karşı halkın yönelttiği tenkitlerin, suüstimal suçlamalarının, Partiyi saran ve yıkmak istidadı gösteren bozuluşların önlenmesi için, Parti içinden ve kendilerine güvenen 19 ileri gelen milletvekilinin istediği ispat hakkına, Partiyi temiz tutabilme çabalarına karşı Menderes'in hiddeti, tehevvrüyüdü. Pekiyi ama, madem Partililer suçlandırılıyor-

lardı; doğru veya yanlış birtakım suçlarla itham ediliyorlardı; o halde doğru olan, yerinde olan, gazetelere ve bu suçlayıcılara karşı:

«— Biz masumuz, buyurun ispat edin!»

demek değil miydi? Kısacası, Menderes, artık yalnızdı. da... »¹¹⁸

Araştırmacı Sait Aşgın, 1957 erken genel seçimlerini ve muhalefetin güç birliğini aşağıdaki şekilde yorumlar:

« Üniversitelerde başlayan olaylar, ordu içerisindeki kıpırdanmalar, parti içi muhalefetin gelişmesi, DP ile birlikte ülkede de sıkıntıların artmasına neden oluyordu. Bu atmosfer içerisinde, 1958 yılında yapılması gereken milletvekili genel seçimleri, DP'nin çoğunlukta bulunduğu TBMM'de, tarım borçlarının on yıl ertelenmesi ve genel seçimlerin bir yıl öne alınarak 27 Ekim 1957'de yapılması kararından sonra 11 Eylül 1957'de Meclis kendini feshetti.

Hakikatte halkın DP'ye teveccühü devam etmekteydi. Ama seçimlerde, DP'ye verilen halk desteği görece azaldı ve muhalefet partilerinin toplamından daha az oy alabildi.

Seçim sonuçlarının etkisiylediki, 1957'den önce sağlanamayan 'muhalefetin güç birliği', 1958 sonlarına doğru partiler arası birleşmelerle oluşmaya başladı. »^(*)

Celâl Bayar, 1957 seçimleri öncesindeki siyasi tabloyu şu ifadelerle çizer:

«... gerçek olan şudur ki Halk Partisi, 1950'den 1960'a kadar, arada esen bahar rüzgârlarına rağmen hırçın ve vurucu muhalefet üslûbuna terketmemiştir.

Çok sivri uçlarda süren bu çatışmaların sonunu almak için seçim bir yıl önceye alındı. Halk Partisi seçim propagandasına, Genel Sekreterinin açıklamasıyla Anayasa değişikliği vaadleriyle girdi. Muhalefet partileri bu seçimde de güçbirliği hevesinden vazgeçmediler.

Kasım Gülek, Polatlı kongresinde Halk Partisinin iktidara geleceğine ve Demokrat Partiden hesap soracağını söylüyor, hazırlayacakları yeni Anayasanın fikir temelini açıklıyordu. Çift Meclis, Anayasa Mahkemesi, plânlama, muhtar üniversite, muhtar TRT, bağımsız kaza, yapılacak Anayasanın temel müesseseleri olacaktı.

118 Şevket Süreyya Aydemir: *a.g.e.*, 283-285. ss.

(*) Sait Aşgın: *a.g.e.*, 79. s.

Demokrat Parti iktidarı, bu Anayasa değişikliği teklifine de itibar etmemiştir. Çünkü müesseselerle ortaklaşa halk yönetimi, iktidar partisinin temel fikirlerine uymamaktadır...

İşte bu gergin hava içinde 1957 seçimlerine girildi. Halk Partisi bu sefer, 174 milletvekili ile meclise girdi.

Böylece, yeni ve sonu 27 Mayıs'a ulaşan bir devre başlıyordu. »¹¹⁹

Daha önce çalışmasına atıfta bulunduğumuz Cem Eroğlu, 1957 seçimleri öncesini, muhalefetin güçbirliğini ve değiştirilen seçim kanunu ile getirilenleri aşağıdaki şekilde yorumlar:

“ Adnan Menderes'in, İnebolu'da verdiği bir nutukta seçim tarihini 27 Ekim olarak ilân etmesi üzerine, muhalefet 'güçbirliği'ne gitmeye karar verdi. Böylece, siyasal hayattaki kutuplaşma hareketi iyice hızlandı. Güçbirliği hareketi, esas itibarıyla, Menderes'e 'hayır' diyenlerin bir koalisyonu mahiyetindeydi. Üç muhalif parti temsilcileri, 12 Ağustos 1957'de İnönü'nün Heybeli Ada'daki evinde ilk toplantılarını yaptılar. Büyük basın bu harekete olağanüstü önem veriyor ve ittifak girişimini var gücüyle destekliyordu. Muhalif partiler on gün içinde yedi toplantı yaparak seçim strateji ve taktiklerini saptamaya çalıştılar. Neticede tam bir ilke anlaşmasına varıldı. Somut taktikler, meclisin dağılmasından sonra belirecek yeni duruma göre kararlaştırılacaktı.

Muhalefetin bu işbirliği, iktidarı o kadar ürküttü ki, bir ara, erken seçimden vazgeçebileceği izlenimi doğdu. 27 Ağustos'ta milletvekillerini 1958 yılı aylıklarının ödenmeye başlanması bu kanaati kuvvetlendirdi. Ancak birkaç günlük tereddüitten sonra DP idarecileri, geç kalmanın daha da tehlikeli olabileceğini görerek genel seçimleri bir an önce yapmaya kesinlikle karar verdiler. Bunun üzerine Demokratlar, son hızla seçim kanununu değiştirmek için harekete geçtiler. Güttükleri esas amaç, muhalefetin güçbirliğini imkânsız kılacak hükümler getirmektir. Bunda da başarılı oldular. 13 Eylül 1957'de kabul edilen yeni seçim kanunu ile partiler, bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur tutuluyor, bir partinin diğer bir partili tarafından aday gösterilmesi yasaklanıyor, ayrıca Köpürülü'yü hedef tutan bir değişiklik, bir partiden altı ay önce istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına izin verilmiyordu. Bu tedbirler karşısında, muhalefetin işbirliği için ancak iki imkân kalmıştı. Bir imkân,

119 Celâl Bayar: a.g.e., 166-167. ss.

hukuken olmasa bile fiilen illerin bölüşülmesiydi. Yani partiler bütün illerde seçime giriyor görünecekler, ama her ilde üç partiden ancak birine muhalefet oyları verilecekti. Salt hukuk açısından bakılırsa, bu bir muvazaa teşebbüsü olurdu. İşte bu isnattan çekinen muhalif partiler, bu yola girmediler. İkinci imkân ise, bütün yurttaki seçimlere tek bir muhalif partinin girmesi idi. Bunun ise ne gibi kıskançlıklara yol açacağı belli idi. İnönü'ye öteden beri şüphe ile bakan CMP, 18 Eylül 1957'de aldığı bir kararla bu ikinci formülü reddetti. Oysa CHP'nin bütün umudu tek muhalif parti olmak idi. Bu umut böylece suya düşünce, Halk Partisi, 19 Eylül 1957'de resmen işbirliği yapılmasına imkân kalmadığını, ancak seçimlerde muhaliflerin fiilen birbirlerine yardım edebileceklerini bildirdi. Böylece, Demokratların antidemokratik seçim kanunu gayesine ulaşmış ve muhalefetin güçbirliği suya düşürülmüş oldu.

Seçimin 27 Ekim 1957'de yapılması kararlaştırıldıktan ve bu son tedbirler de alındıktan sonra, seçim kampanyası başladı. Kampanyanın son derece şiddetli olması mukadderdi. Daha 1956'da Halk Partililer, iktidara geldikleri takdirde, 'devri sabık' yaratacaklarını ve Menderes'ten hesap soracaklarını ifade etmeye başlamışlardı. Örneğin 15 Nisan 1956'da, CHP Üsküdar ilçe kongresinde bir konuşma yapan Kars milletvekili Sırrı Atalay, şunları söylemişti: 'Menderes bütün sözlerinin hesabını verecektir. Bağımsız bir mahkeme kuracağız. Ve Menderes bu mahkeme huzurunda bütün iktidarının hesabını verecektir. Neticeyi bu mahkeme tayin edecektir.

Sonuçta seçim kampanyası olağanüstü bir şiddet içinde cereyan etti. Bu kampanya, ortaya serdiği hırçınlık bakımından Cumhuriyet tarihinin herhalde en sert seçim mücadelesidir.

Muhalefetin bütün gayretlerine rağmen, 27 Ekim 1957 seçimleri Demokrat Parti'nin lehine sonuçlandı. Fakat zafer artık parlak değildi. Demokratlar sadece % 47,70 oy almışlar, yani yüzde ellinin altına düşmüşlerdi. Halk Partisi ise % 40,82 oyla neredeyse iktidar kadar oy almıştı. % 3,85 oy alan Hürriyet Partisi'ni saymasak bile CMP'nin % 7,19 oyu ile Halk Partisi'nin toplamı, Demokratların oylarını aşıyordu... Yine de, çoğun-

luk sistemi sayesinde, Demokratlar mecliste oldukça rahat bir çoğunluğu muhafaza edebilmişlerdir. Mevcut 610 milletvekilliği şöyle paylaşılmıştı. DP 424; CHP 178; CMP 4, Hür. P. 4. »¹²⁰

Tarihçi Şerafettin Turan, 27 Ekim seçimlerini ve sonucunu aşağıdaki şekilde değerlendirir:

« DP iktidarı döneminin bu ikinci genel seçimlerine ‘4’ parti katılmıştı: DP-CHP-CMP-HP.

1957 seçim kampanyası, 1950 ve 1954 seçimlerine oranla daha sert ve hırçın bir hava içinde geçmişti.

27 Ekim 1957 Pazar günü yapılan seçimlerde oy kullanacak seçmen sayısı ise ‘12.077.413’ olarak saptanmıştır. Bunlardan ‘9.230.814’ü oy vermiştir. Buna göre katılma oranı ‘% 76,43’ olmuştur. Uygulanan çoğunluk sistemine göre seçimlerde partilerin aldıkları toplam oylarla bunun oranları ve çıkardıkları milletvekili sayısı şöyle belirlenmiştir:

Partiler	Aldığı Oy	% Oranı	Milletvekili
Demokrat Parti	4.303.190	47,70	424
C.H.P.	3.768.043	40,82	178
C.M.P.	663.295	7,19	4
H.P.	356.419	3,86	4
Bağımsız ve Öteki Partiler	39.867	0,43	4
Toplam	9.230.814	100.00	610 » ¹²¹

Seçimler kazanılmıştı. Ancak DP’de moraller bozuktur. Samet Ağaoğlu, ‘Arkadaşım Menderes’ isimli eserinde bu havayı şöyle özetler:

« “1957 seçimlerinin sonuçları, başta Menderes, hepimiz için düşündürücü oldu. Demokrat Parti önemli sayıda oy kaybetmiş, Meclis’te muhalif milletvekili sayısı 178’e yükselmişti. Bu sonuçları aldığımız gece, siyasî hayatımın heyecanlı saatleriyle doludur. Heyecanlı ve en realist düşüncelerin baskısı ile dolu saatler. Seçimleri, daha sonra çıkarılan dedikodulara rağmen dürüstlüğü, yüksek hâkimlerden kurulu Seçim Kurulu’nun mühürlü mazbatasını ile gene D.P. kazanmıştı. Ama, başta Halk Partisi, bütün muhalefetin kaygısına vardığı da, gene o gece açıkça ortaya çıkmıştı.”

¹²⁰ Cem Eroğlu: *a.g.e.*, 200-202. ss.

¹²¹ Şerafettin Turan: *a.g.e.*, 130-133. ss.

“Seçim sonuçlarını ve olaylarını belirten haberleri o gece sabaha kadar kâh Başbakanlıkta Menderes’in, kâh İçişlerinde rahmetli Gedik’in odasında ve Halk Partililerin Ankara caddelerinde tertipledikleri kızgın yürüyüşlerin gürültüleri arasında alıyorduk, Menderes’i 7 yılda o geceki kadar üzgün bir sinirlilik içinde görmemiştik...”

Ağaoğlu bu hava içinde Menderes’in ruhî sıkıntı ve çekişmelerini de nakleder:

“Hükümet olarak, memleket düzeninin başkanı olarak, Demokrat Parti’nin büyük sorumlusu idi. Kendisini her iki niteliği yüzünden de, mânen biraz yenilmiş buluyordu. Kısık bir sesle:

“- Demokrasiyi bu hale getirmeye ne hakkımız var? Kimin hakkı var?” diye kendi kendine ve hepimize soruyordu. Saçları dağınıktı. Yüzü sararmıştı. Durmadan konuşuyordu. Gelen her haberi uzun uzun tahlil ediyor, neticeler çıkarmaya çalışıyordu. Fatin Rüştü Zorlu bir aralık yanıma geldi:

“- Bak Samet Bey, dedi, Adnan Bey mağlûp bir kumandana ne kadar benziyor. Üstünde sadece üniforması eksik!..”

Gün doğarken evlerimize dağıldık. Evet, seçimi kazanmıştık. Ama bu, bir 1950, bir 1954 zarferi değildi artık.”

Evet, Menderes de hep o geceyi hatırlayarak değil midir ki:

“- Allah bir daha 27 Ekim gecesinin tekrarını göstermesin!” sözlerini her vesile ile tekrarlamıştır...

Böylece 1957 seçimlerinden sonra açılan yol, ihtilâle çıkan yoldur. Ve başlayan yolculuk, ihtilâle vardiran yolculuktur. ¹²²

“Seçimlerde Demokrat Parti 44 ilde tamamen, 3 ilde kısmen seçimi kazanmıştı. Demokrat Parti’nin tamamen kazandığı iller şunlardı: Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hakkâri, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Tekirdağ, Trabzon, Yozgat, Zonguldak.

Cumhuriyet Halk Partisi ise 18 ilde tamamen, 3 ilde ise kısmen seçimi kazanmıştı. CHP’nin tamamen kazandığı iller: Adana, Ankara, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Kars, Malatya, Maraş, Mardin, Ordu, Sivas, Tokat, Tunceli, Urfa, Uşak, Van idi.

¹²² Şevket Süreyya Aydemir: *a.g.e.*, 289-290. ss.

Hürriyet Partisi Burdur'da, Cumhuriyetçi Millet Partisi'de Kırşehir'de tamamen seçimi kazandı.

Seçim sonuçlarına göre iki partimiz birden milletvekili kazandıkları iller ve bu illerden kazandıkları milletvekili sayıları da şu şekilde gerçekleşti: Bingöl (2 DP - 1 CHP), Muş (3 DP - 1 CHP), Niğde (1 DP - 6 CHP).

Demokrat Parti'nin 1957 seçimlerinde aldığı % 47.3 oranındaki oy genellikle tüm tarihçiler tarafından 'ağır yenilgi' olarak ifade edilir. Halbuki bu oran 7 yıllık iktidar yıpranmışlığına ve etkin muhalefete karşı bir başarı olarak da değerlendirilebilir. Demokrat Parti 1950, 1954 ve 1957 seçimlerini kazanarak, Türkiye'de üst üste 3 seçim kazanan tek parti olma özelliğini de taşımaktadır. Bu rekorun uzun yıllar kırılması da pek mümkün görünmemektedir.

Bütün bunlara rağmen Demokrat Parti, 1957 seçimlerinden, 1954'e oranla % 9.3 oy kaybederek çıktı. İki il hariç, oy oranları her seçim çevresinde düştü. DP, çoğunluk sisteminin kendisini sağladığı avantaja rağmen milletvekili sayısı bakımından da eski gücünde değildi. Bu düşüşün sebeplerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Mülkî Korunma Kanunu'nun uygulanmasındaki başarısızlık döviz sıkıntısını doğurmuş; cam, lastik, pil, inşaat malzemesi, çay, kahve, ilaç, gözlük camı gibi maddeler karaborsaya düşmüştü. Bu da, milleti Demokrat Parti iktidarını haklı eleştirilerine yol açıyordu.

2- Demokrat Parti'nin 1946-1950 arası yaptığı demokrasi mücadelesinden ve söylediği sözlerden eser yoktu. Aynı sözler, şimdi muhalefet tarafından söyleniyordu. Bu da sayıca az, ancak 'özgöl ağırlık' bakımından fazla olan toplumun önemli kesimlerinin DP'ye sırt çevirmesine ve dolaşısıyla toplumun diğer katmanlarının da etkilenmesine yol açmaktaydı.

3- Demokrat Parti ispat hakkı konusunda son derece inatçı ve yanlış tutum izlemişti. Bu, partinin küçülmesine, önemli partililerini kaybetmesine ve Hürriyet Partisi'nin doğmasına neden olmuştu. Muhalefetin 'hırsız hırsız denilemeyecek' sözleri haklı bir eleştiri olarak görünüyordu.

4- Kırşehir, 1954 seçimlerinde Millet Partisi'ne oy vermesi yüzünden cezalandırılmış ve 30 Haziran 1954'te ilçe yapılmıştı. Bu durum üç yıl sürdü ve DP iktidarı 12 Haziran 1957 günü TBMM'de kabul edilen bir kanun ile Kırşehir'in yeniden il olmasını sağladı. Ancak Kırşehir'in yeniden il olması tasarısı mecliste görüşülürken, Osman Bölükbaşı, Nevşehir'e bağlanan Kozaklı ve Hacıbektaş ilçelerinin Kırşehir'de kalması gerektiğini vurgulamıştı. Bu isteği kabul edilmeyince de başta Celâl Bayar olmak üzere Meclise ve Meclis Başkanına ağır sözlerle saldırmıştı. Bu sözleri Bölükbaşı'nın başına büyük işler açtı. Dokunulmazlığı kaldırıldı,

tutuklanarak cezaevine girdi. Seçimler sırasında da hâlâ hapis yatıyordu. Bu durum Demokrat Parti'nin, muhaliflerini susturmak için zindanlara tıkan bir siyasal teşekkül olarak algılanmasına yol açtı.

5- Aday listelerinin tanziminde yapılan hatalar, yerel unsurlara önem verilmemesi, adayların Menderes ve yakınındaki üç-beş kişi tarafından belirlenmesi, 1957 seçimlerinde oy kaybının en önemli sebebi olarak karımıza çıkmaktadır: Demokrat Parti Genel İdare Kurulu tarafından aday tespitinin yapıldığı 28 ilin 14 ünde tamamen, 3 ünde de kısmen seçimler kaybedilmişti.

Adayların ön seçimde belirlendiği, yani aday tespitinin bırakıldığı 39 ilin 33'ünde seçimler kazanılmıştı.

6- Yeni yüzler, yeni sözler isteyen seçmenlerin, yedi yıldır sürmekte olan Demokrat Parti iktidarından olması da oy kaybının bir başka sebebidir. Ayrıca, bazı seçim çevrelerinde oralara özgü işlenen hatalar da oy kaybına yol açmıştır. Örnek olarak, doğunun ilk üniversitesi Elâzığ'a açılacakken, Erzurum Milletvekili Merhum Rıfki Salim Burçak'ın Millî Eğitim Bakanlığı yaptığı dönemde kanun teklifi 'Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum'a kurulması' yönünde verilmiş ve öyle de gerçekleşmiştir. 1957 seçimlerinde de Elâzığ, elbette DP'yi cezalandırmıştır. »¹²³

1957 seçimleri sonunda, parlamentoda 35 sandalye sahibi bulunan C.H.P.'liler:

«... birden bire 174 sandalyeye kavuşunca çok sevinmişlerdir. İnönü netice hakkında: 'Seçimleri mânen kazandık' diye konuşmuştur. »¹²⁴

Bu bölümde hâtıratına atıfta bulunduğumuz ve iktibaslar yaptığımız, siyasetçi ve X uncu dönem Erzurum Mebusu Rıfki Salim Burçak, 1957 seçimleri öncesini, seçim kampanyasını, seçim sonuçlarını ve DP'nin oy kaybını şöyle tespit eder ve değerlendirir:

« *Başbakan iyimser*

Başbakan 1957 seçimlerinin sonuçları hakkında büyük bir iyimserlik içindeydi. Ona göre bizim propagandaya da ihtiyacımız yoktu. Hatta kampanya ne kadar geç açılırsa bizim bakımımızdan o kadar iyi olacaktı.

Seçim sonuçları hakkında Başbakanın beslediği iyimserliğin iktidarımızın üst çevrelerine de hâkim olduğunu görüyordum. Kampanya günlerinde Erzurum'da bulunduğum sırada İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedik beni telefonla arayarak Erzurum'un durumunu sordu. Kazanacağımızı, ama 1954'deki farkı tutturamayacağımızı söyledikten

¹²³ M. Serkan Yücel: *a.g.e.*, 124-129. ss.

¹²⁴ Tekin Erer: *a.g.e.*, 328. s.

sonra, kendilerinin seçim sonuçlarını Ankara'dan nasıl gördüklerini sordum. Dr. Gedik, Tevfik İleri, Samet Ağaoğlu ve daha bazı bakanlarla birlikte olduklarını belirttikten sonra hepsinin müşterek kanaati olarak şunları söyledi: “Biz, sadece 3-4 vilâyeti müsbet-menfi mütalaâ ediyoruz. Bunun dışında her yerde çok kuvvetliyiz.”

Ben, seçim şansımızı zayıf gördüğüm Ankara'yı sordum: Dr. Gedik şu yolda cevap verdi: “Şüpheli olarak gördüğümüz 3-4 ilden biri de Ankara'dır. Ama, bak, Samet Ankara'yı kazanacağımızı söylüyor.”

İktidarımız 1957 seçimlerine işte böyle bir iyimserlik ve umut havası içinde giriyordu. İktidarda olupta seçim sonuçları hakkında soğukkanlı ve objektif bir tahminde bulunmak her halde pek zor bir işti.

İnönü'nün konuşmaları

1957 seçim kampanyasına girildiği zaman ortada III. Bahar Havasından artık eser kalmamış, iktidar-muhalefet münasebetleri alabildiğine gerginleşmişti. İnönü, III. Bahar Havasının bozulması sorumluluğunu iktidarın omuzları üzerine yüklüyordu: “Eğer tatlı dille konuşsak halledemeyeceğimiz mesele yoktur” diye beni davet ettiler. Hevesle kabul ettik. Rejim şikâyetleri mevzuunda Sayın Başbakanın yardımı ile vazifelerini kolaylaştırmaya çalıştım; hiçbir netice vermedi. Niçin? Hakikaten teşhis koymak benim için güç idi. Başbakan ciddi olarak arzu etti mi, etmedi mi? Zannediyorum ki, ediyordu. Ama yardım beklediği yerlerden yardım görmedi. Mizacı süratle teessü re kapılmaya müsait olduğu için şerefli olduğu nisbette güç olan yolu bıraktı ve tekrar şiddet tedbirlerini aldı... Rejim davasını Demokrat iktidarın ve onun başında bulunan Sayın Başbakanın halletmesi en kolay ve süratli çare olurdu. Bu neticeye varmak için muhalefet daima yardımcı görünmüştü. Ben şahsen Sayın Başbakanın bu yolda teşebbüslerde bulunması için hiç olmazsa altı aydan beri, beşer takatı dışında gayret sarfettim. İktidarın bu yola niçin girdiğinin sebeplerini bugün de anlamış değilim. Ancak esefle kaydetmeye mecburuz ki, iktidar partisi rejim davalarındaki huzursuzluğu gidermeyi üzerine almamıştır.

C.H. Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü seçim kampanyasına 21 Eylül 1957 günü Malatya'dan başladı. İnönü'nün bu seçimde işlediği konuları şu suretle özetlemek mümkündür:

1- Rejim meseleleri: İnönü'nün kampanya boyunca söylediği konulardan biri rejim meseleleriydi. O, demokratik hak ve hürriyetlerin kanun teminatına bağlanmasını ve siyasi huzursuzluğun giderilmesini istiyordu: “Yüz sene evvel hatta elli sene evvel Meşrutiyet mücadelesinde demokratik hayata, hür bir cemiyet nizamına kavuşmak için mücadele

edenler 10'larla, nihayet 20'lerle sayılırdı. Hatta cumhuriyet ilân olunduğu zamanda bile bu medeni cemiyeti kurmak istidadında, medeni cesaretinde, azminde ve iradesinde olanların miktarı sayılacak durum idi. Ama bugün vatanın siyasi kaderine şuur ile hâkim olan, 10'lar, 1000'ler değil, yüzbinler, hatta milyonlar vardır ve bu hayata alışmışlardır.”

İnönü bir diğer konuşmasında: “Demokrasiyi geriye götürmek yanlış yoldur, kısırdır. Demokrasi geriye gitmeyecektir; anlatamıyorum. 1908 de, 1918 de, 1923 de bütün bu tedbirler demokratik rejime karşı alındı. Hürriyetin ve demokrasinin faydası nedir? Bunu bilenlerin başında 80 sene evvel, 1878 de 10 kişi vardı. 1918 de 50 kişi oldu. 1923 de 80 kişi oldu. Bugünkü nesil o değil, bugün yüzbinlerce insan hürriyetin tadını almıştır. O zaman üç aydan fazla dayanamadı. 12 seneden beri meydanlarda toplanıyorlar. Bu toplantılar bizim için bir gıda olmuştur. Hür vatandaş meydanlarda memleket meselelerini toplanıp konuşacaktır.”

İnönü, gene rejim davası üzerinde: “İktidar iç politikada huzuru ve kuvveti git gide vatandaşın susmasından, haklarından mahrum olmasından bekliyor. Yanlış yoldur. Vatandaş siyasi huzurda medeni bir cemiyet, hür bir insan olarak bulunmak suretiyle kuvvetli olacaktır. İnsan haklarına müstenit bir cemiyet kurmanın şartlarını hiç bir bedel mukabilinde fedda etmeyiz. Memleket içinde siyasi huzuru tesis etmekten geri kalan her iktidar memleketin dışarıya karşı müdafaasını zayıflatmak yolundadır. Bunu ihtar etmeyi vazife bilirim.”

İnönü'nün, rejim üzerinde söylediği sözler arasında şunlar da vardı: “Ben yaşımin başımın çok üstünde olan vazifeler içinde yetiştim. Ben siyasi hayatımın en son kademesinde daimi bir düşüncenin tesiri altında yaşadım. Bu, milleti kendi reyleri ile kendini idare eder hale getirmek arzusu ve mesuliyeti idi. Onun için 1946 dan beri demokratik nizamın teessüsüne çalışıyorum. Demokrasinin kurulmasını istemediğim ve bunun benim elimden zorla alındığı söylenir. Ben, meydan muharebelerinde yetişmiş bir kumandan olarak oraya geldim. Benim elimden bir iktidar zorla alınabiliyor da, sonradan miting meydanlarında yetişmiş beyefendilerin elinden zorla almak mümkün olmuyor. Nasıl şey bu?..

Ben, Demokrat iktidar zamanında sayın başvekilin rejim meselelerini halletmesini ciddi olarak bekledim, arzu ettim. Bunun için bilhassa yedi sekiz aydır yapmadığım teşvik, sarfetmediğim emek kalmadı. Yapmadı başvekil. Yapsaydı bugünkü ıstırap yarı yarıya azalırdı. Yapmadı mı, yapamadı mı, bilmem. Şunun bilinmesini isterim ki, eğer yapmadı ise nihayet mesuliyet kendi omuzundadır. Bunun için yapılmayanların en önde hesabını vermek mevkiinde kendisi kalmıştır.”

2- İktisadi kalkınma meselesi: İnönü'nün 1957 seçimlerinde çok işlediği konulardan biri de iktisadi kalkınma meselesiydi. Ona göre, memlekette kalkınma diye bir şey yoktu; fakat iktidar bu konuda devamlı bir propagandanın içindeydi:

“İktisadi kalkınma mevzuunda iktidar büyük bir propaganda içindedir. Çok eserler yaptığından bahsediyor, bilhassa bahsettikleri tasavvurları ve istikbale ait rakamlarıdır. Bunlarla övünüyor. İktisadi kalkınma davası cumhuriyetin kurulmasıyla başlayan ana davalardan biridir. Bugün Malatya'ya zevk ve heyecanla giderken şeker fabrikasının yanından geçtik. Çok memnun ve bahtiyar oldum. Sağ olsunlar. Malatya'ya bu kıymetli eseri temin etmişlerdir. Memlekette başka yerlerde vücuda gelmiş olan bu kabil eserlerin her birinin de ayrı ayrı kıymetini takdir ederim. Bugünkü eserler şimdiye kadar misli görülmemiş olan geniş ve boş imkânlar içinde yapılmıştır. Bu 7-8 sene zarfında dışarıdan 800 milyon dolara yakın para girmiştir...”

Bugünkü iktisadi kalkınmanın memlekette canlanması, ilerlemesi için her şeyden evvel büyük hizmet olarak iktidarı terk etmeleridir. Bugünkü iktidar çekilmedikçe memleketin iktisadi hayatına düzen, itimat, hesap, istikrar giremez. Bugünkü iktidar çekilecek, memleket sözüne itimat edilir bir iktidara kavuşacak, istikrar hasıl olacaktır. Bugünkü iktidar onu muhalefette seyredecek, kendi yaptığı hataların vahim neticelerini tecrübe ile görecektir, sonra iktidara geldiği zaman yeni bir kuvvetle memlekete hizmet etmek imkânını bulacaktır. Siyasi hayatta itidal mizacını, insaf mizacını kaybetmesi yüzünden huzursuzluk getirmesi iktisadi hayatta memlekette itimadın kaybolmasına sebep olması yüzünden iktisadi gerilemeyi getirmiş olan bugünkü iktidarın değişmesini istemekte vatandaş yerden göğe kadar haklıdır.”

İnönü, gene iktisadi politika ile ilgili olarak şunları da söyledi:

“Son 7-8 sene zarfında büyüterek gösterdikleri işler geniş dış imkânlar ve yardımlardan istifade ederek yapılmıştır. 1950 ye kadar yapılan bütün işler ise sadece vatandaşın alın teri mahsulüdür. Eğer 1950 den sonraki imkânlar bizim elimizde olsaydı netice başka türlü olurdu... Dostlarımız mazur görsünler, yardımlar iyi kullanılmamıştır... Plânsızlık yüzünden imkânlar israf edilmiştir.”

3- Hâkim Teminatı: “Söylemeğe mecburum ki, 1954 den sonra çıkarılan ve cemiyetimizde büyük huzursuzluk yaratan esaslı meselelerden biri, esaslı meselelerin başı, müstakil mahkemelerin ve hâkim teminatının cemiyette meydana çıkardığı meselelerdir. Her meselenin başıdır. Bu hususta çok şikâyetçiyiz. Seçim adlî teminat altındadır. Esas itibariyle

hâkimlerin elindedir. Seçimin adli teminatla ve hâkimler elinde bulunması bu memlekette büyük islahat nevinden gelmiştir... Seçimleri idare eden hâkimlerimizin teminatlarının zedelenmiş olması bize huzursuzluk veriyorsa, bunu garip görmemek lâzımdır. Ciddi bir huzursuzluk içindeyiz. Bu kanunların çıkması yanlış hareket olmuştur. İlk fırsatta gidermek lâzımdır. Bu kadar uğraştık, Demokrat iktidara bu ihtiyacı anlatamadık... Görülen lüzum üzerine hâkimlerin emekliye ayrılması, 1954 seçimleri esnasında iktidar aleyhinde, hoşla gitmeyen büyük veya küçük karar vermiş hâkimleri sıraya koydular. Günbegün emekliye ayırdılar. Onları ekmeklerinden, aile saadetinden mahrum ettiler... İhtiyaçlarımızın başında teminatlı hâkim ve müstakil mahkeme lâzımdır. Teminatlı hâkim olmadan demokratik hayat nizam içinde yürüyemez. Temyiz reisi ve azalarının hiç bir şey söylemeden emekliye ayrıldığı yerde teminatlı hâkimden bahsolunamaz.”

4- Radyonun tarafsızlığı: “İktidarın, propagandasını nasıl yaptığını dinliyorsunuz. Seçim zamanında devlet vasıtasının yalnız iktidar partisinin propagandasını yapması haksızdır. Buna hakları yoktur. Bizim aleyhimizde söylenen sözlere karşı gene radyoda “Hayır efendim bu işin aslı böyle değildir, şöyledir.” diye bu kadar açık bir cümleyi söylemek imkânından bizi mahrum etmeleri bizim hakkımızın ihlalinden daha büyük ehemmiyetle cemiyetimizin ve milletimizin haysiyet haklarını ihlâl etmektedir. Buna hakları yoktur... Bir ahlâk kaidesi vardır: İtham ettiğimize müdafaa hakkı vermiyorsanız, tetkike lüzum yoktur; suçlu olan bizzat itham edendir. Müdafaa hakkı vermeden itham, insan hakları prensibinin başında reddedilmiştir. İnsan için mukaddes olan hak, bütün borçların üstündeki borç, yani insana müdafaa hakkı vermektir. Radyoda mı itham ediyorsunuz? Radyoda müdafaa hakkı vereceksiniz. Ben, itham edenlerin haline acıyorum.” ...Radyolar sabahdan akşama kadar muhalefete tariz etmektedirler. Bu, kanunsuz bir harekettir, suçtur.”

5- Hayat pahalılığı: “Memlekette darlık yok mudur? Memlekette pahalılık, darlık yok mudur? Vatandaş geçinemez hale getirilmiştir. Bugün memleketin başlıca derdi geçim derdidir. Bu sadece hükümetin hatasından dolayı sun’i olarak yaratılmıştır. Pahalılık yok, bolluk ve refah var ef-sanelerini dinleyen kalmadı... Emekli albay akşam yemeği olarak ekmeğini çaya batırıp yiyor. Siz, köylünün sipahi sigarasından bahsediyorsunuz. Her mahallede milyoner yetişiyor sözü, sizin övünme sözünüzdür.”

6- İktidarın düşmesi: “Bu iktidarın düşmesi lâzımdır. Buna rey vermeyiniz. Bugünkü iktidarın mutlaka vazifeyi bırakması lâzımdır. Eğer biz 1950 de iktidarda behemehal kalacağız diye bugünkü iktidar gibi çırpınsaydık hem çok zarar görür, hem de bir daha toplanamazdık. İktidarlara çe-

kilecekleri zamanı bilmelidirler. Bu iktidarın şansı varsa benim sağlığım-
da iktidardan çekilmeyi görür. D.P. yi bugünkü haksızlıklarının yarınki
akibetlerinden kurtaracak adam benim... Onların artık muhalefete geçme-
leri lâzımdır. Muhalefete geçince sınırları düzelir, akılları başlarına gelir.”

7- Celâl Bayar’a cevaplar: İnönü, seçim kampanyasına katılan Cum-
hurbaşkanı Bayar’a da cevaplar verdi. “Sayın reisicumhur, manevi mesu-
liyetinin hesabını vermek için bizimle fikir mücadelesi yaptığını ilân et-
miştir. Şimdi lütfen cevabımızı dinlesinler: Verdikleri nutuklarda adaletin
tahlilinden ve basın hürriyetinden bahseden bir kelime işitiyor musunuz?
Devlet başkanının başlıca vazifesi vatandaşa adaleti ve emniyeti vermek-
tir. Petrol kuyusunun sayısını herhangi bir memur bilir. Herkesin bildiği
hakikatı bir defa daha teyit ediyor. Adalette, basında ve seçim emniyetin-
de bugünkü halin başlıca mürevvici ve teşvikçisi sayın reisicumhurdur. Sa-
yın reisicumhurun Kırşehir vilâyetini reyinden dolayı ilga etmeyi arzu bu-
yurduğu herkesin bildiği hakikattır. Bunu niçin iltizam ettiklerini manevi
mesuliyetlerini hatırlayarak hiç bir yerde izah buyurmadılar. Adalet mües-
sesesinin bu günkü hale gelmesini Meclisteki nutuklarında daima teşvik
buyurmuşlar ve nihayet bugünkü hale getirmişlerdir... Önce sayın cumhur-
başkanına tekrar sorayım.

Sayın cumhurbaşkanı adaletin bugünkü hale gelmesini niçin lüzumlu
gördüklerini söylemiyorlar. Kırşehir halkının seçim reylerinden dolayı ce-
za görmelerinde devlet ve millet için ne fayda gördüklerini izah etmemiş-
lerdir... Başbakan bana Takrir’i Sükûn kanununu soruyor. Nerdeyse Padi-
şaha isyanı da soracak. Cumhuriyet Halk Partisinde gazete kapatılması,
polis vazife ve salâhiyeti, Terakkiperverlerin kapanması, Serbest Fırka,
Halk Partisi zamanında semirip palazlananlar. Bunların hesabını benden
sormak için sayın Celâl Bayar’la istişare etmeliydi. Bu dediklerinin tatbi-
katçılarının başlıcası sayın Cumhurbaşkanı idi. Parti içinde vaktiyle uğ-
raştıklarımla, küçüklü büyüklü, şimdi de karşı karşıya mücadele ediyö-
rum... Bana siyaset adamlarının daima tarizleri şudur. Bilhassa Bölükba-
şı bunu çok tekrar eder: “İş başında olanları biz bilmiyorduk, ama sen bi-
liyordun, nasıl iktidarı bunlara bıraktın?” derler. Tabii, yarı lâtife, yarı cid-
di. Bunların cevabı basittir. Sayın Başbakan ve Cumhurbaşkanı, geçmiş
hadiselere mecburiyet altında biraz teması mazur görsünler. Daha Millî
Mücadele başına gidipte Yeşil ordu maceralarını anlatmadım... İktidarın
en başında bulunanlar bana 27 senenin hesabını sorarlar. Hani ya bunlar
rahmetli Atatürk’ün taraftarı idiler? 27 sene yalnız ben mi vardım? Haki-
katte, Atatürk’ten sormak istedikleri hesabı benden soruyorlar. Bu hesabı
vermek benim için şereftir. Mecliste de söyledim. Siyasî veya askerî ha-
yatımın başından beri her hesabı vermeğe muktedirim. Kendisinden her

bakımdan feyz aldığım büyük Atatürk'e ebediyen minnettarım. Onun zamanındaki her hareketin hesabını dahi vermeğe hazırım. Coştukları zaman 27 seneden başlarlar. Biraz daha dillerini kısa tutmak istedikleri zaman benim cumhurbaşkanı olduğum zamandan başlatırlar. Bütün eziyetler benim zamanımda başlamıştı, derler. Halbuki, ben ne yapmışım? Vatandaşla toplanma ve konuşma yolunu açmışım ve bu sayede iktidara gelmişler. Bunu bana günah göstermek isterler. Akıl var mı bunlarda? İnsaf varmı bunlarda?... Herkesten hesap soracak, herkese hesap verebilecek vaziyette yaşadım. Bilmedikleri şey budur... Mücadele ettiklerimden hiç kimse ama hiç kimse benim şahsen kendilerine zarar vermek için intikam ve kin güttüğümü iddia edemez. Meydan okuyorum, mücadele ettiklerime, mücadele bittikten sonra hürmet etmişimdir. Kendilerine her türlü yardıma can atmışımdır. Kindar olduğum ifadesi, söyleyenlerin suçlu olduklarının daimi korkusunun tezahürüdür. Müsterih olsunlar, benden hususi muamelesi asla görmeyeceklerdir. Yetişmiş insanın muarızlarından alacağı en büyük intikam zevki onların insafa geldiklerini görmektir. Bu kâfi bir zevktir.”

8- Yeni seçim, Cumhuriyet Halk Partisi 1957 seçimlerinde iktidara gelecek olursa, şimdi eleştirdiği şeyleri düzelttikten ve rejimin teminatı olarak gösterdiği icraatı gerçekleştirdikten sonra, 1958 Mayısında seçimleri nisbi seçim kanunu ile yenileyeceğini de vaadediyordu. İnönü, Yeşilköy hava alanında yaptığı basın toplantısında: “Bir ay sonra yapılacak seçimi, gelecek yıl Mayıs’ta yapılacak seçimin ön safhası sayıyorum. Vatandaş muhalefete imkân verirse Mayıs’a kadar seçimi ve basını anormal kayıtlardan kurtaracağız ve vatandaşın serbest seçim imkânını temin edeceğiz.” diyor. Trabzon mitinginde ise: “Biz C.H.P. olarak yeni bir teklifle seçmen karşısına çıkıyoruz. Teklifimiz şudur: Eğer C.H.P. iktidara gelirse, seçimler gelecek yıl Mayısta, yani yapılması icabeden zamanda yenilenecektir. Bütün bu görüşmeler, çekilmeler, tenkitler içinde uzun bir iktidarı ne olursa olsun kendimize temin etmek gayesi gütmediğimizi açıkça göstermiş oluyoruz. Güç seçim şartları içinde muhalefet partileri ve iktidar partisi adaletle bir seçim usulü ile büyük Meclise giremiyorlar. B.M.M. memleketi hakikaten temsil eden bir meclis olarak bir murakabe kurabilecek bir müessese vazifesini yapamıyor. Bunun için seçim kanununda değişiklik yapmak, nisbi temsil usulünü kurarak Mayısta yeni seçimlere gireceğiz. Bütün muhalefet partileri kudretleri nisbetinde, vatandaşların kendilerine gösterdiği teveccüh nisbetinde Mecliste temsil olunacaktır. Bu altı ay zarfında bugünkü çekişmemizin temelleri olan meseleleri biz tedavi edebiliriz.” diyordu.

Menderes'in konuşmaları

Başbakan Adnan Menderes seçim kampanyasını 12 Ekim 1957 günü Erzurum'da açtı. 1954 seçim kampanyasını da Erzurum'da başlattığını hatırlatarak bunun kendisine uğur getirdiğini, "fal'ı hayır telâkki" ettiğini belirtti. D.P. nin kampanyası 22 Ekim günü sona erdi; böylece 11 gün sürmüş oldu.

Kampanya boyunca başbakan ve Cumhurbaşkanı, bakanlar ve adaylar yurdun çeşitli yerlerinde konuştular. Cumhurbaşkanı Bayar, konuşmalarını memleket kalkınması konuları üzerinde yoğunlaştırırken başbakan Menderes, memleket kalkınmasını da anlatmakla birlikte, İsmet İnönü'nün sözlerine de cevaplar verdi. Biz burada Adnan Menderes'in konuşmalarını esas alıyor ve D.P. nin kullandığı konuları şu suretle özetliyoruz:

1) Memleket Kalkınması: Başbakan Menderes, seçim kampanyasını 12 Ekim'de Erzurum'da açmakla birlikte 11 Ekim günü Afyon Çimento fabrikasının açılış töreninde, Demokrat Parti döneminde gerçekleştirilen kalkınmanın bir özetini yaptı: "Tarımda bir misli fazla ürün sağlandı; Sana-yide Osmanlı devrinden kalanlarla Cumhuriyet döneminden 1930 yılına kadar kurulanların oluşturduğu hacim 7,5 yıl içinde 4-5 misli arttı. Bunlar dünyanın hiçbir memleketinde görülmuş, işitilmiş şeyler değildi. Yollara 7 sene içinde bir mislinden fazla ilave edilmiştir. 27 senede 13 bin metre uzunluğunda köprü yapılmışken 7 senede 60 bin metre, yani 5 misli fazla köprü yapıldı; 12 bin metre köprü de inşa halindedir. Üzerinde çalıştığımız işlerin hangisini ele alsak durum aynıdır. 7,5 yılda Türk vatani mamur olmakta, Türk milleti refah ve saadete yaklaşmaktadır. Çok mühim merhaleler alınmıştır.

1950 den beri yatırdıklarımızın karşılığını henüz yeni yeni almaya başladık. Bunların tam veriminin alınmağa başladığı seneler gelecektir. Bir milletin yedi senelik bütün emellerinin hasadı alınmak safhasına girildiğini ifade ederken, 1958'in ve onu takip edecek senelerin nasıl bol hasat veren refah seneleri olacağını şimdiden tebşir edebildiğim için son derece bahtiyarım. Fakat bununla da kalmayacağız. Türkiye'nin asıl kudreti, kuvveti, şimdi başlamaktadır. İktidarı devraldığımız zaman kifayetsiz bir bütçemiz vardı. Halk perişan bir halde idi. Ne yapılacağı bilinmiyor ve bu iptidailik ve gerilik Türk'ün değişmez kaderidir zannolunuyordu.

İşe esaslı şekilde girişmek için bir hazırlık devresi geçirmek lâzımdı. Şimdi eserler ortaya çıkmaya başladı. Yalnız son üç ay içinde yani 90 günde her biri bu çimento fabrikası kadar, hatta ondan da mühim 30 büyük eserin temeli atıldı veya hizmete açılışı yapıldı. 90 günde 30 eser. Bu, üç günde bir eser demektir. Türkiye artık üç günde bir bu fabrika gibi bir

eser vermek veludiyetine erişmiştir. Haber vereyim ki, milyonları bulan eserler önümüzdedir. Büyük enerji santralleri, büyük fabrikalar, büyük tesisler, hülâsa, iktisadi hamlemizin memleketin kaderini kökünden değiştirecek olan asıl mühim kısmı önümüzdedir. O devreye artık girmiş bulunuyoruz. Sefaletin gölgesi derece derece memleketin nasiyesinden silinecek. Türk Milleti, çalışkanlığının, iktisadi dehasının hazırladığı parlak istikbale çok kısa zamanda mutlaka erişecektir. Türkiye, vicdanlarınızda duyduğunuz gibi, nabızlarınızda kalkınma temposu saydığımız gibi, görülmemiş bir hızla saadet ve ikbalin yolundadır.”

Başbakan, kalkınma konusuna Rize’deki konuşmasında da temas etti: “Son defa sanayi sayımına dair rakamlar neşrettik ve dedik ki, Osmanlı devrinden 1950 yılına kadar bu memlekette vücuda getirilmiş olan sanayi tesislerinin gerek kıymet, gerek kapasite, gerek ehemmiyet bakımından 7,5 sene zarfında tam 5 mislini vücuda getirdik. Aradan 4 ay geçti; onların hiçbirisi bu mevzuda bir tek lâf söylemedi. Hiçbiri karşımıza çıkmadı. “Böyle şey olmaz, tarihin hiçbir devrinde, dünyanın hiçbir yerinde, hiçbir memlekette 7 sene içinde sınai tesisler beş misline iblâğ edilemez.” demediler; diyemezler de. Çünkü biz rakama, kayda, sicile dayanarak konuşuyoruz. Şehir şehir, kasaba kasaba, semt semt, mahalle mahalle dolaşarak ve bütün yeni tesisler, ismi ile, cismi ile teker teker kaydedilerek yapılan bu sayımın neticelerini rakam halinde ortaya koyuyoruz. Buna cevap veremiyorlar, veremezler... Çünkü rakamlar onların aleyhindedir.

Şimdi Halk Partili arkadaşlarıma da hitap ediyorum. Bu neticeden üzülmek lâzım gelmez. Türk milletinin çok kısa bir zamanda ne azametli bir yapıcılık kabiliyetine eriştiğini görerek muvafık muhalif milletçe hepimiz memnun ve mesrur olmalıyız. Büyük kalkınmamızın meyvelerini birer birer topladıkça yabancı dostlarımız da büyük Türk milletine daha fazla yardım yapmak şevk ve arzusunu kendilerinde bulurlar. Bir an evvel tamamlamaya milletçe çok muhtaç olduğumuz büyük kalkınmamızı daha hızlı bir tempo ile neticeye isal etmek mümkün olur. Bu da ister Demokrat Partili, ister Halk Partili, kalkınmanın nimetlerinden istifade eden bütün vatandaşlarımız için sevindirici bir hadise teşkil eder.”

2) İktidar Muhalefet ilişkileri: Başbakan, muhalefetle ilişkiler hakkında şunları söyledi: “İktisadi buhran olmasaydı Demokrat Parti seçimi öne alamazdı; iktisadi işler gittikçe daha kötüleşecek, vatandaş gayri memnun olacak, onun için seçimi öne aldılar. Bu iki söz arasında bir münasebet var mıdır?

Bizim, kötü günler gelecektir, diye hiçbir endişemiz yoktur. Aksine olarak, birçok yatırımların, yeni eserlerin açılış merasimini yapacağız. Si-

zin de bundan böyle işlerin daha iyi gideceğine dair kanaatiniz muhkemdir. O halde seçimleri ne için öne aldık?

Çünkü böylesine bir muhalefet karşısında çalışmanın imkânı yoktu. Rejim buhranı, rejim buhranı diye mütemadiyen hırçınlaşan ve muhalefeti soysuzlaştırmaya doğru yol alan gidişe karşı hakikatın ne olduğunu göstermek lâzımdı. Yaptıklarımızla ve kemali cesaretle Türk milletinin huzurundayız. İstibdat, istibdat diyorlar. Serbest seçimle istibdat su ile ateş gibidir; bir arada bulunamaz. Serbest seçim karşısında istibdat iddiası sadece eski diktatörün uydukları yalan ve efsaneden ibarettir.

İktisadi buhrandan bahsediyorlar, fakat sebep göstermiyorlar. Kendileri işbaşına geldikleri takdirde bu buhranı altı ay içerisinde gidereceklermiş, görüyorsunuz: Sözleri birbirleriyle nasıl tezat halindedir. Altı ay düzeltilebilecek iktisadi vaziyet bir buhran olamaz.

Bir memlekette ziraat geri kalır, yol yapılmaz, köprü yapılmaz, sanayi geri gider; iktisadi cihazlanma ve teşkilatlanma olmazsa ancak o zaman o memleket sefalete mahkûm olur. Bunun aksini iddia etme apaçık yalandır.

Memleketi yalnız iktidarda bulundukları zamanda değil, istikbal içinde de çok aşağı bir istihlâk seviyesine, yarı açlığa, yarı çıplaklığa mahkûm eden ve daha fenası, istikbal için bir ümit besleyecek teşebbüslere girişmekten de kaçanlar ne cür'etle Türk vatandaşlarının karşısına geçip, memleket baştan başa kalkınmanın heyecanını yaşarken, yüzlerce ve binlerce büyük ve mühim eserler milletçe benimsenip bağra basılırken, bütün kalpler, millî vicdan şuurulu bir ümidin heyecanı içinde atıye bakarken, memlekette iktisadi buhran mevcut olduğundan ve memleketin geçim sıkıntısına maruz bulunduğu bahsedebilirler?"

Muhalefetin tutum ve davranışını beğenmeyen başbakan, kendi partisinin muhalefete geçmesi halinde nasıl davranılacağı hakkında da şunları söylüyordu: "Seçimler arifesinde temennim şudur ki, demokrasinin bu memlekette kuvvetlenmesi mümkün olsun. Demokrasi karşılıklı tenkide tahammül demektir. Eğer iktidarda ise muhalefetin tenkidine, fakat yıkmak için, mutlaka yıkmak ve kirletmek için tenkide değil iktidarı daha iyiye sevk etmek için vatandaşa yapılan tenkide gönül ferahlığı ile katlanacağız. Eğer muhalefette isek, iktidarın selâhiyetlerinin icra ve tatbikatını gene gönül ferahlığıyla takip edeceğiz. İyisine iyi diyeceğiz, kötüsünün düzeltilmesi yolunu göstereceğiz. Fakat en ufak bir mukabele karşısında, "sizler tenkide tahammül etmiyorsunuz!" avazesini koparmayacağız. Şimdi bu 15 günlük seçim devresi için samimi temennim, birbirimize tahammül etmek, birbirimize karşı unutamayacağımız kötü sözler söylemek, vatandaş kitleleri arasında doldurulmayacak uçurumlar açılmasına meydan vermemektir. Cenabı Hak, Türk milletine muin olsun!"

3) İktisadi ve Siyasi buhran: Başbakanım, kampanya boyunca işlediği konulardan biri de muhalefetin, iktisadi ve siyasi buhranla ilgili sözleriydi:

“Memleketi buhrana sevketmişiz, diyor Halk Partisini genel başkanı. Fakat eğer bir buhran mevcut ise, eğer bir sıkıntı mevcut ise bunun hakiki sebebine temas etmekten kaçınıyor. Şayet iktisadi buhrandan maksat memleketin fakrû sefaleti ise, yolsuzluğu ise, limansızlığı, her türlü iktisadi cihazlanmadan, imar ve umran eserlerinden mahrumiyeti ise bunun çok eski olduğu, memleketi bize geri ve iptidai bir ekonomiye sahip olarak devrettikleri inkâr kabul etmez bir hakikattir. Muazzam bir buhranın temellerini onlar atmışlardır.”

4) Pahalılık: Başbakan kampanyada muhalefetin yoğun şekilde işlediği pahalılık konusuna da dokunarak şöyle dedi:

“Pahalılıktan bahsediyorlar; fakat bunu nasıl gidereceklerini söylemiyorlar. Tedbirden, tedaviden gene bahis yok. Ucuzlatmaya acaba buğdaydan mı, etten mi, hangisinden başlayacaklar? Devlet memurlarının maaşlarını düşürmek suretiyle mi işe girişecekler? Düşündükleri herhalde bunlar olacak; fakat söylemiyorlar.

Bu, iktisadi buhran dedikleri bugünkü hale bakalım, birde onların zamanındaki vaziyete. Onların iktisadi buhran içinde dedikleri memlekette yeni bir hayat gelişmektedir. Türkiye, eski, iptidai, durgun, kanaatkâr iktisadi görüşünden ve hayatından ayrılarak hareketli, ileri memleket ölçüsüne doğru hızla koşan bir iktisadi görüşle dayanarak hamle yapmaktadır. 27 senelik iktidarlarının mümeyyiz vasfı istihlâki baskı altında tutmak, iktisadi hayatta bütün masraflardan, yatırımlardan kaçmak, geri ve iptidai bir iktisadi bünyenin gelecek yıl için dahi mahkûmu halinde bulundurmaktan ibarettir. 27 sene içinde ziraat olduğu yerde saymıştı. Zirai istihsal halkımızın yüzde 80’ini alakâdar etmekte, ihracatımızın ise 1952’de yüzde 90’ını teşkil etmekte idi. Zirai istihsalimizi nüfus artışıyla yürüyecek kadar dahi arttırmak imkânını elde edememişlerdi. Hububat istihsalı uzun yıllar 7 milyon civarında saplanıp kalmıştır.

Memleketi devraldığımız zaman diğer istihsal sahalarında da manzara aynı idi. Çimento istihsalı 300 bin ton, şeker istihsalı 100 bin ton. Demir 70 bin ton civarında idi. Sanayi iki, üç devlet fabrikasına inhisar ediyordu. Memleket çimentoya varıncaya kadar en basit ihtiyaç maddelerini bile ithal etmek zorunda idi.

Biz işe başlar başlamaz, gün geçirmeden ziraat sahasında aldığımız tedbirlerle istihsalimizi birkaç yıl içinde bir misli artırdık. 6 bin traktörü 50 bine yaklaştırdık; sanayi sahasında büyük ve verimli teşebbüslere girerek yarını teminat altına alacak imkân ve şartları hazırladık. Yedi sene-

den beri yaptığımız yatırımlardan binde birinin dahi henüz nemasını tam olarak almış değiliz. Çok yakında hepsi verimini vermeğe başladığı zaman memleketimizin manzarası büsbütün başka olacaktır.

Başbakan, bir diğer konuşmasında hayat pahalılığı konusunu başka bir açıdan ele aldı: “Bir defa, hayat pahalılığından kastettikleri nedir? Maişet zorluğu mu, fiyatlar mı? Fiyatların hayat pahalılığı ile alakası yoktur. Pahalılık kazançla masrafın karşılaştırılması suretiyle çıkan farkın lehe mi, aleyhe mi olduğu tetkik edilerek ona göre bir hükme bağlanmak lâzımdır. Eğer pahalılıktan fiyatların yükselmiş olmasını kastediyorlarsa bu, zaruridir. Fiyatlar artmış, fakat kazancımız da yükselmiştir. İşçimizin kazancı yükselmedi mi? Memurumuzun maaşı eski seviyesinde mi kaldı? Esnafın, tüccarın, sanayicinin geliri çoğalmadı mı? Eğer fiyatların artmış olmasına rağmen kazançlarımızda hiç değişiklik olmasaydı, bugün burada bizi bu derece muhteşem bir muhabbet halesi ile sarar ve bu derece iltifatlara gark edermiydiniz?”

5) Plânsızlık iddiaları: Başbakan, yapılanların plânsız yapıldığı yolundaki eleştirileri Samsun konuşmasında şöyle cevapladı:

“Muhaliplerimiz bize, az yaptınız demiyor, çok yaptınız da diyemiyorlar; plânsız hareket ettiniz deyip işin içinden sıyrılmak istiyorlar. Bu ithamı yaparken de hangi işi plânsız yaptığımızı söylemiyorlar. Bunlara sorarım: Limanlar mı plânsız yapılmıştır, barajlar mı? Silolar mı? Şeker ve çimento fabrikaları mı? Gene sorarım 27 sene iktidarda kalan Halk Partisi, hangi işleri hangi plânla yapmıştır? Onlar bize bir plân devretmediler. Acaba bir plânları vardı da hangi çekmecedeki kilitli kaldı? Söylesinler.

Demokrat Partinin plân görüşü ise daha ilk hükümet programında yer almıştır. Bu programda aynen şöyle diyoruz: “İktisadi cihazlanmamız için devlet bütçesinden envestisman mahiyetinde ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabii şartları göz önünde bulundurularak vücuda getirilecek bir plâna bağlamak... Bu prensip tatbik olunmuş, bütün yatırım işlerimiz uzun programlara bağlanmıştır... Şunu da ifade edeyim ki, Demokrat Partinin sözde plânsız hareket ettiğini ifade eden muhaliflerimiz, “biz iktidara geldiğimiz zaman şöyle bir plân tatbik edeceğiz”de demiyorlar. Doğrusunu isterseniz, onların plân program teraneleri de siyasi buhran, iktisadi buhran iddiaları gibi lâfı güzafıtan ibarettir. Bütün bunlar İsmet Paşanın iktidardan düştüğü günden itibaren Demokrat Parti iktidarına karşı açtığı ve her gün devam ettirmeye çalıştığı soğuk harbin çeşitli tezahürlerinden başka birşey değildir.”

6) Nisbi Seçim: C.H. Partisi seçim kampanyasında halka “nisbi seçimi” de vaadettiği cihetle başbakan Menderes bu konu üzerindeki görüşlerini de açıkladı:

“Muhalliflerimiz iktidara geldikleri takdirde demokrasi tesis edecekler, Anayasayı değiştirerek altı ay sonra nisbi seçim esasına göre yeniden seçimlere gideceklermiş. Nisbi seçim dedikleri şu: Mesela, başlıca iki partiden birisi 40 bin, öteki 60 bin rey aldı ve seçimlerde ikisi de mebusluklar elde etti. Öteki partiler de şurada burada ikişer, üçer bin rey alabildiler. İşte bu artık reyler bütün vilâyetlerde toplanacak, bu artıklardan bir inşa yapılarak en ümitsiz bir partiye bile birkaç mebusluk çıkarılacak ve böylece Mecliste kendisini temsil ettirmesi temin olunacak... Böyle bir sistem memleket için zararlıdır.” Demokrat Parti’nin muhalefette iken de nisbi sistemi istemediğini anlatan Menderes, sözlerini şöyle sürdürdü: “Bugün de biz nisbi seçim taraftarı değiliz. İsmet Paşa siyasette iki sözlü bir şahsiyet olduğundan, dün şiddetle aleyhinde bulunduğu nisbi seçimin bugün şiddetle lehinde olmak onun için işten bile değildir.” Nisbi temsilin istikrarsız hükümetlere yol açacağını söyleyen başbakan: “Partimiz, nisbi seçimin şimdiye kadar şiddetle aleyhtarı olduğu gibi bundan böyle de aleyhtarı kalacaktır.” dedi.

Başbakan, iktidara gelirse altı ay içinde her şeyi yapıp düzelttikten sonra Meclisi dağıtarak nisbi seçim sistemine göre hazırlanmış bir kanunla seçimleri yenileyeceğini vadeden İsmet İnönü’ye şu cevabı veriyordu:

“Madem bu kadar muazzam buhranları altı ayda hallediverecek, bari iktidarda da biraz otursun. Ama işin aslı öyle değil sevgili vatandaşlarım. 6 aydan sonra iktidardan çekileceğini söylemesinin sebebi var: İnandırmak istiyor, iktidarı bir defa ele geçirecek olursa, bir 27 sene daha oturur korkusu bütün milletin ruhuna işlemiş olduğunu bildiği için teminat üstüne teminat veriyor.”

7) Seçim güvenliği: Başbakan, seçim güvenliği isteyen muhalefete cevap verirken de şöyle konuştu:

“Serbest seçim istiyorlarmış... Demokrat Partinin tarihinde bir tek köyün seçim sandığında dahi sandık hilesi yapıldığı görülmüş, işitilmiş kaydedilmiş değildir. 27 Ekimde sandıklardan çıkacak reyler herkese anasının sütü gibi helâl olacak. Halk Partisinin kurduğu zor rejimi altında yaşamıyoruz ki, sandıkları kiralım, milletin şerefini ayaklar altına alalım. Onlar da zerre kadar siyasi haysiyet ve samimiyet olsa serbest seçim lâfını ömürleri boyunca ağızlarına almazlar. Siyasi şekavet kahramanları nasıl olur da bu mevzuda Demokrat Partiye karşı Türk Milletinin iz’an ve hafızasına meydan okurcasına böyle konuşabilirler?”

8) 1946 Seçimleri: Başbakan, 1946 seçimlerinde neler yapıldığını da anlattı: “Bugün hürriyet havarisi edasiyle karşımıza çıkan bu eski mütehakkim şahsiyet 1946 da kendisinin Ankara’dan mebus seçilmediğini

yüzde bin beşyüz bildiği halde, “ben Ankara mebusuyum”, dedi ve o seçilmemiş mebuslarına da kendisini reisi cumhur seçtirip dört sene o makamda oturdu. Hak, adalet, namus, şeref, hakikat; bütün bu mefhumlar o zaman mevcut değil miydi?

İsmet Paşa'nın bir sözüne daha cevap vereyim. Demiş ki, “Demokrat Parti, ben hayatta iken çekilmesini ve iktidarı devretmesini bilsin!” Ak-
linca bizi tehdit ediyor, böyle yapamazsanız uluvvücenap göstermem, demek istiyor. Hakikatta İsmet Paşa'nın asıl büyük şansı Türk milletinin ona uluvvücenap göstermesi ve Demokrat Parti'nin de bu anlayışla hareket etmesidir. Sahte reisicumhurların ellerinden iktidar alındığı zaman kendilerinden hesap sorulmak lâzım gelir. Fakat biz bunu yapmadık. Aksine af kanunu çıkardık... Biz ondan hesap sormadık; ama o, şimdi bizi tehdide kalkıyor ve uluvvücenap göstermem, diyor. Aradaki farkı görüyor musunuz? Allah korusun onun kin ve nefretinden. O, Türk milletini 1946 da Demokrat Partiye oy verdiği için halâ affetmemiştir. Onun kin ve gazabından memleketi ve iktidarımız zamanında vücuda gelen eserleri korumak için Türk milletinin, Demokrat Parti etrafında birlik olarak ve muhkem bir şekilde toplanması lâzımdır. Aksi halde bütün bu eserler elden gider ve memleketin üzerine yeniden uzun yıllar sürecektir koyu bir karanlık çöker.”

9) C.H.P.'nin Geçmişi: Başbakan Menderes seçim kampanyasında zaman zaman Halk Partisinin geçmişi üzerinde de duruyordu: “Onlar, silâh olarak, yıkıcı zehirli propagandalarla ortaya çıkmışlardır. Çünkü onların 27 senelik iktidar devirlerinde övünebilecekleri hiçbir eserleri yoktur... Bütün Türklerin göz bebeği olan bu güzel şehir (İstanbul) onların zamanında bir tek eser gördü mü? Verimli ve gayretli bir faaliyetin sahası oldu mu? Ne gezer! Halbuki bugün Demokrat Parti iktidarı, bütün vatan sathını en kıymetli, en esaslı eserlerle süslemekte, iktisadi kuruluşumuzu ve yarınki mesut ve müreffeh Türkiye'nin teminatını teşkil edecek hümmalı bir kalkınma gayreti içinde memlekete hizmet etmektedir.”

Başbakan memlekette hürriyet yoktur, Türk vatandaşı zulüm ve işken-
ce altındadır” diyen İsmet İnönü'ye İstanbul konuşmasında şu cevabı veriyordu: “Hürriyet yok, diyorlar. Halbuki onlar bu memlekette 23 sene kendilerinden başka bir siyasi partinin teşkiline müsaade etmemişlerdir. Onlar memleketi Takrir'i Sükûn ve İstiklâl Mahkemeleri kanunları ile idare etmişlerdir. Onlar, iskân kanununun hükümlerinden faydalanarak vatandaşları kitle halinde, ağaç kökleri gibi yerlerinden, yurtlarından sö-
küp şuraya buraya atmışlardır.

Polis vazife ve selâhiyet kanununun maddeleriyle gene vatandaşları sorgusuz süalsiz tevkif edip hapisanelerde süründürmüşlerdir. Gene onlar,

çok uzun bir devre esnasında matbuatı tamamen susturmuşlar, gazeteleri istedikleri anda telefonla verilen emirlerle derhal istedikleri kadar müddet kapatmışlar, gazetelerde mütalaa ve tenkit dahil, haber ve havadis olarak nelerin yazılıp nelerin yazılamayacağını emir ve talimata bağlamışlar. Herhangi bir gazeteci aleyhine bir dava açıldı mı, derhal o gazeteciye hapse atıp ondan sonra muhakemesini görmek usulünü 1950 de son günlerine kadar muhafaza etmişlerdir. Vatandaşları kafile halinde öldürmüşler, hülasa vatandaş hak ve hürriyetleri namına ne varsa hepsini ortadan kaldırdıktan sonra onları öldürmüşlerdir.

Vergi tahsil edebilmek için gene vatandaşları hapishanelerde süründürmüşler, yol vergisini ödeyemeyenleri hidemat'ı şakkaya koşarak yollarda taş kırmağa mahkûm etmişlerdir. Vergi ödemeyen binlerce, on binlerce vatandaşın gayri menkullerini satmak, yatak, yorgan, kap kacaklarını sokak ortalarında haraç mezat pazara çıkarmak, o zamanın çiftçisi ve köylüsünü bu tatbikatın en ağır şekilleri altında kıvrandırmak, çiftçinin alın teri ve el emeği mahsulünü, ambarına süngülü jandarmalar sokmak suretiyle gasbetmek. Bütün bunlar Halk Partisi devrinde idi."

İsmet İnönü'nün "İstanbulda camileri yıkıyorlarmış!" yolundaki sözlerine de cevap veren başbakan Menderes, bu konuda da C.H.P. iktidarı döneminde yapılanları şöyle anlattı: "Ankara'nın yeni kısmını inşa ederken "mabetsiz şehir inşa ettik!" diya iftihar edenlerin, kullanılmayan camilerin satılması hakkında kanun çıkaranların bugün "imam hatip mekteplerini biz açtık!" demek suretiyle Türk milletinin teveccühüne mazhar olmaya çalışmaları ne ilâhi tecellidir.

Biz ise, bütün tarihi abidelerimizi olduğu gibi, İstanbul'daki büyük camilerimizi de baştan başa tamir ediyoruz. Başta Süleymaniye olmak üzere, bunların sayısı 80'i buluyor... Bu memlekette bir cami inşa etmenin bile kusur telâkki edildiği zamanlar oldu. Bir hoca görüldüğü zaman hürmet etmek, itibar etmek gerekirken, onunla alay etmek o devrin âdeti haline gelmişti. Bir kanuna dahi dayanmadan ezanın Türkçe okunması mecburi hale getirilmişti... Demokrat Parti iktidara geldikten beri binlerce fabrika ve tesis vücuda getirildiği gibi, köylerde 15 bin kadar cami de inşa edildi. Bunlar neden yapılamıyordu? Bunun cevabını vicdanlarınızda siz veriniz."

10) Karadeniz bölgesi ve C.H.P.: Başbakan, C. Halk Partisinin seçim beyannamesinde ve sözcülerinin konuşmalarında geçen bir vaade de Giresun'da şöyle cevap verdi: "Karadeniz bölgesine buğday vereceklermiş, böyle demişler. Pek iyi ama onlara sormak lâzımdır: Bu memlekette hiç mi iktidarda kalmadınız? Karadeniz sahil halkımızın asırlardır bir buğday derdi olduğu 27 sene zarfında bir defa olsun aklınıza gelmedi mi? İsmet Paşa'dan bunu sormalı. Şimdi akli başına gelmiş. Bir bardak suya

karşı imanını ver diyen şeytan gibi, vatandaşın karşısına çıkmış: “Reyini ver, buğday vereceğim” diyor.

11) İspat Hakkı: Başbakan kampanyanın önemli konularından olan İspat Hakkının gerçek mahiyetini Elâzığ’da şu sözlerle açıkladı: “İspat hakkı efsanesi ise son iki senenin icadıdır. Bunun bir şantaj hakkı şeklinde netice vereceğinde hiç şüphe olmasın. Vatandaşları şantaj tehdidi altında bulunduran bir sistem medenî memleketlerin hiç birisinde kabul edilmiş değildir. 7-8 seneden beri iktidardayız. Bu beyler de muhalefet olarak karşımızda; sayıları da az değil. Neden şimdiye kadar mütemadi dedikodular şeklinde bahsettikleri bir takım sözde suistimalleri Meclise getirmediler? Sordukları binlerce sual içinde bu adi dedikodularının mevzuunu teşkil eden bir tek mesele yoktur. Eğer mevcut olsa onların böyle meseleleri Meclis’e getirmekten bir an geri kalacakları tasavvur olunabilir mi?”

Başbakan, İspat Hakkı meselesinden Giresun da da bahsetti: “Gazeteler ulu orta yazdıkları zaman sanki suistimal daha kolay meydana çıkarmış. Mecliste üç muhalif parti karşımızda; iktidar bir yanlış hareket yapsa da yakalasak diye gözümüzün içine bakıyorlar. Bu kadar takrir verirler, bu kadar sual sorarlar, iktidarın suistimal yaptığına dair bugüne kadar bir tek meseleyi Meclis kursüsüne getirebilmişler midir? Hayır”.

12) İsmet Paşa’nın iktidar hastalığı: Başbakan, iktisadi ve siyasi buhrandan bahseden İsmet Paşa’ya, Trabzon’da yaptığı konuşmada şu sözlerle cevap verdi: “İsmet Paşa, buhran vardır, diyor. Buhran İsmet Paşa’nın kendi kafasındadır sevgili arkadaşlar. İsmet Paşa hastadır. İsmet Paşa Malta humması gibi, Asya gribi gibi bir nevi hastalığa müptelâdır. O hastalığın adı da daülîktidar, yani iktidar hastalığıdır. Bu memlekette iktisadi ve siyasi buhranın mevcut olduğunu İsmet Paşa dün değil, senelerce evvel söylemeğe başlamıştır. Çünkü kendisi iktidardan düştüğü günden itibaren onun kavlince bu memlekette siyasi buhran başlamıştır. Hakikatta böyle bir buhran mevcut olduğuna o da inanmaz. Fakat bu propagandanın kuvvetine inanmıştır. Propaganda yoluyla bütün güzel hakikatların bile örtülebileceğini zannettiği için öyle hareket eder. Hakikatte İsmet Paşa iktidardan düştüğü andan itibaren vatandaşlarla partiler arasında soğuk bir harp açmıştır. Demin bahsettiğim fitnenin esası da İsmet Paşa’nın affetmeyen kininden ve iktidar hırslından doğan bu soğuk harbin bir neticesidir.

Şimdi delillerini arz ediyorum: Biz, 1950 de vazifeye başladığımızdan hemen iki ay sonra Halk Partisi genel sekreteri bakınız ne demiş: “Demokrat Parti vaatlerini tutmadı; hayatı ucuzlatmadı, fabrika yapmadı; bunun hesabını soracağız.”

Bu sözleri söyleyen Halk Partisi genel sekreteridir. Tasavvur ediniz; 27 senelik iktidar zamanlarında icraatlarının hesabını vermek değil, hesap vermeyi bile bir an hatırlarına getirmemiş insanlar, yeni iktidara gelenlerin karşısına, daha vazifeye başladıklarından iki ay sonra hesap sorma teranesiyle bittiler.

Arkasından, 1950 Ağustosunda belediye seçimleri geldi çatı. Bakınız belediye seçimleri arifesinde İsmet Paşa neler söylüyordu; aynen okuyorum: “Demokrat Parti idaresinde memleket baştan başa huzursuzluk içindedir. Siyasi emniyetimiz pervasız ve apaçık tehditler altındadır. Herhangi bir meseleyi Büyük Millet Meclisinde konuşmak lâzımdır; demek bile vatan hiyaneti derecesinde bir suç sayılıyor. Ordudan, tapu memuruna kadar bütün devlet teşkilâtında memurlar yataklarını bağlamışlar, kimin bir iftirası ile ne muamele göreceklerini beklemektedirler.”

İsmet Paşa bu sözleri, programımızı henüz hazırlayıp Meclisten itimat aldıktan hemen sonra, daha icraata başlamadığımız bir sırada söylüyor. İki ayda memleketin ne emniyetini, ne huzurunu bıraktılar, diyor. Maksudı, kabilse birkaç belediyeyi seçimde kazanmak ve işte milletin itimadı da Demokrat Partiden uzaklaşmıştır, teranesiyle iktidarı ele geçirmenin yollarını aramaktı. Eski diktatör bu fırsatı bulduğu takdirde iktidara geleceğini zannediyordu. Daha o tarihte öyle konuşan bir insanın, aradan 7,5 sene geçtikten sonra dün karşınıza gelip siyasi buhran vardır, demesini çok görmeyiniz Aziz Trabzonlular. Çünkü daha evvel de işaret ettiğim gibi, İsmet Paşa kendisi iktidardan düştüğü günden itibaren bu memlekette siyasi buhran başlamış addetmektedir.”

İsmet İnönü’nün memleketi kötüleme yolunda söylediği sözlerle bizzat kendisinin de inanmadığını belirten başbakan, konuşmasına şöyle devam etti: “İki yüzlüdür, demiyorum, fakat iki sözlüdür. İktidarda iken başka, iktidardan ayrıldıktan sonra başka; birbirine zıt, ayrı iki hüviyeti olan bir şahsiyettir.”

İsmet İnönü’nün propaganda ile kalelerin bile yıkılacağına inandığını söylemiş olduğunu hatırlatan başbakan:

“Kendisinin 7,5 senedir, felaket var, siyasi buhran var diye mütemadiyen aynı teraneyi neden tekrarladığını anlıyorsunuz, değil mi? Çünkü İsmet Paşa kindardır, iktidar hastasıdır. İktidardan düşmesini affetmemiştir. Bugün, elinde ne yaptıkları ile övünebilmek, ne bizim yaptıklarımızı inkâr edebilmek imkânı mevcut olmadığı halde propagandayı sadece bir tahrik silâhı olarak kullanmakta, soğuk harbi bunun için devam ettirmektedir.”

13) Sovyetlere İttifak Teklifi: Başbakan Adnan Menderes, İsmet Paşa'nın iktidar hırsını anlatırken onun, 1945 yılında Sovyet Rusya'ya ittifak teklif etmesini de gene böylesine bir sebebe bağlamış ve şu türlü bir yorum getirmiştir:

1945 senesinde İkinci Cihan Harbi sona ererken, demokrasilerin zafereinden dolayı sevinecek yerde İsmet Paşa büyük bir telâş içindedir. Çünkü demokrasilerin zaferi, bütün dünyada, demokrasileri takviye edecektir. Bunu İsmet Paşa gayet iyi sezmekte ve memlekette o zamana kadar devam ettirdiği bir nevi kabile hayatından (Tek Parti, Tek Millet, Tek Şef) düsturunda ifadesini bulan bir geri ve iptidai idare tarzından ayrılmak lâzım gelecek... Ne yapmalı da bundan ayrılmamalı ve demokratik cereyanın tazyiklerine şeklen olsun uymak suretiyle, gene eski tahakkümü devam ettirmeli? İsmet Paşa bunu temin için Ruslarla bir ittifak muahedesi akdine teşebbüs ediyor. Maksat, oraya dayanmak suretiyle beri tarafın, yani demokrasi cereyanının tazyikine karşı koyabilmektir.”

14) 57 seçimlerinde Moskova Radyosu: Başbakan, seçim kampanyasında bir önemli noktaya daha halkımızın dikkatini çekti: “Moskova Radyosu her gün neşriyatında Halk Partisine rey verin, diyor. Acaba bunun sebebi nedir? Elbette Halk Partisini sevdiğinden değil. Maksadı, muhalefeti kuvvetlendirmek suretiyle memleketteki siyasî çatışmaları, birbirine yakın kuvvetler arasında tahripkâr bir safhaya sokmaktır.”

15) Hürriyet Partisinin seçim tahmini: Başbakan Menderes, seçim kampanyasında muhaliflerin her türlü çareye başvurarak propaganda yaptıklarına işaret ettikten sonra şunları söyledi: “Muhaliplerimiz, son kozlarını oynayanların telaşı içindedirler. Her türlü ahlâk kaidesinden, bir vatanın evlâdı olmanın bize telkin etmesi lâzım gelen kardeşlik ve tesanüt hislerinden tamamiyle sıyrılarak ve her şeyi göze alarak sağa sola saldırmaktadırlar. Artık buna bir seçim mücadelesi değil, bir saldırganlık demek lâzım gelir. En şeni iftiralar onlar için işten bile değildir. Köylerdesiniz, neler söylediklerini hepiniz biliyorsunuz.

Bütün bunlarla bir bulanık hava yaratmak, seçimleri kazanacaklarmış gibi göstermek istiyorlar. İktidara geliyoruz diye aylardan beri propaganda yapıyorlar. Eski müstebitler oldukları için, iktidara gelmelerini istemeyeceklerle korku salmak istiyorlar.

Zavallı peyk Hürriyet Partisi de, bu propagandanın tesirine kendini kaptırmış, dağıttığı bir beyannamede, bu seçimlerde oyların yüzde 33.24 ile Hürriyet Partisinin 203 mebus, Halk Partisinin yüzde 29.78 ile 181 mebus çıkaracağını şimdiden küsuratı ile hesaplamış. Ne ince hesap! Demokrat Partiye de lütfedip 165 mebusluk bırakıyor. Tevekkeli aç tavuk kendini buğday anbarında sanır, dememişler.”

16) Türk Milleti Şuurludur: Başbakan Adnan Menderes, seçim kampanyasında söylenen sözler ne olursa olsun, Türk milletinin doğru yolu kolayca bulacağına inanmakta ve seçim sonuçlarına güvenle bakmaktadır: “Türk’ün davası, hiçbir memlekette geri kalmamaktır. Esasen bugün birtakım sıkıntılar çekmekteyseniz bunun asıl müsefibi, memleketi uzun yıllar geri ve fakir bir hayata mahkûm etmiş olmalarıdır. Senelerce iktidarda kaldıkları halde yol yapmamışlar, köprü yapmamışlar, vapur almamışlar, silo yapmamışlar, baraj, liman hülâsa hiçbir şey yapmamışlar. Hatta tuğla ve kiremit fabrikası bile yapmamışlardır. 1950’de memleketimizde 17 kiremit ve tuğla fabrikası vardı. Bugün bunların sayısı 200’ü geçiyor. Sorarım size sevgili Amasyalılar, demir fabrikaları, çimento fabrikaları, kereste fabrikaları olmadan, hatta bütün bunlar bir yana, kiremit ve tuğla fabrikaları kurulmadan bir memleket yeni baştan nasıl inşa edilebilir?.. Biz iktidar olarak muazzam bir hizmet hamulesiyle Türk milletinin huzuruna çıkıyoruz. Bir tarafta muazzam bir hizmet yekûnû, diğer tarafta Türk milletine karşı senelerden beri devam ettirilen bir soğuk harbin damla damla biriktirdiği zehirli propagandaların teşkil ettiği yekûn. İşte Türk milleti 27 Ekimde vereceği reylerle memleketin kaderini, hizmetin mi, yoksa ucuz ve aşağı neviden menfî propaganda, iftira ve isnatların mı tayin edeceğini gösterecek, bu zararlı telkinlerin geçer akçe olmadığını, bunları silâh diye kullananların yüzüne bir şamar gibi çarpmakta asla tereddüt etmeyecektir...

“Bizi iktidara getirirseniz bu memleketi mesut edeceğiz” diyen İsmet Paşa’ya sormak lâzım:

Sen kendi iktidarın zamanında, ağzından çıkan her sözün kanun değerini taşıdığı bir devirde, bu memleketi fakrû sefaletten kurtarabilmek için hiç bir şey yapmadın, onu yoksul, takatsız halde bıraktın. Şimdi altı ayda onu nasıl refah ve saadete garkedeceksin? Elinde bir sihirli değnek mi varki şöyle bir dokununca hemen her taraf mamur ve müreffeh hale gelecek? Hayır arkadaşlar, onun bu sözleri yalandır. Onun maksadı, yaşayışını, hayat seviyesini yükseltmek, bekasını teminat altına almak için büyük bir iktisadi istiklâl savaşına girişmiş olan Türk milletini tahrik etmek ve sana bir fincan kahve bile veremedi diyerek iktidarı onun gözünden ve itibarından düşürmektir.

Halbuki bir fincan kahve, Türk milletinin tarihine geçecek bir fedakârlık sembolü olacaktır. Yarınki Türk tarihi, bu millet, geçici bir devrede kahve içmedi, ama üç-beş senede memleketini kalkındırdı ve refaha ulaştırdı, diye yazacaktır.”

17) Güçlü bir iktidar: Başbakan Menderes, 27 Ekim sonuçlarıyla ilgili tahminini de, temennisini de kampanyada açıkça söyledi ve Türk milletinden Demokrat Partiyi güçlü bir surette iktidarda tutmasını istedi. Aksi takdirde memleketin başına geleceklerin neler olacağını şu sözlerle anlattı:

“Demokrat Parti elbette iktidarda kalacaktır; fakat bu kâfi değildir. Kahir bir ekseriyetle onu iktidarda bırakmalısınız. Gördüğünüz manzaralar, içinde yaşadığımız fevkalâde hadiseler bize siyasi istikrarın lüzumunu bir kere daha telkin etmektedir. Çünkü aksi takdirde hiçbir iş yapmamak, mütemadiyen boğuşmak, Bizans'ın son zamanlarında olduğu gibi, içte ve dışta muazzam meseleler, dertler ve ihtiyaçlar beklerken, birtakım kuru davalarla vaktimizi öldürmemiz, milli imkânlarımızı heder etmemiz, milli tesanüdü tahrip eylememiz bizi çok vahim neticelerle karşılaştırabilir. Bu vaziyete bir kere düşünce de son pişmanlık kâr etmez. Ve o zaman vicdanı vatansever hislerle meşbu Türk milletinin bu manzara karşısında duyacağı teessür çok büyük olur.

Bir taraftan siyasi bünyemiz yeni prensiplere, yeni telkinlere hürriyet ve demokrasi esaslarına göre işleyen bir idare tarzına uygun olarak kurmağa gayret ederken, diğer taraftan asırlarca geri kalmış memleketimizi son derece muhtaç bulunduğumuz süratli, vatanın her köşesini ve milletimizin bütün fertlerini içine alan umumî ve şamil bir iktisadi kalkınma ile refah ve saadetimizi, hem de asıl mühimi milli beka ve mevcudiyetimizi temine çalışırken, bu neviden eşirra bir muhalefetin adedi artan mebusları ile bir boğuşma haline düşmemiz bizantinizm denilen son derece tehlikeli, vahim, tahrip edici kuru davalar peşinde bir iplik yumağı ile kendisini meşgul eden kedi gibi uğraşıp bütün enerjimizi helâk etmemiz, dünyanın atom devrine ve ötesine ulaştığı bir sırada bu memleketi yıkacak bir israf olur... Mecliste, meselâ 350 mebus bizden 250 mebus onlardan olursa, böyle bir netice ancak maksatsız bir boğuşmaya, bir kör doğuşüne yol açar. İşlerinizin sağlam yürümesini, çalışmalarımızın sabotajdan masun kalmasını istiyorsanız, onların çok az rey alması icabeder. Büyük Millet Meclisinin karşısına geçip “namussuzlar!” diye bağırانlar, bu defa Meclise biraz fazla sayıda girecek olurlarsa, mes’uliyet sahiplerinin bu memlekette iş görmelerine imkân kalmaz ve Türkiye ya tahakküme, yahutta anarşie gider.”

İşte böylece, seçim kampanyasında karşılıklı konuşmalardan yaptığı-
mız seçmeler burada sona eriyor. Türk vatandaşı iddiaları ve onlara verilen cevapları dinlemiş ve şimdi sıra oy vermeğe gelmiştir.

Seçim Sonuçları

27 Ekim 1957 günü yapılan seçimde şu sonuçlar alındı:

Seçime katılma oranı yüzde 76,6 idi. Oylar, partiler arasında şöyle dağılmıştı:

PARTİ	ALDIĞI OY SAYISI	OY ORANI
Demokrat Parti	4.372.621	47,3
C. Halk Partisi	3.753.136	40,6
C. Millet Partisi	652.064	7,0
Hürriyet Partisi	350.597	3,8

Milletvekili sayıları: D.P. 408, C.H.P. 173, C. Millet Partisi 4, Hürriyet Partisi 4.

Partilerin illere göre durumları da şöyle idi:

Demokrat Parti: 44 ilde tamamen, 3 ilde kısmen kazanmıştı. D.P. nin kazandığı iller şunlardır: Adıyaman, Afyon, Ağrı, Amasya, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bitlis, Bolu, Bursa, Çanakkale, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Edirne, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hakkâri, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Nevşehir, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Tekirdağ, Trabzon, Yozgat, Zonguldak.

C. Halk Partisi ise 18 ilde tamamen, 3 ilde ise kısmen kazandı. Tamamen kazandığı iller şunlardır: Adana, Ankara, Çankırı, Elâzığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Kars, Malatya, Maraş, Mardin, Ordu, Sivas, Tokat, Tunceli, Urfa, Uşak, Van.

Demokrat Parti ile C. Halk Partisinin ortaklaşa kazandıkları 3 ildeki durum ise şöyle idi: Bingöl'e 2 Demokrat, 1 Halkçı, Muş'ta 3 Demokrat, 1 Halkçı, Niğde'de 1 Demokrat, 6 Halkçı.

Hürriyet Partisi sadece Burdur'da, C. Millet Partisi ise sadece Kırşehir'de kazandılar.

D.P.'nin Oy Kaybının Sebepleri

Demokrat Parti bir önceki seçime nazaran 1957 seçimlerinde yüzde 9,3 oranında oy kaybetmiş ve iki il hariç olmak üzere her seçim çevresinin oylarında büyük düşüşler olmuştu. D.P., Mecliste sağladığı sandalye sayısından tek başına çoğunluğu gene elinde tutmasına rağmen eski gücünü koruyamamıştı. Demokrat Partinin 1957 seçimlerinden bu türlü bir sonuçla ayrılması olmasının çeşitli sebepleri vardır.

1- Bir defa, bu seçim Demokrat Parti bakımından son derece elverişsiz şartlar içinde yapılmış ve memlekette ekonomik sıkıntıların yoğunlaştığı bir zamana rastlamıştı. Türkiye, hızlı kalkınmanın beraberinde getirdiği zor bir dönemden geçtiği cihetle, hayat pahalılığı iktidarın aleyhine işleyen bir faktör olarak tesirini icra ediyordu.

Milli korunma kanununun tatbikindeki başarısızlık piyasayı alt üst etmiş ve hayatı bilhassa sabit gelirli kesim için çok zorlaştırmıştı. Döviz darlığı sebebiyle getirilemeyen ihtiyaç maddelerinin sıkıntısı büyüktü. Piyasada cam, lastik, pil, inşaat malzemesi, çay, kahve, ilaç, gözlük camı bulunmuyor ve bu hal, halkı zaman zaman şikâyetlere ve geleceğe endişe ile bakmaya sevk ediyordu.

2- Aydın kesimin iktidar aleyhinde bir tutum ve davranışın içinde bulunması 1957 seçimlerinin diğer bir özelliğini teşkil ediyordu. Türk aydını, genel olarak, Demokrat Parti iktidarının partilerarası ilişkiler ve rejim meselelerindeki tutumunu beğenmiyor ve onun bilhassa 1954 seçimlerinden sonra çıkarmış olduğu kanunları eleştiriyor, muhalefette savunduğu görüşlerle şimdiki icraatı arasında D.P. nin aleyhinde büyük farklar bulunduğu yolundaki görüşü benimsemiyordu. 1957 seçimlerinde havayı aleyhimize çeviren faktörlerden biri de bu idi.

3- İspat hakkı kanun teklifinin iktidar tarafından reddedilmiş olması, seçim ortamını tehlikeli bir surette bizim aleyhimize çevirmişti. İktidar mensuplarının, devlet nüfuzunu suistimal ederek haksız mal iktisap etmiş oldukları yolundaki yoğun propaganda toplumda derin tesirler bırakıyordu. İktidarımıza karşı başından beri yöneltilen ve özellikle ispat hakkı kanun teklifinin reddedilmesiyle çok tesirli bir kılığa giren bu karalayıcı propaganda 1957 seçimlerinde doruk noktasına vardı ve havayı büyük ölçüde D.P.nin aleyhinde oluşturdu. Bu kanun teklifinin reddedilmiş olması partiyi savunma silâhlarından mahrum bırakıyordu. 1955 yılından beri işletilen bu silâh 57 seçimlerinde çok merhametsizce kullanıldı. Slogan şu idi: "İktidarın korkusu olmasaydı ispat hakkını tanımaz mıydı? Muhalefet devletin soyulmasına karşı mevcut olan yegâne çareyi iktidara kabul ettirememiştir. Şu halde, bu memlekette hırsızla hırsız denilmeyecektir."

57 seçimlerinde partimizin en zayıf tarafı bu idi. Demokrat Parti, ispat hakkı kanun teklifini reddettiği cihetle sesi kısılmış ve ölçsüz saldırılar karşısında müdafaasız kalmıştı. Bu hata kendisinin idi. Zira, hırsızlık ithamına uğrayan her insanın başvuracağı tek yol vardı: ithamı yapana meydan okumak ve ona her türlü ispat yolunu açmak. Demokrat Parti işte bunu yapamamış ve şimdi seçimlerde çok zor bir duruma düşmüştü. Bu yüzden, meydanlarda partimizi can evinden vuranlara tesirli cevaplar verilemiyordu.

İspat hakkı kanun teklifinin reddedilmesi suretiyle işlenen hataya 1957 yılında ikinci bir hata daha eklenmişti: Hürriyet Partisi Manisa milletvekili Muhammer Alakant ve beş arkadaşı, milletvekillerinin mal beyanında bulunmaları hakkında Meclise bir kanun teklifi vermişlerdi. Teklif Anayasa, İçişleri ve Adliye komisyonlarında görüşülerek reddedilmişti. Anayasa komisyonu, teklifin Anayasaya aykırı olduğunu da belirtmişti. Hararetli görüşmelere konu olan kanun teklifi 24 Mayıs 1957 günü Meclis genel kurulunda da reddedildi.

Bu, Hürriyet Partisinin ve genel olarak muhalefetin eline yeni ve keskin bir silâh daha vermek demektir. Muhalefet partileri Demokrat iktidarı ezmek için bu mekanizmayı 57 seçimlerinde büyük bir hırsla ve merhametsizce kullandılar. Demokrat Partiye karşı yöneltilmiş olan bu yoğun propagandanın ne kadar haksız ve yersiz olduğu 27 Mayıs müdahalesinden sonra anlaşılacaktır.

Filhakika, kendilerine haksız mal edinme davası açılan Demokratların bir kısmı Yassıada Mahkemesinde, diğer bir kısmı da Ağır Ceza Mahkemelerinde beraat etmişlerdir. Bu suretle, İhtilâlden önce DP Grubunun, Muhalefetin yoğun propagandasının da tesiri altında bu konuda çok aşırı bir hassasiyet içinde olduğu anlaşılmıştır.

4) 57 seçim ortamında D.P. iktidarı aleyhinde işleyen ve seçmen üzerinde derin tesirler bırakan bir diğer mesele, Cumhuriyetçi Millet Partisi genel başkanı ve Kırşehir milletvekili Osman Bölükbaşı'nın seçimler sırasında tutuklu bulunmasıydı:

1954 seçim sonrasında ilçe haline getirilmiş olan Kırşehir, 1957 seçimlerinin arifesinde yeniden il haline dönüştürülmüştü. Kırşehir'i yeniden il yapan kanun tasarısı 12 Haziran 1957 günü Mecliste kabul edildi. Fakat Kırşehir, bu defa eski ilçelerinin tamamını sınırları içinde tutmuyor, Kozaklı ile Hacı Bektaş ilçeleri Nevşehir'in hudutları içerisinde bırakılıyordu.

Kanun tasarısı Mecliste görüşülürken Osman Bölükbaşı, Kozaklı ile Hacı Bektaş'ın da Kırşehir'e bağlanması lüzumu üzerinde ısrarla durdu. Bölükbaşı bu talebini kabul ettiremeyince kürsüde ağır konuşmalar yapmağa başladı ve 1954 seçim sonrasında Kırşehir'in cezalandırılması fikrini Celâl Bayar'ın ortaya atmış olduğunu, o vakit Kırşehir'i ilçe haline getirmek üzere, bugün muhalefet saflarında bulunan Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'na görev verildiğini, Karaosmanoğlu'nun da bunu Mecliste söylemesi lâzım geldiği görüşünü savundu. Bölükbaşı: "Maskeleri millet huzurunda düşüreceğim. Bu maske Celâl Bayar'ın bile olsa!" dedi.

Bölükbaşı, asabiyetle yaptığı konuşma sırasında Meclise ve Meclis başkanlığına da ağır sözlerle hitabetti: "Tüzük var, tüzük var, utanın, utanın zalimlerin uşakları!" diye bağırды ve gene bağırarak: "topunuz ne olduğunuzu gösterdiniz, haysiyetten mahrum insanlar!" dedi.

Bölükbaşı, Meclise hakarete bulunduğu gerekçesi ile üç toplantı Meclisten çıkarma cezasına çarptırıldı. Ayrıca, yasama dokunulmazlığının kaldırılması da bir çok olaylara sebebiyet verdi. 24 Haziran 1957 günü Meclis genel kurulunda şiddetli mücadele ve gürültüler sonunda yasama dokunulmazlığı kaldırılan Bölükbaşı, yargılanmak üzere, tutuklanarak cezaevine kondu.

Bölükbaşı'nın, seçimler sırasında cezaevinde bulunması bizim partinin aleyhinde çok yaygın tesirler bıraktı. Bu olayın 1957 seçimlerinde partimizi ne büyük bir sıkıntı içerisine düşürmüş olduğunu ben de Erzurum'da çok yakından müşahade ettim. Kampanyada en çok konuşulan konu bu idi. İspir'de partimizin yöneticilerine, hangi konuları işlememi arzu ettiklerini sorduğum zaman, Bölükbaşı'nın cezaevinde bulunmasını halka açıkça anlatmamı benden istediler. Kampanyada muhaliflerin bizim partiyi en çok bu konuda bunaltmış olduklarını anladım. Yaptığımız açık ve kapalı yer toplantılarında dilimin döndüğü kadar meseleyi anlatmağa çalıştım ve: "Meclisin hakarete uğraması ve Meclise temsilcilerini göndermiş olan sizlerin, Türk milletinin hakarete uğraması demektir. Sizin hakkınızı, Türk milletinin hakkını aramak bizim görevimizdi. Milletimizin hakarete uğraması karşısında hissiz ve hareketsiz mi kalmalı idik? O zaman siz bunun hesabını bizden sormaz mıydınız?" gibi sözler söyledim. İşin esası da zaten bundan ibaretti.

Fakat, ne söyledimse tasvip manasına gelen bir karşılık alamadım. Bu konuyu seçmene anlatmak mümkün değildi. Politika hayatımda bana gösterdikleri büyük güveni ve verdikleri sürekli desteği her zaman minnet ve şükran duygularıyla hatırladığım sevgili hemşehrilerim sözlerimi bu defa lakayt dinliyor ve beni dikkatsiz bakışlarla izliyorlardı. Kendilerini ikna edemediğimi görüyordum. Bölükbaşı'nın cezaevinde bulunuşu 57 seçimlerinde bize çok oy kaybettirmiştir, inancındayım.

Politika hayatının kendine göre bir takım özellikleri var; Türk halkı, seçim sırasında, hangi sebeple olursa olsun, rakip bir partinin liderinin cezaevinde bulundurulmasını hoş karşılamamış ve bunu oyunun kurallarına aykırı bulmuştu. Bu itibarla, Kırşehir'in yeniden il haline getirilmesi, sanırım ki, partimize hiç oy getirmemiş, ama Bölükbaşı'nın cezaevinde bulunuşu Demokrat Partiden çok oy götürmüştür.

5- Aday listelerinin tanziminde işlenen hatalar da Demokrat Parti için büyük bir handikap teşkil ediyordu. Yukarıda anlatıldığı üzere, 28 ilde mahalli yoklamalar yapılmamış ve bu illerin adaylarının tamamını Genel İdare Kurulu resen tespit etmişti. Bir ilde yoklamaların yapılmamış olması seçimde iki yönlü tesir icra ediyordu: Bir defa, parti teşkilâtında bir küskünlük ve kırgınlık yaratıyor, mücadele ruhunu azalttıktan başka, listeye genel kurulun kararı ile girenlerle yoklama yapılması halinde kendilerini emniyette gören talip-ler arasında derin ayrılık ve çekişmelere yol açıyordu. Bu hal, seçim mücadelesini zaafa uğratan önemli bir sebepti.

Diğer yandan, genel kurulca düzenlenen listeler umumiyetle seçim çevrelerini tatmin etmemiş, zira, listelerin hazırlanmasında hatalar yapılmıştı. Demokrat Partinin, yoklama yapmadığı 28 ilin 14 ünde seçimleri tamamen, 3 ünde de kısmen kaybetmiş olması manalı değil miydi? Bu 14 il şunlardı: Adana, Ankara, Burdur, Çankırı, Kars, Kırşehir, Malatya, Kahramanmaraş, Mardin, Ordu, Sivas, Tunceli, Urfa ve Van'dı. Yoklama yapmadığımız iller arasında kısmen kaybettüğümüz üç il ise Bingöl, Muş ve Niğde idi.

Buna karşılık, adaylarını mahalli yoklamalarla tespit ettiğimiz 39 üden 33 ünde seçimleri kazanmıştık. Bu mukayese, mahallinde yoklama yaptırmayıp, adayların genel kurul tarafından tespit edilmesinin sakatlığını ortaya koyuyordu. Parti teşkilâtı, Ankara'ya göndermek istediği milletvekillerini kendi bünyesi içinde yoklama yolu ile kendisi çıkaracak olursa, o listeyi daha fazla benimsiyordu. Halkımızın demokratik prensiplere bağlılığını gösteren bu tecrübe bize çok ağıra mal olmuştu.

1957 seçimleri Demokrat Parti bakımından yeni bir dönemin başlangıcı olacaktı. Memleketin hemen her tarafında büyük oy kaybına uğrayan iktidar, bunun sebeplerini araştırıp onları bertaraf edecek tedbirleri almak zorundaydı. Fakat Demokrat Parti bunu yapamadı. » 125

125. Rifki Selim Burçak: a.g.e., 483-526. ss.

III. BÖLÜM

X. DÖNEM T.B.M.M.'NİN AÇILMASI, MECLİS REİSİ, RİYÂSET DİVÂNI, REİSİ CUMHUR VE ENCÜMEN SEÇİMLERİ

X. DÖNEM T.B.M.M.'NİN AÇILMASI (14.V.1954)

T.B.M.M., 14 Mayıs 1954 günü toplanmış ve en yaşlı âza sıfatıyla İstanbul Mebusu Ali Fuat Cebesoy'un başkanlığında toplanmıştır.

T.B.M.M.'nin X. Döneminin açılışını, Zabıt Ceridesi'nden aynen veriyoruz:

« BİRİNCİ CELSE

Açılma Saati: 15.00

REİS - En yaşlı âza Ali Fuad Cebesoy (İstanbul)

KÂTİPLER: Atilla Konuk (Antalya), Hicri Sezen (Eskişehir),

Hakkı Kurmel (Kayseri), İsmet Uslu (Seyhan)

1. - YAŞLI ÂZA TARAFINDAN MECLİSİN AÇILMASI

(Reis alkışlar arasında kürsiye geldi).

REİS - Türkiye Büyük Millet Meclisi-nin Onuncu Devresini açıyorum.

Aziz arkadaşlarım, hepinizi kemali hürmetle selâmlarım. HEPİNİZ HOŞ GELDİNİZ.

Büyük Millet Meclisinin Onuncu devresinin açılışı vazifesini en yaşlı arkadaşınız olmak sıfatıyla bendeniz deruhde etmiş bulunuyorum. Bundan dolayı çok bahtıyarım. Onuncu Devrenin milletimiz ve vatanımız için hayırlı ve muvaffakiyetli olmasını dilerim. (Alkışlar).

Sözlerimi bitirmeden önce arkadaşlar, cümlenize mesainizde başarı ve afiyetler dilerim. (Alkışlar).

2. - TAHLİFLER

1. - Âzayıkıramın tahlifleri

REİS - Gündeme başlıyoruz.

Gündemde ilk made olarak âzanın andıçmeye davet edilmesi vardır. Andın muhteviyatı kürsüde yazılı olarak mevcuttur. Âza davet edildikçe andıçip inecektir. Andıçmeye seçim mintakası itibariyle alfabetik olarak ve Afyon Karahisar'dan başlamak suretiyle devam edeceğiz.

(Afyon Karahisar seçim çevresinden başlanarak mebuslar yemin ettiler.) »¹²⁶

Yemin Eden Milletvekilleri

« AFYON KARAHİSAR

Rıza Çerçel
Arif Demirel
Sıtkı Koraltan
Kemal Özçoban
Saip Özer
Osman Taluğ
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Ali Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AGRI

Kasım Küfrevi
Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

AMASYA

Farruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç

Mustafa Zeren

ANKARA

Muhlis Bayramoğlu
Atıf Benderlioğlu
Ömer Bilen
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Muhlis Ete
Mümtaz Faik Fenik
Abdullah Gedikoğlu
Zafer Gökçer
Neomi İnang
Seyfi Kurtbâk
Şeref Kâmil Mengü
Talât Vâfî Öz
Fuad Seyhan
Mümtaz Tarhan

Âliye Temuçin
Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Kenan Akmanlar
Fatin Dalaman
Enver Karan
Atilla Konuk
Asım Okur
Burhanettin Onat
Ahmet Tekelioğlu
Ahmet Tokuş

AYDIN

Necati Çelîm
Namık Gedik
Nail Geved
Nihat İyriboz
Adnan Menderes
Etem Menderes
A. Baki Ökdem

Zühtü Uray
Cevat Ülku

BALIKESİR

Vacîd Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Sait Esen
Enver Güreli
Mücteba İştin
Halil İmre
Arif Kalıpsızoğlu
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabıykoğlu
Yahya Pelvan
M. Halûk Timurtaş
Muhammed Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hacıoğlu

Talât Oran
Yünnü Üresin
BİNGÖL

Necati Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız
BİTLİS

Nusrettin Barut
Salâhaddin İnan
BOLU

Reşat Akşemsettinioğlu
Selâhaddin Bayсал
Fahri Belen
Mithat Dayıoğlu
İhsan Gülez
Ahmet Hata
Lâtfi Oğultürk
BURDUR

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen
Bahçet Kayaalp
Mehmet Özbey
BURSA

Raif Aybar
Celâl Bayar
Sabahattin Çiracıoğlu
Selim Ragıp Emeç
Muhlis Erdener
Müfit Erkuyumcu
Agâh Erozan
Sadıttin Karacabey
Hulusi Köymen
İbrahim Öktem
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra
ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alpkartal
Bedi Enüstün
Emin Kalafat
Safaettin Karanakçı
İhsan Karasioğlu
Servet Sezgin
Nuri Togay
Fatin Rüştü Zorlu
ÇANKIRI
Tahir Akman
İbrahim Aydın

Celâl Boynuk
Kenan Çiğman
Asım Emrem
Tahsin Uygur
ÇORUH
Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
Muzaffer Önal
Zihni Ural

ÇORUM
Sedat Baran
Kemal Biberioğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş
Cevat Köstekci
Hüseyin Ortakçıoğlu
Kemâl Terzioğlu
DENİZLİ

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
Mustafa Gülcügil
İsmail Hadımhoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
Osman Ongan
A. Hamdi Sancar
Refet Tavashoğlu
DİYARBAKIR
Fikri Arıç
Yusuf Azizioğlu
Mustafa Ekinci
Ragıp Karaosmanoğlu
Eyüp Şahin
İhsan Hamit Tığrel
Halil Turgut
Mehmet Hüsrev Ünal

EDİRNE
Mehmet Enginün
Cemal Köprülü
Hasan Maksudoğlu
Rûkneddin Nasuhioğlu
Sabahattin Parsöy
Kemal Yaşınkılıç
ELAZIG
Suphi Ergene
Hüsnü Göktuğ
Ömer Faruk Sanaç

Selâhaddin Toker
Mehmet Şevki Yazman
ERZİNCAN
Hüsnü Çanakçı
Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Voysel Varol

ERZURUM
İshak Avni Akdağ
Rıfki Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hâmid Şevket İnce
Hasan Numanoğlu
Cemil Önder
Rıza Topcuoğlu
Esat Tuncel

ESKİŞEHİR
Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci
İhsan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoğlu
GAZİANTEP

Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
İhsan Dağ
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Cevdet San
Salâhaddin Ünlü
GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmən
Tahsin İnanç
Abdullah İzmen
Doğan Köymen
Mazhar Şener
Adnan Tüfekecioğlu
GÜMÜŞANE
Zeki Bagağ
İsmail Hakkı Baykal

Ekrem Ocaklı
Şabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit ZARBUN
HATAY
A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoglu

Abdullah Cilli
Şekip İnal
Mithat Kuseyri
Şemseddin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcalı
İÇEL

Rüştü Çetin
Yakup Çukuroğlu
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Ünal

İSPARTA
İrfan Aksu
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibese
İSTANBUL

Nezmi Ateş
Nazım Bezmen
Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gögen
Aleksandros Hacıopolos
Hâdi Hüsmen
Lütfi Kırdar
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt
Nadir Nadi
Emin Onat
Mükerrrem Sarol
Nizamettin Ali Şav
Hanri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Hamdullah Supi Tanrıöver
Zakar Tarver
Füruzan Tekil
Nazlı Tılabar

Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yamut
Tahsin Yazıcı

İZMİR

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Nebil Sadi Altuğ
Pertev Arat
Cihad Baban
Muzafer Balaban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Giz
Arif Güngören
Necdet İncekara
Osman Kapanı
Rauf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
İlhan Sipahioğlu
Abidin Tekön
Behçet Uz
Ekrem Hayri Üstündağ

KARS.

Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır
Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Rıza Yalçın
Ali Yeniaras

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nazım Batur
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Salim Esen
Muzafer Kuşakçioğlu
Muzafer Âli Mübto
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzafer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ

Fikri Apaydın

Osman Nuri Deniz
Emin Develioğlu
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoğlu
Hakkı Kurnel
Ömer Mart

KIRKLARELİ

Şefik Bakay
M. Ali Ceylân
Mahmut Erbil
Fikret Filiz
Hüsnü Yaman

KIRŞEHİR

Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Osman Bölükbaşı
Mehmet Mahmudoğlu
Tahir Taşer

KOCAELİ

Nüzhet Akın
Ekrem Alican
Ziya Atıç
Hamdi Başak
Selâmi Dinger
Sefer Göksel
Turan Güneş
Kâzım Meriç
Nüzhet Onat
Cemal Tüzün
Sadettin Yalın

KONYA

Abdürrahman Fahri
Ağaoğlu
Hamdi Ragıp Atademir
Hidayet Aydınır
Mustafa Bağrıaçık
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Abdî Çilingir
Ziyad Ebüzziya
Reyhan Gökmenoğlu
Muhittin Güzelkılınç
Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu
Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Himmet Ölçmen
Rüştü Özal

Halil Özyörük
Sabahattin Sönmez
KÜTAHYA
Ali Galib Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Na-
suboğlu

Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
Nihat Halûk Pepeyi
İsmail Hakkı Veral

MALATYA

Esat Doğan
Ahmet Fırat
İsmet İnönü
Mehmet Kartal
Kâmil Kırıkoğlu
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocakcıoğlu
Mehmet Fahri Oral
Hilmi Özbay
Mehmet Zeki Tulunay
Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin

MANİSA

Samet Ağaoğlu
Yunus Muammer Ala-
kant
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Semi Ergin
Adnan Karaosmanoğlu
Fevzi Lütfi Karaos-
manoğlu
Melih Koçer
Nafiz Körez
Muzafer Kurbanoglu
Sudi Mıhçıoğlu
Muhlis Tümay

MARAS

Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük
Nedim Ökmen
Remzi Öksüz
Mazhar Özsoy

MARDİN

Etem Aybar

Abdürrahman Bayar
Bahattin Erdem
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Halim Şatana
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA

Turhan Akarca
Yavuz Başer
Zeyyat Mandalinci
Nuri Özsan
Nâtik Poyrazoğlu
Akif Sarıoğlu

MUŞ

Şemsi Ağaoğlu
Şefik Çağlayan
Gıyasettin Emre

NİĞDE

Ali Ulvi Arıkan
Sadettin Ertur
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmet Nuri Kadioğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner

ORDU

Refet Aksoy
Bekir Baykal
Mehmet Cemil Bengü
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Fazlı Ertekin
Sabri İşbakan
Salâhattin Orhon
Memiş Yazıcı

RİZE

Hüseyin Agun
İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoglu
Mehmet Fahri Mete
Ahmet Morgil

SAMSUN

Ekrem Amt
Salim Çonoğlu
Abdullah Eker
Rahmi Ozan Gümüş-
oğlu

Ömer Güriş
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Mühittin Özkefeli
Hamdi Tekay
Ferid Tüzel
Şükrü Uluçay
Hâdi Uzer

SEYHAN

Mustafa Akçalı
Zahit Akdağ
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kınık
Cavid Oral
Salim Serçe
Lütfi Sezgin
Sinan Tekelioğlu
Nurullah Tolon
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu
Mehmet Ünalı

SİRD

Suat Bedük
Baki Erden
Veysi Oran
Mehmet Daim Süalp

SİNOB

Şerafettin Ayhan
M. Vehbi Dayıbaş
Nuri Sertoğlu

Server Somuncuoğlu
Haşim Tarı
Muhit Tümerkan
SİVAS
Hüseyin Çitil
Ercüment Damalı
Nuri Demirağ
Abdurrahman Doğruyol

Şevki Ecevit
Etem Erding
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Rifat Öçten
Bahattin Örnekol
M. Nurettin Turgay
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ

İsmail Hakkı Akyüz
Ferid Alpiskender
Necmi Arman
Zeki Erataman
Fethi Mahraoui
Samira Yücedere

TOKAD

İhsan Baç
Hulusi Bozbeyoğlu
Selâhattin Gülüt
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbalıoğlu
Hasan Kangal

Ömer Sunar
Mehmet Şahin
Yusuf Ulusoy
TRABZON
Halit Ağanoğlu
Sabri Dilek
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Ka-
laycioğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarakçı-
oğlu

Osman Turan

TUNCELİ

Arslan Bora
Bahri Turgut Okaygün
Fethi Ülkü

URFA

Feridun Ayalp
Feridun Ergin
Mehmet Hatiboğlu
Hasan Oral
Celâl Önel
Saim Önhon
Aziz Özbay
Muzaffer Timur

UŞAK

Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Hacim Yılmaz

VAN

Hümi Durmaz
Muslih Görentaş
Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu

YOZGAD

Danyal Akbel
İhsan Aktürel
Talât Alpay
Mahmut Ataman
Ömer Lâtfi Erzurumlu-
oğlu

Numan Kurban
Hâşim Tathioğlu
Ali Ünüsöy

ZONGULDAK

Sebati Ataman
Hüseyin Balık
Suat Başol
Necati Diken
Sabih Durallı
Hakkı Hilâlet
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu
Edibe Sayar
Avni Yürdabayrak

REİS - Efendim, andıçmiyen âza varsa,
andıçmeleri için kendilerini kürsüye davet

ediyorum. (Siz varsınız Sayın Reeis sesleri).
Ben de sonra yemin edeceğim efendim.»¹²⁷

Meclis Reisi Seçimi

“ REİS - Şimdi Meclis Reisi intihabını yapacağız.

Kürsüye sepet konacak. İsimleri okunan arkadaşlar soldan gelerek reylerini sepete atacaklar ve sağdan çıkacaklardır.

Tasnif heyetini seçiyoruz:

Elâzığ Ömer Faruk Sanaç, Erzincan Sadık Perinçek, Mardin Abdürrahman Bayar.

Tasnif heyetinin intihabı bitmiştir.

Şimdi rey verme sırası bakımından intihap dairesinin adını tesbit için kur'a çekiyorum:

127 a.g.e., 2-5. ss.

Gümüşane.

(Gümüşane mebuslarından başlanılması suretiyle reylerin toplanılmasına başlandı).

REİS - Reylerini kullanmıyan âza varsa lûtfen reylerini kullansınlar.

Rey toplama muamelesi tamam olmuştur efendim.

Tasnif Heyeti lûtfen sepeti alsınlar, tasnife başlasınlar.

Efendim, müsaade ederseniz Meclis Reisliği intihabının neticesini arzede-yim:

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçime (489) âza katılmış ve neticede İçel Mebusu Refik Koraltan (489) reyle seçilmiştir.

Arz olunur.

Elâzığ Mebusu Erzincan Mebusu
Ömer F. Sanaç Sadık Perinçek

Mardin Mebusu

Abdürrahman Bayar

(Soldan sürekli alkışlar). »¹²⁸

T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan'ın Konuşması

« (Refik Koraltan sürekli alkışlar arasında Riyaset mevkiine geldi).

REFİK KORALTAN (İçel) - Çok aziz ve muhterem arkadaşlarım, Onuncu Devre Fevkalâde İçtimai Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçim sonunda hakkımda gösterilen samimî ve itimadı şükranla karşılarken, çok muhterem arkadaşlarımı samimî kalbimin sevgi dolu ifadesi olarak hürmetle selâmlarım. (Alkışlar).

Büyük Türk Milletinin hayat ve tarihinde ebedileşen zafer günleri vardır. O büyük zafer günlerinden, o ebedileşen günlerden birisi de 1950 senesi 14 Mayıs'dır. O gün, bugün Türk Milletine hayat, saadet, huzur ve emniyet temin edecek demokrasi inkılâbının zafere ulaşması günüdür. 10 uncu devrenin fevkalâde içtimainın böyle bir günde başla-

mış bulunması, Muhterem Heyetinizin şerefli tarihine yaraşan, büyük başarılar devrinde olduğu gibi, içinde bulunduğumuz devrin de büyük başarı ve zaferle sona ereceğinin inanılacak delilidir.

Tevcih buyurduğunuz vazifenin ehemmiyet ve kudsiyetini tamamen müdrik bulunuyorum. Bu mühim hizmeti yaparken muvaffakiyetimizin istihsali esası, her vakit esirgemediğimiz ve şimdi lûtfen izhar buyurduğunuz, sevgi ve müzaheretinizin devamı olacaktır. İşlerime başlarken Yüksek Heyetinize, hepinize bundan böyle gelecek işlerimizde de yurt hizmetinde, millete gönlünü veren yurt çocukları olarak tevfikatı ilâhiyenin muin olmasını candan temenni ederim. (Şiddetli alkışlar).

Bu inanışla ve bu imanla mukaddes vazifeme başlıyorum. (Alkışlar). »¹²⁹

128 a.g.e., 5-6. ss.

129 a.g.e., 6. s.

Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)

« REİS - Şimdi Riyaset Divanı seçimlerine geçmeden evvel tasnif heyetlerini tesbit edeceğiz.

Reisvekilleri tasnif heyeti için:

Tokad Mebusu Yusuf Ulusoy, Kütahya Mebusu Ali Galib Bubik ve Rize Mebusu Osman Kavrakoğlu seçilmişlerdir.

İdare Âmirleri seçiminin tasnif heyeti için:

Diyarbakır Mebusu Mehmet Hüsrev Ünal, Balıkesir Mebusu Arif Kalıpsızoğlu, Gaziantep Mebusu Süleyman Kuranel seçilmişlerdir.

Kâtipler seçimini tasnif için:

Kastamonu Mebusu Nâzım Batur, Siird Mebusu Baki Erden, Bursa Mebusu Sadettin Karacabey seçilmişlerdir.

Şimdi Reisvekilleri, İdare Âmirleri ve Kâtiplikler için reylerinizi vermenizi rica edeceğim. Sepetler hazırdir.

REİS - Balıkesir seçim bölgesinden reylerin toplanmasına başlıyoruz.

(Reyler toplanıldı.)

REİS - Reylerini kullanmayan arkadaşlar lûtfen teşrif etsinler. Rey toplama muamelesi bitmiştir.

(Reylerin tasnifi yapıldı.)

REİS - Riyaset Divanı seçimi neticesini arz ediyorum.

14.V.1954

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekillikleri için yapılan seçime (448) âza katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı zatlar karşılarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Tokad Mebusu	Rize Mebusu
Yusuf Ulusoy	Osman Kavrakoğlu

Kütahya Mebusu

Ali Galib Bubik

Esat Budakoğlu Balıkesir 448

Fikri Apaydın Kayseri 448

Tevfik İleri Samsun 448

REİS - Reisvekilliklerine seçilen arkadaşlarıma muvaffakiyetler temenni ederim. (Alkışlar).

İdare Âmirleri için yapılan seçim neticesini arz ediyorum.

14.V.1954

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi İdare Âmirlikleri için yapılan seçime (450) âza katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı zatlar karşılarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Balıkesir Mebusu	Gaziantep Mebusu
A. Kalıpsızoğlu	S. Kuranel

Diyarbakır Mebusu

M. H. Ünal

Ahmet Kocabıyıkoglu Balıkesir 450

Mehmet Aldemir İzmir 450

İhnan Şerif Özgen Kütahya 450

REİS - İdare Âmirliklerine seçilen arkadaşlara muvaffakiyetler temenni ederim. (Alkışlar).

14.V.1954

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset Divanı Kâtiplikleri için yapılan seçime (444) âza katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı zatlar karşılarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Bursa Mebusu Kastamonu Mebusu
Saadettin Nâzım Batur
Karacabey

Siird Mebusu

Baki Erden

İhsan Gülez Bolu 444

Sedat Baran Çorum 444

Füruzan Tekil İstanbul 443

Nazlı Tıbar İstanbul 444

İbrahim Kirazoğlu Kayseri 444

Ömer Mart Kayseri 444

REİS - Kendilerine muvaffakiyetler
temenni ederim. (Alkışlar).

FİKRİ APAYDIN (Kayseri) - Söz ri-
ca ediyorum.

REİS - Buyurun.

FİKRİ APAYDIN (Devamla) - Aziz
ve muhterem arkadaşlarım, bize tevdi
buyurulan Meclis Reisvekilliği vazifesi-
nin şeref ve ehemmiyetini müdrik ola-
rak, âzami gayret sarfı ile bu tevcihe
lâyık olmaya çalışacağız.

İtimat ve güveninize mazhar olma-
nın bahtıyarlığı içerisinde kendim ve ar-
kadaşlarım namına Heyeti Muhtereme-
nize şükranlarımızı sunarken, kıymetli
yardımlarınızın muvaffakiyetimizin reh-
berî olacağı hakikatını bir defa daha tek-
rar eder, hepinizi hürmetle selâmlarım.
(Alkışlar). »¹³⁰

Reisicumhur Seçimi

“ REİS - Şimdi Reisicumhur seçimi-
ne geçeceğiz. Daha evvel reyleri tasnif
etmek üzere 9 arkadaş seçmek lâzım. Bu
seçilecek arkadaşlar burada hazırlanan
masada yerlerini alacaklardır...

Şimdi, kur'a çekmek suretiyle arka-
daşların adlarını tesbit ediyoruz:

Mazhar Özsoy (Maraş),
Ahmet Kadoğlu (Maraş),
Muzaffer Kurbanoglu (Manisa),
Pertev Sanaç (Trabzon),
İbrahim Gürgen (İçel),
Cemal Köprülü (Edirne),
Tevfik Şenocak (Erzincan),
Salâhattin İnan (Bitlis),
Ömer Mart (Kayseri)

tasnif heyetine ayrılmışlardır.

Şimdi, reylerin hangi intihap daire-
sinden toplanılmaya başlanacağını tesbit
için kur'a çekiyorum: Tekirdağ.

(Tekirdağ intihap dairesi mebusla-
rından başlanarak reyler toplandı.)

REİS - Rey vermiyen arkadaşlar
kalmışsa lütfen teşrif etsinler.

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Seçim sonucunu arz ediyorum:

14.V.1954

Yüksek Reisliğe

Reisicumhurluk için yapılan seçime
(513) âza katılmış ve neticede İstanbul
Mebusu Celâl Bayar (486) reyler Reisi-
cumhurluğa seçilmişlerdir (27) âza müs-
tenkidtir.

Arz olunur.

Maraş Mebusu Maraş Mebusu
Mazhar Özsoy Ahmed Kadoğlu
Manisa Mebusu Trabzon Mebusu
Muzaffer Kurbanoglu Pertev Sanaç

İçel Mebusu Edirne Mebusu
İbrahim Gürgen Cemal Köprülü
Erzincan Mebusu Bitlis Mebusu
Tevfik Şenocak Salâhattin İnan
Kayseri Mebusu
Ömer Mart

REİS - Şimdi müsaadenizle seçimin sonucunu Reisicumhura arz etmek ve kendilerini Reisicumhur yeminine davet etmek üzere gideceğim. Bunun için oturma yarım saat ara veriyorum.

Kapanma saati: 20,00

İKİNCİ CELSE

Açılma saati: 20,50

REİS - Refik Koraltan

KÂTİPLER: Nazlı Tılabar (İstanbul), Sedat Baran (Çorum)

REİS - Celse açılmıştır.

2. - *Reisicumhurun tahlifleri*

REİS - Şimdi Reisicumhur, vâkı davet üzere, yemin etmek için kürsüyü işgal edeceklerdir.

(Reisicumhur Celâl Bayar, sol tarafın sürekli ve şiddetli alkışları, yaşa, va-

rol sesleri ve tezahürler arasında Riyaset kürsüsüne gelerek Reisicumhurluk yemini etti.)

REİS - Celseye tekrar 10 dakika ara veriyorum.

Kapanma saati: 20,55 »¹³¹

Riyâset Divânı'nın Meclis'e Mâruzatı

“ ÜÇÜNCÜ CELSE

Açılma saati: 21,05

REİS - Refik Koraltan

KÂTİPLER: Nazlı Tılabar (İstanbul), Sedat Baran (Çorum)

REİS - Oturum açılmıştır.

1. - *Başvekil Adnan Menderes'in Başvekillikten istifası ile yeni Hükümet teşkiline kendisinin memur edildiği ve Hükümet kuruluncaya kadar Vekillerin vazifeye devamları hakkında Reisicumhurun tezkeresi (3/1)*

Sayı: 4/299 Ankara, 14.V.1954

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine

Başvekil İstanbul Mebusu Adnan Menderes istifa etmiş ve istifası kabul olunmuştur.

Yeni Hükümetin teşkiline yine kendileri memur edilmiş ve Hükümet kuruluncaya kadar Sayın Vekillerin vazifeye vekâleten devamları rica olunmuştur.

Saygılarımla arz ederim.

Reisicumhur

C. Bayar

(Şiddetli ve sürekli alkışlar).

REİS - Ayın 17 nci Pazartesi günü saat 15 te toplanılmak üzere oturuma son veriyorum.

Kapanma saati: 21,10 »¹³²

¹³¹ a.g.e., 7-8. ss.

¹³² a.g.e., 9. s.

Encümen Seçimleri

« İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 16,45

REİS — Reisvekilî Tevfik İleri

KATIPLER : Sedat Baran (Çorum), İhsan Gülez (Bolu).

REİS — Ekseriyet vardır, celseyi açıyorum.

6. — İNTİHAPLAR

1. — Encümenler intihabı

REİS — Gündem mucibince encümenlerin seçimine geçiyoruz. Daha evvel encümenlerin üye sayısı hakkında bazı kararlar almak mecburiyetindeyiz. İçtüzük mucibince muayyen sayıdan bazan fazla bazan eksik olabilir. Bu da mebus sayısına ve iş hacmine göre ayarlanabilir. Bu itibarla birer birer oyunza arz edeceğim.

Adliye Encümeni, üye sayısı 25 iken 16 fazlasıyla 41 oluyor. Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Arzuhal Encümenini 25 ten iki çıkarmak suretiyle 23 kişi olacaktır. Bu suretle reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bütçe Encümeni, 16 fazlasıyla 51 kişiden ibaret oluyor, reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Çalışma Encümeni, iki fazlasıyla 17 üyeden ibarettir. Reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Dahiliye Encümeni, bir fazlasıyla 31 üyeden ibaret olmak üzere reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni, 1 fazlasıyla 21 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Hariye Encümeni, 8 fazlasıyla, 28 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İktisat Encümeni, 4 noksanıyla 26 üyeden

ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maarif Encümeni, 3 fazlasıyla 23 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maliye Encümeni, 1 fazlasıyla 21 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Meclis Kütüphanesi Encümeni, 4 fazlasıyla 8 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Münakalat Encümeni, 2 fazlasıyla 22 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Nafia Encümeni, 5 fazlasıyla 25 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni, 14 fazlasıyla 34 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Teşkilatı Esasiye Encümeni, 6 fazlasıyla 26 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ticaret Encümeni, 1 fazlasıyla 21 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ziraat Encümeni, 10 fazlasıyla 35 üyeden ibaret olmak üzere reynize arz ediyorum, kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi, üçer kişiden ibaret olmak üzere, encümenler tasnif heyetlerini seçiyoruz.

Adliye Encümeni tasnif heyeti:

(Burdur) Hüseyin Çimen (Yok sesleri),
(İstanbul) Celâl Türkgekdî,
(Konya) Mustafa Bağrıaçık,
(Seyhan) Ahmet Topaloğlu.

Arzuhal Encümeni tasnif heyeti:

(Kütahya) İhsan Şerif Özgen,
(Bahkesir) Esat Budakoğlu (Yok sesleri),
(Kütahya) Osman Özbilen,
(Bahkesir) Halil İmre.

Bütçe Komisyonu tasnif heyeti:

(Aydın) Nail Geveci,
(Malatya) Mehmet Kartal (Yok sesleri),
(Kastamonu) Süleyman Çağlar (Yok sesleri),
(Seyhan) Nurullah İhsan Tolon,
(Trabzon) Emrullah Nütke.

Çalışma Encümeni tasnif heyeti:

(Tokad) Mehmet Şahin,
(Hatay) Şevket Sarıcalı,
(Maraş) Remzi Öksüz,
(Kars) Mehmet Hazer (Yok sesleri).

Dahiliye Encümeni tasnif heyeti:

(Sivas) Rifat Ökten (Yok sesleri),
(Gümüşane) Sabri Özcan San,
(Maraş) Nedim Ökmen,
(Samsun) Ekrem Anut (Yok sesleri),
(Urfa) Mehmet Hatiboğlu.

Divanı Muhasebet Encümeni Tasnif Heyeti:

(Denizli) Osman Ongan,
(Kars) Fevzi Aktaş (Yok sesleri),
(Mardin) Cevdet Öztürk (Yok sesleri),
(Erzurum) İshak Avni Akdağ,
(Trabzon) Halit Ağanoğlu.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni Tasnif Heyeti:

(Kars) Turgut Göle (Yok sesleri),
(Tokad) Hasan Kangal (Yok sesleri),
(Ankara) Hâzım Türegün (Yok sesleri),
(Çankırı) Tahir Akman,
(Tunceli) Arslan Bora,
(İstanbul) Naci Kurt.

Hariciye Encümeni Tasnif Heyeti:

(Bursa) İbrahim Öktem (Yok sesleri),
(Bolu) Lâtfi Öğultürk,
(Erzurum) Esat Tuncel,
(Mardin) Reşit Kemal Tımuroğlu.

İktisat Encümeni Tasnif Heyeti :

(Diyarbakır) Yusuf Azizoglu (Yok sesleri),
(Yozgad) Ömer Lâtfi Erzurumluoglu,
(İstanbul) Aleksandros Hacıpulos (Yok sesleri),
(Sinop) Haşım Tarı (Yok sesleri),
(Çanakkale) İhsan Kanestoglu,
(Manisa) Muzaffer Kurtanoğlu (Yok sesleri),
(Balıkesir) Mücteba Iştın.

Maarif Encümeni Tasnif Heyeti :

(Ankara) Muzaffer Ergüder,
(Malatya) Mehmet Zeki Tulunay (Yok sesleri),
(Kayseri) İbrahim Kirazoglu,
(Ankara) Fuad Zincirkıran,

Maliye Encümeni Tasnif Heyeti :

(Giresun) Ali Naci Duyduk,
(Aydın) Zühtü Uray,
(Kütahya) Süleyman Süruri Nasuhoğlu.

Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni Tasnif Heyeti :

(Eskişehir) Muhtar Başkurt (Yok sesleri),
(Tokad) Yusuf Ulusoy,
(Hatay) Şekip İnal,
(İsparta) Zühtü Hilmi Velibese (Yok sesleri),
(Aydın) Nihat Iyriboz (Yok sesleri),
(İzmir) Nuriye Pınar.

Meclis Kütüphanesi Tasnif Heyeti :

(Çanakkale) Safaeddin Karanakçı,
(Gümüşane) Ekrem Ocaklı,
(Çoruh) Hilmi Çeltikçioğlu.

Milli Müdafaa Encümeni Tasnif Heyeti

(Manisa) Hikmet Bayur (Yok sesleri),
(Niğde) Hasan Hayati Ülkün,
(Kütahya) Ahmet İhsan Gürsoy (Yok sesleri),
(Niğde) Hüseyin Avni Göktürk,
(İstanbul) Faruk Nafiz Çamlıbel (Yok sesleri),
(İçel) Hidayet Sinanoğlu (Yok sesleri),
(Seyhan) Lâtfi Sezgin.

Münakalat Encümeni Tasnif Heyeti:

(Zonguldak) Sebati Ataman (Yok sesleri),
(Kütahya) Ahmet Kavuncu.

(Afyon Karahisar) Gazi Yiğitbaşı (Yok sesleri),

(Kırklareli) Şefik Bakay (Yok sesleri),
(Yozgad) Ali Ünlüsoy.

Nafia Encümeni Tasnif Heyeti;

(Ağrı) Nimet Sümer,
(Muğla) Nâtik Poyrazoğlu,
(Konya) Halil Özyörük.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni Tasnif Heyeti;

(Çorum) Şevki Gürses,
(Erzurum) Abdülkadir Eryurt (Yok sesleri),

(Afyon Karahisar) Sıtkı Koraltan,
(Gümüşane) Zeki Başağ.

Teşkilâtı Esasiye Encümeni Tasnif Heyeti;

(Sivas) Encüment Dama'nı (Yok sesleri),
(Amasya) İsmet Olgaç (Yok sesleri),
(Kocaeli) Sefer Göksel,
(Kars) Ali Yeniaras (Yok sesleri),
(Amasya) Mustafa Zeren (Yok sesleri),
(Burdur) Fethi Çelikbaş (Yok sesleri),
(Erzurum) Hâmid Şevket İnce (Yok sesleri),

(Bilecik) İsmail Selçuk Çakıroğlu,
(İçel) Rüştü Çetin.

Ticaret Encümeni Tasnif Heyeti;

(Ankara) Mümtaz Faik Fenik (Yok sesleri),
(Edirne) Hasan Maksudoğlu (Yok sesleri),
(İçel) Refik Koraltan (Yok sesleri),
(Malatya) Esat Doğan (Yok sesleri),
(İzmir) Abidin Tekön,
(İsparta) Kemal Demiralay (Yok sesleri),
(Samsun) Abdullah Keleşoğlu.

Ziraat Encümeni tasnif heyeti :

(Antalya) Fatin Dalaman (Yok sesleri),
(Giresun) Doğan Köymen,
(Trabzon) Pertev Sanaç,
(Bursa) Müfit Erkuyumcu (Yok sesleri),
(Ordu) Feyzi Boztepe (Yok sesleri),
(Bursa) Selim Ragıp Emeç (Yok sesleri),
(Konya) Hamdi Ragıp Atademir (Yok sesleri),
(Trabzon) Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu.

Tasnif heyetleri tamamlanmıştır, efendim.

Başlanacak intihap dairesini çekeceğiz. (Ankara).

REİS — Reyini kullanmıyan arkadaş var mı efendim?..

Rey toplama muamelesi bitmiştir. Tasnif neticesine intizaren celseye 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,40

ÜÇÜNCÜ CELSE

Açılma saati : 18,05

REİS — Reisvekili Tefrik İleri.

KÂTİPLER : İhsan Gülez (Bolu), Sedat Baran (Çorum).

REİS — Celseyi açıyorum.

Tasnif neticelerini arz ediyorum efendim :

Yüksek Reisliğe

Ankara, 24 . V . 1954

Adliye Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 374 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

İstanbul Mebusu

Konya Mebusu

Celâl Türkgeldi

Mustafa Bağrıaçık

Seyhan Mebusu

Ahmet Topaloğlu

Adliye Encümeni

İsmet Olgaç	Amasya	374
Zafer Gökçer	Ankara	374
Enver Karan	Antalya	374
Nail Geveci	Aydın	374
Cevat Ülkü	Aydın	374
Vacide Asena	Balıkesir	373
Necati Aras	Bingöl	374
Behçet Kayaalp	Burdur	374
Müfit Erkuyumcu	Bursa	373
Servet Sezgin	Çanakkale	374
Celâl Boynuk	Çankırı	374
Asım Emrem	Çankırı	374
Muzaffer Önal	Çorum	368
İsmail Hadımlıoğlu	Denizli	374
Mehmed Hüseyin Ünal	Diyarbakır	374
Sadık Perinçek	Erzincan	374
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	374
Abdülkadir Eryurt	Erzurum	374
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	374
Hicri Sezen	Eskişehir	374
Halis Tokdemir	Gümüşhane	374
Said Bilgiç	İsparta	374
Arif Güngören	İzmir	374
İbrahim Uş	Kars	374

Osman Nuri Deniz	Kayseri	374
Mehmet Mahmudoğlu	Kuşehir	373
Selâmi Dinçer	Kocaeli	374
Hidayet Aydın	Konya	374
Tevfik Fikret Baran	Konya	374
Reyhan Gökmenoğlu	Konya	374
Muammer Obuz	Konya	374
Halil Özyörük	Konya	373
Süleyman Süruri Nasuhoğlu	Kütahya	374
Mehmet Zeki Tulunay	Malatya	372
Şemi Ergin	Manisa	374
Mazhar Özsoy	Maras	374
Hasan Hayati Ülkün	Niğde	373
Şevki Ecevit	Sivas	374
Talât Alpay	Yozgad	374
Mahmut Ataman	Yozgad	374
Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak	374

Yüksek Reisliğe

Arzuhal Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 373 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Kütahya Mebusu

Balıkesir Mebusu

İ. Şerif Özgen

Halil İmre

Kütahya Mebusu

Osman Özbilen

Arzuhal Encümeni

Ahmet Karagür	Balıkesir	373
Ahmet Hatı	Bolu	373
Tahir Akman	Çankırı	373
İbrahim Aydın	Çankırı	373
Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum	373
Hasan Maksudoğlu	Edirne	373
Selâhattin Toker	Elâzığ	373
Tevfik Şenocak	Erzincan	373
Muzaffer Kuşakcioğlu	Kastamonu	373
Muzaffer Âli Mühtö	Kastamonu	373

Abdürrahman Fahri Ağaoğlu	Konya	373
Abdullah Köroğlu	Malatya	370
Nuri Ocakcıoğlu	Malatya	371
Bahaettin Erdem	Mardin	373
Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	371
Salim Çonoğlu	Samsun	373
Salim Serçe	Seyhan	373
Abdurrahman Doğruyol	Sivas	373
Memduh Turhan	Sivas	373
Ahmet Gürkan	Tokad	373
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	373
Necati Diken	Zonguldak	373
Edibe Sayar	Zonguldak	373

Yüksek Reisliğe

Bütçe Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 377 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Aydın Mebusu	Seyhan Mebusu
Nail Geveci	Nurullah İhsan Tolon
Trabzon Mebusu	
Emrullah Nutku	

Bütçe Encümeni

Arif Demirer	Afyon K.	376
Murad Âli Ülgen	Afyon K.	376
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	377
Muhlis Ete	Ankara	377
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	377
Mümtaz Tarhan	Ankara	377
Kenan Akmanlar	Antalya	377
Ahmet Tokuş	Antalya	377
Zühtü Uray	Aydın	377
Halil İmre	Balıkesir	377
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	377
Sırrı Yireali	Balıkesir	376
Kenan Yılmaz	Bursa	377
Tahsin Uygur	Çankırı	376
Yaşar Gümüşel	Çoruh	377
Yakup Gürsel	Çorum	377
Yusuf Azızoğlu	Diyarbakır	377
Mustafa İkinci	Diyarbakır	377
İhsan Hamid Tığrel	Diyarbakır	377
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	377
Muhtar Başkurt	Eskişehir	376
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	375
Ekrem Cenani	Gaziantep	377
Mazhar Şener	Giresun	377

Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	376
İbrahim Gürgen	İçel	377
Hâdi Hüsmen	İstanbul	377
Behzat Bilgin	İzmir	377
Ziya Termen	Kastamonu	377
Şefik Bakay	Kırklareli	377
Ekrem Alican	Kocaeli	377
Remzi Birand	Konya	377
Muzaffer Kurhanoğlu	Manisa	377
Abdürrahman Bayar	Mardin	377
Nuri Özsan	Muğla	377
Nâtk Poyrazoğlu	Muğla	377
Akif Sarıoğlu	Muğla	377
Hüseyin Avni Göktürk	Niğde	377
Refet Aksoy	Ordu	377
Hüseyin Ağun	Rize	377
Sedat Barı	Seyhan	377
Nurullah İhsan Tolon	Seyhan	377
Baki Erden	Siiird	377
Nuri Sertoğlu	Sinob	375
Server Somuncuoğlu	Sinob	374
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	376
İhsan Baç	Tokad	375
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	377
Feridun Ergin	Urfa	377
Kemal Yörükoğlu	Van	377
Hüseyin Balık	Zonguldak	376

Yüksek Reisliğe

Çalışma Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 371 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Hatay Mebusu	Tokad Mebusu
Şevket Sarıcalı	Mehmet Şahin

Maraş Mebusu

Remzi Öksüz

Çalışma Encümeni

Fuad Seyhun	Ankara	371
Necati Çelim	Aydın	371
Ekrem Yıldız	Bingöl	371
Sabahattin Çıracıoğlu	Bursa	371
Doğan Köymen	Giresun	371
Ahmet Topcu	İstanbul	371
İlhan Sipahioğlu	İzmir	371
Abidin Tekön	İzmir	371
Ahmet Kavuncu	Kütahya	369
Mehmet Kartal	Malatya	371

Kâmil Kırkoğlu	Malatya	371
Nafiz Körez	Manisa	371
Cevdet Öztürk	Mardin	371
Mehmet Ünalı	Seyhan	371
Feridun Ayalp	Urfa	371
Celâl Öncel	Urfa	371
Cemal Kıpçak	Zonguldak	371

Yüksek Reisliğe

Dahiliye Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 379 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Maras Mebusu	Gümüşane Mebusu
Nedim Ökmen	Sabri Özcan San

Urfa Mebusu
Mehmet Hatiboğlu

Dahiliye Encümeni

Kemal Eren	Amasya	379
Mustafa Zeren	Amasya	379
Âtîf Benderlioğlu	Ankara	379
Lütfi Oğultürk	Bolu	379
Agâh Erozan	Bursa	379
Safaettin Karanakaç	Çanakkale	379
Zihni Ural	Çoruh	379
A. Hamdi Sancar	Denizli	379
Bükneddin Nasuhioğlu	Edirne	379
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	379
Tahsin Tola	İsparta	379
Pertev Arat	İzmir	379
Bauf Onursal	İzmir	379
Turgut Göle	Kars	377
Mehmet Hazer	Kars	377
Süleyman Çağlar	Kastamonu	379
Tahir Taşer	Kırşehir	378
Sadettin Yalın	Kocaeli	379
Mekki Keskin	Konya	379
M. Rüştü Özal	Konya	379
Nihat Halûk Pepeyi	Kütahya	379
Yavuz Başer	Muğla	379
Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde	379
Feyzi Boztepe	Ordu	379
Muhittin Özkefeli	Samsun	379
Ahmet Kınık	Seyhan	379
Ercüment Damah	Sivas	377
Pertev Sanaç	Trabzon	379
Yusuf Aysal	Uşak	379

Muslih Görentaş	ın	379
Sebatî Ataman	Zonguldak	379

Yüksek Reisliğe

Divanı Muhasebat Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 372 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Erzurum Mebusu	Denizli Mebusu
İshak Avni Akdağ	Osman Ongan
Trabzon Mebusu	
Halit Ağanoğlu	

Divanı Muhasebat Encümeni

Şevki Hacıreis	Bilecik	372
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	372
Kemal Biberoğlu	Çorum	372
Mustafa Gülecügil	Denizli	372
Sırrı Atalay	Kars	371
M. Ali Ceylân	Kırklareli	372
Mehmet Fahri Oral	Malatya	371
Halim Şatana	Mardin	372
Sadettin Ertur	Niğde	372
Ekrem Anıt	Samsun	372
Rahmi Ozan Gümüşoğlu	Samsun	372
Bahattin Örnekol	Sivas	372
Fethi Mahramlı	Tekirdağ	372
Samim Yücedere	Tekirdağ	372
Selâhattin Gülüt	Tokad	372
Ömer Sunar	Tokad	372
Bahri Turgut Okaygün	Tunceli	372
Aziz Özbay	Urfa	372
Muzaffer Timur	Urfa	372
Ömer Lâtfi Erzurumluoğlu	Yozgad	372

Yüksek Reisliğe

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime 366 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Çankırı Mebusu	İstanbul Mebusu
Tahir Akman	Naci Kurt
Tunceli Mebusu	
Arslan Bora	

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

Halis Öztürk	Ağrı	366
Sabri Çonkar	Bolu	366

Rıza Topeuoğlu	Erzurum	366
Abdülkadir Atık	Gaziantep	366
Samih İnal	Gaziantep	366
Abdullah Cilli	Hatay	366
Şemsettin Mursaloğlu	Hatay	366
Kemal Güven	Kars	366
Şefik Çağlayan	Muş	364
Gıyasettin Emre	Muş	366
Ömer Güriş	Samsun	366
Abdullah Keleşoğlu	Samsun	366
Hâdi Uzer	Samsun	366
Haşim Tarı	Sinob	365
Hüseyin Çitili	Sivas	366
Etem Erdinç	Sivas	366
Hasan Kangal	Tokad	366
Mahmut Goloğlu	Trabzon	366
Mehmet Hatiboğlu	Urfa	366
Numan Kurban	Yozgad	366
Hâşim Tatlıoğlu	Yozgad	366

Yüksek Reisliğe

Hariciye Encümeni âzâhları için yapılan seçime 395 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Bolu Mebusu	Erzurum Mebusu
Lütfi Oğultürk	Esat Tuncel
Mardin Mebusu	
Reşit Kemal Tınaroğlu	

Hariciye Encümeni

Saip Özer	Afyon K.	375
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	375
Hulûsi Köymen	Bursa	375
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	375
Bedi Enüstün	Çanakkale	375
Ali Çobanoğlu	Denizli	375
Rıfık Salim Burçak	Erzurum	375
Bahadır Dülger	Erzurum	375
Lütfi Kırdar	İstanbul	374
Nadir Nadi	İstanbul	375
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	375
Nuri Yamut	İstanbul	375
Nebil Sadi Altağ	İzmir	375
Cihad Baban	İzmir	375
Sadık Giz	İzmir	375
Nuriye Pınar	İzmir	375
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	375
Turgut Göle	Kars	375

Basri Aktaş	Kastamonu	375
Hamza Osman Erkan	Kocaeli	375
Ziyad Ebüzziya	Konya	375
Samet Ağaoğlu	Manisa	375
Hikmet Bayur	Manisa	375
Adnan Karasosmanoğlu	Manisa	375
Zeyyat Mandalinci	Muşla	375
Ahmet Topaloğlu	Seyhan	375
Suat Bedük	Süird	375
Muhit Tümerkan	Sinob	372

Yüksek Reisliğe

İktisat Encümeni âzâhları için yapılan seçime 380 âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Bahkesir Mebusu	Yozgad Mebusu
Mücteba İştin	Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu
Çanakkale Mebusu	
İhsan Karasioğlu	

İktisat Encümeni

Abdullah Gedikoğlu	Ankara	380
Hilmi Çeltikçioğlu	Çorum	380
İhsan Dal	Gaziantep	380
Ali Ocak	Gaziantep	380
Hamdi Bozbağ	Giresun	380
Tahsin İnang	Giresun	380
A. Feyzi Atahan	Hatay	380
Şevket Sarıcalı	Hatay	380
Nazim Bezmen	İstanbul	380
Seyfi Gögen	İstanbul	380
Naci Kurt	İstanbul	380
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	380
Hanri Soriano	İstanbul	380
Abdullah Aker	İzmir	380
Ali Yeniaras	Kars	380
Osman Bölükbaşı	Kırşehir	380
Osman Özbilen	Kütahya	380
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	380
Nüvit Yetkin	Malatya	380
Sabri İşbakan	Ordu	380
İsmet Uslu	Seyhan	380
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	380
Emrullah Nutku	Trabzon	380
İsmail Şener	Trabzon	380
Suat Başol	Zonguldak	380
Avni Yurdabayrak	Zonguldak	380

24 . V . 1954

Yüksek Reisliğe

Maarif Encümeni azalıkları için yapılan seçime (372) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Ankara Mebusu Ankara Mebusu
Fuad Zincirkıran Muzaffer Ergüder

Kayseri Mebusu
İbrahim Kirazoğlu

Maarif Encümeni

Kasım Küfrevi	Ağrı	372
Aliye Temuçin	Ankara	372
Mekki Said Esen	Balıkesir	372
Yahya Pelvan	Balıkesir	372
Mehmet Özbey	Burdur	372
Nuri Togay	Çanakkale	372
Mehmet Karasan	Denizli	372
Halil Turgut	Diyarbakır	372
Cemal Köprülü	Edirne	372
Veysel Varol	Erzincan	372
Sabri Özcan San	Gümüşane	372
Rüştü Çetin	İçel	372
Aleksandros Hacıpulos	İstanbul	372
Remzi Çakır	Kars	372
Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri	372
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	372
Ahmet Morgil	Rize	372
Halit Ağanoğlu	Trabzon	372
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	372
Osman Turan	Trabzon	372
Fethi Ülkü	Tunceli	372
Orhan Dengiz	Uşak	372
Danyal Akbel	Yozgad	372

24 . V . 1954

Yüksek Reisliğe

Maliye Encümeni azalıkları için yapılan seçime (365) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Giresun Mebusu Aydın Mebusu
Ali Naci Duyduk Zühtü Uray

Kütahya Mebusu
Süleyman Süruri Nasuboğlu

Maliye Encümeni

Osman Talu	Afyon K.	365
Hâmit Koray	Amasya	365
Selâhattin Baysal	Bolu	365
Şevki Gürses	Çorum	365
Baha Koldaş	Çorum	365
Sabri Erduman	Erzurum	365
Übeydullah Seven	Hakkâri	365
Fahrettin Ulaş,	İstanbul	365
Mehmet Hazer	Kars	365
Hakkı Kirmel	Kayseri	365
Nüzhet Akın	Kocaeli	365
Esat Doğan	Malatya	365
Abdullah Aytemiz	Maras	365
Ahmet Bozdağ	Maras	365
Abdülkadir Kalav	Mardin	365
Ahmed Nuri Radioğlu	Niğde	365
İzzet Akçal	Rize	365
Hamdi Tekay	Samsun	365
Şükrü Uluçay	Samsun	365
Mustafa Akçalı	Seyhan	365
Mehmet Daim Süalp	Sürid	365

24 . V . 1954

Yüksek Reisliğe

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni azalıkları için yapılan seçime (376) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

İzmir Mebusu Hatay Mebusu
Nuriye Pınar Şekip İnal

Tokad Mebusu

Yusufl Ulusoy

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni

Mehmet Enginün	Edirne	376
Salih Fuad Keçeci	Eskişehir	376
Halit Zorban	Gümüşan	376
Kemal Demiralay	İsparta	376
Faruk Nafiz Çamhbel	İstanbul	376
Hüsnü Yaman	Kırklareli	376
Mehmet Kartal	Malatya	376
Osman Kavrakçoğlu	Rize	376
Ferid Tüzel	Samsun	376
Nurettin Ertürk	Sivas	376

Yüksek Reisliğe

Kütüphane Encümeni azalıkları için yapılan seçime (368) âza katılmış ve neticede ilişik

listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Çoruh Mebusu	Gümüşane Mebusu
Hilmi Çeltikçi	Ekrem Ocalı
Çanakkale Mebusu	
Safâeddin Karanaki	

Mecidi Kütüphanesi Encümeni

Ömer Bilen	Ankara	368
Nihat İyriboz	Aydın	368
Selim Ragıp Emeç	Bursa	368
Cevat Köstekçi	Çorum	368
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	368
Ali Galib Bubek	Kütahya	368
Mehmet Şahin	Tokad	368
Yusuf Ulusoy	Tokad	368

24 . V . 1954

Yüksek Reisliğe

Millî Müdafaa Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (368) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Niğde Mebusu	Niğde Mebusu
Hüseyin Avni Göktürk	Hasan Hayati Ülkün
Seyhan Mebusu	
Lâtfî Sezgin	

Millî Müdafaa Encümeni

Muzaffer Ergüder	Ankara	268
Seyfi Kurtbek	Ankara	368
Fahri Belen	Bolu	368
Kemal Yaşinkılıç	Edirne	368
Hüsnü Göktuğ	Elâğz	368
Mehmet Şevki Yazman	Elâğz	368
İshak Avni Akdağ	Erzurum	368
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	368
Ziya Köktürk	İstanbul	368
Zeki Rıza Sporel	İstanbul	368
Tahsin Yazıcı	İstanbul	368
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	368
Kâzım Meriç	Kocaeli	368
Şemsi Akoğlu	Muş	368
Ali Ulvi Arıkan	Niğde	368
Zihni Ünar	Niğde	368

Kemal Balta	Rize	368
Sinan Tekelioğlu	Seyhan	368
Şerafettin Ayhan	Sinob	368
M. Nurettin Turgay	Sivas	368
Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad	368
Osman Hacıbaloğlu	Tokad	368
Sami Orberk	Trabzon	368
Arslan Bora	Tunceli	368
Saim Önhon	Urfa	368

Yüksek Reisliğe

Münakalât Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (371) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Afyon Karahisar	Kütahya
Gazi Yiğitbaşı	Ahmet Kavuncu

Yozgad

Ali Ünlüsoy

Münakalât Encümeni

Rıza Çerçel	Afyon K.	371
Necmi İnanç	Ankara	371
Fuad Zincirkıran	Ankara	371
Asım Okur	Antalya	371
Mücteba İştin	Balıkesir	371
Arif Kahpsızoglu	Balıkesir	371
Yümnü Üresin	Bilecik	371
Nusrettin Barut	Bitlis	371
Salâhattin İnan	Bitlis	371
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	371
Sabahattin Parsay	Edirne	371
Mustafa Rahmi Sanalan	Erzincan	371
Kemal Güven	Kars	370
Sefer Göksel	Kocaeli	371
Sabahattin Sönmez	Konya	371
Hilmi Özbay	Malatya	370
Melih Koçer	Manisa	371
Etem Aybar	Mardin	371
Kâzım Oskay	Sivas	371
Necmi Arman	Tekirdağ	371
Ali Ünlüsoy	Yozgad	371
Hakkı Hilâlet	Zonguldak	371

Yüksek Reisliğe

Nafia Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (370) âza katılmış ve neticede ilişik list-

tade adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Konya Ağrı
Halil Özyörük Nimet Sümer

Muğla
Nâtik Poyrazoğlu

Nafia Encümeni

Atilla Konuk	Antalya	370
Ali Ferruh Yücel	Bursa	370
Mecit Bumin	Çorum	370
Baha Akşit	Denizli	370
Osman Ongan	Denizli	370
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	370
Şevki Erker	Erzurum	370
Esat Tuncel	Erzurum	370
Süleyman Kuranel	Gaziantep	370
Cevdet San	Gaziantep	370
Abdullah İzmen	Giresun	370
Necmi Ateş	İstanbul	370
Emin Onat	İstanbul	370
Nâzım Batur	Kastamonu	370
Hilmi Dura	Kastamonu	370
Mustafa Bağrıaçık	Konya	370
Himmet Ölçmen	Konya	370
Ahmet Fırat	Malatya	369
Hayri Büke	Manisa	370
Mehmet Fahri Mete	Rize	370
Zahit Akdağ	Seyhan	370
M. Vehbi Dayıbaş	Sinop	369
Nuri Demirağ	Sivas	370
Hasan Oral	Urfa	370
Sabih Duralı	Zonguldak	370

Yüksek Reisliğe

Şıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni azalıkları için yapılan seçime (375) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Afyon Karahisar Gümüşane
Sıtkı Koraltan Zeki Başağa

Çorum
Şevki Gürses

Şıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni

Nimet Sümer	Ağrı	375
Talât Vasfi Ö	Ankara	375

Hatin Dalaman	Antalya	375
Burhanettin Onat	Antalya	375
A. Baki Ökdem	Aydın	375
Muharrem Tunçay	Balıkesir	375
Talât Oran	Bilecik	375
İbrahim Öktem	Bursa	375
Kenan Çığman	Çankırı	375
Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	375
Ali Rıza Karaca	Denizli	375
Fikri Arıç	Diyarbakır	375
Hasan Numanoğlu	Erzurum	375
İsmail Sayın	Eskişehir	375
Zeki Başağa	Gümüşane	375
Şekip Inal	Hatay	375
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay	375
Aziz Köksal	İçel	375
Mehmet Ünal	İçel	375
İrfan Aksu	İsparta	375
Zakar Tarver	İstanbul	375
Needet Incekara	İzmir	375
Hasan Erdoğan	Kars	374
Ahmet Bilgin	Kırşehir	374
Ziya Atıç	Kocaeli	375
Sıtkı Salim Burçak	Konya	375
Ahmet Koyuncu	Konya	375
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	375
Tevfik Unsalan	Malatya	373
Hüseyin Ülkü	Niğde	375
Fazıl Erim	Ordu	375
Selâhattin Orhon	Ordu	375
Veysi Oran	Süri	375
Zeki Erataman	Tekirdağ	375

Yüksek Reisliğe

Teşkilâtı Esasiye Encümeni azalıkları için yapılan seçime (373) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Bilecik Mebusu Kocaeli Mebusu
İsmail Selçuk Çakıroğlu Sefer Göksel
İçel Mebusu
Rüştü Çetin

Teşkilâtı Esasiye Encümeni

Kemal Özçoban	Afyon K.	373
Ramiz Eren	Ankara	373
Hâzım Türeğün	Ankara	373
Raif Aybar	Bursa	373
Hüseyin Fırat	İçel	373

Zühtü Hilmi Velihoş	İsparta	373
Celâl Türkgeldi	İstanbul	373
Halûk Ökeren	İzmir	373
Mehmet Ali Sebük	İzmir	373
Sırrı Atalay	Kars	371
Ali Yeniaras	Kars	371
Kâmil Gündoğ	Kayseri	373
Turan Güneş	Kocaeli	373
Tarık Kozbek	Konya	373
Yunus Muammer Alakant	Manisa	373
Fevzi Lütfi Karaoğlu	Manisa	373
Muhlis Tümay	Manisa	373
Mehmet Cemil Bengü	Ordu	373
Fazlı Ertekin	Ordu	373
Memiş Yazıcı	Ordu	373
Enver Batumlu	Seyhan	373
David Oral	Seyhan	373
Rifat Ökten	Sivas	373
Ferid Alplakender	Tekirdağ	373
Sabri Dilek	Trabzon	373
Ihsan Aktürel	Yozgat	373

Yüksek Reisliğe

Ticaret Encümeni azalıkları için yapılan seçime (369) âza katılmış ve neticede ilâk listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Âza	Âza
Edirne	İzmir
Hasan Maksudoğlu	Abidin Tekön
Âza	
Samsun	
Abdullah Keleşoğlu	

Ticaret Encümeni

Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	369
Hamdi Bulgurlu	Ankara	369
Enver Gürelli	Balıkesir	369
Muhlis Erdener	Bursa	369
Halûk Şaman	Bursa	369
Baha Cemal Zağra	Bursa	369
Kemâl Terzioğlu	Çorum	369
Eyüp Şahin	Diyanbakır	369
Cemil Önder	Erzurum	369
Fevzi Aktaş	Kars	369
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	369
Hamdi Başak	Kocaeli	369
Muhittin Güzelkılıç	Konya	369
Mahmut Karaküçük	Maraş	369
Remzi Öksüz	Maraş	369
Abdullah Eker	Samsun	369
Haşim Tara	Sinop	369
Hüseyin Yüksel	Sivas	369
Hakkı Gedik	Uşak	369
Hilmi Durmaz	Van	369
Hamit Kartal	Van	369

Yüksek Reisliğe

Ziraat Encümeni azalıkları için yapılan seçime 374 âza katılmış ve neticede ilâk listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Giresun Mebusu	Trabzon Mebusu
Doğan Köymen	Pertev Sanaç
Trabzon Mebusu	
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu	

Ziraat Encümeni

Sıtkı Koralan	Afyon K.	374
Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	373
Faruk Çöl	Amasya	374
Dağistan Binerbay	Ankara	374
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	374
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	374
Salt Göker	Bingöl	374
Mithat Dayıoğlu	Bolu	374
Hüseyin Çimen	Burdur	374
Sadettin Karacabey	Bursa	374
Refet Tavaşoğlu	Denizli	374
Suphi Ergene	Edirne	374
Hüsnü Çanakçı	Erzincan	374
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	374
Ali Naci Dıydukl	Giresun	374
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	374
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay	374
Yakup Çukuroğlu	İçel	374
Hidayet Sinanoğlu	İçel	374
Muzaffer Balaban	İzmir	374
Rıza Yalçın	Kars	372
Salim Esen	Kastamonu	374
Emin Develioğlu	Kayseri	374
Mahmut Erbil	Kırklareli	374
Fikret Filiz	Kırklareli	374
Osman Alişiroğlu	Kırşehir	373
Cemal Tüzün	Kocaeli	373
Nüzhet Unat	Kocaeli	374
Abdi Çilingir	Konya	374
Sudi Mihyoğlu	Manisa	373
Ahmet Kadoğlu	Maraş	374
Turan Akarca	Muğla	374
Bekir Baykal	Ordu	374
Lütfi Sergin	Seyhan	374
Hâcîm Yılmaz	Uşak	374

REİS — Encümenlerin seçimleri bitmiştir. arkadaşların bir an evvel toplanıp reis ve mazbata muharrirlerini seçip Riyasete bildirmelerini rica ederim.

26 Mayıs Çarşamba günü saat 15 te toplanmak üzere celseyi kapatıyorum.

Kapanış saati : 18,25

» 133

T.B.M.M.'NİN X. DÖNEMİNİN BİRİNCİ TOPLANTISININ AÇILMASI
(1.XI.1954)

Meclis Reisi Seçimi

« İKİNCİ CELSE

Açılma Saati: 17.05

REİS - Reisvekili Fikri Apaydın

KÂTİPLER: İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), Ömer Mart (Kayseri)

4. - İNTİHAPLAR

1. - Meclis Reisi intihabı

REİS - Ruzname gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi intihabına geçiyoruz efendim.

Reylerin tasnifi için tasnif heyeti seçiyoruz.

Ahmet Karagür (Balıkesir), buradalar mı efendim? (Burada sesleri).

Osman Turan (Trabzon), buradalar mı efendim? (Burada sesleri).

Yakup Çukuroğlu (İçel), (Yok sesleri).

Sebati Ataman (Zonguldak) (Burada sesleri)

Reylerin hangi intihap dairesinden başlanacağına dair kur'a çekiyoruz; Trabzon.

(Trabzon mebuslarından başlanması suretiyle reyler toplandı.)

REİS - Reylerini kullanmayan arkadaşlar lütfen kullanmalarını rica ediyorum.

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Tasnif heyetinin Dahiliye Encümine teşriflerini rica ederim efendim.

(Riyaset için verilen reyler tasnif edildi.)

REİS - Tasnif neticesini arz ediyorum:

1.XI.1954

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçime (421) âza katılmış ve neticede İçel Mebusu Refik Koraltan (421) reyle seçilmiştir.

Arz olunur.

Balıkesir Mebusu Trabzon Mebusu

Ahmet Karagür Osman Turan

Zonguldak Mebusu

Sebati Ataman

(Alkışlar). »¹³⁴

T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan'ın Konuşması

« (Refik Koraltan alkışlar arasında Riyaset kürsüsüne geldi.)

REFİK KORALTAN (İçel) - Çok muhterem arkadaşlarım, 10 uncu Devre Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birin-

ci İçtima yılı için şimdi bir seçim yapıldı. Bu seçim sonunda Yüksek Meclisinin Riyasetine seçilmiş bulunuyorum. Böylece hakkımda izhar buyurulan sevgi ve itimadınızı hürmet, minnet ve şük-

¹³⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 2, Birinci İnikat, 1.XI.1954, 18. s.

ranla karşılarım. Hakikaten tevcih buyurulan hizmetin ve bu kürsünün çok mühim vazifeleri olduğunu tamamen müdrik bulunuyorum. Büyük bir dikkat ve hassasiyetle bugüne kadar olduğu gibi bundan böyle de ve bilhassa siz muhterem arkadaşlarımın sevgi ve itimatlarına lâyık olmak için bütün dikkat ve hassasiyetimi kullanarak ne mümkünse yaparak, hattâ beşer takatının üstüne çıkarak çalışacağım. (Bravo sesleri). Bütün bu

mesainin muvaffakiyete ulaşmasının tek mesnedi, şimdi esirgemediğiniz sevgi ve müzaharetinizin devamlı olarak gösterilmesi olacaktır. Sizinle Büyük Türk Milletinin en mesut günlerini hep beraber görmek temennisiyle milletin hakiki mümessillerinin toplandığı ve millet iradesinin tecelligâhı olan 10 uncu Devre Büyük Millet Meclisine Allahtan büyük başarılar dileyerek vazifeme başlıyorum. (Alkışlar) »¹³⁵

Riyâset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)

« REİS - Şimdi gündem sırasına göre Reisvekili, İdare Âmirleri ve Kâtipler için seçim yapacağız.

Seçimlerden evvel, verilecek reyleri tasnif etmek üzere kur'a ile üçer arkadaştan mürekkep üç tasnif heyeti seçeceğiz.

Reisvekillerine ait reyleri tasnif edecek heyet:

Yavuz Başer (Muğla).

Mükerrem Sarol (İstanbul).

Fethi Mahramlı (Tekirdağ).

Kâtiplere ait reyleri tasnif edecek heyet:

Şefik Çağlayan (Muş), (Yok sesleri)

İhsan Şerif Özgen (Kütahya), (Yok sesleri)

Nurullah İhsan Tolon (Seyhan),

Hamdi Bozbağ (Giresun),

İhsan Daî (Gazianteb), (Yok sesleri)

Muhtar Başkurt (Eskişehir), (Yok sesleri)

Osman Talu (Afyon Karahisar).

İdare Âmirleri reylerini tasnif edecek heyet için kur'a çekiyorum:

Seyfi Kurtbek (Ankara),

Selâhaddin İnan (Bitlis), (Yok sesleri)

Hilmi Çeltikçioğlu (Çoruh),

Hidayet Sinanoğlu (İçel).

REİS - Şimdi reylerin kullanılmasına başlanılmasını tesbit için kur'a çekiyorum: İzmir.

(İzmir mebuslarından başlanılması suretiyle reyler kullanıldı).

REİS - Reylerini kullanmıyanlar lûtfen kullansınlar... Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Reylerin tasnifi yapıncaya kadar İnikada on dakika ara veriyorum.

135 a.g.e., 18-19. ss.

ÜÇÜNCÜ CELSE

Açılma saati: 18,00

REİS - Refik Koraltan.

KÂTİPLER: Ömer Mart (Kayseri), İbrahim Kirazoğlu (Kayseri)

REİS - Reisvekillikleri için yapılan
intihap neticesini arz ediyorum:

Yüksek Reisliğe

T.B.M. Meclisi Reisvekillikleri için
yapılan seçime (370) âza katılmış ve ne-
ticede aşağıda adları yazılı zatlar karşıla-
rında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

İstanbul Mebusu Muğla Mebusu
Mükerrem Sarol Yavuz Başer

Tekirdağ Mebusu

Fethi Mahramlı

Esat Budakoğlu	Balıkesir	369
Fikri Apaydın	Kayseri	370
Tevfik İleri	Samsun	369

REİS - Kâtipler için verilen reyleri
arz ediyorum:

Yüksek Reisliğe

T.B.M. Meclisi Riyaset Divanı
kâtiplikleri için yapılan seçime 364 âza
katılmış ve neticede aşağıda adları yazı-
lı zatlar karşılarında gösterilen reyleri al-
mışlardır.

Arz olunur.

Seyhan Afyon K.
N. İhsan Tolon Osman Talu

Giresun

Hamdi Bozbağ

Atillâ Konuk	Antalya	364
İhsan Gülez	Bolu	364
Sedat Baran	Çorum	364
Nazlı Tılabar	İstanbul	364

İbrahim Kirazoğlu	Kayseri	364
Ömer Mart	Kayseri	364

REİS - İdare âmirlikleri için yapılan
seçimin neticesini arz ediyorum.

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi İdare
âmirlikleri için yapılan seçime (355) âza
katılmış ve neticede aşağıda adları yazı-
lı zatlar; karşılarında gösterilen reyleri
almışlardır.

Arz olunur.

Ankara İçel
Seyfi Kurtbek Hidayet Sinanoğlu
Çorum

Hilmi Çeltikçioğlu

Ahmet Kocabıyıkoglu	Balıkesir	354
Mehmet Aldemir	İzmir	355
İhsan Şerif Özgen	Kütahya	355

REİS - Fikri Apaydın arkadaşları-
mız söz istiyorlar.

FİKRİ APAYDIN (Kayseri) - Muhterem arkadaşlar, Yüksek Meclisin rey ve iradesiyle tevcih buyurduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekilliği vazifesini deruhde etmiş bulunuyoruz. Vazifenin ulviyet ve kudsiyetini müdrik olarak Meclis mesaisinde ve sair terettübeden ahvalde âzami gayret sarf edeceğimiz şüpheden vârestedir. Ancak şu kadarını arz edeyim ki, muvaffakiyetimiz müzaheretlerinize bağlıdır. Bunu esirgememenizi rica ederken kendim ve arkadaşlarım namına en derin minnet ve şükran duygularımızı sunarak huzurunuzdan ayrılıyorum. (Alkışlar).

Encümen Seçimleri

« BİRİNCİ CELSE

Açılma saati: 15,00

REİS - Reisvekili Fikri Apaydın (Kayseri)

KÂTİPLER: Atillâ Konuk (Antalya), İbrahim Kirazoğlu (Kayseri)

REİS — Ruznameye geçiyoruz efendim.
Encümenler intihabı yapılacaktır.
BURHANETTİN ONAT (Antalya) — Söz istiyorum.

REİS — Ne hakkında efendim?

BURHANETTİN ONAT (Antalya) — Encümenler için tanzim edilen listeler hakkında..

REİS — Müsaade buyurursanız, listeler gruplar tarafından verilen isimler üzerine tanzim edilmiştir.

BURHANETTİN ONAT (Antalya) — Güzel ama, müsaade ederseniz konuşmak istiyorum.

REİS — Mevzu, her hangi bir müzakere açmaya müsait olmadığı için söz vermiyorum. Yoksa her zaman konuşmak hakkınızdır. Müzakere mevzuu bir mesele olmadığı için müsaadenizi rica ediyorum.

BURHANETTİN ONAT (Antalya) — Peki efendim.

REİS — Mebus adedine göre encümenlerin âza sayısında fazlalık ve eksiklikler vardır. Bu itibarla Meclisin yüksek kararını istihsal etmek mecburiyetindeyim. Her encümeni terkib edecek âza adedini reylerinize arz edeceğim.

Adliye Encümeninde 14 fazla vardır, 14 fazlasıyla 39 âzadan terekübüdecektir. Bu ciheti reyî âlinize arz ediyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Arzual Encümeni; 6 noksanı ile 19 âzadan terekübüdecektir. Reyî âlinize arz ediyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Bütçe Encümeni; 17 fazlasıyla 52 âzadan terekübüdecektir. Reyî âlinize arz ediyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Çalışma Encümeni; 3 fazlasıyla 18 âzadan terekübüdecektir. Reyî âlinize arz ediyorum: Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Dahiliye Encümeni; 1 fazlası ile 31 olarak teşekkül etmesi icabediyor. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Divanı Muhasebat Encümeni; 2 noksanı ile 18 âzadan teşekkül etmesi icabediyor. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni; âzalarını 1 noksanıyla 19 olarak reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Hariciye Encümeni; 8 fazlası ile 28 âzadan terekübüdecektir. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

İktisat Encümeni; 4 noksanı ile 26 âzadan terekübüdecektir. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maarif Encümeni; 3 fazlasıyla 23 âzadan ibaret olacaktır. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maliye Encümeni; 1 fazlası ile 21 âzadan ibaret olacaktır. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni; âzalarını 2 fazlasıyla 12 olarak reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Meclis Kütüphanesi Encümeni; 4 fazlasıyla 8 âzadan terekübüdecektir. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Millî Müdafaa Encümeni; 1 noksanıyla 24 âzadan mürrekkep olacaktır. Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Münakalat Encümeni; 2 noksanıyla 18 âzadan mürrekkep olacaktır. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Nafia Encümeni; 4 fazlasıyla 24 âzadan ibaret olacaktır. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni; 16 fazlasıyla 36 âzadan mürekkep olacaktır.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Teşkilatı Esasiye Encümeni; 7 fazlasıyla 27 âzadan ibaret olacaktır.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ticaret Encümeni; 1 fazlasıyla 21 âzadan mürekkep olacaktır.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Ziraat Encümeni 12 fazlasıyla 37 âzadan mürekkep olacaktır.

Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Efendim, seçime geçmeden evvel her encümen için kur'a ile üçer kişiden ibaret tasnif heyetlerini seçeceğiz.

Adliye Encümeni için:

Dogan Köymen (Giresun), Burada mı efendim? (Burada sesleri)

Mustafa Zeren (Amasya), (Burada)

Halis Öztürk (Ağrı), (Yok sesleri)

Mustafa Bağrıaçık (Konya), (Burada sesleri)

Adliye Encümeni için tasnif heyeti seçilmiştir.

Arzuhal Encümeni için:

Yusuf Azızoğlu (Yok sesleri)

Samet Ağaoğlu (Yok sesleri)

Melih Koçer (Manisa), (Burada yok sesleri)

Ömer Güriş (Samsun), (Burada sesleri)

Rıza Topcuoğlu (Erzurum), (Burada sesleri)

Arzuhal Encümeni için tasnif heyeti seçilmiştir.

Bütçe Encümeni için tasnif heyeti:

Talât Vasfi Öz (Ankara), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Servet Hacıpaşaoğlu (Kayseri), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Muzaffer Kuşbanoglu (Manisa), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Remzi Birand (Konya), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Çalışma Encümeni için tasnif heyeti:

Hüseyin Ülkü (Niğde), buradalar mı? (Yok sesleri)

Vekil Beye de çıktı, burada yoklarmış.

Sabih Duralı (Zonguldak), buradalar mı? (Burada sesleri)

Halim Şatana (Mardin), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Rıfki Salim Burçak (Erzurum), buradalar mı? (Burada sesleri)

Mehmet Karasan (Denizli), buradalar mı? (Yok sesleri)

İbrahim Gürgen (İçel), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir.

Dahiliye Encümeni için tasnif heyeti:

Osman Bölükbaşı (Kırşehir), buradalar mı? (Yok sesleri)

Cemil Bengü (Ordu), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Ahmet Kocabıyıklı (Balıkesir), buradalar mı? (Yok sesleri)

Yusuf Aysel (Uşak), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Mahmut Goloğlu (Trabzon), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Tarık Kozbek (Konya), buradalar mı efendim? (Burada sesleri)

Nisrettin Barut (Bitlis), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Hâzım Türegün (Ankara), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Sinan Tekelioğlu (Seyhan), buradalar mı? (Burada sesleri)

Divanı Muhasabat Encümeni için tasnif heyeti:

Tevfik Şenocak (Erzincan), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Nuri Tugay (Çanakkale), buradalar mı efendim? (Yok sesleri)

Fethi Çelikbaş (Burdur), yoktur.

Muzaffer Ergüder (Ankara), buradalar mı? (Burada sesleri)

Hayri Büke (Manisa), buradalar mı? (Burada sesleri)

Suut Bedük (Siirt), buradalar mı? (Burada sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni için tasnif heyeti :

Mustafa Ekinci (Diyarbakır), (Yok).

Reşit Kemal Timuroğlu (Mardin), (Burada)

Nazifi Şerif Nabel (Kastamonu), (Yok)

Sadettin Yalım (Kocaeli), (Burada sesleri)

Yaşar Gümüsel (Çoruh), (Burada sesleri)

Bu Heyet de seçilmiştir efendim.

Hariciye Encümeni için tasnif heyeti :
Cemal Kıpçak (Zonguldak), (Burada sesle-
ri).

Turhan Akarca (Muğla), (Yok sesleri)
Hamdi Bozbağ (Giresun), (Yok sesleri)
Hâmit Koray (Amasya), (Burada sesleri)
Muzaffer Harunoğlu (Trabzon), (Yok ses-
leri)

Nüvit Yetkin (Malatya), (Yok sesleri)
Mücteba Iştın (Balıkesir) (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

İktisat Encümeni için tasnif heyeti :
Süleyman Fehmi Kalaycıoğlu (Trabzon),
(Yok sesleri)

Zafer Gökçer (Ankara), (Burada sesleri)
Hikmet Bayur (Manisa), (Burada sesleri)
Nuri Sertoğlu (Sinub), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Maarif Encümeni için tasnif heyeti :
Celâl Boynuk (Çankırı), Burada mı efendim.
(Yok)

Burhanettin Onat (Antalya), (Yok)
M. Ali Ceylân (Kırklareli), Burada mı efen-
dim? (Yok sesleri)

Zahid Akdağ (Seyhan), (Yok)
Abdürrahman Doğruyol (Sivas), Buradalar
mı? (Yok sesleri).

Hulûsi Bozbeyoğlu (Tokat), (Yok sesleri)
Cevat Köstekçi (Çorum), (Yok sesleri)
Yümnü Üresin (Bilecik), (Burada sesleri)
Nail Geveci (Aydın), (Burada sesleri)
Süleyman Çağlar (Kastamonu), (Burada ses-
leri).

Bu heyet de seçilmiştir efendim.
Maliye Encümeni için tasnif heyeti :

Said Bilgiç (Isparta), (Yok)
Lûtfi Oğultürk (Bolu), (Burada sesleri)
Akif Sarıoğlu (Muğla), (Yok)
Arif Güngören (İzmir), (Burada sesleri)
Yavuz Başer (Muğla), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Meclis Hesaplarını Tetkik Encümeni için
tasnif heyeti :

Salâhattin Ünlü (Gazianteb), (Yok sesleri)
Cemil Önder (Erzurum), (Yok sesleri)
Talât Alpay (Yozgad), (Burada sesleri)
Sedat Barı (Seyhan), (Burada sesleri)
Halûk Pepeyi (Kütahya), Buradalar mı?
(Yok sesleri)

İsmail Sayın (Eskişehir), Buradalar mı?
(Yok sesleri)

Übeydullah Seven (Hakkâri), Buradalar mı?
(Burada sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir.
Meclis Kütüphanesi Encümeni için tasnif he-
yeti :

Halûk Şaman (Bursa), (Yok sesleri)
Sabahattin Sönmez (Konya), (Burada ses-
leri)

Ahmet İlatı (Bolu), (Burada sesleri)
Ercüment Damalı (Sivas), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Milli Müdafaa Encümeni için tasnif heyeti :
Şevki Ecevit (Sivas), (Burada sesleri).
Baha Cemal Zağra (Bursa), (Yok sesleri)

Mehmet Hatiboğlu (Urfa), (Yok sesleri)
İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), (Burada ses-
leri)

Basri Aktaş (Kastamonu), (Burada sesleri).
Bu heyet de seçilmiştir efendim.
Münakalât Encümeni için tasnif heyeti :

Sadettin Yalım (Kocaeli), (Burada sesleri)
Safaeddin Karanakçı (Çanakkale), (Yok
sesleri)

M. Fahri Mete (Rize), (Burada sesleri)
Nâtik Poyrazoğlu (Muğla), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Nafia Encümeni için tasnif heyeti :
Hasan Erdoğan (Kars), (Burada sesleri)
Emrullah Nutku (Trabzon), (Yok sesleri)

Hüseyin Fırat (İçel), (Yok sesleri)
Salim Serçe (Seyhan), (Yok sesleri)
Halil Turgut (Diyarbakır), (Burada sesleri)

Hüseyin Agun (Rize), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.
Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni için

tasnif heyeti :
Müfit Erkuyumeu (Bursa), (Yok sesleri)
Reşat Akşemsettinoğlu (Bolu), (Yok ses-
leri)

Sudi Mihçioğlu (Manisa), (Burada sesleri)
Nâzım Batur (Kastamonu), (Burada sesleri)
Mustafa Rahmi Sanalan (Erzincan), (Bura-
da sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir efendim.
Teşkilâtı Esasiye Encümeni için tasnif he-
yeti :

Kemal Balta (Rize), (Yok sesleri)
Mümtaz Faik Fenik (Ankara), (Yok sesleri)

Ösman Öngan (Denizli), (Burada sesleri)
Halis Tokdemir (Gümüşane), (Burada sesleri)

Fuat Seyhun (Ankara), (Burada sesleri)
Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Ticaret Encümeni için tasnif heyeti :

Kâmil Kırıköğlu (Malatya), (Yok sesleri)

Vacit Asena (Balıkesir), (Burada sesleri)

Nuri Ocakenoğlu (Malatya), (Burada sesleri)

Mehmet Kartal (Malatya), (Yok sesleri)

Feridun Ayal (Urfa), (Yok sesleri)

Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu (Manisa), (Yok sesleri)

Abdi Çilingir (Konya), (Yok sesleri)

Osman Turan (Trabzon), (Burada sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir efendim.

Ziraat Encümeni için tasnif heyeti :

Abdürrahman Bayar (Mardin), (Burada sesleri)

Ömer Mart (Kayseri), (Yok sesleri)

Sedat Baran (Çorum), (Yok sesleri)

Tahsin Tola (İsparta), (Yok sesleri)
Sıtkı Koraltan (Afyon Karahisar), (Burada sesleri)

Zeki Erataman (Tekirlağ), (Yok sesleri)

Muhlis Ete (Ankara), (Yok sesleri)

Cihad Baban (İzmir), (Burada sesleri)

Bu heyet de seçilmiştir.

İntihaplara hangi seçim çevresinden başlanacağına dair kur'a çekiyoruz. Bursa'dan başlayacağız.

Efendim karışıklık olmaması için sepetler sıra ile konmuştur. Vilâyetler sırasına göre isimleri okunan arkadaşlar teğrif etsinler.

Tasnif Heyetine ayrılan arkadaşlar kapunun önünde duran kâtip arkadaşlardan hangi odada tasnif yapılacağını öğrenirler.

(Reyler toplandı)

REİS — Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Tasnif neticesine kadar içtimaâ fâsıla veriyorum.

Kapanma saati : 16,05

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 16,35

REİS — Reisvekilî Fikri Apaydın.

KÂTİPLER : Atilla Konuk (Antalya), İbrahim Kırasoğlu (Kayseri).

REİS — Celse açılmıştır. Tasnif neticelerini okuyacağız. İstirhamımız tebliğden sonra, encümenler divanlarını seçmek üzere, arkadaşlarının ayrılmamalarıdır.

Şimdi tasnif neticelerini gösteren tasnif heyetleri raporlarını okuyoruz :

Adliye Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Adliye Encümeni âzâhları için yapılan seçime (288) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Giresun	Amasya	Konya
D. Köymen.	M. Zeren	M. Bağrıaçık

İsmet Olgac	Amasya	288
Zafer Gökçer	Ankara	288
Enver Karan	Antalya	288
Nail Geveci	Aydın	288
Cevat Ülkü	Aydın	288
Vacit Asena	Balıkesir	288
Behçet Kayaalp	Burdur	288
Servet Sezgin	Çanakkale	288
Celâl Boynuk	Çankırı	288
Muzaffer Ünal	Çoruh	287
Mustafa Kemal Biberöğlu	Çorum	288
İsmail Hadımhoğlu	Denizli	288
Mehmet Hüseyin Ünal	Diyanbakır	288
Sadık Perinçek	Erzincan	288
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	288
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	288
Hicri Sezen	Eskişehir	288

Halis Tokdemir	Gümüşane	288
Said Bilgiç	İsparta	288
Arif Güngören	İzmir	288
Kemal Güven	Kars	288
Osman Nuri Deniz	Kayseri	288
Mehmet Mahmudoğlu	Kırşehir	287
Selâmi Dincer	Kocaeli	288
Hidayet Aydın	Konya	288
Tevfik Fikret Baran	Konya	288
Muammer Obuz	Konya	288
Halil Özyörük	Konya	288
S. Süruri Nasuhoglu	Kütahya	288
Mehmet Zeki Tulunay	Malatya	287
Şemî Ergin	Manisa	288
Mazhar Özsoy	Maras	288
Nuri Özsan	Muğla	288
Hasan Hayati Ülkün	Niğde	284
Ramî Ozan Gümüşoglu	Samsun	288
Şevki Ecevit	Sivas	288
Osman Hacıbaloglu	Tokad	288
Mahmut Ataman	Yozgad	288
Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak	288

Arzuhal Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Arzuhal Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (272) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur

Erzurum	Manisa
Rıza Topcuoğlu	Melih Koçer
Samsun	
Ömer Güriş	

Sıtkı Koraltan	Afyon K.	272
Necati Aras	Bingöl	272
Tahir Akman	Çankırı	272
Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum	272
Cemal Köprülü	Edirne	270
Hasan Maksudoğlu	Edirne	272
Selâhattin Tokar	Elâzığ	272
Tevfik Şenocak	Erzincan	272
Abdülkadir Eryurt	Erzurum	272
Muzaffer Ali Mühtö	Kastamonu	272
A. Fahri Ağaoğlu	Konya	272
Abdullah Köroğlu	Malatya	270
Bahaettin Erdem	Mardin	272

Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	272
Salim Çonoğlu	Samsun	272
Salim Serçe	Seyhan	272
Suat Bedük	Siird	272
Abdulrahman Doğruyol	Sivas	272
Necati Diken	Zonguldak	272
Abdullah Aytemiz	Maras	1

REİS — Daha evvel almış olduğunuz karar mucibince seçime esas olan adedler tesbit edilmiş olduğundan bir rey alan Abdullah Aytemiz arkadaşımız Arzuhal Encümenine seçilmemiştir.

Bütçe Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Bütçe Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (273) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Kayseri	Manisa
S. Hacıpaşaoğlu	M. Kurbanoglu
Konya	
R. Birand	

Arif Demirez	Afyon K.	273
Murad Ali Ülgen	Afyon K.	273
Kasım Küfrevi	Ağrı	273
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	273
Kenan Akmanlar	Antalya	273
Ahmet Tokuş	Antalya	273
Zühtü Uray	Aydın	273
Halil İmre	Balıkesir	273
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	273
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	273
Tahsin Uygur	Çankırı	273
Yaşar Gümüşel	Çoruh	273
Yakup Gürsel	Çorum	273
Mehmet Karasan	Denizli	273
Yusuf Azizoglu	Diyarbakır	273
Mustafa Ekinci	Diyarbakır	273
İhsan Hamid Tiğrel	Diyarbakır	273
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	273
Muhtar Başkurt	Eskişehir	273
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	273
Ekrem Cenani	Gaziantep	273
Mazhar Şener	Giresun	273
Şekip İnal	Hatay	273

İbrahim Gürgen	İçel	273
Hâdi Hüsmen	İstanbul	273
Behzat Bilgin	İzmir	273
Ziya Termen	Kastamonu	272
Şefik Bakay	Kırklareli	273
Mustafa Bağrıaçık	Konya	273
Remzi Birand	Konya	273
Nüvit Yetkin	Malatya	273
Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	273
Nâtik Poyrazoglu	Muğla	273
Akif Sarıoglu	Muğla	273
Hüseyin Avni Göktürk	Niğde	273
Refet Aksoy	Ordu	273
Hüseyin Agun	Rize	273
İzzet Akçal	Rize	272
Sedat Barı	Seyhan	273
Nurullah İhsan Tolon	Seyhan	273
Baki Erden	Süür	273
Nuri Sertoğlu	Sinob	273
Server Somuncuoğlu	Sinob	273
Ahmed Özel	Sivas	273
İhsan Bağ	Tokad	273
S. Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	273
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	273
Feridun Ergin	Urfa	273
Kemal Yörükoğlu	Van	273
Danyal Akbel	Yozgad	273
Sebatî Ataman	Zonguldak	273
Hüseyin Balık	Zonguldak	273

Çalışma Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Çalışma Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (272) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Erzurum

R. S. Burçak

İçel

İ. Gürgen

Zonguldak

S. Durah

Fuad Seyhan	Ankara	272
Necati Çelim	Aydın	272
Ekrem Yıldız	Bingöl	272
Sabahattin Çiranoğlu	Bursa	272
Doğan Köymen	Giresun	272

Naci Kurt	İstanbul	272
Ahmet Topcu	İstanbul	272
İlhan Sipahioğlu	İzmir	272
Abidin Tekon	İzmir	272
Ahmet Kavuncu	Kütahya	272
Esat Doğan	Malatya	272
Nafiz Körez	Manisa	272
Cevdet Öztürk	Mardin	272
Lâtfi Sezgin	Seyhan	272
Mehmet Ünalı	Seyhan	272
Feridun Ayalp	Urfa	272
Oelâl Öncel	Urfa	272
Cemal Kıpçak	Zonguldak	272

Dahiliye Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Dahiliye Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (272) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Konya	Uşak	Seyhan
Tarık Kozbek	Yusuf Aysal	S. Tekelioğlu

Kemal Eren	Amasya	272
Mustafa Zeren	Amasya	272
Ârif Benderlioğlu	Ankara	272
Safaeddin Karanaki	Çanakale	272
Zihni Ural	Çoruh	271
Baha Koldaş	Çorum	272
A. Hamdi Sancar	Denizli	272
Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne	272
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	272
Tahsin Tola	İsparta	272
Pertev Arat	İzmir	272
Rauf Onursal	İzmir	272
Mehmet Hazer	Kars	272
Süleyman Çağlar	Kastamonu	272
Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu	272
Tahir Taşer	Kırşehir	271
Sadettin Yalın	Kocaeli	272
Mekki Keskin	Konya	272
M. Rüştü Özal	Konya	272
Nihât Halûk Pepeyi	Kütahya	272
Mehmet Kartal	Malatya	272
Yavuz Başer	Muğla	272
Cavit Kavurmasioğlu	Niğde	272
Ekrem Amı	Samsun	272

Muhittin Özkefeli	Samsun	272
Ahmet Kınık	Seyhan	272
Ercüment Damalı	Sivas	272
Perteve Sanag	Trabzon	272
Yusuf Aysal	Uşak	272
Muslih Görentaş	Van	272
Ö. Lütü Erzurumluoğlu	Yozgad	272

Divanı Muhasebat Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Divanı Muhasebat Encümeni azalıkları için yapılan seçime (272) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Ankara	Manisa	Süri
Muzaffer Ergüder	Hayri Büke	Suat Bedük

Şevki Hacıoğlu	Bilcek	272
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	272
Ahmet Hatı	Bolu	272
Mustafa Güleügil	Denizli	272
Nebül Sadi Altuğ	İzmir	272
M. Ali Ceylan	Kırklareli	272
Mehmet Fahri Oral	Malatya	271
Abdürrahman Bayar	Mardin	272
Halim Şatana	Mardin	272
Sadettin Ertur	Niğde	272
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	272
Fethi Mahramlı	Tekirdağ	272
Selâhattin Gülüt	Tokad	272
Ahmet Gürkan	Tokad	272
Bahri Turgut Okaygün	Tunceli	272
Muzaffer Timur	Urfa	272
Talât Alpay	Yozgad	272
Numan Kurban	Yozgad	272

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni azalıkları için yapılan seçime (278) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Mardin	Çorum
R. Kemal Timuroğlu	Yaşar Gümüşel
Koceli	
Sadettin Yalım	

Haşis Öztürk	Ağrı	278
Sabri Çonkar	Bolu	278
Rıza Topcuoğlu	Erzurum	278
Abdülkadir Atik	Gaziantep	278
Samih İnal	Gaziantep	278
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	278
Abdullah Cilli	Hatay	278
Şefik Çağlayan	Muş	278
Gıyasettin Emre	Muş	278
Ömer Güriş	Samsun	278
Abdullah Keleşoğlu	Samsun	278
Hâdi Uzer	Samsun	278
Haşim Tarı	Sinob	278
Hüseyin Çitil	Sivas	278
Samim Yücedere	Tekirdağ	278
Hasan Kangal	Tokad	278
Mahmut Goloğlu	Trabzon	278
Mehmet Hatiboğlu	Urfa	278
Haşim Tathoğlu	Yozgad	278

Hariçiyeye Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Hariçiyeye Encümeni azalıkları için yapılan seçime (273) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Zonguldak	Amasya	Bahkesir
Cemal Kıpçak	Hâmit Koray	Müçteba İştin
Saip Özer	Afyon K.	273
Mümtaz Faik Fenik	Ankara	273
Hulusi Köymen	Bursa	273
N. Fuad Alpkartal	Çanakkale	273
Bedi Enüstün	Çanakkale	273
Ali Çobanoğlu	Denizli	273
Rıfık Salim Burçak	Erzurum	273
Bahadır Dülger	Erzurum	273
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay	273
Lütü Kırdar	İstanbul	273
Nadir Nadi	İstanbul	273
H. Suphi Tanrıöver	İstanbul	273
Fürzan Tekül	İstanbul	273
Nuri Yamaç	İstanbul	273
Cihad Baban	İzmir	273
Sadık Giz	İzmir	273
Nuriye Pınar	İzmir	273
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	273

Turgut Göle	Kars	272
Basri Aktaş	Kastamonu	273
Hamza Osman Erkan	Kocaeli	273
Ziyad Ebüzziya	Konya	273
Samet Ağaoglu	Manisa	273
Hikmet Bayur	Manisa	273
Adnan Karaosmanoğlu	Manisa	273
Zeyyat Mandalinci	Muğla	273
Ahmet Topaloğlu	Seyhan	273
Muhit Tümerkan	Sinob	272

İktisat Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

İktisat Encümeni üyeleri için yapılan seçime (272) üze katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Sinob	Manisa	Ankara
Nuri Sertoğlu	Hikmet Bayur	Zafer Gökçer

Abdullah Gedikoğlu	Ankara	272
Necmi İnaoç	Ankara	272
İhsan Dal	Gaziantep	272
Ali Ocak	Gaziantep	272
Hamdi Bozbağ	Giresun	272
Tahsin İnaoç	Giresun	272
A. Feyzi Atahan	Hatay	272
Nazım Bezman	İstanbul	272
Seyfi Gögen	İstanbul	272
Nizamettin Ali Sav	İstanbul	272
Henri Soriano	İstanbul	272
Abdullah Aker	İzmir	272
Fevzi Aktaş	Kars	272
Osman Bölükbaşı	Kırşehir	271
Sefer Göksel	Kocaeli	272
Ali Galib Bubik	Kütahya	272
Osman Özbilen	Kütahya	272
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	272
Kâmil Kırkoğlu	Malatya	272
Sabri İsbakan	Ordu	271
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	272
Emrullah Nutku	Trabzon	272
İsmail Şener	Trabzon	272
Hakkı Gedik	Uşak	272
Suat Başol	Zonguldak	272
Avni Yurdabayrak	Zonguldak	272

Maarif Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Maarif Encümeni üyeleri için yapılan seçime (286) üze katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Bilecik	Aydın	Kastamonu
Yünnü Üresin	Nail Geveci	Süleyman Çağlar

Aliye Temuçin	Ankara	286
Yahya Pelvan	Balıkesir	286
Mehmet Özbey	Burdur	286
Nurî Togay	Çanakkale	286
İbrahim Aydın	Çankırı	286
Halil Turgut	Diyarbakır	286
Veysel Varol	Erzincan	286
Sabri Özcan San	Gümüşhane	286
Rüştü Çetin	İçel	286
Aleksandros Hacıopolos	İstanbul	286
Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri	286
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	286
Sabahattin Sömez	Konya	286
Ahmet Morgil	Rize	286
Şerafettin Ayhan	Sinob	285
Bahattin Örnekol	Sivas	286
Halit Ağanoğlu	Trabzon	286
M. Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	286
Osman Turan	Trabzon	286
Fethi Ülkü	Tunceli	286
Aziz Özbay	Urfa	286
Orhan Dengiz	Uşak	286
Edibe Sayar	Zonguldak	286

Maliye Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Maliye Encümeni üyeleri için yapılan seçime (275) üze katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Muğla Mebusu	İzmir Mebusu	Bolu Mebusu
Yavuz Başer	Arif Güngören	Lütfi Oğultürk

Osman Talu	Afyon K.	275
Hâmit Koray	Amasya	275
Mümtaz Tarhan	Ankara	275

Selâhattin Baysal	Bolu	275
Asım Emrem	Çankırı	275
Şevki Gürses	Çorum	275
Sabri Erduman	Erzurum	275
Übeydullah Seven	Hakkâri	275
Bemzi Çakır	Kars	275
Hakkı Kurmel	Kayseri	275
Nüzhet Akın	Kocaeli	275
Etkrem Alican	Kocaeli	275
Nuri Ocakcıoğlu	Malatya	275
Ahmet Bozdağ	Maraş	275
Abdülkadir Kalav	Mardin	275
Ahmed Nuri Kadioğlu	Niğde	275
Şükrü Uluçay	Samsun	275
Mustafa Akçalı	Seyhan	275
Mehmet Daim Süalp	Sürid	275
Kâzım Oskay	Sivas	275
Ömer Sunar	Tokad	275

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (289) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Seyhan	Yozgad	Hakkâri
Sedat Barı	Talât Alpaz	Übeydullah Seven

Agâh Erozan	Bursa	289
Mehmet Enginün	Edirne	289
Salih Fuad Keçeci	Eskişehir	289
Halit Zarbun	Gümüşane	288
Kemal Demiralay	İsparta	289
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	289
Ali Yeniaras	Kars	289
Hüsnü Yaman	Kırklareli	289
Reyhan Gökmenoğlu	Konya	289
Osman Kavrakçoğlu	Rize	288
Ferid Tüzel	Samsun	289
Nurettin Ertürk	Sivas	288

Meclis Kütüphanesi Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Meclis Kütüphanesi Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (273) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gös-

terilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Sivass	Bolu
Ercüment Damalı	Ahmet Hatı
Konya	
Sabahatin Sönmez	

Ömer Bilen	Ankara	273
Nihat İyriboz	Aydın	273
Mekki Said Esen	Balıkesir	273
Selim Ragıp Emeç	Bursa	273
Cevat Köstekçi	Çorum	273
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	273
Ahduallah Aytemiz	Maraş	273
Yusuf Uhusoy	Tokad	273

Milli Müdafaa Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Milli Müdafaa Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (287) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Sivas	Kastamonu
Şevki Ecevit	Basri Aktaş
Kayseri	
İ. Kırzoğlu	

Muzaffer Ergüder	Ankara	287
Seyfi Kurtbek	Ankara	287
Fahri Belen	Bolu	287
Kemal Yaşınkılıç	Edirne	287
Hüsnü Göktoğ	Elâzığ	287
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	287
Mustafa Rahmi Sanalan	Erzincan	287
İshak Avni Akdağ	Erzurum	287
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	287
Ziya Köktürk	İstanbul	287
Zeki Rıza Sporel	İstanbul	287
Tahsin Yazıcı	İstanbul	287
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	287
Kâzım Meriç	Kocaeli	287
Şemsi Ağaoğlu	Muş	287
Ali Ulvi Arıkan	Niğde	287
Zihni Üner	Niğde	287
Kemal Balta	Rize	287
Sinan Tekelioğlu	Seyhan	287
M. Nurettin Turgay	Sivas	287

Hüfvi Bozbeyoğlu	Tokad	287
Sami Orbek	Trabzon	287
Arslan Bora	Tunceli	287
Saim Önhon	Urfa	287

Münakalât Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Münakalât Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (287) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Kocaeli

Rize

Saddettin Yalım Mehmet Fahri Mete

Muğla

Nâtk Poyrazoğlu

Rıza Çerçel	Afyon K.	287
Fuad Zincirkıran	Ankara	287
Asım Okur	Antalya	287
Mücteba İştin	Balıkesir	287
Arif Kalıpsızoğlu	Balıkesir	287
Yümnü Üresin	Bilecik	287
Nusrettin Barut	Bitlis	287
Selâhattin İnan	Bitlis	287
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	287
Sabahattin Parsoy	Edirne	287
Hilmi Özhay	Malatya	287
Melih Koçer	Manisa	287
Etem Aybar	Mardin	287
Etem Erdinç	Sivas	287
Memduh Turhan	Sivas	287
Necmi Arman	Tekirdağ	287
Ali Ünlüsoy	Yozgad	287
Hakkı Hilâlei	Zonguldak	287

Nafia Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Nafia Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (280) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Diyarbakır

Kars

Rize

Halil Turgut Hasan Erdoğan Hüseyin Agun

Ali Ferruh Yücel	Bursa	280
Mecit Bumin	Çoruh	280
Baha Aksit	Denizli	280
Osman Ongan	Denizli	280
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	280
Şevki Erker	Erzurum	280
Esat Tuncel	Erzurum	280
Süleyman Kuranel	Gaziantep	280
Cevdet San	Gaziantep	280
Abdullah İzmen	Giresun	280
Necmi Ateş	İstanbul	280
Emin Onat	İstanbul	280
Nâzım Batur	Kastamonu	280
Hilmi Dura	Kastamonu	280
İlhamet Ölçmen	Konya	280
Ahmet Fırat	Malatya	280
Hayri Büke	Manisa	280
Feyzi Boztepe	Ordu	279
Mehmet Fahri Mete	Rize	280
Zahit Akdağ	Seyhan	280
Nuri Demirağ	Sivas	280
Mehmet Şahin	Tokad	280
Hasan Oral	Urfa	280
Sabih Durah	Zonguldak	280

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni için yapılan seçime (283) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Erzinean

Manisa

M. Rahmi Sanalan

Sudi Mihçioğlu

Kastamonu

Nâzım Batur

Nimet Sümer	Ağrı	283
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	283
Talât Vasfi Öz	Ankara	283
Fatin Dalaman	Antalya	283
Burhanettin Onat	Antalya	283
A. Baki Ökdem	Aydın	283
Ahmet Karagür	Balıkesir	283
Muharrem Tunçay	Balıkesir	283
Talât Oran	Bilecik	283
Lütfi Oğultürk	Bolu	283
İbrahim Öktem	Bursa	283

Kenan Çiğman	Çankırı	283
Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	283
Ali Rıza Karaca	Denizli	283
Fikri Arıç	Diyarbakır	283
Hasan Numanoğlu	Erzurum	283
İsmail Sayın	Eskişehir	283
Zeki Başağa	Gümüşane	283
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay	283
Aziz Köksal	İçel	283
Mehmet Ünal	İçel	283
İrfan Aksu	İsparta	283
Zakar Tarver	İstanbul	283
Necdet Incekara	İzmir	283
Hasan Erdoğan	Kars	283
Ahmet Bilgin	Kırşehir	282
Ziya Atıç	Kocaeli	283
Sıtkı Salim Burçak	Konya	283
Ahmet Koyuncu	Konya	283
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	283
Tevfik Ünsalan	Malatya	282
Hüseyin Ülkü	Niğde	283
Fazıl Erim	Ordu	283
Selâhattin Orhon	Ordu	283
Veysi Oran	Siiird	283
Zeki Erataman	Tekirdağ	283

Teskilâtı Esasiye Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Teskilâtı Esasiye Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (273) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Gümüşane	Denizli	Ankara
Halis Tokdemir	Osman Ongan	Fuad Seyhan

Kemal Özçoban	Afyon K.	273
Ramiz Eren	Ankara	273
Hâzım Türegün	Ankara	273
Raif Aybar	Bursa	273
Müfit Erkuyumcu	Bursa	273
Kenan Yılmaz	Bursa	273
Hüseyin Fırat	İçel	273
Zühtü Hilmi Velibeşe	İsparta	273
Celâl Türkgeldi	İstanbul	273
Halûk Ökerez	İzmir	273
Mehmet Ali Sebük	İzmir	273
Sırrı Atalay	Kars	273

İbrahim Uş	Kars	273
Kâmil Gündes	Kayseri	273
Turan Güneş	Kocaeli	273
Tarık Kozbek	Konya	273
Yunus Muammer Alakant	Manisa	273
F. Lütfi Karaoşmanoğlu	Manisa	273
Muhtis Tümay	Manisa	273
Mehmet Cemil Bengü	Ordu	273
Fazıl Ertekin	Ordu	273
Enver Batumlu	Seyhan	273
Cavid Oral	Seyhan	272
Rifat Ökten	Sivas	273
Perid Alpiskender	Tekirdağ	273
Sabri Dilek	Trabzon	273
İhsan Aktürel	Yozgad	273

Ticaret Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Ticaret Encümeni âzâlıkları için yapılan seçime (287) âza katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reylerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Bahkesir	Trabzon	Malatya
Vacit Asena	Osman Turan	Nuri Ocakcıoğlu

Gazi Yiğitbaş	Afyon K.	287
Hamdi Bulgurlu	Ankara	287
Muhlis Ete	Ankara	287
Enver Güreli	Bahkesir	287
Muhlis Erdener	Bursa	287
Halûk Şaman	Bursa	287
Baha Cemal Zağra	Bursa	287
Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh	287
Kemat Terzioğlu	Çorum	287
Cemil Önder	Erzurum	287
Fahrettin Ulaş	İstanbul	287
Rıza Yalçın	Kars	287
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	287
Hamdi Başak	Kocaeli	287
Muhittin Güzelkuluç	Konya	287
Mahmut Karaküçük	Maras	287
Remzi Öksüz	Maras	287
Memiş Yazıcı	Ordu	287
Hüseyin Yüksel	Sivas	287
Hilmi Durmaz	Van	287
Hamit Kartal	Van	287

Ziraat Encümeni

10 . XI . 1954

Yüksek Reisliğe

Ziraat Encümeni üzallıkları için yapılan seçi-
me (283) äza katılmış ve neticede ilişik listede
adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen rey-
lerle seçilmişlerdir.

Arz olunur.

Izmir	Afyon
Cihad Baban	Sıtkı Koraltan
Mardin	
Abdürrahman Bayar	

Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	283
Faruk Çöl	Amasya	283
Dağstan Binerbay	Ankara	283
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	283
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	283
Sait Göker	Bingöl	283
Mithat Dayıoğlu	Bolu	283
Hüseyin Çimen	Burdur	283
Sadettin Karacabey	Bursa	283
Refet Tavaslıoğlu	Denizli	283
Suphi Ergene	Elâzığ	283
Hüsnü Çanakçı	Erzincan	283

Salâhattin Ünü	Gaziantep	283
Ali Naci Duyduk	Giresun	283
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	283
Şemsettin Mursaloğlu	Hatay	283
Şevket Sarıcah	Hatay	283
Yakup Çukuroğlu	İçel	283
Hidayet Sinanoğlu	İçel	283
Muzaffer Balaban	İzmir	283
Salim Esen	Kastamonu	283
Emin Develioğlu	Kayseri	283
Mahmut Erbil	Kırklareli	283
Fikret Filiz	Kırklareli	283
Osman Akşiroğlu	Kırşehir	283
Cemal Tüzün	Kocaeli	283
Nüzhet Unat	Kocaeli	283
Abdi Çilingir	Konya	283
Sudi Mihçioğlu	Manisa	283
Ahmet Kadoğlu	Maraş	283
Turhan Akarca	Muğla	283
Bekir Baykal	Ordu	283
Abdullah Eker	Samsun	283
Hamdi Tekay	Samsun	283
İsmet Uslu	Seyhan	283
M. Vehbi Dayıbaş	Sinop	283
Hâcım Yılmaz	Uşak	283

T.B.M.M.' NİN X. DÖNEMİNİN İKİNCİ TOPLANTISININ AÇILMASI (1.XI.1955)

Meclis Reisi Seçimi

« BİRİNCİ CELSE

Açılma Saati: 15,15

REİS - Reisvekili Fikri Apaydın

KÂTİPLER: İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), İhsan Güler (Bolu)

REİS — Ruzname gereğince B. M. M. Reisi
intihabına geçeceğiz efendim.

Tasnif Heyeti için üç kişi seçilmesi icabedi-
yor. Ad çekiyoruz.

Muhlis Tümay (Manisa),
Halit Zarbun (Gümüşane),
Ömer Güriş (Samsun),

Evvelâ Reis seçimini yapacağız. (Hepsini
birden yapalım sesleri) (Olmaz sesleri) (Gürül-
tüler).

REİS — Müsaade buyurun, itiraz etmeyin,
henüz seçime başlamadık, bir dakika lûtfetme-
nizi rica edeceğim.

Reylerin intizamını temin için önce her se-
çim çevresinin okunması ve ancak ondan sonra

ismini okuduğunuz arkadaşın reyini istimal
etmesi, aynı zamanda sepetin önündeki izliha-
mı da önlemek bakımından icabetmektedir. Bir
seçim çevresi bitmeden diğer vilâyet mebusla-
rının reylerini kullanmalarını bassaten istir-
ham ediyoruz efendim.

Reylerin hangi intihap dairesinden başlana-
cağına dair kur'a çekiyoruz:

Kayseri.

(Reyler toplandı)

REİS — Reylerini kullanmayanlar varsa lût-
fen kullansınlar.

Tasnif Heyetinin Dahiliye Encümenini te-
riflerini rica ediyorum, tasnif orada yapıla-
caktır.

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Tasnif Komisyonunun mazbatasını okut-
yorum :

1 . XI . 1955

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için
yapılan seçime (382) zat katılmış ve neticede
aşağıda adları yazılı olanlar hıza larında göste-
rilen reyleri almışlardır :

Arz olunur.

Âza
Manisa
Muhlis Tümenay

Âza
Gümüşane
Halit Zarbun

Âza
Samsun
Ömer Güriş

Defik Koraltan (İçel) : 381 (Alkışlar.)
Fahri Belen (Bolu) : 1

» 137

T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan'ın Konuşması

« (Sürekli alkışlar ve bravo sesleri arasında
Refik Koraltan Riyaset makamına geldiler.)

REİS REFİK KORALTAN (İçel) — Çok
muhterem arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet
Meclisinin Onunun Devresi İkinci İçtima yılı
Meclis Reisliği için yapılan seçim sonunda beni
Meclis Reisliğine seçmek suretiyle tekrar ve
teyit buyurulan sevgi ve itimadınızdan duydu-
ğum gururla sevgili arkadaşlarımı candan ve
gönülden hümetle selamlarım. (Bravo sesleri,
sürekli alkışlar)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; ta kuruldu-
ğu günden bu yana büyük milletin büyük adına
layık, gerektiği zaman her türlü en uygun ka-
rarları almasını bilen, Türk Milletinin kurtuluş,
kuruluş ve yükselişi gibi mukaddes davalarını
süratle gerçekleştirmesi için en güzel tedbirleri al-
mak suretiyle şerefli tarihini süslüyen muhteşem

bir varlıktır. İşte böylece büyük tarihine ve
temsil ettiği büyük milletin ruhuna, onun aza-
metli varlığına layık olarak, bilhassa yıllar bo-
yunca boş kalan, cevaplanmayan ihtiyaçlara ce-
vap vermek için her zaman, hele gerektiği za-
man, en güzel kararları almasını bilmiştir.

İşte bu inanışla, bu aziz milletin, Muhterem
Heyetinizin nazik bir uzvu olarak şu vazifeye şu
anda başlarken Türk Milletinin muhtacolduğu
gelişmenin süratle gerçekleşmesi emrinde her
türlü kararların alınacağına inanarak ve bun-
dan sonraki vazifelerimizde de şimdiki sevgi ve
itimadınızın devam edeceğine ve Allah'ın lütuf
ve inayetine güvenerek vazifeye başlıyorum. Bir
defa daha Muhterem Heyetinizi hümetle selam-
larım. (Şiddetli ve sürekli alkışlar) »¹³⁷

Riyaset Divânı Seçimleri

(Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)

« REİS — Şimdi gündem sırasına göre Meclis
Reisvekillikleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri se-
çimine geçiyoruz. Sepetler konmuşdur.

Evvclâ tasnif heyetlerini seçeceğiz.

Reisvekilliklerine ait reyleri tasnif edecek
heyet :

Osman Bölükbaşı (Kırşehir) (yok sesleri)

Mehmet Ali Şebük (İzmir)

Fevzi Aktaş (Kars) (yok sesleri)

Faruk Nafiz Çamlıbel (İstanbul) (yok ses-
leri)

Hüseyin Ayni Gökçürk (Niğde)

Halim Şatana (Mardin)

Kâtipliklere ait reyleri tasnif edecek heyet :

Sinan Tekelioğlu (Seyhan) (yok sesleri)

Selâhattin Karayavuz (Trabzon) (hastâ ses-
leri)

Fazlı Ertekin (Ordu)

Nimet Sümer (Ağrı)

Ekrem Alican (Kocaeli) (yok sesleri)

Mehmet Şahin (Tokat)

İdare Âmirlikleri için verilecek reyleri tasnif
edecek heyet :

İsmail Selçuk Çakıroğlu (Bilecik)

Muhittin Özkefeli (Samsun)

Nüvit Yetkin (Malatya) (yok sesleri)

İhsan Şerif Özgen (Kütahya) (yok sesleri)

Servet Hacıpaşaoğlu (Kayseri)

Reylerin kullanılmasına İzmir intihap dai-
resinden başlayacağız.

(Reyler toplandı)

REİS — Reylerini kullanmayan arkadaşlar? .
Yok.

Rey verme işi sona ermiştir. Tasnif Heyeti
Dahiliye Encümeni odasını teşrif etsinler.

Tasnif sonuna kadar aturuma 20 dakika ara
veriyorum. »¹³⁹

137 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8. Birinci İnkat, 1.XI.1955, 20-21. ss.

138 a.g.e., 21-22. ss.

139 a.g.e., 22. s.

Riyaset Divânı Seçimleri
(Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)

«

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 18

REİS — Refik Koraltan

KÂTİPLER : İbrahim Kirazoğlu, Ömer Mart (Kayseri)

REİS — Celse açılmıştır.
Seçimlerin neticesini arz ediyorum.

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisvekillikleri için yapılan seçime (340) zat katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Niğde	İzmir	Mardin
H. A. Göktürk	M. Ali Sebük	H. Şatana
Esat Budakoğlu	(Balıkesir)	340
Fikri Apaydın	(Kayseri)	340
Şemi Ergin	(Manisa)	340

Yüksek Reisliğe

Riyaset Divânı Kâtiplikleri için yapılan seçime (350) zat katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Ağrı	Ordu	Tokad
N. Sümer	F. Ertekin	M. Şahin
Attilâ Konuk	(Antalya)	350
İhsan Gülez	(Bolu)	350
Übeydullah Seven	(Hakkâri)	350
İbrahim Kirazoğlu	(Kayseri)	350

Ömer Mart (Kayseri) 350
Eğilbe Sayar (Zonguldak) 350

Yüksek Reisliğe

İdare Âmirlikleri için yapılan seçime (335) zat katılmış ve neticede aşağıda adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Tokad	Bilecik	
M. Şahin	İ. S. Çakıroğlu	
Ahmet Kocahoyukoğlu	(Balıkesir)	335
Mehmet Aldemir	(İzmir)	335
Nüzhet Akın	(Kocaeli)	335

REİS — Reisvekilliğine seçilen sevinli arkadaşımız Fikri Apaydın'ı kürsüye çağırıyoruz. Kendileri söz istiyorlar.

Fikri Apaydın (Kayseri) — (Alkışlar arasında kürsüye geldiler) Aziz arkadaşlarım; kıymetli reylerinizin tecellisi ile ehemmiyeti aşikâr bulunan Meclis Riyaset Divânına seçilmiş bulunuyoruz.

Sonsuz minnet ve şükranlarımızın takdimine vesile teşkil eden bu teveihin baha biçilmez değerine lâyık olmağa çalışırken yardımlarınızın esirgenmemesini kendim ve Divan arkadaşlarım adına rica eder, hepimizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar) » 140

Encümen Seçimleri

«

REİS — Encümen intihaplarına geçmeden evvel hâzî hususâtı reylerinize arz edeceğim.

Mebus adedinin fazlalığı dolayısıyla encümenlerin Tüzükte tâyin edilen miktardan bir kısmında eksiklik ve bir kısmında da fazlalık vardır. Bu hususları ayrı ayrı reylerinize arz edeceğim :

Adliye Encümeni : 14 fazlasıyla 39.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Arzuhal Encümeni : 7 eksiğiyle 18.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Bütçe Encümeni : 21 fazlasıyla 56.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Çalışma Encümeni : 3 fazlasıyla 18.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Dahiliye Encümeni : 2 fazlasıyla 32.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Divanı Muhasebat Encümeni : 4 eksiğiyle 16.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni : 1 eksiğiyle 19.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Hariciye Encümeni : 7 fazlasıyla 27.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

İktisat Encümeni : 6 eksiğiyle 24.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maarif Encümeni : 4 fazlasıyla 24.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Maliye Encümeni : 1 eksiğiyle 19.

Kabul edenler... Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni : 1 fazlasıyla 11.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Meclis Kütüphanesi Encümeni : 4 fazlasıyla 8.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Millî Müdafaa Encümeni : 1 eksiğiyle 24.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Münakalât Encümeni : 3 eksiğiyle 17.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Nafia Encümeni : 3 fazlasıyla 23.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni : 15 fazlasıyla 35.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Teşkilâtı Esasiye Encümeni : 8 fazlasıyla 28.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Ticaret Encümeni : 2 fazlasıyla 22.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Ziraat Encümeni : 15 fazlasıyla 40.

Kabul edenler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

Efendim, her encümen için üçer kişilik tasnif heyeti seçeceğiz.

Adliye Encümeni :

(Sivas) Bahattin Örnekol

(Edirne) Hasan Maksudoğlu

(Diyarbakır) İhsan Hamid Tığrel

Arzuhal Encümeni :

(Diyarbakır) Mustafa Ekinci (Yok sesleri)

(Sivas) Nurettin Turgay

(İzmir) Abidin Tekön

(Bilecik) İsmail Selçuk Çakıroğlu (Yok sesleri)

(Malatya) Abdullah Köroğlu (Yok sesleri)

(Bolu) Fahri Belen (Yok sesleri)
(Bitlis) Selâhattin İnan

Şimdi Bütçe Encümeni Tasnif Heyeti seçi-
nine geçiyoruz :

(İzmir) Halûk Ökeren-
(Urfa) Aziz Özbay (Yok sesleri)
(Zonguldak) Nusret Kirişioğlu
(Maraş) Mahmut Karaküçük (Yok sesleri)
(Bolu) Sabri Çonkar (Yok sesleri)
(Kırklareli) Hüsnü Yaman (Yok sesleri)
(Tekirdağ) Necmi Arman

Çalışma Encümeni Tasnif Heyeti için :
(Konya) Himmet Ölçmen
(Ankara) Hamdi Bulgurlu
(Bursa) Ferruh Yücel

Dahiliye Encümeni Tasnif Heyeti için :
(Amasya) Kemal Eren (Yok sesleri)
(Erzurum) Emrullah Nutku
(Bingöl) Necati Aras
(Amasya) İsmet Olgaç

Divanı Muhasebat Encümeni için :
(Diyarbakır) Yusuf Azizoglu (Yok sesleri)
(Denizli) Refet Tavaslioglu
(Niğde) Hüseyin Avni Göktürk
(Çanakkale) Nureddin Alpkartal

Gümrük ve İhbarlar Encümeni için :
(Malatya) Zeki Tolunay (Yok sesleri)
(Tunceli) Fethi Ülkü (Burada sesleri)
(Balıkesir) Muharrem Tuncay (Yok sesleri)
(Mardin) Reşit Kemal Timuroğlu (Yok ses-
leri)

(Uşak) Orhan Dengiz (Burada sesleri)
(Eskişehir) Abidin Patuoğlu (Burada ses-
leri)

Hariciye Encümeni için :
(Tekirdağ) İsmail Hakkı Akyüz (Burada
sesleri)

(Ankara) Mümtaz Tarhan (Burada sesleri)
(İçel) Mehmet Mutlugil (Burada sesleri)

İktisat Encümeni için :
(İstanbul) Zakar Tarver (Yok sesleri)
(Sivas) Hüseyin Yüksel (Yok sesleri)
(Kırşehir) Tahir Taşer (Yok sesleri)
(Gaziantep) Ekrem Cenani (Yok sesleri)
(Manisa) Sudi Mihçioğlu (Yok sesleri)
(Kütahya) Süleyman Süruri Nasuhoğlu
(Yok sesleri)
(Van) Kemal Yörükoglu (Yok sesleri)

(İçel) Rüştü Çetin (Yok sesleri)
(Seyhan) Enver Batumlu (Burada sesleri)
(Afyon) Sıtkı Koraltan (Burada sesleri)
(Urfa) Saim Önhon (Yok sesleri)
(Siirt) Daim Süalp (Yok sesleri)
(Mardin) Etem Aybar (Yok sesleri)
(Niğde) Hasan Hayati Ülkün (Yok sesleri)
(Malatya) Esat Doğan (Yok sesleri)
(Konya) Muammer Obuz (Burada sesleri)
Şimdi Maarif Encümeni için :
(İstanbul) Tahsin Yazıcı
(Diyarbakır) Mehmed Hüseyin Ünal (Yok ses-
leri)

(Bingöl) Ekrem Yıldız
(Erzurum) Sabri Erduman (Yok sesleri)
(Gümüşane) Halit Zurbun (Yok sesleri)
(Çanakkale) Nuri Togay

Maliye Encümeni için :
(Giresun) Hayrettin Erkmen (Yok sesleri)
(Denizli) Hamdi Sancar (Yok sesleri)
(Bolu) İhsan Gülez (Yok sesleri)
(Denizli) Mehmet Karasan
(Gaziantep) Abdülkadir Atik
(Çankırı) Celâl Boynuk (Yok sesleri)
(Samsun) Abdullah Eker (Yok sesleri)
(Sinob) Haşim Tarı (Yok sesleri)
(Çorum) Yakup Gürsel

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni için :
(Samsun) Rami Ozan Gümüşoğlu (Yok ses-
leri)

(Seyhan) Zahit Akdağ (Yok sesleri)
(Samsun) Ömer Güriş (Yok sesleri)
(Çankırı) Asım Emrem (Yok sesleri)
(Gümüşane) Halis Tokdemir
(Ankara) Hazım Türegün
(Ankara) Muhlis Ete

Meclis Kütüphanesi Encümeni için :
(İstanbul) Naci Kurt

(İçel) Refik Koraltan (Yok sesleri)
(Siirt) Veysi Oran (Yok sesleri)
(Ağrı) Kasım Küfrevi (Burada sesleri)
(Kütahya) İsmail Hakkı Veral (Yok sesleri)
(Sinob) Nuri Sertoğlu (Yok sesleri)
(Kırşehir) Ahmet Bilgin

Milli Müdafaa Encümeni için :
(Balıkesir) Ahmet Kocabıyıkoglu (Yok ses-
leri)
(Erzurum) Hâmid Şevket İnce (Burada ses-
leri)

(Edirne) Kemal Yaşınkılıç
 (Uşak) Hâcım Yılmaz
 Münakalât Encümeni için :
 (Kütahya) Ahmet İhsan Gürsoy
 (Hatay) Şevket Sarıcalı (Yok sesleri)
 (Kırşehir) Osman Bölükbaşı
 (Diyarbakır) Fikri Arıç (Yok sesleri)
 (Çoruh) Muzaffer Önal (Yok sesleri)
 (Çoruh) Hilmi Çeltikçioğlu (Yok sesleri)
 (Burdur) Fethi Çelikbaş (Burada sesleri)
 Nafia Encümeni için :
 (Bolu) Mithat Dayıoğlu (Yok sesleri)
 (Çorum) Kemal Biberioğlu
 (Bursa) Muhlis Erdener (Yok sesleri)
 (Ordu) Cemil Bengü
 (Gaziantep) Cevdet San (Yok sesleri)
 (Kayseri) Ömer Mart
 Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni için :
 (Kastamonu) Ziya Termen
 (Konya) Rüştü Özal
 (İstanbul) Fûruzan Tekil
 Teşkilâtı Esasiye Encümeni :
 (Samsun) Abdullah Keleşoğlu (Yok sesleri)
 (Sinob) Şerafettin Ayhan
 (Urfa) Feridun Ayalp (Yok sesleri)
 (Kastamonu) Basri Aktaş
 (Balıkesir) Müçteba Işıtm (Yok sesleri)
 (Eskişehir) Hicri Sezen
 Ticaret Encümeni için :
 (Kayseri) Hakkı Kirmel (Yok sesleri)

(Rize) Mehmet Fahri Mete
 (Kars) Turgut Göle (Yok sesleri)
 (İzmir) Behçet Uz
 (Yozgad) İhsan Aktürel (Yok sesleri)
 (Erzurum) Şevki Erker
 Ziraat Encümeni için :
 (Eskişehir) Hasan Polatkan (Yok sesleri)
 (İstanbul) Mükerrrem Sarol (Yok sesleri)
 (Niğde) Cavit Kavırmacıoğlu (Yok sesleri)
 (Konya) Halil Özyörük
 (Manisa) Muzaffer Kurbanoglu
 (Hatay) Mithat Kuseyrioğlu (Yok sesleri)
 (Balıkesir) Enver Gürel (Yok sesleri)
 (Kastamonu) Ali Muzaffer Tanöver (Yok sesleri)
 (Aydın) Namık Gedik

REİS — Seçimlere başlıyoruz, şimdi reylerin atılmasına başlamak için kur'a ile vilâyet adını tesbit edeceğiz : Ankara

(Ankara neçim çevresinden reyler verilmeye başlandı).

REİS — Arkadaşlar; bir noktayı rica ediyim : Tasniften sonra encümenler toplanarak kendi Başkanlık Divanlarını seçip Riyasete bildireceklerdir.

Arkadaşlar; reylerini kullanmayanların, lât-fen kullanmalarını rica ederiz.

Tasnif neticesine intizar etmek üzere celseye 15 dakika ara veriyorum.

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 16,35

REİS — Reisvekili Ebat Budakoğlu

KÂTİPLER : İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), Ömer Mart (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum.

Tasnif neticeleri okunacaktır.

Yüksek Reisliğe

Adliye Encümeni azalıkları için yapılan seçime 246 zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Sivas	Edirne
Bahattin Örnekoğlu	Hasan Maksudoğlu

Âza
Diyarbakır
İhsan Hamid Tığrel

Adliye Encümeni

İsmet Olgaç	Amasya	246
Zafer Gökçer	Ankara	246
Nail Geveci	Aydın	246
Cevat Ülkü	Aydın	246
Vacit Asena	Balıkesir	246
Behçet Kayaalp	Burdur	245
Servet Sezgin	Çanakkale	246
Celâl Boynuk	Çankırı	246
Muzaffer Önal	Çoruh	245
Mustafa Kemal Biberoglu	Çorum	246
İsmail Hadımhoğlu	Denizli	246
Mehmed Hücrev Ünal	Diyarbakır	246
Sadık Perinçek	Erzincan	245
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	246
Abdülkadir Eryurt	Erzurum	246
Hâmid Şevket İnce	Erzurum	246
Hicri Sezen	Eskişehir	246
Halis Tokdemir	Gümüşane	246
A. Feyzi Atahan	Hatay	246
Şekip İnal	Hatay	246
Said Bilgiç	İsparta	246
Arif Güngören	İzmir	246

Osman Nuri Deniz	Kayseri	246
Mehmet Mahmudoglu	Kırşehir	245
Selâmi Dinçer	Kocaeli	246
Hidayet Aydın	Konya	246
Tevfik Fikret Baran	Konya	246
Halil Özyörük	Konya	246
Süleyman Süruri Nasuhoğlu	Kütahya	246
Nuri Ocakoglu	Malatya	245
Mehmet Zeki Tulunay	Malatya	246
Mahzar Özsoy	Maras	246
Nuri Özsan	Muğla	246
Hasan Hayati Ülkün	Niğde	246
Rami Ozan Gümüşoğlu	Samsun	246
Şevki Ecevit	Sivas	246
Osman Hacıbaloglu	Tokad	246
Mahmut Ataman	Yozgad	246
Nusret Kirişcioğlu	Zonguldak	246
Raif Aybar	Bursa	1
Enver Güreli	Balıkesir	1

REİS — Efendim; evvelce bu Encümenin 39 kişiden ibaret olması yüksek heyetinizin kararı ile tesbit edilmiş olduğuna göre Enver Güreli ve Raif Aybar bu 39 kişinin dışında kalacakları için onlardan gayrısı bu komisyona seçilmiş bulunuyorlar.

Yüksek Reisliğe

Arzuhal Encümeni azalıkları için yapılan seçime 243 zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Bitlis	İzmir
	Abidin Tekön

Âza
Sivas
M. Nurettin Turgay

Arrahal Encümeni

Sitki Koraltan	Afyon K.	243
Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	243
Necati Aras	Bingöl	243
Mithat Dayioğlu	Bolu	243
Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum	243
Cemal Köprülü	Edirne	243
Hasan Maksudoğlu	Edirne	243
Selâhattin Tokar	Elâzığ	243
Tevfik Şenocak	Erzincan	242
Nuri Yamut	İstanbul	243
A. Fahri Ağaoğlu	Konya	243
Abdullah Köroğlu	Malatya	243
Bahaettin Erdem	Mardin	243
Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	243
Salim Serçe	Seyhan	243
Suat Bedük	Siirt	243
Abdurrahman Doğruyal	Sivas	243
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	243

Yüksek Reisliği

Bütçe Encümeni âzâhları için yapılan seçime 246 zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır .

Arz olunur.

Âza	Âza
İzmir	Tekirdağ
Halûk Ökeren	Necmi Arınan

Âza
Zonguldak
Nusret Kirişcioğlu

Bütçe Encümeni

Arif Demirel	Afyon K.	246
Murad Âli Ülgen	Afyon K.	246
Muhlis Ete	Ankara	246
Kenan Akmanlar	Antalya	246
Ahmet Tokuş	Antalya	246
Zühtü Uray	Aydın	245
Halil İmre	Balıkesir	246
M. Halûk Timurtaş	Balıkesir	246
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	245
Tahsin Uygur	Çankırı	246
Yakup Gürsel	Çorum	246
Mehmet Karasan	Denizli	246
Yusuf Azizoglu	Diyanbakır	246
İhsan Hamid Tigrcl	Diyanbakır	246
Halil Turgut	Diyanbakır	246

Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	245
Şevki Erker	Erzurum	246
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	243
Ekrem Cenani	Gazianteb	246
Mazhar Şener	Giresun	246
İbrahim Gürgeu	İçel	246
Hâdi Hüsmen	İstanbul	246
Mükerrem Sarol	İstanbul	240
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	246
Abdullah Aker	İzmir	246
Behzat Bilgin	İzmir	246
Şetik Bakay	Kırklareli	246
Ahmet Bilgin	Kırşehir	246
Mustafa Bağrıaçık	Konya	245
Remzi Birand	Konya	246
Nüvit Yetkin	Malatya	245
Muzaffer Kurbanoglu	Manisa	245
Nâtık Poyrazoglu	Muğla	242
Akif Sarıoglu	Muğla	245
Hüseyin Avni (Göktürk	Niğde	246
Ahmed Nuri Kadioğlu	Niğde	246
Refet Aksoy	Ordu	245
Sabri İşbakan	Ordu	246
Hüseyin Agun	Rize	246
İzzet Akçal	Rize	246
Sedat Barı	Seyhan	246
Ahmet Topaloğlu	Seyhan	245
Baki Erden	Siirt	246
Nuri Sertoğlu	Sinob	246
Server Somuncuoğlu	Sinob	246
Ahmed Özel	Sivas	245
Zeki Erataman	Tekirdağ	246
İhsan Baç	Tokad	246
Ömer Sunar	Tokad	246
S. Fehmi Kalaycioğlu	Trabzon	246
İsmail Şener	Trabzon	246
Kemal Yörükoğlu	Van	245
Danval Akbel	Yozgad	245
Sebatı Ataman	Zonguldak	246
Hüseyin Balık	Zonguldak	246
Sabih Duralı	Zonguldak	246
Kasım Küfrevi	Ağrı	3
Fethi Çelikbaş	Burdur	3
Feridun Ergin	Urfa	3
Sabahattin Çiracioğlu	Bursa	1
Ekrem Alican	Kocaeli	3
Safaeddin Karanakçı	Çanakkale	1
Mustafa İkinci	Diyanbakır	3
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	1

REİS — Bütçe Encümeni âza adedi hakkında da (56) olarak daha evvel Yüksek Heyet kararı alındığı için baştan itibaren sayılacak 56 dan sonra rey almış olan arkadaşlar seçilmemiş addedilmişlerdir.

Yüksek Reisliğe

Çalışma Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (256) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Konya	Ankara	Bursa
H. Ölçmen	H. Bulgurlu	A. Ferruh Yücel

Çalışma Encümeni

Fuad Seyhun	Ankara	256
Necati Çelîm	Aydın	256
Ekrem Yıldız	Bingöl	256
Raif Aybar	Bursa	256
Sabahattin Çiracıoğlu	Bursa	256
Doğan Köymen	Giresun	256
Naci Kurt	İstanbul	256
Ahmet Topcu	İstanbul	256
Abidin Tekön	İzmir	256
Ahmet Kavuncu	Kütahya	256
Esat Doğan	Malatya	256
Nafiz Körez	Manisa	256
Cevdet Öztürk	Mardin	256
Mehmet Ünalı	Seyhan	256
Feridun Ayalp	Urfa	256
Celâl Öncel	Urfa	256
Necati Diken	Zonguldak	256
Cemal Kıpçak	Zonguldak	256

Yüksek Reisliğe

Dahiliye Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (245) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Amasya	Bingöl
I. Olgaç	N. Aras
	Âza
	Trabzon
	E. Nutku

Dahiliye Encümeni

Kemal Eren	Amasya	245
Mustafa Zeren	Amasya	245
Âtîf Benderlioğlu	Ankara	245
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	245
Safaeddin Karanakçı	Çanakkale	245
Tahir Akman	Çankırı	245
Zihni Ural	Çoruh	245
Baha Koldaş	Çorum	245
A. Hamdi Sancar	Denizli	245
Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne	245
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşane	245
Tahsin Tola	İsparta	245
Pertev Arat	İzmir	245
Rauf Onursal	İzmir	245
Mehmet Hazer	Kars	245
Süleyman Çağlar	Kastamonu	245
Muzaffer Kuşakçioğlu	Kastamonu	245
Tahir Taşer	Kırşehir	245
Sadettin Yahin	Kocaeli	245
M. Rüştü Özal	Konya	245
Nihat Haluk Pepeyi	Kütahya	245
Mehmet Kartal	Malatya	245
Yavuz Başer	Muğla	245
Cavit Kavurmacıoğlu	Niğde	245
Ekrem Anıt	Samsun	245
Muhittin Özkefeli	Samsun	245
Ahmet Kınık	Seyhan	245
Ercüment Damalı	Sivas	245
Pertev Sanaç	Trabzon	245
Yusuf Aysal	Uşak	245
Muslih Görentaş	Van	245
Ömer Lütfi Erzurumioğlu Yuzgadı		245

Yüksek Reisliğe

Divanı Muhasebat Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (241) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Çanakkale	Niğde
N. F. Alpkartal	H. A. Gökürük
	Âza
	Denizli
	R. Tavashioğlu

Divanı Muhasebat Encümeni

Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	241
----------------	----------	-----

Şevki Hasıret	Bilecik	241
Ahmet Hatı	Bolu	241
Mustafa Güleğil	Denizli	241
Mehmet Fahri Oral	Malatya	241
Abdürrahman Bayar	Mardin	241
Halim Şatana	Mardin	241
Sadettin Ertur	Niğde	241
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	241
Fethi Mahramlı	Tekirdağ	241
Selâhattin Gülüt	Tokad	241
Ahmet Gürkan	Tokad	241
Bahri Turgut Okaygün	Tunceli	241
Muzaffer Timur	Urfa	241
Talât Alpay	Yozgad	241
Numan Kurban	Yozgad	241

Yüksek Reisliğe

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni âzâhkları için yapılan seçime (246) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Eskişehir	Tunceli
A. Potuoğlu	Fethi Ülkü
Âza	
Uşak	
Orhan Dengiz	

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

Halis Öztürk	Ağrı	246
Muharrem Tunçay	Balıkesir	246
Sabri Çonkar	Bolu	246
Rıza Topçuoğlu	Erzurum	246
Samih İnal	Gaziantep	246
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	246
Abdullah Cilli	Hatay	246
Kemal Güven	Kars	246
Şefik Çağlayan	Muş	246
Gıyasettin Emre	Muş	246
Ömer Güriş	Samsun	246
Abdullah Keleşoğlu	Samsun	246
Hâdi Uzer	Samsun	246
Hüseyin Çitil	Sivas	246
Samim Yücedere	Tekirdağ	246
Hasan Kangal	Tokad	246
Mahmut Goloğlu	Trabzon	246
Mehmet Hatiboğlu	Urfa	246
Hâşim Tathoğlu	Yozgad	246

Yüksek Reisliğe

Hariciye Encümeni âzâhkları için yapılan seçime (245) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Ankara	Tekirdağ	İçel
İ. Hakkı Akyüz	Dr. Mehmet Mutligil	

Hariciye Encümeni

Saip Özer	Afyon K.	245
Mümtaz Paik Fenik	Ankara	245
Hulûsi Köymen	Bursa	245
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	245
Bedi Enüstün	Çanakkale	245
Sedat Baran	Çorum	245
Kemal Terzioğlu	Çorum	245
Ali Çobanoğlu	Denizli	245
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	245
Bahadır Dülger	Erzurum	245
Ali Muhsin Bereketoğlu	Hatay	245
İlûtfi Kırdar	İstanbul	245
Nadîr Nadi	İstanbul	245
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	245
Fürûzan Tekil	İstanbul	245
Nazlı Tlabar	İstanbul	245
Çihad Baban	İzmir	245
Sadık Giz	İzmir	245
Osman Kapani	İzmir	245
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	245
Turgut Göle	Kars	245
Basri Aktaş	Kastamonu	245
Muammer Obuz	Konya	245
Hikmet Bayur	Manisa	245
Adnan Karaosmanoğlu	Manisa	245
Zeyyat Mandalinci	Muğla	245
Muhit Tümerkan	Sinob	245

Yüksek Reisliğe

İktisat Encümeni âzâhkları için yapılan seçime (245) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olarak hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Seyhan	Afyon	Konya
Enver Batumlu	Sıtkı Koraltan	Muammer Obuz

İktisat Encümeni

Abdullah Gedikoğlu	Ankara	245
Nihat İyriboz	Aydın	245
Fethi Çelikbaş	Burdur	245
İhsan Dai	Gaziantep	245
Ali Ocak	Gaziantep	245
Hamdi Bozbağ	Giresun	245
Tahsin İnang	Giresun	245
Nazim Bezmen	İstanbul	245
Seyfi Gögen	İstanbul	245
Hariri Soriano	İstanbul	245
Rıza Yalçın	Kars	245
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	245
Ziyn Termen	Kastamonu	245
M. Ali Ceylan	Kırklareli	245
Ali Galib Bubik	Kütahya	245
Osman Özbilen	Kütahya	245
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	245
Haşim Tarı	Sinop	245
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	245
Emrullah Nutku	Trabzon	245
Hakkı Gedik	Çanak	245
Hilmi Durmaz	Van	245
Suat Başol	Zonguldak	245
Avni Yurdabayrak	Zonguldak	245

Yüksek Reisliğe

Maarif Encümeni azabıkları için yapılan seçime (250) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
İstanbul	Çanakkale	Bingöl
Tahsin Yazıcı	Nuri Togay	Ekrem Yıldız

Maarif Encümeni

Kasım Küfrevi	Ağrı	250
Ömer Bilen	Ankara	250
Aliye Temuçin	Ankara	250
Yahya Pelvan	Balıkesir	250
Mehmet Özbey	Burdur	250
Nuri Togay	Çanakkale	250
İbrahim Aydın	Çankırı	250
Veysel Varol	Erzincan	250
Sabri Özcan San	Gümüşhane	250
Rüştü Çetin	İçel	250
Aleksandros Haeopulos	İstanbul	250
Nuriye Pınar	İzmir	250

Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri	250
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	250
Sabahattin Sönmez	Konya	250
Ahmet Morgil	Rize	250
Şerafettin Ayhan	Sinop	250
Bahattin Örnekol	Sivas	250
Halit Ağanoğlu	Trabzon	250
M. Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	250
Osman Turan	Trabzon	250
Fethi Ülkü	Tunceli	250
Aziz Özbay	Urfa	250
Orhan Dengiz	Uşak	250

Yüksek Reisliğe

Maliye Encümeni azabıkları için yapılan seçime (245) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

16 . XI . 1955

Âza	Âza
Gaziantep	Çorum
A. Atik	Yakup Gürsel
Âza	

Maliye Encümeni

Osman Talu	Afyon K.	245
Hümit Koray	Amasya	245
Mümtaz Tarhan	Ankara	245
Selâhattin Bayсал	Bolu	245
Asım Emrem	Çankırı	245
Yaşar Gümüşel	Çoruh	245
Cevat Köstekçi	Çorum	245
Muhtar Başkurt	Eskişehir	245
Abdullah İzmen	Giresun	245
Remzi Çakır	Kars	245
Hakkı Kurnel	Kayseri	245
Ekrem Alican	Kocaeli	245
Ahmet Bozdağ	Maraş	245
Abdülkadir Kalav	Mardin	245
Şükrü Uluçay	Samsun	245
Mustafa Akçalı	Seyhan	245
Mehmet Daim Süalp	Sifird	245
Kâzım Oskay	Sivas	245
Feridun Ergin	Urfa	245

Yüksek Reisliğe

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni azabıkları için yapılan seçime (256) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hiz-

larında gösterilen reyleri almışlardır.
Arz olunur.

16 . XI . 1955

Âza	Âza
Ankara	Ankara
Muhlis Ete	Hâzım Türegün
Âza	

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni

Agâh Erozan	Bursa	256
Mehmet Enginün	Edirne	256
İlâit Zarbun	(tümüşane	256
Kemal Demiralay	İsparta	256
Faruk Nafiz Çamlıbel	İstanbul	256
Ali Yeniaras	Kars	256
Hüsnü Yaman	Kırklareli	256
Reyhan Gökmenoğlu	Konya	256
Mekki Keskin	Konya	256
Ferid Tüzel	Samsun	256
Nurettin Ertürk	Sivas	256

Yüksek Reisliğe

Meclis Kütüphanesi Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (239) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

16 . XI . 1955

Âza	Âza
Ağrı	İstanbul
K. Küfrevi	Naci Kurt
Âza	
Kırşehir	
Ahmet Bilgin	

Meclis Kütüphanesi Encümeni

Enver Karan	Antalya	239
Mekki Said Esen	Balıkesir	239
Selâm Ragıp Emec	Bursa	239
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	239
Halûk Ökeren	İznir	239
Ziyad Ebüzziya	Konya	239
İnsan Şerif Özgen	Kütahya	239
Abdullah Aytemiz	Maraş	239

Yüksek Reisliğe

Millî Müdafaa Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (245) zat katılmış ve neticede ili-

şik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Erzurum	Edirne
H. Şevket İnce	Kemal Yaşınkılıç

Âza
Uşak
Hâcım Yılmaz

Millî Müdafaa Encümeni

Muzaffer Ergüder	Ankara	245
Seyfi Kurtbek	Ankara	245
Fahri Belen	Bolu	245
Kemal Yaşınkılıç	Edirne	245
Hüsnü Göktuğ	Elâzığ	245
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	245
M. Rahmi Sanalaz	Erzincan	245
Ishak Avni Akdağ	Erzurum	245
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	245
Ziya Köktürk	İstanbul	245
Zeki Rıza Sporel	İstanbul	245
Tahsin Yaneı	İstanbul	245
Ali Muzaffer Tanöver	Kastamonu	245
Kâzım Meriç	Kocaeli	245
Şemsi Ağaoğlu	Muş	245
Ali Ulvi Arıkan	Niğde	245
Zihni Üner	Niğde	245
Kemal Balta	Rize	245
Sinan Tekelioğlu	Seyhan	245
M. Nurettin Turgay	Sivas	245
Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad	245
Sami Orberk	Trabzon	245
Arsalan Bora	Tunceli	245
Saim Öñhon	Urfa	245

Yüksek Reisliğe

Münakalât Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (246) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Kütahya	Kırşehir
Ahmet İnsan Gürsoy	Osman Bölükbaşı

Âza
Burdur
Fethi Çelikbaş

Münakalât Encümeni

Rıza Çerçel	Afyon K.	246
Fuad Zincirkıran	Ankara	246
Asım Okur	Antalya	246
Mücteba İştin	Balıkesir	246
Arif Kalıpsızoglu	Balıkesir	246
Yümnü Üresin	Bilecik	246
Nusrettin Barut	Bitlis	246
Selâhattin İnân	Bitlis	246
İhsan Karasıoğlu	Çanakkale	246
Sabahattin Parsöy	Edirne	246
Sefer Göksel	Kocaeli	246
Hilmi Özbay	Malatya	246
Melih Koçer	Manisa	246
Etem Aybar	Mardin	246
Tevfik İleri	Samsun	246
Etem Erdinç	Sivas	246
Memduh Turhan	Sivas	246

Yüksek Reisliğe

Nafia Encümeni aza-lıkları için yapılan seçi-me (249) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen rey-leri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Ordu	Kayseri
M. Cemil Bengü	Omer Mart

Âza
Çorum
M. Kemal Biberoglu

Nafia Encümeni

Ali Ferruh Yücel	Bursa	249
Mecit Bumin	Çoruh	249
Şevki Gürses	Çorum	249
Baha Akşit	Denizli	249
Osman Ongan	Denizli	249
Sabri Erduman	Erzurum	249
Esat Tuncel	Erzurum	249
Süleyman Kuranel	Gazianteb	249
Cevdet San	Gazianteb	249
Neemi Ateş	İstanbul	249
Emin Onat	İstanbul	249
Nâzım Batur	Kastamonu	249
Hilmi Dura	Kastamonu	249
Himmet Ölçmen	Konya	249
Ahmet Fırat	Malatya	249
Hayri Büke	Manisa	249

Feyzi Boztepe	Ordu	249
Mehmet Fahri Mete	Rize	249
Zahit Akdağ	Seyhan	249
Nuri Demirağ	Sivas	249
Mehmet Şahin	Tokad	249
Hasan Oral	Urfa	249
Hakkı Hilâlet	Zonguldak	249

Yüksek Reisliğe

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni âza-lıkları için yapılan seçime (243) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
İstanbul	Kastamonu
Fürüzan Tekil	Ziya Termen

Âza
Konya
M. Rüştü Özal

Sihhat ve İctimai Muavenet Encümeni

Nimet Sümer	Ağrı	243
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	243
Talât Vasfi Öz	Ankara	243
Fatin Dalaman	Antalya	243
Burhanettin Onat	Antalya	243
A. Baki Ökdem	Aydın	243
Ahmet Karagür	Balıkesir	242
Talât Oran	Bilecik	243
Lütfi Oğultürk	Bolu	243
İbrahim Öktem	Bursa	243
Kenan Çıgman	Çankırı	243
Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	243
Ali Rıza Karaca	Denizli	243
Fikri Arıç	Diyanbakır	243
Hasan Numanoğlu	Erzurum	243
İsmail Sayın	Eskişehir	243
Abdülkadir Atik	Gazianteb	243
Zeki Başağa	Gümüşane	243
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay	243
Aziz Köksal	İçel	243
Mehmet Mutlugil	İçel	243
İrfan Aksu	İsparta	243
Zakar Tarver	İstanbul	243
Neçdet İncekara	İzmir	243
Hasan Erdoğan	Kars	243
Ziya Atıç	Kocaeli	243
Sitki Salim Burçak	Konya	243
Ahmet Koyuncu	Konya	243

Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	243
Tevfik Ünsalan	Malatya	243
Hüseyin Ülkü	Niğde	243
Fazıl Erim	Ordu	243
Selâhattin Orhon	Ordu	243
Veysi Oran	Süri	243
Necmi Arman	Tekirdağ	243

Yüksek Reislîge

Teşkilâtı Esasiye Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (247) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Eskişehir	Kastamonu
Hicri Sezen	Basri Aktaş

Âza
Sinob
Şerafettin Ayhan

Teşkilâtı Esasiye Encümeni

Kemal Özçoban	Afyon K.	247
Ramiz Eren	Ankara	246
Hâzım Türegün	Ankara	247
Namık Gedik	Aydın	247
Müfit Erkuyumcu	Bursa	247
Kenan Yılmaz	Bursa	247
Hüseyin Fırat	İçel	247
Zühtü Hilmi Velibeğ	İsparta	246
Celâl Türkgeldi	İstanbul	246
Mehmet Ali Sebhik	İzmir	247
İlhan Sipahioğlu	İzmir	247
Sırrı Atalay	Kars	247
İbrahim Us	Kars	247
Kâmil Gündeş	Kayseri	247
Osman Bölükbaşı	Kırşehir	246
Turan Güneş	Kocaeli	247
Tarık Kozbek	Konya	247
Yunus Muammer Alakant	Manisa	247
Muhlis Tümay	Manisa	247
Mehmet Cemil Bengü	Ordu	247
Fazıl Ertekin	Ordu	247
Osman Kavrakoğlu	Rize	247
Enver Batumlu	Seyhan	247
Cavid Oral	Seyhan	243
Rifat Ökten	Sivas	246
Ferid Alpiskender	Tekirdağ	247
Sabri Dilek	Trabzon	247

İhsan Aktürel	Yozgad	247
F. Lâtfi Karaosmanoğlu	Manisa	3
Ekrem Hayri Üstündağ	İzmir	1
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	1
Muzaffer Timur	Urfa	1
Şeref Kâmil Mengü	Ankara	1

REİS — Efendim bu tasnif mazbatasında 28 olarak tasnif edilen adedin dışında ve az rey alan arkadaşlar seçilmemişlerdir.

Yüksek Reislîge

Ticaret Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (246) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza	Âza
Erzurum	İzmir	Rize
Şevki Erker	Behçet Uz	M. Fahri Mete

Ticaret Encümeni

Hamdi Bulurlu	Ankara	246
Necmi İnanç	Ankara	246
Enver Güreli	Balıkesir	246
Muhlis Erdener	Bursa	246
Halûk Şaman	Bursa	246
Baba Cemal Zağra	Bursa	246
Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh	246
Suphi Ergene	Elâzığ	246
Cemil Önder	Erzurum	246
Nebil Sadi Altuğ	İzmir	246
Fevzi Aktaş	Kars	246
Hamdi Başak	Kocaeli	246
Hamza Osman Erkan	Kocaeli	246
Muhittin Güzelkılınç	Konya	246
Kâmil Kırıkçioğlu	Malatya	246
Mahmut Karaküçük	Maraş	246
Remzi Öksüz	Maraş	246
Memiş Yazıcı	Ordu	246
Salim Çonoğlu	Samsun	246
Nurullah İhsan Tolon	Seyhan	246
Hüseyin Yüksel	Sivas	246
Hamit Kartal	Van	246

Yüksek Reislîge

Ziraat Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (227) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen

reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Aydın	Konya
Namık Gedik	Halil Özyörük

Âza
Manisa
Muzaffer Kurbanoğlu

Ziraat Encümeni

Faruk Çöl	Amasya	227
Dağıstan Binerbay	Ankara	227
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	227
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	227
Sait Göker	Bingöl	227
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	227
Hüseyin Çimen	Burdur	227
Sadettin Karacabey	Bursa	227
Refet Tavaslıoğlu	Denizli	227
Mustafa Ekinci	Diyarbakır	227
Ragıp Karaosmanoğlu	Diyarbakır	227
Hüsnü Çanakçı	Erzincan	227
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	227
Ali Naci Duyduk	Giresun	227
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	227
Şemsettin Mursaloğlu	Hatay	227
Şevket Sarıcalı	Hatay	227
Yakup Çukuroğlu	İçel	227
Hidayet Sinanoğlu	İçel	227
Muzaffer Balaban	İzmir	227
Salim Esen	Kastamonu	227

Emin Develioğlu	Kayseri	227
Fikret Filiz	Kırklareli	227
Osman Alişiroğlu	Kırşehir	227
Cemal Tüzün	Kocaeli	227
Nüzhet Unat	Kocaeli	227
Abdi Çilingir	Konya	227
Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu	Manisa	227
Sudi Mihçioğlu	Manisa	227
Ahmet Kadoğlu	Maraş	227
Turhan Akarca	Muğla	227
Bekir Baykal	Ordu	227
Abdullah Eker	Samsun	227
Hamdi Tekay	Samsun	227
Lûtfi Sezgin	Seyhan	227
İsmet Uslu	Seyhan	227
M. Vebbi Dayıbaşı	Sinob	227
Yusuf Ulusoy	Tokad	227
Hâcim Yılmaz	Uşak	227
Ali Ünlüsoy	Yozgad	227

REİS — 20 encümen seçimlerine ait tasnif heyetleri mazbataları okunmuş, arkadaşlar mazbatada ifade edilen reyleri almak suretiyle bu encümenlere seçilmişlerdir.

Burada bulunan arkadaşlardan encümen halinde toplanarak başkanlık divanlarını seçmelerini rica ederim.

Gündemde başka madde yoktur. 18 Kasım Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere inikadı kapatıyorum. ¹⁴¹

»

**T.B.M.M.'NİN X. DÖNEMİNİN
ÜÇÜNCÜ TOPLANTISININ AÇILMASI (1.XI.1956)**

**Aydın Mebusu Namık Gedik, Manisa Mebusu Muzaffer Kurbanoglu
ve Bursa Mebusu Halûk Şaman'ın Takriri**

“ REİS — Bir takrir vardır, onu okutacağım, efendim.

Yüksek Reisiğe

Ruznâmede görülecek mühim bir madde kalmadığından ve mebus arkadaşların da seçim bölgelerinde vatandaşlarımızla temaslarını temin maksadiyle 1 Kasım 1956 Perşembe günü saat 15 te toplanılmak üzere Meclis çalışmalarına ara verilmesi hususunun Büyük Millet Meclisinin yüksek tasviplerine arz edilmesini teklif ederiz.

Aydın Mebusu Manisa Mebusu Bursa Mebusu
N. Gedik M. Kurbanoglu H. Şaman

REİS — Takriri yüksek tasviplerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Çok muhterem arkadaşlar; Onuncu Devrenin ikinci İçtima yılı içinde 104 İnikat yapılmıştır. Bu 104 İnikat içinde gelen teklif ve kanun lâyhalarından 220 kanun lâyhası ile 80 karar kabul edilmiştir. Yine bu içtima senesi içinde muhtelif mevzularda Başvekâlet ve vekâletlere tevcih edilen 146 şifahî sualden 137 si cevaplandırılmış, 106 tahriri sualden de 61 i muamele görmüştür. Yüksek Heyetinizce malûm olduğu veçhile, 15 Ağustostan bugüne kadar öğleden evvel ve öğleden sonra muntazaman ve hakikaten örnek bir mesai içerisinde emek sarf edilmiştir. Bu müddetin kısalığına rağmen çok ciddi, hattâ bâzan da tartışmalı müzakereler ve en güzel fikirler ortaya konarak yıllardan beri milletin beklediği; yani nüfusun hiç değilse üçte birini çok yakından alâkadar eden Orman kanunu lâyhası büyük bir gayret, verimli mesaisiyle neticelen-

miş ve kanuniyet iktisabetmiştir. Yine bu arada yıllardan beri çeşitli mevzuatla birbirine tedahül eden ve içinden çıkılmaz vaziyetler ihdas eden İstimlak Kanununun müzakeresi hakikaten bu güzel mesai devresi içinde sona ermiştir.

Yine bugün Yüksek Heyetinizin tasvibine arz edilen kanunlar arasında, hepimizin bildiği gibi, ciddi bir mahiyet iktisabeden, küçük esnafa talâk eden ve 400 bin vatandaş alâkalandıran ve vergiden muafiyetini sağlayan mühim bir kanun ile, yine çok ehemmiyetli bir mesele olan ve millî ve iktisadî bünyeyi kemiren kaçakçılığı meneden lâyiha da böylece kanuniyet iktisabetmiştir.

Tekrar arz edeyim ki; günlerin kısalığına rağmen çok sürekli ve verimli olan bu mesai ile, vatandaşların muhtacolduğu hayati mevzulardan en mühimleri devasını bulmuş ve bu suretle 10 neu Devrenin 2 nei İçtima yılı meşkûr ve samimi bir hava içinde sona ermiştir. Şimdi, yüksek tasvibinize iktiran eden takrir üzerine 1 Kasım'da toplanmak üzere ayrılacağız. Şüphesiz önümüzdeki iki ay içinde seçmenlerle, vatanın uzak ve yakın köşelerinde yapacağınız tetkik, temas, müşahede ve incelemeler, milletin muhtacolduğu yeni tedbirlerin alınmasını da sağlayacaktır. Türk Milletine, vatanımıza damı huzur, emniyet ve selâmet temenni ederken siz muhterem arkadaşlarıma da güzel yolculuklar, huzur içinde, gönül rahatlığı içinde tetkik seyahatleri ve onun intibalarını samimiyetle buraya getirmenizi dilerim. Allah hepinize ve Türk Milletine büyük başarılar versin. (Alkışlar)

1 Kasım 1956 Perşembe günü saat 15 te toplanmak üzere İnikada son veriyorum. Sağ olunuz. (Alkışlar) „¹⁴²

Meclis Reisi Seçimi

« REİS - Meclis Reisi intihabı yapılacaktır. Bunun için kur'a ile üç kişilik Tasnif Heyeti seçeceğiz:

Hakkı Baykal (Gümüşane) (Burada sesleri.)

Ali Muhsin Bereketoğlu (Hatay) (Yok sesleri.)

S. Fehmi Kalaycıoğlu (Trabzon) (Burada sesleri.)

Zeki Rıza Sporel (Rize) (Burada sesleri.)

Lûtfen reylerinizi kürsüdeki sepete atmak suretiyle istimal buyurunuz.

(İsimlerin okunması sırasına göre reyler toplandı.)

(Reylerin tasnifi yapıldı.)

REİS - Efendim, seçim heyetinin mazbatasını okuyoruz.

Yüksek Reisliğe

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçime (329) zat katılmış ve neticede İçel Mebusu Refik Koraltan (329) reyle seçilmiştir.

Arz olunur.

Âza

Âza

Gümüşane

Trabzon

Hakkı Baykal

S. Fehmi Kalaycıoğlu

Âza

Rize

Z. Rıza Sporel

REİS - Kendilerini kürsüye davet ediyorum, teşriflerini rica ederim.

T.B.M.M. Reisi Refik Koraltan'ın Konuşması

(Meclis Reisliğine intihabolunan Refik Koraltan alkışlar ve bravo sesleri arasında Riyaset makamına geldi)

REİS - Muhterem arkadaşlarım; Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliği için yapılan seçim sonunda hakkımda gösterilen sevgi ve itimada şükranlarımı arz ederim.

Bir defa daha tekrar ve teyit buyurulan bu sevgi ve itimadın delâlet ettiği büyük mânayı tamamiyle müdrik bulunuyorum.

Bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da, tevdi buyurduğunuz bu mukaddes emanetin büyük başarı ile muhafazası, müşterek işlerimizin daha çok verimli

bir halde yürümesi ve ilerlemesi için tek mesnet, siz muhterem arkadaşlarımın da-ima eksik bırakmayacağınız sevgileriniz, itimatlarınız ve müzaheretleriniz olacaktır.

Şimdi hep beraber Muhterem Cumhurreisimizin hitabelerini dinledik. Dünya ahvalinin ve tahsisan bize uzak olmıyan memleketlerdeki hâdiselerin ne kadar süratle ve ne kadar dikkate lâyık bir şekilde inkişaf etmekte olduğunu yakinen öğrendik.

Bu manzara karşısında tarihine, kahramanlığa, ahde vefasına, teyakkuzuna, hak ve adalet aşkına bütün dünyanın inandığı Türk milletinin arz ettiği hey-

betli manzara, Allah'ın lûtf ve inayeti-
ne şükür olsun ki, göğsümüzü kabart-
cak bir durum arz etmektedir ve bugün-
kü dünya badireleri içinde bir defa daha
sulh ve emniyetin bekçisi olarak kalmak
da hepimiz için sevinilecek ulvî bir man-
zaradır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu
asîl ve kahraman milletin hakiki ve şe-
refli mümessili olan sizler, bugüne kadar
olduğu gibi, bundan böyle de, büyük bir
kalkınmanın, büyük bir istiklâl hak ve
adalet aşk ve sevdasının kahramanları,
bekçileri olacaktır, daima verimli işler
yapmaya devam edeceksiniz. Bu işlerde

yegâne mesnet Allah'ın inayeti ile Türk
Milletinin bizlere, hepinize olan itimadı-
dır.

Yarının, istikbalin kahraman yolcu-
ları bulunan Türk Milletine Allah daimî
neşe ve huzur nasibetsin.

Şu anda Allah'ın inayetine, sizlerin
muhabbet, teveccüh ve itimadınıza da-
yanarak, Türkiye Büyük Millet Meclisi-
nin Onuncu Devre Üçüncü İçtimaî mü-
zakerelerine başlıyoruz.

Tekrar siz muhterem arkadaşlarımı
yürekten gelen bir sevgi ve hürmetle
selâmlarım. (Soldan, alkışlar) »⁽⁴³⁾

Riyaset Divânı Seçimleri (Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri)

« REİS - Şimdi Reisvekilleri, Kâtip-
ler ve İdare Âmirleri seçimlerine gidiyo-
ruz.

Tasnif Heyeti için kur'a çekiyorum.

Adnan Karaosmanoğlu (Manisa)
(Yok sesleri)

İhsan Hâmid Tiğrel (Diyarbakır)
(Yok sesleri)

Rüştü Özal (Konya) (Burada sesleri)

Halim Şatana (Mardin) (Yok sesleri)

Nafiz Körez (Manisa) (Burada ses-
leri)

İsmail Selçuk Çakıroğlu (Bilecik)
(Yok sesleri)

Kâmil Gündeş (Kayseri) (Yok sesle-
ri)

Tahsin Tola (İsparta) (Burada sesle-
ri)

Kâtipler için tasnif heyeti seçecegiz:
İsimleri okuyoruz:

İsmail Hakkı Veral (Kütahya) (Yok
sesleri)

Emin Develioğlu (Kayseri) (Yok
sesleri)

Suphi Ergene (Elâzığ) (Yok sesleri)

Kemal Güven (Kars) (Yok sesleri)

Fikri Apaydın (Kayseri) (Burada
sesleri)

Nuri Sertoğlu (Sinob) (Yok sesleri)

Ömer Sunar (Tokad) (Burada sesle-
ri)

Necmi Arman (Tekirdağ) (Burada
sesleri)

143 T.B.M.M. Zabı Cerîdesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 14, Birinci İnikat, 1.XI.1956, 4.s.

İdare Âmirleri için tasnifi yapacak arkadaşları okuyoruz.

Fürüzan Tekil (İstanbul) (Burada sesleri)

Abidin Potuoğlu (Eskişehir) (Burada sesleri)

Abdullah Keleşoğlu (Samsun) (Burada sesleri)

REİS - Şimdi Tokad'dan itibaren isimleri okuyoruz. Arkadaşlar reylerini kürsünün önündeki sepetlere atacaktırlar.

(Reisvekilleri, Kâtipler ve İdare Âmirleri için reyler toplandı).

REİS - Tasnif Heyetine seçilen arkadaşların, ayrılan odaya gitmelerini rica ediyorum.

Reylerini kullanmayan arkadaş kalmadığına göre, rey toplama muamelesi bitmiştir. Tasnif için inikada 10 dakika ara veriyorum. »¹⁴⁴

Encümen Seçimleri

« REİS - Encümen intihaplarına geçmeden evvel bâzı hususları reylerinize arz edeceğim, efendim.

Mebus adedinin fazlalığı dolayısıyla encümenlerin, Dahilî Nizamnamede tâyin edilen miktarlardan, bir kısmının eksik bir kısmının fazla olması zarureti hâsıl olmuştur. Bu hususları ayrı ayrı reylerinize arz edeceğim.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) - Söz istiyorum.

REİS - Ne hakkında söz istiyorsunuz?

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) - Usul hakkında.

REİS - Buyurun efendim.

YUSUF AZİZOĞLU (Diyarbakır) - Muhterem arkadaşlarım, Dahilî Nizam-

namenin 23 üncü maddesi encümenlere namzet seçilmesi hakkını doğrudan doğruya siyasi partilere vermiştir. Buna rağmen Hürriyet Partisi Meclis Grubu Başkanlığı tarafından namzet listesi Riyaset Divanına tevdi edildikten sonra maalesef bu listeler tahrif edilmiştir. Bu listeler üzerindeki salâhiyetleri Dahilî Nizamname ile tahdidedilmiş olan ve bu nizamnameyi aynen ve seyyanen tatbik etmesi ve bitaraf olması lâzımgelen Riyaset Divanının bur haksız tasarrufunu Yüksek Heyetinize açıklamak mecburiyetindeyim. Meclis Dahilî Nizamnamesini aynen ve seyyanen tatbik etmek mevkiinde bulunan ve bitaraf olması, partizanca mülâhazalardan uzak olması

144 a.g.e., 4-5. ss.

icabeden Riyaset Divanının bu haksız ve salâhiyetsiz tasarrufunu Yüksek Meclisin dikkat nazarlarına arz ederim. Bu haksız tasarrufun Meclis inikadlarına kötü bir gelenek teşkil etmemesi için, usulsüz olarak tanzim edilmiş olan listelerin yeniden tanzim edilmek üzere bu seçimin önümüzdeki çarşamba gününe talik edilmesini arz ve teklif ederim. Bu hususta bir takdir takdim ediyorum, kabulünü rica ederim.

REİS — Riyaset Divanına haksız tecavüzde bulundular. Encümen seçimleri Meclisi Âlice yapılan bir seçim olduğuna göre Riyasetin zerrece bu seçimde bir tasarrufu olmamıştır.

Nizamnamenin 23 ncu maddesinde siyasi parti grupları encümenlere tefrik edecekleri âza listelerini Riyasete verirler. Riyaset makamı bunları tanzim eder, buna ait bir kayıt da mevcuttur. Riyasetin seçimlere hiçbir surette müdahale imkânı olmadığı gibi bir tasarrufu da bulunmadığı Heyeti Umumiyenizce malûm bir keyfiyettir. Riyasetçe Meclis kararına menudolan hususlarda her hangi bir tasarruf yapılmamıştır.

YUSUF AZIZOĞLU (Diyarbakır) — Efendim, maalesef Muhterem Reisin beyanları birbirini tutmamaktadır. Arz ettikleri 23 ncü maddesi müsaadenizle okuyorum.

(Madde 23. — Devrenin ilk içtimasında encümen intihaplarına yardımı olmak üzere, mebusların, hal tercümesi kâğıtlarından anlaşılan, ihtisas ve mesleklerini gösterir bir cetvel Riyasetçe tabettirilip âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.

Encümenlere namzet gösterme işi, partilerin Meclis gruplarına yapılır. Hazırlanan namzet cetvelleri her grubun idare heyeti reisliğince Meclis Riyasetine sunulur.

Müstakil mebuslar kendi namzetliklerini koyabilirler.

Namzetleri gösteren cetveller, Meclis Riyasetince birleştirilerek tabettirilip âzaya dağıtılır ve ilân tahtasına asılır.)

Şimdi Riyaset Divanının tanzim etmiş olduğu cetveller bu birleştirme işini yapmış değil, bilakis değiştirme işini yapmıştır. Meselâ bizim Anayasa Encümeni için namzet gösterdiğimiz bir âzayı Kütüphane Encümenine vermiş, Ma-

liye Encümeni için namzet gösterdiğimiz bir arkadaşı diğer bir encümene, Sağlık Encümeni için gösterdiğimiz bir arkadaşı Sayıştay Encümenine vermek suretiyle ihtisaslariyle hiç alakalı olmayan ve çalışmalarını geniş mikyasta baltalayan bir netice ile bizi karşı karşıya bırakmıştır. Binaenaleyh teklif edilen ve siyasi partilerin haklarını ihlâl eden bu cetvellerin Meclise sunulması usul ve Dahili Nizamnameye aykırıdır.

Bu itibarla Riyaset Divanının, hakkı teslim ederek, usulsüz olarak tanzim olunan listeleri geri alması ve seçimi talik etmesi adalete ve haksaniyete uygun olur.

REİS — Tekrar arz ediyorum; Meclis Riyaset Divanı siyasi parti gruplarından gelen listeleri tetkik etmiş, fakat tasarruf hakkı olmadığından öylece seçime arz etmiştir.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Usul hakkında bir noktayı tavih edeceğim.

REİS — Buyurunuz

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlar; bir noktanın tavazuh etmesi lâzım. Riyaset Divanının vazifesi nedir? Riyaset Divanı; Dahili Nizamnamenin, arkadaşım tarafından okunan 23 ncü maddesine göre, parti gruplarına verilmiş namzet listelerini birleştirir, Yüksek Heyetinize takdim eder. Bu birleştirilen liste içerisinde meselâ bir komisyonun âzaları 60 kişiden teşekkül edecekse, 65 namzet de olabilir, 70 de olabilir; 23 ncü maddenin sarıh hükmü budur. Şimdi Hürriyet Partisi Meclis Grubu, Riyaset Divanına falan komisyona mebuslarından filânı namzet gösteriyorum, diyor. Faraza bendenizi partim, Bütçe Komisyonuna namzet gösterdim, diyor. Riyaset Divanının Ekrem Alican'ı Bütçe Komisyonuna seçmek hususunda bir tasarrufa hakkı yoktur. 23 ncü madde sarıhtır. Divan; grubumun verdiği bu listeyi diğer grupların verdikleri listelerle birleştirir ve Yüksek Heyetinize takdim eder. Yüksek Heyetiniz bu liste üzerinde istediği gibi tasarruf edebilir. Seçim böyle olur. Siz seçeceksiniz, Riyaset Divanı değil. Riyaset Divanı; «Ekrem Alican'ı grubumun gösterdiği Bütçe Komisyonuna değil, falan komisyona seçiyorum.» diyor ki, Dahili Nizamnamenin 23 ncü

maddesine göre, bu tasarrufa katıyen salâhiyeti yoktur. Bu hususu Yüksek Heyetinizin itinaına arz ediyor ve bunun için de bir takrir veriyoruz. Diyoruz ki: «Riyaset Divanı, verilen listeleri bir araya getirsin ve Yüksek Heyetinize arz etsin.» Ama Yüksek Heyetiniz: «Ben falan falanı seçtim, filânı seçmedim.» diyecektir. Bu tamamen onun hakkıdır. Ama Riyaset Divanının buna hakkı yoktur. Bunu, zabıtlarla tescil ettirmek için söylüyorum. Takririmiz Heyeti Celilenize arz edilecektir. Kabulünü rica ederiz.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Burdur) — Reis Bey, doğru mu söylüyorsunuz? Yoksa beyanınız hakikat hilâfına mıdır? Bu hususun öğrenilmesi için lütfen Hürriyet Partisi Meclis Grubunun Riyaset Divanına verdiği listede Ekrem Ali-can'ın hangi komisyona namzet gösterildiğini okur mısınız? O zaman hakikat ortaya çıkacaktır. Okumadığınız takdirde, beyanınız, hakikatlere aykırı demektir.

REİS — Efendim, Riyasetin yaptığı şey, gelen teklif ve takrirleri Heyeti Umumiye arz etmektir. Heyeti Umumiye, Riyasetin sözleriyle mükayyet değildir. (Sağdan gürültüler) «Usul hakkında söz istiyoruz» sesleri)

Usul hakkında iki kişi konuşur. Onlar da konuşurlar. Şimdi takriri okutacağım.

Riyasete

Şifahen arz ve izah ettiğim sebepler dolayısıyla, Meclis Riyasetince azalara dağıtılan namzet cetvelleri, Dahili Nizamnamenin 23 ncu maddesi hükümlerine tamamen aykırı bir şekilde tertip ve tanzim edilmiş bulunmaktadır.

Cetvellerin adı geçen nizamname hükümlerine uygun bir şekilde tertip ve tanzimlerini temin için, encümen seçimlerini 14 Kasım 1966 Çarşamba günü İnıkada tehirini saygılarımla teklif eylerim.

12 . XI . 1966

Diyanbakır Mebusu

Dr. Yusuf Azizoglu

REİS — Efendim; encümen seçimlerinin gelecek İnıkatta yapılması hakkındaki takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler, lütfen işaret buyursun. Kabul etmiyenler... Teklif kabul edilmemiştir, efendim.

Adliye Encümeni evvelce 25 kişiden terek-

kübediyordu, 9 fazlasıyla 34 azadan mürekkebolmak üzere teşkilini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Adliye Encümeninin 34 azadan terekkübetmesi kabul edilmiştir.

Arzuhal Encümeninin; 8 aza noksaniyle 17 azadan terekkübetmesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bütçe Encümeni 26 fazlasıyla 61 azadan teşekkül edecektir. Bu hususu reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Çalışma Encümeni 3 fazlasıyla 18 azadan terekkübedecektir. Bu hususu reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Dahiliye Encümeni 30 azadır, eksikliği fazlası yoktur.

Divanı Muhasebat Encümeni 6 noksaniyle 14 azadan terekkübetmek üzere tertiplenmiştir. Reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni 2 eksikliğiyle 18 azadan ibarettir. Bu hususu reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Hariciye Encümenini, 16 ilâvesiyle 36 azadan terekkübetmek üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İktisat Encümenini, 9 aza noksaniyle 21 kişi olmak üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maarif Encümenini, 6 fazlasıyla 26 azadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Maliye Encümenini, 7 noksaniyle 13 azadan terekkübetmek üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Meclis Hesapların Tetkiki Encümenini, 3 fazlasıyla 13 azadan terekkübetmek üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Meclis Kütüphanesi Encümenini, 5 fazlasıyla 9 azadan terekkübetmek üzere reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Millî Müdafaa Encümenini, 2 noksaniyle 23 azadan teşekkül etmek üzere reyinize arz edi-

yorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Münakalât Encümeninin, 1 noksanıyla 19 âzadan teşekkül etmesini reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Naîm Encümenini 5 fazlasıyla 25 âzadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümenini 14 ilâvesiyle 43 âzadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Teşkilâtı Esasiye Encümenini 4 fazlasıyla 24 âzadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ticaret Encümenini 2 fazlasıyla 22 âzadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Ziraat Encümenini 10 fazlasıyla 35 âzadan teşekkül etmek üzere reyinize arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Her encümen için üçer kişiden mürekkep bir tasnif heyeti seçeceğiz :

Adhîye Encümenini tasnif heyetini seçiyoruz : Yünnü Üresin (Bilecik), buradalar mı? (Burada sesleri)

Sefer Göksel (Kocaeli), buradalar mı? (Yok sesleri)

Hamdi Bozbağ (Giresun), buradalar mı? (Burada sesleri)

Mehmet Ali Sebük (İzmir), buradalar mı? (Yok sesleri)

Esat Budakoğlu (Balıkesir), buradalar mı? (Seyahatte sesleri)

Süleyman Çağlar (Kastamonu), buradalar mı? (Burada sesleri)

Adhîye Encümenini tasnif heyeti teşekkül etti.

Arzuhal Encümenini için üç kişilik tasnif heyeti seçiyoruz :

Nâtik Poyrazoğlu (Muğla), buradalar mı? (Burada sesleri)

Tevfik İleri (Samsun), buradalar mı? (Yok sesleri)

Halis Tokdemir (Gümüşane), buradalar mı? (Burada sesleri)

Mustafa Rahmi Sarıalan (Erzincan), buradalar mı? (Burada sesleri)

Arzuhal Encümenini tasnif heyeti teşekkül etti. efendim.

Bütçe Encümenini için tasnif heyetini seçiyoruz, efendim :

Nuri Ocakçeoğlu (Malatya), burada.

Muhit Tümerkan (Sinob), (Yok sesleri)

Edibe Sayar (Zonguldak), burada.

Sabri İshakan (Ordu), (Burada sesleri)

Bütçe Encümenini için tasnif heyeti teşekkül etti.

Çalışma Encümenini tasnif heyetini seçiyoruz, efendim :

Mazhar Özsoy (Maras), burada.

Refet Aksoy (Ordu), burada.

Hamdi Sancar (Denizli), burada.

Çalışma Encümenini için tasnif heyeti teşekkül etti.

Dahiliye Encümenini için tasnif heyetini seçiyoruz, efendim :

Şemsettin Mursaloğlu (Hatay), burada mı efendim? (Yok sesleri)

Mekki Said Esen (Bahkesir), burada.

Ömer Mart (Kayseri), burada.

İsmail Sayın (Eskişehir), burada mı efendim? (Yok sesleri)

Necati Diken (Zonguldak), burada efendim.

Dahiliye Encümenini için tasnif heyeti teşekkül etti.

Divanı Muhasebat Encümenini için tasnif heyetini seçiyoruz, efendim.

Divanı Muhasebat Encümenini için üç kişilik tasnif heyeti seçeceğiz.

Hidayet Sinanoğlu (İçel), buradalar mı? (Burada sesleri)

Sabahattin Sönmez (Konya), buradalar mı? (Burada sesleri)

Yusuf Azizoğlu (Diyarbakır), buradalar mı? (Burada sesleri)

YUSUF AZIZOĞLU (Diyarbakır) — Bu şekilde yapılan bir seçimin tasnifine iştirak etmiyorum, efendim.

REİS — Vazifedir.

Gümrük ve İhbarlar Encümenini için :

Selâhattin Toker (Elâzığ), buradalar mı? (Yok sesleri)

Ali Muhsin Berketioğlu (Hatay), buradalar mı? (Yok sesleri)

Emin Onat (İstanbul), buradalar mı? (Yok sesleri)

Muhlis Görentaş (Van), buradalar mı? (Yok sesleri)

Veysi Oran (Siirt), buradalar mı? (Yok sesleri)

Rami Ozan Gümüşoğlu (Samsun), buradalar mı? (Yok sesleri)

Ali Naci Duyduk (Giresun), buradalar mı? (Yok sesleri)

Mehmet Kartal (Malatya), (Yok sesleri)

Hulusi Köymen (Bursa), (Yok sesleri)

Baha Cemal Zağra (Bursa), (Yok sesleri)

Mecit Bumin (Çorum), (Burada sesleri)

Hanri Soriano (İstanbul) (Burada sesleri)

Murad Ali Ülgen (Afyon Karahisar) (Burada sesleri)

Gümrük ve İhtisarlar Encümeni için tasnif heyeti teşekkül etti.

Hariciye Encümeni için:

Avni Yurdabayrak (Zonguldak) (Yok sesleri)

Server Somuncuoğlu (Sinop)

Celâl Türkgeldi (İstanbul) (Burada sesleri)

Zeki Tulunay (Malatya) (Yok sesleri)

Cemal Tüzün (Kocaeli) (Burada sesleri)

Hariciye Encümeni için tasnif heyeti teşekkül etti.

İktisat Encümeni için

Orhan Dengiz (Uşak) (Burada sesleri)

Fahrettin Ulaş (İstanbul) (Burada sesleri)

Baba Koldaş (Çorum) (Burada sesleri)

İktisat Encümeni için tasnif heyeti teşekkül etti.

Maarif Encümeni için:

Refet Tavashioğlu (Denizli) (Burada sesleri)

Reyhan Gökmenoğlu (Konya) (Yok sesleri)

Needet İncekara (İzmir) (Burada sesleri)

Hüseyin Ülkü (Niğde) (Yok sesleri)

Muharrem Tunçay (Balıkesir) (Burada sesleri)

Maarif Encümeni için tasnif heyeti teşekkül etti.

Maliye Encümeni için tasnif heyetini seçeceğiz:

Numan Kurban (Yozgat) (Yok sesleri)

Cemal Kıpçak (Zonguldak) (Yok sesleri)

Şevki Erker (Erzurum) (Burada sesleri)

Ferit Tüzel (Samsun), buradalar mı? (Yok sesleri)

Gazi Yiğitbaşı (Afyon) (Burada sesleri)

Necmi Ateş (İstanbul) (Yok sesleri)

Mazhar Şener (Giresun) (Burada sesleri)

Maliye Encümeni için tasnif heyeti teşekkül etmiştir.

Meclis Hesaplarının tetkiki Encümeni için tasnif heyeti seçeceğiz:

Esat Tuncel (Erzurum) (Burada sesleri)

Fikri Arıç (Diyarbakır) Buradalar mı? (Burada sesleri)

Fatin Rüştü Zorlu (Çanakkale) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Mustafa Zeren (Amasya) Buradalar mı? (Burada sesleri)

Meclis Hesaplarının tetkiki Encümeni için tasnif heyeti tamamlanmıştır.

Meclis Kütüphanesi Encümeni için üç kişilik tasnif heyetini seçeceğiz:

Rüştü Çetin (İçel) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Feridun Ayalp (Urfa) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Sadık Giz (İzmir) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Hamdi Ragıp Atademir (Konya) Buradalar mı? (Yok sesleri)

İlhan Sipahioğlu (İzmir) Buradalar mı? (Burada sesleri)

Selâhattin Baysal (Bolu) (Burada sesleri)

Osman Kavrakoglu (Rize) (Yok sesleri)

Servet Sezgin (Çanakkale) (Yok sesleri)

Ali Muzaffer Tanöver (Kastamonu) (Yok sesleri)

Cevdet Öztürk (Mardin) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Veysel Varol (Erzincan) Buradalar mı? (Yok sesleri)

Şemsi Ağaoglu (Muş) (Yok sesleri)

Hilmi Dura (Kastamonu) (Yok sesleri)

Hüseyin Çimen (Burdur) (Burada sesleri)

Meclis Kütüphanesi Encümeni için tasnif heyeti seçilmiştir.

Milli Müdafaa Encümeni için tasnif heyeti seçiyoruz:

Rifat Öçten (Sivas) (Burada sesleri)

Ziya Köktürk (İstanbul) (Yok sesleri)

Hakkı Gedik (Uşak), (Yok sesleri)
 Kemal Eren (Amasya), (Yok sesleri)-
 Sabri Dilek (Trabzon), (Yok sesleri)
 Zeki Rıza Sporel (İstanbul), (Yok sesleri)
 Muzafer Balaban (İzmir), (Yok sesleri)
 Fikret Filiz (Kırklareli)
 İhsan Dai (Gaziantep), (Yok sesleri)
 Ahmet Morgil (Rize), yok.
 Salâhattin Ünlü (Gaziantep), yok.
 Halil Turgut (Diyarbakır), (Burada ses-
 leri)
 Mehmet Karasan (Denizli), yok.
 Yusuf Aysal (Uşak), (Burada sesleri)
 Tasnif heyeti tamamlandı, efendim.
 Münakalât Encümeni için tasnif heyeti seçi-
 yoruz efendim :
 Tahir Taşer (Kırşehir), buradalar mı? (Yok
 sesleri)
 Zabit Akdağ (Seyhan), buradalar mı? (Yok
 sesleri)
 Kemal Özçoban (Afyon Karahisar), burada-
 lar mı? (Burada sesleri)
 Fuad Zincirkıran (Ankara), buradalar mı?
 (Burada sesleri)
 Osman Kapani (İzmir), buradalar mı? (Bu-
 rada sesleri)
 Heyet tamamlandı, efendim:
 Şimdi Nafia Encümeni için tasnif heyeti se-
 çiyoruz :
 Aliye Temuçin (Ankara), buradalar mı? efen-
 dim (Burada sesleri)
 Zühtü Hilmi Velibeşe (İsparta), buradalar
 mı? (Yok sesleri)
 Hakkı Hilâlci (Zonguldak), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Enver Gürelî (Balıkesir), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Ahmed Nuri Kadioğlu (Niğde), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Pertev Sanaç (Trabzon), buradalar mı? (Yok
 sesleri)
 Tevfik Şenocak (Erzincan), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Halis Öztürk (Ağrı), buradalar mı? (Yok
 sesleri)
 Ahmet Kavuncu (Kütahya), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Suat Bedük (Siirt), buradalar mı? (Yok
 sesleri)

Atıf Benderlioğlu (Ankara), buradalar mı?
 (Yok sesleri)
 Rağıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır), burada-
 lar mı? (Yok sesleri)
 Ali Ünlüsoy (Yozgad), buradalar mı? (Bura-
 da sesleri)
 İhsan Aktürel (Yozgad), buradalar mı? (Yok
 sesleri)
 Ahmet İhsan Gürsoy (Kütahya), buradalar
 mı? (Yok sesleri)
 İsmail Hakkı Veral (Kütahya), buradalar mı?
 (Burada sesleri)
 Nafia Encümeni için tasnif heyeti tamamlan-
 mıştır.
 Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni tas-
 nif heyetini seçiyoruz :
 Şevki Ecevit (Sivas) (Burada sesleri)
 Nuri Sertoğlu (Sinop) (Yok sesleri)
 Mahmut Goloğlu (Trabzon) (Yok sesleri)
 Rıza Topcuoğlu (Erzurum) (Yok sesleri)
 Kenan Akmanlar (Antalya) (Yok sesleri)
 Halûk Ökeren (İzmir) (Yok sesleri)
 Bahattin Örnekol (Sivas) (Burada sesleri)
 Mithat Kuseyrioğlu (Hatay) (Yok sesleri)
 Ömer Lûtfi Erzurumluoğlu (Yozgad) (Bu-
 rada sesleri)
 Tasnif heyeti tamamlanmıştır, efendim.
 Teşkilâtı Esasiye Encümeni tasnif heyetini
 seçiyoruz :
 Saim Önhon (Urfa) (Burada sesleri)
 Adnan Tüfekcioğlu (Giresun) (Yok sesleri)
 İhsan Bağ (Tokat) (Yok sesleri)
 Halûk Nihat Pepeyi (Kütahya) (Yok ses-
 leri)
 Muhlis Tümay (Manisa) (Yok sesleri)
 Hamdi Başak (Kocaeli) (Yok sesleri)
 Neemi Arman (Tekirdağ) (Yok sesleri)
 Pertev Arat (İzmir) (Yok sesleri)
 Seyfi Gögen (İstanbul) (Yok sesleri)
 Naci Kurt (İstanbul) (Yok sesleri)
 Rıfık Salim Burçak (Erzurum) (Burada ses-
 leri)
 Hasan Maksudoğlu (Edirne) (Yok sesleri)
 Ahmet Bozdağ (Maraş) (Yok sesleri)
 Fethi Ülkü (Tunceli) (Yok sesleri)
 Sadettin Yahm (Kocaeli) (Burada sesleri)
 Tasnif heyeti tamamlanmıştır.

Ticaret Encümeni için tasnif heyeti seçiyoruz :

Cevdet San (Gazianteb) (Yok sesleri)

Hüseyin Ortakçıoğlu (Çorum) (Burada sesleri)

Nazifi Şerif Nabel (Kastamonu) (Yok sesleri)

İrfan Aksu (İsparta) (Yok)

Arif Güngören (İzmir) (Yok)

Abdullah Aytemiz (Maraş) (Yok)

Aziz Özbay (Urfa) (Burada sesleri)

Ali Çobanoğlu (Denizli) (Burada)

Ticaret Encümeni tasnif heyeti tamamlanmıştır.

Şimdi Ziraat Encümeni için tasnif heyeti seçiyoruz :

Halit Zarbun (Gümüşane) (Yok)

Danyal Akbel (Yozgad) (Burada sesleri)

Haşım Tarı (Sinob) (Yok)

N. Âli Sav (İstanbul) (Burada sesleri)

Mekki Keskin (Konya) (Yok)

Hamit Kartal (Van) (Yok)

Osman Ongan (Denizli) (Burada sesleri)

Tasnif heyetleri teşekkül etmiştir.

Şimdi seçime hangi intihap dairesinden başlayacağımızı tesbit için kur'a çekiyoruz, efendim.

(Kur'a çekildi.)

REİS — Erzurum seçim bölgesinden başlayarak reyleri toplayacağız, efendim.

(Erzurum intihap dairesinden başlanarak reyler toplandı.)

REİS — Rey toplama muamelesi bitmiştir. Tasnif neticesini almak için İnikada yarım saat ara veriyoruz, efendim.

Kapanma saati : 15,58

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 16,30

REİS — Reisvekili Fikri Apaydın

KATİPLER : İhsan Güles (Bolu), Hakkı Kurmel (Kayseri)

REİS — Celseyi açıyorum. Tasnif neticelerini okuyoruz.

Adliye Encümeni

Yüksek Reisliğe

Adliye Encümeni üzallıkları için yapılan seçime (236) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza

Âza

Bilecik

Kastamonu

Yümnü Üresin

S. Çağlar

Âza

Giresun

Hamdi Bozbağ

Sıtkı Koraltan

Afyon K.

236

Nail Geveci

Aydın

233

Cevat Ülkü	Aydın	234
Vacit Asena	Balıkesir	235
Necati Aras	Bingöl	236
Behçet Kayaalp	Burdur	236
Müfit Erkuyumcu	Bursa	236
Servet Sezgin	Çanakkale	236
Celâl Boynuk	Çankırı	235
Muzaffer Önal	Çoruh	236
Mustafa Kemal Biberoglu	Çorum	236
İsmail Hadımhoğlu	Denizli	236
Sadık Perinçek	Erzincan	236
Zeki Çavuşoğlu	Erzurum	236
Abdülkadir Eryurt	Erzurum	235
Hicri Sezen	Eskişehir	236
A. Feyzi Atahan	Hatay	236
Şekip İnâl	Hatay	236
Said Bilgiç	İsparta	236
İbrahim Us	Kars	236
Mehmet Mahmudoglu	Kırşehir	236
Selâmi Dinçer	Kocaeli	233

Hidayet Aydıner	Konya	236
Tevfik Fikret Baran	Konya	235
Süleyman Süruri Nasuhioğlu	Kütahya	235
Nuri Ocakcioğlu	Malatya	236
Nuri Özsan	Muğla	236
Hasan Hayaî Ülkün	Niğde	236
Rami Ozan Gümüsoğlu	Samsun	236
Şevki Ecevit	Sivas	236
Osman Haçbalıoğlu	Tokad	236
Mahmut Ataman	Yozgad	236
Nusret Kiricioğlu	Zonguldak	233
Edibe Sayar	Zonguldak	236

Arzuhal Encümeni

Yüksek Reisliğe

Arzuhal Encümeni azalıkları için yapılan seçime (235) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Gümüşane	Erzincan
Halis Tokdemir	M. R. Sanalan

Âza Muğla Nâtik Poyrazoğlu

Hüseyin Tiryakioğlu	Afyon K.	235
Mithat Dayioğlu	Bolu	235
Hüseyin Ortakcioğlu	Çorum	235
Mehmet Enginün	Edirne	235
Cemal Köprülü	Edirne	235
Hasan Maksudoğlu	Edirne	235
Ekrem Ocaklı	Gümüşane	235
Nuri Yanut	İstanbul	235
Arif Öngören	İzmir	235
Ali Muzafer Tanöver	Kastamonu	235
A. Fahri Ağaoğlu	Konya	235
Esat Doğan	Malatya	235
Bahaettin Erdem	Mardin	235
Reşit Kemal Timuroğlu	Mardin	235
Salim Serçe	Seyhan	235
Abdurrahman Doğruyol	Sivas	235
Selâhattin Karayavuz	Trabzon	235

Bütçe Encümeni

Yüksek Reisliğe

Bütçe Encümeni azalıkları için yapılan se-

çime (238) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Malatya	Ordu
Nuri Ocakcioğlu	Sabri İşbukan
Âza	
Zonguldak	
Edibe Sayar	

Murad Âli Olgen	Afyon K.	235
Muhlis Ete	Ankara	237
Kenan Akmanlar	Antalya	237
Zühtü Uray	Aydın	238
Halil İmre	Balıkesir	236
M. Halûk Timartay	Balıkesir	237
Sırrı Yırcalı	Balıkesir	237
Hulusi Köymen	Bursa	237
Fatin Rüştü Zorlu	Çanakkale	234
Tahsin Uygur	Çankırı	237
Yaşar Gümüsel	Çoruh	238
Yakup Gürsel	Çorum	238
Mehmet Karason	Denizli	238
Halil Turgut	Diyarbakır	237
Mehmed Hüseyin Ünal	Diyarbakır	238
Ömer Faruk Sanaç	Elâzığ	238
Şevki Erker	Erzurum	238
Muhtar Başkurt	Eskişehir	238
Abidin Potuoğlu	Eskişehir	238
Ekrem Cenani	Gaziantep	237
Mazhar Şener	Giresun	238
Zeki Başağa	Gümüşane	238
Halis Tokdemir	Gümüşane	238
İbrahim Gürgen	İçel	238
Nizamettin Âli Sav	İstanbul	238
Abdullah Aker	İzmir	238
Behzat Bilgin	İzmir	237
Hilmi Dura	Kastamonu	237
İbrahim Kirazoğlu	Kayseri	238
Şefik Bakay	Kırklareli	237
Almet Bilgin	Kırşehir	238
Ekrem Aliçan	Kocaeli	1
Cemal Tüzün	Kocaeli	238
Mustafa Bağrıaçık	Konya	238
Remzi Birand	Konya	238
Nüvit Yetkin	Malatya	237
Muzafer Kurbanoglu	Manisa	238
Nâtik Poyrazoğlu	Muğla	237

Akif Sarıoğlu	Mani	238
Şemsi Ağaoğlu	Muş	238
Şefik Çağlayan	Muş	238
Ahmed Nuri Kadioğlu	Niğde	238
Cavit Kavırmacıoğlu	Niğde	238
Refet Aksu	Ordu	238
Sabri İzbakan	Ordu	238
Hüseyin Ağun	Rize	237
İzzet Akçal	Rize	237
Solhat Barı	Seyhan	238
Ahmet Topaloğlu	Seyhan	238
Baki Erden	Silif	238
Mehmet Daim Sönel	Silif	237
Nuri Sertoğlu	Sinob	238
Server Sonunenoğlu	Sinob	238
Zeki Erataman	Tekirdağ	238
Ömer Sunar	Tokad	238
S. Fehmi Kalaycıoğlu	Trabzon	238
Bahri Turgut Okaygün	Tunceli	237
Feridun Ergin	Urfa	237
Kemal Yörükoğlu	Van	237
Danyal Akbel	Yozgad	237
Talât Alpaz	Zonguldak	236
Sebatî Ataman	Zonguldak	238

Çalışma Encümeni

Yüksek Reisliğe

Çalışma Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (236) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Denizli	Ordu
H. Sancar	R. Aksoy

Âza
Maraş
M. Özsoy

Zafer Gökçer	Ankara	236
Fuad Seyhan	Ankara	236
Necati Çelini	Aydın	236
Ekrem Yıldız	Bingöl	236
Sabahattin Çınarlıoğlu	Bursa	236
Hâmid Şekket İnce	Erzurum	233
Doğan Köymen	Giresun	236
Naci Kurt	İstanbul	236
Ahmet Topcu	İstanbul	236
Abidin Tekon	İzmir	236

Ahmet Kavuncu	Kütahya	236
Tevfik Ünşalan	Malatya	236
Cevdet Öztürk	Mardin	236
Mehmet Ünalı	Seyhan	236
Feridun Ayalp	Urfa	236
Celâl Önel	Urfa	236
Necati Diken	Zonguldak	236
Sabih Durah	Zonguldak	235

Dahiliye Encümeni

12 . XI . 1956

Yüksek Reisliğe

Dahiliye Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (239) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Balıkesir	Kayseri
M. S. Esen	Ö. Mart

Âza
Zonguldak
N. Diken

Kemal Eren	Amasya	236
Mustafa Zeren	Amasya	235
Atif Benderlioğlu	Ankara	236
Reşat Akşemsettinioğlu	Bolu	235
Tahir Akman	Çankırı	236
Baha Koldaş	Corum	235
A. Hamdi Sancar	Denizli	236
İhsan Hamid Tığrel	Dişarbakır	236
Rükneddin Nasuhioğlu	Edirne	236
Tevfik Şenocak	Erzincan	236
İsmail Hakkı Baykal	Gümüşhane	236
Tahsin Tola	İsparta	236
Pertev Arat	İzmir	236
Rauf Onursal	İzmir	235
Mehmet Hazer	Kars	235
Süleyman Çağlar	Kastamonu	234
Muzaffer Kuşakcıoğlu	Kastamonu	236
Tahir Taşer	Kırşehir	236
Sadettin Yahın	Kocaeli	236
M. Rüştü Özal	Konya	235
Nihat Haluk Pepeyi	Kütahya	236
Mehmet Zeki Tulunay	Malatya	236
Yavuz Paşamehmetoğlu	Muğla	236
Ekrem Anıt	Samsun	235
Muhittin Özkofeli	Samsun	235

Ahmet Kınık	Seyhan	236
Ercüment Damalı	Sivas	236
Pertev Sanaç	Trabzon	235
Yusuf Aysal	Uşak	236
Ömer Lâtfi Erzurumluoğlu	Yozgad	236

Divanı Muhasebat Encümeni

12 . XI . 1956

Yüksek Reisliğe

Divanı Muhasebat Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (235) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Diyarbakır	İçel
Yusuf Azizoglu	Hidayet Sinanoğlu

Tasnife iştirak etmemiştir.

Âza
Konya
Sabahattin Sönmez

Gazi Yiğitbaşı	Afyon K.	235
Şevki Hancı	Bilecik	234
Ahmet Hatı	Bolu	235
Mustafa Güleçgil	Denizli	235
Yusuf Azizoglu	Diyarbakır	234
Nadir Nadi	İstanbul	235
Mehmet Fahri Oral	Malatya	235
Abdürrahman Bayar	Mardin	235
Halim Şatana	Mardin	235
Sadettin Ertur	Niğde	235
Fethi Mahramlı	Tekirdağ	235
Selâhattin Gülüt	Tokad	235
Muzaffer Timur	Urfa	235
Numan Kurban	Yozgad	235

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni

12 . XI . 1956

Yüksek Reisliğe

Gümrük ve İnhisarlar Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (235) zat iştirak etmiş ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Afyon K.	Çoruh
M. Ali Ülgen	Mecit Bumin
Âza	
İstanbul	
Hanri Soriano	

Halis Öztürk	Ağrı	235
Sabri Çonkar	Bolu	235
Rıza Topcuoğlu	Erzurum	235
Samih İnal	Gaziantep	235
Adnan Tüfekcioğlu	Giresun	235
Abdullah Cilli	Hatay	235
Gıyasettin Emre	Muş	235
Ömer Güriş	Samsun	235
Abdullah Keleşoğlu	Samsun	235
Hâdi Uzer	Samsun	235
Haşım Tarı	Sinob	235
Hüseyin Çitil	Sivas	235
İsmail Hakkı Akyüz	Tekirdağ	234
Sanım Yücedere	Tekirdağ	235
Hasan Kangal	Tokad	234
Mahmut Gologlu	Trabzon	235
Mehmet Hatiboğlu	Urfa	235
Hüseyin Balık	Zonguldak	235

Hariciye Encümeni

12.XI.1956

Yüksek Reisliğe

Hariciye Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (239) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
İstanbul	Kocaeli
C. F. Türkgeldi	C. Tüzün
Âza	
Sinob	
S. Somuncuoğlu	

İsmet Olgaç	Amasya	239
Müntaz Faik Fezlek	Ankara	239
Burhanettin Onat	Antalya	239
Ahmet Tokuş	Antalya	239
Sitki Yireah	Balıkesir	239
Nureddin Fuad Alpkartal	Çanakkale	239
Bedi Enüstün	Çanakkale	239
Sedat Baran	Çorum	239
Kemâl Terzioğlu	Çorum	239
Ali Çobanoğlu	Denizli	239
Rıfki Salim Burçak	Erzurum	239
Bahadır Dülger	Erzurum	239
Hasan Polatkan	Eskişehir	239
Kemal Zeytinoglu	Eskişehir	239
Hamdi Bozbağ	Giresun	239

Hayrettin Erkmen	Giresun	239
Ali Muhsin Bereketoglu	Hatay	239
Lutfi Kirdar	İstanbul	239
Fürüzan Tekil	İstanbul	239
Nazlı Tlabar	İstanbul	239
Fahrettin Ulaş	İstanbul	239
Muammer Çavuşoğlu	İzmir	239
Sadek Giz	İzmir	239
Osman Kapazı	İzmir	239
Turgut Göle	Kars	239
Basri Aktaş	Kastamonu	239
Hamza Osman Erkan	Kocaeli	239
Hamdi Ragıp Atademir	Konya	239
Ziyad Ebüzziya	Konya	239
Muammer Obuz	Konya	239
Hikmet Bayur	Manisa	239
Adnan Karaoğlu	Manisa	239
Nedim Ökmen	Maras	239
Muhit Tümerkan	Sinob	239
Muzaffer Harunoğlu	Trabzon	239
İsmail Şener	Trabzon	239

İktisat Encümeni

12 . XI . 1956

Yüksek Reisliğe

İktisat Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (241) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Çorum	İstanbul
Baha Koldaş	Fahrettin Ulaş

Âza
Uşak
Orhan Dengiz

Abdullah Gedikoğlu	Ankara	241
Nihat İyriboz	Aydın	241
Fethi Çelikbaş	Burdur	240
Hasan Dal	Gaziantep	241
Ali Ocak	Gaziantep	241
Tahsin İnanç	Giresun	241
Nazım Bezmen	İstanbul	240
Seyfi Gögen	İstanbul	241
Hariri Soriano	İstanbul	241
Rıza Yalçın	Kars	241
Nazifi Şerif Nabel	Kastamonu	241

M. Ali Ceylan	Kırklareli	241
Ali Galib Bubik	Kütahya	241
Osman Özpilen	Kütahya	241
İsmail Hakkı Veral	Kütahya	241
Mehmet Kartal	Malatya	241
Enver Batumlu	Seyhan	241
Hakkı Gedik	Uşak	241
Hilmi Durmaz	Van	241
Suat Başol	Zonguldak	241
Avni Yurdabayrak	Zonguldak	241

Maarif Encümeni

Yüksek Reisliğe

Maarif Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (236) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Bahkesir	Denizli
Muharrem Tunçay	Refet Tavashioğlu

Âza
İzmir
Needet İncekara

Kasım Küfrevi	Ağrı	236
Ömer Bilen	Ankara	236
Aliye Temuçin	Ankara	236
Yahya Pelvan	Bahkesir	236
Mehmet Özbey	Burdur	236
Safaeddin Karanakçı	Çanakkale	235
Nuri Togay	Çanakkale	236
İbrahim Aydın	Çankırı	236
Veysel Varol	Erzincan	236
Sabri Özcan San	Gümüşane	236
Rüştü Çetin	İçel	236
Aleksandros Hacıpoulos	İstanbul	236
Hamdullah Suphi Tanrıöver	İstanbul	236
Cihad Bağan	İzmir	235
Nuriye Pınar	İzmir	236
Remzi Çakır	Kars	236
Ziya Termen	Kastamonu	236
Servet Hacıpaşaoğlu	Kayseri	236
Sabahattin Sönmez	Konya	236
Ahmet Morgil	Rize	236
Bahattin Örnekol	Sivas	236
Halit Ağanoğlu	Trabzon	236
Mustafa Reşit Tarakçıoğlu	Trabzon	236

Osman Turan	Trabzon	236
Fethi Ükür	Tunceli	236
Aziz Özbay	Urfa	236

Maliye Encümeni

Yüksek Reisliği

Maliye Encümeni azalıkları için seçime (240) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Afyon Karahisar	Erzurum
Gazi Yiğithaşı	Şevki Erker
Âza	
Giresun	
Mazhar Şener	

Osman Talu	Afyon K.	240
Hâmit Koray	Amasya	240
Selâhattin Baysal	Bolu	240
Asım Emrem	Çankırı	240
Cevat Köstekçi	Çorum	240
Abdullah İzmen	Giresun	240
Osman Alişiroğlu	Kırşehir	238
Ekrem Alican	Kocaeli	239
Ahmet Bozdağ	Maraş	240
Abdülkadir Kalav	Mardin	240
Şükrü Uluçay	Samsun	240
Mustafa Akçalı	Seyhan	240
Kâzım Oskay	Sivas	240

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni

Yüksek Reisliği

Meclis Hesaplarının Tetkiki Encümeni azalıkları için yapılan seçime (232) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Amasya	Erzurum
Mustafa Zeren	Esat Tuncel
Âza	
Diyarbakır	
Fikri Arıç	

Halit Zarbun	Gümüşane	231
Kemal Demiralay	İsparta	232
Faah Nafiz Çamlıbel	İstanbul	231

Zeki Rıza Sporel	İstanbul	230
Ali Yenifaras	Kars	231
Hüsnü Yaman	Kırkdareli	231
Reyhan Gökmenoglu	Konya	232
Mekki Keskin	Konya	232
Ferid Tüzel	Samsun	232
Nurettin Ertürk	Sivas	231
Rifat Ökten	Sivas	230
Memduh Turhan	Sivas	231
Ahmet Gürkan	Tokat	232

Meclis Kütüphanesi Encümeni

Yüksek Reisliği

Meclis Kütüphanesi Encümeni azalıkları için yapılan seçime (233) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Bolu	İzmir
Selâhattin Baysal	İhsan Sipahioğlu
Âza	
Burdur	
Hüseyin Çimen	

Mekki Said Esen	Bahkesir	233
Selim Ragıp Emeç	Bursa	233
Celâl Ramazanoğlu	Hatay	233
Halûk Ökeren	İzmir	233
Behçet Uz	İzmir	233
İhsan Şerif Özgen	Kütahya	233
Yunus Muammer Alakant	Manisa	231
Südi Mihçioğlu	Manisa	225
Abdullah Aytemiz	Maraş	233

Milli Müdafaa Encümeni

Yüksek Reisliği

Milli Müdafaa Encümeni azalıkları için yapılan seçime (230) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Sivas	Diyarbakır
Rifat Ökten	Halil Turgut

Âza
Uğak
Yusuf Aysel

Muzaffer Ergüder	Ankara	230
Seyfi Kurtbek	Ankara	230
Fahri Belen	Bolu	230
Kemal Yaşınkılıç	Edirne	230
Hüsni Göktuğ	Elâzığ	230
Selâhattin Tokar	Elâzığ	229
Mehmet Şevki Yazman	Elâzığ	230
Mustafa Rahmi Sanalan	Erzincan	230
İshak Avni Akdağ	Erzurum	230
Ali Fuad Cebesoy	İstanbul	229
Ziya Köktürk	İstanbul	230
Tahsin Yazıcı	İstanbul	230
Kâzım Meriç	Kocaeli	230
Ali Ulvi Arıkan	Niğde	230
Zihni Üner	Niğde	230
Kemal Balta	Rize	230
Sinan Tekelioğlu	Seyhan	230
Şerafettin Ayhan	Sinob	230
M. Nurettin Turgay	Sivas	230
Hulûsi Bozbeyoğlu	Tokad	230
Sami Orberk	Trabzon	230
Aralan Bora	Tunceli	229
Saim Önhon	Urfa	230

Münakalât Encümeni

Yüksek Reisliğe

Münakalât Encümeni âzâhkları için yapılan seçime (232) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Ankara	Afyon Karahisar
Fuad Zincirkıran	Kemal Özçoban

Âza
İzmir
Osman Kapani

Rıza Çerçel	Afyon K.	232
Fuad Zincirkıran	Ankara	232
Asım Okur	Antalya	232
Müteba İştin	Bahkesir	232
Arif Kalpsızoğlu	Bahkesir	232
Yümnü Üresin	Bilecik	232
Nusrettin Barut	Bitlis	232
Selâhattin İnan	Bitlis	232
İhsan Karasioğlu	Çanakkale	232
Şabahattin Parsoy	Edirne	232

Sırrı Atalay	Kars	231
Sefer Göksel	Kocaeli	232
Turan Güneş	Kocaeli	231
Hilmi Özbay	Malatya	232
Melih Koçer	Manisa	232
Etem Aybar	Mardin	232
Tevfik İleri	Samsun	232
Etem Erdinç	Sivas	232
Cemal Kıpçak	Zonguldak	231

Nafia Encümeni

Yüksek Reisliğe

Nafia Encümeni âzâhkları için yapılan seçime (238) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Ankara	Yozgad
Âliye Temuçin	Ali Unlüsoy

Âza
Kütahya
İsmail Hakkı Veral

Ali Ferruh Yücel	Bursa	238
Mecit Bumin	Çoruh	238
Şevki Gürses	Çorum	238
Baha Akşit	Denizli	238
Osman Ongan	Denizli	228
Sabri Erduman	Erzurum	237
Esat Tuncel	Erzurum	238
Süleyman Kuranel	Gaziantep	238
Cevdet San	Gaziantep	238
Neemi Ateş	İstanbul	238
Emin Onat	İstanbul	238
Nâzım Batur	Kastamonu	238
Himmet Olçmen	Konya	238
Abdullah Koroğlu	Malatya	238
Ahmet Fırat	Malatya	238
Hayri Büke	Manisa	235
Feyzi Boztepe	Ordu	238
Mehmet Fahri Mete	Rize	237
Zahir Akdağ	Seyhan	238
Suat Bedük	Süred	238
Nuri Demirağ	Sivas	238
Mehmet Şahin	Tokad	238
Emrullah Nutku	Trabzon	238
Hasan Oral	Urfa	238
Hakkı Hilâlet	Zonguldak	238

Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni**Yüksek Reisliğe**

Sıhhat ve İctimai Muavenet Encümeni azalıkları için yapılan seçime (230) zat katılmış ve neticcede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Sivas	Sivas
Şevki Ecevit	Bahattin Örnekol

Âza
Yozgad
Lâtfi Erzurumluoğlu

Nimet Sümer	Ağrı	230
Muhlis Bayramoğlu	Ankara	230
Talât Vastî Öz	Ankara	230
Fatih Dalaman	Antalya	230
A. Baki Ökdem	Aydın	230
Ahmet Karagür	Balıkesir	230
Muharrem Tunçay	Balıkesir	230
Talât Oran	Bilecik	230
Lâtfi Oğultürk	Bolu	230
İbrahim Öktem	Bursa	230
Kenan Çıgman	Çankırı	230
Ali Rıza Kılıçkale	Çorum	230
Ali Rıza Karaca	Denizli	230
Fikri Arıç	Diyarbakır	230
Hasan Numanoglu	Erzurum	230
İsmail Sayın	Eskişehir	230
Abdülkadir Atik	Gaziantep	230
A. Mithat Kuseyrioğlu	Hatay	230
Aziz Köksal	İçel	230
Mehmet Mutlugil	İçel	230
İrfan Aksu	İsparta	230
Mükerrem Sarol	İstanbul	230
Zakar Tarver	İstanbul	230
Needet İncekara	İzmir	230
Hasan Erdoğan	Kars	230
Ziya Atıç	Kocaeli	230
Sıtkı Salim Burçak	Konya	230
Ahmet Koyuncu	Konya	230
Ahmet İhsan Gürsoy	Kütahya	230
Hüseyin Ükü	Niğde	230
Fazıl Erim	Ordu	230
Selâhattin Orhon	Ordu	230

Veysi Oran	Sürid	230
Necmi Arman	Tekirdağ	230

Teşkilâtı Esasiye Encümeni**Yüksek Reisliğe**

Teşkilâtı Esasiye Encümeni azalıkları için yapılan seçime (234) zat katılmış ve neticcede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza	Âza
Urfa	Erzurum
Salim Önbon	R. Salim Burçak

Âza
Kocaeli
Sadettin Yalın

Kemal Özçoban	Afyon K.	234
Ramiz Eren	Ankara	234
Hâzım Türegün	Ankara	234
Namık Gedik	Aydın	234
Raif Aybar	Bursa	233
Kenan Yılmaz	Bursa	234
Hüseyin Fırat	İçel	234
Zühtü Hilmi Veliboş	İsparta	233
Celâl Türkgeldi	İstanbul	233
Mehmet Ali Sebük	İzmir	234
İlhan Sipahioğlu	İzmir	234
Kemal Güven	Kars	234
Kâmil Gündeg	Kayseri	234
Osman Bölükbaş	Kırşehir	233
Tarık Kozbek	Konya	234
Halil Özyörük	Konya	232
Muhlis Tümay	Manisa	234
Mazhar Özaoy	Maraş	234
Fazıl Ertekin	Ordu	234
Osman Kavrakoglu	Rize	232
Cavid Oral	Seyhan	234
Ferid Alpiskender	Tekirdağ	233
Sabri Dilek	Trabzon	234
İhsan Aktürel	Yozgad	234

Ticaret Encümeni**Yüksek Reisliğe**

Ticaret Encümeni azalıkları için yapılan seçime (241) zat katılmış ve neticcede ilişik listede adları yazılı olanlar hizalarında gösterilen rey-

leri almışlardır.

Arz olunur.

Âza

Çorum

Hüseyin Ortakçıoğlu

Âza

Denizli

Ali Çobanoğlu

Âza

Urfa

Aziz Özbay

Hamdi Bulgurlu	Ankara	241
Necmi İnanç	Ankara	241
Enver Güreli	Bahkesir	241
Muhlis Erdener	Bursa	241
Halûk Şaman	Bursa	241
Baha Cemal Zağra	Bursa	241
Hilmi Çeltikçioğlu	Çoruh	241
Suphi Ergene	Elâzığ	241
Cemil Önder	Erzurum	241
Nebil Sadi Altuğ	İzmir	241
Fevzi Aktaş	Kars	241
Hamdi Başak	Kocaeli	241
Muhittin Güzelkalıncı	Konya	241
Kâmil Kırkoğlu	Malatya	241
Mahmut Karaküçük	Maraş	241
Bemzi Öksüz	Maraş	241
Memiş Yazıcı	Ordu	241
Salim Çonoğlu	Samsun	241
Nurullah İhsan Tolon	Seyhan	241
Hüseyin Yüksel	Sivas	241
Hamit Kartal	Van	241
Hâşim Tatlıoğlu	Yozgad	241

Ziraat Encümeni

Yüksek Reisliğe

Ziraat Encümeni âzalıkları için yapılan seçime (232) zat katılmış ve neticede ilişik listede adları yazılı olanlar hıızalarında gösterilen reyleri almışlardır.

Arz olunur.

Âza

Denizli Mebusu

Osman Oğan

Âza

İstanbul Mebusu

N. Ali Sav

Âza

Yozgad Mebusu

Danyal Akbel

Faruk Çöl	Amasya	231
Dağistan Binerbay	Ankara	232
Ahmet Tekelioğlu	Antalya	232
İsmail Selçuk Çakıroğlu	Bilecik	231
Sait Göker	Bingöl	232
Hüseyin Çimen	Burdur	232
Sadettin Karacabey	Bursa	232
Refet Tavashioğlu	Denizli	232
Mustafa Ekinci	Diyarbakır	232
Ragıp Karaoşmanoğlu	Diyarbakır	232
Hüsnü Çanakçı	Erzincan	232
Salâhattin Ünlü	Gaziantep	232
Ali Naci Duyduk	Giresun	232
Şemsettin Mursaloğlu	Hatay	232
Şevket Sarıcalı	Hatay	232
Yakup Çukurova	İçel	232
Hidayet Sinanoğlu	İçel	232
Mehmet Aldemir	İzmir	230
Muzaffer Balaban	İzmir	232
Salim Esen	Kastamonu	232
Emin Develioğlu	Kayseri	232
Fikret Filiz	Kırklareli	232
Nüzhet Unat	Kocaeli	232
Abdi Çilingir	Konya	232
Ahmet Kadoğlu	Maraş	232
Turhan Akarca	Muğla	232
Bekir Baykal	Ordu	232
Abdullah Eker	Samsun	232
Hamdi Tekay	Samsun	232
Lütfi Sezgin	Seyhan	232
İsmet Ural	Seyhan	232
M. Vehbi Dayıbağ	Sinob	232
Yusuf Ulusoy	Tokad	232
Hâcım Yılmaz	Uşak	232
Ali Ünlüsoy	Yozgad	232

REİS — Arkadaşlar, mazbatalarda ifade edilen reyleri almak suretiyle encümenlere seçilmişlerdir.

Encümenlerin toplanarak kendi divanlarını teşkil etmeleri rica olunur.

Gündemde görüşülecek başka işimiz yoktur. 15 Kasım Çarşamba günü saat 15 te toplanılmak üzere İnikada son veriyorum. »¹⁴⁵

145 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 14, İkinci İnikat, 12.XI.1956, 23-37. ss.

IV. BÖLÜM
REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN
T.B.M.M.'Yİ AÇIŞ NUTUKLARI

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCÜ DEVRE BİRİNCİ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKU

“ BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 15,40

REİS — Reisvekili Fikri Apaydın

KATIPLER : İbrahim Kırazoğlu (Kayseri), Ömer Mart (Kayseri)

2 — YOKLAMA

REİS — Yoklama yapacağız efendim.

İsmi okunan arkadaşın lütfen işaret vermesini rica ediyoruz.

(Afyon Karahisar intihap dairesinden başlanarak yoklama yapıldı)

REİS — Yoklama bitmiştir, efendim.

Sayın Reiscumhurumuzun 10 neu Devre Birinci İctima senesini açmak ve Teşkilâtı Esasiye gereğince senelik nutuklarını irat buyurmak üzere teşriflerine intizar edeceğiz.

3. — REİSİCUMHURUN NUTKU

(Reiscumhur Celâl Bayar, sol tarafın şiddetli ve sürekli alkışları arasında ve C. H. Partisi mensuplarının ayağa kalkması suretiyle karşılandı).

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR (İstanbul)
Türkiye Büyük Millet Meclisinin Onuncu Döneminin Birinci Toplantısını açıyorum.

Muhterem Mebus arkadaşlarım,

Her şeyden evvel, demokratik rejim içinde milletin, iradesini serbest kullanmak suretiyle seçtiği hakiki mümessilleri olan sizlerin, Onuncu Büyük Millet Meclisinin, huzurunda bulunmaktan duyduğum baktıyarlığı belirtmek isterim.

Arkadaşlar,

Türk Milleti siyasi haklarını kullanmak ve demokratik rejimin icaplarını tabakkuk ettirmek hususunda ne derin bir şuura sahip olduğunu 2 Mayıs seçimleriyle bir kere daha ispat etmiş bulunuyor.

Filhakika, 2 Mayıs seçimlerinde vatandaşlar, seçmenlik haklarını, vicdanlara huzur veren kanunun teminatı altında tam bir emniyet ve serbesti ile kullanmışlardır.

Vatandaş haklarının korunmasını gaye eden bir idarenin, seçimlerde bu güzel neticenin elde edilmesindeki tesir ve hissesini belirtirken derin bir memnunluk hissetmekteyim.

Vatandaşlar, demokratik rejimde hükümetlerin, kendileri için çalışmak üzere, kendileri tarafından iş başına getirildiğini artık tama-

miyle anlamışlardır. Bu suretle, devletle vatandaş arasında bulunması gereken ve karşılıklı saygı ve itimada dayanan sıkı iş birliği iyice teessüs etmiş bulunuyor.

Aziz arkadaşlarım;

İlk önce, devlet hayatında işlerimizin ne suretle yürütüldüğünü ve nerelere gelmiş bulunduğunu daha iyi belirtebilmek için, selefimiz Dokuzuncu Büyük Millet Meclisince, gerek mânevi sahada ve rejim bahsinde, gerek iktisadi ve mali mevzularda neler yapılmış olduğunu çok umumî şekilde ve süratle dahi olsa gözden geçirmeyi faydalı bulmaktayım.

Demokratik idarenin esasını teşkil eden seçim emniyeti, ve siyasi ahlâkın muhafazası, genç demokrasimizin hali ve istikbali bakımından ihmalî asla caiz olmıyan bir veebe olduğuna şüphe yoktur.

Bu hakikatı göz önünde tutan Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi, Seçim Kanununda yaptığı değişiklikle, Yüksek Seçim Kurulunun salâhiyetini genişletmiş, adli muraakabe sistemini daha müekımmel bir hale getirmiştir. Böyle bir adım atılmasındaki büyük ehemmiyeti, samimiyet ve medenî cesareti izahtan müstağni görürüm.

İnkılâplarımızın, medeniyet âlemine karşı, bizim için bir gurur kaynağı teşkil etmekte olduğu muhakkaktır.

Bunların korunması mevzuunda da, Doku-

zuncu Büyük Millet Meclisinin göstermiş olduğu hassasiyeti şükranla kaydetmek yerinde olur.

Biliyorsunuz ki; yine bundan evvelki teşriî devrede, demokratik rejimin memlekette tereddiye uğramadan yerleşebilmesini temin hususunda da büyük gayretler sarfedilmiştir.

Bugün devletle vatandaş arasında, mevcudiyetini her sahada müşahade ettiğimiz daha sıkı ve daha verimli iş birliğinin tahakkuku ancak bu suretle mümkün olabilmıştır.

Bir taraftan solcu cereyanlara, diğer taraftan taassup ve irticaa dayanan tahrikçilerin ele vererek harekete geçmiş oldukları bir vakıadır. Yer yer ayaklanma teşebbüslerine müsait zeminler hazırlanmış, kara taassup «Ticari» namı altında çok cüretkârane hareketlere geçmiştir.

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi, solcu tahriklere esaslı darbeler indirmeyi mümkün kılacak ve dini hisleri istismar etmek yolundaki teşebbüsleri de husrana uğratacak kanuni hükümleri zamanında tedvin etmesini bilmiştir.

Bu sayededir ki, demokratik nizamın sarımsız devam ettirilebilmesi mümkün olmuştur.

Gerçekten o zamana kadar memleketimizde görülmemiş bir hadise olan 1950 seçimleri neticesinde iktidarın değişmesi ve beklenmeyen bu değişikliğin, memleketi meşgul âkibetlere sevk etmesi ihtimali, ve nihayet bu seçimleri takibeden yeni rejimin birdenbire tatbika konmasının ilk tesirleri ve yanlış telâkki ve tefsiri neticesi olarak, güçlüklerle karşılaşmış olması, birtakım zararlı cereyanların harekete geçmesine sebep olmuştur.

Yeni kurulan idareyi bir türlü kabul ve hazmetmek istemiyenlerin, tecrübesizlik ve ihtirasları yüzünden, siyaset mücadelesini, görülmemiş bir şiddete götürdükleri muhakkaktır. Sinsi ve örke bir intizar halinde bulunan kötü cereyanların, maskelenip korkusuzca siyaset mücadelelerine karışabilmelerinde bu vaziyetin başlıca âmîl olduğu da inkâr olunamaz.

Arkadaşlar,

Onuncu Büyük Millet Meclisi olarak Yüksek Heyetiniz ise, geçen yaz iptidasındaki fevkalâde devrede daha da mütekâmil tedbirler almak basiretini göstermiş bulunuyor.

Geniş bir hürriyet anlayışına dayanan bir idarenin kurulmasında ve payidar olabilmesin-

de cemiyet nizamının ve inkılâp esaslarının korunması mevzuunun arz ettiği büyük ehemmiyete işaret etmek isterim.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun mutlak teminatı altında bulunan vicdan, fikir, toplanma hak ve hürriyetleriyle matbuat hürriyetinin, Devletin selâmet ve bekası tehlikeye düşürecek, âme menfaatlerini sarsacak, huzur ve sükûneti bozacak, vatandaş şeref ve haysiyetini kırarak şekillerdeki suiüstimallerine mâni olmak ve bilhassa bu hürriyetleri hakiki mâna ve hudutları içinde korumak maksadıyla kanunlar tedvin etmiş bulunuyorsunuz.

Bu kanunlar yürürlüğe girmiş ve kaza hakkını temsil eden hükümlerimiz tarafından isabetle tatbik edilmeye başlanmıştır. (Soldan, alkışlar)

Cemiyet nizamı ile inkılâp esaslarının, şahsî şeref ve haysiyetlerin korunmasında bu kanunların verimli neticeler sağladığı görülmektedir.

Ayrıca ve yine fevkalâde devrede, memurun siyasetle münasebetini tanzim eden ve vatandaşın rey verme hakkını her türlü tesir ve nüfuzdan masun bulundurmak, siyasi ahlâkı muhafaza etmek hedefini güden kanuni hükümler tedvin edilmiş olduğunu da kaydetmek isterim.

Bu tedbirler sayesinde ki, öümüzdeki seneler içinde milletçe huzur ve emniyet içinde çalışabilmek mümkün olacaktır. Bunun ehemmiyeti üzerinde durmanın yeri vardır.

Zira, memleketimizin, her sahadaki büyük hamlelerinin devam ettirilebilmesi, hürriyet rejiminin tarsiin ve tahkimi için iç siyasette tabii halin tecessüsü lâzımdır.

Vatandaşlarımızın, milletçe başlanan kalkınmayı inkışaf ve intaç ettirebilmek için huzur ve sükûn içinde çalışmak istediklerini yakinen müşahade ve tesbit etmiş bulunuyoruz.

Sizlerle başlıyan Onuncu Teşriî Devremizin ise, milletimizin emniyetini daha da kuvvetlendirecek, milletimizin huzur ve refahını artıracak, bugüne kadar yapılanlardan daha büyük işlerin başarılmalarını mümkün kılacak bir devre teşkil edeceğine ümit ve temenni etmekteyim.

Büyük Millet Meclisinin Dokuzuncu Devresini teşkil eden son dört yıl zarfında, hürriyet rejiminin takviyesi, nizamın muhafazası, inkılâplarımızın korunması gibi en ehemmiyetli mevzularda ele alınmış olan tedbirlerin izahından

sonra şimdi de yine aynı devre zarfında iktisadi ve malî sahalarda, memleketin ümrana ve refaha kavuşturulması mevzularında tahakkuk ettirilen ve tahakkuk ettirilmek üzere bulunan işlerin umumi manzarasına kısa bir nazar atfetmek faydalı olacaktır.

Hiç şüphe yoktur ki, bu devre zarfında yapılan işler, hacim ve verimlilik itibarıyla büyük ehemmiyeti haizdir.

Asıl mühimmi ise, bir umumi iktisadi kalkınmanın icaplarına tam uygun olarak birbirine bağlı, birbirine yardımcı ve birbirini tamamlayan bütün mevzuların mükol ve makbul nispetler dairesinde birden ele alınmış olmasıdır.

Böylece sarf edilen gayret ve harcanan emekler, iktisadi, malî faaliyetleri topyekün kavrayan, memleket iktisadiyatının muvazeneli bir tarzda yükselmesini sağlayan bir şümül ve mahiyet arz etmiştir.

Binaenaleyh geçen devreyi dolduran geniş faaliyetlerin istihsal, kredi, münakale, imar ve inşa, ticaret, bütçe ve devlet gelirleri gibi bütün sahaları kapladığı derhal nazara çarpar.

Faaliyet ve tedbirlerin nispetli, muvazeneli ve şümüllü olması neticesidir ki, istihsal her sahada büyük bir artış göstermiştir. Meselâ zirai istihsalımız ana mahsul gruplarında yüzde iki yüz nispetine kadar yükselen artışlar kaydetmiştir.

Çünkü, istihsal artırımına mâtuflanan bütün tedbirler yerinde ve zamanında alınmıştır.

Ziraat kredisi kısa bir zaman içinde dört beş misline kadar yükseltilmiş, yine kısa bir zaman içinde traktör sayısı altı yedi misli artırılmış memlekette kullanılan bütün ziraat âletlerinde hem süratle artışlar, hem de yenilenme ve modernleşme temin olunmuş, tohum tevzii işi çok geniş hacimde ele alınmış haşerat ve hastalıklarla mücadele daha tertipli hale getirilmiş, en mühimmi, mâkul ve müstakar bir fiyat politikası takibolunmuş, hülâsa, zirai istihsalı artırmak için gereken tedbirler hiçbir noktada ihmal olunmamıştır.

Bu tedbirlerin vüsat ve şümülüne bir misal olmak üzere tohum tevziini zikredeyim :

1940 tan 1950 ye kadar geçen on yıl içinde dağıtılmış olan tohum iki yüz yetmiş bin tondan ibarettir. Sadece bu yıl, bugüne kadar tahsis ve tevzi edilen miktar ise iki yüz kırk bin

tona yaklaşmaktadır. Bu miktarın bu yıl daha da artacağı muhakkaktır.

Ayrıca zirai istihsalın artmasında doğrudan doğruya müessir olan küçük ve büyük su işlerine ve yeraltı sularına, geniş ölçüde gübre kullanılmasını temin maksadıyla memlekette gübre fabrikaları inşasına büyük ehemmiyet verdiğimizizi kaydetmeliyim.

Dolayısıyla istihsalın artmasına müessir olan liman, yol, sanayileşme gibi diğer mevzuların da ne suretle ele alındığı malûmunuzdur.

Bu yıl, birçok yabancı memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de hububat mahsulü kötü hava şartları dolayısıyla verimsiz olmuştur. Fakat normal şartlar içerisinde her zaman tahakkuk edeceği tabii bulunan bu yüzde iki yüz civarındaki artış istihsal kapasitemizin miyarını teşkil etmektedir.

Sanayimizin süratli inkişafının arz ettiği manzaraya gelince :

Elde bulunan endeksler, bu devre zarfında sinai istihsalâtımızın yüzde yüz arttığını göstermektedir, ik hakikatta, bu sahada yapılan geniş yatırımların büyük kısmı itibarıyla işletmeye daha yeni açılmış veya açılmakta olduğu, endekslere müessir olacak zamanın henüz geçmemiş bulunduğu nazara alınırsa bu sahadaki gelişmenin yüzde yüz nispetinin çok üstünde olduğu derhal anlaşılır.

Meselâ, yalnız pamuklu ve yünlü mensucat sahasında iş adedinin üç yüz binden bir milyonu geçmek üzere bulunması, dört yıl zarfında (altı yüz doksan altı) adet yeni sinai müessesenin kurulmuş ve işletmeye açılmış olması bu mevzuda zirai istihsal sahasının üstünde bir gayretle çalışıldığını gösteren açık delillerdir. (Soldan alışırlar).

Diğer bir misal olarak şeker sanayiini ele alıyorum; 1950 yılında mevcut dört şeker fabrikasına ilâveten kurulması kararlaştırılan on bir şeker fabrikasından dördü, faaliyete geçmiş ve böylece şeker istihsal kapasitesi yüzde yüz artarak iki yüz yirmi beş bin tona yükselmiştir ki yeni açılacak fabrikalar sayesinde bu miktar 1956 yılında dört yüz bin tona çıkacaktır. (Soldan alışırlar).

Başka misaller ve tafsilât vermeye lüzum görmüyorum; onun için sinai istihsalimizin ne derece arttığını şu kısa sözlerimle belirttikten

sonra maden istihsal sahasına geçiyorum. Madencililiğimizin de dikkate değer artışlar kaydettiği vereceğim kısa izahat ile anlaşılabilir olacaktır.

Evvelâ gurasını arz edeyim ki; bir taraftan Yüksek Meclisinize geçen sene kabul buyurulan Petrol Kanununun hükümleri dairesinde sekiz şirket yurtta petrol aramaları yaparken, diğer taraftan Güney - Doğu petrol bölgesinde «Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü» tarafından kuyular açılmakta ve çalışmalara devam olunmaktadır.

Yirmi beş, otuz milyon liraya malolacak rafineri inşaatı önümüzdeki sene tamamen bitmiş olacaktır.

Bundan başka, madencililiğimiz mevzuunda, maden ihracatımızın geçen devre esnasında ton itibarıyla yüzde dört yüze yakın bir nispette arttığını söylersem bu sahadaki faaliyetlerin şümul ve vüsatı hakkında fikir edinilmiş olur.

Ayrıca şimdiye kadar bizde mevcudiyeti bilinmeyen «Volfram», «Uranyum» ve «Toryum» gibi çok kıymetli stratejik madenlerin memleketimizde bulunmuş olmasından, müspet neticeler beklemekteyiz.

Münakale işlerimize gelince :

Geçen devre zarfında en geniş faaliyetlemizin bir mevzuu da yol şebekemizin yeniden yapılmışçasına ıslahı ve büyük süratle genişletilmesi olmuştur.

1949 yılı sonuna kadar memleketimizde mevcut stabilize yolların uzunluğu «iki bin altı yüz otuz» kilometreden ibaretti. Halen bu miktar «yirmi iki bin» kilometreyi bulmuştur. (Soldan alkışlar).

Yollarımızın ıslahı mevzuu, üzerinde durulacak bir ehemmiyet arz eder. Çünkü, evvelen mevcut yolların bugünkü devlet yolları standardına göre ıslahı, âdeta yeniden yapılmışçasına masraf ve kâlfeti mücib olmaktadır.

Devlet yollarının yanbaşında il ve köy yollarına da hususi bir ehemmiyet atfedilmiş ve dört sene zarfında il ve köy yolları için vilâyetlere yapılan yardım (yüz yetmiş) milyon lirayı geçmiştir.

Arkadaşlar,

1950 senesinde, bütün köprülerimiz (on üç bin) metre uzunluğunda, (iki yüz seksen dokuz) adedden ibaretti

1950 den bu yana, yurtta (sekiz yüz) aded ve mecmuu (kırk altı bin) metre tulünde yeni köprü inşası gibi muazzam faaliyete geçilmiş ve bunlardan (otuz bin) metreye yakın kısmı işletmeye açılmış bulunuyor.

Demiryolları mevzuunda ise, bir taraftan yeni hatlar inşa ve ikmal edilirken diğer taraftan yıpranmış hatları tamir etmek, ömrünü çoktan ikmal etmiş vasıta ve teçhizat yerine yenilerini tedarik etmek iktiza eylemiş ve bunun için de (yüz seksen yedi) milyon lira harcanmıştır.

Tabloyu tamamlamak için silo, liman, enerji, köy içme suları, kasaba ve şehirlerimizin elektrige kavuşturulması gibi her biri belli başlı mevzulardan olan işlerimiz hakkında birer cümle ile izahat vermeme müsaade buyurmanızı rica ederim.

1950 ye takaddüm eden zamanlarda enerji mevzuunda esaslı bir adım atılmadığı bilinen hakikatlerdendir. Halbuki geçen dört yıl içinde bu sahada yapılan işler, kısa sözlerle anlatılamıyacak azamettedir. Küçük, büyük, orta, büyük hidro - elektrik santralleri, termik santraller ve memleketi kısım kısım birbirine bağlayan havai elektrik hatları inşası, bütün vatan sahında görülmemiş bir hızla devam etmektedir. (Soldan alkışlar)

Şu kadarını söyleyeyim ki, başladığımız ve peyderpey bitmekte olan işlerimiz, önümüzdeki iki, üç sene zarfında ikmal olunduğu zaman 1950 ye kadar (sekiz yüz) milyon kilovat civarında olan elektrik takatı (üç) milyarı aşacaktır. (Soldan alkışlar)

Büyük limanlarımız, mühim iskele ve barınaklarımızın inşası işleri de süratle devam etmektedir.

Ereğli Trabzon limanları bitirilmiş, her birisi (60), (70) milyon liraya malolacak Samsun ve Mersin limanlarının inşasına bağlanmış, İstanbul'da Haydarpaşa ve Salıpazarı limanlarının inşaatı işi hayli ilerlemiş, Giresun limanının temeli atılmış, (30), (35) milyon liraya malolacak İzmir - Alsancak limanının ihalesi yapılmış, önümüzdeki ay içinde inşasına da başlanmış olacaktır. (Soldan alkışlar)

Şimdi kısaca silolarımızdan, köy, kasaba, şehir içme sularından ve kasaba ve şehirlerimizin enerji işlerinden bahsedeyim:

1950 de çelik silo, hangar ve depo kapasite-

miz (148) bin tondan ibaretti ve Toprak Ofisin elinde bulunan ahşap ambar ve salâşlarla birlikte bütün istiap kapasitesi (415) bin ton idi. Hâlen inşa edilmiş olan beton silolar ve çelik hangar ve depoların kapasitesi (540) bin tondur.

Önümüzdeki devrede inşa edilecek olanlarla birlikte tamamiyle modern mahiyetteki çelik ve beton silo ve hangar kapasitemiz (1) milyon (522) bin tona yükselecektir ki, bu 1950 deki modern silo ve hangar kapasitesinin yüzde bin nispetinde artması demektir. Bu siloların dış finansman kredileri şimdiden temin olunmuş ve mühim bir kısmının inşalarına başlanmıştır. Diğerlerinin de ihaleleri yapılmak üzeredir.

Köylerimizin büyük kısmının içme suları ikmal edilmiş veya ikmal edilmek üzere bulunuyor. Önümüzdeki devre içinde temiz, sıhhi ve bol içme suyuna kavuşmamış hiçbir köy ve kasabamız kalmıyacaktır. (Soldan, sürekli ve şiddetli alkışlar).

Yine önümüzdeki dört yıl içinde şehir ve kasabalarımızın elektrik ihtiyaçları mühim nispete temin edilmiş olmakla kalmıyacak, köylerimizin de elektriklenmesi işine başlanmış olacaktır.

Aziz arkadaşlar,

Münakale ve nafia hizmetleri topyekûn nazara alındığı takdirde 1950 ye takaddüm eden dört yıl zarfında bu işler için sarfedilen meblağ (beş yüz yedi) milyon lira olduğu halde son dört yıllık devre zarfında aynı işler için (bir milyar yüz kırk üç) milyon lira sarfedilmiş olduğunu ifade etmek bu hizmetlerin ne derecelere kadar önemle ele alındığını göstermeye kâfidir sanırım. (Soldan, bravo sesleri alkışlar)

Denizyolları, seyrisefain ve Devlet Denizyolları halinden çıkarılmış Denizcilik Bankası işletmesi haline getirilmiştir.

Deniz ticaret filomuz, dört yıl zarfında, yeni yolcu gemileri, şilepler ve tankerlerle mühim nispette kuvvetlendirilmiştir. 1949 da Denizyolları ile armatörlerimizin sahip oldukları ticaret filomuz, (350) bin ton iken, Denizcilik Bankamızın ve armatörlerimizin şimdiden satın aldıkları ve yakın zamanda bayrağımızı çekeceğimiz gemilerin iltihakıyla, filomuz, bir misli artarak (700) bin tona yaklaşacaktır.

Bu bahse son verirken sıhhat ve maarif iletimizle, üniversitelerimiz, bankacılığımızdaki

inkışaflar, Yabancı Sermaye Kanununun tatbikatı ve dış ticaretimiz mevzularına da kısaca temas etmek isterim.

1950 yılında sağlık hizmetlerine ayrılan tahsisat yekûnu (60) milyon liradan ibaret iken bu tahsisat 1954 Bütçesinde yüzde yüzden fazla bir artışla (129) milyona yükselmiştir. 1955 Bütçesinde bu hizmetlere ayrılacak tahsisatın daha da artacağı tabiidir.

Sağlık hizmetleri grupuna, geçen devrede (400) milyon lira gibi büyük bir meblağın harcanmış olduğunu arzedersem, verem, trahom, sıtma gibi hastalıklarla sağlık tesislerine ve hizmetlerine ne dereceye kadar ehemmiyet verildiğini göstermiş olurum.

Son dört yıllık devre zarfında masrîf hizmetlerine bütçelerimizden ayrılan tahsisat (1) milyar (15) milyon lirayı teevvüz etmiştir. 1950 ye takaddüm eden dört yıl içinde ise, bu ancak (676) milyon lira civarında idi.

Maarifimize verdiğimiz ehemmiyeti tebarüz ettirebilmek için bir iki rakam daha vereyim.

1950 Bütçesinde üniversitelerimizin tahsisatı (21) milyon liradan ibaretti. 1954 Bütçesinde ise üniversitelerimize verilen tahsisat (48) milyon liradır.

(48) milyon liralık 1954 Bütçesine ilâve olarak 1955 Bütçesine konması istenilen para (17) milyon liradır ki, bunun büyük bir kısmı verileceğine göre, önümüzdeki bütçede vukubulacak artışın, 1950 Bütçesindeki üniversiteler tahsisatı yekûnuna yakın olduğu açıkça görülüyor.

Muhterem arkadaşlar,

Dört senede kaydedilen terakkileri bir başka ölçü ile bankalara yapılan mevduat, banka muameleleri ve banka ikrazatında kaydedilen artışlarla ölçelim.

Geçen devrede tatbika başlanılan mühim iktisadi kalkınma faaliyetlerinde ziraat, sanayi, madencilik, enerji sahalarında girilen ve yekûnu milyarları bulan sermaye yatırımlarının tahakkuk ettirilmesinde banka kredilerinin, istihsal ve teşebbüs erbabının ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir seviyeye ulaştırılması için sarf edilen gayretlerin büyük bir hissesi olmuştur.

Nitekim banka kredileri bu devre içinde üç misline yakın bir artışla (4) milyar liranın fevkinde yükselmiştir. Bu kredilerimiz pek büyük bir kısmı çiftçilerimize ve muhtelif sanayi kollarının

da yeni yeni tesisler kuran müteşebbis vatandaşlara açılmış bulunmaktadır.

İstihali artırıcı tedbirlerden birisi de yabancı sermaye yatırımları ile muhtelif tesisler için dışardan uzun vâdeli krediler sağlanması hususunda girilen teşebbüsler olmuştur.

1950 ye kadar bu sahada kayda değer bir terakki olmadığı halde, bilhassa 1950 den bu yana istikbal için çok geniş ümitler vadeden inkişaflar kaydedilmiştir.

Yabancı sermayeyi teşvik Kanununun tatbik mevkiine konulmasını takibeden çok kısa bir müddet içinde (138) müracaat olmuştur. Müracaatlar, ciddi tetkikler neticesinde karara bağlandığı içindir ki, bunlardan yetmiş yedisi kabul olunmuştur. Bu suretle memlekete gelen yabancı sermaye yekünü (65) milyon lirayı tecavüz etmiştir. Diğer müracaatlar tetkik olunmakta ve yeni yeni müracaatlar devam etmektedir.

Bunu bir ölçüye vurup mânasını daha iyi anlıyabilmek için elde edilen neticeleri beş sene den beri kurulmuş olan Sanayi Kalkınma Bankasının aldığı neticelerle mukayese etmek pek faydalı olacaktır.

Bildiğiniz gibi Sanayi Kalkınma Bankası, Dünya Bankasının yardımıyla beş sene evvel kurulmuştur. Geçen bu beş sene zarfında bu banka Dünya Bankasından (18) milyon dolarlık bir istikraz akdetmiş ve sanayicilerimize (137) milyon liralık bir ikrazda bulunmuştur. Bu suretle yapılan envestismanlar yerli sermayenin de iştirakiyle (305) milyon liraya balığ olmuştur.

Yabancı sermaye Kanununun altı aylık tatbikatı neticesine gelince :

Bu yoldan, bu çok kısa müddet içinde (25) milyon dolarlık dış sermayenin gelmesi ve yerli sermayenin de iştirakiyle (200) milyon liralık bir envestismanın yapılması bugünden temin edilmiş bulunuyor. Derhal hatırlatayım ki, elde tetkik edilmekte bulunan müracaatlar bu arz ettiğim envestisman kıymetinden daha geniş bir hacim arz etmektedir.

Geçen sene içinde hükümetinizin aldığı işabetli tedbirler sayesinde ziraat, sanayi, madencilik ve bütün istihsal kollarında kaydedilen süratli inkişaf, dış ticaret hacminde de büyük artışlar temin etmiştir. Bu sayede memleketimiz dünya ticaretinde ehemmiyeti gittikçe artan bir mevki işgal etmeye başlamıştır.

Arkadaşlar,

İç ve dış ticaretimizin daraldığı, madde noksanı yüzünden hayatın pahalılandığı, geçimin çok zorlaştığı ve dolayısıyla iç ve dış ticaretin son derece daraldığı intibahı veren sözlerin uzun zamandır devam ettirilmesine mukabil çok şayanı dikkat bir vakıa olarak arz edeyim ki, ne iç ticaretimiz, ne de dış ticaretimiz daralmak şöyle dursun görülmemiş bir ölçüde inkişaf etmiştir. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar)

1950 de (1) milyon (730) bin olan dış ticaretimizin umumi yekünü, darlığın en sedid olduğu, ithalatın tediye güçlükleri yüzünden en az yapıldığı zannı telkin edilmek istenilen 1953 yılında, üç misli artarak (5) milyon (100) bin tona yaklaşmış bulunduğunu söylemek ortadaki sözlerle bakikatların ne dereceye kadar birbirinden ayrı olduğunu ispat için kâfidir. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar)

Arkadaşlar,

Bâzi maddelerde darlık mevcut olduğu aşikârdır; bu, ithalatın daha az yapılmış olmasından değil, hususi sektörde temerküz eden büyük ve süratli envestisman arzusunun doğan hakiki ihtiyaçtan ve buna muvazi olarak spekülasyonlara müsaıt olacak suni bir havanın yaratılmış olmasından ileri gelmektedir. (Soldan alkışlar)

Yukarda verdiğim misalden anlaşılacağı veçhile dış ticaretimiz üç misli artmıştır. Ve her sahada ithalat ve istihsal geçen senekinden fazladır. Şayet bâzi maddelerin darlığı hiss olunuyorsa bunların mânasını memleketteki büyük yatırım gayretinde ve artan istihlak seviyesinde aramak icabeder. (Soldan bravo sesleri)

Dış ticaret, iç ticaret, bankaların manamele yekünları, banka mevduat ve ikrazat yekünları, her sahada istihsal ve bütün maddelere ait istihlak rakamları, 1950 ye nazaran iki, üç, dört misli tezyüt kaydederken hissedilen sıkıntıları o mebdede nazaran hayat seviyemizde bir düşüklük, iktisadi vaziyetimizde bir gerileme mânasına almak, doğru değildir. Rakamlar vâzih olarak hakikati göstermektedir.

Arkadaşlarım,

Buraya kadar izahlarım ve bütün memlekette görülen umumi manzara, nasıl hayırlı ve şümulü bir iktisadi kalkınma içinde bulunduğu muzu aşikâr olarak göstermektedir. Bu derece

geniş envestismanlara girişmiş memleketlerin zaman zaman şu veya bu maddenin tedarikinde, dış tediyelerde müşküllere maruz kalması, hattâ vatandaşlara bu hızlı envestisman devrinde birtakım külfetler ve mahrumiyetler tahmil etmesi kadar tabii hiçbir şey tasavvur olunamaz. (Soldan; bravo sesleri ve alkışlar)

Yüzlerce yıl yapılmıyan envestismanları bir, iki tegri devresine sıkıştırmanın vatandaşların hayat seviyesini düşürmesi ve onları mahrumiyetlere maruz bırakması icabederdi.

Halbuki 1950 rakamlarıyla sabittir ki, yaşama seviyesi bu memlekette yüzde yüz iyileşmiş ve yükselmiştir.

Muhterem mebus arkadaşlarım,

Ehemiyyetini lâykiyle takdir buyuracağımıza emin bulunduğum maliye ve bütçe politikamız ve umumiyetle mali işlerimiz hakkında malûmat arz etmek isterim.

Her şeyden evvel mali politikamızın sağlam ve verimli olduğunu açıkça söylemem lazımdır. Bu mali politikanın neticesidir ki, umumi muvazenede ve mülhak bütçelerde hakiki muvazene elde edilmiştir. Bu güç bir iş olmakla beraber tahakkuk ettirilmiş bulunmaktadır.

Geçen dört yıl içinde takibedilen yapı işleri iktisadi ve mali politikanın devlet hayatında çok esaslı olan neticelerini bütçenin rakamlarında okumak mümkündür. Bu yıl Meclisinize takdim edilecek bütçe dört yıl içinde nereden başlayıp nereye gelinmiş olduğunu daha iyi aksettirebilecek bir mahiyet taşımaktadır.

Şimdi bazı tafsillâta girelim, mukayeseyi adım adım yürütelim.

Devr aldığımız 1950 Bütçesi, (215) milyon lira ağıktı. 1954 Bütçeleri ise denk bütçelerdir. Yine 1950 Bütçesi gelirleri (1) milyar (300) milyon lira idi. 1954 gelirleri ise (2) milyar (288) milyon liradır. 1955 Bütçesi de (3) milyara yakın olarak takdim olunmak üzeredir. (Soldan, bravo sesleri alkışlar).

Umumi hizmetlerle yatırımlar fasılları arasındaki mukayeselere gelince : 1950 Bütçesinde yatırımlar yekûnu (317) milyon lira idi. 1954 te yatırımlar yekûnu (yüzde iki yüzden) fazla bir artışla (731) milyon lirayı bulmuştur. 1955 Bütçesinde ise bu miktar daha çok yüksek olmaktadır.

Devlet bütçelerinden, muhtelif istihsal kolla-

rında çalışan vatandaşların iktisadi faaliyetlerini, en müessir şekilde artıracak tesislerin kurulmasını temin edecek tarzda tahakkuk ettirilmesi ve bilhassa iktisadi kalkınmamızın, Devlet gelirlerinde müspet tesirler göstermekten uzak kalmıyacağı pek tabiidir.

Nitekim, geçen dört senelik devrimin ilk yıllarında ceman (186) milyon liralık net vergi indirimleri yapılmış olması nazarı itibara alınarak bu indirim artışa ilâve olduğu takdirde bütçe gelirleri (1) milyar liradan fazla bir artışla (2) milyar (288) milyon lirayı bulmuş olduğu gibi, 1954 Mali yılının Eylül ayı sonuna kadarki, (7) aylık tahsilât yekûnu da, geçen senenin aynı devresi zarfındaki tahsilât yekûnuna nispetle (200) milyon liralık bir artış kaydetmiş bulunmaktadır. (Soldan, alkışlar.) Önümüzdeki sene içinde devlet gelirlerinin daha büyük bir inkişafa mazhar olacağı ve devlet bütçesinin de (3) milyara yaklaşacağını tekrar hatırlatacak olursam dört senede kaydedilen terakkinin derecesini ifade etmiş olurum.

Görülüyor ki, 1955 Bütçemiz tam bir hizmet bütçesi olacak, Hükûmete ve vekâletlere şimdiki kadar olduğundan çok daha geniş hizmet imkânları bahşetmiş bulunacaktır.

Türk ekonomisinin son dört yıllık teşriî devre içinde büyük bir hızla gelişmesi, vergi sisteminin ve mali mevzuatımızın şümüllü bir şekilde devamlı olarak gözden geçirilmesini, bu gelişmenin meydana getirdiği yeni ihtiyaçları karşılayacak mevzuat ve teşkilâtın hazırlanmasını icabettirmektedir.

Bir memleket ekonomisinin inkişafı ve onun dış âlemle teması üzerinde en mühim rol oynayan unsurlardan biri de, o memleketin gümrük resimlerinde tathik ettiği usuldür. Geçen devrede Türkiye, hür dünya ekonomisinde mühim bir rol oynayan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına girmek suretiyle bu sahada mühim bir adım atmıştır.

Beynelmilel sahada giriştiğimiz bu iş birliğine uygun olarak tarife sistemimizde de gereken değişiklikleri yapmış, geçen devrede Yüksek Meclisinin kabul buyurduğu bir kanunla «Spesifik» sistemden «Advalorem» esasına geçmiş bulunuyoruz.

Vergi politikamızda hâkim olan fikir :

«Vatandaşların tediyeye kabiliyetleriyle ölçülü vergi almaktır.»

İşte bu düşünce ile, kazançları az ve fakat adedleri çok büyük olan ve birkaç yüz bin aşan vatandaş kitlesini teşkil eden gezici ve küçük esnafın vergi dışında bırakılması için Meclisini-ze teklifte bulunulacaktır. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar)

Hükümet programında yazıldığı gibi, kaldırılması düşünülen bugünkü İmalât Muamele Vergisinin, bütçede bırakacağı geniş boşluk göz önünde tutularak bu ilganın şekil, suret ve zamanı icrası esaslı surette tetkik edilmektedir.

Gefir Vergisi sisteminin memleketimizin ihtiyaçlarına ve realitelerine uygun olarak mükemmelleştirilmesi hususunda yapılmakta olan devamlı çalışmaların neticeleri yakında Meclisini-ze arz edilecektir.

Bankalarımızın inkişaf halinde bulunduğunu, fazla istihsal için mühim bir unsur olan kredi tevziine takdire değer hizmetleri olduğunu memnuniyetle müşahade etmekteyiz.

Bu gelişmenin daha emin ve muntazam bir surette temadisini ve millî tasarrufun istihsal sahasına kolaylıkla akmasını temin etmek üzere hazırlanmış bulunan «Bankalar Kanunu», «Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları kanunu» layihaları ile buna müvazi olarak hazırlanmakta olan Merkez Bankası kanunu layihası bu devre içinde yüksek tetkiklerinize sunulacaktır.

Para politikasının ne kadar büyük bir titizlikle idare edilmekte olması Yüksek Meclisin daima takdirlerine mazhar olmuştur. Böyle olmakla beraber, bu bahse bu yıl da temas etmek-te fayda vardır.

Bilrsiniz ki, para politikamızın esasını, tedavül hacminin, iş hacmi icaplarına göre ayarlanması teşkil eder.

Bu itibarla, tedavüldeki para miktarını millî gelir, istihsal ve umumî iş hacmine göre ayarlanması ancak bir sıhhat alâmetidir. Mesele, piyasanın ve istihsal faaliyetlerinin icap ve ihtiyaçlarına göre tedavülün bir muvazene arz etmesidir. Para mevzuunu munhasıran bu zaviyeden mütalâa etmek lâzımgelir.

Muhterem arkadaşlar,

Barem ve personel kanunlarının, keyfiyeti kemiyete feda eden bir ruh taşıdıkları malûmunuzdur. Bu kanunların yeniden tanzim edilmesi bir zaruretten ibaresidir. Bu devre içinde buna ait Yüksek Meclisinize sunulacak olan kanun layihaları, âme hizmetlerine daha liyakatli kimselerin rağbetini celbedecek mahiyette hükümleri haiz olacak, bütün personelin istikbal ve istihkaklarının tayininde ölçü olarak, «vazifelerinde

başarı, işlerinde verim» prensiplerini ihtiva edecektir. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar)

Muhterem arkadaşlar,

Asil milletimizin en aziz varlığı olan Ordu-muza milletçe derin bir muhabbet, itimat ve iftiharla bağlı olduğumuzu huzurunuzda bir kere daha ifade etmekten büyük bir zevk duymaktayım.

İktisadi ve malî kalkınma gayretlerimize fevkalâde bir hız ve genişlik vermemizin asıl sebebi bir an evvel modern ve kuvvetli Türk Ordusunu kendi imkân ve vasıtalarımızla kendisinden beklediğimiz mukaddes vazifelerin ifasına muktedir kılabilmektir. (Soldan bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

Tarihi şanlarla dolu ordumuzun yalnız bizim için değil, derin bir inanışla bağlı bulunduğumuz NATO camiasını teşkil eden devletler için de bir itimat unsuru teşkil ettiğini biliyoruz. (Soldan alkışlar).

Türk Ordusunun dünyanın bu bölgesinde ayrıca müttefiklerimiz ve dost komşularımız için sulhün ve istikrarın kuvvetle bir mesnedi olduğu şüphesizdir. (Soldan şiddetli alkışlar).

Bugüne kadar kendisinden hiçbir fedakârlığı esirgemediğimiz ordumuzu bundan böyle daha süratle geliştirmekte olan imkânlarımızla kendisinden beklenen sulhün ve emniyetin muhafazası vazifesini daha da kudretle ifa edebilecek tarihf şerefine lâıyk bir seviyeye eristirecek bir çalışmanın içindeyiz.

Elimizden gelenin ordumuzdan serigenmemekte olduğuna ve Türk Ordusunun her türlü itimada lâyık bulunduğu hususuna hem aziz milletimizin ve bizimle kader birliği yapmış olan dost ve müttefiklerimizin emin olmalarını isterim. (Soldan bravo sesleri, alkışlar).

Fedakârlıklarımız ne derece büyük olursa olsun büyük dost ve müttefikimiz Amerika'nın yardımları olmasaydı ordumuzu bugünkü seviyesine eristirmenin bizim için asla imkânı olmazdı. Bu sözlerim büyük dost ve müttefikimize karşı teşekkürlerimizin ne derecelerde derin ve samimi olduğunu ifade edebilirse bahtiyar olurum. (Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar).

Bu vesileden istifade ederek dost Kanada Hükümetinin ordumuza kıymetli yardımlar yapmış olduğunu teşekkürle kaydetmek isterim. (Soldan alkışlar).

Kendi bütçemizden türlü namlar altında ordumuza ayırdığımız milyara yakın tahsisatin

yanında dost Birleşik Amerika'dan gördüğümüz büyük yardımları ve bütün NATO müttfiklerimizizin «Enfrastrüktür» yolu ile yaptıkları müşterek yardımlarla birleştirildiği takdirde husule gelen ehemmiyetli masraf yekûnunun Türk Ordusunun, ifade ettiği kuvvete nazaran en tutumlu ve en az masraflı ordu olduğu nazarı itibara alınınca bu tahsis edilen büyük yekûnun kıymet ve verimi bir kat daha tebarüz etmiş olur.

Diğer taraftan en yeni ve ileri silâhları kullanmak ve harp sanatının en son usullerine göre yetişebilmek hususlarında da, ordumuzun her türlü takdire lâyık bir kabiliyette olduğunu yine iftiharla zikredebilirim. (Soldan bravo sesleri, alkışlar).

Bu mevzuda da, kader birliği yaptığımız milletler arasında silâhlı kuvvetlerimizin seviyesi iftihar medarımız olmaktadır. (Soldan alkışlar).

Aziz arkadaşlarım,

Geçen dört yıllık devreye dış siyasetimiz bakımından da süratli bir nazar attığımız takdirde ilk günlerden başlayarak dünya siyaseti ile alâkalanmamız hâdisesinin gittikçe daha geniş, gücüllü ve tesirli bir mahiyet aldığını müşahade etmekte güçlük çekilmez kanaatindeyim.

Bilindiği gibi geçen Dokuzuncu Teşriî Devrenin başında menlektimiz dış siyaset ve münasebetler bakımından bugünkü ile kıyaslanamaz bir manzara arz etmekte idi. O zaman ne NATO Teşkilâtına dâhil bulunuyorduk, ne Balkan İttifakını imzalamış, ne de Pakistan'la en samimi dostluk ve kardeşlik hislerini bir ahitname ile tevsik ve tahkim etmiş değildik. Bundan başka, bölgemizde yaşayan kardeş milletlerle dostluklarımız mevcut olmakla beraber bugünkü hakiki iş birliğine müntehi olacak derecelerde ileri ve sıkı olmaktan uzak bulunuyorduk.

Sulhun korunması ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasındaki yüksek insanlık ideallerinin tahakkukuna bağlanmış ve inanmış olduğumuzdan bu gaye etrafında birleşen iyi niyet sahibi milletlerle en sıkı iş birliği tesis etmek kararıyla harekete geçmiş bulunuyorduk.

Sulh ve insanlık ideallerine samimi inanış ve derin bağlılığımızın neticesidir ki, sulhun dünyanın uzak bir köşesinde dahi olsa taarruz ve tehdide mâruz kaldığını görünce bize düşen vazife ve mesuliyetin icaplarını yerine getirmekte tereddüt göstermedik. Bu kararımızın kolektif emniyet fikrinin kuvvetlenmesinde ve müşterek emniyet sisteminin kurulmasında tesiri olduğunu biliyoruz.

Bu kararımızın netice ve tatbikatı ise seçtiğimiz siyasette ne derecelere kadar samimi olduğumuzu herkesin açıkça göstermiş bulunuyor. Kore kararımızın isabeti artık bugün kimse tarafından münakaşa dahi edilmemektedir.

Yine o tarihlerde memleketimiz âdeta hür milletlerin kendilerini ve hürriyeti müdafaaya en ziyade azimkâr olanlarının teşkil ettikleri NATO camiasının hududu dışında idik. Bunun mânası; hürriyeti ve kendimizi kuvvetli müdafaa hususunda o camiayı teşkil eden diğer milletler kadar kararlı ve azimli NATO müdafaa sisteminin temin edebileceği emniyetten memleketimiz mahrum bulunuyordu.

NATO camiasına girmek hususundaki talep ve ısrarımızın ne dereceye kadar haklı olduğunu buraya kadar söylediklerim bile belirtmeye kâfidir sanırım. Onun için kısa süren tereddüt devrelerinden sonra NATO'ya alınmamız kararlaştırıldı. Bugüne kadar bu camia içindeki mevcudiyetimiz ve gayretlerimiz, bizi aralarına almak kararını vermiş olan milletleri büyük isabetine tamamiyle inandırmış bulunduğu emnim.

Fakat yalnız NATO'ya âza olmak ve bu suretle bu teşkilâtın sağladığı emniyetten faydalanmakla iktifa etmeyi aklımızdan geçirmedik. Bu teşkilât içinde mümkün olduğu kadar ehemmiyetli bir kuvvet olarak bulunmanın ve siyaseten de bu teşkilâtı daima kuvvetlendirmeye çalışmanın zaruretine inanarak hareket ettik. Bu itibarla bir taraftan Ordumuzun kuvvetlenmesi hususunda büyük gayretler sarf ederken diğer taraftan NATO iş birliğinin takviyesi ve hususıyla NATO müdafaa sahasının daha kuvvetli emniyet altına alınması hususunda durmadan çalıştık. Dünya sulh cephesi için maddi, mânevî büyük bir kazanç teşkil eden Üçlü Balkan İttifakımız bizim gibi düşünen Yunanlı ve Yugoslav müttfiklerimizle müşterek esermizdir.

Bununla da iktifa etmiyerek istiklâlini yeni kazanmış olan ve güzel bir istikbale namzet bulunması bizim için bir hahtıyarlık teşkil eden Büyük Pakistan milletiyle de sıkı bir dostluk ve iş birliği muahedesi akdedyledik ki, bu ancak bir başlangıç sayılmak icabeder. Zira bu muahedemizi süratle takviye ususunda Pakistan'la mutahakat halindeyiz. (Soldan; bravo sesleri, sürekli alkışlar)

Sakini bulunduğumuz mintakanın sulhunu korumak ve müdafaasını teşkilâtlandırmak hususunda bütün konuşmalarımızın hissettiklerine

kaani bulunduğumuz arzuyu tabiatıyla biz de bir ihtiyaç telâkki etmekteyiz. Bu konuşmalarımızla çok sıkı dostluk münasebetlerimizin mevcut olması ve zaman zaman temaslarımız, bize, daha sıkı bir iş birliği tesisi hususunda zeminin hazırlanmakta ve hâdiselerin olgunlaşmakta bulunduğu kanaatini telkin etmektedir. (Soldan Alkışlar)

Muhterem arkadaşlar,

Dürüst ve hayırhah siyasetimizin Orta - Şarktaki dostlarımız nezdinde çok ümit verici neticeler tevhit ettiğini memnuniyetle kaydetmek isterim. Bilhassa Arap âleminde karşı olan muhabbetkâr ve kardeşçe hislerimizin güzel mâkesler bulmaya başladığını müşahade etmekteyiz. (Soldan, alkışlar) Filhakika Ürdün Meliki Majeste Hüseyin Bin Tallâl'in memleketimize şeref veren ziyareti en samimi ve itimatkâr dostluk tezahürlerine meydan vermiştir. Ondan sonra arka arkaya hususi mahiyette olarak memleketimizi teşrif eden Irak Veliâhdı Altas Abdüllâh ile Arap âleminin en tecrübeli Devlet adamlarından biri olan Irak Başvekili Nuri Sait Paşa ile vuku bulan fikir müdaveleleri çok güzel inkişaflara müsait bir zemin hazırlamıştır. (Soldan, alkışlar). Süveyş Kanalına mütaallik Mısır - İngiliz Anlaşmasına Türkiye'nin emniyetini istihdaf eden hükümler konulmasını kabul etmekle kıymetli bir tesanüt delili veren Mısır Hükümetinin son zamanlarda dostluk ve yakınlaşma arzularımıza karşı gösterdiği güzel mukabeleleri de burada zikretmek isterim.

Mısır Başvekili Ekselâns Abdünnasır ile Mısır Hükümeti ve Başvekilimiz ile Hükümetimiz arasında teessüsünü memnuniyetle müşahade ettiğim dostluk ve kardeşlik münasebetlerinin süratle hayırlı inkişaflar kaydetmesini temenni ederim. (Soldan, sürekli alkışlar)

Harici siyasetimizin daimi inkişaflarının hem mühim saiklerinden biri hem de delili olmak üzere, bilvesile yukarıda zikrettiklerime ilâveten, dostlarımızla teati edilen ve her biri ayrı bir kıymet arzeden ziyaretleri de Yüksek Meclisinize hülâsaten hatırlatmam faydeli olur, zannederim.

Ben ve bilâhara Başvekilimiz büyük dost ve müttefikimiz Birleşik Amerika'ya birer resmî ziyaret yaptık.

Kardeş Pakistan, evvelâ Genel Valinin sonra Başvekilinin ziyaretiyle iki defa memleketimizi

şerefletirmiş bulunmaktadır.

Şansölye Adenauer ile Başvekilimiz ve Hariciye Vekilimiz arasında resmî ziyaretler teati edilmiştir.

Dost ve müttefik Yugoslavya'nın Reisicumhuru Mareşal Josep Broz Tito memleketimize resmî bir ziyaret yapmış ve bu tarafımdan iade edilmiştir. (Soldan, alkışlar)

Fedakâr kardeşlik bağlarıyla bağlı bulunduğumuz Libya'nın Başvekili, Hariciye ve Maliye vekilleri ve Ticaret ve Millî Müdafaa vekilleri memleketimizi resmî ziyaretleriyle şerefletirmişlerdir. (Soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar)

Görülüyor ki, memleketimiz bugün dünya siyaset cereyanlarının dışında veya kenarında değil; bilâkis milletlerarası siyasi faaliyetlerin ve müdafaa tertiplerinin içinde en faal unsurlardan biri olarak mevki almış bulunmaktayız. (Soldan, alkışlar)

İçinde bulunduğumuz gayet kesif siyasi faaliyetler sadece dahil bulunduğumuz ve adalet ve hakkaniyet yolunda olduğuna inandığımız sulh cephesine mümkün olduğu kadar faydeli olabilmek gayesine müteveccihdir. Türkiye'nin maddi, manevi imkân ve iktidarını tam olarak sulhün ve insanlık ideallerinin korunması uğruna tahsis etmiş olmayı siyasetimizin ana prensibi olarak kabul etmiş bulunuyoruz. (Soldan, alkışlar)

Çünkü, kanaatimizce Türkiye'nin emniyeti, içinde bulunduğu sulh cephesinin umumi ve müşterek emniyetinin dışında mütalâa edilemez.

Ve sulhün bir bütün olduğu kanaati ne derece umumileşirse onun korunması o derece mümkün hale gelmiş olur. (Soldan bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlarım,

Bu görüşlerimiz bizi dış siyaset sahasında her gün gittikçe kesifleşen ve genişliyen gayret ve faaliyetlere sevk etmektedir.

Doğruluğuna inandığımız harici siyasetimizde yürümekte devam edeceğiz. (Soldan alkışlar)

Çok muhterem mebuslar,

Teşkilâtı Esasiye Kanununun bana verdiği vazifeyi huzurunuzda ifaya çalıştım. Burada mâruzatım nihayet bulmuştur.

Büyük ve asil milletimizi temsil eden Yüksek Meclisinizi hürmetle selâmlarım. »¹⁴⁶

146 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 1, Cilt: 2, Birinci İnikat, 1.XI.1954, 8-18.ss; ayrıca bkz.: Kâzım Öztürk: *Cumhurbaşkanlarının T. Büyük Millet Meclisini Açış Nutukları*. İstanbul, 1969, 555-579. ss.; *Aynı Tarihi*, Sayı: 252, 1-30 Kasım 1954, 51-65.ss.

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCU DEVRE BİRİNCİ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKUNUN BASINDAKİ YANKILARI

« Bayar'ın Nutku

Yazan: A. E. Yalman

2/XI/1954 tarihli (Vatan) dan:

Ankara 1 (Telefonla) - Cumhurreisi Celâl Bayar'ın vekarlı bir ifade ile okuduğu olgun açılış nutkunu Büyük Millet Meclisi derin ve umumî bir alâka ile dinledi.

Cumhurreisi Meclise girdiği zaman; 1946'dan beri an'ane haline gelen hâdiseyi bir defa daha gördük; Ekseriyet partisi mensupları oturdukları yerlerden kımdanmadılar, buna mukabil muhalifler saygı vaziyeti aldılar.

Harvard Üniversitesinde okuduktan sonra Ankara Üniversitesine talebe yazılan ve Türk siyasî partileri hakkında bir doktora tezi hazırlayan bir Amerikalı genç, dinleyicilerin arasında idi. Böylece dünya siyasî tarihinin en garip bir manzarasını görmüş oldu. An'ananın nasıl kurulduğunu ona izah ederken, kendi kendime şunu düşündüm ki milleti esas, devleti ona hizmet eden bir vasıta sayan siyasî ideoloji ile devleti esas, halkı onun tebası diye telâkki eden ideoloji, her sene Meclis açılırken birbirinin karşısına dikiliyor ve sessizce bir çatışma geçiriyor.

Bayar'ın nutkunun başından sonuna kadar her kısmında bir normallik havası vardı. Derin bir alâka çeken ilk kısım, hürriyet ve demokrasinin muhafazası ih-

tiyacını kuvvetli bir ifade ile teyid etmekle beraber, bunların korunması için lâzım gelen şartları tetkikten geçiriyordu. Bu bakımdan itidal ve huzurun esaslı bir rolü olduğu kızıl kundaklama gayretlerinin ve bunlarla sıkı bir işbirliğine girişen taassup ve irticain her türlü din istismarcılığının memleketteki bulanık vaziyetlerden istifadeye çalıştığı bu sebeplerle hürriyet ve nizamın telifi için Büyük Millet Meclisi'nin kısmen dokuzuncu ve kısmen şimdiki onuncu devrede tedbirler aldığı ve bu tedbirlerin beklenen neticeleri verdiği ileri sürülüyordu. İnkılapların korunması üzerinde titizce duruluyordu.

Nutkun dört küsur senelik hükûmet icraatına ait kısımlarında sert bir lisan kullanılmıyordu. Bozguncu muhitler tarafından siyasî bir kinle yapılan hücumlara lâfla değil, icraat rakamlarıyla cevap vermek yolu tutulmuştu.

Askerî kuvvetlerimize ve haricî mü-nasebetlerimize ait olan ve hararetle alkışlarla karşılanan kısımlar; esaslı ve samimî sulh emellerine ve insanlık idarelerine dayanan millî siyasetimiz sayesinde kendi hesabımıza ve hür dünya hesabına elde edilen güzel ve hayırlı neticelerin çok kuvvetli bir levhasını çiziyordu.

Celal Bayar'ın nutku, benim üzerimde, umumî hayatımızda verimli çalışmalarla imkân verecek bir normallik devrinin büyük müjdesi tesirini yaptı. Bu normalliğe nasıl varacağız?

Bu suale bugün için cevap vermek kolay değildir. Fakat herhalde gönül hoşluğu ile ve tatlılıkla idrâke varmanın yolunu bulacağız. İçinde bulunduğumuz şartların katî emri, milletin arzusu herhalde budur.

Bayar'ın nutku

Yazan: A. N. Kaarcan

2/XI/1954 tarihli (Milliyet) ten:

Devlet Reisi Bayar, dün, Meclis'i açarken, okuduğu nutkun projektörüyle, bize, Türkiye'nin manzarasını şu şekilde gösterdi.

Türkiye'de halk tarafından halk için çalışan bir idare kurulmuştur. 14 Mayıs 1950'de umumî seçimlerle iktidara gelerek tasvip edilen siyasi hareketin mânası budur.

Demokrat Parti iktidarı, ilk merhalede solcularla sağcıların tahriklerinden doğan büyük bir tehlike ile karşılaşmıştır. Fakat çıkarılan kanunlar, komünistlerin de, mürtecilerin de memleketi karıştırmalarına imkân bırakmamıştır.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun mutlak teminatı altında bulunan vicdan, fikir toplanma hak ve hürriyetleri ile matbuat hürriyeti, kötüye kullanıldı. Suiistimaller, devletin selâmetini, bekasını tehlikeye düşürecek, huzurunu bozacak, vatandaş şeref ve haysiyetini kırarak şekillere vardı. Yeni kanun bu suiistimallere mâni olmak için yapılmıştır. Bayar'a göre, yeni mevzuat ile cemiyet nizamı, inkılâp, şerefler ve haysiyetler korunmak yoluna girmiştir.

★

Cumhurbaşkanı, nutkunda, verimli olan geçen devreye nazaran, başlayan yeni devrenin, milletimizin emniyetini daha da kuvvetlendireceğini, huzurun artacağını, bugüne kadar yapılanlardan daha büyük işler başarılacağını söyledi.

Ekonomik vaziyetten bahsederken, "daralma değil, inkişaf vardır" dedi. Dış ticaretimizin üç misli arttığını belirtti, memleketin umumî manzarasını "hayırlı bir kalkınma" manzarası olarak hülâsa etti.

★

Bayar nutkunda, itinalı idi. Bir devlet reisinin objektif ölçülerini aşmamağa çalışıyordu. "Bu derece geniş envestismanlara girmiş memleketlerin zaman zaman bir takım külfetlere, mahrumiyetlere tahammül etmesi tabiidir" diyordu. Yüzlerce yıl yapılmamış yatırımları bir iki teşri devresine sıkıştırmanın, vatandaşların hayat mahrumiyetlere mâruz bırakması icabederdi. Halbuki, yaşama seviyesi iyileşmiş, yükselmmişti.

Cumhurbaşkanı, bu yıl hububat mahsulünün, kötü havalar yüzünden verimsiz olduğunu da gizlemedi.

Bayar'ın, nutkunda en memnun olduğu nokta, malî politika idi. "Malî politikanın neticesidir ki, umumî muvazere, mülhak bütçelerde hakikî muvazere elde edilmiştir." diyordu. Bu yıl Meclis'e verilecek bütçe, devletin dört yıl içinde nereden nereye gelmiş olduğunu gösterecek mahiyette idi. 1950'de 215

milyon lira açık veren bütçe, 1954'te denkleşmişti. 1950'deki 1 milyar 300 milyonluk gelir, 954'te 2 milyar 288 milyon olmuştu. 955 bütçesi 3 milyar lî-
raya yakın olarak takdim edilmek üzere idi.

Cumhurbaşkanı, vergi mevzuunda, vatandaşlardan tediye kabiliyetlerine göre vergi alınacağını söyledi. Muamele vergisinin incelendiği, fakat henüz kaldırılamıyacağı anlaşıyordu. Para politikamızın esasını tedavül hacmimizin iş hacmimize göre âyarlanması teşkil edecekti.

★

Nutkun son kısmı, ordumuzun dünya sulhu için kuvvetli bir mesned olduğuna, Birleşmiş Milletler topluluğuna, dış politikaya, sulha dairdi. Bayar, müşterek emniyet sistemine daima sâdik kalacağımızı kuvvetle belirtti.

Bayar, nutkunu bitirirken, Türkiye'yi dostluklar, ittifaklar sistemi içinde sıkı, kuvvetli, muhteşem bir bayrak gibi tasvir etti.

Bayar'ın nutku, büyük bir devlet adamının dikkatleri, endişeleri, yerinde takdir ve tahlilleri ile bir Devlet Reisine yakışacak dürüstlükte, kuvvette, olgunlukta idi.

Açılan Meclis'in çalışmaları, memleketimiz için, dileriz, hayırlı olsun. »¹⁴⁷

147 *Ayun Tarihi*, Sayı: 252, 1-30 Kasım 1954, 90-92. ss.

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCÜ DEVRE İKİNCİ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKU

“ BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 15,15

REİS — Reisvekili Fikri Apaydın

KÂTİPLER : İbrahim Kirazoğlu (Kayseri), İhsan Gülez (Bolu).

2. — YOKLAMA

REİS — Yoklama yapacağız. efendim.
(Yoklama yapıldı).

REİS — Ekseriyetiniz vardır. Reisiscumhur
hazretlerinin teşriflerine intizar ediyoruz.

3. — REİSİCUMHURUN NUTKU

(Reisiscumhur Celâl Bayar; sol tarafın şiddetli ve sürekli allosları arasında ve C. H. P. Milletvekillerinin ayağa kalkması suretiyle karşılardı).

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR (İstanbul)
— Türkiye Büyük Millet Meclisinin Onuncu
Döneminin İkinci Toplantısını açıyorum :

Muhterem mebus arkadaşlarım;

1950 seçimlerinden beri memleketimiz hürriyet ve demokrasi rejimi içinde yüksek direktifleriniz ve murakabeniz altında hareket eden hükümetlerinizin, mütemadi çalışmaları ve milletimizin her gün biraz daha artan şevk ve gayreti sayesinde her sahada devamlı ve seri inkişaflar kaydetmektedir.

Dünya stratejisinin en mühim mevkillerinden biri olan ve birbirine rakip iki iktisadi ve içtimai sistemin telâki noktasında bulunan Türkiye'nin, mütemadiyen kuvvetlenmesi hür ve sulhsever dünyanın müdafaası bakımından ne kadar faydeli ve arzuya şayan ise, tecavüz emeli besleyenler için de o kadar önlenmesi gereken bir vakaadır.

Bu sebeple sulh cephesi düşmanlarının, her türlü fırsat ve imkânlardan istifade ederek bir yandan Türkiye'de içtimai ve iktisadi sahada bozguna bir haleti ruhiyenin yayılmasına ca-

lışırken, diğer taraftan da Türkiye'nin sulh cephesi içinde mevki ve itibarını sarsmaya çalışmalarından ve bu hususta büyük propaganda faaliyetine girişmelerinden tabii bir şey ola-
maz.

Milletimizin olduğu kadar dostlarımızın da, bu nevi propaganda ve telkinlere karşı müteyakkız olmaları ve bunları önlemeye çalışmaları icabeder.

Vatanımızın ve vatandaşların huzur ve emniyeti bakımından, içinde bulunduğumuz senenin en mühim vakası, şüphe yok ki, 6 Eylül 7 Eylül bağhyan gecede vukuâ gelen çirkin hâdiselerdir.

Kıbrıs meselesini, Selânik'te Büyük Halâskârımız ATATÜRK'ün doğduğu eve ve konsoloshanemize vâkı tecavüzü vesile ittihaz ederek, İstanbul, İzmir ve Ankara'da âmmen menfaatlere karşı girişilen toplu hareketler üzerine Hükümet Örfi İdare ilâmına karar vermişti.

Bu sebeple Teşkilâtı Esasiye Kanununun 19 ncu maddesine uyarak Yüksek Meclisinizi Fevkalâde İçtimaa davet etmiştim.

Teşkilini tasvip buyurduğunuz Örfi İdare bütün şümülü ile hâdiseye el koyarak vazifesi ne devam etmektedir.

Ayrıca, Dahiliye Vekâleti müfettişleri tarafından mesul memur ve alâkalı resmî zevat hak-

kında da ihtimamla tahkikat yapılmaktadır. Bu meselerin esas ve mahiyetine ait son sözü söyleyebilmek için mahkeme kararlarının, yapılmakta olan tahkikatın neticesini beklemek zarureti karşındayız.

Kısa bir zaman sonra bütün hakikatlerin olduğu gibi meydana çıkacağı ve ıttılamıza arz olunacağı şüphesizdir. Benim şimdiden ifade edebileceğim hakikat, hangi din, hangi dil ve ırktan olursa olsun Teşkilâtı Esasiye Kanununun teminatı altında bulunan vatandaşların tabii ve insani haklarına, mukaddesatına ve mal emniyetine tecavüz edenlerin hakettikleri cezayı kati surette görecektir. (Alkışlar, bravo sesleri)

Türkiye, vatandaş hakkına tecavüz etmek için hiçbir sebep ve bahaneyi meşru addetmeyen bir diyardır. (Alkışlar).

Bir daha tekrerrüne imkân olmyan bu müessif hâdise, insani duygularla mütehalli olan asil milletimizi kalbden yaralamıştır. Uğranılan maddi ve mânevi zararların telâfisi hususunda tezahür eden millî tesanüt ve hassasiyet, duyulan derin teassür ve infialin bâriz delilidir.

Arkadaşlar;

Vekâletlerin icraatını teşkil eden esas mârûzâtına başlamadan evvel müspet mâna ile bu yılın en mühim bir hâdisesinden bahsetmek istiyorum.

23 Ekim 1955 Pazar günü yapılan umumî nüfus sayımı neticeleri alınmıştır. Buna göre, nüfusumuzun (24) milyon (109) bin (641) e yükselmiş olduğunu sizlere, ve bütün memlekette müjdelemekle bahtiyarlık duyuyorum. (Şiddetli alkışlar) 1950 den beri (3) milyon (162) bin (453) kişi artmıştır.

Yıllık artış, ortalama (632) bin (491) dir; artış nispeti ise, binde otuzdur.

Bu çoğalma nispetiyle Türk nüfusu, hem memleket rekorunu, hem de dünya rekorunu kırmıştır. Bu neticeyi, cemiyetimizin temel müessesesi olmakta devam eden aile hayatına ve bu mukaddes hayata bağlı olan mübarek Türk kadınının fazla eylât edinme arzusuna borçluyuz. (Alkışlar) Aynı zamanda bu artışın memleketimizin, iktisadi, içtimai ve sıhhi sahalarda kaydetmekte olduğu gelişmelerin bir muhasalası olduğunu da kabul etmek yerinde olur.

Bugünün şartları devam ettiği takdirde, önümüzdeki 1960 sayımında nüfusumuzun (30) milyona ulaşmış veya yaklaşmış olacağını ümid edebiliriz. (İnşallah sesleri)

Muhterem mebus arkadaşlarım;

İçtimai nizamın tesisi, inkılâp esaslarının korunması hususundaki müessir faaliyetleri aşkâr bulunan adli cihazımızın, büyük ehemmiyeti üzerinde durmaktayız.

Son yılın hâdiseleri, memleket bütünlüğünü yıkmaya, içtimai, iktisadi düzeni bozmaya ve memlekette anarşi yaratmaya mâtuf fiil ve hareketlere karşı Büyük Meclisinizin kabul buyurmuş olduğu kanuni tedbirlerin isabetini, teyidelemiştir.

Memleketimizin, her sahada tahakkuk ettirdiği yeni inkişaflarla birlikte nüfusumuzun artması, zaruri olarak adliyeye intikal eden işlerin de yıldan yıla çoğalmasına sebebiyet vermektedir.

Bu zaruretlerin sevkıyla ki geçen yıl, kabul edilen kanunların tatbiki suretiyle adli teşkilâtımız daha ziyade tevsi edilmiştir.

Hâkimlerimizi, şerefli mesleklerine bağlamak ve hâkimliği, daha cazip bir hale getirmek maksadıyla memleketimizin realitelerine uygun yeni bir hâkimler kanunu hazırlanması için çalışılmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım;

Millî dâvalarımızın başında vatandaşlarımızın hayat ve sağlıklarının korunması yer almaktadır. Bu yoldaki çalışmalara bu yıl da, önemle devam edilmiştir.

Yeni yürürlüğe giren (Kaza Sağlık İdaresi Talimatnamesi) kazalarımızın yüzde kırkında tatbika başlanmıştır. Bu sene de yeniden, (40) sağlık merkezi açılmıştır. Kısa bir zamanda, her kazada bir sağlık merkezi kurmak, koruyucu ve tedavi edici tababetin programlı bir şekilde köylere kadar teşmilini temin etmek yolundayız.

Hastanelerimizin yatak sayısının artırılması, teçhizatının modernleştirilmesi ve hasta bakımı seviyesinin yükseltilmesi yolunda da gayret sarf edilmektedir.

Sayın arkadaşlar;

Cemiyetimizin inkişafındaki ehemmiyeti göz önünde tutularak bütçelerimizde, Millî Müda-

faadan sonra, en yüksek tahsisat, maarif hizmetlerimize verilmektedir. 1950 yılında maarif bütçesi, (177) milyon lira iken, 1955 te bu miktar, (372) milyon liraya yükselmiştir. Bilindiği gibi, bilginin temelini teşkil eden ilk öğretim devamızın halli yolundaki gayretlerimiz, vatandaşlara hususi bir külfet yüklemekten bızını muhafaza etmektedir. Beş yıl zarfında (3 394) ilkokul yeniden inşa edilmiş, (2 742) okulun inşası da ikmal olunmuştur.

İlkokul öğretmenini yetiştiren müesseselerimize, bu yıl, üç tane daha ilâve olunmuştur. Bu okullarda (18) bine yakın öğrenci, şerefli öğretmenlik mesleğine hazırlanmakta ve her yıl, (3) bin (500) ü aşan mezun vermektedir. Mezunların yüzde doksanı maarifi nisbeten az inkişaf etmiş vilâyetlerimize gönderilmektedir. İlkokul öğretmen sayısı, 1950 den bu yana (27) bin (144) ten, (42) bin (874) e yükselmiştir.

1954 - 1955 ders yılında, ilkokullarda (1) milyon (877) bin öğrenci okumıştır. Fakat daha (17) bin köyde, ilkokul açmak ve ilk öğretim faaliyetimizi çok daha genişletmek mecburiyetindeyiz. Bu itibarla, ihtiyaçlarımız göz önünde tutularak hazırlanan İlk Öğretim kanun lâyihasının, bu devrede çıkarılması yerinde olacaktır. (Alkışlar)

Orta öğretim işleri de, ilk öğretime muvazi olarak inkişaf kaydetmektedir. Bugün, memlekette (87) lise, (420) ortsokul vardır. 1950 den beri (28) lise açılmıştır. Yalnız üç vilâyetimiz liseden mahrum kalmıştır. Hükümetimizin lisesi olmayan vilâyetlerde mutlaka birer lise açılması hususundaki prensip kararı, neticelenmek üzeredir.

Orta öğretimden bahsederken, yabancı dil öğretimini üzerinde de durmak ihtiyacını dayırmaktayım.

Malûmdur ki milletlerarası münasebetlerimiz, hemen her gün artmaktadır. Gençlerimizin, ilmi, içtimai, iktisadi ve askerî sahalarda işe yarıyacak derecede kuvvetli yabancı dil bilmeleri mühim bir ihtiyaç haline gelmiştir.

İşte bu zarurete cevap vermek üzere, memleketin muhtelif yerlerinde (6) kolej açılmıştır. Öğretim dili Türkçe ve İngilizce olan bu kolejler, liselerimize muvazi bir programla üniversitelere ve yüksek okullara öğrenci yetiştirecektir.

Maarifimizin mühim bir şubesi de, mesleki ve teknik öğretimidir. Memleketimizin iktisadi ve sinai sahadaki inkişafına muvazi olarak bol mik-

tarda teknisyen yetiştirmeye de ehemmiyet verilmektedir. Bunun için, sanat enstitüsü, teknik okulları, makine ve motor okulları açılmaktadır. Halkımızın rağbetini kazanan (67) adet sanat enstitüsünde, bugün (25) binden fazla öğrenci bulunmaktadır.

Ayrıca, (127) akşam kız sanat okulunda (28) bin (300) öğrenci yetiştirilmektedir.

Üniversitelerimizin bütçeleri, her yıl artmakta, yeni tesis ve teçhizatla ihtiyaçlarının giderilmesi için çalışılmaktadır. Bugün, üniversitelerimizin tahsisatı 1950 ye nazaran yüzde 139 nisbetinde artırılmıştır.

Doğu - Anadolu'nun sosyal, kültürel, teknik ve ekonomik bakımlardan kalkınmasını sağlayacak olan Atatürk Üniversitesinin hazırlıkları ilerlemektedir.

Bu büyük davayı gerçekleştirmek için (Neb-raska) Üniversitesi ile Türk mütehassısları müşterek çalışmalarına başlamışlardır. Birinci safhada üniversitenin, Edebiyat, Fen, Ziraat ve Mühendislik - Mimarlık fakülteleri açılacak, en geç 1958 yılında tedrisata başlanılacaktır.

Yüksek Meclisinize, İzmir'de açılmasına karar verilmiş olan «Ege» Üniversitesinin, Ziraat ve Tıp fakültelerinin birinci sınıfları, 1955 - 1956 ders yılından itibaren tedrisata başlamıştır. Karadeniz'de, merkezi Trabzon'da olmak üzere, kurulacak Teknik Üniversitenin hazırlıkları da ilerlemektedir.

Muhterem arkadaşlar,

Memleketimizin iktisadi ve içtimai sahada kalkınmasının, nüfusumuzun yüzde 82 sini teşkil eden Türk köylüsünün ve istihsal unsurlarının kalkınmasına bağlı olduğu hakikatini daima göz önünde bulundurmaktayız.

Bu sebeple, bir yandan ziraatımızın makineleştirilmesi, temizlenmiş tohum kullanılması, toprağın gübrelenmesi gibi teknik mahiyette tedbirler alınırken, diğer taraftan da, zirai kredinin artırılması ve müstakar fiyat politikası takibi gibi iktisadi ve mali tedbirler de ittihaz edilmiştir. Bu suretle, ziraatımızın makineleştirilmesi için sarf edilen gayretler sayesinde, traktör adedi, her yıl yükselmektedir.

Büyük miktarı devlet giftliklerinden olmak üzere, müstahsilımıza verilmekte olan tohumluk miktarı, 1954 yılında (280) bin tona çıkmıştır.

Son zamanlarda Türk müstahsılı, ziraatte verimin artmasına mühüm yardımı olan «kümüreyi gübreyle» fazlasıyla aramaya başlamıştır. 1951 yılında, (45) bin ton olan suni gübre istihlakımız, (600) bin tona erişmek suretiyle (14) misli artmıştır.

Doğu Karadeniz vilâyetlerimizin iklim ve toprak şartlarının müsait olmasından istifade ederek, daima aranan bir istihlak maddesi olan çay, memleket dâhilinde temin olunmaya çalışılmaktadır. 1950 senesinde, (30) bin dönüm olan çay sahası, 1955 senesinde (70) bin dönüme çıkarılmıştır.

Çiftçinin kredi ihtiyaçlarını zamanında ve yeter miktarda karşılamaya ehemmiyet vermektedir. Hükümetimiz, 1954 yılında zirai krediler yekûnunu (1) milyar (480) milyon liraya yükseltmiştir. Zirai kredi hacmi, beş yıllık bir devre zarfında dört mislinden fazla bir artış kaydetmiştir.

Bu isabetli hareketin neticesi, kısa zamanda kendini göstermiş; 1949 yılında (3) milyar (750) milyon liradan ibaret bulunan zirai gelirimiz, 1953 yılında, iki misli kadar bir artışla (7) milyar (280) milyon lirayı bulmuştur.

Son yıllarda, üzerinde ehemmiyetle durulan mevzulardan biri de, hayvancılığın kalkandırılması, hayvan yemi ziraatinin temini ve teşviki çayır ve meraların ıslahı işleridir.

Hayvancılık için, büyük bir ehemmiyeti haiz olan «yeşil yem» siloları ve «sıvıt» inşaatı işlerine karşı çiftçilerimiz, büyük alâka göstermektedirler. Zirai Vekâleti eliyle (190) «yeşil yem» silosu; ve (210) köyde de (650) «sıvıt» inşa edilmiş bulunmaktadır.

Hayvancılık mevzuu ile alakalı çok mühim meselelerimizden biri de, koyunlarımızın «merinoslaştırılması» işidir.

Yünlü mensucat sanayimizin, ince merinos yapağısı ihtiyacını yurt içinde karşılamak maksadıyla, on senelik bir «merinoslaştırma» programı hazırlanmıştır. Bu programın tatbiki sayesinde, yakın bir gelecekte merinos yapağısı ihtalâtımız asgari hadde indirilmiş olacaktır.

Şimdi sizlere memleket çapında ehemmiyeti olan hayati bir meselemizden, ormancılığımızdan bahsedeceğim :

Ekonomik ve sosyal alanda büyük faydaları ve önemli hizmetleri aşikâr olan ormanlarımızın

zın korunması ve geliştirilmesi yolundaki çalışmalarına, bütün devlet kuvvetlerini bu noktada teksif ederek hususi bir mahiyet ve kıymet vermek kararındayız. (Bravo sesleri, alkışlar)

Geçen devre zarfında muhtelif encümenlerde ve Büyük Meclisin Umumi Heyetinde, dikkati çeken müzakerelerden istifade edilerek, yeniden hazırlanmış bulunan Orman Kanunu lâiyhası, Yüksek Meclise takdim edilmiştir. Bu lâiyhanın, orman davasının büyük ehemmiyeti ile mütenasip bir şekilde ve süratle kanunlaştırılmasını milletçe beklemekteyiz. (Bravo sesleri, alkışlar)

Aziz arkadaşlarım;

Bu devre içinde de, muhtaç çiftçiyi topraklandırma işine devam olunmuştur.

Son yıllarda, sayıları (77) ye çıkarılan Toprak komisyonları, (42) vilâyetimizde çalışmaktadır.

1954 yılında, (2) bin (423) köyde (198) bin (700) çiftçi ailesine (15) milyon (589) bin dönüm toprak dağıtılmıştır. 1955 yılının Eylül sonuna kadar, (710) köyde (10) bin (500) aileye (673) bin dönüm arazi ve mera tevzi olunmuştur. Yıl sonuna kadar (2) milyon dönüm toprağın da tevzi edileceği tahmin olunmaktadır.

Dar topraklı Karadeniz bölgesinde mühim bir durum arz eden, mera işini halletmek üzere, bu sene ilk olarak Trabzon'da bir Toprak Komisyonu faaliyete geçirilmiştir.

Arkadaşlar;

Yurdumuzun kalkınmasında, temel çalışmalarımızdan biri de Nafia işlerimizdir. Bu sahada ele alınan muhtelif mevzulara ait işlerimiz, başarılı bir seyir takibetmektedir.

1950 yılı devlet bütçesinde, nafia işleri için ayrılan tahsisat, (150) milyon liradan ibaretti. Her sene artırılarak, 1955 yılında bu miktar, (663) milyon lirayı geçmiş bulunmaktadır. Tabiatıyla bayındırlık işlerimiz de buna göre genişletilmektedir.

1950 senesinde stabilize yolların uzunluğu, (15) bin kilometre iken, 1954 senesi sonunda, (27) bin kilometreye yükselmiştir.

Bakım altındaki yolların uzunluğu da, 1950 senesinde (19) bin kilometre iken 1954 sonunda, (36) bin kilometreye çıkmıştır. Buna (32) bin kilometrelik il ve köy yollarındaki çalışmalar da ilâve edilmelidir.

1950 senesinden itibaren (5) yıllık inşaa faaliyetleri neticesinde, (46) bin metre uzunluğunda (885) köprü inşaa edilmiştir.

Kısa zamanda elde edilen bu değerli neticeler sayesinde ki, karayollarımız üzerindeki yolcu nakliyatında, (altı), eşya nakliyatında (üç) defa fazla bir artış meydana gelmiştir. Yollarda sürat, iki misline çıkmış, nakil masrafları da yarıdan fazla azalmak suretiyle mühim nispette milli tasarruf sağlanmıştır.

Karayolları bütçesi de yükselmiştir. Bu dört sene zarfında karayollarına, (1) milyar (129) milyon lira sarf edilmiştir.

Karada esaslı bir nakil vasıtası olan demiryollarına gelince : Bu yönde de faaliyetiniz devam etmiştir. (115) milyon lirası dış finansman olmak üzere (579) milyon liralık bir programla (1 300) kilometre uzunluğunda yeni demiryolu inşasına başlanılmıştır. Gegen sene işleme açılan Haseki, Horasan, Narlı, Guzianteb ve Ereğli - Armutçuk hatlarına ilâveten Elâzığ - Van hattı da şimdi Muş'a varmıştır.

Yeni yapılan bu hatların yanında, (7 500) kilometrelik demiryolu şebekesinin (2 500) kilometrelik kısmı yenilenmiştir. Bunun yanında kesif trafiği olan banliyö hatlarının elektrikleşmesine başlanmıştır.

Şirkeci - Küçükçekmece - Soğuksu arasında bu sene Türkiye'nin ilk elektrikli demiryolu işletmeye açılacaktır.

Şimdi nafia programımızın diğer bir faaliyet sahasına; liman inşaa ve tevsiî işlerine geçiyorum :

Samsun, Mersin ve İzmir limanlarında çalışmalar ilerlemektedir. Bu kış Samsun dalga kıranı, gemileri koruma vazifesini görmeye başlayacaktır. Mersin limanında denizden kazanılacak yer de, büyük hububat siloları inşaa edilmek üzere, bu yıl sonunda Toprak Mahsulleri Ofisine teslim olunacaktır.

İskenderun limanında modern krom ve zahire yükleme tesisleri de, bu sene sonunda tamamlanacaktır.

İstanbul'da, Haydarpaşa, Salıpazarı limanları inşaatı da süratle devam etmektedir. Ayrıca, (35) kadar liman ve barınağın etüd ve projelerinin yapılması işi müteahhas bir firmaya tevdi olunmuştur. Önümüzdeki yıllar için-

de, bütün bu limanların hizmete girmesi, memleket iktisadi hayatında, büyük bir ferahlık yaratacağı şüphesizdir.

Sakarya'da, Kızılırmak'ta, Seyhan'da, Gediz ve Menderes nehirlerindeki büyük barajlarla diğer orta ve küçük baraj ve santrallerin inşaatları ilerlemektedir. 1956 dan itibaren her sene bunların birkaçı hizmete girecektir. Bunlar muntakalarının su meselelerini halledeceği gibi, bütün yurda bol ve ucuz enerji sağlayacaktır. Herisi için yeniden (11) barajın inşaatını temin maksadıyla lüzumlu etüdlere devam olmaktadır. 1950 den bu yana yapılmış olan su işleri sayesinde, (1) milyon (440) bin dönüm saha taşkından korunmuş, (690) bin dönüm saha sulanabilir hale getirilmiş, (800) bin dönüm bataklık kurutulmuştur. Halen üzerinde çalışılmakta olan programlarımız, 1958 senesinde ikmal edildiği zaman, (beş buçuk) milyon dönüm arazide, sulu ziraat imkânı hâsıl olacak, (3) milyon dönüm bataklık kurutulacak. (beş buçuk) milyon dönüm arazi de taşkından korunma suretiyle bu bölgeler halkının hayatı emniyet altına alınacak, (sekiz buçuk) milyon dönüm, kıymetli arazi kazanılmış olacaktır.

Su bahsinde olduğu gibi, yurdun elektrik dâvası da tahakkuk safhasına girmektedir. Sarıyar, Seyhan, Hırfanlı, Demirköprü ve Kemer hidroelektrik santralleri ile diğer termik santrallerin ve çeşitli orta ve küçük tesislerin ikmal sonunda istihsal olunacak mecmuu takat, (4) milyar kilovat saati bulacaktır.

1950 senesine kadar memleketimizde temin edilebilen enerji yekûnunun, hiçbir zaman (800) milyon kilovat saati geçmemiş olduğu hatırlanırsa bu rakamın ifade ettiği kıymet daha iyi anlaşılmış olur.

Büyük hidroelektrik tesislerinden Seyhan 1955 sonunda, Sarıyar 1957 senesinde, Hırfanlı, Gediz, Demirköprü ile Akçay - Kemer de 1958 senesi içinde ikmal edilecektir.

İzmir, İstanbul termik santralleri tevsiî edilmiş, Çatalağzı santraline yirmişer bin kilovat takatinde iki grup ilâve olunmuştur. Soma ve Tunçbilek santralleri 1956 yılında hizmete gireceklerdir.

Tortum, Göksu, Sızır, Kovada, Ceyhan, Karaköy, Emet, Butan, Hazer 1956 yılında, Bendimahi 1957 yılında, İkizdere, Degirmende-

re, Kızılcahökük santralleri de 1958 yılında, ikmal edilmiş olacaktır.

Bu barajlar ve santraller ile elektrik nakil hatları için (1) milyar (450) milyon lira sarf edilmektedir.

Yeryüzü üzerindeki çalışmalar yanında, memlekette ilk defa olarak tam mânasıyla yeraltı suları mevzuu da ele alınmıştır. Konya, Urfa, Mar'ın, Diyarbakır, Merzifon ve Niğde'de zengin yeraltı su hazineleri tesbit olunmuştur. Bu programa da, önemle devam olunmaktadır.

Köy içme suları programını desteklemek için yeni boru fabrikalarının kurulmasına da yardım edilmektedir. 1950 de (22 600) köyün hiç içme suyu yoktu, (7 400) köyün de ecdadından kalma içme suyu tesisatı, kullanılmaz bir halde idi. Bugün, devlet bütçelerinden (71) milyon lira sarf olunarak (22 600) köye içme suyu getirilmiş bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda da içme suyu olmayan hiçbir köy bırakılmayacağı hakkındaki kararımız tabakkuk yolundadır. (Alışlar)

Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerimizin su, elektrik ve münakale problemleri de, Devletin yardımı ile ele alınarak gerekli çalışmalara başlanmıştır.

Hava meydanları inşa ve tehlizi işlerine devam olunmaktadır. Yapılmış olanlara ilâveten Van meydanının inşasına başlanmış, Samsun meydanı da, mütaahhidine ihale olunmuştur. İzmir, Konya, Afyon, Diyarbakır ve Sivas meydanlarına konan teknik cihazlar ve tesisat sayesinde bu meydanlarda, her türlü hava şartlarında uçuş emniyeti sağlanmış bulunmaktadır.

Muhterem Mebus arkadaşlarım,

Şimdi de büyük ehemmiyeti, hepimizce malûm bulunan Maliye işlerimize temas edeceğim.

1950 senesinden beri Hükümetimizin takip etmekte olduğu malî politika memleketimiz için hayırlı ve verimli olmaktadır. Bu hususu, yüksek huzurunuzda bir kere daha ifade etmekten derin bir zevk duyuyaktayım.

Çeşitli umumî hizmetlerinin görülmesini temin eden Devlet masraflarında, bu masrafları karşılayan Devlet varidatında ve Hazine muameleleri ile para politikasında, elde edilmiş bulunan müspet neticeler, bu ifadelerimin mesnedini teşkil etmektedir.

Bilindiği gibi, 1950 mali yılı Devlet bütçesinin umumi masraf yekûnu (1) milyar (487) milyon lira olduğu halde, bu miktar 1955 mali yılında (2) milyar (940) milyon liraya yükselmek suretiyle, yüzde 100 bir artış kaydelemiştir. Aynı artış temposunu mülhak bütçelerimizde de görmekteyiz.

Bu muazzam sarfiyat rakamları içinde en büyük kısımlar, memleketimizin iltisadi cihazlanmasına yarıyacak tesisleri yapma yolunda harcanmaktadır. Filhakika, 1950 bütçesinde, umumi ve mülhak bütçelerin yatırım yekûnu (317) milyon lira olduğu halde, bu miktar 1955 bütçesinde, yüzde 186 dan ziyade bir artışla (908) milyon liraya yükselmiştir.

Bu neticelerin ifade eylediği mâna, Devlet hizmetlerinin 1950 senesine nazaran çok geniş ölçüde ve tatmin eder bir şekilde ifade edilmekte olduğudur.

Devlet varidatının, 1950 yılından bu yana, mazhar olduğu büyük inkişafın, içinde bulunduğumuz yılda da devam ettiğini memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Filhakika, 1950 yılında ancak (1) milyar (300) milyon lira raddesinde bulunan Devlet varidatı, 1955 bütçesinde (2) milyar (789) milyon liraya yükselmiştir.

1955 mali yılı varidatı da, bu inkişafı devam ettiren bir seyir takibetmektedir. Nitekim, içinde bulunduğumuz mali yılın Eylül sonu itibarıyla (7) aylık tahsilât yekûnu, geçen senenin aynı devresindeki tahsilât yekûnuna nazaran, (276) milyon lira ve 1950 yılına nazaran ise, (812) milyon lira bir fazlalık göstermektedir.

Millî ekonomimizin, son senelerde mazhar olduğu büyük inkişaf, vergi mevzuatımızın devamlı surette gözden geçirilmesini icab ettirmektedir. vatandaşların devlet masraflarına iştirak paylarının daha âdil esaslara göre tanzim edilmesini zaruri kılmaktadır. Bu cümleden olmak üzere, son teşriî yıl içinde tahakkuk ettirilen veya ettirilmek üzere bulunan bazı mühim malî ıslahat hareketlerine temas etmek isterim :

Geçen yıl içinde, İnhisarlar mevzuatında ehemmiyetli değişiklikler yapılmış; bazı maddeler, gelir fedakârlıkları da yapılarak devlet inhisarından çıkarılmak suretiyle hususi teşebbüse, müsait çalışma imkânları sağlanmıştır.

Böylece, inhisar rejimi içinde resim, kâr, Milî Müdafaa Vergisi, Hususi İstihlâk Vergisi gibi muhtelif namlarla tahsil olunan çeşitli varidat

normal vasıtalı vergilerimize inkılâbettirilmiş-
tir.

Vasıtasız vergilerde, vatandaşların devlet masraflarına gerçek gelirleri ile ve Gelir Vergisi yoluyla iştirak ettirilmeleri suretiyle vergi adaletinin sağlanacağı malumdur. Hal böyle iken Gelir Vergisi sistemimizin yanbaşında yer alan Esnaf Vergisi, sayısı büyük miktarlara ba-
liğ olan vatandaşlarımızdan hakiki gelirleriyle alâkalı olmayan bir usule göre vergi alınmasını icabettirmekte idi.

Yüksek Heyetinizce kabul olunan bir ka-
nunla bu adaletsizlik bertaraf edilmiş; kazanç-
ları, asgari geçim haddi civarında bulunan yüz
binlerce sabit ve gezici küçük esnafa bunların
yanında çalışan müstahdemler, tamamen vergi
dışı bırakılmıştır.

Bugünkü İmalât Muamele Vergisinin, ilgası
maksadıyla, yapılan çalışmalar sona ermiş bu-
lunmaktadır. (Alkışlar)

Bu hususta hazırlanan tasarı, önümüzdeki
günlerde Yüksek Meclisinize sunulacaktır.

Büyük Millet Meclisinin bu içtima devresin-
de, müzakere edeceği en mühim mevzular ara-
sında bulunan bu tasarının, kanunlaşmasıyla sı-
nai hayatımızın inkişafı bakımından mahzur-
ları malûmunuz olan İmalât Muamele Vergisi,
Hükümetin, programında ifade ettiği vechile,
bugünkü şekil ve tatbikiyle ortadan kaldırıl-
mış olacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Bu mevzudaki mâruzatıma nihayet vermeden
önce, kredi mekanizmasının nâzını mevkiinde
bulunan Merkez Bankasının Kanununda, geçen
yıl içinde, yapılmış olan tadilatla, sanayi ve ma-
adin işleriyle uğraşan hakiki ve bükmi şahıslar-
la küçük sanat, erbabı, esnaf ve esnaf teşekkül-
lerinin senetlerinin «reaskonta» kabulü suretiyle
kendilerine kredi imkânının sağlanmış bulundu-
ğunu da ehemmiyetle kaydetmek isterim.

Geçen sene de bahsetmiştim. Bu defa da tek-
rar edeceğim :

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yürür-
lüğe girdikten bu yana, memleketimize serma-
ye yatırımı için vâkı müracaatların adedi (iki
yüz on dokuzu) bulmuştur. Getirmek istedik-
leri sermaye de, (230) milyon liraya baliğ ol-
maktadır. Bu müracaatlar tetkik edilerek ka-
nuni evsafi haiz olanlardan (120) milyon lira
tutarındaki (140) talep kabul edilmiştir. (34)

milyon liralık (9) müracaat da henüz tetkik
safhasındadır. Bu yatırımlara memleketimizden
ortaklık suretiyle katılan yerli sermayenin mik-
tarı da, (230) milyon Türk Lirasıdır.

Görülüyor ki : Yurdumuzda (380) milyon
Türk Lirasını aşan yeni ve feyizli bir yatırım
temin edilmiştir.

Para politikamıza gelince :

Yüksek huzurunuzda evvelce de ifade et-
miştim. Para politikamız, munhasıran milli eko-
nominin hakiki ihtiyaçlarından mülhemi bulun-
makta ve tedavüldeki para hacmi buna göre
ayarılanmaktadır.

Bankalara yapılan mevduat miktarındaki
devamlı artış ve girilen muazzam envestisman
faaliyetlerinin finansmanı hususunda temin olu-
nan büyük ölçüdeki kredilerle yabancı serma-
ye yatırımları, paramızın değerine karşı duyul-
an emniyet ve itimadın açık delilidir.

Sırası gelmişken, mühim bir prensibi de
tekrar etmekte fayda görmekteyim. Paramızın
değerinde değişiklik yapılacağına dair zaman
zaman ortaya çıkarılan şayialardan bazı kimse-
lerin endişeye kapıldıkları işitilmektedir. Para-
mızın kıymeti üzerinde her hangi bir surette
yeni bir karara varmak, (Devaluer) etmek asla
bahis mevzuu değildir. (Alkışlar) Çünkü, böyle
bir hareket, kanaatimizce, Türk ekonomisini ve
malîyesini felâkete sürüklemek olur. (Bravo
sesleri)

Aziz arkadaşlarım ;

Söz sırası, sanayi ve maadin işlerimizden
bahsetmeye gelmiştir. Bu şubelerdeki istihsal-
larımızın genişletilmesine bu yıl da gayret sarf
edilmiştir. Bir taraftan hususi teğebbüs ve ser-
mayenin, sanayileşme hareketindeki hissesi, git-
tikçe yükselmekte, diğer taraftan İktisadi Dev-
let Teşekkülleri vasıtasıyla yapılan işler, geniş
bir inkişaf göstermektedir.

İktisadi Devlet Teşekkülleri, bir yandan ye-
ni teğebbüslerle ecnebi veya yerli, hususi serma-
ye ile ortaklık haline girmekte, diğer taraftan
da, Sümerbank ve Etibankın bünyeleri içinde
yer almış çeşitli sanayi müesseselerini müstakil
hale getirmek yolunu tutmaktadır.

Bu cümleden olarak Karabük Demir ve Çe-
lik Fabrikaları, bağlı bulundukları Sümerbank-
tan ayrılarak müstakil birer İktisadi Devlet Te-
şekkülü haline getirilmişlerdir.

Ereğli Kömürleri ve Garp Linyitleri Müesseselerini de Etibanktan ayırarak müstakil birer teşekkül haline getirecek kanun projesi Büyük Millet Meclisine sunulmak üzeredir. Bu suretle Sümerbank ile Etibank sanayi ve madencilüğimizin Holdink şeklinde birer finansman müessesesi haline geleceklerdir.

İktisadi ve smai kalkınmamızın en ehemmiyetli unsurlarından birisi olan linyit ve taş kömürü istihsalımız, geçirilen ağır bir grizu ve seylâp hâdiselerine rağmen, 1956 yılı ihtiyaçlarını aşacak bir seviyeye ulaşacaktır.

Zonguldak amenaajman plânının tahakkuku yolundaki gayretler artırılmıştır. Havzada istihsal edilen kömürü tamamen yıkayabilecek, günde vasatı 16 - 18 bin ton kapasitesindeki Çatalağzı lâvuarı, bu yıl içinde faaliyete geçmiştir. Zonguldak liman lâvuarı ise, 1956 yılı ortalarına doğru işlemeye başlayacaktır.

Burada, 1955 yılı kömür arama faaliyetlerinin mesut neticelerini de söylemek isterim. Kütahya'da Seyidömer havzasının (100) milyon tona yakın bir rezervi ihtiva ettiği tesbit ve teyidedilmiştir. Bundan başka, Çorum'da Dodurga mevkiinde mevcut linyit rezervinin, (34) milyon tona yaklaştığı, Bolu linyitleri rezervinin, (30) milyon tonu aştığı katî olarak anlaşılmıştır.

Kömürden ayrı, milletlerarası ehemmiyetli mahrukat unsuru olan petrollerimize gelince :

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin kabul ettiği Petrol Kanunu, dünya petrol mevzuatının yeni inkişafı ve memleketimizde petrol aramaya gelecek ecnebi müesseselerin daha iyi çalışmaları lüzumunu göz önünde tutularak tadil edilmiş, buna göre, nizamnamesi yapılmış ve her ikisi de meriyete girmiş bulunmaktadır.

14 Ekim 1955 tarihine kadar yapılması gereken işletme ve araştırma için (19) ecnebi şirket, müsaade talebinde bulunmuştur.

Çok geniş ve zengin rezervleri ihtiva ettiği kuvvetle tahmin olunan memleketimizde, gerek millî sermayenin, gerek ecnebi sermayenin yapacakları petrol aramalarının müspet neticeler vereceği beklenebilir. Geçen yıl, teşkil edilen «Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı» tarafından «Raman» ve Garzan petrol havzasında bu yıl içinde yapılan mütaaddit sondajlarla, çok verimli yeni petrol kuyuları açılmıştır. Batman'da inşa edilmekte bulunan (330) bin ton kapa-

siteli rafinerinin en mühim üniteleri ikmal olunarak faaliyete geçirilmiştir. Bu rafineriden elde edilecek mahsulâtta Doğu bölgelerimizin benzin ihtiyacı sağlanacak, memleketin karayollarının inkişafı da nazara alınarak, bütün asfalt talepleri karşılanabilecektir. Bundan başka, yine rafineriden elde edilecek ağır mazotla, Doğu'da bulunan bir kısım sanayi şubelerinin de mahrukat ihtiyacı temin edilmiş olacaktır.

Memleketimizde mevcudiyeti geçen yıl tesbit edilen Uludağ «Volfram» madeninin rezervi tâyin olunmuş, yeryüzünde işletilmekte olan Volfram yatakları arasında, dördüncü zengin yatağı teşkil ettiği anlaşılmıştır. Bundan başka Kaman civarında Çelebi Dağında ve Akdağ bölgesinde de kuvvetli Volfram yataklarına raslanmıştır. Bu yatakların rezerv miktarı ile tennörünün tesbitine çalışılmaktadır.

Millî sanayiinin inkişafında hususî sektörler Devlet İktisadi Teşekkülleri birbine muvazî olarak ilerlemekte ve aralarında iş birliği yaparak büyük terakkiler kaydetmektedirler.

Şeker sanayiiinde büyük ilerleme mevcuttur. Bu yıl Susurluk, Burdur, Kayseri fabrikalarının faaliyete girmesiyle şeker istihsalımız, (300) bin tona çıkacaktır. Bu miktar, 1956 yılında işletmeye açılacak Erzurum, Erzincan, Malatya ve Elâzığ fabrikalarının işlemeye başlaması ile (375) bin, ilâ (400) bin tona yükselecektir.

Çimento sanayiiimizde de inkişaf kendini göstermektedir. Memleketimizin hummalı bir kalkınma faaliyetine başlamasıyla çimento olan ihtiyaç günden güne artmıştır. 1956'de (417) bin ton olan çimento istihlakımız, 1954 senesinde (1) milyon (600) bin tonu aşmıştır. Bu vaziyeti evvelden derpiş eden hükümetimizin teşviki ve millî banka ve müesseselerimizin iştirakiyle «Türkiye Çimento Sanayii Anonim Şirketi» kurulmuştur.

Hususî teşebbüsle iş birliği yaparak (21) çimento fabrikası kurmayı kararlaştıran bu teşekkül, işe başlamıştır.

İnşasına başlanan bu çimento fabrikalarından üçü, bu yıl sonunda işletmeye açılmış olacaktır. Geri kalan (18) den (10) tanesi, 1957 yılında, mütebakisi de mütâakip yıllarda işletmeye açılacaktır. Bu (18) fabrikanın inşa bedelleri (263) milyon liraya balığ olacaktır. Bu suretle evvelce (395) bin ton olan kapasite mec-

mu, 1955 yılında (1) milyon, 1956 da (1) milyon (805) bin tona ve 1957 de (2) milyon (830) bin tona yükselecektir.

Ziraatımız için çok lüzumlu olan suni gübre ile patlayıcı maddeler imalinde kullanılan «nitrik asidi» elde etmek için Kütahya'da kurulan azot sanayii tesislerinin inşasına bu yıl başlanmıştır. 1958 ortalarında işletmeye açılacak olan bu fabrikalar yılda (110) bin ton kimyevi gübre ve (6) bin ton «nitrik asidi» imal edeceklerdir. Bu kapasiteyi iki misline çıkarmak için de çalışılmaktadır.

Diğer taraftan, ihtiyacımız olan kimyevi gübreyi memleket dâhilinden temin maksadıyla, İskenderun'da Ziraat Bankası ve eenebi sermayenin iştirakiyle (100) bin ton kapasitede, bir «süper fosfat» fabrikası tesis edilmiştir. Ayrıca, Etibank'a ait Murgul İşletmesinde, «süper fosfat» sanayiinin en mühim iptidai maddesini teşkil eden «asit sülfürüğü» istihsal etmek üzere yeni tesisler kurulmaktadır.

Türkiye'de kâğıt sanayii 1950 den beri mütemadiyen tevsi edilmektedir. Bu sanayi şubesi-nin istihsalinde yüzde 140 nispetinde bir artış sağlanmıştır. Bu yıl ve önümüzdeki yılda bilhas-sa ambalaj kâğıdı imal etmek üzere yeni tesis-ler vücuda getirilmesine çalışılmaktadır. Ayrıca, hususi sermayenin de iştirakiyle İzmir'de, (20) bin ton istihsal kapasiteli bir kâğıt fabrikası-nın kurulmasına teşebbüs edilmiştir.

Mensucat sanayiimiz de, umumî kalkınma-mıza muvazi bir yolda mütemadi inkişaf lar kaydetmektedir. Pamuklu mensucat sanayiinde-ki iş adedi üç misline yakın bir artış kaydı ile 1954 senesinde (600) bine yükselmiştir. 1956 se-nesinde bu miktar, (1) milyon işi teevvüz ede-cektir. Tezgâh adedi de 1950 senesinde (6) bin iken 1956 senesinde (19 500) e yükselecektir.

Yünlü mensucat sanayii de aynı hızla ilerle-mektedir.

Ana sanayiden olan demir - çelik fabrikala-rının artmasına, mevcutlarının tevsiine birinci derecede ehemmiyet vermekteyiz. Karabük De-mir ve Çelik Fabrikasının kapasitesini artırmak için bir yandan kok ve sinter tesislerinin inşasına, diğer taraftan da haddehane ve çelikhane-nin tevsiine girişilmiştir. Kok ve sinter tesisle-ri, 1954 te işletmeye açılmışlardır. Haddehane ve çelikhane tevsipleri de, 1956 da işletmeye açılacaktır. Bu tevsi ve tesisler sayesinde, 1956 yı-

linda haddehane istihsalı (300) bin ton, çelik-hane istihsalı de, (350) bin (400) tona yüksele-cektir. Bu tevsiilerin de ihtiyacı tamamiyle kar-şılamiyacağı nazari itibara alınarak, yeni bir ilâ-ve yapılmasını hedef tutan ikinci kademe tevsi-lere girişilmiştir.

1954 senesinde işletmeye açılan (18) bin ton-luk «santrifüj» boru fabrikasının yanında bir yabancı firmanın iştirakiyle İzmit'te (15) bin ton, dikişli boru imal eden bir fabrikanın ku-rulmasına başlanmıştır.

1956 yılında hizmete girecek olan bu fabri-ka kısa bir müddet sonra (30) bin ton istihsal kapasitesine çıkarılabileceği gibi tevsiî halinde (65) bin ton kapasiteye de yükselebilecektir.

Türkiye'nin traktör ihtiyacını karşılamak üzere, Ziraat Bankası, Makine ve Kimya Endü-strisi Kurumu, Türkiye Zirai Donatım Kurumu ve bir Amerikan firmasının iştirakiyle tesis edi-len (20) milyon sermayeli «Minneapolis - Moline Türk Traktör ve Ziraat Aletleri Anonim Şirke-ti» işe başlamıştır. Bu şirket, önümüzdeki sene-lerde, biçer - döğer makineleri imal edecek, bun-ların ve traktörlerin yedek parçalarını da yapac-aktır.

Yine ayrı bir Amerikan firmasıyla iş birliği yapılarak, kamyon ve muhtelif yedek parçalar imali için bir fabrika kurulmuştur.

Köylerin ve kasabaların elektrifikasyonunda kullanılacak transformatörleri imal etmek üze-re bir fabrika kurulması mevzuunda, Etibank ile eenebi bir firma arasında yapılmakta olan müzakere müspet şekilde neticelenmiştir. Fab-rikamın kurulmasına bu yıl içinde başlanacak-tır.

Bütün bu tesislerin yanında, Amerika yar-dımı ile Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından 1957 senesinde istihsale başlayacak ve senede (66) milyon (500) bin fişek imal edecek bir fabrikanın inşasına başlanmıştır.

Memleketimiz için yeni ve fakat çok değer-li bir mevzu olan et ve balık sanayiinin üzerin-de de durmak isterim. İki sene zarfında Et ve Balık Kurumu başlıca istihsal ve istihlak bölgele-rinde (36) fabrika ve tesis vücuda getirmiştir. Bu tesislerin yanında ayrıca üç et kombinası, (50) yi mütevaciz soğuk depo ve buz fabrikası, balık kon-serve fabrikası, konserve ihtiyaçlarını karşıla-mak üzere teneke kutu fabrikası kurulması için gereken projeler hazırlanmış, ve bunlardan bir

kısımının ihale ve siparişleri yapılmıştır. Diğerlerinin de ihaleleri yapılmak üzeredir.

Şimdiden kurulmuş olan tesislerin milli servete temin eylediği senevi kazanç, (40) milyon lira civarındadır.

Et kombinalarının bu yıl tam faaliyete geçmesi ile yılda ortalama (250) milyon liralık hayvan ve balık mubayaa edilecektir. Bu kıymetin, memleketin umumi ticari hayatında kayda değer derecede bir hareket ve canlılık yaratacağı şüphesizdir.

Uzun senelerden beri vücut bulmasını istediğimiz bu kıymetli iktisadi teşekkülü, teknik esaslara göre, bilgi ile idare edenleri takdir etmek vazifemizdir.

Muhterem arkadaşlar;

Hububat sahasındaki istihsalimizin kaydettiği büyük artış, Toprak Mahsulleri Ofisinin vazifelerinde de büyük bir genişlemeyi icabetmiştir.

1946 ile 1950 seneleri arasında Toprak Ofisinin, mubayaa vasatısı (550) bin ton raddesinde idi. 1950 - 1954 seneleri arasındaki mubayaa vasatısı ise (1) milyon (300) bin tona yükselmiştir. Bu suretle Toprak Ofisi müstakar bir ihracatçı vaziyetine girmiştir. Fihakika, bu dört senelik devre zarfında Toprak Ofisi, (2) milyon (830) bin ton hububat ihracetmiştir.

Bu vaziyet, Ofisin temizleme, depolama tesislerinin artırılmasını zaruri kılmaktadır. 1950 senesinde (410) bin tondan ibaret bulunan ambarlama ve temizleme tesisleri, yapılan yeni beton ve çelik silolarla halen (1) milyon (100) bin tona çıkarılmıştır. Bu tesisler, programlanan ve inşa halinde olan tesislerin ikmali ile (2) milyon (200) bin tona yükselecektir.

Muhterem Arkadaşlar,

Hummalı bir şekilde giriştiğimiz istihsal ve yatırım faaliyeti, pek tabii olarak memleketimizin iç ve dış ticareti üzerinde de tesirlerini göstermekten geri kalmamaktadır. Bu sebeple 1950 senesinde ihracatımız, (985) bin ton iken, 1954 yılında, yüzde 200 nisbetinde bir artışla (2) milyon (155) bin tona, yine 1950 yılında, (1) milyon (488) bin ton olan ithalatımız da yüzde 60 nisbetinde bir artışla (2) milyon (572) bin tona yükselmiştir.

Müsait olmayan hava şartları içinde bile ihracatımızın kaydettiği bu yüksek artış seviye-

si, istihsal sahasında giriştiğimiz azimli faaliyetin bir neticesidir.

İstihsalın çeşitli şubelerine aynı hızla tevcih edilmiş olan faaliyet sayesinde, fena netice veren bir sektördeki istihsalı, diğer sektörde elde edilen mütemadi inkişafı telafi etmekte, bu suretle istihsal ve ihracattaki artış temposu, muhafaza edilebilmektedir. Bütün bu artışlara rağmen ihracatımızın, ne diye ithalatımızı karşılayamadığı ve ihracatımızdan fazla ithalat yapmamıza rağmen, birtakım madde varlıklarının meydana çıktığı daima birer sual mevzuu olmaktadır.

Asırlar boyunca ihmale uğramış ve iktisaden az gelişmiş bulunan memleketimizi bir an evvel kalkınması, itimadını kazanmış olan Hükümetimizin başlıca gayesi olmuştur.

Yurdumuzun, uzun yıllar az gelişmiş bir memleket vasfını muhafaza ederek, düşük bir hayat seviyesi konjonktürü içinde, kendi müdafaası için muhtaç olduğu savunma gücünü, başkalarının yardımı ile idame etmesine ve dünyanın en nazik coğrafi bir mevkiinde barınmasına imkân yoktur.

1950 den beri iş başında bulunan hükümetler, Türkiye'nin hayat seviyesini ve istihsalını artırmak suretiyle iktisadi potansiyelini inkişaf ettirecek ve enu, yüklenmek mecburiyetinde bulunduğu müdafa külfetini kendi başına taşıyabilecek bir seviyeye çıkarmak, muvazeneli bir milli iktisadın temelini atmak için, mütemadi yatırımlar yapmaya gayret etmişlerdir.

Her birisi birbirinden daha verimli sahalara tevcih olunmuş ve tam bir koordinasyon halinde yapılan bu yatırımlar, söylediğim rakamlardan anlaşılacaktır ki : Randımanlarını, bilhassa önümüzdeki bir iki sene zarfında vereceklerdir. Bu suretle, Türkiye kısa bir zamanda ihracatını mühim bir miktarda artıracak gibi birçok istihlak maddelerini dâhilde istihsal etmek suretiyle ithalatını azaltmak imkânını da elde etmiş olacaktır. (Alkışlar).

Fakat, bugün istihsalın artması, mütemadi yatırımlardan iş hacminin genişlemesi, hiç şüphesiz, yine verdiğimiz rakamlardan anlaşılacağı gibi istihlak hacmini de artırmış bulunmaktadır. Bu istihlak hacminin, tamamiyle dâhilde istihsal ettiğimiz maddelere teveccüh eden kısmında görülen artış, her hangi bir sıkıntıya se-

bebiyet vermemektedir. Bilâkis, artan istihlâki karşılayabilmek için, o maddelerin fazlasıyla istihsalini teşvik etmektedir. Anenik, ithal mallarına mütevecih olan istihlâk talebi, - muvakkat de olsa - zaman zaman bâzı madde darlıkları uyandıracak bir mahiyet arz etmektedir.

1954 senesindeki ithalâtımızın, ithal serbestisi rejiminin hâkim bulunduğu 1952 senesi ithalâtından (300) bin ton daha fazla olduğunu, ve bu fazlalığın envestisman maddeleri sektörü ile istihlâk maddeleri sektörleri arasında muvazeneli bir şekilde taksim edildiğini söylesem ithal maddeleri üzerinde zaman zaman hissolunan darlık sebebinin bir yandan memleketimizdeki envestismanların gittikçe daha hızlı bir tempo ile yapılmasından, diğer taraftan da, memleketimizin hayat seviyesinin artmış bulunmasından ileri geldiği anlaşılmış olur.

Bugün, memleketimize yapılan muhtelif istihlâk maddeleri ithalâtı, 1950 deki ithalâta nazaran birkaç misli fazla olduğu gibi demir - çelik, çimento, makine gibi envestismanlarda kullanılan maddeler ithalâtı da, aynı seneye nazaran en az yüzde 100 nispetinde artmış bulunmaktadır.

Türkiye'nin iktisadi istiklâlini kazanmak için tuttuğu bu kalkınma yolunda bütün menfi mütalâa ve propagandalara rağmen azimle ilerlemesi, bugün mâruz kaldığı müşküllerin yenilmesi için, tutulacak yegâne yoldur. (Şiddetli alkışlar) Şimdiye kadar elde ettiğimiz maddi neticeler, bize, istikbale tam bir emniyetle bakmak hak ve imkânını vermektedir.

Aziz arkadaşlar;

Münakale ve muhabere faaliyetlerimizi, millî ekonomimizin verimli bir şekilde gelişmesine hizmet edecek istikametlerde teksif etmekteyiz.

Devlet Demiryolları İşletmemizin nakliyat hacmı, memleketin iktisadi sahadaki kalkınması nispetinde artmaktadır. Bu artışı karşılamak, eskiyen, yıpranan malzeme, vasıta ve tesisleri yenilemek için, geniş bir programın tatbikine devam olunmaktadır.

Son senelerde, Posta, Telgraf ve Telefon İdaresinin ifa etmekte olduğu çeşitli hizmetler yekûnunda, yüzde yüz bir trafik artışı kaydedilmiştir. Telefon verme imkânları 1950 yılındaki mecmu kapasitesi (64 865) hat ıken, 1955 yılı Ağustos ayı sonunda (67 430) fazlasıyla (132 295)

hatta yükselmiştir. Bundan başka, birçok şehir ve kasabalarımızda tesis ve inşaatları devam etmekte olan (59 400) telefon hattı da, önümüzdeki yıl sonunda hizmete girmiş olacaktır.

Bu suretle memleketimizin telefon kapasitesi mecmu, 1956 yılı sonunda (191 695) hatta yükselmiş bulunacak, beş senelik bir faaliyet devresi sonunda üç misline çıkarılmış olacaktır.

Memleketimizde uçak yoleculuğuna rağbet, daimî bir artış halindedir. 1950 yılına nazaran yoleu sayısında yüzde 70, yük nakliyatında yüzde 50 bir artış vardır.

Hava yollarında, daha geniş, daha verimli çalışma imkânlarını temin için «Hava Yolları Anonim Ortaklığı» teşkiline teşebbüs edilmiştir. Şirket, pek yakında faaliyete başlayacaktır.

Denizcilik Bankasının son seneler zarfındaki işletme neticeleri memnuniyet vericidir.

1950 yılında, (18) milyon lira zararlı bilançosunu kapatmış olan Denizcilik Bankası, seneden seneye bu zararını azaltmış, 1954 yılında kâr devresine geçmiştir. Denizcilik Bankası ile armatörlerimizin, Hükümetimiz tarafından da desteklenen gayretleri sayesinde, 1950 yılında yekûnu (467) bin tonilâto olan ticaret filomuz, satın alınan ve ismarlanan gemilerle halen (702) bin tonilâtoya yükselmektedir.

Denizcilik Bankası, kurulduğu andan itibaren gemi mübayaası, limanların ıslahı, fabrika ve havuzların iş kapasitesinin artırılması için, bugüne kadar (146) milyon liralık bir yatırım yapmıştır. Önümüzdeki senelerde, aynı mevzular için (322) milyon liralık yeni bir yatırım programı hazırlanmıştır.

Muhterem mebuslar,

Memleketin iktisadi faaliyet kollarında kaydedilen inkişaf, iş imkânlarını geniş ölçüde artırmaktadır. Bu durum karşısında, işçi ile işveren arasındaki münasebetlerin millî menfaatlere uygun bir tarzda gelişmesi, işçilerin çalışma, sağlık ve iş emniyeti şartlarının korunması meseleleri, gün geçtikçe ehemmiyetini artırmaktadır.

Diğer istihsal sahaları için olduğu gibi, ziraat işlerinde çalışanların da iş hayatlarını tanzim için bir kanun projesi hazırlanmaktadır. Bu lâ-yiha yüksek tasvipleri ile kanunlaştığı takdirde, umumi çalışma mevzuatımızın şümülü, memleket ölçüsünde genişlemiş olacaktır.

Malumdur ki : Mesken politikası sosyal değerlerin hasında gelir. Bu sebeple, ehemmiyet verdiğimiz işçi evleri inşası, işçilerimiz arasında geniş bir huzur havası yaratmıştır. «İşçiyi, ödeme gücüne ve sağlık şartlarına uygun, ev sahibi kılma» politikasına devam edeceğiz.

Muhterem mebuslar,

İstiklâlimizin olduğu kadar cihan sulhünün de en sağlam desteklerinden biri olan kahraman ordumuz, hepimiz için iftihar vesilesi teşkil eden mütakâmil bir seviyededir. (Sürekli alkışlar)

Silâhlı kuvvetlerimiz, modern silâhlarla teçhiz edilmektedir. Son senelerde fiilen iştirak ettiğimiz muharebelerden edindiğimiz tecrübeler, atom silâhlarının inkişafına göre, ordunun teşkilâtına istikamet verilmektedir. (Bravo sesleri)

Bu yıl, paraşütçülük mevzuuna da ehemmiyet verilmiş; paraşütçü kitaları teşkiline başlanılmıştır.

A. B. C. şeklinde rumuzlandırılan (atom, biyoloji, kimya harbi eğitimi) lâayık olduğu ehemmiyetle ele alınmıştır.

İstiklâl Harbinde olduğu kadar, medeniyet ve inkılâp savaşında da erkeklerle aynı safta, omuz omuza çarpışmaktan geri kalmamış olan Türk kadınına, liyakatle ifa edeceğine şüphe olmayan subaylık mesleğine intisap imkânı tanınmıştır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Kara, Deniz ve Hava kuvvetlerinde vazife alacak kızlarımız, bu yıldan itibaren harb okullarında, erkek kardeşleriyle beraber, okumaya ve Türk kadınına has büyük kabiliyetlerini ispat etmeye başlamışlardır.

Silâhlı kuvvetlerimizin lojistik işleri, Amerikan yardımı ve NATO çerçevesi içinde hazırlanan plânların tatbikiyle ideal bir seviyeye ulaşmak yolundadır.

Hava meydanları, jet uçaklarının ihtiyaçlarını karşılayacak bir hale getirilmekte, Deniz Kuvvetlerimize ait kıyı savunma ve deniz üslerindeki lojistik tesisler, bugünkü atomik şartlara uygun şekilde takviye edilmektedir.

Yurdumuzun muhtelif yerlerinde medeni vasıtaları havi yeni garnizonlar inşasına büyük ehemmiyet verilmektedir. Bu maksatla (10) yıllık bir inşaat plânı hazırlanmıştır.

Bu plânın tatbikını mümkün kılacak olan (âmme hizmetlerine tahsis edilip kullanılması na lüzum kalmıyan «gayrimenkullerin» tasfiyesi hakkındaki kanun lâiyhası) halen Yüksek Meclisinize sunulmuş bulunmaktadır.

Silâhlı kuvvetlerimizin tekâmülü yolunda, dost ve müttefikimiz Amerika'nın şimdiye kadar yaptığı (4) milyar liraya yakın bir kıymet-teki yardımlarına, ve yine dost ve müttefikimiz Kanada'nın, ordumuzu modern harb silâh ve vasıtaları ile teçhiz etmek hususundaki himmet ve muavenetine karşı, kalbimizdeki şükran duygularım da huzurunuzda ifade etmeyi, ödenmesi lâzımgelen bir borç sayarım. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

Bütün dünyaya teslim edilen kuvvet ve kudreti, her geçen gün biraz daha artan kahraman silâhlı kuvvetlerimiz, milletimizin her vesile ile kendilerine izhardan geri kalmadığı derin muhabbet ve hudutsuz itimada lâayık olduklarını ispata bütün gayretleriyle çalışmaktadır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Millî varlığımızın mesnedi olan silâhlı kuvvetlerimizden, milletin muhterem vekilleri sizlere, bu suretle bahsetmek, benim için en büyük zevk ve bahtiyarlıktır. (Alkışlar)

Muhterem arkadaşlar,

Şimdi de, dış siyaset mevzuuna geçeceğim :

Geçen seneden beri, hürriyet ve sulh cephesinin mâruz bulunduğu tehlikelerin azaldığına delâlet edecek hiçbir emareye tesadûf edilememektedir. Vakaa, bir müddet evvel başlamış bulunan sulh taarruzu, gittikçe inkişaf etmekte, iki cepheye mensup liderler arasındaki görüşmeler sıklaşmaktadır. Biz, Cenevre Konferansında taraflar arasında umumi emniyeti, haki ki ve sağlam mesnetlere istinadettirecek bir anlaşmaya varılmasını temenni etmekteyiz. Fakat; şimdiye kadar, maalesef, bu görüşmelerden müspet bir netice elde edilemediği gibi, teca-vüz emelleri besleyenlerin, bu arzularından vazgeçtiklerini gösterecek delillerle de karşılaşmış değiliz. Bu devletler, henüz ne silâhların kontrolünü mümkün kılacak bir surette, tahdidini kabul etmişler, ne de bütün sulh cephesinin etrafında tahşidedilmiş olan kuvvetlerini azaltmışlardır. Bilâkis, bu devletlerin, her gün silâhlarını biraz daha artırdıklarına dair haberler almakta, civarımızda bizi hiç de temin ve tatmin

etmiyen siyasi tezahürlere ve hareketlere rasla-
maktayız.

Bu vaziyet karşısında, sulh cephesine men-
sup her devlete düşen vazife, sulh taarruzunun
samimi bir şekilde fiiliyata intikaline intizaren,
mensub oldukları müdafaa cephelerini ve gay-
retlerini gevşetmek şöyle dursun, her fırsattan
istifade ile, cephelerini kuvvet ve tesanütle tar-
sine gayret etmektedir.

Bu düşünce ile hareket eden memleketimiz,
bulduğumuz bölgedeki komşularımızla, müş-
terek müdafaaımızı temin etmek gayesi ile, daha
sıkı bir işbirliğine girmeye çalışmıştır.

Bu devre içinde, Türkiye'nin dost ve kom-
şularıyla bu yolda sarf ettiği mesainin en büyük
semeresini Bağdad Paktı teşkil etmiştir. Ge-
çen sene kardeş Pakistan'la yaptığımız «Dosta-
rış İş Birliği Anlaşması» nın Bağdad Paktnın
akdinde ne mühim bir merhale olduğunu izaha
hacet görmüyorum.

Bağdad Paktnın akdinde de, kardeş Irak'ın
gösterdiği yüksek azim, bu kıymetli müttefiki-
mize, sulhsever milletler camiası içinde, müstes-
na bir mevki temin etmiştir. (Bravo sesleri,
şiddetli alkışlar).

Türkiye, kardeş Irak'la birlikte bu pakta, bü-
tün sulhsever milletlerin olduğu gibi, kendileri-
nin de mâruz bulundukları, büyük tehlikeyi
önlemek için imzalamıştır. Bu pakt, yalnız muh-
temel bir mütecavizi önlemek gayesini gütmek-
tedir. Başta Arap Birliği Topluluğu bulunmak
üzere, bölgedeki hiçbir mevcudiyete tevehî edil-
miş değildir. Bu hakikatin her gün biraz daha
anlaşılmakta olduğuna emniyetimiz vardır.

Paktnın mazhar olduğu seri genişleme, kıyme-
tinin ve ehemmiyetinin en güzel delilidir. Pakta,
daha bir yaşına basmadan büyük dostumuz ve
müttefikimiz İngiltere iltihak etmiştir. Geçen-
lerde, bu iltihakı cihan siyasetinde rolü ve ehem-
miyeti takdire değer bir süratle büyüyen dost
ve kardeş Pakistan takibetlemiştir. (Alkışlar).

Bundan sonra, bölgemizin en mümtaz dev-
letlerinden biri olan komşu ve kardeş İran'ın
iltihakı vukubulmuştur. (Alkışlar). Bu iltihak
lardan her biri muhtelif bakımlardan ayrı ayrı
büyük değer taşımaktadır.

Orta - Doğu'da, İran'ın da iltihakı ile, Kuzey
Müdafaa Hattı denilen sulh cephesi teessüs et-
miş; Türkiye ve Pakistan vasıtası ile NATO ile

SEATO arasında irtibat kurulmuştur. (Alkış-
lar)

Bu paktnın, teessüsü anından itibaren, büyük
dostumuz ve müttefikimiz Amerika'nın, müte-
madi müzaheret ve teşvikine mazhar olduğunu
şükranla kaydetmek lazımdır. (Bravo sesleri,
alkışlar)

Bu müzaheret ve alâkanın, ahiren kardeş
İran'ın pakta iltihakı münasebetiyle teyidedil-
miş bulunmasını, âti için hayırlı ve ümit verici
telâkki etmekteyiz.

Bağdad Paktnın akdiyle memleketimiz, yek-
digerinin temadisi olan üç bölgenin, Batı - Avru-
pa, Balkanlar ve Orta - Doğu'nun sulh, emniyet,
istikrar ve tealiisi gayesini güden üç teşekkülün
aynı zamanda âzası olmuştur.

Bunların her birine büyük bir sadakatle bağ-
lı bulunan Türkiye, her üçünün de gittikçe da-
ha sıkı bir iş birliğine ve tesanüt esasına istina-
detmeleri için elinden gelen gayreti sarf etmeye
azmetmiştir. (Alkışlar)

Bu vesile ile İzmir ve İstanbul'da cereyan
eden ve nutkuma başlarken söylediğim gibi bü-
tün Türk milletini ıstırap içinde bırakan 6 - 7
Eylül hâdiseleri dolayısıyla Yunanistan'la ara-
mızda tahaddüs eden meseleden bahsetmeyi lü-
zumlu görüyorum.

Türkiye Hükümeti, Türk milletine yabancı
veya onun hakiki duygularına bigâne ve düşman
unsurların eseri olan bu hâdiseler dolayısıyla duy-
duğu teessürü Yunan Hükümetine bildirmekten
geri kalmamıştır.

İki milletin yüksek menfaatleri, onların bir-
birleriyle iyi geçinmelerini ve dost olmalarını
icabettirmektedir. Türkiye, bu prensipten ay-
rılmak fikrinde değildir. Yunanistan'ın da ay-
nı yolda yürümesinden büyük memnuniyet du-
yacaktır. (Alkışlar)

Burada, Türk umumî efkârının büyük alâka
ve titizlikle üzerinde durduğu Kıbrıs meselesi-
nin tahliline girmek istemiyorum. Türkiye'nin
tezi Londra Konferansında ve Birleşmiş Millet-
lerde açıklanmıştır. Birleşmiş Milletler bildiği-
niz gibi bu meselenin gündeme alınmasını red-
detmiştir. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar)

Türkiye'nin, bütün müttefikleriyle olan mü-
nasebetleri memnuniyet verici olmakta devam et-
mektedir.

Türkiye NATO müttefiklerinden olan İngi-
tere ile Bağdad Paktı vasıtasıyla bir defa daha

ittifak akdetmiş olmaktan ayrıca memnuniyet duymaktadır. (Alkışlar).

Büyük dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleriyle mevcut iş birliğimiz de her gün yeni sahalarında inkişaflar kaydetmektedir.

Bildiğiniz gibi, 3 Mayıs 1955 tarihinde, Birleşik Amerika Devletleriyle, ilk Atom Enerjisinin Sulheü Maksatlarla Kullanılması Anlaşmasını imzalamış bulunmaktayız. Bu Anlaşmaya istinaden Amerika Birleşik Devletleriyle yaptığımız iş birliği sayesinde, yakın bir âtide, memleketimizde de atom enerjisi sahasında büyük inkişaflar beklemekteyiz.

Bu sene dış siyasetimizde kayda değer diğer bir hâdise de Bandung'daki Asya - Afrika Konferansına iştirak etmemiz olmuştur.

Bu konferansta Asya - Afrika'lı devletlerin büyük bir ekseriyetini, hür dünyanın karşılaştığı tehlikeler önünde ne kadar uyanık bulunduklarını görmekten büyük bir memnuniyet duymaktayız.

Geçen bir sene zarfında birçok dost devletleri, gerek ben, gerek Başvekilimiz ziyaret etmek fırsatını elde ettiğimiz gibi, birçok dost devletlerin muhterem reisleriyle hükümet adamları da, Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir.

Bu cümleden olarak geçen Şubat'ta Pakistan'a yaptığım resmî ziyaretin kıymetli hâtırasını derin bir memnuniyetle muhafaza etmekteyim. (Alkışlar).

Bu kardeş memleketin, bize karşı itimat ve itibar hisleri ve hâdiseler karşısındaki azim ve karar kabiliyeti mümtaz bir mahiyettir. O zaman Genel Valilik makamını, büyük kıyasette Ghulam Muhammed işgal ediyordu. Bugün, sıhhi durumu yüzünden vazifesinden ayrılan bu büyük devlet adamının yerine gelen derin görüşlü, değerli şahsiyeti o zaman tanımak ve anlamak benim için müstesna bir kıymet olmuştur.

Aynı Şubat ayı içinde, Pakistan'dan sonra Irak'a da resmî bir ziyaret yapmak şerefini kazandım. O sırada Bağdad Paketi imzalanmıştı. Bu suretle bu kıymetli komşularımıza yalnız kardeşçe değil, müttefik diye de hitabetmek imkânı hâsıl olmuştu.

Bu ziyareti iade için Majeste Irak Melikinin Altes Velihtleriyle birlikte memleketimizi tegrifleri bize çok kıymetli, unutulmaz hâtıralar bırakmıştır.

Başvekilimizin Bağdad'a yaptığı hayırlı iki seyahat de dâhil olmak üzere, yapılan karşılıklı samimî ziyaretler, Arap âlemi ile aramızda daima suítefehhümle bulunmasını isteyenlere karşı da, belîğ bir cevap teşkil etmiştir. (Alkışlar)

Hatırlarsınız, bundan sonraki resmî ziyaretim Lübnan'a vukubulmuştur. Bundan evvel, Muhterem Lübnan Reisicumhuru memleketimizi şereflelendirmişler, Türklerin, Lübnan'ı ve Lübnanlıları şahsında Arap âlemini, ne büyük ve samimî duygularla sevdiklerini, iyiliklerini istediklerini bizzat görmüşlerdir. Benim Lübnan'da gördüğüm mukabele aynı samimiyet ve sıcaklıkta olmuştur.

Büyük komşumuz, çok kadim dostumuz, İran'a yaptığım ziyaretten döneli henüz pek az zaman geçmiştir. Bu ziyaretin, memleketimizde derin bir alâka ile takibedildiğini bildiğim için, bu çok taze hâdisenin ne büyük samimiyet, kardeşlik ve itimat havası içinde geçtiğini hatırlatmaya lüzum görmüyorum. Orada, kalkınma azmine, sevgi ve itimat hislerine şahit oldum.

Tahran'da iken, Büyük Pehlevi'nin her bakımdan hayırlı halefi Majeste Şehinşahi, memleketimize resmî bir ziyaret yapmaya davet ettim. Kabul buyurdular. Majesteleriyle memleketimizde tekrar buluşmaktan duyacağım bahtiyarlık büyük olacaktır. (Alkışlar)

Müttefikimiz kardeş İran'la olan iktisadi münasebatımızı genişletmeye başlamış bulunuyoruz. Bu cümleden olarak, demir ve karayolları vasıtasıyla, aramızda münakale imkânlarını çoğaltmak ve İskenderun limanını da İran'ın istifadesine açmak, ilk hedefimiz olacaktır. (Alkışlar)

Birkaç gün sonra Ürdün'e de resmî bir ziyaret yapacağım. Memleketimizi geçen sene resmî ziyarette bulunan Majeste Melik Hüseyin Bin Talâl'e Ürdün'de necip milletinin sinesinde müläki olmak, birbirini iyi anlayan iki memleket arasındaki dostluk ve kardeşlik bağlarının takviyesine çalışmak beni ziyadesiyle memnun edecektir. (Alkışlar)

Ocak 1955 te, Başvekilimiz, Akdeniz havzasının emniyet, istikrar ve teâlisi bakımından mühim mevki ile mütenevîp bir iş birliği zihniyeti gösteren, İtalya'ya ziyaret etmişlerdir. NATO içinde müttefikimiz olan bu devletle, karşılıklı münasebetlerimiz her gün memnuniyet verici bir şekilde artmakta ve rasanet bulmaktadır. (Alkışlar)

Yine Mayıs 1955 te Başvekilimiz, vâkı davet üzerine Belgrad'ı ziyaret etmiş ve müttefikimiz Yugoslavya Devlet Reisi Sayın Mareşal Tito ve Yugoslav devlet adamlarıyla, iş birliğimiz hususunda karşılıklı fikir teatisinde bulunmak fırsatını elde etmiştir. (Alkışlar)

Bu arada bize büyük askeri yardımlarda bulunan müttefik Kanada'nın Millî Müdafaa Vekili, memleketimizi ziyaret etmişlerdir. Bizi pek bahattır eden bu ziyaretinden büyük bir memnuniyet duyduğumuzu da kaydetmeliyim. (Alkışlar)

Dost ve kardeş Afganistan Hükümetinin değerli Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Vekili Adtes Serdar Naim Han'ın yaptığı ziyaret de bizi memnu etmiştir.

Her ikisi de dostumuz ve kardeşimiz olan Afganistan ve Pakistan arasında mevcut ihtilâftan dolayı büyük üzüntü duyduğumuzu burada ifade etmek isterim.

Aralarında maddî mânevî birçok bağlar bulunan bu iki komşu devletin, münasebetlerini dostluk ve kardeşlik esaslarına istinadettirmeleri, kendilerinin olduğu kadar bulunduğumuz mıntakadaki bütün devletlerin de menafii iktizasındandır. (Alkışlar)

Yine bu ziyaretler arasında, hatırasını büyük bir memnuniyetle andığımız bir Fransız Parlâmento Grubunun memleketimize yaptığı ziyaretle, dost ve müttefik Almanya'nın halen

memleketimizde bulunan Sayın Millî Müdafaa Nazırının yaptığı ziyareti zikretmek isterim. Bu vesile ile Almanya ile NATO Teşkilâtı içinde müttefik olarak buluşmaktan duyduğumuz memnuniyeti ifade etmekten zevk duyuyorum. (Şiddetli ve sürekli alkışlar) (Bravo sesleri)

Sayın mebuslar;

Bütün imkânları kıymetlendirmek, tegebbüsü ele almak, icabeden hallerde mesuliyetlerimizi bilerek faaliyete geçmek suretiyle beş seneden beri takibedegeldiğimiz harici siyasetin hayırlı neticelerle yüklü olan bu seneki tecellilerinin yaptığım kısa tahliline, burada son veriyorum. Her zaman tekrarladığım gibi milletimizin selim düşüncesine, azim ve iradesine dayanan çalışmalarımızın verdiği neticeler, âti için bize, daima artan bir şevk ve gayret membaı olmaktadır. Milletimize olduğu kadar bütün sulh-sever milletlere hizmet ettiğimiz kanaatiyle, dürüstlüğüne inandığımız bu yolda devam edeceğiz. (Bravo sesleri, alkışlar)

Sayın milletvekilleri;

Sözüm burada sona ermiştir. Büyük Meclise başarılar diler, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)

(Reisicumhur Celâl Bayar şiddetli ve sürekli alkışlar arasında salonu terkettiler.) »¹⁴⁸

148 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2, Cilt: 8, Birinci İnikat, 1.XI.1955, 6-20. ss.; ayrıca bkz.: Kâzım Öztürk: a.g.e., 581-616. ss.; Ayın Tarihi, Sayı: 264, 1-30 Kasım 1955, 48-69. ss.

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCÜ DEVRE İKİNCİ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKUNUN BASINDAKİ YANKILARI

« Yıllık nutuk

Yazan: Nadir Nadi

2/XI/1955 tarihli (Cumhuriyet) den:

Sayın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, okunması iki saat süren uzun bir nutukla onuncu Büyük Millet Meclisinin ikinci çalışma yılını açtı. Son derece dikkatli ve teferruatlı rakam kıyaslamalarına dayanan nutuk, bir yıllık hükümet gayretleri üzerinde duruyor, gayretlerin verimli ve müspet neticeler doğurduğu; bundan böyle de doğuracağı tezini savunuyordu.

Biz burada sayın Cumhurbaşkanının nutkunu tenkidci bir gözle incelemeğe kalkışmıyacağız. Anayasamıza göre, Devlet Başkanı hükümet icraatından ötürü sorumlu değildir. Kimseye hesap vermez, kimse de ondan hesap soramaz, bu itibarla sayın Cumhurbaşkanının sözleri üzerinde herhangi bir tartışmaya girişmek hem yersiz, hem de mânasız bir hareket olur.

Fakat 1946 yılındanberi yurdumuzda çok partili bir politika düzenine geçilmiş, iki defa serbest ve genel seçimler yapılmış, Demokrat Parti de bu sayede yirmi yedi yıllık Halk Partisi iktidarını yenerek iş başına geçmiştir. Çok partili hayata geçilmiş olması ise, hükümet icraatını beğenmeyenlere yalnız söz ve yazı ile hükümeti tenkid etmek hakkının değil, aynı zamanda teşkilatlanıp hükümete karşı iktidar savaşına girişmek hakkının da tanınması demektir. Dokuz yıldır Türkiye Büyük Millet Meclisi artık tek partinin ve tek politikanın hüküm sürdüğü bir kubbealtı olmaktan çıkmıştır. Orada çeşitli görüşler karşılaşmakta, çok defa birbirine zıt fikirler çarpışmaktadır.

Bu şartlar altında, yıllık nutuk usulünün tek parti devrinde olduğu gibi - hükümet icraatının bir müdafaası

şeklinde - aynen devam ettirilmesini biz doğru bulmuyoruz. Devletimizin en yüksek temsilcisi olan sayın Cumhurbaşkanı milletçe saygı beslediğimiz bir şahsiyettir. O, işgal ettiği makama geçtiği andan itibaren mensup olduğu partideki yazıfelerini bırakır, parti saflarında fiilen çalışmaktan vazgeçer, bütün vatandaşları, bütün partileri ve bütün müesseseleri bağrında toplayan devletimizi temsil eder. Nitekim sayın Bayar da 1950 yılında Cumhurbaşkanı seçildikten sonra Demokrat Parti Başkanlığından ayrılmış, partinin yüksek idaresini başkalarına devretmişti. Teşrii hayatımız ileride öyle gelişmeler gösterebilir ki, Cumhurbaşkanı, kendi partisinden olmıyanlara hükümet kurma teklifinde bulunmak gibi bir durumla karşılaşabilir.

Bu itibarla yıllık açış nutuklarının bundan böyle yeni şartlara uygun bir görüşle hazırlanması, yahut da bu nutuklardan vazgeçilmesi lüzumunu biz burada tekrarlıyoruz. Tek parti devrinde Cumhurbaşkanı hem teşrii organın, hem de hükümetin nâzımı vaziyetinde idi. Büyük Millet Meclisinin kanun halinde çıkardığı ve hükümetin yürüttüğü inkılaplar, ilk önce onun kafasında doğmuştu. Yurdumuzu kalkındırmak uğruna göze alınan büyük hamlelere Cumhuriyet hükümetleri onun direktifi ile girişirlerdi. Muhalefetin henüz mevsimsiz sayıldığı o devirlerde Devlet Başkanının bir yıllık icraatı benimsiyerek savunması elbette tabii idi. Çünkü o icraat doğrudan doğruya onun eseri idi.

Çok partili siyasi hayata geçtikten sonra, hiç bir demokratik rejimde yeri olmıyan bu gelenek bizde de artık devrini tamamlamalıdır. Hükümeti tenkid eden vatandaşların aynı zamanda Devlet Başkanına karşı cephe alıyorlarmış gibi acayip bir duruma düşmelerine yurdumuzda imkân verilmemelidir.

İkazlar ciddiye alınmalıdır

Yazan: A. E. Yalman

3/XI/955 tarihli (Vatan) dan:

Bazı memleketlerde âdettir: Devlet Reisinin senelik nutkuna parlamento cevap verir. Çokluk ve azlık partilerinin görüşleri birbirinin aynı olmadığına göre verilen cevapta da ekseriyetin ve ekalliyetin kanaatleri ayrı ayrı ifade bulur. Bizde Meclisin Devlet Reisinin nutkuna cevap yazması gibi bir anane yok. Bu sebeple yıllık nutku tenkid ölçülerine vurmak müstaklil gazetelere düşüyor.

Cumhurrelisi tarafından salı günü söylenen açılış nutkunda hükûmetin bir senelik icraatına, dünyanın haline ve bunun karşısında bizim tuttuğumuz siyaset tarzına dair geniş izahat verilmiştir. Bunlardan bir kısmı, münakaşaya ihtiyaç göstermeyen sarıh hakikatlerdir, muhtelif sahalarda devam eden faaliyetlerin rakamla ifade edilen neticeleridir veyahut hazırlanan yeni işlere ait haberlerdir. Her şey dörtbaşı mamur olsa, umumi cereyan hoşnutluğa göre ayarlı bulunsa, memleket işlerine dair güzel güzel haberler almak vatandaşların çoğuna elbette ferahlık verir. Her şeyi fena görmeğe iptidadan niyet edenlerin garazlı ve ihtirash görüşleri umumi efkârın tatlı muvazenesini sarsmaz.

Ne çare ki memleketimizde her şey dörtbaşı mamur değildir. Hükûmetin iyi işlerine tam hakkını veren insaf sahipleri arasında da hoşnutsuzluk sebepleri ve ıstıraplar ve tereddütler vardır. Millete verilen bir senelik umumi raporda bu taraflar kapalı geçince, iyi taraflara ait tesir ve ikna kudreti tabii suretle sarsılıyor.

Cumhurreisinin nutkunda 6-7 Eylül hâdiselerinin hakiki mahiyetini azami derecede kuvvet ve isabetle ifade eden fikirler ve hisler vardır. Aklı başında vatandaşlar arasında bunlara iştirak etmiyecek kimse olduğunu sanmıyoruz. Fakat vatandaşları üzen çok ciddi bir noktanın üzerinde durulmamıştır. Bu da, hâdiseleri bir plân dairesinde tertip eden ve coşkun mil-

li heyecanları fena maksatlarla istismar eden sinsî düşmanların dünyanın her tarafında aleyhimize giriştikleri kötü propagandalardır. Tahkikat tamam olunca bunların cevabı elbette verilecektir. Fakat tarihi bir mahiyet taşıyan asıl âmiller malumdur. Hâdiselerin sıcaklığı ve yarattığı alâka devam ederken, meydanın boş bırakılması yazık oluyor. Nato'yu sarsmak maksadını güden oyunların iç yüzü dost ve müttfiklerimize vakit kaybetmeden duyurulmalı, aleyhimize yaratılan tesirler ortadan kaldırılmalıdır.

Hükûmetler halka hesap verirken, daima yalnız iyi tarafları ileri sürerler. Bu, yanlış bir yoldur. Aleyhimize olan en acı hakikatler de ortaya dökmeli, halk güvenilir bir sırdaş ve dert ortağı diye kabul edilmelidir.

Kalkınma esnasında sıkıntılar çekiyoruz. Bunlardan bir kısmı zaruridir, bu kısmen işlerin sıraya konulması ve derhal fayda temin edemiyeceklerin ikinci plâna bırakılması sayesinde önlenebilir, yabut hafifletilebilir. Hükûmetin, bunları apaçık anlatacak ve iktisadi istiklâl ve kalkınma hesabına vatandaşları muayyen fedakârlıklara davet edecek yerde, her şeyi gül pembeye göstermesi, halkın büyük bir kısmında öyle mukavemetler ve küskünler yaratıyor ki verilen iyi haberleri birer müjde diye karşılamak ve sevinmek mümkün olmuyor.

Sonra iktisadi siyasetimizle karşı bazı müttelik ve dostlarımızda ısrarlı tenkidler ve mukavemetler vardır. Bunun bir kısmı, yanlış haberlere ve haksız görüşlere dayanıyor. Böyle noktaları tashih için esaslı tedbirler almak vazifemizdir. Fakat bazı noktalarda da alistikları ölçülere göre onların haklı, bizim haksız olabileceğimizi kabul etmeğe ve gerek Amerika'da ve gerek Avrupada aleyhimize olarak mevcut mukavemeti ortadan kaldırmamın makul çarelerini aramağa mecburuz. Zaman, bu bakımdan şifa verici tesirler yaratmıyor, aleyhimize neticeler veriyor. Menfi ve hareketsiz vaziyetimizin devamı bize pahalıya oturabilir, güzel fırsatların elden kaçmasına sebep olabilir.

Hükümetin paranın düşürülmiyeceği hakkında verdiği kat'i teminatı memnuniyetle karşılarız. Fakat bugünkü fiili vaziyetin üzerinde esaslı bir surette durulmasını, sebeplerin ve çarelerin aranmasını ve bulunmasını istemek elbette hakkımızdır.

Siyasi hayatımızda bir takım huzursuzluklar var. Demokrat Partinin harimine kadar sokulmuş, partiyi tâ ortasından ikiye bölmek ve memleketimizi istikrarsızlığa maruz bırakmak yolunda ihtimaller belirmiştir. Vatandaşlar bu yüzden üzüntü içindedir. İspat hakkı münakaşasının yarattığı tereddütleri ve anlaşmazlıkları kökünden ortadan kaldırmak, derdin en mükemmel devasıdır. Maksadın, yolsuzlukları ört bas etmek olmadığı, bir kötülüğü bilen varsa söylemesinin ve ispat etmesinin bir memleket hizmeti diye karşılandığı belli edilmelidir. Bu hakkı sulistimal eden müfterilere karşı şiddetli cezalar tertip ederek mahzurların karşılanmasını herkes hoş görür.

Bir de anayasamızdaki muvazene âmilleri noksanlığının yarattığı devamlı üzüntüler zihinlerde yer ediyor. Demokrat Parti muhalefette iken bunların üzerinde ısrarla durmuştu. «1954 seçimlerinin sathı mailine girilirken» bu davanın ele alınacağı da sonradan kat'i surette vaad edilmişti. Anayasanın tadiline ve esaslı idari, mali ve adli ıslahata girişmeğe hazırlanılması; umumi efkârdaki rahatsızlık ve hoşnutsuzluğu giderecek en tesirli yoldur. Pek çok vatandaş, bu seneki nutukta buna dair bir işaret beklemiş, bulamayınca üzülmüştür. Türkiye, bir taraftan şahsî idareye, diğer taraftan demagojiye ve nüfuz siyasetine karşı kuvvetli sedler kurmağa mecburdur.

Bir memleket halkının ekseriyetinin hükümete güveni ve bağlılığı her türlü başarıların en birinci kaynağıdır. Bilhassa halkın büyük bir kısmının siyasi terbiyesinin eksik ve fikir seviyesinin düşkün bulunduğu bir memlekette muvazene bir defa bozulursa ve düşmanların sinsi telkinleriyle yıkıcı cereyanlar nikaplı faaliyet fur-

satları bulursa, ortalığı düzeltmek çok güç olur. Bu itibarla ıslahata lüzum gösteren ikazlar ciddiye alınmalıdır. Elden kaçan kıymetli zamanlar bir daha yerine konulamaz, memleket işleri etrafında başbaşa vermeğe, şahsiyata arka çevirmeğe, müsbet işlere elbirliliğiyle sarılmağa mecburuz.

Açış nutku ve dış politika

Yazan: Şükrü Kaya

4/XI/955 tarihli (Hürriyet) den :

Sayın Cumhurreisi Celâl Bayar'ın Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu devre açılış nutkunda, dış politika sahasında temas ettiği esaslar hakkındaki sözleri, bu memleketin menfaatleri kadar cihan emniyet sulhunun icabettirdiği şartlara ve realitelere tamamiyle uygundur.

Türk millet ve hükümetinin dış politikadaki kanaat ve temennilerinin vakur ve cesur bir ifadesi olan ve Millet Meclisinde sürekli alkışlarla karşılanan bu sözlerin dünyanın bütün sulh-sever milletleri ve devletleri tarafından da takdirlerle tasvip edileceğine de şüphe yoktur.

Günün en mühim ve en müşkül davası olan ve cihan efkârının sabırsızlıkla hallini beklediği meseleler, bu nutukta doğru ve isabetli bir görüşle açıklanmakta ve aydınlatılmaktadır.

Cenevre Konferansında sağlam sözlerle istinat ettirilecek umumî emniyet anlaşmasının temenni edildiği gibi müspet bir neticeye varılamaması hakikaten üzülmeye ve düşünmeye değer bir başarısızlıktır. Bundan başka sulh taarruzuna girişen grupların silâhlarını ve kuvvetlerini muttasıl arttırdıktan başka, civarımızda Türkiye'yi hiç de temin ve tatmin etmeyecek siyasi tezahürlere ve hareketlere teşebbüs etmeleri endişe ile karşılanması lâzım gelen bir durumdur. Bu vaziyet karşısında sulh cephesine mensup devletlerin hakiki sulh teessüs edinceye kadar müdafaa cephesini kuvvetlendirmeleri icabeder.

Nutka göre bu düşüncelerle hareket eden Türkiye kendi bölgesindeki komşularıyla müşterek müdafaayı temin etmek gayesiyle daha sıkı bir işbirliğine girmeye çalışmış ve neticede Bağdad Paktını hazırlamış ve imzalamıştır.

Bağdad Paktı, Türkiye ve İngiltere vasıtasıyla bir tarafında Atlantik Paktına NATO bağlandığı gibi Pakistan ile de Güney Asya Paktına (SEATO) eklenmiştir. Nutkun, siyasi bir nezaket ve dikkat eseri olarak açıklamamak ihtiyatında bulunduğu bir noktayı, Balkan Paktının gittikçe nazari ve plâtonik bir mahiyet almakta olduğunu ilâve edersek birçok itirazlara ve taarruzlara hedef olan ve sulh cephesinin en nazık sahalarını müdafaa ile mükellef bulunan Bağdad Paktının daha fazla kuvvetlendirilmesi ve o bölgenin maddi ve manevi emniyetinin daha ziyade korunması lâzım geldiği daha iyi anlaşılır.

6-7 eylül hâdiselerine karşı duyulan milli teessür ve kederi ve pek samimi üzüntülerle ifade eden, zararların tazmin edileceğini hak ve adaletin yerine getirileceğini ve artık bundan sonra böyle çirkin hâdiselere imkân bulunmayacağını temin ettikten son-

ra, bu münasebetle Türkiye'nin Türk-Yunan münasebetlerinin iyileşmesine çalıştığını ve Yunanistanın da aynı yolda yürümesinden memnuniyet duyulacağını anlatıyor. Filhakika nutukta temin edildiği gibi hiç beklenmedik şursuz bir fırtınanın sebep olduğu maddi zararların miktarı ve hacmi ne olursa olsun telâfisi elbette mümkündür. Gönüllerde bıraktığı ıstırapı da belki zaman sürebilir. Fakat bu iki memleketin talihini birleştiren coğrafyanın zaruretleri ve bu iki milletli tehdit eden müşterek tehlikenin icapları, yalnız zamanın lûtfuna ve kerametine bırakılmamalıdır. İstiklâl Muharebesinin ertesi günlerinde Atatürk ve Venizelos'un dehâlarının ve cesaretlerinin bulduğu yakınlaşma, anlaşma ve birleşme yollarını, 6-7 eylül faciasının ertesinde de daha kolay ve daha çabuk bulunabileceği unutulmamalıdır. Türkiye'nin en son mesul devlet adamının bu milletin mukadderatına hâkim olan Millet Meclisi kürsüsünde söylediği bu sıcak ve samimi sözlerin komşumuz ve dostumuz Yunan milletinde müsaıt akıslar yaratacağı ve uzatılan anlaşma ve dostluk elinin karşılıksız kalmayacağı ümit ve temenni olunur. ¹⁴⁹

149. *Ayın Tarihi*, Sayı: 264, 1-30 Kasım 1955, 94-95, 97-99. ss.

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCÜ DEVRE ÜÇÜNCÜ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKU

« BİRİNCİ CELSE

Açılma saati : 15,15

REİS — Reisvekili İhsan Baş

ÂTİPLER — Übeydullah Seven (Hakkâri), Edibe Sayar (Zonguldak), Ömer Mart (Kayseri),
Attilâ Konuk (Antalya)

2. — YOKLAMA

REİS — Ekseriyetin tesbiti için yoklama yapacağız.
(Yoklama yapıldı)

REİS — Ekseriyet vardır.
Reisicumhur hazretlerinin teşriflerine intizar ediyoruz.

3. — REİSİCUMHURUN NUTKU

(Reisicumhur Celâl Bayar, sol tarafın şiddetli ve sürekli alkışları ve «yar ola» sesleri ile ve C. H. Partisi mebuslarının ayağa kalkması suretiyle karşılandı)

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR (İstanbul) —

Muhterem mebus arkadaşlarım,

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 36 nci maddesinin âmir hükümlerini yerine getirmek için huzurunuzda bulunuyorum. Bu vesile ile Muhterem Heyetinizi selâmlamak fırsatını bulduğum için çok memnunuz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin onuncu döneminin üçüncü toplantısını açtığım şu anda, millî hayatın ve devlet hayatının bir senelik seyrini, bu bir yıl zarfında vukua gelen hâdiseleri, milletimizin huzur, refah ve saadatinin yükseltilmesi, vatanımızın daha kuvvetli ve daha mücehhez kılınması için yapılan çalışma ve sarf edilen gayretleri, bunlardan alınan müspet ve muvaffakiyetli neticeleri, umumi hatları itibariyle, sırasıyla arz edeceğim.

Her şeyden evvel geride bıraktığımız bir senenin, huzur, emniyet ve asayiş içerisinde büyük kalkınma ve inkişaf hamleleriyle, şimdiye kadar yapılan çalışmaların verimli neticelerinin kısım kısım tahakkuk etmesiyle geçtiğini kaydetmek isterim.

Millî hayatımızda vukua gelen mühim değişmeler muvacehesinde Yüksek Meclisinin isabetli takdirini kullanarak kabul buyurduğu ka-

nunlar memleket bünyesinde ve halk viedaında müspet tesirlerini derhal göstermiş, milletimizin vakar ve sükûn içinde ilerleme yolundaki azim ve iradesini takviye ve teşvik etmişlerdir.

Geçen Devrede kabul buyurduğunuz 6815 sayılı sınır, Kıyı ve karasularımızın emniyeti ve kaçakçılığın önlenmesi işlerinin Dahiliye Vekâletine devri hakkındaki kanundan müspet neticeler beklemekteyiz.

Malûmdur ki Cenup vilâyetlerimizin Suriye hududuna rashiyan kısmındaki profesyonel kaçakçılık, uzun yıllardan beri müzmin şekliyle iktisadi istikrarı, ticaret ahlâkını sarısmakta devam ediyordu. Halen Gümrük Muhafaza Umum Kumandanlığı bir (Tümen) halinde Jandarma Umum Kumandanlığının bünyesinde yer almıştır. Kaçakçılığın mutlak önlenmesi ve bilhassa Suriye hududunda millî menfaatlerimizi istismar için taazzuv etmiş yabancı menfaat şebekelerinin ortadan kaldırılması katî bir zaruret halini almıştır. (Soldan «bravo» sesleri) (Alkışlar)

Ticaret nizamını tesis, ticari ahlâkı takviye, halk viedaında ihtikârın yarattığı infâli izale ve umumi efkârı rahata kavuşturma hususlarında pek müspet tesirleri bulunan Millî Korunma Kanununu da, Türk Milletinin görüş ve düşünüşüne tercüman olarak kabul buyurduğunuzdan dolayı şükran hislerini bildirmek isterim.

Bu kanunların ve âimme nizamının korunması için çıkarılmış bulunan diğer kanunların

tatbikinde üzerine düğen vazifeyi kifayet ve olgunlukla ifa edebilmesi için, adalet cihazımızın inkişaf ettirilmesine bu yıl zarfında da devam edilmiş ve yeniden (3) ü ağır ceza, (35) i asliye, (17) si sulh mahkemesi olmak üzere (55) mahkeme daha kurulmuştur ki, bu suretle, 1950 senesinden beri kurulan mahkemelerin adedi (36) sı ağır ceza, (262) si asliye, (163) ü sulh ve (16) sı iş mahkemesi olmak üzere (477) ye vâsıl olmuştur.

Sayın arkadaşlar,

Halk sağlığını korumak, yardım sıhhat ve içtimai muavenet müesseselerini çoğaltmak ve geliştirmek hususunda sarf edilen gayretler ve elde edilen neticeler, üzerinde dikkatle ve memnuniyetle durulmaya değer bir mahiyet arz etmektedir.

Modern tababeti köylünün ve kasabalının ayağına kadar götürmek, halk sıhhatiyle mahallinde ve yakinen alâkadar olmak için son yıllar zarfında açılan (165) sağlık merkezine ilâveten bu sene zarfında da (17) sağlık merkezi açılmıştır. İnşa halinde bulunan (70) sağlık merkezi de yakın bir âtide halk hizmetine açılmış bulunacaktır. Yine bu yıl zarfında yapılan ilâvelerle, hastane yatak adedi (23 240) a, verem yatak adedi de (7 800) e çıkarılmıştır. (Bravo sesleri)

Dünya Sağlık ve Çocuklara Yardım Teşkilâtının da maddi muavenetiyle 1953 yılı başından itibaren motorlû seyyar ekiplerle, bütün yurda şâmil bir program tahtında ele alınan verem aşısı tatbikatı, 1 Temmuz 1956 tarihine kadar (36) vilâyette tamamlanmış ve (11) milyon (590) bin vatandaş muayene ve tetkikten geçirilmiş, (4) milyon (500) bin vatandaş da aşılanmıştır.

Halkın hayat seviyesinin yükselmesi ve bununla müterafik olarak daha iyi beslenme ve daha iyi iskân edilmenin verdiği müspet neticelerle birlikte yapılan bu çalışmalar sonunda vilâyet ve kaza merkezlerinde veremden (100) bin nüfusa isabet eden ölüm adedi 1950 de (150) iken bu miktar 1955 te (78) e düşmüştür.

Aziz arkadaşlarım,

Maarif hizmetleri üzerinde yapılan çalışmalar da şükranla anılmaya değer bir mahiyet arz etmektedir.

İlköğretim çağında bulunan bütün çocuklarımızı okutma işinin her bakımdan memleketi-

niz için arz ettiği ehemmiyet malûmdur. İlköğretim sahasında yapılan çalışmaları birkaç rakamla tebarüz ettirmek uygun olur.

1950 de (12) bin (511) ilkokul vardı. Bu mekteplere (1) milyon (460) bin çocuk devam ediyordu. Bugün okul adedi (19) bin (122) ye çıkarılmıştır. Talebe adedi de (2) milyon (116) bine bağılmıştır.

Geçen bir yıl zarfında (545) yeni okul yapılmış (411) okul da tamir edilmiştir.

Eskiden mevcut (8) ilk öğretmen okulunda (1 828) talebe okumakta idi. Bugün ilk öğretmen okullarının adedi (42) ye çıkarılmıştır. Ve bu mekteplerde (18) bin talebe okumaktadır. (Bravo, sesleri) Senede (3 500) mezun verecek ve mekteplerimiz her yıl (3 500) yeni öğretmene kavuşacaktır.

Resmi ortaokul adedi (343) ten (535) ya, resmî lise adedi (59) dan (90) a çıkarılmıştır. Bu okullarda (157) bin (554) talebe okumaktadır. Geçen sene açılmış bulunan ve Türkçe ve İngilizce öğretim yapan (5) koleje ilâveten bu bu sene de Diyarbakır'da (1) kolej açılmıştır. Bu kolejlerden alınan neticelerin şayamı memnuniyet olduğunu ifade etmek yerindedir. Teknik öğretim sahasında da kifayetsiz ve verimli çalışmalar yapılmaktadır.

Yükseköğretim sahasında, mevcut üniversitelerimizin esaslı şekilde genişletilmekte olduğu ve yeni üniversiteler kurulmakta bulunduğu malûmdur.

Geçen yıl zarfında İstanbul, İstanbul Teknik, Ankara üniversitelerimizin yanıbaşında Ege Üniversitemiz de muvaffakiyetle faaliyetine devam etmiştir. Erzurum Atatürk Üniversitesi ile Karadeniz Teknik Üniversitesinin hazırlıkları yapılmaktadır.

Ankara'da bir «Ankara Orta - Doğu Teknik Üniversitesi» nin açılması için gayret gösterilmiştir. Bu konuda hazırlanan kanun lâyihası bugünlerde huzurunuza getirilecektir. Tasarı, kanunîyet kesbedinceye kadar, yüksek tahsil müessesesi, Ankara Orta - Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü adı ile bugünlerde açılacak ve fiilen tedrisata başlayacaktır. Bütün hazırlıkları bitmiş olan müessesenin Mimarlık, Şehircilik, gibi şindilik iki şubesi olacaktır. Üniversite adını aldığı vakit, fakülte halinde taazzuv edecek şubelerden Şehircilik kısmı da memleketimizde, ilk defa kurulmuş olacaktır.

Bu müessese, sanayileşme ve imar devrimizde muhtaecolduğumuz yüksek vasıta teknik elemanların çoğalmasına hizmet edecektir.

Muhterem arkadaşlarım;

Sicdi de ziraat sahasına geçeceğim. Ziraatın memleketimiz nüfusunun çok büyük bir kısmının birinci derecedeki geçim ve kazanç vasıtası olduğu malumdur. Bu sebeplerdir ki, iktisadi politikamızda ziraat, iktisadi kalkınmanın hareket noktası olarak kabul edilmiştir. Ziraî kredi, ziraatın makineleştirilmesi ve tohumların ıslahı gibi alınan muhtelif tedbirlerle bu faaliyet şubesi büyük nispette himaye ve teşvik edilmektedir. Bunun neticesi olarak, 1950 senesinde (4) milyar (472) milyon lira olan zirai geliri 1955 yılında (7) milyar (584) milyon liraya yükselmiştir ki, bu beş sene içinde yüzde altmış dokuz nispetinde bir artış ifade etmektedir.

Birbirini takibeden bereketsiz iki mahsul yılından sonra bu sene, ekiliş sahasında kaydedilen artışa rağmen, yine kurak ve binaenaleyh verimsiz bir mahsul yılı daha idrak etmiş bulunuyoruz. Öyle ki, geçen sene bir miktar hububat ihracatmış olduğumuz halde bu sene memleketimizin istihlakını karşılamak için ithalat yapmak zorundayız. Buna mukabil pamuk, tütün ve fındık gibi diğer mahsullerimizin istihsalı umumiyetle bereketli olmuştur. Pancar istihsalındaki kuraklığın menfi tesirlerini ekiliş sahasının genişliği telâfi etmiştir.

Yeniden işletmeye açılan Şeker fabrikaları, ekiliş sahası gittikçe genişlemekte bulunan pancar ziraatının umumi ziraatımız içindeki yerini daha ziyade artmasına, vesile teşkil etmiş aynı zamanda bu fabrikalar, dolayısıyla ziraatımız için yapılmış bir yatırım mahiyetini de iktisabetmiştir. Halen (36) vilâyetimizde pancar ziraatı, köylümüzün refah seviyesinin yükselmesinde mühim bir rol oynamakta ve modern ziraatın memleketimizde yayılmasına ve yerleşmesine vasıta olmaktadır.

Geçen devre Yüksek Meclisinin çıkardığı değerli eserlerden birisi de Orman Kanunudur.

Ormanlarımızın her bakımdan huiz olduğu ehemmiyet malumdur. Bugünkü haliyle dahi, ormanlarımız köylü için oldukça geniş bir kazanç sahasıdır. 1950 senesinde Orman İşletmeleri tarafından köylüye hizmet mukabili (19)

milyon (260) bin lira ödennmişti. 1955 yılında tediye olunan miktar (62) milyon (580) bin liraya yükselmiştir.

İçerisine girilemeyen, kıymetli mahsulleri olduğu gibi çürümeye terk edilen ormanlarımızın lâyıki veçhile işletilmesi için yapılan çalışmalar şöylece arz olunabilir: 1950 de (223) kilometreden ibaret olan orman yolları 1955 yılında (1 717) kilometreye ve bu sene de (3 592) kilometreye balığ olmuştur.

1950 de (703) bin metre mikâbından ibaret olan orman mahsullerimiz bu sene (1) milyon (321) bin metre mikâbını geçmiştir. Gelecek sene (2) milyonu bulacaktır. Orman artıklarını kıymetlendirmek için gerekli tesislerin inşası hususundaki çalışmalara hararetle devam olunmaktadır. Pek yakında bunlardan mühim bir kısmının temelleri atılacaktır.

Muhterem mebuslar,

Memleketimizi imar etmeye mâtuf nafia çalışmalarını bütün sahalarda memnuniyet verici bir şekilde inkişaf etmektedir.

Memleket ekonomisindeki ehemmiyetli yeri hepimizin malûm olan karayollarımızdaki çalışmalar bu sene içinde de hızla devam etmiştir. Bu faaliyet neticesinde bir sene zarfında yeniden (4 500) kilometre yol bakım altına alınmış, (1 430) kilometre standart yol şebekesi ikmal edilmiş ve (1 850) kilometre yolda asfalt tathikatı yapılmıştır. Bu suretle 1950 de (17 465) kilometre olan yaz ve kış geçit veren yolların uzunluğu halen (33) bin kilometreye, (1 624) kilometreden ibaret bulunan asfalt yolların uzunluğu da (3 500) kilometreye yükselmiş bulunmaktadır. (Bravo sesleri)

Yol faaliyetinin bir mütemmimi olan köprü inşaatı da aynı şekilde inkişaf etmektedir. Bu sene içinde, Fırat üzerinde (720) metre uzunluğundaki Birecik köprüsü ile birlikte ceman (4 733) metre uzunluğunda (88) büyük köprü seyrüsefere açılmıştır. Bu suretle 1950 yılında (289) dan ibaret bulunan mevcut köprülerin sayısı halen (679) a, hüdudun uzunlukları da (13) bin metreden (45 870) metreye yükselmiştir. (Bravo sesleri)

İman inşaa faaliyetine bu yıl da ehemmiyet ve hararetle devam edilmiştir. Halen inşaatı ikmal edilip işletmeye açılmış bulunan Trabzon, İnebolu, Ereğli, Zonguldak, Amaşra, İskenderun

limanlarının kömür, hububat ve muhtelif eşya olarak kapasiteleri yekûnu yıllık (6) milyon (850) bin tondur.

Ayrıca (300) metrelik rıhtımı, (16) bin metre karelik depo sahası ve tesisleriyle (300) bin ton kapasitede Salıpazarı inşaatı da ikmal olunmuştur. Bunun ikinci kısmı olan Topkane inşaatına hızla devam olunmaktadır. (34) bin tonluk silosu, ve rıhtımı bitmiş olan Haydarpaşa limanının halihazır kapasitesi (500) bin tondur, 1957 de tamamlandığı zaman (1) milyona vasil olacaktır. (Bravo sesleri)

İnşa halinde bulunan İzmir, Samsun, Mersin, Giresun limanlarının kapasiteleri yekûnu ise (4) milyon tonu aşacaktır. Bütün bu limanların inşaatı nihayet 1958 de ikmal edilmiş olacaktır.

Su işleri çalışmalarımız devam etmektedir.

Millî olduğu kadar beynelmîl ölçüde de büyük bir eser olan Seyhan Barajının tamamlanarak faaliyete geçmiş olduğu malûmunuzdur. (140) milyon liraya mal olan bu tesis (850) bin dönümlük arazinin taşkınları korunması, (1) milyon (500) bin dönüm arazinin sulanması sağlanmış olduğu gibi, senede (284) milyon kilovat enerji sağlanması imkânı da elde edilmiş bulunmaktadır.

Damsa Barajı ikmal edilmiş olup yakında işletmeye açılacaktır. (4) milyon liraya mal olan bu tesis de (3) bin dönüm arazinin sulanmasını temin edecektir.

Keza büyük Sarıyar Barajının inşaatı da ikmal edilmiş olup tecrübe işletilmesine geçilmiştir. (250) milyon Türk lirasına mal olan bu büyük eser de Sakarya vâdisindeki geniş sahada taşkınları önlediği gibi senede (412) milyon kilovat saat enerji sağlayacaktır. (Bravo sesleri)

Diğer taraftan Hazer gölü manzumesiyle Hiranlı, Demirköprü, Kemer, Ayrancı ve Sille barajlarının inşaatı programları gereğince devam etmektedir.

Önümüzdeki iki sene içinde bu barajlarla İller Bankası tarafından inşa edilmekte olan Tortum, İkizdere, Kovada, Sızır, Değirmendere, Emet, Ceyhan, Botan, Göksu hidro - elektrik santrallerinin ve Soma termik santralinin ikmaliyle enerji ihtisaliniz yeniden (1) milyar (600) milyon kilovatsaat daha artacak ve bu suretle 1950 de (790) milyon kilovatsaat olan yıllık enerji ihtisaliniz (4) milyar kilovatsaate yükselmiş bulunacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Demiryollarımız, teknik tekâmülün ve ticari işletmeciliğin icaplarına uygun olarak, modern muhabere tesisleri kurmak, cer sistemlerini memleket ve hizmet icaplarına göre yeniden tanzim etmek gibi ana mevzuları ihtiva eden bir kalkınma programı hazırlayarak tatbikatına girişmiş bulunmaktadır.

Demiryollarının yoleu ve yük nakliyatı ve tren seferleri her sene büyük ve devamlı artışlar kaydetmektedir.

Bu sene Muş'a varmış olan demiryolumuzun Van istikametinden İran hududuna vâsıl olması için bütün tertibat alınmıştır. Bu kısmın da kısa bir zamanda bitirilmesi için inşasına başlanacaktır; böylelikle büyük komşumuz, dost ve müttefikimiz İran'a demiryolu irtibatımız tahakkuk sahasına girmiş olacaktır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Denizcilik Bankası kuruluşundan beri istihdaf ettiği gayeye doğru müspet adımlarla ilerlemektedir.

Banka, bu devre zarfında, selefî Denizyollarının devrettiği yaşlı ve ağır masraflı (17) yoleu ve yük gemisini kadrosundan çıkarmış; buna mukabil günden güne artan yoleu ve yük nakliyatını karşılamak üzere, muhtelif tip ve tonaajda (38) gemi satınalmış, bir kısım şehir hattı yoleu ve araba vapurlarını da kendi tersanelerinde inşa etmiştir. (Bravo sesleri) İdaresi altında bulunan limanların yükleme, boşaltma ve anbarlama kapasitelerini yüzde yüz artırmıştır.

Aziz mebus arkadaşlarım,

İktisat ve ticaret sahasındaki çalışmalarda elde edilen neticelere de işaret etmek isterim.

Memleketimizi ileri bir cemiyet seviyesine götüren bir inkişafın işaretleri iktisadi hayatın her sahasında, iç ticarete, banka hizmetlerinde, sanai istihsalde, sermaye yatırımları ile para hareketlerinde, ihracatta, günden güne artan bir nispetle tezahür etmektedir.

Ticari faaliyetin inkişafı kadar, mazbut bir nizama yönelmenin de bir işareti saydığım şirket kuruluşlarında memnuniyet verici ilerlemeler görülmektedir. 1955 senesinde adedleri (1.626) ve sermayeleri yekûnu (935) milyon lira olan şirketlerin sayısı (2 200) e, sermaye yekûnu da (1) milyar (300) milyon liraya yükselmiştir.

İktisadi hayatımızda esaslı bir unsur hizmeti gördüğüne inandığım bankacılığımızdaki inkişaf, yatırım faaliyetlerimizin gelişmesi ve millî gelir artışı ile mütenasibolarak devam etmektedir. Bankaların açmış oldukları kredinin yekûnu, geçen seneye nazaran (914) milyon liralık bir fazlalıkla, (6) milyar (370) milyona yükselmiştir. Bankalarımızdaki mevduat yekûnu da (782) milyon liralık bir artışla (4) milyar (362) milyon liraya balığ olmuştur.

Bu inkişafın ticari hayatımıza en faydalı şekilde intikalini temin ve kredi imkânlarını, iktisadi potansiyelimizi artıracak istihsal sahalarına, tevcih için müessir tedbirler alınmıştır. Bu sahada yüksek nazım rolü ifa etmek üzere bir «Banka Kredilerini Tanzim Komitesi» kurulmuş bulunmaktadır.

Ticaret nizamını tesis ve ticari ahlâkı takviye etmek bakımından, Millî Korunma Kanununun son tadiliyle vaz'olunan hükümlerine de temas etmek isterim.

Kalkınma gayretlerimiz içinde, iktisadi bün-yemizi sarsabilecek ihtikâr hareketlerinin ve aşırı kazanç ihtiraslarının âmme viedasında husule getirebileceği aksülâmelin bir tezahürü olarak kabul buyurduğunuz bu kanun, bir murakabe, disiplin ve ahlâk müessisi vasfını da taşımaktadır. Bu itibarla tatbikatında, ticaret hayatımızın muhtacolduğu mazbûat, emniyetli ve istikrarlı bir çalışma nizamının tesisini beklemekteyiz.

Memlekette iktisadi ferahlık ve ucuzluk yaratmanın tek şartı, fiyat kontrolü ve mübadele nizamını tesis değildir. Piyasanın mallı beslenmesi zarureti de bulunduğu aşikârdır. Ancak, bu nizam, mevcut malların müstehlake en müsait şartlarla ve süratle intikalini temin eder. Bu sebepledir ki, istihlâk piyasasını muntazam bir şekilde besliyecek lüzumlu ithal mallarını temin için gerekli tedbirler dikkatle alınmaktadır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Memleketimizin tabii şartları ve iktisadi imkânları içinde sanayimizin büyük bir gelişmeye namzedolduğu ve iktisadi refahımızın bu gelişmeye çok yakından bağlı bulunduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Hususi teşebbüsün bu bakıkatı müdrik olarak muhtelif sanayi şubelerinde sermaye yatırımlarına gösterdiği rağbet, memnuniyet vericidir.

Sınal istihsalimizi artırmakta, yerli kaynaklarımız yanında yardımcı bir unsur olan ecnebi sermaye yatırımlarındaki gelişmeyi de memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Geçen sene sonuna kadar vâkı olan (140) yatırım talebine ilâveten (65) milyon liralık yabancı sermayeye tekabül eden (49) müracaat daha kabul edilmiştir. Birçok müracaatlar de tetkik safhasındadır.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununda kabul buyurulan son tadilin ecnebi sermayeye her türlü çalışma kolaylığı yanında en geniş emniyeti de sağlayarak, birkaç yıl gibi kısa zamanda bu müspet neticeyi istihsale imkân verdiğini bilhassa belirtmek isterim. Bu suretle memleketimiz, tamamıyla işlenememiş olan tabii kaynakları ve hayat seviyesi her gün yükselerek istihlâk kudreti artan büyük bir halk kütlesi ile, yabancı sermaye ve tekniğe en müsait şartları temin etmiş bulunmaktadır.

Çok eskî bir geleneği olduğu kadar sosyal refahımızın temininde bugün de faydalı bir unsur hizmeti göreceğine inandığımız küçük sanatların, sanayi programımızla ahenkli bir şekilde inkişafına ehemmiyet verilmektedir. Bilhassa, memleketin toprak durumu itibarıyla az verimli bölgelerinde yaşayan küçük kasabalı ve köylü vatandaşlarımıza dokumacılık, halıcılık, çorapçılık ve trikotaj gibi el sanatlarını öğretmek için açılan kurslardan çok başarılı neticeler alınmıştır.

Dış ticaret mevzuundaki çalışmalar, bir taraftan ihracatımızı kolaylaştırarak döviz gelirlerini artıracak, diğer taraftan dış ödeme gücümüzü en iyi şekilde kullanma imkânını verecek surette tanzim edilmektedir.

Bu yıl, ihraç mallarımızın en mühimleri meyvanında pamuk, tütün, fındık, üzüm, incir ve muhtelif maden istihsalâtımız geçen yıllara nazaran memnuniyet verici nispetlerde artış göstermektedir. Bu mahsullerden bir kısmının bu yıl rakip memleketlerde kâfi derecede istihsal edilememiş olması da, mallarımızı müsait fiyatlarla ihracatmemize imkân verecektir.

İhracatta bilhassa dış pazarlarda aramılan mahsul ve mamullerin teşvikine geniş nispette yer veren bir rejim tatbikine geçilmiştir. İhraç mallarımızın kalite bakımından da alıcılar nezdinde rağbetlerini artıracak vasıfta olmalarına

dikkat etmek lazımdır. Bu itibarla standardizasyon mevzuundaki çalışmalara; sınai mamullerimizde kaliteyi üstün ve bilhassa müstakar bir hale getirecek norm tesbitlerine ehemmiyet verilmektedir. İhraç emtiamız halen (40) liman ve merkezde murakabe edilmektedir.

1955 senesindeki ihracatımız (1) milyon (792) bin tondur. İçinde bulunduğumuz yıl ihracatının daha fazla olacağı tahmin edilmektedir.

İthalatta, döviz gelirlerimiz, kalkınma hamlelerimizin icabettirdiği tediyeler yanında, iç piyasada fiyat istikrarını muhafaza için zaruri ihtiyaç maddelerine tahsis edilmektedir. Bu bahiste ehemmiyetli bir nokta olarak, ithal mallarının menşe fiyatları üzerinde sıkı bir kontrol zarureti vardır, ve bunun için de gerekli tedbirler alınmaktadır.

Muhtelif memleketlerle ticari münasebetlerimiz, mevcut ticaret ve tediye anlaşmaları dâhilinde ve mütat hacımlar içinde cereyan etmektedir.

Bu bahisteki sözlerime nihayet vermeden önce paramızın kıymetinde değişiklik yapılacağına dair bazı mehafilde mevcudiyeti zannedilen tereddütleri de izale etmek isterim.

Paramızın devalüe edilmesi gibi bir şey asla mevzu bahis değildir. Bu hususta tamamen müsterih olmak lazımdır.

İktisadi kalkınma hareketimizin mühim bir cephesini teşkil eden sınai işlerimiz günden güne büyük gelişme kaydetmektedir.

Şeker, çimento, makine ve kimya, demir ve çelik ve dokuma sanayi sahalarında tahakkuk ettirilen işler daha şimdiden yüksek bir seviyeye erişmiş bulunmaktadır. Petrol mevzuunda da çok hayırlı neticeler almanın arifesinde bulunuyoruz.

Geçen aylarda açtığımız (4) fabrika ile şeker fabrikalarımızın adedi (15) e baliğ olmuş ve buna mütenazır olarak 1950 de âzami (135) bin ton olan istihsal kapasitesi, (400) bin tonu aşma yoluna girmiştir. Böylece memleket ihtiyacını temin yanında şeker ihraçı inkâmını da elde etmiş bulunmaktayız. (Bravo sesleri).

Çimento istihsal kapasitemiz, yalnız bu yıl Darıca ve Ankara fabrikalarının tevsi ile (185) bin ton artmış ve 1950 de (375) bin ton olan çimento istihsalimiz bugün (1) milyon (195)

bin tona yükselmiştir. İnşası büyük gayretle devam etmekte olan diğer fabrikaların, 1957 de ikmalî ile çimento istihsal kapasitemiz (2) milyon (500) bin tonu bulacaktır. (Bravo sesleri).

Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, faaliyet sahasını Millî Müdafaa ihtiyaçları ve inhisar maddeleri dışına çıkartarak birçok zirai makinelerin imaline de teşmil etmiştir.

Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları büyük bir inkişafa mazhar olmuş ve istihsal kapasitesi, 1955 yılı sonunda ham demirde (114) bin tondan (199) bin tona, çelikte (103) bin tondan (188) bin tona, hadde mamullerinde (73) bin tondan (150) bin tona, kok kömüründe de (293) bin tondan (507) bin tona yükselmiştir.

İktidarın iktisadi prensiplerinden birinin tahakkuku meselesi olarak, Muhterem Heyetinizi mühim bir meseleden de haberdar etmekle memnunluk duymaktayım : Âmmе hizmeti mahiyetinde olan İktisadi Devlet Teşekkülleriyle enerji ve ağır sanayi gibi müesseseler ve bunlar ile alâkalı maden işletmeleri müstesna olmak üzere, devlet sermayesiyle kurulmuş bütün iktisadi müesseselerin, 3460 sayılı Kanunun 39 ncu maddesinde yazılı anonim veya limited şirketlere devriyle, hususi teşebbüse intikalini sağlamak için lâzımgelen muamelelere tevessül edilmiştir. (Bravo sesleri, alkışlar)

Sevgili arkadaşlarım,

Devlet varidatı, 1950 yılından beri iktisadi gelişmemize muvazi olarak yıldan yıla muntazam ve süratli bir şekilde artmaktadır. Filhakkı, 1950 yılında (1) milyar (300) milyon liradan ibaret bulunan devlet varidatı, 1956 gelir bütçesinde (3) milyar (324) milyon liraya yükselmiştir.

1956 malî yılındaki devlet gelirlerinden yapılan tahsilât da, aynı artış seyri içinde bir gelişme okduğunu göstermektedir. Malî yılın Eylül ayı sonu itibariyle (7) aylık tahsilât yekünü (1) milyar (777) milyon liraya baliğ olmak suretiyle geçen yılın aynı devresindeki tahsilâta nazaran, (203) milyon lira ve 1950 yılına nazaran ise (1) milyar (15) milyon lira fazlalık kaydetmiş bulunmaktadır. (Bravo sesleri, alkışlar).

Devlet varidatımızda her yıl görmeye alıştığımız bu mühim artışlara karşı, demokratik hizmet anlayışının ve vatandaşların devlet hiz-

metlerinden daha yakından ve süratle faydalanmaları zaruretinin tabii bir neticesi olarak devlet masrafları da, her geçen yıl biraz daha yükselmektedir. Bu hizmet ve zaruretlere daha kısa bir zamanda ve daha iyi bir şekilde karşılamak hedefine vâsıl olabilmek için, mevcut gelir kaynaklarımızın geliştirilmesine ve genişletilmesine mâtuf tedbirlerin alınmasını çok yerinde ve faydalı mülâhaza etmekteyim.

Vergi kanunlarımızı modern esaslara ve memleket şartlarına uygun bir hale getirmek maksadiyle hazırlanan lâyiha Yüksek Meclise arz olunmuş; bunlardan bir kısmı, geçen Tegrî Devre içinde kıymetli tetkiklerinizden geçerek kanunlaşmış bulunmaktadır. Bu meyanda Muamele Vergisinin kaldırılması ve Gelir Vergisi muafı hüduklarının genişletilmesi, daima takdirle anılmaya değer mali bir muvafakiyet olmuştur. (Bravo sesleri).

Malûmdur ki, Muamele Vergisi Kanunu, ihdası tarihinden beri daima artan bir şikâyet konusu olmuştur. 1957 mali yılı iptidasından itibaren sanayimiz, Muamele Vergisinin tahripkâr tesirinden kurtularak yeni bir gelişme devresine girmiş olacaktır.

Gelir Vergisi Kanununda yapılan tadilatla - bilindiği gibi - adedleri (400) bin civarında olan düşük kazançlı küçük sanat ve ticaret erbabı, esnaf veya Gelir Vergisi mükellefi olmaktan kurtarılmıştır.

Geçen sene Yüksek Meclisiniz, bu vergi kanunlarından ayrı olarak sosyal hayatımız için çok faydalı kanunlar da çıkarmıştır. Bu kanunların işçi muhitinde büyük memnuniyet uyandırdığı görülmüştür.

Aziz arkadaşlar,

Millî Müdafaa Vekâleti, topyekûn müdafaa-ya taallük eden mevzuata atom teknîğinin istediği bir vechê vermek gayesiyle çalışmaktadır.

Silâh altına davet edilen gençlere, modern eğitim sistemlerinin ışığı altında, en yeni silâh ve malzemenin kullanılması ve bakımı öğretilmektedir.

Ordumuzun devamlı surette muharebe eğitimi, tatbikat ve manevralarla meşgul olabilmesi için er eğitim merkezleri teşkil edilmiştir.

Bir sefer vukuunda silâh altına alınmaları icabeden yedek subay, astsubay ve erlerimize de, yeni silâh ve malzemenin kullanılması ve bakı-

mı için gerekli bilgiler verilmektedir. (Bravo sesleri).

Bu eğitime, inkânlarımızın âzami haddine varılarak devam edilecektir. (Bravo sesleri, alkışlar).

Harb okullarımızın, umumî kültür, meslekî eğitim bakımından daha ileri bir seviyeye çıkarılması ve bu okullara rağbetin artırılmasını temin maksadiyle yeni bir kanun lâyihası hazırlanmıştır. Diğer taraftan ordunun küçük rütbeli subay ihtiyacını sağlamak üzere açılması lüzumlu görülen kısa süreli subay okulları hakkındaki lâyiha da bu Devre içinde Yüksek Meclisinize sunulacaktır.

Bugün büyük bir önem kazanan, her gün yeni yeni inkişaf kaydeden atom, biyoloji ve kimya harbine karşı ordumuzun ve halkımızın eğitimine ehemmiyet verilmektedir. (Bravo sesleri).

Atom enerjisi mevzuundaki çalışmalar, geçen devrenin sonunda kabul buyurduğunuz iki kanun ile bir esasa bağlanmış; yeni bir hız kazanmıştır.

Hadut vazifelerinde bulunan birliklerimizin iskân ve yaşama şartları üzerinde durulmakta, modern esaslara göre, bu mühim meselenin halli yolunda gayret sarf edilmektedir.

Geçen devre zarfında kabul buyurduğunuz ve ordumuzun iskân politikasıyla şehirlerimizin imarı hususunda büyük faydalar sağhyacağı şüphesiz bulunan 6771 sayılı Kanunun tatbikat hazırlıklarına bağlanmış. Bu kanunun bahsettiği salâhiyetle satılacak gayrimenkullerin bedeliyle modern garnizon ve her nevi yeni askeri tesisler inşa edilecektir.

Silâhlı kuvvetlerimiz, iç ve dış kaynaklardan önemli bir lojistik mesnede dayanmaktadır. Bu sözlerimle, her çeşit malî ve iktisadî mülâhazaların üstünde, ordumuz için her sene seve seve ayırdığınız geniş tahsisatla, büyük dostumuz Amerika ve Kanada'nın askeri yardımlarına işaret etmek istiyorum.

1955 - 1956 devresinde Amerika'dan aldığımız askeri yardım takriben (200) milyon dolar kıymetindedir.

Kanada'dan havacılık sahasında değerli yardım görmekteyiz. Bu vesile ile her iki kıymetli dostumuz ve müttefikimize huzurunuzda teşekkürlerimi tekrarlamayı vazife bilirim (Alkışlar)

Sayın mebuslar,

Bütün bir milletin ihtimamla üzerine titrediği ordumuz, - kara, deniz, hava kuvvetlerimiz - NATO savunma gücünün modern temelleri üzerinde, bir kudret sembolü olarak yükselmektedir. (Sürekli alkışlar) İnandığımız bu durumun devamı için elimizden geleni yapmak azmindeyiz. (Bravo sesleri).

Muhterem mebuslar,

Şimdi dış siyasetimizden bahsedeceğim.

Hakiki ve adilâne bir sulhün tesisi, henüz endişe verici bir mevzu olarak muallâkta durmaktadır.

Milletlerin meşru menfaat ve haklarının gözetilmesi prensibine istinadeden, yok edilmek veya tahakküm altına alınmak korkusundan masun bir devroye henüz girilememiştir. (Doğru, doğru sesleri)

Umumi siyasette gözetilen maksat, sadece birkaç seneyi harbsiz geçirmekten ibaret olmamalıdır. Uzun seneler devam edecek esaslı bir sulhu beşeriyete temin için uğrulanmalıdır.

Halbuki cihan siyaseti sahasında kelimeler, tâbiye ve politika oyunları tevâlî ederken, hakiki sulhün tesisi için bertaraf edilmesi elzem olan muzır cereyanlar, tahakküm emellerine delâlet eden vakıalar olduğu gibi ortada durmaktadır. (Bravo sesleri)

Son günlerde Polonya ve bilhassa Macaristan'da cereyan eden kanlı hadiseler, milletlerin ne behasına olursa olsun ancak hürriyet ve istiklallerine sahibolarak yaşamak istediklerini vuzuh ile göstermiştir. (Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)

Orta - Şark'm zor durumunu kendi menfaatleri için istismar edenlerin, hattâ yine aynı maksatla mütemadiyen müşküller ve ihtilâflar yaratmaların, tahakküm maksadıyla birtakım keyfi ve fevri siyaset takibedenderin, bu bölgede ihdas ettikleri son derece ciddi ve nazik vaziyetin, çok vahim hadiseler meydana verdiğine şahid olmaktayız. (Bravo sesleri) Bu gibi karışık vaziyetlerde katı hükümler verip neticelere varmakta acele etmiyoruz. Bu itibarla, ben, bugün burada, dünyanın durumu muvacehesinde ihtiyatı, teyakkuzu hiçbir zaman elden bırakmamak, daima daha hazırlıklı olmak ve bütün sulhsever milletler arasında tesanütü hareket edilmesini temin etmek hususunda öteden beri yapmış ol-

duğumuz teşebbüslerin, ne kadar yerinde olduğunu, hadiselerin bir daha ispat ettiğini tebarüz ettirmekle iktifa eyliyeceğim. (Bravo sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar,

Vakıalar ve tecrübeler açıkça göstermektedir ki sulhün korunması, sulhu bozmak isteyenlerden daha kuvvetli olmaya bağlıdır. Bunun için bütün hakiki sulhsever milletler imkân ve gayretlerini birleştirmeli, milletlerin tam müsavat şartları içinde yükselmeleri ve refaha kavuşmaları için mütesanit bir iş birliği yapmalıdırlar.

Bu siyaset, her zaman söylediğim gibi, Birleşmiş Milletler Andlaşmasındaki yüksek prensiplere bağlılık bakımından tam mânasiyle idealist ve bu ideallerin korunması için lâzımgelen teyakkuzu tazammun etmesi bakımından da yine tam mânasiyle realist bir siyasettir.

Biz, gerek çok taraflı anlaşmalar içinde gerek muhtelif devletlerle ikili münasebetlerimizde daima bu prensipleri tatbik etmekteyiz.

Bütün sanimiyet ve azminizle bağlı bulunduğumuz NATO içinde âzamî ölçüde faal ve faydalı olmaya çalışıyoruz. NATO'nun askeri kuvvet ve tedbirlerinin sulh uğrunda daha mütekâmil bir hal almasının zaruretiine inanıyoruz. Bunun yanında NATO'nun siyasi sahada iş ve hareket birliğini behemehâl artırması hususundaki gayretleri memnuniyetle destekliyoruz.

Orta - Doğu'da, her milletin hak ve menfaatlerini müsavî şartlar içinde müştereken korumak, nereden gelirse gelsin maddî ve mânevî tecavüzlere karşı durmak, el birliğiyle bu bölgede istikrar, refah ve tealiyi sağlamak gayeleriyle kurulmuş olan Bağdad Paketi bütün tahriklerle rağmen ayakta durmaktadır. (Bravo sesleri)

Pakt içindeki müttefiklerimizden her birinin, - bizim gibi - bu pakta karşı bağlıklarını ve Bağdad Paketi zihniyetiyle hareket etmekte olmalarını görmekle inşirah duymaktayız.

Birleşik Amerika, Bağdad Paktinin hem «İktisadî» hem de «Yüksek Faaliyetlerle Mücadele» komisyonlarına tam âza olarak girmiş bulunmaktadır. Ayrıca, büyük müttefikimiz, paktın Ekonomik Komitesi çerçevesi içinde hazırlanmakta olan müşterek «nafia» projelerinin finansmanına yardım edeceğini vadedmiştir. (Bravo sesleri)

Bütün bunlar şükranla karşılanacak ileri hareketlerdir. Ancak, NATO ve SEATO'ya âza olmak suretiyle dünyada sulh ve emniyetin tesisi için yaptığı muazzam gayretlerin iki mühim ahdi delilini vermiş olan Amerika'nın, yıkıcı faaliyetlerin tekâsüf ettiği Orta - Doğu'da, Bağdad Paktına da tam âza olarak girmek suretiyle, tesiri çok büyük olacağı şüphesiz bulunan diğer bir delilini daha ilâve etmesini ehemmiyetle temenniye şayan bulurum. (Bravo sesleri, alkışlar)

Balkan Paktına gelince, bu ittifakın akdedilmesinin saiki, âzası bulunan devletlerin hürriyet ve istiklallerinin muhafazası, Balkanlarda emniyet ve istikrarın temini, bir kelime ile üç devlet arasında kader ve menfaat birliği gibi geçici olmayan sebeplerdir. Üç devletin, bu paktı yakından ilgilendiren hâdiselerin inkişaf-ları karşısında, paktın durumunu ve âtisini aralarında müzakere edip mutabakata varmaları icabeder. (Bravo sesleri)

Bu bakımdan, Yunan Hükümetinin vâkı davetlere icabet etmemesi yüzünden bir hayli zamandan beri toplanamamış olan Paktın Daimi Konseyinin tekrar faaliyete geçebilmesini temenni ederiz. Bu temennide Yugoslav Hükümetinin de bizimle müşterek olduğunu söyleyebilirim. (Bravo sesleri)

Sulh, insanlık ve refah ideallerine hizmet için kurulmuş teşekküllerden bahsederken, bunların başında gelen Birleşmiş Milletler hakkındaki müşahedelerimizi de anlatmak isterim.

Birleşmiş Milletler Andlaşmasına büyük sadakatle bağlıyız. Ancak Birleşmiş Milletler Teşkilâtının bazı üyelerinin bu Andlaşmadaki ulvi prensipleri hususi maksatlarla zaman zaman istismar veya arzularına göre tahrif etmek istediklerini görmekle müteessiriz. (Bravo sesleri)

Bütün beşeriyetin ümitlerini bağladığı bu büyük müesseseyi, bu gibi küçüklüklerden korumak ve el birliğiyle bu uğurda mücadele etmek lâzımdır. Böyle yapılmadığı takdirde Birleşmiş Milletler Teşkilâtının otoritesi, hattâ mevcudiyeti, tehlikeye düşebilir. (Çok doğru sesleri)

Çok ehemmiyet verdiğimiz diğer bir beynelmîl teşekkül de, âzası bulunduğumuz Avrupa Konseyidir.

Bu müessesenin, mâkul ve bütün cihana karşı bayırhah, geniş görüşlü bir Avrupa vahdeti-

ne doğru ilerlediğini görmekle memnuniyet duymaktayız.

Aziz mebus arkadaşlarım,

Biraz evvel tarif ettiğim dürüst, açık ve bayırhah siyasetimize aynı şekilde ve delilleriyle mukabele eden bütün devletlerle ikili münasebetlerimizi inkişaf ettirmekteyiz.

İstiklâl ve millî hürriyetlerini kazanmalarından büyük bahtiyarlık duyduğumuz Tunus ve Fas ile karşılıklı büyükelçilikler tesis ettik. (Bravo sesleri, sürekli alkışlar)

Güney - Kore Devletiyle, yine karşılıklı, sefaretler açmayı kararlaştırdık.

Geçen devre zarfında, memleketimize mühin ziyaretler vukubulaştı. Kıymetli komşumuz, kardeşimiz ve müttefikimiz İran'ın büyük bir hükümdar ve büyük bir devlet adamı vasıflarını yüksek şahıslarında birleştiren Şehinşahi Majeste Muhammed Rıza Pehlevi'nin, İmparatoriçe Süreyya Hazretleriyle birlikte memleketimize yaptıkları resmî ziyaretin derin hâtırası ve samimi heyecanı hepimizin kalblerinde yaşamaktadır. (Alkışlar) İran ile münasebet ve iş birliğimizin, her sahada, gerek Bağdad Paktı içinde gerek ikili olarak, en tatmin-kâr şekilde inkişaf etmekte olduğunu söyleyebilecek durumda olmakla hakiki inşirah duymaktayım. (Bravo, sesleri)

Her bakımdan çok kıymetli olan dostum Pakistan Reisi cumhuru Ekselâns İskender Mirza ile pek muhterem Begüm Mirza da resmî bir ziyaretle memleketimizi şerefletirmişlerdir. Büyük ve aziz Pakistan Milletine hem Bağdad Paktı müttefikimiz olarak hem de, karşılıklı münasebetlerimizde atfettiğimiz kıymet ve beslediğimiz itimat büyüktür. (Bravo sesleri, alkışlar)

Birleşik Libya Krallığının Muhterem Meliki Majeste İdris El-Senusi'nin memleketimizi ziyaret etmiş olmalarını büyük memnuniyetle kaydetmek isterim.

Başvekilimiz Adnan Menderes'in dost ve kardeş Afganistan'a yaptığı resmî ziyaret de faydalı olmuştur. Majeste Afgan Kralı Zahir Şah'ın memleketimizi şerefletirmeleri hakkındaki resmî davetimizi kabul buyurmaları bizi, fazlasıyla memnun ve mütehassis etmiştir. (Bravo, sesleri alkışlar) Afganistan'ın müreffeh ve kuvvetli olmasını isteriz. Bunu, yalnız aramızda

mevcut hissi ve mânevi bağlardan dolayı değil, Afganistan'ın bölgemizde işgal ettiği mühim mevkii bakımından da samimiyetle temenni etmekteyiz.

Pakistan - Afganistan münasebetlerinin düzelmek yoluna girdiğini gösteren bazı enareler bizi son derece bahtiyar etmektedir. (Bravo, sesleri)

Bu yolda elde edilecek her müspet neticenin, müşterek dostlarımız için olduğu kadar, muhitle-ri için de bir nimet sayılacağı şüphesizdir.

Bu sene Cumhuriyet Bayramımızı, dört aziz dost memleketine mensup çok muhterem misafirle-rimizle birlikte kutladık. Bunlar, sulhsever mil-letler camiası içinde ve Akdeniz havzasında bü-yük bir azimle daima yapıcı bir rol oynamış bu-lunan dost İspanya'nın Hariciye Nâzırı Ekselâns Artajo; dost ve müttefik İran'ın Harbiye Nazırı ile, kıymetli dost ve müttefikimiz İtalya'nın Er-kânıharbiye Reisi ve ananevi dostumuz ve kıy-metli müttefikimiz Alman milletin yegâne mü-messili olan Federal Almanya'nın Hava Kuvvet-leri Kurmay Başkanıdır. (Bravo sesleri, alkışlar)

Arkadaşlar,

Yakın komşumuz, değerli müttefikimiz kar-deş Irak'la münasebetlerimiz, iş birliğimiz, bü-tün samimiyet ve kuvvetiyle olgun bir safha arz etmektedir.

Bağdad Paktının kıymetli bir azası ve Arap Birliğinin mühim bir rûknü olmak gibi iki bü-yük vazifeyi liyakatle başaran bu milleti ve onun dirayetli idarecilerini, sulhsever milletler camia-sının takdir etmesi lâzımdır. (Alkışlar) -

Büyük dostumuz ve müttefikimiz Birleşik Amerika ile münasebet ve iş birliğimizi daima inkişaf etmekte olduğunu görmek ve söylemekle bahtiyarım. (Brava sesleri) Bütün meseleleri-mizi, hakiki ve birbirinden emin dostlar arasın-da icabeden şekilde, tam bir samimiyet içinde be-raberce ele almaktayız.

Kıymetli dostumuz ve müttefikimiz İngiltere ile olan münasebetlerimiz de dostane bir anlayış havası içinde daima kuvvetlenmektedir.

Fransa ile bilhassa iktisadi sahada çok ha-yırlı işlere girildiğini, İtalya ile münasebetle-rimizin her sahada inkişaf ettiğini kaydetmek-ten zevk duyarım.

Birleşik Amerika gibi Kanada da mesafe iti-bariyle bizden uzak fakat anlayış ve aynı ideal-ler için müşterek çalışmak bakımından bize çok yakındır. Bu mühim müttefikimizle münasebet-

lerimizin daima inkişaf etmesini temenni eyle-mekteyiz. (Alkışlar)

Alman milletiyle aramızdaki ananevi dost-luk, müttefikimiz Federal Almanya ile münase-betlerimizde kendisini göstermektedir. İş birli-ğimiz her sahada çok seri ve emin adımlarla ilerlemektedir. Bu inkişaf bizi çok memnun et-mektedir.

NATO içindeki diğer müttefiklerimizle olan ikili münasebetlerimiz ahenkli ve çok tatminkâr-dır.

Bu bakımdan, bizi üzen bir mevzu olarak, müttefikimiz Yunanistan'la aramızdaki durumun, yegâne istisna teşkil ettiğini söylemek mechuri-yetindeyim. (Doğru, doğru sesleri)

Bu müttefikimiz, öteden beri malûm metot-larıyla istilâ peşinde koşan unsurların tahrikâ-tına uyarak, hiç yoktan, ihdas ettiği ve durma-dan alevlendirdiği Kıbrıs meselesini, iki memle-ket arasındaki münasebetlerin mihrakı, ve hattâ, umumiyet itibariyle dış siyasetinin mihveri ha-line getirmiş bulunuyor. Bu hareket tarzının Yunanistan'a fayda temin edip etmeyeceği ken-dilerinin takdirine bağlı bir iştir. (Bravo ses-leri)

Bize gelince, vicdanımız müsterihtir; çünkü Kıbrıs meselesinde, dâvamızın esasında tama-men haklıyız. (Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar) Hukuk, adalet ve emniyet icapları ile milletimizin katı iradesine istinadeden durumumu-zu ciddiyetle muhafaza ediyoruz. (Bravo sesleri) Bu sağlam durumun verdiği kuvvetle Yunan dostluğuna ve ittifakına verdiğimiz ehemmiyetin devam ettiğini, Balkan Paktı ile NATO içindeki karşılıklı taahhütlerimize sadakatle bağlı olduğumuzu söylemekten zevk duyarım.

Yunanlı müttefiklerimizden aynı anlayış ve kanaati ifade eden her hareketi memnuniyetle karşılarız. (Bravo sesleri).

Sayın mebuslar,

Burada sona eren sözlerimle, içinde bulun-duğumuz umumi durumu bulâsa etmiş oluyo-rum.

Meclisin, açılan yeni Devresinde mühim işler kıymetli mesainizi beklemektedir. Faydalı çalışmalarınızda aziz Milletimizin sevgileri si-zinle beraberdir. (Bravo sesleri, şiddetli ve sü-rekli alkışlar) »¹⁵⁰

150 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 3, Cilt: 14, Birinci İnikat, 1.XI.1956, 4-14. ss; ayrıca bkz.: Kâzım Öztürk: a.g.e., 617 -641. ss.; Ayın Tarihi, Sayı: 276, 1-30 Kasım 1956, 49-63. ss.

REİSİCUMHUR CELÂL BAYAR'IN T.B.M.M.'NİN X UNCÜ DEVRE ÜÇÜNCÜ TOPLANTI YILINI AÇIŞ NUTKUNUN BASINDAKİ YANKILARI

« Bir Nutuk üzerine:

Yazan: Nihat Erim

1.11.1956 tarihli (Yeni Sabah) tan :

Gerçek bir demokraside, olgun bir muhalefet lideri tarafından söylenen dört bası mâmur nutka hasret çekenler, sayın İsmet İnönü'nün İstanbul C. H. P. İl Kongresindeki konuşmasını herhalde zevk ve heyecanla okumuş olacaktırlar.

C. H. P. Genel Başkanının, son iki yıldır takip ettiği ve ettirdiği politikaya iştirak edilsin veya edilmesin, İl kongresindeki nutkunun bazı noktaları hakkında öne sürülecek mülahazalar bulunsun bulunmasın, hakkı teslim edilmelidir: Sayın İnönü, muhalefet lideri olarak, münakaşa seviyesini yüksek tutan büyük bir fikir ve devlet adamıdır.

Bizim ısrarla temenni ettiğimiz metoda, nutukta, nazari olarak, geniş yer verilmiştir: Rejim buhranının halli için, «işbirliği» daha 1954 Temmuz ayından itibaren ilk defa bizim ortaya attığımız bir düşüncedir. Ve bunda biz, iktidar ve muhalefet arasında ayrılık gözetmedik. Zira böyle bir ayırmanın memlekete, şimdiki şartlar altında, faydadan çok zarar getireceğini biliyoruz. Durumu, 1954 seçimlerinin ışığında incelemeyi ihmal yüzünden, olduğumuz yerde sayıyor veya geriliyoruz.

Kalemi yeniden ele aldığımız günden beri tavsiye ettiğimiz bir başka metod ise şudur: Ekonomik ve mali işlerle, kalkınma bahislerinde yuvarlak tekerlemeleri artık terkederek, belli, açık, mukayeseli iddialar hazırlanmalıdır. Sayın İsmet İnönü, bu usulü muhalefetin başarı ile kullanabileceğine güzel bir örnek vermiştir. Bu alanda meseleleri, cepheden karşılamıştır.

Zaruri saydığımız bu metotta, Florya veya Park Otel rüzgârlarının tesirini jurnal etmeye yeltenen münafıklar oldu. Rejim dâvaları ile birlikte, ekonomik ve mali konulara, kalkınma işlerine cesaretle temas eden C. H. P. nin sayın Genel Başkanı da aynı esintilerin cereyanına mı kapıldı denecek?

Bizce böyle bir şey asla söylenememeli. Muhalliflerin, ekonomik ve mali işlerde, kalkınma bahislerinde rakam ve istatistiklerden söz açmalarını, iktidarın ekmeğine yağ sürmek, rejim dâvasını unutturmak taktiği diye almak, kötü niyetli kışkırtıcıların hasta muhayyilelerinin, çarpık işleyen mantıklarının hezeyanından başka bir şey değildir.

Sayın İnönü, rejim meselelerinden, iç ve dış politikanın çeşitli konularından, muhalefet partileri arasındaki işbirliği görüşmelerine: dünden, bugüne ve yarına; enflasyondan işçi dâvalarına kadar Türk cemiyetinin başlıca politika konularına temas etmiştir. Düşünce ve görüşlerini İl Kongresi kürsüsünden halk efkârına sunmuştur.

Bu derecede tafsilâtlı bir nutku, böyle kısa bir yazıda bütünü ile incelemek mümkün değildir. Seçim eşitliği için istenenler çok haklıdır. C. H. P. iktidarı devrinde başarılı işlere dair öne sürülen gerekçe, insafsızlık ele alınmadıkça, reddedilemez. Kalkınma faaliyeti üzerinde söylenenler ihtiyatlıdır. İktidar değişse dahi gelecek olanlar başlanan tesisleri tamamlamalıdır, denmesi dikkati çekiyor. Yabancı sermaye ve petrol meselelerinde C. H. P. görüşünün bir kere daha hatırlatılması tam sırasında ve yerindedir. Şimdiki iktidarın, C. H. P. nin devleteçiliğini ve endüstri kurma fikrini yürüttüğüne işaret edilmesi yeni münakaşalara yol açabilir.

Kısaca, sayın C. H. P. Genel Başkanı-

nın, konuşmada üstün seviye tutma ve ilme uyma dikkati hayranlık yaratır. Güzel ve doğru fikirlerin tatbikat alanında zaman zaman tecellisi tarzına ve ölçüsüne, bazı tenakuzlarla gellince, onlara kurada temas etmiyellini. İş uzar ve fazla derinlere iner.

Nutuk ve Meclis

Yazan: H. Edip - Törehan

2.11.1956 tarihli (Yeni İstanbul) dan :

Büyük Millet Meclisi dün Onuncu devre üçüncü içtima yılına Sayın Bayarın bir hitabesi ile başlamış bulunuyor. Sayın Devlet Reis'in radyodan dinlediğimiz nutuklarında iki esaslı noktayı belirtmek yerinde olur: Birincisi, dış politika meseleleri, son Orta-Doğu ve Macaristan hâdiseleri de dahil, Türkiyenin an'anevi politikasında pek yakışan ağırbaşlı ve temkinli bir ifade ile ele alınmıştır. Memleketin iç politika tartışmalarına pek doğru olarak temas edilmeyen nutukta, hususi teşebbüse verilen ehemmiyetin daha da artacağına ve paramızın kıymetinde herhangi bir değişiklik yapılmayacağına dair zikredilen teminatı da ehemmiyetle nazarı itibara almak icap eder. Sayın Devlet Reis'in nutuklarında verilen izahat son yıllarda memlekette başarılan işlerin büyüklüğü hakkında kâfi bir delil sayılmalıdır. Buna rağmen hiç bir iş yapılmadığı hususunda ısrar edenlerin mevcudiyetine ihtimal vermek istemiyoruz.

Sayın Devlet Reis: geçen devrede çıkartılan tasarıların memleketteki umumî gidişe müspet tesirlerini haklı olarak belirtmiştir.

Biz de geçen defa Meclisimizin meseleleri ele alıştır gösterdiği sür'atin mânası üzerinde ehemmiyetle durmak istiyoruz:

Büyük Millet Meclisinde bir zamanlar ufak meseleler uzun uzun münakaşa mevzuu oluyor ve sonunda da hiçbir müspet netice elde edilemiyordu. Bu bizim hayat tarzımızın icaplarından-

dır. Bundan belki otuz sene evvel Berlinde bir ticaret odası kurmak fikrine düşmüştük. Berlinde, tüccar vasfını haiz ancak birkaç Türk vardı. O zamanın sefiri, böyle bir odanın kurulmasına ehemmiyet vermişti. Tüccar olan ve olmayan herkes müzakerelere iştirak ediyordu.

Odanın tüzüğünün yapılması işi bana havale edilmişti. Özenerek bezenerek, bir tasarı meydana getirmiştik. İlk günler, müzakerelerde bir madde için saatlerce lâkırıldı edildi ve en ehemmiyetsiz kelimeler üzerinde uzun uzadıya duruldu. Fakat, aradan bir müddet geçtikten sonra en mühim maddeler yarı uyku halinde geçirtiliyor ve münakaşa edilmiyordu.

Tıpkı onun gibi, bizde de kanun maddelerinin uzun uzadıya müzakeresinin bir netice vermediğine kanaat getirmiş bulunuyoruz. Bugün, devlet dairemizde, tecrübesi ve dünya görgüsü olan, tahsilli kimseler vardır. Bizim kaybedilecek zamanımız yoktur. Onun için arzumuz, bu memleketin nizam ve intizamını bulabilmesi için, özlediğimiz kanunların biran evvel ortaya çıkması ve kabul olunmasıdır.

Geçen devrede, vaktiyle Alman profesörü Hirsch tarafından hazırlanmış olan Ticaret Kanununun sür'atle Meclisten çıktığını gördüğümüz zaman çok sevindik; çünkü böyle bir kanuna şiddetle ihtiyacımız vardı.

Biz 1950 seçimi yapıldığı vakit (Yapıcı Meclis) diye bir yazı yazmış ve baştan başa düzelmesi gereken bu memlekette, Meclisimizin üzerine düşen birçok vazifeler bulunduğunu anlatmıştık. Aynı sözleri, 1954 seçiminde de tekrarladık.

Şimdi en büyük temennimiz, uzun zamandan beri ve belki eski iktidar devrinde hazırlanmış olup da hâlâ kanunîyet kesbedemeyen birtakım tasarıların, parti ihtilâflarına bakmayarak, bir saat evvel kanun haline getirilmesidir.

Büyük Millet Meclisimizin, bugün memleketin muhtaç olduğu kanunları bir an evvel çıkarması memleketin menfaati icabıdır. Zira, işlerimizin ni-

zam ve intizamı bizden bunu beklemektedir. Ancak bu sayede bizde de, medenî memleketlere has bir iş ahengi ve temposu husule gelecektir.

“İhtiyat ve teyakkuz”

Yazan: A. E. Yalman

3.11.1956 tarihli (Zafer) den :

Cumhurreisi Celâl Bayar'ın son açış nutkunda dünyanın bugün arzettiği manzaranın üzerinde geniş ölçüde durulmuştur. Ortaya konulan görüş tarzı, barışçı Türk millî siyasetinin yüksek an'anelerine tamamiyle uygundur. İç siyasete ait bazı prensipler bakımından partiler ve vatandaşlar arasında ne gibi farklar bulunursa bulunsun, dış siyaset görüşünde hepimiz berabersiz. Celâl Bayar, açılış nutkundaki ifadeleriyle bütün millete tercüman olmuştur. Bu sahada olsun birlik halinde olmamız, kendimiz için de, hür insanlık için de bir kuvvet kaynağıdır.

Celâl Bayar, dünyanın halini pek kara olarak gösteriyor. Yok edilme ve tahakküm altına alınma korkusundan masun bir devreye girilmediğini, muzır cereyanların ve tahakküm emellerine dayanan gelişmelerin olduğu gibi devam ettiğini, maksadın bir kaç seneyi harpsiz geçirmek değil, insanlığı temelli ve sürekli bir sulhe ulaştırmak olduğunu söylüyor. Hele Orta-Doğudaki vaziyeti son derecede vahim ve nazik buluyor. İhtiyat ve teyakkuzu elden bırakmayacağımızı, daha hazırlıklı duracağımızı ileri sürüyor.

Bu bölge için başlıca istikrar, yükselme ve refah ümidini teşkil eden Bağdad Paktının üzerinde nutukta esaslı surette duruluyor. Amerika'nın bu paktın yalnız iktisat ve yıkıcı faaliyetlerle mücadele komisyonlarına tam âza olarak girdiği söyleniyor ve tam âza olarak girmesi dileği ileri sürülüyor.

Amerika NATO ve SEATO'da tam âzadır, Bağdad Paktı ise bu ikisi arasındaki boşluğu dolduran bir teşekküldür. Amerika, kendi kendini Bağdad

Paktının tabii âzası sayacak olursa, bölgenin istikrar davası çok kuvvet kudur. Mademki Amerika yıkıcı faaliyetler meselesine bu kadar yakından alakalıdır, böyle faaliyetlerin en çok tekâsüs ettiği bir sahada sırf bunlarla mücadele için kurulan paktı tamamı tamamına benimsemesi beklenmez mi?

Celâl Bayar'ın Yunanistan hakkında kullandığı yumuşak dil dikkati çekecek ve bizim bölgenin ve insanlığın kaderine karşı duyduğumuz hassas mesuliyetin bariz bir ifadesi diye karşılacaktır. Nutukta Yunanistandan, bir tek sabit fikir yüzünden muvazenesini kaybetmiş bir hastadan bahsedilir gibi bahsolunuyor ve Yunanistan, NATO ve Balkan Paktında ihmal ettiği vazifelerin başına çağırılıyor, Balkan Paktı danışmalarına tekrar başlanması arzusununla Yugoslavya'nın da beraber olduğu ileri sürülüyor. Biz, bu sözleri, puslasını tamamiyle şaşırarak Yunanistan'a uzatılmış bir cankurta- ran diye karşılıyoruz. Cömertçe verilen bu fırsattan istifade edip etmemek Yunanlılara aittir. Biz, bunu yapmakla, sadece bölgenin müşterek kaderi hesabına üzüntü ve mesuliyet duyduğumuzu belirtmiş oluyoruz.

Celâl Bayar'ın nutkunda çok ağırbaşlı bir ifade ile ihtiyat ve teyakkuzdan bahis vardır. Bundan ilk anlaşılan mâna, askeri sahada ve dış siyasete ait davalarda hazırlıklı ve basiretli davranmaktır. Acaba ihtiyat ve teyakkuz mefhumu daha geniş bir mânada alınsa da, iç siyasette millî birlik ve istikrar aramak için dünyanın ve bilhassa bölgenin acıklı manzarasından istifade edilse fena mı olur? Türkiye'de ihtilâf halinde bulunan münevverlerin arasında ayırıcı hiçbir ideoloji ve rejim davası yoktur. Ancak şahsî hislerin ve bir takım anlaşmazlıkların kurbani halinde bulunuyoruz. Demokrat Parti kendi programını aynıyla tatbika girişse, Anayasa davaları etrafında ilmi tetkiklere başlansa, iki taraflı ifratlar yüzünden çıkan ve haricte memleket hakkında menfi ve kışmen haksız ve yersiz intibalar yaratan son tahditler makul ve mutedil bir şekil alsın; millî ihtiyat ve teyakkuz en hayırlı bir mecraya girmiş olur. Olup

biten taşkınlıklardan sonra Yunanistan'a bile görüşmekte müsterek davalar hesabına fayda gören iktidar, münevver vatandaşlar arasında kolayca görüş birliği yaratacak ve anlaşmazlıkları ve huzursuzlukları gidecek bir teması, müzakereyi ve millî işbirliğini neden istihkar etsin? Bır takım şahsî hislerden vatanî gayeler hesabına fedakârlık göze alınırsa, ihtiyaç ve teyakkuz tam olur ve memleketin korunma ve yaratma kudretli bir hamlede birkaç misline çıkar.

Cumhurbaşkanının konuşması

Yazan: C.S. Barlas

3.11.1956 tarihli (Son Havadis) ten :

Cumhurbaşkanının Meclisi açış nutku dikkati çekecek mahiyet taşımaktadır. Nutkun giriş kısmında «Cumhurbaşkanının hükümetin politikasını müdafaa eder yollu konuştuğu» tenkidine karşı Anayasanın 36 ncı maddesi mucibince bu konuşmanın yapıldığı belirtilmektedir.

Cumhurbaşkanının Meclisi açış nutku Anayasaca emredilmektedir. Böyle olmakla beraber bu hüküm, saltanat veya tek parti rejimlerinin kalıntısı olduğu inkâr edilemez. Çünkü Cumhurbaşkanının değil geçmişteki icraatı belirtmek hattâ direktif vermek selâhiyeti partiler üstü durumu ile telif edilemez.

Anayasada bu hüküm kalınca Cumhurbaşkanı'nın hiç olmazsa yalnız dış politikaya temas etmesi daha uygun olurdu.

Nitekim 1951 yılındaki açılış nutkunda bu memleketin buğday ihtiyacında yer yüzünün dördüncü devleti olduğu yolundaki beyanatıyla bu yılki «bereketsiz iki mahsul yılından sonra bu sene, ekiliş sahasında kaydedilen artışa rağmen yine kurak ve binaenaleyh verimsiz bir mahsul yılını daha idrak etmiş bulunuyoruz» cümlesi arasındaki farktan ziyade buğday ithaiât yapmak zorunda olduğumuz yolundaki açıklama

zirai bakımdan bizi düşündürmeye sevketmektedir. Bu cümle tahlil edildiği zaman memlekette ziraat sahasında hakikaten bir şey yapılmadığı meydana çıkar. Çünkü zirai sahada reform hangi topraktan ne mahsulün verimli, en iyi ve en düşük maliyetle elde edileceği demektir.

Halbuki, Cumhurbaşkanının dediği veçhile hava kurak gitmiştir. Yani gözlerimiz yine havadadır. Mahsul olması Allahın inayetine kalmıştır. Periyodik kuraklıklar geçiren Türkiye'de su meselesinin halledilmemesi boyumuzu büyümekte devam edecektir.

Gerçi Cumhurbaşkanı pancar ekimindeki gelişmelerden bahsetmektedir. İhracı bütçe yardımı ile kapatılmak zorunda kalan şeker istihsalimiz azamısını de bulsa yine yalnız pancarla bu memleketin ziraat davası halledilemez.

Cumhurbaşkanının misal olarak nutkundan verdiğimiz yukarıdaki parçalar Anayasa hükmünün değiştirilmeye ne kadar muhtaç olduğunu göstermektedir. Aksi halde bu gibi açış nutukları günlük tenkidlerin hedefi olmaktan kurtulmayacaktır. (5)

V. BÖLÜM

X. DÖNEMDE KURULAN

MENDERES HÜKÛMETLERİ,

HÜKÛMET PROGRAMLARI,

PROGRAMLARIN MECLİS GÖRÜŞMELERİ

VE GÜVEN OYLAMASI

ÜÇÜNCÜ MENDERES HÜKÜMETİ (17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955)

X üncü Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerden on iki gün sonra, 14 Mayıs 1954'te ilk toplantısını yaptı. Celâl Bayar Reiscumhurluğa,

Refik Koraltan da T.B.M.M. Reisliğine yeniden seçildi. Menderes Kabinesi istifa etti ve Adnan Menderes tekrar yeni Hükûmeti kurmakla görevlendirildi.

Riyaseti Cumhur Tezkeresi

“ Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine
4/300 Ankara: 17 Mayıs 1954

14 Mayıs 1954 tarihli ve 4/299 sayılı yazıya ektir.

Başvekil Adnan Menderes tarafından, “Teşkilâtı Esasiye Kanunu” nun 44 üncü maddesi mucibince hazırlanan İcra Vekilleri Heyeti listesi tasdik edilmiş ve ilişik olarak sunulmuştur.

Saygılarımla arz ederim.

Reiscumhur

Celâl Bayar

Başvekil: İstanbul Mebusu Adnan Menderes,

- Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı: Çanakkale Mebusu Fatin Rüştü Zorlu,

Devlet Vekili: İstanbul Mebusu Mükkerrem Sarol,

Devlet Vekili: İzmir Mebusu Osman Kapani,

Adliye Vekili: Ankara Mebusu Osman Şevki Çiçekdağ,

Millî Müdafaa Vekili: Aydın Mebusu Etem Menderes

Dahiliye Vekili: Aydın Mebusu Namık Gedik,

Hariciye Vekili: İstanbul Mebusu Fuad Köprülü,

Maliye Vekili: Eskişehir Mebusu Hasan Polatkan,

Maarif Vekili: Ağrı Mebusu Celâl Yardımcı,

Nafia Vekili: Eskişehir Mebusu Kemal Zeytinoğlu,

İktisat ve Ticaret Vekili: Balıkesir Mebusu Sıtkı Yırcalı,

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili: İzmir Mebusu Dr. Behçet Uz,

Gümrük ve İnhisarlar Vekili: Çanakkale Mesubu Emin Kalafat,

Ziraat Vekili: Maraş Mebusu Nedim Ökmen,

Münakalât Vekili: İzmir Mebusu Muammer Çavuşoğlu,

Çalışma Vekili: Giresun Mebusu Hayrettin Erkmén,

İşletmeler Vekili: Burdur Mebusu Fethi Çelikbaş.

REİS - İtilâınıza arz olunmuştur efendim.

Meclis Partî Gruplarının encümenlere âza tefrikına imkân vermek üzere

24 Mayıs 1954 Pazartesi günü saat 15 te toplanılmak üzere celseyi kapatıyorum.»¹⁵²

« Kabine üç gün içinde oluştu. Bakanlar arasında yedi yeni yüz vardı. Yedi bakan yerini korumuş, dört bakan ise yer değiştirmişti. Yeni olarak bir de devlet bakanlığı kurulmuş ve böylece devlet bakanlıkları üçe çıkarılmıştı. »¹⁵³

Hükümet programı 24 Mayıs 1954'te T.B.M.M.'de okundu ve 26 Mayıs 1954 günü Üçüncü Menderes Hükümeti 27 ret oyuna karşılık 491 kabul oyu ile güvenoyu aldı. Oylamada 2 de çekimser oy çıktı.

Üçüncü Menderes Hükümetinde kabinede sonradan yapılan değişiklikler ise şöyledir:

« Başvekil: Adnan Menderes - İstanbul Milletvekili

Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı: Fatin Rüştü Zorlu - Çanakkale Milletvekili (29.7.1955 istifa)

Fuad Köprülü - İstanbul Milletvekili (29.7.1955 atama)

Devlet Vekili: Mükerrerrem Sarol - İstanbul Milletvekili

Ethem Menderes - Aydın Milletvekili (15.9.1955 atama; 30.9.1955 istifa)

Fahrettin Ulaş - İstanbul Milletvekili (30.9.1955 atama)

Devlet Vekili: Osman Kapani - İzmir Milletvekili

Devlet Vekili: Fuad Köprülü (Hariciye Vekillikinden atama 15.4.1955)

Adliye Vekili: Osman Şevki Çiçekdağ - Ankara Milletvekili

Millî Müdafaa Vekili: Etem Menderes - Aydın Milletvekili

Dahiliye Vekili: Namık Gedik - Aydın Milletvekili (30.9.1955 istifa)

Etem Menderes (30.9.1955 Devlet Vekillikinden atama)

Hariciye Vekili: Fuad Köprülü - İstanbul Milletvekili

Adnan Menderes - İstanbul Milletvekili (Vekâleten)

Maliye Vekili: Hasan Polatkan - Eskişehir Milletvekili

Maarif Vekili: Celâl Yardımcı - Ağrı Milletvekili

Nafia Vekili: Kemal Zeytinoglu - Eskişehir Milletvekili

İktisat ve Ticaret Vekili: Sıtkı Yırcalı - Balıkesir Milletvekili

Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekili: Behçet Uz - İzmir Milletvekili

Gümrük ve İnhisarlar Vekili: Emin Kalafat - Çanakkale Milletvekili

Ziraat Vekili: Nedim Ökmen - Maraş Milletvekili

Münakalat Vekili: Muammer Çavuşoğlu - İzmir Milletvekili

152 T.B.M.M. Zabut Ceridesi, Devre: X, İçtima: F, İkinci İnkat, 17.V.1954, 17-18. ss.

153 Cem Eroğlu: a.g.e., 159-160. ss.

Çalışma Vekili: Hayrettin Erkmen -
Giresun Milletvekili

İşletmeler Vekili: Fethi Çelikbaş -
Burdur Milletvekili (6.12.1954 istifa)

Samet Ağaoğlu - Manisa Milletvekili
(6.12.1954 atama) »¹⁵⁴

“Cumhurbaşkanı Bayar, Menderes başkanlığındaki yeni hükümeti 17 Mayıs 1954’de onayladı.

Hükümet programı 24 Mayıs 1954’de TBMM’de okundu. III. Menderes Hükümeti 26 Mayıs 1954’de de 27’ye karşı 491 oyla güvenoyu aldı. (**)
Böylece III. Menderes Hükümeti Cumhuriyet tarihinde en yüksek güvenoyu almış oldu.

III. Menderes Hükümetinde ilk istifa İşletmeler Vekili Prof. Dr. Fethi Çelikbaş’tan geldi. Yerine Manisa Milletvekili Samet Ağaoğlu atandı.

Prof. Fuat Köprülü Hariciye Vekilliğinden ayrıldı. Kendisi için ihdas edilen Devlet Vekilliğine getirildi. Hariciye Vekilliğini Başvekil Adnan Menderes üstlendi.

Daha sonra Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı Fatın Rüştü Zorlu Hariciye Vekilliğine vekâleten atandı. Zorlu’nun yerine Prof. Fuat Köprülü Devlet Vekilliğinin yanı sıra Başvekil Yardımcısı oldu. Devlet Vekili Osman Kapani görevinden istifa etti.

Milli Müdafaa Vekili Etem Menderes görevinden istifa edince Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı Prof. Fuat Köprülü Milli Müdafaa Vekilliğine vekâleten atandı.

Dahiliye Vekili Namık Gedik’in 6-7 Eylül olayları nedeniyle istifa etmesi üzerine yerine Devlet Vekili Etem Menderes atandı.»¹⁵⁵

İstanbul Mebusu Adnan Menderes’in Kurduğu Hükümetin Programı

Aydın ve İstanbul mebusluklarına seçilen Adnan Menderes, T.B.M.M. Reisliğine verdiği bir taktirle, İstanbul mebusluğunu tercih ettiğini bildirmiştir. Söz konusu taktiri aşağıya alıyoruz:

« 18.V.1954
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine
14.V.1954 tarih ve 8/13 sayılı yazımıza karşılıktır:

154 M. Serhan Yücel: *a.g.e.*, 107 - 108. ss.; ayrıca bkz.: Kâzım Öztürk: *Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları*. İstanbul, 1968, 389-390.ss.; *Hükümetler ve Programları*, I. Cilt 1920 - 1960. haz.: Nuran Dağlı - Belma Aktürk. Ankara, 1988, 179.s.

155 Türker Sanal: *Menderes Hükümetleri (22 Mayıs 1950 - 27 Mayıs 1960)*. Ankara, 2003, 7. s.

Onuncu Devre mebusluğu için yapılan intihapta kazanmış olduğum intihap dairelerinden İstanbul'u tercih ettiğimi saygılarımla arz ederim.

Başvekil
Adnan Menderes »¹⁵⁶

Adnan Menderes Hükûmet Programını 24 Mayıs 1954 günü okumuştur:

« REİS - Şimdi Başvekil Adnan Menderes, kabinesinin programını okuyacaklardır. Söz Başkanvekilinindir.

(Başvekil, soldan, şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi.)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES
(İstanbul) - Çok muhterem milletvekili arkadaşlarımız,

Hattı hareket ve siyasi noktai nazarımızı, Teşkilâtı Esasiye hükümleri geçince, beyan ve ifade etmek üzere sözlerime başlarken 10 uncu Büyük Millet Meclisi'nin muhterem âzalarını Hükûmetimiz adına en derin bir hürmet ve muhabbetle selâmlarım.

Aziz arkadaşlarım,

Derhal ifade edelim ki, huzurunuzda yeni bir programla gelmiş değiliz. Çünkü bir iktidar değişikliği karşısında bulunmadığımız gibi, Hükûmette vâkı değişiklik de sadece nazari olmaktan ileri gitmez. Binaenaleyh partimizin vazife başına geldiği günden itibaren tatbıkına başlanan programın, Hükûmetimizin hattı hareketi ve siyasi noktai nazari ola-

rak bundan böyle de tatbıkına devam olunacağını tabii telâkki etmek icabeder. Esasen programımızın bütün muhterem milletvekilleri tarafından bilinmekte olduğu ve ayrıca yine bu programın Meclis'in kahir ekseriyetini teşkil eden milletvekilllerimiz tarafından seçim mücadeleleri esnasında yurdun her yerinde izah ve müdafaa edilmiş bulunduğu da bir hakikattir.

Bundan başka son seçim mücadelelerinin mihver ve mevzuunu iktidarımızın icraatı teşkil ettiğine ve seçimler de büyük farkla lehimize neticelendiğine göre, bu programın milletçe benimsenmiş olduğunu ifade etmek yerinde olur. (Soldan, bravo sesleri)

Bu sebepledir ki, mâruzatım, daha ziyade dört yıllık hâdiseleri gözden geçirmekten ve müstakbel inkişaflar hakkında görüşlerimizin izahından ibaret olacaktır.

Arkadaşlar,

Müsaade buyurursanız, gözlerimizi arkada bıraktığımız dört yılın hâdiseleri üzerine çevirerek memlekette demokratik hayatın inkişafı bakımından bunları bir tahlile tâbi tutmak suretiyle fikirlerimizi izaha başlayacağız.

1950 seçimlerinde iktidarın milletçe partimize tevcih edilmiş bulunmasıyla siyasi hayatımızda büsbütün yeni bir devrin açılmış oldu-

¹⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: F, Cilt: 1, Üçüncü İnikat, 24.V.1954, 21. s.

ğuna şüphe yoktur. Ancak dört yılı dolduran hâdiselerin ifade ettiği mâna ve netice şudur ki, 1950 - 1954 yıllarını bir intikal devresi saymak daha doğru olacaktır.

Filhakika bir milletin tefekkür ve yaşayış tarzında esaslı tesir ve neticeler yaratan büyük değişiklikleri bir anda ve bir hamlede gerçekleştirebilmek mümkün olamıyor. Bir devir kapanıp yenisi başlarken ekseriya araya, intikal devresi diyebileceğimiz bir zaman mesafesi giriyor. İntikal devrelerinde ise yakın âtinin olgunlaşan manzarasını ana çizgileriyle görmek mümkün olduğu kadar mazinin artıklarıyla de karşılaşmak mukadder olur.

Geçmiş dört yılın eskinin ve geçmişin kendisini müdafaa için sarfettiği mezbuhane gayretlerin ve bu yüzden kopan şuursuz bir mücadelenin türlü tecellileriyle dolu olduğu yüksek malûmunuzdur.

Ne gariptir ki, bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü cebir ve tazyik vasıtalarıyla ve her neviden politika taktikleriyle önlemeye çalışanlar iktidardan düşer düşmez bir andu aşırı ve ölçsüz hürriyet taraftarı kesilmişler ve huzur ve sükûn içinde hürriyet nizamını kurmak dâvasını bu yanlış ve şuursuz hareketleriyle âdeta tehlikelere mâruz bırakacak derecelerde ifratlara düşmüşlerdir. Son dört yıl onlar için mazile-riyle asıl hüviyetlerinin külliye inkârı devresi olmuş ve tezatlarda bozulmuşlardır.

Yine müsaade buyursanız geçen dört yılın hâdiselerini hatırlamakta ve hatırlatmakta devam edeyim. Bilindiği gibi bu devre esnasında topluluk hayatımızın en basit ve en ehemmiyetsiz işleri ve hâdiseleri en büyük ve hayati Devlet meseleleri haline getirilerek hücumlara kalkışılmış, memlekette zulüm hâkim olduğu, halkımızı tehyic ve tahrik edecek şekilde ilân edilmiş ve zulme karşı kıyamın meşruiyeti de ayrıca telkin edilmekten çekinilmemiştir. Asayiş kalmadı, dış emniyetiniz kalmadı, Devletin bütün itibarı sıfıra indi, matbuat mâruz bırakıldığı görülmemiş tazyikler altında beşer takatimin üstünde gayretler sarfetmektedir, yollar hücumlar ve tahrikler her günün meseleleri haline getirildi, dört sene müddet bugünden yarına iktidar değişecekmiş kanaatini vermeye çalışan hareketlere fâsıla-

sız devam olundu ve serbest reyle iş başına gelmiş olan iktidar, kuvvet darbesi ile memleketi ele geçirmiş fiili ve gayrimeşru bir Hükûmete yapılacak muameleye tâbi tutulmaya yeltenildi.

Yine bu dört sene içinde bütün vatan sah- on binlerce sözde siyasi mitinglerin sahnesi haline getirildi. Bu mitinglerde söylenen sözler, hürriyetlerin nasıl kötü kullanıldığının ve fikir hürriyeti adına müstehecen bir sövüp sayma sal- gınının bütün memlekette ne derecelerde mânevi tahribata sebep olduğunun ibret ve tesir veren örneklerini teşkil eder. İktidarımızdan veya Hükûmetten her ne münasebetle olursa olsun bahis açıldığı zaman mutlaka tahkir veya tezyif edici mütalâalar ve sözler ilâve edilmesi daha ilk gün- den itibaren âdet haline gelmişti.

İşte dört yıllık intikal devresinin kötü müca- dele tarzını sadece hatırlatmak maksadıyla böy- lece geriye doğru ve çok kısa olarak bir göz atmış bulunuyoruz. Bu mücadele tarzı, hususiyile dün- ya ahvalinin tehlikeli safhalar arzettiği bir devrede, yalnız genç demokrasimiz için değil, memleketimiz için dahi daha müşkül ve ciddi vaziyetler ihdas edebilirdi. Meclis ve Hükûmet daima uyanık ve gereken tedbirleri almakta bir an tereddüt göstermiyecek bir azim ve karar sa- hibi olduğu kanaatini vaktinde herkese anlatma- mış olsaydı, birtakım kötü hareketler ve ağır vaziyetlerle karşılaşmak mukadder olurdu.

Hakikat şudur ki, iktidarımız süratli ve müs- pet ieraatiyle vatandaş viedanında emniyet ve itimadı yerleştirmek imkânını bulduğu için, dört yılı dolduran türlü iftirâ, tezyir ve tahrikler nispeten tesirsiz kalmıştır. Gerçekten memleketin istiklâl ve masuniyeti bugün için istisnâli müm- kün en kuvvetli teminata bağlanmış bulunuyor. Şanlı ordumuz günden güne süratle kuvvetlen-mekte ve kendisine karşı beslenen sevgi ve iti- mat hisleriyle Milli birliğimizin mihrakını teşkil etmektedir. Asırların ihvâli neticesi yığılan ih- tiyâc ve ıstıraplar en kısa yollardan süratle gi- derilmeye başlanmıştır ve daha mühîmi henüz yenilenen müşküllerin de yine kısa zamanda ortadan kaldırılacağı hususunda vatandaş vieda- nında kanaat hâsî olmuş bulunuyor. İmar ve ik- tisadi kalkınmamız ve hayırdırak işlerimizde gö- rülen bu hamleli çalışmalarla kalkınmamız da muvazî olarak süratle talakkuk yoluna girmiş bulunmaktadı. Vatandaşlarımız, bütün aksi telkin ve propaganda-lara rağmen her türlü taz-

yık ve şiddet endişesinden tamamiyle masun olarak yaşamakta ve bütün Devlet teşkilâtının kendi hizmetlerinde ve kendilerine yardımcı olduğunu her vesile ile daima hissetmektedirler. İşte memleketin iç ve dış politika ve tatbikatı bakımından hakiki manzarası bu olması idi dört yıl boyunca fâsılasız olarak idame ettirilen en şiddetli tahrik usulleri birtakım bedbaht hâdiselere yol açabilirdi.

Aziz ve kıymetli arkadaşlarım.

Felâketli hâdiselerin veya elle tutulur kötülüklerin zuhur etmemiş olduğuna bakarak ve bu tezvir ve tahrik usullerine seçimlerde vatanşây lâıyk olduğü cevabı vermiştir tevekkülüyle mesele üzerinde durmamak bir basiretsizlik olur kanaatindeyiz. (Soldan, bravo sesleri)

Hakikaten, büyük hâdiselerin zuhur etmemiş olması ve zararların rakamla ifadesi mümkün halde bulunmaması birçoklarımızca zâhir bu haller demokratik idarelerin tabii tecellilerinden fikrinin edinilmesine sebep olabilir. Bu fikrin yayılması ve yer tutması ise önümüzdeki yıllarda aynı bedbaht mücadele usullerinin devamına ve aynı acı ve zararlı tecrübelerine, tekrerrüne yol açar. Halbuki büyük hâdiseler zuhur etmemiş ve belki elle tutulur nevinden kötülükler ve rakamla ifadesi mümkün zararlar vukua gelmemiş gibi görünebilir. Fakat hakikatte biraz evvel izahına çalıştığımız gibi memleketimizin iç ve dış emniyetini şiddetle alâkadar eden hâdiseleri atlatmış, çok kıymetli zaman ve mesaimizi israf etmiş ve maddi zararlara uğramış bulunduğumuza şüphe yoktur. Demokratik idarenin fena ananeler üzerine kurulmakta olması, vatandaşlar arasında huzur ve karşılıklı itimat ve muhabbetin tezelzüle uğraması, demokrasinin karşılıklı tahkir ve iftira rejimi gibi gözükerek birçok vatandaşlarca hakiki güzellik ve cazibesini kaybetmeye başlaması gibi mânevi zararlarımızı da bunlara ilâve etmek lâzımgelir.

Bütün bunların demokrasinin tabii netice ve tecellilerinden olduğü fikri tamamiyle yanlış olduğü gibi millette zararlarımızın devamına ve memleketimizin birtakım tehlikeli tecrübelerle mâruz bırakılmakta devam olunmasına hakkımız olmamak lâzımgelir.

İşte bu sebeptendir ki, 1950 - 1954 senelerini bir intikâl devresi saymanın ve acı tatlı hatı-

ralarıyla onu tarihin sinesine tevdi etmenin yerinde olduğına inanıyoruz. Bundan böyle yskıcı ve anarşik usullerin devamını önlemek ve demokrasinin kötü örneklerini değil, fakat insan haysiyet ve şerefine en uygun olan bu idare tarzını; her şeyde olduğü gibi, en iyi neticeler vermiş örneklerine göre tatbik etmek kararmdayız.

Hürriyet nizamını her türlü sarsıntılardan korumak, memlekette siyasi huzur ve sükûla maddi ve mânevi asayışı en mükemmel şekilde tahakkuk ettirmek memleketimizin iç ve dış emniyetini daha da mükemmel hale getirmek ve memleketimizin bir an evvel tam bir refah ve saadete kavuşmasının yollarını bulmak Hükümetimizin hattı hareket ve siyasi noktai nazarının esasını teşkil etmektedir. (Soldan, alkışlar)

Esasen vatandaşlarımız, hürriyet nizamını müstakar bir hale getirmek, istikrarlı bir idareye sahip olmak huzur ve sükûnu içinde asırlık ihtiyaç ve mahrumiyetlerine çare ve tedbirler bulunmasını temin etmek istediğini son seçimlerde izhar ettiğı iradesiyle tesbit etmiş bulunuyor.

Bu itibarla 2 Mayıs'ta hiçbir şey olmamış gibi devri sabıkın bütün kötü ârazı ile şursuz, yıpratıcı ve haysiyetsiz kavgalarıyla, yalan ve iftiraya dayanan sözde siyasi mücadele usulleriyle devamına müsaade etmiyeceğiz. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri) Çünkü son seçimler neticeleri, memleketin kaderi üzerinde çok ehemmiyetli ve devamlı tesirleri görülecek olan bir büyük hâdisedir ve son seçimler ondan evvelki intikal devriyle şimdi başlamakta olan safhayı birbirinden kesin surette ayırmış bulunuyor.

2 Mayısın mânasını biz böyle anlamaktayız.

Çok kıymetli milletvekili arkadaşlarım,

Demokratik idarenin en sağlam teminatını kalplerde ve vicdanlarda ona karşı duyulan hürmet ve hasret hislerinde aramak icabeder. Aynı zamanda demokrasinin her şeyden evvel bir zihniyet, bir yaşayış ve tefekkür tarzı olduğunu unutmamız. O halde demokratik idarenin kuruluşunda, meselenin mânevi cephesi, yani zihniyet inkilabını tahakkuk ettirmek hususu her tedbirin başında gelir.

Mânevi cephesinden demokrasi, bir terbiye,

nezaket ve müsamaha rejimidir denilebilir. Şereflere, haysiyetlere, insanlık vakarına karşılıklı hürmet göstermek demokratik zihniyetin esasını teşkil eder. Aksine olarak, demagojinin ve şahsiyatın fikir münakaşa ve mücadeleleri yerine kaim olması, hakaretin, iftiranın, sövüp saymanın hattâ hürriyet nam ve hesabına ayaklanma tahriklerine kadar teşebbüskere girişilmesi ve en kötüsü bütün bunların tabii telâkki olunması demokrasiyi süratle soysuzlaştıran ve onu yokeden sebeplerin ta kendisidir.

İktidarı, muhalefeti ve tarafsızlarıyla vatandaşların hiç olmasız en büyük ekseriyeti bunu böyle anlar, idaresi, adliyesi ve bütün müesseseleriyle Devlet faaliyetlerini bu anlayışa göre tanzim ederse memlekette demokrasinin mânevî iklimi yaratılmış ve demokratik idare en kuvvetli teminatına kavuşmuş olur.

Aziz arkadaşlar,

Rejimimizin ehemmiyetli meselelerini Yüksek Meclisiniz karşısında ve milletimizin huzurunda olduğu gibi ele almak şiarımızdır. Dört yıldır demokrasi nam ve hesabına ne türlü demagojik fikirlerin ve hattâ safsataların yapılmasına çalışıldığı yüksek malûmunuzdur. Bunların mahsus maksatlarla yapılmakta olduğunu derhal anıyabilmek için bunları nâdide cevberlermiş gibi ileri sürenlerin bir müddet evvel demokrasi aleyhtarı fikirleri ne kadar gayret ve hünerle müdafaa etmiş olduklarını hatırlamak kâfidir. Müsahade buyurmuş olacağınız üzere bütün gayretleri, demokrasiyi şiddetle müdafaa ve daha ileri bir hürriyet taraftarlığı eder gibi görünerek memlekette anarşik bir hal ve manzara yaratmak yollarında sarfolunmaktadır. Ancak bu suretle iktidarımızı yıkmak mümkün olabileceğini ve millet nazarında iadeî itibar etmenin tek çaresi bu olduğunu hesaplıyorlar.

Şurasını yüksek dikkatinize arz etmek isteriz ki bir memlekette hürriyet fikri ve demokratik nizam aleyhinde artık açıkça konuşmak zararlı ve harekete geçmek ise imkânsız bir hal olacak kadar rejim benimsenmiş olursa o takdirde muvaffakiyet için takip olunacak tek yol benimsenmiş olan prensipleri son derece ifrata götürmek suretiyle rejimi soysuzlaştırmaktan ibaret kalır. Bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü politika oyunları ile, tehdit,

cebîr ve tazyiklerle, hattâ 1946 seçimleri gibi görülmemiş siyasi zorbalık tatbikatiyle önlemeye çalışanların, iktidardan düşer düşmez aşırı ve müfrit hürriyet taraftarı kesilmiş olmalarını başka bir izaha bağliayabilmek imkânsız görünüyor.

Şimdi bunlar demokrasiyi istedikleri gibi tefsir etmekte bazı mefhumları da mahsus maksatlarına göre mânalandırmaya çalışmaktadırlar. Milletimizin takibetmekte olduğu inkılâp ve itilâ yolu üzerine dizilmek istenen ve sıralanmaya çalışılan türlü maniaların ve birtakım heyulâ ve korkulukların hakiki hüviyetlerini ortaya koymakta çekineceğimiz hiçbir cihet yoktur.

Kıymetli arkadaşlarım,

Biraz önce demokrasinin mânevî ikliminin yaratılmasının ehemmiyetinden bahsetmiştik. Devlet memurlarımızın bu iklimin yaratılması ve demokrasiimizin tekemmül ettirilip payidar hale getirilmesindeki tesir ve hizmetlerinin büyük olacağına işaret etmek yerinde olur. Bu sebeple, rejiminizin meselelerinden olarak, Devlet memurlarımız hakkında da bazı mütalâalar serdetmemize müsaadelerinizi rica ederim.

Evvelâ şurasını arz edelim ki, Devlet memurlarımızın şu veya bu memuriyette bulunmaları aralarında hiçbir esaslı bir tefrikin zaruretiyle delâlet etmez. Aynı içtimai muhitte yetişen, aynı ilim nüesseselerinden feyiz alan memleket evlâtlarının Devletin farklı faaliyet şubelerinde bulunmalarına rağmen aynı şerefe ve kıymete sahip bulunduklarına kaniiz. Hangi vazifede bulunursa bulunsun Devlet memurlarımızın hususiyle yüksek makamlara gelmiş bulunanların sırasına göre, milyonlarla ifade olunabilecek veya memleketin umumi menfaatlerini ehemmiyetli surette alâkadar edebilecek çok mühim tasarruflarda bulundukları açık bir hakikattir. Memurlarımız ancak bulundukları hizmetlerin hususiyetlerine göre hükümlere tâbi olurlar ve bu hükümler bir imtiyaz mâcasına gelmez. Umumiyetle Devlet memurlarımızın en büyük ekseriyeti demokratik rejiminizin inkişafını derin gönül ferahlığı içinde karşıladıklarını ve ona hizmet için ellerinden gelen her gayreti sarfetmekte olduklarını memnuniyetle ifade etmek isteriz.

Bu memlekette daha yakın zamanlara kadar

totaliter bir idarenin hüküm sürmüş olduğunu ve Devlet memurlarımızın büyük çoğunluğunun böyle bir idarenin gereklerine ve isteklerine göre yetiştirilmiye çalışmış bulunduğunu hatırlamak bugünkü vaziyetin ne derecelerde memnuniyeti mucip bulunduğunu derhal kavramak için kâfi gelir sanırız.

Bu memlekette yakın zamanlara kadar bütün unsurlarıyla bir tahakküm idaresinin hüküm sürmüş olduğunda kimse şüphe edemez. Partilerin kurulmasından evvelki devir, yani en küçük ve ehemmiyetsiz bir itiraz ve tenkidin bile vatan ihaneti sayıldığı yıllar, örfi idareler, fevkalâde mahkemeler, vatandaşların toptan nefyi ve tağripleri ve Varlık Vergisi devirleri malûm. Fakat çok partili devir başladıktan sonra dahi siyasi kanaatlerinden dolayı vatandaşlara tatbik edilen zulüm ve tazyik şekilleri, hele 1946 seçimlerinin bütün vatan sahında nasıl bir siyasi zulüm ve zorbalık hâdîsesi şeklinde tatbik edilmiş olduğunu da henüz kimse unutmuş değildir. İşte sabık idare zamanında Devlet memurumuz da o rejimin türlü tatbikatına maalesef ve kanaati râğmına herkes gibi boyun eğmek mecburiyetinde kalmıştır.

Fikrimizi daha açmak için devam ediyoruz .

Bugün üniversite muhtariyetinin iktidarımız tarafından zedelendiği taykırılmakta ve mahkemelerimizin tazyik altında bulunduklarından şikâyet olunmaktadır. Eski devrin şimdiki bahsetmiş olduğumuz türlü tazyik ve zulüm hâdîseleri cereyan ederken o zaman da muhtar olduğu ilân edilen üniversitelerimizin ilmi istiklâl ve muhtariyetlerinin icabı olarak nazari sahada ve talebelerini bile tenvir etmek imkânına sahip olamamışlardır. Bugün ise, bu muhtariyetin hudutları zaman oluyor ki günlük ve fiili politika yapmaya kadar genişletilmiş bulunuyor.

Müstakil olduğu ilân olunan mahkemelerimiz ise yine o zaman zati hakka ve adalet fikir ve duygusuna muhalif kanun ve tatbikat karşısında viedani kanaati ne olursa olsun sadece ve tabii ve haklı olarak seyreici kalmak mecburiyetinde bulunuyordu.

Çünkü hürriyet bir bütündür. Bütün memleket hürriyetsizliğin çemberi içine alınmışken sen muhtarsın veya sen müstakilsin demekle ve bir binış giydirmekle ne muhtariyet ne de istiklâl gerçekleştirilmiş olur. Bu sözlerimizle Devlet

memurlarımızın nerelerden gelip bugüne kadar hepimizin göğüslerini kabartacak bugünkü mükemmel demokratik zihniyete sahip olarak vazife görmekte olduklarına ve bunun en güzel tarafını bir kat daha tebarüz ettirmiş bulunduğumuza kanlız.

Muhterem arkadaşlar,

Demokrasinin tekemmül ettirilmesinde adalet cihazının vazifesinin ehemmiyeti aşikârdır. Bu itibarla demokratik rejime dair olan bahsi kapa-madan bu mevzu da kısaca temas etmek istiyorum.

Siyasi tenkid ve fikir hürriyeti ile sövüp sayma, hakaret ve tezyif, hattâ cemiyetin nizamını bozma teğebbüs ve bareketleri arasındaki hudut kolaylıkla teşhis edilebilecek kadar muayyen olmak lâzımgelir. Şayet bu hududun bazı noktalarda muayyen olmaması veya hürriyetin mânasının yanlış anlaşılması neticesi olarak hakaret ve saire gibi memnu fiil ile fikir ve tenkid hürriyetinin birbirinden ayırdedilememesi hali, demokrasimizin soysuzlaşmadan ve garbın örnek tatbikatına uygun olarak geliştirilmesi mevzuunda hususi bir ehemmiyet arz eder.

Bu takdirden memnu fiillerin hududunu daha sarıh olarak çizmek ve suç unsurlarını daha katî olarak tarif etmek hürriyet ve haysiyetlerin korunması ve nihayet demokratik rejimin selâmeti bakımından bir zaruret olur. Binaenaleyh tatbikattan ders alarak suç hudut ve unsurlarını kimsenin yanılmıyacağı bir katiyetle tesbit etmek hususunda Yüksek Heyetinizin kanuni tedbirlerin alınmasına lüzum göreceğine kanlız.

Vatandaşların, politikacıların, siyaset adamlarının şahsi şeref ve haysiyetlerini ayaklar altına almak ve hürriyetlerini daima tehdit altında bulundurmamak bir itiyat haline gelmiş ise buna yüksek müdahalenizle süratle son vermek icabeder.

Muhterem milletvekili arkadaşlarım,

Teşekküre şayan bir hakikat olarak ifade edeyim ki, adalet mensuplarının büyük ekseriyeti bu mevzuda hakiki demokratik zihniyete lâıkiyle kavrayarak gereken hassasiyeti göstermektedirler. Ancak zaman zaman ve yer, yer, hattâ ehemmiyetli yerlerde ve kilit noktalarında demokratik anlayışın zayıf olduğunu bazan elemle müşahade etmekte olduğumuzu yüksek huzurunuzda ifade etmekten de çekin-

miyeceğiz. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri) Çünkü adaletin eline onun tatbik edeceği kanunları veren Yüksek Heyetinizdir.

Muhterem arkadaşlar,

Demokratik rejimimizin önümüzdeki yıllarda muhtemel inkişafı hakkındaki görüşlerimizi böylece arz ettikten sonra Devletin diğer faaliyet sahalarındaki hattı hareket ve siyasi noktai nazarımızın izahına geçeceğim.

Sözlerimize, 1950 senesinde iktidara geldüğümüz zaman tatbika koyduğumuz programın esaslarını bir kere daha hatırlatmayı bundan sonraki çalışmalarımızın istikametlerini daha vazih bir şekilde göstermek bakımından faydalı bulmaktayız.

Aziz arkadaşlarımız,

Hatırlanacağı veçhile 1950 de partimizin Hükümet programı iki kısma ihtiva etmekte idi.

Birinci kısım, elimize mamur bir vatan devredilmekte olduğu iddialarına karşı o günkü durumu hakiki çehresiyle Büyük Meclise arz etmek, memleket işlerinin umumi manzarasına kısaca göz atarak, karşısında bulunduğumuz mesele ve müşkülli bir arada gözden geçirmek gayesini istihdaf ediyordu.

Filhakika uzun süren tek parti hâkimiyet devrinden bize intikal eden millî ve siyasi mürakabeden mahrum bir idarenin, hata, israf ve ifratlarla dolu iktisadi ve mali bir politikanın, imtiyazlı bir himaye altında verimsiz çalışan pahalıya maleden ve pahalı satan Devlet işletmeciliğinin, memleket menfaatlerine bir türlü uydurulamayan kredi prensip ve usullerinin ve hemen her hizmet sahasında yer tutmuş sakim yollar, kötü itiyat ve hatalı zihniyetlerin önümüze çıkarmış bulunduğu engelleri, nereden ve ne şekilde işe başladığımızı gösterme bakımından, umumi efkâr önünde kısaca da olsa açıklamakta zaruret vardı.

1950 Hükümet programımızın ikinci kısmına gelince, bu kısımda o zaman neler yapmak istediğimizi izah ederken başlıca esas olarak, milletimizin yüksek vasıflarına, yurdumuzun sahip bulunduğu geniş tabii kaynaklara uygun bir iktisadi ve mali politika takibi suretiyle, asırlarca geri kalmış olan memleketimizin bugünün ileri milletleri seviyesine yükseltilmesinin hedef tutulacağını ifade etmekte idik.

İktisadi ve mali politikamızın esasları ne-

ler olacağına dair o zamanki tasavvurlarımız ise şöylece hulâsa olunabilir :

1. Nüfusumuzun % 80 inin istigal mevzuunu ve geçim vasıtasını, millî ekonomimizin temelini, sanayi ve ticaretimizin ana kaynağını teşkil eden ziraatımız büyük bir dikkat ve ehemmiyetle ve ön plânda ele alınacaktır.

2. Memleketin iktisadi cibazlandırılması süratlendirilecek, bütün mali ve iktisadi imkânlarımız âzami nispette iktisadi kalkınmanın emrine tahsis olunacaktır.

3. Hususi teşebbüsün çalışması ve gelişmesi için lüzumlu hukuki ve fiilî emniyet havasının yerleşmesini temine mâtuf bütün tedbirler alınacaktır. Memlekette mevcut sermaye ve tasarrufların istihsale akması teşvik ve temin olunacaktır.

4. Yabancı teşebbüs, sermaye ve tekniğinden geniş ölçüde faydalanmanın şartları tahakkuk ettirilecek ve icapları yerine getirilecektir.

5. Devlet bütçelerinin cari hizmetler ve sarfiyatında âzami tasarrufla hareket edilecek, memleketin iktisadi takatiyle mütenasip denk ve muvazeneli bütçeler getirilecek, buna mukabil iktisadi kalkınmaya ve bir kül halinde bütün vatandaşların istihsal gayretleri ve faaliyetlerini desteklemeye mâtuf sermaye yatırımlarına mümkün olan en geniş hissenin ayrılması temin edilecektir.

İşte beş maddede hulâsa ettiğimiz o zamanki programımızın iktisadi ve mali kısmının 1950 Mayısından bugüne kadar geçen dört yıl içinde mütemadi gayret ve çalışmalarla tatbiki sayesinde ki, evvelden tasavvuru dahi mümkün olmayan emsalsiz kalkınma hamleleri tahakkuk ettirilmiştir. Başta ziraatımız olmak üzere bütün istihsal kollarında, ihracat ve dış ticaret hacmımızda üç misline yakın artışlar elde edilmiştir. Millî gelirden, Devlet gelirlerinde, Devlet bütçelerinde ve Devlet Bütçelerinden ayrılan istihsale sermaye yatırımlarında görülmemiş artışlar temin olunmuş, Devlet yolları, il ve köy yolları, limanlar, sulama tesisleri, barajlar, elektrik santralleri gibi bellibaşlı bayındırlık ve imar işleriyle ana iktisadi tesislerin inşaatında daha evvel tasavvuru dahi mümkün olmayan başarılar elde edilmiş ve ayrıca sağlık, maarif ve ziraat hizmetlerinde mühim adunlar atılmış, hulâsa bir kül halinde memleket ekono-

misine çok geniş imkânlar ve kuvvetler getirilmiştir.

Arkadaşlar;

1950 yılında iktidara geldiğimiz tarihlerde mali ve iktisadi imkânlarımızın son derece mahdud bulunmasına rağmen bu kadar büyük neticeler elde etmiş olan iktidarımızın düne nazaran bugün çok daha geniş imkânlarla sahip bulunduğu göz önünde tutulduğu takdirde gelecek dört yıllık devre zarfında, umumiyetle memleketin kalkınması ve imarı hususlarında, milletimizin hayat seviyesinin yükseltilmesi ve her sahada bütün Devlet hizmetlerinin daha tatmin edici bir şekilde ifası mevzularında kolaylıkla çok daha büyük başarıların elde edilebileceğini katiyetle ifade edebiliriz. Çalışkan Türk milletinin ve Türk iktisadi zekâsının bu başarıların elde edilmesinde esas unsuru teşkil ettiği muhakkaktır.

Hususi teşebbüs erbabının, bütün çiftçi ve işçi vatandaşlarımızın, devamlı gayretleri ve rıdımamlı çalışmalarıyla Hükümet tedbirleri birleşince yurdumuzun kısa bir zamanda mamur hale geleceğinde şüphemiz yoktur.

Muhterem arkadaşlarım;

Müsaadenizle iktisadi ve mali politikamızın esasları üzerinde sözlerime devam edeceğim. Memleketin iktisadi kalkınmasını tahakkuk ettirmek ve iktisadi cihazlanma gayretlerimizi süratle ve geniş mikyasta artırmak hususundaki azim ve kararımızı ifade ederken bütün çalışmalarımızda, iktisadi ve mali istikrara büyük kıymet ve ehemmiyet vermekte devam edeceğimizi bilhassa belirtmek isteriz.

Şimdiye kadar elde edilen müspet neticelere ilâve olarak bundan sonra daha büyük işleri tahakkuk ettirmek için iktisadi ve mali istikrarın muhafazası ehemmiyetlidir. Deflasyoncu bir politikanın bütün iktisadi ve mali kaynakları kısırlaştırıp akamete uğrattığında şüphe olunamaz. Buna mukabil iktisadi ve mali politikada istikrarı muhafaza gayesinden uzaklaşmanın da aynı derecede zararlı olduğuna kanı bulunuyoruz.

Paramızın kıymetinin muhafazası mevzuunda katiyetle ifade edeceğimiz kararımız şudur ki, her türlü menfi propagandaların hilâfına paramızın kıymetinde hiçbir değişiklik asla hatırıma gelemez. İktidara geldiğimiz günden beri, milletçe ve Hükümet olarak iktisadi ve mali sahada azimli ve dikkatli çalışmaları icabettiren

büyük bir kalkınma hamlesine girişmiş bulunuyoruz. Memleketi hakiki ve devamlı bir refaha götürecektek yolun da bu vâdideki çalışmalar olduğuna kanıiz. Bu kanaatle çalışan ve bu çalışmalarını müspet ve fiili neticelerini daha şimdiden elde etmeye başlamış bulunan bir iktidarın para kıymetinde değişiklik yapmak gibi suni usullere müracaat etmesi katiyen bahis mevzuu olamaz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Zira para kıymetinde yapılacak değişiklikler memlekette istihsale yatırılacak sermaye maliyetlerini yükseltmek, iç piyasaya suni bir surette fiyatları zorlamak, milli emeğin değerini düşürmek, istihsal mallarımızın ve ihracatımızın satın alma kudretini azaltmak, dış memleketlere karşı vebelerimizi ağırlaştırmak ve külfetlerimizi artırmak demek olur. Binaenaleyh para kıymetinde yapılacak ayarlama veya düşürmelerin süratli inşa ve inkişaf safhasında bulunan milli ekonomimizi ve milli kalkınma hamlelerimizi sekteye uğratmaktan başka bir netice vermiyeceğine kanıiz. Görülüyor ki, memleketin iktisadi ve mali durumunda bizi bu neviden ameliyelere zorlayan hiçbir sebep mevcut değildir.

Muhterem arkadaşlarım,

Şimdi bankaçılığımız ve kredi mevzuuna geliyorum :

Millî istihsalı artırmaya mâtuf gayretlerin ve biletimle iktisadi faaliyetlerin müsaait kredi imkânlarına, sağlam esaslar üzerine kurulmuş kurvetli ve mazbut banka hizmetlerine ihtiyaç arz etmekte olduğu malûmunuzdur. İstihsale sermaye yatırımlarının teşviki ve milli tasarrufun istihsal faaliyetlerine tevcihi için Bankalar Kanunu ile menkul kıymetler ve kambiyo borsaları mevzuatının bu yeni anlayışla ele alınmasını ve bilhassa sanayi erbabı ve madenilerle denizcilerimizin kredi imkânlarına kavuşturulmasını icabettirmektedir. Gerek bu sahaların ve gerek diğer istihsal ve iş kollarının ihtiyaçlarını göz önünde tutarak hazırlanacak olan yeni kanun tasarıları önümüzdeki devrede tetkik ve tasvibinize arzolanacaktır.

Bu memleketin iktisadi kalkınmasının süratle tahakkuk ettirilmesinde ve istihsal hacminin artırılmasında hulâsa umumiyetle iktisadi faaliyetlerde hususi teşebbüs ve sermayeyi esas addetmekte ve ona en büyük kıymeti atfetmekteyiz. Gerek parti programımızda gerekse 1950 Hükü-

met beyannamesinde açıkça ifade edildiği ve hile hususî teşebbüs ve sermayenin geliştirilmesine, emniyet ve huzur içinde ve Devlet iktisadi teşebbüsleriyle eşitlik şartları içinde çalışabilmesini temin edecek şartların tahakkukuna, ayrıca geniş imkân ve yardımlardan faydalandırılmalarına, lâyık olduğu ehemmiyeti vermekte devam edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere son dört sene içinde büyük bir inkişafa mazhar kılınan küçük sanat erbabı ve esnaf teşekküllerinin takviyesine, muasır memleketlerdeki emsalleri seviyesine çıkarılmasına ve kredi ihtiyaçlarının karşılanmasına çalışacağız. (Soldan, alkışlar).

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile petrol-lerimizin işletilmesi mevzuundaki tedbirlerimizde de gayet kararlıyız.

Memleketin sanayileşmesinde, zengin tabii kaynaklarımızın ve petrolerimizin bir an önce işletmeye açılmasında ve milletimizin hizmetine arzında yabancı sermaye ve teknik bilginin teşriki mesaisine verdığımız ehemmiyet, her türlü menfi teşriyat ve propagandalara rağmen, milletimizin tam tasvibine mazhar olmuş bulunmaktadır.

Geçen devre zarfında Yüksek Meclisin kabul buyurduğu kanunlar arasında, Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu ile Petrol Kanunu, iktisadi kalkınmamızla ve Millî inkişafımızda hususî bir ehemmiyet ve mevki işgal edecektir. Henüz birkaç ay önce meriyete vaz'edilmiş olan bu kanunların tatbikarından beklediğimiz feyizli neticeleri asıl önümüzdeki yıllardan itibaren elde etmeye başlayacağız. Memleketimize gelerek, yerli sermaye ve teşebbüsün yanbaşında ve onunla iş birliği halinde çalışmak isteyen yabancı sermaye, teşebbüs erbabı ve teknisyenlere her türlü kolaylık ve imkânlar sağlanmış bulunmaktadır. Bu vâdideki faaliyetlerimize ve yabancı sermayenin memleketimize akmasını temin hususundaki gayretlerimize hızla devam ediyeceğiz.

Kıymetli arkadaşlarım;

Şimdi memleketimizde yapılmakta olan misli görülmemiş sermaye yatırımları ile milletimizin hayat seviyesinin süratle yükselmesi karşısında ortaya çıkan geniş ithalât yapmak ihtiyacı ile dış tediyeye zorlukları hakkında kısaca izahla bulunacağım.

Bütün memleket miyasında bu derecede azametli ve süratli iktisadi kalkınma hamlele-

ri kolay ve rahatça tahakkuk ettirilen neviden bir şey değildir. İktisadi cihazlanma safhasında bulunan ve bu cihazlanmayı en kısa zamanda kuvveden fiile çıkarmak arzusu ile çalışan her memleket, zaman zaman birçok müşkülâtla mücadele etmek, muayyen devrelerde bazı sıkıntılara göğüs germek mevkiindedir. Hususiyle son zamanlara kadar istihsal kaynakları geliştirilmemiş, her türlü sınıai tesisten mahrum bırakılmış, en basit ihtiyaç maddelerini dahi harıçten ithal etmek durumunda bulunan memleketimiz için bu husus, üzerinde ehemmiyetle durulacak bir vakıadır. Bir taraftan ihracatımızı artırıp ithalatımızı memleketimizde kuracağımız sanayi mamullerinin istihlâkı suretiyle aramak için istihsal hacmini artıracak envestismanlara gitmek diğer taraftan da iktisadi kalkınma dolayısıyla artan istihlâk seviyesini tatmin etmek, yabancı memleketlerden geniş miyasta ithalât yapılmasını icabettirmektedir.

İktisadi kalkınma devrelerinin zaruri bir şartı bulunan bu yüksek seviyeli ithalâtın muvakkat tediyeye güçlükleri ve geçici döviz darlığının tesirlerinin izalesi mevzuu üzerinde dikkat ve hassasiyetle durulmakta devam olunacaktır.

Memleketin iktisadi kudretini artırmaya ve bütün vatandaşların istihsal faaliyetlerini desteklemeye mâtuf temel tesislere ait sermaye yatırımlarını uzun ve orta vâdeli dış kredilerle finanse etmek hususundaki faaliyetlerimize hız ve vüsât verilecektir.

Memleketimizin bugünkü geniş ihtiyaçları, mahrumiyetleri ve dertleri 1950 senesine kadar yapılan yatırımların hiçbir mâna ifade etmeyecek kadar az ve verimsiz sabalara tevcih olunmasından ileri gelmektedir. İktidarımız tarafından girilmiş bulunan muazzam sermaye yatırımları tahakkuk ettikçe, kurulan tesisler işletmeye açıldıkça müstakbel refah ve kalkınmamızın kaynakları da süratle inkişafa mazhar olacaktır.

Son dört yıl içinde sarfettiğimiz gayretler neticesinde süratle artmaya başlamış bulunan millî istihsalimiz ve daha şimdiden birkaç mislini bulmuş olan ihracat kudretimiz sayesinde ve yakın bir istikbalde, halihazır geçici tediyeye güçlüklerimizin bertaraf edildiği ve dış mali ve iktisadi münasebetlerimizde hakiki ve çok

yüksek seviyeli bir muvazeneye ulaşıldığı va-
kit bugünkü çalışmalarımızın ve gayretlerimi-
zin kıymet ve ehemmiyeti daha iyi anlaşılmış
olacaktır.

Muhterem arkadaşlarım.

Bütçe ve vergi politikamızın esaslarının iza-
hına gelince, bu mevzuların iktidarımızın büt-
çe gerekçelerinde ve bütçe nutuklarında tefer-
ruatlı olarak Yüksek Meclise ve bütün mem-
leket efkârına defaatla arz edilmiş bulunduğu
malûmunuzdur.

1950 senesinde iktidarı devraldığımız gün-
den beri merhale merhale tatbik mevkiine
koyduğumuz bu esaslar sayesinde bütçelerimiz,
yüksek seviyeler ve devamlı bir inkişaf seyri
içinde memleketimizin ihtiyaçlarına uygun ha-
kiki bir muvazene ve denklığe ulaştırılmış,
Devlet sarfiyatında her türlü lüks, israf ve if-
ratlardan kaçınılmış,

Eski devirlerde Devlet bütçeleri için ağır
ve iktisadî güç bir yük teşkil eden, göste-
rişli oldukları nispetinde verimsiz ve akın
mevzulara tevcih edilmiş bulunan tahsisler ta-
mamen bertaraf olunmuş, memleketin iktisadî
kalkınmasının temel mevzularını teşkil eden
sahalara ve istihsale sermaye yatırımlarına, na-
fia, sağlık, maarif ve ziraat hizmetlerine lâzım
oldukları ehemmiyet verilmiştir.

Bu suretle bir taraftan bütçe kaynakları
takviye ve tarsiin edilirken diğer taraftan Dev-
letin, vergi şeklinde halktan aldığı paralar,
yeni istihsal kaynakları, servet, sermaye ve ge-
çitli Devlet hizmetleri şeklinde ve daha büyük
kıymetler halinde tekrar aziz milletimizin is-
tifadesine ve emrine arz edilmiş bulunmaktadır.

Hükümetimiz bundan sonra da aynı istika-
metteki çalışmalarına hızla devam edecek, ha-
len 1950 senesine nispetle bir misli artmış bu-
lunan mali kaynaklarımız ve bütçe imkânları-
mızla iktisadî ve millî kalkınmamızı süratle ta-
hakkuk ve tekemmül ettirmeye, âmme hizmet-
lerini daha çok verimli bir hale getirmeye,
memleket ihtiyaçlarına daha iyi cevap verme-
ye, halkımızın huzur, refah ve saadetini daha
mükemmel şekilde tahakkuk ettirmeye çalış-
maktadır.

Bütçelerimizin, yurdun iktisadî takati ile
mütenasip ve hakiki mânası ile muvazeneli ve

sağlam karakterinin muhafazasına dikkat olu-
nacaktır.

Malûm olduğu üzere, geçen dört yıl zarfın-
da Devlet gelirlerinin ve vergi politikamızın
esaslarını tâyin ederken, gelir mevzuatının,
memlekette inkişaf etmekte olan iş hayatını şu
veya bu şekilde tazyik etmemesine ve bu geli-
şmenin normal ve tabii istikametlerini her han-
gi bir şekilde bozmamasına, vergilerimizin
memlekette sermaye teşekkül ve terakümünü
zedelememesine büyük bir hassasiyetle itina
edilmiştir.

Bu esaslara göre tanzim olunan gelir politi-
kamızın hedefi, devamlı surette artan millî ge-
lirle mütenasip olarak, Devlete daha fazla vari-
dat sağlamak ve bu vasıta ile memleketin gittik-
çe hızlanan kalkınma hamlelerini, bunlara muva-
zi olarak desteklemek ve bugünün telâkkilerine
uygun bir surette âmme hizmetlerini daha geniş
ve daha tatminkâr bir şekilde ifa eylemek olmuştur.

Bu hedefler tâyin edilirken, verginin bir
mali vasıta olduğu kadar sosyal ve ekonomik
maksatlara müteveccih bulunması lâzımgeldiği
hususları da göz önünde tutulmuş bulunmaktadır.

Bu gayelerin tahakkuk ettirilmesi için, 1950
yılından bu yana yaptığımız çalışmalar ve başarı-
dığımız işler arasında, Gelir, Muamele, Yol,
Hayvanlar ve Şeker İstihlak Vergileriyle Güm-
rük Resmi kanunlarında ve Vergi Usul Kanu-
nunda esaslı tadilat ve ıslahat yapılmış, millî
istihsal ve millî gelir sahalarında elde edilen ar-
tırlara dayanan muazzam miktarlarda gelir teza-
yütleri sağlanmış, aynı zamanda, vasıtalı vergi-
lerle küçümsenmeyecek indirimler yapılmış, az
kazançlı vatandaşların vergilerinde ehemmiyetli
hafiflemeler temin olunmuştur.

Önümüzdeki devre zarfında, vergi ıslahat
programımıza biraz evvel ifade ettiğimiz pren-
sipler ve hedefler dairesinde devam olunacaktır.

Bu cümleden olmak üzere, vergi sistemimizin
temelini teşkil eden Gelir ve Kurumlar vergile-
rini memleket realitelerine ve Devlet ihtiyaçla-
rına, vergi ve sosyal adalet kaidelerine daha uy-
gun bir şekilde tadil ve ıslah edeceğiz.

Esnaf Vergisi süratle ele alınacak ve kazanç-
ları az olan yüz binlerce küçük esnafın mutlak
surette vergi dışında bırakılması teklif oluna-
caktır. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar)

Geçen devrede kısmen kaldırılmış olan Hayvanlar Vergisinin bakiyesinin de 1955 yılında ilgasını teklif etmek suretiyle bu iptidai vergiyi tamamiyle tasfiye etmiş olacağız. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar) Veraset ve İntikal Vergisi de ıslah edeceğimiz vergiler arasına alınmış bulunmaktadır. Böylece esasları hazırlanmış bulunan vesitasız vergilerimiz ahenkli bir manzume haline getirilmiş olacak ve zamanla tekâmül ettirilmesine çalışılacaktır.

Vergi sistemimizin ikinci grupunu teşkil eden Muamele ve İstihlak vergilerinin esaslı surette ıslahı, bu devrede yapacağımız vergi çalışmalarının başlıca mevzularından birini teşkil etmektedir.

Sınai hayatımızın inkişafı bakımından mahzurları malûmunuz bulunan İmalât Muamele Vergisini, bugünkü şekil ve tatbikatı ile ortadan kaldırmaya karar vermiş bulunuyoruz. (Soldan, alkışlar, bravo sesleri)

Böylece mükellef tatmin edilmiş olacak ve bu vergiye tevcih edilmiş olan bütün şikâyetler tamamen ortadan kalkmış bulunacaktır.

Muhterem arkadaşlar,

Zirat işlerimizi de kısaca gözden geçirmek yerinde olur.

Ziraat istihsal mevzuunda, Hükümetinizin isabetli tedbirleri sayesinde elde olunan neticeler, eski devirlerle kabili kıyas olmayacak derecede farklı ve memleketimizin yüzünü güldürür mahiyette olmuştur. Bu mevzu da dört seneden beri takibetmekte olduğumuz ziraat politikası, yeni Hükümetinizin de üzerinde dikkatle yürüyeceği politika olacaktır. Bu politikanın isabetini, sadece yakın senelere kadar halkımızın yiyeceği ekmeklik buğdayı hariçten ithal ederken iki, üç sene gibi çok kısa bir devre zarfında hububat istihsal eden memleketler arasında altıncı ve ihracatçı memleketler arasında da dördüncülük gibi ehemmiyetli bir mevki almış bulunmamız sarahatle göstermektedir. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri)

Memleketimizin ana gıda ve ihraç maddesi olan hububatin ıslah ve standardizasyonu üzerinde daha esaslı ve geniş çalışmalarda bulunmak zirai plân ve programlarımızın başlıca mevzuları meyanında bulunmaktadır.

Hububat mevzuundaki çalışmalarımız daha büyük bir itina ve titizlik ile devam ettirilecek,

bu arada dış piyasaların istediği evsaf ve çeşitlerin yetiştirilmesine ve taanmumüne gayret sarf olunacaktır.

Dış ticaretimizin ehemmiyetli bir mevki olan pamuğun da bilhassa sulama, gübreleme ve iyi vasıflı tohumlukların teşhisi suretiyle istihsal miktarının artırılması ve kalitesinin yükseltilmesi hususundaki plânlı çalışmalara devam olunacaktır.

Deha bugünden dünya pamuk istihsalinde yedinci ve pamuk ihracatında da beşinci dereceyi almış bulunuyoruz.

Zirai kalkınmamızın başlıca mevzularından zirai mücadele, köy sulama, kimyevi gübre ve toprak, bağcılık ve meyvacılık, çayır mera ve yem nebatları, hayvanlık, zirai öğretim ve bakım işleri de ön plânda ve ehemmiyetle ele aldığımız ve geniş mikyasta tatbikatına geçtiğimiz zirai meselelerimiz arasındadır.

Gayretlerimizin derecesine bir mîyas olarak hububat tohumu tevziatı mevzuunda bir, iki rakam arz edelim. Eski iktidar zamanına ait olan 1946 - 1949 tarihleri arasındaki dört yıllık devre zarfında dağıtılan hububat tohumlarının yekûnu 148 637 ton iken bizim yalnız bu yıl dağıttığımız hububat tohumu miktarı 174 030 tonu bulmuştur. (Soldan alkışlar)

İstihsalimizin artışında en mühim âmillerden biri olarak telâkki ettiğimiz ziraatimizin makineleştirilmesi işine devam edeceğiz ve çiftçimizi bir taraftan traktörlerle, diğer taraftan da hayvanla çekilen modern ziraat aletleri ile cihazlandıracız. Hususî küçük ziraat işletmelerimizin büyük bir hızla teşhisi ziraatimize daha da ileri bir vecheye vermekte gecikmiyecek ve kağıdı ve karasaban son senelerini de ikmal ederek tarıha karışmış olacaktır. (Soldan alkışlar)

Ziraatimizin süratle inkişafını bir taraftan da elverişli bir fiyat politikasının tatbiki ile alâkalı görmekteyiz.

Zirai mahsullerimizin fiyatlarını dünya fiyatlarına intibak ettirmek arzu ve gayretlerimizin yanında istihsalimizi artırmak için gereken yerlerde teşvik edici bir fiyat politikası takibetmeyi de lüzumlu görmekteyiz.

Buğday fiyatlarını düşürmemek de esaslı prensibimiz olacaktır. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

Ormanlarımız mevzuunda teessürle kaydedeceğimiz cihet, yeni Orman Kanununun geçen devrede çıkartılmamış olmasıdır.

Ancak iktidara geldiğimiz günden itibaren mevcut kanunun halkımız aleyhinde olan tabikâtını hafifletmiş, hâd bir halde bulunan umumi şikâyeti kanun değişmemiş olduğu halde asgari hadde indirmiş bulunuyoruz. Kanunu süratle çıkarmak yüksek heyetinize mevdu bir keyfiyet olduğu gibi önümüzdeki yıllarda memleket ormanlığını kıymetlendirmek için gereken tedbirleri peyderpey almakta devam edeceğiz.

Hayvancılığımıza gelince :

Memleketimizin geniş bir istihsal şubesi ve servet kaynağı olan hayvancılığımıza öteden beri ehemmiyet vermekteyiz. Ancak bir istihsal ve servet kaynağı olmanın yanında, hayvancılığımız bugün başlıca gıda maddelerimizle sanayiimizin muhtaç bulunduğu hammaddelerin kaynağı olmak bakımından birden bire yeni bir ehemmiyet kazanmış bulunuyor.

1950 yılında memleketimizde mevcut hayvan miktarı 48 milyon iken bugün 64 milyona yükselmiş ve hayvan ihracı da son derece tahdid edilmiş olmasına rağmen memleket ihtiyaçlarının tatmin edilememesi gibi bir mesele olarak karşımızdadır.

Filhakika bütün istihlak maddelerinde olduğu gibi memleketimizde hayvan artışının büyük bir hızla devamı, artan ihtiyaçlarımızı karşılayabilmek için hayvancılığımızı süratle inkişaf ettirmek zaruretini ortaya çıkarmış bulunuyor.

Hayvancılığımızın istikbalini şiddetle alâkadar eden bir mesele de ziraat arazisinin 1950 ye nazaran % 40 nispetinde artmış olması ve daha da artmakta devam edeceğinin şüphesiz bulunması ve netice olarak meralarımızın süratle daralmakta olmasıdır.

İşte bu sebeplerdir ki entansif hayvan yetiştiriciliğinin süratle inkişafını temin etmek, her bakımdan daha şümüllü ve geniş tedbirlerin tatbikına girişmek, hayvancılık kredisini süratle arttırmak, neslin ıslahı için gerekli yerlerde suni tohumlama istasyonları vücuda getirmek ve hastalıklarla mücadeleyi şiddetlendirmek kararındayız.

Geçen dört yıl zarfında maziden intikal

edip gelen çeşitli zorluklar ve kötü itiyatlar ciddi gayretlerimizle birer birer yenilerek yurdun her tarafında hususi teşebbüsün de müessir iştirakiyle yeni yeni fabrikaların, termik ve hidro elektrik enerji santrallerinin, baraj ve benzeri muazzam tesislerin temelleri atılmış ve inanılmaz bir sevk ve gayretle bunların inşalarına girişilmiştir.

Yapılan ve yapılmakta olan yollar ve köprüler, limanlar, iskele ve barınaklar ve hava meydanları bu fabrika, baraj ve santrallerle bir arada düşünülecek olursa bütün bunların ancak ve ancak iktidarınız tarafından yurt hizmetine ve millet refahına verilen ehemmiyet ve neticeye karşı duyulan inancın büyüklüğü ve derinliği sayesinde tahakkuk ettirilmekte olduğu anlaşılır.

Büyük çaplı muazzam inşaatın yanı sıra köy yolları ve köy sularına verilen ehemmiyet ve elde olunan muvaffakiyetli neticeleri de hatırlatmak yerinde olacaktır.

Önümüzdeki çalışma devrelerinde yalnız bugün başlanmış olan işlere devam etmek değil, aynı zamanda yeni yeni hamlelere girişmek her çeşit imkânlardan istifade ederek zirai ve sınaî kalkınmamızı hızlandırmak, yollarımızı, barajlarımızı, limanlarımızı, hava meydanlarımızı, köy yolları ve içme sularını yapmak, köy meskenlerinin inşası, köylerimizin elektrige kavuşması için gerekli tedbirleri almak ve bu memleketi en kısa zamanda bir mamure haline getirmek âzım ve kararındayız. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri).

Memleket müdafaasından iktisadi kalkınmaya kadar müessiriyet derecesi ve şümüllü malûm olan ve buna rağmen yıllar boyunca sürüp giden acı bir kararsızlığın kurbanı olarak, toprak altında mühmel ve faydasız uyuyup kalan petrolerimizin yurt faydasına ve milletimizin istifadesine girmesini temin için aldığımız kararın Büyük Millet Meclisince, kanunlaştırılmak suretiyle tasvip buyurulduğu malûmunuzdur.

Bu husustaki çalışmalarımıza asla ara vermeksizin devam ederek petrolerimizi memleket için müsnir bir hale getireceğiz.

Toprak tevzi ve tapulama işlerine gelince

Bu işlerde son dört yıl zarfında elde edilmiş bulunan ve iktidarımızdan önceki devrelere nazaran 12 misli bir hacim ifade eden bü-

yük başarılar, Büyük Meclisçe 9 ncu devrede kabul edilen kanunlar ve yapılan bazı tadillerden de istifade olunarak hızlandırılacağı gibi, metot değişiklikleri ve idarelerin teknik cihazlarla teçhizi sayesinde daha süratli ve daha müspet neticeler alınacağı şüphesiz bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlar;

Adalet işlerimizde ise kabul ettiğimiz prensip ve tuttuğumuz yol, vatandaşlarımızın huzur ve emniyet içerisinde rahatça çalışma ve yaşamaları için şart olan teminatlı ve umumi viedanı tatmin edilecek bir adalet ve vatandaşın muhabbet ve itimadına dayanan bir idare sisteminin tahakkuk ettirilmesi olmuştur.

Diğer âme hizmetlerinde olduğu gibi adalet ve idare işlerinde de hizmetleri mümkün merete halka yaklaştırmak ve bunların ifasında sürat, intizam, sadelik ve verimlilik sağlamak dört yıldan beri sarfettiğimiz gayretlere istikamet vermiştir. Bundan böyle de çalışmalarınıza aynı istikamette devam edeceğiz.

Sihhat işlerimize gelince :

Sihhat hizmetleri sahasında da dört yıl zarfında yapılan çalışmalar ve elde edilen neticeler verimli ve pek büyük olmuştur.

1950 yılında sağlık işleri için tahsis edilen 60 milyon liraya mukabil 1954 te 128 milyon lira tahsis edilmiş bulunduğuna, devralman 16 sağlık merkezinin 242 ye, yatak adedinin 7 759 dan 15 871 e çıkarılmış olduğuna, sadece 7 adedden ibaret bulunan verem hastane ve pavyonlarının 84 e ve bunlardaki yatak adedinin de 1 097 den 6 357 ye çıkarıldığına işaret etmek sağlık sahasındaki gayretlerimizi açıkça gösterebilir.

Önümüzdeki devre zarfında da sağlık sahasında girilen bu gayretlerimize devam edeceğimiz gibi Millî sağlığın ve onunla çok sıkı bir irtibat halinde bulunan nüfus artımının kıymet ve ehemmiyetini göz önünde tutarak vatandaş sağlığını mutlak koruma ve bu husustaki çalışmalarını köylere kadar götürme kararındayız. (Soldan, bravo sesleri).

Muhterem arkadaşlar;

Şimdi de maarif işlerimize geleceğim :

Hür ve müstakil bir millet olarak yaşamamızın teminatını yalnız memleketin maddî kudret ve takatinde değil, aynı zamanda halkın ve gençliğimizin mânevî değerlerle teçhizinde bulan iktidarı-

mızın maarif sahasına hayati bir ehemmiyet atfetmesi elbetteki tabii idi.

1950 yılında iktidara geldiğimiz zaman ilk iş olarak iktisadi kaynaklarımızı ve malî imkânlarımızı takviye edecek işlere girişmiş olmamıza rağmen maarif hizmetlerine 1950 nin 197 milyon lirasına mukabil 1954 yılında 313 milyon lira tahsis etmiş bulunuyoruz.

İktisadi tedbirlerimizin müspet neticeleri ve malî takatimizde husule gelen inkişaf üzerine önümüzdeki devrede, bütün idari hizmet şubelerinde olduğu gibi, maarif sahasında da, iktidarımızdan evvelki devirlerle mukayese edilemeyecek derecede hummalı hareketlere girişmenin zamanı artık gelmiş bulunmaktadır. Gelecek yıllarda, bu sahada çok mühim neticeler elde edeceğimizden emin bulunuyoruz.

İş hayatımıza gelince :

Geçen son dört yıl zarfında memleketimizin kavuştuğu büyük iktisadi inkişaf ve iş hacminde meydana gelen artış işçi ve iş veren münasebetlerini iktidarımızdan evvelki zamanlara nispetle çok daha ehemmiyetli bir hale getirmiş bulunmaktadır. Bu sebeple önümüzdeki devrelerde de iş verenlerimizle işçi münasebetlerinin içtimai adalet prensiplerine uygun olarak kanun ve nizam yollarıyla düzenlenmesine bilhassa dikkat ve itina gösterilecektir.

Dış siyasetimize gelince :

Takibedeceğimiz dış siyaset hakkında da uzun izahlara girişmek istemiyoruz, çünkü dört yıldan beri dış münasebetlerimizi idare eden ana prensipler, her vesile ile izah edilmiş olduğu gibi, bunların nasıl tatbik edildiği ve ne gibi müspet neticeler elde olunduğu da, memleketin içinde ve dışında, tamamiyle malûm bulunuyor.

İktidara geldiğimiz zaman, dünyanın yegâne müşterek emniyet teşkilâtı olan Atlântik Pakta dışında bırakılmış bulunan memleketimiz, iki yıldan az bir zaman zarfında bu teşkilât içinde yer almış, ve böylece, kendi emniyetini ve müdafaa imkânlarını çok geniş nispette sağlamakla beraber NATO ya da mühim bir kuvvet unsuru temin etmiştir. Halbuki bizden evvelki iktidar, bu hususta sarfettiği mesai hiçbir netice vermeyince, Türkiye için bu Pakta girmek imkânı olmadığını son başvekilinin lisanı ile itiraf zorunda kalmıştı.

Biz NATO Teşkilâtı içinde, müşterek dünya emniyetinin sağlanması hususundaki faaliyetimizi devam ettirirken, diğer taraftan da cihan sulhünün yeni tertiplerle temin ve takviyesi hususunda çalışmaktan geri durmadık : Yunanistan ve Yugoslavya ile akdettiğimiz Ankara Andlaşmasını her imkân ve şeraitin müsaa-desi nispetinde daha kuvvetlendirmeye sarfı mesai etmekteyiz.

Bu vesile ile dost Yugoslavya'nın Sayın Devlet Reisi Mareşal Tito'nun memleketimize yaptığı ziyaretin mesut hatırasından bahsetmekten büyük bir memnuniyet duymaktayız. (Soldan, alkışlar)

Şu son aylarda Pakistan ile de bir anlaşma akdetmiş bulunuyoruz. Bu anlaşmalar Atlântik Pakktı gibi, Birleşmiş Milletlerin yüksek ideallerine dayanan müşterek sulh ve emniyet tertipleridir.

Dünya sulhünü ve medeniyetini tehdit eden umumî tehlike karşısında, bunu karşılayacak kudrette ve gediksiz bir emniyet sistemi veya birbirini tamamlayacak emniyet sistemleri kurmak, sulh ve hürriyet aşkı bütün milletler gibi bizim de başlıca gayemizdir. Bundan dört yıl evvel, Birleşmiş Milletler tarafından Kore'de müşterek emniyet cephesinin kurulmasında Türkiye'nin takibettiği faal ve dürüst siyaset o günden bugüne kadar her meselede tecelli etmiş, ve dış siyasetimizin sağlam ve insani prensiplere bağlı olduğu umumiyetle kabul edilmiştir.

Müşterek emniyet meselesinden bahsederken, bu hususta şimdiye kadar maddî ve mânevî büyük fedakârlıklar yapmış ve yapmakta olan Birleşik Amerika'ya karşı şükran ve muhabbetlerimizi ifade etmek ve karşılıklı itimat ve görüş birliğine dayanan bu münasebetlerin her gün daha kuvvetli inkişafından duyduğumuz bahtiyarlığı belirtmek isteriz. (Bravo sesleri ve alkışlar)

Dost Amerika Birleşik Devletleri Hükümetinin ve halkının Sayın Reisi cumhurumuza son seyahatlerinde göstermiş oldukları samimî ve sıcak kabul Türk milletini minnettar bırakmıştır. (Bravo sesleri ve soldan alkışlar)

Eski ve vefakâr müttefiklerimiz Fransa ve İngiltere ile her sahada yapmakta olduğumuz iş birliğinin her an daha kuvvetlendiğini söylemek-

le de büyük bir memnuniyet duymaktayız. (Soldan, bravo sesleri)

Bu arada, İtalya ve Almanya ile dostluk münasebatımızın çok hızlı bir şekilde gelişip kuvvetlendiğini şükranla ifade ederken Alman şansölyesi Adenaur'ın memleketimizde bıraktığı unutulmaz hatıraları da yâdetmek isterim. (Soldan, alkışlar)

Önümüzdeki dört yıl zarfında bütün bu münasebetleri mütemadî surette takviyeye çalışacağız. (Soldan bravo sesleri).

Bugün yalnız dost ve müttefiklerimiz değil, iyi niyet sahibi ve sulh ve hürriyet taraftarı bütün milletler bizim dört yıldan beri takibettiğimiz azimli, realist yapıcı siyasetimizi anlamakta, bize itimat etmektedirler. Bunun neticesi olarak Türkiye artık yalnız değildir, onun samimî ve kuvvetli dostları ve müttefikleri vardır. Onun iş birliği aranmakta ve dünya sulhünün başlıca istinatgâhlarından biri olmak itibarıyla ona yardım edilmektedir. Memleketimize bugünün en kuvvetli müşterek emniyet sistemi içinde şerefli bir mevki teminine muvaffak olan, ona bütün dünyada büyük bir itibar ve muhabbet sağlayan dört yıllık dış siyasetimizi, bundan sonra da, faaliyetlerimizi imkânlarımız nispetinde artırarak, takibedeceğiz. (Soldan bravo sesleri ve sürekli alkışlar)

Azık arkadaşlarımız;

Millî savunmamıza gelince :

Millî varlığımızın en büyük teminatı olan kahraman ordumuz dört yıldan beri gösterile gelen devamlı gayretler sayesinde, miktarı her gün biraz daha artan ve modern silâh ve vasıtalarla teçhiz olunarak şanlı tarihimize layık büyük bir kuvvet ve kudretli bir varlık haline gelmiş bulunmaktadır. (Bravo sesleri, şiddetli alkışlar)

İktisadî ve malî imkânlarımızın takatı nispetinde ve maddî mânevî bütün kaynaklarımızdan istifade etmek suretiyle kahraman ordumuzu bugünün icaplarına uygun ve her türlü tecavüzü katî olarak önliyecek bir varlık haline getirmek için çalışmalarımıza devam edeceğiz. (Alkışlar). Esasen iktisadî tedbirlerimizin ve kalkınmamızın hedeflerinden başkası mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda büyük bir orduyu kendi vasıtalarımızla elde tutmaktır. Bunun için iktisadî kalkınmamızı aynı zamanda memleketimizin bekasını temin bakımından da zarurî ad-

dediyoruz. Şimdiye kadar olduğu gibi Milli gelirimizin arttığı nispette ordumuza ayırdığımız tahsisat da artacaktır.

Büyük dostumuz Birleşik Amerika'nın, şayanı şükran olan maddi ve teknik yardımlarından müsterek anlayış içerisinde daha geniş ölçüde ve daha süratle istifade imkânlarını temine çalışacağız. (Alkışlar).

Muhterem arkadaşlar;

Önümüzdeki dört sene zarfında bütçelerimiz Devlet gelirleri yeniden büyük bir inkişafa mazhar olmuş karasaban ve kağı Türkiye hudutlarından tamamen dışarı atılmış, ziraat, sanayi, madencilik sahalarındaki istihsalâtımız, ihracat ve dış ticaret hacmımız bugünkü seviyesine nispetle birkaç mislini bulmuş, hayvaneliğimiz çok inkişaf ettirilmiş köy yolları ve köprüleri inşaatı büyük nispette ikmal edilmiş, yol sebekemiz pek ziyade genişletilmiş, bugün inşalarına başladığımız baraj ve elektrik santralleri ve modern tesislerinden çoğu işletmeye açılmış, yeni barajlar ve santraller inşaatına da girilmiş bulunacaktır. Köy elektrifikasyonu dâvasına da başlanmış ve hattâ ilerletmiş olacağız, radyo istasyonlarımızı, limanlar, hava meydanları, silolar, depolama ve yükleme tesislerimizin inşaatını da ikmal etmiş bulunacağız. Çiftçi ve köy evleri inşası hususundaki hamlelerimiz meyvalarını vermeye başlamış olacak, içme suyu getirilmemiş köy bırakılmıyacak, elektrik ve su tesisatı olmayan kasaba, ortaokulu ve sağlık merkezi veya hastanesi olmayan kaza merkezi, lisesiz vilâyet merkezi kalmamış olacak, hülâsa memleketin gehresinden orta çağ mahrumiyetlerinin son izleri de silinecek ve hür, mesut ve müreffeh Türkiye idealinin tahakkuku için lüzumlu bütün tedbirler alınmış ve vasıta ve imkânlar temin edilmiş olacaktır.

Bu suretle birinci Hükümet programında müağhede ve tesbite çalışılmış olan 1950 Türkiye sine mukabil iki devrelilik Demokrat Parti iktidarı

sonunda memleketin ilerleme manzarası bu derece farklı bir hale gelecek ve iktidarımızdan öncekiyle kıyaslanamayacak bir seviyeye ulaşmış bulunacaktır.» (Soldan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar).

REİS — Sayın Başvekil Adnan Menderes, kurdugu Hükümetin programını okudu. Bu program hakkında açılacak müzakereye dair Riyasete verilmiş iki takrir vardır. Birisi, Bursa Mebusu Hulusi Köymen, diğeri Kırşehir Mebusu Osman Bölükbaşı tarafından verilmiştir. Her ikisini de okutup yüksek tasvibinize arz edeceğim.

Yüksek Riyasete

Hükümet programı üzerinde muhalefetin tetkiklerini temin maksadiyle program müzakeresinin 26 Mayıs 1954 Çarşamba gününe talikına karar verilmesini arz ve teklif ederim.

24 . V . 1954

Bursa Mebusu

Hulusi Köymen

24 . V . 1954

Yüksek Başkanlığa

Başvekil tarafından okunan Hükümet programı hakkında muhalefetin görüş ve temennilerini ifade edebilmek için, program üzerindeki müzakerenin 26 Mayıs 1954 Çarşamba gününe bırakılmasını, teessüs etmiş bulunan teamüle istinaden arz ve teklif ederim.

Kırşehir Mebusu

Osman Bölükbaşı

REİS — Okunan takrirlerin ikisi de aynı mealdedir. Her iki takriri yüksek takdirinize arz ediyorum. Kabul buyurunlar.. Kabul etmiyenler.. İttifakla kabul edilmiştir.

Eneümen seçimlerine geçilecektir. Seçimden evvel oturuma 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma saati : 16,25 ¹⁵⁷ »

157 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, a.g.e., 21-34. ss.; ayrıca bkz.: Türker Sanal: a.g.e., 44-64. ss.; Hükümetler ve Programlar I. Cilt 1920-1960. haz.: Nuran Dağlı - Belma Aktürk. Ankara, 1988; Kâzım Öztürk: Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri ve Programları. İstanbul, 1968; Hükümet Programları (1920-1965). derl.: İsmail Arar. İstanbul, 1968; Ayın Tarihi, Sayı: 246, 1-31 Mayıs 1954, 32-56. ss.

Hükümet Programının Müzakeresi

« REİS — Hükümet Programı üzerindeki müzakerelere başlıyoruz.

Söz, Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu adına Server Somuncuoğlu'nundur.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ MECLİS GRUPO ADINA SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Muhterem arkadaşlar, Yeni kurulan Hükümetin beyannamesini dikkatle dinledik, bırakılmış zaman içinde de önemle inceledik.

Şimdi huzurunuzda C. H. P. Grubu olarak beyannamenin belli başlı meseleleri üzerinde görüşümüzü arz edeceğiz.

Her şeyden önce şu noktayı belirtmek isteriz ki, demokrasinin iyi geleneklerle işlediği memleketlerde partiler, iktidar ve muhalefet olarak ayrılmaksızın seçimlere ilerde yapacakları icraatı ve millete karşı aldıkları taahhütleri gösteren seçim beyannameleriyle katılırlar. İktidar Partisi 1954 seçimlerine böyle bir beyanname yayınlamadan girmiş olduğu için Hükümet beyannamesinde daha müşahhas yolların ve açık taahhütlerin yer alacağını beklemekte idik. Umutlarımız çıkmadı.

Bu noktayı istitraden arzettikten sonra diğer meselelere geçiyoruz.

İç politika mevzuları :

Hükümet, beyannamesinde 1950 - 1954 devresini bir intikal devri olarak göstermiş, acı tatlı ne varsa tarihin sınesine tevdi etmenin yerinde olacağına inanıyoruz, demiştir.

Memlekette gelen devrin geçmiş devirlere nazaran daha iyi olmasını istemek, içtimai tekâmülünü kabul etmek ve ona kıymet vermek demektir. Bu itibarla bu mülâhazanın taraftarı olduğumuzu açıkça beyan etmek isteriz.

Fakat beyannameyi dinlerken ve tetkik ederken vardığımız netice o olmuştur ki, Hükümet 1950 - 1954 devrini bir intikal devresi olarak vasıflandırılmakla yetinmemiş, aksine o devre içindeki hâdiseleri bir taraflı görüşlerle izaha çalışarak koyduğu esastan bizzat kendisi ayrılmıştır.

Beyannamenin hakikatte büyük bir kısmının geçmiş iktidar ve muhalefet hakkında indî ve tek taraflı görüşleri ve yersiz ithamları ihtiva etmiş olmasını iç politika bakımından yeni bir verimsiz ve lüzumsuz çekişme devresinin hazırlık ve başlangıcına delâlet etmesi sebebiyle üzüntü ile karşıladık.

Ayrıca şahsiyattan uzak kalmak; tezyif ve hakaretten sıyrılmak zaruretinin tekrar eden beyannamenin iktidarımız ve muhalefetimiz zamanından ve şahıslardan bahsederken seçmiş olduğu uslubu, kullandığı tezyifkâr kelimelere Yüksek Meclisin dikkat nazarını ehemmiyetle çekmek isteriz.

Memlekette huzurun sağlanması ve bilhassa Büyük Millet Meclisi çalışmalarının selâmeti geçmiş münakaşaların tekrârında olmadığına inanarak bu yolda Hükümeti takibetmemeye gayret edeceğiz.

Ancak şurasını hemen kesin olarak arz edelim ki, beyannamenin 1950 - 1954 devresinde ve 2 Mayıs seçim kampanyasında sıralanmış hâdiseleri ve yapılmış münakaşaları ele alarak muhalefeti daima hatalı çıkarmak ve onu itham etmek isteyen anlayışını katıyyen haksız buluyoruz.

İntikal devresi diye vasıflandırılan geçmiş dört senenin türlü mücadelelerle dolu olduğu doğ-

rudur; ancak bunların muhalefetin de demokrasi- nin esaslı ve teminatlî rûkûv olduğunun bir türlü kabul edilmemesinden ve çeşitli yollarla tasfiye gayretleri karşısında muhalefetin varlık müca- delesine mecbur bırakılmasından, kısacası demok- ratik nizamın en basit bedahetlerinin müdafaa ve münakaşasından doğup devam ettiği de aşî- kâr bir halikattır.

Diğer taraftan bu hengâme sırasında kötü ha- reketlerin ve ağır vaziyetlerin doğmamış olmasını hükümet sadece iktidar tarafından alınan tedbir- lerle izaha çalışmaktadır.

Şayet memlekette elem verici büyük hâdiseler doğmamış ise bu neticede muhalefetin kanunla- rın verdiği haklara ve onların hudutlarına tam bir sadakat ve riayet gösteren zihniyetinin en büyük payı olduğunda şüphe yoktur. (Sağdan, alkışlar). (Soldan, hiç te öyle değil sesleri).

Demokrasinin bir zihniyet, bir yaşayış ve te- fekkür tarzı olduğu malumdur. Onu soysuzlaş- tıran menfi âmillerden ayıklama bizim samimi görüşümüzdür. (Soldan, vah vah sesleri).

Rejimin muhtaç olduğu mânevi iklimin yara- tilması bahsinde üniversite, kaza kuvveti ve Dev- let memurları hakkında sarfedilmiş sözleri çok müphem buluyoruz. (Soldan, açık, açık sesleri).

Bütün bu sıralanmış mütalâaların özlenen ik- limin yaratılmasına değil geciktirilmesine âmil olacak birtakım tasarruf ve ısratın gerekçesini ve mâzeretini teşkil etmesi ihtimali bizi ciddi şe- kilde endişeye sevk etmektedir. Daha müşahaas ve teferrüata inen görüş ve mütalâalarımızı Hükümet beyannamesinde işaret edilen yeni kanun tasarıları geldiğinde Yüksek Meclise arz edeceğimiz tabiidir. Ancak matbuata intikal eden ve halk arasında şayi olan ısratı mevcut kanunla- rın her vatandaş gibi memur ve hâkimlere tanı- dığı teminatı bir tarafa bırakarak girilmiş mu- ameleler telâkki ediyor ve son derece zararlı bulu- yoruz.

Memurlar ve hâkimler ve umumiyetle vatan- daşlar hakkında siyasi mülâhazalarla ayıklama ve tasfiye muamelesi şimdiye kadar tarihimizde birçok siyasi devirlerde tecrübe ve tatbik olun- muştur. Hiç birinde arzu edilen siyasi maksatlar elde edilememiş birçok aileler, vatandaşlar haksız yere ıstıraba ve ümitsizliğe sevk olun- muştur. (Soldan, sizin zamanınızda sesleri).

Büyük Millet Meclisinin adaletin hak te- minatının bekçisi olarak böyle muameleleri tas-

vibetmiyeceğine itimadımız vardır. Hükümetin tamiri mümkün olmayan hareketlere girmeden evvel bu meseleleri tekrar ve insaf ile tetkik ede- rek basiret yoluna girmesini temenni ederiz.

Demokratik hayatın önümüzdeki yıllarda muhtemel inkişafından bahseden beyannamenin Anayasa tadilatını sükûta geçiştirmesine mana vermek güçtür. Zira 1950 Hükümet beyanname- si bu zarurete işaret etmiş «Vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulundura- cak müeyyidelerden mahrum olmak itibarıyla millet hakimiyeti yerine tek parti hakimiyetinin kurulmasına mâni olamamıştır.» demek sure- tiyle demokratik nizamın tamamlanmasına ta- raftar görünmüştür. Arkada bıraktığımız dört yıl içinde ele alınamayan bu çok esaslı tadilatı bu devrede yapmak zaruridir. Siyasi huzuru en çok ihlâl eden cihetlerden biri Anayasaya aykırı kanunların çıkabilmesi imkânı olmuştur.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Onu siz çı- kartınız.

HALK PARTİSİ MECLİS GRUPLU ADINA SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamlı) — Kuv- vet muvazenesine dayanan Anayasa tadilatı te- mel hakları teminat altına alacağı gibi Anayasaya aykırı kanun çıkması ihtimalini de imkânsız hale koyacağı için bu bahiste büyük bir huzur ve tekâmül unsuru olacaktır.

Hükümetin Anayasa tadilatındaki görüşünü bilmekte fayda vardır.

Siyasi huzura taallük eden noktalar araam- da radyonun kullanış tarzı, resmî ilânların tevzii şekli bugünkü siyasi havamızın halline acele olarak ihtiyaç duyduğu mevzulardır. Hükümetin bu mevzulardaki görüşü üzerinde de aydınlatılmaya ihtiyaç duymaktayız.

Maarif işlerine önem vererek memleketin bu husustaki ihtiyacına cevap verileceğine ifa- de eden görüşü tasvib ederiz.

Millî Müdafamızda şanlı ordumuzun her gün biraz daha artan modern silâh ve vasıta- larla teçhiz edildiğini öğrenmek ve kabrımızı silâhlı kuvvetlerimizi her an aziz vatanın mü- dafaasını tesirli surette yapmaya muktedir kı- lan gayretlerin sarfedileceğini duymak bizi memnun eder.

Dış politika :

Dış politika mevzuunda Birleşmiş Millet- ler idealine samimiyetle bağlı kalmaya ve NA-

TO gibi müşterek müdafaa teşkilâtı içindeki şereflî mevkîimizin idamesine mâtuflukla gayretlerle tam bir mutabakat halindeyiz.

Türkiye - Yugoslavya - Yunanistan Paktiyle sulha yardım eden çalışmayı takdîrle karşılıyoruz. Ancak bu Paktın askerî mahiyette genişlemesinin Atlantik Paktı âkîdeleriyle olan karşılıklı mükellefiyetlerle kabili telif olması zaruretini şart saymaktayız.

Atlantik Paktiyle vücuda getirilmesi lâzımgelen müdafaa tertiplerinin bir an evvel tahakkuk ettirilmesini bütün müdafaa manzumesinin selâmeti için esaslı bir ihtiyaç sayıyoruz. Şimdiye kadar bu tertip askerî mahiyette beklenen neticeyi henüz temin edememiştir. Bu cümleden olarak Avrupa Müdafaa Birliğinin kurulmasında ve Garbî - Almanya'nın müdafaa tertibine iştirak ettirilmesinde vukua gelen tevhürlerden üzüntü duymaktayız.

Sulhün emniyetle tesis olunmasından bir müttefik olarak Türkiye ne kadar alâkadar ise müşterek müdafaa tertiplerinin tahakkuk ettirilmesinde de o derece yakından ilgilidir. Müttefikler arasındaki münakaşaların bir an evvel halledildiğini görmek bizim için hayati mesele ve çok samimî bir arzudur.

Kıymetli müttefiklerimiz İngiltere ve Fransa ile yapılan ve on beş yıllık mazisi bulunan İttifak Anlaşmasının müddeti sona ermek üzeredir. Muahdede derpiş edilmiş müddetler içinde vazgeçildiğine dair taraflarca bir arzu izhar edilmediği takdirde beş yıl için ittifak kendiliğinden yenilenmiş olacaktır. Şimdiye kadar taraflardan böyle bir arzu izhar edilmediğini ve binaenaleyh İttifak Muahdesinin yeniden beş yıl yürürlükte kalacağını Hükümetten öğrenmek bizi son derece memnun edecektir.

Birleşik Amerika'nın askerî ve iktisadi sahada Türkiye'ye yaptığı yardımları memnurlukla kaydeder ve Hükümetin teşekküllerine iştirak ederiz.

Almanya ve İtalya ile münasebetlerin gelişip kuvvetlendiğini işitmek bizi müteşekkîr etmiştir.

Alman Şansölyesi Adenauer'in ziyaretinin mesut hâtırasını memnuniyetle kaydederiz.

Yugoslavya Devlet Reisi Mareşal Tito'nun memleketimize seyahati vesilesiyle Hükümetin gösterdiği memnuniyete biz de iştirak ederiz.

Pakistan'la yapılan siyasi paktı bir sulh vasıtası olarak memnurlukla karşılıyoruz. Atlantik Paktının Şark'a doğru genişlemesi bu Paktın üçüncü safhası mahiyetinde görülmektedir. Zeminde ne derece istidat hâsıl olacağını bize zaman gösterecektir.

Bu durum muvacehesinde Hükümetin dış politika mevzuunda sık sık Büyük Millet Meclisinde izahat vereceğini ve dünya sulhünün kurulması için yapılan gayretleri izah edeceğini umarız.

İktisadi ve malî meseleler:

Memlekette süratli kalkınmayı sağlayacak olan iki mühim esasın Hükümet beyannamesinde yer almamış olduğunu görmekteyiz. Bunlardan birincisi istihsal faaliyetinin programa bağlanması, ikincisi iktisadi gayretlerin kordinasyonudur.

İstihsalde istihsal ne'î, istihsal mıntakaları, fiyat politikası, kredi şekilleri ve istihsal vasıtalarının tedariği ve onarımı belli bir programa bağlanmadıkça kalkınmaya muhtaç ve buna her bakımdan hak kazanmış olan memleketimizde neevut imkânların yerinde ve zaman kaybına yer vermeden kullanılması kabil değildir. Memleketimizdeki mütehassıslarla Birleşmiş Milletlerin mütehassıs teşkilâtının tavsiyeleri de bu yöledir.

Yürüyen hayatın idaresiyle uğraşırken çarçabuk bir program hazırlanmasının kolay bir iş olmadığını müdrikiz. Fakat ne zaman başlarsak ilerisi için temin edeceği faydaların o kadar yaklaşıp olacağı şüphesizdir. Bu bakımdan Hükümet görüşünü noksan buluruz.

Diğer taraftan çeşitli istihsali artırmak için yatırımlara gitmek artan ihtiyaç karşısında itihâlâtı temin etmek bunların yanı başında Devlet hizmetlerinin birçok sahalarına imkân hazırlamak çok önemli fakat kolay olmıyan bir iştir.

Bu işlerde şartların zarurî kıldığı ahenği kurmak için bir kordinasyona mutlak surette ihtiyaç vardır. Muvazeneli bir iktisada erişmenin yolu budur. Hükümet beyannamesinde ayrı ayrı sıralanmış görünen birçok faaliyetler arasında tasavvur ettiğimiz kordinasyonun kurulacağına dair her hangi bir kayda rasgelmedik. Bu noksana da işaret etmek isteriz.

Hayat pahalılığı Hükümet iktisadi edebiya-

tından tamamen çıkarılmıştır. İktidar tarafından 1950 yılında ağır bir yük ve içtimai sefaletin âmili olarak mütalâa edilen bu derde beyannamede temas edilmemesini izah etmek kabil değildir. Hayat pahalılığı 1950 deki seviyenin altına mı düşmüştür ki bununla artık meşgul olmaya lüzum duyulmamaktadır?

Günlük hayatta bunun her gün ezici tesirini hissedene aile reisinin karşısında ne kadar nazari izahlar yapılmak kabilse yapılınsın onun bu dertten duyduğu ıstırapı tahfife imkân yoktur.

Başboş gidişten Hükümetin ümitsizliğe düşerek beyannamesinde hayat bahalılığından söz açmaması düşündüğümüz ihtimallerin en acısıdır. Bunların yanıbaşında memleket ekonomisinin mesnedi olan ziraate verilen öneme iştirak etmekteyiz. Makineleşmeden elde edilen faydaların küçük ziraat yapan vatandaşlara da teşmilini ciddi bir temenni olarak izhar ederiz. İhracatı mümkün kılan ve dış pazarlarda rekabet imkânı veren fiyat politikasını zaruri görmekle beraber istihsalî kamçılayan fiyat desteklemelerine de taraftarız.

Hayvan yetiştirmede, mütehassısları tarafından hazırlanmış iyi bir programa ihtiyaç olduğunu tekrar edeceğiz. Zira hayvancılık zirai hayatımızın çok büyük imkânlar sağlayacak bir kolu ve zirai hammadde olarak zaman zaman ihracında zorluk çekeceğimiz maddeler yerine kolayca dış pazarlarda satabileceğimiz ihrac maddesinin elde edilmesi yoludur.

Köylü kalkınmasını ve köy ihtiyaçlarını temin etmek için alınan ve alınacak olan tedbirleri çok yerinde buluruz. Köyde ilköğretimin bir an önce tamamlanmasını, köy yollarının ve sularının israfa meydan vermiyecek bir program ile süratle temin edilmesini ve sağlık vazifelerinin, koruyucu olanlar da dâhil, bir an önce köye götürülmesini bütün gücümüzle destekliyeceğiz.

Sanayi ve maden sahalarının ve bu arada esnafın muhtaç olduğu kredinin sağlanması için girişilecek gayretlerin mahiyeti sarahatle anlaşılmamakla beraber, bunların mesele olarak ele alınmasını müspet işaret saymaktayız.

Hükümet beyannamesinde Yabancı Sermaye Kanunu ile Petrol Kanunundan ehemmiyetle bahsedilmiştir. Mevzuun ehemmiyeti tereddüde lüzum göstermez. Biz bu kanunlar hakkında

Yüksek Meclis huzurunda serdedilmiş mütalâa ve şartlarımızı tamamiyle muhafaza ediyoruz. Görüşlerin doğruluğunu müstakbel tatbikatın tesbit edeceğini hesaba katarak bu konuda münakaşa açmayı bugün için lüzumsuz buluruz. (Soldan, gülüşmeler).

Yabancı sermaye yatırımları için salâhiyetli merci tarafından verilen müsaadelerin zaman zaman yatırım sahaları ile hacımlarına ait teferruatla birlikte âmmeye efkârına açıklanması için Hükümetin tedbir almasını temenni ederiz.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Vatani satıyorlar, dediniz.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) — Böyle bir usuldedir ki, kanun tatbikatını takip ve murakabeye imkân bulacağız.

Ticari sahada etrafı belli edilmiş bir görüşe, beyannamede tesadüf etmek kabil olmadı. Tediye güçlükleri ve döviz darlığı üzerindeki mütalâalar bunların giderilmesi için alınacak tedbirleri göstermekten ziyade zorluğu ve darlığı yaratan sebepleri izah için sıralanmıştır. Hemen söyleyelim ki Hükümetin bu neticeye sebep olarak gösterdiği âmillerin yanıbaşında programsızlık ve koordinasyon yokluğu büyük rol oynamıştır. Bugün olan olmuştur. Beyannamede yazıldığı gibi hassasiyetle üzerinde durulmaya devam edileceği şeklindeki mütalâa büyük bir şey ifade etmez. Müspet çareler bulmak zorundayız. Uzunca bir vâdede tahakkuk edecek çarelerden gayrı yakın gelecekte tesirini gösterecek tedbirlere olan ihtiyaç da çok şiddetlidir. Bugünkü borçları uzun vâdelerle ödemek imkânlarını temin edecek anlaşmalara girişmek cari ithalatı da ihracat kudretimize göre hemen ayarlamak düşündüğümüz acele tedbirlerdendir.

Dış piyasaya karşı borcun mevcudiyetini kabul etmek ve vâdesinde behemahal ödemeyi sağlayarak emniyeti tesis etmek müstakbel inkişafın anahtarı olacaktır. Aksi halde dış ticaretteki intizamsızlık hem iç ve hem de dış piyasada huzursuzluğun âmili olmaya devam edecek çok muhtemeldir ki yatırımların temposunu ağırlaştırmaya da sebep olacaktır.

Mali meselelere gelince :

Her şeyden evvel para kıymeti üzerinde bir değişiklik yapılmıyacağı teminatını veren beyanı yaşayan bir ihtiyacın karşılığı telâkki ederiz. Bizim kanaatimize göre de içinde bulunduğumuz

zorlukların bir para ameliyesiyle halledilmesi mümkün değildir.

Fakat iradi olarak Türk parası kıymetinde indirmelerin yapılmıyacağını beyan eden Hükümetin, iktisadi âmillerin tesiri altında Türk parası kıymetinin gerek iç piyasada ve gerek yabancı dövizler karşısında düşmemesi için de tedbirler almaya mecbur olduğunu düşünüyoruz.

Zincirleme birbirine bağlı iktisadi ve mali hayatın her safhasındaki tedbirin diğer safhalarındaki tedbirlerle ahenkli olması icabettiğini hatırlatmak isteriz.

Parti olarak düşündüğümüz bazı vergi ıslahatının Hükümet beyannamesinde derpiş edildiğini görmekteyiz. (Soldan, gülüşmeler). Celir Vergisi ile Kurumlar Vergisi ve Usul Kanununda tadilatın zaruret olduğuna inanıyoruz. Küçük esnafın vergi yükünden kurtarılacağı, Esnaf Vergisinin ihtiyaca uygun hale getirileceği, Hayvan Vergisinin tamamen kaldırılacağı hakkındaki tasavvarları görüşlerimize uygun olması bakımından yerinde telâkki ederiz. (Soldan, gürültüler, Varlık Vergisinden bahsedelim sesleri) Sanayi hayatını gelişmeden abkoyan imalât Muamele Vergisinin bugünkü şekil ve tatbikatiyle kaldırılacağını tasvip etmekteyiz. Bunların dışında Gelir Vergisi Kanunu ve Usul Kanunu 1950 yılından bu yana tatbikat görürken, kasdi onanlar dışında, birçok mâsum vatandaşların yeni bir rejime intibak hunusun-daki tecrübelerinin azlığı yüzünden çok ağır vaziyetlere düştükleri bir hakikattir. Hükümetin bu mevzuu tetkik etmesini teklif ederiz.

Muhterem arkadaşlar; Hükümet beyannamesi hakkındaki görüşlerimizi kısaca arz etmiş bulunuyoruz. Tasvibettiğimiz cihetleri açıkça ifadeye çalıştık. Prensiplerde ve tatbikatta mutabık olmadığımız kısımları hiçbir yanlış anlayışa mahal vermiyecek bir vuzuhla ifade etmeye ehemmiyet verdik.

Muhalefet olarak vazifemiz bu devrede de düşündüklerimizi ve gördüklerimizi samimi bir anlayışla Yüksek Meclise ve Türk âmmeye efkârına arz etmektir. Bu suretle Meclisteki kadromuz ne olursa olsun geniş vatandaş kütlesinin bize tevdi ettiği murakabe vazifesini bütün gücümüzle ve imkânlarımızla yapmaya devam edeceğiz.

Büyük Millet Meclisinin önümüzdeki çalış-

ma devresinin aziz Türk milletine hayırlı olmasını temenni eder, hepinizi saygı ile selâmlarım. (Sağdan, alkışlar).

HİKMET BAYUR (Manisa) — Hükümetin programı üzerinde konuşan her kesin evvel be-evvel Demokrat Partinin son yıllarda geliştirdiği ekonomik işleri takdir etmesi lâzımdır. Ben de bu husustaki takdirimi ifade etmekle işe başlıyorum. (Soldan, bravo sesleri) Bunu muhalefet inkâr edemez, her kes gibi onun da bu ciheti takdir etmesi lâzımdır, yoksa söylediklerinin kıymeti düşer. Bu bakımdan da bunu kabul etmek lâzımdır.

Bu günkü Hükümet, memleketi en iyi yolda sevk idare etmektedir, bundan da ancak iftihar edilir. Hükümet aynı zamanda Batı anlayışı ile cesur olarak bazı esaslı kararlar almış ve memleketi ileriye doğru götürmüştür. Bilhassa köylünün birkaç yıl evvelki durumu ile, bugünkü durumu büyük fark arz etmektedir. Bu da ekonomik işler kadar önemlidir. Çünkü nihayet bu memleketin temel halkı köylüdür. Bunları muhakeme ederken şunu belirtmek isterim : Biz yüzlerce yıl geri kalmış bir millete mensubuz. 300 yıldan beri yalnız felâket görmüşüz denebilir. Biz Atatürk devrinde hamleler yaptık, ilerledik. Ondan sonra 12 yıl kadar geçti. 1938 ile 1950 arası büyük bir durgunluk devridir. Bunun 5-6 yılı dünya savaşı ile izah edilebilir. Fakat 7 yılı dünya savaşı ile izah edilemez. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar).

Şu vardır : Türk milleti birtakım Şark milletleri gibi esasen atıl bir millet midir? Ve tesadüfen bir dâhinin gelmesiyle mi 10-15 yıl parlak bir tarihe mazhar olmuştur? Onun için bu gayritabiî bir ilerleme midir? Yoksa iki yüz yıllık yıkım devrinin devamı mıdır içinde bulunduğumuz devir? Atatürk'ten sonra dahi kendini gösterecek hamleler yapmış olarak öbür Batı milletleri kadar ileri gidecek midir?

Son dört yıl bize göstermiştir ki, bunların hepsi kabildir. Biz Atatürk'ten sonra dahi ileri gidebiliyoruz, hamleler yapabiliyoruz. Bir kısım Doğu milletlerinde vâkı olan durgunluk bizde yoktur. Bu bakımdan son dört yıllık devrede, bilhassa son iki üç yıl bu hamlelerin şükranına değer neticelerini gördük. Tenkidler yapılyordu. Ben de tenkid yaptım. Tenkid yapılır, fakat müspet neticeleri gördükten sonra onları takdir etmek lâzımdır. Biz de hamleci

bir millet olduğumuzu son yıllarda göstermiştir. (Alkışlar) Esasen halk bunu anlamıştır. Halkla yaptığımız konuşmalarda ve temaslarda bunu anlamıştık. Oy verirken de takdir ettiğini göstermiştir.

Şimdi bunları söyledikten sonra yapılması istenilecek işlere gelmek istiyorum. Bunlar üzerinde, leh ve aleyhte türlü mütalakaların olacaktır. Şimdi arkadaşlar, antidemokratik kanunlar meselesi var. Bunu ben ele alırken şunu belirtmek isterim :

Bundan altı, yedi yıl evveline kadar antidemokratik kanunlar başka türlü ele alınırdı, bugün başka türlü ele alınıyor.

Son yıllarda ne gördük? Komünizmin şiddetli ve büyük baskısı altında birçok demokratik memleketlerde teyak-kuz, hattâ bu teyak-kuzun icabı olarak anayasalarına ve insan haklarına aykırı hareketler görüldü. Şimdi bunları birtakım örnekler vererek hatırlatacağım. Amerika, demokratik memleketlerin başındadır. Burada birçok memurlar sıygaya çekildi, komünist misin, değil misin, komünistlikle ilgin var mı? diye, sualler soruldu, hattâ bu, sinema yıldızlarına kadar teşmil edilmiştir.

Şimdi Anayasa ve insan hakları ele alınıyor ve bir kimse her hangi bir fiiliyatta bulunmadığı halde sırf kanaatinden dolayı sorguya çekilmesi ve işinden mahrum edilmesi tecviz edilemez. Dolayısıyla bu gibi sorgular Anayasa ve İnsan Haklarına aykırıdır. Ama bazı zaruretler bunu yaptırıyor ve Amerika'da yapılmıştır. Keza bugün Fransa'da komünist, idareye alınmaz, orduya subay olarak alınmaz, emniyete ve saireye alınmaz. Halbuki Anayasa ve İnsan Haklarına göre eğer o kimse fiiliyatta bir şey yapmıyorsa bu gibi vazifelerden mahrum edilemez. Ben de bütün antidemokratik kanunlardan bahsederken bu gibi kayıtlar altında, fakat bugüne kadar bizde yapılmış olandan daha fazlasının yapılmasını dileyerek konuşuyorum. Antidemokratik kanunların belli başlıları hakkında ilmi heyetin verdiği rapordaki noktai nazarları sıra ile, derece, derece istenildiği ölçüde tatbik edilebilir. Bu yapılmalıdır.

Şimdi, arkadaşlar, Başvekilin evvelki günkü beyanatından bir parça alacağım: Diyor ki: «Bir memlekette hürriyet fikri, demokratik nizam aleyhinde artık açıkça konuşmak zararlı

ve harekete geçmek ise inkârsız bir hal olacak kadar rejim benimsemiş olursa o takdirde muvaffakiyet için takip olunacak tek yol benimsenmiş olan prensipleri son derece ifrata götürmek suretiyle rejimi soysuzlaştırmaktan ibaret kalır.»

Bu, gayet doğru bir şeydir. Bunu her yerde görüyoruz, buna Fransızlar «La politique du pire» derler. Biz de demokrasiyi soysuzlaştırmak isteyenlerin noktai nazarından işi ele alacak olursak, eski bir tıp tâbiri ile, «Teda-vii fâsit ba' efset» diyebiliriz. Bu komünist taktiğidir, bilinen bir şeydir, her şeyi mütemadiyen soysuzlaştırmak, iflâsına istemek ve ondan sonra da bu durumdan istifade etmek. Tutulan yol malûm; hürriyet ve demokrasi sayesinde iktidara gelmek, sonra da demokrasiyi yok etmek. Bizde komünizmden ayrı bir de irtica var, fakat aynı gayeyi güder. Komünizmin tehlikesi daha ziyade Avrupa'da vardır, bizde, irtica vardır. Antidemokratik kanunlardan bahsederken bunların kaldırılması keyfiyeti ona göre ayarlanmalıdır. Fakat bu antidemokratik kanunların kaldırılması işine bir an önce başlanmalıdır.

Şimdi hürriyeti, demokrasiyi ifrata götürüp soysuzlaştırmak isteyenlerin ne gibi amaçlar güttüklerine gülelim. Bu amaçlar başlıca iki tanedir :

1. Ülkeyi anarşiye götürmek. O sayede bir şey yapmak, kapmak.

2. Daha sinsice bir siyaset güderek daha çok muvaffak olmak.

O da iktidarı şaşırtmak, baskı yapmaya sevk etmek, istibdat yapmaya sevk etmektir. Böylelikle Hükûmete karşı memnuniyeti azaltmak. Mütemadiyen hürriyet diye bağırarak ve iktidarı şaşırtmak. Bu büyük bir tuzaktır. Muhalefet mütemadiyen patırdı, gürültü yapar, o vakit iktidar şaşırır. (Soldan bravo sesleri, alkışlar) Dolayısıyla arkadaşlar; bu gibi memleketi tahrik edenlere karşı tedbir alırken iktidarın soğukkanlılığını kaybetmemesi lâzımdır. Bu yüzden istibdada kaçan yola gidilmemelidir. Çünkü, karşı tarafın kurduğu tuzığa düşmek olur. Yurdumuzda iki büyük parti vardır. Ötekiler ufaktır. Bunların ikisi de nihayet Atatürkçüdürler. Yani Atatürk'ün inkılaplarını, devrimlerini onun devrinde yapılmış olan devrimleri kabul etmiş olan partilerdir. Ancak,

bunlardan birisi, bugünkü tecellisi ile, dinamik-
tir, faaldır; öbürü atıl durmuştur. Şimdi ne ya-
zık bir şeydir ki, dinamik ve faal olan kısım,
bu antidemokratik olan kanunları bugün im-
kân dairesinde ortadan kaldırmak ve hafiflet-
mek yoluna girmemekle birçok samimi hürri-
yet sever aydınları, Atatürkçü partilerin atıl
kısımına doğru sevk ediyor. Birçok hürriyet
sever gençlik vardır ki, bugün muhaliftir. Ni-
çin? Antidemokratik kanunlar yüzünden. Hal-
buki bunları tashih etmek imkân dairesindedir.
Komünist ve irtica tehlikesini göz önünde tu-
tarak tashih etmek kabildir. O vakit bütün bu
gençlik ve münevverler tamamıyla D. P. ye ya-
ni dinamik partiye katılabilir.

Keza irtica ele alalım. Atatürk'ten evvelki
devirleri alalım. Ne kadar geriye gitsek, bin
yıl da geriye gitsek yine istibdattan başka bir
şey göremeyiz. Beğenmediğine kâfir, zındık de-
miştir, adam idam ettirmiştir. Ne bileyim, bi-
zim gençliğimizde saçları görülen kadınlar, ka-
rakola giderdi. Oruç yiyenler, hapse giderdi.
Fakat bugün yine bunlar da vicdan hürriyeti
diye bağırıyolar. Ve antidemokratik kanunlar
gerektiği gibi ıslah edilmediği için birçok ay-
dınlar da bunlara kapılıyorlar. Binaenaleyh irtica
bu gibi imkânlardan mahrum edilmesi
memleketin ve demokrasinin menfaati icabıdır.

Bu antidemokratik kanunların nasıl ıslah
edilmesi lâzımgeldiği koca bir raporla buraya
gelmiştir. Meselâ basında komünizmi veya irtica
önlüyerek birçok ıslahat yapmak; meselâ
gazetelere birini tenkid edince ona ispat hak-
kını tanımak, büyük bir terakki olacaktır. Bu
hak iş başındakilerin şerefi bakımından da fay-
dalıdır. Radyoda daha cömert davranmak, ilân
veren gazetenin ilânını neşretmek lâzımdır.
Umumiyetle daha cömert davranmak, hürriyeti
seven gençliği iktidara daha çok yaklaştırır.

Memurlar için son münakaşaya karışmak
istemiyorum. İki tarafın da doğru ve yanlış ta-
rafları olabilir. Yalnız ne olacaksa, tasfiye mi-
dir, nedir? Bir defaya mahsus olarak yapılma-
lıdır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar). Ondan
sonra, memur da, yargıç da tam vicdan hürriye-
ti, tam teminat içinde çalışmalıdır. Bu zaruri
bir şeydir. Yoksa, ondan sonra ben, her yirmi
beş seneyi ikmal eden tekaüde sevk ederim telâk-
kisi memuru, yargıcı tamamıyla meffûc bir hale
sokar, ki bu doğru bir şey değildir. Bütün,

suçlu ise tasfiye edersin, kötü ise tasfiye eder-
sin, ondan sonra dürüst memur, dürüst yargıç
tam bir emniyetle, vicdan huzuru ile vazifesine de-
vam eder.

Arkadaşlar; Başvekil bahsetmedi ama, mem-
leketimizde bir Seçim Kanunu davası vardır.
Bu, bilhassa son seçim esnasında muhalefet tara-
fından ileri sürülmüştür. Bu böyle bırakılırsa
en fena şekilde çözüme yoluna gidebilir. Gerçi
bu kanunun münakaşasının sırası şimdi değildir.
Fakat isterim ki, iktidar ve Hükümet dahi ufak
dairelik seçime doğru gitse, ilce seçim bölgesi
olsa, böyle bir derece ıslah edilse daha
adilâne olur. Büyük fark olan yerlerde
meselâ; İstanbul'da iktidarla muhalefet
arasında yüz bin gibi bir fark vardır. (İki yüz
bin sesleri). Evet pardon, iki yüz bin. Orada
ilce seçim bölgesi de olsa, muhalefet birşey kaza-
namaz. Anglo Sakson dünyası gibi demokra-
sinin kökü olan memleketlerde böyledir. Anka-
ra'da dört ilcede muhalefet kazanabilirdi. Yoz-
gad'da, Tokad'da Adana'da bunlar olabilirdi.
Bu suretle bir emniyet supası kurulmuş olur.
Nispi seçim gibi kötü bir yolu günmekte ise ufak
bölgeler üzerinde bir tecrübe yapılabilir. Her-
kes nispi seçim diyor, bundan bahsediyor. Böy-
le devam ederse 8 - 10 yıl sonra nispi seçim zi-
hinlerde yerleşecektir. Ondan korktuğum için
ufak daire, ilceyi seçim bölgesi meselesi şimdiden
ortaya atılmış olsun.

Arkadaşlar; tarım işlerinden bahsedeceğim;
benim bu hususta uzmanlığım yoktur. Herkesin
gördüğü bazı şeyler vardır. Bizdeki tarım piyon-
go ve kumar halindedir. Bir dolu, bir sel gelir,
veyahut şu ve şu sebepler dolayısıyla bazı tarlayı
harap eder, yanındaki tarlayı olduğu gibi bu-
rakır. Zarar gören adamın kabahati nedir? Dün-
ya bunun çaresini tarım sigortasıyla bulmuştur.
Umarız ki, bu dört yıl içinde bu iş ele alınsın ve
halledilsin. Bu hususta Hükümetin yardımı olu-
yor, birçok işlerde olduğu gibi. Felâkete uğrayanın
vergiyi hafifletiliyor, Ziraat Bankasına olan
borcu tecil ediliyor. Fakat esas gaye, onun kay-
bının % 80 veyahut % 70 i ödensin. İkincisi
Hükümetin yardımı içinde borç tecili, vergi tecili
ve saire yanında bu fiyat düşülmesi de itibara
alınmalıdır.

Bu husus bizim memleketimizde şimdiye kadar
nadiren nazara alınmıştır. Meselâ bu sene üzüm
80 kuruştan satılmıştır. Müstahsil gelecek sene

seksen kuruş hesabıyla çalışacaktır, fakat fiyatlar birden 30 kuruşa düşebilir ve düşüyor. Bu vaziyette inüstahtı çok müşkül durumda kalmaktadır. Bu şartlar altında Hükümetin prim ve saire yardımları da olmadığı takdirde, bu müstahsillerin vergi ve banka borçları tecil edilmelidir. Yoksa bir vatandaş zümresinin füzumsuz yere ezilmesine sebebiyet verilmiş olur.

Başbakan hububat ihracatımızdan bahsetti, hepimiz memnun olduk, iftihar duyduk. Yalnız benim bu hususta bir ricam olacaktır : Bundan dört yıl sonra buğday ihracatından bahsedildiği vakit aynı zamanda denilebilsin ki, çünkü Birleşik Amerika'da ve Kanada'da ihracattan bahsedilirken insan ve hayvanların tamamen doymuş olduğu, bu ifade tahtında müstetirdir. Bizde insan ve hayvanlarımızı tamamen doyurmuş olarak şu kadar ton buğday ihracettik diyebilmeliyiz. (Soldan, gülüşmeler). Bugün memleketimizde insanlarımızı doyuruyoruz. Fakat hayvanlarımızı istihkakları olan yemi verdiğimizize yani onları doyurduğumuza kaani değilim. (Soldan, fazlasiyle doyuyor, hattâ israf bile var sesleri). Bu husus da temin edilerek, bunlar yapıldıktan sonra bu kadar ihracat yapıyoruz demek, şüphesiz ki, bizim için bir kuvvettir.

İşçi dâvaları üzerinde de duracağım :

İşçileri ilgilendiren dâvaların, ekonomik bünye içinde halledilmesi temenniye şayandır. Yani işçi ile iş verenin arasındaki dâvalar kendi aralarında bir dereceye kadar, halledilebilmelidir. Bu da şu veya bu ölçü ile işçilere grev hakkının tanınmasıyla olur. Ben bu grev hakkından bahsederken, birçok yerlerdeki mutlak grev hakkını anlamak istemiyorum. Bundan 4-5 yıl kadar evvel Amerika'da Huver Kanunu ile grev hakkında bir tahdidat konulmuştur. Yani işçiler greve başlamadan evvel hakeme gitmek gibi şu veya bu şekilde birçok kademeler, merhaleler mevcuttur. Binaenaleyh bu kademeler içinde bizim de ekonomik gelişmemiz nazarı itibara alınarak memleketimizde de işçilerimize grev hakları tanınırsa bu çok iyi olur ve bu suretle memleketimizde iş barışı kurulmuş olur.

Arkadaşlar, kurulmakta olan fabrikalarda, santirallerde ve saierede pek çok işçiye ihtiyaç olacaktır. Buna göre artık geiktirilmemelidir. Anglo-sakson ve Cermen ülkelerinde işçi ve iş veren münasebetleri nispeten barış içinde gelişmiş ve az narsıntı doğurmuştur. Çünkü işçilere

verilen haklar, fazla gerginliğe mahal verilmenden gerginlik husule getirmeden verilmiştir.

Her hangi hak ki, iktidar güç durumunda bulunduğumuz sırada biraz da zorla alınırsa o hak daima önce düşünülenden çok daha fazlasiyle alınır. Hangi hak ki, iktidar tarafından adalet dairesinde vaktinde verilirse aşırı yollara götürmez ve memlekette sarsıntı yapmaz. Bu bakımdan önümüzdeki dört sene içinde grev meselesi, önemle ele alınmalıdır.

Arkadaşlar; birçok kanunlar üzerinde konuştum. Bunların bir kısmı takdir, bir kısmı tenkididir. Yalnız kürsüden inerken şunu söyleyeyim: Bugünkü ekonomik gelişme devam eder ve Hükümet itidalini muhafaza eylerse bütün dâvalarımız hiç sarsıntısız ve millete zahmet ve külfet vermeden halledilir. Halledilmeyecek bir sıkıntılı durumumuz yoktur. Geleceğe güvenle bakabiliriz. Ve millet dâvalarında çok iyi neticeler elde edebiliriz. Elverir ki, ekonomik gelişme, böylece devam etsin. Her derde çare bulunur, her parasızlığa çare bulunur. Bunları söylemek istedim. (Alkışlar).

İHSAN HAMİD TİĞREL (Diyarbakır) —

Muhterem arkadaşlar, ben de, benden evvel konuşan muhterem Hikmet Bayur gibi, her türlü parti mülâhazaları haricinde ve parti kayıtlarından azade olarak memleketin bazı ana meseleleri üzerinde görüşlerimi ve fikirlerimi yüksek heyetinize ve Hükümetin dikkatine arz etmek isterim.

Memleketin ana meseleleri denince başta muhalefet partisinin temas ettiği üzere Anayasanın tadili meselesi hatıra gelir. Tek parti zihniyetine ve tek parti sistemine göre tedvin edilmiş olan Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz bugünkü ihtiyaçları ve bugünkü telâkkileri karşılamaktan çok uzaktır. Ferdin ve cemiyetin hak ve hürriyetini tahdit eden maddeler okuduğu gibi, ferdin ve cemiyetin hak ve hürriyetini teminat altına alan maddelerde de, vuzuhsuzluk, müphemiyet ve kîfayetsizlik vardır. Gerek bu bakımdan, gerek Devlet idaresi şeklini tayin bakımından, yani kuvvetlerin ayrılması, muvazenesi bakımından meseleyi ele almak, tahlil etmek bir zaruret hâlinindedir.

Bu nokta hakkında görüşlerimi arz ettikten sonra Hikmet Bayur arkadaşımızın temas ettikleri Seçim Kanunu hakkında da görüşlerimi kısaca arz edeyim.

Ekseriyet usulüne dayanan Seçim Kanunu, zaman olabilir ki Büyük Millet Meclisini yalnız bir partinin idaresine tevdi edebilir ve netice değişebilir. (Uğultular)

Eğer 64 vilâyetten dördünü muhalefet partisi kazanmışsa, bu; demokrasinin gelişmesi için, şans telâkki edilmelidir.

Bunun aksi de olabilir. 4 sene, sekiz sene sonra her hangi bir partinin büyük bir ekseriyeti veya tamamı bir partinin Büyük Millet Meclisini işgal etmesi vârittir. Bunun için ekseriyet usulü mü, yoksa dar bölge usulü mü, yoksa nispi seçim usulü mü tercih edilmelidir? Bunun için Seçim Kanunu üzerinde durmak ve bir rötusa tâbi tutmak benzeri zaruret halindedir.

Programda mevzu bahis edilmeyen bu meseleyi kısaca anlattuktan sonra Hükümetin üzerinde ehemmiyetle durduğu iktisadi gelişmeler hakkında görüşlerimi arz edeceğim.

4 senelik Demokrat Parti iktidarının memlekette geniş miyasta bir iktisadi inkişaf temin ettiğini memnuniyetle müşahade etmekteyiz. Bu iktisadi inkişafa hız vermek için alınacak tedbirler vardır. Bilhassa ziraat sektöründeki inkişafı çok büyük bir memnuniyetle telâkki ediyoruz. Ancak bu gelişmenin yanında ortaya bir de içtimai dert çıkmıştır. Bu içtimai dert de köylünün toprak davasıdır.

Evvelce birçok mıntakalarda geniş araziye sahip olan kimseler bu arazilerini maraba suretiyle, ortaklık suretiyle veya icar suretiyle köylüye verildirdi ve ondan hem kendisi istifade ederdi, hem de köylü bundan istifade ederdi, ziraatini yapardı. Fakat bugün şayan memnuniyet olan makine ziraatinin yanında köylünün bu araziden istifadesi imkânı azalmıştır. Şu halde yapılacak şey; köylüye toprak tevzii meselesine hız vermek. Toprak Kanunu üzerinde tadiller yaparak mülkiyet hakkını tanımak suretiyle fazla arazi sahiplerinin elinden değer pahasına alınacak arazi köylüye tevzi etmek lazımdır. Aksi halde köylüyü bu içtimai dertten kurtarma imkânı yoktur.

Hükümetin toprak tevzii meselesini esasen ele aldığını memnuniyetle müşahade ediyoruz. Ancak, Toprak Kanunu tadil edilmedikçe ve arazi sahiplerinin mülkiyet hakkına da riayet etmek suretiyle değer pahası verilmedikçe mesele halline imkân göremem.

İSMET USLU (Seyhan) — Apartmanları da taksim edelim, mesken davası halledilmiş olur.

İHSAN HAMİD TİGREL (Devamla) — Karşımdaki arkadaşın titiz davrandığını görüyorum. Evvelâ söyleyeyim ki; ben de arazi sahibiyim. Ben de değer pahasıyla elimdeki arazi köylüye memnuniyetle veririm.

Muhalefet sözcüsünün, buğday fiyatı hakkındaki noktai nazarını, Hükümetin noktai nazarına göre telif etmesi mucibi memnuniyetlidir. Şimdiye kadar yaptıkları beyanatta, yazdıkları yazılarda, buğday fiyatlarının yüksek olduğunu ve dünya piyasasına uymadığını ve bu sebeple indirilmesi lâzımgeldiğini ileri sürüyorlardı. Şimdi Server Somuncuoğlu arkadaşın, Hükümetin takibettiği buğday politikasının yerinde olduğunu ifade ediyorlar. Bunu ifade etmeleri mucibi memnuniyetlidir.

Hükümet, programında bankacılık ve kredi mevzuu üzerinde bir kanun getireceğini ifade etmiştir. Hükümetin, Bankalar Kanununu tadedilen bir noktaya ehemmiyet vermesini hassatan rica ederim.

Bankalarımız birer piyango, talih gışesi mahiyetini almaktadır. Birkaç müteşebbis, buldukları bir miktar sermaye ile bir banka kuruyor, apartman dairesi, altın vadediyor ve bu suretle vatandaşlardan kendisine kredi temin etmek yoluna giriyorlar.

Arkadaşlar, iktisadi hayat normal yürüdüğü takdirde bunun kıymeti olmayabilir. Fakat 1928 - 1929 krizi gibi bir kriz dünyayı sarsarsa bu küçük bankaların vatandaşların haklarını nasıl karşılayabileceğini düşünmek lazımdır. Böyle bir krizin daima muhtemel bulunduğunu iktisadi mevzularla uğraşan Avrupa muharrirlerinin yazılarından anlamaktayız. Bu itibarla Hükümet bu piyango işine bir son vermelidir. Esasen hiçbir banka, bankacılık işi ile uğraştığı takdirde bu masrafları karşılamak imkânlarına malik değildir.

Ancak elde ettiği paraları iştirak suretiyle başka işlere yatırarak aradaki farkı telâfi eder. Bir iktisadi tohran yüz binlerce vatandaş ne-reye kadar götürür

ŞEFİK BAKAY (Kırklareli) — Osmanlı Bankasına yatırsın.

İHSAN HAMİD TİGREL (Devamla) — İktisadi Devlet Teşekküllerinin faaliyetini de yeni baştan gözden geçirmek lazımdır. Bakınız Sa-

yın Başvekil 1950 beyannamesinde ne diyorlardı :

(Devlet İktisadi Teşekküllerinin, her türlü gümrük duvarları ve türlü imtiyazlar himayesinde verimsiz çalışmaları ve mamûllerini pahaliya maledip pahaliya satmaları memleketi tazyik eden çok büyük bir yük teşkil etmektedir.)

Ö günden bu güne İktisadi Devlet Teşekkülleriyle alakalı kanunlarda hiçbir değişiklik olmadığina göre Muhterem Başvekilin ileri sürdükleri bu mahzur bu gün dahi mevcuttur.

İdare meclisleri dediğimiz teşekküller vazifelerini lâikiyle yapabilmek imkânına malik değillerdir. Bu meclisler maalesef, bazan bir melce bir meva vaziyetine düşmektedir. Onun için evvel emirde bu idare meclisleri üzerinde durmak lâzımdır. İktisadi Devlet Teşekküllerinin murakabesini Umumi Murakabe Heyeti yapar. Sonra, bu müesseselerin murakabesini Meclis namına da Meclis âzalarının bâzıları tarafından teşkil edilmiş olan bir teşekkül ifa eder. Bu usulü tekemmül ettirmek için bir kanuna ihtiyaç vardır.

ŞEFİK BAKAY (Kırklareli) — Kanun tasarısı hazırdır.

İHSAN HAMİD TİĞREL (Devamlı) — Şefik Bakay arkadaşımız, kanunun tasarısının hazır olduğunu söylüyor, teşekkür ederim.

Arkadaşlar; bütün iktisadi inkişaflara, demokratik inkişaflara rağmen idare cihazına büyük bir aksaklık mevcut olduğunu da müşahade etmekteyiz. Vatandaşlar işlerini dairelerden çok geç çıkartıyorlar. Kırtasiyeciliğin önüne bir türlü geçilememektedir. Nihayet bir haftada, on günde çıkartılacak bir iş mahkemelerde olsun, dairelerde olsun, aylarca ve aylarca sürünmektedir. Bunun için Hükümet memur tasfiyesi... (Böyle bir şey yok sesleri) veya sair sebeple ıslahatı ele alırken mevzuatımız arasına bir de (İlmî mesuliyet) hükmünü de koymak lâzımdır.

Nasıl bir memur vazifesini iyi yapmaz veya suistimal ederse, kendisinin kanunun pençesine sevkı gerekirse ihmalkârlık yüzünden vatandaşın hakkını süruncemede bırakan memurları aynı şekilde mesul etmek lâzımdır. Bunun için mevzuata icrai mesuliyet yanında bir de (ihmalî mesuliyet) hükmünü koymak yegâne çaredir.

Muhterem arkadaşlarım, Hükümet programında mevzuubahis olmayan bir dâvayı, bir memleket dâvasını son olarak arz etme müsaadenizi rica ederim. Memleket bir küldür, Türk milleti bir vahdeti kâmile içindedir. Bunu şükranla müşahade etmekteyiz. Memleketi Garp vilâyeti, Şark vilâyeti diye ikiye ayıran, Şarkta keyfi muamele tatbik eden, vatandaşını muhakemesiz alıp nefiy ve tağrip eden ve ıslahat namı altında mektepleri kapıyan zihniyetin husranını görmek bahtiyarlığına ermiş bulunuyoruz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Bugün memleketimizde Şark vilâyeti halkı da, Ruzvelt'in dediği gibi, korkudan kurtulma hürriyetine sahip olmuştur. Korkudan kurtulma hürriyetinin ne demek olduğunu o devir içinde yaşamış olanlar çok iyi bilirler. Bir vatandaş akşam evine gittikten sonra yarın kalkıp da nereye gidileceğini bilmemezlik gibi bir korkunun, bugün bu demokrasi idaresi sayesinde ve bilhassa son devir ıeraatının müspet tezahürü karşısında yeri kalmamıştır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Vakıa bugün de bâzı çatlak sesler bu vahdeti bozacak şekilde çalışmakta, hattâ Şark vilâyetlerini siyasi haklardan mahrum etmek, seçim hakkı tanımamak gibi bâzı gazetelerin baş sayfalarında seçim mücadelesi zamanında bâzı yazılar gördük. (Sağdan, kimi kasedediyorsun? Açık söyle sesleri) (Soldan, gürültüler, devam devam sesleri).

REİS — Cevap vermeyin efendim, devam ediniz.

İHSAN HAMİD TİĞREL (Diyarbakır) — Arkadaşlar arzu ederlerse isim de verebilirim. (Soldan ve sağdan, isim ver sesleri) Ulus ve Dünya gazeteleri (Halk Partili bir mebusa müteveccihen) arkadaşımı tatmin edebildim mi acaba? Arkadaşlar, bu tezahürleri ben kötü bir şovenizmin tecellisi olarak değil gözlerini ihtiras ve menfaat bürümüş olan bâzı basta dimağların bezayarı veya tabii bir indifası olarak telâkki ediyorum.

Bu, böyle olmakla beraber muhterem arkadaşlarım, memleketin bâzı kısımlarının politik vaziyeti itibarıyla Cenuptan ve Şarktan ve her zaman Şimalden gelmesi melhuz olan birtakım tesirlerin tazyığı altında birtakım tehlikeler karşındayız. Hükümet aldığı ve alacağı inzibatî ve idari birtakım tedbirlerle bu tesirleri önlemek kudretine mâliktir. Buna güvenim vardır. Fa-

kat ben bu idari ve inzabati tedbirleri kâfi gör-
müyorum.

Arkadaşlar, bu mıntakalarda tehlikeye karşı
en büyük silâh iktisaden ve ırfanen yükseltmek
yoluna gitmektir. (Üniversite geliyor sesleri).

Dört sene içinde büyük bir memnuniyetle
müşahede ettiğimiz Türkiye çapındaki iktisadi
imkânlardan, teessürle ifade etmek isterim ki, o
muntıkânın nasibi az olmuştur. (Öyle değil ses-
leri). Benim bu sözüm daha iyi iş yapma arzu-
sundan mütevellit bir temenni olarak kabul et-
menizi rica ediyorum.

Şarkta bir taraftan yollar, köprüler yapılır-
ken bir taraftan da maarif işi de ehemmiyetle ele
alınmalıdır. Diyarbakır'ın 1 000 köyü vardır. Bu-
rada dört senede 80 mektep yapılmıştır. Bu
80 mektep kâfi değildir. Esasen nüfusunun
kesafet vaziyeti, köylerin dağılışı vaziyeti bura-
larda ayrı bir maarif sisteminin, ayrı bir maar-
rif programının tanzimini lüzumlu göstermekte-
dir. (Soldan, hayır hayır sesleri).

Muhterem arkadaşlarım, bu sözlerimin avrı-
lık mânasına alınmamasını rica ederim. Çün-
kü köylerimizin dağılık vaziyetleri itibarıyla
Fransızların (écol des roches) dedikleri mektep-
ler tarzındaki mektepler vücuda getirmek sure-
tiyle daha kısa zamanda çocukları okutabilmek
arzusundan ibaret bir temennidir.

Bütün bu fikirlerimi huzurunuzda arz et-
tikten sonra tek sözüm Muhterem Adnan Men-
deres Kabinesine büyük başarılar temenni et-
mek, yurdun kalkınması yolundaki mesailerinde,
intikal devresinin tabii aksaklıklarından azade
olarak devam edip muvaffak olmalarını temen-
ni etmekten ibarettir. (Sağdan, soldan alkışlar).

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, Hükümet programı hakkın-
da C. M. Partisi Meclis Grubunun görüş ve te-
mennilerini açıklamadan evvel demokratik bir
nizamın her türlü şartlarını gerçekleştirmek gi-
bi tarihî ve şerefli bir vazife ile karşı karşıya
bulunan yüksek heyetinizi saygı ile selâmla-
rım.

Hiçbir vatandaşın gayret ve himmetinden
müstağni kalamıyacak olan vatanımızda ikti-
dar ve muhalefete mensup olan bütün vatan-
daşlarımızın vatanperverane bir şuur hamlesi
içinde her türlü ayrımcı hisleri bir tarafa bıraka-
rak siyasi mücadeleyi medenî ölçülere göre

ayarlamaları ve demokrat ve müreffeh bir Tür-
kîyenin mimarı olmaları en halisane temenni-
mizdir. (Bravo sesleri). Bu ruh ve zihniyetle
hareket etmesini dilediğimiz D. P. iktidarının
muvaffakiyetini müşterek bir kader şuurı içün-
de kendi muvaffakiyetimiz sayacağımızı yüksek
Meclise arz etmek isteriz.

Programı vesilesiyle yapacağımız tenkidler,
ister acı, ister tatlı telâkki edilsin hepsi bu hedef
ve gayenin emrinde olacaktır.

Muhterem arkadaşlar, Sayın Adnan Mende-
res'in okumuş bulunduğu Hükümet programı-
nın mühim bir kısmı dört senelik hâdiselerin
kendi görüş zaviyelerinden tahhiline inhisar et-
mekte ve bir Hükümet programından ziyade
bir mücadele nutku intibahı vermektedir. Bu-
rada temas edilen hususlara icabeden cevapları
vermeden evvel umumî kanaatimiz olarak şunu
söyliyeyim ki, Mecliste ezici bir ekseriyet temin
ederek iktidarda kalan bir parti Hükümetini
daha mutedil ve serin bir üslûpla konuşmasını,
adalet ölçülerini tek taraflı kullanarak muha-
lefeti ağır ithamlar altında bulundurmamasını
ve kelime ve cümlelerin arkasında gizlenen
mızrak uçlarına lüzum hissetmemesini gördül
çok arzu ederdi.

Muhterem arkadaşlar; Hükümet progra-
mında müşahade ettiğimiz en büyük noksanlık,
iktidar ve muhalefetin dört yıllık siyasi çatış-
malarının ana mevzunu teşkil eden rejim me-
selerine yer verilmemiş bulunmasıdır. Âdeta
program bu mevzuda muallâkta bir mesele kal-
mamış intibahı vermek gayesini takibeder gö-
zükmetedir. Önümüzdeki dört sene içerisinde
işme suyu getirilmemiş köy bırakılmıyacak
diyen Hükümet, tâbir caizse, mânevi sususluğu
giderecek ve her türlü kalkınmanın kaynağı
olan huzur ve emniyet duygusunu tesis edecek
olan rejim geçmelerinin ikmal edileceğine dair
bir beyanda bulunmak lüzumunu hissetmemekte-
dir. (Soldan, gürültüler).

Müstakbel inkişaflar hakkında görüşlerini
açıklamadan evvel dört yıllık hâdiseler üzerin-
de duran ve memlekette demokratik hayatın in-
kişafı bakımından bunları bir tahlile tâbi tutmak
lüzumunu hissederek Hükümete muvazi olarak, biz
de hâdiseleri konuşurarak, görüş ve temennile-
rimizi tesbite çalışacağız.

Muhterem arkadaşlar, bilinen bir hakikattir
ki, bir memlekette yeni bir devrin açılması, hak

ve hürriyetlerin teminat altına alınması şahısların yer değiştirmesi ve sözde kalan teminatlar ile değil, iktidara hüküm olan zihniyetin değişmesi ve bunun ifade ve tezahürü olarak yeni devrin icaplarının kanunlarda ve müesseselerde mânasını ve yerini bulmasıyla mümkündür.

Demokratik bir nizamın kurulmuş sayılabilmesi için her şeyden evvel Garp dünyasınca mütearife halinde tesbit edilmiş olan birtakım esasların, Devlet bünyesinde kanun ve müessese olarak yaşanması her şeyden evvel lazımdır.

Bu hakikatlar Demokrat Parti tarafından da muhalefette bulunduğu yıllarda açıkça beyan ve müdafaa edikliği halde, şimdi demokrasiyi mücerret bir seçim mekanizması telâkki eden yanlış bir zihniyet iktidara ve onun hükûmetine hâkim gözükmektedir.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet programında «şimdi bunlar demokrasiyi istedikleri gibi tefsir etmekte, bazı mefhumları da mahsus mak-satlarına göre mânalandırmaya çalışmaktadır» deniyor.

Bu sözlerle kimlerin hedef alındığının açıklanması Hükûmete düşer. Biz tahlil ve tenkidle-rimizi yaparken, Hükûmetin «bunlar» diye bah-settiği kimselerin telâkki ve anlayışlarını bir ta-rafa bırakarak, bizzat Demokrat Partinin vaktiy-le ortaya koyduğu demokrasi ve hukuk Devleti anlayışını kendimize rehber ittihaç edeceğiz. Bu suretle siyasi hayatımızda sabıkah bir tâbir olan «maksadı mahsus» ile damgalanmaktan, tenkid ve muahazeye mâruz kalmaktan kendimizi koru-yacağımızı ümidetmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar;

«Bir Meclis seçmek ve hattâ bu Mecliste bir miktar muhalif milletvekili bulundurmakla, de-mokratik bir idare teessüs etmiş olmaz. Demok-rasi teminatlar rejimidir. Anayasanın vatandaş-lara verdiği hak ve hürriyetler teminat altında bulunmadıkça memlekette demokrasiden, hak ve hürriyetten bahsetmeye imkân yoktur.» (Soldan, gürültüler, gülüşmeler)

RAUF ONURSAL (İzmir) — Millet böyle is-tiyor. Ne yapalım?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Arka-daşlarıma sükûnet tavsiye ederim. Bu sözler Men-deres'indir. (Sağdan, sürekli alkışlar)

Birer mütearife kıymetini taşıyan bu fikir-leri, muhalefette bulunduğu zaman bugünkü Baş-

vekilin lisanıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünde ifade ve müdafaa etmiş bulunan De-mokrat Parti, prensip ve müesseselere mutlak bir saygı gösterecek yeni bir devir açmak ve bu dev-rin ifadesi olan kanun ve müesseselerle vatandaş hak ve hürriyetlerini tam mânasıyla teminat al-tına alacak bir Devlet nizamı kurmak vait ve mesuliyetiyle iktidara gelmişti. (Soldan, kurdu sesleri).

Muhalefet yıllarındaki vaatlere ve 1950 Seçim Beyannamesindeki esaslara muvazi olarak, Birin-ci Menderes Hükûmeti tarafından okunan ve Meclisin tasvibine iktiran eden Hükümet prog-ramında ise şu esaslar yer almıştı :

«Demokratik inkılabımızın bugüne kadar el-de edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kal-mayıp, Anayasada vatandaş hak ve hürriyet-lerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp buzurunuza arz etmek karardayız. Bunun sebebi bugünkü Anayasa-nızın kuvvetlenen birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibarıyla millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetinin kurulmasına mâni olama-mış bulunmasıdır. Buna muvazi olarak kanun-larımızda, itiyatlarımızda ve telâkkilerimiz-de tek parti devrinden artakalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz... Yargılarımızın, Ana-yasadan aldıkları teminatı hakkiyle gerçekleştirecek hükümleri tesis etmenin zaruretine ina-mıyoruz. Bunun için yargıların hukuki durumunu tâyin eden Hâkimler Kanunu yeni baştan göz-den geçirilerek kendilerine teminat sağlanması zarureti tesis olunacaktır. Yine memlekette istikrarı teyit ve vatandaş haklarını teminat altında bulundurmak bakımından idare eiha-zının iktidar değişmesinin tesirlerinden masun ve yalnız kanunun emrinde ve milletin hizmetlerin-de bulundurulmasını zaruri görmekteyiz. Bu mak-satla elde edilmesi her şeyden evvel her sınıf memur hak ve haysiyetinin kanunlarla mah-fuz bulundurulmasına bağlıdır. Devlet memurla-rının şahıs veya zümrelerin emir ve arzusuna tâbi olmaktan kurtarılmalari esbabı üzerinde duracağız.»

Hukuk devleti haysiyetine tâlîp bir idarede varlığı zaruri olan bu esasların hemen hiçbirisi

biraz sonra arz edeceğimiz üzere maalesef bu güne kadar gerçekleşmemiştir.

ABİDİN TEKÖN (İzmir) — Ayıp Bölükbaşı, Allaha utan. Bu millettan sıkılmıyor musun? Ayıp sana. Böyle konuşamazsın bu kürsüden!

REİS — Abidin Bey, sözünü kesemezsiniz. Devam edin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Modern devletin ve âme hukukunun nizamı tesis ederken diğer tarafta da hürriyetleri...

İSMET USLU (Seyhan) — Hangi hürriyet? Hürriyeti tasrih edin! Kûfür hürriyeti mi?

REİS — Beyefendi, sözü kesmeyin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Kabil olduğu kadar teminat altına alacak çareleri bulmaktan ibarettir. Serbest seçimlerle Devlet idaresinde ekseriyetin iradesini hâkim kılmak hürriyetin teminat altına alınması için şüphesiz iyi bir vasıttır. Fakat her zaman kâfi değildir.

«Devlet kuvvetlerini elinde bulunduranların ellerindeki kuvvete dayanarak millet ve vatan-dış haklarına tecavüz ve millî hakimiyet esaslarını ihmal etmeleri ihtimaline karşı demokratik rejimlerde bütün anayasalar türlü teminat ve müeyyideler koymuşlardır. Ve bunun böyle olmasını çok tabii görmek icabeder. İnsanlık tarihi âme iktidarını elinde bulunduranların türlü sapıklıklarla koca milletleri ıstıraptan ıstıraba sürüklenenlerin, insanları tebaa ve milletleri de esir haline getirmelerinin misalleri ve hikâyeleriyle doludur.

Bu hallerin milletler üzerinde yaptığı elna ve fakat uyandırıcı tesirlerdir ki, Anayasa rejimleri kurulmuş ve tekemmül ettirilmiş ve yukarıda söylediğiniz tecavüz ve teaddilerin önüne geçilmeye çalışılmıştır.»

Sayın Devlet Reisimizin Demokrat Parti adına 9 Ağustos 1949 tarihinde İzmir'de söylediği nutuktan alınan bu parça milletlerin geçirdiği çok acı tecrübeleri anlatmakta ve şahsî teminatın, hukukî teminatın yerini tutamayacağı hakikatini belîğ bir şekilde ifade etmektedir. Filhakika iyi teşkilatlanmış, disiplinli, müteassıp bir ekseriyet hürriyetleri çiğnemek hususunda, bâzan mutlakiyet idarelerine bile taş çıkartabilir. Bunun içindir ki, «ekseriyetin istibdadı istibdadların en korkuncudur» denmiştir.

Demokrat Partinin muhalefet yıllarında bir meşale gibi millete gösterdiği ve bu hakikati çok canlı bir şekilde ifade eden aşağıdaki fikirleri, Yüksek Meclisinin ve milletin takdiri ve hafızasına tevdi etmekten kendimizi alamıyacağız. 7 Temmuz 1947'de Demokrat Parti Lideri Celâl Bayar, partisi adına matbuatta verdiği beyanatta aynen şöyle demektedir:

REİS — Müsaade buyurun Osman Bölükbaşı, Hükümet programı üzerinde konuşmak mevzu bahisdir. Eğer Demokrat Partinin kuruluşundan bu yana Demokrat Parti liderlerinin bütün sözlerini buraya naklederseniz mevzuun dışına çıkmış olursunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis-bey, müsaade buyurun da arz edeyim: Hükümet programı rejim mevzuuna temas etmemekte ve bu mevzudaki meselelerin halledildiği ihtibarı vermeye çalışmaktadır. Bu meselelerin halledilmediğini ifade edebilmek için kendi görüşlerinden birkaç parçayı huzuruza getirmiş bulunuyorum. Bu, mevzuun tâ kendisidir, arkadaşlar.

REİS — Bu mevzuda, program mevzuunda bir fikriniz varsa onu söyleyin. Fakat bütün bu sözleri nakletmeye ve şahıslardan bahsetmeye bu mevzuda imkân yoktur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Müsaade ederseniz arz edeyim: Demokrat Partinin mesul şahsiyetlerinin beyanlarını aldıktan sonra kendi görüşlerimi de sonunda arz edeceğim. (Lüzum yok sesleri).

REİS — Kendi görüşlerinizi söyleyin, kendi görüşlerinizi söylemeye devam edin, rica ediyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İnsan hak ve hürriyetlerinin teminatını teşkil edebilecek kanunlar olabileceği gibi, istibdadla mesnet ve vasıta olan kanunlarımız da vardır. Zamanımızda insan hak ve hürriyetlerini boğmalar artık hep kanunlarla yapıyor. Hitler görüşmemiş istibdadını kanunlara bağlamış ve dayamıştır, bütün istibdatlar kanun adına ve maalesef (memleket menfaatleri bunu icabettiriyor) teraneleriyle kurulmuş ve devam ettirilmiştir. Bu itibarla insan hak ve hürriyetlerine riayetkâr olmayan kanunlar üzerinde esaslı surette durmak, hele Anayasaya aykırı olanları kanun dışı saymak ve bunların değiştirilmesine hemen teşebbüs etmekle büyük bir vatanseverlik

vazifesi yapmış olacağımıza hepimizin inanması icabeder. Bir zamanlar hükümdara ve onun emrinde bulunan idare ve icra kuvvetlerine karşı, vatandaş hak ve hürriyetlerini müdafaa maksadıyla kurulmuş ve bu yolda uzun mücadelelerle demokrasi denilen milletlerin insanca ve medenice idaresi usullerini teminat altına almış bulunan memleketlerdeki meclislerin zamahla ve yer yer, derece derece tereddidlere uğratarak, yerine ve derecesine göre vatandaş hak ve hürriyetlerine karşı baskılar yaratan müesseseler haline geldikleri de bir hakikattir. Millete karşı girişilmiş bir taahhüt kuvvetini taşıyan Anayasaların insan hak ve hürriyetlerini teminat altında bulunduran hükümlerinin, milletlerarası karşılıklı taahhütlerle tahkim edilmiş bulunduğu bir devri yaşamaktayız. Türk yurdunda hürriyet ve insan haklarının teminat altına alınmasında bu görüşlerimizin dikkatle göz önünde bulundurulmasını lüzumlu görmekteyiz.

Bu görüşe müvazi olarak Sayın Celâl Bayar'ın, Demokrat Parti Lideri sıfatıyla sabık iktidar liderine evvap olmak üzere söylediği 3 Eylül 1949 tarihli Ödemiş nutkunda da... (Soldan gürültüler)

REİS — Osman Bölükbaşı tekrar ihtar ediyorum. Sadet dışı bu nevi konuşmalara devam ederseniz tüzük ahkâmını tatbik etmeye mecbur kalacağım. Doğrudan doğruya noktai nazarınızı ifade edin.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis Bey çok rica ederim; demokratik nizamın kurulduğunu iddia eden bir Hükûmete karşı bu iddiaların vârit olmadığını belirtmek benim hakkım değil mi? Her şeyin tam olduğunu söyleyen bir Hükûmet programı karşısında kendilerinin fikirleriyle bu iddiaların vârit olmadığını belirtmek benim tabii hakkım değil midir? Bunun sadetten başka nesi vardır rica ederim.

REİS — Osman Bölükbaşı, lütfen beni dinleyiniz; Mevzu bahis olan müzakere 1954 yılında okunan Hükûmet programı hakkındadır. Yoksa ne 1950 yılı Hükûmet programının, ne de 1946 yılında söylenen nutukların burada tabiidir. Çok rica ediyorum, 1954 yılında, iki gün evvel okunmuş olan program üzerinde istediğiniz kadar kendi noktai nazarlarınızı savunun. Fakat sadet dışında konuşmanıza izin vermiyeceğim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Rica ederim, biraz evvel burada konuşan muhterem bir arkadaşım irticadan ve inkılâptan behsetti. Programda var mı böyle bir şey?

REİS — Kendi fikriniz olarak istediğiniz kadar program üzerinde konuşunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İnsanı söyletirler sonra asarlar ama siz daha evvel asıyorsunuz. (Gülüşmeler)

REİS — Tüzük hükümlerinin tatbikına beni mecbur etmeyin rica ederim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Reis Beyin hiddetine tâbi olalım.

Muhterem arkadaşlar, Demokrat Partinin rejim mevzuunda giriştiği taahhütleri ifade için yukarıda verdiğimiz birkaç misal memleketin bugünkü hukuki ve siyasi manzarasını ana hatlarıyla canlandıracak ve hak ve hürriyetlerin tam mânâsıyla teminat altına alındığı ve demokrasinin pürüzsüz bir şekilde kurulacağı yolundaki iddiaları gürtlücek mahiyettedir.

Filhakika millet, hâkimiyeti yerine bir zümre hâkimiyetine imkân verilebileceği vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum bulunduğu evvelce Demokrat Parti Hükûmeti tarafından kabul ve ilân olunan Anayasa olduğu gibi durmaktadır.

Gerçek demokrasilerin vazgeçilmez ana kaide-lerinde olan muhalefetin Meclisteki mürakabe imkânı başka bir devrin zihniyet ve icaplarını canlandıran Meclis İktüzüğü yüzünden iktidarın keyfine tâbi tutulmakta devam olunuyor.

Yeni bir devir açacaklarını ve yeni bir zihniyet getirdiklerini iddia edenlerin ilk yapacakları iş, hiç değilse bu devir ve zihniyetin icaplarını Meclis içinde hâkim kılmak olmalı idi. Muhalefet tarafından verilen sual ve istizah takrirlerinin malûm olan âkibetleri bu iddiamızı teyide kâfidir kanaatindeyiz.

Demokrat Partinin muhalefetteki mücadelesinde bir hayrak olarak kullandığı ve bir ayda değiştirileceğini vadettiği antidemokratik kanunlar, iktidarlarının ilk yıllarında Cumhurbaşkanının Meclis nutuklarındaki sarıh beyanlarına rağmen itina ile muhafaza olunmakta ve bunlara yenileri ilâve edilmektedir.

Bu mevzuadaki taahhütleri hatırlatıldığı zaman iktidar ve Hükûmeti antidemokratik kanunların ehemmiyetsiz olduğunu ve rejimle alakalı

bulunmadığını söyliyerek işin içinden çıkmak yolunu tutmaktadır. Halbuki rejimin siyasi karakteriyle birinci derecede alâkalı ve siyasi hak ve hürriyetlerin olduğu kadar ferdi hak ve hürriyetlerin de en büyük mesnedi ve teminatı olan adalet cihazını tanzim eden ve dört seneden beri bütün vaitlere rağmen değiştirilmeyen Hâkimler Kanununun Anayasaya aykırı ve Antidemokratik bir kanun olduğunu Sayın Bayarın 3 Eylül 1949 tarihli Ödemiş nutku ile ilân eden Demokrat Parti idi. Antidemokratik kanunların rejim bakımından haiz olduğu büyük ehemmiyeti belirtmek için 1949 da yapılan ikinci büyük kongrelerinde «antidemokratik kanunlar değiştirilmezse vaziyet ne olacaktır?» sualini soran ve kongreden karar istiyen yine kendileri idi.

ABİDİN TEKÖN (İzmir) — Reis Bey, programla ilgili olmıyan şeyler bunlar.

REİS — Rica ederim, müdahale etmeyin, ben takibediyorum. (Soldan, masal sesleri)

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamlı) — Muhterem arkadaşlarım, bir memlekette hâkim olan rejimin hürriyetle alâka ve rabitasını tâyin ve tesbit için, o memleketin ceza mevzuatını gözden geçirmek kâfidir sanırız. Her vesile ile bir istihdat devri olduğu demokrat parti liderleri tarafından ifade ve ilân olunan tek parti devrinin zihniyet ve icaplarına göre avarlanmış ve işlenmiş bulunan ceza mevzuatı da demokratik ölçülere göre hafifletilecek yerde, bilâkis şiddetlendirilmiş ve türlü sebeplerle yeni suç unsurları ihdas olunmuştur. O kadar ki, cebir ve şiddet politikası takip etmekle Demokrat Parti tarafından devamlı olarak ithiham edilen Recep Peker Hükümetinin Ceza Kanununa ilâve ettirdiği hükümler muhalefetin ısrarlarına rağmen muhafaza olunmuştur.

Bu duruma rağmen Hükümet programında yer alan tehditkâr ifadeler, hürriyetlerimizin yeniden takyitlere uğrıyacağını siyasi mücadele ve tenkid imkânlarının daraltılacağını göstermektedir. Kendi anlayışına göre mânalandırdığı intikal devrinin bütün vebâlini muhalefete yükliyen Hükümet, bu halin devamına müsaade etmiyeceğini söylüyor, muhalefetin faaliyeti kanun çerçevesinde cereyan ettiğine göre, eski halin devamına müsaade etmiyeceğini söyleyen Hükümet hangi fiil ve hareketleri menedecek kanun tasarıları getirmek niyetinde olduğunu da sarahaten ifade etmemektedir. Bu husus-

ta kendisinden izahat istemek ıstırarında bulunduğumuzu söylemek isteriz. Şer'î ve haysiyetleri tecavüzden masun bulundurmak parolası altında millî selâmet ve yeni Basın Kanununa konulan hükümleri dahi kâfi görmediği anlaşılan ve tahkir ve tezyif mevzuunda muhalefeti alabildiğine suçlandıran Hükümete hatırlatalım ki, şeref ve haysiyetlere tecavüzü bir meslek haline getiren bazı dergi ve gazetelere en yakın alâka ve dostluğu gösteren ve bunları resmi ilân kanaliyle Devlet kasasından besliyen kendisi olmuştur.

Muhterem arkadaşlar; demokrasi ve hukuk devletinin en basit şartı kanun hâkimiyeti ve müsavat prensibidir. Bu gayenin gerçekleşmesi ise kanunları tatbik mevkiinde olan Devlet memurlarının şahıs ve zümrelerin emir ve arzularına tâbi olmaktan kurtarılmalarıyla, yani memur hak ve haysiyetinin keyfi ve indî takdirler dışında kanunların teminatı altına alınmasıyla mümkündür. Bu gerçek, Demokrat Parti programıyla 1950 seçim beyannamesiyle ve 1 nci Menderes Hükümeti programıyla kabul ve ifade edilmiştir. Bu mevzudaki sarıh taahhütlerine rağmen Demokrat Parti Devlet memurlarını iktidarın zebunu yapan ve kendisi tarafından muhalefet yıllarında devamlı olarak tenkid edilen kanunları aynen muhafaza etmiş ve bunlara idare cihazını partizan arzuların tatminine yarıyan bir organ haline getirecek mahiyette bulunan yeni hükümler eklemiştir. Yirmi beş seneyi dolduran memurların ve hâkimlerin, kaza merciiine müracaat hakkı dahi tanınmadan emekliye sevkî hakkındaki kanun bu iddiamızın delilini teşkil eder.

Her an vazifesinden atılacağı endişesini taşıyan bir memurun huzur ve emniyet içinde çalışmasının ve iktidarın nüfuz ve tesirine tâbi olmasının ne kadar güç ve istisnai olacağı aşikârdır. İktidarın bu mevzuda tuttuğu yol, elbetteki hukuk devleti ve tarafsız bir idare kurmak taahhütleriyle telif edilemez. Filhalka Sayın Ordünaryüs Profesör Sıddık Sami Onar'ın dediği gibi, «Devletin teşrii ve idari bütün faaliyetleri üzerinde kuvvetli ve tesirli kazai bir murakabe kurulmadıkça ve bunu sağlayacak mütehasıs kudretli ve her türlü imtiyaz ve teminata, malî haklara sahip hâkimler ve bu hâkimlerin elinde de maddî vasıta ve imkânlar bulunmadıkça hukuk devleti bir arzu ve temenniden ileri gitmiş olmaz»

Muhterem arkadaşlar, muhalefette bulundu-
ğu zaman idare cihazının tarafgir hareketlerini
Devlet memurlarının tâbi olduğu teminatsız
hizmeti statü ile izah eden ve bunun ıslahını
taahhüt eyliyen Demokrat Parti ve onun Hükümeti bu mevzuu halledecek hiçbir müspet
adım atmadığı gibi, Devlet hayatında gayri-
mesul insanların hâkimiyetine imkân da ver-
miştir. Mecliste okunan Hükümet programı ve
yalnuz muhalif partilerden adaylığını koyan
memurlar hakkında tathik edilen muamele bu
durumun düzeleceğine dair beslenebilecek
ümitleri de tamamiyle söndürmüştür. Kanunun
verdiği hakkı kullanarak muhalif bir parti lis-
tesinde adaylığını koyan bir memur, elbette
propaganda yapacak ve iktidarı kanunların
çizdiği hudut dâhilinde ve kendi ölçü ve
inanışına göre tenkid edecekler (Soldan, gürül-
tüler). Bu hakkı kullanarak memur hakkında ten-
kid ettiği ve hâdisede taraf teşkil eden iktidarın
kendi sübjektif ölçülerine göre hüküm vermeye
kalkışması, siyasi emniyet ve hukuk devleti mef-
humi ile asla bağdaşamaz.

Kanunun suç saymadığı fiillerden dolayı,
aday bir memuru dolambaçlı bir yoldan ızzar ve
teçziye etmek müdâfaa edilir bir keyfiyet de-
ğildir.

Kanunların verdiği imkânlar içinde hareket
eden bir adayı, kanunların Hükümete verdiği
salâhiyetleri gayesi dışında kullanmak suretiyle
mağdur etmek, hattâ bir suç bile teşkil eder.
Böyle bir zihniyet aynı zamanda münevverleri-
nin büyük ekseriyeti memur olan memleketimiz-
de teşriî hayatımız bakımından büyük mahzur-
lar tevlidebileceği gibi partiler arasındaki
müsavat esasını da ihlâl eder.

İktidar partisi listesinde aday gösterilen ve
her türlü taşkınlığı yapan memurların böyle bir
muameleye mâruz bırakılmaması, iktidarın teh-
likeli bir temayül içinde bulunduğuna bir delil
sayılabilir.

Demokratik zihniyete intibak edememek
gibi, gayet seyyal bir mefhumun gölgesinde me-
mur tasfiyesine tevessül edileceğini ifade eden
beyanlar ise, memurları ve dolayısıyla vatandaş-
ları huzursuzluğa sevk edecek ve partizan tema-
yülleri takviye edecek mahiyettedir. (Soldan,
gürültüler).

REİS — Müsaade edin de bitsin efendim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Muh-
terem arkadaşlar; hak ve hürriyetlerin te-
minatı bahis mevzuu bulunduğu zaman hiç
şüphesiz adalet cihazının her türlü tesir ve mü-
dahaleden masun olarak tam bir istiklâl havası
içinde çalışması ilk akla gelen şarttır. Anayasa-
mız metni ile ve ruhu ile adalet cihazını iera ve
teğri kuvvetinin tesir ve müdahalesinden uzak
bulundurmak istediğini ifade eylemiştir. Halbuki
yukarıda da ifade ettiğimiz üzere bizzat De-
mokrat Partinin Anayasaya aykırı ve antide-
mokratik bir kanun olduğunu ilân ettiği Hâ-
kimler Kanunu bu istiklâli zedeliyecek hüküm
ve imkânları iera kuvvetinin eline vermiştir.
Anayasaya aykırı bir kanunun kanun dışı sayıl-
masını ve derhal değiştirilmesini bir vatanper-
verlik vazifesi olarak telâkki ettiğini muhale-
fette ilân eden Demokrat Parti, Hükümet pro-
gramındaki sarih taahhütlere rağmen, bugüne
kadar, bu ana ve hayati dâvayı halletmemiş-
tir. Yeni Hükümetin programında bu ana dâ-
vanın halledileceğine dair en ufak bir işaret ol-
madığı gibi, adalet cihazında çalışan hâkimle-
rin bazı kararlarının bir tenkid ve muahaze
mevzuu yapıldığını esfle müşahade edilmekte-
dir. Hâkimlerin kaderi üzerinde mühim karar-
lar almak imkânını elinde tutan Hükümetin,
Anayasaya göre müstakil ve her türlü nüfuz ve
tesirden masun bulunan adalet cihazını ka-
nun anlayışını ve tatbikatını, Meclis kürsüsün-
de tenkide kalkışması ve adalete intikal etmiş
meseleler hakkında peşin hükümler vermek itî-
yadına tâbi bulunması bu cihaz üzerine yapılmış
mânevi bir baskı telâkki olunabilir ve Ana-
yasanın ruhuna tamamiyle aykırı bir hareket
teşkil eder. Bilhassa iktidarın tarafsız kalamı-
yacağı birtakım siyasi dâvaların görülmekte
olduğu şu günlerde sarahatten mahrum olan bu
muahaze ve tenkidin endişe tevlihetmesini ta-
bii saymak lâzımdır. Bu itibarla Hükümeti bu
tarzda beyanlara sevk eden hâdiselerin neler oldu-
ğunu ve kendi tâbirleriyle «Demokratik zihniye-
te intibak edememek» le itham edilen hâkimle-
rin kimlerden ibaret bulunduğunu açıklamaya
davet etmek daha az mahzurlu bir hareket teş-
kil eder kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlar, rejim mevzuunda
programın müphem olarak temas ettiği tek me-
sele olan zihniyet inkılabı ve demokrasinin mâ-
nevi iklimi üzerinde durmak istiyoruz. Hâpiniz

takdir buyurursunuz ki, zihniyet inkılâbı diye ifade edilen derin ruhi değişiklik kolay kolay tahakkuk edecek bir mesele değildir. Fühakika itiyatlar insanları daima geriye çeker. Bu değişikliği bir nesil meselesi telâkki etmek dahi mümkündür. Zihniyet değişikliği iddiasının inandırıcı delilleri, hiç şüphesiz kanun ve müesseselerde yer alacak olan yeni esaslardır. Bir devre hâkim olan zihniyetin, o devrin kanun ve müesseselerinde ifadesini bulması gayet tabiidir. Yeni kanun ve müesseseler zihniyet değişikliğinin maddi bir ifadesi olduğu gibi, bu değişikliği kolaylaştıran ve takviye eden vasıtalarlardır.

Kanun ve müesseseleri yeni olduğu iddia edilen devrin icaplarına göre değiştirmek, insanı her an geriye çeken itiyatları değiştirmekten daha kolaydır. Rejim mevzuunda yukardan beri verdiğimiz izahat, memleketin hâlâ tek parti devrinden kalan kanun ve müesseselerle idare edildiğini ve bunların demokratik icaplara göre tadil ve ıslahı yoluna gidilmediğini göstermektedir. Bu açık hakikata rağmen programında rejimin muallâkta olan meseleleri hakkında ümit verici hiçbir beyanına tesadüf edemediğimiz Hükümetin zihniyet inkılâbından bahsetmesi veya başkalarını türlü şekillerle ithama kalkışması bazın bir tezat manzarası arz etmektedir. Kanun ve müesseselerden ibaret olan demokrasinin maddi iklimini gerçekleştirmek meselesini bir tarafa bırakarak, demokrasinin mânevi ikliminin kurulmasından bahseden ve bunun üzerinde ısrarla duran Hükümet, tek taraflı ve haksız ithamlarıyla bizzat kendisi böyle bir iklimin hazırlanmasında üzerine düşen vazifeyi yapacağı ümidini vermemektedir.

İSMET USLU (Seyhan) — «Başkanın kellesini isteriz» diyen siz değil misiniz?

REİS — Karşılıklı konuşmalıyım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Uslusunuz, uslu durayım.

İSMET USLU (Seyhan) — Ben de usluym.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — İki Mayıs seçimine Hükümetin verdiği mânaya istinad etmediğimizi de açıklanmaya mecburuz. Hükümet beyannamesinde muhalefeti anarşist hareketlerle itham ederken milyonlarca vatandaşın muhalefete rey verdiğini unutmaktadır. Eğer verilen reyler bir partinin hattı hareketinin mutlak mânada tasvibi şeklinde telâkki edilirse

bu milyonlarca vatandaşın da anarşist hareketleri tasvibettiğini kabul etmek mantıklı bir zaruret olur. Milyonlarca vatandaş bu tarzda itham etmeye Hükümetin cesaret edeceğini hiç ummuyorum.

İSMET USLU (Seyhan) — Para sarfettiniz, para...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Ben mi sarfettim?

REİS — Dört dakikanız kaldı, devam ediniz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Grup adına konuşuyorum, Grup adına yapılan konuşmalar için dakika ile tahdit kabul edilmemiştir. Bendeniz teamülü hatırlatırım. Başkanlıkta yenisiniz.

REİS — Evet efendim, devam ediniz. Zamanı gelince bu iş üzerinde tekrar duracağım.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Sayın milletvekilleri; Hükümet programlarının, normal olarak, memleketin iç, dış ve malî - iktisadi politikasına ait meselelerle ve alelûmum âme hizmet ve faaliyetlerinin hangi ana görüş ve istikamette ele alınacağını ve bu sahalarda girilecek icraat ve ittihaz edilecek tedbirleri ihtiva etmesi lâzımgeldiği nazarı itibara alındığı anda Başbakanın iki gün evvel söylediği sözlerle bir program mâna ve değeri vermek maalesef mümkün değildir.

Yakın siyasi tarihimizin hâdiseleri gözümüzi önünde durmaktadır. Geçmişin kötülüklerini sayıp dökmek, hatalarını misal olarak göstermek, ölçülerini esas almak gitti geri ve zararlı bir müdafaa ve politika metodunu bir tarafa bırakarak memleketin hayati dâvalarına Meclis olarak elkoymak ve çare aramak mevkinde bulunuyoruz. Böyle bir vazife anlayışıyla Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu adına Hükümeti Meclisin itimatı oyuna başvurmadan evvel aşağıdaki mühim ve millî meseleler hakkındaki görüşlerini açıklamaya davet ediyoruz :

I - İktidar, iki Mayıs seçimleri sonuçları muvacehesinde seçim sisteminin millî iradenin doğru ve adil bir şekilde temsiline imkân vermediğine ve rejim dâvalarımızın ana meselelerinin başında Seçim Kanununun doğru temsile imkân verecek şekilde değiştirilmesi meselesinin bulunduğu kani midir?

II - İktidar, memleketin, Devlet Başkanının

dahi parti politikasına sürüklenmesine inkan veren bir Anayasa ve rejim buhraniyle karşı karşıya olduğunu kabul ediyor mu?

III - İktidar, mahkemelerin istiklali ve hakimlerin teminatı meselesinin kökünden halli için adalet teşkilatını Hükümetin nüfuz ve müdahalesinden kurtarmak üzere bir yüksek hâkimler meclisi teşkilini düşünüyor mu?

IV - Anayasaya aykırı ve antidemokratik mevzuatın hükümsüz hale getirilmesini ve bir daha bu şekilde kanun çıkmaması için bir anayasa mahkemesi kurulmasını zaruri görüyor mu?

V - Hükümet, memurlar statüsünü teminatlî bir hale getirmek lüzum ve zarureti kabul ediyor mu?

VI - İlk tahsil işinin kökünden halli ve aile-i umumi halk kültürünün yükseltilmesi için hazırlanmış bir program var mıdır? Bu hususlarda alınması düşünülen tedbirler nelerdir? (Soldan bravo sesleri).

VII - Sağlık ve içtimai yardım sahasında 22 milyon vatandaşın istihdaf ve ihata edecek ne gibi tedbirler alınacaktır? Bu mevzuda muasır milletlerin tatbik ettiği metotlardan istifade edilerek hazırlanmış bir program var mıdır?

VIII - Aile-i umumi iktisadi meselelerimizi ihata edecek bir «plan - program» hazırlanması düşünülmüyor mu? Sanayileşme ve mahsullerimizi değerlendirme hususundaki tedbirler neler olacaktır?

IX - Dış ticaret ve tediye muvazenesi sahasında karşılaşılan güçlüklerin hangi tedbirlerle bertaraf edileceği düşünülmekte midir? Hükümetin bu hususta almayı düşündüğü tedbirler nelerdir?

X - Paramızın değerini sağlamlaştırmak hâline mecbur olduğumuz en mühim mesele olduğu kanaatindeyim.

XI - Hayat pahalılığının siyasi bir mesele olmadığını vatandaşın yaşama hakkına taallük ettiğini ve yoktur demekle ortadan kalkmıyacağını kabul ederek esaslı tedbirler alınması zarureti Hükümet kanî değil midir? Ve bu hususta ne gibi tedbirler ne olacaktır?

Muhterem arkadaşlar, Cumhuriyetçi Millet Partisinin Hükümet programı üzerindeki görüşlerini ana hatlarıyla ifade etmiş bulunuyorum. Şimdi kısaca dış politika mevzuuna temas edeceğim.

Birleşmiş Milletler idealine samimiyetle bağlı kalmamıza parti olarak taraftarız. Müttefiklerimizle, başta Amerika olmak üzere, sıkı münasebetler tesis ve idame etmemize şiddetle taraftarız. Hükümetin bu mevzuda haklarımızı koruyacak bir tarzda alacağı tedbirlere daima müzahir olacağımızı buradan ifade etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar, Hükümet programının mâzinin tahliline taallük eden satırlarının ümit kırıcı havasına rağmen ilerde daha mutedil bir hattı hareket takibedeceği ümidi ile kendisine muvaffakiyet temenni etmeyi bir vazife sayarız. (Sağdan, alkışlar)

REİS — Demokrat Parti Meclis Grubu adına Samet Ağaoğlu.

DEMOKRAT PARTİ MECLİS GRUBU ADINA SAMET AĞAOĞLU (Manisa) — Çok muhterem arkadaşlar, Anayasa hükümlerine göre umumi seçimlerden sonra Hükümet istifa etti. Yine Anayasa hükümlerine göre siyasetini takip edeceği hattı hareketini gösteren programı hazırladı; Büyük Millet Meclisine takdim etti. Şimdi onun müzakeresi yapıyor. Ben söz almaya kadar muhafif partiler mensubu hatipler ve iki müstakil milletvekili arkadaşımız konuştular, mütalâalarını bildirdiler.

Şimdi ben program hakkında ve zaruri olarak muhalefet gruplarına mensup bazı hatip arkadaşlarımızın ortaya attıkları mütalâalar üzerinde grupumuz namına konuşmak mevkiindeyim. Şayet muhalefetin ortaya attığı mütalâalar, hatiplerin cümlece malûm tabiat ve nizaçları itibariyle mevcut üslup farkları müstesna, dört seneden beri takibettikleri metodun hemen hemen aynı olmasaydı müruzatım çok kısa olacak, hattâ bir cümleden ibaret buluncak ve diyecektim ki Hükümetin hazırladığı program Demokrat Parti programına tamamen uygundur, tasvibediyoruz.

Fakat, müruzatımı biraz uzatmaya mecbur kalacağımı ve sebebini de böylece arz etmek mecburiyetindeyim. Tekrar ediyorum; bir iki saat ten beri muhalefet grubu hatiplerinin ortaya atmış oldukları iddia ve mütalâalar, 4 seneden beri çok çetin mücadelelerini yaptığımız, yüksek huzurunuza biraz tereddütle kullanacağım, demagogik yolda halâ saplı kaldıklarını göstermektedir, bunu yeni girdiğimiz bir devrenin daha başındayken ifade etmeyi faydalı ve zaruri görüyorum. (Bravo sesleri)

İzin verirseniz, size bundan iki buçuk ay evvel 1954 Bütçesinin müzakeresi sırasında, yine Demokrat Parti Grubu adına mütalâalarımızı arz ederken muhalefet saflarından, benim şârilik yaptığım yolunda vakı iddialara karşı cevap vermek mevkiinde kaldığım zaman, iki parmağımı kaldırarak, iki ay kaldı, sabrediniz dediğini hatırlatacağım. (Alkışlar).

İki ay geçti ve benim o zamansı sözlerim, parmak işareti ile gösterdiğim iki ayın, o zaman ifade ettiği mânası tamamen tahakkuk etti. O zaman da söylediğim gibi o günü, Türk milleti yeni iktidarın yalnız maddi ieraatı karşısında değil, mânevî ieraatı karşısında da vereceği hükümü hazırlıyordu o iki ay geçti ve Türk Milleti katî hükümünü vermiş bulundu arkadaşlar. (Alkışlar).

Şunu da yine başta arz etmek mecburiyetindeyim ki; Osman Bölükbaşı'nın edayi siyasisinde kendisine biraz kendine çeki düzen vermeye çalışmakla beraber müşabede ettiğim, hissettiğim bir gurur hali var! Bu gurur hali; her halde muhalefeti, Türk milletinin muhalefeti temsil etmesinden ileri gelmiyor, çünkü geçen iki ay içinde muhalefet, Türk milletinin katî hükmü ile bugünkü vaziyete düştü, af buyurun arkadaşlar; o halde Bölükbaşı'nın gururu harabeler arasında yaşarken incir ağacının gururuna benzetmektedir. (Soldan, bravo sesleri ve alkışlar).

Şimdi muhalefetin ortaya attığı iddialara kısa kısa cevaplar vermeye çalışacağım.

Server Somuncuoğlu arkadaşımızdan bahsedeceğim : Derhal tebarüz ettireyim ki, üslûbu nazikti. Ama söze başlarken, dediğim gibi haki-katen 4 seneden beri Cumhuriyet Halk Partisi saflarında, değişik üslûp tarzlarına rağmen müşabede ettiğimiz aynı noktai nazarlar aynı metotlarla ileri sürüp durdu. Şöyle bir cümle kullanıyor: «Bırakılmış zaman içinde önemle programı inceledik.» Arkadaşımız hukukçudur. Partisinde de hukukçular vardır. Anayasa zaman bırakmıyor. Anayasaya göre Hükümet kurulduktan sonra bir hafta içinde programı okunur ve müzakeresine geçilir. Şayet muhalefete 48 saat mühlet verilmiş ise buna teşekkür etmek lâzımgelir ve tenkid sebebi olmaması icabederdi. (Soldan, alkışlar). Bunu ince bir nokta olduğu için söylüyorum.

Yine Server Somuncuoğlu arkadaşımız; De-

mokrat Parti seçim beyannamesi neşretmedi, halbuki demokratik memleketlerde bu bir teâmüldür, diyorlar. Kim diyor bunu arkadaşlar? Filân memleketin teâmülü budur, falan memleketin teâmülü de şudur. Yoksa yeknesak bir kaide yoktur. Biz demokrasi teâmüllerimizin esasını evvelâ kanunlarımızda arıyacağız. Kanunlarımızda ise, seçimlere girerken partilerin muhakkak surette seçim beyannamesi neşredeceği hakkında her hangi bir hüküm var mı? Şayet seçim beyannamesi neşretmemekten mütevellit bir zarar melhuz ise, niye endişe ediyorlar, o bize müteveccihdir, iktidar partisi Türk milletinin huzuruna ne yapacağını bildirmeden çıktı demektir. Ona rağmen Türk milleti kahir bir tarzda bizi tuttu ise beyhude yere bu mütalâalara niçin gidiyorlar. Yormasınlar kendilerini. (Soldan alkışlar).

1950 - 1954 arası, programda ve Sayın Başvekilin nutkunda bir intikal devri idi, mazide kaldı. Ama bu söze programın ta başından maziden bahsetmek suretiyle Hükümet kendi sözüne riayet etmiyor diyor Server Somuncuoğlu. Hatırlatırım arkadaşlar; 1950 nin ilk celsesinden beri Halk Partisi maziye unutturmaya çalışmıştır. Sözlerine başlarken dedim ki, aynı metot. Sözünü aynı metoda gidiyor; niçin maziye hatırlıyorsunuz diyor! Hatırladığımız lâalettâyin bir mazi değildir. 1954 iki Mayıs seçimlerinde de bütün zihniyet ve metoduyla tekrar meydana çıkmış olan bir metotlar mazisi, haksızlıklar, zulümler ve istipdatlar mazisidir. (Soldan alkışlar.) Eğer bunu hatırlıyorsak, hatırlamak lâzımgeldiği içindir. Sorarım arkadaşlar, Türk milletinin tarihinden bu sayfaları çıkaracak mıyız? Memlekete demokrasi geldi, muhtelif partiler kuruldu, bu partilerden birisi de C. H. P. dir diye Türk milletinin tarihinden 1946 seçimlerindeki vicdanlara ve hürriyetlere müdahale hâdisesini çıkaracak mıyız? (Soldan asla sesleri) Memleketin örfî idarelerle senelerce idare edildiğini inkâr mı edeceğiz? Bunlar yoktu, rüya mı idi? Diyeceğiz. Hayır arkadaşlar. Tarihimizin içindeki kararlık devirleri daima hatırlıyacağız, ahlâkî bir kaide olarak hatırlıyacağız. Ensali âtiyenin bugünkü demokratik ve hürriyet nizamını ne kadar uzun, sert, acı mücadelelerle elde edilmiş olduğunu unutmaması için hatırlıyacağız. (Bravo sesleri ve soldan alkışlar.)

Bir daha avdet etmesin diye, bir daha fırsatlardan istifade ederek memleketin mukadderatına bir insanın veya bir ayuğ insanın kayıtsız şartsız hâkim olmak hevesine kapılmaması için hatırlıyacağız. (Soldan alkışlar)

Şahıslar hakkında tezyifkâr konuşulduğundan bahsetti. Affedersiniz biraz uzatıyorum. Fakat başlangıçta bu uzatmaya biraz da ihtiyaç vardır. Tamamiyle hürmetkârane arz ediyorum. Bu belki de muhalefete bir istikamet verecektir. Şahıslar hakkında, Hükümet programında tek ağır kelime, ve tek ağır vasıf yoktur. Göstersinler sözlerimi geri alayım. Program diyorsa ki, vaktiyle demokratik rejimin aleyhinde idiler; öyle değil midir?

İktidar muhalefeti daima hatalı çıkarıyor, diyor; bu söze aklımız ermedi. Şu kadarek bir mukabeleyi biraz müzür görsünler. Dört seneden beri bütün ieraatımızı haksız çıkardılar, her şeyi inkâr ettiler. Bıraksınlar da biz de kendilerini biraz haksız çıkartalım. Bunda kuşku lanmaya ne lüzum var?

Soura, hâfızalarınızı çok yakın bir maziye getirmek, isterim. Seçim propagandası, esnasında, daha 25 gün evvel, otuz gün evvel takibettikleri metotlar ve kullandıkları ifadeler korkunçtu arkadaşlar. Dairei intihabiyem olan Akhisar'a gitmiştim. Millî Mücadele tarihimizin en kanlı ve şehametli destanları burada yazılmıştı. Seçim propagandası esnasında burada da konuşular. Kendilerini dinliyenler, arasında kendi partilerine mensup olan insanlar ve bitaraflar da vardı. Dinliyenlerin büyük bir kısmı o cephede, Millî Mücadelede doğmuş insanlardı. Partilerinin en mesul adamı; Demokrat Parti burasını Yunan köyü yapacaktır, demekten çekinmedi.

Server Somuncuoğlu niçin kızıyor? Şimdi bazı kelimeler kullanılmışsa! Seçim propagandaları esnasında C. H. Partisi ve diğer partinin kullandığı metot, konuşma tarzları ve takibettiği yollar hakikaten arkadaşlar. Büyük Meclisimizin ileride üzerinde duracağı bir mesele teşkil eder. Acaba bunlar seçim propagandasının tabii hududu içinde midirler? Türk milletin viedanından doğmuş bir iktidarı senetsiz, sepet-siz, hiçbir delil olmadan, vatanın en kıymetli hazinelerini satacaaktır, diye itham etmek hangi meşru propaganda anlayışının içine girer?

Server Somuncuoğlu neden kızıyor? Bizim yüreklerimiz kanlıdır. Sizin olmaması icabeder!

Seçimlerde elem verici hadiseler olmadı ise bu muhalefetin kanunlara riayetindendir dediler. Hayır arkadaşlar. Ben, muhalefet topyekûn kanunlara riayet etmedi diyemem. Fakat muhalefet namına resmen konuşan onun en salâhiyetli başı Türk Milletinin karşısına çıkar ve derseki; bunlar vatanın en kıymetli hazinelerini satacaklar, bunlar kapitülasyonları getirecekler, bu, kalkın ey ehli vatan demekten başka bir şey değildir; kapitülasyonlar geliyor, kıymetli hazineler iktidar tarafından satılıyor, o halde bunun cevabı isyandan ibarettir. Bütün Türk milletinin büyük ve tarihî akiselim 2 Mayıs seçimlerinde de kendini gösterdi. Tarihler boyunca büyük devletler kurmuş ve idare etmiş olan milletin her hücreğine verasetle intikal eden akiselim ve emniyet işlerinde soğukkanlı hareket etmek hassasıdır ki, 2 Mayıs seçimlerini bildiğiniz şekilde tecelli etmesine sebep olmuştur. (Soldan : Bravo sesleri, alkışlar). Bunu iyi biliyim arkadaşlar!

Programda kaza kuvveti hakkındaki sözler müphem dediler. Yok arkadaşlar, bir müphemlik yok. Hükümet bir program getiriyor. O program, meselelerin, aktüel dâvaların bir kısmını teferruatlı, bir kısmını daha az teferruatlı olarak sırlamaktadır. Bu programda Devletimizin âmme işleri, cemiyet işlerine taallük eden bütün meseleler yer almıştır.

Bu programda Hükümet diyor ki, bir adli meselemiz var ve derhal adliye mensuplarımızın en büyük kısmının vazifelerini viedanlarının emrettiği şekilde büyük bir hassasiyetle ifa ettiklerini ilâve ediyor Gayet doğru ve ihtiyatlı konuşuyor.

Memur meselesine aynı şekilde temas ediyor. Devletimizin ve cemiyetimizin bir memurlar meselesi vardır. Fakat bunun nasıl halledileceğini göstermiyor, esasen gösteremez de! Çünkü, bütün bu meseleler cemiyetin ve Devletinin o kadar girift meseleleridir ki, bunları Yüksek Meclisin evvelden bazı direktifleri olmadan şöyle yapacağım, böyle yapacağım, diye mütalâa serdederek hareket etmesi basiretli bir Hükümet için katiyen düşünülebilir bir hareket tarzı olamaz.

Sonra not ettim söylemeyeceğim.. (Söyle, söyle sesleri) Birtakım fenalıkların gelmesini

den korkuluyormuş! Hani onu dinlerken aklıma geldi, Nasreddin Hoca'nın içtiği şarap gibi! Sizin zamanınızda yapılanlardan daha büyük fenalık nasıl olur?

Sırf metodu işaret etmek için arz ediyorum.

Anayasa meselesi üzerinde her iki muhalif parti sözcüsü de durdu. Anayasaya aykırı kanunlar çıkarılmasına, Anayasa mahkemesi teşkiline temas ettiler.

Yürütelim arkadaşlar, bu mevzuları yürütelim. Bir anayasa mahkemesi teşkil edelim, hattâ onun üstünde başka mahkemeler kuralım. Bu gün dünyada Demokrasi dışında tek fikir kalmadı. En müstebit memleketlerden en hür idarelere kadar hepsi demokrasiye istinad etmektedirlere. Şayet İngiltere'de Anayasa mahkemesi yoksa İngiltere'de demokrasi mevcut değil midir? Bunlar teknik mevzulardır; her zaman ortaya atılmak hata olur. Ve şimdiden sonra bu hatadan iktinabetmek lazımdır. Demokrasi bir milletin kendi kendini idare etmesi rejimidir. En kaba, ilk mekteplerden itibaren okutulan değişmez kaide budur. Türkiye'de Türk milleti kendi kendini idare etmeye başlamıştır. Büyük Millet Meclisi 1950 ve 1954 senelerinde en hür millet reyile toplanmış bulunmaktadır.

Matbuat tamamen hürriyet içerisindedir. Hürriyet içinde çeşitli partilerin, kongreleri senede en az bir defa toplanmakta ve memleket işlerini, Hükümetin, Devletin işlerini görüşüp gözden geçirmekte, tenkitlerini yapmaktadır. İşte demokrasi budur. Bunun dışında şu ve bu iddialar bir rejim meselesi olarak ileri sürmek hata olur.

Bir noktaya daha, dış politika hakkındaki fikirlerine temas etmek istiyorum. Dış politikada iktidar ile beraberiz demiş olmalarına, rağmen müttefikler arasında şu kavgalar bir bitse, diye bir cümle kullandılar. Ben yerlerinde olsaydım böyle konuşmazdım. Çünkü çeşitli tefsirlere yol açabilir.

Şimdi iktisadi meselelere geçiyorum. Bugüne kadar bu kürsüden mütâaddit defalar birçok hatip tarafından, bir plân yoktur, bir program yoktur, plânlara bağlamak lazımdır, programlara bağlamak lazımdır, diye konuşulmuştur. Hangi programlar? Hangi plânlar? Kendilerinin yaptığı beş senelik programlara mı? Plân ve program mefhumunu gayet iyi idrak

etmek lazımdır. Totaliter rejimlerin plân ve programları başka türdür gelecek Hükümetleri angaje eder, doğmamış çocukları angaje eder. (Gülüşmeler) 20 senelik plânlar yaparlar. Demokratik rejimlerde ise plân her şeyden evvel partilerin programlarıdır, arkadaşlar. Bu programın tatbiki hususunda partinin programı dışına katıyen çıkılmamak suretiyle her gelen Hükümetin, öne alacağı meseleler vardır, arkaya bırakacağı meseleler vardır. Derhal arz edeyim, yalnız arz ettiğim şekilde plân anlayışını tenkidediyorum. Korkarım ki, içlerinden birisi, Samet plânsızlık fikrindedir, diye yazar. Hayır... Yalnız anladığınız mânada plân fikrinin aleyhindeyim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — İşleri yok ki, plânları olsun.

SAMET AĞAOĞLU (Devamla) — O da var, birazdan geleceğim oraya... Hükümet iktisadi edebiyatından, hayat pahalılığı mevzuunu çıkarmıştır, dediler.

Bir partinin grubu namına konuşulurken kelimelere çok dikkat etmek lazımdır.

Demek ki, program da iktisadi meselelere ait bütün o kısımları edebiyattan mı addediyorlar? Öyle mi? nasıl olur? Dört seneden beri başlamış bir iktisadi gelişmenin devamını gösteren bir program karşındayız.

Dört seneden beri yapılmış olan nihaysiz iktisadi işler vardır, tohumları atılmış nihaysiz iktisadi işler var nihayet plân halinde ve tahakkuk etmesi için tedbirleri alınmış birçok işler var. Bütün bunlar bir edebiyattan mı ibarettir?

Seçimlerde birçok Halk Partisi hatiplerini kâğıt üstünde fabrikalar diye bir şeyler söylediklerini hatırlıyorum. Bunu yazan eski Ticaret Vekillerindendir, gittiğimiz yerlerde bize bunlara ne dersiniz? Diye sordular. Fakat bunları şakaya vermekten başka çare yok, ciddi konuşmak mümkün değil... Dedik ki : Ne âlâ işler bunlar. Yaptığımız birçok mukaveleler var, eenebi firmalarla âlâkâldır; Almanlar, İngilizler, Fransızlarla âlâkalı. Demek ki, kendi halkımız gibi onların da gözünü boyuyoruz, aldatıyoruz. Bundan daha iyi idare, bundan daha iyi Hükümet mi istersiniz? Dünyayı aldatıyoruz. (Soldan, alkışlar, gülüşmeler.)

Muhalefetimizin bir itiyadı vardır, müşahe-deleri teşmil eder. Meselâ aile reisi ıstırıp

İçindedir, diyor. Bütün Türk aile reisleri namına konuşuyor. Türkiye'nin % 85 i köylüdür. Şehirlerde yaşayanların büyük bir kısmı tüccar... Akrabası, taallukatı kazanıyor. Yüksek memurlar başka. O halde hangi aile reisi ıstırap çekiyor. İktisatçı arkadaşına şunu söylüyeyim, Hükümet programı tenkid edilirken çıkıp anonim olarak teke irca etmek suretiyle ıstırap çeken aile reisinden bahsetmesi makbul bir metot değildir. Parlamentarizmde iyi karşılanmaz.

SUAT BAŞOL (Zonguldak) — Daha genettir, hoş gör. (Soldan, gülüşmeler.)

SAMET AĞAÖĞLU (Devamlı) — Şimdi. Halk Partisinin tenkidlerinden bir noktaya dala ilişeceğim.

Yabancı Sermaye ve Petrol Kanunu hakkında. Halk Partisi sözcüsü biz Yüksek Mecliste bu kanunlar müzakere edilirken serdettiğimiz mütalâaları aynen muhafaza edeceğiz, dediler.

Size hafızalarımızdan henüz silinmiyen, Halk Partisi Liderinin daha bir an evvel memleketin dört bucağını dolaşarak söylediği sözleri hatırlatmak istiyorum.

Kendileri bu sözleriyle kendi reislerinin seçimi propağandasında tuttuğu rejimi, yolu tekzip etmiş bulunuyorlar, bu yolda devam etsinler. (Soldan, bravo sesleri). İyi bir merhale kazanmış demektir.

Muhterem Hikmet Bayur'un bir cümlesinden aldığım ilham ile ona iki cümle ilâve etmek için müsaadenizi rica edeceğim.

Bir memlekette huzur ve sükunı yıkmak isteyen bir takım fikir ve nazariyelerin metotlarına temas ederek hürriyet istemek suretiyle anarşiyi davet etmek, anarşi olduktan sonra da emellere vâsıl olmaktan bahsettiler. Tamamen doğrudur dedikleri.

Arkadaşlar; maalesef memleketinizde dört seneden beri bu çeşit bir mücadele çok şiddetli olarak cereyan etmiştir. Onuncu Büyük Millet Meclisinin bu çeşit bir mücadelenin memlekette hürriyetsizlik nizamını davet edeceğini tamamen idrâk edeceğinizden eminiz. Bana izin veriniz merhum babamın bir sözünü hatırlatayım. Derslerinde talebelerine söyledi. «Hürriyet; hakiki hürriyet; havadaki, havai nesimideki rutubettir.» derdi. Havanın rutubeti alındığı takdirde o hava teneffüs edilmez. Eğer bir memlekette anarşik bir manzara varsa, bir memlekette çeşitli fikirler

kayıtsız ve şartsız revaç buluyorsa o memlekette hürriyet havasının rutubeti alınmış demektir.

O memleketin vatandaşları artık bu havayı teneffüs edemezler ve hakiki istidat gelmiş olur. Hürriyetimizi muhakkak muhafaza etmek mecburiyetindeyiz, her ne pahasına olursa olsun. Hürriyetimizi muhafazanın temel şartı anarşi ve istibdadı; her çeşit temayülleri ile kovmaktır arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar).

Geliyorum C. M. P. sözcüsünün sözlerine. Diyebilirim ki, C. M. P. sözcüsü 1950 seçimleri yapıldıktan sonra bir nutuk yazdı, bu nutku ezberledi, kâh yazılı olarak okumakta, kâh ezberden olarak söylemektedir. (Soldan, gülüşmeler, bravo sesleri, alkışlar).

Tek nutuktan ibaret. Açınız, zahmet buyurunuz, zabıtları açınız arkadaşlar; Şayet bugün bir buçuk saat zarfında söyledikleri sözlerin zabıtlar burada yüzde yetmiş beşini eski nutuklarında bulmazsanız ben sözlerimden rücu edeceğim. Yüzde yetmiş beş eski nutuklarında vardır ve onları mütemadiyen tekrar edüp duruyor. Metot tek metot; Demokrat Parti muhalefette ne söyledi ise orada yazılıdır. Adnan Menderes ne söylemiştir; O zaman partimizin genel başkanı Sayın Reisicumhur Celâl Bayar ne söylemiştir hepsi yazılıdır. Hafızasında da vardır. Ezberden de bunları söyler. Hepsisi orada yazılıdır. Bunları tekrar eder durur ve bundan sonra mevcut hareketlerle onları mukayese etmeye kalkar.

Nasıl bu mukayeseyi yaparsınız? 1946 da hakikaten bu memlekette vatandaş ve insan hak ve hürriyetlerine kayıtsız şartsız ve pervasız müdahale etmekte tereddüt etmiyen bir zihniyet hâkim idi. O zihniyetin hâkim olduğu devrin şartları, o zihniyetin ebediyen sernügün olup gittiği devirlerin şartlarıyla mukayese edilemez. Neyi ne ile mukayese ediyor Cumhuriyetçi Millet Partisinin hatibi?

Sonra diyor ki; Demokrat Parti Hükümetinin program nutku bir mücadele nutkudur. Bu nutkun böyle olması icabettiğini, hizzat kendisinin saatlerce süren şu son mücadele nutku gösterir. Mücadelenin bitmediğini kendi nutuklarından da anlamak kaabildir. İktidarı illâ yıkmak isteyen bir zihniyetin şu arzusuna karşı, mazide beraber geçen günler sırasında bir takım ikballeri tahayyül etmiş, fakat husrana düşmüş insanların bu tarzda konuşmalarına, sözlerine karşı şiddetle mücadele etmek lâzım-

dır. Çünkü arkadaşlar siyaset bu değildir. (Soldan, alkışlar).

Sonra Cumhuriyetçi Millet Partisi sözcüsü bu kürsünün çok alıştığı bir metotla, mütemadiyen tenkid eder. Beyenmez. Fakat ne yapılması lâzımgeldiği hakkında da hiçbir şey söylemez. Büyük Millet Meclisi zabıtlarını açın. Kavanin Müdürlüğüne gidip evrakı tetkik edin. Meclis Genel Sekreterine sorun. Osman Bölükbaşı'nın kaç kanun teklifi vardır? Mahkemeler teminatsız diyorlar. Elinizi kolunuzu bağlayan mı var? Bir kanun teklifi yaparsanız... Kafanız kızdığı zaman, icabettiği zaman en ağır kelimelerle en şiddetli tarzda hücum ettiğinizi bütün Meclis ve Türkiye bilmektedir. Osman Bölükbaşı Cumhuriyetçi Millet Partisini kanun teklif etmekten neden geri bırakıyor? Kanunlar teklif etsin, o kanunlar üzerinde konuşalım. Kanunlar teklif edebilmek her şeyden evvel bir mizaç meselesidir ve çok soğukkanlı olmak lâzımdır. Arkasından tekniğini bilmek lâzımdır. Arkasından da özünü. Bölükbaşı'nın sabrı yoktur özünü öğrenmeye. (Alkışlar). Rejim çüşmesi diye bir tâbir kullandı, her halde icimizde bulunan Sayın Hocam Faruk Nafiz Çamlıbel'in yüreği burkulmuştur. Yoksa çoban çüşmesine nazire mi yazıyor? (Gülüşmeler). Rejim çüşmesi tabirleri ciddi değildir.

Sonra bir cümlesi çok tehlikelidir, kelimeyi bilerek konuşuyorum tehlikeli kelimesini bilerek not ettim. Arkadaşlarım bilirler ki, burada her çıkışında sözlerimin partimi ve onun Hükümetini ilzam etmemesi için ölçülü kullanır ve çok dikkatli konuşurum. Bu tehlikeli kelimesini de çok dikkatle not etmiş bulunuyorum.

Diyor ki; Sayın Adnan Menderes'in vaktiyle demin söylediğim şartlar içerisinde söylediği bir cümleyi alarak bir miktar muhalif mebus seçtirmekle demokrasi kurulmuş olmaz diyor. Bu cümle üzerinde ehemmiyetle durmak lâzımdır arkadaşlar. Bakınız bühtan ve iftiralar nerelere kadar gidiyor?. Ne kadar pervasız bir hal almak tadır?. Sırf bu hususu açıklamak için bu noktaya temas ediyorum. Arkadaşlar, 2 Mayıs seçimleri Türk milletinin ve bütün dünyanın gözü önünde yapılmıştır. Türk milleti, geçen devreden beri, yapılan bin bir iftira ve bühtanlara cevap vermek üzere % 90 gibi büyük bir ekseriyetle sandık başlarına koşmuş ve viedanın sesini ortaya getirmiştir. Şimdi onun içinden çıkmış, çıka-

bilmiş olan 20 - 30 muhalif mebusdan birisi böyle konuşuyor. Bu işin hakikat tarafı arkadaşlar, Şakasına gelince, seçilmiş olanlar arasında elimizde imkân olsa idi seçtirmiyecceklerimiz mevcut! Eğer şimdi kendileri burada olsalardı, bu ima etmek istediklerimin tam tezkibidir.

Son günlerde çok ele alınan ve keskin bir silah halinde kullanılan bir memur meselesi var. Şöyle propaganda yapıyorlar: Demokrat Parti iltidarı seçimlerde kendisine muhalif rey vermiş olan memurlarla, seçimlerde karşı taraftan aday gösterilmiş olan memurları kayıtsız şartsız tasfiye edecek. Bu, evvelâ bir iftiradır.

Hükümet programında buna ait bir mevzu yoktur. Hükümet programının bir kısmında o da pek cüzi bir kısım memurların adaylık hakkını kullanırken memuriyet sıfatını unutmuş olmasından bahsedilmektedir. Bunun misallerini hepimiz hatırlarsınız, şikâyet vardır. Ve onun tedbirleri üzerinde mütalâa vardır. Fakat Hükümet programında tedbir olarak tek bir kelime yoktur. Ben söyleyeyim : Niçin askerlerimiz seçimden şu kadar ay evvel istifa etmek mecburiyetindedir de memurlarımız değildir. Elbette memur ve hakimlerimiz, memuriyet ve hekimliklerini terkedip yepyeni bir hayatın içine girerken atılmak istedikleri siyasi hayatın bütün mesuliyet ve tehlikelerini göze almahdılar. Bunun için de yerlerinden çekilmelidirler. Bu bir ıstıraptır ve elbette hall etmek icabeder.

Bazı memurlar hakkında alınmış olan şiddetli tedbirler mevzu bahis olabilir. Bunlar istisnadır. Meselâ birisi var, elinde bir sır varmış gibi bir eda ile, bu sırları ifşa edersem Hükümet şöyle bir vaziyete düşer diye, seçim propagandası yapıyor, Hükümet ieraatını salte diye gösteriyor. Kendi vekilini cehaletle itham ediyor. Kanun memurun siyasetle uğraşmasını yasak etmekle adaylığı esnasında yapabileceği propaganda ve mücadelenin hududunu gizmiş bulunuyor. Bu hududun idrak edilmesi lâzımdır. İdrak etmeyen memurun elbetteki memur olmaması da icabeder. Bu idrak içinde bulunmayanlar Allah'a hamdolsun ki pek azdır.

Büyük memur kitlemizi, vazifelerini dürüstlikle ifa eden büyük memur kitlemizi böyle bir ithamdan tenzih etmek mevkiiindeyiz. Şunu derhal ilâve edeyim, memur meselesini yalnız bir zaviyesinden değil, Devletimizin demokratik zihniyet, demokratik prensipler dâhilinde yeni-

den ıslak ve tanzimi meselesi içinde mütalâa etmek lâzımdır. Hükümetin kararlarından birisi de budur. Zaten daha evvel Hükümet bu mevzu üzerinde mâruzatta bulunmuştur. Mesele bundan ibarettir.

Dün bir makale okudum, hoşuma gitti. Fransa'da bir siyaset adamının sözü, diyor ki, benim fikrimde olmayan, bana siyaseten hasım olan insanları zorla çalıştıracak değilim... Bu söz, hepimizin bildiği Heryo'nundur. Başka memleketler bu meseleyi halletmişlerdir.

Osman Bölükbaşı itham ediyor, bizi. Eski itiyatların tesiri altındasınız, diyor, zihniyet değişikliği kolay değildir, diyor. Beraberiz; zihniyet değişikliği kolay değildir. Bakınız kendisini bir türlü değiştiremiyor arkadaşlar, dikkat ediniz. (Soldan gülmeler) Bir türlü değiştiremiyor. Vicdanının derinliklerinde yalnız başına kaldığı zaman, kendisini böyle konuşmaya sevk eden hislerden kurtulması mümkün olsaydı, değiştiremediği fena itiyatların tesiri altında olduğunu kendisi de itiraf ederdi arkadaşlar. C. M. Partisinin sözcüsü evsamiye aşere gibi Hükümetten sualler soruyor :

Bir yüksek hâkimler meclisi düşünüyor mu Hükümet?

Anayasa Mahkemesi kurulmasını düşünüyor mu Hükümet?

Düşünmüyor. Ne olacak! Farzedin düşünmüyor. Nutkunuzun sonunda bunları sormakla iktifa etmenizin bir sebebi vardır muhakkak. Açıklayın. Ben diyorum ki Başvekilin yerinde olsam düşünmüyorum, diye cevap veririm. O zaman buraya çıkıp ne cevap vereceksiniz, söylemeniz? Bizi istibdadı idame etmekle mi itham edeceksiniz? Buna imkân var mı? Akıl var, iz'an var. Bunların olduğu memleketler, olmadığı memleketler var. Demin söyledim. O halde bu suallerin hiçbir mânası yok. Bir mânası var. Sizin idianızca bu memlekette demokrasi, her şey halledilmiş, yalnız ve yalnız işte bunlar kalmıştır, değil mi? Bunu itiraf edin, deyin ki, demokrasi gelmiştir. Her şey yerindedir. Bunu itiraf etse-nize* (Soldan, alkışlar)

Aziz arkadaşlarım, mâruzatının sonuna gelirken iki Mayıs seçimlerine tarihî bakımdan verilmesi lâzım gelen bir mânaya işaret etmek zaruretinin duyuyorum.

Bu seçimlerde Türk milleti Demokrat Parti

iktidarına, icraatını tamamen tasvibettiğini göstermek üzere büyük rey verdi. Fakat istediği yalnız bundan ibaret değildi. İki zararlı temayülün de bu mübarek vatanın salbında tamamen silinmesi lâzımgeldiğini bu temayüle düşenlere hatırlatmak gibi büyük bir vazifeyi de yerine getirdi.

Bir taraftan Cümhuriyet Halk Partisinin, bize bir türlü bahsettirmek istemediği mazinindeki istibdat ve tecebbür temayülüne karşı, dört sene gibi kısa bir müddet sonra tekrar iktidara gelmek temayülüne karşı Türk Milleti tedbir aldı.

Diğer taraftan Cümhuriyetçi Millet Partisinin memlekette anarşik bir hava yaratmak yolunda takibettiği metoda karşı çıktı. Türk milleti 2 Mayıs'ta dedi ki ne istibdat, ne anarşi, yalnız hürriyet, vatandaşın maddi, mânevî refahını temin eden ve memleketi yükseltecek olan hürriyet nizamı iki Mayıs seçimlerinin mânası tudur. Muhaliflerimizin bunu idrak etmeleri lâzım gelir. (Soldan, alkışlar) Yoksa ne dahi olsa söylemek mecburiyetindeyim; büyük milletin katî hükmü kendilerini burada bir avuç olarak bırakmıştır. Bunun mânasını idrak etmek suretiyle iyi ve fenayı, akla karay; tefrik etmek metoduna artık alışınlar. Eski metoda devamı çok yazık olur ve önümüzdeki meclislerde otuz üçünün üçe indiğini görmek mümkün olabilir.

Nihayet şunu arz edeyim; mazinin bütün seyyiatlarıyla ve en başta millet reylerine müdahale etmiş, seçilmedikleri mevkileri iğgal etmiş olanlar, bu memlekette D. P. nin sinesinde nasıl muhalefeti öldürmeye, nasıl çalıştıkları, nasıl tefrik ve tefrika yarattıkları cümlece malûm olan insanlar bugün muhalefet namına burada konuşuyorlarsa bu, bu memleketin benimsediği demokratik zihniyetin ve kanunî mecburiyetlerin bir tecellisidir. Yoksa mazideki o fiilleri ve hattâ bırakmadıkları tahakküm zihniyetleriyle bu efendilerin bu sıralarda oturmaları mümkün olamazdı. (Soldan bravo sesleri ve alkışlar)

D. P. Grubu adına Hükümetin hazırladığı programı tamamen tasvip ediyoruz. Bunun mucip sebeplerini arzetmiş bulunuyorum. Eğer Yüksek Meclisimiz temas etmediğimiz noktalar varsa mâzur görsünler. Bizzarure muhalefet hatiplerine cevap verme mecburiyeti ile belki

unuttuğum noktalar vardır, son olarak arz edeyim, bu program 10 ncu B. M. Meclisinin büyük müzaheretile ve bu Demokrat Parti iktidarının Hükümetine her an durmadan yeni ilhamlar ve direktifler vermek suretiyle bu memleketin maddi ve mânevi kalkınmasında, bu memleketin zihniyetinde, yaşayış ve tefekkür tarzında, yeni bir merhalenin başlangıcı olacaktır. Demokrat Parti Grubu bunun içindir ki, programı tasvip etmekte ve reyini müspet olarak vermektedir, arkadaşlar. (Soldan şiddetli ve sürekli alkışlar)

REİS — Nuri Demirağ.

NURİ DEMİRAĞ (Sivas) — Aziz arkadaşlar; memleketin imar ve ümrân yolunda hal-kınmaya doğru yol almakta olduğunu sevinçle müşahede etmekteyim. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar.) Eski sekiz devrelik faaliyetlere nazaran geçen devrede büyük bir hamle ve hareket görülmüştür. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar.) Bu hamle ve hareketin içinde bulunduğumuz bu devrede devrede kulak kabılinden kalmaması için yekpare ve yekvücut bir kütle halinde yorulmadan, asla fütur getirmeden çalışmalıyız.

Muhterem arkadaşlar, her şey iktisadi nizam üzerine kurulmuştur. Bir memlekete hâricîten sokulan her nevi mamul madde ve eşyalarla temin edilen bolluk, ucuzluk, o memlekete felâket, dahili, imalât ve istihşalâtla yerli mamulât rekabetinden doğacak ucuzluk ve bolluk da o memlekete refah ve saadet getirir. Biz; mikroskopa görülebilecek en küçüğünden en büyük ihtiyaç ve müdafaa vasıtalarımızı en son sistem fabrika ve tesislerimizle temine muvaffak olamaz, sanayiî geri olan kardeş ve dindâş milletlere de yardıma koşmazsak medenî Devlet sayılamayız. sömürgelerden de farkımız olmaz.

Muhterem arkadaşlar, Devletçilik beldeleri harap eden, hanümanları söndüren, iş, sanat, ticaret hayatını öldüren, milleti fakrî sefalet içinde inleten bir tahakküm rejimidir. Bu sistem mutlaka yıkılacaktır.

Medenî memleketlerde fert bir kuvvet, kudret ve servettir. Ferdin onu mânen, maddeten mutazarrır edecek her şeyden, her engelden beri olması esastır. Bütün gaye ferdin mânen, maddeten kuvvetli olmasına hizmet etmek olacaktır.

İktidar partisi sayın liderleri hiçbir zaman

hatıru hayalimden geçmeyen mebusluk için (Millî Kalkınma Partisi Lideri) olarak listelerinde müstakilen namzetliğini kabul etmemi istediler. Ayrıca Sivas'lı hemşerilerim kendilerinin vekili olarak Mecliste bulunmamı yüzlerce mektup ve telgrafla talebtiler. Bu umumi arzu beni bu mukaddes vazife için namzetliğimi koymaya sevk etmiştir. Ve seçimlerde sevgili hemşerilerim bana çok rey vererek muhabbet ve itimatlarını izhar etmişlerdir.

25 yıldan beri zaman zaman her branştan mütehasşis ekiplerimle Rusya'dan tutunuz Şimal memleketlerinde Avrupa'da, Balkanlarda, İngiltere'de mütaaddit defalar; evvelki sene Amerika ve Kanada'da, geçen sene Pâkistan'da yaptığım ve yaptırdığım etüdlerin verdiği kanaat milletimizin ahlâkan ve iktisaden mühim bir kuvvet haline gelmesi için evvelâ antidemokratik kanunların demokrasiye uygun şekle konması, icabettiği kanaatini vermiştir. Uzun senelerin Devletçiliğe ayarlanan sistemi, şahsi teşebbüsleri baltalamak için konulan ahkâmın ve adedleri binlere bâlîğ olan kanunların şahsi teşebbüse engel olan ahkâmını kaldırılarak demokrasi esasına göre yeniden ve derhal komisyonlar teşkili ile faaliyete geçilmesini ve yeniden yapılacak olan bu kanunların hiçbir revile ve tefsire mahâl kalmıyacak şekilde «nâ-yarını mâni efradını câmi» münakkah ve mü-kemmel bir surette tanzim edilerek meriyete geçmesi için Muhterem Meclis âzalarının her branştan kurulacak komisyonlara ayrılarak tetkikata koyulmalarını ve derhal kanunlaştırılmasını talebediyorum.

İlk evvel «Artık yeter» sayılarıyla 8 Temmuz 1945 senesinde Millî Kalkınma Partisi kurulduğu zaman kanunlarımızın demokrasiye uygun olarak düzeltilmesi için partice faaliyete geçilmiş ve adli, idari, askerî, malî, iktisadi, sinai, zirai, kültürel, nafıa ve münakalat ve sair birbirine münasebeti olanlar bir araya getirilerek 6 komisyon teşkil edilmiş, fakat faaliyet ve devamına imkân hâsî olmamıştı. Muhterem Meclisimizin bu ana dâvayı tahakkuk safhasına koyması için derhal faaliyete geçilmesini temennî ederim.

Bununla beraber Teşkilâtı Esasiye Kanununun tadilini (500 bin nüfusta bir ve kaydıhâ-yat şartıyla) Ayan Meclisi teşkili, mebus adedinin 100 bin nüfusta bir indirilmesi, istinâf

mahkemelerinin ihyası, sanayicilerden doğrudan doğruya alınan İmalât Muamele Vergisinin kaldırılması ve mülga Teşviki Sanayi Kanununun bugünkü şartlara göre tadiliyle yürürlüğe konulması gibi ve seçim sisteminde ekseriyet usulü yerine temsili nispi usulünün ikâmesi gibi mühim hususlar Hükümet programında yoktur.

Muhterem arkadaşlar, Devletçiliğin memleket müdafaası ve sinai kalkındırılmasındaki zarar ve engelleri üzerinde şimdilik iki küçük misal arzı ile iktifa edeceğim:

1. 1932 senesinde «göklerine hüküm olmayan milletler yerlerde sürünmeye, yerin dibinde çürümeye mahkûmdur» prensibi ortaya atılarak tayyare imali, personel yetiştirilmesi üzerinde doğrudan doğruya harekete geçilmiş «şahısların nuvaffakiyeti Hükümetin başına gaille açmak ihtimali olduğu için teşebbüslerinin baltalanması, körletilmesi lâzımdır» şeklinde geriletici ve büyük Türk milletini mazallah istiklâlden mahrum bırakmaya mâtufl sakim bir zihniyetle bu dâva saboté edilmiş ve bugünkü meflâc hâle gelmesine saik olmuştur. 1939 - 1940 senelerinde o zamanki Reisiicumhura yazdığım iki arızanın burada okunmasını ve son defa 12 yıldan beri tayyare mektebi müsaadesi almak yolunda lâyenkati devam eden müracaatların ne gibi bir müşkülâtla karşılaşmış olduğunu nazarı ıttıdınıza arz için huzurunuzda okunmasına müsaadelerinizi rica ederim.

Millî eğitim; askerî pilot ve personel yetiştirme mektebinin bir aynısı olan teşebbüsü şahsi erbabının kurduğu tayyare mektebinin mâruz kaldığı müşkülât, 30 seneden beri devam eden ve teşebbüsü şahsiyi öldüren zihniyetin henüz berdevam olduğunu göstermeye kâfidir. Bu meselenin Sayın Maarif Vekili Celâl Yarıdımci'dan sorulmasını ve müsebbiplerinin cezalandırılmasını istiyorum.

Artık yaşım 68 e varmış olduğundan memleket hayrına millet menfaatine olan ferdi teşebbüslerimi sona erdirmek ve hizmet bakımından bundan sonraki mesaimi ömrümün sonuna kadar milletimin umumî hizmetine vakfî tahsis etmek üzere bu v* emsali teşkilât ve tesisatını kapamaya karar vermiş bulunuyorum.

REİS — Teferrüatı bırıksanız, 20 dakikada bitirmeniz lâzım.

NURİ DEMİRAĞ (Devamla)— Arkadaşlar, İmalât Vergisinin haksızlıkları karşısında izahat verecektim. Fakat zemin ve zaman müsait değil. Onun için başka zamana bırakıyorum.

Sayın arkadaşlar, üç sene evvel Amerika'da yaptığım tetkikat ve müşahedatıma atfen 50 sene evvel Amerika nüfusunun % 87 si ziraatle meşgul iken üç sene evvel bu miktar % 16 ya inmiş, istihsalâtın da 18 misli artmış olduğunu müşahade etmiştim. Makine ve motör kuvvetinin tekemmülü ile işsiz kalan bu muazzam kitleyi Amerika'nın ileri görüşlü idarecileri cüsaneyi istihsalât yapan şahsi teşebbüs erbabına büyük imkânlar bahşederek fabrika kurmaya sevk etmiş, hiçbir kimseyi işsiz bırakmamış, bugün 63,5 milyonluk bir işçi topluluğu canlı bir makine halinde fabrikalarda çalıştırılmakta bulunmaktadır. Böylelikle dünyayı yediriyor, giydiriyor, müteccavizlerin tecavüzlerini de frenliyor. Bu fabrika ve tesislere bağlanıp da bittabi ziraatle meşgul olmayan bu büyük işçi ve sanatkâr kitlesinin toprakları ziraatçilerin ellerine geçmekle (Bizde bu kadarı olamaz ya) aralarında büyük bir vilâyetimiz kadar çiftliklere sahip olanlar tarafından en son sistem ve modern tesisatla hayvanat yetiştirilmekte ve ziraat yapılmaktadır. Biz, nüfusumuzun % 85 i nin ziraatle meşgul olduğunu, köylüyü toprağa bağlamayı ve topraksız kimse bırakmayacağımızı iftiharla söylüyoruz. Bu nispette köylüsü olan millet medeni sayılmaz. Ziraatçılırmızı nüfusumuzun % 15 ine indirip randımanı da Amerika'da olduğu hadde çıkarabilirsek o zaman medeni millet sırasına gineriz. Köylümüzü yalnız toprağa bağlamakla kalmıyarak bütün ihtiyaç ve müdafa vasıtalarını kendi özümüzden temin edeceğimiz fabrika ve tesislerimize de bağlamalıyız.

Büyük çiftlik sahiplerinin ellerinden arazisinin alınarak topraksız çiftçilere azar azar dağıtılmasından fayda beklenemez. Modern ziraat ve ucuz maliyet ancak büyük kapitalle geniş arazi üzerinde iyi randıman verebilir.

Medeni memleketlerde şehirlerin, köylerden, şehirliğin köylülerden farkı yoktur. Ancak nüfusun azlığı çokluğu mevzuubahistir. Köylüler umumiyet itibarıyla daha sıhhatli ve daha gürbüzdür. Köylü sınıfının her türlü hayat şartları ve medeni yaşayış tarzı varlıklı şehirli-

rinki gibi olmadıkça ve yeknesaklık temin edilmedikçe bütün bu gayretler beyhudedir.

Cihan piyasasında emsalinin kilosu 16 kuruşa satılan zahireyi köylüden değil 30 kuruşa hattâ 60 kuruşa alsak milyonlarca döviz anıkları karşısında bozulasak da bu tedbirler tesirsiz kalır, muvakkat ve ârizidir.

O halde köylerimizin civarında ve münasip mahallerinde maden sahalarında yukarıda arz ettiğim gibi derhal mikroskopla görülebilecek en küçük ihtiyaçtan en büyüğe kadar bütün ihtiyaç ve müdafaa vasıtalarımızı en son sistem fabrika ve tesislerimizle ve bütün hızımızla yorulmadan, asla fütür getirmeden temine çalışmalıyız.

REİS — Vaktiniz dolmuştur Nuri Bey.

NURİ DEMİRAĞ (Devamla) — Peki efendim.

REİS — Başka söz istiyen yok. Mamafih kıfayet takrirleri de var.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Söz istiyorum.

REİS — Grup adına muf.. Buyurun.

C. H. P. ADINA SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinob) — Demokrat Parti Grubu adına Sayın Samet Ağaoğlu arkadaşımız, muhalefet partisi sözcülerinin Yüksek Meclise arz ettikleri fikirler üzerinde tenkidlerini yaparken bazı noktalar üzerinde tahsisen durdular.

Burada ifade ettikleri mütalâaları biz de birer birer ele alarak cevaplandırmak istiyoruz.

Evvelâ bir noktayı tavih etmek isterim.

Kendilerinin söylediklerinin mütemadiyen hakikat ve ibnî esaslara dayandığını, başkalarının söylediklerini demagojik sayan bir zihniyet delillere dayanmadıkça kendi kendini mahkûm eder. O itibarla demagojik mütalâaları ret ve cerh etmek iddiası ile çıkan fikirlerle iltifat etmek güç olmaktadır. Bizim program hakkında noktaî nazarımızı arz ederken başta (... bırakılan zaman içinde) sözümüzden arkadaşımız bir isticâ sezmiş. Hakikaten Mecliste teamül budur. Program okunduğu zaman Anayasa, derhal müzakereye geçirilmesini ve Hükûmete itimat oyu verilmesini gerektirir. Geçen devreden beri başlıyan ve helki bilmediğim evvelki teamüllerle, muhalefete düşünüp tetkik etmek için inceleme imkânı verilmektedir.

ABİDİN POTUOĞLU (Eskişehir) — 1948 de verilmedi,

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) —

Biz uzun zaman verilmediği olduğundan dolayı bir şikâyeti Yüksek Meclise yapmış değiliz. Bu noktayı geçiyorum. O sözümüzün başında iktidar partisinin bir seçim beyannamesi neşretmemiş olduğunu bir kusur olarak göstermedik. Bendeniz gözleriyle orada taahhüt edilen müşahhas yollar gösterilebilirdi. Mademki gösterilmemektedir, o takdirde Hükûmet beyannamesinde bunu beklerdik, dedim. Bunda bir şikâyet yoktur. Hakikaten seçim beyannamesini neşredip etmemek iktidar partisini, sonra seçmenleri alâkadar eder.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar)

— O halde niye söylediniz?

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) —

Affedersiniz. (Gülüşmeler)

REİS — Devam buyurun efendim.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) —

Samet Ağaoğlu arkadaşımız, Cumhuriyet Halk Partisine şimdiye kadar düşünmediği bir fikri mal etmekte ve bilhassa C. H. P. Meclis Grubunu harekete geçerken düşünmediği birtakım esaslardan mülhem olduğunu söylemektedir.

Arkadaşımız, Cumhuriyet Halk Partisi mazişinden çekindiği için 1950 den beri ondan bahsettirmemek yolunu aramaktadır; aynı metodu bu sefer de takibetmektedir, diyorlar.

Evvelâ, düşünmediğimiz bir şeyi bize ifade etmesinin doğru olmadığını söyleyeceğim. Sonra birçok insan toplulukları gibi Cumhuriyet Halk Partisi de tarihin içinde akıp gitmektedir. Onun kurulduktan sonra Devlet idaresinde yaptığı işleri, muhtelif zamanlar içinde, muhtelif zihniyetlerin ölçüsüne vurarak tasvip veya reddeden insanlar çıkabilir. Ve o tek parti idaresinin zaruri kıldığı bazı işleri istibdat hattâ zulüm sayanlar olabilir. Ama her insan topluluğunun geçirdiği tekâmüllü hatırıhyacak olursanız Cumhuriyet Halk Partisinin bu memlekette başladığı noktadan bugünkü noktaya kadar birtakım tekâmüllerle geldiğini kabul etmek lâzımgelir. Cumhuriyet Halk Partisi kurulduğu günden beri bu Devlete hizmet etmiştir. Bu memleket bugün dahi idare eden Devlet adamlarının yetişmesine vesile olmuştur. Mazisinde hakikaten utandırılacak bir şey yoktur. Eğer mazisinde utanılacak bir şey var idi ise, eğer bu işleri yaptığı için takbih edilerek cezaî müeyyidelere çarptırılması icabediyordu ise 1950 de iktidara gelen Demok-

rat Partinin bütün bunları hesaba katmak lâzımgeldi. O sebeptendir ki, biz Cumhuriyet Halk Partisini memleketimizin siyasi hayatında rol oynamış ve bugün de oynamakta olan bir siyasi teşekkül olarak kabule devam ediyoruz. Ve onun için de yetişip karşıya geçmiş arkadaşlarımızın bugün bize târiz etmelerine göğüs gererek onların da mazisini müdafaaya çalışıyoruz. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Bu bakımdan nası! Sayın Samet Ağaoğlu, rahmetli babasını hatırlıyarak utanmıyorsa, hatırlamak veya hatırlamaktan çekiniyorsa, o muhterem şahsa partisi içinde faaliyet imkânları vermiş olan C. H. P. ni hatırlatmak ve hatırlamaktan biz de katıyen çekinmiyoruz. (Sağdan, alkışlar)

NUSRET KIRIŞCIOĞLU (Zonguldak) — Bu günahlar sana ağır gelir, yalnız sana.

ÂTIF BENDERLIOĞLU (Ankara) — Başka söylenecek söz kalmadı.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Türk milletini hatırla.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) — Arkadaşlar, memurlar meselesine temas eden muhterem arkadaşım, Herriot'un bir makalesini ele alarak «Benim gibi düşünmeyen memurların benimle çalışmaya mecburiyetleri yoktur» sözünü benimsediğini ifade ediyorlar. Arkadaşlar, bu kaziye münakaşa edilebilir. Ama bunun münakaşa zamanı bugün değildir. Münakaşa yeri Meclistir.

Ufak bir noktayı hatırlatmakta fayda görüyorum :

Seçim kanunumuz mevcuttur. Memurlara aday olmak imkânını vermektedir. Bâzılarına evvelden istifa mecburiyetini tahmil etmektesiniz. Bâzılarına bu mecburiyeti yükletmemektesiniz. Bu mecburiyeti yükletmediğiniz memurlar arasından adaylıklarını koyarak siyasi faaliyete, tıpkı iktidar partisinden adaylığını koyarak seçime iştirak etmiş olanlar gibi katılanlar bugün iktidar tarafından tecziye edilir gibi bir hareketle karşı karşıya gelmektedirler. Eğer bu bir ceza ise kanunsuz ceza olmaz. Ve evvelden söylemediğiniz bir hükmü; bilâhara bu hareketinden dolayı bir vatandaş memur da olsa tatbik edemezsiniz. Bu ieraat hukukan tecviz edilemez. Fakat benim şahsın temas edeceğim mühim nokta: hakikaten, seçimlere iştirak edip de, elimde mühim sırlar var, bun-

ları söylersem Hükümet müşkül durumda kalacaktır, diyen insanın, memuriyet vazifesi dolayısıyla, böyle bir cezaya müstahak olup olmadığı noktasını münakaşa etmek değil, seçim mücadelelerini hakikaten nezih bir şekle sokup, bu memlekette medeni seçim mücadelesi imkânlarını açmaktır.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Devlet radyosunda küfür etmek medeni seçim mücadelesi değildir. O mücadelenin ne olduğunu şimdi anlatacağım.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Devamla) — Bu mücadelede iktidar partisinden saflarını işgal eden, Hükümet sandalyelerini işgal eden zevatla bunlar dışında kalan vatandaşlar aynı şekilde mücadele etmeleri esastır, seçim kanununda bir bakımdan açık varsa bunu B. M. Meclisinin ele alması, tashih etmesi, önümüzdeki seçim mücadeleleri için lazımdır. Fakat daha bunlar ortada yokken, muhalif arkadaşlara bir suç işlemiş gibi o tedbirleri lâıyk görmek, müstahak görmek hakikaten adalet fikri ile kabili telif olamaz.

Arkadaşlar, plân ve program meselesi hakikaten bizim parti olarak anlayışımızda ısrarla üzerinde durduğumuz bir noktadır. Muhterem Samet Ağaoğlu arkadaşımızın fikirleri muhteremdir. Ona karşı fikirlerini müdafa eden insanların fikirlerini de muhterem görmek lâzımdır. Burada C. H. Partisinin programına bağlı oluğu bir tenkid mevzuu olamaz. Bizim anlayış tarzımız budur. Bizim sistemimiz içinde bir hüküm ifade eder. Bunu kabul etmek lazımdır.

Sayın arkadaşımızın hayat pahalılığına temas eden sözlerinde dediler ki: Bu bir edebiyat mıdır? Kendileri de çok iyi bilir, zeki bir hatip oldukları için kelime oyunu yaptıklarına inanıyorum. Edebiyat sadece anladığımız dar manadaki edebiyat değildir.

İlmi neşriyatı da böyle adlandırılır ve bunları meselâ hukuk edebiyatı, siyasi edebiyat, onun yanında iktisat edebiyatı diye muhtelif isimlerle isimlendirilir. Bunu Samet Ağaoğlu arkadaşımız gayet iyi bilirler, parlak bir cümle ile bir espiyi ifade etmiş olmak için bu noktayı ele aldı ise ve bu kendisine haz veriyse bendeniz de bağışlıyacağım.

Arkadaşlarım, Petrol Kanunu mevzuunda Samet Ağaoğlu arkadaşım bizim parti Başkanımızla

ihtilâfa düştüğümüzü beyan ettiler. Biz Meclis huzurunda Petrol Kanunu hakkında söylenmiş olan sözleri ve mütalâaları, şartları aynen muhafaza ettiğimizi beyan ettik. Parti Başkanının dışarda konuşması bu noktalara dayanmış olması itibariyle bizden ayrı değildir. Eğer mütalâalarının ayrı olan noktaları varsa beyan ederler; o zaman bu sözleri sarfettiği beyan edilen Genel Başkan da bu kürsüden lâzımgelen cevabı elbette verirler. (Soldan, burada yok sesleri).

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Burada yok ki cevap versin.

SERVER SOMUNCUOĞLU (Sinop) — Siz konuşun Sayın Başbakan, belki gelirler. Zatı âlî-niz de toplantının başında yoktunuz. (Sağdan, alkışlar).

Şimdi arkadaşlar, biz seçim meselelerini ve bunlara benzeyen maziye ait meseleleri münakaşa ederek Meclisin vaktini almak istemiyoruz. Şahsan, bunun dört sene nerelere kadar gittiğini ve nerelerde bile durmadığını ve bütün bunlara mukabil memleketin hiçbir şey kazanmadığını ve Meclisin çok kıymetli zamanlarının israf edildiğini gördüm. (Soldan, siz sebep oldunuz sesleri).

Arkadaşlar, mütakere ve münakaşa müşareket ifade eden fiillerdir, tek taraflı olamaz. (Sağdan, alkışlar).

Bazan siz, bazan biz sebep olmuş olabiliriz. Şimdi hep beraber bunlara sebep olmamaya çalışalım ve Türk milletinin bizden beklediği işleri bir an evvel başarmaya çalışalım. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar).

REİS — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — (Şiddetli ve sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi.)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlarım,

Sözlerime, Server Somuncuoğlu'nun Petrol Kanunu mevzuundaki beyanatı üzerinde durarak başlamama münaadenizi rica edeceğim. Samet Ağaoğlu'nun biraz evvel dediği gibi, Petrol Kanunu mevzuunda bugün bu kürsüde Hükümet programı münasebetiyle türlü iddialar ileri sürülmesinden ve daha evvel son seçimler münasebetiyle açılan kampanyanın korkunç denilebilecek bir zihniyetle yürütülmüş olmasından dolayı, hakikaten yüreklerimiz yarahdır. Eğer bu yaramızdan dolayı biraz karşımızda-

kilere târiz ifade edecek vâdilere kadar gidersek, sizlerin bizi müsait karşılamanızı rica edeceğim.

Sevgili arkadaşlarım,

Samet Ağaoğlu, seçimlerde kullanılan takbiğin, söylenen sözlerin korkunç olduğunu ifade etti. Seçimler bu bakımdan ele alınarak bir defa daha göz önüne getirilecek ve bu seçimlerde söylenenler ve yapılanlar bir kere daha hatırlanacak olursa, Samet Ağaoğlu'na yerden göğe kadar hak vermemeye imkân yoktur. Bu mevzuda bizi bütün halk efkârının hakkı göreceğinden emînîm. Seçim kampanyası münasebetiyle Petrol Kanunu bahsinde neler söylendiğini biliyorsunuz. Büyük Millet Meclisi huzurunda asla söylenemiycek sözler, Petrol Kanunu münasebetiyle ve daha türlü mevzulara ele alınmak suretiyle bütün memlekette pervasız ve korkusuzca söylendi. Eğer eski devirlerde, düello âdetinin cari olduğu memleketlerde olsaydık, bu sözleri söyleyen insanlarla siyaset münakaşası yapmak, demokrasi iklimi içinde müzakerelerde bulunmak değil, fakat yakalarına yapışıp düello etmek icabederdi. (Soldan, alkışlar).

Daha dün, seçim kampanyası esnasında memleketin bütün sathında en deni sözleri en pervasız bir şekilde söyleyen birtakım insanların bugün bunları tamamiyle unutup bu kürsüye çıkmaları ve mânevi iklimden bahse kalkışmaları, maalesef bu insanların yine eski mücadele tarzlarında ısrar ettiklerini ispat eder. Bu hakikat üzerinde dikkatle durulmak lâzımdır. Bizce 2 Mayıs seçimleri, ondan evvelki zamanlı bugün başlamakta olan yeni devreyi keskin bir bıçakla kesip birbirinden ayıran bir büyük hâdisedir. Hürriyetlerimizi muhafaza etmek, demokrasiyi soysuzlaştırmadan korumak için bunun üzerinde behemehal durmak lâzımdır. Demokrasimizi son dört senelik devrede, kendilerinin de itiraf ettikleri gibi, büyük bir tecrübeden geçirmişken, daha bugünden itibaren Büyük Millet Meclisinin en kıymetli zamanlarını yine eski mücadele zihniyeti içinde kaybetmek memleketin hayrına olmayacaktır.

Petrol Kanunundan nasıl bahsettiklerini, bu mevzuda neler söylediklerini hep hatırlıyoruz. Memleketi satıyorlar, dediler. Osmanlılar devrinden başlayarak birçok Türk Hükümetleri, zamanlarında millet mallarını satmaya çalışmış-

lardır. Fakat memleketi asla. (Soldan, alkışlar) Buna rağmen bizim hakkımızda bu vatanın her tarafında, memleketi satıyorlar, denmiştir. Adana çiftçisinin karşısına çıkılarak, yirmi dönümden fazla toprağınız elinizden alınacak, yabancılar, Amerikalılara verilecek, sözleri söylenmiştir. Bunları söyleyenler, sonradan kalkıp Devlet radyosundan istifade edelim, demektedirler. Devlet radyosundan nasıl istifade ettiklerini de gördük. Bu kifayetsiz, bu ehliyetsiz zihniyetle mi Devlet radyosunu kullanacaklar? (Soldan, alkışlar) Devlet radyosundan Devlet tahkiri edilmiş, Devleti temsil edenler en ağır hakaretlere mâruz bırakılmıştır. Bir Devleti idare edenler, vatandaşların büyük ekseriyetinin itimadiyle iş başına gelmiş olanlar, ecnebler nezdinde Devleti temsil eyleyenler, bu memleketin yüksek menfaatlarını müdafaa yazifesini henüz omuzlarında taşıyanlar radyoda bu derece ağır hakaretlere mâruz bırakılmaz. Devlet radyosunu, sayet müsaade ve tasvibedecek olursanız, parti mücadeleleri dışına çıkarmak, seçim kampanyasında hiçbir partiyi ondan istifade ettirmemek icabeder.

Muhterem arkadaşlarımız,

Seçimleri bir psikoz havası içinde cereyan ettirmek için tedbirler aldılar, seçimleri kazanıyoruz, işte iktidara geliyoruz dediler, yer yer Devlet memurlarını tehdideden hilelere giriştiler. Sizlerden hiçbiriniz, iktidara geldiğimiz zaman Devlet memurlarının veyahut her hangi bir vatandaşın burnunu kanatacağız, dediniz mi? Diyebilir misiniz? Tehdidediciler tedbirler aldınız mı? Alabilir misiniz? Hayır. Fakat onlar böyle konuştular, iktidara gelecekleri için her kesin onlardan korkmasını istediler ve bu korkuyu istismar yoluyla iktidara gelmeyi tedbirlerinin başında ele aldılar. (Bravo sesleri) Bunun tesiri olmadı da değil.

Şimdi ise adalet mensuplarına, Devlet memurlarına baskı yaptığımızı söylüyorlar. Nerede baskı yapmışız? Bilâkis, bu seçimlerde iktidarımız, bunların bir kısmının türlü baskısına mâruz kalmıştır. (Soldan, şiddetli alkışlar.) biz, birtakım şekillerin, kalıpların ve korkulukların tehdidi altında hakikatları olduğu gibi konuşmaktan çekinerek insanlar değiliz. (Soldan, bravo sesleri) Bu cemiyetin meselelerini ve işlerini, olduğu gibi huzurunuzda getirmek suretiyle halletmenin mümkün bulunduğuna ka-

amiz. Onun için açıkça konuşuyorum ve adalet mensubuna, Devlet memuruna baskı bahsin de bir ulsal veriyorum: Ankara'da bir Ağır ceza mahkemesinde birisi reis olmak üzere üç üzesinin türlü dâvada kasıtlı ve tarafgir kararlar vermiş olduğu ortadadır. Bir gün biris kalkmış, bir partiye, milletin büyük ekseriyetiyle iş başına gelmiş olan bir iktidara getirmiş, onlar da «bu hakaret değildir» diye affetmişlerdir. Vaktaki seçimler gelmiş, bu üç hâkim, kisvelerini atmış ve Halk Partisinin kazanacağını umduğu bir bölgede Halk Partisi'nin namzedi olarak karşınıza çıkmıştır. Adalet bu mudur? Adalet mensuplarının tarafgir karakteri haiz olmasa bu mudur, arkadaşlar? (Soldan, bravo sesleri)

Şimdi de, bunlar adalet mensubudur, haklarında ağızını açmıyacakmış, konuşmıyacakmış çünkü baskı olur, diyorlar. Hayır muhterem arkadaşlarımız. Her şey, adalet ve ötesi, Büyük Millet Meclisinin yüksek huzurunda konuşulabilir. Nihayet bunlar hakkında kanunlar yapılabilecek olan, Yüksek Heyetinizdir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarımız,

Şimdi plân meselesine geliyorum. Bu memleket plânsız, programsız idare ediliyor, diyorlar. Bunlar, yuvralak lâflardır. Bu şekilde konuşanlar bu kürsüye gelip memleket idaresinin hangi noktada plânsız olduğunu söylesinler, ben konuşmaya hazırım. Eğer sözlerini kuvvetli delillerle, hattâ her hangi nevîden bir delille teyit ve takviye etmiş olsalar, kendisinin hurada müdafaa ettiği prensibe göre bu bir demagoji değildir, derdim. Fakat bütün sözleri delilsiz olduğuna göre, bunlara pervasızca tamamen demagojidir, denebilir. Plânsızlığın, programsızlığın nerede olduğu çıkıp burada izah edilmelidir. Meselâ sizin çimento fabrikalarınız şu sebepten dolayı fazladır, bunları niçin böyle plânsız yapıyorsunuz, demeli idiler. Buğday işi plânsızdır, bunun bozuk tarafları şunlardır, diye konuşmalı idiler. Fakat böyle yapılmıyor ve plânsız, programsız, metotsuz, sistem-siz gibi birtakım yarı alafanga, yarı modern kelimeler arka arkaya sıralanmakla iktifa ediliyor.

Şunu da belirtmek yerinde olur ki, plânsız iş yaptığımızı söyleyenler, hiçbir iş yapmadı-

ğımızı iddia eden aynı insanlardır. Onlara yapılan bir iş olmadığına göre bunun plânlı veya plânsızlığı nasıl bahis mevzuu edilebilir. anıyamıyoruz. İktidara geldikleri zaman işlere bıraktıkları yerden başlayacaklarını ilân edenlerin plândan, programdan bahsetmeleri hakikaten zevsitten olur. Onlara göre, bizim gibi plânlı reddeden insanlar olarmış, kendileri ise plân fikrine bağlı olan insanlarmış. Eğer bu memleketin kaderi onların plânlılığı yüzünden kendi devirlerindeki gibi 20 sene olduğu yerde kalmışsa ve kendi zuumlarına bizim plânsızlığımız yüzünden dört sene içinde şu noktaya varmışsa, o plân kahrolsun, bu plânsızlık mübarek olsun, (Siddetli alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım,

Onlara kendimizi nasıl mazur ve makbul gösterelim, bilemiyoruz. Bunun imkânı yoktur. Bir taraftan maziden bahsetme derler, diğer taraftan da kendileri maziden bahsederek. Onlar bu mevzularda göğüslerini gere gere deşil de mazileri ile mütenasip bir bal içinde söz söyleseler, kimsenin bir şey diyeceği yoktur. Ama kendileri bu tarzda devam ettikçe, biz de ebediyen mazilerini yüzlerine çarpmaktan vazgeçmiyeceğiz. (Bravo sesleri, alkışlar) Kendileri bu tarzda konuşurken, bizim de mazimizi, aralarında geçen mazimizi müdafaa etmiş oluyorlarmış. Çok âlicenaplık ederler. Fakat bırakınlar, kendimizi biz müdafaa edelim. Yeter ki hâdiseleri ters göstermesinler.

Onların hâdiseleri dâima ters ve iki taraflı göstermelerine bir başka misal de, Af Kanunu mevzuunda bulunmaktadır. Bir taraftan, 1950 de iktidara geldiğiniz zaman niçin bizi mahkemeye vermediniz, derler. Öte taraftan da, 1950 de Af Kanunu bizim bizzat kendimiz için çıkarmış olduğumuzu iddia ederler. Demagojinin bu neviden âdisi hiç görülmemiştir. Hakikatların, millet huzurunda bu ve buna benzer diğer mevzularda bu derece tahrife çalışılmasına ne demokrasi edebiyatında, ne de demokrasi tarihinde raslamak kabil değildir. Bu memlekette mesuliyetli vazifeler almış yaşlı başlı insanların hakikatlarla bu kadar tezat halinde olan bu gibi sözleri hâlâ kulaqlarımızda çınlıyor. Bunları işittikçe ve dinledikçe onların namı hesabına sıkılıyorum, eza duyuyorum. Demekki onlarca milleti kandırmak için her şey mübahdır.

Yeter ki bir defa kübeylanın sırtına atılabilsinler.

Bir taraf maziye dokunma derken, diğer tarafın kendisi maziye dokunmaktadır. Böyle bir tâbiyenin karşındayız. Ne yapalım? Hakikat şudur ki, 1945 te, 1948 veya 1949 da söylenen sözleri, tatbika konulması ileri sürülen işleri, iklim ve şartlar büsbütün değiştikten sonra, bugün ortaya atmanın mânası yoktur. 1946 seçimlerinde, demokrasi şöyle olur, şöyle yapılması lâzımdır, demişiz ama şimdi vaziyet böyle değilmiş. 1946 senesinde nasıl bir siyasi çekavetin tatbik edildiği, o günün şartlarının ne olduğu malumdur. Bu memlekete demokrasi-nin girmesi mevzuunda en küçük bir ümit dahi mevcut olmadığı zamanlarda ileri sürülen fikirler ve mücadele usulleri ile, daha dün milli irade ile ve kahir bir ekseriyetle bu Meclise gelmiş bir iktidarın karşısında konuşmanın metodları elbette başka olması lâzımdır. Fakat onlar eshabı kehf gibi uykuya dalmış, kendilerini hâlâ 1946 da zannetmektedirler.

O zamanki iktidarın elinde muhalefetin başına indirecek keskin satırları vardı ve bunlar, Devlet memurlarının elinde idi. Halbuki bu sefer, aksine olarak, memur yer yer iktidarın aleyhine kıyam etmiştir. Memurların çok az bir kısmından bahsediyorum. Eğer daha geniş mikyasta olsaydı, elbette onun da çaresini bulurdunuz. Çünkü sizin için çaresi olmayan şey yoktur. Fakat sırf bu bal, bizim hürriyeti ne derecede ileri bir şekilde kullandığımızı göstermeye kâfidir. 1950 de iktidara geldikten sonra da bize valileri, adalet mensuplarını ve hâkimleri değiştiriyorsunuz, demişlerdi. Listeleri çıkardık. İktidar değişmesine rağmen bizim yaptığımız nakil ve tahvillerin, onların son seçim senesinde yaptıkları değişikliğin yarısı kadar bile olmadığı anlaşıldı. Biz, Devlet memurlarına o derece rahim ve şefkatle muamele ettik. kendilerinin çeyrek asır nasıl bir manevi taziyak altında bırakıldıklarını, istikdada âlet olmalarının yegâne sebebinin bunu teşkil ettiğini biliyoruz. Bunu Hükümet programımızda da söyledik. O günden bu güne Devlet memurlarımızın demokrasi anlayışı sahasında katettikleri muazzam mesafeyi memleket ve Devlet için sevinç verici bir hâdiseler olarak kayıt ve tesbit ettik. Bütün bunları söylendikten sonra, öte taraftan, birtakım memurların hakikaten Devlet memuriyeti sifa-

tına yakışmıyacak şekilde hareketleri bütün milletin gözü önünde cereyan etmiş iken ve bazı adalet mensuplarının hakikaten adalet ruhuna uymıyacak şekilde hareketleri herkesçe malûm iken, bunları da söylemekten çekinecek değiliz. Bizler, bütün bunları burada en ince teferruatına kadar konuşup tedbirini bulacak insanlarız. Aksini düşünürlerse husrana kapılırlar. Bıraksınlar. Bu meselenin de şefkat, merhamet, hilim ve rikkat içinde, memleket hayrına olarak hali yolunu bulalım. Kalkipta Devlet memuru ile Devletin organı olan Hükümet arasına girmek ve bunların aralarını açmaya çalışmak suretiyle yarın kondi menfaatlerine bunu da istismar etmenin tohumlarını bugünden atmaya başlamasınlar.

Sizlere bu bahiste bir misal vereyim : Bir Devlet memuru vekilinin yanına giriyor, onunla konuşuyor. Bu konuşma kendisini tatmin etmiyor. Bunun üzerine çıkıp falan gazeteye gidiyor ve şantaja başlıyor. Orası, âsi memurların veyahut da vazifesini ifa etmediği için herhangi bir haklı muameleye tâbi tutulanların ilticagâhi midir? Orası, arzûhal verilecek yer midir? Devletin kanunları yok mudur? Haksızlığa uğrıyan bir memurun, Devletin kanunlarına sığınarak hakkını arama yolları kapanmış mıdır? Bir Devlet Şûrası mevcut değil midir? Fakat orasını beğenmiyor, soluğu doğrudan falan gazetede alıyor ve şantaja başlıyor.

Ordu nasıl politikaya karışmıyorsa, memleketin asla hayrına olmayacak bu durumun da önüne geçeceğiz. Devlet memuru mebus olmak isterken muayyen bir riski üzerine alması lâzımgelir. Bunların hepsi için düşündüğümüz tedbirleri huzurunuzda getireceğiz. Ta ki, demokrasinin zedelenmeden yürütmesi mümkün ve mukadder olsun.

Muhterem arkadaşlarım;

Kendileri, ayrıca mütemadiyen demokratik teamüllerden de bahsederek. Halbuki, bizzat kendilerinin bu teamülleri nerelere kadar getirdikleri malûmdur. Burada, Büyük Millet Meclisine tahkiramız nûmayişlerle sakından çıkıp dışarı gitmeleri, Meclisin huzurunda ona hakaret etmeleri henüz hatırlıdır. Dışarda, iktidara geleceğiz, o zaman göreceksiniz tarzındaki tehditleri de malûmdur. Şimdi ise, 1950 yî 1954 te bir kere daha aynı tatbika koymak

istemektedirler. Bu memleketimiz için katıyen doğru olmaz. Kendilerinden de istihram ediyorum, bu yolda yürümeyi, bu tarzda bir istikbalî onlar da arzu etmesinler. Çünkü bu, memleketin lehine olmadığı gibi, demokratik rejimin de aslâ lehine ve menfaatine değildir.

Bu arada yeni bir seçim yapılmış olduğunu da unutmamalıdır. Bu seçimlerden sonra, sanki aradan yıllar geçmiş gibi hareket ediyorlar. Halbuki burada bugün konuşulan bütün sözler, beş kat daha ağır olmak üzere, on kat daha keskin bir şekilde bütün vatan sathına yayıldı, bütün vatandaşlara söylendi ve bunun üzerine seçimlere gidildi. Seçimlerin bir kerameti, dört senede bir seçim yapılmasının bir fazilet, bir meziyeti vardır. Bu fazilet ve bu meziyet kaataimece şu olmak lâzımgelir: Zamanla bir takım dâvalar tekâsûf eder, birtakım çatışmalar had bir devreye girebilir. Seçimler neticesinde millet iradesinin tecellisi, bunların çoğunun tasfiye edilmesinde temin eder.

Fakat bugün görüyorsunuz ki onlarda böyle bir intibah yoktur. Hâlâ aynı inatla mütemadiyen aynı nokta üzerinde idirler. Halbuki, bu milletin tatmin edilmesi gereken birçok ihtiyaçları, bu memleketin güdülmesi icabeden birçok menfaatleri, giderilmesi lâzımgelen birçok ıstırapları vardır. Ama onlar buralarda değildiler.

Muhterem arkadaşlarım,

Onların tutturdukları bir dâva da pahalıdır. Bu mevzuda da hiçbir delil göstermeden kuru iddialarda bulunurlar. Pahalılıktan ne kasdettiklerini ifade etmezler. Yalnız aile babası, aile reisi mustarıptır, derler. Bu memleketin çehresinde ıstırap çeken bir hal, bu memlekette dünden daha kötü bir çehre görüyor musunuz, arkadaşlar? Bu memleket, 1950 dekinin iki mislini istihlâk etmektedir. İki misli piring, iki misli şeker yemekte, dört misli çimento istihlâk etmektedir. Ondan sonra da pahalılık var, derler. Pahalılık, hayat sıkıntısı demektir. Hayat sıkıntısı ise, az istihlâk mânasına gelir. Bu nokta üzerinde fikirlerini izah etsinler. Hayat pahalılığının tarifinden başlamak suretiyle bunun mevcudiyetini ilmi metotlarla ispat ettikleri takdirde, kendilerini tebrik edeceğim ve gel beraber bunun çehresini düşünelim, diyeceğim. Fakat yaptıkları demagogiden ibarettir. En mutena liderlerinin ağ-

zından, bu memleket hayat pahalılığının ne olduğu ve varsa nasıl giderileceği hakkında bir tek cümle işitmemiştir.

Muhterem arkadaşlarım,

Anayasanın tadili meselesine de temas ediyim: Anayasayı ve onun tadilini bizler düşündük. Fakat Anayasa tadili yapacağımız dediğimiz takdirde, Hükümet anayasa tadilini teklif etmiş olur. Halbuki Anayasa tadili bir usule tâbidir. Bunu düşündüğümüz için tadili Yüksek Meclisin salâhiyetler dâhilinde telâkki ettik. Yüksek Meclis, bunu arzu ettiği takdirde yapabilir. Bizim, bir Hükümet programı olarak böyle bir şey ileri sürmemiz doğru olmaz. Eğer vaktiyle böyle yapmışsak hata etmiş olduğumuza kaaniiz, yoksa bu Anayasa tadilatını yapmıyacağımız demek değildir. (Bravo sesleri, alkışlar).

Muhterem arkadaşlarım,

Eğer ben kendilerinin yerinde olsaydım, yeni seçimler yapıldıktan ve büyük neticeler ortaya çıktıktan sonra bu kadar kuvvetli bir ekseriyetle tekrar iş başına gelmiş olan bir Hükümete bir miktar daha kredi verirdim. Üç beş ay daha beklerdim. İyi olmyan tatbikat ortaya çıktığı zaman, doğru yola getirmek için bunları sükûnet ve sakinlikle, hattâ hilim ve mülayemetle tenkid ederdim. Ve aneak o zaman memlekete bir hizmette bulunmuş olurdum. Çünkü mazideki tatbikat çok kötü olmuştur. Bihassa bu son seçimlerde her şeylerini ortaya dökmüşler, dört senelik çalışmalarını da toptan ipotek eden bir seçim kampanyası açmışlardır. En söylenmeyecek sözlerle bir seçim mücadelesi yapmak suretiyle, tıpkı bir kumarbazın nesi var nesi yoksa hepsini bir darbeye karşı ileri sürmesi kâbilinden, yalnız mazilerini tamamiyle tüketmekle kalmamışlar, istikbaldeki siyasi mücadele haklarını dahi mânen harcamışlardır. (Alkışlar) Temellerini atmış olduğumuz fabrikalar yarım yapıldığı zaman ne diyeceklerdir? Yalandır dedikleri Giresun limanı, Mersin limanı işletmeye başladığı zaman ne yapacaklardır? Millet, onları bu yalanlarıyla iflâs ettirmiştir.

Muhterem arkadaşlarım,

Hükümetin getirmiş olduğu programdaki iktisadi ve malî kısımlar malûndur. Yeni olarak müruzatımız, iç rejim ve demokrasinin tekâmül ettirilmesi bakımındadır. Eğer kendileri de vicdanları ile baş başa kalarak bir nefis muhasebesi yapacak olurlarsa, demokrasinin tekâmül ettirilmesi bakımından muhalefete düşen ağır vazife ve mesuliyetler bulunduğunu kabul etmekten kaçınamazlar.

Bu devrin farikası olarak, iktisadi ve malî politikamız eskisi gibi devam edecektir. Çünkü bu sahadaki inkişaflara yol açılmıştır. İç rejim bahsinde işe niyetimiz, iki Mayıs seçimlerinin mânasına uymak şartıyla partilerarası münasebetlere yeni bir vechе vermekten ibarettir. Fakat görüyorsunuz ki böylesine yapılan ve yapılmakta hâlâ devam edilen bir muhalefet karşısında ve bugünkü şartlar altında partilerarası münasebetlerden bahsetmek fuzulidir. Onların aneak riayetine mecbur olduğumuz kanuni haklarını tanıyoruz. Fakat sizin bütün mukaddesatınıza söven bir partiyi bunun ötesinde tanımaya bu şekilde müadele yapanlarla münasebette bulunmaya insanlık haysiyeti mânidir. (Soldan bravo sesleri, alkışlar) Onlar bu tabiyelerinden vazgeçmedikçe veyahut başlarındakileri değiştirmedikçe, onları kanuni mecburiyetler dışında başkaca tanımamıza imkân mevcut değildir. Eğer muhalefet, iktidarla beraber yepyeni bir devreye bütün icaplarıyla başlamak istiyorsa ya kusurlarını itiraf etmesi yahutta partilerinin bu kimseler tarafından temsil ettirilmemesinin tedbirlerini araması lâzımgelir. (Soldan alkışlar)

REİS — Başka söz isteyen yok. Hükümet programını açık reylerimize arz ediyorum. Beyaz tasvip; kırmızı ret; yeşil müstenkiftir.

Seçim bölgesini çekiyorum; efendim : İstanbul.

(İstanbul intihap dairesinden başlamak üzere reyler toplandı).

REİS — Rey veren arkadaşların ayrılmamalarını rica ediyorum.

Rey vermiyen arkadaş var mı? Rey verme muamelesi bitmiştir efendim.

Reylerin neticesini arz ediyorum :

İstanbul Mebusu Adnan Menderes'in kurduğu Hükümet hakkında 520 arkadaş reylerini istimal etmişlerdir. 27 ret, 2 müstenküfe karşı 491 reyyle Büyük Meclis Hükümete itimadını beyan etmiştir. (Soldan, bravo sesleri, sürekli, şiddetli alkışlar).

Buyurun Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım; itimadınızın devam ettiği müddetçe sizlere lâıyk olmak ve itimadınızın yerine masruf bulunduğunu ispat etmek hususunda hiçbir gayret ve hiçbir dikkati esirgmeden çalışacağımızı; yüksek huzurunuzda arz ederken gerek naçiz şahsım adına, gerekse teşkil ettiğimiz Hükümetin âzalarının ayrı ayrı herbiri adına derin şükranlarımızı ve en derin saygılarımızı arz eyleriz. (Soldan, sürekli alkışlar).¹⁵⁸

Güven Oylamasının Sonuçları

«

(İtimat reyî verilmiştir.)

Âza adedi :	541
Rey verenler :	520
Kabul edenler :	491
Reddedenler :	27
Müstenkifler :	2
Reye iştirak etmiyenler :	17
Münhal mebusluklar :	4

[İtimat reyî verenler]

AFYON KARAHİSAR

Rıza Çerçel
Arif Demirel
Sıtkı Koraltan
Kemal Özçoban
Saip Özer
Osman Talu
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Âli Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AGEİ

Kasım Küfrevi
Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

AMASYA

Faruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç
Mustafa Zeren

ANKARA

Muhlis Bayramoğlu
Âtîf Benderlioğlu
Ömer Bilen
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Muhlis Ete
Mümtaz Faik Fenik
Abdullah Gedikoğlu
Zafer Gökçer
Necmi İnanç
Seyfi Kurtbek

Şeref Kâmil Mengü
Talât Vasfi Öz
Fuad Seyhun
Mümtaz Tarhan
Âliye Temuçin
Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Kenan Akmanlar
Fatin Dalaman
Enver Karan
Atilla Konuk
Asım Okur
Burhanettin Onat
Ahmet Tekelioğlu
Ahmet Tokuş

AYDIN

Necati Çelim
Namık Gedik
Nail Geveci
Nihat İyriboz
Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray
Cevat Ülkü

BALIKESİR

Vacit Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Said Esen
Enver Güreli
Mücteba İstın
Halil İmre
Arif Kalpszoğlu
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabıykoğlu
Yahya Pelvan

M. Halûk Timurtaş
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hasırcı
Talât Oran
Yümnü Üresin

BİNGÖL

Necati Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız

BİTLİS

Nusrettin Barut
Selâhattin İnan

BOLU

Reşat Akşemsettinioğlu
Selâhattin Baysal
Fahri Belen
Mithat Dayıoğlu
İhsan Gülez
Ahmet Hatı

Lütfi Oğultürk

BURDUR

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen
Behçet Kayaalp
Mehmet Özbey

BURSA

Raif Aybar
Sabahattin Çıracıoğlu
Selim Ragıp Emeç
Müfit Erkuymucu
Ağâh Erozan
Sadettin Karacabey

Hulûsi Köymen
İbrahim Öktem
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz

Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alp-
kartal
Bedi Enüstün
Emin Kalafat
Safaeddin Karanakçı
İhsan Karasioğlu
Servet Sezgin
Nuri Togay
Fatin Rüştü Zorlu

ÇANKIRI

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Celâl Boynuk
Kenan Çıgman
Asım Emrem
Tahsin Uygur

ÇORUH

Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümtüsel
Muzaffer Önal
Zihni Ural

ÇORUM

Sedat Baran
Kemal Biberioğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş

Cevat Köstekçi
Hüseyin Ortakçıoğlu
Kemal Terzioğlu

DENİZLİ

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
Mustafa Güleğül
İsmail Hadımoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
Osman Ongan
A. Hamdi Sancar
Refet Tavashoğlu

DIYARBAKIR

Fikri Arıç
Yusuf Azizoglu
Mustafa Ekinci
Ragıp Karaoğlu
Eyüp Şahin
İhsan Hamid Tığrel
Halil Turgut
Mehmet Hüsrev Ünal

EDİRNE

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü
Hasan Maksudoğlu
Rükneddin Nasuhioğlu
Sabahattin Parsoy
Kemal Yaşinkılıç

ELAZIĞ

Suphi Ergene
Hüsnü Göktaş
Ömer Faruk Sanaç
Selâhattin Tokar
Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

ERZURUM

İshak Avni Akdağ
Rıfki Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hâmid Şevket İnce
Hasan Numanoglu

Cemil Önder
Rıza Topcuoğlu
Esat Tuncel

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci
Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoglu

GAZİANTEP

Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
İhsan Dağ
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Cevdet San
Salâhattin Ünlü

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen
Tahsin İnanc
Abdullah İzmen
Doğan Köymen
Mazhar Şener
Adnan Tüfekcioğlu

GÜMÜŞANE

Zeki Başağ
İsmail Hakkı Baykal
Ekrem Ocaklı
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit ZARBUN

HAKKÂRİ

Übeydullah Seven

HATAY

A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoğlu
Abdullah Cilli
Şekip İnal
A. Mithat Kuseyrioğlu
Şemseddin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcalı

İÇEL

Rüştü Çetin
Yakup Çukuroğlu

Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Ünal
İSPARTA
İrfan Aksu
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibeşe

İSTANBUL

Neemi Ateş
Nazim Bezmen
Ali Fuad Cebesoy
Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gögen
Aleksandros Hacıopolos
Hâdi Hüsmen
Lütfi Kırdar
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt
Adnan Menderes
Nadir Nadi
Emin Onat
Mükerrem Sarol
Nizamettin Ali Sav
Henri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Hamdullah Suphi Tanrıöver

Zakar Tarver
Füruzan Tekil
Nazlı Tıltar
Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yamut
Tahsin Yazıcı

İZMİR

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Nebil Sadi Altuğ
Pertev Arat
Cihad Baban
Muzafer Balaban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu

Şadık Giz
Arif Güngören
Neşdet İncekara
Osman Kapanı
Rauf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
İlhan Sipahioğlu
Abidin Tekön
Behçet Uz

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nâzım Batır
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Salim Esen
Muzafer Kuşakçıoğlu
Muzafer Ali Mühto
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzafer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ

Fikri Apaydın
Osman Nuri Deniz
Emin Develioğlu
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kırzoğlu
Hakkı Kurmel
Ömer Mart

KIRKLARELİ

Şefik Bakay
M. Ali Ceylân
Mahmut Erbil
Fikret Filiz
Hüsnü Yaman

KOCAELİ

Nüzhet Akın
Ekrem Alican
Ziya Atıç
Hamdi Başak
Selâmi Dinçer
Sefer Göksel
Turan Güneş
Kâzım Meriç
Cemal Tüzün
Nüzhet Unat
Sadettin Yalını

KONYA

Abdürrahman Fahri
Ağaoğlu
Hamdi Ragıp Atade-
mir
Hidayet Aydın
Mustafa Bağrıaçık
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Abdi Çilingir
Ziyad Ebüzziya
Reyhan Gökmenoğlu
Muhittin Güzelkılınç
Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu
Tari Kozbek
Muammer Obuz
Himmet Ölçmen
M. Rüşü Özal
Halil Özyörük
Sabahattin Sönmez

KÜTAHYA

Ali Galip Bırbık
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Na-
suhoglu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
Nihat Haluk Pepeyi
İsmail Hakkı Veral

MANİSA

Samet Ağaoğlu
Yunus Muammer Ala-
kant
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Şemi Ergin
Adnan Karaosmanoğlu
Melih Koçer
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoğlu
Sudi Mıhçıoğlu
Muhlis Tümay

MARAŞ

Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük

Nedim Ökmen

Remzi Öksüz

Mazhar Özsoy

MARDİN

Etem Aybar

Abdürrahman Bayar

Bahattin Erdem

Abdülkadir Kalay

Cevdet Öztürk

Halim Şatana

Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA

Turan Akarca

Yavuz Başer

Zeyyat Mandalıncı

Nuri Özsan

Nâtik Poyrazoğlu

Akif Sarıoğlu

MUŞ

Şemsi Ağaoğlu

Şefik Çağlayan

Giyasettin Emre

NİĞDE

Ali Ulvi Arıkan

Sadettin Ertür

Hüseyin Avni Göktürk

Ahmed Nuri Kadioğlu

Cavit Kavurmacıoğlu

Hasan Hayati Ülkün

Hüseyin Ülkü

Zihni Üner

ORDU

Refet Aksoy

Bekir Baykal

Mehmet Cemil Bengü

Feyzi Boztepe

Fazıl Erım

Fazıl Ertekin

Sabri İşbakan

Selâhattin Orhon

Memiş Yazıcı

RİZE

Hüseyin Agun

İzzet Akçal

Kemal Balta

Osman Kavrakoglu

Mehmet Fahri Mete

Ahmet Morgil

SAMSUN

Ekrem Anıt

Salim Çonoğlu

Abdullah Eker

Rahmi Ozan Gümüş-

oğlu

Ömer Güriş

Tevfik İleri

Abdullah Keleşoğlu

Muhittin Özkefeli

Hamdi Tekay

Ferid Tüzel

Şükrü Uluçay

Hadi Uzer

SEYHAN

Mustafa Akçalı

Zahit Akdağ

Sedat Barı

Enver Batumlu

Ahmet Kınık

Cavid Oral

Salim Serçe

Lütfi Sezgin

Sinan Tekelioğlu

Nurullah İhsan Tolon

Ahmet Topaloğlu

İsmet Uslu

Mehmet Ünalı

SİİRT

Suat Bedük

Baki Erden

Veysi Oran

Mehmet Daim Süalp

SİVAS

Hüseyin Çitil

Ercüment Damalı

Abdurrahman Doğruyol

Şevki Ecevit

Etem Erdiğ

Nurettin Ertürk

Kâzım Oskay

Rifat Ökten

Bahattin Örnekol

Ahmet Özel

M. Nurettin Turgay

Memduh Turhan

Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ

İsmail Hakkı Akyüz

Ferid Alpiskender

Necmi Arman

Zeki Erataman

Fethi Mahramlı

Samim Yücedere

TOKAT

İhsan Boç

Hulusi Bozbeyoğlu

Selâhattin Gülüt

Ahmet Gürkan

Osman Hacıbaloğlu

Hasan Kangel

Ömer Sunar

Mehmet Şahin

Yusuf Ulusoy

TRABZON

Halit Ağanoğlu

Sabri Dilek

Mahmut Goloğlu

Muzaffer Harunoğlu

Süleyman Fehmi Ka-

layeoğlu

Selâhattin Karayavuz

Emrullah Nutku

Sami Orberk

Pertev Sanaç

İsmail Şener

Mustafa Reşit Tarak-

cıoğlu

Osman Turan

TUNCELİ

Bahri Turgut Okaygün

URFA

Feridun Ayalp

Feridun Ergin

Mehmet Hatiboğlu

Hasan Oral

Celâl Öncel

Saim Önhon

Aziz Özbay

Muzaffer Timur

UŞAK

Yusuf Aysal

Orhan Dengiz

Hakkı Gedik

Hâcım Yılmaz

VAN

İlmi Durmaz

Muslih Görentaş

Hamit Kartal

Kemal Yörükoğlu

YOZGAD

Danyal Akbel

Ihsan Aktürel	Numan Kurban	Hüseyin Balık	Cemal Kıpçak
Talât Alpay	Hâşim Tathioğlu	Suat Başol	Nûsret Kirişcioğlu
Mahmut Ataman	Ali Ünlüsoy	Necati Diken	Edibe Sayar
Ömer Lûtfi Erzurum- luoğlu	ZONGULDAK	Sabih Durallı	Avni Yurdabayrak
	Sebati Ataman	Hakkı Hilâlet	

[Ademiütimat rey-i verenler]

ERZİNCAN	Mehmet Hazer	Ahmet Fırat	Tevfik Ünsalan
Hüsnü Çanakçı	İbrahim Us	İsmet İnönü	Nûvit Yetkin
KARS	Rıza Yalçın	Mehmet Kartal	SİNOB
Fevzi Aktaş	Ali Yeniaras	Kâmil Kırkoğlu	Şerafettin Ayhan
Sırrı Atalay	KIRŞEHİR	Abdullah Köroğlu	M. Vehbi Dayıbaş
Hasan Erdoğan	Osman Bölükbaşı	Nuri Ocakcioğlu	Server Somuncuoğlu
Turgut Göle	MALATYA	Hilmi Özbay	Haşim Tarı
Kemal Güven	Esat Doğan	Mehmet Zeki Tulunay	Muhit Tümerkan

[Müstenkifler]

TUNCELİ

Arslan Bora
Fethi Ülkü

Reye iştirak etmiyenler

BOLU	Celâl Bayar (Reisi- cumhur)	KIRŞEHİR	MALATYA
Sabri Çonkar (I.)		Osman Alişiroğlu	Mehmet Fahri Oral
BURSA	İZMİR	Ahmet Bilgin	MANİSA
Muhlis Erdener	Ekrem Hayri Üstündağ	Mehmet Mahmudoğlu	Fevzi Lûtfi Karaos- manoğlu
İÇEL	KARS	Tahir Taşer	SİNOB
Aziz Köksal	Remzi Çakır	KOCAELİ	Nuri Sertoğlu
İSTANBUL	KAYSERİ	Hamza Osman Erkan	SİVAS
Kemal Atay	İsmail Berkok		Nuri Demirağ ¹⁵⁹

Üçüncü Menderes Hükümeti, 30 Kasım 1955'de Demokrat Parti grubundaki tartışmalar sonunda istifa etmiştir. ¹⁶⁰

159 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, a.g.e., 83-86. ss.

160 Türker Sanal: a.g.e., 7. s.

DÖRDÜNCÜ MENDERES HÜKÜMETİ (9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957)

“ Adnan Menderes, yeni bakanları bildirip, güvenoyu almadan hükümete devam etmek istiyordu. Ancak Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, bunun anayasa açısından mümkün olmadığını belirtince 1 Aralık 1955 günü Menderes başbakanlık görevinden istifa etti. Bayar da aynı gün hükümeti kurmakla yeniden Menderes'i görevlendirdi.

Adnan Menderes, Dördüncü Hükümetini kurdu ve Bakanlar Kurulu, Cumhurbaşkanı tarafından atandı.

Riyaseti Cumhur Tezkeresi

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisliğine
9.12.1955

Başvekil, İstanbul Mebusu Adnan Menderes tarafından, Anayasanın 44 üncü maddesi gereğince hazırlanan İcra Vekilleri Heyeti listesi tasdik edilmiş ve ilişik olarak sunulmuştur.

Saygılarımla arz ederim.

Cumhurbaşkanı
Celâl Bayar

Hükümet programı 14 Aralık 1955'de TBMM'de okundu ve Hükümet 16 Aralık 1955 günü 57'ye karşı 398 oyla güvenoyu aldı.

Dördüncü Menderes Hükümetinin bakanlarının sekizi eski kabineden alınmıştı. Dokuzu da ilk defa kabineye giren kimselerdi. Menderes'in dördüncü kabinesi şu isimlerden oluşuyordu: (Sonraki değişiklikler parantez içinde verilmiştir.)

Başbakan: Adnan Menderes - İstanbul Milletvekili

Devlet Vekili: Mehmet Cemil Bengü - Ordu Milletvekili

Devlet Vekili: Şemi Ergin - Manisa Milletvekili (28.7.1957 Milli Müdafaa Vekili, atanma)

Fatin Rüştü Zorlu - Çanakkale Milletvekili (28.7.1957, atama)

Devlet Vekili: Emin Kalafat - Çanakkale Milletvekili

Devlet Vekili: Celâl Yardımcı - Ağrı Milletvekili

Adliye Vekili: Hüseyin Avni Göktürk - Niğde Milletvekili

Milli Müdafaa Vekili: Adnan Menderes - İstanbul Milletvekili (Vekâlet - 19.12.1955'e kadar)

Şemi Ergin (19.12.1955 Vekâleten, 28.7.1957 Devlet Vekilliğinden asaleten atama)

Dahiliye Vekili: Etem Menderes (12.10.1956 Nafia Vekilliğine atanma)

Namık Gedik - Aydın Milletvekili (24.12.1956 atama)

Hariciye Vekili: Fuad Köprülü - İstanbul Milletvekili

Maliye Vekili: Nedim Ökmen - Maraş Milletvekili (3.12.1956 istifa)

Hasan Polatkan - Eskişehir Milletvekili (3.12.1956 atama)

Maarif Vekili: Ahmet Özel - Sivas Milletvekili (12.4.1957 istifa)

Tevfik İleri - Samsun Milletvekili (12.4.1957 atama)

Nafia Vekili : Muammer Çavuşoğlu - İzmir Milletvekili

Etem Menderes (12.10.1956 Dahiliye Vekilliğinden atama)

İktisat ve Ticaret Vekili: Fahrettin Ulaş - İstanbul Milletvekili (7.5.1956 istifa)

Zeyyat Mandalıncı - Muğla Milletvekili (7.5.1956 atama - 30.11.1956 istifa)

Abdullah Aker - İzmir Milletvekili (30.11.1956 atama)

Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekili:
Nâfiz Körez - Manisa Milletvekili

Gümrük ve İnhisarlar Vekili: Hadi
Hüsmân - İstanbul Milletvekili

Ziraat Vekili: Esat Budakoğlu - Ba-
lıkesir Milletvekili

Münakalat Vekili: Arif Demirer -
Afyonkarahisar Milletvekili

Çalışma Vekili: Mümtaz Tarhan -
Ankara Milletvekili

İşletmeler Vekili: Samet Ağaoğlu -
Manisa Milletvekili

Sanayi Vekili: Samet Ağaoğlu -
Manisa Milletvekili (2.9.1957 atama)
(Bakanlık, 2.9.1957'de kuruldu.)¹⁶¹

Dördüncü Adnan Menderes Hükûmetinin Programı

Dördüncü Adnan Menderes Hükû-
meti, gruptan güven oyu aldı ve vaatler
taşıyan programını hazırladı.

« Bu programa göre, Anayasada de-
ğişiklikler yapılacak ve bunlar mutlaka,
genel seçimlerden önce tamamlanacak,
seçim kanununda yapılan son değişiklik-
ler kaldırılacak ve kanun eskisinden da-
ha ileri hale getirilecek; ispat hakkı için,
meclise yeşil ışık yakılacak; devlet yatı-
rımaları bir plâna bağlanacak, bütçe denk
hale getirilecek, karaborsa ile mücadele
için elden gelen gayret gösterilecek, ih-
tikârla şiddetli bir savaşa girilecek; ih-
tiyaç maddeleri için adil bir dağıtım sis-
temi ön plâna alınacak; bir sanayi ve
madenler bakanlığı kurulacak; yirmibeş
senesini dolduran memurların, hâkim-
lerin, profesörlerin emekliye sevkedile-
bilme hükmü kaldırılacaktır. »¹⁶²

« REİS - Gündemin birinci maddesi,
Başvekil Adnan Menderes'in kurduğu
Hükümetin programıdır.

Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES
(İstanbul) - Çok muhterem arkadaşla-
rım; Demokrat Parti iktidarının dördün-
cü Hükümeti olarak programımızı Yük-

sek Huzurunuzda takdim etmekteyiz. Bü-
yük Meclisiniz 1950 den bu yana iktida-
rımızın üç hükümet programını müzake-
re ve tasvibetmiş bulunuyor.

Yüksek malûmlarıdır ki, bu üç prog-
ram, ilhamını, büyük ekseriyetinizi sine-
sinde toplıyan siyasi partinin programın-
daki prensiplerden almıştır. Yine
aşikârdır ki, bu üç programda bütün
Devlet ve Hükümet programlarına şâmil
olmak üzere, görüş ve icraatımız tafsilâ
izah edilmiş ve bu suretle tebellür etmiş
olan muayyen bir politika altı yıla yakla-
şan bir zaman içinde birbirinin devamı
olan hükümetlerce tatbika konulmuştur.
Ayrıca yıllık birer tatbikat programından
başka bir şey olmıyan geçmiş beş yılın
bütçeleri de bittabi tetkik ve tasvibiniz-
den geçmiş bulunuyor.

Görülüyor ki, 1950 den bu yana hü-
kûmetlerin görülen icraatı, adım adım
safha safha yüksek tetkik ve tasviplerini-
ze iktiran etmiştir. Buna ilâve olarak da
1954 seçimlerinde, program ve icraatı-
mızın aziz milletimizce de takdire şayan
görüldüğünde hiç kimse şüphe ve tered-
düt gösteremez.

161 M. Serhan Yücel: *a.g.e.*, 43. s.; ayrıca bkz.: Türker Sanal: *a.g.e.*, 65 - 66. ss.; Kâzım Öztürk: *a.g.e.*, 427 - 428. ss.; *Hükümetler ve Programları I*, Cilt 1920 - 1960, haz.: Nuran Dağlı - Bel-
ma Aktürk, 201-202. ss.; *Ayın Tarihi*, Sayı: 265, 1- 31 Aralık 1955, 32 - 33. ss.; *T.B.M.M. Za-
bit Ceridesi*, Devre: X, İctima: 2, Cilt: 8, On İkinci İnikat, 9.XII.1955, 235 - 236. ss.

162 Cemal Anadol: *a.g.e.*, 100. s.

Bu kısa izahattan maksadımız, ana görüş ve prensipleri öteden beri malûm olan Demokrat Parti ieraat ve faaliyetleri hakkında programımızda yeni baştan tafsîl ve izahata lüzum görmemekte olduğunuzu tebarüz ettirmekten ibarettir. Binaenaleyh Yüksek tetkikanize arz edilmekte olan bu programımız kısadır ve sadece beş buçuk yıllık tatbikatın bugünkü merhalesinde kendini gösteren icap ve ihtiyaçlara göre alınması lâzımgelen tedbirlerle yapılmasına sıra gelmiş bulunan işlerin izahına inhisar edecektir.

Bununla beraber iktidarımızın 1950 yılı ilk hükümet programındaki ana fikirlerin çok kısa dahi olsa gözden geçirilmesini faydalı bulmaktayız. Bu maksatla, 1950 hükümet programındaki esas görüşleri en kısa olarak şöyle izah ve hulâsa edebiliriz :

«1. Ziraat, millî ekonomimizin temelidir. Bir taraftan milletimizin beslenme ve giyinme ihtiyacını ve sanayimizin hammaddesini temin ve diğer taraftan ihracatımızın da ana kaynağını teşkil eder. Aynı zamanda zirai kalkınmamız memlekette şimdiye kadar istihsal ve istihlâki lâşey mesabesinde olan ve millî ekonomimizde yeri çok ehemmiyetsiz bulunan nüfusumuzun en büyük kısmının yaşayış seviyesini yükseltecek ve onları nispi bir refaha kavuşturmak suretiyle memleketimizde içtimai adaleti tahakkuk ettirecek ve millî bünyemizi takviye edecektir.»

Arkadaşlar;

1950 hükümet programındaki izahın nakline devam ediyorum :

«Büyük kitlenin iştirâ gücünün artırılması hem millî sermayenin terakümüne yol açacak, hem de memleket pazarını harekete getirecektir. Böylece diğer bütün sahalardaki kalkınma gayret ve hareketlerimiz, ticaretimiz ve sanayileşmemiz, zirai kalkınmamızdan en geniş feyzini alacaktır. Şu cihet de unutulmamalıdır ki, zirai kalkınmamıza sarf edilecek gayretler ve bu sahada yapılacak envestismanlar, bu sahânın tamamıyla bâkir olması sebebiyle, verimlerin en yüksek seviyelerde elde edilmesini mümkün kılacak ve şüphe yoktur ki, zirai envestismanlar neticelerini diğer mevzulara nazaran çok kısa zamanda verecektir.»

Arkadaşlar;

Yine 1950 programındaki izahata devam ediyorum.

«O halde iktidarımız bu ana görüşle harekete geçmeli, zirai kalkınmamızı tahakkuk ettirebilmek için süratle ve her şeyden önce tedbirler almalıdır. Ziraatımızın muhtelif problemleri en kısa, en kati hal şekillerine bağlanmalıdır.

Teknik ziraatin mümkün olan süratle vatan sathına yayılması çiftçimizin teknik alet ve makinelerle teşhizi, sulama ve gübreleme işlerinin süratle halli, hastalık ve haşaratla mücadele işlerinin kifayyetle yapılması birinci derecede ehemmiyeti haiz mevzular olmalıdır.

Zirai kredi, ziraatımızın bütün memlekete yaygın haliyle ve zirai istihsal mevzuunun genişliği ile asla mütenasibolmayan çok düşük bir seviyededir. Bunu da süratle birkaç misline çıkarmak lazımdır. Zirai teşkilâtlanmamızın süratle tekemmül ettirilmesi göz önünde tutulacak mühim meselemizdir.

Muhtaç çiftçiye toprak tevzii işinin birkaç misli hızlandırılması lazımdır. Bu maksatla toprak komisyonlarının adedi kısa zaman içinde birkaç misline çıkarılacaktır.

Pazar meselesinin ehemmiyeti aşikâr olduğuna göre, müstakar ve elverişli bir fiyat politikasıyla zirai istihsalimiz teşvik edilmelidir.

Ziraatin ihtiyacı olan maddeler ithalatı tercihli tutulmalıdır.

Zirai kalkınmamızla doğrudan doğruya alakalı olan bu mevzular yanında münakale meselelerimizi ve karayollarımızı en kısa zamanda tekemmül ettirmeliyiz. Bunun yanında silolar, limanlar ve iskeleler inşası ve sair bayındırlık işleri de zirai kalkınmamızla, dolayısıyla fakat sıkı sıkıya alakalı mevzular teşkil eder.»

Muhterem arkadaşlar;

İşte birinci Hükümet programımızın esasını teşkil etmiş olan bu görüş ve fikirleri bugün dahi bütün ehemmiyet ve vüsati ile benimsemekteyiz. Aynı suretle iktisadi cihazlanmada takibedilecek politikayı da benimsiyoruz.

Umumiyetle iktisadi cihazlanmamız için :

a) Evvelâ bütçelerimizde envestisman mahiyetinde olan giderleri diğer masraflarımıza nispetle mümkün olduğu kadar genişletmek lâzımdır. Bu itibarla iktisadi cihazlanmamız için devlet bütçesinden envestismanlara ayrılacak tahsisatı memleketimizin tabii şartlarını göz önünde bulunduracak bir plâna bağlamalıyız.

b) Hususi teşebbüsün süratle harekete geçmesini temin edecek ve Türk Milletinin iktisadi zekâsı ile çalışkanlığından âzami neticeeler alınabilecek bir yolda yürünmesi lâzımdır. Bu itibarla istihsal hayatını devletin zararlı müdahalelerinden ve her çeşit bürokratik engellerden kurtarmak lâzımdır.

c) Bir taraftan memlekette sermaye terakümünü bütün gayretimizle teşvik ederken diğer taraftan bu sermayenin istihsale akması kolaylaştırılmalıdır.

ç) Devlet bütçeleri iktisadi bünyemizin takati ile müteneasibolmalıdır. Aynı zamanda devlet bütçeleri muvazeneli hale de getirilmelidir.

Muhterem arkadaşlar;

İşte yukarda hulâsa etmeye çalıştığımız ve daha iktidarımızın ilk programında yer almış bulunan bu esasların altı seneye yaklaşan tatbikatında ne muazzam neticeeler verdiğini, bu neticeeleri elde etmek için ne kadar müşkül merhalelerin kat'edilmiş olduğunu tebarüz ettirmek isteriz. Milletçe kalkınmamız, medeni ve ileri bir cemiyet halîne gelebilmemiz hususunda yıllardır sarf edegelmekte olduğunuz bunca gayretler memleketin her köşesinde sayısız eserler vermiş ve asıl mühim olarak yapılmış envestismanların fevkalâde ehemmiyetli olanlarının tamamıyla idrakı pek kısa bir zaman meselesi halîne gelmiştir. Teslim edilmelidir ki; bütün bunlar aziz milletimize hizmet yolunda iktidarımıza viedan huzuru içinde olmak hakkını verir. Ancak programlarımızı tamamen tahakkuk ettirmiş olduğumuzu ve birinci plândaki hedeflerimize ulaştığımızı iddia edemeyiz. O halde demek oluyor ki; gayretleriniz bütün kuvvetiyle devam edecektir.

Bu bakımdan, şimdi yeni bir Hükümetin kurulması münasebetiyle icraat ve faaliyetlerimizin yeni bir merhalesine intikal etmekte olduğumuzu kaydedebiliriz. Bu yeni merhalede bir taraftan memleket ölçüsünde muazzam bir kalkınma hamlesinin doğduğu, içtinabı müşkül ve hattâ ekseriya gayrikabil birtakım sıkıntıların ve aksaklıkların izalesi hususunda acele ve azimli tedbirler üzerinde durulacak, diğer taraftan imkânların müsaadesi nispetinde daha ileri hamleler yapılacaktır.

Memnuniyetle beyan edelim ki memleketi-

mizin içtimai ve iktisadi istikbalini inşaaya masraf olarak bugüne kadar ele alınmış bütün yatırımlarımızın aksamadan tamamlanması teminat altındadır. Böylece hem milletçe nispi bir refah seviyesine bir an evvel ulaşmamız, hem de mevcudiyetimizi muhafaza ve dâhil bulunduğumuz müdafaâ camiasına karşı da taahhütlerimizi yerine getirmeyi mümkün kılacak modern bir orduya kendi imkân ve kaynaklarımıza dayanarak sahibolabilmek gibi milletçe en büyük bir bah-tiyarlık teşkil edecek mukaddes bir gayeyi elde etmemiz tahakkuk yolunda bulunuyor.

Muhterem arkadaşlar;

Biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, yatırım faaliyetlerimizin yanında halkımızın ihtiyacı olan cari istihlâk maddelerine, sinai hammaddelere, yedek parça ve saireye daha geniş nispetlerde tahsisler ayırmak suretiyle bâzı maddeler üzerinde duyulan sıkıntıları süratle bertaraf etmek kararındayız. (Bravo sesleri)

Envestismanlarımız, halkımızın ihtiyacı olan maddelerin tedariki hususu karşılıklı olarak göz önünde bulundurulmak suretiyle mutlaka ayanlanacak ve her halükârda Yüksek Meclisin takdir ve tensip buyuracağı seviyelerde kalkınma ve bayındırlık işlerimize ehemmiyetle devam olunacaktır.

Muhterem arkadaşlar;

Böyle bir politikanın istihsalı artırmak yolu ile madde ve mal bolluğu yaratmak mevzuunda asıl mühim devamlı neticeeler vermek ve fakat uzunca vâdeli olan tedbirlerimiz yanında istihlâk maddeleri ihtiyacını karşılamak hususunda ki müessiriyet ve ehemmiyeti de aşikârdır. Ancak teerübeler bunun da kâfi olmadığını göstermiş bulunuyor. Bu itibarla bilhassa sepehsiz ve haksız fiyat yükselişlerini behemahal önlemek, ihtikâr ve karaborsayı şiddetle tenkil etmek için gereken bütün tedbirleri alacağız ve hattâ icabederse bu maksatla hususi mahkemeler ihdas etmek kararında olduğumuzu da açıkça ifade ederiz. (Bravo sesleri, alkışlar)

Yine bu cümleden olmak üzere umumi hayatımızda her türlü suiistimallerle şiddetle mücadele etmek başlıca vazifemiz olacaktır. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

Bütün bu hususlarda Yüksek Meclisin bize zahir olacağına hiç şüphemiz yoktur.

Arkadaşlar;

İktisadi mahiyette mevzulardan olarak şunlara da temas etmek yerinde olacaktır:

Hususi teşebbüs sektörünün günden güne inkişaf etmekte olduğunu nazarı itibara alarak, bu inkişafı daha süratli ve emniyetli bir şekilde teşvik etmek maksadıyla İşletmeler Vekâleti yerine bir Sanayi ve Maadin Vekâletinin kurulması lüzumuna kaani bulunuyoruz.

Bunun gibi yine bir rasyonalizasyon mevzuu olarak çok geniş adınlar atmak suretiyle daha bugünden büyük ehemmiyet kazanmış olan enerji işlerimizi de bir küll olarak sevk ve idare edebilmek maksadıyla ayrı bir Vekâlet kurulmasının lüzumu üzerindeki tetkiklerimiz yakında bir neticeye bağlanacaktır.

Yabancı memleketler ekonomileriyle şimdiye kadar tesisine muvaffak olunan samimi münasebet ve iş birliğini genişletmek ve takviye etmek yolunda yürüyeceğiz. Bu meyanda Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunundan bugüne kadar alınan neticelerden daha ileri neticeler elde edilebilmesi için durmadan gayret sarf edeceğiz.

Petrol Kanununun tatbiki ve neticeler elde edilmesi hususu da samimiyetle ve büyük bir dikkatle takibolunacaktır.

Çok muhterem arkadaşlar;

Ekonomik sahanın dışından idarimizi ıslah yolundaki yeni birtakım tedbirleri de lüzumlu görmekteyiz. Bu hususun hukuka ve mevzuata taallük eden cihetleri bulunduğuna da işaret etmek isterim.

Evvelâ idare cihazımızı ehemmiyetle ele almak ve onu süratle işler, halkımızın hizmetine en iyi şekilde intibak eder bir tekemmüle erdirmek istiyoruz. Bu hususla alâkalı olarak emeklilik müddetinin, daha evvel olduğu gibi, otuz seneye çıkarılmasını, bazı menfi tefsir ve telâkikleri de önliyeceği ve mevcut ise bir huzursuzluğu ortadan kaldıracığı için, faydalı görmekteyiz.

Mevzuatımızdaki tadil tasavvurlarımıza gelince: Uzun zamandan beri bahis konusu olan Anayasa tadilleri için hazırlıklara başlanması ve 1959 seçimlerinden evvel behemahal bu tadillerin tahakkuk ettirilmesi lâzımdır, kanaatindeyiz.

Seçim Kanununda intizamı temin ve vatan-dış rey ve arzusunu daha iyi tahakkuk ettirmek mülâhazası ile yapılmış olan son tadilatın lüzum-

suzluğu yanında türlü menfi tefsirlere yol açmış bulunduğu görüldüğünden bu mahzurun da ortadan kaldırılmasına teşebbüs edeceğiz. (Soldan bravo sesleri, alkışlar)

Bu hususta mâruzatımıza son verirken neşren vâkı olacak isnat ve hakaret mevzuunun ispatını mümkün kılmak üzere Riyasete tevdi edilmiş olan muhtelif kanun tekliflerinin yüksek heyetinizce tetkikinden sonra en isabetli karara varılacağı kanaatinde olduğumuzu ilâve etmek isterim.

Harici siyasetimize gelince: Harici siyasetimiz şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da müşterek emniyet ve topyekûn sulh esaslarına istinadedecektir. Sulh ve emniyet cephesinin müdafaasını sağlamak üzere dâhil bulunduğumuz ve kurduğumuz muntakavi müşterek müdafaa paktlarının gittikçe daha kuvvet bulmasına mâtufl gayretlerimize hızla devam edeceğiz. Bu maksatla bir yandan Birleşmiş Milletlerdeki yapıcı faaliyetimize devam ederken diğer taraftan da, kurucularından bulunduğumuz Balkan Paktı ile Bağdat Anlaşmasının her an biraz daha inkişafına çalışacağız.

Dış siyasetimizden bahsederken milletimizin üzerinde büyük bir hassasiyetle durmakta olduğu Kıbrıs meselesinden bahsetmemeye imkân yoktur. Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza etmekte olduğumuzu... (Bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar) her hangi bir yanlışlığa mahal bırakmamak üzere, burada açıkça ifade etmek isteriz.

Gegen yıl iştirak ettiğimiz Bandung Konferansı neticesinde Asya - Amerika Camiası içinde alacağımız mevkiin icaplarını, imkânlarımız nispetinde ve samimi surette yerine getirmeye çalışmaktayız. Bir taraftan bu vazifeyi yaparken diğer taraftan da öteden beri ehemmiyetli bir uzvu bulunduğumuz Arap Camiası içindeki rolümüzün daima daha kuvvetli bir şekilde devamına ihtimam etmekteyiz. İşte bu suretle, dış siyasetimiz, dünya sulhünün menfaatine olarak Avrupa ile Asya ve Amerika arasında telif edici ve uzlaştırıcı bir hüviyet arz etmekte bulunuyor. Dış siyasetimiz hakkındaki bu kısa izaha son verirken bütün dost ve müttefiklerimizle ve bu meydana bilhassa Birleşik Amerika ve İngiltere ile olan sıkı münasebetlerimizi ve iş birliğimizi daima kuvvetlendirmekten de geri kalmayacağımızı arz ederim.

Aziz arkadaşlarım;

Bütün bu izahlardan anlaşılacağı üzere huzurunuzda arz ettiğimiz bu program, ana hatları ve umumî istikameti itibarıyla, doğrudan doğruya iktidar partisi programında tebarüz eden tefekkür sisteminden ve memleket görüşünden mülahem olan eski programlarımızdan farklı değildir. İktidara mensubolup Yüksek Meclisinin çok büyük bir ekseriyetini teşkil eden milletvekili arkadaşlarımızın 1950 senesinden beri tasviplerine mazhar olan hükümet programlarıyla bu yeni program arasındaki başlıca fark, zamanın icabı olan birtakım zaruretleri ve bugün ulaştığımız merhalede yeniden yeniye tebarüz eden bazı ihtiyaçları sürat ve muvaffakiyetle karşılamak için, tatbik sahasında alacağımız birtakım yeni tedbirleri ihtiva etmesindedir.

Programımızı yüksek tetkik ve tasviplerinize sunarken başarılarımız ve hatalarımızla birlikte huzurunuzda bulunduğumuzu da derin saygılarımızla arz ediyoruz. (Soldan bravo sesleri, sürekli alkışlar)

Yüksek Reisliğe

Hükümet programı üzerinde muhalefetin tetkiklerini temin maksadiyle program müzakerelerinin 16 Aralık 1955 Cuma gününe talikine karar verilmesini arz ve teklif ederiz.

Antalya Mebusu Bursa Mebusu
Burhanettin Onat Halûk Şaman

Manisa Mebusu
Muzafer Kurbanoğlu

Yüksek Riyasete

Hükümet programının metin üzerinde tetkikine imkân bırakılmak üzere bu husustaki müzakerelerin bir dahakî oturuma talikini arz ve teklif ederiz.

Malatya Mebusu Sinob Mebusu
Nüvit Yetkin Muhit Tümerkan

Yüksek Riyasete

Hükümet programı hakkında muhalefet partileri Meclis gruplarının görüşlerinin tesbit ve ifadesi için zamana ihtiyacolduğu aşikârdır. Bu zarureti nazara alarak Yüksek Meclisin teasis etmiş bulunduğu teamüle uyularak program üzerindeki müzakerenin 16 . XII . 1955 Cuma gününe tehirini arz ve teklif ederim.

C. M. P. Meclis Grubu
Başkanı
Kırşehir Mebusu
Osman Bölükbaşı

REİS — Demokrat Parti Meclis Grubu Başkanı Burhanettin Onat ve iki arkadaşı, C. H. P. Meclis Grubu adına Nüvit Yetkin ve Muhit Tümerkan, C. M. P. Meclis Grubu adına da Grup Başkanı Osman Bölükbaşı tarafından verilen takrirleri dinlediniz, her üçü de aynı mealdedir, program üzerinde açılacak görüşmelerin önümüzdeki Cuma gününe talikini istemektedirler.

Program üzerinde açılacak görüşmelerin önümüzdeki Cuma gününe talikini Yüksek tasvibinize arz ediyorum. Kabul edenler... Eminiyenler... Ekseriyetle kabul edilmiştir. ¹⁶³

Hükümet Programının Müzakeresi

«

REİS — Bilindiği üzere yeni kurulan Hükümetin programının müzakeresine devam edeceğiz.

Hükümet programı üzerinde söz isteyenlerin isimlerini okuyoruz :

İsmet İnönü (C. H. P. Grubu adına)
Osman Bölükbaşı (C. M. P. Grubu adına)
Bahadır Dülger (D. P. Grubu adına)
Ekrem Alican (Kocaeli)
Feridun Ergin (Urfa)
Kasım Küfrevi (Ağrı)
Hüseyin Balık (Zonguldak)
Osman Akşiroğlu (Kırşehir)

Kenan Akmanlar (Antalya)
Sırrı Atalay (Kars)
Hikmet Bayur (Manisa)
Mehmet Hazer (Kars)
Nüvit Yetkin (Malatya)
Muammer Alakant (Manisa)
Mehmet Mahmudoğlu (Kırşehir)
Sebatî Ataman (Zonguldak)
Rüştü Özalp (Konya)
Memiş Yazıcı (Ordu)
Kemal Zeytinoğlu (Eskişehir)
Feyzi Atahan (Hatay)
Rıfka Salim Burçak (Erzurum)
Mazhar Şener (Giresun)

163 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İçtima: 2., Cilt: 8, On dördüncü İnikat, 14.XII.1955, 251-255 ss.; İsmail Arar: a.g.e., 278 - 287. ss.; Nuran Dağı - Belma Aktürk: a.g.e., 203 - 209. ss.; Kâzım Öztürk: a.g.e., 429 - 438. ss.; Türker Sanal: a.g.e., 67-72. ss.; Ayın Tarihi, Sayı: 265, 1-31 Aralık 1955, 34-39. ss.

Behzat Bilgin (İzmir)
Hamdi Ragıp Atademir (Konya)
Enver Batumlu (Seyhan)
Himmet Ölçmen (Konya)
İbrahim Kirazoğlu (Kayseri)
Hilmi Çeltikçiöğlu (Çorum)
Fikri Apaydın (Kayseri)
Selâhattin Karayavuz (Trabzon)
Kemal Terzioğlu (Çorum).

REİS — Başka söz isteyen var mı?... Söz isteyenler, lütfen işaret versinler... Not edelim. Hamdullah Suphi Tanrıöver.

İlk söz C. H. P. Grubu adına İsmet İnönü'nün. Buyurun.

C. H. P. GRUPU ADINA İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar; B. M. Meclisinin iktidar grubu içinde birden bire bütün İcra Vekillerinin istifaya mecbur edilmeleri neticesinde Başvekil Bay Adnan Menderes de istifaya mecbur olmuştur. Bu münasebetle yeni bir hükümet karşısında bulunuyoruz. Hükümetin istifasına müncer olan münakaşalar, mali ve iktisadi siyaset yüzünden çıkmıştır. Hakikatte ise, mali ve iktisadi siyasetle beraber her sahada cemiyetimizin içinde bulunduğu siyasi huzursuzluğun bütün unsurları harekete geçmiştir.

Garplı mânası ve prensipleriyle demokratik rejim ve çok partili siyasi hayat Türkiye'de kurulabilir mi, yerleşebilir mi? Bu sual, hususiyle son iki seneden beri içerde ıstıraplı, dışarda meraklı bir şüphenin konusudur. Benim kanaatince, son olaylar demokrasiyi kati olarak selâmete çıkaracak bir istikamete bizi yöneltmiştir. Bir bakıma hâdiseler muğlaktır. Gam değil. Cemiyet olaylarının pürüzlü ve muğlak olması asıldır. Ehemmiyetli olan demokrasiyi koruyacak başlıca vazife sahiplerinin yani bugünkü durumda Büyük Millet Meclisindeki bağımsız veya iktidar ve muhalefete mensup milletvekillerinin çetin vazifeleri ifa edecek kararda olmalarıdır. Milletimiz içinde her nesilden ve her meslekten büyük bir vatandaş kitlesi zaten bu azimdedir. Bu hal, güçlükleri yenmek için çok ümit vericidir.

Türklerin sert görünen siyasi çekimlerini, Büyük Millet Meclisinin bütün milleti farksız olarak düşünen tedbirleri sayesinde halledebilecekleri, milletimizin kendine güvenini ve devletimizin kuvvetini ve itibarını çok yükseltecektir.

Biz, Cumhuriyet Halk Partisi olarak, iktisadi

ve siyasi huzuru tesis etmeye çalışacak, güvenilir, ciddi hamleleri yürekten beklemek kararındayız.

Şimdi Hükümetle bugünkü çetin dâvaların tabililine çalışacağız :

Muhterem arkadaşlar;

Takibolunan mali ve iktisadi siyasetin hatalı ve mahzurlu olduğu artık tereddüt götürmez bir surette meydandadır. İktisadi alanda kalkınma dâvası yani ziraatte gelişme sinai sahada bir an önce teşhiz edilme memleketin imarında eksiklerini ve ulaştırma vasıtalarını tamamlama, tabiat zenginliklerimizi işletme ihtiyacını takdir etniyen ve bu ihtiyaçları mutlaka karşılamaya lüzum duymıyan yoktur. Yalnız bugünkü nesiller değil hiç olmazsa 100 seneden beri siyasilerimiz bu dâvaları biliyorlardı. Meselenin ehemmiyeti ameli tarafındadır. Bin ihtiyaç eldeki mahdud vasıtalar ve imkânlar içinde sıraya konacak yani israfsız ve verimli bir plân içinde meseleler gittikçe artan bir süratle halledilecektir. Böyle bir hesap ve plân kalkınma faaliyetinin esasını teşkil etmezse teşebbüsler yalnız hayal kırıklığı yapmaz cemiyetin hayatı da hadsiz hesapsız ıstıraplara ve sıkıntılara mâruz kahr. Bugün işte böyle bir çıkmazdayız. Halbuki iktisadi kalkınma için son sekiz seneden beri, şimdiye kadar görmediğimiz bir kolaylık elimizde idi. Biz 1947 den beri dış yardım görüyoruz. Askerî yardım ve başında Marshall yardımı adını alan kolaylıklar bugüne kadar devam etmektedir. Bay Adnan Menderes'in plânsız ve israfli iktisadi siyaseti hem kendi kaynaklarımızı hem dışardan gördüğümüz yardım imkânlarını son derece zayıflatmıştır. (Soldan, gürültüler) Hasta iktisadiyatımızın ârazını kısaca sayabiliriz :

Hayati ehemmiyette olan ithalat mallarındaki darlık, memleketi ihtiyasea yeter miktarda ham maddeden ve yedek parçadan malırum etmiştir. Birtakım fabrikalar tamamen veya kısmen faaliyetlerini tatil etmeye mecbur olmuşlardır. (Soldan, misal misal sesleri) İlaç gibi en vazgeçilmez maddelere kadar sıkıntısı çekilmekte olan istihlak eşyasının adlarını birer birer saymaya imkân yoktur.

Bu darlıkların da araya girmesiyle fiyatlar durmadan yükselmektedir. Yükselmeler hem ithalat hem ihracat maddelerinde hem dâhilde istihsal edilip dâhilde istihlak olunan maddelerdedir. İthal maddelerindeki artışlar da para kıymetine ait bozukluklar neticesi uğranılan zorluk-

lar dolayısıyla harici ticaretimizin meselâ meşhur Doğu - Almanya'yla olduğu gibi iki taraflı anlaşmaya tâbi memleketlere kaymasına da mühim bir mevki vermesidir. Bu da içeride fiyatların yükselmesine daha başka bir âmil olmaktadır. Memlekette, iktisadi düzen temelinden altüst olursa sıkıntıya ve pahalılığa çare bulunamaz bir durum hâsıl olur. Memlekete gelecek her mala ihtiyacolduğu için iki taraflı anlaşmaların ağır şartlarını tüccar kabule mecbur kalıyor. Arada ezilen geniş vatandaş kitlesidir.

Hele dar ve sabit gelirli için çok ehemmiyet ifade eden gıda maddelerine ait fiyatlar, vatandaş bunalacak derecede yükselmekte devam ediyor.

Dış ticaret açığımız beş yıl önce, 62 milyon idi. 1955 Ekiminde 10 aylık borç, 482 milyon olmuştur. Yani senelik açık dokuz misline çıkmıştır.

Harici ticaret ve harici tediye muvazenesi bakımından Hükümetin vaziyete hâkim olmaktan çok uzak olduğu aşikârdır. Ödiyemediğimiz harici borçlara dair olarak dost devletlerle yapılan mukavelelerin de ahkâmına riayet edilmediği gazetelerin günlük havadisleridir. Bu haberler, Hükümet tarafından tekişbedilmiyor.

Bu can sıkıcı hâdiseler karşısında Bay Adnan Menderes'in en son aldığı ve en tesirli sandığı tedbir ise, radyoda vatandaş hayat pahalılığı olmadığını vekillere söyletmek ve sakat siyasetini, iktisadi sahada millî istiklâl mücadelesi rengine boyamaktır.

Bu maksatla açılan kampanya henüz hafızalardadır. Memleketin ve vatandaşın ıstıraplarına tereüman olan siyaset adamlarını ve gazeteleri, kanun içi ve kanun dışı tedbirlerle susturmak da bu kampanyanın en birinci hedefi idi. Vatandaşın geçim şartları ile istihza eden kampanya sönüdü. Fakat, vatandaşların ızdırapları ve hayat pahalılığı gittikçe artarak devam ediyor.

Dünyanın gözü önünde serilip yatan hakikatlere karşı Bay Adnan Menderes'in meydan okur pervasızlıkları cidden hayret vericidir. Borçtan bunaldığımız ve alacaklıların bizi sıkıştırdığı sırada Başvekîl Adana'da bütün dünyaya karşı, dış ticaretten kimseye borusu olmadığını ilân ediyordu. Bu hallerin alacaklılar ve seyirciler üzerinde ne kadar soğuk ve gayriciddi bir tesir yaptığı tahmin olunabilir.

Bay Adnan Menderes'in kimse tarafından tedavi çaresi bulunamamış olan enfilasyon hevesi,

tabii ve ruhi neticeleri ile maliyemizi ve paramızı vahim bir şekilde tahribetmiştir. Daha üç beş gün evvel Başbakan adına kürsüde konuşan Maliye Vekili, bedelsiz ithalat teşebbüsünden bir zarar hâsıl olmadığını söylüyor, doların bu yüzden 8,35 liradan 10 liraya fırlamasını bahse bile değerli bulmuyordu.

Paramız beş seneden beri, sistemli bir kayıtsızlığın kurbanı olmuştur. Serbest dolar, son günlerde 11 liranın etrafında dolanmaktadır. Para derdi büyük miyasta itimat tesirinin altındadır. Bay Adnan Menderes, Başvekîl bulundukça, Türk parası tehlikeden kurtulamaz. (Soldan; gü-rültüler, Allah Allah sesleri, siz mi düzelteceksiniz sesleri)

REİS —Efendim, hatibin sözlerini sükûnetle takibetmenizi rica ederim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bütün bu haller itibarımızı yaralamıştır. Her surette bizim dostumuz olan muhitlerde bile bizi âcil sıkıntıdan kurtaracak bir istikraz imkânı bulamıyoruz.

Hem istikraz yapılsa ne olacak? İstikraz bir plân üzerinde tesbit edilmiş verimli bir ihtiyacın temini için yapılsa faydalı olabilir. Yoksa enfilasyoncu, israfçı ve hesapsız bir idare elinde ilk önce borçların bir miktarı verilecek, sonra aynı şekilde devam eden iktisadi israf daha büyük bir istikraza ihtiyaç gösterecektir. Osmanlı tarihinde Mahmut Nedim Paşa ismindeki sadrazamın malî siyaseti nihayeti nihayet Düyunu Umumiye şeklini almış, vatanın bundan kurtulması, yetmiş sene sürmüştür. Ben şahsen bu uğurda tam yirmi sene uğraştım. (Soldan gülüşmeler, ne yaptınız sesleri) Bay Adnan Menderes memleketi tekrar bu yolların başına götürüyor. (Soldan; hangi yolun başına sesleri).

Adnan Menderes Hükümeti mütehasşus vatan evlâtlarının iktisadi ve ilmi sahada sadece fikirlerini yazmalarına bile tahammül edemiyor. Vazife aşkı üniversite mensuplarımızın nasıl kıyasıya takibedildiği gözlerimizin önündedir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — O sizin devrinizde idi Paşam, yanlış olmasın.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Milletvekili Feridun Ergin sırf fikirlerinden dolayı yalnız memleket içinde değil, Avrupa Konseyi içinde dahi takibedilmiştir. Bu hareketlerden memleket mânevi, siyasi ve tabii olarak iktisadi sahada çok zarar görüyor.

Muhterem arkadaşlar,

İçinde bulunduğumuz mali ve iktisadi güçlüklerin cenderesinden milletçe kurtulmanın ilk şartı, Bay Adnan Menderes'in çekilmesidir. (Soldan, oooh.. sesleri, gülüşmeler). Vatandaşa ve umumiyetle iktisat ve maliye âlemine hilâfî hakikat beyanda bulunmaktan dikkatle çekinen bir siyaset adamı, derhal içerde ve dışarda, muhakkak olarak lehimize bir hava yaratacaktır. (Sağdan, bravo sesleri).

Mali ve iktisadi şikâyetlerimizi söylerken, umumi ıstırapın zehrini artırmamak için Büyük Millet Meclisinin elkoymak üzere bulunduğu sui-istimal hikâyelerine temas etmek istemiyorum. (Soldan, et, et sesleri). Suçlar Büyük Millet Meclisi tarafından tabii neticelerine yöneltilecektir. Adalet önünde çok kimsenin temize çıkmasını temenni ederim. (Soldan, başta zatı âliniz sesleri). Yalnız şunu söylemeye mecburum ki, hatalı, yıkıcı iktisadi ve mali siyaset, tahammül dışı darlık ve pahalılık yarattırsa, bu hal bulanık su arayan maddeten veya manen zayıf istidatları çok teşvik eder. Herkesin gözü önünde cereyan eden taşkınlıklar ise, pahalılık içinde kıvranan vatandaşın manevi ıstırapını son derece çıkarmaktadır. Geçen Hükümetin iktisadi ve mali siyasetinin son durumu budur. Bugün tahammül dışı görünen darlık ve sıkıntı, eğer Bay Adnan Menderes Hükümet başında kalırsa, daha büyük bir felâket olacaktır. (Soldan, gülüşmeler). Vatandaş mali ve iktisadi çıkmazdan kurtulmayı, iktidar partisinden yeni bir siyaset adamımızın himmetinden bekliyoruz.

Muhterem arkadaşlar;

Biz ciddi bir rejim bühranı karşındayız. Anayasa tadili dâhil olarak demokrasiyi bütün teminatı ile tahakkuk ettirmek, Onuncu Büyük Millet Meclisine nasıbmalıdır.

Siyasi partilerin seçime girmeleri maddeten imkânsız bir haldedir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Müstakiller kazanıyor, Paşam, neden bahsediyorsunuz?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bay Adnan Menderes'in 2 Mayıs 1954 ten sonra getirdiği kanun tadilleri serbest seçim bırakmamıştır. Son belediye seçimlerinde kalemden başka bir vasıta ile yazı yazmak imkânı, ciddi bir hukuk meselesi gibi tetkik konusu olmuştur. (Sağdan, gülüşmeler) Türk cemiyetini bu seviyeden kur-

tarınız. 1954 seçimlerine girerken tatbik olunan kanuna aydet, ilk ele alacağımız çaredir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Programda var Paşam.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Halbuki tecrübe daha ileri ıslahatın lüzumunu da göstermiştir. Kırşehir tehdidinden Türk seçmenini halâs etmenizi bütün vatandaş heyecanla sizden bekliyor. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Adalet istiklâli tereddüt götürmez acele bir ihtiyaçtır. Bay Adnan Menderes'in elinde ve son kanunlar içinde hâkim, çok insafsız bir tehdidin daimi tesiri altındadır. (Soldan, öyle şey yok sesleri, gürültüler). Daha üç gün önce, eski Adalet Bakanı bu sıfatıyla söylemesi ve yapması caiz olmadığını belirttiği söz ve hareketi, Genel İdare Kurulu âzası olarak yaptığını bildirdi. Adalet Bakanının gözü önünde İstanbul savcısı siyasi propaganda nutukları verdi. Diyarbakır'da istifaya mecbur ettiği bir hâkimin şikâyeti üzerine Devlet Şurasının verdiği ilâmı, Adalet Bakanı olarak tanımadı.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Sizin zamanınızda yırtıyorlardı Paşam.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bu haller, hâkim teminatını tahribeden kanunların ve bilhassa mahkemeleri tesir altında bulundurmaya galisan sakat rejimin vasıflarıdır.

Üniversiteler, genci yaşlı ile, idealistler heyecanı içinde, ilim hürriyetini müdafaa mecburiyetine düşmüşlerdir. Basın tekrar can havliyle vatan vazifesini baskıdan kurtarmaya çalışıyor. İdarenin ve radyonun tarafsızlığı, hiç eskimiyen taze bir dert halindedir.

Pek muhterem arkadaşlarım;

Millet işlerinde isabet ve selâmetin çaresi, bütün ıslahatın mesnedi ve anahtarı, Büyük Millet Meclisindedir. Büyük Millet Meclisinde mebusların her türlü tehditten masun bulunmaları, şartların başındadır. Milletvekillerinin emniyeti bahsinde en ağır endişeler, bilhassa iktidara mensup mebusların üzerinde toplanmıştır.

Hoşa gitmeyen mebusların önce partiden taddedilmesi, sonra çıkarılan veya ayrılan mebusların mebusluktan iskat edilmesi ihtimali, Büyük Millet Meclisinin vicdan huzuru ile çabasına imkân bırakmaz.

Bay Adnan Menderes'in iskat hakkı şeklinde, bütün millet önünde meydana çıkan milletvekillerine kasıt teşebbüsüne karşı koymak, her

milletvekilinin Anayasa boreudur. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Büyük Millet Meclisinin kendi dışından her hangi bir siyasi teşekkülün tehdidi altına düşmesine, bütün gayretimizle mâni olmalıyız.

Muhterem arkadaşlar;

6/7 Eylül vukuatının dürüst bir bilânçosunu şimdiye kadar Örfi İdarenin tahkikatından öğreneceğimizi ümid ediyorduk. 3 aylık çalışma sonunda hiçbir hakikat söylenmemiştir. Bu hal, ciddi bir vazife gayreti ile izah edilemez. Bu kısır neticenin hususi ve umumi sebepleri vardır. Fakat ilk önce 6/7 Eylül vakasından sonra dış politikadaki durumu arz edeceğim :

Her şeyden evvel şunu söylemeliyim ki, Yunanistan'la dost ve müsterek müdafaa cephesinin sadık azası olmak menfaatlerimize uygundur. 30 senelik tecrübe göstermiştir ki, milletlerimizin müzinin tesirinden kurtularak dostluk yapmaları da mümkündür. Dostluğu korumak için nâhoş vaziyetlerin açıkça tahliline tahammül edebilmeliyiz.

6/7 Eylül'den sonra Yunanistan bu vukuatı aleyhimizde haksız ve mübalâğalı bir surette istismar etmiştir. (Bravo sesleri) Yunanistan Kıbrıs dâvası sebebiyle, Türkler aleyhinde son derece kışkırtıcı bir tehdit ve tahrik siyaseti takibetmiştir. Biz milletçe, Kıbrıs Türklerinin kaderinden ve NATO azası olarak ve Orta - Doğu'da emniyet ihtiyacı tesiri ile, ciddi bir endişe içindeyiz.

Başbakanın 24 Ağustosta hemen hemen harbdan bahseden alârm işareti, iç ve dış politikamızı son derece gergin hale getirmiştir. (Soldan : Siz de tasvib ediyordunuz, sesleri). Kıbrıs Konferansında ise Taraflar, ifrattan kurtulamamışlardır.

6/7 Eylül vukuatı Yunanistan için müstesna bir fırsat teşkil etti. 28 Ağustosta Kıbrıs'ta katliâm hikâyeleri ile itibarı sarsılmış olan komşumuz, derhal memleketinde bütün vukuatı men edecek tedbirler almış ve bizim Hükümetimizi 6/7 Eylül vukuatının yükü altında bırakmıştır.

Avrupa Konseyinin içtimasında, Yunanistan kendi tahrik ve tehditlerinin ve Kıbrıs'taki terörist teşebbüslerinin tesirini unutturmaya çalışarak, Türkiye hakkında ağır ithamlarda bulunmuştur. Gerek tabii temaslarda, gerekse NATO içindeki çahşmalarda Yunanistan bizimle münasebetlerini âdeta kesmiş bulunuyordu.

Muhterem arkadaşlar;

Dış politika meselelerinin selâmetle müdafası için, her şeyden evvel malûmat sahibi olmak lâzımdır. Dış politikada menfaatlerimizi müdafaa edebilmek için, milletçe bütün kuvvetlerimizden istifade etmeye mecburuz. Yunanistan 4 aydır bütün iç ve dış cihazlarıyla ve bütün gazeteleriyle çalışıyor. Biz Türkiye milletvekilleri, Türk matbuatı hâdiseleri bilemiyoruz. Bizim hükümetimiz Büyük Meclise malûmat vermez; gazetelerin hakikatları söylemesine imkân bırakmaz. Örfi İdare Komutanına, Yunanistan aleyhinde söz söylenmesini dehşet verecek şekilde menettirir. Elimize geçebildiği kadar yabancı gazetelerden öğrendiklerimizi size elemle arz edeceğim :

Avrupa Konseyinde murahhaslarımız bir taraftan Yunanlıların ithamı pençesinden memleketimizi kurtarmaya canla başla çalışıyor; bir taraftan da Bay Fatin Rüştü Zorlu'nun kanunsuz hareketlerinin menfi tesiri altında çırpınıyorlar.

Yunanistan NATO Konseyinde de aleyhimizde çalıştı. Sonra Yunanistan bize karşı iki açık, bir de netice olarak üç talep ileriye sürmüştür :

1. 6/7 Eylül hâdiselerinden dolayı mânevî tamir;
2. Bundan sonra maddi tazminat;
3. Bunlar yapıldıktan sonra münasebet tesisi.

Kendiliğinden bekleedikleri netice de, Kıbrıs meselesinde hayatî slâka ve menfaatlerimizin fedâ edilmesidir. Hattâ bugün bile, Yunan gazetelerinde, uğradığımız târizlerin pek ağır olduğunda şüphe edilemez.

Bay Adnan Menderes Hükümetinin tedbirleri şunlardır : Türk milletini Örfi İdare vasıtasıyla habersiz bırakmak, B. M. Meclisinde kendisi zaten malûmat vermemek âdetindedir.

Yunanlıların istediği mânevî tamir, yani tarziye için, Bay Adnan Menderes Büyük Elçi vasıtasıyla tebliğler yapmış, memleket içinde nutuklar söylemiştir. Fakat Yunanistan bunları kâfi görmedi. Nihayet 24 Ekim 1955 te İzmir'de fevkalâde tarziye merasimi yapıldı. Bütün dünyada Bay Çavuşoğlu'nun bayrak çekmesi resimleri teşhit olunurken, mâsum Türk milletinin yüreğine de en acı bir zehir akıtılıyordu.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Onu siz aktırtınız şimdi bu ifadenizle.

İSMET İNÖNÜ (Devmla) — Muhterem arkadaşlar, insanlar arasında fert ve cemiyet, millet ve devlet olarak özür dileme âdeti vardır. Özür dilemenin ölçüsü ve usulü son derece nazik bir takdir meselesidir. 24 Ekimde İzmir’de yapılan muamele, milletlerarası hâdiselerde, emsali görülmemiş derecede haksız bir ölçüdedir. Haksız ve mübalâğalı merasim usulleri milletimizi yaralamıştır ve çok zararlı olmuştur. Bunun gibi 6/7 Eylül hâdiselerinin asıl mesullerinin süratle takibi yerine, içlerinde pek çoğu tabiatıyla mâsum olan binlerce zavallı vatandaş hapiste çürütmek de yanlışdır. Bunlar adalet gayretleri değil, zararlı siyasi gayretlerdir. Bu hallere düçar olmamızın birinci derecede sebebi, Hükümetin hiç olmazsa Büyük Millet Meclisi kürsüsünden ifade ettiği gâfletten suğlu olarak mânen mahkûmiyeti reddedecek kudrette olmamasıdır. (Sağdan, bravo sesleri).

İkinci sebebi, Hükümetin meseleyi, Büyük Millet Meclisine getirmek cesaretini gösterememesidir. Eğer Büyük Millet Meclisi toplu bulunsaydı, 24 Ekim hâdisesi vukubulmazdı. (Sağdan, bravo sesleri).

Büyük Millet Meclisini Ekim başında toplanmaya çağırmak için, Büyük Meclis Başkanına, o zamanki Reisiicumhur Vekili sıfatına da sığınarak çok isticram ettim. Teklifimizin abes olduğu cevabı verilerek Büyük Meclis 24 Ekimden önce hazır bulundurulmamış ve bu suretle İzmir merasimi sağlanmıştır.

Muhterem arkadaşlar, şimdi Yunanistan maddi tazminatın peşindedir. Hükümetin ne düşündüğü bir gün ansızın meydana çıkacaktır. Benim her türlü vasıttan mahrum şartlar içinde edinebildiğim bilgiler bunlardır. Vaziyette bir dereceye kadar teselli veren taraf Türk milletinin kusuru olmadığının medeniyet âleminde ve mütefik milletler nezdinde anlaşılmasına başlamasıdır.

Muhterem arkadaşlar, biz dış politikada NATO ittifakının sadık âzası olmak ve Orta - Doğuda İngiltere ve Amerika ile sulhü korumakta iş birliği yapmak siyasetini inanarak takib ediyoruz. Bağdat Paketi ile Orta - Doğu siyaseti bir sistem haline gelmeye başlamıştır. Bu sistemin işlemesi ahden NATO’daki vecibelerimize bağlıdır. NATO tertibi demokrasi cephesinin temel taşıdır; Garbi - Almanya’nın iltihakı ile kesin bir ehemmiyet kazanmıştır. NATO için-

de Almanya meselesi öteden beri saflar arasında başlıca ihtilâf konusu idi. Son zamanlarda heyecanlı dikkatler tekrar burada toplanmıştır ve bugün ümitler kritik nokta üzerinde sallanmaktadır.

Cenevre’de Temmuzda toplanan zirve seviyesinde konferanstan maddi olmaktan ziyade ruhi olarak geniş bir yatışma ve âti için ümitlenme havası yayılmıştı. Kasım sonundaki ve kiler konferansında ümitler kırılmış, hattâ son zamanlarda soğuk harp dalgaları artmıştır. Bununla beraber senelerden beri Garp Cephesindeki çabışmalar nihayet Almanya’nın silâhlanmasına imkân vermiş ve bu silâhlanma başlamıştır. Siyasi neticesizlik buhranı yanında askeri kuvvetlenmenin kıymeti göze çarpıyor. Eğer bu hal yakın bir patlamaya sebep olmazsa sulh cephesi kuvvetlenmiştir.

Balkan cephesi muğlak bir manzara aldı. Yugoslavya’nın ittifakı askeri mahiyetten çıkardığı söyleniyor. Eğer dostluk sağlam kalırsa bu da bize değerlidir. Yunanistan ile münasebetlerimiz acınacak bir haldedir. Otuz seneden beri Türk ve Yunan milletlerine mazinin unutulmaz elemlerini unutturabilmiş olan basiretli siyasetin her iki tarafa tekrar itibara gelmesini temenni edelim. Son günlerde Yunan gazeteleri tekrar çok taşkın ve tecavüzkar olmuşlardır. Yunan Hükümetinin şiddetli notalarından ve Marta kadar mühlet verdiğinden bahsediliyor. Hükümet kendi grubunda olsun bilgi veriyor mu? Bilmiyoruz. Aneak Büyük Millet Meclisine bilgi vermek mecburiyetinde olduğunu hatırlatmak isteriz.

Gene bu günlerde İngiltere Avam Kamarasında Kıbrıs meselesi görüşüldü. Kıbrıs halkının kendi mukadderatını tayin etmek hakkı prensip olarak tanınmış olduğu ve yalnız zaman meselesinin müzakere edildiği neşriyattan anlaşılıyor. Eylül haftasından beri işlerde esaslı değişme ve gerileme var. Bizim Hükümetimizin 6/7 Eylül vukuatının baskısı altında sesi kısılmış durumda olduğu esefle görülüyor. Biz esaslı ihtiyaçlarımızı tekrar bildirelim. Kıbrıs’ta Türk halkının emniyeti, temsili hakları ile hâlecan içinde ilgiliz.

Kıbrıs bizim hayati emniyet mevzuumuzdur. Vaktiyle de bu hayati sebep ile İngiltere’ye birakıldı. Bugün yine bu hayati ihtiyaç onun İngiltere elinde bulunmasını icabettirdiğine ka-

niiz. Bu hudutlar içinde bir hal çaresini İngiltere'nin nasıl bulacağını yakından endişe ile takib ediyoruz.

Orta - Doğu'da Arap âleminin büyük kısmının Bağdat Paktına aleyhtar olmasına teessüf ederiz. Hele Suriye'nin bizden uzak ve bize karşı olmasının sebebi anlaşılır bir gaflet değildir.

Orta - Doğu'da Arap - İsrail sulhü temin edilmedikçe hiçbir şey yapılmış olmaz. Güç mesele hudutlar üzerinde anlaşmayı temin etmektir. Bundan sonra muhacirler derdi hal yoluna girebilir. Ondan sonra sulhün ve emniyetin müşterek bir tertibe bağlanmasına Amerika'nın meyl gösterdiğini işitiyoruz. Bu iyi bir ihtimaldir. Her halde farksız olarak bütün alâkalılara hiçbir sebeple kuvvete müraعات edilmemesinin iyice anlatılması icabeder.

Bağdat Paktına Pakistan'ın ve İran'ın katılması ile bu Pakt ehemmiyetini ve tesir sahasını genişletmiştir. Tabii ilk ağızda Türkiye'nin mesuliyeti de pek ziyade genişlemiş oluyor. Amerika'nın iştiraki ve NATO ile müşterek işleme imkânı tahakkuk etmedikçe esaslı bir açık vardır.

Muhterem arkadaşlar; bütün bu ittifak manzumesi içinde vecibelerimizi ve haklarımızı birinci derecede düşünürken dikkat edeceğimiz esaslı nokta sergüzeşt arıyan tahrikçi bir müttefik görmekten dikkatle sakınmaktır. Biz Hükümetin metotları ile beraber değiliz.

Dış politikada prensipler kadar metotların da ehemmiyeti vardır. 24 Ağustosta Yunanistan'a hemen hemen harb ilânı ağzının kullanılması on beş gün sonra dostumuz ve müttefikimize karşı söz söyleyecek vatandaşın cehennem ile tehdid edilmesi, ve 24 Ekimde İzmir'de görülmüş tarziye merasimine mahkûm olmak ve nihayet Arap - İsrail münasebetlerinin herkesi halecana düşürdüğü ve sulh çaresi arandığı günlerde hudutlara koşup bir taraftan açıktan iltizam eden teşvikler yapılması Büyük Millet Meclisi karşısında mesuliyetini hatırlamayan Bay Adnan Menderes'in sakat siyasetinin farikalarıdır. (Soldan, gürültüler) Belâ çıkarmaya hevesli görünen müttefikten nihayet dostlar da vebadan kaçır gibi sakınırlar.

Biz Avrupa Konseyine de dâhiliz. Bu teşekkül demokrasi rejiminde bulunan Avrupa devletleri içindir. Bizim Hükümetimiz bu teşekkül

le kâfi derecede dikkat göstermiyor. Kısaca hatırlatalım ki bu çok yanlış bir harekettir.

Dış politikada metotlarını endişe ile takib ettiğimiz Hükümetin Büyük Millet Meclisi tarafından salâhiyet hudutları içinde tutulmasına kati olarak lüzum vardır.

Hükümet, dış meselelerimizde umumi efkârın ve gazetelerin aydınlatılmasından ve yardımlarından istifade etmiyor. Hele, Büyük Millet Meclisinin bilmesinde ve desteklemesindeki büyük kuvveti hiç takdir etmiyor. Yakıştırıp her şeyin altüst edilmesini, ya susup ve susturup kendi aklı içinde çabalamayı ihtiyar ediyor. Bunlar sakat gidışlerdir. (Sağdan, bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlar;

6/7 Eylül vukuatının iç politikadaki tahlili, bûsbütün başka mahiyet arz eder. Üç aylık tahkikattan henüz bir netice söylenmemesinin hususi sebebi, Örfi İdare Komutanının kanunî vazifesini anlayış ve tatbik ediş şeklidir. Örfi İdare Komutanı kanun içinde harekete mecburdur. Ankara'da Örfi İdare ilân olunmasındaki siyasi maksadın, muhalif partilerin siyasi faaliyetine ve 6/7 Eylül hâdiseleri üzerinde kimsenin durmasına imkân bırakmamak olduğu anlaşılmıştır. Halbuki 7 Eylül sabahı, en yüksek salâhiyet sahipleri, yerli ve yabancı bütün gazetecilere, Örfi İdarenin iç politika vasıtası olarak kullanılmıyacağını taahhüt etmişlerdir.

Örfi İdare Komutanı, daha da ileri gidiyor, kapattığı gazetelerin sahiplerine, Türkiye içinde her hangi bir yerde gazete çıkarmayı da yasak etmiştir. Bu, bir yeni kanun hükmüdür. Örfi İdare Komutanının yeni kanun hükmü koymaya salâhiyeti yoktur.

Örfi İdare Komutanı, askeri hâkimlere, doğru zannettiği cezaları hükmetmeleri için emir veremez. Hâkimlerin tahliye kararı verdiklerini alkoyamaz. Örfi İdare elinde mevkufl bulunan binlerce vatandaş, en iptidai insanlık ve hukuk şartlarından mahrumdurlar. İşittiğimize göre, cinnet ve intiharlar oluyor.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — O, zamanı devletinize olmuştur.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Büyük Millet Meclisinden bir komisyonun mevkufların hallerini teftiş ve tahkik etmesine acele olarak lüzum vardır.

ZUHTU URAY (Aydın) — Sadet harici konuşuyor.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Örfi İdare Komutanı, kanunun bir maddesine göre, İera Vekilleri Heyeti tarafından ittihaaz ve teblig edilen emirleri ve ilân edilen sair tedbirleri takip ve iera eder. Komutan, bu maddeye yapışarak vekillerin emirlerini ifaya mecbur olduğunu sa- nıyorsa, kendisini mesuliyete sevk ediyor. İera Vekillerinin heyetçe kararları lâzımdır, bir. Böyle bir kararın İera Vekillerinin kanunî salâhiyetleri içinde olması tabii bir kaidedir, iki.

Örfi İdare Komutanının gazetecilere şifahi vâkı olan ilk tebliğini size okusam, anlayışının veya Hükümetten aldığı talimatın aşırı derecede kanunsuz mahiyeti hakkında bir fikir edinilebilir.

Bir tek maddesi hakkında size malûmat vereceğim, günün mevzuu olduğu için Örfi İdare Komutanı Nurettin Aknos'un İstanbul gazete sahip ve mesullerine topluca ve şifahi olarak verdiği direktiflerin birinci maddesi; Büyük Millet Meclisi müzakereleri halkı heyecanlandıracaksa, yayılmıyacaktır. (Gürültüler) Nitekim 12 Eylülde Büyük Millet Meclisi Başkanı, bizim bu havadisi alarak verdiğimiz taktir üzerine Büyük Millet Meclisi müzakeratı âleni olduğunu ve harfiyen neşrolunacağını, hem Örfi İdare Komutanına, hem Yüksek Meclise teyit huyurmuşlardır. Tekrar bugün haber alıyoruz ki, bugünkü Meclis müzakeratını gazetelerde neşrettirmek arzusunadadır. Bu arzu kanununa aykırıdır. (Soldan gürültüler) Teşekkür ederim. Meclis müzakeratının Anayasa hükmüne göre neşrolunmasını iltizam buyuruyorsunuz. Ümidedirim Örfi İdare Komutanı da bunu işittir.

6/7 Eylül hâdisesi karşısında İstanbul valisinin durumu da, dikkati çekecek mahiyettedir. 6/7 Eylül'ün İstanbul'da ilk göze çarpan mesulü İstanbul valisi ve ilk önce vazifesine nihayet ve-rilecek zat da o olmalıydı. Bunun yapılmamasının sebebi, tahlile muhtaştır. Demek Hükümet en büyük idare ve zabta âmiri ve icabında askeri kuvvetlere hâkim olan valiye bir kusur atfedemiyor. Hattâ valinin vakadan sonra istifa ettiği ve bunun kabul olunmadığı söyleniyordu. Bu husus son günlerde açıktan teyid edilmiştir. Şayialar bu halleri şu şekilde izah ediyor: Vali, hâdisenin tertibi zamanında itiraz etmiş, vahim neticelerin önlenemeyeceğini söylemiş, büyük aske-

ri kuvvetleri daha 6 Eylül'den evvel istemiş, en nihayet kendisine Patrikhane gibi bir iki yerin muhafazası ile alâkadar olması söylenmiştir. (Soldan, gürültüler ve bunun mürettebi kinmiş sesleri). Bu vaziyette olan valiye, pek hatalı olan Hükümet, hesap sormaktan elbette geçinecektir.

İzmir valisinin yerinde bırakılmasına ise hiç bir izah bulunamıyor. Bunun mesuliyeti ihtimalinden bahsedecek gazeteyi Örfi İdare Komutanı hemen kapama ve hapis ile karşılar. İzmir'de 6 Eylül'e dair bir tek misal söylüyeyim. 6 Eylül akşama doğru İzmir itfaiyesi fuara gelir, bir paviyon önünde durur. Neye geldiklerini soranlara mâsum neferler, yangın çıkacak da onu söndüreceğiz derler. Bu marifetlerden hesap vermesi lâzım gelen İzmir valisi 24 Ekim'de bayrak çekilirken İzmir halkının yüzüne acaba nasıl bakabildi. (Sağdan, bravo sesleri).

Bir vakanın suçlusu olması melhuz olan kimse- nin emrinde, o vakanın hakikati meydana çıkarılamaz. 6/7 Eylül tahkikatında bu hâdiseyi pek acı tecrübe ediyoruz. 6/7 Eylül vukuatından daha evvel bilgili olduklarına dair Bay Menderes ve Bay Köprülü'nün 12 Eylül'de B. M. Meclisinde söyledikleri dikkat ve ibretle tetkika değer. Vukuata seyreici, müsamahalı olan polis, Hükümetin talimatı veya arzusu içinde bulunduğuna kaani idi. Türk polisinin vazifesini ifa için, fedakârlıkla çalıştığı tecrübelerle sabittir. Hattâ 6/7 Eylül gecesinde müsamaha talimatı almadıkları anlaşılan münferit polislerin, büyük kalabalıkları durdukları görülmüştür. Bu kudrette olan polisin acizinden bahsedilemez. 6/7 Eylül vukuatı, daha akşam saat 16 da yağma ve tahribedici karakterini meydana çıkarmıştı. Devlet Reisi ve Başvekilin 6 Eylül akşamı İstanbuldan ayrıldıkları vakit, vukuattan ilk haberleri almamış oldukları farzedilemez. Demek Haydarpaşa'dan ayrıldıkları zamanki hâdiseler, ölçeğinde idi. Ancak Sapanca'ya vardıkları zaman ölçülerin kaçırılmış olduğuna hükmedilmiştir. Herkesin bildiği tafsillattan bin misal zikredilebilir. Hulâsa bir faeia ve Hükümetin büyük suçu en hafif tarif ile şudur: Vatandaş ve yabancı İstanbul ve İzmir sakinlerinin emniyeti korunmamıştır. İşte vukuat ile bu kadar yakın mesuliyet ilişkisi olan ve hattâ ağır suçlusu olması muhtemel olan Bay Adnan Menderes'in tahkikata âmir ve hâkim bulunması, katî olarak anormal, tehlikeli derecede yanlış bir yoldur. Üç ay sonra bu gün, tahkikatın kısır bir

halde bulunmasının umumi ve tabii sebebi de budur.

Bu bahsi bir neticeye bağlamaya mecburuz. 6/7 Eylül vukuatından vahim bir surette mesul olan Bay Adnan Menderes'in Hükümetin başından ayrılması lazımdır.

Halbuki yeni Hükümet içinde Bay Adnan Menderes'i Millî Müdafaa Vekili olarak Örfî İdare Komutanı ile doğrudan doğruya vazife temasında görüyoruz. Bay Adnan Menderes'in Örfî İdare icraatı ve onun mahkeme kararları üzerinde karanlık tertipler peşinde olduğundan endişe etmek caizdir. Üçüncü Adnan Menderes Hükümeti hakkında er - geç Meclis tahkikatı açılması zaruri ve mukadderdir. Bu vaziyette iken onun dördüncü kabinesini teşkile memur edilmesi hakiki bir talihsizliktir.

Muhterem arkadaşlar;

Bugün sabahtan beri memlekette bir telaş vardır. Hapiste bulunanlardan mütemadiyen telgraflar alıyoruz; 4 aydır yatıyoruz, bizi mahkeme karşısına çıkarınız diyorlar.

MURAD ÂLİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Siz kimsiniz de size müraعات ediyorlar? (Soldan; şiddetli gürültüler)

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Müsaade buyurun arkadaşlar; bunlar evlâtlardan gelen sesler, bir de analardan, babalardan feryatlar alıyoruz. Evlâtlarımız tecavüze uğruyorlar, kurtarınız diyorlar.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Bir taraftan facia var diyorsunuz, bir taraftan tevkif edilenlerin avukatlığını yapıyorsunuz.

REİS — Osman Bey, müsaade buyurun...

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Duyduğunuzdur arkadaşlar, son günlerde İstanbul'da halkı tekrar heyecana düşüren, yeni bir 6 - 7 Eylül hâdisesi mi oluyor, diye endişelendiren bir tertip ve Örfî İdarenin tatbikatı vukubuluyor, gazetelere de intikal etmek üzere olan bu hâdiseyi ve havadisi Örfî İdare geri alıyor, Hükümetle ne görüştükleri, nasıl bir tedbir buldukları ve nasıl bir formül buldukları bilinmiyor ama, iştirakleri muhakkak.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hepsî yalan... (Soldan, yalan söylüyor-sun, yalan sesleri...)

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Muhterem arkadaşlar;

Bay Adnan Menderes, yeni programında iktisadi ve siyasi sahalarda hatalı olduğu tecrübe ile sabit olan siyasetini ve tatbikatını Demokrat Partiye ve hattâ Türk milletinin arzularına mal etmeye çok gayret sarf etmiştir. Salim muhakemeye ve siyasi olayların tabiatında olan hakikatlere aykırı düşen bu meseleyi, icabederse tafsil etmek üzere şimdilik kaydetmekle iktifa edelim.

Programda iktisadi dertlerimize çare olacak esaslı bir tedbire tesadüf etmiyoruz. Aksine şimdiki kadar geçimi yıkan ve yanlış hareketler neticesi kalkınmayı kısra götüren usullerin muhafaza edildiğini görüyoruz. Hele dehşet verici bir ibretle anlıyoruz ki, kendisi hâlâ memlekette hayat pahalılığı ve tabii geçimi darlığı olmadığı kanaatinde. Hususi mahkemeler yoluyla suni pahalılığı yenebileceğini sanıyor. Vatandaş çile çekmekten başka çare kalmamıştır. (Soldan, 80 liraya bir teneke gaz yağın unutmaya sesleri)

Şu basit hakikatı tekrar edelim : Bir madenin yokluğu veya ihtiyaç miktarından azlığı, darlık ve sıkıntı yapar. Eğer maddeyi ihtiyaç sahiplerine adaletle dağıtmak imkânı bulunmasa, talepler karşısında fiyatlar artar. Para değeri düşerse, mal fiyatı yükselir.

Programda enflasyondan birikmiş borçların tazyikine karşı tedbirden, para değerini düşüren iktisadi ve mali hatalardan istifadeli bahislere raslamıyoruz. Bay Adnan Menderes pahalılık olmadığını vatandaşa söylemek için eski vekillerini bırakmamalı idi. Onlar bu edebiyatta kusur etmişlerdi. (Sağdan, gülmeler) Hulâsa iktisadi hastalığımıza hiçbir deva getirmemiştir. Bir yeni vekâlet ihdası, deva olarak ileri sürülemez.

Envestismanların takat ve imkân dışında olması, yani öteki ifade ile plânsızlık bahsinde Başvekil tecrübelerden ders almamıştır. Şimdiye kadar yürüdüğü yolda devam edeceği sarih ve elemle görüldüğü. Vatandaşın ıstırapları da buna tâbi olarak ve artarak devam edecektir.

Rejim bahsinde söyledikleri üzerinde her şeyden evvel kaydedelim ki, muhalefet zamanı bir yana, bütün hükümetleri zamanında söylediklerini tekrarlamıştır. Şimdiye kadar rejim bahsinde çektiklerimiz, vadettiklerini yapmaması, onların zıddını yapmasıdır. Fiilî olarak da temasları,

sözleri ve hareketleri ile idareye, adalete, iktisadi hayata, hülâsa siyasi kudretin temasta bulunduğu bütün teşekküllere partizanlığı telkin etmesidir. Son zamanlarda eline bir de Örfî İdare geçti. Siz burada millet işleri içinde çırpınırken o, İstanbul'da Örfî İdareye vatandaşları yeni bir 6/7 Eylül ihtimalinin helecanına düşüren tertipler yaptırmak peşinde idi. (Soldan, Allah Allah sesleri) Aynı yollarda devam edecektir.

Anayasa tadili için önce bir ilmi komisyon kurulmak lazımdır. Sonra asgari bir iki preüsip ihtiyacı ilân etmesi icabederdi. Anayasa tadiline icbar ediliyor diye teşebbüs, inanmadığı bir teşebbüs mahiyetinde kalır. Demokratik bir hayat tarzının isterleri, Anayasaya aykırı kanun çıkarması için mahkeme teminatı, adalet istiklâlinin Anayasa ile ameli teminata bağlanması, gibi maddeler zikrolunabilirdi. Hülâsa, hangi ek-sik ve ihtiyacı karşılamak için Anayasa tadiline gitmek istiyor? Acı hakikat şudur ki: kendisi böyle bir ihtiyacı hissetmedi. Belki son zamanda Büyük Millet Meclisini feshetmek salâhiyeti olmamasının sıkıntısını hissetmişlerdir. (Soldan, gülüşmeler, sağdan sürekli alkışlar)

Şimdi ben kendisine günün ihtiyacına uygun bir sual sorayım. Büyük Millet Meclisinin ve onun siyasi parti gruplarının merkezi umumiği-ki Meclis dışından her hangi bir teşekkülün âmir tesiri altında bulunmasının Anayasaya aykırı olduğunu kabul ediyor mu? (Soldan, o ne demek, sesleri)

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Devrin noktalarına girdi.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bu, taze bir ihtiyacın mevzuudur. Yukarıda arz ettim ki, yakında Adalet Bakanı bu kürsüde Genel Kurul âzası olarak hareket ettiğini söylemiş ve son hâdiselerde Genel Kurul âzaları milletvekillerinin kaderleri üzerinde tehlikeli tasarruflara heves göstermişlerdir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Siz, o milletvekillerini tayin ederdiniz, Paşam.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — 1958'de Anayasa tadili gelineceye kadar Bay Adnan Menderes'in elinde cemiyetimiz her an yeni bir müsadere, yeni bir seçim ve adalet tahribinin, milletvekilleri masuniyetine tecavüzün tehdidi altındadır. 1958'e kadar Anayasa bahsinde, hiç olmazsa mevcut Anayasanın ve umumiyetle Ana-

yasa hukukuna aykırı yeni bir teşebbüste bulunmıyacağına nasıl emin olacağız?

Memurlar, hâkimler, seçimler üzerinde hükümetin vaatlerinden dolayı, idealist milletvekillerine teşekkür ederiz. (Soldan, gülüşmeler) Himmetlerini sonuna kadar gevşetmesinler...

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Yok, yok, merak etmeyin Paşam, şimdi Demokrattarın reyleri çalmıyor.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — İspat hakkının kurbanı olanları da tebrik ederiz. (Sağdan alkışlar) Bu kurbanlar arasında hak yolunda mahkemelere ve hapislere düşen fikir ve kalem mücahitlerimiz, bu yüzden iftiraya uğrayan milletvekillerimiz vardır.

Dikkat buyurulmuştur ki, Başvekilin bu mevzuda, mecburiyetle bahsettiği imtiyaz da kanun lâyhalarının encümenlerde tabii seyrini takibetmesine müsaade eder görünmekten ibaret tir.

Kanun tadilleri bahsinde, zannımızca, bir iki mevzu hayati ehemmiyet taşımaktadır. Yapılacak yeni tadiller hakkında umumi bir işarete ihtiyaç var idi. Meselâ, Emeklilik Kanununda 25 senenin 30 seneye çıkarılacağından bahsetmiştir. Bunun gibi, Seçim Kanununda düzelmesine lüzum gördüğü maddeleri veya misal olarak bir tanesini söyleyebilirdi.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Onu ile ri tadilde söyler.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — İyice hatırlarız ki, 1954 seçimlerinde, buna benzer bir vaka başımızdan geçmiştir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Paşam, sen bizim 1946'da başımızdan geçenleri sor.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Başvekilin 1954 seçimlerinde radyoyu kanunsuz kullandığı Yüksek Seçim Kurulu ilâmiyle sâbit olmuştur. 2 Mayıs'tan sonra çıkan kanunla, devlet ve hükümet başında bulunanların bu kabil hareketleri suç olmaktan çıkarılmıştı. Fırsat bulursa 1955 belediye seçimlerinden sonra getirdiği ıslah tedbiri ile üzerinde çok münakaşa geçen kalem kullanılmasını da menettirebilir. (Sağdan, yapar yapar, sesleri).

Bütün bu endişelerden dolayı, 1954 Mayıs-ndan sonra çıkan kanunların düzeltilmesinde ümit uyandıracak ilk işaretler şunlar olabilir : Memurlar, seçimler; hâkimler üzerinde 2 Mayıs-tan sonra çıkan kanunların ilgası teklifini hükû-

met bir hafta zarfında Büyük Meclise getirmektedir....

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Mehil mi veriyorsunuz Paşam?

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Aneak ondan sonra daha ileri ıslahatın seyri ümit ve sükûnetle takibedilebilir.

Hele Kırşehir vilâyetinin iadesi teklifini, iki gün içinde Büyük Millet Meclisine getireceğini Bay Adnan Menderes'e bu oturumda söyletmenizi çok istirham ederiz. (Soldan, gülüşmeler).

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Yarından sonra Pazar Paşam, kabil değil.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Farksız olarak bütün siyasi gruplar üzerinde ağır basan bu mânevî yükün altından hep birlikte kurtulalım.

Yine bugün cemiyetimize ümit ve ferahlık verecek bir kararı, Hükümetten talebedelim. Hiç olmazsa Ankara'dan Örfî İdare hemen kaldırılsm. (Soldan, gürültüler)

Muhterem arkadaşlar, Hükümet programında maarife ve üniversite muhtariyetine dair bir kelime bulamıyoruz. Bu hal, Bay Adnan Menderes'in şuur altına yerleşmiş zihniyetinin tabii tezahürüdür.

Bugün acelenin acelesi had bir millî ihtiyaç ehemmiyetinde olan üniversite muhtariyeti mevzuunda, hiçbir düzeltme olmayacak mı? Bir serap olarak dahi ümit verecek bir kelime söylenemez mi idi? Hayır, söylenemezdi. Çünkü Bay Adnan Menderes'in mükemmel iktisadi ve siyasi rejimine karşı, bütün bu yersiz mukavemetlerin kaynağı ilimdir ve ilim adamlarıdır. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar) Muvaffakiyet için ilk önce ilmin ve ilim adamlarının hakkından gelmek lazımdır. (Soldan, Allah Allah sesleri)

Eski Maarif Vekilinin şimdi Devlet Bakanı olarak, daha geniş salâhiyetlerle himmetli yardımına elbette ihtiyacı vardır.

Pek muhterem arkadaşlar, rejim ve demokrasi yolunda millet dâvaları aydınlığa yönelmiştir. Bay Adnan Menderes'in şahsî ve iktisadî gidişine ve tasdim ettiklerine karşı bağımsız, iktidara ve muhalefete mensup milletvekilleri ve vatandaşlar tarafından idealist mücadele açılmıştır. Bu mücadele devam edecektir.

Şimdi ilk vazifemiz, ademiitimat reyı vermektir. (Sağdan, bravo sesleri, sürekli alkışlar)

REİS — Cumhuriyetçi Millet Partisi Meclis Grubu adına Osman Bölükbaşı.

CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ MECLİS GRUPO ADINA OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar; günlerden beri Türk milletinin âläka ve dikkatini üzerinde tophyan yeni Hükümetin programı hakkında Cumhuriyetçi Millet Partisi Grubu adına görüş ve temennilerimizi açıklamadan evvel, demokratik bir hukuk devleti nizamını bütün icap ve müesseseleriyle kurmak ve böylece her türlü huzursuzluk ve ıstırapların kaynağı olan rejim dâvasını halletmek gibi, tarihi ve şerefli bir vazife ve mesuliyetle karşı karşıya bulunan Yüksek Heyetinizi saygıyla selâmlarız.

Muhterem arkadaşlar; Hükümet programının tahliline girişmeden evvel üzerinde ehemmiyetle durulması ve aydınlatılması icabeden meseleler olduğuna kaani bulunmaktayız. Filhakika, Üçüncü Menderes Hükümetinin sukutuna müncer olan hâdiselerin mahiyeti hakkında Meclis ve millet olarak resmî bir bilgiye sahip değiliz. Memleket ve millet işlerini âlâkadar eden meselelerde vatandaşları hâdiselerin hakiki mahiyetleri hakkında tenvir etmek, demokratik nizam ve zihniyetin en tabii bir icabıdır. Bu icaba riayet edilmediği takdirde hem vatandaşın tabii bir hakkına saygı gösterilmemiş ve hem de aleniyette cereyan eylemeyen hâdiselerin türlü şekiller alan dedikodusuyla huzuru ihlâl edilmiş olur. Diğer taraftan reyini tam bir viedani kanaatle kullanmak mevkiinde bulunan milletvekillerinin de karanlık bir müphemiyet içinde bırakılması Anayasanın ruhuna ve parlamenter sistemin esasına muhalif bir hareket teşkil eder. Yüksek Heyetinizin de tasvibederekğine emin bulunduğumuz bu müfâhazalar Sayın Menderes'in Başkanı bulunduğu eski Hükümetin sukut sebeplerinin bu kürsüden millete açıklanmasını zarurî kılar.

Muhterem arkadaşlar, Sayın Başvekil bugüne kadar eski Hükümete dâhil bulunan bir kısmı bakanları hangi sebeple yeni Hükümetin kadrosu dışında bıraktığını açıklamamıştır.

Demokrat idarelerde eski Başvekil yeni kabineyi teşkil memur edilecek olursa, yeni kabinenin kadrosu haricinde kalan zatlara hangi siyasi veya şahsî sebepler yüzünden mesuliyetten ayırdığını hemen açıklar. Yeni programın eski programlardan ruh ve mahiyet itibarıyla

farklı bulunmadığı programda zikredildiğine göre bugünkü Hükümetin haricinde kalan zatlarla Başvekil arasında siyasi bir görüş ihtilâfı mevcudolduğu iddia edilemez. Şu halde eski vekiller neden dolayı yeni Hükümetin mesuliyetine iştirak ettirilmemişlerdir? Başvekilin bu esaslı noktayı kürsüde izah etmesi lâzımdır. Ancak bu suretle Hükümetin sukutuna sebep olarak gösterilen yolsuzluk ve muvaffakiyetsizlik iddialarının kabinede mevkilerini muhafaza edemiyen vekillerin omuzlarına yükletilmesinde isabet olup olmadığı anlaşılır.

Yukardaki demokratik esasların, ikinci Hasan Saka Hükümetinin programı üzerinde Mecliste cereyan eden müzakerelerde D. P. adına ifade ve müdafaa edildiğini de bu vesile ile hatırlatmak yerinde olur.

Muhterem arkadaşlar Hükümet programının tahlil ve tenkidine başlamadan önce Hükümetin terekkep tarzı ile alâkalı bir noktaya da yüksek dikkatinizi çekmek isteriz.

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 49 ncu maddesi mezun veya her hangi bir sebeple mâzur olan bir vekile İcra Vekilleri Heyeti âzasından bir diğerinin muvakkaten vekâlet edebileceğini tasrih etmektedir. Anayasamızda bunun dışında bir vekâlet müessesesi mevcudolmadığı gibi, bir zatın muhtelif vekâletleri asaleten işgaline cevaz verene sarılı ve ne de zınni bir hüküm vardır. Bu durum karşısında Başvekilin aynı zamanda Millî Müdafaa Vekili tayin edilmiş bulunması Anayasamıza sarahaten muhalif bir hareket teşkil eder.

Diğer taraftan kadrosunda beş yüze yakın milletvekili bulunan Demokrat Parti Meclis Grubu içinde bir Millî Müdafaa Vekili bulunamayarak Anayasaya muhalif bir yola sapılmasındaki sebep ve hikmet de zihinleri haklı olarak işgal etmektedir. Bu cihetin de Mecliste aydınlatılması yerinde bir hareket olacaktır.

Daha kuruluşunda Anayasaya muhalif harekette bulunan bir Hükümetin telkin edeceği itimat derecesini de Yüksek Heyetinizin takdirlerine arz etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar, şimdi Hükümet programının muhtevası ve taşıdığı zihniyet üzerindeki görüşlerimizi izaha çalışacağız.

Programın niçin kısa olduğu izah edildikten sonra bunun «beş buçuk yıllık tatbikatını bugünkü merhalesinde kendini gösteren icap ve ihti-

yaçlara göre alınması lâzımgelen tedbirlerle yapılmasına sıra gelmiş bulunan işlerin izahına» inhisar edeceği ifade olunmaktadır. Bu ifadenin sarahatinden anlaşılacağı üzere, programda temas edilmeyen ve fakat memleket için hayati bir ehemmiyet taşıdığı aşikâr bulunan ve ileride üzerinde duracağımız meselelerin; hâline sıra gelmediği kanaati Hükümete hâkim bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlar;

Demokrat Parti iktidarının 1950 yılı ilk Hükümet programındaki ana fikirlerin, kısaca da olsa gözden geçirilmesinin faydalı bulunduğunu açıklayan Hükümet; programın ruhu ve ana fikirleri sadece maddi meselelermiş gibi bu kısma ait bir hulâsa verdikten sonra şu hükme varmaktadır :

«İşte birinci Hükümet programımızın esasını teşkil etmiş olan bu görüş ve fikirleri bugün dahî bütün ehemmiyet ve vüstat ile benimsemekteyiz.» Halbuki; prensip ve müesseselere mutlak bir saygı gösterecek yeni bir devir açmak ve bu devrin ifadesi olan kanun ve müesseselerle vatandaş hak ve hürriyetlerini tam mânâsıyla teminat altına alacak bir Devlet nizamı kurmak vait ve mesuliyeti ile iktidara gelmiş bulunan Demokrat Partinin ilk Hükümet programında rejim mevzunun hakkı olarak onun sıklet merkezini teşkil etmekte idi. O programdaki ana fikirleri gözden geçirmekte fayda olacağını söyleyen Hükümetin rejime taallük eden meselerden habersiz görünmesi ve sadece maddi sahaya munhasır görüşleri ifade ile iktifa etmesi; zihniyetini teşhis bakımından üzerinde dikkat ve endişe ile durulacak bir meseledir. Mevzuatta bâzı tadiller yapılacağı yolundaki müphem ve mahdud vaatlerin tecrübenin takviye ettiği bu endişe ve müşahedeyi bertaraf edenöyeeği hakikati ilerideki tahlillerimizde açıkça görülecektir.

Muhterem arkadaşlar; bir Meclis seçmek ve hattâ bu Mecliste bir miktar muhalif milletvekili bulundurmakla bir memlekette demokratik bir idare teessüs etmiş olmaz. Demokrasi teminatlar rejimidir. Anayasanın vatandaşlara verdiği hak ve hürriyetler teminat altında bulunmadıkça memlekette demokrasiden hak ve hürriyetlerden bahsetmeğe imkân yoktur diye bu Meclis kürsüsünde en veciz ve isabetli görüşlerin sözümlüğünü yapmış bulunan Sayın Mende-

res. Demokrat Partinin muhalefet yıllarındaki vaatlerine ve 1950 seçim beyannamesindeki esaslara muvazi olarak lazırladığı programında şimdi temas etmek istemediği birçok hayati meselelere yer vermişti. İlk Hükümet programını telhis ederken unuttur gözüktüğü bu meseleleri hafızalarda canlandırmanın yerinde olacağı kanaatindeyiz.

İlk Hükümet programında şu esaslar yer almıştı :

«Demokratik inkişafımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzurunuzla arz etmek karındayız. Bunun sebebi bugünkü Anayasamızın kuvvetler birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibariyle millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetinin kurulmasına mâni olamamış bulunmasıdır. Bununla muvazi olarak kanunlarımızda, itiyatlarımızda ve telâkkilerimizde tek parti devrinde arta kalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere meselâ ceza kanunları, Memurin Muhakemat Kanunu gibi belli-başlı antidemokratik hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içerisinde yer yer tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzurunuzla getireceğiz... Hâkimlerimizin Anayasadan aldıkları teminatı hakkiyle gerçekleştirecek hükümler tesis etmenin zarureti inaniyoruz. Bunun için hâkimin hukuki durumunu tâyin eden Hâkimler Kanunu hükümleri yeni baştan gözden geçirilerek kendilerine sağlanması zaruri teminat tesis olunacaktır. Yine memlekette istikrarı teyit ve vatandaş haklarını teminat altında bulundurmak bakımından idare cihazının, iktidar değişmesinin tesirlerinden masun ve yalnız kanunun emrinde ve milletin hizmetinde bulundurulmasını zaruri görmekteyiz. Bu maksadın temin edilmesi her şeyden evvel her sınıf memur hak ve haysiyetinin kanunlarla mahfuz bulundurulmasına bağlıdır. Devlet memurlarının şahıs ve zümrelerin emirlerine tâbi olmaktan kurtarılmalari «babı üzerinde duracağız.»

Muhterem arkadaşlar; Birinci Menderes Hükümetinin rejim mevzuundaki vaatlerini yukarıda kısaca ifade ettik. İlk Hükümet programının

maddi sahaya taallük eden kısmını telhisen gözden geçiren ve sonunda (işte Birinci Hükümet programımızın esasını teşkil etmiş olan bu görüş ve fikirleri bugün dahi bütün ehemmiyet ve vüsati ile benimsemekteyiz) diyen Sayın Menderes'i, rejime ait bu taahhütleri ne için unuttur gözüktüğünü ve şayet bu bir zuhul eseri ise bugün dahi bunları bütün ehemmiyet ve şümül ile benimseyip benimsemediklerini Meclis kürsüsünde ve millet huzurunda açıklamaya davet ediyoruz.

Muhterem arkadaşlar; yukarıda temas ettiğimiz üzere yeni programın, «beş buçuk yıllık tabikatin bugünkü merhalesinde kendini gösteren icap ve ihtiyaçlara göre alınması lâzımgelen tedbirlerle yapılmasına sıra gelmiş bulunan işlerin izahına inhisar edeceği» ifade edilmiştir.

Kanunlarda yapılacak söylenen mühim tadillerle rejim mevzuunda Birinci Menderes Hükümeti programında yer alan esaslar yukarıdaki ifadenin ışığı altında tetkik edildiği zaman şu hazin neticelere varmak mantiki bir zaruret olmaktadır:

1. Rejimin siyasi karakteri ile birinci derecede alakalı ve siyasi hak ve hürriyetlerin olduğu kadar ferdî hak ve hürriyetlerin de en büyük mesnedi ve teminatı olan adaletin istiklâlini sağlamak ve böylece hak ve hürriyetleri müessir bir teminata kavuşturmak için Anayasaya aykırı ve antidemokratik vasfı dolayısıyla kanun dışı bir kanun olduğu ve derhal değiştirilmesi vatanperverlik icabından bulunduğu, muhalefet yıllarında Demokrat Parti Lideri tarafından ilân ve birinci ve ikinci Menderes hükümetleri tarafından da değiştirilmesi zarureti teyidedilen Hâkimler Kanununun tadiline iktidarın altıncı yılında dahi Hükümete göre sıra gelmemiş ve ihtiyaç da hissedilmemiştir.

2. Birinci Menderes Hükümeti programında : «Kanunlarımızda, itiyatlarımızda ve telâkkilerimizde tek parti devrinde arta kalan ne varsa tam olarak tasfiye edeceğiz. Bu cümleden olmak üzere meselâ Ceza kanunları, Memurin Muhakemat Kanunu gibi belli-başlı antidemokratik hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içerisinde yer, yer tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzurunuzla getireceğiz...» diyen ve muhalefet yıllarında antidemokratik kanunlar po-

selesini siyasi mücadelesinin bayrağı yapan ve bunları bir ayda değiştirerek Türk Milletine geniş bir nefes aldıracağını liderlerinin lisani ile vadeden iktidarın altıncı yılında bu islahatı yapmaya ve bu kanunları değiştirmeye Hükümetin anlayışına göre sıra gelmemiş ve ihtiyaç da hissedilmemiştir.

3. «Memlekette istikrarı teyit ve vatandaş haklarını teminat altında bulundurmak bakımından idare cihazının iktidar değişmesinin tesirlerinden masın ve yalnız kanunun emrinde ve milletin hizmetinde bulundurulmasını zaruri gördüğünü ve bu maksadın temin edilmesini her şeyden evvel her sınıf memur hak ve haysiyetinin kanunlarla mahfuz bulundurulmasına bağlı gördüğünü birinci Hükümet programında açıklayan ve muhalefette bulunduğu zaman idare cihazında bulunanların tarafgir hareketlerini Devlet memurlarının tâbi bulunduğu teminatsız statü ile izah eden ve bu durumun islahını taahhüdeyiye Demokrat Partinin altıncı iktidar yılında memuru bu teminata ve dolayısıyla vatandaşları huzura kavuşturacak tedbirleri almaya Hükümete göre henüz sıra gelmemiş ve ihtiyaç da hissedilmemiştir.

Muhterem arkadaşlar; Hükümete hâkim olan zihniyeti teşhis maksadıyla kendi sözlerinden çıkardığımız bazı neticeleri yukarıda kısaca ifadeye çalıştık. Şimdi de Hükümet programında temas edilen tadil tasarımları üzerinde durmak isteriz.

Hükümet programında uzun zamandan beri bahis konusu olan Anayasa tadilleri için hazırlıklara başlanması ve 1958 seçimlerinden evvel behemehal bu tadillerin tabakkuk ettirilmesi lüzumuna işaret edilmektedir. Yalnız bu tadillerin hangi prensiplere göre yapılması icabettiğine dair bir fikir ve mütalâa serdedilmemektedir.

Anayasamızın Teyri Meclis tarafından tadili mümkün olduğu gibi Anayasada yapılacak bir değişiklik ile bu salâhiyetin kurucu bir meclise verilmesi ve böylece bir parti ekseriyetinin Anayasa gibi bir milletin varlığının temelini teşkil eden bir müessese ile sık, sık oynamasının önüne geçilmesi de düşünülebilir. Hükümetin yeni Anayasada hangi prensip ve müesseselerin yer almasını istediğini ve bir kurucu meclise tarafdar olup olmadığını açıklamasında vuzuh bakımından fayda mülâhaza etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar;

Sıra gelmişken Hükümetin Anayasa tadili mevzuandaki müphem ifadesiyle Birinci Hükümet programında yer alan bu mevzudaki sarîh taahhütlerin geçirdiği safahata nazarlarımızı çevirmekten kendimizi alamyacağız.

Birinci Hükümet programında «Anayasa» da vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzurunıza arz etmek kararındayız. Bunun sebebi bugünkü Anayasamızın kuvvetler birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibarıyla millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetinin kurulmasına mâni olamamış bulunmasıdır...» tarzında yer alan ve Demokrat Parti Grupunun ve Meclisin tasvibinden geçen sarîh taahhüt, yıllarca sonra ileri sürüldüğü zaman Sayın Menderes'in «Anayasayı Meclis tadil eder. Hükümet Anayasa tadilini teklif edemez. Programımıza böyle bir şey girmiş ise hata etmişiz» dediğini ve böylece taahhütlerinden kurtulma yolunu aradığını üzüntü ile hatırlamaktayız.

İktidarın altıncı yılında Anayasa tadili mevzuunda tekrar bir taahhüde girişen Sayın Menderes'in günün birinde yukarıda hatırlattığımız mazeret ve bahane ile karşımıza çıkmıyacağını kim temin edebilir?

Bu mevzuda kendilerinin vereceği teminata hâdiselerin ve tecrübelerin tazyiki altında insanmak kabiliyetini maalesef kaybettığımızı ifadeye mecburuz.

Muhterem arkadaşlar; Hükümet, idareimizi islah yolunda yeni birtakım tedbirleri de lüzumlu gördüğünü söylemekte ve bu hususun hukuka ve mevzuata taallük eden eihetleri bulunduğuna da işaret etmektedir. Bu müphem sözler yanında anlaşılması mümkün olan tek nokta, emeklilik müddetinin daha evvel olduğu gibi 30 seneye çıkarılacağı ve böylece bazı menfi tefsir ve telâkkilerin de önleneyeceği ve mevcut ise bir huzursuzluğun ortadan kaldırılacağı şeklinde ifade edilen vaittir.

Bu tedbir, Hükümetin «mevcut ise» tabiriyle varlığını şüpheli göstermeye çalıştığı huzursuzluğu ortadan kaldıracak ve programda temas edilen menfi tefsir ve telâkkileri önliyecek mahiyette değildir. Zira Devlet memurlarının hissettiği hu-

zursuzluğun sebeplerini emeklilik müddetinin kısaltılmasından ziyade memuru her türlü keyfi ve indî muamelelere karşı koruyacak tedbir ve hükümlerin mevzuatımızda yer alması bulunmasında ve hükümetlere hâkim olan partizan zihniyette aramak lazımdır. Hizmet müddetine bakılmaksızın bütün Devlet memurlarını tasfiye imkânını Hükûmete veren ve buna mukabil gerek bu muamele ve gerekse tekaüde sev işinde haksızlığa uğrıyan memurun Büyük Millet Meclisine veya bir adalet kapısına başvurmasına mâni olan kanun ve kararlar bu huzursuzluğun başlıca kaynağıdır. Bu vesile ile haksız ve icapsız olarak birçok memurların tekaüde sevk edildiğine Büyük Millet Meclisince kanaat getirildiği halde Hükûmete verilen takdir hakkının mutlak olduğu yolundaki Meclis kararı yüzünden bir şey yapılmadığını teessürle hatırlatmak isteriz. Memurların hal ve âtilerinin emniyet altına alınması, tayin, terfi ve cezalandırılmaları hususunu takdirden ziyade abjektif usullere bağlanması esasını programına almış olan bir partinin şu icraatı karşısında Hükûmetin bütün icraatın parti programına uygun cereyan ettiği yolundaki iddiasının esaslılığı bir kere daha belirlemektedir.

Mumhterem arkadaşlar:

Hükûmetin keyfi ve indî kararlarına karşı hak ve haysiyeti komünizmin ve kendisine her türlü hak ve adalet kapıları kapatmış bulunan devlet memurlarının tekaütlük müddetini 30 seneye çıkarmakla huzura kavuşabileceğini ve bu şartlar içinde tarafsız bir klarenın ve kanun hâkimiyetinin kurulabileceğini kabul etmek ancak bir hayaldir. Hükûmetin böyle bir tadil teklifi ile iktifa edeceğini ifade etmesini, mevzuu ciddiyetle ele almak niyetiyle bulunmadığını bir delili saymak istiyorundayız.

Bu mevzuu son verirken mâruf bir profesörümüzün şu kıymetli mütâbâasını da zikretmeden geçemeyeceğiz: «Devletin teşriî ve idarî bütün faaliyetleri üzerinde kuvvetli ve tesirli icazat bir mürakabe kurulumadıkça ve bunun sağlayacak mütehasıs, kudretli ve her türlü imtiyaz ve teminata ve mali haklara sahip hâkimler ve bu hâkimlerin elinde de maddî vasıta ve imkânlar bulunmadıkça hukuk devleti bir arzu ve temenniden ileri gitmiş olmaz.»

Mumhterem arkadaşlar;

Seçim Kanununda yapılmış olan son tadilatın lüzumsuzluğu yanında türlü menfi tefsir-

lere yol açmış bulunduğu görüldüğünden bu mahzurların da ortadan kaldırılmasına teşebbüs olunacağı ifade edilmektedir. İntizamı temin ve vatanıdaş rey ve arzusunun daha iyi tahakkuk ettirmek nülâhazasıyla yapıldığı iddia olunması tadilat tabirinin, 2 Mayıs seçimlerinden sonra kanunda yapılan bütün tadilatı içine alıp almadığı sarahaten anlaşılamamak tadır. Bu mevzudaki vaft, 2 Mayıstan sonra yapılan tadilatın heyeti umumiyesine şâmil ise bunu memnuniyetle kaydetmek yerinde olur. Bu mevzudaki tereddüdün Hükûmetçe izale edilmesini lüzumlu görülmektedir.

Söz buraya gelmiş iken seçim sistemimizin âdil bir temsile ve muvazeneli bir Meclis hayatına imkân verecek şekilde tadilatının mülli bir meselemiz olduğuna Hükûmetin dikkatini çekmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar; neşten vâki olacak ispat ve hakaret mevzuunun ispatını mümkün kılmak üzere Riyasete tevdi edilmiş olan modetelî kanun tekliflerinin Yüksek Heyetimizce tetkiklerden sonra en isabetli karara varılacağı kanaatinde bulunduğuna Hükûmet, programında ifade etmektedir.

Meclisin kararlarının isabetli olacağını ifade eylemek, Hükûmetin yapacağı işleri ihtiva etmesi icabeden bir programda yer alacak bir husus doğrudur. Bu itibarla Hükûmetin, ispat hakkının tanınmasına taraftar olup olmadığını açıkça ifade etmesi lazımdır.

Mumhterem arkadaşlar;

1950 de Birinci Adnan Menderes Hükûmetinin programı üzerinde cereyan eden müzakerelerde, Türkiye'de mesuliyetsizliği tavliden hukuki sebepleri izah ederken Kenan Öner ve Hasan Âli davası vesilesiyle çıkan ve hakikatlerin ispatına imkân bırakmayan tevhide içtihat kararının birçok kötülüklerin ortaya konmasına mâni olduğunu ve böyle bir kararın istikbal için büyük bir tehlike teşkil edeceğine şahsen temas etmiştik. Bilâbâra, neşir yolu ile ve radyo ile işlenecek bazı cürümler hakkındaki kanun tahlilimizin, 1954 Martında Mecliste cereyan eden müzakeresinde C.M.P. Meclis Grubu adına ispat hakkının tanınmasını hararetle müdafaa etmiştik. O zaman Sayın Menderes ve Hükûmeti, bakanlar hakkındaki ispatların normal adli mahkemelerde ispatına dünyamız hiçbir yerinde cevaz verilmediğini

ve böyle bir şeyi kabul etmenin Anayasaya muhalif olacağını ileri sürmüşlerdi. Bugün bu fikirlerinden rüu etmişlerse bunu bir terakki olarak kaydetmek lâzımdır.

Muhterem arkadaşlar;

İspat hakkının tanınmasını öteden beri istediğimizi ifade etmiş bulunuyoruz. Ancak, ispat hakkının bilhassa bakanlar ve nüfuzlu siyasi şahsiyetler hakkında müessir bir şekilde işliye-bilmesi her şeyden evvel adaletin siyasi iktidarın tesir ve nüfuzu altında bulunmamasına, tanı ve kâmil bir istiklâl içinde çalışmasına bağlıdır. Bütün müesseseleri, adalet, ile, üniversitesi ile, matbuatı ile ve idare cihazı ile siyasi iktidarın tesir ve tahakkümü altına konan ve böylece bir rejim buhranı içinde bulunan bir memlekette ispat hakkının tek başına kötülükleri önleyecek sihirli bir silâh telâkki edilmesine imkân tasavvur olunamaz.

Muhterem arkadaşlar;

Görülüyor ki; hükümet programı, memleketin, içinde bulunduğu fiili ve hukuki şartların ıslah ve tadilini sağlayacak ciddi tedbirleri ihtiva etmekten çok uzaktır. Bilinen bir hakikattır ki, iki Mayıs'tan sonra mevcutlara ilâveten çıkarılan ve değiştirileceklerine dair yeni programda bir va'de raslanmayan antidemokratik kanunlar ve bunların tatbikatına hâkim olan zihniyet, memleketi 1950 de devralınan noktada, daha da geriye götürmüştür. Bugünkü durumu şöylece hülâsa etmek mümkündür.

1. Bütün hak ve hürriyetler bir iktidar eksenliyetinin mutlak hâkimiyeti altındadır.

2. Adalet cihazı, istiklâl ve teminat şartlarından mahrum bir vaziyette, «suçu, suçluyu ve verilecek cezayı ben tâyin edeceğim.» diyecek kadar ileri giden ve icabettiği zaman da; «teminat, hâkimlerin viedaıındadır.» diyebilen samimiyetsiz bir zihniyetin ve onun elindeki kanuni imkânların baskısı altındadır.

3. Fikir hürriyetini tahdideden kanunların kâfi gelmediği noktalarda kanun dışına çıkılmakta veya but yarım asırlık ve saltanattan müdevver kanunlara keyfi ve indî yeni mânalar verilerek bu tabii hak işlemez hale getirilmiş bulunmaktadır.

Demokrat Partinin muhalefet yıllarında memleket sathını bir miting meydanı haline getirmekte faydalandığı 46 yıllık İctimaatı Umu-

miye Kanununa Dahiliye Vekâletinin verdiği keyfi ve indî bir mâna ile vatandaşın toplanma hakkının fiilen ortadan kaldırılmış bulunması bu iddianın canlı bir delilini teşkil eder.

4. İdare, cihazı, kanunun emrinde ve mîletin hizmetinde çalışmak şartlarından fiilen ve hukukî mahrum bulunmaktadır. Bu suretle kanun karşısında vatandaşın ve teşekküllerin müsavî olduğu prensibi çok zaman bir temenü ve ideal olmaktan öteye gidememektedir.

5. Demokrasinin temeli olan vatandaşın hür iradesi de, siyasi kanaatinden dolayı Kırşehir'in mâruz bırakıldığı kindar muamele ile mânasını tamamiyle kaybetmiş ve baskı altına alınmıştır. Bu husustaki kanaat, millet viedaında bir kaziyel muhkeme halinde tecelli etmiş bulunmaktadır. Belediye seçimlerinde müstakillerin seçime katıldığı yerlerde birçok idare âmirlerinin ve zâlimanın yaptığı baskılar, geçmişteki misalleri aratmıyacak bir mahiyet ve şümül taşımaktadır.

6. Üniversite muhtariyeti zedelemiştir. Bu yüzden memleket meselerini tenvir etmek mevkiinde bulunan profesörler, iktidarın hoşuna gitmeyen mevzularda hemen hemen konuşamaz ve yazamaz hale getirilmiştir.

7. Devlet radyosu, iktidarın elinde, bir propaganda ve muhalefete hücum vasıtası olarak işlemektedir.

8. Bütün bunlar kâfi değilmiş gibi Örtü İdare; ilânına saik olan maksatlar dışında siyasi bir baskı vasıtası olarak kullanılmaktadır. Bu idarenin suni mesuller aradığı yolundaki söylentiler millî viedanı yaralamaktadır.

Muhterem arkadaşlar; şimdi de kısaca iktisadi vaziyetimize temas etmek isteriz.

Türkiye gibi malî imkânları mahdud ve elde ettiği fevkalâde dış imkânları geçici olan bir memleketin kalkınması her şeyden evvel günlük politika endişelerinden uzak, ilmi esaslara ve ciddi tetkiklere dayanan unumi bir plân ve bir programın çerçevesi içinde gerçekleşebildir.

Hükümet; bu lâzime riayet etmediği için gaye ve imkânlar arasında bir ahenk sağlayamamış ve hâdiselere istikamet vermekten ziyade hâdiselerin peşinden sürüklenerek memleketi bugünkü iktisadi çıkmaza sokmuştur.

Hükümetin takibettiği iktisadi politikanın hatalı noktalarını ve mevcut sıkıntılı durumun ıslahı için alınması icabeden tedbirleri 1955 büt-

çesi münasebetiyle Meclis Grupumuz adına bu kürsüden ifade etmiş bulunduğumuzdan burada bu cihetlerin tafsiline gitmiyeceğiz.

Bir hükümet programı, mevcut durumu bütün açıklığı ile bilerek, imkânlarını ölçerek, vasıtalarını göz önünde bulundurarak muayyen ve fakat kesin ısrat ve tedbirleri göstermek zorundadır.

İstenilen neticelerin istihsalı için hangi yollardan ve imkânlardan istifade edeceğini sarıf ve kanaatbahş şekilde ifade etmek mevkîindedir. Bu ölçülerle mütalâa edildiği zaman yeni Hükümet programının iktisadi güçlükleri bertaraf edecek tedbirler bakımından kifayetsizliği meydandadır. Hükümet takibettiği politikanın bir neticesi olan enflasyonu ve temas etmekten itina ile kaçındığı hayat pahalılığını durdurmak için bütçe, para ve kredi politikası sahasında ne gibi tedbir alınacağını açıklamadı.

Sadece cari istihlâk mallarına, smai hammaddelere, yedek parça ve sairye daha geniş tahsisler yapılacağını ifade etmekle iktifa etmiştir. Diğer taraftan bu fazla tahsisler için lüzumlu olan dövizin nereden temin edileceğini de açıklamamıştır. İktisadi sebeplerden doğan karaborsa ile mücadele mevzuunda cezai tedbirlerden fazla bir netice beklemenin yerinde olmayacağı tecrübe ile sabittir. Bu mevzuda Hükümetin, bütçe tenkidimizde ileri sürdüğümüz tedbir ve tavsiyelere riayet etmesinin faydalı olacağını bir kere daha ifade etmek isteriz. Bu mevzua nihayet verirken Hükümet programının inat ile itiraf arasındaki bir bozulmayı aksettirdiğini söylemek yerinde olur kanaatindeyiz.

Muhterem arkadaşlar; dış politikamızın millî bir mahiyet alan gaye ve prensiplerinde iktidarlar aramızda bir görüş farkı bulunmadığını bir kere daha ifade etmek isteriz. (Soldan bravo sesleri) Yalnız bir noktada, gaye ve prensiplerde iştirak, nümayişlerde değil.

Başta Amerika ve İngiltere olmak üzere müttefiklerimizle sıkı münasebetler tesis ve idamesine samimiyetle taraftarız. Kıbrıs meselesindeki görüşümüzün değişmediğini bir kere daha beyan etmek lüzumunu hissederek Hükümetin bu mesele ile alakalı son inkişaf hakkında milleti ve Meclisi tenvir etmesinde fayda mülâhaza etmekteyiz.

Muhterem arkadaşlar, yeni Hükümeti kurmaya memur edilen Sayın Adnan Menderes'in Meclis huzurunda vereceği mesuliyet hesapları vardır. Bu hesaplar verilmedikçe yeni bir Hükümet karması her bakımdan mahzurludur.

Bizi bu hükme sevk eden sebepleri Yüksek Meclise ve millete izah etmek isteriz.

Muhterem arkadaşlar; malûm olduğu üzere 6 - 7 Eylülde İstanbul'da ve İzmir'de cereyan eden çok müessif hâdiselerle milletimiz; tarihîmizin hiçbir devrinde bir misline tesadûf edilmiyen bir facia karşısında bırakılmıştır. Öyle bir facia ki onun maddî zararlarından ziyade memleket ve milletimizin şeref ve itibarını tahmini güç bir zamana şâmil olarak gölgelendirmek tehlikesini arz etmesi bakımından çok derin bir mâna ve ehemmiyet taşımaktadır.

Hâdiselerin cereyan tarzına göre; bunu âni bir heyecanın eseri olmaktan ziyade bir tertibin mahsulü olarak mütalâa etmek mantıkî bir zaruret halini almaktadır. Güneş battıktan sonra başlayan ve gece yarısından sonra da saatlerce devam eden tecavüz ve tahrip hareketleri muvacehesinde her zaman uyanıklığı ile iftihar ettiğiniz zabitanın mütecaviz ve tahripçilere karşı ciddi harekette bulunduğunu gösterecek hiçbir hâdisa cereyan etmemiştir. Muhalefet toplantılarını dağıtmak için vatandaşları dövmede kullanılan polis eoplarının harekete geçtiğine dair hiçbir haber gazetelerde görülmemiştir. Vazifelilerin lâkaydisi yolundaki neşriyat Dahiliye Vekiline kadar sirayet etmiş ve bunu takiben idareciler arasında tebeddülât olmuş ve Dahiliye Vekili istifa etmiştir. Sebepleri açıklanmayan bu tebeddülât ve istifayı halk efkârının İstanbul hâdiselerindeki mesuliyetle izah etmesi pek tabiidir.

Türk zabitanının izahı mümkün olmayan bir atalet içinde kalmasının zihinlerde birtakım istifhamlar yaratması pek tabiidir.

Hükümetin; hâdisenin mesulleri hakkında tahkikattan evvel verdiği peşin hüküm dışında Yüksek Meclisi ve Türk milletini tenvir edecek resmî malûmat bugüne kadar ortaya konulmamıştır.

Meclisteki müzakereler esnasında Hükümetin, hâdisenin vuku bulacağından önceden haberdar bulunduğunu açıkladığı da hayretle görülmüştür.

Mücerret bu beyan dahi, Hükümetin bu iste mahiyet ve şumulünün tesbiti icabeden bir mesuliyeti bulunduğu hakikatını ortaya koymaktadır. Bu mesuliyet hesabını vermedikçe Sayın Adnan Menderes'e itimat oyu verilmesi her bakımdan mahzurludur. Zira mesuliyet hesabını vermeyen bir zatın Başvekil ve Milli Müdafaa Vekili olarak Örfi İdareye hâkim bulunması, tahkikatın selâmet ve emniyetiyle de kabili telif değildir.

Muhterem arkadaşlar; D. P. Meclis Grubu tebliğine ve gazetelerin tezkir edilmiyen neşriyatına göre bazı vekiller ağır ithamlara hedef olmuşlar ve yapılacak tahkikatın selâmetini temin bakımından vazifelerinden istifa etmişler veya ettirilmişlerdir. Bu vaziyet muvacebesinde yapılacak tetkikat ve tahkikatın selâmet ve emniyeti bakımından da müstafi vekillerin dâhil bulunduğu hükümete riyaset eden ve bir süüistimal tahakkuk ettiği takdirde hiç olmazsa ihmal-iyle mesuliyeti bahis mevzuu olabilecek bulunan Adnan Menderes'in yeni hükümeti kurmaya niemur edilmesi her cihetten mahzurludur.

Muhterem arkadaşlar; yukarıdaki sebeplere ilâve olarak altı yıllık teerübenin tazyığı altında Sayın Adnan Menderes'in vaitlerine inanmak kabiliyetimizi kaybetmiş bulunduğumuzu bir kere daha ifade etmek isteriz. Onun temsil ettiği zihniyetle Türkiye'de demokratik bir idare kurulamayacağına varlığımız kadar inanmaktayız. (Sağdan; bravo sesleri, alkışlar),

«Teerübe edileni bir daha teerübe eden nadim olur» sözünü unutsak bile İzmir Rıhtımında bulunan o Yunan Konsoloshanesine bir Türk makamına Yunan bayrağı çekirmek suretiyle milli haysiyeti cönertçe hareciyan Adnan Menderes'e itimat rey-i vermiyeceğiz. (Sağdan; bravo sesleri, alkışlar)

REİS — Bahadır Dülger. D. P. Meclis Grubu adına.

DEMOKRAT PARTİ MECLİS GRUBU ADINA BAHADIR DÜLGER (Erzurum) — Dördüncü Adnan Menderes Kabinesinin programı hakkında D. P. Meclis Grubunun nokta-i nazarlarını ifade etmeden evvel, benden evvel söz almış olan C. H. P. Lideri Bay İsmet İnönü ile, C. M. P. Lideri Sayın Osman Bölükbaşı'nın iddialarına ve düşüncelerine cevap vermek istiyorum.

Bay İsmet İnönü'nün bir buçuk saat kadar devam eden beyanatında 4 neü Adnan Menderes

Hükümetinin programının tetkiki ile alakalı olan kısımlarına güçlükle tesadüf ettiğimizi ifade etmek isteriz. Sanki Bay İsmet İnönü bu konuşmasında Hükümetin B. M. M. nin tetkikine arz edilmiş olan programı hakkındaki düşüncelerini ifade etmekten ziyade B. M. Meclisine 6 - 7 Eylül hâdiseleri dolayısıyla verilmiş olan istizah takriri karşısında Hükümete hitabeder gibi konuşuyor. Hükümet programı ile 6 - 7 Eylül hâdiselerinin iç ve dış politika üzerindeki tesirlerinin birbirine olan münasebetlerini izah etmekte bir münasebet var mıdır, yok mudur? (Sağdan; vardır sesleri)

Bay İsmet İnönü daima böyle münasebetler bulmakta ustadır. Kendisi muhtelif hâdiseler ve silesiyle söz aldığı zaman geçmiş hâdiseleri canlandırmak, efkârı umumiyyede patlayıcı noktaları dinamitlemek ve burada söylediği sözlerle kendi partisi bakımından istikbalde yapılacak olan tahribedici politikalara zemin hazırlamak hususunda... (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Daima nutuklarının sonunda İdarei Örfiye Komutanının gazetelerdeki tahrik edici neşriyatın menedilmesi hususunda vermiş olduğu talimattan bahsetmeleri; ben burada tahrik edici beyanat veriyorum, fakat İdarei Örfiye Komutanı benim önüne set çekiyor; ey Büyük Millet Meclisi bunu bertaraf et, ben halk kütlelerini, mâsum vatandaşları âmalime göre arzuma göre, dilek ve isteklerime göre tahrik edeyim, demek istiyor. (Soldan, bravo, sesleri).

Bay İsmet İnönü'nün konuşmalarında; programdan daha çok Başvekil Adnan Menderes'in şahsiyetinin mevzuubahs edilmekte olduğu gözümüzden kaçmadı. İki noktaya temas ediyor; dönüyor, dönüyor, 6/7 Eylül hâdiselerinin iç ve dış politikadaki tezahüratı; bir; iki bunun Adnan Menderes üzerindeki tesirleri.

Halbuki teerübe görmüş, bizden daha yaşlı ve memleketi otuz sene mesuliyetsiz idare etmiş olan bir muhalefet liderinin; bir hükümet programının tasdiki ve müzakeresi babında bize söyleyeceği sözler başka olmalı idi, ondan alacağımız ciddi dersler metot ve usul dersleri vardı. Bize burada tahrik edici dersler verdi. Teessüfe şayandır ki, Bay İsmet İnönü bir buçuk saatlik konuşmasından sonra bu derslerin hiçbirini bize vermek lütuf ve inayetine bulunmadılar. (Soldan, alkışlar).

Bay İsmet İnönü her nedense bütün hâdiselerden kendisinin ve yalnız kendisinin haberdar olduğunu farz etmekte büyük bir üstatlık gösterdiler. İstanbul'da İdareî Örfiye Mahkemesinde tazyike uğrayanların yalnız kendisine telgraf çektiğini söylüyor. Haricî politikadaki meselelere ve inkişaflara yalnız kendisinin vâkıf olduğunu beyan ediyor. Kendisi bütün milletin âdeta kibleî şikâyeti haline gelmiş. Bütün bir grup, bütün bir Meclis ve bütün bir iktidarın kapıları kapanmış, gözleri kapanmış, kulakları tıkanmış ve bütün bir millet ıstırap membaî halinde ellerini göklere açmışlar ve İsmet İnönü'ye teveccüh etmişler, ondan salâh, ondan felâh bekliyorlar.

Arkadaşlar, böyle bir iddiada bulunmak gariptir, biraz da hâzindir. Demokrat Parti iktidarı, hükümet ve Meclis iktidarın bütün mevzuatına vâzîyettir, haberdardır; hiç değilse Bay İsmet İnönü kadar haberdardır. Bay İsmet Paşanın (Sağdan, alkışlar, gülüşmeler, bravo sesleri). Arkadaşlar bu şaka idi, şaka... Şakadan söyledim, sevindiler....

REİS — Müsaadenizi rica ederim.

DEMOKRAT PARTİ GRUPO ADINA BAHADIR DÜLGER (Devamla) — İsmet Paşa hazretlerinin (Sağdan, gülüşmeler, bravo sesleri)... Bay İsmet İnönü'nün 1,5 saatlik beyanatında ileriye sürmüş olduğu hususata, teferruata mütaallik olan kısımlara cevap vermekte güçlük olduğu aşîkârdır. Bendeniz Demokrat Parti Grubuna tereüman olarak konuştuğum için hükümetin faaliyet sâbasına taallük eden hususları madde madde cevaplandırmaktan tabiatıyla kendimi müstağni kılmaklığımı iktiza eder. Yalnız benim burada konuşmalarım, umumi prensipler hakkında umumi cevaplar verdikten sonra Demokrat Parti 4 nü Hükümet programı hakkında kendi Grubumun noktaî nazarlarını ifade etmekten ibaret olacaktır. Demokrat Parti Meclis Grubunun görüşlerine tereüman olarak program hakkında izahat verirken Cumhuriyetçi Millet Partisinin Başkanı Sayın Osman Bölükbaşı'nın burada söylemiş olduğu bâzî teredütlü noktaları da dolayısıyla cevaplandıracağımı zannediyorum. Onun için Sayın Bölükbaşı'nın...

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Kızırtıma bizi...(Gülüşmeler)

DEMOKRAT PARTİ MECLİS GRUPO ADINA BAHADIR DÜLGER (Devamla) — Sayın Osman Bölükbaşı'nın sözlerini müstakillen ele alarak onlar hakkında teferruatlı ve prensiple mütaallik cevaplar vermeyi, umumi prensipler dairesinde kalacak, Demokrat Parti Meclis Grubu görüşleriyle iktifa etmeyi lüzumlu sayıyorum.

Muhterem arkadaşlar;

Yüksek huzurunuzda müzakere ve tasvibedilmek üzere sunulmuş olan Dördüncü Adnan Menderes Hükümetinin programını, iki kısımda tetkik ve mütalâa etmek isabetli olacaktır.

Filhakika bu programı 5,5 seneden beri tatbik mevkiinde olan Demokrat Parti hükümetleri programlarının, temel fikirler itibarıyla bir devamı, fakat onların, yaşadığımız, günlerin ve bu günlerde müşahade edilmekte olan iktisadi ve içtimai inkişaflara muvazi tadilleri de ihtiva eden bir deva mıdır?

1950 den beri, gelip geçen Demokrat Parti hükümetlerinin faaliyet programlarını bir küll olarak mütalâa ve tetkik etmekte fayda vardır. Çünkü bu programlar, iktidarın el değiştirmesinden sonra; ihtiva ettikleri esaslar ve bu esasların tatbik şekilleri bakımından memleketin iktisadi ve içtimai bünyesinde derin inkılaplar yaratmaya muvaffak olmuş yapıcı, başarıcı ve her mânasıyla muvaffak programlardır. Bugünkü Türkiye, maddi ve mânevi manzarasıyla ihtiyaçları, telâkkileri, düşünceleri, iktisadi ve içtimai meseleleriyle bundan beş sene evvelki Türkiye'ye nazaran büyük değişiklikler arz ediyor. Biz bu değişiklikleri, elde edilen mesut neticeleri ve bu neticelere tabiaten bağlı olan türlü mudil meseleleri, Demokrat Partinin ana programı ile mutabakat halinde bulunan ve ihtiva ettikleri yapıcı esaslar bakımından birbirinin bir devamından ibaret olan Demokrat Parti hükümetleri programlarına medyun bulunuyoruz.

Bu programların başka bir hususiyeti de tatbika konuldukları andan itibaren birer hükümet programı halinde küll olarak veya içinde yaşanan seneye aid olduğu kadar, gelecek senelere de sirayet eden teferruatlı tatbikat programları hüviyetinde, bütçe olarak; Yüksek Meclisinin mütaaddit defalar tasvibine arz edilmiş olmalarıdır. 1954 umumi seçimlerinde, Yüksek Meclisinin tasvibi ile kuvvetlenmiş

olan bu programlar bütün neticeleriyle aziz milletimizin reyine arz edilmiş bulunuyordu. Seçim neticeleri, Demokrat Parti hükümetleri programlarının her sahadaki tatbikatı ile, aziz milletimizin tasvip ve takdirine mazhar olduğunu ispat etmiş bulunuyor.

Dördüncü Adnan Menderes Hükümeti, programını tanzim ederken işte bu vakıaları dikkat nazara almak ve kendi programını, beş buçuk seneden beri mevkii tatbikte olan programın bir devamı halinde tanzim etmek suretiyle hâdiselerin mantiki seyrini takibetmiş oluyor.

Müzakere ve tasvibinize arz edilen Hükümet programının birinci kısmı, senelerden beri tatbik mevkîinde olan ve anahatları itibarıyla değişmemiş bulunan işte bu programın başlıca esaslarının kısaca izahı mahiyetindedir.

Bu esaslar arasında, millî ekonominizin temelini teşkil eden zirai kalkınma, muvaffakiyetle tatbik edilmiş ve bundan sonra aynı dikkat ve hassasiyetle tatbik edilecek olan programın bel kemiğini teşkil etmektedir.

Türkiye'de zirai kalkınmanın temin edilmesi için, bugüne kadar alınmış bütün tedbirler en müspet ve hayırlı neticeleri vermiş bulunuyorlar. Beş buçuk seneden beri yapılan hummalı gayretler, Türkiye'de ziraat hayatının çehresini değiştirmiş, zirai istihsalın eski devirlerle kıyas edilemeyecek bir ölçüde tezayüdünü sağlamış, ziraatle meşgul olan ve milletimizin ekseriyetini teşkil eden köylü ve çiftçi sınıfının hayat seviyesinde derin değişiklikler vücuda getirmiştir. Uzun yıllardan beri, iktisadi hayatın âdeta dışında kalmış, iştirâ gücünün za'fı yüzünden, istihlâk sahalarına adım atmadan yaşamış olan geniş halk kitleleri, mevkii tatbika konmuş olan programın iktisadi hayatımıza getirdiği imkânlardan faydalanarak, yepyeni bir hayat yaşamaya başlamıştır. Bu imkânlar, coğrafi hudutlarımızda bir değişiklik olmadığı ve nüfusunuzda normal artış nispetleri dışında bir tezayüt kaydedilmediği halde, beş buçuk senelik bir devre içinde işlenen toprakları, değişen istihsal seviyesi, el atılan servet membaları, yapılan yolları, limanları, iskeleleri ile ve mahkûm edildikleri çok mütevazı hayattan kendilerini sıyrarak istihsal ve istihlâk sahalarına akmak imkânlarını bulan milyonlar ve milyonlarca köylü ve çiftçi vatandaşlarıyla, Türkiye'ye gerek vatan sahası ve gerek nüfus kesafeti bakımlarından iki misli büyümüş-

cesine, yeni bir hüviyet, yeni bir karakter vermektedir. İktisadi cihazlanma işimiz, zirai kalkınma hamlemizi ikmal eden, ona müessir olduğu kadar, ondan hayırlı tesirler alma suretiyle temposunu hızlandıran bir süratle inkişaf ediyor. Bu inkişaf; bütçelerimizdeki envestisman giderlerinin mümkün olduğu kadar genişletilmesinin, bu giderlerin memleketimizin tabii şartları göz önünde bulundurulmak suretiyle tanziminin müspet tesirleri olmuştur. Türkiye ölçülü adımlarla plânlı ve programlı bir gayretle medenî ve ileri bir cemiyet olmanın yolunu tutmuştur. Yapılmış olan envestismanlardan en mühimlerinin bütün neticeleriyle idraki artık çok kısa bir zamana mütevakıf bulunuyor. Nereden bakarsak bakalım, Türkiye'nin çehresi tamamiyle değişmiştir. Bugünkü Türkiye artık o eski Türkiye değildir. Yarınki Türkiye bugünküne hiç benzemeyecektir.

Yeni Türkiye, değişen iktisadi ve içtimai bünyesiyle her sahada müdîl meselelerin ortaya çıkmasına sebebiyet veriyor. Zirai istihsaldeki artış, toprak mahsulleri fiyatlarının tutulması, ayarlanması, satışlarda dış pazarlar rekabetlerinin karşılanması, mahsulün standardize edilmesi, vaktinde ve ucuz fiyatlarla limanlara veya istihlâk sahalarına nakledilmesi, zirai kredinin ayarlanması, hastalıklarla mücadele, ziraat aletlerinin yedek parçalarıyla beraber temini, akar yakıt, her türlü nakil vasıtaları tarifelerinin tanzimi, müstahsıl olduğu kadar müstehlîkin de himayesi gibi, bâzan hattâ birbirleriyle tezat halinde bulunan meselelerle bizleri karşı karşıya getiriyor. Türkiye'ye yeni bir hayat seviyesi, medenî ve ileri bir cemiyet manzarası verecek olan büyük envestisyonların doğurduğu yeni meselelerde hiçbir zaman zirai istihsaldeki artışın doğurduğu meselelerden daha zayıf görünmüyor. Türkiye iktisadi bakımdan büyük hamleler yapıyor. zirai istihsalın artması ile vüsatî eskiye nazaran oldukça genişlemiş olmasına rağmen, bâlâ mütevazı olmaktan kendisini kurtaramamış olan bir döviz imkânıyla muakayyet bulunmaktadır. Bu döviz imkânı geçmiş senelerde cari ihtiyacı maddelerine yapılan tahsislerde hissedilir kısıntılar icrası suretiyle hemen kâmilan envestisyonlarımıza tahsis edilmiş bulunuyor. Döviz imkânlarımız ayrıca dış yardımlarla ve kredilerle takviye ediliyor. İçerde iştirâ gücünün artması, müstehlîkler sınıfının tezayüdünü zaruri kılar-

ken yolların yapılması, ziraatin makineleştirilmesi, hususî sektörde sermaye terakümünün zirai ve sınaî istihsale akmış olması gibi haller karşısında cari ihtiyaç maddelerinin ve bu arada yedek parça ve bızı sanayi hammaddelerinin darlığı ciddi zorlukların doğmasını intaeediyor. Yapılmış olan envestismanlardan en mühimlerinin henüz bütün neticeleri ile idrak edilmemiş olması bu zorlukları âdetâ artıran ve psikolojik sahada aksülâmelere sebebiyet veren menfi bir unsur halinde tesirleri iera ediyor. Bu durum haksız fiyat yükselişlerinin, ihtikârın ve karaborsanın da doğmasına sebebiyet veriyor.

Sade zirai istihsal ve iktisadî cihazlanma sahalarına mütedair olarak tafsîl ettiğimiz bu müdil meselelerin benzerlerine, bütün Devlet faaliyet sektörlerinde tesadüf mümkün oluyor. Kalkınan Türkiye, iş başında olan hükümetlere ağır hizmetler, büyük mesuliyetler, iktihâmı müşkül zorluklar ve sıkıntılar yüklemektedir.

Durumun bu şekilde inkişafı, iktidarı bir hizmet yeri, sıkıntılara ve mesuliyetlere mal olduğu kadar, hizmet sahiplerine eşsiz şerefler de kazandıran bir makam olarak kabul etmeyenlerin viedanında derin akisler bırakmakta ve onları menfi görüşlere ve görünürlere sevk etmektedir.

Her türlü istihsalın artırılması yolunda teşviklere mazhar olmamış, bu sahada hükümetlerinden yardım görmemiş olan eski Türkiye'nin bu çeşit meseleleri yoktu, olamazdı, olmuştur. Onun için istihsal ettiği kadar satan, sattığından elde ettiği dövizlerle ancak cari ihtiyaç maddelerini temin eden ve böylece istihsal ve istihlâk seviyelerinde senelerce en ufak bir inkişaf göstermeden, nüfusunun büyük ekseriyetini nebati bir hayat yaşamaya mahkûm eden Türkiye'yi idare etmek çok kolaydı. O Türkiye'yi idare etmiş, olanlar, bugünkü Türkiye'nin hayatî meseleleriyle karşı karşıya gelmekten derin bir hayyet duymaktadırlar.

Biz muhalefetin, Türkiye'nin kalkınma hamlesi karşısındaki infialini ve heyecanını böyle görüyor ve böyle izah ediyoruz.

Halluki, Türkiye'yi kuru, natakabbız, gayrimünkeşif bir iktisadî hayata mahkûm ederek, hikmeti hükümet adına bir kalkınma hamlesinin zaruri olan meselelerinden ve darlıklarından tavakkiye çalışılmasında biz, çok derin bir gafletin tesirlerini görürüz. Türkiye, Demokrat Parti iktidarının eliyle başlamış olduğu iktisadî kurtu-

luş hanesini tamamlamadıkça, bunca fedakârlıklar pahasına elde etmiş olduğu siyasi istiklâlini, hürriyetini ve sahipolduğu mukaddes vatanın bütünlüğünü dahi teminat altında bulundurmaz. Türk vatandaşının şarhı hayatından, Türk istiklâl ve Cumhuriyetinin ebediliğine kadar her şey, her şeyimiz, bu iktisadî kurtuluş savaşındaki muvaffakiyetimize sıkı sıkıya bağlıdır. Bize azını ve iman veren, bütün sıkıntıları göğüslemeye, bütün zorlukları iktihama bizi teşvik eden düşünceler işte bunlardan ibarettir. Ve yine bu düşüncelerdir ki, Demokrat Parti Meclis Grubunu, Türkiye'yi iktisadî kurtuluşa götürmekte olan ve beş buçuk seneden beri mevkîi tatbikte bulunan programının esaslarını gûsûn ihtiyaçlarına göre zaruri tādilleri yapmakla beraber, olduğu gibi muhafaza etmek kararında birleştirmiştir.

Böylece, Hükümet programının, eski programları izah eden birinci kısmı hakkında Demokrat Parti Meclis Grubunun düşünce ve kanaatlerini arz ve izah etmiş bulunuyorum.

Programın ikinci kısmı, günün ihtiyaç ve zaruretlerine göre yapılan değişiklikleri ihtiva ediyor. Bu değişiklikleri zaruri kılan haller kanaatımıza göre, beş buçuk senelik bir tatbikattan sonra, Türkiye'nin iktisadî bünyesinde hasıl olan inkılaplardır. Bu inkılapların yarattığı yeni durumlar, ana fikirlerde değil, fakat usulde ve tatbik temposunda birtakım tādilleri zaruri kılmuştur.

Hükümet programında bu tādilatın nelerden ibaret olduğu teker teker zikrolunmaktadır. İlk ele alınan husus cari istihlâk maddeleri, sınaî hammaddeler ve yedek parçalara yapılan tahsislerin ziyadeleştirilmesi suretiyle bu konularda duyulmakta olan darlığın izalesinden ibarettir. Bu tedbir binnetice envestismanlar ile halk ihtiyaçlarının karşılıklı olarak gözönünde tutulmasını sağlayacak; bununla beraber kalkınma ve nafia işlerindeki yatırımların seviyesi Meclisce tasvibolunacak bir ölçüde muhafaza edilecektir. Cari istihlâk maddelerinde, sınaî hammaddeler ve yedek parçalar mevzuunda hissedilmekte olan darlıklar, haksız fiyat yükselişleri, ihtikâr ve karaborsa için memleketi müsaît bir inkişaf zemini hazırlanmıştır. Yeni alınan tedbirlerle bir taraftan mal bolluğu sağlarken diğer taraftan hususî mahkemeler ihdasını da derpiş eden şiddetli tenkil tedbirleriyle iktisadî hünyenin bu mahuf hasta-

hkların tesirlerinden kurtarılmasına teşebbüste tam bir isabet vardır.

Tenkil tedbirlerinin iktisadi tedbirlerle takviyesi bize bu mevzuda elde edilecek başarının teminatı olarak görünmektedir.

Umumi hayatımızda, ihtikâr ve karaborsa ile elele yürüyen her türlü suiistimallerle şiddetle mücadele etmek, yeni Hükümetin programında bir icraat maddesi olarak yer alıyor. Bu hususu âmme viedanını tatmin ve bu itibarla hepimize huzur veren bir temel madde olarak zikretmekten kendimizi alamıyoruz. Demokrat Parti iktidarı şahsi menfaatlara kapılmadan âmmeye faydalı olmak endişesini memleket hizmetinde olan herkesin, vekil, mebus, memur, müstahden, gazeteci, kim olursa olsun, herkesin viedanına naksetmek azim ve imanında bulunuyor. Demokrat Parti iktidarı, şerefli memleket hizmetleri ile dolu tarihini ve yine şerefli memleket hizmetleri ile dolacak olduğuna inandığı istikbalini, suiistimallerin karanlık gölgeleri altında bırakmıyacak kadar uyanık ve kararlıdır. Hükümeti suiistimallere karşı şiddetle mücadele etmek azim ve kararında Demokrat Parti Meclis Grubunun sonuna kadar takviye edecek olduğunu bu münasebetle ifade etmekte isabet vardır. (Soldan; bravo sesleri)

Sanayide hususi sektörün inkişaflarını yakından takibetmek için İşletmeler Vekâleti yerine bir Sanayi ve Maadin Vekâletinin kurulmasında isabet vardır. Bunun gibi, gitmekçe inkişaf ederek bir kül halinde ve tek elden idareye ihtiyaç gösteren, enerji işlerimizin müstakil bir vekâlete havallesi uygundur.

İktisadi gelişmelerimizde müspet bir tesiri haiz bulunan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun neticelerini daha ileri götürmek ve Petrol Kanununun tatbikatını sağlayarak neticeler istihsal etmek konusunda Hükümet programında yer almış olan maddeleri tasvibe ve takdire şayan gömmek lâzımdır.

Hükümetin idare cihazımızı süratle işler ve halkımızın hizmetine en iyi bir şekilde intibak eder bir tekemmüle eristirmek hususundaki kanaatini, idaremizde temel bir değişikliğin müjdesi olarak kabul etmek istiyoruz. Bu işe başlangıç olarak, memur zümreleri arasında, menfi tesir ve telâkkilere yol açtığı hissedilen tekaütlük müddevinin 30 seneden 25 seneye indirilmesi hükmünün tadjili yerindedir. Bu ilk tedbi-

rin idare cihazımıza mânevi bir huzur sağlayacağına kuvvetle inanıyoruz. Bununla beraber idare cihazımızın tekâmülünde atılan bu adımın, daha müessir diğer tedbirlerle takviye edilmesinin bir zaruret olduğu da âşikârdır. Hükümet programının tatbikatta böyle inkişaf göstereceğini muhakkak sayınaktayız.

Hükümet programı, mevzuatımızda da bazı tadil tasavvurlarını ihtiva etmektedir. Bunların başında Teşkilâtı Esasiye Kanununda yapılacak tadjillerin 1958 umumi seçimlerine kadar intace-dileceği yolunda vâzih kayıtlara tesadüf olunuyor.

Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzda, değişiklikler yapılması fikri Demokrat Parti ile beraber iktidara gelmiş olan bir fikirdir. Demokrat Partinin ilk Hükümet programında bu husus şu şeklide ifade edilmekteydi: «Demokratik inkılabımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp, Anayasa'da vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadjiller hazırlayıp hâzırınıza arz etmek kararındayız. Bunun sebebi bugünkü Anayasanın kuvvetler birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibariyle millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetinin kurulmasına mâni olamamış bulunmaktır.»

Anayasada gerekli tadjilleri yaparak demok-rasiyi Türkiye'de istikrarlı bir devlet nizamı haline getirmek, Demokrat Partinin siyasi mücadelesine hususiyet veren başlıca bir fikir olmuştur. Bugün 1958 seçimlerine kadar, bu fikrin muhakkak tatbik sahasına konulacağı düşüncesi Hükümet programında gönüllere ferahlık veren bir yer işgal ediyor. Maddi sahada Türkiye'nin refahı ve saadeti için mücadele eden, gayretler sarf eden Demokrat Parti iktidarı, uğrunda en çetin imtihânlara katlandığı, ıstıraplar çektiği, feragatlarla savastığı demokrasi prensiplerinin Türkiye'de ebediyen istikrar bulmasını temin etmek suretiyle tarihi hizmetlerini tetvig etmek azim ve kararındadır. (Soldan, bravo sesleri)

Böylece aziz milletimizin hürriyetlerini teminata bağlamak uğrunda yaptığı asırlık mücadele en mesut bir neticeye iktiran etmiş olacaktır.

Demokrat Partinin uğurlu eli, Türkiye'nin siyasi tarihinde bir devri kapıyarak yepyeni bir

desir açacaktır. Demokrat Parti hürriyet ve demokrasi ideallerine gönül vermiş olanların partisidir. Onu iktidara getiren Türk milleti köylüsüyle, şehirlisiyle, ihtiyariyle ve genciyle bu ideal bayrağının altında el ele, gönül gönüle, kalb kalble çarpıştığının hatırasını hâlâ muhafaza ediyor. Demokrat Parti elindeki bu ideal bayrağını elinden düşürmüyacaktır. Hürriyetleri teminatlara bağlamak ve demokrasiyi Türkiye'de istikrarlı bir devlet nizamına kavuşturmak müstesna şerefini hiçbir partiye, hiçbir zümreye, hiçbir kimseye kaptırmıyacaktır. (Soldan, alkışlar)

Anayasanın tadilatı tasavvuru yanında, Seçim Kanununda son yapılan değişikliklerin, yattıkları menfi tesirler mülâhazasıyla, tamamıyla ortadan kaldırılması da Hükümet programında yer alan bir husustur. Bunun isabetine işaret etmekle iktifa ederiz.

Son günlerde «ispat hakkı» formülü altında ifade edilmeye başlanmış olan negren vâkı isnat ve hakaretlerin gerektiğinde malikemeler huzurunda bir ispata mevzu teşkil etmesi imkânını hazırlıyacak kanunlar mevzuunda Hükümet tam bir tarafsızlık ifade etmektedir. Büyük Millet Meclisi, bu teklifleri kendi usulleri ve mer'i kanunların hükümleri muvacehesinde en isabetli bir karar şekline bağlayacaktır. Böylece umumi efkârı uzun zamandan beri işgal etmiş olan bir mesele de kapanmış olmaktadır.

Müşterek emniyet ve topyekûn sulh esasına dayanan ve bütün partiler arasında tam bir ittifaka mevzu olan dış politikamız hakkında tafsilâta girmeyi zait görüyoruz.

Birleşmiş Milletlerdeki yapıci faaliyetlerimize devam ederken müessislerinden bulunduğu-muz Balkan ve Bağdat Paktlarının inkişaf ettirilmesine çalışılacağı memnurlukla karşıladığımız bir husus olduğu gibi, bütün Türk milletin büyük bir hassasiyetle takibettiği Kıbrıs meselesinde, Türk görüşünün Londra konuşmaları münasebetiyle ifade edildiği şekilde ve aynen muhafaza edilmekte oluşunu tatmin edici buluyoruz.

Demokrat Parti Meclis Grubu adına tafsil ve izah etmeye çalıştığım hükümet programının umumi hatlarını esas itibarıyla millî ihtiyaçlara uygun ve şayanı kabul ve itimat gördüğümüzü burada açıkça ifade etmeliyiz. Programın tatbikatının, sade Hükümeti Grup karşısında mesul

eden değil, aynı zamanda Demokrat Parti Meclis Grubunu, Türk umumi efkârı karşısında ilzam eden bir hususiyet arz edeceğine sözlerime son verirken bilhassa işaret etmek isterim. Demokrat Parti Meclis Grubu bu düşünce ile Hükümet programına itimat reyini izhar ederken, programın tatbikatına hassasiyetle nîgâhban olmak, azim ve kararını da beraberce ifade etmeyi yerinde buluyor. (Soldan, sürekli alkışlar).

REİS — Birkaç arkadaşın müştereken verdiği bir takrir var, okutuyorum :

16. XII. 1955

T. B. Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına

İçtüzüğün 85 nci maddesine göre konuşmaların lehte, aleyhte ve hakkında olmak üzere tanzim edilerek müzakerelerin bu suretle icrasının Yüksek Meclisin tasvibine arz edilmesini saygılarımızla rica ederiz .

Burdur Mebusu

Çoruh Mebusu

Mehmet Özbey

Mecit Bumin

Çoruh Mebusu

Muğla Mebusu

M. Önal

N. Poyrazoğlu

REİS — 34 arkadaş söz almış bulunuyor. Onun için verilen bu takrir, nizamnamenin sarıh hükmü gereğince tasvibinize arz edeceğim.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Takrir aleyhinde söz istiyorum.

REİS — Buyurun.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Sevgili arkadaşlarım, üç grup huzurunuzda konuştum. Mebus arkadaşların fikirlerini beyan edebilmeleri için Nizamnamemizin 103 ncu maddesine göre hiç olmazsa altı mebusun konuşmasına müsaade ediniz. («Bu kifayeti müzakere teklifi değil» sesleri) Efendim, filvaki kifayeti müzakere teklifi değildir ama bunun neticesi tahdide gidecek. (Öyle şey yok, sesleri) Beyefendiler ben aleyhte konuşacağım, iki kişi aleyhte konuştu diye üçüncüsü konuşamaz, diyeceksiniz. Bunun aleyhinde diğer konuşmacılara da müsaade edilebilmesi için altı mebusun konuşmasına fırsat verin. Bir Halk Partisi Grubu adına ve bir de Cumhuriyetçi Millet Partisi Grubu adına iki mebus aleyhte konuştu, ben de aleyhte konuşacağım. Takrir kabul edilirse üçüncüsü de aleyhte konuşacak diye bana müsaade etmiyeceksiniz. (Ediceğiz, sesleri)

REİS — Ekrem Beyin noktai nazarda bir yanlışlık vardır. 103 ncu madde şöyle der : Ki-

Yayet takriri verilirse reye konulmasından evvel altı arkadaşın söylemesi lâzumdur. Konuşma huzur içinde serbest olarak devam etmektedir, her hangi bir tahdit yoktur.

Hikmet Bayur: bu takrir hakkında mı konuşacaksınız?

HIKMET BAYUR (Manisa) — Bu takrir hakkında.

REİS — Buyurun.

HIKMET BAYUR (Manisa) — Arkadaşlar, Hükümet programı pek çok şeyi ihtiva ediyor. Bu itibarla bazı noktaların lehinde ve bazı noktaların da aleyhinde konuşacak arkadaşlar da olur. Bu bir tek mesele değildir ki bunun munhasıran leh ve aleyhinde konuşulsun. Onun için bu takrirı kabul etmemek lâzımdır. Belki muhalif partiler % 100 aleyhte konuşur, Bahadır

Dülger % 100 lehte konuşabilir, fakat bazıları da bu mevzuun üstünde konuşmaları mümkündür.

REİS — Arkadaşlar, yanlış anlaşılmasın; bir kere gerek lehte ve gerekse aleyhte veya üstünde konuşacakların söz hakları mahfuzdur. (Sağdan; alkışlar, bravo sesleri) İcabederse sabaha kadar konuşulacaktır. (Bravo sesleri alkışlar) Onun için verilmiş olan şu takriri, yalnız söz alanların lehte, aleyhte veya üzreinde konuşmak üzere bir sıraya tâbi tutulması mânasında anlamak üzere, reyinize arz ediyorum. Takrirı kabul edenler... Etmeyenler... Takrir kabul edilmemiştir. O halde sıra ile konuşmaya devam edilecektir.

İnikada 15 dakika ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,45

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 18,12

REİS — Refik Koraltan

KATIPLER : Übeydullah Seven (Hakkâri), Edibe Sayar (Zonguldak)

REİS — Celse açılmıştır. Söz Kocaeli Mebusu Ekrem Alican'ındır.

EKREM ALİCAN (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlar; sözlerime başlarken bir hususu Yüksek Heyetinizin dikkatine sunmak isterim. Meclisler Hükümet programları üzerinde itimat veya ademiitimat şeklinde karara varırlarken; Hükümet programlarının ihtiva ettikleri esaslarla birlikte, bu esasları tatbik etmeyi vait ve taahhüdeyiyenlerin şahsi kabiliyet ve kifayetlerini ve bilhassa bu vait ve taahhütlere sadık kalacak siyasi hüviyete sahibolup olmadıklarını da göz önünde tutmak mecburiyetindedirler.

Üçüncü Menderes Hükümetinin vazifeden uzaklaştırılmasında, bu Hükümetin Demokrat Parti programına, Demokrat Partinin 1950 seçim beyannamesine, Hükümet programlarına tamamen aykırı ısratının sebeb olduğunu düşünürsek, aynı Hükümetin bir devamı telâkisiyle huzurunuza gelen yeni Hükümetin itimada liyakat derecesini kolayca takdir ederiz.

Bana öyle gelir ki Üçüncü Menderes Hükümetini vazifeden ayıran zihniyetin Dördüncü Menderes Hükümetine itimat reyi verebilmesinde bir tezat müşahade etmemeye imkân yoktur.

Kabinenin umumî vechesi üzerinde bu maruzatından sonra yeni Hükümetin programında ifade edilen fikirleri kısaca tahlilden geçirmek isterim.

Sayın Menderes politika hayatının mühim günlerinde Demokrat Partinin bir programı olduğunu hatırlamak ve bu mühim günler geçince o programı bir tarafa bırakmak itiyadını tamamen benimsemiş bulunmaktadır. Bu itibarla Dördüncü Menderes Hükümeti de programının ilham kaynağını, evvelki Menderes hükümetleri programlarında olduğu gibi, Demokrat Parti programı olduğunu ifade etmektedir.

Benim bildiğim, parti programları zaman zaman liderlerin siyasi edebiyatlarına ilham kaynağı olmak için değil, o partiler iktidara geçtikleri zaman cümle, cümle, hattâ kelime,

kelime tatbika konulmak ve bu sebeple millete yapılmış bulunan taahhütlerin bir vesikasını teşkil etmek için meydana getirilirler.

Bu itibarla ieraatla tevsik edilmeyen Hükümet programlarının, hangi siyasi edebiyatın nümunesi olurlarsa olsunlar hukuki bir değer taşınmalarına imkân yoktur.

Sayın Menderes'in bir diğer itiyadı da 1954 seçimlerinin neticelerini, milletimizin kendisinin bilünüm antidemokratik ieraatını tasvibettiği mânasında alması ve bu çeşit ieraatı tenkid edenlere, milletin iradesine aykırı hareket eden insanlar nazariyle bakmasıdır. Programında bu fikrini yeniden ve şu şekilde ifade etmektedir :

«1954 seçimlerinde program ve ieraatımızın aziz milletimizce takdire şayan görüldüğünde hiç kimse şüphe ve tereddüt gösteremez.»

Menderes'e şu hakikati açıkça hatırlatmak isterim ki, 1954 seçimlerinde Türk milletinin Demokrat Partiye tekrar ve kahır bir ekseriyetle rey vermesinde, çeşitli âmiller arasında bilhassa iki âmil mühim rol oynamıştır.

Bunlardan biri Demokrat Parti liderlerinin antidemokratik temayüllerinin, o gün bugünkü kadar bâriz bir hal almamış bulunması, diğeri de bir partinin dört sene gibi bir zaman içerisinde programını tam mânasiyle tatbika koyabilmek imkân ve fırsatına sahibolamıyacağı düşüncesidir.

Nitekim 1954 seçimlerini hemen takibeden günlerde alıncı çıkarılmış bulunan Kırşehir Kanunu, Seçim Kanunu tadilatı gibi kanunlar ve bunlara muvazi ieraattan sonra yapılan vilâyet umumi meclisi ve belediye meclisi seçimlerinin Demokrat Parti için cidden hazine olan neticeleri aziz milletimizin bu parti iktidarı hakkındaki yeni düşüncesini meydana çıkarmıştır.

Bu hususları böylece tesbit ettikten sonra Hükümet programının tahliline devam edelim ve bugün memleketimizin büyük aktüel meselesi olan iktisadi durum üzerindeki mütalâaları gözden geçirelim.

Evvelâ, bugün bu memlekette süratli bir iktisadi kalkınma yapılsın mı, yapılmassın mı meselesinin münakaşa mevzuu olamayacağı hakikatini sarahatle ifade etmek lazımdır. Bu bakımdan iktisadi politikanın aksak taraflarına işaret edenleri, bundan evvelki Hükümetin, iktisadi kalkınmayı istemiyenler şeklinde vasıf-

landırma gayretlerini, siyasi mücadelenin demokratik icaplarıyla telif etmeye elbette imkân yoktur. Bütün mesele takibedilen yolun memleketin iktisadi ve içtimai istikrarını bozucu, memleketin maddi ve mânevi değerlerini yok edici bir yol olup olmadığını tesbit meselesidir. Bu fikrimi teyid ve hakiki bir iktisadi kalkınmanın mânasını vuzuhla tâyin için, 1950 umumi seçimleri dolayısıyla Demokrat Parti tarafından neşredilmiş bulunan seçim beyannamesinden şu paragrafı okumama müsaadenizi istirham edeceğim :

«O halde iktisadi kalkınmanın mânasını iyi-ce kavramak icabeder. İktisadi bünyeyi tazyik etmek ve zaafa düşürmek pahasına elde edilerek imkân ve paralarla şurada ve burada şu veya bu tesisi vücuda getirmek hakiki kalkınmanın tabii yolu olamaz. Yapılacak iş ve hizmetin faydası ancak millî ekonomimize temin edeceği fayda ile ölçülür. Taşa, toprağa gömcek, israf ve heder edecek paramız ve zararı tecrübe edilmiş yollarda ısrarla kaybedilecek zamanımız yoktur.»

İlham kaynağını bu seçim beyannamesinden almış olması icabeden Birinci Menderes Hükümetinin programı da, iktisadi bünyemizi ferahlığa kavuşturmayı ve iktisadi cihazlanmamızı süratlendirmeyi, memlekette hayat pahalılığını önleyici, maliyetleri dünya seviyelerine yaklaştırıcı, istihsalî hayat pahalılığının ve yüksek maliyetlerin baskısından kurtarıcı, iş ve istihsal hacmini genişletici bir iktisadi politika ile mümkün görmektedir.

Vaktiyle Sayın Menderes'in kaleminden çıktığı muhakkak olan bu tarifler dahi bize iktisadi kalkınmanın başlıca iki şartının mevcut bulunduğunu anlatmaktadır.

Bunlardan birincisi : İktisadi kalkınmanın iktisadi bünyeyi topyekûn tazyik etmek, daha doğrusu za'fa düşürmek pahasına elde edilemeyeceği yani iktisadi kalkınmada evvelâ iç ve dış finansman meselelerinin halli gerekeceği;

Diğeri de; iktisadi kalkınmanın, yapılacak iş ve hizmetlerin millî ekonomimize en fazla fayda temin edecek olanlarının tesbit edilmesi ve sıraya konulması ile yani umumi bir yatırım plân veya programına istinadetmekle mümkün olacağı şartıdır.

Yatırımlarımızı dikkatli bir tetkika tâbi tutacak arkadaşlarımız kolayca göreceklerdir

ki; bugün bu yatırımların kısmı mühimmini üzerine alınıp bulunan bütçe dışı müesseseler ve bilhassa iktisadi devlet teşekkülleri muhtaç bulundukları malî imkânları kendi öz kaynaklarıyla sağlayamadıkları için Merkez Bankasının kısa vâdeli kredi kaynakları bunları devamlı surette besleyen bir memba halini almış ve bu memba kısa vâdeli olmak vasfını külliyen kaybetmiştir.

İktisadi kalkınmamızın temeli olduğunda müttelik bulunduğumuz ziraatimizin gelişmesi, şüphesiz mahalline masruf zirai kredilerle ve müstakar bir fiyat politikasıyla mümkündür. Şu kadar ki; bu kredilerin ve destekleme fonlarının sağlanmasında Merkez Bankasının emsion membaının devamlı bir kaynak olarak kullanılması gerekir. Bugün ziraatimizi teşvik etmek maksadıyla verilen kredilerin mühim bir kısmı ve desteklemeden mütevellit zararların tamamı Merkez Bankasının bu kaynağına istinat edilmektedir.

Bu mütalâalarını teyit için birkaç misal zikrederim :

1. Ziraat Bankasının 1954 takvim yılı sonundaki Merkez Bankasına olan taahhütleri yekünü 700 küsur milyon liraya yükselmiş bulunmaktadır.

2. Toprak Mahsulleri Ofisinin 1954 yılı sonundaki Merkez Bankasına olan borcu 692 milyon lira ve Hazinesinin yalnız yıl sonu zararlarından mütevellit Ofise borcu aynı yıl sonunda 300 küsur milyon liradır. Bu miktara 1955 yılında bir diğer yüz milyonluk zararın ilâve edilmesi gerekeceği şüphesizdir.

3. Şeker Fabrikaları Türk Anonim Şirketinin de aynı şekilde 1954 yılı sonunda Merkez Bankasına olan borçları yekünü 100 küsur milyon liradır.

Bütün bu mâruzatımla izahına çalıştığım hususu, bilmiyorum, arkadaşlarıma ifade edebildim mi?

Bir iktisadi bünye içerisinde normal yollarla sermaye yatırımları tesis etmeyi istisnai ve kısa vâdeli olması lâzıgınen finansman kaynaklarını, iktisadi kalkınma yapıyoruz diye, hiçbir kayda tâbi olmadan kullanacak olursak, iktisadi bünyenin istikrarını mutlaka bozar ve bu istikrarsızlık, kalkınmadan muradolan mânanın tamamıyla aksi neticeler vererek memle-

ketin hem iktisadi, hem de içtimai düzenini tehlikeye sokabilir.

Esasen tabii yollardan sermaye piyasası yaratmadan bir iktisadi kalkınma hareketini bu kadar süratle başarmak mümkün olsaydı, bugün dünyada iktisaden kalkınmamış hiçbir memleket kalmaz, hattâ kredi müesseselerinin ihdasına da lüzum hâsıl olmazdı. (Sağdan, bravo sesleri)

Başvurulan usuller iktisadi nosyona ne kadar mahdudolursa olsun, hiçbir memleketio ve hiçbir kimsenin meçhula olan usuller değildir.

Finansman şekli bu olan yatırımlarımızın milli ekonomimizin gerçeklerini dikakte alan umumi bir yatırım programı ve plânı içerisinde mütalâa edildigine dair de ortada her hangi bir işaret mevcut değildir.

Sınai tesislerin istihsal gücümüzü en kısa zamanda artıracaklardan seçilmiş olmaları mevzuu bir yana, hükümet merkezimizde inşa halinde bulunan ve milyonlara liralık iç ve dış tediye gücümüzü bel'eden muazzam umum müdürlük binalarını, memleketin halen içinde bulunduğu iktisadi müşküller karşısında lüzumlu birer yatırım saymağa bilmiyorum imkân var mı? Şimdi mevzuun bir diğer safhası üzerinde durmak isterim.

İktisadi Devlet Teşekküllerinin bütçe dışı ve büyük kısmıyla suni iştirâ güclerine yıllık Devlet bütçelerimizin yatırımlar kısmına biraz da varidat membalarını zorhiyarak koyduğumuz yatırım rakamlarının ilâvesiyle hâsıl olan âmme sektörünün topyekûn iştirâ gücü bu memleketin iktisadi takatinin dışına çıkmış ve iktisadi kalkınmayı süratle tahakkuk ettirmek mülâhazaları altında dış tediye imkânlarımızın iç istihsallerimizin kısmı küllisi âmme sektörüne tahsis edilmiştir. Bu hal hususi sektör için hayati ehemmiyeti olan sinai hammaddeleri, zaruri istihsalât maddeleri, yedek parça, sahhî malzeme ve ilaçlar, inşaat malzemesi ve saire gibi ihtiyaç maddelerinin çok cüzi miktarlarda karşılanabilmesi gibi bir vaziyet doğurduğundan memlekette madde darlığı hattâ madde yokluğu en had şekilde kendisini meydana vurmıştır.

Mahdud ihtiyaç maddelerinin vatandaşlara âdil bir şekilde tevzi imkân ve usulleri de temin edilemediğinden iktisadi politikanın zatında mün-demiç enflasyonist karektere bu düzensizliklerin

de inızmamıyla memleketimiz bugün yakın tarihinde görmediği bir fiyat yükselmesi, piyasa istikrarsızlığı ve karaborsa hâdisesiyle karşı karşıya gelmiştir. Bütün bu iç sıkıntılar bahasına memleketi giren malların, bedellerinin eenebi satıcılara zamanında tediye edilememesi yüzünden dış itibarımızın ne derecelere kadar sarsıldığı da ayrıca kaydedilmesi gereken bir husustur.

Burnya kadar olan müruzatınla takibedilen iktisadi politikanın mahzurlu taraflarına kısmen temas etmiş bulunuyorum. Bu yanlış politika sonunda bugün meydana gelmiş bulunan hayat pahalılığı milyonlara vatandaşımızın geçinme imkânlarını değil yaşama imkânlarını dahi tehdit eder bir duruma girmiştir. Cemiyetimizin en büyük kuvvet kaynağı olan ahlâki hasletlerimiz de bu tazyikin tesirinden elbet masun kalamıyacaktır.

Üçüncü Menderes kabinesinin istifası ile neticelenen D. Parti Grupunun o tarihi celsesinde kıymetli arkadaşlarımı feverana sevk eden hâdiselerin başında öyle zannediyorum ki, iktisadi politikamızın bu elim neticesi başlıca sebebi teşkil etmiştir.

Bu durumun yakın bir istikbalde bertaraf edileceğine dair ufukta her hangi bir işaret mevcut değildir. Tediye muvazenemiz yıldan yıla artan miktarlarda açıklarla kapanmaktadır. Elimizde bulunan dış tediye imkânlarımız her gün biraz daha tükenmektedir. Bugünkü miktarların halihazır açıklarımızı dahi karşılamaya kâfi olmadığı muhakkaktır. İstihsal maliyetlerimiz her gün biraz daha yükselmektedir.

Bu iktisadi neticeleri Hükümet programında ifadesini bulan hususi mahkemeler ve saire gibi gayriiktisadi tedbirlerle önlemeye elbet imkân yoktur. Piyasanın normal bir hukuki düzen dâhilinde işlemesini temin etmek her Hükümetin Hükümet olmak vasfının tabii icaplarındandır. Asıl tedbir bu düzensizlikleri yaratan iktisadi hâdiseleri ıslah etme tedbirleridir. Bu çeşit tedbirlerin alınacağına dair iso, Hükümet programında bir işarete tesadüf etmemiş bulunmaktayız.

(Ekonomik saha dışında) idare cihazımızı ıslah etme ve demokratik rejime istikrar sağlama mevzularında Sayın Menderes 1950 Hükümet programında bize çok daha tatlı vaitlerde bulunmuştur.

1950 yılından bu yana geçen hâdiseler Demokrat Parti hareketinin tek parti devrinin gelenekleri içerisinde yetişmiş, onun itiyatlarını benimsemiş olan bu parti liderleri için yalnız siyasi iktidarı ele geçirme vasilesi olduğuna meydana çıkarmıştır. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar).

Bugün dünden hiç de farklı olmıyan gayrimesul, her türlü murakabeden azade tek parti ve tek şahıs hâkimiyetine müstenit bir idare, devlet işlerimizi keyfi arzulara tâbi olarak yürütmektedir. İdare cihazımızın ve rejiminizin meselelerini hal yolunda 4 neü Menderes Hükümeti programında göcüllere ferahlık verecek yepyeni bir zihniyet ümidine kapılanlar, ihtiyatlı, imsaklı bir üslup içerisinde kaleme almış, daha çok 1950 yılından sonra getirilmiş antidemokratik hükümlere ve şekle taallük eden bir iki cümle ile karşılaşmak suretiyle hayal sükutuna uğramışlardır.

Bugün idare cihazımızın içerisinde bulunduğumuz maddi ve mânevi ıstırapların giderileceğine, memurlarımızın D. P. başkanları sultasından kurtarılacağına dair programda zımni veya sarîh bir ifadeye rastlanmak mümkün değildir. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar.)

Süratle işler, halkımızın hizmetine en iyi bir şekilde intibak eder bir idare cihazının kurulabilmesi, her şeyden evvel bu cihazı kavramış bulunma maddi ve mânevi ıstırapların ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Yirini beş senelik tekaütlük müddetinin otuz seneye çıkarılacağı yolundaki şekle mütasallik tadil taahhüdünün bu mevzudaki kazai murakabe noksanını da ihtiva etmemiş bulunması yeni Hükümetin taşıdığı zihniyete açık bir delildir.

Mevzuatımızdaki tadil tasavvurları üç noktada toplanmaktadır.

Birinci tasavvur Anayasa tadilâtı. Anayasa acaba hangi istikamette tadil olunmak istenmektedir? Meselâ parti liderinin emrine muti olmıyan partili mebusların mebusluk sıfatlarının ısıkatı da bir Anayasa tadili meselesidir. (Gülüşmeler)

Seçim Kanununda kaybettiklerimizi bulduruçuklarını ve 'dediyorlar.

İspat hakkı mevzuunda da Meclisin en isabetli karara varacağından bahsediliyor. Meclise verilmiş bir veya birkaç kanun teklifinin meselenin

esası hakkında müspet veya menfi mütalâa izhar olunmadan bir hükümetin programında yer almış bulunması her halde o kanun tekliflerini Meclise vermiş olanlara karşı yeni Hükümetin peşinen sempati izharı demek olacaktır. Meselenin esası hakkında mütalâa beyan edileydi daha isabetli hareket edilmiş olurdu.

Günün şartları ve hâdiselerinin zoru ile yapılan ve kullanılan üslûptan, programa, istemeye istemeye geçirildiği kolayca anlaşılır bu çeşit perakende taahhütlerle memleketimizin rejim meselelerinin ve bunlara bağlı olarak topyekûn bütün meselelerin halledilebileceğine inanmak elbette imkânsızdır.

Bu itibarla memleketin daha fazla kaybedilecek zamanı yoktur. Demokrat Partinin programını tatbika koymak isteyenler, her şeyden evvel o programa inanmış insanları iş başına getirmek mecburiyetindedirler.

Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Sağdan alkışlar)

REİS — Efendim, Feridun Ergin burada değildir. Ama girmeden evvel kendi imzasıyla verdiği bir yazıda kendi söz sırasını Turan (Güneş'e bırakmıştır. Söz Turan Güneş'in. Buyurunlar.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlar; 4 ncü Adnan Menderes Hükümetinin programının hukuki ve siyasi meselelere temas eden hususlarını huzurunuzda kısaca tahlil etmek istiyorum.

Hukuk nizamında yapılacağı vadedilen taddillerin, siyasi bir felsefeden mahrum bulunduğunu, demokratik rejimin tahakkuk ettirileceği hakkında en ufak bir ümit uyandırmadığını beyan etmek gerekmektedir.

Demokratik bir düzenin dayanacağı Anayasa hakkında Hükümet programı, sadece umumî ve gayrivazih ifadelerden ileri gitmiyor. Hattâ diyebilirim ki mevzuatımızın orasından burasından bazı çok göze batıcı çıkıntılar kaldırılacağı va'di. buna mukabil bu ufak tavizler mukabili, sakat ve antidemokratik esaslara dokunmadan, keyfîlik ve sübjektiflik anahtarlarını elinde bulundurmak gayreti, bu Anayasa tadilinin ciddiye alındığı; ciddiye alınsa bile istenilen istikamette olacağı hakkında büyük şüpheler uyandırmaktadır.

Programda, idare cihazımızın ıslah edilece-

ği bir kelimeyle geçirildikten sonra, bunun ne şekilde tahakkuk ettirileceğine hiç temas edilmeyen ve mevzu ile ilgisi tesbit olunmadan emeklilik haddinin 25 sene hizmetten 30 seneye çıkarılacağı hakkındaki beyanı, muayyen bir sistemin tatbikatı olarak görülmemektedir.

Bu beyanı muhtelif şekillerde tefsir etmek mümkündür. Bunlardan ilk akla geleni, 25 sene devlet hizmetinin, memurdan kâfi miktarda istifadeyi sağlamadığı hususudur. Filhakika bu tedbir idare cihazının ıslahı fikri dolayısıyla ele alındığına göre, sadece personelin muhafazasına mâtufl olsa gerektir. Bu zaviyeden mütalâa edilince tedbiri yerinde saymak belki mümkündür. Fakat Hükümeti bu tedbirlere sevk eden hakiki âmilleri araştırarak olursak, idare cihazımızın içinde bulunduğu vahim durumu anlamak daha da kolaylaşacaktır. Bugün memurlarımızın, içinde bulundukları hukuki emniyetsizlik ve maddi sıkıntı, devlet kadrosunun, kıymetli elemanlardan süratle boşalmasına sebeb olmaktadır. Bu şartlar altında emeklilik haddini 30 seneye çıkartmakla ıktifa etmek, devlet idaresinde basiretin ve bilginin bir tezahürü gibi kabul olunamaz. Bu kabil beyanlar programın her noktasındaki vuzuhsuzluğun ve zati meseleye vukufsuzluğun bir misalini teşkil etmektedir.

Eğer 30 sene meselesi, modern idare mefhumu ve hukuka bağlı devlet fikriyle katiyen bağdaşamayan bugünkü memur rejiminin hukuk esaslarına ve teminat prensiplerine uydurulması için ileri sürülmek isteniyorsa, burada daha da vahim bir anlayış noksanı ile, yahut prensiplerden bilerek tecerrüdetmek niyetiyle karşı karşıya bulunduğumuz anlaşılacaktır. Şikâyet edilen husus, bugünkü iktisadi şartlar altında zaten müspet menfi mânasını kaybeden 25 sene sonunda emekliye ayrılma değildir. Hukuka bağlı devlet fikrine olduğu kadar Demokrat Partinin bir zamanlar hüsnüniyetle kaleme alınmış programına da taban tabana zıt «Teşkilât Emrine Alınma» Kanunu ve kazai mercilere müracaatı kapıyan kanuni hükümlerdir. Bunların kaldırılmak istendiği hakkında en ufak bir işarete rastlanmıyor. Teşkilât Emrine Alınma Kanunu, âmme hizmetlerinin vatandaşın gerektirdiği gibi eşitlik ve tarafsızlık içinde arz edilmesi için zaruri olan teminatı bir anda silmiştir. Eğer yapılmak istendiği söylenen reform, ciddi prensiplerden ve esash bir zihniyet de-

güçlüğünden mülhem olsaydı her şeyden evvel bu meselenin ele alınması gerekirdi. Binaenaleyh muhterem Menderes'in eski düşüncesi ve mizacında ısrar ettiği kanaatini değiştirmemiz için bir sebep mevcut değildir.

Muhterem arkadaşlarımız; Hükümet programının hukukumuza temas eden diğer hususları da, bir Hükümette ve programında bulunması gereken fikir ve prensip insanının bir eseri olarak görünmüyor.

1954 seçimlerinin hemen akabinde mutlak bir zaruretin ve siyasi ahlaki vikaye etme endişesinin eseri olarak getirildiği beyan edilen Seçim Kanununun lüzumsuz olduğuna program işaret etmektedir. Muhterem Başvekilin bu kanunun müzakerelerinde; «Bu kanun sadece ahlakiği ve memlekette mânevi huzuru temine mâtuf olmanın ötesinde, en küçük bir gaye dahi takibetmemektedir. Bunun aksini ispat edebilece aşkolsun demek lâzımgelir. Ben bunu ispat edebileceklerine katiyen kaani değilim.» buyurmuşlardı. Bugün bu kanunun lüzumsuzluğunu beyan ettiklerine göre, mânevi huzuru temine mâtuf bulunmadığını ispat etmiş bulunuyorlar. Kendilerine aşkolsun, demek lâzımgelmektedir. Bununla beraber, birçok hareketlerinin mihreri yaptıkları siyasi ahlaki telâkkilerini bu kanunla beraber değiştirme temayülünde olduklarını düşünerek nishî bir sevinç duyduğumuzu ifade etmek isteriz.

Hükümet programında bahsi geçen perakende tedbirler arasında ispat hakkı da yer almış bulunmaktadır. Muhterem Başvekilin Anayasaya aykırılıktan tutun da, bizde mevcudiyetine kadar türlü çeşitlerde konuşmalarına mevzu teşkil eden bu meselenin halinde bugün artık bir vuzuha varmış olmasını temenni ederdik. Programdaki ifade eğer bu hususta Hükümetin bir görüşü bulunmadığını beyan ediyorsa, derecine ne diye lüzum görülmüştür? Yüksek Meclisin en isabetli kararı vereceği bedahatını tekrara hacet yoktur. Bütün mevzularda Millet Meclisinin en isabetli kararı vereceğini bir Hükümet peşin olarak kabul etmek zorundadır. Programdaki bu beyan, Muhterem Başvekilin tenakuz silsilesine bir yenisini ilâve etmek endişesinden ileri gelmiştir. Efkârı umumiyede bu derecede ilgi uyandıran bir meselede bir Hükümetin sarılı bir fikri olmaması, anlaşılır şey değildir.

Muhterem arkadaşlar, Anayasaya mütâallik

umumi sözler bir tarafa bırakılacak olursa programın siyasi ve hukuki nizamımız hakkında ihtiva ettikleri bunlardan ibarettir. Demokratik rejimin bütün bu rejimi kabul etmiş memleketlerde asgari müsterekleri Hükümetin benimsemiş olduğuna dair hiçbir emareyi bu hükümlerden çıkarmak mümkün değildir.

Hattâ günün şartları nazara alınırsa Muhterem Başvekilin kendi demokrasi tarifinin unsurlarını olsun tahakkuk ettirmek temayülü dahi seziilmemektedir. Filhakika Muhterem Başvekilin ifadesine göre «Bir memlekette matbuat serbestçe işlerse o memlekette demokrasi vardır. Bütün demokratik müesseseleri koyunuz, Hükümete gazete kapatmak salâhiyetini veriniz. O zaman bir sürü Meclislere lüzum kalmaz.»

Bugün bu salâhiyeti Hükümet fiilen elinde bulundurmaktadır. Filhakika Örfi İdarenin memleketimizin başlıca basın merkezlerinde birçok gazeteleri kapattığı yüksek malûmunuzdur. Ümid ediyordum ki, yeni bir Hükümet kendine itimadın ve memleketi normal yollarla idare niyetinin bir nişanesi olarak beyanatında bu istisnai rejimin kaldırılacağını ilk cümleler meyanında söyler. Bu yapılmadıktan başka Yüksek Meclisin Örfi İdareyi kabule sevk eden sebeplerin izalesi için her hangi bir faaliyet gösterileceği de belârtılmemiştir. Bir evvelki Hükümetten devraldığı bir silâhı dördüncü Menderes Kabinesinin normal Hükümet vasıtaları arasında sayması endişesinderyiz. Örfi İdarenin şimdiye kadarki tatbikatının Yüksek Meclisininin anladığı mânalardan ileriye götürüldüğü memleket menfaatleri üzerinde dikkatle duran nazarlardan kaçmamıştır. Anayasanın Örfi İdareyi isabetliren sebepleri bugün mevcudolmadığına göre Yüksek Meclisin Hükümetin ihmaline rağmen memleketi normal şartlara kavuşturacağı muhakkaktır.

Muhterem arkadaşlarımız; Hükümet programını sadece siyasi ve hukuki sahadaki hükümleri etrafında yaptığımız kısa tahlilin sonunda vardığımız netice şudur : Memleketin bugün içinde bulunduğu iktisadi sıkıntılar ve bunların hal suretleri hususunda Hükümet nasıl vazih fikirlerden ve ciddi tedbirler düşünmekten uzaksa bütün bunların temelini teşkil edecek olan siyasi rejiminin normalleştirilmesi mevzuunda hiçbir ciddi adım atmak niyetinde değildir. Bugün bütün vatandaşların istisnasız benimsediği ve bu-

rada sayılmasına lüzum dahi olmayan müesseseler kurmaya niyetli samimi, ciddi bir Hükümetin ekseriyet grubu tarafından iş başına getirilmesi mecburiyeti ile huzurunuzdan ayrılıyorum. (Sagdan, alkışlar)

REİS — Kasım Küfrevi.

KASIM KÜFREVLİ (Ağrı) — Muhterem arkadaşlarım; bu programı tetkik etmeye imkân bahşeyliyen Yüksek Heyetinizi en derin şükran hisleriyle selâmlarım.

Aziz arkadaşlarım; 4 ncü Menderes Kabinesinin programı üzerinde konuşuyoruz. Her şeyden evvel mazide, şu yakın mazide cereyan ediyen hâdiselerin hâtıralarından ve tesirlerinden kendimi tamamiyle tecrid ederek konuşmakta olduğumu arz ederim.

Anayasanın 44 ncü maddesindeki ifade ile Hükümetin hattı hareketini ve siyasi nokta-i nazarını aksettirmesi lâzımgelen bir program var önümüzde.

Muhterem arkadaşlar; acaba bu programın getirdiği yenilikler nelerdir? Bu hususları Yüksek Heyetinizin huzurunda belirtmek için biraz gerilere, Menderes hükümetlerinin diğer programlarına nazar atfetmeme müsaadenizi istirham ederim. Bu suretle yapacağım mukayeselerle bugünkü programın simasını huzurunuzda naziz bir arkadaşınız olarak tersim etmeye çalışacağım.

Birinci Menderes Kabinesi : Aziz arkadaşlar, 1950 senesinde asıl Türk milletinin mukadderatını ellerine tevdi etmiş olduğu demokrasi mücabitlerinin arasında, ben de şu sıralarda naziz bir arkadaşınız olarak yer almış bulunmakta idim. Hükümetin bu kürsüde okunan programını huşu içinde dinledik. Arkadaşlar, hükümet reisi devraldığı iktidarın manzurasını tersim ediyordu. Rejim mevzuunda, iktisadi mevzularda ve demokrasi mevzularında Demokrat Partinin programındaki umdelerin nasıl tahakkuk ettirileceğini burada dile getiriyordu. Çok tatlı anları o anlar arkadaşlar. Bugün hâlâ bir vait olarak hüviyetini muhafaza etmekte olan bir devri sabık zihniyeti yaratmıyacağız vecizesi işte o günlerin yadigarıdır.

İkinci programa geliyorum : Muhterem arkadaşlarım, on ay sonra hükümet reisi yeni bir kabine kurabilmek esbabı mucibesıyla istifa etti. İkinci kabine programı 1951 senesinin Martında burada okundu. Sayın Başvekil birinci

Hükümetin programıyla ikinci hükümet programı arasında esaslı bir fark bulunmadığını beyan ediyordu.

Arkadaşlar, bu programda yenilik olarak sadece bir siyasi üslup halâveti vardı. Kullanılan tâbir ve kelimelerde yumuşaklık vardı. Zâhir kırmızı reyler, kelimelere bir ufuk penbeliği veriyor.

Muhterem arkadaşlarım Üçüncü Menderes Kabinesi seçimlerden sonra teşekkül etti. Bu kabinenin programını takdim ederken bizzat Muhterem Başvekili şöyle diyordu: «Huzurunza yeni bir programla gelmiş değiliz. Hükümetin getirmiş olduğu programda iktisadi ve mali kısımlar malûmdur. Mevzuatımız iç rejim ve demokrasinin tekâmül ettirilmesi bakımındandır.»

Muhterem arkadaşlar, bu program dört senelik mâziyi intikal devresi olarak tavsif ediyordu. Yeni bir mesut ufka kanat açacak ve böylece demokrasinin mânevi iklimini tesis edecek idi. Muhterem arkadaşlar, «İnsan âlemde hayâl ettiği nispette yaşar.» (Sağdan, bravo sesleri).

Muhterem arkadaşlar, program bir hükümetin yapacağı işleri ve takibedeceği prensipleri gösterir. Mühim olan husus, bunların tatbikatında hâkim olan zihniyet ve prensiplerdir. Üçüncü Menderes hükümetinde hâkim olan zihniyet, vatandaş fikir ve düşünce hürriyetine aykırı hüküm ve tasarruflardan kurtarma bakımından semere vermedi. Bilâkis halkı mevcut kanunlar dışında vesayete muhtaç telâkki eden bir hüviyetle göründü.

Vatandaşlar üzerinde türlü yollardan, türlü telâkkilerle Devletin siyasi ve idari hükmünü ağırlaştırmak, heves edilecek yollardan değildir arkadaşlar.

İnsan hayatında, siyasi toplulukların hayatında mevsimler vardır, nitekim mevsimi geldi, ve üçüncü Menderes kabinesi sukut etti.

Dünyanın nazarları üzerimize çevrildiği şu günlerde Demokrat Parti yüksek grubu millette arzu edilen bir Hükümetin lüzumunu zamanında duymuş ve bu suretle Üçüncü Menderes Hükümetinin sukutu yerinde olmuştur arkadaşlar.

Hükümetin sukutu parlamento zaviyesinden de yerindedir, muhterem arkadaşlarım.

Demokrat Parti Yüksek Meclis Grubu huzurunda ilk defa vukua gelen bu sukut hâdisesi, artık grup hâkimiyetine ve dolayısıyla Meclisle

birlikte iş görme zihniyetine ağılan bir pencere olarak tavsif edilip takdire layık görülmelidir.

Muhterem arkadaşlar; Muhterem 4. Menderes kabinesinin buhranlı bir fetretten sonra teşekkül ettiği bir vaki'dir. Muhterem Heyetinizin sinesinde liyakatlarıyla Hükümeti tedvir eyliyecek düzinelerle vekil vardır. Şu halde bu fetret asla bir kabine buhranı olarak tavsif etmek her şeyden evvel Yüksek Heyetinize ıcaal fıkdanı isna etmek olur. Yüksek Heyetinizi ıcaal fıkdanından tenzih ederim. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlar; ortada sadece ve sadece müşahede edilen bu fetret Muhterem Menderes'in yüksek grupundan az kırmızı rey almak için baş vurmuş olduğu bir tetkikten ibarettir. Başkaca muhterem Menderes'in vaki ziyafetlerle sizlere karşı duymuş olduğu iştihakları iki gün içine sığdırmış olduğu mânasına alamamı arkadaşlarım. (Sağdan, alkışlar)

Aziz arkadaşlarım; kabinenin kuruluşunda ufak bir noktaya temas etmeden geçemem. Muhterem Başvekil bu kabinde iki Bakanlığı uhdesinde bulundurmak, tasarrufunda bulundurmak itiyadından kurtulamıyor.

Aziz arkadaşlar, bu Bakanlığın Millî Müdafaa Bakanlığı olduğu hiç kimsenin dikkat nazarından kaçmaz. Kaldı ki, Anayasanın 49 m'ü maddesinin hükmü muvacehesinde bu asla caiz değildir. Bu maddenin ifadesi aynen şöyledir: «Mezun veya her hangi bir sebeple mazur olan bir vekile İcra Vekilleri Heyetinden bir ilgeri muvakkaten niyabet eder.»

Arkadaşlarım; henüz teşekkül etmekte olan bir kabinde daha asfî vücut bulmadan niyabetin zuhuru asla caiz olmaz. (Sağdan, gülüşmeler, alkışlar) Niyabetin zuhuru için mutlak surette asfî vücut şarttır.

Aziz arkadaşlar; söz buraya gelmişken şuna da işaret edeyim, yeni Hükümetin programında ihdas edilecek iki vekâletten bahsediliyor.

Aziz ve muhterem arkadaşlarım; eğer Muhterem Menderes vekâletlerin tasarrufunu elinde tutup, mesuliyetleri vekillerin omuzuna yüklemek yolunu terk ederse bu ihdaslara lüzum kalmıyacağına kaaniim. (Sağdan, bravo sesleri)

Şimdi aziz arkadaşlarım; sıra programa geçiyor. Yüksek izniniz olursa bu programı üslûp

haleti ruhiye ve muhteva bakımından gözden geçirmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlar; eğer bu programda beşaret telâkki edilecek parlıklar var ise bunu her şeyden evvel Yüksek Heyetinizin eseri telâkki ederek memnuniyetle karşıladığımı ifade ederim. Ve yine itiraf ederim ki; bu program üslûp bakımından şimdiye kadar dinlediğim programların en halâvetsizi olmuştur.

Aziz arkadaşlarım; bir insan tahayyül buyurunuz, bir günakâr ürkekliğiyle itirafı zünup olmasına yaklaşıyor, içeri giriyor, fakat içeri girdikten sonra günahını itiraf etmenin günah olduğuna kaani olarak önünde dışarı fırlıyor. Ondan sonra bir tövbe-kâr insan huzuru ile meydana doğru ilerliyor. İşte aziz arkadaşlar 4 n'ü Menderes Hükümetinin programı üzerinde böyle bir haleti ruhiye kanatlarını germiştir.

Aziz arkadaşlarım, bu program eiddan itinalı bir tertibe mazhar olmuştur. İktisadi meseleleri öne alıp, rejime mütâallik mevzuları bundan arkasına itmek ilk nazarda muvaffak bir taktik kabul edilebilir. Fakat bu yol, her cihetle elli senesine rücu eden programın sukutunun tesirini hafifletemez.

Aziz arkadaşlarım, eski Menderes Hükümetleri nihayet sadce şekli telâküdiller neticesinde meydana gelmişlerdi. Bu hükümetlerin programlarında bir yenilik olmaması bir dereceye kadar mazur görülebilirdi. Fakat eski kabine hâkim zihniyeti, prensipleri ve tedvir sistemi dolayısıyla sukut etmiştir. Şu halde yeni kabine programında ileriye doğru, muhakkak surette yenilikler beklemek haklarımızdır.

Aziz arkadaşlar; memleketin ufku bir tencere kapağı gibi çökmüş olan maddî, mânevî sahalardaki sıkıntıları kaldırarak, vatandaş rahatça nefes aldtırmak her tedbir karşısında ancak bahtiyarlık duyarım.

Ancak, Muhterem Hükümet Reisi, bir taraftan yeni Hükümetin kurulması münasebetiyle «İcra faaliyetlerimizin yeni bir merhaleye ulaşacağını gösterebiliriz.» derken, programın diğer taraftan her cihetle 1950 senesine rücu eden programının senelere gayret sarf ettikten sonra hızla kayarak başlanılan noktaya düşmesi insana eiddan hazin geliyor.

Muhterem arkadaşlar, programda müşahede edilen garip bir istidlâl tarzı var, Muhterem Hükümet

kümet Reisi şöyle buyuruyorlar :

«Görülüyor ki 1950 den bu yana hükümetlerin icraatı adım adım, safha safha yüksek tasdik ve tasviplerinize iktiran etmiştir. Ayrıca yıllık tatbikat programından başka bir şey olmayan geçmiş yılların bütçeleri de bittahî tetkik ve tasvibinizden geçmiştir.»

Aziz arkadaşlarım, bu iki kaziyenin bu suretle tertibedilişi zımnen şu hükme varmanın zarurî olduğunu ifade etmek içindir : Şu halde 1950 programının aynı olan bu programın kabulü zaruridir.

Eski bir Aristo mantığına dayanan bu mantığın şöyle tipik bir misali vardır : Bütün yıldızlar gece doğar; güneş te bir yıldızdır; binaenaleyh güneşte gece doğar. (Gülüşmeler)

Bu istidlâlin dayandığı mantık ise yukarıdaki istidlâlin mantığının aymıdır.

Aziz arkadaşlar, bütçelerin tasdiğiyle Hükümet programlarının tasdiki keyfiyetinin vârid olmadığını delili 1951 senesi bütçesinin kabulünde görülür. Bütçe kabul edilmiş ve fakat akabinde Hükümet istifa etmek mecburiyetinde kalmıştır. Bu da gösteriyor ki bütçelerin kabulü, Hükümet programlarının kabulünü istilzam etmez.

Bütün hükümetlerin programları mensuboldukları partilerin umdelerini aksettirir.

Mensuboldukları partiden ilham almıştır. Dünyanın her tarafında bu böyledir. Hal böyle iken muhterem Hükümet Reisinin «bütün programları 1950 programına ırca ederken,» alâmunuzdur ki, bu program, büyük ekseriyetini şnesinde toptıyan siyasî partinin programının prensiplerinden almıştır, demesinin hikmeti nedir? Bu sözlerle Muhterem Hükümet Başkanı yapılan işler arasında, mucibi mnaheze olanların vebalini eğer parti programının üzerine yüklemek gerektiğini ima ediyorsa, hemen söyliyim ki, bu tamamıyla bätüldür.

Muhterem arkadaşlar; önümüzdeki Hükümet programında rejime mütâallik meseleleri tamamıyla halledilmiş telâkki etmenin sessizliği var.

Bu sahalardaki sükûtu Hükümet programı için büyük bir noksanlık telâkki etmekteyim.

İkinci, Hükümet programının müzakereleri esnasında Muhterem Menderes; «Bu memlekette böyle bir zihniyet değişikliği meydana gelmiştir ki, şimdi artık kanunların hükümleri antidemokra-

tik olsa dahi hiçbir hükümet, hiçbir siyasî teşekkül antidemokratik hükümleri tatbika koymayı imkân bulamaz. Onları demokratik olarak tatbik etmek zarureti hâsıl olur.» demişti.

Şimdi de Muhterem Hükümet Reisi Emekli Kanunu, Seçim Kanunu gibi antidemokratik hükümleri - çok şükür - kaldırmak lâzımgeldiği zaruretini duyarak yukardaki mantığı ile garip bir tozada düşüyor. Darısı diğer kanunların başına, arkadaşlar. (İnşallah sesleri).

Aziz arkadaşlar, Muhterem Başbakan diğer bir konuşmalarında; «Kanun hükümleri nelerden ibaret olursa olsun evvelâ değişmesi lâzımgelen şey zihniyetler ve telâkkilerdedir.» buyuruyorlar. Burada tamamıyla kendileriyle beraberim. Ancak, tatbikatta zararî görülen 1 - 2 antidemokratik kanunu ilga etmek, zihniyetlerin değişmiş olmasının delili sayılmaz.

Aziz arkadaşlarım, ilgası vadedilen bu iki kanunu Yüksek Heyetinizin eseri telâkki ederek en büyük şükranlarımı arz ederim.

Hükümet programı münasebetiyle diğer bir noktaya temas etmek ve, bu mevzuun Hükümet programında bulunmamasını nakise saydığımı ifade etmek isterim. Muhtar ve hür üniversitler dünyanın her yerinde demokrasilerin mührakı telâkki edilir.

Bu programda üniversitelerimizin durumuna yer verilmemiş bulunuyor. Bu yer verilmemiş olma keyfiyetinin hali ön-plânda bulundurulması lâzımgelen meselelere karşı lakaydı mânasında almak lâzımdır. Muhterem Başvekilin üçüncü Hükümet programında bir sözleri vardır. «Hürriyet bir bütündür. Memleketi hürriyetsizlik gemberi içine almışken, sen muhtarsın veya sen müstakilsin demekle ne muhtariyet ve nede istiklâl gerçekleştirilmiş olur.» Geçmiş devirleri tasvir eden bu sözlerin mantığı şimdi ben kendilerine sesleniyorum. Küllü meydana getiren cüzûler vardır. Cüz'ün hüviyetini kırmak külle karşı niyetleri açığa kor.

Geçen Devrede Büyük Millet Meclisine Hükümet bazı tasarılarla geldiği malûmunuzdur. Bunlardan bir tanesi ve en mühimmi siyasî yazı yazan profesörün kalemine mâni olmayı istihdaf ediyor ve bunun yanında, bunun müzakeresi sırasında Maarif Encümeninde beliren ve siyasî yazı yazan profesörün unvanının nezedilmesini mümkün kılan bir fıkra bulunuyordu.

Arkadaşlar, üniversitenin kadim kanununa nazaran sadece muhilli şeref ve haysiyet bir suç işlemiş olan bir profesörün unvanın nezedilmesi senatonun kararın bağlı bulunuyordu. Sonraki hüküm, siyasi yazıyı ancak muhilli şeref ve haysiyet suç ile bir telâkki ederek unvanın nezedilmesine doğru gitti.

Arkadaşlarım; bunu hatırlarken bir diğer hatıramı huzurunuzda arz etmeme müsaadenizi rica edeceğim. Bu kanunun müzakeresi sırasında, naçiz bir arkadaşınız olarak, tamamıyla bu son duruma muhalif kalmıştım. Ancak unvanın nezedilmesinin sadece ve sadece şeref ve haysiyeti muhl suçlara munhasır olabileceğini kabul etmiştim. Malûmu âlinizdir ki, mahkeme ilâmı ile sabit muhilli şeref suç olur. O vakit ki, Maarif Vekili Muhterem arkadaşım Rifki Salim Burçak arkadaşım benimle aynı noktai nazarda bulunduğunu ve şayet kanunun burada sözcülüğünü yapacak olursam kürsüye çıkıp hükümetin benim noktai nazarıma iştirak etmekte olduğunu söyleyeceğini vadetti. Aziz arkadaşlar, buraya geldik, oturduk, şu sıralardan kürsüye çıkarak bir takrir verdim. Hükümetin tasarısında mevcut olmayan ve sonradan ilâve edilen bir hükümün konulmasını Yüksek Heyetten istirham ettim. Ve hükümetin bana vermiş olduğu söz üzerine benim kanaatime iştirak edeceğini beyan ettim. Buradan aşağı indiğim vakit Muhterem Başvekil vâkı görüşmesinden sonra Rifki Salim Bey kanaatime iştirak edemeyeceğini ifade ettiler. Bunun ıstırabını hâlâ içinde taşıyan bir arkadaşınız olarak huzurunuzda arz ediyorum.

Aziz arkadaşlarım; üniversite profesörünün üç veçhesi vardır :

Birisi, sadece kendi talebelerine müteveccih olan veçhesi,

Diğeri, eser meydana getirmek, eser yazmak ve eser telif ve tercüme etmek veçhesidir.

Bir diğeri de halka hitabetmek, vulgarize eser yazmak veçhesidir. Arkadaşlar Profesör bu veçhesiyle halkla irtibat temin ediyor. İşte bu kanunun Üniversite hocasının halkla irtibatını tamamıyla kesiyor. Sadece bu olsa mesele kolay. Bir diğer kanun üniversite muhtariyeti üzerine Demokles'in kılıcı gibi duruyor.

Aziz arkadaşlarım, bir profesörü teşkilâtı emrine alan bir vekil 6 ay zarfında onu iade etmezse profesör otomatikman tekaüde sevk edilmiştir. Böyle bir kanun varken üniversite mu-

tariyetinin mevcut olduğunu iddia etmek sadece kavli mücerrette kalır.

Kaldı ki, aziz arkadaşlarım, üniversitenin son zamanlarda nasıl bir tazyika mâruz kaldığının vesikası ortada var. Genç bir iktisat doçenti var. Bu arkadaşım yazdığı ilmi yazılar dolayısıyla vekâletin üniversiteye vâkı tazyiki hakikaten ibretamiz bir vesika olmaya değer. Bir taraftan Amerika'dan yardım bekliyoruz, diğer taraftan bu arkadaşın yazısı kendisini tecrim etmek için Amerikan taraftarlığı yapmakla itham ediliyor. Üniversitenin bu vâdideki cevabı hükümetin arzusunun mutavaatkâr olmak karakterini taşıyorsa bu sadece üniversite içinde ilmi salâbetin mevcudiyetine izafe edilmek lazımdır.

Aziz arkadaşlarım; ataların kutsî bir mirası olarak elden ele tevdi ettikleri adalet mizanını büyük bir hassasiyetle tatbik etmekte olan Türk hâkimini huzurunuzda selâmlamak, en derin saygılarımı sunmakla büyük bir bahtiyarlık duymaktayım. Ve yine arz edeyim ki, Türk hâkimine ve adliyesine bu kürsüden sadece kutsî duygularımı izhar etmek suretiyle yetinmek hakikaten insana acı geliyor.

Hükümet programı, hâkim teminatı ve adli teşkilât mevzuunu tabu telâkki eyliyen bir havaya sahip bulunuyor. 1950 programından aynen şu ibareleri okuyorum;

«Adalet işlerinin yürütülmesinde başlıca esas teminatlı bir adaletin sağlanması, yargıçlarımızın Anayasadan aldıkları teminatı hakkı ile gerçekleştirecek hükümler tesis etmenin zaruretine inanıyoruz. Bunun için yargıcın hukuki durumunu tâyin eden hükümler, yeni baştan gözden geçirilerek kendilerine sağlanması zaruri teminat verilecektir.»

İkinci Hükümetin programında bu vaatler daha sarîh ve katî ifadelerle yer alıyor. «Adalet teşkilâtımızda esaslı ıslahat lüzumuna ilk programımızda temas etmiştik. Üst mahkemeler ihdasını derpiş ederek Yargıtayın bugünkü mahmul durumuna nihayet vermek ve müesseseyi hukuk yaratmak, içtihatı birleştirmek vazifesine lâ-yıkı veçhile imkân verecek Mahkemeler Teşkilâtı kanun tasarısı pek yakında yüksek huzuruza getirilecektir.» «Bugünkü merkez teşkilâtına ait kanun tasarısı hazırlanmıştır.» «Yargıç teminatını gerçekleştirecek olan kanun tasarısını esaslı bir hale getirmek için Yargıçlar Kanunu üzerinde çalışıyoruz.»

Muhterem arkadaşlarım, bu çalışmaların neticesinde şu vecizeye varılıyor ; Hâkimin teminatı sadece viedanında müncelidir. (Sağdan, bravo sesleri, gülüşmeler).

Aziz arkadaşlarım; Hükümet programı bu bapta; sadece bu vecizenin kailinin bakanlar safı haricinde kalmasıyla hâkimlerin kâfi bir teminata nail olduklarını hatırlatan bir sükûta müstağraktır. (Sağdan; gülüşmeler)

Aziz arkadaşlar; Anayasa tadili bahsine gelmiş bulunuyorum.

Anayasa tadilini zikreyliyen ibareyi değerdirmek için Anayasa tadili vâdinin diğer programlarda geçirmiş olduğu istihalelere göz atmakta fayda vardır.

Birinci Meneders Hükümetinin programında Anayasanın kuvvetler birliği esasına dayanması ve vatandaş hak ve hürriyetlerini kâfi derecede teminat altında bulunduracak müeyyidelerden mahrum olmak itibarıyla millet hâkimiyeti yerine tek parti hâkimiyetinin kurulmasına mâni olmaması hasebiyle tadil edilmesi söyleniyor.

İkinci Menderes Kabinesi programında Başvekil aynen şöyle diyordu ; «Anayasa hiçbir suretle değişmemiştir. 25 - 30 senelik evvelki devirde tek parti hükümeti ve totaliter sistemi kurulmuş olduğu gibi yine aynı usullerin hâkim olduğu bu devirde bu demokratik idareyi kurmak mümkün olmuştur.»

Üçüncü Menderes Hükümetinin programında Anayasadan bahis yok. Münakaşalarda Sayın Başvekil aynen şöyle diyordu ; «Anayasa ve onun tadili üzerinde düşündük. Fakat Anayasa tadili yapacağız dediğimiz takdirde Hükümet bu tadili teklif etmiş olur. Bizim bir Hükümet olarak böyle bir şey teklif etmemiz doğru olmaz. «Vaktiyle böyle bir şey yapmış isek hata etmişizdir.»

Aziz arkadaşlarım; ileri sürülen bu mütenakız ibareleri, tâbirleri bir hükme bağlamak lâzımgelirse Muhterem Adnan Menderes'in Anayasayı değiştirmek istemediği hükümüne varılabilir. Kaldı ki, Anayasa tadilini, Anasayı tadil eyliyeceğini bahseyliyen bir muhterem şahsiyetin bunu hangi istikamette seyretfireceğini Meclis huzurunda açıklaması lâzımgelmektedir. Kendisini bu vazifede sarahate davet etmek bir mebus olarak hakkımızdır.

Aziz ve muhterem arkadaşlarım, şimdi yakın

mazinin hakikaten fırtınalı bir bahsine gelelim : İspat hakkı mevzuuna.

Millet ve memleket hizmetine her türlü ahval ve şerait altında dahi nefisini feragatkârane vakfeylemiş olan muhterem Türk basını bu huzurunuzda hürmetle selâmlarken Yüksek Heyetinizin hissiyatına tercüman olduğuma inanıyorum. (Soldan, alkışlar).

Eğer müsaade buyursanız, Muhterem Menderes hükümetlerinin diğer programlarında bu bahsin nasıl bir hüviyetle zuhur ettiğine bir göz atmak faydadan âri değildir.

Birinci Menderes Hükümetinin programında matbuat hürriyeti müspet ifadelerle yer almıştı. Bilâhara Basın Kanununun bâza hükümleri çıkarılmış, fakat bu hükümler hemen aynen Ceza Kanununun hükümleri arasına serpiştirilmiştir. İkinci Menderes Hükümetinin programında da münakaşaları sırasında Muhterem Menderes aynen şöyle ifade etmekte : «Biz matbuat hürriyetini hattâ bütün hürriyetlerin teminatı telâkki ediyoruz. Ancak Ceza Kanununda yapılan tadilâtı ele alarak bunun matbuat hürriyetinin tahdidine doğru gidildiğine delil göstermenin doğru olmadığını ifade etmek mecburiyetindeyim. Ceza Kanununda yapılmakta olan tadilât komünizme karşıdır, diktatörlüğe karşıdır.»

Diktatörlüğe karşı iyi ki bu tedbirler alındı arkadaşlar. Yoksa memleketin hali ne olurdu?

Aziz arkadaşlarım; neşren hakaret dâvalarında hakikat maddenin ispatına hizmet eyliyen bir teklife imza koymuş ve bu teklifi B. M. Meclisine revdi eylemiş arkadaşlarınızdan biriyim.

Aziz arkadaşlarım, yaz ortasında Muhterem Menderes'in bu teklife imza koymuş arkadaşları konsantrasyon kampına sevk eden bir zihniyetle nasıl istievabeylediğini huzurunuzda ifade edecek değilim. Ancak bu noktada şuna temas etmek isterim.

Basın hürriyetine karşı muhterem Menderes'in taşıdığı niyetleri ortaya koyan bu hareketler herkesçe malûm olmasına rağmen programdaki ispat teklifine iştiraki ifade eden beyanları karşısında memnuniyet duymaktayım. Maziye intikal etmiş olan hâdiselerin teşrihine asla mahal yoktur. Her şeyden evvel ifade edeyim ki, şayet Muhterem Menderes programında ispat hakkında iştirak etmişse bunun delâlet ettiği bir tek mâni vardır. Yüksek heyetinizin te-

mayûlûne münkadolmuştur. Kendisi istekli ve ya isteksiz Yüksek Heyetinizin temayüllerine münkadolması bakımından bunu buraya ithal etmiş olsa bile bu şekli vermesi bakımından yine de teşekkür ederim. Felek ehlidili hâндân eder amma neden sonra. (Gülüşmeler.)

Aziz arkadaşlarım, dünyanın bugünkü ahvali muvacehesinde harici siyasetler her memlekette ön plânda gelen ve bütün milleti alâkadar eden bir kıymete sahiptir. Bu itibarla harici siyasetimizin ana hatlarında hükümeti tamamiyle desteklemeyi milli bir borç telâkki etmekteyim. Fakat metotlarda ve tedvir usullerinde münakaşaların bu yüksek Meclis huzurunda daima caiz olduğuna inanıyorum.

Aziz arkadaşlarım; bütün demokrasilerde artık hikmeti Hükümet düsturu ortadan kalkmıştır. Bunun yerine sadece hikmeti Meclis düsturu hâkim olmuştur. Bu usulün memleketimizde de hâkim kılınması lâzımdır. Hükümet programında Kıbrıs meselesine temas edilirken şöyle bir ifade var; «Bu mesele hakkındaki görüşlerimizi olduğu gibi muhafaza ediyoruz.» Bu görüşlerin nelerden ibaret bulunduğu hakkında bir ilgi mevut değildir. Zihinlerde birtakım müphemiyet hâkimdir. Hükümeti bu bapta, bilhassa Kıbrıs meselesi babında sarahate ve vuzuha davet ediyorum.

Aziz arkadaşlar; Kıbrıs meselesi üzerinde biraz daha tevakkuf etmeme izin vermenizi rica ediyorum.

Arkadaşlar; Kıbrıs meselesini bu ayın bütün İngiliz gazetelerinde, okuyun, ayın dördünden itibaren memleketimize gelmiş olan bütün İngiliz gazetelerinde okuyun. Birkaç gün evveline kadar Avam Kamarasında Kıbrıs meselesi hakkında münakaşalar cereyan ediyordu. Kıbrıs meselesinde Kıbrıs'ın muhtariyeti lehinde yaratılan cereyanın bayraktarlığını Makarios yapıyordu, bu cereyanın bayrağını Makarios taşıyordu. Şimdi Avam Kamarasında, Makarios ile müştereken varılan kararların münakaşalarından bahsedeceğim.

Arkadaşlar, Makarios Kıbrıs'ın self determination ile idaresini, yani Kıbrıs halkının kendi kendisini idare etmesini istiyordu. Kendisi bu görüşte musirdir. Avam Kamarasındaki münakaşalar hakkında İngiliz gazetelerinde şunları okuyoruz: İngiliz Hariciye Vekiline sadece İşçi Partisinden değil, aynı zamanda kendi partisinden de sualler tevcih ediliyor. Makarios ile vâkı görüşmelerinin nelere münecer olacağı soruluyor.

İngiliz Hariciye Vekilinin verdiği cevap şudur: Evvelce kendisi ile Kıbrıs'ın Commonwealth'e dâhil bir dominyon olmasında mutabakata vardık. Fakat kendisi mutlak surette halk iradesiyle muhtariyete gitmek mânasında self determineyşinde ısrar ediyor. Kendisine vâde verdik, prensipte mutabıkız, diyor. Şimdi aziz arkadaşlar Kıbrıs evvelâ Commonwealth'e dâhil bir Hükümet kabul edilecek, 5 sene sonra kendi iradesiyle idare salâhiyetine kavuşacak. Bu vesile ile arz edeyim ki Parlâmentolararası Birliğin bu seneki toplantısında ekseriyetle self determination karara raptedilmiş bulunmaktadır. Kıbrıs, beş sene sonra muhtar bir Devlet olarak kendi kendini idare etmesi prensibi İngilizler tarafından kabul edilmiştir. Ve Taymis ve Deyli Telgraf gazetesinin yazdıklarına göre 38 milyon isterlin sarf edilmek üzere adaya gönderilmiş bulunmaktadır. Bu vaziyet karşısında eski görüşümüzü müdafaa ediyoruz demenin ne mânası vardır? Ben Hükümetten sarıh olmasını istiyorum.

Aziz arkadaşlarım, bu noktaya kadar olan mâruzatımı şu neticeye raptetmek isterim. Hükümet programı tamamiyle 1950 ye rücu ediyor ve bizi uzun bir ömür, arkasından, gönül sürdüğümüz vaitlerin lâbirentine sokuyor. Bu vaitler karşısında, gül endamlı vaitler arkasından uzun zaman şu beyti terennüm ettik :

O gül endam bir, al şâle bürünsün, yürüsün,

Ucu gönlüm gibi ardınca sürünsün yürüsün. (Gülüşmeler; sağdan alkışlar)

Aziz arkadaşlarım, milletin yegâne penahı ve yegâne necat mercii olan Büyük Meclisinizden rica ediyorum; bizim ömürlerimizi bu vaitlerin arkasından süründürmeyin.

SAMED AĞAOĞLU (Manisa) — Çok güzel okuyorsunuz.

KASIM KÜFREVLİ (Devamlı) — Muhterem Samed Bey arzu ederlerse daha başka şiirler de okuyabilirim.

Aziz arkadaşlarım; huzurunuzda şunu ifade edeyim ki, vazife şuuru ile mütehalli olan ve Yüksek Meclisin temayüllerini ön plânda bulunduran bir Hükümete hakikaten mütehasşirim. Öyle bir Hükümet, ki milletin hak ve hürriyeti bahis mevzuu olduğu vakitte, milletin hüviyet ve mukadderatını alâkadar eden bir hâdis meydana geldiği zamanda; olacağını biliyorduk ama ne zaman olacağını bilmiyorduk (Sağdan,

bravo sesleri, alkışlar) demiyen bir Hükümete mütehasşir olarak karşımdan ayrılırken, burada zevk duyduğum bir noktaya temas etmeme müsaade buyurmanızı istirham ederim.

SAMED AĞAOĞLU (Manisa) — Buyurun.

KASIM KÜFREVI (Devamla) — Buyurmayı size terk ettik, biz dinliyeceğiz.

Arkadaşlarım, Bay Bahadır Dülger'e grup sözcülüğü sırası geldiğini müşahade etmekle eiden bahtıyarım. (Soldan, alkışlar, bravo sesleri) Ama muhterem arkadaşlarım hâlâ ve hâlâ böyle bir hükümete karşı tasvir ettiğim böyle bir hükümete karşı duyduğum iştihak ve hasreti muhafaza ederek huzurunuzdan ayrılırken hepinizi en derin hürmet ve sevgi ile selâmlarım. (Soldan, alkışlar, bravo sesleri).

REİS — Söz Başvekilindir.

(Başvekil Adnan Menderes, soldan sürekli alkışlar arasında kürsüye geldi.)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım;

Hükümet programı münasebetiyle Halk Partisi namına yapılan tenkidleri, Cumhuriyet Millet Partisi adına yapılan tenkidleri ve kısa bir zaman evvel aramızdan ayrılmış olan arkadaşlarımızın yapıkları tenkidleri dinlemiş bulunuyorum.

Müsaade buyurursanız asıl üzerinde duracağım tenkidler, Halk Partisi namına yapılmış olan tenkidler olacaktır. İki bakımdan bunda fayda görmekteyim : Birisi, diğer tenkidleri de ihtiva etmekte olduğundan dolayı Halk Partisine olacak cevabımla yapılmış olan diğer tenkidlere de cevap vermiş olacağımıza kaani bulunmaktayım.

İkincisi, en sert, en ilerisi olmak itibarıyla diğer tenkidleri de ihtiva eder mahiyette olabileceğine kaani bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlar; Hükümet programı münasebetiyle yapılmış olan tenkidleri, programın gerçevesi içinde kalmış olarak mütalâa etmek imkân ve ihtimali mevcut değildir. Program bir tarafa bırakıldı ve şimdiye kadar göntüllerde ve eteklerde ne kadar târiz, sitem ve hücum arzu ve istidadı birikmiş ise getirilip burada ortaya döküldü.

Muhterem İsmet Paşanın... (Soldan, alkışlar) Muhterem İsmet Paşanın tenkidlerini ele alırken her şeyden evvel bunları kısaca vasıflandırmak lâzımgelir. Ben bunları siyasi ve bir parlâmentoda yapılması, işitilmesi, dinlenmesi mütadolan

tenkidler olmaktan ziyade bir tahrip vasfı ile vasıflandırmak mecburiyetindeyim. Biz hiçbir zaman program ve ieraatımızın herkesce en gayrükabilî tenkid olan ve en kolayca tasvibedilecek olan kısmı hakkında dahi küçücek bir tasvip bekler değildik. Fakat bu derece tahripkâr bir tenkid ve hücumla mâruz kalacağımızı tasavvurumuzun dışında bulunduruyorduk. Bunu hüznü ve elemle söylemek mecburiyetindeyim.

Bu konuşmanın ikinci vasfı ise, bir politika-yı tamamiyle şahsileştirmiş olmasıdır. Dikkat gözünüzden kaçmamış olacaktır ki, Muhterem İsmet Paşa dahi, döndü dolaytı bütün bir politikayı, bütün bir programı, bütün bir partiyi vâhîde یرca etti ve işe Adnan Menderes ile başladı, Adnan Menderes ile bitirdi.

Memlekette demokratik bir idare hâkim olduğuna, partiler karşılıklı mevkilerini almış bulunduklarına ve nihayet bir parlâmentoda konuşulmakta olduğuna göre, millî şeflik devrinde olduğu gibi, politikaların ve idarelerin şahsileştirilmesi hususunun vârit ve caiz olmayacağını bilmek icabeder. Şahsım hakkında tevecih buyurmuş oldukları iltifatları, daha doğrusu bir politikayı bu derece şahsileştirmek ve iltifatlarının mağduru yapmak suretiyle beni hedef ittihaz etmiş olmalarını cevaba değer telâkki etmiyorum. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Bu hususu tamamiyle bir tarafa bırakmaktayım.

Çok muhterem arkadaşlar; takibedilen politika, prensipleriyle, programlarıyla ve Hükümet ieraatıyla apaçık parlâmentonun tasvibine mazhar olmuş, hattâ partinin vücûda gelmesi ile beraber programı milletçe tasvibedilmiş, 1950 seçimlerinde bu sebeple bir ümidolarak Demokrat Parti iktidara getirilmiş, 1954 senesinde ayrıca 4 senelik ieraatı mühakeme edilip mizana vurulduktan sonra yine onun iş başında kalması milletçe tasvibolunmuş, onu mütznakıp yine Hükümet parlâmento huzuruna programı ile gelmiş, bunlar okunmuş ve nihayet geçen seneki bütçesi bütün fasıllarıyla, teferuatı ile Meclis komisyonlarına tetkik edilmekle kalmamış, büyük meclisin huzurunda olduğu kadar efkârı umumiyenin huzurunda da tetkik edilmiş, tasvibedilmiştir. Vaziyet ve manzara böyle iken bir Hükümet programının tenkidi sırasında mütemadiyen Adnan Menderes diye tek adam olarak bahsetmek hakikaten caiz değildir.

Ben bundan sonraki konuşmalarında; hususi maksatla bir politikayı şahsileştirmeleri yerine gayrişahsi olarak bizzat politikanın kendisini tenkidetmelerinin yerinde olacağını ifade etmekle bahsini değiştirmekteyim.

İsmet Paşa Hazretlerinin, evvelâ dış politikaya temas eden tarafından tenkidlerini ve tahripkâr hücumlarını ele alayım.

Yedi eylül hâdiselerini bahis mevzu etmek suretiyle o kapıdan girerek Yunanlılarla olan münasebetlerimizin çok kötü ve bozuk olduğuna, oradan da umumi dış politikamıza intikal etti. Şimdi müsaade ederseniz ben de bu mantıki silsileyi takibedeyim.

Yedi eylül hâdiselerini öylesine bahis mevzu etti ve öylesine takdim etti ki, bunun üzerinde ehemmiyetle durmak, vatan menfaatlerini müdafaa etmek mânasına alınmak lâzımgelir. Herkes bilmez, bizim birbirimizi vurmak için, birbirimizi kötülemek için şakaıktan hâdiseleri tahrif etmekte olduğumuzun farkına varmaz, bu söylenen sözleri ciddiye alırlar ve bütün vahameti ile aleyhimizde kullanılmaya kalkışırlar. Bu sebeple 7 Eylül hâdiselerine kısaca temas etmek ve defî'lerde bulunmak mecburiyetindeyim. Bir ara şayialar vardır dedi, bir ara re'sen iddialar dermeyen etti. Hangisi iddiadır, hangisi şayıdır, metni alıp içindekileri tetkik etmeden bunları birer birer tefrik etmek güçtür. Fakat söyledikleri iddia olsun, şayia olsun, külliyyen aslî esastan âridir ve ciddiyetle reddedilmek iktiza eder. Kendisini aynen ve kemali ciddiyetle reddetmek mecburiyetinde bulunduğum için özür dilerim. Ve bundan dolayı çok müteessifim.

Şayia veyahut iddialara bakınız: İstanbul valisi ile - daha kimler, belli değil - bir araya gelinmiş ve bir hâdisi tertibedilmek istenmiş. İstanbul valisi buna taraftar olmamış, «Onun içindir ki» diyorlar, «İstanbul valisi istifa ettiği halde bunun istifası kabul edilmemiş; onun içindir ki, hâlâ İstanbul valisi makamında tutulmuş.»

Sevgili arkadaşlarım; böyle bir hareket vakitiyle olurdu. Tertiplenmiş nümayişler devri çoktan geçmiştir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Mazide dahi olsa; ben her hangi bir Türk hükümetinin böylesine tedbirlere girişebileceği ihtimalinin bu Meclis kürsüsünde hatırlara getirilmesini bile çok vahim bir hâdisi olarak kabul

ederim. (Soldan, bravo sesleri) Uzun yıllar Hükümet Reisliği, Devlet Reisliği yapmış olan bir zatın, Hükümeti ve Devleti himuhaba yerlere serecek tahripçi bir konuşma yapmış olmasını çok vahim görmekteyim. Ve hiçbir delile, hiçbir akli ve mantiki esasa istinadetmiyen bu iddiaları ve şayiaları hattâ nefretle telâkki etmekteyim. İngiliz Hariciye Nazırı bizim oradaki delegemize şunu söylemiş, falan şunu yapmış, öteki bunu yapmış gibi bir zihni imal vetiresi, bir el çabukluğu ile hiç alâkası olmadığı halde, alâkası bulunmasından zerre kadar menfaati bulunmıyan, aklı mantığın kabul edemeyeceği bir husus olmasına rağmen mahirane, burada hükümeti bir isnadın altında bırakmış olması hakikaten çok fecidir. Hükümet ve Devlet menfaatlerini bunca zaman korumak mevkiinde bulunmuş olan bir zatın böylesine konuşacağını havsalağa sığdırmak çok acıdır. Yunanlılarla olan münasebetlerimizin kötü olduğundan bahsediliyor.

Bakın, insanların, mutlaka kötülemek niyeti ile konuşurlarsa, objektif olmaktan ayrılmayı berveçhi peşin viedanlarına sindirmiş olurlarsa, farkına varmadan türlü tezatlara düşmeleri mukaddirdir. Bir taraftan Yunanlılarla münasebetlerimizin kötü olduğundan bahsediyor ve iyileşsin diyor, bir taraftan da diyor ki; «Yunanlılarla münasebetlerimizin kötü olmasının asıl sebebi Kıbrıs meselesidir; Kıbrıs üzerindeki menfaatlerimizi terkettirmek istiyorlar, Yunanlılar; bugünkü yaygara bunun içindir.» diyor. «Bundan bizi sarfınazar ettirmek gayretindedirler.» diyor.

Demek oluyor ki, Yunanlılarla münasebetimizin kötü olmasının Kıbrıs meselesinden imbi-as etmekte olduğundan ve yapılan hücumların bir politikanın iyi idare edilmemiş olmasından değil, (muayyen bir maksat ve menfaatin istih-sali gayretlerine dayanmaktan ileri geldiğini) ifade ediyor. Buradaki tezat aşıkârdır.

Ordan sonra Yunanlılarla münasebetlerimizin iyileşmesine taraftar gibi görünürken iki memleketi birbirinin aleyhine kıskırtacak sözlerde ve beyanlarda bulunmaktan da aslâ feragat etmiyor.

Bayrak hâdisesini ele alarak Türk milletini, haysiyetinden ve izzetinefsinden tahrike çalışıyor.

Bayrak meselesini arz edeyim arkadaşlar : Beynelmilel kaidelerde, beynelmilel taamüllerle hakarete uğrıyan bir bayrak şereflendirilmek suretiyle tevkir olunur ve mesele böylesine halledilir. Bir tarziye ve tazmin hiçbir zaman küçültücü bir hâdisse değildir. Türk milleti gibi ahlâki necabete ve uzun siyasi ananelere sahip olan bir memleket için bir yerde başka bir devletin bayrağı hakarete uğradığı takdirde o hakareti tazmin yolunda ihtiyar olunacak hattı hareketinde Türk milletince tasvibedilmiyeceğini ve bunun tahrik vesilesi yapılabileceğini sanmak, zannediyorum ki, sureti katiiyede hatalıdır.

İşin esasına gelince; meseleyi şöylesine izah etmek mümkündür : Biliyorsunuz geçen Eylül ayında veya Ağustos ayında Pakistan ile Afganistan arasında çok karışık hâdiseler zuhur etti. Tafsile hacet yok ; Pakistan'ın ittihaaz ettiği bir politika, bir hattı hareket yüzünden büyük kıyamalar oldu. Afganistan'da, Kâbil'de Pakistan sefarethanesindeki Pakistan bayrağı indirildi, yırtıldı, tahkir edildi.

Türkiye Pakistan ile dosttur. Türkiye Afganistan ile dosttur ve müttefiktir. Bu iki dost ve müttefik memleket bizim aracı olmamızı arzu ettiler. Afganistan Hariciye Nazırı Türkiye'nin bir hal şekli bulmasını bizden istedi. Biz aracı olduk ve bu hâdisenin tazmini yolunda takarrur ettirdiğimizi ve tatbik edilen esaslar aynen, bizde de vâkı olan hâdisenin tazmini yolunda tatbik edilmiş olan hareket hattının ta kendisidir. Kâbil'de Afgan Hariciye Nazırı Pakistan Sefaretine geldi ve Pakistan bayrağını kendi eliyle indirildiği yere çekti ve orada uzun bir nutuk iradetti. O nutkunda Pakistan vatandaşlarının Afganistan'daki mallarının, mülklerinin, maddi, mânevî bütün varlıklarının ve mevcudiyetlerinin teminat altında bulunduğunu ve Pakistan menfaatlerinin korunacağını ifade etmeyi de unutmadı. Bizim İzmir'de yaptığımız da bundan ibarettir. Dostlarımız bir şekli hal olarak tavsiye ettiğimizi evleviyetle kendimizin tatbik etmemiz yerinde bir hareket olurdu. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) Ben bunda Türk Devletinin, Türk milletinin, Türk Hükümetinin zerre kadar haysiyetinin küçülmüş olduğu kanaatinde değilim ; bilâkis kendi bayrağımıza her yerde ve her zaman gösterilmesi lâzımgelen hürmetin bu hareketle teyid edilmiş olduğu kana-

tindeyim. Dünyada hâdiseler eksik olmaz. Allah göstermesin, dünyanın her haugi bir yerinde aynı şey bayrağımıza yapılmış olabilir. Binaenaleyh bunların tazmini ve tarzıyesi böylesine bir usule bağlanmış ve tarafımızdan tatbik edilmiş olursa aynı şeyi milletlerarası münasebetlerde talebetmek hakkımız olur.

Muhterem arkadaşlarım ; İsmet Paşa gazetelerin aleyhinize hücum etmekte olduklarından bahsediyor ve diyor ki : «Bize-şiddetle hücum ediyorlar.» O gazetelerin hücumlarına esas teşkil eden terimler bugün Muhterem İsmet Paşa tarafından bu kürsüden maalesef ifade edilmiş oldu. Ben acıyorum, bu manzaradan elem duyuyorum. Onların dedikleri de, demek istedikleri de budur. Bütün dünyanın mafûm düşmanları hariç, bir komünist tahriki olarak kabul etmiş bulunduğu bir hâdiseyi Türk Hükümetinin bir tertipgerdesi olarak dünyaya takdim etmek ve bunda büyük bir muhalefet partisinin reisi olarak şahidiâdil vazifesini yapmak, şayet bir gaflet değilse, vahim bir hatadır. (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar) Tenkid yaparken tahribe gitmemek, hususiyle millî menfaatleri daima göz önünde bulundurmak birinci derecede mühim olan bir esastır. Bu esastan İsmet Paşa Hazretleri inhiraf etmiştir. Vatan kendisinden bu hususta dâvacıdır! (Soldan, bravo sesleri, şiddetli ve sürekli alkışlar)

Muhterem arkadaşlar ; Demokrat Partinin dış politika üzerindeki görüşlerine sözlerimi intikal ettireceğim. Lütüfediyor, diyor ki : «Esasta beraberiz. Metotta ayırız.» Kendi metotlarını söylemiyor. Bizim metodumuzun maceracı, tahripçi olduğunu ifade ediyor. Bu güzel vasıflarla vasıflandırdığına göre biz de takibettikleri dış politikanın vaktiyle aczin, za'fin, (Meskenet sesleri) O kelimeyi telâffuz etmek istemiyorum, rükûdete istinadetmekte olduğunu ifade etmekte kendimizi haklı görmekteyiz.

Ele aldığı Kıbrıs meselesinden başlamak suretiyle keyfiyeti izah edeyim :

Bir taraftan Kıbrıs'taki Türk menfaatleri müdafaa edilecektir diyor ama, 12 ada üzerinde ki... (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar) («Onları kendisi verdi» sesleri.)

Ama 12 ada üzerindeki jeopolitik alâkamızın neden ibaret olduğu üzerinde bir kelime aklı söylemiyor. Ve kendisi mesuliyetsiz ola-

rak memleket idaresini elinde bulundurduğu sırada 12 adanın bir elden başka ele intikal etmesini bir aczû zayıf içinde uğurlamaktan ve tescil etmekten başka hiçbir hareket göstermiyor. (Soldan, bravo sesleri)

Kıbrısın stratejik ve jeopolitik ehemmiyetinden bahsederken 12 adanın stratejik ve jeopolitik ehemmiyetini tamamiyle unutmış görünüyor. Eğer vaktiyle 12 adanın stratejik ve jeopolitik ehemmiyeti bakımından bazı tedbirler alınmış olsaydı Kıbrıs'ın bugünkü durumu, jeopolitik ve stratejik bakımdan bu derece ehemmiyet arz etmezdi. (Bravo sesleri)

Muhterem arkadaşlarım, «Aslında beraberiz, metotta ayrıyız» dedi, İsmet Paşa hazretleri. Fakat yaptığı tenkidleri dinlediniz. acaba ayrılık metotta mı? Ayrılık esastır. fakat söylemek kolay olmuyor. Daha geçen sene dış politika bahis mevzuu olunca Bütçe konuşmalarında beraber olduklarını ifade ettiler. Şimdi kolayca baştan aşağı tenkid edici bir nutuk söylemek kolay değil. Onun için metot ve esas farkını ortaya koymak suretiyle sözleri ve tenkidleri mazerete bağlamak lazımgeliyor. İşte bu ihtiyaçla bu tefriki yaptılar.

Ben tenkidlerin heyeti umumiyesini gözden geçirince farkların esasa taallük etmekte olduğunu müşahade etmekten kendimi alıkoyamadım.

Şimdi, devletin mesuliyetlerinin genişlemiş olduğunu söylemenin, metoda değil esasa taallük eden bir keyfiyet olduğunu söyleyecek olursam farkların metotlarda değil, esasta olduğunu derhal takdir buyurursunuz.

Çift ölçü kullanmak kötüdür, insanları teza da ve haksız mevkie düşürür. Mesuliyetlerin genişlemiş olmasını, emniyetin genişlemiş olmasına bağlanmış bulunsa idi bu derece haksız bulunmazdı.

İnsan bu tenkidi duyunca şu zehaba varıyor: Türkiye durup dururken dış mesuliyetleri artırılmış bir hale sokulmuştur.

Muhterem arkadaşlar; hâdise bu değildir. Türkiye, Demokrat Parti iktidarından evvelki politikasında mesuliyetsiz olayın derken tecerrüt haline düşmüştür. İşte millî iradeye ve umumi efkâra dayanmadığını bilen bir iktidar olarak, her hangi bir mevzuda ihtiyat namı altında mesele çıkmasını diye rehavete, za'fa

ve acze giden bir politikanın içine düşmüş bulunuyordu.

Onların zamanında idi ki, Rusya bizimle ittifakını bozdu.

Onların zamanında idi ki, bizden arazi talepleri yapıldı. En hassas noktalarımızdan üsler istendi.

Onların zamanında idi ki, buna kendi guzetlerinde cevap dahi verdirnek cesaretini göstermediler. O zaman muhalefet partisi olan Demokrat Partiye müracaat olunarak buna cevabı bizim ağzımızla verdirnek yolu takibolundu.

Onların zamanında idi ki, bu devletin millî mevcudiyeti, mevcudiyetimiz hiçbir esasa ve teminata bağlı değildi. Ve Türkiye'nin bu yalnızlık içinde birtakım tehlikelere mâruz bulunduğu hakikati kendilerini de, hepimizi de endişe içinde yaşıyordu. NATO'ya alınmak kimsenin aklından geçmiyordu.

Metotta ve aslında fark vardır. Çünkü, hakikaten o devir devam etmiş olsaydı Kore'de kolektif emniyeti müdafaa eden Türkiye ile karşılaşmak mümkün olmazdı. Kore'de kolektif emniyeti müdafaa etmek tıpkı kendi hudutlarımızı, millî mevcudiyetimizi müdafaa etmek mânâsında idi. Şayet bugün kolektif emniyet yapılmamış, kolektif emniyet namı altında müdafaa teşkilâtı vücuda getirilmemiş olsaydı en ziyade tehlikeye mâruz bulunacak devlet Türkiye olurdu. Bunda hiçbir şekkû şüphe yok, bunu katıyetle söylüyorum. Çünkü Kore Harbi münasebetiyle yapılan nesriyat, bu çatı altında açılmış olan istihzah, dediklerimi, kendi sarılı ifadeleriyle de, teyid etmiş bulunmaktadırlar.

Balkan Paktidan bahsetti. Yugoslav Devletinin bu paktın askerî vasfını ikinci plânda tuttuğunu veya onun askerî vasfını kabul etmediğini söyledi. Zannetmek icabeder ki; bu ifadeler Balkan Paktnın za'fına işaret etmek içindir. Biz vaktiyle karşı tarafla beraber hareket ediyor manzarasını veren Yugoslav Devletinin oradan ayrılarak bir Balkan Paktı vesilesiyle (bu paktı askerî maliyetle telâkki etmemiş olsa dahi) Birleşmiş Milletler Paktna istinaden kurulmuş olan NATO ve sulhsever devletler camiası içine, tarafına teveccüh etmiş olmasını büyük bir kazanç telâkki etmekteyiz. Öyle dahi olsa elde edilmiş olan bu netice küçük değildir. Ben bunu küçümsemek isteyen zihniyete karşı geçmişin Balkan Paktnı hatırlatmak isterim. Hattâ Sadabat Paktı namı

altında bir takım teşebbüslerin bugünkü muhkem ittifaklarımız karşısında birer hevesten ibaret olduğunu belirtmek isterim. Şimdi, bugünkü Balkan Paktını beğenmiyen, Bağdat Paktını beğenmiyen, Türkiye'nin NATO camiası içinde ehemmiyetli bir mevki bulunduğunu kayde değer telâkki etmiyen zatın vaktiyle bu hevesler poşinde ve bu heveslerin zebunu olduğunu ifade etmek tenkidde haksız düşümenin örneğini vermek demek olur.

Muhterem arkadaşlarım; Bağdat Paktına geliyorum, Bağdat Paktına Suriye niçin girmemiş. Bağdat Paktına bir Arap devleti girmiş de niçin diğerleri girmemiş, Suriye niçin Bağdat Paktının dışında imiş? Amerika girmedikçe Bağdat Paktı bir mânu ifade etmezmiş. Bu kadar kusur kadı kızında da bulunur. (Gülüşmeler) Zamanın, bu gibi mühim teşekküllerin vücuda gelip tekâmül etmesinde ne dereceye kadar mühim bir unsur olduğunu unutmamak icabeder.

Bakınız Bağdat Paktı akdedildiği zaman iki Devlet heraberi. Bugün Bağdat Paktında altı devletiz. Üzerinden bir sene geçmeden, İngiltere dâhil olmuştur. Yalnız o kadar değil, Amerika iptidaen Bağdat Paktının Daimi Konseyinin ilk toplantısına müşahit olarak iştirak edeceği kararını bildirmişken süratle kararını değiştirdi ve Bağdat Paktı ile irtibat tesis edecek olan menu-runun konseyimizde hazır bulunmasını takarrür ettirdi ve bu paktı mümkün olduğu kadar takviye etmek istediğini ifade edici beyanlarda bulundu. Hattâ zamanı geldiğinde bu pakte gireceğini, şimdi girmiyorsa bunun bir zaman meselesinden ibaret bulunduğunu söyledi.

Eğer sergüzeştçi politika, tahrikçi politika Bağdat Paktını yapmaksa; hâdise ve hakikatin bunun tam aksine olduğunu ifade etmekte haklıyız sanırım.

Muhterem arkadaşlar, İsmet Paşa Hazretleri diyor ki, tahrikçi ve sergüzeştçi bir müttefikten müttefikleri uzaklaştı. Bizim Bağdat Paktını yapmamız, Balkan Paktına çalışmamız, NATO'ya dâhil olmamız ne suretle bir tahrik ve sergüzeşt politikası olarak vasıflandırılabilir, bilmeyorum. Hakikaten burası muhtacı izahtır.

Kore müşterek müdafaasına ihtiyakımız mı tahrikçiliktir?

NATO'ya girmemiz mi tahrikçiliktir?

Bağdat Paktına girmemiz ve bu paktın mübeşşiri olmamız mı tahrikçiliktir?

Türk milletinin huzurunda muhalefet lideri nin bu mevzuda sarîh olarak noktâi nazarını belirtmesi lâzımgelir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar).

Muhterem arkadaşlar; bir millî şef edası ile; «Siz bilmeyorsunuz, ben biliyorum, dinleyin beni!» şeklinde konuşuyor. Münasip görmedim, izah edersem bana hak vereceksiniz. Diyor ki; «Hükümet daima dış politikayı sizden, Meclisten uzak tutuyor, onun için hâdiseleri bilmeyorsunuz, ama ben biliyorum, size anlatayım ve öğreteyim.» Bu sözleri söyledikten sonra da dış politikamın birsürü tafsilâtına giriyor. Bu reva değildir arkadaşlar. Bunlar herkesçe takibedilen, herkesçe okunan, herkesçe bitinen şeylerdir. Bunda bir gizlilik, bir mahremiyet, şu ve bu, asla mevcut değildir. Bu sözler böylesine bu kürsiden sarf edildiği için Büyük Millet Meclisinin huzuruna dış politikamızı ana hatları ile belirtmek için geleceğiz. Bundan malûmatınız yoktur diye bir defa bahsedip böylesine bir istifham memlekette yaratılmak istendiği için pek kısa bir zamanda onu da bütün hututu ile tenkid etmelerine, hattâ ellerinden geldiği ölçüde tahrib etmelerine imkân ve fırsat hazırlamak için bütün hututu ile huzurunuzda izah edeceğiz.

Muhterem arkadaşlar, ekonomik ve malî mevzulardaki tenkidlerine geliyorum.

Müsaade ederseniz Örfî İdare hakkında birkaç kelime söyleyeyim. (Soldan, lâzımdır sesleri) Çok iyi hatırlıyacaksınız, mutantan bir beyanla vaktiyle şöyle dendi : Makale mi idi, nutuk mu idi? (Beyanname sesleri) Evet beyanname. Orada dendi ki; (Şimdi mesele şanlı kumandanlarımızın elindedir) O şanlı kumandanlar ki vaktiyle İsmet Paşa Hazretlerinin, Hükümetin elinde birer vasıta haline getirilmişti. Dün böyle, bugün böyle. Bunu burada böylece konuşmaları katiyen reva değildir.

«Adnan Menderes'in, Bay Adnan Menderes'in eline bir de İdareî Örfiye geçti.» buyurdular. Ben, İsmet Paşanın elinden İdareî Örfiye'nin düştüğünü görmedim. 1948 senesine kadar Örfî İdare memlekette hâkim oldu. Ondan evvelki idareî örfiyelerin tesis edilmediği devreleri ise Takriri Sükûn ve İstiklâl Mahkemeleri Kanunlarının hükümlerinde olduğu devre olarak vasıflandırmak lâzımdır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar) 1945 te harb fiilen bitti, 1946 da seçimler ola-

oak. Muhalefet partisi kurulmuş, buna mukave-
met imkânı bulunamamış, menedilememiş. Denil-
di ki şu İdarei Örfiye'yi kaldırın. Çünkü 7 bölge-
de İdarei Örfiye hâkindi. Şimdi 3 ayda niçin
kaldırmadınız diyorlar. 6 bin mevkuf, bunlar
üç bin küsura indi. Örfi İdare iş görmüyor de-
ğil, işin haemına bakınız. Fakat şu 1946 da 1947
de 1948 de niçin yedi bölgede Örfi İdare temadi
ettirildi, niçin?

Arkadaşlar; bu tevkif hâdiselerine filân te-
mas sırasında intiharlar, tecennünlere bah-
settiller. Burada Bekiraga bölüklerini, tabutluk-
ları tekrar etmeye lüzum görmüyorum. (Soldan,
alkışlar) Bunları bir tarafa bırakıyorum...

Sağdan bir ses — Bu sizin için bir mazeret
olamaz.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (Devam-
la) — Muhterem arkadaşlarım, sinirlenmeyin.
Müzakere ve münazarada bir insan bir nokta-
da tereddüdederse, (Kişi ikrariyle ilzam edilir
fevhasınca), bunu söyleyebilmek için viedan hu-
zuru içinde bulunmak lazımdır. Bu noktayı te-
barüz ettirmek için söyledim. (Soldan, bravo
sesleri) Milliyetçilerin nasıl takibe müruz bira-
kıldığını ve onlara nasıl işkenceler yapıldığını
unutmamıştır, henüz hâfizalardadır.

Bugün bu büyük iş haemından bir an ev-
vel kurtulmak ve bir an evvel işi neticeye bağ-
lamak için elden gelen bütün gayret sarf edil-
mektedir. Fakat suçun taayyününde, suçlunun
tesbitinde memleketin hakkı vardır. (Soldan,
bravo sesleri) Biz bunda lüzumsuz bir istical
ile hakikatlerin ortadan kaybolup gitmesini as-
la teeviz edemeyiz.

Şurasını katiyetle yüksek huzurunuzda ve
millî efkâr huzurunda arz edelim ki, Örfi İda-
re Kumandanlığı üzerinde Hükümetin edna bir
haskısı, edna bir tazyiki asla bahis mevzuu de-
ğildir. Biz hâkimlerin ve Örfi İdare Kumand-
danlığının kendi takdirleriyle hareket etmesi,
yalnız askerin müdahalesi lâzımı olan ehemmi-
yetli bir husus olursa, Hükümet olarak ancak o
zaman takdir hakkımızı kullanma yolunu ta-
kibettik. Bunu bütün viedan huzurumuzla ifa-
de etmek imkânını böyle bir hattı hareketi ta-
kibetmiş olmaktan almaktayız. Eğer böyle ha-
reket etmemiş olsaydık - burada açık olarak
ifade ediyorum - böyle hareket etmemiş olsay-
dık şimdi karşınızda huzuru viedan içinde böy-
lesine konuşmak benim için mümkün olmazdı.

Târiz, taarruz vâkı olursa biz de soylyeye-
ğiz, bizi de dinliyeceğiniz tabiidir.

Şimdi sözlerimi iktisadi mevzulara intikal
ettiriyorum.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Ankara'dan
İdarei Örfiye'yi kaldırmak için bir teklif getire-
cek misiniz?

BASVEKİL ADNAN MENDERES (Devam-
la) — Paşam, Ankara'da İdarei Örfiye'nin kal-
dırılması hususunda ısrarlı talebiniz olduğu
için bu talebi nazarı dikkate alıp meseleyi tet-
kik edeceğiz. (Bravo sesleri).

Fakat arkadaşlarım, buna mukabil Paşa Haz-
retlerinin bir lûtfunun muntazırıyım. 1947 se-
nesinde İzmir'de geçen bir hâdisa var, ben bu
hâdiseyi hatırlatırsam, kızınasınlar. İstedğim
lûtf budur. İzmir'e gelmiştik, merhum Baş-
bakan Recep Peker'le bir gazinoda aramızda top-
lanmıştık. Binlerce silâh atılmak suretiyle halk
dağıtıldı ve ertesi gün bir beyanat yapıldı, onu
unutmasınlar. Denildi ki: «İstiklâl Mahkemele-
ri Kanunu henüz meriyettedir.» Evet, bu teh-
dit o beyanat vesilesiyle sarf edildi. Bunlar
gazete koleksiyonlarına şöyle bir el atınca der-
hal bulunup ortaya çıkarılacak şeylerdir. Bu
kadarını hatırlatayım. Ben de örfi idarenin An-
kara'dan kaldırılması için bir mâni mevcud olup
olmadığını tetkik edip derhal bir neticeye bağ-
lıyacığımı kendisine bir defa daha ifade etmiş
olayım.

Muhterem arkadaşlar; iktisadi bahislerde ga-
yet umumî konuşuluyor, umumî söyleniyor.
İktisadi cihazlanma mı kolay, iktisadi kalkınma
mı kolay? O, yüz senedir, siyaset adamlarının
malûmudur. Malûmdur ama bir tek köye su
getirilmemiş, bir 25 sene dört tekstil fabrikası
ile, dört şeker fabrikası imaliyle geçirilmiştir.
Ne gam!... Şimdi işte yüz seneden beri bütün
siyaset adamlarının malûmu olan, yüz seneden
beri konuşulan fakat bir türlü tahakkuk ettiri-
lemiyen hususu sözden fiile cesaretle intikal et-
tirmek için Demokrat Parti programı ve vait-
leri mucibince, kendisini vazifeli görmektedir.

Muhterem arkadaşlar; ayrı ayrı düşünmese
idik, saflarımız, yerlerimiz ayrı olmazdı. Elbet-
te onların bir iktisadi politikası olacak, bunu
biz beğenmiyeceğiz, elbette bizim bir iktisadi ve
mali politikamız olacak, bunu da onlar beğen-
miyecekler. Bu, gayet tabiidir.

Fakat, «Memleketi yokettin, yıktın, küfrettin, hain oldun» tarzında tenkide lahammülü yoktur. Biz onların gidişini beğenmediğimiz için bir başka partinin, bir muhalefet partisinin içinde toplanmış, birleşmiş insanlarız. Bunun üzerinedir ki şurada ahzi mevki ettik. Aradaki farkları söyledik, biz bu yoldan gideceğiz, dedik. Bu seferki Hükümet programımızda da söylediğimiz gibi adım adım, safha safha bütün işlerimizi milletin önüne serdik. Esasen görmek isteyenler dahi bu memlekette nereye giderlerse gitsinler, mutlaka Demokrat Parti iktidarının bir eserine başlarını vuracaklardır. Hiçbir yer bulamazlar ki, oraya gidip te Demokrat Parti iktidarının eserleriyle karşılaşmış olmasınlar.

Şimdi yüz seneden beri bunlar malûm imiş. Kendi devrini kendisi müdafaa etsin. Fakat, ondan evvel bu iktisadi kalkınma ve cihazlanma üzerinde acaba yüz seneden beri bilinen bu mevzu üzerinde neler yapılmış, söyleyiniz bana? Hiçbir şey. Hiç.

Şimdi bu iktisadi kalkınma meselesine müteferri olmak üzere iki hususu dermeyen ediyor. Bunları da tetkika tâbi tutmak lâzımgelir: Birisi, plân meselesi, bir de borçlanma meselesi... Borçlanma meselesine misal olarak, gayet tipik ve karakteristik bir örnek verdiler. Bunları tahlil etmemiz lâzımgelir.

Sadrazam Mahmut Nedim Paşanın, borçlanmış olduğunu ve bu borçların itfası için 70 sene çalışıldığını, 20 sene bizzat kendisinin bunda gayreti meşbuk bulunduğunu serdü beyan etti.

Sevgili arkadaşlarım; Mahmut Nedim Paşa acaba istikrazları niçin kullandı? İşin karakteristik olan diğer tarafı şudur: İstikraz, borçlanma demektir. Bu, kaçınılmaz bir tâbirdir. Borçlanma biraz ürküten tâbirdir, istikraz ise daha cazip gelen bir tâbirdir. Netice itibariyle ikisi de aynıdır. Şimdi borçlanma, borçlanma diye bizi tahzir etmek istiyorlar. Arz ettiğim gibi borçlanma haddizatında bir istikrazdan ibarettir. İstikrazın iyisi olur, kötüsü olur. Eğer yapılan borçlar gelir getirir mevzularda sarf edilmiş olursa bu fevkalâde iyi, fevkalâde güzel bir şeydir. Dünyanın hiçbir memleketi iktisadi gelişmesini; çok geniş zamanlarda ve nesiller boyunca temadi ettirmek fırsatına ve imkânına sahip bulunmalarına rağmen, kendi kaynaklarıyla yapmış değildir.

Paşa Hazretlerinin zihnîyetinde ya iktisadi

kalkınmanın böyle bir zarureti de icabettirdiğini tamamiyle takdir etmediği için veyahut da istikraz yapacak kaynak bulmaktan tamamiyle nâümidolduğu içindir ki uzun yıllar kendi yağımızla kavrulacağımız parolasını bu memleketin iktisadi gidişinin mesnedi olarak kullandı ve hakikaten memleketi kavurdu.

REFET AKSOY (Ordu) — Lozan Konferansında istikraz yapmayacağım diye Lord Gurrzon'a söz verdi.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi muhterem arkadaşlar, plân meselesine geliyorum. Bu plân meselesi efsanevi bir mahiyet iktisabetti. Demokrat Partiye hücum için bir silah ve kılıç haline getirildi. Şimdi ben yirmi beş sene kayıtsız şartsız memleketi idare etmiş olan Paşa Hazretlerine sizin plânınız var mıydı diye sorsam bana cevap verir mi acaba?

Paşanı plânınız var mıydı? (Bravo sesleri, alkışlar).

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Biz ne yaptırırsak plâna istinaden yapılmıştır.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Mebusken siz bu suali sormuş muydunuz?

REİS — Arkadaşlar rica ediyorum, sıralardan hatibin sözünü kesmeyin, arzu edenlere söz vereceğim. (Bravo sesleri).

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Yani bunlar insana ciddi gibi geliyor. (Gülüşmeler) Konuşula konuşula ciddiyetine, kailinin kendisi de kaani olmaya başlıyor ve aneak böyle zayıf bir vetireye giriyor. Plân plân deyince, bizim de işlerimiz plâna bağlıdır, fikriyle buna mürtebit olarak zihinlerde yer bırakıyor. Halbuki hâdise böyle değildir. Bilmiyorum, Paşa Hazretleri bilmiyorlar mı? Ben de bir vesika okuyayım. Hariciye Vekâleti dosyalarından.. Tarih 1949. «Esasen 1946 da böyle bir tecrübe geçmiş ve uzun süren bir çalışma sonunda Türkiye'nin umumi kalkınma plânı adı altında, Türkiye kaynaklarının tam bir envanterini ihtiva etmemekle beraber (yani şöyle üstünkörü), bu kaynakların durumunu ve inkişaf ettirilmeleri için alınması gereken tedbirleri umumi hatlarıyla bir araya toplayan bir plân tasarısı hazırlanmıştı. Fakat bir taraftan etüdlerin kifayetsizliği ve daha fazla derinleştirilmesi zarureti, diğer taraftan finansman membalarının mahdudiyeti dolayısıyla bu plân taslağı plân

haline getirilmemiş ve tatbik mevkiine konmamıştır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar).

Yalan mı Paşa? (Gülüşmeler).

Muhterem arkadaşlar, bundan çıkan mânâ şudur : Açık olmasın rağmen bir defa daha söylemekte fayda vardır. Çünkü bu, o kadar çok tekrerrür ediyor ve bir tokmak, bir balyoz haline getirilmiş Demokrat Parti'nin zavallı başına mütemadiyen havale edilmektedir. Bunu burada keselim.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — O Hükümetin başında, Demokrat Parti'nin değil. (Sağdan, gülüşmeler).

BAŞVEKİL ADNAN MENDEİRES (Devamla) — Ah Paşam, başımıza gelenler. (Gülüşmeler).

Şimdi muhterem arkadaşlar, 1946'da memleketin kaynaklarının bir envanterini üstünkörü yapmak teşebbüsüne geçtik ve uzun uzadıya çalıştık. Baktık ki, böyle bir plânı vücuda getirmekte kifayetimiz yoktur diyor, bu yazı.

Ondan sonra farzediniz ki, böyle bir plânı vücuda getirdik; para yok; neye yarar. Plân şöyle dursun. Söz, bu. Resmen yazılmış yazı bu.

Şimdi plân bahsini burada bırakayım.

Sevgili arkadaşlarım, bu devletin bütün ieranti devlet bütçesinde, İktisadi Devlet Teşekküllerinin plânlarında yine devlette, devletin içinde çalışan organların, heyetlerin âtiye muzaaf olan tetkiklerinde devletin gideceği yol tesbit edilmiş ve bunlar muayyen bir görüşle ve muayyen rakamlara istinad edilerek yürütülmekte bulunmuştur. Bu plân bahsi; yarın bütçe Meclisin komisyonlarında tetkik edilmeye başlanacaktır; ve nihayet merak buyuruyorsa, İsmet Paşa Hazretlerinin birkaç cilde Bütçe Komisyonuna teşrif etmesini ve orada hangi hususta, ne gibi plânları öğrenmek istiyorsa gelip sual sormasını ve o sualleri münakaşa etmesini rica ederim. Teşrif etsinler.

Şimdi; plân yok, plân yok. o sözün tesiri altında şimdiye kadar yapılmış olanları bertaraf edebileceği kanaatini taşıyorlar. Adapazarı Şeker Fabrikası mı iktisadi faideyi muaf değil; Kayseri Şeker Fabrikası mı, Afyon'da yapılmakta olan çimento fabrikası mı, akla gelen, gelmiyen binlerce işler; bunların acaba hangisi plânsız, verimsiz ve milli ekonomiye uygun değil, zararlıdır diye tavsif etsinler. Bu millet bu zarurunda şahadet parmağını göstererek; şunlar,

şunlar, şunlar yazık olmuştur, yapılmamalı idi diye işaret etmelerini rica edeceğim. Ve o zaman işi müşahhas olarak konuşmak mümkün olur. Umumiyetten kaçınmak ve birtakım iphamlar altında hakikatleri gizlemek yoluna düşmemek ancak böyle mümkün olur. Şu rantablardır, bu rantabl değildir; bu yapılacağına bu, bu yapılmalı idi şeklinde birtakım sarıh ve müşahhas iddialar ileri sürülecek olursa bunlar üzerinde konuşmak çok kolay olur ve o zaman bârikai hakikat müsademei efkârdan çıkar. Böyle bir müzakereden, münazaradan çıkar. Umumi beylik lâflarla hakikatler örtülemez arkadaşlar, örtülemez. (Soldan, alkışlar) Şimdi, muvakkat olan birkaç maddenin sıkıntısı; hattâ tahrik edilmiş olan sıkıntıları ortaya atarak % 80 i ikmal edilmiş olan bir kalkınma hareketinin birinci safhasının topyekûn kütülenmesi reva değildir. Bunlar, Türk milletinin emeğinden husule gelmiş bulunuyor. Bunlar için yapılan dış borçlanmalar, şayanı tenkid olmaktan ziyade bu paraları nasıl bulabildiniz, dıştan bunu nasıl tedarik edebildiniz, demek lâzımgelir. Bakınız bir plân yapılacağı zaman 1949'da, para yok ki, plânı niçin yapalım, diyorlar. Şimdi harıl harıl işler yapıyor ve bunlar bitiriliyor. Tekrar söylüyorum, hepsi bitirilecektir. (Soldan, alkışlar) Senin karnın aç, senin karnın aç, senin karnın aç, sen sefalet içindesin, sen sefalet içindesin, sen sefalet içindesin der gibi bu kalkınma, senin takatinin üstündedir, diye mütemadiyen Türk milletinin karşısına geçip bunları söylemek, mütemadiyen vatandaşları bu yolda tahrik etmek, büyük bir davanın içinden yüzaklığı ile çıkmayı birtakım tereddütlere sevk edecek hususlardandır.

Ben, bu mevzularda seneler senesi ağız açtırmıyan paşa hazretlerinden lütufkâr olmalarını ve Türk milletinin gayretlerini teşvik etmesini rica ederim. (Soldan bravo sesleri) Kim ne derse desin, bu işler olmuş bitmiştir. Dünyada ödenmemiş borç kalmamıştır. Bu muazzam kalkınma hareketinde şayet borç olarak % 10 - 15 bırakmış ve % 80 - 85 milli iktisatta bugüne kadar ödemiş bulunuyorsak bunun en büyük nimet olduğunu, anlamak lâzımgelir. Biz aldığımız paraları muhterem Halk Partili mebusları da dâhil, bütün vatan sahında kalkınmanın muhterem tesis etmeye sarf ettik, onlar da arzu ettiler. Bunlar Mahmut Nedim Paşanın istikrazına benzemez.

Muhterem arkadaşlar, hanginizin, burada bu salonda mevcut bulunan arkadaşlarımızın, Halk Partili arkadaşlarımız da dâhil, hanginizin kendi intihap dairelerinizde, komşularınız veyahüt da memleketin size uzak köşelerinde yapılmakta olan işlerin hangisine itirazınız vardır? Hangisine itirazınız vardır, söyleyiniz. Onların yapılmakta olduğu yerlerde oturanlar ve toptan Türk milleti sizin dâvacınız olmaktadır. (Soldan. alkışlar, bravo sesleri) Bunları açık olarak ifade etmek lâzımgelir. Van yoluna mı itiraz ediyorsunuz? Sarıyar barajına mı itiraz ediyorsunuz? İstanbul limanına mı itiraz ediyorsunuz, çimento fabrikalarına mı itiraz ediyorsunuz? Hangisini rantabl bulmuyorsunuz, hangisini hesapsız buluyorsunuz? Allah aşkına, millet huzurunda söyleyin, bilelim. (Soldan. Bravo sesleri, şiddetli alkışlar) Bunlar yapılırken herkes memnun hattâ daha yapılırsın deniyor. Kaç kilovat Van'ın elektriği? 160 mı? (Ortadan bir ses: 75) 75 kilovat elektrik, vilâyet merkezinde. Bir sinemayı işletecek elektriktir.

Muhterem arkadaşlar, diyor ki, nesiller boyunca... 1880 senesinde yaşamıyoruz 1955 içinde yaşıyoruz. Nesillere yüklemek sözdür. Hangi nesiller? Dünya atom devrine girdi. Biz 1923-1930-1940 mevcudolan mesafeyi kat'etmek şöyle dursun, genişlettik dâhi. Hesap ederken bir defa dünyanın umumi gidişi ile bizim iktisadi kalkınmamızın seyrini başkalarının millî ekonomiye yaptıkları yatırımların, işba halinde bulunan memleketlerin dahi bugün millî gelirlerinden yüzde kaçını kalkınma mevzularına sarf ettikleriyle bizim millî gelirimizin yüzde kaçını sarf ettiğimizi mukayese ederek konuşmaları lâzımdır.

Plân fikri buradan başlar. Ne biliyoruz, ziraat senesinin kötü gitmesinin tesirleri veya bazı işlerin tahakkuk etmemesiyle, şurada burada görülebilecek, derhal kabûlî telâfi, aksaklıklar, kalkınmanın hızını ve hacmini kesecek bir şekilde çalakamçı bu yolda yürümek katien caiz değildir. Ben hiçbir mütalâa dermeyan etmeden hayat pahalılığının 1950, 1951, 1952 ve 1953 te bugün olduğu gibi Muhterem Paşa Hazretleri tarafından ve partisinin sözöçleri tarafından tenkid edilmekte olduğunu vesikalarıyla ortaya koyabilecek vaziyetteyim. Hayat yalnız 1949 da pahalı değildi. Çünkü onlar iktidardaydı.

Arkadaşlar, o zamana ait birçok vesikaları da ortaya koymak mümkündür.

Muhterem arkadaşlar, bazı arkadaşlarımız bu iktisadi sıkıntıların giderilmesi için ne yapacaklardır, buyurdular. Yüksek malûmlarıdır ki, tedbirler iki türlüdür. kısa vâdeli tedbirler, uzunca vâdeli tedbirler. Programımızda bunu ifade etmiş bulunuyoruz. Uzunca vâdeli tedbirler, işte o iktisadi kalkınma diye ortaya konulan, ne varsa bunların hepsi, istihsalin genişletilmesine, madde bolluğuna, rahat yaşamaya götüren tedbirlerdir. Bir memlekette kömür istihsalı üç milyon tonda kalırsa, bir memlekette nüfus başına elektrik istihlâki 36 kilovatta kalırsa, bir memlekette şeker istihsalı 100 000 tonda kalırsa, bir memlekette giyim eşyası istihlâki şurada kalırsa, çimentosu 300 000 tonda kalırsa, bilmem ne, bilmem nede kalırsa, sayın hepsini, haştan aşağı. 1950 seviyelerinde kalırsa o memlekette refahtan bahsetmek imkânı yoktur. Belki, muayyen yerde, muayyen sınıfın rahatça vakit geçirmesine mukabil eti, ekmeği, buğdayı giyim eşyasını kullanan insanların çok mahdud istihlâk seviyesinde bulunması tamamıyla fersamış olunarak muayyen bir yerdeki manzaraya bakıp hükme varmak, insanı hataya düşülmüş olur.

Bugün, eti, ekmeği, yiyeceği; eşyası ve bütün istihlâk maddelerini vatanın bütün efradı kudretleri nispetinde işira imkânında bulunuyorlar, dün, bu, böyle değildi.

Ankara sokaklarına gelen muhterem köylülerimizi ana caddelerimizden geçirmezdiniz, polisler menederdi (Soldan : Alkışlar, bravo sesleri) Şimdi yok. Benim sözlerimde bir târiz var mı arkadaşlar! (Soldan; yok, sağdan; var sesleri).

Muhterem arkadaşlar; Paşa Hazretleri, dış ticaret açığından bahsettiler. Bana hangi memleketi gösterebilirler ki, büyük investisman devrinde, malî ve iktisadi kalkınma devrinde olsunlar da, dış ticaret açığı vermesinler. Bu eskiden kolaydı. Basit bir poftıkaları vardı. Satışımız kadar alacağız. Basit.. Bandan basiti yok ki. Eğer bu demokrasi devrinde biz satışımız kadar alacağız politikasını beş sene, on sene daha devam ettirmiş olsaydık, halimiz nice olurdu? Vâitlerinizi yerine getirmedığınız lâfı o zaman haklı olarak söylenirdi. Demokrat Parti, geniş

bir iktisadi kalkınmanın vaitçisi olarak iş başına gelmiştir. Biz başka bir politikanın insanlarıyız. Bizi beğenmiyebilirsiniz, sizin düşünceleriniz uzun senelerin tatbikatında şeklini ve manzarasını almış bulunuyor. 1950 Türkiye'si, onların manzarasını temsil etmekte, göstermektedir. Bugünkü Türkiye, o Türkiye'den başkadır ve başka bir istikamete teveccüh etmiştir. Telefona bakınız, abonesi beş misli artmıştır. Yani ne sine bakarsanız bakınız... (Sağdan, gülüşmeler, gürültüler).

Beğenmediniz değil mi? Şimdi biraz düşüneceğim ve sizin beğeneceğiniz lâflar edeceğim, merak etmeyin.

Dış ticaretimizden bahsederken bir de tediye muvazenemiz var, onda da açığımız var, ondan bahsetmediler. Elbet de açık olacaktır beyler. Yani biz eğer sattığımız kadarını almak gibi senelik tahditlere kendimizi mahkûm edecek olursak 10 sene, 20 sene sonra Türkiye'nin bulunduğu yerden bir arpa boyu ileri gitmesi mümkün olmazdı. Bizim politikamız bu değildir. Biz bunu açık olarak ifade etmekteyiz. Paşam bunda gizli, kapaklı bir şey yoktur. Biz, yarın çimento para vermiyeceğiz, biz yarın şeker para vermiyeceğiz, biz yarın tekstile para vermiyeceğiz. Şuna, buna para vermiyeceğiz. İç pazar nâmütenahi genişlemektedir. 1956 nın, 1957 nin Türkiye'si bu manzaranın gereği gibi tecelli ettiği bir memleket olacaktır. O zaman yüksek seviyede bir muvazenenin teessüs etmeye başladığını göreceklersiniz. İnşallah sevineceklerdir.

Muhterem arkadaşlar; dolar on liraya çıkmış, sekiz buçuk liraya çıkmış. Ben burada Halk Partisi hükümetlerinin başkanlarının, hükümet reislerinin, kaç defalar, altın bir metadır, altınla Türk parasının mukayessesi refah değildir, dediklerimi iğittim. İsterlerse zabıtlardan çıkartırım. Ben üşenmem çalışırım, bunlar üzerinde. Buldurur çıkartırım.

Şimdi muhterem arkadaşlar, bizim memleketimizin dıştan aldığı ve dışa sattığı hacim yekûnu umumisinin % 95 - 97 si doların (283) kuruş üzerinden hesabı yapılmaktadır. Şimdi bunun gerisinde çok para kazanmış bir adam Avrupa'ya gidecek, Devletin ona vereceği döviz mahdud. Fazla döviz istiyor. Gitmiş karaborsadan döviz almış. Buna mümasil hususlarda veyahut da ihracını favorize etmiş maddelerde, üç numaralı bent

gibi, narenciye teşvik etmek gibi bir nevi imtiyazlı alışverişe inhisar eden muamelelerde farklı fiyat göstermektedir. Bu, doların, % 95 - 96 sının (283) kuruş üzerinden alıp satılmakta olduğu hakikatını perdelemez.

Bir enfilasyon hastalığı Adnan Menderes'te var diyor. Şimdi, bu hastalıktan kendimi tedavi ettirmek için bu hastalığın tahliline bir nebze gireyim.

Muhterem arkadaşlar; dünyanın gördüğü en mühim enfilasyon hâdiselerinden birisi Türkiye'de vâkı olmuştur. Ama bugün değil. Bu 1940 1945 arasındadır. Diyecekler ki harb vardı. Para hacmı 1940 da 180 milyon, her türlü kârda 200 milyonun altında. Altın stoku 25 ton. Hani H. P. altın stokuna ehemmiyet verir falan. Ama 1940 a kadar 25 ton altın. Eğer altın biriktirmekte Merkantilistler gibi, bilmem kimler gibi bir hevesleri olsaydı 1940 a kadar zamanı idarelerinde her halde 25 tondan fazla biriktirmeleri lâzımdı. Bu rakamları belki Paşa bilmez fakat sordursunlar. 180 milyon lira civarında bir para hacmı, 1943 te 1 milyara yaklaşmış. Para hacmı beş misli artmış, fiyatlar beş misli çıkmıştır. Paranın kuvvei iştirakiyyesi beşte bire düşmüştür. Enfilasyon budur. Bunun karşılığında bir taş dikilmemiş. Aksine D. Demiryollarına lâzım olan tamir ve termimi, mevcudolan fabrikaların yedek parçalarını, şunları, bunları bütün iktisadi cihaz tamamen envestismandan mahrum bırakılmış, muayyen bir tarihteki, muayyen bir mebdedeki, seviyeleri, kıymetleri daha aşağıya düşmüştür.

Şimdi bizim para hacmindaki genişliğimiz % 60 veya 70, bilmiyorum, bilenler vardır, fakat her halde % 100 değildir. Biz ne yaptık? Bir defa para hacminin hiçbir tesire tâbi olmadan mühim nispette genişlemesi bir zaruretti, zarurettir. Sebebi: Türkiye'de iş hacmı ve hızı genişlemiştir. Türkiye 1950 nin Türkiye'si değildir. Dış ticaret iki milyon tondan dört milyon tona çıkarken, iç ticaret şu kadar genişlerken paranın aynı miktarda kalmasını beklemek doğru olmaz. Bu yanlış bir husus, tamamen yanlış. O takdirde bütün memleketlerin ekonomik bünyelerindeki farklar ne olursa olsun tedavül edecek para hacminin yeknasak olması lâzımgelir. Veyahut da zaman içinde hiçbir tahavvül göstermemesi lâzımgelir. Ne o, ne bu. İş hacmı genişledikçe; istihsal, istihlâk arttıkça; tedavül edecek em-

tia miktarı yükseldikçe paranın hacminde de bunun tesir yapmamasına imkân yoktur. Basit kaide bu, basit kaide.

Onun yanında büyük envestismanlar yapan bu memleketin para hacminde hissedilir bir şişkinlik olması tabiidir; Devletin cari masraflarını karşılamak üzere. O da neden? Devletin cari masraflarını bile bulamıyoruz o zaman; 1940 falan. Neden? Çünkü memleketin istihsalı ve istihlâki asgari seviyede tutulmuş, 1930 ile 1950 arasında gerek istihsal rakamlarında, gerek istihlâk rakamlarında hiçbir fark müşahade etmezsiniz. İkinci Cihan Harbi başladığı zaman ellerimiz bombuştı. İki buçuk kuruşa köylüden buğday alacağımı diye onları sefaletle mahkûm etmiş. İşte budur deflasyonist politika. Gelsinler burada, 1930 ile 1950 arasındaki istihlâk ve istihsal farklarının nelerden ibaret olduğunu söylesinler. O zaman dış ticaret aynı seviyede idi, istihsal rakamları aynı seviyede idi, istihlâk rakamları aynı seviyede idi. Türkiye'miz büyüyecek mi? Türkiye'de bu mevzularda lehe bir fark kaydedilmiyecek mi? O zaman manzara manâesef bu şekilde idi. Buna evvaben, harb vardı derler. Eğer harb başladığı zaman memleketin istihsal seviyesi yükseltilmiş olsaydı, iştirak edilmeyen bir harb bize ekonomik bakımdan hattâ birçok faydalar temin ederdi. Fakat elde avuçta bir şey yok. Yiyecek dahi yok. Öyle yüksek bir konjonktür var ki satacak bir şey yok elde. Tradition haline gelmiştir. Birinci Cihan Harbinde harbe girmeydi diye İsviçre'nin, İspanya'nın zengin oldukları birer vakıa, birer misal olarak zikredilir durum. Türkiye'ye böyle bir nimet müyesser olmadı. Neden? İstihsal en aşağı seviyede tutulmuştur da ondan.

Şimdi kendi zamanlarında para hacmini beş misline yükselten bir politika neden enflasyon olmuyor, ona temas edeceğim.

İktisadi inkişafa mâni bir politika tatbikatının adı sözde, para istikrarı olup Meclise mal olunmuyor, fakat Demokrat Parti iktidarı iktisadiyatımızın tarsisine mâtufl bir iş yaptı mı - Allah gösternesin - iş yaptı diye kabahat yükleniyor, kabahatli oluyor. Yani acip bir kompleksin içine sokulmak isteniyor. Memlekete iş yaptı diye ve bu paraları işe hasrî tahsis etti diye kabahatli oluyor. Halbuki bizim sarf ettiğimiz paralar en kısa zamanda rindiman vere-

cek, en kısa zamanda mukabilini ödiyecek nevidendir. Bakınız deste deste fabrikalar ve tesislerin milli ekonomiyeye katılmalarına, faaliyete geçme devresine geldığımızı ne kadar müşahhas olarak görmekteyiz. Bugün işletmeye açılmasını kısa zamanda beklediğimiz pek mühim eserler vardır. Bunlar beyhude mi, bunlar zaruri değil mi? Bunlar, yarının saadetini, yarının refahını yapacak olan tesislerdir. Bunlar vüenda getirilmedikçe, yol yaptırılmadıkça, köprü yaptırılmadıkça, liman yaptırılmadıkça, silo yaptırılmadıkça, şeker fabrikası yaptırılmadıkça, çimento fabrikası yaptırılmadıkça, pamuğunu kendin işlemeydikçe, pamuğunu asgari fiyatla dışarı satıp 5 misli fiyata mamulünü memlekete getirmeye devam ettikçe Türkiye denilen memleketin belini doğrultmasına imkân ve ihtimal olmadığı gibi belini doğrultmak için uzak bir ümitle de olsa bağlanmaya dahi imkân yoktur. Enflasyon hikâyesi, işte bu. Müsaade ederseniz biraz daha tafsil edeyim. Kimin enflasyoneu olduğu meydana çıkar. Enflasyonu, cari masraflar için para hacmini beş misline çıkarmak suretiyle kendileri yaptılar. Bunun büyük bir kısmı, iş hacminin genişlemesinden ileri gelmiştir. Cüzi bir kısmı da envestismandadır. Envestismanlar, mukabilini derhal verir. biz bütçeleri yaparız. Birer seneliktir. Bu bir teknik zarurettir. Bir memleketin kalkınması, muhasebesi bir senenin seyri içinde mütalâa edilir. Bu bir devirdir. Yatırıma başladığınız zaman, o yatırımın mevzuu olan tesislerin, işletmeye açıldığı zaman içinde birinci devre ikmal edilmiş olur. 1950 - 1953 yatırımlarının neticelerini idrak etmişizdir. Bunların hepsi yarının imkânlarını ve yarının saadetini temin edecek olan ansurlardır.

Para istikrarı; bir dolar 123 kuruştı. Ne zaman tesbit edilmiş? Diyelim ki 1938, tam tarihini bilmiyorum. Tedavüldeki para hacmi 5 misline çıktı. İştirâ kuvveti leste bire düştü. Stabilizasyon; devalüasyon, o zaman düşünülmüyor. 7 eylül kararı. O zaman biz, yani paranın dolârla sözde paritesinin tesbit edildiği devirle 7 Eylül Kararlarının alındığı tarih arasında tedavüldeki para hacmini de 5 misli fark yaratılmış olmasına rağmen devalüasyonun doğru olmadığı fikrini müdafaa ettik. Bugün kaçak dolârlar üzerinden rakamlar gösterilmek suretiyle

çıkarm büyük gösterilmek istenilmesine rağmen para hacminde gösterilmek istenen fark asla mevcut değildir.

Dış ticaretin açığından bahsetti, Paşa Hazretleri. Şimdi bunun da nasıl bir seyir takibettiğini arz edeceğim. 1945 - 1946 senesinde harb senelerinin zaruretiyle teraküm etmiş elde bir miktar altın ve bir miktar döviz var. Bunların mecmuu dış tediye olarak yedi, sekiz yüz milyon, belki bir milyar. Harb senelerinde madde alamamaktan dolayı teraküm etmiş bir miktar. Raylar çürümüş, köprüler çürümüş, atelyeler yedek parçasız kalmış bir halde. Bu şekilde teraküm etmiş. Çünkü ondan evvel 25 ton olduğunu söyledik. Arz ettiğim zaruret sebebiyle Bu, 214 tona yükselmiş. 1950 de iş başına geldiğimizde 126 ton altın vardı. Demek ki harb biter bitmez memleket, ihtiyaçlarını tedarik edecek bir hale geldiği andan itibaren derhal açık vermeye başlanmıştır. Açık, bizim zamanımızda değildir. Ya o dolârlar, o sarf edemediğimiz isterlinler, İsviçre frankları. Onlar da vardı. Bunların hepsi mevcuttan yenmiştir. Binaenaleyh 1950 senesine gelinceye kadar ortada bir şey görülüyor. Dışardan borçlanma diye bir şey görülüyor. Sebebi? Muayyen bir teraküm var. O yeniyor. Fakat hakikatte memleketin bünyesi açık vermektedir. Bu açık envestisman için değil, müstehlik maddeleri almak için geniş tahsisler yaptılar. Basma için, çaput için, şeker için. Yani bir defada istihlâk edilip gidecek maddeler için yapılan tahsislerle memleketin bir zaman mevcudolan dış iktira gücü iki buçuk sene içinde tamamen erimiş bir hale gelmiştir.

Bir milyar, 200 veya 250 milyon liralık haki bir gelir, 173 milyon liralık bir bütçe açığı, 500 - 600 milyon liralık bir Milli Müdafaa masrafı, Devlet memurlarının özlük hakları. Bunun yanında envestisman... sıfır. Bütçede birtakım tamir ve sıvalar da envestisman gibi bütçeye konmuş. 173 milyonluk açık için ancak 173 milyonluk envestisman yapmak lazımdır, diyebiliriz. Bütçe gelirleriyle cari masrafları karşıladık. Şunu bunu da envestisman için yapıyoruz denilse, yani şurada burada toplanmış olan haki envestisman mahiyetinde olmayan şeyleri derleyip toplayıp bir araya getirmek suretiyle bütçenin açığını kapıyabilirsiniz. Ama köyünde mektebi, suyu olmayan, hattâ Ankara'da hastanelerde hastalar ikiye üçer kişi bir yatakta

yatar, veremlilerin dörtte üçü sıra beklerken öldü. 1 100 verem yatağı vardı, Türkiye'de. Şimdi kaç misline çıktı? Umumi yatak sayısı kaç misline çıktı? Su gelmeyen kaç köy kaldı, elektrik olmayan kaç kasaba kaldı? Çimento gibi, demir gibi, boru gibi, şeker gibi, yekûn teşkil eden esas ihtiyaç maddelerimizden hangisi kaldı ki, memlekette bunların bugün, yarın istihsal edilmesi için bildiğimiz tedbirlere başvurulmuştur, yarını ümitle beklemek hakkımızdır.

Sual soran arkadaşuma ifade edeyim, uzun vâdeli tedbirlerimiz ve iktisadi kalkınma mevzuunda aldığımız tedbirler bunların ta kendisidir.

Kısa vâdeli tedbirlere gelince, bir zaman muayyen sebeplerle raslanılan sıkıntıları, istihlâk maddelerine daha geniş tahsisler yapmak suretiyle ortadan kaldıracacağımızı ifade ediyoruz. Bu mevzuda aldığımız tedbirlerin rakamlarını vermeye hazırız, buyursunlar Bütçe Komisyonuna. Orada bütün teferruatıyla; ne eksik, hangi malı ne kadar sipariş verilmiştir. Bunlar ne zaman memlekete gelmiş olacaktır, sureti tevzii ne olacaktır. Bütün bu hesapları sarahatla ve teferruatına varıncaya kadar vermek vazifemizdir, bunu seve seve yapacağız ve birtakım fikirleri, önceden verilmiş hükümleri bertaraf etmek imkânını bulursak çok bahtiyar olacağız.

Sevgili arkadaşlarım, zirai kalkınma davası, artık bunlar bugün umuru tabiiyeden oldu. Türkiye'nin ziraati nerede idi, nereye geldi, ekiliş sahası iki misline çıktı; tohum tevzii ise on misline çıktı. Bilmem nesi nereye çıktı? Bunlardan bahsetmeye lüzum görmüyorum. Allah aşkına Halk Partili mebuslar... Sizler söyleyin. Pahalılık teranesi yanında memnuniyetle müşahade ettiğimiz Hükümet icraatı yok mudur? Mustafa Ekinci sen hiçbir şey görmedin mi? Meselâ hiç mi birşey yapmadık (Soldan ve sağdan gülüşmeler)

Muhterem arkadaşlar, size plân, plân diye bahsedilen dış mütehassısların söylediklerinden 5 - 10 satır okuyayım. Türkiye'nin böyle kalmasını arzu eder miydiniz? Bana söyleyin lütfen.

Dünyanın hiçbir memleketinde, bakınız ihracat. 1949 da yazılıyor, bu. Bu yazıdan bir parça okumak mümkündür: İhracat, bugün içinde bulunduğunuz matûm müşküller dolayısıyla sizin için hayati mahiyettedir. Onu behemahâl artır-

mak imkânlarını aramalısınız. İhracat ne ile artar. Mal mevcudoldukça artar. Malı istihsal etmek lazım. Malı nasıl istihsal edeceksiniz. Dünyanın hiçbir memleketinde Türkiye'deki kadar nefis ve lezzetli meyva bulmaya imkân yoktur. Meyva ihracatı sizin için derhal başarılmaması mümkün bir hedefdir. Buna rağmen siz eliniz altında mevcut servetleri ihmal edip yeni yeni projeler peşinde koşuyorsunuz. Bu projeyi daha başarılı bir şekilde ele almak için sizin de, bir zaman bizde olduğu gibi, evvelâ istismarı kolay olan imkânlarla işe başlamanız çok iyi olur. «Meyva, balık bu meydadır.»

Şimdi bize tavsiyeler, çimento fabrikası, şeker fabrikası yapmayın diyorlar, sanayiye gitmeden ihracatı artırın diyorlar. Peki bunlar olmazsa ihracat ne suretle artar? Meyvacılık, balıkçılık yapın diyorlar. Meyvacılığı, balıkçılığı istisgar etmiyorum, onlar üzerinde de çok esaslı tedbirleriniz vardır. Fakat bunların bizi, dünyanın en nazik yerinde oturan bu memleketi, modern bir orduyu elinde tutacak ve süratle kalkındıracağına inanıyor musunuz?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Müsaade buyurur musunuz, raporu kim yazmıştır?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Raporu mu Paşam, Kalkınma Bankasının mütehassısları yazıyor.

Ben bunu Türkiye'nin bir kalkınma plânı, eğer anladıkları şekilde kalkınalım mı kalkınmayalım mı, yapalım mı yapmayalım mı şekli mevzu bahis olsa idi, Mesrutiyette çok iyi hatırlarsınız ordu mu, donanımı, demiryolu mu, şose mi münakaşaları gibi ele alsaydık hiç el sürmeden on seneyi tüketmek gibi bir vaziyette karşılaşmak mukadder idi.

Bakınız yine mütehassıs yazıyor; «Şahsi düşüncem; Türkiye'ye yapacağımız ikrazı iki devreye bölmek; birincisini 30 - 40 milyon Dolâr olarak hükümete vermek. Bu istikraz akdinden sonra yeni müraعاتınız üzerine hususi teşebbüse hasredilmek üzere ikinci istikrazı yapmak. Bu ikinci istikraz dokuz milyon dolârlıktır ve Sanayi Kalkınma Bankasına verilmiş olan sermayedir. 30 - 40 milyon dolârla bir şey yapacağız, bir baraj yapacağız, iki silo yapacağız, bir liman yapacağız bu da bilmem kâfi midir? (Kâfi değildir sesleri) Asla kâfi değildir, dış tediye-leri bile ödemez. Şimdi bu esas üzerinde Türkiye'nin kalkınma plânını, kalkınma plânı nasıl

olur? Muayyen bir iktisadi görüşe, yani herkes tarafından kabul edilmeyen biçilmiş kaftan olmayan, sizin yaptığınız hamlelere göre, Paşa Hazretleri buyurduğunuz gibi nesillere yüklememek lazımdır. Genç nesillere yüklemek ne demek, biz bunu 3 - 5 sene içinde dış tediycelerini de ödiyerek bitirmiş olacağız. (Bravo sesleri, alkışlar) Bu, emrivaki haline gelmiştir. Bunları 1957 de tamamen bitirmiş olacağız. Bunları memnun olasınız diye söylüyorum. Dikkat buyurunuz, biraz etrafınıza bakınız, biraz bizi dinleyiniz. (Bravo sesleri, alkışlar) Hesapları getirtiniz, bakınız hesaplara. Bütçe Komisyonundaki arkadaşlarınıza sorunuz, orada ne dinliyorlar, ne konuşuyorlar. Nüvit Yetkin yanınızdadır sorunuz Nüvit Yetkin'den.

Muhterem arkadaşlarım; daha fazla söylemek, hepsini ayrı ayrı tahlil etmek, cevap vermek mümkündür. İki politika görüşü, iki memleket görüşü karşı karşıyadır. Bunu kabul etmek lâzımgelir. Eğer görüşlerimiz ayrı olmasaydı ayrı saflarda olmazdık. Bir parlâmentoda bu iki görüş birbirine, sen kâfirsın ben müminim demeden pekâlâ yapılabilir. Bize, taarruz, Paşa Hazretlerinden, kendi görüşlerine iltifat etmediğimiz ve iktidarda olduğumuz için kendi görüşlerini değil kendi görüşümüzü tathik etmekte olduğumuz için bizi iktisadi kâfirlikle suçlandırmakta olmasından ve böylesine bir lisan kullanmasından ileri gelmektedir. Bir de, Meclis var Meclis yok. Siz varsınız Adnan Menderes var, o şöyle yapacak. Bunların hiçbirisi doğru değildir. Hükümetimizle Grupumuzun arasını, Meclisle Hükümetin arasını açmak gibi beyhude gayretlere istinaden sözlerin mâkes bulmayacağı âşikârdır. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Parti Reisi, Devlet Reisi, Meclis Reisi hepsi var. Fakat hepsi vâlide irea olunur ve Meclis ortadan kalkardı. Meclis eskiden hakikaten yoktu. Paşa hazretlerinin zamanı idaresinde şeklen Meclis vardı.

SİRRI ATALAY (Kars) — Sizin gibi...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Sizin gibi.. Sizin gibi.. Bunlara cevap vermeye değmez, takdir buyurursunuz. Bunlar söylenir. Biz bugünkü merhaleyi dahî terakki ettirmeyi lüzumlu görmekteyiz. Bunda hiç şekkû şüphe yoktur. Fakat tenkide uğradığımız zaman hiç değilse «Dinime dahleden bari Müslüman ol-sa» sözünü söylemekte haklı değil miyiz?

Arkadaşlar, bu, Muhterem İsmet Paşadan gelecek olursa benim böyle söylemeye daina hakkım olacaktır.

Paşam, Muhterem Paşam, zamanın tesiri hiçbir vakit inkâr olunamaz. Üç günde en mükâmil demokrasilerin seviyesini aşmayı söylüyorsunuz. Fakat siz 1943, 1944, 1945 ve 1946 Meclis açış nutuklarınızda: «Başka yerde tahammül edilen söz hürriyetine bu memlekette tahammül edilmez; başka yerde gayet tabii telâkki edilen hürriyetler bu memleketin şurasında, burasında ateş çıkmasına sebep olur.» Zamanın hükmünü bu suretle ifade eden sizlersiniz. O günlerden bugün ne kadar uzaktayız. Bugün böyle bir şeyi bir kimse telâffuz etse linc edilir, evvelâ İsmet Paşa tarafından linc edilir. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım; yukarı ve tahripçi olmadan, memleketimizin yüksek menfaatlerini göz önünde tutarak, beğenmedikleri tarafları söylesinler, yaptığımız işlerin hiçbirisinin yapılmamış olarak gösterilmesinde, tenkid etmelerinde hiçbir şikâyetimiz yok. Bunu fevkalâde tabii telâkki ederiz. Fakat bir millî şef edası ile, mutlak bunu yapacaksınız, ben başta olarak, yapacaksınız, ben başta olmadıkça hiçbir şey yapılamaz. benim dediğim yapılmadığı zaman bu memlekete günâh edilmiş olur, zihniyetinin değişmesi lâzımgelir.

Muhterem arkadaşlar; icabederse tekrar huzurunuzu işgal etmek üzere sözlerime burada nihayet veriyorum. (Soldan, bravo sesleri, şiddetli, sürekli alkışlar).

REİS — Arkadaşlar; saat yirmi bir buçuk. (Devam, devam sesleri) Arkadaşlar, nasıl arzu edersiniz? (Devam, devam sesleri) Müzakerelere devam edilmesini veyahut bir saat fâsıla verilmesini reyinize arz edeceğim.

Müzakerelere devam edilmesini arzu eden arkadaşlar lütfen ellerini kaldırsınlar. Bir saat ara verilmesini arzu eden arkadaşlar ellerini kaldırınlar... Müzakerelere devam edilmesi kararlaştı. Devam ediyoruz.

Devlet Vekili Celâl Yardımcı söz istiyor.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Ağrı) — Çok muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda gayet kısa ve gayet sakin bir iki noktaya mahsus mâruzatta bulunacağım:

Muhterem İsmet Paşa programa karşı ta'mir-

nı ve tenkidini ifade bnyururken meselelerin prensibi içinde kalsa idi, esaslara sarılsa idi, sözlerini programın tenkidine tevcih etse idi; iyi, doğru yolu gösterip eğri yol üzerinde noktai nazarlarını izah etse idi emin olunuz ki, huzurunza çıkmazdım. Başvekil bey programa mâtufl noktai nazarları cevaplandırdılar, ondan sonra esasen söz söylemek bana düşmezdi. Fakat Muhterem İsmet Paşa programa karşı aldığı sözde şahsiyata ve bilhassa benim şahsıma dokundu. Adnan Menderes'in üniversite muhtariyetini baskı altına almak istediğine, niyetinde sabitkadem olduğuna işaret etti ve bilhassa bu baskıyı benim delâletimle tahakkük ettirdiğine ve bundan sonra da Devlet Vekâletine almak suretiyle daha yakın salâhiyetlerle beni bir nevi vasıta ve alet etmek istediğine temas ettiler.

Muhterem arkadaşlar, bilmiyorum bu söz ve bu isnat komutan İsmet Paşanın, Başvekil İsmet Paşanın, Devlet Reisi İsmet Paşanın yaşıyla ve başıyla kabili telif midir? Ben, bir zaman evvel de kendisiyle karşılaştığım zaman arz etmiştim, siz tecrübeli bir devlet adamısınız, ben siyaset hayatına henüz atıldım demişim. Hattâ son zamanlarda bu mütevaziane sözüm damadı şehriyari tarafından bir sermayei mekal de edinilmişti. (Sağdan, sesler).

Arkadaşlar, bunu burada tekrar edeyim. Hakikaten muhterem, Devlet Reisliği yapmış bir adama bu söz yakışır mıydı? Hâdiseyi tetkik ettim, düşündüm, muhterem İsmet Paşa, dercengi evvel neticeyi iddiayı tezkibediyor. Üniversite muhtariyetine karşı selliseyf kalmak isteyen bir adamsam o halde benim Maarif Vekâletinden alınmamam icabederdi. Görülüyor ki, ne üniversite muhtariyetine müdahale var ve ne de her hangi bir kimseye emirde bulunmak hususu vardır. Üniversite muhtariyetine karşı baskı yaptığım hakkındaki iddiayı kemali samimiyetle reddederim. Ben üniversite muhtariyetine karşı hiçbir zaman cephe almadım.

Üniversitemin ilmi muhtariyetine karşı bu şekilde alınacak bir cephe, bu şekildeki bir hareket memleket irfanına, memleket fikirlerine, memleket hürriyetine set çeken bir hareket olur. Bunu ben bir vatanperver olarak asla düşünmedim, katıyen yapmadım, bu yoldaki iddiaları reddederim. İsmet Paşanın anlattığı adam ben

değilim. (Sağdan gürültüler, «öyleyse o kim» sesleri)

Su halde İsmet Paşa bunu niçin söyledi? Af buyursunlar; (Dervişin fikri ne ise zikri de odur.) diye bir söz var. Olsa olsa İsmet Paşa bu fikrin tesiri altında bunu söyledi.

Ben düşündüm, bugünkü üniversiteler İsmet Paşanın zamanındaki üniversiteler değildir. Bugünkü üniversiteler hiçbir zaman iradei şahane ile, hattâ başka bir tâbirle gecekondü üniversiteler değildir. Bugünkü üniversite mensupları iradelerle, helikopterlerle gelen profesörler değildir. (Sağdan, gürültüler) Bugünkü üniversiteler ilmin, irfanın kariyerinden, ilmi iktisaplardan geçmiş ilim adamlarından teşekkül etmiştir. Bunların ilmi muhtariyeti vardır.

ŞEREF KÂMİL MENGÜ (Ankara) — Üniversiteler gecekondü üniversitesi değildir. Kendi kendini reddetmektesin. Sen de oradan geldin, biz de oradan geldik, ayıptır. (Soldan, gürültüler)

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) — Bugünkü üniversiteler; arz ettiğim gibi, ilmin bütün icaplarından, bütün mercilerden geçmiş ilim adamlarıyla mücehhez, memleketin irfanına hizmet etmekle vazifeli memleket müesseseleridir. Onlara karşı ancak hizmeti düşünmüş, onlara karşı ancak vazifelerimizi onların muvaffakiyeti uğruna yapmış bulunmaktayız.

Ben gene şunu düşündüm : İsmet Paşanın bu şekildeki konuşmasından sonra, kendisine şunu hâtilatırım ki, bugünün vekilleri, bugünün idaresi hiçbir zaman İsmet Paşanın hizmetinde ki, emrindeki vekiller değildir. Ve İsmet Paşanın... (Sağdan, şiddetli gürültüler).. Müsaade buyurun konuşayım. Meseleleri tetkik için üniversite muhtariyetine müdahale şeklinde şurada burada birtakım iddialar söylenmektedir. Ben bunu İsmet Paşa gibi tecrübeli bir Devlet Reisi ne yakıştıramadım. Mesnetsiz iddialara dayanarak bir Hükümet programının tenkidini yaparken burada bunu da ifade etmekten kendilerini alamadılar.

Ben ne yapmışım arz edeyim : Elimde bir kanun vardır. Hattâ bu kanunun son tadili Hükümetten dahi gelmiyen, mebus arkadaşların memleket ihtiyacı ve realitelerini, memleket demokrasisini, memleketin siyasi inkişaflarını nazara alarak getirdikleri bir taddedir. Bu tadil Büyük Millet

Meclisinden geçmiştir. Hükümetin getirdiği bir teklif değildir.

Şimdi arkadaşlar; ölümden bir kanun var ve bu Üniversite Kanunu hükümleriyle mesuliyet ve vazife almış olan yeni bir mesuliyet ve yeni bir murakabe ve denetleme vazifesiyle mükellef bir vekil var. Elbetteki bu kanunun icapları, bu kanunun tatbikatı, bu kanunun mesuliyeti zaman zaman bu vekile sorulabilir. Şimdi size arz edeyim : Bu mülâhaza ile ve bu endişe ile burada tamamen hüsnüniyete mâtuflar olarak bu kanunun tatbikatı üzerinde vazifelerimi ifa ederken burada, ne ismini açıklayabileceğim, ne de hâdiseleri tafsile mezun bulunduğum iki hâdiseler vardır.

Hâdisenin birisi arz ettiğim gibi, muhtelif sebepleri yüzünden ele alınan ve fakat kısa süren bir vekâlet emridir. Bir üniversite mensubunun terfii hakkında olup bilâhara ref'edilen, hukuka asla hâlel getirmiyen ve ref'inden sonra dahi terfii ciheti samimiyetle kabul ve tatbik edilen bir hâdiseler. Hâdisenin biri budur. (Sağdan, «ya diğerleri» sesleri)

Arkadaşlar, hâdisenin ikincisi; yine bir üniversite mensubunun bir yazısı sebebiyle, arz ettiğim gibi, aynı mesuliyet, memleket endişesi, memleket menfaatleri bakımından vâkı olmuştur. Bir içtihat ile üniversiteden bir mütalâa istemekten ibarettir.

İşte arkadaşlar, koskoca üniversite camiası içinde, bir buçuk senelik bir hizmet devresi içinde yapılan ve üniversite muhtariyeti, ilmi muhtariyeti zedeleniyor, üniversiteye söz hakkı tanıyorsa diye velfele koparmalara mesnedolan iş, bu iki iştir, arkadaşlar.

MEHMET KARTAL (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) — Müsaade buyurun arz edeyim. Samimiyetle arz edeyim ki, arkadaşlar, üniversitelerde bunun dışında, arz ettiğim gibi, kanunun verdiği bütün salâhiyetlere rağmen 25 hizmet yılını doldurmuş, 30 hizmet yılını doldurmuş, hattâ 65 yaşını dahi doldurmuş tek profesör, tek üniversite mensubu tekafüde sevk edilmemiştir. Bir kısmında 70 yaşına kadar dahi intizar olunmuştur. Üniversitelerin doçentliğe inha, profesörlüğe inha, ordünyüs profesörlüğe inha şeklindeki tekliflerinin hiçbirisi reddedilmemiştir, hepsi is'af edilmiştir. (Soldan; bravo sesleri.)

Üniversite hocalarının terfileri, maaş dereceleri, bütün teklifleri Üniversiteler Kanunu hükümleri dâhilinde olan, vesâikî ikmal edilen terfi ettirilmiş ve bugüne kadar tarafımızdan reddedilmiş, nehyedilmiş hiçbir şey yoktur.

Üniversitelerin bütçelerine âzami itina gösterilmiş, üniversite mensuplarıyla daima temas edilmiş, görüşülmüş ve arzuları, ihtiyaçları âzami derecede yerine getirilmiştir. Üniversite mensuplarının memleket içi ve milletlerarası münasebetleri âzami seviyede teskil olunmuştur. Bütün bunlar karşısında üniversite muhtariyetini bu mahiyetlerini biraz evvel arz ettiğim iki sebebi ileri sürerek ihlâl ettiğimi iddia etmek güçtür.

Arkadaşlar, bunu, kanunun tahmil ettiği mesuliyetle, kanunun ifade ettiği murekabe vazifesinin ilham ettiği endişelerle ve tamamen hüsnüniyetle vuku bulmuş bir hareket olarak telâkki etmek lâzımdır. Bunun dışında eğer bu bir hata olmuş ise hüsnüniyetle vâkidir, asla kasta makrûn değildir, üniversite muhtariyetinin ihlâli katiyen düşünülmemiş ve düşünülmiyecektir. (Soldan, bravo sesleri) Binaenaleyh hakikat bu merkezde iken burada adımı bahis mevzuu ederek beni bu şekilde teşhir etmek isteyen Sayın İsmet İnönü'nün iddiasında isabet ve hakkaniyet bulunup bulunmadığını evvelâ Allah'a sonra da Büyük Türk Milletinin büyük mümessilleri olan Yüksek Meclise bırakıyorum.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Sual soracağım, gitmeyin.

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) — Buyurun.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Teşkilât emrine alınmaya mâtufl kanunun öncümene sevk edilen şekli üzerinde siz bugünkü şekle çevrilmesi hususunda bir teklifte bulundunuz mu?

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) — Bu, kanun mevzuudur. Kanunu Büyük Millet Meclisi yapar, siz bana ieraat hakkında sual sorabilirsiniz.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Bülent Nuri hakkında senatonun vermiş olduğu rapor ne mahiyette idi?

Osman Okyar hakkında fakültenin... (Soldan gürültüler, sual soramazsın sesleri).

DEVLET VEKİLİ CELÂL YARDIMCI (Devamla) — İsimden bahsetmeyin. Bu sorduğunuz

mesale hakkında sorulan bir yazı ile üniversitenin mütalâası sorulmuştur. (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar).

(Riyaset makamına Reisvekili Fikri Apaydın geçti)

REİS — Osman Alışiroğlu.

OSMAN ALIŞIROĞLU (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, Demokrat Parti iktidarının Dördüncü Hükümeti de Adnan Menderes tarafından kuruldu. 1950 den bu yana ieraatı Hükümet eden Sayın Menderes'in kifayetsizliği ve muvaffakiyetsizliği aşikâr bulunduğu istifa daha doğrusu, istifaya zorlanması halk efkârında müspet karşılanmış, fakat kendisinin kabineyi tekrar kurmaya memur edilmesi ve grupundan güven alınması beliren iyimser havayı silmiş ve memleket sahnında yeniden endişe yaratmıştır. Çünkü iktidarı müddetince zihniyeti, ieraatı ve istikameti gibi faaliyet ve hususiyetleri gayet iyi anlaşılmış bulunduğu faaliyetlerinin maddi ve mânevî cepheleleri ile muhasebesi yapıldıkta kendisinin muvaffak olmuş bir devlet adamı olmadığı, içinde bulunduğumuz iktisadi ve siyasi buhranı giderecek kifayette bulunmadığı, fikirlerinde istikrara varamadığı, tenakuslara düştüğü, vaitlerinde sebat etmediği ve demokrasiye inanmış bir insan olmaktan ziyade bunu cerh eden bir temayüle malik bulunduğu müşahade edilmiş ve bu minval üzere devam eden hareketleri sebebiyle bir Hükümet buhranı ile karşı karşıya bırakılmıştır. Bu sebeple tekrar Başvekil olarak vazifelendirilmesi isabetli görülmemiştir. Umumi politikasının tenkid edildiği ve kabinedeki suiistimallerin delilleri ile ortaya konduğu sırada arkadaşlarını istifaya zorlayan Sayın Menderes'in yeni kabinesine istifa ettirdiği arkadaşlarının yarısını alması da ciddi ve unumi efkârı kıymet veren bir devlet adamının hatta hareketi olamaz. Zira akıl ve mantık muvaffak olmuş vekillere yol verilmesini tecviz etmediği gibi muvaffak olmamış vekillerin tekrar bu sıfatlarla tazvifini de mümkün görmez. İşte kabinenin teşkilî sırasında Adnan Menderes'in düştüğü ve izahı gayrimümkün tenakuz budur. İkinci hata, hariciyede muvaffak olamamış ve çok zaman Başvekilî de müşkül duruma sokmuş bulunan Fuad Köprülü'nün tekrar o makama getirilmesidir. Bunun kuruculuk sıfatının temin ettiği bir imtiyaz olduğu takdir buyurursunuz ki gözden kaçmamaktadır.

Devlet vekâletlerinin adedinin dörde çıkarılmasını ve yeni bir vekâlet ihdasını lüzumsuz ve yeni bir israf kapısı olarak mütalâa etmekteyim.

Anayasanın 49 ncu maddesine rağmen Başvekilin Milli Müdafaa Vekilliğini uhdesinde bırakmasını da bir vehme kapıldığına, korkulu anlar geçirdiğine delil telâkki edilmektedir. Biz kendisine haber verelim, Türkiyemizde ne bir suikast, ne de bir darbe hükümet olur. Böyle menfur bir hareketi irtikâbedecek tek şahsın çıkacağını zannetmemekteyiz. Onun için Sayın Menderes korkmasın. Milli Müdafaa ve Dahiliye vekâletlerine yakınlarını değil ehil olanları getirsin. Ayrıca vaktiyle siyasi bir dâvada iktidar namı ve hesabına gayret sarf etmiş, hukuku politikaya feda etmiş bir zatın kabineye alınmış olmasını da bu itiyadın devamı mânasına alıyoruz.

Muhterem arkadaşlar; bu mâruzatında kabinenin teşkilini ve tereküp tarzını tasvibetmediğimi ifade etmiş bulunuyorum. Şimdi program üzerindeki görüşlerimi arz edeceğim; mâruzatta bulunurken programdaki sırayı takibedeceğim.

Aziz arkadaşlarım; Sayın Menderes beş büyük senede birbirinin devamı olan dört Hükümetin reisi olarak bazan birbirinin devamı, bazan birbirini cerh eden, çok zaman geçmiş kötüllüyen ve her zaman bol vaatleri ihtiva eden dört programla Türk milletinin ve Yüksek Meclisin karşısına çıkmıştır. Bu programların muhtevasını ve beş büyük senenin verimsiz hattâ kısır ve tenakuslarla dolu ieraatını hulâsa olarak gözden geçirecek olursak Adnan Beyi ve arkadaşlarını da ha iyi tanımış oluruz.

Muhterem Başvekil, birinci Hükümetinin programında «Biz bir partinin birbirini takibeden hükümetlerinden değiliz» demek suretiyle hükümetlerin yekdiğerinin devamı olmasını tenkid ettiği halde bugün kendime sabık Başvekil dedirtmem, diyecek kadar ileri gitmekte ve bu mevkide kalabilmek için Anayasa hüküm ve teamüllerini çiğnemekte, arkadaşlarını feda ettikten sonra tek başına grubunun atıfet ve merhametine sığınmayı siyasi ahlâka uygun görmektedir.

Kurduğu hükümetlerinin programlarını yekdiğerinin devamı olduğunu, yeni bir programa lüzum olmadığını beyan ettikten sonra Hükümet programının parti programıyla tetabuk ettiğini, hükümetlerinin siyasi noktaî nazarları-

nın partinin ana görüş ve prensiplerinde mülhem olduğunu da ileri sürmektedir. Bu hususta da Sayın Menderes'le hemfikir değiliz. Çünkü Hükümet değişikliğinde Hükümetin yeni bir hattı hareket ve yeni bir siyasi noktaî nazar ile Meclisin huzuruna çıkması Anayasanın 44 ncu maddesinin emri icabıdır. Zira aslolan Hükümet reisinin değişip değişmemesi değil Hükümetin yeniden teşkilidir.

Hükümet programının parti programından mülhem olması doğru ise de bunun bir plân ve düzene bağlanması, ehemminin mühimmine tercihi suretiyle sıraya konması da iktiza eder. Aksi halde Hükümet ieraatında bir başboşluk ve istikrarsızlık görülür. Bugüne kadar Adnan Menderes hükümetlerinin ieraatında görülen bundan başka bir şey değildir.

Muhterem arkadaşlar, programı, muhtevası ve Hükümetiyle tearuz halinde bulunduğum meseleleri itibariyle iki kısımda mütalâa edeceğim. Birinci kısımda zirai, iktisadi, ticari hayatımızdaki aksaklıkları kısaca, ikinci kısımda da rejim meselemizi ele alacağım;

1. Sayın Başvekil, 1950 deki programda beyan ettiği zirai ve iktisadi politikayı aynen muhafaza ettiğini ifade ediyorlar, halbuki biz bu politikanın terkedilmesini veya hiç olmazsa revizyona tâhi tutulmasını beklerdik. Filhakika bugünkü sıkıntılar bu politikadan doğmuştur. Bir tarafta köylü borca müstağrak, diğer tarafta en zaruri ihtiyaç maddelerini teminden âciz durumdadır. Hayat pahalılığının süratle artışı karşısında buğday fiyatları âdeta dondurulmuş durumdadır. Nazari olarak yapılan bir iki kurşluk zam da türlü sebeplerle köylünün eline geçememektedir. Bu durum karşısında kredi imkânlarının artırılması yerinde olmakla beraber kuraklık sebebiyle teraküm etmiş borçların taksite bağlanması zarureti aşîkâr bulunmaktadır.

Toprak tevzi işlerinde hâkim olan politik hislerin terki icabeder.

İthal edilen traktörlerin çeşitli olması, kalitelerinin tekkîka tâbi tutulmaması, lâstik ve yedek parça yokluğu gibi sebeplerle memleket bir traktör mezarlığı haline gelmiştir. Bu halin de en kısa zamanda giderilmesi lâzımgelir.

İktisadi cihazlanmamız ve iktisaden gelişebilmemiz hakkındaki vaatler ise iflâs etmiş bir politikanın tekrarıdır. Bugün iktisaden ne kadar mahvolduğumuz ve

nasıl perişan bir duruma düştüğümüz yaşanan bir vakıadır.

Dış tediye vasıtalarının tükendiği, vadesi gelmiş borçlarımızın ödenemediği, devlet borçlarının 2,5 milyarı aştığı ve halen zaruri ihtiyaç maddelerinden sıkıntı çektiğimiz bugünlerde Hükümet Reisinin hâlâ, yatırımları genişleteceğiz, sıkıntısı çekilen maddeleri de geniş tahsislerle temin edeceğiz, demesini ciddi bir taahhüt olarak kabul etmemekteyim.

İhtikâr ve karaborsanın da şiddetli müeyyidelerle ve hususî mahkemeler teşkili suretiyle önleneceğini zannetmemekteyim. Bunda muvafakiyetin tek yolu hüsnüniyettir. Bugüne kadarki icraatta göremediğimiz de maalesef bu tarzı harekettir.

Muhterem arkadaşlar; bu mevzuda hulâsa olarak diyeceğim ki, Adnan Menderes hükümetleri ziraatte, ticarette, iktisadi ve sosyal meselelerde muvaffak olamamıştır. Çünkü hayat pahalılığı giderilememiş, dış ticarette istikrar sağlanamamış, tekelleşmelerinin fiyatlarında indirme vad edildiği halde ayarlama namı altında yeni zamlar yapılmış, grev ve orman davaları tahakkuk ettirilmemiş, paranın kıymeti korunamamış ve enflasyon durdurulamamıştır.

2. Rejim meselesi :

Muhterem arkadaşlar; rejim meselesi bir istikrar meselesidir. Sayın Başvekilin ikinci Hükümet programında ifade ettikleri gibi vatandaşın hürriyet ve masuniyetlerin nimetlerinden faydalanabilmeleri müstakar bir devlet hayatının temin edilmiş olmasına bağlıdır. Haricî itibarımız da bu istikrarı takiededer. Fakat maalesef henüz bu istikrara kavuşmuş değiliz. Sıkıntılarımızın membaı bu buhrandır. İdarede, hukukta, iktisatta ve siyasetteki bozulan rejiminizin teminatsız oluşundandır. Hattâ Adnan Menderes'in Hükümet Reisi olarak muvaffak olamayışının sebepleri arasında rejim buhranı da bulunmaktadır. Çünkü aziz arkadaşlarım rejimimiz istikrar bulsaydı, teminat müesseselerimiz kurulup işleyeydi, başka bir ifade ile hukuk devletinin teşkili eylemine gidilseydi bu nizam, her hak ve salâhiyet karşılığında bir vecibe ve mesuliyet tahmil edecek ve Başvekil Adnan Menderes de bu vecibelerin ifası mecburiyetini ve ifa edilmemesi halinde de mesuliyetini idrak edecek ve hattı hareketini de ona göre ayarlayacak idi. Halbuki bugün elinde bulundur-

duğn salâhiyetlere rağmen mutlak bir sorumsuzluk içinde bulunduğu eihettedir ki icraatı, his ve heyecanları istikametinde ilerlemiş ve bu yüzden de muvaffakiyetsizliğe uğramıştır.

Muhterem arkadaşlar, rejim mevzuunda Adnan Menderes'in zaman zaman tezada düştüğünü, D. P. nin kurucusu, Genel Başkanı ve memleketin Başvekili olarak ayağı yer ettikten ve kuvvet kazandıktan sonra demokratik nizamı alenen cephe aldığını görüyoruz. Birinci Hükümet programında Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir Devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı taddillerden, antidemokratik kanunların, itiyat ve telâkkilerimizin bu taddillere ittibakından, mahkemelerin istiklâlinden, hâkim teminatından, idarenin iktidar değişmesinden ve tesirlerinden masun ve yalnız kaoun emrinde ve milletin hizmetinde bulundurulmasından bahseden sayın Menderes, sonraki Hükümet programlarında bu mefhumlara yer vermemiş, bilâkis başka istikametlerde fikirler ileri sürmüştür.

REİS — Üç dakikanız kaldı.

OSMAN ALIŞIROĞLU (Devamla) — Üçüncü Hükümet programının müzakeresi sırasında bu meseleler ileri sürüldüğü zaman «birinci programımızda Anayasa taddiline yer vermiş isek de hata etmişiz çünkü bu, bir Hükümet programı meselesi değil, bir Meclis faaliyeti meselesidir demiştir. Muhterem arkadaşlar, aynı Hükümet Reisine soruyorum acaba şimdi niçin Anayasa değişikliğine programında yer vermiştir? Cevabın kendileri veremez, çünkü hangi fikrinde karar kılacağını henüz kendisi de bilememektedir.

Sonra bilmek isteriz, Anayasanın taddilinden neyi kasdediyorlar, yeni Anayasanın fikir nüvesi ne olacaktır; hangi müesseselere yer verilecektir, bu müesseseler vatandaş hak ve hürriyetlerinin teminatı mı olacak, yoksa teşriî organın istenilen istikamete sevkini temine mi mâtufl buluncaktır? Meselâ kulağımıza geliyor, Reisi cumhura parlâmentoyu fesh salâhiyeti verilmesi fikri müdafaa edilecekmiş? (Soldan, gürültüler) (Doğul sesleri) Eğer doğru ise bu, mebusluktan ıskatın, hem de toptan ıskatın yeni bir çıkışı olacaktır.

Hükümet, bu taddil hakkındaki görüşünü açıkça ifade etmelidir. Şayet bu hususta henüz bir görüşe varamamış ise bunu da itiraf etmelidir.

Hâkim teminatına gelince, yukarıda da işaret ettiğim gibi Adnan Menderes iktidarının ilk günlerinde bu fikre taraftar görünmüş fakat Üçüncü Hükümet programında bu teminatı reddetmiş ve hâkimin teminatı mevzuatta değil, vicdanındadır, demiştir. Sayın Başvekile sormak yerinde olur; vicdani teminatı hukuki teminat ile tahkim ve takviye etmenin ne mahzurları vardır? Elbette ki mahzurları olamaz, ancak bir tek mahzuru olabilir. O da o zaman Sayın Menderes vicdanları baskı altına alamaz ve muhalefet liderlerini istediği zaman yere seremez. Başvekil bu kadarla da kalmamış Emeklilik Kanunu ile bu teminatı daha da daraltmış ve Meclis kürsüsünde mahkeme kararlarını tenkid, hâkimlerimizi de itihama kalkışmıştır. Hattâ kilit mevkilerindeki hâkimlerimizin demokratik anlayışlarının za'fına da işaret etmiştir.

Bu programında ise hâkim teminatından tek kelime ile dahi bahsetmemiştir. Hâkim tekaüdiyesinin 30 seneye çıkarılmasıyla teminatın sağlanacağı ileri sürülüyorsa bu görüş hatalıdır. Çünkü hâkim teminatı bir bütündür. Onun tayıni, terfii, nakli, azli, tekaüdiyesi, tecziyesi, tahsisatı ve kararlarının siyasi otoritenin ve her türlü tecavüz ve müdahaleden masun bulundurulması teminatını teşkil eder.

Programda idare cihazının süratle işler hale getirilmesinden de bahsedilmektedir. Birinci ve İkinci Hükümet programında idarenin demokratlaştırılması ifade edildiği halde Üçüncü ve Dördüncü Hükümet programlarında bundan da bahis yoktur. İdarenin daha çabuk işler hale getirilmesinden kasıt, iktidarın propagandasını yapmak, partizanlığı idari hizmetlere kadar sokmak ve kendilerine verilen imkânları seçimlerle millî iradeye karşı kullanmak ise bu hizmet bugün eksiksiz ve kusursuz olarak ifa edilmektedir. Daha birkaç gün evvel cereyan eden belediye seçimlerinde bu tarzı faaliyetin tezahürlerine şahit olduk.

REİS — Ali Bey müddetiniz tamam olunuyor.

OSMAN ALIŞIROĞLU (Devamla) — Yarım sayfa kaldı. Müsaade edin de bitireyim.

REİS — Size demin üç dakikanız kaldığını söyledim. Nizamname sarıhtır. Her mebusun nizamname hükümlerini bilmesi gayet tabiidir. Yalnız bu müddete göre ayarlamalıydınız.

OSMAN ALIŞIROĞLU (Devamla) — O halde şifahi konuşacağım.

REİS — Bu iş pazarlık mevzuu değildir.

Buyurun Kenan Akmanlar.

KENAN AKMANLAR (Antalya) — Muhterem arkadaşlar. Sayın Başvekilimizin çok güzel izahından sonra burada konuşmak - bilhassa muvafakate mensup bir milletvekili için - hakikaten müşkül olduğunu biliyorum. Bununla beraber konuşmamı yarımдан fazla taksir ederek yalnız bir mevzuu tenas etmeme müsaadenizi rica edeceğim. Gayet kısa keseceğim, bundan emin olabilirsiniz.

Şunu söylemek istiyorum arkadaşlar :

İsmet Paşa Hazretlerinin buradaki ifadelereinden anladığıma göre; bizim ne mali ne de iktisadi politikamızı anlamamaktadırlar. Üzerine eğilip kaldıkları artık çoktan beri terk edilmiş klâsik nazariyelerden aldıkları ilhamlarla yazan, konuşan bu zatın memleketimize gelip bizi Park Otelden veya Hilton'dan temâşa eden yabancı mütehassıslar kadar içtimai ve iktisadi bünyemizi bilmemekte olduklarını söylemekte hata olmaz. Bir enflasyondur, tuttarmuşlardır. Emisyon miktarına bakarak enflasyon vardır, demenin kolaylığı içindedirler. Beri tarafta millî istihsalın, millî gelirin kredi ve mevduat hacimlerinin iç ve dış ticaretin nereden nereye geldiği zahmet edilip tetkik olunmuyor.

Beş seneden beri Bütçe Komisyonunda Maliye ve İktisat vekâletlerinin raporluluğunu yapan bir arkadaşınızım. Beş bütçe içinde bu vekâletlerin takibettikleri politikalara ait yazdığım raporlar Meclis, Umumi Heyetine arz olunmuş ve bütçe kanunu müzakerelerinin zabıtlarına geçmiştir.

Bugün paramın iktisadi hayattaki rolüne ve faiz ve ücretler üzerindeki tesirlerine dair yapılan araştırmalar bütün klâsik ananeleri temelden sarsacak bir neticeye varmış bulunuyor. İktisadi buhranların kıfayettli olan bir seviyede tekrâr ettirilecek olan bir nevi murakabeli enflasyon usulü ile sona erdirileceği ise ispat lahı edilmiş bir hakikattir. Bu hakakati 1955 Maliye Vekâleti Bütçe raporunda şöyle kaydetmiştim :

«İşte arkadaşlarım, hükümetin Türk milletini refaha kavuşturacak tesislere devam olunacağı hakkındaki beyanatın ve bu beyanatın istinad ettiği mali ve iktisadi politikaya devam olu-

nacağı hakkındaki teminatını bu bakımdan yerinde bulmamak mümkün değildir.».

Arkadaşlarım; bugün içinde yaşanan şartların ağır olduğunu kabul etmek lazımdır. Vatandaşlarımız baştan başa teşhiz edilmektedir. İstih-sale mâtuf olan bu yatırımların birer işletme haline iukulâbedeacağı günlere intizaren birtakım tedbirlerin alınması lâzım gelmektedir. Piyasada en çok darlığı çekilen bazı istihlâk maddelerini tedarik ve tevzi etmekten daha çok haksız fiyat tereffülerine meydan vermemek kolay bir iş olmayacaktır kanaatindeyim.

Fiyat murakabesi ve tevzi sistemi, İkinci Cihan Harbî içinde tecrübe edilmiştir. Bugün dahi mer'î olan müeyyidelerle bu işlerin yürütüle-meyeceğini bilmek lazımdır. Hele İkinci Cihan Harbinde tatbikat yapmış teşkilât ve elemanlar-la bu işlerin aksamadan yürütülebilmesi asla mümkün değildir. Halbuki bu mevzularda hükümetimizin muvaffak olması, millî menfaatle-rimiz bakımından mutlaka lazımdır arkadaşlar. Onun içindir ki, hükümetin alacağı tedbirlerin isabetini temin hususunda büyük bir titizlik is-temekte kendimizi haklı buluyoruz. Bilhassa İktisat ve Ticaret Vekâleti bugünün icaplarına göre yeniden teşkilâtlandırılmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım; sözlerimi bitirme-den şu ispat hakkına temas etmeme müsaade-lerinizi rica ederim. (Soldan, Vazgeç sesleri) Ben hukukçu değilim. Fakat araştırdım, hukuk-çulara sordum, ispat hakkı diye bana dünya hu-kuk literatüründe bir tâbir olmadığını söylediler. Yalnız «tahallüs beyyinesi» diye tercüme edebileceğimiz «Le preuve de libertoir» tâbirinin mevcut olduğunu bildirdiler. Bu tahallüs beyyinesi, şahsa, şeref ve namuslara isnat ve if-tira yok... Bunlar doğrudan doğruya memnu. Yalnız âmmie hizmetlerine taallük eden hususlar-da tahallüs beyyinesi var. Yani bir gazeteci âm-me hizmetlerinden ötürü isnatta bulundu mu hâkim ona bir külfet tahmil ediyor. İddia ve is-nadını ispata davet ediyor.

Arkadaşlar, vakit geçmiştir. Müsaade eder-seniz sözlerimi burada bitiriyorum.

REİS — Hikmet Bayur.

(Kifayet takrirleri var. Reis Bey, reye ko-yunuz, sesleri).

REİS — Peki efendim muttali olduk koya-cağız. Buyurun Hikmet Bayur..

HİKMET BAYUR (Manisa) — Sayın arka-daşlar, önce ekonomik durum üzerinde duraca-ğım. (Çünkü buhran oradan çıktı.

Hakikaten son beş yıl içinde yurdumuzda büyük işler görülmüştür. Ancak tatbik edilen usulleri yenilemezsek bir tikanıklık olacaktır, nitekim olmaya başlamıştır. Bunun üzerinde durmak lazımdır. Programda bazı yenilikler vardır. Fakat bunlar köksel değildir. Ve hâsıl olmağa başlayan tikanıklığı giderecek durumda değildir.

20 ne 100 yıla ayak uydurmak için yatırımlarını kısmak değil, çoğaltmak lazımdır. (Soldan, bravo sesleri) çoğaltmak için de yeni yeni usul-lere bağurmak lazımdır.

Başbakan geçmişe ait birçok şeyler hatırlat-tı. Bunları birer birer ele alalım. Başbakan yerinde olarak zirai kalkınmadan bahsetti. Bu büyük bir gerçektir, ama bugünkü durum ne-dir? Zirai kalkınmanın temelleri arasında buğ-day fiyatının yükseltilmesi gelir. Böylelikle köylümüzün en büyük kısmının daha müreffeh bir hayata kavuşturulması işi sağlanılmıştır. Ama bugün şehir malı olan kumaş, ayakkabı ve saire o kadar yükselmiştir ki, köylünün temin ettiği kazanç zarara münkalibolmuştur. (İş-i-temiyoruz sesleri).

REİS — İşitilmediği söyleniyor, biraz daha mikrofona yaklaşınız.

HİKMET BAYUR (Devamla) — Şimdi bu-na çağmen köylü içinde ihraat malı yetiştiren müstahsıl ele alalım. İhracatçı olarak çalışan müstahsıl malını dış piyasaya dolar üzerinden satar. Ama kendisine parası resmî fiyat üzerin-den ve Türk parası olarak ödenir. Ama mustah-sıl ne ahırda doların resmî fiyatından almaz. Çünkü memlekette her şey pahalılaşmıştır. Do-layısıyla ihraat için çalışan müstahsıl pamuk-çu diyelim; üzümçü diyelim, tütüncü diyelim, yağlı tohumcu diyelim, bütün bunlar aldıkları malları yüksek fiyatla ahırlar, fakat mahsulle-rini sattıkları zaman cihan piyasasına dolar fi-yatına satarlarsa da kendilerine verilen Türk parası resmî kur üzerindendir. Binaenaleyh 280 den malı satar dolar 8 - 10 lira imiş gibi içerde malı, yedek parçayı, ilacı ve saireyi alır. Bun-ların çaresi bulunmadıkça eskiden yaptığımız kalkınma üzerinde ısrar etmek, bunu ileri sür-mek yanlışdır, siyasa minnet beklemenin mâ-nası yoktur. Halk o zaman müteşekkir kalmış-

tı, Demokrat Partiye bize iyilik ettiniz, diyor-
du. Bu sefer zararını görünce kızıyor. Bu böyle
devam edecek olursa sonu ne olacak bilinmez.

Hükümete dostluk, keyfiyeti ihtar etmektir,
çarelerini aramasını söylemektir.

Müstakar fiyattan bahsetmiştir, bir zaman
doğru idi, fakat bugün müstakar fiyat var de-
nebilir mi? Bunun çareleri bulunmalıdır.

Başbakan özel teşebbüsten bahsetti. Özel te-
şebbüsü Demokrat Parti teşvik etmişti, onu ile-
ri götürmüştü, ama son bir iki yılda özel teşeb-
büs felce uğramak yolundadır. Niçin? Çünkü
hiç kimse yeni fabrika açmak için para toplamı-
yor, imkân bulamıyor vs. Neden bulamıyor?
Ne vakit transfer yapılacaktır? Mal gelecek mi,
gelmiyecek mi? Bilmiyor. Bu muamama halinde
şirket kuracaksınız, para yatıracaksınız, ondan
sonra transfer için müracaat edeceksiniz. Bu
nasıl olacak, kimse bilmiyor. Binaenaleyh, özel
teşebbüs felce doğru gidiyor.

Sonra, fabrika açacaksınız, hammadde bula-
bilecek misiniz, bulamıyacak mısınız? Yedek
parça bulabilecek misiniz, bulamıyacak mısınız?
Ne oluyor o vakit sermaye? Vurguna gidiyor,
-bir misalini ileride arz edeceğim - yahut arsaya
gidiyor. Ne yapalım diyor, adam. Fabrika ku-
rayım mı, kurmayayım mı? İşletmem diyor, ar-
sa alırım, altın alırım, diyor, ve saire. Dolayısı-
yla ekonomik şartlar gıcıkta zararlı biçimde işle-
meye başlamıştır.

Başbakan yine sermaye terakümünden, istih-
salın artmasından bahsettiler. Son haftaların
bir olayını anlatayım: Bu yaz pamuk müstah-
sılı, Ege'de 320-330 kuruştan çekirdeksiz pamu-
ğunu sattı. Hemen bütün pamuk mahsulü tüe-
car eline geçince ve artık müstahsılın elinde he-
men hiç kalmayınca, bundan bir, iki hafta ev-
vel, pamuğun kilosı 380-390 kuruşa çıkmıştır.
Yani tüecar elinde topladığını derhal fiyatı fır-
latıyorlar.

Şimdi düşünün, sermayesi olan bir adam ni-
çin gitsin tarlada çalışsın. İstihsal etsin, yetiş-
tirsün, 300 bin liraya pamuk alır, bir ayda 60 bin
lira kazanır. Bundan sonra aynı sermayeyi tü-
tüne bağlar, bir, iki hafta içinde 50-100 bin li-
ra kazanır ve saire. Binaenaleyh bu sözlerimle
şunu söylemek istiyorum, bugünkü şartlara gö-
re sermayenin istihsale akmasını beklemek yan-
lıştır.

Yine Başbakan yatırımların millî gelirimizle
mütenasibolması üzerinde durdular.

Arkadaşlar, bunun böyle olması için bazı
kısıntılar olması lazımdır. Bu kısıntı idari mas-
raflardan mı yapılacaktır, ordudan mı, yatırımdan
mı yapılacaktır? Şimdi ileri sürülen söz-
lere bakıyorum, memlekette, burada, hattâ ikti-
dar partili arkadaşlarımız arasında, yatırımlar
bize ağır geliyor, bundan kısmak lazımdır di-
yenler çoktur. Muhalefet de tamamıyla bunları
söylüyor.

Özet olarak Başbakanın dediği gibi muazzam
sonuçlar alındı. Ama doğrusu istenirse tıkanık-
lığa doğru da gidildi. Bu hal bazı eksik tedbir-
lerden ve daha çok da tedbirleri zamanın gidi-
şine göre değiştirmemekten hâsıl oluyor. Hal-
buki böyle eksik tedbirlerle davranıldımıydı doğ-
ru yolda gidildiği halde o yoldan vazgeçmek
mecburiyeti hâsıl olabilir. Bu ise bir felâkettir.

Keza Başbakan hamle yaparken sıkıntı çek-
mek zaruretinden bahsetti. Bu genel olarak doğ-
rudur. Ama bugün çekilen yalnız sıkıntı değil-
dir. Yani, yaşayış sıkıntısı değildir. Özel teşeb-
büs kırılıyor, dolayısıyla yeni hamleler yalnız
Devlet müesseselerine munhasır kalıyor. Hal-
buki biriken servetler istihsale yönelse muazzam
işler görülebilir. Bu olmuyor. Binaenaleyh sı-
kıntı istihsal üzerinde müessirdir. Yalnız yaşa-
yış üzerinde değildir. Demin dediğim gibi, bi-
riken sermaye vurguna, arsaya, altına akıyor.
Şunu da söyleyeyim ki, sıkıntının bir kısmı ya-
tırmadan doğuyor, öbür kısmı ise vurgundan
doğuyor. Bunu görmek için ekonomik hamlelerin
parasının nerelerden geldiği göz önüne getirme-
liyiz. Bu ekonomik hamlelerin parası evvelâ ver-
gilerden çıkıyor, yani Devlet bütçesinden, şu
bütçeden, bu bütçeden. İkincisi paranın değeri-
nin düşmesi ile tasarruf yapanlardan çıkıyor.
Para biriktirenin parasının bir kısmı elinden
adeta alınıyor ve memleket kalkınması için har-
canıyor. Ancak genel, menfaate ait bir iş için
bir zümreyi zarara sokmak haksızlıktır.

Ekonomik hamle için harcanan paranın bir
üçüncü kısmı da ihracat malı yetiştiren müstah-
sıldan çıkıyor. O, malını satıyor doları 280 den
alıyor. Fakat o aldığı malları dolar 8 - 10 li-
ra-
dan imiş gibi satın alıyor. Bu üç ekonomik se-
bepten birincisi tabiidir. İkincisi ile üçüncüsünün
elden geldiği kadar önlenmesi şarttır. Eğer ham-
lelerin devam etmesi isteniyorsa

Demın paranın değeri düşüyor dedim.

Paranın değeri hem mala nispeten, hattâ Hükümetin imal ettiği mala nispeten düşüyor, hem altına göre düşüyor, hem de umumiyetle düşüyor, dövizlere göre düşüyor. Haydi bunlar kaçak diyelim. Fakat hep düşüyor. Bu düşüşten kimler istifade ediyor. Hükümette dediğim gibi istifade ediyor fakat daha fazla vurguncular faydalanıyor. Keza ihracat mahsullerinden hâsıl olan paranın bir kısmı yalnız müstahsıla veriliyor, başka kısmını da Hükümet yatırımlara harcıyor. Fakat müstahsıldan kesilen bir paradan en çok faydalanan ithalat tüccarıdır. O Hükümetten doları 280 den alıyor getirttiği malı bize pahalı intikal ettiriyor. Hepiniz bilirsiniz, pek az ithalat tüccarı vardır ki doları 280 den almış gibi mal satar. Üç yıl evvel satılan mal bin lira ise bugün üç bin lirayadır. Binaenaleyh ihracat malı yetiştiren müstahsıldan alınan para ihtikâreya verilmektedir.

Ekonomik gelişmeyi ve hattâ yaşayışı kısaltacak şeyler üzerinde görünüyor. Fabrikaların ham maddesi, yedek parça, nal, mih gibi şeyler yok. Bu sıkıntı her türlü geçim eşyasında da görülüyor.

Bir iki nokta daha var ki, bunlar üzerinde durmak lâzımdır. İlâc sıkıntısı, yokluğu mevcuttur. Kimsenin üzerinde durmadığı bir sıkıntı daha var. Kitap. Dünyanın her hangi bir yerindeki ilmi bir hareketi, son neşriyatı takibetmek güç, hattâ imkânsız olmuştur. Ben gidiyorum, bir kitapçıya elli lira para veriyorum, bana şu kitabı getirtilin diyorum. getirtemiyor. Benim imkânlarım vardır belki Maliye Vekiline giderim elli liralık döviz temin ederim, kitabı getirtebilirim, fakat bu herkesin yapacağı ve herkes için mümkün olacak bir kefiyet değildir. Halbuki kitap esastır. Medeniyetin gidişine ayak uydurabilmek için kitap lâzımdır. Bilirsiniz ki, Osmanlı Devleti sıkı bir taassup yüzünden birkaç yüz yıl memlekete Avrupadan kitap sokmadı, medeniyetin gidişini takibedemedik. Bir padişah zamanında onun vehmi yüzünden de takibedilmemiştir, çünkü kitap sokulmamıştır. Şimdi döviz sıkıntısı yüzünden sokulamıyor. Bu acı bir şeydir.

Başvekillin ordu hakkındaki sözlerine geliyorum, isterseniz aynen okuyayım:

«Memnuniyetle beyan edelim ki, memleketimizin içtimai ve iktisadi istikbalini inşaya mas-

ruf olarak bugüne kadar ele alınmış bütün yatırımlarımızın aksamadan tamamlanması teminat altındadır. Böylece hem milletçe nispi bir refah seviyesine bir an evvel ulaşmamız, hem de mevcudiyetimizi muhafaza ve dâhil bulundugumuz müdafaa camiasına karşı da taahhütlerimizi yerine getirmeyi mümkün kılacak modern bir orduya kendi imkân ve kaynaklarımıza dayanarak sahibolabilmek gibi milletçe en büyük bir bahtiyarlık teşkil edecek mukaddes bir gayeyi elde etmemiz tahakkuk yolunda bulunuyoruz.»

Programın ekonomik parçası yerindedir, büyük hamleler yapıyoruz. Ama orduya ait kısım yersiz bir iddiadır.

Modern ordu neye dayanır? Her şeyden önce ağır sanayiye dayanır. Bugünkü yatırımların hiç birisi ağır sanayi geliştirecek esaslı bir hamle yapmıyacak özde değildir.

Bâzi istisnalar var; onları da söyleyeceğim. Ağır sanayi demire, kömüre, enerjiye dayanır. Demirde, kömürde hamle yoktur. Enerjide vardır. Demir ve kömürde hamle olmadıkça enerji boşa işliyecektir. Bugünkü yatırımların sonuçlarının alınması, bize her bakımdan kendi kaynaklarımıza dayanan modern bir orduya yaşatma imkânını vermiyecektir. Heride bunu yapabiliriz. Fakat bugünden bu şekilde beyanda bulunmak doğru değildir.

Sonra; yatırımların fazla olduğuna dair propaganda memlekette işitiliyor ve yer tutuyor. Buna da göz yumamayız. Esasen ağır sanayi olmadıkça sanayileşiyoruz tabirini kullanmak da hi caiz değildir. Şeker, çimento, şun, bu yalnızca sömürge ekonomisi durumundan kurtulma hamleleridir. Yurda lâzım olan asıl sanayi ağır sanayidir, her şeyin temeli odur ve büyük servet getiren ve kazanç getiren de o dur. Şimdi orduyu böylece ele alınca şu müşahedede bulunmaktan kendimi alamıyacağım bizim ordumuz Fransa'nın Beyaz Ordusundan daha kalabalıktır. Almanya'nın tasavvur edilen ordusundan daha kalabalıktır. Fransa'nın beyaz nüfusu bizimkinin iki misline yakındır. Almanya'nın ki bizimkinin iki mislinden fazladır. Bunların ser yetleri bizimki ile ölçülmeyecek kadar büyüktür. 20 - 30 mislinden fazladır. Şimdi bir örnek alalım; çelik istihsalımız 10 bin ton civarındadır. Fransa'nın 10 milyon tondur. Bir mislidir. Almanya'nınki bundan da fazladır. Bizim bu

seneki kömür istibsalımız, ben pek iyi bilmiyorum ama, 4 - 5 milyon tondur. Almanya'nın 200 milyondur. Elli mislidir. Dolayısıyla bugünkü vaziyette bazı şeyler düşünmek lâzım. Sonra askeri bütçe nispeti de çok bir şey ifade etmez. Denilebilir ki, falanca devletin askeri bütçe nispeti bizimkinden yüksektir. Bu helki olabilir ama onlar çok zengin devlettir maldan verir biz candan veriyoruz. Sonra öyle devletler vardır ki, onlarda devlet yatırımı yok gibidir;

Biz 300 milyon kredi istediğimiz zaman buna karşı dışarıdan bir sürü tenkid ve bir miktar da tersleme ile karşılaştık. Ama bu tenkidi yapanlar arasında, ayağınızı yorganınıza göre uzatınız dedikleri vakit bunu orduya da teşmil etmiyorlar. Bu hayret edilecek bir şeydir. Amerikalı mütehassıslar şu sanayiı kurmayın, bunu yapmayın fazla masraf ediyorsunuz diyorlar ama demiyor ki, Almanya'dan, Fransa'dan fazla ordu besliyorsunuz bu nenize gerek. Bunu söyliyene ben raslamadım. Hükümet raslamış ise bize bildirir, elbette. Esasen ordumuz kendi kaynaklarımızı dayanmadığı içindir ki, Milletlerarası toplantılarda, dünyanın genel siyasetini tesbit eden toplantılarda, Bağdat Paktı müstesna bizim sözümüz duyulmamaktadır. Biz bu orduyu kendi kaynaklarımızla ayakta tutabilecek büyük devletlerden biri oluruz. Yakın bir âtide bunu da ayakta tutacak durumda olamıyacağız. Halbuki biz ne hizmetler görüyoruz! Medeniyet ve hürriyet dünyası lehinde komünizme Akdeniz yolunu kapıyoruz. Yani komünizmin Afrika'ya doğrudan doğruya nüfuz etmesini önliyoruz. Biz komünizme Süveyş yolunu kapıyoruz, biz komünizme Arap memleketlerindeki petrol yollarını kapıyoruz. Bu petrollerin maddi değeri kaç 300 milyon, kaç 300 milyar, kaç 300 trilyonu bulmaktadır. Eğer bu Arap petrolleri komünist dünyasının eline geçerse bugünkü denklik bozulabilir. Çünkü komünist dünyasını en çok düşündüren, hareketlerini durduran akar yakat darlığıdır. Arap petroleri onun bu endişesini bertaraf edecektir. Fakat biz mâni oluyoruz. Bunu biz yapıyoruz.

Şimdi bir de şu nokta üzerinde duralım. Bize bir saldırı olursa, yani komünist dünyası bize bir saldırırsa bu, onun genel savaşı göze alması demektir. Yani komünist dünyası bizimle başbaşa kalamaz. Çünkü Nato'ya bağlıyız. Sonra şunu bilmeliyiz ki, milletlerarası mukaveleler

karşılıklı menfaatlerin devam ettiği müddetçe fiilen devam ederler. Tarihte bu böyle olmuştur. Fakat ben daha çok bunu iyi bilmemiz için söylüyorum. Lehistan'ın durumu bunun en yeni örneğidir. Biz bunları iyi bilmeliyiz, bugün bizi hem ah-ten hem de alâkaları, yani devam eden menfaatleri için tutarlar. Dolayısıyla bir savaşta bizi yalnız başımıza bırakmazlar. Fakat şunu da görüyoruz ki, komünist dünyası savaşı göze alamıyor. Yavaş yavaş kemirmeler, soğuk savaş veyahut da Kore vari, Hindicini vari hareketlerle her tarafı sarmaya çalışıyor ve kısmen de muvaffak oluyor.

Türk Ordusunun asıl görevi ve bugün kendisine verilen önem şundandır. Eğer Orta - Doğu ülkelerinin birinde Kore vari bir hareket olursa, yani büyük bir komünist devlet kendisini doğrudan doğruya ortaya atmadan ve kendisine karşı taarruzu mucip bir hal yaratmadan böyle bir şey yapmaya kalkarsa el altında kuvvetli bir ordunun bulunduğu bilinmektedir. Bu ordu durdukça böyle bir harekete cesaret edemez. Binaenaleyh biz bugün asıl bu büyük menfaati kendi menfaatimizle beraber koruyoruz. Ama şu da var ki, bunu yaparken genel bakımdan genel bütçemizin ancak onda biri nispetinde bir yardım görüyoruz. Aşağı yukarı yüz milyon dolar 300 milyon lira, yani 1/10 demektir.

Ama buna mukabil bütün imkânlarımızı buraya sarf ediyoruz. Kendi zayıf ekonomik kaynaklarımızla bu işi yapıyoruz. Bu büyük bir fedakârlıktır. Fakat bunu yapmamıza rağmen yine biz münnettar sayılıyorz! Halbuki münnettar olması gereken biz değiliz. Esasen silâh yardımı herkese yapıyor, Fransa'ya, Almanya'ya da yapıyor. Hattâ Fransa, Fas ve Cezair seferlerine girişince Amerika benim silâhlarını kullanamazsın demiş ve Araplara karşı Fransa eski silâhlarını kullanmıştır.

Sonra her yıl bu zayıf yardımın kesilmesi ihtimali bize hatırlatılıyor. Biz bu yardımı her yıl kesebiliriz, diyor. Biz şimdi şunu seçmek mecburiyetindeyiz; ya kendi imkânlarımıza dayanarak bir orduyu ayakta tutacağız ve ancak o zaman tam bağımsız olacağız.

Tabii bunu derken atomu ve sairreyi kastedmiyorum, onu pek az devletler yapıyor. Top, tüfek, tank, uçak, cepheane, kamyon, otomobil ve sairreyi kastediyorum. Yahut da yabancı yardımı dayanarak büyük bir ordu besleyeceğiz ve

daıma böyle sıkıntı içinde kalacağız. Eğer ilk sıkıktı, yani kendi kaynaklarımıza dayanarak kuvvetli bir orduyu ayakta tutmak istiyorsak şu iki yünden birini seçmeliyiz, ya ordumuzu ekonomik bünyemize göre ayarlamalıyız, yahut dışardan hakkımız olan yardımı almalıyız, yani en başta Türkiye'de ağır sanayiın kurulması için uzun vâdeli kredi temin etmeliyiz. Bu iki sıkıktan birini temin etmezsek bugünkü sıkıntılı durum bûsbütün artar ve daha müşkül durumlara düşeriz.

Şunu da söyleyeyim, 300 milyon kredi istedik. Bu, ancak bir başlangıç olabilir. Yoksa Türkiye'de adamakıllı ağır sanayi kurulması işi 300 milyon dolârla olmaz. Ama gördüğümüz hizmet 300 milyon dolârı aşıyor. (Alkışlar)

Tasavvur edin, Türk ordusu olmasa Orta - Doğu'da Korevari bir hareket çıksa sekiz on Amerikan tümeni gelse, bu kaç yüz milyon dolâra mal olur, bu masrafı biz yaptırmıyoruz, onlara (alkışlar).

REİS — Müsaade buyurun efendim, bitirsin de sonra alkışlayın. (Gülüşmeler, alkışlar).

HIKMET BAYUR (Devamla) — Bakıyorum her iki taraf alkışlıyor. Şimdi her iki tarafı da belki kıracak söz söyleyeceğim.

Bu 300 milyon dolâr içinde, gerek muhalefetin ve gerekse iktidarın yanlış hareketi olmuştur.

Muhalefet şu yolu tutmuştur; sizin programınız yoktur. güven vermiyorsunuz. Onun için size para vermiyorlar. Bu iddia ile ortaya çıkmıştır. İktidar ise Amerikan bizden yüz çevirmiş değildir, bizi hâlâ sever, İşte 30 milyon dolâr verdi. Bizimle ilgisini gösteriyor demıştır.

Şimdi, başka iki büyük parti bu tarzda konuşursa karşı tarafa gayet aldrışsız davranmak imkânı verilmiş olur. Partiler söz birliği ederek bizim hizmetlerimiz takdir edilmiyor, bizi sömürüyorsunuz, Türk milletinin bu fakir halini sömürüyorsunuz diye söyleselelerdi belki Amerikalılar başka türlü davranırlardı. Her devlet adamı kendi halkının menfaatini düşünür. Eğer o devlet adamları bilirlerse ki, Türkiye'de muhalefet ve muvafakat her ne olursa olsun kendi dostluklarını aramakta birbirleriyle yarış etmekte idirler, kendilerine en haksız oldukları yerde hak verir gibi davranırlar, niçin, kendi milletini fuzulî yük altına soksunlar. 30 - 40 milyon dolârla bizi elde tutuyor ve tutmakta

devam edeceklerdir. Bizim dış siyasa hususunda muvafakat ve muhalefet görüşleri.. (Alkışlar) baştanbaşa değişmelidir. (Alkışlar, yeter yeter, sesleri)

Şimdi arkadaşlar, bu bir. İkinci bir nokta var. Mal getirmek için döviz ihtiyacı vardır. Döviz elde etmek için de tek bir kaynak vardır. Krediler haricinde çok mal ihracat etmek ve dolayısıyla çok mal yetiştirmek. Başbakanın söylediği, fakat gerçekleşmediği gibi sermayenin istihsale akmasını temin etmek lazımdır. Bugün ihracat malı yetiştiren müstahsila dolârın resmi kuru ile fiilî kuru arasında muayyen bir ölçüde prim vermek lazımdır. Ve bu primi cömertçe vermek lazımdır. Bunu verir ve onu kazanacağına inandırırızsa o vakit ben paramı arsaya yatıracığıma meselâ bir bütün yetiştirici ortaklığına veya kooperatifine yatırır hem kazanır hem de istihsalı teşvik ve ona yardım etmiş olurum. Eğer bu yapılırsa sıkıntılarımızın çoğu giderilir. Yoksa bugünkü güçlükler artar ve korkarım ki yatırım siyasamızı kısmak veya bundan bûsbütün vazgeçmek tehlikesiyle karşılaşırız. Bu endişe bende vardır ve gün geçtikçe artmaktadır. Üniversitemizde binlerce, on binlerce genç yetişiyor. Bunlar mütemadiyen artmaktadır. Bunlar yatırımların muhtacdıkları adamlardır. Yatırımları kıstıkmıydı aydınlar işsizliği baş gösterir. Bundan başka da Türk milleti uyusukluğa karşı isyan edebilir.

Hükümetin demokratlaşma yolundaki tedbirlerini tabii beğeniyoruz. Ve bunlar üzerinde bir şey söylemek için kanunları görmek lazımdır. Önceden kâfidir, değildir diye konuşmak mânasız olur. Yalnız çok iyi olurdu ki Başbakan Demokrat Parti Kongresinde ispat hakkını; biz de getireceğiz dediğine göre Meclisin açıldığı vakit, Kasımın başında ispat hakkı gibi ve daha buna benzer birtakım demokratik kanunlar Meclise getirilmiş bulunsa idi mânevi durum daha başka olurdu. (Alkışlar, gürültüler)

Arkadaşlar, Kıbrıs içinde Başvekilin söyledikleri doğrudur. Ancak bu iş, bu Mecliste ayrıca müzakere edilmelidir. Bu arada konuşulması doğru değildir. Yalnız şu eihet muhakkaktır ki, bütün menfaatler bir tarafa ve zararlar öbür tarafa yükletilirse dostluk devam edemez. Bunu Yunanlı dostlarımıza duyurmak lazımdır. Çünkü mütemadiyen o kazanıyor, bize verilen hiçbir şey yok.

Şimdi Sıkıyönetim üzerinde birkaç kelime söylemeden geçemeyeceğim. Gençlik teşkilatlarının yeniden faaliyete geçmesine meydan vermek faydalı olur.

Burada H. P. lideri birçok tenkidlerde bulundu. Gönül isterdi ki, bu tenkidleri, aynı şeyleri daha çok şiddetle yapmamış olan birisinden gelsin. (Bravo sesleri) Bunu niçin söylüyorum. Bunu kendilerini geçmişlerinden suçlandırmak için değil, acaba bizlere kanaat gelir mi ki, ıslah olunmuştur ve tekrar iktidara gelirlerse aynı şeyleri yapmayacaktır? Bu kanaat gelmiyor, gelmediği için söylüyorum. Ama şimdi de bu tarafı kızdıracağım. Ne yapalım talihimiz. (Gülüşmeler)

H. P. Lideri bir nokta üzerinde durdu ki, bu noktada haklıdır.

Sıkıyönetimin Meclis görüşmelerinin gazetelerde yayınlanmasını sınırlandırmış olmasıdır. En evvelâ söylüyeyim, kendisi de bunu yapmıştır. Büyük Harb sırasında ajansın vermediği Meclis müzakerelerini gazeteler yazamamıştır. Parti müzakere zabıtlarında mevcuttur, Saraoğlu'na bunun mahzurlarını ve tahdidin kaldırılmasını söyledim, öyle şey yoktur, dedi. Sonradan gazetecilerden öğrendik ki, böyle bir emir varmış. Bu millî hakimiyete aykırıdır. (Bravo sesleri)

Hiçbir başvekil, hiçbir vekil, hiçbir kumandan bunu yapmamalıdır. Burada söylenen sözlerin yayılmasını menetmemelidir. Size bu mevzuda bir örnek vereyim.

Trablusgarp Savaşı çıktığı vakit İstanbul'da Örfî İdare vardı. Örfî İdare o zamanki Meclis müzakerelerinin yazılmamasını ileri sürmüştü. O zamanki, Meclisle bugünkü Meclis mukayese edilemez. Bir defa yetki bakımından, O vakit Padişahın, Ayanın, Meclisi Hebusanın ayrı ayrı yetkileri vardı. Bugün bütün salâhiyet ve kuvvet bu Mecliste toplanmaktadır. Bir ikinci yön de şudur: O vakit Mecliste komiteci taşnaklar vardı, ünlü Bulgar, Makedonya komitecileri vardı. Komiteci Rumlar vardı. Böyle olduğu halde bunu o Meclis dahi kabul etmemiştir ve zabıtların gazetelerde çıkması yasağının yürütülmesine müsaade etmemiştir.

Bu bakımdan ben umsam ki bu işi başkanlık divanı ele alacak ve takrîre, müzakereye lüzum kalmadan bu iş halledilecektir. Başkanlık

Divanımız Osmanlı Meclisinden hafif davranamaz.

Söylemek istediğim bunlardır.

Bütün bu tenkidlerime rağmen ben, yatırımlarda ısrar yolunda yürüdüğü için Hükümete güven oyu veriyorum. Rahatsızım. Sonuna kadar kalamam. Ortaya attığım fikirleri belki Hükümet karşılar, Maksadını şudur: Bunları memlekete atılmış bir tohum olsun diye söyledim.

Avrupalı ve Amerikalı zihniyeti hakkını müdafaa edene ve hakkına sahibolana kızmaz. Bilâkis iyi karşılar. Bilâkis onlar menfaatlerini korumayanlara, mücadele etmeyenlere aldırış etmezler.

Belki hükümet fikirlerimi karşılar. Ben de bulunamam. Fakat ileride yine görüşebiliriz. (Alkışlar)

REİS — Efendim; Rifkî Salim Burçak arkadaşımız, Kasım Küfrevi'nin, kendisine satıştığından bahsederek söz istemektedir. Halbuki Riyaset, arkadaşımıza satışta vâkı olduğu kanaatinde değildir. Eğer ısrar ederlerse reylerinize müracaat edeceğim.

Rifkî Salim Bey; söz istemekte musir misiniz?

RIFKİ SALİM BURÇAK (Erzurum) — Hayır.

REİS — Efendim; takrirler var, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Müzakere kâfidir. Oya konmasını arz ederiz.

Amasya

Denizli

Mustafa Zeren

A. Hamdi Sancar

16 . XII . 1955

Yüksek Riyasete

Hükümetin programı hakkındaki konuşmalarla vaziyet tenevvür etmiştir. Müzakerenin kâfi görülerek itimat reyine müracaat edilmesini arz ve teklif ederiz.

Bolu Mebusu

İğel

Ahmet Hatı

Hüseyin Fırat

Giresun

Maraş

Adnan Tüfekcioğlu

Ahmet Kadoğlu

Seyhan

Bolus

Mustafa Akçalı

Sabri Çonkar

Yüksek Reisliğe

Dördüncü Adnan Menderes Hükümetinin programı üzerinde; muhalefet grupları tarafından yapılan beyanları ve bu beyanlara cevaben Başvekil Adnan Menderes'in tatmin edici beyanlarını dinlemiş bulunmaktayız.

Müzakeratin kifayetini arz ve rica ederiz.

Kocaeli mebusları

Hamza Osman Erkan

Nüzhet Akın

Yüksek Başkanlığa

Yedi saattir fâsılasız deyam müzakere dolayısıyla yorulmuş bulunuyoruz. Vakit de geçmiştir. Müzakerenin oylanmasıyla güveyn oyuna müracaat edilmesini arz ve teklif ederim.

Çankırı

Kenan Çıgman

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Söz istiyorum.

REİS — Ne hakkında?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Başbakan benim mütalâalarımı, bizim beyanatımızı birçok noktada tenkid etti. Birtakım sualler sordu, mümkün olan yerlerde târiz etti. Cevap vermek hakkım olduğunu zannediyorum.

REİS — Buyurun, konuşun.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, Başbakanı dikkatle dinledik. Evvelâ iltifatkâr hitap şekilleri üzerinde kısaca mâruzatta bulunuyor. İktisadi bozguncular, vatan hainleri ve saire gibi ithamlardan sonra, (Soldan, öyle şey yok sesleri) bir iki aylık, eskiden bahsediyorum, ilk defa olarak karşılıklı bu tarzda hitaba mâruz kalıyorum. Benim ise Bay Menderes diye söylediğim sözde esasen bir târiz yoktur.

Arkadaşlar, Başbakan tenkidimizi tahripkâr mahiyette buluyorlar. Ve, kendi adlarıyla başladık, kendi adlarıyla bitirdik, sonra programları, öteden beri olduğu gibi bu sefer de grupça tasvibolumuştur, ve millet de zaten seçimlerde kendilerini teyid etmiştir, diyorlar. Şahıslarını tenkid etmemiz çok tabii karşılanmalıdır. Çünkü kendisinin tekrar Başvekil olarak hükümet kurmasını memleket menfaatlerine muvafık olmadığı kanaatinde samimiyiz. (O o o. sesleri) bu sebeple ona itimat reyî vermemenizi temin etmek için gayret ediyoruz. Grupta, yaptıklarının grup kararlarına müstenid olduğunu

söylemekte tekrar tekrar ısrar ediyor, bunda haksızdır. Kendi gruplarının her meselede, her hâdisede kendisiyle müzakere ettiğini ve onu teyid ettiğini bilmiyoruz. Diyeceksiniz ki, bu kendisi ile grup arasında bir münasebet meselesidir. Biz niçin karışıyoruz? Biz karışmıyoruz. Fakat, mesele o mahiyeti almıştır ki, kendisinin grubu ile münasebeti memleketin umumi idaresini ilgilendirir bir tabiattadır. Bütün mesele şurada, Başbakan düştükten sonra Demokrat Parti de düşmüş mü olacak? Hayır, böyle şey olur mu? Biz Demokrat Partinin bir millî teşekkül olarak itibarının ve şerefının mahfuz olması kanaatindeyiz. (Soldan, gürültüler) Rolleri-miz bugün garip olarak karşı karşıya zıt bir haldedir. İktisadi çöküntüden, demokratik rejimin uğradığı bütün zararlardan, 6/7 Eylül hâdisesinden, dış politikadaki ieraatından doğrudan doğruya Başbakan mesuldür.

Şimdi grubun karşısına geliyor, siz ne dediyeniz ben onu yaptım, diyor. Hayır, böyle şey olmaz. (Soldan, gürültüler.) Bunun âmme menfaatine zararı şundandır, söyleyeyim: 6/7 Eylül hâdisesini biz Demokrat Parti Grupuna buluşturmak istemiyoruz. Çünkü Demokrat Parti Grubu bu hâdisenin tatbikinde ve tertibinde temizdir. İlişigi yoktur. Samimi kanaatimiz budur. Başbakan bu hâdiseden haberdar olduğunu söyledi. Kendisi ve belki yakın ideal arkadaşları da haberdardır. Niçin grubu da haberdarmış gibi mesul tutuyor?

İzmir'deki hâdiseden bahsedeceğim:

REİS — Paşam siz Demokrat Partinin Grubuna karışmayın.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Haberinizi var mıydı İzmir'de bu şekilde bir merasim yapılacağından? Haberinizi var mıydı? Yoktu. (Siz işinizce bakın, bizim Grubu bırakın sesleri).

Onun için biz nasıl kırmızı rey vereceksek, Demokrat Parti Grubunun da Başbakan'a itimat etmemesi lâzımdır. (Gürültüler, biz kabullendik sesleri).

Muhterem arkadaşlar, düşürülmesi, çekilmesi icabeden bir Başbakanı ve Hükümeti tutmakta ısrar etmek zararlıdır. (Şiddetli gürültüler). Bu ölçüyü iyi takdir etmek lâzımdır. Bütün gelişmelerimiz buradan geliyor. Başbakan iktisadi programı müdafaa ediyor. Biz söylüyoruz, bizim söylediklerimize ve kıymetli arkadaşlarımızın çok istifadeli olarak iktisadi ve mali

mevzulardaki söylediklerine itiraz ediyor, ilâni-haye münakaşa eder fakat birbirimizi ikna edemeyiz. Ama mühim olan, iktisadi siyasetin tatbikinin verdiği neticelerdir.

Ben demişim ki iktisadi kalkınma ve cihazlanma ihtiyacı yüz seneden beri malûm idi. Bundan, bugünkü gayretlere karşı menfi mâna çıkarıyor. Ben işin nazari ve ameli tarafını gösterdim. Yüz seneden beri malûm olan şeyi kim temin ederse bütün şeref onundur. Hepimiz kanser hastalığının tedavisinin bulunmasına taraftarız. Yarın kanser hastalığının tedavisi bulunursa bizim buna iştirake hakkımız var mı! Bütün şeref onu bulan adamın, onu tatbik eden adamındır. Yüz seneden beri bütün siyasetler ihtiyaçları görmüşler, kim tatbik ederse bütün teşekkürler onundur. (Gürültüler).

REİS — Aziz Bey, karşılamayın lütfen.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Mesele. (Gürültüler).. Öteden beri bilinen ihtiyaç mahdud vasıtalarla temin edebilmektedir. İyi bir usul bulunmaktadır. Münakaşa bunun üzerinde. Öyle inanmış, öyle söylüyor ki takibettiği usulde hiç şaşmadan devam edeceği anlaşıyor. Tekrar edelim; iyi bir usul takibedilmezse hedefe süratle varılmaz. hedefe daha geç varılır, münakaşa burada.

Fakat Başbakanı bu mevzuda ikna etmeye çalışmak beyhudedir. böyle bir iddiada değilim. (Soldan, Allah Allah sesleri).

AZİZ ÖZBAY (Urfa) — Gözlüğünüzü değiştirin.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Dış politikaya da temas ettiler, sualler sordular, kısaca cevap vereyim. Bayrak meselesini izah şekli çok hazindir. Bu mevzuda eleminizi daha fazla tahrik etmek istemem. (Soldan, gürültüler) Hâdisede, onun icabı ile mütenasibolmayacak kadar hadsiz ve haksız bir ölçü kullanılmıştır. Mesele buradadır, bir. Böyle ağır bir merasime sebebiyet verecek hâdisiye niçin çıkarılmıştır, iki. (Soldan yok, yok sesleri)

Pakistan'la Afganistan meselesinin mukayese edilecek yerini görmüyorum. Kezalik Kıbrıs meselesi ile 12 ada dâvasının (Soldan, gürültüler)

REİS — Müsaade buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Mukayese edilecek bir ciheti de yoktur. (Soldan, maşallah, maşallah sesleri, gürültüler) Böyle harici meseleler üzerinde, tahrik etmek istediği gibi, mücer-

ret mahiyette münakaşalar açılırsa âmmie menfaatı asıl o zaman zarar görür.

Bağdat Paktının genişlemesiyle mesuliyetlerimizin genişlediğini söylememizi esasa itiraz şeklinde almışlardır. Yanlıştır. Ben açık olarak söyledim ki Bağdat Paktının Pakistan'a kadar genişlemesinde açık kalmış bir yer vardır. Amerika'nın bu pakta girmesi meselesi. Memnuniyetle izliyoruz ki bu, bir tekâmül takibeder görünüyor, evvelâ müşahit demişler, sonra irtibat olarak gelmişler, bir zaman meselesi olduğunu söylediler. Böyle şeyler elbet zaman meselesidir. O zaman gelineye kadar rucele açık kalır. Açık kalan meseleleri söylemek de bizim vazifemizdir. (Sağdan, bravo sesleri, alkışlar)

Kezalik Balkan Paktında Yugoslavya'nın askeri mahiyetten çekildiğinin söylendiğine işaret ediyoruz. Bunu ne suretle doğru bulmadılar, anlayamadım. Balkan Paktında Yugoslavya'nın iştiraki için, daima, bu meselenin NATO ile iştiraki temin olunmadıkça açık tarafı kalır, dedik. Paktta bizim tarafın NATO ile taahhütleri kayıt altına alınmıştır. Yugoslavya NATO ya dâhil olmadığı için askeri ittifakın her iki tarafı ile ihtiyaç zamanı işlemesi NATO devletlerinin bir suretle tasvibine muallâk mahiyettedir. Bakınız Yugoslavya NATO ya girmedi. Askeri taahhüt meselesi başka bir mahiyet almaktadır. Başbakanla bir noktada mutabıkız. Askeri taahhüdolmadığı halde dahi Yugoslavya'nın dostluğu sağlam olursa bizim için değerlidir, dedim. O da askeri pakt olmasa dahi paktın Yugoslavya ile devam etmesini faydalı gördüğünü söyledi, mutabıkız. Yunanistan meselesine gelince: Sözlüğümde hiçbir tenakuz yoktur. Şikâyetlerim, münasebetlerin bozulmasından şikâyetlerim var. Bu hususta 30 senelik tecrübelerle rağmen hem bizim politika adamlarımız, hem Yunan politika adamları işi hafif tuttuklarından şüphe edilemez. Ondan sonra arkadaşlar, harici politika üzerinde arz ettiğim malûmatı akul öğretmek iddiası olarak kabul edemem. Hiçbir iddiamız, hiçbir akıl öğretmemiz yoktur. Bilâkis harici politika malûmatı almaya muhtaç bir mevzudur, diyorum.

Şikâyet ettiğim mevzuları tekrar söylüyorum. Haber vermiyor, Meclise haber verilmiyor, gazetelere yazdırmıyorsunuz, kitap gelmez, gazete gelmez, nereden öğreneceğiz, malûmat sahibi olamayışımızdan şikâyetçiyiz. Bu malûmatı alsak da dış politika meselelerinde her hangi bir

vaziyetin doğru teşhisi için hükümetin elinde bulunabilecek malûmata sahibolmamız lâzımdır. Olmuyoruz, olamayız. Ya lûtfedecekler siyasi partilerin muhalif ve iktidar partisinin liderlerini çağıracaklar, hususi malûmat verecekler, bu da kâfi gelmez. B. M. Meclisinc dış politika üzerinde müzakere fırsatını vereceklerdir. Bunları yapmazlarsa biz nereden malûmat alırız. Sonra kendi aklının bildiğini yapar; dediğimiz zaman niçin sinirleniyorlar? (Sinirlenmedi sesleri).

Tahrikçi, sergüzeştçi politikadan, metottan şikâyetçiyiz. Ben Bağdat Paktına girdim, NATO ya dâhil oldum, Balkan Paktını yaptım bu mudur tahrikçilik, diyor. Münasebeti yok. (Soldan, nedir sesleri) Bu paktlarla beraber olduğumuzu söylüyoruz. Bakın misal de verdim. Açıkça söylüyorum. 24 Ağustosta Yunanistan'la harb eder gibi konuşursun, çalımından geçilmez (Sağdan, alkışlar) 15 Eylülde Yunanistan'ın aleyhinde kim söz söylerse diğini kesirim, dersin. Ondan sonra İzmir'de o elemli hâdiseyi yaparsın. İşte bu sergüzeştir. (Soldan : Yok Paşa yok, sesleri)

Kore'den bahsediyorlar. Diyorlar ki, siz Kore'ye gitmek istemiyordunuz biz gittik, şu kadar itibar temin ettik (Soldan : Yalan mı, sesleri) eski münakaşa, evet Kore'ye gittin. İsabet ettin. Ama Büyük Millet Meclisi karar vermeden gittin. Bugün isabet edersin, yarın, işte 6 Eylül hâdisesi olur, ondan sonra ne yapacağını bilemezsin. Buna sergüzeşt derler.

Büyük Millet Meclisinin içinde müzakereyi kabul ediyor musun? Anayasaya göre salâhiyetin dâhilinde olmanın yapıp yapmadığını hususunda musır mısın? Emrivaki yapıyorsunuz. Büyük Millet Meclisinin salâhiyetlerini ve usullerini tanımadan emrivaki yapmak istidadında olması, onun sergüzeşt politikasına sürüklenmesine ister isteme sebeboldur.

Şimdi, Demokrat Parti Grupunu müdafaa edeceğim. (Soldan : Lüzum yok, sesleri) Bunların hepsini yapacak, ondan sonra Demokrat Parti Grupuna karşı, buyurun, yaptıklarına iştirak edin, diyecek.

Bir hükümet düşebilir. Ama bugün iktidarı ekseriyetle elinde bulunduran bir siyasi grupu aynı zamanda düşürmeyi bir Başvekil tasvibetmemelidir. Örfi İdare üzerinde söylediklerimizi - arkadaşlar, lûtfedip dikkatle dinlemenizi istiyorum. Alâkanızı celbedecek mahiyettedir - ri-

ca ederim. İstirap büyüktür. Binlerce adam, insanlık ve hukuk şartlarından mahrumdur. Bugün telgraf aldım. Bize telgraf geliyormuş diye de söyleniyorlar. Size ne telgraflar geldiğini bilmiyoruz. Bize gelenlerin birçok misli size gelir, elbette. Ama bilmiyoruz. Biz, bize gelen telgrafları size haber vermekten başka vasıtaya malik de değiliz. Analar, aileler ıstırap içindedir. Bugün aldığım telgraf Hikmet Bil, Orhan Birgit ve sekiz arkadaşının imzasını taşıyor. Dört aydır hapisteyiz, mahkeme karşısına çıkarın bizi, diyorlar. Bundan daha mâsum bir talep olabilir mi? Şimdi bunun cevabı : Siz vaktiyle böyle yapmıştınız, olur mu? Vaktiyle böyle yapılmış olması bugün binlerce vatandaşın bu muameleye mâruz kalmasına hak kazandırır mı? (Sağdan, alkışlar) (soldan : İtiraf et, sesleri) Ben o vaziyetteyim ki 30 sene Başvekil olarak Reisi-cumhur olarak Cumhuriyet Halk Partisinin geçirdiği bütün hükümetlerin hesabını veriyorum. (Sağdan, bravo sesleri) Başbakanlar ölmüş, vekiller çekilmiş. Bir lâf ağzımdan işittiniz mi ki : Canım bana ne soruyorsunuz onun başvekil var, vekili var, diye. (Sağdan, sürekli alkışlar, bravo sesleri) bana soruyorsunuz ben cevap veriyorum. İnsaf edin, mukayese edin. Başbakan Hükümet olarak, 15 - 16 kişi müşterek bir programı takib ediyorlar, bir gün grubun karşısına geçiyor : Bunlar takib ediyorlar, bunların hepsi hatalıdır, ben doğru yaptım, diyor. (Sağdan, alkışlar) olur mu bu? Şimdi Örfi İdarenin işine geliyorum.

Arkadaşlar, 12 Eylülde Büyük Mecliste hepimiz elemimizi ifade ettik. Ben de dedim ki meydana çıkacak hakikatlerin Büyük Meclisi ve Büyük milletimizi hakkiyle aydınlatmasını Örfi İdareden mesul olan şerefli askerlerden kesin olarak bekleriz. Hakikatleri, ne kadar acı, ve ne kadar utandırıcı olsa bile olduğu gibi göstermek, büyük milletimize karşı temize çıkmanın tek çaresidir. Şerefli askerlerin yapacağı budur. Evet, hakikatler ne kadar acı, ne kadar utandırıcı olsa bile onun meydana çıkması, temize çıkmanın tek yoludur.

Başbakanla burada ayrılıyor, katı olarak ayrılıyor. Başbakan, yarın ağyarın itham etmeye hevesli olduğu bir zamanda biz de kendilerini itham ediyoruz diye imâ yoliyle şikâyet ediyor. Şikâyet etmeye hakkı yoktur. 6/7 Eylül hâdisesinin hakikatının serd edilmesini asla kabul ede-

meyiz. Bu hakikatler meydana çıkacaktır. Hükümetten mesul olanlar bulunabilir. Onların mesuliyeti Demokrat Partiye bulaşmamalıdır. (Gürültüler, bizim parti ile meşgul olma sesleri, soldan) bu bir milli müessesedir. Hâdisi Demokrat Partiye bulaşmamalıdır. Büyük Millet Meclisine bulaşmamalıdır. Bu vakalarda hatalı olanlar çekilir, mahkemeye verilirler. Ama millet mahkûm edilemez. (Sağdan, alkışlar).

Muhterem arkadaşlar, 6 - 7 Eylül hâdisesindeki mesuliyet unutulacak ve üzerinde durulmayacak bir mesele değildir.

Bir Hükümet olarak vatandaşın ve memleketimizin aakin yabancıların emniyeti korunmamıştır. İfadelerine göre de haberleri varmış. Dedikodulardan bahsetmiyorum. Söylenenlerin hududu yoktur. İddiamız da yoktur. Amaşayılarda olduğu gibi size söylemeye mecburum. İnsaf ediniz, bu kadar vahim hâdiseler olur da birinci derecede mesul olan İstanbul ve İzmir valisi yerinde kalmırsa bunu Hükümet nasıl izah edebilir? Bu zatların hiçbir kusuru yokmuş da hâdisi neden olmuştur. Bunun izahı lazımdır. İşittigimiz ve burada serd ettiğimiz ihtimalleri siyasi olarak burada reddetmenin, tekbizetmenin hiçbir hukuki kıymeti yoktur. Ortada büyük bir felâket vardır. Bunun hukuki yollardan tahkiki neticesini almak lazımdır. Başbakan gelse idi, işte Örfi İdarenin 3 aylık tahkikatının neticesi budur, böyle hazırlanmış, şöyle olmuş... Kabul ederdik veya etmezdik. Ama muhakeme yürütmek için bir mesnet bulurduk. Bu hâdisede mesuliyetini siyasi mahiyette olarak reddediyor. Bu hususta kendisiyle münakaşa etmenin faydası da, lüzumu da yoktur. (Kâfi, kâfi sesleri). Demokrat Parti Grubu... (Ooo sesleri, şiddetli ve sürekli gürültüler).

Demokrat Parti Grubu yarım saat sonra... Şiddetli gürültüler, masalara vurmalar).

OSMAN KAVRAKOĞLU (Trabzon) — Paşa bir parti grubunun işlerine karışma.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Ne kadar gürültü ederseniz ediniz, bu cümleleri söylemeye mecburum, yarım saat sonra (Gürültüler) Başvekil Adnan Menderes'in mesuliyetlerine, veballerine iştirak etmek lâzım olup olmadığını rey ile gösterecektir. Tarih önünde Adnan Menderes'in bu meselelerdeki veballerine iştirakinizi tescil etmeyiniz.

REİS — Paşa siz ona karışmayınız, kendi (Afyon Karahisar'dan başlanarak reyler toplandı).

REİS — Efendim, reylerini kullanmayan arkadaşlar varsa buyursunlar.

Rey toplama muamelesi bitmiştir, efendim. Reye iştirak eden arkadaşların sayısı 456'dır. Kabul, 395 dir. (Sürekli alkışlar) Ret 58 dir. 398 rey ile kabineye itimat beyan edilmiştir.

Başvekil Adnan Menderes, buyurunuz. BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Çok muhterem arkadaşlarım, göstermiş olduğunuz büyük iltifat ve itimatlarınızdan do-

verdiğiniz kararda sabit kalın, rica ederim, sadede gelin. (Gürültüler).

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Haric meselelerde, rejim meselelerinde Başvekil buradan ne sorduksa hiçbirini cevaplandırmadı, ısrar etmenin faydası da yoktur, ısrar etmeyeceğim.

Bütün anlattıklarını dinledikten sonra, ne iktisadi meselede, bir ümide kapıldık, ne de rejim meselelerinde vadettiklerinin ciddi bir temele dayandığına kaani olduk. Hiçbirinde gerçek bir arzu ve kararı yoktur. Binaenaleyh rejim meselesinde onun hareketine karşı, idealistlerin, yani iktidar partisinde, muhalefet partisinde ve bağımsız bulunan milletvekillerinin ve bütün millet aydınlarının kendisi ile mücadelesi mukadderdir, devam edecektir.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Hodri meyan.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Sayın Başbakan emin olsun, müsterih olsun, haksız yolda ve mücadelede muvaffak olamayacak ve arzu ettiği rejimi kuramayacaktır. (Sağdan, alkışlar).

REİS — Efendim, kıfayet takrirleri okundu. Reylerinize arz ediyorum. Kıfayeti müzakere takrirlerini kabul edenler lütfen işaret versinler... Kabul etmeyenler... Kıfayet takrirleri kabul edilmiştir.

(Bu esnada riyasete Meclis Reisi Refik Kortalan geçti)

REİS — Arkadaşlar, bir takrir var. Bu takrirden Meclis müzakerelerinin gazetelerde intişarı temenni ediliyor. Anayasanın bu husustaki hükmünü okuyoruz :

«Madde 20. — Meclis müzakeratı alenidir ve harifien neşrolunur.»

12 Eylül'deki toplantımızda da riyaset makamı bunu böyle düşünmüş ve o günden bugüne kadar neşriyat devam edegelmiştir. Bu sarahata göre takriri reye koymaya dahi lüzum yoktur. (Soldan, bravo sesleri)

Şimdi, arkadaşlar; müzakereler bittigine göre İcra Vekilleri Heyetine verilecek takrirler için sepetleri koyuyoruz, lütfen reylerinizi istimal buyuracaksnız.

(Reylerin sepete atılması sırasını tesbit için kur'a çekildi)

REİS — Afyon'dan başlayarak isimleri okutuyorum, yalnız reyleri istimal buyuran arkadaşlar lütfen tekrar yerlerini alsınlar.

İlayı naçiz şahsım namına ve kabine arkadaşlarımız adına cümlenize en derin şükranlarımızı arz ederim. Bu iltifat ve itimatınıza layık olabilmek için açık kalan taraflarımızı kapamak ve geceyi gündize katmak suretiyle daha büyük bir gayret ve şevkle çalışmak azmindeyiz. (Soldan, bravo sesleri, alkışlar)

Allah bizleri muvaffak eylesin. (Soldan, bravo sesleri, şiddetli alkışlar)

Güven Oylamasının Sonuçları

« (İcra Vekilleri Heyetine itimat beyan edilmiştir.)

Âza adedi	: 541
Rey verenler	: 455
İtimat reyi verenler	: 398
Ademiitimad reyi verenler	: 57
Müstenkifler	: 0
Reye iştirak etmeyenler	: 75
Münhal mebusluklar	: 11

[İtimat reyi verenler]

AFYON KARAHISAR

Rıza Çerçel
Arif Demirel
Sıtkı Koraltan
Osman Talu
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Âli Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AGRI

Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

AMASYA

Faruk Çöl
Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgac
Mustafa Zeren

ANKARA

Atıf Benderlioğlu
Ömer Bilen
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Necmi İnanc
Talât Vasfi Öz
Mümtaz Tarhan
Âliye Temuçin
Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Kenan Akmanlar
Fâtin Dalaman
Enver Karan
Atilla Konuk
Burhanettin Onat

AYDIN

Necati Çelime
Namık Gedik
Nail Geveci
Nihat İyriboz
Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray
Cevat Ülkü

BALIKESİR

Vacit Asena
Esat Budakoglu
Mekki Said Esen
Müteha İştin
Halil İmre
Arif Kalıpsızoglu
Ahmet Karagür
Ahmet Kocabiyikoglu
Yahya Pelvan
M. Halûk Timurtas
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hasirci
Talât Oran
Yünnü Üresin

BİNGÖL

Necati Aras
Sait Göker
Ekrem Yıldız

BİTLİS

Nusrettin Borut
Selâhattin İnan

BOLU

Selâhattin Baysal
Sabri Çonkar

İhsan Gülez

Ahmet Hatı
Lütfi Oğultürk
BURDUR
Hüseyin Çimen
Mehmet Özbey

BURSA

Selim Ragıp Emec
Muhlis Erdener
Müfit Erkuyumeu
Agâh Erozan
Sadettin Karacabey
Halûsî Köymen
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alp-
kartal
Bedi Enüstün
Emin Kalafat
Servet Sezgin
Nuri Togay
Fâtin Rüştü Zorlu

ÇANKIRI

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Kenan Çiğman
Asım Emrem
Tahsin Uygur

ÇORUH

Mecit Bumin
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
Muzaffer Onal

ÇORUM

Sedat Baran
Mustafa Kemal Biberi
oğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş
Cevat Köstekçi
Kemal Terzioğlu

DENİZLİ

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
İsmail Hadımlıoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
Osman Ongan
A. Hamdi Sancar

DİYARBAKIR

Fikri Arıç
Halil Turgut
Mehmed Hüseyin Ünal

EDİRNE

Hasan Maksudoğlu
Rükneddin Nasuhioğlu
Sabahattin Parsoy
Kemal Yaşınkılıç

ELÂZİG

Hüsnü Göktuğ
Ömer Faruk Sanac
Selâhattin Tokar
Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

ERZURUM

Rıfki Salim Burçak
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hasan Numanoglu
Cemil Önder
Rıza Topcuoglu

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt
Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
İsmail Sayın
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoglu

GAZİANTEP

Abdülkadir Atik
Ekrem Cenani
İhsan Dai
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Cevdet San
Salâhattin Ünü

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen
Tahsin İnanç
Abdullah İzmen
Doğan Köymen
Mazhar Şener
Adnan Tüfekeioğlu

GÜMÜŞANE

İsmail Hakkı Baykal
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit Zarbun

HAKKÂRİ

Übeydullah Seven

HATAY

A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoglu
Abdullah Cilli
A. Mithat Kuseyrioğlu
Şemsettin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcalı

İÇEL

Rüştü Çetin
Yakup Çukurova
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Aziz Köksal
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Mutlugil

İSPARTA

Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibeşe

İSTANBUL

Nazım Bezmen
Faruk Nafiz Çamlıbel
Seyfi Gügen
Aleksandros Hacıpulos
Hâdi Hüsmen
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt

Adnan Menderes
Emin Onat
Mükerrem Sarol

Zeki Rıza Sporel

Füruzan Tekil
Nazlı Tılabar
Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yamut

Tahsin Yazıcı

İZMİR

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Nebil sadi Altuğ
Pertev Arat
Cihad Baban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Giz
Arif Güngören
Necdet İncekara
Osman Kapanı
Rauf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük

İlhan Sipahioğlu
Abidin Tekön
Behçet Uz

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nâzım Batur
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Salim Esen
Muzafer Kuşakçioğlu
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzafer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ

Fikri Apaydın
Osman Nuri Deniz
Emin Develioğlu
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoglu
Hakkı Kurlmel
Ömer Mart

KIRKLARELİ

Şefik Bakay
M. Ali Ceylân
Fikret Filiz

KOCAELİ

Nüzhet Akın
Ziya Atıç
Hamdi Başak
Hamza Osman Erkan
Sefer Göksel
Kâzım Meriç
Cemal Tüzün
Nüzhet Unat
Sadettin Yahım

KONYA

Abdürrahman Fahri A-
ğaoğlu
Hamdi Ragıp Atademir
Mustafa Bağrıaçık
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Abdi Çilingir
Reyhan Gökmenoğlu
Muhittin Güzelkılınç
Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu

Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Himmet Ölçmen
M. Rüştü Özal
Halil Özyörük

KÜTAHYA

Ali Galib Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Na-
suhoglu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgenç
Nihat Haluk Pepeyi
İsmail Hakkı Veral

MANİSA

Samet Ağaoğlu
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Şemi Ergin
Nazif Körez
Muzafer Kurbanoglu
Sudi Mihçioğlu

MARAS

Abdullah Aytemiz
Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük
Nedim Ökmen
Remzi Öksüz

MARDİN

Abdürrahman Bayar
Bahaettin Erdem
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Halim Şatana
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA

Turhan Akarca
Nuri Özsan
Yavuz Paşamehmetoglu
Nâtik Poyrazoglu
Akif Sarıoglu

MUŞ

Şemsi Ağaoğlu
Şefik Çağlayan

NİĞDE

Ali Ulvi Arkan
Sadettin Ertur

Hüseyin Avni Göktürk
Ahmed Nuri Kadioğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner

ORDU

Refet Aksoy
Bekir Baykal
Mehmet Cemil Bengü
Feyzi Boztepe
Fazlı Ertekin
Sabri İzbakan
Selâhattin, Orhon
Memiş Yazıcı

RİZE

Hüseyin Agun
İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoglu
Mehmet Fahri Mete
Ahmet Morgül

SAMSUN

Ekrem Anıt
Abdullah Eker
Rami Ozan Gümüsoğlu
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Muhittin Özkefeli
Hamdi Tekay
Ferid Tüzel
Şükrü Uluçay

Hâdi Uzer
SEYHAN

Mustafa Akçalı
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kınık
Lütfi Sezgin
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu

SİİRT

Suat Bedük
Baki Erden
Veysi Oran
Mehmet Daim Süalp

SİVAS

Hüseyin Çitil
Ercüment Damalı
Abdurrâhman Doğruyol
Şevki Ecevit
Etem Erding
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Bahattin Örnekol
Ahmed Özel

M. Nurettin Turgay
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ

Ferid Alpiskender
Necmi Arman

Zeki Erataman
Fethi Mahramlı
TOKAD
İhsan Bağ
Hulûsi Bozbeyoğlu
Selâhattin Gülüt
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbaloglu
Mehmet Şahin
Yusuf Ulusoy

TRABZON

Halit Ağanoğlu
Sabri Dilek
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Ka-
laycioğlu
Selâhattin Karayavuz
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarakçı-
oğlu
Osman Turan

TUNCELİ

Bahri Turgut Okaygün
URFA
Feridun Ayalp
Mehmet Hatiboğlu
Hasan Oral
Celâl Öncel

Saim Onhon
Aziz Özbay
UŞAK

Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Hâcım Yılmaz

VAN

Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş
Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu

YOZGAD

Danyal Akbel
İhsan Aktürel
Talât Alpay
Mahmut Ataman
Ömer Lütfi Erzurum-
luoğlu
Numan Kurban
Hâşim Tathoğlu

ZONGULDAK

Sebatî Ataman
Hüseyin Balık
Suat Başol
Necati Diken
Hakkı Hilâlet
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu
Edibe Sayar

[İcra Vekilleri Heyetine ademiitimat rey-i verenler]

AGRI

Kasım Küfrevi
ANKARA
Muhlis Bayramoğlu
Şeref Kâmil Mengü
ANTALYA
Asım Okur

BALIKESİR

Enver Gürelli
BURDUR
Behçet Kayaalp

BURSA

Raif Aybar
Sabahattin Çıracıoğlu
İbrahim Öktem

ÇANAKKALE

Safaeddin Karanakçı
DIYARBAKIR
Mustafa Ekinel
Ragıp Karaoğlu
İhsan Hamid Tiğrel

ERZİNCAN

Hüsni Çanakçı
GÜMÜŞANE

Ekrem Ocaklı

HATAY

Şekip İnal
İSTANBUL

Nadir Nadi
Hamdullah Suphi Tan-
rıöver

İZMİR

Ekrem Hayri Üstündağ
KARS

Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır
Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Ali Yeniaras

KIRŞEHİR

Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Osman Bölükbaşı

Mehmet Mahmudoğlu
Tahir Taşer

KOCAELİ

Ekrem Alican
Turan Güneş

MALATYA

Esat Doğan
Ahmet Fırat
İsmet İnönü
Mehmet Kartal
Kâmil Kırkoğlu
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocakioğlu
Mehmet Fahri Oral
Hilmi Özbay

Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin
MANİSA
Fevzi Lütü Karao-
manoğlu

SİNOB
Şerafettin Ayhan
M. Vehbi Dayıbaş
Nuri Sertoğlu
Haşim Tarı

Muhit Tümerkan
TEKİRDAĞ
İsmail Hakkı Akyüz
TRABZON
Emrullah Nutku

TUNCELİ
Arslan Bora
Fethi Ülkü
URFA
Muzaffer Timur

[Reye iştirak etmiyenler]

AFYON KARAHISAR

Kemal Özçoban
Saip Özer (1.)

ANKARA

Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Muhlis Ete
Mümtaz Faik Fenik (1.)
Abdullah Gedikoğlu
Zafer Gökçer
Seyfi Kurtbek
Fuad Seyhun

ANTALYA

Ahmet Tekelioğlu
Ahmet Tokuş

BALIKESİR

Sıtkı Yırcalı

BOLU

Reşat Akşemsettinioğlu
Fahri Belen
Mithat Dayıoğlu

BURDUR

Fethi Çelikbaş

ÇANAKKALE

İhsan Karasioğlu

ÇANKIRI

Celâl Boynuk

ÇORUM

Hüseyin Ortakenoğlu

DENİZLİ

Mustafa Güleğül
Refet Tavashoğlu

DIYARBAKIR

Yusuf Azizoglu

EDİRNE

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü

ELAZIĞ

Suphi Ergene
ERZURUM
İshak Avni Akdağ (1.)

Zeki Çavuşoğlu
Hâmid Şevket İnce
Esat Tuncel

GÜMÜŞANE

Zeki Başağa

İSPARTA

İrfan Aksu

İSTANBUL

Neemi Ateş
Celâl Bayar (Reisicum-
bur)
Ali Fuad Cebesoy
Lütü Kırdar
Nizamettin Ali Sav
Hanri Soriano
Zakar Tarver

İZMİR

Muzaffer Balaban

KARŞ

Rıza Yalçın

KIRKLARELİ

Hüsnü Yaman

KOCAELİ

Selâmi Dincer

KONYA

Hidayet Aydıner
Ziyad Ebüzziya
Sabahattin Sönmez

MALATYA

Mehmet Zeki Tulunay

MANİSA

Y. Muammer Alakunt
Adnan Karaosmanoğlu

Melih Koçer

MARAS

Mazhar Özsoy

MARDİN

Etem Aybar

MUĞLA

Zeyyat Mandalinci

MUŞ

Gıyasettin Emre

NİĞDE

Hasan Hayati Ülkün

ORDU

Fazıl Erim

SAMSUN

Salim Çonoğlu
Ömer Güriş

SEYHAN

Zahit Akdağ
Cavid Oral
Salim Serçe
Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Mehmet Ünalı

SİNOB

Server Somuncuoğlu

SİVAS

Nuri Demirağ (1.)
Rifat Öçten

TEKİRDAĞ

Samim Yücedere

TOKAT

Hasan Kangal
Ömer Sunar

URFA

Feridun Ergin

YOZGAD

Ali Ünüsöy

ZONGULDAK

Sabih Durah
Avni Yurdabayrak

[Münhal Mebusluklar]

Aydın	1	Dişarbakır	1	Kastamonu	1	Zonguldak	1
Bursa	1	Eskişehir	1	Kayseri	2		—
Çoruh	1	İstanbul	1	Kırklareli	1		11 165
							»

165 T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: X, İctimâ: 2., Cilt: 8, Onbeşinci İnikat, 16.XII.1955, 328-331. ss; ayrıca bkz.: Ayn Tarihi, Sayı: 265, 1-31 Aralık 1955, 40 -52. ss.

DÖRDÜNCÜ MENDERES HÜKÜMETİ VE HÜKÜMET PROGRAMI HAKKINDA BASINDAKİ YANKILAR

“ Bu millî iradedir

Yazan: Uluay

1/XII/955 tarihli (Milliyet) den:

İktidar Partisi Meclis Grubu, bir müddettenberi hiç de iyi gitmeyen ve iyi gitmediği için türlü türlü dedikodulara, hoşnutsuzluklara, şikâyetlere sebebiyet veren işlerin murakabesini fiili bir şekilde yaptı. Meclis Grubu, kabineyi grup ateşine alarak hepsini birden istifaya mecbur etti.

Demokrasi böyledir. Susar, dinler, bekler ve nihayet intizar ettiği salâhi göremeyince birden feveran eder.

Ekseriyet mebusları, milletin kendilerine verdiği mebusluk hakkını pek güzel kullandılar. Bu memlekette millî iradenin fevkinde hiçbir şey olamayacağını dosta düşmana anlatmış oldular.

İktidar Partisi Meclis Grubunun kabinesinin istifasını icabettiren bu murakabesi demokrasi tarihinin en parlak bir sahifesidir. Cereyan eden müzakereden anlıyoruz ki kabineyi teşkil eden bazı zevat temenni edildiği kadar devlet ricali olamamışlardır. Hakiki devlet ricali, istifayı bir mecburiyet şeklinde kabul edecek bir vaziyete getirmez. Bu zevatın çoktan çekilmeleri icabederdi.

Gazetelerin telhislerine bakılırsa bu hâdisenin sebepleri, dairi intihabiyelerine giden mebusların müntehiplerde gördükleri hoşnutsuzluk ve şiddetli tenkidlerdir, halkın demokrasisinden şüphe edecek kadar bedbin olmasıdır, bir türlü var olamayan yokluğun, husule getirdiği endişedir, ithalât ve tevzi işlerindeki yolsuzluk ve usulsüzlüklerdir. Memleket bunu son beledi-

ye seçimleriyle anlatmak istedi. Bu vaziyet karşısında derlenmek, toplanmak gerekti.

Halk Partisini devirip ezici bir ekseriyetle iktidara gelen Demokrat Partinin son belediye intihabı ile bu kadar kısa bir zamanda listelerde müstakillere yer vermesi derin bir akis husule getirecek bir ikaz sayhası idi. Bundan da son hâdisle ile ders almış olduğu da görülüyor. Eğer Meclis Grubu bu şiddetli murakabeyi yapmamış olsaydı mebusların, Halk Partisinin liste mebuslarından hiçbir farkı olmayacaktı.

Kabine âzasından bazı zevat hakkında ağır ithamlar vardır. Bu zevat, fırtınanın deşeti karşısında tebrice edecek şekilde izahat vermeğe dahi imkân bulamamışlar, bazıları uçup gitmek için oldukları yere sarılmak çaresini bile düşünmüşlerdir. Zorlu'nun istifasını üç istihalede geçirmesi de bunun hazin bir misalidir.

Kabinesini yeniden teşkil edecek olan muhterem Başvekil Adnan Menderes'in mesai arkadaşlarını ehliyetli zevattan intihap buyuracaklarına şüphe yoktur. Memleket bu fırtınadan sonra güzel havayı bekliyor.

Söyle bir hikâye vardır:

Gözleri tepesinde olan felek asırlardanberi bir adam ararmış, el yordamıyla dolaşırken eline birisi geçer. «Hah! Aradığım adam bu olmalıdır» der ve onu görmek için kaldırır, yükseltir, yükseltir, tepesindekini gözlerinin hizasına kadar çıkardıktan sonra bakar, «Yanlış oldu, aradığım bu değilmiş!» der ve o yükseklikten aşağı fırlatır atarmış.

Dünya, dünya olalı nice adamlar bu itilâyı görmüşlerdir. Maksat kıssadan hisse almaktır.

Evvelki günün mânası çok büyüktür

Yazan: C. S. Barlas

1/XII/955 tarihli (Son Havadis) ten:

Demokrat Parti Meclis Grubunun evvelki günkü toplantısı memlekette halk idaresinin yerleşmesi bakımından bir merhale'dir. Buna benzer bir hareket 1923 yılı ekim ayının sonlarına doğru olmuş ve Cumhuriyetin kurulması ve kabine sisteminin kabulü ile neticelenmişti.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara geldiğindenberi Mecliste ve Demokrat Parti Grubunda murakabe diye bir şey kalmamıştı. Muhalefetin sözlü soruları ve kanun tenkidleri, Demokrat Parti Grubundaki hareketler, siyasi bir mâna taşımamakta idi. Menderes'in kurduğu üç kabinede kırktan fazla Bakanlıklarda değişiklikler yapıldı ve istifalar olduğu halde, istifa sebepleri öğrenilememiş ve şef devrinde gibi alelade bir nöbet değiştirilmisti.

Evvelki gün ilk defa Demokrat Parti Meclis Grubu, hükümetini sorguya çekti. Bakanların ve Başbakanın kendi aralarından çıktığını hatırlattı. Milletın emanetinin koruyucusu olduğunu gösterdi.

Hadisenin Demokrat Partiye taallük eden kısmında Başbakanın gruptan tek başına güvenlik oyu alması bizi ilgilendirmez. Böyle bir teamülün faydalı olup olmadığı Demokrat Parti milletvekillerinin düşüneceği şeydir, bu da daha ziyade dördüncü Adnan Menderes kabinesinin tutumu ile belli olacaktır.

Vatandaş olarak sevindiğimiz bir hükümetin, milletvekillerinin tazyiki ile istifaya mecbur olduğudur. Bütün temennimiz, dördüncü Menderes hükümetinin memleket için hayırlı işler görmesi, yani beş yıldır Türk münevverini üzen, inciten, hürriyetin teminatlılıktan kurtarılması, medeni cemiyetlere yaraşır bir hukuk nizamının tesisi ve bütün vatandaşları inletemen pahallılıkla mücadeleden verimli netice elde edilmesidir.

Menderes'e kabine kurmak hususunda büyük bir mesuliyet düşmektedir. Bütün memleketin gözü, evvelki günkü hadiseden ders alıp alınmadığıdır.

Demokrat Parti Meclis Grubu idare heyetini de önemli bir vazife beklemektedir. Parti Grubunda bir takım sulistimal iddiaları ortaya atılmış, hadiseler söylenmiş, dosyalar okunmuştur. Bakanlar töhmet altında bırakılmıştır. Demokrat Parti Meclis Grubu idare heyetinin bu dosyaları Büyük Millet Meclisine sevk ederek Meclis tahkikatı açması ilk vazifesidir. Biz, memlekette temizlik istiyoruz. Biz, aynı zamanda memlekette vatandaşın isnatlar altında bırakılmamasını istiyoruz. Bakanların kardeşlerinin zengin olmasında kendilerinin suçu varsa ceza görmeli, yoksa, sırf aynı ana rahından dünyaya geldi diye biri diğerinin cezasını çekmemelidir. Bazı Bakanlara doğrudan doğruya rüşvet isnat edilmiştir. Ticaret hayatında meşru, gayri meşru kazançlar olduğu gibi, meşru ve gayri meşru rekabetler de yapılır. Isnatlarda, iftiralarda da bulunulur. Bunların temizlenme yolu, Büyük Millet Meclisinden geçer. Hadiseler hakkında Meclis tahkikatı açılmalı, suçlu Bakanlar varsa Yüce Divana sevk edilmelidir, suçlu yoksa temiz oldukları ilân edilmelidir. Bu hususta ilk hareket de Demokrat Parti Meclis Grubundan gelmelidir.

Evvelki günkü hadiseye bütün vatandaşlar murakabe sisteminin kurulması dolayısıyla sevinmiştir. Hepimizde geçen beş yılın kapandığına ve yeni bir devir açıldığına dair bir ümit belirmiştir. Bu ümidi gerçekleştirmek, göstereceği ufak bir gayretle Menderes'in elindedir.

D. Parti Grubundaki şiddetli aksülâmel

Yazan: Cihad Baban

1/XII/955 tarihli (Tercüman) dan:

Adnan Menderes, Demokrat Parti Grubunun, şiddetli hücumları karşısında bütün Vekillerini feda ettikten sonra, kendisi de istifa etmiş, fakat

grupun şahsına gösterdiği itimat ve parti lideri olması dolayısıyla, kabineyi kurmak vazifesi Devlet Reisi tarafından tekrar kendisine tevdi edilmiştir.

Kabul etmek lâzımdır ki memleket, son birkaç aydan beri, gittide kesafet peyda eden bir buhrana doğru sürüklenmekte idi, hükümet halk tabakaları arasında, pahalılık dolayısıyla baş gösteren memnuniyetsizliğin yayılmasına mâni olamıyor ve bu humurdanmalar da seçmenlerden mebuslara ve dolayısıyla Meclise sirayet ediyordu. Döviz darlığı, ithalatçı tüccarı, gayrimemnunlar safına atmıştı, bir takım maddelerin yoksulluğu da, Tevzi Bürolarına baş vuran vatandaşları canlarından biktırmış bulunuyordu, bu manzara karşısında aciz içinde kalan memur da artık işin ucunu koyma mecburiyetinde kalmıştı.

Böyle olunca, neyimiz var, neyimiz yoksa, onları en objektif ve aleni bir tarzda halkın önüne koymak ve samimiyetle hareket ederek memuru da muamelelerinde şaşkına çevirmemek icabederdi.

İtiraf etmek lâzımdır ki piyasayı dol-duran ve kısmen de suai takrirleri ile Meclise intikal eden sulistimal ve nüfuz ticareti rivayetleri hep bu darlık devirlerinin mahsulüdür. Birinci Dünya Harbinde İttihatçılar zamanında ortalığı bulandıran (şeker ve vagon) dedikoduları, hep darlık günlerinin eseri idi. İkinci Dünya Harbinde de sulistimal, karaborsa ve ihtikâr yine aynı menbalardan gıda aldı, şimdi de yine bir takım darlıklarla karşılaşan halk, nüfuz sulistimalleri dedikodularına saplandı. Bir cins kamyonlara ithal ruhsatı verildiği, çürük lastik alındığı, lastiklerin ithali için 21 günlük mehil konduğu ve bunları himaye edilen kimselerin getirttiği rivayetleri ortalığı doldurdu. Filân armatörden döviz kısıldığı halde, bir diğerine cömertçe tahsis yapıldığı söylendi. Bu itibarla grup toplantısındaki gürültü evvelâ bu dedikoduları ortadan kaldırmak veya bunlar hakikaten varsa, mesullerini cezalandırmak bakımından faydalı olmuştur, bir rejim memlekete ne kadar hizmet ederse etsin,

sulistimal isnadları altında payidar olamaz.

Bunların dışında isbat ve ıskat hakkı mevzuları da nâhâk ve lüzumsuz yere hükümet ve idarecilere karşı vatandaşın itimadını sarsmış bulundu. Ve işte grup bu hâleti ruhiye içinde Menderes kabinesinin karşısına dikildi. Diğer taraftan hükümetle mebuslar arasındaki irtibat da çok zayıflamış ve grupun hissiyatı Başvekili muhasara eden kimseleri aşamamağa başlamıştı, hattâ birçok hâdiselerin kendisine bambaşka şekillerde aksettirildiği de vaki idi. Bundan dolayı karşılıklı olarak bir çekinme havası hâkim olmuştu. Hâdiselerin içyüzünü bilenler için evvelki gün kabinenin uğradığı hücumların sebepleri arasında, hayat pahalılığı ve ekonomik memnuniyetsizlikler kadar, Menderes'in etrafını çevreleyen ve gruba, Menderes adına meydan okur gibi tavır takınan bazı şahsiyetlerin de hissesi elbet yok değildir.

Bizim düşüncemize gelince: Mesele ne bir Adnan Menderes hükümeti ve ne de bir Demokrat Parti meselesidir. Üzerinde soğukkanlılıkla duracağımız bir memleket meselesidir. Siyasi ihtilaflarımıza, hissi temayülleri-mize bugün, memleketin menfaati icabı tam mânasıyla gem vurmak durumundayız. Bugünü, yarını, reylerimizin varacağı neticeleri tam objektif bir zihniyetle ve hiç bir tesire kapılmadan muhakeme etmeğe mecburuz. Öyle temenni ediyoruz ki bu son hâdiselerle gruba hükümet arasında mevcut olan suitefehhümleri tam mânasıyla izale etmeğe yarasın. Olgunluk burada, vatanseverlik buradadır. Yeni hükümetin ne şekil alacağını bilmediğimiz şu anda müşterek mamelekimiz aziz vatanımıza karşı, partizanlık hissiyatı üzerinde samimi ve hasbi duygularla meşbu olmamızın tam zamanıdır.

Kabine meselesi değil, vatan meselesi

Yazan: K. Şinasi Dersan

2/XII/955 tarihli (Akşam) dan:

D. P. Grupunda olup bitenlerden son-

ra başlayan buhran şu satırları yazdığımız saate kadar bir hal şekline bağlanmış değildir. Çünkü gazete sütunlarını kaplayan haberlerin çoğu, grupun lehindeki tezahürlerine rağmen Adnan Menderes'in kabineyi yeniden kurmak hususunda karşılaştığı müşküllere ve kendilerine Vekâlet teklif edilen mebuslardan bir çoğunun itiraz ettiklerine dairdi. Hele İktisat ve Ticaret Vekâletini kabul edecek bir babayığit bulmakta çok güçlük çekileceğini muhabirler ittifak halinde bildirmişlerdi.

Vekillerin topyekûn çekilmeleriyle neticelenen geçen günkü müzakerelerin mevzuunu teşkil eden meseleler herkesçe malumdur. Ancak bugünün hakiki durumunu yalnız bir takım yolsuzlukların ve nüfuz suistimallerinin ortaya atılmış olmasından doğan nahos hava ile izah etmek hata olur. İş bundan ibaret olsaydı Vekâlet teklifleri tehâlükle karşılanır, o koltuklara oturmak isteyenlerin sayısı epeyce yüksek bir rakamı bulurdu. Durum çok daha nazik, buhranın mahiyeti çok daha şümullüdür. Başta umumî olarak iktisadî işlerimizin idaresinde görülen bozukluk olmak üzere bir müddettenberi umumî efkârın üzerinde durduğu malûm bazı esaslı mesele ve dâvaların yarattığı geniş ölçüdeki huzursuzluk içinde hükümet mesuliyetini omuzlarına alabilmek cesaretini nefislerinde hissedenlerin çarçabuk bulunamamış olmasını tabii görmek icabeder.

Bugünkü şartlar içinde iktidar cazip bir nesne olmaktan uzaktır. Bu aralık hükümet mesuliyetini omuzlarına yüklemek için insanda hayli yüksek bir vatanperverlik dozu bulunmak lâzımdır.

Ahval bu merkezde olduğuna ve memleketin yüksek menfaatlerini her türlü dar parti düşünceleri üstünde tutmak gerektiğine göre fırtınalar ortasında yolunu şaşırmış gibi görünen şu gemiyi selâmet sahiline ulaştırmak için hepimizin elbirliği yapmamız faydalı olmaz mı? Yani açıkçası muvafık, muhalif Mecliste temsil edilmiş bütün partilerin iştirâk edeceği bir koalisyon hükümetini iş başına ge-

tirmek bugünün icaplarına en uygun hal şekli değil midir?

İleri sürdüğümüz bu fikir hakkında siyasi partilerimizin ne düşündüklerini ve böyle bir tedbiri nasıl karşılayacaklarını bilmiyoruz. Bildiğimiz şey sudur: Memleketin yüksek menfaatleri bugün iyi niyetli bütün vatandaşların elbirliği yapmalarını gerektirmektedir. Yarın partiler arasında yeniden başlayacağına şüphe olmayan sonsuz ve faydasız tartışmaları önlemek ve mesuliyet mevkiine gelecek olanların sükûnetle iş görmelerini sağlamak için bu birliği gerçekleştirmek lâzımdır.

Bizce bugün aleiâde bir kabine buhranı meselesi değil, bir vatan meselesi vardır.

Grup ve Meclis

Yazan: Prof. Y. Abadan

3/XII/955 tarihli (Yeni İstanbul) dan:

Son kabine buhranı, hiç şüphesiz siyasi hayatımızda yeni bir dönüm noktası sayılmaya değer bir mahiyet ve ehemmiyet taşımaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan beri, ilk defa olarak iktidar partisi, kendi bağrından doğan bir hükümeti, Meclis Grubu halinde iskat kararına varmış bulunuyor. Bu netice, anayasaca Meclise tanınan «hükümeti her zaman mürakabe ve iskat» yetkisinin, Demokrat Parti Meclis Grubunca istimali mânasına gelmektedir.

Tek parti devrinde olduğu gibi, bir partinin Mecliste ezici çoğunlukla temsil edildiği çok partili sistemlerde de, hükümetlerin ancak bizzat iktidar partisi ekseriyetince müessir bir mürakabe tâbi tutulabileceği, son hâdise ile sabit olmuştur. Gerçi tek parti zamanında da, grupun, hükümeti mürakabe hususunda bazı hareket ve teşebbüsleri vuku bulmuştu. Fakat bunlar fiilî ve kesin bir neticeye ulaşmamıştı. Diğer yandan 1946 danberi, muhalefet tarafından yapılmak istenen mürakabe gayretleri, ezici ço-

gunluğun mukavemeti karşısında te-
sirsiz kalmıştır. Bütün bu sebeplerle
D. P. Meclis Grubunun son kararı,
mürakabe sisteminin teessüsü baki-
mından demokratik gelişmemiz lehi-
ne sevinçle karşılanacak bir ileri a-
dımıdır.

Ancak şu nokta var ki, parlâmentoda
ezici çoğunluğu temsil etse de, D. P.
Meclis Grubu, anayasada yer almış,
faaliyet ve görevleri hukuki esaslara
bağlanmış bir devlet organı değildir.
Bu sebeple D. P. Meclis Grubunun,
daha çok siyasi gaye ve maksatlara
ayarlanması tabii bulunan, kararla-
riyle, anayasa hükümleri arasında bir
irtibatsızlık, hattâ ahenksizlik doğ-
ması ihtimali daima hatıra gelebilir.

Nitekim D. P. Meclis Grubunun son
kararları, anayasa hükümleriyle mu-
tabakat bakımından, zihinlerde bir
takım tereddütler uyandırmıştır. Bu
arada grupun, bütün Vekilleri istifaya
mecbur kıldıktan sonra, Başbakanın
şahsi ve umumi politikası hakkında
büyük çoğunlukla güven oyu verme-
si, bazı çevrelerde anayasaya sarîh şe-
kilde aykırı telâkki edilmiştir.

Bizim kanaatimize göre, daima bir
alle toplantısı sayılan grupun, gizli
toplantısında cereyan eden hâdiseler,
aleniyet ve resmîyete intikal et-
medikçe, ancak Demokrat Partiyi
bağlayan siyasi bir mâna taşıyabilir-
ler; yoksa anayasa ile ilgili bir huku-
ki kıymet kazanamazlar. Nitekim
grupta istifa eden Vekillerin, Cum-
hurbaşkanına usulüne göre istifana-
melerini gönderip bunlar Mecliste
okunmadıkça, çekilmiş sayılmalarına
imkân yoktur. Bunun gibi, grupta iti-
mat kazanmış Başbakanı Cumhurbaş-
kanının kabinesinin istifasından sonra
yeni Vekiller Heyetinin teşkilüne me-
mur etmesi, bir hukuki mükellefiyet
icabı olmayıp nihayet bir siyasi tak-
tik zaruretidir.

Bu vesile ile, kabinesinin toptan çekil-
mesi halinde memlekete göre değişen
Başvekilin yerinde kalıp kalamıyaca-
ğı hususu da, son günlerin hararetili
bir münakaşa konusu haline gelmiş-
tir. Anglo-Sakson ve Lâtin memleket-

lerinde cari sıkı tesanüt sistemi, kabi-
neden önemli istifaların vukuu halin-
de, Başbakan da dahil toptan istifayı
zaruri kılmaktadır. Buna karşılık,
Welmar anayasasında Başbakana ve-
rilmiş olan hususi mevki, Başvekilin
istifası halinde arkadaşlarının toptan
çekilmelerini gerektirdiği halde bü-
tün Vekillerin istifasından Başbakanı
masum tutma hedefini güdüyordu.
Nitekim tatbikatta Welmar devrinde,
diğer Vekillerin toptan istifa etmele-
rine rağmen, mevkiini muhafaza edip
yeni kabineyi kuran Alman Başbaka-
nı görülmüştür.

Gerek bu misal gerek diğer tecrübe-
ler, bu istisnai halin, anayasada ke-
sin sarahate bağlı ve onunla kayıtlı
olduğunu göstermektedir. D. P. Mec-
lis Grubunun son kararıyla ortaya çı-
kan meseleler, gerek tereddütlerin iza-
lesi gerek Meclis ve grup münasebet-
lerinin kesin esaslara bağlanması ba-
kımlarından, anayasa ile Meclis iç tü-
züğünün yeniden ele alınıp gözden
geçirilmesi zaruretinin meydana koy-
maktadır. Bu arada ne kadar ezici
bir çoğunluğa sahip olursa olsun, di-
namik bir parti grubunun, Meclisi göl-
gede bırakmasına mâni olacak tedbir
ve kararlar âcilen alınmalıdır.

Yokuş başında

Yazan: Y. K. Karaosmanoğlu

8/XII/955 tarihli (Tercüman) dan:

Son günlerde geçirdiğimiz kabine buh-
ranını bir iç politika anarşisi veya bir
rejim krizi şeklinde görenler var. Hal-
buki, hiç değilse prensip itibarıyla,
böyle bir hâdiseyi demokratik idare
sisteminin tabii ve zaruri tecellilerin-
den biri olarak telâkki etmemiz lâzım
gelirdi.

Yıllarca, hiç bir sarsıntıya uğramak-
sızın, iktidarda kalmış hükûmetlere
ya mutlakîyet ya diktatörlük baskısı
altında yaşayan memleketlerde tesa-
düf olunur. Kaldı ki, bunlarda dahi
Devlet Reisi, kâh umumi efkârı avut-
mak - zira, halk idare başında bulu-

nanların değişmesiyle kendi hayat şartlarının da değişeceğini umar-
kâh yeni bir kuvvet denemesine gi-
rişmek için, ara sıra, emri altındaki
icra âletlerini tazelemekten çekin-
mez. Aksi takdirde bu âletlerin za-
manla nasıl yıpranıp küfleneceklerini
bilir.

Çok uzun vadeli (iktidar) örnekleri-
ni, ancak Asya ve Afrika ülkelerinde
görmek mümkündür. Merakeş Paşası
El Galiavi, elli yıldan beri Merakeş
Paşasıdır. Çünkü, bu çeşit statik ce-
miyetlerde sosyal hayatın bizzat ken-
disi de hiç kıpırdamaz. Durgun bir
suyu, bir bataklıkı andırır.

Lâkin, bu sözlerimle demokrasinin
ilk şartı hükümet istikrarsızlığıdır,
demek istediğime hükümlenmasın.
Avrupanın en eski ve endirekt demok-
rasisi olan İsviçrede Federal Hükü-
metlerin, en az onar on beşer yıl hep
aynı ekiple iş başında kaldıklarını bi-
liriz. Keza, Amerikada, idarenin Cum-
hurretsizliği süresince devam ettiği ve
İngilterede kabinelerin seçimden se-
çime değiştiği de herkesçe malumdur
ama, böyle bir hükümet istikrarının
ya İsviçrede olduğu gibi (coalition)
usulü ile yahut da her iki Anglo-Sak-
son memleketlerinde görüldüğü üzere
kökleşmiş bir takım parlamento tea-
mülleri sayesinde temin edilebildiği
kimsenin hatırandan geçmez.

Bizim demokrasimiz ise henüz bu ke-
male, bu nızama ermiş bulunmaktan
çok uzaktır. Parlamento geleneklerin-
den de tamamiyle mahrum bulun-
maktayız. Şimdiki hükümet bünyesi
bundan dolayı - demokratik rejim-
lerin hiç birinde görülmeyen bir şekil
arzetmektedir. Bu, sözde, bir parti ço-
ğunluğunun iktidara geçirdiği bir ka-
binedir ama, Başkanı, aynı zamanda,
lider olarak o partinin de başındadır.
Yani, hem murakabe eden hem mu-
rakabe edilen bir siyasi şef sıfatını
taşımaktadır. Ve işte, başka memle-
ketlerde o kadar tabii telâkki edilen
hükümet krizi bizde, bu yüzden, pek
ehemmiyetli, pek olağanüstü bir hâ-
dise mahiyetini almıştır.

Durun bakalım; daha yokusun başın-
dayız. Gerçek demokrasi zirvesine

ulaşmak zannedildiği kadar kolay
değildir.

Yatırım politikası

11/XII/955 tarihli (Zafer) den:

Yeni bir hükümetin iş başına gelmiş
olmasını, yatırım politikasında bir
değişiklik yapılması zaruretiyle izah
edenlere tesadüf olunuyor. Bu görüş,
Demokrat Partinin beş buçuk sene-
denberi tatbik ettiği ve hayırlı netice-
lerini istihlal etmeğe başladığı bir
politikayı, sadece gelip geçen hükü-
metlere maletmeğe kalkışmak gibi
sakat ve mesnetsiz bir anlayışın mah-
sulü olsa gerektir. Böyle bir görüşe
sahip olanlar, yatırım politikasının
Demokrat Partinin değişmez politika-
sı olduğu hakikatinden nasıl tecahül
edebiliyorlar? Bunun karşısında de-
rin bir hayrete düşmemek kabil ol-
muyor.

Demokrat Parti 1950 senesinde ikti-
dari eline aldığı zaman, belki yirmi
seneye yakın bir devirde, istihlal ve
istihlak sevelyesinde hemen hiçbir in-
kişaf kaydetmemiş olan bir iktisadi
bünye ile karşı karşıya bulunuyordu.
Yirmi yedi senelik iktidarın dört şe-
ker fabrikası, iki çimento fabrikası
birkaç tekstil kombinası ile hülasa
edilebilecek olan yatırımları, bu rü-
kûdetli iktisadi bünyeyi harekete ge-
tirememişti. Köylü derin bir fakrû
zaruret içinde idi. O kadar ki, şahsi
işlerini takibetmek üzere Ankaraya
gelenler, zabıta memurları tarafın-
dan asfalt caddelerden sürülüyor ve
acı hakikat böylece şehirllerin veya
yabancıların gözlerinden saklanmak
isteniyordu. Hububat fiyatları en aşā-
ğı bir derecede idi. Yol, su, baraj,
elektrik santrali, üstün bir istihlal o
günkü Türkiye için tahakkuk ettiril-
mesi âdeta imkânsız birer hayal gibi
idi.

Demokrat Parti iktidarının ilk işi, ilk
muvaffakiyeti bu bünyeyi tamamen
değiştirmek olmuştur. Türkiye'nin ik-
tisadi hayatına, evvelce tasavvuru bi-
le imkânsız görülen müstesna bir ha-
reket gelmiştir. İstihlal kademe ka-
deme yükselmiş, vatandaşın hayat

seviyesi eskisiyle mukayesesi mümkün olmıyan bir dereceye ulaşmıştır. Bugün Ankara asfaltlarında köylüleri yan sokaklara iten zabıta memurları dolaşmıyor. Her köyde içme suyu akıyor. Yollar köyleri beldeleri birbirine bağlıyor. Elektrik santrallerinden fışkırmak üzere olan enerji vatanın ebedi gibi görünen karanlıklarını gündüz ışıklarına boğmağa hazırlanıyor. En kurak ve en gayri müsait giden yıllarda bile zirai istihsalımız, eski yılların en üstün istihsal seviyesinin iki mislini geçiyor... Kömürde, demirde, mensucatta, muazzam hamleler yapıyoruz. Geçit vermiyen sular ilmin boyunduruğuna vuruluyor. Kurak yaylaların bağı deşiliyor, maden araştırmaları, her türlü yeni tesisler, devletle elele vererek çalışan hususi sektörün, akla hayret veren inkişafı, Türkiye'yi endüstride hızla bir garp memleketi seviyesine getirmek üzere bulunuyor.

Bütün bunlar, şimdi kısır bir görüşle terkedilmesi veya tadil edilmesi istenen yatırım politikasının neticeleridir. Bu politika bütünüyle Demokrat Partinin mahdududur. Onu bir hükümet politikası hüviyetinde görenler ve hükümet değişmekle yatırım politikasında bir değişiklik hasıl olacağını zannedenler aldanıyorlar. Demokrat Parti iktidarı devam ettikçe iş başında nöbet değiştirecek olan bütün hükümetler, yatırım politikamıza sadık kalacaklar ve kendilerini bu politika ya hız vermekle vazifeli göreceklerdir.

Demokrat Partinin yatırım politikası, Türkiye'yi tam mânasiyle garplı bir memleket seviyesine yükseltmek gayesini gütmekte ve bu itibarla da, Atatürk'ün çizmiş olduğu değişmez inkılâp prensipleriyle tam bir mutabakat halinde bulunmaktadır. Fakir, zayıf, iktisaden başka milletlerin mahkûmu olan bir Türkiye tarihe karışacaktır, tarihe karışmıştır. Demokrat Parti bu ideali tahakkuk ettirmekle kendisine düşen memleket vazifesini yapıyor. Onun bugünkü hamleyi durdurması değil, hattâ biraz hafifletmesi bile, kendi kendiliyle tezada düşmesi, mazisini ve öz varlığını inkâr etmesi mânasına gelir. Demok-

rat Parti böyle bir uçuruma yuvarlanmayacaktır.

Asıl görev

Yazan: Nadir Nadi

11/XII/955 tarihli (Cumhuriyet) den:

Türkiyenin düşmanları bu memlekette bir rejim istikrarı kurulmasını istemezler. Kendi arzularına râm olmadıkça her hükümetin devrilmesi onları sadece memnun eder. Yurdumuzda kronik siyasi buhranlar yaratmak uğrunda düşmanlarımız elbette elden gelen gayretli esirgemeyeceklerdir.

Fakat bu, biz Türklerin, kendi hükümetlerimizi tenkid etmek, gerekirse onları değiştirmeye çalışmak hakkını ortadan kaldırmaya yeter bir sebep midir?

Bu millet, tarihinin en tehlikeli ölüm kalım savaşını 1918-1922 yılları arasında bütün bir husumet cihanına karşı başardı. 19 Mayıs 1919 da Sam-suna ayak basan Mustafa Kemal, kısa zamanda İstiklâl Mücadelesinin bayrağı olduktan sonra, iç ve dış düşmanlarımız, bütün güçleri ile onun şahsını devirmeyi hedef tutmağa başlamışlardı. Bir yandan cephelelerde döğüşülürken bir yandan halk arasında sinsî ve devamlı bir propaganda savaşı yürütülüyor, Atatürk'ün dinsiz olduğu, halifeye kılıç salladığı, milleti perişanlığa sürüklediği söyleniyordu.

Buna rağmen gerek Türkiye Büyük Millet Meclisinde, gerek basında Atatürk'ü serbestçe tenkid etmek hiç bir zaman yasak edilmemişti. Düşman ordusunun Polatlıya yaklaştığı, top seslerinin Ankaradan duyulduğu bir sırada, Türk milleti tamamiyle hür bir hava içinde varlığını savunuyordu.

Millî kurtuluş mucizesini biz o şartlar altında başarabiliydik. Mustafa Kemal, fikirlerini Meclis kürsüsünden konuşarak ve arkadaşlarını inandırarak değil de bir korku ve dehşet kal-kanı arkasından zorla tatbika kalkış-

saydı, o mucize imkânı yok gerçekleştiremezdi.

1945 yılında ve D. P. nin kuruluşundan sonra, Cumhuriyet Halk Partisi günden güne zayıflamağa başladığı zaman da «düşmanlarımız, iktidarın yıkılmasını istiyorlar. Halk Partisine hücum edenler komünistler» gibilerden bir yıldırma edebiyatı bir aralık ortalığı kaplamıştı. Düşmanlarımızın iş başındaki hükûmetin devrilmesinden memnun olacaklarını tahmin etmek güç bir şey değildi. Dedğimiz gibi yurdumuzda siyasi bir istikrarsızlığın devamı onların daima hoşuna gidecektir. Fakat bu böyledir diye vatandaş iş başındaki kendi iktidarının hatalarını sineye çekip ona çaresizlik içinde boyun mu eğmelidir? Daha liyakatli, daha açık görüşlü adamları arayıp bulmak hakkından vazgeçerek netice itibarıyla bu düşmanlarımızın ekmeğine yağ sürmek olmaz mı?

O zaman bağımsız Türk gazeteleri yıldırma edebiyatına rağmen, büyük çoğunlukla D. P. yi tuttular. Çünkü C. H.P. nin fazla yıprandığını görüyorlar, yeni muhalefetin ise memlekete daha ileri bir demokrasi anlayışı getireceğini, insan hakları konusunda vatandaşlara ferahlık verici hamleler başaracağını umuyorlardı.

Düşmanlarımıza karşı her zaman uyanık bulunmak şüphesiz vazifemizdir. Onların propaganda oyunlarına hep birlikte dikkat etmeliyizdir.

Fakat bu bizi hiç bir zaman milleti-mize karşı borçlu olduğumuz mura-kabe ve tenkid görevinden alkoymamalıdır. Yoksa, asıl o zaman düşmanlarımızın oyununa gelmiş oluruz.

Şüpheli, inkârcı, reybi, bedbin ve nemelâzımcı

13/XII/955 tarihli (Medeniyet) den:

Kabinenin kuruluşuna tekaddüm eden on gün, âmme vicdanının önüne hazin bir hakikat koydu.

Rüyet ufkı boğaz içinden adaları aşamayan İstanbul basını arasında bu-

yük bir kısım demokratik ve poli-manter nizamın en tabii tecellisi olan kabine değişimini rejim buhranı gibi göstermekte yarış etti. Beş yıldır sayısız eserleri elde tutulur hale gelen vatan kalkınmasını yarıda kalmış, iflâs etmiş göstermekten âdeta zevk aldı.

Bunlar arasında parti grupundaki münakaşalar vukua gelinceye kadar her yapıları övenler vardı. Yirmi iki bin köyü su gibi nimetlerin temeline kavuşturan muhteşem ve her şeyden evvel insani harekete «Bir kaç küp su» diyen insafsız inkârcılar vardır. Ömrünün yarısını babadan kalan miraslarla Avrupada geçiren ve vatan dâvalarını modası geçmiş nazariyelerin ahkâmı ile hükümlendiren babı fetra mütehassısı vardır.

Hepsi, beş yıldır D. P. iktidarının, bil-hassa Başvekilin şahsen en geniş müsamaha ve alâkasıyla en yüksek meslek mertebelerine erişmişler mil-yonluk refahlara yükselmişlerdir. Bu zevat, müstekar hükûmetlerin devamına «Hani Demokrasi» demişlerdir. Kabinenin bünyesini kuvvetlendirmek himmeti başladığı zaman da «İktidar iflâs etti» kehanetinde bulunmuşlardır.

Tek partili şef devrinde otoriter nizamın ideolojisini yapan emektarlar, gazeteciliği iplik ve kâğıt ticaretinden daha kârlı bulduğu için meslek değiştiren taze patronlar bir noktada birleşmişlerdir:

Halkı endişeli bir tecessüse sevk ederek kârhanetlerini mütemadiyen kâbartmak!... Lütfen 15 günlük gazete koleksiyonlarına dikkatle göz atınız: Manşetler, tecessüs borsasını durmadan indirip yükselten sansasyonel balonlarla doludur. Yakın mâzide hükûmet ve devlet işlerini ancak resmî tebliğler! tefsir hakkı olmaksızın neşredenler, bugün halkın vatan alâkasını istedikleri yola sürüklemeye bile «Yetmeyen hürriyet!» diyorlar!

Şüpheli, inkârcı ve reybi olan bu kalem erbabı, uzun vadeli büyük hamlelere karşı, eyyamcı nefislerinin bâriz hususiyeti olarak daima bed-

bindirler. Halkı hafızasızlaştırarak ne-melâzımcı nefsanîyet telkin etmek a-sırlardır en meşru dâvaları köklü ve plânlı himmetten mahrum kalmış bir memlekete hizmet mi sayılmalıdır?

Çocuklarımız devrimiz için gazete kolleksiyonlarına baktıkları zaman, yazık ki, büyük ve şerefli neticelere inanmış ve yapıcı yol göstermiş him-metlere pek nadir rastlayacaklardır.

Gururumuz ve güvenimiz Türkiye'nin beş yıldır cesaretle tatbik ettiği siya-setin kudretindedir. Milli zafer kerva-rının her türlü çelmelere rağmen sar-sıntısız yürüdüğünü yaşayanlar göre-cektir.

İktisadî devletçilik

Yazan: H. Edip - Törehan

17/XII/955 tarihli (Yeni İstanbul) dan:

C.H.P. nin programında iktisadi dev-letçilik mühim noktalardan ve par-tinin altı prensipinden birini teşkil etmektedir.

D. P. ise serbest teşebbüse ehemmiyet vereceğini göstermekte ve devletçiliği reddetmektedir. Fakat, iktidarda bu-lunduğu beş seneyi aşan müddet zar-fında hâdiseler onu, devletçiliğe sev-ketmiştir. Memlekette serbest teşeb-büs zihniyetinin mevcut olmaması veya bütün iyi arzu ve gayretlere rağmen serbest teşebbüsü baltalayan eski bir takım mevzuatın kaldırılma-ması, bugünkü iktidar partisini, bü-tün mânasıyla iktisadi devletçiliğe i-mâle etmiştir.

Kurulmak üzere olduğunu gazeteilerde okuduğumuz Hürriyet Partisi de he-nüz tüzüğü tanzim ve nesredilmemiş olmasına rağmen, iktisadi devletçiliği kabul ettiğini ilân eylemiştir.

C.M.P. ve Köylü Partilerinin prog-ramları da az çok devletçilik esası-na dayanmaktadır. Zaten bütün bu partiler kurulurken tanzim olunan tüzükte, büyük etütler yapılmamış, muhtelif memleketlerdeki partilerin programları ciddi bir tetkikten geçi-

rilmemiş ve ailelace verilen karar-lardan dolayı prensip esasları tesbit olunmamıştır.

Biz isterdik ki, bugünkü iktidar, bü-tün imkân veya imkânsızlıklara rağ-men devletçilikten uzaklaşmış olsun ve eğer muhakkak yeni bir parti ku-rulmaya ihtiyaç varsa, o parti de ikti-sadi devletçiliğe ehemmiyet verme-sin; bunu her noktadan kaldırmak yollarını aramış olsun.

D.P. 1950 seçimi ile iktidara geldiği vakit, muhtelif devlet fabrikalarının hususi teşebbüslere verilmesi için der-hal etütlere başlamış ve bir takım e-saslar da hazırlamıştı. Hattâ bu fab-rikalara ecnebi sermayenin bile işti-raki düşünülmüş ve bazı kararlar ve-rilmek üzere bulunulmuştu. Sonra ne olduğunu bilmiyoruz. Hikmetî Hü-kûmet, iktidar programlarında bu-lunan bu esaslardan artık bahsedil-memeğe başlanmış ve bilâkis, bir çok işlerimiz iktisadi devletçilik esası ü-zerine kurulmuştur. -

Bizim iktisadi devletçilik teşebbüsle-rimiz, Cumhuriyet kurulduktan sonra bu memleketin çabuk adımlarla iler-lemesi karar altına alındığı vakit or-taya çıkmıştır. O zamanlar memleket kapitilâsyonlardan yeni kurtulmuş, ticaret ve sanayi hayatına karşı ta-mamen bigâne bir halde bulunuyor-du. Az çok Rus sistemine uyan bu esasları hemen kabul etmekle bera-ber, hususi teşebbüslerin kuracağı sa-nayi için de, teşvik maksadiyle bir ka-nun yapılmıştı.

O zamanlar millî bankaları olmayan, ticaret ve sanayi hayatının acemisi o-lan, mühendis, teknisyen ve müteşeb-bisleri bulunmayan bu memlekette, sanayi teşvik kanununun bir çok gü-zel ve faydalı maddelerine rağmen, bizde hususî sanayi kurulamamış ve bilmeceburiye devlet sermayesiyle bir çok fabrikalar yapılmaya başlanmış-tı.

Biz doğrudan doğruya veya bilvasıta bu sanayinin memlekete bir takım fay-dalar temin ettiğini söylemekle bera-ber, iktisaden de pek çok zararlar yaptığını kabul etmeliyiz. Devlet ser-mayesiyle kurulan bu fabrikalar,

memlekette az çok hususî teşebbüs emellerini söndürmüş ve bilhassa maliyetleri yüksek olduğundan, kurulacak hususî teşebbüsler için rekabet etmek mecburiyetini bırakmamıştır.

Devlet sermayesiyle kurulmuş olan fabrikaların eğer maliyetlerini bugünün teknik usulleriyle hesap eder ve bir revizyondan geçirirseniz, memleketin bundan dolayı nihayetsiz zararlarına girdiğini ve bu işin, vergi ve renklere büyük bir yük olmaktan sarfınazar, aynı zamanda memleketteki pahalılığın da en büyük bir sebebi olduğunu görürsünüz.

Cumhuriyettenberi geçen 33 yıl içinde hayatımızın ve iktisadî düşüncelerimizin çok değiştiğini itiraf edebiliriz. Biz şimdi isterdik ki, yeni kurulacak bir parti, devletçilikten uzak bulunsun ve bugünün iktidarı da mümkün mertebe eski prensiplerine avdet ederek, şahsî teşebbüse ehemmiyet versin.

Rusya bile, uşşuz bucaksız genişlikte olmasına, hiç hesabı ve kitabı bulunmamasına, kayıtsız şartsız totaliter sistemine, mesuliyet taşımayan ve akla her gelenin yapıldığı bir diyar olmasına rağmen, bugün bütün iktisadî faaliyetlerin devlet eliyle yapılmasından doğan büyük mahrumiyetler karşısında olduğunu görmektedir. Enebi sermayesi celbedilmek için temaslara başlamıştır ve memlekette rekabeti uyandırmak ve hususî teşebbüse yer vermek yollarını aramaktadır.

Bu hal gözönünde tutulacak olursa, artık bizim iktisadî devletçiliğe yaklaşmak değil, ondan uzaklaşmak ve kaçınmak için ne kadar büyük bir mecburiyetimiz bulunduğunu söylemeye lüzum kalmaz.

Yeni hükümetin programı

Yazan: Yavuz Abadan

18/XII/955 tarihli (Yeni İstanbul) dan:

Dördüncü Adnan Menderes Kabinesi, kışağı nispetinde, bundan önceki

yazımızda belirttiğimiz iki hayati memleket dâvası üzerinde ferahlatıcı vaatler ihtiva eden programını okuyarak, Grup ve Meclisten güven oyu almış bulunmaktadır. Bu programa göre, yeni hükümet, bir yandan iktisadî alanda başladığı işleri tamamlamaya çalışacak, diğer yandan hayat pahalılığını hafifletmek için her çareye başvurarak tesirli bir mücadeleye girişecektir. Rejim mevzuunda ise yeni Kabine, demokratik zihniyet ve gelişime aykırı düşen bütün kanunî engelleri, bertaraf edecektir.

Sayın Başvekil, ana hatları ile yeni programının, eskilerinden dolayısıyla Demokrat Partinin esas programından mühlhem olduğu esasında ısrar etmektedir. Bu kanaatte büyük bir hakikat payının mevcut bulunduğu şüphesizdir. Gerçekten D. P. nin, yurdumuzda iktisadî kalkınmayı sağlamak ve demokratik hürriyetleri kökleştirmek dâvasıyla iktidara geldiği, herkesin malûmu olan bir hakikattir. Bu bakımdan yeni hükümet programı, esas hareket mebdeline göre, hiç bir yenilik ihtiva etmemektedir.

Yeni programın tek yeni ve bu itibarla en çok dikkate değer noktası, Anayasa değişikliğine taallük eden kısmıdır. Gerçi Demokrat Parti, daha muhalefette iken, Anayasa demokrasi rejiminin icaplarına uygun bazı değişikliklerin yapılması lüzumunu, hararetle müdafaa etmişti. Fakat iktidara gelindikten sonra, bu konu nedense unutulmuş, bugüne kadar herhangi bir hükümet programında zikre değeri sayılmamıştı.

Bu defa yeni hükümet programı, Anayasanın 1958 seçimlerinden önce mutlaka değiştirilmesi hususunda tam bir sarahate mâliktir. Buna karşılık, tasavvur olunan değişikliklerin, hangi usul ve esaslara taallük edeceği, tamamen meçhul kalmaktadır. Anayasa ile ilgili olarak ihdası düşünülen yeni müesseseler mevzuu da, aynı müphemiyet perdesi altındadır. Bu hususlar hakkında hükümet düşüncesinin, halk efkârının temayülüne uygun olarak, hazırlık sırasında belirtilmesi mülâhazasıyla, bu ibham yolunun tutulduğu anlaşılmaktadır.

Türk demokrasisinin, normal şartlar içinde gelişimini kanunî ve müessesî teminata kavuşturacak Anayasa değişikliğinin, itinalı bir hazırlığa ihtiyacı aşîkârdır. Buna karşılık, 1954 seçimlerini takip eden tâdillerle, seçim, emeklilik, basın ve sair kanunlarına girmiş bulunan ve «lüzumsuzluğu kadar yanlış yorum ve kötü tatbikata elverişliliği» hükümet beyannameğinde de kabul olunan anti-demokratik hükümlerin, bir an önce tasfiyesi, âcîl bir zarurettir.

Bu tasfiyede gösterilecek sürat ve ciddiyet, yalnız yeni hükümetin iyi niyetini ispat suretiyle prestijini yükseltmekle kalmıyacak, aynı zamanda demokratik gelişmemizde yeni bir devrin açıldığı kanaatini, vatandaş kalblerinde yerleştirmeye yarıyacaktır. Memleketimizde sosyal ve siyasî huzurun kökleşmesi, en geniş ölçüde vatandaşın hükümete inanç ve güvencinin artmasına bağlıdır.

Milletçe yenmek-zorunda bulunduğu- mız iktisadî güçlüklerle maddî zorlukların, aynı idealler etrafında toplanmış, demokratik zihniyetle birbirine kaynaşmış vatandaşlar topluluğunun mânevî kudret potansiyeli karşısında, derhal eriyeceğine ve memleketin mesut yarınını gönül ve elbirliğiyle sağlama kudretine sahip bulunduğumuza emniyetimiz kesindir.

Boşta kalan iddialar

19/XII/955 tarihli (Zafer) den:

Halk Partisinin Genel Başkanı, yeni hükümete karşı, program konuşmaları sırasında giriştiği şiddetli ve insafsız olduğu kadar, yıkıcı ve millî menfaatleri zedeleyici mücadeleyi bir vakiya istinad ettirmek istiyordu: 6/7 Eylül hâdiseleri, Türk milletini kökünden muzdarip etmiş, içeride ve dışarıda derin bir teessürü mucip olmakla beraber, çeşitli tepkiler de yaratmış olan bu müessif hâdiseler konusunda, Türk milletinin büyük bir hassasiyete sahip olduğu malûm idi. İşte, İnönü bu hassas noktayı kanatmak, bu yarayı acıtmak, ve böylece, doğabileceğine inandığı millî bir in-

fiail, Adnan Menderes'in şahsına ve dolayısıyla yeni hükümete tevcih etmek istiyordu.

Meclisteki konuşmalarında ileri sürdüğü iddialar, korkunçtu. 6/7 Eylül hâdiselerinden sonra, İstanbul Valisinin vazifeden alınmamış olmasını kendince şöyle mânalandırıyordu: «Vali hâdisenin tertibi zamanında itiraz etmiş, vahim neticelerin önlenmeyeceğini söylemiş, büyük askeri kuvvetleri daha 6 Eyılden evvel istemiş, en nihayet kendisine Patrikhane gibi bir iki yerin muhafazası ile alâkadar olması söylenmiştir. Bu vaziyette olan valiyi pek hatalı olan hükümet, hesap sormaktan elbet çekinecektir.»

Aynı hâdiselerin İzmirde de patlak vermesi İnönü'ne göre, yine hükümetin bir tertibidir ve bunun bir delili de, 6 Eylül günü akşama doğru İzmir Fuarına, bir İtfalye ekipinin geliş ve bu ekibe dahil neferlerin soranlara çıkacak yangını söndürecekiz demiş olmalarıdır.

İnönü'nün bu katî iddiaları ve delil olarak ileri sürdüğü muhayyel vakalar, eğer doğru olsalar, hakikaten infialleri tahrik edecek ve Türkiyede bütün emniyet ve itimat duygularını sarsacak mahiyettedirler. Onun içindir ki, İnönü'nün korkunç derecede kışkırtıcı olan bu sözleri, Türk umumi efkârı üzerinde ağır bir tesir icra etmiştir. Fakat bu tesir, uzun sürmeden dağılmıştır.

Çünkü dün, Türkiye radyoları İnönü'nün bir hakikatmış gibi millet kûrsüsüne getirdiği söylentilerin külliye esastan âri olduğunu ispat eden iki tektizini birden yayınlamış bulunuyorlar. İstanbul ve İzmir Valileri İnönü'nün iddialarını yalanlıyorlar. Örfî idare mevzuuna girdiği için bugüne kadar yapamamış oldukları açıklamalarıyla, Halk Partisi liderini cidden çok acıklı bir duruma düşürüyorlar.

6/7 Eylül hakkındaki yalan, iftira, tezvîr ve tahriklerin zafer nâraları halinde tekrar tekrar ifade edildiği Büyük Millet Meclisi toplantısındanberi henüz otuz altı saat geçmemişken, her şey zirüzeber olmuştur. Ku-

rulmak istenen fesat âbidesi temellerinden çökmüştür. İsmet İnönü kışkırtıcı iddialarının yalanlarıyla başbaşa kalmıştır. Şimdi oradan kurtulmaya çalışmak kendisine düşen bir vazifedir. Fakat buradan her kurtuluş gayreti kendisini biraz daha batıracaktır.

Bu hali üzüntü ile seyrettiğimizi açıkça ifade etmeliyiz. Büyük bir muhalefet partisi liderinin böyle bir duruma düşmesi, Türkiye'deki siyasi mücadele, seviyesinin ölçüsü bakımından ne kadar açıktır. Tenkidli tahrir ölçüsüne götürmek isteyenler kendi niyetlerinin kurbanı olduklarını, görmekle bir pişmanlık duyacaklar mıdır? Kör ihtirastan, hudutsuz kinden, gayzdan ve nefretten pişmanlığa fırsat kalırsa, belki...

Adalet işlerimiz

Yazan: Prof. Y. Abadan

22/XII/955 tarihli (Yeni İstanbul) dan:

1950 de D. P. iktidarının ilk hükümeti olarak kurulan Birinci Adnan Menderes Kabinesinin programı, adalet işleri bahsinde aynen şu müjdeli vadedi: «Adalet işlerinin yürütülmesinde başlıca esas, teminatlı bir adalet sağlanmasıdır. Yargıçlarımızın Anayasadan aldıkları teminatı, hakkıyla gerçekleştirecek hükümler tesis etmenin zaruretine inanıyoruz. Bunun için, yargıcın hukuki durumunu tayin eden Hâkimler Kanunu hükümleri, yeni baştan gözden geçirilerek kendilerine sağlanması zarurî teminat tesis edilecektir.»

Dördüncü Adnan Menderes Hükümetinin ilk icraatıyla, demokratik gelişmemizde gerçekten yeni bir çıkışın açıldığına ait ümitlerin belirdiği bir sırada, bu vadin beş yıl içindeki istihale safhalarını gözden geçirmek ve okuyucularımıza hatırlatmak niyetinden uzağız. Maksadımız bu vesile ile yeni Kabine programında adalet işlerinden hiç bahsedilmeyişini, bir eksiklik saymaktansa hayra yormanın daha isabetli olacağını gösteren bazı emarelere işaret etmektir.

Gerçekten yeni hükümet beyannamesi, 1950 denberi güdülen siyasetin umumî prensiplerinde, hiç bir değişiklik olmadığını ısrarla belirttikten sonra, «Yeni olan kısmın iç rejim ve demokrasinin tekâmülüne» taallük ettiğini açıklamaktadır. Bu bakımdan yeni Kabine, Demokrat Parti programından mülhem olarak, ilk Adnan Menderes Hükümetinin yukarıda zikrettiğimiz «teminatlı adalet ve hâkim» vaadine bağlılığı, modern demokrasinin tabii temel şartını teşkil etmesi itibarıyla, teyidine ihtiyaç duyulmayan bir prensip olarak benimsemiş bulunmaktadır. Böylece yeni hükümet, iç rejim ve demokrasinin gelişimini sağlamak üzere, hâkimlerin yüksek görevlerini tam bir vicdan huzuruyla ifaya yeter teminata kavuşturulmalarını, derhal yerine getirilmesi zarurî bir mükellefiyet olarak yüklenmiş durumdadır.

Yeni Adalet Bakanımızın ilk mesajı da, bağımsız adalet cihazına bağlanan ümitleri, pek açık bir şekilde belirtmektedir. Yeni Adliye Vekili Prof. Hüseyin Avni Göktürk ile, bu satırların yazarı arasında tâ mektep sıralarından başlayıp müşterek meslek hayatında da devam eden sıkı ve samimi dostluk, burada şahsi takdir ve güven duygularımızın tafsilinden bizi alıkoymaktadır.

Yeni Adalet Bakanı, tarihi şeref ve mesuliyet bakımından Dördüncü Adnan Menderes Hükümetinin en ağır yükünü yüklenmiştir. Programında bizzat açıkladığı üzere yeni hükümet, «ekonomik saha dışında idaremizi ıslâh yolunda bir takım tedbirleri de lüzumlu» görmektedir. Bu hususun ise «hukuka ve mevzuata taallük cden cihetleri bulunduğu» şüphesizdir. Anayasa, seçim, basın, emeklilik ve sair gibi kanunlarda yapılması gereken değişiklikler, bunların başında yer almaktadır. Bütün bu «hukuk ve mevzuata ait» yeniliklerin gerçekleşmesi kadar, gayelerini istihsale müessir isabetli ve başarılı neticelere ulaşması da, yeni Adliye Vekilinin basiret ve himmetine bağlı bulunmaktadır.

Prof. H. A. Göktürk yetiştirme tarzı,

şahsî kabiliyet ve meslekî tecrübesi bakımından kendisinden beklenenler tahakkuk ettirecek bir durumdadır. İlk el atacağı işin, teminatlı adalet ve hâkim müessesesini en esaslı ve sağlam temeller üzerine oturtmak olduğunu, kendisi de iyi bilir. Tecrübeli bir hukuk profesörü ve iyi yetişmiş bir vatandaş olarak, Filozof Kant ile birlikte «adalet güneşinin battığı yerde insanlar için yaşamamanın mânası kalmıyacağına» ve mülkün esaslı adalet olduğuna bütün varlığı ile inanması tâbîdir.

Omuzlarına ağır mesuliyet yüklenmiş bir hükümet adamı olarak da, adaletin tahakkuku uğrunda bir saat himmet sarfetmenin, altmış yıllık ibadete bedel olduğuna dair bir peygamber sözünü biz kendisine hatırlatırız. Biz kıymetli dostumuzun, «adil teminatın hâkim vicdanında» yerleşebilmesi için bağımsız kaza faaliyetinin her türlü tesir ve müdahalelerden âzade kılınması, böylece önce vicdanların huzur ve serbestiye kavuşması zaruretiyle inandığına eminiz ve bu emniyeti kuvvetlendirecek icraatı, sabırsızlıkla bekliyoruz.

Meclis tahkikatı

22/XII/955 tarihli (Zafer) den:

Demokrat Parti Meclis Grubu, salı günkü toplantısında, eski Maliye Vekili Hasan Polatkan, eski İktisat ve Ticaret Vekili Sıtkı Yırcalı ve eski Devlet Vekili ve Hariciye Vekâleti Vekili Fatin Rüştü Zorlu haklarında Meclis tahkikatı açılması hakkındaki bir talebi, hükümetin de iştirak ettiği bir kararla kabul etmiş bulunuyor.

Bu karar gereğince, mesele Büyük Millet Meclisine intikal ettirilecek ve bu üç Vekil haklarında, usulü, dahi- li nizamnamede tâyin ve tesbit edilmiş olan şekilde Meclis tahkikatı açtıracaktır.

Esasta böyle bir tahkikatın açılması, sabit olmuş, maddeleşmiş ve suç teşkil ettiği kanaati umumileşmiş, belirli hâdiselerden daha çok adı geçen

Vekillerin bir Grup toplantısında istifa etmeleriyle bir zaruret haline gelmiş bulunuyor. Tafsilatı kısmen gazetelerde de yer almış olan o Grup toplantısında, döviz tahsisi ve ithal mallarının tevzili gibi meselelerden umumiyetle şikâyet edilmiş ve bunlarda bazı usulsüzlüklerin göze çarptığı, hatır, gönül sayıldığı, bazı tesirlerle hak sahiplerinin sıralarında değişiklik yapıldığı şeklinde düşünceler ortaya atılmıştı. Sıtkı Yırcalı ve Fatin Rüştü Zorlu, bu şikâyet mevzularının yakından ve selâmetle tetkikine imkân vermek için vazifelerinden Grup huzurunda istifa etmişlerdi. Maliye Vekili Hasan Polatkan ise, hısumlarından birinin yaptığı bir otomobil lâstığı ithaline, dolayısıyla isminin karıştırılmak istenmesi sebebiyle istifa etmiş bulunuyordu.

İş başına gelen yeni hükümet için, Grupta şikâyet mevzuu halinde ifade edilmiş olan yukarıda mârûz meseleler elbette bir hükümet tahkikatı mevzuu teşkil etmekte idi. Bununla beraber Demokrat Parti Meclis Grubu, bu işlerin Meclisçe tahkik edilmesinin daha yerinde olacağı kanaatini izhar etmiştir.

Müzakereler sırasında, haklarında Meclis tahkikatı açılması istenmiş olan Vekiller; bu tahkikatın bir an evvel açılması hususunda çok tasvipkâr ve teşvik edici beyanlarda bulunmuşlardır. Bu beyanların mucip sebepleri arasında şahıslarını rencide eden bir töhmet altında uzun zaman bırakılmanın ağırlığıyla beraber, Demokrat Parti iktidarını sulistimalleri ve yolsuzlukları himaye eden bir iktidar imiş gibi gösterilmek tehdidinden bir an evvel kurtarmak isteyen asilâne bir endişeyi bilhassa zikretmek yerinde olur.

Demokrat Parti iktidarında mesuliyetler almış kimselerden böyle bir jest beklemek hakkımızdır. Çünkü bu jest, iktidar hizmetinde büyük zahmetler çekmiş ve muvaffak olmuş eylemlerini karşısında dahi en ufak bir zaafa düşmeden, hak ve hakikate karşı olan büyük bağlılığını tezahür ettirmiş bulunan Meclis Grubunun,

memleketin selâmeti ve siyasi iktidarın safvet ve nezahetini korumak hususundaki titizliği ile tam bir intibak halinde görülmek iktiza eder.

Meclis tahkikatı, bütün bir effkârı umumiyenin dikkat nazarları önünde cereyan edecektir. Bu tahkikatın neticesinden, icraatları tahkikata mevzu teşkil edecek olan Vekillerimizin açık alınla çıkmalarını samimiyetle temenni ederiz. Bu temenni, aynı zamanda, eğer varsa, suçluların hakettikleri kanuni cezalara çarpılmaları temennisini de tabii olarak ihtiva etmektedir.

Bütün bunları söyledikten sonra, en ufak bir sulistimal ihtimali karşısında dahi, büyük bir uyanıklıkla hareket eden Demokrat Parti iktidarının kuvvet ve canlılığına burada bir kere daha işaret etmek istiyoruz. Böyle bir canlılık ve kuvvet Türkiye'nin siyasi hayatında mesuliyet almış partilerden hiç birine nasip olmamıştır dersek, bir hakikati hiç mübalâğa etmeden, aynen ifade etmiş oluruz.

Yunanlılarla yeni meselelerimiz

23/XII/955 tarihli (Zafer) den:

Yunan hükümetinin, Selânikteki Başkonsolosumuzu ve Konsolosumuzu tasni edilen bir suçun tazyiki altında bulundurmaya devam etmek istemesi, tahmin ettiğimiz gibi hükümetimizin ciddi bir teşebbüsüne sebep olmuştur. Türk hükümeti, Yunan Adliyesinin yolsuz ve haksız müdahalesine son verilmemesi halinde, gereken tedbirleri almak mecburiyetinde kalacağını ve bunun iki memleket münasebetleri üzerinde vahim tesirler tevli edeceğini Yunan hükümetine resmen bildirmiş bulunuyor.

Bu teşebbüsün yanında, Yunan Başvekili Karamanlis'in, Yunanistanın Balkan Pakti Daimi Konseyine iştirak etmek için ileri sürdüğü dört şart hakkında, Hariciyemizin yaptığı açıklamayı da gözden kaçırmamak icap eder. Çünkü, birinci hâdise ile bu ikinci hâdise, 6/7 Eylül vakalarından Türkiye hükümetini mesul gör-

mek ve göstermek esasında birleşmekte ve bu düşünceden kuvvet almaktadırlar. Öyle ki, birinci iddia, âdeta, Karamanlis'in beyanlarına bir mesnet teşkil ediyor ve bu sebeple, her iki hâdiseyi bir arada mütalâa etmek bir zaruret halinde kendisini gösteriyor.

Karamanlis 17 Aralıkta 6/7 Eylül hâdiselerini, mahiyeti itibariyle sadece Türkiyeyi alâkadar eden iç meselelerimize, Yunanistanın müdahale kapısını açacak bir mahiyetle ele almakta ve böyle mütalâalar serdetmektedir. Halbuki Yunan hükümet reisi olarak, bu meselede ona düşebilecek vazife, hâdiseden zarar görmüş Yunanlıların zararlarının tazminini istemekten öteye geçemezdi. Türkiye'de cereyan eden hiç bir hâdise, Yunanistana, Türk vatandaşları arasında muayyen bir zümrenin hâmilîği sıfatını kazandıramaz. Böyle bir talep yapılamaz. Böyle bir talebin yapılması Türkiye ile Yunanistan arasındaki münasebetlere menfi bir şekilde tesir ettiği kadar hiç de talepkâr olmadıkları böyle bir himayenin vledanlarına düşecek gölgesi, bu himayeye mevzu teşkil edilmek istenen Türk vatandaşları arasında hakikaten derin ve mânevi bir huzursuzluğa sebep olur. Kaldı ki, Karamanlis'in bir himayeye lâyık gördüğü Türk vatandaşı Rumlar, Türkiye'de vatandaşların bütün hukukundan âzami derecede istifade etmekte idiler. Buna mukabil Yunan vatandaşı olan Türk asıllı azınlıkların, Yunanistandaki durumları belki de ciddi bir himayeyi icabettirecek kadar düñ bir vaziyette görünüyor. Türkiye hükümeti, Karamanlis'in verdiği örnekten faydalanarak böyle bir himaye talebiyle Yunanistanın karşısına çıkarsa, hem Türkiye ile Yunanistan arasındaki münasebetlerde vahim değişiklikler hâsıl olur, hem de Karamanlis, bizzat kendi mantikiyle ilzam edilmiş bulunur. Türkiye hükümeti Karamanlis'e karşı şimdilik bir ıhtarda bulunmakla iktifa etmiştir. Bundan ötesini, Yunanistan tarafından takınılacak olan tavır tâyin eder.

Bu münasebetle şu hususlarda dikkatleri çekmek yerinde olur. Selânik-

te Başkonsolosumuzun Atatürk'ün evine bomba atmakla itham edilmesi, 14 aralık tarihine tesadüf etmektedir. Karamanlî'sin beyanatı ise, ayın 17 sinde yapılmıştır. Yeni hükümet programının Büyük Millet Meclisinde müzakere edilmesi bu iki hâdisenin tam ortasına, 16 aralık tarihine düşmektedir. Bunları bir tesadüfe atfetmenin safdillik olacağı aşîkârdır. Yunanistan ayın 14 ünde Türk hükümetini 6/7 Eylül hâdiselerinin müteşebbisi olarak görüp göstermek isterken, bundan hemen iki gün sonra, Türk Meclisine muhalefet lideri tarafından aynı istikametteki düşüncelerin getirilmesinden elbette memnun olmuştur. Çünkü İnönü beyanatıyla onlar için, bir şahidi âdil vazifesini görmüştür. Bu şartlar içinde ikinci hâdiseye, bu görünüşün kuvvet vermediğini düşünmek âdeta kabil olmuyor.

Yazımızı, bu acıklı meselede, vatanın İnönü'den bir kere daha dâvacı olduğunu tasrih ederek bitirmek isteriz. Ulus, vatan dâvacı değil, müteşekkirdir diyor... Galiba dâvacı ile müteşekkiri birbirine karıştırıyor. Hakikatte dâvacı olan vatan, müteşekkiri olanlar ise, İnönü'nün sözlerinde hususi emellerine iyi bir mesnet bulunmuş olan Yunanlılarla, Makariyos olsa gerektir.

Şüphe ve tereddüt olmayan bir nokta

Yazan: Cihat Baban

24/XII/1955 tarihli (Tercüman) dan:

Moskovada çıkan İzvestia gazetesi, Türkiye'deki kabine buhranı dolayısıyla yazdığı bir yazıda, Demokrat Parti Grupundaki ademi itimat işinin yalnız iç meselelerden doğmadığını dış politika mevzuunda da mebusların gayri memnun olduklarını iddia ediyor ve iddiasına delil olarak da Hariciye Vekili olan Fatin Rüştü Zorlu'nun istifaya dâvet edilmiş olmasını ileri sürüyor.

Moskova radyosunun da zaman zaman yaydığı bazı fikirlerden öğreniyoruz ki, bu komşumuz, soğuk harbi durdutmak niyetini hiç bir zaman izhar etmemiştir. Şimdi herkes bilir ki, Fatin Rüştü Zorlu'nun Hariciye Vekilliği yenidir. Ondan evvel Hariciye Vekili bulunan Köprülü, yeni Kabinede eski yerine oturmuştur, bu itibarla eğer Vekil dolayısıyla dış politikadan bir şikâyet mevcut ise, Köprülü'nün tekrar aynı mevkie gelmiş olması, böyle bir şikâyetin mesnetsiz olduğunu ifade için kâfidir.

Türkiyede İzvestianın zan ve tahmin ettiği gibi dış politika üzerinde birbirine zıt mütalâalar da yoktur. Yani bir taraftan hürriyet cephesi taraftarları, diğer taraftan Sovyet taraftarları veya bitaraflik politikası güdenler mevcut değildir. İzvestia böyle bir şey temenni etse de mevcut değildir. Bununla beraber iddia edilemez ki, hürriyet cephesindeki tutumumuz etrafında ittifak mevcuttur. Muhalefet lideri İnönü'nün beyanatından anlıyoruz ki, bilhassa Orta Şark mevzuunda kendisi Demokrat iktidar ile hemfikir değildir. Balkan Paktının geçirdiği sarsıntıyı da kapalı bir muahaze konusu yapmaktadır. Bilhassa çok seyyal olan dış politika meselelerinde herkesin tıpatıp aynı tarzda düşünmesini beklemiyoruz. Son bir sene zarfında öyle olaylarla karşılaşmış bulunuyoruz ki, bunların leh ve aleyhinde mütalâa yürütmek mümkündür, nitekim bazı mahafil Kore kararının, aslına da muhalif olmuşlardı... Fakat bu muhalefet hiç bir zaman, Sovyet politikasına muvazi giden bir muhalefet değildir... Eğer bu memlekette dış politika meseleleri, dün de bugün olduğu gibi, halk efkârı huzurunda konuşabilseydi, harp içindeki tutumumuz üzerinde bir çok nokta nazarlar çarpışabilirdi. Bizim çok az ehemmiyet verdiğimiz dış meseleler, memleketin istikbaldeki kaderi üzerinde hayati roller oynar, bu meseleler doğrusunu itiraf etmek lâzımdır ki çok ampirik usullerle bizde mütalâa edilir, bir İngiliz bir Fransız gazetesinin dış meselelere tahsis ettiği sütunlarla bizimkiler karşılaştırılacak olursa, bizim bu mevzularda ne kadar bigâne ol-

dugumuz kendiliğinden meydana çıkar, gazeteler efkârı umumiyenin temayüllerine göre sütunlarını ayar etmek mecburiyetinde kalınca, bu mesuliyetin büyük bir kısmı da efkârı umumiyye raci olur. Büyük Millet Meclisimizin eskimiş olan iç tüzüğü, Anayasamızın, dış politika mevzuunda hükümetlere gereken direktif ve istikametleri verecek tarzda tehciz edilmemiştir. Yeni Esas Teşkilâtımız hazırlanırken bu meselenin ehemmiyeti ele alınması icap ettiğine kanlılız.

Şimdi, sözü başladığımız yere getirelim: Türkiyenin Demokrasiler cephesindeki durumunu münakaşa eden tek Türk vatandaşı mevcut değildir. İzvestiyanın temennisine rağmen çok şükür içerde böyle çatlaklık yoktur. Fatin Rüştü Zorlu da, bu meselelerle hiç alakası olmıyan sebeplerden ayrılmış bulunmaktadır. Evvelki gün Köprülü, dün Zorlu, bugün yine Köprülü ve yarın kimbilir kim, hep aynı istikamette ve aynı hat üzerinde bu memleketin politikasını yürüteceklerdir. Çünkü dış meselelerle gerektiği gibi alakadar olmamamıza rağmen, bütün Türk milleti topyekün demokrasiler cephesinde bulunmamıza kalbiyle ve idrakiyle karar vermiş bulunmaktadır. Bu noktada şüphe ve tereddüt yoktur.

Niçin doğmuş?

24/XII/1955 tarihli (Zafer) den:

Dün gazetecilere tevdi ettiği yazılı bir izahname ile, yeni kurulan Hürriyet Partisi, doğuş sebeplerini izah ediyor. Bu sebep onların diliyle kısaca şundan ibarettir: Son yıllarda ve bilhassa son aylarda memleketimizde cereyan eden siyasi, iktisadi, içtimai hâdiseler yüzünden âmme vicdanı inkısar hisleriyle dolarken Türk milletinin sinesindeki hürriyet aşkı yeni bir hamle azim ve karariyle beslenmekte idi. İşte Hürriyet Partisi bu yeni hürriyet aşkı hamlesinin mahsulüdür.

Edebi yapısı, idealizme hitap ediş tarzı bakımından gönülleri okşayıcı bir edâ taşıyan bu lâfzi doğuş sebebinin,

hakikatleri araştıran bir gözle tahlil etmekte fayda vardır. Tâ ki, yaldızlı cümlelerin ve romantik görünüşlerin altında gizlenmek istenen hâkiki sebepleri bütün açıklığı ile görmemiz mümkün olsun... Siyasi hâdiseleri tahlil ederken, düşüncelere en doğru istikameti verebilmek üzere, o hâdiseleri çeviren sisleri dağıtmakta ve her şeyi bütün çıplaklığı ile görüp göstermekte fayda vardır.

Bu itibarla, doğuş sebeplerini izah eden ifadelerdeki umumi tâbirleri biraz incelemek onları yanılmaz bir mantığın ışığı altında desip bütün mahiyetleriyle ortaya dökmek âdetâ bir zaruret haline gelmiş bulunuyor. Doğuş sebeplerini izah eden cümle: Son yıllarda ve bilhassa son aylarda... Kelimeleriyle başlıyor. Hürriyet Partisinin kurucuları, böyle bir beyanla maksatlarının izahına girerken, okuyucularının veya dinleyicilerinin ilk anda hissedebilecekleri tereddütleri bizzat kendileri kamçıyorlar. Son yıllarda, evet, fakat niçin bilhassa son aylarda? Biz sadece bu başlangıçta, Hürriyet Partisine temel teşkil eden düşüncelerin acı tezatını görüp hissetmekteyiz. Bu tezat, bizzat kurucuların ruhlarına ve düşüncelerine hâkim olan tezattır.

Çünkü, akıl ve mantık sahibi olan her vatandaş, bu kurucuların karşısına geçerek geçmiş yılların, bugün şikâyetçi oldukları siyasi, iktisadi, içtimai hâdiselerinin mimarları arasında bizzat kendilerinin de bulunduğunu söylemekte biran için olsun tereddüt geçirmeyecektir.

Şikâyet mevzularından bir tanesi meselâ kazai murakabenin bütün idari tasarruflara şâmil kılınmamış olması değil mi? Hâdiseleri yakından takip edenler hatırlıyacaktırlar ki, Emeklilik Kanununun 39 uncu maddesinin B fıkrasının tefsiriyle yakından alakadar görünen bu şikâyet mevzuunu, tefsire yazdığı bir muhalefet şerhinin mürekkebi kurumadan, Millet Meclisi kürsüsünden Devlet Vekili olarak bizzat müdafaa eden bir zat şimdi kurucuların arasındadır.

Şikâyet mevzularından bir tanesi meselâ, milli ekonomimize realist ve il-

mi ölçülerin hakim kılınmamış olduğu iddiası değil mi? Hâdiseleri ya-
kından takip edenler değil, ilkokul
çocukları bile, hatırlıyacaklardır ki,
kurucular arasında en az üçü, ekon-
omi ve ticaret hayatına salâhiyetle
istikamet verecek en yüksek ma-
kamı senelerce işgal etmişlerdir. Ken-
dilerine sorulmaz ve sorulamaz mı?
Bugün bir parti beyannamesinde se-
vimli bir nazariye halinde ifade et-
tikleri fikirleri, zamanı hükümetle-
rinde niçin ama niçin tatbik mevki-
ine koymamışlardır? Ve nasıl realite-
den uzak ve gayri ilmi ölçüler diye
tavsis ettikleri tedbir ve nizamların,
tatbikatını sağlayan bütçeleri bugün
muhabbetle sinelerine bastırmış gö-
ründükleri muhalefetlerimize karşı
müdafaa ve bizzat tatbik etmişlerdir.

İşte bu mukadder sualler, kurucuları
«bilhassa son aylarda...» kelimeleri-
nin paratöneri altına sığınmak, dü-
şüncesine, daha doğrusu, çocukça ih-
tiyatına sevk etmiş görünüyör.

Bu devekuşu ihtiyatı, kuruluştaki ha-
kiki ve samimi maksadın, söylenilen-
lerden daha başka şeyler olduğunu
haklı olarak düşündürmektedir. Bi-
zim bildiğimize göre bu başka şeyler
ise, edebiyat kılıfına gireceğinden, i-
dealizme, hitab etmekten heyecanlı
bir romantizmi kamçılamaktan çok
uzak görülecek, çok küçük şeylerdir.

D. P. ne olacak?

Yazan: A. E. Yalman

25/XII/1955 tarihli (Vatan) dan:

On yıldır Demokrat Parti, milletimi-
zin mukadderatını sevk ve idare et-
mek bakımından baş roledir. Bunun
beş yılı tek partiye karşı mücadele ile,
bes küsur yılı da iktidar mevki-
inde geçmiştir. Bundan sonra hali-
mizin ne olacağını düşündüğümüz
zaman cevabını aradığımız başlıca su-
al şudur: Demokrat Parti kendini
derliyecek, toplayacak mı? Sevilir, gü-
venilir bir siyasi kuvvet manzarasını
tekrar alacak mı?

Şuna şüphe yok ki bu saniyede De-
mokrat Parti yaralıdır, hastadır, bu-
ranlar içindedir. 2 Mayıs 1954 denbe-
ri hep kendi aleyhine çalışmış, gaflete
düşmüş, hata üzerine hata yapmış,

memleket için sarfettiği emekleri,
yaptığı hizmetleri bu yüzden unuttur-
muştur. Parti grupunda kopan kıya-
met neticesinde buhran hâd bir şek-
le girince, ilk acele tedbirlere başvu-
rulmuş, seri halindeki siyasi ve idari
hataların düzeltilmesi kararlaştırıl-
mış, her tarafa yayılan dedikodula-
rı ve yolsuzluk iddialarını araştırmak
ve icaplarını yapmak için Meclis tah-
kikatı yoluna girilmiştir. Yeni ve de-
ğerli unsurları havi bir kabine de iş
başına gelmiştir.

Fakat asıl tedaviye henüz girişilme-
miştir. Harîpte ve memleketin içinde
sarsılan itibarı yeniden düzeltmek,
iktisadi sahalarda emniyet ve istikra-
rın teminini atmak için esashi bir ha-
rekete geçilmemiştir.

Her tesirli tedavinin hareket noktası
doğru bir teşhistir. Demokrat Parti-
nin uğradığı hastalığın başlıca sebe-
bi gözle farkedilecek bir mahiyette-
dir. Bu sebep, şahsî ve keyfî bir mer-
kezleyeği idarenin millî bünyede ya-
rattığı tahriplerdir. Hiç bir sahada
esashi islahata girişilmemiş, mesuliyet
nispetinde salâhiyet taşıyacak sağlam
omuzlar aranmamış, bilenlere danışıl-
mamış, iptidadan verilmiş kararlarla
hesapsız bir kalkınma hareketine gi-
rişilmiştir. Harîpte karşımıza çıkan
fevkalâde fırsatlardan istifade edil-
mek şöyle dursun, ana kapılar istik-
rarsızlık ve emniyetsizlik sebebiyle
yüzümüze karşı kapanmıştır.

Bugün düşünülecek şey, nedir? Şef-
likle liderlik arasındaki hududu iyice
ayırarak, bir elde fazla kudret top-
lanmasını önlemek, hükümet ve par-
ti işlerini ayrı ellere emanet etmek,
câgun ve ilerî memleket mütehassıs-
larının tecrübesinden istifade ederek
idari islahata atılmak, cihazlarına iş-
lerimizi yine ecnebi ve yerli ihtisas
adamlarına tetkik ettirerek, derlemek
toplamak, enflasyona karşı gelmek,
Türk parasını bugünkü halden kur-
tarmak, iştirâ kudretini kuvvetlen-
dirmek, borçlarımızı konsolide etmek,
itibarımızı yeniden kurmak..

Adnan Menderesin çekilmesinin her
derde deva olacağını düşünen kimse-
ler var. Halbuki yanlış bir sistemin
zebunu olarak bir kimsenin büyük

hatalar yapması; kıymet ve hizmetlerini ve müsbet vasıflarını unutmaya ve ona karşı istigna duymaya sebep değildir. Yetişmiş adam bakımından bolluk içinde değiliz. Zıyankârlık edersek zararını kendimiz çeke-
riz.

Adnan Menderes, haksızlığa ve nankörlüğe uğradığı hissini yenerek, hâdiseleri olduğu gibi görmeğe, kendi siyasî hayatını kurtaracak şekilde hareket etmeğe mecburdur. Dün C.H.P. ve C.M.P. yi muhatap ettiği öfke ve vehimler bugün Hürriyet partisinin üzerine çevrilir ve onlarla atışma yoluna gidilirse, Demokrat parti mahdut ve kıymetli zaman ve fırsatları heba etmiş ve son şifa ümitlerini elden kaçırmış olur.

Yapılacak hiçbir politika propagandası, vaziyeti Demokrat Parti lehine çeviremez. D.P. liderlerinin hoşlarına gitsin, gitmesin, haksız bulsunlar, bulmasınlar, Hürriyet Partisinin lehinde tezahür eden umumî istidat ve cereyanları, küskün ve öfkeli hücumlar zaafa uğratmaz, kuvvetlendirir.

Bugün yüzlerce D.P. milletvekili bekleme mevkiindedir. Eğer partileri itibarını iade eder ve halkın güvenine lâyık olacak bir tarzda teşebbüsü ele alırsa, Demokrat Partiye dört elle sarılacaklar, partinin tarihi rolünü devam ettirmeyi şeref bileceklerdir. Fakat böyle bir şey yapılmazsa, yeise düşecekler ve başka partilerin saflarında yerlerini alacaklardır.

Biricik çıkar yol, Demokrat Partiyi idealistlerin seveceği, inanacağı, güveneceği bir parti haline koymaya ve buna demokrat bir ruh aşılamağa var kuvvetle çalışmaktır. Yoksa gelecek aylarda Demokrat Partinin tamamıyla çökmesine ve dağılmasına şahit olmamız ne yazık ki mümkündür.

dır, fakat ortada bir Papagos yoktur.

Yunan politikacıları, seçim mücadeleleri için cephane toplamak üzere bizi tahrik etmeğe ve mesele çıkarmaya bir düziye çalışacaklardır. Bize düşen vazife, temkinli bir siyasetle onların ümitlerini boşa çıkarmak ve Natonun cenubi bölgesini felce uğratmanın ve Kıbrıs'taki İngiliz üslerine komünistlerin hesabına devam eden hücumların mesuliyetini tamamıyla Atina hükümetinin üzerinde bırakmaya dikkat etmektir.

Bütçe açık mı?

27/XII/1955 tarihli (Zafer) den:

1956 mali yılı bütçesinin Büyük Millet Meclisinde müzakeresine dün başlandı. Maliye Vekilinin, bütçe üzerindeki tafsilâtı izahlarını diğer sütunlarımızda göreceksiniz. Bundan daha evvel, bütçenin mücip sebepler lâyihası bastırılmış ve bütün mebuslara tevzi edilmiş bulunuyordu. Hükümet 1956 bütçesini, denk olarak bağlamıştır ve denk olarak Büyük Millet Meclisine sunmuştur. Sade Maliye Vekâletinin değil, fakat, bütün bir devlet teşkilâtının aylarca çalışmasının mahsulü olan bu eser, Mecliste, muhalif, muvafık bütün mebusların tetkikine arz edilmiş bulunuyor.

Bütçe, hükümet programının tatbikatta aksini göstermektedir. Ve bu programa hâkim olan bütün prensipler bütçeye de aynı suretle hâkimdir. Onun için, hükümet programına kırmızı rey vermiş olan muhalefetin, 1956 bütçesini kabul edeceğini tasavvur etmek bile mümkün değildir. Onlar ellerinden geldiği kadar bu büyük eseri, tartaklamaya, köşesinden bucağından hırpalamaya gayret edecekler ve sonunda yine, kırmızı rey reddetmenin yolunu arayacaklardır.

Bunu muhalefetliğin tabii bir tezahürü olarak görürüz. Dünyanın her memleketinde, muhalefet partileri, bütçelere karşı böyle davranırlar ve böyle rey verirler. Fakat, onların bu davranışında tenkide mevzu teskil eden e-

serin olduğu kadar, temsil ettikleri zümrenin de haysiyetiyle mütenasip bir vekar ölçüsü mevcuttur. Halk Partisi muhalefeti işte bu vekar ölçüsünden mahrumdur. Tenkid ediyorsa, mahalle kahvelerindeki konuşmalara dahi mesnet teşkil edemeyecek kadar a-şğılık sebeplere dayanmıya çalışır. Ciddi ve zahmetli değil, fakat üstün-körü bir tetkike dahi mütehammil cılmıyan, bir fiskede yıkılacak olduğunu bildiği bir takım yalanları ortaya atar. Bundan maksat ağız dedikodusuna, fiskosa, seviyesiz kaldırım söy-lentilerine malzeme hazırlamaktan ibarettir.

İşte bu çeşit, seviyesiz bir tenkide, daha dün yeni bütçe münasebetiyle Ulus gazetesinde, beş sütunluk bir ha-vadis halinde yer veriliyor.

«Yeni bütçede 600 milyon açık var» diyorlar. Hükümetin denk olarak, Bü-yük Millet Meclisine verdiği bir büt-çede, bu koskocaman açık nasıl mev-cut olabilir? Hükümet Meclisi mi al-datıyor? Büyük Millet Meclisi, denk dendiği halde, böyle bir açıkla ken-disine tevdi edilen bir bütçe karşısın-da ne düşünür? Açık bütçeyi denk di-ye o da mı kabul eder?

Bütün bunlar, devlet idaresi işinin ciddiyetle olduğu kadar, muhalefet namına mürakabe hizmetinin vekarı ve namusuyla zerre kadar telif edil-mesi mümkün olmayan ihtimallerdir. Ve bütün bu ihtimaller, Halk Partisi muhalefeti adına konuşan Ulus ga-zetesinin yüz kızartıcı bir yalanından kuvvet almaktadır.

Bakınız, bütçe açığını nasıl buluyor-lar: Bütçenin gelirler kısmında ima-lât Muamele Vergisine 625 milyon li-ralık bir yer ayrılmıştır. Hasılatı 1950 de 225 milyondan başlayarak ge-çen sene 515 milyona yükselmiş olan bu verginin 1956 için muhammen ge-lirinde senelik muntazam artış nis-petleriyle telifi mümkün olmayan mü-balâgalı bir hususu yoktur. Böyle ol-makla beraber, Halk Partili malyeciler işte bu 625 milyonun, gelirden dü-şeceği fikrindedirler. Buna da mesnet olarak; İmalâtı Muamele Vergisinin bugünkü şekli ve tatbikatının sebep

olduğu şikâyetleri bertaraf etmek ü-zere, hükümetin, bu şekil ve tatbikatı değiştirmek tasavvuruna bütçenin mucip sebepler lâyihasında ifade et-miş olmasını göstermektedirler.

İşte bu kadarı Halk Partisinin fikir vekarından mahrum yazarları tara-fından, bütçede 600 milyon açık var denebilmesi için kâfi bir sebeptir. Sanki hükümet bu 625 milyonu, ye-ni ihdas edilecek bir verginin hasıla-sına bağlamış gibi... Hattâ, ya hükü-metin teklifini Meclis kabul etmezse ne olacak? kabilinden bir takım mü-nakaşalara dahi girişiyorlar. Ortada ne açık var! Ne yeni bir vergi var! Sadece denk bir bütçe içinde, hasıla-tının yekünü 625 milyon lirayı bul-makta olan, İmalât Muamele Vergi-sinin, şikâyetleri bertaraf edecek bir şekilde ıslahı düşünülmüş... Meclis, bu tasavvuru kabul etmezse, İmalât Muamele Vergisi olduğu gibi yerinde kalır... Ve tatbikat şekli ne kadar nemnuniyet verici olmasa da, tah-mın edilen 625 milyonu getirir... Eğer hükümetin istediği değişiklik yapılır-sa, bu da hiç bir zaman hasılaya mü-essir olmaz, ancak bir çok şikâyetleri dâvet eden tatbikat şekline müessir olur. Mesele bundan ibarettir.

Hülasa bütçede açık yoktur. Açık id-diaları yalandır. Umumi efkâr karşı-sında bu yalanların mesuliyet ve hi-cabı durumunu anlar ve yüzü kıza-rırsa, Halk Partisine düşmektedir.

Bir sevgili peşinde

Yazan: Nadir Nadi

28/XII/1955 tarihli (Cumhuriyet) den:

Hükümet programı üzerinde Meclis konuşmaları evvelki gün tam dokuz saat sürdü. Söz alan çoğu muhalefete mensup milletvekilleri hükümeti çe-

şitli yönlerden uzun uzun tekid ettiler ve içinde bulunduğumuz güçlüklerin yenilmesi hususunda ne gibi tedbirler almamız gerektiğine dair düşüncelerini açıkladılar.

Sayın muhalefet sözcüleri, inandıklarını fikirleri ter dökerek ve yorularak Meclis huzurunda açıklarken, iktidar partisi saflarında kendi lehlerine bir değişiklik yaratabileceklerini umuyorlar mı idi?

Daha iki gün önce aynı programı görüşüp uygulayan D. P. Meclis Grubu bu tartışmalar sonunda kendi taraflarına çekebileceklerini sanıyorlar mı idi? Yoksa, tenkidleri dinleyen sayın Başbakanın kürsüye çıkarak «muhallif arkadaşları şu şu noktalarda haklı buluyorum. Programımızda gerekli değişiklikleri yapacağız» demesini mi bekliyorlardı?

Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararları üzerinde oyları ile tesir yaratacak D. P. Grupundan gayri büyük teşekkül bulunmadığına göre bu sorulardan hiç birinin müsbet olarak gerçekleşmesine imkân yoktu. D. P. Meclis Grubu ise durumu incelemiş, evvelki günkü toplantıda tutacağı yolu kararlaştırmıştı. Muhalefet sözcüleri şu ve bu şekilde konuşmakla bu karar elbette değişmezdi. O halde, muhallif milletvekilleri, partilerine ait veya şahsi fikirlerini tutanağa geçirip tarihe mal etmek amacıyla daha kısa, daha serinkanlı birer konuşma ile

yetinemezler mi idi? Kan ter içinde saatlerce nefes tüketmelerinin, bir sevgili tarafından beğenilmek, kucaklanmak istercesine çırpınmalarının sebebi nedir? Salonda görülmiyen böyle bir sevgili gerçekte var mıdır? Varsa nerelerdedir?

Bu sevgili vardır aziz okuyucularım ve Büyük Millet Meclisinin toplantı salonundan yurdun en hücre köselerine kadar her yerde var olan o kutsal varlık, Türk milletinin sosyal vicdanından ibarettir. Ne kadar azınlıkta olursa olsun her muhalefetin ümidi yalnız odur. Muhalefetler ona hitap edebildikleri, onun gerçek eğilimlerine tercüman olabildikleri nisbette kuvvetlenirler. Nitekim 1945-1950 yılları arasında böyle olmuş,

dört kişilik küçücük bir grup sosyal vicdanın isterlerine cevap verebildiği için kısa zamanda bir çöl gibi büyümüştür. Fakat sosyal vicdan dediğimiz duygular ve inançlar bütünü, son derece hassas bir varlıktır. İhmal edilmeye, azımsanmaya hiç gelmez.

Millet hizmetinde vazife gören iktidarlar, kendilerine fazla güvenip de sosyal vicdana bir parça sırt çevirdiler mi, o, derhal kendi hassas kalbinin hasretlerini terennüm edecek başka dudaklar aramağa koyulur.

Hükümet programı vesilesiyle söz alan sayın muhaliflerin kürsüde saatlerce didinmeleri bu itibarla hiç de boşuna sayılmamalıdır. ¹⁶⁶

»

VI. BÖLÜM
ÜÇÜNCÜ MENDERES HÜKÛMETİNİN
(17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955)
İÇ POLİTİKASI

DP İKTİDARININ 1954 - 1957'Lİ YILLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Şevket Süreyya Aydemir, "1954 - 1957 arası DP iktidarının hem zaferinin zirvesini, hem yenilgisinin başlangıcını verir" der.¹⁶⁷

Bu dönemi inceleyen araştırmacı Dr. Sait Aşgın da, DP'nin 1954 - 1957'li yıllarını şu şekilde değerlendirir:

"1954 - 1957 devresi, on yıllık DP iktidar dönemi içerisinde özel bir önem taşır. Bu dönem bir yandan 1954 seçimlerinde hiç de zorlanmadan kazanılan seçim zaferi, öte yandan artık taşrada yerleşen ve yerel liderlerini çıkarmış bulunan DP'nin 'kendilerini merkezin desteğiyle ayakta duran değil, merkezi kendilerine muhtaç insanlar' olarak gören milletvekillerinin oluşturduğu parti grubundaki çekişmeler DP için yeni gelişmelere sahne olmuştur. Bu dönemde siyasi ve sosyal alanlarda bazı gerginlikler, ekonomide de ciddi sıkıntılar yaşanacaktır."¹⁶⁸

Araştırmacı M. Serhan Yücel, DP'nin 1954 - 1957 arasındaki iktidar yılları için tesbit ve değerlendirmesi şöyledir:

"DP iktidarının ikinci dönemi olan 1954 - 1957 yılları arasındaki 3 yıllık süre, Demokrat Parti'nin en fırtınalı ve en tartışmalı dönemi olmuştur. 6 -7 Eylül olayları, İspat Hakkı, Hürriyet Partisi ve 29 Kasım DP Grubu toplantısı gibi, DP iktidarının bir çok önemli olayı bu sürede yaşanmıştır. DP ve Menderes bu dönemde iktidara ısınmış, 1950'de CHP'den milletin eline geçen siyaset oyununun ipleri, bu dönemde DP oligarklarına geçmiş ve millet siyasî aktörlükten figüranlığa inmiştir. Bu dönem, DP'nin 1950 - 1954 yılları arasındaki 4 yılın muhteşem mirasını yemeğe başladığı dönemdir."¹⁶⁹

Gazeteci-yazar ve İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker, DP'nin 1954 - 1957'li yıllarını değerlendirirken şu tesbitlerde bulunur:

"DP iktidarının ikinci dönemi olan 1954 - 57 arasına karakterini veren deyim İnce Demokrasiye Paydos'tur. Bu söz Celâl Bayar'a aittir ve 2 Ekim 1954 seçimlerinin hemen sonrasında söylenmiştir. Halbuki o seçimlerde kurulan Meclise, DP, milletvekili sayısı çoğalmış, CHP ise yarıdan fazla azalmış olarak giriyordu. Bu demektir ki, 'ince demokrasi' - O, neyse? - iktidar partisine yaramış, muhalefet partisine hiç yaramamıştır.

167 Şevket Süreyya Aydemir: *İkinci Adam, III (1950 - 1964)* İstanbul, 1983, 159. s.

168 Sait Aşgın: *Toplumsal, Siyasal ve Uluslararası İlişkiler Boyutlarıyla Türkiye'nin Demokrat Partili Yılları*, Karaman, 2001, 60. s.

169 M. Serhan Yücel: *a.g.e.*, 105 s.

İktidar tarafından, 'ince demokrasi'ye niçin paydos denilmek isteniliyordu?

'İnce demokrasiye paydos' 1957 seçimlerinde siyasî tahterevallinin denge de-
ğiştirmesine yol açacaktır. DP, başvuru bütün yollara rağmen -pek çoğu yasa-
dışı- milletvekillerinin büyük bir kısmını kaybedecek, CHP altı misli milletveki-
liyle yeni Meclise girecektir. O kadar ki, Adnan Menderes seçim akşamı için 'Al-
lah bana bir daha öyle bir gece yaşamayı nasip etmesin' diyecektir.

Çok daha acı gecelerin bulunabileceğini hatırına getirmeden... 1957 seçimin-
de iktidarı kaybetmenin eşiğine gelen Menderes'te meşhur 'Ben kendime sabık
başbakan dedirtmem' sendromunun o tarihte başlağı anlaşılmaktadır.

1954 - 57 döneminin siyasî tarihimizdeki önemi buradadır. Bu dönemde 'in-
ce demokrasi'den adım adım ayrılmadır- ki DP'nin hazin sonunu kaçınılmaz ha-
le getirmiştir." (170)

Tarihçi Şerafettin Turan, bu dönemi şöyle değerlendirir:

"DP'nin 1954 seçimlerinden sonra partiler arası ilişkileri kendi anlayışına gö-
re düzenlemek, basın ve üniversite çevrelerinde süren eleştirileri azaltmak ve ka-
mu kesimini, memurları uyumlu çalışmaya yönlendirmek için 1957'de yapılan
seçimlere kadar aldığı önlemler ya da getirdiği yeni sınırlandırmalar şöyle sırala-
nabilir:

- a) Karşıt partilere oy veren illerin idarî yapılarının değıştirilmesi: Malatya ili-
nin '2' ye ayrılması, Kırşehir ilinin ilçe yapılması,
- b) Kamu çalışanlarının hizmet sürelerine bakılmaksızın emekli yapılması,
- c) Üniversite öğretim üyelerinin bakanlık emrine alınmaları,
- ç) Basın suçlarının ağırlaştırılması,
- d) Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kısıtlanması,
- e) TBMM görüşmelerinde kısıtlama ve ceza uygulaması,
- f) Sendikal çalışmaların kısıtlanması,
- g) Muhalefetin güçbirliğini önlemek amacıyla seçim yasasında değışiklik ya-
pılması.

Ancak DP'nin birbiri arkasına aldığı bu önlemler, getirdiği kısıtlamalar 1957
seçimlerinde umduğunu bulmasına yetmemişti. DP iktidarı, 6/7 Eylül olayları adı
verilen iç kargaşaya yol açtığı, kendi içinde bölünmeleri önleyemediği ve ekono-
mik sıkıntılara çare bulamadığı için yıpranarak bir çıkmaza doğru yol almıştı. DP

170 Metin Tokar: *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları, 1944 - 1973: DP Yokuş Aşağı, 1954 - 1957* Ankara, 1991, 11. s.

için 1954’de başlayan bu yeni dönemi Metin Toker, ‘DP Yokuş Aşağı’, Cem Eroğul ise ‘Duraklama’ dönemi diye adlandırmıştır.”¹⁷¹

Prof. Dr. Cemal Anadol ise, Demokrat Parti’nin millet hizmetinde verdiği on yıllık mücadelenin, Türk siyasi tarihinin sayfalarında yer aldığını ifade ettikten sonra, bu dönemle ilgili olarak şu tesbitte bulunur:

“CHP iktidarında; köylü ve işçi aç, hatta veremin sefaletin pençesinde iken, DP iktidarında; köylümüzün karı-koca traktör üzerinde, işçilerimizin fabrikalarda, sancağımızın milletler tribününde, süngülerimizin (Kore’de) vatan ve insanlık müdafâasında olduğu görülür.

DP iktidarında: miskin idare zihniyetinden kurtulmuş, hareketli ve enerjik bir Türkiye vardır.

İlimde, teknikte ve akademik yükselişti olduğu gibi; endüstride, tarımda ve millî ekonomide büyük kalkınma hamleleri ile Demokrat Parti; hiç şüphesiz ki, daima saygı ile hatırlanacaktır.”¹⁷²

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, on yıllık DP iktidarını, ‘düşünceye tahammülsüzlük ve karanlığa doğru gidiş’ diye değerlendirir ve tesbitlerini şu şekilde ifade eder:

“Hürriyetçilik parolası ile iktidara gelen ve ilk zamanlarda aydınların sempatisini kazanan D.P., kendi içinde ‘Kurucular diktası’ını yerleştirdikten ve ülkücü D.P.’lileri tasfiyeye uğrattıktan sonra, bu sempatiyi kaybettiğini anlayınca, gittikçe artan bir tempo ile, tahammülsüzlük ‘sath-ı mailine’ yuvarlandı. Abdülhamit istibdadına karşı çıkanlardan olup, İkinci Meşrutiyet döneminde ittihatçıların güçlü kalemi ve nüfuslu adamı; Atatürk döneminin kenarda kalan menkûbu; İnönü’nün 1945’te açtığı Demokrasi döneminde ve daha sonraki D. P. devrinde, ömrünün sonuna değin, hürriyet ve demokrasinin yılmaz savunucusu, büyük yazar Hüseyin Cahit Yalçın’ın 82 yaşında hayata gözlerini yumarken, son söz olarak ‘Hürriyet, hürriyet!’ diyerek, özlemini açıklaması, yine bir eski ittihatçı olan ve ‘Osmanlı İttihat ve Terakki Fırkası’nda sorumlu görevlerde bulunmuş bir Celâl Bayar’ın Genel Başkanı bulunduğu D. P. iktidarı dönemine rastlar. Bu iktidar, başta aydınlar olmak üzere, siyasi muhaliflerine karşı baskıyı artırdıkça artırdı. Rahmetli Sadık Aldoğan ile Sayın Osman Bölükbaşı’nın hapse atılmaları, D. P. devrinde oldu. C.H.P. lideri İnönü’ye karşı tertiplenen Uşak, Topkapı, Yeşilhisar saldırıları da D. P. devrindedir. Nihayet yargı yetkisinin Yasama Organınca, gaspı

171 Şerafettin Turan: *a.g.e.*, 95. s.

172 Cemal Anadol: *a.g.e.*, 35. s.

suretiyle Anayasa ihlâl edilerek geniş yetkilerle bir 'Meclis Tahkikat Encümeni'nin kurulmasını sağlayan tasarruf yine D. P. devrinde yapıldı.

.....

C. H. P.'nin 1946 - 1950 dönemi sırasında, D. P. muhalefetine en çok yakındığı noktalardan birisi de, C. H. P. partizanlığı, 'Parti - Devlet' bütünlüğünün görünümünün doğurduğu sakıncalar idi ve D. P. bundan yerden göğe kadar haklı bulunuyordu... D. P.'de, muhalefetten iktidara geçtikten sonra, eski Halk Partisi iktidarı zamanında, en sert biçimde eleştirdiği icraatın tıpkısını uygulamaktan çekinmedi. Bunlardan biri de, memleketi çöküntüye götüren 'partizanlık'tı"¹⁷³

Celâl Bayar bu dönemi değerlendirirken, şu görüşlere yer verir:

"1954 seçimlerinden sonra genel olarak, toplumun rahatlaması, partilerin sükûnete kavuşması gerekirken bu rahatlama ve sükûnet bir türlü gelemedi. Bunun başlıca sebeplerinden biri de, Ana Muhalefet Partisinin seçim stratejisini iktidara gelmek için hazırladığı halde, Büyük Millet Meclisine 31 milletvekili ile girmesi olsa gerektir. Yeni dönemi ile hükûmet programı müzakeresinde, üzgün ve öfkeli göründüler,

.....

Muhalefetin 1954 seçimleri sonrasındaki ilk isteklerini, Seçim Kanununun değiştirilmesi ve basına baskı iddiaları teşkil eder... Basının baskıda olduğu iddiası ise ciddi sayılamazdı. O yılların gazetelerine göz atanlar, bana hak vermekte gecikmeyecektir.

Buna karşılık iktidara başında bulunan Adnan Menderes'in başka sıkıntıları vardı. Hükûmet olarak çalışmak ve memlekete hizmet etmek istiyordu. Fakat muhalefet kendisini durmadan engelliyor, günlük politikaya kaydırarak çalışmalarını aksatıyordu. Seçimse, işte yeni bir seçim yapılmıştı. Hükûmetin biraz nefes alıp çalışmasına imkân verilmeliydi. Hiçbir ciddi sebep yokken, fikir birliği halinde çalışan muhalefet partileri, hükûmetin istifasını istiyorlardı. Başka memleketlerde komünist partilerinin bile iktidara doğrultmadıkları suçlamalar basından ve muhalefetten yağmur gibi hükûmetin üstüne yağıyordu. Mitinglerin, yürüyüşlerin ardı arkası kesilmemişti. Başvekil, bunları memleketin hayrına görmüyordu. Yeni bir Basın Kanunu tâdili ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu hazırlanmasıyle hürriyetin kötüye kullanılmasının önleneyeceği inancına varmıştı.

¹⁷³ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *Türkiye'de Üç Devir. I. c. Eleştiriler - Uyarılar*, İstanbul, 1972, 151 - 153, ss.

Maddî ve mânevi asayîşi korumak, hükûmetin vazifesi idi. Bu itibarla getirmeyi düşündüğü kanunlara, Anayasa sınırları içinde olmak şartıyla itirazım olmadığı söyledim.”¹⁷⁴

Rıfkı Salim Burçak, daha önce atıfta bulunduğumuz hâtıratında; 1950 - 1954 döneminin iktidar - muhalefet ilişkileri bakımından demokrasinin hiçte iyi bir örneği sergilememiş olduğunu, tersine, çok partili demokratik hayatın güzel geleneklerini tesis yönünden pek kötü bir örnek oluşturduğunu, 1950 ile 1954 arasında memleketin bir kör döğüşü manzarası gösterdiğini ifade eder ve devamla der ki:

“ Halbuki demokrasinin çok partili serbest hayatın nihai hedefi toplumu huzur ve güven içinde yaşatarak onun refah düzeyini yükseltmek değil miydi? Demokrasinin güzel gelenekleri, siyasi partiler arasındaki rekabeti hizmet yarışına dönüştürerek mücadeleyi böylesine bir zemin üzerine kaydırmakla kurulabilirdi. Sadece ret, inkâr ve karalama zemini üzerinde geliştirilen bir siyasi mücadelede memleketin ve rejimin hiçbir yaranı yoktu. İçine yeni girdiğimiz demokrasimizin geleceğini teminat altına alabilmek için yeni bir düzenlemeğe ihtiyaç bulunduğu açıktı.

Fakat burada, Demokrat Partinin kaderi ile çok yakından ilgili pek önemli ve nazik bir mesele vardı. Yeni politika 1954 yılından önceki aşırılıkları ve taşkınlıkları elbetteki bertaraf edici bir istikamette olacaktı. Bunu program yeter derecede bir açıklıkla söylüyordu. Yeni program, bu hüviyeti içinde bir takım kısıntılar, bazı yasaklamalar getirecek demektir. Ama, 1946’dan 1954 yılına kadar sekiz yıllık bir süre içerisinde politikayı sınırsız bir serbesti sayıp, siyasi partiler arasındaki münasebetleri de devamlı bir döğüş havası içinde görmeğe alışmış olan Türk toplumu bu yeni düzenlemeyi acaba nasıl karşıladı? Demokrasiye belki çok yararlı olabilecek bir düzenlemenin politikacılarımız ve bürokrasi üzerindeki tesirlerinin neler olacağını kestirmek kabil olmadığı gibi, politika hayatımızı sekiz yıldan beri alışageldiği bir ortamdan uzaklaştırmakta her halde kolay olmayacaktı.

Bu, hürriyetlerin daraltılması ve sınırlandırılması gibi telâkki olunabilir ve beklenenin tam aksine, D. P. için çok ters bir sonuçta verebilirdi. Nezaket işte buradan geliyordu. Bu sebeple, yeni düzenlemenin hem çok dikkatli yapılması ve bilhassa Demokrat Parti iktidarını hürriyetleri kısan ve daraltan bir iktidar görünümüne sokmaktan itina ile sakınmak gerekecekti. Yeni düzenlemeye böyle bir görünüm verilecek olursa bu, Demokrat Parti için altından kalkamayacağı bir ağırlık teşkil eder, partimizi bünyesine ve geçmişine hiç yakışmayan birtakım suçlamaların hedefi haline getirirdi. D.P. için hayati derecede önem taşıyan bir yeni dönemin eşiğinde idik.

174 Celâl Bayar: *Başvekilim Adnan Menderes*, derl.: İsmet Bozdağ, İstanbul, [t.y.], 163 - 165. ss.

Esasen, seçimleri hemen takip eden günlerde daha program Mecliste okunmadan yeni bir istikâmetin başlayacağını gösteren belirtilere rastlanmaktaydı. Cumhurbaşkanının Çankaya’da tertiplediği yemeğe, bakanlardan ve milletvekillerinden bazılarıyla birlikte ben de davetli idim. Bayar, seçimlerde memur ve öğretmenlerden bir çoğunun muhalefete aşıktan yardımcı oldukları ve onun hesabına propaganda yaptıklarını söyleyerek şikâyetlerde bulundu. Memurlar arasında tasfiye yapılması lüzumunu savunan cumhurbaşkanı: “Ben buradan işe başladım bile. Üç, dört kişiye yol verdim; sıra büyüklerine de gelecektir” diyordu. Bayar, köşk hizmetlilerinden muhalefete oy vermiş olanları uzaklaştırmıştı.

Bu, sadece cumhurbaşkanının görüşü değildi; bu yoldaki şikâyetler Demokrat Parti camiasında o günlerde bir hayli yaygındı. Yemekte Tarım Bakanı Nedim Ökmen’de seçimlere muhalefet partilerinden katılan memurlardan bir kaçını vekâlet emrine aldığını haber verdi. İçişleri bakanı Ethem Menderes ise, bakanlığın merkez teşkilâtından olupta seçimlere muhalefet partilerinden girenleri bakanlığın kapısından içeri almayacağını söyledi.

Böylece, 2 Mayıs seçimi ertesinde partimizde yepyeni havalara esmeğe başlamıştı. D.P. en kuvvetli olduğu bir zamanda hatalar işleyecek ve kendi bünyesine ve geçmişine uymayacak bir yola girecek gibi görünüyordu. Bu, ilerisi için tehlikeli ve partimiz hesabına zararlı bir gidiş olabilirdi: Seçimlere muhalefet partilerinden katılmış olan memurlara karşı beliren bu havayı partimizin savunduğu görüşlerle bağdaştırmağa imkân yoktu. Bu, Demokrat Partiye ve onu geliştirmiş olan hürriyetçi görüşlere yabancı düşen bir gidişti.

Yeni hükümet arka arkaya bir kaç kanun çıkardı: Emekli Sandığı kanununda yapılan değişiklikle Yargıtay, Danıştay, Sayıştay üyeleri ile üniversite öğretim üyelerinin yaş hadleri, diğer memurlar gibi, 60’a indiriliyordu. Ayrıca, 25 yıl hizmetten sonra bunlar da emekliye sevk edilebileceklerdi.

Emekli kanununda değişiklik getiren kanun tasarısı Meclis genel kuruluna gelmeden, Halk Partisi Meclis Grup başkan vekilleri, başbakan Menderes’ten görüşmek için randevu istemişler, fakat başbakan tarafından kabul edilmemişlerdi.

2 Mayıs seçim sonrası dönemde çıkarılan kanunlardan biri de Kırşehir’i ilçe haline getiriyordu. Kırşehir’in ilçe haline getirilmesi lüzumunu ilk defa Çankaya’daki yemekte Celâl Bayar’ın ağzından işittik. Bayar, geri fikirlerin temsilcisi olduğunu söylediği Millet Partisinin Kırşehir’de seçimi kazanmasını bir türlü anlayamadığını söylüyordu.

2 Mayıs ertesinde çıkarılan kanunlardan biri de seçim kanununda değişiklik yapıyordu. Yeni hükümleri şu suretle özetlemek mümkündü: Bir siyasi partinin aday yoklamasına girmeden kazanamayan kişi o seçim dönemi için artık hiçbir su-

retle milletvekili olamayacaktı; memurlar altı ay önceden memuriyetlerinden istifa etmedikçe seçimlere katılamayacaklardı; basılmış veya teksir edilmiş karma listeler seçimlerde muteber sayılmayacaktı, seçim zamanları siyasi partiler radyoda konuşamayacaklardı.

T.B.M. Meclisi 5 Temmuz 1954 günü yaz tatiline girmeden önce bir kanun daha kabul etti: Hâkimler müstesna olmak üzere, devlet memurları hükümet, Bakanlık veya kurum veya müessese emrine alınabilecek ve altı ay sonra da tasfiye edilebileceklerdi.

İşte, çok büyük bir seçim zaferinin hemen ertesinde D.P. iktidarının çıkardığı ve tesirleri bakımından büyük önem taşıyan kanunlar bunlardı. Bu kanunların çıkması muhalefetle iktidarın ilişkilerini iyice gerginleştirdi. Muhalefet, demokrasinin ortadan kalkmış olduğunu ileri sürüyor, muhalif basın, artık yıllarca sürecekle olan eleştiri konularını eline geçirmiş bulunuyordu.

2 Mayıs seçimleri ertesinde gerçekleştirilen bu işler aynı zamanda D.P.'nin içinde de bir bölünme ve parçalanma istidadını kamçılayacaktı. Zira Demokrat Partililer arasında bu yolu beğenmeyen, Partinin böylesine tedbirlere ihtiyacı olmadığı görüşünde olanlar vardı ve bu görüş zamanla daha da ağırlık kazanacaktı.

Demokrat Parti içinde 27 Mayıs darbesine kadar sürüp giden fikir ayrılığının kaynağını da işte bu noktada aramak lâzımdı. Menderes hükümetlerinin, memleketi kalkındırma yolunda harcadıkları büyük çaba, imar ve inşa alanında sürdürdükleri dinamik politika, vatandaşın hayat seviyesinin yükseltilmesi için alınan tedbirler hepimizin yüzünü güldürüyor, partimizin halk nezdindeki prestij ve itibarını da arttırıyordu. Adnan Menderes'in parti ve memleket içinde kazandığı büyük güçte bu kaynaktan beslenmekte idi. Parti içinde beliren fikir ayrılığı, şüphe yok ki, bu politikalarla ilgili değildi.

D. P. Meclis Grubu içerisindeki fikir ayrılığı, iktidarın muhalefetle münasebetlerini hangi çerçeve içerisinde tutması gerektiği meselesiyle birlikte, rejimi korumak ve daha da güçlendirmek için ne türlü tedbirlere baş vurulması gerektiği meselesinden kaynaklanıyordu. 1954 seçimlerinin hemen ertesinde yürürlüğe konan kanunların lüzumlu ve faydalı olduğunu iddia edenlerin yanında, bu türlü davranışların Demokrat Partinin bünyesine ve onun tarihi gelişme sürecine aykırı düşeceğini söyleyenler de vardı. Parti içerisindeki hizipleşme işte bu zemin üzerinde oluşuyordu. Bu sonuncuların görüşlerini şu suretle özetlemek mümkündü:

Demokrat Parti Türk politika hayatı içerisinde çok güçlü bir siyasi teşekkül haline gelmiş ve millet kitlelerinin arasına engin bir sevgi ile girmişti. D. P. millet nezdinde sahip olduğu bu sevgiyi, ilkin hürriyet ve demokrasi savunuculuğuna, iktidara geldikten sonra da iktisadi alandaki başarılı icraatına borçlu idi.

Demokrat Parti 1946 ile 1950 yılları arasında alabildiğine hür bir rejimi ve her türlü güvenlik şartlarını taşıyan bir toplum düzenini savunmuş, Halk Partisiyle yaptığı mücadeleyi hep bu tema etrafında çevirip durmuştu. Rengini ve gücünü büyük ölçüde böylesine bir mücadeleden alan Demokrat Partinin temelinde, mayasında bir hürriyet savunuculuğu vardı.

Hürriyet kavramı her ülkede ve her devirde insan topluluklarını kendi peşine takarak onları coşku içinde sürükleyip götüren ve çok defa ekonomik meselelerden daha fazla bir tesire sahip korkunç ve sihirli bir kuvvetti. Ama bu sihirli kuvvet Türkiye’de demokrasinin bu yerleşme yıllarında daha başka türlü bir tesir ve özelliğe de sahip bulunuyordu: Uzun yıllar tek partinin baskısı altında hürriyetten de, refahtan da yoksun olarak yaşamış olan Türk halkı hürriyet ve şahsiyetine demokratik rejim sayesinde kavuşmuş, yaşama şartlarının da günden güne düzeltilmekte olduğunu görmüştü. Bu rejimin en büyük nimeti saydığı hürriyetlerini şimdi büyük bir titizlikle korumak istiyordu. Memleket, rejim açısından çok nazik bir dönemden geçerken, Türk politika hayatının en büyük ağırlık taşıyan davası bu idi.

İşte böyle bir dönemde iktidarların gayet uyanık bulunmaları ve dikkatli davranmaları gerekirdi. Böylesine bir ortamda iktidarın sadece hürriyet taraftarı olması yeterli değildi; tutum ve davranışlarının da hiçbir suretle hürriyet aleyhtarı bir yoruma elverişli olmaması da büyük bir önem taşıyordu.

Muhalefet, memleket kalkınması konusunda çok başarılı olan iktidarla yarışmayacağını bildiği için mücadeleyi bir hürriyet mücadelesine dönüştürmekte yarar görüyor, böylesine bir mücadelenin Demokrat Partiyi kısa zamanda iktidara getirdiğini düşünen C.H.P. şimdi muarızının elinden bu sihirli bayrağı almak istiyordu. Zira mücadele bir kere bu türlü bir nitelik kazanacak olursa bu, politik hayatı baştan başa etkisi altına alır ve iktidarın, memleketi kalkındırma alanında sağladığı büyük başarılar bile bu ortamda önemini kaybedebilirdi. C.H.P., strateji olarak işte bunu uyguluyordu.

Demokrat Parti de kendi stratejisine gene bu ana fikrin ışığı altında istikâmet vermeli idi. Demokrat Parti, 1950 - 54 döneminde muhalefetin uygulamış olduğu ret, inkâr ve karalama politikasından bir zarar görmemiş, tersine olarak 54 seçimlerinde oylarını daha da çoğaltarak gücünü arttırmıştı. Bizim siyasetimize istikâmet verecek olan işte bu müşahade idi: Bazı hürriyetlerin sınırlandırılması izlenimini verebilecek olan her tedbir Demokrat Partiye sadece puan kaybettirmekle kalmaz, onun bu çeşit bir yola girmiş olması, uğrunda bunca mücadeleler verdiği hür demokratik rejime kendisinin samimiyetle bağlı bulunmadığı yolundaki yoğun propagandaları da haklı gibi gösterebilirdi. O halde, partinin kendi içindeki birlik ve tesanüdünü muhafaza etmek bakımından olduğu kadar, kamuoyu üzerindeki olumlu tesirini devam ettirebilmek için de ortama uygun olmayan tedbirlere baş vurmak D.P. stratejisine aykırı düşecekti.

Türk kamuoyu 1950-54 döneminde Demokrat Partinin icraatını beğenmiş, C.H.P.'nin ret, inkâr ve karalama esasına dayalı menfi propagandalarına hiç itibar etmeksizin seçimlerde iktidar partisini daha da cesaretlendirmişti. O halde, iktidar muhalefetin tahriklerine uymadan kendi yolunda yürümeli, ortama uygun düşmeyen birtakım tedbirlere hiçte ihtiyaç duymamalıydı.

Bu görüş ayrılığı 27 Mayıs'a kadar sürdü. Fakat parti içindeki muhalefet hizbi hiçbir zaman organize bir muhalefete dönüşmemiş, dağınık bir şekilde kalmıştır."¹⁷⁵

ÜÇÜNCÜ MENDERES HÜKÛMETİNİN İÇ POLİTİKASI

Malatya, Kocaeli ve Kırşehir İllerinin İdari Yapılarında Değişiklik

"... seçiminin galibi DP'nin aldığı bir takım kararlar, CHP'yi iyice tedirgin etmeye başladı. Öyle ki seçimlerde CHP'nin çoğunluğu elde ettiği Malatya'dan, bu ilin ilçelerinden olan Adıyaman ilçesine 'il' statüsü verilerek buradan ayrıldı.

Kamuoyu, bunun seçim sonuçları ile ilgisini düşünüyordu. Çünkü, CKMP'nin çoğunluğu kazandığı Kırşehir'de, 'ilçe' statüsüne indirilerek, Niğde'ye bağlı bir ilçe iken il yapılan Nevşehir'e bağlanmıştı."¹⁷⁶

"Üçüncü Menderes hükûmetinin 1954 seçim verilerine göre almayı gerekli gördüğü önlemlerin başında, karşıt partilere oy veren illerin idari yapıdaki durumlarını değiştirmek olmuştu. Son seçimde CHP Malatya'da, CMP ise Kırşehir'de üstünlük sağlayarak milletvekili çıkarmıştı. Muhalefete oy veren bu '2' ilin idari durumlarını değiştirmek aslında İnönü ya da Bölükbaşı'ndan çok, özgürce oy kullanmış olan seçmeni cezalandırmak demektir... Ama DP kurmayları muhalif seçmene hem bir gözdağı vermek hem de onların bütünlüğünü parçalayarak gelecek seçimleri kazanmayı planlamışlardı. Bu amaçla Malatya İlının '2'ye bölünerek ona bağlı yerlerden bir kısmında Adıyaman adıyla yeni bir il kurulması, Kırşehir'in ise ilçeye dönüştürülerek il merkezinin ona bağlı olan Nevşehir'e taşınması uygun görülmüştü.

İlk uygulamaya Malatya'dan başlanılmıştı. 14 Haziran 1954'te kabul edilen bir yasa ile Malatya '2'ye bölünerek, Adıyaman adında yeni bir il yapılmıştı. Bu girişim karşısında gösterilen tepki pek fazla olmamıştı. Ama Kırşehir merkezinin Nevşehir olarak değiştirilmesi ve Kırşehir'in bir ilçe olmasını öngören tasarı Meclis'te ve kamuoyunda sert tepkiler doğurmuştu."¹⁷⁷

2 Mayıs seçim sonrası dönemde çıkarılan kanunlardan biri de Kırşehir'i ilçe haline getiriyordu. Kırşehir'in ilçe haline getirilmesi lüzumunu ilk defa Çanka-

¹⁷⁵ Rifki Salim Burçak: *a.g.e.*, 222 -227. ss.

¹⁷⁶ Sait Aşgın: *a.g.e.*, 65 - 66. ss.

¹⁷⁷ Şerafettin Turan: *a.g.e.*, 95-96. ss.

ya'daki yemekte Celâl Bayar'ın ağzından işittik. Bayar, geri fikirlerin temsilcisi olduğunu söylediği Millet Partisinin Kırşehir'de seçimi kazanmasını bir türlü anlayamadığını söylüyordu.”¹⁷⁸

“1954 seçimlerinde Kırşehirli oylarını Osman Bölükbaşı ile arkadaşlarına verdiler. Böylece Kırşehir, Malatya, Sivas, Kars gibi birkaç ‘muhalif il’den biri oldu. Ötekilere, illikten ilçeliğe indirmek gibi ceza verme olanağı yoktu. DP büyükleri bunu, Kırşehir için olanaklı buldular. Kırşehir, Bölükbaşı'yı seçtiği için mi bu cezaya müstahak bulunmuştur, yoksa bu suretle Anadolu'nun başka küçük illerine seçim zamanları dönüp ‘Bakın, aklınızı başınıza devşirin’, eğer DP'ye oy vermezseniz sonunda, Kırşehir gibi olursunuz, Bir gün kalkarsınız, kendinizi ilçe bulursunuz...’ demek imkânı mı aranmıştır.

Bazen o tarihlerde, Menderes'in kabinesinde bulunan bazı kimselerden duyduğum, bu sebeplerden ikisinin de var olduğudur. Nitekim tasarının Bütçe Komisyonunda görüşülmesinde o tarihlerde DP'nin Kocaeli milletvekili olan Ekrem Alican bu konuyu belirtti ve memlekette ilk şöhretini yaptı.”¹⁷⁹

“30 Haziran 1954'te çıkarılan bir kanunla, Kırşehir ilçe haline getirildi. Suçu ısrarla Millet Partisine ve onun yerini alan Cumhuriyetçi Millet Partisine oy vermesiydi.”¹⁸⁰

“Adıyaman'ın il olmasına dair layihanın TBMM'nin 14 Haziran 1954 günlü oturumunda takdimi esnasında söz alan İçişleri Bakanı Namık Gedik ‘Malatya vilâyet merkezinden şarktan garba doğru uzanan tahminen 90 km. genişliğinde olup bazı noktalarda üç bin küsur metre yüksekliğe ulaşan anti Toros silsilesiyle ayrılan ve ayrı iklim şartları arz eden ve bu tabii arıza dolayısıyla Malatya merkezi ile iktisaden münasebetleri bulunmayan ve bilhassa kış mevsiminde muvasalaları kesilen Adıyaman, Kahta, Gerger ve Besni kazalarının Malatya'dan alınarak ayrı bir vilâyet haline getirilmesi, bu mıntıka halkının maruz bulundukları müşkül durumu ıslah ve sözü geçen bölgenin iktisadî inkişafını sağlamak bakımından zarurî görülmüştür’ demektedir.”¹⁸¹

Adıyaman adıyla yeni bir vilâyet kurulması ile, Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı kazasında ‘Sakarya’ adıyla yeni bir vilâyet kurulması ve Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında ‘Nevşehir’ adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dâir Meclis müzakerelerini, ve çıkarılan kanunları, Türk parlamento tarihinin ilk elden kaynak olma özelliğini taşıyan ‘Zabıt Ceride’lerinden aynen ictibas ediyoruz:

178 Rıfık Salim Burçak: *a.g.e.*, 224. s.

179 Metin Toker: *a.g.e.*, 37. s.

180 Cem Eroğul: *a.g.e.*, 163. s.

181 Sait Aşgın: *a.g.e.*, 65 - 66. ss.

BİRİNCİ CELSE

Açılma Saati: 15

REİS - Fikri Apaydın

KÂTİPLER: Füzuzan Tekil (İstanbul), İhsan Gülez (Bolu)

REİS – Çoğunluğumuz vardır, celseyi açıyorum.

4.- MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

2. — *Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Ka-
zasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet
kurulması hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye
ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/9) [1]*

REİS — Söz isteyen var mı?

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Ay-
dın) — Hükümetçe hazırlanıp, Dahiliye ve Büt-
çe encümenleri tarafından kabul edilen ve şimdi
Yüksek Meclisin tetkik ve tasvibine arz edil-
miş olan Adıyaman ve Sakarya vilâyetlerinin
ihdası hususundaki kanun lâyihaları münasebe-
tiyle mülki teşkilâtımız hakkındaki Hükümet
görüşümüzü kısaca arz etmeyi faydalı bulmak-
tayız.

1924 senesinden beri bâzı taddillerle devam
edip gelmekte olan bugünkü idari teşkilât ve
mülki taksimatımızı, aradan geçen zaman zar-
fında, iktisadi, içtimai ve kültürel sahalardaki
inkışafların gerektirdiği ihtiyaçları tamamen
karşılacak şekilde yeniden tanzim etmek za-
rureti karşındayız.

Halkın umumi refah ve saadetini temin ede-
cek her türlü teşebbüs ve faaliyeti vazife edinen
modern Devlete tahmil edilmiş bulunan çeşitli
hizmetlerden halkın mümkün olduğu kadar ya-
kından ve kolaylıkla istifade edebilmesini sağ-
layacak idare teşkilâtına ihtiyaç olduğu gibi bu
teşkilâtın faaliyet sahasını yine bu telâkkiye
göre tahdidetmekte fayda vardır.

Umumi üfusumuzun % 74,8 ini teşkil eden
kõy halkına en yakın idare kademesi nahiye
olduğuna göre âmmehizmetlerinin mümkün
olduğu kadar halkın yakınına götürmek için
evvel emirde nahiye teşkilâtına ehemmiyet ver-
mek icabetmektedir. Bugünkü nahiye teşkilâ-
tımız ise ihtiyacı karşılamaktan uzaktır.

Halen 17 milyona yaklaşan vatandaş kitle-
sinin sakin olduğu 34 369 köyden 18 079 u
doğrudan doğruya vilâyet veya kaza merkez
nahiyelerine, 16 290 taneside mülhak nahiye-

lere bağlı bulunmaktadır. Gerçi bunlardan
birinci katagoriye dâhil olanlar bağlı bulun-
dukları vilâyet, veya kaza merkezlerinde mü-
racaat edebilecekleri bütün idare teşkilâtı
mevcut ise de, bu köylerden bir kısmı vilâyet
veya kaza merkezlerine uzak mesafelerde bu-
lunduklarından bilhassa ârizalı muntakalarda
yaşayanlar bu uzun mesafeleri meşakkatle kat'-
etmek mecburiyetinde kalmaktadırlar.

İkinci katagoriye dâhil olan 16 290 köyde
oturan vatandaşlar ise daha zor bir durumda
bulunmaktadırlar. Bu köylerdeki vatandaşların
müracaat edebilecekleri en yakın idare kade-
mesi olan nahiyelerin çoğunda bir nahiye mü-
dürü ile jandarma karakolundan başka Dev-
let teşkilâtı yoktur.

Bu vatandaşlar, basit bir iş için evvelâ na-
hiyeye uğramak, sonra da bazan aksi istika-
mette olan kaza veya vilâyet merkezine geç-
mek gibi güç bir durumda bulunmaktadırlar.
Bu itibarla, bu geniş vatandaş kitlesinin Hükü-
metle ilk temas yeri olan nahiyelerimizin, coğ-
rafi durum ve imali imkânlar nispetinde, mah-
dut sahali ve tam teşkilâtli olmasında zaruret
görülmekte ve bu zaruretle tam teşekküllü na-
hiye kurulmasına ehemmiyet verilmiş bulun-
maktadır. 1950 senesinden bu yana Hükümetçe
tam teşkilâtli 71 nahiye kurulmuş bulunması,
işte bu ihtiyacın mahsulü ve bu istikamette ge-
lişen Hükümet tatbikatının bir neticesidir.

Diğer taraftan, nahiyelerimizden iktisaden
inkışafa mazhar olan ve coğrafi durumları iti-
barıyla bağlı oldukları kazalarla münasebet-
leri gayritabiî vaziyette bulunanları kaza ha-
line getirmekte fayda görmektediriz. Bu sebeple
yine aynı tarihten şimdiye kadar 62 kaza teş-
kil edilmiş bulunmaktadır.

Bir taraftan, bir umumi idare cüzütamı, di-
ğer taraftan da muntakavi mahiyette âmmehiz-
metlerini ifa etmekle mükellef olan ve bu
sebeple ayrı bir hususiyet ve ehemmiyet arz
eden vilâyetlerimize gelince:

Coğrafi durum, iktisadi münasebet ve gelir
imkânları göz önünde bulundurulmak şartıyla
vilâyetlerimizin, genel umumi ve gerekse mün-
takavi mahiyetteki âmmehizmetlerini daha
rasyonel bir şekilde ifa etmelerini mümkün kı-
lacak yeni bir mülki taksimat yapılması ve vi-
lâyet hususî idarelerinin bugünkü realitelere
göre yeni baştan bir tetkik mevzuu olarak ele

[1] 12 sayılı matbuu zaptın sonundadır.

alınmasının da lüzumlu olduğuna kaani bulunmaktayız. Ancak bu sahada yapılacak umumî revizyon; yol, liman, sulama, elektrifikasyon, teknik ziraat gibi yurdun iktisadî çehresini değıştirmekte olan teşebbüs ve faaliyetlerimizin vereceğı feyizli neticelere tatikun da uygun görmekteyiz.

Bununla beraber, halen iktisaden inkişaf etmiş ayrı bir iktisadî bünyeye sahip ve bulunduğu idarî kademenin yapabileceğı hizmetler üstünde yeni hizmetler bekliyen veya bağı bulunduğları vilâyetlerden tabii ârzalarla ayrı kalmış ve bu sebeple vilâyet merkeziyle münasebetleri çok güçleşmiş kazalarımızın, yukarıda arz edilen zaruretlerin ibramı karşısında, bağılıklarını devam ettirmekte de fayda yerine zarar mülâhaza etmekteyiz.

Bu sebeple, şimdiye kadar Yüksek Meclisin tasvibine arz edilmiş vilâyetlerimiz gibi şimdi de iki kazamızın vilâyet haline getirilmesi talebi ile yüksek huzurunuzda gelmiş bulunmaktayız. Bu cümleden olmak üzere ilk, orta sanat ve ticaret işleriyle kültür sahasında, şeker fabrikası, vagon fabrikası, orman işletmesi, ziraî donatın kurumu fabrikası gibi Hükümet müesseseleri ve faal iktisadî hareketleriyle ticarî ve sanai sahada üstün bir varlık gösteren ve bu suretle işgal etmekte olduğu idarî kademenin teşkilât imkânları üstünde yeni imkânlarla kavuşmak zorunda bulunan Adapazarı Kazasının kendisiyle coğrafi durum ve iktisadî münasebetler bakımından bir bütün teşkil edecek 5 kaza, 9 nahiye ve 400 köyü ve 244 632 nüfusu ihtiva etmek üzere Sakarya namıyla bir vilâyet haline getirilmesi uygun görülmüştür. Diğer taraftan, bağı bulunduğları Malatya Vilâyet merkezinden şarktan garba doğru uzanan tahminen 90 kilometre genişliğinde olup bâza noktalarda 3 000 kısur metre yüksekliğe ulaşan Antituros silsilesi ile ayrılan ve ayrı iklim şartları arz eden ve bu tabii âriza dolayısıyla Malatya merkeziyle iktisaden münasebetleri bulunmayan ve bilhassa kış mevsiminde muvassalatı kesilen Adıyaman, Kâhta, Genger ve Besni kazalarının Malatya'dan alınarak ayrı bir vilâyet haline getirilmesi, bu mntaka halkının mâruz oldukları müşkül durumu ıslah ve sözü geçen bölgenin iktisadî inkişafına sağlamak bakımından zarurî görülmüştür.

REİS — Hüseyin Fırat.

HÜSEYİN FIRAT (İçel) — Çok muhterem arkadaşlarım; Malatya'nın Adıyaman Kazasının beş kaza ile birlikte bir vilâyet haline gelmesinde çok büyük bir zaruret mevcut idi.

Hükümetimizin âmme hizmetlerini görmekle mükellef organları halka yaklaştırmak mevzuunda Adıyaman'ı merkez yapmak suretiyle dört kazalı bir vilâyeti, Yüksek Meclise bir kanun teklifi ile getirmesinde çok büyük bir isabet mevcuttur.

Malatya Vilâyeti, Antiturosarla ikiye bölünür, halen 13 kazası bulunan Malatya Vilâyetinin ortasında kışın Antituros dağları 1000-3000 metre arasında bir istifa arz etmekte ve kış mevsimlerinde buralara iki ilâ beş metre kar yağdığından mevcut yollar tamamıyla tıkanır ve Cenupta bulunan dört kaza halkının yedi ay, Malatya Vilâyeti ile ticarî ve iktisadî bakımdan irtibat temin edebilmesi için Gölbaşı denen istasyona kadar ovayı kat'etmek suretiyle gider ve oradan tekrar Malatya'ya dönmek suretiyle 300 kilometrelik bir mesafeyi kat'etmek mecburiyetinde kalır. Kaldı ki, Adıyaman, Besni ve Kâhta ovaları 4,5 milyon dönüm genişliğinde tarhî Mezopotamya ovasının başlangıcı, madenleriyle, tarihî eserleriyle meşhur ve son yapılan tetkiklerde çok zengin petrol membalarının bulunduğu sabit olan geniş bir ovadır. Bendeniz bu mntakayı yakinen bildiğinden, Hükümetin bir kanun tasarısı ile Büyük Meclisin huzuruna Adıyaman'ın vilâyet haline kaftbedilmesi için bu kanun lâyhasını getirmesini şükranla karşılar, Muhterem Heyetinizden Adıyaman'ın vilâyet olması hakkındaki kanunu kabul buyurmanızı saygılarımla arz ve istirham ederim. (Soldan, bravo sesleri)

REİS — Reylerini kullanmayan arkadaşlar varsa lütfen istimal buyursunlar.

Lâyhanın tümü üzerinde söz isteyenler lütfen isimlerini yazdırsınlar.

NUVİT YETKİN (Malatya) — Söz istiyorum.

REİS — Peki. Söz Ahmet Nuri Kadıoğlu (Niğde) nindir.

AHMET NURİ KADIOĞLU (Niğde) — Muhterem arkadaşlar; Meclis çalışmalarımızın başlangıcında bu kürsüden ilk sözümü Adıya-

man Kazasında Adıyaman adı ile yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki kanun lâyihasının müzakeresinde almış bulunmam benim için büyük bir bahtıyarlıktır.

Demokratik rejimde Hükümet etmek, halka hizmet etmektir. Hizmetin en iyi şekilde ifa edilebilmesi için lüzumlu teşkilât ve müesseselerin, en iyi hizmet zihniyetine müstenit olması icabeder.

Bizde idare taksimatı, ana teşkilât olarak, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 89 ve 91 idaresi Kanununun 1 nci maddesinde ehemmiyetle yer almış ve vilâyet, kaza ve nahıye olarak kademelenmiş bulunmaktadır. Bunlar Hükümetin halka en iyi hizmet edebilmesi için ihdas edilmiş basamaklardır.

Bu itibarla çok geniş olan hizmet sahasına Hükümet olarak en yakın olabilmek için bu basamakların ihtiyaca cevap verecek miktarda yerli yerinde ve ahenkli olarak yerleştirilmesi zaman zaman iktisadi, idari ve siyasi faktörlere, bir kelime ile günün icaplarına göre ayarlanması gerekmektedir.

İnsan topluluklarının içinde barındıran şeyhler de âdeta canlılar gibidir. Onlar da doğarlar, büyürler, inkişaf ve tekâmül ederler. Yalnız canlılardan farkı; onlar fânî değildirler.

Büyüyen, inkişaf ve tekâmül eden canlılar ailesi içinde rüştünü idrak ettikten sonra nasıl müstakil, yeni bir varlık olmak isterse inkişaf ve tekâmül eden, rüştünü ispat eden şeyler için de böyle olmak icabeder.

Muhterem Reisicumhurumuzun işaret buyurdukları gibi taksimatı mülkiye üzerinde esaslı şekilde durmak ve icaplarını yapmak lâzımdır. Çünkü; memlekette bir vücudun kan damarları mesabesindeki her çeşit münakale yollarının çoğalması, iktisadi gelişmenin neticesi olarak sanayi merkezlerinin, vücut bulması zaman mefhumunun hakiki ehemmiyet ve değerini iktisabetmiş olması sosyal ve kültürel cihetlerden ileriye doğru mütemadi bir akış görülmesi köylerimizde kültür ve ziraat sahalarında geniş bir ufku açılması nüfusun şehir ve kasabalarda üstün bir şekilde artışı ve hülâsa memleketin her sahasında bir oluştun yer bulması bu gelişmeye muvazi olarak idare taksimatımızda da değişiklikler yapıl-

masını zaruri kılmaktadır. Bilhassa son yıllarda yurdumuzun gelişme sahasında kaydettiği ilerlemeler neticesi olarak inkişaf eden müstakil iktisadi bir bünye arz eden, sınırlı rüşte vâsıl olan ve bu sebeple işgal etmekte olduğu idari kademenin sınırları dışına çıkarak daha üstün yeni hizmetler bekleyen birçok kaza merkezlerinin durumlarını ele alıp lâyük olduğu kademelere yükseltmek mevkiindeyiz. Hakiki demokratik rejimin icabı da budur. Çünkü demokratik rejim halka hizmet eden rejimdir. Halka en iyi hizmet ise âmm müesseselerinin mümkün olduğu kadar halkın yakınına götürülmesi ile kabilirdir. İşte demokratik Hükümetin demokratik vasfına yakışan prensip kararı Uşak'ın vilâyet olması ile tahakkuk safhasına girdi. Bugün Adıyaman ve Sakarya yarın bu nimete lâyük olan diğer vatan köşeleri lâyük oldukları kademelere yükselecekler ve hasretle bekledikleri bu mutlu günün bayramını yapacaklardır. Vilâyet olmanın nimetini tadan, bundan mahrum oluşun acısını çeken bir bölgenin çocuğu olarak memleket hizmetindeki bu isabetli kararından dolayı Hükümeti tebrik eder, arkadaşlarımdan lâyihanın kabulünü rica ederim.

Adıyaman ve Sakaryalıları candan tebrik ederken darısı (Aksaray'a sesleri, gülüşmeler) sıra bekleyen diğer kazalar ve bu arada Aksaray'ın başına temennisiyle sözlerime son veririm.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım, tesadüf ve talih, yüksek huzurunuzda ilk defa söz alırken beni, doğrudan doğruya kendi seçim dairemi ilgilendiren bir mevzuda fikirlerimi beyan etmeye mecbur etti.

Muhterem arkadaşlarım, huzurunuzda gelen kanun, Malatya'nın ikiye bölünmesini, bundan alınan bâzı kazalarla bir yeni vilâyet teşkil edilmesini hedef tutmaktadır.

Ancak, bendeniz meseleyi dar bir bölgencilik zihniyetiyle değil, memleketin inkişafı bakımından ve prensipler zaviyesinden mütalâa ederek Hükümetin getirdiği bu lâyihayı tasvibettiğimi peşinen arz etmek isterim. (Soldan bravo sesleri)

Aziz arkadaşlar, esas itibariyle memlekette inkişafa müsait küçük bölgelerin vilâyet haline getirilmesi, âmm hizmetlerini vatandaşın ayağına götürmek prensibi, memleket bünyesine, memleket menfaatlerine ve hızlı bir kalkınmaya

imkân verecek yerinde bir prensiptir. Kansatım-
ce Cumhuriyetin kuruluşundan beri Hükümetle-
rin idari teşkilâtta aldığı istikamet ve zihniyet
de bu olmuştur. Bu zaviyeden mütalâa edersek,
Adıyaman Kazası öteden beri hızlı bir inkişaf
arz etmiş ve coğrafi durumu itibarıyla de Ma-
latya'dan ayrı hususiyetler arz ederek ziraat ba-
kımından, iktisat bakımından daha ziyade Ce-
nup iklimine ve Cenup şartlarına bağlı kalmış-
tır. Adıyaman'da pamukçuluk seri bir inkişafa
mazhar olmuştur. Bu inkişaf bugün idari taksim-
at sınırlarının dışına çıkmıştır. Elektriği var-
dır, orta mektebi vardır, sağlık teşkilâtı ve ban-
kası vardır, ağır ceza mahkemesi vardır. Daha
hızlı bir inkişafa istidadı da vardır. Bu itibarla
Adıyaman'ın vilâyet olması keyfiyetini mem-
nunlukla karşılıyoruz. İki noktaya takıldığımızı
arz etmek isterim.

Bir tanesi zannediyorum sadece bir şehirdir.
Lâyhada Adıyaman'a bağlanan bucaklar serde-
dilirken Adıyaman'a bağlanması derpiş edilen
Besni altı bucak olarak gösterilmiştir. Besni'nin
lâyhada gösterilenlerden maada Kızılın
ve Şambayat diye iki bucağı daha vardır. Şam-
bayat Adıyaman ile Besni arasındadır. Lâyi-
hada bundan bahsetmemesi güçlük doğurabilir.
Bu hata düzeltilmelidir.

İkinci nokta da, Adıyaman'a bağlanması
derpiş edilen kazalar hakkındadır. Kâhta ve
Gerger kazaları hakkında gerek Hükümetin
esbabı mucibesi gerek dolayısıyla Dahiliye Ve-
kilinin biraz evvel verdiği izahata tamamen iş-
tirak ediyorum. Muhterem Dahiliye Vekili ko-
nuşmasında yalnız bu iki kazanın ismini zik-
retti, lâyhada bir de Bensi Kazası mevzuaba-
histir. Bensi Kazasının Adıyaman Vilâyetine
bağlanması mütalâa edildiği zaman diğer kaza-
ların câmi olduğu şartları haiz bulunmadığı
görüldü. Adıyaman Kazası 54 bin nüfusludur,
Bensi Kazası 60 bin nüfusludur. Adıyaman Ka-
zasının 6, Bensi Kazasının 8 nahiyesi vardır.
Ayrıca Bensi Kazası coğrafi, zirai ve iktisadi
şartlar itibarıyla de Adıyaman'la ilgi tesisine
imkân vermeyen, dolayısıyla Gaziantep'e ikti-
saden bağlı olan bir bölgedir. Bu itibarla Ma-
latya'dan ayrılması coğrafi bakımdan zaruri
ise Gaziantep'e bağlanması daha yakışık alır.
Adıyaman'la bu iki kaza öteden beri rekabet
halinde bulunduğu için bu kazanın Adıyaman'a
bağlanması inkişafı önleyici bir mahiyet arz

eder. Bu arz edilen durum ile Anayasada şart
kılınan iktisadi ve coğrafi şartlar da bu kaza
için mevzuubahis değildir. Bensi Kazasının bu
kanundan hariç bırakılması, coğrafi ve iktisadi
şartları neresini istilzam ediyor? Oraya bağlan-
ması hakkında bir tadil teklifini Yüksek Riya-
sete sunacağım.

Sözlerimi bitirirken şunu da arz etmek iste-
rim ki, Adıyaman Kazasında bir vilâyet teşki-
lini tazammun eden bu tasarruf dolayısıyla
Malatya'nın 1950 den beri seçimlerde Halk
Partisine temayülünden bu ilin teşziye edildiği
ve son 1954 seçimlerinde de iktidar partisine
aynı temayül gösterdiği için Adıyaman Ka-
zasının bilâkis mükâfatlandırıldığı yolunda mat-
buata akseden bazı dedikodular vardır.

Halbuki arkadaşlar, bu gazete mütalâalarına
ve böyle bir zihniyete inanmak istemiyorum.
Çünkü hâdiseler bunu müspet zaviyeden tekabül
etmiştir bunu arz etmek isterim. Adıyaman
Kazasının vilâyet haline geçmesi çok eski bir
dâvadır. Bunu her iki parti de müspet zaviyeden
mütalâa ederek halka haklı olarak bu kazaya
vilâyet olma keyfiyetini vadetmiş ve bu va'dini
bugün tahakkuk ettirmiş bulunmaktadır. Bu
itibarla noktai nazarımı ve tadil hususundaki
istirhamımı yüksek takdirlerinize arz ederim.

REİS — Rey toplama muamelesi bitmiştir.

HİLMİ ÖZBAY (Malatya) — Muhterem ar-
kadaşlar, ben de vilâyet yapılan Adıyaman çev-
resine bağlı bir kazanın evlâdım.

Sayın İçişleri Bakanı lâyiha'nın tümü üzerin-
de konuşurken esbabı mucibesinden bazı husus-
ları zikretmek suretiyle iddialarını yürütmüş
bulunuyorlar. Ben şahsen Adıyaman'ın vilâ-
yet olması hususunu kabul ediyorum ve Hükü-
meti bu hususta takdir ederim. Yalnız Sayın
İçişleri Bakanı, iktisadi, coğrafi, iklim ve içti-
mai bakımlardan esbabı mucibede zikredilen
hususları kanunun tümü üzerindeki konuşma-
larında ifade ettiler. Ben de aynı hususlar üze-
rinde durmak suretiyle Besni'nin Adıyaman'a
bağlanmasını kabul etmiyorum ve bu hususlara
yakından vâkıf bir arkadaşımızın sıfatıyla Bes-
ni'nin hayatini muhafaza ve onun iktisadi-
yatını ve refahını yükseltecek hususları göster-
mek suretiyle Besni'nin Adıyaman'a değil, Ga-
ziantep'e bağlanmasını teklif ediyorum ve Sa-
yın Nüvit Yetkin arkadaşımızın teklifinin Yük-

sek Meclisçe kabulünü bendeniz de rica ediyorum.

Muhterem arkadaşlar; Besni ezelden beri Gaziantep'e bağlıdır. Hissen de bağlıdır, iktisaden de bağlıdır. Coğrafi şartlar muvacehesinde de bağlıdır ve her bakımdan Besni'yi Adıyaman'a bağlamak, onun iktisadi şartlarını değiştirmeyecektir. Zaten coğrafi şartlar da Besni'nin Adıyaman'a bağlanmasına imkân vermiyor ve vermesine de imkân yoktur.

Bir sayın arkadaşımız bu dört kazanın ikliminden, coğrafi durumundan bahsederlerken bu toprakların vilâyet olması dolayısıyla bu dört kazanın inkişafa mazhar olacağından bahsettiler. Halbuki ben aksini iddia ediyorum. Hiçbir suretle Besni Adıyaman'a bağlanamaz, bağlanacak olsa, müsaadenizle konuşacağım, buna hissi bakımdan imkân yoktur, ihtimal de verilemez. Evvelce Besni'yi Gaziantep kanadı altına almış, Besni bu suretle inkişaf etmeye başlamıştı. Sonra alındı, tekrar Gaziantep'e bağlanması için zaman zaman müracaatlar olmuş fakat nedense kabul edilmemiştir. Şimdi Adıyaman vilâyet olup Besni ona bağlanacak olursa bu hem coğrafi, hem ticari, hem de iklim ve hele hissi bakımdan zararlı olacaktır. Besni yeni ve eski Besni olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Her ikisi de inkişafı için birçok masraflara girişmiş suyu temin edilmiş, elektriği ikmal edilmiş, hastanesi yapılmaya başlanmıştır, yeni yeni işlehat hareketleri ve imar işleri yapılmaktadır. Bunların hiçbirisi olmayacaktır, eğer Adıyaman vilâyet olur ve Besni bu vilâyete bağlanacak olursa, söylemek mecburiyetindeyim ki, Besni'de amansız bir göç başlayacak ve ahalisi Anteb'e göç edecektir. Bu mâruzatımı huzurunuzda söylemek isterim ve Nüvit Yetkin arkadaşımın teklifine iştirak ederim. Takdir Yüksek Heyetindir.

SINAN TEKELİOĞLU (Seyhan) — Arkadaşlar, Hükümetin, mülki teşkilâtı halkın ayağına götürmek hususunda göstermiş olduğu alakayı takdiriyle karşılamak elde değildir. Yalnız, komşumuz olması itibariyle öteden beri Anteb'e bağlı olup ve bir zamsındır Anteb'den koparılacak Malatya Vilâyetine raptedilen Besni Kazasının, yeni teşekkül eden Adıyaman Vilâyetine bağlanmasını bendeniz teessürle karşılıyorum.

İstiklâl Savaşında büyük fedakârlıklar gös-

teren, Anteb'in koparılamaz bir parçası olan Besni'nin fedakârlıklar göstermiş insanlardan mürekkep olduklarından taltife müstahaklardır. Bundan maada Anteb'de birçok tüccarları bulunmakla beraber Anteb ile sıhri münasebet tesis etmiş de bulunmaktadırlar. Buranın, yeni teşekkül eden Adıyaman Vilâyetine bağlanması hakikaten ne iktisaden ve ne de diğer bakımlardan muvafık ve münasip olmamaktadır. Bu kaza halkının birçokları bugün Ankara'ya gelmiş ve Ankara sokaklarında kazalarının yeni teşekkül eden Adıyaman'a bağlanmaması hususunda bütün mebuslarla ve hattâ Hükümetin bütün erkânına da müracaat ederek yalvarmak mecburiyetini hissetmişlerdir.

Arkadaşlar, bu tabii olan bağlılığı koparan insanlardan bu defa tekrar alınan Besni'nin Adıyaman'a değil, eski hakiki sahibi ve hakiki ülkesi olan Anteb'e bağlanması kadar mantıklı ve isabetli bir iş olmaz. Ben hiç şüphe etmiyorum ki, Dahiliye Vekili olan arkadaşımız da bu müracaatı, Meclisin almış olduğu bu vaziyet karşısında kabul ederek Besni'yi Anteb'e bağlamakta tereddüt etmeyecektir. Hattâ eski Dahiliye Vekili Etem Mendehe Besni'ye gitmiş, Besni halkının müracaatlarına ve feryatlarına dinlemiş, onlara söz vermiştir. Fakat bu kanun, arkadaşımız Dahiliye Vekillikinden çekildikten sonra gelmiş olan yeni Dahiliye Vekili iki kazadan bahsettiğine göre, Besni'yi Adıyaman Vilâyetine bağlamaktan sarfınazar ederek Anteb'e raptırını zehabını bende uyandırmıştır. Ben de demin Besni'nin Anteb'e bağlanması için takrin veren arkadaşım takririni Büyük Meclisin kabul etmesini ve bu suretle İstiklâl Savaşı kahramanlarından ve Gaziantep'in bir parçası olan Besni halkının terfih ve taltif edilmelerini Büyük Meclisten rica etmeyi kendime bir borç bilirim.

REİS — Dahiliye Vekili.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Aydin) — Efendim, bir noktayı yüksek huzurunuzdaki görüşmeler karşısında bir beyanım iltihası mahiyetinde telâkki ettiğim için işaret etmeme müsaade buyrulmasını rica edeceğim.

Yüksek Heyetinize takdim etmiş bulunduğumuz kanun lâyihasında tasavvur ve teklif edilen Adıyaman Vilâyetinin hangi kazalardan teşekkül edeceğine dair vardiğim izahatta Besni'nin ifade edilmemiş olması gibi eğer tarafun-

dan yapılmış bir şehir varsa, bunu hakikat olarak telâkki ederek bunun üzerine kanaat ve fikir iptina ettirmek ve teklifte bulunmak durumundan arkadaşlarımızı kurtarmak için şunu ruzahta ifade etmeye mecburum ki, Besni de Adıyaman Vilâyetinin içinde mütalâa edilmektedir ve Hükümetin sevk ettiği kanun tasarısında da bu sarahatle tesbit edilmiştir.

Nüvî Yetkin arkadaşımın beyanlarını kemali memnuniyetle dinledim. Hakikaten günlerden beri bu meselenin sadece hissi ve siyasi taraflarıyla meşgul olarak bunu istismar etmek isteyen küçük dahi olsa bazı mahfiller vardır. Kendilerinin bunun bütün siyasi mülâhazalar üstünde bir memleketçi görüşle sevk edilmiş olması lâzımgeldiği hususundaki ve bu davanın bu yolda ele alınması lâzımgeldiği yolundaki samimi beyanlarından dolayı kendilerine teşekkür ederim.

Teşkilâtı mülkiyemizin memleket ihtiyaçlarına göre ayarlanması yolunda kararlı bulunduğumuz bir sırada şüphe yoktur ki, bu tarz mülâhazalar dedikodu mahiyetinden ileri gidemez. Bu hususta bize iltihak emelelerini memnuniyetle karşıladığımızı ifade etmek isterim. Buyurdular ki; Adıyaman Vilâyeti meselesi eski bir davadır. ve kendileri Malatya Milletvekili olarak Hükümetin bu yolda bir teklifle gelmiş olmasından dolayı memnuniyet duyduklarını ifade ettiler. Ancak bir noktada bize iştirak etmediklerini ifade buyurdular. Ve Yüksek Heyetinin tasvibine iktiran etmek üzere bir de tadil teklifi sundular. Adıyaman'ın vilâyet olarak kurulması sırasında Besni'nin bunun dışında bırakılması ve bilhassa iktisadi münasebetler bakımından Besni'nin Gaziantep'e bağlanmasının doğru olacağı kanaatindeyim,, dediler.

Bir vilâyetin bünyesini yeniden kurarken onu teşkil eden kazaların vilâyet merkezine olan mesafesi, coğrafi, iktisadi şartları birinci derecede dikkate alınır. Kazaların bir vilâyete bağlanmasında başka vilâyetlere olan mesafe ile ele alınan vilâyete olan mesafesi göz önünde tutulur. Besni'nin Gaziantep'e olan mesafesi 154 - 156 km. dir, buna mukabil Adıyaman merkezine olan mesafesi ise 64 kilometredir. Bunu köyle teşmil edecek olursak bu yakınlık şüphesiz ki daha çok artar.

İktisadi münasebetlerimizi hissi geleneklerimize uydurmuş olarak devam ettirmek kararında isek hiç şüphesiz bu esbabı mucibe ye-

rinde olabilir. Ama memleket iktisadiyatı üzerinde bu glâi faktörler üçüncü derecede müessir faktörler halinde iken bunu nazarı itibara almanın imkânı yoktur, ve meselenin bu yolda halledilmesi lâzımgelir.

Besni, iktisaden ve coğrafi bakımdan verdiğim rakamlara göre Adıyaman'ın bünyesi içindedir.

Ayrıca 300 bin dekar genişliğinde bulunan büyük Adıyaman ovası da zirai karakter itibarıyla bir vahdet manzarası arz etmektedir. Bu hususta Bayındırlık Bakanlığının bu büyük ovanın sulanması hususunda 15 milyon tutarındaki etüdleri mevcuttur.

Şu halde Besni'nin Adıyaman'ın bilhassa ziraat bünyesinin vahdeti içinde mütalâa edilmesi lâzımgelen bir kazası halindedir. Bu faktör de yine Besni'nin Adıyaman'a bağlanması teklifi lehindedir.

Hissi sebepler arkadaşlar; bundan mümkün olduğu kadar tevakki etmek mecburiyetindeyiz. Besni ile Adıyaman arasında öteden beri mevcut olan ve tamamen hisse istinad etmekte olan birtakım rekabetlere Hükümet tatbikat yaparken mahkûm olamaz, buna imkân yoktur. (Sağdan bravo sesleri, alkışlar). Vatandaşlar arasında iktisadi münasebetlerle birlikte gönül münasebetleri kurmaya mecburuz. Bunu bütün vatan sahnında temin etmekle mükellef bulunan bir Hükümet birinci derecede tu esbabı mucibeyi göz önünde tutacaktır. Bu hususu yüksek heyetin takdirine arz ederim.

Şu verdiğim izahattan sonra muhalefette bulunan arkadaşların da bize iştirak edeceğini tahmin ederim. Yüksek heyetinizin de bunu takdir ederek tasvibinizi rica ederim.

REİS — Mehmet Hazer buyurun.

MEHMET HAZER (Kars) — Muhterem arkadaşlar, Besni'de iki seneye yakın kaymakamlık yapmış bir arkadaşınız olarak Besni'nin Malatya ile olan münasebetlerini buharunuzda arz edeceğim. Bu mevzu geçmeden evvel mülki taksimatta yapılacak değişikliklerde Teşkilâtı Esasiye Kanununun vaz'etmiş olduğu coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet esasını her işde göz önünde tutmak lüzumunu da arz etmek mecburiyetindeyim. Bundan başka yeni kurulan bazı kazalarda müşahade ettim: Teşkilât kuruluyor, tina yapılmıyor. Vatandaş ku-

ruhan teşkilâtın nimetlerinden uzun zaman mahrum kalıyor.

Adıyaman bugün vilâyet olduğu takdirde vatandaş beklediği hizmet kadrolarını belki bulamaz, fakat tesis ve vasıtaları kısa zamanda bulamayacaktır. Bunun için vilâyet ve kaza teşkilatına giderken hiç olmazsa vasıta ve imkânları da hazırlamak lâzımgelir.

Bu temenniyi arz ettikten sonra Besni'nin Adıyaman'la olan iktisadi ve coğrafi vaziyetini arz edeceğim. Sayın Dahiliye Vekili Besni'nin, Adıyaman'ın zirai hünyesi içinde bir vahdet teşkil ettiğini ifade ettiler ve iktisadi bağlaşığa da işaret buyurdular. Fakat hiçbir rakam ve hiçbir hâdis zikretmediler. Bendeniz arz edeyim. Besni ile Adıyaman arasında Akdere ve Çakaldere ve buna müvazi akan iki dere olmak üzere dört dere vardır. Bu dereler senenin müayyen aylarında geçit vermezler. (Köprü yapıp seleri) Bunların ıslah edilmesi imkânsız değildir, fakat zamana bağlıdır. Bu hususta Nafianın yaptırdığı tetkikat vardır. Bu tetkikat Besni'den ve Adıyaman'dan geçen bu yolun Gölbaşından Besni Kazasının merkezine müvazi olarak içinden geçmesine imkân olmadığını bir fen heyeti vassıtasıyla tesbit etmiş bulunmaktadır. Yani tabii şartlara göre Besni'nin içinden geçecek bir yolun yapılması mümkün görülmemektedir. Bu husustaki tetkikat dosyası Nafia Vekâletindedir.

Besni'nin baş mahsulü olan fıstık, yağ, pamuk ve susamdan bilhassa pamuktan gayrisi tamamen Gaziantep pazarlarında satılmaktadır. ticaret ve sanayi odalarından alınacak malûmat bugünkü Besni mahsullerinin hepsinin Adıyaman pazarlarında satılamayacağı anlaşılır. Mademki gayemiz, maksadımız hizmeti vatandaşın ayağına götürmektir. Bunun için baş faktör iktisadi münasebettir.

Binaenaleyh iktisadi münasebetin emrettiği yollardan yürümek lâzımdır. Bunun için de Adıyaman'ın, Kâhta, Gerger kazalarının merkezi olması mümkündür. Fakat Besni ile iktisadi bakımdan diğer kazalara ilgisi bakımından mümkün değildir. Bugün Besni'li, vilâyet olması halinde de yine Adıyamana gitmiyeceklerdir. Burada asıl maksat iktisadi olmalıdır. Pazar merkezlerini ve bu yerlerdeki cüzutamları birbirine bağlamaktır. Teşkilâtı Esasiye Kanunumuz da bunu emretmektedir. Eğer Besni'yi Malatya'dan

ayırarak lâzımsa Anteb'e bağlamak daha munasip olur. Bu itibarla Besni'nin Anteb'e bağlanması hususundaki teklifin kabulünü yüksek heyetinizden, orada hizmet görmüş bir arkadaşınız sıfatıyla, arz ve rica ederim.

DAHİLİYE ENCÜMENİ REİSİ RÜKNEDİN NASUHIOĞLU (Edirne) — Muhterem arkadaşlar, mülki teşkilâtımız çok eskidir. Hattâ bunun esasını ta Devleti Osmaniyeye bağlamak kabildir. Bundan 28 sene evvel çıkan bir kanunla mutasarrıflıklar lağverilmiş ve vilâyetler haline gelmişti. Hâlâ bugünkü teşkilâtı mülkiyemiz bu esası muhafaza eder. O tarihten bugüne gelinceye kadar bâzı yerlerde kazalar kuruldu, vilâyetler kuruldu. Bâzıları lağvedildi. Bu itibarla icabeden revizyonlar yapıldı. Fakat ana hatları eski esasa müstenittir. O tarihteki Anadolu'nun nüfusu 12 - 13 milyondur. O tarihte yol yoktu. Vesaiti nakliye araba idi. En seri muhabere vasıtası da telgraftı. Halbuki o günden bugüne kadar nüfus bir misli artmıştır. Bu itibarla teşkilâtı mülkiyenin tevsiî zaruri bir hal almıştır. Bunu arz etmekten maksadım; Dahiliye Encümeninizin bu hususu daima bir prensip olarak kabul ettiğini arz etmektir. Yani mülki teşkilâtı mümkün olduğu kadar halkı yaklaştırmak prensibi üzerindeyiz. Hükümetin getirmiş olduğu Sakarya ve Adıyaman vilâyetleri lâyihasının Dahiliye Encümeniniz memnuniyetle karşılamış ve kabul etmiştir.

Bu itibarla gerek bu iki vilâyetin teşkilî gerekse teşkilâtı mülkiyemizin esaslı tadilleri mevzuu üzerinde durulması zaruretlerini arz etmek istiyorum.

Arkadaşların bâzıları, Besni Kazasının eski mensup oluğu Anteb'e bağlanması lâzım geldiğini ve Adıyaman'la alakası olmadığını ifade etmektedirler. Besni ile Anteb arasında 100 kilometreden fazla bir mesafe bulunduğu halbuki Adıyaman'la aradaki mesafenin daha çok yakın olduğunu söylediler. Teşkilâtı mülkiyeyi kurarken, değiştirirken, idari hizmetlerin mümkün olduğu kadar halka yakın olması prensibini takib ediyoruz. Bu itibarla arayerde köprüünün olup olmaması meselesi esas prensiplerimizi tadil etmez, değiştirmez. İktisadi vaziyetinin Anteb'le olması meselesi, yine Anteb'le olan iktisadi ve ticari münasebatını tadil etmez.

Bendeniz Yüksek Heyetinizden bu iki kanun lâyihasının tasvip ve kabulünü rica ederim.

REİS — Süleyman Kuranel.

SÜLEYMAN KURANEL (Gaziantep) — Muhterem arkadaşlarım, çok eski olan idari ve mülki taksimatımız Hükümet tarafından yeniden ele alınırken günün coğrafi ve iktisadi şartlarına ve nüfus kesafetine göre tetkik edilmesini benmeniz de canı gönülden tasvibetmekteyim. Yalnız, bölgeçlik zihniyeti ileri sürülür diye konuşmak istemiyordum, ama arkadaşlarımmın sözleri beni konuşmaya sevk etti.

Bugün gerek kazaların ve gerekse vilâyetlerin birbiriyle olan münasebetlerini mesafe mefhumu ile ölçmemelidir. Günün motorlu ve süratli vasıtaları karşısında beş kilometrenin, on kilometrenin lâfi dahi mevzu bahis değildir. Gerek Dahiliye Vekili ve gerekse Dahiliye Komisyonu Reisi arkadaşım bütün müdafaalarında bu mesafe mefhumunu öne sürmüşlerdir. Gaziantep ile Besni arası, yeni yapılan yolla 94 kilometreye imişmiştir. Besni ile Adıyaman arası ise 54 kilometredir. 40 kilometre bir mesafenin bir vilâyet kurulurken kazaların durumuna tesir etmemesi lazımdır.

Besni, eskiden Gaziantep'e bağlı idi. 1933 te o zamanın şartları ve icabı bir emirle ve bütün halkın mümanaaına rağmen Gaziantep'den alınarak Malatya Vilâyetine bağlandı.

1950 yılına kadar Besni mütemadiyen Malatya'dan ayrılmak. Gaziantep'e bağlanmak istedi. Çünkü Besni'nin gerek iktisadi vaziyeti, gerek zirai vaziyeti ve gerekse içtimai durumu Gaziantep'e ilgilidir. Hastasını Gaziantep'e getirir, bütün mallarını Gaziantep pazarlarında satar.

1950 yılında Demokrat Parti iktidara geçtiği zaman Besni halkı Gaziantep'e bağlanmak için yeniden müracaat ederek eski vilâyetleri olan Gaziantep'e bağlanmak istediler. Bu durum tetkik edildi. O zamanki Dahiliye Vekili arkadaşımız bizzat Besni'ye kadar giderek halkla görüşü. Besni'yi Malatya'dan alıp Gaziantep'e bağlama kanaati hâsıl oldu. Gaziantep Meclisi Umumiyesi Besni Kazasının Gaziantep'e bağlanmasına karar verdi. Bu durum Dahiliye Vekâletine aksetti. Besni Gaziantep'e bağlanacağı sırada 9 neu devre bittiği için bu iş de kaldı. Şimdi görüyoruz ki, Gaziantep'e bağlanması terk edilmiş, son safhasına gelmiş olan bu durum bırakılarak Besni Adıyaman Vilâyetine bağlanmakla iktifa edilmiştir.

Ben konuşmamın başında da arz ettiğim gibi, o mintakayı bilen bir arkadaşımız sıfatıyla Adıyaman'ın vilâyet olmasını canı ve gönülden istiyorum. Çünkü Adıyaman'ın Malatya ile bir ilgisi yoktur; arada büyük mâniler, Toros silsilesi vardır ve Adıyaman'ın iktisadi ve coğrafi durumu Malatya'dan ayrıdır. Besni'nin de Adıyaman'la durumu, Adıyaman'ın Malatya ile olan durumunun aynıdır. Eğer şimdi Besni'yi Adıyaman Vilâyetine verirse yakın bir âtide onun da durumu tetkik edilecek ve kısa bir zamanda Gaziantep'e bağlanacaktır. Mademki bir mülki taksimata tasbih ediyoruz, ikinci bir hataya düşmemek için Besni'nin Adıyaman Vilâyetinden alınarak Gaziantep'e bağlanmasını istiyorum. Ama bu teklif içerisinde olmaz. Dahiliye Vekâletimizden rica ediyorum, kanuni formalitesini bitirsinler ve Besni halkının arzularını yerine getirmeye çalışsınlar. Mâruzatım bundan ibarettir.

REİS — Dahiliye Vekili.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Ay-dın) — Efendim; muhterem iki arkadaşımın beyanları üzerinde mâruzatta bulunacağım.

Mehmet Hazer arkadaşımızın Besni'nin Adıyaman'a bağlanmaması lâzımgeldiği hususunda ki fikirleri şu şekilde tecelli etti. Buyurdular ki; Besni ile Adıyaman arasında bâzi tabii mâniler vardır. Zannederim iki üç dere ismi saydılar. Bu dereler arada bulunduğu müddetçe Besni ile Adıyaman arasında vatandaşların gidip gelmesi müşküldür. Ben kendilerine bir ferahlık olsun diye şunu ifade edeyim ki, geçmiş tatbikatı Hükümetin bu yoldadır, bu gibi dereleri kısa zamanda açarak vatandaşları Adıyaman'a göndermek bu Hükümet ve Meclisin her zaman iktidarı dâhilindedir. Bu tarz mânileri yapmakta bulunduğumuz mülki taksimat ve teşkilât üzerinde bir mâni olarak kabul etmeye imkân yoktur.

Buyurdular ki; hiç rakam vermediler. Sadece iktisadi bakımdan Besni ile Adıyaman'ın, Adıyaman vilâyeti dâhilinde mütalâa edilmesi lâzımdır, dediler.

Zannederim burada rakam da verdim, bir defa mesafe üzerinde rakam verdim, bunun üzerinde bilâhara arkadaşım konuştu. Sonra iktisadi bakımdan bunların bir vahdet teşkil ettiğine dair bir rakam verdim ve milyonluk rakam verdim, 15 milyon gibi portesi olan bir mesele-

nin Bayındırlık Bakanlığının etüdleri arasında bulunduğunu ifade ettim. Besni'yi Adıyaman'ın zirai karakterinde ve vahdeti içinde mütalâa ederken bunu mücerret bir mütalâa olarak ifade etmedim.

Kuranel arkadaşım Besni evvelce Gazianteb'e bağlı iken sonradan Malatya'ya bağlanmış olduğunu ve bütün mahalli istek ve mukavemetlere rağmen bu kararın tatbik edilmiş olduğunu beyan buyurdular. Ve maziye ait üzüntülerini de ifade ettiler.

Yalnız bir noktaya işaret etmeden geçemiyeceğim. Bizim tatbikatımız ne fek, ne de ilhak mahiyetindedir. Bir vilâyet tesisi mahiyetindedir. Benden evvelki İçişleri Bakanı arkadaşım, Gazianteb'i ziyareti sırasında Gazianteb'lilere, Besni'nin Gazianteb'in bünyesi içine alınabileceği hususunda bir vâitle bulunduğunu ve bu vâitle arkadaşımın şimdi bizi ilzam etmek istediklerini görüyoruz. Vekil arkadaşımızın o günkü vâdi tabii olabildi. Çünkü o zaman bir fek ve ilhak mevzuubahisti. Şimdi ise yeni bir vilâyet kurulmaktadır. Ve bu yeni vilâyeti kurarken bunun iktisadi bünyesini, mesahai sathiyasını ve nüfusunu düşünmek mecburiyetindeyiz ve bunun tam bir vahdet etrafında toplanmasını temin etmek zarureti vardır. Ve bu şekilde Besni, Adıyaman'ın için de tabii yerini almış olacaktı.

Yine bir arkadaşım Besni'nin tabii pazarı, Gazianteb'tir, bundan sonra mahsulâtını nerede satacağı dedi.

Adıyaman vilâyet olduktan sonra Besni'nin Gazianteb pazarından istifade etmesi için bir mâni yoktur. Sonra birçok mahsuller biliyorsunuz ki, çok uzak pazarlarda çok büyük değerlerle satılırlar. Bu itibarla bu endişenin de vârit olmadığını arz ediyorum.

Bütün bu mülâhazalarla Besni'nin, kurulması düşünülen ve yüksek tasvibinize arz edilmiş bulunan Adıyaman Vilâyeti içinde yer alması icabettiği kanaatinde bulunduğumuzu Yüksek Heyetinize arz etmek isterim.

REİS — Hüseyin Fırat.

HÜSEYİN FIRAT (İçel) — Muhterem arkadaşlar; biraz için hakikatini yüksek huzurlarınıza arz etmek mecburiyetini hissediyorum.

Malatya Milletvekili arkadaşlarım Hükümetin, Adıyaman'ın vilâyet olması hakkında-

ki getirmiş olduğu teklife iştirak etmekle beraber, Besni'nin Adıyaman Vilâyetine bağlanmamasının ve Gazianteb'e bağlanmasının daha faydalı olması lüzumu üzerinde durdular.

Muhterem arkadaşlarım; Besni İncesı, Hükümetin son yaptırmış olduğu etüdle Adıyaman'a 33 kilometrelik bir mesafede bulunuyor ve böyle bir yolla Adıyaman'a bağlanmış. Mevzuubahis ettikleri üç dereden ikisi gayet küçük birer menfezle yolun geçilmesine imkân verebilecek durumdadır. Sulardan biri, Göksu büyüktür. Bunun üzerinde de daha on sene evvel büyük bir köprü yapılmış bulunmaktadır. Esasen Hükümetiniz bu bölgenin ihtiyaçlarını daha üç sene evvel nazarı dikkate almış ve bu bölgenin yollarının etüdü Karayolları dairesi tarafından yapılmış bulunmaktadır. Hattâ Gölbaşı ile Besni arasındaki yol tamamıyla bitmiştir. Besni kavşağı ile Adıyaman'a kadar olan yol bitmek üzeredir. Besni'nin 65 bin nüfusu Adıyaman'ın vilâyet olması ile muhterem arkadaşlarım büyük bir bayram havası içindedir. Yalnız Besni'nin içerisinde bulunan 20 - 25 fındık tüccarı Hükümetin almakta bulunduğu bu karar aleyhindedir. Çünkü 25 tane fındık tüccarı Gazianteb'den yedi sekiz yüz bin liralık bir kredi temin etmek suretiyle Besni fındığını satın alır ve Gazianteb tüccarına teslim eder. Bu itibarla Antebli arkadaşlarımızın da bu noktadan burada serdetmiş oldukları mütalâalarını belki haklı görmek imkânı mevcuttur. Kaldı ki, Besni mahsullerini değerlendirmek ve fındığını doğrudan doğruya Besni'de satmak için Hükümetimizle yaptığımız temaslarda çok müspet neticelere vardım. Muhterem Ziraat Vekilimiz bu ayın başında Besni'ye bir heyet göndermek suretiyle, oradaki üzüm ve fındık mahsulleri ile pamuk mahsullerini değerlendirmek ve gerekli teşkilât kurmak için söz vermiş bulunmaktadırlar.

Diğer taraftan Hükümetiniz zirai kredileri artırmak suretiyle Besni'yi 154 kilometre mesafede bulunan Anteb'e gitmekten kurtarmış durumdadır. Besni'liler için 154 kilometre mesafede bulunan Anteb'e gitmek büyük bir ıstırap mevzuu idi. Eskiden Besni'de Ziraat Bankası mevcut olmadığı için ve bağlı bulunduğu Malatya Vilâyeti de Besni'ye 175 Kilometre olduğu için Besnili vatandaşlarımız Malatya'ya nispetle Anteb'e bağlanmayı tercih ediyorlardı. Fa

kat bugün kendisine 33 kilometre mesafede bulunan Adıyaman vilâyetine bağlanmış bulunması, 65 bin nüfusun kaza halkını her bakımdan kalkındırarak şekilde büyük müjde ve hayırlı bir iş olacaktır.

Muhterem arkadaşlar, Malatyalı milletvekili arkadaşlarımdan bir tanesi (İlissi sebepler mevcuttur) dedi. Hakikaten birkaç kişi tarafından böyle bir iddia ileri sürülmüştür. Fakat tamamı Türk olan bu iki ilçe halkını rencide edeceğini tahmin ettiğim böyle bir sözü huzurlarında söylemekten teeddüp ederim.

Muhterem arkadaşlar, Besni'nin Adıyaman'ın 33, Besni'nin iki nahiyesi Adıyamana 20 ve bir nahiyesi ise 24 kilometre mesafededir. Hükümet, getirmiş bulunduğu bu tasarı ile umumi hizmetleri görecektir organları halkın ayuğuna yaklaştırmak prensibindedir. Bu teşkilât ise, Besni halkını her halde daha çok memnun edecektir, Adıyamanı vilâyet merkezi yaptığını göte.

Binaenaleyh, arkadaşların ileri sürdükleri fısıltı, yol meselesi esaslı bir mesele teşkil edecek mahiyette değildir. Bilişiz Besni zirai kredileri içinde ve yol meselesinde Adıyaman'ı vilâyet merkezi haline getirmekle bu işlerin bir an önce yapılacağını müjdelmektedir. Besni halkı şüphesiz bu haberdan çok memnun olacaktır.

Bendeniz Besni'den Ankara'ya gelmiş heyet-teki arkadaşlarla iki gün evvel görüşerek, niçin bağlanmak istemiyorsunuz dedim. Onlar; biz Hükümetle temas etmekten büyük bir zevk duyarız, fakat bilirsiniz ki, Hüseyin Bey, biz ötedenberi Adıyaman'ı geçemeyiz, Adıyaman'ı vilâyet yapacağınız ve bizi ona kaza diye bağlayacağınız, bize 70 kilometre mesafede bulunan Kâhta'yı vilâyet yapın, biz Kâhtaya bağlanmak isteriz diye cevap verdiler. Yani sebep bu kadar hissidir. Gelen tasarı hakikaten çok yerindedir. Besni'nin Adıyaman'dan alınıp Gaziantep'e bağlanmasını icabettiren iktisadî ve sosyal ve kültürel hiç bir sebep mevcut değildir. Binaenaleyh, Hükümet tasarısının aynen kabulünü sizlerden istirham ediyorum. (Alkışlar).

İHSAN DAI (Gaziantep) — Çok muhterem arkadaşlar, Besni'nin Adıyaman'a bağlanması meselesinde Gaziantep Milletvekili olarak benim de bazı mâruzatım vardır.

Besni'nin Adıyaman'a bağlanması mevzuu başlıca üç nokta etrafında temerküz etmiş bu-

lunmaktadır. Bunlardan birincisi; iktisadî meseledir.

Benden evvel konuşan kıymetli arkadaşlarımızın işaret buyurdıkları gibi, Besni'nin Adıyaman'a bağlanması iktisadî bakımdan ispat edilmiş durumdadır. Yani, Besni'nin Adıyaman'a iktisaden bağlantısı bulunmadığı, Besni'nin iktisaden doğrudan doğruya Gaziantep'e bağlı bulunduğu ispat edilmiş durumdadır. Bir kazanan diğer bir vilâyete bağlanması meselesinde iktisadî mevzu, olsa olsa istihşal ettiği metadların en kısa ve en emin yoldan satıldığı yer olması iktiza eden. Eğer bir kazanan istihşal ettiği emtia bir vilâyete satılmamakta ise o kaza iktisaden o vilâyete bağlı addedilmemek iktiza eyler. Halen Besni'nin istihşal ettiği mal ancak Gaziantep'te pazara arz edilmekte ve satılmaktadır, Adıyaman'a götürülmemektedir.

Muhterem arkadaşlar, Adıyaman'ın Besni ile rabtası bugün fiilhal iktisadî bir vakia olarak mevcut değilse, bunu suni olarak yaratmaya çalışmayı elbette ki yüksek takdirinize arz edilecek bir nokta olarak görmekteyiz.

Bundan başka, Antep Vilâyetinin Besni'ye olan mesafesi 140 kilometredir. Antep'in merkezi ile şimal hududu arasındaki mesafe 90 kilometre olmakla bersber arada bir tek kaza mevcut değildir. Yani Antep'in şimal hududuna doğru bir hat çizildiği takdirde aradaki 90 kilometre mesafe üzerinde bir tek kaza mevcut değildir. Adıyaman vilâyet olduğu takdirde, etrafında 30 - 40 kilometre mesafelerde kazalar olduğu iddia edilinken beri taraftan 90 kilometre mesafe dâhilinde bir tek kazanın da hi mevcut olmaması Yüksek Heyetimizce nazarı dikkate alınacak bir nokta olsa gerektir.

Binaenaleyh, Besni'nin Antep'e ilhakı aynı zamanda şunu da temin edecektir ki, 90 kilometrelik çevre içinde, Romalılar devrinden kalması ve fakat bugün geri ve iptidai bir vaziyette kalmış olan ve Türkiye'nin belki en kıymetli arazilerinden birini teşkil eden ve sayın Etem Menderes'in Gaziantep'e teqriflerinde bizzat güdükleri veçhile çok kıymetli Altıntaş Cingife ovası bir iktisadî kıymet olup Besni - Gaziantep yolu üzerinde bulunduğundan Türk Milli ekonomisine katılmasına faydası olacağına kaani bulunmaktayız.

Altıntaş ovasını bilen arkadaşlarım takdir

ederler, buralarda Romalılar devrinde yapılmış muazzam âbideler, medeniyet eserleri vardır. Bu eserler altında çok kötü ve mağara devrini temsil eden çok iptidai bir medeniyet yaşamaktadır. Bunlar nazarı itibare alındığı takdirde Altıntaş ovası ile Çingife ovalarının, Besni yolunun münakaleye açılması ile bu mntakanın hakikaten kalkınması mümkün olacaktır ve iktisadi ve coğrafi zaruretler de bunu ispat etmektedir.

Mesafe bakımından vâkı mütalâalara da işaret etmek lâzımdır. Konya Vilâyetine iki yüz kilometrede olan kendisine bağlı kazalar yok mudur? Vardır. Binaenaleyh mesafe meselesi bir dâvanın halli için kâfi bir kıstas olamaz. Benden evvel konuşan sayın Süleyman Kuranel arkadaşımızın dediği gibi, bugün mesafe meselesi yüksek iktidarımızın sayesinde saat meselesi haline gelmiş bulunmaktadır. 100 kilometrelük bir mesafenin bugün medeni vasıtalarla bir saatte kat'edilmesi mümkündür. Bir saatlik bir mesafe ise bugün üzerinde durulacak bir mesele olmaktan çıkmıştır.

Aziz arkadaşlarım, Besni Kazası iktisaden Gaziantep'e bağlıdır. Emittasını Gaziantep'te satar. Tüccarları Gaziantep'te bulunmaktadır. Pazarları Gaziantep'tedir. Fıstık öyle bir metadır ki, pazarı doğrudan doğruya Amerika'dır. Gaziantep bu pazarın yolu üzerinde bulunmaktadır. Benden evvel konuşan kıymetli arkadaşım dediler ki, fıstık sevkıyatı için Adıyaman'da ehemmiyetli bir mevkiidedir. Bir emtia pazarının doğrudan doğruya aksi istikamete sevkedileceği için mesafe bakımından satış kıymetinden kaybeder.

Aziz arkadaşlar, biz ortada bir hissiyat meselesinin mevcut olduğuna kaani değiliz. Bütün iktisatçı arkadaşlarımız takdir edeceklerdir ki, iktisadi zaruretler, iktisadi kanunlar hissiyatın daima üstüne çıkar. Hiçbir memlekette iktisadi hâdiselerin, iktisadi âmillerin diğer âmillerin ve bilhassa hissi âmillerin tesirinde kalmasına maldeten imkân ve ihtimal yoktur. Eğer Besni'li veya diğer kazalı vatandaşlar bilirse ki diğer bir vilâyet, diğer bir pazarda malı daha çok müşteri bulacaktır, o mutlaka ve mutlaka hissen başka bir düşüncede olsa bile ufak bir menfaat için (Bir kuruş gibi cüz'î bir kıymet ifade eden bir menfaat farkı için dahi) emtialarını kilometrelere yol katederek oraya götürür. Devri-

mizin iktisadi zihniyeti budur. Binaenaleyh Besni'nin iktisadi bakımından da, mesafe bakımından da Gaziantep'e bağlanmasında zaruret ve fayda vardır. Biz bunda bir hissiyat meselesinin mevcut olduğuna kaani değiliz. Sizlerden istirham etmekteyiz, bu mesele yüksek müsaadenizle komisyona iade edilsin. İhtakiki vaziyetin meydana çıkması için işin yeniden komisyonda tetkik edilerek Yüksek Heyetinizde ikinci bir tetkika tâbi tutulmasını hürmetle rica ederim.

REİS — Nüvit Yetkin.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım; demin arz ettiğim gibi, lâihânın bir noksan tarafı daha vardı. Yani iki nahiye lâihada derpiş edilmemiş, unutulmuştu.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Ay-
dın) — Onu hallettik efendim.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — Binaenaleyh bendeniz Besni Kazasının Antep'e bağlanması yolunda bir mevzuun şu anda müzakeresine lâihânın da müsait olmadığı kanaatindeyim.

Bendeniz arz ve teklifim şudur : Besni Kazasının Adıyaman Vilâyeti teşkil edilirken onunla beraber mütalâa edilmesi Besni'yi mağdur edebilir. Bu itibarla Besni'nin durumuna en elverişli bir yere bağlanması için Besni Kazasının lâihadan çıkarılmasını arz ve teklîf ederim.

REİS — Maddesinde görüşeceğiz efendim.

NÜVİT YETKİN (Devamla) — O halde o zaman arz ederim efendim.

REİS — Maddelere geçilmesini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Mazbatada müstaceliyet teklifi de vardır. Lâihânın müstaceliyetle görüşülmesini reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Malatya Vilâyetine Bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun

MADDE 1. — İlişik (1) sayılı cetvelde gösterildiği ve hile Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazası kaldırılarak merkezi Adıyaman olmak ve yine Malatya Vilâyetine bağlı (Besni) ve (Kâhta) kazaları ile yeni kurulmuş olan (Gerger) Kazasını ihtiva etmek üzere (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adıyaman Kazasını ihtiva eden nahiye ve

köyler Adıyaman Vilâyetinin merkez kazasına bağlanmıştır.

REİS — Söz istiyen olmadığına göre, tadil teklifleri vardır, okuyoruz:

Yüksek Riyasete

Şifahen arz ettiğim mucip sebeplere binaen Adıyaman Kazasında bir vilâyet kurulması hakkındaki kanun lâyihasında bu vilâyete bağlanması derpiş edilen Besni Kazasının hariç bırakılması ve lâyihanın birinci maddesiyle merbutu cetvellerin ilgili kısımlarından Besni Kazasının çıkarılması suretiyle tadilini arz ve teklif ederim.

Malatya Mebusu
Nüvit Yetkin

Yüksek Reisliğe

Müzakere edilmekte olan kanunun birinci maddesi Adıyaman Vilâyetine bağlanmakta olan kazaların adlarını zikretmektedir. Çelikhan Kazası yeni kurulmuş olup her cihetten Adıyaman Vilâyetine bağlanması zaruri olduğu halde kanun hazırlanırken her nasılsa Malatya'ya terk edilmiştir. Bu durum Çelikhan'ın mağduriyetini mucip olacağından, işbu kazanın da birinci maddede ithali suretiyle Adıyaman'a bağlanmasını teminen kanun maddesi ve eklerinin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz.

Rize Mebusu	İçel Mebusu
O. Kavrakoğlu	H. Fırat
Afyon Karahisar Mebusu	Burdur Mebusu
K. Özçoban	M. Özbey
Bahkesir Mebusu	Kastamonu Mebusu
Arif Kalıpsızoğlu	Z. Termen
Seyhan Mebusu	Kastamonu Mebusu
İsmet Uslu	A. Muzaffer Tanöver

Tekirdağ Mebusu
Z. Erataman

Madde 1. — İlişik bir sayılı cetvelde gösterildiği veçhile Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazası kaldırılarak merkezi Adıyaman olmak ve yine Malatya Vilâyetine bağlı (Besni ve Kâhta) kazaları ile yeni kurulmuş olan (Garger ve Çelikhan) kazalarını ihtiva etmek üzere (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adıyaman Kazasını ihtiva eden nahiye ve köyler Adıyaman Vilâyetinin merkez kazasına bağlanmıştır.

REİS — Tadil teklifleri hakkında komisyonun mütalâasını dinliyeğim.

DAHİLİYE ENCÜMENİ M. M. PERTEV ARAT (İzmir) — Muhterem arkadaşlar, Çelikhan kazası esasen Besni'nin bir nahiyesi iken görülen lüzum üzerine evvelce çıkarılan bir kanunla kaza haline getirilmiştir. Besni hakkında mevcut olan bütün sebepler bu kaza hakkında da mevcuttur. Bunun da yeni teşkil edilen Adıyaman Vilâyetine bağlanması icabetmektedir. Dahiliye Encümeni olarak bu hususta verilen takrîre iltihak ediyorum.

REİS — Nüvit Yetkin'in de bir tadil takriri vardır. Onun hakkında da konuşacak mısınız?

PERTEV ARAT (Devamlı) — Nüvit Yetkin'in; Besni'nin bu maddeden çıkarılması hakkındaki teklifine, Dahiliye Vekilinin de arz ettiği sebeplerle, Dahiliye Encümeni adına iştirak etmiyorum. Bu itibarla reddine karar verilmesini arz ve teklif ediyorum.

REİS — Söz mü istiyorsunuz Nüvit Beyl.. Buyurun.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Muhterem arkadaşlar; huzurunuzu fazla işgal etmeyeceğim. Besni hakkındaki demin verdiğim izahatı kısaca tekrarlamak istiyorum.

Muhterem arkadaşlar; Besni, nüfus itibarıyla, idari taksimat itibarıyla Adıyaman'dan daha büyüktür. Dahiliye Vekili arkadaşımız bu hususta aksine bir mütalâada bulunmadılar.

Bugün huzurumuza sevk edilmiş bulunan ikinci Nâyiha da Adapazarı'nın vilâyet olmasına aittir. Bunda serdedilen esbabı mucibe bu kazanın bağlı bulunduğu vilâyetten nüfus ve idari taksimat bakımından daha büyük olmasıdır. Bağlı olduğu vilâyetten büyük olan kazaların şikâyetleri senelerce tevali etmiştir ve edecektir. Onun gibi, Besni'nin, eğer bu kanun kabul edilecek olursa, şikâyeti şimdiden başlamış olacaktır.

Hüseyin Fırat arkadaşımızın söylediği gibi, bu iki kaza bir ovanın birer mütemmin cüz'ü halinde değildir. Aralarında büyük farklar vardır. Münaka'le imkânları çok müşküldür. Kışın geçit vermeyen dere ve çaylar, Devedoynu adı verilen tabii ârzalar vardır. O derecede ki İskenderun - Erzurum geçesinde Gölbaşı kavşağında bağlayan ve bu iki kazaya giden yollar aynı güzergâha tâbî olmamıştır. Heyelanlar, zemin ârzaları sebebiyle Gölbaşı'n-

dan on beş kilometre mesafede Besni ve Adıyaman yolu ayrılmıştır. Besni'den çıkan insan Adıyaman'a giderken 54 kilometrelik bu kısa yolu takibedemez. Gölbaşı'na gelmeye ve oradan Adıyaman'a gitmeye mecburdur. Bir arkadaşımın söylediği gibi bu yol otuz kilometre, veya ehli dört kilometre değildir. Doksan kilometreyi geçmektedir. Deveboynu'ndan geçilmeyince Besni'den Adıyaman'a gitmek için Gölbaşı'na, Gölbaşı'ndan tekrar Adıyaman'a gitmeye mecbur kalmaktadır. Etüdlerle bu iki kazayı bir yol üzerinde birleştirmek mümkün olmamıştır. Bunlardan başka Gaziantep'in Besni ile münasebetini müdafaa sadedinde değil, hakikat olarak söylüyorum; Besni ile Adıyaman arasında her gün bir vasıta işlemeyen balde her gün Gaziantep ile Besni arasında muntazaman üç tane otobüs işlemektedir. Bu itibarla Besni'nin Gaziantep'e muvazala ve münakalesi gimdiden münemmeldir. Mesafe bu suretle daha kısalması bulunmaktadır. Besni Kazası aîrai durumunu itibariyle de Adıyaman'la hiçbir münasebet arz etmemektedir. Besni üzümlü, fıstık ve pamuk yetiştiren bir bölgedir. Ticari münasebeti Gaziantep'le devam edegelmektedir. Adıyaman pamuk istibsaline elverişli bir bölgedir, petrol hususunda da tetkikat yapılmaktadır. Bu bölgede, Hüseyin Fırat arkadaşımızın dediği gibi, bizim de çok temenni ettiğimiz petrol araştırmaları inşallah müspet netice verirse hepimiz memnunuz oluruz. Esasen bir il teşkilî münasebetiyle idare meclislerinin muvafakati alınması lâzımdır. Bu yola gidilmemiş olmakla beraber Adıyaman Vilâyeti teşkil edildikten sonra Besni'nin Adıyaman, Malatya veya Gaziantep'e bağlanması hususunun incelenmesi lâzımgelseydi vilâyet idare heyetinin ve genel meclisin kararının alınması lâzımgelirdi. Bu yola gidilmiyorsa bu eîhetin gözden uzak tutulmaması lâzımgelir. Elbette Gaziantep'e bağlanması tercih edilir. Süleyman Kuranel arkadaşımızın söylediği vâkı ise Gaziantep Genel Meclisinin bu yolda vermiş olduğu bir karar da varmış. Bu da tadil teklifinin kabulü için esaslî bir esbabı mucabe olabilir.

Muhterem arkadaşlar; daha evvelki Dahiliye Vekili Sayın Etem Menderes Besni mahalli halkının isteklerini inceliyerek Besni'ye, Gaziantep'le bağlanmak hususunda söz vermiştir. Bu

hususla resmi beyanı olduğunu da hatırlıyorum.

Aziz arkadaşlarım; Sözlerini bitirirken Çelikhân'ın yeniden yapılan bir teklifle Adıyaman'a bağlanması istendiğine dair de riyaset bir tadil teklifi okudu. Şunu arz edeyim ki, yeni teşkil edilen bu kaza, encümen sözcüsünün dediği gibi, Besni'nin değil, Malatya'nın bir nahiyesi idi. Ne Besni ile, ne Adıyaman'la coğrafi bakımdan da, iktisadi bakımdan da hiç bir alakâ ve münasebeti yoktur.

REİS — Birinci madde hakkında Nüvit Yetkin arkadaşımızın tadil teklifine komisyon iltihak etmiyor. Bu teklif Besni'nin, birinci madde metninden ve buna ilişik cetvelden çıkarılması yolundadır. Bu hususu reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler ... Etmeyenler ... Tadil teklifi reddedilmiştir.

Birinci madde hakkında Osman Kavrakoğlu ve arkadaşlarının tadil teklifi vardır ve madde-nia metnini ihtiva etmektedir. Buna komisyon da iltihak etmiştir. Maddeyi okutup reylerinize arz edeceğim.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Aydın) — Efendim, arkadaşlarımızın yapmış olduğu bu teklife Hükümet olarak biz de iltihak ediyoruz.

BÜTÇE ENCÜMENİ M. M. HÂDİ HÜSEMAN (İstanbul) — Efendim, bir sayılı cetvelde bu teklife göre kaza adedinin 5, nahiyesinin 17, köy adedinin 319 ve nüfus adedinin 181 670 olarak tashih edilmesini ve maddenin bu şekilde yüksek reyimize arzını, teklif ediyoruz.

Yine aynı cetvelde Besni kazasının nahiyele-ri arasında 7 köyü bulunan Şambayat'ın ve 8 köyü bulunan Kızılın'ın de ilâvesi ve Kâhta kazası nahiyele-ri arasında bulunan (Narince) nin köy adedinin (23) olarak düzeltilmesini ve teklif veçhile yeniden ilâve olunan (Çelikhân) kazası köy adedinin (13) ve nüfusunun da (19 172) olarak tesbiti icab ediyor. Bendeniz de encümen adına, maddeye bağlı cetvelin bu şekilde tasvibinize arz edilmesini rica ediyorum.

REİS — Metni tekrar okuyoruz.

Malatya Vilâyetine Bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun

MADDE 1. — İlişik (1) sayılı cetvelde gösterildiği veçhile Malatya Vilâyetine bağlı Adı-

yaman Kazası kaldırılarak merkezi Adıyaman olmak ve yine Malatya Vilâyetine bağlı (Besni) ve (Kâhta) kazaları ile yeni kurulmuş olan (Gerger) ve Çelikhân kazalarını ihtiva etmek üzere (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adıyaman Kazasını ihtiva eden nahiye ve köyler Adıyaman Vilâyetinin merkez kazasına bağlanmıştır.

REİS — Maddeyi bu şekilde kabul edenler. Etmeyenler. Kabul edilmiştir.

MADDE 2. — İlişk (2) sayılı cetvelde derece, aylık ve sayıları gösterilen kadrolar, Devlet Memurları Ayhklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

BÜTÇE EN. M. M. HADİ HÜSMAN (İstanbul) — Bu iki sayılı cetvelde Adalet Bakanlığı memurları için bazı kadroların ilâvesi lüzumu hasıl olmuştur. Bendeniz cetveli Riyaset Makamına takdim ediyorum. İki numaralı cetvelin bu ilâve ile yüksek tasvibinize arz edilmesini istirham ediyorum.

BAHADIR DÜLGER (Erzurum) — Efendim, Bütçe Komisyonu Sözcüsünün şimdi Riyaset Makamına verdiği cetvelin mahiyetini bilmiyorum. Söz almanın sebebi bu cetvel ile münasebeti olan bir husus üzerinde idi. Bütçe Encümeninin mazbatasında 2 ne maddenin ve muvakkat birinci ve ikinci maddelerin Hükümetin teklifi veçhile aynen kabul edildiği, esbabı mucebbede yazıldığı halde, 2 ne maddeye bağlı olan 2 sayılı cetvelde Bütçe Komisyonu tasarruf etmiş ve Adalet Vekâletine ait olan teşkilâta mütedair olan bir kısmı tamamen kaldırmış idi. Ben bunu soracaktım. Niçin kaldırıldığı hakkında bir sebep yazılmamış. Vilâyet teşkilinden makasat ve gaye, hizmetleri vatandaşın ayağına götürmek olduğuna göre, Adalet hizmeti gibi büyük bir hizmeti vilâyet kadrolarında daraltmak ve kaza kadrolarını büyültmek suretiyle yapılmış olan tasarrufun encümen mazbatasında yer alması ve belirtilmesi iktiza ederdi, kanaatindeyim ve onun için söz almış idim. Sözlerim eski cetvellere racidir. Hükümet teklifinde bazı değişiklikler mi yapıldı? Yeniden teklif edilen cetveli bilmediğim için bu husustaki noktaî nazarı arz edemiyecğim.

HADİ HÜSMAN (İstanbul) — Hükümetten gelen teklife bağlı cetvellere her iki ka-

zada ağır ceza teşkilâtı kurulacak şekilde bir kadro teklif edilmişti. Halbuki yine Hükümetle mutabık olarak müstereken yaptığımız tetkikatta bu kazalarda filhal ağır ceza teşkilâtının bulunduğunu müşahade ettik. Bu itibarla ağır ceza teşkilâtı kadrosu üzerinde her iki vilâyet teşkilâtı için kanun teklifine lüzum olmadığı kanaatine vardık. Fakat Adıyaman Kazasında tam teşkilâtlı ağır ceza mahkemesi değil, mürettep ağır ceza mahkemesi olduğu hususunda Hükümet bize malûmat verdiği için bunu tam teşkilâtlı hale getirmek üzere icabeden kadroları Yüksek Huzurunuza sunmuş bulunuyoruz. Şimdi, Yüksek Huzurunuzda teklif etmemizin mucip sebepleri bundan ibarettir.

REİS — Komisyonca 2 numaralı cetvele Adalet Vekâleti için konulan kadrolarla birlikte madde metnini reyimize arz ediyorum. (İlâveleri bilmiyoruz sesleri) Şifâhen komisyon sözcüsü söylediği için okumaya lüzum görmedik. Mamâfih ilâveleri okuyalım.

Adıyaman Vilâyeti (2) sayılı cetvelde Adliye Vekâleti kadrosu

D.	Memuriyetin nev'i	Aded	Maas
5	Hâkim, müddeiumumi	3	80
6	Hâkim	2	70
7	"	2	60
9	Başkâtip	2	40
11	Kâtip	4	30
14	Mübaşir	5	15
7	Ceza evi müdürü	1	60
11	" " kâtibi	2	30

REİS — Adalet kadrosu budur efendim. Bu suretle maddeyi reyimize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — İlişk (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 1954 Mali yılı Muvazeneî Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

BÜTÇE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HADİ HÜSMAN (İstanbul) — Söz istiyorum.

REİS — Buyurun komisyon.

BÜTÇE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRİRİ HADİ HÜSMAN (İstanbul) — Efendim, aynı mucip sebeple D cetveline, yine Adalet Ve-

kâletî teşkilâtı için ilişik tekdîm ettiğim kadroların kabulünü Yüksek Heyetinizden arz ve istirham ediyorum.

Adıyaman Vilâyeti (3) sayılı cetveide Adliye Vekâletî kadrosu (D)

Adedi	Unvanı	Ücret kadrosu
1	Başgardiyan	150
1	Başgardiyan muavini	125
6	Gardiyan	100
2	Kadın gardiyanı	100
3	Hademe	75

REİS — Bu müvâzelerle muvakkat birinci maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Kurukması kabul edilen bu vilâyetin aylık, ücret ve giderleri 1954 yılı Muvazeneî Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Maliye Vekâletî kısmındaki 425 nci (Vilâyet ve kaza teşkilî masrafları) faslına konulan tahsisattan gerekli görülecek miktarları sözü geçen (A/1) işaretli cetvelin ilgili tertiplerine nakletmeye Maliye Vekili salâhiyettardır.

BÜTÇE EN. M. M. HÂDÎ HÜSMAN (İstanbul) — İkinci satırdaki «ücret ve giderleri» «ücret ve giderlerini karşılamak üzere» olacaktır. Tashihini rica ederim.

REİS — Tashih şekliyle muvakkat ikinci maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 3. — Adıyaman Vilâyeti dâhilinde bulunan kazaların Malatya Vilâyetindeki İl Genel Meclisi üyeleri Adıyaman Vilâyetinin İl Genel Meclisini teşkil ederler.

REİS — Madde hakkında söz isteyen Yoktur! Maddeyi kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 4. — Kanunun yürürlüğe girmesini mütaakip bir hafta içinde İl Genel Meclisi toplanarak Daimî Encümen seçimini yapar ve bütçeyi ve kadroyu tanzim eder.

REİS — Maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 5. — Adıyaman Vilâyetine bağlanan Kazalara ait özel idareye mütaallik bîlûmum tahakkukat ve tahsilât ve bakaya hesapları, Adıyaman Vilâyetinin kurulduğu tarihten itibaren Malatya Vilâyeti Özel İdaresi emvalinden düşülerek bu husustaki kuyudat ve teferruatıyla birlikte Adıyaman Vilâyetine devrolunur.

REİS — Madde hakkında söz isteyen yoktur. Maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 6. — Adıyaman Vilâyetinin teşekkülü tarihinden itibaren bu vilâyete bağlanan kazaların özel idarelerince tahakkuk ettirilip tahsil edilen paralar bu kazalarda muvakkat hesaplarda toplanarak Adıyaman Valisinin vereceği tediye emrine müsteniden sarfolunur.

REİS — Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 7. — Malatya Vilâyeti Özel İdare kadrosunda olup Adıyaman Vilâyetine bağlanan kazalarda çalışan özel idare memur ve müstahdemleri kadroları ile Adıyaman Vilâyeti Özel İdaresine geçerler. Adıyaman Vilâyeti Umumi Meclisince Vilâyet bütçesi yapılp meriyete girinceye kadar memur ve müstahdemlere ait maaş ve ücretlerini, mahsubu bâlâhara yapılmak üzere Malatya Vilâyetince tediyesine devam olunur.

REİS — Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu Kanun 1 Ocak 1955 tarihinde meriyete girer.

REİS — Buyurun Turan Güneş.

TURAN GÜNEŞ (Kocaeli) — Muhterem arkadaşlar, bu kanunun meriyet tarihi olarak 1 Ocak 1955 tesbit edilmiştir.

Malûmu âliniz olduğu ve hile İdarei Umumiye Vilâyet Kanununun 11 nci maddesine göre vilâyet umumi meclisleri Aralık ayının ilk haftasında toplantılarını yaparlar. Bir ocak tarihi bırakılacak olursa Malatya vilâyeti ile Adıyaman Vilâyetinin meclisi umumi-leri bir arada toplanacaklar ve vilâyeti ilgilendiren meseleleri incelemeye başlayacaklar demektir. Kanun bir ay sonra meriyete girince Adıyaman Meclisi Umumiisi tekrar toplan-

caktır. Bu suretle bu bir ay zarfında iki vilâyetin işleri gerek vazifeler, gerek bütçe bakımından karışık bir vaziyet arz edecektir. Onun için 1 Aralık denirse iki vilâyetin il genel meclisleri ayrı ayrı toplanacaktır. Gerek bütçe bakımından gerek tatbikat bakımından daha kolaylık elde edilebilmesi için bu meriyet tarihinin 1 Aralık 1954 olarak tesbitini mutazammın bir teklif yapıyorum.

REİS — Komisyon.

DAHİLİYE E. M. M. PERTEV ARAT (İzmir) — Komisyonlar da bu teklife iltihak ediyor.

BÜTÇE E. M. M. HADİ HÜSMAN (İstanbul) — Hep beraber.

REİS — Tadil teklifini okuyoruz.

Yüksek Reisliğe

Şifahen arz ettiğim sebeplere binaen 3 nci maddedeki meriyet tarihinin 1 Aralık olarak tadilini arz ve teklif eylerim.

Kocaeli Mebusu
Turan Güneş

REİS — Komisyonlar iltihak etmektedir. Metni bu şekilde okuyoruz :

MADDE 3. — Bu kanun 1 Aralık 1954 tarihinde meriyete girer.

REİS — Söz isteyen yok. Maddeyi bu şekilde reye arz ediyorum : Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanun hükümlerini İcra İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Lâyiha'nın tamamını açık reylerinize arz ediyorum efendim.

3. — *Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/8) [1]*

REİS — Lâyiha'nın tamamı üzerinde söz isteyen yok. Maddelere geçilmesini reyinize arz ediyorum, Kabul edenler... Etmeyenler... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

Lâyiha'nın müstaceliyetle müzakeresi teklif olunmaktadır. Müstacelen müzakeresini rey-

lerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Müstacelen müzakeresi kabul edilmiştir.

Kocaeli Vilâyetine Bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) Adıyla Yeniden Bir Vilâyet Kurulması Hakkında Kanun

MADDE 1. — İlişik (1) sayılı cetvelde gösterildiği ve hile Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı Kazası kaldırılarak merkezi Adapazarı olmak ve yine Kocaeli Vilâyetine bağlı Akyazı, Geyve, Hendek ve Karasu kazalarını ihtiva etmek üzere (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adapazarı Kazasını ihtiva eden nahiye ve köyler Sakarya Vilâyetinin merkezi kazasına bağlanmıştır.

REİS — Madde hakkında söz isteyen yok. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — İlişik (2) sayılı cetvelde derece, aylık ve sayıları gösterilen kadrolar, Devlet Memurları Ayıklıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

REİS — Söz isteyen yok. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — İlişik (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 1954 Mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

REİS — Söz isteyen yok. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Kurulması kabul edilen bu vilâyetin aylık, ücret ve giderlerini karşılamak üzere 1954 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Maliye Vekâleti kısmındaki 425 nci (Vilâyet ve kaza teşkili masrafları) faslına konulan tahsisattan gerekli görülecek miktarları sözü geçen (A/1) işaretli cetvelin ilgili tertiplerine nakletmeye Maliye Vekili salâhiyettardır.

REİS — Maddeyi metinde yapılan tashih ile okuduk. Tadil ile maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 3. — Sakarya Vilâyeti dâhilinde bulunan kazaların Kocaeli Vilâyetindeki İl Genel Meclisi üyeleri Sakarya Vilâyetinin İl Genel Meclisini teşkil ederler.

[1] 13 sayılı matbuat zaptı sonundadır.

REİS — Söz istiyen yok. Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 4. — Kanunun yürürlüğe girmesini mütaakıp bir hafta içinde il genel meclisi toplanarak daimi encümen seçimini yapar ve bütçeyi ve kadroyu tanzim eder.

REİS — Madde hakkında söz istiyen yok. Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 5. — Sakarya Vilâyetine bağlanan kazalara ait özel idareye mütaallik bildümm tahakkukat ve tahsilât ve bakaya hesapları Sakarya Vilâyetinin kurulduğu tarihten itibaren Kocaeli Vilâyeti Özel İdaresi emvalinden düğülererek bu husustaki kayıdat ve teferrüatı ile birlikte Sakarya Vilâyetine devrolunur.

REİS — Madde hakkında söz istiyen yok. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde tashih edilmiş şekilde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 6. — Sakarya Vilâyetinin teşekkülü tarihinden itibaren bu vilâyete bağlanan kazaların özel idarelerinin tahakkuk ettirilip tahsil edilen paralar bu kazalarda muvakkat hesaplarda toplanarak Sakarya Vilâsinin vereceği tediye emrine müsteniden sarfolunur.

REİS — Söz istiyen yok. Maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 7. — Kocaeli Vilâyeti Özel İdare kadrosunda olup Sakarya Vilâyetine bağlanan kazalarla çalışan özel idare memur ve müstahdemleri kadrolarıyla Sakarya Vilâyeti Özel İdaresine geçerler.

Sakarya Vilâyeti Umumi Meclisince Vilâyet Bütçesi yapılp yürürlüğe girinceye kadar memur ve müstahdemlere ait maaş ve ücretlerin, mahsubu bilâhara yapılmak üzere Kocaeli Vilâyetince tediyesine devam olunur.

REİS — Maddeyi tashihli şekliyle okuduk. Bu şekliyle reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun 1 Ocak 1955 tarihinde meriyete girer.

DAHİLİYE ENCÜMENİ MAZBATA MUHARRIRI PERTEV ARAT (İzmir) — İl genel meclisleri Aralık ayı içinde içtimaa başlayacakları için bu maddeye: «Bir Aralık 1954 tarihinde meriyete girer» şeklinde tashihini rica ederim.

MADDE 3. — Bu kanun 1 Aralık 1954 tarihinde meriyete girer.

REİS — Maddeyi bu şekli ile kabul edenler... Etmeyenler... Madde bu şekilde kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekiller İfleyeti memurdur.

REİS — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

Lâyihamın tümünü açık oylarınıza arz ediyorum efendim.

Adıyaman Vilâyetinin teşkiline dair olan kanun lâyihası hakkındaki rey toplama muamelesi bitmiştir.

Sakarya Vilâyeti teşkiline dair olan kanun lâyihasına ait rey toplama muamelesi bitmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Ekonomik İş Birliğine dâhil memleketlerle Borçlanma, Yardım ve Ödeme Anlaşmalar Akdi için Hükûmete Salâhiyet Verilmesine dair 5436 sayılı Kanunun meriyet müddetinin uzatılması hakkındaki Kanuna (310) rey verilmiş ve (310) rey ile lâyiha onanmıştır.

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki lâyiha (298) rey verilmiş ve (298) rey ile lâyiha kanuniyet kesbetmiştir.

Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki lâyiha (316) rey verilmiştir. Muamele tamamdır. Lâyiha (316) rey ile kanuniyet kesbetmiştir.

Ruznamede görülecek başka maddede kalmamıştır. 16 Haziran Çarşamba günü saat 16 te toplanılmak üzere inkıada son veriyorum. »¹⁸²

**Malatya Vilâyetine bağı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması
hakkındaki Kanuna verilen reylerin sonucu**

(Kanun kabul edilmiştir.)

Âza sayısı :	541
Rey verenler :	298
Kabul edenler :	298
Reddedenler :	
Müstenkifler :	
Reye katılmıyanlar :	238
Münhal mebusluklar :	5

[Kabul edenler]

AFYON KARAHİSAR

Arif Demirer
Sıtkı Koraltan
Saip Özer
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Âli Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AGRI

Halis Öztürk
Nimet Sümer
Celâl Yardımcı

AMASYA

Kemal Eren
İlâmit Koray
Mustafa Zeren

ANKARA

Âtîf Benderlioğlu
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Muhlis Ete
Abdullah Gedikoğlu
Talât Vasfi Öz
Fuad Seyhun
Mümtaz Tarhan
Âliye Temuçin
Hâzım Türegün
Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Kenan Akmanlar
Enver Karan
Asım Okur
Ahmet Tokuş

AYDIN

Necatî Çelim
Namık Gedik
Nail Geveci
Nihat İyriboz
Etem Menderes
A. Baki Ökdem
Zühtü Uray

BALIKESİR

Vacit Asena
Esat Budakoğlu
Müteba İştin
Ahmet Kocabıyikoğlu
Yahya Pelvan
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hasırcı
Talât Oran
Yümnü Üresin

BİNGÖL

Ekrem Yıldız

BITLİS

Nusrettin Barut

BOLU

Reşat Akşemsettinioğlu
Selâhattin Baysal
Mithat Dayoğlu
İhsan Gülez
Ahmet Hatı
Lütfi Oğultürk

BURDUR

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen

Mehmet Özbey

BURSA

Sabahattin Çiracıoğlu
Selim Ragıp Emeç
Muhlis Erdener
Müfit Erkayumen
Agâh Erozan
Hulûsi Köymen
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Nureddin Fusad Alp-
kartal
Emin Kalafat
Safaettin Karanakçı
Servet Sezgin
Fatin Rüştü Zorlu

ÇANKIRI

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Kenan Çıgman
Tahsin Uygur

ÇORUH

Mecit Bumin
Muzaffer Önal
Zihni Ural

ÇORUM

Sedat Baran
Mustafa Kemal Biber-
oğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale
Baha Koldaş

DENİZLİ

Baha Akşit
Mustafa Gülcügil
İsmail Hadımhoğlu
Osman Ongan
Refet Tavashoğlu

DIYARBAKIR

Eyüp Şahin
İhsan Hamit Tiğrel

EDİRNE

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü
Rükneddin Nasuhioğlu

Kemal Yaşınkılıç

ELÂZİG

Suphi Ergene
Selâhattin Toker
Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalın
Veysel Varol

ERZURUM

İshak Avni Akdağ
Zeki Çavuşoğlu
Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Şevki Erker
Hâmid Şevket İnce
Hasan Numanoglu
Cemil Önder
Rıza Topcuoğlu
Esat Tuncel

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt
Salih Fuad Keçeci

Hasan Polatkan
Abidin Potuoğlu
Hicri Sezen
Kemal Zeytinioğlu

GAZİANTEP

Ekrem Cenani
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Salâhattin Ünlü

GİRESUN

Hayrettin Erkmen
Doğan Köymen
Adnan Tüfekcioğlu

GÜMÜŞANE

İsmail Hakkı Baykal
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir

HATAY

Şekip İnal
Şemsettin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcah

İÇEL

Rüştü Çetin
Yakup Çukuroğlu
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Ünal

İSPARTA

İrfan Aksu
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibeş

İSTANBUL

Necmi Ateş
Ali Fuad Cebesoy
Faruk Nafiz Çamhbel
Hâdi Hüsmen
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Adnan Menderes
Mükerrem Sarol
Hanri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Füruzan Tekil
Nazlı Tıbar

Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yasun

İZMİR

Mehmet Aldemir
Pertev Arat
Cihad Baban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Arif Güngören
Needet İncekara
Osman Kapani
Rauf Onursal
Halûk Ökerez
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
İlhan Sipahioğlu
Abidin Tekün
Behçet Uz

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nâzım Batur
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Muzaffer Kuşakçioğlu
Muzaffer Ali Mühtö
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzaffer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ

Fikri Apaydın
Osman Nuri Deniz
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoğlu
Hakkı Kurmel
Ömer Mart

KIRKLARELİ

Şefik Bakay
M. Ali Ceylân
Mahmut Erbil
Hüsnü Yaman

KIRŞEHİR

Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Mehmet Mahmudoğlu

KOCAELİ

Ekrem Alican
Hamdi Başak
Selâmi Dinçer

Turan Güneş
Kâzım Meriç
Nüzhet Unat
Sadettin Yahm

KONYA

Hidayet Aydiner
Mustafa Bağrıaçık
Abdi Çilingir
Reyhan Gökmenoğlu
Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Halil Özyörük
Sabahattin Sönmez

KÜTAHYA

Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen

MANİSA

İlîkmet Bayur
İlayri Büke
Fevzi Lâtîfi Karaos-
manoğlu
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoglu

MARAS

Abdullah Aytemiz
Nedim Ökmen

MARDİN

Bahaettin Erdem

MUĞLA

Turan Akarca
Yavuz Başer
Nuri Özsan

NİĞDE

Hüseyin Avni Göktürk
Ahmed Nuri Kadioğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner

ORDU

Refet Aksoy
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Sabri İşbakan
Selâhattin Orhon

RİZE

İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoglu
Mehmet Fahri Mete

SAMSUN

Ekrem Anıt
Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Ferid Tüzel
Hâdi Uzer

SEYHAN

Sedat Bari
Enver Batumlu
Ahmet Kınık
Cavid Oral
Salim Serçe
Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu
Mehmet Ünal

SİİRT

Mehmet Daim Süalp

SİVAS

Etem Erding
M. Nurettin Turgay
Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ

Necmi Arman
Zeki Erataman
Fethi Mahramlı

TOKAT

Hulûsi Bozbeyoğlu
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbaloğlu
Hasan Kangal
Ömer Sunar

TRABZON

Halit Ağanoğlu
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Ka-
laycioğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarak-
cioğlu

TUNCELİ

Fethi Ülkü

URFA

Hasan Oral

Celâl Öncel
Saim Önhon
Muzaffer Timur
UŞAK
Yusuf Aysal

Orhan Dengiz
Hâcın Yılmaz
VAN
Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş

Hamit Kartal
Kemal Yörükoğlu
YOZGAD
İhsan Aktürel
Hâşim Tathoğlu

Ali Ünüsoy
ZONGULDAK
Suat Başot
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak

[Reye iştirak etmiyenler]

AFYON KARAHİSAR

Rıza Çerçel
Kemal Özçoban
Osman Talu

AGRI

Kasım Küfrevi
AMASYA

Faruk Çöl
İsmet Olgaç

ANKARA

Muhlis Bayramoğlu
Ömer Bilen
Mümtaz Faik Fenik
Zafer Gökçer
Necmi İnanç
Seyfi Kurtbek
Şeref Kâmil Mengü

ANTALYA

Fatin Dalaman
Attilâ Konuk
Burhanettin Onat (I.)
Ahmet Tekelioğlu

AYDIN

Cevat Ülkü

BALIKESİR

Mekki Said Esen
Enver Gürel
Halil İmre
Arif Kalıpsızoğlu
Ahmet Karagür
M. Halûk Timurtaş

BİNGÖL

Necati Aras
Sait Göker

BITLİS

Selâhattin İnan

BOLU

Fahri Belen (I.)
Sabri Çonkar (I.)

BURDUR

Behçet Kayaalp

BURSA

Raif Aybar
Sadettin Karacabey
İbrahim Öktem

ÇANAKKALE

Bedi Enüstün
İhsan Karasioğlu

Nuri Togay

ÇANKIRI

Celâl Boynuk
Asım Errem

ÇORUH

Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümügel

ÇORUM

Cevat Köstekçi
Hüseyin Ortakçioğlu
Kemâl Terzioğlu

DENİZLİ

Ali Çobanoğlu
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
A. Hamdi Sanear

DIYARBAKIR

Fikri Arıç
Yusuf Azizoglu
Mustafa Ekinci
Ragıp Karaosmanoğlu
Halil Turgut
Mehmet Hüsrev Ünal

EDİRNE

Hasan Maksudoğlu
Sabahattin Parsay

ELAZIĞ

Hüsni Göktaş
Ömer Faruk Sanaç

ERZİNCAN

Hüsni Çanakçı
Tevfik Şenocak

ERZURUM

Rıfki Salim Burçak
Abdülkadir Eryurt

ESKİŞEHİR

İsmail Sayın

GAZİANTEP

Abdülkadir Atık
İhsan Dal
Cevdet San

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Tahsin İnanç
Abdullah İzmen
Mazhar Şener

GÜMÜŞANE

Zeki Başağa
Ekrem Ocaklı
Halit ZARBUN

HAKKÂRİ

Übeydullah Seven

HATAY

A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoğlu
Abdullah Cilli
A. Mithat Kuşeyrioğlu

İÇEL

Aziz Köksal

İSTANBUL

Kemal Atay
Celâl Bayar (Reisicum-
hur)

Nazim Bezmen

Seyfi GÖGEN

Aleksandros Hacıpulos

Lütfi Kırdar

Naci Kurt

Nadir Nadi

Emin Onat

Nizamettin Ali Sav

Hamdullah Suphi Tan-

rıöver

Zakar Tarver

Tahsin YANCI

İZMİR

Abdullah Aker
Nebil Sadi Altuğ
Muzaffer Balaban
Sadık Giz
Ekrem Hayri Üstündağ

KARS

Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır
Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Rıza Yalçın
Ali Yeniasar

KASTAMONU

Salim Esen

KAYSERİ

Emin Develioğlu
Kâmil Gündes

KIRKLARELİ

Fikret Filiz

KIRŞEHİR

Osman Bölükbaşı
Tahir Taşer

KOCAELİ

Nüzhet Akın
Ziya Atıç
Hamza Osman Erkan
(I.)

Sefer Göksel

Cemal Tüzün

KONYA

Abdürrahman Fahri
Ağaoğlu
Hamdi Ragıp Atade-
mir
Tevfik Fikret Baran
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak

Ziyad Ebüzziya
Muhittin Güzelkılınç
Mekki Keşkin
Ahmet Koyuncu
Himmet Ölçmen
M. Rüştü Özal

KÜTAHYA

Ali Galip Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Süleyman Süruri Na-
suhoglu
Nihat Haluk Pepeyi
İsmail Hakkı Veral

MALATYA

Feat. Doğan
Ahmet Fırat
İsmet İnönü
Mehmet Kartal
Kâmil Kırkoğlu
Abdullah Köroğlu
Nuri Ocaketoğlu
Mehmet Fahri Oral
Hilmi Özbay
Mehmet Zeki Tulunay
Tevfik Ünsalan
Nüvit Yetkin

MANİSA

Samet Ağaoğlu
Yunus Muammer Ala-
kant
Semi Ergin
Adnan Karaosmanoğlu
Melih Koçer
Sadi Mihçioğlu
Muhlis Tümay

MARAŞ

Ahmet Bozdağ
Ahmet Kadoğlu
Mahmut Karaküçük
Remzi Öksüz
Mazhar Özsoy

MARDİN

Etem Aybar
Abdürrahman Bayar
Abdülkadir Kalav
Cevdet Öztürk
Halim Şatana
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA

Zeyyat Mandalinci
Nâtik Poyrazoğlu
Akif Sarioğlu

MUŞ

Şemsi Ağaoğlu
Şefik Çağlayan
Gıyasettin Emre

NİĞDE

Ali Ulvi Arıkan
Sadettin Ertur
Cavit Kavurmacioğlu

ORDU

Bekir Baykal
Mehmet Cemil Bengü
Fazlı Ertekin
Memiş Yamaç

RİZE

Hüseyin Agun
Ahmet Morgül

SAMSUN

Salim Çonoğlu
Abdullah Eker

Rahmi Ozan Gümüş-
oğlu

Ömer Güriş
Muhittin Özkefeli
Hamdi Tekay
Şükrü Uluçay
SEYHAN

Mustafa Akçalı
Zahit Akdağ
Lütfi Sezgin

SİĞİR

Suat Bedük
Baki Erden
Veyal Oran

SİNOB

Şerafettin Ayhan
M. Vehbi Daybaş
Nuri Sertoğlu
Server Somuncuoğlu
Haşim Tarı
Muhit Tümerkan

SİVAS

Hüseyin Çitil
Ercüment Damalı
Nuri Demirağ
Abdurrahman Doğruyol
Şevki Ecevit
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
Rifat Öçten
Bahattin Örnekol
Ahmet Özel
Memduh Turhan

TEKİRDAĞ

İsmail Hakkı Akyüz

Perid Alpiskender
Samim Yücedere

TOKAT

İhsan Bağ
Selâhattin Gülüt
Mehmet Şahin
Yusufoğlu

TRABZON

Sabri Dilek
Osman Turan

TUNCELİ

Arsalan Bora
Bahri Turgut Okaygün

URFA

Feridun Ayalp
Feridun Ergin
Mehmet Hatiboğlu
Aziz Özbay

UŞAK

Hakkı Gedik

YOZGAT

Danyal Akbel
Talât Alpay
Mahmut Ataman
Ömer Lütfi Erzurum-
luoğlu
Numan Kurban

ZONGULDAK

Sebatî Ataman
Hüseyin Balık
Necati Diken
Sabih Durah
Hakkı Hilâlcı
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu

[Münhal Mebusluklar]

Aydın	1
Bursa	1
Kayseri	2
Zonguldak	1
—	5

Kocaeli Vilâyetine bağı Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kanun kabul edilmiştir.)

Âza sayısı :	541
Rey verenler :	316
Kabul edenler :	316
Reddedenler :	
Müstenkifler :	
Reye katılmıyanlar :	220
Münhal mebusluklar :	5

[Kabul edenler]

AFYON KARAHISAR

Arif Demirer
Sıtkı Koralan
Kemal Özçoban
Saip Özer
Hüseyin Tiryakioğlu
Murad Ali Ülgen
Gazi Yiğitbaşı

AGRI

Halis Öztürk
Celâl Yardımcı

AMASYA

Kemal Eren
Hâmit Koray
İsmet Olgaç
Mustafa Zeren

ANKARA

Âtîf Benderlioğlu
Ömer Bilen
Dağıstan Binerbay
Hamdi Bulgurlu
Osman Şevki Çiçekdağ
Ramiz Eren
Muzaffer Ergüder
Muhlis Ete
Mümtaz Faik Fenik
Abdullah Gedikoğlu
Şeref Kâmil Mengü
Talât Vasfi Öz
Fuad Seyhun
Mümtaz Tarhan
Aliye Temuçin
Hâzım Türeğün
Fuad Zincirkıran
ANTALYA
Kenan Akmanlar

Enver Karan
Asım Okur
Ahmet Tokuş

AYDIN

Necati Çelîm
Namık Gedik
Nail Geveci
Nihat İyriboz
Etem Menderes
Zühtü Uray

BALIKESİR

Vacide Asena
Esat Budakoğlu
Mekki Said Esen
Mütebe İslâm
Halil İmre
Arif Kalpsizioğlu
Ahmet Kocabıyıkioğlu
Muharrem Tunçay
Sırrı Yırcalı
Sıtkı Yırcalı

BİLECİK

Talât Oran
Yünnü Üresin

BİNGÖL

Ekrem Yıldız

BITLİS

Nusrettin Barut
Selâhattin İnan

BOLU

Reşat Akşemsettinoğlu
Selâhattin Baysal
Mithat Dayoğlu
İhsan Gülez
Lütfi Oğultürk

BURDUR

Fethi Çelikbaş
Hüseyin Çimen
Mehmet Özbey

BURSA

Sabahattin Çıracıoğlu
Selim Ragıp Emeç
Müfit Erkuyumcu
Agâh Erozan
Hulûsi Köymen
Halûk Şaman
Kenan Yılmaz
Ali Ferruh Yücel
Baha Cemal Zağra

ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alpkartal
Emin Kalafat
Safaettin Karanakaç
İhsan Karasioğlu
Fatin Rüştü Zorlu

ÇANKIRI

Tahir Akman
İbrahim Aydın
Kenan Çığman
Tahsin Uygur

ÇORUH

Mecit Bumin
Muzaffer Önal
Zihni Ural

ÇORUM

Sedat Baran
Kemal Biberioğlu
Yakup Gürsel
Şevki Gürses
Ali Rıza Kılıçkale

Baha Koldaş
Cevat Köstekçi
Kemâl Terzioğlu
DENİZLİ

Baha Akşit
Ali Çobanoğlu
İsmail Hadımlıoğlu
Osman Ongan
Refet Tavashoğlu

DIYARBAKIR

Ragıp Karaosmanoğlu
Eyüp Şahin
İhsan Hamit Tığrel

EDİRNE

Mehmet Enginün
Cemal Köprülü
Rükneddin Nasuhioğlu
Sabahattin Parsoy
Kemal Yaşinkılıç

ELÂZİĞ

Suphi Ergene
Ömer Furuk Sanaç
Selâhattin Toker
Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN

Sadık Perinçek
Mustafa Rahmi Sanalan
Tevfik Şenocak
Veysel Varol

ERZURUM

Bahadır Dülger
Sabri Erduman
Hâmid Şevket İnce
Rıza Topcuoğlu

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt

Salih Fuad Keçeci
Hasan Polatkan
Abidin Potunoğlu
Hicri Sezen
Kemal Zeytinoğlu

GAZİANTEP

Ekrem Cenani
Samih İnal
Süleyman Kuranel
Ali Ocak
Salâhattin Ünlü

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
Ali Naci Duyduk
Hayrettin Erkmen
Doğan Köymen
Adnan Tüfekcioğlu

GÜMÜŞANE

İsmail Hakkı Baykal
Sabri Özcan San
Halis Tokdemir
Halit Zarbun

HATAY

Abdullah Cilli
Şekip İnal
Şemseddin Mursaloğlu
Celâl Ramazanoğlu
Şevket Sarıcah

İÇEL

Rüştü Çetin
Yakup Çukuroğlu
Hüseyin Fırat
İbrahim Gürgen
Refik Koraltan
Hidayet Sinanoğlu
Mehmet Ünal

İSPARTA

İrfan Aksu
Said Bilgiç
Kemal Demiralay
Tahsin Tola
Zühtü Hilmi Velibeşe

İSTANBUL

Faruk Nafiz Çamlıbel
Hâdi Hüsmen
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Adnan Menderes
Mükerrem Sarol
Nizamettin Âli Sav

Zeki Rıza Sporel
Füruzan Tekil
Nazlı Tıltar
Ahmet Topcu
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş
Nuri Yamut

İZMİR

Mehmet Aldemir
Pertev Arat
Cihad Baban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Güz
Arif Güngören
Osman Kapani
Rauf Onursal
Haluk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
Abidin Tekön

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nâzım Batur
Süleyman Çağlar
Hilmi Dura
Muzafer Âli Mühtö
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzafer Tanöver
Ziya Termen

KAYSERİ

Fikri Apaydın
Osman Nuri Deniz
Kâmil Gündes
Servet Hacıpaşaoğlu
İbrahim Kirazoğlu

KIRKLARELİ

Şefik Bakay
M. Ali Ceylan
Mahmut Erbil
Fikret Filiz

KIRŞEHİR

Osman Alişiroğlu
Ahmet Bilgin
Mehmet Mahmudoğlu

KOCAELİ

Ekrem Alican
Hamdi Başak
Selâmi Dinçer
Turan Güneş

Kâzım Marıç
Nüzhet Unat
Sadettin Yalım

KONYA

Hidayet Aydın
Mustafa Bağrıaçık
Remzi Birand
Abdi Çilingir
Reyhan Gökmenoğlu
Tarık Kozbek
Muammer Obuz
Himmet Ölçmen
Halil Özyörük
Sabahattin Sönmez

KÜTAHYA

Ahmet Kavuncu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
Nuri Ocakcioğlu

MANİSA

Yunus Muammer Ala-
kant
Hikmet Bayur
Hayri Büke
Fevzi Lütü Karaos-
manoğlu
Nafiz Körez
Muzafer Kurbanoğlu
Muhlis Tümay

MARŞ

Abdullah Aytemiz
Nedim Ökmen
Mazhar Özsoy

MARDİN

Bahaettin Erdem
Reşit Kemal Timuroğlu

MUĞLA

Turan Akarca
Yavuz Başer
Zeyyat Mandalinci
Nâtik Poyrazoğlu

NİĞDE

Ahmed Nuri Kadioğlu
Cavit Kavurmacıoğlu
Hasan Hayati Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Uner

ORDU

Fazıl Erim

Sabri İşbakan
Memiş Yazıcı

RİZE

İzzet Akçal
Kemal Balta
Osman Kavrakoglu
Mehmet Fahri Mete
Ahmet Morgil

SAMSUN

Ekrem Anıt
Salim Çonoğlu
Abdullah Eker
Rahmi Ozan Gümüş-
oğlu

Tevfik İleri
Abdullah Keleşoğlu
Ferid Tüzel

SEYHAN

Zahit Akdağ
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kınık

Cağrı Oral
Sinan Tekelioğlu
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu
İsmet Uslu
Mehmet Ünalı

SİVAS

Etem Erdinç
Nurettin Ertürk
Rifat Öçten
M. Nurettin Turgay
Hüseyin Yüksel

TEKİRDAĞ

Ferid Alpiskender
Necmi Arman
Zeki Erataman
Fethi Mahramlı

TOKAT

İhsan Baç
Hulusi Bozbeyoğlu
Ahmet Gürkan
Osman Hacıbaloglu
Hasan Kangal
Ömer Sunar
Mehmet Şahin

TRABZON

Halit Ağanoğlu

Muzaffer Harunoğlu
Süleyman Fehmi Ka-
laycıoğlu
Selâhattin Karayavuz
Emrullah Nutku
Sami Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener
Mustafa Reşit Tarak-
cıoğlu

TUNCELİ
Fethi Ülkü
URFA
Feridun Ergin
Hasan Oral
Celâl Öncel
Saim Önhon
Muzaffer Timur
UŞAK
Yusuf Aysal

Orhan Dengiz
Hâcım Yılmaz
VAN
Hilmi Durmaz
Muslih Görentaş
Kemal Yörükoğlu
YOZGAD
İhsan Aktürel
Talât Alpaya
Numan Kurban

Hâşim Tatlıoğlu
Ali Unlüsoy
ZONGULDAK
Hüseyin Balık
Suat Başol
Necati Diken
Cemal Kıpçak
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak

[Reye iştirak etmeyenler]

AFYON KARAHİSAR
Rıza Çerçel
Osman Talu
AGRI
Kasım Küfrevi
Nimet Sümer
AMASYA
Faruk Çöl
ANKARA
Muhlis Bayramoğlu
Zafer Gökçer
Necmi İnanc
Seyfi Kurtbek
ANTALYA
Fatih Dalaman
Atilla Konuk
Burhanettin Onat (İ.)
Ahmet Tekelioğlu
AYDIN
A. Baki Ökdem
Cevat Ülkü
BALIKESİR
Enver Gürel
Ahmet Karagür
Yahya Pelvan
M. Halûk Timurtas
BİLECİK
İsmail Selçuk Çakıroğlu
Şevki Hacı
BİNGÖL
Necati Aras
Sait Göker
BOLU
Fahri Belen (İ.)
Sabri Çonkar (İ.)
Ahmet Hacı

BURDUR
Behçet Kayaalp
BURSA
Raif Aybar
Muhlis Erdener
Sadettin Karacabey
İbrahim Öktem
ÇANAKKALE
Bedi Enüstün
Servet Sezgin
Nuri Togay
ÇANKIRI
Celâl Boynuk
Asım Emrem
ÇORUH
Hilmi Çeltikçioğlu
Yaşar Gümüşel
ÇORUM
Hüseyin Ortakçioğlu
DENİZLİ
Mustafa Gülcügil
Ali Rıza Karaca
Mehmet Karasan
A. Hamdi Sancar
DIYARBAKIR
Fikri Arğ
Yusuf Azizoglu
Mustafa İkinci
Halil Turgut
Mehmet Hüseyin Ünal
EDİRNE
Hasan Maksudoğlu
ELAZIĞ
Hüsnü Göktaş
ERZİNCAN
Hüsnü Çanakeç

ERZURUM
İshak Avni Akdağ
Rıfık Salim Burçak
Zeki Çavuşoğlu
Şevki Erker
Abdülkadir Eryurt
Hasan Numanoglu
Cemil Önder
Esat Tuncel
ESKİŞEHİR
İsmail Sayın
GAZİANTEP
Abdülkadir Atik
İhsan Dal
Cevdet San
GİRESUN
Tahsin İnanc
Abdullah İzmen
Mazhar Şener
GÜMÜŞANE
Zeki Başağa
Ekrem Ocaklı
HAKKÂRİ
Übeydullah Seven
HATAY
A. Feyzi Atahan
Ali Muhsin Bereketoglu
A. Mithat Kuseyrioğlu
İĞEL
Aziz Köksal
İSTANBUL
Kemal Atay
Necmi Ataş
Celâl Bayar (Reisicum-
hur)
Nazim Bezman
Ali Fuad Cebesoy

Seyfi Gögen
Aleksandros Hacıopolos
Lütfi Kırdar
Naci Kurt
Nadir Nadi
Emin Onat
Hanri Soriano
Hamdullah Suphi Tan-
rıöver
Zakar Tarver
Tahsin Yılmaz
İZMİR
Abdullah Aker
Nehil Sadi Altuğ
Muzaffer Balaban
Necdet İncekara
İhan Sipahioğlu
Behçet Uz (V.)
Ekrem Hayri Üstündağ
KARS
Fevzi Aktaş
Sırrı Atalay
Remzi Çakır
Hasan Erdoğan
Turgut Göle
Kemal Güven
Mehmet Hazer
İbrahim Us
Rıza Yalçın
Ali Yeniaras
KASTAMONU
Salim Esen
Muzaffer Kuşakçioğlu
KAYSERİ
Emin Develioğlu
Hakkı Kurmel
Ömer Mart (İ.)

KIRKLARELİ

Hüsni Yaman

KIRŞEHİR

Osman Bölükbaşı

Tahir Taşer

KOCAELİ

Nüzhet Akın

Ziya Atıf

Hamza Osman Erkan

(I.)

Sefer Göksel

Cemal Tüzün

KONYA

Abdülrahman Fahri

Ağaoğlu

Hamdi Ragıp Atadenir

Tevfik Fikret Baran

Sitki Salim Burçak

Ziyad Ebüzziya

Muhittin Güzelkuluç

Mekki Keskin

Ahmet Koyuncu

M. Rüştü Özal

KÜTAHYA

Ali Galip Babik

Ahmet İhsan Gürsoy

Süleyman Süruri Na-

suhoglu

Nihat Haluk Pepeyi

İsmail Hakkı Veral

MALATYA

Esat Doğan

Ahmet Fırat

İsmet İnönü

Mehmet Kartal

Kâmil Kırıkoğlu

Abdullah Koroğlu

Mehmet Fahri Oral

Hilmi Özbay

Mehmet Zeki Tulunay

Tevfik Unsalan

Nüvit Yetkin

MANİSA

Samet Ağaoğlu

Şemî Ergin

Adnan Karasmanoğlu

Melih Koçer

Sudi Mihçioğlu

MARAS

Ahmet Bozdağ

Ahmet Kadoğlu

Mahmut Karaküçük

Remzi Öksüz

MARDİN

Etem Aybar

Abdülrahman Bayar

Abdülkadir Kalav

Cevdet Öztürk

Halim Şatana

MUGLA

Nuri Özsan

Akif Sarıoğlu

MUŞ

Şemsi Ağaoğlu

Şefik Çağlayan

Gıyasettin Emre

NİĞDE

Ali Ulvi Arıkan

Sadettin Ertur

Hüseyin Avni Göktürk

ORDU

Refet Aksoy

Bekir Baykal

Mehmet Cemil Bengü

Feyzi Boztepe

Fazlı Ertekin

Selâhattin Orhon

RİZE

Hüseyin Agun

SAMSUN

Ömer Güriş

Muhittin Özkefeli

Hamdi Tekay

Şükrü Uluçay

Hâdi Uzer

SEYHAN

Mustafa Akçalı

Salim Serçe

Lütfi Sezgin

SİİRT

Suat Bedük

Bakî Erden

Veysi Oran

Mehmet Daim Süalp

SİNOB

Şerafettin Ayhan

M. Vehbî Dayıbaş

Nuri Sertoğlu

Server Somuncuoğlu

Haşim Tarı

Muhit Tümerkan

SİVAS

Hüseyin Çitil

Ercüment Damalı

Nuri Demirağ

Abdurrahman Doğruyol

Şevki Ecevit

Kâzım Oskay

Bahattin Örnekol

Ahmet Özel

Memduh Turhan

TEKİRDAĞ

İsmail Hakkı Akyüz

Samim Yücedere

TOKAT

Selâhattin Gülüt

Yusuf Ulusoy

TRABZON

Sabri Dilek

Mahmut Goloğlu

Osman Turan

TUNCELİ

Arslan Bora

Bahri Turgut Okaygün

URFA

Feridun Ayalp

Mehmet Hatiboğlu

Aziz Özbay

UŞAK

Hakkı Gedik

VAN

Hamit Kartal

YOZGAD

Danyal Akbel

Mahmut Ataman

Ömer Lütfi Erzurum-

luoğlu

ZONGULDAK

Sebati Ataman

Sabih Duralı

Hakkı Hilâlet

Nusret Kirişcioğlu

[Münhal Mebusluklar]

Aydın	1
Bursa	1
Kayseri	2
Zonguldak	1

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe encümenleri mazbataları ((1/9)

T. C.
Başvekkâlet
Muamelât Umum Müdürlüğü
Tetkik Müdürlüğü
Sayı : 71/2766

9 . III . 1954

Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Dahiliye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 6 . III . 1954 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun lâyihasının esbabı mucibe lâyihası ve ilişkileriyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başvekil
A. Menderes

ESBABI MUCİBE LÂYİHASI

Teskilâtı Esasiye Kanununun 89 ve İl İdaresi Kanununun 1 nei maddesine dayanan idare taksimatımız; vilâyet, kaza ve nahiye olarak kademelenmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyet devrine kadar muhtelif safhalar arz eden idare taksimatımızın Cumhuriyeti mütaakıp bugüne kadar geçirdiği değişikliklere bir göz atacak olursak hepsinde halka hizmetin bir prensip olarak kabul edildiği görülür.

Bilhassa kaza ve nahiye adedleri üzerinde görülen bâriz yükselmelerde; âmme hizmetlerini görmekle mükellef organların, halkın yakınına götürüldüğü ve bu suretle de bu konudaki ana prensibin uygulanması bahsinde hayli de ileri gidilmiş olduğu müşahade edilir.

Memleketteki demiryolu, liman ve şoselerin çoğalması, hava yollarının geniş miyasta faaliyete geçmesi, ekonomik gelişme neticesi sanai merkezlerin vücut bulması, zaman mefhumunun hakiki kıymetini almış olması, sosyal ve kültürel yönlerden ileriye doğru mütemadi bir akış görülmesi, köylerimizin kültür alanında geniş bir ufku açılması ve hülâsa; memleketin her sahasında bir tekevvinün yer alması, bu gelişmeye muvazi olarak idare taksimatımızda zaman zaman değişiklikler ve ilâveler yapılmasını zaruri kılmaktadır.

Tam bir âmme hizmeti müessesesi olan kazaların bugüne kadar çoğalması yolunda yapılan çalışmalarında yerinde hız verilmiş bulunmaktadır.

Kazalarımızın çoğaltmak gayreti; mali imkânlar çerçevesinde daima yerini muhafaza etmekle beraber, mevcut kazalarımıza da bir göz atmak, onların inkişafını takibetmek ve bu gelişmenin hazırladığı ihtiyaçları da cevaplandırmak gerekmektedir.

Memleketimizin gelişme alanında kaydettiği ilerlemeler, bazı kaza merkezlerimizde ehemmiyetli tesirler yaparak onun iktisadi durumunu kuvvetlendirmekte ve buna muvazi olarak da kültür ve imar ve diğer sahalarda yeni yeni hamleler kaydedilmektedir.

Yukarıda kısaca temas ettiğimiz tesirlerle, bölgesinde idari sınırları dışına çıkarak, iktisadi bir sınır çizen ve bu suretle de bulunduğu idari kademenin yapabildiği hizmetler üstünde yeni yeni hiz-

metler bekliyen bazı kazalarını bu durumlarını ele almak ve işi vilâyet konusu içerisinde mütalâa etmek faydalı görülmüştür.

Bu maksatla; 15 000 nüfuslu Adıyaman Kasabasında ağır ceza mahkemesi, trahom dispanserisi, sağlık, sıtma, frengi mücadele teşkilâtı, tütün depoları, tekel müdürlüğü, zirai kooperatif, orta okulu Ziraat Bankası teşkilâtı olup ticari ve sınai sahasında; üstün bir varlık gösteren ve bu durumu ile de; ileride işgal etmekte olduğu kademenin teşkilât imkânları dışında yeni bir imkâna kavuşmanın zorlayıcı ile karşı karşıya bulunan bu kaza da ilişik (1) sayılı cetvelde adları yazılı (4) kaza, (15) nahiye, (292) köyü, (168 498) nüfusu ihtiva etmek üzere tahminen (8 087) km². yüz ölçüsünde (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması uygun görülmüş ve ilişik kanun lâyihası bu maksatla hazırlanmıştır.

Malatya Vilâyetinin Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla kurulacak Vilâyetin Özel İdaresine ait kısmın esbabı mucibe lâyihası

1329 tarihli İdarei Umumiye Vilâyat Kanununun halen mer'î hususi idarelere mütedair hükümlerinde yeniden tesis edilen vilâyetlerde özel idare hükmi şahsiyetinin kurulmasına mütaallik umumi ve sarîh hükümler mevcut bulunmadığından tasarıya hususi mahiyette olmak üzere muvakkat 3, 4, 5, 6 ve 7 nci maddeler eklenmiştir.

İdarei Umumiye Vilâyat Kanununa müzeyyel 19 Haziran 1335 tarihli Kararnamenin 1 nci maddesinde muvakkat komisyonun ne şekilde kurulacağı gösterilmiş ise de, yeniden kurulacak olan vilâyetlerde bu hususta yapılacak muameleden bahs olunmamıştır.

Tasarıda bu boşluk doldurulmuş, Kararnamenin neşri tarihinde İdare Heyetlerinden bulunan müntehap âzalar Vilâyet İdaresi ve bilâhara da neşrolunan İller İdaresi Kanuniyle İdare Heyetlerinden kaldırılmış bulunduğundan tasarıya muvakkat 4 ncü maddesinde İdare Heyetleri bugünkü durumlarıyla mütalâa olunmuştur.

**Kurulacak bir vilâyet için gider masrafları
(Bir yıllık)**

Maaşlar	335 400
Ücret	18 300
Çocuk zammı	27 600
Emekli keseneği karşılığı	28 956
Temsil ödeneği	2 100
Hâkim ödeneği	12 650
Yakacak zammı	
Kira ayda (2 000) lira hesabıyla	24 000
Kurtasiye (200) lira hesabıyla	2 400
Döşeme demirbaşı, her daire için (4 000) lira	48 000
Öteberi her daire için (50) lira hesabıyla	600
Her daire için (100) lira hesabıyla aydınlatma	1 200
Her daire için (400) lira hesabıyla yakacak	4 000
Yolluk	7 292

Genel toplam 512 788

[2] SAYILI CETVEL

D.	Görevin geçidi	Sayı	Maaş	Aylık	Yıllık	Yekûnı
<i>İçişleri Vekâleti</i>						
3	Vah	1	100	750	9 000	
5	» muavini	1	80	550	6 600	
8	Hukuk işleri müdürü	1	50	350	4 200	
8	Nüfus müdürü	1	50	350	4 200	
8	Seferberlik müdürü	1	50	350	4 200	
11	Masiyet memuru	1	30	225	2 700	
10	Nüfus başkâtibi	1	35	250	3 000	
11	Tahrirat kâtibi	1	30	225	2 700	
12	» »	1	25	200	2 400	
12	Evrak memuru	1	25	200	2 400	
12	» »	1	25	200	2 400	
12	İdare heyeti kâtibi	1	25	200	2 400	
12	Nüfus kâtibi	1	25	200	2 400	
						<u>48 600</u>

Adalet Vekâleti

4	Ağır ceza mahkemesi reisi	1	90	625	7 500	
5	Cumhuriyet Müddeiumumesi	1	80	550	6 600	
8	Sulh hâkimi	1	50	350	4 200	
6	Ceza hâkimi	1	70	475	5 700	
9	Sorgu hâkimi	1	40	300	3 600	
7	Hukuk hâkimi	1	60	400	4 800	
9	Sulh hâkimi	1	40	300	3 600	
11	Hâkim namzedi	6	30	225	16 200	
10	Hukuk başkâtibi	1	35	250	3 000	
10	Ceza »	1	35	250	3 000	
12	Ceza evi müdürü	1	25	200	2 400	
11	Hukuk kâtibi	1	30	225	2 700	
12	Zabıt »	1	25	200	2 400	
13	Zabıt kâtibi	8	20	175	6 300	
13	» »	1	20	175	2 100	
14	» »	1	15	150	1 800	
13	Ceza evi kâtibi	1	20	175	2 100	
14	Mübaşir	8	15	150	9 000	
12	İcra memuru	1	25	200	2 400	
						<u>89 400</u>

D.	Görevin çeşidi	Sayı	Maaş	Aylık	Yıllık	Yekûn
Maliye Vekâleti						
8	Defterdar	1	60	400	4 800	
11	Saymanlık müdürü	1	35	250	3 000	
9	Gelir müdürü	1	40	300	3 600	
8	Hazine avukatı	1	50	350	4 200	
12	Gelir kontrol memuru	1	25	200	2 400	
14	Saymanlık kâtibi	1	15	150	1 800	
12	Saymanlık memuru	1	25	200	2 400	
12	Saymanlık kâtibi	1	25	200	2 400	
13	Veznedar	1	25	200	2 400	
12	Tahakkuk servis şefi	1	25	200	2 400	
12	Vergi memuru	1	25	200	2 400	
13	Vergi memuru yardımcısı	1	20	175	2 100	
12	Tahsilât servis şefi	1	25	200	2 400	
14	Evrak memuru	1	15	150	1 800	
13	Millî Emlâk memuru	1	20	175	2 100	
14	Tahsildar	3	15	450	5 400	
						45 600

Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti

6	Sağlık müdürü	1	70	475	5 700	
10	Hükümet tabibi	1	35	250	3 000	
13	Sağlık kâtibi	1	20	175	2 100	
13	Sağlık kâtibi	1	20	175	2 100	
13	Sağlık memuru	1	20	175	2 100	
13	»	1	20	175	2 100	
13	Ebe	2	20	175	4 200	
13	»	2	20	175	4 200	
14	»	1	15	150	1 800	
13	Sağlık memuru	1	20	175	2 100	
13	»	2	20	175	4 200	
						33 600

Bayındırlık Vekâleti

7	Bayındırlık müdürü	1	60	400	4 800	
9	Mühendis	1	40	300	3 600	
12	Fen memuru	1	25	200	2 400	
						10 800

Millî Eğitim Vekâleti

7	Millî eğitim müdürü	1	60	400	4 800	
---	---------------------	---	----	-----	-------	--

D	Görevin çeşidi	Sayı	Maas	Aylık	Yıllık	Yekûn
11	Millî eğitim müfettişi	1	30	225	2 700	
14	» » kâatbi	1	15	150	1 800	
14	» » »	1	15	150	1 800	
12	Teknisîyen	1	25	200	2 400	
						<u>13 500</u>

Tarım Vekâleti

9	Veteriner müdürü	1	40	300	3 600	
11	Merkez veteriner	1	30	225	2 700	
11	» »	1	30	225	2 700	
13	Sağlık memuru	1	20	175	2 100	
13	Sağlık kâatbi	1	20	175	2 100	
7	Ziraat mücadele müdürü	1	80	400	4 800	
12	Mücadele teknisiyeni	2	25	200	4 800	
13	Ziraat öğretmeni	1	20	175	2 100	
13	» »	1	20	175	2 100	
13	» »	1	20	175	2 100	
14	Stajyer	2	15	150	3 600	
14	Kâtip	1	15	150	1 800	
12	Ziraat memuru	1	25	200	2 400	
						<u>36 900</u>

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

10	Tapu sicil muhafızı	1	35	250	3 000	
12	» » muavini	1	25	200	2 400	
						<u>5 400</u>

Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü

9	Toprak ve iskân müdürü	1	40	300	3 600	
14	» » » memuru	1	15	150	1 800	
						<u>5 400</u>

Emniyet Genel Müdürlüğü

8	Emniyet müdürü	1	50	350	4 200	
9	Başkomiser	1	40	300	3 600	
10	Komiser	3	35	250	9 000	
13	Polis memuru	10	20	175	21 000	
13	Muamele memuru	3	20	175	6 300	
13	Polis memuru	1	20	175	2 100	
						<u>46 200</u>
						<u>335 400</u>

Umumi yekûn 335 400

[8] SAYILI CETVEL

Görevin çeşidi	Sayı	Ücret	Yıllık	Genel toplam
<i>İçişleri Vekâleti</i>				
Dağıtıcı	1	75	900	
Vilâyetler hademesi	2	50	1 200	
			2 100	2 100
<i>Adalet Vekâleti</i>				
Hademe	1	50	600	
Başgardiyân	1	125	1 500	
Gardiyan	2	75	1 800	
"	2	75	1 800	
"	1	75	900	
			6 600	6 600
<i>Maliye Vekâleti</i>				
Dâktîlo	1	75	900	
Bekçi	1	75	900	
Hademe	2	75	1 800	
			3 600	3 600
<i>Sağlık ve Sosyal Yardım Vekâleti</i>				
Hademe	2	50	1 200	
			1 200	1 200
<i>Tarım Vekâleti</i>				
Hademe	1	50	600	
Makînist	1	100	1 200	
Hademe	1	50	600	
			2 400	2 400
<i>Topu ve Kadastro Genel Müdürlüğü</i>				
Hademe	1	50	600	
			600	600
<i>Millî Eğitim Vekâleti</i>				
Hademe	1	50	600	
			600	600

Görevin çeşidi	Sayı	Ücret	Yıllık	Genel toplam
<i>Emniyet Genel Müdürlüğü</i>				
Hademe	1	50	600	
			600	600
<i>Toprak ve İskân Genel Müdürlüğü</i>				
Hademe	1	50	600	
			600	600
GENEL TOPLAM				18 300

Dahiliye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Dahiliye Encümeni
Esas No. 1/9
Karar No. 5

27. V. 1954

Yüksek Reisliğe

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasının (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki kanun lâyihası, Dahiliye Vekilinin iştirakiyle encümenimizde görüşüldü :

Hükümet gerekçesindeki mucip sebepler encümenimizde de yerinde görülmüş ve lâyiha tadilen kabul edilmiştir.

Havalesi gereğince Bütçe Encümenine tevdi buyurulmak üzere Yüksek Riyasete sunulur.

Dahiliye Encümeni Reisi Reis Vekili
Edirne Ankara
R. Nasuhioglu A. Benderlioglu

Mazbata Muharriri

İzmir

P. Arat

Bursa

A. Erozan

İsparta

T. Tola

Kütahya

H. N. Pepeyi

Uşak

Y. Aysal

Kâtip

Kocaeli

S. Yalım

Gümüşane

İ. H. Baykal

Muğla

Y. Başer

Samsun

M. Özkefeli

Çoruh

Z. Ural

Bütçe Encümeni mazbatası

T. B. M. M.
Bütçe Encümeni
Esas No. 1/9
Karar No. 11

27 . V . 1954

Yüksek Reisliğe

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman kaza-
sında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet ku-
rulması hakkında Dahiliye Vekâletince hazırla-
nan ve İcra Vekilleri Heyetince Yüksek Meclis-
se arzı kararlaştırılıp Başvekâletin 9 . III . 1954
tarihli ve 71/2766 sayılı tezkeresiyle sunulan
kanun lâyihası Dahiliye Encümeni mazbatası
ile birlikte encümenimize havale edilmiş olmak-
la Dahiliye Vekili ve Maliye Vekâleti mümessili
hazır oldukları halde tetkik ve müzakere edildi.

Lâyihanın sevkını mucip sebepler Hükümet
gerekçesinde etraflıyla arz ve izah edilmiş ol-
makla beraber Encümenimizde alınan izahattan
anlaşıldığı üzere merkezi (Adıyaman) olmak
(4) kaza (15) nahiye ve (292) köyü ihtiva et-
mek üzere (Adıyaman) adıyla bir vilâyet ku-
rulması hakkındaki kanun lâyihası encümeni-
mizce de yerinde görülerek maddelerin müzake-
resine geçilmiş birinci, ikinci maddeler
ile muvakkat birinci ve ikinci maddeler Hükû-
metin teklifi ve hile aynen muvakkat üçüncü ve
dördüncü maddeler kelime değişikliği yapı-
mak suretiyle muvakkat 5, 6 ve 7 nci maddeler
Hükümetin teklifi ve hile aynen kabul edilmiş-
tir.

Üçüncü madde Dahiliye Encümeninin taddili
ve dördüncü madde ise Hükümetin teklifi ve
hile aynen kabul edilmiştir.

Lâyiha müstaceliyetle görüşülmesi temenni-
siyle Umumi Heyetin tasvibine arz edilmek
üzere Yüksek Reisliğe sunulur.

Reis	Reis V.
Bursa	Balıkesir
K. Yılmaz	H. İmre
Mazbata Muharriri	
İstanbul	Afyon K.
H. Hüsmen	M. A. Ülgen
Ankara	Aydın
M. Tarhan	Z. Uray
Balıkesir	Çankırı
M. H. Timurtaş	İ. Uygur
Çorum	Eskişehir
Y. Gürsel	M. Başkurt
İçel	Kırklareli
İ. Gürgen	Ş. Bakay
Kocaeli	Mardin
E. Alıcan	A. Bayar
Muğla	Muğla
N. Özsan	N. Poyrazoğlu
Ordu	Rize
R. Aksoy	H. Agun
Seyhan	Seyhan
S. Barı	N. Tolon
Tekirdağ	Tokad
İ. H. Akyüz	İ. Baç

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında kanun lâyihası

MADDE 1. — İlişik (1) sayılı cetvelde gösterildiği ve hile Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazası kaldırılarak merkezi Adıyaman olmak ve yine Malatya Vilâyetine bağlı (Besni) ve (Kâhta) kazaları ile yeni kurulmuş olan (Gerger) Kazasını ihtiva etmek üzere (Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmuş ve eski Adıyaman Kazasını ihtiva eden nahiye ve köyler Adıyaman Vilâyetinin merkez kazasına bağlanmıştır.

MADDE 2. — İlişik (2) sayılı cetvelde derece, aylık ve sayıları gösterilen kadrolar, Devlet Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülüne dair olan 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — İlişik (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 1954 mali yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin ilgili kısımlarına eklenmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Kurulması kabul edilen bu vilâyetin aylık, ücret ve giderleri 1954 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (A/1) işaretli cetvelin Maliye Vekâleti kısmındaki (425) nci (Vilâyet ve kaza teşkili masrafları) faslına konulan tahsisattan gerekli görülecek miktarları sözü geçen (A/1) işaretli cetvelin ilgili tertiplerine nakletmeye Maliye Vekili salâhiyettardır.

MUVAKKAT MADDE 3. — 5670 sayılı Kanunun 1 nci ek maddesinin son fıkrasına göre Vilâyet Genel Meclisi seçimi yapılır. Seçim giderleri bir defaya mahsus olmak üzere Umumi Muvazeneden yardım suretiyle verilir.

MUVAKKAT MADDE 4. — Vilâyet Genel Meclisince Daimi Encümen seçilinceye kadar vazife görecek olan Muvakkat Encümen, Valinin rıyaseti altında vilâyet merkezi belediye meclisince umumi meclis âzalığı vasıflarını haiz olanlar meyanından kanuni adedde intihab edilecek kimselerden terekübeder.

MUVAKKAT MADDE 5. — Adıyaman Vilâyetine bağlanan Kazalara ait özel idareye

DAHİLİYE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman-Kazasında (Adıyaman) adıyla yeniden bir Vilâyet kurulması hakkında Kanun

MADDE 1. — Hükümetin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Hükümetin 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — Hükümetin Muvakkat 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Hükümetin Muvakkat 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 3. — Adıyaman Vilâyeti dâhilinde bulunan Kazaların Adıyaman Vilâyetindeki İl Genel Meclisi üyeleri Adıyaman Vilâyetinin İl Genel Meclisine teşkil ederler.

MUVAKKAT MADDE 4. — Kanunun yürürlüğe girmesini müteakkip bir hafta içinde İl Genel Meclisi toplanarak Daimi Encümen seçimini yapar ve Bütçeyi tanzim eder.

MUVAKKAT MADDE 5. — Hükümetin Muvakkat 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

BÜTÇE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

*Malatya Vilâyetine bağlı Adıyaman Kazasında
(Adıyaman) adıyla yeniden bir vilâyet kurul-
ması hakkında kanun lâyihası*

MADDE 1. — Hükümetin 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Hükümetin 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — Hükümetin muvakkat 1 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Hükümetin muvakkat 2 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 3. — Adıyaman Vilâyeti dâhilinde bulunan kazaların Malatya Vilâyetindeki İl Genel Meclisi üyeleri Adıyaman Vilâyetinin İl Genel Meclisini teşkil ederler.

MUVAKKAT MADDE 4. — Kanunun yürürlüğe girmesini müteakıp bir hafta içinde İl Genel Meclisi toplanarak Daimî Encümen seçimini yapar ve bütçeyi ve kadroyu tanzim eder.

MUVAKKAT MADDE 5. — Hükümetin muvakkat 5 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

mütaallik bilûmum tahakkukat ve tahsilât ve hakaya hesaplarının, Adıyaman Vilâyetinin kurulduğu tarihten itibaren Malatya Vilâyeti Özel İdaresi emvalinden düşülerek bu husustaki kuyudat ve teferrüatıyla birlikte Adıyaman Vilâyetine devrolunur.

MUVAKKAT MADDE 6. — Adıyaman Vilâyetinin teşekkülü tarihinden itibaren bu vilâyete bağlanan kazaların özel idarelerince tahakkuk ettirilip tahsil edilen paralar bu kazalarda muvakkat hesaplarda toplanarak Adıyaman Valisinin vereceği tediye emrine müsteniden sarfolunur.

MUVAKKAT MADDE 7. — Malatya Vilâyeti Özel İdare kadrosunda olup Adıyaman Vilâyetine bağlanan kazalarda çalışan özel idare memur ve müstahdemleri kadroları ile Adıyaman Vilâyeti Özel İdaresine geçerler. Adıyaman Vilâyeti Umumi Meclisince Vilâyet bütçesi yapılp meriyete girinceye kadar memur ve müstahdemlere ait maaş ve ücretler mahsubu tâlâhare yapılmak üzere Malatya Vilâyetince tediyesine devam olunur.

MADDE 3. — Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 4. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Başvekil	Devlet Vekili
A. Menderes	
Devlet Vekili	Adliye Vekili
C. Yardımcı	O. Ş. Çiçekdağ
Millî Müdafaa Vekili	Dahiliye Vekili
K. Yılmaz	E. Menderes
Hariciye Vekili	Maliye Vekili
	H. Polatkan
Maarif Vekili	Nafia Vekili
R. S. Burçak	K. Zeytinoglu
İkt. ve Ticaret Vekili	Sih. ve İq. Mua. Vekili
	Dr. E. H. Üstündağ
Güm. ve İnh. Vekili	Ziraat Vekili
	N. Ökmen
Münakalat Vekili	Çalışma Vekili
	H. Erkmen
İşletmeler Vekili	
S. Yırcalı	

MUVAKKAT MADDE 6. — Hükümetin Muvakkat 6 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 7. — Hükümetin Muvakkat 7 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Bu kanun 1 Ocak 1955 tarihinde meriyete girer.

MADDE 4. — Hükümetin 4 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

B. E.

MUVAKKAT MADDE 6. — Hükümetin muvakkat 6 ncı maddesi aynen kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 7. — Hükümetin muvakkat 7 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 3. — Dahiliye Encümeninin 3 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Hükümetin 4 ncü maddesi aynen kabul edilmiştir.

Devre: X
İçtima : F

S. SAYISI : 13

**Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla
yeniden bir vilâyet kurulması hakkında kanun lâyihası ve Dahiliye
ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/8)**

T. C.

12 . III . 1954

Başvekâlet

Muamelât Umum Müdürlüğü

Tetkik Müdürlüğü

Sayı : 71-2775

Türkiye Büyük Millet Meclisi Yüksek Reisliğine

Kocaeli Vilâyetine bağlı Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkında Dahiliye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 11 . III . 1954 tarihinde Yüksek Meclise sunulması kararlaştırılan kanun ve esbabı mucibe lâyhalarının ilişkileriyle birlikte sunulmuş olduğunu saygılarımla arz ederim.

Başvekil

A. Menderes

ESBABI MUCİBE LÂYİHASI

Teşkilâtı Esasiye Kanununun 89 ve İl İdaresi Kanununun 1 nci maddesine dayanan idare taksimatımız; vilâyet, kaza ve nahiye olarak kademelenmiş bulunmaktadır.

Cumhuriyet devrine kadar muhtelif safhalar arz eden idare taksimatımızın cumhuriyeti mütaakıp bugüne kadar geçirdiği değişikliklere bir göz atacak olursak, hepsinde halka hizmetin bir prensip olarak kabul edildiği görülür.

Bilhassa kaza ve nahiye adetleri üzerinde görülen bâriz yükselmelerde; âmme hizmetlerini görmekle mükellef organların, halkın yakınına götürüldüğü ve bu suretle de bu konudaki ana prensibin uygulanması bahsinde hayli de ileri gidilmiş olduğu müşahade edilir.

Memleketteki demiryolu, liman ve şoselerin çoğalması, hava yollarının geniş mikyasta faaliyete geçmesi, ekonomik gelişme neticesi sanayi merkezlerin vücut bulması, zaman mefhumunun hakiki kıymetini almış olması, sosyal ve kültürel yönlerden ileriye doğru mütemadi bir akış görülmesi, köylerimizin kültür alanında geniş bir ufku açılması ve hülâsa; memleketin her sahasında bir tekevvünün yer alması, bu gelişmeye müvazi olarak idare taksimatımızda zaman zaman değişiklikler ve ilâveler yapılmasını zaruri kılmaktadır.

Tam bir âmme hizmeti müessesesi olan kazaların bugüne kadar çoğalması yolunda yapılan çalışmalara yerinde hız verilmiş bulunmaktadır.

Kazalarımızı çoğaltmak gayreti; malî imkânlar çerçevesinde daima yerini muhafaza etmekle beraber, mevcut kazalarımıza da bir göz atmak, onların inkişafını takibetmek ve bu gelişmenin hazırladığı ihtiyaçları da cevaplandırmak gerekmektedir.

Memleketimizin gelişme alanında kaydettiği ilerlemeler, bâzı kaza merkezlerimiz de ehemmiyetli tesirler yaparak onun iktisadî durumunu kuvvetlendirmekte ve buna müvazi olarak da kültür ve imar ve diğer sahalarda yeni yeni hamleler kaydedilmektedir.

Yukarda kısaca temas ettiğimiz tesirlerle, bölgesinde idari sınırları dışına çıkarak, iktisadî bir sınır çizen ve bu suretle de bulunduğu idari kademenin yapabildiği hizmetler üstünde yeni yeni

hizmetler bekliyen bazı kaza merkezlerimizin bu durumlarını ele almak ve işi Vilâyet konusunun içerisinde mütalâa etmek faydalı görülmüştür.

Bu maksatla;

İlk, orta, erkek sanat ve ticaret lisesi kadrolarıyla kültür teşkilâtında Şeker Fabrikası, Vagon Fabrikası, Orman İşletmesi, Ziraî Donatım Kurumu Fabrikası, PTT, Tekel ve diğer Devlet müesseseleriyle halk hizmetinde; faal, iktisadî hareketleriyle ticarî ve sanai sahasında; üstün bir varlık gösteren ve bu durumu ile de; ilerde işgal etmekte olduğu kademeni teşkilât imkânları dışında yeni bir imkân kavuşmanın zorlayışı ile karşı karşıya bulunan Adapazarı Kazasının (1) sayılı cetvelde adları yazılı (5) kaza, (9) nahiye, (400) köyü ve (244 632) nüfusu ihtiva etmek üzere (Sakarya) adıyla yeniden bir vilâyet kurulması uygun görüldüğünden ilâk kanun tasarısı bu maksatla hazırlanmıştır.

Kocaeli Vilâyetinin Adapazarı Kazasında (Sakarya) adıyla kurulacak Vilâyetin Özel İdaresine ait kısmın esbabı mucibe lâyihası

1329 tarihli İdarî Umumiye Vilâyet Kanununun halen mer'î Hususî İdarelere mütedair hükümlerinde yeniden tesis edilen vilâyetlerde özel idare hükmi şahsiyetinin kurulmasına mütâallik umumi ve sarîh hükümler mevcut bulunmadığından tasarıya hususî mahiyette olmak üzere muvakkat 3, 4, 5, 6 ve 7 nci maddeler eklenmiştir.

İdarî Umumiye Vilâyet Kanununa müzeyyel 19 Haziran 1335 tarihli Kararnamenin 1 nci maddesinde muvakkat komisyonun ne şekilde kurulacağı gösterilmiş ise de, yeniden kurulacak olan vilâyetlerde bu hususta yapılacak muameleden bahs olunmamıştır.

Tasarıda bu boşluk doldurulmuş, Kararnamenin neşri tarihinde İdare Heyetlerinden bulunan müntehap âzalar Vilâyet İdaresi ve bilâhara da neşrolunan İller İdaresi Kanunu ile İdare Heyetlerinden kaldırılmış bulunduğundan tasarrufların muvakkat 4 ncü maddesinde İdare Heyetleri hüğünkü durumlarıyla mütalâa olunmuştur.

Kurulacak bir vilâyet için gider masrafları
(Bir yıllık)

Mağlar	334 200
Ücret	18 300
Çocuk zammı	27 890
Emekli keseneği karşılığı	28 956
Temsil ödeneği	2 100
Hâkim ödeneği	12 650
Yakacak zammı	
Kira ayda (2 000) lira hesabıyla	24 000
Kırtasiye (200) lira hesabıyla	2 400
Döğeme demirbağ, her daire için (4 000) lira	48 000
Öteberi her daire için (50) lira hesabıyla	600
Her daire için (100) lira hesabıyla aydınlatma	1 200
Her daire için (400) lira hesabıyla yakacak	4 000
Yolluk	7 292
Genel toplam	511 588

183
»

5. — Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun lâyihası ve Dahiliye ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/20) [1]

REİS — Kırşehir vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun lâyihası vardır. Milletvekili arkadaşlara dağıtılalı 48 saat olmaması itibarıyla bu lâyiha bugün müzakeresi reyinize bağlıdır.

Lâyiha'nın müzakeresini reyinize arz ediyorum: Kabul edenler... Etmeyenler... Lâyiha'nın müzakeresi kabul edilmiştir.

Tümü hakkında C. H. P. Meclis Grubu adına

REİS — C. H. Partisi Meclis Grubu namına Sırrı Atalay.

CUMHURİYET HALK PARTİSİ MECLİS GRUPO ADINA SİRRİ ATALAY (Kars) — Muhterem arkadaşlarım; demokratik gayelerimizin heder olduğunu, demokratik idealizmin gayesinden inhiraf ettiğini açıkça gösteren tedbir ve teşebbüslere şahit olmaktadır. Birbirini takibeden üç mühim kanun lâyihası sistemli bir iddia ve gayenin ifadesidir.

Bu ifade demokrasinin esas ve prensiplerinden, objektif hukuk kaidelerinden nasip almamaktadır. Kaynağı hukuk ve samimiyet olmayan bu teşebbüsleri istikbalimiz için ciddi ve vahim tehlike aynı zamanda kasıtlı tehdit olarak müşahade ettiğimizi milletimize ve siyasi tarihe duyurmayı en başlı vatan borusu sayarız.

2 Mayıs seçimlerini takibeden günlerde muhalefete rey veren Kırşehir İlini ilçe haline getirileceği şayiası bir kasırga gibi âmmeye viedanı üzerinde esti. (Allah, Allah sesleri) Buna inanmak güçtü. Zira şayia hukuki bir mahiyetten âri olduğu cihetle gülmeydi. Heyhat. Devlet radyosu mâseri viedanı hiçe sayar. Bir eda ile resmi teşebbüsün kara habercisi oldu.

İşte bu hazin hikâye şimdi huzurunuzdadır.

Demokrasimize şeref vermiyecek, gelecek nesillerimizin dahi ibretle ıstırapla üzerinde duracakları bir intikamın hikâyesiydi.

Kırşehir'in ve ilçelerinin coğrafi ve iktisadi durumu ile, idari teşkilât bölümünde yapılması düşünülen mahallerin iktisadi ve coğrafi du-

rumlarının tahvil ve münakaşasını yapmaya lüzum yoktur.

Zira bu lâyiha normal usul ve mantiki bir esasın mahsulü değildir.

Eğer bu teklif objektif bir tahlile dayansa gerçek bir zaruretin samimi neticesi olsaydı Anayasanın 89 ncu maddesinin ve İller İdaresi Kanununun 1 nci maddesinin hukuki ışıkları altında meseleyi teferrüatıyla münakaşa edebilirdik. Hükümetin acele kaleme alınmış bir davavekali arzuhalı mahiyetinde bulunan esbabı mucibesi (Soldan: Gölüşmeler) mâna ve ruhu ile hukuki bir mesnet ve hakiki bir ihtiyacın mevcut olmadığını açıkça göstermektedir.

Vatandaşın reyî muteber olduğu kadar mukaddestir. Bu lâyiha işte bu itibara ve bu kutsiyete teccavüzdür. Siyasi kanaatini izhar eden rey sahibi vatandaş cezalandırılmaktadır. Demokratik hayat, hürriyetle kabili telif olan her nevi hakka ve haktan doğan her nizamda müsait davranır. Demokratik eşitliğin gizli oy, aleni tasnif ve serbest kanaat sahibi olmanın anahatı budur. Demokrat Parti kendisine rey vermiyen vatandaş ve beldeleri Kırşehir'in şahsında cezalandırarak bütün bu esasları yıkmaktadır. Seçim emniyeti ve siyasi emniyet çoğunluğu elde eden siyasi bir topluluğun ceza müeyyidesi altında bulunursa, demokrasiden bahsetmek süslü bir hayal şeklinde kalır.

D. P. kendisine rey veren vatandaşla rey vermiyen vatandaş arasında tefrik yapar ve vermiyen hukuk dışı bir zihniyetle cezalandırırsa, kin ve husumet yaratmış olur.

Bir iktidarın en başlı vazifesi vatandaş arasında her türlü kin ve intikam duygularını izale etmektir. Demokratik dünyada siyasi kin ve intikamın basit hissine kapılan ve bu marazi zihniyetin esiri olan iktidarlara asla tahayyül dahi edilmez.

D. P. bir şehre cezaı reva görürken mevzii bir intikam hissini gelecek mahallî ve mebus seçimi olarak bütün seçimler için umuma tegmil tehdidini de taşımaktadır. Bir şahsa yapılan hak-sızlık umuma yapılmış bir tehdit mahiyetindedir. D. P. İdarecileri, kendilerine rey vermiyenleri cezalandırmak tehditlerini ikaa knadir olduklarını da göstermiş bulunmaktadır.

Mukaddes, viedanı kanaati iktidar tarafından müsamaha ve olgunlukla kabul edilmesi demokrasinin şartı olan : Vatandaşın zihninde bir

[1] 24 sayılı matbuua zaptın sonundadır.

nebzde dahi şüphe ve tereddüt yaratmaya veya buna mâtufl harekette bulunmaya hiçbir siyasi partinin ve iktidarın hakkı yoktur. Maalesef D. P. idarecileri kendilerinde böyle bir hakkı bulmuşlardır. Biz Nevşehir'in il olmasına muarız değiliz. Biz âme hizmetlerinin süratle ve suhuletle vatandaş ayağına götürülmesine taraftarız. Bu hususta alınacak karar ve tedbirlerin hararetili müdafiyiz. Karşımızda bu neviden bir mesele mevcut değildir. Kasıtlı iddiaya bürünmüş siyasi bir ceza ve tehdit mevcuttur. Çoğunluk iktidarı vazife olarak almaya bilmelidir ki, muhalefetin hukukunu korumak vazifesini de deruhde etmiştir. D. P. muhalefetin hak ve hukukunu temin şöyle dursun, muhalefete rey veren bir şehri cezalandırma yolundadır. Kendisi için istediği hakları başkalarına inkâr etmek ve haksızlıkları ika etmek... İşte demokrasinin sakındığı şey budur. Ve bu olmalıdır. İktidar pervasızca vatandaş hak ve hürriyetlerini tahdit etmekte ve seçim serbestisini, rey hakkını tehdit etmektedir. Cezalandırılan sadece Kırşehir değil... Kırşehir'in maddi ve mânevî şahsında bütün bir muhalefet bütün bir sağduyu ve mâseri vicdandır. Vatandaşın serbest reyî ceza müeyyidesi ile zincire vuruluyor. Bu mahkûmiyet zincirinin sesleri âtidedeki seçimlerin eşitlik ve hürriyeti üzerinde karanlık gölgeler dalgasıdır. D. P. iktidarının asıl maksadı da budur..

Muhterem arkadaşlar; Büyük Millet Meclisleri vatandaşlar arasında birlik ve beraberliği temin eden en kudretli ve en son mercilerdir.

Siyasi hayatımızda tamir kabul etmez bir azap ve ıstırap konusu olacak olan Kırşehir tasarısını reddetmekle Büyük Millet Meclisinin en yüksek basiret ve koruma mîsalini vermesini istihram ederiz. (Sağdan sürekli alkışlar)

OSMAN ALIŞİROĞLU (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, Kırşehir mevzuunda söz alırken teessür içinde bulunduğumuzu sizlere arz etmek isterim. (Soldan vah vah sesleri) Bu teessürü, takdir edersiniz ki yalnız ben ve arkadaşlarımız yaşamıyoruz. 200 bin kırşehir'li de bu hayatı yaşamaktadır. Bayramlarını da bu vatandaşlar göz yaş ile geçirmişlerdir. (Soldan Allah Allah sesleri)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Ne oluyoruz yani.

OSMAN ALIŞİROĞLU (Devamla) — Size göre bir şey yok beyefendi. Ama gelin Kırşehir-

lilere sorun. Ben daha ileri gideceğim, vicdanlarınızın ve ruh haletinizin tercümanı olarak arz ediyorum; bundan, sizler de müteessirsiniz. (Soldan yok, yok sesleri) Arkadaşlar, bir görüşe göre aksini ispat eden deliller beyhudedir. Hükümetin hiç vicdan azabı hissetmeden huzurunuzda sevk ettiği tasarının esbabı mucibesi, bir hîssi intikamın ifadesidir. Onun için onun tahliline girmiyecğim. Müsaadenizle sizlere bir sual soracağım. Bu gidiş nereye? Elbette cevabını ben vereceğim. Dikta rejimine. (Soldan halt etmişsin sesleri) Dikta rejimi.

MÜKERREM SAROL (İstanbul) — Ağzına hiç yakışmıyor.

OSMAN ALIŞİROĞLU (Devamla) — Size daha iyi yakışıyor beyefendi, kürsüye çıkar konuşursunuz.

Arkadaşlar, bu lâyiha kin ve intikamın ifadesidir. (Soldan, Allah Allah sesleri)

Arkadaşlar, insan haysiyetinin, insan haklarının hürmet görmediği diyarlarda değil demokrasilerden insanlıktan bahsetmek abestir.

Tekrar ediyorum, Kırşehir bir kinin kurbanı olmaktadır. (Soldan, asla sesleri)

Evet, efkârı umumiye kararını vermiştir. (Soldan, hangi efkârı umumiye sesleri)

Türk efkârı umumiyesi hattâ ve hattâ dünya efkârı umumiyesi. (Soldan, maşallah sesleri, gürültüler)

SOLDAN BİR MEBUS — O sizin jurnaleliğiniz.

OSMAN ALIŞİROĞLU (Devamla) — Jurnal kelimesini sizlere iade ederim.

Muhterem Başvekil şimdi gülüyor, kendileri 1953 te Kırşehir'e teşrif ettiler ve orada dediler ki, şimdiye kadar Kırşehir kendi kaderi ile başbaşa kaldı, haklarını iade edeceğiz, burası Orta Anadolu'nun en mamur bir beldesi olacaktır, bunu vadetmişlerdir. Aradan ne geçti arkadaşlar? Bir şey geçti; 2 Mayıs seçimleri, Kırşehir bugün kaderiyle başbaşa kalmaya razı. Fakat Hükümet o kadarından da mahrum bırakmak istiyor. Sebebi, malûm: hissi ve siyasidir. Ef-kârı umumiye buna kanaat getirmiştir.

Muhterem arkadaşlar; konuşmıyacağım; özür diliyerek sizlere bir şey hatırlatacağım. Burada benimle beraber yemin eden Demokrat Partili arkadaşlarımızı ve nankör Kırşehir çocuğu Adliye Vekilini Kırşehir'i müdafaaya dâvet ediyorum. (Gürültüler, Sözüünü geri al sesleri)

REİS — Nankör sözünü geri alın efendim. (Gürültüler, geri alsın sesleri, nankör sensin sesleri).

OSMAN ALİŞİROĞLU (Devamla) — Sözümlü geri almayacağım. (Gürültüler).

Arkadaşlar; bu kanun kabul edilirse... (Gürültüler).

REİS — Size hitat ediyorum. Sarfettiğiniz kelime hakaretâmiz olması sebebiyle tüzük hükümlerinin tatbiki lâzımgelmektedir. Arkadaşımız sözünü geri almamaktadır. Tüzük hükümlerine göre kendisinin üç celse müzakerata iştirak etmemesi hususunu reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Çık çık sesleri, gürültüler).

OSMAN ALİŞİROĞLU (Dışarı çıkarken) — Su kapaklarını vurabilirsiniz fakat beni asla susturamazsınız.

CÜMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ MECLİS GURUPU ADINA OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Gurup adına söz istiyorum. (Soldan «gurupunuz adına konuşuldu» sesleri).

REİS — Buyurunuz.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, lâğvedilen bir vilâyetin bir evlâdının burada hislerini ifade etmesine tahammül etmek istemiyen arkadaşlar var. Bizim burada söyleyeceklerimiz bir mersiyeden ileri gitmiyecektir. Zülmetmek imkânı iktidarda ise bize de mersiye hakkını çok görmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Hakaret etmek hakkını nereden buluyorsun?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, İmparatorluk devrinde Sancak merkezi ve Cümhuriyetten bu yana da vilâyet merkezi olan Kırşehir bugün Hükümetin getirdiği tasarı ile kaza haline getirilmek isteniyor.

Mesuliyetini müdrik bir hükümetin hazırladığı esbabı mucibe ile kanun tasarısı arasında mantıklı bir irtibat kurulmadığı zaman, insanlar, ister istemez, mantık icabı bunun başka sebepleri vardır diye bir hükme varırlar. Hükümetin esbabı mucibesi üzerinde vereceğimiz izahat gösterecektir ki, Hükümetin maksadını bu esbabı mucibe temin edecek mahiyette değildir. O halde tahtında müstetir hüve vardır. Bunu söylemek aklı mantığın icabıdır. Esbabı mucibesini Hükümet çıksın, bu kürsüde müda-

faa etsin. Eğer vicdanlarınızı tatmin ederse mesele kalmaz. Fakat edemeyecektir. arkadaşlar. Hükümet peşin bir karara varmış, Kırşehir Vilâyetini hissi veya siyasi sebeplerle ortadan kaldırmaya karar vermiş, sudan birtakım bahanelerle Meclisin karşısına gelmiştir. Hükümetin setabı mucibesini tahlil ettiğim zaman göreceksiniz ki, sizden rey istiyen Hükümet bir sigara dumanı ile kargınıza gelmiş, hakikatin bir nefesiyle doğlacak tır sigara dumanı... Madde madde cevap vereceğiz.

Arkadaşlar, Hükümet maksadını açıklıyamıyor; ben bu vilâyeti ortadan kaldırmak istiyorum, dağıtmak istiyorum, diyemiyor. Ne yapıyor? Bir adamı öldürmek istiyen bir kimse-nin ağıdan ağığa yapmadığı şeyi yapıyor : Kolumu kesiyor, bacağımı kesiyor, muhtelif uzuv-larımı kesiyor; ondan sonra, sen bu halinle ya-sıyamazsın hükmüne varıyor. Hükümetin es-babı mucibesi bu mahiyettedir, arkadaşlar. De-mokrat Parti iktidara geldiği günden beri âm-me hizmetlerinden, vatandaşların suhuletle ist-ifadesi gayesiyle birtakım köyleri nahiye, bir-takım nahiyeleri kaza, birtakım kazaları vilâ-yet yaptığını burada ifade etmiştir. Fakat şim-diye kadar bir vilâyet ilga edilmemişti. Türki-ye'de vilâyet olmak vasfında yerler var mıdır, yok mudur? Bu suali herkes kendi vicdanına sorsun.

2 Mayıs'tan sonra Kırşehir üzerinde durulu-yor. Bunun tamamen hissi sebeplere dayandığı-nı delilleriyle açıklayacağım.

Arkadaşlar, bunun hissi veya siyasi sebep-lerini tahlile girişmeden evvel, esbabı mucibe-den satırlar okuyacağım. Hükümetin söyledi-ğiyle yapmak istediği arasında karlı dağlar ka-dar fark vardır.

Bakınız esbabı mucibe ne diyor arkadaşlar :

(Köylerden kaza ve vilâyet merkezine ge-len vatandaş, resmî ve hususî işini gördükten sonra aynı günde tekrar köyüne dönmek im-kâmına kavuştuğunda günlük masraflarından vâreste kalır ve bu da hizmetlerin iktisadi ve müsmir olmasını sağlar. Yakınına getirilen umumî hizmetlerden suhuletle ve az masraf ih-tiyaarıyla faydalanan ve süratle köyüne, aile ve işinin başına dönen vatandaş memnuniyet ve Devlete karşı haklı bir muhabbet duyar.) Fa-kat teklif ettiği şeyler bu muhabbet asla doğmı-

yacaktır arkadaşlar; kin ve nefretten başka hiçbir şey doğmayacaktır! (Soldan gürültüler).

REİS — Müsaade buyurun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Esbabı mucibenin ihtiva ettiği hilâfı hakikat noktalarına temas etmeden evvel bir noktayı Yüksek Heyetinize hatırlatmak isterim : Aynı esbabı mucibe ile karşınıza gelen Hükümet 4 Mart 1954 tarihinde de Meclisin karşısına gelmişti. Avanos Kazasının bazı köylerini aynı ilceye bağlamak kararını sizden istemişti. O zaman getirdiği esbabı mucibeden bazı satırlar okuyacağım ve bugün yapmak istediği işle mukayese edeceğim arkadaşlar :

(Karahasanlı Nahiyesi Avanos merkezine 60 ilâ 90 kilometre mesafede olup kışın aradaki dağlar sebebiyle kaza merkeziyle olan irtibatın müşkülâtla mümkün olabildiği ve yakınlarından Ankara - Kayseri demiryolunun geçmesi itibarıyla da coğrafi ve ekonomik yönden Avanos'la her hangi bir münasebetleri bulunmadığı....) diyor. Şimdi arkadaşlar, Kozaklı ilçesini nereye bağlıyor bilir misiniz? Âmmе hizmetlerini halkın ayağına getireceğim diye, Nevşehir'de il kuruyor, oraya bağlıyor. Kozaklı ilçesinin köyünden bir vatandaş kalkacak, yol vermeyen dağlardan geçecek, Avanos'a gelecek, oradan geçerek 35 kilometre uzakta olan Nevşehir'e gidecek, arada yol dahi yoktur, arkadaşlar. Bizzat kendisinin vaktiyle ileri sürdüğü esbabı mucibe ile tezat halinde bulunan bir Hükümet burada hüsnüniyet iddiasında bulunamaz!

Arkadaşlar, esbabı mucibe aynı zamanda hakikatla hiçbir alakası olmayan hususları da ihtiva etmektedir. Bakınız ne diyor, esbabı mucibe :

(Fihakika, Kırşehir, Mucur, Hacıbektaş, Avanos, Kozaklı ve Gülşehir kazalarının kâin bulunduğu Kızılırmak vâdisi iktisadi ve coğrafi bir vahdet arz etmekte ve Nevşehir bu manzumenin merkezini teşkil etmektedir.)

Tamamıyla hilâfı hakikattir arkadaşlar. Haritayı elimize alınız, bakınız. Kozaklı ilçesinin Kızılırmak vâdisiyle hiçbir alakası olmadığı gibi bu sayılan ilcelerle de, Nevşehir'in vaziyetini etkileyecek olursanız, Nevşehir asla merkezi vaziyette değildir. Kızılırmak'ın cenubunda bulunan Nevşehir, bu saydığı kazalar aşağı yukarı bir hat üzerinde sıralanmış, Nevşehir

onun cenubunda ve uçta kalmaktadır. Merkezi bir vaziyet asla bahis mevzuu değildir.

Bundan sonra birtakım yanlış malûmat ile sizden karar almak istiyorlar. Meselâ diyorlar ki : «Kırşehir'in Hacıbektaş ilçesi Nevşehir'e 32 kilometre mesafededir». Hayır arkadaşlar, 52 kilometre mesafededir. Kırşehir'e 46 kilometre muntazam bir şose ile bağlıdır. Mucur ilçesi Kırşehir'e 26 kilometre mesafede ve muntazam bir şose ile bağlıdır. Kaman ilçesi 56 kilometre mesafededir ve devlet yolu ile bağlıdır. Çiçekdağ ile merkezi köylerine nazaran anormal durumda olduğu halde 69 kilometre muntazam bir şose ile bağlıdır. Bu vaziyette bulunan bir vilâyeti parçalıyor, âmmе hizmetlerini halkın ayağına götüreceğim diye Kızılırmak'ın cenubunda bulunan ve buralarla hiçbir iktisadi ve ticari rabitası olmayan, halkın pazar telâkki ederek gitmediği bir Nevşehir'i vilâyet yapıyor ve Kırşehir'i parçalıyor.

Muhterem arkadaşlar, hükümetin bu işte nasıl hissi ve siyasi sebeplerle hareket ettiğini belirtmek için bir noktaya dikkatinizi çekeceğim : Yakınlık dolayısıyla, iktisadi rabita dolayısıyla, arazinin karakteri dolayısıyla Nevşehir'e bu kazaları bağlamayı düşünen hükümet, her nedense Nevşehir kazasının yanında bağları birbirine karışmış olan 15 kilometre mesafedeki Ürgüp kazasını Nevşehir vilâyetine bağlamayı aklından geçirmiyor. Bakan encümende : «Bu bir fekkü ilhak mevzuu olduğu için bunu sonra mülâhaza ederiz diye düşünmüştük» diyor. Bir vilâyeti parçalayan, yeni bir vilâyeti kuran bir hükümet, bu kadar tâbii bir şeyi zamanında yapmalı idi. Sebep gayet basittir : Kayserilileri rencide etmemek!

Muhterem arkadaşlar, Hacıbektaş ilçesinin Nevşehir'e olan mesafesini 52 kilometre olduğu halde 32 gösteren, bu yakınlıktan ahkâm çıkaran hükümet, maksadına bununla da vâsıl olamayacağını çok iyi biliyor. Mucuru bağhyamıyor, onun hakkında bir esbabı mucibe serdedeniyor, yalnız : «Avanos ilçesi 35 kilometre mesafede, Hacıbektaş da 32 kilometre mesafededir, bunları bağlamak münasiptir, bir de Gülşehir'i bağlarız, Nevşehir vilâyetini kuruyor» diyor. Bu da maksadını temine kâfi gelmiyor, hükümet bu sefer yeni şeyler ortaya çıkartıyor : «Kaman kazası Ankara'ya münasiptir, diyor. Çiçekdağ kazası da Yozgad'a münasiptir, bun-

lar da çıktıktan sonra geriye kalan bir merkez kazası ve diğer iki kaza ile Kırşehir vilâyeti yaşıyamaz» diyor. Ve bir fatıba okuyor.

Başbakan çok gülüyor, temenni etmem ki bu âkibet bir gün Aydın'ın da başına gelsin. (Gülüşmeler)

Arkadaşlar, hepiniz biliyorsunuz ki. Nahiye olmak isteyen köyler, kaza olmak isteyen nahiyeler, vilâyet olmak isteyen kazalar, fevq fevq buraya heyetler gönderiyor, hükümetle temas ediyor, istihdamda bulunuyor. Böyle bir zamanda halktan bir arzu sâdır olmuyor. Hükümet kendisi re'sen münasip görüyor, eğer Kaman kazasının Ankara'ya bağlanması, Kaman halkının, 50 bin insanın ihtiyacının bir ifadesi olsaydı elbetteki dört senelik iktidarı zamanında Demokrat Partiye bu arzu izhar edilirdi. Kamanlı bir mebus bu Mecliste bulunmuştu. Kaman halkından, Kaman köylerinden böyle bir arzu izhar edilmiyor. Ne zaman bu arzu izhar ediliyor ve kimin tarafından izhar ediliyor? 2 Mayıs seçimlerinin kaybeden sonra Kaman merkezindeki birkaç kişi tarafından izhar ediliyor, 60 - 70 tane köyü var Kaman'ın, 50 bin nüfusu var, köylerden böyle bir müracaat yok; Çiçekdağ'ından böyle bir müracaat yok. Hükümet, bir vasi gibi, halkın hissetmediği bir ihtiyacı ona empoze ediyor. Bu şekilde hareket eden bir hükümetin bir fikri muzameri olduğunu kabul etmek, bizim için değil, sizin için de mantıklı bir zarurettir.

Niçin Kamanı Ankara'ya bağlamak istiyor Hükümet? Gelsinler, bu kürsüden açıklansınlar. Ne diyorlar, bilir misiniz? «Kaman diyorlar, her ne kadar Kırşehir'e 55 kilometre mesafede, Ankara'ya 140 kilometre mesafede ise de, iktisadi alâka itibarıyla Ankara'ya bağlıdır. Nedir bu bahsettikleri iktisadi alâka? Acaba Kaman'ın 50 bin köylüsü sabahleyin köyden çıkıp, eşeğini önüne katıp Ankara'ya gelip pazarında alış veriş mi ediyor? Hayır; böyle bir şey katıyen mevzu bahis değildir. Kaman köylerini hatırlatmak isterim, bundan kısa bir zaman evvel Kırşehir merkez kazasına bağlı köylerdi. Sonradan Kaman kaza haline getirilmek suretiyle Kaman'a bağlanışlardır. Bu halk uzun zaman beri devam eden şahsi münasebetlerle Kırşehir halkıyla kaynaşmıştır. Bir vilâyeti kurarken, bir ilçeyi başka bir vilâyete bağlarken yalnız mesafe elbette nazarı itibara alınmaz,

bir takım başka faktörler vardır. Hepiniz Anadolu'nun halini bilirsiniz, köyünden kalkıp kasabaya veya vilâyet merkezine gelen bir vatandaş orada dostlara sahiptir, kendisine kredi ile mal veren müesseselere sahiptir. İcabında ödünç para veren, evinde kendisini misafir eden insanlara sahiptir. Maddi ve mânevî bağlarla bir ailenin fertleri gibi kaynaşmış vaziyettedirler. Günün birinde bunları koparıyorsunuz. Niçin? Kaman'ın iktisadi alâkası Ankara ileymiş. Kaman'dan böyle bir ses, böyle bir arzu, bir feryat gelmiyor, bilâkis bunun aksi geliyor arkadaşlar.

2 Mayıs seçimlerinden sonra yüzde seksen Kırşehir'de Cumhuriyetçi Millet Partisine rey verildiği için, bu Kırşehir bize seçimi kaybettirdi diyen aday ve onun taraftarları, bizi Ankara'ya bağlayınız diye bir müracaatta bulunuyorlar.

Mizansen devam ediyor arkadaşlar. 6 Mayıs günü Avanos'ta Demokrat Parti Başkanı ve Belediye Başkanı bir miting tertib ediyorlar, çocukların ellerinde levhalar: (Kahrolsun Kırşehir, biz Kayseri'yi isteriz, bizi ayırınız) diyorlar ve bir mazbata tanzim edip Hükümete gönderiyorlar. Hükümet bunu bilmiyorum diyemez arkadaşlar.

Ondan sonra hissi sebeplerle başlıyan bu hareket iktidar çevrelerinde akis buluyor ve Kırşehir vilâyetini ortadan kaldırmak kararına iktidar varıyor.

Mayıs ayı sonunda Anadolu Ajansı'nın verdiği bir haber var: Kırşehir merkezinin Nevşehir'e nakli suretiyle bir il teşkili Hükümetçe uygun görülmüştür. Bundan çok evvel bitaraf dergilerde dahî iktidarın Kırşehir'i parçalıyarak kazalar halinde diğer vilâyetlere raptedeceği yazılıyordu. 15 Mayıs tarihindeki Akis Dergisi bunun bir delilidir. Diğer gazetelere de intikal etmiştir. Her halde bu gazeteciler, bu dergide yazı yazanlar kâhin değildiler. İktidar çevreleriyle yaptıkları temas neticesinde bu fikri umumi efkâra bildiriyorlar.

Çiçekdağ ilçesini de Yozgad'a münasip görüyorlar. Sebep, acaba Çiçekdağ ilçesinin köyleri senelerden beri Hükümetimizin başını mı ağrıttı? Biz bu Kırşehir'den memnun değiliz, iktisadi alâka itibarıyla biz Yozgad'a bağlıyız, bizi buradan kurtarınız diye bir müracaatta mı bulundu? Böyle bir müracaat yok arkadaşlar. Şimdi şu dosyamda bulunan yüzlerce mazbatayı

göstereceğim. Köylerin ihtiyar heyetleri mazbatalar tanzim ediyorlar: Bizi vilâyetimizden ayırmayınız, diyorlar, Kaman'ın köyleri, Çiçekdağ'ın köyleri...

Bir gün Bütçe Encümeninde köylüye verilen zirai kredinin mahalline sarfedilip edilmediğinin kontrolü mevzuubahis olduğu zaman muhterem Menderes: «Türk köyleri reşiddir, onun vasiye ihtiyacı yoktur, o münasip olan yerlere barceder» demişlerdi. Şimdi kendilerine soruyorum: Halkın hissetmediği bir ıstırapı kendileri icad etmek hakkını nereden alıyorlar? Kaman köylüleri eğer Kırşehir'den ayrılp da Ankara'ya bağlanmakta eğer kendileri için bir fayda görmeselerdi kapımızı 50 bin kerre aşındırırlardı. Ne Çiçekdağ köylülerinin böyle bir arzusu var, ne Kaman köylülerinin böyle bir arzusu var. Ya kimlerin arzuları var! Segini kaybeden, bundan müteessir olan bir takım partizanların arzuları var. «Bizi buradan ayırınız, buradan bize hayır yok» diyorlar arkadaşlar.

Bu mesele İçişleri Encümeninde ortaya atıldığı zaman Muhterem Dahiliye Bakanı: «Siz Hükümet misiniz ki, mazbata alıyorsunuz?» dediler. Ben de, «Bir milletvekili halkın ıstıabını, şikâyetini ifade eden mazbataları alıp onu Hükümete verebilir, Meclise arz edebilir, müdafaa ettiği bir fikrin mesnedi olarak elinde bulundurabilir» cevabını verdim.

Şimdi soruyorum arkadaşlar: «Hangi âme hizmetini halkın ayağına götürüyorsunuz ve kimse hizmet ediyorsunuz bu tasarı ile?» Halk: «Ben istemiyorum Kırşehir'den ayrılmak, ben memnunum» diyor. Gayet tahii bunu söyliyektir. Kaman köylüsü niçin Ankara'ya gelsin? Kaman köylüsü hiçbir zaman alış veriş etmek için Ankara'ya gelmez; Kaman merkezinde belki on tüccar, yirmi tüccar Ankara'ya da gider, Kayseri'ye de gider, İstanbul'a da gider. Bu idari teşkilâtta değişiklik yapmak için bir sebep değildir arkadaşlar. İdari teşkilât kurulurken ne nazarı itibara alınız? Büyük kütlenin nereleri pazar olarak kabul ettiği nazarı itibara alınız? 50 bin Kaman köylüsünden 50 kişi alış veriş için Ankara'ya gelmez; fakat Kaman köylüleri ne yapar bilir misiniz? Alış veriş için Kaman pazarına gelir, Akpınar Nahiyesi pazarına gider, Kırşehir merkezindeki pazara gelir arkadaşlar. Neden? Mesafe ynkın bir, ikincisi; ora ile kaynaşmış, anlaşılmış, kendi evi, ken-

di mahiti telâkki ediyor. Şimdi âme hizmetlerini halkın ayağına getiriyoruz: parolası ile hareket edip de siaden rey isteyen Hükümet, Kaman'ın 180 - 190 kilometre uzaktaki köylerini getirip Ankara'ya bağliyacık ve bu surede millete hizmet ettiğini iddia edecektir. Halkın hissetmediği bir ihtiyacı, demokrat olduğunu söyleyen bir Hükümet icad edemez. Halkın feriyadına kulağını kapıyan bir Hükümet halka hizmet gayesiyle bu tasarını getirdiğini söyliyemez. Bu ihtiyar beyetleri benim sultanı altında olan insanlar değildir. Köy halkının arzusu olarak bu mazbatalar tanzim edilmiş ve biz vilâyetimizden ayrılmak istemiyoruz, diyorlar.

Görülüyor ki arkadaşlar, Hükümet Nevşehir Vilâyetini teşkil etmekle Kırşehir Vilâyetini kendi mazmer fikrine göre ortadan kaldırmaya muvaffak olamıyor, onun için ikinci bir operasyon başlıyor. Sağ kolu Kaman, onu koparıyor, bu Ankara'ya münasiptir diyor, sol kolu Çiçekdağ, onu koparıyor, onu da Yozgad'a bağliyor. Burada biraz ervel arz ettiğim, bir milletvekili de vardı, Kaman'ın halkı böyle bir ihtiyacı hissetmiş olsaydı o da duyururdu. Çiçekdağ'ın yetiştirdiği bir Bakan vardır, o Çiçekdağ köylüleri bu ihtiyacı hissetmiş olsalardı o Bakan vasıtasıyla çoktan bunu Hükümete duyurabilirlerdi. Hükümetimizin hassas olan kulağı bir Bakana, bir milletvekiline rağmen senelerce böyle bir ihtiyacı duymamışsa bugün 2 Mayıs'tan sonra böyle bir ihtiyaktan bahsetmek sadece idrak ile; akıl ile istihza etmekten başka bir şey değildir.

Dahiliye Encümeninde Bakana sordum: «Kaman'ın ne imiş iktisadi alâkası Ankara ile? Çiçekdağ'ın Yozgad'la?» O gün bir cevap verilmedi arkadaşlar. Alelacele mazbata Bütçe Encümenine gönderildi. Sabahleyin gittik, orada hazır bulunduk. Bakanlık mümessilleri de orada idiler. Ne oldu bilmiyorum, birdenbire Encümeni terk etti Bakanlık mümessilleri. Bütçe Encümeni Başkanı da: «Bakanlık mümessilleri nerededir, Kırşehir meselesini görüşeceğiz» dediler, kâtiibe: «Dışarı bak acaba orada mı?» dediler, orada da bulunmadı. Oradan ayrılan Bakanlık mümessilleri alelacele Kırşehir'den birtakım derme çatma malûmat tedariki ile meşgul idiler. Ne getirilen karşınıza bilir misiniz arkadaşlar, Bütçe Encümeninde Bakan açıkladı: Kaman Kazasının dedi, Ankara ile iktisadi

alâkası vardır. İktisadi alâkası olabilir. Fakat büyük kitle burayı pazar telâkki ediyor mu, etmiyor mu? İdari kademelerin bir yere bağlanması bakımından bunun ehemmiyeti vardır. Kaman'da yün çıkarmış, Ankara'da da satılır, İstanbul'da da satılır, Konya'da da Hamya'da da satılır. Halk gelmez arkadaşlar.

Arkadaşlar, ne imiş iktisadi alâkası bilir misiniz? Mâzur görsün Bakan beni, birtakım uydurma rakamlar. Uydurma olduğunu şimdi ispat edeceğim :

Bizde istatistiklerin mecrası malûmdur. Bâzi yerlerde ziraat muallimleri veyahut ziraat memurları istatistik tutarlar; mıntakamızda şu kadar serçe, şu kadar bağtıkak, şu kadar güvercin; şu kadar karga vardır ve saire.. İşte Kırşehir'den gelen malûmat da bunun gibi arkadaşlar.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Karga çoktur sizde.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Bül-bülü ihmal etmiş, o, Meclistedir diye. (Gülüşmeler)

Arkadaşlar; şu gelen malûmatın ne kadar perişan, ne kadar derme çatma, ne kadar hakikattan uzak olduğunu anlatmak için bir şey söylemek kâfidir : Kaman İlcesi 50 bine yakın nüfusa malik ve Kırşehir Vilâyetinin hububat anbarı telâkki edilen bir yerdirdi ve geniş arazisi. Çiçekdağı İlcesi ise 24 bin nüfusa sahiptir, arazisi dağlıktır, ekilen saha çok mahduttur. Gelen malûmat o kadar şahane bir doğruluk ifadesidir ki, bakınız Çiçekdağı'ndan 105 bin ton hububat çıkıyormuş senede. Kaman'a gelince her nedense barem düşmüş : 56 bin ton. Çiçekdağı İlcesi kuruldu kurulalı 105 bin tonun yüzünü görmemiştir, görmesine de imkân yoktur. O kadar mübalâğalı rakamlar veriliyor ki arkadaşlar bakınız, Çiçekdağ 105 bin hububat ve diğer tarla mahsulleri almış, bunun 60 bin tonunu sadece Yerköy'deki ofise satarmış. Kırşehir'deki ziraat müdürlüğü bu malûmatı nereden elde etmiş, o da aynı bir mesele.. Tetkik ettirsin Hükümet, acaba Yerköy'deki ofis 60 bin ton alabiliyor mu? Hepsinin Çiçekdağı'ndan geldiğini kabul edin.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMİK GEDİK (Ay-dın) — Gelebilir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Alabiliyor mu diyorum. (Gürültüler)

Şimdi beyler, müsaade buyursanız silodan kendilerine bir rakam çıkarmaya çalıştılar. Ben mubayaa edilen 60 bin ton var mı onu soruyorum. İsterse sevk etsin, isterse açıkta dursun. Yok arkadaşlar yok, Çiçekdağı 60 bin ton hububat satmaz. Çiçekdağı'nı Yerköy'e civar köyleri belki senede bir defa götürür, buğdayını satar. Bu, halkın daimi olarak orasını pazar saydığı-nın bir ifadesi değildir.

Biliyorsunuz, rekolte zamanlarında kamyon sahipleri kamyonları boş kalsın diye köylere giderler, buğday alırlar. Ofisin tesbit ettiği fiyat istasyonlara göredir. İstasyondan uzak olan yerlerde bu fiyat biraz düşer. Aradaki farkı kazanmak ve kamyonları boş bırakmamak için her tarafa kamyonlar gider, buğday alır, kendine göre uygun olan bir yere götürür, satar, on para yirmi para kâr eder. Bu, bir kazanın halkın daimi surette Yerköy Kazasıyla veya onun bağlı bulunduğu Yozgad'la iktisadi ve ticari münasebette bulunduğunun bir delili değildir, arkadaşlar. (26 500) ton buğdayı Kaman'dan getirip Ankara'da satarlarmış. Hayret, bir dirhem buğdayı köylü getirip satmaz burada arkadaşlar. Demin dediğim gibi, aradaki kira farkını kazanmak isteyen, kamyonunu boş bırakmamak isteyen kamyoncular gider, getirir. Değirmenler vardır, değirmenlere buğday satmak için tüccar alır, getirir. Ama hiçbir köylü 100 kilo, 200 kilo buğdayını eşeğe yükleyip de Ankara'da satmaz. Bunu yapması için sebep yoktur. Neden? Ankara'daki satışla Kaman'daki satışın arasındaki fiyat farkı nedir? Mesafeye göre bir nakliye ücretidir. Köylünün kalkıp da buraya gelmesinin hiçbir sebep ve hikmeti yoktur. Kaman köylüsü buğdayı satmak için Ankara'ya katıyen gelmez. Bu tamamıyla hilâfı hakikattir.

NUSRET KIRIŞCIOĞLU (Zonguldak) — Kırşehir'e gider mi?

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Gider, yakın olan köyler gider.

REİS — Müdahale etmeyin rica ederim.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Kaman deyince kasabadaki dört tüccarı anlamamak lazımdır, 50 bin nüfusu anlamak lazım, onların Ankara ile daimi olarak münasebette bulundukları haftada bir defa, yahut haftada iki defa, on günde bir defa geldiklerini iddia etmiye imkân yoktur. Böyle bir münasebet tamamıyla farazidir, tamamıyla uydurmadır.

Çiçekdağı'nın mesafesinden bir Yozgad Milletvekili arkadaşım ahkâm çıkarmaya çalıştı, ona da cevap verdim :

Eğer mesafe bütün meseleleri halletmek için yegâne mesnet ise söyleyeceğimiz çok sözler var arkadaşlar. (Gürültüler).

REİS — Müdahale etmeyin, rica ederim, karşılıklı konuşma yok.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Yegâne mesnet olmadığını söylüyorum. Bu bir faktördür, nazara alınır.

Bakınız arkadaşlar Yozgad'ın bir Boğazlıyan İlçesi vardır. Kayseri büyük ticari ve iktisadi bir merkezdir, oraya olan mesafesi 61 kilometredir. Aynı Boğazlıyan İlçesinin Yozgad'a olan mesafesi Devletin haritasına göre 92 kilometredir. Hiçbir Boğazlıyan köyleri kalkıp da Yozgad'a alış veriş etmek için gitmez. Sadece Hükümetle olan işlerini görmek için gider. Eğer mesafe kâfi bir sebepse Hükümetin bunu da nazarı itibara alarak Boğazlıyan'ı da şimdiye kadar Kayseri'ye bağlaması icap ederdi.

Görülüyor ki, Hükümet tezat içerisinde. Tezatlara izah etmek için mâkul bir sebep de olmadığına göre o halde siyasi ve hissi bir sebep var demek mecburiyetindeyiz.

Şimdi arkadaşlar, âmme hizmetlerini halkın ayağına götürüceğiz, nasıl yapacağız? Kırşehir Vilâyetini parçalayacağız, Kaman Ankara'ya münasip, Çiçekdağı Yozgad'a münasip diyeceğiz, o tarafı koparacağız. Ondan sonra bir asırdan beri Sancak ve il merkezi olan Kırşehir'i kaza haline getireceğiz. Başbakanın şahane vaatlerine rağmen felce uğratacağız, sönmeye mahkûm edeceğiz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Şahane kelimesini kabul etmem.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Canım parlak va'diniz demek istiyorum. Yok, şahane de yakışmaz değil Menderes (Gülüşmeler). Çünkü bu gidiş şahane bir gidiş de onun için diyorum.

Arkadaşlar, Nevşehir'e bağlanmak istenen ilçelerden hiçbirisinin muntazam bir şose ile Kırşehir ilçeleri ile irtibatı yoktur. Kara yolları yapacak diye bir söz geliyor. Avanos'un 35 - 40 kilometre uzunluğunda bir yolu vardır arkadaşlar. Demokrat Parti de dört sene-

den beri himmet ettiği halde otuz sene evvel başlanan bu yol hâlâ ikmal edilemedi. Ve Bayındırlık Bakanına söylediğim gibi kuzu dışı çıktı.

Soruyorum size, yolu yok, irtibatı yok, neden Nevşehir İlçesinin kurulması için 2 Mayıs seçimlerinden sonra bu kadar isticlal ediliyor? Meselede hissi bir sebep yok, politik bir sebep yok da neden bu kadar ısrar ediliyor? Diyecekler ki, 1952 de Nevşehirililer müracaat ettiler. Müracaatın hududu mu var, herkes müracaat ediyor. 1953 te de bir cevap verilmiş «İleride arzunuz mütalâa edilecektir.» Her kese verilen kilise cevap. Şimdi soruyorum Hükümete, daha şahane cevapları vardır. Seçim propagandası yapmak için Erzurum'a giden Başbakan Bayburt'tan geçerken yıllardan beri vilâyet olmak arzusu ile kıvranan bu ilçe halkına müjde veriyor, Bayburt vilâyet olacaktır, diyor. Neden oradan başlanmamış da, 2 Mayıs seçimlerinden sonra Kırşehir'den başlanmıştır? Demokratik bir hüsnü tesadüf diyelim. (Gülüşmeler).

Şimdi arkadaşlar, idari teşkilât kademelerini iktisadi bir merkez etrafında toplamanın meziyetlerinden bahsetti Hükümet. Söyliyeğim size arkadaşlar : Ne Kırşehir köylüsü, ne Muşur, ne Hacıbektaş, ne Avanos, ne de Kozaklı köylüsü kalkıp da Nevşehir pazarına alış veriş yapmak için gitmez. Bu mevzuda ileri sürülecek bütün iddialar hilâfı hakikattir. Ben o memleketin çocuğuyum, durumu çok yakından biliyorum. Bilâkis Nevşehirli vatandaşlar kuru yemişlerini satmak için bu yerlerin pazarlarına gelirler, alış veriş ederler. Gitmez halk oraya.

Görülüyor ki, arkadaşlar; Hükümetin tasarısını mâkul ve meşru gösterecek hiçbir sebep ortada yoktur. Meşru ve mâkul sebeplerin hududu dışına çıkıldığı zaman, söylenecek söz, Kırşehir'e yapılan bu muamele bir intikam hissinin ifadesidir ve Kırşehir'e bir zulüm yapılmak suretiyle Türk demokrasisine ve Türk milletine karşı büyük bir tertip de bulunmaktadır. Bundan hiç kimse güpbe etmesin arkadaşlar.

Bir arkadaşımıza Bütçe Encümeninde de dediği gibi, reyini bir muhalif parti lehine kullanan bir vilâyet, iptidai devirlerde olduğu gibi, toptan cezalandırılmak yoluna gidilecek olursa, bu memlekette seçim emniyetinden, rey serbestisinden bahsedilemez. Her vilâyet, her kaza, her nahiye

eğer iktidarın hoşuna gidecek şekilde hareket etmezsek aynı âkibet başımıza gelecektir, diyecektir. Bu yolu tutan bir iktidar bu memlekette demokrat vasfını taşımaya layık değildir arkadaşlar.

Biliyorum, biliyorum, bu tasarı çıkacaktır. Bu tasarının çıkacağını tezahürleriniz gösteriyor. Çıkabilir, şereften başka her kaybın telâfi edilebileceği bir gün gelir arkadaşlar. Her gecenin bir sabahı vardır. Bilirsiniz şairin sözünü :

Zalimlere birgün dedirir kudreti Mevlâ,

Tallahü lekad âserekellahü aleyne.

OSMAN KAVRAKOĞLU (Rize) — Sözünü geri alsın, burada zalim yok.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Zulmün de danışkasıdır arkadaşlar. Soldan, gürültüler! Zulmün de danışkasıdır. (Soldan, hâşşa sesleri)

REİS — Başvekil.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Dahiliye Vekili arkadaşım, şimdi benden evvel konuşan milletvekilinin sözlerini teferruatı ile cevaplandıracaktır. Ben sadece meseleye verilmiş istenilen manzara üzerinde kısaca duracağım.

Söylediklerine bakarsanız, Kırşehir parçalanıyor, Kırşehir mahvediliyor. Muhterem arkadaşlar, bu vaveylaları dinlediğiniz zaman Kırşehir'i idam ediyorlar zannedersiniz. Kırşehir'i kaza yapmak, Kırşehir'in içinde oturan bazı kimseler için olabilir ki katiyen muhtemel olan kazançlardan, emlak kıymetlerinin yükselmesinden, mahrumiyetten mütevellit bir telâş mevzuubahis olabilir. Bu suretle işi siyasi bir istismar mevzuu yapmak isteyenler bulunabilir. Fakat burada mesele'nin hakiki mahiyetini göz önünde tutarak sorulmuş : Adapazarı'nı bundan 15 gün evvel vilâyet haline getirdiniz. Adapazarı 55 - 60 bin nüfuslu bir kasabadır. Kırşehir'in kasaba nüfusu ise 14 bindir. Eğer bir vilâyeti kaza yapmak bir gadir ise bunu 30 senedir vilâyet olmıyan Adapazarı'nı mağduriyetiyle mukayese etmek yerinde olur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Bravo mîğâlâta üstadı...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — 14 bin nüfuslu bir kasabanın bir kaza merkezi olması eğer bir facia ise bunun 55 bin nüfuslu Adapazarı'nın senelerce kaza kalması faciası gibi mukabillerini ifade etmek de mümkün

olabilir. Eğer Kırşehir'in kaza olması bir facia ve bir mağduriyet ise, 500 tane Türk kazasını vilâyet merkezi yapmamak suretiyle bu kaza merkezlerinde de bu faciayı idame ediyorsunuz demektir. Bu bakımdan işin bu derece tiyatroya takdim edilmesine faciaengiz gösterilmesine tahammülü yoktur. Belki dediğim gibi, bundan kasaba içinde sakin olan bazı vatandaşlar mağdur olabilir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Köylüler feryat ediyor, Menderes kulağını aç, zalimliğini de erkekçe yap... (Gürültüler)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Erkekliği o derece inhisarına aldı ki, hiç kimsede kalmadı. (Gülmeler).

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Sana nispette çoktur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Şimdi Çiçekdağı'nın başka bir vilâyet merkezine bağlanması ve bu gibi kazaların kaza merkezi olmaktan iskati gibi her hangi bir şey bahis mevzuu olmadığına göre bir kaza merkezinin bir yerden diğer yere bağlanmasında tasvir ettikleri facia ve elim vaziyetin mevcut olduğunu ifade etmek imkânı yoktur. Bu gibi fek ve ilhaklar sabah akşam yapılagelmektedir.

Bir zamanlar Aksaray Vilâyetinin ilga edilerek ve kaza halinde Niğde'ye bağlanmıştır. Bu gibi misalleri çok vardır.

Binaenaleyh bu şekilde tasvir etmeye mevzuun tahammülü yoktur. Fakat bu sözler köylü iniltisi ile viedanınızı harekete getirmek için söylenmektedir.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Vilâyeti kaldırdınız. Bizi de kaldırın da zulmünüz tamam olsun.

REİS — Osman Bey intizamı bozmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, biz, müstakbel hınların, intikamların dahi önüne geçmek için tedbirler almaktayız. Şayet onun temsil ettiği teşekkül iktidarı kazanmış olsaydı kâinat görürdü, neler olurdu, yalnız biz değil. (Soldan bravo sesleri).

CEMAL KIPÇAK (Zonguldak) — (Osman Bölükbaşı'na hitaben) Yahu oturduğun yerden söylenip durma, duyamıyoruz. Artık yeter. (Soldan şiddetli gürültüler).

REİS — Osman Bey ikinci ihtarı yapıyor. İntizamı bozmaya devam ederseniz hakkınızda tüzük hükümlerini tatbik edeceğiz.

CEMAL KIPÇAK (Zonguldak) — Çık, kürsüden konuş. oturduğun yerden ne söylenip duruyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, delilleri başka yerde aramaya hacet yok. Muhalefet diye karşımızda oturanların daha akisleri vatanın mavi kubbelerinde cımlıyan sözlerini, daha mürekkebi kurumamış yazılarını tekrar gözden geçirecek olursak, iktidarı ele geçirdikleri takdirde kırk kâtr mı, kırk satır mı, bizlere neleri reva göreceklerdi, bunları kendi sözlerinden bulup çıkarmak müşkül işlerden değildir. Bize hesaplar mı sorulacaklardı, zindanlara mı atılacaklardı, bizi sokak sokak, bölge bölge, yer yer mi süründürmiyeceklerdi?

Muhterem arkadaşlarım; demek istiyorlar ki, bu iş siyasiydir. Bu işin siyasi olmadığı hakkında Dahiliye Vekili arkadaşım izahat vereceklerdir. Fakat bir an için kendisinin noktai nazamı hakikatır diye kabul edelim, diyelim ki bunun yapılmasında siyasi maksat da vardır.

Muhterem arkadaşlarım; bugünkü Türkiye'nin taksimatı mülkiye haritasını göz önüne koyacak olursanız bu taksimatla muhtelif maksatların bu arada siyasi maksatların da mevcut olduğunu kabul etmek yerinde olur. Tetkikleri yapınca bunları pekâlâ görürsünüz. Siyasi maksat mevcut olduğunu bir an için farzedelim. Bu vilâyetin bir içtimai ve siyasi bûnye itibarıyla anormallik göstermekte olduğunu inkâr etmek kabil değildir. Evet, evet, evet biz açık konuşuruz. Türkiye'nin hiçbir tarafında. hiçbir vilâyetinde iki seçimde de % 3 ten fazla rey almıyan bir partiye mensup bir milletvekili arkadaşın Kırşehir'de takibettiği türlü ivicaklı siyaset malûmdur.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Açık konuş. namusluysan açık konuş!

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Namustan bahsetme, geliyor lâf bekle.

REİS — Osman Bey; bir dakika efendim. İki defa intizamı.....

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Beni muhalif mebus olarak alın, Hükümet sizi memnun etmek için beni mebus gi-

karmamak için size mütemadiyen baskıda bulunmak mecburiyetindedir, diye mebusluk yapar ve böylece halkı idlâl eder. Öte taraftan der ki: Hükümet bana neden zulmediyor diye söylenir. Hükümet Kırşehir gibi bir beyabana 50 - 60 milyonu nasıl sarfeder? Bu beni gözden düşürmek içindir, der. Ben ağzı çekikli bir mebusum, binuenaaleyh ben müspet de olsam, menfi de olsam hükümetler üzerine tazyik yapmak, tesir yapmak ve neticeler almak kudretindeyim hatâ bu sefer tekrar beni mebus yapın ben yine menfililiğimde de öyle bir kabiliyetimdir ki, giderim Bayar'ın elini öperim, Menderes'e selâm veririm yine Kırşehir'in âmâkini terviç etmenin yolunu bulurum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Yalan söylüyorsun yalan (Soldan sen sus sesleri, gürültüler).

REİS — İki ihtara rağmen hâlâ huzur ve intizamı ihlâl ettiği için içtüzük hükümleri gereğince kendisine takbih cezası verilmesini teklif ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Takbih cezası verilmesi kabul edilmiştir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, eğer bir vilâyetin halkı, milletvekilleri tarafından böylesine idlâl edilmiş olursa, hakikatları ifade etmenin bir siyasi tedbir zarureti haline geldiğini de kabul etmek yerinde olur.

Muhterem arkadaşlar, biz Kırşehir için her şeyi yaptık ve her şeyi yapmakta devam edeceğiz. Bunda hiç şüphe yoktur. Kırşehir'in, kazalarının hiçbiristinde orta mektep yoktur. Hepsi yapıyoruz. Lisesi yoktu, lise yapıyoruz. Şusu yoktu, busu yoktu. Bu yapılanlar Kırşehir'in merkezine değil vilâyet olarak kazalarına ve köylerinedir. Bunlar yine kaza ve köy olmakta devam edecek ve Hükümetin merkezden yardımları buralara oluk gibi akacaktır. Ömürlerinde görmedikleri Devlet hizmeti nîmetlerini, Devlet yardımlarını görmekte devam edeceklerdir. O halde bu vaveylâya sebep nedir? Hakikaten birisi kalktı, Encümende, bu Lehistan'ın taksimine benziyor, dedi. Bu benzeiş nerede? Üç Devlet bir Devleti aralarında taksim mi ediyor? Kırşehir Türkiye'nin tâbiyetinden başka bir tâbiyete mi geçiyor?

Kırşehir bundan sonraki muamelelerinde, âmmeye hizmetlerinde ve köy hizmetlerinde bir eksikliğe mi mâruz bırakılıyor? Her yer gibi

nasibini almıştır, nasibini almakta da devam edecektir. Acaba burada büyük bir facia tasvir ederek böyle bir eda ile konuşan o milletvekili, evlâdı bulunduğu Kırşehir'in bugüne kadar Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar görmemiş olduğu terakki, tekâmül ve nimetleri Kırşehir'in Demokrat Parti İktidarı zamanında görmüş olmasını bir Kırşehir çoğuğu olarak zerre kadar bir teşekkür hissi ile, bir şükran hissi ile müşahede etmemiş midir? O köylerin, o kazaların içinde, o vilâyetin her tarafının dört sene içinde bünye ve çehre değiştirdiğini, terakki ve tekâmül içinde bulunduğunu ilerlemekte olduğunu müşahade etmemiş midir? Eğer bütün bunları bir Kırşehir evlâdı olarak müşahade etmemişse buna bir diyeceğimiz yok. Bize bu derece kötü isnatları, bu derece memleketi batırma isnatları nasıl yapılabiliştir? Bu hakikaten üzerinde durulması lâzımgelen bir hâdisedir. Arzın şudur : Bu kanun lâyhasının, bu derece faciagengiz bir tâbir ve eda ile ifade edilmesine ve birtakım sahnevi tesirlerle telkinler yapılmak istenmiye mevzu teşkil edecek yeri yoktur. Kırşehirliler memleketlerinde berhudar olmakta devam edeceklerdir. Kırşehir'e bağlı olan kazalar bugün bağlı oldukları vilâyetle yarım bağlanacakları başka vilâyet arasında zerre kadar bir tercih yapmak vaziyetinde olmayacaklardır. Kaza olmak mevzu olunca Kırşehir'le öbürü arasında 30 veya 10 kilometre bir fark vardır. Bu, zanneder misiniz ki, bu memleket halkı için muazzam işlerdendir. Kaldı ki, biz taksimat idariyemizi iktisadi icaplara, idari icaplara ve âme hizmetlerinin gösterdiği zaruretlere göre birtakım tahavvülâtâ tâbi tutmak düşüncesindeyiz. Bize hıncın, künden bahsedenler 1950 - 1954 yıllarında da iktidarda bulunduğumuzu unuttuyorlar. Eğer biz kin ve hıncı hareket eden insanlar olsaydık 1950 seçimlerinde bize rey vermeyen vilâyetlere de birtakım tedbirler tatbik ederdik. Bunların hiçbirisi vârit değildir. Hükümet hizmetleri bakımından katiiyen böyle bir tefrik yapılmamaktadır. Malatya'ya da, Kars'a da, Sivas'a, Kırşehir'e, Trabzon'a da seyyanen muamele yapılmıştır. Sonra arkadaşlar, biz yalnız Kırşehir'de kaybetmiş değiliz. Kaybettiğimiz daha başka yerler de vardır. Bunların bir kazasını bir yerdan alıp diğer bir yere bağlamak, bir nahiyesini fakkedip başka bir tarafa bağ-

lamak, aklımızdan geçmemektedir. Hal böyle olunca bize yapılan isnatlar yersizdir, bir.

İkincisi; mevzuun sahnevi tezahürata tahammülü yoktur, iki. (Alkışlar).

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Aydın) — Çok muhterem arkadaşlarım, mevzuu müzakere olan tasarı Yüksek Meclisin alâkalı iki komisyonunda ariz ve amik tetkik ve tasvib edildikten sonra Yüksek Heyetinize gelmiş bulunmaktadır. Bu tasarruun günlerden beri Büyük Millet Meclisinde müzakereleri sırasında bilhassa muhalefette bulunan arkadaşlarımız tarafından çeşitli şekilde isimlendirildiğine maalesef şahit olduk.

Halk Partisi adına konuşan Sırrı Atalay arkadaşımızın teker teker mütalâalarına cevap vermeden evvel geçenlerde yine burada bir kanun tasarruunun müzakeresi sırasında bugün Yüksek Heyetinizin tetkikine arz edilmiş bulunan bu tasarı hakkında da ifade etmiş olduğum bir sözü hatırlatacağım. Ve mahsef bizim bütün arzu ve isteklerimize rağmen daima kendi taraflarından gelen bazı tahriklerle şimdi yeniden gözlerimizi biraz maziye doğru çevirmeyi bilhassa kendilerinden rica edeceğiz.

Buyurdular ki, bu gelen tasarı demokraninin 3 ayaklı sehпасından biridir.

Arkadaşlar; milletlerin hayatında bazan ke-limelerin çok büyük kıymeti vardır. Bizim dilimizde sehpa sözü yadırganır. Ama Halk Partisi sözcüsü arkadaşımızın, çok büyük bir hüsnü-niyetle sevk etmiş olduğumuz bu mevzu tasarı üzerinde bu kadar ithamkâr konuşmalarına verilecek cevap, üç ayaklı sehpayı kendi mazinizde arayıp, demekten ibaret olacaktır.

Günlerden beri Hükümet olarak çeşitli yollardan bu kanun münasebetiyle yapılan neşriyat ve telkinleri büyük bir temkin ve dikkatle takibettik. Ve umumi efkâra yalnız bir istikamette sunulmakta olan bu mütalâa ve telkinler cevabımız elbette bir gün büyük Millet Meclisi huzurunda, komisyonlarda ve umumi heyette, onun vasıtasıyla büyük Türk milletine, efkârı umumiyyeye arz edeceğimizi düşündük.

Hükümet olarak temkin ve vekar esas vazifeniz idi. Ama gün geldi çattı, bir taraflı telkinlerin tesiri altında kısmen dahi olsa, bırakılmış olan umumi efkâr karşısında bu gün şimdi konuşan, bilhassa Cümhuriyetçi Millet Partili ar-

kadaşının beyanlarını cevaplandırmak mecburiyetindeyim.

Bu tasarının muçip sebep lâyihası üzerinde komisyonlarda ne söyledilerse, gözlerimi kapadım, kendilerini dinledim, burada ilâve edilmiş tek bir kelime dahi yoktur. Komisyonadaki arkadaşlarım hatırlarlar, hattâ o kadar ki arkadaşlar, komisyonlardaki bu konuşmaları daha evvel gazetelere intikal ettirilmiştir. Bütün komisyonlarda bunu enine boyuna münakaşa ettik. Onlar dervişin, şıhın kerameti kendinden menkuldür fehvasınca sadece kendi noktai nazarlarına itibar ederler. Hükümetin, resmî makamların getirdikleri rakamlara inanmazlar.

Huzuruza getirilen tasarı muhtelif encümenlerden geçmiş ve buradaki birçok arkadaşlarımızın tasvip-kararı ile huzuruza gelmiştir.

Bütün iddiaları bir noktada tesebbüt etmek tedir, «bu tasarı siyasi maksatla getirilmiştir.»

Bendeniz tasarının hazırlanışındaki teknik malûmatı yüksek heyetinize arz ederken bu noktaya işaret ettikten sonra onlara Cümhuriyetçi Millet Partisinin liste halinde Kırşehir'de kazanması üzerine büyük bir ihtişam ile Büyük Türk Milleti tarafından yeniden iktidara getirilmiş olan Demokrat Partinin Hükümeti kasdı bir şekilde bu vilâyeti bölmeye karar vermiş, bu maksatla birtakım tedbirlere başvurmuş. Yani bu arkadaşların umumi efkârı intikal ettirmek istedikleri şudur: Bundan evvel bir Nevşehir vilâyeti kurmak bahis mevzuu değildi. Bu şimdiye kadar Hükümet tarafından hiç düşünülmemişti. Ama 2 Mayıs seçiminde orada kendileri kazandıktan sonra bir siyasi tedbir mahiyetinde olarak bir tasarı ile Hükümet Büyük Millet Meclisine gelmiş bulunuyor. Kanaatleri bu.

Komisyonlarda bu tasarının müzakeresi sırasında bu noktai nazarlarını cevaplandırmam için ısrar ettiler. Ve bundan ayrılmıyacak şekilde tesebbüt ettiler.

Fakat şimdi biraz evvel burada beyanda bulunurken bizden öğrendikleri bir hakikatı yine inanmıyarak ifade ettiler. Dediler ki, şimdi Hükümet çıkacak, Dahiliye Vekili kürsüye gelecek ve bu teşebbüsün mazisi vardır, şöyle olmuştur, böyle olmuştur diye beyanda bulunacak, halbuki bu siyasi bir maksatla gelmiştir, iki Mayıstan sonra yapılmış bir teşebbüstür, diyecek.

Muhterem arkadaşlar, Büyük Millet Meclisi

dosya ve evrakların demonstrasyonu için müsaait bir yer değildir. Fakat kendilerinin beyanı karşısında arz etmeye mecburum ki, şu elimde gördüğünüz büyük dosya 1952 senesinden itibaren Nevşehir'li vatandaşlarımızın, hem de bütün siyasi partilerin, hattâ bugün kapanmış olan Millet Partisi de dâhil olduğu halde bütün halk ve esnaf teşekküllerinin müşterek müracaatı üzerine Hükümetimize Nevşehir Kazasının vilâyet haline kalbedilmesi için yapılan müracaatlardan sonra bugüne kadar müstahzar hale getirilmiş dosyadır. Şu halde Hükümet bu meseleyi kendilerinin dediği gibi muayyen bir maksatla ve iki Mayıs seçimlerinden sonra ele almış değildir. 1952 de Nevşehir'li vatandaşlarımızın yaptıkları müracaatlar üzerine ele alınmış 1953 te müracaat tekrar edilmiş. Bunun karşısında Hükümet bunu müspet mütalâa etmekte olduğunu Nevşehir'lilere bildirmiş. Aradan zaman geçmiş, bu zaman içinde bu hazırlanmış. Sakarya ve Adıyaman Kanunu çıktıktan sonra bu müstahzar dosya nihayet ele alınmış ve ikmal edildikten sonra şu esbabı mucibe lâyihasıyla beraber Yüksek Meclise sevk edilmiştir.

İsrarla tutunmak istedikleri bu iki Mayıs tarihi ile şu realite arasındaki büyük fark elbette Yüksek Meclisin takdir edeceği bir hakikattir. Meseleyi ele aldıktan sonra çeşitli yollardan yapılan neşriyata, mânevi, hattâ bazı yerlerde maddi tazyiklere rağmen biz Hükümet olarak en küçük bir beyanda ve cevapta bulunmadık. Bunları üzerinden almadık. İntikam maksadıyla buraya getirilmiş bir kanun dediler, günlerce neşriyatını yaptılar. Vazifesini müdrik bir Hükümet olarak hazırladığımız kanun tasarısı Yüksek Meclisin huzurundadır. Arkadaşım encümenlerde yapılmış olan konuşmaları beni de ilzam ederek, tahrif etmek suretiyle burada yüksek heyetinize naklettiler. Bazı rakamlar verdiler. Bazı mesafeler söylediler. Bu rakam ve mesafeler yalnız kendi envanterinde mevcuttur. Biz resmî kayıtlardan çıkardığımız rakamlara göre konuşuruz. Çünkü biz Yüksek Meclisin huzurunda mesuliyetimizi idrak etmekteyiz.

Nevşehir Kazasında bir vilâyet kurulması esası prensip olarak kabul edilmiş ve benimsenmişken Dahiliye Vekâleti olarak bu mesele üzerinde durduk. Hazırlıklarımızı ikmal ettik. Nevşehir'li kendi kendine yapan gayretleri ve bugün-

kü iktisadi ve sosyal, idari, coğrafi durumu itibariyle burada bir vilâyetin tesis edilmesi lüzumuna kaani olduktan sonra elbette bunun bünyesini nasıl kurabileceğimizi düşündük, vilâyetler muayyen standartlara göre kurulması zaruri olan idari hizmet kademeleridir. Böyle bir tesis yaparken cüz'ü külle bağlamak esasına sadık kaldık.

Arkadaşım mütemadiyen haritanın üst kısmından bahsederek yeni teşkil edilmiş olan bir kazamızın uzaklığını izah etmek suretiyle bunun Nevşehir'de vilâyet ihdasına kâfi bir sebep olamayacağına ısrar etmektedir. Ama haritanın alt kısmı bizim çok yerinde olan mütalâalarımızı teyideder mahiyettedir. Nevşehir merkez olmak üzere Nevşehir'in etrafında dört kaza bir ünite teşkil etmektedir. Ve bunlar yirmişer, otuzar, kırkır kilometre mesafe ile birbirine bağlıdır. Kendilerinin dediği gibi geçilmez, aşılmasa mesafeler değildir.

Devlet Karayollarınca neşredilmiş olan haritada da - kendi ellerinde de mevcuttur - görüldüğü gibi tesviyeyi turaşiyesi ikmal edilmiş ve inşa halinde yollar da vardır. Bu bir idari ünite halinde kurulmaya çok müsait olan Nevşehir Vilâyetinin etrafındaki kazalarla olan mücavereti, aynı zamanda iktisadi karakterleri itibariyle tipatip uygundur.

Nevşehir'i kurmaya karar verdikten ve bu vilâyetin merkezine bağlanacak kazaları bu şekilde tesbit ettikten sonra Kırşehir'in durumu ile de alakadar olduk. Kaman'ın Ankara'ya mücavereti, Çiçekdağı'nın Yozgad'a mücavereti dikkatimizi çekti. İktisadi durumlarını tesbit ettik. Burada istihsale ait rakamlar verildi. Bize sordular: 56 bin ton hububat çıkarır mı? Bu rakamlar resmî kayıtlardan çıkarılmış rakamlardır.

Çiçekdağı'nın Yozgad'a mücavereti iktisadi olarak da düşünülmüştür. Yozgad'ın bir kazası olan Yerköy'le Çiçekdağı arası 4 - 5 kilometredir. Yerköy bir istasyondur. Çiçekdağı'nın istihsal ettiği maddeler, bu istasyon vasıtasıyla muhtelif pazarlara en müsait şartlar altında gider. İstihsal edilmiş olan maddelerin muayyen pazarlara doğru akışı takibedilmektedir. Buna göre bir karar almak icabederdi.

Kaman'a gelelim; buyurdular ki, halk tarafından müracaat yoktur. Vardır, arkadaşlar.

Halk tarafından yapılmış olan müracaatlar liste halindedir. Bunların ne dereceye kadar is'af edilip edilmeyeceğini Hükümet olarak teemmül etmek mecburiyetindeyiz. Kaman'ın en müsait pazarı Ankara'dır. Bizim verdiğimiz rakamlara rağmen ben inanmıyorum, benim dediklerim doğrudur, iddiası karşısında kendilerine söyleyecek elbette bir şeyimiz kalmaz.

Kaman'la Çiçekdağı'nın mücavir vilâyetlerle olan vaziyetini bu şekilde tesbit ettikten sonra bunların müstakbel inkişaflarını sağlayacak tedbirleri de bu arada ve bu yeni teşkil edilecek vilâyet içinde nazara almak lâzımgelirdi. Bunları bu şekilde yaptıktan sonra elimizde kalan nihayet Kırşehir merkezi ile Mueur ve Kozak'tı. Bunların heyeti mecmuasının nüfusu 80 bindir. Buna mukabil huzurunuzda getirdiğimiz tasarı ile kurmak istediğimiz Nevşehir Vilâyetinin Ürgüp dâhil nüfusu 200 küsur bindir. 80 binlik küçük bir ünite bir tarafta 220 binlik büyük bir ünite ise diğer tarafta.

Nevşehir'in elbetteki bir vilâyet olması bir emritabil ve zaruri idi. Sayın Başbakanın buyurdıkları gibi merkezi 50 - 60 bin nüfuslu kazalarımız dururken bugün vilâyet halinde 80 bin nüfuslu olarak Kırşehir'i bırakmak imkânsızlığını Yüksek Heyetiniz takdir eder. Bu vaziyetle tahaddüs eden ve yeniden kurulan Nevşehir'i Mueur'u, Kırşehir'i ve Kozaklı'yı beraber mütalâa ederek tasarı bu şekilde Yüksek Heyetinizin huzuruna getirilmiş bulunmaktadır.

Benim teknik mâruzatım bu kadardır. Bir defa daha Yüksek Heyetiniz huzurunda şunu arz etmek isterim : İktidar olarak ve Hükümet olarak mânevi hamurumuzda intikamın mayası yoktur, arkadaşlar. (Soldan, bravo sesleri) Böyle bir hisle katıyen hareket etmemekteyiz. Bizim hamurumuzda içimizde memleketi seyyanen hizmet etmekle yanan bir ateşin ışıkları ve istikbale doğru açılmış olan ışıklı bir hizmet yolu vardır. Biz bu yol üzerinde gidiyoruz. Hükümet olarak yaptığımız bütün tatbikatta mülhem olduğumuz, çok samimî olarak ifade edeyim, budur. Bunu vazin ve katî bir şekilde ifade ettikten sonra şunu da yine arz etmek isterim ki, bu yürüdüğümüz yolda hızımızı bu küçük, ufak tefek engellerle asla Hükümet olarak değiştirmeyecek ve tatbikattan aldığımız ihzamlarla halkın hizmetinde yürüyeceğiz. Yoksa siyasi bir istismardan mülhem tazyik

altında hareket eden hükümetler tatbikat yapamaz ve millete hizmet edemez arkadaşlar.

(Bravo sesleri, alkışlar)

REİS — Seçim Kanunu hakkında açık oy verilmesi muamelesi sona ermiştir.

MEHMET MAHMUTOĞLU (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, çok acı bir talih ve tesadüf ki memleketim ve seçim bölgem olan Kırşehir'in kaza ve Nevşehir Kazasında bir vilâyet kurulmasına dair olan ve muhterem heyetinize arz edilen kanun lâyihası üzerinde konuşmak için yükseleceğimize gelmiş bulunuyorum.

Kırşehir'in kaza haline kalbi ve Nevşehir Kazasında bir vilâyet kurulmasına dair olan Hükümetimizin kanun teklifi esbabı mucibesi; idari taksimatın kurulmasında iktisadi münasebetlerin hâkim olduğu ve demokratik rejimin âmme hizmetini vatandaşın ayağına götürmek olduğuna göre iktisadi alâka ve münasebetlerin bir merkez etrafında toplanmış bulunan yerlerin tercihi icabedip, muhiti ile merkezi bir bölge teşkil eden ve iktisadi gelişme istidadını gösteren bazı kazaların da bu inkişafını desteklemek maksadıyla vilâyet mevzuu içinde mülâhaza etmeyi muvafık görüp, bu esas üzerinden hareket eden Hükümet Nevşehir'de bir vilâyet kurulmasını ve Kırşehir'in de kaza haline getirilerek diğer kazalarıyla birlikte Nevşehir'e ve Kaman Kazasının da iktisadi bağlilik bakımından Ankara'ya ve Çiçekdağı'nın da aynı mülâhaza ile Yozgad'a bağlanmasını âmir bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlar; Kırşehir, Orta - Anadolu'da ve Kızılırmak vâdisi üzerinde kazaları ile kademelenmiş Kaman'a 50, Mucur'a 26, Hacıbektaş'a 46, Avanos'a 90, Çiçekdağı'na 69 ve Kozaklı'ya da 85 kilometre mesafede olup; Ankara, Yozgad, Kayseri ve Niğde vilâyetleriyle çevrili 12 500 metre murabbak bir saha işgal eden 190 000 nüfuslu, Garbi Şarka bağliyan Devlet şosası üzerinde ve Kılıçözü Çayının iki tarafında meyve ve sebze bağ ve bahçeleriyle sıralanmış 17 kilometre devam eden yemyeşil bir vilâyet merkezidir.

Kalpleri ilim sevgisiyle, faziletle, cesaretle, feragat ve fedakârlıkla carpan Türk çocuklarının bu yemyeşil yurdu ta... Eti'ler zamanında mevcut olup o zaman bu şehre Süze'ri demişler, bilâhara Selçukiler'in eline geçince haline uygun olarak Gülsheir, ahiren de Osmanlı'ların eline geçmesiyle Kırşehir olarak tesmiye edilmiştir.

Kırşehir'i tanımak için gezmek kadar, buna muvazi olarak ilim ve fen sahasındaki yetiştirdiği simaları da tanımak lâzımdır. Türkistan'ın Moğol istilâsına uğraması üzerine Baba İlyas Horasanî göç edip Kırşehir'e gelerek yerleşmiş ve torunu Âşıkpaşa'da burada doğmuş ve Türk dili inkılâbı lüzumunu bundan yüzlerce evvel duyan ve belirten bu büyük adam olmuştur.

Kırşehir ayrıca mühim bir medeniyet merkezi olduğu, içerisinde mevcut Cacibey Camii, Ahievren ve Âşıkpaşa türbeleri ve kalesi ve saireleriyle ispat etmektedir.

Şehrin kuruluşu itibariyle ayrıca bir üstünlûge maliktir. Son derece inkişaf ve gelişmeye müsaittir. 4 kazası Devlet şosesinin üzerinde sıralanmış, Avanos bu Devlet şosesine 30 kilometre ve yeni kurulan Kozaklı Kazası da bu şoseye daha yakın yollarla bağlanmışlardır. Kazalarına olan mesafeleri yukarıda arz edildiği veçhile Kırşehir'in bunların tam merkezini teşkil etmektedir. Şehrin içerisindeki Terme kaplıcası ve 12 kilometre mesafedeki Karakut kaplıcası da ileride turistik bakımdan mühim bir hususiyet arz etmektedir. Hattâ bir Alman iktisat profesörü olan Dr. Bade, bu kaplıcaları tetkik ederek Almanya'da bile mümâsîli olmadığını ifade etmiştir.

Kültür sahasında; lise, ortaokul, erkek ve kız sanat enstitüleri ve lüzümü kadar da ilkokulu mevcuttur. Hattâ Muhterem Başbakan Adnan Menderes, Kırşehiri tetkik ettim, bu şehrin bir liseye ihtiyacı olduğuna şahit oldum. demek suretiyle lise açılması lüzumuna işaret buyurmuştur.

Kırşehir'de ziraat ve halk bankalarının mevcudiyeti de bu şehrin ticari faaliyeti hususunda umumî bir fikir verebilir.

Kırşehir zirai bakımdan üstün bir ehemmiyet arzeder. Yukarıda arzettiğim gibi 4 kazası ile birlikte Kızılırmak vâdisi üzerinde kademelenmiş ve toprağının kuvve-i imbatıyesi ve eğrafi durumu itibariyle Orta - Anadolu'nun bir zahire ambarını teşkil etmektedir. Kırşehir bu zirai bakımdan bir vahdet teşkil eden Kaman, Mucur, Hacıbektaş, Avanos, Kozaklı ve Çiçekdağı kazaları manzumesinin tam merkezindedir.

Kırşehir; halı, kilim ve hayvancılık bakımından üstün bir durum arz etmektedir. Bundan gayri Ankara'nın mühim bir nispette mevsimine

göre sebze ve meyva ihtiyacını karşılamaktadır.

Netice itibariyle; Kırşehir, kazalarıyla birlikte zirai, ticari, iktisadi sahada bir vahdet teşkil etmektedir. Biz Nevşehir'in vilâyet olmasını istemiyor değiliz. Kendi bünyesine alabileceği civarındaki kazalarla bir vilâyet haline getirilsin. Ancak yukarda tafsilâtiyle arz ettiğim sebeplerden dolayı buranın vilâyet olması, mutlaka Kırşehir'in kaza haline getirilmesini icâbettirmez. İstinadedilen mucip sebepler de bu fiili durumu değiştirecek bir değerde bulunmadığından Kırşehir'in vilâyet olarak ipkasının hakikate, adalete ve viedana daha uygundur. Takdir ve tarihi mesuliyet Yüksek Heyetinizindir.

REİS — Efendim, daha söz almış sekiz arkadaşımız vardır, müzakerenin kifayeti hakkında da iki tane takrir verilmiştir, onları okutacağım.

Yüksek Başkanlığa

Nevşehir Vilâyeti Kanununun tamamı hakkındaki müzakerelerin kifayetini teklif ederim.

Ordn Mebusu

Memiş Yazıcı

Yüksek Reisliğe

Nevşehir adıyla yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki kanun lâyihası üzerindeki müzakerelerin kifayetini arz ve teklif ederim.

Denizli Mebusu

Eyüp Şahin

REİS — Efendim, takrirleri reyimize arz ediyorum.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Tekirdağ) — Müsaade buyurun, şahsımı ilgilendiren bir husus hakkında konuşmak istiyorum.

REİS — Takrirlerle alakası yoktur. Takrirleri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Müzakerelerin kifayeti kabul edilmiştir.

Efendim, bir takrir daha vardır, komisyona iadesini istemektedir, onu da okutuyorum.

Yüksek Reisliğe

Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun lâyihasının Kırşehir vilâyetinin ipkasiyle Nevşehir Kazasında Nevşehir adıyla yeni bir vilâyet kurulması suretiyle gerekli tadilatın yapılabilmesi için lâyiha-

nın komisyona iadesini arz ve teklif ederiz.

30. VI. 1954

Ankara

Talat Vasfi Öz

(Ret, ret sesleri).

Tekirdağ

İ. Hakkı Akyüz

REİS — Takriri reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Takrir reddedilmiştir.

Maddelere geçilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Lâyihanın müstaceliyetle görüşülmesi teklifi de vardır. Bunu da reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Müstaceliyetle görüşülmesi kabul edilmiştir.

Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair Kanun

MADDE 1. — Kırşehir Vilâyeti kaldırılmıştır.

REİS — Madde hakkında söz isteyen? Buyurun.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Tekirdağ) — Muhterem arkadaşlar; bu mevzuda bütçe encümeni raporunda, alt tarafta, imzalar kısmında bir yanlışlık vardır.

REİS — Birinci madde üzerinde lütfen konuşun. Heyeti umumiyesinin görüşülmesi bitmiştir efendim.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Devamla) — Evet efendim. Ben Bütçe Komisyonunda bu meseleye muarız kalmış ve muhalefetimi beyan etmiştim. Bu muhalefetime rağmen; bu raporun altında imzamda olmamasına rağmen imzam varmış gibi gösterilmiş. Bir yanlışlık olacak. Bunun tashihini rica ederken mezkûr tasarıya muhalif kaldığımı verdiğim takrirle de nazarı âlilerimize arz etmiş oluyorum.

Heyeti Umumiyede müzakeresinde de bazı diyeceklerim vardı, fakat vakit çok geçikti. Yalnız şunu arz edeyim; ötekinin tashihini rica ettikten sonra birinci madde üzerinde konuşuyorum.

Muhterem Başbakanımız muhtelif vesilelerle hatalarımızı bize gösterenlere biz müteşekkik kahrız derler. Bir az evvel seçim kanunu müzakere edilirken de aynı cümleyi kendileri tekrar ettiler. Bu cümle bana bir şeyi hatırlattı, bir yerde işitmiştim, Konfüçyüse atfe-

derler. Diyor ki: * Yarabbi ben ne bahtiyar ve mesut insanım ki ne zaman bir hata işlesem o hatamı bana hatırlatacak etrafında dostların bulunur. » Ben de o dostlardan birisi olarak bu tasarının hazırlanış esnasında esbabı mucibesinde bütün hüsnüniyete.. (Madde ile alakası yok sesleri)

Madde hakkındadır.

Bu mesele hakkında böyle bilhassa benim gibi mahcup bir eda ile ve hiç de fazla təciz etmemek noktasında çok fazla hassas olarak böylece bir fikir etrafında viedani kanaatini söyleyen bir kimseyi karşıdakilerin bilâkis desteklemesi icabeder. Kimseye tauriz ve tecavüz mevzuubahs değildir. Esasen meselenin talih-sizliği birtakım tahrikâniz sözlerle hattâ isnat ve iftiralarla karşı tarafın kürsüye gelmiş olmasındadır. Öteden beri müspet ve faydalı bir muhalefet bizim karşımızda değildir. Esasen tutumları muhalefet yapamıyacak gibi olduklarını göstermiştir. Neden! Çünkü daima tahrik ediyorlar, daima isnat ve iftira yoluna gidiyorlar..

REİS — İsmail Hakkı Bey, madde içerisinde kalmı.

İSMAİL HAKKI AKYÜZ (Devamla) — Ama meselenin... (Kâfi kâfi sesleri)

Şu halde benim birinci arz ettiğim nokta bu imza meselesindeki yanlışlığın lütfen tashihi-dir.

Sonra samimi bir viedan kanaatini izhar edecektim ve her halde çok iyi dinlerdiniz; vakit çok geçti, biraz da açlık vardır; onun için hürmetle huzurunuzdan ayrılıyorum.

BÜTÇE KOMİSYONU NAMINA MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Muhterem arkadaşlar; bendeniz burada zabıttâ bir zühul olduğunu gördüm. Lâyihanın heyeti umumiyesinin reye konmasından evvel bana söz verilmesini Sayın Reis Beyden rica ettim. Fakat İsmail Hakkı Bey arkadaşımız benden evvel davrandı, yüksek huzurunuzda çıktı.

Bu lâyiha Bütçe Encümeninde reye vaz' edildiği zaman otuz arkadaş reye iştirak etti. 25 arkadaş lâyihanın kabulü lehinde, beş arkadaş da reddi hakkında rey verdiler. Muhallif rey veren Mustafa Ekinci ve İsmail Hakkı Akyüz arkadaşlarımızın muhalefet yazıları bir zühul eseri olarak her nasılsa isimleri üzerine yazıl-

manıştır. Diğer muhallif arkadaşlarımız; Halk Partisinden Nuri Sertoğlu, Kocaeli Mebusu Ekrem Alican ve Siird Mebusu Baki Erdem arkadaşımızın muhalefette bulundukları bunlardan, iki arkadaşın muhalefeti zapta geçmemesi keyfiyetidir. Bu iki arkadaş muhallif bulunduklarından bu hususun zapta geçmesinde fayda mülâhaza ediyorum. Bu cihetin zapta geçmesini... İkincisi de İstanbul matbuatı da bu kanun tasarısının müzakeresi için 18 kişi iştirak ettiğini ve bu 18 kişiden 7 sinin muhallif bulunduğu hususunda bir yazı neşretmiştir. Bu kanun lâyihasının müzakeresine 18 değil 30 mebus iştirak etmiş ve bundan da beş muhallife karşı 25 kişi ile kabul edilmiştir. Bu hususun da zapta geçmesinde fayda vardır, bu hususun aydınlanmasında fayda mülâhaza ettiğim için yüksek huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum.

ZİHNİ URAL (Çoruh) — Muhterem arkadaşlar, çok temenni ediyorum ki, tasarının heyeti umumiyesi üzerinde bazı muhallif arkadaşlarımızın dermeyeran etmiş oldukları yersiz mütalâalara cevap verdikten sonra esas üzerindeki düşüncelerimi arz edebileyim. Fakat doğrudan doğruya maddelere geçildiği için bu imkândan mahrum kaldım. cevap veremedim. Bunun için üzüntülüyüm.

Birinci madde (Kırşehir Vilâyeti kaldırılmıştır.) demektedir. Bir vilâyetin kaldırılması veya yeni bir vilâyetin kurulması doğrudan doğruya kanun mevzuudur. Fakat arkadaşlar biliyorsunuz kanun ya bir milletvekili veya Hükümet tarafından teklif edilir.

MEMİŞ YAZICI (Ordu) — Bunun madde ile alakası ne?

ZİHNİ URAL (Devamla) — Netice mucip sebeplere istinadetmektedir. Bu kanun da mucip sebeplerle gelmiştir.

Arkadaşlar, her hangi bir muamele tekemmül ettirildikten sonra bir neticeye varılırsa o bugün ve yarın için daimî bir şekilde iyi bir kanun olarak vasıflandırılır ve devam edebilir. Fakat zühulen veyahut her hangi bir noksanlık suretiyle kanun mucip sebeplerinin müstenidatı esaslı bir şekilde tetkik edilmez de o kanun yerinde mucip sebebe istinadetmezse... (Gürültüler sadet dışı sesleri).

MEMİŞ YAZICI (Ordu) — Madde ile alakası yok, Reis Bey.

ZİHNİ URAL (Devamla) — Rica ederim, müsaade buyurun, iki teklif var. Biz de zühul ediyoruz. Birisi Kırşehir Vilâyetinin lâgvi diğeri Nevşehir'in bir vilâyet olması, yani vilâyet teşkilî. Ama bunlar ayrı ayrı iki mevzudur. (Yok, öyle değil sesleri) Birçok arkadaşlarımız diyorlar ki, Nevşehir'de vilâyet teşkil edilsin, fakat Kırşehir lâgvedilmesin. Böyle diyen arkadaşlarımız vardır. (Soldan, yok, yok sesleri) Tek metin halinde gelince Nevşehir için rey verecek bir arkadaş Kırşehir'in kalması için ne şekilde rey vermiş olacaktır? (Soldan, maddeye rey verecektir sesleri) Bu maddeye rey verdiği takdirde topyekûn Kırşehir'in lâgvını kabul etmiş olacaktır. Fakat bu şekle birinci maddeye muhalif arkadaşlar ne yapacaklardır? Bunu işleri Komisyonunda da söyledim. Lâyiha noksan gelmiştir, bu bakımdan ikmalî icabeder. Bunu arz etmek için söz aldım arkadaşlar; (Kâfi kâfi sesleri, gülüşmeler.)

REİS — Milletvekili Seçimi Kanununun bâzı maddelerinin değiştirilmesine ve bâzı maddelerinin kaldırılmasına dair olan kanun lâyihasına (326) rey verilmiştir; (293) kabul, (32) ret ve (1) çekinir. Bu suretle lâyiha kanunlaşmıştır.

Buyurun Tahir Taşer.

TAHİR TAŞER (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, bendeniz kanunun heyeti umumiyesi üzerinde söz almak istiyordum. Fakat... (Geçti sesleri) Evet geçti biliyorum, maalesef malûm yola başvurmak suretiyle, yani müzakerenin kifayetine kabulü suretiyle bu hakkı kullanamadık. (Gürültüler) Efendim, biz esasen zayıfız, zayıf durumdayız, sizler kuvvetlisiniz. (Gürültüler, böyle şey olur mu sesleri) Aded itibarıyla kuvvetlisiniz. Biz hakka dayanarak konuşacağız. (Soldan gürültüler).

REİS — Birinci madde üzerinde konuşun efendim.

TAHİR TAŞER (Devamla) — Birinci madde üzerinde konuşuyorum. Kırşehir ilga edilmiştir deniliyor. Biz Kırşehir Vilâyetinin ilgasına taraftar değiliz. Enasen Kırşehir Vilâyetinin ilgasının sebebini Başbakan buradan açıkça söylediler. Hissi, siyasi sebepler olduğunu söylediler ki, bundan çok memnun olduk.

Kırşehir Vilâyeti demokratik mücadeleye kurban gitti, zararı yok, gün gelecektir Kırşehir; Erşehir olarak doğacaktır, bunu böylece

bilin. (Sağdan gülüşmeler, soldan gürültüler).

REİS — Ahmet Bilgin.

AHMET BİLGİN (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar, seçim bölgemizin son vaziyeti hakkında hiç olmazsa bir fâtiha okumak fırsatına nail olacağımızı zannediyorduk ama kifayeti müzakere taktiri buna mâni oldu...

MEMİŞ YAZICI (Ordu) — Madde üzerinde konuş. (Soldan gürültüler).

AHMET BİLGİN (Devamla) — Efendim, müsaade buyurun konuşayım.

REİS — Birinci madde hakkında konuşun.

AHMET BİLGİN (Devamla) — Devri sabıkta bir ihsanî şahane bir de gazabî şahane vardı. Bu gazabî şahanedir. (Soldan «şah yok» sesleri.)

REİS — Birinci maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Birinci madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. — Niğde Vilâyetine bağlı Nevşehir Kazası merkez olmak ve (Nevşehir) adıyla anılmak üzere yeniden bir vilâyet kurulmuştur.

REİS — İkinci maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... İkinci madde kabul edilmiştir.

MADDE 3. — İlişik cetvelde gösterildiği veçhile Nevşehir Kazasını ihtiva eden nahiye, kasaba ve köyler Nevşehir Vilâyetinin Merkez Kazasına bağlanmış ve bugünkü Kırşehir Merkez Kazasını ihtiva eden nahiye, kasaba ve köylerden terekkebilmek üzere Kırşehir adıyla yeniden bir kaza kurularak bu kaza ile eski Kırşehir Vilâyetinin Avanos, Kozaklı, Mucur, Hacıbektaş ve Niğde Vilâyetinin Gülşehir ve Kayseri Vilâyetinin Ürgüp kazaları Nevşehir Vilâyetine, Kaman Kazası Ankara ve Çiçekdağı Kazası da Yozgad Vilâyetine bağlanmıştır.

REİS — Maddeyi reyinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 1. — Nevşehir Vilâyetinin Umumi Meclisi, bu vilâyete bağlanan Kırşehir, Avanos, Kozanlı, Mucur, Hacıbektaş, Gülşehir ve Ürgüp kazalarıyla Nevşehir Merkez Kazasının mevcut umumi meclis üyelerinden teşekkül eder.

Kaman Kazasının umumi meclis üyeleri An-

kara ve Çiçekdağı Kazasının üyeleri de Yozgad Vilâyeti Umumi Meclisi üyeleri olurlar.

REİS — Buyurun komisyon.

BÜTÇE ENCÜMENİ NAMINA MURAD ALİ ÜLGEN (Afyon Karahisar) — Muhterem arkadaşlar, bir tabii hatası vardır, maddede geçen (Kozanlı) tâbiri (Kozaklı) olacaktır. Maddenin bu şekilde tashihini rica ederim.

REİS — Bu tashihle maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 2. — Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Umumi Meclis bir hafta içinde âdi toplantılarına başlayarak daimi encümen üyelerini seçer, bütçe ile kadroyu tanzim eder ve İdare-i Hususiyeyi Vilâyet Kanunu ile mer'î kanunların verdiği diğer vazifeleri ifa ve salâhiyetleri istimal eyler.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 3. — Nevşehir Vilâyetine bağlanan kazalarla Ankara ve Yozgad vilâyetlerine bağlanan kazalar özel idarelerinin bîlûmun nakit, varîdat, tahakkuk, tahsilât ve bakaya muamele ve hesapları ve bu kazalarda mevcut menkul ve gayrimenkul mal, hak, alacak ve borçları ve bunları ihtiva eden defter, dosya ve evrak bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Nevşehir Vilâyeti ile Ankara ve Yozgad vilâyetleri özel idarelerine devir ve teslim olunur.

Adı geçen kazalarda bulunan her çeşit gayrimenkullerin tapu kayıtları bu kazaların bağlandıkları vilâyetler hükmi şahsiyeti adına hârisiz tashih olunur.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 4. — Bu kanunun mer'iyeti tarihinden itibaren Nevşehir Vilâyetine bağlanan kazaların özel idarelerince tahakkuk ettirilip tahsil olunan paralar bu kazalar özel idarelerinde veya vilâyet özel idaresi merkez muhasebesinde açılacak muvakkat hesaplarda toplanır ve mer'î mevzuat hükümlerine müsteniden sarf ve tediyeye olunur.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE 5. — Bu kanunla

kaldırılan Kırşehir Vilâyetinin Özel İdare Kadrosunda bulunup Nevşehir, Ankara ve Yozgad vilâyetlerine bağlanan kazalarda ve merkezde çalışan özel idare memur ve müstahdemleri bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren maaş ve kâddrolarıyla birlikte Nevşehir, Ankara ve Yozgad vilâyetleri özel idarelerine geçerler. Niğde Vilâyetinin Özel İdare kadrosunda bulunup Nevşehir Vilâyetine bağlanan Nevşehir Merkez kazası ile Gülşerir ve Kayseri Vilâyetinin Ürgüp kazalarında çalışan özel idare memur ve müstahdemleri de bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren maaş ve kâddrolarıyla birlikte Nevşehir Vilâyeti Özel idaresine intikal ederler. Nevşehir Vilâyetini teşkil eden kazaların özel idarelerinde çalışan memur ve müstahdemler ile mülga Kırşehir Vilâyeti Özel İdare merkez teşkilâtında çalışan bîlûmun müdür, memur ve müstahdemlerin kâddroları Nevşehir Vilâyetinin özel idare teşkilât kadrosunu teşkil eder.

Bunların maaş ve ücretleri ve diğer alacakları bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bu kazaların bağlandıkları vilâyetlerin özel idarelerince tediyeye olunur.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4. — Bu kanun 20 Temmuz 1954 tarihinden itibaren mer'îdir.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

REİS — Maddeyi reynize arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Lâyihanın açık oya konması hakkında bir teklif vardır. Okutuyorum.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Reye geçmeden evvel aleyhte konuşacağım.

30. VI. 1954

Yüksek Riyasete

Kırşehir Vilâyetinin ilgası ve Nevşehir Kazasında yeniden bir vilâyet kurulması hakkındaki Kanunun İçtüzüğü'nün 136 ncı maddesi gere-

ğince açık oya konulması arz ve teklif olunur.

Malatya	Malatya	Kars
N. Yetkin	M. Kartal	S. Atalay
Kars	Sinob	Sinob
H. Erdoğan	N. Sertoğlu	V. Dayıbaş
Tunceli	Malatya	Malatya
F. Ülkü	T. Ünsalan	E. Doğan
Malatya	Kars	Malatya
A. Köroğlu	K. Güven	H. Özbay
Kars	Kars	Kars
F. Aktaş	İ. Us	R. Çakır
Kars	Kars	Malatya
M. Hazer	T. Göle	K. Kırkoğlu

REİS — Osman Bölükbaşı.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Kırşehir) — Muhterem arkadaşlar; kanunun müzakeresi münasebetiyle biraz evvel şahsım hakkında hilâfı hakikat birçok şeyler söylediler. Şahsen bunları aynen kendisine iade ederim.

REİS — Kanunun heyeti umumiyesi üzerinde konusun.

OSMAN BÖLÜKBAŞI (Devamla) — Arkadaşlar; Başbakan bu kürsüde Kırşehir'in ilgasının siyasi sebeplere dayandığını açıkça itiraf etmiştir, tarihe bu geçecektir, milletin hâfızasında bu yaşıyacaktır.

REİS — Lâihanın heyeti umumiyesi açık oya arz edilmiştir.

Reylerini kullanmayanlar lûtfen reylerini kullanınlar.

Rey toplama muamelesi bitmiştir.

Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair kanun lâihasına 299 rey kullanılmıştır.

259 kabul; 39 ret. Bu suretle lâihâ kanunlaşmıştır. (Soldan alkışlar).

Vaktin gecikmiş olması itibariyle 2 Temmuz 1954 Cuma günü saat 15 te toplanılmak üzere celseye nihayet veriyorum. ¹⁸⁴ »

« Kırşehir Vilâyetinin kaldırılmasına ve Nevşehir Kazasında (Nevşehir) adıyla yeniden bir vilâyet kurulmasına dair Kanuna verilen reylerin neticesi

(Kanun kabul edilmiştir.)

Âza adedi : 541
 Rey verenler : 299
 Kabul edenler : 259
 Reddedenler : 39
 Müstenkifler :
 Reye iştirak etmeyenler : 237
 Münhal mebusluklar : 6

[Kabul edenler]

AFYON KARAHİSAR

Rıza Çerçel
 Sıtkı Koraltan
 Osman Talu
 Murad Âli Ülgen

ÂGRI

Halis Öztürk
 Celâl Yardımcı

AMASYA

Mustafa Zeren

ANKARA

Âtîf Benderlioğlu
 Dağıstan Binerbay
 Osman Şevki Çiçekdağ

Ramiz Eren
 Muzaffer Ergüder
 Mümtaz Faik Fenik
 Şeref Kâmil Mengü
 Mümtaz Tarhan
 Fuad Zincirkıran

ANTALYA

Kenan Akmanlar
 Fatih Dalaman
 Enver Karan
 Asım Okur
 Ahmet Tekelioğlu

AYDIN

Necati Çelim
 Namık Gedik
 Nail Geveci
 Etem Menderes
 A. Baki Ökdem
 Zühtü Uray

BALIKESİR

Vacide Asena
 Esat Budakoğlu

Mekki Said Esen
 Halil İmre
 Ahmet Kocabıyıkoglu
 M. Halûk Timurtaş
 Muharrem Tunçay

BİLECİK

İsmail Selçuk Çakıroğlu
 Talât Oran

BİTLİS

Nusrettin Barut
 Selâhattin İnan

BOLU

Selâhattin Baysal

BURDUR

Fethi Çelikbaş
 Mehmet Özbey

BURSA

Selim Ragıp Emec
 Muhlis Erdener
 Müfit Erkayumeu

Agûh Frozan
 Hulûsi Köymen

Halûk Şaman
 Kenan Yılmaz

ÇANAKKALE

Nureddin Fuad Alp-
 kartal

Emin Kalafat
 İhsan Karasioğlu
 Nuri Togay

Fatih Rüşdü Zorlu

ÇANKIRI

Tahir Akman
 İbrahim Aydın
 Kenan Çıgman

Tahsin Uygur

ÇORUH

İlîlmi Çeltikçioğlu
 Muzaffer Önal

ÇORUM

Sedat Baran
 Yakup Gürsel
 Cevat Köstekçi
 Kemâl Terzioğlu

DENİZLİ

Baha Akşit
 Ali Çobanoğlu

İsmail Hadımoğlu
 Ali Rıza Karaca

Osman Ongan
 A. Hamdi Sancar

DIYARBAKIR

Eyüp Şahin
 Mehmet Hüsrev Ünal

EDİRNE

Cemal Köprülü
 Rükneddin Nasuhioğlu

Kemal Yaşinkılıç

ELÂZİĞ

Suphi Ergene
 Hüsnü Güktaş

Selâhattin Tokar
 Mehmet Şevki Yazman

ERZİNCAN

Mustafa Rahmi Sanalan
 Veysel Varol

ERZURUM

İshak Avni Akdağ
 Bahadır Dülger

Sabri Erduman
 Hâmid Şevket İnce

Cemil Önder

Esat Tuncel

ESKİŞEHİR

Muhtar Başkurt
 Salih Fuad Keçeci

Hasan Polatkan
 Abidin Potuoğlu

İsmail Sayın

Hicri Sezen

Kemal Zeytinoğlu

GİRESUN

Hamdi Bozbağ
 Ali Naci Duyduk

Hayrettin Erkmen
 Tahsin İnanç

Doğan Köymen

Adnan Tüfekcioğlu

GUMÜŞANE

İsmail Hakkı Baykal
 Halit Zarbun

HAKKARİ

Ubeydullah Seven

HATAY

Abdullah Çilli
 Celâl Ramazanoğlu

İÇEL

Yakup Çukuroğlu
 Hüseyin Fırat

Refik Koraltan
 Hidayet Sinanoğlu

İSPARTA

Zühtü Hilmi Velibeş

İSTANBUL

Nazim Bezmen
 Ali Fuad Cebesoy
 Aleksandros Hacıopolos

Hâdi Hüsman
Ziya Köktürk
Fuad Köprülü
Naci Kurt
Adnan Menderes
Mükerrem Sarol
Nizamettin Âli Sav
Hanri Soriano
Zeki Rıza Sporel
Füruzan Tekil
Nazlı Tıtabar
Celâl Türkgeldi
Fahrettin Ulaş

İZMİR

Abdullah Aker
Mehmet Aldemir
Pertev Arat
Cihad Baban
Muzaffer Balaban
Behzat Bilgin
Muammer Çavuşoğlu
Sadık Giz
Osman Kapani
Rauf Onursal
Halûk Ökeren
Nuriye Pınar
Mehmet Ali Sebük
Abidin Tekôn
Behçet Uz

KASTAMONU

Basri Aktaş
Nazım Batur
Hilmi Dura
Nazifi Şerif Nabel
Ali Muzaffer Tanöver

KAYSERİ

Fikri Apaydın
Kâmil Gündez
Hakkı Kurmel
Ömer Mart

KOCAELİ

Selâmi Dinçer
Sefer Göksel

Kâzım Meriç
Sadettin Yalım
KONYA

Mustafa Bağrıaçık
Remzi Birand
Sıtkı Salim Burçak
Abdi Çilingir
Mekki Keskin
Ahmet Koyuncu
Tamk Kozbek
Himmet Ölçmen
Halil Özyörük

KÜTAHYA

Ali Galip Bubik
Ahmet İhsan Gürsoy
Ahmet Kavuncu
Osman Özbilen
İhsan Şerif Özgen
İsmail Hakkı Veral

MANİSA

Hayri Büke
Adnan Karaosmanoğlu
Nafiz Körez
Muzaffer Kurbanoglu

MARAS

Nedim Ökmen
Remzi Öksüz

MARDİN

Etem Aybar
Halim Şatana

MUĞLA

Turan Akarca
Zeyyat Mandalıncı
Nuri Özsan
Nâtik Poyrazoğlu
Akif Sarıoğlu

MUŞ

Şefik Çağlayan
NİĞDE

Ali Ulvi Arıkan
Sadettin Ertur
Hüseyin Avni Göktürk
Ahmed Nuri Kadioğlu
Cavir Kavurmacioğlu

Hasan Hayatî Ülkün
Hüseyin Ülkü
Zihni Üner
ORDU

Refet Aksoy
Mehmet Cemil Bengü
Feyzi Boztepe
Fazıl Erim
Sabri Işbakan
Memiş Yazıcı

RİZE

Hüseyin Agun
Osman Kavrakoğlu

SAMSUN

Ekrem Anıt
Salim Çonoğlu
Rami Ozan Gümüsoğlu
Ömer Güriş
Tevfik İleri (Reis V.)
Abdullah Keleşoğlu
Hamdi Tekay
Ferid Tüzel
Hâdi Uzer

SEYHAN

Mustafa Akçalı
Sedat Barı
Enver Batumlu
Ahmet Kinik
Lütfi Sezgin
Nurullah İhsan Tolon
Ahmet Topaloğlu

SİİRT

Veysi Oran

SİVAS

Hüseyin Çitil
Abdurrahman Doğruyol
Etem Erdinç
Nurettin Ertürk
Kâzım Oskay
M. Nurettin Turgay
Memduh Turhan
Hüseyin Yüksel
TEKİRDAĞ
Necmi Arman

Fethî Mahramlı
TOKAT

Hasan Kangal
Yusuf Ulusoy

TRABZON

Sabri Dilek
Mahmut Goloğlu
Muzaffer Harunoğlu
Selâhattin Karayavuz
Samî Orberk
Pertev Sanaç
İsmail Şener

TUNCELİ

Bahri Turgut Okaygün

URFA

Hasan Oral
Saim Ünhoş

UŞAK

Yusuf Aysal
Orhan Dengiz
Hakkı Gedik
Hâcîm Yılmaz

VAN

Hamit Kartal
Kemal Yörükoglu

YOZGAD

Danyal Akbel
Talât Alpay
Ömer Lütfi Erzurum-
luoğlu
Hâşim Tatlıoğlu
Ali Ünlüsoy

ZONGULDAK

Sebati Ataman
Hüseyin Balık
Suat Başol
Necati Diken
Sabiî Durak
Hakkı Hilâlet
Cemal Kıpçak
Nusret Kirişcioğlu
Edibe Sayar
Avni Yurdabayrak

HER İKİ KANUNUN BASINDAKİ YANKILARI

« Memur Statüsü

Yazan : S. R. Emeç

3/VII/954 tarihli (Sonposta) dan :

Büyük Millet Meclisi, şu günlerde mühim bir kanun tasarısı ele almak üzere bulunmaktadır.

Halen, Anayasa, Adalet ve İçişleri komisyonlarından bazı âzanın katılmalarıyla teşekkül eden geçici bir encümen tarafından ana hatlarının ve teferruatının formüle edilmesine çalışılan bu tasarı, memurlar statüsüne yeni bir vechе vermeyi hedef tutan ehemmiyetli bir vesikadır.

Geniş bir hizmet kadrosunu alâkadar etmesi bakımından da, tasarının metninin şekillendirilmesi, tabiatıyla, kolay olmamıştır.

Memurlar statüsüne yeni bir vechе verilmesini isteyen sadece hükümet değildir.

1950 seçimlerine tekadittüm eden hâdiselerde bazı partizan memurların vatandaş hak ve hürriyetlerinin gerekten kolaylıkla tecelli etmesine engel olmaları; vatandaşla hükümet münasebatının anlayışlı ve güler yüzlü cereyan etmesi lüzumunun, aynı zümreye 1950 - 1954 devresinde de bir türlü kabul ettirilememiş olması, her şey ve herkesten evvel, D.P. teşkilâtının bu mevzu üzerinde durmasını zarurî kılmıştır.

Hükümet kapısında işi olan vatandaş vakti kaybettirmeden işinin alabileceği müspet veya menfi neticeyi bir an evvel bildirip onu lüzumsuz intizarlardan kurtarmak; hele bazı idare âmirlerine benimsetilebilir bir tatbik şekli olmaktan daıma uzak kalmıştır. Vatandaş kütlelerinin bu yüzden D.P. teşkilâtına mütemadî surette başvurarak bu gibi muamele ve keyfi git - gellere bir son verilmesini istemeleri; bu müracaatlar karşısında da iktidar partisinin, siyasi bir teşekkül olarak kendi iktidarından bu hale bir çare bulmasını istemesi, yeni tasarının başlıca mucip sebebini teşkil etmiştir. Şu farkla ki, bir icra organı olarak hükümet, bu bahiste en geniş anlayış göstererek, hemen herkesin ıslah edilmesinde ittifak ettiği memurlar statüsüne verilecek yeni şeklin tesbit olunmasını, D.P. Meclis Grubuna bırakmıştır.

Anayasa, Adalet ve İçişleri komisyonlarından bazı âzanın iştirakiyle

neydana gelen geçici ıktısas komisyonunun teşekkül sebeb ve şartı, işte bundan ibarettir.

Her teşkil komisyonunda olduğu gibi, bu heyetin içinde de bazı görüş farkları hasıl olmasını tabii görmek icap eder. Bundan evvel Meclisten çıkan Millî selâmet kanunu az tartışmalı geçmemiştir. İnkılâp esaslarını muhafaza kanunu da bir hayli gürültülere ve bu arada, bazı irticalî anasurun tesiriyle, gelişmelere sebeb olmuştur. Fakat memleketin havatı menfaatleri önünde memleketin sağ duyusu, lehlülhamd, bütün bu engelleri bertaraf etmesini bilmiştir. Çünkü demokratik huzur ve inkişafı temin etmek için alınması zarurî görülen bütün bu tedbirlerde, iktidar için, en küçük bir üstünlük temin etmek hesap ve tertibinin mevcut bulunmadığı meydana idi.

Kaziyye bu defa da, başka türlü izah ve mütalâa edilemez.

Yeni tasarı, vatandaşla her gün münasebet halinde bulunan ve devletin icra vasıtaları vazifesini gören ve memur ismini taşıyan bir heyetin, tatbik edilegelen hak ve vecibelerine ait kanun esaslarında, şimdiye kadar kaydolunan mahzur ve isabetler nazarı dikkate alınarak bir takım değişiklikler yapımasından ibarettir.

Bu değişikliklerle güdülen hedef:

1 — Vatandaş hizmetlerinin güler yüze ve standart bir çalışına esasına tâbi tutularak, en kısa zamanda görülmesinin istenmesinden;

2 — Vatandaş ve memur münasebetlerinin geçici, günlük siyaset ilcalarından vareste tutulmak arzusundan;

3 — Kendisine tanınan haklara muakabil salâhiyetlerini kötüye kullanan ve ihmalcilik yapan memur hakkında hükümetçe vazifeden uzaklaştırma kararının alınabilmesini teminden; ibarettir

Bugün memurdan istenen, vazifesini iyi görmektir. Başka bir şey değil. Sanırım ki mâkul bir memur da, ben işimi bildiğim ve dilediğim şekilde görürüm, diyemez. Derse mâkul olmaz.

Esasen, bugünkü mevzuatın, hükümet cihazının iyi işlememesinde başlıca âmil olduğu inkâr edilemez.

Memur vardır ki hastadır. Şifa bulmayacağı muhakkaktır. Kanun, bu gi-

bilerin derhal emekliye ayrıldıklarını emirdir. Küçük bazı merhametler, bu gibi halleri, iki sene devam ettirir ve her altı ayda bir alınan raporlarla, birçok malul insan, tam maaşla tekaüt hayatı yaşar. Bu halin bütçe üzerinde tesir göstermemesi mümkün değildir.

Nadir olmakla beraber keza bazı memur iş görmez. Bunları faaliyete sevk etmek için elde müeyyide yoktur.

İyice hatırlıyorum. Bir gün, bir vali, sui halinden tevâtürle bahsolutunan bir memur hakkında ve bir basın toplantısında, acı, acı, azcinden ve salâhiyet-sizliğinden şikâyet etmişti.

Demek ki ortada, islahâ muhtaç bir vaziyet vardır. Bu vaziyet hakkında ortaya, bir tasarı esas konmuştur.

Memleketin en yüksek teşriî salâhiyetini haiz bulunan temsili Meclisi, elbette ki, buna, devletin de, memur dediğimiz vatandaşın da menfaatlerini koruyacak şekil verecektir. Fakat ferdin üstünde bir cemiyet ve bu cemiyetin de tezelden tahakkuk ettirilecek bir takım ihtiyaçları bulunduğuna göre, yeni tasarıda, bu zihniyet ve endişenin hâkim olması tabiidir.

Yoksa, yarın, birer memur olarak vazife alabilecek olan biz vatandaşlar, elbette ki, bile bile kendi bindiğimiz dalı kesmek sevdasında değiliz.

Maksadımız, sadece, bir zaruretli gidermek ve karşılanan iki hak arasında telif edici ve emniyetli bir köprü kurmaktan ibarettir.

Memur dâvası

Yazan : M. Ali Sebük

5/VII/954 tarihli (Zafer) den :

Memleketimizde, hâlâ bir memur dâvası mevcuttur ve bunun biran evvel halledilmesi gerekmektedir. Büyük Millet Meclisi, bu dâvaya el koymuş bulunmaktadır. Muhalefete mensup matbuat, bu dâvanın düz yola çıkarılması hususundaki teşebbüse, «Tasfiye» unvanını vermekte ve devlet teşkilâtı içindeki kadrolar arasına, çeşitli rüzgârlar estirmektedir.

Mevzuu, hukukî cepheden ele almak ve onun hakikî mahiyetini umumî efkâr huzurunda açıklamak zamanı gelmiştir.

Tarihçe:

2 mayıs seçimlerinden sonra İzmir'den ayrılırken, etrafımızı alan halk kitleleri, tek dilek halinde bizlere

şunları söyledi: «Vazifelerinize başlayınca, iş görmeyen, bize üstten bakan ve kötü muamele eden, bugün gıt, yarın gıl diyen, devlet hizmetini bizim için bir işkence makinesi haline getiren memurlardan bizi kurtaracak seri çarelere tevessül ediniz.»

Halkın şuur ve vicdanından kopup gelen bu şikâyet ve şızlanmalar, 2 mayıstan sonra memleketimizin dört bir yanını kaplamış ve Ankara'ya harekete hazırlanan bütün mebuslara duyurulmuştur.

Halkın sesi, hakkın sesidir. Halkın bu feryatlarına kulak tıkamak, yeni rejimin kârı değildir. Nitekim halkın bu umumî arzu ve dileklerini nazara alan mebuslar, Demokrat Partinin grup içtimasında, hükümet programının okunmasını mütaakıp, bu nokta üzerinde hassasiyetle durdular.

İzmir mebusu arkadaşımız Pertev Arat, bu toplantıda, hepimize tercüman olacak şekilde konuştu ve halkın şikâyet ettiği memurlar hakkında ne düşünüldüğünü, hükümetten sordu.

Hükümet adına konuşan Devlet Vekili Doktor Mukerrem Sarol, grupun bu mevzudaki hassasiyetine hükümet olarak iştirak ettiklerini ve hakikî ihtiyacı karşılamak üzere ortaya konacak metne şimdiden muvafakat edeceklerini beyan etti.

Grupta teşekkül eden mütahassıs bir heyetin hazırladığı metin müzakere edilirken, Bağvekilimiz Adnan Menderes de hazır bulundu ve çok faydalı izahat verdi. Bilhassa bu heyetin derpiş ettiği «Azil» yerine, halen kanunlarımızda «Vekâlet emri» namı altında mevcut olan «Vazifeden uzaklaştırma» müessesesinin tevsiân alınmasının daha uygun bulunacağını beyan eylemiştir. Hakikaten istibdat devrinin mahsulü olan bu azil müessesesinin nâhoş bir mazisi ve yeni devir zihniyeti ile bağdaşamıyacak anormal bir hali vardır. İdarenin temellerini sübjektif esaslara değil, ilmin ve realitenin gösterdiği ihtiyaç ve hizmet esasına göre tanzim etmek gayesini güden basiretli bir hükümet reisinin yukarıdaki mütalâası muvafık görüldü ve yine Perpev Arat ile üç arkadaş tarafından bu esaslar dairesinde hazırlanan metin, 7 encümen mümes-sillerinden teşekkül eden ihtisas komisyonuna verildi.

Prensipier:

Yukarıda bahsi geçen ihtisas komisyonunca hazırlanan metin, Büyük Millet Meclisine sunuldu. Bu metin,

demokratik zihniyete bir türlü intibak edemiyen, kendisini hatalı politikaya kaptıran, maddî ve manevî evsâftan mahrum olan memurları istihdaf etmekte ve bunların vazife dışı bırakılacaklarını belirtmektedir.

Evet, paşinen kabul etmek lâzımdır ki, memurların büyük bir kısmı, 14 mayıs inkilâbına ve onun ruhuna intibak etmiştir. Politikaya iltifat etmeden mesleğinde muvaffak olmak ve halka hizmet etmek gayesiyle çalışmaktadır. Allah bu gibi memurları eksik etmesin. Fakat, âmme vazifesini, vatandaş için bir nevi işkence âleti haline getiren yukarıdaki vasıfta memur tiplerinin de idare ve hattâ adalet mekanizması içinde mevcut bulunduğu bir hakikattir. Hiç kimse bunun aksini iddia edemez. İşte, söylediğim gibi, bu metin, sadece bunları istihdaf etmektedir.

Hâkimlerin vaziyeti:

İhtisas komisyonu, görmekte oldukları vazifelerin hususiyeti ve ehemmiyeti itibarıyla, hâkimleri ve askerî şahısları, bu metnin şümulü dışında bırakmıştır. Ancak, halkın adalet mekanizmasından şikâyet etmekte olduğu ve bu mekanizmanın da ciddi surette islâha muhtaç bulunduğu nazara alınarak, teminattan mahrum olanların vazife dışı bırakılması takdirinde, bu kanun hükümlerine tâbi olmasını kabul ve Adalet Vekiline bu mevzuda bir tasarı hazırlamasını tavsiye etmiştir.

Diktatörlük idaresi zamanında mahkemelerin istiklâlini uzun seneler boyunca müdafaa etmiş bir hukukçu sıfatıyla söylüyorum ki, adalet mekanizması A dan Z ye kadar islâha muhtaç bulunmaktadır. Biran evvel bu islâhata girişmek, halkın bu müessesede etrafındaki derin isticraflarına ve perişan haline süratle bir çare aramakla olur. Onun için bu kanunda hâkimlere taallük eden ilâveler, mesleğin kalkınması için fazla bir tesir icra edemez.

Dâvaları uzatan ve hükme bağlamakta kaçınan, yanlış ve haksız kararlar veren, avukatlara ve taraflara kötü muamele eden, kendisini faal politikaya kaptıran şu surette adalet mesleği içinde kalması câiz olmıyan hâkimler mevcuttur. Grupta da yaptığım konuşmada belirttiğim gibi, hâkimlerin memur olmadıkları ve ayrı bir kanuna tâbi bulunduğu esas gözeteilerek ve mahkemelerin istiklâline

hânel getirilmeyerek, bu gibi nakimlerin en kısa zamanda meslek dışı bırakılması bir zaruretirdir.

Kanunun karakteri:

Her demokrasi rejimi, hataının daima insanlardan sâdir olabileceği esasını kabul eden zir zihniyet taşımaktadır. Onun için vazife dışı kalanların, tekrar mesleğe alınabilecekleri kabul edilmiştir. Bu hüküm, iyi ve aranan vasıfları haiz olan memurlar için bir teminat mesabesindedir.

Bu kanun, kabul edilirse, kırtasiyeciliği, bürokrasiyi, âmme hizmetini şahsî menfaate âlet etmek düşüncesini, halka yukarıdan bakma ve onu kendi emrinde sanma zihniyetini, mâzinin karanlıklarına gömecektir. Bittabi bu kısa kanun, adalet ve idare cihazlarını, yeni esaslara göre organize etmek ve her şeyi değiştirmek âddiasında değildir. Bu cihazlardaki islâhatı hükümet, önümüzdeki çalışma yıllarında derpiş edecek ve bu husustaki mevzuatı da bittabi hazırlıyacaktır. Bu uzun vâdeli mesaiyi lüzumlu kılacaktır.

Tasfiye midir?

Muhâlif matbuat, günlerdenberi yaptığı neşriyatta, memurlar arasında bir tasfiyeden bahsetmekte ve onların çalışma şevkini kırmıya uğraşmaktadır. Yukarıdaki izahatımdan da anlaşılacağı vechile, bu kanunun metin ve ruhunda, herhangi bir tasfiye zihniyeti asla yer almamıştır. Bütün memurlarımız, müsterih olabilirler. Bilâkis Hükümet Relsimiz Adnan Menderes, komisyonlardaki izahatında, halkın itimadına mazhar ve vazifelerini müdrik iyi memurların aleyhine müteveccih hiç bir hareket ve düşüncenin yer almadığını açıkça ve tekrar tekrar belirtmiştir. Demek ki bu kanunun hazırlanmasında, hiç bir subjektif ölçüye başvurulmamış ve hattâ memurların 2 mayıs seçimlerinde verdikleri reylerin mahiyeti de anzara alınmamıştır.

Bu derece halis ve tarafsız bir zihniyet ile alınmış olan mevzuatı içine şüphe ve suiniyet karıştırmak, realiteleri olduğu gibi aksettirmek vazifesi ile mükellef bulunan muhalif matbuata yakışmıyan bir hareket tarzıdır.

Âmme hizmetlerinin daha iyi ve vatandaşın hak ve menfaatlerine daha uygun bir şekilde görülmesini derpiş eden bu kanunun da memleket için hayırlı neticeler sağlamasını dilerim.

» 195

Milletvekili Seçim Kanunu'nun Bâzı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bâzı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun

30 Haziran 1954'te kabul edilen bir kanunla,¹⁹⁶ muhalefetin hakları önemli ölçüde tehdit edildi. "Mevcut seçim kanununu değiştiren bu yeni kanunun getirdiği kısıntılar önemliydi. Bir kere, bundan böyle, bir siyasal partiye başvurup adaylığı reddedilen bir kişi o seçim döneminde bir daha aday olamayacaktı. Böylece, Demokratlar, müracaatlarını reddettikleri adayların kendilerine karşı seçim mücadelesine girmelerini önüyorlardı. İkincisi, memurlar aday olabilmek için, artık seçimden altı ay önce istifa etmek zorunda bırakılıyorlardı. Bu hükmün sadece muhaliflerin aleyhinde işleyeceği açıktı. Zira, iktidar adayı olan bir memur, yeniden göreve alınacağını bilecek, buna karşılık, muhalefet adayı olmak isteyen bir memur, seçimi kazanmadığı takdirde işsiz kalabileceğini düşünecek ve tabiatıyla bundan çekinecekti. Üçüncüsü, bundan sonraki seçimlerde siyasal partiler, artık liste yapamayacaklardı. Bu suretle Demokratlar, egemenliklerini tehlikeye sokabilecek mu-

halifler arası seçim anlaşmalarını önlemiş oluyordular.

Bu hüküm, hükmetmek için bölmek gerek düsturunun doğrudan doğruya neticesiydi. Dördüncüsü, yeni kanuna göre radyo siyasal partilere kapatılıyordu. Bu hüküm radyonun, sadece muhalefete kapatıldığı anlamına gelmekteydi. Zira, iktidardaki parti, hükümet adına konuşmak gerekçesiyle radyodan istediği gibi yararlanacaktı"¹⁹⁷

"2 Mayıs ertesinde çıkarılan kanunlardan biri de seçim kanununda değişiklik yapıyordu. Yeni hükümleri şu suretle özetlemek mümkündü: Bir siyasî partinin aday yoklamasına giripte kazanamayan kişi o seçim dönemi için artık hiçbir suretle milletvekili olamayacaktı; memurlar altı ay önceden memuriyetlerinden istifa etmedikçe seçimlere katılamayacaklardı; basılmış veya teksir edilmiş karma listeler seçimlerde muteber sayılmayacaktı, seçim zamanları siyasî partiler radyodan konuşamayacaklardı."¹⁹⁸

196 'Milletvekilleri Seçim Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dâir Kanun', bkz.: **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: X, İçtima: F, Cilt: 1, On beşinci İnikat, 30.VI.1954, 301-342. ss., ayrıca bu çalışmanın II. Bölümüne bakılmalıdır.

197 Cem Eroğul: **a.g.e.**, 164-165. ss.

198 Rıfık Salim Burçak: **a.g.e.**, 224. s.

MİLLETVEKİLİ SEÇİM KANUNUNUN BASINDAKİ YANKILARI

« Nisbi temsil :

Yazan : R. S. Burçak

3/VIII/954 tarihli (Zafer) den :

Halk Partisi muhalefeti, 2 Mayıs seçimlerini kaybeder etmez nisbi temsil sisteminin peşine düşmüştür. Bu mesele seçimlerin hemen ferdasında ortaya atıldığı gibi son kurultayda da, üzerinde ehemmiyetle ve ısrarla durulan meselelerden biri olarak ele alınmıştır. Seçim Kanunumuzun nisbi temsil esası üzerinden değiştirilmesini iktidara kabul ettirmek için Halk Partisinin devamlı bir mücadele açmak niyetinde olduğu anlaşılmıştır.

Majöriter sistemde, bir çevrede seçimlere iştirak eden adaylardan en fazla rey alanlar mebus olmaktadır. Nisbi temsilde ise mebusluklar, seçmenlerin kullandıkları rey sayısına göre muayyen bir nisbeti tutturana partiler arasında taksim edilmektedir.

Reylerini kullanan seçmenlerin sayısını o çevreden çıkarılacak mebus sayısına taksim edince elde edilen harici kismete göre mebusluklar partiler arasında paylaşılmaktadır. Faraza 10 milletvekili çıkaracak olan bir seçim çevresinde 150 bin seçmen varsa, harici kismet 15 bin olacaktır, bir partinin kazandığı reylerin içerisinde kaç tane 15 bin varsa, o parti o kadar mebus çıkaracak demektir.

Bu hesaba göre seçimlere üç partinin katıldığını ve A partisinin 90 bin rey, B partisinin 45 bin rey, C partisinin de 15 bin rey topladığını kabul edelim. O halde A partisi 6 mebus, B partisi 3 mebus ve C partisi de 1 mebus çıkaracaktır.

İlk bakışta demokratik zihniyete daha uygun ve çok daha adil gibi görünen nisbi temsil sisteminin büyük, hem pek büyük mahzurları vardır. Bir defa nisbi temsilde, ortada gahıslar değil partiler mevcut olduğundan, en çok rey almış olan parti listesindeki adayların hepsi seçilmezler. Muayyen bir nisbeti tutturana parti listesinin başındaki bir aday, ondan çok daha fazla oy almış olan diğer bir parti listesindeki sonuncu adayları kenarda bırakarak kendisi mebus olmak imkânına sahiptir.

Deminki misali bu defa şöyle alalım: Seçimlere iştirak eden iki partiden A partisi 135 bin rey, B partisi de 15 bin rey toplamış ise, A partisinin listesinin en sonunda bulunan aday, yerini B partisinin başındaki adaya terkedecektir.

Halbuki A partisinin sonundaki bu onuncu aday dahi 135 bin oy almış olduğu halde mebus olamamış ve B partisinin başındaki aday 15 rey ile onu bertaraf etmiş olacaktır.

İşte nisbi temsil sisteminin en büyük mahzuru bu noktada kendisini göstermektedir: Mademki bir parti listesinin başında yer almak mebus olmak için insana kuvvetli bir şans vermektir, o halde nisbi temsil usulünde siyasi partilerin çoğalmasa zaruridir. Bu sistemde kuvvetli bir parti listesinin sonlarına doğru yer almakdansa, hattâ yeni kurulan zayıf bir partinin başında yer almak müreccaktır.

Memleketin mukadderatını günün birinde ele alıp, onu kendi içtihat ve kaanatlerine göre idare etmek için değil ve fakat sadece parlâmentoya girmek, mebus olmak gavesiyle partiler teşekkül edecektir. Bu hale nazaran büyük emek ve gayret sarfederek bütün memleketi şüml siyasi bir parti kurmaya da lüzum yoktur; vilâyetlerde ve kazalarda küçük küçük partiler kurmak mebus olmak için en kestirme yol olacaktır. Nereden 15 bin rey toplamak ümidiniz varsa orada bir siyasi parti kurup listenin başına geçmeniz sizin mebusluggunuzu garanti edecektir.

Nisbi temsil sisteminde siyasi partilerin çoğalması işte bu mekanizma dahilinde işlemekte ve izah ettiğimiz bu mahzur kendisini derhal göstermektedir.

Siyasi partilerin parlâmentoda adil nisbetler üzerinden temsil edilmelerini istemek ne kadar câzip bir fikir olursa olsun memleketin siyasi istikrar ve emniyetini her şeyin üstünde tutmak lâzımdır. Nisbi temsil sistemini tatbik edip onun çeşitli mahzurlarını gören Yunanistan evvelki sene Seçim Kanununu değiştirmiş ve majöriter sistemi kabul etmiştir.

Nisbi temsil sistemi bizim memleketimizin bünyesine katıyen uygun değildir. Demokrasinin beşiği ve vatani diye tanınan İngiltere'de de majöriter sistem câridir. Demokrasiiyi bir usuller ve gelenekler rejimi diye kabul etmiş olan İngilterede bugün iktidarda bulunan Muhafazakâr parti, seçimlerde, muhalefete kalan partiye nazaran daha az rey almıştır. Amma İşçi partisi, yekûn itibarıyla daha çok rey toplamış olmasına rağmen iktidarın kendisine devredilmesi lâzım geldiğini iddia etmiyor; çünkü demokrasinin bir

usuller ve gelenekler rejimi olduğunu biliyor ve buna boyun eğiyor.

İlim heyetimiz ve nisbî temsil :

Yazan : R. S. Burçak

4/VIII/954 tarihli (Zafer) den :

Halk Partisi iktidarı Seçim Kanunumuzda, 1950 senesinin başlarında, son tadilatı yaparken memleketimizin bu sahada tanınmış profesör ve hukukçularından mürekkep bir komisyon kurmuş ve yapılacak olan tadilatı bu heyete tetkik ve müzakere ettirmişti. Mezkur heyet, bu arada, Seçim Kanunumuzun üzerinde dayandığı sistem meselesini de görüşme mevzuu yapmıştı.

İlim heyeti, nisbî temsil usulüyle ekseriyet usulünün çeşitli cephelerden fayda ve mahzurlarını mütalâa ettikten ve nisbî temsil usulünün arzettiği türlü türlü mazhurları belirttikten sonra, bizim memleketimizin bünyesine majöriter sistemin dana uygun düştüğü neticesine varmış ve bu mütalâaya aynen iştirak eden hükümet de, heyetin bu raporunu memleket efkârına ilân etmiştir. Nitekim kanunun bir çok hükümlerinde değişiklik yapıldığı halde sistem bakımından yine ekseriyet usulü muhafaza edilmişti.

Halk Partisinin bugün de nisbî temsil usulünün kabulü için gayret sarfetmiye başladığı malumdur. O halde bir partinin, dört sene evvelki görüşünden bu gün ayrılması için, memleketimizin içtimal ve siyasi bünyesinde bu fikir tebeddülünü izah edebilecek acaba ne gibi değişiklikler vukubulmuştur? Bu gün nisbî temsil usulünü hararetle müdafaaya başlamış olan muhaliflerimiz, her şeyden evvel, işte bu noktanın izahını yapmalıdırlar.

Denecek ki, Halk Partisi, gerek 1950 ve gerekse 1954 seçimlerinde memlekette toplanmış olduğu rey yekûniyle mütenasip bir sayıda Meclise mebus sokamamıştır; işte geçirmiş olduğumuz bu son iki büyük seçimde elde edilen netice ve tecrübelerdir ki Halk Partisini böyle bir fikir değişikliğine sevk etmiştir.

Filhakika, Seçim Kanunumuzun tādil edilerek nisbî temsil usulünün kabul edilmesini öne sürerler bundan başka bir sebep zikretmiyorlar ve meseleyi sadece Meclise girecek olan mebus sayısı bakımından mütalâa ediyorlar.

Halbuki bu meselede bu çeşit bir iddia ile ortaya çıkmaya imkân olmadığı aşîkârdır. Zira 1946 seçimleri de ekseriyet sistemine dayanan bir kanunla yapılmıştı ve o tarihte 400 kadar mebus Halk Partisinden, 62 mebus da Demokrat Partiden çıkmıştı. Yani demek istiyoruz ki, Halk Partisi, 1950 yılının başlarında, ekseriyet sistemi ile nisbî temsil usulünün fayda ve mahzurlarını mütalâa ederken bu netice ortada idi.

Kaldı ki, ilim heyeti meseleyi, elbette ki, tarafsız bir gözle tetkik etmiş ve majöriter sistemin tatbikatına ne gibi neticeler tevliid etmekte olduğunu, şüphesiz ki, bilerek o kanaate varmış idi. Majöriter sisteme dayanan bir kanunla seçim yapıldığı zaman parlamento da kahir bir ekseriyetin bir partinin eline geçmek ihtimallerinin dalma mevcut olduğunu ilim heyetinin bilmediğini iddia etmiye imkân var mıdır?

O halde, kahir ekseriyetin 1946 Meclisinde bir partide, ondan sonraki iki seçimde de üst üste başka bir partide bulunmuş olması bugün bu bakımdan bizi bir fikir tebeddülüne sevk edemez.

Halk Partisi, esaslı kanunlar yapılmadan önce, bu tasarıların bir kere de bir ilim heyetine tetkik ettirilmesini bugünkü iktidara mütemadiyen tavsiye etmiş değil midir? İlim ise seçim sistemleri üzerinde hükmünü düşürmüş ve sözünü söylemiştir. İlim heyetlerinin fikir ve mütalâalarına ehemmiyet verilmiyecek ve bu mütalâaların memleket realitelerine göre değil de günün politik icaplarına göre durmadan tebeddül edebileceği kabul edilecek olduktan sonra böyle bir mütalâaya başlarmakta ne gibi bir fayda vardır?

Siyasi partilerin, memleketin belli başlı meseleleri üzerinde sarıh ve muayyen görüşlere sahip olmaları politika hayatımızın istikrarı ve sağlamlığı bakımından lüzumludur. Siyasette fikir tebeddüllerinin bazı ahvalde yeri olsa olsa bile, bunların hiç olmazsa makul

ve mantıkî izahları yapılmalıdır. Bu yapılmadıkça politika hayatımızda nisbî bir istikrar dahi elde edilemez.

Meclisin kahir ekseriyeti Halk Partisinde iken majörler sistemi göklere çıkarmak, bu ekseriyet Demokrat Partinin eline geçince de yine aynı sistemi yerin dibine batırmak fikir ciddiyetiyle bağdaşmaz. »¹⁹⁹

Mahalli Seçimler

« Genel seçimlerden altı ay sonra 7 Kasım 1954 tarihinde muhtar ve ihtiyar heyetleri için seçimler yapıldı. Mahalle muhtarlığı ve bunların ihtiyar heyetleri için verilen oylarda Demokrat Parti ezici üstünlük sağladı. DP en düşük oyu mahalle muhtarlığı için kullanılan oylarda, % 71.20 oranı ile almıştı. Köy muhtarlıkları için kullanılan oylarda DP'nin oyu % 76,56'ya ulaşıyordu. CHP % 13,79 ilâ % 17,37 arasında oy almıştı, Böylelikle Demokrat Parti, 1950 muhtar seçimlerinde kazandığı 19,052 muhtarlık sayısını 31 binlere yükseltirken, CHP'nin 1950'de kazandığı 13,152 muhtarlık sayısı 6 binlere düştü.

Yerel seçimlerin diğer ayağını oluşturan Belediye Başkanlığı ve Belediye Meclisi Üyelikleri için seçimler bir yıl sonra yapıldı. 25-30 Eylül 1955 tarihleri arasında yapılan Belediye Başkanlığı Seçimlerini CHP ve CMP boykot etti. İktidarın avantajlı girdiği yerel seçimlerde muhalefet, oylarındaki erozyonu izah edemeyeceği için boykot yolunu kullandı... Seçimlerde 10.687.031 seçmenden 4.146.873'ü oy kullandı. Demokrat Parti geçerli oyların 3.389.167'sini aldı.

13 Kasım 1955 tarihinde de Belediye Meclisi Seçimleri yapıldı. Seçimleri CHP ve CMP boykot etmesine rağmen CHP 17 asil üyelik kazandı. DP 8.784 asil, 9.897 yedek üyelik kazanırken; Türkiye Köylü Partisi 262 asil 257 yedek ve Bağımsızlar da 2.705 asil, 1.200 yedek üyelik kazandılar. »²⁰⁰

Rıfkı Salim Burçak, 7 Kasım 1954 günü yapılan muhtar seçimlerini hatıratında aşağıdaki şekilde değerlendirir ve İsmet İnönü ve Adnan Menderes arasındaki tartışmalara yer verir:

Başbakan Adnan Menderes'le ana muhalefet partisi lideri İsmet İnönü arasında Türkiye Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde bir kaç defa büyük tartışma yapılmıştır. İktidar - muhalefet ilişkilerini göstermesi bakımından olduğu kadar, iktidarla muhalefetin memleket meseleleri üzerindeki görüşlerini derli toplu bir surette ortaya koyması bakımından da bu tartışmalara yer vermekte, dönemin havasını canlandırma açısından, yarar görüyoruz.

Bu tartışmalardan birine 15 Kasım 1954 günü şahit olduk. 7 Kasım 1954 günü muhtar seçimleri yapılmış, Cumhuriyetçi Millet Partisiyle Türkiye Köylü Partisinin katılmadıkları seçimde Demokrat parti 26.669, Halk Partisi ise 5688 muhtarlık kazanmışlardı.

C.H.P. organı Halkçı gazete, seçimlerde Demokratların yüzkıztarıcı baskılar yapmış olduklarını iddia etti. Bu iddia üzerine D.P. Meclis Grup başkanı Hulusi Köymen bir sözlü soru ile hükümetten bu meselenin açıklanmasını istedi. İçişleri bakanı Dr. Namık Gedik ile Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ bu soruyu 15 Kasım 1954 günü Mecliste cevapladılar. Soru sahibi Hulusi

200 M. Serhan Yücel: a.g.e., 108-109. ss.

si Köymen de seçimleri Halk Partisinin vaktiyle nasıl yaptığını ve 1946 olaylarını etraflı bir surette anlattı.

İşte bunun üzerinedir ki, İsmet İnönü, partisine vaki hücumları cevaplamak için söz aldı. Başbakan Menderes de İnönü'ye cevap verdi. Üç defa İnönü, üç defa de Menderes kürsüye gelerek konuştular; bu suretle iki lider arasında çetin bir dilleşme cereyan etti ve rejim meselelerimiz iki ayrı açıdan sergilendi. İlk İsmet İnönü şu konuşmayı yaptı:

“Muhterem arkadaşlarım,

Son yapılan muhtar seçimleri üzerinde Büyük Millet Meclisi huzurunda bir müzakere tertibedildiğini görüyoruz. Neşriyat münasebetiyle Grup Başkanı doğrudan doğruya C.H. Partisi ile bu münakaşayı tahrik etmesi devam edecek müzakere için tabii bir sebep olmuştur.

Şimdi ana iktidar partisinin muhterem Grup Başkanının bir noktaya dikkatini celbetmek isterim.

8 Kasım günü bir hususi gazete, hususi müessese olan bir gazete, seçimler hakkında neşriyat yapmış. Bu niçin, ne münasebetle C.H. Partisinin bir muhakemesi şekline sokuldu, anlamak mümkün değildir.

Asıl mühim olan başka bir nokta var, 8 Kasım günkü neşriyatından dolayı Halkçı gazetesi mahkemeye verilmiştir. Verilmiş mi verilmemiş mi? Bir taraftan mahkemeye sevkolunan bir müessesenin ayrıca Büyük Millet Meclisinde muhakeme edilmesi nasıl bir harekettir?

Arkadaşlarım, içinde bulunduğumuz rejimin çok esef verici bir tezahürü olarak adaletin istiklâli mevzuunda mütemadiyen gösterilen riayetsizlik, dikkatsizlik tesirleridir. Bu, yanlış bir şeydir arkadaşlar, buna müsaade etmeyiniz, arkadaşlar...

Mahkemede muhakemesi görülmekte olan herhangi bir vatandaşın Büyük Millet Meclisinde ayrıca bahis konusu edilmesi gibi hakimler üzerinde tesir yapmaktan ihtar etmek lâzımdır. Bunu Vekillere, Grup başkanına tavsiye etmenizi istirham ederim.

Şimdi arkadaşlarım, memleketin iç politikasında umumi ahenk arzu edilmeyecek kadar gergindir. Bunu artırmakta fayda yoktur.

Şimdi bütün söyleyeceklerimi böyle bir yapıcı zihniyetle sizin takdirinize arz etmek isterim.

Şimdi esas mevzua geliyorum.

7 Kasım günü seçimler üzerindeki münakaşa nerede toplanıyor? Seçim emniyeti mevzuu üzerinde toplanıyor.

Seçim emniyeti üç kısımda mütalâa olunur:

Seçimden evvelki, seçim esnasındaki hadiseler ve seçimden sonraki vakalar.

Seçimden evvelki hadiseler, şüphe yoktur ki memlekette huzuru ve seçim emniyetini ciddi bir şüphe içinde, bunaltıcı bir hava içinde cereyan etmiştir.

İnsaf buyurun arkadaşlar, Kırşehir vilâyeti arzu etmediğiniz bir tarzda rey kullandığından dolayı lâğvedilmiştir. Anadolu'da ve bilhassa böyle uzun zamanlardan beri vilâyet merkezi olarak yaşamış olan bir kasabanın, o vilâyetin lâğvından dolayı uğradığı elem, uğradığı zarar, uğradığı mânevi ıstırap sonsuzdur.

Şimdi bakınız netice ne olmuştur? Bunu size söylüyeyim. Kırşehir vilâyeti merkezinde, kasabasında zannediyorum, 74 veya 76 muhtarlık vardı. Kırşehir'in siyasi hüviyetini biliyorsunuz; bunların çoğu muhaliftirler. Bu seçim neticesinde Kırşehir'de iki muhtarlık bağımsız olarak kalmış, 72 veya 74 muhtarlığın hepsini Demokrat Parti kazanmıştır. İnsaf edin arkadaşlar.

Bu neticeyi, Kırşehir'de bulunan vatandaşların içinde bulundukları ruh haletinin, korkunun ve ıstırapın tesirinden başka bir suretle mânalandırmaya imkân var mıdır?

Bu bir.

Ondan sonra arkadaşlarım; size, bu memleketin bugün iç politika bakımından en büyük meselesini arzetmek isterim. Bugün siyasi hayatımızda birdenbire itimat havası ve yeni bir istikamete girmek ümidi birden parlayabilir. İki şey yapınız; biri, Kırşehir'i tekrar vilâyet yapınız.

Lütfediniz arkadaşlarım. Bir kasaba halkının reyinden dolayı ceza tertibedilmesi Ortaçağda yapılan işlerdendir. Bunu Demokrat Parti'ye lâıyk görmeyiniz. Bunu Cumhuriyet Hükümetine lâıyk görmeyiniz.

İstırap çeken Kırşehir vardır, bütün memleket bu ıstırapta müşterektir. Bu Kırşehir Vilâyetinin bugünkü seçimde, gelecek seçimde; seçime girerken emniyetli bir havanın hasıl olması için, korku havasının mutlaka bertaraf olması lâzımdır.

Arkadaşlar, ikinci meseleye geçiyorum. Bugün bu memleketin müşterek olan başlıca deritlerinden birisi de adli istiklâl meselesidir. Hâkim teminatını lütfen süratle tamir ve ikmal ediniz...

Bunsuz seçimde emniyet olmaz, bunsuz vatandaş hayatında huzur olmaz, bunsuz hiçbir siyasi konuşma olmaz. 7 Kasım'da muhtar seçimlerine girerken bütün seçmenler başlıca bu iki tazyik altında bulunmuşlardır. Bakınız Kırşehir'de neticeyi söyledim. Muhterem Hulusi Köymen, Kırşehir'de eskiden çokluk D.P. aleyhindeydi, şimdi 76 da 74 ünü kazandık diye uzun boylu iftihar edebilir ama hakikatte, sebepler acıdır; düşünülürse kendileri de mustarip olacaklardır.

İkincisi adâlet teminatı meselesini süratle halletmek lâzımdır. Halbuki takibolunan siyaset bunun tamamen aksinedir. Nitekim mahkemeye şikâyet edilmiş bir mevzu için bugün burada ayrıca müzakerede bulunuyoruz.

Adalet mevzuunda çok temenni ve arzu edilen ihtiyaçlar bulunduğu halde seçime girdik.

Seçim günü hadiseler ve vakalar olmuştur. Bunları gazeteler yazdılar. Halkçı gazetesi de yazdı. Şimdi Halkçı gazetesi C.H.P. il başkanlarının muhtelif yerlerde şikâyet ettikleri birçok hadiseleri yazıyor. Arkadaşlar bu hadiseler tetkik edilir, mahiyetlerine göre tefsir edilir ve bunlar usulü dairesinde, kanun dairesinde takip olunur. Nihayet her cemiyette olan vakalardır. Bunların yüz kızartıcı olanları da, olmayınlar da kanun dairesinde hallolunur ve seçim üzerinde vatandaşın şuurunda devamlı bir tesir yapmış. Onun için hadisenin mahiyetine bakmak lâzımdır. Benim, bu hadiseler içinde ehemmiyetli gördüğüm nokta şudur; İstanbul'da rey pusulalarının içine konacak mühürlü zarflar, gazetelerin yazdığına göre, şikâyet mevzuu olan yüze yakın zarflar mahallî Demokrat Parti Başkanının evinde, zannederim Firuzâğa'da, evinde yakalanmış..

Arkadaşlar, size seçimden sonraki vakaları söyleyeyim; bu da seçime girerken havanın ağırlığı kadar ehemmiyetli bir şeydir, her yerde Cumhuriyet Halk Partisi listesinde kazanmış olan muhtarlar ve idare heyetleri, meclisleri istifaya icbar edilmektedir. Bu hareket yanlıştır. Merzifon'da Hükümet, linyit kömürü dağıtıyor, muhtarları çağırıyor, köyünün veya şahıslarının kömür alabilmeleri için Cumhuriyet Halk Partisinden istifa etmeleri lâzım olduğunu söylüyorlar.

Büyük Meclisin memlekette adalet mevzuunu her türlü sarsıntıdan masun tutmayı hedef bilen Büyük Meclisin böyle vakaları üzerine almaması lâzımdır. Bir tek salım hareket hattı vardır, bunlar doğru ise, Hükümetin takip ederek, tasvip etmiyoruz deyip suçluların cesaretini kırmasıdır. Aksi olarak teşvik edici bir cephe alması doğru olmaz.

Arkadaşlar Merzifon'da böyle olmuştur. Bilecik'te böyle olmuştur. Bigadiç'te böyle olmuştur. Çağırılıyor ve istifaya icbar ediliyor. Size bir köylü mektubu okuyayım:

"Bizim etrafımızda 28 köy var. 24 ünde Halk Partisi bağımsız olarak kazandı. Bunları hep Demokrat olarak gösterdiler. Alelusul partiden istifa etsek mi, yoksa olduğu gibi duralım mı? Cevabınızı temenni ederim.."

Köylü böyle yazıyor. Dinleyin, size başka bir yerini, bir çıkıntıyı okuyayım:

"Seçime girerken patimiz namına girmedim, bağımsız olarak girdim. Böylece malûmunuz olsun. Yalnız ben değil, o civardakiler de bağımsız olarak girdiler."

Hava bu. İnsaflı düşünün, kendi kendinize kaldığınız zaman.. Zorla kazanmak.. Bir kısım politikacılarda bu fikir var. Bunların hepsini bertaraf etmeli, kuvvetle muhalefeti ezmeli ve partiyi kazandırmalı.. Evveliden bunu yaptık, sonunda böyle yaptık, muvaafak oluyoruz. Ama bunu arzu etmeyenler buna bir çare ararlar.

Vaziyet hülâsatan şudur; arkadaşlar.

Ankara'da Polis Mektebi civarında bir sandık, memur evleri ailelerinin bulunduğu yer. 1954 seçiminde bu sandığa 400 seçmen iştirak etmiştir. Ve dört yüzü de reylerini Halk Partisine vermişlerdir. Olabilir. Bu sefer muhtar seçiminde bu sandığa 4 kişi iştirâk etmiştir. İki Halk Partisine, ikisi de Demokrat Partiye vermiştir. Hulusi Köymen Bey bu parlak seçim emniyetinden dolayı iftihar etsin.

Arkadaşlar 946 seçimlerine geliyorum. Ne olmuştur, 946 da?

946 bizim tek dereceli seçime girdiğimiz ilk tecrübedir. Tasavvur ediniz. 1946 yılında bir hücreye girip rey vermek usulünü bu memlekette bilen yoktu.

O tarihte seçim kanunlarının en iptidaisi cari idi. Bir mülâhaza söyleyeyim: Seçim Kanunu eksik olur, fazla olur, iptidai olur, mütakâmil olur. Fakat zamanla tekâmül eder. Aslolan seçimin dürüstlikle yapılması. Bizim münakaşa etmek isteğimiz budur. Şimdi ne diyor Hulusi Köymen Bey, falan yerde dala asılmış, sonra seçim sandıkları delinmiş, çalınmış, şöyle olmuş, böyle olmuş.. Bunların hepsi, ne yapılmış ise hepsi suç olarak yapılmıştır arkadaşlar.

Hulusi Köymen Bey gibi, mevcut olan seçimin fena şartlarını Meclis kürsüsünde kimse müdafaa etmemiştir.

Müsaade buyurun, ne yapılmış ise suç olarak yapılmıştır. Muhterem arkadaşlarım, seçim mevzuunda ve insanların seçilmesinde geçen Mecliste olduğu gibi, bu Mecliste olduğu gibi, gelecek Meclislerde de daima şikâyet ve itiraz edilenler olacaktır. Bu, umumi seçim sisteminin doğruluğunu zedelemeyahut bir dereceye kadar zedeler.

Şimdi dikkat ettim. Dokuzuncu Meclis olarak ne meydana çıkmış ise hepsi takip olunmuştur. 946 seçimi içinde, seçime itirazen söylenebilecek olanlar ne olursa olsun, büyük bir çoğunluk doğru olarak seçilmiştir ve meşru olarak vazife görmüştür; evet, evet.

Başbakanın son söylediği nutkunda, İsmet İnönü başta olmak üzere yüzlerce kişiye yakın insanlar seçilmemiştir, diyor.

Öyle değil arkadaşlar.

Ben bizzat o zaman Demokrat Parti Başkanı olan Cumhurbaşkanına sordum, siz bu Mecliste çoğunluğun meşru olarak C.H.P. inde bulunduğuna kanı misiniz? Değil misiniz? Bana şu cevabı verdi:

“Biz kâfi aday bile gösterememiştik, erken yapılmıştı. Elbette çoğunluk sızdedir.”

Şimdi dinleyin. Benim bu vaziyeti müdafaa ederken söylemem lâzım gelen ve şahsını ilgilendiren bir mevzu vardır. Ben seçildim mi?

Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin çoğunluğu o zaman beni vazifeye seçti. Şimdiye kadar, sekiz seneden beri yapılan tertip ve iftiralar, gösterilen bütün gayretlere rağmen benim seçildiğim aleyhinde söylenenlerin hiç birisi itibar kazanmamıştır. Büyük Millet Meclisinin hukuki vaziyeti, itibarı, meşruiyeti üzerinde söylenen sözler kânilen çürümüştür.

Şimdi arkadaşlar, bunları niçin söylüyoruz, münakaşanın mevzuu nedir?

Sekiz Kasım günü bir hususi gazete muhtar seçimleri hakkında konuşmuş, bunu vesile itihaz ederek bu müzakereyi açıyoruz. Nereye gidecektir, onu söyler misiniz, bana. 946 da tek dereceli seçimi getirdik. O kanunun eksikleri vardı. Tatbikatından birçok şikâyetler oldu. Biz bunu tekâmül ettirdik. 950 de tekâmül etmiş bir Seçim Kanununu vücade getirerek vatandaşlara arzettik. Bu kanunu Demokrat Parti iktidarı tatbik etti. Şimdi dinleyiniz. O günden beri 950 de bizim seçim yaptığımız kanun, o günden beri durmuş mudur, illerlemiş midir, gerilemiş midir? İnsaf ediniz o kanun tanınmaz bir hale gelmiştir. Gerilemiştir. Seçim emniyeti baltalanmıştır.

Bakınız, Trakya’da bu sefer vatandaşlar bilmiyor kanunu; elindeki listeye bakıyor, D.P. listesi. Listede bir kişi bırakıyor, diğerlerini siliyor, sandığa atıyor. Kanun bunu tanıyor. Hepsi silinmiş, bir kişi kalmış D.P. nin listesi kabul edilmiş oluyor. İnsaf ediniz Seçim Kanunu bu hale gelmiştir. Bu muteber değildir. Bunun neresinde ciddiyet vardır?

Bir de bu sefer tekrar teyidetti seçim işinde. Nasıl? Mühürlü zarflar meselesi. İlk defa olarak bileğinden yakalandı ise bu suistimal, bir de başka birşey yakalandı. Sandık başında oturuyorlar. Kapalı zarf sandığa atılırken hangi partiye verildiğini sandık başında oturanlar biliyorlar ve isterlerse not edebiliyorlar. Evet, sandığa atarken karşıda oturan bunu biliyor. Nasıl biliyor? Kâğıtlar çok farklıdır, başka başka hacimdedir. D.P. nin kâğıtları büyük hacimdedir. Zorla zarfa giriyor ve içeri atılırken görülen müşkülât adamın hangi partiye rey verdiğini.. Sükûnet sükûnet.

Arkadaşlar, lûtfedin dinleyin, şimdi arkadaşlar bunda kanuna aykırı bir şey yoktur.

Bunda kanuna aykırı birşey yoktur. Kimse bundan dolayı suçlu görülmez. Çünkü herkes kendi partisinin rey pusulasını serbest olarak zarfa koymak selâhiyetindedir. Binaenaleyh göze çarpan hadise, kanun eksikliğidir. Demek ki, kanunda tamamlanacak bir yer vardır. Bakınız nasıl?

Bazı memleketlerde, ilerlemiş olan memleketlerde, okuyup yazması kâfi olan memleketlerde rey pusulası tek kâğıttır.

Bağımsızlar, parti adayları hep bir kâğıda yazılır. Bu kâğıtlar Hükümet tarafından basılır ve vatandaş gizli hücrede o isimlerden istediğini siler ve geride kalanlarla kâğıdı sandığa atar.

Lütfederseniz konuşurum.

Şimdi arkadaşlar, biz belki bütün adayları bir kâğıt üzerine yazıp atamayız.

Ama bu rey pusulalarının hepsi bir hacimde, bir ölçüde Hükümet tarafından, adaleti temsil edenler tarafından hazırlatılabilir. Bu suretle bir gizlilik şüphesi de ortadan kalkmış olur. Bunları bir istidrat olarak söylüyorum.

Şimdi arkadaşlar, sükunetle düşününüz. Türkiye gibi hakikaten itibarlı ve kuvvetli bir memleketin iç politikasında huzursuz bir vaziyet görülmesi zararlıdır, yanlıştır. Memleketin kuvvetini beyhude yere lüzumsuz çekişmelere feda ediyoruz, israf ediyoruz. Yeri yoktur, lüzum yoktur, sebep de yoktur.

Sonra emin olunuz arkadaşlar, her türlü münakaşa olabilir ama demokratik rejimin cereyanı içinde bütün vatandaşları huzur içinde yürütebilecek olan bir iç siyaset dışarıda da bize çok kuvvet verir, çok itibar verir. Buna ihtiyacımız vardır.

Arkadaşlar,

Bu memleket bin senedenberi tehlikeler ortasında bulunan bir şan-ü şerefle dolu ada halinde yaşamaktadır. Her zaman büyük hadiseler karşısında bulunacaktır. En büyük kuvvet içeride huzurdan gelir. Aynı tezi şiddet taraftarı olan Hükümet erkânı da söylüyor. Zorla susturarak seçildikten sonra, zorla istifa ettirilerek sükûtle, zorla bir sükunet temin etmenin faydası yoktur. Bunda kuvvet yoktur. Bize büyük zararı vardır. Bunların içinden çıkabiliriz. Söze başlarken de size rica ettiğim gibi birçok düzeltilecek mevzular vardır. Şikâyetler vardır.

Ama iki meseleyi süratle hallediniz: Birisi, Kırşehir vilâyetini tekrar iade ediniz. Bu bir. İkincisi; hâkim teminatını bir an evvel tamamlayınız. Bir defa vatandaş huzur içinde yaşamak için istinat edilecek en kuvvetli hukuki mesnet adli teminatıdır. Sözüm bu kadardır karar sizlere aittir.

İsmet İnönü'ye Adnan Menderes şu konuşma ile cevap verdi:

“Çok sevgili arkadaşlarım, İsmet İnönü, vicdanlarınızın huzurunda kâh melekâne, peygamberâne bir üslup ile, kâh profesyonel bir caninin soğukkanlılığı ile.. Bir saat, bir buçuk saat...

Muhterem arkadaşlar, müsaade buyurun da konuşayım; şimdiden bu kadar şiddet gösterecek olursanız ileride söyleyeceğim sözlerle hiç tahammül edemeyeceğiniz anlaşıyor. Arkadaşlarım, bana gelince ben bütün itidalimi topluyarak, mühim bir vatan meselesinin halli için soğukkanlılıkla meseleleri teşrih ederek sözlerime devam edeceğim. Evvelâ boylu boyunca, gerek haykırarak, gerek endam göstererek ibrazı mehabet eden arkadaşlarıma söyleyeyim ki, bu hareketlerin bu kürsüden konuşan neçiz şahıs üzerinde hiçbir tesiri yoktur. Ben söylüyeceklerimi söylüyeceğim. Bunları söylerken vatani bir vazife yapmakta olduğumu, tamamiyle müdrik bulunmaktayım. Tamamen idrak ve şuur sahibiyim.

Sevgili arkadaşlarım, 1946 seçimlerinin üzerinden... Tahammül gösterin konuşayım, çok faydalı olur sizin için de...

Muhterem arkadaşlarım, paşanın arzusu 1946 seçimlerinin üzerinden bir sünger geçirmektir. Paşa burada yeni tertiplerle gelip yeni mesnetlere dayanarak yeni tezvirler yapabilmek ve milli jumalcılığa bir kere daha bütün şiddetiyle devam edebilmek için... Yakasını 1946 seçimlerinin demir pençesinden kurtarmak istiyor. Hakikatları tağyir etmek, tarihi değiştirmek istiyor. Fakat 1946 seçimleri ömrünün sonuna kadar kendisini takibedecektir. O tarihi hadiseleri değiştirmek İnönü'nün değil, hiç kimsenin kudreti dahilinde değildir.

Muhterem mebuslar, Başbakanının nasıl konuşması lâzımgeleceğini kendisine öğretmek arzusuna kapılan arkadaşlar burada bulunmalıdır. Bunun kolayı var. Kendileri kürsüye gelirler, konuşurlar, biz de nasıl konuşmak lâzım geldiği hakkında mutena örnekler elde etmiş oluruz.

Muhterem arkadaşlar, İsmet İnönü konuşurken gülmek mi, ağlamak mı, sevinmek mi, kızmak mı lâzımgeldiğini insan hakikaten kolayca kestiremiyor, hayretler içinde kalıyor.

Sözlerine kızmak lâzımdır: Çünkü hepinizin pek iyi bildiğiniz 1946 seçimleri hakkında, göz göre göre bu kadar açıkca yalan söylüyor ve bu, insanı heyecandan heyecana sevk ediyor. Nasıl olur da bu derece yüksek mesuliyetler deruhte etmiş olan insan, karşısındakilerin gözlerinin içine bakarak yalan söyleyebilir, bu yolda böylesine bir suimisal verebilir? Bunu hakikaten beşer vicdanı kabul edemiyor ve insan, havsalalara sığmayan bu vaziyet karşısında

kızıp isyan ediyor. Fakat öte yandan İnönü'nün bu konuşmalarında çok sevi-
nilecek bir taraf da var: İsmet İnönü'nün burada hürriyetten, seçim emniye-
tinden zari zari bahsetmesi, demokratik rejimin muhafazasının bu memleket
itibarı için lüzumlu olduğunu ifade etmesi, sadece ve sadece ilâhi adaletin bir
tecellisinden ibarettir. O Allaha bakınız ki, ömrü boyunca inkâr ettiği pren-
sipleri müdafaa etmek, ömrü boyunca ayaklar altında çiğnediği vatandaş rey-
lerinin müdafî ve hamiliğini yapmak için, onu bugün bu kürsüye zorlanarak
gelmek mecburiyeti altında bırakıyor. İlâhi adaletin şu büyük tecellisine ba-
kınız, arkadaşlar! Allaha çok şükür Türk Milletinin kahhar sillesi dünkü müs-
tebiti bugünün hürriyet kahramanı haline kalbetti.

Muhterem arkadaşlar; 1946 seçimleri ilk tek dereceli seçilmiş, işlerin na-
sıl cereyan edeceğini bilmiyorlarmış, bu sebeple bazı hadiseler olmuş. İnönü
böyle konuşuyor ve bütün bu işlenmiş olan suçların üzerinden geçerek 1946
seçimlerinin meşru olduğunu söylemek istiyor. Celâl Bayar'la yaptığı bir ko-
nuşmada bundan bahsettiğini söylüyor. Mahiyeti meçhul olan, hakikaten ya-
pılıp yapılmadığı meşkûk bulunan bir muhaverenin delâletiyle meşruiyeti is-
pata kalkışıyor.

Celâl Bayar'a sormuş, demiş ki: Çoğunluğu aldığınıza kani misiniz? O
zaman zannedirim, mebus adedi 400 dü, biz 60 almıyız, çoğunluğu elde ede-
bilmek için faraza 250 almak lâzımdır. Hakikatta 250 seçildik mi, seçilmedik
mi diye, belki Celâl Bayar o anda tereddüt etmiştir. Fakat mutlaka ve mutla-
ka, 60'ın 3-4 misli fazla seçilmiş olduğumuz malûmdur.

Sandıkların nasıl kırıldığı, reylerin nasıl çalıştığı, İstanbul seçimlerinde
birtek mebus kazanmadıkları halde pazarlık ettiklerini İsmet Paşa bilmiyor
mu? İstanbul valisinin ve oradaki bazı memurların temerrüdü sayesinde niha-
yet ine ine "benim beş tane namzedim var, birisi merhum Karabekir, diğer
merhum Receb Peker, ötekileri Toydemir vesaire, sandıklardan reyleri bu şe-
kilde çıkaracaksın gerisini, Allah belâsını versin bırakınız demokratlara" de-
diğini ve bu beş kişiyi böylece pazarlıkla seçtiğini, İsmet Paşa acaba hatır-
lıyor mu?

Bilirsin yaptıklarının hepsini.

Kan kusturdun dört sene bize.

Muhterem arkadaşlar; ya 1946'dan evveli? Bugün burada melekâne bir
eda ile, seçimden ve reyden, bu memlekette demokrasinin tesisi lüzumundan,
bu sayede itibar kazanılacağından bahseden bu zat 1946'dan evvel tek bir
köyde hakiki manasiyle bir tek rey kullanılmasına imkân verdi mi? Millet-
vekilleri malum. Ticaret Odasından, Etibba odasından tutunuz da Kızılay Ce-
miyetine, Çocuk Esirgeme Kurumuna, mahalle ve köy muhtarlıklarına kadar
hiçbir seçimde Halk Partisi namzetlerine ittifakla rey verilmemiş olduğu vâ-
ki midir? 1943 senesindeki Hükümet beyannamesini okuyunuz.

Rahmetli Saracoğlu diyor ki: Bizim kurduğumuz rejimin, yani tek parti rejiminin, bütün dünyanın medenî insanlarına ve cemiyetlerine örnek olacağında şüphe yoktur. Kendisi elbette ki, 1943 senesindeki bu hükümet programını gözden geçirmiştir. Bu 1943 tarihinden daha sonra 946 dan bu yana, demokrasi icaplarının tatbiki konulması demokratik zihniyetin yerleşmesi ve demokratik havanın memlekete hakim olması bakımından, mesafeler kat'etmiş bulunuyoruz. Kendisine soruyorum: Acaba ne istiyor? Bugün 1945, 1946 da mıyız, arkadaşlar? Bir defa memleketin o günkü halini birde bugün nereye geldiğini düşünün! 1946 Türkiye'si ile 1954 Türkiye'si arasında asır farkı değil çağ farkı vardır. Medeniyet farkıyla, telâkki farkıyla, biri bu derece başka bir çağdan, diğeri yepyeni bir çağdan örnekler teşkil eden, birbirine benzemiyen iki ayrı Türkiye karşındayız. Fakat İsmet Paşa bugünü beğenmiyor. Çünkü o süt besüt demokrattır. Çünkü o bu memlekette saçlarını demokratik prensiplerin tatbiki uğrunda ağartmıştır. Çünkü o, 1946 seçimlerini tek dereceli yapmıştır, çünkü o, 1950 seçimlerini sırf Allah rızası için malûm şekilde neticelendirmiştir. Halbuki, 1946 dan evvelki devir malumdur. 1946 seçimlerinin ise bütün memleket sathında nasıl bir siyasi şekavet halinde cereyan ettiğini bütün dünya bilmektedir. Asıl esef ettiğim nokta şudur: O zaman, vali, kaymakam, nahiye müdürü, Halk Partisi teşkilâtının üste gelen insanları, jandarma, polis, yüzbinlerce kişilik ordu kanunları ve vatandaş hak ve hürriyetlerini müdafaa etmek gibi mukaddes bir vazifeyle vazifeli olan bütün bu insanlar, Türk milletinin hayret nazarları önünde, kanunun nasıl çiğnendiğinin en iyi örneklerini vermişlerdi. Bütün vatan sathında yüzbinlerce kişilik bir çete, bir şekavet ordusu halinde 1946 seçimlerini böylece imal etmişlerdi. Sonra da, işte bugün bir kere daha olduğu gibi bütün bunların müsebbibi olan zat kalkıyor ve ben seçildim, diyor, 1946 seçimleri meşrudur iddiasında bulunuyor, aksine vesika getirin diye bağırıyor!

Muhterem arkadaşlar; 37 vilâyette; o zaman gücümüzün yettiği bu kaddı; 37 vilâyette seçimlerin nasıl perişan, nasıl felâketli bir şekilde yapılmış olduğunu tesbit ederek, binden fazla vesika ile bu kürsüye geldik. Bu zat 37 vilâyetin seçim mazbatalarının 24 saat içinde, bir gün içinde bir celsede tetkikini emretti ve biz sabahleyin saat onda...

Adaletin eli yakandadır. Bunlar yanına kalmıyacaktır.

Anlatacağım şimdi. Anlatacağım. Dinle!

Gözüme bak Paşa gözüme.

Senin kâzip şöhretinden korkacak, çekinecek adam da yoktur. O zaman, bin küsur vesika getirdik, arkadaşlar. Bunlar Meclis zabıtlarında yazılı; tetkik

encümeni dosyalarında mahfuzdur. Bu bin küsur vesikanın hiçbirisi, bir teki dahi, nazarı dikkata alınmadı. Neden böyle oldu? Çünkü, her şeyden evvel minareyi çalan kılıfını hazırlamıştır. Sonra, şurası da var ki, 1946 seçimleri zamanından bir, birbuçuk sene evveline anılmıştır. Baktı ve gördü ki Demokrat Parti kuvvetleniyor, eğer bir buçuk sene beklerse sağdan soldan tesirlerle örfi idarenin de kalkması lâzımgelecek ve işler o zaman kötü olacaktır. İşte bu yüzden, el çabukluğu ile seçimleri bir buçuk sene evvel yaptırmıştır.

Tek dereceli seçim kanununa gelince, bunu da, vallahi ve billahi, rızayı Bâri için çıkartmamıştır. Ağzı lâf yapan ve müntehibi sani sıfatını haiz birtakım kimselerin kendisinin aleyhinde olduğunu sanıyor ve bunların reylerine, yeni başlıyan çağ içinde kolay kolay hakim olabilmek imkânı bulunmayacağını farzediyordu. Halbuki, büyük kitleyi ta tarihin bağrından gelen ve içlerine sinmiş bulunan korkunun tesiri altında sevku idare edebilmek, jandarmasının süngüsü ile onlara istenildiği gibi rey kullandırmak mümkün olacaktır, diye düşünüyordu. İşte bu hesap ve tertiplerdir ki, 1946 da müntehibi sanilik usulünün kendileri için tehlikeli olacağını kabul ederek, tek dereceli seçime gitmişlerdir. Daha evvel, tek dereceli seçimi bu memlekette kimse bilmiyor-muş! Kitaplarda da mı yoktu? Bu, Amerika'yı keşfetmek kabilinden mi bir şeydir?

Meselenin başka bir safhası daha vardır: 1946 seçimlerine takaddüm eden zamanlarda idi. Seçim Kanunu üzerinde konuşuluyordu. Bu mecliste o zaman muhalefet olarak üç kişi idik. Kürsüye geldik ve dedik ki: Siz seçimler hakkında Adliye'ye dava etmek imkânını vermiyormusunuz, kanuna seçimlerin gizli reyle yapılacağını, tasnifin açık olacağını teyit edecek hükümler koymuyorsunuz, böyle seçim olmaz. Bu kürsüye o zamanın, kulakları çınlasın, zannediyorum Dahiliye Vekili Hilmi Ural geldi ve alaylı bir lisanla "her arzu ettikleri yerlerde kapalı kabine nasıl yaptırmalı? Adalet'e, mahkemeye müracaat ettirmek ise usulden değildir. Bizim anladığımız seçim böyle olur" diye cevap verdi. Biz, o zaman bu kürsüden şöyle söyledik: "Sizin seçimlerde kafanıza koyduğunuz muayyen maksatlar mevcut olmasa bu sözleri söylemezsiniz. Siz iki, üç veya dört ay sonra yapılacak seçimleri, kendiniz için her tehlikeyi bertaraf etmek maksadı ile istediğiniz şekilde yapmak gayesini takibediyorsunuz. Bunun içindir ki bu derece mâkul, bu derece açık, bu derece dürüst tekliflerimizi ceffalkalem reddediyorsunuz ve alay mevzuu yapıyorsunuz. Kafanızda birşeyler olmasa, böyle hareket etmezsiniz."

Muhterem arkadaşlar, 1946 da seçim hakkını aramak, seçim suçunu takibetirmek maksadiyle bir tek vatandaşın mahkemeye müracaat edebilmesi imkânı mevcut değildi. Seçimleri böyle yaptılar. Bu, bilinmez bir şey değildir. Bilinmeyen bir şey olsaydı, hiç olmazsa bizden öğrenmeleri lâzım gelirdi. Bu mevzuda bir defa değil, bin defa söyledik. İşte o seçimleri yapan zat,

şimdi kalkmış hâkim teminatından bahsediyor! o seçimlerde kimseyi hâkimin yanına uğratmadın, a Paşam, kimseye hâkime gitmek imkânını vermedin. 1946 seçimleri, böylece, misli görülmemiş bir şekavet tertibi içinde yapıldı. O tertibin başında da Paşa hazretleri vardı! Tarih tağyir edilemez! Büyük Millet Meclisinin Tutanakları İnceleme Komisyonunda âza olanlar o zaman milli iradeye karşı işledikleri cinayetin cezasını, bu dünyada olmazsa ahrette mutlaka çekeceklerdir. Paşa da başta.

Muhterem arkadaşlar, şimdi mevzuuma geliyorum.

İşimiz uzun, o kadar kolay değil. Oturduğunuz yerden terennüm kolaydır.

Ha şöyle, ayağa kalk, boyunu bosunu görelim.

Muhterem arkadaşlar...

A benim canım efendim, o günkü mücadeleler olmasaydı, burada ayağa kalkıp Başvekile karşı bağırabilir miydiniz acaba?

Muhterem arkadaşlarım, şimdi günün menzuuna geliyorum: Eğer sureti zahirede bize, Demorat Partiye tevcih edilmiş olan hücumun aynı zamanda memleket menfaatlarına ve milli haysiyetimizi rencide eder tarafları olmasaydı, Muhterem Grup Reisi Hulusi Köymen'in verdiği takrir üzerine huzurunuzu tasdi etmezdim. Halkçı gazetesinde çıkan yazı ne olursa olsun, şayet Halk Partisi Meclisi adı altındaki heyet, bu yazıyı mâna ve lâfız itibariyle kabul edip bir tertip eseri olarak memleket huzuruna çıkma teşebbüsüne geçmemiş olsaydı, yine şayet koltuğunun altında dolu veya boş çantasıyla İsmet İnönü bu kürsüye gelip milli vicdanların ve beşer vicdanının tahammül takatını aşırın bir şekilde konuşmamış bulunsa idi yine kürsüye gelip huzurunuzu işgal etmezdim. Fakat burada ve başka sahalarda yapılan bu tertipler karşısında, memleket idaresinde mesuliyet almış bir insanın seyirci kalmak imkânı tasavvur edilemezdi. Onun için huzurunuzdayım.

Demokrat Partiye yapılan hücumların nasıl, aynı zamanda memleket menfaatlerini ve milli haysiyeti rencide etmekte olduğunu iki cümle ile arz edeyim:

Onların ifadesine göre, bu memlekette istibdat vardır, bu memlekette seçim emniyeti mevcut değildir, bu memlekette bir ton linyit pahasına partilerden isitfa edilir. Nihayet bu memlekette Hükümet, istibdat hâkim olduğu için, hatta dışarılara jurnal etmek suretiyle bir müdahaleye yol açmak acaba mümkün müdür, değil midir tarzında birtakım kavak yelleri başlarında esmektedir; bu sevdanın peşindedirler.

Ben ineceğim, bu kürsü bana bâki değildir, gelip konuşursun.

Demın 1946 seçimlerinden bahsettik. Biz biliriz ki bir insan bir suç işlerse, başkalarının işlediği suçları yad ve tezkâr etmek suretiyle o suçtan teberri maksadiyle değil, sadece politika gibi, Devlet idaresi gibi, Büyük Millet Meclisinde milletvekili olmak gibi, muhalefeti temsil etmek gibi en yüksek sahada cereyan eden faaliyetlerde vicdana ve insafa riayet etmeden söz söylemenin fecaatini tebarüz ettirmek maksadiyle 1946 seçimlerinden bahsettik. Seçim emniyetinden bahsetmek, herkese düşer fakat Halk Partisine ve İsmet Paşaya düşmez. Fakat, onun niyeti, sinsi bir ruh haleti ile bu kürsüye gelmek, bütün canını dişine takarak, gözlerimizin içine baka baka 1946 seçimleri suçundan teberri etmek, böylece yeni tertip ve tevzirlerine hamle kazanmaktır. Biz buna imkân vermiyeceğiz. Bu memlekette 8 senelik mücadelenin getirdiği bir hürriyet vardır. Bunun heder edilmesine imkân vermeyeceğiz arkadaşlar. Bütün Türk milletinin arzusunun böyle olduğunu biliyoruz. Sağdan soldan yıpratarak, bir havari edası ile bu memlekette demokrasiyi kuralım ve memleketin itibarını yükseltelim, diyerek bir kepeneğin altında gizlenip mefsedet ika etmenin mümkün olmadığını, bu hayalde bulunanların hüsrana uğrayacağını hadiseler gösterecektir. Bugüne kadar, istihsal edilmiş olan neticeler üzerinde fevkalâde hassas ve kıskancız.

Bu memlekette bir iktisadi kalkınma vardır. Fakat Halk Partisi onu söylemez. Söylediği, hayat pahalılığıdır. İktisadi hayat deyince Halk Partisinin veya İsmet Paşanın aklına, belki başka şeyleri olmadığı için, sadece endeksler gelir. İktisadi hayatın binbir tecellisi binbir cereyan sahası onlarca meçhuldür, işlerine gelmez. Falan maddenin darlığı varsa benim neme lâzım? O maddeden değil, yalnız darlıktan bahsederim. Falan maddenin fiatında yükseklik varsa, benim neme lâzım? Yalnız yükseklikten bahsederim. Öte taraftan, 600 fabrika kuruldu. 20 bin kilometre yol yaptık. Yedi tane muazzam liman inşa halindedir. Dünya kadar silo yükselmiştir. Ticaret filosunu iki mısıline çıkarmışız. Bütün köylere su gümüşür. Dört sene sonra bütün memleket elektriğe gark olacak ve bunun nimetlerinden istifade edecektir. Bütün bunlardan hiçbir şey lâzım gelmez. Onun söyleyeceği tek söz vardır; o da "vatan-daş bunalmaktadır" sözüdür. Hakikaten inanarak mı söylüyorsun paşa, inanarak mı?

Muhterem arkadaşlar, sene 1943. Ölülerin kefen bulamadığı, bir metre benzin beş liraya satıldığı, bir kilo buğdayın yüz kuruşu aştığı tarih! Şükrü Saraçoğlu, hükümet beyannamesinde şöyle diyor: Zengin paralı adamın sıkıntı ile alâkası yoktur. Esnaf kazancını amele yevmiyelerini yeni şartlara intibak ettirmiştir.

Halk Partili genç arkadaşlarım, bu sözleri ezberlesinler.

Bakınız, dinleyin. Çok şayanı dikkattir.

Ondan sonra devam ediyor; (... çiftçi mi sıkıntıdadır? O maddeleri satandır, binaenaleyh kazanan odur. O halde memur mu? O da değil.) Memurlar için ne diyor biliyor musunuz? Memurlar arasında eğer sıkıntı çeken bir zümre varsa, bunlar muayyen miktardan meselâ 150 liradan aşağı maaş alanlardır. Bu sözler, 1943 senesinin bunalıcı vaziyetinde bulunan bu memlekette söyleniyor ve deniyor ki, sıkıntı çeken sadece ve sadece 150 liradan aşağı maaş alan memurlardır, diğerleri kazançlarını bu sıkıntılı vaziyette intibak ettirmişlerdir. Burada müdafaa edilen tezi görüyor musunuz? Fiatların yüksek olmasına bakmayınız, kazançlar da ona göre artmış ve intibak hasıl olmuştur şeklinde bir müdafaa ileri sürülüyor. Acaba şimdi ben bu kürsüde böyle bir intibaktan bahsetsem, bana neler söylerler?

Muhterem arkadaşlar, yine o hükümet programında 1943 te sıkıntı çeken tek zümre olarak gösterdikelri küçük memurlar hakkında, Halk Partisinin tedbirleri nedir, biliyor musunuz? Bunların maaşını arttıramam, diyor. Çünkü; hazinenin takati yoktur. Zabıtları açsınlar ve ibretle okusunlar; bugün iktisadi vaziyette bunalınmakta olduğundan behsedenler bu memleketi nasıl bunalttılar ona bir baksınlar.

Evet, fakat ben kefareti zünubumu ödedim, ya siz?

Maaşları yükseltmem, dedikten sonra, eğer yükseltirsem bir fâsit daireye düşerim, diye de ilâve ediyor. Bir zamanlar revaçta olan bu fâsit daire metasını belki kavrayamazsınız, onu size ben anlatayım. Bunun mânası şudur: Memurun maaşını arttırdık mı, bu, fiatları da yükseltiyor, bu sebeple birmüddet sonra, tıpkı bir fâsit daire içindeymiş gibi, aynı noktaya geliniyor. Yani artırılan maaşlar, işira kuvveti bakımından o mebdîe dönmüş oluyor. Müdafaa-nın esas fikri budur. Çiftçi, esnaf, amele kazancını intibak ettirmiş, zenginler için mesele yok. Bütün sıkıntıyı bir avuç küçük memurun çektiği söyleniyor. Bunların maaşını yükseltme lâfı da fâsit daireye gelince, kafada bir şey yok, ne yapsın? Bir çare bulmak da lâzım. Şimdilik, diyor, bir başlangıç olmak üzere, maaşı 150 liradan aşağı olan memurlara yılda bir çift ayakkabı ve eşlerine de bir giyimlik kumaş vermeğe çalışacağız. Hükümet tedbirlerine bakınız, beyler. Kan gövdeyi götürür, denecek derecede iktisadi şartların bunalıcı bir manzara arz ettiği ve bütün sıkıntının küçük memurlar tarafından çekilmekte olduğu sarahaten belirtildiği bir zamanda, hükümet programında bir çift ayakkabı ile eşlerine bir giyimlik kumaş vermenin bir tedbir olduğunu söylüyor.

Evet, bu programa ben de o zaman rey verdim. Veremez olaydım. Fakat muhterem arkadaşlar; salâh istiğfarla başlar. Biz, suçumuz varsa bunun kefareti kat kat ödemiş insanlarız. İsmet Paşanın hayatında ise salâhın başlanmamış olduğu, bu kürsüye gelip, 1946 seçimlerinin meşru olarak yapılmış olduğunu iddia etmesiyle sabittir. Salâh, bu anda ondan bahsetmemesinde idi.

Ya efendice susarak, yahut da o günün icabı böyle idi, böyle yaptın, diyecekti.

Muhterem arkadaşlar Skajarak deniz muharebesini bilirsiniz. Birinci Cihan Harbinin tarihi ve neticeleri üzerine müessir olan o muharebede, İngiliz donanmasına Amiral Jellicoe kumanda ediyordu. O muharebede İngiliz donanması Almanlardan iki misli zayiata uğradı. Fakat maksadın istihsalı bakımından kazancı büyük oldu. Çünkü Alman donanmasının bir daha huruç yapmasını imkânsız bir hale getirdi. Fakat, zafer mi, mağlubiyet mi belli değildi. Bu amirale, ölünceye kadar, bu harp hakkında bir söz sözletmediler. Amiral, sâkit Jellicoe adı ile ömrünü tamamladı.

Tarihi hadiselerin akışında şu veya bu yapılmış olabilir. Alâkalı şahsa düşen, efendice sukûttan ibarettir. Her halde böyle bir şahıs, bir müddet umumi veya bir heyeti ithamiye edasiyle bu kürsiye gelmez. Bu, efendiliğin icabatına aykındır. Bu vaziyette bir şahıs, sükût eder, yerinde oturur.

Eğer İsmet Paşa devlet reisliği mevkiine kadar gelmiş, ağır mesuliyetler deruhte etmiş insanların vekariyle hareket etmesini bilmiş olsaydı, o zaman, bugünkü demokrasiyi yerleştirmek, memleketin itibarını yükseltmek hususundaki sözlerinin kıymeti altın olurdu. Fakat sizlerin emniyetinizi zedelemek, yıpratmak ve sizleri bu yolda kandırmak için konuştuğu cümlece malûm olduğu için, vicdanlarınızda şiddetli aksülâmel yapıyor, yahut da sözleri gülüşmelerle karşılanıyor. Bu vaziyette mukadder olan budur.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, son muhtar seçimlerinden bahsederken Halkçı gazetesi seviniyor, aman ne güzel, iştirak nisbeti yüzde yedi ediyor. Bunu nereden öğrenmiş, bilmiyorum. Paşaya gelince, “Kişiyi nasıl bilirsiniz, kendim gibi” fehvasınca, zarflardan, şundan bundan, gûya birtakım dalavere-lerden bahsediyor.

Muhterem arkadaşlar, ben Demokrat Partinin Başkanı ve Hükümetin Reisiyim. Allah şu kürsüde, şu anda canımı alsın, eğer seçimin yapıldığı 7 Kasım günü öğle vaktine kadar muhtar seçimleri kelimesini telâffuz etti isem! Duymuş insanlar varsa, karşıma çıksın ve söylesinler! Biz seçim dalaveresi yapacak adam mıyız? Biz o yangında yanmış henüz yanık berelerini bağrında taşıyan insanlarız, arkadaşlar!

Söylenen sözlere bakınız: Demokrat Partinin zarfı eline geçmiş, bilmem ne yapmış, vatandaşa vermiş, yani zarf içine pusulayı koymuş, bunu vatandaşa vermiş, vatandaş da reyini böyle atmış! Bunlar, ne biçim lâf, arkadaşlar? Bizim böyle işlerle alâkamız yok. Meşgul olacak vaktimiz ve ihtiyacımız yoktur. Bunlar, kendi zamanlarında olurdu. Bir zarf, bir sandık değil, elli sandık, yüz sandık üzerinde konuşsun. Türk milleti şimdi burada konuştuklarımızı dinliyor. Türk Milleti, sandığa reyini atarken, hiçbir baskıya mâruz kal-

madıklarını çok iyi biliyor. Ama iftira edenin daima bir hayâli, bir hesabı vardır. O, baskıya mâruz kalınmadığını bilir, ama bu şekilde konuşurken hayalinde elde etmeyi tasarladığı ihtimale göre hareket eder. Fakat idaredeki değişiklik, Demokrat Parti adının anılmaya başladığı zaman ile ondan evvelki devir arasındaki fark o derece büyüktür ve o kadar geniş tesir icra etmiştir ki, bütün vatandaşlar bu hayal ve hesabın tahakkuk etmemesi hususunda kuvvetli bir şuura sahip bulunmaktadır, hâdiseleri çok yakından takdir edebilecek hale gelmişlerdir. Yoksa, senelerden beri estirilen muazzam tezvîr fırtınası, bu memlekette çok tahribat yapabilirdi. Yazılanları, söylenenleri bir düşününüz! Bu memleketi, vatani toptan sattığımızdan başlayarak akla hayale gelmedik tezvîrlerin sahnesi haline getirdiler! Bunun tesirleri ne oldu? Hiç.

Paşa diyor ki; Emniyet bozuldu. Neden? Kırşehir kaza oldu. Yine neden bozulmuş? Hâkim teminatı kalkmış! Demek ki, ondan evvel iyiymiş. Dikkat ediyor musunuz? O halde daha evvelki haykırımlar vatan, din, iman, elden gitti feryatları ne idi? Bir düşününüz: Onlar bu feryatlara daha iktidara geldiğimiz ertesi günü başladılar. Bizim Af Kanununu çıkardığımız, matbuat suçlarını hiçbir cezaya tabi tutmamak gibi en liberal memleketlerden çok daha ileri giden hükümleri tedvin ettiğimiz zaman bu memlekette asayişin, mânevi huzurun, hürriyetin teminat altında bulunduğu hususunda bir tek kelime söylediler mi? Arkadaşlar, soruyorum size. Devamlı tezvîr mekanizmasının işleyişinde; şimdi sıra Kırşehir'dedir. 1954 seçimlerinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu cankurtarandı, bütün bu seçim kampanyası bunlarla geçmişti. Şimdi de gelsin Kırşehir kanunu, gelsin hâkimlerin teminatı kanunu! Henüz hâkimlerin teminatı vardır denildiği devirlerde neler yapıldı? Bütün bunlardan teker teker mi bahsedelim? Yapılanların hepsi bundan mı ibaret? Haydî kabul edelim, Kırşehir Kanununu yaptık. Vatandaş bundan mı korktu? Vatandaş bu kadar korkak mı? Arslanköy hadiselerinde, Scirkent Hadiselerinde, vatandaşları hayvan boğazlar gibi süründürdünüz, İzmir'de üzerimize yayılın ateşi açtırdınız; İzmir'de haykırdınız ve bağırdınız. İstiklâl Mahkemesi Kanununu yürürlükte tuttunuz, sonra da yedi vilâyette örfî idare hâkimken seçimleri yaptınız, yine kazandık. Neden? Çünkü, iman bütünlüğü var. Biz, senin bir muhtarın gibi, bir ton linyite iman satan insanlardan parti kurmuş değiliz.

Muhretem arkadaşlarım, onların aralarında, genç Halk Partili arkadaşlar var, bunlar idlâl ve iğfal edilmiş olabilirler. Diyorlar ki, biz o zaman yoktuk. E, pekâlâ! Biz o zaman yoktuk; bizim kabahatlerimiz değil, başkaları yaptı diyorlar. Bunda müttifik miyiz? O zaman yoktunuz o zaman bunların yapıldığını kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?

Muhterem arkadaşlar, miras ya toptan reddolunur veya toptan kabul olunur. Mevduatını kabul, vekaibini ret olmaz.

Zatı âliniz olabilir. Zati âliniz çok hakikatperver bir zatsınız. Oradan görüyorum, hamiyeti vataniyenizden yeriniz de duramıyorsunuz. Hatta hamiyeti vataniyesi o derece ileridir ki, günün birinde gazetesinde yazıyor: Adnan Menderes, diyor, Milli Mücadelede Kordonboyunda Yunan zabitleriyle, generalleriyle kol kola geziyordu.

Bakın şirretliğin derecesine. Bakınız kendisini bu kürsüye çağırıyorum. Yazdıkları doğru mudur, söylesin!

Sonra, niçin dava açmadın diyorlar? Dâva açmadım, çünkü uğraşmaya dahi değmez. “Uğraşmaya her fert ile değmez bu dünyayı ehas”. Kimin ile uğraşacağım? Senin gibileri çok; bir iki değil ki..

Bakın eski Çubuk kaymakamına ayağa kalkmış. Adam döven Çubuk kaymakamını görünüz. İbret alın arkadaşlar. Bakın, kahramana, edasına bakın! Çubuk'ta adam döven kaymakam sen değil mi idin?

Muhterem arkadaşlar, ben şimdi soruyorum, gazetesinde yazdığı gibi Milli Mücadelede Kordonboyunda Yunan zabitleriyle gezdiğimde ısrar ediyor mu etmiyor mu?

Gel!

İsmet İnönü ikinci defa şu konuşmayı yaptı:

Muhterem arkadaşlar, Başbakan, benim konuşmama cevap verdi. Canı yalancı, millî jurnalcı, bunun gibi sözler kullandı. Ben eminim ki, kem söz sahibininidir, ata sözü hatırimızdadır.

Bütün bu sözleri Büyük Millet Meclisi huzurunda, Büyük Meclise karşı hürmet duygusuna uygun bulmadım. Kendisini bu mevzuda takip edemem. Yetişme tarzım ve Büyük Meclise saygı tarzım Meclis'te bu üslûpla konuşmama manidir.

Şimdi mevzua geliyorum; ben muayyen fikirlerden bahsettim, bunlara cevap vermiyor, 1946, 1945 ve 1943 ilâhir... Sonra ben Devlet başkanı iken Başbakan olmuş olanlar, onların herbirine tenkid edilecek mevzular bulabilirsiniz.

Bunları, rahmete kavuşanlar ve sağ olanlar bugünkü mevzumuzla hiçbir alâkai olmayan bahis dışı sözler telâkki edeceğinize şüphem yoktur.

Arkadaşlar; Başvekil iktisadi mevzularda ve seçim esnasında söylenen sözler üzerinde müzakere mi açmak istiyor? Böyle bir hususî gazetenin beyanatı münasebetiyle sınırları bozulmuş. Coşkun bir şekilde her meseleyi mevzuu bahis etmenin ne bir faydası, ne de memlekete bir hayrı vardır. Eğer

iktisadi meseleleri bahis mevzuu yapmak istiyorlarsa bir gensoru açarız, geçen Mecliste de bunu istedik vermediler ve uzun boylu konuşuruz.

Arkadaşlar, bir noktada ısrar edeceğim. Bugün geçen hadiselerden müteasir olduğunuza şüphem yok. Bunu hepinizin yüzünde okuyorum. Ama sebep, vesile kendisidir. Tecavüz ediyor. Bir insanın ağzına gelmemesi lâzımgelen sözleri söylüyor. Bunlara hiçbir zaman gitmem. Memlekette huzuru temin etmeliyiz. Benim teklifim budur. Başbakan veyahut iktidar nüfuzluları öyle tecavüz kelimeleri kullanıyorlar ki, o kelimeleri size iade ediyorum dersiniz, mahkeme karşısında, bugünkü kanunlarla suçtur. Böyle bir cemiyet olmaz arkadaşlar. Savunma imtiyazı olan iktidar mensupları insafa gelmelidir. Cemiyetlerde böyle bir imtiyaz olmaz. Benim bilhassa dikkatinize arz etmek istediğim bir esas dert var: Adalet üzerine B.M.Meclisi kürsüsünde tesir edilmemelidir. Bunu Başbakana nasıl anlatalım? Bunu kendisine anlatıp adalet denilen müsesese, tesir etmek yanlış bir harkettir, demeli, bunu kendisine nasıl anlatmalı?

Diyorlar ki, burada Halkçı Gazatesini muhakeme etmiyoruz. İnsaf buyurunuz, siz hâkim olunuz, bu kürsüden, içeride ve dışarda neşriyatıyla bin türlü fenalıklar yaptığı söylenmektedir. Bu sözleri de B.M.Meclisinin bir çoğunluğu da tasvip ettiğini görüyoruz. Hâkim bu dâvayı mütalâ edecek, hüküm verecektir. Serbest midir? Hususiyle Adalet Bakanı onun karşısında. Elinde istediği zaman emekliye ayıracak savcılığa çevirip sonra azledecek kanuni selâhiyeti var.

Bakın arkadaşlar, adalet hislerinize iltica ederim, gazeteciler mahkemede hüküm giydiler. Gazeteciler, uğradıkları bu hükümlerin haksız ve isabetsiz olduğu kanaatindedirler. Kanunen Temyize müracaat ettiler. Hüküm katıyet kasbetmemiştir, halen davaları hakimlerin ellerindedir. Hükümet programı olarak Büyük Millet Meclisinin açılış nutkunda da bu kararların isabetinden, kanunların isabetle tatbiki neticesinen bahsedilmiştir. İnsaf etmez misiniz? Ne yapsın vatandaş, mağdur vatandaş, sanık olan vatandaş?

Bir mahkemede giydiği hükmün isabetsizliğini iddia etmektedir, yüksek mahkeme karar verecektir.

Burada en yüksek selâhiyet sahibi, mevki sahibi zat ele alıyor, karar isabetlidir diyor. Bu bir tesürdür. Tehditir, adaleti ihlâldir. Bunun yapılmasına müsaadeniz olmamalıdır.

Şimdi arkadaşlar, ben tekrar size diyorum ki, bugün bu memleketin başlıca davası.. Hakimlerin teminatının tamamlanmasıdır. Bir memlekette hâkim, Adalet Bakanının selâhiyetlerinin tehdidi altında, hâkim Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde Başbakanın ve selâhiyetlilerinin ithamları ve tesirleri altında nasıl vazife ifa eder?

Şimdi arkadaşlar, memlekette Başbakanın muhalefete neler söylediklerini, ne ağır şeyler kullandığını ifadelerini tekrar okuduğumuz zaman anlayacaksınız. Bu zihniyetin faydası yoktur. Kendilerinin ne kadar müstarip olduğunu oturduğu yerden görüyorum ve acıyorum.

İstirabının sebebi, muhakemesinin bozulmuş, sınırlarının bozulmuş olmasındadır. Bu düşmanlık politikasından vazgeçmek lâzımdır. Başvekil düşmanlık politikasını bir siyaset olarak terkettiği zaman memlekette münasebetler, vatanda huzur ve sükûn çok kuvvetlenir.

Tekrar ediyorum. Kırşehir Vilâyetini iade ediniz arkadaşlar. Siyasi hayatımızdan bu lekeyi silmeliyiz.

Vatanda seçim emniyeti, her türlü huzur ve emniyetin muhafazası, adaletin tesir altında tehdit altında bulunmadığına itimat etmeğe müstenittir. Bunu temin ediniz arkadaşlar.

İktisadi mevzularda bir müzakere açmak istiyorsa onu ayrı bir mevzu olarak Büyük Millet Meclisinde enine boyuna konuşuruz. Şimdiye kadar iktisadi mevzularda söylediklerinin hiç birisi isabetli çıkmamıştır. Evet hiç birisi isabetli çıkmamıştır. Ve bunun neticesi olarak vatandaşın hayatı her gün daha çok ıstıraba gitmektedir. Sizce arzettiğim sözlerde Başbakanın üslubundan eser olmamasını fark etmişsinizdir. Eğer Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti bu kürsüde nasıl konuşmak lâzım geldiğini Başbakana öğretebiliyorsa bu hizmet büyük hizmettir.

Adnan Menderes İnönü'nün sözlerine cevap vermek üzere ikinci defa kürsüye gelerek şu konuşmayı yaptı:

Muhterem arkadaşlar, bundan evvelki oturumda cereyan etmiş olan hâdiseyi şayanı teessüf ve teessür bir vaka olarak kaydetmekle iktifa ediyorum. Olmasa daha çok iyi olurdu. Fakat bazan olacağın önüne geçmek mümkün olamıyor.

Muhterem arkadaşlarım, yüz kızartıcı baskılar yapmıştır, diye Demokrat Partinin şahsiyeti mâneviyesine, yüz kızartıcı suçlar irtikâp etmiş olmak damgasının vurulmasını önlemek için, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini, hepinizin şeref ve haysiyetini korumak için bu müzakereyi tertiplemiş bulunuyoruz. Vaktiyle bu kabil müzakereler başka maksatlarla tertiplenirdi. Fakat şurasını derhal haber vereyim ki, bu tertibe kendileri de tertip ile mukabele etmişlerdir, derhal Halk Partisi Meclisini toplamışlar ve bu müzakerelere, bugünkü konuşmalara takaddüm etmek üzere beyanname neşretmişler ve beyannameyi, bir adım daha ileri giderek, millete beyanname şeklinde konuşmuşlardır.

Muhterem arkadaşlar, biz burada Ulus Halkçı gazetesini muhakeme ediyor değiliz. Biz batıl zu'mları bertaraf etmek istiyoruz. Burası mahkeme değildir, demek suretiyle Halk Partisi mühim söz söylemiş olduğunu zannediyor. Biliyorsunuz ki C. H. Partisi bizi, kendi malları mevzunda da Meclisi mahkeme haline getirdiğimiz suçu ile suçlandırmak istemişti. Biz bu kürsüye Halkçı gazetesini muhakeme etmek için değil, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini ve Türk Milletinin milli haysiyet ve şerefini müdafaa etmek maksadı ile geldik.

Eğer Demokrat rejimin teessüs etmiş olması ile, söyledikleri gibi bu memleketin içinde ve dışında itibar kazanmasını istiyorsak, şurasını unutmayalım ki, iki sandıkta şöyle olmuş, dört sandıkta böyle olmuş gibi hiç bir tesiri haiz olmayan hadiseleri ele almak suretiyle, Türkiye'de seçim emniyeti yoktur, istibdat vardır vaveylasını koparmak ve böyle bir psikoz meydana getirmek, Türkiye'yi medeniyet alemi içinde, seçimlerde şike yapıldığı, istibdadın hakim olduğu bir coğrafi parça boyasına boyamak, demektir. Biz, bunu önlemek istiyoruz. Biz burada, yüksek huzurunuzda, içe ve dışa karşı şurasını bir kere daha teyid etmek mecburiyetindeyiz ki, bu memlekette seçimlere hile karıştırmak, sandıkları kırmak, vatandaşların reyini kullanırken bağırlarına süngü dayamak bir eski devre aitti. Bugün artık Türkiye'de seçim hürriyeti, her türlü münakaşanın ötesinde teessüs etmiştir. İçte ve dışta bunu herkesin böyle bilmesi, o dedikleri itibarın bir kat daha artması manasına gelir, o neticeyi doğurur. Fakat kavilleriyle fiilleri birbirine uymadığı içindir ki, bir taraftan "memlekette hürriyetin teessüs etmiş olması seçim serbestisinin teminat altında bulunması bu memleketin hayrına olur, gelin arkadaşlar, bunu böyle yapalım." diye tavsiyelerde bulunurken, öte taraftan, bizi içte ve dışta rejim ve hususiyle seçimler üzerinde şüphe ve şaibe altında bulunduracak tezvirat ve iftiralarından da asla fariğ olmamaktadırlar. Bu sebeptendir ki, burada şimdi Halkçı gazetesi muhakeme değil, memleketin şeref ve haysiyeti müdafaa edilmektedir. Bizim Halkçı gazetesiyle burada görülecek hesabımız yoktur. Onu, Adaletle tevdi etmişizdir. Adaletin vereceği hüküm makbulümüz olacaktır. Esasen, başka türlüünü düşünmek de mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlar; bütün dünya duysun diye, seçimlerden vatandaşlar bezginmiş, bu yüzden iştirak nisbeti yüzde 7 imiş diye resmen ilan ediyorlar. Hayır, arkadaşlar, iştirak nisbeti, şehirlerde yüzde 32, köylerde yüzde 68 dir. Bu seçimler, iştirak nisbeti bakımından, bundan evvelki muhtar ve mahalle ihtiyar heyetleri seçimlerinden asla geri değildir. Her iki partinin aldıkları nispetler bakımından ise vaziyet büsbütün aleyhlerinedir.

Kırşehir meselesi, memleketi satıyorlar vaveylası, iktisadi inhidam kapımıza gelmiş çatmıştır teraneleri, bunların hiçbirisi Türk seçmeni üzerinde bir tesir icra edememiştir. İki Mayıs seçimleri ortadadır. Bu seçimin üzerinde

ağız açacak bir noktaları mevcut değilken manasız bir şekilde, sonra söyliyecemiz demek suretiyle sadece durgun suları bulandırmak teşebbüsüne girişmiş oldukları malumdur. Bu seçimlerde ise netice büsbütün sarahat kesbetmiştir.

Bu memlekette sabah akşam patlatılan bir torpilin, koparılan bir vaveylanın yapılan tertiplerin her gün nasıl bir veçhe arz edeceği endişesiyle beklemek korkusundan ve ıstırabından, vatandaşların masun kalmak istediklerini artık anlamak lazım gelir. Dünyanın hiçbir tarafında, böylesine bir muhalefet görülmemiştir arkadaşlar! Sabah akşam imaller, sabah akşam hadiseler, bu bir avuç ihtiras sahibi tarafından yapılacak ve çıkarılacak, mütemadiyen vatandaşın sinirleri gerdirilecek, sanki yarın yeniden seçimlere gidilecek gibi bir vaziyet meydana getirilecek ve böyle bir mücadele en yüksek tazyikte bütün vatan sathında idame ettirilecek! İşte böyle bir soğuk harp içindeyiz. Bunun adını koyalım arkadaşlar! Üst üste seçimleri her defasında daha büyük bir ekseriyetle kazanan bir iktidara karşı böylesine mücadele edilmez. Bu günahdır, insafa uygun değildir. Bu, bu memleketin kaderini karartmak teşebbüslerinden başka mana ifade etmez. Dün Büyük Millet Meclisi seçimlerini kazanırsınız. Onun hakkında söyleyeceklerimiz var, derler.

Bu geçer, demek ki tesiri sıfıra iner. Arkasından muhtar seçimlerini kahir bir ekseriyetle kazanırsınız. Fakat, ne gam? Halk Partisi derhal bir beyanname neşreder, seçimin bütün tesir ve neticelerini sıfıra indirmek için dalavere yapıldığı iddiasında bulunur. Milli irade ayaklar altındadır, diyerek bir taraftan zihinleri şüphe altında bırakır, bir taraftan da bu seçimlerin neticesini, makbul tesirini mahsus olmayacak bir hale sokmak ister! Seçimi kazanırsınız. Bir çok davaları halletmek lazımdır. Fakat istenilen çalışmamamızdır. Bütün davalara ve bütün ıstıraplara, bittikleri noktadan tekrar başlatmak gerekir! Onların taktikleri işte budur. Bu soğuk harbe bu memleketin uzun zaman tahammül etmesine imkan tasavvur olunamaz. Bunun bir sonu olmak lazımdır.

Şimdi bir takım psikozlar yaratmak peşindedir. Evvela iktisadi inhidamdan bahsederler. Bunu bir defa değil, bin defa söylediler. Bir adama kırk gün delisin deseler o adam belki delirmez ama delirmesine her halde ramak kalır. İktisadi inhidam iddiasını da söyliyeli söyliyeli, kendi fehvalarınca, münakaşa edilemez bir mütearife, bir hakikat haline getirmek arzusundadırlar.

İkinci olarak, seçim emniyetinden bahsederler. Bu memlekette seçim emniyetinin mevcut olmadığını iddia etmek isterler. Bunu söyliyeli söyliyeli, hakikaten bu memlekette böyle bir zehabın hasıl olmasına yol açmak, akıllarınca, böyle bir hava yaratmak arzusundadırlar. Bu da bir soğuk harptir. Bize rahat çalışmak imkanı vermeyecekler, bu memleketin sinirini bozacaklar, bundan sonra da bize hatalar irtikap ettirecekler! Daha sonra da karşıya geçip, bunu

nasıl istismar edeceğiz, bundan nasıl istifade edeceğiz diye, bu yeni vaziyeti mütalaa edecekler!...

Muhterem arkadaşlar, biz sinirleri bozulacak insanlar değiliz. Papaza kı-zıp oruç bozanlar nev'inden ise hiç değiliz. Biz, Demokratik Parti olarak, tes-i-sine bu kadar emek verdiğimiz hürriyet rejimini bergün tekamül ettirmek su-retiyle en mükemmel bir hale getirmeye ahdetmiş insanlarız! Fakat elde edil-miş neticeleri de şunun bunun hürriyet isteriz vaveylalarına ve bu nidalarının aldatıcı tesirlerinde korumaya ve amme nizamını ayaklar altına alacak teşeb-büsleri ise, hürriyeti yıkıcı teşebbüsler olarak önlemeye aynı zamanda azmet-mişizdir. Ayaklanmalar, Büyük Millet Meclisinin çıkardığı kanunlara karşı başkaldırımlar, bu memleketin mukadderatına taarruz etmeler olamaz! Sabah akşam zati şeref ve haysiyetleri siyasete karıştırmak suretiyle süfli bir politi-kanın gıdası haline getirmek ve meseleleri bir tarafa bırakıp bütün havayı tağ-şış etmek teşebbüslerinin muvaffak olmasına imkan yok. Bunu bilmek lazım gelir. Demokratik Parti, dört sene, milletin kendisine verdiği salâhiyetle iş ba-şındadır. Vebal ve mesuliyetlerinin ehemmiyetini ve ağırlığını tamamiyle müdriktir. Hakikaten dört tarafında kazan kaynayan bir adacık halinde coğ-rafiya parçası üzerinde sakin bir millet olduğumuzu tamamiyle müdrikiz. Bu memleketin içtimai düzenini bozacak, onun bütün mafsallarını ve irtibatlarını koparıp keserek, onun bünyesindeki salâbetli noktaları şurada burada, sabah akşamı, yıpratarak, bir gün onun eczayı ferdiyesinin dağılıp inhilal etmesini mümkün kılacak bir mücadele tarzına sureti katiyede son vereceğiz.

İsmet İnönü üçüncü konuşmasını yapmak üzere kürsüye geldi:

Muhterem arkadaşlar, sükûnetle görüştüğümüz zaman vaziyeti daha açık görebiliyoruz. Başbakanın kendisine bizim tarafımızdan söylenmiş olan söz-leri, hakaret olarak tekrar etmesi, hiç olmazsa en hafif tabir ile mübalağa et-mesidir, diyeceğim.

Şimdi bakınız, bugün mecliste karşı karşıya konuşuruz. Onun benim hak-kımda sarfettiği sözler hafızamızda; benim kendisine karşı sarfettiğim sözler meydandadır.

Şimdi arkadaşlar. Başbakanın beyanatı kendisinin ıstırap içinde bulundu-ğunu göstermektedir. Sözlerden müteessir olmuş. Hareketlerinin kafi derece-de beğenilmediğine üzülmüyor. En mühimi kanun çıkıyor; bu kanunu muhale-fetin tanımadığını söylüyor. Bu yanlış arkadaşlar.

Bu memlekette, demokratik bir memlekette B.M.Meclisinden çıkan her kanun kayıtsız, şartsız mutadır, muteberdir. Bunun üzerinde münakaşa ol-maz.

Bunun üzerinde münakaşa var zannetmesi tamamiyle yanlış bir anlayıştır, bir hatadır. Bizim aleyhinde bulunduğumuz, bir kanun B.M.Meclisinde kabul olunduktan sonra o kanunun yürürlüğü hakkında, nufuzu hakkında hiçbir vatandaş tereddüt gösteremez. Buna kimsenin hakkı yoktur. Her vatandaşın hakkı, beğenmediği, mahzurlu bulduğu kanunun değişmesi için kanun içinde mücadele etmesidir. Bunu Başvekilin ayırd etmesi lazımdır.

Çıkış olan bir kanun, kendi teklifi olarak çıkmış olan bir kanun hakkında söz söylenmesi sınırlarını bozuyor. Yanlıştır. Bu, hem kendisine, hem de memlekete ıstırap veriyor. Böyle bir vehmi, tedavi kabul etmez bir vehmi ıstıraplarını hem kendi hayatını, hem de memleket hayatını perişan etmektedir.

Arkadaşlar, bu tedavi olmaz bir dert değildir. Kendisi sıhhatini yerine getirir. Basit bir takım prensipleri kendi haysiyetine ve sınırlarına tesir etmesi mümkün olmayan tabii hadiseler addeder, ondan sonra sukûna kavuşur.

Parti Başkanı olarak, Hükümet Reisi olarak huzursuzluğu her hadise de nasıl çıkarır bilirsiniz. Muhalefeti türlü haksız ithamlar altında bulundurmağa çalışır. Bu doğru değildir. Geçmiş zamanlarda münasebetleri normal hale koymak için çok çalıştığını söylüyor. Her çalıştığı zaman da bizden iyi mukabele görmüştür. Tasavvur ediniz ki, C.H.Partisi aleyhinde kanun çıkmıştır. Şerefine tecavüz edilmiştir. Varlıkları müsadere olunmuştur. Biz bu hadiseleri bir türlü medeni münasevetleri kıran katı bir adım telakki etmedik. Bir parti, bu kadar tecrübeli, bu kadar görgülü ve bu kadar fedakâr olabilir.

Başbakan, bütün geçmiş zamanda bir noktada aldanmaktadır. Başbakan mevkiinde bulunan bir zat ve herhangi bir insan, sözlerini, tutulması veya tutulmaması ehemiyeti olmayan bir nesne telâkki etmemelidir. Biz, hukuk devleti esası üzerinde kendisiyle mutabakata vardık; bir hukuk devleti rejiminde muhalefet ne vazife görürse ondan fazla birşey istemiyoruz, dedik. Ama sözünde durmadı. hukuk devleti prensiplerine aykırı olarak kanunlar sevketti, hareketler yaptı. Seçim esnasında söylenen sözleri tekrar ediyor. İnsaf buyursunlar, kendi söylediklerinin, kendi tecavüzlerinin hiç tesiri olmaz, hiç manâsı olmaz. Marifet mi telâkki ediyorlar? Bu zihniyet tedavi olunmadıkça cemiyetin siyasi hayatına huzur gelmez, Benim maruzatım budur. Hükümeti tanımıyorlar, böyle bir şey mevzu bahis değildir. Biz bu devlete, bu rejime inanmış insanlarız. Bunun selâmetini medeni bir devlet olarak yaşaması için herşeyden evvel Hükümetin, Büyük Millet Meclisinin kanunlarının pürüzsüz olarak çalışması, işlemesi kanaatindeyiz. Amma muhalefet olarak, hür vatandaş olarak, program sahibi insanlar olarak beğendiklerimizi, doğru zannettiklerimizi doğru zannetmediklerimizi, ayırmak vazifesindeyiz. Demokratik memleketlerde Hükümet herhangi bir meseleyi müdafaa ettiği zaman herkes muhalefetin aynı meselede, ve ne fikirde olduğunu bilmek ister.

O fikir, Hükümetin fikirlerinin zıddı olabilir. Bunda muhalefetin aleyhine Başveilin söylediği hükümleri çıkarmak yanlış, haksızdır ve memleketi salim olmayan bir yola sevk etmeye müncer olur.

Şimdi cemiyetin hallolunmaz meselesi yoktur, seçimde korkuyu kaldırmak lâzımdır. Kendi zamanında şöyle yaptı, böyle yaptı, korkuttu gibi 1945 ve ondan sonraları için beni ithama çalışıyor. İthamı esassız, haksız ve faydasızdır. Biz bugünkü vaziyeti daha iyiye götürmeye çalışmalıyız.

Arkadaşlar, bu gidişi beğeniyor musunuz? Vatanda, vatandaşların bir kısmını düşman sayarak, maiyetlerinde, umumi hayatlarında Meclis'te onu kahretmeğe çalışmalarını doğru buluyor musunuz? Bu yanlıştır. Haksızdır, kendilerine itimat etsinler. Böyle bir hava içinde, münakaşalarımızı, muhalefet tenkitlerimizi yapar ve el birliği ile vatanın selâmetine ve itilâsına ait dileklerimiz tahakkuk ettirmeğe çalışırız. Kendilerine sükûnet tavsiye ederim.

Adnan Menderes, İsmet Paşa'yı şu konuşma ile cevapladı:

Sevgili arkadaşlarım; görüyorsunuz ki, sözle fiil yine itilâf kabul etmez bir tezat halindedir. İsmet İnönü, beni üç noktada itham etti: Birincisi, ağza geldiği gibi konuşmam, ikincisi, 1946 seçimlerini ele almam, üçüncüsü, iktisadi mevzulardan bahsetmem.

Muhterem arkadaşlar: bu kürsiye geldiğinde, 1946 seçimlerinden, tarihi tağyir edecek şekilde ballandıra ballandıra, kendisi söz açtı, ben ona peyrev oldum.

İktisadi mevzulara gelince, beyanname çıkarmışlar, o beyanname münasebetiyle ve kaderin sevki ile iktisadi mevzulardan bahsetmek icap etti. İktisadi mevzulardan isterlerse bahis açar, konuşuruz, diyorlar. Bu benim istemle olacak bir şey değildir. Biz iktisadi meselelerdeki hesabımızı kendileri ile, Halk Partisi ile gördük. Daha dün bir seçimden çıktık. Biz, soğuk harbin devamına gıda teşkil edecek olan huzursuzluklara gitmek mesuliyetini bizzat kendi üzerimize almak gafletinde bulunmayız. Arzuları varsa, açarlar, görüşürüz. Başvekilin iktisadi meselelerde söylediklerinin hiçbirisi doğru çıkmadı, iddiasına gelince, kabul etmek lâzım gelir ki, kendileri bu mevzuların dehayikine pek o derece nüfuz edemezler!

Ağzıma geldiği gibi konuşuyordum ve bu kürsüde nasıl konuşmak icabettiğini Halk Partisi muhalefetinden öğrenmem lâzım gelirmiş iddiasına da cevap vereceğim. Bundan evvelki devrede mebus olan arkadaşlarımı işhad ederek söylüyorum. Bu kürsüde Halk Partisinin ne tarz konuşmalar yoluna sapmış olduğunu hepiniz hatırlarsınız. O konuşmaları, İsmet Paşa bizzat ter-

tip etmiştir. Sonra, şurasını da tasrih edeyim ki, bu dünyada en çok sövölüp sayılan bir başvekil olarak huzurunuzdayım. Dünyada benim kadar sövülen sayılan, benim adar hakarete maruz bırakılan bir başvekil daha mevcut değildir.

İsmet Paşa kendi zamanında, ben memleketi idare ediyordum diyor. O devirde bu memleketi çocuklar bile idare ederdi. Çünkü herkesi susturmuş, bir tek kendisi konuşuyordu, memleketi de böyle idare etti ve bu memleket seneler senesi olduğu yerde saydı. Konuşma tarzımda eğer bir şiddet mevcut oldu ise, özür dilerim. Fakat kabul etmek lâzım gelir ki, bu, seneler senesi sövüle sövüle hurpalanmadık yeri kalmamış olan bir adamın mazlûmiyet ve isyanından doğmuştur. Bunların hepsini, sabah kahvaltısı zevkini getirmek için kendisine itiyad edinmiştir. O, bunların hepsini bilir, biraz da insaf gerek, demez. Bütün dedikleri aman sendeledi, tökezlendi biraz daha, ha şimdi, ha birazdan muvaffak olacağız, şeklindedir.

Muhterem arkadaşlar, ben kendisinin hakkımızda neler söylediğini, ortaya koymak istemem. Şimdi kalkıp bunları burada konuşalım mı? Bu seçimlerde, bu memleketin baş felâketi, Adnan Menderes gibi bir insanın Başbakan olmasıdır, demişti. Bir insana, daha nasıl sövülür? Bu memlekette seçim emniyetini tesis etmiş olan bir partiye, hiçbir kabahati olmadan ve bizzat o partinin şaheseri olan bu seçim emniyeti ortada dururken, seçim mevzuunda yüz kızartıcı suç damgasını yapıştırmak, o partiye, haysiyetinin en hasas noktasından hücum etmek ona küfür etmek değil midir?

Muhterem arkadaşlar, eğer sözler normal bir mücadele usulüne dönmek manâsını tazammun ediyorsa, bunu her zaman için dikkatle nazarı itibara alabilirsiniz. Fakat vaziyeti iler tutar yeri kalmamış bir hale getirmişlerdir. Benim, Halk Partisi hakkında, onların birçok insafılı mensuplarının tesiri ile doğru yola getirmek için, lehte söylediğim sözler büyük yerler işgal edecek kadar çoktur. Fakat siz, Halk Partisinden birtek gün Demokrat Partiye ve iktidara tasviibi tazammun ve takdir, edecek bir tek kelime sarfedildiğini duyduğunuz mu, arkadaşlar? Bizim bütün günahımız iktidara gelmemizdir. Affetmez bir kin, bizi bu günahımız için ölünceye kadar takip edecektir. Ağzımızla kuş tutsak, Allahı semavattan şahit diye yerlere indirsek, kabul etmelerine imkân yoktur. Çünkü onları tatmin edecek olan hırs, sadece iktidara gelmekten ibarettir. Bunda da onları haklı görmek lâzımdır, çünkü uzun seneler bir hakkı fetih olarak, bu memlekete sahip oldukarı zannında olanlar, hayatlarının ileri devresinde ruhlarına girmiş olan bu kanaati değiştirmek imkânını bulamazlar. Biz hepimiz hatalı şahıslarız, biz hepimiz hakların gasıplarıyız. Kendileri, Allah tarafından memur olunmuş insanlardır! telâkkileri böyledir.

Muhterem arkadaşlar, Halk Partisi lehindeki sözlerimin hangisini hatırlatayım? Çanakkale'ye gitmiştim. O zaman Halk Partisinin Kurultayı Ankara'da toplanıyordu. Çanakkale kongremizde milli tesianütten, kardeşlikten

bahsettım. Halk Partisi Kurultayını muhabbetle selâmlarım, memleket işle-
rinde muvaffak olmalarını, bu Kurultayın memleket hizmetinde yeni imkân-
lar bahşedecek bir merhale teşkil etmesini temenni ederiz, dedim. Bunun bir
tek aksülâmeli çıkmadı, buna karşı bir tek takdir sedası yükselmedi. Çünkü
bir tek takdir sedasının tılsımı bozacağı korkusu vardı. Bir tek takdir sedası-
nın dahi Demokrat Parti iktidarının meşruiyetinin delilini teşkil etmesi vahi-
mesi ve endişesi onlar için, bize karşı hiçbir zaman insafı, rahim ve şefik ol-
maya imkân vermeyecek bir mania teşkil etmiştir. Bütün meselenin sırrı, iş-
te buradadır.

Muhterem arkadaşlar, dikkat buyurunuz, bu memlekette muhalefetin ve
muhaliflerin hareket tarzı da, matbuatın hareket tarzı da hürriyet içinde ni-
zamlanmak gerektir. Hürriyet; en basit mütearife haline gelmiş tarifiyle, baş-
kalarının hürriyetine riayet kaydıyla mukayyettir. Onların istedikleri ise hu-
dutsuz hürriyettir. Hürriyetin yüzde birini dahi hayatları boyunca başkalarına
tanımayanlar, şimdi başkalarının haysiyetine şerefine, seçimin meşruiyetine,
her ne sahada olursa olsun pervasızca, kayıtsız ve şartsız sövmek, saymak ve
hücum etmek için, hürriyet istemektedirler. Bunun böylesi, dünyanın hiçbir
tarafında mevcut değildir. Böylesine muhalefet de başka yerlerde görülmüş
değildir. Bıraksınlar, bu memleketin tealisi için işlerimizi görelim. Sabah ak-
şam bir sabotaj hareketi tertiplemek için, ömürlerini ifna etmesinler.
Demokrat Partiye indirmeye savaştıkları her darbe, bu memleketin menfaat-
lerine karşı tevcih edilmiş bir darbe mahiyetindedir. Demokrat Parti, kendi
dükkânını, fabrikasını veya ticarethanesini idare etmiyor. Hepimizin, bütün
Türk milletinin müşterek malı olan memleketi idare ediyor. Bu memleket
idaresinde onu tökezletmek ve muvaffak etmemek, tamamiyle memleket
menfaatleri aleyhinedir. Muhalefetler, iktidarın muvaffak olmasını temin
edebilmek için, ellerinden gelen gayreti sarfederler. Biz böylesine bir muha-
lefet görmek şöyle dursun uzun uzadıya izahına çalıştığım gibi, her gün, sa-
bahtan akşama yeni bir tertiple memleket işlerinin perişan hale gelmesini tem-
min edecek yollarda çalışan bir muhalefetle karşı karşıya bulunmaktayız. Ko-
nuşmak ve anlamak mümkün değildir.

Ondan sonra da, yüksek bir edaları vardır. Hatta bütün seçimlerde mağlûp
olurlar, yine de, memleket bizimledir, derler. Hükümet işlerinde şimdiye ka-
dar hiç bir muvaffakiyet göstermemişlerdir, hükümet tecrübelerimizden, sizi
istifade ettireceğiz, derler. Gölge etmesinler, biz başka ihsan istemiyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, bu mevzuun açılmış ve konuşulmuş olması çok
yerinde olmuştur. Bu, lâzım ve zaruri idi. Öylesine bir yol takip ediliyor ki,
buğdayın satılmaması, bu memlekete kredi verilmemesi, bu memleketle iş ve
muameleye girişilmemesi için ne gibi bir tertip yapmak lâzım ise, her gün bu-
nu imal etmekle meşguldürler. Mutlaka ve mutlaka, bunun bir sonu gelmeli-

dir. Ben açık konuşurum, açık konuşmak itiyadımdır. Bundan sonra da açık konuşmaya daha fazla devam edeceğim. Buraya gelenleri, bizimle iş görenleri, şurada burada yakalıyarak doldurmak, bu memleketi dışarıdan tesirle sevkü idare etmek teşebbüslerine çalışmak, bu memlekette geçer akçelerden değildir.

Muhterem arkadaşlarım, vaktiyle Fuat Köprülü arkadaşım, Ankara Palas-ta birçok insaslar arasında konuşuyordu. Orada bulunanlardan birisi de bir ecnebi gazetesinin muharriri imiş. Bir gazete, bunu o yabancı gazeteye bir beyanat gibi nakletmişti. Fuat Köprülü bunu görür görmez, derhal tekzip etmiş, ben bu zatı tanımam, kimseye ve böyle bir gazeteye de beyanat vermedim. Buna rağmen Köprülü'nür, yakası bırakılmamış, mahkemey verilmiş, üç sene, altı sene ceza tehdidi altında yaşatılmıştı.

Muhterem arkadaşlar; benim söylediklerimin bu kürsüde söylenmesinde fayda vardır. Sırası gelirse, daha ilerisini de söyleyeceğim. Hepimizin bunların söylenmesi neticesinde lâzım olan vatandaşlık tavrımızın değişmesi icabeder.

Bu memleketi idare edenler, bu memleket evlâtlarının milli iradesine dayanarak idare ederler, muhterem arkadaşlarım. Hakka razı olmayanlar hakikatı kabul etmek istemeyenler, ekalliyetin baskısını bu memlekete hâkim kılmak istiyorlar. Bunu, Türk milletinin huzurunda arz ediyorum. Huzur ve emniyetten bahsediyorlar. Bu memlekette bütün huzursuzluk ve rahatsızlık, hakikati kabul etmemek ve hakkına razı olmamaktan neşet etmektedir. Hiçbir zaman Demokrat Parti iktidarını rızalarıyla kabul etmiş görünmemektedirler ve mütemadiyen bu memlekette bir psikoz yaratmak, ekalliyetin düşüncesini ve fikrini ekseriyete hâkim kılmak, ekseriyeti ekalliyete tâbi hale getirmek istemektedirler. Bu da, hiçbir zaman demokrasi sistemine, ekseriyet sistemine inanmamış olduklarından ileri gelmektedir. Kendilerini münevver müstebit addediyorlar ve mütemadiyen ve mütemadiyen ekalliyetin baskısı altında memleketi idare etmek arzusunu güdüyorlar. Madem ki, reyle iktidarı ve idareyi ele alamadık, bu defa şirretlikle iktidarı baskı altında bulundurun, iktidarı istediğimiz istikamete sevkederiz, diyorlar. Bunu politikalarının hedefi ve gayesi olarak tayin etmişlerdir.

Muhterem arkadaşlar; bir zat çıkıyor, suçlusunuz diyor. Bir zat çıkıyor, ıstırap içindesiniz, elem içindesiniz, benim dediğimi yapacaksınız, diyor. Niçin? Çünkü bu zatın adı İsmet İnönü'dür. Kırşehir Kanununu geri alacaksınız, hâkim teminatını iade edeceksiniz! Söyledikleri nas gibi bir şey! Ama siz ekseriyettesiniz, bu ona göre para etmez. dediklerini size ekalliyet olarak dikte edecektir. Zaman zaman seçimler yapılıyor. Bu seçimlerin neticesine neden inanmıyorsunuz? Bütün bunları, saydınız, döktünüz, hesabını seçimlerde karşılıklı olarak yaptık. Sırası gelince yine de yaparız. Ama sabah, akşam ek-

seriyete bir yüz karası vurmak ille sadece benim dediğim olacaktır psikozunu yaratmak, ekseriyeti istediği istikâmete sevketmeğe çalışmak, olacak şeylerden değildir. Hedefin Demokrat Partiye ve iktidara, memleket işleri için, hayırlı bir yol takip ettirmek olduğuna inanmak mümkün olsa, bunlar bir dereceye kadar hüsnükabule mazhar olurdu. Fakat bütün bunların Demokrat Partiyi ve iktidarını tahrip maksadına matuf olduğunu anlamak güç değildir. Şurasını düzeltelim ne olacak arkadaşlar?.. Hiç bir şey. Bu memlekette nizamın gayrimümkün raddelerine kadar muhafazasında bu kadar titiz davranmaktayız. Bir de bu memlekette nizamın muhafazası mümkün olmaması halini bir tasavvur ediniz. O zaman İsmet İnönü elini kolunu sallayarak gelecek ve diyecek ki: İşte demokrasi tecrübesi iflâs etmiştir. Gördünüz, hayatımız boyunca biz kendi rejimimizi tatbik etmekte ne kadar haklıymışız!

Arkadaşlar, Demokrat Parti iktidarı bu sözü kimseye söyletmeyecektir ve demokrasi rejiminin bu memlekete uyar ve yakışır bir rejim olduğunu, her türlü tehlikelere karşı onu muhafaza etmek suretiyle bütün dünyaya ispat edecektir. ²⁰¹

»

Gazeteci yazar Tekin Erer ise, muhtârlık seçimlerini ve bu konudaki gelişmeleri şöyle nakleder:

« 8 Kasım 1954 tarihinde tasnifi biten muhtarlık seçimlerinin neticeleri belli olmuştu. C.H.P. (7.000) muhtarlık, Demokrat Parti de (33.000) muhtarlık elde etmişti. Bu seçimlerde Halk Partisinin yapmış bulunduğu propağandalar karşısında D.P. Genel Başkanı Vekili Fuat Köprülü Şunları ifade etmişti :

«— Yıllarca bu memleketi idare etmiş olanların, muhtar seçimlerinde, memleketi içinden yıkmaya çalışan solcuların usullerin tatbik etmeleri mucibi teessürdür.»

Bu vesileyle Ulus Gazetesi muhtar seçimlerinde Demokrat Partinin yüz kızartıcı baskı yaptığı hakkında yayımlar yapıyordu. Demokrat Parti Bursa Mebuslarından Hulusi Köymen Başbakanın cevaplandırması isteğiyle Ulus Gazetesinin bu iddiaları karşısında bir sual tavrı vermişti. Bu tavrın Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi bazı çatışmalara sebebiyet verdi. Adliye Vekili Osman Şevki Çiçekdağ seçimlerde asla bir baskı yapılmadığını, iddiaların iftiradan ve seçimleri kaybetmiş bulunmanın ızdırabından doğmuş olduğunu anlattı. Sözleri arasında 1946 seçimlerini yapmış olanların böyle iddialarda daima bulunabileceklerini ifade etti. Kürsüye gelen İnönü :

«— 1946 seçimlerinin gayri meşruluğu hakkında ortaya sürülen iddialar, bütün iftiralara rağmen itibar kazanmamıştır. 1946 Meclisinin gayrimeşruluğu hakkındaki bütün sözler tamamen çürütülmüştür. Ben seçildim. Meclisin çoğunluğu hakkındaki bütün sözler tamamen çürütülmüştür. Meclisin çoğunluğu da beni vazifeye seçti» demiştir.

201 Rıfki Salim Burçak: a.g.e., 230 - 257. ss.

Bu beyanat üzerine söz alan Adnan Menderes İnönü'ye şu cevabı verdi :

«— İsmet İnönü kâh melekâne, kâh peygamberane bir üslûpla, kâh profesyonel bir câninin soğukkanlılığı ile konuşuyor. Biraz evvelki konuşması ile paşa 1946 seçimleri üzerine sünger çekiyor. Sonra da yeniden millî jurnalcılığa devam ediyor. İnönü konuşurken güler misin, ağlar mısın? Bir insanın gözünün içine bakarak yalan söylemesi hayret uyandırır. Buna beşer vicdanı tahammül edemez. Fakat İnönü'nün şu kürsüye çıkarak demokrasiden bahsetmesi, sadece ilâhî adaletin tecellisinden ibarettir. Allah'ın büyüklüğüne bakınız, ömrü boyunca inkâr ettiği prensipleri müdafaa etmek için onu bu kürsüye getirdi. Türk Milleti'nin 1950'deki sillesi, çünkü müstebidi bugün hürriyet müdafii yaptı.»

Menderes konuşurken, bilhasrı son cümleyi söylerken İnönü yerinden «yalan, yalan» diye bağıırıyordu. Menderes bu müdahale karşısında konuşmasını keserek doğrudan doğruya İnönü'ye teveccüh eden şu sözleri söyledi :

«Gözüme bak, paşa gözüme bak!.. Senin kâzıı şöhretinden çekinecek, korkacak kimse yok burada.. 1946'daki cinayetinin cezasını çekeceksin. Biz, hürriyet istiyoruz diye, hürriyetleri yok etmek teşebbüslerinizi mutlaka önlemek azmindeyiz.»²⁰²

Bu konu ile ilgili olarak, Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in, 7 Kasım 1954 günü yapılan muhtarlık seçimleri hakkındaki sualine Adliye Vekili Osman Şevki Çiçekdağ, Dahiliye Vekili Namık Gedik ve Başvekil Adnan Menderes'in verdikleri cevapları ve bununla ilgili meclis müzakerelerini Zabıt Ceridesi'nden iktibas ederek aynen veriyoruz:

« T.B.M. Meclisi Sayın Reisliğine

Ankara'da intişar eden 8 Kasım

1954 tarihli Halkçı gazetesinde, "Demokrat Parti dünkü seçimlerde yüz kırtarıcı baskılara başvurdu" başlığı altında üç sütunu dolduran bir yazı intişar etmiştir. Umumi efkârda seçim emniyet ve hürriyeti etrafında şüphe uyandıran bu neşriyat sebebiyle aşağıdaki hususların Adliye ve Dahiliye vekilleri tarafından sözlü olarak aydınlatılmasını rica ederim.

202 Tekin Erer: a.g.e., 245 - 246. ss.

1. 7 Kasım 1954 günü bütün vatan sathında yapılan muhtar seçimlerinde kaç seçim sandığı kurulmuş ve bunlardan kaçında ve hangi sandıklarda hâdisе zühur etmiştir? Bu hâdiselerden - eğer vâkı ise - seçim emniyet ve hürriyetine doğrudan doğruya veya dolayısıyla müessir olabilecek mahiyette kaç vaka tesbit edilmiştir?

2. Seçim günü gerek halktan ve gerekse seçime iştirak eden siyasi partilerden seçim kurullarına bir şikâyet yapılmış mıdır? Yine aynı gün Hükûmete bu yolda bir müracaatta bulunulmuş mudur?

8 . XI . 1954

Bursa Mebusu

D. P. Meclis Grubu Başkanı
Hulûsi Köymen

ADALET VEKİLİ OSMAN ŞEVKİ ÇİÇEKDAĞ (Ankara) — Muhterem arkadaşlarım. Bursa Mebusu Hulûsi Köymen arkadaşımız tarafından verilip Yüksek Reislikten vekâletimize de tevdi buyurulan sual takririne cevabımı arz ediyorum :

1. 7. XI. 1954 Pazar günü bütün yurttta yapılan şehir ve kasabalardaki mahalle ihtiyar heyeti ile köylerdeki muhtar ve ihtiyar meclisi seçimlerinde kurulan seçim sandıklarının sayısı 43 156 ya balığ olmuştur.

2. Bu seçim sandıklarının cüzi bir kısmının bulunduğu sahalar dâhilinde bâzı vatandaşlar arasında mahiyetleri itibariyle tamamen mevzûî ve şahsi olmak üzere kavgalar, müessir fiiller, karşılıklı hakaret ve tehditler, birkaç yerde tasnif işine müdahale ve oy puslalarının yırtılması ve Seçim Kanununa muhalif olarak propaganda yapılması gibi miktarı altmış aşmıyan münferit bâzı hâdiseler tekevvün etmiş ise de, arz ettiğim muazzam sandık sayısı yekûnuna nispetle bu miktarın ne kadar az ve tabii olduğu meydandadır.

Kaldı ki; münferit olarak şu veya bu sandık sahasında tekevvün eden bu vakaların faillerinin de seçime iştirak eden partilerden ve bağımsız vatandaşlardan olduğu da tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Hemen şu noktaya da işaret ve arkadaşımı katiyetle temin edeyim ki; bu hâdiselerin hiçbirisi, ne seçim emniyet ve hürriyetine ve ne de kapalı oy verme yerlerindeki gizliliğe ve

sandık alanında bütün vatandaşların gözü önündeki aleni tasnife ve onun neticelerine en ufak bir tesir ika etmiş değildir. Zira seçimden evvel hükûmetçe alınmış olan tedbirlerin ve kanunlarımızın tatbikında gösterilen hassasiyet ve itina dolayısıyla işbu münferit, şahsi ve mevzûî vakalar da derhal zamanında bertaraf edilmiş ve böylece seçim emniyet ve teminatı her türlü tesirden masun bulundurulmuştur.

3. Bundan başka, seçim günü gerek vatandaşlarımız ve gerek seçime iştirak eden siyasi partiler tarafından seçim kurullarına veya diğer mercilere yapılmış olan şikâyet ve ihbarların sayısı ise yüzü geçmemektedir. Bu şikâyet ve ihbarların da büyük bir kısmı derhal ve doğrudan doğruya kanunen vazifeli ve salâhiyetli merci tarafından yapılan tetkikat ve tahkikat sonunda neticelendirilmiştir. Diğer cüzi kısmı ise halen tetkik ve tahkik safhasında bulunmaktadır.

Muhterem arkadaşlarımı; bu vesile ile şu ciheti de mârûzatıma ilâve etmek isterim :

Yüksek malûmunuz olduğu üzere suç ve suçluluk içtimai bir hâdisedir. Yalnız cemiyetimizde değil, her medeni toplulukta da, alınmış olan tedbirlere ve kanuni müeyyidelere rağmen suç işlenmektedir. Bu itibarla seçim günü günlük içtimai hâdiselerin tekerrürü mahiyetinde olan, bizatihi seçim ve seçim emniyeti ile asla alâka ve irtibatı bulunmıyan bâzı suçların tezahür ve tekevvününün mücerret seçim gününe tesadüfî dolayısıyla bunları seçim emniyetini ihlâl edici mahiyette telâkki etmenin isabetsizliği aşîkârdır. Tarzı vukuu itibariyle tamamen şahsi, ailevi ve hukuki illet ve sebeplere dayanan bu mahallî ve münferit vakaların âmmenin gözü önünde cereyan eden bu seçimlerde bütün memlekete şâmil bir mânada yüz kızartıcı bir baskı olarak gösterilmesini hak ve adalet adına şiddetle reddederim.

Ve yine şu hususu katiyetle arz edeyim ki: seçim günü, seçim ve seçim emniyeti ile alâkalı, ölümlle neticelenen tek vaka tesbit edilmemiştir. Bu demek değildir ki, o gün memlekette adam öldürme vakası olmamıştır. Hayır olmuştur. Fakat tesbit ettiğimiz birkaç öldürme vakası seçimden tamamen ayrı diğer hukuki sebep ve âmillere dayanmaktadır.

Binaenaleyh; milli iradenin tecelli vasıtası olan ve dolayısıyla demokratik rejimin esasını teşkil eden bu seçimler bütün vatan sahında kanunlarımızın sağladığı adli murakabe ve teminat altında mutlak emniyet ve huzur içinde cereyan etmiş ve milyonlarca vatandaş milletimize has olan büyük bir olgunluk ve vakar ile, üstün bir şevk ve heyecan ile sandık başlarına koşmuş ve reylerini 1950 tarihinden bu yana cereyan eden bütün seçimlerde olduğu gibi her türlü tesir ve müdahaleden âri olarak mutlak bir serbesti içinde kullanmışlardır.

Hal ve vaziyetin bu merkezde olmasına rağmen bu seçimin yüz kızartıcı baskılar altında cereyan ettiği yolundaki neşriyatın yersiz, isabet-siz ve tamamen hakikatten âri mahiyetini büyük Türk Milletinin ve onun hakiki iradesinin mü-messilleri olan Büyük Meclisin takdirine arz ediyorum. (Soldan: Şiddetli alkışlar).

REİS — Dahiliye Vekili.

DAHİLİYE VEKİLİ NAMIK GEDİK (Ay-dın) — Muhterem arkadaşlar, Bursa Mebusu Sayın Hulusi Köymen'in, 7 Kasım 1954 günü yapılmış olan köy ve mahalle muhtar ve ihtiyar meclisleri seçimlerine dair Hükümetten vakı şifahi suallerin Dahiliye Vekâletini alâkadar eden kısımları üzerinde arzı cevap edeceğim.

8 Kasım tarihli Halkçı gazetesinde, evvelden ve maksatlı bir şekilde hazırlanmış olduğu cümle-nin malûmı olmak icabeden ve kanunların mut-lak teminatı altında cereyan ettiği iyi niyetli büt-ün vatandaşlar tarafından kabul edilmiş bulu-nan seçimlerin neticeleri hususunda vatandaş-larımızın viedanında bir takım tereddütler yarat-mak gayretinin mahsulü bulunan bu neşriyat hakkında, 8 Kasım günü Anadolu ajansı vasıta-sıyla bir açıklama yapmış bulunmaktayız.

Bu seçime takaddüm eden günlerde, bütün memlekette yer yer üstü kapalı ve açık geçitli tahriklerin yapılmış olduğu cümlelerin malûmu-dur. Bu hava içinde cereyan etmiş ve çok geniş bir vatandaş kitlesini yakinen alâkadar etmiş bulunan seçimlerde, bir kısmı sadece o gün vâ-kı hâdiseler olarak vukuaat bültenlerimize intikal etmiş ve bu 58 muhtelif vakadan mühim bir kısmının da seçimle alâkalı olmadığı tesbit edilmiş bulunmaktadır. Bu vakaların sayısında da geçmiş yıllardaki emsaliyle kıyaslanlığı tak-dirde % 180 bir azalmanın mevzuat olduğu

memnuniyetle müşahade edilir, Geniş bir hürriyet nizamının cari olduğu, fert ve âzame huzurunu bozmıyacak derecelerde her türlü şahsi hak ve hürriyetlerin, kanunların mutlak teminatı altın-da mahfuz bulundurulduğu memleketimizde, bâ-zı maksatlıların zaman, zaman dille ve kalemle yaratmak istedikleri huzursuzluğun yeni bir de-lili sayılabilecek soruya mevzu neşriyatın, kadir-bilir necip milletimiz tarafından lâayık olduğu mukabele ile cevaplandırılmış olduğu aşikârdır. Artık hatırlanması bizlere üzüntü ve yürekleri-mize ezinti veren yakın mazinin 1950 yılından beri millet iradesiyle iflâs etmiş, itibardan düş-müş tahrik ve tezvir metotlarının, büyük millet viedanındaki tepkisi, son defa milletimizin iktidarına karşı izhar etmiş olduğu mânalı ve muh-tegem itimat ve delil ve tezahürleriyle meydan-dadır.

HULUSİ KÖYMEN (Bursa) — Çok muh-terem arkadaşlarım, 7 Kasım Pazar günü yapı-lan muhtar seçimleri ferdasında bir gazete, bü-yük manşetle «Demokrat Parti yüz kızartıcı ağır baskılar yaptı» şretinde bir neşriyata gi-rişti.

Bu neşriyat, hakikaten çok ağır bir töhmet ve isnadı. Demokrat Partiye tevehî etmiş oluyor ve aynı zamanda milletin yüksek seviye ve şuu-runu da açık bir hürmetsizlikte bulunuyordu. Bu sebeple, milletin sahip olduğu şu kürsüde alâkalı vekiller tarafından açıklanması mevzu-unda bir takrir verdiğim zaman, hâdiselerin hiç-bir vakit yabancısı değilim. Çünkü, seçimler, gün ışığında, aydınlıkta, herkesin gözü önünde cereyan etmişti, hakikatlar bütün vatandaşlar-ca biliniyordu, buna rağmen suali vermemekte partimiz adına zaruret gördüm ve bithassa şu Yüksek Mecliste milletin itınarlı ile vacife olan yüksek grupumuz adına bir açıklama yapılma-sını istemekte partimiz hesabına büyük fayda mütalâa ettim.

Sayın arkadaşlarım, hükümetçe verilen iza-hat tatmin edicidir, 40 küsur bin sandıkta seçim yapılmıştır ve seçim günü vukua gelen hâdiseler-in sayısı, altmışı geçmemektedir ve bu vaka-nın altmışı da seçim ile ilgili değildir, bu gibi hâdiseler her gün sabahdan akşama ve akşamdan sabaha memlekette vukua gelmektedir. Memle-kette birçok vakalar olmakta ve olagelmektedir. Bunların siyasi bir dâvaya fırsat verecek, bir

bahane olarak ele alınacak hüviyet ve mahiyet taşımadığı meydandadır.

Şimdi muhtar seçiminin hakikatları herkesin gözü önünde dururken bunları, bir karanlığın içine gömerek, mum ışığında, perde arkasında gölgeler yaratmaktan maksat ve gaye nedir? Bunun üzerinde durmak lazımdır. Bunların nereden gelen, nereye giden fikirler olduğunu ve hangi suları bulandırmak istediklerini anlamak çok faydalı olur kanaatindeyim.

TURGUT GÖLE (Kars) — Tahrik etme, yalnız bir gazetenin yazısıdır.

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Arkadaşlar, Halkçı gazetesinin bu yazısı ve bu isnaı Türk Milletinin yüksek seviye ve şuuruna tecavüzdür, demiştim. Bunun izahı lazımdır. Bunun izahını yapabilmek için müsaadenizle ve muhterem muhaliflerimizden de özür diliyerek yakın mazideki hâdiseleri konuşturmak mecburiyetindeyim. Bu özür dilememin sebebi vardır. Bu kürsüde yakın mazideki hâdiseleri konuşturarak onları vesikalarında uyur bırakmak çok arzu edilir bir şeydir. Fakat sebep ve mecburiyet hâdis olursa bunların konuşulmasında zaruret de beliriyor. Bunu söylemek ve hâdiseleri konuşturmak muhaliflerimiz için üzüntülü olabilir ve belki hakikaten yüz kızartıcı birtakım günahların burada izahı demek olur. Soldan alkışlar) Fakat ne yapalım, buna mecburiyet hâsıl oldu, affınızı dilerim.

Sayın arkadaşlarım: hepinizin bildiği gibi, 1946 seçimleri bütün vatan sathında kurulmuş ve işlemeye başhyan veyahut işletilen bir kiyotip mekanizması dehşetini hissettirecek baskı yapılmıştı. (Çok doğru sesleri) (Sağdan gürültüler) Buradan söylersiniz arkadaşlar, vatandaşlara hiç akla gelmiyen işkenceler yapıyordu. buna rağmen 1946, 21 Temmuz seçimi günü vatandaşlar ibadete gider gibi sandık başlarına gittiler, reylerini verdiler. Akşam oldu, tasnif gizlice yapıldı; uzun devam eden büyük baskı neticesinde C. H. P. mutlak muzafferiyet bekliyordu. Tasnif neticesi berakis oldu. Bu netice hiç de istedikleri gibi olmadı; C. H. P. tamamen münhezim olmuştü.

Arkadaşlar, bu hizmetin karşısında Cumhuriyet Halk Partisi muzafferiyeti, sahte muzafferiyeti ilân etmek zorunda kaldı.

TURGUT GÖLE (Kars) - Ne alâkası var, yeter artık.

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Müsaade buyurun, izah edeceğim. Hâdiseleri konuşturacağım. Seçimlerde baskının nasıl yapıldığını ve baskı kelimesinin siyasi edebiyatımızda hangi tarihte yer aldığını belirtmek lazımdır. Bağırma-ya bakınız yoktur.

RAUF ONURSAL (İzmir) - Hakları var, mazilerinden utanıyorlar.

REİS — Devam edin Hulusi Bey.

Sağdan bir ses — İstizah açın da konuşalım.

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Telâşınız neden arkadaşlar? Ben peşinen söyledim. (Sağdan: Gürültüler)

REİS — Hatibin sözünü kesmeyin.

HASAN ERDOĞAN (Kars) - Seçimse, siz kazandınız, daha ne istiyorsunuz? (Sağdan: Gürültüler)

REİS — Böyle devam ederseniz hakkınızda nizamname hükümlerini tatbik etmeye mecbur olacağım.

Hulusi Bey devam ediniz. (Soldan: Devam devam sesleri)

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Arkadaşlar, 1946 seçimlerinde elde edilen bu beklenmedik netice karşısında Cumhuriyet Halk Partisi zaferini ilân etmekten gayri bir tedbire baş varamaz ve hakikati olduğu gibi kabul edemezdi. Çünkü arkadaşlar dövülen vatandaşların yaraları henüz sarılmamıştı. (Soldan: Bravo sesleri) Çünkü arkadaşlar, girilen. (Sağdan: Gürültüler)

REİS — Hulusi Bey devam edin.

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Geceleyin jandarmanın takibinden kaçarken bahçeler arasında göğsüne dal saplanarak ölen ve dalda asılı bulunan vatandaşın cesedi daha musalladan kaldırılmamıştı. (Sağdan gürültüler)

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Onu yapanlar bugün aramızdadır.

REİS — Devam edin, Hulusi Bey.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — 1946 seçimlerinden bahsetmeyin.

HULÜSİ KÖYMEN (Devamla) — Söyliyeceğim. Hâdiseleri konuşturuyorum. İşte Cumhuriyet Halk Partisi bu vaziyette milletin en aziz bildiği hakkından kefaret vererek kendi canlarını kurtarmak mecburiyetinde kaldı.

Söyliyeceğim ve bütün valilere - yalnız hatırlarında kaldığına göre dört vali müstesna olarak

seçimi Cumhuriyet Halk Partisinin kazandığını yekavaz olarak ilân etmek emri verildi. Ve seçim Cumhuriyet Halk Partisinin zaferi ile neticelendiği ilân edildi. (Sağdan: Gürültüler, soldan: Devam sesleri)

Sayın arkadaşlarım, (Sağdan: Gürültüler) bir zaman sonra Büyük Millet Meclisinin açılış töreni yapıldı. Tarih gibi söyleyeceğim, çünkü yakın tarihtir. (Sağdan: Gürültüler) Arkadaşlar, bir müddet sonra Büyük Millet Meclisi, açıldı. Büyük Millet Meclisinin açılış günü şu binanın etrafını dolduran binlerce halk ve onların arasına katılan silâhlı emniyet kuvvetlerinin bu açılış kutlamak için toplandığı sanılıyordu. Fakat o gün Cumhuriyet Halk Partisinin zaferinin iflâsını bu muhteşem alayla ilân etmek mümkün oldu ve toplanan bu halk, bu merasimi canı gönülden sonuna kadar tamamladı. Bütün bunlar şunu gösteriyordu: Türk milleti, seçim hakkını, siyasi hak ve hürriyetini vatan mefhumu içinde eriterek her ikisini tek mefhum haline getirmiş ve ikinci bir millî mücadele ruhu ile bu mefhum etrafında ayaklanmıştı. Bu hakikat karşısında artık seçim emniyeti, doğrudan doğruya milletin teminatı altına girmişti. Hiçbir şahıs ve hiçbir parti memlekette seçim emniyetini ihlâl edecek en uzak bir teşebbüsü aklından geçiremez, geçirecek olursa kendi kendini inkâr etmiş, intihara karar vermiş sayılır. (Sağdan: Kırşehir sesleri)

REİS — Müdahale etmeyin efendim.

Hulûsi Bey dört dakikanız kaldı.

HULÛSİ KÖYMEN (Devamla) — Sayın arkadaşlarım, bu sebeple diyorum ki; gerek Cumhuriyet Halk Partisinin ve gerekse onun matbuatının seçimlerde baskı yapıldığı ve baskının yüz kızartıcı olduğu yolundaki iddiası, doğrudan doğruya Türk Milletinin bu yüksek seviye ve şuuruna bir hakarettir, bu hakareti Yüksek huzurunuzda kendilerine reddediyorum. (Soldan: Şiddetli alkışlar)

Arkadaşlarım, bu memlekette gerek muhalefet için, gerek iktidar için çok geniş müspet hizmet sahaları vardır. Bu sahalarda dururken mücerret her iki parti arasındaki münasebeti bir düşmanlık mihveri etrafında yürütmekte devam etmek... (Sağdan: Onu sizin gibiler yapar sesleri, gürültüler) muhalefetin şiarı olmamalıdır. (Sağdan: Gürültüler)

SIRRI ATALAY (Kars) — Senelerce sen de Halk Partisinde çalıştın, parti reisliği yaptın, şimdi böyle konuşman ayıptır.

REİS — Sirri Bey, hatibin sözünü kesmeyin, rica ederim.

HULÛSİ KÖYMEN (Devamla) — Bu yol, memlekete hizmet yolunun tersine bir istikamettir. (Soldan: Gürültüler)

ABDULLAH KÖROĞLU (Malatya) — Bu hareketin nifaktır.

HULÛSİ KÖYMEN (Devamla) — Yerinden söylemek kolaydır. Buraya geldiğin zaman konuşursun.

Sayın arkadaşlarım, biz, Türk milleti için iyi niyetle çalışanları daima Tanrı'nın yardımına mazhar olduğuna inanıyoruz. (Soldan: Bravo sesleri, alkışlar) Bu böyle olmuştur, bundan sonra da böyle devam edecektir. Sağ olunuz. (Soldan: Alkışlar)

CUMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL BAŞKANI İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Söz istiyorum.

REİS — Hangi mevzu hakkında?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Cumhuriyet Halk Partisine bazı tüzitler yapıldı, müdafaa edeceğim.

REİS — Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlarım, son yapılan muhtar seçimleri üzerinde Büyük Millet Meclisi huzurunda bir müzakere tertib edildiğini görüyoruz. (Soldan tertip değil sesleri) yapılan neşriyat münasebetiyle grup başkanının bu münakaşayı doğrudan doğruya Cumhuriyet Halk Partisi ile tahrik etmesi devam edecek müzakere için tabii bir sebep olmuştur.

Şimdi ana iktidar partisinin muhterem grup başkanının bir noktaya dikkatini celbetmek isterim.

8 Kasım günü bir hususi gazete, hususi müessesese olmuş bir gazte seçimler hakkında neşriyat yapmış. İş ne münasebetle Cumhuriyet Halk Partisinin bir muhakemesi şekline sokuldu, anlamak mümkün değildir? (Gürültüler)

Asıl mühim olan başka bir nokta var: 8 Kasım günü neşriyatından dolayı Halkçı gazetesi mahkemeye verilmiştir. Verilmiş mi, verilmemiş mi? Bir taraftan mahkemeye sevk olunan bir müessesenin ayrıca Büyük Millet Meclisinde muhakeme edilmesi nasıl bir harekettir?

Arkadaşlarım, içinde bulunduğumuz rejimin

çok esef verici bir tezahürü olarak adaletin istiklali mevzuunda mütemadi gösterilen riayetsizlik, dikkatsizlik Meclise de intikal etmemelidir. Bu, yanlış bir şeydir arkadaşlar, buna müsaade etmeyiniz arkadaşlar.

Mahkemede muhakemesi görülmekte olan her hangi bir hâdisenin Büyük Millet Meclisinde ayrıca bahis konusu edilmesi suretiyle hâkimler üzerinde tesir yapmaktan ihtar edilmesi lâzımdır. Bunu vekillere, grup başkanına tavsiye etmenizi istirham ederim.

Şimdi arkadaşlarım, memleketin iç politikasında unumü ahenk arzu edilmeyecek kadar gergindir. Bunu artırmakta fayda yoktur. Çok şükür, çok kuvvetli, çok itibarlı olan memleketimizi demokratik yolda da itibar kazanacak bir istikamette yetiştirmeye, geliştirmeye çalışmalıyız.

Şimdi bütün söyleyeceklerimi, böyle bir yapıca zihniyetle sizin takdirinize arz etmek isterim. Esas mevzua geliyorum.

Yedi Kasım günü yapılan seçimler üzerindeki münakaşa nerede toplanıyor? Seçim emniyeti mevzuu üzerinde toplanıyor.

Seçim emniyeti üç kısımda mütalâa olunur.

Seçimden evvelki, seçim esnasındaki hâdiseler ve seçimden sonraki vakalar...

Seçimden evvelki hâdiseler, şüphe yoktur ki, memlekette huzuru ve seçim emniyetini ciddi bir şüphe içinde, bunaltıcı bir hava içinde bırakacak şekilde cereyan etmiştir. (Soldan: Nerede sesleri, gürültüler, misal ver sesleri)

İnsaf buyurun arkadaşlar, Kırşehir vilâyeti arzu etmediğiniz bir tarzda rey kullandığından dolayı lâğvedilmiş değil midir? Anadolu'da ve bilhassa böyle uzun zamanlardan beri vilâyet merkezi olarak yaşamış olan bir kasabada, o vilâyetin lâğvından dolayı uğranılan elem, zarar, ve mânevi ıstırap sonsuz olmuştur. (Soldan: onun bununla alakası yoktur» sesleri) (Sağdan: Bravo sesleri, alkışlar)

Şimdi bakınız netice ne olmuştur? Kırşehir vilâyeti merkezinde, Kırşehir kasabasında zannediyorum, 74 veya 76 muhtarlık vardı. Kırşehir'in siyasi hüviyetini biliyorsunuz; bunların çoğu muhaliftiler. Bu seçim neticesinde Kırşehir'de iki muhtarlık bağımsız olarak kalmış 72 veya 74 muhtarlığın hepsini Demokrat Parti kazanmıştır. İnsaf edin arkadaşlar. (Sağdan, alkışlar)

Bu neticeyi, Kırşehir'de bulunan vatandaşların içinde bulundukları ruh halatinin, korkunun

ve ıstırapının tesirinden başka bir suretle mânalandırmaya imkân var mıdır? Bu bir.

Ondan sonra arkadaşlarım; size, bu memleketin bugün iç politika bakımından en büyük meselesini arz etmek isterim. Bugün siyasi hayatımızda itimat havası ve yeni bir istikamete gitmek ümidi birdenbire yarlıyabilir. İki şey yapınız; biri, Kırşehir'i tekrar vilâyet yapınız. (Gülüşmeler, nasıl olur sesleri)

İSMET İNÖNÜ (Devanla) — Lütfediniz arkadaşlarım. Bir kasaba halkına reyinden dolayı ceza tertibedilmesi ortaçağda yapılan işlerdendir. Bunu Demokrat Partiye lâayık görmeyiniz. Bunu Cumhuriyet Hükûmetine lâayık görmeyiniz. Kırşehir'in çektiği ıstırapta, bütün memleket müşterektir. Kırşehir vilâyetinin bugünkü seçiminde, gelecek seçimde; seçime girerken emniyetli bir havanın hâsıl olması için, korku havasının mutiaka bertaraf olması lâzımdır.

HÜSEYİN BALIK (Zonguldak) — Paşam, bu memleket öyle şeyleri dinlemez.

REİS — Hüseyin Bey lütfen müdahale etmeyiniz.

HÜSEYİN BALIK (Devanla) — Bütün Türkiye'yi tazyik altına aldınız, millet sizi dinlemedi. Dinleseydi sizi iktidarda bırakacaktı.

REİS — Hüseyin Bey lütfen karşılıklı konuşmayınız.

İSMET İNÖNÜ (Devanla) — Şimdi arkadaşlar, ikinci meseleye geçiyorum. Bugün bu memleketin müşterek olan başlıca dertlerinden birisi de adli istiklâl meselesidir.

Arkadaşlar; mahkeme istiklâlini, hâkim teminatını lütfen behemehal ve süratle tamir ve ıslah ediniz.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Daha nasıl istiklâl olsun?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Bunsuz seçimde emniyet olmaz, bunsuz vatandaş hayatında huzur olmaz, bunsuz hiçbir siyasi konuşma olmaz. 7 Kasımında muhtar seçimlerine girerken bütün seçmenler başlıca bu iki tazyik altında bulunmuşlardır. Bakınız Kırşehir'de neticeyi söyledim. Muhterem Halûsi Köymen Kırşehir'de eskiden çokluk D. P. aleyhindeydi, şimdi 76 da 74 ünü kazandık, diye uzun boyu iftihar edebilir ama, hakikat ve ana sebepler acaıdır; düşünülürse kendileri de muztarip olacaklardır. İkincisi; adalet teminatı meselesini süratle hallet-

mek lazımdır. Halbuki takip olunan siyaset bunun tamamen aksinedir. Nitekim mahkemeye şikâyet edilmiş bir mevzu için bugün hurada ayrıca müzakerede bulunuyoruz.

FEYZİ BOZTEPE (Ordu) — Bu, gensoru değildir.

REİS — Karışmayınız.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Adalet mevzuunda giderilmesi çok temenni ve arzu edilen ihtiyaçlar bulunduğu halde seçime girdik.

Seçim günü hâdiseler ve vakalar olmuştur. Bunları gazeteler yazdılar, Halkçı gazetesi de yazdı. Şimdi Halkçı gazetesi C. H. P. il başkanlarının muhtelif yerlerde hikâye ettikleri birçok hâdiseleri yazıyor. Şimdi arkadaşlar bu hâdiseler tetkik edilir, mahiyetlerine göre tefsir edilir ve bunlar usulü dairesinde, kanun dairesinde takip olunur. Nihayet her cemiyette olan vakalardır. Bunların yüz kızartıcı olanları da, olmayanları da kanun dairesinde hal olunur ve seçim üzerinde vatandaşın şuurunda devamlı bir tesir yapmaz. Onun için hâdisenin mahiyetine bakmak lazımdır. Benim, bu hâdiseler içinde ehemmiyetli gördüğüm nokta şudur; İstanbul'da rey puslalarının içine konacak, gazetelerin yazdığına göre, şikâyet mevzuu olan yüze yakın mühürlü zarflar, mahallî Demokrat Parti başkanının evinde, zannedirim Firuzga'da, yakalanmış.

Şimdi arkadaşlar; bu hâdisa mühim bir hâdisedir. Vekiller eğer C. H. Partisine taarruz davası yerine bunu ele almış olsalardı mesele yoktu. Biz bunu beklerdik. İktidar partisi bu mevzu üzerinde ehemmiyetle dursaydı münakaşanın yarısı kapanırdı. Mühürlü zarfı kim mühürlüyor ve sandık başkanı kim veriyor? Zarf sayılıyor, sandık başında verilecektir, 1954 seçimlerinde bu mühürlü zarfların fena kullanıldığına dair çok rivayetler işitilmiştir. Birçok yerlerde keyfiyet, tevatür şudur : Mühürlü zarflar daha evvel seçmenlere dağıtılıyor. (Soldan: Gürültüler.) Bu tevatür efendim, söyleniyor. Şimdi bunlar sandığa atılırken sandıkta alınmış olan mühürlü zarf iade ediliyor. Ama elde vesika yok. Bunu bir şikâyet mevzuu yapmaya kanunen imkân yoktu ve olamazdı. Bu kadar ağır tertipler her zaman, arzu edildiği zaman tesbit edilen hususlardan değildir. Yalnız bu vahim hareketin bir misalinin İstanbul'da bileğinden tutulmuştur. Demek ki, böyle bir usul seçimde

kullanılmıştır, kullanılmaktadır. (Soldan: Gürültüler.) Şimdi hükümete, grup başkanına, «hâdiseler arasında böyle bir vakıa vahimdir, çok ehemmiyetlidir.» deseydim, hükümet de, «mutlaka takibedeceğiz ve önliyeceğiz.» deseydi o zaman müşkülâtın yarısı, hattâ hepsi ortadan kalkardı ama, bu gibi hâdiselere ehemmiyeti yoktur demek, böyle vakaları teşvik etmek demektir. Bu, yanlıştır.

Şimdi arkadaşlar, size seçimden sonraki vakaları söyleyeyim; bu da seçime girerken havanın ağırlığı kadar ehemmiyetli bir şeydir : Her yerde Cumhuriyet Halk Partisi listesinde kazanmış olan muhtarlar ve idare heyetleri, meclisleri istifaya icbar edilmektedir. (Soldan: «öyle bir şey yok sesleri», «misal ver» sesleri.) İstifaya icbar edilmektedir. Bu hareket yanlıştır. Merzifon'da hükümet, linyit kömürü dağıtıyor, muhtarları çağırıyor, köyünün veya şahıslarının kömür alabilmeleri için Cumhuriyet Halk Partisinden istifa etmeleri lazım olduğunu söylüyorlar. (Soldan: «Hâdiseleri size yanlış aksettiriyorlar» sesleri.)

Şimdi arkadaşlar; Büyük Meclisin, memlekette adalet mevzuunu her türlü sarsıntıdan masun tutmayı hedef bilen Büyük Meclisin böyle vakaları üzerine alınması lazımdır. Bir tek salim hareket hattı vardır : Bunlar doğru ise Hükümet takibedecek, tasvip etmiyoruz deyip suçluların cesaretini kıracağız; aksi olarak teşvik edici bir cephe almaya doğru olmaz.

Şimdi arkadaşlar Merzifon'da böyle olmuştur, Bilecik'te böyle olmuştur, Bigadiç'te böyle olmuştur. Çağırılıyor ve istifaya icbar ediliyor.

Size bir köylü mektubu okuyayım diyor ki : (Bizim etrafımızda 28 köy var. 24 ünde de Halk Partisi bağımsız olarak kazandı. Bunları hep demokrat olarak gösterdiler. (Soldan: «Bu ne demek paşam, öyle şey olur mu? Hâlâ seni oyatıyorlar» sesleri) Alelusul partiden istifa etmek mi, yoksa olduğu gibi duralım mı? Cevabınızı temenni ederim.) (Soldan: Gülüşmeler, gürültüler, alkışlar)

Köylü böyle yazıyor. (Soldan: Gülüşmeler) Dinleyin, size başka bir mektup yerini, bir çıkıntıyı okuyayım : «Seçime girerken partimiz namına girmedim, bağımsız olarak girdim. Böylece malûmunuz olsun. Yalnız ben değil, o ci-vardakiler de bağımsız olarak girdiler.» (Soldan: Gürültüler, gülüşmeler)

RAUF ONURSAL (İzmir) — Sen mektup almışsın biz oralardan geldik.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Hava bu, İnşafı düşünün kendi kendinize kaldığınız zaman. Zorla kazanmak. Bir kısım politikacılarda bu fikir var: «Bunları, yani muhaliflerin hepsini bertaraf etmeli, kuvvetle muhalefeti ezmeli ve partiyi kazandırmalı» diyorlar. (Soldan: «O senin zamanında idi, şimdi böyle zorbalık yok» sesleri) Evvelden bunu yaptık diyorlar, sonunda böyle yaptık, muvaffak oluyoruz. Ama bunu arzu etmeyenler buna bir çare ararlar.

Vaziyet hülâsaten şudur arkadaşlar :

Ankara'da polis mektebi civarında bir sandık, memur evleri ailelerinin bulunduğu yer. 1954 seçiminde bu sandığa 400 seçmen iştirak etmiştir. Ve dört yüzü de reylerini Halk Partisine vermişlerdir. Olabilir. Bu sefer muhtar seçiminde bu sandığa 4 kişi iştirak etmiştir. İkisi Halk Partisine, ikisi de Demokrat Partiye vermiştir. Hulusi Köymen Bey bu parlak seçim emniyetinden dolayı iftihar etsin!

Şimdi arkadaşlar, 1946 seçimlerine geliyoruz. Ne olmuştur 1946 da! (Soldan, gürültüler, gülüşmeler)

Şimdi arkadaşlar; 1946 bizim tek dereceli seçime girdiğimiz ilk tecrübelerdir. Tasavvur ediniz 1946 yılında bir hüreye girip rey vermek usulünü bu memlekette bilen yoktu.

RAUF ONURSAL (İzmir) — Siz bilmiyordunuz, millet biliyordu.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — O tarihte seçim kanunlarının en iptidaisi cari idi.

Şimdi bir mülâhaza söyleyeyim : Seçim Kanunu eksik olur, fazla olur, iptidai olur, müte-kâmil olur. Fakat zamanla tekâmül eder. Aslan seçimin dürüstlüğüyle yapılmasıdır. Bizim münakaşa etmek istediğimiz budur. Şimdi ne diyor Hulusi Köymen Bey? Falan yerde dala asılmış, sonra seçim sandıkları delinmiş, çalınmış, şöyle olmuş, böyle olmuş.. (Gülüşmeler) Bunların hepsi, ne yapılmış ise hepsi, suç olarak yapılmıştır ve takibolunmuştur arkadaşlar. (Soldan gülüşmeler) Hulusi Köymen Bey gibi, mevcut olan seçimin fena şartlarını Meclis kürsüsünde kimse müdafaa etmemiştir. (Soldan gülüşmeler, gürültüler).

Müsaade buyurun, tekrar ediyorum, ne yapılmış ise suç olarak yapılmıştır. Muhterem ar-

kadaşlarım, seçim mevzuunda ve insanların seçilmesinde geçen Mecliste olduğu gibi, bu mecliste olduğu gibi, gelecek Meclislerde de daima şikâyet ve itiraz edilenler olacaktır. Bu, umumî seçim sisteminin doğruluğunu zedelemeyi ve yahut bir dereceye kadar zedeler.

Şimdi dikkat ettim, 8 nci Meclis olarak ne meydana çıkmış ise hepsi takip olunmuştur. (Soldan gürültüler, «Kaç kişi mesul oldu» sesleri) 1946 seçimi için, seçime itiraz edenler söylebilecek olanlar ne olursa olsun seçilenlerden büyük bir çoğunluk doğru olarak seçilmiş ve meşru olarak vazife görmüştür. (Soldan «Asla, asla» sesleri, şiddetli gürültüler) Evet, evet. (Soldan «Vilâyetlerde reyler çalındı, bizzat sizin emrinizle yapıldı» sesleri)

Başbakan son söylediği nutkunda, İsmet İnönü başta olmak üzere yüz elli kişiye yakın insanlar seçilmemiştir, diyor. (Soldan : «Öyle değil mi?» sesleri)

Öyle değil arkadaşlar.

Ben bizzat o zaman Demokrat Parti Başkanı olan Cumhurbaşkanı sordum, siz bu Mecliste çoğunluğun meşru olarak C. H. P. nde bulunduğu kaani misiniz, değil misiniz? (Soldan gürültüler). Bana şu cevabı verdi : «Biz kâfi aday bile gösterememiştik, erken yapılmıştı. Elbette çoğunluk sizdedir.» (Soldan : Gürültüler).

Şimdi dinleyin. Benim bu vaziyeti müdafaa ederken söylemem lâzımgelen ve şahsımı ilgilendiren bir mevzu vardır. Ben seçil dim mi? (Soldan : «Seçilmedin» sesleri, gürültüler).

Arkadaşlar, Büyük Millet Meclisinin çoğunluğu o zaman beni vazifeye seçti. Şimdiye kadar, sekiz seneden beri yapılan tertip ve iftiralar, gösterilen bütün gayretlere rağmen benim seçilişim aleyhinde söylenenlerin hiçbirisi itibar kazanmamıştır. VIII nci Büyük Millet Meclisinin hukuki vaziyeti, itibarı ve meşruiyeti üzerinde söylenen sözler kâmilan çürümüştür. (Soldan : Gürültüler). (Sağdan : Alkışlar).

Şimdi arkadaşlar, bunları niçin söylüyoruz, münakaşanın mevzuu nedir. Sekiz Kasım günü bir hususi gazete muhtar seçimleri hakkında konuşmuş, bunu vesile ittihaz ederek bu müzakereyi açıyoruz. Nereye gidecektir, onu söyler misiniz bana? 1946 da tek dereceli seçimi getirdik, o kanunun eksikleri vardı. Tatbikatından birçok şikâyetler oldu. Biz bunu

tekâmül ettirdik. 1950 de tekâmül etmiş bir Seçim Kanununu vücuda getirerek vatandaşlara arz ettik. Bu kanunu Demokrat Parti iktidarı tatbik etti. Şimdi dinleyiniz. O günden beri 1950 de bizim seçimde tatbik ettiğimiz kanun, o günden beri durmuş mudur, ilerlemiş midir, gerilemiş midir? (Soldan ilerlemiştir sesleri). İnsaf ediniz, o kanun tanınmaz bir hale gelmiştir, gerilemiştir, seçim emniyeti baltalanmıştır. (Soldan yalan, yalan sesleri). Bakınız, Trakya'da bu sefer vatandaşlar bilmiyor kanunu; elindeki listeyi beğenmiyor, D. P. listesinde bir kişi bırakıyor, diğerlerini siliyor, sandığa atıyor. Kanun bu silmeyi tanımıyor. Hepsini silinmiş, bir kişi kalmış, fakat yine D. P. nin listesi kabul edilmiş oluyor. İnsaf ediniz, Seçim Kanunu bu hale gelmiştir. Silebilir vatandaş ama bu müteber değildir. Bunun neresinde ciddiyet vardır? (Soldan: Kanunlar için böyle konuşulmaz sesleri).

Bir de, bu seferki seçim içinde de teeyyüt etti, nasıl mühürlü zarflar meselesi ilk defa olarak bileğinden yakalandı ise bir de başka bir şey yakalaandı. Kapalı zarf sandığa atılırken hangi partiye verildiğini sandık başında oturanlar biliyorlar ve isterlerse not edebiliyorlar. Evet, sandığa rey atılırken karşıda oturan bunu biliyor. Nasıl biliyor, anlatayım : Kâğıtlar çok farklıdır, başka başka hacimdadır. D. P. nin kâğıtları büyük hacimdadır, zorla zarfa giriyor ve içeri atılırken görülen müşkülât adamın hangi partiye rey verdiğini gösteriyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) —Allahtan kork! Yalan o kadar kolay değil, kork Allahtan, Allah seni vuracaktır. Allahtan kork!

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Sükûnet, sükûnet, lütfedin dinleyin,

Şimdi arkadaşlar...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Allahtan kork yahu.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bunda kanuna aykırı bir şey yoktur. Kimse bundan dolayı suçlu görülemez. Çünkü, herkes kendi partisinin rey pusulasını serbest olarak zarfa koymak salâhiyetindedir. Binaenaleyh göze çarpan hâdis, kanun eksigidir. Demek ki, kanunda tamamlanacak bir yer vardır. Bakınız nasıl!

Bâzi memleketlerde, tecrübesi ilerlemiş olan

memleketlerde, okuyup yazması kâfi olan memleketlerde rey pusulaları tek kâğıttır.

REİS — Paşam mevzuun dışına çıkamayınız.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Bağımsızlar, parti adayları hep bir kâğıda yazılır. Bu kâğıtlar hükümet tarafından basılır ve vatandaş gizli hücrede o isimlerden istediğini siler ve geri kalanlarla kâğıdı sandığa atar.

REİS — Size sadece Halk Partisine vâkı târizlere cevap vermek için söz verildi. Yeni bir seçim kanunu müzakeresi içerisinde değiliz.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Lütfederseniz konuşurum.

REİS — Mevzuun dışına çıktığınız takdirde sözünüzü keseceğim.

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Şimdi arkadaşlar, biz belki bütün adayları bir kâğıt üzerine yazıp atamayız ama bu rey pusulalarının hepsi bir hacimde, bir ölçüde hükümet tarafından, adaleti temsil edenler tarafından hazırlanabilir. Bu suretle bir gizlilik şüphesi de ortadan kalkmış olur. Bunları bir istitrad olarak söylüyorum.

Şimdi arkadaşlar; sükûnetle düşününüz. Türkiye gibi hakikaten itibarlı ve kuvvetli bir memleketin iç politikasında huzursuz bir vaziyet görülmesi zararlıdır, yanlıştır. Memleketin kuvvetini beyhude yere lüzumsuz geçişmelere feda ediyoruz, israf ediyoruz. Yeri yoktur, lüzumu yoktur, sebep de yoktur.

Sonra emin olunuz arkadaşlar, her türlü münakaşa olabilir ama demokratik rejimin cereyanı içinde bütün vatandaşları huzur içinde yürütebilecek olan bir iç siyaset dışarıda da bize çok kuvvet verir, çok itibar verir. Buna ihtiyacımız vardır arkadaşlar. Bu memleket, bin seneden beri tehlikeler ortasında bulunan bir şanlı şerefle dolu ada halinde yaşamaktadır. Her zaman büyük hâdiseler karşısında bulunacaktır. Bu büyük kuvvet içerideki huzurdan gelir. Aynı tezi şiddet taraftarı olan hükümet erkânı da söylüyor. Zorla susturarak seçildikten sonra, zorla istifa ettirilerek bir sükûnet temin etmenin faydası yoktur, bunda kuvvet yoktur, bilâkis bize büyük zararı vardır. Bunların içinden çıkabiliriz.

Söze başlarken de size rica ettiğim gibi, birçok düzeltilecek mevzular vardır, ele alınacak şikâyetler vardır ama, iki meseleyi başlarken süratle hallediniz. Birisi, Kırşehir vilâyetini tek-

rar iade ediniz. (Soldan: Güllüşmeler) Bu bir, ikincisi; hâkim teminatını bir an evvel tamamlayınız. Bir defa vatanda huzur içinde yaşamak için istinadedilecek en kuvvetli hukuki mesnet adlı teminatıdır.

Sözüm bu kadardır, karar sizlere aittir. (Sağdan: Alkışlar)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Soldan: Sürekli ve şiddetli alkışlar)

Çok sevgili arkadaşlarım, İsmet İnönü, viedanlarınızın huzurunda kâh melekâne, peygamberane bir üslup ile, kâh profesyonel bir caninin soğukkanlılığı ile... (Soldan: Bravo sesleri) Bir saat, bir buçuk saat... (Sağdan: Bu sözünü sana iade ederiz, sesleri)

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Sözünü geri al, canı sensin.

SİRRI ATALAY (Kars) — Reis Bey, sözünü kes. (Gürültüler)

REİS — Sırrı Bey, karşılıklı konuşmayınız.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, müsaade buyurun da konuşayım; şimdiden bu kadar şiddet gösterecek olursanız ilerde söyleyeceğim sözlerle hiç tahammül edemeyeceğiniz anlaşıyor. (Soldan: Şiddetli alkışlar) Arkadaşlarım, bana gelince, ben de bütün ıhtidalımlı topluyarak, mühim bir vatan meselesinin halli için soğukkanlılıkla meseleleri tefrih ederek sözlerime devam edeceğim. Evvelâ boylu boyunca, gerek haykırarak, gerek endam göstererek ibrâzı mehabet eden arkadaşlarıma söyleyeyim ki, bu hareketlerin bu kürsüden konuşan naîz şahıs üzerinde hiçbir tesiri yoktur. (Soldan: Bravo sesleri, alkışlar) Ben söyleyeceklerimi söyleyeceğim. Bunları söylerken vatani bir vazife yapmakta olduğumu, tamamıyla müdrik bulunmaktayım. Tamamen idrak ve şuur sahibiyim. (Soldan: Bravo sesleri)

Sevgili arkadaşlarım, 1946 seçimlerinin... (Sağdan: Yine mi oraya, başka sermaye kalmadı mı? sesleri, gürültüler) 1946 seçimlerinin üzerinden... (Sağdan: Gürültüler, sağ ve sol sıralardakiler arasında münakaşalar) Tahammül gösterim konuşayım, çok faydalı olur sizin için de.

Muhterem arkadaşlarım, paşanın arzusu 1946 seçimlerinin üzerinden bir sünger geçirmektir. Paşa burada yeni tertiplerle, gelip yeni mesnetlere dayanarak yeni tezvîrler, yapabilmek ve

millî jurnalediğe bir kere daha bütün şiddetiyle devam edebilmek için... (Sağdan: Bağrısmalar, şiddetli gürültüler) Yakasını 1946 seçimlerinin demir pengesinden kurtarmak istiyor. (Sağdan: gürültüler) (Soldan: Şiddetli alkışlar) Hakikatları tağyir etmek, tarihi değiştirmek istiyor. Fakat 1946 seçimleri ömrünün sonuna kadar kendisini takibedecektir. O tarihi hâdiseleri değiştirmek İnönü'nün değil, hiç kimsenin kudreti dâhilinde değildir. (Soldan: Alkışlar)

Muhterem mebuslar, Başbakanın usulî konuşması lâzımgelmediğini kendisine öğretmek arzusuna kapılan arkadaşlar burada bulunmalıdır. Bunun kolayı var. Kendileri kürsüye gelirler, konuşurlar, biz de nasıl konuşmak lâzımgeldiği hakkında mutena örnekler elde etmiş oluruz. (Güllüşmeler).

Muhterem arkadaşlar, İsmet İnönü konuşurken gülmek mi, ağlamak mı, sevinmek mi, kızmak mı lâzımgeldiğini insan hakikaten kolayca kestiremiyor, hayretler içinde kalıyor.

Sözlerine kızmak lâzımdır: Çünkü hepinizin pek iyi bildiğiniz 1946 seçimleri hakkında, göz göre göre bu kadar açıkça yalan söylüyor ve bu insanı heyecandan heyecana sevk ediyor. Nasıl olur da, bu derece yüksek mesuliyetler deruhde etmiş olan bir insan, karşındakilerin gözlerinin içine bakarak yalan söyleyebilir, bu yolda böylesine bir suimisal verebilir? Bunu hakikaten beşer viedanı kabul edemiyor ve insan, havsalalara sığmayan bu vaziyet karşısında kızıp isyan ediyor. Fakat Öte yandan İnönü'nün bu konuşmalarında çok sevinilecek bir taraf da var: İsmet İnönü'nün burada hürriyetten, seçim emniyetinden zari zari bahsetmesi, demokratik rejimin muhafazasının bu memleket itibarı için lüzumlu olduğunu ifade etmesi, sadece ve sadece ilâhî adaletin bir tecellisinden ibarettir. (Soldan: Alkışlar). O Al-laba bakınız ki, ömrü boyunca inkâr ettiği prensipleri müdafaa etmek, ömrü boyunca ayaklar altında çiğnediği vatandaş reylerinin müdafi ve hâmilliğini yapmak için, onu bugün bu kürsüye zorlanarak gelmek mecburiyeti altında bırakıyor. İlâhî adaletin şu büyük tecellisine bakınız, arkadaşlar! Allaha çok şükür, bu memleket bu hâdiseyi gördü. Allaha çok şükür, Türk Milletinin kahhar sillesi dünkü müstebiti bugünün hürriyet kahramanı haline kalbetti. (Soldan: Alkışlar).

Muhterem arkadaşlar; 1946 seçimleri ilk tek dereceli seçilmiş, işlerin nasıl cereyan edeceğini bilmiyorlarmış, bu sebeple bazı hâdiseler olmuş. İnönü böyle konuşuyor ve bütün bu işlenmiş olan suçların üzerinden geçerek 1946 seçimlerinin meşru olduğunu söylemek istiyor. Celâl Bayar'la yaptığı bir konuşmada bundan bahsettiğini söylüyor. Mahiyeti meğhul olan, hakikaten yapıp yapılmadığı meşkûk bulunan bir muhaverenin delâletiyle meşruiyeti ispatı kalkıyor.

Celâl Bayar'a sormuş, demiş ki: çoğunluğu aldığınıza kani misiniz? O zaman zannedirim, mebus adedi 400 dü, biz 60 almışız, çoğunluğu elde edebilmek için faraza 250 almak lazımdır. Hakikatta 250 seçildik mi seçilmedik mi diye, belki Celâl Bayar o anda tereddüt etmiştir. Fakat mutlaka ve mutlaka, 60 ın 3 - 4 misli fazla seçilmiş olduğumuz malumdur.

Sandıkların nasıl kırıldığı, reylerin nasıl alındığı, İstanbul seçimlerinde bir tek mebus kazanmadıkları halde nasıl pazarlık ettiklerini İsmet Paşa bilmiyor mu? İstanbul valisinin ve oradaki bazı memurların temerrüdü sayesinde nihayet ine ine «benim beş tane namzedim var, birisi merhum Karabekir, diğeri merhum Recep Peker, ötekileri Toydemir vesaire, sandıklardan reyleri bu şekilde çıkaracaksınız, gerisini, Allah belâsını versin bırakınız demokratlara» dediğini ve bu beş kişiyi böylece pazarlıkla seçtiğini, İsmet Paşa acaba? hatırlamıyor mu?

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

BASVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bilirsin yaptıklarının hepsini (Sağdan bir ses: vali içinizde).

Kan kusturdun dört sene bize.

NUVİT YETKİN (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar; ya 1946 dan evveli? Bugün burada melekâne bir eda ile, seçimden ve reyden, bu memlekette demokrasinin tesisi lüzumundan, bu sayede itibar kazanılacağından bahseden bu zat 1946 dan evvel tek bir köyde hakiki mânâsıyla bir tek reyin kullanılmasına imkân verdi mi? Mfletvekilleri malûm. Ticaret odasından, Etibba odasından tutunuzda Kızılây Cemiyetine, Çocuk Esirgeme Kurumuna mahalle ve köy muhtarlıkla-

rına kadar hiçbir seçimde Halk Partisi namzetlerine ittifakla rey verilmemiş olduğu yâkı mıdır? 1943 senesindeki Hükümet beyannamesini okuyunuz.

Rahmetli Saracoğlu diyor ki : Bizim kuruluşumuz rejimin, yani tek parti rejiminin, bütün dünyanın medeni insanlarına ve cemiyetlerine örnek olacağına şüphe yoktur. Kendisi elbette ki, 1943 senesindeki bu hükümet programını gözden geçirmiştir. Bu 1943 tarihinden, daha sonra 1946 dan bu yana, demokrasi icaplarını tatbika konulması, demokratik zihniyetin yerleşmesi ve demokratik havanın memlekete hâkim olması bakımından, mesafeler kat'etmiş bulunuyoruz. Kendisine sonuyorum: Acaba ne istiyor? Bugün 1945, 1946 da mıyız, arkadaşlar? Bir defa memleketin o günkü halini, bir de bugün nereye geldiğini düşünün! 1946 Türkiye'si ile 1954 Türkiye'si arasında asır farkı değil çağ farkı vardır. (Bravo sesleri, alkışlar) Medeniyet farkıyla, telâkki farkıyla, biri bu derece başka bir çağdan, diğeri yepyeni bir çağdan örnekler teşkil eden, birbirine hiç benzemeyen iki ayrı Türkiye karşındayız. Fakat İsmet Paşa bugünü beğenmiyor. Çünkü o süt besüt demokratır. Çünkü o bu memlekette saçlarını demokratik prensiplerin tatbiki uğrunda ağartmıştır. Çünkü o, 1946 seçimlerini tek dereceli yapmıştır, çünkü o, 1950 seçimlerini sırf Allah rızası için malûm şekilde neticelendirmiştir. Halbuki, 1946 dan evvelki devri malûmdur. 1946 seçimlerinin ise bütün memleket sathında nasıl bir siyasi şekavet halinde cereyan ettiğini bütün dünya bilmektedir. Asıl esef ettiğim nokta şudur : O zaman, vali, kaymakam, nahiye müdürü, Halk Partisi teşkilâtının üste gelen insanları, jandarma, polis, yüz binlerce kişilik ordu, kanunları ve vatandaş hak ve hürriyetlerini müdafaa etmek gibi, mukaddes bir vazifeyle vazifeli olan bütün bu insanlar, Türk milletinin hayret nazarları önünde, kanunun nasıl çiğnendiğinin en iyi örneklerini vermişler, bütün vatan sathında yüz binlerce kişilik bir çete, bir şekavet ordusu halinde 1946 seçimlerini böylece imal etmişlerdi. Sonra da, işte bugün bir kere daha olduğu, bütün bunların müsebbibi olan zat kalkıyor ve ben seçildim, diyor, 1946 seçimleri meşrurdur iddiasında bulunuyor, aksine vesika getirin diye bağıyor! 1946 seçimleri meşrurdur, aksini iddia için vesika getirin diyor.

Muhterem arkadaşlar; 37 vilâyette; o zaman gücümüzün yettiği bu kadardı; 37 vilâyette seçimlerin nasıl perigan, nasıl felâketli bir şekilde yapılmış olduğunu tesbit ederek, binden fazla vesika ile bu kürsüye geldik. Bu zat 37 vilâyetin seçim mazbatalarının 24 saat içinde, birgün içinde, bir celsede tetkikini emretti ve biz sabahleyin saat onda...

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Yalan söylüyorsun.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Adaletin eli yakandadır. Bunlar yanına kalmıyacaktır. (Sağdan: Gürültüler).

Anlatacağım şimdi. Anlatacağım. Dinle!

Gözüme bak Paşa gözüme.

SİRRI ATALAY (Kars) — Feridun Fikri baksın gözüne... Baktık gözüne, ne var! (Sağdan: Gürültüler)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Senin kâzip şöhetinden korkacak, çekinecek adam da yoktur. (Soldan: Alkışlar) O zaman, bin küsur vesika getirdik, arkadaşlar. Bunlar Meclis zabıtlarında yazılı: tetkik encümeni dosyalarında mahfuzdur. Bu bin küsur vesikanın hiçbirisi, bir teki dahi, nazarı dikkate alınmadı. Neden böyle oldu? Çünkü, her şeyden evvel, minareyi çalan kılıfını hazırlamıştır. Sonra, şurası da var ki, 1946 seçimleri, zamanından bir, birbuçuk sene evveline alınmıştır. Baktı ve gördü ki Demokrat Parti kuvvetleniyor, eğer bir buçuk sene beklerse sağdan soldan tesirlerle örfi idarenin de kalkması lâzım gelecek ve işler o zaman kötü olacaktır. İşte bu yüzden, el çabukluğu ile seçimleri bir buçuk sene evvel yaptırmıştır.

Tek dereceli seçim kanununa gelince, bunu da, vallahi ve billâhi, rızayı Bâri için çıkartmamıştır. (Gülüşmeler) Ağzı lâf yapan ve müntehibi sani sıfatını haiz birtakım kimselerin kendisinin aleyhinde olduğunu sanıyor ve bunların reylerine, yeni başlıyan çağ içinde kolay kolay hâkim olabilmek imkânı bulunmayacağını farzediyordu. Halbuki, büyük kitleyi, ta tarihin bağrından gelen ve işlerine sinmiş bulunan korkunun tesiri altında sevkü idare edebilmek, jandarmasının süngüsü ile onlara istenildiği gibi rey kullandırmak mümkün olacaktır, diye düşünüyordu. İşte bu hesap ve tertip iledir ki 1946 da müntehibi sanilik usulünün kendileri için tehlikeli olacağını kabul ederek, tek dereceli seçime

gitmişlerdir. Daha evvel, tek dereceli seçimi bu memlekette kimse bilmiyormuş! Kitaplarda da mı yoktu! Bu, Amerikayı keşfetmek kabilinden mi bir şeydir?

Meselenin başka bir safhası daha vardır: 1946 seçimlerine takaddüm eden zamanlarda idi. Seçim Kanunu üzerinde konuşuluyordu. Bu Mecliste o zaman muhalefet olarak üç kişi idik. Kürsüye geldik ve dedik ki: Siz seçimler hakkında Adliyeğe dava etmek imkânını vermiyorsunuz, kanuna seçimlerin gizli reyyle yapılacağını, tasnifin açık olacağını teyit edecek hükümler koymuyorsunuz, böyle seçim olmaz. Bu kürsüye o zamanın, kulakları cınlasın, zannediyorum Dahiliye Vekili Hilmi Uran geldi ve alaylı bir lisanla «her arzu ettikleri yerlerde kapalı kabine nasıl yaptırılmalı? Adalete, mahkemeye müracaat ettirmek ise usulden değildir. Bizim anladığımız seçim böyle olur» diye cevap verdi. Biz, o zaman bu kürsüden şöyle söyledik: «sizin bu seçimlerde kafanıza koyduğunuz muayyen maksatlar mevcut olmasa bu sözleri söyleyemezsiniz. Siz iki, üç veya dört ay sonra yapılacak seçimleri, kendiniz için her tehlikeyi bertaraf etmek maksadı ile, istediğiniz şekilde yapmak gayesini takibediyorsunuz. Bunun içindir ki bu derece mâkul, bu derece açık, bu derece durust tekliflerimizi ceffelkalem reddediyorsunuz ve alay mevzuu yapıyorsunuz. Kafanızda bir şeyler olmasa, böyle hareket etmezsiniz.

Muhterem arkadaşlar, 1946 da seçim hakkını aramak, seçim suçunu takibettirmek maksadiyle bir tek vatandaşın mahkemeye müracaat edebilmesi imkânı mevcut değildi. Seçimleri böyle yaptılar. Bu, bilinmez bir şey değildir. Bilinmeyen bir şey dahi olsaydı, hiç olmazsa bizden öğrenmeleri lâzım gelirdi. Bu mevzuda bir defa değil, bin defa söyledik. İşte o seçimleri yapan zat, şimdi kalkmış, hâkim teminatından bahsediyor! O seçimlerde kimseyi hâkimin yanına uğratmadın, a Paşam, kimseye hâkime gitmek imkânını vermedin. 1946 seçimleri, böylece, misli görülmemiş bir şekavet tertibi içinde yapıldı. O tertibin başında da Paşa hazretleri vardı! Tarih tağyir edilemez! Büyük Millet Meclisinin Tutanakları İnceleme Komisyonunda âza olanlar o zaman millî iradeye karşı işledikleri cinayetin cezasını, bu dünyada olmasa, ahrette mutlaka çekeceklerdir. Paşa da başta. (Soldan: Alkışlar)

Muhterem arkadaşlar; şimdi mevzuuma geliyorum.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Şimdiye kadar mevzuda değil miydiniz?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — İşimiz uzun, o kadar kolay değil. Oturdunuz yerden terennüm kolaydır.

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Asıl kürsüden terennüm kolay, bizim yerimizden terennüm kolay ve hattâ mümkün değil...

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ha şöyle, ayağa kalk, boyunu bosunu görülim.

Muhterem arkadaşlar...

HASAN ERDOĞAN (Kars) — Biz, o zaman yaptılar, şimdi yapılmasın diye uğraşıyoruz.

AHMET KOCABİYYİKOĞLU (Balıkesir) — Aferin itiraf ediyor.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — A benim canım efendim, o günkü mücadeleler olmasaydı, burada ayağa kalkıp Başvekile karşı bağırabilir miydiniz acaba? (Soldan : Bravo sesleri, sürekli ve şiddetli alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, şimdi günün mevzuuna geliyorum : Eğer, sureti zâhirede bize, Demokrat Partiye tevcih edilmiş olan hücumun aynı zamanda memleket menfaatlarına ve millî haysiyetimize rencide eder tarafları olmasaydı, Muhterem Grup Reisi Hulûsi Köymen'in verdiği taktir üzerine huzurunuzu tasdi etmezdim. Halkçı gazetesinde çıkan yazı ne olursa olsun, şayet Halk Partisi Meclisi adı altındaki heyet, bu yazıyı, mâna ve lâfız itibariyle kabul edip bir tertip eseri olarak memleket huzuruna çıkma teşebbüsüne geçmemiş olsaydı, yine şayet koltuğunun altında dolu veya boş çantasıyla İsmet İnönü bu kürsüye gelip millî viedanların ve beşer viedanının tahammül takatını aşırın bir şekilde konuşmamış bulunsa idi, yine kürsüye gelip huzurunuzu işgal etmezdim. Fakat burada ve başka sahalarında yapılan bu tertipler karşısında, memleket idaresinde mesuliyet almış bir insanın seyirci kalmak imkânı tasavvur edilemezdi. Onun için huzurunuzdayım.

Demokrat Partiye yapılan hücumların nasıl, aynı zamanda memleket menfaatlarını ve millî haysiyeti rencide etmekte olduğunu iki cümle ile arz edeyim :

Onların ifadesine göre, bu memlekette istib-

dat vardır, bu memlekette seçim emniyeti mevcut değildir, bu memlekette bir ton linyit pahasına partilerden istifa edilir. Nihayet bu memlekette Hükümet, istibdat hâkim olduğu için, hattâ dışarılara jurnal etmek suretiyle bir müdahaleye yol açmak acaba mümkün müdür, değil midir tarzında birtakım kavak yelleri başlarında esmektedir, bu sevdanın peşindedirler.

NUVİT YETKİN (Malatya) — Böyle bir şey yok, jurnalculuk isnadını iade ederim, onu içinizde arayın.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Ben ineeceğim, bu kürsü bana baki değildir, gelip konuşursun.

Demin 1946 seçimlerinden bahsettik. Biz biliriz ki bir insan bir suç işlerse, başkalarının işlediği suçları yad ve tezkir etmek suretiyle o suçtan teberri etmez. Biz, işlenmiş bir suçtan teberri maksadiyle değil, sadece politika gibi, Devlet idaresi gibi, Büyük Millet Meclisinde milletvekili olmak gibi, muhalefeti temsil etmek gibi en yüksek sahada cereyan eden faaliyetlerde viedana ve insafa riayet etmeden söz söylemenin fecaatini tebarüz ettirmek maksadiyle 1946 seçimlerinden bahsettik. Seçim emniyetinden bahsetmek, herkese düşer. fakat Halk Partisine ve İsmet Paşaya düşmez. Fakat, onun niyeti, sinsî bir ruh haleti ile bu kürsüye gelmek, bütün canını dişine takarak, gözlerimizin içine baka baka 1946 seçimleri suçundan teberri etmek, böylece yeni tertip ve tevizirlerine hamle kazanmaktır. Biz, buna imkân vermiyeceğiz. (Bravo sesleri) Bu memlekette sekiz senelik mücadelenin getirdiği bir hürriyet vardır. Bunun heder edilmesine imkân vermiyeceğiz arkadaşlar. (Bravo sesleri) Bütün Türk Milletinin arzusunun böyle olduğunu biliyoruz. Sağdan soldan yıpratarak, bir havori edası ile bu memlekette demokrasiyi kuralım ve memleketin itibarını yükseltelim, diyerek bir kepeneğin altında gizlenip mefsedet ika etmenin mümkün olmadığını, bu hayalde bulunanların hüsrana uğrıyacağını hâdiseler gösterecektir. (Soldan : Alkışlar) Bugüne kadar istihsal edilmiş olan neticeler üzerinde fevklûde hassas ve kıskancız.

Bu memlekette bir iktisadi kalkınma vardır. Fakat Halk Partisi onu söylemez. Söylediği, hayat pahalılığıdır. İktisadi hayat deyince Halk Partisinin veya İsmet Paşanın aklına, belki başka şeyleri olmadığı için, sadece endeksler gelir.

İktisadi hayatın binbir tecellisi, binbir cereyan sahası onlarca meghuldür, işlerine gelmez. Falan maddenin darlığı varsa benim neme lazım? O maddeden değil, yalnız darlıktan bahsederim. Falan maddenin fiyatında yükseklik varsa, benim neme lazım? Yalnız yükseklikten bahsederim. Öte taraftan, 600 fabrika kuruldu. 20 bin kilometre yol yaptık. Yedi tane muazzam liman inşa halindedir. Dünya kadar silo yükselmiştir. Ticaret filosunu iki misline çıkarmışız. Bütün köylere su gitmiştir. Dört sene sonra bütün memleket elektriğe gark olacak ve bunun nimetlerinden istifade edecektir. Bütün bunlardan hiçbir şey lazım gelmez. Onun söyleyeceği tek söz vardır, o da «vatandaş bunalmaktadır» sözüdür. Hakikaten inanarak mı söylüyorsunuz paşa, inanarak mı?

Muhterem arkadaşlar, sene 1943. Ölülerin kefen bulamadığı, bir metre bezin beş liraya satıldığı, bir kilo buğdayın yüz kuruşu üstüğü tarih! Şükrü Saracoğlu, hükümet beyannamesinde şöyle diyor: Zengin paralı adamın sıkıntı ile alakası yoktur. Esnaf kazancını amele yevmiyelerini yeni şartlara intibak ettirmiştir.

Halk Partili genç arkadaşlarım, bu sözleri ezberlesinler.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Eskiler ezberlesinler, siz ezberleyin. (Sağdan gürültüler.)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakınız, dinleyin. Çok sayanı dikkattir.

Ondan sonra devam ediyor: (... çiftçi mi sıkıntıdadır? O maddeleri satandır, binaenaleyh kazanan odur. O halde memur mu? O da değil.) Memurlar için ne diyor biliyor musunuz? (Memurlar arasında diyor, sıkıntı çeken bir zümre varsa, bunlar muayyen miktardan meselâ 150 liradan aşağı maaş alanlardır. Bu sözler, 1943 senesinin bunaltıcı vaziyetinde bulunan bu memlekette söyleniyor ve deniyor ki, sıkıntı çeken sadece ve sadece 150 liradan aşağı maaş alan memurlardır, diğerleri kazançlarını bu sıkıntılı vaziyete intibak ettirmişlerdir. Burada müdafaa edilen tezi görüyor musunuz? Fiyatların yüksek olmasına bakmayınız, kazançlar da ona göre artmış ve intibak hâsıl olmuştur şeklinde bir müdafaa ileri sürülüyor. Acaba şimdi ben bu kürsüde böyle bir intibaktan bahsetsen, bana neler söylerler?

Muhterem arkadaşlar, yine o hükümet programında, 1943 te sıkıntı çeken tek zümre olarak gösterdikleri küçük memurlar hakkında, Halk Partisinin tedbirleri nedir, biliyor musunuz? Bunların maaşını artıramam, diyor. Çünkü; hâzinenin takatı yoktur. Zabıtları açsınlar ve ibretle okusunlar; bugün iktisadi vaziyette bulunmamakta olduğundan bahsedenler bu memleketi nasıl bunalttılar ona bir baksınlar.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Siz de işti-
rak etmişiniz.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, fakat ben kefareti zünubumu ödedim, ya siz? (Soldan: Alkışlar).

Maaşları yükseltmem, dedikten sonra, eğer yükseltirsem bir fâsit daireye düşerim, diye de ilâve ediyor. Bir zamanlar revaçta olan bu fâsit daire metanî belki kavrayamazsınız, onu size ben anlatayım. Bunun mânası şudur: Memurun maaşını artırdık mı, bu, fiyatları da yükseltiyor, bu sebeple bir müddet sonra, tıpkı bir fâsit daire içindeymiş gibi, aynı noktaya geliniyor. Yani artırılan maaşlar, işti-
ra kuvveti bakımından o mebdîe dönmüş oluyor. Müdafanın esas fikri budur. Çiftçi, esnaf, amele kazancını intibak ettirmiş, zenginler için mesele yok. Bütün sıkıntıyı bir avuç küçük memurun çektiği söyleniyor. Bunların maaşını yükseltme lâfı da fâsit daireye gelince, kafada bir şey yok, ne yapsın? Bir çare bulmak da lazım. Şimdilik diyor, bir başlangıç olmak üzere, maaşı 150 liradan aşağı olan memurlara yılda bir çift ayakkabı ve eşlerine de bir giyimlik kumaş vermeye çalışacağız. (Gülüşmeler). Hükümet tedbirlerine bakınız, beyler. Kan gövdeyi götürür, denecek derecede iktisadi şartların bunaltıcı bir manzara arz ettiği ve bütün sıkıntının küçük memurlar tarafından çekilmekte olduğu sarahaten belirtil-
diği bir zamanda, hükümet programında bir çift ayakkabı ile eşlerine bir giyimlik kumaş vermenin bir tedbir olduğunu söylüyor. (Soldan: Gülüşmeler, çiftlik ağahı, sesleri).

SİRRI ATALAY (Kars) — Sen rey vermedin mi?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Evet, bu programa ben de o zaman rey verdim. Veremez olaydım. Fakat muhterem arkadaşlar; salâh işiğfarla başlar. Biz suğumuz varsa bunun kefareti kat kat ödemiş

insanlarız. İsmet Paşanın hayatında ise salâhın başlamamış olduğu, bu kürsüye gelip, 1946 seçimlerinin meşru olarak yapılmış olduğunu iddia etmesiyle sabittir. Salâh, bu anda ondan bahs etmemesinde idi. Ya efendice susarak, yahut da o günün icabı böyle idi, böyle yaptım, diyecekti.

Muhterem arkadaşlar, Skajerak deniz muharebesini bilirsiniz. Birinci Cihan Harbinin tarihi ve neticeleri üzerinde müessir olan o muharebede, İngiliz donanmasına Amiral Jellicoe kumanda ediyordu. O muharebede İngiliz donanması Almanlardan iki misli zayıfa uğradı. Fakat, maksadın istisali bakımından kazancı büyük oldu. Çünkü Alman donanmasının bir daha huruç yapmasını imkânsız bir hale getirdi. Fakat, zafer mi, mağlubiyet mi belli değildi. Bu amirale, ölünceye kadar, bu harb hakkında bir söz söyletmediler. Amiral, sâkit Jellicoe adı ile ömrünü tamamladı.

Tarihî hadiselerin akışında şu veya bu yapılmış olabilir. Alâkalı şahsa düşen, efendice sükûttan ibarettir. Her halde böyle bir şahıs, bir müddeiumumi veya bir heyeti ithamiye edasıyla bu kürsüye gelmez. Bu, efendiliğin icabatına aykırıdır. Bu vaziyette bir şahıs, sükût eder, yerinde oturur.

Eğer İsmet Paşa devlet reisliği mevkiine kadar gelmiş, ağır mesuliyetler deruhde etmiş insanların vekâriyle hareket etmesini bilmiş olsaydı, o zaman, bugünkü demokrasiyi yerleştirmek, memleketin itibarını yükseltmek hususundaki sözlerinin kıymeti altın olurdu. Fakat sizlerin emniyetinizi zedelemek, yıpratmak ve sizleri bu yolda kandırmak için konuştuğu cümlece malûm olduğu için, viedanlarınızda şiddetli aksülâmel yapıyor, yahut da sözleri gülüşmelerle karşılanıyor. Bu vaziyette mukadder olan budur.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, son muhtar seçimlerinden bahsederken Halkçı gazetesi seviyor, aman ne güzel, iştirak nispeti yüzde yedi diyor. Bunu nereden öğrenmiş, bilmiyorum. Paşaya gelince, «Kişiyi nasıl bilirsiniz, kendim gibi» fehvasınca, zarflardan, şundan bundan, gûya birtakım dalaverelerden bahsediyor.

Muhterem arkadaşlar, ben Demokrat Partinin Başkanı ve Hükümetin Reisiyim. Allah şu kürsüde, şu anda canımı alsın, eğer seçimin yapıldığı 7 Kasım günü öğle vaktine kadar muh-

tar seçimleri kelimesini telâffuz etti isem! Duymuş insanlar varsa, karşına çıksın ve söylesinler! (Soldan: Alkışlar) Biz seçim dalaveresi yapacak adam mıyız? Biz o yangında yanmış, henüz yanık berelerini bağrında taşıyan insanlarız, arkadaşlar! (Alkışlar)

Söylenen sözlere bakınız: Demokrat Partinin zarfı eline geçmiş, bilmem ne yapmış, vatandaş vermiş, yani zarf içine puslayı koymuş, bunu vatandaş vermiş, vatandaş da reyini böyle atmış! Bunlar, ne biçim lâf, arkadaşlar! Bizim böyle işlerle alâkamız yok, meşgul olacak vaktimiz ve ihtiyacımız yoktur. Bunlar, kendi zamanlarında olurdu. Bir zarf, bir sandık değil elli sandık, yüz sandık üzerinde konuşsun. Türk Milleti şimdi burada konuştuklarımızı dinliyor. Türk Milleti, sandığa reylerini atarken, hiçbir baskıya mâruz kalmadıklarını çok iyi biliyor. Ama iftira edenin daima bir hayali, bir hesabı vardır. O, baskıya mâruz kalmadığını bilir. Ama bu şekilde konuşurken, hayalinde elde etmeyi tasarladığı ihtimale göre hareket eder. Fakat idarededeki değişiklik, Demokrat Parti adının anılmaya başladığı zaman ile ondan evvelki devir arasındaki fark o derece büyüktür ve o kadar geniş tesirler icra etmiştir ki bütün vatandaşlar, bu hayal ve hesabın tahakkuk etmemesi hususunda kuvvetli bir şura sahip bulunmaktadırlar, hadiseleri çok yakından takdir edebilecek hale gelmişlerdir. Yoksa, senelerden beri estirilen muazzam tezvir fırtınası, bu memlekette çok tahribat yapabiliirdi. Yazılanları, söylenenleri bir düşününüz! Bu memleketi, vatani toptan sattığımızdan başlayarak akla hayale gelmedik tezvirlerin sahnesi haline getirdiler! Bunun tesirleri ne oldu? Hiç.

Paşa diyor ki : Emniyet bozuldu. Neden? Kırşehir kaza oldu. Yine neden bozulmuş? Hâkim teminatı kalkmış! Demek ki, ondan evvel iyiymiş. Dikkat ediyor musunuz? O halde daha evvelki haykırımlar, vatan, din, iman, elden gitti feryatları ne idi? Bir düşününüz : Onlar, bu feryatlara daha iktidara geldiğimiz ertesi günü başladılar. Bizim Af Kanununu çıkardığımız, matbuat suçlarını hiçbir cezaya tâbi tutmamak gibi en liberal memleketlerden çok daha ileri giden hükümleri tedvin ettiğimiz zaman, bu memlekette asayişin, mânevi huzurun, hürriyetin teminat altında bulunduğu hususunda bir tek kelime söylediler mi? Arkadaşlar, so-

ruyorum size. Devamlı tezvir mekanizmasının işleyişinde, şimdi sıra Kırşehir'dedir. 1954 seçimlerinde Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Petrol Kanunu cankurtardı, bütün bir seçim kampanyası bunlarla geçmişti. Şimdi de gelsin Kırşehir kanunu, gelsin bâkimlerin teminatı kanunu! Henüz hâkimlerin teminatı vardır denildiği devirlerde neler yapıldı? Bütün bunlardan teker teker mi bahsedelim? Yapılanların hepsi bundan mı ibaret? Haydi kabul edelim, Kırşehir Kanununu yaptık. Vatandaş, bundan mı korktu? Vatandaş bu kadar korkak mı? Arslanköy hâdiselerinde, Senirkent hâdiselerinde, vatandaşları hayvan boğazlar gibi süründürdünüz, İzmir'de üzerimize yayılım ateşi açtırdınız; İzmir'de haykırdınız ve bağkırdınız. İstiklâl Mehkemesi Kanununu yürürlükte tutunuz, sonra da yedi vilâyette örfi idare hâkimken seçimleri yaptınız, yine kazandık. Neden? Çünkü, iman bütünlüğü var. Biz, senin bir muhtarın gibi, bir ton linyite iman satan insanlardan parti kurmuş değiliz. (Soldan : Bravo sesleri, alkışlar)

Muhterem arkadaşlarım, onların aralarında, genç Halk Partili arkadaşlar var, bunlar idlâl ve iğfal edilmiş olabilirler. (Sağdan : Edil-medik sesleri.) Diyorlar ki, biz o zaman yoktuk. E, pekâlâ! Biz o zaman yoktuk; bizim kabahatleriniz değil, başkaları yaptı diyorlar. Bunda mürtefik miyiz? O zaman yoktunuz o zaman bunların yapıldığını kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz? (Sağdan : Ediyoruz sesleri)

BAKİ ÖKDEM (Aydın) — Hasan, ayağa kalk cevap ver.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, miras ya toptan reddolunur veya toptan kabul olunur. Mevduatını kabul, vâcaibini ret olmaz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sizinki de dâhil, hepsini kabul ediyoruz.

ADNAN MENDERES (Devamla) — Zatî âliniz olabilir, Zatî âliniz çok hakikatperver bir zatınız. Oradan görüyorum, hamiyeti vataniye-nizden yerinizde duramıyorsunuz. Hattâ hamiyeti vataniyesi o derece ileridir ki, günün birinde gazetesinde yazıyor; Adnan Menderes, diyor, Milli Mücadelede Kordonboyunda Yunan zabitleriyle, generalleriyle kol kola geziyordum. (Soldan : Demirci Efe ile beraberdi sesleri)

SIRRI ATALAY (Kars) — Niçin dâva açmadın?

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakın şirretliğin derecesine. Bakınız kendisini bu kürsüye çağırıyorum. Yazdıkları doğru mudur, söylesin!

Sonra, niçin dâva açmadın diyorlar? Dâva açmadım, çünkü uğraşmaya dahi değmez. «Uğraşmaya her fert ile değmez bu dünyayı ahes» Kimin ile uğraşacağım? Senin gibileri çok; bir iki değil ki.. (Soldan : Şiddetli alkışlar).

TURGUT GÖLE (Kars) — Ben de gelip söyleyeceğim. Sen de işiteceksin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Bakın eski Çubuk kaymakamına, ayağa kalkmış. Adam döven Çubuk kaymakamını görürünüz. İbret alın arkadaşlar. Bakın, kahramanane edasına bakın! (Sağdan : Gürültüler.) Çubuk'ta adam döven kaymakam sen değilmi idin?

Muhterem arkadaşlar, ben şimdi soruyorum, gazetesinde yazdığı gibi Milli Mücadelede Kordonboyunda Yunan zabitleriyle gezdiğinde ısrar ediyor mu etmiyor mu?

SIRRI ATALAY (Kars) — Söz verin cevap vereceğim.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Gel!

REİS — Sırrı bey, size söz vermiyorum, eğer ısrar ediyorsanız reye koyarım. (Soldan : Reye reye sesleri.)

Sırrı Atalay Başbakanın konuşmasıyla kendisine taarruz ettiğini ileri sürerek söz istemektedir. Fakat Başkanlık, bu mevzuda kendisine söz verilmemesi şeklinde takdir hakkını kullanmaktadır. Söz istemekte ısrar ettiği için reyinize müracaat ediyorum. Söz verilmesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir. Buyurun.

SIRRI ATALAY (Kars) — Arkadaşlarım, Menderes; âdeti veğhile bu kürsüye geldi, büyük sermayesi olan 1946 seçimleri... (Gürültüler.) Müsaade buyurun. (Cevap ver sesleri.)

REİS — Vazifemi yapmaya müdahale etmeyin.

Sırrı Bey, sadece size söylediği nokta üzerinde konuşacaksınız.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Tarih 9 Ekim 1952, İnönü'ye Balıkesir'de malûm hâdiseye yapılmıştır. Ben o tarihte İzmir'deydim. Hâdisenin vukubulduğu 8 Ekimin ertesi günü

9 Ekimde (Soldan: Senesini de söyle sesleri). Kaç defa söyleyeceğim, 9 Ekim 1952, İzmir'deyim. İnönü'ye karşı yapılan hareketin ağır havasını viedanında hissedene ben, en az Adnan Menderes kadar vatanperver bir hisle duyduğum bu ıstıraplı sahnelerden dolayı Karı gazetesinde Adnan Menderes'e hitabediyorum: Şu anda 8 Ekime takaddüm eden günlerde İzmir'e gelen İnönü'yü bir vatandaş olarak Kordonboyu'nda gördüm. 8 Ekimde Balıkesir'de... (Sadede gel, Balıkesir mevzuu başka, sesleri, gürültüler). Senin de diyorum, Adnan Menderes, yıllar önce Kordonboyu'nda Yunan za-

bitleriyle gezdiğini söylüyorlar. Hâdiseleri... (Soldan: yuh sesleri, şiddetli gürültüler, namussuz, alçak adam sesleri, tuh sana, sesleri).

(Bu arada sol taraftan kürsüye doğru ilerlemeler oldu ve Sırrı Atalay, Balıkesir Mebusu Ahmet Kocabıyıkoglu ve Ağrı Mebusu Nîmet Sümer taraflarından kucaklanarak kürsüden aşağı indirildi.)

(Şiddetli gürültüler).

REİS — On dakika sonra toplanılmak üzere celseyi tatil ediyorum.

Kapanma saati : 17,30

İKİNCİ CELSE

Açılma saati : 17,50

REİS — Reisvekilî Esat Budakoglu

KÂTİPLER: Ömer Mart (Kayseri), Sedat Baran (Çorum)

REİS — Eksriyetimiz vardır, celseyi açıyorum.

Bir evvelki celsede Kürsüde söz söyleyen hatibin fiilen sözünü kesmek suretiyle Riyaset Makamının vazifesine müdahale eden Ahmet Kocabıyıkoglu ve Nîmet Sümer'e Riyaset Divanı birer iltihaz cezası vermiştir.

Söz Başvekilindir.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar, bundan evvelki oturumda cereyan etmiş olan hâdiseyi şayanı teessüf ve teessür bir vaka olarak kaydetmekle iktifa ediyorum. Olmasa daha çok iyi olurdu. Fakat bazan olacağın önüne geçmek mümkün olamıyor.

Muhterem arkadaşlarım, yüz kızartıcı baskılar yapmıştır, diye Demokrat Partinin şahsiyeti mâneviyesine, yüz kızartıcı suçlar irtikâp etmiş olmak damgasının vurulmasını önlemek için, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini, hepinizin şeref ve haysiyetini korumak için bu müzakereyi tertiplenmiş bulunuyoruz. Vaktiyle bu kabil müzakereler başka maksatlarla tertiplenirdi. Fakat şurasını derhal haber vereyim ki, bu tertibe kendileri de tertip ile mukabele etmişlerdir, derhal

Halk Partisi Meclisini toplamışlar ve bu müzakerelelere, bugünkü konuşmalara takaddüm etmek üzere beyanname neşretmişler ve beyannameyi, bir adım daha ileri giderek, millete beyanname şeklinde konuşmuşlardır.

KÂMİL KIRIKOĞLU (Malatya) — Halk Partisi Meclisi iki ay evvel toplanmıştır. (Soldan: Yeter sesleri, sus sesleri)

REİS — Rica ederim, müdahale etmeyin.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (Devamla) — Muhterem arkadaşlar, biz burada Ulus. (Halkçı sesleri) Halkçı gazetesini muhakeme ediyor değiliz. Biz bâtil zu'mları bertaraf etmek istiyoruz. Burası mahkeme değildir, demek suretiyle Halk Partisi mühim söz söylemiş olduğunu zannediyor. Biliyorsunuz ki C. H. Partisi bizi, kendi malları mevzuunda da Meclisi mahkeme haline getirdiğimiz suçu ile suçlandırmak istemişti. Biz bu kürsüye Halkçı gazetesini muhakeme etmek için değil, Demokrat Partinin şeref ve haysiyetini, Hükümet olmanın şeref ve haysiyetini ve Türk Milletinin milli haysiyet ve şerefine müdafaa etmek maksadı ile geldik.

Eğer Demokrat rejimin teessüs etmiş olması

ile, söyledikleri gibi, bu memleketin içinde ve dışında itibar kazanmasını istiyorsak, şurasını unutmayalım ki iki sandıkta şöyle olmuş, dört sandıkta böyle olmuş gibi hiçbir tesiri haiz olmayan hadiseleri ele almak suretiyle, Türkiye'de seçim emniyeti yoktur, istibdat vardır vaveylâsını: koparmak ve böyle bir psikoz meydana getirmek. Türkiye'yi medeniyet âlemi içinde, seçimlerde şike yapıldığı, istibdatın hâkim olduğu bir coğrafi parça boyasına boyamak, demektir. Biz, bunu önlemek istiyoruz. Biz burada, yüksek buzurunuzda, içe ve dışa karşı şurasını bir kere daha teyid etmek mecburiyetindeyiz ki, bu memlekette seçimlere hile karıştırmak, sandıkları kırmak, vatandaşların reyini kullanırken bağrılarına süngü dayamak bir eski devre aitti. Bugün artık Türkiye'de seçim emniyetinden şüphe ile bahsetmeye imkân yoktur. Türkiye'de seçim hürriyeti, her türlü münakaşanın ötesinde teessüs etmiştir. İçte ve dışta bunu herkesin böyle bilmesi, o dedikleri itibarın bir kat daha artması mânasına gelir, o neticeyi doğurur. Fakat kavilleriyle fiilleri birbirine uymadığı içindir ki, bir taraftan «memlekette hürriyetin teessüs etmiş olması seçim sefhestinin teminat altında bulunması bu memleketin hayrına olur, gelin arkadaşlar, bunu böyle yapalım.» diye tavsiyelerde bulunurken, öte taraftan, bizi içte ve dışta rejim ve hususiyle seçimler üzerinde şüphe ve şaibe altında bulunduracak tezvirat ve iftiralardan da asla fariğ olmamaktadırlar. Bu sebeptendir ki, burada şimdi Halkçı gazetesi muhakeme değil, memleketin şeref ve haysiyeti müdafaa edilmektedir. Bizim Halkçı gazetesiyle burada görülecek hesabımız yoktur. Onu, Adaletle tevdi etmişizdir. Adaletin vereceği hüküm makbulümüz olacaktır. Esasen, başka türlüünü düşünmek de mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlar; bütün dünya duysun diye, seçimlerden vatandaşlar bezginmiş, bu yüzden iştirak nispeti yüzde 7 imiş diye resmen ilân ediyorlar. Hayır. arkadaşlar. iştirak nispeti, şehirlerde yüzde 32, köylerde yüzde 68 dir. Bu seçimler, iştirak nispeti bakımından, bundan evvelki muhtar ve mahalle ihtiyar heyetleri seçimlerinden asla geri değildir. Her iki partinin aldıkları nispetler bakımından ise vaziyet bütün aleyhlerinedir.

Kırşehir meselesi, memleketi satıyorlar vaveylâsı, iktisadi inhidam kapımıza gelmiş çat-

mıştır teraneleri, bunların hiçbirisi, Türk seçmeni üzerinde bir tesir ıera edememiştir. İki Mayıs seçimleri ortadadır. Bu seçimin üzerinde ağır açacak bir noktaları mevcut değilken mânasız bir şekilde, sonra söyleyeceğiz demek suretiyle sadece durgun suları bulandırmak teşebbüsüne girişmiş oldukları malumdur. Bu seçimlerde ise netice büsbütün sarahat kesbetmiştir.

Bu memlekette sabah akşam patlatılan bir torpilin, koparılan bir vaveylanın, yapılan tertiplerin her gün nasıl bir veche arz edeceği endişesiyle beklemek korkusundan ve ıstırabından, vatandaşların masun kalmak istediklerini artık anlamak lâzımgelir. Dünyanın hiçbir tarafında, böylesine bir muhalefet görülmemiştir arkadaşlar! Sabah akşam imaller, sabah akşam hadiseler. bu bir avuç ihtiras sahibi tarafından yapılacak ve çıkarılacak, mütemadiyen vatandaşın sınırları gerdirilecek, sanki yarın yeniden seçimlere gidilecek gibi bir vaziyet meydana getirilecek ve böyle bir mücadele en yüksek tazyikte bütün vatan sahında idame ettirilecek! İşte böyle bir soğuk harb içindeyiz. Bunun adını koyalım arkadaşlar! Üst üste seçimleri her defasında daha büyük bir ekseriyetle kazanan bir iktidara karşı böylesine mücadele edilmez. Bu günahıtır, insafa uygun değildir. Bu, bu memleketin kaderini karartmak teşebbüslerinden başka mâna ifade etmez. Dün Büyük Millet Meclisi seçimlerini kazanırsınız. Onun hakkında söyleyeceklerimiz var, derler.

Bu geçer, demek ki tesiri sifıra iner. Arkasından muhtar seçimlerini kahir bir ekseriyetle kazanırsınız. Fakat, ne gam? Halk Partisi derhal bir beyanname negreder, seçimin bütün tesir ve neticelerini sifıra indirmek için dalavere yapıldığı iddiasında bulunur. Millî irade ayaklar altındadır, diyerek bir taraftan zihinleri şüphe altında bırakır, bir taraftan da bu seçimlerin neticesini makbul tesirini mahsus olmayacak bir hale sokmak ister! Seçimi kazanırsınız. Birçok dâvaları halletmek lâzımdır. Fakat istenileni çalışmamamızdır. Bütün dâvalara ve bütün ıstıraplara, bittikleri noktadan tekrar başlatmak gerekir! Onların taktikleri işte budur. Bu soğuk harbe bu memleketin uzun zaman tahammül etmesine imkân tasavvur olunamaz. Bunun bir sonu olmak lâzımgelir.

Şimdi, birtakım psikozlar yaratmak peşindedir. Evvelâ iktisadî inhidamdan bahsederler. Bunu bir defa değil, bin defa söylediler. Bir adama kırk gün delisin deseler, o adam belki delirmez ama delirmesine her halde ramak kalır. İktisadî inhidam iddiasını da söyliye söyliye, kendi fehvalarınca, münakaşa edilemez bir mütearefe, bir hakikat haline getirmek arzusunadırlar.

İkinci olarak, seçim emniyetinden bahsederler. Bu memlekette seçim emniyetinin mevcut olmadığını iddia etmek isterler. Bunu söyliye söyliye, hakikaten bu memlekette böyle bir zehabın hâsıl olmasına yol açmak, akıllarınca, böyle bir hava yaratmak arzusunadırlar. Bu da bir soğuk barıdır. Bize rahat çalışmak imkânını vermiyecekler, bu memleketin sinirini bozacaklar, bundan sonra da bize hatalar irtikâp ettirecekler! Daha sonra da karşıya geçip, bunu nasıl istismar edeceğiz, bundan nasıl istifade edeceğiz diye, bu yeni vaziyeti mütalâa edecekler!...

Muhterem arkadaşlar, biz sinirleri bozacak insanlar değiliz. Papaza kızıp oruç bozanlar nev'inden ise hiç değiliz. Biz, Demokrat Parti olarak, tesisine bu kadar emek verdiğimiz hürriyet rejimini her gün tekâmül ettirmek suretiyle en mükemmel bir hale getirmeyi ahdetmiş insanlarız! Fakat elde edilmiş neticeleri de şunun, bunun hürriyet isteriz vaveylâlarına ve bu nidalarının aldatıcı tesirlerinden korumaya ve âme nizamını ayaklar altına slacak teşebbüsleri ise, hürriyeti yıkıcı teşebbüsler olarak önlemeye aynı zamanda azmetmişizdir. Ayaklanmalar, Büyük Millet Meclisinin çıkardığı kanunlara karşı başkaldırmalar, bu memleketin mukaddesatına taarruz etmeler olamaz! Sabah akşam zati şeref ve haysiyetleri siyasete karıştırmak suretiyle süfli bir politikanın gıdası haline getirmek ve meseleleri bir tarafa bırakıp bütün havayı tağış etmek teşebbüslerinin muvaffak olmasına imkân yok. Bunu bilmek lâzımgelir. Demokrat Parti, dört sene, milletin kendisine verdiği salâhiyetle iş başındadır. Vehal ve mesuliyetlerinin ebemmiyetini ve ağırlığını tamamiyle müdriktir. Hakikaten dört tarafında kazan kaynayan bir adacık halinde coğrafya parçası üzerinde sakin bir millet olduğumuzu tamamiyle müdrükiz. Bu memleketin içtimai düzenini bozacak, onun bütün mafsalları-

nı ve irtibatlarını koparıp keserek, onun bünyesindeki salâbetli noktaları şurada burada, sabah akşam, yıpratarak, bir gün onun eczayı ferdiyesinin dağılıp ihlâl etmesini mümkün kılacak bir mücadele tarzına sureti katiyede son vereceğiz, arkadaşlar. (Soldan : Bravo sesleri, sürekli alkışlar).

REİS — İsmet İnönü.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, Başvekil benim konuşmama cevap verdi. Canı yalancı, millî jurnale, bunun gibi sözler kullandı. Ben eminim ki kem söz sahibidir, ata sözü hatırıdır. Bütün bu sözleri Büyük Meclis bazurunda, Büyük Meclise karşı hürmet duygusuna uygun bulmadım. (Soldan : Doğru söyledi, sesteri). Kendisini bu mevzuda takibedemem. Yetişme tarzım ve Büyük Meclise saygım Mecliste bu üslûpla konuşmama mânidir.

Şimdi mevzua geliyorum; ben muayyen fikirlerden bahsettim, bunlara cevap vermiyorum, 1946, 1945 ve 1943 ilâhir.. Sonra ben Devlet Reisi iken Başvekil olmuş olanlarda, onların her birinde tenkid edecek mevzular bulabilirsiniz. Bunları rahmet kavuşanlar ve sağ olanları bugünkü mevzumuzla hiçbir alakası olmayan bahis dışı sözler telâkki edeceğinize şüphem yoktur. (Soldan : Başlarında sen vardın sesleri).

Şimdi arkadaşlar; Başvekil iktisadî mevzular da ve seçim esnasında söylenen sözler üzerinde müzakere mi açmak istiyor? Böyle bir hususî gazetenin beyanatı münasebetiyle sinirleri bozulmuş çoukun bir şekilde her meseleyi mevzu bahis etmenin ne bir faydası, ne de memleketi bir hayrı vardır. Eğer iktisadî meseleleri bahis mevzuu yapmak istiyorlarsa bir gensoru açarız, geçen Mecliste de bunu istedik vermediler, ve uzun boylu konuşuruz.

Şimdi arkadaşlar, bir noktada ısrar edeceğim. Bugün geçen hâdiselerden müteessir olduğumuza şüphem yok. Bunu hepimizin yüzünde okuyorum. (Sağdan : Gülmeler). Ama sebep, vesile, kendisidir. Tecavüz ediyor. Bir insanın ağzına gelmesi lâzımgelen sözleri söylüyor. Bunlara hiçbir zaman gitmem. Memlekette huzuru temin etmeliyiz. Benim teklifim budur. (Soldan : Gülmeler). Başbakan veyahut iktidar nüfuzluları öyle tecavüz kelimeleri kullanıyorlar ki o kelimeleri size iade ediyorum deseniz, mahkeme karşısında, bu günkü kanunlarla suçtur. Böyle bir cemiyet olmaz

arkadaşlar. Savunma imtiyazı olan iktidar mensupları insafa gelmelidir. Cemiyetlerde böyle bir imtiyaz olmaz. (Soldan: İmtiyaz değil sesleri).

Benim bilhassa dikkatinize arz etmek istediğim bir esashi dert var; diyorum ki, Adalet üzerinde B. M. Meclisi kürsüsünde tesir edilmemelidir. Bunu Başbakana nasıl anlatalım?.. (Soldan: Mugalâta yapıyorsun sesleri) Dostları var, kendisini sevenleri var (Soldan: Bütün Türk milleti seviyor, sesleri). Bunu kendisine anlatıp, adalet denilen müesseseye tesir etmek yanlış bir harekettir, demeli, bunu kendisine nasıl anlatmalı?

Diyorlar ki, burada Halkçı gazetesini muhakeme etmiyoruz. İnsaf huyurunuz, siz hâkim olunuz, bu kürsüden, neşriyatıyla içeride ve dışarıda bin türlü fenalıklar yaptığı söylenmektedir. Bu sözleri de B. M. Meclisinin bir çoğunluğa da tasvibettiğini görüyoruz. Hâkim bu dâvayı mütalâa edecek, hüküm verecek hâkim serbest midir? (Soldan: Dâva nedir söyle sesleri) Hususiyle Adalet Bakanı onun karşısında elinde istediği zaman emekliye ayıracak, savcılığa çevirip sonra azledecek kanuni salâhiyeti var. (Soldan: Nasıl bunları bilirsin sesleri)

Bakın arkadaşlar; adalet hislerinize iltica ederim, gazeteciler mahkemede hüküm giydiler. (Soldan: Katileşmedi sesleri) Gazeteciler, uğradıkları bu hükümlerin haksız ve isabetsiz olduğu kanaatinde idirler. Kanunen temyize müracaat ettüler. İfüküm katiyet keshbetmemiştir, halen dâvalar hâkimlerin ellerindedir.

Hükümet programı olarak Büyük Millet Meclisinin açılış nutkunda bu kararların isabetinden, kanunların isabetle tatbikından bahsedilmiştir. İnsaf etmez misiniz? Ne yapsın vatandaş, mağdur vatandaş, sanık olan vatandaş?

Bir mahkemede giydiği hükmün isabetsizliğini iddia etmektedir, yüksek mahkeme karar verecektir.

Burada en yüksek salâhiyet sahibi, mevki sahibi zat. ele alıyor, karar isabetlidir diyor. Bu bir tesirdir, tehdittir, adaleti ihlâldir. Bunun yapılmasına müsaadeniz olmamalıdır.

Şimdi arkadaşlar, ben tekrar size diyorum ki, bugün bu memleketin başica dâvası... (Soldan: Kırşehir sesleri)... Hâkimlerin teminatının tamamlanmasıdır. Bir memlekette hâkim, Adalet Bakanının salâhiyetlerinin tehdidi altında, hâkim Büyük Millet Meclisinin kürsüsünde Baş-

bakanın ve salâhiyetlilerin ithamları ve tesirleri altında nasıl vazife ifa eder?

Şimdi arkadaşlar; Başbakanın muhalefete neler söylediklerini, ne ağır şeyler kullandığını ifadelerini tekrar okuduğunuz zaman anlayacaksınız. Bu zihniyetin faydası yoktur. Kendilerinin ne kadar muztarip olduğunu oturduğum yerden görüyorum ve acıyorum. (Soldan: Gülüşmeler).

İstirabının sebebi; muhakemesinin bozulmuş, sinirlerinin bozulmuş olmasındadır. Bu düşmanlık politikasından vazgeçmek lazımdır. Başvekil düşmanlık politikasını bir siyaset olarak terk ettiği zaman memlekette münasebetler, vatandaş huzur ve sükûn çok kuvvetlenir.

Tekrar ediyorum, Kırşehir vilâyetini iade ediniz arkadaşlar. Siyasi hayatımızdan bu lekeyi silmeliyiz.

Vatandaş seçim emniyeti, her türlü huzur ve emniyetin muhafazası, adaletin tesir altında, tehdit altında bulunmadığına itimatetmeye müstenittir. Bunu temin ediniz arkadaşlar.

İktisadi mevzularda bir müzakere açmak istiyorsa onu ayrı bir mevzu olarak Büyük Millet Meclisinde enine boyuna konuşuruz. Şimdiye kadar iktisadi mevzularda söylediklerinin hiçbirisi isabetli çıkmamıştır. (Soldan: İnsaf, sesleri) Evet hiçbirisi isabetli çıkmamıştır. Ve bunun neticesi olarak vatandaşın hayatı her gün daha çok ıstıraba gitmektedir. Size arz ettiğim sözlerde Başbakanın üslubundan eser olmadığını fark etmişsinizdir. Eğer Cumhuriyet Halk Partisi muhalefeti bu kürsüde nasıl konuşmak lâzımgeldiğini Başbakana öğretebiliyorsa bu hizmet büyük hizmettir. (Sağdan: Alkışlar) (Soldan: Gülmeler, gürültüler)

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Sevgili arkadaşlarım; görüyorsunuz ki, sözle fiil yine itilâf kabul etmez bir tezat halindedir. İsmet İnönü, beni üç noktada itham etti: Birincisi, ağıza geldiği gibi konuşmam, ikincisi, 1946 seçimlerini ele almam, üçüncüsü, iktisadi mevzulardan bahsetmem.

Muhterem arkadaşlar; bu kürsüye geldiğimde, 1946 seçimlerinden, tarihi taşıyır edecek şekilde ballandıra ballandıra, kendisi söz açtı, ben ona peyrev oldum.

İktisadi mevzulara gelince, beyanname çıkarılmışlar, o beyanname münasebetiyle ve kaderin sevkı ile iktisadi mevzulardan bahsetmek icâ-

betti. İktisadi mevzulardan isterlerse bahis açar, konuşuruz, diyorlar. Bu, benim istememle olacak bir şey değildir. Biz iktisadi meselelerdeki hesabımızı kendileri ile, Halk Partisi ile gördük. Daha dün bir seçimden çıktık. Biz, soğuk harbin devamına gıda teşkil edecek olan huzursuzluklara girmek mesuliyetini bizzat kendi üzerimize almak gafletinde bulunmayız. Arzuları varsa, açarlar, görüşürüz. Başvekilin iktisadi meselelerde söylediklerinin hiçbirisi doğru çıkmadı, iddiasına gelince, kabul etmek lâzımgelir ki, kendileri bu mevzulara deka-yikine pek o derece nufuz edemezler!

Ağızma geldiği gibi konuşuyordum ve bu kürsüde nasıl konuşmak icabettiğini Halk Partisi muhalefetinden öğrenmem lâzımgelirmiş, iddiasına da cevap vereceğim. Bundan evvelki devrede mebus olan arkadaşlarımı iştahederek söylüyorum- Bu kürsüde Halk Partisinin ne tarz konuşmalar yoluna sapmış olduğunu hepiniz hatırlarsınız. O konuşmaları, İsmet Paşa bizzat tertibetmiştir. Sonra, şurasını da tasrih edeyim ki, bu dünyada en çok sövülüp sayılan bir başvekil olarak huzurunuzdayım. Dünyada benim kadar sövülen sayılan, benim kadar hakarete mârûz bırakılan bir başvekil daha mevcut değildir. İsmet Paşa, kendi zamanında, ben memleketi idare ediyordum diyor. O devirde bu memleketi çocuklar bile idare ederdi (Soldan : Alkışlar) Çünkü herkesi susturmuş, bir tek kendisi konuşuyordu, memleketi de böyle idare etti ve bu memleket seneler senesi olduğu yerde saydı. Konuşma tarzında eğer bir şiddet mevcut oldu ise, özür dilerim. Fakat kabul etmek lâzımgelir ki bu, seneler senesi sövüle sövüle hırpalanmadık yeri kalmanuş olan bir adamın mazlumiyet ve isyanından doğmuştur. Bunların hepsini, sabah kahvaltısı zevkını getirmek için kendisine itiyad edinmiştir. O, bunların hepsini bilir, biraz da insaf gerek, demez. Bütün dedikleri, aman sendedi, tökezledi, biraz daha, ha şimdi, ha bir azdan muvaffak olacağız. şeklindedir.

Muhterem arkadaşlar, ben kendisinin hakkımızda neler söylediğini ortaya koymak istemem. Şimdi kalkıp bunları burada konuşalım mı? Bu seçimlerde, bu memleketin baş felâketi, Adnan Menderes gibi bir insanın Başbakan olmasıdır, demisti. Bir insan, daha nasıl sövülür? Bu memlekette seçim emniyetini tesis atmış olan bir partiye, hiçbir kabahati olmadan ve bizzat o parti-

nin şaheseri olan bu seçim emniyeti ortada dururken, seçim mevzuunda yüz kızartıcı suç damgasını yapıştırmak, o partiye, haysiyetinin en hassas noktasından hücum etmek, ona küfür etmek değil midir?

Muhterem arkadaşlar, eğer sözler normal bir mücadele usulüne dönmek mânasını tazammun ediyorsa, bunu her zaman için dikkatle nazarı itibara alabilirsiniz. Fakat vaziyeti iler tutar yeri kalmamış bir hale getirmişlerdir. Benim, Halk Partisi hakkında, onların birçok insafsız mensuplarının tesiri ile doğru yola getirmek için, lehte söylediğim sözler büyük yerler işgal edecek kadar çoktur. Fakat siz, Halk Partisinden bir tek güne Demokrat Partiye ve iktidara tasvibi tazammun ve takdir tazammun edecek bir tek kelime sarfedildiğini duydunuz mu, arkadaşlar? (Soldan : Asla, sesleri). Bizim bütün günahımız, iktidara gelmemizdir. Affetmez bir kin, bizi bu günahımız için ölüncüye kadar takibedecektir. Ağzımızla kuş tutsak, Allahı semavattan şahit diye yerlere indirsek, kabul etmelerine imkân yoktur. Çünkü onları tatmin edecek olan hırs, sadece iktidara gelmekten ibarettir. Bunda da onları haklı görmek lâzımdır, çünkü uzun seneler, bir hakkı fetih olarak, bu memlekete sahip oldukları zannında olanlar, hayatlarının ileri devresinde ruhlarına girmiş olan bu kanaati değiştirmek imkânını bulamazlar. Biz hepimiz hatalı şahilleriz, biz hepimiz hakların gaasıplarıyız. Kendileri, Allah tarafından memur olunmuş insanlardır! telâkileri böyledir.

Muhterem arkadaşlar, Halk Partisi lehindeki sözlerimin hangisini hatırlatayım? Çanakkaleye gittiğim. O zaman Halk Partisinin kurultayı Ankara'da toplanıyordu. Çanakkale kongremizde milli tesanütten, kardeşlikten bahsettim. Halk Partisi kurultayını muhabbetle selâmlarım, memleket işlerinde muvaffak olmalarını, bu kurultayın memleket hizmetinde yeni imkânlar bahsedecek bir merhale teşkil etmesini temenni ederiz, dedim. Bunun bir tek aksülameli çıkmadı, buna karşı bir tek takdir sedası yükselmedi. Çünkü tek bir takdir sadasının tılısını bozacağı korkusu vardı. Bir tek takdir sadasının dahi Demokrat Parti iktidarının meşruiyetinin delilini teşkil etmesi vahimesi ve endişesi onlar için, bize karşı hiçbir zaman insafsız, rahim ve şefik olmaya imkân vermiyecek bir mania teşkil etmiştir. Bütün meselelerin sırrı, işte buradadır.

Muhterem arkadaşlar, dikkat buyurunuz, bu memlekette muhalefetin ve muhaliflerin hareket tarzı da, matbuatın hareket tarzı da hürriyet içinde nizamlanmak gerektir. Hürriyet; en basit mütearife haline gelmiş tarifiyle, başkalarının hürriyetine riayet kaydıyla mukayyettir. Onların istedikleri ise, hudutsuz hürriyettir. Hürriyetin yüzde birini dahi hayatları boyunca başkalarına tanımayanlar, şimdi başkalarının haysiyetine, şerefine, seçimin meşruiyetine, her ne sahada olursa olsun, pervasızca, kayıtsız ve şartsız sövmek, saymak, ve hücum etmek için, hürriyet istemektedirler. Bunun böylesi, dünyanın hiçbir tahafında mevcut değildir. Böylesine muhalefet de başka yerlerde görülmüş değildir. Bıraksınlar, bu memleketin tealisı için, işlerimizi görelim. Sabah akşam bir sabotaj hareketi tertiplemek için, ömürlerini ifna etmesinler. Demokrat Partiye indirmeye savaştıkları her darbe, bu memleketin menfaatlerine karşı tevcih edilmiş bir darbe mahiyetindedir. Demokrat Parti, kendi dükkânını, fabrikasını veya ticarethanesini idare etmiyor. Hepimizin, bütün Türk milletinin müşterek malı olan memleketi idare ediyor. Bu memleket idaresinde onu tökezletmek ve muvaffak etmemek, tamamiyle memleket menfaatleri aleyhinedir. Muhalefetler, iktidarın muvaffak olmasını temin edebilmek için, ellerinden gelen gayreti sarfederler. Biz böylesine bir muhalefet görmek şöyle dursun, uzun uzadıya izahına çalıştığım gibi, her gün, sabahtan akşama yeni bir tertiple memleket işlerinin perişan hale gelmesini temin edecek yollarda çalışan bir muhalefetle karşı karşıya bulunmaktayız. Konuşmak ve anlaşmak mümkün değildir.

Ondan sonra da, yüksek bir edaları vardır. Hattâ bütün seçimlerde mağlûp olurlar, yine de, memleket bizimdedir, derler. Hükümet işleri şimdiye kadar hiçbir muvaffakiyet göstermemişlerdir, hükümet tecrübelerinizde, sizi istifade ettireceğiz, derler. Gölge etmesinler, biz başka ihvan istemiyoruz.

Muhterem arkadaşlarım, bu mevzuun açılmış ve konuşulmuş olması çok yerinde olmuştur. Bu, lâzım ve zaruri idi. Öylesine bir yol takibediliyor ki, buğdayın satılmaması, bu memlekete kredi verilmemesi, bu memleketle iş ve muameleye girişilmemesi için ne gibi bir tertip yapmak lâzım ise, her gün bunu imal et-

mekle meşguldürler. Mutlaka ve mutlaka, bunun bir sonu gelmelidir. Ben açık konuşurum, açık konuşmak itiyadındır, bundan sonra açık konuşmaya daha fazla devam edeceğim. Buraya gelenleri, bizimle iş görenleri, şurada burada yakalılarak doldurmak, bu memleketi dışarıdan tesirlerle sevkü idare etmek tegebbüslerine çalışmak, bu memlekette geçer akçelerden değildir.

Muhterem arkadaşlarım, vaktiyle Fuad Köprülü arkadaşım Ankarapalasta birçok insanlar arasında konuşuyordu. Orada bulunanlardan birisi de bir eenebi gazetesinin muharriri imiş. Bir gazete, bunu o yabancı gazeteye bir beyanat gibi nakletmişti. Fuad Köprülü bunu görür görmez, derhal tekbizetmiş, ben bu zatı tanımam, kimseye ve böyle bir gazeteye de beyanat vermedim, haber tamamen yalan ve uydurmadır, demişti. Buna rağmen, Köprülü'nün yakası bırakılmamış, mahkemeye verilmiş, üç sene, altı sene ceza tehdidi altında yatılmıştı.

Muhterem arkadaşlar; benim söylediklerimin bu kürsüde söylenmesinde fayda vardır. Sırası gelirse, daha ilerisini de söyleyeceğim. Hepimizin bunların söylenmesi neticesinde, lâzım olan vatanşahlık tavrımızın değişmesi icabeder.

Bu memleketi idare edenler, bu memleket evlâtlarının millî iradesine dayanarak idare ederler, muhterem arkadaşlarım. Hakka razı olmayanlar, hakikati kabul etmek istemiyenler, akalliyetin baskısını bu memlekete hâkim kılmak istiyorlar. Bunu, Türk milletinin huzurunda arz ediyorum. Huzur ve emniyetten bahsediyorlar. Bu memlekette bütün huzursuzluk ve rahatsızlık, hakikati kabul etmemek ve hakkına razı olmaktan neşet etmektedir. Hiçbir zaman Demokrat Parti iktidarını, rızalarıyla kabul etmiş görünmemektedirler ve mütemadiyen bu memlekette bir psikoz yaratmak, ekalliyetin düşüncesini ve fikrini ekseriyete hâkim kılmak, ekseriyeti ekalliyete tâbi hale getirmek istemektedirler. Bu da, hiçbir zaman demokrasi sistemine, ekseriyet sistemine inanmamış olduklarından ileri gelmektedir. Kendilerini münevver müstebit add ediyorlar ve mütemadiyen ve mütemadiyen ekalliyetin baskısı altında memleketi idare etmek arzusunu güdüyorlar. Mademki rey ile iktidarı ve idareyi ele alamadık, bu defa şirretlikle iktidarı baskı altında bulundurunur, iktidarı istediğimiz is-

tikamete sevkederiz, diyorlar. Bunu politikaların hedefi ve gayesi olarak tâyin etmişlerdir.

Muhterem arkadaşlar; bir zat çıkıyor, suçlusunuz diyor. Bir zat çıkıyor, ıstırap içindesiniz, elem içindesiniz, benim dediğimi yapacaksınız, diyor. Niçin? Çünkü bu zatın adı, İsmet İnönü'dür. Kırşehir Kanununu geri alacaksınız, hâkim teminatını iade edeceksiniz! Söyledikleri nas gibi bir şey! Ama siz ekseriyettesiniz, bu ona göre para etmez. Dediklerini size ekalliyet olarak dikte edecektir. Zaman zaman seçimler yapılıyor. Bu seçimlerin neticesine neden inanmıyorsunuz? Bütün bunları, saydınız, döktünüz, hesabını seçimlerde karşılıklı olarak yaptık. Sırası gelince yine de yaparız. Ama sabah, akşam ekseriyete bir yüz kararı vermek ile sadece benim dediğim olacaktır pisikozunu yaratmak, ekseriyeti istediği istikamete sevk etmeye çalışmak, olacak şeylerden değildir. Hedefin, Demokrat Partiye ve iktidara, memleket işleri için, hayırlı bir yol takib ettirmek olduğuna inanmak mümkün olsa, bunlar, bir dereceye kadar hüsnü kabule mazhar olurdu. Fakat bütün bunların Demokrat Partiyi ve iktidarını tahrip maksadına mâtuflüğünü anlamak güç değildir. Şurasını düzeltelim, ne olacak arkadaşlar? Hiçbir şey. Bu memlekette nizamın gayrimümkün raddelerine kadar muhafazasında bu kadar titiz davranmaktayız. Bir de bu memlekette nizamın muhafazası mümkün olmaması halini bir tasavvur ediniz. O zaman İsmet İnönü elini kolunu sallıyarak gelecek ve diyecek ki : İşte demokrasi tecrübesi iflâs etmiştir, gördünüz, hayatımız boyunca biz kendi rejimimizi tatbik etmekte ne kadar haklıymışız!

Arkadaşlar, Demokrat Parti iktidarı bu sözü kimseye söyletmiyecektir ve demokrasi rejiminin bu memlekete uyar ve yakışır bir rejim olduğunu, her türlü tehlikelere karşı onu muhafaza etmek suretiyle, bütün dünyaya ispat edecektir. (Soldan: Bravo sesleri, alkışlar)

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Söz istiyorum.

REİS — Hangi mevzuda .

İSMET İNÖNÜ (Devamla) — Başvekil bize bâza fikirler ve niyetler isnadediyor, kendisine söyleyeceğim ki bu yanlış. Bu sebeple söz istiyorum.

REİS — Buyurun.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Muhterem arkadaşlar, sükûnetle görüştüğümüz zaman vaziyeti daha açık görebiliyoruz. Başbakanın kendi-

sine bizim tarafımızdan söylenmiş olan sözleri hakaret olarak tekrar etmesi, hiç olmazsa en hafif tâbir ile mübalâğa etmesidir diyeceğim.

Şimdi bakınız, bugün Mecliste karşı karşıya konuşuyoruz. Onun benim hakkında sarfettiği sözler hafızanızda; benim kendisine karşı sarfettiğim sözler meydandadır.

Şimdi arkadaşlar, Başbakanın beyanatı kendisinin ıstırap içinde bulunduğunu göstermektedir. Sözlerden müteessir olmuş. Hareketlerinin kâfi derecede boğenilmediğine üzülmüyor. En mühimmi kanun çıkıyor; bu kanunu muhalefetin tanımadığını söylüyor. Bu, yanlış arkadaşlar. (Soldan: Kırşehir Kanunu sesleri)

Bu memlekette, demokratik bir memlekette B. M. Meclisinden çıkan her kanun, kayıtsız, şartsız mutadır, muteberdir. (Soldan: Kırşehir Kanunu sesleri) Bunun üzerinde münakaşa olmaz. Bunun üzerinde münakaşa var zannetmesi tamamiyle yanlış bir anlayıştır, bir hatadır. Bizim aleyhinde bulunduğumuz, bir kanun B. M. Meclisinde kabul olunduktan sonra o kanunun yürürlüğü hakkında, nüfuzu hakkında hiçbir vatandaşın tereddüt göstermesi doğru değildir. Buna kimsenin hakkı yoktur. Her vatandaşın hakkı, beğenmediği, mahzurlu bulduğu kanunun değişmesi için kanun içinde müadele etmesidir. (Sağdan: Alkışlar) Bunu Başvekilin ayırd etmesi lâzımdır.

Çıkmış olan bir kanun, kendi teklifi olarak çıkmış olan bir kanun hakkında söz söylenmesi sınırlarını bozuyor. Yanlıştır. Bu, hem kendisine, hem de memlekete ıstırap veriyor. Böyle bir vehmin, tedavi kabul etmez bir vehmin ıstırapları hem kendi hayatını hem de memleket hayatını perişan etmektedir. (Soldan: Gülmeler)

Arkadaşlar, bu, tedavi olmaz bir dert değildir. Kendisi sıhhatı yerine getirir. Basit birtakım prensipleri kendi haysiyetine ve sınırlarına tesir etmesi mümkün olunan tabii hâdiseler addeder, ondan sonra sükûna kavuşur.

BAŞVEKİL ADNAN MENDERES (İstanbul) — Doğru, siz öyle yaptınız.

İSMET İNÖNÜ (Malatya) — Parti başkanı olarak, Hükümet reisi olarak huzursuzluğu her hâdisede nasıl çıkarır bilirsiniz. Muhalefeti türlü haksız ithamlar altında bulundurmaya çalışır. Bu doğru değildir. Geçmiş zamanlarda münasebetleri normal hale koymak için çok çalıştığını

söylüyor. Her çalıştığı zamanda bizden iyi mu-
kabele görmüştür. (Soldan: Gürmedik, misal ve-
rin sesleri) Tasavvur ediniz ki C. H. Partisi aley-
hinde kanun çıkmıştır. Şerefine tecavüz edilmiş-
tir. Varlıkları müsadere olunmuştur. (Soldan:
Gürültüler, allah allah, sesleri) Müsadere olun-
muştur. (Soldan: Gürültüler) Biz bu hadiseleri
her türlü medeni münasebetleri kıran katı bir
adım telâkki etmedik. Bir parti, bu kadar tec-
rübeli, bu kadar görgülü ve bu kadar fedakâr
olabilir.

Başbakan, bütün geçmiş zamanda bir noktada
aldanmaktadır. Başbakan mevkîinde bulunan
bir zat ve her hangi bir insan, sözlerini, tutul-
ması veya tutulmaması ehemmiyeti olmayan bir
nesne telâkki etmemelidir. Biz, hukuk devleti
esasî üzerinde kendisiyle mütabakata vardık; bir
hukuk devleti rejiminde muhalefet ne vazife
görürse ondan fazla bir şey istemiyoruz, dedik.
Ama sözünde durmadı, bir şey istemiyoruz de-
dik, sözünde durmadı. (Soldan: Ne yaptı ses-
leri?) Hukuk devleti prensiplerine aykırı olarak
Kanunlar sevketti, hareketler yaptı, seçim esna-
sında söylenen sözleri tekrar ediyor. İnsaf bu-
yursunlar, kendi söylediklerinin kendi tecavüz-
lerinin hiç tesiri olmaz, hiç mânası olmaz. Marifet
mi telâkki ediyorlar? Bu zihniyet tedavi olun-
madıkça cemiyetin siyasi hayatına huzur gel-
mez. Benim mârûzatım budur. Hükümeti tanı-
mıyorlar, böyle bir şey mevzu bahis değildir.
Biz bu Devlete, bu rejime inanmış insanlarız.
Bunun selâmeti, medenî bir Devlet olarak yaşa-
ması için her şeyden evvel Hükümetin, Büyük
Millet Meclisinin pürüzsüz olarak gelişmesi, ka-
nunların pürüzsüz işlenmesindedir, kanaatinde-
yiz. Ama muhalefet olarak, hür vatandaş ola-
rak, program sahibi insanlar olarak beğendik-
lerimizi, doğru zannettiklerimizi, doğru zannet-
mediklerimizden ayırmak vazifesindeyiz. De-
mokratik memleketlerde hükümet her hangi

bir meseleyi müdafaa ettiği zaman herkes mu-
halefetin aym meselede ne fikirde olduğunu
bilmek ister. O fikir, Hükümetin fikirlerinin
zıddı olabilir. Bundan muhalefetin aleyhine
Başvekilin söylediği hükümleri çıkarmak yan-
lıştır, haksızdır ve memleketi salınmı olmayı
bir yola sevketmeye münceer olur.

Şimdi, cemiyetin hal olunmaz meselesi yok-
tur. Seçimde korkuyu kaldırmak lâzımdır. Ken-
di zamanında şöyle yaptı, böyle yaptı, korkut-
tu gibi 1945 ve ondan sonraları için beni ithama
çalışıyor. İthamı esassız, haksız ve faydasızdır.
(Soldan: Gülüşmeler, esassız sesleri) Biz bu-
günkü vaziyeti daha iyiye götürmeye çalışma-
lıyız.

Arkadaşlar, bu gidişi beğeniyor musunuz?
(Soldan: Beğeniyoruz sesleri) Vatanda, vatan-
daşların bir kısmını düşman sayarak (Soldan:
Ne münasebet sesleri) Maiyetlerinde, umumi ha-
yatlarında, Mecliste onu kahretmeye çalışma-
larını doğru buluyor musunuz? Bu yanlıştır, hak-
sızdır. Kendilerine itimat etsinler. Huzur gel-
miş bir hava içinde münakaşalarımızı, muhalefet
tenkidlerimizi yapar ve el birliği ile vatanın se-
lâmeti ve itilâsına ait dilekelerimizi tahakkuk et-
tirmeye çalışırız. Kendilerine sükûnet tavsiye
ederim. (Sağdan: Alkışlar).

REİS — Arkadaşlar, Turgut Göle arkadaşı-
mız söz istemektedir. Mevzu ile alakası yoktur
ve Riyaset kendisine taarruz edildiği kanaatin-
de değildir.

İsrar ediyor musunuz?

TURGUT GÖLE (Kars) — İsrar ediyorum.

REİS — Kendisine söz verilmesini kabul
edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Gündemde başka madde kalmamıştır. 17 Ka-
sım Çarşamba günü saat 15 te toplanılmak üze-
re celseye son veriyorum. ²⁰³

Kıbrıs Meselesi ve 6 - 7 Eylül 1955 Olayları

Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ın tutumuna karşı Türkiye'nin tepkisini göstermek gerekçesiyle İstanbul ve İzmir'de başlayan gösteriler 6-7 Eylül 1955 gecesi Rum azınlığına yönelik bir tahrip ve yağma hareketine dönüştü.

“Olaylar, Selânik'te bulunan Atatürk'ün evinin bombalandığı haberinin duyulmasıyla başladı. Saat 13.00 haberlerinde bombalama haberi radyodan verildi.

Aynı saatlerde 'İstanbul Ekspres' gazetesi İkinci baskıya geçti. Normalde 20 bin civarında satan bir akşam gazetesi olan DP yanlısı İstanbul Ekspres 6 Eylül günü 290 bin bastı. Kıbrıs Türktür Cemiyeti Genel Sekreteri Kâmil Önel'in 'Mukaddesata el uzatanlara bunu çok pahalıya ödeteceğiz, ödeteceğimizi alenen söylemekte de bir mahzur görmüyoruz' şeklindeki sözlerinin de yer aldığı gazete kısa bir süre içerisinde İstanbul'da dağıtıldı.

Öğleden sonra yüksek öğretim gençliğinin ve Kıbrıs Türktür Cemiyeti'nin öncülüğünde büyük gruplar Taksim'e yürümeye başladılar. 'Ya Taksim ya ölüm' ve 'Kıbrıs Türktür' sloganları atan gruplar Tünel civarında bulunan Rum gazetelerini tahrip ettiler. Ardından Taksim ve Beyoğlu'nda başlayan yakıp yıkma olayları, daha sonra kontrolden çıkarak bütün İstanbul'u sardı.

İzmir'de fuarda bulunan Yunan Pavyonu ve Yunanistan Konsolosluğu ateşe verildi.

Olaylarda yüksek öğretim gençliği, daha çok tahribe yönelirken, İstanbul dışından gelenler talana yöneldiler. İstanbul'da sıkıyönetim ilân edilerek olaylar kontrol altına alınmaya çalışıldı. Olaylardan sonra 5 binden fazla kişi tutuklandı. Olaylara sebep olduğu gerekçesiyle Kıbrıs Türktür Cemiyeti kapatıldı. Olaylar polis tarafından tanınan komünistlere yüklenmek istendi.

Aralarında Kemal Tahir, Aziz Nesin, Hasan İzzettin Dinamo'nun da bulunduğu poliste kaydı bulunan 43 solcu olayların hemen ardından tutuklandılar ve aylarca tutuklu kaldılar. 1956'da olayla ilgili olarak İstanbul'da sıkıyönetim ve Ağır ceza mahkemelerinde açılan dâvalar beraatla sonuçlandı.

10 Eylül'de İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etmek zorunda kaldı. Konu sıkıyönetimin onaylanması görüşmeleri dolayısıyla 12 Eylül'de TBMM'de ele alındı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü 6-7 Eylül olaylarıyla vatandaşın el sürülmez hakları, kanun himayesi, hukuk devleti kavramlarının yara aldığına belirttiikten sonra 'Hakikatlerin ne kadar acı, hatta ne kadar utandırıcı olsa bile, olduğu gibi gösterilmesi büyük milletimize karşı temize çıkmanın tek çaresidir' dedi.

Cumhuriyetçi Millet Partisi adına konuşan Ahmet Bilgin olayları bir 'facia' olarak niteledi ve kolluk kuvvetlerinin açıklanması güç bir 'atalet' içinde kaldığını söyledi.

DP İstanbul Milletvekili Aleksandros Hacıpulos ‘Hâdiselerin tarzı cereyanı tertip olduğunu açıkça ortaya koymaktadır’ dedikten sonra kolluk kuvvetlerinin olaylar sırasında gösterdiği kayıtsızlığa dikkat çekti.

Hükümet adına konuşan Başbakan Yardımcısı Fuad Köprülü ‘Bu hâdiseden hükümet evvelce haberdardı. Ona göre bazı tertibat da alınmıştı. Fakat bu hâdisenin günü ve saati muayyen değildi ve bu bütün gayretlere rağmen adetâ bir baskın şeklinde ve her tarafta birden tecelli etmiştir’ dedi ve olayların komünistler tarafından düzenlendiğini ve yönetildiğini ileri sürdü.

Başbakan Adnan Menderes de, ‘Hâdiseden haberimiz vardı. Kâfi derecede kuvvetimiz de vardı. Fakat hâdisenin psikoza bütün kitleye öyle tesir etti ki, bir baskının neticesiyle karşı karşıya kaldık’ şeklinde konuştu.

.....

CHP Kars Milletvekili Mehmet Hazer’in Başbakan Menderes’le olaylar sonrasında İçişleri Bakanı olan Namık Gedik’in 6-7 Eylül olaylarındaki sorumluluklarının tesbitine ilişkin teklifi 16 Ocak 1956’da görüşülerek reddedildi.”²⁰⁴

“Bu olayların nasıl ve kimler tarafından düzenlendiği ise bugün hâlâ tam anlamıyla bilinmemektedir. Olaydan hemen sonra hükümet, mutadî üzerine suçu ‘komünistlere’ yüklemeye çalışmıştır. 12 Eylül’de Meclis’te yaptığı konuşmada Fuat Köprülü bu görüşü savunmuştur. Hatta hükümet daha da ileri giderek Emniyet’te dosyası bulunan birçok solcuyu elinde en ufak bir delil olmamasına rağmen tutuklatmış ve sorgusuz sualsiz aylarca hapiste tutmuştur. Demokrat Parti iktidarı bu tezi doğrulamak umuduyla ayrıca Amerika’dan bir de uzman getirtmiştir. Ancak Amerikalı uzman, ‘komünistler eğer bu kadar kuvvetli olsalardı dükkân tahrip edeceklerine ihtilâl yaparlardı’, diye bu görüşü reddetmiştir.

Bunun kadar gayri ciddi bir başka tez ise olayların CHP’liler tarafından düzenlendiği idi.

Akla uygun gelen tek açıklama olayların hükümetin tasvibiyle başladığı ve arkasından onun denetiminden çıktığıdır. Hükümet, herhalde Kıbrıs konusunda kendisinden bir fedakârlık istenemeyeceğini müttefiklere anlatmak için, kamuoyunun büyük baskısı altında olduğunu göstermek istiyordu.”²⁰⁵

“Öte yandan devam eden soruşturmalarda gözüaltına alınan ya da tutuklananların çoğu serbest bırakılmış, suçluların kim ya da kimler olduğu saptanamamıştır. Haklarında soruşturma açılan generaller beraat ederek görevlerine

204 “Rum Azınlığa Yönelik 6-7 Eylül Terörü” - *Cumhuriyet Ansiklopedisi, 1923 - 2000. Cilt: 2, 1941 - 1960* yay.: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. Yapı Kredi Kültür Merkezi. İstanbul, 2003, 268-271. ss.

205 Cem Eroğlu: *a.g.e.*, 176 - 178. ss.

dönmüşlerdi. İstanbul Valisi Gökay için başlatılan soruşturmada da Danıştay yargılamaya gerek olmadığı kararını vermişti.²⁰⁶

Daha önce kendisine atıfta bulunduğumuz gazeteci yazar Tekin Erer, 6 - 7 Eylül 1955 hâdiselerini şöyle nakleder:

“ Kıbrıs meselesini halletmek üzere Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir anlaşma yapmak üzere Londra’da bir toplantı yapmaya karar verilmişti. Türk heyeti, Fatin Rüştü Zorlu’nun riyasetinde olmak üzere 26 Ağustos 1955 günü uçakla İstanbul’dan Londra’ya hareket etmişti.

Her iki memleket de bu konferansı büyük bir dikkatle takip ediyor, Londra’dan bildirilen konferans haberleri gazete başlıklarını dolduruyordu. Gerek Türkiye’de, gerek Yunanistan’da elektrikli bir hava mevcuttu. On seneden beri ayakta duran ve aktüalitesini kaybetmeyen Kıbrıs konusunda her iki millet de aynı şekilde hak iddia etmekte idi. Biz Kıbrıs’ın Türkiye’ye iltihakı için ne kadar tarihî, iktisadî ve coğrafi delil ileri sürüyorsak, Yunanistan da Kıbrıs’ın Yunanistan’a iltihakı gerektiğine dair bu kadar çok deliller öne sürmekteydi. Nihayet 6 Eylül günü İstanbul Ekspres Gazetesi büyük manşetlerle Atatürk’ün Selânik’teki evine Yunanlılar tarafından bomba atılarak berhava edilmiş olduğunu yayınladı. Esasen tetikte bulunan İstanbul halkı bu haber karşısında şaşkına döndü. Gazete, müvezzilerin elinden âdeta kapışılıyordu. Bu haber karşısında önce “Kıbrıs Türktür” cemiyeti bir nümayiş hareketine girişti. Çoğu üniversitelilerden teşekkül eden bu cemiyet bir gösteri hareketinde bulunmak için yola çıkınca, esasen sabrı dolmuş bulunan halk da bu topluluğa iştirak etti. Bu topluluk biraz sonra yıllardır hakkını alamamış ve gadre uğramış bir insanın sinirliliği haline bürünmüştü. Kalabalık çoğaldıkça topluluk psikolojisi içinde bu sinirlilik hali şuursuz bir hale gelmişti. Artık kimsenin gözü etrafı görmüyor, kalabalık önünde ne bulursa parçalıyordu. Bilhassa Rumlara karşı yapılan bu tecavüz, sonra tam bir çılgınlık halinde her tarafa karşı salgın halini alıyordu. Bizzat kendi mağazasını, kendi arabasını tahrip edenler bile görülmüştü. Bu hareket cidden bir facia idi. Ordularına tam mânâsı ile hakim bir kumandan dahi askerlerine böyle bir tahrip için emir vermiş bulunsaydı, bir şehri böylesine tahrip ettiremezdi.

Hâdis e öğleden sonra başlamış, saat 19 civarında nümayiş manzarasından tahrip durumuna geçmiş, saat 22.00’de de ordu iş e müdahale etmiş ve askeri birlikler her tarafta hâdiseleri bastırmağa çalışmıştı. Gece yarısı örfi idare ilân olunmuş, fakat hâdiseler ancak sabaha karşı saat 3 civarında bastırılabilmişti. Bu kısa müddet içinde başta Beyoğlu ve Karaköy olmak üzere şehrin mühim yerlerindeki mağazalar baştanbaşa tahribe uğramıştı. Ertesi sabah Bayar, Menderes ve Köprülü hâdis e yerlerini dolaşmışlar saat 11.00’de İstanbul Vilâyetine gelerek burada bütün gazete sahiplerinin ve yazı işleri müdürleri-

206 Şerafettin Turan: a.g.e., 180, s.

nin iştirakiyle bir basın toplantısı yapmışlardı. Önce Bayar söz almış ve şunları söylemişti:

“- Biz Avrupa’da ve dünyada söz sahibi isek bunu medenî bir millet olmak vasfımızda aramalıyız. Halbukî bu hareket aslâ Türk milletine yakışmayan gayrî medenî bir harekettir. Bizim 35 yıldır Avrupa câması içinde temin etmeğe çalıştığımız medeniyetçilik vasfımızı böylesine tahrip eden bir hareket karşısında büyük esef duymaktayız. Örfî idare ilân edilmiştir. Büyük Millet Meclisi’ni toplantıya dâvet ettim.”

Bundan sonra söz alan Menderes gazetecilere bir saatten fazla izahat vermişti. Bu hareketin tarihimiz için bir yüz karası bulunduğunu, hâdisenin içinde mutlaka bir yabancı parmağı olması lâzım geldiğini, medenî Türk milletinin bhusus İstanbul halkının böyle görülmemiş bir tecavüz hareketinde aslâ bulunamayacağını, hükûmetin böyle bir hâdisenin tekrerrür etmemesi için her türlü tedbiri alacağını, hâdisenin geç başlaması dolayısıyla askerî birliklerin zamanında hareket edemediklerini uzun uzun anlattı. Eğer askerî birlikler vilâyetten emir alır almaz harekete geçmiş bulunsalardı hâdisenin bu kadar vehamet arz etmeyeceğini söyledi.

Yeni Sabah Gazetesi sahibi Safa Kılıçlıoğlu Başvekilden bu beyanatı yazıp yazmamağı sordu. Menderes, basınla aramızdaki bu konuşma bir hasbihal şeklintedir, yazmazsanız daha iyi olur, dedi. Sonra da bütün gazeteci arkadaşların bu millî dâvada vatanın faydasına yarayacak şekilde hareket etmelerini rica etti.

Menderes bu basın toplantısındaki gerek Bayar’ın, gerek kendisinin iki saatten fazla süren konuşmalarını gazetelere intikal ettirmemekle büyük bir hatâ işlemiş oldu. 50’den fazla gazetecinin bulunduğu bu toplantıda hükûmetin görüş ve tutumu tamamiyle izah edilmiş olduğu halde, gazetelere aksetmemesi dolayısıyla tekrar hiçbir yerde mevzu bahis edilmedi. Hattâ Yassıada dâvalarında bu meselenin her türlü teferruatına inildiği halde, sırf gazetelere intikal ettirilmemiş olması dolayısıyla bu kadar mühim olan basın toplantısından bir kelime bile olsun bahsedilmemişti.

Derhal İstanbul’da ve İzmir’de örfî idare kurulmuştu. İstanbul Örfî İdare Kumandanlığına 3. üncü Ordu Kumandanı Korgeneral Nurettin Aknoz Paşa ve İzmir Örfî İdare Komutanlığına da Korgeneral Cemal Gürsel Paşa getirilmişlerdi. İstanbul’da hükûmetin emrine rağmen derhal vaziyete müdahale etmedikleri ve bu suretle de büyük tahribata yol açtıkları için üç paşa hakkında takibat başlamıştı. Bu hususta 9 Eylül 1955 günü şu tebliğ yayınlanmıştı:

“Millî Müdafaa Vekâletinden bildirilmiştir:

Korgeneral Vedat Garan, Korgeneral Fazıl Bilge ve Tuğgeneral Nedim Erensoy, haklarında yapılan tahkikat münasebetiyle işten el çektiler.”

Ertesi günü 10 Eylül 1955 tarihinde de Dahiliye Vekili Dr. Namık Gedik vazifesinden istifa etmişti. Büyük Millet Meclisi 12 Eylül’de toplanmış ve muha-

lefet bu hâdiseyi hükûmetin tertip etmiş olduğunu ileri sürmüştü. Menderes yaptığı uzun beyanatta, hükûmetin böyle bir hâdisi tertip etmesi için ne gibi bir menfaati olabileceğini sormuştu. “Bu hâdisenin çıkması bize Kıbrıs’ı kazandırmaz, bu hâdisenin çıkması hükûmetin itibarını artırmaz, bu hâdisenin çıkması iktisadî bir kazanç sağlamaz, bu hâdisenin çıkması devletler arası itibarımızı artırmaz, o halde Hükûmet deli midir ki, böyle şuursuz bir işe önyak olsun” diye de ilâve etmişti.

İnönü yaptığı konuşmada:

“- Nihayet askerî kuvvetler, sivil idarenin talebi ile derhal yardıma gelebilirlerdi. Hâdisi yerleri de büyük askerî merkezlerdir. Hâdiselerin hazırlanış, ilerleyiş seyrinin mutlaka meydana çıkmasını isteriz. Meydana çıkacak hakikatlerin Büyük Millet Meclisi’ni ve Büyük Milletimizi hakkı ile aydınlatmasını, örfî idareden mes’ul olan şerefli askerlerimizden kesin olarak bekleriz.”

C.M.P. adına konuşan Ahmet Bilgin: “Millet bir facia karşısında kalmıştır” dedi. Hamdullah Suphi Tanrıöver ise: “İstanbul’daki 6-7 Eylül hâdiseleri Varlık vergisi hâdisesi kadar vahimdir diye konuşmasını bitirmişti. Örfî idarenin 6 ay devam etmesi hakkındaki tekliflere karşı Ali Fuat Cebesoy: “Örfî idare en çok iki ay devam etmelidir. Fazlası doğru değildir” diye mütalâada bulunmuştu.

Meclis örfî idarenin 6 ay devam etmesini kabul etti ve Meclis yeniden yaz tatiline girdi.

İstanbul Örfî İdare Komutanlığı hâdisi ile ilgili olarak 2047 kişi tevkif etmişti. İstanbul’da hareketin başlaması ile beraber, küçük çapta da olsa, İzmir ve Ankara’da da aynı şekilde hâdiseler baş göstermişti. Bundan dolayı tecavüzlerin bir merkez tarafından idare edildiği anlaşılıyordu. Böyle bir hareketin ancak Türkiye’deki komünistler tarafından yapılabileceği tahmin ediliyordu. Hükûmet gerçeği anlamak üzere Amerika’dan bir mütehassıs getirtti. Bu mütehassıs verdiği raporda hâdiselerde asla bir komünist parmağı bulunamayacağını izah ediyordu. Mütehassısa göre, Türkiye’deki komünistler iki saatte iki milyonluk bir şehri tahrip edecek ve derhal Ankara, İzmir’le itribat kurarak oralarda da harekete geçecek kadar böyle muazzam bir teşkilâta sahip olsalardı, küçük işlerle uğraşmazlar, bir ihtilâlle memlekete komünizm rejimini getirebilirlerdi. Bu hareket ancak dahilî politikanın bir neticesi olabilirdi. İktidarda bulunan partiyi yıpratmak için, muhalif partilerin pek iyi hazırladıkları bir tertip bulunması ihtimali garipti. Hükûmet, efkârumumiyeyi inandıramayacağı ve böyle bir açıklamayı efkârumumiyenin yalan kabul edeceğini tahmin ettiği için, yabancı mütehassısın raporundaki bu neticeyi açıklıyamadı.

Fakat halk, başlarında müfrit bir C.H.P.’li bulunan “Kıbrıs Türktür” Cemiyetinin bu hâdiseyi organize ettiğini daha ilk günden öğrenmiş bulunuyordu. »²⁰⁷

207 Tekin Erer: *a.g.e.*, 254 - 257. ss.

“Ankara, İstanbul ve İzmir’de bir yıl süreyle sıkıyönetim ilân edilmesi konusu, DP Meclis Grubunda 12 Eylül 1955 günü görüşüldü. Grup o gün, çok sert tartışmalara sahne oldu. Menderes, 6-7 Eylül olayları hakkında ayrıntıya girmeyeceğini söylüyor, grup ise başbakanı ısrarla açıklama bekliyordu.

Bolu Milletvekili General Fahri Belen ‘Meclis aydınlanmadan sıkıyönetime nasıl karar verilebilir?’ derken, Manisa Milletvekili Adnan Karaosmanoğlu ise Menderes’e hitaben ‘Hani, komünistler avucumun içindedir diyordunuz, Niçin bu kadar gafil avlandınız? Yazık bu millete!’ sözleriyle adetâ meydan okuyordu.

Görüşmeler sonunda Menderes tekrar kürsüye geldi ve ‘Beyefendi Menderes’ kişiliğiyle gruba sükûnet tavsiye etti. Yapılan oylama sonucunda 220’ye karşı 90 oyla sıkıyönetim kararı gruptan geçti. Ancak grup, sıkıyönetimi, hükûmetin istediği gibi bir yıllığına değil, altı aylığına kabul etti.²⁰⁸

Demokrat Parti İçindeki Sıkıntılar ve İç Politikaya Yansıması

“İktidar, muhalefetten gelen eleştirilerden pek çekinmiyor ve zaten bunları baskı yöntemleriyle karşılamaya alışmış bulunuyordu. Fazlalık olarak elinde, sıkıyönetim gibi bir silâh da vardı.

İlk tedbir olarak, muhalefetin mecliste fazla eleştiri yapmasına imkân vermemek için, sıkıyönetim uzatıldıktan sonra meclis yine tatile sokuldu. Arkasından gazete kapama faslı başladı. 19 Eylül 1955’te, sıkıyönetim komutanlarının emriyle Ulus süresiz olarak, Hürriyet ve Her Gün ise on beşer gün için kapatıldılar. Basının büyük kısmı İstanbul’da, yani sıkıyönetim düzeni içindeydi; başlıca muhalefet organı olan Ulus kapatılmıştı; meclis ise tatildeydi. Bu durumda muhalefetin fazla ses çıkarmasına imkân kalmamıştı. Ama bizat Demokratları aynı usullerle susturmak imkânı yoktu.

Aslında, parti içinde yöneticilere karşı muhalefetin kökü ta 1948’lere dayanıyordu... Ne var ki 1954 seçimlerinde DP Grubu çok fazla büyümüşü. Bunun neticesinde disiplini sağlamak çok daha zor bir iş haline gelmişti. Daha seçimler üzerinden iki ay geçmeden hizipçilik yeniden ciddi bir mesele haline geldi. O kadar ki, 1954 Temmuz başında parti genel idare kurulu, Bayar ve Koraltan gibi eski kurucuları da çağırarak toplantılar yapmak zorunda kaldı. Ağustos ayı içinde alt kademelerde bir takım tasfiyeler yapıldı. 14 Ağustos’ta, üç Ankara milletvekili partinin yüksek haysiyet divanına verildi. İktisadi sıkıntılar arttıkça, muhalefetin eleştirilerinin yanı sıra, parti içi eleştiriler de geliyordu. 18 Ocak 1955’te dört DP milletvekili [Kenan Akmanlar, Halûk Timurtaş, Ekrem Cenani ve Feridun Ergin] bir rapor hazırlayarak hükûmetin iktisat politikasını acı bir şekilde eleştirdiler... 15 Nisan 1955’te, dört kurucudan biri olan Fuad Köprülü dışişleri bakanlığından ayrıldı. 3 Mayıs’ta yapılan

208 Serhan Yücel: *a.g.e.*, 110. s.

Adana il ve Eminönü ilçe kongreleri karışıklık içine geçti... grupta bir konuşma yapan Menderes, parti içi çekişmelere açıkça temas ederek şöyle dedi. 'Diyorlar ki Fethi Çelikbaş arkadaşımız parti içinde muhalefet edenlerin başında bulunuyormuş, bilmiyorum ve tahmin de etmiyorum...' DP İl Kongreleri sert eleştirilerin yapıldığı forumlar haline gelmişti.

6-7 Eylül olayları bu kaynaklı kazancı taşıran son damla oldu Parti ileri gelenlerinden Feridun Ergin, Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu, Fuad Köprülü, Fethi Çelikbaş, Mükerrrem Saral, Menderes'i açıkça eleştirmeye ve aleyhinde bulunmaya başladılar. Bu arada 19 DP milletvekili bir önerge imzalayarak basına ispat hakkının tanınmasını istemişlerdi. Genel idare kurulu, Çelikbaş ve Karaosmanoğlu'na baskı yaparak imzalarını geri aldirtmaya çalıştıysada, başarı sağlayamadı. Nihayet ip koptu ve ihraçlar başladı. İlk adımda, Feridun Ergin haysiyet divanına verildi. Arkasından ispat hakkı önergesini imzalamış olan 19 milletvekili, 12 Ekim 1955'te divana sevk edildi.

İlk toplantısını 14 Ekim'de yapan yüksek haysiyet divanı, bunlardan dokuz milletvekilinin partiden ihracına, geri kalanlar hakkında ise soruşturmanın derinleştirilmesine karar verdi. Divan, ertesi gün büyük kongre toplanacağından, parti içi muhalefeti bölmek amacıyla 19'ları iki gruba ayırmıştı. 19'lar bu oyu gelmediler ve ertesi gün, henüz ihraç edilmemiş on milletvekili de partiden istifa etti."²⁰⁹

Gazeteci yazar Tekin Erer, Demokrat Parti'deki kaynaşmayı şöyle anlatır:

"6-7 Eylül hâdiseleri beş seneden beri Demokrat Parti içinde bulunan tesanüdü yıkan ilk hâdiseye oldu. Muhalefet bu hâdiseyi gerek Meclis içinde, gerek Meclis dışında alevlendirmesini bilmiş ve D.P. içinde çatlaklar meydana getirmeğe muvaffak olmuştu. Parti mebuslarından Dr. Feridun Ergin, Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu, Prof. Fuat Köprülü, Prof. Fethi Çelikbaş, Dr. Mükerrrem Sarol gibi ileri gelen zevat Menderes'i alenen tenkit etmeğe ve aleyhinde bulunmağa başlamışlardı. Menderes kendisine muhalif olan bu zevatı ikna edebilmek için derhal harekete geçti. Bir kısmının gönlünü hoş ederek, bir kısmı için de cezrî tedbirler alarak bu mu halefeti önlemeğe çalıştı. Önce Dr. Feridun Ergin yüksek haysiyet divanına verildi. 11 Ekim'de bakanlıktan istifa eden Dr. Mükerrrem Sarol'u araya dostlar koyarak yatıştırmağa istedi. Demokrat Parti Genel İdare Kurulu âzası bulunan Fevzi Lutfi Karaosmanoğlu ile Prof. Fethi Çelikbaş'a da 10 Ekim 1955 günü yapılan bir tebliğle, parti aleyhinde bulundukları ve ikilik çıkardıkları için, umumî idare heyeti toplanmalarına katılamayacakları bildirildi. Bu hâdiseye karşısında her iki mebusun da tepkileri pek sert oldu. Halbukî Menderes, böyle bir tebliği alınca bakanlık sandalyesine pek düşkün olduklarını tahmin ettiği bu iki mebusun derhal kendisine yakınlaşma yollarını arayacaklarını sanmıştı. Bu sert tepki karşısında

209 Cem Eroğlu: *a.g.e.*, 179-181 ss.; ayrıca bkz.: Şerafettin Turan: *a.g.e.*, 120-121. ss.

pek hiddetlendi ve bu defa kendisi aleyhinde bulunan 19 mebusu, elde bulunan parti tesanüdünü bozacak şekilde yapılmış beyanatlar ve şahitlerle D.P. yüksek haysiyet divanına verdirdi. Bu 19 milletvekili şunlardı:

Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Kasım Küfrevî, İbrahim Öktem, Rauf Aybar, Turan Güneş, Ekrem Alican, Muhlis Bayramoğlu, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Enver Güreli, Sabahattin Çıracıoğlu, Ziyat Ebüzziya, Muzaffer Timur, İsmail Hakkı Akyüz, Ragıp Karaosmanoğlu, Behçet Kayaalp, Safaettin Karanakçı, Fethi Çelikbaş, Şeref Kâmil Mengü.

İlk toplantısını 14 Ekim 1955 günü yapan Yüksek Haysiyet Divanı bunlardan dokuz mebusun partiden ihracına karar verdi. Bunlar, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ, Safaettin Karanakçı, Ragıp Karaosmanoğlu, İsmail Hakkı Akyüz, Bahçet Kayaalp, Muzaffer Timur, Ziyat Ebüzziya ve Sabahattin Çıracıoğlu idi. Diğerleri hakkında tahkikat derinleştiriliyordu.

Bu 19 kişi aynı zamanda basına ispat hakkı tanınması için de bir takrir imza etmiş bulunuyorlardı. Fakat aslında bu ispat hakkı taktirini iki taraf da zahiri sebep olarak kullanmakta idiler. 15 Ekim 1955 tarihinde Demokrat Partinin Dördüncü Büyük Kongresi yapılacaktı. Kongrede Menderes'i yıpratmak için böyle bir takrir acilen düşünülmüş bir tedbirdi. Zira 19'lar Büyük Millet Meclisi'nde taptığı müteaddit konuşmalarda basın kanununun daha da ağırlaştırılması gerektiğini ifade eden Adnan Menderes'in böyle bir taktiri ve kanun tasarısını kabul etmeyeceğini herkesten çok bilmekte idiler. Bu vesileyle Menderes'in asla kabul etmeyeceği ve aynı zamanda gerek efkârıumumiye, gerek basın tarafından çok iyi karşılanacağı bilinen böyle bir teklif öne sürülmekle bir taşla iki kuş birden vurulmak isteniyordu.

Yüksek Haysiyet divanı böylece büyük kongreden bir gün evvel dokuz kişiyi ihraç etmiş, yalnız kongrede büyük sayıda taraftarları bulunacak olan diğer on kişinin ihracı işini kongre sonuna bırakmış görünüyordu. Fakat arkadaşlarının partiden ihraç edildiğini gören diğer on kişi de ertesi günü partiden istifa ettiler. Böylece kongre içinde belki de umumî heyet kararı ile, yahut ta kongre sonunda haysiyet divanınca ihraç edilmek oyununa gelmediler.

10 kişinin D.P.'den istifa ettikleri 15 Ekim 1955 Cumartesi günü sabah saat 10.00'da Demokrat Partinin Dördüncü Büyük Kongresi Ankara'da toplandı. Kongre Başkanlığına Tevfik İleri seçilmişti.

Kongre açılınca kürsüye gelen Parti Genel Başkanı Başvekil Adnan Menderes, bir yıl evvel yapılmış bulunan genel seçimlerden ve partinin beş yıl içindeki faaliyetlerden uzun uzun bahsederek kongreye hesap verdikten sonra 19'lar için şunları söylemişti:

“- Her sabah uyanınca sırtımızda hıyanetin hançerini mi hissedeceğiz? Mebus seçildikten sonra partiyi tekmeleyenlere karşı elbette tedbir bulacağız. Şunu arz edeyim ki, mesele ispat hakkı değildir. Bunu sadece bayrak yapmak istiyorlar.”

Mesele bundan sonra umumî heyette tartışılmış, neticede 19 kişinin de partiden ihracı kongre kararı ile kabul edilmişti. Kongreden sonra Dr. Feridun Ergin'in de iştirâki ile 19'lar 20 oldular ve derhal aralarında istişarelere başlayarak yeni bir parti kurmak üzere harekete geçtiler. »²¹

Gazeteci yazar Metin Toker, DP iktidarında ilk bölünme olan “ispat hakkı” hareketini şöyle yorumlar:

“Menderes için partisinde ilk alarm zilleri ispat hakkı konusuyla çaldı. Sonradan bu cereyan çığ gibi büyüdü. Büyük Kongre arifesindeki bölünmeye yol açtı. III. Menderes Hükümetine karşı DP Meclis Grubunun kazan kaldırmasını teşvik etti. Üç bakan hakkında Meclis araştırması açılmasını kolaylaştırdı ve Adnan Menderes'i 1957 seçimlerine kadar uğraştırdı. Menderes ancak bu seçimlerde partisine tekrar kayıtsız, şartsız egemen olacak ve hâkimiyeti DP'yi bilinen akıbetine götürecektir.

Halbuki şimdi, bunca yılın ötesinde kalan o olayı gözlerimiz önünde canlandırdığımda düşünüyorum da her şey ne kadar kolaylıkla halledilebilirdi ve 1955'in yazında ‘ispatçılar’ diye bilinen DP milletvekilleri ne kadar masum bir istekle ortaya çıkmışlardı.

İspatçılar ilk başta 11 kişiydiler. Üçü Menderes'in eski bakanıydı: Fethi Çelikbaş, Enver Güreli ve Seyfi Kurtbek. Onların yanında Kasım Küfrevî, Turan Güneş, Kâmil Mengü, Ekrem Duran, Raif Aybar, Muhlis Bayramoğlu, Mustafa Ekinci ve İbrahim Öktem vardı. Bu 11 kişi 1955 Nisanının son günü Meclis Başkanlığına bir yasa önerisi verdiler. Önergede ‘Türk Ceza Kanununun 481. maddesine 16 Mart 1949 tarih ve 3 sayılı tevhidi içtihat kararının kaldırılmasını temin edecek bir fıkranın ilâvesi isteniyordu. Bu tevhidi içtihat kararı Bakanlar hakkındaki iddialarda ispat hakkını yasaklıyordu. Karar CHP iktidarı sırasında, meşhur Kenan Öner-Hasan Âli Yücel dâvası vesilesiyle alınmıştı. Kenan Öner eski Millî Eğitim Bakanına komünist demiş, bunu ispat edeceğini söyleyerek savunmasını yapmış, mahkeme de kendisini beraat ettirmişti.

İspat hakkı teklifinin bazı DP milletvekilleri tarafından hazırlanmakta olduğu, önerenin Meclise verilmesinden önce duyulmuştu. Bu, birtakım DP büyüklerinin kulağına karsuyu kaçırdı. Gerçek şudur ki ispat hakkı, kafada bir tip tutularak düşünülmüştür: Dr. Mükerrerem Sarol. Sarol, hakkındaki iddialara ispat hakkının tanınması gereken bir bakanın simgesiydi. Bunu kendisi de biliyordu. Nitekim önerenin daha hazır dahi olmadığı bir sırada Sarol Tan

210 Tekin Erer: a.g.e., 257-259. ss.

gazetesinin bir muhabirine demeç verdi ve bu hakkı aleyhinde tavır aldı. Basın işlerini yönetmekle görevli Devlet Bakanı şöyle diyordu:

‘Şahsi kanaatim basın kanununda bir tadile ihtiyaç olmadığıdır. Kolay şöhret peşinde olanlar, bazı temiz siyaset adamlarını şamar oğlanı vaziyetine düşürmek istiyorlar. Mevcut kanun bu gibi emellere set çekmek için yürürlüğe girmişti. Tenkit namı altında iftira ve tezvir yoluna sapanlar kanun muvacehesinde bunun hesabını vermelidirler.’

Dr. Sarol sonradan da Menderes’e ispat hakkı cereyanının parti içinde bir başkaldırma olayı olduğu, kendisinden kelle istendiği, bu kelleyi verirse sonunda kendi kellesinin gideceği telkinini yaparak ve hareketin dejenere olmasında başlıca rolü oynayacaktır... Menderes teklifin lehinde değil, aleyhinde tavır aldı. 1955 havası içinde ispat hakkı önergesi yasallaşabilseydi rejimin kaderi bambaşka olabilirdi. Menderes bunu görmedi, yahut istemedi.

.....

Şimdi; burada, bir gerçeği dile getirmek gerekir. İspat hakkı hareketi 1955’in ilkbaharında masum bir yasa tasarısı olarak doğdu. İspatçılar sadece ve sadece, ispat hakkının bulunmamasının yol açtığı haksızlıkları, düzeltmek ve bu yokluktan yararlanan birtakım bakanların basın tarafından denetlenmesi olanağını yaratmak istiyorlardı. Parti içinde bir hareket, partinin idaresini el geçirmek, Menderes’i devirmek akıllarının köşesinden geçmiyordu. Bütün istedikleri, Başbakanı etrafını sarmış olan çemberden kurtarmaktı. O günler, Maltepe civarındaki evinde her konuştuğumuzda Fethi Çelikbaş ve orada sık sık gördüğüm Emin Kalafat’ın bana ‘Yahu, Adnan Beye kızmamak lâzım... Henüz kurtulması ümidi kaybolmuş değil. O iyidir, ama etrafı berbat...” dediklerini hatırlıyorum.”²¹¹

İspat Hakkı ve Hürriyet Partisi

“6-7 Eylül olaylarından bir ay sonra, DP IV. Büyük Kongre hazırlıklarının yoğunlaştığı günlerde, DP’li 11 milletvekili ‘ispat hakkı’ konusunu yeniden gündeme getirdiler.

Basına ‘ispat hakkı’ tanınmasını, böylelikle yayın organlarının kolayca sansür edilmesinin önüne geçilmesini isteyen 11’lerin arasında Ekrem Aktan, Enver Gürel ve Fethi Çelikbaş da bulunuyordu. 11’ler, Prof. Dr. Muhlis Ete, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu gibi önemli isimleri de yanlarına çekince bir anda ondokuz kişiye ulaşılar. DP Haysiyet Divanı IV. Büyük Kongre öncesi 19’ları bölmek için, dokuzunu partiden ihraç etti. Kalan 10 milletvekili de DP’den istifa etti.

²¹¹ Metin Tokar: *a.g.e.*, 106-113. ss.

19'lar ayrı bir parti kurmak için DP IV. Büyük Kongresi'nin sonuçlanmasını beklediler. 7 Kasım 1955 tarihinde parti kurmaya karar verdiler, ancak sadece tüzük için tam altı hafta harcadılar. Bu süre içinde basının ve kamuoyunun desteği de kayboldu.

Bu şartlar altında 19'ların ümit ettikleri katılımlar gerçekleşmedi. Tersine, Kasım Küfrevi, kuruluştan bir gün önce DP'ye dönmek istediğini bildirdi. Turhan Feyzioğlu da, bir süre bağımsız kaldıktan sonra CHP'yi tercih etti.

20 Aralık 1955'te kurulan Hürriyet Partisi, DP'den ayrılmış 28 milletvekilinden oluşuyordu. Aynı zamanda parti kurucusu olan 28 milletvekilinden başka, 1950-1954 dönemi Demokrat Parti milletvekillerinden Nihad Reşad Belger ile Enver Adakan da kurucu oldu. Diğer kuruculardan Emekli Korgeneral Yusuf Adil Egeli ve Emin Paksüt ise politikaya ilk adımlarını Hürriyet Partisi kurucusu olarak atmışlardı. Partinin Genel Başkanlığına Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, İkinci Başkanlığına Enver Güreli, Genel Sekreterliğe Dr. İbrahim Öktem getirildi.

Hürriyet Partisi Genel Merkezinde hiçbir zaman düzenli ve akılcı bir çalışma ortamı kurulamadı. Partinin bir çalışma programı yoktu. Partinin ileri gelenleri gece yarısına kadar toplantılar yapıyor, ancak bu toplantılarda partinin gelişmesiyle ilgili herhangi bir karar alınmıyordu.

Hürriyet Partisi'nin kurulması sürecinde azalan basın desteği, kuruluşla birlikte yok olma düzeyine indi. DP'nin en büyük muhaliflerinden olan 'Cumhuriyet' gazetesinin sahibi Nadir Nadi, Hürriyet Partisine kendi gazetesinde olmasa bile, yine kendisine ait 'Yeni Gün' gazetesine destek verdi. 'Yeni Gün' gazetesi, Hürriyet Partisi kapanana kadar partinin yayın organı niteliğini korudu.

Hürriyet Partisi için sonun başlangıcı, Cumhuriyetçi Millet Partisi ile birleşme girişimi oldu. Yeni bir partinin hemen başka bir partiyle birleşme çabası açık bir çelişki idi. Bir ara milletvekili sayısı CHP'yi geçip ona muhalefet partisi olduysa da, Meclisin dışında hemen hemen hiç yoktu. 1957 seçimlerinde Manisa, Burdur ve Ankara'da başarılı bir seçim kampanyası gerçekleştiren Hürriyet Partisi, seçimlerde 350 bin oy ve 4 milletvekili kazanabildi. 25 Kasım 1958 tarihinde topladığı kongre ile muhalife karşı 175 oyla CHP'ye katılarak siyasal hayattan çekildi.”²¹²

212 Serkan Yücel: *a.g.e.*, 110-112. ss.

Daha önce kendisine ve hâtıralarına atıfta bulunduğumuz, IX, X ve XI inci dönem Erzurum Milletvekili, Gümrük ve Tekel ve Milli Eğitim eski bakanlarından Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, 'ispat hakkı' ve 'Hürriyet Partisi' konusunda şunları yazar:

“ Genel İdare Kurulunun, Cumhurbaşkanı Bayar'ın da hazır bulunduğu 31 Ocak 1956 günkü toplantısında konuşulan meseleler arasında isbat hakkı da vardı. Muhalefet tarafından isbat hakkıyla ilgili olarak verilen kanun teklifleri Adliye komisyonunda görüşülmekte idi. Bayar'ın, bu mesele üzerinde fazla durmamakla birlikte, ispat hakkının kabulüne taraftar bulunduğu anlaşılyordu.

Bayar'ın bu meselede eğiliminin ne olduğu az sonra anlaşıldı. Bir arı, Başbakan'ın odadan ayrıldığı bir sırada Sıtkı Yırcalı ispat hakkının kabul edilmesi gerektiğini söyledi ve Başbakan'ın bunu son büyük kongremizde vadettiğini, ondan sonra da bu vaadi defalarca tekrarladığını, bundan artık geri dönmeyeceğimizi anlatınca Cumhurbaşkanı da Yırcalı'ya hitaben “bu fıkirden vazgeçmemesini” tenbih ederek: “Bunları söyleyiniz, bu görüşü müdafaa ediniz!” dedi. Bayar'ın bu sözleri bende, Cumhurbaşkanı ile başbakan arasında bu noktada bir görüş ayrılığının bulunduğu intibaını uyandırdı.

Gerçekten de, az sonra kurula gelen başbakan'ın ispat hakkı meselesindeki görüşünü öğrendik. Dr. Celâl Ramazanoğlu, basına ispat hakkını vermenin artık bir zaruret haline geldiğini söyledi. Aynı görüşü ben de savundum ve isbat hakkının kabulü ile ortaya çıkabilecek şirretlikleri önlemek için de ayrıca tedbirler alınabileceğini, partimizi haksız saldırılara karşı savunabilmek için bu yolu açmaktan başka bir çare bulunmadığını anlattım.

Adnan Menderes uzun bir açıklama yaptı: Meselenin, her şeyden önce, Anayasa komisyonunda görüşülmesi lâzım geldiğini, Meclis Başkanlık divanının, kanun teklifini bu komisyona havale etmemekle hata işlediğini, Adalet komisyonunun da teklifi kendiliğinden Anayasa komisyonuna gönderebileceğini, bunu yapmadığı cihetle onun da hatalı bir davranış içinde olduğunu anlattı.

Başbakan, kanun teklifinin Anayasaya aykırı olduğu görüşünde idi. “Yani muhalifler ispat hakkını istiyorlar diye Anayasa'ya aykırı da olsa biz bu kanunu çıkaracak mıyız?” diye sordu.

Başbakanın ispat hakkı meselesindeki tutumunu anlamaya ve hele bunu tasvibetmeğe imkân yoktu. O, kendi görüşünü çevresine kabul ettirebilmek için bir takım zoraki izahlar yaparak formel mantıkla konuşuyor, kanun teklifinin Anayasa komisyonuna gönderilmesi gerektiği fikrini savunuyordu.

Aslında bu mesele memleket bakımından olduğu kadar Demokrat Parti açısından da hayati derecede önem taşıyan bir mesele idi. Zira memleketimizin siyasi şartları ispat hakkı kanununun çıkarılmasını kesin bir zaruret hali-

ne getirmişti. Bundan faydalanan olan, ilk anda sanıldığı gibi, muhalefet değildi. Bundan yararlanacak olan, memleketti, rejimdi ve bizdik, yani iktidar partisi idi. Partimiz bu kanunu çıkarmadığı takdirde çok büyük bir fırsat kaçırmış olacak ve fısıltı gazetesinin tahribatını önlemek imkânını artık bulamayacaktı.

Başbakanın düşünceleri arasında basının şirretliğine yol verileceği endişesi de vardı. Başbakan, seçimlerin arifesinde bir gazete büyük manşetlerle sansasyon yaratacak olan bir haber yayınladı ve "şu şu bakanlar hırsızdırlar, ispat etmeğe hazırım!" diye yazar, dava sonuçlanmadan seçimler gelir ve böylece halkın zihnini karıştırır." diyordu.

Başbakan, Genel İdare Kurulunun 10 Şubat 1956 Cuma günü yaptığı toplantıda da ispat hakkı üzerindeki görüşlerini bir kere daha anlattı. Başbakana göre ispat hakkı Anayasaya aykırı idi. Menderes, İtalya gibi, komünist partisinin varlığına müsaade edilen bir memlekette bile bakanların umumi mahkemelerde değil, ayrı bir divanı âlide muhakeme edildiklerini söyledi, bizde de Anayasa'nın açık hükümleri karşısında bakanların umumi mahkemelerin önüne çıkarılmalarının Anayasaya açıkça aykırı olduğunu anlattı.

Kâmil Gündeş, bu meselede herkesin serbest bırakılmasını isteyince, başbakan bu teklife de kızdı. Kâmil ise, meseleyi ayrı bir toplantıda müzakere etmemiz gerektiği görüşünü savundu.

Hürriyet Partisi milletvekilleri tarafından verilmiş olan isbat hakkı kanun teklifleri 1956 Nisan'ında Adalet komisyonunda hararetli müzakerelere yol açmıştı. Halil Özyörük, teklife şiddetle karşı çıkarak bunun Anayasa'ya aykırı olduğu görüşünü savunuyor, muhalefet milletvekilleriyle bizim arkadaşlarımızdan bazıları da teklifin kabulü istikâmetinde çaba harcıyorlardı. Sonunda, ispat hakkı kanun teklifi 20 Mayıs 1956 günü Adalet komisyonunda reddedildi. Böylece muhalefet, iktidara karşı merhametsizce yönelttiği yıkıcı propagandasına şimdi çok elverişli bir zemin bulmuş, iktidar ise kendini savunmada çok zor şartların içine girmiş oluyordu.

Demokrat Parti, kuruluşundan 1955 yılının sonlarına kadar geçen on yıl içinde üç defa parçalanmış ve bünyesinden üç parti çıkarmıştır. İlk bölünme, henüz muhalefette bulunduğu 1948 yılında vukubulmuş ve bundan Millet Partisi doğmuştu. İktidara geldikten sonra ise, D.P.den ayrılanlar 1952 yılında Türkiye Köylü Partisini, 1955 yılında da Hürriyet Partisini kurdular. Şimdi size 11 ler meselesi diye başlayıp Hürriyet Partisinin kuruluşu ile sonuçlanan gelişmeleri ve bu olayın partimiz içindeki inikâslarını anlatmak istiyorum.

İsbat hakkı kanun teklifini ortaya atan 11 kişinin durumunun, genel kurulun 13 Temmuz 1955 günü yapacağı toplantıda müzakere edileceği belli olunca, Emin Kalafat'la görüşerek bir çözüm yolunun bulunup bulunmadığını öğrenmek istedim. Zira bu mesele partide ciddi bir buhran şeklinde belirmişti ve bu teşebbüse atılanlardan bir kaç, politika hayatına girmeden çok

önce, benim Mülkiyeden eski arkadaşlarımdı: Ekrem Alican, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş ve Raif Aybar. Ayrıca, 11 ler, partimizin önde gelen değerli şahsiyetleri arasında bulunuyorlardı. Aralarında, kısa bir süre önce kabinede vazife alanlar da vardı: Seyfi Kurtbek, Fethi Çelikbaş ve Enver Güreli. Partimiz için olduğu kadar, benim şahsi münasebetlerim bakımından da her halde çok sıkıntılı geçeceği belli olan bir mesele karşısında idik. Toplantıdan önce bir bilgi edinmek için sabırsızlık göstermemin sebebi bunlardı.

Kendisini makamında ziyaret ettiğim Tekel Bakanı ve genel kurul üyesi Emin Kalafat 11 lerin partiden ihraç edilme tehlikesinin belirdiğini, ama kendisinin bir orta formül bulduğunu ve bu formülü Fuat Köprülü'nün de beğendiğini söyledi. Bulduğu formül şu idi: Genel Kurul, İspat hakkı kanun teklifinin geriye alınmasını bir kararla 11 lerden istemeli, onlar da partinin en yüksek organının bu kararına uymalıydılar.

Partinin içinde gittikçe ağırlaşan buhranı Kalafat'ın önlemek çabasında olduğunu memnuniyetle görüyor, fakat bulduğu formülle bu krizin çözülebileceğine hiç inanamıyordum. Bunu kendisine söyledim ve "Başbakan bu formülle muvafakat etse bile, 11 lerin, genel kurul kararını kabul etmemeleri halinde ne olacaktır? Başbakan, reddetmeleri halinde kurulumuzun ikinci kararının da ne olacağını şimdiden tesbit edelim demez mi? Formül yürümediği takdirde biz bu 11 kişiyi partiden çıkaracak mıyız?" dedim.

Emin Kalafat "onların haysiyetlerini koruyacak en iyi formül budur; onlar da kararı mutlaka kabul etmeliler" cevabını verdi.

Bana göre, başbakan bu meselede fazla bir titizlik gösteriyor ve acele ediyordu. Zira mesele bir kanun teklifinden doğmuştu; T.B.M.Meclisi ise henüz tatilde idi. Genel Kurul, 11 lere yapacağı teklifi Meclisin açılmasından sonraya bırakırsa daha doğru olurdu. Meclis tatilde iken ve önümüzde daha birkaç aylık bir zaman varken, buhranı hemen şimdi çözmeye çalışmakta isabet görmüyordum. İhtilâfı, zamanın sınırlar üzerinde bırakacağı yatıştırıcı tesire terk etmeliydik. Kalafat'a "genel kurulda ben bu görüşü savunacağım" dedim.

Genel Kurulun 13 Temmuz 1955 günü Adnan Menderes'in başkanlığında yaptığı toplantıda üyelerden Kâmil Gündüş'le, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ve Fethi Çelikbaş yoktular. İspat hakkı kanun teklifine imza koyan Çelikbaş o sıralarda Strazburg'da bulunuyordu.

Kurula o gün erken gelmiş olan A.Menderes, konuşmasına herkesin gelmesini bekledikten sonra başladı: Muhalefetin devamlı hücum ve saldırıları karşısında, belediye ve umumî meclis seçimlerinin eşliğinde bulunduğumuz bir sırada ne gibi tedbirler almamız lâzım geldiği hakkındaki görüşlerini uzun uzun anlattı. İhtikârâ karşı alınan tedbirlerden bahsetti. Muhalefet nerelerde

tahribat yapmış ise gerekli tamirleri yapmak üzere oralara gitmek, yurdun her tarafına yayılarak vatandaşlarla sıkı temasta bulunmak ihtiyacında olduğumuzu anlattı; sıra ile hepimizin yurt gezilerine çıkmamız, milletvekili arkadaşlarımızı da, seçim çevrelerine göndermemiz gerektiğine işaret etti.

Bütün bunlardan sonra partide bir tertiplenme ve kendi içimize de bir düzen verne lüzumundan bahsetti. Hatta işe bu noktadan başlamak lâzım geldiğini belirtti. Partide bazı dalgalanmaların muhalefet tarafından şiddetle sömürüldüğüne işaretle, İsmet Paşa'nın, kendi partisinin kazanma şansını hesabederken bizim partinin içindeki hareketleri de bir kalem olarak mutlaka değerlendireceğini ve bundan büyük umutlara düşmüş olacağını söyledi. Buradan da 11 lere intikal etti.

Meclisin tatile gireceği bir sırada 11 milletvekili arkadaşımız ispat hakkı konusunda Meclis başkanlığına bir kanun teklifinde bulunmuşlardı. Bu 11 kişi şunlardı: Fethi Çelikbaş (Burdur), Enver Güreli (Balıkesir), Kasım Küfrevi (Ağrı), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Şeref Kâmil Mengü (Ankara), Seyfi Kurtbek (Ankara), Ekrem Alican (Kocaeli), Turan Güneş (Kocaeli), İbrahim Öktem (Bursa), Raif Aybar (Bursa), Mustafa Ekinci (Diyarbakır).

Bu teşebbüste her şeyden önce bir hizipçilik sezdiğini söyleyen Başbakan, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Bu kanun teklifini veren arkadaşların arasında bulunanlardan biri, Fethi Çelikbaş aynı zamanda Genel Kurulumuzun da üyesidir. Böyle bir teklif hazırladıklarını genel kurula hiç açmadı. Bu türlü bir teşebbüse girişeceğinden hiçbirimizi haberdar etmemiş olması teşebbüsün gizli tutulduğunu ve bir hizip faaliyeti karşısında bulunduğumuzu göstermiyor mu? 11 lerden bir diğeri, Kasım Küfrevi de grup idare heyeti üyesi olduğu halde, o da bu işten grup idaresine hiç haber vermemiştir. Kendi aralarında toplanmış, gizli gizli görüşüp hazırlandıktan sonra birden bir baskın yapmışlardır. Bunun manası budur. Böylesine bir davranış parti disiplinine sığar mı; parti disiplinini bir yana bırakalım, fakat parti sevgisiyle hiç bağdaşır mı?

Diğer yandan, kendileriyle görüştüğüm zaman, Kasım Küfrevi, teklifi Mükerrer Sarol için verdiklerini bana söyledi ve Sarol hakkında ellerinde bir suistimal dosyası bulunduğunu da ifade etti. Pekiyi ama, Mükerrer hakkında ellerinde bir suistimal dosyası var ise bunu neden genel kurula tevdi etmemişlerdi? Bize verselerdi, biz bu dosya ile meşgul olmaz mıydık? Böylesine bir dosya insanın elini yakar; onu işleme koymağa mecburduk. Bunu beklet, beklet, kimselere haber vermeden dosyayı tekemmül ettir, sonra da bu gibi yolsuzluklarla ancak ispat hakkı kanunu çıktıktan sonra mücadele edeceğini söyle! Böyle şey olur mu? Hem Mükerrerle mücadele etmek için basına be-hemehal isbat hakkının verilmesi mi lâzımdır? Meseleyi gruba getirebilirlerdi.

İşin esasına gelince, ispat hakkı sorumsuz gazetecinin elinde bir tezvir ve şantaj aleti olur, şimdiden hesabedemeyeceğimiz şirretliklere ve neticede, memleketimiz için fevkalade önem taşıyan istikrarsız idarelere yol açar. Mahkemede açılmış bir davan varken, sorumlu bir insan olarak, grubun hu-

zuruna çıkamazsın. İnsana : “Evvela mahkemedeki hesabını ver, temizlen de sonra gel!” derler. Memleketimiz Allaha şükür siyasi istikrar içerisinde bulunuyor. Bizim gibi otoriter nizamdan henüz kurtulmuş olan bir memlekette istikrarsız hükümetler ülkeye felaket getirir.”

Başbakan'ın anlattığına göre bu 11 kişi kanun teklifini verdikleri zaman, önce Köprülü ile, sonra da kendisiyle temas etmişler, ama tekliflerini geri almağa asla yanaşmamışlardı.

Başbakanın bu izahatından sonra müzakere açılınca, Emin Kalafat söz aldı ve daha önce bana anlattığı teklifini yaptı. Bu arkadaşların hatalı hareket ettiklerini anlattıktan sonra, teklifin verilmesini önlemek için, neticesiz kaldığını söylediği teşebbüslerinden bahsetti. Genel kurulun şimdi bir karar alarak bu arkadaşları, tekliflerini geri almağa davet etmesini, onların da kurulun bu kararına uymaları gerektiğini belirtti.

Fakat, az önce Başbakandan dinlediklerimiz, Kalafatın teklifinden olumlu bir sonuç elde edilebileceği hususunda bendeki şüpheleri daha da çoğaltmıştı. Zira, kanun teklifi Meclise verildiği sırada, önce Köprülü ile, sonra da bizzat Başbakan ile görüşmüş, ama teklifi geri almağa yanaşmamışlardı. Demek ki bu arkadaşlarımız kendi aralarında birbirlerine karşı olduğu kadar, çevrelerine karşı da angaje olmuşlardı. Bu şartlar altında teklifin geri alınması onlar için de bir haysiyet meselesi haline gelmişti. Kalafat'ın formülü bu kör düğümü şimdi nasıl çözecekti?

Samet Ağaoğlu ise, hadisenin vahametini anlattıktan sonra, genel kurul üyesi bulunan Fethi Çelikbaş'a genel kurulun, grup idare heyeti üyesi Kasım Küfrevi'ye de grup idare kurulunun soru açmasını istedi ve diğerlerine de, teklifi geri almaları yolunda genel kurul kararının bildirilmesi önerisinde bulundu.

Koraltan, Yırcalı ve ben de söz aldık. Koraltan konuşurken Adnan bey araya giriyor, bir takım tamamlayıcı açıklamalarda bulunuyordu. Koraltan, sözlerini bitirmeden Başbakanın özel kalem müdürü Muzaffer bey içeri girdi ve Afgan başveziri ile Hariciye Vezirinin uğurlama zamanının geldiğini hatırlattı. Başbakan ayağa kalktı ve görüşmeler ertesi güne kaldı.

Ertesi gün, genel kurul Başbakanlıkta bakanlar kurulu salonunda toplandı. Başbakan, Kasım Küfrevi ile görüşüğünü, ama Kasım'ın açık birşey söylemediğini, kendisini kurula davet ederek görüşmemizin uygun olacağını anlattı.

Kasım Küfrevi kurula geldi. Uzun konuşmalar sonunda kendisinden teklifin geri alınmasını istedik.

Kasım, bu kanun teklifini daha çok Devlet bakanı Mükerrrem Sarol için verdiklerini söyleyince başbakan: “Mükerrrem Sarol hakkında dosya tutmağa ne hacet, birşey biliyorsanız Genel Kurula veya gruba gelip söylemeliydiniz. Bunlardan hiçbirini yapmadan dosya tutup onu tekemmül ettirmek ve ancak

ispat hakkı kanunu çıktuktan sonra bu işi halletmeği düşünmek yersiz değil midir? Bize delil göstererek suistimalden bahsedildiği zaman biz bunun üzerinde durmayabilir miyiz? Partimizin içindeki bu temizlik hareketini ille de basına ispat hakkını verdikten sonra yapmayı düşünüyorsunuz, öyle değil mi?"

Başbakan, Küfrevi'den Dr. Sarol'un nüfuzunu kötüye kullandığı hakkında bir kaç delil istedi. O da Çağaloğlu'ndaki matbaa binasını ve Asmalı Mescit'te karpuz sergisi olarak kullanılan bir arsayı gösterdi ve 1950 den sonra Mükerrerem'in üzerine kaç adet tapu çıkarılmış olduğunun Tapu İdaresinden sorularak öğrenilebileceği cevabını verdi.

Sonunda, Küfrevi, kanun teklifini kendisinin geri almasının söz konusu olamayacağını söylemekle birlikte şunları da ekledi: "Ama, bu mesele kabili haldir, müsaade edin, arkadaşlarımla görüşeyim." Başbakan da 11 lerden Ankara'da bulunmayanların adreslerini bulup Küfrevi'ye vereceğini ve üç gün içinde görüşüp bir netice almasını istedi.

Küfrevi ayrıldıktan sonra Başbakan: "Kasım görüşsün, gelsin, bekleyelim. Mesele iyice aydınlansın." dedi; dağıldık.

Ben, iki gün sonra, 16 Temmuz 1955 günü birkaç arkadaşım ile birlikte NATO parlamenterleri konferansına katılmak üzere Paris'e hareket ettim. Paris'te bir hafta kaldıktan, Münih ve Viyana'ya uğradıktan sonra Türkiye'ye döndük.

Fakat Viyana'da iken 11 ler meselesinin yeni bir gelişme safhasına vardığını büyükelçiliğimizde gazeteleri gözden geçirirken Fevzi Lütfü'nün bir demecinden öğrendim. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, ispat hakkına kendisinin de taraftar bulunduğunu, akıl için yolun bir olduğunu, kendisinin hizipçilikle alakasının bulunmadığını, bir iktidarın kalkınma faaliyetleri ile birlikte manevi sahada da, rejim sahasında da ilerlemesi lâzım geldiğine inandığını söylüyordu. Bu beyanat kaygı verici idi.

Diğer yandan, Ekrem Alican'ın da gazetelerde bir demeci vardı: Teklifi geri almadıklarını, geri almaları için hükümetin kendileri üzerinde bir baskıda bulunmadığını söylüyordu. Gazetelere Genel Kurul adına verilen bir beyanatta ise "ispat hakkı isteyenlerin Genel Kurul tarafından haysiyet divanına sevk edilmiş olduğu yolundaki söylentilerin asılsız olduğu" bildiriliyordu.

Bu son demeçler bana, buhranın yatışmaya yüz tuttuğu ve bir çözüm şekli bulunduğu intibasını verdiği için ferahladım.

Halbuki, buhran zamanla yatışmak şöyle dursun, gittikçe genişlemiş ve şiddetlenmişti. Nitekim, Fevzi Lütfü ile Ekrem Hayri Üstündağ 15 Eylül 1955 günü Meclis başkanlığına müracaatle ispat hakkı kanun teklifine imza koyarak 11 ler hareketine katıldılar. Birkaç gün sonra Bursa milletvekili Sabahattin Çıracıoğlu da teklife imza koydu. Böylece, zaman, yatıştırıcı bir te-

sir icra etmemiş, buhranın daha da dal budak salmasına yol açmıştı. 15 Ekimde toplanacak 4. Büyük Kongremizin arifesinde parti içerisindeki huzursuzluk artarak şiddetlenmişti. Bu huzursuzluğun kongreyi de tesiri altına alacağı belli idi.

11 ler meselesi 7 Ekim günü yeni bir merhaleye ulaştı. Cumhurbaşkanı Bayar'la Başbakan Menderes o gün akşam üzeri İzmir'den uçakla Ankara'ya geliyorlardı. Fakat o saatlerde Genel Kurul toplantısında vardı. Köprülü, gelenleri karşılamak üzere Dr. Ramazanoğlu ile beni arabasına alarak hava alanına götürdü. Dönüşte biz genel kurula döndük, Köprülü ise Başbakanlığa gideceğini, az sonra kurula döneceğini söyledi.

Kurul üyelerinden Remzi Birand'la, Strazburg'dan İstanbul'a gelmiş olan Fethi Çelikbaş hariç olmak üzere, kurulun diğer bütün üyeleri toplantıya katıldılar. Fuat beyle Adnan Menderes'i bekliyorduk. Her seferinde davet edilmesine rağmen son zamanlarda Kurul toplantılarına katılmayan Fevzi Lütfü de o gün kurula gelmişti.

Bir ara, "telefona istiyorlar" diye beni dışarıya çağırdılar; çıktım. Parti kâ-tibi Mehmet Ali bey özür dileyerek şunları söyledi: "Telefon falan yok. Baş-vekil bey Genel Kurulun başbakanlıkta toplanmasını, arzu etmiş; Fevzi Lütfü beyin bulunmasını istemiyor."

Az sonra Genel Kurul, Fevzi Lütfü hariç olmak üzere, Başbakanlıkta toplandı. Başbakan hem üzgün, hem sinirli olarak söze başladı ve her şeyden önce Fevzi Lütfü'nün durumunun görüşülmesi gerektiğini söyledi. Fevzi Lütfü hakkında uzun açıklamalar yapan başbakan, sözlerini şöyle bağladı:

"Genel kurul ispat hakkı meselesinde noktainazarımı açıklamış iken Fevzi Lütfü'nün, hem de 6-7 Eylül olaylarının hemen akabinde ve büyük kongrenin toplanacağı günlerde bu teklife katılması parti yönünden ağır bir suçtur; bunun hesabını kendisinden sormayacak mıyız? Bunları yaptıktan sonra, ortada sanki hiçbir şey yokmuş gibi, bir de gelip aramızda oturuyor, böyle şey olur mu?"

Başbakan, Fevzi Lütfü'ye karşı çok dolgundu; parti içerisinde baş gösteren muhalefet hareketinin başında onu görüyordu. Başbakan'a göre 61 ler hareketinde olduğu gibi, bugün de karşımızda gene Fevzi Lütfü vardı. Zaten, bugünkü 11 lerin 6 sı 1951 de de kabineye kırmızı oy vermişlerdi.

Başbakan, uzun süren konuşmasını bitirdikten sonra, müzakereyi açtı. Her birimiz Fevzi Lütfü'nün tutumunu hatalı bulduğumuzu ve bunun parti disiplini ile bağdaştırılamayacağı görüşünde olduğumuzu belirttik.

Gerçekten de ortada izahı zor bir durum vardı: Genel Kurul ispat hakkı kanun teklifini geri aldırmağa çalıştığı bir sırada, kurul üyelerinden biri bu teklife katılıyordu. Bu, nasıl yorumlanacaktı? Kendisinin kurula çağırılıp izahat istenmesine karar verildi. Samet Ağaoğlu, Fethi Çelikbaş'ın da kurula çağırılmasını önerdi.

Fevzi Lütfü kurula gelmeden önce başbakan "ben bulunmayayım, karşılaşmak istemiyorum" diyerek odasına çekildi ve başkanlığa Köprülü geçti.

Köprülü, meseleyi Fevzi Lütfü'ye anlatarak bu çapraşık durumu izah edip kendisini savunmasını istedi. Heyecanını belli etmemeğe çalışan Fevzi Lütfü kısa ve kesik cümlelerle cevaplar veriyordu. İspat hakkıyla ilgili demecini verirken Genel Kurulun kararını bilmediğini ve nihayet bir prensip meselesi olarak hattı hareketinde serbest bulunduğunu söyledi. Köprülü, Genel Kurulun teamüllerinden bahsederek, kurulun görüşüne bu derece aykırı bir harekette bulunmanın ve ayrıca bunu bir meydan okuma şeklinde yapmanın elbetteki bir hata olduğunu belirtince, soğukkanlılığını korumaya çalışan Fevzi Lütfü: "Beyefendi, beni buraya maznun olarak mı davet ettiniz? Ben genel kurul üyesiyim." dedi ve ispat hakkı gibi bir prensip meselesinde kendi noktai nazarını muhafaza edeceğini söyledi.

Köprülü, kurula hitaben: "Sual sormak isteyen var mı? deyince Emin Kalafat ile Osman Şevki Çiçekdağ Fevzi Lütfü'ye bazı sorular sordular. Sonunda Köprülü Fevzi Lütfü'ye teşekkür etti. Fevzi Lütfü de: "Demek, ben çıkayım, siz müzakere edip karar vereceksiniz? sözleri ile ve kurulu selâmlıyarak ayrıldı. Fevzi Lütfü'nün tutum ve davranışı ne kadar hatalı olursa olsun, genel kurulda senelerce kendisiyle bir masanın etrafında oturduğumuz bir arkadaşımızı böyle bir durumda görmek bana cidden ıstırap veriyordu.

Fevzi Lütfü kuruldan ayrıldıktan sonra müzakereyi ertesi güne bırakarak dağıldık.

Ertesi gün saat 10.30'da, Fevzi Lütfü hariç, bütün üyelerin iştirakiyle toplanan kurul, bu defa Fethi Çelikbaş'ı dinledi. Başbakan toplantı da bulunmak istemediği için kurula gene Fuat Köprülü başkanlık ediyordu.

Köprülü, Çelikbaş'a ispat hakkı kanun teklifine iltihak etmesini partinin Genel Kurul üyeliğiyle nasıl bağdaştırdığını sordu. Fethi "isticvap edilmek isteniyorsa, kendisinin bunu bir isticvap olarak kabul etmeyeceğini" söyledikten sonra izahat vermeğe başladı.

Bir gün önce Fevzi Lütfü, ifadeleri arasında çelişkilere düşmüş, tuttuğu yolun doğru dürüst bir izahını yapamamış, daha açık bir ifade ile zayıf ve sö-nük kalmıştı. Bunca maceradan sonra: "ispat hakkıyla ilgili demecimi verirken genel kurulun kararını bilmiyordum" gibi bir söz Fevzi Lütfü gibi bir insana yakışır mıydı? Fethi ise onun tersine, vakur, ciddi ve davasına sahip insanların cesaretiyle konuştu. O da kurula karşı Fevzi Lütfü gibi temkinli ve edepli idi. Fethi şunları söyledi:

"Başvekil ve Köprülü ile görüştüğümüz zaman bu meseleyi Kasım ayına bırakmakta mutabık kalmıştık; halbuki ben Pariste iken bu karardan rücu edilerek meselenin canlandırılmış olduğunu öğrendim ve hayret ettim.

Sonra biz, başından bu derece gürültülü olacağı asla bilinmeyen ve had-dizatında da pek makul bir meseleyi kanun teklifi şeklinde ortaya koymuştuk. Genel Kurul mesele üzerine aşırı bir hassasiyetle düştü ve bunu birinci derecede bir parti meselesi haline getirdi. Ben bu davranışları üzüntü ile takibettim.

Kaldı ki, ispat hakkı memlekete lâzımdır; ağızdan ağıza bir sürü dedikodu dolaşmakta olduğu cihetle, bunları önlemek için ispat hakkına ihtiyaç vardır. Bizim kanun teklifimizle Halk Partisinin aynı mesele hakkında verdiği kanun teklifi arasında hiçbir münasebet ve ilgi yoktur. İspat hakkı Demokrat Partiye kuvvet verecek ve onun daha da gelişmesini sağlayacaktır. Hatta genel kurul bu teklifi benimser ve önümüzdeki kongrede bunu ifade ederse fevkâlâde isabetli bir iş yapmış olur.”

Çelikbaş, davasını sükûnetle ve vukufila anlattı. Onun izah edemediği, ızahına yanaşmadığı bir nokta vardı: Koraltan ısrarla şu soruyu soruyor ve beklediği cevabı bir türlü alamıyordu: “Genel kurul üyesi olarak bu işe girerken genel kurulla hiç istişare etmeden bu yola girmiş olmanızın sebebi nedir?”

Fethi Çelikbaş kurulda iki saat kadar kaldıktan sonra Köprülü ona serbest bulunduğunu söyleyerek salonu terke davet etti. Eski bir arkadaşım la bu türlü bir karşılaşmada duyduğum ıstırap çok büyük oldu. Politika hayatının bazen böylesine zalim tecellileri oluyordu!

Fethi gittikten sonra Başbakan salona geldi ve tutulacak hareket hattı müzakere edilerek karara varıldı: Fevzi Lütfü ile Fethi Çelikbaş’a birer yazı yazılıp fiil ve hareketleriyle kendilerini Genel Kurulun dışında bırakmış oldukları bildirilecek ve büyük kongreye de delege olarak katılmalarına müsaade edilmeyecek.

Genel kurulun kararı 10 Ekim 1955 günü Fevzi Lütfü ile Fethi Çelikbaş’a tebliğ edildi. Fevzi Lütfü ertesi gün parti başkanlığına şu yazıyı yolladı:

“Dün, Genel Kuruldan “muavininize imza ettirdiğiniz” bir tebliğ aldım. Genel kurulda öteden beri tesanüdü bozan bir aza olduğum için benimle birlikte çalışamayacakları ve büyük kongreye de aynı mesuliyeti hamil olarak gidemeyecekleri bildiriliyor. Bunun manasını şöyle anladım: Kuruldaki ekseriyet, hicabaver sükûtu ihtiyar etmediğim için safını sıklaştırarak beni cebir ve zor ile dışarıya atmak istemiştir.

Bunu, aldığım mektuba cevap olarak arz etmeyi münasip buldum. Hürmetlerimle. Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu.”

Fevzi Lütfü bu mektubu gazetelere de verdiği için genel kurulun da kendisine ağır mealde bir cevap vermesi kararlaştırıldı. Bu kere Adnan Menderes’in imzasıyla Fevzi Lütfü’ye bir mektup gönderildi, aynı zamanda gazetelere de verildi:

"Parti içinde tesanüdü bozan hareketinizle kendinizi kurul dışı bıraktığınız hakkındaki tebliğimiz üzerine 11 Ekim 1955 tarihli mektubunuzla (kuruldaki ekseriyetin, hicabaver sükûtu ihtiyar etmediğiniz için safını sıkılaştırarak sizi cebir ve zor ile dışarı atmak) istediğini cevaben bildirmekteyiz.

Evvela şurasını tebarüz ettirelim ki, kurulumuzda tesanüdü bozan ikiniz hariç, ekseriyet değil, tam bir ittifak mevcuttur. Üçüncü büyük kongreden sonra işbaşına gelen kurulumuzun 9 Temmuz 1955 tarihine kadar 240 içtimada itihaz olunan bütün kararlara bizzat iştirak ve imza ederken tek bir muhalefette bulunmamış bir kimsenin aynı kurula karşı (hicabaver sükût) isnadında bulunması külliyyen merdud ve menfur bir hareket olduğunda asla şüphe yoktur. Kaldı ki, bozguncu hareketlerinizden dolayı kendinizi kurul dışı bıraktığınızı tescil suretiyle aramızdan uzaklaştırılmanız vukubulmamış olsaydı aynı Kurul içinde bulunmakta hiçbir zaman tereddüt göstermeyecektiniz. Her meselenin tam bir fikir serbestisi ve vicdan huzuru içinde müzakere ve münakaşa edilerek karara bağlandığı bir kurulda asıl hicabaver olan nokta, bütün kararlara itirazsız imza koyduktan ve kurul dışı bırakıluncaya kadar, yani beş gün evvelisine kadar aramızda bulunmakta beis görmemek şöyle dursun en küçük bir imada dahi bulunmadıktan başka tesanüdü bozan ve partiyi naili emel olamamaktan mütevellit bir kin ve hırsla parçalamayı hedef tutan kasıtlı hareketi tebarüz ettirildiği zaman bu yolda isnat ve iftirada bulunmaktadır. Ayrıca, bu mucip sebeplerle de haysiyet divanına verilmiş olduğunuzu bildiririz. Başkan Adnan Menderes."

Büyük kongre yaklaşırken hadiseler gittikçe yoğunluk kazanıyor ve parti içerisindeki buhran daha da şiddetleniyordu. 12 Ekim günü kurula gelen Refik Koraltan 6 arkadaşın daha ispat hakkı kanun teklifine katılmış oldukları haberini getirdi ve elinde tuttuğu kâğıttan katılanların adlarını okudu: Zeyyat Ebüzziya (Konya), Behçet Kayaalp (Burdur), Muzafer Timur (Urfa), İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ), Safaettin Karanakçı (Çanakkale). Ragıp Karaosmanoğlu (Diyarbakır).

Şu halde ispat hakkı etrafında toplanan milletvekillerinin sayısı şimdi 19 a yükselmişti. Genel Kurul meseleyi müzakere etti. Adnan bey, yeter derecede tecellüt göstermemiş olduğumuz için bu işin gittikçe azdığını söylüyor, Fevzi Lütfü ile Çelikbaş'ı kurul dışı bıraktığımız zaman ispat hakçıların da delegelik sıfatlarının kaldırılmamış olmasını kurulumuz için bir zaaf sayıyor ve hatalı buluyordu. Ona göre kurul, zamanında tecellüt gösterip bu kararı da birlikte almış olsaydı şimdi bu türlü ihtilatlarla ve tevessüllere yol açılmamış olurdu.

19 ların delegelik sıfatlarını kaldırmayı ve kendilerini Haysiyet Divanına vermeği kararlaştırdık. Ertesi gün, 13 Ekim 1955 günü müşterek haysiyet di-

vanı toplanarak 19 milletvekilinin durumlarını müzakere etti ve içlerinde iki Genel Kurul üyesi de dahil olmak üzere, hepsine müşterek haysiyet divanının bakmaya yetkili olduğunu kararlaştırdıktan sonra müdafaalarını yollamaları için kendilerine ertesi gün saat 16 ya kadar mühlet verdi.

Olayla birlikte ihraçları önleme teşebbüsleri de başladı. Şefaatçılar şunlardı: Yusuf Azizoğlu, Halit Zarbun, Rifat Öçten, Mustafa Akçalı, Nurettin Ertürk, Hamdi Başak, Esat Budakoğlu, Muammer Obuz ve Himmet Ölçmen.

Şefaatçiler heyeti Başbakanı ziyaretle ihraçları önlemeğe çalışıyordu. Başbakan, şefaatçilerin teşebbüslerini genel kurulda anlattı. Heyet, iki saat süren toplantıda özet olarak şöyle demişler: "İspat hakçılar bir hata işlemiş olabilirler. Ama haysiyet divanı da acele bir karar vermesin. Kendilerini delege olarak kongreye alınız, onlar da kongrede ispat hakkı meselesine hiç temas etmesinler."

Başbakan, şefaatçilerle biraz mesafeli konuşmuş: "Kongrede ispat hakkına temas etmemek bize karşı bir taviz olarak mı öne sürülüyor? Onlar konuşmasalar bile bu konuyu kongrede ben ele alıp konuşacağım." demiş. Konuşmanın sonunda başbakan, şefaatçilerin vicdanlarına rahatlık vermek için şunları söylemiş: "Bizim tesanüdümüz tam ve kararımız katidir. Ama onlar her türlü politika hesabını bir tarafa bırakarak, menfaat ve fayda mülâhazalarının tamamen dışında olmak şartıyla, samimi bir nedamet hissi içinde iscler ve siz, kendileriyle temas ederek bize bu samimi nedametın cevabını getirecek olursanız, gene kongreye delege olarak almayız, ama haysiyet divanında hemen bir karara varılmasını önler ve ilerisini düşünürüz. Bu sebeple, bizimle değil onlarla görüşünüz ve bize bir şey getirip getirmediğinizi o zaman anlayalım."

Adnan bey, şefaatçılarla yaptığı konuşmayı bize bu suretle anlattıktan sonra Refik Koraltan'a bir vazife verdi: Şefaatçılar heyeti ile veya onlardan bir kaç ile temasa geçecek ve ne netice elde ettiklerini öğrenecekti. Refik bey de, temasını gece saat 11 sularında yapacağını bildirdi.

Koraltan bey, şefaatçılarla yaptığı görüşmeyi ertesi gün Genel Kurula anlattı. Şefaatçılar şu dileklerde bulunmuşlardı:

a- Fevzi Lütfü ile Fethi Çelikbaş Genel Kuruldaki görevlerine iade edilmeli,

b- 19 ların da delegelikleri iade edilerek kongreye girmelerine izin verilmeli,

c- Zafer gazetesinde bunlarla ilgili olarak yayınlanan şiddetli yazının Genel Kurulun görüşü olmadığını bildiren bir açıklama yapılmalı.

Refik bey bu istekleri genel kurula arzedeceğini bildirmiş.

Refik beyin anlattıklarından, 19 ların veya onlar hesabına tavassutta ve şeffatte bulunanların ağır bastıkları anlaşılıyordu. Kongreye böylesine müşevveş bir hava içerisinde gidilemeyeceği kararlaştırıldı.

Ertesi gün Genel Kurul toplandığı zaman, Adnan Menderes, kimlerin ihraç edilmeleri gerektiği hakkında kurula yeni bir görüş getirdi:

“Biz, ispat hakkı kanun teklifine ilk imzayı koymuş olan on milletvekili-ni şimdilik ihraç etmeyelim. Zira, dışarıda masum bir teşebbüs, bir kanun teklifi üzerine milletvekillerini partiden çıkarıyoruz gibi bir intiba yaratmış oluruz. Bu teklife sonradan katılanların durumu öncekilere nazaran daha da ağırdır. Onlar partinin en yüksek organına karşı isyan etmiş, bir nevi meydan okumuşlardır. Bu sebeple şimdilik, teklife sonradan imza koyan dokuz milletvekili ile, genel kurul üyesi bulunan Fethi Çelikbaş’ı ihraç eder, arkasını hadisenin inkişafına bırakırız.”

Başbakanın böyle bir ayırım yapmasında isabet vardı. Sonradan iltihak edenler, kanun teklifini yapanlara göre elbetteki daha değişik bir durumda idiler.

Fakat Adnan beyin Fethi Çelikbaş’ı da hemen ihraç edileceklerin listesine ithal etmesinin sebebini anlayamadım. Söz istedim ve Çelikbaş’ın durumunun Fevzi Lütfü’ye nazaran daha değişik olduğunu, onun da ilk teklifçiler arasında olduğunu ve şimdiye kadar da, Fevzi Lütfü’nün aksine başka birşey yapmayıp sesini çıkarmadığını söyledim. Bu sebeple de Çelikbaş’ı ilk teklifçiler arasında mütalâa etmenin doğru olacağını anlattım. Kurul bu görüşü benimsedi.

Gece yarısı toplantıya çağrılan Haysiyet Divanı, az sonra kararını verdi: Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Sabahattin Çıracıoğlu, Zeyyat Ebüzziya, Behçet Kayaalp, Muzaffer Timur, İsmail Hakkı Akyüz, Safaeddin Karanakçı, Ragıp Karaosmanoğlu partiden çıkarılmışlardı. Haysiyet Divanı, diğer on kişi hakkında ise tevsii tahkikat kararı vermişti. Birkaç saat sonra da 4. büyük kongre toplanıyordu.

İspat hakkı kanun teklifine ilk imzayı koyan 10 kişi ise kongrenin son günü partiden istifa edeceklerdi.

İspatçılar veya 19 lar adıyla anılan bu 19 kişiye, partiden daha önce çıkarılmış olan Urfa milletvekili Feridun Ergin’le Hatay milletvekili Şekip İnâl da katılınca sayıları 21 e yükseldi ve adlarına “21 ler” denilmeye başladı.

“21 ler” 19 Kasım günü Ankara milletvekili Şeref Kâmil Mengü” nün evinde bir basın toplantısı yaparak yakında yeni bir parti kuracaklarını ve partinin adının “Hürriyet Partisi” olacağını, program ve tüzük hazırlanır hazırlanmaz partinin faaliyete geçeceğini açıkladılar.

Basınla temasa memur edilen Konya milletvekili Zeyyad Ebüzziya 22 Kasım’da İstanbul’da gazetecilere bir demeç verdi:

Çoğunluğu Demokrat Partiden olmak üzere toptan iltihak için ve müteşebbis idare kurullarını kurmak maksadıyla Türkiye'nin bütün vilâyetlerinden müracaatlar yapıldığını, "dürüstlüğü ve temizliğiyle tanınmış her vatan-daşa kapılarının ardına kadar açık olduğunu", teşkilâtın, menfaatperestlerin ve politika bezirgânlarının tasallutundan mümkün olduğu kadar korunmasına azami itina gösterileceğini, ilk ağızda Hürriyet Partisine 50-60 milletvekili-nin iltihak edeceğini, partinin resmen teşekkülünü müteakip de bu rakamın 150 yi geçeceğini haber verdi ve sözlerine şunları ekledi: "Birçok milletve-killeri şahsen veya yazı ile bize müracaatla iltihak edeceklerini bildiriyorlar. Ancak, istifanemelerinin bir suretini bize teslim etmeden bazı müşküllere mani olmak maksadıyla isimlerini açıklamıyoruz."

Kuruluş hazırlıkları yapılan Hürriyet Partisine katılmak üzere D.P. den da-ha birkaç milletvekili istifa ettiyse de Ebüzziya'nın söylediği rakamlara hiç-bir zaman yaklaşılmadı. D.P. den ayrılanlar şunlardı: Ekrem Ocaklı (Gümüş-hane), İbrahim Öktem (Bursa), Emrullah Nutku (Trabzon), Asım Okur (An-talya), Muhlis Ete (Ankara) Yusuf Azizoğlu (Diyarbakır), Muammer Alakant (Manisa), Hasan Kangal (Tokat), ve 2 Mayıs seçimlerinde D.P. listesinde Di-yarbakır'dan bağımsız olarak seçilmiş olan İhsan Hamit Tigrel Hürriyet ka-filesine iltihak ettiler.

Hürriyet Partisi 20 Aralık 1955 Salı günü 32 kurucu tarafından kuruldu. Ankara Valiliğine verilen dilekçenin altında imzaları olanlar şunlardı:

Yüksek mühendis Enver Adakan, İsmail Hakkı Akyüz (Tekirdağ) Muam-mer Alakant (Manisa), Ekrem Alican (Kocaeli), Raif Aybar (Bursa), Yusuf Azizoğlu (Diyarbakır), Muhlis Bayramoğlu (Ankara), Nihat Reşat Belger, Fethi Çelikbaş (Burdur), Sabahattin Çıracıoğlu (Bursa), Zeyyad Ebüzziya (Konya), Yusuf Adil Egeli, Mustafa Ekinci (Diyarbakır), Feridun Ergin (Ur-fa), Muhlis Ete (Ankara), Tura: Güneş (Kocaeli) Enver Güreli (Balıkesir), Şekip İnal (Hatay), Hasan Reşit Kangal (Tokat), Safaeddin Karanakçı (Ça-nakkale), Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu (Manisa), Ragıp Karaosmanoğlu (Di-yarbakır), Behçet Kayaalp (Burdur), Şeref Kâmil Mengü (Ankara), Emrullah Nutku (Trabzon), Ekrem Ocaklı (Gümüşhane), Asım Okur (Antalya), İbra-him Öktem (Bursa), Emin Paksüt, İhsan Hamit Tigrel (Diyarbakır), Muzaffer Timur (Urfa), Ekrem Hayri Üstündağ (İzmir).

Kurucular, partinin genel başkanlığına gizli oyla Ekrem Hayri Üstündağ'ı getirdiler. Fakat Üstündağ, sağlık durumu sebebiyle bu görevi kabul edeme-yince bu defa yeni bir seçim yapıldı ve genel başkanlığa Fevzi Lütfü Karaos-manoğlu getirildi.

Parti kurucuları 22 Aralık 1955 günü parti merkezinde bir basın toplantısı tertitlediler ve Bursa milletvekili Raif Aybar parti adına Türk milletine bir bildiri yayınladı.

Demokrat Partinin milletimizi hayal kırıklığına uğrattığı, memlekette hürriyet aşkının yeni bir hamle azmi kazanmış olduğu ileri sürülerek şöyle deniyordu:

Demokrat Partinin milletimizi hayal kırıklığına uğrattığı, memlekette hürriyet aşkının yeni bir hamle azmi kazanmış olduğu ileri sürülerek şöyle deniyordu:

"Hürriyet Partisi bu inkısa'nın elemi'ni duyan Türk Cumhuriyeti'nin hürriyet aşkı'ndaki yeni hamleden doğmuştur.. Daha doğmadan umumi efkârın şevk ve cesaret verici muhabbetine mazhar olan Hürriyet Partisi, o derece cemiyetin duygu ve arzularının mahsulüdür ki, onun adını bile, doğmasından aylarca evvel umumi efkâr koymuştu, diyebiliriz.

"Hürriyet Partisi, demokratik rejimin bütün unsur ve müesseseleriyle kurulup işlemesine iktidarın engel olduğuna ve rejim buhranının memleketten silinip, temizlenmesinin şart olduğuna inanmış bulunanların partisidir.

Hürriyet Partisi, iktisadi ve içtimai rahatsızlıklarımızın hürriyetten ve demokrasiden uzaklaşmış murakabesiz, şahsi ve keyfi bir iktidar gidişinin neticeleri olduğu hakikatini kavramış olanların partisidir."

Raif Aybar, ayrıca, partinin tüzük ve programının da esaslarını anlattı ve şöyle dedi: "Hürriyet Partisinin nizamnamesinde devlet idaresine musallat olan partizan zihniyeti reddetmek ve siyasi parti mensupluğunu ticari ortaklık gibi bir kazanç yolu zannettirmemek hususlarına büyük ehemmiyet verilmiştir."

Görülüyor ki, Hürriyet Partisi çok büyük umutlarla ortaya çıkmış ve ispat hakkını elinde bir bayrak olarak taşımağa başlamıştı. İspat hakkı bu partinin karakteristiğini teşkil ediyordu. Kendinden koptuğu partiyi bu silâhla vurup ezmeğe çalışacaktı.

Fakat parti kurucularının bekledikleri gelişmenin gerçekleşmediği daha ilk günden anlaşıldı. Partinin resmen kuruluşu ile birlikte en az 150 milletvekilinin katılacağı beklenmiş, ama bu umut gerçekleşmemişti. Hürriyet Partisi kurulduktan sonra Demokrat Partiden İstanbul milletvekili Nazım Bezmen, Elazığ milletvekili Salahattin Toker, D.P. den daha önce ihraç edilmiş Kastamonu milletvekili Ziya Termen, İstanbul milletvekili Cihat Baban, Elazığ milletvekili Suphi Ergene, Edirne milletvekili Cemal Köprülü Hürriyet Partisine girecekler, buna karşılık kuruculardan Muzaffer Timur'la, İsmail Hakkı Akyüz de partilerinden ayrılacaklardı. Muzaffer Timur, ayrıca, "Hürriyet Partisi içerisinde fikir hürriyetine asla yer verilmediğini ve tahakküm zihniyetiyle idare edildiğini"de ileri sürecekti.

Hürriyet Partisinin kuruluşunu müteakip Adnan Menderes şu parti hakkındaki görüşlerini 5 Ocak 1956 günü Burdur'da açıkladı. Cumhurbaşkanı ile birlikte Antalya ipek fabrikasının temelini atmak üzere çıktığı gezide Başbakan şunları söylüyordu:

“Hasımlarımız, rakiplerimiz, muhterisler ve küskünler bizi her ne pahasına olursa olsun yıkmak gayreti içindedirler. Bizi birbirimize düşürmek, bizi parçalamak ve dağıtmak istiyorlar. Yalnız bu kadarla da değil, sanki mümkün imiş gibi, işlerini bir neticeye bağlamak için fevkalâde acele etmekte oldukları da apaşıkâr görülüyor. Hatta millet vekilleri seçimleri bile yapılmadan iktidarın el değiştirmesini mümkün kılacak kadar hülyalara kapılmış oldukları anlaşılıyor... İçimizden ayrılanlar bizi asla zaafa düşürmüş değillerdir. Aksine olarak, senelerden beri menfi ve bozguncu hareketlerin partimiz içinde türlü aksaklıklara sebebiyet vermiş olduğu şimdi daha iyi anlaşılmiş bulunmaktadır. Garazlı ve maksatlı olanların, küskünlerin bütün menfi hal ve hareketleriyle içimizde bulunmaktansa karşımızda olmaları, şüphe yok ki, daha hayırlı olmuştur... İktisadi kalkınma, memleketi imar ve bütün medeni terakileri tahakkuk ettirme yolundaki gayretlerimiz ise o kadar şümüllü ve süratlidir ki, kısa bir zaman sonra idrak edilecek netice ve eserler karşısında acemi politikacığın ve yılanmış ihtirasın dil uzatmağa hal ve mecali kalmayacak veya bu gibi teşebbüsler asla ciddiye alınmayacaktır.”

Hürriyet Partisi Anadolu’da hızla teşkilatlanmaya başladı. Erzurum teşkilâtı 31 Ocak 1956 günü kuruldu. Bu, 22 inci il teşkilâtı idi. Hürriyet Partisinin Erzurum kurucuları şunlardı:

Eski Demokrat, gazeteci Turhan Bilgin il başkanı, müteahhit ve eski Halk Partili Sadi İpçi ikinci başkan, Avukat Necmettin Evcimen parti kâtibi, emekli muhasebeci ve eski Halk Partili Nuri Çığır parti muhasibi, eski D.P. li yüksek mühendis Sadrettin Şahin, mühendis Kemal Akbaş, Genel Meclis üyesi ve D.P. li Fethullah Taşkesenlioğlu, Tüccardan eski Millet Partili A.Rıza Kapıcıoğlu, çiftçi eski Halk Partili Ali Cennet, Tüccardan eski Halk Partili Sefer Gez, Tüccardan Vahap Yılmaz.

Hürriyet Partisinin ilk kongresi 1957 seçimlerinin arifesinde 14 Eylül 1957 Cumartesi günü Ankara’da Yeni Mahalle’de Alemdar Sinemasında yapıldı. Birkaç gün önce de aynı salonda C.H.P. de 13. Kurultayını yapmıştı.

Kongre başkanlığına Diyarbakır milletvekili Yusuf Azizoğlu getirildi. Misafirler arasında C.H.P. genel sekreteri ile Halk Partili milletvekilleri, C.Millet Partisinden genel başkan vekili Fuat Arna da vardı.

Kongreye 480 delege katıldı. Genel başkan Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu bir konuşma yaptı.

Bu Kongre hemen sadece, yakında yapılacak olan milletvekili seçimleriyle ilgili meseleleri görüştü ve genel kurula şu yetkileri verdi: a- Partinin, seçim kanununun yeni hükümleri karşısında seçimlere katılıp katılmaması. b- Seçimlere katılma kararı verildikten sonra, şartların yeniden ağırlaşması halinde seçimlerden çekilme yetkisi, c- Partinin milletvekili namzetlerinin tespiti bakımından ana nizamname ve yoklama yönetmeliğinin mahallî teşkilâta tanıdığı yetkilerin parti ve memleket menfaatlerine en uygun tarzda Genel İdare Kurulunca mutlak şekilde kullanılması.

Sözün kısası, partinin en yüksek organı olan kongre, haiz olduğu bütün yetkilerini, önümüzdeki seçimlere maksur ve münhasır olmak kaydı ve şartıyla tam ve kâmil şekilde Genel İdare Kuruluna tevdi ediyordu.

Partinin milletvekili adaylarının seçimde kazanmaları halinde mal beyanı-na tabi tutulmaları da karar altına alındı.

Kongrede kurulan umumi komisyon raporunda Demokrat Parti'den hesap sorulması meselesi yoktu. Fakat bu nokta delegeler tarafından eleştirildi ve verilen bir önerge ile kongre "iktidara gelindiği takdirde Demokrat Parti iktidarından hesap sorulması"nı alkışlarla kabul etti.

Hürriyet Partisi kongresinde, tabiatıyla, genel kurul seçimi de yapıldı. Genel kurula seçilenler aldıkları oy sırasına göre şunlardır:

Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Enver Güreli, Turan Güneş, Ekrem Alican, İbrahim Öktem, Fethi Çelikbaş, Cihat Baban, Muhlis Ete, Raif Aybar, Mustafa Ekinci, Yusuf Azizoğlu, Feridun Ergin, Safaeddin Karanakçı, Aydın Yalçın, Hasan Kangel ilk turda, Emin Paksütle, Muhlis Bayramoğlu da ikinci turda seçildiler.

Genel başkanlığa Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, genel başkan vekilliğine Enver Güreli, genel sekreterliğe İbrahim Öktem, muhasip üyeliğe Muhlis Ete getirildiler.

Hürriyet Partisi ilk kongresinden 40 gün kadar sonra girdiği 27 Ekim 1957 genel seçimlerinde oyların yüzde 3.8 ini alabildi. Burdur hariç olmak üzere hiçbir ilde milletvekili çıkaramadı; partinin genel başkanı da, diğer idarecileri de dışarıda kaldılar. Türk kamuoyunun bu yeni partiyi tutmadığı açıkça görüldü.

Bu sonuç Hürriyet Partisinde derin bir hayal kırıklığı yarattı. Adnan Menderes'in Hürriyet Partisi için söyledikleri gerçekleşmişti. Hürriyet Partisi bu yenilgiden sonra bağımsız varlığını koruyamadı, ancak bir yıl kadar yaşayabildi. Sonunda, Ankara'da Bahçelievlerde Kristal gazinosunda 24 Kasım

1958 günü toplanan olağanüstü kongre 5 muhalife karşı 175 oyla Cumhuriyet Halk Partisine iltihaka karar verdi. Böylece Hürriyet Partisi Türk politika hayatından silinip gitti.

Hürriyet Partisi Türk politika hayatında çeşitli yönlerden ibret alınacak derslerle dolu bir tecrübe idi.

Seçimlerden mağlup ayrılan her parti gibi Hürriyetçiler de, bu yenilginin sebepleri üzerinde dururken, kusuru biraz da kendilerinde aramak gerektiğini hiç düşünmediler. Türk halkı kendilerine acaba neden oy vermemiş, bu kadar büyük iddialar ve umutlarla ortaya atıldıkları halde, kendilerini millete nasıl olupta beğendirememişlerdi? Bu, sadece bir merakı tatmin edici bir soru olmayıp, aynı zamanda Türk demokrasisinin geleceği ile çok yakından ilgili önemli bir mesele idi.

Esasen, seçimden çıkan her partinin ve özellikle oy alamamış veya oy kaybına uğramış her partinin bu soruyu kendine sorması ve bu hesabı yapması lâzımdı. Böylesine bir araştırma, işlenen hata ve kusurların tashihine imkân vereceği gibi, parti idarecilerine, izlenen politikanın yeni baştan gözden geçirilmesinde doğru yolun hangisi olduğunu göstereceği için de lâzımdı. Siyasette ihtiraslara gem vurularak aşırılıkları önlemenin ve demokratik rejimi teminatlı, itidalli ve istikrarlı bir hale getirmenin de yolu bu idi. Her partinin, seçim sonuçlarına göre kendi siyasetine yeni istikametler tayin etmesi demokrasiyi geniş halk kitleleri ile ahenkli bir hale getirme ve tabanla yöneticiler arasında daha uyumlu bir ilişki kurma bakımından da zaruri idi.

Ama bunu yapabilmek için milli iradenin, kendi görüş ve düşüncelerimizin çok üstünde bir değer ve isabet taşıdığına yürekten inanmış olmamız lâzımdı. Seçim neticeleri ortaya çıktıktan sonra da, seçimden önceki görüş ve düşüncelerimizi muhafazada inat ederek kusuru, oyunu şuurla ve isabetle kullanmadığını iddia ettiğimiz halkta arayacak olursak, milli irade ile demokrasiye sevgi ve bağlılığımız lâfta kalmaz mı idi? Demokraside en adil ve isabetli hakem diye kabul ettiğimiz milli iradenin memleket politikasına huzur ve rahatlık getirebilmesi, bu mekanizmayı namuskârca ve samimiyetle işletmemiz şartına bağlı olduğu unutulmamalıdır. Seçim sonuçları her siyasi teşekkül için en güçlü bir rehber, en şaşmaz bir uyarı olarak kabul edilmelidir.

Hürriyet Partililer Türk milletinin kendilerine oy vermediği gerçeğini hiç değerlendirmeksizin, mutezilede genel olarak müşahade edilen aşırı bir hüs ve intikam duygusu ile uğradıkları mağlubiyetin de acı tesirleri altında, eski partilerini yıkmayı şimdi en büyük amaç olarak kabul ettiler. Demokrat Partiyi yıkabilmek içinde her çareye baş vurup, bir zamanlar kendisine karşı çetin mücadeleler verdikleri Halk Partisiyle birleşmeğe, bu partinin içinde eriyip gitmeğe bile razı oldular. Bu, çok şaşırtıcı ve insana ibret verici bir manzara idi.

Türkiye’de siyasi partiler seçimlerin arifesinde dillerinden hiç düşürmedikleri “Millî İrade” sevgisini seçim sonrası da muhafaza edebilmiş olsalardı, Türk demokrasisi belki de hiçbir kesintiye uğramaz ve normal gelişme seyri- ni takip etmiş olurdu. Bizim memleketimizde rejim buhranlarının temelinde yatan başlıca sebebi işte burada aramalıdır. Seçimlerde oy alamayanların nazarında millet iradesinin saygınlığı diye bir mesele artık kalmıyordu. Demokrasiyi geniş halk tabanına sağlan bir surette oturtamamış olmamızın da, rejime vaki müdahaleler karşısında aydın zümrenin, ya çok lâkayt veya her müdahaleyi destekleyici durumda olmasının da sebebini gene burada aramalıyız. Demokrasiyi korumanın en güçlü ve tesirli çaresi millî iradeyi gerçekten üstün, dokunulmaz ve kutsal saymakla elde edilebilir. Sivil politikacıların bu noktada azamî hassasiyeti göstermeleri şarttır. Bu alanda gösterilecek lâkydi müdühüleyi cesaretlendiren başlıca faktörü oluşturuyor. Fikir hürriyetini hararetle savunan aydınlarımızın, bir anlamda en büyük fikir hürriyeti diyebileceğimiz millî iradeye gerektiği kadar saygılı davranmamaları şaşılacak bir şeydir ve büyük bir çelişkidir.

1957 seçimlerinden iki ay kadar sonra vukua gelen hükümet darbesi teşebbüsü ne kadar anlamlı ise, 27 Mayıs darbesinin bütün muhaliflerce alkışla ve sevinçle karşılanmış olması da o derece hazındı. Aydınlarımız alelittak demokrasiyi koruma fikrini samimiyetle benimseyecekleri güne kadar Türkiye’de çok partili demokratik rejimin daima büyük tehlikeler karşısında kalabileceğini unutmayalım.

1957 seçimleri, muhalefet cephesinde, Demokrat Partinin millet oyu ile iktidardan düşürülemeyeceği fikrini pekiştirerek rejim yönünden çok tehlikeli bir istidadın gelişmesine yol açtı: Demokrat Parti kendi açısından son derece elverişsiz şartlar içerisinde girdiği seçimlerden Türkiye’nin gene en güçlü siyasi partisi olarak çıkmış ve oyların yüzde 47’sini toplamağa muvaffak olmuştu. En elverişsiz şartlarda bile bu kadar oy alan bir partinin seçim yoluyla düşürülemeyeceği artık belli idi. O halde, rejim yönünden ufukta tehlikeli bir dönem başlamış, Demokrat Partinin bertaraf edilmesi fikri, demorkasinin korunması gibi, Türkiyemiz için tarihi bir önem taşıyan bir büyük siyasi hedefin önüne geçmişti. Bu türlü bir ortamda, memleketimiz için henüz yeni olan demokrasiyi nasıl koruyacak ve onu nasıl yaşatacağıktık?

Meselemizin bir yönü daha var: Hürriyet Partisi “ispat hakkı” temeli üzerinde kurulmuştu. Kurulduğu tarihten itibaren de bu konuyu yoğun bir surette işlemiş, iktidar mensuplarını ağır bir töhmet altında bırakmıştı: Hürriyet Partisi, ispat hakkı tanınmadığı cihetle hırsızlıkları ispat edemiyordu! Pek iyi, 27 Mayıs ihtilâlinde sonra Yassıada’da sorulan bu hesaplardan ne netice elde edildi? Bu sonuç memleket kamuoyunu senelerce meşgul eden bir büyük davanın iflâs ettiğini gösteriyordu.

Hürriyet Partisi hareketi işte bütün bu açılardan Türk politika hayatında düşündürücü ve yeni politikacılara yol gösterici yanları olan önemli bir deneme niteliğindedir. »²¹³

‘İspat Hakkı’ konusundaki bir başka tesbit ve değerlendirmede de şu görüşlere yer verilmiştir:

“6429 sayılı Kanun’la, 1954 seçimlerinde Millet Partisi adaylarına oy verdiği için Kırşehir ilçe yapıldı. 1957 yılında Kırşehir il yapılmasına rağmen, aynı yıl yapılan seçimde, yine Millet Partisi adayları kazandı.

Basın Kanunu, Devlet memurlarının tenkit edilmelerini önleyecek biçimde değiştirildi. Uluslararası Basın Enstitüsü Türkiye’yi Basın hürriyetini kısıtlayan ülkeler arasında ilân etti. 1954 raporunda, 1954-1955’de pek çok gazeteci, bu arada en yaşlı gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın da tutuklandı. Bu antidemokratik uygulamalar, Demokrat Parti’de ihtilâfa neden oldu. İçlerinde Bakanlık yapmış kişilerin de olduğu on milletvekilinin hazırladığı Basına ispat hakkı tanınmasını öngören Kanun teklifi Meclis’e verildi. Parti liderleri imza sahiplerinin imzalarını çekmeleri için yaptıkları teşebbüsten sonuç alamadılar. Bu baskılar sonucunda duyulan tepkilerle kanun teklifini imzalayanların sayısı ondokuzla çıktı. Yaklaşmakta olan Demokrat Parti Dördüncü Büyük Kongresinde, ondokuzların liderlere karşı bir isyana ön ayak olabilecekleri endişesi ile Parti Merkez yönetimi bir takım tedbirler aldı.

Çeşitli manevralarla İspat Hakkı teklifinin Kongre’de görüşülmesi önlen-di. Fethi Çelikbaş ve Fevzi Lütüf Karaosmanoğlu’nun da ondokuzlar hareketinin lider kadrosunda olduğunu belirttikten sonra, Demokrat Parti’nin parti içi muhalefete kesin olarak son vermek için yaptığı hazırlık, kuvveden fiile geçirildi. DP’den ihraç edilmiş veya istifa etmiş milletvekillerimiz, milletvekilliği sıfatlarının sona erdirilmesi için, Meclis’e bir kanun teklifi sevk etmeye karar verdiler. Ancak bu teklifi gerek demokrasinin, gerekse Anayasa’nın temel ilkelerine aykırı bulan geniş halk kitleleri büyük protestolarda bulundular. Parti Liderleri nihayet bu teklifi Meclis’e sevk etmekten vazgeçtiler.

Ancak bu hoşnutsuzluk, Parti Meclis grubuna da yansdı. Milletvekilleri Meclis Başkanlığı ve Meclis Başkan Vekilliği seçimlerinde, parti merkez yönetiminin adaylarına oy vermemek suretiyle tepkilerini dile getirdiler. Refik Koraltan, güçlkle Meclis Başkanı seçildi.”²¹⁴

213 Rıfki Salim Burçak: a.g.e., 325-344. ss.

214 Mehmet Pala: “Siyasi Partilerde Disiplin Konusu ve Lider Sultası (1923-1960 Yılları Arası). *Yeni Türkiye*, 3, 13, Ocak - Şubat 1997, 350 - 351. ss.

Basın Mensuplarına Baskı

“... ‘gazeteci kıyımı’ faslını da bu dönemde açtılar, 23 Eylül 1954’te, üç gazeteci ağır cezalara çarptırıldı. Hüseyin Cahit Yalçın, 26 ay hapse mahkûm oldu. Cemal Sağlam, altmış beş ay hapis ve 9.332 lira ağır para cezasına hükmü giydi. Yeni Ulus’un sahibi Nihat Erim ise 35.222 lira ağır para cezasına çarptırıldı. 17 Kasım 1954’te, Millet gazetesinin sahibi Fuat Arna, sekiz ay hapse mahkûm oldu. 24 Kasım’da, yazar Bedii Faik tutuklandı. 1 Aralık 1954’te yetmiş dokuz yaşındaki Hüseyin Cahit Yalçın cezaevine sokuldu. Muhalefet, kolayca tahmin edilebileceği gibi, bu fırsatı kaçırmadı. İnönü, büyük tantana ile hapisteki basın mensuplarını ziyaret etti.

.....

Muhalefetle mücadelesi sertleştikçe Demokrat Parti’de hırçınlığını artırıyordu. Bu yolda, elindeki muazzam iktidar gücünü kullanmaktan hiç çekinmiyordu. 7 Nisan 1955’de İnönü’nün damadı Metin Toker, Akis Dergisinde Mürkerrem Saral’a hakaret ettiği gerekçesiyle dokuz ay on gün hapse mahkûm edildi. »²¹⁵

Bu konudaki bir başka tesbitte de, benzer değerlendirmelerin yapıldığını görüyoruz:

“ Millî şef ve tek parti döneminde sansür tam anlamıyla yürürlükteydi. Anti demokratik yasaları kaldıracığı savı ile iktidara gelen DP, 1950 seçimlerinden sonra kısa bir süre basına özgürlük tanıdı. II. Menderes Hükûmetinin 30 Mart 1951 tarihli programında, basın hürriyetinin sağlanacağı ve hukuk devletinin kurulacağı, din ve vicdan özgürlüğünün sağlanacağı belirtilmişti. Ancak, daha sonra, DP iktidarının çıkardığı yasalarla basının eli ayağı kısıvrak bağlanmıştı.

İktidar yanlısı olmayan gazetelere hoşgörüyle bakılmadığından, bir takım yasalarla kalemleri ellerinden alınmıştır. Basınla iktidar arasında ciddi gerginliklerin başgösterdiği 1953 yılında DP, yeni bir anti demokratik kanun tasarısı hazırlamış ve basın özgürlüğünü geniş ölçüde zedeleyen bir kanun çıkarılmıştır. 1954 yılında bu kanuna dayanılarak, ‘muhalif’ basına mensup bir çok gazeteci basın suçlarından mahkûm edilmişlerdir. 8 Haziran 1956’da, ‘Neşir Yoluyla veya Radyo ile yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun’ yürürlüğe girmiştir. »²¹⁶

“ DP’nin basın üzerindeki baskısı ünlü Tahkikat Komisyonu aşamasına dek sürecekti. Bir hesaplama göre 1954’den 1958 sonuna kadar ‘4’ yıl içinde açılan basın davalarının sayısı ‘1.161’i bulunmuştu. »²¹⁷

215 Cem Eroğul: *a.g.e.*, 165. s.

216 H. Bayram Kaçmazoğlu: *a.g.e.*, 150. s.

217 Şerafettin Turan: *a.g.e.*, 112. s.

“... muhalif basın, iktidar yetkililerine karşı tecavüzkârane yazılar yayınlarken, iktidarın sözcüsü Zafer gazetesi de vatandaş şeref ve haysiyetinin korunması için yeni tedbirlerin alınması lüzumundan bahsediyordu. Basın kanununun birtakım sert hükümlerle kuvvetlendirileceği söylentileri de vardı.

Demokrat Parti iktidarı ile C.H.P. muhalefeti arasındaki münasebetler 1954 yılının sonlarında çok gergin bir safhada bulunuyor, muhalif basın, iktidar yetkililerine karşı tecavüzkârane yazılar yayınlarken, iktidarın sözcüsü Zafer gazetesi de vatandaş şeref ve haysiyetinin korunması için yeni tedbirlerin alınması lüzumundan bahsediyordu. Basın kanununun birtakım sert hükümlerle kuvvetlendirileceği söylentileri de vardı.

İşte böylesine gergin bir ortamda, Devlet Bakanı Dr. Mükerrerem Sarol'un nüfuz suistimali yapmakla devamlı surette suçlayan Dünya gazetesinin yazarlarından Bedii Faik 23 Kasım 1954 günü mahkeme kararıyla tutuklandı. Gazete sahibi Falih Rıfkı Atay ile yazı işleri müdürleri Ali İhsan Göğüş ile Salih Uygur haklarında da amme davası açıldı.

Diğer yandan, çeşitli yazılarından ötürü 26 ay hapis cezasına mahkûm edilmiş olan Halkçı gazetesinin başyazarı Hüseyin Cahit Yalçın, mahkûmiyet kararı Yargıtayca tasdik edilince 1 Aralık 1954 de Paşakapısı cezaevine konuldu. Hüseyin Cahit, kendisini ziyarete giden yakınlarına şu vasiyette bulundu: “Hapishanede ölürsem mezar taşıma şöyle yazdırınız: Elli dört yıl hürriyet için mücadele etti, hapishanede hayata gözlerini yumdu.”

Böylece, siyasi atmosferin pek gergin olduğu bir sırada Dünya gazetesinin sahibi ve başyazarı Falih Rıfkı Atay, Mükerrerem Sarol'un umumi vekili avukat Burhan Apaydın'a bir mektup göndererek Bedii Faik'in tahliyesini rica etti. Falih Rıfkı, mektubunda şunları yazıyordu: “Arkadaşım Bedii Faik'in durumunu biliyorsunuz. Bir hekim olan devlet bakanı sayın Mükerrerem Sarol'un bu durumda bir genç fikir adamını tevkifhanede bırakmak istemeyeceğini pek iyi takdir ederim. Arada geçen hadiselerle gelince; mesele, bir kooperatifin bazı mensuplarının bize iyi niyetli görünen müracaatlarından çıkmış ve verilen malumat gazetesinin ve Bedii Faik'in yazılarına mesnet teşkil etmiştir. Bir gazete ve gazetecinin tahkik imkânlarının güçlük derecesini aynı zamanda meslektaş olan devlet vekilinin takdir edeceğinden şüphe etmiyorum. Sizi temin ederim ki, ne Bedii Faik, ne de gazetemizin devlet bakanı sayın Mükerrerem Sarol'un haysiyet ve şerefi ile ilgili bir arka niyetleri yoktur. Sarfedilmiş sözler Devlet vekiline karşı kasta makrûn olmayıp, bir münakaşanın asabiyet havası içinde kullanılmışlardır. Bu bakımdan bazı neşriyatın ve hal-lerin tahriki ile münakaşanın elde olmaksızın anide aldığı şekilden müteessir ve müteessir olduğumu da söylemek isterim. Bence, aslı hiçte ehemmiyetli olmayan dedikodulardan hasıl olan suitefehhümü izale etmeniz mümkün olursa pek te müteşekkir olacağımı ilâve ederim. Hürmetler.”

Bu mektup 5 Aralık 1954 akşamı radyoda yayınlandı. Bunun üzerine Mükerrrem Sarol muvafakatnamesini geri alarak davasından vazgeçti; Bedii Faik te cezaevinden tahliye edildi.

Bedii Faik meselesi bu suretle kapandıktan sonra, sıra şimdi Nihat Erim'in durumuna gelmişti.

Halk Partisinin son hükümeti Şemsettin Günaltay kabinesinde başbakan yardımcılığında bulunmuş olan Prof. Nihat Erim, partisi muhalefete çekildikten sonra evvelâ Ulus gazetesinde, sonra da Halkçı gazetede D.P. iktidarına karşı çok sert ve tecavüzkârane yazılar yazıyordu. 1954 seçimleri arifesinde Halkçı gazetede yayınlanan yazılarından dolayı Nihat Erim Toplu Basın Mahkemesince 38 bin lira para cezasına çarptırılmıştı. Yargıtay bu cezayı az görerek aleyhine bozmuş ve cezanın bir kaç misli artırılması mütalaasıyla dosyayı mahkemeye iade etmişti. Erim'in davası yeniden görülecekti.

İşte bu ortamda Nihat Erim 2 Ocak 1955 günkü Halkçı gazetede "Muhalefetin yeni metodu ne olmalıdır? 2 Mayıs olayı - Halkın sesi Hakkın sesidir" isimli bir makale yayınladı. Bu yazıda Erim, halkın sesinin Hakkın sesi olduğunu söylüyor ve 2 Mayıs seçimlerinde Demokrat Partinin daha büyük bir çoğunlukla seçimi kazandığını, bu itibarla 1950 den 1954 e kadar muhalefetin tatbik ettiği mücadele metodunun artık değiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. C.H.P. nin 1950-54 döneminde izlemiş olduğu siyaseti açıkca anlatması bakımından olduğu kadar Halk Partisi içerisinde uyandırdığı yankılar bakımından da fevkalâde bir önem taşıyan makaleyi aynen alıyorum:

"Muhalefetin 1954-58 döneminde politikası ne olmalıdır? Bu sorunun cevabı esas prensipler ve güdülecek metod bakımlarından ayrı ayrı incelenmelidir. Esas prensipler bakımından, muhalefet, rejimin ana davalarını genc aynî sebatla savunmaktan, yeni hamleler istemekten başka birşey yapamaz, yapmamalıdır.

Fakat metod bakımından durum büsbütün başkadır. 2 Mayıs seçimlerinden önce, muhalefetin metodu ne idi? 14 Mayıs 1950 seçimleri meticesinde iktidar D.P. ye geçti. İlk Adnan Menderes hükümeti 22 Mayıs 1950 de kuruldu ve programını 29 Mayıs'ta okudu.

C.H.P. yönünden, partiler arasında çekişme, tatsızlık bu ilk program nutku ile başlar. Ondan sonra, belediye, il genel meclis seçimleri vesilesiyle aradaki uçurum büsbütün genişledi. İktidarın bazı işlerini, bazı hareketlerini muhalefet antidemokratik buldu. D.P. nin, 1946 dan itibaren iktidara gelinceye kadar ilân ettiği prensiplere aykırı buldu. Demokrasiye ihanet edildiği inancını edindi.

Ve bu inançtan hareket ederek, muhalefet, vatandaşların büyük çoğunluğuna aynı görüşü benimsetmeğe olanca gayreti ile çalıştı.

Hemen ilâve edelim ki, bu mücadelede kendimize düşeni yapmakta kimseden geri kalmamak şahsen başlıca şiarımız oldu. C.H.P. yi seçim kanununu kabule teşvik ettiğimiz için, biz "otuzbeşler" iktidarın D.P. ye geçmesinin, bazılarınca başlıca sorumlusu sayılıyorduk. Böyle düşünenler gördüler ki, bizim hedefimiz Türkiye'de demokrasi ve hukuk devleti mefhumlarının iyi anlaşılması ve iyi tatbik edilmesidir. D.P. bu hedeften ayrılır görüldüğü anda, ona karşı mücadele bayrağının dibinde yer aldık.

1950 den 54 e kadar şahsen demokrasi ve hukuk devleti prensiplerinde hiçbir fedakârlık, hiçbir uzlaşma kabul etmedik. Yeni hamlelere girişmeden önce "hazim devresi", bazı hallerde gerileme tanımadık. Demokrasi esas ve usulleri ya tam tatbik edilir, ya hiç edilmez. İkisi ortası gidişe razı olmak vatandaşları şaşırtır, uyuşturur, uyutur ve demokrasi yavaş yavaş soysuzlaşarak yerini açık veya maskeli tarzda bir tek partiye bırakır, diyorduk.

Bu metodun tek mesnedi, vatandaşın, halk efkârının anlayışı, davaya sahip çıkması olabilirdi. 2 Mayıs 1954 seçimleri bundan dolayı fevkalâde önemli idi. D.P. nin iktidardan düşmesini beklemiyorduk. Çünkü C.H.P. ye karşı birikmiş, biriktirilmiş kızgınlıklar henüz silinmemiş, D.P. ye karşı da henüz büyük bir memnuniyetsizlik ve bıkınlık uyanmamıştı.

D.P. nin iktidardan düşmesi pek beklenmiyordu. Fakat, muhalefetin B.M.Meclisine 200-220 milletvekili ile döneceği ümit ediliyordu. Muvazene- li bir iktidar-muhalefet hayatının nihayet doğabileceği tahmin ediliyordu.

Yanılmışız. 2 Mayıs seçimleri, D.P. yi 1950 dekinden de büyük bir çoğunlukla B.M.Meclisine gönderdi. Bunda, seçim sisteminin tesiri elbette çoktur. Ama ne olursa olsun, ortada Anayasaya uygun "olay" D.P. nin 500 den fazla milletvekili ile Meclise dönmüş bulunmasıdır.

İşte "2 Mayıs olayı" budur. Muhalefet, politika metodlarını bu olayı göz önünde tutarak tesbit etmelidir. Demokraside halkın sesi hakkın sesidir. (Vox populi, vox Dei) derler. Ben bu fikri mutlak olarak kabul etmem. Fikrin değeri nisbidir. Doğru ve eğri, her zaman öyle tesbit edilemez. Ama şahsi fikirler bir yana, umumi inanış budur. Modern devlet bu temel üzerine kurulmuştur. Bundan dolayı, halk yanılsa da onun hükmüne boyun eğmekten başka çare yoktur.

Bu duruma göre yeni tedbirler, yeni çalışma ve mücadele usulleri lâzımdır. Artık 1950 den 1954 e kadar kullanılan metod tatbik edilemez. 2 Mayıs seçimlerinde D.P. nin çok, pek çok para harcadığı söylendi, yazıldı, tahminler yürütüldü. Bunlara karşı D.P. genel başkanlığı resmen açıklama yaptı.

Merkezden sarfedilen paranın 1.5 milyon lira kadar olduğu ilân edildi. Muhalefet, bugüne kadar bunun aksini isbat edecek hiçbir delil ortaya koyamadı. Şu halde, bu bahsi delilsiz, isbatsız kurcalamaya kimsenin hakkı yoktur. Kısaca, 2 Mayıs olayını Anayasa ve kanun zaviyesinde, olduğu gibi kabul etmek bu netice karşısında anlayış göstermek vazifedir.

Bazıları : "Yüzde yetmişbeşi okur-yazır olmayan bu memlekette netice elbette bu olacaktı. Hata, tek dereceli seçim usulünü kabul etmekle işlenmiştir." diyorlar.

Öyle zannediyorum ki, asıl büyük hatayı bu düşüncede olanlar işliyorlar. Türkiye seçmenlerinin yüzde yüzü okur, yazar olsalardı, netice acaba şimdi-
kinden pek mi farklı olacaktı? Memleketin, okur, yazar nisbeti en ileri seçim çevrelerinde vatandaşların partilere verdikleri oy sayısını tahlil etmek, yanlış bilgiler üzerine mantık yapısı kurmayı önleyebilir.

Kısaca, 2 Mayıs olayını, olduğu gibi kabul etmek lâzımdır. Bu yapılırca, muhalefetin yeni metodu kendiliğinden meydana çıkar.

Kendimizce uygun gördüğümüz metodu hemen seçimlerin ertesinde işaret ettik: İşbirliği ve Gandi politikasını öne sürdük. Bunlarla ne kastettiğimizi yarınki yazımızda izah edeceğiz."

Nihat Erim bu yazı ile iktidara karşı mücadelesinde yepyeni bir döneme giriyordu. Yol değiştiren Erim'e kendi partisi içerisinde cephe alanlar ortaya çıktı. Bilhassa Cemil Sait Barlas, Nihat Erim'i menfaatçilikle suçluyor ve onun, cezadan kurtulmak düşüncesiyle bu yola girdiğini söylüyordu.

Gerçekten, Nihat Erim'in 10 Şubat 1955 de yeniden görölmeğe başlanacak olan davası için başbakan ve Köprülü, vermiş oldukları muvafakatnameleri geri aldılar; dava düştü, Erim de cezadan kurtuldu.

İktidarla C.H.P. muhalefeti arasında yakınlaşmayı gösteren olaylar artık çoğalıyordu. C.H.P. Ankara il idare kurulu 27 Ocak 1955 günü başbakanı makamında ziyaret ederek, onu Ankara Palas'ta verecekleri baloya davet etti. Başbakan bu davetten çok memnun kaldığını söyleyerek teşekkür etti; fakat Roma'ya gideceği cihetle baloya şahsen katılamayacağını, ama arkadaşlarının bu davete katılmaktan büyük bir memnuniyet duyacaklarını söyleyerek il idare kurul üyelerinin cümlesinin gözlerinden öptüğünü bildirirdi. C.H.P. balosuna kabine üyelerinden bazıları katıldılar.

İşte bu ortam içerisinde, birkaç ay önce vekâlet emrine alınmış olan Prof. Bülent Nuri Esen'in vekâlet emri 5 Şubat'ta kaldırıldı ve Esen, Fakülte'deki görevine başladı.

Partilerarası ilişkilerde bir detanta gidildiğini gösteren bir diğer belirti daha vardı: Adapazarı C.H.P. merkez bucak idare kurulu başbakan Menderes'i 13 Şubat 1955 günü yapılacak olan kongrelerine davet ettiler. Halkçılar : "Kurulumuz ve Sakarya vilâyeti hemşehrilerimizin saygı ve sevgilerini iblağ ederken bütün partili kardeşlerimiz hürmetle ellerinizden öper, aramızda bulunmanızı saygılarımızla arzederiz." diyorlardı. Başbakan, verdiği cevapta: "kongrenizin muvaffak olmasını temenni eder, nazik davetinize teşekkürle, bütün partili arkadaşlarımızın gözlerinden öperim." diyordu.

Partilerarası ilişkiler artık iyiden iyiye düzelmişti. Başbakan Menderes 14 Şubat 1955 günü İzmir de Alsancak limanının temel atma töreninde yaptığı konuşmada bu gelişmelerden söz etti:

"Evvelâ iç politikamızın manevi cephesinden, yani kurmakta olduğumuz hürriyet rejiminin inkişafı bakımından manzarayı tetkik edince görüyoruz ki, hiddetler, şiddetler, her türlü tezahürleri ile sinirlilikler artık azalmakta ve tesirini kaybetmektedir. İyi neticelere varmak için anlaşılıyor ki, muayyen bir zamanın geçmesi lâzımdı. Bütün bu hiddetler şiddetler infialler, sinirlilikler karşılıklı idi. Çünkü iktidara gelen, muhalefette iken çektiği eziyet ve ıstırapların tesiri altında idi. İktidardan gidenlerde ise, iktidarı tamamiyle kendi hakları saydıklarından, böyle bu manasıyla benimsemiş bulundukları bir iktidarı kaybetmiş olmanın kendilerine verdiği yeis ve ıstırapın derecesi çok şiddetli idi ve bu ıstıraplar kendileri için her türlü tahammül hududunu aşmış görünüyordu.

İşte böyle karşılıklı kinler ve infialler hüküm sürdüğü devrede iktidar ile muhalefetin birbirlerine tahammül göstererek bir arada var olmak ve hatta birbirlerine yardım etmek zihniyet ve istidadını ümit edebilmek ise muhal idi.

Artık görüyoruz ki, birbirimize tahammül etmenin, beraberce mevcut bulunmanın ve hatta birbirimize yardımcı olmanın bir zaruret olduğu hakikati, zaman geçipte hiddet ve infiallerin şiddeti azaldıkça, ruhlara ve şuurlara hâkin olmağa başlamıştır. Böylesinedir ki, memleketemiz hürriyetin vatani olmak mevkiine gelmektedir. Bunun müsbet ve şayanı iftihar neticesi şudur ki, siyasi kanaatlerinde şu veya bu partiye mensup olmasından dolayı vatandaşlarımız arasında hükümet vazifeleri ve amme hizmetleri bakımından en küçük bir tefrik yapabilmek mümkün değildir. İktidara mensup olmak en küçük bir imtiyazın ve üstünlüğün sebebi olmayacağı gibi, muhalefette bulunmanın da en küçük bir taksir ve eksiklik telâkki edilmesi bu memlekette bahis mevzuu değildir."

Görülüyor ki, partilerarası münasebetler tamamiyle düzelmiş ve memleket rahat ve huzurlu bir siyasi hayatın ortamına girmişti. Halkçı gazete 16 Şubat 1955 tarihli nüshasında "bu günden itibaren resmi ilân yayınlamağa" başladığını ilân etti.

Yayın yoluyla hakarete mahkûm olduktan sonra kısa bir süre ceza evinde kalıp sonra sağlık sebebiyle hastaneye nakledilmiş olan Hüseyin Cahit Yalçın hakkında Bakanlar Kurulu 17 Mart 1955 günü hapis cezasının düşürülmesine Anayasa'nın 42. maddesi gereğince karar verdi ve bu kararın Cumhurbaşkanlığı tarafından tasdik etti. Böylece, Hüseyin Cahit üç ay onsekiz gün sonra hürriyetine kavuştu.

Yumuşama olayları birbirini izliyordu. C.H.P. Aydın il idare kurulu 26 Mart 1955 günü başbakan şerefine 150 kişilik bir yemek verdi. C.H.P. il başkanı Nedim Müren'in konuşmasına cevap veren başbakan şöyle diyordu: "Dikkate şayan olan şudur ki, beş yıldır başvekilim ve başvekil olduğum günden beri ilk defadır ki, bir Halk Partisi sofrasında bulunmak şerefine ancak bugün ve Aydın Halk Partisi teşkilâtının daveti ile mahzar olmaktadır."

Ziyafette Cemil Sait Barlas da yaptığı konuşmada "parti münasebetlerinin zaman zaman bozulmasını isteyen bir takım insanlar mevcuttur. Bunlar, parti münasebetlerinin düzelmesini ve bozulmasını şahsi menfaatlerine göre ayarlamak isterler. Çünkü bu adamların hayrı, meziyetleri, vasıfları yoktur. Fitne ile yaşarlar. Bunlara kulak vermeyiniz. Bunlar her iki partide de mevcuttur. Bunları dinlemeyiniz; bunlara kızmayınız da."

İşte bu hava içinde idi ki, Birleşik Amerika'ya yaptığı geziden dönen Halk Partisi genel sekreteri Kasım Gülek, Merkez İdare Kurulu'nun kararı ile, 14 Nisan günü, gezisi hakkında başbakan'a bilgi verdi.

Aynı gün, Meclis başkanı Refik Koraltan'ın memleketimizde bulunan Irak parlamento heyeti mensuplarına verdiği yemeğe C.H.P. lideri İsmet İnönü de davet edildi. Ziyafet sonunda da başbakan Menderes, kendi arabasıyla İnönü'yü evine bıraktı.

Türkiye özlenen bir döneme artık girmiş, iktidarla muhalefetin münasebetleri Batı ülkelerindeki örneklere uygun bir gelişme safhasına ulaşmış gözüküyordu.

Fakat Bahar Havası'nın Cumhuriyet Halk Partisinin içinde bir görüş anlaşmazlığı ortaya çıkardığı da bir gerçektir. Nihat Erim, Halkçı gazetesinde yepyeni bir hava tutturmuştu. Eski sert ve kırıncı üslûbunu terkederek işlerin kanun olmadan da düzelebileceğini yazıyor, eski tutumu ile taban tabana aykırı bir politika izliyordu. Buna karşılık, başta Cemil Sait Barlas olmak üzere, diğer bir kısım C.H.P. li yazarlar da Nihat Erim'i şiddetle eleştirerek kınıyorlardı. 3 Mart 1955 tarihli Akbaba mizah dergisi, kapağında çok anlamlı bir karikatür yayınladı: Bir kanepede oturan İnönü ile Menderes'e hizmetçi kılığında kahve getiren Nihat Erim'i Menderes, İnönü'ye: "Kandırardan getirttik paşam, yeni beslememiz!" diye tanıtıyordu.

Bu hava içinde toplanan C.H.P. Meclisi, yayınladığı bildiride şu görüşü açıkladı: "Bu arada, Cumhuriyet Halk Partisine mensup olanlar tarafından, esasların mahfuz tutulduğu söylenerek iktidarın milletin yetiştigiine karar vermesini sabırla beklemek, yani kanunun verdiği imkânlar içinde de mücadele-den vazgeçmek yolundaki neşriyat ve telkinlerini yanlış, zararlı ve memleket menfaatlerine ve parti anlayışına aykırı bulmaktayız. C.H.P. mensuplarına ve bütün vatandaş kitlesine bu neşriyatın partimizin siyasetiyle hiçbir alâkası bulunmadığını açıklamayı lüzumlu görmekteyiz."

Böylece, iktidar-muhalefet münasebetleri şimdilik bir Bahar Havası'nın içerisinde girmiş olmasına rağmen bunun devam edeceği çok şüpheli idi. C.H.P. Meclisinin bildirisi ilerisi için hiçte umut verici değildi. Başbakan Menderes'in grupta söylediği bir söz de ilişkilerin dostça devam edemeyeceğini gösteren bir diğer belirti idi: Başbakan D.P. Meclis grubunda 10 Mayıs 1955 günü yaptığı konuşmada sözü partilerarası münasebetlere getirerek: "Biz insani muamele yapıyoruz. Muhalefetle insani muamele kurmaktan daha ileri giden bir tarafı yoktur. Eğer onlar, bu münasebetlerin bu hale gelmesinden güya istifadeyi düşünüyor ve meselâ bu meclisin çıkarmış olduğu bir takım kanunları bu sayede kaldırmak gibi ümit besliyorlarsa bu asla olmayacaktır." dedi.

D.P. grup konuşmaları basına kapalı olduğu halde hemen her grup toplantısından sonra haberler dışarıya sızardı. Bunu önlemek için nekadardır tedbir alındı ise bir türlü başarı sağlanamadı. Başbakanın sözleri C.H.P. idarecileri üzerinde fena tesir bıraktı. İstanbul il başkanı Muhlis Sırmalı : "Bu beyanatın çok üzüntü verici olduğunu kabul etmek lâzımdır." sözleriyle muhalefet kanadındaki havayı aksettirdi. Bu şartlar altında Bahar Havası'nın devamı artık kabil değildi. Gerçekten de, T.B.M.M. Meclisinin yaz tatiline karar verdiği 21 Mayıs 1955 günkü toplantıda İnönü ile Menderes arasında geçen çok sert ve kırıcı konuşmalar ikinci Bahar Havası döneminin de sona erdiğini gösterdi.

Böylece, 1955 Mayısından itibaren Demokrat Parti - Halk Partisi ilişkileri çok sert bir havanın içine girdi. Devlet Bakanı Mükerrrem Sarol 28 Mayıs'ta Konya il kongresinde Halk Partisine şiddetle hücum ettikten sonra şunları söyledi: "Benim kanaatime göre bununla ve bu zihniyetle Cumhuriyet Halk Partisinin artık bu memlekete hayrı kalmamıştır."

Partilerarası münasebetler yeniden çetin bir çatışmanın içine giriyordu. Bu gerginlik 1957 Şubatında başlayıp kısa bir müddet devam edecek olan üçüncü Bahar Havası'na kadar sürecekti. ²¹⁸

218 Rıfki Salim Burçak: a.g.e., 259 - 264. ss.

Ekonomik Sıkıntılar ve Bunun Sonuçlarının İç Politikaya Yansıması

“Demokrat Partiyi baskıya iten esaslı bir etken de gittikçe artan iktisadi sıkıntılardı. Daha ilk iktidar devresinde fiyat artışları hızlı olmuş ve dış ticaret dengesi hep açık vermişti. Ancak ilk devrede, esas itibarıyla tarımda gerçekleştirilen büyük hamle sayesinde, milli gelir çok arttığından önemli bir bunalım ortaya çıkmamıştı. Bu dönemde ise tarım ürünü, kötü hava şartları yüzünden epey düştü. İhracat imkânları böylece daralınca ithalatı da kırmak gerekti. Bunun sonucu olarak fiyatlar yeniden kamçılandı ve karaborsa belirlendi. Daha 1954 yılının Temmuz-Ağustos aylarında, hükümet birtakım sert tedbirler almak zorunda kaldı. Dış ticaret rejimini ve kâr hadlerini tespit eden yeni kararname yayımlandı. İthalat ve ihracatta kaçakçılık yapanların cezaları artırıldı. Dışa gidenlerin dövizlerinde kısıntılar yapıldı. Tedavüldeki para hacmi azaltıldı. Yine de tedbirler yetmedi, zira mahsul çok düşmüştü. Özellikle şeker gibi birtakım maddelerin sıkıntısı giderilemiyordu. Hükümet yeni tedbirlere başvurdu. Dışarıdaki Türklerin memleket içlerindeki gelirleri bloke edildi, yeni fiyat kontrolleri kondu ve Amerika’dan bir miktar buğday ithaline karar verildi...”

1955 yılının Temmuz ayında, Milli Koruma Kanunu, sert bir şekilde tatbik edilmeye başlandı. Büyük şehirlerdeki ardiyeler ve depolar basıldı. Karaborsacılar için ağır hapis cezaları kondu... Sıkıntının artmasıyla sosyal mücadele de şiddetlendi. 15 Temmuz 1955’te İzmir limanı işçileri greve gittiler. Yasağa rağmen yapılan bu grev yaklaşan iktisadi bunalımın yeni bir işareti oldu.”²¹⁹

“Yıl sonundaki ekonomik veriler de pek iç açıcı değildir. Bu yıllarda Türkiye’deki toplam üretimin yaklaşık yarısı tarım kaynaklı olduğundan, havaların etkisi ile tarımsal üretim ve dolayısıyla millî gelir değişkendir. Ancak, milli gelir değişikliği, devamlı artan bir millî gelir temposu etrafında oluşuyordu.

Nitekim 1950-1960 döneminin reel millî gelirdeki artış hızı ortalama % 7,3’tür. Ne var ki, 1954 yılında bu oran % -9,1 olmuştur. Bunun başlıca nedeni, aynı yıl hektar başına hububat veriminin, bir önceki yıla oranla yaklaşık 1/3 azalarak 854 Kg./Ha düzeyine inmesidir.

DP iktidarının ikinci dönemi içte ve dışta birtakım sıkıntılarla birlikte başladı. Gerçekten de bir yandan ekonomik sıkıntılar, ödemeler dengesindeki açıklar ve istenen dış kredilerin alınmaması, öte yandan Yugoslavya’nın SSCB ile arasının düzelmesine bağlı olarak Balkanlar’da istenen işbirliğinin sağlanamaması, Ortadoğuda ise Cento’nun kurulmuş olmasına karşın... diğer

219 Cem Eroğul: a.g.e., 173. s.

Arap dünyasının kızgınlığı, Kıbrıs sorununa bağlı olarak gelişen iç ve dış olaylar ile iktidarın muhalefet, üniversite kesimi ve basınla uyuşmazlığı vb. bir çok bakımlardan, 1955 yılı DP iktidarı için oldukça kritik bir yıl oldu.

Yürütülen iktisadi politikaların sosyal etkileri hesaplanmıyordu. Bütün bunların doğurduğu sosyal huzursuzlukların bir tezahürünü 6-7 Eylül olaylarında görmek mümkündür.”²²⁰

Demokrat Parti yönetim ve politikalarına son bir tepki de Partinin Meclis grubundan geldi. Artan hayat pahalılığı konusundaki bir sözlü soru üzerine açılan görüşmelerde, milletvekilleri Maliye, Ticaret ve İçişleri Bakanını istifaya mecbur bıraktılar. Aynı akibetle karşılaşmak üzere olan Adalet Bakanı, bütün kabinenin çekilmesini teklif etti. Bunun üzerine Adnan Menderes kendi şahsı için güven oyu istedi. Güven oyu alınca da yeni bir hükûmet kurmaya girişti. Gruptaki isyanı bastırma amacıyle yeni hükûmet programında; anayasa değişikliği üniversite muhtariyetine saygı gösterileceği, 1950’den beri çıkarılan antidemokratik kanunların değiştirileceği, ispat hakkı tanınacağı, hayat pahalılığıyla mücadele edileceği, demokratik tedbirler vaadleri vardı.”²²¹

Partilerarasında Tırmanan Siyasî Gerginlik

Demokrat Parti iktidarıyla Halk Partisi arasındaki bahar havası 1955 Mayıs’ında sona ermiş ve iki parti arasında yeniden bir mücadele başlamıştı.

“ Bu gerginlik, Meclisin tatilde bulunduğu yaz aylarında her gün biraz daha arttı. Halk Partisi genel sekreteri Kasım Gülek 27 Mayıs’ta İstanbul’da yaptığı basın toplantısında bir sürü şikâyetler sıralayarak partilerarası iyi ilişkilerin bir efsane olduğunu söyledi: “Partilerarası münasebetler sade sözle olmaz, eser vermesi, meselelerin halledilmesi gerekir. İktidarın “vazifesini müdrik muhalefet partisi hasretine” karşılık, biz de “vazifesini müdrik ve ona bağlı hükûmet hasreti içindeyiz” diye cevap verdikten sonra şunları söyledi “kendini yalnız iktidar partisinin değil, Türkiye Cumhuriyetinin hükûmeti olarak gören bir iktidarın hasreti içindeyiz. Hakikatte iktidar bir peyk muhalefet partisi gafleti içindedir. C.H.P. hiç bir vakit böyle bir muhalefet partisi olmayacaktır.”

C.H.P. genel sekreteri, adalet üzerinde baskılar yapıldığını tekrarladı ve iktisadi durumun günden güne vahamet kazandığını sözlerine ekledi.

İktidar-muhalefet münasebetlerinin gerginleştiğini gösteren bir diğer olay, Devlet bakanı Mükerrer Sarol’un 28 Mayıs 1955 günü Konya’da Demokrat Parti kongresinde söylediği sözlerdi. Kongre başkanlığına getirilen Mükerrer Sarol, kongre sonunda yaptığı konuşmada C.H.P. hakkında şöyle diyordu: “Benim kanaatime göre bununla ve bu zihniyetle Cumhuriyet Halk Partisi’nin artık bu memleketi hayrı kalmamıştır.”

²²⁰ Sait Aşgın: *a.g.e.*, 66 - 70. ss.

²²¹ Mehmet Pala: *a.g.m.*, 351. s.

Muhalefet, memleketin iktisadi düzeninin bozulmuş olduğunu söylüyor, Türkiye'yi bu hale plânsızlık ve programsızlığın getirmiş olduğunu durmadan tekrarlıyordu.

Muhalefetin bu türlü iddialarını karşılamak üzere bakanlar memleket kalkınması konusunda radyoda 1955 Temmuz'unda arka arkaya konuşular. Bir yandan, muhalefetin kötülediği işlerin gerçek niteliklerini halka anlatırken, bir yandan da muhalefetin hücumlarına sert karşılıklar verdiler. Başbakan Menderes'de Ağustos ayında tertiplediği basın toplantısında gazetecilere memleketin durumunu anlattı ve yapılmış olan eserleri ve özellikle barajları gidip görmeleri için onlara geziler tertipledi.

C.H.P. genel sekreteri Kasım Gülek Karadeniz yöresinde çok gürültülü ve olaylı geçen bir geziye çıktı. Gülek ve beraberindeki gazetecilerle polis ve jandarma arasında Zonguldak'ta tartışma ve sürtüşmeler oldu; Gülek Sinop'a geldiğinde tutuklandı. Tutuklanmanın sebebini Adalet Bakanı Osman Şevki Çiçekdağ gazetecilere şu sözlerle açıkladı:

C.Halk Partisi genel sekreteri Kasım Gülek, Zonguldak'a gitmek üzere İstanbul'dan vapura binerken bir beyanat vermiş ve bu beyanatında "1954 seçimlerinin nasıl cereyan ettiğini, bu seçimleri nasıl kazandıklarını onlar bizden daha iyi bilirler. Bunun üzerinde bir şey söylememeyi tercih ediyoruz." demiştir.

1954 seçimleri her türlü tesirden azade olarak, hakimlerin nezaret ve muhakemesi altında ve adli teminat çerçevesi içinde tam bir dürüstlük ile cereyan etmiş iken, bu mevzuda ima yoluyla dahi şimdiye kadar hiçbir beyan ve itiraz mevcut değilken bu seçimlerin 1946 seçimleri gibi gayri meşru bir şekilde cereyan ettiği ve böylece bu seçimler sonunda teşekkül eden Meclisin gayri meşru olduğu zan ve şüphesini tevlit edecek şekilde ima yoluyla ifadede bulunduğu ve Meclis üzerine umumun zan ve şüphesi celbedildiği için, İstanbul Cumhuriyet müddeiumumisi, bu sözleri kanunun ruhuna aykırı görmüş ve amme davası açılması için vekâletimizden izin istemiştir. Filhakika böyle bir davanın açılması adliye vekilinin iznine vabeste bulunmaktadır.

Bu talep üzerine, acaba Meclise herhangi bir itiraz yapılmış mıdır diye tetkiklerde bulundum. Ayrıca, Yüksek Seçim Kurulunun dosyalarını da gözden geçirdim. Seçimlere ancak 13 itiraz vaki olmuştur. Bunlar da asla herhangi bir yolsuzluğa değil, fakat usule mutaallik bulunmaktadır. İtirazların dokuzunu muhalefet yapmış, dört tanesi de Demokrat Partililer tarafından yapılmış ve bunların hepsi karara bağlanmıştır. Bizzat Kasım Gülek'in de iki itirazı olmuştur. Bunlardan biri, Van mebusu Muslih Görentaş'ın 30 yaşını doldurmamış bulunması iddiasına, diğeri de Hakkâri mebusu Ubeydullah Seven'in gene yaşına aittir.

İstanbul Cumhuriyet müddeiumumisinin amme davası açılması hakkında istediği izin verilmiş ve müddeiumumi davayı açarak selâhiyetli Türk haki-

münden bu sözleri söyleyenlerin tevkifini istemiştir. Türk hakimi, tevkif kararını ittihaz etmiş bulunmaktadır."

Partilerarası münasebetlerin gergin bulunduğu bir ortamda Kasım Gülek'in 1954 seçimleri üzerine gölge düşüren sözler söyleyerek sonunda tutuklanması memleketteki gerginliği daha da arttırdı.

Devlet Bakanı ve başbakan yardımcısı, Demokrat Parti başkanı vekili Prof. Fuat Köprülü, Kasım Gülek'in tutuklandığı gün Ankara'da parti genel merkezinde gazetecilere bir beyanat verdi. Bu beyanat iktidarın, olaylara bakış açısını, iktidar-muhalefet ilişkilerinin mahiyetini göstermesi itibarıyla çok önemli idi. Fuat Köprülü, muhalefetin yıkıcı metodlarla çalıştığını uzun uzadıya anlattıktan sonra sözlerine şöyle devam ediyordu:

"Muhalefet, bir taraftan harice karşı memleketi kötüleyerek şüpheli, zayıf, istikrarsız ve anarşi halinde göstermeğe çalışırken, diğer taraftan da memlekette hakikaten böyle bir vaziyet ihdas etmek rüyet ve maksadıyla hareket etmektedir. Kullandığı tabiye bunu açıkça ispat eder... Hakikaten, dünyanın hiçbir yerinde, bugün Türkiye'de görülen gibisi yoktur. Bu tarzda hareket, bu memlekette adeta daimi bir ihtilâl manzarası yaratmaktan başka bir maksat gütmaz. Bu hareketler, memleketin istikrarını ve milletin huzurunu ve itimadını ihlâl edecek ve nihayet memleketin varlığını içeride ve dışarıda tehlikeye düşürecek bir mahiyet almaktadır. Bir beşinci kol hareketi mahiyetini arzeden bu faaliyet, normal bir muhalefet hareketi değildir. Kendi vazifesini ve mesuliyetini müdrik bulunan ve milletin itimadını haiz olarak millet iradesiyle iş başında bulunan bir iktidarın buna müsaade etmesine ve memleketin hayat ve mevcudiyetini tehdit edecek vaziyetleri müsamaha ile karşılamasına imkân yoktur. Memleket ve milletin manevi huzurunu, siyasi ve iktisadi nizamını en kuvvetli şekilde siyanete, iktidarımız ve partimiz azmetmiş bulunmaktadır. Bu memleketin siyasi ve iktisadi nizamını hiçbir kimse bir milyonda bir nisbette dahi değiştiremez, huzur ve sukûnunu ihlâl edemez. Kuvvetini millettten alan ve milli iradeye dayanan bir iktidar, bizzat milletin kendisine verdiği bu vazifeyi tamamiyle başarmak için lâzım gelen kudrete maliktir. Bu vaziyetin herkes tarafından lâıykıyla anlaşılması ve bilinmesi icabeder."

Bu beyanatta da açıkça görüleceği üzere, iktidar-muhalefet münasebetleri 1955 yaz aylarında çok gergin bir safhada bulunuyordu. Köprülü'nün beyanatını gerek Halkçılar ve gerekse millet Partililer şiddetle eleştirdiler. Muhalefete yöneltilen komünist metodlarını kullanma ve vatana hıyanet içinde bulunma yolundaki isnatlar şiddetli tepkilere yol açtı. Muhalefetin sık sık tertiplediği mitingler heyecan havasını büsbütün arttırıyordu. İktidar, muhalefeti, memleketin kalkınmasını önlemek ve ihtilâl metodları kullanmakla itham ederken, muhalefet te iktidarı, demokratik yoldan uzaklaşarak hürriyetleri kısıp diktaya gitmekle suçluyordu. Taraflar arasında tam bir güvensizlik havası mevcuttu.

İşte bu atmosfer içinde İçişleri Bakanlığı açık hava toplantısını bir düzene bağlamak üzere 20 Ağustos 1955 günü bir tebliğ yayınladı:

1- Bazı siyasi partilerin açık hava toplantısı yapmak üzere mahalli mülkiye amirlerine vermekte oldukları beyannamelerde toplantı sebebinin "iç ve dış politika ile alâkalı mevzular üzerinde konuşmalar" veya "memleketin ictimai, iktisadi ve siyasi meseleleri üzerinde konuşmalar" gibi hududu gayri muayyen ve hiç bir memleket meselesini şümülü dışında bırakmayan tabirlerle ifade ettikleri görülmektedir.

2- İctimaatı umumiye kanununun 5. maddesinde ictimain ne sebep ve maksatla aktedileceğinin hükümet makamlarına izah edilmesi ve 8. maddesinde de tayin edilen mevzu dışına çıkılamayacağı sarîh olarak yazılmış bulunmaktadır.

3- Şu halde, kanun bu toplantıların yapılabilmesi için verilecek beyannamede mevzuun zikrini değil, hatta izahını şart koşturmakta ve yine kanunun açık ifadesinden, bu toplantılarda müteaddit değil, ancak tek mevzuun konuşulabileceği anlaşılmaktadır.

4- Binaenaleyh, kanunun bu sarahati karşısında umumi hiç bir memleket meselesini şümülü dışında bırakmayacak tabirlerle beyanda bulunulması, idari makamların bu şekil talepleri kanun karşısında bizzatırur keenlemeyekün addetmek durumunda olduklarını bile bile müracaat yapmak demektir.

Bundan maksat ise umumi toplantıların men edildiğini ileri sürerek memlekette hürriyetlerin tahdit olunduğu zannını uyandırmaktır.

5- Bâdema, bu mevzudaki müracaatların kanunun amir hükmüne uygun olarak yapılması lüzumu alakalılarının ve cümlelerin malumu olmak üzere ilân olunur."

C.Millet Partisinin Lüleburgaz ve Tekirdağ'da, C.Halk Partisinin de Gaziantep'de yapacağı mitinglere izin verilmedi.

Fuat Köprülü 21 Ağustos Pazar günü Ankara'da Büyük Sinemada bir toplantı tertipleyerek muhalefetin hücumlarına karşılık verdi. Türkiye'nin büyük bir kalkınma hamlesi içerisinde bulunduğunu ve muhalefetin bozgunculuk yaptığını söyleyen Köprülü, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Bütün bu mesnetsiz ve delilsiz hücumlar ve iddialar, iyi niyete dayanmayan bozguncu, yıkıcı ve meş'um hareketlerdir. Bunları yapanlar, Halk Partisini nasılsa ellerine geçirmiş olan ve bunu ellerinden kaçırmak istemeyen, izanlarını kaybetmiş bir avuç muhteristir."

İşte böylesine gergin bir ortamda başgösteren 6-7 Eylül olayları iktidar-muhalefet arasındaki gerginliği bir kat daha arttırdı. Üç ile konan Sıkıyönetim'in gazeteleri zaman zaman kapatması da şikâyetlere yol açıyordu. Bu ortamda 4. Menderes kabinesinin Meclis'ten güvenoyu alırken İnönü'nün yaptığı çok sert konuşma gerginliği bir kat daha arttırdı.

İnönü bu konuşmasında, iktidarın her türlü icraatını karaladıktan sonra şöyle diyordu: "Biz ciddi bir buhran karşındayız. Anayasa tadili dahil olarak demokrasiyi bütün teminatı ile tahakkuk ettirmek, onuncu Büyük Millet Meclisine nasip olmalıdır. Siyasi partilerin seçime girmeleri maddeten imkânsız bir haldedir. Bay Adnan Menderes'in 2 Mayıs 1954 den sonra getirdiği kanun tadilleri serbest seçim bırakmamıştır. Son belediye seçimlerinde kaleminden başka bir vasıta ile yazı yazmak imkânı ciddi bir hukuk meselesi gibi tetkik konusu olmuştur. Türk Cemiyetini bu seviyeden kurtarınız. 1954 seçimlerine girerken tatbik olunan kanuna avdet ilk alacağımız çaredir. Halbuki tecrübe daha ileri ıslahatın lüzumunu da göstermiştir. Kırşehir tehdidinden Türk seçmenini halâs etmenizi bütün vatandaşlar heyecanla sizden bekliyor.

Adalet istiklâli, tereddüt götürmez acele bir ihtiyaçtır. Bay Adnan Menderes'in elinde ve son kanunlar içinde hâkim, çok insafsız bir tehdidin daimi tesiri altındadır. Daha üç gün önce, eski Adalet Bakanı bu sıfatıyla söylemeyi ve yapmayı caiz olmadığını belirttiği söz ve hareketi, genel idare kurulu azası olarak yaptığını bildirdi. Adalet bakanının gözü önünde İstanbul savcısı siyasi propaganda nutukları verdi. Diyarbakır'da istifaya mecbur ettiği bir hâkimin şikâyeti üzerine Devlet Şurasının verdiği ilâmı, Adalet bakanı olarak tanımadı.

Bu haller, hâkim teminatını tahrip eden kanunların ve bilhassa mahkemeleri tesir altında bulundurmağa çalışan sakat rejimin vasıflarıdır.

Üniversiteler, genci ve yaşlısı ile, idealistler helecanı içinde, ilim hürriyetini müdafaa mecburiyetine düşmüşlerdir. Basın tekrar can havliyle vatan vazifesini baskıdan kurtarmağa çabalıyor. İdarenin ve radyonun tarafsızlığı, hiç eskimeyen taze bir dert halindedir...

Demokrat Parti grubu... Demokrat Parti grubu, yarım saat sonra... Ne kadar gürültü ederseniz ediniz, bu cümleyi söylemeğe mecburum. Yarım saat sonra başbakan Adnan Menderes'in mesuliyetlerine, veballerine iştirâk etmek lâzım olup olmadığını rey ile gösterecektir. Tarih önünde Adnan Menderes'in bu meselelerdeki veballerine iştirakinizi tescil etmeyiniz."

Böylece, 1955 yılının sonlarında iktidarla muhalafetin ilişkileri çok gergin bir ortamın içine girmişti. ²²²

»

Demokrat Parti Grubundaki Fırtına

Hürriyet Partisi'nin kuruluşu gazetelerde büyük afişler bırakmıştı. Hemen bütün gazeteler Demokrat Parti'nin çözüldüğünü ve dağıldığını, vatandaşların kitle halinde Hürriyet Partisi'ne iltihak ettiklerini yazıyorlardı. Bu haberlerin gazetelerde yer alması, Demokrat Parti mebuslarını çileden çıkarmıştı.

222 Rıfka Selim Burçak: a.g.e., 292 - 296. ss.

Gazeteci yazar Tekin Erer, o günleri, 'On Yılım Mücadelesi' adlı eserinde şöyle anlatır:

« Hürriyet Partisinin kuruluşu gazetelerde büyük akisler bırakmıştı. Hemen bütün gazeteler her tarafta Demokrat Partinin çözül-
düğünü ve dağıldığını, vatandaşların kütle halinde Hürriyet Partisine iltihak ettiklerini yazıyorlardı. Bu havadislerin gazeteleri kaplamış bulunması Demokrat Parti mebuslarını kâfi derecede çileden çıkarmıştı. Demokrat Partinin 29 Kasım 1955 günü yapılan grup toplantısında mebuslar başta başvekil olmak üzere bütün vekillere hücum ettiler. Menderes'i diktatörlük yapmakla itham ederek istifasını istediler. Bütün vekiller teker teker kürsüden istifa ettirildiler. Menderes şaşkına dönmüştü. Bu istifa karşısında eli kolu bağlı ve hayret içinde bocalarken birden bire yanına Dr. Mükerrrem Sarol geldi. «Adnan Bey kaybedecek dakikan yoktur. Kürsüye çık. Hiç olmazsa şahsın adına ve yalnız kendin için itimat iste. Aksi halde siyasî hayatın bitmiştir» dedi.

Menderes, âdetâ Dr. Sarol'un bir anlık yaptığı manevî iğne ile kürsüye çıktı. Fakat sendeleyiş, bocalama, hayret ve şaşkınlık devam ediyordu.

«— Şahşım adına ve kendim için sizden itimat istiyorum» dedi. Sonra da şöyle devam etti :

«— Arkadaşlarım beni diktatörlükle itham ettiler. Benim sizin karşınızda diktatör olmama ihtimal var mıdır? Sizin kudretiniz o kadar büyüktür ki, şu anda istesenez Anayasayı bile değiştirebilirsiniz. Ben sizin bu büyük kudretiniz karşısında nasıl diktatörlük yaparım. İşte misalini verdiniz. Bir anda kabineyi istifa ettirdiniz. Fakat bana olan itimadınızı devam ettirirseniz muhalefeti de sevin-dirmemiş olursunuz.»

Reis Menderes'in teklifini reye koydu ve ekseriyet rey-i ile D.P. mebusları Menderes'e itimatlarını tâzelediler. Bu suretle 29 Kasım 1955 günü Menderes kabinesi zorla çekilmiş ve istifa etmiş oldu.

Ertesi günü bu hâdise bütün gazetelerin manşetlerini kapladı. Menderes'in yukarıda naklettiğimiz Anayasayı değiştirmek sözü de gazetelerde şöyle yer almıştı :

«— Sizin kudretiniz o kadar büyüktür ki, isterseniz hilâfeti dahi geri getirebilirsiniz.»

Menderes'in böyle bir söz söylemediği ertesi günü tavzihen Ankara'daki bütün parlamento muhabirlerini bildirildi, fakat hiç bir gazete bu tavzihi neşretmedi. Yalnız Zafer ve Vatan gazeteleri konuşmanın doğru metnini yazdılar. İstisnaî olarak o zaman Menderes'e tamamiyle muhalif bulunmasına rağmen Vatan Gazetesi hem tavzihi neşretti, hem de bu yanlış haberden dolayı özür diledi.

29 Kasım'da istifa eden kabine, aradan bir hafta geçtiği halde bir türlü kurulamıyordu. Kabinenin kurulamayışı Muhalefet te ümitler yaratıyor, Demokrat Partinin dağıldığı tesirlerini bırakıyordu. 7 Aralık 1955 tarihinde Ulus Gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın bu mevzuda şunları yazıyordu :

«— Düşen bir kabine değildir. Bir zihniyet düşüyor. Bir felâket sona eriyor. Bir kurtuluş ümidi canlanıyor. Adnan Menderes'in yeni bir kabine kurmak yolundaki mezbuhane çırpınmaları, şu satırları yazdığım sırada netice vermeyecek gibi görünüyor.»

8 Aralık 1955 tarihli Ulus Gazetesi de «Halâ bir kabine kuramayan bir başbakan çekilmelidir» diye ihtarda bulunuyor.

Halbuki aynı gün «Washington Sunday Times» gazetesi Menderes için şunları yazmaktaydı :

«Muhteşem Menderes, bir zamanlar meşhur bir sultana verilmiş olan bu lâkap, bir zamanlar hayal olan Ortadoğu Paktı teşkilâtının gerçek eserler arasında yer alması üzerine Türkiyenin azimli ve dirayetli Başvekiline de bihakkın verilebilir. Adnan Menderes beş yıldan fazladır ki, Ortadoğuda hür dünyanın en sadık ve müessir sözcüsü olmuştur. Türkiye, Irak, İran, Pakistan arasında imkânsız addedilen bir paktı meydana getirmekle Menderes Ortadoğudaki buzları kırmış bulunuyor. Zeki bir Amerikalı diplomat bu hususta : «Menderes, komşularına birinci derecede yapmaları gereken bir işi pekâlâ yaptırdı» demiştir. Türk Lideri, Cenevre ruhuna güveni olmadığını açıkça beyan eden demokrasi âleminin ilk devlet adamı idi. Menderes geçen yaz hür dünyaya bunun için gerekli ikazda bulunmuştu. Batı onun bir yıl evvelki ikazını ancak yeni anladı» Bu yazının başlığı: «Turks Prime Minister Scored Coup on Meto - Buzları kıran adam Türk Başvekili» ismini taşımaktaydı. ²²³»

223 Tekin Erer: a.g.e., 260 - 261. ss.

DÖNEMİN REİSİCUMHURU CELÂL BAYAR İLE DÖNEMİN BAŞVEKİLİ ADNAN MENDERES'İN İÇ POLİTİKA KONUSUNDAKİ BEYANLARI

**Reisicumhur Celâl Bayar'ın
İç Politika Konusundaki Beyanâtı**²²⁴

Türkiye Büyük Millet Meclisinin onuncu döneminin birinci toplantısını açıyorum.

Muhterem mebus arkadaşlarım,

Her şeyden evvel, demokratik rejim içinde milletin, iradesini serbest kullanmak suretiyle seçtiği hakiki mümessilleri olan sizlerin, onuncu Büyük Millet Meclisinin, huzurunda bulunmaktan duyduğum bahtiyarlığı belirtmek isterim.

Arkadaşlar,

Türk milleti siyasi haklarını kullanmak ve demokratik rejimin icaplarını tahakkuk ettirmek hususunda ne derin bir şuura sahip olduğunu 2 Mayıs seçimleriyle bir kere daha ispat etmiş bulunuyor.

Filhakika, 2 Mayıs seçimlerinde vatandaşlar, seçmenlik haklarını, vicdanlara huzur veren kanunun teminatı altında tam bir emniyet ve serbesti ile kullanmışlardır.

Vatandaş haklarının korunmasını gaye edinen bir idarenin, seçimlerde bu güzel neticenin elde edilmesindeki tesir ve hissesini belirtirken derin bir memnunluk hissetmekteyim.

Vatandaşlar, demokratik rejimde hükümetlerin, kendileri için çalışmak üzere, kendileri tarafından iş başına getirildiğini artık tamamiyle anlamışlardır. Bu suretle, devletle vatandaş arasında bulunması gereken ve karşılıklı saygı ve itimada dayanan sıkı işbirliği iyice teessüs etmiş bulunuyor.

Aziz arkadaşlarım,

İlk önce, devlet hayatında işlerimizin ne suretle yürütüldüğünü ve nerelelere gelmiş bulunduğunu daha iyi belirtebilmek için, sefeiniz dokuzuncu Büyük Millet Meclisince, gerek manevî sahada ve rejim bahsinde, gerek iktisadî ve mâlî mevzularda neler yapılmış olduğunu çok samimî şekilde ve süratle dahi olsa gözden geçirmeyi faydalı bulmaktayım.

Demokratik idarenin esasını teşkil eden seçim emniyeti ve siyasi ahlâkın muhafazası, genç demokrasimizin hali ve istikbali bakımından ihmalî uslâ caiz olmayan bir vecibe olduğuna şüphe yoktur.

Bu hakikati gözönünde tutan dokuzuncu Büyük Millet Meclisi, seçim kanununda yaptığı değişiklikle, yüksek seçim kurulunun selâhiyetini genişletmiş, adli mürakabe sistemini daha mükemmel bir hâle getirmiştir. Böyle bir adımın atılmasındaki büyük ehemmiyeti, samimî ve medenî cesareti izahtan müstağni görürüm.

²²⁴ TBMM X uncu Devre Birinci Toplantı Yılı Açış Nutkundan.

İnkılâplarımızın, medeniyet âlemine karşı, bizim için bir gurur kaynağı teşkil etmekte olduğu muhakkaktır.

Bunların korunması mevzuunda da dokuzuncu Büyük Millet Meclisinin göstermiş olduğu hassasiyeti şükranla kaydetmek yerinde olur.

Biliyoruz ki yine bundan evvelki teşrii devrede demokratik rejimin memlekette tereddide uğramadan yerleşebilmesini temin hususunda da büyük gayretler sarfedilmiştir.

Bugün devletle vatandaş arasında, mevcudiyetini her sahada müşahade ettiğimiz daha sıkı ve daha verimli işbirliğinin tahakkuku ancak bu suretle mümkün olabilmektedir.

Bir taraftan solcu cereyanlara, diğer taraftan taassup ve irticaa dayanan tahrikçilerin el ele vererek harekete geçmiş oldukları bir vakıadır. Yer yer ayaklanma teşebbüslerine müsait zeminler hazırlanmış, kara taassup «ticanî» namı altında çok cüretkârane hareketlere geçmiştir.

Dokuzuncu Büyük Millet Meclisi, solcu tahriklere esaslı darbeler indirmeyi mümkün kılacak ve dinî hisleri istismar etmek yolundaki teşebbüsleri de hüsrana uğratacak kanunî hükümleri zamanında tedvin etmesini bilmiştir.

Bu sayededir ki, demokratik nizamın sarsıntısız devam ettirilmesi mümkün olmuştur.

Gerçekten o zamana kadar memleketimizde görülmemiş bir hâdise olan 1950 seçimleri neticesinde iktidarın değişmesi ve beklenmeyen bu değişikliğin, memleketi meçhul âkibetlere sevk etmesi ihtimali, ve nihayet bu seçimleri takip eden yeni rejimin birdenbire tatbika kormasının ilk tesirleri ve yanlış telâkki ve tefsiri neticesi olarak, güçlüklerle karşılaşmış olması, bir takım zararlı cereyanların harekete geçmesine sebep olmuştur.

Yeni kurulan idareyi bir türlü kabul ve hazinetmek istemiyenlerin, tecrübesizlik ve ihtirasları yüzünden, siyaset mücadelelerini, görülmemiş bir şiddete götürdükleri muhakkaktır. Sinsi ve ürkek bir intizar halinde bulunan kötü cereyanların, maskelenip korkusuzca siyaset mücadelelerine karışabilmelerinde bu vaziyetin başlıca âmîl olduğu da inkâr olunamaz.

Arkadaşlar,

Onuncu Büyük Millet Meclisi olarak yüksek heyetiniz ise, geçen yaz intidasındaki fevkalâde devrede daha da mütekâmil tedbirler almak basiretini göstermiş bulunuyor.

Geniş bir hürriyet anlayışına dayanan bir idarenin kurulmasında ve payidar olabilmesinde cemiyet nizamının ve inkılâp esaslarının korunması mevzuunun arzettiği büyük ehemmiyete işaret etmek isterim.

Teşkilâtı esasiye kanununun mutlak teminatı altında bulunan vicdan, fikir, toplanma hak ve hürriyetleriyle matbuat hürriyetinin, devletin selâmet ve bekasını tehlikeye düşürecek, âmme menfaatlerini sarsacak, huzur ve sükûneti bozacak, vatandaş şeref ve haysiyetini kırarak şekillerdeki suüstimallerine mâni olmak ve bilhassa bu hürriyetleri hakikî mânâ ve hudutları içinde korumak maksadiyle kanunlar tedvin etmiş bulunuyorsunuz.

Bu kanunlar yürürlüğe girmiş ve Kaza Hakkını temsil eden hâkimlerimiz tarafından isabetle tatbik edilmeğe başlanmıştır.

Cemiyet nizamı ile inkılâp esaslarının, şahsî şeref ve haysiyetlerin korunmasında bu kanunların verimli neticeler sağladığı görülmektedir.

Ayrıca ve yine fevkalâde devrede, memurun siyasetle münasebetini tanzim eden ve vatandaşın rey verme hakkını her türlü tesir ve nüfuzdan masum bulundurmamak, siyasî ahlâkı muhafaza etmek hedefini güden kanunî hükümler tedvin edilmiş olduğunu da kaydetmek isterim.

Bu tedbirler sayesinde ki, önümüzdeki seneler içinde milletçe huzur ve emniyet içinde çalışabilmek mümkün olacaktır. Bunun ehemmiyeti üzerinde durmanın yeri vardır.

Zira memleketimizin, her sahadaki büyük hamlelerinin devam ettirilebilmesi, hürriyet rejiminin tarsi ve tahkimi için iç siyasette tabii halin teessüsü lâzımdır.

Vatandaşlarımızın, milletçe başlanan kalkınmayı inkişaf ve intaç ettirebilmek için huzur ve sükûn içinde çalışmak istediklerini yakinen müşahede ve tespit etmiş bulunuyorum.

Sizlerle başlayan onuncu teşriî devremizin ise, milletimizin emniyetini daha da kuvvetlendirecek, milletimizin huzur ve refahını arttıracak, bugüne kadar yapılanlardan daha büyük işlerin başarılmaması mümkün kılacak bir devre teşkil edeceğini ümit ve temenni etmekteyim. 225

»

“Muhterem mebus arkadaşlarım,

1950 seçimlerinden beri memleketimiz hürriyet ve demokrasi rejimi içinde yüksek direktifleriniz ve mürakabeniz altında hareket eden hükümetlerinizin, mütemadi çalışmaları ve milletimizin her gün biraz daha artan sevk ve gayreti sayesinde her sahada devamlı ve seri inkişaflar kaydetmektedir.

Dünya stratejisinin en mühim mevkilerinden biri olan ve birbirine rakip iki iktisadî ve içtimai sistemin telâki noktasında bulunan Türkiye'nin mütemadiyen kuvvetlenmesi hür ve sulhsever dünyanın müdafaası bakımından ne kadar faydalı ve arzuya şayan ise, tecavüz emeli besleyenler için de o kadar önlenmesi gereken bir vaki'dir.

Bu sebeple sulh cephesi düşmanlarının, her türlü fırsat ve imkânlardan istifade ederek bir yandan Türkiyede içtimai ve iktisadî sahada bozguna bir haleti ruhiyenin yayılmasına çalışırken, diğer taraftan da Türkiyenin sulh cephesi içinde mevki ve itibarını sarsmaya çalışmalarından ve bu hususta büyük propaganda faaliyetine girişmelerinden tabii bir şey olamaz.

Milletimizin olduğu kadar dostlarımızın da, bu nevi propaganda ve telkinlere karşı müteyakkız olmaları ve bunları önlemeye çalışmaları icap eder.

225 T.B.M.M. Zabıt Cerîdesi, Devre: X, İctimâ: 1, Cilt: 2, Birinci İnikat, I.XI, 1954, 8 - 9. ss.; Aynı Tarihi, Sayı: 252, 1-30 Kasım 1954, 251 - 253. ss.

Vatanımızın ve vatandaşların huzur ve emniyeti bakımından, içinde bulunduğumuz senenin en mühim vakası, şüphe yok ki, 6 Eylülü 7 Eylülü bağlayan gecede vukua gelen çirkin hâdiselerdir.

Kıbrıs meselesini, Selânikte büyük halâskârımız Atatürkün doğduğu eve ve konsoloshanemize vaki tecavüzü vesile ittihaz ederek, İstanbul, İzmir ve Ankarada âmme menfaatlerine karşı girişilen toplu hareketler üzerine hükümet örfi idare ilânına karar vermişti. Bu sebeple teşkilâtı esasîye kanununun 19 uncu maddesine uyarak yüksek Meclisinizi fevkalâde içtimaa davet etmiştim.

Teşkilini tasvip buyurduğunuz örfi idare bütün şümulü ile hâdiseye el koyarak vazifesine devam etmektedir.

Ayrıca, Dahiliye Vekâleti müfettişleri tarafından mesul memur ve alâkalı resmî zevat hakkında da ihtimamla tahkikat yapılmaktadır. Bu meselenin esas ve mahiyetine ait son sözü söyliyebilmek için mahkeme kararlarının, yapılmakta olan tahkikatın neticesini beklemek zarureti karşısındayız.

Kısa bir zaman sonra bütün hakikatlerin olduğu gibi meydana çıkacağı ve itilânınıza arz olunacağı şüphesizdir. Benim şimdiden ifade edebileceğim hakikat, hangi din, hangi dil ve ırktan olursa olsun Teşkilât Esasîye Kanununun teminatı altında bulunan vatandaşların tabii ve insani haklarına, mukaddesatına ve mal emniyetine tecavüz edenlerin hak ettikleri cezayı kat'i surette görecekleridir.

Türkiye, vatandaş hakkına tecavüz etmek için hiç bir sebep ve bahaneyi meşru addetmiyen bir diyardır.

Bir daha tekerrürüne imkân olmıyan bu müessif hâdis, insani duygularla mütehalli olan asil milletimizi kalbten yaralamıştır. Uğranulan maddi ve manevi zararların telâfisi hususunda tezahür eden milli tesanüt ve hassasiyet, duyulan derin teessür ve infalin bariz delilidir. Arkadaşlar,

Vekâletlerin icraatını teskil eden esas maruzatıma başlamadan evvel müsbet mâna ile bu yılın en mühim bir hâdisesinden bahsetmek istiyorum.

23 ekim 1955 pazar günü yapılan umumî nüfus sayımı neticeleri alınmıştır. Buna göre, nüfusumuzun 24 milyon 109 bin 641 e yükselmiş olduğunu sizlere, ve bütün memlekete müjdelemekle bahtiyarlık duyuyorum. 1950 den beri 3 milyon 162 bin 453 kişi artmıştır.

Yıllık artış, ortalama 632 bin 491 dir, artış nisbeti ise, binde otuzdur.

Bu çoğalma nisbetiyle Türk nüfusu, hem memleket rekorunu, hem de dünya rekorunu kırmıştır. Bu neticeyi, cemiyetimizin temel müessesesi olmakta devam eden aile hayatına ve bu mukaddes hayata bağlı olan mübarek Türk kadınının fazla evlât edinme arzusuna borçluyuz. Aynı zamanda bu artışın memleketimizin iktisadî, içtimai ve sıhhi sahalarda kaydetmekte olduğu gelişmelerin bir muhassılası olduğunu da kabul etmek yerinde olur.

Bugünün şartları devam ettiği takdirde, önümüzdeki 1960 sayımında nüfusumuzun 30 milyona ulaşmış veya yaklaşmış olacağını ümit edebiliriz.

Muhterem mebus arkadaşlarım,

İçtimai nizamın tesisi, inkılâp esaslarının korunması hususundaki müessir faaliyetleri aşıkâr bulunan adli cihazımızın, büyük ehemmiyeti üzerinde durmaktayız.

Son yılın hâdiseleri, memleket bütünlüğünü yıkmaya, içtimai, iktisadi düzeni bozmaya ve memlekette anarşi yaratmaya matuf fiil ve hareketlere karşı büyük Meclisinizin kabul buyurmuş olduğu kanunî tedbirlerin isabetini, teyit eylemiştir.

Memleketimizin, her sahada tahakkuk ettirdiği yeni inkişaflarla birlikte nüfusumuzun artması, zarurî olarak adliyeye intikal eden işlerin de yoldan yıla çoğalmasına sebebiyet vermektedir.

Bu zaruretlerin sevki ile ki geçen yıl, kabul edilen kanunların tatbiki suretiyle adli teşkilâtımız daha ziyade tevsi edilmiştir.

Hâkimlerimizi, şerefli mesleklerine bağlamak ve hâkimliği, daha cazip bir hale getirmek maksadiyle memleketimizin realitelerine uygun yeni bir hâkimler kanunu hazırlanması için çalışılmaktadır. ²²⁶

»

Başvekil Adnan Menderes'in İç Politika Konusundaki Beyanâtı ²²⁷

« Hattı hareket ve siyasi noktai nazarımızı, Teşkilâtı Esasiye hükümleri gereğince, beyan ve ifade etmek üzere sözlerime başlarken 10 neu Büyük Millet Meclisinin muhterem âzalarını Hükümetimiz adına en derin bir hürmet ve muhabbetle selâmlarım.

Aziz arkadaşlarım,

Derhal ifade edelim ki, buzarunuza yeni bir programla gelmiş değiliz. Çünkü bir iktidar değişikliği karşısında bulunmadığımız gibi, Hükümette vâkı: değişiklik de sadece nazari olmaktan ileri gitmez. Binaenaleyh partimizin vazife başına geldiği günden itibaren tatbikına başlanan programın, Hükümetimizin hattı hareketi ve siyasi noktai nazari olarak bundan böyle de tatbikına devam olunacağını tabii telâkki etmek icabeder. Esasen programımızın bütün muhterem milletvekilleri tarafından bilinmekte olduğu ve ayrıca yine bu programın Meclisin kahir ekseriyetini teşkil eden milletvekillerimiz tarafından seçim mücadeleleri esnasın-

da yurdun her yerinde izah ve müdafaa edilmiş bulunduğuna da bir hakikattir.

Bundan başka son seçim mücadelelerinin mihver ve mevzuunu iktidarımızın ısrarı teşkil ettiğine ve seçimler de büyük farkla lehimize neticelendiğine göre, bu programın milletçe benimsenmiş olduğunu ifade etmek yerinde olur. (Soldan, bravo sesleri)

Bu sebeplerdir ki, mâruzatım, daha ziyade dört yıllık hâdiseleri gözden geçirmekten ve müstakbel inkişaflar hakkında görüşlerimizin izahından ibaret olacaktır.

Arkadaşlar,

Müsaade buyurursanız, gözlerimizi arkada bıraktığımız dört yılın hâdiseleri üzerine çevirerek memlekette demokratik hayatın inkişafı bakımından bunları bir tahlile tâbi tutmak suretiyle fikirlerimizi izaha başlayacağız.

1950 seçimlerinde iktidarın milletçe partimize teveh edilmiş bulunmasıyla siyasi hayatımızda büsbütün yeni bir devrin açılmış oldu-

226 T.B.M.M. Zabut Ceridesi, Devre: X, İctimâ: 2, Cilt: 8, Birinci İnikat, I.XI.1955, 6 - 7. ss.; Ayın Tarihi, Sayı: 264, 1 - 30 Kasım 1955, 48 - 51. ss.

227 III. Menderes Hükümetinin, 'Hükümet Programı'ndan.

güna şüphe yoktur. Ancak dört yılı dolduran hâdiselerin ifade ettiği mâna ve netice şudur ki, 1950 - 1954 yıllarını bir intikal devresi saymak daha doğru olacaktır.

Filhakika bir milletin tefekkür ve yaşayış tarzında esaslı tesir ve neticeler yaratan büyük değişiklikleri bir anda ve bir hamlede gerçekleştirebilmek mümkün olamıyor. Bir devir kapanıp yenisi başlarken ekseriya araya, intikal devresi diyebileceğimiz bir zaman mesafesi giriyor. İntikal devrelerinde ise yakın âtinin olgunlaşan manzarasını ana çizgileriyle görmek mümkün olduğu kadar mazinin artıklarıyla de karşılaşmak mukadder olur.

Geçmiş dört yılın eskinin ve geçmişin kendisini müdafaa için sarfettiği mezbuhane gayretlerin ve bu yüzden kopan şuursuz bir mücadelenin türlü tecellileriyle dolu olduğu yüksek malûmunuzdur.

Ne gariptir ki, bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü eebir ve tazyik vasıtalarıyla ve her neviden politika taktikleriyle önlemeye çalışanlar iktidardan düşer düşmez bir anda aşırı ve ölçsüz hürriyet taraftarı kesilmişler ve huzur ve sükûn içinde hürriyet nizamını kurmak dâvasını bu yanlış ve şuursuz hareketleriyle âdetâ tehlikelere mâruz bırakacak derecelerde ifrutlara düşmüşlerdir. Son dört yıl onlar için mazileriyle asıl hüviyetlerinin külliye inkârı devresi olmuş ve tezatlar içinde bocalayıp durmuşlardır.

Yine müsaade buyurursanız geçen dört yılın hâdiselerini hatırlamakta ve hatırlatmakta devam edeyim. Bilindiği gibi bu devre esnasında topluluk hayatımızı en basit ve en ehemmiyetsiz işleri ve hâdiseleri en büyük ve hayati Devlet meseleleri haline getirilerek hücumlara kalkışılmış, memlekette zulüm hâkim olduğu, halkımızı tehyic ve tahrik edecek şekilde ilân edilmiş ve zulme karşı kıyamın meşruiyeti de ayrıca telkin edilmekten çekinilmemiştir. Asayiş kalmadı, dış emniyetimiz kalmadı. Devletin bütün itibarı sifra indi, matbuat mâruz bırakıldığı görülmemiş tazyikler altında beşer takatinin üstünde gayretler sarfetmektedir, yollu hücumlar ve tahrikler her günün meseleleri haline getirildi, dört sene müddet bugünden yarına iktidar değişecekmiş kanaatini vermeye çalışan hareketlere fâsıla-

sız devam olundu ve serbest reyile iş başına gelmiş olan iktidar, kuvvet darbesi ile memleketi ele geçirmiş fiili ve gayrimeşru bir Hükûmete yapılaak muameleye tâbi tutulmaya yeltenildi.

Yine bu dört sene içinde bütün vatan sathı on binlerce sözde siyasi mitinglerin sahnesi haline getirildi. Bu mitinglerde söylenen sözler, hürriyetlerin nasıl kötü kullanıldığının ve fikir hürriyeti adına müstehecen bir sövüp sayma salgununun bütün memlekette ne derecelerde mânevi tahribata sebep olduğunun ibret ve tesir veren örneklerini teşkil eder. İktidarımızdan veya Hükûmetten her ne münasebetle olursa olsun bahis açıldığı zaman mutlaka tahkir veya tezyif edici mütalâalar ve sözler ilâve edilmesi daha ilk günden itibaren âdet haline gelmişti.

İşte dört yıllık intikal devresinin kötü mücadale tarzını sadece hatırlatmak maksadıyla böylece geriye doğru ve çok kısa olarak bir göz atmış bulunuyoruz. Bu mücadele tarzı, hususiyile dünya ahvalinin tehlikeli safhalar arzettiği bir devrede, yalnız genç demokrasimiz için değil, memleketimiz için dahi daha müşkül ve ciddi vaziyetler ihdas edebilirdi. Meclis ve Hükûmet daima uyanık ve gereken tedbirleri almakta bir an tereddüt göstermiyecek bir azim ve karar sahibi olduğu kanaatini vaktinde herkese anlatmamış olsaydı, birtakım kötü hareketler ve ağır vaziyetlerle karşılaşmak mukadder olurdu.

Hakikat şudur ki, iktidarımız süratli ve müspet icraatıyla vatandaş viedanında emniyet ve itimadı yerleştirmek imkânını bulduğu için, dört yılı dolduran türlü iftira, tezyir ve tahrikler nispeten tesirsiz kalmıştır. Gerçekten memleketin istiklâl ve masuniyeti bugün için istihsalı mümkün en kuvvetli teminata bağlanmış bulunuyor. Şanlı ordumuz günden güne süratle kuvvetlenmekte ve kendisine karşı beslenen sevgi ve itimat hisleriyle Milli birliğimizin mihracını teşkil etmektedir. Asırların ihmalî neticesi yağılan ihtiyaç ve ıstıraplar en kısa yollardan süratle giderilmeye başlanmıştır ve daha mühümi henüz yenilemeyen müşküllerin de yine kısa zamanda ortadan kaldırılacağı hususunda vatandaş viedasında kanaat hâsıl olmuş bulunuyor. İmar ve iktisadi kalkınmamız ve bayındırlık işlerimizde görülen bu hamleli çalışmalarla kalkınmamız da muvazi olarak süratle tahakkuk yoluna girmiş bulunmaktadır. Vatandaşlarımız, bütün aksi telkin ve propagandalara rağmen her türlü tez-

yık ve şiddet endişesinden tamamiyle masun olarak yaşamakta ve bütün Devlet teşkilâtının kendi hizmetlerinde ve kendilerine yardımcı olduğunu her vesile ile daima hissetmektedirler. İşte memleketin iç ve dış politika ve tatbikatı bakımından hakiki manzarası bu olması idi dört yıl boyunca fâsılasız olarak idame ettirilen en şiddetli tahrik usulleri birtakım bedbaht hâdiselere yol açabilirdi.

Aziz ve kıymetli arkadaşlarım.

Felâketli hâdiselerin veya elle tutulur kötülüklerin zuhur etmemiş olduğuna bakarak ve bu tezvir ve tahrik usullerine seçimlerde vatandaş lâıyk olduğu cevabı vermiştir tevekkülüyle mesele üzerinde durmamak bir basiretsizlik olur kanaatindeyiz. (Soldan, bravo sesleri)

Hakikaten, büyük hâdiselerin zuhur etmemiş olması ve zararların rakamla ifadesi mümkün hâlde bulunmaması birçoklarımızca zâhir bu haller demokratik idarelerin tabii tecellilerinden fikrinin edinilmesine sebep olabilir. Bu fikrin yayılması ve yer tutması ise önümüzdeki yıllarda aynı bedbaht mücadele usullerinin devamına ve aynı acı ve zararlı tecrübelerine, tekerlürüne yol açar. Halbuki büyük hâdiseler zuhur etmemiş ve belki elle tutulur nevinden kötülükler ve rakamla ifadesi mümkün zararlar vukua gelmemiş gibi görünebilir. Fakat hakikatte biraz evvel izabına çalıştığımız gibi memleketimizin iç ve dış emniyetini şiddetle alâkadar eden hâdiseleri atlattık, çok kıymetli zaman ve mesaimizi ıraf etmiş ve maddi zararlara uğramış bulunduğumuza şüphe yoktur. Demokratik idarenin fena ananeler üzerine kurulmakta olması, vatandaşlar arasında huzur ve karşılıklı itimat ve muhabbetin tezelzüle uğraması, demokrasinin karşılıklı tahkir ve iftira rejimi gibi gözükerek birçok vatandaşlarca hakiki güzellik ve cazibesini kaybetmeye başlaması gibi mânevi zararlarımızı da bunlara ilâ ve etmek lâzımgelir.

Bütün bunların demokrasinin tabii netice ve tecellilerinden olduğu fikri tamamiyle yanlış olduğu gibi milletçe zararlarımızın devamına ve memleketimizin birtakım tehlikeli tecrübelerle mârûz bırakılmakta devam olunmasına hakkımız olmamak lâzımgelir.

İşte bu sebeptendir ki, 1960 - 1964 senelerini bir intikâl devresi saymanın ve acı tatlı hatı-

ralarıyla onu tarihin sinesine tevdi etmenin yerinde olacağına inanıyoruz. Bundan böyle yıklar ve anarşik usullerin devamını önlemek ve demokrasinin kötü örneklerini değil, fakat insan haysiyet ve şerefine en uygun olan bu idare tarzını; her şeyde olduğu gibi, en iyi neticeler vermiş örneklerine göre tatbik etmek kararmdayız.

Hürriyet nizamını her türlü sarsıntılardan korumak, memlekette siyasi huzur ve sükûnla maddi ve mânevi asayışı en mükemmel şekilde tahakkuk ettirmek memleketimizin iç ve dış emniyetini daha da mükemmel hale getirmek ve memleketimizin bir an evvel tam bir refah ve saadete kavuşmasının yollarını bulmak Hükümetimizin hattı hareket ve siyasi noktai nazarının esasını teşkil etmektedir. (Soldan, alkışlar)

Esasen vatandaşlarımız, hürriyet nizamını müstakar bir hale getirmek, istikrarlı bir idareye sahip olmak huzur ve sükûnu içinde asırlık ihtiyaç ve mahrumiyetlerine çare ve tedbirler bulunmasını temin etmek istediğini son seçimlerde izhar ettiği iradesiyle tesbit etmiş bulunuyor.

Bu itibarla 2 Mayıs'ta hiçbir şey olmamış gibi devri sabahın bütün kötü arazi ile şursuz, yıpratıcı ve haysiyetsiz kavgalarıyla, yalan ve iftiraya dayanan sözde siyasi mücadele usulleriyle devamına müsaade etmeyeceğiz. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri) Çünkü son seçimler neticeleri, memleketin kaderi üzerinde çok ehemmiyetli ve devamlı tesirleri görülecek olan bir büyük hâdisedir ve son seçimler ondan evvelki istiklal devriyle şimdi başlamakta olan safhayı birbirinden kesin surette ayırmış bulunuyor.

2 Mayısın mânasını biz böyle anlamaktayız.

Çok kıymetli milletvekili arkadaşlarım.

Demokratik idarenin en sağlam teminatını kalplerde ve vicdanlarda ona karşı duyulan hürmet ve hasret hislerinde aramak icabeder. Aynı zamanda demokrasinin her şeyden evvel bir zihniyet, bir yaşayış ve tefekkür tarzı olduğunu unutamayız. O hâlde demokratik idarenin kuruluşunda, meselenin mânevi cephesi, yani zihniyet inkılabını tahakkuk ettirmek hususu her tedbirin başında gelir.

Mânevi cephesinden demokrasi, bir terbiye,

nezaket ve müsamaha rejimidir denilebilir. Şereflere, haysiyetlere, insanlık vakarına karşılıklı hürmet göstermek demokratik zihniyetin esasını teşkil eder. Aksine olarak, demagojinin ve şahsiyetin fikir münakaşa ve mücadeleleri yerine kalkınması, hakaretin, iftiranın, sövüp saymanın hattâ hürriyet nam ve hesabına ayaklanma tahriklerine kadar teşebbüslere girişilmesi ve en kötüsü bütün bunların tabii telâkki olunması demokrasiyi süratle soysuzlaştıran ve onu yokeden sebeplerin ta kendisidir.

İktidarı, muhalefeti ve tarafsızlarıyla vatandaşların hiç olmazsa en büyük ekseriyeti bunu böyle anlar, idaresi, adliyesi ve bütün müesseseleriyle Devlet faaliyetlerini bu anlayışa göre tanzim ederse memlekette demokrasinin mânevi iklimi yaratılmış ve demokratik idare en kuvvetli teminatına kavuşmuş olur.

Aziz arkadaşlar,

Rejimimizin ehemmiyetli meselelerini Yüksek Meclisiniz karşısında ve milletimizin huzurunda olduğu gibi ele almak şiarımızdır. Dört yıldır demokrasi nam ve hesabına ne türlü demagogik fikirlerin ve hattâ safsataların yapılmasına çalışıldığı yüksek malûmunuzdur. Bunların mahsus maksatlarla yapılmakta olduğunu derhal anlıyabilmek için bunları nâdide cevherlermiş gibi ileri sürenlerin bir müddet evvel demokrasi aleyhtarî fikirleri ne kadar gayret ve hünerle müdafaa etmiş olduklarını hatırlamak kâfidir. Müşahede buyurmuş olağınız üzere bütün gayretleri, demokrasiyi şiddetle müdafaa ve daha ileri bir hürriyet taraftarlığı eder gibi görünerek memlekette anarşik bir hal ve manzara yaratmak yollarında sarfolunmaktadır. Ancak bu suretle iktidarımızı yıkmak mümkün olabileceğini ve millet nazarında iadei itibar etmenin tek çaresi bu olduğunu hesaphyorlar.

Şurasını yüksek dikkatinize arz etmek isteriz ki bir memlekette hürriyet fikri ve demokratik nizam aleyhinde artık açıkça konuşmak zararlı ve harekete geçmek ise imkânsız bir hal olacak kadar rejim benimsemezse o takdirde muvaffakiyet için takip olunacak tek yol benimsenmiş olan prensipleri son derece ifrata götürmek suretiyle rejimi soysuzlaştırmaktan ibaret kahr. Bir zamanlar demokratik rejimin memlekette yerleşmesini türlü politika oyunlarıyla, tehdit,

cebir ve tazyiklerle, hattâ 1946 seçimleri gibi görülmemiş siyasi zorbalık tathikatiyle önlemeye çalışanların, iktidardan düşer düşmez aşırı ve müfrit hürriyet taraftarı kesilmiş olmalarını taşka bir izaha bağhyabilmek imkânsız görünüyor.

Şimdi bunlar demokrasiyi istedikleri gibi tefsir etmekte bazı mefhumları da mahsus maksatlarına göre mânalandırmaya çalışmaktadır. Milletimizin takibetmekte olduğu inkılâp ve itilâ yolu üzerine dizilmek istenen ve sıralanmaya çalışılan türlü maniaların ve birtakım heyulâ ve korkulukların hakiki hüviyetlerini ortaya koymakta çekineceğimiz hiçbir cihet yoktur.

Kıymetli arkadaşlarım,

Biraz önce demokrasinin mânevi ikliminin yaratılmasının ehemmiyetinden bahsetmiştik. Devlet memurlarımızın bu iklimin yaratılması ve demokrasimizin tekemmül ettirilip payidar hale getirilmesindeki tesir ve hizmetlerinin büyük olaeğine işaret etmek yerinde olur. Bu sebeple, rejiminizin meselelerinden olarak, Devlet memurlarımız hakkında da bazı mütalâalar serdetmemize müsaadelerinizi rica ederim.

Evvelâ şurasını arz edelim ki, Devlet memurlarımızın şu veya bu memuriyette bulunmaları aralarında hiçbir esaslı bir tefrikan zaruretine delâlet etmez. Aynı içtimai muhitte yetişen, aynı ilim müesseselerinden feyiz alan memleket evlâtlarının Devletin farklı faaliyet şubelerinde bulunmalarına rağmen aynı şeref ve kıymete sahip bulunduklarına kaniiz. Hangi vazifede bulunursa bulunsun Devlet memurlarımızın hususiyle yüksek makamlara gelmiş bulunanların sırasına göre, milyonlarla ifade olunabilecek veya memleketin umumi menfaatlerini ehemmiyetli surette alâkadar edebilecek çok mühim tasarruflarda bulundukları açık bir hakikattir. Memurlarımız ancak bulundukları hizmetlerin hususiyetlerine göre hükümlere tâbi olurlar ve bu hükümler bir imtiyaz mânâsına gelmez. Umumiyetle Devlet memurlarımızın en büyük ekseriyeti demokratik rejimimizin inkişafını derin gönül ferahlığı içinde karşıladıklarını ve ona hizmet için ellerinden gelen her gayreti sarfetmekte olduklarını memnuniyetle ifade etmek isteriz.

Bu memlekette daha yakın zamanlara kadar

totaliter bir idarenin hüküm sürmüş olduğunu ve Devlet memurlarımızın büyük çoğunluğunun böyle bir idarenin gereklerine ve isteklerine göre yetiştirilmiye çalışmış bulunduğunu hatırlamak bugünkü vaziyetin ne derecelerde memnuniyeti mucip bulunduğunu derhal kavramak için kâfi gelir sanırız.

Bu memlekette yakın zamanlara kadar bütün unsurlarıyla bir tahakküm idaresinin hüküm sürmüştüğü anda kimse şüphe edemez. Partilerin kurulmasından evvelki devir, yani en küçük ve ehemmiyetsiz bir itiraz ve tenkidin bile vatan ihaneti sayıldığı yıllar, örfi idareler, fevkalâde mahkemeler, vatandaşların toptan nefyi ve tağripleri ve Varlık Vergisi devirleri malûm. Fakat çok partili devir başladıktan sonra dahi siyasi kanaatlerinden dolayı vatandaşlara tatbik edilen zulüm ve tazyik şekilleri, hele 1946 seçimlerinin bütün vatan sahında nasıl bir siyasi zulüm ve zorbalık hâdisesi şeklinde tatbik edilmiş olduğunu da henüz kimse unutmuş değildir. İşte sabık idare zamanında Devlet memurumuz da o rejimin türlü tatbikatına maalesef ve kanaati rağmen herkes gibi boyun eğmek mecburiyetinde kalmıştır.

Fikrimizi daha açmak için devam ediyoruz.

Bugün üniversite muhtariyetinin iktidarımız tarafından zedelendiği haykırılmakta ve mahkemelerimizin tazyik altında bulunduklarından şikâyet olunmaktadır. Eski devrin şimdiki bahsetmiş olduğumuz türlü tazyik ve zulüm hâdiseleri cereyan ederken o zaman da muhtar olduğu ilan edilen üniversitelerimizin ilmi istiklâl ve muhtariyetlerinin icabı olarak pazarı sahada ve talebelerini bile tenvir etmek imkânına sahip olamamışlardır. Bugün ise, bu muhtariyetin hudutları zaman oluyor ki günlük ve fiili politika yapmaya kadar genişletilmiş bulunuyor.

Müstakil olduğu ilan olunan mahkemelerimiz ise yine o zaman zati hakka ve adalet fikir ve duygusuna muhalif kanun ve tatbikat karşısında vicdani kanaati ne olursa olsun sadece ve tabii ve haklı olarak seyirci kalmak mecburiyetinde bulunuyordu.

Çünkü hürriyet bir bütündür. Bütün memleket hürriyetsizliğin çemberi içine alınmışken sen muhtarsın veya sen müstakilsin demekle ve bir biniş giydirmekle ne muhtariyet ne de istiklâl gerçekleştirilmiş olur. Bu sözlerimizle Devlet memurlarımızın nerelerden gelip bugüne kadar hepimizin göğüslerini kabartacak bugünkü mü-

kemmel demokratik zihniyete sahip olarak vazife görmekte olduklarına ve bunun en güzel tarafını bir kat daha tebarüz ettirmiş bulunduğumuza kaniiz.

Muhterem arkadaşlar,

Demokrasinin tekemmül ettirilmesinde adalet cihazının vazifesinin ehemmiyeti aşikârdır. Bu itibarla demokratik rejime dair olan bahsi kapa-madan bu mevzu da kısaca temas etmek istiyorum.

Siyasi tenkid ve fikir hürriyeti ile sövüp sayma, hakaret ve tezyif, hattâ cemiyetin nizamına bozma teşebbüs ve hareketleri arasındaki hudut kolaylıkla teşhis edilebilecek kadar muayyen olmak lâzımgelir. Şayet bu hududun bazı noktalarda muayyen olmaması veya hürriyetin mânasının yanlış anlaşılması neticesi olarak hakaret ve saire gibi memnu fiil ile fikir ve tenkid hürriyetinin birbirinden ayırdedilememesi hali, demokrasimizin soysuzlaşmadan ve garbın örnek tatbikatına uygun olarak geliştirilmesi mevzuunda hususi bir ehemmiyet arz eder.

Bu takdirde memnu fiillerin hududunu daha sarıh olarak çizmek ve suç unsurlarını daha kâfi olarak tarif etmek hürriyet ve haysiyetlerin korunması ve nihayet demokratik rejimin selâmeti bakımından bir zaruret olur. Binaenaleyh tatbikattan ders alarak suç hudut ve unsurlarını kimsenin yanılmıyacağı bir katiyetle tesbit etmek hususunda Yüksek Heyetinizin kanuni tedbirlerin alınmasına lüzum göreceğine kanîiz.

Vatandaşların, politikacıların, siyaset adamlarının şahsî geref ve haysiyetlerini ayaklar altına almak ve hürriyetlerini daima tehdit altında bulundurmak bir itiyat haline gelmiş ise buna yüksek müdahalenizle süratle son vermek icabeder.

Muhterem milletvekili arkadaşlarım,

Teşekküre şayan bir hakikat olarak ifade edeyim ki, adalet mensuplarının büyük ekseriyeti bu mevzuda hakiki demokratik zihniyeti lâykiyle kavrayarak gereken hassasiyeti göstermektedirler. Ancak zaman zaman ve yer, yer, hattâ ehemmiyetli yerlerde ve kilit noktalarında demokratik anlayışın zayıf olduğunu bazan elemle müşahede etmekte olduğumuzu yüksek huzurunuzda ifade etmekten de çekinmiyeceğiz. (Soldan, alkışlar ve bravo sesleri) Çünkü adaletin eline onun tatbik edeceği kanunları veren Yüksek Heyetinizdir. »²²⁸

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 60 - 5 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 975 - 6226 - 62 - 9 (I. Cilt)

TBMM BASIMEVİ MÜDÜRLÜĞÜ
ANKARA - 2010

TBMM KUTUPHANESİ